Universidad de Deusto
Biblioteca

BARONII
ANNALES
ECCLESIA
TOM: III

Universidad de Deusto
Biblioteca

COLEGIO DE ESTUDIOS SUPERIORES
BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

ANNALES ECCLESIASTICI

AVCTORE

CAESARE BARONIO SORANO

CONGREGATIONIS ORATORII

PRESBYTERO

29085

Tomus Tertius.

ROMAE, *Ex Typographia Congregationis Oratorij apud S. Mariam in Vallicella. M. D. XCIV.*

Concessione Præsidentium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PHILIPPO II.
HISPANIARVM REGI
CATHOLICO POTENTISSIMO
ET INVICTISSIMO

CAESAR BARONIVS CONGREGATIONIS
Oratorij Presbyter sempiternam felicitatem.

IHS

QVID Deo, quid Principibus debeatur, Apostolorum Princeps breui illa sententia definiuit: Deum timete, Regem honorificate. Qui vero inter Deum atque Reges medij intercedũt Sacerdotes, duplici dignos honore Paulus Apostolus iudicauit. His ego legibus parens, ante omnes summo totius Christianæ religionis Antistiti duplex munus, nempe primum & secundum Annalium Tomos obtuli: Hic vero tertius ex Constantini Magni magnis rebus gestis contextus, tibi, PHILIPPE Regum maxime, de industria (quod Samuel dixit) seruatus est, Regium plane munus, ex Regijs depromptum thesauris, Rege maxime pio

1. Petr. 2.
1. Tim. 7.
1. Reg. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dignum : Regum namque eſt Annales legere ; quos ex eorum lectione magnos conſtat feciſſe progreſſus, animumq. ad res magnas inchoandas & perficiendas erexiſſe. cuius rei etſi complura ſuppetere poſſent exempla ; vnum vel alterum ex ſacris litteris adduxiſſe, contenti erimus. Certe ex-
Eſther 6. Annalium lectione potentiſsimus ille Rex Aſſuerus, quid virtuti, quid ſceleri deberetur, accepit; ſummoq. iuſtitiæ libramento, ſuum cuique tribuens, periclitantem ſub gladio Dei populum liberauit, atque ſuperbiſsimum Aman infami ſupplicio
1. Eſdr. 6. condemnauit. Sed & Darius Rex vna Annalium inſpectione pietatem didicit, cum ex Cyri Regis præſcripto non ſolum aduerſarios Iudæorum ædificantium Dei templum cohibuit, verum etiam immenſæ molis opus ſuis ſumptibus abſoluendum, & ſacrificia immolanda, vt dignum erat Regia munificentia, curauit; nouitq. Deum timere, quem & Iudæorum precibus optauit ſibi eſſe placatum.

Quod igitur Regem decet accipere, æque congruit a ſacerdote tibi ortu & origine ſubdito impertiri. Non enim eximit ſacerdotium ab illa penſitatione tributi, qua ſcilicet Reges poſsint effici ſanctiores; perſoluentibus alijs cenſum, ex quo ditio-
Matth. 17. res reddantur. Docuit nos Dominus, quodnam ſacerdotes pendere debeant Regibus tributum, ſtaterem nempe, eumdemq. in ore piſcis inuentum, quem & iuſſu Domini Petrus hamo piſcatus eſſet, quatuor drachmarum pretij nummũ. Quibus

ſymbo-

ſymbolicis formulis, veluti hieroglyphicis characteribus, vna fides Catholica quatuor Euangelijs conſignata, oreq. Apoſtolico prædicata oſtenditur.

Quod quidem tributi genus a me Ampliſsimæ Maieſtati tuæ, non vt indigenti perſoluitur, vtpote hiſce diuitijs largiter affluenti, ex eiſq. vniuerſum Nouum Orbem (quod plane eſt valde admirandum) vbertim locupletanti; ſed quod religio pietaſq. tua id iure ſuo quodammodo exigat; & obſequium, ſtudium, obſeruantiaq. in te mea hoc ipſum poſtulare omnino videatur. Quamobrem, quod mearum partium eſt, imperatum diuina lege tributum infero in magnum illud tuæ pietatis Aerarium, perſoluens ſtaterem illum in ore illius piſcis inuentum, quem Chriſtus ipſe ſalutari ſigno, mira quadam ratione de cælo piſcatus, oſtẽſa nimirum cælitus Cruce, veluti hamo, vincendi ſpe, dulci captum eſca, e fluctibus impietatis ad littus eductum Eccleſiæ, pertraxit ad fidem: magnus ſane piſcis, in cuius ore ſtater inuentus tot poſteros ditauit Imperatores. Penditur hic ipſe a me tibi, dum quæ ab eodem Conſtantino in fide capeſſenda, tuenda, illuſtranda, amplificanda, & ad exteros lõge lateq. propaganda geſta ſunt, annis ſingulis, tertio hoc Annalium Tomo, ſumma fide potiſsimũ exhibentur.

Accipe ergo grato animo, quod pio affectu perſoluitur, ſacerdotale tributum, ſtaterem ſacrum, numiſma nobile, imagine Cæſaris inſignitum, tibi tamquam Cæſari debitum, a Cæſare exhibitum, Re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

giq. Catholico iure penſum ; quod & præclaro fidei ſigno , ſalutiferæ Crucis vexillo, extat impreſſum: illud vero tunc locupletius exhibendum, cum, ex ſuſcepto ſemel munere , res a te pie ſancteq. geſtæ annis ſingulis, iiſdem Annalibus ſuo quæque tempore feliciter intexentur , quas poſteri Reges ſint admiraturi , vtinam & imitaturi ; cum de te longe plura atque maiora vere narrata eſſe comperient, quam nec Xenophon in Cyro effinxit , neque de Chriſtianis Principibus multa abhinc retro ſæcula conſpexere. Vale, Rex inclyte, Chriſtianorum Regum maximum decus & ornamentum : teq. ardentiſsimo ſtudio Catholicam fidem ſtrenue protegentem , ac latiſsime propagantem , diu ſuperſtitem Deus conſeruet incolumem ; atque demum immortalis quoque gloriæ corona fulgentiſsima auctum , in conſortium Regni cæleſtis accipiat.

AV-

AVGVSTINO CVSANO
S. R. E. PRESBYTERO
CARD. AMPLISSIMO
CAESAR BARONIVS
FELICITATEM.

EXIGIT officium, quod æquitas imperat, atque in primis ratio perſuader, Cardinalis Ampliſſime, vt Annales noſtri tandem, licet ſero, de acceptis beneficijs gratias relaturi , te conueniant; quos adhuc in cunabulis poſitos beneuolentia fouiſti , munificentiaque lactaſti . Cum enim magno Dei conſilio negotia illa domeſtica te quietis amantem , vel inuitum , Romam pertraxerint ; quamuis paterent tibi , ſi voluiſſes, perampla ad habitandum palatia ; tu tamen Auguſtine, Hieronymi gloriæ æmulus , illis omnino ſpretis , ad Bethlehem diuertiſti , ad noſtras , inquam , ſub titulo Deiparæ Virginis humiles ædes : vbi biennio commoratus, cum primum oculos in meas lucubrationes adhuc plane informes & rudes coniecisti , illarum amore captus , ad eas excolendas , & ocyus abſoluendas, opem ſedulo contuliſti . Liceat mihi , quod in angulo geſtum eſt, prædicare, *Matth. 10.* auctoritate Domini , ſuper tecta : necnon de te illud Apoſtoli magnum gloriæ *Luc. 12.* præconium vſurpare : Nullus mihi communicauit in ratione dati & accepti, *Philip. 4.* niſi tu ſolus .

Atqui quamuis magna ſint hæc , & qualibet gratiarum actione maiora videri poſſint , minima tamen apparent , ſi conferantur cum vberrimo illo ceterarum virtutum tuarum promptuario , tunc nobis mille actibus patefacto , cum ex eis quid ſeniores in te mirarentur , imitarenturq. iuniores , copioſiſſime inuenirent: quippe cum te ipſum in omnibus exhiberes abſolutiſſimum virtutum exemplar , nec illud quidem recens efformatum , ſed longiore vſu iam ante probatum : Cuius cum natura ipſa, rerum magiſtra, prima quædam lineamenta duxiſſet probitatis , eaq. adeo nota , vt te domo primo egredientem cum adoleſcentulum ſuſcepiſſent florentiſſimæ Italiæ Academiæ Iuris prudentia imbuendum ; admirantibus ferme omnibus præ miraculo , ſeniorem te ipſum, magiſtrumq. morum inuenerint : accedens inſuper præcellens manus artificis Caroli Borromæi Cardinalis S. Praxedis , patriæ tuæ Archiepiſcopi dignæ memoriæ , numeris omnibus abſolutum reddidit .

Ita quidem in te olim a pueritia ſummus ille rerum opifex Deus Optimus Maximus ſtatuendæ in Templo ſancto ſuo ingentis columnæ iecit fundamenta virtutum ; magnamq. deſuper molem erigens , cunctantem te , detrectantemque , nec niſi ſpirituali obſequentem imperio , ad ampliſſimorum magiſtratuum vocauit honeſtiſſimam functionem , atque demum elegit S. R. E. Diaconum Cardinalem , auxitq. presbyteratu . Quo tanto dignatus honore , quamuis intus ob præſtantem illam animi tui humilitatem ſub purpura duplo palleas , foris tamen præ oculis omnium maxima reſplendes claritudine , atque illa quidem

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non tam ex dignitatis ſplendore, quam ex virtutum radijs longe lateq. fulgentibus comparata. Quo nomine cum boni omnes Deo ſe plurimum debere fateantur, quod in tanta ſæculi huius prauorum morum offuſa caligine, latentem lucernam ſub modio, extulit ſuper candelabrum lucentem omnibus; ego in primis, qui eo amplius tam magno bono fruor, quo diuturna conſuetudine tibi propius accedo, Deo me magis deuinctum eſſe profiteor; tibiq. cum ob virtutum præclara merita, tum ob collata tua in me plurima beneficia, obſtrictum quam maxime.

Quorum gratia, cum Tomi huius oblatio, leuiſſima compenſatio videatur; finge tibi, quot in eo ſunt chartæ, quot verſus, dictiones, ſyllabæ, litteræ, ac denique apices, tot eſſe ora clamantia, iugiterq. dicentia: Gratias tibi referimus immortales, cuius munere coaluimus, vt e latebris in apertam lucem progrederemur. Nec nos modo id ipſum ingenue profiteri æquum fuerit, ſed & vniuerſam Oratorij Congregationem, matrem noſtram: cui per te, nimirum opera tua, pio ſane ac ſaluberrimo conſilio, te, inquam, promotore, te auctore, incomparabilis theſaurus ille obuenit, ſanctorum videlicet martyrum Papiæ & Mauri corporum pignus duplex a Sixto V. Pontifice Maximo ad æternam rei memoriam ipſi dono datum. Quamobrem quantum præclara iſta tam ſinceri tamq. eximij tui erga nos amoris monumenta excreuerint, tantumdem noſtræ in te obſeruantiæ debitæque gratitudinis ſubinde augebitur cumulus; & tanta demum vtrinque fiet acceſſio, quantam venturorum deinceps ſæculorum nulla vmquam delere poſſit obliuio. Vale.

PIO

PIO AC VERITATIS STVDIOSO LECTORI

CAESAR BARONIVS S.

ECCE tertium tibi, Lector, exhibemus noſtrorum Annalium Tomum, quem te auidius expetijſſe expectaſſeq. ſcimus; vtpote qui probe noueris difficillimas in eo pertractandas eſſe quæſtiones, perplexitateſq. pene inſolubiles enodandas: vt & iure exiſtimare potueris, haud ita liberam atque ſecuram, vt in ceteris, eſſe progreſſuram orationem dubiarum rerum trepidatione cunctantem. Ita ſane. At illud certe quidem non te præterit, a labore improbo vinci omnia, ſi præſertim diuinus fauor aſpiret, cui potiſſimum inniti conſueuimus.

Quid autem in hoc Tomo elaborando vigilans noſtrum ſtudium tibi præſtiterit, indicabis tu ipſe, cum magno otio cuncta perlegeris: non enim te volumus tantummodo eorumdem Annalium inſpectorem, ſed curioſiſſimum exploratorem, & (quod magis expetimus) proficuum tibi, alïſq. fructuoſum eſſe lectorem. Huius namque rei gratia eiuſmodi ſuſcepimus laboris immenſi prouinciam; nimirum, vt, excurrendo ab exordio Chriſti Regni in præſentem vſque diem annorum ſingulorum periodos, vnam eamdemq. ſemper fuiſſe intelligas Catholicam fidem, perſeueraſſeq. iugiter vnam Eccleſiam, viciſſitudine tamen rerum & temporum agitatam. Vt enim catenam vnam conficiunt connexi annulis annuli; ita anni annis coniuncti pluribus annorum circulis vnum idemq. opus perficiunt, atque vnam tibi eamdemq. ſemper exiſtentem repræſentant Eccleſiam: quo quidem piæ menti, veriq. ſolummodo cupidæ, nihil accidere gratius, nihilq. poteſt eſſe iucundius; dum Chriſtianam fidem, quam credit, eamdem ab ipſo Eccleſiæ exordio cunctis ſæculis traditam, illibate ſeruatam, ſanctèq. cuſtoditam conſiderat.

Sed & doceant te (qui ſcopus hiſtoriæ eſt) maiorum facta prudentiam, illam videlicet, quæ diuini Spiritus eſt, atque pacem, ex ſententia Apoſtoli, vitamq. conciliat: admoneantq. te pariter, vt deuites huic longe contrariam fatuam illam ſæculi prudentiam, tetro mortis nomine deſinitam, a filijs Agar, reprobis ſcilicet omnibus, tantopere perquiſitam. Hæc quidem perfacile aſſequeris, cum totum hunc Annalium curſum (qui, ſicut omne tempus die ac nocte, contrariarum rerum viciſſitudine voluitur & interpolatur) attente contemplans; quid bonum, quidve ſit malum, intelliges; qui item lucis, quive filij ſint tenebrarum, addiſces; qui denique regia gradiantur via, quive non recto pede incedant ad Euangelij veritatem, vel claudicent in vtramque partem, plane cognoſces. Sunt enim, proh dolor, & Eccleſiæ filij, & fidei Catholicæ profeſſores, qui, etſi Babylonicæ fornacis ignem impietate ſuccenſum cauent, fumo tamen non carent, dum inconſulte nimis Eccleſiaſticam auctoritatem deprimunt atque contemnunt, quam recentiores hæretici penitus conuellere atque proſternere ſatagunt: cum par eſſet, hoc potiſsimum tempore, quo ea ab aduerſarijs impugnatur, a filijs Eccleſiæ defendi, erigi, atque firmari; ipſamq. imitari naturam, quæ tunc aſſurgit vehementiore conatu, cum contrarijs laceſſitur; legeq. Spiritus tunc ardentioribus animis repugnare, cum acerbiora aduerſariorum certamina ingruunt. Nam in Chriſti fidelibus tunc Eccleſia fortior ſemper apparuit, cum grauioribus fuit prælijs appetita. Rom. 8.

At quid hoc perditiſsimo tempore? Cum enim Dominus dicat: Qui non colligit mecum, diſpergit; & qui non eſt mecum, contra me eſt: cuiuſnam, quæſo, ordinis hi cenſendi erunt, & in quorum redigendi claſſem; qui hac ex parte, etſi non cum aduerſarijs, pro aduerſarijs tamen eo modo dimicare noſcuntur? Tu ipſe dicas, quid ſentias. Sed hæc hactenus. Prouoco te in omnibus ad ipſorum Annalium lectionem, in quibus expreſſam quolibet tempore habes cum fidei Chriſtianæ veritate, eam quæ ex Deo eſt, & a Sanctis receptam, probatamq. vſu prudentiam. Hos, Lector, lege ex Annalibus fructus, iiſdemq. fruere, atque vale. Baruch. 3. Luc 11.

SIX-

Universidad de Deusto
Biblioteca

SIXTVS PAPA V.

Dilecto Filio Cæsari Baronio Sorano Presbytero Congregationis Oratorij nuncupatæ.

DILECTE Fili, Salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum dilectus filius noster Antonius tt. SS. Ioannis & Pauli presbyter Cardinalis Carafa nuncupatus Bibliothecarius Apostolicus nobis retulerit, a te primum Annalium Ecclesiasticorum volumen editum, aliaq. propediem edenda esse, opus non minus docte quam fideliter a te scriptum, & ad totius antiquitatis Ecclesiasticæ notitiam comparandam valde vtile: quibus nimirum non tantum res gestæ exacte per annos singulos recensentur, & quæ de his obortæ sunt controuersiæ elucidantur, sed etiam ipsi Apostolicarum traditionum fontes purissimi aperiuntur, atque hæreticorum mendacia confutantur: Nos, qui eruditorum omnium fouere solemus ingenia: cum tuam in primis industriam, & egregiam pro Catholica Ecclesia nauatam operam magnopere in Domino commendemus: Cupientes, vt ijdem a te editi, vel edendi Annales Ecclesiastici ad integram rerum veritatem custodiendam seruentur penitus incorrupti, & quam diligentissime fieri potest, typis excudantur: ac demum ne a quoquam seu negligentia, seu malitia, mendis deformari, aut aliter etiam forsan titulo mutato vel forma, mutari, corrumpi, vel deprauari possint: MOTV PROPRIO & certa nostra scientia, omnibus, & singulis Christi fidelibus, præsertim librorum impressoribus, ac Bibliopolis, quouis nomine nuncupatis, tam in Vrbe, & illius districtu, ac statu, & ditione temporali nobis & S. R. E. mediate, vel immediate subiecta, sub quingentorum ducatorum auri Cameræ Apostolicæ eo ipso applicandorum, necnon amissionis librorum atque typorum; quam etiam per totam Italiam, & extra eam vbiuis gentium, & locorum constitutis, sub Excommunicationis maioris latæ sententiæ pœnis eo ipso absque alia declaratione incurrendis; Auctoritate Apostolica, tenore præsentium interdicimus & inhibemus, ne per decem annos a Data præsentium computandos, primum Tomum Annalium a te editum, & alios singulos a te edendos totidem annorum spatio ab vniuscuiusque eorum editione numerando, absque tua licentia imprimere, aliove titulo, vel forma, quouis prætextu mutatos, vel alio quocumque idiomate versos edere, vel sic editos vendere, seu venales tenere audeant, vel præsumant, MANDANTES vniuersis, & singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, & alijs locorum ordinarijs, eorumq. Vicarijs, seu officialibus in spiritualibus, generalibus, ac in dicto nostro statu Ecclesiastico Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Potestatibus, & alijs officialibus: vt quando, & quoties per te, vel tuo nomine fuerint requisiti, præmissa contra inobedientes exequantur, & obseruari faciant, inuocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac statutis, & consuetudinibus, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis quibusuis personis quomodolibet concessis, & confirmatis. Quibus omnibus, illorum tenores, ac si ad verbum insererentur præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, ceterisq. contrarijs quibuscumque. Volumus autem vt præsentium litterarum exemplis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem vbique fides habeatur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris. Die XXVI. Iunij, M. D. LXXXVIII. Pontificatus nostri Anno quarto.

Tho. Thom. Gualterutius.

CAESA-

CAESARI BARONIO SORANO, VIRO OPTIMO, DOCTISSIMO, AMICISSIMO,

Consaluus Ponce de Leon Hispalensis.

Quid potuit madidum sacrato sanguine ferrum,
Tela, feræ, flammæ, spicula, saxa, cruces?
Obruta quid tenebris, mutisq. oppressa sepulchris,
Inuidia Gentis, NOMINIS acta pij?
Ecce renascuntur tempus victura perenne,
Qua surgit lucis, qua requiescit honos.
CAESARIS id præstat calamus, præstantior ense
Cæsaris: hic vitam sustulit, ille dedit.

EIDEM.

Tertia iam longi tibi pars exhausta laboris
Versatur manibus, volitatq. per ora virorum.
Quam sese late Romanæ gloria Sedis
In superas sublata tuis Annalibus auras
Explicat, & terras tecum peruadit in omnes.
Quam bene, BARONI, Magno digesta PHILIPPO
Magni facta dicas & tempora Constantini.
Illi exoptatam nascens Ecclesia pacem
Rettulit acceptam: validis innititur hutus
Viribus in senium vergens, viridiq. iuuentæ
Robore, & in melius reparato splendet honore.

Tertius Annalium Tomus incipit ab Imperio Constantini Magni, perduciturq. vsque ad Constantij eius filij obitum: complectitur annos quinquagintaquinque, sextum ex parte tantum attingit.

Quarta

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVarta hæc est tertij tomi Annalium Ecclesiasticorum editio, ab Auctore recognita, emendata, aucta, atque locupletata: quam & aliarum postea ab alijs cudendarum editionum idem vult esse prototypum. Si qua igitur ab aliquo in posterum editio facta, ab hac inuenta fuerit discrepare; eam minime esse germanam, Lector intelligat. Quæ autem tertio huic tomo addita sint, sequens index palam faciet.

INDEX
PRAECIPVARVM RERVM
IN HOC TERTIO TOMO ADDITARVM.

DE Maxentio, quod non sit habitus filius Maximiani, sed eius gener fuerit: Numisma ipsius id probans. *Pag. 6. E 4. Sed quod. vsque ad pag. 7. B 3. Cum autem.*

Numisma Constantini cum Marte. *Pag. 19. B*

Imago togata, seu potius sacra induta veste, hoc signum ☧ dextera tenens, sub antiqua sepulchrali inscriptione reperta, formis expressa. *Pag. 75. A*

De Cruce, quæ apparuit Constantino; & forma Labari cum Cruce & Christi nomine. *Pag. 75. B 1. Verum. vsque ad pag. 76. B 1. Adhuc insuper.*

Numisma Maioriani Augusti cum Christi nomine ☧ in clypeo. *Pag. 77. D 5. De eodem. vsque ad finem paginæ.*

Auctoris sententia de Indictionibus. *Pag. 98. A 5. Adijciam. vsque ad pag. 99. A 4. Hoc eodem.*

Adiecta ad elucidationem loci epistolæ Innocentij de fermento benedicto. *Pag. 114. E 5. Sic igitur. vsque ad E vlt. Iam vero.*

De origine Episcopatus Byzantij, contra Nicephorum. *Pag. 142. A 2. Sed ipse Nicephorus. vsque ad A 7. Quod vero.*

Addita ad defensionem & elucidationem numismatis Crispi Cæsaris cum imagine Saluatoris. *Pag. 232. D 2. Sed sicut. vsque ad D 8. Dubitandi. Et pag. 233. A 10. licet ambos. vsque ad B 1.*

Forma signi quadratorum laterum διάτονον in structura parietum veteris basilicæ S. Petri in Vaticano repertorum. *In calce voluminis post Indicem. repone tu suo loco pag. 247. C 10.*

Quod sinistra pars sit habita dignior dextera. *Pag. 293. B 10. Id quidem. vsque ad C 11. Hac igitur.*

Inscriptiones de Helena matre Constantini. *Pag. 360. C 1. In eadem. vsque ad D 3. At de.*

Numisma Constantij Cæsaris de concordia militum, cum duobus Labaris Cruce & Christi nomine insignitis. *Pag. 465. C 2. De concordia. vsque ad D 3. Ac non multo.*

De Symbolo Antiocheno a Catholicis edito. *Pag. 520. C 5. Diuersum. vsque ad C 8. Porro.*

De Iulio Firmico Materno, qui scripsit librum de Matheſi, quod diuersus sit ab auctore libri aduersus errores profanæ religionis. *Pag. 646. E 2. Est mentio. vsque ad E 10. Extitit.*

De mendacijs Actorum Gaudentij Episcopi Ariminensis. *Pag. 740. D 3. ab illis. vsque ad D. 10. Ceteri.*

ANNALES
ECCLESIASTICI.

IHS

BEATAM MEDICENT

C ENE & nobis illud accidit, quod de rebus diuinis diuinum prodit Oraculum [a]: Cum consummauerit homo, tunc incipiet.] Siquidem absoluto secundo Annalium tomo, cū post immensos labores optata quies iure captanda fuisset, iam tertius eorumdem est inchoandus; ac velut in itinere constitutis, in ea ad quam peruenimus, statione non licet conquiescere, sed ex ipsa in aliam proficiscendum, & e secunda ad tertiam commigrandum est; atque instar filiorum Israel, e Socoth secunda eorum mansione in Etham [b] pariter transeundum, e tabernaculorum angustijs scilicet (vt harum vocum se habet interpretatio [c]) ex humili, inquam, Ecclesiæ statu ad amplissimam eius gloriam, Crucis fortitudine comparatam. Par vtriusque ratio. sicut enim illis in eadem mansione tertia consistentibus primum diuinæ præsentiæ visibile signum apparuit in columna ignis & nubis die nocteq. perspicuum: ita & in hac tertia, ad quam peruenimus stationem, Crucis fulgor diuinitus e cælo coruscans Constantino apparens, perinde ac digitus Dei & lingua cælestis errantes docuit, atque ad rectam semitam reuocauit; summaq. claritudine fulgoris sui, ea quæ humilia despectaq. esse videbantur, sublimia ac plane diuina monstrauit; abolitisq. indecoris & ignominiæ titulis illis, scandali atque stultitiæ, Iudæorum ac Gentilium opinione compositis, manifestioribus indicijs paradoxum illud Apostoli [d] declarauit: Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.]

I.

PROOEMIVM CVM IMPLORATIONE NVMINIS.

a *Eccl. 18.*

b *Exod. 12. 13.*

c *Hier. epist. ad Fabiolam. 127. mans. 3.*

d *1. Cor. 1.*

Hæc autem adeo eximia & excelsa, oratione digne persequenti, vt magnitudo postulat argumenti, diuino opus esse auxilio intelligimus, quo veritatis recto tramite ipsa oratio haud hæsitans secura ducatur. Faueat cæleste numen a nobis hoc itinere sæpius imploratum; atque ex hac eius tertia statione effulgeat menti nostræ, atque præcedat nos sublimior illa & excelsior animata columna, in qua multo felicius humano generi visibilis Deus apparuit: ipsa, inquam, Dei Genitrix beatissima Virgo Maria suæ plchritudinis fulgore coruſca gradiens antecedat: ac ducens & docens, non sinat vel latum vnguem nos ab arcta semita veritatis excedere, vel leuiter aberrare.

II.

IESV CHRISTI ANNVS 306. | MARCELLI PAP. ANNVS 3. | CONSTANTINI IMP. ANNVS 1.

III. CONSTANTINVS HERES IMPERII.

TRECENTESIMO sexto Christi Redemptoris nostri anno, Olympiadis ducentesimæ septuagesimæprimæ anno primo, Constantio atque Galerio Augg. sextū Consulibus, cum octauo Kalend. Augusti idem Constantius Eboraci in Britannia diem clausisset extremum, Constantinus eius filius maior natu ex Helena genitus Imperij heres ex testa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

testamento relictus, id decernente diuino numine, ac totius exercitus suffragantibus votis, paternum accepit Imperium. A

IV. TEMPVS IMPERII CONSTANTINI.

Cum igitur tum ex Olympiadum supputatione, tum ex Consularibus Fastis tam certus exploratusq. habeatur annus quo auspicatus est Imperium Constantinus; Cassiodori Chronicon erroris arguitur, dum post biennium sub Consulatu decimo Diocletiani, & Maximi (seu potius Maximiani) septimo, ponit exordium Constantini: quod quidem ex eiusdem historia Tripartita [a], quam collegit, manifestissime inspicere licet, dum ait ex Socrate, eumdem Constantinum defunctum, cum imperasset annos triginta & vnum, Feliciano & Titiano Consulibus: qua ratione oportuit ipsum hoc anno imperare cœpisse. Hisce itaque in primis firmissimis rationibus oportuit stabilisse exordium Imperij Constantini, quod sciamus complures errore lapsos, dum post biennium numerare aggressi sunt annos eiusdem Imperatoris, & in re grauissima, nempe de tempore Nicæni Concilij, B alijsq. rebus magni momenti, in errores non leues incidisse.

[a] Hist. Trip. lib. 1. c. vlt.

V. Quod autem ad gestæ rei historiam pertinet, hæc de ingressu Constantini in Imperium quomodo se habuerint (præter illa quæ in fine secundi Annalium tomi de eiusdem Constantini opportuno aduentu in Britanniam, & de Constantij obitu dicta sunt) iam ordine prosequamur, ac in primis quæ Eusebius, res ab eo gestas fusius prosecutus, narrat his verbis [b]: Neque tamen Imperium Imperatore destitutum permansit: quippe Constantinus paterna purpura indutus, primum e paternis ædibus egressus est; & patrem tamquam a mortuis ad Imperium regendum denuo reuocatum, suo ipsius vultu & effigie omnibus præsentauit. Deinde magna paternorum amicorum turba eum comitante, funeri præiuit, patremq. produxit; quinetiam infinita populi multitudine, militumq. constipante agmine partim antecedentium, partim subsequentium, genitorem sanctissimũ cum omni splendore & maxima pompa extulit: faustis acclamationibus, suaui hymnorum concentu, omnes beatissimum illum celebrant: & consentientibus animis, filium iam in Imperij gradu locatum, patrem ad vitam quodammodo reuocasse existimant. Extemplo igitur secundo & prospero applausu nouum Regem, Imperatorem, & Augustum ipsa prima voce contentius prædicant. Quibus acclamationibus tam auspicato in filium editis, patri mortuo nonnihil ornamenti allatum est: filium cuncti beatum putant, qui talis patris fuit successor declaratus: omnes gentes, quæ ipsius obsequebantur Imperio, incredibili lætitia efferuntur, & gaudio pene inexplicabili propterea complentur, quod illustri & præclaro Imperatore ne breuissimo quidem temporis momento caruissent.

[b] Euseb. in Vita Constantin. lib. 1. c. 16. 17.

FVNVS CONSTANTII IMP. C

VI. Hunc morum vitæq. pie & religiose ad virtutem institutæ exitum esse, in Imperatore Constantio vniuerso generi mortalium, qui nostra memoria vixerunt, Deus euidenter demonstrauit. Finem autem vitæ aliorum, qui Dei Ecclesias bellico quodam more & modo exagitarint, minime consentaneum iudicaui, quem præsenti sermoni mandarẽ; neque bonorum memoriam, eorum appositione, qui secus se gesserint in vita, omnino debere contaminari. Rerum enim experientia illis solum, qui ipso oculorum obtutu calamitates cuiusque tyranni aspexerint, quiq. earumdem cognitionem auribus perceperint, satis videtur esse ad vitam modestius deinceps sanctiusq. moderandam. Sic igitur Constantinum talis parentis fatu editum Principem & Imperatorem Deus omnium auctor & totius mundi gubernator suo solum arbitrio delegit: eo consilio, vt cum alij omnes Imperatores hominum suffragijs ad eum dignitatis gradum ascendere consueuerint; de hoc Imperatore solo ad honorem efferendo, nemo mortalis omnino gloriaretur.] hucusque Eusebius. D

QVALIS FINIS PERSECVTORVM.

VII. At nec Ethnicus auctor (quisquis ille fuerit, clarissimus certe orator illorum temporum) de diuinitus facta electione Imperij Constantini discrepat ab Eusebio; nisi tantum, quod hic veram diuinitatem minus intelligens, quod a Deo optimo maximo factum est, dijs tribuit; qui & hæc præloquitur [c] de Constantio: Vere enim profecto illum superum templa petierunt, receptus est consessu cæli, Ioue ipso dexteram porrigente. Quinimmo statim sententiam rogatus, cui Imperium decerneret, vt decebat, dixit: CONSTANTINVM PIVM: manifeste enim sententia patris electus est Imperator: quod ita nos dicere, cum veritas iubet, tum pietati tuæ (vt video) gratissimum est. Sed cur tantummodo priuatis tuis affectibus blandiamur, cum omnium deorum fuerit illa sententia, & quidem iam auctoritate præscripta, quæ tum pleno firmata sit consilio? Iam tunc enim cælestibus signis suffragijs ad salutem Reipublicæ vocabaris, cum ad tempus ipsum, quo pater in Britanniam transfretabat, classi iam vela facienti, repentinus tuus E

[c] Gallicanus in Panegyrico 4. Constantini. DEI NVTV CONSTANTINVS IMPERAT.

aduentus

A aduentus illuxit; vt non aduectus cursu publico, sed diuino quodam aduolasse curriculo videreris.] hæc ille: qui quod sciebat diuino factum numine, dijs tribuit, quòd nullum præter eos numen in cælo esse putaret. At quales erant, quos nominat deos erga Constantinum propitios, qui eum sibi aduersarium, ipsorumq. cultus euersorem fore non viderint?

Sed quid idem addat de cunctatione Constantini in suscipiendo Imperio, audiamus: Illico enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuersus in te consedit exercitus, te omnium mentes oculiq. signarunt: & quamquam tu ad seniores Principes de summa Reipublicæ, quid fieri placeret, retulisses; præuenerunt tamen studio, quod illi mox iudicio probauerunt. Purpuram statim tibi, cum primum copiam tui fecit egressus, milites vtilitati publicæ magis quam tuis affectibus seruientes, iniecere lacrymanti: neque enim fas erat diutius fieri Principem consecratum. Diceris etiam, Imperator inuicte, ardorem illum te B deposcentis exercitus fugere conatus, equum calcaribus incitasse: quod quidem (vt verum audias) adolescentiæ errore faciebas: quis enim te Cyllarus, aut Arion posset eripere, quem sequebatur Imperium?] hæc ipse, & alia plura: sed non semper tutum attexere encomia historicæ puritati. VIII. STVDIVM MILITVM ERGA CONSTANTINVM.

Verum licet tum a patre, tum ab exercitu Constantinus fuerit renunciatus & acclamatus Augustus: tamen nonnisi Cæsaris nomen tunc accepit, Augusti vero postea, cum Faustam filiam Maximiani Herculij vxorem duxit. Hæc enim idem auctor his verbis [a]: Cum tibi pater Imperium reliquisset, Cæsaris tamen appellatione contentus expectare maluerís, vt idem te, qui illum, declararet Augustum: siquidem ipsum Imperium hoc fore pulchrius iudicabas, si id non hereditarium ex successione cepisses, sed virtutibus tuis debitum a summo Imperatore meruisses: neque enim dubium, quin tibi mature sacrum istud C fastigium diuinæ potestatis astrueret, qui te iam olim sibi generum, etiam antequam petere posses, sponte delegerat. Hoc enim (vt audio) imago illa declarat in Aquileiensi Palatio ad ipsum conuiuij posita aspectum: vbi puella iam diuino decore venerabilis, sed adhuc impar oneri suo, sustinet, atque offert tibi etiamtum puero galeam auro gemmisq. radiantem, & pennis pulchre alitis eminentem: vt te, quod vix vlla possunt habitus ornamenta præstare, sponsale munus faciat pulchriorem.] IX.

[a] Panegyric. 1. Maximian. & Constantini. CONSTANTINVS CONTENTVS NOMINE CAESARIS.

Sic igitur Constantinus a funere patris nomen Cæsaris vsque ad nuptias cum Fausta retinuit, quando & auctus est nomine Augusti, cum alioqui voce militum omniũ Augustus fuerit salutatus: de quo Eusebius [b], cũ agit de obitu Constãtij: Huius (inquit) filius Constantinus statim vt Imperij gubernacula susceperat, Imperator summus & Augustus cum ab exercitibus, tum multo antea ab ipso Deo summo omnium Imperatore declaratus, se D paternæ pietatis erga nostræ religionis disciplinam æmulum & imitatorem præstitit.] X.

[b] Euseb. lib. 8. c. 26. QVANDO ACCEPIT NOMEN AVGVSTI.

Antequam autem a Constantino res gestas vlterius prosequamur, de eius genere atque natalibus aliqua præfari, ad difficultates non leues soluendas, necessarium existimamus. Quod ad paternum genus spectat, a Claudio Iuniore Imperatore originem ducere, secundo Annalium tomo pluribus dictum est, cum de eius patre Constantio sermonem habuimus. Si vero eiusdem stemmatis principium altius repetatur, Trebellius [c] auctor est, eum a Vespasiano Augusto descendere, vnde Flauiæ gentis est nomen & insignia consecutus, ante tamen Vespasianum obscuræ: nam Suetonius hæc de eo [d]: Mediocritatem pristinam neque dissimulauit vmquam, ac frequenter etiam præsetulit: quin & conantes quosdam originem Flauij generis ad conditores Reatinos, comitemq. Herculis, cuius monumentum extat via Salaria, referre, irrisit vltro.] XI.

[c] Trebel. in Claudio. CONSTANTINI PATERNVM GENVS.

[d] Suet. in Vespasiano, c. 12.

E Quod vero ad maternum genus attinet: cum constet natum ex Helena; vnde illa, ex qua prosapia, prouincia, & ciuitate sit orta, non leuis est controuersia. Scimus Græcorum recentiores (Eusebius enim, licet rerum Græcarum amplificator egregius, hæc silentio prætermisit) Nicephorum [e] & alios, qui commentitiæ historiæ fidem præstiterunt, eam fuisse Bithynam genere, affirmare; de qua & eiusmodi fabulam concinnarunt, cum de Constantio patre ad Persas legato misso hæc memoriæ commendarunt, quæ idem Nicephorus narrat his verbis: Is ab Occidente Orientem versus nauigans, ad locum, qui Drepanum dicitur, applicat (situm est Drepanum ad Nicomediæ sinum ad altum mare longius prominens.) Ibi Constantio desiderium concubitus inceſſit. Quod vbi cognouit hospes eius, magnificentia & splendore cohortis ipsius regio permotus, filiam ei suam venusta forma, ætatisq. flore iam nubilem puellam conciliat. Ille cum ea rem habet, concubituq. mercedem peplum ei purpura intextum donat. Nocte ea Constantio mirifica XII.

[e] Niceph. lib. 7. c. 18. HELENAE PATRIA ET GENVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

visio est oblata, quæ eum timore quodam perculit. Quapropter & puellæ patrem est co- A
hortatus, vt filiam, quæ insigne quoddam donarium gereret, impolluram diligentius asseruaret; & quod ex ea natum esset, accuratius educaret. Vidisse quippe se, ea qua dictum est nocte, aiebat, in tabernaculo suo præter naturam ab Occidentali Oceano orientem Solem. Ceterum legatione recte obita, Constantius alio itinere Romam reuersus vna cum Galerio Maximiano Cæsar creatus est, neque ita post longum tempus vterque Augustus factus.] & paulo post:

XIII. DE CVNABVLIS CONSTANTINI FABVLOSA.

Accidit deinceps, vt oratores alij ad Parthos mitterentur, qui & ipsi Drepanum diuerterunt: & qui Constantij ex hospitis filia Helena progenitus erat infantulus, puerilem ludum ludens, a quodam ex oratorum numero offensus, admodum ei succensuit, & obiurgationes eius indignissime tulit. Ibi tum mater, Constantij eum puerum esse, indicauit: eamq. rem, peplum illud purpura exornatum proferens, confirmauit; & facies ipsa, in- B
dolesq. generosa, filium illius esse, satis testabatur. Ea re Constantius ex legatorum sermone cognita, postea comitatu regio puerum vna cum matre Romam adduci curauit. Veritus autem, ne illis absurdi quicquam a Theodora legitima vxore sua per zelotypiam & coniugalem æmulationem accideret; Constantinum filium Nicomediam ad Diocletianum, qui ibi cum Galerio Maximiano genero erat, misit. Atque ibi ille benigne susceptus, in Palatio apud Imperatorem vixit, & inter domesticos scholarum adscitus, Græcas litteras addidicit, simulq. Christianismum complexus est.] hæc Nicephorus de materno genere atque cunabulis Constantini.

XIV. DE HELENA COMPVTATVR HISTORIA COMMENTITIA.

Sed pluribus tum Nicephori tum aliorum mendacissima historia cōfutatur: ac primum quidem si ea ad lapidem Lydium admoueatur, si, inquam, cum recta ratione temporis conferatur, plane conuincetur curiosi hominis esse figmentum. Si enim, vt ipse vult, eo C
anno natus est Constantinus, quo Constantius pater rediens e legatione creatus est Cæsar, (quod contigisse certum est anno Domini ducentesimo nonagesimosecundo) necesse est affirmare, hoc ipso anno, quo cepit Imperium Constantinus, tuisse quatuordecim tantum annorum ætatis: quem tamen ex sententia Eusebij [a], qui eo familiarissime vsus est, & aliorum, constat hoc tempore, quo est auspicatus Imperium, iam trigintaduos annos ætatis, vel saltem trigintavnum attigisse: cum enim dicat ipsum imperasse annos trigintavnum vel trigintaduos, præter paucos menses & dies, addatq. totidem annos absque Imperio vixisse [b]; manifestum est, eo tempore, quo Nicephorus eum natum vult, Constantinum iam annos decem & septem ætatis egisse.

a Euseb. in Vita Constantin. lib. 4. c. 53. Epiphan. lib. de mensur. Hier. in Chron. Aurel. Vict. in Constantino in fin. & alij.

b Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 1.

XV.

Hoc vno igitur eius historiæ tam insigni patefacto mendacio, totum illud excogitatum commentum exploditur; cum præsertim ex scriptoribus illius temporis, quo in loco D
natus sit Constantinus, possit apertissime demonstrari, nempe in Britannia, vt dicemus. Facile namque potuit accidisse, vt scriptoris incuria alicubi Bithynia loco Britanniæ scriptum esset, vnde & reliqua confingendi occasio sit accepta: cum præsertim ille color accederet, quod Drepane dictum oppidum in Bithynia, ab eadem Helena admodum illustratum, fuerit postea Helenopolis appellatum. Sed qua occasione sic ea ciuitas fuerit nominata, suo loco inferius pluribus.

VNDE FINGENDI MANARIT OCCASIO.

XVI. BRITANNIA PATRIA CONSTANTINI.

Sane quidem mendacij conuincitur apertissimi auctor, dum ait Constantinum Drepane natum esse in Bithynia, quem apertissime constat in Britannia ortum esse. id quidem disertis verbis coram amplissimo conuentu tunc temporis habito, cum celebratæ sunt nuptiæ Constantini & Faustæ filiæ Maximiani Herculij, testatur celebris ille Gallicanus orator, dum ait hæc de patre Constantio, & eius filio Constantino: Liberauit ille Britannias ser- E
uitute: tu etiam nobiles, illic oriundo, fecisti.] Quid igitur ijs apertius dici potest? quibus adeo manifestis velle refragari, quis non extremæ ducat esse demētiæ? Qua pariter ratione æquius est dicere, Helenam fuisse Britannam, quam Bithynam; quam certum est periisse in Britannia Constantinum, idq. tempore Aureliani Imperatoris, a quo missus est Constantius Claudij Imperatoris recenti memoria clarus cum exercitu in Britanniam, vt populum illum sæpius tumultuari solitum in officio & fide Aureliani contineret. Contigit autem Constantini natalis (ex Eusebij sententia superius recitata, qui totidem annos eum ante Imperiū vixisse tradit, quot imperauit) Aureliano secundū & Iulio Capitolino Consulibus, anno quinto eiusdem Aureliani Imperatoris. Sed de annis eius inferius pluribus.

c Zonar. Annal. tom. 3. in Constantino.

XVII.

Quod ad Helenam rursus spectat: adhæserit ne concubina Constantio, an legitima vxor fuerit: auctor est Zonaras [c], controuersia agitatum, dicentibus alijs eam concubinā fuisse

Constantij

A Constantij, alijs legitimo illi iunctam esse coniugio affirmantibus: ipse vero abstinens, nec quicquam definiens, litem reliquit sub Iudice. At mea quidem sententia res eo statu posita est, vt ad huiusmodi iudicium terminandū, opus non sit perendina dilatione. Nam exploratum quidem habetur apud omnes antiquos historicos, qui res Constantij sunt prosecuti, Maximianum Herculium, cum sibi eumdem Constantium adoptasset in filium, vt ei coniungeret in matrimonium Theodoram priuignam suam, coegisse repudiare eam quā prius vxorē acceperat, id Eutropio [a], Victore [b] ac reliquis historicis attestantibus. Certe quidem repudium vxoris tantummodo dici solet, non autem feminæ subinductæ: nec dari repudium concubinæ, quis vmquam dictum inueniet. Quamobrem cū iussus esse dicatur Constantius a Maximiano vxori dare repudium, vt acciperet Theodoram: ex quadam necessitate compellimur dicere, Helenam legitimam coniugem, non autem concubinam fuisse

HELENA NVM CONCVBINA, VEL VXOR CONSTANTII IMP.

a Eutrop. lib. 9.
b Vict. in Diocletiano.

B Constantij. Nec est quod ab aliquo dici possit, aliam ab Helena feminam, eamdemq. vxorem Constantij ab eo esse repudiatam: nam nulla prorsus est memoria, Constantium aliam aliquam habuisse vxorem, præter Helenam & Theodoram. Rursum vero quomodo quis dicere poterit Helenam adhæsisse Constantio concubinam, cum publicis attestationibus eiusdem Constantij continentia mirifice commendetur? nam cum Gallicanus orator [c] coram Maximiano ac Constantino, eorumdem celebrans laudes, Panegyricum dixit, hæc habet in apostrophe ad Constantinum:

c Panegyric. 1. Constantini.

Neque enim forma tantum in te patris, Constantine, sed etiam continentia, fortitudo, iustitia, prudentia sese votis gentium præsentant: quo enim magis continentiam patris æquare potuisti, quam quod te ab ipso fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidisti, vt primo ingressu adolescentiæ formares animum maritalem, nihil de vagis cupidita- XVIII. CONSTANTIS IMP. SPECTATA CASTITAS.

C tibus, nihil de concessis ætati voluptatibus in hoc sacrum pectus admitteres? Nouum iam tum miraculum, iuuenis vxorius; sed vt res est, mente præsaga omnibus te verecundiæ obseruationibus imbuebas, talem postea ducturus vxorem.] hæc ibi auctor pro concione, spectantibus magistratibus, dixit, cum Maximianus eidem Constantino Faustam copulauit fœdere nuptiarum: quæ a nobis non tam in commendationem continentiæ Constantini, quam Constantij patris, sunt recitata; cuius ille imitator factus, nullam ante vxorem legitimam, feminam aliam prorsus nouerit. At qua fronte, quæso, nobilis orator in publicis nuptiarum solemnitatibus, coram nobilissimo ac florentissimo auditorio cuncta sciente, hæc de patre Constantio prædicare adeo potuisset, si Helenam concubinam, ex qua etiam ipse Constantinus natus esset, antequam legitimam vxorem Theodoram duceret, habuisset? Ex ijs igitur cum ceteri omnes, qui dicunt natum Constantinum ex con-
D cubina, tum Zosimus [d] Comes mendacij redarguuntur, dum ait eum genitum ex consuetudine mulieris, quæ materfamilias minus esset: Ethnicus enim homo addictissimus Ethnicismo, & in Christianam religionem infensissimus, cum de Christianorum rebus agit, manifestus sæpe conuincitur proditor veritatis, & in Constantinum pariter iniquissimus, quem vt desertorem deorum exagitat contumelijs; vt intelligas ipsum in Constantinum Philippicas potius quam Constantini historiam conscripsisse.

d Zosim. lib. 2.

At vndenam apud nonnullos antiquos historicos vel alios manasse potuit eiusmodi de XIX. CVR HELENA DICTA CONCVBINA.
Helena opinio, quod fuerit potius Constantij concubina, quam coniux? aperiam. Romanorum legibus cautum erat (quod testatur Papinianus [e] I. C.) vt si Præfectus cohortis, vel equitum, aut Tribunus contra interdictū vxorem duceret in ea prouincia, in qua officium gerebat, matrimonium non esset, cum ratio potentatus (vt ait) eiusmodi nuptias prohibe-
E ret. Quam ob causam sic acceptam Helenam a Constantino putarint potius concubinam, quam coniugem. Sed quid Paulus [f] I. C. respondit? Si post depositum officium eiusmodi in eadem voluntate perseueret, iustas nuptias effici. Quid huic simile scripsit Vlpianus [g], legem Papiam interpretatus: qua cum Senatores vetiti essent in vxorem ducere libertinam: si tamen duxisset; quamuis (inquit) vxor eius non sit: tamen ea conditione, si desierit esse Senator, tunc vxor eius esse incipiet.] Talis namque fuisse videtur causa Helenæ cum Constantio, vt sic eam duxerit, vt cum a prouincia discessisset ac magistratum deposuisset, vere coniux esset, ac matrimonium ratum: quod quidem declarauit euentus: nam quam semel accepisset, numquam dimisit vsque ad nuptias Theodoræ, cum Maximianus Imperator coegit (quod dictum est superius) dare Helenæ priori coniugi libellum repudij.

e l. Præfect. ff. de ritu nuptiarū.
f l. eos qui. ff. eodem.
g l. si quis in Senatorio ff. eodem.

Confutatis igitur de natalibus Constantini Græcorum figmentis, explosa simul & illo- XX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum sententia, qui dixerunt, Helenam non vxorem, sed concubinam adhæsisse Constantio: reliquum est, vt de eiusdem Helenæ genere pauca dicamus. Eutropius [a] cum affirmet eam coniugem fuisse Constantij, obscuro tamen loco natam testari videtur, dum ait: Costantinus ex obscuriori matrimonio eius filius in Britannia creatus est Imperator.] Sed quis est qui neget, respectu clarissimarum nuptiarum, quas postea cum Theodora filia Imperatoris contraxit, quibus & Imperium consecutus est, obscurius dici debere prius coniugium Constantij cum Helena, ex quo natus est Constantinus? Scimus S. Ambrosij [b] testimonio, fuisse eamdem Helenam, Stabulariam nominatam; nam ait: Stabulariam hanc primo fuisse, asserunt, sic cognitam Constantio Seniori, qui postea regnum adeptus est.] Sed eo plane nomine vulgo dicta, quod hospitis, apud quem diuertit Constantius in Britannia, filia fuisset. Sed qualis hospitis, qui ducem totius exercitus domi exciperet? certe haud infimi ordinis inter Britannos, & mediocrium facultatum: sed par est credere (vt euenire solet in hospitalibus militaribus) qui in ciuitate nobiliores ac ditiores sunt, eos qui digniores pariter militiæ ducunt ordines hospitari solere.

[a] Eutrop. lib. 10. in princip.

[b] Ambros. orat. in fun. Theod.

HELENA CVR STABVLARIA DICTA.

XXI. HELENA REGVLI FILIA.

Quamobrem qui antiquas res Britannicas sunt prosecuti (quod compertum habuerunt ex antiquis Annalibus) Helenam filiam fuisse tradunt vnius ex Britanniæ Regulis Coel nomine, apud quem (vt dictum est) Constantius hospitatus, quam pulcherrimam nouit, eius filiam Helenam accepit in coniugem: obscurumq. existimatum est eiusmodi coniugium, quod cum externa, barbara, & non Romana femina contractum esset a tanto viro, ab ipso scilicet nepote Claudij Imperatoris, & Romani exercitus in Britannia duce; sed & obscurius sane redditum, cum creatus est Imperator, & vna cum Imperio Theodoram accepit vxorem. Cum igitur, vt accidit ijs qui temporibus & felicioribus rebus inseruiunt, in posteriorem coniugem eamdemq. Augustam omnes conuerterent oculos; vilis admodum & abiecta visa est illa prior, quæ iussu Herculij Imperatoris repudiata fuisset, ac proinde contemptus gratia, Stabularia nominata; sicut & Galerius Maximianus, qui eodem tempore imperauit, ob humile genus vulgo Armentarius dicebatur. At de Helena modo hactenus; ex qua Constantium genuisse alium filium vel filiam præter Constantinum, memoria nulla est. Ex Theodora autem Augusta complures suscepit liberos, nempe Constantium, qui pater fuit Galli & Iuliani, Dalmatium, Annibalium parentem Dalmatij Iunioris, siue Dalmatiani, addunt aliqui alium Constantinum; filias vero Constantiam, quæ postea Licinio Imperatori nupsit, Eutropiam coniugem Nepotiani, & (vt putant alij) Anastasiam. Quibus omnibus posthabitis, Constantinum Helena genitum Imperij reliquit heredem.

FILII CONSTANTII IMP.

XXII. MAXENTIVS INPENSVS CONSTANTINO.

Postquam autem res in Britannia gestæ, essent Romam perlatæ, & noui Imperatoris Constantini imago Romæ ex more (inquit Zosimus [c]) esset exhibita: Maxentius Maximiani Herculij filius, non tolerandum ratus, Constantino quidem ex animi sententia rem succedere, qui muliere non matrona genitus esset, se vero talis Imperatoris filium desidem hærere domi, alijs paternum Imperium obtinentibus; adiunctis sibi conatus huius administris Marcelliano & Marcello Tribunis militum, & Luciano suillæ carnis præbitore, quam Fiscus populo Romano largiebatur, & aulicis præterea militibus, quos Prætorianos vocant, in regium ab illis solium collocatus est, magnis se vicissim muneribus affecturum pollicitus eos, a quibus hoc consecutus esset.] ita Zosimus. Facta autem hæc sunt a Maxentio hoc anno, septimo Kalendas Octobris. Maxentius vero licet vt Maximiani Herculij filius educatus esset, atque in virum creuisset: tamen non vere ex illo natum, sed plane terræ filium ab Eutropia illius vxore esse suppositum [d], creditum fuit; quod videtur etiam apud Maximianum fidem inuenisse, ac propterea cum se abdicasset, in successione Imperij prætulisse illi Constantium.

[c] Zosim. histor. lib. 2.

[d] Victor in Maximiano, & alij.

XXIII. MAXENTIVS GENER MAXIMIANI.

Sed quod re vera non esset vel haberetur vt filius, sed extraneus, illud euidens argumentum est, dum idem Maximianus Augustus tradens illi filiam in vxorem, sibi ipsum generum copulauit. latuit hoc quidem antiquos atque recentiores historicos omnes, quod antiquum numisma detexit haud pridem inuentum; asseruatur Romæ apud Lælium Pasqualinum in suo prædiuite rerum antiquarum promptuario: ipsum igitur formis excusum hic tibi integrum reddendum curauimus: quod si maioribus compertum fuisset, eum non Maximiani vel putatiuum dixissent suppositum ab Eutropia filium, sed generum nominassent.

Eiusmodi

A

B Eiusmodi igitur egregio in lucem edito abdito hactenus monumento, iam cœptam historiam prosequamur.

Cum autem scisset Constantinus Maxentium Romæ Imperium occupasse, quæsiuit cum eo res componere, habereq. socium atque collegam; sed recusauit ille. id quidem testatur Nazarius [a], dum eius consilij rationem affert, sic dicens: Quin extorques animo tuo conueniendi studium, & concordiæ voluntatem? si concordiam quàm veniam appellari fas est, cum qui potest vincere, optat ignoscere. Et non dubito, quin hanc rationem cælestis prudentia tua duxerit, quod coniunctione sua flagrantissimas hominis cupiditates vel extingueret penitus, vel modice temperaret. Nulla quippe est libido tam vecors, quam non capiat (*vincat scilicet*) cum in consortium temperantia venerit. Deijcit oculos deformis ignauia, vbi ei pulchritudo virtutis obiecta est: tergiuersari atque hærere petulantiam videas grauitate, modestia, & decore confusam: vt appareat te, Imperator optime, concordia imperanda non illi impunitatem vexandæ Vrbis daturum, sed leniorem petijsse victoriam, cum malles vitia eius quam arma superare. Sed profecto nulla vi possunt coire, quæ naturali diuortio dissident: nec vlla tam fidelis est copula, quæ in diuersum tendentia nexu suo teneat. Perpendit scilicet tecum excellens prudentia tua, eiq. semper pietas applicata, omnes concordiæ commoditates; illam esse fundamentum & radicem otij, bonorum ciuium seminarium, quietis publicæ segetem, & almam pacis altricem. Sed o quam æger est ad honestatem recursus his qui gradum ex nequitia protulerunt! Vocas ad societatem: appetitum tuum refugit, aduersatur, horrescit: nihil sibi putat tecum commune, quia nihil est simile.] hæc Nazarius.

XXIV. CONSTANTINVS QVALIS ERGA MAXENTIVM.

[a] Nazar. in Panegyr. Constantin.

D Maxentius autem vt sibi omni ex parte Imperium stabiliret, conciliaretq. animos: ne quos haberet sibi aduersantes, Constantino vero fauentes: sciens Christianos, quibus tum Vrbs ipsa, tum etiam prouinciæ confertæ essent, erga Constantinum esse propensiores; studuit animos horum omnium officijs demereri, ac beneficijs deuincire; vsque adeo, vt Christianam religionem se suscepturum, illos demulcens, veteratorie simularet: quod Eusebius [b] testatur his verbis: Huius, *nempe Maximiani*, filius Maxentius, qui Romæ tyrannidem occupare instituit, in ipso Imperij sui ingressu fidem nostram se complecti, quo populo Romano placeret, eumq. blanditijs deliniret, & assentatione callide simulauit, & ea de re illis, qui eius parebant Imperio, in mandatis dedit, vt persecutionem contra Christianos remitterent: tantamq. pietatis speciem præsetulit, vt humanus & valde mansuetus præ illis, qui Imperium ante tenuissent, cuique videretur.] ita Eusebius.

XXV. MAXENTIVS SE SIMVLAT CHRISTIANVM.

[b] Euseb. lib. 8. c. 26.

E Ad hæc quoque spectare videtur, quod apud S. Augustinum [c] scribitur, Melchiadem hoc tempore Romanum presbyterum, postea Papam, misisse Stratonem diaconum vna cum alijs, acceptis litteris Maxentij Imperatoris, atque Præfecti Prætorio, ad Præfectum Vrbis, vt ab eo loca reciperet, quæ persecutionis violentia abstulisset. Hæc enim ex quibusdam Actis recitarunt Donatistæ, conantes Melchiadi crimen traditionis impingere. ait autem de Donatistis [d]: Adhuc dies erat, quando volentes destruere iudicium Romani Episcopi Melchiadis, quo purgatus & absolutus est Cæcilianus, etiam ipsum Melchiadem Traditorem fuisse dixerunt. Cuius criminationis cum ab eis esset exacta probatio, Gesta prolixissima recitarunt, vbi Melchiadis nomen, quod aliquid tradiderit, non fuit: & recitauerunt etiam alia Gesta, vbi Melchiadem legebatur misisse diaconos cum litteris Maxentij Imp. & Præfecti Prætorio ad Præfectum Vrbis, vt reciperet loca, quæ fuerant a Christianis tempore persecutionis ablata. Vbi cum Melchiadis crimen penitus nullum appareret:

XXVI.

[c] August. in Breuic. diei ser. c. 18.

[d] August. lib. ad Donat. post Col. c. 12. in fin. & c. 13.

MAXENTIVS BENE MERETVR DE CHRISTIANIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

appareret: dixerunt superioribus traditionis Gestis Traditorem Stratonem fuisse recitatum.] sicq. ex hoc quoque ipsorum calumnia in Melchiadem confutata est. Redditam etiam fuisse Africanæ Ecclesiæ pacem per Maxentium Imperatorem, Optatus pariter testatur, qui ait [a]: Tempestas persecutionis peracta & definita est; iubente Deo, indulgentiam mittente Maxentio, Christianis libertas est restituta.] hæc ipse.

[a] *Optat. lib. 1. contra Parmenian.*

XXVII. AFRICANA QVIES VNDE.

Ceterum Eusebius [b] affirmat, Occidentales oras, atque ipsam Africam & Mauritaniam a persecutione quieuisse, non quidem Maxentij indulgentia, qui nondum Imperium inuaserat, sed abdicatione Maximiani, cum in locum eius successit Constantius de Christianis optime meritus; adeo vt nec biennio integro (vt ait) eædem prouinciæ fuerint persecutione illa vexatæ. Quamobrem quod attinet ad indulgentiam tunc ab ipso Maxentio in Africam missam, haud pertinuisse putamus ad sopiendam persecutionem in Christianos excitatam, quæ iam ante biennium (vt dictum est) compressa fuerat; sed potius ipsum remisisse ea indulgentia iras, quibus hactenus haud leuiter sæuierat in Africanos: nam Zosimus [c] auctor est, Maxentium in Africanos milites primum succensuisse, quod perlatam in Africam eius imaginem prohibuerint circumferri: & quod insuper Alexandro fauissent, qui ex Præfecto Prætorio Imperatoriam quoque purpuram induisset: Quo per Volusianum extincto (inquit Zosimus) quotquot in Africa vel genere, vel opibus præstabant, veluti Alexandri partium sectatores deferendi; nec vllis omnino parcebatur, dum alij necarentur, alij facultates suas amitterent: quin & Romæ triumphatum est ob perpetrata Carthagine mala.] Sed & Panegyricis quoque Constantino dictis, sæuisse in Africanos Maxentium, diserte narratur. Indulgentia igitur a Maxentio in Africam missa post patrata quamplurima mala, vt tandem a rapina & gladio cessaretur, effectum est: & eo tantum modo respexit Christianos, quod eis sicut ceteris intercepta ciuili bello libertas (vt ait) fuerit restituta.

[b] *Euseb. lib. 8. c. 25. in fin.*

[c] *Zosim. hist. lib. 2.*

XXVIII. CAECILIANVS ELIGITVR EPISCOPVS CARTHAGINENSIS.

Quo tempore factum est, concessa Ecclesijs vbique pace, vt Carthaginem conuenirent Episcopi, atque in locum defuncti Mensurij ordinarent Cæcilianum diaconum Episcopum Carthaginensem. Quod indigne ferentes qui ambitionis ardore flagrabant, ingens illud ac immane schisma conflarunt, quod postea a Donato nomen accepit. Hæc autē quomodo se habuerint, Optatus [d] Mileuitanus fideliter narrat his verbis: Botrus & Cælesius (vt dicitur) apud Carthaginē ordinari cupientes, operā dederunt, vt absentibus Numidis, soli vicini Episcopi peterentur, qui ordinationem apud Carthaginem celebrarent. Tunc suffragio totius populi Cæcilianus eligitur, & manus imponente Felice Aptungitano Episcopo, ordinatur: Botrus & Cælesius de spe sua deiecti sunt. Breuis auri & argenti sedenti Cæciliano, sicut delegatum a Mensurio fuerat, traditur, adhibitis testibus.] Erat hæc schedula, qua conscripta habebantur vasa cuncta auri & argenti; quæ, ne raperent persecutores, Mensurius prædecessor senioribus commendauerat, relicto illorum indice, quod Commemoratorium vocat, cuidam fideli aniculæ. Creato igitur Cæciliano Episcopo, scriptum illud eidem Cæciliano, vt Mensurius iusserat, datur. Quid autem post hæc secutum sit, cum a presbyteris Cæcilianus depositum Ecclesiæ exigeret, idem Optatus rei gestæ narrationem prosequens tradit his verbis:

[d] *Optat. lib. 1. contra Parmen.*

XXIX. SCHISMATIS DONATISTARVM ORIGO.

Conuocantur supra memorati seniores, qui faucibus auaritiæ commendatam ebiberant prædam. Cum reddere cogerentur, subduxerunt communioni plebem. Non minus & ambitores, quibus & ordinari non contigit (nempe Botrus & Cælesius) necnon & Lucilla, quæ iamdudum ferre non potuit disciplinam, cum omnibus suis potens factiosa femina communioni misceri noluit. Sic tribus conuenientibus causis & personis, factum est vt malignitas haberet effectum. Schisma igitur illo tēpore confusæ mulieris iracundia peperit, ambitus nutriuit, auaritia roborauit. Ab ijs tribus personis contra Cæcilianum causæ confictæ sunt, vt vitiosa eius ordinatio diceretur. Ad Secundum Tigisitanum missum est (erat is Primas Numidiæ, de quo multa superius) vt Carthaginem veniretur: proficiscuntur omnes supra memorati Traditores (nempe Donatus Masculitanus, Victor Rusticadiensis, Marinus ab Aquis Tibilitanis, Donatus Calamensis, Purpurius Limatensis, Menalus, & alij plures, omnes Episcopi) susceptri hospitio ab auaris, ab ambitoribus, ab iratis, non a Catholicis, quorum petitione Cæcilianus fuerat ordinatus. Interea ad basilicam, vbi cum Cæciliano tota ciuitas in frequentia fuerat, nullus de supradictis accessit. Tunc a Cæciliano mandatum est: Si est quod in me probetur; exeat accusator, & probet. Illo tempore a tot inimicis nihil in illum potuit confingi: sed de ordinatore suo,

suo, quod ab ijs falso Traditor diceretur, meruit infamari. Iterum a Cæciliano mandatum est, vt si Felix in se (sicut illi arbitrabantur) nihil contulisset, ipsi tamquam adhuc diaconum ordinarent Cæcilianum. Tunc Purpurius solita malitia fretus, quasi & Cæcilianus filius sororis eius esset (quem occiderat) sic ait: Exeat huc, quasi imponatur illi manus in Episcopatu, & quasi detur illi caput de pœnitentia. His rebus compertis, tota Ecclesia Cæcilianum retinuit, ne se latronibus tradidisset.] hæc Optatus.

Porro hunc ipsum locum Optati, quod Cæcilianus non excusasset Felicem Aptungitanum ordinatorem suum, sed dixerit, Si ille nihil contulisset, ipsi venirent, & se tamquam adhuc diaconum ordinarent Episcopum: hæc, inquam, a Cæciliano sic dicta posteriores Donatistæ arripientes, in Cæcilianum ipsum conuerterunt, quasi eius confessione constaret, ordinatum fuisse a Traditore; vt S. Augustinus [a] de eisdem testatur, sic dicens: Dixerunt etiam, scripsisse Optatum, quod Cæcilianus dixerit: Si Traditores sunt qui me ordinauerunt; ipsi veniant, & ordinent me. Quod quidem si dictum est, ita dici potuit ad illos irridendos, quibus hoc mandasse perhibetur, quoniam certus erat, ordinatores suos non esse Traditores. Non enim ait, Quia Traditores sunt: sed, Si Traditores sunt: vt innocentia eorum probanda restaret, vbi probari recte potuisset.]

XXX. PRAVVS SENSVS DONATISTARVM.

[a] *Augustin. in Breuic. Collat. di. 3. c. 16.*

Quod vero Cæcilianus, non vocatis Numidis Episcopis longe positis, sed ab his qui proximi essent, ordinari voluisset: idem S. Augustinus [b], agens contra eosdem Donatistas hæc eadem in Cæcilianum obijcientes, sic asserit: Quod non expectauerit Cæcilianus, vt princeps a principe ordinaretur (*nempe Primas prouinciæ Africæ a Primate Numidiæ Secundo Tigisitano*) cum aliud habeat Ecclesiæ Catholicæ consuetudo, vt non Numidiæ, sed propinquiores Episcopi Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis ordinent: sicut nec Romanæ Ecclesiæ ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed de proximo Ostiensis Episcopus. Hoc autem dicentes de sua consuetudine, quam nescio quando instituerunt, Ecclesiæ Catholicæ præiudicare conabantur: quæ consuetudo si antiqua esset, hoc ipsum obiecissent Cæciliano, quando eum absentem damnauerunt.] hæc Augustinus. Porro vt principaliorum sedium Episcopi non ordinarentur a Primatibus alijs, vel Archiepiscopis, sed a vicinioribus, in Oriente quoque statutum videmus, cum Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopum ordinare soleret qui illi propinquior esset, Episcopus Heracleæ. Sed de his alias.

XXXI. VETVS CONSVETVDO IN ORDINANDO EPISCOPO CARTHAG.

[b] *Ibidem paulo superius.*

Quomodo autem schismatici, qui aduersum Cæcilianum Carthagine cōuenerant, seorsum ab eo coeuntes, aduersus eum creauerint pseudoepiscopum Maiorinum, idē [c] Optatus rem gestā prosequitur his verbis: Illo tempore aut reus debebat expelli, aut communicari debuit innocenti: conferta erat Ecclesia populis plena; erat cathedra Episcopalis, erat altare loco suo, in quo pacifici Episcopi retro temporis obtulerunt, Cyprianus, Lucianus, & ceteri. Sic exitum est foras: & altare cōtra altare erectum est, & ordinatio illicite celebrata est: & Maiorinus, qui lector in Diaconio Cæciliani fuerat, domesticus Lucillæ, ipsa suffragante, Episcopus ordinatus est a Traditoribus, qui in Concilio Numidiæ (vt superius diximus) crimina sua confessi sunt, & indulgentiam sibi inuicem tribuerunt. Manifestum est ergo exijsse de Ecclesia & ordinatores qui tradiderunt, & Maiorinum qui ordinatus est. Interea de suorum criminum fonte, qui apud eos multorum flagitiorum venis exuberauerat, vnum traditionis conuicium in ordinatorem Cæciliani deriuandum esse putauerunt: prouidentes, quod fama duas res similes vno tempore loqui non possent: Vt crimina in silentium mitterent sua, vitam infamare conati sunt alienam: & cum possent ipsi ab innocentibus argui, innocentes arguere studuerunt; mittentes vbique litteras, Liliore dictante, conscriptas, quas inter ceteros Actus habemus in posterum. Adhuc Carthagine positi præcesserunt se epistolis suis, vt rumoribus falsis cunctorum auribus insererent mendacium, sparsa fama per populos. Et dum de vno celebrata sunt falsa, supradictorum verissima crimina sub silentio latuerunt. Frequenter solet erubescī de crimine; sed illo tempore non fuit cui erubescēretur: quia præter paucos Catholicos peccauerant vniuersi; & quod imago fuerat innocentiæ, inter multos nefas admissum: paruum erat traditionis facinus, quod per Donatum Masculitanum & ceteros supradictos constabat admissum: etiam ingens flagitium schismatis traditioni iunxerunt. Vides ergo, Parmeniane, hæc duo crimina tam mala, tam grauia, traditionis & schismatis, ad tuos principes pertinere.] hucusque Optatus.

[c] *Optat. contra Parmen. lib. 1.*

XXXII. MAIORINVS PSEVDOEPISCOP. CARTHAG.

Eadem quoque omnia Augustinus ipse commemorat, paucisq. perstringit, sic dicens [d]: Legant qui volunt, quæ narret, & quibus documentis quam multa persuadeat venerabilis memoriæ Mileuitanus Episcopus Catholicæ communionis Optatus, siue de Lucilla pecuniosissima

XXXIII.

[d] *Augustin. contra Parmen. lib. 1. c. 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca
EX OPTATO REDARGVTI DONATISTAE.

niosissima tunc & factiosissima femina, quam pro Ecclesiæ disciplina sanctus Cæcilianus adhuc diaconus læserat: vel de ceteris factiosis eius consortibus, siue furibus Ecclesiastici argenti, siue ad Episcopatum se non peruenisse dolentibus, & sibi prælatum Cæcilianum, insidijs quibus poterant, insectantibus: siue de Numidis Episcopis, quos ista factio conse- A
crauerat ad perniciē Cæciliani, vt illo deposito, alter eis ordinaretur: qui venientes cum Primate suo tunc Secundo Tigisitano, & alijs quibus traditionis confessa crimina Secundus ipse donauerat, veluti paci consulens (sicut Ecclesiastica Gesta testantur) absentem Cæcilianum sine vlla dilatione diligentioris inquisitionis, nullo responsionis loco seruato, Traditorem esse censuerunt, vt ei videlicet obessent absenti traditionis crimina tantummodo obiecta, cum sibimetipsis præsentes confessa donauerint.] hæc Augustinus.

XXXIV. DONATISTARVM ORIGO.

Ad hæc igitur tam enormia principia schismatis sæpius oportuit prouocare Donatistas, vt videntes e quam turpissima cloaca defluxerint, obmutescerent: nam & ipse quoque Optatus superius Parmenianum compellans, ex ijsdē principijs docet Donatistas omnes schismaticos esse; quippe qui cum ipso sui exordio a Cæciliano, qui Petri cathedræ iunctus esset, communicatione desciuerint, ab vnione Catholica pariter aberrassent. vnde ait [a]: Sed video te adhuc ignorare schisma apud Carthaginem a vestris principibus factū: quære harum originem rerum, & inuenies hanc te in vos dixisse sententiam, cum schismaticis hæreticos sociasti. Non enim Cæcilianus exiuit a Maiorino auo tuo, sed Maiorinus a Cæciliano: nec Cæcilianus recessit a cathedra Petri, vel Cypriani, sed Maiorinus, cuius tu cathedram sedes, quæ ante ipsum Maiorinum originem non habebat.] hæc ipse. B

[a] Optat. contra Parmen. lib. 1.

XXXV. CONCILIVM SCHISMATICORVM DONATIST.

Quod rursum ad Cæciliani causam pertinet: gloriabantur Donatistæ, coactū fuisse Concilium ferme septuaginta Episcoporum Carthagine, in quo Cæcilianum absentem, vocatum, & non parentem fuisse damnatū, & alios vna simul cum eo, appareret. De eodem ve- C
ro Episcoporum conuentu hæc Augustinus [b]: Recitatum est Concilium ferme septuaginta Episcoporum contra Cæcilianum apud Carthaginem factum, vbi eum absentem damnauerunt, quod ad eos venire noluerit, tamquam a Traditoribus ordinatus: & quia cum esset diaconus, victum afferri martyribus in custodia constitutis, prohibuisse dicebatur. Nominati sunt etiam quidam collegæ Cæciliani, qui Traditores asserebantur publicis Gestis, quæ tamen Gesta non legebantur. Inter hos autem maxime Felix Aptungensis acerbius accusatus est, ita vt fons malorum omnium diceretur. Deinde sententiæ a singulis dictæ sunt: primitus a Secundo Tigisitano, qui eorum princeps fuit; deinde a ceteris: quibus expresserunt, se Cæciliano, & collegis eius non communicare.] hæc summa totius Concilij. Quid autem aduersus hæc Catholici in magna illa Collatione obiecerint, suo loco dicetur: constat tamen eiusmodi ab illis editum fuisse Concilium non habens diem nec D
Consulem, vt sciretur quo potissimum anno fuerit celebratum.

[b] Augustin. in Hæresi. Collat. di. 3. c. 14.

XXXVI. HOC ANNO CONCILIVM CELEBRATVM.

Ceterum (si non hæc fuit impostura Donatistarū, & effictum dolose commentum) existimandum est eiusmodi Concilium hoc ipso anno factum esse, eo tempore, quo (vt dictum est) aduersus Cæcilianum accersiti sunt Episcopi ex Numidia, venisseq. eos vna cum Primate ipso ac principe Traditorum Secundo Tigisitano. Plane conuentum hunc fuisse ex ijsdem Episcopis Traditoribus congregatum, qui aduersus Cæcilianum euexerunt Maiorinum in pseudoepiscopum, idem S. Augustinus [c] agens contra Cresconium alibi docet; ac proinde satis colligi posse videtur, hoc eodem anno, ab ijsdem schismaticis illum fuisse habitum, idq. conante vi pecuniarum Lucilla illa potentissima femina. Idem etiam demonstrat, dictos Episcopos sic Carthaginem conuenientes, primo damnasse Cæcilianum, E
ac postea loco ipsius creasse, quem diximus, Maiorinum. ait enim:

[c] Augustī. contra Cresco. lib. 3. c. 27. & 28.

XXXVII. SCHISMATICI TRADITORES.

Hos tu Traditores, qui cū alijs apud Carthaginem in Cæcilianū & socios eius dixerunt sententias, inter quos & Siluanus Cirtensis fuit, de cuius traditione Gesta mox inferā, præclara videlicet ratione defendis.] & paulo post: Hos ergo Traditores, quibus confessis territus Secundus ignouit, secum habuit in Carthaginensi Concilio; & in absentes nō confessos dixerunt sententias, qui præsentes de sua nō sunt confessione damnati. Hoc Concilium non maneret, nec in posteritatis memoria duraret, nisi describeretur ab alijs, conseruaretur ab eis qui eo se defendere præparabāt, si quis eis eadem crimina postea, quæ illic relaxata sunt, obiecisset. Intererat etiam Secundi ipsius, vt appareret eum, ne schisma fieret, quod solent præ ceteris pacifici præcauere, illa omnia diuino iudicio dimisisse: quod multo magis facere deberet in Concilio Carthaginensi, vbi contra absentes nulli constiterant, nisi Lucilla tunc præpotens & pecuniosissima femina odijs accensa furialibus vehementer instaret,

A instaret, vt contra Cæcilianum veluti damnatum alter ordinaretur Episcopus. Quod in Zenophili Consularis iudicio postea commemoratum est per quemdam Nundinarium Siluani Cirtensis tunc vestri Episcopi diaconum: qui cum memorato Episcopo suo, quē perpessus fuerat inimicum, sicuti volebat, concordare non potuit. Egerat sane hoc apud collegas eius magis terribiliter, ne omnia proderet; quam suppliciter, vt veniam mereretur.]

Hæc Augustinus: quibus cum plane demonstret, Concilium Carthaginense a schismaticis institutum, contra Cæcilianum habitum esse ante Acta publica corā Zenophilo Consulari; rursumq. cum appareat (vt paulo post dicemus) ex ijsdem Actis, dictum Nundinarium expertum esse coram dicto Zenophilo hoc ipso anno: necesse est affirmare, dictum Concilium schismaticorum, absque die & Consule editum, hoc eodem anno habitum esse. Consignantur ipsa Acta sub Zenophilo Consulibus Constantio Aug. & Constantino XXXVIII. ACTA PROCONSVLARIA SVB ZENOPHILO.

B Cæsare, qui hoc eodem anno in locum patris suffectus est. Sed quæ ab ipso Augustino ex eisdem Actis exscripta sunt, hic reddamus: Ex illius (inquit [a]) iudicij Gestis hæc pauca interposui: Constantio Maximo Augusto, & Constantino iuniore nobilissimo Cæsare Conss. Idibus Decembris, ex tota Mociacensi inducto & applicito Victore Grammatico, astante etiam Nundinario diacono, Zenophilus Consularis dixit: Quis vocaris, &c.] Prætermissis autem ceteris ibidem ex prioribus Actis recitatis, quæ suo loco a nobis sunt posita; quæ postremo loco habentur de libello oblato a Nundinario diacono, hic ex eisdem Actis describemus:

[a] Aug. contra Cresco. lib. 3. c. 29.

Exemplar libelli traditi Episcopis a Nundinario diacono: Testis est Christus & Angeli eius, quoniam Traditoribus communicastis: id est, Siluanus a Cirta Traditor est & fur rerum pauperum: quod omnes vos Episcopi, presbyteri, & diaconi, & seniores scitis, & de XXXIX. NVNDINARII LIBELLVS.

C quadringentis follibus Lucillæ clarissimæ feminæ: pro quo vobis coniurastis, vt fieret Maiorinus Episcopus, & inde factum est schisma. Nam & Victor sullo vestri præsentia & populi dedit folles viginti, vt factus esset* presbyter; quod scit Christus, & Angeli eius, &c.] & alio loco: Quibus lectis, Zenophilus Cōsularis dixit: Et Actis & litteris, quæ recitatæ sunt, Traditorem cōstat esse Siluanum, &c.] addit inferius de eodem Siluano in exilium amandato ab Vrsacio atque Zenophilo. Eadem de Siluano Cirtensi Episcopo idem Augustinus memorat, scribēs ad Donatistas [b], & alia epistola ad Generosum [c], sed & ad Cresconium [d] rursum, agensq. contra Petilianum [e]. Quod autem ad Zenophilum spectat, hunc illum puto, qui longa Vrbis Præfectura lassatus, meruit cum collega Dalmatio Consulatū tempore eiusdem Constantini, anno Domini trecentesimo trigesimotertio, de quo & in Actis Siluestri hæc leguntur: Huic socius datus est Zenophilus Præfectorius vir, qui Consulatum D
idcirco promeruit, quia cum sæpenumero Præfectus fuerit, numquam penitus ab aliquo munus qualecumque suscepit.] De pretio autem follium, quibus collatis, a schismaticis ordinatio facta est, dicturi sumus inferius opportuniori occasione.

* fieret

[b] Augustin. epist. 162. [c] Idē epist. 165. [d] Augustī. contra Cresco. lib. 4. c. 26. [e] Augustī. contra lit. Petil. lib. 1. c. 21. lib. 3. c. 57. & 58.

Ceterum non satis fuit schismaticis Episcopis hæc contra Cæcilianum egisse: sed ab eius communicatione conati sunt omnes auertere: nam datis vbique per totam Africam litteris aduersus eum, quem dicebant in Concilio damnatum, pellexere ad suam quoque communicationem Episcopos Mauritaniæ, vt suo loco dicemus. Quæ autem fiducia fuerit Cæciliani tot hostium numero circumsepti; idem Augustinus scribens de eo Concilio pluribus ad Episcopos Donatistas [f] illud ostentantes, demonstrat satis sibi visum esse tutum, quod iunctus esset communicatione Romanæ Ecclesiæ Episcopo, ex quo omnis communicatio Catholica nomen semper accipere consueuit: nam ait: Posset non curare conXL. SCHISMA DONATIST. PROPAGATVM.

[f] Augustī. epist. 162.

E spirantem multitudinem inimicorum, cum se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cūctis terris, vnde Euangeliū ad ipsam Africam venit, per cōmunicatorias litteras esse coniunctum: vbi paratus esset suam causam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur, &c.] Quomodo autem post sequentem annum schismatici Episcopi in Africa ampliori numero conuenere, suo loco dicemus.

Cur autem factum fuerit, vt cum schisma (vt vidimus) conflatum præcipue sit a Botro & Cælesio, qui illam sedem ambiebant, & a senioribus deposita Ecclesiæ ornamenta negantibus, auctumq. fuerit a Secundo Episcopo Tigisitano Primate Numidiæ, in creatione vero Maiorini demonstratum ac firmiter stabilitum: cur, inquam, acciderit, vt eiusmodi schismatici a nullo dictorū nomen acceperint, sed dicti sint Donatistæ a Donato: id accuXLI. SCHISMATICI DONATISTAE VNDE SIC DICTI.

ratius exquirendum est. Inualuit ea opinio, qua ore ferme omnium diceretur, Donatistas dictos a Donato, qui Maiorino successit in schismate in sede Carthaginensi; quod & iactarent

Universidad de Deusto
Biblioteca

rent etiam ipsi Donatistæ : cum tamen si ab auctore nomen (vt solet) deducendum fuisset, A
nulla subesse videatur ratio, vt qui ante Donatum exorti auctiq. numero essent, & Concilia celebrassent, sine nomine essent, vel ab eo id acceperint, qui longe post obortum schisma, post Maiorinum videlicet, tenuerit in schismate sedem Carthaginensem : quin potius, si ab auctore schismatis nomen (vt par erat) deducendum fuisset, ab illo Donato, qui a loco est dictus A Casisnigris, principe schismatis, quem ceteri illi inhærentes fuerant consecuti, debuissent nomen accipere, vt Donatistæ dicerentur, seu (vt malebat Cresconius [a]) Donatiani. Quod vero idem nomen esset commune tum auctori, tum etiam propagatori impietatis, errare in eis contigit Augustino [b], qui in Retractationū libris hæc ait: Item quod dixi, Donatum, cuius epistolam refellebam, rogasse, vt Imperator inter ipsum & Cæcilianum transmarinos Episcopos Iudices daret: non ipsum, sed alium Donatum, eiusdem tamen schismatis, hoc fecisse, probabilius inuenitur. Ille autem non erat Carthaginensis B
Donatistarum Episcopus, sed a Casisnigris, qui tamen primus apud Carthaginem ipsum nefarium schisma commisit.] hæc ipse.

a Augustin. contra Cresc. lib. 2. c. 1.

b Aug. Retract. lib. 1. c. 21.

XLII.

At refugiebant Donatistæ denominari a priori Donato, quē constaret [c] a Melchiade Papa esse damnatum : vnde potius a Donato postea Episcopo Carthaginensi nomen se accepisse dicebant; quem pro magno [d] habebant, atque ab omni labe puriſſimū defendebant. Quanti autem hunc fecerint, idē Augustinus [e] alibi his verbis significat: Donatum Donatistæ pro Christo habent: si audiant aliquē Paganorum detrahentem Christo, forsitan patienter ferant, quam si audiāt detrahentem Donato.] Sed de his pluribus agendū inferius. Porro illo priori Donato vsa est Lucilla administro ad conflandum schisma, qui operā dedit vt altare contra altare Carthagine erigeretur: immo adhuc Cæciliano diacono, operatus schisma fuisse, publico iudicio conuictus est; de quo alibi [f] ait: Vbi etiam Donatus a Casisnigris in præsenti conuictus est, adhuc Cæciliano diacono, schisma fecisse Carthagine. C
De Carthaginis enim schismate exorta est aduersus Ecclesiam Catholicam pars Donati.] Sed & Theodoretus [g]: Lucilla (inquit) aduersus cū, *nempe Cæcilianum*, excitauit Donatū.]

c Augustin. in Breuic. Collat. die 3. c. 18. & 20.

d Idem lib. post Collat. c. 13.

e Idem fragment. c. 6. edit. Plantin. tom. 10.

f Augustin. in Breuic. Collat. die 3. c. 12.

g Theodoret. hæret. fab. lib. 3.

XLIII.

Sic igitur Donatus a Casisnigris, ac proinde filius tenebrarum, primus auctor habetur schismatis Donatistarum. Quod vero Donatus Episcopus Carthaginensis nomen potius schismati dederit, illam afferunt causam; quod scilicet viribus eloquentiæ, qua pollebat, errorem labantem firmius stabilierit; sicq. non a priore Donato auctore, sed a posteriori propagatore secta illa nomen fuerit consecuta, vt cum de vtroque agit Augustinus testatur, sic dicens [h]: Huius hæresis principem accepimus fuisse Donatum, qui de Numidia veniens, & contra Cæcilianum Christianam diuidens plebem, adiunctis sibi eiusdem factionis Episcopis, Maiorinum apud Carthaginem ordinauit Episcopum. Cui Maiorino Donatus D
Episcopus alius in eadem diuisione successit, qui eloquentia sua sic confirmauit hanc hæresim, vt multi existiment, propter ipsum potius eos Donatistas vocari. Extant scripta eius, vbi apparet, eum etiam non Catholicam de Trinitate habuisse sententiam; sed quamuis eiusdem substantiæ, minorem tamen Patre Filium, & minorem Filio putasse Spiritum sanctum. Verum in hunc, quem de Trinitate habuit, eius errorem, Donatistarum multitudo intenta non fuit, nec facile ex eis quisquam, qui hoc illum sensisse nouerit, inuenitur.] hæc Augustinus: qui, & cur ijdem Romæ appellati sint Montenses, rationem affert; sed de ea re nos suo loco inferius. Ex eorum ergo sententia, qui dicebant a posteriori Donato Donatistas esse denominatos, idem Augustinus nomine clericorum Hipponensium ad Ianuarium scribentium, ait [i]: Pars Donati, quæ primo apud Carthaginem pars Maiorini dicebatur, vltro accusauit Cæcilianum tunc Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis apud Im- E
peratorem illum antiquum Constantinum, &c.] At de nomine & origine Donatistarum modo satis: cetera autem annis singulis, quibus sunt gesta, narrabimus.

DVO DONATI, A QVIBVS DONATISTAE.

h Aug. de hæres. lib. c. 69.

i Aug. epist. 68.

XLIV.

Hoc eodem quoque anno Domini trecentesimo sexto infaustum illud schisma a Meletio Episcopo Lycopolis in Aegypto conflatum est. Quod primum ad tempus spectat, id quidem hoc anno cœptū esse, S. Athanasij testimonio comprobatur: qui dum agit de ipsorum, necnon Arianorum origine, hæc ait [k]: Erat iampridem malitia & calumnia Meletianorum omnibus nota; nec impietas Arianorum, Deoq. infesta hæresis vsquam obscura fuit: neque enim parum temporis interceſſit: nam illi abhinc ante quinquagesimumquintum annum schismatici facti sunt; isti vero ante trigesimumsextum hæretici declarati, & ab Ecclesia summoti, idq. iudicio Synodi vniuersalis.] hæc Athanasius: qui cum numeret annos triginta sex a tempore Nicæni Concilij, quod celebratum est anno Domini trecentesimo

SCHISMA MELETII IN AEGYPTO.

k Athanas. orat. 1. contra Arian. prope fin.

A tesimo vigesimoquinto, vsque ad tempus quo eam habuit orationem, nempe anno trecentesimo sexagesimoprimo; rursusq. ab hoc termino, vsque ad tempus quo exortum est schisma Meletianum, dicat annos intercedere quinquagintaquinque: iam satis liquido apparet, illud cœptum esse hoc ipso anno trecentesimo sexto.

XLV.

RES MELETII SCHISMATICI.

His igitur hunc in modum de tempore oborti schismatis elucidatis, rei gestæ narrationem aggrediamur; sed eam primo quam in hæc verba Epiphanius prosecutus est [a]: Hic Meletius contemporaneus prædicti Hieracis fuit, & deinceps successit: fuit item sancti Petri Alexandriæ Episcopi contemporaneus: & hi omnes tempore persecutionis fuerunt, quæ facta est tempore Diocletiani & Maximiani. At vero Meletij causa hoc modo se habet: Sectam fecit, non tamen a fide discessit. Hic in tempore persecutionis vna cum Petro sancto Episcopo & martyre, & alijs martyribus, captus est ab ijs qui ad hoc a Rege de-
B stinati fuerant, nempe a ducibus Alexandriæ & Aegypti eius temporis. Erat autem Cultianus Præses Thebaidis, Alexandriæ vero Hierocles. Et Meletius quidem in carcere detentus erat vna cum prædictis martyribus, ac Petro Alexandriæ Archiepiscopo. Videbatur autem & Meletius præeminere inter Episcopos Aegypti, vt qui secundum locum habebat post Petrum in Archiepiscopatu, velut adiuuandi eius gratia sub ipso existens, & sub ipso Ecclesiastica curans. Hic enim mos obtinet, vt Alexandriæ Episcopus, totius Aegypti, ac Thebaidis, Mareotæq. ac Libyæ, Ammoniacæq. ac Mareotidis, ac Pentapolis Ecclesiasticam habeat administrationem.

a Epiph. hær. 68. in princ.

XLVI.

MELETII ACTA TEMPORE PERSECVTIONIS.

Postquā igitur capti hi omnes, martyrij gratia in carcere degebant, & multo tēpore concluſi mansissent; alij vero ante ipsos traditi, martyrij testimonium subijssent, & honorē præ-
C mij accepissent, ac obdormiuissent: hi vero velut principes ac maiores in posterū seruarentur, cum aliqui quidem martyrium subijssent, alij vero a martyrio excidissent, & nefarium idolorum cultum fecissent, & coacti etiam sacrificassent: qui sane lapsi sunt, sacrificaruntq. ac transgressi sunt, accesserunt ad confessores ac martyres, quo misericordiam assequerentur per pœnitentiam, partim milites, partim clerici diuersæ sortis, partim presbyteri & diaconi, atque alij. Commotio facta est inter martyres, & tumultus non vulgaris: cum alij dicerent, semel lapsos, & qui abnegassent, & in fortitudine non permansissent, neque decertassent, non oportere dignos fieri pœnitentia; vt ne etiam ij, qui adhuc restarent, minus curarent increpationem ac pœnam propter talem veniam citius eis datam, atque sic præuaricarentur, & ad abnegationem Dei ac nefariam Græcismi operationem deuenirent. & erat sane rationi consentaneum hoc, quod ab ipsis confessoribus dicebatur: erant autem hi, qui hoc dicebant, Meletius & Peleus, & quidam alij plures mar-
D tyres ac confessores vna cum ipsis. Zelum itaque pro Deo ostendentes videlicet, hæc dicebant: pronunciabant autem, finita persecutione, post multum tempus dandum esse prædictis pœnitentiæ locum, in tempore factæ pacis, si re vera pœnitentiam agant, & pœnitentiæ suæ fructum ostendant; non tamen vt vnusquisque exciperetur in propriam sortem, sed post temporis spatium colligeretur in Ecclesiam, & in communitatem, & in contubernium, at non in sortes. Et erat hoc ex veritatis amore profectum, & zeli plenum.

XLVII.

PETRI ALEXANDRINI EPISC. OFFICIA ERGA LAPSOS.

At vero sanctissimus Petrus misericordia præditus, & velut pater omnium existens, rogabat & supplicabat, dicens: Suscipiamus ipsos pœnitentes, & ordinemus ipsis pœnitentiam, vt assideant Ecclesiæ, & ne auersemur ipsos, neque sortem, velut fama ad nos perlata habet: ne forte qui semel ad confusionem præ imbecillitate ac infirmitate a diabolo concussi ac conquassati sunt, etiam propter temporis moram perfecte subuertantur, & non
E sanentur; veluti scriptum est: Non debere claudum subuerti, sed potius sanari. Et erat quidem Petri oratio pro misericordia & humanitate: verum Meletij, & eorum qui ipsi adhærebant, pro veritate ac zelo. Hinc propter faciem argumenti, quod ab vtrisque pium videbatur, facta est secta, his quidem hoc asserentibus, illis vero illud alterum. Quando enim videret Petrus Archiepiscopus, quod Meletius cum suis zelo diuino nimium ducti, resisterent consilio humanitatis ipsius: ipse Petrus velum erexit, in medio carcere pallio expanso, hoc est, lodice; & præconium fecit: Qui mecum sentiunt (inquit) accedant ad me: & qui Meletij sententiæ adhærent, ad Meletium transeant. Et distributa est multitudo ad Meletium, Episcoporum, ac monachorum, & presbyterorum, atque aliorum ordinum. Pauci vero omnino ad Petrum diuerterunt Archiepiscopum Episcopi & alij pauci. Et de cetero hi priuatim preces faciebant, & illi priuatim item: sed & alia sacrificia similiter singuli seorsum perficiebant.] hæc vsque ad Petri martyrium prosecutus

est Epiphanius; quæ autem subdit accidisse post eius martyrium, suo loco dicenda erunt. A

XLVIII. ACTA MELETII CONFVTANTVR.

Sed pace dixerim Epiphanij, non ab alio quam a Meletiano quopiam de Petro atque Melerio scriptam historiam, nesciens, mutuatus est: quam enim longe, hæc sic narrans, a scopo veritatis aberret, fidelissimus testis accedat Athanasius, qui hæc, quæ ob oculos habuit, scriptorum quoque memoriæ commendauit; cuius magis quam Epiphanij, omnium recte sentientium iudicio, hac præsertim in re, fidem esse sequendam, prudens nemo non dixerit. Athanasius igitur in Apologia hæc de Petro atque Meletio habet [a]: Petrus apud nos ante persecutionem Episcopus, & in persecutione martyr declaratus, Meletium Episcopum Aegypti nominatum, multis conuictū criminibus, & in primis quod idolis sacrificasset, in communi Episcoporum Synodo deposuit: Meletius autem non ad aliam Synodum confugit, neque eorum successoribus se studuit purgare, sed schisma fecit; adeo vt illius sectatores etiā nunc, pro Christianis, Meletiani vocitentur. Ac iam tū in Episcopos B conuicia dicere incepit, & primum Petrum, deinde eius successorem Achillam calumniatus est, & post Achillam, Alexandrū, idq. magna cum calliditate, exemplum ab Absalone mutuatus, vt pudorem depositionis suæ calumnijs innocentium vlciscereturJ hæc Athanasius.

a Athan. Apolog. 2.

XLIX. REFELLITVR DE MELETIO FICTA HISTORIA.

Quonam pacto igitur Epiphanius inter confessores & martyres detentos in carcere Meletium recenset, quem constat terrore tormentorū victum sacrificasse? vel quomodo ipse Episcopus secundus a Petro erat, in carcere illi resistens, qui iam propter lapsum ab Episcoporum conuentu depositus erat? & qua rursus ratione lapsos reijciebat a pœnitentia ipse lapsorum antesignanus? At quod commentum, auctorem schismatis Petrum constituere, & Meletij suminopere in Deum zelum commendare, eidemq. fauere, fingereq. eumdem Meletium se constanter erigere contra lapsos, ipsum lapsum atque depositum? Vt plane appareat hæc eadem confinxisse Meletianos in Aegypto, quæ in Africa Traditores, C dicti postea Donatistæ; quippe qui conuicti traditionis criminis, quo se purgarent, id ipsum retorserint in innocentes ac fide præstantes.

L. PETRVS ALEXANDRINVS IVRE DEFENDITVR.

Sed adhuc accuratius Meletianorum de origine schismatis concinnata mendacia disquiramus: in eos enim a quibus ille accepit, non autem in Epiphanium, stylum conuertimus, quippe qui in historiam ab illis scriptam incautus impegit. Dicant, quæso, quanam ratione Petrus adeo segniter potuit remisisse neruos Ecclesiasticæ disciplinæ, qui anno præterito, ipso (vt dictum est) quarto persecutionis excitatæ, de lapsis, quanam singuli animaduersione atque censura afficiendi essent, tot canones, quos recensuimus, instituerat? adeo quod si de Petro expostulandum fuisset, eo nomine potius, quod lapsos austeriori videretur afficere disciplina, quam de maturata citius indulgentia queri, contingere potuisset. At qualis fuerit causa Meletij, post Athanasium Socrates [b] quoque hæc scribit in D eamdem sententiam: Meletius, ciuitatis cuiusdam in Aegypto Episcopus, a Petro Alexandriæ Episcopo, qui regnante Diocletiano mortem obierat martyrio, cum multis alijs de causis, tum maxime quod tempore persecutionis fidem inficiatus, idolis immolauerat, munere Episcopatus abdicatus est: qui cum esset abdicatus, complureſq. haberet qui erant ipsius dicto audientes; illis qui ab illo vsque tempore ad hodiernum diem in Aegypto Meletiani vocantur, ducem hæresis se præbuit: & cum nullam iustam excusationem causamve afferre posset, cur se ab Ecclesia separasset; verbo tantum affirmauit, sibi esse factam iniuriam; Petrumq. maledictis figere, conuicijsq. lacerare cœpit.] hæc Socrates. Quid autem post Petri martyrium Meletius tentarit, idem oratione prosequitur.

b Socr. lib. 1. c. 3.

LII. c Soz. lib. 1. c. 14. ARIVS MELETIO STVDET.

Addit ad hæc Sozomenus [c] de Ario, Meletio primum studente: Meletio res nouas molienti adiumento fuit; cuius partes cum deseruisset, a Petro Episcopo Alexandrino dia- E conus ordinatus est, & rursus ab eodem Ecclesia eiectus: quandoquidem cum Petrus fautores abdicasset Meletij, & eius baptisma improbasset; hic Arius in res a Petro gestas grauiter inuectus est, & quiescere nullo modo potuit.] Quod vero ait Petrum improbasse eius baptismum, non sic accipiendum, vt baptizatos ab eo non reciperet; sed (quod tradit Nicephorus [d]) ne baptizaret in Ecclesia, vetuisse; idemq. de fide Christi ab eo abiurata, & idolis facta immolatione testatur. Manifestum igitur ex ijs est, Epiphanium in falsa Acta Meletij incidisse, quibus deceptus, iterum cum agit de Arianorum principio, nominat [e] eumdem Meletium confessorem, Dei testem, atque martyrem.

d Niceph. lib. 8. c. 5.

e Epiph. hær. 69.

LII. ACTA PETRI ALEX. GERMANA.

Rursum vero si consulas Acta eiusdem Petri martyrij, inuenies ipsius Petri assertione Meletium non tantum fidem negasse, & sacra dijs Gentium feciſse; sed etiam pro Maximino Imperatore tum aduersus ipsum Petrum, tum ceteros eiusdē Ecclesiæ Fideles persecu-

tionem

A tionem exercuisse; qua Petrus coactus fuit latebras quærere, atque fugam capessere: non enim (vt eius Acta edita testantur) in exilium ductus est in Palæstinam, vel in alia loca quæ ibidem recensentur in mari posita: sed sponte recessit, cum (vt habet scriptus codex [a]) quæreretur ad necem, ne eius causa ciuitas Alexandrina, aduersantibus Christianis, tumultu exagitaretur; quando tum in Palæstina, tum etiam in adiacentibus insulis diu latuit, litteris interea suos roborans, ac præsertim Phileam, Hesychium, & Theodorum, quos omnium confessorum, qui tenebantur in carcere vltra sexcentos sexaginta numero, signiferos vocat & præceptores: eosq. cum consummatos martyrio audisset, ingenti se lætitia affectum esse testatur; pro quorum agone semper Deum precibus interpellauerat.

a Codex Vatic. cui noster pariter assentitur.

Hunc Hesychium a Petro adeo commendatum, in Aegypto Episcopum, illum puto Hesychium, cuius celebris est & frequens memoria apud S. Hieronymum [b], qui eum auctoB rem vocat nouæ editionis diuinæ Scripturæ, quæ Alexandrinis & Aegyptijs vsui esset: ait enim: Alexandria & Aegyptus in Septuaginta suis Hesychium laudant auctorem.] Meminit Eusebius [c] quoque Hesychij Episcopi huius persecutionis tempore mirifice illustrati. Præter hunc autem nemo eius nominis in Aegypto celebris reperitur. Sed ad verba Petri: Ipse (inquit) scribens ad Mesopotamiam, sæpius designaui, qualia ab inimicis nobis inferebantur supplicia. Dolor namque magnus & solicitudo stringebat me pro populi mei salute, ne forte aliquis subuerteretur a prædicatoribus falsis: amplius enim quam sexcenti sexaginta viri de clericis vel laicis anathematizantes ritum Gentilium, in carcerem retrusi, diuersa sustinentes supplicia, coronam martyrum meruerunt; quorum victoriam ego audiens, lætus adoraui Dominum Deum meum, qui eos confortauit, & elegit in numero martyrum suorum. Mihi vero quanta ostensa sint in Lycaonia ab hæreticis, credo C quia nec vos latet: quomodo Meletius Christianorum gregem ab Ecclesia separauit, pro quo Dei Filius animam suam posuit, & effudit sanguinem pretiosum: aduersus quem Meletius impie repugnans, sanctos Episcopos ac religiosos viros in carcerem claudebat ac tribulabat, cogens eos præuaricari.] & paulo post: Comperi autem quod impius Meletius contra me multa mala testificetur, vt amplius tyranni Maximini furor excitetur, & me interficiat.] hæc ibi ex dictis Actis Petri Alexandrini, quæ ab Anastasio Bibliothecario Latinitate donata feruntur. An autem quæ eorum sunt reliqua in omnibus probentur, dicturi sumus inferius, cum agemus de eiusdem Petri martyrio. At de exordio Meletiani schismatis hactenus: iam ad res gestas anni sequentis progrediamur.

b Hier. epist. 107. 123. & Apol. aduers. Ruffin.

c Euseb. lib. 8. c. 25.

LIII. DE HESYCHIO ALEXANDRINO.

D IESV CHRISTI ANNVS 307. MARCELLI PAP. ANNVS 4. CONSTANTINI IMP. ANNVS 2.

I.

TRecentesimus septimus Christi annus Constantini Cæsaris Cōsulatu ordinario consignatur, cuius collega rectius ponitur Maximianus nonies, quam Diocletianus eodem numero auctus: cum constet nonum Consulatum Diocletiani ante biennium incidisse.

Hoc ipso anno Seuerus Cæsar a Maxentio occiditur: vt autem id factum sit, Zosimus rem gestam sic narrat [d]: Maximianus Galerius (quem nonnulli errore ducti Maximinum nominant) his cognitis, *quæ scilicet tyrannice a Maxentio gerebantur*, Seuerum Cæsarem ablegat, bellum Maxentio facturum. Eum Mediolano profectum, & cum Maurorum ordinibus accedentem, Maxentius militum animis maiori ex parte pecunia corruptis, atE que etiam Præfecto Prætorio Anullino sibi conciliato, nullo negotio vicit. Seuerus fuga Rauennam elapsus est, vrbem munitam & populosam, quæq. copiam victus tantam haberet, quanta tum ipsi, tum militibus eius sufficeret. His intellectis, Maximianus Herculius pro filio Maxentio non ab re solicitus, Lucania relicta, in qua id temporis erat, Rauennam contendebat: cumq. perspexisset Seuerum hac inuitum eijci non posse, quod munita foret, & commeatu abundaret; sacramentis circumuento, Romam vt iret, persuasit: quo quidem pergens, vbi quemdam ad locum venisset, quem Tres Tabernas vocant, ab insidijs, quas eo loco Maxentius collocauerat, apprehensus necatur, ceruicibus laqueo fractis. Ceterum Maximianus Galerius, haud æquo ferens animo quæ in Seuerum Cæsarem designata fuerant, ab Oriente Romam eundum statuit, & meritas a Maxentio pœnas exigendas. Vt in Italiam appulerat, parum fidos erga se militum animos sentiens, ad Orientem nullo commisso prœlio redijt.

d Zosim. lib. 2. SEVERI CAESARIS INTERITVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

II. MAXIMIANVS ITERVM AFFECTAT IMPERIVM.

Tunc & Maximianus Herculius eas turbas, quæ Rempublicã vexarent, indigne ferens, A ad Diocletianum id temporis Carnuti (oppidum hoc Celticum est) degentem venit: eiq. persuadere nititur, Imperium resumat; nec id patiatur, tam diuturno tempore, tantisq. laboribus ipsorum conseruatum, insanienti iuuentæ, ac illorum dementiæ a quibus occupatum esset, expositum quassari. Sed Diocletiano postulatis eius non assentiente, sed negotiorum occupationi quietem anteferẽte (nam fortassis etiam rerum perturbationem secuturam prospiciebat, vt erat religionis obseruantissimus) Herculius eo conatu frustratus, & Rauennam vsque progressus, rursum versus Alpes contendit, vt ibi commorantem Constantinum conueniret. Cumq. natura curiosus & infidus esset, promissa illi Fausta filia, eoq. promisso impleto, fallere conabatur hominem, & persuadere, discedentem ex Italia Galerium Maximianum persequeretur, & insidias Maxentio struer et.] hæc Zosimus vsque ad nuptias Constantini. Eutropius autem Rauennæ tradit fuis- B se interfectum Seuerum, cum obsidens vrbem, a suis derelictus, eo confugisset. Sed ad Constantinum.

III. CONSTANTINVS QVID IN BARBAROS.

a Panegyr. Maximian. & Constantini 1.

* vinxisti

b Nazar. in Paneg. Constant. 3.

Tam breui tempore a Constantij parentis obitu, cum necdum Augustum, sed tantum Cæsarem ageret Constantinus, duos compressit barbaros Reges, timoremq. vniuersis incussit: hæc enim pro concione publice sic dicta sunt [a]: Multa ille (*nempe pater*) Francorum millia, qui Batauiam, aliasq. cis Rhenum terras inuaserant, interfecit, deplit, abduxit: tu iam ab ipsis eorum Regibus auspicatus es, simulq. & præterita illorum scelera punisti, & totius gentis lubricam fidem timore iunxisti *.] Sed & Nazarius [b] ex his quoque magnum sibi eius laudandi comparat argumentum, cum ait: Tu ferocissimis Regibus Ascarico & Comite Gaiso captis, tanta laude res bellicas auspicatus es, vt iam C inauditæ magnitudinis obsidem teneremus. Vt Herculem ferunt tenerum adhuc, atque lactentem, duos angues manu elisisse, vt iam infantulo indoles futuri roboris immicaret: sic tu Imperator in ipsis Imperij tui cunabulis quasi geminos dracones necares, per sæ-

c Euseb. in Vita Constant. lib. 1. c. 19.

uissimorum Regum famosa supplicia ludebas.] Eusebius [c] res ab eo item gestas retexens, hæc narrat his verbis: Itaque vt primum fuit in regni solio tuto locatus, Imperij portioni, quam rexisset pater, studiose prospexit: commodisq. omnium gentium, quarum dominatum pater ante tenuisset, summa cum humanitate & clementia assidue consuluit: omnia autem barbarorum genera circa fluuium Rhenum & Oceanum versus Occidentem incolentia, quæ audacia & temeritate impulsa seditionem conflassent, penitus repressit, & ex indomitis immanitateq. efferatis, mansueta effecit, & ratione tractabilia. Alia vero, quorum animos adeo insanabiles animaduertebat, vt ad vitam quiete pacificeq. degendam nullo modo viderentur posse traduci, secluſit ab Imperio, & tamquam agrestes bel- D luas a patriæ finibus prorsus exturbauit.] hæc tot scriptorum illorum temporum ore vulgata, a Zosimo sunt prætermissa, quod non historiam (vt dictum est) sed Philippicas potius in Constantinum scribere instituerit.

IV. MAXIMIANI INSIDIAE IN CONSTANTINVM.

Cum igitur ipso sui Imperij exordio, tam modico temporis interuallo, tam præclara tum militaris præstantiæ, tum in rebus gerendis consilij specimina edidisset, præiudiciaq. hæc essent maiorum in dies accessionum ad Imperij propagationem: videns Maximianus Herculius male consultum fore Maxentio, quamdiu Constantini res starent; perinde atque Saul in Dauid, gloriæ illius æmulationis stimulis exagitatus, nihil prætermittere in-

d Eutrop. lib. 10.

tentatum decreuit, quo illum de medio tolleret. simulat (quod tradit Eutropius [d]) cum Maxentio inimicitias: eaq. occasione depositum resumit Imperium: fœdus cum Constan- E tino componere, illudq. vinculo nuptiarum stringere velle, videri cœpit: hæcq. omnia vt Constantinum his officijs promeritum, tutum redditum interficeret. Sed audiamus Eutropium hæc narrantem: Herculius tamen Maximianus post hæc in concione exercitu filium Maxentium nudare conatus, seditionem & conuicia militum tulit: inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tamquam a filio esset expulsus, vt Constantino genero iungeretur, moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Gallijs & militum & prouincialium ingenti iam fauore regnabat, cæsis Francis atque Alemannis, captisq. eorum Regibus, quos etiam bestijs, cum magnificum spectaculum muneris parasset, obiecit.] hæc Eutropius.

V. At quæ dicit de Maxentij exercitu Maximianum Herculium conuicijs insectante, hæc postea contigerunt: nam antea cum Seueri bellum instaret, tunc Vrbs ipsa, & positus in ea exercitus ipsum acclamauit Maximianum. id quidem in laudatione illa in nuptijs

A ptijs habita recte videtur exprimi, cum dicitur [a]: Fecit enim Roma ipsa pro maiestate nominis sui, vt ostenderet posse se etiam Imperatoribus imperare: abduxit exercitus suos, ac tibi reddidit. Et cum ad sedandos animos auctoritatem priuati Principis attulisses: supplices tibi manus tendens, vel potius queribunda clamauit: Quousque hoc, Maximiane, patiar, me quati, & quiescere?] hæc ibi, & alia multa: quibus declarat ab amplissimo Senatu coactum ipsum Maximianum Imperium resumpsisse, non alio quidem consilio, quam vt illud Maxentio stabiliret: cuius rei gratia, cetera quæ postmodum secuta sunt, velut in scena ex composito videntur esse repræsentata, nempe iræ in Maxentium, & nuptiæ Constantini cum eiusdem Maximiani filia Fausta; quæ celebratæ sunt, cum ipse Maximianus Roma fuga lapsus, vna cum suis in Gallias ad Constantinum se contulit, vt quæ dicentur inferius declarabunt: licet hæc omnia serio accidisse alij tradant: re vera tamen Maximia- B num fuisse in Constantinum animo infensissimo, certum est.

a Panegyr. 1. MAXIMIANVS ITERVM IMPERAT.

Quod primum ad Constantini cum Fausta coniugium spectat: idem Maximianus Herculius, qui olim Theodoram priuignam ex Eutropia genitam in vxorem coniunxisset Constantio, & cum ea Imperium eidem tradidisset; modo filiam Faustam ex eadem quoque Eutropia genitam iunxit matrimonio Constantino; & Imperium quod iterum susceperat, deponendo iterum, in eumdem Constantinum transferre videri volebat. At non hanc primam Constantinus in vxorem accepit; sed iam antea, vt ex ephebis excessit, vxorem duxit, ne coniunctione aliqua illegitima fœdaretur: hancq. fuisse Mineruinam, ex qua natus est Crispus, verior sententia est; licet Victor [b] & Zosimus, eam Crispi matrem Mineruinam fuisse illi non coniugem, sed concubinam, tradant.

VI. NVPTIAE CONSTANTINI ET FAVSTAE.

b Vict. in Const. & Zosim. lib. 2.

Sed quid hac de re pro concione dictum sit tunc in Panegyrico habito in his nuptijs C cum Fausta initis, repetamus: haud enim in tam celebri conuentu auctorem mentiri potuisse putandum. Præclarus ergo illorum temporum orator, cum Constantini commendat continentiam, Constantij patris exemplo seruatam, hæc ait [c]: Quo enim magis continentiam patris æquare potuisti, quam quod te ab ipso fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidisti, vt primo ingressu adolescentiæ formares animum maritalem, nihil de vagis cupiditatibus, nihil de concessis ætati voluptatibus in hoc sacrum pectus admitteres? Nouum iam tum miraculum, iuuenis vxorius; sed vt res est, mente præsaga omnibus te verecundiæ obseruationibus imbuebas, talem postea ducturus vxorem.] hæc auctor de primo coniugio, ex quo Crispus est genitus, qui hoc ipso tempore iam excesserat pueritiam, aspectu pulcherrimus, talisq. ætate & forma egregia, quem (vt suo loco dicemus) Fausta ipsa Constantini noua coniux incesto amore succensa turpiter deperiret.

c Panegyr. 1.

VII.

D Sic igitur etiam ex Crispi ætate, Constantini patris annos metiri licet, atque verum exploratumq. reddi, quod testatur Eusebius [d], totidem annos natum fuisse Constantinum, cum suscepit Imperium, quot vixit postea Imperator, nempe attigisse saltem trigesimumprimum annum. Quamobrem qui ætate iuniorem capessisse Imperium tradunt, respectu seniorum Imperatorum locuti esse videntur; vt cum Nazarius [e] ait in Panegyrico: Tu Imperator optime, inito Principatu adhuc æui immaturus, sed iam maturus Imperio, ostendisti cursum ætatis non expectandum in festinatione virtutis.]

VIII.

d Euseb. in Vit. Constant. lib. 1. c. 1. in fin. & lib. 4. c. 53.

CONSTANTINI AETAS.

e Nazar. in Panegyr. Constan.

His ergo nuptijs initis, Constantino Cæsari additum nomen Augusti, summamq. est Imperij consecutus. Sunt (inquit auctor Panegyrici in ijsdem nuptijs dicti) huius propria lætitiæ, qua tibi Cæsari additum est nomen Imperij, & istarum cælestium nuptiarum festa celebrantur.] & inferius: Cum tibi pater Imperium reliquisset, Cæsaris tamen appella- E tione contentus, expectare malueris, vt idem te, qui illum, declararet Augustum.] Verum anni eius Imperij cœpti sunt numerari ab obitu patris eius Constantij.

IX. CONSTANTINVS DICTVS AVGVSTVS.

X.

Quanta vero Dei clementia super Constantinum, quem fore Christianum præuidebat, maxime inuigilans operata sit, cum a Maximiani insidijs illum tutatus est, iam dicamus. Etenim accidit, vt Fausta coniux in virum propensior quam in parentem, omnes technas ac dolos, quos pater in ipsum meditabatur, eidem palam faceret Constantino. Qui eum rursus Imperium affectantem resumentemq. cum exercitu insecutus, fugam capessere impulit: sed cum fugiens ille Massiliam peruenisset, de salute desperans, laqueo sibi parauit interitum. Errat Zosimus [f], cum eum Tarsi morbo perijsse tradat, qui rem gestam sic narrat: Ad hæc Maximianus, cum illum obsequentem nactus esset, a Constantino discedens, Imperium recuperare nitebatur, ea spe, quod ad odia mutua Constantinum generum & filium Maxentium impulsurus esset.] & paulo post: Eidem re-

MAXIMIANI INTERITVS.

f Zosim. lib. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuperando (ceu diximus) intentus Maximianus Herculius, vt milites a beneuolentia & studijs erga Maxentium alienaret, operam dabat. At cum is largitionibus & miseris supplicationibus suas in partes eos pertraxisset, Constantino struere nitebatur insidias eorum opera militū, quos ille penes se habebat. Verum quod Fausta conatum illius anteuertisset, ac rem totā Constantino indicasset; in desperationem rerum omnium adductus Herculius, apud Tarsum morbo extinguitur.] hæc de his Zosimus. At quæ dicit de militibus a Maxentio abalienatis, ante nuptias accidisse, ex dicto Panegyrico satis est demonstratum. A

XI. ERROR DE LOCO OBITVS MAXIMIANI.

Quod vero Tarsi ait ipsum perijsse, errore lapsus esse conuincitur, sicut & Socrates [a], & aliqui ex recentioribus: nam non Maximianus Herculius, sed Maximianus Galerius (vt auctor est Victor) Tarsi diem obijt: qui item Victor [b] de eodem Maximiano, de quo est sermo, agens, hæc ait: Maximianus Herculius a Constantino apud Massiliam obsessus, deinde captus, pœnas mortis genere postremo, fractis laqueo ceruicibus, luit.] Alij autem (vt dictum est) se ipsum laqueo strangulasse tradunt. Eutropius [c] pariter Massiliæ dedisse meritas pœnas Herculium testatur, itemq. Orosius [d], & ante omnes Eusebius [e], qui id accidisse ponit hoc anno secundo Imperij Constantini; idq. [f] ait, quod insidias molitus Constantino deprehensus fuisset, & ob id turpissima eum morte vitam clausisse, dum (vt inferius [g] inquit) dæmonis incitatione ac pulsu extremum vitæ laqueo interrupit. B

a Socr. lib. 1. c. 1.
b Victor in Maximiano.
c Eutrop. lib. 9.
d Oros. lib. 7. c. 28.
e Euseb. in Chron.
f Euseb. lib. 8 c. 26.
g Ibidem c. 29.

XII. CONFIRMATIO PRAEDICTORVM.

Id vero certissimum esse, oratio Panegyrica eidem Constantino mox post eiusdem Maximiani Herculij interitum dicta fidem facit, qua ipsius res gestæ exacte narrantur; ac primum cum illa inuectiua in Maximianum beneficiorum immemorem his verbis auctor inuehitur [h]: Vt enim alia mittam, hoc ipsum nonne fati necessitas tulit, vt ille tuæ pietati hanc referret vicem, quem tu ab Vrbe pulsum, ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatū, tuis prouincijs, tuis copijs, tuo Palatio cepisti? Quid, oro, sibi voluit? quid optauit? aut quid amplius adipisceretur his, quæ a te fuerat consecutus? cui tu summa & diuersissima bona, priuatim otium, & regias opes dederas; cui digredienti ad annulos federas.] addit hæc & de ceteris obsequijs: Cui impensius etiam quam tibi occurrere obsequia nostra mandaueras: cuius omnibus iussis sic statueras obedire, vt penes te habitus, penes illum potestas esset Imperij. Quisnam ille tantus fuit non ardor potentiæ? quid enim te imperante non posset? sed error iam desipientis ætatis, vt tot natus annos grauissimas curas & bellum ciuile susciperet.] Et post nonnulla in laudem Diocletiani auctor effusus, & contra eumdem Maximianum, quod bis depositum Imperium tertio iam quæreret vsurpare, pluribusq. res post gestas, & obsidionem Massiliæ, quo ille confugerat, prosecutus, hæc de spontaneo eius obitu addit: C

h Panegyr. Constantin. 4.

XIII. INFELIX EXITVS MAXIMIANI.

Quod ad pietatem tuam pertinet, Imperator, & illum, & omnes quos receperat, reseruasti. Sibi imputet quisquis vti noluit beneficio tuo, nec se dignum vita iudicauit, cum per te liceret vt viueret. Tu, quod sufficit conscientiæ tuæ, etiam non merentibus pepercisti. Sed ignosce dicto: Non omnia potes: dij te vindicant & inuitum.] hæc ibi de Maximiani Herculij spontaneo interitu auctor habet. Prænunciauerat Victor insignis miles Christianus, natione Maurus, ex illis quos in Galliam Cisalpinam ab eodem ductos diximus, eius obitum: quippe eiusdem Maximiani mandato ob Christi nominis confessionem multa passus, tandem duci iussus, cum plectendus esset, ait ad milites: Dicite Imperatori Maximiano, hoc anno illum abiturum e vita.] extant eius martyrij Acta i Mediolani habita. Hunc igitur tandem consecutus est finem Christiani nominis immanissimus hostis, carnifex sanctorum martyrum; quem tamen relatum inter diuos opera Maxentij generi, temploq. auctum, numisma positum anno superiori demonstrat. D

i Apud Sur. tom 3. die 8. May.

XIV. CONSTANTINVS CVLTOR DEORVM.

At vero quod pertinet ad Constantinum Imperatorem: licet sineret Christianos quiete agere, de eisdemq. officijs omnibus optime mereretur: ipse tamen necdum conceperat animo Christianam religionem; quippe cum dijs sacra faceret & ex Gentilicia superstitionis præscripto vitam in omnibus institueret. quod quidem cum ex multis appareat, idem quoque auctor eadem oratione ijs verbis perspicuum reddit, cum quid ab eo gestum esset post expeditionem illam contra Maximianum susceptam, narrans, hæc ait [k]: Ipsa hoc sic ornante Fortuna, vt te ibi rerum tuarum felicitas admoneret, dijs immortalibus ferre quæ voueras: vbi desiexisses ad templum toto Orbe pulcherrimum, immo ad præsentem vt venisti deum. Vidisti enim, credo, Constantine, Apollinem tuum, comitante Victoria, coronas tibi laureas offerentem, quæ tricenum singulæ ferunt omen annorum.] & paulo post: Merito igitur augustissima illa delubra tantis donarijs honestasti, vt iam vetera non quæ- E

k Panegyr. Constantin. 4.

A quærant, iam omnia te vocare ad se templa videantur, præcipueq. Apollo noster.] hæc & alia plura id genus auctor de eodem narrat.

Sed & adhuc antiquæ visuntur nummorum inscriptiones, in quibus hæc leguntur: XV.
FL. VAL. CONSTANTINVS NOB. C. GENIO POP. ROM. S. A. P. T. R. & signum Genij; aliæ rursum AVG. titulo & Martis, cum Martis signo; Iouis aliæ, Solis plures, Victoriæ etiam cum eorumdem numinum imaginibus. Sed exhibemus tibi eiusdem Constantini numisma cum Marte.

B

a

a Apud Lælium Pasqual. n. Can. S. Mariæ Maioris.

Hæc de Constantino voluimus tradidisse, vt appareat eum, cum nihil minus, quod spectat ad numinum cultum, haberet a ceteris Imperatoribus, qui ante ipsum Imperium administrarant, non tamen eorum causa Christianis hoc tempore negotium facessisse, sed C indulsisse, de ijsdemq. optime meritum esse.

Quo autem statu res Orientalis Ecclesiæ hoc anno essent, quam adhuc persecutionis furor exagitabat; ex Eusebio, qui hæc scribit [b], accipiamus: Ad annum sextum (inquit) cum persecutionis tempestas contra nos vehementer ingrueret, forte in loco quodam Thebaidis, Porphyritæ appellato, qui iam ante ex vena lapidis porphyritæ, quæ ibi nascitur, nomen deduxerat, ingens turba veræ in Deum pietatis confessorum versabatur: ex quibus centum viri cum mulieribus & tenellis admodum liberis (tres solum ab eo numero aberant) ad Præsidem Palæstinæ, Firmilianum scilicet, qui iam locum Vrbani in Præfectura obtinuerat, mittebantur: quibus, cum Deum omnium creatorem & Christum confessi fuissent, præcepit, idq. de sententia Imperatoris, non modo sinistrorum pedum commissuras cum ipsis neruis ignito ferro præcidi, sed etiam oculos dexteros primum ficis, D cum ipsis pupillis & membranis quibus tegebantur, effodi: deinde cauterijs candentibus omnino ad ipsas intimas fibras & quasi radices labefactari. Ac postea ipsos ad metallorum venas, quæ erant in prouincia, quo graui ærumna & afflictatione torquerentur, ablegat. Neque satis erat istos solum eiusmodi tormenta perpetientes oculis vidisse: sed etiam e Palæstinis, quos paulo ante diximus, ad singularia pugillatus certamina ineunda condemnatos, coram conspicari voluit: idq. cum fuissent neque cibarijs ex penu regio sustentati, neque essent in vllo exercitationis genere, quod ad pugillatum pertinebat, aliquando versati. Iam vero non procuratoribus Imperatoris solum istud declararunt, sed coram ipso etiam Imperatore Maximino ea de re comparentes, celsissimam in Christo confitendo constantiam, tum famis tolerantia, tum verberum perpessione commonstrarunt; & similia tormenta cum ijs quos modo posuimus, cumq. alijs confessoribus ex ipsa Cæsarea ad ipsorum E numerum adiectis, sustinuerunt.

b Euseb. lib. 8. cap. 18. PERSECVTIONIS ANNVS SEXTVS.

Post istos autem alij euestigio, propterea quod homines, quo sacrarum litterarum lectioni interessent, in vnum coegerant, in vrbe Gaza capti fuerunt: quorum alij easdem cum ijs tum oculorum, tum pedum vexationes subierunt: alij, tormentis in vtrumque latus inflictis, multo grauiores cruciatus subierunt. Inter quos vna quædam corpore mulier, animi autem magnitudine plane vir, cum stupri minas ferre non posset, & tale verbum esset contra tyrannum locuta, nempe rectionem Reipublicæ Iudicibus admodum crudelibus ab eo esse commissam: primum verberibus cæditur, deinde sublimis in ligno erecto suspensa, acerbos laterum cruciatus perfert. Vbi autem qui ad eam rem erant designati ex Iudicis mandato acria acerbaq. tormenta illi incusserant: alia mulier, quæ multo maiorem laudem, quam illi quos Græci μαχητὰς vocant, hoc est, pugiles (qui ob alacrem & erectum in dimicando animum pleno ore prædicantur) promerita est, quæq. pari

XVII. CHRISTIANI GAZENSES DIRE VEXATI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pari ratione cum illa priore virginitatis scopum sibi proposuerat, corporis forma (vt videbatur) admodum sordida, vultu quidem abiecta, sed animo re vera robusto, & maiorem animi celsitatem, quam corporis species præseferebat, in pectore complexa: cum pati non posset, vt tam dire, crudeliter, & inhumane cum illa ageretur; e media turba in Iudicem vociferatur: Quousque tam acerbe sororem meam torques? Ille iracundia magis exæstuans, statim illam comprehendi iubet. Ea deinde rapitur in medium: quam quidem libere venerandum Saluatoris nomen profitentem, primum verbis ad immolandum solicitauit; verum vbi resistebat, vi ad altare trahitur. Illa tum suæ indoli germana & conuenientia obiens, & nihil de priore animi alacritate remittens, pede intrepido & fidenti in aram ruit, in eamq. insultat calcibus; & quæ in ea erant, vna cum lignorum strue, penitus euertit. Vnde Iudex tamquam truculenta bellua bile & rabie excandescens, primum tot tormenta in eius latera impingi præcepit, quot nemini vmquam antea; & præ furore propemodum crudis eius carnibus se saturare gestijt. Postea autem quam eius insania satietatem ceperat, ambas simul iunctas, hanc nempe cum ea quam sororem ante appellauerat, flammarum incendio absumendas addixit: quarum priorem ex regione Gazensium ortam, alteram nomine Valentinam ex Cæsariensium genere fuisse prognatam, multisq. cognitam, intelligendum est.

XVIII. PAVLI MARTYRIVM.

Martyrium porro quod statim post beatissimus Paulus perpetiebatur, quo pacto pro dignitate explicare queo? Eodem enim temporis articulo cum illis mulieribus vna sententia morti adiudicatus, ad extremum a lictore, cum eius caput esset iam iam amputaturus, paululum temporis sibi concedi postulauit. quo impetrato, primum clara & canora voce a Deo exposcit, vt Christiani tribules sui eius gratiæ reconciliarentur; & vt quamcitissime illis daretur libertas, supplex obtestatur: deinde pro Iudæis, vt ad eum per Christum se totos transferrent, orat: deinde paululum in oratione progressus, eadem pro Samaritanis efflagitat: tum vt omnes Gentiles, qui in errore & cæca Dei ignoratione versabantur, ad diuinam cognitionem venirent, & veram pietatem reciperent, deprecatur: neque vniuersam multitudinem, quæ vndique circumstabat, omnino tamquam neglectam, & deprecatione sua destitutam reliquit. Post quos vniuersos (o immensam & ineffabilem animi lenitatem & tolerantiam!) etiam pro Iudice qui illum morti addixerat, proq. Imperatoribus, pro carnifice item, qui mox esset caput eius ceruicibus abscissurus, eo ipso (carnificem dico) & omnibus qui aderant audientibus, Dei omnipotentis numen implorauit, ne illis hoc facinus in ipsum admissum peccati loco numeraret. Hæc & ciusmodi alta voce precatus, tamquam qui immerito plane neci addictus fuisset, omnes propemodum ad misericordiam & lacrymas attraxit: ipse tamen se ipsum ad mortem adornans, & ceruicem nudam gladio feriendam libenter subtermittens, diuino & beato martyrio vigesimoquinto die mensis Panemi, hoc est, ad octauum Kalendas Augusti, eximie decoratus fuit. Atque istæ istorum martyrum res gestæ talem habuere exitum. Tempore porro non longo progrediente, rursum ex Aegyptiorum regione centum & triginta insignes fidei & confessionis in Christum athletæ ex mandato Maximini in ipsa Aegypto eosdem oculorum & pedum cruciatus, cum illis quos diximus, sustinuerunt: quorum nonnulli ad metalla in Palæstina damnati erant, alij ad metalla in Cilicia relegati.

XIX. MAXIMINVS QVID CONTRA CHRISTIANOS.

Simulatque vero tam multis, tamq. egregijs magnanimorum Christi martyrum facinoribus ingens persecutionis æstus deferbuerat, & velut sacro illorum cruore flamma eius extincta erat; & iam remissio & libertas confessoribus ex Thebaide, qui metallorum in eo loco nascentium laboribus oppressi fuerant, concessa; & nos Christiani tamquam pulchra quadam pacis serenitate nos ipsos eramus iam recreaturi: deintegro certe ipse penes quem persequendi potestas erat, nescio quo pacto, quave animi commotione, rursus contra Christianos mire inflammatur. Proinde ex improuiso Maximini litteræ contra nos vbique in singulas prouincias missæ fuerunt: vnde Præsides & summus dux totius Imperatoris exercitus, tabulis, epistolis, & publicis edictis ciuitatis cuiusque curatoribus vna cum Præfectis præsidiorum & tabellarijs præcipiunt, vt edictum Imperatoris ad exitum perducere maturent: mandauitque, vt cum omni celeritate idolorum delubra, quæ cecciderant, reficerent, & denuo ædificarent: quinetiam efficerent, vt omnes omnino viri cum vxoribus, famulis, & pueris matrum vbera adhuc sugentibus, immolarent, libamina offerrent, & ipsa sacrificia re ipsa degustarent, & cibaria in foro venalia impuris sacrificiorum libationibus contaminarentur; & pro foribus denique balnearum quidam quasi custodes

A stodes constituerentur, vt, qui in his essent sordibus abluti, post sceleſtis & nefarijs illis victimis se inquinarent.

XX. MARTYRES PALAESTINI

Quibus rebus hunc in modum confectis; cum nostri deintegro (vt verisimile erat) maximis curis & mærore tenerentur implicati, & Gentiles ipsi de intolerabili & nimia horum scelerum absurditate admodum conquererentur (nam illis ista nimium fastidij, nimiumq. importunitatis complecti visa sunt) & calamitosissima tempestas passim omnibus impenderet: diuina Saluatoris nostri virtus & potentia ijs athletis tantam denuo animi iniecit fidentiam, & quasi cælitus inspirauit, vt cum nemo illos vi impelleret, raperetq. ad fidei suæ confessionem, vltro offerrent sese, & omnes eiusmodi terrores ac minas strenue protererent, & tamquam pedibus prorsus conculcarent. Idcirco tres ex Fidelibus simul vno animorum consensu contra Præsidem immolantem insiliunt, & alta voce tali errore at-
B que amentia desistere hortantur: Nam non alium esse Deum, præter eum qui omnium rerum effector & architectus est, asserunt. Rogati ergo, quinam essent? Christianos se audacter confitentur. Qua de causa Firmilianus acrius & vehementius concitatus, absque vllo alio supplicij genere, capite mulctandos tradidit: quorum vnus presbyter erat, nomine Antoninus: alter Zebinas vocabatur, ex ciuitate Eleutheropoli prognatus: tertio Germanus nomen fuit. Decimotertio die mensis qui Dius dicitur, id est, Idibus Nouembris, hæc de istis acta sunt.

XXI. ENNATHAE VIRGINIS MARTYRIVM.

Eodem die mulier quædam, Ennathas nomine, ex vrbe Scythopoli orta, virginitatis quasi coronis pulchre adornata, vna cum illis martyribus eo accessit: quæ non vltro se obtulit, vt illi, sed vi tracta fuit, & ad Iudicem adducta. Idcirco post verbera & graues contumelios
C que cruciatus, quos Iudex ei infligendos curauerat, Tribunus quidam qui illic in proximo magistratum gerebat, appellatus Maxys, homo non tam nomine, quam tota vitæ ratione nequam, & vt alijs rebus sceleſtus & perditus, ita tum corporis viribus supra modum robustus, tum moribus ferus & crudelis, tum apud omnes qui illum norant, infamia & dedecore notatus, absque auctoritate maioris potestatis hanc beatam virginem aggreditur, eamq. omni vestitu vsque eo exuit, vt corpus a lumbis solum ad pedes contegeretur, reliquum autem nudum existeret. Hanc per vniuersam ciuitatem Cæsaream vndique circumduxit, lorisq. per totum forum & publicas plateas tractam non sine quadam animi sui oblectatione verberauit: quam post tot cruciatus, cum constantissimam animi firmitudinem pro tribunali, vbi Præfectus considere solebat, in fide tuenda ostendisset, Iudex viuam igne cremandam tradidit.

XXII. PERSECVTIONIS SAEVITIA.

Iste igitur immanitate longius progrediens, & rabiem prope belluinam contra pios in
D dies adaugens, adeo extra naturæ leges penitus egressus est, vti inanimis sanctorum virorum corporibus sepulturam impudens inuideret: & propterea cadauera sub dio, vt a bestijs dilaniarentur, noctu assidue & interdiu seruari præcepit. Itaque non exiguum hominum numerum multorum dierum spatio huic immani & barbaro mandato inseruientium cernere licebat. Quinetiam alij ex specula & loco edito, tamquam operæpretium facturi, ne cadauera subriperentur, sedulo obseruabant. Itaque agrestes bestiæ, canes, & aues carniuoræ membra discerpserunt humana, eaq. huc illuc disperserunt, & tota ciuitas vndique visceribus ossibusq. hominum constrata fuit: adeo vt illis ipsis, qui ante fuissent infesto animo in nos affecti, nihil vmquam crudelius, nihil aspectu horribilius videretur; neque tam eorum calamitatem, in quos hæc admissa erant, quam cum suam ipsorum, tum communis parentis naturæ ignominiam deplorabant. Spectaculum enim hu-
E manarum carnium non vno loco deuoratarum, sed vbique misere dissectarum (quod omnem dicendi facultatem, omnemq. tragœdiæ speciem longe superat) prope ciuitatis portas cuiusque oculis subiectum fuit. Nonnulli autem membra, cadauera integra, & viscerum partes etiam intra portas se vidisse dixerunt.

XXIII. PRODIGIA.

Dum permultis diebus ista gerebantur, tale quoddam miraculum accidit. Cum clara esset serenitas, & aer pulchre splendesceret, totiusq. cæli omnia suo complexu ambientis summa extaret tranquillitas: derepente columnæ ciuitatis, quæ publicas & communes porticus sustentabant, multas veluti lacrymarum guttas quodammodo ex se profuderunt: forum item & plateæ, nulla pluuiæ gutta ex aere decidente, nescio vnde, quove modo, aqua aspersæ maduerunt: sic vt illico rumor per omnium ora volitaret, terram, vtpote rerum id temporis gestarum scelus & impietatem non ferentem, inexplicabili quadam ratione lacrymarum vim ex se fundere, & lapides naturamq. inanimem nefaria ea facinora de-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra defiere, quo hominum naturam tam ferream, tam immitem, tamq. omni affectione A
vacuam iusta reprehensione coargueret. Verum nugæ & fabulæ, prope dixerim, hæc quidem oratio fortasse posteritati videbitur; non tamen ijs, qui eo ipso tempore præsentes de rei veritate satis persuasi fuerunt.] hæc Eusebius.

XXIV. AEGYPTII MARTYRES.

Idemq. rursus quid vltimo huius anni tempore, nempe die decimaquarta Decembris, ibidem in Palæstina actum sit, narrat his verbis[a]: Decimoquarto die mensis Appellæi proxime insequentis, hoc est, ad decimumnonum Kalendas Ianuarij, quidam pij viri ex Aegypto profecti (in Ciliciam namque iter susceperant, vt confessores, qui ibi versabantur, sua curatione subleuarent) Cæsareæ, ab ijs qui diligenter homines ad portas ciuitatis accedentes perscrutantur, capti sunt. Ex quibus alij eamdem cum illis, quibus erant inseruituri, sententiam & condemnationem subierunt: vt oculi nempe & pedes cruciatu illis labefactarentur. Tres autem illorum Ascalone, vbi capti erant, admirabilem fortitudinis B
vim in fidei suæ confessione ostendentes, varijs martyrij generibus defuncti sunt: nã vnus illorum in rogum coniectus fuit, cui nomen, Ares; reliquis duobus, qui Promus & Elias appellabantur, capita amputata.] hæc ipse, qui his iungit martyres sequenti anno passos ab ipso mense Ianuarij, quos nos pro exacta temporis ratione suo loco ponemus.

[a] *Euseb. lib. 8. c. 20.*

XXV. RATIO PERSECVTIONIS INDICENDAE

Quod autem nouis edictis in Oriente persecutio hoc anno in Christianos acrius recruduerit, nulla alia ratio afferri posse videtur, nisi quod euecto in Cæsarem Galerio Maximino (vt diximus) collataq. illi administratione Imperij, ad patrui sui, a quo vocatus est in eam curam, Galerij Maximiani imitationem mores conformare, animumq. componere pro viribus studuit: ac proinde cum nosset nihil illi esse molestius, quam Christianam gentem pro arbitrio deos contemnere & detestari, atque aliud numen colere; eius vestigia consectatus, quod friguisse prope viderentur priora lata in Christianos edicta, nouis C
additis, recentioribusq. excogitatis, persecutionem in eos, quibusdam veluti lignis appositis, efferuescere fecit. Hac fortasse via promereri conabatur gratiam ipsius Galerij Maximiani, cum præsertim æmulationis stimulis noui collegæ Licinij Cæsaris videretur exagitari.

XXVI. LICINIVS CAESAR CREATVR.

Hoc namque anno occiso Seuero Cæsare (vt dictum est) in Italia, Galerius Maximianus Licinium Cæsarem creauit; de quo Eutropius[b]: Per hoc tempus (*quo scilicet Maximianus Herculius Maßiliæ male perijt*) Licinius a Galerio Imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello quod aduersus Narseum gesserat, strenuis laboribus & officijs acceptus.] Zosimus[c] quoque hoc anno, ante tamen quam Maximianus Herculius morereturr, Licinium creatum Cæsarem tradit. quamobrem erroris arguuntur qui in aliud tempus Licinij Imperatoris exordium collocant. Vt hunc crearet Cæsarem, Galerij animum ea ex re impulsum existimamus, quod hoc ipso anno in D
Oriente Valens inuasit Imperium: ad quem debellandum, homine opus esse qui præstaret militari virtute atque peritia, intellexit. Talis erat Licinius; qui aduersus eum expeditionem agens, statim ipsum compressit, atque debellatum occidit. Maximinus vero, quod esset vita turpissimus, laboribus militaribus impar existimatus est.

[b] *Eutrop. lib. 10.*
[c] *Zosim. lib. 2.*

XXVII. MAXIMINI PRAVI MORES.

Huius autem mores ad omnem turpitudinem comparatos Eusebius recẽset his verbis[d]: Maximinus tyrannus in Oriente, cum Maxentio, qui Romæ imperabat, tamquam cum fratre in omni scelerum genere sui simillimo amicitiam animo simulato contraxit & veteratorio, eamq. longo tempore callidè obtegere laborauit: verum postea tandem deprehensus, debitas simulationis pœnas persoluit. Videtur plane dignum admiratione, quo pacto iste finitima & germana scelera cum tyranno, qui Romæ rexit Imperium, consciuerit, E
immo vero etiam nequitiæ & improbitatis priores partes omnino obtinuerit. Nam qui arte magica & falsis præstigijs pollebant maxime, ab isto maximum dignitatis gradum adepti sunt: quandoquidem erat in primis meticulosus, & vana superstitione obligatus, erroremq. illum in scisciãdis idolorum & dæmonum oraculis plurimi faciebat. Etenim absque diuinationibus & oraculis nec transuersum vnguem (quod aiunt) se audebat commouere. Ob quam causam grauiorem & crebriorem persecutionem, quam maiores sui, contra nos concitauit. Templa autem deorum in singulis ciuitatibus erigi & delubra temporis longinquitate vastata mature reuocari præcepit, idolorumq. in omni loco & ciuitate constituit sacerdotes: & his in singulis prouincijs Pontificem vnum, qui in omni munere egregie obeundo, & luculenter ceteris in Republica viris præstare videretur, cohorte & satellitio stipatum præfecit; & omnibus denique maleficis & præstigiatoribus, tamquam

[d] *Euseb. lib. 8. c. 27.*

A quam religiosis & deorum numini caris, Præfecturarum dignitates & maxima priuilegia impartiri non erubuit.

XXVIII. GRAVIA PASSI PROVINCIALES SVB MAXIMINO.

Deinceps ab his ad alia nequitiæ genera se transtulit: & non vnam ciuitatem, aut regionem, sed omnes omnino prouincias suo Imperio subiectas, auri, argenti, & ingentium facultatum exactionibus mandatis grauissimis, & alijs aliquando mulctis supra modum diuexauit, oppressitque: locupletum etiã fortunas ipsis a maioribus traditas vi abstulit, quo diuitias & pecuniarum tamquam cumulos aceruatim suis assentatoribus largiretur. Eo porro temulentiæ & ebrietatis ferebatur, vt insaniret inter pocula, & de mentis gradu deturbatus, rabie quadam fureret; & ea imperaret ebrius, quorum postridie sobrium maxime pœniteret. In crapulæ & effusæ libidinis exuberantia nemini secundus fuit; improbitatis magistrum tum magistratibus, tum subiectis suis se ipsum effecit. At-
B que vt suos induxit milites, vt omni luxu & intemperantia diffluerent: sic Præsides & Prætores incitauit, vt omnibus rapinarum & auaritiæ vijs contra subiectos insisterent, & fere cum illo tyrannidem vsurparent. Quid vesana & temeraria viri flagitia commemorem? quidve connumerem multitudinem mulierum ab eo constupratarum? nullam enim ciuitatem aliquando ipse præterijt, in qua non pudicas mulieres vitiarit, in qua virginum raptiones non fecerit. Atque ista eius facinora non contra Christianos solum, qui morte contempta eius tyrannidem pro nihilo putarunt, sed & contra alios omnes grassabantur.

XXIX. CHRISTIANI DIRE VEXATI.

Nam quod ad Christianos attinet; qui vincti erant, ignis, ferri, clauorum transfixorum cruciatus, immanes bestias, maris profundos gurgites, membrorum amputationes, ignitorum instrumentorum inustiones, oculos extumulatos, effossosque, corporis partium extremitates abscissas, famem præterea, metallorum & vinculorum denique ærumnas
C exantlarunt: atque hæc omnia pro pietate patienter & tranquillo animo ferre maluerunt, quam Dei cultum cum idolorum veneratione commutare. Atque ex mulieribus non minus ipsis viris a doctrina diuini Verbi animatis roboratisq. pars eadem cum viris certamina subeuntes, æqua virtutis præmia reportarunt: pars ad corruptelam & obscœnam libidinis turpitudinem inuitæ attractæ, vitam citius internecioni, quam corpus dedecori tradere instituerunt.

XXX MAXIMINI LIBIDO.

Sola namque mulier quædam Christiana inter alias a tyranno adulterij labe turpificatas ex Alexandrinis mulieribus nobilissima splendidissimaq. Maximini animum libidine furentem, & lasciuientem intemperantia, magnitudine quam altissimi animi deuicit: quæ quamquam alijs rebus, vt opibus, generis splendore, & exquisita doctrina insignis fuit; tamen ista omnia præ pudicitia posthabuit. Istam quidem Maximinus, licet sæpe orasset,
D vti ipsius cupiditati obsequeretur; eaq. denegasset, seq. mori paratam ostenderet; tamen interficere non potuit (quippe libido potius quam iracundia mentis suæ tenebat imperium) sed illam fuga mulctatam, omnibus facultatibus spoliauit. Innumerabiles etiam aliæ Christianæ, quoniam stupri minas, quibus prouinciarum Præfecti eas terrere conabantur, ferre non poterant, omnia cruciamentorum, distorsionum, & mortiferi supplicij genera libenter subierunt: atque hæ sane permagna admiratione dignæ sunt.] hucusque de Maximini deprauatis moribus Eusebius, hic a nobis ea (vt dictum est) occasione narratis, quod hoc anno persecutionem in Christianos iam sexennij spatij diuturnitate fiacceścentem, ex integro valentiorem acerbiori conatu restituit.

XXXI. CATHERINAE CERTAMEN.

Quod vero spectat ad clarissimam natalibus, diuitijs opulentissimam, florentissimamq. pulchritudine, & scientijs disertissimam seminam illam Alexandrinam, quam deperijt Ma-
E ximinus: hanc fuisse illam fama in Ecclesia celeberrimam, nomine Catherinam (seu potius Hecaterinam) dictam, vt credamus, inducimur; cuius Eusebius (quem contigit complures filios insignes Aegypti martyres omnino prætermisisse) primi certaminis tantummodo nobilem victoriam attigit, cum opibus omnibus spoliari libentissime passa est, ne illibatæ integritatis dispendium pateretur. Haud enim putandum, Maximini libidinis faces fuisse possessione diuitiarum illius extinctas; & qui pollebat rerum Imperio, insequi desijsse abreptam fuga ab anhelantibus faucibus prædam tam ardenter amatam, ac cupidissime conquisitam. Nec retardat fidem nostram, quod Ruffinus[a] hanc ipsam nominat Dorotheam: nam quod Hecaterinæ ab Hecate nomen deriuatum esse videtur, id illi fuisse inditum apparet, cum adhuc Gentilis esset; factam autem Christianam (vt de multis accidit) mutasse nomen, ac dictam esse Dorotheam, sed priori nomine magis notam. Verum vnde Ruffinus eiusmodi nomen acceperit, nescimus: certe non ab Eusebio, apud quem nulla

[a] *Ruffin. lib. 8. c. 17.*

est de

Universidad de Deusto
Biblioteca

est de eo mentio. Et quid mirum, si Eusebius cetera ipsius certamina ignorauit; cum eius, A
quam illustrissimam prærogatiuis egregijs prædicet, tamen videatur nomen, quod non exprimit, sicut aliorum, ignorasse?

XXXII. FEMINAE ALEXANDRINAE DISERTAE.

Dignum plane est existimare, eam quam disertissimam sciret, per Gentiles philosophos, quibus vrbs Alexandrina abundare solebat, Maximinum conatum esse a Christiana religione diuellere, ipsamq. eos omnes tum scientia, qua egregie imbuta erat, tum etiam diuinitus inspirata sibi sapientia superasse. Quod quidem haud mirabitur, qui alteram feminam itidem Alexandrinam, Hypatiam nomine, insignem eruditione, perspectam habuerit, quæ claruit (vt tradit Socrates [a]) sub Theodosio Iuniore, ex quo hæc modo pauca referimus: Hæc tantos in litteris fecit progressus, vt omnes philosophos sui temporis longe superaret; ac non modo in scholam Platonicam a Plotino deductam succederet, verum omnes philosophorum omnium præceptiones & disciplinas omnibus, qui eam audire vo- B
lebant, explicaret: quapropter quotquot philosophiæ studio incendebantur, vndique ad illam confluebant.] hæc & alia de ea Socrates, atque Suidas [b]: sed & celebris est nomen Hypatiæ apud Sinesium insignem philosophum, qui eam magistram appellat. At hæc a nobis exempli causa tantum adducta sunto.

a Socrat. lib. 7. c. 15.

b Suid. in Histor.

XXXIII. CATHERINAE LATEBRAE ET MARTYRIVM.

Quod insuper eadem fuga lapsa dicatur; contigisse item credimus, ipsam montes Arabiæ petijsse (consueuerūt enim persugæ Christiani Alexandrini in persecutione adire montes Arabiæ, vt diximus ex Eusebio [c]) eamq. fido comitatu Christianorum, conscendisse verticem Sinæ montis: sed & (quod Thessalonicensibus quoque feminis hac eadem persecutione euenisse, alibi dictum est) perquisitam denuo, inuentamque, atque tormentis exagitatam, fuisse martyrio coronatam; eoq. corpus (vt tradunt) diuinitus translatum, vbi latebras nacta fuisset in fuga. Quæ cum doleamus ab Eusebio prætermissa; magis C
angimur, ab incerto auctore, quo fusius, eo minus fideliter quam par erat, Acta eiusdem nobilissimæ martyris fuisse conscripta. Præstat namque in rebus gestis martyrum, aliorumq. sanctorum, multa desiderari, quam omni ex parte nutantia plurima cumulari. Melius enim consulitur Ecclesiasticæ veritati, rerum quæ non sunt adeo exploratæ silentio, quam mendacio aliquo, veris licet admixto, atque adulteratæ orationis eloquio. Nam in illis quantumlibet paucis, sed veritate subnixis, animus acquiescit, & ex ijs quæ certa accipit, cetera nouit mente concipere, meditari, ac ferme oculis contemplari, quæ verisimilis coniectura innitens veritati demonstrat: In his vero plane accidit, vt aliquo vel leui mendacio semel offensus legentis animus, nutet in reliquis, atque vacillet in veris, nec valeat tuto firmoq. pede consistere, sed vera quoque suspecta habeat qui in mendacium semel impegit. At de his hactenus. D

c Euseb. lib. 6. c. 34.

XXXIV. MENNAE PRAEFECTI CERTAMEN.

Sub eodem etiam Maximino (certus tamen annus ignoratur) cum idem in Oriente, in Gallijs Constantinus, Maxentius vero in Italia imperarent, accidit vt illustris martyr Mennas ex Aegypti Præfecto Augustali, quod Christianus esset, sit martyrium consecutus, necnon eius successor Hermogenes. At horum quidem nec leuiter saltem Eusebius, aliquot in Aegypto martyres passos recēsens, habuit mentionem. Quod enim ex ijs quæ hoc anno facta essent, ipso suæ narrationis exordio (vt vidimus) tradit [d] ex confessoribus Thebaide in Aegypto commorantibus centum missos esse in Palæstinam ad illius prouinciæ Præsidem Firmilianum, qui in eos pro arbitrio animaduerteret: vnde nouitas hæc acciderit, vt cum Aegypti Præfectus (vt alias diximus) reliquos prouinciarum Præsides auctoritate & dignitate pariter antecelleret, oportuerit tamen ad alterius prouinciæ & inferioris ordinis Præsidem mittere eius iudicium experturos confessores; nisi quia tunc Mennas Aegypti E
Præfectus Christianus detectus, dignus potius qui iudicio subijceretur alterius, quam qui Christianos ipse Christianus iudicaret, habitus est? Iste quidem (vt eius martyrij Acta [e] significant) patria Athenienſis, ordinis Senatorij, ob incredibilem quamdam in rebus gerendis prudentiam atque solertiam, domi forisq. spectatus, Imperatori intimus erat; & cum Christianum occulte ageret, ne id illi innotesceret, sedulo studio procurauit.

d Euseb. lib. 8. c. 18.

e Extant apud Metaph. die 10. Decemb. ex quo alij eadem die.

XXXV. MENNAS PRAEF. CHRISTIANVS MVLTOS AD FIDEM CONVERTIT.

Opportune quoque nuper acciderat, vt cum causa Christianæ religionis Alexandrini grauiter tumultuati essent; ad eos compescendos, atque in officio continendos, Mennas Augustali Præfectura auctus ab Imperatore Alexandriam mitteretur: qui mira quadam qua pollebat in maximis negotijs obeundis dexteritate & aptitudine, Alexandrinorum animos composuit; sibi vero eos ob animi sui facilitatem, morumq. præstantiam, deuinxit, in diesq. magis magisq. collatis officijs obligauit; vsque adeo, vt nonnullos ex illis ad Christianam

A stianam fidem capessendam induceret, editisq. quibusdam miraculis, certioribus ijs quæ olim a Vespasiano, vel Tyanæo ad conciliandos sibi Alexandrinorum animos fuissent exhibita, in quamplurimos Gentiles Christianitatem propagaret. Cum autem res eo producta esset, vt iam in occulto amplius esse non posset; Maximinus, litteris Gentilium certior factus, ad vlciscendum facinus mittit Hermogenem Alexandriam, qui Mennæ succedat, inq. eum vt impium animaduertat. Erat Hermogenes & ipse Athenienſis, at licet Ethnicus, tamen quæ secundum optimos mores est vitam instituerat.

XXXVI. HERMOGENES PERSECVTOR.

Hic cum venisset Alexandriam, Mennam nactus satellitio destitutum (est enim consuetudo in Aegypto, vt cum proxime accedit nouus qui ab Imperatore delectus est Augustalis Præfectus, ille prior confestim magistratum deponat) detrudi iussit in carcerem; eumq. sequenti die pro tribunali sedens audiuit rationem reddentem Christianæ a se susceptæ re-
B ligionis, non quidem temere, sed mature admodum atque consulto; quippe qui antea, post perscrutatas omnes philosophorum Gentilium disciplinas, libros quoque Christianæ religionis impensius legisset, & quæ in ijs essent, accuratius disquisisset; cum veritatis, quam in eis adinuenisset, præpotenti vi quadam permotus atque captus nonnihil esset. Sic primo atque secundo auditus Mennas, & iam de Christiana fide a se suscepta parans defensionem, Hermogenem in se acrius concitauit: qui primo (quod incomparabile tormenti genus habebatur) illius pedum plantas excoriari iussit, linguam præcidi, oculosq. conuelli, sicq. pene exanimem & extinctum reddi carceri.

XXXVII. HERMOGENES FIT CHRISTIANVS.

Sed prudentior factus, nimiæ crudelitatis, quam in Mennam tantum virum præter mo-
C rem exercuisset, se ipsum redarguit; atque adeo, vt lacrymas angoris animi indices abundantius fuderit; & quem in carcere defunctum putabat, honesto funere mane sepelire decreuerit. Sed præter spem accidit, vt cum de asportando e carcere corpore, militibus mandasset, eum viuere atque pristinæ naturæ officijs esse diuinitus restitutum audiuerit; testesq. milites de carceris fulgore coruscо, numinisq. præsentia firmius affirmantes, & fidem Christianam palam profitentes, atque in alios hæc miranda adeo diffamantes, expauit; remq. altius contemplatus, Christi cœpit mirari potentiam; eiusq. diuinitatis, docente Menna, originem accuratius perscrutari: diuinæq. illi gratiæ lumine affulgente, de fide suscipienda consilium inijt, quod & baptismate sacro suscepto perfecit.

XXXVIII. HERMOGENIS ET MENNAE MARTYRIVM.

Sed delata hæc cum essent per quemdā Rusticum Maximino, collapsamq. penitus duo-
D rum Præfectorum opera Gentilitiam superstitionem audiret, idem ipse cuestigio Alexandriam venit, Hermogenemq. primum in fidei confessione perstantem, manibus ac pedibus amputatis, direq. admodum verberatum, vna cum Menna alijs tormentis exagitato, capite truncari iussit. Sed & quidam Eugraphus olim Mennæ minister, quod coram Imperatore magna constantia Christum confessus esset, ab eodem indignatione furente gladio confossus occubuit. Hæc sunt ex Græcorum Menologio accepta: quæ autem prolixiora eorumdem martyrum Acta extant, nonnulla habent fide nutantia, sed & fide omnino carentia, vt quæ in eis de Hermogene leguntur creato eius ciuitatis Episcopo, cum certum sit eidem Ecclesiæ his temporibus Petrum Antistitem præfuisse. Sic igitur siue Mennæ, siue Hermogenis Præfecturæ tempore accidisse videtur, vt qui in Thebaide confessores essent (vt dictum est) ab illius prouinciæ Præside non amplius (vt erat in more) mitterentur Alexandriam iudicandi, sed (quod tradit Eusebius [a]) amandarentur ad Firmilianum Præ- *a Euseb. lib. 8.*
sidem Palæstinæ. Celebris est horum tam illustrium martyrum etiam in Occidente memo- *c. 18.*
ria, decima Decembris die tabulis sacris adscripta. At de his satis.
E

I. PERSECVTIONIS ANNVS SEPTIMVS.

CHristi annus trecentesimus octauus adscriptus Fastis habetur Coss. Diocletiano decimum & Galerio Maximiano septimum, qui & septimus numeratur annus persecutionis: quo Eusebius res in Palæstina gestas enarrans, ab ipso Ianuarij mense passos martyres recensens, hæc ait [b]: Vndecimo die mensis Audinæi, id est, ad tertium Idus Ianuarij, Petrus qui & Apselamus dicebatur, ἀσκητὴς, id est, religiosus, vel monachus, vitam solitariam & meditationi deditam secutus, ex pago Anea in finibus Eleutheropolis sito *b Euseb. lib. 8. c. 20. 21.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

prognatus, cum Iudex, & qui ei aderant in Concilio, sæpissime eum orasient, vt sui ipsius A
misereretur, suæq. adolescentiæ & ætati florenti parceret: eorum hortationibus penitus
neglectis, & spe quam in Deo omnipotente collocasset, cum alijs rebus omnibus, tum vitæ
ipsius * longe prælata, Cæsareæ per ignem veluti aurum purissimum, fidem in Christum
Dei generoso & excelso animo accurate probauit. Cum isto vna Aesculapius Episcopus,
vt videbatur, errore Marcionitarum, zelo pietatis (vt ille putabat) sed non illius quæ est
secundum scientiam, vno & eodem rogo combustus exiuit e vita. Verum hæc hactenus.

* suæ

II. PAMPHILI MARTYRIS CERTAMEN.

Tempus iam eo me vocat, vt illustre quasi theatrum martyrum, qui cum Pamphilo,
cuius nomen mihi semper optatissimum fuit, mortem oppetiuerunt, in hoc sermone ante
oculos cuiusque ad intuendum proponam. Duodecim quidem erant, & non modo quo-
dam prophetico dono, aut potius Apostolico, sed Apostolorum etiam numero dignati:
quorum coryphæus & princeps solus Pamphilus, presbyterij dignitate Cæsareæ ornatus, B
extitit, vir toto vitæ cursu omni virtutum genere eximius; abiectione & contemptu sæ-
culi insignis, facultatum in pauperes largitione magnificus; spei quæ in caducis mundi re-
bus defigi solet, despicientia mirus; ratione viuendi & consuetudine vero philosopho di-
gna, singularis: quinetiam ardenti diuini eloquij, & sacrarum litterarum studio præter
ceteros nostræ memoriæ homines egregius; attentissima & prope inexhausta in eas res in-
dustria & assiduitate, quas apud animum proposuerat, præstabilis, & in cognatis propin-
quisq. iuuandis perliberalis. Cetera virtutis eius officia & recte facta, quoniam longiore
explicatione eguerunt, in separato & proprio volumine de eius vita perscripto, inq. tres
libros dispertito, iampridem pluribus verbis tradidimus. Eos ergo, qui acri illius vitæ
& virtutum in ea elucentium plenius cognoscendarum cupiditate incenduntur, eo aman-
damus: nos autem illis solis in præsentia insistemus, quæ ad martyres cum eo in supplicium C
adductos pertinent.

III. VALENTIS ET PAVLI MARTYRIVM.

Secundus post Pamphilum in certamen descendit veneranda canicie honoratus Valens
Aeliæ ciuitatis diaconus, ipso aspectu senex grauissimus, diuinarum Scripturarum, si quis-
quam alius, in primis peritus: nam tantam illarum memoriam in pectus suum incluserat,
vt, si quando aliquem locum citare vellet, perinde expedite illud posset absque scripto ef-
ficere, atque ex scripto legere. Tertius Paulus pietate maxime inflammatus, & spiritu
non minus feruidus, ex ciuitate Iamnitarum, in qua fama percelebris fuit, prognatus: qui
ante martyrium cauteriorum exustiones perpessus, egregium certamen pro fidei confessio-
ne confecit. His in carcere toto biennij spatio commorantibus, fit martyrij dilatio.

IV. AEGYPTII MARTYRES.

Interea fratrum Aegyptiorum, qui cum illis vna martyriũ subierunt, accessio facta est.
Isti Aegyptij simulatque confessores illos, qui erant ex Cilicia, ad metalla vsque, quæ D
ibi erant, perduxerant, domum redierunt. Qui similiter apud ipsos portarum Cæsareæ
introitus a custodibus (barbari autem isti erant, & moribus agrestes) quinam essent, & vn-
de venissent, interrogati; cum veritatem occultare non possent, tamquam malefici in ipso
facinore manifesto prehensi tenebantur. quinque erant numero: qui quidem ad tyran-
num perducti, & coram illo libere fidem confessi, statim in carcerem contruduntur. Po-
stridie (hoc erat decimosexto die mensis Peritij, id est, secundum Romanos ad decimum-
quartum Kalend. Martij) hi pariter cum Pamphilo, & reliquis eius socijs quos supra po-
suimus, ex mandato ad Iudicem perducuntur. Iste primum inexpugnabilis Aegyptiorum
constantiæ & firmitatis animi, diuersis cuiusque modi tormentorum formis, nouis peregri-
narum & variarum machinarum inuentis periculum fecit. Et simulac illum, qui inter eos
omnes principatum tenuit, his certaminibus exercuerat; quisnam esset, primum scisci- E
tus est. Deinde vbi pro proprio nomine, Prophetæ cuiusdam nomen ab eo acceperat: hoc
enim ab illis factum erat, quod pro nominibus idolorũ, quæ erant forte a parentibus ipsis
imposita, noua nomina, facta mutatione, ipsi sibi adsciuissent: Eliæ enim, Hieremiæ, Esaiæ,
Samuelis, & Danielis nomine seipsos nuncupasse, & germanum ac verum Dei Israelem,
qui Iudæis erat in occulto, non solum rebus ipsis, sed nominibus proprie & significanter
explicatis commonstrasse, audire potuisses. vbi, inquam, tale nomen a martyre acceperat Firmilianus, non in verbi vim & significationem animum omnino intendens, secundo
loco eum interrogauit, quæ illius patria esset.

V.

Ille nomen priori apte respondens effert: Hierusalem suam patriam esse ait, eam certe
intelligens, de qua apud Paulum dicitur [a]: Quæ sursum est Hierusalem, libera est, & quæ
est mater omnium nostrum. Item alio loco [b]: Accessistis ad Sion montem & ciuitatem Dei
viuentis

a Galat. 4.
b Hebr. 12.

A viuentis, Hierusalem cælestem. is quidem hanc plane intellexit. Sed Firmilianus cogita- DIRA QVAE-
tione sua humi abiecta, quæ tandem ciuitas illa esset, & vbi terrarum sita, accurate & STIO DE MAR-
curiose disquirit: vnde cruciatu illum affligit, vt verum fateretur. Hic manibus a tergo TYRIBVS.
vinctis obtortisque, & pedibus machinamẽtis peregrinis inusitatisq. diuulsis excruciatus,
verum se dixisse, constanter asseuerat. Deinceps Iudice rursus sæpe quærente, quisnam
esset, & quo loco ciuitas illa, quam dicebat, locaretur: eam affirmat piorum solum pa-
triam esse, neque alios præter hos solos illius fore participes: illamq. ad Orientem, vbi Sol
primo mane suos radios fundere incipit, positam. Atque in istis denuo proferendis, seor-
sum apud animum suum ita diuinitus philosophatus est, vt eorum, qui illum vndique tor-
mentis diuexabant, nullam prorsus rationem duceret, sed tamquam carnis corporisq. ex-
pers, ne minimum quidem videretur doloris sensum percepisse.

B Iudex animo hæsitans, intra se tumultuari cœpit: putabatq. Christianos eã ciuitatem, VI.
de qua martyr locutus fuisset, infestam omnino & inimicam Romanis effecturos. Multum MARTYRES
igitur de ea re scrutari; & vbinam tandem illa regio, quæ in Oriente ferebatur, existeret, ILLVDVNT
admodum conquirere.] Videas in his mirificam quamdam expressam pectoris Christiani PRAESIDI.
constantiam, quæ in summa tormentorum perpessione sic ludendo traduceret anxium Iu-
dicis animum. Porro quod occultum esset illi agenti in Palæstina Hierusalem ciuitatis no-
men; iam satis liquido demonstratur, antiquatum penitus fuisse vetus Hierosolymæ no-
men, Aeliamq. ab omnibus vocari solitam. Sed sequitur [a]: Postquam autem adolescentu- *a Euseb. lib. 8. c. 21.*
lum verberibus sæpius dilaniatum, & tormentis cuiusque generis discruciatum, firma &
immutabili mentis constantia illis, quæ ante dixerat, adhæresceret animaduertit: ad ex-
C tremum mortis sententiam, vt securi percuteretur, contra eum protulit. Talem igitur is
velut vitæ suæ peregit fabulam. Ceteri eius socij paribus certaminibus a Iudice exagitati,
pari mortis genere e vita cesserunt.

Postea demum Firmilianus, quamquam prope defatigatus erat, & frustra viros illos VII.
supplicio affici cernebat, sua tamen cupiditate eorum morte exaturata, ad Pamphilum & PAMPHILVS
eius socios se contulit. Et quia satis expertus erat, quam inflexibilem in fide tuenda con- RVRSVM EX-
stantiam etiam iam antea in tormentis ostendissent: iterum interrogat, vtrum deinceps AGITATVR.
modo illi morem gererent. Atque cum a singulis eorum definitum & postremum respon-
sum de fidei confessione, quæ est martyrij propria, recepisset; similem cum prioribus pœ-
nam & supplicium illis irrogat. Quibus ad exitum perductis, adolescentulus quidam ex
famulis Pamphili, qui ita erat excultus instructusque, vt dignus ingenua talis & tanti viri
educatione & disciplina merito videretur; simulatque Iudicis sententiam contra dominum
D suum pronunciatam intellexit, e media hominum multitudine exclamat; & vt illius alio-
rumq. sociorum corpora, cum e vita decederent, terræ mandarentur, postulat. Iudex ve-
ro non hominis, sed belluæ, aut si quid sit bellua immanius, naturam secutus, ne adole-
scentulo quidem ætatis causa quicquam veniæ tribuit: sed vt primum eum rogarat, esset-
ne Christianus; ipseq. se esse respondérat; iracundiæ æstu intumescens, quasi telo saucius,
tortoribus in mandatis dedit, vt omnes suas vires & impetus contra eum exererent. Post-
quam vero, cum immolare ei iussum esset, recusantem videbat; non vt hominem carne
circumdatum, sed vt statuam ex lapidibus aut ligno aut alia quapiam re confectam, ad
ossa vsque & intimos viscerum recessus acriter & absque vlla remissione deradi dilacera-
riq. præcepit. Quo supplicij genere diu sustentato, Iudex cũm illum nec vocem emittere,
nec sensum doloris vllum præseferre vidit; idq. cum parum abesset quin illius corpus esset
E omnino inanimatũ, & tormentis pene contritum exhaustumque; se illum frustra torquere
respexit: tamen animo duro, ferreo, & omnis humanitatis experte perstans, confestim
igni pedetentim exardescente & remisso comburi decernit.

Hic igitur adolescentulus postremus ante Pamphili mortem, qui erat dominus eius se- VIII.
cundum carnem, in certamen ingressus, ante illum e corporis vinculis solutus fuit, pro- PORPHYRII
pterea quod qui erant in alijs cruciandis occupati, tardare videbantur. Licuerat ergo Por- MARTYRIVM.
phyrium videre (hoc namque adolescentulo nomen erat) iam in omni certaminũ genere
exercitatum, incredibili studio & ardore, more hominis pro augusta & sacra victoria de-
certantis, incensum, corpore quidẽ puluere consperso sordidatum, sed decoro oris habitu
eximium, erecta & generosa animi elatione post tantos cruciatus ad mortem gradientem,
diuino Spiritu re vera completum, habitu philosophico quo vti solebat, hoc est, indumen-
to ad modum pallij humeros solum obtegentis, vestitum, familiaribus suis, quid illos sui

Universidad de Deusto
Biblioteca

causa facere vellet, modesto & tranquillo animo præcipientem, nutuq. significantem; & A
cum iam ad palum esset alligatus, vultum splendidum & hilarem seruantem; quinetiam
cum rogus longo interuallo ab illo tamquam in ambitū orbēq. exardesceret, hinc illincq.
flammam ore ad se arripientem: & post hæc verba, quæ iam flammarum incendio primum
corpus attingente, clara voce profundebat (nempe Iesum Filium Dei sibi adiutorem fore)
constantissime cum silentio omnes cruciatus ad extremum vsque spiritum tolerantem. Ta-
le Porphyrij in martyrio certamen fuisse constat.

IX. SELEVCI MILITIS MARTYRIVM.

Cuius vitæ exitum Seleucus confessor quidam ex militum numero Pamphilo nunciauit;
qui (vt par erat) ex huiusmodi nuncij ministro quamprimum fuit eadem sorte cum illis
martyribus dignatus: nam mox vt mortem annunciauerat Porphyrij, & vnum ex marty-
ribus osculo sancto salutauerat; eum milites quidam comprehendentes, ad Præsidem de-
ducunt. Iste tamquam sui profectionem maturans, quo Porphyrio comes itineris ad cæ- B
lum susceptj adiungeretur, extemplo capitis supplicio mulctari iubet. Hic in Cappadocia
natus, præ delecto iuuenum globo, qui in exercitu Romano militabant, præq. illis qui
erant apud Romanos in amplis dignitatum gradibus locati, non exiguum honorem ade-
ptus est: ætate enim florente, robore, proceritate, firmitateq. corporis plurimum omni-
bus militibus antecelluit; adeo vt aspectus eius celebris & omnium sermone prædicatus
existeret, tota corporis forma & specie tum ob magnitudinem, tum ob pulchritudinem &
aptam membrorum compositionem admirabilis: qui in ipso persecutionis initio, plaga-
rum perpessione in certaminibus pro fidei confessione susceptis admodum enituit: & vbi
militiæ munere, quo fungebatur, spoliatus fuit, eorum qui ἀσκηταὶ, id est, pietatis cul-
tores, vel monachi, qui dies noctesq. diuinis meditationibus se exercent, æmulum se & C
imitatorem effecit: orphanis desertis, viduis omni ope destitutis, hominibus inopia & cor-
poris infirmitate afflictatis, instar patris alicuius indulgentis & curatoris, benigne prospe-
xit & opitulatus est. Vnde merito quidem, cum Deus ab huiusmodi pietatis officijs plus
capiat oblectationis, quam a victimis fumo redundantibus & sanguine aspersis, ad insigne
& eximium martyrij decus per eius gratiam accersitus fuit. Hic decimus athleta inter eos,
quos supra ostendimus, vno eodemq. die mortem oppetijt: quo certe (vt apparet) maxi-
ma quasi cæli porta, Pamphili martyrio decora illa quidem & congruens, patefacta, tum
illi, tum alijs qui cum eo erant, in regnum cælorum aditum dedit perfacilem.] hæc de
Seleuci martyrio Eusebius.

X. CHRISTIANI INFAMIA NOTATI.

Qui cum dicat, hunc ipso persecutionis exordio, quod Christianus esset, fuisse militia
spoliatum: plane declarat confirmatq. quod superius dictum est, Christianos omnes Im-
peratorum edicto esse notatos infamia, & tamquam infames militia fuisse existimatos indi- D
gnos. Ignominiosa enim hæc dicebatur missio, cum ob delictum quis militia solutus esset;
cui inter alias pœnas, nec in Vrbe, nec alibi vbi Imperator esset, morari [a] licebat. Consul-
to igitur Seleucus Christianæ religionis causa exauctoratus, & ignominiosa missione able-
gatus, monasticæ vitæ institutum arripuit. Videas ex his insuper, non fuisse asceticam vi-
tam, cui se Seleucus mancipauit, institutionem anachoreticam ab hominum remotam
consortio; quippe qui viduarum ac pupillorum prospiciebat necessitatibus; sed in illorum
vitæ statu positum, quos communiori voce Religiosos nominamus: fuisseq. in Ecclesia
præter anachoretas, vel monachos qui degerent solitarij, aliud quoque genus Christiano-
rum, etiam necessitatibus fratrum post precum studia inseruientium. At prosequamur re-
liquorum certamina ex eodem Eusebio, qui sic ait:

[a] *l. 2. §. ignominiæ. ff. de his qui not. infam.*

XI. THEODVLI ET IVLIANI MARTYRIVM.

Theodulus item grauis quidem & religiosus senex, vnus ex Præfecti Firmiliani familia, E
& ab eo plus quam ceteri omnes domestici honoratus, partim prouectæ ætatis causa (pro-
auus enim erat, id est, tertiæ progeniei pater) partim propter beneuolentiam & fidelē ani-
mum, quem erga ipsum semper seruauerat, ijsdem vestigijs cum Seleuco insistens, & faci-
nus illius facinori haudquaquam dissimile admittens, ad Firmilianum dominum suum
deductus fuit; eiq. maiorem bilem quam superiores commouens, tandem crucis afflicta-
tioni addictus, idemq. martyrij genus, quod Saluator olim, lubens perpessus est.

XII. IVLIANI CERTAMEN.

Deinceps quoniam vnus adhuc restabat, qui inter martyres commemoratos locum
duodecimum expleret; idcirco Iulianus eum expleturus accessit: qui peregre iam eo ad-
uentans, & locum adhuc minime ingressus, simulac inter vias de eorum morte intellexe-
rat, extemplo ad insigne martyrum spectaculum recta se contulit: atque vt humi posita
sanctorum vidit corpora, solido expletus gaudio, singillatim ea cōplexus salutauit. Quod
dum

A dum faciebat, lictores & cædis ministri eum prehensum ad Firmilianum ducunt. Qui ea
quæ sibi erant suæq. crudeli naturæ consentanea, executus, lento & remisso igni eum cre-
mandum tradit. Iulianus ergo præ lætitia exultare, valdeq. gestire, atque clara voce gra-
tias agens Domino, qui eum talibus præmijs, tamq. insigni splendore afficere dignatus
fuerat, præclara martyrum corona donatur. Erat hic quidem Cappadocum genere secun-
dum carnem oriundus, moribus & vita sanctissimus, fidelissimus, & maxime ingenuus,
& cum in alijs rebus spectatus, tum diuino ipsius sancti Spiritus afflatu imbutus. Talis
erat caterua eorum, qui per Dei gratiam in martyrij societatem cum beato Pamphilo ad-
sciti fuerunt. Sacra autem & sancta re vera istorum corpora ex impij Præsidis mandato
quatuor diebus, totidemq. noctibus, vt a bestijs auibusq. carniuoris deuorarentur, sub dio
seruabantur. Verum tamquam miraculo quodam, nulla neque bestia, neque volucris,
B neque canis ad ea accedebat: rursus per diuinæ prouidentiæ dispensationem integra illæ-
saq. inde ablata fuerunt. Et exequiarum iustis potita, sepulturæ (vt moris est) honorifice
commendantur.

XIII. HADRIANI ET EVBVLI MARTYRIVM.

Porro dum sæuitia aduersus istos vsurpata in omnium ore & sermone versabatur, Ha-
drianus & Eubulus ex regione quæ Manganea dicitur, ad reliquos confessores Cæsaream
versus accedentes, ad portas vrbis causam sui itineris eo suscepti rogantur. Deinde rei ve-
ritatem ingenue confessi, deducuntur ad Firmilianum. Iste nulla dilatione aut mora in-
terposita, post multa tormenta, quæ in eorum latera impegerat, bestijs dilaniandos con-
demnat. Biduo autem interiecto, Hadrianus quinto die mensis Dystri, hoc est, ad tertium
Nonas Martij, die festo, quo natalitia Fortunæ Cæsarienſium (sic enim putabatur) cele-
brari solent, leoni primum ad discerpendum proiectus fuit: deinde gladio iugulatus, obijt
C mortem. Eubulus autem perendino die ad meridiem, ipsis Nonis Martij, qui est septi-
mus dies Dystri, cum Iudex admodum illum rogaret, vt hostias immolaret idolis, quo
libertate eorum legibus decreta potiretur: glorioſam mortem pro pietate susceptam
huic vitæ breui & caducæ præposuit: & post bestiarum laniatus, gladio, vt socius ante
illum, trucidatus fuit, omniaq. martyrum certamina confecta suo sanguine postremus
obsignauit.

XIV. FIRMILIANVS DAT POENAS.

Ceterum operæpretium est hoc loco commemorare, quo pacto tandem, idq. non lon-
go tempore post, cælestis & diuina prouidentia eos impios magistratus cum ipsis tyrannis
vlta sit. Nam Firmilianus, qui tam petulanter & contumelioſe in Christi martyres debac-
chatus fuisset, cum alijs eiusdem sceleris participibus extrema supplicia subiens, gladio
finem viuendi fecit. Atque hæc sunt martyria, quæ Cæsareæ toto persecutionis tempore
D gesta sunt.] hæc autem cum septimo persecutionis anno contigisse, ex Eusebij sententia
dictum sit: tamen eius testificatione [a] constat, hanc eamdem persecutionem vsque ad an-
num decimum perdurasse: quamobrem dicendum est, non in omnibus locis ipsam eadem
grassatione sæuijsse, cum de Palæstina hæc idem auctor testetur: at id quidem non indul-
gentia Principum, sed quod mitiorem fortasse sunt Præsidem nacti: nam pro Præsidum
humanitate vel sæuitia (vt Tertullianus [b] affirmat) intensior vel remissior persecutio in pro-
uincijs esse solebat. vel accidit, vt de rebus patrijs Eusebius scribens, hoc anno scribendi
finem fecerit, vel si quid postea addidit, omnino perierit: nam præter recensitos ab eo
martyres hac eadem persecutione passos, alij quoque Cæsareæ in Palæstina passi haben-
tur; quorum, licet insignium, nullam prorsus ipse habuit mentionem. ponemus nos eos
paulo post. Sed quæ reliqua sunt de Pamphilo, modo dicamus.

[a] *Euseb. lib. 8. c. 27. prope fin.*

[b] *Tertul. ad Scapul. c. 2. 3. 4.*

XV. PAMPHILI MART. LVCVBRATIONES.

E Adnumeratur Pamphilus presbyter Cæsarienſis non tantum inter nobiles martyres,
sed inter insignes scriptores Ecclesiasticos, quem præ ceteris Hieronymus [c] eiusmodi or-
nat elogio: Pamphilus presbyter, Eusebij Cæsarienſis Episcopi necessarius, tanto biblio-
thecæ diuinæ amore flagrauit, vt maximam partem Origenis voluminum sua manu descri-
perit, quæ vsque hodie in Cæsarienſi bibliotheca habentur. Sed & in duodecim Prophe-
tas vigintiquinque ἐξηγήσεων Origenis volumina manu eius exarata reperi, quæ tanto am-
plector & seruo gaudio, vt Crœsi opes habere me credam. Si enim lætitia est vnam epistō-
lam habere martyris, quanto magis tot millia versuum, per quæ mihi videtur sui sangui-
nis signasse vestigia? Scripsit, antequam Eusebius scriberet, Apologeticum pro Origene,
& passus est Cæsareæ Palæstinæ sub persecutione Maximini.] hucusque Hieronymus. De
Apologia vero pro Origene conscripta Pamphili nomine, superius actum est.

[c] *Hier. de Script. Eccles. in Pamphilo.*

XVI. Ob egregiam namque Pamphili martyris laudem Eusebius, vt præclarissimo quodā or-

Universidad de Deusto
Biblioteca

EVSEBIVS COGNOMINE PAMPHILVS.

namento, eiusdem Pamphili sibi nomen addidit, voluitq. dici Eusebius Pamphili: vtinam sic feliciter, ac glorioſe: quantam autem nomini sancto, sectando hæresim, ignominiam irrogarit, inferius dicturi sumus. Nec prætermittendum putamus, eumdem Pamphilum ordinatum fuisse presbyterum ab egregio viro Episcopo Agapio, de quo hæc summa cum laude idem scribit Eusebius [a]: Vbi Theotecnus Episcopatum Cæsareæ Palæstinæ diligentissime fuisset executus, mortemq. oppetijsset, illud ministerium Agapio tributum fuit; quem maximum laborem in eo obeundo collocasse, & accuratissimam susceptisse prouisionem in populo gubernando, & maxime omnium, quasi plena manu eos qui in egestate versabantur, subleuasse cognouimus: cuius temporibus Pamphilum virum disertissimum, & ipsa vitæ ratione verum philosophum in ea Ecclesia presbyterij dignitate donatum accepimus, &c.]

[a] *Euseb. lib. 7. c. vlt.*

A

XVII. DIVERSI MARTYRES.

His de Palæstinis martyribus huius anni ordine temporis enarratis, subdemus hic paucos alios in tabulis Ecclesiasticis claros, qui in eadem prouincia Palæstinæ passi sunt. Siquidem Bibli glorioſum pro Christi nomine certamen exegit Aquilina virgo duodecim annos nata; quod hoc præconio in ijsdem monumentis Ecclesiasticis reperitur adscriptum [b]: Sub Diocletiano Imperatore, & Volusiano Iudice, ob fidei confessionem colaphis & verberibus cæsa, & subulis candentibus perforata, demum percussa gladio virginitatem martyrio consecrauit.] extant eius agonis Acta [c]. Sed & Fortunata [d] virgo, eadem vrgente persecutione, Cæsareæ in Palæstina passa est, experta equuleum, ignes, & bestias.

[b] *Martyrolog. Rom. die 13. Iunij.*
[c] *Metaph. eadē die 13. Iunij.*
[d] *Martyrolog. Rom. die 14. Octobr.*

B

XVIII. DE PROCOPIO MARTYRE.

Nolumus hic præterijsse Procopium in Palæstina itidem passum, alium prorsus diuersumq. ab eo, quem Eusebius [e] anno primo persecutionis necatum esse tradit: Nam ille momentaneo ferme martyrio sublatus est; iste autem longo certamine fatigatus, plurima meruit de diuersis tormentis varijs temporibus exantlatis confessionis stipendia. Cuius quidem Acta, perpaucis emendatis, legitima atque germana esse censentur, ab ipso auctore conscripta ante Imperium Iuliani. Nam cum ab eo Saluatoris statua ab Hæmorrhoissa erecta, fuerit penitus comminuta, & in aliam conflata, vt suo loco dicemus: ipse tamen auctor, cum eius meminit, dicit esse superstitem. De eiusdem quoque martyris sublimi auctor, cum eius meminit, dicit esse superstitem. De eiusdem quoque martyris sublimi vocatione atque martyrio hæc summatim Nicephorus [f]: Nobilis quoque ille Procopius, Cæsareæ Palæstinæ natus, inter martyres eodem tempore illustris maxime fuit: cui Dioclecianus ducalem quidem in Oriente * sublimitatem dedit: Christus autem eum e cælo ad se veluti Paulum vocauit. Et is quidem illa accepta, inexpugnabili vero Crucis armatura perinde atque generosus & fortis miles armatus, primū aduersus eos qui sensu percipiuntur, deinde etiam in eos qui mente sola perspiciuntur, hostes depugnauit. Aureis namque & argenteis, quos sibi fieri curauerat, dijs comminutis, eorumq. pretio in pauperes expenso, mox etiam aduersus eos qui friuolos adulterinosq. deos propugnabant, bello congressus, illorumq. infirmitate per infamiam notata, ipsius vero Iesu Christi immensa, naturamq. supergressa potentia magnifice laudata, quas non ille pœnas fortiter tolerauit? quæ illum fidiculæ & torturæ præteriere? quibus vngulis cutis eius concisa non est? quos ignes, quasve faces membra eius experta non sunt? quorum ferramentorum mucronumq. corpori eius intentatorum acies hebetatæ non sunt? Per quæ atque his similia tormenta quamplurimis ex primis intimisq. Imperatorum consiliarijs ad Deum præmissis, postremo & ipse gladio percussus cum incredibili lætitia ad dudum sibi desideratum Christum conceſſit.] hucusque Nicephorus.

[e] *Euseb. lib. 8. c. 12.*
[f] *Niceph. lib. 7. c. 15.*
* Aegypto

C

D

XIX. SELECTA EX ACTIS PROCOPII MART.

Libuit hic quoque intexere ex eisdem Actis Procopij citatum ac recitatum fragmentum in Concilio Nicæno secundo his verbis [g]: Stephanus Dei amantissimus diaconus & Referendarius Sacri Secreti legit: Ex martyrio B. martyris Procopij, cuius initium, Per eadem tempora regnū obtinebat Diocletianus tyrannus, inter cetera: Neanias (id est, Procopius) gaudio magno perfusus, & fide audens, rem bene gessit, similiter illius omnes comites: ea autem nocte cum militibus reuersus est. Venit autem Scythopolim, & omne sodalitium aurifabrorum & argentifusorum conuocans, interrogauit eos dicens: Potestis ne mihi facere vas aliquod, quod ego tradam vobis? Illi vero hominis austeritate deterriti, communi consilio statuerunt apud illum vnum ex omnibus, quem optimum artificem existimabant (nomen illi Marcus erat) dicentes: Si quis est qui volūtati tuæ, domine, satisfaciat, hic erit. Et paulo post: Marcus autem nequaquá obedire volebat iuueni: persuasit tamen tandem is, dicens: Hoc mysterium Regi vsque ad vitam numquam reuelauero.] Agebat enim cum eo, vt Crucem, quam ferret ad collum suspensam, ex argento auroq. conficeret. Sed rursum

[g] *Concil. Nicen. 2. Act. 4.*

E

A rursum ibi: Persuasus itaque Marcus, in abdito ex auro & argento noctu Crucem fabricauit. Cum autem opus consummatum erigeretur, tres in eo imagines apparuerunt. Scriptum autem erat Hebraica dialecto in superiore parte, Emmanuel, & vtrinque in summitate alarum Michael & Gabriel. Voluit autem Marcus, sibi timens, expungere imagines; verum non potuit: confestim enim manus illius sicca permansit. Sub gallicinium autem Dux, qui dicebatur Neanias, ad ædes Marci, quo Crucem auferret, properat. Videns autem illam, protinus adorauit. Ait autem ad Marcum: Quæ sunt eæ personæ? quæq. hæc inscriptio? Domine, in qua hora Crux a me erigebatur, imagines istæ per se enatæ sunt; neque ego cognosco quænam, aut cuius sit inscriptio. Neanias vero cognoscens virtutem quamdam in his esse, adorata Cruce, Marco artifici copiosam mercedem soluit, profectusq. est in ciuitatem suam.] hucusque ex Actis Procopij recitata sunt in Nicæno Concilio, quæ habentur in eisdem Actis, quæ hodie extant [a].

B

[a] *Metaph. die 8. Iulij. apud Sur. tom. 4.*

Ibiq. narratur, eumdem Procopium liberasse ciuitatem Scythopolitanam obsessam a sex millibus Agarenis, quos omnes virtute Crucis confisus, duabus tantum militum cohortibus quas ducebat, occidit, nullo penitus ex suis desiderato. Quomodo autem postea larium matris ingressus, deos aureos & argenteos comminuit, ac frustatim concisos in pauperes erogauit, cuius rei causa ab eadem ipsius matre apud Imperatorem constitutus est reus impietatis; & quonam pacto ab eo scribitur ad Præsidem Palæstinæ, vt in eum legibus agat; & rursum quomodo de eodem sæpius a Iudice quæstionibus repetitis, diuersis tormentorum generibus sæpe exagitatus, demum gladio capite truncatus promeruit coronam martyrij, eiusdem Acta pluribus narrant, adduntq. de duarum cohortium militibus Christianis cum eorum ducibus Antiocho & Nicostrato ab eodem Procopio ad coronam præmissis; necnon Theodosiæ eius matris ad Christum conuersæ cum duodecim alijs feminis Senatorijs nobile pro Christi fide certamen atque victoriam fusius prosequuntur; ad quæ inspicienda lectorem reijcimus.

C

XX. VIRTVTE CRVCIS MIRA PROCOPIVS OPERATVR.

XXI. CHRISTIANI MORES DEPRAVATI.

Sed vt ad Eusebium redeamus: ad huius septimi persecutionis anni terminum eiusmodi appendicem addit, sic dicens [b]: Quæ vero interea temporis contra Ecclesiarum Præsides transigi contigerit; & quo pacto diuina iustitia peccati vltrix, pro pastoribus ouium & gregis Christi rationalis, cui parum prudenter & considerate præfuissent, non modo camelorum (quod est animalis genus cum rationis expers, tum maxime natura incuruatum & deforme) curatores effecerit, illiq. quasi debito illis supplicio addixerit, verum etiam equis Imperatorum alendis destinarit: quot etiam contumelias, quot ignominiæ notas, quot tormentorū genera ab Imperatorum procuratoribus & magistratibus per varia tempora pro sacris Ecclesiarum vasis & thesauro ipsi subierint: quanta ambitione, honorumq. cupiditate multi eorum flagrarint, quam temere & contra leges manus nonnullis imposuerint; quæ inter ipsos fidei confessores schismata; quæ mala nuper quidam seditiosi contra Ecclesiæ membra quæ reliqua erant, dum nouas res vnam post aliam excogitare laborabāt, toto pectore (vt dicitur) machinati fuerint, inclemēterq. asperis persecutionis calamitatibus obtriuerint, & mala denique malis exaggerarint: hæc omnia a me prætereunda esse arbitror; præsertim cum ea memoriæ cōmendare (sicut in principio huius libri posui) minime nostrarum partium esse putem; quippe qui eorum explicationem admodum euitare & effugere cupiam. Verum si quæ decora sint, quæq. verbum Dei commendent, si qua virtus sit, si qua laus in Ecclesia splenduerit; ista explanare, ista scribere, ista fidelibus auribus inculcare, mihi in primis accommodatum arbitratus, præclaris eximiorum martyrum rebus gestis, & pace quæ nobis postea cælitus elucebat, extremam partem huius libri mihi illustrandam censeo.] hucusque Eusebius, iam ad ea quæ octauo persecutionis anno contigerunt, stylum conuertens.

[b] *Euseb. lib. 8. c. 12.*

D

E

XXII. EVSEBII FIDES SVSPECTA.

At eiusmodi consilium (quod & superius diximus) animum non mediocriter in suspicionem adducit; cur qui hactenus schismata & hæreses, prauosq. mores, qui in Ecclesiam quouis tempore irrepserunt, dicere non prætermiserit, nunc præter accurati historici officium ab his abstineat. Rursus vero quod illis vitio tribuat, qui Præsides cum essent Ecclesiarum, camelorūm vel equorum curæ fuerint mancipati, ac ne vasa thesauros. Ecclesiæ proderent, acriter excruciati, idq. illis ignominiæ vertat; cum alioqui, etiamsi fuissent antea vita turpissimi flagitiosissimique, confessione tamen nominis Christi ea omnia patientes, (nam si negassent, haud eiusmodi supplicia subijssent) omnes apud Deum & homines ignominiæ anteactæ vitæ notas expungere, & immensis gloriæ cumulis augeri potuissent: quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod, inquam, hoc nomine eis detrahat, atque condemnet, infensum in eos præsefert animum, & priuatis affectibus mentem indicat exagitatam. quamobrem, vt illud de eo opinerinducit; hominem (quod dictum est) semel lapsum, ab Episcopis communicatione Fidelium (vt moris est) interdictum, hisce eos contumelijs proscidisse, iniurijs lacerasse, criminaq. coaceruando, confessionis & martyrij summam eorum gloriam obscurare voluisse. A

XXIII. EPISCOPI DAMNATI AD CATABVLVM

Ceterum quod ad eiusmodi supplicij genus spectat, quo Episcopi confitentes, ad maiorem contumeliam, quam si millies mortis supplicio afficerentur, curæ iumentorum adscriberentur: hoc ipso tempore id passum esse a Maxentio tyranno Marcellum Papam, liber in primis de Romanis Pontificibus docet his verbis: Hic coarctatus & tentus est, eo quod Ecclesiam ordinaret; & comprehensus a Maxentio, vt negaret se esse Episcopum, & sacrificijs se humiliaret dæmoniorum: qui semper contemnens & deridens præcepta Maxentij, damnatus est in catabulum.] Fuisse autem catabulum, stabulum iumentorum, quæ publicæ inseruirent vtilitati, satis declarauimus in nostris Notis [a]. Idem est ergo quod dicitur damnatum esse Marcellum in catabulum, quod apud Eusebium de alijs quoque traditur, esse destinatos ad alendos equos Imperatorum. B

[a] *Not. ad Martyrolog. Rom. die 16. Ian. c.*

XXIV. MAXENTIVS QVID IN MARCELLVM.

Porro vt in præsentiarum de Maxentio Marcellum Romæ vexante agamus: ex ijs quæ superius de eo dicta sunt, constat vafrum hominem simulasse Christianam se fidem sectari velle, & de Christianis omnibus tum in Africa & vbique sub eius ditione, tum Romæ præsertim agentibus fuisse optime meritum. Cum autē extinctis Seuero Cæsare & Alexandro in Africa res nouas molientibus, firmasse Imperiū sibi visus est: quod intus latebat impietatis, aperuit, & Marcellum Romæ primum appetijt, blandis antea verbis suadens a fide Christiana recedere, ac dijs patrijs immolare. Extat eiusdem Marcelli ad Maxentium hoc argumento scripta epistola; de qua haud adeo mirari quis debet, si ipse Marcellus Maxentium perinde ac hominem propemodum Christianum compellet, quippe (quod sæpius repetendum est) Maxentius fidem Christianam se percepisse simularat. Quod vero diuersi potuit esse in causa, vt quisque trium Imperatorum ex sententia Consules sponte crearet, nec ea in re cum alijs consentiret: nam & secundi, immo & quarti Consulatus Maxentij in libro de Romanis Pontificibus mentio habetur, cum tamen nullus Maxentij Consulatus scriptus reperiatur in Fastis. Sed in his non immoramur, quod alijs testificationibus Acta Marcelli sarta tecta confirmataq. habeantur. Ceterum epistolam illam additamentum aliquod extrinsecus accepisse putamus, quod res ibi scriptæ parum sibi cohæreant. sed hæc alijs relinquimus, & de ipso Marcello alias opportunius. C D

XXV. MAXENTIVS EXPILATOR VRBIS.

At non in Christianos tantum, sed & in ciues omnes Maxentius, spolians eos diuitijs, auitisq. substantijs, grassabatur: hic quippe ille annus est millesimus sexagesimus ab Vrbe condita, cuius meminit orator ille in Panegyrico dicto post victoriam Constantino, cum ait [b]: Mille & sexaginta annis contractas ex toto Orbe diuitias monstrum illud, redemptis in ciuile latrocinium manibus, ingesserat: ad hoc aliena matrimonia, innocentium capita cum bonis passim donando, vsque ad mortem deuotionis obstrinxerat: parricidas omnes insidiatos sibi, aut palam aliquid pro libertate conatos pœnis affecerat, armis oppressérat: & inter hæc vtebatur eius Vrbis maiestate quam ceperat, totam Italiam conductis ad omne facinus satellitibus oppleuerat.] hæc ibi. Sed ad Eusebium redeamus.

[b] *Panegyr. Constantin. 1.*

XXVI. EPISCOPI LAODICENSES.

Inter Episcopos autem qui his persecutionis temporibus in crimen ab eo proditæ fidei adducuntur, vnus nominatur Stephanus Laodicensis Ecclesiæ, quæ est in Syria, Præses, de quo hæc alibi ait [c]: Anatolio e vita exeunte, postremus ante persecutionem illi Ecclesiæ præficitur Stephanus; qui quamquam cum propter philosophiæ cognitionem, tum propter reliquam liberalem eruditionem apud multos in magna admiratione fuit; tamen propter animum eius, quo erat erga sacram fidem haud sincere affectus, non tantum laudis meruit, sicut tempore persecutionis progrediente (quod illum simulatorem, timidum, & ignauum potius, quam verum philosophum declarabat) perspicue patefactum fuit. Et quamuis eius inconstantia & leuitate, Ecclesiæ illius status videretur ruina collapsurus; fuit tamen Dei Saluatoris clementia sustentatus: idq. quia confestim Theodotus, vir sane & re ipsa, & proprio nomine (Theodotus, a Deo datus dicitur) illius Ecclesiæ Episcopus designatus, se vere Episcopum demonstrauit: nam vt in medicina, quæ ad corporum curationem pertinet, sic in animorum morbis sanandis primas fere tulit; humanitatis autem, E

[c] *Euseb. lib. 7. c. vltimo.*

morum

A morum probitatis, clementiæ, commiserationis, & studij causa, quod in eos ostendit, qui opem ab eo poscebant, facile omnes superauit: in sacris quoque disciplinis multus erat ei vsus & crebra exercitatio. Sed de eo satis.] Passi autem in eadem Laodicensi Ecclesia hac persecutione reperiuntur Trophimus & Thalus [a], sub Præfecto Asclepiade: alia vero die ibidem pro fide Christi tuenda Artemon [b] presbyter strenue concertauit. horum omnium memoria tum apud Græcos, tum etiam apud Latinos perseuerat, diebus natalitijs solita repeti annuatim. Ad de his modo satis.

[a] *Martyrolog. Rom. 11. Martij.*
[b] *Martyrolog. Rom. 8. Octob.*

Eodem quoque anno, qui numeratur tertius Imperij Maximini, Quirinus (inquit Eusebius [c]) Episcopus Scisicanus (*est Scisicia ciuitas in Illyrico*) glorioſe pro Christo interficitur: nam manuali mola ad collum ligata, e ponte præcipitatus in flumen, diutissime supernatauit, & cum spectantibus collocutus, ne sui terrerentur exemplo, vix orans vt B mergeretur obtinuit.] hæc Eusebius. At Prudentius [d] cecinit eius martyrium sacro hymno. Eadem quoque persecutione vrgente, in Illyrico passus est Vrsicius martyr sub Aristide Præside, Spalati Felix, Sirmij Irenæus Episcopus sub Præside Probo acerrimis tormentis vexatus, longoq. carcere afflictatus, tandem abscisso capite martyrium magna gloria consummauit. Drizipare eiusdem prouinciæ ciuitate passus est Alexander martyr miraculorum post obitum virtute Orbi notissimus. Eodem quoque tempore penes Græcos Maximus, Quintilianus, & Dada idem certamen obierunt. Extant eorum Acta, sed deprauata nonnihil. Insuper & Theodorus, Oceanus, Ammianus, ac Iulianus, alio vero loco Charitine, sed & alia quoque die Eusebius, Neon, Leontius, Longinus, & alij; quorum omnium memoria, natalitijs diebus anniuersaria [e] celebritate repetitis, hactenus in Ecclesia perseuerat.

XXVII. QVIRINI ET ALIORVM CERTAMEN.

[c] *Euseb. in Chronic. hoc anno.*
[d] *Prudent. Peristeph. hym. 7.*
[e] *Martyrolog. Rom. diuersis diebus.*

C Quod vero spectat ad res in Africana Ecclesia gestas: conflato semel (vt pluribus dictum est) aduersum Cæcilianum Episcopum Carthaginensem schismate Donatistarum, Maiorino contra eum in sede locato; adiunctis ad eam factionem Numidis Episcopis, solicitatisq. Mauritanis, datis vbique litteris calumnijs in Cæcilianum refertis, allectisq. ad suam ipsorum communicationem etiam ijs qui in persecutione lapsi essent, impijs Traditoribus; ijdem totam pene Africam suis partibus adiunxerunt, & hoc ipso anno trecentesimo octauo, qui numeratur quadragesimus ante tempora Macariana, quæ cœperunt anno Domini trecentesimo quadragesimooctauo (vt suo loco perspicuum fiet) collegerunt Concilium (mirum dictu) ducentorum septuaginta Episcoporum, cuius S. Augustinus meminit ex Tychonij commentarijs, cum scribens ad Vincentium ait [f]: Scribit enim ille Tychonius, homo (vt dixi) vestræ communionis, a ducentis & septuaginta Episcopis vestris Concilium Carthagine celebratum. In quo Concilio per septuaginta & quinque dies, postpositis omnibus præteritis, limatam esse sententiam atque decretam, vt Traditoribus immensi criminis reis, si baptizari nollent, pro integris communicaretur: Deuterium etiam Macrinensem Episcopum communionis vestræ dicit Traditorum plebem congregatam Ecclesiæ miscuisse: & secundum statuta illius Concilij a ducentis & septuaginta Episcopis vestris facti, feciſſe cum Traditoribus vnitatem, eiq. Deuterio post hoc factum iugiter communicasse Donatum; nec solum huic Deuterio, sed etiam vniuersis Maurorum Episcopis per quadraginta annos, quos dicit vsque ad persecutionem per Macarium factam, Traditoribus sine baptismo communicasse.] hæc de numeroso Concilio schismaticorum.

XXVIII. CONCILIVM SCHISMATICORVM IN AFRICA.

[f] *Augustin. epist. 43.*

D

Sed cur huius memoria penes ipsos remansit penitus antiquata, cum de Concilio paucorum Episcoporum ante biennium contra Cæcilianum Carthagine itidem congregato, frequentissima sit apud eos mentio (citarunt enim illud sæpe, secumq. attulerunt, & publice recitari petierunt in maximo illo conuentu, quo ex Imperatoris mandato publica Collatio decreta est) huius vero memoria, quæ celebrior esse debuisset, penitus visa est excidisse? Sed ea apertissima omnibus causa præcessit, quod cum schismatici traditionis labe fœdati (vt dictum est) se purissimos esse atque innocentissimos ostentarent, nec se, nec suos vmquam eiusmodi criminis labe esse maculatos, bellumq. se gerere aduersus Cæcilianum ac eius socios eiusmodi nota conspersos iustitiæ amore iactarent: cum ex dicto numeroso Concilio redargui possent, ex Traditorum gregibus collectam esse suam ipsorū, quam ostentare solerent, copiosam multitudinem: magno studio curarunt, vt dictum Concilium ab hominum memoria penitus deleretur. Quamobrem S. Augustinus post multa ab se scripta ad Vincentium, mox pergit, sic cum compellans [g]: Sed dicis, Quis est iste Tychonius? (*qui scilicet hæc de eo Concilio meminit*) Ille est Tychonius, quem Parmenianus (*princeps*

XXIX. CONCILIVM CVR SVPPRESSVM.

E

[g] *Eadē epist. 43.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceps Donatistarum erat iste) rescribendo compescit, & eum deterret ne talia scribat: non tamen refellit ea ipsa quæ scribit; sed vno (sicut supra dixi) eum premit, quod talia diceret de Ecclesia toto Orbe diffusa, & quod neminem in eius vnitate macularent aliena peccata: ab Afrorum se tamen quasi Traditorum contagione remouebat, & erat in parte Donati. Posset autem dicere Parmenianus, ista eum omnia esse mentitum. Sed sicut idem Tychonius commemorat, adhuc viuebant multi, per quos hæc certissima & apertissima esse ostenderentur.] hucusque Augustinus, qui alias sæpe de eodem Concilio meminit. Quid autem post hæc ab ijsdem schismaticis actum sit, cum Constantinus Roma, Maxentio deuicto, potitus est, suo loco dicemus.

I. QVi sequitur annus Christi trecentesimus nonus, nullis nouis creatis Consulibus adscribitur Consularibus Fastis: sed quod deessent Consules ordinarij, vel potius, qui subrogati fuerant, expuncti essent; idem annus post Consulatum anni superioris, nempe Diocletiani & Maximiani, notatus a Cassiodoro atque alijs ponitur. In libro autem de Romanis Pontificibus annus præsens adscriptus videtur Consulatui Maxentij quarto atque Maximi: Maxentius enim anno superiore vna cum filio Romulo suffectum gesserat Consulatum: quem Cæsarem creans, M. Aurelium Valerium Maxentium nominauit, vt veteres docent inscriptiones [a]. Sic igitur præsentem annum nequaquam Consulibus ordinarijs caruisse putamus; sed quod Consulatu Maxentij notatus esset, ipso a Constantino superato, & ob ipsius in Romanos ciues sæuitiam, duramq. tyrannidem, Romanæ Reipublicæ perduelle iudicato, eius memoria e publicis monumentis abrasa penitus fuerit, sicq. annus Maxentij Consulatu notatus, post Consulatum Diocletiani ac Maximiani habeatur inscriptus: licet olim ea fuisset penes Romanos (vt tradit Tacitus [b]) consuetudo, ne Consules, quantumlibet criminosi fuissent, expungerentur e publicis tabulis. Nam cum de abradendo a Fastis nomine Pisonis, qui reus haberetur Germanici obitus, esset sententia Aurelij Cottæ Consulis: ab Imperatore tamen secus decretum est; cum (vt aiebat) Marci Antonij qui patriæ bellum fecisset, & Iulij Antonij qui domum Augusti violasset, nomina adscripta Fastis manerent: quod etiam ad hæc tempora seruatum esse constat, cum turpissimi quoque homines, quiq. Imperium tyrannide occupauerint, creati Consules, notati in Fastis Consularibus perseuerent.

a Recitat eas Pænuin. in Fast. comment.

CONSVLATVS ET TABVLIS DEMPTI.

b Tacit. lib. 3. Annal.

II. CONSVLATVS SECVNDVS MAXENTII. Fit præterea (vt dictum est) mentio in eodem commentario in Melchiade, de secundo Consulatu Maxentij, & (vt existimo) ordinario; qui tamen, habita Consulatuum suffectorũ ratione, quartus adnumeratur. Quis enim credere posset, toto sexennio, quo Maxentius gessit Imperium, numquam egisse Cõsulem ordinarium? nec tamen vllus eorũ annus eius Consulatui adscriptus in Fastis habetur; cum alioqui præsens annus, Maxentij & Maximi Consulatu, citato loco notatus reperiatur. Sed ex sententia accidit, vt post Romanã primam editionem antiquum numisma nacti fuerimus, quo de Consulatu Maxentij secundo certiores redditi sumus: quod hic tibi quam exacte formis reddendum curauimus.

d Num. ære. extat apud Angelum Breuentanum Romæ.

d

E

III. Ex his plane docemur antiquatum iam fuisse illud nuper dictum Imperatoris decretum, quo iuberetur, nec sceleſtissimorum quidem Consulum nomina e Fastis Consularibus abradenda: nam in his qui extant Græcis pariter ac Latinis Fastis desiderantur Maxentij Consulatus. Porro collegam Maxentij in secundo Consulatu fuisse Maximum, idem

idem qui supra liber de Romanis Pontificibus habet: alium vero Consulatum eumdem Maxentium gessisse cum Romulo filio, conijcere possumus, quod reperiantur plura numismata eiusdem Romuli Consulatu [a] expressa. Sed quam mendaciter inscribitur Conseruator Vrbis, eiusdem pessumdator & euersor?

a Habes Adolf. Occ. lib. de Num. & Golzius in Thesauro rei antiquar.

Quibus Consulibus S. Marcellus Papa mortuus ponitur, cum sedisset annos quinque, mensem vnum, & dies vigintiquinque; licet de mensium numero alij aliter statuant: habito tamen respectu ad annum, mensem, atque diem, quo prædecessor Marcellinus vita functus est, recensitum superius tempus sedis eius recte numeratum inuenies. De rebus autem ab eo gestis hæc in eodem libro scripta habentur: Hic fecit cœmeterium via Salaria, & vigintiquinque Titulos in Vrbe constituit, quasi diœceses, propter baptismum & pœnitentiam multorum qui conuertebantur ex Paganis, & propter sepulturas martyrũ.] Quod enim (vt diximus ex Eusebio atque Optato) ipso sui Imperij exordio fauere admodum videretur Maxentius Christianis, componendi dissipatam longa persecutione Ecclesiã Marcellus Papa consilium inijt atque perfecit: quod insuper maior in dies ex Gentilibus ad Ecclesiam accessio fieret, parœcias illas per diuersas Vrbis regiones commoditati publicæ consecrauit. Tantum abfuit, vt, quod Imperatoribus persecutoribus erat in optatis, de religione Christiana penitus tollenda, effici potuerit, vt potius longe lateq. eadem fuerit amplius propagata; cum & ad sepulturas martyrum Tituli illi a Marcello compositi esse tradantur: nam illud quoque videtur a Maxentio fuisse Ecclesiæ Romanæ concessum, vt corpora Christianorum martyrum sepelire liceret intra Vrbem, quod olim vetitum erat lege duodecim [b] Tabularum: Cæsari vero tantum a Senatu (vt tradit Dio [c]) concessum fuit intra mœnia sepeliri. Rursus vero ibidem: Hic ordinauit vigintiquinque presbyteros in vrbe Roma, & duos diaconos per mensem Decembrem, Episcopos per diuersa loca vigintivnum] inter quos numeratur Emygdius Episcopus Asculanus, qui sub eadem Diocletiani persecutione martyrij coronam accepit Nonis Augusti.

b Cic. de Legib. lib. 2.
c Dio hist. Rom. lib. 44.

V. QVAE PASSVS S. MARCELLVS. At de Marcello hæc ibidem de his quæ sub eodem Maxentio passus est; quæ alia occasione superius relata sunt: Hic coarctatus & tentus est, quod Ecclesiam ordinaret; & comprehensus a Maxentio, vt negaret se esse Episcopum, & sacrificijs se humiliaret dæmoniorum: qui semper contemnens & deridens præcepta Maxentij, damnatus est in catabulum, *stabulum scilicet iumentorum publico vsui adscriptorum*: qui dum multis diebus seruiret in catabulo, orationibus & ieiunijs Domino seruire non cessabat. Mense autem nono venerunt clerici eius omnes, & eruerunt eum noctu de catabulo. Matrona autem quædam, nomine Lucina vidua, quæ vixerat cum viro Marco annis quindecim, & in viduitate sua habebat annos nouemdecim, suscepit beatum virum, quæ & domum suã nomine Tituli beati Marcelli dedicauit, vbi diu noctuq. hymnis & orationibus Domino Iesu Christo confitebantur. His auditis a Maxentio, misit & tenuit iterum beatum Marcellum, & iussit in eadem ecclesia iterum plancas exsterni (*nempe tabulas planas, vt Festus declarat*) vt ibidem animalia catabuli congregata starent, & ipsis beatus Marcellus deseruiret. Qui tandem in seruitio animalium nudus, amictus cilicio, defunctus est. Cuius corpus collegit beata Lucina, & sepeliuit in cœmeterio Priscillæ via Salaria, decimoseptimo Kalendas Februarij: & cessauit Episcopatus eius dies viginti. Lucina vero proscriptione damnata est.] hucusque ibi.

IV. MARCELLI PAP. EXITVS.

VI. MARCELLI ACTA MENDOSA. Extant Marcelli Papæ Acta [d], in nonnullis tamen (vt superius quoque attigimus) corrigenda; vt, quod ad præsentem rem spectat, de tempore quo Marcellus passus, loco Maximini, Maxentius restituendus est. Rursum vero cum in ijsdem agitur de Cyriaco diacono cum Largo atque Smaragdo misso a Diocletiano ad Saporem Regem Persarum, vt eius filiam a dæmone obsessam liberaret, & quæ habentur de eodẽ Rege Persarum ab eodem baptizato, haud nobis satis arridenti. Nã cum duo fuerint Sapores Reges Persarũ, Senior claruit temporibus Valeriani Imperatoris, quem & captiuum duxit, & ignominiosse vsque ad obitũ vsus est, de quo Iulius Capitolinus [e], Trebellius, Victor, Eutropius, Zosimus, & alij: hunc vero victum ab Odenato Palmyrenorũ Rege, Trebellius [f] auctor est. Post hunc autem regnasse ponuntur in Perside Hormisdas, & Vararanes, ac tertio loco Narses. Est mentio de Narsete apud Vopiscum in Probo; hunc vero fuisse auũ Saporis iunioris, atque Hormisdæ eius fratris, testatur Eutropius [h]; aduersus quem bellum gessit (vt dictũ est secundo tomo Annalium) Galerius Maximianus, de quo triumphũ egisse Diocletianũ anno decimooctauo sui Imperij, Eusebius tradit in Chronico; licet Cassiodorus, quem refellimus, eiusmodi triumphum in aliud tempus referat. Huic autẽ Narseti succesisse Misdatem, tenuisseq.

d Apud Sur. tom. 1. die 16. Ianuarij.
e Iul. Capitol. in Gordiano. Trebel. in Valer. Victor in Valer. Eutropius lib. 9. Zosimus lib. 1.
SERIES REGVM PERSARVM.
f Trebel. in Gallieno.
g Agath. h. 4. lib. 4.
h Eutrop. lib. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

seq. regnum annos septem & menses nouem, testatur Agathias [a]; post quem regnasse Saporem affirmat, quem dicimus Iuniorem: regnumq. cepisse hoc anno, dici fortasse posse videtur, si Narsetem desijsse regnare dixerimus ab eo tempore, quo a Romanis est superatus. Sic igitur nullo pacto Seniori, sed Iuniori Sapori potius ea quæ scribuntur in Actis Marcelli forent aptanda. Verum nulla est memoria, cum fuisse aliquando Christianum; quod non reticuisset Constantinus, cum ad eum litteras scribens, quæ adhuc extant [b], cõmendat illi Christianos, qui erant in Persida. Porro ab hoc eodem Sapore diram persecutionẽ aduersus Christianos fuisse excitatam, Sozomenus [c], Theodoretus [d], & alij testantur. Quamobrem tota illa historia de profectione Cyriaci cum socijs in Persiden, deq. filia Regis, ipsoq. Sapore cum alijs baptizatis, fide nutat, ac veritate vacillat. Si secus alijs placet, ipsi viderint: nos pro recta ratione temporum hæc oportuit discussisse. A

a Agath. vbi supra lib. 4.

b Apud Euseb. in Vita Constantini lib. 4. c. 9. vsque ad 13. & Theodoret. lib. 1. c. 25.

c Sozom. lib. 2. c. 8

d Theodoret. lib. 1. c. 22. in fine.

VII. DE CHRONOGRAPHIA REGVM PERSARVM.

Ceterum quod spectat ad chronologiam Regũ Persarum, in quam obiter incidimus: antiquorum neminem præter vnum Agathiam reperi, qui eam ordine temporum texat, incipiens ab Artaxerse, quem regnare cœpisse tradit anno quarto post Alexandrũ Imp. (est is annus Domini ducentesimus quadragesimus) eumq. tenuisse regnũ ait annos quindecim, minus duobus mensibus: huic autem successisse Saporem Seniorem, regnasseq. annos triginta integros, inq. locum eius suffectum Hormisdam, qui annum tantum, decemq. insuper dies regnarit; post quem Vararanes idem tenuerit annos tres, & menses quatuor; Narses vero in eius locum subrogatus, regnum possederit annos septem, & menses nouẽ; totidem Misdates* eius successor; post quem successerit Iunior, de quo est sermo; quem vixisse Regem tradit annos septuaginta: vt non mirum sit, si vsque ad Consulatum tertium Gratiani cũ Equitio, qui contigit anno Domini trecentesimo septuagesimoquarto, memoria extet eiusdem Saporis aduersus Romanos bellantis [e]. Sed Agathias errare conuincitur, primo in Narsete, cuius regni exordium secundum statutam ab eo chronologiam perperam incidere videtur in annum Domini ducentesimum nonagesimum; cum constet ex Vopisco [f], sub Probo ante vixisse, & saltem vsque ad decimumoctauum annum Diocletiani vitam produxisse. Verum & in eo corrigendus est, dum de Sapore Iuniore, quem diximus, agens, ait vigesimoquarto anno regni sui accepisse a Iouiano tunc creato Imperatore oblatam Nisibin ciuitatẽ, quod contigit anno Domini trecentesimo sexagesimotertio: qua ratione dicendum esset, inchoatum esse regnum Saporis anno Domini trecentesimo trigesimonono, biennio post obitum Constantini: quod quidem absurdissimum est; cum ex ijs, quæ dicta sunt, constet eum vixisse etiam sub Constantino. At de his modo satis: quæ voluimus inculcasse, ad exactiorem rerum ac temporum veritatem insinuandam. Quod vero pertinet ad Lucinæ proscriptionem; quod enim donasset bona sua Ecclesiæ (vt citata Acta declarant) videtur eiusmodi de proscriptione subijsse iudicium: vetitum id edicto Imperatoris erat: quam legem Constantinus [g] postea abrogauit. Marcello igitur (vt dictum est) martyrio coronato, cum sedes cessasset dies viginti, quinta Februarij creatur Eusebius natione Græcus. B C D

* al. Arbasita

e Apud Ammian. lib. 30.

f Vopisc. in Probo.

g De Episc. & cler. l. 4. C. Theod. EVSEBIVS PAPA.

VIII. DE FORTVNAE TEMPLO INCENSO.

His item temporibus accidisse putamus, quæ incerto anno scribit Zosimus Romæ contigisse de incenso Fortunæ templo, & turbis ea de causa excitatis: narrat enim hæc ipse his verbis [h]: Romæ tunc orto igne, incertum ex aere, an e terra, templũ Fortunæ conflagrauit. Cumq. restinguendi incendij causa concurrissent omnes, contumeliosis quibusdã in ipsum numen a milite quodam prolatis verbis, atque propterea interempto a plebe, quæ religionis causa hominem adorta fuerat: seditio militaris est concitata, qua milites parum abfuit quin ad Vrbis internecionem progrederentur, nisi Maxentius eorum furorem celerius mitigasset.] hucusque Zosimus: qui cum religionis causa hæc dicat concitata; facile adducor, vt credam fuisse illum militem Christianum, qui spreti numinis causa a plebe necatus est. E

h Zosim. lib. 2.

IX. MAXENTII SAEVITIA ET TVRPITVDO.

Rursum quod ad Maxentium spectat: quanta turpitudine cum crudelitate coniuncta affectus fuerit, atque diris & enormibus facinoribus Dei Ecclesiam Romæ exagitarit, Eusebius tradit his verbis [i]: In omnia scelera præceps delapsus, nullum impietatis, nullum intemperantiæ facinus prætermisit: quippe adulterij, & cuiuscumque vitiositatis corruptela se contaminauit, legitimas vxores viris eripuit, easq. turpissima ignominia contumeliaq. affectas ad viros denuo remisit: atque hæc non in ignobiles solum & obscuros quidem homines moliri cœpit, sed in illos qui in Senatu Romano principem locum tenuerunt, quiq. fuerunt facile præstantissimi, effrenatius insultare. Omnes vero tum populus, tum magistratus

i Euseb. lib. 8. c. 26.

A stratus, illum grauiter metuentes, acerba vexabantur tyrannide. neque tamen ipsis, quantumuis pacato & tranquillo animo asperam ferentibus seruitutem, vlla extitit liberatio tyrannicæ crudelitatis in eorum internecionem grassantis. Nam quodam tempore, leui admodum occasione arrepta, populum in cædem satellitibus suis exposuit: infinitaq. populi Romani multitudo in media ciuitate, non Scytharum, non barbarorũ, sed domesticorum suorum hastis & armis cuiuscumque generis misere trucidata fuit. Quanta cædes facta sit, qui Senatorum propter insidias, quæ parabantur illorum diuitijs, erant, nunc vno nunc alio crimine falso in eos conficto, e medio sublati, vix percenseri potest. Ad extremum vero istius scelera delabebantur ad magicarum præstigiarum commenta: quippe interdum mulieres grauidas dissecuit; nonnumquam tenerorum infantiũ scrutatus est viscera; aliquando leones mactauit; nefandas non raro adiurationes ad dæmones excitandos, quo illorum subsidio bellum ingruens depelleret auerteretque, vsurpauit. Istarum namque rerum adiumento spes in illius mente insidebat, victoriam ex animi sententia sibi successuram. B

X. SOPHRONIAE ROMANAE FEMINAE CONSTANTIA.

Iste igitur Romæ tyrannidem exercens, vix dici poterit quæ molitus sit, quo homines suo Imperio subiectos in seruitutem redigeret: vsque adeo, vt iam in tanta penuria & egestate alimentorum ad vitam necessariorum constituerentur, quantam non alias Romæ viguisse, homines nostri temporis affirmant.] & post multa de rebus Maximini, deprauatisq. eius vitæ moribus dicta, ad Maxentium rursum rediens, hæc ait de Romana muliere: Verum illa mulier Romæ maxime admirabilis, quæ ex omnibus, quibuscum Maxentius tyrannus ibi non dissimilem a Maximino turpitudinem admittere conabatur, & nobilissima re vera & modestissima fuit. Hæc enim simulatque audierat, eos, qui tyranni rogatu talia administrare solent, pro foribus ædium astare (Christiana etiam ipsa erat) & virum suum, C qui fuit Præfectus Romanorum, metus causa, eos ipsam arreptam permisisse abducere; paululum temporis poposcit, vt corpus suum decenter exornaret. Itaque cubiculum ingreditur, &, cum sola esset, ense se ipsam transfigit, & mortua statim concidit, cadauere perductoribus Imperatoris relicto. Quæ suis rebus gestis omni voce ac sono multo clarius personantibus, omnibus hominibus, cum qui iam sunt, tum qui post futuri sunt, palam fecit, solam Christianorum continentiam nec pecunia expugnari, nec morte extingui posse.] hæc Eusebius.

XI. FEMINARVM CHRISTIANARVM CASTITAS.

At quamuis sibi violentas manus inferre, nec Gentilis nec lex Christiana concedat: tamen (quod de Sampsone S. Augustinus [a] ait) quia latenter Spiritum sanctum hoc iussisse putandum, extra illorum classem reponenda est Sophronia (sic enim Ruffinus [b] appellat) qui tædio vitæ, vel desperatione viuendi, eiusmodi scelus perpetrasse dicuntur: certe D quidem Lucretiæ præferenda, quod illa post pollutum sordibus corpus, etsi non animum, mortem sibi consciuit; hæc autem, antequam corpus, vel vestis ipsa a tyranno contingeretur, gladio se ipsam, eluso Imperatore, animo inuicto transfodit. Sed & Lucretiæ illas S. Augustinus feminas Christianas præfert, quæ vim passæ a nece sui temperauerunt. nam ait [c]: Non hoc feminæ Christianæ fecerunt, quæ passæ similia viuunt: tamen nec in se vltæ sunt crimen alienum, ne aliorum sceleribus adderent sua, si, quoniam hostes in eis concupiscendo stupra commiserant, illæ in se ipsis homicidia erubescendo committerent. habent quidem gloriam castitatis, testimonium conscientiæ: habent autem coram oculis Dei sui, nec requirunt amplius, vbi quid recte faciant, non amplius habent; ne deuient ab auctoritate legis diuinæ, cum male deuitant offensionem suspicionis humanæ.] hæc Augustinus.

a Aug. de Ciuit. Dei lib. 1. c. 21.

b Ruffin. lib. 8. c. 17.

c Augustin. eod. lib. c. 19.

XII. PELAGIA VIRGO.

E Ceterum quod ad Sophroniæ spectat exemplum; non vna, sed plures feminæ Christianæ, ne dispendium castitatis vel in corpore paterentur, idem durum iter conscisendæ sibi mortis ante arripuerunt; vt inter alias Pelagia virgo Antiochena, eiusdemq. mater & sorores, quas simul S. Ambrosius mirifice laudat, dum res ab eis gestas his verbis describit [d]: S. Pelagia apud Antiochiam quondam fuit annorum fere quindecim, soror virginum, & ipsa virgo. Hæc primo domi classico persecutionis incluſa, cum se a prædonibus fidei vel pudoris circumsideri videret, absente matre & sororibus, vacua præsidio, sed Deo plenior: Quid agimus, inquit, nisi prospicias, captiua virginitas? & votum est, & metus est mori, quia mors non excipitur, sed adsciscitur. Moriamur scilicet; vel si nolunt licere, moriamur. Deus remedio non offenditur, & facinus fides ableuat. Certe si vim ipsam nominis cogitemus; quæ vis volũtaria? illa magis est vis, mori velle, nec posse. Nec difficultatem veremur. Quis enim est, qui vult mori, & non possit, cum sint ad mortem

d Ambros. de Virgin. lib. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam procliues viæ? Iam enim sacrilegas aras præcipitata subuertam, & accensos focos cruore restinguam. Non timeo ne dextera deficiens non peragat ictum, nec pectus se dolore subducat. Nullum peccatum carni relinquam. Non verebor ne desit gladius. Possumus mori nostris armis, possumus mori sine carnificis beneficio. Matris in gremio fertur ornasse caput, nuptialem induisse vestem; vt non ad mortem ire diceres, sed ad sponsum.] hæc de Pelagia virgine S. Ambrosius, quæ e sublimi domus tecto spontaneo præcipitio manus carnificis, & sententiam Principis, qui lenonibus Christianas feminas condemnabat, elusit: quam etiam gentilis eius S. Ioannes Chrysostomus sæpe pro concione laudauit: extant enim duæ eo argumento ab ipso dictæ præclaræ orationes [a]. Est etiam illustris mentio in Actis [b] Luciani martyris presbyteri Antiocheni de eadē Pelagia in hæc verba: Aiunt autem Pelagiam quoque fuisse ex eius (*nempe Luciani*) discipulis, quæ Antiochiæ Syriæ vixit: quæ etiam dicitur e tecto altissimo se ipsam deiecisse, cum accessissent qui eam erant comprehensuri; timens ne abominandum quid per vim sustineret (erat enim virgo) & eo modo esse mortuam: quam etiam in hodiernum vsque diem honorant, tamquam martyrem, qui sunt amantes martyrum.] hæc ibi ex Ioanne presbytero Nicomediensi, qui Acta Luciani conscripsit.

[a] *Habet eas Lipom. tom. 7. & Sur. tom. 3. die 9. Iunij.*
[b] *Apud Sur. tom. 1. die 7. Ian. in Græc.*

XIII. PELAGIAE MATER, ET SORORES.

At quid Pelagiæ mater, quidve sorores in eodem discrimine positæ, fecerint; idē Ambrosius, eamdem prosecutus historiam, narrat, sic dicens: Ast vbi detestandi persecutores creptam sibi viderunt prædam pudoris, matrem & sorores cœperunt quærere. Verum illæ spirituali volatu iam campum castitatis tenebant. Cum subito hinc persecutoribus imminentibus, inde torrente fluuio exclusæ a fuga, inclusæ ad coronam, Quid veremur? inquiunt: Ecce aqua: quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptisma est, quo peccata donantur, regna quærūtur: & hoc baptisma est, post quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua, quæ regenerare consueuit: excipiat nos aqua, quæ virgines facit: excipiat nos aqua, quæ cælum aperit, infirmos tegit, mortem abscondit, martyres reddit. Te rerum conditor precamur, Deus, ne exanimata spiritu corpora vel vnda dispergat, ne mors separet funera, quarum vitam non separauit affectus: sed sit vna constantia, vna mors, vna etiam sepultura.

XIV. * succincto SE DANT AQVIS, NE FOEDENTVR LIBIDINE.

Hæc effatæ, & suspensæ, paululum incincto * sinu, quo pudorem tegerent, nec gressum impedirent, consertis manibus, tamquam choros ducerent, in medium progrediuntur alueum; vbi vnda torrentior, vbi profundum abruptius, illuc vestigia dirigentes: nulla pedem retulit: nulla suspendit incessum: nulla tentauit vbi gressum figeret: anxiæ, dū terra occurreret, offensæ vado, lætæ profundo. Videres piam matrem stringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu, ne sibi filias vel fluctus auferret. Has tibi, inquit, hostias, Christe, immolo, præsules virginitatis, duces castitatis, comites passionis. Sed quis miretur tantam viuentibus fuisse constantiam, cum etiam defunctæ immobilem stationem corporum vendicauerint? non cadauera vnda nudauit, non rapidi cursus fluminis volutarunt: quinetiam sancta mater, licet sensu carens, pietatis tamen adhuc seruabat amplexum; & religiosum, quem strinxerat nodum, nec morte laxabat; vt quæ religioni debitum soluerat, pietate herede moreretur: nam quas ad martyrium iunxerat, vsque ad tumulum vendicabat.] hucusque S. Ambrosius.

XV. ANTIOCHENAE MARTYRES.

Eamdem prope historiam de matre ac duabus filiabus virginibus Antiochenis narrat Eusebius ab Ambrosio paulo diuerse: vt a nonnullis reuocetur in dubium, num vna eademq. personarum earumdem sit contexta narratio. quamobrem quæ sunt ab Eusebio scripta, hic attexere, dignum putamus. Agens enim de martyribus Antiochenis, hæc ait [c]: Ex quibus nonnulli priusquam capti erant, & in manibus insidiatorum venerant, ne rei periculum facerent, ex altis ædium tabulatis se præcipites deiecerunt; sicq. sua morte insigniti, impios præda, quam in illis affectandis se capturos sperabant, omnino priuare statuerunt.] his Eusebius plane noscitur signasse Pelagiam; at quæ sequuntur, matrem atque sorores monstrare videntur, licet paulo diuerse ab Ambrosio rem gestam recenseat, cum ait: Inter quos erat mulier quædam sancta, admirabilis, corporis figura mulier quidem, virtute autem animi plane vir, alijsq. rebus præ ceteris Antiochiæ ciuibus, vt diuitijs, generis nobilitate, & gloria apud omnes eximia: quæ quidem geminas filias virgines, corporis pulchritudine, & ætate integra præstantes habuit, easq. pietatis institutis studiose educauerat.

[c] *Euseb. lib. 8. c. 23.*

XVI. Hæc mulier, cum quidā improbi in eam eiusq. filias graui inuidia incensi, illas in obscuro latitantes omni ratione vestigandas curiose laborassent; & postea certiores facti ipsas in alie-

in aliena regione versari, Antiochiam accersendas sedulo curassent, ac iam plane quasi satellitum retibus circumiectæ tenerentur: hæc mulier, inquam, simulac cum se, tum filias in eiusmodi discrimina venisse videret; & acerba tormenta, quæ ab hominibus infligerentur, illis oratione exposuisset; & de stupro, re plane tormentis intolerabiliore, quo aduersarij eas violaturos minarentur (de quo ne verbum quidem ad extremas aures vel ipsa vel illæ allabi sinere deberent) eas sedulo admonuisset: cum etiam animas dæmonum seruituti tradere, omnibus mortis & exitij generibus deterius esse docuisset: omnium istorum malorum liberationem esse, ad Deum tamquam ad portum salutis confugere. Vnde omnes simul vno animorū consensu & sententia conueniunt, corpora vestibus decenter adornant: ac cum ad medium iter ventum esset; paululum de via decedendi, naturalis necessitatis explendæ causa, postulant a satellitibus, qui eas ducebant, potestatem: qua impetrata, derepente ad fluuij ripam profectæ, se in profluentem gurgitem præcipitarunt. Atque istæ quidem hoc genere mortis se sua sponte affecerunt.] hæc de his Eusebius.

XVII. DIVINITVS INSPIRATA ECCLESIA COLIT HAS MARTYRES.

Sed vt ad Pelagiam redeamus, quam se dedisse præcipitem, ne a satellitibus teneretur, iam diximus: Natalis dies eius tabulis Ecclesiasticis celebritate annua repetendus & festo die colendus (vt S. Ioannes Chrysostomus tradit) Antiochiæ solemnis erat; cum alioqui eius memoria tam Orientali, quam etiam Occidentali Ecclesiæ, ab rei euentus exordio in præsens celebris perseueret. At non tantum ipsam, sed & matrem & sorores, quæ se se flumini, ab eo absumendas dedere, antiquitas Ecclesiastica habuit in honore. Harū enim meminisse visus est S. Augustinus [a]; qui paulo temperantius agens, quod suo tempore Circumcellionum, qui stulta cupiditate martyrij, mortem sibi consciscerent, vigebat insania, hæc de his ait: Sed quædam (inquiunt) sanctæ feminæ tempore persecutionis, vt insectatores suæ pudicitiæ deuitarent, in rapturum atque necaturum se flumen proiecerunt, eoq. modo defunctæ sunt; earumq. martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur. De his nihil temere audeo iudicare. Vtrum enim Ecclesiæ aliquibus fide dignis testificationibus, vt earum memoriam sic honoret, diuina persuaserit auctoritas, nescio: & fieri potest, vt ita sit. Quid enim si hoc fecerunt, non humanitus deceptæ, sed diuinitus iussæ, nec errantes, sed obedientes; sicut de Sampsone aliud nobis fas non est credere? Cum autem Deus iubet, seq. iubere, sine vllis ambagibus intimat: quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset? &c.] At de his hactenus.

[a] *Aug. de Ciuit. Dei lib. 1. c. 26.*

XVIII. PERSECVTIONIS ANNVS OCTAVVS.

Iam res gestas in Oriente hoc anno, qui ab Eusebio numeratur persecutionis octauus, eodem auctore describendas aggrediamur: Cum septimus (inquit [b]) annus persecutionis contra nos intentatæ iam prope esset confectus, & res nostræ sensim & quasi tacito gressu ad quamdam tranquillitatem securitatemq. prolaberentur, & ad octauum annum deflecterent, in quo non exigua confessorum multitudo apud metalla in Palæstina cogebatur; qui magna iam in ritibus religionis persungendis vtebantur libertate, adeo vt domos in ecclesias ædificarent: Præfectus prouinciæ vir sæuus & improbus, qualem scelera eius in martyres Christi admissa ipsum plane commonstrabant, eo statim profectus, simulatque facta & vitæ institutionem eorum, qui ibi agebant, audierat, Imperatorem facit per litteras certiorem; & in ijsdem ea quæ ad eorum famam violandam maxime valere putabat, ad eum perscribit.

[b] *Euseb. lib. 8. c. 22.*

XIX. PELEVS, NILVS, ET SOCII MARTYRES.

Vnde qui metallorum venis præerat, eo accessit, & tamquam ex Imperatoris mandato confessorum segregauit multitudinem, sicq. distribuit, vt deinceps alij Cyprum, alij Libanum incolerent; alios etiam in alia Palæstinæ loca dispertiens, omnes varijs laborum molestijs vexari conteriq. præcepit: deinde quatuor ex eorum numero eximens, qui principem locum inter eos tenere videbantur, ad Magistrum equitum mittit. Quorum duo Peleus & Nilus appellabantur Aegyptiorum Episcopi, tertius presbyter fuit: his etiam quartus accessit Patermythius, vir propter singulare erga omnes pietatis studium facile clarissimus. Ex quibus Magister equitum religionis & fidei in Christum inficiationem postulat: atque haud voti compos factus, eos ignis incendijs cremandos tradit. Alij rursum ex confessoribus, qui aut propter ingraescentem ætatem, aut membra inutilia, aut alias corporis infirmitates erant illo operum ministerio soluti, illuc in locum separatum ad incolendum amandati; quorum primas tulit Siluanus Episcopus Gazæ, qui pium virtutis specimen & egregium exemplar Christianissimi omnibus ostendit. Iste a prima die persecutionis (prope dixerim) ad extremum vsque per totum temporis spatium varijs certaminibus pro crebra fidei confessione decursis nobilitatus, ad illum temporis

Universidad de Deusto
Biblioteca

articulum reseruabatur, vt omnia certamina martyrum in Palæstina interfectorum, po- A
stremus quasi sigillo cruoris obsignaret.

XX. IOANNES AEGYPTIVS CAECVS.

Cum eo coniuncti erant ex Aegypto complures, inter quos erat Ioannes, qui memoriæ bonitate facile omnes nostri temporis superauit: & quamquam antea luminibus orbatus erat; tamen tortores adeo sæui, truculenti, crudeles & immanes fuerunt, vt propter egregiam in Christi nomine confitendo constantiam, qua magnopere excellebat, tum ignitis cauterijs eius pedem pari ratione cum alijs prorsus labefactarent, tum pupillam oculi, quæ visum amiserat, candente ferro exurerent. Eum autem ob morum probitatem & piam viuendi rationem, præsertim cum cæcus esset, non est cur quisquam tantopere admiretur; quandoquidem illud non tantum habet admirationis, quantum memoriæ vis, quæ quidem integros sacrarum Scripturarum libros, non in tabulis lapideis (vt ait sanctus Apostolus [a]) neque in animalium pellibus, membranis, aut B
charta, quæ vel tineæ conficiunt, vel temporis insumit diuturnitas, sed in tabulis re
vera cordis carneis, id est, in animo solerti & sincera mentis intelligentia, tamquam scriptos habuit: adeo vt quando visum erat, interdum Legis & Prophetarum testimonia, sæpe historias, nonnumquam Euangelia, aut Apostolorum scripta memoriter ex animi domicilio, tamquam ex quodam litterarum thesauro proferre potuerit. Ipse quidem fateor, me, cum primum hominem in media Ecclesiæ multitudine ac frequentia stantem, & qualdam diuinæ Scripturæ partes recitantem animaduerterem, penitus obstupuisse. Nam quamdiu vocem illius solum audire licebat, tamdiu aliquem (vt in populi conuentibus in Ecclesia mos est) ex scripto legisse putabam: sed vbi quam proxime ad eum accedens, quod factum erat, euidenter conspicabar, & alios omnes integris oculis & apertis vndique circumsistentes, hunc autem solis mentis luminibus vtentem, & re vera non pauca ve- C
lut Prophetam proloquentem, & multis partibus eos, quibus corporis sensus sani & valentes erant, superantem; non potui non Deum ea de re tum summis laudibus efferre, tum in primis admirari. Et euidens certe ac firmum argumentum mihi videre videbar, eum re ipsa & veritate hominem esse, qui non externa corporis forma & specie oculis subijcitur, sed qui in ipso animo & interiore cogitatione residet: qui quidem in isto, licet corpus deformatum mancumq. esset, maiorem tamen interioris suæ facultatis virtutem declarauit.

[a] 2. Cor. 3.

XXI. CONSVMMATVM MARTYRIVM.

Illis autem, quos diximus, in loco separato commorantibus, & consuera ipsorum vitæ instituta in orationibus, in ieiunijs, in reliquis exercitationibus exequentibus, Deus ipse dexteram benignam & propitiam porrigens, largitus est, vt per martyrium salutarem vi- D
tæ exitum consequerentur. Hostis namque & aduersarius noster diabolus eos quidem, vtpote precibus attentissime ad Deum susis, contra ipsum armatos non amplius ferre poterat; sed sicuti putabat, molestiam ipsi exhibentes, trucidare, & e terra tollere instituit. Quippe Deus illi hoc agere molienti, potestatem concessit, vt pariter nec ipse ab improbitate, quam dedita opera decreuisset, vlla ex parte arceretur; & hi præclara pro multis suis & varijs certaminibus præmia iam tandem acciperent. Ea de causa ex scelestissimi Maximini Imperatoris mandato, vno die vndequadraginta martyres capitis pœna mulctantur. Ista sunt martyria octo annis integris in Palæstina patrata.] hucusque Eusebius anni huius persecutionis octaui prosecutus est sanctorum martyria.

XXII.

Quæ vero acciderint duobus alijs vltimis annis, nempe nono ac decimo; haud ita distincte, sed paucis exceptis, diuersarum prouinciarum martyres tantum generatim complexus est: ac primum de his quæ gesta essent in Phrygia digna memoria, eius- E
modi narrationem instituit [b]: Verum quid opus est multa persequi, & nouas piorum martyrum per Orbem dimicationes alteras alteri succedentes proferre, eorum quidem maxime, qui non communi lege, sed more & instituto bellico essent vndique obsessi, oppugnatique? Iamdudum enim vrbs Christianorum, quæ est in Phrygia, vniuersa vna cum populo eiusdem, ab hominibus armatis obsidione vndique cincta fuit; & dum viri simul cum ceteris liberis & vxoribus, Christi Dei omnipotentis opem inuocabant, facibus ardentibus iniectis incensa: propterea quod tum vniuersus populus, qui ciuitatem incoluit, tum Curator eiusdem, & Præfectus præsidij pariter cum magistratibus & priuatis omnibus, se Christianos ingenue profitebantur; neque infidelibus, qui eos idolis hostias offerre mandauerant, vlla ex parte volebant obtemperare. Quidam autem Adaucus nomine, dignitate a Romanis ornatus, genere apud Italos clarus, omni fere honorum gradu ab Im-

[b] Euseb. lib. 8. c. 23.

PHRYGES MARTYRES.

A ab Imperatoribus potitus, & Magistri Officiorum & Quæstoris generalis munera integre & incorrupte executus, & præter hæc omnia præclaris pietatis officijs & confessionibus fidei in Christum insigniter nobilitatus; tandē Quæstoris generalis, pro pietatis defensione, dum adhuc munere fungebatur, certamen ingressus, illustri martyrij corona glorioſe redimitus fuit.] hæc de his ipse. Sed & Lactantius, qui his temporibus docebat (vt dictum est) Rhetoricam Nicomediæ, exprobrans multis Imperatoris sæuitiam, & Iudicum illi parentium immanitatem condemnans, de vniuerso populo ab vno illorum in Phrygia concremato meminit, his plane quæ narrata sunt ab Eusebio, consentientia sic scribens [a]:

[a] Lactant. lib. 5. c. 11.

XXIII. PERSECVTIONIS IMMANITAS.

Ijs igitur hominibus, qui deorum suorum moribus congruunt, quia grauis est & acerba iustitia, eamdem impietatem suam, qua in ceteris rebus vtuntur, aduersus iustos violen-
B ter exercent: nec immerito a Prophetis bestiæ nominantur. Præclare itaque M. Tullius: Etenim si nemo est, inquit, qui mori malit, quam conuerti in aliquam figuram bestiæ, quamuis mentem hominis habiturus: quanto est miserius in hominis figura animo esse efferato? mihi quidem tanto videtur, quanto est præstabilior animus corpore. Aspernantur itaque corpora belluarum, quibus sunt ipsi sæuiores, sibiq. adeo placent quod homines sint nati, quorum nihil nisi lineamenta & summam figuram gerunt. Nam quis Caucasus, quæ India, quæ Hyrcania tam immanes, tam sanguinarias bestias vmquā aluit? Quoniam ferarum omnium rabies vsque ad ventris satietatem furit; fameq. sedata, protinus conquiescit: illa est vera bestia, cuius vna iussione funditur ater vbique cruor, crudelis vbique luctus, vbique pauor, & plurima mortis imago. Nemo huius tantæ belluæ immanitatem potest pro merito describere, quæ vno loco recubans, tamen per totum Orbem dentibus
C ferreis sæuit, & non tantum artus hominum dissipat, sed & ossa ipsa comminuit, & in cineres fundit, ne quis extet sepulturæ locus: quasi vero id affectent, qui Deum confitentur, vt ad eorum sepulchra veniatur, ac non vt ipsi ad eum perueniant. Quænam illa feritas, quæ rabies, quæ insania est, lucem viuis, terram mortuis denegasse?

XXIV. CRVDELITAS PRAESIDVM.

Dico igitur, nihil esse miserius ijs hominibus, quos ministros furoris alieni, quos satellites impiæ iussionis necessitas aut inuenit, aut fecit. Non enim honor ille, aut prouectio dignitatis fuit, sed hominis damnatio ad carnificinam, Dei vero ad pœnam sempiternam. Quæ autem per totum Orbem singuli gesserint, enarrare impossibile est: quis enim voluminum numerus capiet tam infinita, tam varia genera crudelitatis? Accepta enim potestate, pro suis moribus quisque sæuit. Alij præ nimia timiditate plus ausi sunt, quam iubebantur: alij suo proprio aduersus iustos odio: quidam naturali mentis feritate: nonnulli vt placerent, & hoc officio viam sibi ad altiora munirent: alij ad occidendum præcipi-
D tes extiterunt; sicut vnus in Phrygia, qui vniuersum populum cum ipso pariter conuenticulo concremauit. sed hic quanto sæuior, tanto clementior inuenitur; illud vero pessimum genus est, cui clementiæ species falsa blanditur; ille sæuior, ille grauior est carnifex, qui neminem statuit occidere. Itaque dici non potest, huiusmodi Iudices quanta & quam grauia tormentorum genera excogitauerint, vt ad effectum propositi sui peruenirent, &c.] Subdit his alia quæ gesta sunt in Bithynia, de quibus nos suo loco superius.

XXV. CARNIFICINA ANTIOCHENA.

Sed vt quæ ab Eusebio scripta sunt, ordine prosequamur: post enarratos qui in Phrygia passi sunt ciues omnes ciuitatis vnius Christiani martyres, & quæ in Arabia, Mesopota- [b] Euseb. lib. 8. c. 24.
mia, & Cappadocia aduersus Fideles gesta sunt, summatim collecta, quæ superius alio loco posuimus; hæc adijcit [b] de martyribus Antiochenis: Quid opus etiam eorum qui Antiochiæ martyrium subierunt, memoriam renouare? quorum alij candentibus craticulis
E suppositis ad mortem vsque, sed ad longinquum & diuturnum cruciatum assati; alij dexteram in rogum immittere maluerunt, quam eadem detestandas victimas attingere.] Et post narrata quæ a nobis paulo ante recensita sunt de Pelagia præcipitio extincta, ac matre cum sororibus se ipsas in flumen dantibus, hæc addit: At alias geminas virgines etiam Antiochiæ, omnibus rebus valde præstabiles, vere germanas sorores, inclytas genere, vitæ integritate insignes, ætate adolescentulas, venustas corpore, animo graues & venerandas, moribus pias, studio & industria admirabiles, adeo vt terra impia non digna videretur quæ tales sustentaret; in vastos maris fluctus nefarij dæmonum ministri immergere præceperunt.] hæc de geminis Antiochenis virginibus Eusebius. Sed dignum est, vt quæ de alia quoque Antiochena virgine ab Ambrosio pereleganti scripta sunt stylo, his attexamus; quod personarum, loci, ac temporis ratio postulare videtur: nimirum vt virginibus virginem coniungamus, gentilem gentilibus; quæ & hoc no-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uissimo quoque persecutionis tempore passa esse censeatur; quod declarat, dum his verbis narrationem aggreditur [a]: A

[a] *Ambros. lib. 3. de Virg.*

XXVI. VIRGO A PROSTIBVLO LIBERATA.

Recens vobis exemplum profero, vt intelligatis Apostolum non vnius esse doctorem, sed omnium. Antiochiæ nuper virgo quædam fuit fugitans publici vsus: sed quo magis virorum vitabat aspectum, eo amplius incendebat: pulchritudo enim audita nec visa plus desideratur, duobus stimulis cupiditatum, amoris & cognitionis, dum & nihil occurrit quod minus placeat, & plus putatur esse quod placeat, quod non iudex oculus explorat, sed animus amator exoptat. Itaque sancta virgo, ne diutius alerentur potiendæ spe cupiditatis, integritatem pudoris professa, sic restinxit improborum faces, vt non iam amaretur, sed produceretur. Ecce persecutio: puella fugere nescia, certe pauida, ne incideret in insidiatores pudoris, animum ad virtutem parauit; tam religiosa, vt mortem non timeret; tam pudica, vt expectaret. Venit coronæ dies; maxima omnium expectatio. Producitur puella duplex professa certamen, & castitatis, & religionis. Sed vbi viderunt constantiam professionis, metum pudoris, paratam ad cruciatus, erubescentem ad aspectus; excogitare cœperunt, quemadmodum specie castitatis religionem tollerent: vt cum id abstulissent quod erat amplius, etiam id eriperent quod reliquerant. Aut sacrificare virginem, aut lupanari prostitui iubent. Quomodo deos suos colunt, qui sic vindicant: aut quemadmodum ipsi viuunt, qui ita iudicant? B

XXVII. DVRA VIRGINI OBLATA CONDITIO.

Hic puella, non quod de religione ambigeret, sed de pudore trepidaret ipsa secum: Quid agimus hodie? Aut martyr, aut virgo: altera nobis inuidetur corona: sed nec virginis nomen agnoscitur, vbi virginitatis auctor negatur. Nam quemadmodum virgo, si meretricem colas? quemadmodum virgo, si adulteros diligas? quemadmodum virgo, si amorem petas? Tolerabilius est enim mentem virginem, quam carnem habere: vtrumque bonum, si liceat: si non liceat, saltem non homini castæ, sed Deo simus. Et Raab meretrix fuit; sed postquam Deo credidit, salutem inuenit. Et Iudith se, vt adultero placeret, ornauit: quæ tamen quia hoc religione, non amore faciebat, nemo eam adulteram iudicabat. Bene successit exemplum. Nam si illa, quæ se commisit religioni, & pudorem seruauit & patriam: fortassis & nos seruando religionem, seruabimus etiam castitatem. quod si Iudith pudicitiam religioni præferre voluisset; perdita patria, etiam pudicitiam perdidisset. Itaque talibus informata exemplis, simul animo tenens verba Domini, quibus ait [b]: Quicumque perdiderit animam suam propter me, inueniet eam: fleuit & tacuit, ne eam vel loquentem adulter audiret; nec pudoris elegit iniuriam, sed Christi recusauit. Aestimate vtrum adulterare potuerit corpus, quæ nec vocem adulterauit. C

[b] *Matth. 10.*

XXVIII. VIRGO PROSTITVTA DEFENDITVR.

Iamdudum verecundatur oratio mea, & quasi audire gestorum seriem criminosam, atque explanare formidat: claudant aurem virgines Dei. Ducitur puella Dei ad lupanar. sed aperite aurem virgines Dei: Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Vbicumque Dei virgo est, Dei templum est: nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam. Ingens petulantium concursus ad fornicem. Discite martyrum miracula, sanctæ virgines, dediscite locorum vocabula. Clauditur intus columba: strepunt accipitres foris: certant singuli, qui prædam primus inuadat. At illa manibus ad cælum leuatis, quasi ad domum venisset orationis, non ad libidinis diuersorium: Christe (inquit) qui domuisti Danieli virgini feros leones, potes etiam domare hominum feras mentes. Chaldæis rorauit ignis: Iudæis se vnda suspendit, misericordia tua, non natura sua: Susanna ad supplicium genu fixit, & de adulteris triumphauit. Aruit dextera, quæ templi tui dona violabat. Nunc templum ipsum attrectatur tuum: ne patiaris incestum sacrilegij, qui non passus es furtum. Benedicatur & nunc nomen tuum, vt quæ ad adulterium veni, virgo discedam. D E

XXIX. MILES LIBERAT VIRGINEM.

Vix compleuerat precem, & ecce vir militis specie terribilis irrupit. Quemadmodum eum virgo vidit, tremuit, cui populus tremens cessit. Sed non illa immemor lectionis: Et Daniel [c] (inquit) supplicium Susannæ spectaturus aduenerat; & quam populus damnauit, vnus absoluit: potest & in hoc lupi habitu ouis latere: habet & Christus milites suos, qui etiam legiones habet. Aut fortasse percussor intrauit: ne vereare anima, talis solet martyres facere. O virgo, fides tua te saluam fecit. Cui miles: Ne quæso paueas, soror: frater huc veni, saluare animam, non perdere. Serua me, vt ipsa seruieris. quasi adulter ingressus; si vis, martyr egrediar. Vestimenta mutemus: conueniunt mihi tua, & mea tibi, sed vtraque Christo. Tua vestis me verum militem faciet, mea te virginem. bene

[c] *Dan. 13.*

A bene tu vestieris: ego melius exuar, vt me persecutor agnoscat. Sume habitum qui abscondat feminam; trade qui consecret martyrem: induere chlamydē, quæ occultet membra virginis, seruet pudorem. sume pileum, qui tegat crines, abscondat ora. Solent erubescere qui lupanar intrauerint. Sane cum egressa fueris, ne respicias retro, memor vxoris Lot [a], quæ naturam suam, quia impudicos, licet castis oculis, aspexit, amisit. Nec vereare ne quid pereat sacrificio. Ego pro te hostiam Deo reddo: tu pro me militem Christo: habes bonam militiam castitatis, quæ stipendijs militat sempiternis; loricam iustitiæ, quæ spiritali munimine corpus includat; scutum fidei, quo vulnus repellas; galeam salutis: ibi enim est præsidium nostræ salutis, vbi Christus est: quoniam mulieris caput vir, virginis Christus. Et intra hæc verba chlamydem exuit; suspectus tamen adhuc habitus & persecutoris & adulteri. Virgo ceruicem, chlamydem cœpit miles offerre. Quæ B pompa illa, quæ gratia, cum in lupanari de martyrio certarent? Addantur personæ, miles & virgo, hoc est, dissimiles inter se natura, sed Dei miseratione consimiles, vt compleatur oraculum [b]: Tunc lupi & agni simul pascentur. Ecce agna & lupus non solum pascuntur simul, sed etiam immolantur. Quid plura? Mutato habitu euolat puella de laqueo, iam non suis alis, vtpote quæ spiritalibus ferebatur: & (quod nulla vmquam viderunt sæcula) egreditur de lupanari virgo, sed Christi. At illi qui videbant oculis, & non videbant, ceu raptores ad agnam, lupi fremere ad prædam.

[a] *Genes. 19.*

[b] *Isai. 65.*

Vnus qui erat immodice districtior, introiuit. sed vbi hausit oculis rei textum, Quid hoc, inquit, est? puella ingressa est, vir videtur: ecce non fabulosum illud, Cerua pro virgine; sed quod verum est, miles ex virgine. At etiam audieram, & non credideram, quod aquas Christus in vina conuertit [c]: iam mutare cœpit & sexus. Recedamus hinc, dum ad- C huc qui fuimus, sumus: numquid & ipse mutatus sum, qui aliud cerno, quam credo? Ad lupanar veni, cerno vadimonium, & tamen mutatus egrediar: pudicus exibo, qui adulter intraui. Indicio rei, quia debebatur tanto corona victori, damnatus est pro virgine, qui pro virgine comprehensus est. Ita de lupanari non solum virgo, sed etiam martyres exierunt.

XXX. ELVSI RIVALES.

[c] *Ioan. 2.*

Fertur puella ad locum supplicij cucurrisse, certasse ambo de nece; cum ille diceret: Ego sum iussus occidi; te absoluit sententia, quando me tenuit. At illa clamare cœpit: Non ego te mortis vadem elegi, sed prædem pudoris optaui. Si pudor quæritur, manet nexus: si sanguis exposcitur, fideiussorem non desidero: habeo vnde dissoluam: in me lata est ista sententia, quæ pro me lata est. Certe si pecuniæ te fideiussorem dedissem, & absente me Iudex tuum censum fœneratori adiudicasset, eadem me sententia conuenires, D meo patrimonio soluerem tuos nexus: si recusarem, quis me indignam morte censeret? quanto maior est capitis huius vsura? moriar innocens, ne moriar nocens. nihil hic medium est: hodie aut rea ero tui sanguinis, aut martyr mei. Si cito redij, quis me audet excludere? Si moram feci, quis audet absoluere? plus legibus debeo rea non solum fugæ meæ, sed etiam cædis alienæ. sufficiunt membra morti, quæ non sufficiebant iniuriæ: est in virgine vulneri locus, qui non erat contumeliæ. ego opprobrium declinaui, non martyrium tibi cessi. vestem, non professionem mutaui. Quod si mihi præripis mortem, non redemisti me, sed circumueneisti. Caue ne, quæso, contendas: caue ne contradicere audiaris. noli eripere beneficium quod dedisti: dum mihi hanc sententiam negas, illam restituis superiorem. Sententia enim sententia superiore mutatur. Si posterior me non tenet, superior tenet. Possumus vterque satisfacere sententiæ, si me prius patiaris occidi. E In te non habent aliam quam exerceant pœnam; in virgine obnoxius pudor est. Itaque glorioſior eris, si videaris de adultera martyrem feciſſe, quam de martyre adulteram reddidiſſe. Quid expectatis? duo contenderunt, & ambo vicerunt; nec diuisa est corona, sed addita. Ita sancti martyres inuicem sibi beneficia conferentes, altera principium martyrij dedit, alter dedit effectum.] hæc S. Ambrosius de agone virginis Antiochenæ, & militis eius pudorem seruantis, & martyrium promerentis.

XXXI. VIRGO MARTYRII CVPIDA.

XXXII. VIRGINES PROSTITVTAE ET LIBERATAE.

Porro quod frequens esset, hac potissimum persecutione nouissima, Christianas feminas in confessione perstantes tradi prostibulo illudendas, vt compluribus exemplis superius est demonstratum, dictumq. ex S. Basilij [d] sententia Christum eisdem semper præsto fuisse, varijsq. modis a turpitudine vindicasse: haud mirum videri debet, si his quæ scribit S. Ambrosius persimilia facta legantur in alijs quoque virginibus. Et quid ni præstantes virtute milites Christiani, cum viderent candidas integritate Christi columbas tradi lenonibus

[d] *Basil. de vera virginitate.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

lenonibus deturpandas, hæc, hisq. maiora præstarent? Quis Fidelium videns sic prostitui castissimas virgines, corde excruciatus non omne volueret mente consilium, agitaretq. animo curam omnem, vt eas ab imminenti periculo liberaret? Dulce plane cuiquam videri posset dispendium vitæ, quo ab auaro turpiq. lenone redimeretur pretiosa virginitas, compararetur q. celsior corona martyrij, duplici insignita victoria, confessione fidei, & defensione pudoris; cuius causa consequendæ, cum se daret occasio, laborasse Fideles, nullus iure poterit dubitare.

XXXIII. DIDYMVS MILES LIBERAT VIRGINEM.

Quamobrem haud mirum, inquam, videri debet, si persimiles casus diuersis in locis acciderint: vt in primis quod Alexandriæ contigisse traditur de Didymo Christiano homine, qui vt nobilem virginem Alexandrinam Theodoram nomine ad lupanar damnatam eriperet, galeam, ocreas, & cetera militaria superinduens indumenta, comparato sibi, ex more, maiori pecuniarum vi aditu, accessit ad virginem; quam, galea tecto vna cum vultu capite, accinctam gladio, baltheoq. decoram abire coegit: & re comperta, qui loco virginis remanserat obses, damnatus capite, martyrium consecutus est, illa omnino libera permanente; vt appareat hanc esse diuersam ab illa, quæ ab Ambrosio describitur. Extat rei insigniter gestæ nobile monumentum, ipsa, inquam, Acta [a] accurate conscripta, & side perstantia.

[a] Ex Metaphrast. apud Sur. tom. 2. die 5. Aprilis.

XXXIV. DE ANTONINA E LVPANARI SVBDVCTA.

Rursus alia extant Acta [b] de Antonina virgine & Alexandro, qui eadem quoque arte ipsam a stupro vindicauit: cum postea ambo dire cruciati, manibus præcisis, igne absumendi traditi, coronam martyrij consecuti sunt: quorum omnium natalitijs diebus in Ecclesia Dei, tum apud Græcos, tum etiam Latinos, memoria viget. Sed & Palladius [c] Corinthi persimile memoratis exemplis accidisse testatur de Christiano homine Agente in rebus (erat is magistratus in militia Palatina) qui persoluto pro virgine prostituta ingenti in delicias prioris noctis pretio, illam suo indutam habitu liberauit: cum Præses indignatus sic se ab eo esse delusum, ad bestias hominem damnauit: qui earum feritate discerptus, martyrij corona donatus a Deo est. Et quid mirum si sic liberatæ sunt a viris Christianis Christianæ virgines prostitutæ, cum & Lacedæmonios viros feminæ coniuges (quod tradit Valerius [d]) eadem quoque arte ex arcto carcere, habitu item mentito, subduxerint?

[b] Apud eundem die 4. Maij.
[c] Pallad. in Lausiac. c. 53.
[d] Valer. Max. lib. 4. c. 6. exter. c. 3.

XXXV. EVPHRASIAE EGREGIVM FACTVM.

At præter hæc, quæ Antiochiæ, Alexandriæ, & Corinthi accidisse vidimus; Nicomediæ quoque contigit nobile facinus Euphrasiæ virginis: quæ hac eadem Diocletiani persecutione vrgente, cum illi sedi (vt dictum est) S. Anthimus præesset Episcopus, ad lupanar itidem damnata, mira quadam arte excogitata, & virginitatis integritati prospexit, & coronæ martyrij percupide lucrum fecit; de qua post alia hæc tradit Nicephorus [e]: Vbi iam in eodem est conclaui cum improbo iuuene clausa, techna quadam illum circumuenit: veneficam se esse profitetur, mercedemq. ingentem conseruatæ pudicitiæ pollicetur, quæ eum a morte conseruet, pharmacum scilicet, quo ille peruncus, in bellorum certaminibus & prælijs nullo prorsus telo aut ferro violari aut confici posset. Quod si de tali remedio (inquit) periculum facere vis, illico id tibi manifeste exhibebo. Ille id statim parari permittit. Tum illa vere sapiens ceram oleo liquefactam, manibusq. subactam, collo suo circumcirca inungens, illinit. quod vbi perfecit; petere eum iugulum suum ense quibus posset viribus adacto, remedijq. eius vim & efficaciam experiri iubet. Atque ille quam potuit validissime ensem in eam demisit, caputq. eius ictu vno resecuit.] hæc Nicephorus: quæ vulgaris poeta ille, ob id nec vulgo plane neque triuio quidem dignus, hacq. ex parte nec nominandus, temere & impie pariter poeticis figmentis attexere non est veritus, e rebus quoque sacris procaciter sibi comparans argumentum. At de virginibus a prostibulo liberatis modo satis. Ad Antiochenos martyres redeamus.

[e] Niceph. lib. 7. c. 13.

XXXVI. MARTYRES ANTIOCHENI.

Passi itidem Antiochiæ hac persecutione habentur Iulianus, Basilissa, Antonius presbyter, Anastasius, atque alij complures ordinis Ecclesiastici viri, quibus accessit Marcionilla cum Celso puero, septemq. fratres, & alij plures, quorum omnium vnà est natalis dies perpetua memoria consecratus [f]. Sed est & alia Basilissa [g] nouem annorum puella Nicomediæ, quæ cum sub Alexandro Præside verbera, ignes, ac bestias superasset, Deum orans, spiritū reddidit. Cum in Syria, quæ Cœle dicitur, plurimi martyres passi habeantur: in superiori Syria, quæ appellata est Augusta Euphratesia, Sergius & Bacchus clarissimi martyres occubuerunt: quorum memoria virtute miraculorum non in Christianos tantum, sed etiam in infideles (vt suo loco dicturi sumus) propagata est. Extant eorum

[f] Martyrolog. Rom. 9. Ianuarij.
[g] Ibidem die 3. Septembr.

Acta,

A Acta, sed in aliquibus emendanda. Ad Bacchum quemdam rescriptum [a] legitur Diocletiani; sed num hic ille, vel quisnam fuerit, ignoramus.

[a] Lt. C. ad legem Visel.

IESV CHRISTI ANNVS 310. EVSEBII PAP. ANNVS 2. CONSTANTINI IMP. ANNVS 5.

I.

Redemptoris nostri annus decimus supra trecentesimum, quod nullis creatis nouis Consulibus Fastis haberetur adscriptus, post Consulatum Diocletiani secundo notatus reperitur.

Vnde autem acciderit, vt duorum annorum Consules desint, anno præterito disseruimus, eamq. attulimus rationem, quod deleta Maxentij tyranni memoria, ex Fastis pariter expuncti sunt Consulatus eiusdem, sed id præter antiquum morem, vt ex Tacito [b] superius dictum est. Cum vero tyrannorum Consulatus deleri cœperunt, vel ex alia causa noui Consules creati non sunt: ne in Fastos, in quibus tempora accuratissime numerari solerent, ob vacuos laterculos Consulatuum error irreperet; optime consultum est, vt sequentes anni post vltimos Consules, signarentur, Post Consulatum illorum, primo, vel secundo, prout vacasse contigisset. Visitatius itaque inuenitur, vt cum quid post Consulatum factum legitur, intelligi debeat contigisse illud anno sequenti a superioris anni Consulibus, quod Acta a S. Augustino [c] citata declarant. Sed & in Concilio Africano hæc leguntur: Quod si adhuc eius anni Paschæ dies incertus est; ille præcedens adiungatur, *in Formatis scilicet litteris*: quomodo solet, Post Consulatum, in publicis Gestis adscribi.] Sed & accidit plerumque, vt etiam cum certi sint alicuius anni Consules, tamen Acta publica post Consulatum anni superioris Consulum interdum consignata habeantur: quod aliquando honoris causa factum esse videri potest: nam Acta Concilij Ephesini interdum adnotata reperiuntur, Post Consulatum Theodosij Imperatoris & Valentiniani; cum tamen constet eodem anno Consules creatos esse Bassum & Antiochum. Hæc igitur ad elucidationem temporum non oportuit præterijsse: quod frequenter accidat reperiri in Fastis notatos annos, Post Consulatum.

[b] Tacit. Annal. lib. 3. POST CONSVLATVM QVANDO NOTATI ANNI.
[c] Aug. in Brevic. Collat. di. 3. c. 17.

II.

Sed iam quæ hoc ipso anno gesta sunt, ordine temporum prosequamur. Numeratur ex his quæ dicta sunt superius ex Eusebij calculo annus hic nonus cœptæ a Diocletiano persecutionis: quo ipso anno (vt idem tradit Eusebius [d]) magnus ille Petrus Episcopus Alexandrinus martyrium consummauit. ait enim hæc de eo: Hic duodecim annis continuis in eo officio fungendo summa cum dignitate inter primos floruit: qui cum triennium prope ante persecutionis tempus in Ecclesia illa gubernanda contriuisset, de reliquo vitam duriore exercitatione ac magis seuera traduxit: & (vti omnibus constabat) Ecclesiarum vtilitati omni cura ac studio prospexit: ac propterea nono persecutionis anno, capite amputato, fuit a Deo insigni martyrij corona donatus.] hæc Eusebius: vnde idem ipse corrigitur, dum habet in Chronico, anno septimo Constantini Achillam Petro esse suffectum; perperamq. ponit anno Domini trecentesimo decimooctauo id contigisse.

PERSECVTIONIS ANNVS NONVS.
[d] Euseb. lib. 7. c. vlt. in fin.

III.

Verum potius dixerim, mendum in codicem irrepsisse, quam eumdem auctorem sibi ipsi contrarium adeo enormiter lapsum esse. Idemq. de restituta sub Maximino persecutione dum agit, hæc ait de Petro [e]: Per idem tempus Petrus, qui Ecclesiæ Alexandrinæ maxima cum dignitate præfuerat, quiq. præter ceteros sanctos & diuinos Episcopos, cum virtutis causa, quæ in eius vita elucebat, tum studij & vigiliarum, quas in sacras litteras contulerat, prope miraculum extitit; nulla de causa culpave, cum minime expectabat, abreptus subito, ita vt erat, ex Maximini mandato, iniuste capite plectitur; alijq. complures qui in Aegypto erant Episcopi idem cum illo supplicij genus perpessi sunt.] hæc ipse de eius aliorumq. martyrio. Sed idem quoque dum alibi [f] celebriores recenset martyres hac eadem persecutione passos, inter alios adnumerat eumdem Petrum Alexandrinum. Esto igitur firmum ratumq. ex Eusebio, annos quibus sedit Petrus, exacte definiente, ipsum passum esse anno sedis suæ duodecimo, persecutionis vero nono, tribus antea primis annis in pace Ecclesiæ (vt ait) euolutis.

PETRI ALEX. MARTYRII TEMPVS.
[e] Euseb. lib. 9. c. 5.
[f] Euseb. lib. 8. c. 25.

IV.

Sed iam res gestas de eius martyrio fusius prosequamur. Post enim illa, quæ dicta sunt de fuga cum alijs in Palæstinam, aliaq. de carcere, ac schismate a Meletio aduersus ipsum conflato, & iunctis eius decreto pœnitentijs lapsis; reliquum est, vt de ijs, quæ ad eius

marty-

Universidad de Deusto
Biblioteca

martyrium ſpectant, paulo fuſius agamus: ſed primum, quæ, dum eſſet in carcere, ab eo geſta ſunt, percurramus. Extant Acta eius martyrij; quæ ex Græco (vt dictum eſt ſuperius) Anaſtaſius Bibliothecarius Latinitate donauit, nõnihil diuerſa ab ijs quæ eius nomine edita habentur [a], ſed vberiora, quorum meminimus in Notationibus noſtris. De his acturi, in primis monemus lectorem, in editis atque hic citatis in margine, perperam legi excommunicatum fuiſſe Arium diaconum a Petro Epiſcopo Alexandrino ob hæreſim ab ipſo excogitatam de Filio Dei, quem minorem Patre aſſeruiſſet. hæc quidem in dictis germanis Petri martyrij Actis nequaquam leguntur: ſed tantum de Ario, ab ipſo Petro Eccleſiaſtica communione interdictum illi fuiſſe non ob hæreſim aliquam a ſe inuentam, ſed ob ſchiſma, quod cum Meletio, de quo plura ſuperius, conniuiſſet: a quo cum indulgentiam, rediens ad Eccleſiam, impetraſſet, ab eodem Petro poſtea ordinatus fuit diaconus: ſed cum iterum ad Meletium deſciuiſſet; ne amplius reciperetur, idem Petrus admirabili quadam viſione admonitus ſuos conteſtatus eſt. Quænam vero hæc fuerit, cum paulo ante martyrium interpellatus eſſet ab Achilla & Alexandro presbyteris Alexãdrinis, vt Arium communionem Catholicam iterum doloſe affectantem reciperet; his verbis declarant citata a nobis Acta:

[a] Sur. tom. 6. die 25. Nouemb. PETRVS ALEXANDR. EPISCOPVS QVID CVM ARIO.

V. VISIO OSTENSA PETRO DE ARIO.

Paululum eos Petrus ſegregauit a ceteris, & clauſo eorum ſermone, dixit ad eos: Nolite me, fratres, tamquam inhumanum ac rigidum accipere. Re vera enim & ego homo ſum ſub lege peccati degens: ſed credite meis ſermonibus. latens eſt Arij dolus, omnem ſupergreditur impietatem. Et hoc non a me ipſo aſſerens, eius ſancio ſegregationem. Hac etenim nocte, dum ſolemniter preces ad Dominum funderem, aſtitit mihi quidam puer, quaſi duodecim annorum, cuius faciei claritatem ferre non poteram: nam tota hæc cella, in qua ſtamus, immenſo lumine radiabat; ipſe autem linoſtimum erat indutus colobium, ſciſſum in partes vtraſque a collo vſque ad pedes: tenenſq. gemina manu colobij ſciſſuras, applicabat eas pectori ſuo, quatenus propriam tegeret nuditatem. Ad hanc quidem viſionem ego miratus, obſtupui. Mox vbi data eſt mihi loquendi fiducia, exclamans dixi: Domine, quis ſcidit tibi indumentum? Et ille: Arius mihi ſcidit: ſed præcaue omnino, ne eum in communionem recipias. Ecce enim craſtina die venturi ſunt, qui te pro eo poſtulabunt. Vide ne ſuſcipias, acquieſcens illis: quin potius iubeto Achillæ & pariter Alexandro presbyteris, qui poſt tuum exitum recturi ſunt Eccleſiam meam, ne aliquatenus illum recipiant. Tu autem futurus es martyr, mortem velocius expleturus.] hæc de Ario.

VI. ARIVS SCHISMATICIS PRIMVM HAERIT.

A quo nihil de ijs, quæ ad fidẽ ſpectant, deductũ fuiſſe in controuerſiam, ibi ſignificatur; ſed tantum de conniuentia cum Meletio, & leuitate animi eius, vel potius calliditate, qua, vt ſtuderet partibus Meletij, ſubdole Catholicã communionem captabat. quem vt euitaret, diuinitus admonitus Petrus, ſuos pro ipſo interpellãtes, quid de Ario in præſentiarum agendum eſſet, reddidit pariter ex diuino conſilio certiores. Magni plane negotij res erat, præmonuiſſe ne Arius reciperetur amplius in Eccleſiam, quam foret ſceleſtiſſime conſciſſurus: etenim eo quidem ſymbolo non tantum quid iam feciſſet Arius a partibus Meletij ſtans, ſed quid etiam per hæreſim effecturus eſſet in poſterum, fuit ſanctiſſimo martyri demonſtratum. Qui igitur ab eodem Petro ob ſchiſma eſt ab Eccleſia ſegregatus, poſtea ſubdole ſe Petri ſucceſſori inſinuans, ab eo incaute receptus eſt, & presbyter ordinatus: inde vero ab Alexandro Achillæ ſucceſſore (vt S. Athanaſius [b] ait) noua intercedente hæreſis cauſa, fuit ab Eccleſia Dei, Fideliumq. communione primo reiectus. Quamobrem vt edita illà Acta adulterata mentiuntur; ita pariter cum eis hallucinantur, qui dicunt Arium a Petro hæreſis cauſa ab Eccleſia fuiſſe proſcriptum; cum nefas ſit, Athanaſio non acquieſcere, Alexandro primas ea in re tribuenti.

[b] Athanaſ. orat. 1. contra Arianos.

VII. PETRI ALEX. EPISC. MARTYRIVM.

Hæc pridie eius diei, quo martyrium ſubijt, contigerunt: quo pariter accidit, vt cum de Imperatoris Maximini reſcripto de nece Petro Epiſcopo inferenda rumor Alexandriæ fuiſſet peruulgatus, Chriſtiani Alexandrini (horum numerus immenſus erat, & qui, ſi voluiſſent, magnas turbas ciere, totumq. ſtatum ciuitatis perturbare potuiſſent) ſui paſtoris cupidiſſimi, glomeratim ad carcerem, vbi ſanctus Epiſcopus tenebatur, accurrerent, indigno ferentes animo in eum quicquam conſlari; parati quoque militiæ armatæ reſiſtere, vitamq. ipſam pro cariſſimo omnium parente profundere. Inter eos autem complures fuiſſe ſanctiſſimos monachos, qui vt confeſſoribus in carcere conſtitutis opitularentur, ac præſto eſſent, e ſolitudine deſertiſq. locis Alexandriam venerant, eadem Acta teſtantur.

Sed

A Sed quinam iſti fuerint, poſt narrationem de Petri martyrio inferius dicturi ſumus. Hæc Tribunus militũ intelligens, & conſiderans ne ſi vi vellet rem agere, dubiam iaceret aleam, temperauit; expectans, vt nocte adueniente populus, qui pro foribus carceris ſtabat, ad propria remearet: cum illi, vt in omnibus proſpectum eſſet vitæ Antiſtitis, quæuis mala potius pati, quam ſtationem relinquere, parati eſſent.

VIII. PETRVS CLAM E CARCERE EGREDITVR AD MARTYRIVM.

Quod conſiderans Petrus, tum amore martyrij, quo diutius flagrarat; tum timore, ne ſui cauſa Chriſtiani cum militibus manus conſererent; imminenti periculo præſentis iactura vitæ opportune conſulturus, miſit ſibi inhærentem lateri a reſponſis ſeniorem ad Tribunum, ſecreto eum admonens, & viam aperiens, qua collectam fruſtraret multitudinem; nimirum, vt a parte poſteriore carceris, ſumma nocte cum latomis per poſticum via ſecreta veniret, murumq. eo loco perfoderet, quo ſe intus pulſantem audiret. Quid plura?
B Res accidit ex vtriuſque ſententia: effoſſo pariete, per foramen Petrus clanculo egreſſus, ſeſe expectantibus dedit militibus, a quibus ducitur ad locum, qui ab incolis dicitur Bucula, vbi S. Marcus quoque martyrium conſummauerat, cui & eiuſdem ſancti cœmeterium inhærebat: quod, concedente Tribuno, Petro ingredi licuit, & orare: quibus quidem precibus ſuum per Marcum Deo martyrium commendauit; Eccleſiam quoque Alexandrinam, omneſq. qui tunc erant & futuri eſſent ibi Fideles, vt protegeret, omniumq. ſaluti proſpiceret, Deum rogauit; ac denique vt exulem Eccleſiæ pacem tandem poſtliminio reſtitueret, enixis precibus poſtulauit.

IX. CONSVMMAT MARTYRIVM PETRVS.

Sed accidit, vt eodem plane articulo temporis ſacrata Chriſto virgo, petitionis illius ignara, ijs qui aderant, has a numine allatas voces ſe audiſſe, fidem faceret, videlicet: Petrus initium Apoſtolorum: Petrus finis Epiſcoporum martyrum Alexandriæ. quod & ex
C oraculo omnino completum eſt: nam nouiſſimus omnium martyrum Epiſcoporum, qui in Gentilium perſecutione ſint paſſi, Petrus habetur. Quid tandem? Abſolutis precibus, ad martyrium ſubeundum ſe libens volenſq. compoſuit. Cum milites, reueriti maieſtatem viri, de eo feriendo hæſitarent, pariterq. trepidarent; vix ex eis inuentus eſt vnus, qui pro pretio quinque ſolidis aureis acceptis, exerto gladio, Chriſti Pontificis caput ictu valido amputauit, ſexto Kalendas Decembris, prope illuceſcente iam die; cum ſediſſet (vt eadem habent Acta) annos duodecim, tres in pace Eccleſiæ, nouem vero perſecutionis poſtea excitatæ temporibus. Sed irrepſit mendum in notam numeri annorum Domini, dum in eis legitur creatus Epiſcopus anno Domini ducenteſimo octogeſimoquinto.

X. FVNVS ET SEPVLTVRA PETRI ALEX. EPISCOPI.

His in hunc modum geſtis, ſub ſilentio milites receſſere, ne fieret aliqua violenta a Chriſtianis impreſſio, quod admodum metuebant. Sed mirum dictu, abſciſſo capite in ter-
D ram delapſo, reliqua pars corporis innixa genibus, erecta, firma, immobiliſq. permanſit; donec rem geſtam tandem qui in carcere agebant excubias Chriſtiani audientes accurrerent; qui & ſacro pignori circumfuſi, irarum obliti, officij memores, prehenſare ſacrum caput, & veneranda martyris membra amplecti, exoſculari, colligere guttas ſanguinis, aliaq. digna tanto martyri exhibentes pietatis obſequia, de tumulando corpore honorificentiſſimo funere conſilium iniere, licet de loco fuiſſent inter ſe aliquantulum altercati; contendentibus alijs, eſſe ſepeliendum in proximo cœmeterio S. Marci, in quo & ſepulti eſſent prædeceſſores Epiſcopi; alijs rurſum affirmantibus, in cœmeterium ab eo conſtructum eſſe inferendum; quorum ſententia frequentiori ſuffragio obtinuit firmitatem: ſicq. indutum (vt habent eadem Acta) ſanctum Epiſcopum veſtibus ſacerdotalibus albi coloris, colobio, & homoforio, nauiculæ impoſitum (prope litus enim erat) nauigantes retro Pharum, per
E locum qui dicitur Leucada, venerunt ad partem Occidentalem, verſus locum vbi erat martyrum cœmeterium, apud quod ab eo pacis tempore erecta fuerat Dei Genitricis Memoria, confluentibus vndique Chriſtianis: ſatagentibuſq. ſingulis ſuprema pietatis officia cumulate perſoluere, eumdem ſic indutum ſacerdotalibus veſtibus, perinde ac viuentem, in ſede S. Marci collocant, indeq. ſublatum humeris venerandum corpus geſtantes triumphali pompa procedunt, habentes in manibus victrices palmas, ardenteſq. cereos, thuribulaq. odoribus incenſi fumantia, ſacroſq. victoriæ hymnos concinentes ad locum perueniunt, vbi cœmeterium a ſe conſtructum erat; ibiq. eum honorificentiſſime, ex more, deliburum vnguentis, ſepulturæ mandarunt: quo in loco quieſcens, miraculorum virtute viuens ſemper in poſterum ſuis opẽ exhibuit. Hæc omnia fuſius ſcripta, a nobis ſummatim collecta, habent germana eius martyrij Acta, quæ e Græcis accepta Anaſtaſius Bibliothecarius Latinis tradidit.

Ex qui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

XI. DE THRONO EPISCOPALI MIRA.

Ex quibus illud etiam memoria dignum ab eodem Petro magnæ animi ſummiſſionis ſpecimen editum his attexere æquum exiſtimamus: cum enim ibi agitur de Petri cadauere in Epiſcopali throno a populo id enixius contendente collocato; cur hoc ipſum præter morem officium fuerit illi a Fidelium plebe tunc exhibitum, dum cauſæ ratio redditur, in hæc propemodum verba hiſtoria contexitur: Hic enim beatus Antiſtes, quando diuini myſterij ſacramenta celebrabat, non ſicut Eccleſiaſticus mos habet, in pontificali throno, ſed in eius ſuppedaneo ſcabello ſedebat: quod populi aſpicientes, ægre accipiebant, & conquerentes acclamabant: In tua ſede cathedra. Et cum crebro id ipſum repeterent, ſurgens Dei miniſter eiuſmodi querelas tranquilla voce ſedabat: & iterum in eodem ſcabello reſidebat. Cunctis autem hoc humilitatis gratia agi videbatur. Quadam vero magnæ feſtiuitatis die, cum ſacra myſteria Miſſæ ſolemniter perageret, & tale quid facere vellet: non ſolum populus, ſed & clerus conſona voce conclamantes dixerunt: Sede in tua ſede, Epiſcope. Ille autem cuiuſdam myſterij conſcius hoc audire diſſimulauit: datoq. tacendi indicio (neque enim quiſquam obſiſtere pertinacius audebat) ſilere omnes fecit, & nihilominus eidem ſcabello ſedis ſubſedit: celebratiſq. ex more Miſſarum ſolemnijs, quiſque Fidelium ad propria repedauit.

XII. OBIVRGAT OBIVRGANTES SE PETRVS.

Vir autem Domini, clericis accerſitis, intima ſerenitate tranquillus, arguens eos temeritatis: Cur, inquit, laicorum vocibus admixti, obiurgare me non erubuiſtis? Attamen quia talis obiurgatio non de iactantiæ cœnoſo torrente, ſed de puriſſimo fonte dilectionis manauit: aperiam vobis huius myſterij ſecretum. Plerumque cum throno illi approximare volo, video quamdam in eo diuinam ſedere virtutem fulgore luminis admodum radiantem: mox ego inter gaudium & pauorem ſuſpenſus, agnoſco me tantæ ſeſſionis prorſus indignum: & niſi ſcandali ſeminarium populo inferre timuiſſem, haud quidem ipſi ſcabello indignum: & niſi ſcandali ſeminarium populo inferre timuiſſem, haud quidem ipſi ſcabello ſedere auſus fuiſſem. Inde eſt, cariſſimi filij, quod vobis in hoc pontificalem regulam excedere videor. Verumtamen multoties, quando eam vacantem aſpicio (ſicuti ipſi teſtes adeſtis) more ſolito in illa ſedere non abnuo. Quapropter huiuſmodi ſcientes arcanum, & pro certo expertum habentes, quia ſi mihi fuerit indultum, ſedebo ſuper eam, non parui pendens ordinis dignitatem; omittite iam popularibus vlterius fauere inclamationibus. Hæc nimirum pater ſanctiſſimus, dum aduiueret, ad ſacrum clerum coactus expoſuit.] hucuſque de his ibi. Populus itaque, qui reuerentia eius, dum viueret, ſæpe in ijs victus fuerat, iam defunctum voluit ſuperaſſe, collocans venerandum corpus ipſius, ſuperpoſito ſecto capite, in cathedra pontificia.

XIII. *a Sophron. Prat. ſpirit. c. 1. 98.* DE BAPTISMO DOCTRINA.

Sed nec illud de eodem Petro fas eſt prætermittere, quod de ipſo Sophronius [a] ſuis ſcriptis teſtatum reliquit, Athanaſij teſtimonio confirmatum, his verbis: Interrogatus eſt aliquando prædictus S. Athanaſius, poſtquam Alexandriæ Epiſcopus conſtitutus fuit; an poſſet quiſquam ſine fide baptizari ſecundum ritum & prædicationem Chriſtianorum: aut ſi credere ſe ſimulans, aliquibus alijs occaſionibus baptizatus fuiſſet; quid de illo ſentiendum, aut quomodo ſuſcipiat illum Deus? Et reſpondit, dicens: Audiui aliquando a ſenioribus noſtris, quod beato Petro Epiſcopo & martyri, cum facta eſſet mortalitas, & plerique ad baptiſma mortis timore confugerent, apparuerit Angelus humana ſpecie dicens: Quamdiu huc mittitis marſupia iſta, ſignata quidem, inania autem prorſus & vacua, & nihil intus habentia? Erunt itaque (quantum ex Angeli voce conijcere licet) ſignum habentes baptiſmi; quoniam & beneficium aliquod exiſtimarunt ſe conſequi, ſi baptiſma ſuſciperent, atque idcirco baptizati ſunt.] ſignificans nimirum, eiuſmodi ſacramentum eſſe conſecutos, non autem (quod aiunt) rem ſacramenti, ipſam gratiam abluentem peccata. hæc de Petro. Porro remanſiſſe eius memoriam illatam in tabulas Eccleſiaſticas percelebrem, conſueuiſſeq. Alexandrinos anniuerſaria celebritate diem natalem eius maximo hominum cœtu, pompa ſplendida celebrare, teſtatur Sozomenus [b], eiuſdemq. diei feſti meminit pariter Ruffinus [c].

b Sozom. lib. 2. c. 16.
c Ruffin. lib. 1. c. 14.

XIV. PETRI SCRIPTA.

At ſicut operatione inſignis & martyrio nobilitatus Petrus effulſit, ita & rerum diuinarum eruditione egregie imbutus enituit: cuius felicis ingenij pauca tantum reliqua ſunt monumenta, nempe Canones de lapſis, indices vigentis eo etiam perſecutionis tempore Eccleſiaſticæ diſciplinæ; ſed & ex commentario ab eodem de Diuinitate conſcripto in Concilio Chalcedonenſi [d] recitatum fragmentum: odoratus fortaſſe Arij impietatem, nondum tamen foras expoſitam, de ea re ſcribendi aucupatus eſt argumentum.

d Concil. Chalced. Act. 1.

XV. Poſt Petrum martyrem ſubrogatus eſt in ſedem Alexandrinam Achillas, non autem Alexander

Alexander, vt perperam apud Epiphanium [a] legitur ex Meletianorum commento. Qualis autem Achillas fuerit, cum presbyter eſſet, ab Euſebio hiſce laudibus prædicatur [b]: Quo tempore (*nempe Theonæ Epiſcopi Alexandrini*) Achillas presbyterio vna cum Pierio donatus, cœpit hominum fama celebrari: qui ſcholæ ſacratæ Chriſti fidei inſtituendæ præfectus, in ſingulari ac plane rariſſimo pietatis munere exequendo, nemini ſecundus fuit, & vitæ inſtitutioniſq. Euangelicæ modum atque rationem ingenue excoluit.] hæc de illo Euſebius. Verum in Achilla nimia animi facilitas ab aliquibus reprehenditur; quippe qui conteſtationum prædeceſſoris ſui Petri martyris oblitus, Arium pœnitentiam ſimulantem, & callida arte ſeſe in eius amicitiam inſinuantem, non reiecit, vt commonitus erat, ſed accepit, fouit, atque honoribus auxit: vt inter alios Sozomenus teſtatur his verbis [c]: Vbi vero Petrus martyrio occubuerat, Arius venia ab Achilla petita, non ſolum permiſſus eſt diaconatu fungi, verum etiam ad presbyterij gradum elatus eſt.] Porro eccleſia Alexandrina, cui præfectus eſt Arius, Baucalidis * dicta eſt, cuius Epiphanius [d] meminit. Accidiſſe videtur, vt in odium Meletianorum ſchiſmaticorum, quos Achillas vehementer eſt auerſatus, ipſe tunc Arium ab illis deficere profitentem ſuſceperit, & presbyterio honeſtauerit. Sicut enim aduerſus Petrum, ita pariter in Achillã & Alexandrum eius ſucceſſores, Meletianos maximas turbas concitaſſe, Athanaſius fidem facit, qui ait [e]: Memores igitur ipſi, quomodo ſeſe primum aduerſus beatum martyrem Petrum, deinde contra magnum Achillam, poſtremo contra beatum Alexandrum geſſerint, &c.]

a Epiphan. hæreſ. 68.
ACHILLAS EPISC. ALEXANDRIAE.
b Euſeb. lib. 7. c. vlt.
c Sozom. lib. 1. c. 14.
* Baucalis
d Epiph. hæreſ. 68. & 69.
e Athan. orat. 1. contra Arian. prope finem.

Sed quid præterea de Meletio ſchiſmatico, verum ex Meletianis falſa accepta hiſtoria, Epiphanius [f] ſcribat, non vt probemus, ſed vt confutemus, hic reddamus: Contigit (inquit) Petrum martyrium ſubire: & deceſſit beatus ille, ſucceſſore relicto Alexãdro in Alexandria: hic enim ſucceſſit in thronum poſt prædictum Petrum. Meletius autẽ & alij multi in exilium relegati ſunt, exterminati in Phœnenſia metalla: & tunc de cetero qui ſequebantur confeſſores cum Meletio erant. Et ipſe Meletius in carcere, in profectione per ſingulas regiones ac ſingula loca tranſiens, conſtituebat clericos, Epiſcoposq. ac presbyteros & diaconos, & ædificabat proprias eccleſias: & neque hi cum illis communicabant, neque illi cum his: inſcribebant autem ſinguli in propria Eccleſia; qui quidem Petro ſucceſſerunt veteres habentes Eccleſias, Eccleſia Catholica; qui vero Meletio adhærebant, Eccleſia martyrum. Vnde & in Eleutheropoli, & in Gaza atque Aelia, cum acceſſiſſet quidem Meletius, multos ſic elegit: & contigit, vt ipſe multum temporis tereret in dictis metallis. At interim liberantur a metallis confeſſores, tum qui Petri partium erant (multi enim adhuc ſupererant) tum Meletij ſectatores: neque enim in metallis inter ſe communitatem habebant, aut ſimul preces fundebant. Contigit autem Meletium adhuc ad tempus in mundo vitam agere, vt etiam floruerit cum Alexandro Petri ſucceſſore, & in amicitia eius eſſet, curaretq. res Eccleſiæ ac fidei: dixit enim ſæpe: Nihil habui diuerſum, aut adulteratum.] hæc ibi; quæ quidem quantum aduerſentur ijs quæ nuper ex Athanaſio recitauimus, aut quæ ſuperius, cum de origine Meletiani ſchiſmatis actum eſt, tum ex eodem, tum etiam ex alijs auctoribus dicta ſunt, prudens lector accurate perpendat, ne ſpecioſo nomine Epiphanij in errorem incaute labatur, & eius eſſe putet, quod haud aliunde quam a Meletianis contra hiſtoriæ veritatem apparet acceptum eſſe.

XVI. *f Epiphan. hæreſ. 68.* DE MELETIO FALSA ASSERTIO.

De annis autem, quot Achillas ſederit, non leuis eſt controuerſia. Euſebius ſua hiſtoria proſecutus ſeriem Alexandrinorum Epiſcoporum, eam ad martyrium Petri vſque perduxit: Chronicon autem eius in his vltimis temporibus in multis conſtat eſſe depraua-

XVII. TEMPVS SEDIS ACHILLAE.

tum; vbi tamen cum perperam ponatur ingreſſus Achillæ anno Domini trecenteſimo decimooctauo, vſque ad trecenteſimum vigeſimumtertium ſedem propagaſſe ibidẽ legitur: quibus ſi aſſentiri quis velit, in monſtrolas plane abſurditates incidat neceſſe eſt. Epiphanius [g] tribuit Achillæ ſedi tres tantum menſes: ſed illud plane male, dum Alexandro tradit fuiſſe ſuffectum. Nicephorus Epiſcopus Cõſtantinopolitanus in Chronologia a ſe ſcripta, quam & Anaſtaſius Bibliothecarius in Latinum tranſtulit, annum tantum Achillam ſediſſe affirmat. In tanta igitur ſententiarum diſcrepantia, ſententiam illam de breui tempore ſedis Achillæ, adeo vt non exceſſerit vnius anni curriculum, cũ multa, tum illud potiſſimum nos ſequi perſuadet; quoniã ſi ſub Epiſcopatu Alexandri (quod teſtantur Ruffinus [h] atque Sozomenus [i]) illa contigerunt de luſu puerorũ, inter quos Athanaſius puer egit Epiſcopũ; quomodo, ſi Achillas diutius ſuperuixit, tam cito ponunt tẽpore Nicæni Concilij adeo prouectæ ætatis fuiſſe, vt maximi momenti eidem negotium crederetur? nempe

g Epiphan. hæreſ. 69.
h Ruffin. lib. 1. c. 14.
i Sozom. lib. 2. c. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum Ario de Filij Dei diuinitate concertatio,& postea eodem anno ad Constantinum obi- A
ta legatio ; cum hæc & alia habeantur minus digna quæ committerentur adolescentulo vix ephebiam superanti . His persuasi , cogimur , nisi hoc anno , saltem sequenti, subrogationem ponere Alexandri in locum Achillæ.

XVIII. DE PERSECVT. IN AEGYPTO EXCITATA.

Sed iam reliqua , quæ ad persecutionem in Aegypto Christianis illatam spectant , hic apponamus . Eusebius , narrato Petri Episcopi Alexandrini martyrio , hæc mox subdit [a] : Alij quoque complures,qui in Aegypto erant Episcopi,idem cum illo genus supplicij perpessi sunt.] Licet autem Alexandrinorum martyrum Petrus (vt dictum est) vltimus prædicetur , in alijs tamen Aegypti locis in sequentem vsque annum , licet paulo remissius, persecutionem grassatam esse (nam ad decimum vsque annum producta est) nulli dubium esse potest . At quoniam multi sunt martyres passi in Aegypto , nec quo potissimum huius persecutionis anno coronam sint martyrij consecuti, exploratum habetur; hic eos simul B
recensere , qui ex tabulis Ecclesiasticis sunt notiores , adscriptis in ijsdem natalitijs eorum diebus, operæpretium existimamus.

[a] Eusseb. lib. 9. c. 5.

XIX. ANTONIVS MAGNVS MARTYRII CVPIDVS ALEXANDRIAM PETIIT.

At in primis quæ hac eadem vrgente persecutione ab Antonio Magno gesta esse , Magnus quoque Athanasius tradit , nempe officia martyribus & confessoribus in carcere constitutis exhibita vsque in præsentem annum , quo Petrus martyrium consummauit , hic enarrare dignum putamus . Primordia Antonij , quo consilio petierit solitudinem , allegerit discipulos , & monasteria ante præsens tempus in eremo propagauerit , Athanasius [b] sincere pureq. eius res gestas conscribens , pluribus narrat ; quibus , quæ ad hæc tempora spectant , sic subdit : His rebus transactis , cum persecutio impijssima Maximini furore vesano vastaret Ecclesiam , sanctis quoque martyribus Alexandriam perductis : relicto & ipse monasterio , secutus est futuras victimas , dicens : Pergamus ad glorioſos fratrum triumphos , vt aut ipsi congrediamur , aut spectemus alios prœliantes . Et amore quidem iam C
martyr erat : sed cum tradere se vltra non valeret, & sociari confessoribus in metallis , vel in carceribus constitutis , magna cum libertate & cura ingrediens ad Iudicem, exhortabatur , ne terrore impiorum subacti , Dominum negarent : iamq. sententia coronatos exultans , quasi ipse vicisset , ad locum felicis sanguinis prosequebatur.

[b] Athan. in Vita Antony.

XX. ANTONIO QVAERENTI DEEST MARTYRIVM.

Quamobrem commotus Iudex ob Antonij sociorumq. eius constantiam, præcepit, nullum penitus monachorum obseruare iudicium , aut in ciuitate versari . Et ceteris quidem omnibus in illa die placuit abscondi: Antonius autem impauidus, neglecto persecutoris imperio , lauit apenditen, id est, scapulare suum . Et alia die stans in quodam eminenti loco , candente procinctus veste, procedentem Iudicem suo prouocabat aspectu , flagrans cupiditate martyrij : ostendebatq. nobis , contemptorem pœnarum, & mortis , Christiani D
animum perseuerare debere : in tantum vt contristaretur , quia volenti pati pro Dei nomine , martyrium non dabatur . Sed Dominus , qui suo gregi parabat magistrum , seruauit Antonium : vt institutio (sicuti factum est) monachorum , non solum oratione eius , sed & conspectibus firmaretur . Numquam tamen a sanctorum confessorum vestigijs separatus est ; quin anxia circa eos cura & charitatis vinculis colligatus , magis carcerem patiebatur excluſus . Postquam autem persecutionis turbo defluxerat , & beato Episcopo Petro iam ob martyrij gloriam coronato , ad pristinum monasterium regressus , quotidianum fidei ac conscientiæ martyrium merebatur ; acrioribus se ieiunijs vigilijsq. conficiens , vestimento cilicino intrinsecus , desuper pelliceo vtebatur, &c.] hæc Athanasius , qui ceteras admirandas & pene incredibiles ab eo res gestas prosequitur ; quarum nonnullas (vt opportuna sese offeret occasio) pro ratione temporum inferius attingemus. E

XXI. DE POTAMENIA VIRGINE ET MART.

Sed vt (quod instituimus) hic ad extremum de Aegyptijs martyribus agamus, qui passi licet sint hac persecutione , annus tamen certus , quo quisque necatus sit , incompertus habetur ; primo loco occurrunt , quæ de Potamenia virgine ex eodem Antonio accepta , Palladius narrat his verbis [c] : Iste Isidorus,qui benedictum quondam vidit Antonium, dignam rem memoria litterarum retulit mihi, quam ab ipso se dicebat audisse. Potamenia quædam puella admodum pulchra , ancilla cuiusdam erat tempore Maximiani persecutoris : quam multis frequenter ac varijs promissionibus dominus suus tentans , stuprare non potuit : ita vt ad postremum amore atque insania præceps traderet eam illi qui tunc Alexandriæ Præfecturam gerebat , scilicet , vt Christianam , ac maledicentem de persecutionis sæuitia Imperatoribus: pecuniam ei sub hac pactione promittens , si eius acquiesceret voluntati , sine vllo eam supplicio reseruaret , ac redderet : sin vero in contradicendi

[c] Palad. in Lausiac. c. 1.

propositio

A proposito permaneret ; petijt vt tormentis deficeret ; ne , si vixisset , libidinis domini sui contemptrix videretur. Quæ cum exhibita ante tribunal fuisset , eiusq. Iudex varijs cruciatibus atque tormentis cuperet expugnare deuotam voluntatem : & inter diuersa supplicia vas quoque æris immensum ac feruenti pice repletum acerrima flamma succenderet: duplicem ei Præfectus immitis posuit conditionem : Aut vade , inquit , & domini tui obtempera voluntati : aut scias in feruentem hanc picem esse mittendam.

XXII. MIRA PVELLÆ CONSTANTIA.

Cui puella respondit , dicens : Numquam sit alter monitor talis , qui adduci iubet libidini castitatem . Ob quod ille nimio furore perculsus , præcepit spoliatam eam in vas , quod feruebat , immitti . Hæc autem vox illius fuit : Per caput , inquit , Imperatoris tui , quod tu vereris , obtestor , vt , si apud te statutum est his me tormentis necare ; non simul totam, sed paulatim me in feruentem mitti iubeas picem ; vt possis videre, quantam mihi dederit
B ignotus tibi patientiam Christus . Quæ per vnius horæ spatium paulatim in ahenum candens demissa , defecit , vbi primum pix ebulliens ad eius colla peruenit.] hucusque ea quæ Isidorus ab Antonio , rei forsitan inspectore , cum Alexandriæ (vt dictum e[st] versaretur , accepit , Palladius narrat . Hæc autem , si nomen , siq. vltimi supplicij genus spectes , vna eademq. videri posset cum ea quæ ponitur ab Eusebio [a] . Porro diuersam hanc esse ab illa, differentiæ plures constituunt , nimirum diuersus personarum status , nam illa ingenua , hæc serua, diuersumq. supplicij tempus plane declarat : passa hæc sub Maximiano , sed sub Seuero illa , quæ non Potamenia , sed Potamiœna dicta haberetur , verum non in lebetem immissa , sed tantum pice persusa . Ceterum & eiusdem quoque nominis fuisse diuersis temporibus plures virgines , ijsdemq. pœnis affectas , in amplissima ciuitate quis neget facile potuisse contingere ?

[a] Eusseb. lib. 6. c. 4.

C Rursum vero cum recapitulatione quadam Eusebius [b] recenset insigniores quosdã passos in Aegypto martyres ; & prærogatiua excellentiæ ceteris Petrum Episcopum Alexandrinum , de quo dictum est , anteponit ; iungit & vna Faustum , Didium , & Ammonium eiusdem Ecclesiæ presbyteros , &, quos etiam ante Petrum consummasse martyrium diximus , Phileam , Hesychium , Theodorum , atque Pachomium ; quos vna simul iunctos , additosq. his sexcentos sexaginta vna die veneranda antiquitas [c] Ecclesiastica celebrare consueuit . Seorsum ab his recenset [d] passos itidem Alexandriæ hac eadem persecutione Apollinem , Isacium , & Crotatem . Sed & Paphnutij Episcopi (cuius autem Ecclesiæ Præses fuerit, ignoratur) celebris est memoria , qui vna cum alijs pluribus passus esse traditur. Ceterum eiusdem nominis in ea persecutione , effosso oculo , clarus enituit alter Paphnutius confessor , de quo celebris est memoria in Actis Nicæni Concilij , verum de eo suo loD co dicturi sumus . Sed & Marcianus , Nicanor , Apollonius , & socij hoc quoque tempore in Aegypto itidem martyrij palmam acceperunt . Accedit his Nicander , qui reliquias martyrum studiose perquirens , & ipse martyr effici meruit . Sed & Ischyras militum ductor , & alij quinque commilitones , eodem quoque certamine pro Christi fide susceptо , victores insignis martyrij corona donati sunt .

[b] Eusseb. lib. 8. c. 25.

[c] Martyrolog. Rom. die 26. Novembr.

[d] Ibidem 21. Aprilis.

XXIII. MARTYRES AEGYPTII.

Eorum etiam qui in Thebaide passi sunt , perillustres habentur Leonides , Ascla, alijq. complures sub Ariano Præside ; qui & ipse victus potenti Christi virtute , dans manus , & Christianus effectus, pro fide quoque nobile certamen subijt. Verum & in Philemone Coraule miro quodam modo Christi virtus effulsit . Nam Apollonius lector tormenta expauescens , ne fidem omnino negaret , quatuor Philemoni dedit aureos ; vt se Apollonium mutato habitu fingeret , ac coram Præside vna cum alijs immolaret : at mente diuinitus illE lustratus , martyrumq. accensus exemplo , qui alienam gerebat personam vt negaret , propriam repræsentans , se vere in Christum credere constanti voce professus , & tormentis exagitatus , iterum atque iterum id ipsum affirmans , insigni meruit corona martyrij decorari : cuius exemplo Apollonius roboratus , forti animo idem certamen obijt . Extant horum Acta [e] susius scripta .

XXIV. PASSI IN THEBAIDE MARTYRES.

[e] Ex Metaph. 14. Decembr. Lipom. & Sur. tom. 6. post Acta Thyrsi & sociorum.

Sed & apud Aegyptum inter alios cõplures martyres Cyrene passos , perpetua memoria commendata est Cyrilla , quæ in hac eadem persecutione ardentes carbones cum thure super manum positos diu immobilis tenuit , ne leui motu excutiendo ardentes prunas , thus idolo obtulisse videretur : deinde sæuissime laniata,egregie decorata migrauit ad sponsum; hoc quippe elogio natalis eius Martyrologio habetur adscriptus. Cyrene itidẽ Theodorus Episcopus sub Digniano Præside plumbatis cæsus , abscissa lingua , sed superstes in pace Ecclesiæ confessor occubuit. Horum omniũ dies natales notati habentur,quibus passi sunt.

XXV. MARTYRES CYRENE PASSI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

I. PERSECVTIONIS ANNVS DECIMVS.

CHristi annus trecẽtesimus vndecimus notatur Consulibus Galerio Maximiano octauum atque Licinio, idemq. decimus ac nouissimus excitatæ per Diocletianum persecutionis ab Eusebio adnumeratur; qui summatim relegens mala, quæ persecutionis huius causa contigerunt, hæc ait [a]: Toto decem annorum spatio, persecutione longe lateq. manante; nihil horum, quæ vel ad insidias, vel ad bellum intestinũ spectabant, ab illis abesse videbatur: nullum enim mare tuto traijci poterat; neque hominibus integrum erat alicunde tranare, quin omnibus diuexarentur supplicijs, vt distorsione membrorum, laterum dilaceratione, & tormentis cuiusque generis, dum quæstio de illis habebatur, num ab hostibus venissent: & ad extremum crucibus, aut incendij flammis torquerentur.] & paulo post: Eiusmodi erant ea mala, quæ toto persecutionis tempore regnarunt; cuius æstus vt octauo anno (Dei iuuante gratia) cœpit paululum deferuescere, sic decimo anno consopitus fuit.] Sed quomodo nouissimis huius persecutionis temporibus remissius actum sit, alibi declarat his verbis [b]:

[a] Euseb. lib. 8. c. 27. in fin. & c. 28.

[b] Euseb. lib. 8. c. 24. prope fin.

II. PERSECVTIO CESSARE COEPIT.

Ista igitur calamitatum genera, quæ sequuntur, postremum locum obtinuerunt; cum malorum nobis impositorum exuberantia deinceps defessi essent, & in hominum cæde defatigati, & satietatem ac fastidium in sanguinis effusione cepissent; & ad tantam clementiam ac facilitatem, vt ab illis putabatur, se conuertissent, vti de reliquo nihil acerbitatis contra nos moliri viderentur: non enim decere aiebant, ciuitates intesti- C no cruore contaminare; neque propter crudelitatem Imperium eorum, qui principatum tenebant, vtpote omnibus tam clemens & mansuetum, ignominiæ nota afficere; sed potius beneficentiam humanæ & vere regiæ potestatis in omnes patere oportere; vti nulli de reliquo morte mulctarentur: hocq. contra nos supplicij genus propter Imperatorum benignitatem remitti relaxariq. debere: tum oculos effodi, alterum crus suffringi solum præcipiebatur: ista enim apud illos mitia admodum cruciamenta, atque leniissima supplicia, quibus nos torquerent, videbantur: adeo vt dicendo explicare non possimus innumerabilem fere multitudinem eorum, quorum ob istam impiorum mansuetudinem non solum oculi dextri sicis ante eruti fuerunt & excisi (quibus euulsis, loca, in quibus inerant, ferro candente exusserunt) sed læui pedes etiam in ipsis flexuum commissuris cauterio ambusti fuerunt, & prorsus debilitati: ac postea isti ad æris metalla in singulis prouincijs, non tam D ministerij causa, quam afflictationis & cruciatus, condemnati. Ad extremum autem alij eorum, quos nec recensere quisquam poterit (strenuæ enim illorum & viriles res gestæ omnem dicendi facultatem euincunt) in alia certamina fortuito inciderunt.] hæc Eusebius, qui eamdem prosequens orationem, recenset quosdam insignioris nominis hoc persecutionis tempore decertantes, coronam martyrij tandem consecutos, quorum a nobis superius facta est mentio, præterquam Luciani presbyteri Antiocheni, de quo hæc ait [c]:

[c] Euseb. lib. 8. c. 25.

III. LVCIANI RES GESTAE ET MARTYRIVM.

Ex martyribus autem Antiochiæ, Lucianum illius Ecclesiæ presbyterum, pijs vitæ institutis facile præstantissimum, qui Nicomediæ, etiam Imperatore præsente, cæleste Christi regnum, primum sermone per Apologiam, deinde rebus gestis palam prædicauit.] hæc ibi: inferius [d] vero Apologiam ab eo recitatam coram illius vrbis Præfecto, tradit his verbis: Lucianus item Ecclesiæ Antiochenæ presbyter, vir cum alijs rebus omnibus facile E primus, tum continentia eximius, tum in sacris disciplinis diu multumq. exercitatus, ad ciuitatem Nicomedienſium, in qua tunc Imperator commoratus est, deductus, cum coram vrbis Præfecto Apologiam pro Christi doctrina, cuius patrocinium susceperat, recitasset, in carcerem coniectus est, ibiq. trucidatus.] hæc ipse. Porro contigisse martyrium Luciani, postquam Petrus Episcopus Alexandrinus eo coronatus iam fuerat, tum ex ijs quæ nouissimo loco ab Eusebio de Luciano post martyrium Petri narrata sunt, tum ex rebus gestis [e] ipsius, & quidem germanis, scriptorum perpetua memoria commendatis, manifeste apparet; quorum etiam auctoritate constat, ipsum subijsse martyrium sub Galerio Maximiano, non autem Maximino, nempe hoc anno, septima Ianuarij, cum adhuc idem Maximianus superstes esset.

[d] Idē lib. 9. c. 5.

[e] Metaph. die 7. Ianuar. ex quo Lipom. & Sur.

IV. Ceterum cum antea sæpe idem Lucianus furentem persecutionem caute declinasset, & ab ijs,

A ab ijs, qui eum quærebant ad necem, se subtraxisset: demum proditus a quodam Pancratio presbytero hæresis Sabellianæ, a persecutoribus tentus est. Quid vero quamq. egregie erga lapsos operatus sit in via, cum captiuus duceretur, in ijsdem Actis sic describitur: Cum autem Lucianus, dum deduceretur, venisset in Cappadociam, & conuenisset quos- LAPSI REdam illic milites, qui erant quidem Christiani, coacti autem fuerant abnegare: eorũ men- VOCATI AD tem reuocauit, ostendens & exponens, quod sit omnium turpissimum, viros, eosq. mili- CERTAMEN.
tes, videri ignauos ac pusillanimes, & ad mortis periculum adeundum timidissimos, quibus quædam iam feminæ atque adeo pueri fuere superiores. Quomodo autem vos, inquit, pro Rege caduco & terreno pericula adibitis, qui cælestem tam cito prodideritis? Quod autem vobis erit munimentum aut præsidium salutis, si ille vos mox hinc accersierit? Non cogitatis eum hoc vniuersum & regere & administrare, illumq. esse & vitæ dispensa-
B torem, & mortis dominum? Est ergo longe melius, præsentem vitam minus curantes, consequi quæ apud illum numquam desinit beatitudinem, quàm vitam, quæ hic est, amplectentes, ab hac nihilo secius excidere: vt qui forte sitis & hac priuandi ab hostibus, & illam non assecuturi, & præterea daturi pœnas puniendi immortales. Illi ergo cum hæc audissent, respuerunt, eosq. pœnituit se negasse. Et cum rursus ad se redijssent, & libere essent locuti, plurimi propter Christum mortem subierunt, cum essent non pauciores numero quam quadraginta: nonnulli autem cum decertassent aduersus omnia genera suppliciorum, vixerunt adhuc, cum nihil turpe & ignauum præstitulissent in secunda experientia, sed prius quoque iudicium negationis inuicta deinceps pro pietate constantia deleuissent.] hæc ibi de lapsis ad martyrium restitutis. Nicomediam pariter cum perductus Lucianus esset, nonnullos itidem lapsos, quos ante nouisset, paucorum dierum pœniten-
C tia Ecclesiæ restituendos curauit.

V. LVCIANVS LONGO MARTYRIO VITAM DVCIT.

Audiuit eum Maximianus trans velum positum; tumq. Apologiam pro Christiana religione dixisse putamus. Verum cum blandimentis valde sed frustra pertentatus fuisset, mors illi longa decernitur, & in carcere: de cuius supplicij genere apud Origenis [a] com- [a] Orig. in Iob lib. 2.
mentarios in Iob (vt ex hoc ipso saltem cognoscas alterius potius auctoris opus illud esse, quam Origenis, qui longe ante hæc tempora ex hac vita decessisset) præclarum extat elogium in hæc verba conscriptum: Quod autem secundum ipsam historiam testis lacerati atque pernecati fuerint sancti martyres, manifestum est atque irrefutabile. Nam post vniuersa tormenta recludentes eos in carceres, & testas pollinas in eis sternentes, per quatuor partes eos impij ipsi extendentes, crudeli morte eos pernecabant. Ita consummatus est beatus atque gloriosus Lucianus, lucidus vita, lucidus & fide, lucidus etiam tolerantiæ
D consummatione: ob hoc enim Lucianus cognominatus est, tamquam lucidus, aut proprio lumine sibi fulgens, aut alijs prælucens. Hic namque beatus duodecim diebus supra testas pollinas extensus, tertiadecima die est consummatus: alij quoque innumeri sancti martyres, eodem modo mortem trahentes, consummati sunt.] hucusque ibi: quibus quidem Acta eius martyrij, quæ hactenus extant [b], in omnibus germana atque legitima esse de- [b] Apud Metaph. die 7. Ianuarij.
monstrantur; nam hæc eadem de eius martyrio egregie expressa habent.

VI. DIRA PATI COGITVR LVCIANVS.

Insuper præclarum de eodem exemplum, quonam pacto eo situ, quo super testas iacebat, Deo obtulerit sacrificium (vt rem egregie testatam, dignumq. antiquitatis monumentum) his pariter coniungamus: sed primum quo situ quove modo ipsum contigerit in carcere super testas iacere, ex ijsdem Actis hic recitemus: etenim post enarrata cõplura de martyre, hæc ibi legũtur: Cum eum ergo accepissent ij quibus hoc erat imperatum, ipsum
E multis & varijs affecere cruciatibus, quibus erat quidem grauem accepturus dolorem, longo autẽ tempore in pœnis duraturus. Et nunc quidem in cippum (est autem hoc tormenti genus oblongum) ambos eius pedes immittebant, ad quatuor distrahentes foramina: quod quidem est in hoc supplicio grauissimum, cum vtrinque coxendices violenter e suis moueãtur articulis: Nunc autem in toto dorso graues testarum aculeos densos & continuos maligno animo substernebant: & vt ne liceret quidẽ viro iusto se vertere, & ne moueri quidem, dũ talibus sauciaretur aculeis; eius manibus extensis, eas vinciebant in quodam ligno, quod erat positum super eius caput. Quinetiam alijs quoque multis eũ afficiebant probris ac contumelijs; & eum etiam arcebant ab omni cibo, nisi vellet vesci ijs quæ ab ipsis sacrificabantur: ea enim affatim porrigebant. Ille autem maluisset subire mortes vel innumerabiles, & lubentius manens ieiunus, paulatim a fame esset consumptus, quam vel illorum solum passus esset conspectum. Sic igitur permansit Christi seruus, qui a fame

Universidad de Deusto
Biblioteca

consumebatur, totos quatuordecim dies faciens consueta, & verbis doctrinæ animum A
addens ijs, qui pro Christo erant inclusi in carcere, & eos confirmans constantissimis &
perpetuis precibus.

VII. Cum autem aliquot iam dies transissent, ex quo eo modo, quo diximus, affligebatur,
& iam appropinquaret quidem dies festus Theophaniorum; discipulos autem (iam enim
plures ei aderant ex Antiochia & ex alijs locis congregati) subijsset tristitia; reputantes fo-
re, vt, eis statim relictis, abeat quidem magister, non valens resistere diuturnæ illi fami,
ipsi autem nequaquam digni censeantur, qui Theophaniæ diem festum cum eo celebrent;
videbatur enim eis esse adhuc valde remotus, & non posse magistri corpus vsque ad eum
diem sufficere, vtpote quod inedia illum iam magna ex parte consumpsisset: vir ille incly-
LVCIANVS QVID AD SVOS. tus eos consolans, iubebat esse bono animo: Ero enim (inquit) vobiscum, & diem festum
Theophaniorum vobiscum celebrabo: recedam autem postridie. Ad effectum autem de- B
ductum fuit id quod dixerat, aperte in hoc diuina ostensa virtute. Cum ergo adeuenisset
dies festus, qui expectabatur; desiderabant quidem discipuli hanc vltimã a magistro con-
sequi mysterij diuini celebrationem. Videbatur autem esse dubium, quonam modo men-
sam quidem in carcerem inferrent, aut laterent impiorum oculos, cum multi quidem tunc
partim illic adessent, partim autem accederent. Ille vero: Mensa quidem (inquit) erit no-
bis hoc meum pectus, non (vt arbitror) Deo futura minus honesta ea quæ fit ex inanima
materia. Templum autem sanctum vos mihi eritis, me omni ex parte circumdantes. Et sic
hæc facta quidem sunt hoc modo.

VIII. Iam enim, vt quod esset facturus in fine vitæ, remissi erant custodes (Deo, vt ego qui-
dem arbitror, qui martyrem honorare volebat, & suorum discipulorum non sustinebat
inconsolabile videri desiderium, efficiente) vt citra impedimentum fierent ea quæ erant C
LVCIANVS STRATVS ORTVLIT SACRIFICIVM. proposita. Nam cum omnes eos martyr fecisset in orbẽ consistere, vt inter se inuicem alter
prope alterum stantes eum tuto comprehenderent: iussit suo pectori imponi signa diuini
sacrificij. Postquam autem hæc fecissent, & in cælum protinus sustulit obtutum; cum iam
vix posset extollere, preces peregit consuetas. Deinde cum diuina plurima esset effatus, &
sacro ritu omnia peregisset proposita: & ipse fuit particeps sacramentorum, & transmisit
ad eos qui aberant, vt ipse quoque ostendit in vltima ad eos epistola. Et hunc quidem
diem cum eis transegit, vt erat pollicitus.

IX. Postridie autem cum venissent quidam ab Imperatore, visuri an adhuc viueret (videba-
LVCIANI FELIX EXITVS. tur eis valde mirandum, quod vitam hucusque produxisset) postquam prope se stantes
aspexit eos qui aduenerant: cum se, quantum poterat, extendisset, & ter dixisset: Sum
Christianus: simul cum vltima voce emisit spiritum.] hæc ibi. Porro admiranda quæ se- D
cuta sunt, postquam corpus eius alligato illi lapide proiectum est in mare, & delphini obse-
quio littori restitutum, Acta ipsa fusius explicant.

X. Quid præterea de eius lucubrationibus ijsdem Actis scriptum habeatur, hic reddimus:
LVCIANI SCRIPTA. Is ergo cum vidisset sacros libros esse valde adulteratos; cum & tempus multa in eis cor-
rupisset, continuaq. ab alijs in alia translatio; & quidam homines sceleratissimi, qui Gen-
tilitati præerant, conati essent peruertere eorum intelligentiam: ipse omnes rursus sumpsit,
& ex lingua renouauit Hebraica, quam ipsam quoque sciebat accuratissime, in eis corri-
gendis plurimum laboris conferens.] Sed & Suidas de eo cum agit, eius vitæ institutum ac
lucubrationes, ex eiusdem Actis acceptas, recensetin Historicis. Rursum de eius laudata
a Hier. de Script. Eccles. in Luciano. vigilantia in sacris litteris hæc habet S. Hieronymus [a]: Tantum in litterarum studio la-
borauit, vt vsque nunc quædam exemplaria Scripturarum, Lucianea nuncupentur.] Eis E
b Hier. epist. 107. & Apolog. aduersus Ruffinum. namque omnes Ecclesias, quæ ab Antiochia Constantinopolim vsque interiacent, vti
consuetuisse, idem auctor [b] affirmat. Totus enim orbis Orientalis tripliciter distinctus, tri-
plici vtebatur editione distincte. Nam, vt ait, Alexandria & Aegyptus in Septuaginta suis
Hesychium laudat auctorem: Constãtinopolis vsque Antiochiam Luciani martyris exem-
plaria probat: mediæ inter has prouinciæ Palæstinos codices legunt, quos ab Origene ela-
boratos Eusebius & Pamphilus vulgauerunt: totusq. Orbis hac inter se trifaria variatio-
ne compugnat.] hæc ipse, qui harum trium Vulgatam atque Communem, κοινὴν, dictam
c Idem. epist. 135. esse Palæstinam editionem affirmat [c].

XI. Feruntur rursum eiusdem Luciani (inquit idem Hieronymus [d]) de Fide libelli, & breues
d Hier. de Script. Eccles. in Luciano. ad nonnullos epistolæ.] Fuit illi ab epistolis Antoninus eruditissimus eius discipulus, vt
ipsius martyrij citata superius Acta testãtur. Quod vero pertinet ad libellos Fidei, quorum
S. Hie-

A S. Hieronymus meminit: eidem plane accidit, quod contigisse superius diximus Magno DE LVCIANI LIBELLIS FIDEI.
illi Gregorio Episcopo Neocæsarienſi, cognomento Thaumaturgo, & (quod magis pro-
prium est exemplum) Dionysio Alexandrino. Dum enim in aduersarios conciti nimis fe-
runtur, lineam visi sunt esse transgressi rectæ sententiæ: dum, inquam, cum Dionysius,
tum Lucianus acerrime Sabellij hæresim oppugnarent (hic enim eius rei causa, vt dictum
est, a Pancratio Sabelliano presbytero Gentilibus eum quærentibus proditus est) vterque
creditus est materiam Ario præparasse. Vnde accidit, vt sicut in Dionysium, ita pariter in
Lucianum Patres sanctissimi conclamarint: adeo vt ipsos Arianos, Lucianistas appellarint
a Luciano, vt feciſſe videtur Alexander Episcopus Alexandrinus [a] scribens ad Alexan-
drum Episcopum, Marius Victorinus [b], & fortasse alij. Nam gloriabatur & Arius tali au-
ctore; ac proinde suæ hæresis sectarios, Collucianistas dicere consueuit [c], vt qui iactarent
B se esse discipulos Luciani martyris celeberrimi.

Verum quod ad Dionysium pertinet, de eo præter illa quæ in Notis ad Romanũ Mar-
tyrologium dicta sunt, superius quoque secundo tomo fusius est pertractatum. De libello
autem fidei Luciani ab Arianis citari solito, in ijsdem Notis suo loco monstrauimus esse
Catholicæ fidei consentientem, vtpote Filij vnius cum Patre substantiæ assertorem; sed
idcirco ab Arianis tamquam sibi fauentem solitum recitari, quia in eo Lucianus Consub-
stantiale verbum omiserit, quod postea ad eludendas [d] varias Arianorum strophas in Con-
cilio Nicæno appositum, vsitatius inter Catholicos esse cœpit. Sed Luciani libellum de
Fide suo loco inferius opportune ponemus. At de Luciano omnis prorsus cesset dubitatio;
cum ipse S. Athanasius [e], vt hominem a Catholicorum partibus stantem, dum agit de eius
editione, Lucianea appellata, eiusmodi laudet elogio: Septima & postrema sancti Lucia-
C ni magni, religiosi, & martyris est: qui & ipse cum in prædictas versiones & Hebraicos li-
bros incidisset, & diligenter quæ veritati deerant, vel superflua aderant, inspexisset, ac
suis quæque locis correxisset; versionem hanc Christianis fratribus edidit: quæ sane post
eius certamen & martyrium, quod sub Diocletiano & Maximiano tyrannis sustinuit, libro
videlicet propria ipsius manu conscripto comprehensa, Nicomediæ sub Constantino Re-
ge Magno apud Iudæos in pariete armarij calce circumlinito, vbi custodiæ gratia posita
fuerat, inuenta est.] hæc Athanasius. At de his iterum fusius agemus inferius, cum epistola illa Alexandri eo anno, quo scripta est, fuerit recensenda.

a Apud Theodoret. lib. 1. c. 4.
b Mar. Victor. aduers. Arian. lib. 1.
c Apud Epiph. hæres. 69. & Theodor. lib. 1. c. 5.

XII. LVCIANVS DEFENDITVR

d Athanas. in decret. cõtra Arian.
e Athanas. in Synopsi in fine.

Quod vero Athanasius ait passum sub Maximiano Lucianũ, de Galerio Maximiano in-
telligendum est: nã ille Maximianus Herculius iam longe ante diẽ obierat: vel (quod alias XIII. DE TEMPORE MARTYRII LVCIANI.
sæpe superius dictũ est) cœpta semel Diocletiani & Maximiani nomine persecutio, eadem,
D licet ipsis extinctis, vsque ad decennium est appellata. Porro hic Galerius Maximianus
apud Eusebium Maximinus semper appellatus inuenitur: vnde & factum est, vt Lucianus
sub Maximino a S. Hieronymo passus dicatur, qui in hunc annum excitatam a Diocletia-
no persecutionem propagauit, quo & (vt dicemus) Ecclesiæ pacem reddidit.

Reliquit post se Lucianus complures discipulos: quorum licet nonnulli sequi se magi- XIV. DISCIPVLI LVCIANI DE-GENERES.
stri vestigia mendaciter atque petulanter gloriarentur; re vera tamen Arij imbuti sunt po-
stea disciplina, sed antea idololatria maculati; de quibus hæc apud Nicephorum [f]: Hu-
ius discipulos esse dicunt Eusebium Nicomedienſem, Marin Chalcedonenſem, Theogni-
dem Nicænum, Leontium, qui deinde Antiochiæ Episcopus fuit, Antonium, vel Anto-
ninum Tarsi Ciliciæ Antistitem, Numerium, Eudoxium, item Alexandrum, & Aste-
rium Cappadocem, quos ad Græcorum superstitionem deflexisse fama est, tyrannorum
E crudelitati cedentes: postea autem lapsui & errori, opem ferente eis ad pœnitentiam præ-
ceptore, renunciasse: quamuis iterum non idem sibi cum magistro sentiendum esse dele-
gerint, Arij opinionem ex professo complexi.] Recensentur & feminæ quoque ab eo di-
sciplina exultæ, hæq. numerantur in Actis ipsius, Eustolia, Dorothea, Seuera, & Pelagia
martyr Antiochena.

f Nicepb. lib. 8. c. 31.

His igitur de Luciano Nicomediæ passo narratis (quod hic annus decimus & vltimus XV. DVORVM PVERORVM CERTAMEN.
persecutionis censeatur) reliquos ibidem diuersis temporibus martyres passos, quorum
certum passionis tempus, quod sit exploratum, non licuit certo anno superius consignare,
hic attexere dignum existimamus: ac primum duorum puerorum admirandum plane certa-
men, quod ijsdem Luciani germanis Actis conscriptum habetur his verbis: Maximia-
nus cum duos quosdam pueros genere fratres, illustri loco natos, curasset sistendos; primo
quidem conabatur eos quibusdam promissis inescare, quibus existimabat pueros maxime
allicien-

alliciendos: postea iussit eis afferri ex ijs, quæ erant apud ipsum, sacrificijs, & quæ, videntibus pueris, sacrificauerat; vt & gustarent, & nullis malis afficerentur. Illis autem auersantibus & deflentibus, &, vt poterant, lingua eis balbutiente dicentibus, quod non sic didicissent a parentibus, sed alius esset modus, quo ij vtebâtur: minatus est, ab ira mutatus; quinetiam varijs eos affecit verberibus. Cum vero pueri fortiter resisterent, & nullo modo cederent, eos vtique diuina roborante virtute; quidam e Sophistis, qui illic aderat simul cum Imperatore, & ad hæc eum maxime incitabat & inducebat, pollicitus est se statim effecturum, vt ipsi comederent: ridiculum enim esse dicebat, si a pueris adhuc balbutientibus viderentur superari Romani Imperatores. Tale quid ergo machinatur.

XVI. PVERI SINAPISMO CRVCIATI.

Cum sinapis quamdam acutissimam & toleratu difficillimam excogitasset confectionem, eorum quidem capita pilis nudauit: cum autem medicamenti id quod erat crassissimum illeuisset, vt ex maiore materia, repentina & maior simul virtus profundum penetraret, in igne accensum eos intulit balneum. Hoc in loco pueri, cum veluti quodam fulmine icta essent eorum capita, hac ipsa hora fuerunt inclinati ad solum vsque: nec multo post cadens eorum ætate minor, prior est mortuus, cũ non potuisset resistere magnitudini flammæ accensæ in caluaria. Cum autem alter vidisset fratrem cecidisse, quam maxima potuit voce, bona verba est effatus, fratris exultans victoria, eumq. amplexatus est, & osculatus, & eum proclamauit victorem, assidue exclamans: Frater mi, vicisti. donec hoc dictum eloquens, eumq. complectens & osculans, ipse quoque expirauit & iacuit, fratrem iam vlnis tenens. Accidit autem illo tempore hæc perpessio maxima, & ijs qui videbant, maxime miserabilis, ipsa quidem certe ætate attrahente plurimorum animos ad misericordiam. Et eos quidem ij qui ad ipsos genere attinebant, cum sustulissent, sepelierunt cum alijs pueris propter causæ communitatem. Et hoc est Martyrium (*nempe ecclesia martyrum*) circa Nicomediam; quod nominatur, Martyrium infantium, vsque in hodiernum diem.] hæc de ijs Luciani Acta.

XVII. MARTYRES PASSI NICOMEDIAE.

Quod vero ibi tum Diocletianus olim, vt dictum est, postea vero Galerius Maximianus degere consueuerunt: inde accidit, vt Nicomediensis ciuitas præ ceteris alijs haberetur celebris sanctorum martyrum carnificina. Nam præter illos, de quibus superius, ab ipso propemodum persecutionis exordio, mentio facta est, alij complures insigniores martyres Nicomediæ passi habentur, nempe Iuliana Africani filia, virgo insignis, passa sub Eulalio Præfecto, Cyriaca, & quinque aliæ virgines, Philoterus filius Paciani Proconsulis, Cyprianus olim magus, atque Iustina virgo, itemq. alij viginti martyres: ibidemq. Pantaleon medicus quoque, Hermolaus presbyter, Hermippus atque Hermocrates fratres, insigne pro fidei confessione certamen obeuntes, martyrij palmas acceperunt. Sed & Pancharius ciuis Romanus ibidem passus est, Pastor quoque, Victorinus, & socij: itemq. Anicetus & Photinus fratres, ac cum eis alij plures donati sunt in eadem ciuitate martyrij corona, vt Agathonicus atque Zoticus cum socijs. Quinetiam præclarum ibidem edidit specimen fidei confessionis Hadrianus vna cum alijs vigintitribus, qui omnes post alia tormenta crurifragio interempti sunt.

XVIII. MARTYRES PASSI CHALCEDONE ET ALIBI.

Porro cum horum, quos Nicomediæ passos esse recensuimus, extent martyrij Acta: omnes tamen certis diebus, quibus eorum natalitia celebrantur, adscripti sunt tabulis Ecclesiasticis, sicut & illi quoque qui in eiusdem Bithyniæ prouinciæ ciuitate Chalcedone necati sunt, nempe illustris martyr Euphemia; sed & Sosthenes quoque & Victor sunt ibidem coronati, necnon Solochanus ac socij milites: auctus est etiam numerus Chalcedonensium martyrum vndequinquaginta militibus, qui post certamen Euphemiæ damnati ad bestias, sed diuinitus liberati, gladio percussi sunt. In eadem pariter prouincia passus habetur Eutonomus Episcopus, ex Italia illuc accedens. Tres itidem virgines sorores, Menodora, Metrodora, & Nymphodora, ibidem sub Frontone Præside passæ reperiuntur. Nicææ quoque in Bithynia Cyrilla virgo sub Priscilliano Præside perdifficile certamen subiens, superatis tormentis, victrix coronam accepit. Diomedes medicus ibidem pariter coronatus est.

XIX. MARTYRES IN THRACIA PASSI.

Tunc etiam Byzantij Acacius Centurio admirandum edidit Christianæ constantiæ experimentum. Eleutherius quoque martyr eamdem ciuitatem, fuso in ea sanguine, illustrauit, sicut & Mutius martyr, cuius memoria extitit posteris celeberrima. Hadrianopoli vero Maximus, Theodorus, & Asclepiodotus eadem persecutione insigniter decertantes, martyrij coronam consecuti sunt. Cyzici vero in Hellesponto tunc itidem passi sunt nobilissimi

bilissimi martyres Fausta virgo & Euilasius, alia vero die Sisinnius martyr. Sed & Cleonicus, Eutropius, & Basiliscus eodem tempore necati sunt. Meminisse hic oportuit Agapeti Synadorum Episcopi, de quo hæc habet Suidas[a]: Agapetus Synadorum Episcopus, quem Eusebius Pamphili multum celebrat, mentionem faciens ingentium eius miraculorum, vt sunt translationes montium & fluminum, & mortuorum resuscitationes: quem, dum miles esset, Maximinus occidere voluerit, quod multos eius facta supra modum mirari videret.] hucusque Suidas: sed cum apud Eusebij, quæ extat, historiam, huiusmodi nequaquam legantur, ea accepisse existimamus ex aliquo illorum commentariorum, quos eiusdem auctoris recensetb, nobis autem incomperto.

[a] *Suid. hist. in Agapeto.*

DE AGAPETO EPISC. SYNADORVM.

At nec tacendum de ijs qui in Armenia passi sunt martyres: qui enim Romano Imperio subiacebant, eadem quoque persecutionis procella vexati sunt. Sebaste in primis Acacius presbyter, septemq. mulieres, dirissime excruciati sunt sub Præside Hirenarcho, qui admiratus constantiam martyrum, diuina luce mente perfusus, & ipse credens, vna cum Acacio securi percutitur. Quo etiam tempore ibidem Athenogenes Episcopus, decemq. eius discipuli, idem certamen magna cum gloria obierunt. Sebaste quoque pro Christi fide Eustratius, Auxentius, Eugenius, Mardarius, & Orestes sub Agricolao diuersis locis martyrium consummarunt, quorum res gestæ ab Eusebio monacho scriptæ sunt, & Auracinis traditæ. Cum autem idem auctor in fine ipsorum Actorum hæc habeat: Sanctissimus vero Episcopus Blasius cum sancti accepisset reliquias, easq. cum S. Orestis reliquijs composuisset, omnia impleuit quæ ipsi mandata fuerant in testamento S. Eustratij, &c.] hæc, inquam, cum auctor tradat, constetq. Blasium sub Agricolao Præside in Armenia martyrium consummasse, compellimur dicere, post dictos martyres ipsum coronatum esse martyrio, & tempore Licinij, quo idem Præses Agricolaus, eidem præfectus prouinciæ, complures sanctos martyres necauit, & inter alios quadraginta illos insignes milites Sebastenos, de quibus omnibus suo loco dicturi sumus.

[b] *Suid. in Eusebio Pamphili.*

XX. MINORIS ARMENIAE MARTYRES.

In eadem quoque prouincia Armeniæ Satalis ciuitas insignior reddita est confessione & sanguine gloriosorum militum Orentij, Herois, Pharnacij, Firmini, Firmi, Cyriaci, atque Longini. Melitinæ item Armeniæ vrbe passi tunc sunt Hiero, Nicander, Hesychius, & alij triginta sub Lysia Præside. Sed longe maior ille militum numerus, nempe mille centum & quatuor, qui vna cum Eudoxio, Zenone, & Macario, ingenti gloria ex martyrio comparata, certamen fidei obierunt. Melitinæ itidem in Armenia Polyeuctus, Victor, & Donatus hac eadem persecutione necati sunt nobiles milites, licet alij Cæsareæ eorum certamen contigisse referant. In Actis Andreæ ducis exercitus, quorum meminimus, de Eutychio Polyeucti filio vna cũ alijs multis sub Antiocho Præside passis mentio quoque habetur. In Arabisso autem Cæsarius, qui fuit pater Eudoxij, coronatus est, cuius martyriũ Suidas paucis perstringẽs, ait: Cæsarius sub Maximiano martyrij corona est redimitus, quamuis prius indulsisset voluptatibus: sed priores maculas martyrij sanguine voluit eluere: nam vtroque pede magnis clauis sex transfixo, in ignem est coniectus, & cum statim flammæ admotus expirasset, semiustulatum & integrum cadauer cognati eius in agro quodam, Subelo nomine, condiderunt.] hæc Suidas. Sed quam degener filius eius a parente Eudoxius Arianorum omnium sceleratissimus.

XXI. ALII MARTYRES ARMENI.

In Superiori autem Armenia, cui Tyridates præerat, facta est ingens persecutio in ea Ecclesia, cuius postea Gregorius a Leontio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, de quo plura inferius, ordinatus est Episcopus. Non solum enim Gregorius ipse grauissima ab eodem passus est; sed & Ripsimes vna cum socijs virginibus trigintatribus Deo dicatis pro tuenda castitate & fide, post dira tormenta necatæ sunt, inter quas Caiana aliarum monitrix celebrior prædicatur, quæ adiunctis sibi duabus socijs virginibus, crudelioribus tormentis exagitata, mirificum Christianæ constantiæ specimen edidit: cum Tyridates a numine ob immanem impietatem percussus insania, tandem ope eiusdem Gregorij pristinæ mentis sanitati restitutus, quos ante fuerat persecutus, coluit Christianos, eosq. omnibus officijs prosecutus est: cuius tempore magna facta est in ea regione ad Christianam religionem accessio, ipso etiam Rege ad Christum conuerso; aduersus quem (vt dicemus) Maximinus diutius decertauit.

XXII. MARTYRES MAIORIS ARMENIAE.

Non inficias iuerim Acta illa Gregorij complura habere, quæ haud cunctis arrident in omnibus. Ceterum scimus ea citata esse ab Euthymio[c] accuratissimo auctore, cum ait: Itaque S. etiam Gregorius Magnæ Præsul Armeniæ ante omnes iussit Cruces ligneas quibusdam

[c] *Euthym. in Panopol. par. 3. tit. 20.*

XXIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ACTA GREGORII EPISCOPI IN ARMENIA.

busdam in locis a se collocatas adorari, ad easq. tamquam ad sacra perfugia concurri; A
idq. cum nondum esset Pontifex declaratus, easq. nec absolutione, nec clauo, nec sanguine expiasset.] hæc ipse. est autem locus in Actis ipsius Gregorij his verbis expressus: Itaque accensis lampadibus & cereis transfert capsas martyrum, & earum vnamquamque proprius accipit locus; & diuinus Gregorius signum Dominicæ passionis, venerandam Christi Crucem, statuit in vnaquaque earum. Non autem solum sepulchra fuere ædificata, sed etiam templum, &c.] & paulo post: Martyr igitur Crucem hic quoque statuit, & iubet multitudinem, quæ illic assidue versabatur, & eo ventitabat, prompto & alacri animi studio Deo cultum offerre per adorationem Crucis.] hæc ibi de loco citato ab Euthymio, qui ex ijsdē, vt ait, Armeniorū libris (sic enim vocat Acta Gregorij[b]) hæc rursum citat: Cum enim a dæmonibus ante baptismū agitarentur, decreuerunt ieiunare sexaginta dies. Deinde cum eos esset baptizaturus, triginta dierum ieiunium illis præscripsit, vt in ipsis quoque Armeniorum libris memoriæ proditum est.] hæc Euthymius; quæ quidem in ijsdem Gregorij Actis habentur his verbis expressa: Cum totos ergo triginta dies eis ieiunium imperasset & orationem, ab ipso Rege incipiens, & a Regina, & sorore, & per eos postea qui magistratus gerebant, & per ceteros demum peruadens, baptizat omnes in Euphrate, & reddidit filios lucis & diei. Deinde aliud templum excitat prope Euphratem, & in eo diuina celebrat mysteria; atque, vt par est, sacrificat. Christus quidem ne hic sane obliuiscitur miraculorum. Sed illi quidem baptizabantur in Euphrate, eius autem retinebatur fluentum, & videbatur columna lucis tamquam super basim posita super aquas, simul autem cum ea Crux oriebatur in capite, &c.] B

XXIV.

DE ORDINATIONE GREGORII TESTIMONIVM.

De ordinatione autem eiusdē Gregorij facta ab Episcopo Cæsareæ Cappadociæ Leontio, meminit S. Nicon in epistola ad Enclystium[a], cum redarguit recentiores Armenos, C
dicens: Deinde cum Magnus Gregorius, qui fuit Magnæ Armeniæ Episcopus, cauisset, Armeniæ Episcopum a nullo alio esse ordinandum, quam ab illius temporis Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopo, vt ipse fuerat ordinatus; & horrendæ execrationes & anathema in eos sit intentatum, qui aliter faciunt: hæc quidem illi transgrediuntur, &c.] Fulgebat hoc tempore, totumq. Orientem illustrabat Leontij Episcopi Cæsareæ Cappadociæ nomen insigne: ea de causa Superioris Armeniæ Princeps Gregorium eo misit ordinandum. Extant hactenus litteræ ad Leontium hac de re tunc scriptæ his verbis[b]:

a Extat tom. 1. Biblioth. Sanct.

b Apud Sur. tom. 5. die 30. Septēb.

XXV.

EPISTOLA TYRIDATIS REGIS ARMENIAE.

Profundæ tenebræ, cum aliorum peccatorum, tum impietatis maxime, nos diu operuerunt: hinc factum est, vt nec ad veritatem aspicere, nec communem omnium opificem potuerimus olim intelligere. Cum enim & alium nobis Solem in terra Magnum misisset Gregorium, & sanctas ostendisset virgines, vt per ipsas nos quoque agnosceremus illius D
bonitatem & humanitatē, eos immanissime præ furore puniuimus: & ipsæ quidem miserabiliter (proh dolor!) a nobis interfectæ fuerunt; hic autēm, Dei inuicta confirmatus virtute, sæuitiæ nostræ & insidijs semper superfuit. Verum nec sic quidem abyssus ille miserationum, & infinitum pelagus clementiæ nos despexit pereuntes: sed huius diuini Gregorij doctrina & precibus, & gloriosarum illarum virginum & martyrum interceſſionibus, crassam illam caliginem abstulit a nostris animæ oculis, & ad lucem veritatis deduxit, illiusq. agnitionem & fidem. Eum ergo qui fuit nobis auctor tot bonorum, nostræq. salutis dux certus & dispensator, doctorem & pastorem reliquæ vitæ & virtutis non nos solum elegimus, sed diuina quoque visio talem sententiam e supernis obsignauit: per quam ipsum quoque annuentem ad vestram misimus sanctitatem, vt ab eius manu & lingua ipse consecretur in Pontificatu; & cito nobis, qui grex eius sumus, reddatur.] hactenus eius E
litteræ. sed post hæc rursum Acta:

XXVI.

GREGORIVS ORDINATVR A LEONTIO.

Hac accepta epistola Leontius Magnum Gregorium & legatos accipit honorifice: & cum eum, simul adhibitis alijs qui aderant Episcopis, consecrasset; cum pari humanitate dimittit & honore. Illinc ergo reuersus diuinus Gregorius, quos in prope viam sitis ciuitatibus vidisset dignos qui fierent sacerdotes, & aptos, quorum fidei crederetur verbum doctrinæ, eis ea suasit, quibus erat opus: & illos assumens adduxit in pietate sibi opem laturos, futurosq. sacerdotes ipsius Armeniæ & propinquarum gentium. Cum autem iam ingressus esset fines Armeniæ, nunciatur ei relictum esse quoddam templum Herculis situm super flumen Euphratem, & in eo esse aram, in qua dæmonibus & Herculi fiunt sacra. Cum ergo ad hoc templum venisset, sola oratione (neque enim ei quisquam humanas admouit manus) qui in eo erant dæmonibus machinis omnibus & spectris depugnantibus

A tibus aduersus euersionem, ab ipsis euertit fundamentis, & alterum excitat Domino, quod ei ex aduerso responderet, in eoq. deponit reliquias Præcursoris Baptistæ, & martyris Athenogenis: eæ enim inferebantur. postmodum etiam aram consecrat, & in ea Deo incruenta offert sacrificia, &c.] hæc modo satis de Ecclesia in Maiori Armenia iuxta Euphratem coalescente.

XXVII.

DE RELIQVIIS ATHENOG. MARTYRIS.

Quod autem spectat ad reliquias Athenogenis: fuerat hic Episcopus Sebastenus Minoris Armeniæ ante paucos annos sub hac eadem persecutione Diocletiani martyrio coronatus; cuius mentio facta est: dignum vero est credere, hoc ipso itinere Gregorium Sebaste pertranseuntem, eumdem martyrem veneratum, eiusdem accepisse reliquias, quibus nouam ecclesiam consecrauit. Sic igitur Ecclesia in Maiori Armenia, facto iam Rege Christiano, magnopere est illustrata, propagataq. Christiana religio ad eiusdem successorem
B Arsacē, qui a Iuliano Apostata Christianitatis causa (quod narrat Sozomenus[a]) dire exagitatus, demum a Sapore Rege Persarum per insidias captus, multa passus, interijt[b]. Sed hæc suis locis vberius. At de Tyridate atque Gregorio hæc demum Nicephorus[c]: Sunt qui Gregorium vna cum Tyridate ad Imperatorem Magnum Constantinum venisse tradant; eumq. tam miranda & inopinata audientem, magnopere lætatum esse.] Sed hæc puto accidisse cum Constantinus abijt in Orientem, quando ad eum e remotissimis Orbis partibus (vt tradit Eusebius[d]) legationes venerunt. At de rebus in Armenia gestis tempore huius persecutionis hæc satis.

a Sozom. lib. 6. c. 1.

b Ammian. Marcel. lib. 27.

c Niceph. lib. 8. c. 35. in fine.

d Euseb. lib. 4. c. 7. in Vita Constantini.

XXVIII.

MARTYRES IN MESOPOTAMIA.

Sed nec caruit Mesopotamia, ad Euphratem posita regio, gladio persecutoris: dirissima namque supplicia ibi passos esse Fideles, in primis Eusebij[e] testimonio comprobatur. Sicut enim antiquissima, ita & florentissima erat eius prouinciæ Ecclesia. Palmyra quo-
C que eadem clade vexata est, agentibus hæc Lysimacho Præside, Primo addito illi comite, ac Seleno: cum inter alios martyres Febronia virgo Deo dicata Sibapoli ob innumera perpessionum genera facile princeps enituit; cuius quidem res gestæ fideliſſime scriptis tunc mandatæ sunt a Thomaide sacra virgine diaconissa, tum ex ijs quæ vidit, tum etiam quæ a Lysimacho ad Christum postea conuerso accepit[f]. At de martyribus hoc decennio passis hactenus; sed ex innumeris paucos retulimus, quorum celebrior est memoria, eademq. certa in Ecclesiastica monumenta relata, atque anniuersaria commemoratione tam a Græcis quam a Latinis repeti solita. Porro non omnes qui modo recensiti a nobis sunt, diuersarum prouinciarum martyres, licet sub hac persecutione passi sint, hoc tamen ipso anno necatos esse contendimus; sed libuit nouissimo hoc Diocletiani persecutionis anno nonnullorum martyrum meminisse, qui eadem persecutione martyrio coronati tradun-
D tur, quo tamen potissimum anno id acciderit, ignoratur.

e Euseb. lib. 8. c. 24.

f Apud Metaphr. die 15. Iunij.

XXIX.

PAX REDDITA ECCLESIAE ORIENTALI.

Verum qua occasione hoc ipso anno eadem persecutio conquieuerit; quid ea de re scribat Eusebius[g], audiamus: Eiusmodi (inquit) erant ea mala, quæ toto persecutionis tempore regnarunt; cuius æstus vt octauo anno (Dei iuuante gratia) cœpit paululum deferuescere, sic decimo anno consopitus fuit. Nam cum diuina & cælestis gratia clementem suum & propitium obtutum in nos ostendere dignata esset: tum Imperatores nostri temporis, illos dico per quos iamdudum persecutionis tempestates in nos excitatæ fuissent, sententia sua tamquam miraculo quodam diuino commutata, palinodiam (vt aiunt) cecinerunt: & benignis edictis atque decretis humanissimis de nobis promulgatis, persecutionis ardorem in primis efferuescentem prorsus extinxerunt. Neque quisquam
E mutationis huius causam ad humanum auxilium, aut ad Imperatorum (vt fortasse aliquis dixerit) commiserationem aut clementiam referat (multum sane abest, cum præsertim in dies singulos plures suppliciorum formæ & acerbiores ab initio ad illud vsque tempus contra nos ab illis excogitatæ sint, dum cruciamenta nobis inflicta varijs machinis alias aliter innouare studebant) sed ad Deum re vera, qui tam benigne nobis prospexit, accommodandam: quiq. non modo populo reconciliatus fuit, verum etiam ipsum malorum tamquam architectum, & cladis totius persecutionis præcipuum auctorem insectatus, grauiter exagitauit.

g Euseb. lib. 8. c. 28. & 29.

XXX.

DIVINA VLTIO IN GALERIVM MAXIMIANVM.

Et quamuis ista diuino iudicio & decreto fieri oporteret: tamen, Væ (inquit sacer Dei sermo[h]) per quē scandalum venit. Illum ergo castigatio & pœna cælitus inuecta occupauit, & ex ipsa carne exorsa peruasit ad animum. Ex improuiso enim in illis corporis partibus, quas natura ob verecundiam contexit atque abdidit, nascitur apostema, deinde in interioribus corporis recessibus vlcus purulentum & fistulosum; atque istorum insanabilis morsus

h Matth. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

morsus intima depascebatur viscera, quæ quidem infinita vermium multitudine redundarunt, vnde fœtor letalis & pestifer efflatur: quandoquidem vniuersa corporis moles ex nimia eius, antequam in morbum delaberetur, helluatione & ingluuie in immensam pinguedinem commutata erat; quæ cum putredine contabefacta, intolerabile & horrendum spectaculum ijs, qui appropinquabant, exhibuit. Proinde ex medicis alij, qui exuberantem fœtoris graueolentiam ferre omnino non poterant, fuere eius iussu trucidati: alij tota corporis mole intumescente, & in salutis desperationem delapsa, cum nihil opis afferre valerent, crudeliter interfecti. A

XXXI. RESIPISCIT GALERIVS.

Atqui tyrannus tantis cum miserijs colluctans, tandē sua maleficia in pios homines admissa animo recognoscere cœpit. Mentem igitur recolligens, & tamquam rediens ad se, primum Deo omnium rerum creatori confitetur: deinde suis ad se accersitis, persecutionem contra Christianos sine dilatione sedare & comprimere iubet, lege & decreto Imperatorio ipsos Christianos templa sua exædificare, rem maturare, cōsueta officia in illis facere, preces pro Imperij statu fundere. Statim ergo ipso facto verbis probe consentiente, edicta Imperatoria in singulis ciuitatibus palam diuulgantur, quæ quasi palinodiam & retractationem iniuriarum nobis illatarum complexa sunt in hunc modum [a]: B

[a] Euseb. lib. 8. c. 28.

XXXII. * Maximianus GALER. MAX. EDICTVM PRO CHRISTIANIS. * Constantinus

Imperator Cæsar Galerius Maximinus * Inuictus, Augustus, Pontifex Maximus, Thebaicus Max. Sarmaticus Max. V. Persarum Max. Germanicus Max. Aegyptiacus Max. II. Corporum Max. VI. Armeniorum Max. Medorum Max. Adiabenorum Max. Trib. potest. XX. Dictator XIX. Cos. VIII. Pater patriæ, Procos. & Imperator Cæsar Flauius Valerius Constantius * Pius, Fortunatus, Inuictus, Augustus Pontifex Max. Tribunit. potest. Dictator V. Cos. Pater patriæ, Procos.

Inter cetera, quæ pro communi Reipublicæ vtilitate & commodo statuimus, volebamus iam antea ex veterum legum institutis & publica Romanorum disciplina omnia corrigi, inq. pristinum statum restitui, & prouidentiam ac curam haberi, vt Christiani, qui maiorum suorum sectam & religionem deseruissent, ad rectam eiusdem institutionem reuerterentur. Verum quoniam illi tanta animi insolentia inflati sunt, tantaq. elati arrogantia, vt quæ erant a veteribus decreta (quæ quidem fortasse maiores eorum sanciuerant) nullo modo sequerentur; sed suo quodam instituto, & vt cuique visum erat, sic quisque sibi tum leges promulgare, tum easdem obseruare, tum in varijs locis varios hominum conuentus cogere vellet: Nos propterea edictum illico tulimus, vt ad veterum instituta se transferrent; vnde complures periculo vitæ obiecti, nonnulli grauiter perturbati, varia mortis genera sustinuerunt. C

XXXIII. PAX CONCEDITVR CHRISTIANIS.

Et quoniam non pauci in eadem pertinacia persistebant; & eos nec dijs cælestibus debitum cultum tribuere, neque Christianorum Deo venerationem adhibere videbamus: nos idcirco ad mansuetudinem nostram, & diuturnam clementiæ nostræ consuetudinem, qua veniam omnibus hominibus impertire solebamus, oculos conuertentes; libentissime istud concessimus, vt homines denuo se libere Christianos profiteantur; vt ædes, in quibus conuenire solent, resarciant: sic tamen, vt nihil contra publicam Romanorum disciplinam moliantur. Per alias item litteras Iudicibus significabimus, quid ipsos obseruare oporteat. Vnde Christiani hac indulgentia a nobis concessa deuincti, debent Deo suo obnixe supplicare pro nostra, pro Reipublicæ, pro sua ipsorum salute; vt quouis modo cum publicus rerum status integer & incolumis retineatur, tum ipsi in suis familijs absque cura & solicitudine vitam traducere queant.] hucusque Galerij edictum. D

XXXIV. ERRORES ILLAPSI IN EDICTVM.

Sed in eo primum deprauatum est, quod in inscriptione sui Maximinum habeat pro Maximiano: dictum namque fuisse Galerium Maximianum, non Maximinum, ex mille propemodum antiquis inscriptionibus constat, quod & superius demonstrauimus. Rursum vero mendum irrepsit, vt loco Constantini positus legatur Constantius, quem ante quinque annos ex hac vita decessisse, certum est. Apparet igitur tum ex Consulatu octauo Galerij, tum etiam ex Tribunitia potestate vicies iterata (tot enim fluxerunt anni ex quo creatus est Cæsar, potestasq. Tribunitia eidem collata fuit) in superiori posita inscriptione, hoc ipso anno eiusmodi edictum fuisse ab eodem Galerio promulgatum, quo item anno mortuus est, vt idem Eusebius mox indicat, dicens: E

XXXV. GALERII MAXIMIANI OBITVS.

Quin ille ipse, qui huius edicti auctor fuit, non longo tempore post huiusmodi confessionem habitam e vita migrauit, doloribus, quibus oppressus erat, liberatus. Istum etiam fertur primū præcipuumq. calamitatis, quæ Christianis in persecutione contigerat, auctorem extitisse,

A extitisse, & iampridem ante tumultum a ceteris Imperatoribus concitatum, Christianos, cum qui in militia versabantur, tum primum omnium qui in ipsius familia degebant, vi ex fide auertere conatum; & illos ex dignitatis militaris gradu, in quo locabantur, deiecisse, hos autem maximā contumelia & dedecore affecisse: iam vero alijs intulisse mortem; ad extremum ceteros Imperatores, qui erant cū ipso in illa honoris amplitudine coniuncti, ad omnes Christianos persequendos commouisse.] hæc Eusebius, qui Diocletiani & Maximiani exitum miserabilem refert: sed de his suis locis opportunius, quibus ea contigerunt.

Quæ vero post hæc secuta sint, idem declarat his verbis [a]: Hæc palinodia, siue retractatio, auctoritate Imperatorum Galerij Maximiani & Constantini, quos supra posuimus, edita, passim in omnibus Asiæ partibus, inq. singulis eiusdem prouincijs diuulgata fuit. Qua re in hunc modum confecta, Iouius Maximinus in hunc modum in Oriente tyrannidem B exercens, sceleratissimus ille quidem, maximeq. impius (si quisquam alius) & pietatis in Deum rerum omnium satorem hostis acerrimus, cum litteræ, quibus hæc retractatio continebatur, neutiquam ipsi arriderent, pro mandato, quod scripto in illis erat enunciatum, verbis solum magistratibus ipsius Imperio subiectis mandat, vt persecutionis bellum contra nos excitatum remittant. Nam cum ei non integrum esset, eorum iudicio, qui priores Imperij partes tenebant, aliter refragari; decretum retractationis omnibus propositum in obscuro collocare, & aliqua ex parte supprimere molitur: totoq. animo connitens, ne Imperij partibus sub ipsius ditionem subiectis in apertum proferretur; magistratibus ei obsequentibus, edicto non scripto mandat, vt persecutionem contra nos excitatam relaxent. His litteris se ipsi mutuo de mandato certiores faciunt. Nam Sabinus, qui summus prouinciarum Præfectus, & maximo in honore apud Imperatores fuit, Maximini sententiam ac voluntatem prouinciarum Præsidibus per epistolam Latinis litteris scriptam signi- C ficat in hunc modum:

[a] Euseb. lib. 9. c. 1.

XXXVI. MAXIMINVS QVALIS.

XXXVII. SABINI PRAEFECTI EPISTOLA PRO CHRISTIANIS.

Diuina Imperatorum DD. nostrorum sanctissimorum maiestas incredibili ac singulari studio inflammata, omnium hominum mentes ad sanctam rectamq. viuendi viam traducere iampridem decreuerat, quo hi qui religionis institutionem & consuetudinem a Romanorum more alienam sequi videbantur, deinceps iustos debitosq. cultus dijs immortalibus impertirent. Verum quorumdam pertinacia & peruersa voluntas eo temeritatis processit, vti neque recta mandati præscriptione a proprio instituto recedere voluerint, neque supplicium ipsis inflictum eos vlla ex parte potuerit perterrere. Quare quoniam accidit, vt nonnulli ea de causa se in graue periculum coniecerint; diuina dominorum nostrorum potentissimorum Impp. celsitudo propter eximiam suæ insignis pietatis præstantiam, alie- D num a diuinissima ipsorum voluntate ac proposito statuens, vt homines huiusmodi de causa in discrimen veniant; præcepit, vt ipse ad tuam prudentiā litteras exararem, vt, si Christianorum quisquam religionem suæ gentis sequi & obseruare comperiatur, illum molestia & periculo ipsi intentato eximas, & neminem eiusmodi de causa pœna mulctandum statuas: præsertim cum longa temporis progressione satis explorate cognitum & perspectum sit, illos nullo modo, nullaq. ratione persuaderi posse, vt ab eiusmodi contumacia aliquando desciscant. Quocirca tua perspicax solertia ad Curatores, Præfectos præsidiorum, & Præpositos cuiusque ciuitatis & pagi, litteras scribere debet, vt intelligant se debere sedulo præcauere, ne extra cancellos huius edicti egrediantur.] hucusque Sabini litteræ. Sed pergit Eusebius:

XXXVIII. CHRISTIANI LIBERI DIMISSI.

Ob hanc causam, hi qui in singulis prouincijs præerant, sententiam eorum, quæ ad ipsos E scripta erant, in primis veram arbitrati, Curatoribus, Præfectis præsidiorum, & Præpositis in singulis agris constitutis, Imperatoris voluntatem per litteras palam fecerunt. Neque ista scriptis solum commode processerunt, sed rebus ipsis etiam multo magis: nam hæc, perinde ac si ab Imperatore imperata fuissent, re vera ad exitum perduxerunt; & tam hos quos carceribus inclusos propter fidei in Deum professionem tenebant, quam illos quos cruciatus causa ad metalla condemnauerant, in apertum educentes, liberos dimiserunt: hoc enim re ipsa Imperatori visum esse, suspicati sunt, sed falso quidem.

XXXIX. PACE REDDITA FLORET ECCLESIA.

Istis igitur rebus hoc modo constitutis, derepente ab omnibus ciuitatibus Christianorum conuentus frequentes in vnum coalescentes, & crebros congressus, qui inter istos de more in ritibus suis obeundis fieri solent, tamquam lumen quoddam post tenebras & noctem opacam effulgens, cernere licuit. Vnde tota infidelium Gentium multitudo non parum obstupefacta, cum incredibilem tantæ mutationis rationē admirando, tum propterea

Universidad de Deusto
Biblioteca

solum Christianorum Deum, verum & magnum Deum esse, voce contenta exclamando. A
Ex nostris autem illi, qui persecutionis certamen fideliter & magno animo obijssent, præ
ceteris omnibus permagnam animis lætitiam denuo perceperunt. At qui fide ægri & in-
firmi fuissent, & iam propterea conscientias haberent quasi tempestate iactatas, libenter
remedium sibi inuenire maturarunt; & ijs, qui erant robusti in fide, supplicare, eorum dex-
teram salutarem sibi porrigi, expoſcere; & Deum ipsis propitium fore, obtestari cœperunt.
Deinde generosi & magnanimi pietatis athletæ, metallorum afflictatione liberati, ad suam
patriam redierunt, hilariq. & læto aspectu per quamque ciuitatem profecti sunt, & gaudio
pene inexplicabili, animorumq. alacritate, quæ nulla oratione explicari poterit, comple-
ti. Ingentes igitur hominum cateruæ per medias vias ac publicas plateas transeuntes,
hymnis & psalmis Deum laudauere, sicq. itineris sui deouorauere molestias. Atque illos,
qui vt captiui supplicio crudelissimo paulo ante excruciati fuissent & patria sua eiecti, læ- B
to atque hilari vultu se ad suos proprios lares recipientes vidisses: vsque eo, vti etiam illi
qui nos neci dare magnopere expetiuissent, vbi hanc mutationem adeo mirandum in mo-
dum factam conspexerunt, nobiscum vna de rerum euentis nonnihil lætari viderentur.]
hucusque Eusebius. Quæ autem Maximinus rursum aduersus Christianos statuerit, paulo
inferius dicemus.

XL. EVSEBII PAPAE OBITVS.

Hoc eodem anno, vigesimasexta Septembris, moritur Eusebius Papa (ipsa enim quoque
die natalis eius adscriptus habetur in tabulis Ecclesiasticis) cum sedisset annos duos, men-
ses septem, dies sexdecim: cum alioqui sciamus in Eusebij Chronico septem tantum men-
ses Eusebio tribui: rursus vero nimis discrepans ab his tempus reperitur adscriptum in ta-
bulis Ecclesiasticis, nimirum annorum sex, mensis vnius, & dierum trium: sed in his ma-
gis placuit sequi Indicem Cresconianum, in quo Eusebij sedes duorum annorum, mensis C
vnius, & dierum vigintiquinque spatio notata habetur. Verum quod ad numerum men-
sium & dierum attinet; habita consideratione exordij sedis eius, cœptæ (vt dictum est)
quinta Februarij, vsque ad vigesimamsextam Septembris, qua in Ecclesia agitur ipsius
dies natalis; cum sic, vt diximus, oportuit definisse. His accedit, quod cum in libro de
Romanis Pontificibus mendose legatur, eum sedisse a Consulatu Maximini nono (cum
nullus in Fastis adscriptus sit, nec adscribi potuerit Consulatus Maximini nonus, cuius
nec vnius quidem memoria est Consulatus) de vltimo Consulatu Galerij Maximiani,
qui in hunc annum incidit, esse intelligendum putamus; licet nec dicendus sit nonus,
sed octauus: neque est quod ad Consulatum nonum Maximiani Herculij referri possit,
quo adscriptus est annus Domini trecentesimus septimus: nam eo tempore Marcellum
sedisse, exploratissimum est; quem propagasse sedem vsque ad annum notatum, post D
eiusdem Consulatum, qui est trecentesimus nonus, eiusdem quoque libri auctoritate te-
statum habetur.

XLI. DE CRVCIS INVENTIONE, AN EVSEBIO PAPA.

Quod pertinet ad res ab eo gestas; obscura plane, inopia scriptorum, vel scriptarum re-
rum iactura, eius memoria est. Sed quæ in eodem commentariolo de Romanis Pontifici-
bus de eo scripta habentur, hic prodimus, scilicet: Huius tempore Crux Domini nostri Ie-
su Christi quinto Nonas Maij inuenta est: baptizatus quoque Iudas, post Quiriacus voca-
tus, Crucis inuentor.] hæc de inuentione Crucis ibi: quibus scimus quamplurimos aduer-
sari, & in eam pedibus ire sententiam, vt id factum sit, postquam celebratum est Nicænum
Concilium, cum Constantinus vna cum matre ageret in Oriente. Certe quidem refraga-
tur his vehementer, quod ex Eusebio [a] certum illud affirmatur, Helenam post Constanti-
num Christianam religionem amplexatam esse: quamobrem si hoc tempore Eusebij Papæ E
nec Constantinus Christianus erat, quomodo Helena & ipsa deorum cultrix potuit inue-
niendæ Crucis Christi adeo studiosa fuisse atque solicita? At de Crucis inuentione suo
loco agendum inferius.

[a] Euseb. lib. 3. c. 46.

XLII.

Sed de Eusebio rursum in eodem libro hæc scripta habentur: Hic fecit ordinationem
vnam mense Decembris, presbyteros tredecim, diaconos tres, Episcopos per loca qua-
tuordecim. Sepultus est in cœmeterio Callisti, via Appia, quarto Nonas * Octobris,
& cessauit Episcopatus eius dies septem.] hæc ibi. De eodem quoque Eusebio Papa scri-
ptum legitur in Actis sancti Eusebij illustris nominis Episcopi Vercellensis, hoc tempore
e Sardinia insula ad ipsum venisse Restitutam nobilem feminam Christianam viduam,
secumq. duxisse filium, & Eusebio Papæ tradidisse; quem idem Pontifex egregie fide
Christiana imbutum baptizauit, suoq. nomine nuncupauit, atque Eusebium nominauit;

* Kalendas

dignum

A dignum plane tanti Pontificis germen, quo fides Catholica in Oriente propemodum ex-
tincta cœpit lætiori propagine reuiuiscere. sed de eo pluribus suo loco. At de Eusebio
Papa satis, quem Theodoretus [a] non agnouit, sicut nec Marcellum: nam Melchiadem suc-
cessisse Marcellino affirmat. Verum non nostrates modo, sed etiam transmarini vtrumque
nouerunt, vt Optatus Mileuitanus [b], & S. Augustinus [c], alijq. recentiores omnes.

[a] Theod. lib. 1. c. 3. [b] Optat. Mileuit. contra Parmen. lib. 2. [c] Aug. epist. 165.

Cum igitur (vt dictum est) post obitum Eusebij diebus septem Episcopatus cessasset, XLIII.
tertia die Octobris sedere cœpit Melchiades *. Quod vero in libro de Romanis Pontifici-
bus hæc tradantur de Melchiade: Fuit natione Afer, sedit annos tres, menses septem, dies
octo Consulatu Maximini nono vsque ad Maxentium secundo Consulem, qui fuit mense
Septembris, Volusiano & Ruffino Coss.] omnia plane inuersa esse constat: nam nihil com-
mune habet Maxentij Consulatus secundus cum Consulatu Volusiani atque Ruffini, qui
B biennio post occisum Maxentium contigit. Quamobrem nulla prorsus spes restituendi lo-
ci omni ex parte corrupti esse potest. Iam vero ad ea, quæ huius anni reliqua sunt Maxi-
mini Imperatoris, orationem reuocemus.

* Miltiades Melciades MELCHIADES PAPA.

Eodem namque anno, cum necdum menses sex a reddita pace Ecclesiæ præterlapsi es- XLIV.
sent, Maximinus Imperator, qui vna cum Licinio Orientale regebat Imperium, eam con- MAXIMINVS IMP. PERSEQVITVR ECCLESIAM.
trarijs edictis in Christianos editis, alijsq. nouis ad Christianam fidem penitus conuellen-
dam excogitatis, penitus abstulit, bellumq. immane restituit. Hæc autem quomodo se
habuerint, Eusebius his verbis enarrat [d]: Verum tyrannus, quem partes versus Orien-
tem regere diximus, quia probitatis osor fuit maximus, & omnium bonorum insidiator,
ista amplius ferre non potuit, neque ad sex menses integros ita cum rebus nostris agi pas-
sus est. Nam quæcumque ad pacis & tranquillitatis nostræ euersionem facere videbantur,
C omnibus (vt dicitur) opibus, viribusq. machinatus, primum occasione arrepta, nos con-
uentu, qui in cœmeterijs a nobis fieri solet, interdicere conatur: deinde per nefarios quos-
dam & perditos viros ipse, quo suo animo satisfaceret, legationem mittit, ciues Antiochiæ
hortaturus, vt illi tum ab ipso maximi beneficij loco flagitarent, vti nullus Christianus
ipsorum patriam incolere permitteretur, tum alios etiam ad idem præstandum impelle-
rent. Quarum rerum omnium gerendarum dux fuit & princeps Theotecnus, in ipsa An-
tiochia natus, & eiusdem ciuitatis Curator, vir crudelis, vafer, improbus, & a sua appel-
latione maxime alienus.

[d] Euseb. lib. 9. c. 2.

Hic igitur postquam nos grauiter oppugnauerat, & omnibus modis nostros tamquam XLV.
impios quosdam fures celeriter ex latebris eruerat, & omnia ad calumniam nobis & cri- FALSA MIRACVLA EDITA.
minationem inferendam molitus erat, & mortis auctor ac causa infinitis prope extiterat:
D tandem idolum & simulacrum quoddam Iouis φιλίου, id est, qui amicitijs contrahendis
præest, erigit; inq. eo magicis præstigijs falsa edit miracula, & ad eius cultum nefaria
mysteria, initiationes impuras, & sceleſtas expiationes excogitat: efficitq. vt oracu-
lorum præstigiæ, quibus ea quæ instituebat absoluit, ad aures Imperatoris peruenî-
rent. Quinetiam quo assentatione & blanditijs in Imperatoris animum influeret, dæ-
monem contra Christianos excitat: asseritq. Deum præcepisse, vt illos tamquam ipsi
infestos, ex vrbe, agrisque penitus expellere properarent.] hucusque Eusebius. At
quod ad miracula spectat: affectare simulata miracula Gentiles consueuisse, quæ dicta
sunt in Vespasiano, atque etiam in obitu Hadriani, necnon temporibus Antonini, satis
aperte demonstrant.

Sed ad conatus Maximini contra Christianos redeamus. Cum igitur (inquit Eu- XLVI.
E sebius [e]) Theotecnus primus hæc ex sententia gessisset, ceteri omnes magistratus, qui RVRSVM PERSECVTIO.
ciuitates Maximini Imperio subditas incolebant, simile suffragium contra Christia- [e] Euseb. lib. 9. c. 3. 4. 5.
nos ferre instituerunt. Vbi etiam Præfecti prouinciarum hoc Imperatori pergratum
esse perspiciebant, idemq. ipsum subiectis suis transigendum suggesserant, & tyrannus
ipse per rescripta eorum sententijs & decretis libentissime assensus erat: persecutionis
flamma contra nos deintegro incenditur. Statuarum igitur & simulacrorum sacerdo-
tes, Pontifices etiam viri in Reipublicæ negotijs obeundis eximij, & in omni minister-
ij genere ad deos spectantis præstabiles, & in quibus incredibile studium insîde-
bat obsequij idolis præstandi, in singulis ciuitatibus a Maximino creantur. Nam ab-
surda Imperatoris superstitio (vt breui comprehendam) tum magistratus, tum priua-
tos omnes omnia contra nos moliri, quo illi gratificari possent, induxit: quippe pro
beneficijs, quæ ab illo se assecuturos sperabant, se illi, si mortem nobis inferrent,

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliaq. noua & inaudita scelera aduersus nos ederent, maxime gratificaturos putarunt. A

XLVII. PROBROSA PILATI NOMINE ACTA SUPPOSITA.

Pilati præterea & Saluatoris nostri rerum gestarum tamquam commentarios quosdam omni blasphemia & conuicio contra Christum refertos confinxerunt: quos de sententia Imperatoris in totum regnum, quod eius ditioni parebat, mittunt; perq. litteras iubent, vt in quibusque locis, agris, & ciuitatibus hi palam omnibus exponerentur, & ludimagistri pro alijs disciplinis pueros in hisce sedulo exercerent, hosq. illis memoriæ mandandos traderent. Quibus hunc in modum confectis, alius dux exercituum apud Damascum Phœniciæ mulierculas quasdam infames impurasq. e medio foro arripit; illisq. adeo grauia se tormenta inflicturum interminatur, vti eas asseueranter dicere cogat, cum quod olim fuissent Christianæ, tum quod nefandi sceleris cum Christianis consciæ extitissent, tum quod in suis ipsorum templis, quæ Græci Dominica vocant, res obscœnas & libidinosas gessissent, & alia etiam, quæ eas in nostræ religionis reprehensionem & ignominiam falso effutire voluit: quarum voces in commentarios relatas, Imperatori etiam ostendendas curauit; cuius iussu in singulis vrbibus locisq. hæc scripta diuulgantur. Verum dux iste, non longo temporis interuallo interposito, sibi ipsi manus graues inferens, debitum suæ improbitatis supplicium luit.] B

XLVIII. ADDITAMENTVM AD EVSEBIVM.

Post hæc sequitur narratio de martyrio Siluani Emesæ Episcopi, Petri Episcopi Alexandrini, & Luciani presbyteri Antiocheni: quæ quidem alterius potius auctoris, quam Eusebij esse putamus; nisi velimus eum sibi ipsi esse contrarium, & turpiter hallucinatum; cum (vt dictum est) tam asseueranter ante testetur, Petrum Alexandrinum nono persecutionis anno sub Diocletiano excitatæ passum esse, duodecimq. tantum annos sedisse, eorumq. tres ante persecutionem in pace transegisse. Quod si dixerimus ipsum sub Maximino hoc anno esse necatum, ipsum sibi in omnibus aduersantem constituemus. Cum igitur C tum Eusebius (vt dictum est) tum Acta eius, ante hæc tempora, nempe sub Maximiano, esse passum, & post eum, Lucianum subijsse martyrium, itidem Eusebius, Actaq. ipsius, & Athanasius [a] affirment: cesset omnis dubitatio de tempore martyrij Petri & Luciani, quos suo loco nos secundum exactam rationem temporis collocauimus. Nequaquā enim progressam esse vsque ad sanguinem restituram eiusmodi per Maximinum in Christianos persecutionem, ex eius priore edicto pro Christianis tempore Constantini dato, cuius litteras ad Sabinum Eusebius [b] recitat, plane declaratur.

[a] Athanas. in Synopsi in fine.

[b] Euseb. lib. 9. c. 8.

XLIX. Porro quæ hic veluti ab Eusebio ponuntur de illorum martyrio, alterius potius esse additamentum, inde magis persuademur; dum quæ post illa narrata sequuntur, ijs quæ superius dixerat de Actis Pilati confictis, magis aptari videntur, quam importunæ adiectæ de martyribus narrationi. nam sequitur [c]: In medijs porro ciuitatibus (quod numquam alias contigerat) cum vrbis cuiusque in nos decreta, tum ipsius Imperatoris præterea re- D

[c] Euseb. lib. 9. c. 6.

PVERI ODIO CONTRA CHRISTVM IMBVVNTVR.

scripta in columellas æneas incisa eriguntur. Pueri quoque in ludis litterarijs Iesum & Pilatum, commentarioso. ad Christi contumeliam confictos, in ore & sermone quotidie habuerunt. Atque hoc loco mihi necessarium videtur, illud ipsum Maximini rescriptum in columellis æneis palam propositum citare, quo pariter & insolens ac superba viri impietatis odijq. in Deum peruicacia, & diuina vltio, quæ eum breui post insectabatur, quæq. ob nequitiæ odium, quo tenetur, & ad impios puniendos assidue & vigilanter incumbit, manifesto appareat: qua quidem impulsus, non longo tempore post contraria de nobis consilia inijt, & legis scriptis sanciuit eadem, stabiliuitque. Sed primum rescriptum totidem verbis explicatum ad hunc modum se habet:

L. Exemplar rescripti Maximini ad ciuitatum decreta contra nos sancita respondentis ex E columna ærea Tyri descripti.

MAXIMINI IN CHRISTIANOS RESCRIPTVM.

Quoniam omnis erroris caligo, & tamquam nebula, quæ quidem antehac hominum non tantum impietate imbutorum, quam insciti a misere cæcutientium sensus pernicioſis ignorationis tenebris inuolutos obsederat, penitus discussa est & dissipata: imbecilla humanæ mentis vis iam tandem facile perspicere potest, se benigna deorum immortalium prouidentia solum & gubernatam esse, & corroboratam. Atque res est dictu prope incredibilis, quam gratum, quam iucundum & acceptum nobis fuerit, quod tam insigne & clarum vestri pij erga deos instituti specimen ediderit. Quinetiam ante hoc tempus nemini obscurum erat, qua obseruantia, quo cultu erga deos immortales vti consueueritis: quibus vestra fides non nudis solum & inanibus verbis, sed continuis & admirabilibus rebus gestis satis cognita est & perspecta. Quapropter vestra ciuitas merito

quidem

A quidem & optimo iure, deorum immortalium sedes & domicilium nuncupetur: multis enim exemplis liquet, eam deorum cælestium præsentia perpetuo floruisse.

Ecce ergo vestra ciuitas, omnibus illis rebus, quæ ad eius commodum interesse videbantur, neglectis; & petitionibus, quibus pro suo ipsius statu vti solebat, penitus omissis; quando denuo execrabilis Christianismi inanitatis professores ac duces, velut incendium consopitum illud quidem, spretum tamen (quod facibus reuiuiscentibus maximas flammas & ardores rursus ex se fundit) incipere longius serpere senserat; protinus absque mora ad nostram religiosam maiestatem, tamquam ad cuiusque cultus & pietatis magistram ac patronam confugit, & ab ea remedium & auxilium supplex efflagitauit. Quam quidem salutarem cogitationem, propter constantem in vestra religione tuenda fidem, deos animis vestris iniecisse, perspicuum est. Ille namque, ille inquam, altissimus & maximus Iup- B piter, qui vestræ vrbis splendori & amplitudini præsidet, qui vestros deos patrios, vxores, liberos, lares, & domos ab omni pestifera ac letali internecione liberat, in vestris mentibus hoc salutare consilium inseuit; aperteq. ostendit, indicauitque, quam eximium, quam magnificum, quam salubre sit, debita cum veneratione deorum immortalium religioni & sacrosancto cultui diligenter attendere. LI. DE DIIS FALSA PRAEDICATIO.

Quis enim tam amens, tamq. ab omni ratione alienus reperiri poterit, qui non animaduertat, clementi deorum in homines studio factum esse, vt neque terra semina sibi mandata cum fœnore reddere deneget, neque agricolarum spem inani expectatione fallat: neque rursus impius Mars tam horridus absque impedimento in terra vigeat & roboretur: neque æquabili cæli temperatione perturbata, corpora peste infecta, ægraq. celeriter ad mortem rapiantur: neque mare rigidis immoderatorum ventorum flatibus agitatum C turgescat: neque repentinæ procellæ & abruptæ naufragam & periculosam tempestatem excitent: neque terra præterea, quæ est omnium nutrix & parens, ab imis quasi visceribus graui cum trepidatione dehiscat: neque montes, eius radicibus nixi, ingenti hiatu patefacto deglutiantur? Quæ quidem mala omnia, hisq. multo grauiora, nemo est qui ignoret ante hoc tempus sæpenumero obtigisse. Atque ista vniuersa acciderunt ob perniciosum illum & vanum errorem hominum nequam & improborum, Christianorum videlicet errorem: qui quidem cum in eorum animos illaberetur, vniuersum prope dixerim Orbem terrarum confusione quadam oppressit.] LII.

Hæc cum his litteris exprimat Maximinus, apertissime declarantur quæ Patres suis aduersus Gentes scriptis Apologijs validissime refellere conati sunt, nimirum consueuisse Gentiles non tantum cuncta beneficia cælitus impertiri solita, dijs accepta ferre, sed mala D omnia, quæ ex quacumque occasione in Orbem essent illata, Christianis adscribere; quorum causa illiberaliter atque crudeliter pariter eos, vt Orbis faces, pœnis afficere, supplicijs exagitare, varijs horrendisq. mortis generibus subijcere non cessabant. Sed ad litteras Imperatoris redeamus, quibus (inquit Eusebius) idem hæc paulo post subdit: LIII. CHRISTIANIS MALA OMNIA ADSCRIBI SOLITA.

Conuertant iam oculos ad camporum planiciem longe lateq. patentem; considerent lætas florentesq. segetes spicarū vbertate redundantes: prata intueantur propter fœcundos & moderatos imbres herbis & floribus splendescentia: aeris temperationem animaduertant, quam æquabilis & quam amœna sit. De reliquo omnes perfundantur lætitia, quod per vestram religionem, sacras victimas, & honorem dijs adhibitum, vis & impetus potentissimi robustissimiq. Martis placatus sit, & propterea placidissima pace constanter & E cum securitate ac quiete sese oblectent. Et quicumque cæco illo Christianismi errore, & tamquam itinere deuio decedentes, ad rectam & præclaram mentem redierunt, multo magis lætentur animo, perinde ac si ex tempestate improuisa aut morbo graui erepti fuerint; & in posterum iucundissimis vitæ commodis cum voluptate fruantur. LIV. AMPLIFICATIO IN DEORVM LAVDEM.

Quod si qui ex illis sint, qui in detestabili illa inanitate & insciti a obstinate persistant, longo locorum interuallo a vestra vrbe & agris eam vndique ambientibus (sicuti a nobis postulastis) segregati, in exilium eijciantur: vt vestra ciuitas, secundum consentaneam vestri studij in hac causa positi rationem, ita omni erroris labe & impietate liberata, cum debito cultu, sicut in eius voluntate naturaliter insitum est, augustæ deorum immortalium venerationi & obsequio se totam tradat. Vt igitur intelligatis, quam grata nobis fuerit vestra in hac re petitio: animus noster, qui est ad gratificandum paratissimus, absque decretis, absque postulatione, vestris religiosis mentibus liberam cuiuscumque beneficij & magnifici muneris pro isto vestro diuino proposito petendi facit potestatem. Iam ergo hoc LV. EXPELLI IVBENTVR CHRISTIANI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

petite, vt sitis voti compotes: nam absque mora ipsum consequemini. Quod quidem vestræ ciuitati donatum, cum vestræ singularis in deos immortales pietatis & religionis in perpetuum perhibebit testimonium; tum satis perspicue vestris filijs & posteritati declarabit, vos, huius vestri pij instituti causa, digna præmia a nostra benignitate consecutos.] sunt hæ Maximini litteræ ad Tyrios. Sed prosequitur Eusebius institutam narrationem:

LVI. DIVINA VLTIO MENDACIA ARGVIT. *a Matth. 24.*

Hæc igitur in columellis & tabulis incisa contra nos in singulis prouincijs diuulgata fuerunt: quæ sane omnem aditum ad bene sperandum nobis (quantum in hominum situm erat potestate) penitus intercludebant: adeo vt, secundum illud diuinum Christi oraculum [a], etiam electi, si fieri potuisset, his de rebus offendiculo impegissent. Verum quamquam auxilij expectatio, quæ in multorum animis insederat, pene sublata erat & extincta: tamen prope ex inopinato inter vias, dum ministri huius edicti contra nos promulgati iter in nonnullis regionibus faciebant, Deus, qui est Ecclesiæ suæ constans propugnator, arrogante tyranni contra nos ostentatione pene refrenata & compressa, suum cæleste præsidium nobis benignus præstitit. Imbres igitur & pluuia, quæ hiberno tempore fieri consueuerunt, solitam suam terræ irrigandæ consuetudinem intermiserunt. Vnde fames præter omnium expectationem passim grassari, & pestis deinceps oberrare cœpit; morbi etiam cuiusdam noui & peregrini (exulceratio quædam, quæ æstus & feruoris proprio nomine anthrax, id est, carbunculus, appellatur) grauis & violenta impressio: qui per vniuersum corpus pererrans, mortifera his, qui eo perturbabantur, iniecit pericula. Quinetiam quoniam in oculis potissimum eius insidebat cruciatus, infinitos fere viros cum coniugibus & liberis cæcos reddidit.

LVII. BELLVM CONTRA ARMENOS.

Ijsdem temporibus bellum a tyranno contra Armenios concitatur, viros iam vsque ab antiquis sæculis cum Romanis amicitia & societate coniunctos: quos quidem, quoniam Christiani erant, & veram in Deum pietatem magno studio & diligentia colebant, iste Deo infestus tyrannus ad hostias idolis & dæmonibus immolandas cogere conatus, inimicos pro amicis, & hostes pro socijs effecit. Ista cum repente omnia in idem tempus concurrerent, arrogantem audaciam, & temerariam contra Deum iactationem tyranni, qui obseruantiæ suæ in idola collatæ, & obsidionis contra nos susceptæ causa, nec famem, nec pestem, nec bellum denique suis temporibus accidisse, fuisset insolenter gloriatus, perspicue coarguerunt.] hucusque Eusebius: quæ quidem hoc anno cœpta mala, sequenti quoque infelicius grassata sunt, atque nouis insuper adaucta cladibus, vt suo loco dicturi sumus. Rerum igitur hoc anno in Oriente gestarum narrationis hic finis esto: quo persecutio sub Diocletiano excitata, cum ad decennium producta esset, desijt: (decennij enim tempus tantum attigit, non absoluit, adeo vt Theodoretus [b] & alij sint qui numerent annos tantum nouem eius persecutionis, absolutos videlicet:) quo item Ecclesiæ Orientali concessa pace per Galerium Maximianum; eo vita functo post sex menses, hoc eodem anno per Maximinum bellum in Christianos renouatum est: sed quomodo cito extinctum fuerit, sequentis anni historia plenius declarabit. Quid autem Romæ hoc ipso anno contigerit, cum Maxentius diram tyrannidem exerceret, & Melchiades Romanæ Ecclesiæ præesset, atque Tarquinius Perpenna Præfecturam Vrbanam gereret, dicendum est.

b Theodor. lib. 5. c. 38.

LVIII. TIMOTHEVS ROMAE PASSVS.

Ipsorum Siluestri Papæ Actorum exordio, Timothei Antiocheni narratur ea occasione martyrium, quod Siluester eum hospitio accipiens, atque pro illo defensionem suscipiens, Christum confessus sit. Accidit namque, vt Timotheus Antiochia Romam veniens, apud Siluestrum manens, cuius æstuabat ardore, Christi fidem publice prædicaret: quamobrem Gentilium prouocauit inuidiam: qui eum apprehendentes, Tarquinio Perpennæ Vrbi Præfecto, vt impietatis reum, Romanorum legibus puniendum tradiderunt. a quo diu tormentis affligitus, & longo carcere maceratus, tandem capitali supplicio affectus, martyrio coronatur: cuius corpus clam a Siluestro subreptum, atque domum suam allatum est; illucq. accedente Melchiade Papa, solitis exhiberi sanctis martyribus officijs ab eodem collatis, inter martyres receptus est, atque tabulis Ecclesiasticis eius natalis dies, celebritate annua repetendus, adscriptus fuit. Sepultum vero post hæc fuit corpus ipsius a Theodora matrona in horto suo, non longe a Pauli Apostoli sepulchro, via Ostiensi, in cuius basilica postea fuit honestissime collocatum.

LIX.

Pergunt Acta, post Timothei martyrium, narrare Siluestri confessionem & carcerem, e quo liberatus est, abrepto improuisa morte eodem Præfecto Vrbi Tarquinio Perpenna; sed

sed fusius hæc ibi scripta habentur. Cum vero subditur in ijsdem, eodem tempore ipsum Siluestrum, postquam præclarum consummatæ virtutis in Christi nominis confessione edidisset exemplum, a Melchiade fuisse S.R.E. diaconum ordinatum: falsum plane esse redarguitur ex ijs quæ S. Augustinus [a] scribit contra Petilianum, vbi inter alios Siluester Marcellini Papæ presbyter nominatur. Vides igitur ex ijs Acta Siluestri non in omnibus sibi constare, sed aliqua eis superaddita, quibus cetera, licet vera sint, fide vacillent. Habebimus in illis recensendis delectum; explosoq. in primis falso Eusebij Cæsarienſis titulo, quo ea in plerisque codicibus inscripta inuenimus, cetera quæ sint vera, quæ spuria, vel dubia, magno adhibito veritatis examine, disquiremus.

NVTANT ACTA SILVESTRI.

a Augustl. contra Petil. de Vnic. baptism. c. 16.

Sed quid tandem accidit de Timotheo martyre? cum enim tempore Constantini Imperatoris passum esse constet, perperam in codice scripto legimus, in persecutione eiusdem Constantini subijsse martyrium. At licet aliquando Constantinus breui temporis spatio a Christianitate visus sit alienus; id tamen longe post hæc tempora accidit, vt suo loco dicemus. Timothei vero martyrium contigit sub Melchiade, hoc anno, dum Præfecturam Perpenna gereret, antequam Constantinus se Romam conferret: nam alij qui sequuntur Melchiadis Papæ anni, alijs Præfectis Vrbanis notati habentur: quamobrem nihil est, quod ea, quæ dicimus, ad Constantini tempora referri possint. Decepti vero nos errore scripti codicis, in nostris Notationibus ad Romanum Martyrologium, cum de Timotheo egimus, plura superflue de Constantini in Christianos indignatione disseruimus, alio loco inferius opportunius collocanda, ac pariter emendanda. Sed & de Timotheo martyre illud non prætermittendum, perperam eius martyrium poni sub sexto Consulatu Constantij [b] ante quinque annos: nam cum appareat, passum sedente Melchiade Papa; nequaquam aptari potest tempori illi, quo Romanæ Ecclesiæ constat præfuisse Marcellum.

LX. DE TEMPORE MARTYRII TIMOTHEI.

b Apud Cusp. de Consulibus sub sexto Consulatu Constantij.

Hoc eodem anno, si non superiori (vt pluribus dictum est) cum Achillas Episcopus Alexandrinus ex hac vita migrasset, subrogatus est in locum eius Alexander: cuius Episcopatus exordio ea contigisse videntur, quæ de Athanasio puero cum sodalibus colludente scribunt Ruffinus [c] atque Sozomenus [d]. Ait enim Ruffinus: Tempore, quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander Episcopus agebat; cum post expleta solemnia conuenturos ad conuiuium suum clericos expectaret in loco mari vicino, videt eminus puerorum super oram maris ludum, imitantium (vt fieri solet) Episcopum, atque ea quæ in ecclesijs geri mos est. Sed cum intentius diutine pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiam secretiora & mystica. Perturbatus illico, vocari ad se clericos iubet; atque eis, quid eminus ipse videret, ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq. adessent; quis eis ludus, & quid egissent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi negare primo: deinde rem gestam per ordinem pandunt, & baptizatos a se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis Episcopus fuerat simulatus.

LXI. ALEXANDER EPISCOPVS ALEX.

c Ruffin. lib. 1. c. 14. d Soz. lib. 2. c. 16.

Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogauerat: vbi videt secundum religionis nostræ ritum cuncta constare; collocutus cum Concilio clericorum, statuisse traditur, illis quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea quæ a sacerdotibus mos est. Athanasium vero, atque eos, quos ludus ille vel presbyteros habere visus fuerat, vel ministros, conuocatis parentibus, sub Dei obtestatione tradidit Ecclesiæ suæ nutriendos. Paruo autem tempore cum a Notario integre & Grammatico sufficienter Athanasius fuisset instructus; continuo tamquam fidele Domini commendatum, a parentibus restituitur sacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo Domini nutritur, & ab eo pergente ad Patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale deligitur.] hactenus Ruffinus: eadem fere ad verbum Sozomenus, qui addit, Alexandrum conuictorem suum ac scribam Athanasium constituisse.

LXII.

LXIII. ATHANASII AETAS.

At non sic puerum Athanasium fuisse, vt a pubertate longius esset, quæ de eo anno superiori sunt dicta, significare videntur: quamobrem nequaquam minorem natu fuisse annis duodecim, ex eo potest intelligi, quod creatus est (vt dicemus) Episcopus Alexandrinus anno sequenti post Nicænum Concilium, qui numeratur annus Domini trecentesimus vigesimus sextus, post annos abhinc quindecim. Sed nec semper apud Alexandrum mansisse,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fisse, sed profectum in eremum adhæsisse Magno illi Antonio, ipse in eius Vita a se scripta A
significat. Quod vero ad eruditionem pertinet; non tantum fuit valde imbutus Theologicis facultatibus, sed etiam Iuris scientiam apprime calluit: Seuerus[a] enim nominat eum Iurisconsultum. At de Athanasij primordijs hactenus.

[a] Seuer. hist. lib. 2.

IESV CHRISTI ANNVS 312. MELCHIADIS PAP. ANNVS 2. CONSTANTINI IMP. ANNVS 7.

I. ANNVS ECCLESIAE FELICISSIMVS.

TRecentesimus duodecimus Christi annus, Constantini & Licinij secundo Consulatu in tabulis Consulum ordinariorum adscribitur, Ecclesiæ Dei omni ex parte felicissimus: quo in primis in Oriente furentis iterũ Maximini in Christianos impetus, immissis a Deo cladibus multiplicibus, retardantur ac penitus reprimuntur, & in Occidente Maxen- B
tius tyrannus a Constantino virtute Crucis victus atque extinctus penitus fuit. Sed a rebus Orientalis Imperij, vt superioribus contexatur oratio intermissa, narrationis sumamus anni præsentis exordium. Cum (vt dictum est) aduersus Christianos postliminio restitutos, & iã sex mensibus tranquilla pace potitos, Maximinus Imperator nouis artibus acerbiorem persecutionem pararet, iamq. Tyrijs & Antiochenis atque alijs ciuitatibus de pellendis Christianis postulatum ab eis rescriptum libentissime concessisset; ijs grauiora in Christianos experturus, magna Dei potentia impios multipliciter vlciscente, omnis præter sententiam conatus illius intercipitur, fame, peste, & bello eius Imperio dirissime afflictato: magnaq. diuinæ iustitiæ dispensatione factum est, vt qui ex insperato quietum statum Ecclesiæ perturbasset, ex inopinato quoque felicissimus ipsius Imperij status, quo mirifice extollebatur, accepta ferens cuncta Gentium dijs, in maximum omni ex parte peri- C
culum laberetur. Sed quem cœpta tot mala habuerint exitum, Eusebius rei gestæ narrationem semel aggressus, his verbis prosequitur[b]:

[b] Euseb. lib. 9. c. 7.

II. IMPERIVM BELLO, FAME, ET PESTE VEXATVM.

Hæc igitur mala, quæ pariter in eumdem temporis articulum incidebant, tyranni calamitosi exitus tamquam procœmia quædam complexa sunt. Vt ille in bello contra Armenios administrato vna cum exercitu grauem cladẽ accepit: ita ceteri, qui ciuitates eius Imperio parentes incolebant, fuerunt fame simul & peste acerbe afflictati: vsque eo, vti pro vna tritici mensura bis mille & quingentas drachmas Atticas persoluerent. Infiniti ergo in singulis ciuitatibus mortui sunt, complures etiam in agris & vicis extincti: vt iam parum abesset, quin colonorum census, qui iamdudum innumerabiles esse solebant, penitus deficerent, propterea quod derepente fere omnes iam inedia, alimenti penuria, & pestifero morbo interijssent. Nonnulli vel pro minima cibi particula res sibi cariissimas locupletio- D
ribus vendiderunt. Alij suis possessionibus pedetentim diuenditis, ad extremam egestatem tandem deuenerunt. Iam vero non pauci exigua fœni segmenta confecere dentibus, & absque delectu herbas quasdam pestiferas ac letales, & quæ corporis habitum labefactant, deuorantes, misere periere.

III. DIRA FAMES.

Quinetiam mulieres quædam nobiles in singulis ciuitatibus ad tam importunam impudentemq. necessitatem erant præ indigentia detrusæ, vt in forum & plateas publicas mendicatum prodirent: quæ quidem verecundo vultus sui pudore & exquisita vestitus elegantia euidens suæ liberalis lautæq. opsoniorum affluentiæ indicium, qua antea abundauerant, perspicue declararunt. Alij plerique homines erant, qui tamquam simulacra mortua, macie tabefacti, huc illucq. agitati, concussique, & animo plane deficientes, præ virium imbecillitate in medijs conciderunt plateis; & proni in terra extensi, sibi paruum fru- E
stum panis porrigi, suppliciter poposcerunt; & cum vitæ extremum spiritum essent iam edituri, se fame confici clamarunt; & ad hãc vocem acerbissimam solam fundendam, satis habuisse virium visi sunt. Multi qui ditiores videbantur, præ mendicantium turba obstupefacti, post infinitas facultates in egentes erogatas, deinceps in duram quamdam & inflexibilem animi affectionem propterea venerunt, quod eamdem pene calamitatem cum mendicis se breui perpessuros expectabant. Quare iam in medio foro, plateis, & angiportis mortua & nuda corpora proiecta, multorum dierum spatio insepulta, miserandum spectaculum oculis intuentium exhibuerunt. Iam vero nonnulli extincti, canum laniatus & præda facti sunt: quam ob causam qui adhuc erant superstites, ad canes interimendos se conuerterunt, timore quodam perculsi, ne insana rabie furentes, homines etiam viuos deuorarent.

Pestis

A Pestis autem omnes domos integras & familias penitus depascebatur, & eos vel maxime, quos fames propter alimentorum affluentiam, qua fruebantur, consumere & confi- IV. PESTIS GRASSATVR.
cere non poterat. Magistratus & Præfecti, alijq. prope infiniti, qui cum potestate & imperio erant, omniumq. rerum copia circumfluebant, perinde ac si fames quasi de industria eos missos feciisset, vt peste interirent, acerbissimam mortem & maxime repentinam sustinuerunt. Omnia igitur loca, angiportus, forum, plateæ lacrymis, mærore, & planctu redundabant: neque aliud quicquam spectare licebat, quam miserabiles fletus, quos pro tibiarum cantu & strepitu ipsis in more posito ediderunt. Quocirca mors his duobus telis, quæ supra dixi, peste videlicet & fame, hoc modo bellum gerens, vniuersas familias breui temporis spatio absumpsit & depasta est: adeo vt iam plane conspicari licuisset duo aut tria mortuorum corpora ex vnis ædibus pariter ad sepulturam elata. Arrogantis ty-
B ranni Maximini ostentationis, & decretorum per singulas ciuitates contra nos sancitorum tale præmium ac merces fuit.

Quo quidem tempore clara singularis Christianorum erga quemque & studij & pij animi indicia apud omnes increbuerunt. Nam hi solum in tanto malorum cumulo suis recte V. CHRISTIANORVM OFFICIA PIETATIS.
factis & pijs officijs misericordiam declarabant & benignitatem: quorum alij in dies singulos mortuorum funeribus & sepulturæ (infiniti enim erant, quibus sepeliendis nemo curam adhibuit) diligentem nauarunt operam: alij multitudine eorum, qui per totam ciuitatem fame vrgebantur, in vnum coacta, omnibus panes dispertierunt: vsque adeo, vt hoc præclarum facinus per omnes homines constanti fama & magna celebritate peruaderet; & singuli, Christianorum Deum gloria & laude prædicarent, eosq. solos & veros Dei cultores, re & factis comprobatos faterentur. Pro quibus rebus hunc in modum confectis,
C magnus ille & cælestis Christianorum propugnator Deus, simulatque his calamitatibus, quas supra commemorauimus, in omnes infideles pro maleficijs, quæ præter æquum in nos admisissent, terrorem suum & indignationem palam ostenderat, clementem & eximium suæ de nobis prouidentiæ splendorem deintegro erga nos effudit; nobisq. tamquam in profunda tenebrarum caligine constitutis, mirandum in modum præclarum pacis suæ lumen cœlitus demisit; & omnibus planum fecit, se Deum esse, qui nostrarum rerum semper diligentem rationem ducit; qui populum suum castigat; qui rebus afflictis, cum tempus postulat, eum coercet: qui rursus, vbi suos disciplina & correctione satis afflixerit, se propitium & beneuolum ijs, qui in eo spem ponunt, manifesto declarat.] hucusque Eusebius de cladibus, quibus Gentilium aduersus Christianos in singulis ciuitatibus tumultuantium punita atque repressa est petulantia, quibus & Maximini illos præconio
D celebrantis, & rescriptis fauentis peruicacia coercita est, necnon pariter declaratur persecutionem magnis principijs inchoatam cito friguisse, ac penitus euanuisse: nam (vt idem testatur Eusebius[a]) a tempore, quo in columnis contra Christianos edicta Maximini affixa sunt, vsque ad edictum ab eodem pro eorumdem pace promulgatum, nec integri anni tempus intercessit.

[a] Euseb. lib. 9. c. 8. in fine.

Si quæ igitur Maximini diuturnior atque acerbior aduersus Fideles persecutio sæuisse VI. RATIO TEMPORIS PERSECVTIONIS.
dicitur (quod in Actis sanctorum martyrum & apud alios auctores facile est reperire) non vtique ad hæc tempora, quibus post Galerium Maximianum defunctum ipse cum Licinio administrauit Orientis Imperium, referenda est, sed ad sex annos illos, quibus (vt dictum est) eodem viuente Galerio illi crudelitate non impare, sed moribus turpiore, Fideles per-
E secutione vbique vehementer exagitauit. Ceterum, eo defuncto, concessæ ab eodem pacis pertæsus, ad immaniorem persecutionem viam strauit, quæ tot hisce malis repentinis obortis cito sublata est: quamobrem nec decennalis persecutionis periodus alio persecutionis Maximini augetur anno, vt vndecim annorum spatio continuata dicatur, quæ sub Diocletiano semel cœpta, licet ipse cum collega Imperio cesserit, tamen succedentium Imperatorum opera propagata, eodem numero & titulo, quo cœpta semel est, vsque ad decennium progressa dicitur; sed ad vndecimum quoque annum eam perseueraſſe, affirmandum esset, si annus etiam præsens adderetur: verum breuioris pacis terminus, nempe sex mensium, qui medius extitit, haud tantæ considerationis fuit, vt eiusdem Imperatoris duas persecutiones efficeret; sed nullius momenti sequens perturbatio habita est, quæ cito præterijt, nec ad gladium vsque peruenit. Quomodo autẽ hoc eodem anno postea idẽ Maximinus, audita Cõstantini victoria, & nece Maxentij, eueſtigio noua pro Christianis, prioribus aduersantia promulgarit edicta, suo loco narrabitur: sed iã de clade Maxẽtij differamus.

Hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

VII. MAXENTIVS VICTVS A CONSTANTINO QVANDO.

Hoc eodem anno, ijsdem Consulibus, Maxentius Imperator vltimo die natalis sui, Imperij expleto sexennio, antequam septennium inchoaret, a Constantino victus, in Tiberim prolapsus occubuit. Quod in primis ad tempus spectat, hæc, vt sunt posita, contigisse, fidem facit Panegyricus dictus Constantino post debellatum eumdem Maxentium, in quo hæc leguntur [a]: Sed diuina mens, & ipsius Vrbis æterna maiestas nefario homini eripuere consilium: vt ex inueterato illo torpore ac fœdissimis latebris subito prorumperet, & consumpto per desidias senio, ipsum diem natalis sui vltima sua cæde signaret, ne septenarium numerum sacrum & religiosum inchoando violaret.] hæc ibi, & infra totum eius Imperij tempus appellat cladem sexennij. Porro Eusebius in Chronico sic ponit eum annis sex imperasse, vt tamen hoc anno, quo Constantinus Augustus auspicatur septennium, obitum eius referat. Quod ad mensem ac diem huius anni pertinet; qui id contigisse ait [b] septimo Kalendas Octobris, vnde id acceperit, non inuenimus: nam nec quæ citat loca id aliquo modo testantur.

[a] Panegyric. Constantini 2.

[b] Panuin. lib. 2. Fastor.

VIII. STATVS VRBIS SVB MAXENTIO.

Qualisnam autem esset Vrbis & Occidentalis Imperij sub Maxentio status: nihilo certe melior eo, quem præfati sumus, postea fuit; sed in deterius prolabebatur in dies, in omnes existens ipse sæuissimus atque turpissimus, militibus tantum addictus, ad quos sibi conciliandos, ad omne scelus laxabat illis habenas: quoties enim milites in concionem vocabat, se solum cum illis Imperatorem, alios per limites pro se militare, iactabat: Fruimini, aiebat, dissipate, prodigite.] hæc in publica illa laudatione [c] Constantini dicta sunt. Atque adeo non Vrbs tantum, totumq. illi subiectum Romanum Imperium tyrannum vnum Maxentium passum est, sed tot tyrannos, quot milites; ac proinde non Vrbs tantum, vbi aderat, sed & Africa (vt ibi dicitur) exhausta erat, & insulæ tot prædonum manibus exinanitæ.

[c] Panegyr. 2. in laud. Constantini post vict. Maxent.

IX. DIRA TYRANNIS MAXENTII.

De rebus ab eo Romæ gestis in ciues, Senatorum ac populi immensa cæde, facultatum direptione, matronarum violatione, ad magicas artes puerorum ac feminarum euisceratione, alijsq. portentosis immanis ac pariter insani hominis facinoribus, Eusebius [d] rursum: quæ & tanguntur in citato nuper Panegyrico post victoriam dicto, insinuante pariter causam, qua ad inferendum illi bellum permotus fuerit Constantinus: ac primum in hunc modum auctor Constantinum compellat: Hæc omnia, Imperator, cum cogitares, scires, videres; nec te paterna grauitas, nec tua natura temerarium esse pateretur: dic, quæso, quid in consilio, nisi diuinum numen habuisti? An illa te ratio ducebat (sua enim cuique prudentia Deus est) quod in tam dispari contentione non poterat melior causa non superare, & innumerabiles licet ille copias pro se obijceret, pro te tamen iustitia pugnaret? Vt enim omittam illa quæ non decet comparari, quod erat ille Maximiani suppositus, tu Constantij pij filius; ille despectissimæ prauitatis, detortis solutisq. membris, nomine ipso abusiua appellatione mutilato, *nempe quod loco Maximiani paterni nominis, Maxentius diceretur*: tu, quod sufficit dicere, tantus & talis: vt hoc, inquam, omittam, te Constantine paterna pietas sequebatur; illum, vt falso generi non inuideamus, impietas: te clementia, illum crudelitas: te pudicitia sola dicata coniugio, illum libido stupris omnibus contaminata: te diuina præcepta, illum superstitiosa maleficia: illum denique spoliatorum templorum, trucidati Senatus, plebis Romanæ fame enectæ piacula; te abolitarum calumniarum, te prohibitarum delationum, te conseruatio, & homicidarum sanguinis gratulatio. In tam diuersa causarum ratione diuino consilio, Imperator, hoc est, tuo, non militum multitudinem, sed partium merita numerasti.] Sed quibus insuper alijs causis Constantinus prouocatus fuerit ad inferendum Maxentio bellum, diligentius est exquirendum.

[d] Euseb. lib. 8. c. 26. & in Vit. Constantini lib. 1. c. 27. 28. 29. 30.

X. CONSTANTINVS QVIBVS EST PERMOTVS IN MAXENTIVM.

Meminisse debemus, iam ab ipso exordio Imperij Constantini a Maximiano primum Maxentij non patre, sed (vt dictū est) socero, sub coniugij fœdere fuisse eidē Constantino paratas insidias; sed, Deo vindice, ereptum; respuisse etiam Maxentium quam ille offerebat pacem, recusasseq. eum habere collegam Imperij, atque adeo dictis factisq. infensum semper se illi hostē exhibuisse; qui occasionem numquā vel leuem prætermisit, qua illum quoquo modo lædere posset: nam (quod habet Nazarius [e]) Constantini deiecit imagines, easq. affecit iniuria: sunt enim eiusdē auctoris eiusmodi de scelere nefando querelæ: Ecce enim (proh dolor! verba vix suppetunt) venerandarum imaginum acerba deiectio, & diuini vultus litura deformis. O manus impiæ! o truces oculi! ita non caligastis? in quo lumen mundi obscurabatis, meritas ipsi tenebras non imbibistis? Commouere tandem con-

[e] Nazar. in Panegyr. Constantini.

scia

A scia virtus, nec permittas hoc furori, cui de te aliud non licebat. Sed quid tandem assequeris cæca dementia? aboleri hic vultus non potest: vniuersorum pectoribus infixus est, nec commendatione ceræ, aut pigmentorum fucis renitet, sed desiderio efflorescit animorum. Vna demum Constantini obliuio est, humani generis occasio. Nunc vero commendabiliorem iniuria tua faciet patientiam eius: auidius expetent, quem pictura non reddit: flagrantiora sunt animorum desideria, cum oculorum solatia perdiderunt. Nihil profecto grauius, nihil miserius Roma doluisti.] hæc Nazarius, pluribusq. commendat Vrbis de Constantino desiderium: occulte namque ab Vrbe ad eum missos esse legatos, qui animum illius aduersus tyrannum concitarent, vrgerentque, complures [a] affirmant.

[a] Zonar. & Cedren. in Annal.

Verum cum Constantinus inire cum Maxentio pacem optasset, renuente illo, impellente numine, cælitus quoque copijs missis, eum expeditionem in Italiam comparasse, &
B ad tyranni interitum properasse, idem Nazarius his verbis significat: Pugnasti igitur, Imperator, coactus quidem; sed hoc maxime victoriam meruisti, quia non desiderabas: optasti pacem; sed ignosce, si plus omnium vota valuerunt: nec illa Diuinitas obsecundare cœptis tuis solita, in hoc refragata est: sed aliquid e sententia tua non cecidit, vt plus promeritis iniret: negata est concordia, cui erat parata victoria. In ore denique est omnium Galliarum, exercitus visos, qui se diuinitus missos præseferebant. Et quamuis cælestia sub oculis hominum venire non soleant, quod crassam & caligantem aciem simplex & inconcreta substantia naturæ tenuis eludat: illi tamen auxiliatores tui aspici audiriq. patientes, vbi meritum tuum testificati sunt, mortalis visus contagium refugerunt. Sed quænam illa fuisse dicitur species, qui vigor corporum, quæ amplitudo membrorum, quæ alacritas voluntatum? flagrabant verendum nescio quid vmbones coruſci, &
C morum lux terribilis ardebat: tales enim venerant, vt tui crederentur. Hæc eorum sermocinatio, hoc inter audientes ferebant: Constantinum petimus; Constantino imus auxilio. Habent profecto & diuina iactantiam, & cælestia quoque tangit ambitio. Illi cælo lapsi, illi diuinitus missi gloriabantur, quod tibi militabant. Ducebat hos, credo, Constantius pater, qui terrarum triumphis altiori tibi cesserat: diuinas expeditiones iam diuinus agitabat. Magnus hic quoque pietatis tuæ fructus, quod, quamuis particeps cæli, ampliorem se fieri gratia tua senserit; & cuius munera in alios influere iam possint, in eum ipsum tua munera redundarunt.

XI. NVMEN FAVET CONSTANTINO.

CAELITVS MISSAE COPIAE CONSTANTINO.

Cedat tibi non recentium sæculorum modo, sed totius memoriæ vetustas: quamuis illa recti appetens, & nullo vmquam deprauata in officio, glorietur penes se sanctitatis famam
D stetisse: sed nec leguntur præconia hominum, vbi quæruntur iudicia diuina. Illi igitur veteres laudati vitæ moderatores, qui refrenandis cupiditatibus, restricte compteq. vixerunt, quorum omnis ætas armis conterebatur; quando tantam in prœlio diuinam opem pro merito integritatis habuerunt? vt qui longe a virtutibus tuis distant, in proximo saltem iustitiæ gradu reponantur. Romano quodam in bello ferunt duos cum equis iuuenes extitisse spectatos forma pariter ac viribus, quia in dimicando præter ceteros insignes fuissent, iussu Imperatoris ad remunerandum requisitos. Vbi nullus inueniebatur, fides habita est, diuinos fuisse, quod laborem sedulo communicauissent, laboris pretium respuissent. Equidem historiæ non inuitus assentior: neque enim in hoc veri interpolatrix tenenda, quæ se non vanam antiquitatis nunciam pollicetur; sed tamen illi, qui hoc Annalium monumentis alligauerunt, verebantur ne apud posteros miraculi fides claudicaret. Estote, o
E grauissimi auctores, de scriptorum religione securi; credamus facta, qui maiora nunc sensimus: magnitudo Principis nostri veterum fidem conciliat, sed miraculum detrahit; pro auxilij copia, negotiorum ratio metienda est. duo quondam iuuenes, sed nunc exercitus visi: hoc certe vberius, nec infirmius veritate. stat argumento duplici fides nixa: sic Constantinus iuuari meruit, sic debuit Roma seruari.

XII. PRO CONCIONE OMNIBVS NOTA DIVINA APPARITIO PRAEDICATA.

Magnum hoc, Imperator maxime, sed de tua pietate non mirum: adesse tibi in omnibus summam illam maiestatem, quæ te circumflexa tueatur, coniectura mentium tenebamus, etsi nondum ad fidem patebat oculorum. Etenim cum mens tua mortali contagione secreta, pura omnis, funditus sincera, vbique se promerendo Deo præstet, cum gloria tua humanum modum supergressa sit: quis est hominum quin opitulari Deum credat, cum id & vita mereatur, & rerum gestarum magnitudo testetur?] hucusque Nazarius, licet Gentilis orator, qui quidem non vno vel altero teste, sed omnibus Gallijs astipulantibus, rem adeo admirandam Senatui amplissimo & alijs astantibus notam vulgataq. egregie

XIII.

testa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

testatam, fideq. publica consignatam, posterorum memoriæ commendauit: quæ volui- A
mus eiusdem auctoris verbis hic descripsisse, quo maiorem concilient sibi fidem. At plane decebat, vt cælitus missæ copiæ cæleste diuinumq. signum pariter secum ferrent; illud nempe, de quo sic sacris litteris proditum est, dum agitur de Christo cum maiestate venturo [a]: Tunc parebit signum Filij hominis in cælo.] de quo & alibi [b]: Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis, habentem signum Dei viui.] Quod ipsum factum esse diuinitus e cælo conspicuum Constantino, cum scriptores omnes affirment, Eusebius in re adeo mirifica recensenda, ipsiusmet Constantini hæc sibi iuramento quoque contestantis, fidem obligat.

a Matth. 14.
b Apocal. 7.

XIV. DE PROMISSA DIVINITVS VICTORIA.

Quod licet Ethnici scriptores ignorarint, aut potius dissimularint: illud certe palam testati sunt, cælitus promissam fuisse victoriam Constantino; eaq. numinis sponsione ipsum certum atque securum, contra militum omnium sententiam, longe imparem copijs, per- B
difficilem ac periculosam expeditionem in Maxentium suscepisse: vnde post adeptam victoriam hæc coram Constantino orator est pro concione locutus [c]: Quisnam (inquit) te Deus, quæ tam præsens hortata est maiestas, vt omnibus fere tuis Comitibus & ducibus non solum tacite mussantibus, sed omen aperte timentibus, contra consilia hominum, contra auspicum monita, ipse per temet liberandæ Vrbis tempus venisse sentires? Habes profecto aliquid cum illa mente diuina, Constantine, secretum, quæ delegata nostri dijs minoribus cura, vni se tibi dignatur ostendere: alioquin fortissime Imperator, sic quoque cum viceris, redde rationem. Rhenum tu quidem, toto limite dispositis exercitibus, tutum reliqueras: sed hoc maiores pro te suscepimus metus, quod nobis potius quam tibi consulebas; nostramq. pacem magis, quam bellum, quod aggrediebare, firmaueras: næ tu Imperator nimio nostri amore nescisti ad securitatem nobis vere prouidere, qui non om- C
nia tecum arma mouisti, cum in tua conseruatione salus nostra sit.

c Panegyr. 2. post vict. Constantini.

XV. EXIGVAE COPIAE CONSTANTINI.

Et quid opus erat ipsi Rheno instructis tot militibus & classibus, quem iam quidem barbaris nationibus virtutis tuæ terror obstruxerat? An ostentare voluisti diligentiam tuam, diuisis copijs inter custodiam pacis & belli? aut etiam iactanter & glorioſe probare, liberandæ Vrbi te sufficere cum paucis? Vix enim quarta parte exercitus contra centum millia armatorũ hostium Alpes transgressus es: vt appareret penitus considerantibus, id quod nos fugit in amore trepidantes, non dubiam te, sed promissam diuinitus petere victoriam. Duxerat magnum Seuerus exercitum, & hostem suum perfidia desertus armauerat. Maiores postea copias Maximianus admouerat; & ipse transfugis videbatur prospere refugisse.] hæc ipse, quem nec opinio sua fefellit; nempe verum fuisse, Constantinum, diuinitus accepto de futura victoria nuncio, eo persuasum, eoq. armatum, ad certam victoriam, relicta D
magna exercitus parte, aduersus Maxentium in Italiam properasse.

XVI.

Sed audiamus Eusebium, qui Constantino postea intimus, quæ ab eo se accepisse testatur, posteris scriptorum memoriæ commendauit, sic dicens [d]: Constantinus deinde, post debellatos barbaros, in vniuersum totius mundi ambitum, tamquam in corpus quoddam immensum aciem mentis intendens; & ciuitatem illam, quæ quasi caput mundi est, totiusq. Romani Imperij moderatrix, tyrannis in seruitutem datam perspiciens; primum eius in libertatem vindicandæ potestatem illis, qui reliquas Imperij partes procurabant, vtpote eum honoris gradum ante ipsum adeptis, permisit. Verum vbi nullus eorum illi malo remedium potuit afferre; sed qui periculum facere in animum inducebant, turpem habuere exitum: ipse nec vitam sibi vitalem fore dixit, si ciuitatem omnium dominam & reginam ita ægre affectam & afflictam esse pateretur: & propterea ea parare sedulo studebat, quæ E
videbantur ad delendam tyrannidem spectare.

d Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 20. 21. 22. 23.

CONSTANTINI DE VRBE LIBERANDA CONSILIVM.

XVII. QVAERIT CONSTANT. QVEM VERVM DEVM COLAT.

At cum accurate ratione animoq. lustrando comperisset, propter maleficas & fallaces magorum præstigias a tyranno studioſe conquisitas multo firmiore præsidio sibi opus esse, quam quod res militaris suppeditare soleret: Deum quæsiuit adiutorem; ratus auxilijs, quæ ex armis & militum manu petuntur, vix secundas tribuendas; at quæ sunt ex Deo, nec viribus expugnari, nec vlla frangi violentia posse. Mente igitur diligenter complexus est, quisnam Deus sibi in subsidium esset adsciscendus. Ac quærenti illi talis subijt cogitatio; eorum qui antea Rempublicam attigissent, plerumque omnes suam spem in deos complures coniecisse, eosq. victimis & monumentis coluisse; ac primum diuinationum inuitamentis, deinde oraculis, quæ fausta feliciaq. auspicia ipsis denunciabant, in fraudem inductos, infelicem reperisse exitum & plane calamitosum; neque quemquam deorum vel be-

A nefice illis opem tulisse, vel prohibuisse quo minus nefanda internecione cælitus inuecta opprimerentur. Solum eius patrem ad contrariam viam & eorum institutis longe dissimilem diuertisse, eorum condemnasse errorem, ipsum solum Deum omnium rerum administratorem toto vitæ spatio obseruantia veneratum esse, eumq. conseruatorem & custodem regni, omniſq. boni largitorem comperisse.

XVIII. CONSTANTINVS DE VERI DEI CVLTV DELIBERAT.

Ista cum secum exquisite in vtramque partem versaret, iudicioq. sedulo expenderet, quemadmodum illi multitudine deorum confisi, in varias clades & exitia incidissent; adeo vt nec generis, nec sobolis, nec stirpis, nec nominis, nec memoriæ vel vestigium quidem inter homines esset relictum; & qua ratione Deus patris sui euidentia variaq. suæ virtutis & potentiæ indicia ei dedisset; atque adeo illi qui iam antea contra tyrannum prœlium iniissent, speq. in deorum multitudine locata, aciem contra hostem instruxissent, ad tur-
B pem exitum essent perducti; alter enim, infecta re, cum ignominia a prœlio discessit, alter in ipso medio exercitu trucidatus, tamquam superuacanea mortis accessio factus est. Ista, inquam, omnia cum mente tamquam in vnum collegisset, in dijs qui non sunt colendi, tantam inanitatem consectari, postq. periculum factum, cæco errore duci, summæ putauit esse dementiæ: Deumq. quem pater sancte adorauisset, solum obseruandum colendumq. statuit. Quocirca huius opem precibus implorauit, hunc orauit, hunc obtestatus est, vt tum quisnam esset, illi vellet significare; tum rebus, quas apud animum proposuisset, dexteram velut adiutricem porrigere. Imperatori igitur ista precanti, obnixeq. flagitanti, visio quædam diuina & in primis admirabilis apparuit: quam si quis forte alius dixisset, non tam facile hominibus potuisset persuaderi. Verum cum Imperator ipse vic-
C tor nobis ipsis, qui hanc historiam iam litteris prosequimur, longo tempore post, cum notitia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonem iureiurando confirmaret; cui dubium esse poterit, quin sit rei ita commemoratæ fides omnino adhibenda; præsertim cum tempus postea consecutum, ratum orationi testimonium dederit?

XIX. SIGNVM CRVCIS APPARET CONSTANTINO.

Cum iam Sol ad medium cælum ascendisset, die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit, se Crucis signum ex lucis splendore figuratum in ipso cælo Soli immi-
nens, manifesto oculis aspexisse, inq. eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba complectebatur: ΕΝ ΤΟΤΤΩ ΝΙΚΑ: IN HOC VINCE. Admiratio ingens ipsum, & totũ exercitum, qui eum quopiam iter facientem comitabatur, atque adeo huius prodigij spectator factus erat, incessit. Sed dubitatione admodum intra se distrahi, quidnam ostentum illud sibi vellet, asseruit. Atque eum diu multumq. de eo cogitantem oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepisseq. vt
D exemplari, ad imitationem illius signi quod in cælo apparuerat, fabricato, eo tamquam præsidio in prœlijs cum hostibus committendis vteretur.]

XX. EXHORRVERVNT ETHNICI SIGNVM CRVCIS.

Hæc de visione Crucis Constantino totiq. exercitui ostensa, deq. secreto facta illi apparitione Eusebius cum dicat, addatq. ancipitem primo fuisse Imperatoris animum, quid signum illud demonstratum cælitus portendere vellet: nobis in mentem reuocat, quod nuper dictum est ex Panegyrica illa post victoriam habita oratione, duces exercitus aliquo fuisse prodigio atque portento deterritos, vt eiusmodi expeditionem inuiti susciperent, mussitarentque, rem tantam contra auspicum responsa tentari. Quid enim aruspices, quid ceteri deorum sacrifici, alijq. eorumdem addicti culturæ, præsagire de viso Crucis signo nouissent, quod hominibus letale & execrabile esse scirent; nisi immanem, turpemq. totius exercitus cladem portendere, eiusumq. ex eo Imperatorem, totumq. exercitum
E dicerent, cum signo infamis supplicij victoria sponderetur? quippe frequenti rerum vsu de oraculis deorum didicissent, interdum falsa esse solere, & læta responsa sæpe luctuosos exitus consecutos.

XXI. ARTEMII PRAEFECTI ASSERTIO.

Rursum vero de Crucis signo tunc viso, litterarum notis victoriam promittente; qui tunc in eodẽ exercitu militabat Artemius fidem fecit, cum temporibus Iuliani exutus Augustali Præfectura, quod Christianus esset, causam dicens coram eo, inter alia his quoque verbis eumdem compellans, hæc ait, prosequens pro Constantino defensionem, quem ille contumelijs infamabat: Ad Christum (inquit) declinauit, ab illo vocatus, quando difficillimum commisit prœlium aduersus Maxentium. Tunc enim ei in meridie apparuit signum Crucis, radijs Solis splendidius, & litteris aureis belli significans victoriã. Nam nos quoque ipsi aspeximus, cum bello interessemus, & litteras legimus: quinetiam totus quoque id est contemplatus exercitus; & multi huius sunt testes in exercitu tuo.] hæc Artemius in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iulianum. extant eius Acta[a], & quidem, paucis emendatis, legitima atque sincera. A

[a] *Apud Metaph. die 20. Octobr.*

XXII. CVR NIHIL DE CRVCE SCRIPTORES ETHNICI.

Sed dubitabit fortasse quispiam, quidnam sit, quod Gentiles scriptores, atque ij potissimum qui in Constantini laudē Panegyricas scripsere orationes, hæc de Cruce dicere prætermiserint, cum inde eius laudandi tam nobile suppeteret argumentum? At certe si tunc illi de Cruce tacuerunt, haud mirum, quod eiusmodi signum æque omnes inter infausta prodigia reiecissent: Adhuc enim, cum ea sunt perorata, Constantinus inter Ethnicos (vt dicemus) profitebatur, necdum aperte dans nomen Christianæ religioni erat adscriptus: non enim res agebatur inter Aegyptios, penes quos crucis signum erat salutis & vitæ hieroglyphicum, sed penes Romanos, quibus crux, vt seruile supplicium & latronum exitium, notis ceteris execrabilior erat. hinc illud apud eos imprecari solitum: Abi in malam crucem. detestabile namque fuisse crucis signum sacra dijs facientibus, quæ suo loco dicentur de Iuliano Apostata, exemplis pluribus demonstrabunt. Quid igitur mirandum, si coram Senatu Gentilium hominum, & Imperatore adhuc inter Gentiles agente, Ethnici oratores de eo signo dicere prætermiserint, quod tum ab omnibus (quod dictum est) vt infaustum, erat explosum; cum ijdem ex alijs locis eamdem petierint dicendi materiam, quod est superius declaratum? ceterum de eodem subobscure ab ipso oratore Gallicano dictum esse, cum ait exercitum infausto prodigio fuisse perterritum, nuper demonstratum est. B

XXIII. CONSTANTINVS CRVCIS CVLTOR LABARVM CRVCE ORNAT.

[b] *Euseb. in Vit. Constātini lib. 1. c. 24.25.26.*

Sed quid postea, cum eam visionem Constantinus viderit, opere perficiendum curarit, idem Eusebius narrat his verbis[b]: Ille, simulatque dies illuxit, surgens, primum arcanum illud visum amicis exponit: deinde artificibus, qui aurum & lapides pretiosos affabre sculpere norant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiem, eam auro & lapidibus pretiosis imitatione adumbrare mandat. quam quidem effigiem contigit vt nos olim oculis contemplaremur; ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostendere dignatus est. Erat autem tali figura fabricata: Hastile oblongum erectumq. auro vndique obductum fuit, quod cornu habuit transuersum ad formam Crucis constructum, supra in fastigio eius operis corona affixa lapidibus pretiosis & auro polite circumtexta. In ea salutaris appellationis Saluatoris nota inscripta, duobus solum expressa elementis, id est, duabus primis litteris Græcis nominis Christi. erat, P, in medio litteræ, X, curiose & subtiliter inserta, ☧, quæ totum Christi nomen perspicue significarunt. Quas quidem litteras deinceps semper Imperator in galea gestare consueuit. C

XXIV.

Ad cornu illius particulæ, quæ ex transuerso erat per hastile traiecta, velamen quoddam pertenue appensum adhæsit, regalis videlicet & magnifica textura mirabili varietate lapidum pretiosorū artificiose coniunctorum, luciscq. suæ claritate pulchre resplendescentium depicta, & multo auro intexta: quæ dici non potest quantam spectatoribus ob suam pulchritudinem excitarit admirationem. Istud igitur velamen ad cornu affixum, longitudinis latitudinisq. Crucis mensuram penitus exæquauit. Oblongum vero & erectum hastile in sublimi appensum, cuius pars inferior versus basim longius ducta fuit, sub ipsum Crucis insigne ad texturæ discurrentis fimbrias, auream pij Imperatoris pariter ac liberorum suorum effigiem ad pectus vsque concinne descriptam continuit. Isto igitur salutari signo Imperator, tamquam hostilis cuiusque & infestæ violentiæ propugnaculo semper vsus est, cuius expressæ similitudines mandauit vt vniuersum exercitum perpetuo antecederent. Verum ista paulo post acciderunt.] hæc Eusebius. D

XXV. LITTERAE INDICES NOMINIS CHRISTI. CRVX CVM NOMINE CHRISTI.

Habes in Labaro per XP, ☧, Christi nomen expressum; per litteram enim X, consueuisse Christi nomen intelligi, fidem facit etiam Iulianus Apostata in Misopogone. In hoc vero & illud obseruandum, mira concinnitate ijsdem elementis exprimi simul Christi nomen & Crucis signum, vt Crux in Christo, & Christus in Cruce monstretur: per X, enim Crux, licet transuersa, notatur, quam in rectam lineam sic alij deducebant ☩, & id quidem hoc sæculo: in cœmeterio enim Priscillæ via Salaria tabula effossa est cum eiusmodi inscriptione atque signo ad finem posito: E

MIRAE INNOCENTIAE AC SAPIENTIAE PVERO MARCIANO QVI VIXIT ANN. IIII. ET MENSES IIII. DIES II. QVIESCIT IN PACE D. PRID. KAL. DEC. ARBETIONE ET LOLLIANO † COSS. PARENTES FECERVNT. ☩

† Contigit horum Cōsulatus anno 19. Constantij, Dñi vero 355.

sub hac inscriptione idem character hieroglyphicus sic habetur expressus ☩, quem

imago

A imago togata, seu potius sacra induta veste, ibidem sculpta, dextera tenet: quam hic modo cudendam curauimus, vt tibi facilius innotescat.

B

Verum non elementa Christi nomen signantia, sed ipsam Crucem puram Constantino ostensam, non tantum verba Eusebij recte percepta significant, sed qui interfuit visioni Artemius miles testatus est: idq. semper professa videtur Ecclesia, vt intelligere potes ex epistola Nicolai Papæ ad Bulgarorum consulta.

Porro ipsa Labari forma a Constantino primum excogitata, ab Eusebio vero descri- XXVI.
C pta, sic se habet:

a

[a] *Euseb. Vit. Cōstantini lib. 1. c. 24. 25.*

D

At in numismate suo loco ponendo absque corona Christi nomen in vertice eminet. Ceterum licet semper in eo vna eademq. seruata sit Labari forma, vt videlicet ex erecto stipite & ligno transuerso compacta Crux sit, quæ appenso eo modo velamine ornaretur: in hoc tamen reperitur variata esse figura, dum Christi nomen interdum non in vertice stipitis, sed in ipso velamine intextum, loco Imperatoris imaginis & filiorum, inscriberetur: quam quidem Labari effigiem hic tibi ex eiusdem Constantini numismate (vt vides) formis expressimus, vsu frequentiori receptam.

E b

[b] *Complura numismata id genus extent, sed hoc accepimus ab Horatio Tygrio de Mariis Rom.*

Rursum vero aliam inuenimus Labari formam, quæ habet in vertice Crucem, & in velamine (vt supra de alijs dictū est) Christi nomen expressum: quod videre est in Iouiani numismate, cum ille sublatum a Iuliano restituit Labarum, vt suo loco dicemus. XXVII. ALIA DIVERSA LABARI FORMA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Ex libro Pyrrhi Ligorij man. scrip. in biblioth. Farnesiana.

Adhuc insuper aliam, quam inuenimus, expressimus etiam tibi hic formam Labari Crucem puram habentis; in quam formam Valens Imperator itidem restituit labefactatum ipsum Labarum a Iuliano, qui Crucis inimicissimus erat.

b Extat ipsum numisma apud Fulvium Vrsinum V. C. Rom.

XXVIII. CONSTANTINVS CHRISTI CVLTORES ACCERSIT.

Sed rursum Eusebius: Tempore autem supra commemorato, Constantinus admiranda illa visione obstupefactus, nullum alium Deum, quam qui ipsi apparuisset, colendum esse statuens, sacerdotes & professores religionis, & verbo illius initiatos accersit: quis esset Deus ille, scisciatur: quid etiam sibi vellet visio illa, quæ de signo fuisset ipsi patefacta. Hi hunc Deum respondent Dei vnius ac solius vnigenitum Filium esse: signum autem, quod apparuerat, immortalitatis vitam esse, trophæumq. victoriæ illius de morte reportatæ, quam olim, cum in terra versabatur, fuisset assecutus. Causas etiam docent eius aduentus, accuratamq. illius inter homines œconomiæ rationem ei suggerunt. His rationibus quamquam probe erudiebatur ille quidem, visionis tamen ipsius oculis subiectæ adhuc tenebatur admiratione. Atque tandem, vbi cæleste visum cum sacerdotum interpretatione contulerat, animo confirmatus fuit: pro certo persuasus, earum rerum cognitionem sibi diuinitus oblatam esse; ac propterea in diuinam sacrarum litterarum lectionem iam omni cura & cogitatione incumbere secum decreuit. Itaque primum Dei sacerdotibus sibi tamquam assessoribus adscitis, statuit Deum, qui ipsi apparuisset, omni genere cultus & obseruantiæ venerari. Deinde spe bona in illo posita, firme munitus, de cetero permagna cupiditate ferebatur, ardentes incendij tyrannici faces ad terrorem intentatas penitus extinguendi.] hucusque Eusebius.

XXIX. MILITARIA SIGNA CRVCE DECORA.

At hic primo dicendū, non Labarum modo, sed alia quoque fuisse in exercitu militaria signa longe ante Constantini tēpora signum Crucis præseferētia. Siquidem Tertullianus [c], qui Seueri Imperatoris tēporibus scripsit Apologeticum, de eis sic meminit, dicens: Sypara illa vexillorum, & Cantabrorum *, stolæ Crucum sunt: laudo diligentiam; noluistis nudas & incultas Cruces consecrare.] hæc ipse, de velis illis loquens, quæ in hastula illa transuersa, Labaro alligata, Crucem quodāmodo vestire videbantur. Sed & hæc Minutius Felix [d]: Ipsa signa & Cantabra * & vexilla castrorum, quid aliud, quam inauratæ Cruces sunt, & ornatæ?] Verum ante hos omnes Iustinus martyr ad Antoninū Pium scribens Apologiam, sic ait: Quin & signa vestra figuræ huius vim præferunt & declarant: vexillorū signa dico, aliorumq. insignium & trophæorū, quæ per progressus a vobis in publicū quouis locorum fiunt, Imperij & potestatis indicia in his ostendentibus, licet hoc non intelligentes faciatis. Et qui apud vos moriuntur, Imperatorū imagines forma ista consecratis.] hæc Iustinus.

c Tertul. in Apolog. c. 16.
* Labarorum
d Minut. Felix in Octauio.
* Labara

XXX. Cum vero non vnius generis signum, sed vexilla dicat Crucis formam expressisse, illud plane

IN DIVERSIS SIGNIS FORMA CRVCIS.

A plane significare videtur, non tantum signum illud, quod dicimus Labarum, sed & alia quoque eamdem figuram repræsentasse, nempe ea etiam, quæ hastis affixas continerent imagines Imp. exculptas rotulis inhærentes, & aliam in summo hastæ vertice collocatam; in cuius itidem hastæ parte superiori alligata esset hastula transuersa egregie reddens imaginē Crucis, in cuius cornibus hinc inde vitta penderet. eius formæ complures egregie exculptæ visuntur in Traiani columna cochlide, in qua etiam cum aliorum militarium signorum, tum Labarorum quoque formæ habentur expressæ, quæ item visuntur in nobilibus illis victoriæ M. Aurelij Antonini monumentis, quæ olim in arcu triumphali posita, hodie vero extant in Capitolio, ipso primo scalarū conscensu Palatij Conseruatorum, in quibus sunt eadem signa simul plura numero, sicut & in columna cochlide eiusdem Antonini, & expressius in arcu Seueri: vt appareat plane hallucinatos esse eos, qui dixerunt, id genus
B signi nonnisi vnum esse solere in toto exercitu Imperatoris. Extat & in fronte ingressus Titi arcus idem vexillum in manu Victoriæ, idemq. & in quamplurimis antiquis nummis.

Sed ad Constantinum redeamus, in cuius exercitu vult Prudentius [a], non tantum in Labaro, sed & in militum scutis atque galeis fuisse id ipsum Christi nomen affixum, cū ait:

Christus purpureum gemmati textus in auro
Signabat Labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis Crux addita cristis.]

XXXI. CHRISTI NOMEN ET CRVX IN ARMIS.

a Prudent. aduers. Symmach. lib. 1.

Quod igitur Prudentius dicat, non tantum in Labaro fuisse Christi nomen intextum, sed etiam armis, nempe scutis & galeis, idem sanctissimum nomen effigiari solitum: consuluimus de his (vt licuit) quæ Romæ extant vetera monumenta, in antiquis numismatibus germana fide hactenus conseruata; inuenimusq. ex eis vnum, Constantini Magni imagi-
C nem præseferens, in cuius galea (quod & ex Eusebio dictum est supra) duabus illis litteris superius explicatis, X, & P, vna complexis Christi nomen habetur expressum: quod quidem formis sinceriſſime redditum hic summa diligentia cudendum curauimus.

CHRISTI NOMEN IN GALEA.

b Ex nūmo æreo qui extabat apud Angelū Trenentanū Papiensem. Vidimus Romæ. Is modo inuenitur apud Fulvium Vrsinum.

At Eusebius tradit, Constantinum ipsum tantummodo eiusmodi signa gestare consueuisse: vnde reor, Prudentium, secundum ea quæ geri suo tempore videbat a militibus Christianis, tunc quoque facta putasse: nam tum Modestus [c], tum etiam Vegetius [d] expresse testantur, signum in galea ferre fuisse tantūmodo Centurionum insigne. Verum sicut alia multa, ita Constantinus hæc quoque visus est pia religione mutasse. De eodem Christi nomine in scutis etiam duobus istis elementis notari solito, exemplum tibi exhibeat Maioriani Augusti numisma, quod sic se habet.

c Modest. de vocab. rei milit. d Veget. lib. 2. c. 13.
CHRISTI NOMEN IN SCVTO.

c Extat apud Lælium Pasqualinum Can. S. Mariæ Maioris.

Sed vt de Labari agamus antiquitate: facilius erit in antiquis Imperatorū victoriæ mo- XXXII.

Universidad de Deusto Biblioteca

DE LABARO.

numentis sculpta oculis spectare Labaro signa similia, quam eius nomen apud veteres Ethnicos scriptores legere. nulla certe eius est mentio apud Modestum, qui omnes simul voces rei militaris complexus, explanans, ad Tacitum Imperatorem libellum scripsit: nec etiam apud Vegetium, qui ad Valentinianum Augustum eiusdem argumenti commentarium dedit, vllum plane de Labaro verbum reperias. Cum ergo constet rem ipsam fuisse, at nomen Labari ignoratum; necesse est affirmare, tale signum alio ab antiquioribus nomine dictum fuisse; sed quonam, est exquirendum. Modestus, quem citauimus, dum agit de primaria cohorte, sic ait: Hæc enim suscipit Aquilam, quæ præcipuum signum in Romano est semper exercitu, & totius legionis insigne imagines Imperatorum: has enim imagines tamquã diuina & præsentia signa singuli venerãtur.] & inferius: Aquiliferi, qui Aquilam portant: Imaginarij, qui Imperatoris imagines ferunt: Signiferi, qui signa portant, quos nunc Draconarios vocant.] hæc Modestus. Vegetius [a] eadem de signis militaribus in hunc modum: Aquiliferi, qui Aquilam ferunt: Imaginarij, vel Imaginiferi, qui imagines Imperatoris portant.] & alibi [b] hæc numerans militiæ signa, ait: Muta signa sunt, Aquilæ, Dracones, Vexilla, Flammulæ rufæ, Pinnæ.] sicq. de Labaro cum nulla prorsus sit mentio; vexillorum nomine illud esse expressum, manifestum est, atque fuisse olim Cantabrum appellatum, quod (vt diximus ex Tertulliano atque Minutio) Crucis vestitæ præseferret imaginem.

[a] *Veget. lib. 2. c. 7.*
[b] *Idem lib. 3. c. 5.*

XXXIII. CANTABRVM MILITARE SIGNVM.

Sed vnde, quæso, apud eosdem vox, Cantabrum? Eam quidem germanam esse lectionem, Pamelio rem perspicacius intuenti non inuitus assentior: cum enim apud Minutium Felicem itidem legatur, Cantabra, & scripti antiqui codices omnes pariter ita habeant; nefas putamus antiquam conuellere lectionem; cum præsertim in Codice Theodosiano mentio habeatur de Signiferis [c] & Cantabrarijs, ijs scilicet, qui Cantabra & alia signa portabant. Quamobrem (quod in re obscurissima agere coniectura licet) Cantabra a Cantabris in Hispania populis, quos tandem magnis laboribus, multoq. fuso Romano sanguine Augustus debellauit, esse dicta putamus. Mutuari namque solitos esse Romanos, imitariq. signa hostium, quos subiugassent, de Draconibus signis manifestum exemplum est; qui non ante esse cœperunt in vexillis Romanorum insignia, quam Traianus Dacos vicisset, qui signis eiusmodi vtebantur in bello. Sed nec displiceret de hac voce coniectura Turnebi viri insignis eruditionis, dum vnius litteræ immutatione legendum putat pro Cantabrum, Contabrum, a conto, cui suspenderetur militare signum, quod Labarum dictum putant: nisi omnium locorum superius de Cantabris & Cantabrarijs citatorum, eadem esset lectio; nisi etiam eadem ratione reliqua quoque signa, quod conto gestarentur, Contabra dicenda pariter essent.

[c] *l. 2. C. Theod. tit.*

XXXIV. LABARI ET CANTABRI DIFFERENTIA.

Porro licet Cantabra & Labara eadem esse signa videri possent; fuisse tamen differentia aliqua inter se distincta, eorum figuræ lapidibus exculptæ, vel nummis impressæ declarant: siquidem in veteri illa forma, ante tempora Constantini, sic velum illud transuersæ hastulæ alligatum erat, vt rugas aliquas sui contractione admitteret: quod vero Labaro inhærebat velum, sic erat expansum atque extensum, vt nullum prorsus sinum contraheret, & omni ex parte planum, depictas in se imagines demonstraret. Sed & ea quoque differentia Labarum a Cantabro distinctum erat, quod in exercitu (vt locis citatis vidimus) complura Cantabra erant; Labarum vero, ex quo eius introductus est vsus & nomen, nonnisi vnum esse in exercitu consueuit.

XXXV. LABARVM VNDE DICTVM SIT.

Sed vnde Labarum ipsum dictum est? Audiamus quid scribat Gregorius Naziãzenus [d], dum inuehitur in Iulianum Apostatam, qui Labarum Cruce decorum abstulerat: Quin eo (inquit) audaciæ quoque prorupit, vt aduersus magnum illud vexillum præceps ferretur, quod simul cum Cruce magnifice & cum insigni pompa exercitum ducit, in sublime euectum; quod soluendorum laborum vim habet, ab eoq. apud Latinos nomen trahit; principatumq. (vt ita dicam) in reliqua omnia vexilla tenet, tam quæ Imperatorum imaginibus, atque expansis texturis in varijs tinctionibus, litterarumq. picturis illustrantur, quasiq. gestiunt; quam quæ horrendis draconum hiatibus super summas hastas elatis inuolantia, ac per tractus contextis squamis distinctos ventilata iucundissimum simul & formidolosum spectaculum oculis præbent.] hæc Gregorius: qui cum dicat, quod soluendorum laborum vim habeat, Labarum a Latinis esse dictum: contrarium plane videtur, vt ab eisdem a labore sit nominatum, quod labori imponat terminum.

[d] *Gregor. Naz. orat. 1.*

XXXVI. Quamobrem sic a Latina voce, labore, Labarum dictum Gregorium significare voluisse putamus,

VNDE NOMEN LABARI

putamus, vt & a Græca voce simul coniuncta nomen accipiat, ὅρος, quod est finis & terminus, seu limes; sicq. secundum Gregorium idem sit Labarum, quod laboris ὅρος, λάβορος, laboris terminus; sic primitus nominatum a Constantino (ignoram enim fuisse maioribus eiusmodi vocem, superius dictum est) vel quod Vrbem a tyrannide Maxentij liberando, tot tantisq. malis ac laboribus finem imponeret; vel quod, Crucis fulgore rutilante, persecutionis laboribus terminus figeretur: siue etiam (vt scribunt Eusebius [a] & Sozomenus [b]) quod cum cohors aliqua laboraret, ad subsidium laborantium militum Constantinus iuberet inferri Labarum, cuius aduentu mox victores existerent. Vel, si velimus, dicere possumus etiam, dictum Labarum, a Latina & Græca voce composita dictione a labore, & ἄρος [c], quod est vtilitas, sicq. Labarum laborum vtilitas; nisi constaret apud Græcos non Labarum, sed Laborum nominatum esse.

[a] *Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. 7.*
[b] *Sozom. lib. 1. c. 4.*
[c] *Eustat. Lexic.*

XXXVII.

Quod enim Labarum dicimus, Græci Laborum nominabant, vt ex Græco habet Latina vox reddita in hunc modũ in Codice Iustinianeo, titulo de Præpositis Laborum, & ibi posita ipsa lege his verbis [d]: Qui Præpositi Laborum nostro iudicio promouentur, clarissimi sunt inter electos; ita vt ex Consularibus habeantur: nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris Comitatus illustrat.] hæc Imperator: sed in Codice Theodosiano [e] hæc paulo fusius: Qui ex deuotissimis domesticorum scholis Præpositi Laborum nostro iudicio & stipendiorum sudoribus promouentur, ad similitudinem decem primorum domesticorum, clarissimi sint inter allectos, ita vt ex Consularibus habeantur: nam & Senatorio nomine & immunitate digni sunt, quos nostri lateris Comitatus illustrat. Dat. III. Id. Nouemb. Constantinopoli, Theodosio A. VII. & Palladio Conss.] λάβορον ipsum quoque vocat Sozomenus [f], licet alij legant Labarum: sed Laborum legendum, obseruauit Cuiacius [g] ex Nicæno secundo Concilio ex verbis Sozomeni sic dicentis: Θατέρου δὲ τῶν σκήπτρων οἱ ἐρωμαῖοι λάβορον καλοῦσιν: quam lectionẽ æque probat Turnebus [h], qui & eodem etiam modo, Laborum, & non Labarum, legi in antiquo Lexico, se reperisse testatur. Sed præterierunt hæc omnia Alciatum [i], dum minus æque inuehitur in Accursium. De Præfectis enim Laborarum, hoc est, Vexillarijs, illic agi, certum est; de quibus Eusebius [k] meminit, electos dicens a Constantino Imperatore quinquaginta viros virtute præstantes, quibus per vices portandi Labarum onus incumberet, de quibus pluribus suo loco dicemus. atque de Labaro modo hactenus.

[d] *l. 1. de Præpositis Labor. Cod. lib. 12.*
DE PRAEPOSITIS LABORVM.
[e] *Cod. Theod. lib. 6. tit. 25.*
[f] *Sozom. lib. 1. c. 4.*
[g] *De Præpos. Labor. Cod. lib. 12.*
[h] *Turneb. Aduersar. lib. 15. c. 16.*
[i] *Alciat. Annot. in 12 lib. post Cod. lib. 12.*
[k] *Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. 8.*

XXXVIII. CONSTANTINI IN MAXENTIVM EXPEDITIO.

Iam Constantinum cum exercitu in Italiam proficiscentem prosequamur. Non amplius quam vnius anni spatium hanc in Maxentium expeditionem complexam esse, Panegyrici auctor incertus affirmat, cuius testimonio Eutropius redargui videtur, dum ait, Constantinum anno quinto sui Imperij aduersus Maxentiũ prœlium mouisse. Quod vero ad copiarum numerum tam Constantini quam Maxentij pertinet: non est eadem omnium sententia: siquidem demonstratum est auctoritate Panegyrici illius post victoriam Constantino dicti, ipsum vix quarta exercitus parte pugnasse aduersus centum millia armatorum. sed & eadem quoque oratione hæc eodem argumento [l]: Magnus Alexander, cum præter Macedonas suos, cunctæ Græciæ, vniuerso Illyrico innumerabilem delectum posset indicere, numquam maiores quadraginta millibus copias duxit; inhabile regenti ratus quicquid excederet, & turbam potius, quam exercitum. Tu vero etiam minoribus copijs bellum multo magis aggressus es, tanto scilicet tua virtute propria potior, quanto ille numero instructior.] hæc ibi.

[l] *Panegyric. 2. Constantini.*

XXXIX. ZOSIMVS ERRORIS ARGVITVR.

Ex his Zosimus mendacij coarguitur, dum ait [m]: Constantinus autem, qui hominem & antea suspectum haberet, tunc magis ad gerendum aduersus eum bellum se comparabat: ideoq. collectis copijs ex redactis in potestatem barbaris & Germanis & alijs Celticis nationibus, itemq. de Britannia coactis militibus, qui omnes erant ad nonaginta millia peditum, & octo millia equitum, ex Alpibus in Italiam mouebat; ac oppida quidem per inducias se dedentia, nullo damno mulctabat; ad arma vero tendentia, in ditionem redigebat. Cum Maxentio longe maioribus copijs instructo, Romanorum & Italorum octoginta millia se ad belli societatem coniunxerant, itemq. Tusci quotquot vniuersam oram maritimam incolebant; præbebant & Carthaginenses exercitum quadraginta millium, & præter hos Siculi: adeo quidem, vt totus exercitus centum & septuaginta peditum, & decem & octo millibus equitum constaret.] hæc Zosimus.

[m] *Zosim. lib. 2.*

XL.

Sed quis apparatus vtriusque, & ad victoriam vnde cuique ipsorum comparata fiducia? De Constantino audiuimus; de Maxentio ex ipso in primis Zosimo hæc discamus: Maxentius

Universidad de Deusto
Biblioteca

APPARATVS MAXENTII.

tius (inquit) intra muros incluſus dijs victimas offerebat, & aruſpices de belli euentu con- A
ſulebat, ipſis quoque Sibyllinis oraculis peruestigatis. cumq. reperiſſet oraculum, quo ſignificaretur, in fatis eſſe, vt qui ad perniciem populi Romani ſpectantia deſignaret, miſerabili morte periret: de ſemetipſo id accipiebat, qui quaſi Romam adortos, camq. capere cogitantes propulſaret.] hæc ipſe. Sed & Euſebius [a]: Cum vero Maxentius machinis

a Euſeb. in Vita Conſtantini lib. 1. c. 31.

præſtigiarum magis quam ſubiectorum beneuolentia confideret, & nullo modo extra portas ciuitatis egredi auſus eſſet; & omnem locum, agrum, & ciuitatem etiam, quæ ipſius ſubijciebatur Imperio, ingenti armatorum multitudine & infinitis copijs muniuiſſet: Imperator Conſtantinus Dei auxilio nixus, primam, ſecundam, & tertiam tyranni aciem adoritur, & omnibus primo impetu perfacile ſubactis, vniuerſam prope Italorum peragrat regionem, adeo vt iam quamproxime Romam aduentaret.] hæc ipſe.

XLI. Sed quo ordine hæc facta ſint, in Panegyrica in primis oratione narratur, cum dicitur [b]: B

b Panegyric. 2. Conſtantini.

Probauit hoc prima obſtinatio eorum, qui ſub ipſis Alpium iugis munitiſſimo licet muro ac ſitu tenentes oppidum, auſi fuerunt, te imminente, reſiſtere, ac portas claudere, non credentes illi quidem (vt audio) te ipſum adeſſe. Quis enim crederet tam cito a Rheno ad Alpes Imperatorem cum exercitu peruolaſſe? ſed tamen qui non ſolum præſenti numini tuo, verum etiam nunciato nomini cedere debuiſſent: luerunt igitur illico dementiæ ſuæ pœnas, cum oblatam ſibi a clementia tua veniam recuſaſſent.] Quænam autem hæc

IN ITINERE ACCEPTAE VICTORIAE.

ciuitas eſſet, Nazarius [b] nominat, dicens: Primam igitur Seguſienſium ciuitatem, quam primam iter dederat, victoria facilis amplexa eſt: quæ reſiſtendi pertinacia ita in ſe Imperatoris vim conuertit, vt pietatem tamen non alienauerit. Nam cum introitus vi manu quæreretur, & portarum inflammatio ignem late diſtuliſſet, cuius facilis per adiuncta contagio partu peſtifero valeſcebat; maxima benigniſſimi Imperatoris fuit cura, non modo vt C
incendium non adiutum ſeneſceret, ſed oppreſſum emori poſſet: & longe operoſior clementia, quam fortitudo perfecta eſt, cum plus in ſeruanda vrbe, quam in capienda fuerat laboris, oriretur.

c Naz. in Panegyr. Conſtantini.

XLII. Itaque digrediens, ſic cupiditatem ſui fecit, vt eam ad omne obſequium non victoriæ metus componeret, ſed admiratio lenitatis. Optima aiunt eſſe remedia quæ ad vſum corrigendi noſtri ex aliena calamitate naſcuntur: verum animus prauitate velut morbo impeditus, delectum boni non habet. Ecce iam apud Taurinos venientem pugna grauior ex-

CONSTANTINI PVGNA APVD TAVRINOS.

pectat: nec Seguſienſium vaſtitas monet, vt ſibi caueant: nec cogitant, quod cum Principe res futura ſit, quod neque vis eius reſiſtendi ſpem faciat, nec manſuetudo rationem. Campum late iacentem tantus miles oppleuerat, vt non improbaret fiduciam, qui inſtructos videret. Quæ enim illa fuiſſe dicitur ſpecies? quam atrox viſu? quam formidoloſa? D
operimento ferri equi atque homines pariter obſepti. Clibanarijs in exercitu nomen eſt, ſuperne omnibus tectis equorum pectoribus, demiſſa lorica & crurum tenus pendens ſine impedimento greſſus a noxa vulneris vindicabat.] Quid vero demum tunc factum, ſic ad poſtremum abſoluit vna ſententia: Ad vnum interfectis omnibus, tuis integris, horrorem armorum ad miraculum victoriæ tranſtulerunt, quod qui innumerabiles habebantur, ſine tuorum vulneribus interijſſent.] hæc Nazarius. Probauit plane euentus, quod dixerat, Angelorum acies in Conſtantini exercitu militaſſe: hic namque primum quanta vis eſſet ſanctiſſimæ Crucis, qua Chriſto Labarum conſecrarat, expertus eſt. Taurinum primum, vbi tanta vis belli, & non tantum difficilium Alpium præruptis montibus, ſed & ferratis legionibus aditus fuerat ad Italiam intercluſus, ſenſit numen pro Conſtantino pugnaſſe, quo duce (mira res!) ceſſerit ferrum ligno. E

XLIII. Quæ autem poſt hæc ſecuta ſint, idem auctor breui compendio relegens potius, quam enarrans, hæc ait: Quid ego referam poſt tantam & tam grauem pugnam, quod apud Brixiam magnus quidam & acer equitatus eſſet fuga quam viſu aſtutior, & primo impetu tuo pulſus, Veronam vſque contendit ad præſidia maiora? neque id dedecori fuit, quod excuſati fugiunt, qui tibi cedunt; contingat quinimmo timiditati miſeræ res oſtentanda fuga, quæ habuerit dignitatem. Ipſa autem Verona freta immanibus copijs, quas in vnum

CONSTANTINI VERONAM ADVENTVS.

aduentus tui formido conduxerat, cum multorum iam cladem accepiſſet, facta eſt parumper metu cunctantior, non ratione fidelior; muris ſe ab impetu vindicat. Aderat quidem Ruricius experientiſſimus belli, & tyrannicorum ducum columen: per tota admodū mœnia magna vis hominū, & apud Brixiam plerique iam fracti: vt in corpore cum aliqua pars ægra eſt, valetudo omnis contaminari ſolet; ſic illius multitudinis portio malo affecta, totum exer-

A tum exercitum timoris contagio diſſiparat. quam faciles lapſus infirmitas habet, cum eam intempeſtiua mouit audacia, cum ſæpe alias, tum maxime in illa obſidione perſpectum eſt. Clauſi impetū faciunt; & qui ſe aliquandiu latendo a morte defenderant, facta pugnandi cauſa pœnas eruptionis temerariæ pependerunt: idemq. Ruricius magna ſuorum clade reiectus in mœnia, ſpe iam laſſa, & adhuc mente veſana, cum ſe Veronam proripuiſſet, nouos eodem egit exercitus, & præcipitante iam die, bellum non detrectauit, pugnæ auidior, quam ſalutis: ſed eum exitus magis quam merita fefellerunt: nam furorem mors domuit, quem non potuerat conſiderati ratio, nec victi formido ſanare. O nox illa æternis ſæculis monumentiſq. mandanda, cum ſpiris tenebriſq. congreſſis * fortunæ totum liceret! * congreſſus

Tu tamen, Imperator, non intutior tempore, quam a Deo tectior, ſæuiſſimo hoſti multus XLIV.
inſtares, & libertate cædis exultans, donum noctis duceres, quod pugnantē nemo ſeruaret. VICTORIA ADVERSVS RVRICIVM.
B Per infeſtas acies interritus vadis, denſiſſima quæque prorumpis, deijcis, proteris: mortis decus perdunt, quos ignoratus affligis, niſi quod te ipſa vis tua cogit agnoſci. Nihil enim te permouent turbarum fractæ voces, horrendus militum clamor, permixta caſibus vulnera, illiſi cominus gladij, cadentium graues gemitus, arma late ſtrepentia, & in vnū quemdam ſonitum diuerſi fragoris acta confuſio, quod hæc omnia aut virtus negligit, aut ira non ſentit. Nox ipſa, iuſtiſſima bellantibus cauſa terroris, vehementiorem te agendis ſtragibus fecerat; quod ſolum virtutis tuæ impedimentum eſt, miſerationem tenebræ non habent: vt intelligi liceat, quantum illo in bello vis tua perfecerit, pietate non retenta, & maieſtate ſecura. Prœlio vix ſumma nocte confecto, feſſus cædibus, anhelus ex bello, cruore oblitus, ſed hoſtili, ad obſidionis vigilias recurrebas. O fortuna, o præpotens Roma, quam tu vnquam gratiam pro tantis his laboribus referes? &c.]

C Alia quoque oratione hæc ipſa fuſius de Veronenſium obſidione, & deleto cum duce XLV.
Ruricio exercitu Romanorum, deq. ingenti in pugnando Conſtantini robore: quod tamen auctor minus in Imperatore probauit, cum vna cum ſua totius Romani Imperij ſalutem periculoſæ aleæ ſubieciſſet; vt iure meritoq. illud inculcet [a]: Quid egeras, Imperator? in

a Panegyr. poſt victor. Conſtantini 2.

quæ nos fata proieceras, niſi te diuina virtus tua vindicaſſet?] Tantam quippe ex Chriſti numine Cruciſq. virtute fiduciam animo conceperat, vt ardua quæque ac dura, dixerim & impoſſibilia, illi facilia, plana viderentur, atque ſecura: oraculo namque illo ſemel perſuaſo; In hoc vince, vel vinces] ſemper ſibi idem viſum eſt eſſe vocale, illudq. propheticum veluti cæleſti claſſico iugiter intonari [b]: Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.] Quo præuio, expugnat cetera poſt hæc, quæ erant a Maxentij partibus trans Padum præſidia, Mutinam, & Aquileiam, alijs
D Imperatoribus bellis ciuilibus inconceſſas.

VIRTVTE CRVCIS MAGNA PRAESTAT CONSTANTIN.

b Iſaiæ 45.

His omnibus Dei nutu mira facilitate atque felicitate confectis, Vrbem cogitat, eo di- XLVI.
rigit iter; nullo facto in via obice, lætus aduentat: cum tandem Maxentius, magnis pauendiſq. copijs comparatis, trans pontem Miluium nouiſſima armis experturus expectat, ſed MAXENTIVS OCCVRRIT CONSTANTINO.
prodigijs exagitatus. Quid enim (inquit Gallicanus orator [c]) aliud illum ſperaſſe credendum eſt, qui iam ante biduum Palatio emigrauerat, & cum vxore ac filio in priuatam domum ſponte conceſſerat? vt res eſt, ominibus terribilibus agitatus, & nocturnis pulſus vltricibus, vt tu iam olim expectatus habitator, ſacris illis ædibus diu exhalatis expiatiſq. ſuccederes, & adeo ipſe verum ſibi dixerat, & venturo tibi ceſſerat, quamuis in prœlium ingrederetur armatus, cum excedendo Palatio, iam ſe abdicaſſet Imperio.] addit his Zoſimus [d]: Cum Maxentius ex Vrbe copias produxiſſet, iamq. pontem, quem ipſe iunxerat,

c Panegyric. poſt victor. Conſtantini 2.

d Zoſim lib. 2.

E tranſijſſet, infinita quædam multitudo noctuarum deuolans muros complebat.] atque hæc de prodigijs. Sed de inſtructa ab eo acie, pugnandiq. loco delecto, in Panegyrico paulo ſuperius hæc habentur [e]:

e Panegyr. Conſtantini poſt victor. 2.

At quomodo inſtruxit aciem tot annorum vernula purpuratus? ita prorſus, ne quis euadere, ne quis, vt fit, loco motus referre gradum, & inſtaurare prœlium poſſet, cum a fronte armis, a tergo Tiberi flumine premeretur. In quo ille non mehercule cogitauit neceſſitatem reſiſtendi, ſed propinquitatem refugiendi: niſi forte iam ſentiens diem ſibi veniſſe fatalem, ad ſolatium ſuæ mortis, voluit ſecum trahere quamplurimos, vt omnes eſſent exitus ſui comites, qui ſcelerum participes extitiſſent.] & Nazarius [f]: Quod ita ratio diſponendi exercitus docuit illum mente perdita, implicatoq. conſilio, eum cum pugnæ locum caperet, vt intercluſa fuga, moriendi neceſſitatem imponeret, cum ſpem victoriæ non haberet.] & paulo poſt: Apud Tiberim igitur ſuos inſtruxit ſic ripæ locatos, vt vltimorum

XLVII. DISPOSITA ACIES ET LOCVS PVGNAE

f Nazar. in Panegyr. Conſtantini.

veſtigia

Universidad de Deusto
Biblioteca

vestigia præsagio quodam euenturæ cladis vnda fatalis allueret; ita vero multitudine supA peditante, vt vitra quàm visus agi posset, extenta acies pertineret, non quo frons imbecilla tractu inualido duceretur, sed tanta subsidiorum atque ordinum confirmatione, vt acies non porrectior quam robustior murum vtrinque præberet, quod eam nec constipatio contraxisset, nec longitudo tenuarat.] Addit Eusebius [a], ad vires dolos quoque Maxentium addidisse, pontem insidijs fabricasse, ea fraudulenta arte compactum, vt artificis arbitrio, nullo propemodum negotio solueretur; de industria factum, vt Constantinum illum occupantem cum suis, rapidi amnis vortices labentem obruerent. Sed de ponte constructo a Maxentio cum meminit Zosimus, de prætensis ex eo insidijs nihil habet.

[a] Euseb. lib. 9. c. 8. & in Vita Constantini lib. 1. c. 32.

XLVIII. PVGNA CONSTANTINI ADVERSVS MAXENTIVM

Sic igitur (vt dictum est) a Maxentio rebus dispositis, Nazarius [b] tradit, Constantinum veluti numine concitatum, de periculo tutum, de victoria certum se prorupisse primum in hostes: Inuadis (inquit) primus aciem, solus irrumpis, obumbrant euntem telorum irB riti iactus, sonat ictibus vmbo.] Quid demum? virtute ducis ceteri incalescentes, maiori impetu feruntur in equites, qui in prima Maxentij acie dimicabant; qui tandem cedentes ac turpiter terga dantes, tum sibi, tum peditibus facti sunt violenta compressione ruina. Non enim (inquit supra Nazarius) qui bellorum euentus solet esse, per varios & volubiles casus Mars dubius errauit; nec fortunæ vicissitudo, quæ plerumque prosperis rebus triste aliquid adglutinat, victorum lætitiam vulnerauit, sed tanta hostium & tam ampla cædes, tam felix & incruenta victoria fuit, vt credas non bello ancipiti dimicatum, sed solas impiorum pœnas expetitas.] hæc Nazarius; totumq. id tribuens Diuinitati, Illa (inquit) pietatem tuam texit: illa nefandi illius tyranni fregit amentiam: illa inuictum exercitum tuum, tot victoriarum conscientia plenis pectoribus ardentem, tantis insuper viribus iuuit, quantas præstare aut Deus potuit, aut amor tuus debuit; vt horrendas acies, vt incoC gnita ferri & corporum robora fulmineus miles euerteret; vt quicquid instruxerat diuturni sceleris longa molitio, felici congressione consumeres.]

[b] Nazar. in Panegyr. Constantini.

XLIX. [c] Panegyric. 2. Constantini.

Sed quodnam fuerit par sceleri insperatum exitium post cladem fugamq. suorum, sic a Gallicano oratore narratur [c]: Ad primum igitur aspectum maiestatis tuæ, primumq. impetum totius tui victoris exercitus, hostes territi, fugatique, & angustijs Miluij pontis exclusi, exceptis latrocinij illius primis auctoribus, qui, desperata venia, locum quem pugnæ sumpserant, texere corporibus, ceteri omnes in fluuium abiere præcipites, vt tandem aliquod cædis compendium, sessis tuorum dexteris, eueniret. Cum impios Tiberis hausisset, MAXENTII INTERITVS. ipsum etiam illum, *Maxentium videlicet*, cum equo & armis insignibus frustra conatũ per abrupta ripæ vlterioris euadere, idem Tiberis correptũ gurgite deuorauit, ne tam deforme prodigiũ vel hanc obitus sui relinqueret famam, quod alicuius viri fortis gladio telove D cecidisset.] hucusque de rebus gestis Constantini aduersus Maxentium Panegyricæ orationes, e quibus illa tantum descripsimus, quæ historicæ puritati consentientia probata sunt; ceteris, in quibus auctores ex susceptа laudatione visi essent luxuriati in verborũ pampinis, amputatis; quod sciamus rhetorum fucos ab historica simplicitate abhorrere; reddiq. suspectum, esse confictum, quicquid varijs diuersisq. coloribus noscitur esse depictum.

L. Ceterum in eo quod historica narratione sunt prosecuti: quod rem agerent coram amplissimo auditorio rerum gestarum optime conscio, religio sit dicere illos esse mentitos; cum non laudare, sed ignominiam irrogare visi essent, si falsa dixisse, audientium risu redargui potuissent, in rebus præsertim nequaquam intra parietes agitatis, sed ore omnium diffamatis, & cunctorum auditione perceptis. De quibus, ne vel leuiter quidem Constantini laudatores suspectos habeas, apponimus testem, eius alioqui inimicum & vituperaE torem, Zosimum impium, qui rem gestam paucis perstringens, hæc ait [d]: Cum exercitus vtrinque cornibus aduersis starent, equitatum Constantinus immisit: is equitatum hostilem adortus fudit: peditibus quoque signo oblato, rite compositeq. in hostem illi tendebant. Acri conferto prœlio, Romani quidem ipsi & Itali socij segniores ad obeunda pericula se præbebant, quod acerba tyrannide se liberari optarent: reliquorum vero militum innumerabilis quædam multitudo cecidit tum ab equitibus proculcata, tum a peditibus interempta. Enimvero quamdiu resistebat equitatus, aliqua Maxentio spes esse reliqua videbatur: sed equitibus iam succumbentibus, fuga cum reliquis arrepta, per pontem fluminis ad Vrbem contendebat: tignis autem minime sustinentibus eam vim oneris, adeoq. ruptis, cum cetera multitudine Maxentius etiam fluminis impetu abripiebatur.] hucusque ad Maxentij necem spectantia Zosimus.

[d] Zosim. lib. 3. DE PARTA VICTORIA EX ZOSIMO.

Sed

A Sed quæ ea de re a Christiano scriptore sunt perpetuæ memoriæ commendata, præterijsse nefas est; quem, cum Constantinus illo familiarissime vsus sit, ab ipso, sicut alia complura, accepisse æquum est credere. sunt enim hæc ab eo hunc in modum conscripta [a]: Quemadmodum enim ipsius Moysis, & antiquorum ac piorum Hebræorum temporibus currus Pharaonis, eiusq. copias deiecit in altum, & delectos ascensores satelliteſq. regios in mari Rubro demersit: sic Maxentius, quiq. cum eo erant armati & stipatores, velut lapis in profundum Tiberis gurgitem præcipites deciderunt. Nam cum tyrannus, Dei virtute Constantino opem ferente, terga dedisset, & in fuga flumen ex aduerso obiectum (in quo lintribus iunctis, & ponte artificiose fabricato, machinam qua Constantinum adeo carum Deo e medio sublaturum sperauit, ad suum ipsius interitum construxerat) traijcere cœpisset, Deusq. Constantino benignus præsto tulisset auxilium; & tyrannus B eius ope destitutus clandestinas & occultas machinas miser contra se ipsum fabricasset: adeo vt illud commode in ipsum dici possit [b]: Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Conuertatur labor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendat.

LI. [a] Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 32. & hist. lib. 9. c. 8. DEI OPE PARTA VICTORIA. [b] Psal. 7.

Tum Dei nutu machinarum in pontis iunctione collocatarum, & fraudis in eisdem latitantis transitus, tempore minime sperato subsidit, ruitque, ac de improuiso lintres cum ipsis viris in altum gurgitem præcipitati sunt: ipseq. infelix primus, deinde eius satellites & stipatores (sicut diuina loquuntur oracula) in rapidum flumen tamquam plumbum delapsi: vti Constantinus cum suo exercitu Dei præsidio victoriam assecutus, merito sane, licet non verbis, re tamen ipsa similiter cum Israelitis & egregio Dei famulo Moyse eadem ipsa, quæ ille olim contra impium tyrannum Pharaonem ceciniſſet, sic quodammodo suaC ui concentu fuderit, dixeritque [c]: Cantemus Domino: glorioſe enim magnificatus est; equum & ascensorem deiecit in mare: adiutor & protector factus est mihi in salutem. Et, Quis similis tibi in dijs, Domine, quis similis tibi? gloriosus in sanctis, admirabilis, & præclare faciens prodigia.] hæc Eusebius de Cõstantino, gratias Deo agente, etsi nõ his verbis, (nondum enim Christianus plene erat) re tamen his paria meditante, ac labijs proferente. Sunt & Prudentij aduersus Symmachum scribentis de victoria in Maxentium virtute Crucis obtenta hi versus [d]:

LII. SOLVITVR PONS DAMNO MAXENTII. [c] Exod. 15.

Testis Christicolæ ducis aduentantis ad Vrbem
Miluius exceptum Tiberina in stagna tyrannum
Præcipitans, quanam victricia viderit arma
Maiestate regi, quod signum dextera vindex
D *Prætulerit, quali radiarunt stemmate pila.*] hæc & alia plura ille. sed nos historiam prosequamur.

[d] Prudent. aduersus Symmach. lib. 1. de potentia Crucis.

Vbi autem de tyranno in Tiberim prolapso atque extincto nuncium ad Constantinum perlatum est, mox eius corpus ab vrinatoribus quæri iubet: quo reperto, sectũ caput summæ hastæ affigendum curauit, Romamq. deferri. Sed de his hæc in Panegyricis [e]: Aliorum quidem hostium corpora & arma præceps fluuius voluendo deuexit; illum autem eodem quo extinxerat loco tenuit.] & paulo post: Reperto igitur & trucidato corpore, vniuersus in gaudia & vindictam populus Romanus exarsit.]

LIII. CAPVT MAXENTII PILO SVPERPOSITVM [e] Panegyric. post victor. Constantini 2.

Sed Constantini ingressus triumphalis in Vrbem a Nazario egregie sic describitur: Nullus post Vrbem conditã dies Romano illuxit Imperio, cuius tam effusa, tamq. insignis gratulatio aut fuerit, aut esse debuerit: nulli tam læti triumphi, quos Annalium vetustas conE secratos in litteris habet. Non agebantur quidem ante carrum vincti duces; sed incedebat tandem soluta nobilitas: non coniecti in carcerem barbari, sed deducti carcere Consulares: non captiui alienigenæ introitum illum honestauerunt; sed Roma iam libera, nil ex hostico accepit, sed se ipsam recuperauit; nec præda auctior facta est, sed esse præda desijt: &, quo nihil adijci ad gloriæ magnitudinem potest, Imperium recepit, quæ seruitium sustinebat. Duci sane omnibus videbantur subacta vitiorum agmina, quæ Vrbem grauiter obsederant; scelus domitum, victa perfidia, diffidens sibi audacia & importunitas catenata, furor vinctus; & cuncta crudelitas inani furore frendebat; superbia atque arrogantia debellatæ, luxuries coercita, & libido constricta nexu ferreo tenebantur. Sequebatur hũc comitatum suum tyranni ipsius teterrimum caput, ac si qua referentibus fides est, suberat adhuc sæuitia, & horrendæ frontis minas mors ipsa non vicerat. Injciebantur vulgo contumelioſiſſimæ voces: nam & ludibrijs oppressoris sui auspicari libertatem iuuabat, & mira vo-

LIV. CONSTANTINVS IN VRBEM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ra voluptate conceptus e vita terroris insultatione interitus obtrerebatur. Quis triumphus illustrior? quæ species pulchrior? quæ pompa felicior?] & paulo post: A

LV. PVBLICA LAETITIA.

Iam quidem lætitiam gestæ rei diffuderat fama velox, & ad celeritatem nuncij pennata Victoria insequebatur, tamen vberiore cum gaudio ipsius rei fructus, quod ad animum languidius accedunt, quæ aurium via manant, quam quæ oculis hauriuntur. Itaque tanti per Italiam concursus hominum excitabantur, tantæ ex oppidis effusiones, vt ante acti terroris testificatio in præsenti exultatione luceret. Pari studio missum eiusdem tyranni ad permulcendam Africam caput; vt quam maxime viuus affixerat, laceratus expleret; & nondum satis tempestiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ & fluctus secundi, beatissimamq. victoriam ipsa etiam elementa iuuerunt. Caput, in quo titulus tantæ laudis circumferebatur, redidit Tiberis, prosecuti sunt venti, maria seruarunt. Quonam modo te, potens Africa, quanto lætitiæ fremitu, quam insolenti voluptate iactasti?] B

hæc & alia Nazarius.

LVI. CONSTANTINI PIETAS. *a Euseb. orat. ad sanct. cœtū. c. 22.*

Tantum munus Deo omnium creatori, non militum robori, Constantinus de beneficio gratus acceptum tulit: quod ipse quidem ea oratione, quam postea habuit ad sanctum cœtum, ingenue his verbis professus est[a]: Ego certe & prosperam meam fortunam, & meas res omnes pietati acceptas refero. Testis est etiam rerum omniū ex animi sententia euentus; testes sunt præclara facinora; testes victoria contra hostes, atque trophæa. Iuxta mecum hæc nouit, & cum laude propterea Deum celebrat illustris & eximia ciuitas Roma. Assentitur item populus Vrbis mihi carissimæ; licet falsa spe deceptus, Principem se indignum delegerit: qui quidem extemplo pro sceleribus ab ipso admissis, iustas debitasq. pœnas persoluit. Quæ certe commemorare non est integrum, mihi præsertim, qui apud te, o pietas, dissero, omniq. studio & industria incumbo, quo pacto te verbis castis decorisq. affari queam. Dicam tamen fortassis aliquid, o pietas, quod nec turpitudinis nec indecori quicquam in se complectitur, furore tamen & crudelitate redundans. Cum bellum pestiferum contra omnes sanctissimas tuas Ecclesias a tyrannis excitaretur, & nonnulli in vrbe Roma se tantis malis & tam insigniter improbis oblectare non desisterent, campusq. esset ad pugnam præstitutus; tu in medium progressa, te ipsam fide in Deum roboratam, munitamq. aduersarijs opposuisti.] hæc ille, & alia plura, quibus inuehitur in tyrannum Romanos grauiter exagitantem. C

LVII. TRIVMPHVS CONSTANTINI.

Sed iam ad ipsum Constantini Magni triumphum gestientem conuertamus orationem: reliqua autem ab Eusebio scripta, suo loco opportunius inserenda. Extat adhuc tantæ victoriæ nobile monumentum inter Palatinum & Cælium montem, haud longe a Domitiani Amphitheatro, ea parte quæ spectat ad Occidentem, triumphalis arcus a Senatu illi constructus; qui cum positus sit ea regione, plane significatur, ipsum nequaquam per Miluium pontem via Flaminia ingressum fuisse in Vrbem; sed quod potius, ea ad læuam relicta (fracto enim ponte ruina Maxentij & exercitus eius, intercluſus erat omnis illac ad Vrbem accessus) per prata Neronis iter faciens, viæ se immiserit triumphali, cui in Vaticano posita adiacet insignis a dextris Memoria Principis Apostolorum, antiquorum (vt dictum est) præconijs celebrata; quam se ei obuiam offerentem adijsse, illicq. pro collatis tam insignibus beneficijs immensas Deo gratias reddidisse, dignum est existimare; cum præsertim exhibita postea loco illi præ ceteris ab eo pietatis obsequia id ipsum manifeste arguere videantur. D

LVIII. CONSTANTINVS NON VT ETHNICI TRIVMPHAT. *b Dio hist. Rom. lib. 43. & 60.*

Quis enim in animum inducere possit, Imperatorem Cruce vincentem, quæ primo occurrerunt illi Christianæ religionis trophæa Crucis in Petri sepultura, facta iam sui clarl- tudine toto Orbi conspicua, præterijsse insalutata, quorum nec si voluisset, declinare potuisset aspectum? cum præsertim qui de eius aduersus Maxentium diuini numinis fauore obtenta victoria laudationes scripserunt, nihil prorsus de Capitolij genibus (vt Dio[b] tradit) solita fieri ab Imperatoribus conscensione ad referendas gratias dijs, meminerint; cum ijdem tamen alias non tacuerint in Panegyrica oratione eidem Constantino dicta post Maximianum Herculium Massiliæ extinctum, de gratijs ab eo dijs actis, Apollini potissimum, cuius templum immensis donarijs cumulauit. hoc ipsum, inquam, illorum de ascensu ad Iouem Capitolinum, ex more, silentium clamat, perfunctum illud ab eo (quod diximus) munus in Vaticano. E

LIX. Sicq. Crucis gloria coruscante, ex nouis admirandisq. eius prodigijs admiranda quoque facinora sunt conſecuta: cedit ferrum, vincit lignū, & Vaticanus collis mutatur in Capitolium,

A lium, vel potius Capitolio auctus est mons Vaticanus, instar montis illius prophetici, cuius est domus Domini in vertice montium, quem ascensuræ sint omnes gentes: quæ enim tam barbara ac fera natio iugo Crucis submissa, ac proinde libertate donata, quæ Apostolorum limina ex more non petierit? GLORIA VATICANI COLLIS.

Expectabat lassus per campos effusus, sanguineq. hostium & sudore conspersus, adhuc labore recenti anhelans miles; dum viam Triumphalem, eiusdemq. nominis pontem ingressurus, illic disponitur ad triumphi pompam, vbi modo super altissimum obeliscum aurata Crux fulgore coruscat, non sine Diuinitatis instinctu a Sanctissimo Domino nostro Sixto Papa Quinto tantæ gloriæ memoria restituta, ac magnificentissime illustrata. Via igitur Triumphali triumphans Constantinus ad Palatinum montem peruenit, in domumq. Imperatoriam se recepit, ad cuius radices (vt declaratum est) fuit illud perB petuæ gloriæ monumentum ex Senatusconsulto postea fabricatum, in cuius fronte hæc inscriptio legitur: LX. VBI PARATVR TRIVMPHVS.

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO. MAXIMO
P. F. AVGVSTO. S. P. Q. R

ARCVS TRIVMPHALIS CONSTANTINI.

QVOD. INSTINCTV. DIVINITATIS. MENTIS
MAGNITVDINE. CVM. EXERCITV. SVO
TAM. DE. TYRANNO. QVAM. DE. OMNI. EIVS
FACTIONE. VNO. TEMPORE. IVSTIS
REMPVBLICAM. VLTVS. EST. ARMIS
ARCVM. TRIVMPHIS. INSIGNEM. DICAVIT

C intra fornicem a dextris: LIBERATORI. VRBIS
a sinistris: FVNDATORI. QVIETIS
& ab ea parte quæ spectat Amphitheatrum, in eius fronte:
VOTIS. DECEM. SIC. DECEM & ex aduersa:
VOTIS. XX. SIC. XX

Solebant non tantum nuncupari vota ad quinquennium, vel decennium, sed eadem multiplicari augeriq. annorum numero: quod docent complures antiquorum inscriptiones, vt in nummo eiusdem Constantini: LXI. VOTA MVLTIPLICATA.

IMP. CONSTANTINVS. MAX. P. F. AVG
VOTIS. V. MVLT. X

D & in nummis Constantij eius filij:
CONSTANTIVS. AVGVSTVS
VICTORIAE. DD. NN. AVGG. VOT. XX. MVLT. XXX. SIS

Sunt & alia complura eius generis[a], quæ hic describere prætermittimus. *a Descripsit & edidit Adolph. Occ.*

At qui hunc extruendum curauit, Senatui, quòd adhuc Gentilis erat, se eo opere Christianum prorsus profiteri non licuit, ob idq. nec vexillum Crucis erigere: sed quod æque scirent Constantinum auersari deorum cultum, palamq. profiteri veri Dei auxilio se tot tyranni exercitus superasse, ipsumq. tyrannum denique extinxisse; idcirco ipso inscriptionis exordio, ex animi ipsius sententia, illa posuerunt verba: QVOD INSTINCTV DIVINITATIS.] Rem igitur ita moderati sunt, vt eo officio sic esset Imperatoris pietati prospectum, vt tamen Senatus, quod non erat, se Christianum noluerit profiteri. Con- LXII. CONSILIVM SENATVS EXTRVENTIS ARCVM.

E stantinus vero cum victricia Crucis arma, cui omnia ex diuinitus sibi impertito oraculo sciret se accepta ferre debere, in eo minus exculpta fuisse videret, quod intelligeret Senatus dedicantis religione vetitum: ne quid gloriæ Crucis videretur esse detractum, seorsum in ipso Vrbis meditullio signum illud sublime posuit, clarissima illa inscriptione notatum; quo amplissima Crucis gloria, illis licet inuitis, quot litteris, tot linguis digno præconio magnificentissime extolleretur. recitat Eusebius titulum illum, postquam ea quæ idem Imperator præstitit Senatui populoq. Romano, ac potissimum Christianis, narrauit: & post recensitam gratiarum actionem Deo optimo maximo ab eo accepti memore beneficij, hæc tradit his verbis[b]: *b Euseb. Vit. Constant. lib. 1. c. 33.*

Constantinus igitur cum ista, aliaq. eiusmodi germana ac similia Deo omnium duci & auctori victoriæ, eximium Dei famulum Moysen imitatus, ceciniſſet; in Vrbem, quæ omnium regina est, cum triumpho & celeri pompa ingreditur. Ibi tum frequentes, tam qui LXIII. CONSTANTINI INGRESSVS IN VRBEM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex Senatorio ordine, quam qui alijs dignitatis ornamentis ibi clari erant & eximij, tamquam ex seruitutis custodia liberati, cum vniuerso populo Romano, læto oculorum obtutu, lubentibus animis, fastis acclamationibus, & insatiabili gaudio eum exceperunt. viri etiam cuiuscumque generis vna cum mulieribus, liberis, & infinita famulorum turba illum liberatorem, conseruatorem, & beneficum patronum ingenti clamore prædicarunt. At ille, vtpote pietate in Deum tamquam naturaliter menti insita imbutus, non applausu illo populari & strepitu insolenter se iactans, non laudum elatus præconio, sed præsidij a Deo allati admodum conscius, extemplo preces cum gratiarum actione auctori victoriæ impertijt; atque illustribus inscriptionibus, columellisq. erectis, omnibus hominibus salutaris Christi signi virtutem promulgauit: inq. Vrbe media, quæ præ ceteris principem locum facile obtinet, ingens istud trophæum contra hostes erexit: & hoc salutare signum, characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorumq. omnium Imperio subiectorum propugnaculum esse demonstrauit, palamq. omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile ad formam Crucis in manum propriæ imaginis in statua expressæ insertum Romæ in loco celebri ac multum a populo frequentato locatum fuit, hanc inscriptionem Latino sermone in eo mandat incidere:

HOC SALVTARI SIGNO, VERO FORTITVDINIS INDICIO, CIVITATEM VESTRAM TYRANNIDIS IVGO LIBERAVI, ET S. P. Q. R. IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINAE AMPLITVDINI ET SPLENDORI RESTITVI.] Pergit Eusebius[a]:

a Euseb. ibidem c.34.35.36.

LXIV. CONSTANTINVS DE CHRISTIANA RELIGIONE BENE MERITVR

Plus igitur Imperator ista Crucis victricis confessione nobilitatus, cum magna dicendi libertate Filium Dei ipsis Romanis palam diuulgare cœpit. Omnes igitur omnino qui ciuitatem incoluerunt, tam Senatus quam populus, velut acerbo & tyrannico dominatu leuati, clarioribus lucis radijs frui visi sunt, & nouæ cuiusdam & quasi renascentis vitæ modo rationeq. potiri. Ac gentes vniuersæ, quæ oris Oceani ad Occasum vergentis circumdantur, prioribus malis, quibus implicatæ tenebantur, liberatæ, insignem dierum festorum celebritatem lætis animis agentes, Constantinum victorem, pium, ac communem omnium patronum eximie prædicarunt: dixeruntq. vna voce, vnoq. ore omnes, illum tamquam commune quoddam bonum hominibus Dei benignitate & clementia donatum illuxisse. Imperatorium porro passim diuulgabatur edictum; quod quidem & his, qui erant fortunis suis spoliati, concessit auctoritatem rebus suis & facultatibus potiundi; & eos, qui iniquum exilium perpessi fuissent, ad proprios lares reuocauit: alios item vinculis, omniq. periculo ac metu, quibus per tyranni crudelitatem vexabantur, penitus eripuit. Ipse porro Imperator Dei ministros accersere, cultu & obseruantia honorifice complecti, & tum re, tum verbis, tamquam viros Deo suo consecratos humanitus excipere, & maxima beneuolentia prosequi cœpit. Quippe licet homines fuerint ipsius formæ habitu ad aspectum abiecti, ab eo tamen non eius generis existimati sunt: sed quia non hominem, qui sub aspectum oculorum cadit, sed Deum ipsum, qui in eorum animis insidebat, considerare visus est; illos suæ mensæ effecit participes: illos, quocumque iter capiebat, secum duxit: atque ea de re Deum, quem sancte colebant, sibi credidit fore propitium. Porro Ecclesijs copiosa suppeditare subsidia, templa in sublime erecta, exædificataq. adaugere, plurimis monumentis augusta Ecclesiæ sacraria illustrare, varia pecuniarum largitione egentium inopiam subleuare.] hucusque Eusebius, simul postea congerens quæ a Constantino diuersis temporibus gesta sunt, non autem hoc anno perfici potuerunt, quo, rebellantibus in Germania barbaris, illuc quamcitissime auolare compulsus est.

LXV. DE ARCV TRIVMPHALI CONSTANTINI ELVCIDATIO.

Rursum vero ad nobile illud victoriæ Constantini trophæum postliminio reuocetur orario: sunt enim complura de eo elucidanda, quæ haud inuitum antiquariæ rei cupidum poterunt detinere lectorem. Quod igitur ad ipsum triumphalem arcum spectat: præter illa quæ de eo nuper dicta sunt, illud in eo propensius considerandum est, mirificum quoddam & incredibile erga Constantinum Senatus studium declaratum esse, dum ad opus extruendum minime detrectauerit illorum Imperatorum memorias demoliri, quos omnium cariſſimos habuisset; indeq. egregie diuersis formis excultos lapides sublatos, ad Constantini triumphalem fornicem extruendum conferre; ex monumentis scilicet victoriarum Marci Aurelij ablata nobilia sculpturæ opera, diuersis in locis Constantini arcui intexta fuisse: quod non modo rerum antiquarum perito, sed

sed cuique etiam rudi erit facile iudicare, dū conspicit diuersæ sculpturæ opus esse compactum, alterius quidem egregiæ & perinsignis affabre factæ, alterius vero longe disparis, crassioris Mineruæ, rudis & impolitæ; antiquiora illa; hæc autem eius temporis, quo (vt superius nos dixisse meminimus) ob ingentem persecutionem, qua Christiani omnes insigniores eius artis opifices sublati essent, ars statuaria collapsa penitus videbatur.

LXVI. ORNATVS ARCVS CONSTANTINI EX DIVERSIS.

Quæ ergo habentur ornatus causa in eodem arcu diuersis locis aptata, quæ præsertim symbola reddunt idololatriæ, nihil prorsus noscuntur cum Constantino habere commune; cum cæcutientis etiam patere possit aspectui, illa dictorum Imperatorum esse memorias, operaq. insigniorum artificum. Condonauit hoc Senatui Constantinus, quem nosset mordicus auitam religionem retinere, laudans illorum omnium erga se studium, quod præstulerant in demoliendis illorum trophæis, quos præ ceteris Imperatoribus coluissent, vt ex illis victoriæ suæ monumentum augustius exornarent: quæ nec religiosa posteritas abstulit, cum ea ad operis ornamentum esse viderentur imposita; ex quibus, quantum ceteris laudatissimis Imperatoribus emineret maiestas Christiani Imperatoris, facile appareret; dum & quæ illic essent signa superstitionis Gentilitiæ posita, eamdem ipsam subiugatam, velut trophæa victoriæ, demonstrarent; quòd moris esset, hostes superatos, honoris ergo, ciusmodi triumphalibus tabulis insculpi.

LXVII. CONSTANT. QVOS COLVIT IMPERATORES.

Ceterum videri potest, haud inuito Constantino factum esse, vt super eumdem fornicem ponerentur, quæ alijs in locis collocatæ erant, nobilissimæ statuæ M. Aurelij, & Antonini Pij (quorum capita noctu furto sunt sublata nostro tempore, ob egregiam operis excellentiam:) nam ambos hos Imperatores ipsum plurimū coluisse, obseruassequeque, Lampridius auctor est in Heliogabalo, eorumdemq. imagines aureas formasse tradit, dum ait: Antoninorum nomen tu, Constantine særatissime, ita veneraris, vt Marcum & Pium inter Constantios Claudiosq. velut maiores tuos, aureos formaueris, adoptans virtutes veterum tuis moribus congruentes, & tibi amicas, carasq.] hæc ipse: quibus vides Constantinum eo temperamento colere cœpisse Christianam religionem, vt non (quod multi perperam putant ab Eusebij præconijs persuasi) confestim cuncta spreuerit, quæ fuerant pietati aduersantia; sed quæ Gentium essent, ex ijs aliqua toleraſſe, atque ea ex parte coluisse ac susscepisse, quæ ex optima morum institutione sibi gloriam comparassent, a cunctisq. pariter in honore haberi cognosceret.

LXVIII. *a Panegyric. 2. Constantini.* CHRISTI IMAGO AVREA A SENATV ERECTA.

Rursum vero, quod ad Senatus officia spectat; alijs quoque præclaris æternæ gloriæ monumentis, quæ ipsi gratiora sciret, coluit Constantinum: siquidem de eo hæc habentur expressa in oratoris Gallicani Panegyrica illa oratione sæpe superius citata[a]: Merito igitur (inquit auctor) tibi, Constantine Imperator, Senatus signum Dei, & paulo ante Italia scutum & coronam, cuncta aurea dedicarunt, vt conscientiæ debitum aliqua ex parte releuarent: etenim sæpe debetur & diuinitati simulacrum aureum, & virtuti scutum, & corona pietati.] hæc ibi. Sed quid, quæso, signum Dei, idemq. simulacrum aureum? Neminem adeo puto vesanum, qui vel mente concipere possit, alicuius deorum Gentium aurea statua a Senatu Constantinum esse donatum, immo contumelia muneris prouocatum atque delusum; quem scirent Christianorum Dei præsidio niti, ipsumq. ab eo propensius coli, ac proinde omnes deos Gentium execrari, exhorrescere, & detestari; nec passurum cuipiam illorum adscribi victoriæ titulum, quam nossent ipsum Christianorum numini acceptam ferre, idq. professum esse tam conspicuo atque perspicuo, quod Eusebius recitat, gloriæ monumento, eo videlicet titulo (vt eadem rursus repetamus) Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iugo liberaui, & S.P.Q.R. in libertatem vindicans, pristinæ amplitudini & splendori restitui.]

LXIX. SIGNVM DEI QVALE.

Non alio igitur signo Dei potuit a Senatu Constantinus coli, quā eius, quē videbat ipsum publica attestatione professum: alias videri potuisset contrario & illi opposito signo eū prouocare magis, quam honorare, voluisse. signū itaque illud Dei, posito a Constantino signo fuisse conforme, non autem aduersarium, par est credere; idq. præstitisse Senatum, licet inuitum; quem omnes sciunt, qui Cæsarum historias callent, consueuisse illis etiam, quos detestaretur, Imperatoribus, officijs plurimis & insolentibus turpiter adulari, quod Lampridius in Commodo & alijs Impp. pluribus attestatur. Possumus igitur illud Dei signum, simulacrumq. aureum æque recte existimare fuisse Dei Christianorum, nempe Christi Saluatoris nostri formam reddentem statuam efformatam, Romæ non ignotam effigiem, quam (vt dictum est) Alexander Imperator inter alios, quos colebat deos, in suo larario collocauerat:

Universidad de Deusto
Biblioteca

cauerat: nec ob eam causam videri poterat Senatus Christo statuam erigens ab auita superstitione desciscere, sicut nec Alexander, cum eiusdem imaginem, in loco quem precum causa quotidie adire solebat, cum alijs deorum imaginibus posuit. A

LXX. CORRIGVNTVR ERRORES

At hic corrigendus est error in primam editionem illapsus, vbi sub nomine Constantini, Constantij posita habetur inscriptio, vitio describentis; quam suo loco, diligentius inspecto originali exemplari, restituendam curauimus. Sed & quod de eodem Constantino ab alio auctore, maiori quidem præiudicio, erratum vidimus, hic pariter emendandum putamus. Etenim post primam tomi huius editionem reperi inter legendum deorum historias a Lilio editas, dum agit de Concordia Romanorum dea, inscriptionem aliam ab eo positam, cui ista præfatur: Collopsam insuper Concordiam, & a Constantino restitutam, antiquum epigramma ostendit, quod & hodie legitur in Lateranensi basilica:

D. N. CONSTANTINO FELICI AC TRIVMPHATORI SEMPER AVG. OB AMPLIFICATAM TOTO ORBE REMP. FACTIS CONSILIIS S. P. Q. R. AEDEM CONCORDIAE VETVSTATE COLLOPSAM IN MELIOREM FACIEM OPERE ET CVLTV SPLENDIDIORE RESTITVIT B

LXXI. Quam quidem inscriptionem nec in lapide vsquam reperire contigit, nec apud alios Antiquarios (quod legerim) qui in his exactissimam adhibuere diligentiam, videre hactenus licuit. Aldus autem Manutius [a] in libro de Orthographia hanc quam subdimus inscriptionem se exscripsisse ait ex memorijs ipsius ecclesiæ Lateranensis:

[a] Aldus Manutius pag. 37. edit. Venet.

D. N. CONSTANTINO. MAXIMO. PIO. FELICI
AC. TRIVMPHATORI. SEMPER. AVGVSTO
OB. AMPLIFICATAM. TOTO. ORBE. REMP. C
FACTIS. CONSILIISQ.
S. P. Q. R.
DEDICANTE. AMICO. PAVLINO. IVNIORE
C. V. COS. ORD. PRAEF. VRBI

Apparet enim hanc fuisse scriptam in basi, super quam statua Constantini posita erat, atque perpetua memoria eidem consecrata. Præter hanc, inquam, nulla extat, nec alicubi descripta apparet ea, quam Lilius recitat, de restitutione templi Concordiæ vetus inscriptio: quæ quidem sicut fide vacillat, ita auctorem in suspicionem nonnihil adducit: quem tamen potius memoria lapsum dixerimus, quam impostura damnemus.

LXXII. REFELLITVR DE RESTITVTA AEDE CONCORDIAE ERROR.

Sed esto, quod certa eiusdem exploratag. fides esset. Vnde tamen Lilio, vt auctoritate eius inscriptionis dicere possit, a Constantino restitutum fuisse templum Concordiæ? An non magis ex ea probatur a Senatu id ipsum confectum? nempe ab his qui adhuc deorum cultores perseuerarent, non autem illis qui inter Senatores Christiani essent. etenim quamuis pauciores numero inuenirentur Ethnici Senatores, si quid tamen agerent pro deorum cultu, nomine Senatus id se facere, dicere solere, testatur S. Ambrosius [b]. Quid igitur quod ex ea inscriptione factum dicitur a Senatu, tribuitur Constantino? Putauit fortasse Lilius ob inditum eius nomen inscriptioni, id factum Constantino iubente? An ignorauit id fieri solitum honoris causa? quod vel vno illo exemplo demonstrari potest: Volusianus & eius coniunx Lolliana constituunt dedicantq. aram ad sacrificia, in cuius frontispicio aræ eiusmodi inciderunt inscriptionem [c]: D

[b] Ambros. epist. 30. ad Valentin. Imp.

[c] Smet. pag. 20. num. 2. edit. Plantin.

DD. NN. FL. VALENTINIANO ET GRATIANO IMPERATORIBVS SVIS. E

extat ipsa dedicatio apud Smetium. Numquid igitur ex eiusmodi inscriptione vel fingere aliquis potest, aram idolis erectam fuisse ab ijsdem Imperatoribus, quos constat destruxisse potius quam extruxisse aras ad sacrificia, vt suo loco dicetur? Hæc quidem candidæ veritatis amore addidisse voluimus, vt ab illata calumnia Constantinum Christianum Imperatorem vindicemus.

LXXIII. PRAECONIA DE VICTORIA CONSTANT.

At de publicis inscriptionibus hactenus: priuatorum modo scriptorum de Constantini pietate atque victoria elogia ab auctoribus horum temporum petita, huiusq. sæculi, his pariter attexamus, & in primis Lactantij, qui Christiano Imperatore dignum munus exhibuit, dum Diuinarum institutionum summa eruditione & eloquentia elaboratos commentarios postea ei obtulit, quorum exordio prima hæc eius pietatis & gloriæ signans tempora, sic ait [d]: Quod opus nunc nominis tui auspicio inchoamus, Constantine Imperator Maxime: qui primus Romanorum Principum, repudiatis erroribus, maiestatem Dei singu-

[d] Lactant. Div. instit. lib. 1. c. 1.

A singularis ac veri & cognouisti, & honestasti. Nam cum ille dies felicissimus Orbi terrarum illuxisset, quo te Deus summus ad beatum Imperij culmen euexit, salutarem vniuersis & optabilem Principatum præclaro initio auspicatus es, cum euersam sublatamq. iustitiam reducens, teterrimum aliorum facinus expiasti. Pro quo facto dabit tibi Deus felicitatem, virtutem, diuturnitatem, vt eadem iustitia, qua iuuenis exorsus es, gubernaculum Reipublicæ etiam senex teneas, tuisq. liberis, vt ipse a patre accepisti, tutelam Romani nominis tradas. Nam malis, qui adhuc aduersus iustos in alijs terrarum partibus sæuiunt, quanto serius, tanto vehementius idem Omnipotens mercedem sceleris exoluet: quia vt est erga pios indulgentissimus pater, sic aduersus impios rectissimus iudex.] hæc Lactantius, fugillans Licinium, qui postea Christianos insectatus est, & (vt ipse veluti oraculo diuino prænunciat) de impietate atque sæuitia meritas pœnas dedit.
B Sed de eo inferius.

Quid autem acceperit virtute Crucis Roma aduentu atque victoria Constantini, Prudentius, qui huius sæculi in fine vixit, aduersus Symmachum Præfectum Vrbis Christiani nominis hostem ac refractarium agens, his verbis docet [a]: LXXIV.

[a] Prudent. aduers. Symmach. lib. 1. de potentia Crucis.

ROMA PER CHRISTI CRVCEM LIBERATA.

Hoc signo inuictus, transmissis Alpibus, vltor
Seruitium soluit miserabile Constantinus:
Cum te pestifera premeret Maxentius aula,
Lugebas longo damnatos carcere centum,
Vt scis, ipsa Patres, aut sponsus fœdera pactæ
Intercepta gemens, diroq. satellite raptæ
Immersus tenebris dura inter vincla luebat.
C *Aut si nupta thorum Regis conscendere iussa*
Cæperat impurum domini oblectare furorem,
Morte maritalis dabat indignatio pœnas.] ex his vnam fuisse Sophroniam, superius dictum est. Sed & subdit ad hæc:

Plena puellarum, Patrumq. ergastula sæui
Principis. abducta genitor si virgine mussans
Tristius ingemuit, non ille impune dolorem
Prodidit, aut connexa animis suspiria traxit,
Vim libertatis nimiæ, patriumq. dolorem.] & post recensitam virtute Crucis illatam tyranno necem, Vrbemq. funesta clade sepultam, Crucis quoque potentia liberatam, hæc adijcit carmina:

D

Ipse Senatorum meminit clarissimus ordo,
Qui te concreto præcesit crine, catenis
Squallens carcereis, aut nexus compede vasta,
Complexusq. pedes victoris, ad inclyta flendo
Procubuit vexilla iacens. Tunc ille Senatus
Militiæ vltricis titulum, Christiq. verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.]

At hæc non sic sunt intelligēda, vt ipse Senatus mox factus fuerit Christianus, sed quod ipsum Labarum, tamquam primarium militiæ signum ex more salutans, fuerit veneratus: siquidem Senatus magna ex parte, quibus erat obuolutus tenebris ignorantiæ, in ijsdem diu, deorum cultus errore detentus, volens libensq. permansit. Verum magnam accessionem factam esse fidei Christianæ, tanto Crucis patefacto miraculo, & Imperatore credente, nemo iure poterit dubitare. Qui enim viderant Christianam religionem tot annorum spatio acerbissime exagitatam, protritam vbique, penitusq. compressam, atque pene sepultam: eamdem cum mox rediuiuam conspicerent, cernerentq. efflorescentem, atque Imperatoris quoque purpura illustratam, tot tantaq. bona secum ferentem, tyranni necem, Senatus amplissimi libertatem, pacem, pudicitiam, iustitiam, & quod maximum est omnium, pietatem: quomodo ijdem ipsi non conciperent animo veritatem? Quisnam talia tantaq. oculis spectans, ac pariter recolens persecutorum infames exitus, non dico Maxentij solum, sed Maximiani Herculij, atque Maximiani Galerij; rursumq. ipsos Christianos antea, vt mundi sordes, vbique ignominia proculcatos, derisos, sibilis insectatos, supplicijs affectos, stigmatibus consignatos; eosdem modo videns adhærescere Imperatori, donari ab eo muneribus, ac magistratibus insigniri, foueri LXXV. CHRISTIANORVM IMMENSA GLORIA. E

blanditijs, prædicari beatos, eorumq. ipsum prehensare dexteras, atque recentia adhuc A
vulnera, necdum cicatrice obducta, consolidata, impactis osculis honorare: quis, inquam,
talia tantaq. miracula cernens, non molliretur animo, & frangeretur affectu?

LXXVI. CHRISTIANAE FIDEI PROPAGATIO.

Certe quidem quamplurimos tum fidem Christianam amplexatos esse, testatur Prudentius, qui ab ijs qui viderant, ea quæ cecinit, potuit percepisse, poeta licet, haud tamen poetice rem grauissimam, aduersus Senatorem amplissimum, hominem Consularem differens, pertractauit; qui de Vrbe, nobilissimisq. eius Senatoribus tunc ad Christianam religionem se conferentibus, hos quoque cecinit versus [a], Theodosij tamen temporibus:

a Prudent. aduers. Symmach. lib. 1.

Tunc primo senio docilis tua sæcula Roma
Erubuit: pudet exacti iam temporis: odit
Præteritos fœdis cum relligionibus annos.
Mox vbi contiguos fossis muralibus agros B
Sanguine iustorum innocuo maduisse recordans,
Inuidiosa videt tumulorum millia circum:
Tristis iudicij mage pœnitet, ac ditionis
Effrenis, nimiæq. sacris pro turpibus iræ:
Compensare cupit teterrima vulnera læsæ
Iustitiæ sero obsequio, veniaq. petenda:
Ne tanto Imperio maneat, pietate repulsa,
Crimen sæuitiæ monstrata piacula, quærit,
Ing. fidem Christi pleno transfertur amore.] At hæc spatio temporis facta sunt.

LXXVII. SENATORES CHRISTIANI FACTI.

Idemq. paulo post de Senatoribus Christo nomen dantibus, alijsq. qui in vana superstitione sacerdotio functi essent, compluriumq. antiquarum familiarum viris clarissimis ido- C
lolatriæ nuncium remittentibus, hæc subdit:

Exultare Patres videas, pulcherrima mundi
Lumina, conciliumq. senum gestire Catonum
Candidiore toga niueum pietatis amictum
Sumere, & exuuias deponere pontificales.
Iamq. ruit, paucis Tarpeia in rupe relictis,
Ad sincera virum penetralia Nazareorum,
Atque ad Apostolicos Euandria Curia fontes,
Anniadum soboles, & pignora clara Proborum.]

LXXVIII. DE SENATORIBVS AD CHRISTVM CONVERSIS.

Quinam autem ex Senatoribus primus tunc, abdicatis dijs, Christianæ se religioni man- D
ciparit, idem mox subdit his versibus; quibus etiam, quanta ceterorum illustrium Romanorum atque aliorum deinde facta sit ad Christianam fidem accessio, narrat, sic dicens:

Fertur enim ante alios generosus Anicius Vrbis
Illustrasse caput: sic se Roma inclyta iactat.
Quin & Olybriaci generisq. & nominis heres,
Adiectis Fastis, palmata insignis ab aula
Martyris ante fores Bruti summittere fasces
Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securim.
Non Paulinorum, non Bassorum dubitauit
Prompta fides dare se Christo, stirpemq. superbam
Patriciæ gentis venturo attollere sæclo.
Iam quid poplicolas percurram carmine Gracchos E
Iure potestatis fultos, & in arce Senatus
Præcipuos simulacra deum iussisse reuelli,
Cumq. suis pariter lictoribus omnipotenti
Suppliciter Christo se consecrasse regendos?
Sexcentas numerare domos de sanguine prisco
Nobilium licet ad Christi signacula versas
Turpis ab idolo vasto emersisse profundo.]

LXXIX. DE GRACCHORVM CONVERSIONE.

Porro quæ hic Prudentius habet, nequaquam hoc simul anno contigere: nam quod de Gracchis idola frangentibus tradit, allusisse videtur ad ea, quæ post hæc tempora accidisse, S. Hieronymus ad Lætam scribit his verbis [b]: Ante paucos annos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam sonans nomine, cũ Præfecturam gereret Vrbanam, nonne spe-

b Hieron. epist. 7.

A ne specum Mythræ, & omnia portentosa simulacra, quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Perses, Helios, Bromius pater initiantur, subuertit, fregit, exussit, & his quasi obsidibus ante præmissis, impetrauit baptismum Christi?] hæc Hieronymus: agemus de his suo tempore. Nec prætermittimus de rebus tum a Constantino Romæ gestis illud apponere, curasse nimirum, vt sanctorum martyrum corpora persecutionis tempore humata subitanea sepultura, iam loco honestiori conderentur. habet hoc Anastasius Bibliothecarius in scripto Chronico, & Cedrenus quoque in Annalibus testatur: sed an hæc modo facta sint, an vero cum sacro baptismo est initiatus, incertum habetur.

LXXX. DOMVS PVBLICA COLLATA ROMANO PONTIFICI.

Rursum autem (quod ad ceteras ab eo res gestas pertinet) quo animo Constantinus fuerit erga primarium Christianæ religionis Antistitem, munificentia in eum ostensa declarat. Qui enim hactenus, persecutione vrgente, domibus publicis spoliati [d], nec priua- B
tis vti tuto poterant, in cryptis degentes Romani Pontifices, a Constantino Imperatore mox regia publica domo donantur: nam quod nefas esse sciret, Gentilitiæ superstitionis Antistitem summum aliam quamuis domum quam publicam habitare, (quamobrem & coactus est Augustus [a] olim suam priuatam, vt in ea agere liceret, publicam domum facere) nequaquam passus est absque publico ædificio veræ religionis Pontifices Maximos Romæ agere. Hæc vt monstremus, non innitimur ijs quæ Isidorus Collector, seu potius Compilator, sub nomine Melchiadis Papæ perperam collocauit [b] in ea epistola, cuius (quod magis credimus) ipse auctor extitit, cui præter mentionem habitam de Nicæno Concilio attexuit tertium canonem Concilij Chalcedonensis, & nonnulla ex epistola Gregorij Papæ [c]. his, inquam, quantumlibet veris, quod prodantur falso titulo, non innitimur, sed antiquioribus ac verioribus testimonijs.

a Dio histor. lib. 54.

b 12. q. 1. c. fuisse nam. 5. denique.

c Greg. lib. 1. epist. 24. post medium.

C Sed vt hæc de Palatio donato Romano Pontifici accurate elucidemus; illud in primis monendum existimamus, præter domos Imperatorias in Palatino positas, & ea de causa Palatium dictas, alias quoque fuisse publicas regias in Vrbe domos, Palatia nominatas; quod Dio egregie testatur his verbis [d]: Imperatoris autem ædes Palatium nominantur, non quod ita aliquando decretum sit, sed quod in Palatio Cæsar habitabat, ibiq. Prætorium eius erat: ac nonnihil domus eius nomen ab eo monte, propterea quod ibi quondam Romulus inhabitarat, splendoris accepit: ideoq. etsi alibi Imperator domicilium suum habebat, tamen id quoque Palatij nomen obtinet.] hucusque Dio. Quotquot igitur erant Romæ Imperatorum vsui adscriptæ domus, tot eorumdem esse Palatia dicebantur; de quibus extat eiusdem Constantini Imperatoris in hæc verba sanctio promulgata [e]: Sacratas nobis ædes, id est, inclyta Palatia, ab omni priuatorum vsu & communi habitatione ex- D
cipimus.] ita ipse. Ad hæc addimus, ipsas Imperatorum domos sic dictas Palatia, vt tamen pristinum adhuc nomen retinere solerent, vt contigit inter alia multa exempla de ædibus hortisq. Sallustij, qui licet Imperatorum vsui cessissent, Sallustij tamen nomine semper dictos fuisse reperies. His igitur hunc in modum elucidatis; quod dictum est, Imperiales ædes Constantinum Romanis Pontificibus largitum esse; nihil est quod quis de Palatio in monte Palatino locato, quæ antiquior Imperatorum sedes erat, intelligendum existimet; ac proinde, quod id nequaquam factum sit, putet aliquis de Imperatoria sede Romanis Pontificibus data eludi posse historiæ veritatem.

LXXXI. PALATIA QVAE DICTA SINT.

d Dio histor. lib. 53.

e l. 1. C. de Palat. lib. 11.

Quænam autem fuerit regia domus a Constantino hoc anno Melchiadi Romano Pontifici concessa, non ex apocrypho quopiam, cui quicquam obijci possit, testimonium petimus; sed a certo plane, antiquo, dignoq. auctore accipimus, cuius fides probata sit om- E
nibus; nempe ab Optato [f] Mileuitano, qui agens de Romano Concilio, sequenti anno Romæ sub Melchiade celebrato, Constantino & Licinio tertium Conss. collectum illud fuisse tradit in domo Faustæ in Laterano; vbi fuisse Pontificis Romani sedem, nemo iure poterit dubitare: quorsum enim, quæso, extra Melchiadis domum Synodus cogeretur, & ampliora ædium spatia requirerentur ad exiguum conuentum Episcoporum decem tantum & nouem, quos idem Optatus numerat? Atqui tametsi eæ omnes tam euidentes testificationes deficerent; ipsa earumdem ædium ab hoc tempore semper continuata possessio, cum a nullo alio Imperatore id factum reperiatur, nec alio prorsus tempore, fuisse eas hoc anno a Constantino donatas, satis certum atque perspicuum reddit.

LXXXII. AEDES FAVSTAE DONATAE MELCHIADI PAPAE.

f Optat. contra Parmen. lib. 1.

Sed cur sic dictæ ædes, Domus Faustæ in Laterano? Non, propterea quod Faustæ dicerentur, priuata erat illius domus. Fausta enim (quod demonstratum est superius) Maximiani Herculij filia, in florentissimo ac diuturno patris Imperio Romæ agens, ædes illas

LXXXIII. AEDES LATERANENSES.

(vt par

(vt par est credere) habitauit; indeq. euenisse potuit, vt Faustæ domus dictæ sint ædes illæ A
Lateranenses, celebris famæ olim, quæ Plautij Laterani prædiuitis hominis cum amplissimæ essent, occiso illo a Nerone, Fisci inscriptione sunt publicatæ; quarum meminit Iuuenalis [a], cum loquitur de Nerone eas sibi vendicante:

a Iuuen. lib. 4. Satyr. 10.

—— & egregias Lateranorum obsidet ædes
Tota cohors.]

LXXXIV. VNDE LATERANI NOMEN

Clarissima Romæ fuit Lateranorum familia, &, Plautio licet extincto, eadem claritudine est in posteros propagata. Meminit Iulius Capitolinus [b] de L. Vero Imperatore, quod olim cum Sextilio Laterano gesserat Consulatum. Semel igitur nomen inditum ædibus Lateranis, non solum perseuerauit in posterum; sed & factum est, vt basilica ibidem postea ab eodem Constantino constructa, Lateranensis fuerit appellata: abolitum nomen est Faustæ, quod turpi eius exitu fuerit infamatum. Eiusdem quoque basilicæ Hieronymus B
meminit in Epitaphio Fabiolæ, sic dicens [c]: Tota Vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, staret in ordine pœnitentium.] & Prudentius hoc versu [d]:

b Iul. Capitol. in Vero Imp.

c Hier. epist. 30.

d Prudēt. aduersus Symmach. lib. 1.

Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes.]

Porro eius quoque nominis cultum fuisse Romæ deum, qui focis præesset, ex nostris fidem facit Arnobius his verbis [e]: Lateranus (vt dicitis) deus est focorum & genius, adauctusq. hoc nomine, quòd ex laterculis crudis ab hominibus caminorum illud exædificetur genus.] & deridens inuentum, subdit: Quid ergo, si testa, aut materia fuerint quacumque alia fabricati foci, genios non habebunt? & ab officio tutelæ quisquis est iste Lateranus abscedet, quod regni sui possessio non luteis constructa est formis?] At de Laterano nomine & ædibus hactenus.

e Arnob. aduersus Gent. lib. 4.

C

LXXXV. ADDITAE OPES PONTIFICI.

Cum igitur tam euidenter sit demonstratum, Melchiadem Papam a Constantino hoc anno in augustissimas Lateranenses ædes translatum, easdemq. non ipsi tantum, sed & successoribus omnibus Romanis Pontificibus ad habitandum concessas: quisque merito iureq. existimare poterit, etiamsi nulla alia suppeterent testimonia; Constantinum, quem Imperatorijs domibus excipere voluit primarium Christianæ religionis Antistitem, Imperatorio quoque cultu (vt par erat) dignatum esse: alioquin dignum scena ludicrum potius, quam Christiani Imperatoris munificentia facinus existimari potuisset, summum Sacerdotem inglorium ac solitarium in Imperatorijs ædibus spatiari. Qui igitur voluit Maximum Christianæ religionis Pontificem non modo instar Gentilitiæ superstitionis Pontificis Maximi domos publicas (vt dictum est) habitare, sed in Imperatorias quoque ædes transferri; haud putandum imparem illi honorem & gloriam contulisse, quam haberent diuersorum collegiorum Antistites. Sed quænam porro hæ essent, inferius opportuniori loco dicturi sumus: hæc autem attigisse tantum sit satis, occasione regiæ domus Melchiadi & successoribus traditæ. D

LXXXVI. CONSTANTINVS TRIBVTA RELAXAT.

Ad Constantinum iam redeamus, qui multa contulit non Vrbi tantum, verum & Orbi vniuerso: nam non solum tyrannidem summouit, pacem reddidit, quietemq. stabiliuit, sed & tributa relaxauit: quod constat publicis monumentis; quibus hic refellas calumniam Zosimi, cum eum tradit nouis semper vexasse populum tributis, quæ etiam interdum relaxasse constat. Emeritæ enim in Hispania eiusmodi de eo vetus inscriptio legitur [f]:

f Habes Ald. post schol. in Comment. Cæs.

IMP. CAES. FLAVIVS
CONSTANTIN. AVG.
PACIS ET IVSTITIAE
CVLT. PVB. QVIETIS
FVND. RELIGIONIS
ET FIDEI AVCTOR
REMISSO VBIQVE
TRIBVTO. FINITIM
PROVINC. ITER
RESTAVR. FEC.
CXIIII. E

LXXXVII. Inter tot tantosq. immensæ laudis huius inscriptionis titulos, nullus magis elucet, ac ille licet effusus nimis, quo ob insignem vitæ pietatem, & collata erga religionem officia,

Religionis

A Religionis auctor & fidei prædicatur. Porro eo dignus æstimatus est titulo, quod vbique gentium, de pace Ecclesiæ restituta, edicta promulgari iusserit, quodq. omni officiorum & beneficiorum genere de Christianis vbique agentibus sit optime meritus, & in dies magis magisq. eadem cumularit; quod insuper eius opera, deiectæ ecclesiæ ampliori ambitu excitarentur, ablatæ Fidelibus substantiæ redderentur, cogerenturq. vbique Christianorum frequentissimi ac florentissimi cœtus; ac denique (quod nemo vmquam speransset) ipse Christianorum studiosissimus inter Christianos profiteretur, primusq. auctor haberetur, qui Crucem Christi purpura illustrarit, quiq. sublime culmen Imperij Christi religioni subiecerit: ob hæc, inquam, tam grandia his amplissimis gloriæ titulis decuit eum insigniri: vt tamen ita ipse sit eo titulo prædicatus Religionis & fidei auctor, non quod Christianæ pietatis posuisset fundamentum, sed potius illustrator esset atque mirificus
B propagator. RELIGIO CONSTANTINI.

Quæ autem edicta pro Christianis ipso Imperij ingressu Romæ, vel alijs in prouincijs promulgauerit, non extant: perbreue tantum rescriptum de restituendis bonis Ecclesiarum ad Anulinum Proconsulem in Africa his verbis habetur, quod recitat Eusebius [a]: LXXXVIII

a Euseb. lib. 10. c. 1.

Salue Aniline * nobis in primis venerande. Est hæc nostræ clementiæ ratio & modus, Aniline honoratissime, vt illa quæ ad alienum ius pertinent, non solum non perturbare, sed etiam cuique restituere quammaxime cupiamus. Quare volumus, vt simulac hasce litteras a nobis acceperis; si quæ ex his possessionibus, quæ ad Catholicam Christianorum Ecclesiam in quibusque ciuitatibus aut locis alijs pertinent, etiam adhuc a ciuibus, aut ab alijs quibusdam retineantur; eas quamprimum ijsdem Ecclesijs facias restitui. Quandoquidem animo instituimus, vt ea, quæ Ecclesiæ antea possederunt, ad ipsarum ius denuo
C reuertantur. Cum igitur tua pietas animaduertat, decretum hoc absque dubio de nostra sententia esse publicatum; enitere atque elabora, vt siue horti, siue ædes, siue aliud quodcumque aliquando ad ius ipsarum Ecclesiarum spectauerit, omnia illis quamcelerrime reddantur: vt te huic nostro edicto diligentissimum obsequium præstitisse intelligamus. Vale, Aniline honoratissime, nobisq. carissime.]

* Anuline Anoline Anulline

CONSTANT. RESCRIPTVM PRO CHRISTIANIS.

Rursum vero ad eumdem Africæ Proconsulem de Clericorum immunitate eiusmodi ab eodem Eusebio [b] recitatum dedit decretum: LXXXIX.

b Euseb. lib. 10. c. 7.

Salue Aniline nobis cum primis obseruande. Quoniam multis argumentis constat, religionem, in qua sumus, & perfectus cultus sacrosanctæ & cælesti Dei potentiæ debitus omnino consistit, neglectam & contemptam magna pericula attulisse; eamdēq. sancte augusteq. obseruatam, tum maximam Romano nomini ac splendori prosperitatem, tum exi-
D miam omnibus hominum rebus felicitatem, diuina beneficentia illud largiente, apportasse: visum est, vt illi homines, qui debita cum sanctimonia, & assidua legis diuinæ obseruatione, sua ministeria huic diuinæ religioni excolendæ impertiunt, Aniline honoratissime, pro laboribus suis digna præmia reportent. Quare eos qui in prouincia tuæ fidei concredita, in Ecclesia Catholica, cui Cæcilianus præest, huic sanctæ religioni sedulo inseruiunt (quos Clericos nominare solent) ab omnibus omnino communibus & ciuilibus rerum publicarum ministerijs immunes & solutos volo: vt nullo modo per errorem, vel per sacrilegam ac profanam prolapsionem, quæ in huiusmodi negotijs accidere solent, a cultu diuinæ maiestati debito abstrahantur, sed absque vlla molestia propriæ legi obsequium præstent: qui quidem cum sacrum numen summo honore & veneratione prosequantur, incredibile est, quantum Reipublicæ adiumenti videantur allaturi. Vale, Aniline
E venerande.]

DE CLERICORVM IMMVNITATE RESCRIPTVM.

Sed & periucundum quoque his illud accedit, vt Anulinus, qui etiam Diocletiani temporibus agens itidem in Africa Proconsulem, Christianos persequebatur, complures q. ex eis martyres fecit, modo Constantini litteris iubeatur causam agere Christianorum, eosq. fouere atque officijs prosequi. At quod etiam ad eiusdem Africanæ Ecclesiæ curam spectat; afflictos longa persecutione Christianos Constantinus pecunijs missis molestia releuauit: datæ enim ab eo ad Cæcilianum Carthaginensem Episcopum litteræ id in hæc verba palam significant [c]: XC.

ANVLINVS PERSECVTOR INSERVIT CHRISTIANIS.

c Euseb. lib. 10. c. 6.

Constantinus A. Cæcil. Episc. Carth. S.

Quoniam visum est nobis, per omnes prouincias Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ certis quibusdam legitimæ & sanctissimæ religionis Catholicæ ministris in sumptus communes aliquid suppeditare: litteras ad Vrsum virum nobilissimum Quæstorem nostrum in XCI.

CONSTANTINI EPIST. AD CAECIL. EPISCOP. CARTHAG.

Africa

Africa dedi: & ei significaui, vt tria millia φόλεις tuæ grauitati numeranda curaret. Tu igitur quando prædictam pecuniæ summam recipiendam curaueris; omnibus qui in scheda ad te ab Osio missa ante scripti sunt, has pecunias dispertiri iubeto. Quod si aliquid ad istud meum in hac re erga omnes hos institutum cumulate explendum deesse animaduertas: ab Heraclida nostrarum possessionum procuratore audacter & absque hæsitatione, quod necessarium fore putaueris, postules velim. Nam illi coram imperaui, vt si quid pecuniæ tua grauitas ab eo peteret, absque dubitatione vlla tibi numerandũ curaret. Et quoniam accepi, quosdam homines non animo satis recte composito & constituto, populum a sanctissima & Catholica Ecclesia, mala & pernicioſa corruptela velle auertere: scias velim, me Anilino Proconsuli, quinetiam Patricio Præfectorum Vicario, cum præsto apud me essent, talia mandata dedisse, vt cum in reliquis omnibus, tum in hoc maxime curam diligentem ponerent; & rem eiusmodi, si forte accideret, nullo modo negligerent. Quapropter, si quos homines in eo furore & amentia inhærescere perspicias; abiecta omni cunctatione, Iudices, quos dixi, adito, & hoc idem illis referto, vt illi in hos, sicut coram mandaui, animaduertant. Dei optimi maximi numen te in multos annos conseruet.]

A

B

XCII. CAECILIANO PRAESTO EST CONSTANTINVS.

Hæc Constantinus ad Cæcilianum in fine, quod accepisset certo nuncio eum a Donatistis schismaticis vehementer exagitari: qui anno sequenti, quod viderent omnes Africæ prouinciæ Iudices Cæciliano studere, expostulaturi aduersus eum coram Imperatore, Romam venere, vt suo loco dicemus. Videas ex ijs quoque litteris Osium (haud alium quam Episcopum Cordubensem) lateri Imperatoris adhærescentem, & pro diuersarum Ecclesiarum opportunitate illum interpellantem. Quodnam autem pretium esset summæ trium millium sollium, alia occasione inferius dicturi sumus. Ex his igitur litteris in Africam datis, atque collatis officijs, quid aliarum Occidentalis orbis prouinciarum Ecclesijs contulerit, possumus intelligere, religiosissimiq. Principis efferuescentem erga religionem Christianam pensare affectum: sed de alijs ab eo in Ecclesias collatis beneficijs, pluribus inferius, vt se dabit ratio temporis, differemus.

C

XCIII. SE IPSVM CORRIGIT AVCTOR VERITATIS AMATOR.

His de pietate Constantini enarratis, nodus ille soluendus est, qui me diutius perplexum reddidit: quem enim in Notis [a] nostris soluisse putabam, accuratius re perspecta, magis implicuisse cognoui; adeo vt a priori sententia recedere, & quæ firmiter stabilisse videbar, retractare minime diffidam. Siquidem quicumque studio veritatis vehementer afficitur, & in ea perquirenda atque illustranda omnes neruos intendere, omnemq. adhibere conatum, semel in consilio habuit, nihilq. veritate antiquius, eidemq. cuncta posthabere decreuit; apud neminem acrius ac vehementius mendacia insectatur, quam apud semetipsum, nempe cum ea in sua scripta esse illapsa, acriori visus obtutu peruiderit. Quod enim ex veteri quadam inscriptione compertum haberem, post Maxentij interitum, Constantinum Imperatorem Gentilitiæ superstitionis nominatum esse Pontificẽ Maximum; quodq. de Aruspicibus consulendis eiusdem quoque rescripta extarent: his atque alijs quibusdam persuasus, in eam sententiam vi quadam trahi videbar, vt certo certius opinarer, Constantinum, etsi de Christiana religione optime meritus esset, non tamen adhuc eo tempore ita fuisse Christianum, vt a deorum cultu penitus desciuisset. Re autem vigilantissimo studio exactius perquisita, atque attentius disquisita, a priori a me asserta sententia volens libensq. discedens, in eam potius venio, quam veritas ipsa persuadet.

D

[a] *Not. ad Martyrolog. Roman. die 21. Augusti. b.*

XCIV. CONSTANTINI PONTIFICATVS MAXIMVS.

Quod igitur ad Constantini Pontificatum maximum spectat (de alijs enim aduersæ sententiæ obiectionibus inferius, seruato temporum ordine, agendum erit) præstat in primis antiquam illam hic etiam reddere inscriptionem de eius Pontificatu maximo attestantem. Romæ enim in ædibus Cæsijs apud Vaticanum positis, in basi, eiusmodi leguntur incisæ litteræ:

E

MAGNO. ET. INVICTO
IMP. CAES. C. VAL. AVREL.
CONSTANTINO. PIO. FEL.
INVICTO. AVG. PONTIF. MAX.
TRIB. POTEST. CON. III. P. P.
PROC. D. N. CORPVS. CORIARIORVM
MAGNALIORVM. SALAIARIORVM
DEVOTI. NVMINI. MAIESTATIQVE
EIVS

Quoniam

A Quoniam vero in hac inscriptione mentio habetur tertij Consulatus eiusdem Constantini, cui ea statua dicata fuit; iam exploratum redditur, ea conscripta fuisse post præsentem annum: tertius enim Constantini Consulatus vna cum Licinio contigit anno sequenti. Quomodo igitur dici poterat Christianus, qui adhuc, quod pertinebat ad omnium deorum cultum, Pontificem Maximum agebat? His quoque astipulantem Zosimum, atque dicentem, omnes Imperatores etiam Christianos, vsque ad Gratianum, dictos esse Pontifices Maximos, calumniæ nomine, quippe qui de rebus Christianis multa mentitus sit, suspectum habebam, atque eo magis, quod apud antiquos scriptores ea minime legerentur.

XCV. TEMPVS INSCRIPTIONIS.

Sed quod minus in scriptis codicibus inueniri poterat memoriæ commendatum, id ex alijs inscriptionibus postea mihi cognitis atque perspectis affatim suppeditatum est; quaB rum prior extat in ponte Cæstio iuncto insulæ Tiberinæ, his verbis:

XCVI.

DOMINI. NOSTRI. IMPERATORES. CAESARES
FL. VALENTINIANVS. PIVS. FELIX. MAXIMVS. VICTOR. AC
TRIVMF. SEMPER. AVG. PONTIF. MAXIMVS
GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.
MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. P. P. P. ET
FL. VALENS. PIVS. FELIX. MAX. VICTOR. AC. TRIVMF. SEMPER. AVG. PONTIF. MAXIMVS
GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.
MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. P. P. P. ET
FL. GRATIANVS. PIVS. FELIX. MAX. VICTOR. AC. TRIVMF.
C SEMPER. AVG. PONTIF. MAXIMVS
GERMANIC. MAX. ALAMAN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.
MAX. TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMVM. P. P. P.
PONTEM. FELICIS. NOMINIS. GRATIANI. IN. VSVM. SENATVS
AC. POPVLI. ROM. CONSTITVI. DEDICARIQVE. IVSSERVNT

De Gratiano rursum Emeritæ in Hispania eiusmodi extat inscriptio:

IMP. CAES. GRATIANVS
PIVS. FELIX. M. VICT.
AC. TRIVMPH. SEMP. AVG.
PONT. MAX. GER. MAX.
ALAMANNVS. MAX. FRANC.
D MAX. GOTH. M. TR. P. IIII.

XCVII. PONTIFICATVS MAX. GENTILITIA E SVPERSTITIONIS.

Sed & Ausonius Gallus in gratiarum actione pro suo Consulatu Gratianum nominat Pontificem Maximum. contigit Consulatus Ausonij anno quarto eiusdem Gratiani, quo etiam Theodosius ab eo creatus est Imperator. Porro tam Constantinum, quam ceteros vsque ad Gratianum eo titulo nominatos esse Imperatores Christianos, & omnes stolam Pontificis Maximi induisse, Gratiano excepto, Zosimus testatur, sic dicens [a]: Simul enim atque summum Imperium quisque accipiebat, amictus ei sacerdotalis a Pontificibus offerebatur, & continuo Pontificis Maximi titulum vsurpabat. Ac ceteri quidem Principes vniuersi lubentissimis animis hunc honorem accepisse, & hoc vsi titulo videntur: adeoq. Constantinus etiam potitus Imperio, licet is a recta sacris in rebus via deflexisset, & fidem Christianorum amplexus esset: itemq. post illum reliqui ordine secuti, & Valentinianus,
E atque Valens. Cum ergo Pontifices ex more Gratiano talem amictum attulissent, auersatus est id quod petebant; ratus non esse fas, illiusmodi habitu Christianum vti. Cumq. sacerdotibus stola reddita fuisset; aiunt eum, qui dignitate Princeps inter eos erat, dixisse: Si Princeps non vult appellari Pontifex, admodum breui Pontifex Maximus fiet.] hac quippe amphibologia ille Gratianum elusit: maximum enim Pontificatum Maximo tyranno ijdem, qui Romæ erant, Pontifices postea contulerunt.

[a] *Zosim. lib. 4.*

XCVIII. AVCTORITAS PONTIFICIA.

Ex quibus satis perspecta habetur causa, cur qui Christiani erant Imperatores, maximi Pontificatus titulum cum insignibus suscepperint: quod scilicet sic videretur Imperatoriæ dignitati summus Pontificatus adiunctus, vt sine maximo Pontificio Imperator esse non posset; in eumq. Senatus populusq. Romanus Gentilitiæ factionis facile conspirarent, quem non viderent patria religione firmatum. Alia rursus fuit causa Christianis Imperatoribus summum Pontificatum capessendi, quod ampliſſima esset, atque etiam supra Consules

Universidad de Deusto
Biblioteca

sules, eius magistratus auctoritas; quippe qui posset comitia, ne fierent, religionis intuitu prohibere, factaq. reddere irrita, decretis a Senatu intercedere, eademq. intercidere; fierent ne bella, ex eius arbitrio penderet, cuius quoque iussu se Consules abdicarent, vt Cicero [a] pluribus & alij docent [b]: quam quidem auctoritatem omnes Romanæ Reipublicæ Imperatores sibi perneccessariam iudicabant, vt summo religionis iure Senatum in Imperatores sæpe molestum, veluti freno coercitum, obsequentē in omnibus redderent. quæ quidem ex eo magistratu comparata auctoritas Christianis Imperatoribus magis necessaria videbatur, quod scirent, se, inuito Senatu, regnare, & diuersa religione iam in se Gentilium omnium inuidiam atque odium concitasse.

a Cic. de Nat. deor. lib. 2. & de Leg. lib. 2.
b Tacit. de moriб. German. Valer. lib. 1. c. 2. 3.

XCIX. PAVCITAS SENATORVM GENTILIVM.

Quæ sane causa cum postea iam cessasset, quod Senatores essent maiori ex parte Christiani: desierunt pariter Christiani Imperatores summi Pontificatus titulum & stolam sumere: quorum primus (vt diximus) Gratianus fuit, quem imitatus est Theodosius, cuius tempore constat Romanum Senatum Christianis adeo fuisse refertum, vt horum maior pars esset: quod S. Ambrosius scribens ad Valentinianum de relatione Symmachi, testatur dicens: Absit vt hoc Senatus petijsse dicatur: pauci Gentiles communi vtuntur nomine.] & paulo post: Dignum est temporibus vestris, hoc est, Christianis temporibus, vt dignitas Christianis Senatoribus abrogetur, quo Gentilibus Senatoribus profanæ deferatur voluntatis affectus?] Et Prudentius aduersus Symmachum [c]:

c Prudent. aduers. Symmach. lib. 2.

Sic consulta Patrum subsistere Conscriptorum
Non aliter licitum prisco sub tempore, quam si
Tercentum senisse senes legerentur in vnum,
Seruemus leges patrias: infirma minoris
Vox cedat numeri, paruaq. in parte silescat.
Aspice quam pleno subsellia nostra Senatu
Decernant infame Iouis puluinar, & omne
Idolium longe purgata ex Vrbe fugandum.] licet ea sint ad Theodosij tempora referenda.

C. Videas igitur, quibusnam prætextibus, absque idololatriæ aliquo crimine, tū Constantinus, tum ceteri eo vsi fuerint titulo, atque tunica, quam non ad sacra facienda induebant, sed ad auctoritatem potestatemq. sibi vendicandam capessebant: permisisseq. hoc illis Pontifices Christianos, quorum nulla penitus eā de re, sicut de alijs ab eis patratis criminibus, obiurgatio legitur. At horum omnium multo æquior causa videri poterat Constantini, qui Ethnicis Senatoribus Senatum repletum inuenit. Si enim inter Christianos Imperatores tantopere tum ab Ambrosio, tum a ceteris Gratianus commendatur, quem tamen ad annos quatuor eo titulo esse vsum inuenimus, cum numeroso satis Christianorum cœtu Senatus confertus esset: quis hoc nomine deroget Constantino, post cuius Imperium, extincto persecutore, cœperunt manifestari aliqui esse ex Senatoribus Christiani? Rursum vero non sic quidem, vt ceteri Gentilium facere consueuerant, Christiani Principes vestem ac titulum sumebant Pontificis Maximi, vt more ipsorum (quod scribit Prudentius [d]) sub terram alta scrobe mersi, necati in sacrificio tauri sanguinem excipientes atque ebibentes initiarentur, vel quod Ioui Capitolino, alijsve dijs sacra facerent: hæc enim perfecta fuisset apostasia, & Christianæ religionis abdicatio, nec aliquo velamento dissimulanda: sed tantum (quod ait Zosimus) amictu oblato, eoq. accepto, tunc Imperator titulum Pontificis Maximi vsurparet. Sic igitur nihil penitus est, quod ex titulo huiusmodi Pontificis Maximi Constantinus post debellatum Maxentium argui possit idololatra; sed Christianum fuisse, infimi tamen ordinis atque classis, militantemq. inter eos qui nomen tantum Christianæ militiæ dedissent, quæ a nobis sunt recitata declarant.

CONSTANTINVS ABSQVE CRIMINE SVMMVS PONT.

d Prudent. Peristeph. lib. 4.

CI. His itaque dilucidatis, ac perspicuo demonstratis, iā reliqua Constantini, quæ ad præsentem annum spectare noscuntur, curriculo prosequamur: nimirum quonam potissimū huius anni mense ac die Vrbs a Constantino fuerit, Maxentio extincto, ab eius tyrannide vindicata. Qui putauit [e] huius rei demonstratione posse etiam Indictionum, quibus anni supputantur, exordium definiri; illud firmiter asseuerat, Maxentium a Constantino victum octauo Kal. Octobris, a quo die prima Indictio inchoatur: citat Panegyricum illum a nobis sæpe superius allegatum incerti auctoris: at in eo de die nihil penitus, sed illud dumtaxat, Maxentium Tiberinis vndis absorptum eo ipso die, quo sextum absoluit annū, antequam septimū Imperij inchoaret. sed vt id contigerit (quod asserit) octauo Kal. Octobris; oportuit

e Panuin. lib. 2. Fast. his Consulibus.

QVO DIE VRBS LIBERATA.

tuit testatum reddidisse, ipsum Maxentium septimo Kal. eiusdem mensis regnare cœpisse: quod nec ipse, nec alius quisquam (cum res incerta sit) potuit demonstrasse. sed nec apud Socratem, quem citat, aut Eusebium, Victoremve, aut Eutropium, vel alios antiquos, siue probatæ fidei recentiores historicos, eiusmodi quicquam legitur. Quamobrem tota illa tractatio de Indictionum inuentione, nullo fundamento veritatis subnixa, corruat necesse est: cum præsertim quasi per transennam inspicere liceat, non mense Septembris, sed ipsa iam aduentante hieme, victoriam Constantini de extincto Maxentio contigisse.

CII. TEMPVS VICTORIAE CONSTANTINI.

Id quidem ex eo primum deducimus; quod certum exploratumq. habeatur, tum Nazarij testimonio, tum incerti auctoris Panegyrico sæpe citato, Constantino post debellatum Maxentiū haud licuisse Romæ diutius commorari: nam in eo primū sic dicitur [a]: Post annuam expeditionem statim bello auspicatus, a Tiberi ad Rhenum, immo vt omen & similitudo nominis sit, & tua Imperator magnitudo animi pollicetur, a Tusco Albula ad Germanicum Albim prolaturus Imperium.] Albim vero fluuium ex Vuandalicis montibus profluere in Oceanum versus Septentrionem, magnum admodum factum, testatur Dio [b]. Causa autem repentini discessus hæc ibidē affertur: Ruperat (inquit auctor) fidē gens leuis & lubrica barbarorū; & robore atque audacia lectis diruptionis auctoribus, instituisse Rheno, nunciabantur. illico obuius affuisti, & præsentia tua, ne auderent transitū, terruisti, &c.]

a Panegyr. post victor. Constantini incert. auct. 2.
b Dio hist. lib. 55. in princ.

CIII. Ex his igitur patet inopinato contigisse celerem ex Vrbe in Germaniam Constantini reditum: sed quanto tempore Romæ manserit, Nazarius [c] sane expressisse videtur, dum ait: Quicquid mali sexennio toto dominatio feralis inflexerat *, bimestris fere cura sanauit.] Verum cum constet ex eius rescripto [d] Romæ dato, ipsum magnam partem mensis Ianuarij adhuc Romæ egisse; plane a nece Maxentij duos menses enumerando, quibus & pars Ianuarij mensis includatur; necesse est affirmare, ipsa hieme, nempe saltem post dimidium Nouembris mensis, Constantinum de nece Maxentij triumphasse. Porro has non esse inanes coniecturas, sed solida veritate subsistere, illud æque demonstrat, quod dictum est, pene habitum pro miraculo, importuno nauigandi tempore propitios flasse ventos, quorum ope deferretur Maxentij caput in Africam, cum (vt eadem repetamus) ita Nazarius ait [e]: Pari studio missum eiusdem tyranni ad permulcendam Africam caput, vt quam maxime vnus * afflixerat, laceratus expleret: & nondum satis tempestiuo mari, efflarunt tamen nauigantibus felices aurę, & fluctus secundi: beatissimamq. victoriam ipsa etiam elementa iuuerunt.] hæc ipse: qui per intempestiuum natura mare significasse visus est hiemem, qua a nauigatione cessatur.

c Nazar. Panegyr. Constantin.
* inuexerat
d l. 1. C. de cens. lib. 11.
e Nazar. Panegyr. Constantin.
* viuus

CIV. REIICITVR OPINIO DE ORIGINE INDICTIONIS.

His itaque de Maxentij necis tēpore disquisitis ac demonstratis, tota illa (vt dictū est) de Indictionū exordio opinio atque causa penitus confutatur: cum multa alia quoque sint, quibus secum ipse auctor pugnans, suo ipsius telo perfoditur: nempe cum ait, anno Domini trecentesimo decimotertio, Cōsulatu Constantini secundo atque Licinij, ea cōtigisse, quo (vt vult) octauo Kal. Octobris, Maxentius fluctibus mersus interijt: idemq. ipse in suis Fastis hoc anno dicti Consulatus Constantini atque Licinij, annum Domini numerari duodecimum tantum supra centesimum tradit. Dicerem mendum in notam numeri irrepsisse, nisi ab eo sæpius idem repetitum inueniretur. Aliā igitur de tempore inchoatæ Indictionis, eiusq. nominis originem & causam perquisitigandā putamus; neq opus esse, ob eam rationē, quod ait, Indictionis atque Indictionis nomina, eadē quasi cognata coniungere.

CV. NOVA CONFVTATVR SENTENTIA DE ORIGINE INDICT.

Sed & illa æque reijcitur, quæ ab erudito viro [f] emendatore temporum recens est excogitata de inuentione Indictionis opinio, dū ait ab exhibitione munerum Quinquennalium Imperij Constantini vsque ad Vicennalia statuta periodo annorum quindecim, esse numerum Indictionum inuentum. Nam cum ipse super falsum prorsus fundamentum totam quam erigit molem imponat, eamdem quoque corruere necesse est. Ait enim, Constantinum imperare cœpisse anno Christi trecentesimo octauo, atque adeo hoc anno, quo cœptas numerari tradit Indictiones ab octauo Kal. Octobris, celebrata esse Quinquennalia eius Imperij, & anno eiusdem Imperatoris vigesimooctauo fuisse Vicennalia habita: deceptus ipse ab Eutropio, qui ait anno quinto Constantini ab eo bellum aduersus Maxentium excitatum esse. Quibus quidem omnibus nihil absurdius dici potest. Cum enim superius in obitu Constantij, tum ex supputatione Olympiadum, tum etiam Consularibus Fastis sit demonstratum, cœpisse Constantini Imperium anno Domini trecentesimo sexto; septimus hic annus eiusdem Imperij numeratur, & Quinquennalia non hoc anno, sed ante biennium oportuit fuisse celebrata; sic & Vicennalia eiusdem in annum vigesimumquintum

f Ioseph. Scaliger de emendat. temporum lib. 5. c. de Indict.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius Imp. pariter necesse est incidisse, Paulo & Iuliano Coss. quibus cœptum & absolutum A
est pariter Nicænum Concilium, vt suo loco pluribus ostendetur. His igitur ab eo ædificatis absque veritatis fundamento sponte labentibus, reliqua his innixa vltro absque impulsore sternuntur. Vtinam tam facile nobis esset de ea re vera statuere, quam falsa destruere.

CVI. QVID DE INDICTIONE AVCTOR SENTIAT.

Adijciã tamen in hac postrema quæ Romæ cuditur in nostris ædibus editione, exigentibus id viris eruditis, quæ de Indictionum exordio, causa, atque nomine nobis ex coniecturis interdum contigit opinari. Atque in primis, explosis ijs quæ a quibusdam recentioribus de Indictionũ exordio absque aliqua testificatione feruntur, cœptas nimirum numerari ab Augusti temporibus; quibus plane omnes rem accuratius intuentes contradicunt: assentimur & nos, non ante præsentem annum eas ad annorum numerum consignandum inuentas esse: cum nulla de illis apud externos ante Constantini tempora mentio habeatur; & apud Ecclesiastica monumenta, in Concilio Romano sub Iulio Papa, qui B
Siluestro successit, & apud S. Ambrosium in epistola ad Episcopos Aemiliæ prouinciæ prima mentio reperiatur.

CVII. DE PERIODO QVINDENI NVMERI.

Ad hæc igitur inuestiganda, quanam ex causa vsu venerit, vt eiusmodi quindenus inuentus sit numerus ad annos sub Indictionis nomine supputandos, id potissimum (si inuenire fas sit) exquirendum est. Nullam quidem aliã penes antiquas huius temporis memorias reperire licuit, vt quindecim annorum periodo aliquid cœptum absolueretur, & in tabulas publicas referretur, nisi stipendia militaria; cum quindenis emeritis, miles honesta missione concessa capitationis immunitate, si vellet, solutus militia liber abire posset; si nollet, maioribus priuilegijs augeretur. est de eiusmodi missione mẽtio in rescripto [a] eiusdem Constantini ad Maximum ad finem ipsius: cũ tamen antiquitus (vt apud Tacitũ legitur [b]) sexdecim annorũ stipendia merere milites tenerentur. Ceterum Constantinum magis ma- C
giscq. augeri voluisse iura & priuilegia veteranorũ quam minui, ipse publice professus est [c].

a l. 4. de Veteran. C. Theod.
b Tacit. lib. 1.
c l. 2. de Veteran. C. Theod.

CVIII. INDICEBATVR MILITARIS ANNONA

Vt autem quindecim annorum stipendia per totidem numerarentur Indictiones, inde proueniisse videtur, quod annis singulis eroganda militibus Principis rescripto prouincialibus indicebatur annona, vt patet ex Arcadij & Honorij rescripto [d] ad Pompeianum. Mittebantur ad hoc exactores qui eiusmodi annonam exigerent, & debitam militibus darent, vt apparet ex eorumdem Augustorum rescripto ad Hadrianum [e]. est titulus in Codice Theodosiano de Erogatione militaris annonæ; vbi inter alia, ne quid fraudis a ministris eam curam gerentibus admitteretur, hæc cauerunt ijdẽ Imperatores [f]: Prouida sanctione decernimus, vt Breues ante Indictionis principium summa fide ac veritate confecti ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos a susceptoribus erogatio celebretur.] hæc ibi. Quod vero eiusmodi annona militaris indicta militibus distribui soleret & erogari per sin- D
gulas Indictiones; inde quoque accidit, vt Indictio eadem diceretur Distributio, vel Fusio. De priori nomine apud Palladium in dialogo rerum gestarum S. Ioannis Chrysostomi hæc leguntur: Tertiadecima Distributione venerunt Constãtinopolim Asiæ Episcopi, &c.] & de Fusionis nomine extat mẽtio in rescripto Honorij Imp. ad Macrobiũ [g]; vbi indulget debita contracta vsque ad initium Fusionis quintæ: qua voce Indictionem significari, quæ præcedunt & quæ subsequuntur leges sub eodẽ titulo de Indulgentijs debitorũ positæ indicãt.

d l. 1. de Indict. C. Theod.
e l. 16. de exaction. C. Theod.
f l. 24. de erog. milit. annon. C. Theod.
g l. 6. de indulg. debit. C. Theod.

CIX. CVR INDICTIO INCIPIAT MENSE SEPTEMBRI:

Quod vero ad tempus spectat, vt octauo Kal. Octobris initium sumat Indictio, inde accidisse videtur, quod eo tempore Imperatores exhibendam militibus annonam proposito edicto indicere annis singulis consueuerint, cum iam plenissima frugum omnium collectio facta esset. Id quidem etiam colligi potest ex Gratiani rescripto ad populũ [h], vbi inter alia hæc habentur: Eius anni atque Indictionis exordio, quæ nouum denuo annonæ com- E
meatibus poscit obsequium, &c.] Probauit vsus postea, tam in censualibus tabulis, quam in matriculis militaribus, eiusmodi per quindena stipendia emerita numeratione, quindecim Indictionum reuoluta periodo, concinne, facile, & absque errore tempora numerari; qui & a posteris retentus est. Hæc sunt quæ de nomine, causa, & tempore Indictionis nobis dicenda fuerunt; quibus quidem meliora hactenus non inuenimus: cum tamen in re obscurissima, nobilissima ingenia desudasse non ignoremus. Sed quod coniecturis tantum res agatur, hæc hactenus intra parietes domesticos continere maluimus.

h l. 18. de annon. & tribut. C. Theod.

CX. SVB CONSTANTINO COEPTAE INDICTIONES.

Addimus his, ex Græcis Fastis exploratum reddi, sub huius anni Consulibus esse cœptas numerari Indictiones: nam ibi hæc descripta leguntur:

INAIKTIONΩN KONCTANTINIANΩN ENTETΘEN APXH. hoc est:
INDICTIONVM CONSTANTINIANARVM HINC EXORDIVM.

Inue-

A Inuenimus autem ab Imperatore indicente Indictiones interdum denominatas, sicq. dictam Indictionem Valentiacam a Valente Imperatore [a]. Sed iam quæ rerum gestarum anni huius sunt reliqua prosequamur.

a l. 10. de indulg. deb. c. 75.

CXI.

Hoc eodem anno, qui primus pacis Ecclesiæ post decennium persecutionis illuxit, cum Tyrannus Episcopus Antiochenus sedisset annos tredecim (tot enim annos eidẽ Eusebius tribuit) ex hac vita migrauit: quis autẽ post ipsum Antiochiæ sederit, nulla penitus mentio in Eusebij Chronico. Constat tamen ex Appendice S. Hieronymi, post Tyrannum sedisse Vitalem: quod & Theodoretus affirmat; cum ait [b]: Antiochiæ autem Episcopatum, mortuo Tyranno, cum pax iam in Ecclesia vigere inciperet, obtinuit Vitalis: qui ecclesiam ibi a tyrannis dirutam, in Palæa ædificauit.] hæc ipse. Quod autem spectat ad tempus sedis eius, haud possumus Nicephori Chronicon sequi, in quo annis sex ille sedisse

VITALIS EPISCOPVS ANTIOCHENVS.
b Theodor. lib. 1. c. 3.

B ponitur: siquidem certum est (vt ex ijs, quæ dicentur, perspicuum euadet) post extinctum Maximinum, cum solus in Oriente Licinius imperaret, Philogonium in Vitalis locum successisse. Vitalis igitur cum post persecutionem sedem Antiochenam accepit, ad publicos celebrandos conuentus (quod ecclesiæ omnes in persecutione Diocletiani solo æquatæ fuissent) ecclesiam in primis exædificandam curauit; quam ante obitum inabsolutam ab eo relictam, eius successor absoluit, vt idem qui supra Theodoretus affirmat.

CXII.

Hoc ipso anno septimo Constantini apud Eusebij Chronicon ponitur post Hermonem * Macarius Episcopus Hierosolymitanus, de cuius sedis annis, rebusq. ab eo gestis dicemus sæpius secundum ordinem temporis. Porro Theodoretus [c] de eius agens ingressu, eiusmodi eum exornat elogio: Hic ob beatam viuendi rationem, & multiplicia bona, quibus exornatus fuit, vere nomini suo respondit, nempe, vt Macarius diceretur.]

* *al.* Thermonem

MACARIVS EPISCOPVS HIEROSOLYMITANVS.
c Theodor. lib. 2. c. 3.

C

IESV CHRISTI ANNVS 313. MELCHIADIS PAP. ANNVS 3. CONSTANTINI IMP. ANNVS 8.

I.

CVm iam Christi annus trecentesimus decimustertius aduenisset, Constantinus Imperator tertium adijt Consulatum, habuitq. sicuti superiore anno, collegam Licinium in Illyrico Imperatorem: cuius Consulatum cum alij æque tertium, vt Zosimus, paremq. numero cum Constantini Consulatu ponant; S. Augustinus [d] tamen ex libellis Consularibus, quos citat, tertio Consulatui Constantini (nisi sit mendum in codice) Licinij secundum adiungit. Huius anni exordio, idem Constantinus cum adhuc Romæ ageret; quod ad Reipublicæ statum recte disponendum pertinere videbat, ne, qui potentiores essent, humiliores damno afficerent; eiusmodi legem sanxit [e]: D

d August. ad Donatist. post Collat. c. 33.

CONSTANTINVS LEGIBVS MVNIT VRBEM.
e l. 1. C. de consul. lib. 11.

Imperator Constantinus ad Populum.

Quoniam tabularij ciuitatum per collusionem potentiorum sarcinam ad inferiores trãsferunt: iubemus, vt, quisquis se grauatum probauerit, suam tantum pristinam professionem agnoscat. Dat. XV. Kal. Februarij, Romæ, Constantino Aug. III. & Licinio Coss.] hæc ipse: ex quibus apparet tantum abesse vt Constantinus hoc tempore noua tributa indixerit, vt potius quæ erant indicta, ad pristinam census professionem voluerit reformari.

II.

Post hæc autem haud diutius ipsum Roma retinuit, quem bellicæ curæ (vt dictum est anno superiore) in Germaniam euocabant. Factum est autem, vt cum Licinius Imperator, E
qui cum exercitu agere soleret in Illyrico, occurrisset illi in via, vna simul cum eo Mediolanum vsque peruenerit; licet dicat Zosimus eum a Constantino Mediolanum accersitum: sed edictum ab ipso datum priorem sententiam veriorem esse declarat. Quid autem ad optimum regimen Imperij stabiliendum inter eos transactum sit, Zosimus [f] natrat, agens in primis de rebus Romæ ab eo gestis post Maxentium extinctum, his verbis: Hoc euentu rerum Constantinus de paucis quibusdam Maxentio familiarissimis pœnas exegit, Prætorianis militibus e medio sublatis, & castellis dirutis, in quibus esse consueuerant (*erant hæc dicta castra Prætoria.*) denique constitutis vrbanis rebus, ad Celtas & Gallos profectus est. Licinio Mediolanum accersito, sororem Constantiam in matrimonium tradidit, quam antea se daturum ei promiserat, cum eum sibi socium contra Maxentium hostem adiungere vellet. Eo peracto, Constantinus ad Celtas discedebat.] hucusque Zosimus: hanc autem Constantiam Constantini germanam Christianam fuisse, Acta Ba-

CONSTANTINVS AB VRBE RECEDIT.
f Zosim. lib. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

filei Episcopi Amaseæ in Ponto significant; de qua plura inferius dicturi sumus. A

III. NVPTIAE CONSTANTIAE CVM LICINIO.

Testatur Aurelius Victor [a] ad has nuptias vocatum fuisse Diocletianum, sed venire contempsisse: sic enim ait: Cum a Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quo minus interesse valeret, excusauisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio fauisse, & Maximino fauere, suspectans necem dedecorosam, venenum dicitur hausisse.] hæc Victor. Porro exitum Diocletiani post triennium accidisse, auctor est Zosimus [b]: itaque de eo tunc agemus. Quod vero idem Victor [c] dicat, earumdem nuptiarum tempore Constantinum Imperatorem creasse Cæsares filios suos Crispum & Constantinum, necnon Licinij Augusti Licinianum filium mensium fere viginti eodem nomine insignisse; ipsum errasse, dicemus anno decimo Imperij Constantini.

a Aurel. Vict. in Diocles.
b Zosim. lib. 2.
c Victor in Constantino.

IV. QVID CONSTANTINVS CVM LICINIO.

At non ea tantum, quæ ad connubium spectarent, inter eos transacta esse; sed etiam quæ ad pacem Orientalis Ecclesiæ pertinerent, constat fuisse disposita, & amborum nomine pro B Christianis fuisse promulgatum edictum: quod a Licinio Ethnico homine, de Christianis tamen Constantini intuitu bene merente, inter alia fœderis initi placita elicitum fuisse putamus: nam quod ad ipsum spectat Constantinum, nequaquam expectauit Licinij congressum ac consultationem, vt pro Christianis sub sua ditione agentibus ampliora decerneret, Romæ dum ageret, post debellatum Maxentium. Quamobrem quod licuit a cultore deorum exigere, sic Christianæ religioni consultum fuit, vt tamen idololatris quoque prospectum foret. Edicta Eusebius recitat, his verbis inscripta [d]:

d Euseb. lib. 10. c. 5.

V. EDICTVM CONSTANTINI ATQVE LICINII PRO CHRISTIANIS

IMPERATORIORVM EDICTORVM EXEMPLAR.

Cum iampridem religionis libertatem nemini denegandam esse, sed cuiusque menti & voluntati potestatem permittendam ritus & instituta diuina pro sua animi voluntate & arbitrio excolendi, consideraremus: mandatum dedimus, vt cum singuli alij, tum Christia- C ni suæ sectæ & religionis fidem integre obseruarent. Sed quoniam in eo rescripto, in quo eiusmodi illis concedebatur facultas, multæ sententiæ dubiæ & controuersæ inesse videbantur: quidam illorum propterea fortasse paulo post præ metu ab illius obseruatione repulsi sunt. Quapropter cum ego Constantinus Augustus, & ego Licinius Augustus, prospero itinere Mediolanum peruenissemus; & omnia quæ ad vtilitatem & commodum Reipublicæ pertinebant, accurate disquireremus: ista inter cetera, quæ plebi vniuersæ perutilia videbantur, maxime omnium decernenda existimauimus, quibus reuerentia & diuinus cultus contineretur: hoc est, vt tum Christianis, tum alijs omnibus liberam optionem omnino daremus eam religionem sequendi, quam ipsi in animos inducerent: quo, quæcumque sit diuinitatis & cælestis numinis potentia, nobis, ac vniuersis qui sub nostra ditione vitam degunt, clemens & propitia esse posset. D

VI. LIBERTAS CHRISTVM VBIQVE COLENDI CONCESSA.

Istam igitur nostram voluntatem ac sententiam recta ratione ac consilio decidimus, vt nemini prorsus libertas negetur, Christianorum obseruantiam & cultum imitandi, amplexandique, & cuique detur copia suam mentem ei religioni addicendi, quam ipse sibi maxime conuenire censuerit: quo diuinum numen in omnibus, quæ molimur, consuetam curam, studium, & bonitatem in nos ostendat. De qua quidem voluntate nostra consentaneum fuit ad te rescribere, vt tum controuersæ illæ sententiæ, quæ prioribus litteris ad tuam pietatem missis de Christianis continebantur, penitus tollerentur, tum ea quæ videbantur admodum seuera, & a nostra mansuetudine & clementia aliena, omnino abrogarentur: atque adeo iam quisque eorum qui induxerint in animum Christianam religionem obseruare, libere, minime fucate, & absque vlla molestia aut perturbatione cuiusquam hoc ipsum custodiat. Quæ quidem tuæ solertiæ plenissime significare decreuimus; E vt intelligas, nos liberam ac solutam Christianis facultatem concessisse, suâ ipsorum religionem sedulo excolendi. quod quoniam tua pietas perspicit a nobis libere illis esse concessum, alijsq. etiam potestatem factam cum obseruantiæ & religionis modum, quem apud animum proposuerint, consectandi; & nostrorum temporum tranquillitati & quieti re vera accommodatum esse, vt quisque facultatem habeat deligendi obseruandiq. eam in Deo colendo rationem, quæ sibi maxime placuerit; hocq. a nobis factitatum esse, vt nullius honoris, nullius religionis auctoritas a nobis vlla ex parte minui videatur: tuarum partium est prouidere, vt nemo impediatur, quo minus suæ professioni firme adhærescat.

VII. BONA REDDITA CHRISTIANIS.

Istud etiam præter cetera nominatim Christianis decernimus, vt loca eorum, in quæ ipsis in more positum erat antea conuenire (de quibus quidem rebus litteris superioribus ad tuam sanctimoniam datis alia formula eo tempore a nobis erat definita & præscripta) si qui

A qui vel a Quæstore nostro, vel ab alio quopiam ea emisse videantur, Christianis absque argento, absque vlla repetitione pretij, quod in illis emendis collocauerant, sine omni mora & dubitatione restituant: & si qui ipsa loca pro munere fuerint adepti, vt ipsis Christianis quam celerrime reddant: ac si qui ea aut coemerint, aut dono receperint, aliquid a nostra bonitate postulent; Præfectumq. qui regioni, in qua habitant, præest, adeant, quo ipsorum etiam a nostra munificentia prouisio & cura suscipiatur. Quæ quidé omnia Christianorum societati tuo studio & industria extemplo & sine vlla dilatione restituenda cures, oportebit. Ac quoniam ipsi Christiani non solum ea loca, in quæ conuenire solent, sed alia etiam habuisse cognoscuntur, quæ non priuatim ad singulos, sed ad ius totius ipsorum communitatis, id est, Christianorum, spectabant; singulis, qui ea possident, mandes velim, vt omnia per legem, quam supra posuimus, absque vlla controuersia Christia- B nis, id est, societati ipsorum & conuentui reddant: modo ratio ipsa ante demonstrata sedulo conseruetur; nimirum vt illi, qui sine repetitione pretij (sicut antea diximus) ea restituant, suas res & facultates absque damno a nostra beneficentia compensandas fore pro certo expectent. In quibus omnibus prædictæ Christianorum communitati studium & diligentiam pro virili tua parte vel maximam adhibere debes, vt nostrum citissime conficiatur mandatum, quo ad hunc modum communi & publicæ tranquillitati a nostra benignitate recte prospiciatur. Nam hac ratione (sicuti dictum est) diuinum erga nos studium, quod in multis iam rebus experti sumus, perpetuo nobis firmum ac stabile permanebit. Vt igitur huius nostræ sanctionis & beneficentiæ decisio ad omnium notitiam perferatur: has nostras litteras vbique præponi, & in cuiusque cognitionem venire, consentaneum est; quo lex a nostra clementia sancita neminem omnino latere possit.] hucusque edictum per C Constantinum (vt demonstratum est) elicitum a Licinio, cum ille, quod in Christianos parum æquo esset animo, in gratiam eiusdem Constantini Imperatoris parum certa, sed ambigua decreta promulgasset; quod vt de Constantino dicatur, plane indignum est.

VIII. MAXIMINVS INDVCITVR AD RESCRIBENDVM PRO CHRISTIANIS

a Euseb. lib. 9. c. 8. circa medium.

Quod vero non satis prospectum esset Ecclesijs Orientis eiusmodi datis a Licinio litteris, nisi Maximinus, cuius potiores Imperij partes essent, sineret Christianos in pace agere: actum est per eumdem Constantinum cum Licinio, vt amborum nomine pro pace Christianorum ad eumdem Maximinum litteræ mitterentur: quod factum esse testatur Eusebius [a]; idemq. datas a Maximino statim publicas pro Christianis litteras recitat, hæcq. præmittit: Iste his de rebus certior factus, primum, vtpote tyrannus, immensum animo dolorem concepit: verum postea, quamquam aliorum Imperio cedere videri nolebat, neque mandatum eorum diuulgare; metu tamen iubentium perterritus, hanc primam pro D Christianis epistolam, tamquam sua auctoritate compositam, Præfectis suæ ditionis necessario perscribit: & in ea, quæ ab ipso numquam fuerant hactenus factitata, commentitia ratione contra se ipse confingit.

Iouius Maximinus Augustus Sabino S.

IX. MAXIMINVS PRO CHRISTANIS RESCRIPSIT.

Cum apud tuam grauitatem, tum apud omnes homines satis increbuisse arbitror, dominos & patres nostros Imperatores Diocletianum & Maximianum, quando omnes fere homines, relicto deorum cultu, se cum Christianorum gente commiscuisse, coniunxisseq. intellexerant, recte sane mandasse, vt cuncti, qui a deorum suorum immortalium religione recessissent, aperta animaduersione & supplicio ad eorum deuotionem denuo reuocarentur. Verum cum ego felici quodam & prospero casu in Orientem primum aduentarem; & complures homines, qui Reipublicæ prodesse possent, a Iudicibus ob eam causam, E quam modo posuimus, in loca quædam extranea relegatos animaduerterem: cuique Iudici mandata dedi, vt nemo illorum de reliquo in homines prouinciales crudeliter animaduerteret, sed blanda assentatione potius, adhortationeq. benenola ad deorum religionem eos reducere conaretur. Id temporis igitur, dum iussa conuenienter & appositè a Iudicibus iuxta mandatum meum obseruabantur, neminem ex partibus versus Orientem vel missum in exilium, vel contumelia affectum contigit: immo vero etiam, quia humanius cum illis agebatur, facilius ad deorum cultum se receperunt.

X. EXCVSAT SE MAXIMINVS.

Postea, cum anno præterito, prospero itinere Nicomediam proficiscerer, ibiq. commorarer, ciues eius ciuitatis simul cum deorum statuis ad me veniunt, maioremq. in modum contendunt, vt Christiana gens nullo modo in ipsorum patria habitare permitteretur. Ceterum simulatque complures eius religionis viros in illis partibus domicilia sua habere perspexeram, sic illis responsum dedi: Eorum petitionem mihi pergratam esse; sed me non

intellexisse, illud idem ab omnibus postulari. Quod si qui essent, qui in illa superstitione perstare vellent, ita cuique pro suo arbitratu in instituto proposito persistendi libertatem permisi: & si sponte sua etiam deorum religionem amplexari in animum inducerent, non equidem inficiatus sum. Et sicut benignum responsum Nicomediæ ciuibus dedi, sic ceteris ciuitatibus, quæ adeo enixe idem a me contendissent, nempe, vt nullus Christianus eorum ciuitates incoleret, necesse habui humanitus respondere: propterea quod idem istud cum antiqui Imperatores omnes obseruassent; tum ipsis dijs, quorum prouidentia omnes homines, omnesq. Reipublicæ gubernantur, visum esset, vt eiusmodi petitionem, quam pro religione & cultu diuini eorum numinis ad me retulerant, lubens admitterem.

XI. VT SECVRE VBIQVE DEGERE LICEAT CHRISTIANIS.

Quapropter licet tuæ in primis æquitati ante hoc tempus a me per litteras significatū sit, perq. mandata similiter imperatum, vt Iudices contra prouinciales, qui Christianam gentē apud se retinere, & incolumes seruare nitantur, nihil acriter & acerbe statuant, sed toleranter & placide eos ferant: tamen ne vel a Beneficiarijs, vel ab alijs quibuscumque contumelias, iniurias, aut molestas perturbationes pati cogantur; his etiam litteris tuam animi magnitudinem & grauitatem admonere, consentaneum putaui, vt leni potius sermone & cohortatione benigna nostros prouinciales ad deorum curam ac religionem agnoscendam impellas. Vnde si quis sua quadam animi inductione deorum cultum agnoscendum existimet, hunc libenter admittere conuenit: sin nonnulli suam propriam religionem sequi velint, eorum arbitrio & potestati liberum relinquas velim. Quocirca tua æquitas, quod tibi concreditum est, sedulo obseruare debet; & nemini facultas permittatur prouinciales nostros contumelia vel molestia diuexandi: quandoquidem (vt supra scripsi) liberali admonitione potius & blanda sermonis suauitate eos ad deorum venerationem & obseruantiam reuocare par est. Atque quo ipsum nostrum mandatū in cognitionem omnium nostrorum prouincialium veniat: edicto abs te edito, quod imperatum est, diuulgare debes.] hucusque ad Sabinum litteræ. sed subdit Eusebius:

XII. CHRISTIANI ADHVC TIMENT.

Vt primum ista Maximinus necessitate coactus, non sua ductus voluntate, iusserat: deinceps propter veteratoriam & falso ementitam sententiam, quam antea post paremnobis concessam libertatem ostendisset, apud nonnullos nec verus, nec fide dignus habitus est. Idcirco nemo nostrum aut conuentus cogere, aut se in aperto & in omnium oculos collocare audebat. Nam in eius litteris de hac re nulla facta est mentio; sed illud solum in ipsis mandabatur, ne quisquam nobis quicquam facesseret negotij: conuentus autem agere, templa exædificare, aut aliud quippiam eorum, quæ nobis in more posita sunt, transigere, eius litteræ neutiquam permiserunt. Et quamquam pacis & pietatis auctores Constantinus & Licinius ad eum litteras dederant, vt nobis hæc omnino peragendi liberam faceret potestatem, & omnibus suis subiectis per leges & decreta idem concesserant: tamen sceleſtissimus ille, si non diuina vltione eo detrusus fuisset, & ad extremum inuito animo ad idem largiendum compulsus, numquam ei assentiri in animum induxisset.] hæc Eusebius. Quænam autem causa intercesserit, vt idem Maximinus plenissimum posthac edictum pro Christianis dederit, dicemus anno sequenti, quo editum fuisse constat: nam anno interlapso post recitatas nuper ad Sabinum litteras id fieri contigit.

XIII. CONSTANTINVS QVID IN GERMANIA.

His igitur quamcelerrime rebus confectis, Constantinus (quod in procinctu esset ad rebellantes Germanos comprimendos) Mediolano cum exercitu recedens, se cum eo hostibus præsentauit: quos primo sui aspectu non solum repressit, sed militari arte eos delusos vicit atque subegit. hæc quidem in Panegyrica oratoris Gallicani oratione (a nullo enim alio auctore hæc commendata memoriæ reperiuntur) his verbis narrantur [a]: Illico obuius affuisti, & præsentia tua, ne auderent transitum Rheni, terruisti: etiam videbaris rem votis tuis feciſſe contrariam, quod inhibita eruptione non foret materia victoriæ. Sed inopinato consilio vsus (abeundo enim simulato nūcio maioris in superiore limite tumultus) occasionem stolidis ac ferinis mentibus obtulisti in nostra veniendi, relictis in occulto ducibus, qui securos adorirentur. Quo cum veniſſent, consilium tuum sequitur fortuna: toto Rheni alueo oppleto nauibus deuectus, terras eorum ac domos mæstas lugentesq. populatus es: tantamq. cladem vastitatemq. periuræ genti intulisti, vt vix post illud nomen habitura sit.] hæc auctor. Sic itaque Constantinus virtute Crucis, cui solum fidebat, perdifficile bellum perpaucis diebus feliciſſime absoluit, adeoq. barbaras illas nationes compressit, vt rebellare vlterius non præsumpserint. Sicq. Romanum Imperium sibi subiectum anni

[a] Panegyric. 2. Constantini.

anni vnius ferme spatio a tyrannide Maxentij & barbarico furore quietum per omnia atque pacatum reddidit.

XIV. SAECVLARES LVDI A CONSTANTINO CONTEMPTI.

Constantinus igitur, quod in dies magis magisq. in Christianæ religionis cultu proficeret: ab ijs, quæ essent Gentilitiæ superstitionis, officijs procul abhorruit: quamobrem Sæculares ludos ab alijs cupide expectatos, & celebri apparatu peragi solitos, cū se æqua annorum periodo Vrbi redderent, prorsus despexit, atque celebrare contempsit: quod Gentilibus magno mærori fuit, cum dicerent, illos ad pestes, morbos, luesq. sanandas, bellaq. auertenda fuisse diuinitus institutos, & in eam diem solemnissime celebratos, quiq. essent carminibus Sibyllinis præscripti, ac veluti fatales Vrbi concessi; nam post ritus & sacrificiorum diuersa genera reserata, erant in ijsdem oraculis hi versus in fine conscripti [a]:

Itala sic tellus omnis, telluſq. Latina
Aeternum tua sceptra colet, tua tuſſa capesſet.]

[a] Apud Zosim. lib. 2.

XV. ZOSIMI IN SCRIBENDO CONSILIVM.

His ergo a Christiano Imperatore spretis, visum est illis omen casuri Romani Imperij: quamobrem hæc Zosimus Ethnicus: Verum (inquit) Constantino & Licinio tertium Conss. centum & decem annorum spatium completum fuit, quo iam ludos consueto more celebratos oportuit. Eo neglecto, ad infelicitatem illam res prolabi necesse fuit, quæ hoc tempore nos vrget.] hæc ipse consueto Gentilium more (quod sæpe factum vidimus) qui cunctas clades deorum contemptoribus Christianis acceptas ferebant. quod cum Ethnici omnes in Christianos procaciter iactare solerent, Zosimus ipse id propensius ac petulantius præstitit; cum nullam prorsus aliam scribendæ historiæ inierit rationem, quam vt doceret, culpa Christianorum Romanum Imperium esse collapsum. Ipse enim sui ipsius instituti rationem dum affert, hæc ait [b]: Cum enim Polybius expoſuerit, quo pacto Imperium per- exiguo tempore Romani acquisierint: ego quo pacto temporis non magno spatio suis delictis idem perdiderint, indicaturus sum.] Id ergo ipse consilium cum inijsset, rem tantam, vt ab omnium malorum causa atque principio, a prætermissis a Constantino Sæcularibus ludis auspicatur, & in Constantinum ipsum, veluti malorum omnium auctorem, calumnias aggerat & exaggerat. Semel enim eo affectu imbuto animo (quod prudens historicus in primis cauere debet) magnum intulit historicæ veritati detrimentum.

[b] Idem lib. 2.

XVI. AVCTORIS CONSILIVM.

Quod vero nostrarum partium est, veritatem omni ex parte constantem, probatam, testatamque, & in omnibus sartam tectam, e tenebris vindicatam in apertissimam lucem restituere; sic Constantini res gestas prosequemur, vt non Apologiam pro ipso in omnibus elaboremus, cunctaq. ab eo edita commendare, atque etiam perperam gesta excusare atque probare velimus, vt priuatus affectus nos in sinuosos impellat anfractus; sed recto tramite via regia ac libera incedentes, præuia veritate, quæ ipsa ingerit, quæ sola monet ac docet, nostris scriptis tantummodo complectemur. Cesset igitur de Sæcularibus ludis a Constantino neglectis Zosimi querela, dum constat sæcula illa, quibus sunt celebrati, nec peste, vel lue, aut alijs casibus aduersis caruisse. Sed quam bene postea accidit, vt cum Gentilium improbitate, ab Honorio Christiano Imperatore id extorquentium, sunt ijdem iterum restituti, & Romæ celebrati sexto eiusdem Principis Consulatu, tantam incolumitatem Vrbi præstiterint, vt post sexennium ea caperetur atque diriperetur a Gothis sub Alarico duce! cum eōntra præsens sæculum, quod ludis caruit Sæcularibus, Vrbi fuerit feliciſſimum, tot tyrannis extinctis, ac barbaris debellatis. At iam missis his, reliqua anni præsentis acta ordine prosequamur: nec enim licet, ex sententia Plinij [d], diutius cum laruis inire certamen.

[c] Panuin. lib. de ludis Sæcularibus.

[d] Plin. in præfatione.

XVII. FALSVM ORACVLVM ET CALVMNIA GENTILIVM.

Tanta pace, Christi gratia, Orbe tranquillato, tanta gloria eius Ecclesia aucta, atque adeo immensa claritudine illustrata; plane accidit, vt Gentiles inuidia tabescentes, quo solatio aliquo lenirent de Christianorum ingenti gaudio conceptum mærorem & animorum acerbitatem, nouum oraculum confinxerint, atque ore omnium diffamarint, Græcis quibusdam compositis versibus præcinentes, Christianam religionem trecentis & sexaginta quinque annis tantummodo duraturam, quorum trecenti & tredecim iam prope præterlapsi essent. Rursumq. videntes Christi diuinitatem adeo altas fixisse radices in cordibus credentium omnium, vt eius nomen conuelli posse penitus desperarent; cernentesq. Romæ potissimum Petri Apostoli, qui sedem ibi locasset, gloriam mirifice prædicari: in eum blasphemias conuerterunt, dicentes ipsum fuisse magum, atque magicis disciplinis sibi æstimationem maximam comparasse. Meminit horum omnium S. Augustinus [e] in commentarijs de Ciuitate Dei, dum ait: Cum enim viderent, nec tot tantisq. persecutionibus eam

[e] August. de Ciuit. Dei lib. 18. c. 53.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eam (*nempe Christianam religionem*) posse consumi, sed de his potius mira incrementa A
sumpsisse: excogitauerunt nescio quos versus Græcos, tamquam consulenti cuidam diuino oraculo effusos: vbi Christum quidem ab huius tamquam sacrilegij crimine faciunt innocentem, Petrum autem maleficia fecisse subiungunt, vt coleretur Christi nomen per trecentos sexagintaquinque annos; deinde completo memorato numero annorum, sine mora fumeret finem.] hæc Augustinus, pluribus irridens eos atque subsannans, impletumq. demonstrat ac præterlapsum tempus commento fatidicorum præscriptum.

XVIII. Sed quod minus posset Gentilium calumnijs diabolus Christianam religionem labefactare, conatus est id præstare studijs factiosorum schismaticorum: ac plane accidit quod
a Eccles. 10. est in Prouerbijs [a]: Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti.] siquidem schismatici
SCHISMATICORVM FACTIO. Donatistæ in Africa, qui (vt superius dictum est) aduersus Cæcilianum Episcopum Carthaginensem superbe nimis & arroganter rebellauerant, & Maiorinum pseudoepiscopum B
in aduersum thronum euexerant, atque Africæ, Mauritaniæ, Numidiæq. complures Episcopos in eum concitauerant, Conciliaq. collegerant, & calumnijs exagitauerant: indigne ferentes ipsum vno præsidio niti, nempe Apostolicæ sedis communicatione fulciri, ac proinde omnes intentatos in eum conatus irritos reddi: valentioribus rursus eum impulsibus vrgent, conantes primum in eumdem Africæ Proconsulem commouere, ac, si possent, Constantinum etiam concitare. Sed quo hæc gesta sint ordine, deinceps enarremus.

XIX. Audierant Donatistæ ex scriptis ad Anulinum Proconsulem litteris Constantini, ipsum erga Cæcilianum esse propensiorem; nec sibi sperandum, Imperatore ei propitio, negotium illi facessere, & de sede Carthaginensi, quod alias sæpe sed frustra tentassent, exturbare posse: quamobrē interpellant eumdem Anulinum Proconsulem in magistratu adhuc permanentem, vt suos quos scripserant aduersus Cæcilianum, ad Constantinum libellos C
mittat: quod ille præstitit; deq. his omnibus ipsum Constantinum in Gallijs agentem, scriptis ad eum litteris, reddidit certiorem. Extant ipsæ adhuc intextæ in epistola Hip-
b Augustl. epist. 68. ponensium [b] ad Ianuarium primæ sedis Numidiæ ætate longæuum Episcopum Donatistarum, quem prouocant ad ea, quæ aduersus primos auctores schismatis, Constantini tempore, apud transmarinos Episcopos transacta sunt, incipientes a dicta Anulini ad Imperatorem facta relatione, sic eius narrationis exordio hominem compellantes: Cum sis in tam grandi constitutus ætate, arbitramur te optime nosse, quod pars Donati, quæ primo apud Carthaginem pars Maiorini dicebatur, vltro accusauit Cæcilianum tunc Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis apud Imperatorem illum antiquum Constantinum. Sed ne forte aut oblita hoc sit grauitas tua, aut te nosse dissimules, aut etiam (quod non putamus) forsitan nescias: exemplum relationis tunc Anulini Proconsulis, quem pars Maiorini tunc in- D
terpellauit, vt ea crimina, quæ obijciebat Cæciliano, ad memoratum Imperatorem ab eodem Proconsule mitterentur, his nostris litteris inseruimus.

Anulinus nunc Proconsul Africæ.

XX. RELATIO ANVLINI AD CONSTANTINVM. Scripta cælestia maiestatis vestræ accepta atque adorata, Cæciliano, & his qui sub eodem agunt, quiq. clerici appellantur, deuotio paruitatis meæ insinuare curauit, eosdemq. hortata est, vt vnitate consensu omnium facta, cum omni omnino munere indulgentiæ maiestatis vestræ liberati esse videantur Catholici, custodita sanctitate legis, debita reuerentia diuinis rebus inseruiant. Verum post paucos dies extiterunt quidam, adunata secum populi multitudine, qui Cæciliano contradicendum putarent, quiq. fasciculum in aluta signatum, & libellum sine signo obtulerunt dicationi meæ; atque impendio postularunt, vt ad sacrum & venerabilem Comitatum nominis vestri dirigerem: quæ manente Cæciliano E
in statu suo, subiectis eorumdem Actis, quo cuncta maiestas vestra possit dignoscere, paruitas mea dirigere curauit.] hucusque Anulini litteræ ad Constantinum.

XXI. Missorum autem libellorum tituli tantum in eadem ad Ianuarium epistola Hipponensium leguntur in hæc verba:

DONATISTARVM LIBELLI AD IMP. TRANSMISSI libelli duo, vnus in aluta subscriptus ita, LIBELLVS ECCLESIAE CATHOLICAE CRIMINVM CAECILIANI TRADITVS A PARTE MAIORINI. Item alius sine sigillo cohærens eidem alutæ, datus die decimoseptimo Kal. Maias Carthagine, domino nostro Constantino Augusto tertium Cons.] hæc ibi. Sed quod pertinet ad alutam, quam dicit continuisse libellos; erat ex pelle factus sacculus, seu marsupium, quo clauderentur scripta, quæ longius mittenda essent, vt ab aqua seruarentur illæsa. Sed de aluta, alutamento, & alutario plura Grammatici. At non satis fuit Donatistis,

A tistis, eiusmodi libellis per Anulinum Proconsulem missis interpellare Constantinum Imperatorem, sed & ipsi vna nauigauerunt, vbi ille erat, in Gallias. Quinam hi fuerint, & libellum supplicem, quem Constantino obtulerunt, Optatus Mileuitanus recenset his verbis [a]: Maiores vestri, Lucianus, Dignus, Nassutius, Capito, Fidentius, & ceteri Imperatorem Constantinum, harum rerum adhuc ignarum, his precibus rogauerunt, quarum exemplum infra scriptum est: Rogamus te, o Constantine optime Imperator, quoniam de genere iusto es; cuius pater inter ceteros Imperatores persecutionem non exercuit, & ab hoc facinore immunis est Gallia: nam in Africa inter nos & ceteros Episcopos contentiones sunt: petimus vt de Gallia nobis Iudices dari præcipiat pietas tua. Datæ a Luciano, Digno, Nassutio, Capitone, Fidentio, & ceteris Episcopis partis Donati. Quibus lectis, Constantinus pleno liuore respondit: in qua responsione & eorum preces protulit *, dum
a Optat. Mileuit. contra Parmen. lib. 1.
B ait: Petitis a me in sæculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem. Et tamen dati sunt Iudices Maternus ex Agrippina ciuitate, Rheticius ab Augustoduno ciuitate, Marinus Arelatensis.] hæc de Constantini decreto Optatus.

* prodidit

XXII. CONSTANTINVS DEFERT IVDICIVM MELCHIADI ET COLLEGIS. At licet inuitus hos Iudices dederit; quippe qui Christi iudicio se esse subiectum intelligens, indignum existimauit, illorum, qui Christi vice funguntur, iudicium per se vel per alios agitare: tamen cum ipse, quod adhuc in fide rudis esset, iudiciorum Ecclesiasticorum ordinem ignoraret, tres illos Gallicanos Episcopos Iudices petitos elegit. sentiens vero postea iudicia Episcoporum ex diuinæ legis præscripto (quod ipse testatur scribens post hæc ad Melchiadem) absque primariæ sedis Antistite nefas esse cognosci, ad eumdem Melchiadem Romanum Pontificem causam defert; qui præsentibus tribus illis, quos elegerat, alijsq. comprouincialibus in Italia Episcopis, Cæciliani causam pertractet. Dum
C hæc a Constantino decernuntur, aliæ rursum ab eodem Anulino Africæ Proconsule allatæ sunt litteræ de dissidijs inter Catholicos atque schismaticos in dies magis increbrescentibus: ad quæ componenda necesse esset legitimam formam seruare iudicij: nempe vt præsens adsit reus, qui suam causam dicat, præsentibus accusatoribus. quamobrem ex Anulini litteris visum est Constantino curare, vt Cæcilianus vna cum decem Episcopis suarum partium Romam, apud Melchiadem aliosq. Episcopos conuocatos iudicium experturus, se conferret, totidemq. ex schismaticis Donatistis eodem aduentarent.

XXIII. His omnibus hunc in modum a Constantino institutis, de futuro Romæ iudicio litteras dedit ad Melchiadem Romanum Pontificem, & Marcum, vt in hæc verba præfefert epistolæ titulus [b]:

b Euseb. lib. 10. c. 5.

* Miltiadi

CONSTANTINI EPISTOLA AD MELCHIADEM PAPAM. Constantinus Augustus Melchiadi * Episcopo Romano, & Marco S.] Quisnam
D autem fuerit iste Marcus, ad quem eamdem Imperator, quam ad Melchiadem scribit epistolam, hactenus nobis incompertum est. Sed ex quo Marci nomen non recensetur ab Optato inter Episcopos, qui vocati ab Imperatore præsentes fuerunt Romanæ Synodo, cuius rei gratia hanc ipse Constantinus scribit epistolam; vehemens suspicio est, textum esse deprauatum apud Eusebium, vt καὶ μαρκῷ, loco ἱεραρχῷ (quæ vox Melchiadis titulum demonstraret) sit errore positum; quod perfacile potuit euenisse: sicq. fuerit titulus huius epistolæ: Constantinus Augustus Melchiadi Episcopo Romano Hierarchæ. Sed reddamus hic ex Eusebio ipsam epistolam: sic enim habet:

XXIV. * Anulino DE CAECILIANI CAVSA. Quoniam huiusmodi litteræ complures ab Anilino * clarissimo Africæ Proconsule ad me missæ sunt, in quibus constat, Cæcilianum Episcopum ciuitatis Carthaginensium a quibusdam collegis suis in Africa ordinatis Episcopis, multis de rebus in crimen vocari; &
E illud mihi permolestum videtur, vt in his prouincijs, quas diuina prouidentia vltro ac sua sponte sub meum subiunxerit Imperium, & in illis locis, in quibus crebra hominum frequentia versatur, non modo multitudo ad deteriora deflectat & distrahatur dissidijs, sed Episcopi etiam discordiam inter se ipsi exerceant: Visum est mihi, vt idem Cæcilianus cum decem Episcopis, qui illum reum facere videantur, & decem alijs, quos ipse suæ litis dijudicationi necessarios existimauerit, Romam nauigio traijciat: vt ibi coram vobis, & Rheticio etiam, & Materno, & Marino collegis vestris, quos ea de causa Romam maturare iusserim, possit audiri, sicut sanctissima Dei lex (vt nostis) postulat. Atque vt de omnibus hisce plenissimam accuratissimamq. notitiam possitis habere, exemplaria litterarum ad me ab Anilino missarum, litteris meis subscripta, aduersus prædictos collegas misi: quas cum vestra grauitas perlegerit, exquisite ponderabit, quomodo, quave ratione lis illa, quam supra diximus, diligentissime rectissimeq. dirimatur, & ex iuris præscripto tandem aliquando

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquando absoluatur: quandoquidem illud vestrum studium minime latet, me tantam reA uerentiam sanctæ & Catholicæ Ecclesiæ tribuere, vt velim vos nullum generare schisma, nullam discordiam vllo in loco omnino relinquere. Summa magni Dei maiestas vos, honoratissimi viri, multos annos conseruet.] hucusque Constantini epistola, quam Eusebius[a] recitat.

[a] Euseb. lib. 10. cap. 5.

XXV. CONCILIVM ROMAE HABITVM.

Quid autem in Synodo Romæ actum sit coram Melchiade atque alijs conuocatis Episcopis, quave die & loco fuerit eiusmodi Concilium celebratum, Optatus Mileuitanus narrat his verbis[b]: Ad vrbem Romam ventum est ab ijs tribus Gallis, & alijs quindecim Italis.] Non nominantur decem illi, qui cum Cæciliano venire iussi essent, nec ipse Cæcilianus, minus vero totidem illi ex parte Donatistarum accersiti Episcopi, eo quod non sederint vt Iudices, sed illi se habuerint vt defensores, isti autem vt accusatores. Tum subdit: Conuenerunt in domum Faustæ in Laterano, Constantino & Licinio tertium Consl. B sexto Nonas Octobris, die sexta feria. Cum consedissent Miltiades Episcopus vrbis Romæ, & Rheticius & Maternus & Marinus Episcopi Gallicani, & Merocles* a Mediolano, Florianus a Cæsena, Zoticus a Quintiano, Stemnius ab Arimino, Felix a Florentia Tuscorum, Gaudentius a Pisis, Constantius a Fauentia, Proterius a Capua, Theophilus a Beneuento, Sauinus a Tarracina, Secundus a Præneste, Felix a Tribus Tabernis, Maximus ab Ostia, Euandrus ab Vrsino, Domitianus a Foro Claudij.] loca hæc omnia nota sunt: sed pro Vrsino, fortasse, Vrbino, legendum erit, vel Vrsentino ciuitate in Lucania posita a Plinio. Quod vero spectat ad ea quæ tractanda proposita sunt: sicut a Donatistis Cæcilianus reus est constitutus, ita pariter Donatus, a Casisnigris dictus, eius factionis primus auctor, a Catholicis, qui stabant a parte Cæciliani, accusatus est. Quid autem in Synodo actum sit, Optatus institutam prosecutus orationem sic tradit:

* Mirocles

C

XXVI. DONATVS IVDICATVR, CAECILIANVS ABSOLVITVR.

His decem & nouem confidentibus Episcopis, causa Donati & Cæciliani in mediũ missa est a singulis. In Donatum hæ sunt sententiæ latæ: QVOD confessus sit, se rebaptizasse, & Episcopis lapsis manum imposuisse, quod ab Ecclesia alienum est.] reliqua huius sententiæ desunt verba. Sed prosequitur hæc Optatus de causa Cæciliani: Testes inducti a Donato, confessi sunt, se non habere quod in Cæcilianum dicerent. Cæcilianus omnium supra memoratorum sententijs innocens est pronunciatus, etiam Miltiadis sententia, qua iudicium clausum est his verbis: CVM constiterit, Cæcilianum ab ijs, qui cum Donato venerunt, iuxta professionem suam non accusari; nec a Donato conuictum esse in aliqua parte, constiterit: suæ communioni Ecclesiasticæ integro statu retinendũ merito esse censeo.] Hac ergo Romani Pontificis sententia causa est terminata, damnato Donato, & Cæciliano penitus absoluto. Sufficit ergo (inquit Optatus) & Donatum tot sententijs esse D percussum, & Cæcilianum tanto iudicio esse purgatum.]

XXVII.

Porro hæc omnia quæ iudicium præcesserunt, & iudicio Synodali coram Melchiade sunt definita, in perpetuis seruata sunt Actorum Ecclesiasticorum monumentis, eademq. deinde in magna illa inter vtramque partem facta postea Collatione singillatim sunt recitata, vt S. Augustinus testatur, sic dicens[c]: Quinto ergo loco hæc acta sunt. Recitatæ sunt duæ relationes Anulini Proconsulis ad Constantinum Imperatorem: vna, quæ iam superius erat recitata, quæ ostendit maiores Donatistarum, id est, de parte Maiorini, dedisse sibi chartas criminum Cæciliani, & postulasse Constantino mittendas, seq. illas memorato Imperatori misisse: altera autem, qua ostendit, ex eiusdem Imperatoris iussione, denos ex vtraque parte ad agendam causam vt mitterent eos, se conuenisse, atque illos promisisse facturos. Tum deinde lectæ sunt etiam litteræ supradicti Imperatoris ad E Episcopos datæ, vbi eis causam Cæciliani iniunxit audiendam. Atque inde ex ordine legi cœpit etiam Episcopale iudicium Melchiadis Romani Episcopi, & aliorum cum illo Gallorum & Italorum Episcoporum in eadem vrbe Roma factum. cuius iudicij prima parte, id est, Gestis primi diei recitatis, vbi accusatores Cæciliani, qui missi fuerant, negauerunt se habere quod in eum dicerent: vbi etiam Donatus a Casisnigris in præsenti conuictus est, adhuc diacono Cæciliano, schisma fecisse Carthagine: de Carthaginis enim schismate exorta est aduersus Ecclesiam Catholicam pars Donati: vbi etiam promiserunt ijdem aduersarij Cæciliani, alio die se præsentaturos, quos causæ necessarios subtraxisse arguebantur: & hoc mentiti vlterius ad iudicium accedere noluerunt.] hucusque de Actis Synodi sub Melchiade in Collatione recitatis Augustinus.

[c] August. in breuic. Collat. di. 3. c. 12. DE ACTIS SYNODI.

XXVIII. Cum ergo hæc ex publicis Actis, & Optati Mileuitani testificatione liquido constet gesta esse

A sta esse coram Melchiade Papa; plane corrigendum est, quod apud S. Hieronymum[a] legitur de Rheticio Episcopo Augustodunensi, Romam esse missum a Constantino ob causam Montensiũ (nempe Donatistarum) sub Siluestro Romano Pontifice: irrepsit enim error (quonam pacto, nescimus) vt pro Melchiade Siluester positus habeatur. Laudat alibi eumdem ipse Hieronymus[b], aitq. celebris famæ fuisse Episcopum, scripsisseq. commentarios in Cantica Canticorum, & aliud grande volumen aduersus Nouatianum. De eodem quoque S. Augustinus, agens contra Iulianum Pelagianum, hæc ait[c]: Rheticium ab Augustoduno Episcopum magnæ fuisse auctoritatis in Ecclesia tempore Episcopatus sui, Gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in vrbe Romana, Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo sedente, cum alijs Iudex interfuit, Donatumq. damnauit, qui prior auctor Donatistarum schismatis fuit; & Cæcilianum Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis absolB uit. Is cum de baptismo ageret, &c.]

[a] Hieron. epist. 133. DE RHETICIO EPISC. AVGVSTODVNENSI
[b] Hieronym. de Script. Eccles. in Rheticio.
[c] August. contra Iulianum lib. 1. c. 3.

Quantum autem Melchiades laborarit, vt Donatistæ, qui Maiorino fauebant, Catholicæ vnirentur Ecclesiæ, S. Augustinus eius hac de re sententiam mirifice laudans, scribens ad Donatistarum Episcopos, hæc ait[d]: Qualis ipsius beati Melchiadis vltima est prolata sententia, quam innocens, quam integra, quam prouida atque pacifica, qua neque collegas, in quibus nihil constiterat, de collegio suo ausus est remouere; & Donato solo, quem totius mali principem inuenerat, maxime culpato, sanitatis recuperandæ optionem liberam ceteris fecit, paratus communicatorias litteras mittere etiam ijs, quos a Maiorino ordinatos esse constaret: ita vt quibuscumque locis duo essent Episcopi, quos dissensio geminasset, eum confirmari vellet qui fuisset ordinatus prior, alteri autem eorum plebs alia regenda prouideretur. O virum optimum! o filium Christianæ pacis, & patrem Christianæ C plebis!] hæc de Melchiade Augustinus, qui patrem Christianæ plebis Melchiadem nominat eo sensu, quo eadem epistola superius dixerat, in Romana Ecclesia semper viguisse Apostolicæ cathedræ principatum, cuius tantummodo facultatis esset de Episcoporum sedibus eo modo transigere.

XXIX.

[d] August. epist. 162. MELCHIADIS PAP. SENTENTIA.

At quod moris est hæreticorum atque schismaticorum, pacem odisse; tam opportunas, tamq. optandas, si mentis sanæ fuissent, pacis conditiones illi penitus contempserunt; redditiq. sunt aliena clementia duriores, & tanta eius facilitate magis illiberales atque proterui: sed &, quod est in Psalmis[e], Furor illorum sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, ne exaudiat vocem incantantis sapienter, acriori obstinatione recruduit, & ab omni pacis conditione penitus resiliuit: nulla namque habita iuris vel recte facti ratione, a Melchiadis & collegarum Episcoporum iudicio insolenter ad Constantinum Imperato- DONATIST. APPELLANT AD CONSTANTINVM. D rem appellant. Prosecutus est eam appellationem Donatus signifer impietatis, nomine omnium; cuius voces Constantinus exhorruit, vt de eo Opratus scribit, cum ait[f]: Et tamen Donatus appellandum esse ab Episcopis credidit. ad quam appellationem Constantinus Imperator sic respondit: O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.] Quod autem Optatus in hac prima Donatistarum appellatione, ea verba a Constantino prolata testetur, hic ipsa describenda epistola est eiusdem Constantini ad Episcopos scribentis, in qua eiusdem sententiæ mentio habetur; sic enim se habet[g]:

XXX.

[e] Psal. 57.
[f] Optat. contra Parmen. lib. 1.
[g] Extat in appendice ad Optatum Parisiis nouissime editum ex bibliotheca D. Petri Pithœi.

Constantinus Augustus Episcopis Catholicis, carissimis fratribus salutem.

Aeterna, religiosa, & incomprehensibilis pietas Dei nostri nequaquam permittit humanam conditionem diutius in tenebris oberrare: neque patitur exosas quorumdam voluntates vsque in tantum peruadere, vt non suis præclarissimis luminibus denuo pandens iter E salutare, eas det ad regulam iustitiæ conuerti. Habeo quippe cognitum multis exemplis: hæc eadem ex me ipso metior. Fuerunt enim in me primitus, quæ iustitia carere videbantur; nec vllam putabam videre supernam potentiam, quæ intra secreti mei pectora gererem. Equidem hæc (vt dixi) æquam fortunam debuerunt sortiri, scilicet omnibus malis redundantem. Sed Deus omnipotens in cælis per sæcula residens, tribuit, quod non merebar. Certo iam neque dici, neque enumerari possunt ea quæ cælesti sua in me famulum suum beneuolentia concessit, sanctissimi Antistites Christi Saluatoris, fratres carissimi.

XXXI. EPIST. CONSTANTINI AD EPISCOPOS CATHOLICOS.

XXXII.

Gaudeo igitur equidem specialiter: gaudeo, quod tandem, habita iustissima dijudicatione, eos ad meliorem spem fortunamq. reuocastis, quos malignitas diaboli videbatur a præclarissima luce legis Catholicæ miserabili sua persuasione auertisse. O vere victrix prouidentia Christi Saluatoris, vt etiam his consuleret, qui iam descisentes a veritate, quodammodo

Universidad de Deusto
Biblioteca

dammodo aduersus ipsam arma inducentes, Gentibus se copulauerunt! Quia si vel nunc A
vera fide voluerint obsequia sanctissimæ legi deferre; intelligere poterunt, quantum sibi
nutu Dei sit prouisum. Et hoc quidem, sanctissimi fratres, sperabam etiam in eis quibus
ingenita est maxima durities animi, posse reprehendi *: sed non profuit apud eos recta di-
iudicatio, neque in eorum sensus ingressa est Diuinitas propitia. Re vera enim non imme-
rito ab his procul abscesserit Christi clementia; in quibus manifesta luce claret huiusmodi
esse, vt eos etiam a cælesti prouisione exosos cernamus: quæ in ipsos tanta vesania perse-
uerat, cum incredibili arrogantia persuadeant sibi, quæ nec dici, nec audiri fas est, desci-
scentes a recto iudicio dato, quo cælesti prouisione meum iudicium eos comperi postulare:
quæ vis malignitatis in eorumdem pectoribus perseuerat. Quotiens a me iam ipso impro-
bissimis additionibus suis sunt condigna responsione oppressi? qui vtique si hoc ante oculos
habere voluissent, minime hoc ipsum interposuissent. Meum iudicium postulant, qui ipse B
iudicium Christi expecto. Dico enim (vt se veritas habet) sacerdotum iudicium ita de-
bet haberi, ac si ipse Dominus residens iudicet. Nihil enim licet his aliud sentire, vel
aliud iudicare, nisi quod Christi magisterio sunt edocti.

* deprehendi

XXXIII. DETESTATIO PROCACIAE DONATISTARVM.

Quid igitur sentiunt maligni homines, officia (vt vere dixit) diaboli? Perquirunt sæ-
cularia, relinquentes cælestia. O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentium fieri so-
let, appellationem interposuerunt. Equidem Gentes minora interdum iudicia refugien-
tes, vbi iustitia deprehendi potest, magis ad maiora iudicia, auctoritate interposita, ad ap-
pellationem se conferre sunt solitæ. Quid hi detractores legis, qui renuentes cæleste iudi-
cium, meum putauerunt postulandum, sic sentire de Christo Saluatore? Ecce iam prodi-
tores, ecce sine vlla acriori disquisitione ipsi per semet prodiderunt facinora sua. Quæ ab
ipsis sentitur humanitas, qui in ipso Deo immanes prosilierunt? Equidem fratres carissi- C
mi, licet hæc in ipsis videantur deprehensa; nihilominus vos, qui Domini Saluatoris sequi-
mini viam, patientiam adhibete, data his adhuc optione, quid putent deligendum; ac si
eos in ijsdem videritis perseuerare, protinus cum his, quos Dominus dignos cultu suo iu-
dicauit, proficiscimini, & redite ad proprias sedes, meiq. mementote, vt mei Saluator no-
ster semper misereatur. Ceterum direxi meos homines, qui eosdem infandos deceptores
religionis protinus ad Comitatum meum perducant, vt ibi degant, ibi sibi mortem pes*
peruideant. Dedi quoque litteras competentes ad eum qui Vicariam Præfecturam per
Africam tuetur, vt quoquot huius insaniæ similes inuenerit, statim eos ad Comitatum
meum dirigat; ne vlterius sub tanta claritate Dei nostri ea ab ipsis fiant, quæ maximam
iracundiam cælestis prouidentiæ possint incitare. Incolumes vos Deus omnipotens tri-
buat votis meis & vestris per sæcula, fratres carissimi.] hactenus epistola Constantini ad D
Episcopos post iudicium Romæ habitum.

XXXIV. ACTA ALIQVA SYNODI ARELAT.

Accepimus eam vna cum alijs ad Arelatense Concilium spectantibus, simulq. Acta sub
Munatio Felice, repetita sub Zenophilo Proconsule, impartita nobis a Petro Morino
Theologo Parisiensi, nobis consuetudine litterarum & probitate morum coniunctissimo,
missa Romam a Petro Pithœo Parisiensi clarissimo I. C. de bonis litteris optime merito,
ad Tristanum Guillemierium Pictauiensem I. C. (quorum omnium meminisse voluimus,
vt a viris egregijs egregie ea omnia testata relinquamus.) Ad hunc ipsum etiam datum
Indicem legimus a Nicolao Fabro I. C. spectatæ virtutis & eruditionis viro, Pithœi con-
tubernale, de nonnullis Ecclesiasticæ antiquitatis monumentis nondum in lucem editis;
quorum cum participes erimus (quod speramus liberalitate optimi viri) ea singula suis
locis intexentur, digno inuentoris elogio. Quod vero spectat ad recitatam epistolam E
Constantini: duo quidem ex ea explorata redduntur; nimirum, absoluto Cæciliano Epi-
scopo Carthaginensi, & detectis fraudibus Donatistarum schismaticorum, complures re-
sipuisse, & ad Catholicam Ecclesiam reuersos esse: rursumq. accusatores illos Cæcilia-
ni Episcopos schismaticos contumaciores esse redditos, atque impudentiores, nec veritos
(quod & magnopere admiratus est ipse Constantinus) a iudicio Episcoporum appellare
ad tribunal Imperatoris.

XXXV. NOVA DONATISTARVM SVGGESTIO.

Quæ autem post hæc secuta sunt, Optatus narrat his verbis [a]: Eodem tempore idem
Donatus petijt, vt sibi reuerti ad Carthaginem contingeret. Tunc a Filumino suffragate-
re eius Imperatori suggestum est, vt bono pacis Cæcilianus Brixiæ retineretur: & factum
est. Tunc duo Episcopi ad Africam missi sunt, Eunomius & Olympius, vt remotis duo-
bus (*nempe Cæciliano & Maiorino*) vnum ordinarent. Venerunt apud Carthaginem: fue-
runt per

[a] *Optat. lib. 1.*

A runt per dies quadraginta, vt pronunciarent, vbi esset Catholica. hoc seditiosa pars Do-
nati fieri passa non est. De studio partium strepitus quotidiani sunt habiti. Nouissima sen-
tentia eorum Episcoporum Eunomij & Olympij talis legitur, vt dicerent illam esse Catho-
licam, quæ esset in toto Orbe terrarũ diffusa: & sententiam decem & nouem Episcoporum
iamdudum datam dissolui non posse. Sic communicauerunt clero Cæciliani, & reuersi
sunt. De his rebus habemus volumina Actorũ: quod si quis voluerit, in nouissimis partibus
legat. Cum hæc fierent, Donatus vltro prior ad Carthaginem redit. Hoc audito Cæcilia-
nus ad suam plebem properauit. Hoc modo iterum renouellatæ sunt partes: constat tamen
Donatum tot sententijs esse percussum, & Cæcilianum innocentem totidem sententijs pro-
nunciatum.] hucusque de præsentis anni iudicio Optatus. Ceterum antequam in Africam
redire permitterentur vtriusque partis Episcopi; ad eos conciliandos, si posset, illos vo-
B cauit ad se Constantinus, vt eius litteræ significant, quas paulo post recitabimus. Quæ post
hæc Optatus addit de iudicio ordinatoris, Felicis scilicet Episcopi Aptungitani, qui Cæ-
cilianum ordinauerat, & a schismaticis est traditionis crimine infamatus, sequenti anno fa-
cta noscuntur, deq. illis suo loco dicturi sumus.

XXXVI. DE RETENTIONE CAECILIANI BRIXIAE.

Qui autem retentionem Cæciliani Brixiæ referunt post Concilium Arelatense, vel iudi-
cium Constantini, omnino errare conuincuntur. Nam cum ex eodem Optato manifeste
demonstretur, post hæc omnia Constantinum scripsisse ad Proconsulem Africæ Aelianum,
vt quæreret de causa Felicis Aptungitani; cumq. ex Actis publicis constet [a], id factum esse
Volusiano & Aniano Cõsulibus, nempe anno sequenti: necessario affirmandum est, reten-
tionem Cæciliani Brixiæ hoc ipso anno post Romanum Concilium contigisse, ac post (vt
Optatus ait) appellationem a Donatistis interpositam. Constantinus igitur, qui absoluta
C Synodo, & expleto Cæciliani iudicio, Episcopos ad propria redire permiserat; expertus
procaciam Donatistarum; ratus, si eos sic dimitteret, furore succensos maiorum fore dis-
cordiarum incentores; ipsos ad tempus retinendos existimauit: qua de causa has ad eos
litteras dedit, cum alijs litteris Cæcilianum etiam accersisset [b]:

[a] *a Aug. contra Donatist. post Collat. c. 33.*

[b] *b Ex bibliothec. Petri Pithoei edita in Append. ad Optatum Parisiis.*

Constantinus Augustus Episcopis.

XXXVII. CONSTANTINVS RETINET EPISCOPOS.

Ante paucos quidem dies, iuxta postulatum vestrum, hoc mihi placuerat, vt ad Afri-
cam reuerteremini, vt illic omnis causa quæ vobis aduersus Cæcilianum competere vi-
detur, ab amicis meis, quos elegissem, cognosceretur, atque finem debitum reciperet.
Verum diu mihi cogitanti, & in animo meo non immerito voluenti, id potissimum visum
est; vt quoniam scio quosdam ex vestris turbulentos satis, & obstinato animo rectum iu-
dicium & integræ veritatis rationem minime respicere, ac per hoc venire forsitan, vt si
D ibidem cognoscatur, non vt condecet, & veritatis ratio expostulat, res finem accipiat,
atque aliquid tale eueniat nimia vestra obstinatione, quod & Diuinitati cælesti displiceat,
& existimationi meæ, quam semper illibatam cupio perseuerare, plurimum impediat: pla-
cuit mihi (sicut dixi) vt Cæcilianus iuxta prius tractatum huc potius veniat, quem credo
iuxta litteras meas mox adfuturum. Polliceor autem vobis, quod si præsente ipso de vno
tantum crimine vel facinore eius per vosmetipsos aliquid probaueritis; id apud me sit, ac
si vniuersa quæ ei intenditis probata esse videantur. Deus omnipotens perpetuam tri-
buat securitatem.] hactenus ad schismaticos Constantinus. Retento autem Cæciliano
Brixiæ, vbi tunc Constantinus agebat, retentisq. pariter Donatistis; cum nec sic quidem
pientissimus Imperator mutuæ inter eos reconciliationis sequester quicquam, refragantibus illis, efficere potuisset: misit duos legatos Episcopos Carthaginem, quorum Optatus
E meminit: sed & ipsi re infecta cum recessissent, dimissi sunt, permissiq. redire in Africam
tam Catholici, quam etiam schismatici Donatistæ, qui mira celeritate Cæciliani anteuer-
terunt aduentum. hicq. tandem finis haud felix rerum tum Romæ, tum apud Constanti-
num gestarum.

XXXVIII. MENDACIVM RECENTIORVM DONATISTARVM.

Verum de his illud admonendum putamus; posteriores Donatistas, maioribus suis
longe deteriores factos, ex hoc Optati textu, in quo fit mentio de retentione Cæcilia-
ni Brixiæ (vt ait) ob bonum pacis, in magna illa Collatione Carthagine habita conatos
esse probare Cæcilianum a Constantino fuisse damnatum. At reddamus hic Augustini
verba sic dicentis [c]: Sed hinc repulsi, velut aliquid validissimum prolaturi, petierunt
Optatum legi, quod & ante petiuerant; vnde se probaturos dicebant Cæcilianum ab Im-
peratore damnatum.] Lectus est dictus Optati locus vsque ad factam retentionem Cæci-
liani Brixiæ. In quibus verbis Optati (inquit Augustinus, qui aderat) cum omnino nulla

[c] *c Aug. in Breuic. Collat. di. 3. cap. 20.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæciliani damnatio, sicut illi demonstraturos se esse promiserant, reperiri potuisset: iussit Cognitor totam paginam recitari, vt de superioribus & inferioribus verbis voluntas eius, qui scripserat, nosceretur. & ex Officio recitatum est: Cæcilianus omnium supra memoratorum sententijs innocens est pronunciatus. Quod cum recitaretur, Donatistæ dixerunt hoc se non petijsse recitari; stomachantes aduersus eos qui risum tenere non potuerant, cum audissent quam apertam contra semetipsos paginam protulissent, &c.] Alijs quoque publicis monumentis testatam redditam ibi ait Cæciliani tunc factam absolutionem; qui & alijs plerisque in locis hæc ipsa in eosdem, ad redarguendam ipsorum petulantiam, objcit. A

XXXIX. POSTERIORES DONATISTAE DETERIORES.

Sed quid de his postea recentiores Donatistæ? Mira res: cum enim ipsum Melchiadis & coepiscoporum iudicium de condemnatione Donati, & Cæciliani absolutione sic fuerit toto Christiano Orbe vulgatum, & publicis perpetuisq. monumentis consignatum; tamen (quod de hæreticis ad Timotheum scribens testatur Apostolus [a]: Mali homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes) eo impudentiæ atque procaciæ peruenerunt sequentis sæculi Donatistæ, vt petulanter iactarent, causam tunc adiudicatam fuisse Donato, Cæcilianum vero tulisse posteriores. Iactarunt istæc illi inter suos, vt eos in officio continerent: re autem in magna Episcoporum Collatione ad iudicium perlata, risu & sibilis digni habiti sunt; cum ex omni monumentorum genere, ac illis etiam quæ ab ipsis Donatistis producta essent, de absolutione Cæciliani, & Donati damnatione constiterit: quando illi, penuria probationis a causa cadentes, Optatum Mileuitanum testem adduxerunt, quod ille diceret Cæcilianum Brixiæ bono pacis fuisse retentum; affirmantes, Optatum damnationem Cæciliani extenuare voluisse: quæ quidem risu digna explosa penitus sunt; cum & alijs verbis eiusdem auctoris postea additis, & a nobis superius recitatis, tam manifeste atque patenter idem Optatus affirmet, Donatum esse damnatum, & Cæcilianum, postquam retentus est Brixiæ, redijsse Carthaginem absolutum. Hæc autem aduersus eos agens S. Augustinus [b] pluribus tractat, necnon scribens ad Bonifacium [c]: rem vero fusius est prosecutus in epistola ad populum contra eosdem Donatistas [d]: vbi dum recitat cuncta Acta quæ ab illis edebantur publice recensenda, ad demonstrandum Cæcilianum eo iudicio fuisse damnatum, eademq. ipsa omnia continuisse manifeste absolutionem Cæciliani, hæc ait: Ab omnibus risi sunt: sed quia risus non potuit ab exceptoribus excipi; verbis suis apud Acta, risos se esse testati sunt, &c.] B C

[a] 2. Tim. 3.
[b] August. post Collat. c. 31.
[c] Idem epist. 50.
[d] August. epist. 152.

XL. QVID POSTERIORES DONATISTAE IN MELCHIADEM.

Sed & illud his quoque deterius atque impudentius videri potest: quod enim ipsorum maiores, cum se viderent Melchiadis sententia condemnatos, & vsu Catholicæ communicationis excluſos, nedum mutire, sed nec cogitare ausi sunt; posteriores, quos diximus, Donatistæ, cum Romani Pontificis sententia damnatos scirent ipsorum auctores, & a Fidelium communicatione proscriptos; vt tantam infamiam & perpetuo inhærentem notam, quoquo possent, obtegerent velamento, Melchiadem ipsum ausi sunt traditionis crimine infamare. Sed cum res in magno illo Episcoporum conuentu ad iudicium perducta est, quibusnam testificationibus id Donatistæ probare nisi sint, ex ipsis publicis Actis S. Augustinus [e] recitat: quæ hic describere, haud fiet onerosum: quod enim maximi momenti res videri possit, ne vel leui suspicioni tanti Pontificis sanctitudo illibata subiaceat; patienter ferat lector, quæ post centum duobus minus annos Donatistæ in Melchiadem proferre ausi sunt, licet paulo prolixiora videantur, audire, hæc nempe: D

[e] Aug. in Emerit. Collat. di. 3. c. 18. & lib. post Collation. c. 13. & contra epistolam Parm. c. 5.

XLI. CALVMNIA IN MELCHIADEM COMPARATA.

Cognitor interlocutus, fieri potuisse illum conuentum ab Episcopis, quando & plebes congregaræ probabantur; compulit Donatistas, vt contra Concilium iudiciumq. Melchiadis, quo Cæcilianus purgatus atque absolutus legebatur, si haberent aliquid, dicerent, quoniam illic potius, quam in illo Cirtensi Concilio, causa consisteret. Tunc Donatistæ ipsum Melchiadem cœperunt crimine traditionis arguere, & dicere, maiores suos propterea illius iudicium refugisse, quod Traditor fuisset: quasi non iam iudicio eius assisterent, & responderent, se in Cæcilianum non habere quod dicerent. Sed tamen facto Iudice intento, vtrum de traditionis crimine Melchiadis aliquod iudicium vel publicum, vel Ecclesiasticum proferretur; ipsisq. Catholicis, id vt probaretur, expectantibus & exigentibus; legerunt Donatistæ Gesta quædam prolixissima apud Præfectum, vbi nec Præfectus ipse, cuiusmodi esset, apparebat, nec locus legebatur, vbi hæc agebantur. Sed Gesta ipsa multos multa Ecclesiastica tradentes longissima recitatione sonuerunt, vbi nomen Melchiadis omnino non sonuit. E

Quibus

Quibus peractis, cum Cognitor miraretur, aliud promissum, & aliud recitatum: illi adhuc eius patientiam deposcentes, Gesta alia recitarunt: in quibus legebatur Melchiades misisse diaconos cum litteris Maxentij Imperatoris & litteris Præfecti Prætorij ad Præfectum Vrbis, vt ea reciperent, quæ tempore persecutionis ablata memoratus Imperator Christianis iusserat reddi. Et cum his quoque Gestis nullum Melchiadis crimen & Cognitori & Catholicis defensoribus appareret, dixerunt Donatistæ: Stratonem diaconum, quem cum alijs Melchiades ad recipienda loca Ecclesiastica miserat, superioribus Gestis recitatum esse Traditorem. Et ideo volebant etiam Melchiadem crimine traditionis aspergere, quod diacono illo non degradato vteretur. In prosecutione autem sua dixerunt, Melchiadem tertium Episcopum fuisse ab illo qui tunc erat, cum traditio illa facta esset. A

XLII. VANVS PRAETEXTVS DONATISTARVM.

Hic Cognitor requisiuit, vtrum saltem in illis traditionis Gestis esset expressum, quod Straton diaconus fuerit: & recitatum est, eum hortatorem vanissimæ superstitionis appellatum; quod non solum ipse, sed etiam ceteri qui tradebant, appellabantur. Sed Donatistæ responderunt, a Gentilibus persecutoribus, in contumeliam religionis, & diaconos & presbyteros ita vocitatos. Ergo Catholici responderunt: cum mirum non esset, essetq. in rebus humanis vsitatissimum, vt non duo tantum, verum etiam plures homines vno nomine vocarentur; fieri quidem potuisse, vt ille Traditor Straton presbyter fuerit, iste autem alius Straton diaconus: quoniam Donatistæ dixerant, & diaconos & presbyteros hortatores vanissimæ superstitionis a Gentilibus appellari (quamquam omnes clericos isto contumelioso nomine Gentiles appellare potuerint, & multo esset incertius, cuius gradus clericus ille Traditor fuerit) verumtamen etiamsi eum diaconum fuisse posset ostendi; neque hoc esse incredibile aut mirum, cum ante paruum tempus in ipsa vrbe Roma duo Petri diaconi fuerint. B C

XLIII. DE STRATONE QVAESTIO.

Illud quoque additum est a Catholicis: quia etsi demonstraretur (quod omnino non demonstrabatur) eumdem Stratonem diaconum tradidisse, quem postea Melchiades ad recipienda loca Ecclesiastica cum alijs diaconis misit; non continuo Melchiadem isto crimine aspergi, quem potuit persecutio longe facere absentem, vt hoc omnino nesciret, eumque innocentem putaret, quem nemo reum accusando monstrarat. Contra hic frustra Donatistæ eadem per eadem diutissime clamauerunt. Post Collationem sane etiam de Cassiano Melchiadi calumniati sunt: quia etiam hoc nomen & in diaconis inuenitur, quos ad Præfectum misit Melchiades, & in illis Gestis, vbi facta traditio recitata est. quod si in Collatione dicerent, facile potuit a Catholicis responderi, in tanta turba Romanorum clericorum nihil mirum fuisse, si duo vel plures non solum Stratones, sed etiam Cassiani reperirentur, cum in duodecim Apostolis non solum duo Iudæ, sed etiam duo Iacobi legerentur: nisi forte ipsis licuisset, Casensem a Donato Carthaginensi distinguere, cum timerent, ne maior auctor ipsorum Donatus Carthaginensis damnatus in Melchiadis iudicio putaretur; & Catholicis non liceret, in tanta multitudine clericorum Romanorum habere plures similibus nominibus appellatos. Falsum enim erat, quod Donatistæ dixerant, conuenire personas, conuenire loca, conuenire regiones: quando nec loca, nec regiones, nec ipsæ expressæ personarum dignitates de vtrisque Gestis, sed sola nominum conuenientia legebatur, quam in diuersis personis generis humani consuetudo frequentare non cessat. Spernens itaque Cognitor incertissimas suspiciones, iussit aliquid manifestum contra ista Gesta proferri, &c.] hæc ex Actis publicis Augustinus: quibus addimus, quod etsi constitisset Stratonem diaconum & Cassianum, quos cum alijs ad recipienda loca Melchiades misit, eosdem esse cum illis, qui traditionis arguebantur; nequaquam tamen ob id Melchiades in crimen adduci potuisset, quod ijsdem diaconis, qui Traditores fuissent, vsus esset: nam cum ex recitatis ab illis Actis constaret, Melchiadem tertium fuisse ab illo Episcopum, cuius tempore traditio facta erat; vt Straton Traditor in ordine remaneret, non tam Melchiadis, quam prædecessorum culpæ adscribendum fuisset. At de his satis. Cetera autem, quæ ad causam Cæciliani spectant, quæ in plures annos producta esse cognoscuntur, quid singulis annis gestum sit, seruato ordine temporis, narraturi sumus. D E

XLIV. DEFICIVNT DONATISTAE PROBATIONE.

Hoc eodem anno ad confirmanda indulta a se clericis priuilegia de eorum immunitate, Constantinus eiusmodi rescriptum dedit vltima die mensis Octobris [a]:

XLV.

[a] Cod. Theod. de Episcop. & cler. l. 1.

Hæreticorum factione comperimus Ecclesiæ Catholicæ clericos ita vexari, vt nomina-

CONSTANTINI RESCRIPTVM PRO CLERICIS.

tionibus, seu susceptionibus aliquibus, quas publicus mos exposcit, contra indulta sibi priuilegia prægrauentur. Ideoq. placet, si quem tua grauitas inuenerit ita vexatum, eidem alium subrogari, & deinceps a supradictæ religionis hominibus huiusmodi iniurias prohiberi. Dat. prid. Kal. Nouembris, Constantino A. tertium & Licinio III. Coss.] Quænam vero essent eiusmodi nominationes, a quibus clericos Constantinus immunes esse voluit, litteræ Diocletiani & Maximiani declarant his verbis [a]:

[a] De Decurionibus l. 2, Cod. lib. 10.

XLVI. DE NOMINATIONE.

Obseruare oportebit magistratus, vt Decurionibus solemniter in curiam conuocatis, nominationem ad certa munera faciant, eamq. statim in notitiam eius qui fuerit nominatus per Officialem publicum perferri curent: habituro appellandi, si voluerit, atque agendi facultatem apud Præsidem causam suam iure consueto: quem si constiterit nominari minime debuisse, sumptum litis eidem a Nominatore restitui oportebit.] hæc ibi. Quod autem de susceptionibus subdit: erant Susceptores, qui annonis & tributis vtriusque ærarij recipiendis præpositi erant. est titulus [b] de Susceptoribus. Vt igitur Deo militantes nequaquam distinerentur negotijs sæcularibus, Constantinus a muneribus ciuilibus clericos immunes esse voluit.

[b] Cod. Theod. lib. 12. tit. 6. & Cod. Iustin. lib. 10. tit. 71.

XLVII. MELCHIADIS PAPAE OBITVS.

Huius autem anni in fine, nempe quarto Idus Decembris, Melchiades Papa, cum sedisset annos duos, menses duos, & dies septem; cum extincta tyrannidem, & nouo fœtu, fide nempe Christiani Imperatoris, Dei Ecclesiam vidisset amplissima gloria illustratam; instar Simeonis illius Euangelici gaudens, Deo spiritum feliciter reddidit. Qui tamen in antiquis Ecclesiasticis monumentis reperitur titulo Martyris consignatus, more maiorum, quod qui persecutionis tempore perpessus pro Christi fide tormenta, licet superstes in pace quieuerit, martyr appellari eiusmodi consueuerit, secundum ea quæ superius ex S. Cypriano, secundo Annalium tomo dicta sunt. Cum igitur Melchiades acerbissimorum persecutorum temporibus in fide perstans Romæ vixerit; idemq. in Ecclesiasticis antiquis precibus inueniatur titulo martyrij decoratus: tale quid (quod latet) ipsum esse passum, vt martyris nomine dignus fuerit, existimandum est, eodemq. semel indito titulo perseuerasse nomen eius in Ecclesia recenseri. Quod vero ad tempus sedis eius spectat; scimus de annis Melchiadis Papæ diuersas esse sententias. Verum cum nonnisi vnam ordinationem eum fecisse, ex libro de Romanis Pontificibus certum sit, quodq. sequenti anno Coss. Volusiano & Aniano celebratum appareat Concilium Arelatense sub Siluestro Melchiadis successore, & quod demum consignata sit dicta dies Decembris obitu eius: haud fas est ipsius sedem in sequentem anni terminum prorogare. In Indicibus Vaticanis, qui habentur in codice, cuius titulus est, Concordia canonum, nonnisi anni duo, menses septem, & dies octo Melchiadi tribuuntur. Sed facile accidere potuit, vt loco huius numeri notæ 2. mensium, vitio scriptoris 7. nota paulo diuersa numeri scripta fuerit: nam numerando a die qua sedere cœpit, vsque ad obitum quo desijt, nullo pacto septem mensium numerus scribi potuit, sed duorum tantum; vt de annorum numero, non de mensium, controuersia suboriri potuisset.

XLVIII. DECRETA MELCHIADIS.

Quæ autem notata habentur Consulum nomina in citato nuper libro, vbi dicitur sedisse vsque ad Maxentium secundo, qui fuit mense Septēbris, Volusiano & Ruffino Consulibus; deprauata penitus esse noscuntur, vt ex eis elici nihil possit: sed superius hæc attigimus. De eodem ibidem hæc etiam scripta reperiuntur: Hic constituit, ne vlla ratione die Dominica, aut quinta feria ieiunium quis Fidelium ageret; quia eos dies Pagani, quasi sacrum ieiunium, celebrabant. Et Manichæi inuenti sunt in Vrbe ab eodem. Hic fecit, vt oblationes consecratæ per ecclesias ex consecratu Episcopi, dirigerentur, quod declaratur fermentum.] hæc ibi.

XLIX. DE FERMENTO ELVCIDANTVR LOCA OBSCVRISSIMA.

Quod autem dicitur de fermento declarato, res plane obscurissima est; nimirum quod quæ eiusmodi erat de fermento per ecclesias mitti solito consuetudo, penitus exoleuerit. Scimus eruditos viros in his elucidandis admodum laborasse, & inter alios D. Latinium nostrum, insignis eruditionis virum: a quibus cum dissentiamus, quænam sit ea de re nostra sententia, fuerimus ne id assecuti, prudens lector cum intelliget, iudicabit: atque erit fortasse, vt his nostris editis, alij de eadem re suas lucubrationes sint edituri: hocq. etiam ex nostra industria lucraturus sit lector, vt prouocauerimus alios ad cudenda quæ scripserint, aut alia conscribenda: sin minus, saltem ipsos suo silentio huic nostræ sententiæ suffragari, scire possit. Vt autem cuncta accuratius disquirantur; hic primum describere operæpretium existimauimus cetera loca, in

quibus

quibus de eiusmodi fermento habetur mentio; sicq. fiet, vt non vnus de Melchiade locus, sed complura alia simul elucidentur, quæ quidem obscuriora superius citato loco videntur. Qui igitur in primis occurrit, est in libro de Romanis Pontificibus in Siricio, vbi hæc itidem de fermento leguntur: Hic constituit, vt nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quod declaratur fermentum.] hæc in Siricio. Sed & Innocentius [a] Papa ad Decentium hæc item de fermento scripta habet: De fermento vero, quod die Dominico per Titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti: cum omnes ecclesiæ nostræ intra ciuitatem sunt* constitutæ: quarum presbyteri, quia die ipso propter plebem sibi creditā, nobiscum conuenire non possunt, idcirco fermentum a nobis confectum per acolythos accipiunt, vt se a nostra communione maxime illa die non iudicent separatos. quod per parochias fieri debere non puto; quia non longe portanda sunt sacramenta: nec nos per cœmeteria diuersa constitutis presbyteris destinamus, vt & presbyteri eorum conficiendorum ius habeant atque licentiam.] hæc Innocentius. Sed & in antiquo Rituali hæc verba: Quinta Dominica in Quadragesima, Sabbato, datur fermentum in Consistorio Lateranensi.] hæc sunt de erogatione fermenti antiquitus fieri solita, vetera monumenta.

[a] Innoc. epist. 1. c. 5.

* sint

L. FERMENTI SYMBOLVM.

Fuisse autem eiusmodi fermentum in Romana Ecclesia symbolum vnionis; quæ habet Innocentius, satis declarare videntur, dum ait, diuersarum ecclesiarum presbyteros, quibus pro distinctione locorum vniuersa plebs Christiana commissa erat, ab ipso Pontifice absente, qua die singuli in suis ecclesijs Synaxin agerent, per acolythum accipere solitos fermentum, quo significaretur, se cum illo, eo symbolo communicationis accepto, esse fide atque charitate coniunctos. Acceptum plane fuisse videtur exemplum ab Euangelica illa parabola, qua Dominus noster Iesus Christus dixit [b]: Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.] Regnum namque Christi præsentis temporis illud esse definitur, quod communicatione Catholica vnius massæ coagmentatione constringitur. Fides enim, secundum Athanasij [c] & aliorum sententiam, per fermentum exprimitur: mulier vero illa, quæ fermentum farinæ tribus satis abscondit, typum gerit Ecclesiæ Catholicæ, cuius opera in Trinitatis confessione Fideles omnes vna fide iunguntur. Sed quo ritu tam excellentia Catholicæ communionis symbola peragi consueuerint, ex locis superius recitatis aliqua saltem ex parte consequi licet. Benedici in primis consueuisse fermentum ab ipso Episcopo, quæ superius dicta sunt ex Melchiade atque Siricio, declarant: apud eos enim idem est consecratio, quod benedictio; & fermentum consecratum, quod benedictum. In hunc ergo modum benedictum fermentum, & ex eo massa coagmentata, panisq. formatus, oblatio dicebatur; quod demonstrant illa verba in Melchiade: Hic fecit, vt oblationes consecratæ per ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum] perinde ac si diceret, quod nominatur fermentum.

[b] Matth. 13.

[c] Athanas. lib. Quæst. q. 55.

LI. DE OBLATIONIBVS RITVS

Cum igitur eiusmodi fermentum idem esset quod oblatio: quisnam esse soleret eius rei vsus, diligentius est perquirendum: nec aliunde opportunius, quam ex oblationibus a populo offerri solitis, vel a presbyteris subministrari de proprio, ab ijsdemq. benedici, atque in singulos diuidi, sumi posse videtur. cuius quidem rei antiquus canon [d] Pij Papæ & martyris titulo inscriptus est his verbis: Vt de oblationibus quæ offeruntur a populo, & consecrationibus quæ supersunt, vel de panibus quos deferunt Fideles ad ecclesiam, vel certe de suis presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido & conuenienti; vt post Missarum solemnia, qui communicare non fuerint parati, Eulogias omni die Dominico & in diebus festis exinde accipiant, quæ cum benedictione prius faciat.] hæc canon.

[d] Tom. 1. Concil. sub Pio ex Cod. quinque librorū, lib. 2. c. 117.

LII. QVID PER MELCHIADEM INSTITVTVM.

Quod ergo siue de populi oblatione, siue de suo presbyter panes benediceret, atin singulos Fideles erogandos minutatim concideret (vt qui sacratissima Eucharistia minime communicassent, hoc saltem alio communionis signo censerentur esse Fideles) vt eiusmodi panem fermentatum ab Episcopo singulorum Titulorum presbyteri acciperent, a Melchiade fuisse institutum, apparet. Verum id non tantum Romæ & in Ecclesia Occidentali, sed & in Orientali quoque fuisse seruatum, ex decreto Concilij Laodiceni [e] declarari videtur, quo dicitur: Sanctas oblationes ad vicem Eulogiarum per festiuitatem Paschalem ad alias parochias mitti minime oportere.] idq. idcirco puto,

[e] Concil. Laodic. c. 14. posterioris editionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

puto, quod ea die nequaquam Eulogijs, sed Eucharistia populus omnis communicare A
deberet; in ceteris autem anni diebus licenter, præterquam in diebus ieiunij Quadragesimæ, ne occasione Eulogiarum ieiunium frangeretur. quamobrem eadem Synodus hæc inferius [a]: Non oportet in Quadragesima panem offerri, nisi Sabbato & Dominica tantum.] his namque diebus ieiunare (vt primo tomo diximus) Orientalibus Christianis nefas erat. Meminit & Gregorius Nazianzenus de eiusmodi panibus benedictione sanctificatis atque signatis, in ea oratione quam habuit in funere patris.

[a] Ibid. c. 49.

LIII. EVLOGIAE SYMBOLVM VNITATIS.

Quod vero eiusmodi Eulogiarum participatio symbolum esset Catholicæ communicationis; idcirco in eodem quoque Concilio ijdem sanctissimi Patres inhibuere Fidelibus, ne ab hæreticis eas acciperent, dicentes [b]: Quod non oporteat ab hæreticis Eulogias accipere; quia sunt maledictiones potius, quam benedictiones.] Eiusmodi generis signasse videtur Eulogias Epiphanius presbyter in Indiculo ad Hormisdam [c] Papam, cum ait: Si B
hæretici non sunt, quomodo tanta sacramenta confecerunt, vt canistra plena omnibus erogarent, ne imminente (vt dicebant) persecutione, communicare non possent?] Impartiendo igitur aliquem his Eulogijs, idem erat, quod Catholica communicatione dignum esse censere. Est hac de re elegans exemplum in Actis S. Albini Episcopi Andegauensis, his verbis conscriptum [d]: Cum rogaretur, vt Eulogias, quas reliqui Antistites ad personam communione suspensam dirigentes benedixerant, vt & ipse signaret; ait ad sacerdotale Concilium: Etsi ad imperium vestrum ego signare compellor, dum vos causam Dei recusatis defendere; ipse potens est vindicare. Quo facto, antequam Eulogias excommunicata persona susciperet, expirauit: & priusquam portitor perueniret, sermo sacerdotis obtinuit: qui etiam ad beatum Cæsarium Arelatensem Præsulem pro eadem causa consulturus occurrit.] hæc ibi. Ex his igitur omnibus constat, nihil aliud fuisse fermen- C
tum, quam fermentatum panem benedictum, quo ob communionis symbolum ab Episcopo impartirentur cuncti parochiales presbyteri, qui eumdem sub se constitutis Fidelibus distribuerent certis diebus: ipsum vero diuersis nominibus appellatum, nimirum Fermentum, ad distinctionem azymi panis, ex quo soleret confici Eucharistia; dictumq. esse Sacramentum ob sacræ rei signum, nempe Catholicæ vnionis, sacerdotali benedictione consignatum; ob idq. Benedictionem itidem, & Eulogias dici consueuisse.

[b] Codic. Vatican. epist. Rom. Pontif. 1.

[c] Apud Sur. tom. 2. die 1. Mart.

LIV. INNOCENTII EPIST. LOCVS ELVCIDATVS

Quibus omnibus ex superioribus citatis locis satis euidenter demonstratis, atque firmiter stabilitis; reliquum est vt allegatum superius Innocentij locum pariter elucidemus. In eo enim quod dicit in primis, superflue quæri a Decentio, an extra ciuitatem fermentum mittendum esset: Cum (inquit Innocentius) omnes ecclesiæ nostræ intra ciuitatem sunt * constitutæ] de Titulis tantum intelligit, ad quos (vt ait) fermentum mitti soleret; non D
quidem quod non essent in suburbijs aliæ complures ecclesiæ atque Sanctorum Memoriæ, sed nulla prorsus titularis, in quam populus colligi consueuerit; cuius rei causa ait se non mittere fermentum ad presbyteros per diuersa cœmeteria constitutos, quod illi plebem sibi subditam, quam colligerent, non haberent, ac proinde nullus posset vsus esse fermenti, quod (vt inquit) ob Catholicæ communionis symbolum confectum esset. Qua pariter ratione, quod non ipse faceret Pontifex, vt ad presbyteros extra Vrbem in cœmeterijs constitutos fermentum mitteret, id minus facere deberent presbyteri titulares, vt ad positos extra mœnia fermentum mitterent. & hoc est quod subdit: Quod per parochias fieri debere non puto; quia non longe portanda sunt sacramenta.] Quæ enim instituta essent, vt Fideles conuenientes singuli in suas ipsorum ecclesias, diuersis licet in locis positas, eo communionis symbolo esse Catholici censerentur, nequaquam impertienda E
forent absentibus; qui eo ipso, quòd cum ceteris statuto die non conueniissent, se illis reddidissent indignos; neque facile, nisi legitima probata causa, vel non sine pœnitentia, ad communionem Fidelium in posterum deberent admitti, vt complures canones docent, quos breuitatis causa recensere omittimus. Sic igitur Innocentius Decentio visus est respondisse: nam qui interrogasset ipsum, an sicut Romanus Pontifex fermentum mitteret ad absentes, ita etiam liceret Episcopo ad rurales ecclesias idē ipsum fermentum mittere: ad eū iure Innocentius ipse respondit, id exemplo Romanæ Ecclesiæ superflue quæri, cum ad quas Papa ecclesias fermentum mittit, omnes sint intra Vrbem; nec ab eo permitti foras efferri, quod sacramenta non sint longe portanda; ac proinde nihil esse quod Ecclesiæ Romanæ exēplo vsurpari posset, vt extra mœnia fermentum ab alijs Ecclesijs mitteretur.

LV. Iam vero certa causa declarata, cur eiusmodi symbola Catholicæ vnionis non essent longe

A longe portanda; amouendus est ille scrupulus a legentium animis de nomine sacramenti. cum enim dicat Innocentius: Per parochias fieri debere non puto; quia non longe portanda sunt sacramenta] num de sacramento sanctissimæ Eucharistiæ dictum sit, fortasse quis poterit dubitare. Sed etsi ad eiusmodi dubitationem penitus tollendam, quæ dicta sunt superius, satis esse possent; nimirum cum demonstratum est, sacramenti quoque nomine dictas esse eiusmodi Eulogias: tamen ex multis alijs hæc manifestiora reddemus. In primis autem ad omnem de hac re suspicionem auferendam, Innocentium per sacramenta nequaquam Eucharistiam intellexisse, satis superq. sufficiet notissimum illud adducere, Romanā ac simul Occidentalem omnem Ecclesiam nonnisi in azymo pane consueuisse Eucharistiam conficere; ac proinde, quod Innocentius fermentum nominat sacramentum, alterius plane generis illud fuisse. Rursus vero si phrasin eiusdem in dicendo quis attendat,
B inueniet in eadem ipsa epistola frequentiori vsu [a] ab ipso Eucharistiam nuncupatam esse Sacra mysteria; quo nomine a Græcis etiam appellari consueuit. Sæpe itidem eamdem Eucharistiā ab eo dici [b] Communionem; Sacramentū autem, vt voce generica, semel tantum pro Eucharistia [c] vsurpatum esse reperies. Sed & sanctus Augustinus (vt intelligas eumdem loquendi vsum in Africa quoque viguisse) nominat [d] Sacramentum panem benedictum ipsis catechumenis impertiri solitum. Præterea quonam modo legitur in Melchiade, atque Siricio, ab Episcopo benedictum fermentum, esse Eucharistiam, eamq. ad presbyteros celebraturos mitti, quam ipsi presbyteri celebrando mox confecturi fuissent?

[a] Innoc. epist. 1. c. 1. 2. 3.
[b] Innoc. epist. 3. c. 2. 4.
[c] Idem epist. 1. cap. 4.
[d] Aug. de peccat. merit. & remiss. lib. 2. c. 26.

LVI. EVLOGIAE DVPLICIS GENERIS.

His igitur tam perspicue elucidatis; illud quoque, quod ad Eulogias pertinet, dicere non prætermittimus, duplicis generis eas reperiri; nimirum publicas, easdemq. (vt demonstratum est) cōmunionis Catholicæ signa, de quibus omnis præsens tractatio instituta
C est: alias vero priuatas, quas scilicet amici inter se vltro citroq. dare atque accipere consueuerunt: cuius quidem antiqui vsus exempla complura suppetunt, & inter alia S. Paulini Nolani Episcopi ad Seuerum scribentis, hæcq. dicentis [e]: Panem Campanum de cellula nostra tibi pro Eulogia misimus.] & ad S. Augustinum [f]: Panem vnum, quem vnanimitatis indicio misimus charitati tuæ, rogamus, accipiendo benedicas.] & ad Alypium [g]: Panem vnum sanctitati tuæ vnitatis gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur: hunc panem Eulogiam esse tu facies dignitate sumendi.] hæc ipse, qui plane allusisse videtur ad ea quæ dicta sunt de mysterio ex parabola Euangelica de fermento abscondito in farinæ satis tribus, quo vnitas fidei in Trinitatis confessione habetur expressa. Rursum vero ad Romanianum [h] agit de eisdem ex pane Eulogijs ad ipsum atque Licentium missis. Augustinus [i] & ipse ad eumdem Paulinum easdem quoque mittens Eulogias
D ait: Panis, quem misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis vestræ benignitatis.] At de Eulogijs hactenus: iam ad reliqua, quæ scripta sunt de Melchiade, redeamus. Hic (inquit auctor) fecit ordinationem vnam per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos quinque, Episcopos per diuersa loca vndecim. Hic sepultus est in cœmeterio Callisti via Appia, quarto Idus Decembris: & cessauit Episcopatus eius dies decem & septem.] hæc ibi. Verum longiore tempore sedem vacasse, dicere opus est: nam in eodem commentario ponitur ingressus Siluestri Kalendis Februarij, anno sequenti, sub Consulatu Volusiani.

[e] Paulin. epist. 1. in fine.
[f] Apud August. epist. 31. in fine.
[g] Apud eumdem epist. 35.
[h] Apud eumdem epist. 36.
[i] Aug. epist. 34.

IESV CHRISTI ANNVS 314. SILVESTRI PAP. ANNVS 1. CONSTANTINI IMP. ANNVS 9.

E

I. SILVESTER PAPA CREATVR.

CHristi anno trecentesimo decimoquarto, Volusiano & Aniano Coss. Kalendis Februarij, Siluester Romanus, Ruffini filius, ex presbytero subrogatus in locum Melchiadis sedere cœpit. Quæ autem ab eo gesta sint in Pontificatu, pro temporis ratione, certis annis, quibus facta esse noscuntur, dicturi sumus; & de tempore, quot annis sederit, in eius obitu agemus. Porro toto cælo (quod aiunt) errare constat eos, qui ingressum Siluestri ponunt anno septimo, vel (vt habet deprauate Eusebij Chronicon) anno quinto Imperij Constantini: ex his enim, quæ ex Optato, Augustino, ipsoq. Eusebio, & Actis Ecclesiasticis & Proconsularibus sunt recitata, ea luce clara erroris apertissimi arguuntur.

II. Hoc eodem anno Maximinus Imperator aduersus Licinium bello agens superatur, compelli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pelliturq. vrgente numine in deorum cultores vlciſci, & Chriſti gloriam prædicare: hæc vero omnia quomodo ſe habuerint, Euſebius[a] in primis narrat his verbis: Eius autem rei eiuſmodi cauſa fuit. Cum magnitudinem Imperij, ei non pro dignitate (indigniſſimus enim erat) commiſſi, amplius recte ferre non poſſet; ſed propter vacuitatem modeſtiæ, Imperatoris animum mire exornantis, inepte res ſuſcipere aggreſſus fuiſſet, & omni inſolenti arrogantiæ oſtentatione animum temere & inconſiderate extuliſſet: iam contra Imperij conſortes, qui ipſi omnibus rebus, vt genere, eruditione, dignitate, prudẽtia, & (quod eſt caput omnium) moderatione animi, ſinceraq. in verum Deum pietate præſtabant, confidenti mente facinus audax inſtituit, ac ſe ſummum honoris gradum inter eos tenere prædicauit; atque adeo ad tantam tamq. inſanam proceſſit dementiam, vt amicitiæ fœdere, quod pactus fuiſſet cum Licinio, rupto, violatoque, bellum crudele contra ius faſq. omne excitaretur. Tum exiguo temporis momento omnia ſeditione permiſcere, omnes ciuitates perturbare cœpit; exercitum ex hominibus multitudine infinitis cogere, acie contra Licinium inſtructa ad dimicandum exire; dæmonum fiducia, quos ipſe deos putabat, conſtanter niti, & innumerabilibus armatorum copijs arroganter ſe iactitare. At cum ad manus ventum eſſet, clementi Dei obtutu fuit & prouidentia prorſus deſtitutus, victoriaq. ex ipſo vno & ſolo omnium Deo Licinio donata.

[a] *Euſeb. lib. 9. c. 8.*

MAXIMINVS QVID IN LICINIVM.

III. DESERITVR A SVIS MAXIMINVS.

Primum ergo turba illa armatorum, qua tantopere confiſus fuerat, miſere perijt. Et vbi ſatellites eum nudatum deſertumq. reliquerant, & ad Licinium victorem ſe contulerant; infelix ille regium apparatum ipſi certe parum decorum & conſentaneum quamcelerrime exuit; animoq. timido, abiecto, effeminatoq. in plebeiorum multitudinem clanculum irrepſit: deinde fugam cepit, & ruri inter vicos ſe abdidit: atque dum ad hunc modum vitæ ſuæ ſaluti & incolumitati proſpiciebat, ægre hoſtium manus euitauit. In quo plane diuina oracula certa veraq. re ipſa demonſtrauit, in quibus dictum eſt[b]: Non ſaluabitur Rex per multam virtutem ſuam, & gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ. Fallax equus ad ſalutem, in abundantia autem virtutis ſuæ non ſaluabitur. Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius, vt eruat a morte animas eorum.

[b] *Pſal. 32.*

IV. MAXIMINVS QVID IN DEORVM SACRIFICOS.

Sic igitur tyrannus totus ignominia & dedecore perfuſus, vbi in ſui Imperij partes regreſſus fuit, primum furioſa bile inflammatus, multos prophetas & ſacerdotes deorum, quos iampridem ipſe in ſumma habuerat admiratione, & quorum oraculis impulſus bellum ſuſceperat, tamquam præſtigiatores, veteratores, denique ſalutis ipſius proditores, trucidat. Deinde Chriſtianorum Deo gloriam tribuens, legem pro eorum libertate accuratiſſime pleniſſimeq. conſtituit, & extemplo letali angore excruciatus, abſque vlla temporis dilatione deceſſit e vita. Lex autem eius ſubiectis pro Chriſtianis promulgata talis fuit:

V. MAXIMINI EDICTVM PRO CHRISTIANIS.

Imperator Cæſar Caius Valerius Maximinus Germanicus, Sarmaticus, Pius, Fortunatus, Inuictus Auguſtus ſuis S.

Prouincialium noſtrorum vtilitati aſſidue & ſine intermiſſione conſulere nos omni ratione decet, atque ea illis libenter velle præſtare, quibus eorum omnium emolumenta rectiſſime conſtituantur, & quæ videantur ad commune eorum adiumentum & commodum vel maxime pertinere; ac quæ Reipublicæ præſidio conueniant, quæq. cuiuſque menti & cogitationi grata ſint, neminem ignorare: immo vero quoque ad illud libenter ſe transferre, & velut animo recurrere, & ſingulos homines hoc intelligere, hoc intra ſe complecti, minime obſcurum eſſe putamus. Cum igitur ante hoc tempus, ex eo quod patres noſtri diuiniſſimi Diocletianus & Maximianus mandauerant, vt Chriſtiani a conuentibus agendis prohiberentur; multos tumultus, multaſq. direptiones a publicis magiſtratuum miniſtris fieri, & poſtea idem malum ad prouincialium noſtrorum moleſtiam (quorũ quieti cum primis prouidere laboramus) longius manare, eorumq. facultates diſſipari & conteri perſpicue intelligeremus: litteris anno præterlapſo ad Præfectos cuiuſque prouinciæ datis decreuimus, ſanciuimuſque, vt ſi quis in animo haberet, talem vitæ conſuetudinem, aut religionis illius obſeruationem conſectari, hunc libere & abſque impedimento ſuæ ipſius ſententiæ & inſtituto poſſe adhæreſcere, & a nemine omnino impediri prohiberique; & illis facilem poteſtatem fieri, vt abſque metu aliquo, aut ſuſpicione, quod cuique viſum eſſet, id quiſque tranſigeret.

VI. Verum iam nos minime præterit, Iudices nonnullos noſtra mandata pro nihilo putaſſe, effe-

A eſſeciſſeq. vt & noſtri homines non modo de noſtris edictis vehementer dubitent; verum etiam religionis inſtitutis, quæ ipſis maxime placere videntur, præ metu lentius ac tardius ſe accommodent. Quare vt deinceps omnis cauſa dubitationis & timoris ſublata ſit, hoc edictum diuulgari ſtatuimus; quo omnibus plane conſtet, ex hac noſtra donatione liberam eſſe poteſtatem illis, qui iſtam ſectam & religionem ſequi voluerint, eam pro arbitratu ſancte (vt eorum mos fert) & auguſte excolendi. Quinetiam vt Dominica & ſacras ædes reficiant, a nobis conceſſum eſt. Et quo noſtra donatio liberalior & munificentior fiat: hoc etiam promulgandum cenſuimus, vt ſi quæ ædes, aut agri Chriſtianorum iuris antehac extiterint, qui ex patrum noſtrorum mandato in ius Fiſci relati ſunt, ſiue ex aliqua ciuitate occupati, ſiue abalienati per venditionem, ſiue pro munere alicui donati; hi omnes ad antiquum Chriſtianorum ius reſtituantur: hocq. mandauimus, vti noſtram pietatem
B atque prouidentiam inde omnes ſatis dilucide animaduertant. Iſtæ ſunt ipſius tyranni voces, quas non anno integro poſt edicta contra Chriſtianos columnis ab ipſo propoſita, litteris mandandas curauit.] hucuſque Euſebius: apud quem in nota temporis errorem ineſſe certũ eſt: cum inter ſe pugnent, quod dicitur primum in edicto nuper recitato, anno præterlapſo iam Maximinum pro Chriſtianis dediſſe ad Sabinum recitatas ſuperius litteras; poſtea vero nondum exactum dicat annum ab edicto eius contra Chriſtianos prolato, quod ante litteras ad Sabinum datum conſtat. Sed ſubdit poſt hæc Euſebius:

REIICIT CVLPAM IN PRAEFECTOS MAXIMINVS.

VII. CHRISTIANI RESPIRANT.

At qui paulo ante nos quidem impij, Dei oſores, & totius mundi pernicies videbamur, vſque adeo, vt nec ciuitatem, nec agrum, nec ſolitudinem, aut locum deſertum incolere nobis permiſſum eſſet; ab eodem iam decreta & leges pro noſtra libertate conſcripta ſunt.
C Item qui non pridem igne, ferro, beſtiarum & volucrum laniatu ante oculos tyranni abſumpti erant, & quoduis genus pœnæ, ſupplicij, & diſceſſionis e vita, miſerandum in modum tamquam nequam & ſceleſti homines perpeſſi; hi iam ab eodem cum creduntur veram piamq. religionem colere, tum Dominica reſarcire permittuntur: & iura quædam ad eos ſpectare, idem tyrannus teſtatur, ac concedit. Atque eiuſmodi palam confeſſus, aliquo ſaltem potiebatur beneficio, propterea quod minus quam pati oportuerat, paſſus eſt: qui quidem repentina Dei percuſſus plaga, in ſecunda belli conflictatione occubuit.

VIII. OBITVS MAXIMINI MISERANDVS.

Ac talis vitæ exitus illi contigit, non qualis ducibus bellicoſis, qui pro virtute, proq. amicis & familiaribus in prœlio fortiter ſe gerentes, fidenti animo glorioſam mortem ſubierunt: quandoquidem ille, vtpote impius & Dei aduerſarius, dum ipſius exercitus paſſim iam in campo inſtructa acie verſabatur; domi ipſe moratus, & intra parietes ſe occultans, inopinato Dei flagello corpore toto perculſus fuit, debitumq. pro ſceleribus luit
D ſupplicium; ſic vt grauibus dolorum ſtimulis & acerbo cruciatus morſu agitatus, famiſq. confectus diritate, pronus in terram rueret. Eius vero caro vniuerſa, ardore cælitus inuecto & haud aſpectabili, contabuit; adeo vt ea pedetentim exeſa abſumptaq. tota priſtinæ formæ effigies tandem penitus deleretur, & tamquam ſimulacrum quoddam oſſium exiccatorum longinquitate temporis exhauſtum attenuatumq. illi ſolum relinqueretur: ſic vt qui præſto aderant, eius corpus nihil aliud eſſe exiſtimarent, quam ſepulchrum animæ, quæ in eo quaſi in cadauere penitus putrefacto defodiebatur. Et cum æſtus adhuc vehementius eum ex intimis medullis inflammaſſet, ei exilierunt oculi, & e propria ſede, in qua conquieuerant, elapſi, ipſum cæcum omnino reliquerunt: deinceps ægre ſpiritum ducens, Domino confitetur, mortemq. inuocat: ad extremum iſta propter amentiam & temeritatem contra Chriſtum admiſſam, merito ſe perpeti confeſſus, animam efflat.] hucuſque
E de exitu Maximini Euſebius. Apud Tarſum eum obijſſe diem, Zoſimus[a] atque Eutropius teſtantur.

[a] *Zoſim. lib. 2. Eutrop. lib. 10.*

IX. ECCLESIAE REAEDIFICATAE.

At poſt hæc ſubdit Euſebius[b]: Sic ergo cum Maximinus, qui ex reliquis omnibus pietatis hoſtibus peſſimus plane fuit, e medio ſublatus eſſet: eccleſiæ, gratia Dei omnipotentis, ab ipſis fundamentis denuo ædificatæ erectæq. fuerunt: & non ſolum verbum Chriſti ſuum ſplendorem ad gloriam Dei rerum omnium moderatoris longe lateq. profudit, maioremq. quam antea recuperauit libertatem; verum etiam impij & nefarij pietatis hoſtes turpi dedecore & maxima ignominia affecti ſunt. Nam primum Maximinus ille ab ipſis Imperatoribus omnium hoſtis infeſtiſſimus prædicatus eſt, & per edicta publica tyrannus ſcelere & impietate plane perditiſſimus, infamia turpiſſimus, Dei maximus oſor perſpicue notatus. Ex tabulis etiam & inſcriptionibus, quæ erant in ipſius & liberorum ſuorum honorem in ſingulis ciuitatibus collocatæ, aliæ e ſublimi in ſolum deiectæ conteruntur;

[b] *Euſeb. lib. 9. c. 9.*

aliæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliæ, tamquam vultu ipso & exteriore effigie deleta, deformi & tenebricoso colore obliterantur. Statuæ etiam, quæ ad eius venerationem & amplitudinem erigebantur, simili ratione deturbatæ confringuntur; & ijs, qui in eas probra intorquere & contumelioſe insultare voluerunt, risui & ludibrio exponuntur.] His quæ scribit Eusebius, consentientia habet S. Gregorius Nazianzenus [a] in Iulianum, hæc dicens: Nec denique Maximinus, qui vtroque posterior ac superior fuit persecutor, cuius signa plagæ ob eam rem acceptæ imagines & statuæ ferunt, publice adhuc prostantes, fœdamq. corporis mutilationem sempiterna infamia notantes, in animum vmquam induxerunt.] hæc Gregorius. A

a Greg. Nazian. orat. 1. in Iulian.

X. MINISTRI PERSECVTORES DANT POENAS.

Quod vero ait Eusebius, Maximini quæ extabant inscriptiones fuisse tenebricoso colore obliteratas; meminisse debemus, quod Lampridius in Heliogabalo scribit, moris fuisse, tyrannorum titulos luto tegere. Sed prosequamur Eusebium hæc de eius familiaribus subijcientem: Deinde alijs, qui pietatis in Deum inimici erant, omnes honores, omnia splendoris insignia prorsus adimuntur. Vniuersi porro qui videbantur Maximini partes defendere, qui præcipuis dignitatis ornamentis ab eo honorati erant, quiq. quo illi magis blandirentur, in nostram religionem proterue & petulanter impetum fecerant, interfecti sunt; vt Peucetius, qui præter ceteros apud eum in summo honore, summaq. reuerentia habebatur, & inter amicos illius carissimus erat, iterum & tertio Consul factus, generalisq. omnium rationum in eius Imperio referendarum Præfectus ab eo constitutus; vt Cultianus, qui eodem modo per omnes honoris gradus præteruectus est, infinitaq. cæde Christianorum, qui erant in Aegypto, insigniter nobilitatus; vt alij non pauci, quorum conatu fines tyrannidis Maximini & roborati & propagati dicuntur. B

XI. THEOTECNVS DAT POENAS.

Theotecnum porro vltio diuina, quæ in obliuionem scelerum eius contra Christianos editorum neutiquam venerat, ad eumdem numerum adiunxit: nam quamquam propter statuam, quam Antiochiæ erexerat, putabat se rem prospere gesturum, & iam Præfectura a Maximino donatus erat; tamen Licinius cum Antiochiam aduentasset, & de præstigiatoribus habuisset quæstionem, & prophetas ac sacerdotes statuæ nuper fabricatæ consecratos verberibus grauiter cecidisset; & qua ratione, quibusve simulationis inuolucris illas fraudulentas præstigias obtexissent, scisitatus esset; vsque adeo vt ipsi præ tormentorum cruciatu nullo modo amplius celare possent, totumq. mysterium aperuissent, & fallaciam illam Theotecni machinatam prodidissent: quo debitum omnibus supplicium irrogaret, primum ipsum Theotecnum, deinde reliquos præstigiarum socios, post multas plagas ipsis inflictas, morte mulctauit. Istis omnibus adiecti fuerunt Maximini liberi, quos iam ipse tam honoris regij, quam inscriptionum in tabulis ac picturis insculptarum participes effecerat. Quinetiam huius tyranni cognati & familiares, qui ante tam insolenter gloriati erant, seq. omnes homines suæ ditioni subiecisse iactitarent, eadem supplicia cum his, quos commemorauimus, summa cum ignominia & turpitudine sustinuerunt. Siquidem disciplinam non exceperant; non norant, neque intellexerant sacrarum litterarum admonitionem, quæ sic loquitur [b]: Nolite sperare in Principibus, neque in filijs hominum, in quibus non est salus. Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in die illa peribunt omnes cogitationes eorum. C D

b Psalm. 145.

XII. CONST. ET LICINIVS SOLI IMPERANT.

Sic igitur impiorum sordibus expurgatis, præclara Imperij gubernacula firma, stabilia, omnis inuidiæ expertia, solis Constantino & Licinio iure remanserunt: qui quidem simulatque infestos Dei aduersarios initio regni ex hominum vita exemerant, & Deum suarum rerum prospere gestarum auctorem lubentibus animis agnouerant; cum studium virtutis & pietatis, tum verum cultum, & gratiarum actionem, quæ Deo se debere intelligebant, per leges & decreta pro Christianis sancita manifesto declararunt.] hucusque Eusebius: qui & veram pietatem Licinio quoque, perinde ac Constantino, tribuere videtur; sicut & in oratione Panegyrica [c] habita Tyri in dedicatione ecclesiæ, vbi ait: Iam (quod quidem non alias) summi Imperatores, honorem, quem sunt a Deo consecuti, plane sentientes, in detestabiles mortuorum idolorum vultus ac effigies expuant, profanos dæmonum cultus proterant, veterem errorem a patribus ductum irrideant; vnum solum Deum communem cum omnium, tum ipsorum patronum agnoscant; Christum Dei Filium summum vniuersorum Regem fateantur, eum Saluatorem inscriptionibus in columnis incisis pronuncient, & præclara eius facinora, victoriasq. contra impios partas, litteris maiusculis ad perpetuam memoriam in tabulis media in Vrbe, quæ totius terrarum Orbis regina est, collocatis, scite describendas curarint; adeo vt ex omnibus, qui a primo æuo extiterint, E

c Apud Euseb. lib. 10. cap. 4.

solus

A solus Iesus Christus Saluator noster, ab Imperatoribus, qui summum in terris principatum obtinent, non tamquam Rex ab hominibus de more constitutus esse concedatur, sed vt ingenuus Dei omnipotentis Filius, & Deus ipse vniuersitatis moderator, summa veneratione dignetur.] hæc ipse.

XIII. QVID IN CONSTANTINVM MAXIMINVS.

Testatur idem Eusebius de Maximino, molitum esse insidias Constantino, sed ipsum diuinitus admonitum periculum anteuertisse. nam ait [a]: Quo morte extincto, alij generis communione cum eo iuncti, qui clandestinas Constantino subdole & veteratorie struebant insidias, itidem prehensi sunt; idq. Dei clementia, qui eorum omnium consilia mirandum in modum famulo suo per visiones quasdam patefecit: nam illum sæpenumero diuino suo dignauit aspectu, perq. diuinam visionem ei res, quæ supra hominem putandæ sunt, ostendit, & varias prænotiones rerum suggessit futurarum. Miracula vero per Dei gratiam illi B ostentata nec dicendo quidem exprimi possunt, neque oratione præterea quisquam ea subsidia complecti valet, quæ Deus seruo suo suppeditare dignatus sit; quibus firme septus, reliquum vitæ cursum tuto & tranquille traduxit, beneuolentia subiectorum est in primis lætatus; lætatus etiam, cum omnes ipsius ditioni parentes vitam pacatam & tranquillam degere cerneret; lætatus denique maxime, cum Dei Ecclesias gaudio & lætitia frui videret.] hæc Eusebius ibi: idemq. alibi [b] de immensa Fidelium populorum lætitia agit, illorum, inquam, qui tot annorum sæuissimas persecutiones, quibus tam ingens Christianorum numerus tot tantisq. generibus tormentorum exagitatus fuisset, memoria recolerent, & tam insperatam rerum in contrariam partem mutationem inopinato conspicerent, Dei laudibus vbique exultarent: qui & de se ipso hæc lætitia gestiens scribit:

a Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 40.

b Euseb. lib. 10. c. 12.

XIV. CHRISTIANORVM DE PACE RESTITVENDA LAETITIA.

Merito igitur hoc loco in numero perfecto perfectam & absolutam Panegyricam ora- C tionem ad Dei gloriam illustrandam, cuius auxilio ecclesiæ denuo ædificatæ sunt, accurate contexemus: idq. diuino Spiritui obsecuti, hoc fere pacto nos cohortanti [c]: Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit: saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu Gentium reuelauit iustitiam suam. Idcirco sacrosancto Dei eloquio hoc nobis canticum recolendum præcipienti, hoc nostro sermone concinne plaudamus: idq. propterea, quod post acerbas tristesq. illas ærumnas partim sub oculorum aspectum, partim sub audiendi sensum subiectas, tales res in præsentia cernere, tales etiam laude & præconio efferre, per Dei gratiam poterimus, quales ante nostra tempora multi re vera iusti & sancti Dei martyres cupierunt in terra videre, & non viderunt; audire, & non audierunt. Verum hi quam celerrimo cursu sublati ad superos, res multo præstabiliores sunt consecuti, & in ipso cælo & para- D diso diuinis delicijs perfruuntur. Nos autem hæc beneficia maiora, quam nostræ vitæ conditio fert, confitentes, sicut egregiam Dei eorumdem auctoris magnificentiam obstupescimus, sic illum optimo iure totius animæ viribus colentes, summe celebramus, & sacras Prophetæ prædictiones scriptis proditas veras esse testificamur, in quibus dicitur [d]: Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella vsque ad extremum terræ: arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. Pro quibus adeo euidenter in nobis expletis magnopere lætemur, & deinceps ad ea quæ sequuntur, pergamus.

c Psal. 97.

d Psal. 45.

XV. PERSECVTORES EXTINCTI.

Vniuersum impiorum genus eo modo, qui supra est demonstratus, deletum & extinctum est, & ex hominum conspectu subito ita euanuit, vt aliud Dei oraculum videatur ad exi- tum peruenisse, quod sic loquitur [e]: Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut ce- E dros Libani: & transiui, & ecce non erat: & quæsiui, & non est inuentus locus eius. Dies iam de cetero serena, splendida, quam nulla nubes sua opacat vmbra, claris cælestis luminis radijs Ecclesijs Christi per vniuersum Orbem effulsit. Neque Gentilibus hunc nostrum insignem triumphum Deus inuidit, sed eos ex æquo nobiscum omnium bonorum, quæ nobis cælitus demisisset, benignusq. suppeditasset, effecit participes. Vniuersum igitur humanum genus graui tyrannorum oppressione liberatum est; atque vt alij prioribus malis, quibus conflictati erant, alia ratione piorum propugnatorem solum verum Deum esse ingenue confessi sunt; sic nos in primis, qui spem in Christo Dei fixam habebamus, incredibilem lætitiam animo percepimus.

e Psal. 37.

XVI. RES CHRISTIANORVM FLORESCVNT

Quinetiam omnium nostrum mentes diuino quodam & cælesti gaudio triumpharunt, dum singula loca tyrannorum scelere & impietate paulo ante diruta, tamquam post diuturnam & mortiferam vastitatem, iam quodammodo reuiuiscere, & templa solo æquata

ab ipsis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ab ipsis fundamentis denuo ad immensam altitudinem erigi, & multo maiore splendore A
arque amplitudine, quam illa quæ dudum euersa erant, illustrari videbamus. Imperatores item ipsi, qui summam rerum obtinebant, ratis legibus pro Christianis sancitis, Dei in nos munificentiæ permagnam quasi accessionem adiunxerunt. Imperatoris enim Constantini litteræ ad Episcopos sunt missæ, quibus & honores fuere illis delati, & donata pecunia. quarum litterarum voces Latino sermone, non a ratione alienum erit, vbi opportunum tempus de illis differendi se offeret, in hoc libro, tamquam in illustri quadam tabula, describere, quo immortali memoriæ ad omnem posteritatem omnino commendentur.] hæc ipse. sed eas nos certis annis, quibus datæ fuisse visæ sunt, collocauimus.

XVII. ECCLESIAE CVM DISCIPLINA ECCLESIASTICA RESTITVTAE.

Persecutione itaque (vt enarratum est) vbique & omni ex parte sublata, incredibile plane dictu est, quanta celeritate, dirutæ olim ecclesiæ sint ampliori ambitu refectæ, quam etiam frequentissimo cœtu Deo mox fuerint dedicatæ, sacriq. ritus antiqua Ecclesiastica B
disciplina in eis diligentissime restituta. De his enim agens Eusebius [a], hæc addit: Deinceps celebre spectaculum, nobis omnibus optabile & vehementer desideratum, ante omnium oculos proponebatur, dedicationum scilicet festiuitates per vrbes singulas, templorum nuper exædificatorum consecrationes, frequentes Episcoporum in vnum conuentus, peregrinorum longe ab exteris regionibus accedentium concursus, mutuæ populi in populum beneuolentiæ: propterea quod membra corporis Christi in vnam quasi harmoniæ & concentus conspirationem coibant. Quapropter apte admodum & conuenienter oraculo prophetico [b], quod futurum erat, mystice præsignanti, os ad os, iunctura ad iunctura coalescebat; & alia eius generis, quæ diuinus sermo per obscura quædam & inuoluta ænigmata deinceps vere præfatus est in eamdem sententiam.

[a] Euseb. lib. 10. cap. 3.

[b] Ezech. 37.

XVIII. FELIX ECCLESIAE STATVS.

Vna erat sancti Spiritus virtus & potentia, quæ per vniuersa Ecclesiæ membra permea- C
uit; vna omnium mens & sententia; vna & eadem fidei propensio ac studium; vna ex omnium ore consentiens Diuinitatis laus: perfectus etiam in summis Ecclesiæ Præfectis cultus & obseruantia: accurata sacrorum mysteriorum administratio: decori Ecclesiæ ritus, interdum psalmorum cantu, & ceteris hymnorum diuinitus nobis traditorum recitationibus, nonnumquam diuinis & mysticis ministerijs exequendis celebrati: erant item arcana passionis Saluatoris symbola: cuiusque item ætatis genus, cuiusque sexus multitudo, vt maris & feminæ, totis cogitationis viribus, læta mente, alacri animo per preces & gratiarum actiones Deum bonorum omnium auctorem venerati sunt. Singuli etiam Ecclesiarum Præsides, qui in conuentibus aderant, singulas orationes Panegyricas habuerunt; & vt vis & facultas dicendi suppeditabat cuique, sic quisque eam celebritatem prædicauit.] Recitat ibidem Eusebius elegantissimam orationem tunc temporis in dedicatione ecclesiæ D
Tyri a Paulino Episcopo excitatæ coram Episcoporum conuentu & frequenti populo habitam; quam, ne nimia prolixitate fatigemus lectorem, hic describere prætermittimus, eo ipsum amandantes, qui cum eloquentiæ studio, tum rerum antiquarum cupiditate tenetur: ex ea enim intelliget, ecclesiarū structuras haud perfunctorie absque spiritali intelligentia, sed summo religionis studio consueuisse a maioribus erigi; nempe, vt quælibet structuræ pars quid mysticum præsignaret; vsque adeo, vt ipsi etiam throni atque subsellia, ipsæq. templi fenestræ diuinum aliquid repræsentarent, locis in eis pro cuiusque ordinis dignitate dispositis, & egregie concinnatis. At de his primo Annalium tomo, vbi de Ecclesiasticis traditionibus actum est, tractasse satis sit.

XIX. DONATISTAE ITERVM VRGENT CAECILIANVM.

His in hunc modum de felicissimo & tranquillissimo statu Orientalis Ecclesiæ enarra- E
tis; iam ad ea quæ tum in Africa, tum alibi in causa Donatistarum acta sunt, orationē conuertamus. Meminisse debemus in primis, Constantinum Imperatorem appellantes Donatistas a sententia lata in Romano Concilio, qua Donatus damnatus, & Cæcilianus fuerat absolutus, vehementer esse detestatum, impudensq. nimis illi visum tanto iudicio non acquiescere, & more sæcularium hominum eos ad sæcularem Principē prouocasse. Quod vero videret procacissimos homines nullo pacto compositis per Synodum rebus assentiri velle, sed magis magisq. furere, grassari, turbas ciere, totumq. Africanæ Ecclesiæ statum susdeq. inuertere: quo nulla illis penitus excusatio de iusto iudicio reliqua esse posset, nouum illis decernit iudicium, nimirum Concilium plurimorum Episcoporum Arelate in Gallijs, vbi ipse agebat, legitime celebrandum. Verum ante illud, quo cuncta liquida redderentur, mandat Proconsuli Africæ causam cognoscere Felicis Episcopi Aptungitani, quē Cæciliani ordinatorem, fuisse sacrorum librorum traditorem, Donatistæ fuerant calumniati.

Hæc

A Hæc autem in Africa Carthagine acta esse hoc anno, post menses quatuor a iudicio Romæ habito anno præterito sub Melchiade, ex Actis publicis S. Augustinus [a] testatur, sic dicens: Melchiades iudicauit, Constantino tertium & Licinio iterum * Coss. sexto Nonas Octobris: Aelianus Proconsul causam Felicis audiuit, Volusiano & Aniano Coss. quintodecimo Kal. Martias, id est, post menses ferme quatuor] hoc scilicet anno. ex quibus emendandum est, quod in Actis Felicis (quæ extant nouissime Parisiis edita in Appendice ad Optatum) habetur, eiusmodi iudicium sub Aeliano Proconsule actum esse dictis Consulibus, XIII. Kalend. Septemb. Sunt & alia in eis complura (vt in antiquis accidere solet) quæ deprauata esse noscuntur, atque mendosa satis: quamobrem consultius existimauimus, eadem hic cum ex Optato, tum ex Augustino describere, &, cum opus fuerit, aliqua ex ijsdem Actis intexere. Quid igitur hoc anno in causa Felicis per Aelianum Procon-
B sulem gestum sit, Optatus significat dicens [b]:

[a] August. post Collat. c. 33. & epist. 152.

* tertio

[b] Optat. contra Parmen. lib. 1.

Sed quia in ipsa causa iamdudum in Catholica duorum videbantur laborare personæ, & ordinati, & ordinatoris: postquam ordinatus in Vrbe purgatus est, purgandus adhuc remanserat ordinator. Tunc Constantinus ad Aelianum Proconsulem scripsit, vt, remotis necessitatibus publicis, de vita Felicis Autūgitani * publice quæreretur. Inducti sunt Claudius Saturianus Curator Reipublicæ, qui fuit tempore persecutionis in ciuitate Felicis & Curator præsentis tunc temporis, quando causa flagitabatur, Callidius Gratianus, & Magistratus Alfius Cæcilianus, sed & Superstationarius perductus, & Ingentius Scriba publicus pependit sub metu imminentium tormentorum. Responsis omnium nihil tale inuentum est, quod vitam Felicis Episcopi sordidare potuisset. Habentur volumina Actorum, in quibus continentur præsentium nomina, qui fuerant in causa, Claudij Saturiani Cura-
C toris, & Cæciliani Magistratus, & Superstationarij, & Scribæ Ingentij, & Solonis Officialis publici ipsius temporis. Post quorum responsa a supra memorato Proconsule hæc pars sententiæ dicta est: Felicem autem religiosum Episcopum liberum esse ab exustione Instrumentorum deificorum, manifestum est: cum nemo in eum aliquid probare potuerit, quod religiosissimas scripturas tradiderit, vel exusserit. Omnium enim interrogatio supra scripta manifesta est, nullas scripturas deificas vel inuentas, vel corruptas, vel incensas fuisse. Hoc Actis continetur, quod Felix Episcopus religiosus illis temporibus neque præsens fuerit, neque conscientiam accommodauerit, neque aliquid tale fieri iusserit.] hucusque verba sententiæ ex dictis Actis ab Optato descripta. ac post hæc ibi: Agesilaus dixit: De his qui ad potestatem vestram instruendam venerunt, quid iubet potestas tua? Aelianus Proconsul dixit: Reuertantur ad sedes suas.] subdit Optatus: Vnde pulsa atque exersa in-
D famia, cum ingenti laude illo iudicio recessit. Iamdudum opinionis incertæ, & inter caligines, quas liuor & inuidia exhalauerant, latere veritas videbatur.] hucusque Optatus de causa Felicis ordinatoris Cæciliani: sed breuitati studens, nonnulla omisit, quæ ex diuersis Augustini locis sunt exquirenda.

* Aptungitani

XX. CAVSA FELICIS EPISCOPI.

Ac primum illud: quod in hac causæ cognitione Ingentius Scriba confessus est, se contra Felicem falsasse epistolam Cæciliani, eiusq. rei veritatem esse confessum metu tormentorum (Optatus namque scribit, Ingentium Scribam publicum pependisse sub metu imminentium tormentorum) non autem tortus fuit, eo quod diceret se esse Decurionem; licet in dictis Actis perperam legatur, loco, Decurionem, Dei cultorem, cum ibi hæc interlocutus fuisse Proconsul legitur: Aelianus Proconsul dixit: Constantinus Maximus
E semper Augustus, & Licinius Cæsar ita pietatem Christianis exhibere dignantur, vt disciplinam corrumpi nolint, sed potius obseruari religionem istam & coli velint. Noli itaque tibi blandiri, quod cum mihi dicas, Dei cultorem te esse, ac propterea non possis torqueri. Torqueris, ne mentiaris, quod alienum Christianis esse videtur: & ideo dic simpliciter, ne torquearis.] hæc ibi. sed in quibus falsata fuerit ab Ingentio epistola Alfij Cæciliani Magistratus, eadem citata superius Felicis Acta declarant. Litteræ enim Cæcilia-
[c] ni ad Felicem Episcopum perbreues sic se habebant [c]:

XXI.

[c] Ex bibliotheca Petri Pithoei edita Parisijs.

XXII. EPISTOLA CAECILIANI AD FELICEM. *

Cæcilianus parenti Felici salutem. Cum Ingentius collega meus Augentianū amicum suum conueniret, & inquisisset anno Duouiratus mei an aliquæ scripturæ legis vestræ secundum sacram legem aduste sint. * quam Galatius vnus ex lege vestra publice epistolas salutatorias de basilica protulerit. Opto te, parens carissime, bene valere.] hactenus epistola Cæciliani ad Felicem Episcopum eiusmodi testificationem exposcentem, ad sui innocentiam, quam Donatistæ in crimen adducere conabantur, declarandam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXIII. ACTA PROC. IN CAVSA FELICIS EPISCOPI.

Sed hæc de Felice quomodo se habuerint, citata superius Acta ex relatione eiusdem Alfij Cæciliani ex publicis Proconsulis monumentis ita significant: Alfius Cæcilianus dixit: Zamæ eram propter lineas comparandas cum Saturnino. Et cum veniremus illo, mittunt ad me in Prætorio ipsi Christiani, vt dicerent: Sacrum præceptum ad te peruenit? Ego dixi: Non; sed vidi iam exempla, & Zamæ & Furnis dirui basilicas, & vri scripturas vidi. Itaque perferte si quas scripturas habetis, vt iussioni sacræ pareatur. Tunc mittunt in domum Episcopi Felicis, vt tollerent inde scripturas, & exuri possent, secundum sacrum præceptum. Sic Galatius nobiscum perrexit ad locum, vbi orationes celebrare consueti fuerant: inde cathedram tulimus, & epistolas salutatorias, & ostia omnia combusta sunt, secundum sacrum præceptum. Et cum ad domum eiusdem Felicis Episcopi mitteremus, renunciauerunt Officiales publici, illum absentem esse.] Sic igitur se habuit causa Felicis Episcopi, quod idem Cæcilianus testatus est dicta epistola, quam dictauit (vt eadem habent Acta) Augentio collegæ, & misit ad eumdem Felicem.

XXIV. INGENTIVS FALSATOR EPISTOLAE.

Quæ autem Ingentius subornatus a Donatistis eidem Cæciliani addiderit epistolæ, hæc sunt in eisdem Actis expressa post salutationem: Hoc signum quod deprecatorium ad me miserant Christiani, & ipse cuius est Prætorium, & dixisti: Tolle clauem, & quos inueneris in cathedra libros, & super lapide codices, tolle illos: sane vide, Officiales ne tollant oleum & triticum. Et ego dixi tibi: Tu nescis, quia vbi scripturæ inueniuntur, ipsa domus diruitur? Et dixisti: Quid ergo facimus? Et dixi ego vobis: Tollat aliquis de vestris in Area, vbi orationes facitis, & illic ponantur: & ego venio cum Officialibus, & tollo. Et nos illo venimus, & omnia tulimus secundum sacrum præceptum.] hucusque additamentum Ingentij falsarij, vt in ijsdem Actis Proconsularibus testatus est idem Cæcilianus, cum de his rogaretur a Iudice Agesilao coram Aeliano Procõsule. Sic enim hæc ibi scripta habentur: Cæcilianus dixit: Domine vsque ad hoc dictaui vsque quo habet: Opto te, parens carissime, bene valere. Apronianus dixit: Semper sic falsum per terrorem, per scenam, per irreligiosam mentem actum est ab his qui Catholicæ Ecclesiæ consentire noluerunt. Nam Paulino hic administrante vices Præfectorum, subornatus est quidam priuatus homo, qui modicum cursoris haberet, qui ad Catholicæ vnitatis veniret, atque eos indiceret, & terreret. Detecta igitur factio est: nam componebatur Felici religiosissimo Episcopo per mendacium, vt videretur scripturas prodidisse & exussisse.

XXV. DETECTA IMPOSTVRA INGENTII.

Ingentius quidem, cum hoc totum, quicquid agebat, obesset sanctitati & religioni Cæciliani, subornatus est, vt veniret cum litteris Felicis Episcopi ad Cæcilianum Duouirũ, & ei confingeret a Felice se esse mandatum. Dicat ipsa verba, quibus hoc est confictum. Aelianus Proconsul dixit, Dic. Apronianus dixit; Dic, inquit, amico meo Cæciliano, quod codices accepi pretiosos deificos XI. quiaq. me nunc conuenit vt illos restituam; die quod anno magistratus tui eos exusseris, ne reddam illos.] hæc ibi: quæ non tantum assertione & testificatione Cæciliani Magistratus, sed & confessione ipsius Ingentij fuerunt manifeste probata, & Solis luce reddita clariora: cum tamen sciamus Donatistas posteriores conatos esse improbare iudicium Proconsulis de innocentia Felicis Aptungitani Episcopi, sicut fecerunt de iudicio Romani Concilij, quo Donatus condemnatus, & Cæcilianus fuerat absolutus.

XXVI. a Aug. epist. 162. circa medium. OBIECTIONES DONATISTARVM.

Quænam autem fuerint post centesimum ferme annum aduersus eiusmodi iudicium a Donatistis obiecta, S. Augustinus[a] ex Actis publicis recitat, atque inter alia illud primo loco, quod causa Episcopi cognita esset a Iudice sæculari, nempe Proconsule: sed id ipsis expostcentibus, factum esse declarat, dum inquit: Ait enim quidam: Non debuit Episcopus Proconsulari iudicio purgari. quasi vero ipse sibi hoc comparauerit, ac non Imperator ita quæri iusserit, ad cuius curam, de qua rationem Deo redditurus esset, res illa maxime pertinebat. Arbitrum enim & Iudicem causæ traditionis & schismatis illi eum fecerant, qui ad eum etiam preces miserant, ad quem postea prouocarunt, & tamen iudicio eorum acquiescere noluerunt. Itaque si culpandus est, quem Iudex terrenus absoluit, cum ipse sibi hoc non popposcisset: quanto magis culpandi sunt, qui terrenum Regem suæ causæ Iudicem esse voluerunt? si autem criminis non est, prouocare ad Imperatorem; non est criminis audiri ab Imperatore; ergo nec ab illo cui causam delegauerit Imperator.] hæc ad primam illorum obiectionem.

XXVII.

Ad aliam vero de seuero iudicio Procõsulis in hunc modum ibidem: Quemdam etiam suspensum equuleo in causa Felicis Episcopi amicus ille voluit criminari, vt quis etiam vngulis

vngulis vexaretur. Numquid poterat Felix contradicere, ne tanta diligentia & seueritate quæreretur, cum eius causam inueniendã Cognitor agitaret? Quid enim erat aliud, nolle sic quæri, quam de crimine confiteri? & tamen ille ipse Proconsul inter præconũ terribiles voces, & cruentas carnificum manus, numquam collegam damnaret absentem, qui iudicio eius se præsentare noluisset, cum haberet aliud quod posset audiri; aut si dãnaret, certe etiam ipsis sæcularibus legibus pœnas iustas & debitas lueret. Quod si Gesta Proconsularia displicent, Ecclesiasticis cedite. Omnia vobis ordine recitata sunt.] hæc in Donatistas iudicia omnia cauillantes Augustinus. Commendata vehementer fuit constantia Felicis Episcopi, quod nolucrit Proconsuli causam suam iudicanti præsto esse. ALIA DONATISTARVM OBIECTIO.

Sed illud etiam posteriores quoque Donatistæ[a] obiecerunt, & probare conati sunt, non fuisse absolutum coram Proconsule Felicis iudicium, eo quod Constantinus ad se mitti iusserit Ingentium Scribam. Ad quam obiectionem refellendam in eo conuentu Catholici protulerunt epistolam Aeliani Proconsulis, qui causam Felicis iudicauerat, scribentis ad Constantinum, se causam Felicis audisse & finisse: superaddita sunt & ipsa Gesta Proconsularia, quibus absolutus est Felix, & omnium adhibitarum personarum testimonio a traditionis crimine integer comprobatus. Sed his illi conuicti, eo se verterunt, destituti omni probationis auxilio, vt dicerent, gratia Iudicis esse absolutum, vel suppositas esse personas. Quæ omnia qua leuitate sunt ab eis iactata, eadem a Cognitore Iudice exposa sunt. Desiderantur illæ Aeliani litteræ ad Constantinum de absoluto Felicis iudicio, quæ tunc ex Actis publicis fuerunt coram omnibus recitatæ: vt plane appareat, ea ipsa quæ diximus extare Acta in causa Felicis, nequaquam integra reperiri, in quibus dictæ litteræ non extant. XXVIII. a Aug. in Breuic. Collat. di. 3. c. 23. 24. ALIA INGENTIA A DONATISTIS OBIECTIO.

Quod vero ad causam Ingentij spectat, sic Augustinus[b]: Sed quoniam quidam Ingentius, qui eidem iudicio contra Felicem falsum se fecisse confessus est, nec puniri facile debuit, vbi causa Episcopi vertebatur; nec facile a Proconsule dimitti potuit tanti criminis reus, nisi Imperatore consulto, quo instante illa omnia gerebantur: retulit inde Proconsul: & rescripsit Imperator, vt ad eius Comitatum idem Ingentius mitteretur, volens maiores istorum, a quibus quotidie interpellabatur, in præsentia confutari.] hæc Augustinus. habent ipsa Acta Proconsularia, Ingentium post suam confessionem ab Aeliano Proconsule esse iussum reseruari in carcere, vt mitteretur ad Constantinum. Verum Constantini litteræ de mittendo Ingentio, non ad Aelianum, qui causam cognouit, sed ad eius successorem datæ esse noscuntur: eum enim vel vita functum, vel alio amandatum putamus. dictæ autem litteræ ab eodem S. Augustino recitantur his verbis[c]: XXIX. b Aug. post Collat. c. 32. RVRSVM DE INGENTIO. c Aug. epist. 68.

Imperatores Cæsares Flauius Constantinus Maximus, & Valerius Licinius ad Probianum Proconsulem Africæ.

Aelianus prædecessor tuus merito, dum vir perfectissimus Verus Vicarius Præfectorum tunc per Africam vestram incommoda valetudine teneretur, eiusdem partibus functus, inter cetera etiam id negotium, vel inuidiam, quæ de Cæciliano Episcopo Ecclesiæ Catholicæ videtur esse commota, ad examen suum atque iussionem credidit esse reuocandam. Etenim cum iam Superium Centurionem, & Cæcilianum Magistratum Aptungitanorum, & Saturninum Excuratorem, & Calibium Iuniorem eiusdem ciuitatis Curatorem, atque Solonem Seruum publicum suprascripræ ciuitatis præsentes esse fecisset, audientiam præbuit competentem: adeo vt cum Cæciliano fuisset obiectum, quod a Felice eidem Episcopatus videretur esse delatus, cui diuinarũ Scripturarum proditio atque exustio videretur obiecta; innocentem de eo Felicem fuisse constiterit. Denique cum Maximus Vigentium *, Decurionem Ziquensium ciuitatis, epistolam Cæciliani ex diuino iure falsasse contenderet: eumdem ipsum Vigentium suspensum Actis quæ suberant peruidimus, & ideo minime tortum, quod se Decurionem Ziquensium ciuitatis asseuerauerit. Vnde volumus, vt eumdem ipsum Vigentium sub idonea prosecutione ad Comitatum meum Constantini Augusti mittas; vt illis qui in præsentiarum agunt, atque diuturnis diebus interpellare non desinunt, audientibus, & coram assistentibus apparere & intimari possit, frustra eos Cæciliano Episcopo inuidiam comparare, atque aduersus eum violenter insurgere voluisse. Ita enim fiet, vt omissis, sicut oportet, eiusmodi contentionibus, populus sine dissensione aliqua religioni propriæ cum debita veneratione deseruiat.] hucusque epistola Constantini ad Probianum Proconsulem; sed quæ recitata in publico illo Catholicorum conuentu, sine die & Consule descripta extat: in alia tamen XXX. CONSTANTINI EPISTOLA AD PROBIANVM. * Ingentium

Universidad de Deusto
Biblioteca

schedula inuentos esse Consules, quibus data esset, idem S. Augustinus affirmat [a]. A

[a] Aug. in Breuic. Collat. di. 3. c. 23.

XXXI. APPELLATIO DONATISTARVM.

Quod autem idcirco dicat Imperator se curasse, vt Ingentius mitteretur ad Comitatum, quo aduersarij Cæciliani coram confutari potuissent: plane innuit, illos appellasse a lata sententia Aeliani pro Felice, qua eum innocentem a traditione pronunciauit; atque sic appellantes, ad ipsum profectos esse Imperatorem, a diuersus Felicem & Cæcilianum iudicium prosecuturos, quod Constantinus noluit per se vel suos magistratus definiri, sed quod esset negotium Episcoporum, voluit ab Episcopis iudicari, Arelate nimirum ea de causa conuocatis Episcopis. Vnde de his Augustinus scribens ad Ianuarium [b]: Sed rursus (inquit) maiores vestri ad Imperatorem redierunt; & non recte iudicatum, neque omnem causam auditam esse, conquesti sunt: vnde ille alterum Episcopale iudicium dedit, habendum in Arelatensi Galliæ ciuitate, &c.] sed de hoc inferius.

[b] Aug. epist. 68.

XXXII. CAVSA DECVRIONVM QVALIS.

In eo autem quod Constantinus ait eadem epistola, Ingentium propter Decurionatus dignitatem non potuisse tormentis subijci: hoc Decurionum priuilegium idem Imperator hac ex parte postea nullum reddidit, cum de crimine falsi agitanda quæstio esset, prout constat ex eius rescripto [c] ad Hilarianum dato post sequentem annum, Sabino & Ruffino Coss. in hæc verba: Si quis Decurio testamentum, vel codicillos, aut aliquam deficientis scripserit voluntatem, vel conscribendis publicis priuatisq. instrumentis præbuerit officium; si falsi quæstio moueatur, Decurionatus honore sepositio, quæstioni (si ita poposcerit causa) subdatur: sed non statim desinit esse Decurio, qui in huiusmodi facto fuerit: quantum enim ad municipales pertinet necessitates, Decurio permanet: quantum ad rem gestam & veritatem reserandam, vti Decurionatus honore non poterit. Nec vero is qui ante fuerit Tabellio, ad eludendam quæstionem super ijs quæ ante scripserit, factus Decurio, defendi hac poterit dignitate: quoniam scripturæ veritas (si res poposcerit) per ipsum probari debet auctorem. Dat. III. Kal. Febr. Sabino & Ruffino Coss.] ob emergentes nouos casus, vt, quem diximus, Ingentij, vel aliorum, ad hæc decernenda de Decurionibus, veritatis inuestigandæ causa Christianus Imperator digne rescripsit. B C

[c] l. si quis Decurio. C. ad legem Cornel. de falsi.

XXXIII. RVRSVS CAVILLANTVR DONATISTAE.

Sed ad propositam superius Ingentij causam reuertamur. Posteriores Donatistæ præter alias superius recitatas inanes obiectiones, & frustratorias cauillationes, Ingentij causam vltimo omnium loco dicebant pertractatam fuisse, post omnia videlicet exhibita iudicia in causa Cæciliani: quod eo consilio affirmare nitebantur, vt dicerent, non sine causa voluisse Imperatorem ad se mitti Ingentium, sed ob id quod adhuc causa Cæciliani pendebat; ac proinde eosdem asserere potuisse Imperatorem contra Cæcilianum iudicasse; sicq. euitarent ea arte Concilij Arelatensis, & Constantini pro innocentia Cæciliani sententiam. D

XXXIV. DETECTAE FALLACIAE DONATISTARVM.

Vt autem eiusmodi dolosas atque subdolas illorum artes Catholici Episcopi expressæ falsitatis arguerent, ex publicis Actis, quid prius, quidve posterius gestum foret, certo certius demonstrarunt. Vnde S. Augustinus [d], atque collegæ Episcopi, de his scribentes ad Donatistas, hæc post alia plurima habent: Ordinem Consulum & dierum, qui Gestis expressus est, si quis nunc diligenter aduertat, inueniet primo Cæcilianum Episcopali iudicio fuisse purgatū. Deinde non multo post Felicis Aptungensis causa ab Aeliano Proconsule examinata est, vbi eum constitit innocentem. In qua causa ad Comitatum mitti iussus est Ingentius, & longe postea ipse Imperator causam inter partes cognouit atque finiuit. In qua cognitione Cæcilianum innocentem, illos autem calumniosissimos iudicauit. In quo ordine Consulum & dierum satis ostenditur, fallaciter eos & calumniose dixisse, quod Imperator, misso ad Comitatum Ingentio, iudicium suum mutauit, & Cæcilianum, quem prius purgauerat, postea condemnauit, &c.] Idemq. alibi [e] singulas res gestas signatas Consulibus ponit; Cæcilianiq. vltimam absolutionem factam per Constantinum contigisse affirmat post sequentem annum, Sabino & Ruffino Coss. anno quarto ab habita Romæ coram Melchiade absolutione, vt ex Consulibus notatis apparet. Sed de causa Felicis atque Ingentij hactenus: emergamus iam e spinosis his controuersiarum anfractibus. E

[d] Aug. epist. 152.

[e] Idem post Collat. c. 33.

XXXV. CONCILIVM ARELATENSE IN CAVSA CAECILIANI.

Acturi nunc de Concilio Arelatensi, hoc anno (vt demonstrabimus) celebrato, duo in primis consideratione digna existimamus: alterum ex parte Donatistarum Constantinum appellantium; alterum vero quod spectat ad eumdem Constantinum iniustæ appellationi deferentem. Fæx Christianorum, immo & hæreticorum omnium deterrimus Paulus Samosatenus, de quo pluribus actum est secundo Annalium tomo, primus omnium viam aperuit, vt, dum Episcoporum iudicio non acquiesceret, ad illum comprimendum adiri opor-

A oportuerit Imperator: quod quidem ille quantumlibet Gentilis esset (fuit hic Aurelianus Augustus) veluti portentosum facinus exhorrescens, quod ab Italiæ Episcopis ea in re statutum esset, ratum firmumq. in omnibus esse voluit. Post nefandum hæresiarcham recedere a sententia Episcoporum præsumpserunt impij Donatistæ ex Christianis apostatæ Traditores, atque ex Traditoribus facti schismatici, qui & ex schismaticis hæretici postea euaserunt.

XXXVI. APPELLARE AB EPISCOPIS AD IMPERATOREM, HAERETICORVM ESSE.

Vide, prudens lector, quodnam genus hominum resilierit a iudicio Episcoporum, defecerit ad tribunalia Cæsarum, &, posthabita Synodorum sententia, prouocare consueuerit ad Imperatores. Attende & illud plane exorbitans, insolens, & immane facinus Donatistarum, eo sua ipsorum procacia adegisse Christianum Imperatorem Constantinum, vt Ethnico Principe Aureliano hac ex parte longe inferior declaretur. Siquidem ille iudi-
B cium amplissimi conuentus Antiocheni detulit (vt par erat) ad sententiam Italorum Episcoporum, inter quos Romanæ Ecclesiæ Pontifex emineret: Constantinus vero contra, quod statutum in Concilio Romæ esset ab ipso primum Romano Pontifice, alijsq. ad Synodum conuocatis Italiæ nonnullarum ciuitatum Episcopis, ac tribus illis insignioribus ad hoc ab ipso Constantino delectis Galliarum Præsulibus (extorquentibus id sua ipsorum improbitate factiosissimis Donatistis) voluit in alio Concilio, in Gallijs, vbi aderat, celebrando, iterum ventilari, atque sententia definiri. Ad hæc autem quam traheretur inuitus, nolensq. impelleretur ab illis, ea primum declarauit sententia, quando ijsdem a se petentibus Iudices, respondit illud Constantino dignum elogium [a]: Petitis a me in sæculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem.] vel illud (quod etiam superius dictum est) cum voces Donatistarum appellantium adeo exhorruit, vt plane tragice ex-
C clamarit: O rabida furoris audacia! sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.]

[a] Optat. contra Parmen. lib. 1.

XXXVII. CONSTANTINVS PRVDENTIOR FACTVS.

Atqui semel atque iterum in Donatistis expertus Constantinus, frustra boni pacis intuitu ad improbas, importunas, & illegitimas schismaticorum petitiones flecti Imperatoriam maiestatem, magnoq. dispendio id fieri Ecclesiasticæ disciplinæ diuinitus institutæ considerans; consulens postea vtriusque dignitati atque integritati, rerum exemplo prudentior factus, facto pariter declarauit ac scriptis, non esse amplius sæculari iudicio examinanda, quæ essent ab Episcopis constituta, etiam si Episcopi illud expeterent. Id quidem incensio illa multiplicium libellorum ab Episcopis oblatorum tempore Nicæni Concilij (de quo suo loco pluribus) ab ipso facta significat: id ipsum quoque voluit testatum atque probatum reddi, totiq. Romano Orbi pariter innotescere, amplissimo promulgato
D edicto; quod licet non extet, tamen eiusdem Imperatoris rescriptum datum postea Constantinopoli ad Ablauium Præfectum Prætorio, eiusdem cum meminit, ipsius exploratissimam fidem reddit. Extat hoc ipsum integrum, quo declarat adeo deferri velle sententijs Episcoporum, vt non tantum velit in ijs quæ spectant ad Ecclesiasticas controuersias, sed etiam ciuiles disceptationes, & sæculares causas ac lites, illibatæ permaneant; adeo vt neque Præfectus Prætorio, cuius summum ius erat atque potestas, vel alius quilibet magistratus posset eas inualidas reddere: quod quidem rescriptum [b] hic recensere, ad insinuandum religiosissimum Constantini animum, dignum plane existimamus:

[b] De Episcop. iudicio, l. 1. Cod. Theod.

Imp. Constantinus A. Ablauio PP.

XXXVIII. EPISCOPORVM SENTENTIIS CONSTANTINVS PLVRIMVM DETVLIT.

Religionis est, clementiam nostram scisciari voluisse, quid de sententijs Episcoporum vel ante moderatio nostra censuerit, vel nunc seruari cupiamus, Ablaui parens carissime.
E Itaque quia a nobis instrui voluisti, olim prærogatæ legis ordinem salubri rursus imperio propagamus. Sanximus namque (sicut edicti nostri forma declarat) sententias Episcoporum quolibet genere prolatas, sine aliqua ætatis discretione inuiolatas semper incorruptasq. seruari: scilicet vt pro sanctis semper ac venerabilibus habeatur, quicquid Episcoporum fuerit sententia terminatum. Siue itaque inter minores, siue inter maiores ab Episcopis fuerit iudicatum; apud vos, qui iudiciorum summam tenetis, & apud ceteros omnes Iudices ad executionem volumus peruenire. Quicumque itaque litem habens, siue possessor, siue petitor erit, inter initia litis, vel decursis temporum curriculis, siue cum negotium peroratur, siue cum iam cœperit promi sententia, iudicium eligit sacrosanctæ legis Antistitis: illico sine aliqua dubitatione, etiam si alia pars refragatur, ad Episcopum cum sermone litigantium dirigatur. Multa enim quæ in iudicio captiosæ præscriptionis vincula non patiuntur, inuestigat & promit sacrosanctæ religionis auctoritas. Omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

itaque causæ, quæ vel Prætorio iure vel ciuili tractantur, Episcoporũ sententijs terminatæ, perpetuo stabilitatis iure firmentur; nec liceat vlterius retractare negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. Testimonium etiam, ab vno licet Episcopo perhibitum, omnes Iudices indubitanter accipiant: nec alius audiatur, cum testimonium Episcopi a qualibet parte fuerit repromissum. Illud enim est veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibatæ protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes; vt miseri homines longis ac pene perpetuis actionum laqueis implicati, ab improbis petitionibus, vel a cupiditate præpropera maturo fine discedant. Quicquid itaque de sententijs Episcoporum clementia nostra censuerat, & iam hac sumus lege complexi, grauitatem tuam & ceteros pro vtilitate omnium latam in perpetuum obseruare conueniet. Dat. III. Non. Maij, Constantinopoli.] hactenus rescriptum ad Ablauium.

XXXIX.

Eiusmodi etiam Constantini edicti amplissimam iudiciariam potestatem Ecclesiæ Catholicæ ministrorum testantis meminisse videtur Eusebius, cum ait[a]: Iam quæ ab Episcopis in publicis conuentibus editæ erant regulæ, sua consignabat & confirmabat auctoritate; ne reliquarum gentium Principibus liceret, quæ ab eis decreta essent, abrogare: cuiusuis enim Iudicis sententiæ, sacerdotum Dei iudicium anteponendum esse.] ita Eusebius. sed & Sozomenus hæc fusius his verbis[b]: Illud est plane maximum reuerentiæ Imperatoris erga religionem argumentum, quod clericos vbique per legem eam ob rem conditam immunitate donari voluit: quodq. illis, qui erant in iudicium vocati, dedit potestatem, si modo animum inducerent magistratus ciuiles reijcere, ad Episcoporum iudicium prouocandi; atque eorum sententiam ratam esse, & aliorum Iudicum sententijs plus habere auctoritatis, tamquam ab ipso Imperatore prolatam, statuit: quinetiam iussit, vt magistratus res iudicatas re ipsa exequerentur, militesq. eorum voluntati inseruirent; præterea vt Conciliorum decisiones firmæ & immutabiles existerent.] hæc Sozomenus; atque satis ad insinuandam religiosissimam tanti Principis obseruantiam erga Dei Ecclesiam, eiusq. ministros: vt plane intelligas, quod ipsemet (vt dictum est) sæpius testatum reddidit, non fuisse suæ voluntatis, Donatistarum improbissimis deferre appellationibus; sed quod ea existimaret indulgentia, membra ab vnitate conscissa compaginare se posse, atque mutua indiuiduaq. consolidare concordia. Verum, quod docuit præsens exemplum, ac monent innumera alia vetera atque recentia, male consulitur Catholicæ vnitati dispendio Ecclesiasticæ disciplinæ.

[a] *Euseb. in Vita Constantini lib. 4. c. 27.*
[b] *Sozom. lib. 1. c. 9.*

CVR CONSTANTINVS DETVLIT APPELLATIONI DONATISTARVM.

XL.

Quod insuper suam ipsorum petitionem Donatistæ alio quoque prætextu, nempe cognoscendæ causæ Felicis ordinatoris Cæciliani, munijssent, dicentes prætermissa quæ videbantur esse potissima: impulsus est Cõstantinus ad recens productã in iudicium controuersiam nouum quoque instaurare iudiciũ; atque ob eam causam, qui cuncta cognoscerent ac definirent, cogere Episcoporum conuentum. At ne in transmarino iudicio aliquid minus cognitum, probatumq. vel ambiguum produceretur in medium, quod morari potuisset Patrum sententiam, & occasio illis daretur iterum tergiuersationibus & exceptionibus vtendi, & denuo prouocandi; hac de re voluit Felicis causam Proconsulari iudicio cognosci (vt vidimus) vbi olim res esset gesta, Carthagine, indeq. ad Episcoporum consessum Proconsularia Acta transmitti, simulq. Ingentium illum, quem diximus, cuius præsentia necessaria videretur.

ALIO PRAETEXTV INSTAVRATVR IVDICIVM.

XLI.

Quod igitur Constantinus moraretur in Gallijs, Arelate statuit habendum esse in causa Cæciliani Concilium: visa est ciuitas illa tanto negotio opportuna: datisq. litteris ad præclariores quosdam Ecclesiæ Occidentalis Episcopos, eosdem ad Arelatense Concilium conuocat: quarum omnium (multiplices plane pro Episcoporum Metropolitanorum numero fuisse putamus; nisi potius omnes eiusdem exempli fuisse, æquius sit existimare) illæ tantum extant integræ, quæ ad Chrestum Episcopum Syracusanũ datæ sunt. Sed quod ad Chresti nomen pertinet, non a Christo Chrestus nominatus est Episcopus Christianus: quod non attendit, qui loco Chresti, scripsit Sixtum, indecorum putans Christianum aliquem dici Chrestum nomine proprio: erat enim Chresti nomen æque Gẽtilibus vsitatum, licet (quod dictum est secundo tomo) perperam illi Christum Chrestum dicerent, cum alioqui honestissimum nomen esset; vnde illud apud Lucianum[c]: Pauci Chresti, hoc est, frugi sunt, quemadmodum vbique video.] Contra vero Chrestologi dicebantur, qui cum bene loquerentur, male agerent: quo nomine Pertinacem Imperatorem dictum esse, affirmat

CONVOCATVR CONCIL. ARELAT.

[c] *Lucian. in Philop.*

affirmat Iulius Capitolinus: eo namque sensu etiam Paulus in epistola ad Romanos χρηστολογίαν nominat. Sed ad rem. Recitat Eusebius[a] Constantini epistolam hac inscriptione notatam:

[a] *Euseb. lib. 10. c. 5.*

Exemplar epistolæ Imperatoris, per quam iubet secundum Concilium fieri pro omni inter Episcopos discordia tollenda.

Constantinus Augustus Chresto Syracusanorum Episcopo S.

XLII. CONSTANTINI EPISTOLA AD CHRESTVM.

Iamdudum cũ nonnulli improbo & peruerso animo a sancta religione, & cælesti Euangelij doctrina ac potentia, & a Catholica Ecclesiæ opinione desciscere cœperint; cupiens equidem eiusmodi lites ac controuersias inter vos ortas dissoluere, ita scripsi, vt missis a Gallia quibusdam Episcopis, quinetiam ex Africa alijs aduersarum partium accersitis, qui inter se maxima cum pertinacia & animorum contentione digladiantur, & Episcopo Romano etiam coram, hoc dissensionis, quicquid videatur, possit illis præsentibus accurata dijudicatione in rectam viam reduci. Verum quoniam (sicut vsu venit) quidam tum suæ salutis, tum veri cultus, qui sanctissimæ Christi religioni debetur, penitus obliti, adhuc priuatas inimicitias exercere, & graues simultates gerere non desinunt; dum nolunt aut Concilij iudicio iam facto acquiescere; dumq. definite affirmant, paucos admodum fuisse qui suas ipsorum sententias palam in Concilio proferebant: ijq. ipsi, cum non omnia, quæ ante quæri debuerant, accurate quæsita essent, ad iudicium dandum propere & valde celeriter festinabant: atque ex his omnibus ea fieri contigit, vt tum illi ipsi, quos fraternum & concordem animorum consensum inter ipsos retinere oportuerat, turpi, immo nefaria & impia dissensione discordent, tum alijs hominibus, qui mentes a sanctissima religione alienas habent, ansam ludibrij & irrisionis præstent. Idcirco mihi sedulo prouidendum erat, vt istud quod post iudicium antea pronunciatum sua sponte componi & tranquillari debuerat, etiam iam tandem multis præsentibus Episcopis exitum & finem consequatur. Proinde quoniam plurimos Episcopos ex locis diuersis & prope infinitis in vrbem Arelatensium ad Kalendas Augusti conuenire mandauimus: tibi etiam per litteras significandum putauimus, vt accepta rheda publica a clarissimo viro Latroniano Siciliæ conductore; duobus item alijs Episcopis ex sede secunda, quos tu ipse tibi maxime deligendos iudicaueris, tibi in societatem adscitis; quinetiam tribus famulis, qui vobis inter vias ministrent, assumptis; ad eum diem in loco præscripto alijs occurras: quo per tuam grauitatem, & consentientem sententiam reliquorum, qui eo commeant, hoc diffidium, quod hactenus improbe ob turpes & sceleſtas concertationes continuatum fuit, simulatque ea quæ ab vtraque factione Episcoporum (quos simpliciter adesse mandauimus) audita fuerint, possit, licet sero, ad debitam religionem, fidem, & fraternam concordiam aliquando reuocari. Deus omnipotens in multos annos te nobis seruet incolumem.] hucusque litteræ Constantini ad Chrestum.

XLIII. SCRIBIT AD ALIOS METROPOLIT. CONSTANTINVS.

Eiusdem argumenti etiam ad reliquos Metropolitanos Episcopos datas fuisse putamus: ex omni namque prouincia accersitus videtur præcipuæ sedis Episcopus, cuius arbitrio duo alij deligerentur eiusdem prouinciæ sedium inferiorum Antistites: qui omnes simul conductu publico ducerentur, datis illis iussu Imperatoris a prouinciarum Præsidibus Tractorijs pro viatico publico assequendo. Extat exemplar eiusmodi litterarum Constantini, quas dedit ad Ablauium, vna cum alijs nobilibus antiquitatis monumentis superius sæpe citatis, in bibliotheca Petri Pithœi, quas hic opportuno loco edendas curauimus: sic enim se habent:

Constantinus Augustus Ablauio.

XLIV. CONSTANTINI EPISTOLA DE COGENDO CONCILIO.

Iam quidem antehac cum perlatum fuisset ad scientiam meam, apud Africam nostram plures nefario furore vanis criminationibus contra se inuicem super obseruantia sanctissimæ legis Catholicæ discedere * cœpisse: dirimendæ dissensionis huiusmodi causa placuerat mihi, vt ad vrbem Romam tam Cæcilianus Carthaginensis Episcopus, contra quem vel maxime vniuersi sæpe me conuenerant, quam etiam aliqui ex his qui ei quædam obijcienda crediderant, præsentiam sui exhiberent. Nam etiam ad supradictam vrbem Romam nostram quosdam Episcopos ex Gallijs ire præceperam; vt tam hi pro integritate vitæ suæ atque laudabili instituto, sed & septem eiusdem communionis, quam etiam vrbis Romæ Episcopi, atque illi qui cum ijsdem cognoscerent, possent rei, quæ videtur esse commota, finem debitum adhibere. Qui quidem ea quæcumque in præsentiarum fuerant gesta, cuncta ad scientiam meam, etiam Actis habitis, retulerunt: verbo insuper affirmantes,

* disceptare

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes, quod iudicium suum pro rerum fuisset æquitate depromptum; eosq. potius causæ obnoxios esse dicentes, qui contra Cæcilianum quædam putauerunt commouere: adeo vt istum * post iudicium habitum Africam ipsos remeasse prohiberent. Inde propter hæc omnia probabili rerum æstimatione sperauerunt, quod omnibus omnino seditionibus & contentionibus, quæ alijs hominibus videbantur subito commotæ, finis debitus fuisset impositus. A

* Iustum

XLV. Sed cum dictationis tuæ scripta legissem, quæ ad Nicasium & ceteros super ijsdem simulationibus * grauitas tua mittenda crediderat: euidenter agnoui, quod neque respectus salutis suæ, neque (quod est maius) Dei omnipotentis venerationem ante oculos suos velint ponere: siquidem ea agere persistant, quæ non modo ad ipsorum dedecus infamiamq. pertineant, sed etiam his hominibus detrahendi dent facilitatem, qui longe ab huiuscemodi sanctissima obseruantia sensus suos noscuntur auertere. Nam id quoque te scire conuenit, quod ex ijsdem venerunt asserentes, quod minus dignus idem Cæcilianus cultu sinceriſſimæ religionis habeatur: & contra id quod eisdem responderam, frustra eos id iactare, quippe cum res fuissent apud vrbem Romam ab idoneis ac probatissimis viris Episcopis terminatæ; obnixe ac pertinaciter respondendum æstimauerunt: quod enim omnis causa non fuisset audita, sed potius ijdem Episcopi quodam loco se clausissent, & prout ipsis aptum fuerat, iudicassent. Quare cum hæc tot & tanta nimium obnixas dissensiones protrahere peruiderem, ita vt nullo modo finis ijsdem dari posse videatur, nisi & Cæcilianus idem, & ex his qui contra eum dissident, tres aliqui in iudicium eorum qui contra Cæcilianum sentiunt, consensumq. debent, ad Arelatense oppidum venire *: iniungendum solertiæ tuæ duxi, vt mox has litteras meas acciperes, tam Cæcilianum supradictum cum aliquibus ex his quos ipse delegerit; sed & de Byzacenæ, Tripolitanæ, Numidiarum, & Mauritaniarum, & prouincijs singulis, quique aliquantos ex suis perducere debebunt, quos ipsi putauerint eligendos; sed etiam aliquos ex his qui contra eumdem Cæcilianum dissentiunt, data euectione publica per Africam & Mauritaniam, inde ad Hispanias breui tractu facias nauigare; & inde nihilominus huiusmodi his in singulis Episcopis singulas Tractorias tribuas, vt ipsi ad supradictum locum intra diem Kalendarum Augustarum possint peruenire; celeriter intimaturus ijsdem, vt, antequam proficiscantur, debeant disponere, quatenus absentibus ipsis, & disciplina competens habeatur, & nulla forte seditio vel aliquorum altercantium (quæ ad maximum dedecus spectet) oriatur. De secreto plena cognitione susceptа, finis adhibeatur. B C

DE CONVOCANDIS AFRICANIS EPISCOPIS.

* venirent

TRACTORIA DATA EPISCOPIS.

XLVI. Qui cum præsentiam sui exhibuerint vniuersi, qui nunc in contentione esse noscuntur, quiq. non immerito finem debent accipere maturum, vt protinus possint terminari atque componi. Nam cum apud me certum sit, te quoque Dei summi esse cultorem; confiteor grauitati tuæ, quod nequaquam fas esse ducam, vt eiusmodi contentiones & altercationes dissimulentur a nobis, ex quibus forsitan commoueri possit summa Diuinitas non solum contra humanum genus, sed etiam in me ipsum, cuius curæ, nutu suo cælesti, terrena omnia moderanda commisit, & secus aliquid hactenus incitata decernat. Tunc enim re vera & plenissime potero esse securus, & semper de promptissima beneuolentia potentissimi Dei prosperrima & optima quæque sperare, cum vniuersos sensero debito cultu Catholicæ religionis sanctissimum Deum concordi obseruantiæ fraternitate venerari.] hactenus Constantini epistola ad Ablauium de cogendo Concilio Arelatensi. D

XLVII. At quoniam in ea mentio facta est de Tractorijs tribuendis Episcopis ad Synodū conuocatis; quid hac voce exotica exprimatur, dicendum est: nam & in nonnullis alijs Concilijs, ijsdem illiis concessis, Episcopi sunt conuocati. Fuisse Tractorias, alibi diximus, diplomata, quæ dabantur missis vel euocatis a Principe, cursu publico vtentibus, adscriptis etiam statiuis, id est, diuersorijs & mansionibus, quibus alerentur sumptibus publicis. Quæ quidem diplomata tantæ æstimationis erant, vt absque Imperatoris assensu nequaquā a Proconsulibus dari solerent: id enim conijcere licet ex Plinij [a] epistola ad Traianum, cum eadem diplomata dedit vxori suæ. Quænam vero esse soleret eiusmodi diplomatum forma, Cuiacius [b] antiquorum omnium exactissimus explorator his verbis recitat: E

TRACTORIA QVID.

[a] Plin. lib. 10. epist. 121. 122. [b] Apud Cuiac. tit. de Tractorijs. C. lib. 12.

XLVIII. Ille Princeps omnibus agentibus in illo loco. Nos Gaium I. V. partibus illis legationis causa direximus: ideo iubemus, vt locis conuenientibus eidem a vobis euectio simul & humanitas ministretur: hoc est, verhedi, siue parauerhedi tot, panes tot, vini mod. tot, ceruisiæ mod. tot, lardi lib. tot, carnis tot, porci tot, porcelli tot, verueces tot, agni tot, anseres tot,

FORMA TRACTORIAE.

phasiani

A phasiani tot, pulli tot, oua tot, olei lib. tot, gari lib. tot, mellis tot, aceti tot, cumini tot, piperis tot, costi tot, caryophylli tot, spicæ tot, cinnamomi tot, grani masticis tot, dactylæ tot, pistaciæ tot, amygdalæ tot, ceræ lib. tot, salis tot, olerum, leguminum carra tot, faculæ tot, pabuli equorum carra tot. Hæc omnia tam eundo quam redeundo eidem ministrari in locis solitis, & impleri sine mora, procurate.] hæc forma Tractoriæ; quam pro numero ac munere personarum augeri ac minui rerum ibi descriptarum numero atque pondere, certum est. Videas in his Constantini humanitatem, dum eiusmodi Tractorias non Catholicis tantum, sed etiam schismaticis, illis scilicet qui ex parte Donati contra Cæcilianum conuenturi erant, dari a Proconsule iussit. III.

XLIX. Quod pertinet ad numerum Episcoporum, qui Iudices ex diuersis prouincijs fuerunt in causa Cæciliani conuocati; fuisse ducentos, quæ S. Augustinus aduersus Parmenianū scribit, significare videntur, cum ait [a]: Si autem post dictam causam, prolatamq. sententiam, *a Melchiade scilicet*, eum Traditorem didicisse perhibent: vsque adeo dementes sunt homines, vt ducentos Iudices, apud quos victi sunt, victis litigatoribus credant esse postponendos; & tamen in his omnibus, quamuis magna temeritate, Italos, Gallos, & Hispanos accusant.] hæc ipse. Scimus Adonem [b] Episcopum Viennensem affirmare, sexcentos Episcopos interfuisse Concilio Arelatensi celebrato sub Constantino: sed errare videtur, dum tempore Nicæni Concilij illud fuisse coactum tradit, & ibi cum Marino Episcopo Arelatense interfuisse Claudium Episcopum Viennensem: nam Verus ibi subscriptus legitur; nec aliud fuit tempore Constantini Concilium Arelatense, quam illud in causa Cæciliani celebratum aduersus Donatistas, quos eodem tempore in Africa contra Catholicos iusurrexisse, idem auctor affirmat: quibus videas eum in his haud habuisse exactam temporis rationem. B C

NVMERVS EPISC. CONCILII ARELATENSIS.

a Augustl. contra epist. Parmen. lib. 1. c. 5.

b Ado in Chron. ætat. 6.

L. Hic etiam opus est monere lectorem, manifesto librariorum errore factum, vt in primo tomo Conciliorum Colonienſis editionis primum Concilium Arelatense, quod ponitur, absque aliqua nota subscriptionis Episcoporum, qui præsto fuerunt, editum habeatur: contra vero nomina Episcoporum, qui eidem Synodo interfuerunt, inscripta habeantur ei quæ dicitur Secunda Synodus Arelatensis, quam celebratam esse post Nicænum Concilium, & post Photini hæresim emergentem, postq. Vasense Concilium, canones [c] in ea positi plenissimam fidem faciunt: cum alioqui Episcopi ibidem per errorem recensiti, eius Concilij esse noscantur, quod hoc anno, Volusiano & Aniano Consulibus, est celebratum. id enim eiusmodi inscriptio eidem præfixa docet his verbis concepta: Celebratum est autem idem Concilium tempore beati Siluestri Papæ primi, & Constantini Imperatoris, Volusiano & Aniano viris clarissimis Consſ.] Quod autem ibidem legitur, Circa annum Domini trecentesimum vigesimumsextum] ab aliquo superadditum fuisse certum est; cum exploratum sit, Acta etiam Ecclesiastica nonnisi Consulibus consignari consueuisse, numquam autem anno a Christi aduentu; quod primo factum esse a Dionysio Exiguo, Beda [d] testatur. Sed de his alibi. D

CONPVSIO FACTA CONCILIORVM ARELATENSIVM.

c Concil. Arelat. secūd. c. 9. 16. 28.

d Bedæ de ration. temp. c. 45.

LI. Dictis porro Consulibus, celebratum fuisse Concilium Arelatense, Balduinus etiam affirmat, qui Optati opera insigniter illustrauit, & Donatistarum res gestas temporum ordine accurate digessit; adeo vt perpauca sint, in quibus ab eo dissentiamus: idem, inquam, æque consentit, additq. ex fragmentis quibusdam compertum habuisse Siluestrum Romanum Episcopum eidem Synodo præfuisse, nempe per legatos, qui in superius citato catalogo quatuor nominantur, nempe Claudius & Vitus presbyteri, Eugenius & Cyriacus diaconi. Descripta pariter reperiuntur ibi nomina complurium Episcoporum, sed mendosissime: nimirum pro Chresto Syracusano habent Sixtum Episcopum Syracusarum: loco Probi Episcopi Capuani, qui interfuit Romano Concilio sub Melchiade, Proterius legitur: loco Meroclis Episcopi Mediolanensis, qui Romæ eidem Concilio interfuit, Orosius ponitur. ex ijs vero qui anno præterito interfuerunt Romano Concilio sub Melchiade, non tantum Marinus Arelatensis (vt dictum est) atque Probus Episcopus Capuanus, sed & Maternus Agrippinensis, & Rheticius Augustodunensis in eadem Episcoporum serie, qui Arelate conuenerant, descripti habentur, quorum nonnulli nominantur in epistola Synodali ad Siluestrum Papam, quam suo loco inferius describemus. Ceterum desiderantur nomina complurium Episcoporum, quos Synodo interfuisse certum est, nempe duorum collegarum Chresti in Sicilia Episcoporum, quorum fit mentio in litteris Cōstantini ad eum datis, & aliorum. Ingentem plane fuisse numerum Episcoporum, ex eo etiam E

CONCILII ARELAT. TEMPVS ET PERSONAE.

potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

poteſt intelligi, dum conueniſſe conſtat Antiſtites ab extremis oris orbis Occidentalis; A
nempe ex Sicilia (vt demonſtratum eſt) Chreſtum, eiuſq. collegas; & ex Britannia, ciuitate Londinenſi, Reſtitutum.

LII. Magna ſane vehemenſq. ſuſpicio eſt, a Donatiſtis deprauatum mutilatumq. fuiſſe idem Arelatenſe Concilium; nam in eadem ſerie Epiſcoporum, Cæcilianus Epiſcopus Carthaginenſis, qui ab eadem quoque Synodo fuit abſolutus, non Epiſcopus, ſed presbyter nominatur. ſic enim in ea ſcriptum legitur: Ex prouincia Africæ, ciuitate Carthagine, Cæcilianus presbyter, Sperantius diaconus.] In octauum quoque eiuſdem Synodi canonem mendum irrepſit; vt cum damnantur Donatiſtæ, qui rebaptizabant, de Arianis id ſtatutum legitur. quamobrem illam vt legitimam ſequimur lectionem, in qua pro Arianis legitur, Afris, quæ ex vetuſtioribus magiſq. probatis codicibus reſtituitur. At non tantum Arelatenſe Concilium a Donatiſtis corruptum fuiſſe atque truncatum apparet, ſed B
OPTATI SCRIPTA DECVRTATA. ipſum quoque commentarium Optati Mileuitani mutilatum; ex quo, quæcumque de Concilio Arelatenſi ſcripta erant, penitus ſublata noſcuntur, ea nimirum quæ ſequebantur iudicium Felicis Aptungitani, vſque ad illa verba: Iamdudum opinionis incertæ, &c.] quæ in primo libro ſcripta habentur. Sublata ſunt inde pariter, quæ poſtea pro eodē Cæciliano tertio definita ſunt Mediolani a Conſtantino, appellantibus iterum Donatiſtis: atque etiam dempta mentio de ſententia Conſtantini, qua eoſdem Donatiſtas (vt ſuo loco diceemus) damnauit exilio. Tot tantaque, conſcio toto Orbe, a tam celebri Epiſcoporum conuentu facta, & ab Imperatore edictis publicis definita in Donatiſtas, nequaquam Optatum præterijſſe potuerunt. Senſit hoc etiam Balduinus in ſuis annotationibus ad Optatum; cui tamen in eo aſſentiri non poſſumus, quod putat, mox poſt appellationem Donatiſtarū ad Conſtantinum, poſitum fuiſſe ab Optato Concilium Arelatenſe, atque iudicium C
Mediolanenſe, inde vero ſecutā cauſam Felicis Aptungitani: nam præceſſiſſe cauſam Felicis, atque mox ſecuta eſſe Arelatenſe ac Mediolanenſe iudicia, ex locis Auguſtini ſuperius allegatis, euidenter eſt demonſtratum; cum ex Actis Eccleſiaſticis & Conſularibus Faſtis appareat, hoc [a] anno, ijſdem Conſſ. Voluſiano & Aniano, quintodecimo Kalendas Martias, Aelianum Africæ Proconſulem audiſſe atque terminaſſe cauſam Felicis, poſt menſes quatuor a Romano Concilio ſub Melchiade.

[a] *Aug. poſt Collat. c. 33.*

LIII. Quod rurſum ſpectat ad eiuſmodi Synodi Acta; Conſtantinus, qui Epiſcopos conuocauerat, vt omnia abſque tumultu agerentur, cum videret Donatiſtas ad turbas ciendas admodum promptos, voluit ipſe eidem conuentui Epiſcoporum intereſſe (non enim eiuſmodi Concilium erat, in quo, vt in alijs, quæ ad fidem pertinent tractarentur, ſed quod merum iudicium eſſet, in quo cauſa Cæciliani Epiſcopi ageretur, a quo non excludendus eſ- D
CONSTANTINVS INTERFVIT CONCILIO ARELATENSI. ſet Imperator catechumenus) quod teſtatur Euſebius in vita ipſius, dum ſic ait [b]: Et quamquam communiter erga omnes ſe talem præſtitit; tamen Eccleſiæ Dei eximiam & peculiarem curam adhibens, cum quidam inter ſe in diuerſis locis diſſenſione diſcordarent, tamquam communis Epiſcopus a Deo conſtitutus, miniſtrorum Dei coegit Concilium, & in media iſtorum frequentia ac congreſſu adeſſe, & vna conſidere non dedignatus, rerum ad deliberationem vocatarum ſe fecit participem; eaſq. res, quæ ad diuinam pacem ſpectabant, omnibus procurauit. In medio conſeſſu quaſi vnus e multis aſſedit. Et quoniam Dei timore vndique ſeptus fuit, & amicis fidelibus maximeq. beneuolis circummunitus; primum ſatellites amouit abs ſe, & totam ſtipatorum turbam. Denique quos ex Epiſcopis meliori menti conſilioq. obſequentes, & ad quietam & tranquillam animorum conſenſionem propenſos animaduerteret, eos vel maxime approbauit, ſeq. declarauit ex com- E
munī omnium concordia maximam lætitiam percipere: eos autem, qui animis eſſent obſtinatis, magnopere deteſtatus eſt. Iam vero quoſdam ſua ſponte acerbe incitatos, toleranter & moderate tulit, placido & manſueto ſermone hortatus, vt modeſte ſe gerere, ac neutiquam ſeditionem concitare ſtuderent. Ex quibus alij eius cohortationes cum reuerentia amplexati diſceſſerunt: alios, quorum animi ad modeſtiam videbantur prope inſanabiles, Deo curandos permiſit, ac nihil omnino contra quemquam mente concepit acerbitatis. Inde (vt eſt veriſimile) ſeditioſi in Africa eo audaciæ forte proruperunt & crudelitatis, vt facinora nefaria molirentur, dæmone (vt videbatur) affluentiam præſentium bonorum Chriſtianis inuidente, viroſq. ad abſurdos & importunos conatus inſtigante, quo Imperatoris animum contra eos commoueret.

[b] *Euſeb. in Vita Conſtantini lib. 1. c. 37. 38.*

LIV. Verum inuido illi res parum proceſſit ex ſententia: quandoquidem Imperator ea, quæ geſta

A geſta erant, pro ridiculis putauit; inquiens, ſe perditi dæmonis impulſionem facile intelleXiſſe: nam facinora illa, non modeſtorum & ſobriorum hominum eſſe, ſed eorum qui vel mente penitus excidiſſent, vel eſſent improbi, & impij dæmonis tamquam œſtro perciti: quos commiſerari oportere potius, quam ſupplicio afficere, aſſeruit. Vt enim (inquit) ADIVDICATA CAVSA CAECILIANO ſummæ clementiæ, eorum vicem dolere; ſic hominibus, cum mente capti ſunt, pœnas infligere, extremæ dementiæ eſt & inſcitiæ. Ad hunc modum Imperator Deum omnium contemplatorem omni re gerenda religioſe veneratus, effecit, vt cura, quam ſuſceperat de Eccleſijs, nulla offenſione minui labefactarive potuiſſet.] hucuſque de his Euſebius, quæ ſpectant ad Concilium Arelatenſe; quibus demonſtrat, adiudicata cauſa Cæciliano, ex aduerſarijs nonnullos cum ceteris Epiſcopis conſenſiſſe, & in eorum ſententiam pedibus abijſſe; quos autem contumaci atque obſtinato animo refragari penitus Conſtantinus vi- B
diſſet, nullo de eis ſumpto ſupplicio, illæſos abire iuſſiſſe: ipſos tamen (vt ſuo loco dicemus) iterū a tanta Synodo appellantes, & nihilominus ſententiæ Imperatoris neutiquam acquieſcentes, idem vehementer commotus mulctauit exilio. Eadem plane teſtatur ſanctus Auguſtinus in epiſtola ſcripta nomine cleri Hipponenſis ad Ianuarium, cum ait [a]: Ille (*nempe Conſtantinus*) alterum Epiſcopale iudicium dedit habendum in Arelatenſi Galliæ ciuitate: vbi multi veſtri, vana & diabolica diſſenſione damnata, cum Cæciliano in concordiam redierunt; alij vero pertinaciſſimi & litigioſiſſimi ad eumdem Imperatorem appellauerunt: poſtea & ipſe coactus Epiſcopalem cauſam inter partes cognitam terminauit, &c.] ſed hæc poſtea. [a] *Aug. epiſt. 68.*

LV. Recitatum pariter fuiſſe oportuit in eo ſacro Epiſcoporum conuentu iudicium agitatum a Proconſule Aeliano iuſſu Conſtantini in cauſa Felicis Aptungitani, cognitum, ratumq. RELIQVA ACTA CONCILII, ET ABSOLVTIO CAECILIANI. C
a Patribus habitum; Ingentiumq. Scribam, quem Conſtantinus ſcriptis ad Probianum (vt vidimus) litteris euocauerat, vt, quod confeſſus fuerat, palam faceret, falſaq. a Donatiſtis ſcripta ederet, ad eiuſdem Concilij audientiam introductum fuiſſe, certo credimus. Quibus & alijs manifeſtioribus teſtificationibus cognitam perſpectamq. fuiſſe Cæciliani innocentiam, atque omnium calculo magna gloria abſolutum fuiſſe, exploratiſſimum eſt: quomodo enim ab eo iudicio ijdem impudenter appellaſſent, niſi cauſa Cæciliano adiudicata fuiſſet? Certe quidem abſolutum eo iudicio ipſum fuiſſe, etiam illorum poſteri Donatiſtæ fatebantur. ſic enim ait S. Auguſtinus [b]: Fatetur etiam Parmenianus, ad Arelatenſe oppidum & Epiſcopos Iudices, & partes ex Africa conueniſſe, Cæcilianum ſcilicet, atque Donatiſtas: vbi omnia ſuis credidit, qui nihil victi potuerunt de Iudicibus conqueri.] Verum Parmenianus Oſium Epiſcopum Cordubenſem calumniatus D
eſt, ſuſcepiſſe patrocinium Cæciliani; & qui ſedebat cum alijs Iudex, ſe eius exhibuiſſe defenſorem. Affirmat idem S. Auguſtinus, Parmenianumq. hoc teſtatum eſſe. nam ait [c]: Cum enim diceret, per Oſium Hiſpanum adiutorium præſtitum Cæciliano, vt ad eorum communionem ſanctorum & illibatorum numerus cogeretur, & huic impietati fidem ſeruorum Dei integram reſtitiſſe.] [b] *Auguſt. contra epiſt. Parmen. lib. 1. c. 6.* [c] *Auguſt. eod. lib. c. 5.*

LVI. Abſoluta igitur Cæciliani cauſa, ſacer ille cœtus Epiſcoporum, ex more, nonnulla ſtatuit, quæ ad optimum Eccleſiarum regimen ſpectare videbantur. Et, quod auctore Euſebio dictum eſt, eidem Epiſcoporum conuentui interfuiſſe Conſtantinum Imperatorem: idem Auguſtus libenter tulit, faſces Proconſulum & magiſtratuum, ipſoſq. prouinciarum Rectores Chriſtianos ſubijci ciuitatum Epiſcopis: immo ipſum auctorem fuiſſe par eſt credere, vt ſanctiſſimi illi Patres eiuſmodi de prouinciarum Præſidibus ſanctionem proficuam
E valde optimo Reipublicæ ſtatui promulgarent [d]: [d] *Concil. Arelat. c. 7.*

LVII. De Præſidibus, qui Fideles ad Præſidatum impetu profiliunt, ita placuit, vt cum promoti fuerint, litteras accipiant Eccleſiaſticas communicatorias: ita tamen, vt, in quibuſcumque locis geſſerint, ab Epiſcopo eiuſdem loci cura de illis agatur: vt cum cœperint contra diſciplinam publicam agere, tunc demum a communione excludantur. Similiterq. & de ijs fiat, qui Rempublicam agere volunt.] hactenus diuina illa plane lex Eccle- QVAE DE PRAESIDIB. STATVIT CONC. ARELATENSE.
ſiaſtica in tam celebri Epiſcoporum conuentu, præſente, rogante (vt par eſt credere) atque annuente Imperatore ſancita, qua ſchiſmatici atque hæretici a Præfecturis ceteriſq. magiſtratibus excludendi penitus forent. Continet hæc canon ſeptimus eiuſdem Concilij, cuius omnes alij ibidem inſtituti canones vigintitres numerantur: qui omnes ad Silueſtrum Romanum Pontificem miſſi ſunt ab Epiſcopis qui Synodo interfuerunt, ſcripta ad eum epiſtola Synodali, qua & petierunt ſtatuta ab ipſis eius auctoritate firmari.

porro

Universidad de Deusto
Biblioteca

porro ad Siluestrum datas litteras ipsas integras paulo post descripturi sumus, quarum in editis canonibus inscriptio tantum notata reperitur. Nos autem ipsa, vt se habent, eiusdem Concilij Arelatensis decreta hic recensebimus, eadem ex dicta epistola Synodi ad Siluestrum Pontificem cognituri, ex qua tantum scriptis canonibus præfixa inscriptio extat, cui canones subscripti habentur: eorum vero aliquos (vt ad institutum spectare nouerimus) hic descriptos elucidabimus, quibus ex eadem Siluestri epistola petitus titulus sic legitur inscriptus:

LVIII. LITTERAE CONCILII AD SILVESTRVM PAP.

Domino & sanctissimo fratri Siluestro Episcopo Marinus & cœtus Episcoporum, qui adunati fuerunt in oppido Arelatensi. Quæ decreuimus communi Concilio, charitati tuæ significamus; vt omnes sciant, quid in futurum obseruare debeant.] hæc Patres: qui in primis quod ad perfectam Ecclesiarum omnium vnionem atque concordiam spectare videbant, nempe, vt diei Paschatis celebrationem vna eademq. die omnes Fideles agerent, ne eam diem ex priuatis diuersorum supputationibus diuersis temporibus celebrari contingeret: arbitrio id statuerunt Romani Episcopi tantummodo definiendum, cuius litteris ex more ad vniuersos Christianos datis, quo potissimum tempore Pascha quolibet anno celebrandum foret, omnibus innotesceret. sunt hæc verba eiusmodi institutionis:

LIX. RELIQVI CANONES ARELAT. CONC.

[a] De obseruatione Paschæ Domini, vt vno die & tempore per omnem Orbem obseruetur, & iuxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas.] hæc sancta Synodus, nihil noui definiens, sed vt quod hactenus per Romanæ Ecclesiæ Episcopos fieri consueuisset, ab omnibus illibatum custodiretur; quod sciret eius tantummodo esse muneris, de his quæ obseruanda in Ecclesia essent, Christiano Orbi litteris significare. Multa insuper addidit de his quæ ad rectam Ecclesiasticam disciplinam informandam spectare videbantur, nimirum [b]: De his qui in quibusdam locis ordinati fuerint ministri, vt in ipsis etiam perseuerent.] insuper [c]: De his qui arma proijciunt in pace, placuit abstinere eos a communione] eos videlicet, qui, nulla persecutione vrgente, nimia quadam animi leuitate a fide exciderent. Quod vero Christianis Circensia spectacula interdicere nimium difficile videretur, prohibuit ne diuersarum factionum, nempe Albatorum, Russatorum, Venetorum, & Prasinorum agitator aliquis Christianus reperiretur, sic statuens [d]: De agitatoribus qui Fideles sunt, placuit eos, quamdiu agitant, a communione separari.]

[a] Conc. Arel. c. 1.
[b] Ibid. c. 2.
[c] Ibid. c. 3.
[d] Ibid. c. 4.

LX. CVR AB AGITATIONE CHRISTIANI VETITI.

Accidebat plane & illud a Christiana religione procul abhorrens, vt non tantum eiusmodi agitatores in legem Ecclesiasticam peccantes a communione exciderent Catholica, sed & perfacile Fideles sese huiuscemodi ex coloribus distinctis factionibus implicarent, suaq. studia in eam partem conferrent, cuius esset homo Christianus auriga: contra vero qui alijs fauerent aurigis, fouerentq. aduersarios agitatores, cum in Christianum aurigam, tum etiam in reliquos Fideles malo animo essent affecti; vt ex his quæ S. Hieronymus tradit in rebus gestis S. Hilarionis de Christiano agitatore, facile potest intelligi. Ad hæc igitur omnia euitanda S. Synodus vetuit Christianos agere in Circo agitatores. De scenicis id ipsum placuit, sic decernendo [e]: De Theatricis, & ipsos placuit, quamdiu agunt, a communione priuari.] Rursum vero [f]: De his qui in infirmitate credere volunt, placuit debere his manum imponi.] Porro eam manus impositionē existimo ipsos intellexisse, cuius S. Augustinus [g] meminit in libro de Vnico baptismo contra Donatistas, cum agit de ea manus impositione, quæ baptizatis exhibetur. Quid enim est (ait) aliud manus impositio, nisi oratio super hominem?]

[e] Ibid. c. 5.
[f] Ibid. c. 6.
[g] August. lib. 3. c. 16.

LXI.

Illud quoque diligenter obseruandum est: quoniam constat ex sententia Romani Concilij, quam Optatus [h] recitat, Donatum a Casisnigris duplici de causa fuisse damnatum, tum quod rebaptizasset, tum etiam quod Episcopis lapsis manum imposuisset; ne præsumptum scelus ab eo latius serperet, eiusmodi legem ijdem statuere [i]:

[h] Optat. Milenit. lib. 1.
[i] Con. Arel. c. 8.

* Arianis ADVERSVS ANABAPTISTAS.

De Afris *, qui propria lege sua vtuntur, vt rebaptizentur; placuit, si ad Ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos nostræ fidei sacerdotes symbolum: & si peruiderint, in Patre Filio & Spiritu sancto eos baptizatos, manus eis tantum imponatur, vt accipiant Spiritum sanctum. Quod si interrogati non responderint hanc Trinitatem, baptizentur.] hæc S. Synodus, quod Donatistæ opinionem a Cypriano & alijs quibusdam Africanis Episcopis assertam sectari profiterentur, vt omnes qui extra Catholicam Ecclesiam baptizati essent, vero baptismate in Ecclesia baptizandi forent. cumq. se tantum esse Catholicos, puros, ac mundos dicerent, reliquos vero vel traditione pollutos, vel eorum communicatione fœdatos, ac proinde extra Ecclesiam constitutos: inde accidit, vt quos-

vt quoscumque possent ad schisma pellicere, continuo rebaptizarent. Cumq. specioso nominis Cypriani prætextu suam ipsorum sententiam diuulgarent, inde euenit, vt, quod ante statutum fuisse vidimus, Patres in eadem Synodo confirmarent, nimirum eos tantum esse baptizandos vero baptismate, quos absque confessione sanctissimæ Trinitatis constaret suscepisse baptismum.

LXII. CYPRIANO PRO SCVTO MALE VSI DONATISTAE.

Permagni quippe interest, quo animo quid in Ecclesia asseratur: nam Donatistæ licet eamdem se cum Cypriano atque collegis sententiam sequi profiterentur; hunc tamen Ecclesia veneratur vt sanctum, illos autem detestatur vt impios. Vnde iure Vincentius [a] Lirinensis exclamat dicens: O rerum mira conuersio! Auctores eiusdem opinionis Catholici, consectatores vero hæretici iudicantur: absoluuntur magistri, condemnantur discipuli: conscriptores librorum, Regni filij erunt; assertores vero gehenna suscipiet. Nam quis illud sanctorum omnium & Episcoporum & martyrum lumen beatissimum Cyprianum cum ceteris collegis suis in æternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas, & ceteras pestes, quæ illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsuros esse cum diabolo?] hæc ipse. Quod vero Donatus (vt dictum est) damnatus fuerit ea etiam de causa, quod lapsis Episcopis manum imposuisset; ipsum fuisse Episcopum, significari videtur, eius nempe loci a quo denominationem acceperat, vt diceretur, a Casisnigris. Patres igitur tantam temeritatem detestati, quod contra maiorum decreta lapsis Episcopis sic manus imponeretur, vt etiam in functione Episcopali deberent perseuerare, quod Donatus aduersus Ecclesiasticam disciplinam præsumpsisset, eiusmodi regulam statuerunt [b]:

[a] Vincent. Lirin. lib. aduers. hæres. 11.
[b] Concil. Arelat. c. 13.

LXIII. DE TRADITORIBVS.

De his qui Scripturas sanctas trâdidisse dicuntur, vel vasa Dominica, vel nomina fratrum suorum; placuit nobis, vt quicumque eorum ex Actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine cleri amoueatur. Nam si ijdem aliquos ordinasse fuerint deprehensi; etsi in his qui ordinauerunt, ratio subsistit; non tamen illis subsistat ordinatio: quoniam multi sunt qui contra Ecclesiarum regulam pugnare videntur, & per testes redemptos putant se ad accusationem * admitti debere: qui omnino non admittantur, nisi (vt supra diximus) Actis publicis docuerint omni se suspicione carere.]

* excusationem

LXIV.

Ceterum quoniam ipsa Synodus ex prolatis coram se atque probatis accusationibus aduersus Cæcilianum & Felicem Aptungitanum probe intellexisset, eos Donatistarum circumuentos fuisse calumnijs; aduersus falsos accusatores eiusmodi scripsit decretum [c]: De his qui falso accusant fratres suos, placuit eos vsque ad exitum non communicare; sed falsum testem, iuxta Scripturam [d], impunitum non licere esse.] Ad hæc quoque spectabat tempora, quod lapsorum complures, reddita iam pace Ecclesiæ, lætantes viuerent, nec de admisso impietatis scelere, moniti licet, pœnitentiam agerent, ijdemq. ægritudine laborantes communionem peterent. ad coercitionem ergo aliorum ignauiæ hæc in eodem conuentu ijdem Episcopi statuerunt [e]: De his qui apostatant, & numquam se ad Ecclesiam repræsentant, nec pœnitentiam quidem agere quærunt, & postea infirmitate correpti, petunt communionem; placuit eis non dandam communionem, nisi reualuerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ.]

[c] Eod. Concil. c. 14.
[d] Prouer. 19. QVID DE LAPSIS.
[e] Concil. Arelat. 1. c. 23.

LXV. DE EPISTOLIS CONFESSORVM.

Sed & quod in Concilio Eliberino antea celebrato statutum fuerat, vt cum cessasset iam persecutio, nullus amplius vsus esset epistolarum, quæ a confessoribus datæ essent in signum Catholicæ communionis; id ipsum quoque Patres in hoc Concilio decreuerunt his verbis [f]: De his qui confessorum litteras offerunt; placuit, vt, sublatis eis litteris, alias accipiant communicatorias] eas nimirum, quas Episcopi dare solerent. hæc Synodus, a qua alia plura sunt salubriter instituta. Sed hæc satis de ijs quæ ad rerum gestarum historiam spectare videri possunt.

[f] Ibid. c. 9.

LXVI. EPISTOLA SYNODI AD SILVESTRVM.

Superest vt hic describamus epistolam a Synodo scriptam ad Siluestrum Romanum Pontificem de his quæ gesta essent in Synodo, ex P. Pithœi bibliotheca depromptam, qua & sanciti canones nonnulli continentur, hic ad certiorem fidem insinuandam cum eadem recitandi. est autem eiusmodi eius inscriptio: Dilectissimo Papæ Siluestro, Marinus, Acratius [g], Natalis, Theodorus, Proterius, Vocius [h], Verus, Probatianus [i], Cæcilianus, Faustinus, Surgentius, Gregorius, Rheticius, Ambitausus [k], Terminatius [l], Merocles, Pardus, Adelfius, Hibernius [m], Fortunatus, Aristasius [n], Lampadius, Vitalis, & Maternus, Liberius, Gregorius, Crescens, Auitianus [o], Dasnus, Orantalis [p], Quintasius [q], Victor, Victor, Epictetus, in Domino æternam salutem.] Constat quidem com-

g Agricius
h Euotius, vel Euoptius
i Probatus
k Bethausus
l Termatius
m Eburius
n Anastasius
o Auicianus
p Orientalis
q Quintianus

Universidad de Deusto
Biblioteca

complurium Episcoporum nomina hic mendose legi, quæ emendauimus in margine (vt licuit) ex ipsa inscriptione Episcoporum quæ errore præfixa habetur Concilio posteriori Arelatensi. Ipsa autem epistola sic se habet: A

Communi copula charitatis & vnitate matris Ecclesiæ Catholicæ vinculo inhærentes, ad Arelatensium ciuitatem pijssimi Imperatoris voluntate adducti, inde te, religiosissime Papa, cum merita reuerentia salutamus, vbi graues ac pernicioſos legi nostræ atque traditioni effrenatæ mentis homines pertulimus: quos & Dei nostri præsens auctoritas & traditio ac regula veritatis ita respuit, vt nulla in illis aut dicēdi ratio subsisteret, aut accusandi modus vllus, aut probatio conueniret. Ideo iudice Deo, & matre Ecclesia, quæ suos nouit & comprobat, aut damnati sunt, aut repulsi. Et vtinam, frater dilectissime, ad hoc tantum spectaculū interesses: tanti fecisses profecto credimus, quia in eos seuerior fuisset sententia prolata; & te pariter nobiscum iudicante, cœtus noster maiori lætitia exultasset. B Sed quoniā recedere a partibus illis minime potuisti, in quibus & Apostoli quotidie sedent, & cruor ipsorum sine intermissione Dei gloriam testatur: non tamen hæc sola nobis visa sunt tractanda, frater carissime, ad quæ sueramus inuitati, sed & consulendum nobismet-ipsis consuluimus: & quam diuersæ sint * prouinciæ ex quibus aduenimus, ita & varia contingunt, quæ nos censemus obseruare debere.

* sunt

LXVII.

* .... edantur
* aperte

DECRETA SYNODI ARELAT. AD SILVESTRVM PAPAM MISSA.

Placuit ergo, præsente Spiritu sancto & Angelis eius, vt & his qui singulos quos * monebat, iudicare, proferremus de quiete præsente. Placuit etiā, antequam * . . . a te, qui maiores diœceses tenes, * per te potissimum omnibus insinuari. Quid autem sit quod sentimus, scripto nostræ mediocritatis subiunximus. Ad id primo loco de vita nostra atque vtilitate tractandum fuit: vt qui vnus pro multis mortuus est, & resurrexit, ab omnibus tempus ipsum ita religiosa mente obseruetur, ne diuisioni vel dissensioni in tanto obsequio C deuotionis possint exurgere. Censemus ergo, Pascha Domini per Orbem totum vna die obseruatum iri. De his quoque qui quibuscumque locis ordinati fuerint ministri; vt in ipsis locis perseuerent. De his agitur * enim qui arma proijciunt in pace; placuit abstineri eos a communione. De Circissarijs agitatoribus, qui Fideles sunt; placuit eos, quamdiu agitant, a communione separari. De Theatricis; ipsos placuit, quamdiu agunt, a communione separari. De his qui in infirmitate sunt constituti, & recedere volunt; placuit eis manum imponi. De Præsidibus autem, qui Fideles sunt, & ad Præsidatum consiliunt; ita placuit, vt cum promoti fuerint, litteras quidem accipiant Ecclesiasticas communicatorias; ita tamen, vt in quibuscumque locis gesserint, ab Episcopis eiusdem loci cura de illis agatur; & si cœperint contra disciplinam agere, tunc demum a communione excludantur. Et de his quidem qui in Republica agere volunt, similiter. De Africa * autem, D quod propria lege sua vtantur, vt rebaptizent; placuit, vt ad Ecclesiam si aliquis hæreticus venerit, interrogent eum symbolum: & si peruiderint eum in Patre & Filio & Spiritu sancto esse baptizatum; manus tantum ei imponatur. Quod si interrogatus symbolum, non responderit Trinitatem, tunc merito baptizetur, & cetera .... Tunc tædians iussit omnes .... ad sedes suas redire.] hucusque Synodica, in qua deesse reliqui canones noscuntur, & alia vsque ad dimissionem Episcoporum factam a Constantino.

* igitur

* Afris

LXVIII.

CANONES CONFIRMARI SOLITI AB APOST. SEDE.

* ... edantur
* aperte

Est autem inter hæc omnia illud obseruatione dignissimum, antiquum fuisse Catholicæ Ecclesiæ morem, vt leges Ecclesiæ in frequenti Patrum consessu sancitæ cum essent, eas ad Romanum Pontificem mitterent, cuius auctoritate probatæ, ab eodem in vniuersas Ecclesias promulgarentur. id enim Patres ea professi sunt sententia, qua dixerunt: Placuit etiam, antequam * .... a te, qui maiores diœceses tenes, * per te potissimum E omnibus insinuari.]

LXIX.

APPELLANT ITERVM DONATISTAE.

Constat Donatistas ex iudicio huius Synodi Arelatensis iterum (quod fecerant antea) appellasse ad eumdem Constantinū Imperatorem: id quidem S. Augustinus (vt dicemus) sæpe testatur. Ceterum quod constet Constantini iudicium nonnisi post sequentem annum esse exhibitum, intelligi potest eumdem Constantinum nequaquam detulisse eorum appellationi, cum illam ipsi interposuerunt, nisi post biennium, victum illorum improbitate. Hoc autem anno eos in Africam redijsse, perstitisseq. in eadem aduersus Cæcilianum & Episcopos Iudices animi pertinacia, litteræ Magistratuum, quibus curæ fuit vt redeuntibus in Africam Episcopis pararent viaticum, declarant; quæ sic se habent:

Petronius, Annianus, & Iulianus Domicio Celso Vicario Africæ.

LXX.

Quoniam Lucianum, Capitonem, Fidentium, & Nasutium Episcopos, & Mammarium

A rium presbyterum, qui, secundum cæleste præceptum domini Constantini Maximi inuicti semper Augusti, ad Gallias cum alijs legis eius hominibus venerant, dignitas eius ad lares proprios venire præcepit: angarialem his cum annonaria competentia vsque ad Arelatensem portum, secundum imperatum æternitatis eiusdem clementissimi Principis, dedimus, frater, qua inde Africam nauigent: quod solertiam tuam litteris nostris scire conueniat. Optamus te, frater, felicissimum bene valere. Hilarius Princeps obtulit IIII. Kalendas Maias, Triberis*.] Sunt hi Episcopi hic nominati partium Donatistarum coryphæi, atque ijdem ipsi qui primo ante Romanum Concilium sub Melchiade dato libello (vt diximus ex Optato [a]) interpellarunt Constantinum Imperatorem aduersus Cæcilianum. Magna quidem hæc humanitas & tolerantia eiusdem Constantini, & fortasse nimia, cum obstinatos schismaticos, sicut publica cuectione in Gallias ex Africa euocauerat, ita redeuntes eadem prosecutus est munificentia: sed male plane consultus (quod exitus demonstrauit) dum patientia eos superare constituit, & beneficentia demerere. Quæ autem fuerit de his animi sui sententia, testatur litteris, quas dedit ad Catholicos in Africa constitutos, quæ sic se habent: B

DIMISSI CVM VIATICO DONATISTAE.

* Treueris

[a] Optat. lib. 1.

LXXI.

EPISTOLA CONSTANT. AD AFRICANOS CATHOLICOS.

Constantinus Augustus vniuersis Episcopis per Africam, & plebi Ecclesiæ Catholicæ.

Quod fides debuit, quantum prudentia valuit, prout puritas potuit, tentasse me per omnia humanitatis & moderationis officia, optime scitis; vt iuxta magisteria legis nostræ, pax illa sanctissimæ fraternitatis, cuius gratiam Deus summus famulorum suorum pectoribus immiscuit, stabilita per omnem concordiam teneretur: sed quia vim illam sceleris infusi, paucorum licet, sensibus peruicaciter inhærentem intentionis nostræ ratio non potuit edomare, fauente adhuc sibi huic nequitiæ patrocinio, vt extorqueri sibi omnia non sinerent, in quo se deliquisse gauderent: spectandum nobis est, dum totum hoc per paucos sedit * in populum, omnipotentis Dei misericordia mitigetur. Inde enim remedium sperare debemus, cum omnia bona vota & facta referuntur. Verum dum cælestis medicina procedat, hactenus sunt consilia nostra moderanda, vt patientiam percolamus; & quicquid insolentia illorum pro consuetudine intemperantiæ tentat aut facit, id totum tranquillitatis virtute toleremus: nihil ex reciproco reponatur iniuriæ: vindictam enim, quam Deo seruare debemus, insipientis est manibus vsurpare; maxime cum debeat fides nostra confidere, quicquid ab huiusmodi hominum furore patietur, martyrij gratia apud Deum esse valiturum. Quid est enim aliud in hoc sæculo in nomine Dei vincere, quam inconditos hominum impetus quiete legis populum lacessentes constanti pectore sustinere? Quod si obseruauerit vestra sinceritas; cito videbitis, per gratiam summæ Diuinitatis, vt languescentibus eorum institutis, vel moribus, qui se miserrimæ contentionis vexillarios præbent, sciant omnes non debere se paucorum persuasione pereuntes sempiterno leto dare, quo possint pœnitentiæ gratia, semper vitæ æternæ, correctis erroribus suis, integrari. Valete voto communi per sæcula, iubente Deo, fratres carissimi.] hæc ad Catholicos Constantinus. Quid autem post hæc reuersi in Africam, abusi patientia tanti Principis, Donatistæ præsumpserint, suo loco dicemus. C D

* serpit

LXXII.

EDICTVM DE APPELLATIONIBVS.

Quod vero ad statum politicum spectat: hoc anno, ijsdem Coss. Volusiano & Aniano, Constantinus Imperator, Treueris cum esset, tertio Nonas Nouembris edictum de appellationibus promulgauit: licet alibi datum, nempe Adrumeti, legatur. sæpe namque contigit, vt quoniam qua data essent die, & qua accepta, solerent Imperatorum edicta atque rescripta notari; errore librariorum factum esse reperiatur, vt vbi data est lex, ibi acceptam esse perperam scriptum sit, & contra vbi fuit accepta, datam esse, sit error locus appositus: quod nisi quis accurate consideret, innumeris se inuoluet ambagibus, dum reperiet frequenter paucorum dierum spatio ab eodem Imperatore in diuersis longeq. remotis Orbis locis data esse rescripta; quibus, nisi quis mendum intelligat, interdum fateri cogitur, breui temporis spatio, idq. sæpius, eumdem (quod perabsurdum est dicere) Romanum Imperium peragrasse. Meminit idem Constantinus in rescripto ad Probianum [b] Africæ Proconsulem anno sequenti dato, de promulgato a se generaliter edicto de appellationibus. Porro eiusdem edicti descripta habentur fragmenta quædam in Codice [c] Theodosiano, cuius etiam pars illa fuisse videtur, qua cautum est, ne sententiam capitis in aliquem Iudex ferret, nisi manifeste esset sua confessione conuictus: ibidem namque loci, nempe Treueris, & eadem die tertio Nonas Nouembris, eodemq. anno, & ad eumdem Catullinum lex [d] illa data habetur. Hæc de edicto Con- E

[b] l. 3. de appell. Cod. Theod.
[c] l. 2. de appell. & l. 1. quorum appell. C. Theod. & l. minime. de appell. C. Iustin.
[d] l. 1. de pœnis. C. Theod. & l. 16. Cod. Iustin.

stantini voluimus attuliſſe, quod fortaſſe occaſione Donatiſtarum temere appellantium illud ab eo fuerit promulgatum. A

LXXIII. CONSTANTINI DIVERSAE LEGES. *al. 1. de ingenuis. Cod. Theod.*

Ex quo autem de legibus Conſtantini hoc anno editis ſemel dicere aggreſſi ſumus; fuit inter alias illa laudabilis, qua ingenuos a Maxentio tyranno ſeruituti ſubiectos in libertatem vindicari iuſſit, ſic ad Voluſianum reſcribens [a]:

Vniuerſi deuotionis ſtudio contendant, ſi quos ingenuis natalibus procreatos, ſub tyranno ingenuitatem amiſiſſe, aut propria contenti conſcientia, aut aliorum indicijs recognoſcunt, natalibus ſuis reſtituere, nec expectata Iudicis interpellatione. Nam ſi quis contra conſcientiam ſuam, vel certiſſima teſtimonia plurimorum, in eadem auaritia & tenacitate permanſerit, ſeueriſſima pœna mulctabitur. Placet autem etiam eos periculo ſubiugari, qui ſcientes ingenuos ſeruitutis neceſſitatem per incuriam ſuſtinere, diſſimulant. Propoſ. VIII. Kal. Maij Romæ, Voluſiano & Aniano Coſſ.] B

LXXIV. TVRPITVDINES LEGE CONSTANT. EVBLATAE. *b Hieron. in Iſai. lib. 2. c. 2.*

At deſideratur illud Chriſtiano Imperatore dignum edictum, quo cœnoſas illas ſordidiſſimarum libidinum cloacas obſtruxit, cuius meminit ſanctus Hieronymus [b] dicens: Inter ſcorta quoque in fornicibus ſpectaculorum pueri ſteterunt publicæ libidini expoſiti: donec ſub Conſtantino Imperatore, Chriſti Euangelio coruſcante, & infidelitas vniuerſarum gentium, & turpitudo deleta eſt.] Perijt & illa pariter laudata Conſtantini lex, qua vetuit eunuchos gerere Præfecturas & magiſtratus: de qua Lampridius in Alexandro, Scio (inquit) Conſtantine Imperator, quo periculo iſta dicantur apud Imperatorem, qui talibus ſeruit: ſed ſalua Republica, poſteaquam intellexiſti, quid mali clades iſtæ habeant, & quemadmodum Principes circumueniant, & tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iuſſeris, ſed neceſſitatibus domeſticis delegaris.] Vetuit idem Conſtantinus [c] ancillas Chriſtianas tradi lenonibus, quas a Chriſtianis hominibus redimi voluit. C

c l. de lenon. Cod. Theod.

LXXV. CREBRA IN ORIENTE CONCILIA. *d Euſeb. lib. 10. c. 3. & 9.*

At de his modo ſatis.

Quod autem teſtatur Euſebius [d], extincto Maximino in Oriente tyranno, mox celebrari cœptos frequentes Epiſcoporum in vnum conuentus: cum ex his quæ dicta ſuperius ſunt, conſtet eumdem tyrannum anno præſenti, vlciſcente numine, eſſe ſublatum: hoc ipſo quoque anno ad reſtituendam Eccleſiaſticam diſciplinam, tot annorum ſpatio ob ingentes perſecutiones collapſam, in diuerſis eius Orbis prouincijs eadem cœpere Epiſcoporum celebrari Concilia. Adhuc antiqua quædam monumenta ſuperſunt eiuſmodi ſtudij ac vigilantiæ paſtoralis, nempe canones Conciliorum Ancyrani atque Neocæſarienſis: quorum Ancyranum prius collectum fuiſſe videtur, Neocæſarienſe vero poſterius: quod enim in Ancyrano Concilio in primis de ijs agitur, qui in perſecutione lapſi, per pœnitentiam reſtituendi eſſent; ſedata perſecutione hoc anno, poſt Paſcha celebratum fuiſſe videtur. In Neocæſarienſi vero Concilio, cui complures ex illis qui Ancyranæ Synodo interfuerant, ſubſcripti habentur, ijdem ſuppleſſe viſi ſunt ea quæ in Ancyrano fuerant prætermiſſa. D

LXXVI. SATISFACTIO AB VNIVERSA ECCLESIA QVAESITA.

Quod igitur olim Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, & Gregorius Epiſcopus Neocæſarienſis in Ponto Decianæ perſecutionis tempore lapſos, nonniſi (vt vidimus) præuia ſatisfactione, & ſecundum delicti pondus pœnitentia compenſata, in Eccleſiam recipiendos eſſe ſtatuerunt; atque rurſum de ijs, qui vrgente Diocletiani vexatione, a fide exciderant, pariter decreuerunt in Occidente Hiſpaniarum Epiſcopi in Concilio Eliberino, necnon in Aegypto Magnus ille Petrus martyr Epiſcopus Alexandrinus: id ipſum æque Syriæ atque Aſiæ complures ſimul coeuntes Epiſcopi præſtiterunt: vt videas vnum eumdēq. Spiritum ſanctum Eccleſiam Catholicam moderari, in eamdemq. de lapſis recipiendis, ne niſi præuia ſatisfactione ad communionem Eccleſiaſticam admitterentur, diuerſis in locis, diuerſiſq. temporibus, ſanctos Epiſcopos, eodem ſacro afflante Spiritu, conſpiraſſe ſententiam; vt pro diſtinctione criminum, perſonarum, & temporum, proq. diuerſitate affectuum pœnitentium, diuerſas quoque inire rationes, eiuſdem ſancti Spiritus diſcretio perſuaſerit. E

LXXVII. CONCILIVM ANCYRANVM.

Hæc igitur vt agerentur in Concilio Ancyrano, operam præcipuam viſus eſt impendiſſe primariæ ſedis Eccleſiæ Orientalis Vitalis Epiſcopus Antiochenus; qui pace Eccleſiæ bene vſus, diſperſos per plateas ex ingenti illo terræmotu lapides Sanctuarij in vnum colligere & glutino communionis Catholicæ vna cum ceteris templi Dei ſtructuræ reſtituere conatus eſt. Vt autem Ancyra ciuitas ad eiuſmodi ſacrum conuentum celebrandum eligeretur, loci opportunitas perſuaſit, vtpote in meditullio regionis conſtituta, quo

Minoris

A Minoris Aſiæ Epiſcopi, Cappadoces, Pontici, pariter & Armeni, Ciliçes & Syri conuenire facilius potuiſſent. Id nos de Vitale affirmare perſuadet, quòd ex ijs, qui huic Synodo interfuerunt Epiſcopi, ponitur primo loco Vitalis Antiochenus, poſt quem recenſetur Agricolaus Epiſcopus Cæſareæ Palæſtinæ, qui in ea ſede præceſſit Euſebiū Pamphili. Sed & interfuit quoque inter alios Orientales Epiſcopos, qui eidem ciuitati, vbi acta eſt Synodus, præerat Epiſcopus Marcellus Ancyræ primæ Galatiæ. Hic idem fuit Marcellus Epiſcopus Ancyranus, qui primo inter Catholicos in Nicæno Concilio (vt ſuo loco dicendum eſt) aduerſus Arium egregiam nauauit operam, poſtea vero ab Arianis magnopere exagitatus eſt, abſolutus autem Romæ a Iulio Papa, necnon a Concilio Sardicenſi, vixitq. vt colligitur ex Epiphanio [a] (mirum dictu) vſque ad annum decimum Valentiniani atque Valentis Imperatorum, qui numeratur Domini trecenteſimus ſeptuageſimusſextus, ab O- B rientalibus Sabellianiſmo notatus.

DE EPISCOPIS QVI CONVENERVNT ANCYRAE.

a Epiph. hær. 48. & 77. & lib. 1. circa princip.

Ponitur poſt Marcellum Lupus Tarſenſis Epiſcopus, qui inter egregios Catholicæ fidei propugnatores ab Athanaſio [b] recenſetur: necnon Baſilius * Epiſcopus Amaſenus, qui ſub Licinio Chriſtianos perſequente illuſtre martyrium ſubijt, de quo plura ſuo loco dicturi ſumus, quem & S. Athanaſius [c] inter inſigniores fama Catholicos numerat: item Philadelphius Iuliopolis, qui poſtea interfuit & ſubſcripſit Magno Nicæno Concilio. Poſt hunc ſequitur ordine Euſtolius Epiſcopus Nicomediæ. ſucceſſerat hic Anthimo, quem Maximianus Galerius [d] ob Chriſti fidem necauit, atque igni tradidit. hunc Cyrillus [e] præceſſerat. itemq. Heraclius Zelenenſis Maioris Armeniæ Epiſcopus, qui etiam ſubſcriptus legitur Magno Nicæno Concilio: Petrus Iconienſis, cuius ſucceſſor Eulalius interfuit eidem Nicæno Concilio: Nunechius Laodicenſis & ipſe primus recenſitus habetur in- C ter Epiſcopos Phrygiæ Pacatianæ, qui interfuerunt Nicæno conuentui: quibus ſubduntur Sergianus Antiochiæ Piſidiæ, Epidaurus Piſidenſis Pamphiliæ, & Narciſſus Neroniadis, qui poſtea defecit ad Arianos: Leontius quoque ibi ponitur Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus. hic inſignis ille, qui (vt ſuo loco dicemus) veniens ad Nicænum Concilium, Nazianzum cum peruenisſet, inuiſit & baptizauit Gregorium [f] patrem Gregorij Nazianzeni. Longinus etiam Epiſcopus Neocæſarienſis in Ponto ibi ſubſcribitur, qui pariter magna cum laude verſatus eſt in Nicæno Concilio, quod chirographo confirmauit; quem inter coryphæos Orthodoxæ fidei adnumerat Athanaſius [g], ipſumq. Longianum nominat. præceſſit hic Muſonium, cuius ſanctus Baſilius [h] meminit ſcribens ad Neocæſarienſes: itemq. Amphion Epiſcopus Epiphaniæ in Cilicia, qui itidem Nicæno Concilio præſto fuit a parte Catholicorum: Salaminus Germaniciæ, & Germanus Neapolis Palæſtinæ D Epiſcopi, omnes numero decem & octo, quos recenſuiſſe oportuit ob rerum geſtarum continuatam ſeriem.

LXXVIII. * *al.* Baſileus

b Athan. orat. 1. contra Arian. ad Epiſc. Aegypt. & Libyæ.

c Athan. orat. 1. contra Arian.

d Acta Luciani martyris.

e Acta Donnæ & Indes.

f Greg. Nazianz. orat. in funer. patris.

g Athan. orat. 1. contra Arian.

h Baſil. epiſt. 64.

Quid autem actum ſit, quidve decretum a tam nobili tot tantorumq. Patrum conſeſſu, dignum putamus quod Annalibus intexatur. Ipſi enim in confinio quodam perſecutionis & pacis Eccleſiæ conſtituti, haud aliud docuerunt in pace, quam quod antea a Patribus noſcerent fuiſſe traditum, & in Eccleſia actitatum: penes quos (vt vidimus) nihil antiquius fuit, quam Eccleſiaſticam diſciplinam in omnibus ſartam tectam ſeruare, & inuiolabiliter cuſtoditam poſteris tradere. Videre erat lugubre plane ſpectaculum, nempe lapſorum multitudinem, qui adeo diuturnam aſperamq. perſecutionem pertæſi, deſperatione melioris rerum viciſſitudinis victi, timore perterriti, vel allecti blanditijs negauerant, rubore ſuffuſam, vultu demiſſo ad ſanctorum Epiſcoporum pedes accidere, genua E prehenſare, fuſis lacrymis petere enixiuſq. rogare pro venia, vt mererentur in Eccleſiam recipi, e qua miſere excidiſſent.

LXXIX. DECRETA IN CONCILIO ANCYRANO.

Videntes enim ſe a communi omnium gaudio eſſe ſecluſos, ab ingreſſu eccleſiarum vetitos, a communione ſacratiſſima ſeparatos, a Fidelium conſortio ſegregatos, & denique totius Chriſtiani populi publicæ hilaritatis expertes; immenſo animi mærore tenebantur abſorpti; ſuæq. ipſorum ignauiæ memores, qua ſe tanto dedecore turpiter affeciſſent; aliorum gloria, qui in acie fortiter perſtitiſſent, veluti flagris acriter verberabantur; illorumq. cicatricibus velut aſtris ſplendore micantibus, non ſecus ac denſis tenebris obſcurabantur. Horum omnium miſerti ſanctiſſimi illi, ſic illorum caſibus proſpexerunt, vt tamen eſſet Eccleſiaſticæ diſciplinæ conſultum. quamobrem quaſdam regulas pari omnium voto ſcripſerunt, quibus pro criminum differentia eſſet ab eis in omnibus Eccleſiæ ſatisfactum. Quod autem ipſæ eiuſmodi eſſe noſcantur, quibus non tantum

LXXX. LAPSI MAERENTES REDEVNT AD ECCLESIAM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſancitur Eccleſiaſtica diſciplina, ſed etiam de his quæ aduerſus Fideles agere ſolerent perſecutores, ſinceriſſima reſeratur hiſtoria: eaſdem hic recenſere & elucidare, operæpretium exiſtimamus. A

LXXXI. Extant eiuſdem Concilij vigintiquatuor canones, ijdemq. e Græco conuerſi, triplicis editionis; quarum primam a Dionyſio Exiguo tranſlatam habet Creſconiana Collectio, ſecunda eſt incerti auctoris, tertia vero Gentiani Herueti: nos venerandæ antiquitati amplius tribuentes, penes quam Græca exemplaria fideliora fuiſſe putantur, ſequemur in his Dionyſij verſionem, quæ a Creſconio eiuſmodi inſcriptione notatur:

Incipiunt regulæ Ancyrani Concilij.

Iſtæ regulæ priores quidem ſunt Nicænis; ſed ideo Nicænæ prius ſcriptæ ſunt, propter auctoritatem eiuſdem magni ſanctiq. Concilij congregati apud Nicæam.]

a 3. *Petr.* 4. Patres igitur ab ipſo lare (quod aiunt) incipientes, quodq. ſcriptum ſit [a], Tempus eſt, B vt incipiat iudicium a domo Dei] ab Eccleſiæ miniſtris tractationem auſpicantur, ſic definientes:

b Concil. Ancyr. c. 1. 2. CANONES DE LAPSORVM POENITENTIA. Presbyteros [b], qui immolauerunt, & iterum luctamen adeuntes; ſi hoc non per illuſionem aliquam, ſed ex veritate fecerint, vt iterum teneri viderentur, aut tormentis ſubijci, quo facinus pati viderentur inuiti: hos ergo placuit honorem quidem ſedis retinere: offerre autem illis, & ſermonem ad populum facere, aut aliquibus ſacerdotalibus officijs ſungi non liceat. Diaconi ſimiliter, qui immolauerunt, honorem quidem habeant: ceſſare vero debeant ab diaconi miniſterio, ſiue a pane, ſiue a calice offerendo. Quod ſi quidam Epiſcoporum conſcij ſunt laboris eorum & humilitatis & manſuetudinis, & voluerint eis aliquid amplius tribuere, penes ipſos erit poteſtas.] hæc ibi. Tanto candore conſpicuos miniſtros ſuos Eccleſia decernebat, vt licet (quod ait Cyprianus [c]) ſecundo certamine elatum priori victoria hoſtem ſuperaſſent, ac proinde ſe negationis labe emaculaſſent, non tamen idoneos amplius exiſtimauerit, qui ſacris functionibus miniſtrarent. Sed de his qui egregie viriliterq. certantes, vim multam perpeſſi, idolothytum nolentes reclamanteſq. ore guſtaſſent, hæc Patres decreuerunt [d]: C

c Cyprian. de lapſis.

d Concil. Ancyr. cap. 3.

LXXXII. DE HIS QVI NECESSITATE COACTI ESSENT. Qui fugientes comprehenſi ſunt, vel a domeſticis traditi, vel ademptis facultatibus ſuſtinuere tormenta, aut in cuſtodiam truſi proclamauerunt ſe Chriſtianos eſſe, & eo vſque aſtricti ſunt, vt manus eorum comprehendentes violenter attraherent, & funeſtis ſacrificijs admouerent, aut aliquid polluti cibi per neceſſitatem ſumere cogerentur; confitentes iugiter ſe Chriſtianos eſſe, & luctum rei, quæ contigit, inceſſabiliter oſtendentes omni deiectione & habitu & humilitate vitæ: hos velut extra delictum conſtitutos a communionis gratia non vitamus. Hoc autem ſimiliter de clericis & de laicis cereris obſeruari conueniet. Perquiſitum eſt autem & illud, ſi poſſunt etiam laici, qui in has neceſſitatis anguſtias inciderunt, ad clericatus ordinem promoueri. Placuit ergo & hos, tamquam qui nihil peccauerunt, ſi præcedens eorum vita probabilis ſit, ad hoc officium prouehi.] At quid de varijs alijs caſibus S. Synodus ſtatuerit, accipe: D

LXXXIII. DE HIS QVI VESTE LAETITIAE VEL LVCTVS VSI ESSENT. De ijs [e] qui ſacrificare coacti ſunt, inſuper & cœnauerunt in idolio: quicumque eorum, cum ducerentur, lætiori habitu fuerunt, & veſtimentis pretioſioribus vſi ſunt, & præparatæ cœnæ indifferenter participes extiterunt; placuit eos inter audientes vno anno conſtitui, ſuccumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectiorem gratiam peruenire. Quotquot autem aſcenderunt templa veſte lugubri, & recubantes per omne tempus fleuere diſcubitus: ſi compleuerunt pœnitentia triennij tempus, ſine oblatione ſuſcipiantur: ſi autem non manducauerunt, biennio ſubiecti pœnitentiæ, tertio anno ſine oblatione communicent, vt perfectionem quadriennio conſequantur. Penes autem Epiſcopos erit poteſtas, modum conuerſationis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adijcere.] hæc quæ Patres habent de veſtimentis lætitiæ atque luctus, plane declarantur ex ijs quæ ſcripta habentur in Actis ſanctorum martyrum [f] Nicomedienſium in hæc verba: Cum exècrandæ eius hoſtiæ ducerentur ad templum duodecim deorum, quod erat intra Regiam, aderant quidem impij, candidis & magnificis veſtibus celebrantes feſtum ſui interitus. Solus autem Indes atris indutus veſtibus, & cum hæc celebrarentur, maximo dolore affectus, cum ſe in valde tenebroſa incluſiſſet domuncula, impiorum deflebat interitum.] hæc ibi. At nunc audiamus reliqua ab eis eodem argumento tractata. E

e Eod. Concil. cap. 4. 5.

f Acta Indes & Domnæ apud Metaph. 26. *Decemb.*

g Concil. Ancyr. c. 5. 6. 7.

LXXXIV. De ijs [g] qui minis tantum ceſſere pœnarum, aut priuatione facultatum territi, aut demigratio-

A gratione, ſacrificauerunt, & hactenus pœnitudinis negligentes, neque conuerſi, nunc huius Concilij tempore ſemet obtulerunt, conuerſionis ſuæ conſilia capientes; placuit vſque ad Magnum diem inter audientes ſuſcipi, & poſt Magnum diem triennio pœnitentiam agere, & poſt duos annos ſine oblatione communicare, & tunc demum, ſex annis completis, ad perfectionis gratiam peruenire.] Appellant Patres Magnum diem, ſanctum Paſcha: cumq. ijdem numerent annum vnum vſque ad Magnum illum diem, plane ſignificant paulo poſt Paſchatis feſtum eiuſmodi celebratum eſſe conuentum. Sed ſubditur: ALII LAPSORVM CASVS.

De ijs vero qui feſtis diebus Gentilium in remotis eorum locis conuiuia celebrarunt, ci- LXXXV. boſq. proprios deferentes ibidem comederunt; placuit poſt pœnitentiam biennij ſuſcipi: vtrum vero cum oblatione, ſinguli Epiſcopi, probantes vitam eorum & ſingulos actus, examinent. Ii qui ſecundo & tertio ſacrificauerunt coacti, quatuor annis pœnitentiæ B ſubijciantur, duobus autem annis ſine oblatione communicent, & ſeptimo perfecte recipiantur.] Sed miſerabilior his omnibus erat illorum caſus, qui cum tantam impietatem perpetraſſent, alios quoque in eamdem erroris foueam adigere conati ſunt; de quibus hæc Patres: DE POLLVTIS CONVIVIIS GENTILIVM.

Quotquot [a] autem non ſolum ipſi deuiarunt, ſed etiam inſurrexerunt, & compulerunt LXXXVI. fratres, & cauſas præbuerunt, vt cogerentur; hi per triennium quidem locũ inter audientes accipiant, per aliud vero ſexennium pœnitentiæ ſubijciantur acriori, & alio anno communionem ſine oblatione percipiant; vt perfectionem, expleto decennio, conſequantur. inter hæc autem & eorum vita penſanda eſt.] hactenus Patres de ijs quæ ſpectare videbantur ad remedia eorum qui in perſecutione lapſi eſſent. *a Concil. Ancyr. c.* 8. DE HIS QVI ALIOS INDVXERVNT.

Sed quid eſt quod frequentius dicitur, communicare abſque oblatione, vel cum obla- LXXXVII. C tione, cum & perfectam gratiam plenamq. communionem eiuſmodi tum conſequi dicerentur? Sed hæc omnia ex verbis quarti canonis eiuſdem Synodi facile aſſequi poſſumus, quibus, ex prima nempe Dionyſij verſione, dicitur: Placuit eos inter audientes, *nempe catechumenos*, vno anno conſtitui, tribus vero annis ſuccumbere, *nempe pœnitentiæ* (*vt habet ſecunda verſio*) ex tribus vero annis biennio communicare in oratione] videlicet ſatis ſufficere cum Fidelibus orare, nec a precibus, vt audientes excludi: id enim erat communicare abſque oblatione: Tertio vero anno ad perfectionis gratiam peruenire] quod erat communicare cum oblatione; id enim (vt habet ſecunda verſio) erat reconciliari ſacramentis, nempe participem fieri corporis & ſanguinis Chriſti, quod, perfectionis gratia dicebatur, ſiue plena communio, dum ſcilicet nihil minus a cereris Chriſtianis haberet. DIVERSA GENERA COMMVNICANDI.

Lapſis igitur eiuſmodi remedijs impartitis, de Eccleſiaſtica diſciplina incorrupte ſeruan- LXXXVIII. D da Patres alias regulas addiderunt; ſed illam in primis, quæ ad ſacros Eccleſiæ miniſtros magnopere ſpectare videbatur: nempe vt abſque vxore cælibem vitam ducerent: qua quidem lege (vt alias dictum eſt) non ſacerdotes tantum, ſed & diaconi obligati erant ab ipſo exordio naſcentis Eccleſiæ; illoſq. ſolum diaconos ab ea eximi voluerunt, qui cum ordinarentur inuiti, fuiſſent pariter conteſtati, ſe non poſſe continentes viuere, ac proinde ducere vxorem velle: qui enim ſic reclamaſſet, & nihilominus ordinatus fuiſſet, quiſquis eſſet huiuſmodi, poſt ſacrum diaconatus ordinem vxorem poſſe ducere, Patres illi conſenſerunt, ſic ſtatuentes [b]: Diaconi quicumque ordinantur, ſi in ipſa ordinatione proteſtati ſunt, & dixerunt velle ſe coniugio copulari, quia ſic manere non poſſunt: ſi poſtmodum vxores duxerint, in miniſterio maneant, propterea quod eis Epiſcopus licentiam dederit. Quicumque ſane tacuerint, & ſuſceperint manus impoſitionem, profeſſi continentiam, & E poſtea nuptijs obligati ſunt, a miniſterio ceſſare debebunt.] additur in ſecunda editione: Laicam tantum recipientes communionem] nimirum non cum ſacris miniſtris amplius, ſed cum populo extra cancellos communicantes. Ex his videas, tum in vniuerſa Eccleſia Catholica, tum in Oriente, quam firmus, atque ſtabilis, aſſertuſq. ab omnibus eſſet ſacrorum miniſtrorum cælibatus. Sed de his actum eſt primo Annalium tomo pluribus. CAELIBATVS CLERICORVM.

b Eod. Concil. c. 9. *vel* 10.

Rurſus vero eos [c] qui virginitatem ſeruare promiſerant, & votum irritum fecerunt, in LXXXIX. ordinem bigamorum, qui non eſſent abſque pœnitentia in Eccleſia, Synodus reiecit: quæ ſic quoque coniugatorum proſpexit pudicitiæ, vt adulterium committentes, ſeptennij pœnitentiæ obnoxios fecerit, multaq. alia aduerſus impuros ſtatuerit. Sed illud inſuper, quod Manichæorum hæreſis graſſaretur, Dei creaturas abominantium, & vt a malo productas execrantium: illam tantum Patres ab eſu carnium probarunt abſtinentiam, quæ a pietate, non autem a ſuperſtitione vel hæreſi proueniret. Ne quid præterea ex Gentium

c Eod. Concil. c. 13. *vel* 14.

ABSTINENTIA QVAE PROBETVR.

conuer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

conuersatione superstitionis in Ecclesiam Dei Fideles inferrent, quinquennij pœnitentia A
[a] Eod. Concil. c. 23. puniunt [a] eos qui diuinationes cuiuslibet generis exercerent. At non est in animo hic cunctos ab eisdem statutos canones recensere: quamobrem de Concilio Ancyrano agendi finem faciamus. Appendicem autem illam duorum capitulorum ad Synodum Ancyranam non habet editio Crescioniana, nec alia; perperamq. eadem adscribuntur huic Synodo, quæ sunt potius Damaso tribuenda, vt suo loco dicemus.

XC. CONCILIVM NEOCAESARIENSE.

Post Ancyranum vero, Neocæsarienſe Concilium celebratum est; quoto tamen anno, nescimus: sed quantum coniectura assequi licet, cum ijdem prope omnes Episcopi, qui interfuerunt Concilio Ancyrano, subscripti pariter habeantur illi quod Neocæsareæ celebratum est; & inter alios Basilius Episcopus Amaseæ, quem diximus in persecutione Licinij, quæ proxime est subsecuta, martyrem occubuisse, recensetur; plane necesse est affirmare, haud diu post Ancyranum, iterum Neocæsareæ eosdem ferme Episcopos conuenisse, antequam Licinius Orientalem Ecclesiam persecutione vexare aggrederetur. Præter numeratos superius Episcopos, qui Ancyræ Synodo præsentes fuerunt, & huic quoque Cõcilio interfuerunt, ponitur Gregorius, alias Gorgonius, Episcopus Cynnensis, qui etiam inter Galatiæ Antistites subscriptus habetur Magno illi Nicæno Cõcilio; pariterq. Gerontius, alias Leontius Episcopus Lariſſæ Cœlesyriæ ciuitatis, qui itidem Nicænæ Synodo subscripsit; sicut & Alphius Apameæ Episcopus. Neocæsareæ igitur in Ponto, cuius Episcopus tunc erat (quod nuper dictum est) Longinus fama celebris, cum Patres illi sanctissimi conuentum agerent, nihil antiquius habuerunt, quam sacerdotum vitæ integritati
[b] Conil. Neocæs. c. 1. prospicere: quamobrem de eorum cælibi vita ducenda in primis hæc statuerunt [b] ex præscripto antiqui vsus Ecclesiæ:

XCI. CANONES NEOCAESARIENSIS CONCILII.

Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine deponatur: si vero fornicatus fuerit, vel adul- C
[c] Rom. 14. [d] 1. Cor. 7. terium perpetrarit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi.] hæc ex Dionysij versione. Rursus vero ne quod ad solatium infirmitatis humanæ remedium esset excogitatum, vt (quod ait Apostolus [c]) qui infirmus est olus manducet, ad delicias vsurparetur; nimirum quæ in remedium humanæ imbecillitatis bigamia Apostolicis [d] institutis concessa esset, licentius Fideles eam passim admitterent: eos qui denuo nuberent, & coniugia sæpius
[e] Concil. Neocæs. c. 3. 6. [f] 31. q. 1. c. 7. & seq. iterarent, non absque pœnitentia versari in Ecclesia, ijdem Episcopi permiserunt [e], non autem vt eiusmodi matrimonium omnino dissoluerent, vt quidam hæretici facere [f] præsumpserunt. Sed de his dictum est satis primo Annalium tomo. Addiderunt inter alia decreta ijdem Patres sanctissimi, ne quis ante trigesimum annum presbyter ordinaretur, licet admodum dignus esse videretur: multaq. alia tum ad œconomiam Ecclesiasticam recte instituendam, tum ad pios mores omnium Fidelium componendos, sunt in eadem Sy- D
nodo instituta. sed in his non amplius immoramur.

XCII. PHILOGONIVS EPISC. ANTIOCHEN.

Post celebrata Ancyranum & Neocæsarienſe Concilia, Vitalis Episcopus Antiochenus, qui vtrique interfuit, haud diutius superstes fuit; verum ex hac vita decedens, his temporibus, cum Licinius in toto Oriente regnaret, successorem habuit Philogonium, de quo Theodoretus hæc ait [g]: Huic, *nempe Vitali*, successit Philogonius, qui & temporibus Licinij singulare studium in veræ pietatis defensione declarauit: & quæ videbantur deesse ecclesiæ illius ædificio (quam inchoauerat præcessor eius Vitalis) sua opera adijcienda curauit.] hæc de Philogonio Theodoretus. His consentientia habet S. Ioannes Chrysostomus ea oratione, quam habuit in laudem ipsius, die natali eiusdem [h], cum his verbis tem-
[g] Theodoret. lib. 1. c. 3. [h] Chrysost. orat. de beato Philog. circa med. tom. 3. in fine. pus circumscribit, quo sedere cœpit: Dicendum igitur (inquit) erat & tempus & initium, quando vineam hanc susceperit: neque enim minimum hoc habebit momenti ad absoluen- E
dam encomij partem, sed omnino satis fuerit ad declarandam hominis virtutem. Res tum erat multæ difficultatis, cum nuper esset sedata persecutio, manentibus etiamnum grauissimæ tempestatis eius reliquijs, cumq. negotia plurimam desiderarent correctionem. His insuper illud adiungendum erat, quod (quemadmodum dicebam) hæreticorum factio sub illo nata negotium exhibuit, illius sapientia cuncta prospiciente.] Loquitur de Arij hæresi, de cuius manifestatione dicemus anno sequenti. Quod igitur, tempore ingressus Philogonij, nuper ait sedatam fuisse persecutionem, sed & reliquias superesse; plane alludit ad hæc Licinij tempora regnantis in Oriente post Maximinum extinctum, sub quo est decennium illud infestæ persecutionis expletum, cum Licinij perfidia timeretur: cuius temporibus eum sedisse, Theodoreti quod diximus, testimonio comprobatur.

De

XCIII. DE PHILOGONII ELECTIONE.

A De Philogonij vero electione hæc idem habet Chrysostomus: Porro quod elegerit illum Deus, vel ex ipsa morum integritate perspicuum est: quippe quem ex medio abreptum foro ad thronum hunc euexerit: adeo castam & insignem prius egit vitam, cum vxorem haberet ac filiam, & in forensibus negotijs versaretur: adeo Solem ipsum splendore vicit, vt protinus ab illo gesto, magistratu hoc dignus videretur, & a tribunali ad tribunal euectus sit. Ac tum quidem hominibus patrocinabatur aduersus homines qui struebant insidias, eos qui afficiebantur iniuria superiores reddens ijs qui iniuriam inferebant: hic autem adest hominibus patrocinans aduersus dæmones inuadentes.] hæc de electione Philogonij Chrysostomus. De laboribus autem eius in confutanda tunc emergente Ariana hæresi dicemus inferius suo tempore. Ceterum quod ad annum electionis Philogonij spectat, sequenti potius anno, quam præsenti, Viralt successisse putamus.

XCIV.

B Hoc eodem anno nono Imperij Constantini ponitur creatus Metrophanes Episcopus
[a] Cedren. in compend. Annal. [b] Zonar. Annal. tom. 3. in Constantino. Byzantij. sic enim ait Cedrenus [a]: Nonum annum imperante Constantino, Metrophanes quartus Episcopus Byzantij creatus est.] Erat hic (inquit Zonaras [b]) vir sanctissimus, filius Domitij (frater is fuerat Probi Imperatoris) qui ob Christianæ religionis professionem, Roma Byzantium profectus, in Episcopatus speculam euectus est: post quem Probus alter, filius huius, Pontificium thronum conscendit. ei Metrophanes frater successit.] hæc Zonaras. Ceterum cum Cedrenus quartum nominet Metrophanem Episcopum Constantinopolitanum; Nicephorus tamen Callistus, necnon Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus seriem texunt eiusdem ciuitatis Episcoporum ab ipsorum Apostolorum tempore, in hunc ferme modum ab Andrea exordientes [c]: Andreas Domini Apostolus Thra-
[c] Niceph. hist. lib. 8. c. 6. Niceph. Episc. in Chron. ciam, Macedoniam, & Euxinũ prouincias sortitus, Byzantij Christum prædicauit: & cum
C a Zeuxippo tyrannidem ibi tum tenente ad cædem quæreretur, Argyropolim transijt; atque ibi biennium conuentus agens, permultos ad Christi fidem pertraxit.

XCV. STACHYS PRIMVS EPISC. BYZANTII.

Ceterum sacra eo loco fundata æde, & Stachi Apostolo Episcopo creato, Synopen concessit. Stachys eo sacro munere annis sexdecim administrato, ibidem sepultus, Onesimum habuit successorem. Onesimus etiam quatuordecim annos Ecclesiam eam gubernauit; eiq. Polycarpus subrogatus est; qui decem & octo annos munere suo cum laude functus, Plutarcho id reliquit: hic sexdecim annos Ecclesiæ præfuit, eamq. moriens Sedecioni concessit; quo post annos nouem defuncto, Diogenes annos quindecim eam rexit. illi Eleutherius suffectus, qui septem annos Episcopali munere obito, Felicem habuit successorem. Felix annos quinque sedem Episcopalem tenuit, eamq. ad Polycarpum Iuniorem transmisit. Qui sane omnes, propter infidelium incursiones, in eo, quod memorauimus, Apo-
D stoli Oratorio Synaxes & conuentus celebrarunt. Deinceps Athenodorus, functione Ecclesiastica susceptra, quatuor eam annis obtinuit; ecclesiamq. aliam in loco, cui nomen erat Olea, constructit, ibiq. Synaxin peregit. eam ædem postea Constantinus Magnus splendidissime auxit & ornauit. Athenodoro successit Euzoius: annis sex Episcopatum gessit: cui Laurentius succedens, annis vndecim Ecclesiæ præfuit.

XCVI. RELIQVI EPISCOPI BYZANTII.

Post hunc Alypius annis tredecim sacrum magistratum administrauit. Istius successor Pertinax vir Consularis annis nouem Episcopalem dignitatem obtinuit: qui cum locupletior esset, ecclesiam aliam ad mare, in loco quem Ficos nominabant, excitauit, eamq. Pacem nominauit, eumq. locum Christiani perpulchris & continuis ædificijs in oppidi formam redegerunt: quapropter eum etiam mœnibus eximijs magna virtutis gloria pollens Constantinus dignatus est, quod in eo scilicet Pacis esset templum. Post Pertinacẽ Olym-
E pianus annis vndecim sacrorum Antistes fuit. Rursum post hunc Marcus annis tredecim. Post Marcum Cyrillianus annis sexdecim. Post Cyrillianum Constantinus septem: hic primo sui Episcopatus anno intra Byzantium in parte Septemtrionis templum ædificauit, atque id Euphemiæ martyri, quæ tunc sacrum peregerat certamen, consecrauit: ad quod templum reliquo vitæ tempore transacto, Episcopale munus Tito reliquit: qui id supra trigintaquinque annos administratum, ad Domitium Probi Imperatoris fratrem transmisit: atque huic Probus filius successit: & Domitius Antistitis honorem vigintiquatuor, Probus duodecim annos gessit, cuius Metrophanes frater successor fuit. hic annis decem cum ingenti laude Episcopale ministerium adcohonestauit.] hucusque vterque Nicephorus de successione Episcoporum vsque ad Metrophanem. Idq. totum conati sunt illi, vt demonstrarent Byzantinam Ecclesiam Apostolicam esse: cum nemo vmquam antiquorum id dixisse reperiatur: nam re vera Byzantina Ecclesia (vt testatur Gelasius) non tantum Apo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum Apostolica sedes non erat, sed ne Metropolis quidem, sed parochia tantum Heraclienſis Eccleſiæ: tradit id Gelaſius ſcribens ad Epiſcopos Dardaniæ. Sed ipſe Nicephorus recēs auctor, nulla antiquorum teſtificatione munitus, iſta dixit de origine eius Epiſcopatus ex Andrea Apoſtolo: cū tamen his longe diuerſum teſtificatione Agapeti Papæ palam factum ſit ipſis Conſtantinopoli agentibus Epiſcopis, nimirum non ab Andrea, ſed a Petro datum eſſe primum Epiſcopum Byzantinis, vt ſuo loco primo Annaliū tomo dictum eſt, anno Domini quadrageſimoquarto. Quod vero ſpectat ad annos Metrophanis; ſediſſe eum tantummodo annos tres, quæ dicturi ſumus in eius ſucceſſore Alexandro, perſpicue declarabunt.

IESV CHRISTI ANNVS 315. SILVESTRI PAP. ANNVS 2. CONSTANTINI IMP. ANNVS 10.

I. ANno Domini trecenteſimo decimoquinto Conſtantinus atque Licinius quartū adierunt Conſulatum, quo idem Conſtantinus auſpicatus Imperij ſui annum decimum, Decennalia celebrauit, non quidem more Gentilium, ſed vt Chriſtianum decebat Imperatorem. nam Euſebius [a]: Cui (inquit) hoc pacto vitam tranſigenti, decimus ſui Imperij annus confectus eſt: in quo dies feſtos ſolemnes & publicos celebrare, preceſq. quibus gratias ageret, tamquam ſacrificia quædam ignis & nidoris expertia, Deo omnium Regi dicare cœpit.] Ijſdem quoque Decennalibus ab eodem Conſtantino creati ſunt Cæſares duo filij eius, Criſpus & Conſtantinus. Qui autem hæc ad alia tempora referunt, erroris arguuntur auctoritate Nazarij rhetoris, ea oratione Panegyrica, quam habuit in Quinquennalibus eorumdem Cæſarum, dum aperte affirmat Conſtantinum egiſſe iam in Imperio annum decimumquintum, cum ijdem Cæſares auſpicarentur annum quintum. Sed reddamus verba Nazarij, cum loquitur de Conſtantino: Quintumdecimum annum maximus Princeps ſalutaris Imperij degit. Sed auguramur iam Vicennalia, & venturi fidem ſuperiorum felicitate ſentimus. Quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudijs habent, ſed in deſtinatis decennijs iam vota properantiā & ſpes volucres conſtituerunt.] & prope finem: Quinquennijs igitur feliciter inchoatis, decennia Cæſarum nobiliſſimorum vltra poſteros noſtros extendenda, quam impenſe rogare & orare nos conueniat, ipſis bonis temporum & Reipublicæ vtilitatibus admonemur.] hæc Nazarius:

[a] Euſeb. in Vita Conſt. lib. 1. c. 41. DECENNALIA CONSTANTINI.

II. VOTORVM SOLEMNIS NVNCVPATIO. Solita erat fieri eiuſmodi pro ſalute Principis votorum nuncupatio tertia die poſt Kalendas Ianuarias [b], quando ſingulis annis vna libra auri in ſeptuagintaduobus [c] ſolidis obrizis, ipſo anni principio, offerri conſueuerat. ſed hæc temporibus Chriſtianorum Imperatorum: nam olim (vt obſeruauit Alexander [d]) collectam ſtipem ex voto nuncupato pro ſalute Principis iaciebant in lacum Curtij. Sed & alia fortaſſe ratione accidere potuit mutaſſe Conſtantinum ritum idololatriæ in huiuſmodi auri oblationem: quibus enim ritibus atque verbis vota eiuſmodi nuncupari olim ſolita eſſent, Tertullianus [e] tradit his verbis: Ecce annua votorum nuncupatio: quid videtur? prima in Principijs, ſecunda in Capitolijs.] Principia appellat domum Principis. addit: Accipe poſt loca, & verba: Hunc tibi Iuppiter bouem cornibus auro decoratum vouemus eſſe futurum.] Ne igitur eiuſmodi impietatis vota pro ſua ſalute nuncuparentur, in dictam auri penſitationem mutari iure voluit Conſtantinus.

[b] l. ſi calumietur. 5. poſt Kalendas. ff. de verb. ſign. [c] De oblat. votor. Cod. Theod. lib. 7. in fin. & C. Inſt. lib. 12. tit. 48. [d] Alex. Genial. lib. 3. c. 22. [e] Tertul. de Coron. milit. c. 12.

III. CRISPVS ET CONSTANTINVS CAESARES. Sed & quod ad tempus creationis Cæſarum ſpectat; ex ijs, quæ ex Nazario recitata ſunt tam certa atque patentia, erroris arguitur in primis Euſebij Chronicon, in quo legitur, octauo Conſtantini anno Criſpum & Conſtantinum creatos fuiſſe Cæſares. Ceterum Euſebius ipſe in Vita Conſtantini, hoc ipſo anno decimo eius Imperij Conſtantinum filium ab eo Cæſarem nuncupatum tradit: quoto enim eius Imperij anno ſingulos filios adſciuerit in Cæſares, tradit his verbis [f]: Igitur cum triginta ipſe annos in Imperio compleuiſſet, filij eius numero tres, Cæſares diuerſis creabantur temporibus. Primus, qui patris erat cognominis, decimo paterni Imperij anno honorem hunc adeptus eſt. Secundus, aui nomine appellatus Conſtantius, viceſimo fere Imperij paterni anno, quando publicus ſolemniſq. omnium hominum conuentus agebatur, renunciatus eſt. Tertius Conſtans fuit, qui ipſo nomine & appellatione præſens conſtanſq. tempus perſpicue præſeferens, trice-

[f] Euſeb. in Vita Conſt. lib. 4. c. 40.

tricesimo paterni Imperij anno ad honorem euectus eſt.] hæc Euſebius præteriens Criſpum, volens eum de induſtria ſpelire ſilentio, ne parentis facinus recoleretur aliquando, cum patris ille iuſſu necatus fuiſſet.

Corrigendus ex his etiam eſt Aurelius Victor [a], qui tempore conuentus Mediolanenſis ambos Conſtantini filios, necnon Licinianum Licinij Imperatoris filium, viginti tantum menſium infantem, creatos fuiſſe Cæſares tradit. Verum cum ille ex Conſtantia ſorore Conſtantini, quæ tunc nuptui tradita fuit Licinio, natus ſit: quomodo nondum natus, vel in vtero materno conceptus potuit Cæſar creari? Ceterum longe a Victore diſcrepat Zoſimus [b] & ipſe errore lapſus, dum Licinianum Licinij filium a patre creatum Cæſarem dicit, non cum viginti menſium eſſet infans, ſed annos viginti natum. At patentis quoque erroris arguitur ipſe Zoſimus, dum hos ab Auguſtis creatos Cæſares tradit poſt Cybalenſe certamen, quo Licinius a Conſtantino ſuperatus eſt: illud ſiquidem poſt quinquennium geſtum fuiſſe, ſuo loco probabimus. Quod vero ad eoſdem tres Cæſares ſimul creatos ſpectat: habet id ipſum Euſebij Chronicon, vbi de Criſpo hæc adduntur: Quorum Criſpum Lactantius Latinis litteris erudit, vir omnium ſuo tempore eloquentiſſimus, ſed adeo in hanc vita pauper, vt plerumque etiam neceſſarijs indiguerit, nedum delicijs.] Quando autem ipſe Diuinarum Inſtitutionum commentarios conſcripſerit, ſuo loco dicemus.

[a] Aur. Victor in Conſtantino. LICINIANVS CAESAR. [b] Zoſim. hiſt. lib. 2.

IV.

Hoc eodem anno, ijſdem Conſulibus, Conſtantinus Imp. dignā plane Chriſtiano Principe edidit ſanctionem, qua parentum inopiæ (cum illi filios, quos alere non poſſent, occiderent) cum ex fiſcali, tum ex priuata pecunia voluit eſſe conſultum, in hunc modum ad Ablauium reſcribens:

V. CONSTANTINI MVNIFICENTIA ERGA PAVPERES.

Imp. [c] Conſtantinus A. ad Ablauium. Aereis tabulis, vel ceruſſatis, aut linteis mappis ſcripta per omnes ciuitates Italiæ proponatur lex, quæ parentum manus a parricidio arceat, votumq. vertat in melius: Officiumq. tuum hæc cura perſtringat, vt ſi quis parens afferat ſobolem, quam pro paupertate educare non poſſit, nec in alimentis, nec in veſte impertienda tardetur, cum educatio naſcentis infantiæ moras ferre non poſſit. Ad quam rem & Fiſcum noſtrum & rem priuatam indiſcreta iuſſimus præbere obſequia. Dat. III. Id. Maij, Naiſſo, Conſtantino IIII. & Licinio IIII. AA. Coſſ.] Hæc cum Conſtantinus omnibus Italiam habitantibus conceſſerit, reliquis prouincijs alia ratione conſuluit: nimirum vt ſic parentibus egentibus concederetur diſtractio liberorum, vt tamen redimi ſemper poſſent: quod conſtituta ab eo ſanctio indicat, quæ eſt huiuſmodi:

[c] l. 1. de alimentis. C. Theod.

VI.

Imp. [d] Conſtantinus Auguſtus Prouincialibus. Si quis propter nimiam paupertatem egeſtatemq. victus cauſa filium filiamve ſanguinolentus vendiderit; venditione in hoc tantummodo caſu valente, emptor obtinendi eius ſeruitij habeat facultatem. Liceat autem ipſi qui vendidit, vel qui alienatus eſt, aut cuilibet alij, ad ingenuitatem eum propriam repetere; modo ſi aut pretium offerat, quod poteſt valere, aut mancipium pro eiuſmodi præſtet.] hæc Conſtantinus in reliquis prouincijs voluit obſeruari. Verum ea quæ in Italia conſiſtentibus placuit impartiri, poſtea quoque ad exteros prorogauit, nempe eos qui in Africa egentes forent: vt datum ab eo reſcriptum ad Menandrum ſignificat, de quo, ipſo quo datum eſt anno, agemus. Ingentem plane auri copiam, ad hæc præſtanda, fuiſſe ab eodem Conſtantino erogatam, omnes puto perfacile intellecturos. Ex his itidem quiſque videre poteſt, quam calumnioſe agat in Conſtantinum Zoſimus, qui religioſiſſimi ac munificentiſſimi Principis auaritiam crebro ſugillat.

[d] l. 2. c. de patribus qui filios diſtraxer.

VII.

At de eius Principis erga pauperes liberalitate Euſebius [e] editis a ſe libris egregie teſtatur his verbis: Exteris præterea, qui illum adibant, benignum & liberalem ſe præbere: miſeris etiam & abiectis, qui in foro & plateis palam mendicabant, non pecunias ſolum & res ad victum neceſſarias, ſed etiam decentem corporis veſtitum ſubminiſtrandum curare. Illis quoque qui prima ætatis tempora feliciter traduxiſſent & proſpere, poſt tamen, graui vitæ facta mutatione, in res aſperas afflictasq. incidiſſent, lautiora vberioraq. vitæ ſubſidia impartire, & beneficia magnifica, animoq. vere regio digna conferre. Quorum nonnullis agrorum donare poſſeſſiones, alios varijs dignitatis ornamentis cohoneſtare. Quos autem orbitas miſere afflictauit, eos patris curare loco: viduas mulieres omni ope deſtitutas recreare, propriaq. ac ſua prouiſione illis ſedulo proſpicere: eodem modo etiam puellas parentibus orbas, & ab eorum auxilio deſertas iam, viris ſibi notis & locupletibus matrimonij vinculo iungere: iſtaq. præſtare, eas res large & liberaliter nuptis ſuppeditando, quæ illarum

[e] Euſeb. Vit. Conſtant. lib. 1. c. 36. CONSTANTINI ERGA PAVPERES CVRA PROPENSIOR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illarum viris in nuptijs contrahendis essent necessario conferendæ. Quemadmodum Sol A
super terram oriens omnibus claros sui luminis radios affatim profundit; sic Constantinus simul cum Solis ortu in regijs ædibus apparens, & tamquam cum luminari illo cælesti pariter illucescens, omnibus qui in ipsius aspectum prodibant, eximium singularis suæ probitatis splendorem & claritatem exhibuit. Neque quisquam certe ad eum aduentauit, qui non aliquo bono potitus sit: neque eos spes bona frustrata est, qui ab eo aliquid expectarent auxilij.] hactenus Eusebius. Sed de profusa Constantini erga pauperes munificentia sæpe inferius agendum erit.

VIII. IVDAEOS COHIBET CONSTANTINVS.

Hoc quoque anno idem Constantinus, dato ad Euagrium rescripto, Iudæorum procaciam cohiberi præcepit. Etenim cum prosperis Christianorum rebus complures ex illis permoti a patrio ritu descisserent, & ad Christianam fidem capessendam sese conferrent; eorumq. contribules, id indigne ferentes, ipsos hostiliter ad necem vsque insequerentur: Con- B
stantinus his prospiciens, qua decebat iloueritate, furentes illorum animos edita huiusmodi lege compescuit:

[a] l. 1. de Iudæis Cod. Theod.

Constantinus [a] Imperator ad Euagrium. Iudæis, & maioribus eorum & Patriarchis volumus intimari: Quod si quis post hanc legem aliquem, qui eorum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, saxis, aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognouimus) ausus fuerit adtentare: mox flammis dedendus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. Si quis vero ex populo ad eorum nefariam sectam accesserit, & conciliabulis eorum se applicauerit, cum ipsis pœnas meritas sustinebit. Data XV. Kal. Nouemb. Murgillo. Constantino A. IIII. & Licinio A. IIII. Coss.]

IX. IVDAEOS REBELLANTES PVNIT CONSTANTINVS.

Vsque adeo autem Christianorum summa felicitas perculit animos Iudæorum, vt liuore tabescentes, & plane indigne ferentes se Christiano Principi esse subiectos, seditionem C
concitarint, atque ab eo defectionem parantes, rebellionem conflarint. Quomodo autem in eos animaduerterit Constantinus, S. Ioannes Chrysostomus enarrat his verbis [b]: Post hunc, *nempe Hadrianum*, sub Constantino rursum eadem aggressi sunt, rebellare aduersus Romanum Imperium scilicet. At ille amputatis illorum auriculis, ac rebellionis signo impresso corpori illorum, per omnia loca circumferebat illos, ceu fugitiua mancipia & verberones, corporibus mutilatis conspicuos illos faciens omnibus, ac eos qui per omnes regiones erant sparsi erudiens, ne in posterum eadem conarentur.] hæc Chrysostomus. Quonam autem anno hæc de Iudæorum rebellione acciderint, haud exploratum habetur. Ceterum in hunc modum a Constantino retusa eorum audacia, fastuq. compresso, iam posthac sponte ipsi eidem paruere: qui (quod religiosum Principem decet) nequaquam inimice eos vlterius prosecutus est, sed vt de reliquis sibi subditis optime meritus; quod data ab D
eo pro illis rescripta [c] declarant, quibus complura illis indulsit.

[b] Chrysost. aduer. Iud. homil. 2. tom. 5.

[c] l. 2. 3. 4. 5. de Iud. Cod. Theod.

X. ACTA SILVESTRI IN QVIBVS VERA PROBENTVR.

Ex his autem quæ hoc anno aduersus Iudæos Constantinum statuisse diximus, coniectura aliqua comprobari videtur pars Actorum illorum quæ Siluestri dicuntur, in qua hoc ipso anno, ijsdemq. Coss. narratur habita Romæ coram Constantino Imp. & Helena matre celebris disputatio illa inter Iudæos atque Siluestrum, delectis arbitris Cratone philosopho, atque Zenophilo V.C. Quibus deuictis ac penitus confutatis (vt ex ijsdem appareret) Constantinus aduersus eos, quæ sunt recensita, hoc eodem anno statuerit. Sed complura deinceps addita sunt, quæ eorumdem Actorum veritati aduersantur penitus ac contradicunt. Præstat autem hic primum ipsorum describere exordium, quod est huiusmodi ex codicibus Vaticano, S. Mariæ Maioris, atque bibliothecæ nostræ descriptum: Con-
* quater stantino quater & Licinio tertio * Coss. die Iduum Martiarum, facta est Synodus in vrbe E
Roma, in qua diuersarum prouinciarum fuere Episcopi numero septuagintaquinque, sacerdotes Iudæorum centum nouem, exceptis ijs duodecim, qui ab Isachar Pontifice altercationis gratia fuerant destinati, &c.]

XI. CONVENTVS CONVOCANDI RATIO.

Conuocandi autem Iudæos ad conuentum illum, hæc ibi causa prætexitur: Quod Helena cum esset in Oriente vna cum duobus nepotibus Constantino atque Constante Augustis, & Gentilis adhuc a Iudæis pene Iudæa effecta, & commota in Constantinum filium, quod Christianam religionem sectaretur, ad eumdem infenso animo scripserit, multaq. blasphemans in Christum, ipsum ad Iudæorum tandem amplexandam religionem inuitarit. Ad quam ille rescribens, statuit, vt vtra nam præstantior religio foret, Christianorum, an Iudæorum, in publico conuentu Romæ celebrando, disputatione inter eos habita probaretur: sicq. a Iudæorũ summo Pontifice Isachar fuisse delectos præstantissimos quosque

Iudæo-

A Iudæorum, qui contra Siluestrum ceterosq. Christianos Episcopos coram ipsorum patrona Helena & Constantino Augusto dissererent.

XII. HELENA CHRISTIANA ANTE CONSTANTINVM.

At in ijs quidem complura veritati manifeste aduersantia inesse perspicue demonstratur: nimirum quod Helena post Constantinum Christiana fuerit; cum ipsamet extiterit, quæ eumdem filium Constantinum ad pietatem a puero instituerit, vt auctor est S. Paulinus, qui hoc eodem sæculo celebris in Senatu fama claruit: ipse enim ad Seuerum scribens, hæc ait [a]: Mansit hoc sæculi prioris nefas in tempora nostris proxima Constantini, qui Princeps esse Principibus Christianis non magis sua quam matris Helenæ fide meruit.] hæc Paulinus claritudine generis doctrinaq. insignis, & sanctitate præclarus, ob idq. dignus cui magis credatur, quam Eusebio [b] asserenti, Helenam ante pietate minime imbu- [b] Euseb. in Vita Constantini lib. 3. c. 46.
B lem & Christo aduersariam adhuc Helenam his fuisse temporibus, si filia eius Constantia Licinio nupta (vt diximus) Christiana erat? vt appareat tenellam virginem e secretis maternæ domus penetralibus progredientem Christianam, nonnisi ex materna institutione id consequi potuisse.

[a] Paulin. epist. ad Seuer. 11.

XIII. HELENA QVANDO VENIT IN ORIENTEM.

Quam rursus deforme mendacium, dicere Helenam cum Constantio & Constante Augustis hoc anno fuisse in Oriente: cum ijdem (vt demonstratum nuper est) necdum Cæsares hoc anno creati essent, sed Constantius post annos decem, post viginti vero Constans Cæsarum dignitatem fuerint consecuti? Sed abhorret procul a veritate pariter quod dicitur de Isachar Iudæorum summo Pontifice; cum exploratissimum sit, a tempore excidij Hierosolymitani sub Tito desijsse penitus creari summos Pontifices, prorsumq. exoleuisse apud eos Pontificis nomen: qui autem apud eos tenebant principem locum, ab illis Pa- [c] Epiphan. hæresi 30.
C triarchæ, reliqui vero magistratus Archisynagogi, Apostoli, atque Presbyteri appellabantur. Est de his in primis locuples testis Epiphanius [c] agens aduersus Ebionitas; necnon [d] l. 2. 13. 14. de Iud. C. Theod.
eiusdem Constantini atque aliorum Principum sanctiones [d] idem testantur.

XIV. ACTA SILVESTRI CORRVPTA.

Hæc sunt quæ in ipsorum Actorum narrationis limine confutanda sese offerunt: vt manifeste appareat, Acta ipsa Siluestri (quod diximus) additamenta extrinsecus accepisse, quibus reliqua, quæ vera esse noscuntur, nonnihil in suspicionem adduci posse videantur. Quis prudens non adhuc videat in superapposita ipsis Actis præfatione commentum, dum (quisquis auctor vel interpres ille fuerit) affirmat ea se ex Græco vertisse, accepta ab Eusebio Cæsariensi illorum Actorum auctore? quod certe post Gelasij tempora irrepsisse, nemo est qui dubitet: cum Gelasius [e] ipse aperte testetur se ignorare, qui ea scripserit, auctorem, cum ait: Item Actus beati Siluestri Apostolicæ sedis Præsulis, licet eius, qui con- [e] Gelas. in Concil. Rom. in decret. de lib. authent. & apocryph.
D scripsit, nomen ignoretur, a multis tamen in vrbe Roma Catholicis legi cognouimus, & pro antiquo vsu multæ hæc imitantur Ecclesiæ.] hæc ipse. Qui igitur ausus fuit aduersus Gelasij assertionem adeo temere, præfationem illam addendo, auctoris nomen ex animi sententia fingere, certe nec veritus est mendacia alia ijsdem superaddere, ac commentitia plane veris annectere.

XV. NONNVLLA IMPROBATA.

Ceterum haud multo fideliora ijs esse probantur, quæ de eadem disputatione Siluestri a Græcis scripta sunt, nẽpe Zonara [f], Metaphraste [g], Glyca [h], Nicephoro [i], atque Cedreno [k], qui nullo pacto audiendus est, dum hæc accidisse ait anno quarto Imperij Constantini: nam eo anno nõ Siluester, sed Marcellus Romanæ Ecclesiæ præerat, cui tunc successit Eusebius. Quod rursum habent ea Acta a Metaphraste descripta, Helenã fuisse Bithynam (quod plane desideratur in Latine scriptis) ex Græcorum recentioribus prouenisse, ac falsissimum
E esse, superius est demonstratum: sicut ex eorumdem quoque officina depromi certum est, quod in ijsdem Actis legitur, sanctum Siluestrum ieiunium sabbati abrogasse, de quo satis superq. dictum primo Annalium tomo. Quid enim hoc mendacius effingi potest; cum eius diei ieiunij Romani Pontifices, maiorum traditionum custodes obseruantissimi, semper fuerint aduersus Græcos acerrimi defensores? At quam pudendum, Metaphrastem hoc profiteri ex Actis Siluestri; cum in ijsdem, quæ extant, Latine scriptis plane contrarium appareat: in eis enim legitur controuersia inter Siluestrum & Græcos de ieiunio sabbati, in qua ipse Siluester primas tulisse, & Græci eidem acquieuisse ibidem narrantur.

[f] Zonar. Annal. tom. 3.

[g] Metaphr. die 2. Ianuar.

[h] Glyc. in Annal.

[i] Nicephor. lib. 7. c. 36.

[k] Cedren. in Compend.

XVI. DE DIE DOMINICO ATQVE FERIIS.

Rursum vero quam portentosum mendacium illud est, quod in ijsdem Actis ab eodem Metaphraste descriptis asseritur, Siluestri institutũ esse, vt dies prima, Dominica diceretur? cum eiusmodi nomen constet inuentum temporibus Apostolorum, vt primo ac secundo Annalium tomo disseruimus: nomina quoque reliquorum sex dierum, vt Feriæ dicerentur,

[a] Tertull. aduerſ. Iudæos c. 1.

XVII. QVAE FIDES SILVESTRI ACTORVM.

iam olim in Eccleſia inſtitutũ, alias Tertulliani [a] auctoritate apertiſſime demonſtrauimus.

Demum vt alia prætermittamus, omnem de ijſdem Silueſtri Actis diſputationem hac ſententia claudimus: vt dicamus, ea quidem vere accidiſſe, ſed non in omnibus vera eſſe quæ hodie extant, nimirum deturpata compluribus (vt vidimus) quæ aliunde irrepſerunt, mendacijs. Quæ autem vera atque legitima erant, ſicut ante Gelaſium tantum eis antiquitas detulit, vt cum Romæ, tum in multis alijs Eccleſijs legerentur; ita poſt Gelaſium tantum abeſt vt illorum imminuta ſit fides, vt abſque dubitatione eadem pro veris certiſq. ſint habita: nam ab Hadriano Romano Pontifice ad Carolum Magnum ſcribente citata reperiuntur his verbis [b]: In ipſis enim exordijs Chriſtianorum, cum ad fidem conuerteretur Imperator Conſtantinus, mater ſua Helena Auguſta ad eum cum duodecim Scribis & Phariſæis ac magiſtris & Principibus Iudæorum in Vrbem venit Romam, & ipſa vna cum filio ſuo Conſtantino Auguſto Concilium Iudæos cum Chriſtianis facere cenſuerunt. In quo præſidens S. Papa Silueſter cum plurimis ſanctiſſimis Epiſcopis, in ampliorem ſtatum dilatantes Chriſtianorum fidem, tam per ſacram Scripturam, quam per miracula, Domino protegente, victores effecti ſunt.] hucuſque Hadrianus.

[b] Hadr. epiſt. 3. ad Carolum Magn. Imp. in qua refelluntur obiectiones contra 7. Synodum.

XVIII. IVDAEORVM CONATVS ADVERSVS CHRISTIANAM FIDEM.

Solebant Iudæi (quod ſecundo Annalium tomo dictum eſt) ob Chriſtianorum gloriam inuidia æſtuantes, iugiter illis negotium faceſſere, quæſtionibus ſæpius prouocare, contumelijs appetere, iurgijs laceſſere, in eoſdem proclamare, atque interdũ non verbis tantum, ſed & verberibus agere; quod ex Iuſtino philoſopho & martyre ſuperius diximus. Quos, par eſt credere, his temporibus videntes eamdem Chriſtianam religionem eminentiſſimo illo ſummæ gloriæ gradu repoſitam, Imperatorijs quoque ſplendoribus illuſtratã, ac præter ſpem admirabili amplitudine auctã atque mirifice propagatam, maioribus odijs exarſiſſe, & grauioribus inuidiæ ſtimulis exagitatos ſtuduiſſe cum matrem Helenam Auguſtam, tum ipſummet Conſtantinum Imperatorem, quibus valerent artibus, ac magia quoque, ſi poſſent, a ſuſcepta Chriſtiana religione penitus reuocare; egiſſeq. pro ſuis moribus (quos primo Annalium tomo ex maiorũ ſententijs ſatis expreſſimus) procacibus ſuggeſtionibus, importunis petitionibus, efficacioribus precibus, & clamoribus petulantibus, vt corã ipſis in publico audirentur conuentu aduerſus eamdem Chriſtianam religionẽ diſputantes, eoſdemq. perinde ac iuſtæ cauſæ fidentes inſiſterent, ante certamen victoriam ſibi pollicentes, pietatem veram, & ſalutem Principum, quos inclamarent a Chriſtianis eſſe deceptos, in omnibus audacter præſeferentes: quibus tandem annuerit Helena, & perſuaſus quoque Conſtantinus fuerit: cum tamen ijſdem publice auditis, publice redargutis, confutatis, ac penitus conuictis, idem Conſtantinus ad coercendam & reprimendam reliquorum Iudæorum inuincibilem petulantiam, retundendamq. implacabilem pertinaciam & furorem, quibus eos exagitarent, qui a veritate perſuaſi atque cõuicti, a ſuperſtitione Iudaica receſſiſſent, aduerſus ipſos ad Euagriũ (vt dictum eſt) ſcribens, ea hoc anno, quo eadẽ ſunt geſta, ſtatuerit Roma abſens; cum, ipſo præſente, nequaquam auſi fuerint recedentes ab eorũ ſecta (vt habent reſcripti verba) lapidibus inſectari. At de his hactenus. Ceterum quod ſpectat ad ipſa Silueſtri Acta, quænam vera ſint atque legitima, lapis Lydius demonſtrabit.

XIX. ARIANA HAERESIS INNOTESCIT.

His quoque tẽporibus manifeſte innotuit Ariana hæreſis. Arius enim, qui hactenus, velut Proteus, iam a tempore Petri martyris Epiſcopi Alexandrini ſub diuerſis latuerat formis, modo inhærens Catholicis, modo vero ſchiſmaticis, impius omnino detectus, ab Alexandro Epiſcopo Alexandrino ſæpe monitus, ſed in ſententia pertinax, ab eodem presbyterio exuitur. Propalatũ eum quidem fuiſſe a Meletio, Epiphanius auctor eſt, qui ait [c]: Meletius Alexandriæ exiſtens, & ad tempus illic degens, propriam habens communionem cum ſuis, Arium deprehendit, & ad Alexandrum detulit, quod deprehendiſſet Arium in ipſius narrationibus extra propoſitum fidei tranſgreſſum. Erat enim hic in Baucalide eccleſia, ſic appellata in Alexandria, presbyter, &c.] idem vero alibi [d] agẽs de ijs, quos Arius ipſe ſeduxerat, hæc ait: Dulcis erat in colloquio, perſuadens ſemper animas, ac blandiens: quapropter valde cito ſeptingentas virginitatem profeſſas in vnum contraxit; & fama eſt, ipſum etiam presbyteros ſeptem & diaconos duodecim abſtraxiſſe. ſed & venenum ipſius ſtatim vſque ad Epiſcopos peruenit: Secundum enim Pentapolis Epiſcopum & alios perſuaſit, vt ſimul cum ipſo abducerẽtur. Fiebant autem hæc in Eccleſia, ignorante beato Alexandro Epiſcopo, donec Meletius in Aegypto etiam ipſe Archiepiſcopus ex Thebaide, de quo iam a me dictum eſt, reuelaret.] hucuſque de progreſſu Arij Epiphanius, vſque ad tempus quo Alexandro Epiſcopo Alexandrino eius impietas tandem innotuit.

[c] Epiph. hæreſi 68.

[d] Epiph. hæreſi 69.

Quid

XX. DE TEMPORE ORTVS ARIANAE HAERESIS.

Quid autem ipſe egerit aduerſus Arium Alexander, cum hæc reſciſſet, dicemus: ſed primum de tempore, quo cœpit Ariana hæreſis innoteſcere, accuratius eſt diſſerendum. Ad hunc plane annum ſub ijſdem Coſſ. Arianam hæreſin referre videtur Oroſius [a], cum de tempore agens, quo Criſpus & Conſtantinus Cæſares creati ſunt (quod hoc anno contigiſſe diximus) mox ſubdit: His diebus Arius, &c.] Certe quidem hoc ipſo anno, antequam Licinius Imperator Conſtantino infenſus & pietatis hoſtis Chriſtianam religionem perſequi aggrederetur, iam cognitam & diffamatam fuiſſe Arianam hæreſin, ex Lactantio certum deducimus argumentum: qui (quod & ſuperius demonſtrauimus) in præfatione librorum, quos ſcripſit ad Conſtantinum, hæc loquitur ad eum iam credentem in Chriſtum, & impietatem auerſantem: Pro quo facto dabit tibi Deus felicitatem, virtutem, diuturnitatem; vt eadem iuſtitia, qua iuuenis exorſus es, gubernaculum Reipublicæ etiam ſenex teneas; tuiſq. liberis, vt ipſe a patre accepiſti, tutelam Romani nominis tradas: nam malis, qui adhuc aduerſus iuſtos in alijs terrarum partibus ſæuiunt, quanto ſerius, tanto vehementius idem omnipotens mercedem ſceleris exoluet: quia vt eſt erga pios indulgentiſſimus pater, ſic aduerſus impios rectiſſimus Iudex.] His plane & alijs locis, quæ ſuo loco inferius ponentur, Lactantius velut digito ſignat perſecutionem a Licinio in Oriente excitatam (quod contigit anno ſequenti:) quo tempore cum hæc ſcriberet, de Ariana hæreſi alibi meminit tamquam cuique nota & vbique vulgata, dum ait [b]: Cum enim Phryges, aut Nouatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitæ, aut Anthropiani, aut Ariani, ſeu quilibet alij nominantur, Chriſtiani eſſe deſierunt ij, qui, Chriſti nomine amiſſo, humana & externa vocabula induerunt.] hæc Lactantius: quæ eſt & omnium exemplarium vetus atque germana lectio, qua inter alios quoque hæreticos Ariani nominantur.

[a] Oroſ. lib. 7. c. 28.

[b] Lactant. lib. 4. c. vlt.

XXI. LACTANTII LOCVS DECVRTATVS REDINTEGRATVR.

Sed vnde, rogo, Lactantij reſtitutor (quod profitetur) Michael Thomaſius tantum ſibi arrogat (pace ipſius dixerim, familiariter enim ipſo, dum viueret, vſus ſum) vt in ſua editione verba illa, Aut Ariani] expunxerit? & cuiuſnam codicis, vel auctoris teſtimonio? Siccine veteres emendantur ſcriptores, vt ex animi ſententia, prout lubet, verba e textu ſubducantur, nec vel ſaltem in margine collocentur? At quomodo non reueritus Aldi lectionem, immo & codicum antiquitatem, quibus idem ipſe vſus eſt, & præcipue Vaticanis, quos ad locorum emendationem citare ſæpius conſueuit, in quibus omnibus ea verba ſcripta leguntur? Nouem enim ibi extant Lactantij operum exemplaria antiquitus ſcripta, eademq. typis excuſa ante annos centum; in quibus omnibus (vt dictum eſt) inter alios hæreticos a Lactantio Ariani ponuntur: idemq. reperitur in duobus exemplaribus fideliter ſcriptis, quæ in noſtra bibliotheca extant. Vel cur ſicut in ceteris locis emendandis aut elucidandis egregie præſtitit, nequaquam, quare id faceret, aliquam ſaltem vel leuem rationem attulit? Sed videlicet ſic vulneratum a ſe textum abſque ligamento reliquit, quod ſciret eum ſuæ ipſius aduerſari ſententiæ, qua in præfatione profeſſus eſt, Lactantium ſuos ſcripſiſſe libros, antequam Ariana hæreſis prodijſſet. nam ait: Quod aliqui hunc auctorem tamquam Arij ſectatorem accuſent, ferendum nullo modo eſt, cum ipſe ante Arium vixerit, & ſcripſerit.] hæc ipſe. Sed mea ſententia multo ſolertius atque verius Lactantium excuſaſſet, ſi ex eius ſcriptis dixiſſet: Quomodo Lactantius ab aliquo Arianus cenſeatur: qui cum multis alijs in locis confeſſione ſinceræ fidei Ario aduerſetur, adeo perſpicue in citato ſuperius loco Ariana ab eo taxatur hæreſis, & inter alias hæreſes annumeratur? Ceterum ipſum tempore Arij vixiſſe, atque ſcripſiſſe, tum quæ ſuperius de eo dicta ſunt, tum quæ dicentur inferius, manifeſtiſſime declarabunt. Maneat igitur integra vetus atque germana lectio illibata, antiquorum omnium atque recentiorum codicum conſenſione firmata. Sed ad rem.

XXII. ARIANA HAERESIS ANTE PERSECVTIONEM LICINII.

Rurſum quod ad tempus ſpectat obortæ Arianæ hæreſis; eo quoque redditur argumento perſpicuum, ipſam innotuiſſe ante exortam perſecutionem Licinij, quod cum ſanctus Baſileus * Epiſcopus Amaſenus, dum Nicomediæ detineretur in carcere, paulo poſt martyrium ſubiturus, adijt eum per Elpidiphorum Ioannes presbyter Nicomedienſis, qui eiuſdem Baſilei Acta conſcripſit, petens ab eo inſtrui atque certior reddi, quænam vera eſſet Catholicæ fidei aſſertio, num ſcilicet aliorum dicentium Dei Filium ſine principio a Patre genitum, an eorum qui aſſererent, vt Arius, creatum in tempore (inter vtramque partem diſſidia idem iam fuiſſe exorta teſtatur, Nicomediæ præſertim, aduerſantibus Catholicis Euſebio eius ſententiæ aſſertori atque patrono:) Baſileus, inquam, tunc martyrij can-

* al. Baſilius

rij candidatus eumdem Ioannem rectam sententiam de æquali cum Patre Filij diuinitate perdocuit; quæ omnia idem ipse Ioannes scriptis suis memoriæ commendauit. A

XXIII. ARIANA HAERESIS IAM DAMNATA.

Sed & cum Ariana hæresis inter alias olim damnatas a Lactantio recenseatur; plane intelligitur, eam Ecclesiæ iudicio iam fuisse conuictam pariter atque proscriptam: quod accidit ex Concilio Alexandriæ ab Alexandro Episcopo celebrato. Licet autem de certo anno non liqueat; tamen satis est (quod contendimus) demonstrasse, præsentem annum nequaquam prætergressam esse. At quoniam de Ario possunt plura atque diuersa tempora considerari: inde quoque euenit, vt de eius temporibus variæ sint sententiæ. Primum enim tempus perpendendum est, cum ab Alexandro de Ario iudicium factum est, quando detectum (vt diximus) & ad eumdem Alexandrum delatum, ipsum pugnaciter hæresin defendentem exuit presbyteratus ordine, atque vna cum socijs impietatis, collecto aduersus eos Concilio centum fere Episcoporum, a Catholica communione eiecit: quæ omnia hoc tempore ante Licinianam persecutionem gesta fuisse videntur. Aliud quoque tempus Arianæ hæresis attendendum est, quando sic Ario atque Arianis a Concilio excommunicatis, eorum patrocinium suscipiente Eusebio Nicomedienfi Episcopo, toti plane innotuit Orienti, & Occidenti perspicua facta est; quando, inquam, idem Alexander coactus est de eo epistolas dare ad omnes Catholicæ religionis Antistites, quibus quæ gesta essent aduersus eum, eiusq. sectatores, & quinam illi forent, significaret, deq. patrocinio ipsorum ab Eusebio Nicomedienfi suscepto certiores pariter redderet, notasq. eisdem faceret Arij hæresis execrandas positiones. Sed contigisse hæc post victum Licinium, reddita Ecclesiæ pace, suo loco dicturi sumus. B

XXIV. LAPSVS ARII OCCASIO.

Arij vero lapsus occasionem reperens Theodoretus[a] hæc ait: Per idem tempus Arius, qui in numerum presbyterorum adscriptus erat, cuiq. sacrarum litterarum interpretatio concredita, cum videret Alexandrum ad Episcopatus gubernacula designatum, inuidiæ flammam, qua incendebatur, minime reprimere, sed ea vehementius inflammatus materiam contentionis & discordiæ in dies aucupari laborauit: ac tametsi in præstabilem eximiamq. Alexandri viuendi rationem aciem acriter intendendo, nihil ad falsam criminationem contra eum confingendam potuit omnino reperire; tamen æstus inuidiæ eum quiescere non siuit. Istum igitur cum hostis veritatis diabolus nactus esset, eius conatibus Ecclesiam procellis miscere exagitareq. instituit: nam persuasit illi, vt Apostolicæ Alexandri doctrinæ aperte resisteret. Itaque vt Alexander, sacrarum litterarum disciplinæ obsecutus, Filium Patri honore parem, eamdemq. habere cum Genitore substantiam docuit; sic Arius, palam contra veritatem pugnans, eum creatum & factum affirmauit: quinetiam adiecit, tempus aliquando fuisse cum non erat: & alia nonnulla, quæ ex eius libris multo apertius intelligi possunt. Atqui ista non in ecclesia solum, verum etiam extra in circulis, in hominum congressionibus differere cœpit: per ædes quoque circumcirca grassari, vt quos posset, in istorum errorum laqueos induceret. C D

[a] Theod. lib. 3. c. 2. 3.

XXV. [b] Matth. 5.

Alexander igitur, Apostolicæ doctrinæ patronus, primum exhortatione & consilio eum a sententia deducere tentat: ceterum vbi Corybantum more insanire vidit, & impiam doctrinam palam prædicare; de dignitate sacerdotali dimouet[b], Euangelij præcepto obsecutus: Si oculus tuus dexter scandalizet te; erue eum, & proijce abs te.] hactenus Theodoretus. Porro Alexandri litteras tum ab ipso, tum etiam a Socrate recitatas, scriptas fuisse longe post Concilium celebratum, reddita iam pace Ecclesiæ, suo loco demonstrabimus. Sed quod magnum attulit detrimentum Catholicæ Ecclesiæ, illud fuit, quod vita functo Eustolio Episcopo Nicomedienfi, quem interfuisse vidimus Concilijs Ancyrano & Neocæsarienfi, in locum eius ordinatus est (fauore, vt creditur, Constantiæ Augustæ Licinij Imperatoris vxoris) Eusebius Nicomedienfis Antistes ex Berythenfi sede translatus, ambitionis insano spiritu percitus: qui totis impensis viribus obstinatissimo plane animo suscipiens Arij patrocinium, pugnauit aduersus Catholicam veritatem. E

EVSEBIVS FACTVS NICOMEDIAE EPISCOPVS.

XXVI. [c] Epiph. hæres. 69.

Constat quidem ex Epiphanij[c] sententia, Arium primum in conuentu publico ab Alexandro conuictum, fuisse ab Ecclesia expulsum, inde vero post aliquod temporis spatium sponte Alexandria recessisse, atque Eusebij Nicomedienfis auxilium imploraſſe: etenim rem ab exordio aggrediens, hæc summatim recenset: Vbi igitur Meletius significasset de Ario omnia, quomodo discessisset a veritate, & quod multos polluisset ac perdidisset, corruptis ijs a recta fide, qui ipsi credidissent: tunc Episcopus accersitum Arium interrogabat de perlatis ad se, an hæc ita se haberent. Ille vero neque hæsitauit, neque timuit, sed ab

A sed ab exordio perfricta fronte omnem malam suam opinionem euomuit, velut epistolæ illius indicant, & examinatio coram ipso tunc facta. Conuocat itaque Alexander presbyteros, & alios quosdam Episcopos præsentes; & examinationem huius facit, ac interrogationem. Vbi vero non persuasus est a veritate, expellit ipsum ex Ecclesia, & per vrbem diffamat: cum ipso autem distractæ sunt prædictæ virgines, & clerici prædicti, & alia multa turba.] Quotnam hi fuerint, superius ab eo recensiti sunt: nimirum ipsum septingentas virgines professas, atque etiam presbyteros septem, & diaconos duodecim abstraxisse: sed de numero inferius ex Alexandri litteris.

XXVII. FVGIT ARIVS ALEXANDRIA.

At quid post hæc Arius? Cum autem (inquit) versaretur Arius multo tempore in vrbe, statim moritur confessor Meletius, itemq. testis & martyr. Itaque Arius seditiones faciens, & singulos decipiens, multos perdidit. Postea vero vbi deprehensus est, & ad confutationem venit in vrbe, ac diffamatus est, ab Alexandria aufugit, & ad Palæstinam iter arripit: quo cum peruenisset, singulos Episcopos adijt cum adulatione, vt sibi multos faceret cooperatores: & suscipiunt quidem ipsum aliqui, alij vero repulerunt.] hucusque Epiphanius. Ceterum si credimus Ario de se scribenti ad Eusebium Nicomediensem Episcopum; ipsum non sponte recessisse Alexandria, sed ab Alexandro Episcopo eiectum fuisse constat. Rursum vero eum, postquam excommunicatus est, multo tempore Alexandriæ versatum; cum idem Epiphanius affirmet: ibi permansisse vsque ad redditam Ecclesiæ pacem, post debellatum Licinium, opinamur. Quamobrem de eius a ciuitate eiectione agemus inferius. B

XXVIII. COLLVTHI TEMERITAS.

His fere temporibus, quibus Arius hæresiarcha prodijt, Colluthus presbyter Alexandrinus se, cum non esset, Episcopum gerens, cœpit ordinare presbyteros, conflare sectam, docere hæresin, & suo nomine ea imbutos propagare Colluthianos hæreticos. Quod ad tempus spectat; his eum vixisse temporibus, & damnatum in pleno Concilio Alexandrino coram Osio Apostolicæ sedis legato post quatuor abhinc annos, suo loco dicetur. Erat hic presbyter præfectus vni ex ecclesijs Alexandriæ ciuitatis. Extabant complures ibi ecclesiæ, quibus singuli adscriberentur presbyteri, qui suæ paroeciæ populum congregarent atque docerent. recenset ex eis aliquot Epiphanius[a], & inter alias ecclesiam Dionysij appellatam, aliam Theonæ, item Pierij, Serapionis aliam, sed & Dizyæ, Mendidij sextam, Anniani septimam, Baucalidis octauam, Abiæ vero nonam. At in vna harum (inquit ipse) Colluthus quidem erat, in altera Carpones, in alia Sarmatas; & Arius prædictus vnam ex relatis ecclesijs tenebat. Clarum est autem, quod vnusquisque horum secundum consuetam communionem populum sibi concreditum in narrationibus docens, litem quamdam populo immittebat, & alij inclinati erant ad Arium, alij ad Colluthum, alij ad Carponem, alij ad Sarmatam. Sicut igitur quisque exponebat in propria ecclesia, alius aliud quid, & alius aliud; appellationis ac laudis ex illis gratia, alij Colluthianos se ipsos nominauerunt, alij Arianos: nam & Colluthus quædam peruerse docebat, sed non durauit eius hæresis, sed statim dispersa est.] hæc Epiphanius. C D

[a] Epiph. hæres. 69.

XXIX. [b] Apud Theod. lib. 1. c. 4. COLLVTHI AMBITIO.

Taxatur ab Alexandro Episcopo Alexandrino Colluthi ambitio, quam tamen Arius superasset, cum ait Theodoretus[b]: Arius & Achillas nuper facta coniuratione, dum Colluthi ambitionē imitari studebant, eum in eo vitiositatis genere longe superarunt: ille enim quamquam eas ipsas res, quas isti, coarguere conabatur; tamen improbi sui instituti causam saltem simulatam habuisse visus est: hi autem cum illius nundinationem, qua Christum ipsum vendidit, animaduerterent, non amplius legibus Ecclesiasticis subiecti esse sustinuerunt, &c.] Quod autem spectat ad hæresin, quam docebat; cum Philastrius[c], tum etiam Augustinus[d] tradunt, ipsum eius fuisse sententiæ, vt diceret, Deum non esse malorum creatorem. At licet Colluthus paucis annis gauisus sit hæresis suæ coalescentia (quod ipse mox damnatus atque depositus fuerit, vt suo loco demonstrabimus) tamen qui ab ipso sunt nominati Colluthiani hæretici, de calcaria (quod aiunt) in carbonariam se transferentes, Arianis se coniunxerunt, atque Meletianis, aduersus Catholicos: quod Athanasius[e] sæpe deplorat, atque alij Orthodoxi. Porro de horum studijs aduersus Athanasium dicemus inferius suo loco. E

[c] Philastr. de hæres. c. 8.
[d] Aug. ad Quodvultdeum. de hæres. c. 65.
[e] Athan. Apolog. 2.

XXX. [f] l. 2. de pœnis C. Theod.

Hoc quoque anno, ijsdemq. Coss. Constantinus Imperator (quod Christianum Principem decuit) pœnam illam aboleuit, qua miserorum hominum vultus inscriberentur, cum ad Eumelium sic rescripsit[f]: Si quis in ludum fuerit vel in metallum pro criminum deprehensorū qualitate damnatus; minime in eius facie scribatur, dum & in manibus & in

Universidad de Deusto
Biblioteca

POENA INSCRIPTIONIS SVBLATA. * Acc.

furis possit pœna damnationis vna scriptione comprehendi: quo facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis cælestis est figurata, minime maculetur. Dat. * XI. Kal. April. Cabilluno, Constantino quartum & Licinio quartum Coss.] At de eiusmodi supplicio nos alibi in Notis ad Martyrologium pluribus egimus. A

IESV CHRISTI ANNVS 316. SILVESTRI PAP. ANNVS 3. CONSTANTINI IMP. ANNVS 11.

I. SEquens annus, qui numeratur Domini trecentesimus decimussextus, Sabino atque Ruffino Coss. consignatur, qui & cum tertius sit a Consulatu tertio Constantini atque Licinij, plane ille ipse est, quo Zosimus [a] Diocletianum Imperatorem mortuum esse testatur. Sane quidem non sine diuina dispensatione ad hæc tempora Christianis felicissima fuit ipse reseruatus; vt qui Christianæ religionis funditus vastationem & radicitus extirpationem fuerat meditatus, omniq. studio id etiam operatus, non tantum id minime fuerit consecutus, sed versa rerum vice, Christianos imperare videret, templa a se disiecta restitui augustiora, cœtus frequentissimos cogi, Christi gloriam laudum præconijs vbique extolli, contra vero idolorum delubra disijci atque claudi, deorum simulacra confringi, cessare victimas, illorum festa aboleri, ac ritus Gentilitios antiquari, in diesq. magis magisq. auitã superstitionẽ pessumdari: vt plane illi accideret, quod est in Psalmis [b]: Peccator videbit, & irascetur; dentibus suis fremet, & tabescet: desiderium peccatorum peribit.] Quo enim putandum ipsum hæc omnia animi angore inspexisse, ac quantũ pariter doluisse, se sic, numine impellente, ad deponendum Imperium adactum esse, vt illud in Christianos homines transferretur? Hoc quidem omni quamlibet immenso supplicio grauius atque acerbius videri illi poterat. De quo hæc Constantinus [c] ea oratione, quam habuit ad Sanctorum cœtum: Diocletianus quoque, cum post cruentam cædem in persecutione factam, ipse contra se quodammodo propter vitium amentiæ & delirationis suffragium tulisset, se vnius abiectæ & humilis mansionis munitioni ac præsidio concredens, pœnas dedit.] hæc ipse. B C

[a] Zosim. lib. 2. DIOCLETIANI IMP. OBITVS.
[b] Psal. 111.
[c] Constant. orat. ad Sanct. cœtum c. 25.

II. Sed quas pœnas? Eusebius rem paucis complexus, hæc ait [d]: Alter & gradu honoris & designationis tempore primas Imperij partes assecutus, diuturna & aspera in primis corporis ægrotatione pedetẽtim contabescens occubuit.] eadem quoque ex eo Zonaras [e]. sed Cedrenus hæc de morbo & exitu Diocletiani fusius scribit [f]: Diocletianus, cum se Imperio abdicauisset, grauissimum in morbum incidit, cuius doloribus vehementibus totum corpus affligebatur, viscera inflammatione acerrima corrumpebantur, caroq. vniuersa, ceræ in morem, colliquebatur. Quin & luminibus miser captus atque mutilatus est. Exinde miserabiliter putredine absumptus, ex faucibus multitudinem vermium ipsa cum lingua, quæ computruerat, eiecit: atque adeo in sepulchris confectorum cadauerum fœtore nihilo melius fœtuit. Inter hæc ille spirans & gemens, mortem inuocabat, atque extremo spiritu hæc verba edidit: Væ miserabili mihi, & digno qui lugear: quam iustas meorum in Christianos impiorum conatuum pœnas pendo! Hæc sceleste illi postea temporis euenerunt.] hactenus Cedrenus: quæ ne mireris prætermissa fuisse ab Ethnicis scriptoribus, vtpote ignominiosa illis. D

QVAM INFELIX DIOCLETIANI OBITVS.
[d] Euseb. lib. 8. c. vlt.
[e] Zonar. tom. 2. Annal. in Diocle.
[f] Cedren. in Compend.

III. Aurelius [g] Victor de tempore obitus ipsius & causa hæc tradit, superius tamen alia occasione recitata: Vixit annis LXVIII. * ex queis cõmuni habitu prope nouem egit: morte consumptus est, vt satis patuit, per formidinem, voluntaria: quippe cum a Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quo minus interesse valeret, excusauisset; rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio fauisse ac Maximino fauere, suspectans necem dedecorosam, venenum dicitur hausisse.] hæc Victor; ex cuius sententia, anno sequenti a debellato Maxentio, cum Constantiæ atque Licinij celebratæ sunt nuptiæ, nempe ante triennium, Diocletianum defunctum esse, dicere opus esset. Addit Eutropius [h]: Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, vt, cũ priuatus obijsset, inter diuos tamen referretur.] eadem ferme verba apud Hieronymi Chronicon leguntur. E

[g] Aur. Vict. in Dioclet.
* LXXVIII. DIOCLETIANI AETAS.
[h] Eutrop. lib. 9. in fine.

IV. Porro vt Diocletianus more maiorum inter diuos referretur, opus id fuisse Licinij, certum est, qui hoc anno (vt dicemus) a Constãtino rebellans, Christianos persequi aggressus est.

A est. Sed qui impium stulto conatu retulit inter diuos, ipse ab Imperio cecidit, & ex humanis desijt. Hic tandem finis truculentæ belluæ, ebriæ Sanctorum sanguine. Qui enim olim (vt Eusebius [a] & Eutropius [b] tradunt) adorari se iussit vt Deum, & gemmatos calceos atque vestes, non contentus purpura, se ipsum induit, primum Imperio (vt dictum est) arreptus amentia exuit, ac tandem infelicissimum finem sortitus est. Sic, iuxta Deboræ canticum [c]: Omnes inimici tui, Domine, pereant: qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.] quod factum vidimus in Constantino.

LICINIVS CONSECRAT DIOCELES. IN DIVVM.
[a] Euseb. in Chronic.
[b] Eutrop. lib. 9. in fine.
[c] Iudic. 5.

Quod autem spectat ad Licinij aduersus Constantinum conceptum odium, atque ab eius amicitia defectionem, & bellum conflatum, iam exordiamur narrationem. Huius sane rei gestæ historiam antequam enarrare aggrediamur, quod præcipuum est, temporis gnomon ex more figendus est, quo rerum gestarum veritas clarius innotescat. Extat B Cõstantini [d] rescriptum ad Florianum Præfectum de Veteranis datum post annum sequentem Licinio quintum & Crispo Coss. quarto Idus Aprilis, vbi mentio habetur de obtenta ab eo victoria in Thracia anno superiore, quinto Nonas Iulij, qui est sequens annus Gallicano & Basso Consulibus. Sed cum, antequam dimicaretur in Thracia, constet, auctore Zosimo & alijs, pugnatum fuisse apud Cybalem in Pannonia: hac ratione iure dici posse videtur, discordias hoc anno inter vtrumque esse conflatas, eosq. tandem ad apertum bellum progressos, ac primo certamine Cybali in Pannonia conflixisse, de quo suo loco dicendum.

V. DE TEMPORE BELLI LICINIANI.
[d] l. 1. de Veteran. Cod. Theod.

Porro inferendi huius belli causa a Zosimo [e] in Constantinum concitato atque infenso eiusmodi redditur: Exorta (inquit) sunt inter eos dissidia, non quod Licinius causam præbuisset, sed quod more suo Constantinus pacta consueta parum integra fide seruasse C visus esset, ac nationes quasdam ad Imperium Licinij pertinentes auertere voluisset. Itaque prorumpentibus in apertum inimicitijs, ambo copias suas ad dimicandum cogebãt.] hæc de belli causa Zosimus, cui Aurelius Victor [f] & ipse Ethnicus scriptor fauet; dum eadem ex causa, quod Constantinus Licinium bello exagitarit, ac tandem Imperio spoliarit, post decennium Regni ipsum fuisse Latronem cognominatum tradit, cum ait: Vnde in prouerbio vulgari: Tracala decem annos præstantissimus, duodecim sequentibus Latro, decem nouissimis Pupillus ob profusiones immodicas nominatus.] At de his inferius. Sed quod spectat ad causam, illa prior atque verior intercessit, ex Licinij perfidia atque impietate progressa; quod nimirum de Christiana religione protegenda pactis non stetisset conuentis. Hæc autem quomodo se habuerint, ab Eusebio, qui hæc præsens spectauit, remq. fidelius ita prosecutus est, accipiamus.

VI. CAVSA DISCORDIAE INTER CONSTANTINVM ET LICINIVM
[e] Zosim. lib. 2.
[f] Aurel. Vict. in Constantino.

VII. Eusebius [g] igitur post Decennalia a Constantino sui Imperij celebrata, quæ anno superiore (vt demonstratum est) contigerunt, de his quæ mox sunt subsecuta, eiusmodi exD orditur historiam: Atque vt in his plurimum percepit oblectationis; sic de illis, quæ in Oriente magno cũ tumultu & perturbatione gesta esse auditione acceperat, mœroris non parum. Nam ei nunciatum est, belluam quamdam immanem & ferocem illic tum Dei Ecclesiæ, tum reliquis prouincialibus insidias tendere (quippe dæmon nefarios omnes suos neruos contendit, quo ijs, quæ erant a pio Imperatore confecta, contraria prorsus perageret) vsque eo, vti Imperium Romanum in duas partes diremptum, noctis tenebris & splendori diei omnibus persimile videretur. Nam ijs qui Orientem obtinebant, tamquam nocti caligo offundebatur: illis autem qui erant alterius partis incolæ, splendor clarissimæ diei illucescebat. Quos tam infinitis bonis diuina prouidentia suppeditatis frui, neque diaE bolus inuidia æstuans, virtutiq. infestus, æquo animo spectare tolerareq.; neque tyrannus, qui alteram Orbis partem opprimebat, omnino ferre potuit: qui quidem, cum Imperium sibi prospere succederet, & Constantini tam eximij Imperatoris sororem duxisset, relicta præclarorum hominum imitatione, perditos impiorum mores & institutum æmulari cœpit: & quorum infelicem vitæ exitum oculis aspexisset, eorum sceleratam mentem sequi maluit, quam infirma præstantioris viri amicitia acquiescere. Itaque nec legum amicitiæ, nec fœderum, nec cognationis, nec pactionum memoriam omnino animo tenens, bellum crudele & pestiferum contra patronum suum mouet. Nam sicut Constantinus, vtpote Princeps humanissimus, veræ beneuolentiæ erga ipsum ostendit indicia, maiorum cognationis, regij sanguinis antiquitus ducti consortem fieri voluit, sororem ei collocauit in matrimonium, liberam denique totius Imperij perfruendi potestatem tamquam cognato & collegæ Regni tribuit: sic ille contraria animo statuens, contra meliorem præstantio-

remq.

[g] Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 41. 42. 43. 44. 45. 46.

LICINII INCONSTANTIA.

remq. hominem machinas comparauit, alioſq. aliàs excogitauit inſidiarum modos, quo patroni ſui benefacta malefactis compenſaret. A

VIII. LICINII ANIMVS FRAVDVLENTVS.

Ac primum amicitiam callide & veteratorie ſimulãs, dolo & fraude egit omnia; & propterea quæ temere admittebat, clam fore ſperauit. Ceterum eius inſidias ex occulto ſtructas Deus famulo ſuo patefecit. Iſte igitur ſimulac fuit in primis illis conatibus manifeſto prehenſus, ad ſecundas fraudes ſe contulit; cœpitq. interdum beneuolentiam & neceſſitudinem prætexere; nonnumquam fœderibus & iureiurando fidem facere; tum quaſi derepente decreta antiquare; rurſus per legatos ſupplicare; iterum ex mendacij ſimulationibus turpi ignominiæ labe notatus, tandem bellum palam indicere; ac mentis adeo temeritate & inſolentia incitatus, de cetero ipſi Deo, quem Conſtantinum Imperatorem auguſte venerari cognouit, ſe opponere.

IX. LICINII IMPIA LEX.

Primum enim contra Dei miniſtros, eius ſubiectos Imperio, qui numquam quicquam criminis contra Imperium admiſiſſent, pedetentim tum & diſſimulanter cauſas aſtute & fallaciter confictas aucupari molitus eſt. Et cum nullum crimen ipſi ſuppeteret, nec haberet quod viris illis omnino poſſet obijcere: legem promulgauit; quæ quidem præcepit, vt neque Epiſcopi inter ſe de rebus ſuis communicarent; neque cuipiam illorum copia eſſet aliquam eccleſiam in proximo ſitam adeundi; neque conuentus, aut conſilia, aut deliberationes de rebus ad ipſorum vtilitatem ſpectantibus inſtituendi. Atque hæc tamquam anſa illi fuit ad nos proterue contumelioſeq. tractandos. Aut enim legem violando, ſupplicio obnoxios eſſe oportebat; aut legis præcepto morem gerendo, Eccleſiæ ritus & inſtituta euertere. Nam magnæ & graues deliberationes de controuerſis rebus ſuſceptæ, non aliter poſſunt, quam per rectam Conciliorum adminiſtrationem, ratione & via procedere. B C

X. LICINIVS INFESTVS CHRISTIANIS.

At re vera Dei hoſtis Licinius, quoniam Conſtantini pij Imperatoris inſtitutis contraria moliri decreuerat, eiuſmodi exequi contra nos mandauit. Nam vt hic ſacerdotes Dei, quo honor illius, quem ſancte colebant, illuſtraretur, ad pacem ſtuduit & mutuam concordiam perducere; ſic ille honeſta diſturbare machinatus, conſentientem Eccleſiæ harmoniam dirumpere diuellereq. contendit. Atque quoniam hic Deo carus famulos Dei in Palatium ſuum benigne intromiſit; ille Deo infeſtus, contraria animo complexus, pios omnes ipſius obſequentes Imperio e ſua exturbauit Regia; & viros, quos erga ſe maxime fideles habuit & beneuolos, in exilium eiecit. Eos item, qui ob res ſuas ante præclare geſtas fuiſſent amplos ab ipſo honoris & dignitatis gradus adepti, alijs obſequi, ſeruiliaq. miniſteria obire mandauit. Et primum facultates quæſtus ſui gratia omnibus ademit: deinde mortem illis minatus eſt, ſi forte aliquando ſalutare Chriſti nomen profiterentur.] De expulſis e Palatio Chriſtianis, iiſdemq. diuerſis pœnis affectis, Euſebius [a] hæc habens præ oculis iterum teſtatus eſt. Ad hæc fortaſſe alluſit Victor, & ipſe Gentilis hiſtoricus, cum in Conſtantino ſcribit, ipſum Licinium fuiſſe ſpadonum & aulicorum acerrimum domitorem: conſueuiſſe enim Ethnicos, Chriſtianos homines continentiæ profeſſores nominare ſpadones, ſuo loco dicemus. At de eodem Licinio proſequitur Euſebius, dicens: D

[a] Euſeb. lib. 10. c. 8.

XI. LICINIVS PRAESCRIBIT LEGES ECCLESIAE.

Porro animo perturbationibus agitato, & in omnem intemperantiam effuſo Licinius præditus, infinitis adulterijs & facinoribus inſigni turpitudine nobilitatis admiſſis, eximiam caſtitatis virtutem negauit in hominibus eſſe poſſe, aliorumq. naturam ex ſua vitioſa mente ſpectauit. Ac propterea legem ſecundo tulit, iubens ne viri ſimul cum mulieribus, precibus in eccleſia ad Deum fuſis, intereſſent, neve ſexus muliebris auguſtas virtutis ſcholas adiret, neu denique Epiſcopi mulieribus ſacra Dei eloquia explicarent; ſed mulieres ipſæ alias mulieres, a quibus erudirentur, ſibi deligerent.] hactenus de his Euſebius. Audet impuriſſimus homo & illiteratus Eccleſiæ leges præſcribere, & ſolitas catecheſes ab Eccleſia Dei proſcribere, eaſdem ab Epiſcopis ablegare, ac feminis tradere. Erat quippe (inquit Victor [b]) infeſtus litteris, quas per inſcitiam immodicam virus ac peſtem publicam nominabat, præcipue forenſem induſtriam.] E

[b] Victor in Conſtantino.

XII. AMMONIS DIACONI ET VIRGINVM XL. MARTYRIVM.

Porro ſicut fuit legum iniquarum iniuſtiſſimus promulgator, ita pariter ſe earumdem ſeueriſſimum cuſtodem exhibuit. Vnde accidit, vt Ammonem diaconum, & quadraginta virgines, quas ille inſtituebat, diuerſis mortis generibus affecerit; quorum omnium natalis dies Kalendis Septembris fuit perpetua memoria conſecratus, qua die hæc de eorum triumpho in Menologio ſcripta habentur: Natalis ſanctarum quadraginta mulierum martyrum virginum & monialium, & Ammonis diaconi earum magiſtri. Hæ fuerunt ex Hadrianopoli

A drianopoli Macedoniæ Chriſtum ſecutæ ſub inſtitutione eiuſdem Ammonis diaconi: tentæ vero ſunt a Balbo Præfecto Hadrianopolis, multumq. excruciatæ, vt idolis immolarent: quæ fortiter reſtiterunt: cum interea idolorum ſacerdos arreptus a dæmone, ſuſpenſus in aera, atque in terram colliſus, interijt. Virgines vero cum Ammone miſſæ ſunt Heracleam ad Licinium ibi commorantem; cuius ſententia decem ex illis viuæ combuſtæ, reliquæ vero vna cum earum magiſtro gladijs conciſæ ſunt. præſtitit hæc ſæuiſſimus Imperator.] hæc Græci die prima Septembris. Sed hallucinatus eſt plane Nicephorus, dum, quas omnes atteſtantur virgines, ipſe tradit vxores fuiſſe illorum quadraginta militum, qui Sebaſte in Armenia paſſi ſunt ſub eodem Licinio Imperatore, de quibus ſuo loco dicturi ſumus. Vnde autem eiuſmodi commentum acceperit, non apparet; quod potius ignari vulgi rumore ex paritate numeri iactatum putatur.

XIII. PAVLVS EPISCOP. QVAE PASSVS A LICINIO.

B Ad hæc etiam ſpectat, quod idem Licinius Imperator ſanctiſſimũ virum Paulum Epiſcopum Neocæſareæ Euphrateſiæ, quod minime deſtitiſſet munus ſuum explere in inſtitutione Fidelium omnium, etiam feminarum, vinciri iuſſerit, ludibrijq. cauſa eius genitalia igne comburi, atque articulorum neruos combuſtione ſuccendi; quod teſtatur Gregorius [a] presbyter, necnon Theodoretus [b]. Quod etiam ad perſecutionem Licinij ſpectat; Socrates hanc quoque ab eo legem aduerſus Chriſtianam religionem fuiſſe ſtatutam tradit, cum ait [c]: Lege etiam interdixit Epiſcopis, ne in congreſſum colloquiumq. cum Gentilibus aliquando venirent; eo videlicet conſilio, vt Chriſtiana religio inter eos nulla ex parte propagaretur.] hæc Socrates.

[a] Greg. presbyt. orat. de Patribus Niceni Concilij.
[b] Theod. lib. 1. c. 7.
[c] Socrat. lib. 1. c. 2.

XIV. LICINII INTEMPERANTIA ET SAEVITIA.

Sed antequam cetera ab Euſebio de rebus Licinij in Chriſtianos geſtis ſcripta recenſeamus: hic operæpretium iudicamus de ipſius Licinij intemperantia atque fœuitia hiſtoriam C egregie teſtatam deſcribere, qua ſimul cauſa aperitur, cur tantopere Epiſcopos feminas erudientes hiſce impijs legibus exagitarit. Scripſit eam, qui tunc viuebat, atque ea videbat, Ioannes Nicomediæ presbyter [d]; qui ipſo ſuæ narrationis exordio ſummatim complexus quæ tum Maxentio, tum Maximino Chriſtianorum perſecutoribus accidiſſent, ad res a Licinio geſtas orationem conuertens, poſt narratum eiuſdem Licinij aduentum vna cum Conſtantia Auguſta Nicomediam, & alia de pace Eccleſiæ breuiter dicta, hæc mox ſubdit de eiuſdem Imperatoris facta in deterius mutatione: Cum feliciter, quod cupiebat, ei proceſſiſſet; quæq. ſperabantur, in eius poteſtatem veniſſent: oſtendit non longe poſtea, qualemnam animum haberet, & cuiuſmodi re vera eſſet, quod videlicet per ſimulationem & ſub quadam ſimulatæ fidei ſpecie atque tegumento cum maximo illo Imperatore Conſtantino verſatus fuerat; quo tempore Conſtantini res geſtas conſiderans, animum ſuum D occultabat. Tunc igitur cũ totus ſceleſtus eſſet & nefarius, totuſq. ad diaboli voluntatem ſe accommodaſſet: ſolius & veri omniumq. creatoris Dei confeſſionem reprobauit: idq. poſt iuſiurandum illud, quod Dei amantiſſimo Imperatori Conſtantino ſæpius expoſuit, nullo vmquam tempore ſe a Chriſtianorum fide defecturum, ſed illius ſe fore propugnatorem. Quæ ſua promiſſa pro nihilo faciens, Græcorum cultui diligenter ſe ipſe totum tradidit, ardenti zelo in rebus illius execrabilibus permanens, & vbique idolis ipſis ſacrificia offerens. Qui & violenter Senatorias mulieres abripiens, in conſpectu hominum turpe ac intemperatum facinus committebat, non matribus neque filiabus parcens, quo minus intemperanter cum illis coiret. Ad hæc per omnes Gentes infinitas calamitates meditari non deſiſtebat.] hæc ibi. Eadem plane de Licinij intemperantia narrans Euſebius [e]: Quid (inquit) dicam de mulieribus in matrimonium collocatis, in quas iſte decrepitus ſenex impetum fecit? Quid virgines adoleſcentulas enumerem, in quas, quo effuſam intemperantem animi ſui libidinem expleret, contumelioſe inſultauit?] hæc Euſebius. Sed inſtitutam narrationem proſequamur. E

[d] Apud Metaph. die 26. April.
[e] Euſeb. lib. 10. c. 8.

XV. CONSTANTIA AVGVSTA IN LICINIVM COMMOVETVR.

Hæc cum Magni Conſtantini germana ſoror videret atque audiret, eaq. ferre non poſſet: litteras ad pium virum & Dei amicum Conſtantinum clam miſit, quibus ſignificabat quæ Licinius facere auſus fuerat. Ille enim ſuperſtitioſæ hominum culturæ ſtudioſus, & ipſi Deo inuiſus Licinius omnes Chriſtianos homines e domo ſua procul fugauit: quare aperte ſe Chriſti diuino patrocinio nudum ac deſtitutum oſtendit. Cum igitur ſine impedimento aliquo talia diutius ab illo fierent; vna quædam puella ex earum numero, quæ in Reginæ miniſterium ardenti ſtudio affectæ erant, e Chriſtianorum genere exorta, moribuſq. & temperantia floreſcens, cum hæc cognoſceret; & a Licinio ad ſtuprum prouocata, cum eo miſceri exhorreſceret; ſimulq. ne propter zelotypiam ac ſuſpicionem a domina ſua abigeretur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

abigeretur, arcanum illud Reginæ ipsi aperire ausa est: Hæc (inquit) Imperator constituit mihi facere. Benignus enim, qui eius cubiculi Præfectus est, cum tamquam magnum aliquod donum se mihi collaturū speraret, hoc significauit. Te igitur obtestor per Deum illum, qui cæli & terræ dominus est, quem & ipsa times, & Imperator Constantinus colit, ne sinas virginitate mea, nefario coitu vitiata, me priuari. A

XVI. PVELLAE CHRISTIANAE SPECTATA CASTITAS.

Hæc cum Regina didicisset, & puellæ ipsius æquam mentem ac propositum libenter amplexata esset: illam primum occultauit eo nomine, quod delirio correpta, moritura videretur. Postea vero opportunum tempus nacta, multum auri & argenti, regiumq. ornatum, atque omnem supellectilem, necnon pueros illi dedit, eamq. misit in Armeniæ regionem: atque illis hominibus, qui eam ducebant, præcepit, vt nullo modo, quæ fierent, alicui patefacerent, quænam scilicet, aut vnde esset illa puella, quoad Dominus ipse prouidisset. Illi vero virili veste eam ornarunt: cumq. Reginæ de puellæ custodia & benignitate in ea seruanda fidem certam dedissent, in eum locum, in quem iussi fuerant, proficiscebantur. At si qui ab illis quæsiuissent, quisnam ille esset; Tribunum quemdam esse respondebant. B

XVII. GLAPHYRAE EGREGIVM FACINVS.

Dei autem prouidentia factum est, vt illi in vrbem Amaseam venirent; erat autem vrbs illa Ponticæ prouinciæ metropolis. Glaphyra igitur (hoc enim erat puellæ nomen) cum vrbem munitissimam vidisset, eius loci specie delectata est; & pueros suos admonuit, vt, si Christianorum genus illic inuenissent, in ea vrbe permanerent. Cum vero adolescens quidam, qui ad Quintium vrbis illius cum primis illustrem virum pertinebat, audisset viros illos Christianos esse, & quærere si qui eiusdem fidei essent in vrbe illa; ad Quintium pertulit quod audierat: qui nihil moratus, eos conuenit, ac rogauit vt in domo ipsius esse vellent, &, si gratum eis esset, illic manerent; dicens se quoque Christianum esse, & eo in loco Christianum Episcopum habere virum egregium, & dignum qui cum Apostolis ipsis conferri posset.] Equidem Basileum Amaseæ Episcopum spectatum fuisse in Concilijs Neocæsarienſi & Ancyrano, superius dictum est; quem & Magnus Athanasius[a] Episcopus Alexandrinus inter celeberrimos huius sæculi sanctissimosq. Antistites enumerat. Sed prosequitur Ioannes presbyter: C

[a] Athan. orat. 1. contra Arian.

XVIII. BASILEVS EPISC. AMASEAE.

Illi eius verbis obtemperantes, & in eius domo partem quamdam capientes, apud clarissimum virum Quintium permansérunt: & Episcopum ipsum conuenere, qui Basileus appellabatur (*idem quod Basilius; sed vsu quodam accidit, vt Basileus potius, quam Basilius, nominaretur*) erat vir ille admodum eloquens, omniq. virtute & spirituali prudentia refertus. Cum vero a Glaphyra ipsa quæsitum fuisset, quænam, & vnde esset: respondit se Italam genere, & Christianam esse ex parentibus Christianis, ancillamq. Reginæ illius, quæ Constantini Augusti soror, & Licinij Regis vxor erat. Adiunxit etiam deinceps, quænam fuerat causa, vt ad eum locum veniret. Illi cum hæc audissent, præceperunt, vt neque ipsa, neque quisquam illorum qui ad eam pertinebant, cum aliquibus versaretur; ne aliquo modo vrbis Præfecto delati essent, & calamitatis alicuius causa ea res ipsis foret. Beatus vero Episcopus Basileus dixit, ad Dei gloriam illam discessionis causam pertinere. D

XIX. TEMPLVM ERIGITVR.

Illis ipsis diebus templum Ecclesiæ causa Episcopus construebat: nam vsque ad illud tempus non fuerat intra vrbem Christianis ipsis locus aliquis sanctus. Casta igitur illa virgo Glaphyra multum auri & argenti ad templi ædificationem contulit, & omnes fere suas facultates ad omnia ea suppeditabat, quæ beatus Basileus iussisset: quinetiam & ad dominam suam scripsit, vbinam esset, & apud quem manere sibi proposuisset; ac de sacro illo ædificio certiorem eam fecit, petens vt plus pecuniæ ad se mitteret, qua templum sanctum Christianis compleri posset. Id libentissime fecit Magni Constantini soror, quæ & plurimas pecunias & multa dona ad eam misit: scripsit etiam & litteras ad Episcopum, quibus puellam ei commendabat. E

XX. GLAPHYRAE OBITVS.

Temporis interuallo, iniquioris dæmonis arte factum aiunt, vt Glaphyræ litteras Benignus ille, de quo diximus, inuenerit. quibus lectis, cum audisset puellam viuere, & apud quemdam virum Amaseæ esse, Regi Licinio hoc patefecit. Qui cum mirum in modum furore accensus fuisset, illa ipsa hora ad prouinciæ Præsidem edictum misit, quo iubebat Basileum Episcopum & Glaphyram ferreis vinculis ligatos ad se mitti. Prius igitur quam Regis litteræ ad Præsidem venissent, Dei prouidentia factum est, vt Glaphyra ipsa ex humanis rebus discederet.] Huius natalem diem, qui contigit Idibus Ianuarij, insignis eius pietatis & castitatis ergo, perpetua memoria placuit adscribi in tabulis Ecclesiasticis, in quibus

quibus anniuersaria commemoratione celebris hactenus perseuerat. Sed quid post hæc Basileo contigerit, rem gestam idem auctor sic describit: A

XXI. BASILEI EPISCOPI CERTAMEN.

Corruptor autem ille & inhumanus Præses, cum Regis edictum accepisset, sanctissimum Episcopum Basileum comprehendit, & ferreis vinculis astrictum ad Regem misit: de Glaphyra autem scripsit, quod mortua esset. Consequebantur beatum Episcopum Basileum duo clerici diaconi, quorum alter Parthenius, alter Theotimus vocabatur: omnes autem in via ipsa ab impijs militibus & carnificibus vexati sunt. Cum vero Nicomediam regiam vrbem venissent, Dei seruus Basileus in carcerem coniectus est; Parthenius vero & Theotimus apud Elpidiphorum quemdam Christianum hominem atque hospitalem, qui carceri proximus habitabat, benigne & multa cum misericordia hospitio accepti sunt. Fidelissimus igitur Elpidiphorus, cum omnia de viro illo cognouisset, & carceris custodi nota esset, auro ab eo impetrauit, vt sine impedimento aliquo & ipse, & diaconi, & quoscumque voluisset, ad magnum Dei Pontificem introirent, & vna cum illo diuinas preces atque psalmos noctibus præsertim canere possent. B

XXII.

Instante igitur die, quo ante tyrannum Basileus ipse sistendus erat, mediæ noctis tempore, carceris custode accersito, diaconos suos & admirabilem Elpidiphorum quæsiuit. Custos igitur ipse celerrime eos omnes ad Basileum duxit. Ille vero psalmos, vt consueuerat, etiam tunc canebat, exorsus ab illa psalmorum decade[a]: Memento, Domine, Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Deinde cum in psalmis dicendis vlterius progressus esset: tertio versum hunc, extensis in cælum manibus, & lacrymas fundens, dixit[b]: Si habitauero in extremis maris, manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, Domine. Diaconi autem illi cum Basileum in precibus tamquam perplexum vidissent; lapsum ipsum fuisse suspicati sunt. Ipse vero sciebat quid diceret, vt earum rerum finis ostendit, quæ de illo conclusæ sunt. Deinde cum hymnos & preces expleuisset, die ipso iam lucescente diaconos affatus: Tentationes (inquit) adsunt, fratres, a diabolo quidem ipso commotæ, sed ab hominibus in nos illatæ. Ne segnes sitis; neque ob eas ærumnas, quæ futuræ sunt, animo concidatis; sed sustinete, stabiles manentes in fide; neque vos dimoueri patiamini, vt probati & non confusi in aduentu Domini sitis, vigilanter ac firmiter animæ oculos ad eum intentos habentes, qui potest nos seruare a morte, & luctum vertere in gaudium, angustias ipsas in iucunditatem, lacrymas in risum, labores in requiem. Omnes vitæ huius voluptates & sensuum illecebras abiectissima quæque esse, propter Filium Dei Iesum Christum existimate, vt eius heredes vna cum omnibus sanctis viris efficiamini, eius regni delicijs fruentes. Scitote enim, filij mei, hac nocte Dominum meum mihi vere apparuisse, & qualis dissolutionis meæ & in illū migrationis futurus sit finis, quæcumque denique magna & præclara in seruum suum faciet, mihi declarasse. Vos igitur tranquillo animo estote; & reuertentes, fratres ipsos in Christo confirmate. Eutychium vero Callistrati filium Episcopum vobis assumetis: id enim mihi Dominus reuelauit: qui sua gratia & benignitate motus, faciet vt vile hoc corpus meum vobis reddatur.] Factum vero esse postea ab eis, vt præceperat Basileus, de ordinatione Eutychij, ex eo perspicuum redditur, quod eiusdem nominis Episcopus Amasenus interfuisse reperitur Magno Nicæno Concilio, cui & subscriptus inhæret. Sed rursum Ioannes: C D

[a] Psal. 131. [b] Psal. 138.

EXHORTATIO BASILEI.

XXIII. TENTATVR BASILEVS.

Cum eius clerici amaros fletus emitterent; ille consuetam suam doctrinam adhibens, ipsos admonuit, & hortatus est vt reuerti vellent, manibus Elpidiphori eos commendans, cui & hoc dixit: Tu frater a Deo electus es, vt charitatis mercedem recipias: vna igitur cum illis ærumnas patere; neque ipsos dimittas, quocumque loco Dominus ad eorum ministerium te inuitauerit. Cum primum vero eos Basileus dimisisset, Rex ipse iussit illum ad se duci: ac primum Glaphyræ puellæ crimen obijciebat, quod eam acceperat, neque quicquam de ea re significauerat. Ille ad hæc omnia iustam defensionem opposuit. At Rex iussit ab sui conspectu Episcopum amoueri. Cui & per vrbis Tribunum significans: Condonabo (inquit) tibi erratum hoc, & insuper honores maximos adijciam, si mihi obtemperaueris, & deis meis sacrificia obtuleris; quinetiam & eorum sacerdotum, qui hic sunt, Pontificem te constituam. E

XXIV. BASILEI CONSTANTIA.

Beatus vero ille Dei minister Basileus Tribuno respondit: Hæc dices Regi: Licet totum regnum tuum mihi dare volueris, numquam tantum mihi dabis, quantum auferre vis, cum a Deo viuente me separare studeas, & dæmonibus animarum corruptoribus adiungere, atque ab infinita, sempiterna, immortaliq. gloria abalienare, & ad caducos honores impellere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

impellere, quorum honestas turpitudo est, & splendor abusio quædam inutilis. Sed si vis A
me bonum cõsiliarium audire, tu mihi obtemperes, & redeas illuc, vnde discessisti: quemq.
reprobatum contempsisti, ad eum te supplicem abijcias. Bonus enim Deus noster, nec quis-
quam alius est præter ipsum iustus, sanctus, & saluator. Pœnitentiam igitur agas, & a va-
nis istis rebus discedas: ne propter insipientiam tuam mala & calamitates in te veniant, il-
latæ ab illo ipso iusto Iudice, quem tu negans dixisti Deum non esse.] hæc Basileus ad Lici-
nium, quod ille in gratiam Constantini speciem quamdam præsetulisset Christianitatis,
quam ab eo rebellans exuerat.

XXV. BASILEI MARTYRIVM.

Verum cum hæc Licinio a Tribuno relata essent; ille adhuc iterum cum eo experiri iu-
bet, mandans, nisi acquiesceret, truncari capite. Perstante vero S. Basileo in sententia, ver-
beribus leuiter tamen inflictis, ad littus maris eum capite plecti mandat. Tum ille preci-
bus ad Deum fusis, salutatisq. suis osculo sancto, iugulum præbens, feliciter martyrium B
consummauit. Eius vero corpus in mare deijcitur iussu Imperatoris. Hoc enim modo
(inquit auctor) quamplurimos ex ijs qui Christi fidem colebant, illos præsertim qui gregi-
bus Dei præsidebant, obtruncatos piscibus escam proiecerant.] Porro autem idem auctor,
qui hæc oculis lacrymas fundentibus spectabat, pluribus prosecutus est, quæ nos, memo-
res instituti, breuitate contraximus; idemq. elegantem post hæc subnectit historiam de
corporis sectiq. capitis apud Synopen inuentione. Contigit vero martyrium Basilei (vt
idem auctor testatur) vigesimaoctaua die Martij, inuentio autem atque sepultura vigesi-
masexta mensis Aprilis. Adstipulatur his a Ioanne narratis Eusebius iterum, tum in histo-
ria [a], tum in Vita Constantini, cum Licinij infensum animum in Ecclesiam Amasenam in
Ponto declarat: vt respectu eorum, quæ ipse Eusebius a sæuiente in eamdem Licinio ad-
missa dicit, Ioannis presbyteri historia parcior videatur: tantum abest, vt ipse quippiam C
veritati superaddiderit.

[a] Euseb. lib. 10. c. 9. & Vit. Constantini lib. 2. c. 1. in fin.

XXVI. CHRONICON EVSEBII DEPRAVATVM.

Apud eumdem quoque Eusebium in Chronico, hoc anno Constantini vndecimo poni-
tur expulsio Christianorum e Palatio, sequenti vero martyrium Basilei Episcopi Amaseni:
licet in eodem Chronico multa ad finem habeantur inuersa, atque in notis numeri depra-
uata, nec cum annis Christi consentientia. Verum dum idem auctor testatur, Constanti-
num Constantiæ sororis litteris permotum, cum de nece sanctissimi Episcopi, deq. alijs
per Licinium patratis sceleribus certior redderetur, aduersus Licinium expeditionem pa-
rasse: necem Basilei hoc potius anno accidisse, quam sequenti, affirmari posse videtur, quo
constat ex his quæ dicturi sumus, primam victoriam de Licinio ipsum obtinuisse, ac pro-
inde hoc anno apertis inimicitijs alterum in alterum bello rem agere decreuisse, & non
obiter quemquam ipsorum permotum esse, sed, quod in difficillimo prœlio accidere solet, D
eorum quemlibet in sequentem annum copias comparasse.

XXVII. PACHOMIVS TYRO ADSCRIBITVR MILITIAE.

Hic ille plane annus esse videtur, quo, dum ad sequens prœlium Licinius vbique dele-
ctum haberi iuberet, & tyrones describi, in Aegypto inter alios magnus ille Pachomius,
tunc adhuc Ethnicus, militiæ adscriptus est. Quid autem tunc illi acciderit, vt Christia-
næ fidei studiosus fieret atque sectator, Acta eius germana quidem, nec leui saltem menda-
cio vsquam aspersa, his verbis declarant [b] (iucundum plane erit ex Licinij impijs facino-
ribus ad gratiora hæc subinde diuertere:) Cum autem post persecutiones Magnus impe-
raret Constantinus, & aduersus tyrannum bellum gereret: iussi sunt in aliquibus prouin-
cijs plurimi iuuenes referri in numerum tyronum; inter quos fuit etiam ipse Pachomius:
qui, vt ipse affirmauit, agebat annum vigesimum. Omnibus ergo vno animo nauigan-
tibus cum ijs, qui ipsos assumpserant, militibus, appulerunt in quoddam oppidum The- E
barum. Vespere autem, cum ciues vidissent eos in satis tuta esse custodia, & de eis au-
diuissent viri Christiani & misericordes: attulerunt eis omnia quæ erant ad vsum necessa-
ria, & valde eis magnum præbuere solatium, cum essent in maxima afflictione.

[b] Apud Metaph. die 14. May.

XXVIII.

Ego vero cum vidissem (inquit Pachomius) quod ab eis factum fuerat, & hoc valde es-
sem miratus: didici ab eis qui vna mecum erant, Christianos erga omnes quidem, præci-
pue autem erga hospites esse benignos & misericordes. Rogante autem me (inquit) quid-
nam esset appellatio Christianorum; dicebant: Sunt homines pij, & Deum colentes, cre-
dentes in nomen vnigeniti Filij Dei sui Iesu Christi: & omnibus benefacientes, sperant ab
eo mercedem remunerationis. Ipsis autem hæc ei dicentibus, mente illuminatus, & fidem
Christianorum admiratus, & metu Dei corde inflammatus, & spiritu exultans, cum parum
secessisset, & apud se fuisset; manus suas in cælum extendit, & dixit: Domine Deus, qui
fecisti

A fecisti cælum & terram, si respiciens respexeris humilitatem meam, & mihi tuæ diuinita-
tis dederis cognitionem, & me liberaueris ex hac afflictione; tibi seruiam omnes dies vi- PACHOMIVS FIT CHRISTIANVS.
tæ meæ, & conuenienter tuis præceptis vitam instituam. Cum ergo esset precatus, & sic
Deo pollicitus, vno die postea egressus e custodia cum ijs qui cum ipso erant, & nauem
ingressus, nauigauit ex illo oppido. Interea autem dum in aliena regione versaretur, si
quando eum carnis voluptates, aut rerum aliquarum mundanarum vexarent cupiditates,
valde auersabatur, precum memor, per quas mente illuminatus Christum fuit professus,
& eius qui in ipsum extitit diuinæ gratiæ aduentus.] Militauit Pachomius in exercitu Li-
cinij Imperatoris, quousque ille per Constantinum penitus debellatus est, quando (vt suo
loco dicemus) dedit in Ecclesia Christo nomen nouæ militiæ miles, ac sacro baptismate
initiatus monachum profiteri cœpit: cuius quales in Christiana religione futuri essent
B progressus, illud præcessit indicium, magnarum rerum prænuncium, cũ videlicet dæmones
eius adhuc pueri sub cura parentum agentis præsentiã exhorruerunt, nec ausi sunt in con-
suetum templum accedere, quo puer cũ parentibus aduenisset. Sed hæc in Actis pluribus.

XXIX. THEBANE CHRISTIANI.

Atqui haud otiosum erit, ex quo ad hæc diuertimus, locum perscrutari, in quo Pacho-
mius, Christianorum ibi agentium admiratus collatam in Gentiles etiam homines chari-
tatem pariter ac pietatem, Christianæ religionis concepit affectum, qui velut semen dili-
genter excultum in ingentem arborem excreuit. Thebarum ciuitatem vnam illam fuisse
cum scribat auctor; in mentem reuoco, eamq. ciuitatem existimo, quæ Oxirinchus dicta,
diuersis sanctorum virorum ac mulierum pro status cuiusque diuersitate classibus abunda-
bat, quæq. erat sanctissimorum virorum asylum, & collectio ciuium beatorum; quorum
præclarissimæ virtutes cum in omnibus actionibus elucerent, in susciplendis tamen ho-
C spitibus, Solis instar radiorum, adeo effulgebant, vt (quod dictum est) etiam Gentiles
homines in maximam sui admirationem adducerent, & ad capessendam Christianam fi-
dem eorum animos prouocarent. Sed quid Euagrius [a], qui ea præsens spectauit, de ipsa
ciuitate scripserit, audiamus:

[a] Euagr. in Vit. SS. Patrum, c. 5.

XXX. OXIRINCHVS CIVITAS AD PERFECTAM CHRISTIANITATEM EXCVLTA.

Venimus autem (inquit) ad ciuitatem quamdam Thebaidis, nomine Oxirinchum, in
qua tanta religionis deprehendimus bona, vt ea nemo digne sufficiat enarrare. Repletam
namque monachis intrinsecus vidimus, & extrinsecus omni ex parte circumdatam: &
ædes publicæ, si quæ in ea fuere, & templa superstitionis antiquæ, habitationes nunc erant
monachorum; & per totam ciuitatem multo plura monasteria quam domus videbantur.
Sunt autem in ipsa vrbe, quia est ampla valde & populosa, duodecim ecclesiæ, in quibus
publicus agitur populi conuentus, exceptis monasterijs, in quibus per singula loca oratio-
D num domus sunt, quæ certis temporibus ad orationem frequentantur. Sed nec portæ ipsæ,
nec turres ciuitatis, aut vllus omnino angulus eius monachorum habitationibus vacat:
quippe per omnem partem ciuitatis die ac nocte hymnos ac laudes Deo referentes, vrbem
totam quasi vnam Dei ecclesiam faciunt. Nullus ibi inuenitur hæreticus, aut Paganus,
sed omnes ciues Christiani, & etiam omnes Catholici: vt nihil omnino differat, si Episco-
pus in platea orationem, aut in ecclesia faciat. Ipsi quoque magistratus aut principales
ciuitatis & reliqui ciues studiose per singulas partes statuunt eos qui obseruant, vt sicubi
apparuerit peregrinus, aut pauper, certatim ad eum currant; & qui præoccupauerit, ab-
ducit, vt quæ sunt necessaria, consequantur. De his autem quæ erga nos ab his populis
gesta sunt, videntibus transire nos per ciuitatem suam, & velut Angelis occurrentibus, at-
que honorem deferentibus, quomodo enarrem? aut de ipsis monachis & virginibus, quo-
E rum innumeræ multitudines (vt supra diximus) in illa vrbe habentur? Requirentes enim a
sancto Episcopo loci illius, viginti millia virginum, & decem millia monachorum ibi ha-
beri comperimus; quorum omnium affectum erga nos, & honorem quem exhibebant,
vobis exponere nec sermo sufficit, nec verecundia permittit, quomodo pallia nostra scin-
derentur, vnoquoque nos sibi rapiente, & ad se adducere cupiente. Vidimus ibi pluri-
mos sanctorum Patrum diuersas Dei gratias habentes, alios in verbo Dei, alios in abstinen-
tia, in signis & virtutibus ministrantes.] hactenus de his Euagrius, quorum causa Pacho-
mium Christianam religionem animo concepisse diximus.

XXXI. LICINIANA PERSECVTIO QVALIS.

Redeamus iam ad Licinij res gestas, cuius in Constantinum expeditionis hoc anno pa-
ratæ occasione, ad hæc de Pachomio, & loco quo ipse tunc miles a Christianis tam libera-
liter exceptus est, paululum digressi sumus. Non solum autem in S. Basileum Amasæ in
Ponto Episcopum, sed & in alios eiusdem Ecclesiæ Christianos, aliosq. diuersarum Ec-

clesiarum Episcopos, eius furor grassatus est; ita tamen, vt hæc persecutio non furenti impetu primum eruperit, sed sensim serpserit, magno tamen Ecclesiæ detrimento: quod Eusebius his propemodum verbis significat[a]: Iste, quem diximus, Licinius in eumdem cum illis gurgitem, qui cum Deo bellum gessissent, præceps deiectus est: & quorum internecciones impietatis causa ipsis illatas oculis aspexisset, eorum exemplum ad suam perniciem consectatus, persecutionem contra Christianos, tamquam quoddam ignis incendium iampridem extinctum, de integro suscitauit, grauiore flamma ab ipso, quam a superioribus tyrannis accensa. Atque velut bellua quædam immanis, aut serpens tortuosus in se conuolutus, furorem & minas, quasi cum Deo bellaturus, anhelans, nondum aperte quidem (Constantinum enim admodum extimescebat) contra Dei ecclesias ipsius Imperio subiectas dimicare ausus est: sed clam apud se maleuolentiæ occultans venenum, clandestinas insidias separatim contra Episcopos comparauit. Nam per veteratorias molitiones magistratuum, qui prouincijs præfuerunt, spectatissimos quosque inter ipsos e medio tollendos curauit. Quin cædis modus in eos institutus peregrinus quidam erat: cuiusmodi non aliquando cognitum fuisse arbitror.

[a] *Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. 1. & hist. lib. 10. c. 9.*

XXXII. ECCLESIAE PROSTRATAE.

Quæ enim fuere ab ipso in Amasea Ponti patrata, extra omnem crudelitatis modū longe euagata sunt. In quo loco nonnullæ ecclesiæ, quæ fuissent etiam ante euersæ, iam secundo e sublimi ad solum vsque sunt prostratæ.] hæc Eusebius, plane alludens (vt dictum est) ad ecclesiam Amaseæ ex pecunijs Glaphyræ a Constantia Augusta illi collatis excitatam, & per Licinium furore percitum solo tenus dirutam. Idem quoque auctor de eodem Licinio tradit[b], perbella quadam elusione vetuisse conuentus intra ciuitates agi, sed extra mœnia eos iussisse conuenire, cum ait: Aliud quiddam ad ecclesiarum euersionem machinatus est: asseuerans, populi conuentus, qui de more agebantur, extra portas in amœna planicie fieri oportere: nam aerem, qui extra portas est, permultum ei qui est templorum in ciuitate sitorum ad congressus faciendos præstare.] Sed quid de ecclesijs fecerit, hæc post multa subdit[c]: Aliæ autem ecclesiæ a prouinciarum Præfectis occlusæ; ne quis eorum, qui eas frequentare consueuerant, eo ad conuentus agendos accederet, neve cultus Deo debitos impertiret. Nam qui ista mandauerat, non existimauit preces illic pro se fieri, vtpote quem mala conscientia in opinionem induxisset; sed pro Constantini salute nos omnia pietatis officia exequi, & Deum assidue pro eo orationibus placare, pro certo persuasum habuit. Illius autem assentatores, & qui ei blandiri egregie in animum induxerant, illustrissimos Ecclesiarum Præsides (eidem se impio tyranno rem gratissimam facturos arbitrati sunt) capitis supplicio mulctarunt. Itaque qui insontes erant, perinde atque ij qui cæde & sanguine manus suas inquinassent, sine causa ad locum supplicij abducti sunt, & graui pœna affecti.

[b] *Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 46.*

[c] *Euseb. ibid. lib. 2. c. 2.*

XXXIII. SAEVIT PERSECVTIO LICINIANA.

Iam vero quidam nouum genus mortis subierunt, corpore in multas particulas ense minutatim dissecto: ac post istud crudele supplicium, & omni scelere in tragœdijs audito magis horrendum, in profundos maris gurgites piscibus vorandi proiecti sunt. Pij viri post hæc, sicut paulo ante acciderat, aufugere; famuli Dei in agros rursum & solitudines se abdere cœperunt. Vbi ista hoc modo tyranno succedebant ex sententia, de cetero contra omnes persecutionem excitare, in animum inducit. In qua re certe fuisset voti compos, & nihil fuisset ei impedimento, quo minus in opere instituto processisset; nisi Deus suorum seruorum propugnator, vti quod futurum erat peruerteret, famulum suum Constantinum, tamquam lumen illustre in tenebris & nocte obscurissima incensum, ea in loca, in quibus versabatur tyrannus, quasi manu duxisset.] sed hæc postea. Quinam autem extiterint eiusdem Licinij conatus reliqui, idem Eusebius narrat: atque in primis quomodo fuerit in Christianos milites exacerbatus, hæc tradit[d]:

[d] *Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 47. & lib. 10. hist. c. 8.*

XXXIV. QVID LICINIVS IN MILITES CHRISTIANOS.

Verum vbi ne in hoc quidem instituto habebat qui ei morem gererent; de cetero, nudo capite (vt dicitur) milites qui erant in ciuitate, si dæmonibus neutiquam hostias immolare in animum inducerent, iussit de dignitatis gradibus, quibus fruebantur, penitus deijci. Proinde vti cohortes piorum hominum vbique gentium honoribus erant spoliatæ; sic tyrannus, qui has leges sanciuerat, sua ipsius opera sanctorum virorū precibus omnino orbatus.] Fuit enim hoc eius in re agenda consilium, vt exercitū Christianis militibus expurgaret; ratus nimirum, omnes qui Christiani essent, ex animo studere Constantino, sibi autem fore aduersos: sicq. accidit, vt, magno robore sui exercitus in hunc modum sublato, essent eius vires magnopere eneruatæ ac plane collapsæ. Eadem quoque ratione in reliquos,

liquos, quos sciret Constantino esse animi affectione coniunctos, animaduertit; quod idem quoque Eusebius testatur his verbis[a]: Ad extremum namque furor eius cœpit in Ecclesias insultare, grassariq. in Episcopos, quos sibi maxime aduersari animaduerteret; quinetiam quos cum pietati deditos, tum Imperatori magno ac religioso caros existimaret, eos inimicorum loco habere. Quocirca a sanitate & mente penitus deturbatus, animi impetum in nos incitauit.] Constat præterea complures alios Christianos militia nobiles ignominiæ causa ad opus publicum esse damnatos, alios insuper ad textrinam, aliaq. opera gynæcea adscriptos fuisse. Id quidem testatur[b] ipsemet Constantinus Imperator in edicto, quod primum post expugnatum Licinium pro Christianis edidit: recitabimus ipsum suo loco.

[a] *Euseb. ibid. lib. 1. c. 49.*

[b] *Apud Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. 25.*

XXXV. AVXENTII CERTAMEN.

Inter alios nobiles cum Castrensis tum Palatinæ militiæ viros, qui Christianæ religionis causa a Licinio e Palatio eiecti sunt, fuit Auxentius Notarius, postea factus ob insigne virtutis meritum Episcopus Mopsuestenus, de cuius nobili confessione Suidas hæc narrat[c]: Auxentius Mopsuestiæ Episcopus, ex ijs qui Confessores nominantur, homo illustris in exercitu Licinij Imperatoris, & e Scribarum numero, quos Notarios Romani vocant. Confessionis genus huiusmodi fuit. Erat in quadam Palatij aula fons aquæ, & in eo Bacchi statua, & vitis ampla totum complexa locum atque inumbrans. Quo cum Licinius causa delectationis venisset, Auxentio & alijs multis e comitatu sequentibus, vitem intuens, vuam magnam & maturam e palmitibus dependentem vidit, eamq. Auxentium resecare iussit. At ille statim semori appenso pugione stricto, resecuit, nihil suspicans. Licinius autem, Ponito, inquit, vuam ad Bacchi pedes. At ille: Absit, Imperator; Christianus enim sum. Tum ille: Igitur, apage te, relicta militia; alterutrum enim facias necesse est. At hic nihil cunctatus, & zonam soluit, & statim alacer Palatio excessit. Ephori autem aliquanto post eum Mopsuestiæ Episcopum crearunt. Frater eius iunior Theodorus fuit, Athenis eruditus, cui & ipsi tandem Tarsensis Ecclesiæ Episcopatus contigit.] hucusque Suidas. Inter alios quoque milites Christianos ac nobiles confessores, Arsacij virtus effulsit[d]. erat hic genere Persa, qui & ipse pariter contempta militia, insignis confessor factus, monasticam vitam exercuit, & virtute miraculorum enituit sub Constantio; de quo opportuniore loco plura dicturi sumus.

[c] *Suidas in verbo Auxentius.*

ARSACIVS CONFESSOR.

[d] *Sozom. lib. 4. c. 15.*

XXXVI.

Sed & Theodorus in Cypro Episcopus eodem tempore multa passus, ac carceri mancipatus, cum Licinium vicisset Constantinus, ab eodem iussus est solui; qui egregia morum sanctitudine diem claudens extremum, anniuersaria memoria a Græcis[e] hactenus celebratur. Tunc & fama celeberrimus[f] S. Nicolaus Myræ in Lycia Episcopus similiter pro Christi nomine est in carcerem coniectus; sed reddita per Constantinum Ecclesiæ pace, soluitur: hac enim vltima persecutione eum vinctum fuisse, ex eo constat, quod per Constantinum, cum toto dominaretur Orienti, liberatus est, nec ab alio, vel alio tempore: nam si sub Diocletiano, Galerio, vel Maximino coniectus fuisset in vincula, iam antea Maximini edictis iterum promulgatis, liber Ecclesiæ Myrensi redditus esset, nec opus fuisset liberari per Constantinum. illo enim pacis interstitio, quod concessum est edicto Maximini, vel post obitum eius, peregrinationem ipsius Hierosolymam ad inuisenda loca sancta contigisse putamus, ac postea mirificam eius Dei iussu factā in Episcopatum Myrensem electionem: quæ omnia, atque admiranda illius vitæ cunabula, auctosq. cum ætate eiusdem sanctissimos mores, res præclare gestas, egregiaq. miracula edita, ceteraq. eius Acta cum a Græcis tum a Latinis scripta atque omnibus peruulgata testantur; vt non sit opus hic singula recensere, sed pro temporum ratione pauca dumtaxat attingere. Nunc ad initum semel de Licinij persecutione sermonem orationem reuocemus.

[e] *Menolog. 12. Maij.*

[f] *Metaph. die 6. Decemb.*

S. NICOLAVS EPISCOPVS CONFESSOR.

XXXVII.

Licet autem iræ Licinij in Christianos conceptæ aliquandiu ob Constantini metum ab eo primum fuerint studiose compressæ, ac postea patefactæ, lento gradu progredi visæ sint: tamen quod ex impie gestis addantur vires ad grauiora facinora perpetranda; velut ignis, cum e tenui fumo crescit in flammā, & sæuo incendio in immensum auctus cuncta circumcirca depascit; acerbius Christianos exagitat, omnia adhibens in eos genera tormentorum, Præsidibus vtens, quorum crudelitas multis exemplis sub præteritis tyrannis persecutoribus notior omnibus facta esset: deliguntur denuo ad prouinciarum præfecturas, qui in magistratu tales erant, stabiliunturq. Busirides, atque Phalarides, Lysiæ, & Agricolai.

DELECTI PRAEFECTI SAEVISSIMI.

XXXVIII.

De hac enim persecutione sub Licinio restituta agens S. Basilius hæc ait[g]: Vbi vero iniquum præconium edictumq. omnibus denunciauit, ne quis Christum profiteretur, propo-

[g] *Basil. orat. in 40. martyres.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

SAEVIT ACRIVS PERSECVTIO.

sitaq. omnia pœnarum genera confitentibus: multa quoque a Iudicibus iniustis ira & feritas prodit; multæ tendebantur vbique insidiæ, doli, delationes: ignis insuper paratus, ensis in promptu, crux affixa, botrus (*nempe culleus*) rota, flagella. In tanta igitur Fidelium turbatione nonnulli fugiebant, aliqui succumbebant, alij fluctuabant, quidam ante certamen solis minis absterrebantur: alij vbi coram videbant intentatos cruciatus, consternabantur; alij certamen ineuntes, deinde vsque ad finem laborum durare nequeuntes, pugnam ac periculum detrectabant, & velut in pelago naufragantes, quæ virtute patientiæ parta, multorum annorum secum in naui vehebant, per impatientiam amiserunt.] hæc generatim Basilius de persecutione complexus, mox agere de martyribus, quorum gratia ea præfatus est, incipit in hæc verba: Tunc igitur hi quadraginta inuicti & generosi Christi milites, cum Præfectus Imperatoris litteras ostendisset, & obedientiam requireret; libera voce audacter & fortiter, nihil ex ijs quæ viderant exemplis expaueſcendo, sed minas omnes contemnendo, in medium procedentes, sese Christianos esse fassi sunt.]

XXXIX. QVADRAGINTA MARTYRES CAPPADOCES.

Sunt ij Cappadoces illi milites quadraginta, qui sub Præside Agricolao Sebaste in Armenia Minori, in Thermarum frigidario gelu rigentes coronâ martyrij adipisci digni fuerunt; quorum nomina tam Græcis quam Latinis notissima, hæc sunt[a]: Domitianus, Euodius*, Sisinnius, Eradius*, Alexander, Ioannes, Claudius, Athanasius, Valens, Helianus, Meliton, Hecditius, Acacius, Viuianus, Heluius, Theodolus, Cyrillus, Flauius, Seuerianus, Cyrion, Valerius, Chudion, Sacerdon, Priscus, Eutychus, Smaragdus, Philoctimon, Aerius, Michallius, Lysimachus, Domnus, Theophilus, Eutycius, Xantius, Angias, Leontius, Isychius, Caius, Gorgonius, & Candidus.] hæc, inquam, sunt militum nomina, quæ singula egregiæ virtutis ergo, viuentibus semper Ecclesiasticis tabulis, anniuersaria celebritate passionis natali die repetenda, perpetua memoria consignari meruerunt: licet vnum ex recitatis nominibus non sit militis, sed balnei custodis in locum desertoris gratia diuina suffecti. Sed quo ordine ac ratione, S. Basilius sic describit[b]:

* Eunoicus
* Heraclius
[a] *Metaph. die 9. Martij vet. man. scripti. & Ado ea die.*

[b] *Basil. orat. in 40. martyres.*

XL. LAPSVS MILITIS ET SVFFECTIO ALTERIVS.

Vnus ex eorum numero inde per animi inconstantiam subterfugiens, mærorem socijs maximum reliquit: nec propterea Dominus eorum vota inania esse permisit. Nam prope aderat quidam, cui eorum custodia credita est in gymnasio quodam e vicino a frigore seruato (*putamus hunc locum fuisse balnei calidarium*) & exitum rei expectans, paratusq. martyres, si qui fugerent (vt eis clare pollicitus fuerat) in lauacro quodam aquæ calidæ, quod iuxta situm erat, excipere atque seruare. Res a Præfecto astute fuerat excogitata, talem videlicet inuenire certaminis locum, in quo paratum damnati haberent refugium, vt omnes cœpti propositi constantiam amitterent: sed hoc martyrum patientiam clariorem reddidit: non enim qui cogitur, constans est; sed qui liber & in oblectationis copia dura pati potest, is demum constans ac patiens est. Custos itaque dum hos obseruaret, quosdam e cælo descendentes Angelos ac coronas singulis martyribus, vno excepto, distribuendas aspexit. Is autem, quem indonatum illi reliquerunt, ac honoribus cælestibus indignum iudicauerunt, ea repertus est animi molitie atque inconstantia, vt statim laboris tolerantiam desperans, ad hostes transfugeret: miserabile prorsus spectaculum, miles transfuga, vir fortissimus captus, Christi ouis a lupo direpta; &, quod miserabilius, a vita perpetua cælestiq. excidens, neque hac postremo diu gaudens: nam vbi calidam attigit aquam, corpore, quod glacie torpebat, dissoluto, statim interijt.

XLI. CVSTOS MARTYRVM MARTYR EVADIT.

Custos vero, qui prodigium hoc viderat, vbi illum fugientem aspexit, relictis omnibus, sese in eius demisit locum, atque vnam cum sanctis illis emisit vocem: Christianus & ego sum. Itaque cum eius subita mutatione stuporem illis incuteret; & numerum impleuit, & mæstos ob socium amissum sanctos consolatus est: eos imitando, qui in acie prima, vbi forte aliquis ceciderit, statim ordini alium restituunt ac surrogant, ne proximi incommodum patiantur. Talem igitur ipse se gessit. Vidit miracula cælestia, agnouit veritatem, ad Dominum confugit, cum martyribus annumeratus est.] hucusque Basilius de coronis martyrum, & suffecti commilitonis victoria atque triumpho. Sed & paulo post præclare subdit de matre vnius ex illis, quem Melitonem nominatum tradunt, exemplum his verbis:

XLII. MATRIS MARTYRIS INVICTA CONSTANTIA.

Vnius illorum mater alios iam pene frigore extinctos aspiciens, suum vero filium ob vires aliquantulum validiores, & aduersus dura constantiam, adhuc viuum, permittentibus lictoribus, vitæ consulere valentē: ipsum proprijs accepit manibus, ac currui, in quo reliqui iacentes ad pyram ferebantur, apposuit martyris vera mater: non enim lacrymā indecoram effundere, nec aliquid humile loqui, vel indignum agere visa est: sed, O nate, inquit, perfice

perfice cum tuis contubernalibus iter beatum, ne a chorea deseraris, neve inferior alijs Domino appareas. O matrem felicem! o bonæ radicis bonum germen, &c.] ita Basilius: quibus hæc addunt Acta eorumdem martyrum: Mater quæ relictum filium solum cernebat, reiecta imbecillitate muliebri, virilemq. animum ac robur assumens, humeris suis filium imposuit, & strenue plaustra sequebatur: iuuenis autem, dum gestaretur a matre, lætus animam effiauit. Mater vero plaustra iam consecuta, super illa filium proiecit. Constructa autem & incensa pyra, sanctorum corpora combusta sunt, &c.]

XLIII. RELIQVIAE SS. MARTYRVM XL.

Quomodo autem ipsorum reliquiæ, nempe sacri cineres, in alueum iectæ, fuerint diuina virtute seruatæ, ac rursum quomodo repertæ, ac denuo inuentæ atque translatæ, deq. alijs nonnullis, consule quæ diximus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis, & addidimus in editione Plantiniana. Quam autem frequenti cœtu ex diuersis prouincijs accurrente frequentari ac celebrari soleret eorumdem martyrum natalis dies, Gregorius Nyssenus locupletissimus testis est duabus illis orationibus, immo vna, accedentium multitudine interrupta, ac sequenti die rursum repetita & absoluta. Sed & de martyrum cultu vbique locorum, hæc S. Basilius eadem oratione habet: Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quædam turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent: nec vno in loco sese clauserunt, sed multis in locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt; nec tamen separati, sed inter se commixti: si in singulos eos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si vero in vnum congregaueris, quadraginta nihilominus erunt, atque ita vt ignis natura permanent, &c.] Quomodo autem eorum martyrum reliquiæ sub Pulcheria Augusta inuentæ, ab ea honorificentissime habitæ sint, suo loco dicemus.

XLIV. RELIQVIAE MARTYRVM PERLATAE IN OCCIDENTEM.

At non in Oriente tantum, sed & in Occidente celebris erat memoria eorumdem quadraginta martyrum, quorum causa S. Gaudentius Episcopus Brixianus, Ambrosij æqualis, in Cappadociam peregrinari non timuit, vt reliquias martyrum inde acciperet, & suam eisdem ecclesiam illustraret. Est de his eius oratio habita in dedicatione basilicæ, vbi de ijsdem martyribus plura. Qui enim ab exordio nascentis Ecclesiæ bene cœptus est cultus sanctorum martyrum, posterioribus quoque temporibus est vbique religiosissime propagatus, exemplisq. innumeris quotidie docti Fideles, martyrum patrocinio plurimum adiuuari: nam & de ijsdem idem Basilius hæc eadem oratione: Paratum est hic Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpe operam dedistis, sæpe laborastis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis: quadraginta hi sunt, vnam orationis emittentes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est: vbi vero quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret, &c.]

XLV. BLASII EPISCOPI SEBASTEN. MARTYRVM.

Passi sunt quadraginta hi martyres Sebaste, septimo Idus Martij. Hos autem ad coronam præcessisse videtur eiusdem Sebastenæ ciuitatis Episcopus S. Blasius, qui ante mensem vnum & dies sex, nempe tertia Februarij, ibidem loci, & sub eodem quoque Præside Agricolao passus legitur; qui in eum omne crudelitatis genus exercuit: hic, inquam (vt dictum est superius) Eustratij martyris Sebasteni, qui in persecutione Diocletiani, eodem Præside Agricolao passus est, reliquias colligens, recondidit simul cum corpore S. Orestis[a], & furorem persecutionis euitans, diu latuit in Argæo monte: sed tandem inuentus, ab eodem Agricolao diris subiectus tormentis, martyrio coronatur: cuius natalis dies tam apud Græcos quam Latinos eiusmodi elogio chartis Ecclesiasticis tertio Nonas Februarij adscriptus habetur: Sebaste in Armenia passio sancti Blasij Episcopi & martyris; qui multorum patrator miraculorum, sub Agricolao Præside, post diutinam cæsionem atque in ligno suspensionem, vbi ferreis pectinibus carnes eius disruptæ sunt; post teterrimum carcerem & in lacus demersionem, vnde saluus exiuit; iubente eodem Iudice, vna cum duobus pueris capite truncatur. Ante eum vero septem mulieres, quæ guttas sanguinis eius, dum torqueretur, colligebant, deprehensæ, quod Christianæ essent, post dira tormenta gladio percussæ sunt.] hactenus ibi ex eius Actis tam Græcis, quā Latinis vbique notissimis: sed apud Metaphrastem nequaquam in omnibus noscuntur esse sincera. Quod vero Sebaste, & sub eodem Præside Agricolao post diuturna latebra S. Blasius passus inueniatur, merito ad Licinij tempora eum retulimus: & licet in aliquo scripto codice, in persecutione Diocletiani martyr effectus dicatur; id sicut in plerisque alijs accidit; vt cum persecutio sub Licinio breuis admodum fuerit, nec inter decem illas Ecclesiæ persecutiones adnumeretur; non-

[a] *Acta Eustratij & soc. in fine. Metaph. die 13. Decemb.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

nulli martyres, qui post nouissimam illam Diocletiani & Maximiani persecutionem passi habentur, sub eadem martyrio coronati dicantur. Habuit Blasius in Sebastena sede successorem Petrum Episcopum, qui diuinitus admonitus, eorumdem quadraginta martyrum reliquias inuenit, atque religiose curauit[a].

a Acta martyrũ quadraginta, a Metaphr. descripta.

XLVI. MARTYRES ALII SVB LICINIO.

Quod igitur (vt tradit Gregorius Nyssenus[b]) hostis humani generis prauus dæmon Licinio suasisset, de hostibus nequaquam victoria potiturum, nisi, quos sciret colere Christum, occideret: tantum abest, vt dictorum martyrum nece exatiatus fuerit, vt magis in alios furor ipsius excanduerit, per sæuissimos Præsides agens omnia, ipse ad parandam in Constantinum expeditionem intentus. Etenim Lysiam Cæsarea Sebasten amandat successurum Agricolao, illi crudelitate non imparem: quo cum peruenisset, Seuerianum militem, cuius admonitionibus quadraginta insignes martyres illi profecerant, tentum, diris cruciatibus exagitatum interemit. Extant eius martyris Acta[c] fusius scripta, ipsiusq. memoria relata in tabulas Ecclesiasticas quinto Nonas Septembris. In eadem quoque prouincia Nicopoli, sub eodem Præside Lysia, passi leguntur Leontius, Mauricius, Daniel, ac socij, quorum martyrio natalis dies inscriptus est tam apud Græcos quam Latinos sexto Idus Iulij.

b Gregor. Nyssen. orat. 2. in martyres quadraginta. MARTYRES ALII SVB LICINIO.

c Habet Metaph. die 9. Septembris.

XLVII. MILITARE RENVVNT FIDELES SVB IMPIO IMP.

In Ponto autem, proxima illi prouincia, tres fratres milites martyrij coronam adepti sunt quarto Nonas Ianuarij, qua die eorum passio paucis hisce in Martyrologijs recensetur: Tomis in Ponto sanctorum trium fratrum, Argæi, Narcissi, & Marcellini pueri, qui sub Licinio Principe inter tyrones comprehensus, cum nollet militare, cæsus ad mortem, & diu in carcere maceratus, demum in mare mersus, martyrium consummauit; fratres vero eius gladio perempti sunt.] Execrandum plane videbatur Christianis militibus, aduersus Christianum Imperatorem Crucis vexillo præuio ducentem exercitum, impij Licinij castra sectari: cuius rei causa totidem milites, Cyrinus, Primus, atque Theogenes, eodem tempore in Hellesponto, tertio Nonas Ianuarij passi sunt. Sed & Heracleæ insigne certamen exegit Theodorus dux exercitus: extant eius Acta[d] ab Augaro (vt idem præfert auctor) omnia coram spectante conscripta: vbi & de compluribus alijs militibus passis in Macedonia mentio habetur. De eodem pauca hæc Nicephorus[e]: Quo tempore etiam exercitus dux Theodorus martyrio defunctus est, spectata fortitudine vir, qui Heracleæ in Ponto habitans, Mariandynorum genti præerat: & quod euocatus ad Licinium cum venisset, hospitem ipsum habuit, eiusq. deos comminutos egentibus dedit. Hunc Licinius, etiamsi egregie carum habuerit, multis tamen affecit cruciatibus: nam & in crucem eum egit, & subulas in meatus secretiores corporis eius immisit, postremoq. capite truncauit: cuius corpus postea in patriam eius Euchaitem magnifice deportatum, ibi insigni templo cohonestatum est.] hæc Nicephorus, licet ante dictos superius martyres hunc passum affirmet.

d Metaph. die 7. Februarij.

e Niceph. lib. 7. c. 44. in fine.

XLVIII. DIACONORVM MVNVS TEMPORE PERSECVTIONIS.

Edessæ vero in Syria sub Lysania Præside, annuente Licinio, passus est Abibus diaconus insignis inter martyres, cuius passionis extant Acta[f] fideliter scripta, quorum huiusmodi est exordium: Excitata rursus fuit persecutio aduersus Christianos, & Abibo vniuersum imminebat periculum: is enim obibat ciuitatem, diuinas cunctos docens Scripturas, & magno animo confirmans ad pietatem.] Diaconi namque id erat muneris, persecutionis tempore circumire castra Fidelium, prospicereq. opportunitati cuiusque, in omnibusq. consulere omnibus, ac de cunctis Episcopum commonere, sed & in carcere constitutos Christianos inuisere, eosq. ad martyrium exhortari. Est Cypriani sententia alias superius recitata, qua ait[g]: In præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, vt diaconi, ad carceres commeantes, martyrum desideria consilijs suis & Scripturarum præceptis gubernarent.] Cum igitur vitæ suæ dispendio ceteris pacem pepererit, & pro omnibus seipsum obtulerit: dignum est, vt quæ reliqua sunt Actorum eius, ordine prosequamur.

f Recitat Metaphrast. die 15. Nouemb. c. 13. DIACONORVM MVNVS TEMPORE PERSECVTIONIS.

g Cyprian. epist. 11. edit. Pamel.

XLIX. EDESSAE ECCLESIA A LICINIO VEXATA.

Hæc autem[h] cum venissent ad aures Lysaniæ, ea Licinio Imperatori ab eo significantur. Studebat enim vt ipse ei committeret quæstionem habendam de Christianis, & maxime de Abibo (neque enim prius fuerat ei commissa.) Ille vero litteris datis iubet, vt morte Abibum afficiat. Ipse autem degebat in quadam parte ciuitatis propter statum Ecclesiasticum: mater vero, & quidam ex ijs qui ad eum genere attinebant, cum eo versabantur. Ille vero cum rem resciuisset; ne daret pœnas, quod martyrij deseruisset ordines; cuidam qui erat ex primis cohortis (is autem vocabatur Theotecnus) se ipsum indicat: & tandem, Quem quæris? inquit. Abibum? ipse sum, inquit. Ille autem benigne eum intuens,

h Act. apud Metaphrast. ibid.

Nemo

A Nemo, inquit, adhuc nouit te venisse, o homo: abi ergo, & seruare; nec sis solicitus de matre, nec de ijs qui genere ad te attinent: nullus enim eos poterit omnino afficere molestia. Et hæc quidem Theotecnus. Abibus autem, cum tempus vocaret ad martyrium, nolebat pusillo & abiecto animo suffurari salutem: ei itaque dicit: Non propter caram matrem, nec propter cognatos me reddo manifestum, sed adsum propter Christi confessionem.] libens enim volensq. exhibebat se persecutoribus, vitam sponte profundens, cuius iactura pax esset perpetua Ecclesiæ concilianda: offerens se instar Christi Redemptoris nostri in redemptionem pro multis. ac proinde hæc subdit: Ecce enim, vel te nolente, apparebo coram Præside, & Christum meum prædicabo coram Principibus ac Regibus. Theotecnus itaque veritus ne sua sponte veniret ad Præsidem, & ea de causa ei afferretur periculum, vt qui eum non fecisset manifestum; assumit Abibum, & ducit ad Præsidem:
B Hic est ille, inquiens, qui quæritur, Abibus.

L. ABIBI DIAC. CONSTANTIA.

Cum autem Lysanias audisset, Abibum sua sponte adijsse ad certamina: arbitratus eam rem esse contemptus & audaciæ, vt qui parui fecisset austeritatem tribunalis; cum statim curat ducendum in iudicium, conditionemq. ab eo petit, & nomen, & patriam. Cum vero respondisset, se esse quidem ortum e vico Thelsæa, significasset autem se esse Christi ministrum; statim martyrem criminatus est Præses, quod non obtemperasset iussis Imperatoris. Huius autem rei apertum esse dicebat indicium, quod Ioui thus non sacrificaret. Ad hæc, se quidem Christianum esse dicebat Abibus, & non posse Deum verum relinquere, & sacrificare inanimis & nullius sensus præditis operibus manuum. Præses vero eum brachia vinctum funibus iussit in ligno sublimem extolli, & ferreis vngulis lacerari. Erat autem suspensio longe violentior quam laceratio: veniebat enim in periculum ne discerperetur, cum violenta extensione ei diuellerentur brachia.] Illud tormenti genus dictum erat Græce, κλιμακίζειν, de quo Suidas: Climax, scala est, tormenti genus, quo corpora distorquentur. Aristophanes: Quouis modo eum torque, scalis alligatum, suspensum, flagris cæsum, cute direpta, distentum, aceto in nares infuso, lateribus impositis, ceteris adhibitis omnibus, &c.]
C

LI. MARTYRIVM ABIBI.

Sed rursum Acta: Interim, dum is penderet sublimis, conuersus est Præses ad blanditias, & fingebat se esse patientem: minabatur autem etiam grauiora, si non mutaret propositum. Ille autem, Nemo, inquit, me abducet a fide, neque persuadebit vt adorem dæmones, etiamsi plura tormenta inferat, & maiora. Cum autē vellet scire Præses, quamnam ei vtilitatem tormenta conciliarent, quæ corpus tantum consumunt: Christi martyr, Non ad præsens vsque tempus, inquit, nostra consistunt, nec ea solum sequimur quæ
D cernuntur. quod si tu quoque volueris aspicere ad spem & promissam nobis remunerationem, forte etiam dices cum Paulo[a]: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Cum autem Præses ea, quæ dicebantur, stultitiæ damnaret; & nunc quidem blandiens, & subiens personam patientiæ, nunc vero minans, & acerbam mortem intentans, neutri eorum eum videret cedere: Non tibi, ait, repentinum & totum simul vitæ finem afferam: sed te lento igne paulatim liquefactum, efficiam immitē & implacabilem animam deponere. sententiam pronunciauit. Et cum versus Septētrionem extra ciuitatem collecta fuisset materia, ducebatur ad rogum, sequente quidem matre, sequentibus & ijs quoque qui alias cognatione ad eum attinebant. Ille vero postquam esset precatus, & benedixisset omnibus, atque eis osculum dedisset in Domino; accensa autem pyra esset ab ijs qui in id inseruiebant; in ignem inijcitur: & cum aper-
E to ore flammam accepisset, apud eum, qui dederat, spiritum deposuit.]

a Rom. 8.

LII. MARTYRIVM PER IGNEM IRROGATVM QVALE.

Mutata fuit sententia Præsidis ac temperata, ne videlicet lento consumeretur igne, quod fuerat comminatus; sed vt in rogum coniectus quamprimum mortem obiret. At quod habent Acta, cum aperto ore flammam accepisse, in memoriam reuocat, quod Lucianus ait his verbis[b]: Etenim a multis hoc pro certo confirmari audio, nullam mortem esse velociorem aut properantiorem, quam eam quæ per ignem illata fuerit: solum enim os aperiendum est, & statim efflatur anima.] De eius vero sepultura rursum hæc Acta: Deinde cum ignis esset sedatus; qui ad eum attinebant, pretioso linteo eum circumdederunt, & vnguentis vnxerunt (non enim ignis eum absumpserat:) cumq. psalmos & hymnos, vt par erat, cecinissent, prope Samonem & Guriam martyres deposuerunt, ad gloriam Patris & Filij & Spiritus sancti, &c.] ac demum: Talem quidem vitæ finem inuenit martyr Abibus tempore Licinij, & talem cum sanctis nactus est depositionem; & sic pijs at-

b Lucian. in Vita Peregrini.

tulit

tulit requiem a persecutionibus : nam deinceps quidem Licinio fuit diminuta potentia, A
Constantino autem floruit dominatio, &c.] Etenim (vt dicemus anno sequenti) Licinius
a Constantino sæpe prœlio victus, vrgentibus malis exagitatus, a persecutionibus cessare
compulsus est.

LIII.

Rursus vero relati inueniuntur in tabulas Ecclesiasticas [a] Macrobius & Iulianus sub eo-
dem Licinio passi. Sozomenus [b] Licinianæ persecutionis terminos circumscribens, hæc
ait: Per idem tempus Christiani, qui versus Orientem ad Libes vsque, qui sunt confines
Aegyptijs, habitabant, conuentus palam agere propterea non ausi sunt, quod Licinius
beneuolum suum erga illos animum mutauerat. At Græci, Macedones, & Illyrici, qui
versus Occidentem suarum rerum domicilia habebant, Constantini opera, qui illi Imperij
Romani parti præfuit, libere & animo securo Deum coluerunt.] Quod vero ea clades ni-
hil prorsus partes Orbis Occidentalis pertigerit; Sulpitio Seuero [c] leuior visa est, nec di- B
gna quæ inter persecutiones adnumerari deberet: sic enim scribit: Sane tum Licinius, quia
aduersus Constantinum de Imperio certauit, milites suos litare præceperat, abnuentes a
militia reijciebat: sed id inter persecutiones non computatur: adeo leuioris negotij fuit,
quam vt ad Ecclesiarum vulnera peruenirent.] hæc ipse idcirco, quod numerum mysticum,
quem ponit, decem persecutionum quas numerat, instar decem plagarum Aegypti, voluit
integre custoditum, nec alio accedente numero labefactatum; prætermittiq. ob id perse-
cutionem sub Licinio, quod ea esset vndecima numeranda; plane dissimulans vel ignorans
necem martyrum Orientalium, de quibus mentio facta est: vt re vera appareat, complures Ecclesias Christiano sanguine ex eiusmodi concitata persecutione Licinij cruentatas.
At eiusmodi decem Ecclesiæ persecutionum supputatio S. Augustino [d] non placuit, qui a
tempore nascentis Christi Ecclesiæ his multo plures recenset. C

LIV.

Certe quidem acerbam satis fuisse hanc ipsam persecutionem a Licinio excitatam, in-
gens lapsorum numerus terga vertens, turpiq. fuga deficiens a Fidelium castris, arguit. Est
de his illibata fide perstans Magni Nicæni Concilij testificatio, cum, eorum saluti prospi-
ciens, canonem de ijs statuit, his scilicet verbis [e]: De his qui præter necessitatem præua-
ricati sunt, aut propter ablationem facultatum, aut præter periculum, aut aliquid huiusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinij: placuit Synodo (quamuis humanitate probentur indigni) tamen eis benеuolentiam commodari. Quicumque ergo veraciter pœnitudinem gerunt, tribus annis fideles inter audientes habeantur, & sex annis omni se contritione deijciant, duobus autem annis sine oblatione populo in oratione communicent.]
Quod insuper complures (vt dictum est) ipso leuioris persecutionis exordio, renuentes thus
dijs offerre, exuerentur militiæ cingulo; & ex eis nonnulli inuenti essent, qui eiusmodi D
ignominiæ notam & infamiæ titulum molesto animo ferrent, atque ob eam causam qua
possent via conantes in pristinum gradum restitui, a priori glorioſa confessione defecisse
turpiter visi essent; eiusmodi quoque inflictis eadem persecutione vulneribus Patres in eo-
dem Concilio mederi studentes, hæc statuerunt [f]: Quicumque per Dei gratiam vocati,
primo quidem ostenderunt fidem suam, depositio militiæ cingulo; post hæc autem ad pro-
prium vomitum reuersi sunt, vt & pecunias darent, & ambirent redire rursus ad militiam:
isti decem annis sint inter pœnitentes, post primum triennium, quo fuerint inter audientes, &c.] hæc & alia illi pluribus: quæ voluimus hic recitasse ad insinuandam huius persecutionis acerbitatem, qua Fidelium plurimi prostrati sunt. At de persecutione Liciniana hactenus: quomodo autem idem Licinius iterum atque iterum sit profligatus a Constantino virtute Crucis, dicemus anno sequenti. E

LV.

Scribebat hoc anno, quo persecutio Licinij vexabat Ecclesiam, & aduersus eam a Con-
stantino expeditio parabatur (vt alias dictum est) Lactantius Christianus orator libros il-
los septem Diuinarum Institutionum; in quorum præfatione ad Constantinum vaticinatus
est illa de clade ac perditione Licinij, & victoria Cõstantini, quæ superius recitauimus; sed
& secundo Annalium tomo, alia se dante occasione, eiusdem auctoris lucubrationes recen-
suimus a S. Hieronymo [g] numeratas. Luculentissimus plane scriptor, verum scholasticus
magis quam Ecclesiasticus visus est Damaso, qui hæc ad eumdem Hieronymum scripsit [h]:
Fateor quippe tibi: eos quos iampridem Lactantij dederas libros, ideo non libenter lego,
quia & plurimæ epistolæ in eis vsque ad mille spatia versuum tenduntur, & raro de nostro
dogmate disputant: quo fit, vt & legenti fastidium generet longitudo; &, si qua breuia
sunt, scholasticis magis sint apta, quam nobis, de metris & regionum situ & philoso-
phis

[a] Martyrol. die 13. Septemb.
[b] Soz. lib. 1. c. 2.
PERSECVTIO LICINIANA VBI VIGVIT.
[c] Seuer. hist. lib. 2
[d] Aug. de Ciuit. Dei lib. 18. c. 52.
LICINIANA PERSECVTIO QVALIS.
[e] Concil. Nicæn. c. 12.
[f] Concil. Nicæn. c. 12. edit. 2.
LACTANTIVS QVANDO SCRIPSERIT, ET QVALIA EIVS SCRIPTA SINT.
[g] Hier. de Script. Eccl. in Lactant.
[h] Apud Hieron. epist. 124.

A phis disputantia.] hæc Damasus de epistolis ab eo scriptis. S. Hieronymus [a] itidem elo-
quentem potius quam diuinarum Scripturarum peritum fuisse demonstrat verbis illis ad
Paulinum: Lactantius quasi quidam fluuius eloquentiæ Tullianæ vtinam tam nostra confir-
mare potuisset, quam facile aliena destruxit.] visi sunt eidem quasi dialogorum Ciceronis
epitome libri illi septem, & alij de Ira & Opificio [b] Dei.

LVI.

Porro diuinarum Scripturarum imperitia in enormes eum lapsum errores, alibi [c] docet,
cum ait: Hoc ideo, quia multi per imperitiam Scripturarum (quod & Firmianus in octauo
ad Demetrianum epistolarum libro facit) asserunt Spiritum sanctum sæpe Patrem, sæpe Fi-
lium nominari.] vt merito idem percellatur censura Gelasij [d], cum ipsius opuscula eiusdem
iudicio censeantur apocrypha. Verum errores diuersis in locis librorum ipsius sparsos,
collectos in vnum habes in fine operum eius recentioris editionis. An autem præstiterit
B quod ipse pollicitus est ijsdem quos hoc anno scripsisse commentarios diximus, se scriptu-
rum aduersus omnes hæreses, cum ait [e], Postea plenius & verius contra omnes mendacio-
rum sectas proprio separatoq. opere pugnabimus] nulla penitus extat memoria. equidem
existimamus, eum morte præreptum, explere minime valuisse, quod animo conceperat:
siquidem (vt auctor est S. Hieronymus [f]) in extrema positus erat senectute, cum his tempo-
ribus magistrum ageret Crispi Cæsaris, filij Constantini.

LVII.

Hoc item anno, ijsdemq. Sabino ac Ruffino Coss. Constantinus Imperator ad Euma-
lium Vicarium scripsit de purgatione Cæciliani. Augustinus enim relegens a Constantino
res gestas in causa Cæciliani, hæc ait [g]: Constantinus ad Eumalium Vicarium de purga-
tione Cæciliani scripsit, Sabino & Ruffino Coss. quarto Idus Nouembris, id est, post bien-
nium & menses prope octo.] hæc ipse. Sed quid est, quod Constantinus post biennium a
C Concilio Arelatensi de purgatione Cæciliani hoc anno scribit ad Eumalium Vicarium;
cum constet ex ijs quæ dicta sunt, ab eodem Concilio latam sententiam de innocentia Cæ-
ciliani omnibus tunc innotuisse? Quamobrem illud sciendum est, aliud quoque post Are-
latense conuentum interceſſisse iudicium in causa Cæciliani, appellantibus denuo Do-
natistis: quo in iudicio iterum eius causa cognita, eodemq. iterum absoluto, de his hoc
item anno (vt dictum est) Constantinus ad Eumalium scripserit de purgatione Cæciliani.
De gestis enim rebus ab ijsdem Donatistis post Arelatense Concilium, S. Augustinus no-
mine cleri Hipponensis ad Ianuarium scribens, hæc ait [h]: Alij vero pertinacissimi & liti-
giosissimi (*qui scilicet non acquieuerunt iudicio Arelatensis Concilij*) ad eumdem Imperato-
rem appellauerunt: postea & ipse coactus Episcopalem causam inter partes cognitam ter-
minauit, & primus contra vestram partem legem constituit, vt loca Congregationum ve-
D strarum Fisco vendicarentur: quarum omnium rerum documenta si vellemus inserere, ni-
mium longas litteras faceremus.] hæc ibi.

LVIII.

Sed quo ordine hæc acta fuerint, dicendum. Quod tam diu post Arelatense iudicium,
nempe post biennium, ea de purgatione Cæciliani Constantinus ad Eumalium scripserit:
plane indicium est, aliud post interpositam appellationem a sententia Patrum Synodi A-
relatensis, interceſſisse iudicium, in quo itidem probatus ac iudicatus sit innocens Cæci-
lianus. Quodnam vero illud fuerit, exquirendum est. Meminisse oportet, factionem Do-
natistarum in Africa ab sui exordio maximam partem Episcoporum secum traxisse, & po-
puli ingentem multitudinem pariter abduxisse: quamobrem haud res esse videbatur, quæ
licet a duobus Concilijs recte iudicata esset, tumultuantibus rursum illis, & ad Constanti-
num appellantibus, prorsus contemni deberet. quod enim primum permouit Constanti-
E num, iniustæ atque illegitimæ ipsorum appellationi priori deferre, illud fuit, vt sic conui-
cti a causa desisterent, penitusq. conquiescerent; & Ecclesia Africana, schismate scissa,
pace atque concordia vniretur: quodq. existimaret, haud facile posse sub Romano Impe-
rio contineri Africam tam potenti factione labantem, ad hoc ipsum eumdem induxit, vt
hic iterum eosdem appellantes audiret, quo omne illis subterfugium prorsus ademptum
foret iterum prouocandi, iterumq. resistendi. Siquidem Donatistæ Ecclesiasticum iudi-
cium suspectum habentes, atque omnino refugientes, ad Constantinum, vt ipsemet cau-
sam cognosceret, prouocarunt. Nam ad ipsum antea appellarant a Concilio Romano,
non autem ad alios Episcopos: licet Constantinus Christiana modestia tunc voluerit Ec-
clesiasticum iudicium inter personas Ecclesiasticas pertractari. testatur id S. Augustinus [i],
cum de Donatistis scribit a iudicio Romani Concilij appellantibus: Iudices enim Eccle-
siasticos, tantæ auctoritatis Episcopos, quorum iudicio & Cæciliani innocentia, & eorum
impro-

[a] Idem epist. 13.
[b] Idem epist. 84.
LACTANTII ERRORES.
[c] Idem in epist. ad Galat. lib. 2. c. 4.
[d] Gelas. in Concil. Rom. in decr. de lib. authent. & apocryph.
[e] Lactant. lib. 4. c. vlt. in fine.
[f] Hieron. de Scriptor. Eccles. in Lactan.
[g] Aug. post Collat. c. 33.
DONATISTAE DENVO APPELLANT A SYNODO.
[h] Aug. epist. 68.
CONSTANTINVS CVR APPELLANTES ITERVM DONATISTAS AVDIT.
[i] Aug. epist. 162.

Universidad de Deusto
Biblioteca

improbitas declarata est, non apud alios collegas, sed apud Imperatorem accusare ausi A
sunt, quod male iudicarint.] Sic ergo expetitum ab illis sæpe eiusmodi (vt dictum est)
suscepit Constantinus, licet inuitus, ipse iudicium, vt causam illam iudicando, Imperatoriam ipsi veriti maiestatem, omni iam subterfugio appellationis excluso, rursum agere aduersus Cæcilianum desisterent. An autem nouas Donatistæ aduersus Cæcilianum calumnias excogitarint, haud quicquam certi affirmari potest: omnem plane ipsos in eum mouisse lapidem, vt ab Episcopatu deponerent, ex rebus gestis omnes intelligunt.

LIX. CONSTANT. IVDICAT CAVSAM CAECILIANI.

Cum igitur Constantinus eiusmodi in se iudicium suscepisset, partes coram se voluit esse præsentes, ipsumq. Cæcilianum & aduersarios Donatistas inuicem disceptantes audire. hæc omnia S. Augustinus scribens ad Donatistarum Episcopos [a] recensет; ac primum præterita breuiter recolens, & causam addens cur Constantinus eos audierit, hæc ait, incipiens a iudicio Arelatensi ab eodem Imperatore instituto: Neque enim ausus est Christianus Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere, vt de Episcoporum iudicio, qui Romæ sederant, ipse iudicaret: sed alios (vt dixi) Episcopos dedit: a quibus tamen illi ad ipsum rursum Imperatorem prouocare maluerunt. Qua in re illos quemadmodum detestetur, audistis. Atque vtinam saltem ipsius iudicio insanissimis animositatibus suis finem posuissent; atque vt eis ipse cessit, vt de illa causa post Episcopos iudicaret, a sanctis Antistitibus postea veniam petiturus, dum tamen illi quod vlterius dicerent non haberent, si eius sententiæ non obtemperarent, ad quem ipsi prouocauerunt, sic & illi aliquando cederent veritati.] hucusque de causa superius dicta, cur detulerit Constantinus eisdem Donatistis iterum appellantibus. Quid autem, causa suscepta, idem ipse fecerit Imperator, hæc subdit: Iussit enim ille, vt ei partes ad agendam causam Romam occurrerent. Quo cum Cæcilianus, nescio qua causa, non occurrisset; interpellatus ab eis, C
præcepit vt Mediolanum sequerentur. Tunc se aliqui eorum subtrahere cœperunt, fortasse indignati, quia non est eos imitatus Constantinus, vt iam statim atque velociter Cæcilianum damnaret absentem. Quod vbi cognouit prouidus Imperator, reliquos ab Officialibus custoditos fecit Mediolanum peruenire. Quo cum etiam Cæcilianus peruenisset; ipsum quoque, sicut scripsit, exhibuit: cognitaq. causa, qua diligentia, qua cautela, qua prouisione (sicut eius indicant litteræ) Cæcilianum innocentissimum, illos improbissimos iudicauit.] hucusque de Constantini iudicio Augustinus.

[a] Aug. epist. 162.

LX. DONATISTAE CALVMNIANTVR IVDICIVM CONSTANTINI.

Retardasse putatur Cæcilianus aduentum suum ad tribunal Imperatoris; indignum ratus, Episcopum, eumdemq. Africæ Primatem, post duplex Concilium Episcoporum, subijci debere laici hominis necdum baptizati iudicio. Aduenit tandem, ne (quod optassent Donatistæ) causæ diffidere videretur: licet ipsi & moram illam calumniari minime D
desierint. At quid illi triplici iudicio iam damnati fecerunt? num acquieuerunt consilij inopes, quod iam ad quem appellarent ab Imperatoris sententia, nullus penitus esset? nihil minus. Ea est enim natura perfidiæ, vt conuinci possit, sed vinci non possit, veritati semper obnitens.

LXI. DONATISTAE SIBI VSVRPANT BASILICAM CONSTANTINI.

Quid vero post hæc? Reuersi in Africam, basilicam inuaserunt, quam in Constantina ciuitate in Numidia idem Constantinus erigendam curauit: qua priuati Catholici, Christiana patientia iacturam tolerantes, a turbisq. excitandis penitus abstinentes, petierunt ab Imperatore Fiscalem sibi largiri locum, in quo ædificarent ecclesiam. Quorum acceptis litteris Constantinus, commendata eorumdem modestia, quid de domo eisdem danda & basilica construenda ad suos scripserit, hisce litteris ad eos redditis significauit:

LXII. [b] Ex bibliotheca Petri Pithœi edita. LITTERAE CONSTANT. AD EPISCOPOS.

Constantinus Victor [b] Maximus ac triumphator semper Augustus Zeuzio, Gallico, Victorino, Sperantio, Ianuario, Felici, Crescentio, Pontio, Victori, Babbutio, Donato E
Episcopis.

Cum summi Dei, qui huius mundi auctor & pater est, cuius beneficio vitam carpimus, cælum suspicimus, humana etiam societate gaudemus, hanc voluntatem esse constet, vt omne humanum genus in commune consentiat, & quodam societatis affectu quasi mutuis amplexibus glutinetur: non dubium est, hæreses & schisma a diabolo, qui caput est malitiæ, processisse; & ideo quicquid ab hæreticis geritur, eius instinctu fieri, qui eorum sensus, mentes, cogitationesq. possidet, nulla dubitatio est: nam cum eiusmodi homines in sua potestate redegerit, ijsdem vsquequaque dominatur. Quid autem boni efficere insanus, perfidus, irreligiosus, profanus, Deo contrarius, Ecclesiæ sanctæ inimicus potest, qui a Deo sancto, vero, iusto, summo, atque omnium Domino recedens, qui nos constituit

A tuit & in hac luce produxit, qui spiritum ad vitam, quam carpimus, dedit, & qui nos id quod suum * esse voluit, & omnia sua voluntate perfecit, ad diaboli partem prono errore decurrit? Sed quia semel possessus animus a malo, necesse est doctoris sui operibus instare, ea perficiat quæ æquitati & iustitiæ contraria videantur: idcirco ij qui a diabolo possessi sunt, eius falsitati & nequitiæ obsequuntur. Non autem mirandum est, a bonis improbos discedere: nam sic recte prouerbio signatum est, Pares cum paribus congregari. Qui malo impiæ mentis infecti sunt, necesse est a nostra societate dissideant: Homo siquidem malus (vt Scriptura loquitur) de malo thesauro profert mala; bonus vero ex bono profert bonum. * fumus

LXIII. DETESTATVR SCHISMATICOS.

Sed quia (vt dictum est) hæretici & schismatici, qui bonum relinquentes, & malum sectantes, ea perficiunt quæ Deo displiceant; diabolo, qui eorum pater est, adprobantur
B adhærere: rectissime & sapienter grauitas vestra facit, & secundum sanctum fidei * præceptum, ab eorum peruersis contentionibus temperando, & ijsdem remittendo, quod idem sibi indebitum atque alienum vsurpare contendunt: ne, sicuti est eorum peruersitas maligna & perfida, ad seditiones vsque prorumperent, & inter turbas atque concentus sui similes incitarent, atque ita aliquid existeret, quod sedari non oporteret. Sceleratum quippe eorum propositum semper requirit diaboli * opera perficere. Et ideo cum a sacerdotibus Dei per patientiam cum ipso suo patre * superant. Sibi hi qui cultores Dei summi gloriam, illi vero damnationem comparant, & condigna supplicia: ex hoc quippe maius Dei summi existat iustiusq. iudicium, quod eos æquo animo tolerat, & patientia condemnat, his omnia quæ ab ipsis processerunt, sustinendo: Deus siquidem se omnium vindicem promisit. Et ideo cum vindicta Deo permittitur, acrius de inimicis supplicium sumitur. Quod
C vos nunc famulos & sacerdotes Dei libenter feciste cognoui: & satis gratulatus sum, quod de impijs & sceleratis, sacrilegis & profanis, perfidis & irreligiosis, & Deo ingratis, & Ecclesiæ inimicis, nullam vindictam poscitis, & vt idem * potius ad veniam pertineant * postulatis. Hoc est vere ac penitus Deum nosse: hoc est præceptis insistere: hoc est feliciter * credere: hoc est vere sentire: hoc est scire quod maior vindicta in contrarios Ecclesiæ prouocetur, cum ijsdem in sæculo parcitur. * Dei * * quid * pertineae * fideliter

LXIV. CONSTANT. NOVAM BASILICAM CATHOLICIS AEDIFICAT.

Accepta igitur epistola sapientiæ & grauitatis vestræ, comperi hæreticos, siue schismaticos, eam basilicam Ecclesiæ Catholicæ, quam in Constantina ciuitate iusseram fabricari, solita improbitate inuadendam putasse, & frequenter tam a nobis, quam a Iudicibus ex nostra iussione commonitos, & reddere quod suum non erat noluisse: vos autem imitatores patientiæ Dei summi, eorum malitiæ placida mente, ea quæ vestra sunt, relinquen-
D tes, & potius locum vobis inuicem alium, Fiscalem scilicet, poscere. Quam petitionem, more instituti mei, libenter amplexus sum: & statim ad Rationalem competentes dedi, vt domum bonorum nostrorum transgredi faciat cum omni iure suo ad dominium Ecclesiæ Catholicæ, quam prompta liberalitate donaui, ac vobis tradi protinus iussi: in quo tamen loco sumptu Fiscali basilicam erigi præcepi. Ad Consularem quoque scribi mandaui Numidiæ, vt ipse in eiusdem ecclesiæ fabricatione in omnibus sanctimoniam vestram iuuaret. Lectores autem Ecclesiæ Catholicæ, & hypodiacones, reliquos quoque instinctu memoratorum * quibusdam pro moribus * ad munera, vel ad Decurionatum vocati sunt, iuxta * statutum legis meæ, ad nullũ munus statui euocandos: sed & eos qui ducti sunt hæreticorum instinctu, iussimus protinus molestis perfunctionibus absolui. De cetero etiam legem meam super Ecclesiasticos Catholicos datam custodiri mandaui: quæ omnia vt vestræ pa-
E tientiæ palam fierent, harum litterarum testificatione præscripta sunt. Et vtinam quidem hæretici vel schismatici aliquando suæ saluti prouiderent, &, deterfis eorum tenebris, ad visionem veræ lucis oculos aperirent, & a diabolo secederent, & ad Deum qui vnus & verus, qui omnium iudex est, vel sero confugerent. sed quia constat eos in sua malitia manere, & in suis facinoribus mori velle; sufficit ijsdem commonitio nostra, & præcedens assidua cohortatio. Si enim iussionibus nostris obtemperare voluissent, ab omni malo liberarentur. Nos tamen, fratres, sequamur quæ nostra sunt, mandatis instemus, custodiamus diuina præcepta, ex bonis actibus vitam nostram ab erroribus vindicantes, fauente Dei misericordia, per rectum * limitem dirigamus *.] hucusque Constantinus ad Catholicos Episcopos in Numidia constitutos. * mortuis * perfectum * diligamus

LXV.

Vides ex his, lector, ipsum Constantinum Imperatorem iam catechumenum adeo imbibisse ex Euangelio Christianam mansuetudinem, vt tot licet prouocatus esset facinoribus

Universidad de Deusto
Biblioteca

CONSTANTINVS STVDIOSVS CHRISTIANAE MANSVETVDINIS.

bus Donatistarum, minime tamen (vt par erat) in eos lege agere voluerit: reueritus (vt arbitror) in eisdem nomen Christianorum, quantumlibet eo censerentur indigni; quod speraret fortasse delinire obduratam eorum malitiam beneficijs, secundum illud Euangelicum [a]: Benefacite his qui oderunt vos] & alia multa his similia ad Christianam modestiam comparandam, quibus apprime imbutus, se Imperatorem esse, interdum videretur oblitus, cuius est, ex sententia Pauli [b], portare gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Ceterum fuisse animi sui consilium in Africam proficisci, & Donatistarum furorem compescere, datis litteris ad Celsum Vicarium significauit. Extant quidem ipsæ, sed earum exordio potissimum deprauatæ; sic enim se habent [c]:

[a] Luc. 6.
[b] Rom. 13.
[c] Ex eadem bibliotheca Pithœi accepta.

LXVI. * EPISTOLA CONSTANTINI AD CELSVM.

Celso Vicario Africæ. Perseuerare *Menalium eum quem iamdudum susceperat insania, ceteros qui a veritate Dei digressi errori se prauissimo dederunt, proxima etiam tuæ grauitatis scripta testata sunt, quibus inhærentem te iussioni nostræ de merito seditionis ipsorum, eoq. tumultu, quod apparabant, inhibitum esse memorasti, frater carissime. Vnde quoniam ex eo patuit, ipsos nefarias res cogitasse: quod enim cum statuissem inter ipsos & Cæcilianum pleniſſime semper allegationibus diuersis requirere, præsentia mea susceptam fugam subtrahere laborauerunt, hoc ipso turpissimo facto confessi, ad ea se redire properare, quæ & antea fecerant, & nunc agere perseuerant. At cum constet, minime vnumquemque propria penitus delicta lucrari, etiamsi paulisper eorum fuerit coercitio dilata: mandandum grauitati tuæ duxi, vt interim quidem eosdem omittas *, & dissimulandum super ipsos esse cognoscas; verum lecta hac epistola tam Cæciliano, quam ijsdem, palam facias, quod cum fauente pietate diuina Africam venero, plenissime vniuersis, tam Cæciliano, quam ijs qui contra eum agere videntur, lecto dilucido iudicio, demonstraturus sum, quæ & qualis summæ Diuinitati sit adhibenda veneratio, & cuiusmodi cultu delectari videatur. Adhibito etiam diligenti examine, ea quæ nunc aliqui exinde inlecebris mentis ignorantiæq. occultare se putant, plenissime sum reperturus, atque in lucem facturus venire easdem personas quæ res istiusmodi concitant, faciuntq. vt non cum ea qua oportet veneratione summus Deus colatur, perdam, atque discutiam.

* dimittas

LXVII. QVI FALSI MARTYRES.

Cumq. satis clareat, neminem posse beatitudines martyris eo genere conquirere, quod alienum a veritate religionis & incongruum esse videatur; eos quos contra fas & religionem ipsam recognouero, reosq. violentos competentis venerationis deprehendero, sine vlla dubitatione, insaniæ, obstinationisq. temerariæ faciam merita exitia persoluere. Scite itaque pro certo quæ habere debeant, ad plenissimam fidem (salute etiam teste inuocata) quod tam super plebe, quam super clericis his qui primi sunt, sum diligentissime quæsiturus; idq. iudicaturus, quod verissimum & religiosissimum esse manifestum sit; demonstraturus etiam ijsdem, qui & qualis Diuinitati cultus adhibendus sit. Nam nequaquam me aliter maximum reatum effugere posse credo, quam vt hoc quod improbe fit, minime existimem dissimulandum: cum nil potius a me agi pro instituto meo, ipsiusq. Principis munere oporteat, quam vt discussis erroribus, omnibusq. temeritatibus amputatis, veram religionem vniuersos, concordemq. simplicitatem, atque meritam omnipotenti Deo culturam præsentare perficiam.] hactenus ad Celsum Constantinus, quem hoc etiam anno in Vicariæ Præfecturæ magistratu perseueraſſe, aliud ad eum ab eodem Imperatore datum rescriptum [d], de quo proxime dicturi sumus, significat: sed & ante biennium ipsum eodem magistratu functum esse, litteræ superius recitatæ de reditu Episcoporum Donatistarum ex Concilio Arelatensi demonstrant; ne quis putet eas hoc etiam anno datas: nam tunc in pace sunt & cum viatico dimissi Donatistæ, vt diximus: hoc autem anno (vt recitatæ ad eumdem Celsum litteræ se habent) ijdem licet appellationem prosequentes, refugientes iudicium, se receperunt in Africam; quod & diximus ex Augustini verbis, nimirum se a iudicio indignantes subtraxisse.

[d] l. 1. de offic. omnium Iud. Cod. Theod.

LXVIII. CVR A SANGVINE DONATISTARVM CONSTANTINVS ABSTINEAT.

Quod vero recitatis modo ad Celsum litteris illud de falso præsumpto martyrio Constantinus inculcet: id inducit vt opinemur, refractarios Donatistas, contempto Imperatore, iactasse, paratos se pro veritate, quam tueri sibi viderentur, subire martyrium, idq. eis in optatis summopere esse; sicq. hoc prætextu paruifeciſſe, quicquid aduersus ipsos Constantinus pœnarum decreuisset. Certe quidem eos huius fuisse sententiæ, atque verbis effutire consueuisse, quæ de ijsdem dicenda sunt inferius tempore Constantis Imperatoris manifeste declarant: cum & quos Proconsularis iuste necauit gladius, eos vt martyres coluere. Quamobrem hæc etiam causa interceſſiſſe videtur, quo minus in eos, vt in ceteros

A teros delinquentes, Constantinus animaduerteret, ne ipse Christianorum vel ab hæreticis persecutor haberetur; & quos occidi mandasset, ab illis martyres haberentur: quod quidem Imperator sui animi consilium ipse visus est declarasse, quando (vt modo dicetur) aliquibus ex ipsis in campum ad necem duci iussis, abstineri ab eorum nece præcepit.

LXIX. CALVMNIAE DONATISTARVM IN CONSTANTINVM

Siquidem post hæc illi non veriti sunt eadem contumacia, qua restiterunt iudicijs Episcoporum, inferre calumniam sententiæ Imperatoris; calumniantes ipsum gratia corruptum iniquissimam tulisse sententiam. cuius rei causa iuste commotus Constantinus, in sceleſtissimos illos, qui causam prosequebantur, iussit animaduerti, atque ad supplicium duci: sed cohibens conceptam in eos indignationem, a sanguine eorum abstinuit, mitioribusq. ipsos, quod Ecclesiastici viri essent, pœnis afficiendos esse putauit, nimirum esse damnandos exilio, basilicisq. priuandos. Hæc quidem ex diuersis S. Augustini locis ha-

B bentur expressa. Ac primum quod spectat ad calumnias eorum & contumelias in Constantinum, hæc habet ipse agens contra Parmenianum Donatistarum patronum [a]: Nec tamen (inquit) negat Parmenianus, rursus eos ad Constantinum veniſſe; & quia ibi quoque vltimo iudicio superati sunt, etiam ipsum gratia corruptum esse criminatur.] Idemq. ad eumdem inferius [b] hæc de sententia capitis in eos lata: Quinetiam audet conqueri Parmenianus, quod eos Constantinus ad campum, id est, ad supplicium, duci iusserit.] & paulo post: Et hoc cum tamquam immaniter iusſisse, Hispano Osio suggerente, criminatur, suspicionibus videlicet suis, sicut semper, damnando inauditos. Quasi vero non humanius ac probabilius alius crediderit, Osio tamquam Episcopo suggerente, potius factum, vt in leniorem coercitionem, quamuis immaniſſimi sceleris, id est, sacrilegi schismatis, sententiam flecteret Imperator.] hæc ipse: idemq. de alijs pœnis irrogatis in eos

C ita scribit [c], de Constantino verba faciens: Qui primus aduersus vestrum errorem multa constituit.] atque superius hæc de ablatis basilicis: Constantinus vobis basilicas iussit auferri, Iulianus restitui.]

[a] Augusſt. contra epiſt. Parm. lib. 1. c. 6.
[b] Augusſt. eod. lib. c. 8.
[c] Augusſt. contra epiſt. Petiliani lib. 2. c. 92.

LXX. DONATISTAE DAMNATI EXILIO, ET MVLCTATI BASILICIS.

· De exilio itidem Donatistis irrogato testes sunt eiusdē Constantini litteræ ad Verinum datæ, alias Valerium, Vicarium in Africa post annos quatuor & menses ferme sex, de eorum liberatione ab exilio, de quibus suo loco agendum pluribus. meminit earumdem Augustinus, easdemq. Consulibus, quibus erant datæ, consignat [d]. Hæc autem adeo seria atque grauia non tantum Augustini testimonio, sed etiam ipsorummet Donatistarum assertione vera certaq. probata, cum apud Optatum minime reperiantur (nam causa Cæciliani & Donatistarum tantum vsque ad cognitionem Aeliani Proconsulis, quæ contigit ante Concilium Arelatense, in eiusdem commentarij libro primo habetur expressa) in eā

D sententiam adducimur, vt existimemus primum illum Optati librum nequaquam integrum esse, sed desiderari in eo (quod superius alias dictum est) tum iudicium Arelatense, tum etiam Constantini sententiam; quæ omnia puto e codice a Donatistis dominantibus in Africa fuisse dolose atque inuidiose sublata: qui enim cunctas res gestas Donatistarum apprime callebat, atque in eos scribebat, hæc tanti ponderis præterijsse silentio, minime verisimile esse potest. At de his modo hactenus.

[d] Aug. poſt Collat. c. 33.

LXXI. PIA LEX CONSTANTINI PRO MATRONIS.

Eodem quoque anno, ijsdemq. Coss. Constantinus Imp. ad Domitium Celsum rescripsit, ne materfamilias per apparitores in iudicium extra domum traheretur. Prospexerant quidem antiqua Romanorum iura, vt feminarum iudicia non essent publica, sed priuata, maritusq. coram propinquis de capite famaq. coniugis cognosceret, vt Tacitus auctor est [e]: & illud commune olim omnibus, e domo sua neminem extrahendum inui-

E tum [f]. At cum ex tyrannorum arbitrio, ac libidine Iudicum potissimum in Christianos furentium, omne iuris asylum inuasum esset, vt non ordini vel sexui iura concessa seruarentur illæsa, nobilesq. matronæ atque puellæ passim magna contumelia e domorum penetralibus per apparitores ad sæua Iudicum tribunalia traherentur, & custodirentur in carcere: ne semel præsumpta temeritas nec coercita latius vagaretur, vt quouis prætextu in honeſtiſſimas feminas sordida quæque Officia manus conijcerent; Christianus Imperator his festinus occurrens, hæc statuit [g]:

[e] Tacit. Annal. lib. 13.
[f] l. plerique. ff. de in ius voc.
[g] l. 1. c. de offic. diuer. Iud. eodem Cod. Theodoſ. de offic. omnium Iudic. l. 1.

LXXII. CONSTANTINI SANCTIO.

Nemo Iudex aliquem Officialem ad eam domum, in qua materfamilias degit, cum aliquo præcepto existimet esse mittendum, vt eamdem in publicum protrahat: cum certum sit, debita eius, quæ intra domum, considerato sexu, semet contineat, domus eius vel cuiuscumque rei habita distractione, publicis necessitatibus posse seruari. Quod si quis in publicum matremfamilias posthac crediderit protrahendam: inter maximos reos citra vl-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam indulgẽtiam capitali pœna plectatur. Dat. quarto Id. Augusti, Sabino & Ruffino Coss.] A
In Codice Theodosiano cum idem Imperatoris rescriptum habeatur, datum Treueris legitur tertio Id. Ianuar. His similia postea Iustinianus [a] quoque sanciuit: vt appareat, Christianorum Imperatorum fuisse modestiæ, femineo pudori consulere.

[a] Auth. vt nulli Iudic. §. neces.

LXXIII. *Lib. 1. c. de his qui in Eccles. manum.* MANVMITTERE CONCESSVM EPISCOPIS.

Rursum vero ijsdem Coss. idem Imp. ad Protogenem Episcopum Sardicensem de manumissionibus in Ecclesia celebrandis hunc in modum rescripsit [b]: Iamdudũ placuit, vt in Ecclesia Catholica libertatem domini suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis, assistentibus Christianorum Antistitibus, id faciant: vt propter facti memoriam vice Actorum interponatur qualiscumque scriptura, in qua ipsi vice testium signent. Vnde a vobis quoque ipsis non immerito dandæ & relinquendæ sunt libertates, quo quisque vestrum pacto voluerit, dummodo vestræ voluntatis euidens appareat testimonium. Dat. VI. Id. Iunij, Sabino & Ruffino Coss.] Quæ igitur apud ciuiles magistratus fieri consueuerant, vt coram Episcopis agerentur, Constantinus statuit, vtq. Prætorum virgulam, quæ nuncupatur Vindicta, in libertate donanda ijdem Antistites consequerentur: immo & hoc amplius quam ceteris magistratibus voluit Episcopis concessisse, vt ab illis in Ecclesia manumissi, non tantum libertate, sed ciuitate quoque Romana, perinde atque adscripti essent tabulis Romani census, iure ampliſſimo donarentur. sic quidem ad Osium Episcopum Cordubensem postea rescripsit his verbis [c]: B

[b] Eusebius Vit. Constantin. lib. 2. c. 20. vsque 19.

[c] l. 2. C. eodem.

LXXIV. CONCESSVM AMPLIVS CLERICIS.

Qui religiosa mente in Ecclesiæ gremio seruis suis meritam concesserint libertatẽ, eamdem eo iure donasse videantur, quo ciuitas Romana solemnitatibus decursis dari consueuit. Sed hoc dumtaxat ijs, qui sub aspectu Antistitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, vt, cum suis famulis tribuunt libertatem, non solum in conspectu Ecclesiæ ac religiosi populi plenum fructum libertatis concessisse dicantur, verum C etiam cum postremo iudicio dederint libertates, seu quibuscumque verbis dari præceperint: ita vt ex die publicatæ voluntatis, sine aliquo iuris teste vel interprete competat directa libertas.] hæc ibi: quæ quidem in Codice Theodosiano non sub huius anni Consulibus, sed sub Consulatu Crispi & Constantini secundo data leguntur.

LXXV. DE PRIVILEGIIS CONCESSIS CLERICIS

Magna quidem sunt hæc, vt liceret Episcopi auctoritate quemlibet ex seruo facere non modo liberum, sed mox ciuem quoque Romanum creare. Eiusdem generis cum tres ab eodem Constantino latas esse leges Sozomenus [d] affirmet, duæ tantum superius recensitæ supersunt, tertia vero desideratur. Cum autem harum trium sanctionum idem auctor meminit, sic ait: Cum partim præ exquisita quadam legum obseruatione, partim præ possessoribus, qui inuiti eos dimiserunt, permagna esset difficultas in maiore libertate acquirenda, quam Romani, ciuitate donari, appellant: tres tulit leges, quibus decreuit, vt D omnes qui in Ecclesijs essent testimonio sacerdotum libertate donati, in Rempublicam Romanam adscriberentur. Huius pij instituti satis clara hac etiam nostra ætate extãt indicia: quippe consuetudo adhuc tenetur, vt leges de eo sancitæ in principio tabularum de Manumissionibus scribantur.] hucusque Sozomenus. De eiusmodi autem manumissionibus in Ecclesia fieri solitis exemplum recitat S. Augustinus, cum ait [e]: Diaconus Hipponensis homo pauper est: quid alicui conferat, non habet: tamen de laboribus suis, antequam esset clericus, emerat aliquos seruulos: hodie illos in conspectu vestro manumissurus est Episcopalibus Gestis.] hæc ipse. ac de his satis.

[d] Sozom. lib. 1. c. 9.

[e] Aug. serm. de diuers. 50.

IESV CHRISTI ANNVS 317. SILVESTRI PAP. ANNVS 4. CONSTANTINI IMP. ANNVS 12. E

I. TEMPVS BELLI LICINIANI.

CHristi annus trecentesimus decimusseptimus Gallicano & Basso Coss. adscribitur Fastis: quo Imperator Constantinus aduersus Licinium bello agens, quinto Nonas Iulij vicit iterum eum in Thracia, quem antea Cybale in Pannonia superarat. Constat id quidem ex eiusdem Imperatoris edicto de indulgentia tunc temporis veteranis concessa, quod in Codice Theodosiano descriptum habetur his verbis [f]: Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria vniuerso Orbi illuxit, & qui postea apud Nicomediam nostram missionem meruerunt, certam per edictum indulsimus (quæ scribendi tabulis, vel encausto, & ceruſſa conscribere detur eis) licentiam. Edictum autem continens indulgentiam nostram ad deuotionem tuam misimus, vt & tua dicatio & cuncti alij recognoscant, quid præstitimus memoratis. PP. IIII. Idus Aprilis, Licinio quintum

[f] l. 1. de Veter. C. Theod.

A quintum & Crispo Cæsare Coss.] est is annus sequens, quo promulgauit edictum de indulgentia veteranis concessa post obtentam hoc anno primam in Thracia victoriam (vt dictum est) quinto Nonas Iulij. Hæc itaque ad certam temporis rationem declarandam voluimus recitasse. Ex quibus plane erroris arguuntur, qui anno decimoquarto Constantini ac decimoquinto persecutionem Licinianam ponunt, & decimonono bellum eidem a Constantino illatum, vt Cedrenus perperam supputauit, rerum gestarum seriem, mendaci facta rerum partitione, confundens.

II. SAEPE CONTRA LICINIVM ACTVM

Quod vero spectat ad ipsum bellum Licinianum: antiquorum omnium assertione constare videtur, Licinium primo in Pannonia superatum, ac postea in Thracia eodem anno dicta die a Constantino victum fuisse, atque ibidem iterum debellatum, ac tertio demum prœlio penitus profligatum, & ad postremum belli iure morte mulctatum. quæ omnia plu-
B ribus narrat Eusebius [a]. Nos autem singula singulis reddentes temporibus, a Cybalensi conflictatione sumemus exordium. Sed meminisse debemus, quæ superius sint recensitæ iustæ belli causæ, nempe Licinij impietas, tyrannis, & turpitudo; quibus cum omne Orientale Imperium infestaret, Christianos potissimum dire vexabat: quæ cum ab alijs plerisque, tum ab Eusebio enarratæ sunt: quibus Constantinus plane compulsus aduersus Licinium bellum mouit.

[a] Euseb. Vit. Constantin. lib. 2. c. 19. vsque 19.

III. CONSTANTINI EXPEDITIO IN LICINIVM QVALIS.

Sed & quæ fuerit vtriusque expeditio, narrat primum Eusebius, a Constantino sic orationem exordiens [b]: Cum ne rumorem quidem de illis rebus, quas diximus, diffipatum amplius ferendum cerneret, modesta animi ratione rem secum reputare, &, morum seueritate cum clementia naturaliter sibi insita temperata, ad afflictorum liberationem maturare cœpit: existimans pietatis & sanctimoniæ munus esse, vt per vnius cædem infinita ho-
C minum multitudo seruaretur incolumis. Nam cum animo complexus esset, se magna facilitate vsum, hominisq. commiserationem parum promerentis misertum, ei (vtpote a malorum instituto minime recedenti) nihil omnino profuisse, immo vero eius rabiem contra subiectos magis auxisse; adeo vt illis, qui ab eo erant afflictati, nulla esset reliqua salutis spes: absque cunctatione dexteram salutarem ijs, qui essent in tam extremas calamitates prolapsi, porrigere instituit. Idcirco consuetum militaris expeditionis apparatum instituit: vniuersa agmina tam peditum quam equitum ad illum frequentia confluunt: quæ omnia antecedebant insignia certæ in Deum fiduciæ, quæ Crucis effigiem supra monstratam pulchre repræsentarunt. Precibus, si vmquam alias, iam etiam sibi opus esse probe intelligens, Dei solicitare sacerdotes, vt semper cum ipso versari, semperq. præsto esse vellent, hosq. tamquam quosdam animæ custodes ducere.

[b] Euseb. Vit. Constantin. lib. 2. c. 3. 4.

IV. LICINII EXPEDITIO QVALIS.

D Tunc vero qui tyrannidem propugnabat, cum auditione accepisset, Constantinũ contra hostes, non aliter quam per Dei virtutem præsidium ipsi afferentem, victoriã conari comparare; & eos quos dixi semper vna cũ illo versari, ei adesse, & salutaris Christi passionis insigne vniuersum illius exercitũ perpetuo antecedere: has res re vera (sic namque erat verisimile) irrisione dignas putauit, simulq. & Constantinum habuit ludibrio, & contumelioſis verbis lacerauit. Itaque is primum augures, & vates Aegyptiorum, veneficos etiã, & præstigiatores, sacrificos, & prophetas eorum, quos habebat pro dijs, accersit ad se: deinde dijs illis, quos sibi colendos censuit, victimis placatis, sciscitatur quomodo belli exitus ipsi succederet. Illi enim hostium victorem sine dubio fore, inq. bello superiores laturum, vno ore respondent: quinetiã longis carminum ambagibus oracula vbique idẽ asseuerant. Augures prædicant, ei per auium volatus fausta præsignificata esse: sacrifici viscerũ micationem
E similia portendere demonstrant. Fraudulentis igitur istorum promissis elatus, magna cum confidentia castris egressus est, ad manus conserendas paratus.] ita Eusebius. Quod vero huc denuo spectat, hæc addit Sozomenus [c]: Porro autem, cum prœlio rursus esset cũ Constantino decertaturus, victimis & vaticinationibus (vt fieri solet) vsus est, quo belli expectati administrationi melius prospiceret: atque quorumdam suasu, qui eum victorem fore pollicerentur, inductus, ad Gentilitatem se transtulit. Quare Gentiles etiã ipsi memorant, re vera eum tunc feciſſe periculum oraculi Apollinis Dindymæi, quod Mileti edi solet: cui de belli euentu sciscitanti respondisse dæmonium his duobus Homeri versibus:

[c] Sozom. lib. 1. c. 7.

Te iuuenes, grandæue Pater, vexare feroces
Certum est: te infirmum manet ærumnosa senectus.] hæc de his Sozomenus; eademq. recitat Nicephorus [d].

[d] Niceph. lib. 7. c. 45.

V. Sed ad Eusebium redeamus, qui de Licinij expeditione hæc pergit enarrare [e]: Cum (in-

[e] Eusebius Vit. Constantini. lib. 2. c. 5. & 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LICINII AD SVOS CONCIO.

quit) esset prœlium inturus, satellites suos, & eos quos inter amicos eximie caros habebat, in locum quemdam, qui sacer apud illos putabatur, conuocat, in quo nemus erat irriguum ac densum, variæ item statuæ lapideæ vario artificio insculptæ, dijs ipsius in eo erectæ: quibus cum cereos accendisset, & consuetas immolasset hostias, eiusmodi orationem habuisse fertur: Viri amici ac socij, dij isti sunt patrij, quos ex maioribus antiquitus colendos accepimus, quosq. religiose & sancte veneramur. Iste qui nobiscum prœlium inturus est, patrijs institutis violatis, præ errore, quo excæcatus est, peregrinum Deum quemdam (vnde, haud equidem scio) colens, impia opinione mentem imbuit, & turpi istius insigni exercitum suum magnopere dedecorat: quo fretus, procedit in aciem, & non contra nos solum, sed multo potius contra deos ipsos, quorum cultum vt proditor deseruit, arma ferre aggreditur. Hoc igitur tempore liquido constabit, & quis nostrum opinionis errore vagetur, & vtrum dijs qui a nobis, an qui ab altera parte coluntur, priores deferendæ sint. Aut enim nos victores erimus, & sic iure optimo nostri dij seruatores & opitulatores veri existimari debent: aut si hic Constantini Deus (quisquis ille fuerit, vel vnde sit profectus, nescio) nostros, cum plurimi sint, ijq. numero & multitudine superiores, deuincat; nemo de reliquo vocet in controuersiam, quem tandem Deum venerari oporteat; sed vincenti se addicat, & illi præmia offerat victoriæ debita. Quod si peregrinus ille Deus, qui est a nobis ludibrio habitus, superior in prœlio videatur, illũ nos decet agnoscere, illum colere, & ita longum vale dicere ijs, quibus cereos frustra accendimus. Verum si nostri potiantur victoria, quod non dubium est; post victoriam hoc loco partam, ad bellum contra impios faciendum maturemus oportet. Ista apud suos coram oratione differuit. Nobis vero hanc historiam scribere instituentibus, eius verba retulerunt ij, qui eadem auribus accepissent. Tyrannus autem, oratione habita, iussit vt milites prœlium quamprimum aggrederentur.

VI. PRODIGIVM DE VICTORIA CONSTANTINI.

Dum ista gerebantur, visum quoddam supra quam dici potest admirabile circa ciuitates eius ditioni subiectas apparuisse ferunt. Nam se videre videbantur varias turmas militum armatorum, qui sub Constantino duce dimicassent, in ipso meridie per vrbes, tamquam victoria potitas, transijsse. Atque ista cernebantur, nemine vspiam re vera apparente, sed visione diuiniore quadam & excelsiore virtute, quod futurum erat, portendente.] hucusque Eusebius de ijs quæ prœlium præcesserunt.

VII. PROELIVM CYBALENSE.

Constat quidem cunctorum sententia, primum omnium prœlium Cybale in Pannonia gestum esse, de quo variæ sunt scriptorum auctoritates. De eo enim in primis hæc Aurelius Victor [a]: Primum apud Cybalas, iuxta paludem Hiulcam nomine, Constantino nocte castra Licinij irrumpente, Licinius fugam petijt, Byzantiũq. fuga volucri peruenit: ibi Martinianum Officiorum Magistrum Cæsarem creat.] addit Eutropius [b]: Omniq. Dardania, Mœsia, Macedonia potitus, numerosas prouincias occupauit: varia deinceps inter eos bella, & pax reconciliata, ruptaq. est.] sed erroris arguitur tam ipse, quam Orosius [c], cum diuersum putant prœlium gestum ab eis in Pannonia, ab illo in quo Cybali pugnatum est: omnium enim sententia constat, vnum idemq. fuisse, & Cybalim positam esse in eadem Pannonia ciuitatem. Zosimus autem rem gestam fusius prosecutus, hæc scribit [d]:

a Victor in Constantino.
b Eutrop. lib. 10.
c Oros. lib. 7. c. 28.
d Zosim. lib. 2.

VIII. CERTAMINE CYBALENSI LICINIVS VICTVS.

Itaque prorumpentibus in apertum inimicitijs, ambo copias suas ad dimicandum cogebant. Licinius ad Cybalim colligebat suos. id oppidum est Pannoniæ, in colle situm: ad quod oppidum via sursum ducit arcta, cuius longitudo quinque stadiorum est: eiusdem maiori parti profunda palus imminet, reliquum mons est, quo in monte collis est ille situs, in quo esse oppidum ipsum diximus. hinc aperta planicies excipit, ingens ea quidem & prospectu infinita: qua in planicie castra Licinius habebat, phalangem suam sub colle porrigens in longitudinem, ne parum firma cornua viderentur. Constantinus ad montem suos instruxerat, & equitatum in fronte constituerat: hoc enim ei magis expedire visum fuit, ne hostes irruentes in pedestres copias, eas ipsas segnius ad manum venientes impedirent, quo minus ob difficultatem progrederentur. Id cum factum esset, celeriter impetu primo superior, sublatis signis, in aduersos statim irruebat: estq. commissum prœlium quouis alio, pene dixerim, acrius. Nam emissis vtrinque telis, longo tempore cuspidibus & hastis inter eos dimicatum est: cumq. prœlium a prima luce cœptum in vesperum vsque durasset; cornu dextrum, cui Constantinus præerat, vicit.

IX. FVGA LICINII.

Itaque coniectis in fugam aduersis, Licinij legiones, quod & ipsum Licinium viderent in equum insilientem, & ad fugam paratum, non amplius eo loco manere nec cœnare sunt ausæ;

ausæ; sed relictis pecoribus atque iumentis & omni apparatu reliquo, tantumq. ciborum secum auferentes, quantum ad famem ea nocte pellendam satis esset, omni adhibita festinatione, cũ Licinio Sirmium peruenerunt. Pannoniæ ciuitas est Sirmium, quam ad vtrãque partem flumen alluit in Istrũ semet exonerans. Hoc oppidum cursu prætergressus, ac ponte fluminis soluto, pergebat vlterius, quod in Thracia militẽ colligere cogitaret. Constantinus occupata Cybali & Sirmio, & alijs quæ fugiens a tergo Licinius relinquebat, quinque Legionariorũ millia eius persequendi causa mittit. Sed illi, viæ, qua Licinius fugerat, ignari, consequi eũ minime potuerunt. Constantinus autẽ ponte Sai iuncto, quẽ Licinius rescinderat, cũ exercitu Licinij vestigijs inhærebat.] hucusque de rebus gestis in Pannonia Zosimus.

X. BELLVM THRACIVM CONTRA LICINIVM.

At de Thracijs rebus idem auctor in hunc modum: Cumq. Constantinus transijsset in Thraciam, peruenit ad eam planiciem, in qua Licinium castrametatum reperit. Eadem nocte, qua venerat, instructa suorum acie, militibus imperat, prima luce parati ad pugnam essent. Vbi dies illuxit, Licinius, conspecto cum exercitu Constantino, aciem & ipse suam instruit, cum belli socium Valentem haberet Cæsarem ab se dictum, ex quo fuga Cybalim reliquerat. Exercitus inter se congressi, ac primum ex interuallo seiuncti, sagittis vtebantur: telis exhaustis, cum hastis & pugionibus irruebant. Dum acriter pugnam exercitus vrgent, ij quos Constantinus Licinium persequi iusserat, de conspicuo quodam loco pugnantibus exercitibus superueniunt, & flexo per collem quemdam itinere, cum suis ex accliui & eminentiori loco iungendas vires statuunt, & hostes ab omni parte cingendos. Ab eo cum sibi cauissent Licinij milites, & fortiter aduersus omnes dimicassent; iamq. pluribus & innumerabilibus quidem vtrinque cæsis, pari Marte pugnatum esset; signo dato, a se inuicem dirempti sunt exercitus.] hæc de bello primo in Thracia gesto Zosimus narrat, post quæ pacem compositam inter Licinium & Constantinum affirmat: verum in primis erroris redarguitur, dum æquali Marte Imperatores pugnasse, atque ad neutram partem victoriam inclinasse testatur: cum ex edicto Constantini superius recitato, liquido appareat Constantinum in Thracia hoc anno primam victoriam consecutũ fuisse. At Zosimus infensum se exhibet ob Christianam pietatem Constantino, ne eius humanitatem erga Licinium superatum exhibitam prædicet, ob idq. res adhuc sub dubia fortuna positas mentitur fuisse diremptas: cum alioqui constet ab eodem auctore multa esse prætermissa, ne, quam odio prosequebatur immenso, Christianam religionem, & Christi eam protegentis virtutem inuitus videretur extollere.

XI. VICTORIAE CONSTANT. EX VIRTVTE CRVCIS.

a Euseb. Vit. Constant. lib. 2. c. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & lib. 10. hist. c. vlt.

Nos igitur, quæ ab Eusebio sunt posteris tradita, hic pariter intexemus; qui ait [a]: Cum exercitus essent iam iam prœlium inituri; qui amicitiæ fœdera ruperat, primum dimicare exorsus est. Ibi Constantinus, Dei omnium Saluatoris auxilio implorato, signoq. isto suis militibus dato, in prima dimicatione hostes expugnauit. Deinde non longo tempore post, secunda etiam pugna tulit superiores; atque adeo iam salutari Saluatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophæa consecutus est. Nam qua in parte istud Crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores persequi. Qua re intellecta, Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum, tamquam quoddam subsidium ad victoriam obtinendam locari mandauit: cuius adiumentis extemplo parta est victoria: quippe dimicantium vires diuina quadam potentia fuere admodum confirmatæ. Quapropter iussit suis satellitibus, qui & corporis robore erant, & virtute animi, & pietatis institutis in primis eximij, vt in solam vexilli illius gubernationem omni cura ac studio incumberent. Erant viri non pauciores quinquaginta numero; quibus nihil aliud impositum erat negotij, quam vt vallarent vndique vexillum, præsidijs munirent, singuliq. ordine illud ipsum humeris gestarent. Atque ista quidem Imperator ipse longo post temporis interuallo interiecto, cum animo vacuo erat, nobis, qui hanc historiam scribimus, exposuit, addens etiam rem dignam quæ litteris ad posterorum memoriam commendetur.

XII. CRVX LIBERAT CRVCIFEROS.

Nam cum in media (inquit) belli dimicatione ingens forte fremitus & turbatio repentina exercitum occuparet: ille qui vexillum hoc portabat humeris, inter prœliandum primum præ formidine exhorrescere cœpit, deinde alteri illud tradere, vt belli impetum effugeret: postquam alter accepit, isteq. fuit ex acie egressus, & extra vexilli præsidium locatus, telo coniecto, in ventre cõfossus est, morteq. sopitus concidit. Atque vt iste timiditatis & diffidentiæ pœnas luens, ibi mortuus iacuit; sic ille qui salutare trophæum sublime & erectũ portabat, omnino eius subsidio euasit incolumis; adeo vt sæpe cũ tela frequentia ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

hostibus in eum iacerentur, qui ipsum ferebat, saluus extiterit, & vexilli hastile tela missa A
exceperit. Atque istud omnem plane superat admirationem; tum quòd tela ab hostibus
iacta sic intra exiguum illum & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eo fixa hæ-
rescerent; tum quod ille, qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret; immo vero vt qui
hoc ministerium obibant, nihil damni incommodive aliquando acciperent. Neque certe
hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris, qui præter alias res hanc etiam nobis coram
memorauit. Qui vbi diuina potentia has duas primas victorias fuisset adeptus, de cetero,
exercitu ordine instructo, vlterius processit.

XIII. CONSTANTINI BENIGNITAS ERGA VICTOS.

Qui autem contrariarum partium erant, quiq. primum dimicare cœperant, cum illius
impetum, abiectis armis, manu sustinere non possent, ad pedes Imperatoris acciderunt.
Iste, vtpote ex hominibus conseruandis voluptatem capiens, omnes recepit incolumes.
At alij, qui in armis se tenuerunt, prœlio instare: quos primum Imperator benigne & hu- B
manitus ad amicitiam iungendam inuitauit; sed vbi minime obsequentes intelligebat, in
eos dimisit exercitum. Illi statim terga dantes, in fugam vertuntur: ex quibus deinde alij
capti, iure belli interfecti sunt; nonnulli, alius in alium irruens, suorum gladijs decubue-
runt. Post hæc qui hisce rebus principium dederat, cum videret se famulorum auxilijs or-
batum, & exercitum, quem collegerat, profligatum, ac sociorum copias deletas, & spem
in illis, quos ipse deos putabat, nihil posse, ipsa iam experientia manifesto conuictus, tum
se turpissimæ fugæ mandauit; sicq. euasit incolumis; atque adeo extra vitæ periculum pro-
pterea fuit, quod pius Imperator suis mandasset, ne omnino eum persequerentur, vt fu-
giendo saluti prospiceret: spes enim in eius insidebat animo, illum, cum persentisceret in
quas incidisset calamitates, non modo ab insana temeritate desiturum, verum etiam men-
tem suam ad meliora cogitanda conuersurum. C

XIV.

Et quamquam iste singulari humanitatis studio ista instituebat, inducebatq. in animum
iniuriam toleranter ferre, & indigno impertire veniam: ille tamen neutiquam ab impro-
bitate se abstinuit; sed mala malis cumulans, sceleratiora facinora aggreditur; ac de integro
fallacibus & dolosis præstigiatorum institutis insistens, animo confidere cœpit. licebat
a Exod. 10. profecto eamdem sententiam de eo, atque de veteri tyranno pronunciare [a], quod Deus
eius cor plane indurauerat.] hucusque Eusebius de duobus prioribus prœlijs, quorum al-
terum Cybali in Pannonia, in Thracia alterum confectum fuit, quod respectu aliorum
quæ in eadem prouincia gesta sunt, primum ab eodem Imperatore, citato superius edicto,
b Zosim. lib. 2. nuncupatum est, ipsumq. pax consecuta, de qua hæc Zosimus [b]: Postridie, pactis indu-
PAX CVM LICINIO COMPOSITA. cijs, visum est inter ambos esse debere societatem & fœdus mutuum: ita quidem, vt Con-
stantinus imperaret Illyrijs, & nationibus ceteris, quotquot vlterius essent porrectæ; Licini- D
nius Thraciam, & Orientem, & vlteriores prouincias haberet: Valens appellatus a Licinio Cæsar, quod (vt equidem arbitror) perhiberetur auctor eorum malorum, quæ acci-
derant, e medio tolleretur. Quo facto, & sacramentis vltro citroq. præstitis, conditiones
has sancte vtrinque seruandas; vt arctiori se fide ad standum pactis conuentis astringerent,
Constantinus Crispum natum e concubina, cui Mineruinæ nomen, qui iam adoleuerat, &
Constantinum in Arelatensi oppido ante non multos dies in lucem editum, Cæsares dixit;
& cum ijs Licinianus quoque Licinij filius, qui iam ætatis annum vigesimum ingressus erat,
Cæsar designatus fuit. atque hunc finem bellum secundum habuit.] hucusque Zosimus:
qui quidem in his quæ de creatis Cæsaribus ait, aperti mendacij redarguitur; cum ex ijs
quæ manifesto superius sunt demonstrata, ijdem in Decennalibus Constantini ante bien-
nium fuerint Cæsares declarati. Rursum vero, quod subdit de bello aduersus Sauromatas E
gesto a Constantino; quonam potissimum anno id acciderit, suo loco dicemus.

XV. CONSTANT. IVSTITIA LAVDATA.

Huius quoque anni Consulibus consignatum habetur eiusdem Imperatoris Constantini
rescriptum ad Octauianum Hispaniarum Comitem, Christiano plane Principe dignum;
quo clarissimorum virorum delicta statim puniri voluit, nec vlla fori exceptione gaudere;
diuinæ, puto, legi auscultans, atque intelligens eo modo magnopere conciliaturum sibi
gratiam diuini numinis: nã in Principes populi delinquentes hæc Dominus olim ad Moy-
c Num. 25. sen [c]: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis, vt auerta-
d L. 1. de accus. Cod. Theod. tur furor meus ab Israel.] In eamdem plane sententiam hæc Constantinus [d]: Quicumque
clarissimæ dignitatis virginẽ rapuerit, vel fines aliquos inuaserit, vel in aliqua culpa seu cri-
mine fuerit deprehensus; statim intra prouinciam, in qua facinus perpetrauit, publicis legi-
bus subiugetur, neque super eius nomine ad scientiam nostram referatur, nec fori præscri-
ptione

A ptione vtatur. Omnem enim honorem reatus excludit, cum criminalis causa, & non ciui-
lis res vel pecuniaria moueatur. Dat. pridie Non. Decembr. Serdicæ *. Acc. quinto Non. * Sardicæ
Mart. Cordubæ, Gallicano & Basso Coss.]

In Codice autem Iustinianeo, in quem eadẽ constitutio translata est, scripti in ea Con- XVI.
sules ad tempus datæ epistolæ referuntur, desideraturq. ibi tempus, quo eadem accepta SARDICAE DATAE LEGES.
ponitur, ac pariter locus vbi data, nempe Serdica, vsitatius Sardica dicta, quæ ciuitas est
inter Thraciam & Mysiam inferiorem sita, fama nobilior cum celebratum fuit in ea post-
ea Concilium Sardicense, de quo inferius pluribus. Præerat eidem his Constantini tem-
poribus Protogenes Episcopus, clari nominis vir, ad quem de libertate in Ecclesia donan-
da recitauimus datum anno superiori rescriptum eiusdem Imperatoris. Qui autem Iusti-
nianeum Codicem collegerunt, additamentum illud iustissimæ eiusmodi legi appositum
B runt, vt non inter illustres, sed clarissimas tantũ personas locum haberet [a], ita semetipsos a l. 1. C. vbi Senatores.
a minis legis callide liberantes. Sardicæ quoque consistens, ijsdem etiam Consulibus, ad
Catullinum Africæ Proconsulem idem Imperator rescriptum dedit, quo vim publicam,
antea relegatione vel deportatione puniri solitam, capitali supplicio iussit fore absque ali-
qua appellatione plectendam [b]: quod puto ab Imperatore rescriptum esse ad factiosorum b l. 1. ad leg. Iul. de vi pub. Cod. Theod.
Donatistarum procaciam coercendam.

Hoc eodem anno cum Metrophanes Episcopus Byzantij sedisset annos tres, senio valdè XVII.
confectus, substituendum sibi Alexandrum curauit, qui (vt auctor est Sozomenus [c]) an- c Sozom. lib. 3. c. 3.
nos vigintitres sedit. Ex his eluduntur qui Metrophanem Ecclesiæ præfuisse tradunt an- ALEXANDER EPISCOPVS BYZANTII CREATVR.
nos decem, & quæ de eo feruntur incerto auctore ex quadam oratione de Nicæno Conci-
lio, vbi habetur Metrophanem post Nicænam Synodum coram Patribus, qui eidem in-
C terfuerunt, egisse de subrogatione Alexandri. Nam si (vt dictum est) constat Alexan-
drum sedisse annis vigintitribus, atque decessisse (vt idem Sozomenus testatur) eo anno
quo Constantinus Iunior filius Constantini Magni necatus est (qui est annus Domini tre-
centesimus quadragesimus) necesse est affirmare, hoc anno Alexandrum loco Metropha-
nis sedem Byzantinam capessisse. mendose autem apud Nicephori Chronicon ponun-
tur anni LXIII. pro XXIII. sedis Alexandri. Sed iam subsequentis anni res gestas ag-
grediamur.

IESV CHRISTI ANNVS	SILVESTRI PAP. ANNVS	CONSTANTINI IMP. ANNVS
318.	5.	13.

D

I. RVRSVM BELLVM LICINIANVM INSTAVRATVR.

TRecentesimo decimooctauo Domini anno, iam pace composita inter Licinium &
Constantinum, datum est eidem Licinio quintum adire Consulatum vna cum Cri-
spo Cæsare filio Constantini: vt plane appareat, ab eodem Constantino nullum esse offi-
cium prætermissum, quo hominem demereretur, & in pace, quam firmauerat, contine-
ret. Sed nihil profecit, dum Licinius, rupto fœdere, aduersus Constantinum iterum in
Thracia bellum parat, quod secundum in ea prouincia gestum est. Culpa datur ab histo-
ricis [d] Licinio, qui sæpius fortunam tentauit; ac propterea infidus, tandem & naualibus d Pom. Lætus in Licinio.
& terrestribus prœlijs victus deditionem Nicomediæ fecit.] hæc Lætus & alij. at præces- e Eutrop. lib. 10.
sisse iteratum terrestre prœlium, Eusebius disertis verbis ostendit. sed & Eutropius [e] post
victum secundo prœlio Licinium hæc ait: Varia deinceps inter eos bella, & pax reconci-
E liata ruptaq. est: postremo Licinius, nauali & terrestri prœlio victus, apud Nicomediam
se dedidit.] Hæc autem omnia anni huius exordio perfecta fuisse, Constantini rescriptum
ad Florianum de indulgentia veteranorum, cuius anno superiore facta est mentio, signi-
ficare videtur, cum ait de ijsdem a se dimissis apud Nicomediam, qua iam potitus erat; sic
enim habet [f]: Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciam f l. 1. de Veteran. C. Theod.
victoria vniuerso Orbi illuxit, & qui postea apud Nicomediam nostram missionem me-
ruerunt, &c.] Datumq. ponitur ipsum rescriptum hoc anno, quarto Idus Aprilis, ijsdem
Consulibus Licinio quintum ac Crispo Cæsare. Quamobrem cum multa post primũ cer-
tamen in Thracia facta reperiantur, quæ tam paucorũ mensium spatio claudi posse nequa-
quam videntur: ex eis aliqua anno præterito facta iure putantur. ceterum quod ea nulla
sint temporum discriminatione distincta; hoc anno ipsa referre, quo absoluta sunt, haud
videtur incongruum. Licinianum autem bellum non excessisse biennium, immo annum &
menses

Universidad de Deusto
Biblioteca

menses octo tantum perduraſſe, Cedrenus affirmat[a]: qui tamen in eo corrigendus eſt, quod ait hæc contigiſſe anno decimonono Imperij Conſtantini; cum hoc ipſo anno decimotertio eius Imperij abſolutum fuiſſe, irrefragabilis eiuſdem Imperatoris reſcripti auctoritas indubitatam in omnibus fidem faciat. qua pariter ratione alij quoque omnes, qui in aliud tempus Licinianum bellum retulerunt, manifeſti arguuntur erroris. hæc de ijs quæ ad tempus ſpectant: rem autem geſtam Euſebius[b] his verbis deſcribit, iam ante de Licinij animi obſtinatione locutus:

a Cedren. in Annalibus.

b Euſeb. Vit. Conſtan. lib. 2. c. 1. 2. 13. 14.

II. PIETAS CONSTANTINI IN BELLO GERENDO.

Cum animum eiuſmodi obſtrinxiſſet ſceleribus, ſeq. in exitij tamquam barathrum detruſiſſet: Conſtantinus, qui ſecundo iam bellum neceſſario gerendū animaduerteret, Saluatori ſuo preces fundendi tempus vacuum & ſolutum dicauit: & Crucis tabernaculo extra caſtra etiam longiſſime fixo, ibi ſinceræ & piæ meditationi ſe dedens, more veteris illius Dei Prophetæ, quem extra caſtra tabernaculum fixiſſe, diuina confirmant oracula, Deum orare cœpit. Nonnulli etiam, quos ipſe ob fidei & pietatis ſtudium ſatis ſpectatos habuit, in idem munus cum eo vna incumbebant: hocq. etiam alias exequi, erat ei in more poſitum, cum bello cū hoſte decertare conſtitueret. Nam ſicut propter ſecuritatem tardior in rebus gerendis fuit, ſic Dei conſilio omnia adminiſtrare, conſultum ſtatuit. Et cum iā animo vacuo attente Deo preces adhibebat, ſemper diuina aliqua viſione dignatus fuit: ac poſt illud, tamquam diuino inſtinctu impulſus, exilijt e tabernaculo, & derepente exercitum incitare cœpit, mandauitq. vt nulla mora interpoſita ipſam gladiorum aciem experirentur: qui ex improuiſo hoſtes adorti, homines cuiuſque ætatis occiderunt, atque interdum puncto fere temporis parta victoria, trophæa contra hoſtes inſignia ſtatuerunt.

III. IN CONSTANTINO MANSVETVDO CHRISTIANA LAVDATVR.

In hunc modum Imperator etiam iam antea in prœlijs committendis, & ſe ipſum gerere, & exercitum regere conſueuit: quinetiam Deum ſuæ ipſius animæ præponere, & illius conſilijs omnia tranſigere, diligentemq. adhibere cautionem, ne inter dimicandum fieret multorum cædes: vnde non magis ſuorum quam hoſtium ſaluti proſpexit. Quapropter ſuos, cum fuiſſent in pugna victoriam adepti, hortari ſolebat, vt captiuorum miſererentur, & cum homines eſſent, naturæ humanæ nequaquam eos caperet obliuio: atque ſi aliquando militum animos ferociores cerneret, auri munuſculo eos refrenare, præcipereq. vt, qui aliquem ex hoſtium numero viuum cepiſſet, aliqua certi auri ſumma remuneraretur. Atque hanc veluti illecebram, ad hominum conſeruationem, Imperatoris excogitauit prudentia: adeo vt infiniti etiam ex ipſis barbaris incolumes euaſerint, Imperatore vitam ipſorum auro redimente. Quemadmodum igitur hæc & infinita his ſimilia etiam alias Imperator facere conſueuerat; ſic in præſentia de more ſuo ante initum prœlium, in tabernaculo ſeparato, tempus precibus ad Deum fundendis liberum addixit: ab omni licentia & vitæ ratione luxu defluente ſe reuocauit, inedia & corporis afflictatione ſe ipſum coercuit, vti Deum ſibi cum precationibus ſupplicibus placatum, tum benignum adiutorem haberet, eaq. perageret, quæ eſſet Deus illius animo iniecturus. Porro autem, vtpote natura vigilans & attentus, permagnam Reipublicæ curam ſuſcepit, nec magis pro ſuorum, quam hoſtium ſalute precatus eſt.] hæc Euſebius, moxq. pergit de pace inter eos iterum ſtabilita narrare. Equidem Conſtantiam Auguſtam Licinij coniugem, Conſtantini vero ſororem, fuiſſe huiuſcemodi ſæpe pacis inter eos reconciliandæ ſequeſtrem, putamus. at niſi hæc ſit recapitulatio præcedentis certaminis, tertio in Thracia victum eſſe Licinium, & bis inter ipſum & Conſtantinum eſſe icta pacis fœdera, dicendum eſt.

IV. PAX ITERVM INTER LICINIVM ET CONSTANTINVM COMPOSITA.

Poſtquam igitur (inquit Euſebius[c]) Licinius, qui paulo ante ſe fugæ mandauerat, rurſum amicitiæ fœdera iungere ſibi eſſe in optatis, ſimulatione præſetulit: hic noſter præſcriptis illi pactionum formulis ad vitam cuiuſque accōmodatis, vtilibuſque, fœdera cum eo ferire non dedignatus eſt. Quibus quidem pactionibus quamquam tyrannus, quem ſupra memorauimus, lubens obſecundare prætexuit, fide iureiurando confirmata; tamen ex occulto armatorum hominum manum iterum cogere, & de integro bellum pugnamq. renouare, barbaros homines ad ſocietatem adſciſcere, deoſq. alios (vtpote a prioribus in fraudem inductus) circumcirca quæſitum curſitare cœpit: & eorum verborum, quæ non ita pridem de dijs habuerat, nullam omnino tenuit animo memoriam; neque Deum Conſtantini propugnatorem cognoſcere voluit, ſed plures & recentiores deos cum irriſione omnium conquirere laborauit. Poſtea cum re vera intelligeret, quanta, quam diuina, quamq. inexplicabilis eſſet in ſalutari Chriſti paſſionis trophæo vis (qua quidem roboratus Conſtantini exercitus in bello ſuperior eſſe conſueuerat) milites circū ſe hortatus eſt, ne huic

c Euſeb. Vit. Conſtan. lib. 2. c. 15. 16. 17. 18.

ne huic ex aduerſo irent, cauerentq. ne fortuito aut per imprudentiam in illud oculos conijcerent. Nam & virtute valere plurimum, & ſibi aduerſarium infeſtumq. eſſe affirmauit, & propterea debere declinare eam, quæ contra idem inſtituitur, dimicationem.

V. DISPARIA STVDIA CONSTANTINI, ATQVE LICINII.

Ijs rebus ſic conſtitutis, cum eo qui propter clementiam ipſum expugnare tardauerat, & mortem eius diſtulerat, prœlio contendere aggreditur. Itaque vt huius milites multitudine deorum, & ingenti copiarum militarium numero confiſi, ſimulacra hominum extinctorum, quos pro dijs colebant, hoſtibus velut propugnacula obijcere, ſicq. manu confligere cœperunt: ita Conſtantinus lorica pietatis obſeptus, ſalutare Crucis & vitale ſignum, tamquam quoddam terriculamentum aduerſariorum, & munimentum ad mala propulſanda firmiſſimum, hoſtium multitudini oppoſuit. Attamen principio a bello ad tempus abſtinuit; & miſericordia commotus, neutiquam prior inijt prœlium, ne amicitiæ fœdera, quæ pactus erat, violaret. Verum vbi aduerſarios conſtanter in inſtituto perſtare, iamq. gladiorum aciem experiri cernebat: ægre ſane & grauiter ferens, ſublato clamore, omnes hoſtium copias momento temporis pedem referre coegit, ſimulq. contra inimicos & dæmones victoriam reportauit. Deinde impium tyrannum vna cum ſuis belli iure condemnatum debito addixit ſupplicio. Qui vero prœlij contra Deum ſuſcipiendi auctores fuiſſent, pariter cum tyranno ad locū ſupplicij abducti ſunt; & ibi meritas iuſtaſq. perſoluentes pœnas, miſere interierunt. Qui quidem ſicut ante ſpe in dijs vanis locata inſolenter ſe efferebant; ſic paulo poſt, Conſtantini Deum, qualis & quam admirabilis eſſet, re ipſa intellexerunt, & hunc iam verum & ſolum Deum ſe agnoſcere confeſſi ſunt.] hucuſque Euſebius, qui & alibi ait, in eodem aduerſus Licinium bello Criſpi Cæſaris filij Conſtantini virtutem enituiſſe, quem ad debellandum tyrannum ſecum duxerat; hæcq. teſtatur his verbis[a]:

a Euſeb. lib. 10. c. 9.

VI. CONSTANTINVS CVM CRISPO ADVERSVS LICINIVM PROFICISCITVR.

Simul cum filio Criſpo Imperatoris humaniſſimo, ſalutari dextera omnibus, qui prope perierant, porrecta & oſtentata, contra tyrannum proficiſcitur: pater ſimul ac filius Deum Patrem rerum omnium rectorem, & Dei Filium omnium Saluatorem ducem auxiliatoremq. adepti, vndique acie contra impios circumiecta & diſpoſita, perfacilem reportant victoriam; hoſteſq. vniuerſos in dimicatione illa, Dei ope, ex animi ſententia profligant. quocirca derepente, & pene dicto citius, qui heri & nudiuſtertius mortem terroremq. ſpirabant, non amplius ſuperfuerunt, immo ne minimam quidem nominis ſui memoriam poſt ſe reliquerunt; tituli autem eorum & honoris inſignia debita ignominiæ labe aſperſi.] hæc generatim ab Euſebio recenſentur, nec niſi ea quæ conferunt ad inſinuandā eiuſdem Conſtantini pietatem, ac de nauali prœlio nihil prorſus. Atque idem hucuſque ſuam produxit hiſtoriam; nec in alijs ſuis de Conſtantini vita ſcriptionibus quicquam amplius de Criſpo Cæſare, quem hic cum gloria voluit ſepeliſſe, prædicans pietate patri non imparem: abſtinuit poſthac ab eius mentione, ne ipſius nece, patris gloriam obſcuraret, cui tantum viſus eſt hiſce ſuis lucubrationibus ſtuduiſſe. Quod vero ad præſens bellum confectum pertinet: a Zoſimo[b], quonam modo vtroque prœlio, eodem ferme tempore, Licinius terra mariq. victus ſit, prolixius enarratur: quæ ne ſubtraxiſſe lectori inuidioſe videamur, quod Ethnici hominis hoſtiſq. Chriſtianorum ſcriptio ſit, hic deſcribemus, ſed & digna cenſura notabimus.

b Zoſim. lib. 2.

VII. NAVTICVS APPARATVS.

Theſſalonicam (inquit) acceſſit, & portu confecto, qui antehac ibi nullus erat, rurſum ad gerendum bellum contra Licinium ſe parabat. Naues enim, quæ ſingulæ triginta remis agerentur, ducentæ inſtruebantur, & onerariæ plures quam bis mille, peditum quoque centum & viginti, naualium & equeſtrium copiarum ad decem millia cogebantur. Licinius, audito Conſtantini apparatu, dimiſſis ad nationes hinc inde nuncijs, idoneas bello naues, & equitum peditumq. copias inſtrui iubebat. ſine mora miſſæ ſunt ab Aegyptijs octoginta triremes, a Phœnicibus totidem, ab Ionibus & Dorienſibus Aſiaticis ſexaginta: Cyprij triginta, Cares viginti, Bithyni triginta, Africani quinquaginta ſuppeditabant.] hæc de claſſium apparatu ac numero Zoſimus, qui mendax plane conuincitur manifeſte, dum Africam ait ſuppeditaſſe Licinio triremes quinquaginta; cum ex mille locis ſuperius recitatis ſatis perſpicue ſit demonſtratum, ſtatim poſt debellatum Maxentium, ceſſiſſe Africam Conſtantino.

VIII. CONSTANTINI ET LICINII EXERCITVS.

Sed proſequitur Zoſimus de apparatu Licinij orationem: Peditum habebat ad centum & quinquaginta prope millia, equitum quindecim millia, quos Phrygia & Cappadocia præbebat. Et Conſtantini quidem claſſis erat in Pyræo, Licinij naues ad Helleſpontum.

In hunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

In hunc modum constitutis ab vtroque nauticarum ac terrestrium copiarum rebus, Hadrianopoli in Thracia castra Licinius habebat: & Constantinus e Piræo suas naues e Græcia maiorem partem collectas accersebat. Simul terrestri cum exercitu Thessalonica progressus, propter ripam fluminis Hebri, qui ad læuam Hadrianopolim alluit, castra faciebat: cum & Licinius suos instruxisset a monte, qui oppido imminet, ad ducenta vsque stadia, vbi .... fluuius Hebrus coniungitur: compluribus diebus aduersis vtrinque castris exercitus substiterunt. A

IX. BELLVM ATROX INTER CONSTANTINVM ET LICINIVM.

Sed animaduerso Constantinus qua parte flumen esset arctissimum, tale quiddam machinatur. Tigna de monte comportare iubet exercitum, funesq. nectere, quasi pontem supra flumen facturus esset, ac per eum copias suas transportaturus. qua quidem re deceptis opinionibus hostium, & colle quodam conscenso, qui siluas habebat densas, & abditis per eas tegendis idoneas: peditum ibi sagittariorum quinque millia cũ equitibus octoginta collocabat: deinde sumptis secum duodecim equitibus, per fluminis angustias, qua transijci facillime poterat, Hebro superato, improuisus in hostes irruit. Tum vero quidam cædi, quidam toto impetu terga dare; alij casu inopinato territi, ore diducto consistere propter hostis inexpectatam hanc transiectionem. Cum interim & equites ceteri toto cum exercitu securi ad alteram ripam euasissent, ingens hominum cædes accidit: nam ad triginta & quatuor millia hominum ceciderunt. Sub occasum Solis castra Constantinus cepit. Licinius autem suis, quotquot sane poterat, recollectis, per Thraciam properabat, vt ad classem peruenire. Cum illuxisset, omnes Licinij milites, qui arrepta fuga, vel in montem forte, vel in conualles se contulerant, Constantino in fidem se tradiderunt vna cum ijs, quos Licinius fugiens a tergo reliquerat. Eo Byzantium fuga delato, Constantinus hominem persequens, Byzantium obsedit. Iam Constantini classis (vt diximus) e Piræo soluerat, & in Macedonia stationem habebat: itaque nauarchos accersit, nauibus ad ostium Hellesponti adesse iussis. Vbi classis præsto iam esset, veluti imperatum fuerat, Constantini duces octoginta dumtaxat expeditissimis nauibus, quæ triginta singulæ remis impellerentur, dimicandum censuerunt, quod is locus propter angustias magno nauium numero esset opportunus. Abantus autem Licinianæ classis imperator ducentis nauibus inuehebatur, & hostilium nauium paucitatem vehementer contemnebat, quas ab omni parte se nullo negotio putaret inclusurum. B C

X. BELLVM NAVALE.

Sublatis vtrinque signis, & porrectis in aduersos tendentibus; Constantini nauarchi sic suas agebant naues, vt hostem composite adorirentur. Abantus autem nullo ordine in aduersos impetum faciens, naues suas ob multitudinem in arctum coactas inter se collidebat, quodamq. modo demergendas & varie perdendas hosti præbebat. Denique multis militibus in mare præcipitatis, nox superueniens nauale prœlium diremit; & alteri quidem ad Eleuntem Thraciæ appulerunt, alteri portum Aeantium ingressi sunt. Postridie eius diei, cum vehementes Aquilonis flatus essent, Abantus egressus Aeantio portu, naualem ad pugnam se parabat. Sed quod ex triginta remorum naues, quæ ad ostium Hellesponti substiterant, iam mandato ducum Eleuntem se cõtulissent; Abantus nauium multitudine territus, de inuadendis hostibus animi dubius hærebat. Circa meridiem flatus Aquilonaris remittebat, & exortus Auster vehemens Licinij classem ad littus Asiaticum repertam partim in ipsum littus eiecit, partim saxis impegit, partim cum vectoribus demersit: ita quidem, vt hominum quinque millia, naues cum hominibus centum & triginta perirent, quibus e Thracia partem exercitus in Asiam Licinius propterea transmiserat, quod obsessis cum eo Byzantium præ multitudine nimis arctum fuisset. D E

XI. LICINIVS VBIQVE VICTVS.

Cum autem in Asiam nauibus quatuor Abantus ausugisset, & nauale prœlium hoc modo pugnatum esset, iamq. naues ad Hellespontum appulissent, quæ varias merces & maximam commeatus copiam Constantini ducibus attulerant: vniuersa illi cum classe soluebant, vt se cum ijs, qui Byzantium obsidebant, coniungerent, & vrbem mari quoque cingerent. Licinij pedites, cum ne conspectum quidem nauticarum illarum copiarum sustinuissent, nauigia nacti, Eleuntem discesserunt. Constantinus obsidionem vrgens, cum aggerem paris cum muro altitudinis excitasset, & turres ligneas ipso muro sublimiores in aggere constituisset, de quibus muri defensores telis petebantur, vt arietes, aliæq. machinæ muro citra periculum admouerentur, vrbem omnino capere cogitabat.

XII. His Licinius ad inopiam consilij redactus, statuit, deserto Byzantio, & ibidem exercitus infirmiori parte relicta, cum maxime idoneis, qui & beneuolentiam ei suam probauerant, Chal-

Chalcedonem Bithyniæ quamprimum se recipere. Nam fieri posse credebat, vt rursus ex Asia collecto exercitu dimicaret. quamobrem nauigio Chalcedonem delatus, adiunctum sibi socium periculi Martinianum, qui ordinum Palatinorũ dux erat (Romani Magistrum Officiorum vocant) Cæsarem dicit, & cum exercitu Lampsacum mittit, impediturum quo minus hostes e Thracia transirent ad Hellespontum: ipse copias suas in collibus & sitis ad Chalcedonem faucibus collocat. His rebus intento Licinio; Constantinus, qui & onerariarum & bellicarum nauium ingentem numerum haberet, & per has aduerso littore potiri vellet, veritus inaccessas onerarijs præsertim nauibus Bithynici littoris oras, celoces & cymbas quamcitissime struit, & ijs ad promontorium Sacrum, quod dicitur, ad ostium Ponti situm, quodq. Chalcedone ducentis stadijs abest, nauigat; & expositis ibi copijs, quosdam in colles ascendit, ac in ijs aciei struendæ locum capit. A

LICINII NOVA CONSILIA.

Licinius quamquam ab hoste Bithyniam teneri cerneret: tamen vt vir omnibus periculis exercitus, Lampsaco Martinianum accersit; & milites cohortatus, quibus se præiturum diceret, ordines ad pugnam instruit: oppidoq. egressus, hostibus iam paratis occurrit. Acri pugna in locis Chalcedoni & Fano interiectis inita, longe Constantini pars superior erat; quæ hostes ingenti cum impetu adorta, tantam cædem edidit, vt de centum & triginta millium numero vix triginta millia euaderent. Cum primum hæc euenissent, Byzantij Constantinum portis apertis excipiebant: idem & Chalcedonijs factitantibus, Licinius victus Nicomediam cum equitibus reliquis & paucis peditum millibus contendit.] Inter hæc auctor tradit a Constantino exceptum Hormisdam regio sanguine procreatum fugientem e Perside: atque mox subdit: B

XIII. LICINIVS ITERVM VINCITVR.

Cum autem Constantinus etiam Nicomediæ Licinium obsideret; rebus ille desperatis, quod etiam sciret nullas sibi restare iustas & satis amplas ad dimicandum copias, egressus vrbe, supplex Constantino factus est, & ad eum allata purpura, Imperatorem ac Dominum clamabat, veniamq. præteritorum poscebat. nam vitam sibi certo pollicebatur, cuius nomine iusiurandum vxori eius a Constantino præstitum fuerat. Martinianum Constantinus satellitibus suis occidendum tradidit; Licinio Thessalonicam ablegato, velut istic secure victuro: neque multo post ei, violata iurisiurandi religione (quod quidem Cõstantino non insolens erat) laqueo vitam ademit.] hæc Zosimus, pergens alias coaceruare in eumdem Constantinum contumelias, de quibus suo loco dicturi sumus. Ceterum de nece Licinij causam illam plures numero & digniores fide auctores afferunt, sic eum contra pacta conuenta necari iussum, quod idem Licinius, vt sæpe fecerat, res nouas, solicitans barbaros, clanculum moliretur. C

XIV. LICINII INTERITVS.

Hic non prætermittendum de diuino fauore dicere, qui in cunctis prœlijs manifestis signis Constantino iugiter aspirauit. Zonaras [a] enim de his agens, hæc ait: Ferunt Constantinum in prœlijs cum Licinio & Maxentio commissis vidisse armatum equitem signũ Crucis pro vexillo ante aciem suam præ se ferentem: ac rursus Hadrianopoli duos ei visos adolescentes, qui hostium phalanges cæderent: item circa Byzantium noctu, omnibus dormientibus, conspectum ab eo ignem, qui fulguris instar vallum exercitus sui collustraret: quibus ostentis in eam sententiam adducebatur, vt crederet successus illos rerum & victorias sibi diuinitus offerri.] hæc Zonaras. Plurimum contulisse ad Christianam religionem latius dilatandam tot tamq. præclaras Constantini victorias, testatur Sozomenus [b]; vtpote quod non tam Imperatores, quam contrariæ inter se religiones viderentur bellum suscepisse, cum quisque eorumdem Imperatorum e sua quam colebat, veramq. putabat, diuinum numen sibi affore propitium, iugibus expeteret votis ac precibus. D

XV. VISIONES CONSTANT. PROELIANTIS IOSTENSES. [a] Zonar. Annal. tom. 3. [b] Soz. lib. 1. c. 3.

Licinij rebus finem imposituri, de nece eius, ac tempore, quo regnauit & vixit, quid scribat Aurelius Victor [c], hic addamus, moresq. eius ab eodem recensitos, tamquam digno homine epitaphium: Hic (inquit) Licinius annum dominationis fere post XIV. vitæ proxime LX. occiditur, auaritiæ cupidine omnium pessimus, neque alienus a luxu venereo, asper admodum, haud mediocriter impatiens, infestus litteris, quas per inscitiam immodicam virus ac pestem publicam nominabat, præcipue forensem industriam: agrarijs plane ac rusticantibus, quia ab eo genere ortus altusq. erat, satis vtilis, ac militiæ custos ad veterum instituta seueriſſimus, spadonum & aulicorum omnium vehemens domitor, tineas soricesq. Palatij eos appellans.] hæc Victor. Sed & Iulianus Apostata in Cæsaribus, cum de Licinio agit, tradit eum ob multa atque turpia scelera, quæ patrauit, a deorum & bonorum Principum consortio exclusum fuisse. E

XVI. [c] Aurel. Vict. in Constantino. MORES LICINII.

Quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

XVII. ANNI IMPERII LICINII.

Quod vero pertinet ad annos eius Imperij; Victor cum ait Imperium propagasse vsque ad annum decimumquartum, in dubium nonnihil reuocari posse videtur. nam cum ex ijs quæ superius dicta sunt, constet eum imperare cœpisse anno secundo Imperij Constantini, Domini vero trecentesimo septimo; cumq. certum sit, ipsum hoc anno apud Nicomediam victum: nonnisi eius Imperij annos vndecim numerare licet, & forte duodecimum inchoatum. Nec assentimur ijs qui eum vsque ad annum decimumsextum superuixisse putarunt. At alia prorsus ac plane diuersa ratio est, numerare annos, quibus vixit Imperator factus, licet ab Imperio depositus, vsque ad obitum, vel quibus imperauit. Ex ijs insuper quæ dicta sunt, colligere æque licet, quam mendosum sit Eusebij Chronicon in fine, cum ibi ponatur bellum Cybalense aduersus Licinium anno septimo Imperij Constantini, vndecimo vero eiusdem habeatur persecutio ipsa a Licinio excitata, quam tamen suo loco positam non negamus.

XVIII. DE LICINII EXITV VARIAE SENTENTIAE.

De Licinij autē exitu diuersa plane scripta habentur a Ioanne presbytero Nicomediensi, qui his ipsis temporibus viuebat: ipse enim in historia, quam scripsit de rebus gestis & martyrio S. Basilei Episcopi Amaseni, de eodem Licinio hæc habet[a]: Licinium vero cum fere ad mortem vsque Imperator Constantinus castigasset, regali & quacumque alia principatus potestate priuatum in Galliam demandauit, vt in illa regione habitaret: eo enim quod eius affinis erat, illum morte punire noluit, qui iure millies mori debebat. Ei autem, toto audiente Senatu, dixit: Luge & pœnitentiam age ob ea quæ ausus es; boniſq. operibus studens, ab illis numquam desiste: forte Deus propitius & beneuolus tibi erit, qui omnis beneuolentiæ expers & insidiator fuisti: fortasse & sempiternæ pœnæ sententiam aufugies. hæc tunc ipse. Nihilominus tamen diuina pœna vehementer illum exagitauit. In ea enim regione, ad quam missus est, difficilia quædam vlcera, remedia eius malitiæ congruentia, similem illi quam Maximinus passus fuerat, plagam intulerunt. Cum autem grauiter ingemisceret, & solum ac verum Deum a se reprobatum fuisse confessus esset, ex hac vita miser auulsus fuit.] hucusque ibi de Licinij exitu vita ante acta digno. Ceterum (quod dictum est) omnes testantur, eum a Constantino esse necatum contra iusiurandum ipsi præstitum, vt priuatam vitam agere sineretur. Quoto autem anno Imperij Constantini Licinius (vtcumque acciderit) ex hac vita migrarit, nullibi certa est mentio, nisi apud Eusebij Chronicon, in quo longe post bellum Cybalense, anno decimooctauo Constantini occisus ponitur: a Victore[b] autem & a Socrate[c] haud multo post ab eo tempore, quo victus est, traditur eum esse necatum.

[a] Apud Sur. die 26. April.
[b] Vict. in Const.
[c] Socr. lib. 1. c. 2. in fine.

XIX. DE BELLO BYZANTINO, ET CAELESTI VISIONE.

Quid autem post Nicomediense postremum aduersus Licinium certamen contigerit Constantino in expugnatione Byzantij, Nicephorus[d] narrat his verbis: Nicomedia solu- D uens Constantinus, bellum eis intulit: Byzantij porro cum ceruicem ei summittere & tributum pendere nollent, procaciterq. Romanæ seruitutis iugum excuterent, res ad manus peruenit: ac prælio commisso, sex millia primo in Constantini exercitu, deinde conflictu altero tria alia rursum millia hominum cæsa sunt. Quo fortunæ successu Byzantij sublati, vt copias Romanorum omnes conciderent, dispiciebant. Pauci namque eo tempore cum Imperatore milites erant, omnibus fere, exiguo excepto numero, ad præsidium Romanæ ditionis, quod de Persarum expeditione & incursione nunciatum esset, missis. Vespera dici erat, & Imperator languidus & mæstus, inopia consilij, continuo oculos ad cælum intendit; atque ibi rursum, itidem vt Romæ, cum contra Maxentium bellum gereret, scripturam stellarum ordine atque distinctione conformatam vidit, hoc significantem: Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & liberabo te, & glorificabis me. Stupore igitur per- E citus, rursus oculos in cælos sustulit, & iterum Crucem stellis sicuti antea effigiatam in cælo, & inscriptionem circum eam conspexit, cuius hæc verba erant: In hoc ipso signo hostes omnes vinces. Et confestim in memoriam ei, quæ ante acciderant, venere. Postridie ergo classicum canere iussit, prœliumq. rursum cū Byzantijs commisit: & quod trophæum & signum Crucis præferri in acie mandasset, fortiter illos vicit, simulq. vrbem ipsam cepit. Victoriæ autem eius trophæum & signum eo loco statuit, vbi nunc porphyretica eius columna in magnam amplitudinem ampliter excurrit.] hucusque Nicephorus. De Byzantijs vero, quam ægre tulerint semper Romanorum iugum, & quam munitissima esset vrbs, diutina eius obsidio & oppugnatio a Seuero Imperatore olim facta certam fidem faciunt. Liberæ enim conditionis quondam ciuitas ad libertatem consequendam semper aspirare consueuit. Tot autem tantaq. de cælestibus visionibus Constantino ibi ostensis a Nicephoro

[d] Niceph. lib. 7. c. 47.

A phoro recitatis maluissem ab eodem recentiore auctore antiquorum testificationibus confirmata: scimus tamen Eusebium in oratione habita de Constantini laudibus constanter affirmare, diuinas illi visiones non semel, sed (vt ait) sæpenumero illuxisse.

XX. IN MONARCHIA CONSTANTINI PAX SVMMA.

Quomodo autē, extincto Licinio, sub vno Christiano Imperatore omnes Romani Imperij populi coeuntes tranquillissimo rerū statu potiti sint, Eusebius narrat his verbis[a]: Porro impijs hominibus e medio sublatis, & potestate tyrannica deleta, mundus de reliquo veluti Solis claritate collustratus fuit; vniuersæq. Orbis terræ partes, quæ Romanorum parebant ditioni, in vnum coaluerunt: quinetiam dum gentes quæ Orientem occupabant, alteri parti adijcerentur, & vno generali principatu tamquam capite quodam totum corpus adornaretur, vnius Imperij potestas per omnes peruasit: illustres præterea lucis ex pietate nascentis splendores, ijs, qui antea in tenebris & mortis vmbra consedissent, & lætos B & serenos dies impertierunt: neque erat vlla amplius præteritorum malorum recordatio: quippe omnes vbique victorem hymnis celebrabant, hucusque conseruatorem solum Deum se agnoscere fatebātur. Iste Imperator vniuerso pietatis genere eximius, & Victor egregius (hanc enim appellationem, cognominis loco, victoriæ sibi a Deo contra hostes & inimicos donatæ maxime proprie conuenientem inuenit) Orientem recuperauit; & vnum coniunctum cohærentemq. principatum, more veteri Romanorum, sibi ipsi subiecit: ac non modo Deum omnibus qui in Imperij sui finibus continebantur, palam prædicare cœpit; verum etiam vniuersum mundum gubernaculis singularis potestatis, quæ Romanorum ditionis erat propria, præclare admodum administrauit. Malorum porro, quæ antea cunctos mortales oppresserant, metus sublatus fuit; & qui ante fracto animo & demisso fuerunt, hilari vultu, obtutuq. læto, alter alterum aspexerunt. Tum choreis C & hymnis primum Deum summum omnium Regem esse prædicarunt, deinde Victorem Constantinum, eiusq. filios modestissimos, Deoq. caros Cæsares acclamationibus continuis extulerunt. Erat iam veterum malorum & impietatis cuiusque obliuio, iam suauis præsentium bonorum vsus & delectatio, iam iucunda futurorum expectatio.] hucusque Eusebius.

[a] Euseb. Vit. Cō stantin. lib. 2. c. 19.

XXI. CONSTANTINI LEGES PRO CHRISTIANIS.

Quibus vero legibus exulem religionem Christianam Constantinus restituerit, Orientalemq. Ecclesiam dira persecutione prostratam erexerit, idem auctor fusius enarrat his verbis[b]: Iam apud nos, sicut etiam pridem apud eos qui alteram Orbis partem obtinent, Imperatoris decreta plena humanitatis diuulgata; iam leges, quæ & claram sanctimoniæ erga Deum significationem dare, & non obscura bonorum cuiusque generis indicia cuiusque oculis subijcere videbantur: neque solum prouincialibus cuiusque nationis ea quæ D erant ad vitam accommodata vtiliaq. largitæ sunt; sed etiam Dei Ecclesijs, quæ conuenientia putabantur, rite præscripserunt.

[b] Euseb. ibi. c. 20.

XXII. REVOCANTVR EXVLES CHRISTIANI.

Nam primum omnium illos qui a Præfectis cuiusque prouinciæ, propterea quod idolis immolare recusauerant, e patriæ finibus pulsi, inq. exilium electi fuissent, domum reuocauerunt: deinde eos qui varijs eamdem ob causam essent adiudicati ministerijs, liberarunt; præceperuntque, vt qui fuissent facultatibus spoliati, eas denuo reciperent. Quin etiam qui tempore persecutionis animi tolerantia in tormentis pro Deo perferendis nobilitati, aut metallis excruciandi addicti, aut ad insulas incolendas condemnati, aut ad publica Imperij opera obeunda vi compulsi fuissent, per easdem leges ipsis omnibus miserijs ex insperato fuere liberati. Eos etiam qui propter constantem pietatis confessionem essent de militaris dignitatis gradu deiecti, benignitas Imperatoris ex ea contume- E lia rursus euocauit, libera optione data vel ædes recipiendi, & prioribus honoris ornamentis potiundi cum dignitate, vel vita tranquilla contentis ætatem ab omnibus ministerijs vacuam degendi. Eos item qui fuissent ad muliebria officia seruiliter obeunda, quo dedecore & ignominia afficerentur, condemnati, pari ratione atque ceteros, liberauit. Atque ista fuerunt de ijs hominibus, qui incommoda hæc sustinuissent, Imperatoris edicto sancita.

XXIII. QVID DECRETVM DE BONIS CHRISTIANORVM.

De facultatibus autem piorum, qui in persecutione mortem obijssent, definite etiam præscripsit[c] Imperatoris lex. Nam sanctorum Dei martyrum fortunas, qui in fidei confessione supremum vitæ diem egissent, a cognatis possideri præcepit. Quod si nullus ipsis superesset sanguinis communione coniunctus; vt Ecclesiæ eorum hereditates adirent. Porro autem quæ bona Christianorū antea in Aerarium relata, & ex eo aut venditione aut gratuito ad aliorum vsum abalienata fuissent, quæve in illo ipso adhuc reperta essent, do-

[c] Euseb. Vit. Constantin. lib. 2. c. 21. 22. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

minis denuo reddi debere, munificum Imperatoris edictum in mandatis dedit. Atque benignæ Imperatoris leges passim diuulgatæ non solum Ecclesiæ Dei & populo Christiano tot tantaq. beneficia præstiterunt, verum etiam infidelibus populis & cunctis gentibus, alij præterea multitudini prope infinitæ Imperatoris magnificentia elargita est. Vnde omnes, qui in nostris regionibus auditione solum accepissent ea quæ iam antea fuerant in altera parte Romani Imperij gesta; eosq. qui istis affecti fuissent beneficijs, beatos putaret, optarentq. vt ipsi tandem paribus potirentur; cum eadem ipsis etiam ante oculos versarentur, se quoque in beatorum numero duxerunt: & sunt ingenue confessi, tantum tamq. præclarum Imperatorem tamquam rem quamdam nouam & prope inauditam (qualem nulla ætas, quam Sol viderit aliquando, cognouit) mortali hominum generi apparuisse. Atque isti hoc animo fuerunt. A

XXIV. ACCEPTA FERT DEO CVNCTA CONSTANTINVS.

Postquam vero omnes gentes Dei Patris virtute Imperatori subiectæ fuerunt, bonorum sibi suppeditatorum largitorem omnibus palam prædicauit; eumq. victoriarum, quas esset consecutus, auctorem, & non se ipsum, agnoscere, constanter testificatus est: hocq. ipsum per edicta, quæ Latinis Græcisq. litteris mandata erant, & ad omnes gentes missa, manifesto denunciauit. Atque nostram orationem hac de re institutam veram esse, si in ipsa edicta forte incideris, facile cognoscas licet. Duo quidem erant, alterum Ecclesijs Dei & populo Christiano, alterum populis infidelibus singulas ciuitates incolentibus missum. Quod quidem, vtpote ad præsens argumentum valde accommodatum, hoc loco recitare, consentaneum arbitror, ad eum tane finem, vti eius formula historiæ monumentis prodita maneat, reseruetur q. ad posteritatem: quandoquidem & ad veritatis plurimum, & ad nostræ orationis confirmationem non minus afferre videtur adiumenti. Descripta est enim ex primo exemplari ipsius edicti auctoritate Imperatoris confirmati, & eius dextra subscripti, eaq. tamquam sigillo ad fidem huic nostro sermoni faciendam obsignati; quod quidem exemplar apud nos custoditum est.] Edictum autem eiusmodi ponitur[a]: B C

[a] Apud Euseb. in Vit. Constantini lib. 2. c. 25. vsque ad 41.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. PROVINCIALIBVS PALAESTINAE S.

XXV. EDICTVM CONSTANTINI POST VICTVM LICINIVM.

Quamquam erat olim, veterum memoria, apud eos qui recte & sincere de Deo optimo maximo sentiebant, cuidens & perspicua differentia, quæ omnem dubitationem longe ab hominum mentibus dispulit, quæq. etiam quantum interst inter eos qui augustissimam Christi religionem studiose obseruant, & eos qui eamdem oppugnant, atque adeo despicatui dueunt, accurate distinguebat: tamen iam & argumentis illustrioribus, & splendidioribus rebus gestis, tum huius dubitationis insciția, tum quæ sit præpotentis Dei vis perspicue patefit. Quandoquidem hos qui fideliter sanctissimam Christianorum legem & disciplinam colant, nullumq. illius præceptum violare audeant, magna bonorum affluentia, & robur firmissimum ad præclaros conatus cum bona spe suscipiendos accommodatum; illos autem qui impia mente imbuti sunt, euentus etiam ipsorum institutis consentanei sequuntur. Quod si quisquam, qui neque Deum bonorum auctorem agnoscere, neque officia honestati congruentia colere, in animum induxerit, aliquid boni sit consecutus: euenta rerum ab ipso gerendarum fidem orationi nostræ facile facient. Ac si quis superiora tempora hucusque continuata animo pereurrat, & priores res gestas acie ingenij contempletur: reperiet, omnes qui fundamentum rerum gerendarum in iustitia & bonitate posuerint, conatus suos ad felicem exitum perduxisse, & tamquam ex suaui quadam radice dulcissimum fructum percepisse: at qui iniqua facinora edere aggressi sint, & nullam piam sanctamq. cogitationem erga humanum genus aliquando susceperint; sed homines exilio mulctare, illis contumelias facere, bona publicare, cædes & multa eius generis mala inferre effrenate moliti sint, & neque illos aliquando pœnituerit, neque mentem ad meliora conuerterint; supplicia apposite ipsorum sceleribus respondentia subijsse. Atque ista neque temere, neque sine ratione eueniunt. D E

XXVI. EPES FIDELIVM FIRMA.

Qui autem animo recte ex iustitiæ regula instituto ad res gerendas se conferunt, & timorem Dei optimi maximi assidue animo complectuntur, & firmam erga ipsum fidem retinent; & errores, periculaque, quæ in præsenti vita obijciuntur, spe illa de rebus futuris ostentata, posteriora ducunt: hi, licet ad tempus aduersis rebus & incommodis afflictentur, tamen quia pro certo persuasum habet, honores sibi multo maiores in posterũ reseruatos,

A tos, casus qui incidunt fortuito neutiquam ægre & grauiter ferunt; sed quo asperioribus diuexantur molestijs, hoc illustriora gloriæ insignia assequuntur. Qui vero, iustitiæ norma cum dedecore reiecta, Deum optimum maximum non agnouerint; & eos qui illum sunt fideliter consectati, contumeliæ & supplicio intolerabili obijcere non dubitarint; neque illorum gratia, quibus ob talem causam pœnas irrogassent, se quidem miseros, illos autem felices & beatos (vtpote qui, etiam dum tam dira tormenta subibant, pietatem erga Deum firme retinerent) iudicarint: istorum certe copiæ complures conciderunt, multæ in fugam conuersæ sunt, omnis denique bellica expeditio ab his suscepta ad extremam cladem prolapsa.

XXVII. VNDE MALA PROVENIANT ORBI.

Ex huiusmodi sceleribus bella pestifera exorta, ex huiusmodi vastitates pernicioſæ; inde etiam diminutiones rerum ad vitæ vsus necessariarum, inde malorum eiusmodi ne- B quitiam insequentium multitudo: inde duces tantæ impietatis editi, qui quidem vel extremis ærumnis exantlatis, extremam miseriam perpessi sunt; vel vitam turpissimam degentes, eam postea, cum supplicia suis nequitijs apte & æqualiter conuenientia sustinerent, morte grauiorem esse, facile agnouerunt: nam quo vehementius quisque eorum, temeritate quadam inductus, ad diuinam Christianorum legem & disciplinam expugnandam (sic enim putabat) vehementius acriusq. incubuit, hoc certe plus hausit calamitatis: vsque adeo, vt singulis ipsorum non modo huius vitæ acerbitates, sed etiam grauissimus ille metus suppliciorum, quæ se expectarent apud inferos subituros, maximam sane afferret molestiam. Proinde cum tanta & tam grauis impietas per humanas res permanaret, & Respublica velut a morbo quodam pestifero in periculum funditus intereundi venisset, & ob eam causam magna eaq. salutari curatione egeret: quodnam, quæso, remedium diuinum numen (illud quidem omnino numen putandum, quod solum & re ipsa est, & vniuerso temporis spatio satis virium ad opem ferendam in se continet) quod, inquam, remedium, aut quam rationem ad Orbem terrarum ex his malis eripiendum excogitauit? Dicam equidem: quippe beneficia a Deo optimo maximo in nos collata ingenue agnoscere, eaq. egregie prædicare, re vera gloriosum est. Deus quidem certe, cum meum ministeriũ accurate quale esset explorasset, idemq. ad ipsius voluntatem explendam idoneum censeret; eodem vtens, & a mari Britannico, illisq. partibus, vbi Sol, rato cursu confecto, necessario occidit, initium faciens; eximia quadam potentia & virtute omnia mala, quæ homines premebant, profligauit, & e medio prorsus sustulit: adeo vt mea opera ac diligentia tum humanum genus ad cultum augustissimæ legis & disciplinæ reuocatum esset, tum fides sanctissima permagnas, ipso Deo duce, faceret progressiones. C

XXVIII. CONSILIVM CONSTANTINI PROFICISCENDI IN ORIENTEM.

Idcirco cum exploratum habeam, cum hoc ministerium omnium facile præstantissimum mihi tamquam quoddam suæ singularis erga me beneuolentiæ indicium commisisse: non me ipsum dissolutum in eo sedulo exequendo, quo illi gratiam referam, præstabo. Et propterea ad regiones in Oriente sitas (quæ quidem Orbis pars, quo asperioribus calamitatibus implicata tenetur, eo maius firmiusq. auxilium a nobis implorat) iter iam suscipere animus est. Quippe vniuersam omnino vitam, & id totum quo spiritum duco, atque adeo omnes animi vires, quæ in intimo pectore insident, Deo optimo maximo a me deberi, pro certo persuasus sum. Et quamquam profecto non sum inscius, eos, qui spem in rebus cælestibus vere & ex animo ponant, hominum beneuolentia neutiquam indigere; & qui eam in Dei domicilio constanter & firme collocarint, quiq. quo magis se a rerum caducarum fragilitate sceleribusq. omnibus seiunxerint, hoc plus dignitatis adepturi sint: E tamen graues necessitates ad tempus eorum ceruicibus impositas, & supplicia parum hominum naturæ consentanea, ab eis qui nec culpæ alicuius affines, nec criminis cuiusquam rei sunt, quam longissime depellere, nostrarum partium in primis esse statuo. An non absurdum est maxime, vt cum eorum animi tolerantia & constans robur per illos, qui sint eos diuini cultus & religionis causa acerrime persecuti, satis explorate cognitum sit; eorum gloria a me, qui Dei obsequio me totum dicauerim, non ad clarissimum augustissimumq. splendorem extollatur?

XXIX. RELAXATIO EXILIO DAMNATORVM.

Omnes igitur, siue qui crudelibus Iudicum sententijs subiecti, quibuscumque temporibus illud ipsis contigerit, patriam cum exilio ideo commutare coacti fuerint, quod ad honorem erga Deum & fidem, cui totis animæ viribus se consecrauerant, non neglexerunt; siue qui inter Curiæ ministros numerati sunt, cum in eorum numerum non iure fuissent antea relati: omnes, inquam, isti tum patrijs sedibus, tum otio consueto restituti, Deo

Universidad de Deusto
Biblioteca

omniũ liberatori gratias agant: siue præterea qui rebus suis fuerint priuati, & fortunarum A
omnium amissione oppressi, hucusque vitam abiectissimam degerint; isti quoque domicilijs pristinis, familijs, & facultatibus redditi, Dei optimi maximi beneficentia læti fruantur. Quinetiam eos, qui in insulis inuiti detinentur, istius prouisionis & solicitudinis nostræ beneficio potiri mandamus: vt scilicet cum hactenus angustis montium recessibus & maris fluctibus circumiectis vndique concluſi fuerint, iam acerba illa solitudine & a natura hominum penitus alienata liberati, desiderio rerum ab ipsis optatarum satiato, se ad amicissimos recipiant: cumq. longo temporis spatio in squallore & sordibus odiosis vixerint, reditum velut prædam repentinam minime expectatam nacti, curis præterea molestijsq. in posterum erepti, vitam metus expertem sub nostro traducant Imperio: qui quidem nos Dei famulos esse & gloriamur, & pro certo persuasi sumus; quiq. ei quod a ratione alienissimum est (præterea cum nostrum sit aliena peccata corrigere) ne aures quidem patefacere debemus, nedum fidem adhibere. B

XXX. RELAXARI IVBENTVR DAMNATI AD METALLA.

Quicumque porro aut ad metalla effodienda condemnati sint, aut ad publicorum operum ministeria obeunda addicti: hi continuis laboribus cum grato otio commutatis, facilius & lenius vitæ genus libera cum potestate agant, immoderatis laborum asperitatibus in placidam animi remissionem conuersis. Atque si qui de libertate, quæ est omnium communis, exciderint, & ignominia affecti fuerint: isti cum solida lætitia priorem dignitatis gradum, tamquam diuturna peregrinatione ab ipsis abalienatum, recuperantes, in suam ipsorum patriam mature se recipiant. Illis item, qui iam olim honoribus militaribus donati, ab ijsdem iniusta & iniqua de causa sunt deiecti (nempe quod confessionem in Deo vere agnoscendo illis dignitatis ornamentis longe prætulerunt) libera detur optio, vel rei militari se dedendi, quo in pristino vitæ modo permaneant, vel cum honorata libertate C
libere & pro arbitratu vitam degendi. Rectum est enim & rationi consentaneum, vt qui in periculis ipsis illatis tam egregiam animi magnitudinem ac tolerantiam declarauerint, integram habeant potestatem tum otio, tum dignitate libere, pro animi sui sententia, perfruendi. Porro autem qui nobilitatis suæ amplitudine vi dispoliati, talem quamdam Iudicum sententiam subierunt, vt vel in gynæcea, vel in textrinas intrusi, durum & miserum laborem sustinerent, vel vt cellæ penariæ ministri fierent, quo nihil superior illorum ortus ipsis afferret subsidij: hi quoque honoribus, quibus ante fruebantur, & libertatis beneficio potiti, & ad pristina dignitatis ornamenta restituti, deinceps hilari ac læto animo vitam degant.

XXXI. SERVI REVOCANTVR IN LIBERTATEM.

Qui item de libertate sit in seruitutem datus, quiq. se iniqua & inhumana cuius alicuius vecordia ministeria ipsi insueta obire coactum esse, secum admodum deploret, & se D
ipsum pro libero seruum ex improuiso factum intelligat: is in libertatem priorem nostro edicto vindicatus, se parentibus similem efficiat, exerceatq. labores libero homine dignos; & cogitationem seruilium illorum munerum parum sibi accommodatorum, quæ antea perpessus fuerit, penitus ex animo deleat.

XXXII. DE BONIS PROSCRIPTORVM CHRISTIANORVM.

Porro illud nobis videndum est, vt facultates, quibus singuli varijs de criminibus sibi falso obiectis orbati fuerint, restituantur: nempe si qui splendidissimum diuinissimumq. martyrij certamen inuicto & constanti animo sustinuerint, & propterea rerũ suarum amissionem tolerarint, & confessores constituti spem perpetuam in cælo sibi compararint: qui item non modo solum vertere coacti, sed fortunis etiam priuati fuerint, quod neutiquam fidem prodendo persecutoribus cesserunt: istorum, quotquot vita defuncti sunt, hereditates cognatis impertiri mandamus. Omnino autem quibus hereditates illæ debeantur, E
est cognitu perfacile: cum leges, eos qui genere propius accedunt, præcipiant heredes fore; & quod ratione etiam oportet eos succedere, qui sint domestica consuetudine coniunctiores, constat: præsertim cum illi ipsi martyres non criminis vllius conuicti, sed sua inducti voluntate, mortem oppetiuerint. Quod si nemo de cognatis supersit, qui vlli vel martyrum, vel confessorum, vel exulum quos diximus, qui eiusmodi de causa solum verterint, heres ratione succedat: vt Ecclesia semper cuiusque loci hereditatem adeat, ratum esto. Neque erit omnino molestum ijs qui decedunt e vita, vt eam, cuius gratia omnes suos labores susceperint, heredem felices assequantur.

XXXIII. RESTITVI MANDAT POSSESSIONES.

Præterea hoc necessario proponi debet, quod si qui eorum, quos supra memorauimus, aliquid de fortunis suis, quibus visum fuit, donauerint, his possessio iure stabilis & firma permanere debeat. Et ne quis error appareat in edicto, sed vt quid vere voluerit, omnibus

ad co-

A ad cognoscendum in procliui sit: sciant omnes, si agrum, si domum, si hortum, si quid eorum quæ paulo ante posui, teneant; ipsis & honestum & vtile esse, vt non ea confiteantur solum, sed omni abiecta cunctatione restituant. Quapropter licet maxime videantur quidam ex iniusta illorum possessione maximos fructus cepisse, & nos, vt isti repetantur, minime æquum iudicemus: tamen illi ipsi plane confiteantur, & quos habuerint fructus, & vnde eos collegerint, huiusq. peccati veniam sibi a nobis concedi postulent: vt non modo auaritia antegressa, tali adhibita correctione, a nobis remittatur; verum etiam Deus optimus maximus istud pœnitentiæ loco excipiens, benignus & clemens erratis veniam det.

At dixerint fortasse qui huiusmodi facultatum domini (si modo istud nomen in illis va- XXXIV.
B lere vel debet, vel potest) facti sunt, excusatione pro se allata, quod fieri non poterat, vt se ab illis rebus abstinerent, cum tam varium & multiplex miseriarum cuiusque generis spectaculum palam esset positum: quo quidem tempore extiterunt crebræ perditæq. proscriptiones eorum qui nihil commeruissent, eæq. temere inconsiderateq. factæ, crudeles etiam & insanabiles persecutiones, iniustæ denique facultatum venditiones. Quod si huiusmodi verbis quidam se defendere contendunt, & admonitiones continuas expectant; ne existiment se illud impune laturos; præsertim cũ ista a nobis tam sedulo administrentur, quo Deo optimo maximo debitum præstemus obsequium. Quæcumque enim antehac grauis & damnosa necessitas accipere coegerit, ea in præsentiarum retinere, nonnihil periculi habet: ac necessum est, insatiabiles cupiditates omnibus modis, id est, rationibus & exemplis imminuere. Neque enim si quid Aerarium earum rerum, quas ante posuimus, VT ILLATA IN AERARIVM RESTITVANTVR.
possideat; firme retinere, illi liberum erit: immo vero contra sacrosanctas Ecclesias ni-
C hil omnino dicere audeat; & quas res ad tempus per iniuriam possederit, eas Ecclesijs iure restituat. Omnia igitur quæ recte vereq. ad Ecclesias pertinere videantur, siue domus, siue agri, siue hortus, vel si quæ sunt alia eiusdem generis, quæ in alicuius possessionem venerint; quo ius nullius qui ad Rempublicam, id est, ad Ecclesiam spectat, violetur, sed omnia sincera & simplicia maneant; restitui mandamus.

Quinetiam loca illa quæ martyrum corporibus honorata sunt, & memoriæ gloriosæ il- XXXV.
lorum e vita discessionis, quis dubitet quin ad Ecclesias spectent? immo vero etiam quis non potius istud præciperet? quippe cum neque munus præstantius sit, neque labor Deo gratior, vel quod plus habeat vtilitatis, quam, diuino Spiritu adhortante, in his rebus diligentem operam & studium collocare. Quæ etiam iniquis de causis ab improbissimis hominibus ablata fuerint; ea, vt æquitas postulat, restitui, sanctisq. denuo Ecclesijs integra reddi, iubemus. Ceterum quoniam perfectæ & singularis prouidentiæ est, ne istos quidem
D silentio præterire, qui aut iusta emptione aliquid ab Aerario acquisiuerint, aut gratũ concessum retinuerint, & ad huiusmodi res occupandas cupiditate quadã inexplebili temere ruerint: sciant quicumque fuerint de genere illo, sibi (quamquam harum rerum causa, quas coemere ausi sunt, nostram erga ipsos beneuolentiam maxime abalienare laborarunt) a nobis, quantum ratio commode ferre poterit, benigne prospectum iri.

Hæc igitur hactenus sermone nostro prouecta sint. Verum quoniam virtus Dei omni- XXXVI.
potentis euidentissimis argumentis manifestissimisq. sese ostendit, cum ad optima cohortando, tum benigne mea causa adeo firma apportando subsidia, vt ijs acerba calamitas, quæ cunctas res humanas antea districtas tenuit, iam ex omni mundo radijs Solis collu- CONSIDERATIO DIVERSORVM TEMPORVM PROPONITVR.
strato, prorsus exempta sit: vniuersi simul & singuli accurata cura & cogitatione circumspicere debetis, qualis tandem illa potestas fuerit, quæ semen (vt ita dicam) perditissi-
E morum hominum deleuerit, labefactauerit que, bonorum autem lætitiam quasi denuo reuocatam in omnes regiones affatim fuderit, & omnibus concesserit potestatem tum officia diuinæ legi & disciplinæ consentanea cum omni obseruantia præstandi, tum illis qui se huic consecrauerunt, honesta virtutis munera sedulo excolendi: qui quidem tamquam ex crassa caligine emergentes, quia eximia sunt sacrarum litterarum cognitione imbuti, de cetero debitum cultum erga Deum, & honorem pium, eiq. congruentem declarabunt.] hactenus Constantini Imperatoris edictum ab Eusebio recitatum. porro non tantum in Palæstinæ prouinciam, vbi ipse agebat, atque descripsit, sed per totum fuisse promulgatum Orientem, ditionemq. omnem Licinio olim subiectam, certissimum est: cum quos æqua persecutio afflixisset atque prostrasset, par quoque beneficium subleuare atque erigere debuisset.

De tempore autem eiusmodi promulgationis edicti; non est qui iure dubitare possit, XXXVII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE TEMPORE PROMVLGATI EDICTI.

tunc editum esse, cum prorsus debellato Licinio, vna cum victoria toto Orbi Orientali optata diu pax Ecclesiæ primum illuxit. Quod vero ad locum pertinet; ne quis errore ducatur, vt existimet illud esse datum in Occidente, cum reuersus est, eo quod in eodem (vt dictum est) idem testetur Imperator se habere in animo proficisci in Orientem: nam positus ipse in Thracia vel Bithynia Boreali Orbis parte, instituens profectionem in Asiam atque Syriam, iure se in Orientem profecturum, vsitato more esse locutus apparet. Id quidem sic accipiendum esse, eiusdem Constantini Imperatoris verba declarant in ea epistola, quam eodem plane anno (vt dicemus) scripsit ad Alexandrum & Arium, eamq. Eusebius recitat, vbi hæc verba leguntur[a]: Non ita pridem ad Nicomediensium ciuitatem aduentans, extemplo iter versus Orientem mature facere constituebam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confecissem, & prope iam vobiscum esse viderer, litterarum istarum nuncius in contrariam partem compulit, ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerare me posse, plane existimabam.] hæc ipse, quando auditis Ecclesiasticis dissensionibus in Orientali Ecclesia occasione Arij concitatis, eo proficisci induxit in animum. At de his agemus inferius, huius anni extremo loco. hoc namque tantum anno, & fortasse sequentis exordio, Constantinus constitit in Oriente: inde enim recedens mense Aprilis Sirmij in Pannonia, Augusti vero mense Romæ egisse, data ab eodem rescripta significant. sed de his inferius.

[a] *Apud Euseb. in Vit. Constan. lib. 2. c. 70.*

XXXVIII. IDOLOLATRIAE PESTIS DETECTIO.

Sunt hæc plane illa tempora optatissima ac felicissima Christianis, cum Episcopi suis singuli Ecclesijs restituti egregiam nauarunt operam, vt idolorum cultum prorsus abolerent, & vnam veram sanctamq. religionem Christianam quam latissime propagarent. Et haud dubium, eosdem qui ijsdem locis præfecti essent, vbi Christiani plurimum abundarent, & longe numero plures essent, quam Gentiles ibi degentes, in delubra deorum iniecisse manus, & idola in eis posita demolitos esse. Hæc quidem vnius Nicolai Myræ in Lycia ciuitatis Episcopi magni nominis exemplo, de reliquis quoque opinari posse, conceditur. sic enim habent ipsius Acta[b] antiquitus scripta de promulgato a Constantino decreto, quo ipse Nicolaus solutis vinculis, quibus religionis Christi causa detinebatur in carcere, liberatus est:

[b] *Recitat Metaphrast. die 6. Decemb.*

XXXIX. NICOLAVS DEMOLITVR IDOLA.

Cum hoc ergo decretum omnem eius Imperio subiectam comprehendisset regionem, in suam patriam reuertebantur omnes Christi confessores. Suum itaque Nicolaum Pontificem ciuitas suscepit Myrensium, instituto quidem ac voluntate martyrem, & incruentum victorem. Ille autem a Deo datis omni ex parte florens donis, & morbos omnes curabat, & fuit breui clarus & glorioſus non solum apud Fideles, sed etiam apud multos infideles, habebaturq. in omnium animis in maiori admiratione quam quæ possit verbis exprimi. Et ideo cum videret adhuc restare multas aras simulacrorum, & magnam dæmonum cateruam in eis habitare, & non paucos perdere ex Myrensibus: diuino zelo animo incensus, exurgit fortissime, & omnem illorum obiens regionem, si in aliquam aram aliquando incidisset, humi deijciebat, & in puluerem comminuebat: & sic procul expellens dæmonum multitudinem, effecit vt grex pace tranquilla frueretur.

XL. DE TEMPLO DIANAE PROSTRATO.

Cum sic bellum gereret Sanctus aduersus spiritus improbitatis, fit quædam a superis inspiratio & diuinior cogitatio, vt ne a Dianæ quidem templo abstineret, sed ipsum quoque aggrederetur, & ei idem faceret quod prioribus: erat enim id & pulchritudine admirabile, & alia superans magnitudine, & iucundissimum dæmonibus habitaculum. Cum ergo maior aduersus hoc templum eum subijsset impetus, isq. iuuenilior & acrior esset: non solum diruit omnia quæ super terram eminebant, & ea humi deiecit; sed etiam totum conuulsit ab ipsis fundamentis: & ad summum templi quidē quæ erant in aere sublimia, humi deiecit; quæ autem erant sub terra, proiecit in aerem. Mali vero dæmones ne aduenientem quidem Sanctum vllo modo poterant sustinere, sed etiam vocem emittebant, fugientes; & affirmabant se ab ipso magna affici iniuria, & inuitos a rebus suis excedere.] hucusque de Nicolai huius temporis rebus gestis: reliqua vero eius Acta, quæ ad Annales Ecclesiasticos spectare noscuntur, certis annis, suis locis inferius consignabimus, ab alijs abstinentes, quæ omnibus prope perspicua, nostri instituti quoque terminos videntur excedere.

XLI. STATVAE PERSECVTORVM PROSTRATAE.

Quod autem pertinet ad studia Christianorum in comminuendis idolis; ad statuas quoque Imperatorum persecutorum excidendas eadem progressa sunt, & præcipue in simulacra Maximini, qui omnium acerbissimam, quarum esset memoria, persecutionem in Oriente

Oriente excitarat: cuius (inquit Gregorius Nazianzenus[a]) signa, plagæq. ob eam rem acceptæ, imagines & statuæ ferunt, publice adhuc prostantes, fœdamq. corporis mutilationem sempiterna infamia notantes.] hæc ipse. Sed iam inchoatam ab Eusebio orationem de Constantini legibus prosequamur: ait enim[b]: Istud primum Imperatoris edictum ad nos missum ista præcepit. Statim vero, quæ lege fuere scripta, re ipsa processerunt: & omnia contraria ijs, quæ paulo ante a crudelibus tyrannis patrata fuissent, gesta sunt: Imperatorisq. beneficijs potiebantur ij, quibus ea tribui, lege sancitum fuit.] ita Eusebius. Sed qui mox subsecutus his temporibus fuerit Orientalis Ecclesiæ status, dicendum est.

[a] *Greg. Nazian. orat. 1. in Iulianum.*

[b] *Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. 42.*

XLII. ARIVS TVRBAT PACEM ECCLESIAE.

Cum iam ex victoria Constantini, editisq. ab eo pro pietate legibus superius recitatis fulgentissimus illuxisset illi (vt dictū est) pacis radius: hostis humani generis, quod sibi ex animo accidisse senserat in Ecclesia Occidentali, cum per eumdem Constantinum collocata Ecclesia in summa pace, gloria, atque splendore, eam schismate scindere ac turpiter labefactare conatus est, dum per Donatistas in Africa schismaticos turbas pene incredibiles concitauit; idem plane iniens consilium, eadem & arma sumens, tanta Christi gloria liuore tabescens, incensum semel in Ario ignem impietatis, valido flatu perflans, vehementes inde flammas eduxit, quæ non solum Aegyptum ac Libyam, sed longe lateq. diffusæ, atque expansæ vndique, omnes propemodum Orientis Ecclesias inflammarent. Qui enim olim (vt demonstrauimus suo loco superius) accensus ex Arij hæresi in Aegypto ignis erat, ipso ab Alexandro Episcopo Alexandrino e presbyterij loco summoto, etsi non penitus extinctus, compressus tamen nonnihil videri poterat, & superueniente eodem tempore persecutione Licinij, consopitus, idem intus vehementioribus ardoribus æstuans, mox vt licuit, reddita per Constantinum Ecclesiæ pace, validioribus flammis erupit, Ethnæ instar, immensos ignium globos euomens.

XLIII. DE LITTERIS A CONSTANTINO SCRIPTIS.

De his enim post recitatas dictas litteras Constantini Eusebius agens, hæc ait[c]: Talem sermonem Imperator tamquam eximius Dei præco prouincialibus omnibus per litteras suas communicauit, quo subiectos sibi tum a diabolico errore depelleret, tum ad verum Dei cultum sectandum exhortaretur. Ad quem ijs rebus iam egregie nobilitatum rumor de tumultu quodam non exiguo illo quidem in Ecclesijs concitato perlatus est: cuius auditione percussus, ei cœpit remedium cogitare. Tumultus ille talis fuit: Dum populus Dei gloriabatur, rerumq. honestarum actionibus sese efferebat; metusq. qui extrinsecus aliquid molestiarum facessebat, erat ablatus; & Ecclesia illustri quadam (vt ita dicam) & tranquilla pace vndique cœpta muniebatur: inuidia nostris bonis insidias struens, callide irrepsit, inq. media Episcoporum frequentia primum tripudiare cœpit, eosq. diuinorum decretorum discutiendorum causa in seditionis coniecit certamen, deinde quasi ab exigua scintilla ingens incendium excitauit.

[c] *Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. 60.*

XLIV. QVA OCCASIONE AVCTA ARII HAERESIS.

Quod quidem ab Ecclesia Alexandrina, tamquam e summo capite (*nempe Orientalis Ecclesiæ*) exorsum, omnem Aegyptum, Libyam, & Thebaida deinceps peragrauit. Iam vero per reliquas prouincias & ciuitates eo vsque diffudit sese, vti non modo Ecclesiarum Præsides verborum contumelijs se mutuo concidere, sed etiam reliquorum hominum multitudinem diuerse distractam (dum hi in istorum, illi in aliorum sententiā inclinarent) cernere licuisset. Eo porro turpitudinis rerum gestarum spectaculum prolabebatur, vt iam in medijs infidelium theatris sacrosancta diuinæ nostræ doctrinæ instituta turpissimi ludibrij notam subirent. Nonnulli in ipsa Alexandria de summis religionis Christianæ mysterijs iuueniliter & inconsulte digladiari: alij per vniuersam Aegyptum & superiorem Thebaidem de controuersia quadam iampridem inter ipsos concitata decertare cœperunt (erant hi Meletiani, de quibus plura superius) adeo vt vbique Ecclesiæ in varias partes dirimerentur. Et quoniam vniuersum Ecclesiæ corpus his rebus laborabat, tum vehementer tota Libya ijsdem afflictata fuit, tum reliquæ exterarum prouinciarum partes pariter in morbi societatem venerunt. Nam qui Alexandriæ diffidebant, ad Episcopos aliarum prouinciarum, alij ad alios legatos mittebant: illi autem in alterutram partem diuulsi, simili seditionis flamma incendebantur.] hæc Eusebius.

XLV. ARIVS PVLSVS ABIIT IN PALAESTINAM.

Antequam autem reliqua ab ipso his annexa tractemus: quænam fuerint eiusmodi legationes, quas ab vtraque parte missas ait, in medium adducamus. Exutus (vt suo loco dictum est) Arius ab Alexandro Episcopo Alexandrino munere quo fungebatur presbyteratus, atque tam ipso, quam socijs ipsius, in Concilio Alexandrino centum Episcoporum, excommunicatis; cum Alexandriæ nihilominus (vt demonstratum est ex Epiphanio) longo tempore

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempore permansisset, tandem ab eo extra vrbem quoque eiectus est; qui tantum abfuit, A
vt sic humiliatus quieuerit, quin maiores turbas in Dei Ecclesiam concitarit: nam profectus in Palæstinam, ab Eusebio Cæsarienſi, ac Paulino Tyri, & Patrophilo Scythopolitano per legatos petit, licere sibi vna cum suis publicos, vt agebat Alexandriæ, conuentus agere. Illi cum alijs Episcopis in Palæstina in vnum congregati, postulationi Arij suffragati sunt: iusseruntque, vt primum ipsi inter se conuentus quidem agerent, sed interim studerent pacem inire cum Alexandro, cui & se subijcerent. sed hæc pluribus Sozomenus [a].

[a] Sozom. lib. 1. c. 54. in fine.

XLVI. At nec his acquieuit Arius, qui maiori fretus potentia, grauiores tumultus excitat, vsus vafer ingenio, & callidus in actionibus, potentissimo administro Eusebio Episcopo Nicomedienſi, suis moribus non impare, & impietate nulli secundo, forensiq. potentia (vt videbatur) omnium principe; quippe qui insinuauerat se in amicitiam Constantiæ Augustæ Constantini sororis; de quo hæc Socrates [b]: Quamquam multi alij peruersa Arij opinione & errore implicati tenebantur; Eusebius tamen (non Cæsarienſis ille, sed alter qui fuerat Ecclesiæ Berytensis Episcopus, id temporis autem ad Episcopatum Nicomediæ vrbis Bithyniæ callide arrepserat) illi cum primis mordicus adhæsit. Quæ cum accepisset Alexander (hic erat Episcopus Alexandrinus) resq. gestas oculis cerneret, iracundia cœpit excandescere: ac Concilio multorum Episcoporum conuocato, Arium & eius opinionis fautores presbyterij gradu abdicat; qua de re ad Episcopos cuiusque ciuitatis scripsit ad hunc modum, &c.] B

[b] Socrat. hist. lib. 1. c. 3. CONSPIRAT ARIVS CVM EVSEBIO.

XLVII. Verum quod dicit de abdicatione a presbyterio & excommunicatione; id antea accidisse, superius dictum est: nam litteræ quas recitat, non ex eo Concilio datæ sunt, sed postquam, excommunicatis Ario atque Arianis, Eusebius Nicomedienſis palam impudenterq. patrocinium illorum suscepit, prout eædem litteræ Alexandri, quas recitat Socrates, C
declarant his verbis: Ario igitur & eius fautoribus, qui ista asserunt, & de eisdem tam impudenti ore loquuntur, vna cum illis qui eius opinioni assentiuntur, nos cum alijs fere centum Aegypti & Libyæ Episcopis in vnum conuenientes, anathema denunciauimus. Ceterum Eusebius eos ad se admittit, operamq. sedulo dat, vt mendacium cum veritate, & cum pietate impietatem commisceat, &c.] Ecce tibi (vt demonstratum est) tunc apparet ab Alexandro dictas scriptas fuisse litteras, cum iam illi antea excommunicati ad Eusebium confugerant, ille ad se eos admiserat, & pro illis impigre laborabat. Hæc autem ad rectam rationem temporis consignandam sint dicta.

QVANDO SCRIPTAE LITTERAE AB ALEXANDRO.

XLVIII. Quod vero ad Arium pertinet (de his enim in primis agendū est) quasnā litteras tū ipse scripserit ad Eusebiū; recitāt eas Epiphanius [c] & Theodoretus [d], ex quo ipsas describimus:

[c] Epiph. hæresi 69.
[d] Theod. lib. 1. c. 5.

Eusebio domino suo amantissimo, homini Dei, fideli, orthodoxo, Arius, quem Alexan- D
der Papa iniuste insectatur ob veritatem, quæ vincit omnia, & quam tu strenue propugnas, in Domino S.

ARII LITTERAE AD EVSEBIVM.

Cum pater meus Ammonius Nicomediam iter faceret, officij mei ratio postulare videbatur, vt te per eum compellarem, simulq. etiam amorem tibi insitum & beneuolum animum, quo fratres propter Deum & Christum eius complecti soles, tibi in memoriam propterea reuocarem, quod Episcopus Alexander grauiter nos oppugnare, persequi, & omnem (vt dicitur) rudentem contra nos mouere cœperit, eo quidem animo, vt nos velut homines impios a ciuitate ideo expellat, quod ei minime assentimur publice prædicanti in hunc modum: Semper Deus, semper Filius: simul Pater, simul Filius: simul cum Deo Patre ingenito Filius est, semper genitus est, ab ingenito genitus est: & tamen neque cogitatione, neque indiuiduo aliquo temporis puncto Deus Pater Filium antegressus est: sed E
semper Deus Pater, semper Filius: ex ipso Deo Patre existit Filius. Ac quoniam Eusebius frater tuus Episcopus Cæsareæ, Theodotus, Paulinus, Athanasius, Gregorius *, Aetius, & omnes denique Orientales affirmant Deum Patrem Filium sine principio antegressum: anathema illis denunciatum est, exceptis solum Philogonio, Hellanico, & Macario hæreticis, qui de fide minus recte instituti sunt; quorum vnus Filium eructationem, alter productionem, tertius eum vna cum Patre ingenitum asserit. quas impietates ne audire quidem possumus, etiamsi hæretici mille mortes nobis minarentur.

* Georgius

XLIX. Nos autem, quæ sit nostra sententia, sensusque, & docuimus, & docemus: Filium nimirum neque ingenitum esse, neque Patrem ingeniti vllo modo, neque ex vllo subiecto, sed voluntate & consilio ante tempora & ante sæcula plenum Deum extitisse, vnigenitum, immutabilem; & antequam gigneretur, aut conderetur, aut præfiniretur, aut fundaretur,

ARII MORIENDAE BLASPHEMIAE.

non

A non fuisse: nam ingenitus non erat. Exagitamur igitur, quod Filium principium habere, Deum Patrem carere principio, dicimus. Atque tum hac de causa, tum quod dicimus eum ex nihilo constare, nos persequuntur aduersarij. Istud vero sic ideo asseruimus, quod non sit pars Dei Patris, neque ex vllo subiecto existat. Hac de re nos insectantur: nosti tu ipse cetera. Te Eusebi, qui non immemor es nostrarum afflictationum, quiq. vere Collucianista es, opto in Domino valere plurimum.] hucusque Arius ad Eusebium.

L. Quarumnam autem ciuitatum Episcopi fuerint, quos secum sentire Arius gloriatur, Theodoretus subdit his verbis [a]: In numero eorum, quos iste recensuit, erat Eusebius Episcopus Cæsareæ, Laodiceæ Theodotus, Paulinus Tyri, Anazarbi Athanasius, Gregorius Berythi, & Aetius Lyddæ Episcopus: est autem Lydda ciuitas, quæ iam vocatur Diospolis.] hæc Theodoretus. Sed & totum Orientem secum sentire, mendaciter gloriabatur

[a] Theodor. lib. 1. c. 5.

EPISCOPE ARIO STVDENTES.

B Arius, omnesq. suos habuisse communicatores, præter quos recensuit Philogoniū Episcopum Antiochiæ, Macarium Hierosolymitanum, & Hellanicum Episcopum Tripolis. Porro quod dicit, nominatis Episcopis suæ factionis anathema ab Alexandro dictum esse; non sic accipiendum est, vt eos singulos nominatim idem Antistes perculerit excommunicationis sententia: sed cum Alexander in ipsum Ariū eiusq. fautores intorserit anathema, ipsos pariter ea sententia astrictos esse dicebat, prouocans ea quoque via odium multorum in Alexandrum. Verum cum extent litteræ ipsius Alexandri, quibus nominatim fautores Arij expressi habentur, & nulla de recensitis superius mentio reperiatur: in eam cogimur ire sententiam, dictos Episcopos haud palam, sicut Eusebium Nicomediæ, fuisse cognitos impios Alexandro, nec, vt illum, adeo impudenter in certaminis campum progressos esse, ijs præsertim rerum exordijs, cum ab Alexandro Ariana hæresis impugnabatur.

LI. C Scripsisse autem hæc Arium, cum profectus esset in Palæstinam, & explorasset voluntatem assentientium sibi Episcoporum, existimandum est. Quam quidem epistolam cum accepisset Eusebius, impigre negotium curat; & quem videbat Paulinum Episcopum Tyri, licet cum Ario sentientem, haud tamen audentem scriptis prodere quod sentiret, vt fecerat Eusebius Palæstinæ; ad eumdem, vt propugnaret totis viribus impietatem cohortans, scribit his verbis, ipse quoque (vt ait Theodoretus [b]) impietatis suæ virus euomens:

[b] Theodor. lib. 1. c. 5. 6.

EVSEBIVS NICOMEDIAE QVID AD PAVLINVM TYRI.

Neque studium domini mei Eusebij pro veritatis defensione susceptum, neque tua de eadem re, domine mi Pauline, reticentia, in silentio quidem iacet: sed ad nostras vsque aures vtrumque perlatum est. Atque plane vti erat consentaneum, de Eusebio quidem domino meo magnam lætitiam, de te autem dolorem non mediocrem cepimus; præsertim cum coniectura augueraremur, huiusmodi viri silentio nos prorsus causa casuros esse. Quapropter obsecro te, vt cum scias, quam virum prudentem dedeceat, ea quæ sunt a veritate D
aliena tueri; quæ autem vera, ea reticere: ad scribendum, vbi rationem Spiritu diuino ad eam rem præparaueris, te ponas de hac quidem materia, quæ & tibi possit esse & tuis auditoribus emolumento: præsertim si sacram Scripturam, & verborum illius & sententiarum quasi vestigia sedulo sequens, ad scribendum animum induxeris.

LII. Neque enim de duobus ingenitis nos audiuimus, neque vnum in duo diuisum, neque illud vllam corpoream affectionē subijsse didicimus, credidimusve, domine mi Pauline, sed vnum ingenitum, vnum ex eo vere, sed non ex substantia eius genitum, naturæ ingeniti omnino & eius essentiæ expers: atque quod genitum erat, natura & facultate prorsus diuersum, factum tamen ad perfectam affectionis & facultatis procreatoris similitudinem: cuius principium non modo non posse verbis exprimi, sed ne cogitatione quidem, non di- E
cam humana, sed ne eorum quidem omnium, qui longe supra hominem putandi sunt, comprehendi credimus. Atque ista sane non e nostris rationibus deprompta esse, sed ex sacris litteris nos didicisse, affirmamus: indeq. cognouisse, Filium essentia sua conditum, fundatum, genitum, natura esse immutabili, inexplicabiliq. & similitudine procreatoris sui, vt ipse Dominus ait [c]: Deus condidit me in initio viarum suarum, & ante sæcula fundauit me, & ante omnes colles genuit me.

PERFIDIA EVSEBIANA.

[c] Prouerb. 8.

LIII. Quod si Filius ex Patre est, hoc est, vel vt pars ipsius, vel vt ex fluxione essentiæ: quod si ita esset, neque conditus, neque fundatus amplius diceretur: quod te re vera, domine Pauline, minime fugit. Nam illud quod existit ab ingenito, non amplius vel ab alio, vel ab eodem condi aut fundari potest, cum sit ab initio ingenitum. Quod si, quia genitus dicitur, indicio vlli sit, quod ex paterna essentia genitus est, & quod ex eo habeat eamdem cum eo naturam: pro certo scimus, Scripturam non de eo solo, sed de alijs rebus omnino natura

BLASPHEMIAE EVSEBII.

disparibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

disparibus hanc vocem, Genitum, vsurpare solere: nam de hominibus quoque sic loquitur [a]: Filios genui, & exaltaui, & ipsi spreuerunt me. Et rursum [b]: Deum, qui te genuit, dereliquisti. Alio item loco sic ait [c]: Quis est qui genuit stillas roris? Quibus in locis non naturam ex natura procreatam ostendit, sed singulas res genitas ex voluntate ipsius ortum habuisse. Nam nihil ex eius substantia gignitur: sed vnumquodque voluntate eius genitum, sicut genitum est, existit. Ipse enim Deus: illa autem quæ sunt ad similitudinem eius creata, Verbo illius similia futura sunt, & ipsius voluntate genita, omniaq. per ipsum a Deo Patre facta sunt, omnia denique ex Deo. Quas rationes cum acceperis, easq. pro gratia, quæ tibi diuinitus suppetit, expoliueris: fac vt domino Alexandro scribas: nam persuasum habeo, si ad illum scripseris, te eum de sententia deducturum. Saluta omnes fratres in Domino. Diuina gratia te, vt pro nobis ores, domine mi, diu valentem seruet.] hactenus Eusebius Nicomediensis ad Paulinum Tyri Episcopum. A B

a Isaiæ 1.
b Deutey. 32.
c Iob 38.

LIV.

Præstitisse autem id quod postulauit ab eo Eusebius, Paulinum, opinamur; sicut constat fecisse alios superius nominatos Episcopos, nempe Eusebiũ Cæsareæ Palæstinæ, & Athanasium Episcopum Anazarbi, S. Athanasio [d] id ipsum testante. Porro Eusebij Cæsariensis ad Alexandrum litterarum fragmenta recitantur in Nicæno Concilio secundo [e], his primum verbis, dum Eusebius multis testificationibus patronus Arij demonstratur: Simili modo & in epistola ad beatum Alexandrum, magistrum & doctorem Athanasij, cuius initium, Quanto labore & diligentia in has litteras inciderim, hic apertissime blasphemans sic ait: Arium, eiusq. studiosos accusant hæ litteræ, quod Filium ex non ente, instar vnius omnium factum esse dixerint. Illi vero epistolium attulerunt quod ad te scripserunt, in quo fidem suam exponentes, his verbis confitentur quæ sentiunt: Legis, Prophetarum, & noui Testamenti Deum ante sempiterna sæcula sibi Filium vnigenitum generasse, per quem & sæcula & omnia fecit. Generasse autem non videtur, sed in veritate propriæ voluntati substituisse immutabilem & inalterabilem creaturam Dei perfectam, verumtamen non vt vnam creaturarum. Tua vero epistola accusat eos, quasi dixerint, quod Filius factus, tamquam vnus omnium; cum tamen hoc non dixerint, sed aperte pronuncient, non vt vnam creaturarum. Vide ne dederis statim illis occasionem, vt ea etiam calumnientur, & assumant quæcumque voluerint. Iterum accusas eos, quod dixerint, quod qui est, non existentem genuit. Miror sane si quispiam aliter dicere poterit. Nam si vnus est qui est; manifestum est, quod ex eo genitum est omne quod est, estq. id post illum. Si vero qui est, non vnus sit; sed & Filius sit, qui est: quomodo eum qui est, qui est genuit? Sic enim qui est, duo fuerint. Et hæc quidem Eusebius ad glorioſum Alexandrum. Feruntur eius ad eumdẽ glorioſum virum & aliæ epistolæ, in quibus variæ sunt blasphemiæ, dum Arium defendere conatur. Eodem modo in epistola ad Euphrasionem * blasphemus est. initium eius epistolæ est: Domino meo cum omni gratia confiteor, &c. Non enim Filium Patri coexistere dicimus, sed Patrem ante Filium fuisse] & reliqua, quæ in ea sunt scripta, atque in dicta Synodo recitata: vbi idem Eusebius in aliam altissimam erroris foueam demersus fuisse, ex suis ipsius scriptis ibidem demonstratur. At de Eusebio alias pluribus. D

d Athanas. lib. de Synod. Arian.
e Nicæn. Concil. secund. Act. 6.

EVSEBII CAESAREAE EPISCOPI DOCTRINA IMPIA.

* Euphranorem

LV.

Sed & Athanasium Anazarbenum, fauentẽ Ario, pro eo scripsisse ad eumdem Alexandrum Episcopum Alexandrinũ, S. Athanasius testatur his verbis [f]: Athanasius ex Anazarbo hæresin adhuc nudius retexit, vnum ex centum illis ouibus Filiũ Dei appellans. In scriptis enim suis ad Episcopum Alexandrum ausus est dicere: Quid obtrectas Arianis, si dicunt, ex non entibus Filium vt creaturam conditum esse, vnumq. ex rerũ vniuersitate esse? nam ille vnus est ex centum ouibus, quæ per parabolam repræsentant omnes res creatas, &c.] Et post nonnulla de eo locutus, hæc idem Athanasius de Georgio Episcopo Laodiceno, qui ad eumdem Alexandrum pro Ario scripsit: Georgius vero qui nunc Laodiceæ est, & per id tempus presbyter Alexandrinus erat, & Antiochiæ commorabatur, ita ad Alexandrũ Episcopum scripsit: Conquereris de Ario, cum dicit: Erat quando non erat Filius. Certe Esaias filius fuit Amos, Amosq. prius fuit quam gigneretur Esaias, &c.] Hi igitur & alij ex nominatis vehementissime patrocinati causæ Arij ad Alexandrum scripsere. E

ATHANASIVS ANAZARBI EPISCOPVS ARIANVS.

f Athan. lib. de Synod. Arian.

LVI.

Verum & idem ipse Arius, atque qui cum eo erant clerici Alexandrini, itemq. ex Aegypto & Libya Episcopi litteras scripserunt ad eumdem Alexandrum, turpiter mentientes, se prædicare doctrinam, quam a maioribus accepissent, & ab ipsomet Alexandro publice docente audissent: idq. totum eo consilio molientes, vt omnium in eumdem inuidiam concitarent. Recitat eas Epiphanius sic dicens [g]: C

ARI ANIQVA ARTE PRAETEXVNT HAERESIM.

g Epiphan. hæres. 69.

Beato

A Beato Papæ & Episcopo nostro Alexandro presbyteri & diaconi in Domino gaudium.

Fides nostra ex maioribus ac progenitoribus nostris, quam etiam a te didicimus, beate Papa, hæc est: Nouimus vnum Deum solum ingenitum, solum sempiternum, solum sine principio, solum bonum, solum immortalitatem habentem, solum sapientem, solum summum, solum Dominum, solum Iudicem omnium, gubernatorem, œconomum, immutabilem & inalterabilẽ, iustum & bonũ, Legis, Prophetarum, ac noui Testamenti. Hunc Deum genuisse Filium vnigenitum ante tempora æterna, per quem & sæcula & reliqua fecit: genuisse autem non in apparentia, sed veritate; substitisse vero propria voluntate immutabilem & inalterabilem, creaturam Dei perfectã, sed non velut vnam ex creaturis; fœturam, sed non velut vnam ex fœturis, siue genituris; neque velut Valentinus, emissionẽ, fœturam, siue genituram Patris asseruit; neque sicut Manichæus, partem coessentialem Patris, fœ-
B turam introduxit; neque sicut Sabellius, qui vnitatem diuidens, Filium Patrem dixit; neque velut Hierax, lucernam a lucerna, aut facem in duas; neque prius existentem, postea genitum, aut creatum esse in Filium; quemadmodum etiam tu ipse beate Papa in media Ecclesia ac consessu eos qui talia introduxerunt refutasti: sed sicut dicimus voluntate Dei ante tempora & ante sæcula creatum esse, & viuere ac esse a Patre accepisse, ita vt Pater simul substituerit ipsi glorias. Non enim Pater, data ipsi omnium hereditate, priuauit se ipsum, vt ne ingenito modo habeat in se ipso: fons enim est omnium.

LVII.

ARIANAE BLASPHEMIAE.

Quare tres sunt substantiæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus: & Deus quidem causa omnium existens, est sine principio solus; Filius autem sine tempore genitus a Patre, & ante sæcula creatus ac fundatus, non erat antequam gigneretur, sed sine tempore ante omnia
C genitus, solus a solo Patre substitit. Neque enim est sempiternus, aut consempiternus, aut coingenitus Patri; neque simul cum Patre ipsum esse habet, velut quidam de his, quæ ad aliquid appellantur, dicunt, duo ingenita principia introducentes. Sed sicut vnitas & principium omnium, ita Deus præ omnibus est: quapropter & ante Christum est, velut a te didicimus in media Ecclesia prædicante. In quantum igitur a Deo ipsum esse habet ac viuere, qui & glorias, & omnia ipsi exhibuit; iuxta hoc principium ipsius est Deus. Principium enim ipsius est, velut Deus ipsius, & qui ante ipsum est, eo quod ex se ipso est. Et si illud, Ex vteto: & hoc, Ex Patre exiuiui, & venio: velut pars coessentialis, & velut emissio a quibusdam intelligitur: compositus erit Pater, & diuisibilis, & mutabilis, & corpus secundum ipsos, & quæ ad corpus consequuntur patiens incorporeus Deus, quantum sane in ipsis est. Opto te valere in Domino, beate Papa. Arius, Aeithales, Achillas, Carponas, Sarmatas prsbyteri: Euzoius, Lucius, Iulius, Menas, Helladius, Gaius diaconi: Episcopi, Secundus
D Pentapolis, Theonas Libs fidelis, quem constituerunt in Alexandria Ariani.] hucusque Arij & collegarum epistola ad Alexandrum.

LVIII.

ALEXANDRI EPISC. ALEX. LABORES PRO FIDE TVENDA.

a Athanas. orat. 1. contra Arian.

Huius autem tanti viri labores pro Filij Dei diuinitate tuenda suscepti, haud fuerunt eiusmodi, quos quis facile cogitatione, nedum scriptis, assequi posset: vnde merito de eo hæc Athanasius [a]: Quod si res quoque nostri temporis cõtemplandæ sunt: nostis quomodo beatus Alexander vsque ad mortem contra hanc hæresim depugnarit, & quot tribulationes, quantosq. labores, quamquã iam senex, in decrepita ætate sustinuerit; qui & ipse ad Patres suos appositus est.] hæc ille. Equidem erigens primus omnium vexillum Catholicæ confessionis, & ante alios prima acie pugnans, primus excepit ab impijs intorta iacula impietatis. Quod igitur dictæ litteræ cum ab Ario, tum ab alijs hæresis eiusdem patronis sic
E ad ipsum Alexandrum sint scriptæ, vt tamen earum exemplaria essent encyclica, ac longe lateq. vbique cunctis palam innotescerent: opus fuit eidem Alexandro contrarias illis pariter reddere litteras circulares; quas omnes ab eo conscriptas numero fuisse septuaginta, Epiphanius tradit, cum agit de fuga Arij in Palæstinam: Quo (inquit [b]) cum peruenisset, singulos Episcopos adijt cum blanditijs & adulatione, vt sibi multos faceret cooperatores: & suscipiunt quidem ipsum aliqui, alij vero repulerunt. Postea vero ad aures Episcopi Alexandri deuenit, & scribit epistolas encyclicas, hoc est, orbiculares, siue per circuitum, quæ sane apud studiosos adhuc seruantur, omnes numero septuaginta, &c.]

b Epiphan. hæres. 69.

LIX.

ALEXANDER AD SILVESTRVM PAP. DE ARIO.

c Extat tom. 9. Biblioth. sanct.

Porro constat in primis eumdem Alexandrum de ijs quæ ab ipso gesta essent contra Arium scripsisse litteras ad primariæ sedis Episcopum Siluestrum Romanum Pontificem, quæ omnino pericrunt, viget tantum earum memoria in Liberij Papæ epistola [c] ad Constantinum Imperatorem, in qua hæc habentur: Manent litteræ Alexandri Episcopi olim ad Siluestrum sanctæ memoriæ destinatæ, quibus significat, ante ordinationem Athanasij, vnde-

cim tam

Universidad de Deusto
Biblioteca

cim tam presbyteros, quam etiam diacones, quod Arij hæresin sequerentur, se Ecclesia eiecisse, &c.] hæc ibi. Quomodo autem Siluester de ijs admonitus, ad componendas hasce controuersias legauit Osium Episcopum Cordubensem, clarissimum fama virum, & Constantino (vt vidimus) probe notum, dicemus suo loco. A

LX.
a Socrat. lib. 1. c. 3.
b Theodor. lib. 1. c. 4.
ALEXANDRI EPISTOLA ENCYCLICA.

Ex numero autem septuaginta illarum Alexandri epistolarum duæ tantummodo a temporis iniuria vindicatæ supersunt: quarum alteram recitat Socrates [a]; alteram Theodoretus [b] historiæ, quam scripsit, intexuit. Quæ vero a Socrate recitatur, est huiusmodi:

Carissimis honoratissimisq. fratribus, qui vbique gentium sunt nobiscum in Ecclesiæ ministerio coniuncti, salutem.

Cum in sacris litteris sit vnum corpus Ecclesiæ Catholicæ nobis traditum, & præceptum vt concordiæ ac pacis vinculum firmum teneamus: consentaneum est, vti per litteras colloquamur inter nos, alijq. alios mutuo de rebus, quæ apud singulos geruntur, certiores faciamus: quo siue vnum ex membris patitur, siue lætatur, nos inter nos vel patiamur vna, vel vna lætemur. In nostra quidem prouincia prodierunt iam viri, qui leges rescindunt, Christum ipsum impugnant, animos hominum ad defectionem (quæ quidem prænuncia & quasi præcursor Antichristi, non sine causa, & existimari & appellari possit) docere nituntur. Ac mihi certe in animo erat de illo facinore penitus reticuisse, vt eius labes, si quo modo fieri potuisset, inter illos solum qui ab Ecclesia desciuerant, deleri quiuisset; ne in alia loca euagata simpliciū quorumdam aures suis sordibus inficeret: verum quoniā Eusebius, qui nunc Nicomediæ Episcopus est, quiq. totū Ecclesiæ statū in sua manu positum arbitratur; cum a nemine, quod Ecclesiam Beryti deseruerit, quodq. oculos cupiditatis atque ambitionis suæ ad Episcopatum Ecclesiæ Nicomedienſis obtinendū adiecerit, in se animaduersum esse videat; istorum etiam, qui ab Ecclesia defecerunt, patrocinium suscipit; & ad omnes, qui vbique gentium sunt, litteras scribere conatur, eosq. in ijsdem commendat plurimum, quo imperitos quosdam in grauissimam hæresim Christoq. penitus aduersariam rapiat: necesse habeo, idq. sententia quadam, quæ in Lege scripta est, inductus, silentium rumpere, remq. vobis omnibus indicare; quo non modo eos qui defecerunt a Christo, execrabiliaq. verba, quæ illorum hæresis vsurpat, cognoscatis; verum etiam, si forte Eusebius litteras scripserit, ad eas animos minime attendatis: nam inueteratam suam maleuolentiam silentio ad tempus obrutam iam per istos renouare studet: & licet simulatione quadam præseferat eorum causa litteras scribere, re tamen ipsa declarat perspicue se in rem suam serio istud ipsum agere.] habes, lector, ex sententia Episcopi Alexandrini, non Arium, sed Eusebium Nicomediensem Episcopum, fuisse primum Arianæ impietatis fautorem: vt non mireris, si sæpe contingat, eosdem quos dicimus Arianos, ab antiquis Patribus esse dictos Eusebianos. B C D

LXI.
QVI PRIMI EXTITERINT ARIANI.

Sed rursum epistola: Qui autem defecerunt ab Ecclesia, sunt, Arius, Achillas, Aeithales, Carponas, Arius alter, Sarmatas, Euzoius, Lucius, Iulianus, Menas, Helladius, Gaius, Secundus item, & Theonas, qui dicti sunt olim Episcopi. Quænam vero isti contra Scripturas excogitarint, temereq. effutierint, sic accipitote: Deum non semper Patrem fuisse, sed tempus aliquādo extitisse cum Deus non esset Pater: non ab æterno Verbū Dei fuisse, sed ex nihilo ortum esse: nam Deum, qui est, eum cum non erat, ex eo quod non est, procreasse; & propterea tempus fuisse aliquando cum non esset. Creatum enim & factum esse Filium, neque essentia Patri similem, neque natura verum Patris Verbum, neque veram eius Sapientiam esse, sed per abusionem Verbum & Sapientiam dici: ipsum factum esse proprio Dei Verbo & Sapientia, quæ in Deo est, per quam cū cetera omnia, tum illum ipsum fecit Deus.] Vides plane ex his, Arium sensisse, aliud esse Dei Verbum, aliud Dei Filium, quem vult non esse Verbum, sed qui sit factus per Verbum, ipseq. nonnisi abusiue sit Verbum. Ad hæc spectat, quod Athanasius postquam plura Verba Dei poni ab Arianis demonstrauit, sic ait [c]: At illi porro, quin sit Dei Verbum, non inficiantur, sed id pro Dei Filio non agnoscunt, &c.] aliud nimirum iactantes esse Filium Dei Christum a Verbo Dei. Et Ambrosius [d] eamdem sugillans sententiam, Nonnulli etiam (inquit) aliud Dei Verbum, alium verum Dei Filium crediderunt.] sed hæc ijdem Patres pluribus. E

DEI VERBVM NON VNICVM AB ARIANIS PONI.
c Athan. contra hæres. Arian. decret.
d Ambros. de Incarnat. Domini c. 6.

LXII.

Verum subdit epistola de eadem falsa sententia de Filio Dei: Et ob eam causam posse natura sua conuerti & mutari, sicut animantia omnia ratione vtentia: Verbum esse peregrinum, alienum & seiunctum a Sapientia Dei: Patrē a Filio minime explicari posse; nam Filium neque Patrem plane & accurate cognoscere, neque exquisite cernere posse. Etenim

suam

A suam ipsius essentiam, vt est, Filium non percipere; quippe Filium nostra causa factum esse, vt Deus per ipsum tamquam per instrumentum nos crearet: neque extitisse aliquando, nisi Deus nos creare in animum induxisset.] Cum enim negare non posset Arius, per Verbum omnia facta esse, sic Filium Dei Verbum esse asserebat, vt tamen per Verbum aliud factum esse diceret. Plura namque Verba excogitasse Arium, & sua cantilena occini voluisse, idem qui supra Athanasius tradit, cum ait [a]: Arius in suis cantiunculis & Conuiuialium libro per speciē subdubitandi fabulatur, Multa, inquiens, Verba profert Deus. Quodnam igitur ex istis Verbis Filium & Verbum vnigenitum Patris esse recipiemus?] Rursus Alexander: Quæsitum est igitur ab illis, vtrum Dei Verbum posset mutari, quemadmodum diabolus mutatus est. Et non veriti sunt respondere: Certe potest. Cum enim & gigni & mutari possit, eius naturam posse mutari.

a Athanasius de decret. Nicæn. Syn. contra hæres. Arian.

B Ario igitur & eius fautoribus, qui ista asserunt, & de ijsdem tam impudenti ore loquuntur, vna cum illis qui eius opinioni assentiuntur, nos cum alijs fere centum Aegypti & Libyæ Episcopis in vnum conuenientes, anathema denunciauimus. Ceterum Eusebius eos ad se admittit, operamq. sedulo dat, vt mendacium cum veritate, & cum pietate impietatem commisceat. Verum ad hoc præstādum non satis habet virium. Nam vincit veritas, & nulla est societas luci cū tenebris, nulla consensio Christi cum Belial. Quis enim vmquam talia audiuit? Aut quis est, qui, si iam audiret, non ea tamquam insolita & peregrina obstupescceret, aureſq. obturaret, ne eiusmodi verborum sordes in audiendi sensum illaberentur? Aut quis est, qui cum Ioannem audiat dicentem [b], In principio erat Verbum: non istos condemnauerit, dicentes, Erat tempus aliquando, cum non esset? Aut quis est, qui cum audiat in Euangelio, Vnigenitus Filius; &, Per ipsum facta sunt omnia: non istos odio habuerit, affirmantes Filium vnam esse ex creaturis? Aut qui poterit ipse esse similis illarum rerum, quæ per ipsum factæ sunt? Aut quemadmodum Vnigenitus, si (vt illorum fert opinio) cum alijs rebus vniuersis numeretur? Aut quomodo ex nihilo factus est, cum Pater dicat [c]: Eructauit cor meum Verbum bonum: & [d], Ex vtero ante Luciferum genui te? Aut qua ratione essentia Patri dispar ac dissimilis, cum sit perfecta imago & splendor Patris [e]; cumq. ipse dicat [f]: Qui videt me, videt & Patrem? LXIII.
ANATHEMA IN ARIVM ET ARIANOS.
b Ioan. 1.
c Psal. 44.
d Psal. 109.
e Hebr. 1.
f Ioan. 14.

Aut quo pacto, si Verbum & Sapientia sit Dei Filius, erat tempus aliquando cum non esset? nam perinde est, ac si diceret, Deum aliquando & Verbo & Sapientia caruisse. Aut quo pacto conuerti mutarive potest, cum ita loquatur de se [g]: Ego in Patre, & Pater in me est: &, Ego [h] & Pater vnum sumus. & per Prophetam [i] etiam: Videte me, quia ego sum Deus, & non mutor? Et quamquam hoc dictum ad ipsum Patrem referri potest; tamen D aptius & magis proprie de Filio Verbo iam dicitur, quod cum sit homo factus, non mutatus est; sed vt Apostolus [k] ait: Christus heri & hodie, idem ipse & in sæcula. Quid igitur illos in hanc perduxit sententiam, eum scilicet propter nos factum esse; cum tamen Paulus scribat [l]: Propter quem omnia, & per quem omnia? LXIV.
ARIANAE HAERESIS CONFVTATIO.
g Ioan. 14.
h Ioan. 10.
i Malach. 3.
k Hebr. 13.
l 1. Cor. 8.

Quod autem falso calumniati sunt, Filium non plene & perfecte Patrem nouisse, nemini mirum videri debet: nam cum semel statuissent contra Christum bellum gerere, reiecerunt penitus voces ipsius Domini dicentis [m]: Sicut nouit me Pater, & ego cognosco Patrem. Quod si ex parte Pater cognoscit Filium: perspicuum est, Filium etiam ex parte Patrem cognoscere. Verum si hoc dictu nefas est, & Pater plene Filium cognoscit: constat, quod sicut Pater cognoscit suum ipsius Verbum, sic & Verbum suum ipsius Patrem cognoscit, cuius est Verbum. Ceterum quamquā ista recensendo, atque adeo sacras & diuinas Scripturas aperte explanando, eos sæpenumero conuicimus: tamen illi rursus velut chamæleontes E sese mutant; dictumq. illud Sapientis in sua ipsorum capita torquere magnopere cōtendunt, videlicet [n]: Impium, cum in profundum malorum venerit, contemnere. Ac tametsi complures certe hæreses ante illorum ætatem exortæ erant, quæ quidem extra modum audacia euagatæ ad extremam dementiam sunt tandem prolapsæ: isti tamen, qui omni suo sermone Verbi diuinitatem tollere moliuntur, vtpote ad Antichristi tempora propius accedentes, illas hæreses præ suorum errorum impietate iustas esse quodammodo declarant. LXV.
REPELLVNTVR BLASPHEMIAE.
m Ioan. 10.
n Prou. 18.

Quapropter illis Ecclesia interdictum est, atque adeo anathema denunciatum. Et quamquam de eorum exitio permagnum animis dolorem capimus, & maxime quod Ecclesiæ instituta aliquando agnouerant, iamq. ab illis exciderūt; de illis tamen non magnopere miramur: idem namque non Hymenæo solum & Phileto contigerat, sed Iudæ etiam ante illos, qui Saluatoris discipulus fuit, postea autem proditor & desertor illius factus. LXVI.
DE LAPSIS IN ARIANISMVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Atque istarum rerum neutiquam ignari extitimus. Dominus enim prædixerat[a]: Videte ne quis vos seducat: nam multi venient in nomine meo dicentes[b], Ego sum. &, Tempus appropinquauit, & multos seducent: ne eatis post illos. Paulus[c] etiam cum ista a Saluatore didicisset, scripsit, quod in nouissimis temporibus quidam deficerent a fide sana, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum veritatem auersantium.

[a] Luc. 21. [b] Matth. 24. Marc. 13. [c] 1. Tim. 4.

LXVII. ADMONITIO DE CAVENDO ARIO ET ARIANIS.

Iam vero cum & Saluator noster Iesus Christus hoc præceperit, & per Apostolum de eiusmodi hominibus significarit: nos certe, quoniam illorum impietatem nostris ipsorum auribus accepimus, non sine causa eius generis hominibus (sicut antea diximus) anathema denunciauimus, eosq. ab Ecclesia Catholica fideq. alienos palam declarauimus: vestramq. pietatem fecimus certiorem, carissimi & honoratissimi fratres, qui estis nobiscum in Ecclesiæ ministerio coniuncti; vt si forte quidam ex illis temeritate impulsi ad vos venire non vereantur, ne eos admittatis, neve Eusebio, vel alteri cuipiam, qui eorum causa ad vos scribat, omnino attendatis. Nam par est, vt nos, qui sumus Christiani, omnes qui contra Christum loquantur, animóq. sint ab eo abalienato, tamquam Dei hostes & corruptores animorum deuitemus: neque id genus hominibus (sicut præcepit beatus Ioannes[d]) vel, Aue, dicamus; ne quando illorum peccatis communicemus. Salutate qui apud vos sunt fratres. Qui mecum sunt, vos itidem salutant.] hactenus epistola encyclica Alexandri, quam & libellum illum esse existimamus, cui subscripsisse alios Catholicos Episcopos, ab eodem Alexandro in alijs encyclicis litteris memoriæ proditum est: vt appareat, has ante alias fuisse conscriptas: sed de illis suo loco agemus. Addit præterea Socrates[e] quæ sunt deinde subsecuta:

[d] 2. Ioan.

[e] Socr. eod. lib. 1. c. 3.

LXVIII. CONTENTIONES INTER EPISCOPOS CAVSA ARII.

Cum Alexander litteras huiusmodi ad Episcopos passim in singulis ciuitatibus scripsisset: latius propterea serpebat malum, quod hi qui erant de illis litteris certiores facti, contentionis & discordiæ incendijs inter ipsos conflagrare cœperunt: nam alij litteris suffragari, ijsdemq. subscribere, alij penitus aduersari; maxime vero omnium Eusebius Nicomediensis Episcopus ad dissensionem incitari, quod Alexander eius nomen suis litteris grauius perstrinxerat. Atque id temporis Eusebius plurimum poterat, quòd tunc Nicomediæ, vbi Diocletianus paulo ante Palatiũ ædificauerat, Imperator versabatur: ob quam causam multi Episcopi Eusebij paruere sententiæ. Is autem tametsi ad Alexandrum litteras scribere non destitit, vt controuersiam inter ipsos ortam missam faceret, Ariumq. cum suis in Ecclesia reciperet: alios tamen, qui alias quasque ciuitates incolebant, cohortatus est, vt Alexandri voluntati prorsus refragarentur. Vnde tumultus ingens nusquã non concitatus est. Nam videre licebat, non modo Ecclesiarum Præsides maledicis & contumeliosis verbis alium ab alio vexatos, verum etiam populi multitudinem in duas partes diremptam, quarum altera in horum, altera in illorum sententiam inclinauit. Itaque res est eo sceleris & turpitudinis prolapsa, vt Christiana religio palam in ipsis theatris omnium irrisione luderetur. Ab his vero qui Alexandriæ habitabant, de summis religionis nostræ dogmatibus iuueniliter & non absque petulantia certatum est: ab ijsdem ad reliquos cuiusque prouinciæ Episcopos missa legatio. Isti in alterutram partem diuisi, non dissimilem contentionem excitarunt.] hæc Socrates.

LXIX. ALEXANDRI ALIA EPISTOLA ENCYCLICA.

Alexander autem cum a Catholicis Episcopis diuersarum prouinciarum, nempe Aegypti, Thebaidis, Libyæ, Pentapolis, Syriæ, Lyciæ, Pamphiliæ, Asiæ, Cappadociæ, & aliarum quoque his finitimarum prouinciarum, aduersus Arium scriptas accepisset epistolas, ijdemq. contra Arianos conscripto libello fidei subscripsissent: optans hæc eadem præstari a reliquis, encyclicam rursus aliam scripsit epistolam, cui & exemplaria dictarum epistolarum adiunxit, deditq. eas Apioni diacono perferendas, eorumdemq. Episcoporum appositas libello fidei subscriptiones. Extat eiusmodi epistola circularis Alexandri; recitat illam Theodoretus ad verbũ: quæ licet (vt præfert titulus) ad Alexandrum Constantinopolitanum Episcopum data dicatur; apparet tamen ex ijs quæ eadem epistola continentur, ipsam inscriptionem ab aliquo superadditam, minusq. eiusdem auctoris esse germanam: siquidem in ea demonstrat auctor, se non ad vnum Episcopum, sed ad plures eas litteras scribere, vtpote encyclicas. Rursum vero cum has constet scriptas esse litteras, antequam Constantinus Imperator ad ipsum Alexandrum & Arium suas, quas proxime recitaturi sumus, dedisset; atque liqueat illas ipsas ab eodem hoc anno datas, quo ad Prouinciales recitatas superius litteras scripsit (nam in vtrisque de instituta ab ipso Constantino profectione in Orientem mentio habetur:) falsa esse omnino conuincitur illa in

illa in titulo apposita nomenclatura, qua dicitur Alexander Episcopus Constantinopolitanus; cum nondum, sed post multos annos (vt demonstrabimus) Byzantium fuerit in Constantinopolim commutatum. Equidem puto inde erroris occasionem fluxisse, quod cum eadem epistola (vt dictum est) fuerit communis ad omnes Episcopos, eiusdem ab ipso descriptæ exemplar (vt par erat) inter Alexandri Episcopi Constantinopolitani monumenta repertum, eo titulo fuerit pariter consignatum. Sed missis his, reddamus hic eas litteras saltem ex parte, cum multa in ijs habeantur consideratione maxime digna. sunt vero huiusmodi:

LXX. DE ARIO ET ARIANA HAERESI ADMONITIO ALEXANDRI.

Est[a] quidem propositum hominibus improbis, in quorum animis inexplebilis honoris & pecuniæ cupiditas insita est, vt Ecclesijs, quæ videntur plus habere dignitatis, ex occulto insidientur: qui per varias & multiplices vias sinceram Ecclesiæ pietatem oppugnare non cessant. Nam impulsu diaboli, qui vim suam in eorum animis exercet, in furorem acti, ad voluptates, quæ forte se offerunt, feruntur præcipites; atque ab omni pietate refugientes, timorem diuini iudicij proterunt. De quibus ego, qui inde non parum acceperim incommodi, necesse habui vestræ pietati significare, vt id genus homines sedulo deuitetis; ne forte quisquam illorum audacia fretus, vel per se ipsum (præstigiatoribus enim numquam deest ad fraudem faciendam simulatio) vel per litteras, quæ erant ita lepide & eleganter aspersæ, vt hominem qui simplici ac sinceræ fidei se addixerit, a veritate abstrahant, in vestras Ecclesias erroris sui imprimat vestigia. Nam Arius & Achillas nuper facta coniuratione, dum Colluthi ambitionem imitari studebant, cum in eo vitiositatis genere longe superarunt. Ille enim quamquam eas ipsas res, quas isti, coarguere conabatur; tamen improbi sui instituti causam saltem simulatam habuisse visus est: hi autem cum illius nundinationem, qua Christum ipsum vendidit, animaduerterent, non amplius Ecclesiæ legibus subiecti esse sustinuerunt; sed speluncis latronum sibi constructis, conuentus in illis sine intermissione agere, noctes diesq. Christo & nobis maledice obtrectare, omnem Apostolicam & piam doctrinam criminari, simulatione Iudaica officinam ad Christum oppugnandum instruere, diuinitatem Saluatoris nostri inficiari, eum ceteris hominibus nihilo præstantiorem prædicare; vocibusq. omnibus quæ pro eius salutari in carne œconomia & abiectione sui nostra causa suscepta, ex sacris litteris selectis, eisdem impiam suam prædicationem corroborare; & verba, quibus æterna eius diuinitas & gloria vna cum Patre ineffabilis confirmatur, aduersari nituntur. Quippe impiam Gentilium & Iudæorum de Christo opinionem defendentes, suam ipsorum laudem (quantum fieri potest) venari, & in quibus eis ludibrio sumus, omnia enixe consectari student.

[a] Apud Theodoret. lib. 1. c. 4.

LXXI. ARII MERETRICVLAE.

Seditiones porro in nos quotidie concitare, graues ciere persecutiones, & interdum lites per muliercularum impurarum sermones, quas ipsi in fraudem impulerunt, intendere. Nonnumquam religionem Christianam, suas tenellas meretriculas per singulas plateas turpiter circumducentes, grauissimis contumelijs afficere. quinetiam inconsutam & indissolubilem Christi tunicam, quam tortores noluerunt discindere, hi discerpere non dubitarunt.] Quas hic Alexander tenellas Arianorum meretriculas nominat, erant hæ illæ septingentæ professæ virgines Ecclesiæ Alexandrinæ, quas (vt vidimus ex Epiphanio[b]) Arius seduxit, ac circumduxit. At quos non pellexisset hisce deliciarum illecebris perditissimus hæresiarcha, virginum examina circumducens? Sed rursum Alexander:

[b] Epiph. haer. 69.

LXXII. EIECTI ARIVS ET ARIANI AB ALEXANDRO.

Nos igitur, sicut scelerata eorum vita & conatus execrabilis postulat, suffragijs omnium tandem, licet sero propter rei ignorationẽ, id sumus aggressi; Ecclesia, quæ Christi diuinitatem sancte adorat, eiecimus. Itaque hi circumcursare hac illac, quo nobis obtrectent; deflectere ad collegas nobiscũ in eadem fide consentientes; specie quidem pacis & concordiæ simulata, veniam petere præseferre; sed re vera moliri, vt per sermonis lenocinia nonnullos eorum in sui morbi contagionem pertrahant: litteras quoque ab illis blandiores petere, vt coram ijs, quos errore implicarint, eas deprauate legentes, suæ prolapsionis impœnitentes reddant, iam ad impietatẽ assuefactos, quasi Episcopos suæ sententiæ & opinionis consentientes haberent. Non enim confiteri volunt ea quæ tam nefarie impieq. apud nos cum docuerunt, tum fecerunt, quorum gratia Ecclesia pulsi sunt; sed vel silentio tegere, vel partim sermonibus commentitijs, litteris partim veteratorie scriptis obscurare nituntur, quo eos dolo deludant. Quapropter colloquijs tum probabilitate tum facetijs dicacibus refertis pernicioſam suam doctrinã tamquam velis obtendentes, hominem simplicem, & fraudi expositum, in suum errorem rapiunt: quinetiam ab nostræ sanctæ piæq. religioni apud omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

obtrectando haudquaquam se abstinent. Vnde fit, vt nonnulli, qui eorum litteris subscribunt, in Ecclesiam recipiantur: quod factum, mea quidem sententia, maximam infamiæ notam nostris collegis, qui illud ausi sunt, inussit: qui non modo id, quod canon Apostolicus permisit, non faciunt: sed conatum eorum contra Christum, plane diabolicum, qui illis inest, vehementiorem efficiunt.]

LXXIII. APOSTOLICVS CANON CITATVS AB ALEXANDRO.

Quem citat Alexander Apostolicum canonem, plane cognoscitur esse trigesimustertius ordine, quo præcipitur, ne clerici a suo Episcopo excommunicati, ab alio Episcopo recipiantur. cuius hæc sunt verba: Si quis presbyter aut diaconus per Episcopum a communione exclusus sit; hunc neutiquam ab alio fas esto suscipi, quam ab eo qui ipsum a communione exclusit: nisi forte Episcopus, qui ipsum a communione segregauit, defunctus sit.] hæc Apostolicus canon, quem nouit quoque Nicænum [a] Magnum Concilium, eumdem confirmans atque declarans, cum sic statuit: Seruetur & ista sententia, vt hi qui ab alijs excommunicantur, ab alijs ad communionem non recipiantur, &c.] vt plane appareat, sanctissimos Patres eiusmodi lege iterum repetita communire voluisse Ecclesiam Dei; qua semel in Ario & Arianis contempta, patuisse constat humani generis hosti ad eam inuadendam atque perdendam latissimam viam. Rursus autem idem Apostolicus canon repetitus habetur in Concilio Antiocheno [b]. Hæc vero ad auctoritatem antiquorum Apostolicorum canonum comprobandam dicta sunto, de quorum fide secundo Annalium tomo prolixiorem habuimus orationem.

[a] Nicæn. Concil. cap. 5.

[b] Concil. Antioch. c. 6.

LXXIV. ADMONITIO ALEXANDRI.

His autem Alexander hæc addit: Quocirca, fratres carissimi, abiecta cunctatione, ingenij mei vires, quo istorum infidelitatem vobis significarem, excitaui, qui asserunt tempus aliquando fuisse, cum non esset Filius Dei, &c.] Positiones Arianorum recenset, non obducto lenocinio verborum, sed prout ab ijsdem Alexandriæ commorantibus ex ore eorum acceperat; longioremq. texit aduersus easdem disputationem, quam lectori apud Theodoretum ipsum inspiciendam relinquimus: ne hic eadem sæpius repetendo, ex nimia satietate fastidium ingeramus. Post igitur patefactas & confutatas Arij & Arianorum impias circa Christi diuinitatem sententias, hæc de ijsdem subdit Arianis: Verum quamuis de hac re multa habeam dicere, carissimi fratres; tamen ea missa propterea facio, quod absurdum putem, doctores fidei doctrina consentientes pluribus admonere: quippe cum ipsi sitis docti a Deo, & non ignoretis tum Ebionis, tum Artemæ doctrinam, quæ non ita pridem veram Ecclesiæ pietatem oppugnare cœpit; tum pestiferum studium Pauli Samosateni Episcopi Antiochiæ, qui Concilio omnium vbique Episcoporum, atque adeo iudicio, Ecclesia eiectus est: cuius peruersæ doctrinæ Lucianus successor factus, multorum annorum spatio, hoc est, tantisper dum tres Episcopi alius post alium Ecclesiam illam rexere, exclusus ab Ecclesia mansit.]

LXXV. LVCIANVS MARTYR A SVSPICIONE HAERESIS VINDICATVR.

Hæc dum scribit Alexander de Luciano; cum multa sint a nobis de eodem conscripta tum in Notis ad Romanum Martyrologium, tum superius cum de eius martyrio prolixius actum est, quæ sanctissimi martyris vitam ab omni hæresis labe prorsus liberam fuisse declarant: modo autem cur hæc de eo dicendi Alexandro occasio data sit, est exactius disquirendum. Meminisse itaque in primis debemus, quæ a nobis superius dicta sunt eidem Luciano Antiocheno presbytero contigisse, quæ nuper acciderant Dionysio Alexandrino: vterque namque aduersus Sabellianos certamen inijt: Lucianus enim Pancratium Antiochenæ Ecclesiæ presbyterum, Sabellianæ hæresi addictum, infestissimum habuit aduersarium: ac proinde accidit, sicut Dionysius Sabellium vrgens, ita iste Pancratium Sabellianum exagitans, visi vt sint ambo prima facie ipsorum doctrinam spectantibus, & eius sensum haud penitus assequentibus, in contrariam partem paulo licentius inclinasse, atque personas distinguentes in sanctissima Trinitate, quodammodo ipsam quoque substantiam separasse.

LXXVI. DIONYSII ET LVCIANI PAR CAVSA.

At sicut Dionysio illi (quod pluribus diximus secundo Annalium tomo) ea de causa negotium est exhibitum ab Episcopis Libyæ; adeo vt causam deferri oportuerit ad Romanum Pontificem eiusdem nominis Dionysium, a quo, inspecta accuratius veritate, fuit penitus absolutus, atque omni suspicione purgatus: ita & Lucianus pariter eadem ex causa exagitatus (quod testatur Alexander) a tribus sibi inuicem succedentibus Episcopis Antiochenis, ab ijsdem fuit ex Ecclesia simul eiectus: quod haud dubium ab alijs sibi aduersantibus Episcopis Dionysius quoque passus esset, si licuisset eis, inconsulta prima sede, secundum dignitate damnare Alexandrinum Episcopum. Sed quid accidit?

Dum

Dum suam Lucianus causam agens, scriptis sæpe libellis fidei, suam integritatem, sinceramq. fidem Catholicam omnibus conatur reddere manifestam: persecutione Maximini, dolo aduersarij Sabelliani hæretici, interceptus (quod eiusdem martyrij Acta declarant) summa cum laude martyrium consummans, magnam est inde gloriam consecutus: qua abusi complures eius discipuli iam errore lapsi, Arianam hæresin consectantes, magistri gloria exultantes, se ipsos (vt ex litteris Arij vidimus) Collucianistas nominabant, turpiter mentientes, ea se docere, quæ accepissent a Luciano. Qua de causa Alexander, cum res adhuc recens esset (nam nouissimo persecutionis tempore ille martyrio est vita perfunctus) inexploratis adhuc lucubrationibus Luciani, quod ferebat fama, ipsorum Arianorum vbique ore vulgata, vehementius in eum iusto zelo commotus, ea quæ vidimus, de ipso testatus est.

LXXVII. LVCIANVS LAVDATVS A CATHOLICIS PATRIBVS.

Ceterum scriptis Luciani percognitis, ipsisq. præsertim libellis fidei, quos sanctus Hieronymus eum scripsisse tradit [a], exactius disquisitis, tantum abest vt de violata fide Catholica negotium aliquod factum eidem fuerit, vt Alexandri ipsius successor Athanasius [b] (quod superius dictum est) eum digno præconio celebret. Sed & cum idem ipse Athanasius Arianæ hæresis principia repetit, numquam Luciani mentionem vel leuem habet, sed Pauli Samosateni. Et cum etiam multæ altercationes, mutuæq. disceptationes inter Catholicos & Arianos circa Nicæni Concilij tempora intercesserint, a nullo tamen Arianorum apparet fuisse Luciani citata sententia veræ fidei aduersaria. certe quidem non abstinuissent, si nobilissimi martyris, tunc temporis Helenæ Augustæ munificentia vbique celebris, potuissent vel vno verbo suam hæresin confirmare. Accidit vero postea, vt ex Nicæno Concilio stabilita fidei Catholicæ forma, cum Ariani causa penitus cecidissent, multo tempore interlapso, fauore Constantij pugnam ijsdē denuo instaurantibus, refossa quædam fuerit ab eis Luciani fidei formula, quam ediderunt in Concilio Antiocheno Arianorum opera conuocato; cum tamen se detestari Arium præseferrent, ea arte, vt Nicænum Concilium abrogarent, nomenq. Consubstantialitatis omnino proscriberent, in reliquis cum Catholicis consensuri.

[a] Hier. de Script. Eccl. in Luciano.

[b] Athanas. de Synod. Arim. & alijs in locis.

LXXVIII. LVCIANI FIDEI REGVLA QVALIS.

Sed quænam hæc esset Luciani fidei professio, Sozomenus [c] narrat his verbis: At vero cum eos istius formulæ postea (vt est verisimile) pœniteret: aliam præterea rursum ediderunt, quæ in alijs quidem rebus, mea quidem sententia, fidei Nicæni Concilij (nisi quidam forte sensus a me minime intellectus in verbis obscure inclusus sit) penitus consentit; sed his verbis, Filium Patri consubstantialem esse, reiectis. Pro illis, Eius diuinitatem nec conuerti posse, nec mutari, dixerunt, Eumq. essentiæ, consilij, potentiæ, & gloriæ Patris conformem imaginem esse, & primogenitum omnis creaturæ. Hanc fidei formulam his verbis scriptam dixerunt se comperisse Luciani fuisse formulam, viri spectatissimi, & in sanctis litteris summe eruditi, qui Nicomediæ martyrio occubuit. Vera ne ista sint, an propriam ac suam fidei formulam titulo martyris insignire laborarint, non habeo equidem dicere.] hæc Sozomenus: eadem quoque Nicephorus [d], qui eamdem Luciani formulam integram recitat. Sed esto Luciani sit ipsissima: quid habet (quod & Sozomenus intellexit) nisi quod fides Nicæna prædicat? Quod etsi cauillari Ariani potuerunt, non idem esse dicere, Filium imaginem substantiæ Dei, atque ipsam diuinam substantiam: certe quidem ante Nicænum Concilium nihil præterea exigebatur a Fidelibus. Quod autem postea additum est ab eodem Nicæno Concilio verbum Consubstantiale, ad nouam hæresin emergentem confutandam fuit appositum. Sic itaque nihil est quod de fide violata Lucianus a quopiam iure in crimen adduci potuerit. Cum vero plures fidei formulas a Luciano scriptas esse testetur S. Hieronymus [e]; alias sane hac deteriores minime fuisse, par est credere: nam eas Ariani libentissime in suæ hæresis testimonium protulissent. At de his modo satis.

[c] Soz. lib. 3. c. 5.

[d] Niceph. lib. 9. c. 5.

[e] Hier. de Script. Eccl. in Luciano.

LXXIX. BLASPHEMIAE ARIANORVM.

Sed rursus hæc suis litteris Alexander de Arianis [f]: Istorum hæreticorum impietatis fæces, hi qui modo in lucem editi, Filium Dei ex nihilo ortum asserunt (quippe sunt velut stolones occulti ex illis nascentes) animis hauserunt: Arium dico, Achillam, & reliquam improborum illis adhærentium turbam: quinetiam tres Episcopos in Syria, nescio quo modo ordinatos: qui quoniam istorum errores suo consensu approbarunt, videntur eorum amentiam, velut facibus nouis admotis, magis incendisse. In quos quidem accurate inquirēdi potestas vestro iudicio permissa est.] Inter hos tres Syriæ Episcopos Ario inhærentes puto adnumeratum Eusebium Cæsariensem Syriæ Palæstinæ Episcopum: verisimile

[f] Apud Theodoret. lib. 1. c. 4.

enim videtur nonnisi malis artibus arripuisse Episcopatum tam nobilis Ecclesiæ, totius Syriæ Palæstinæ metropolis, qui tempore persecutionis timore pœnæ (quod suo loco dictum est superius) excidisset a fide. A

LXXX. ARIANORVM ARROGANTIA.

Post hæc vero Alexander cum de captiosis eorumdem hæreticorum in citandis diuinæ Scripturæ locis, ac subdolis artibus, multa locutus esset, hæc de ipsorum arrogantia subdit: Qui etiam neminem volunt ex antiquis Patribus sibi comparari; neque illis, quibus nos ab ineunte ætate vsi sumus præceptoribus, se pares existimari sinunt, immo vero ne vnum quidem collegarum nostrorum vel ad mediocrem sapientiam peruenisse censent; sed se solos sapientes, solos egestatem voluntariam sectantes, solos dogmatum inuentores, & sibi solis ea doctrinæ patefacta esse mysteria, quæ in nullius vmquam sub Sole cogitationem in mentem venerint, arbitrantur. O impiam arrogantiam! o insaniam immensam! o inanem gloriam cum furore coniunctam! o spiritus plane satanicos, qui impijs eorum animis velut callum malitiæ obduxere! Non diuina veterum Scripturarum claritas vllum ipsis inussit pudorem: non consentiens collegarum & pia de Christo doctrina eorum audaciam repressit: quorum scelus nefarium ne dæmones quidem (quippe qui sedulo caueant, ne vllam omnino maledicam & contumeliosam vocem contra Filium Dei eloquantur) omnino ferre videntur.] hæc quidem Alexander; qui dum Arianorum effigiem viuis hisce coloribus reddit, omnium plane Nouantium hæreticorum veram certamq. imaginem repræsentat: vt plane appareat, vultu simillimos, fratres esse germanos, qui eodem sunt geniti ex patre diabolo [a], atque vni eos parere domino, nempe illi, qui est Rex super omnes filios superbiæ, eiusdemq. legibus viuere, atque denique idem impietatis insigne expressum in fronte gestare bestiæ characterem [b]. B

a Ioan. 8.

b Apoc. 17.

LXXXI. RVRSVM DE ARIANIS ALEXANDER.

At rursum de ipsis hæc Alexander: Ista a nobis pro virili nostra parte in præsentia allata sunt ad eos coarguendos, qui in tam inepta contra Christum disputandi materia tamquam in puluere se exercent, & nostræ erga illum pietati falso obtrectare nituntur. Nam isti ridicularum fabularum inuentores asserunt, nos, dum blasphemiam illam impiam & a nemine vmquam litteris proditam, nimirum quæ Christum Filium Dei ex nihilo ortum docet, auersamur, duo Ingenita tradere. Atqui quæ est eorum inscitia, dicunt necesse esse alterum de duobus hisce statuere: nempe vel eum ex nihilo creatum, vel omnino duo esse Ingenita. Siquidem propter inertiam ignorant prorsus, quantum interfit inter Patrem, qui ingenitus est, & res ab eo conditas ex nihilo, siue rationis sunt participes illæ quidem, siue expertes: interq. duo, natura vnigenita media interposita, per quam Pater Dei Verbi hanc vniuersitatem ex nihilo fabricauit, ex ipso, qui Pater est, genita fuit, sicut ipse Dominus quodam in loco testatur his verbis [c]: Qui diligit Patrem, diligit quoque Filium, qui ex eo genitus est.] hæc prælocutus Alexander, mox his iungit Catholicæ & Apostolicæ fidei confessionem; quam hic describere, haud molestum erit, atque in medium ponere tamquam potens pharmacum, quo exposita Ariana venena absque offensa contrectare possimus. Additigitur: C

c 1. Ioan. 5.

LXXXII. CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI AB ALEXANDRO EDITA.

De quibus nos sic credimus, vti Apostolicæ placet Ecclesiæ: In vnum quidem ingenitum Patrem, qui nullam habet causam suæ essentiæ, qui nec conuerti nec mutari potest, qui semper similiter & eodem modo se habet; qui neque accessionis, neque decessionis capax est; qui leges, Prophetas, & Euangelia nobis tradidit; qui denique Patriarcharum, Apostolorum, & omnium Sanctorum Dominus est. Et in vnum Dominum Iesum Christum, Filium Dei vnigenitum, genitum quidem non ex eo quod non est, sed ex eo qui Pater est; neque id quidem more corporeo, per incisionem, aut diuisionem, fluxiones (vti Sabellio & Valentino visum est) sed modo quodam qui verbis explicari exprimive omnino non potest, secundum illam Prophetæ vocem quam supra posuimus [d]: Generationem eius quis enarrabit? cum eius subsistentia a nulla natura mortali peruestigari queat; quemadmodum neque ipse Pater a quoquam indagari: propterea quod natura humana rationisq. particeps cognitionem diuinæ a Patre generationis comprehendere nequit. Quas res non par est vt viri Spiritu veritatis incitati a me perdiscant; præsertim cum vox Christi de hac re vestris auribus circumsonet, & doceat; nimirum, quod [e] nemo nouit quis sit Pater, nisi Filius; & nemo nouit quis sit Filius, nisi Pater. Hunc præterea agnoscimus, perinde atque Patrem, nec conuerti, nec mutari posse, nullius rei indigentem, perfectum Filium simillem Patri, & ab eo, solum quia ingenitus sit, discrepantem: nam est accurata & expressa Patris imago: atque constat, imaginem complecti debere eas omnes res, quibus exemplar D E

d Isai. 53.

e Luc. 10.

ipsum

A ipsum, quod maius est, perfectius exprimatur, sicut ipse Dominus docuit: Pater maior me est. Atque hac ratione inducti, Filium a Patre semper existere credimus. Est [a] enim splendor gloriæ, & figura paternæ substantiæ. At nemo hanc vocem, Semper, sic intelligat, vt per eam Filius ingenitus existimetur, sicut isti putant, qui sensus animorum habent plane occæcatos. Nam neque cum dicimus, Erat semper & ante sæcula, idem est, quod, Ingenitum. Immo vero neque vlla vox, quam mens humana conetur effingere, exprimere potest illud, Ingenitum: adeo vt vos quoque ipse, fretus vestro recto de omnibus rebus iudicio, eodem modo illud ipsum accipere confidam: quandoquidem hæ voces vim huius verbi, Ingeniti, nullo modo exprimunt. Nam hæ tamquam temporum quidem productionem videntur in se complecti; diuinitatem autem Vnigeniti, & (vt ita dicam) antiquitatem, pro dignitate explanare nequeunt. Vnde euenit, vt sancti viri cum hoc mysterium B explicare singuli pro viribus enixe contendant, veniam petant ab auditoribus, & apud illos non sine causa se excusare conentur his fere verbis: Eatenus de his rebus instituimus, quatenus mentis nostræ vis consequi potest.

a Hebr. 1.

LXXXIII. FILIVS QVOMODO DICTVS MINOR PATRE.

Si qui sunt, qui expectent vocem vllam perfectiorem ore humano efferri, quam captus fert humanus; dicantq. ea quæ fuerant ipsis ex parte cognita, iam obscurari: est sane perspicuum, quod illud, Erat semper & ante sæcula, longe abest ab eo quod illi expectant: quæ quidem, cuiuscumque generis sint, non sunt idem cum Ingenito: ac propterea & dignitas, quæ est Ingeniti, propria ei seruanda est: dicendumq. nullam ipsi esse eius essentiæ causam: & honor Filio ei debitus tribuendus, assignandaq. illi generatio a Patre initio carens. Et cum hunc illi honorem, quantum in nobis est, tribuimus; has voces, Erat semper & ante sæcula, pie & sancte, cum de eo loquimur, proferimus: non tamen vt quicquam de eius C diuinitate detrahamus, sed vt exquisitam omnino imagini & figuræ Patris attribuamus similitudinem, & Ingeniti vocabulum Patri, vtpote eius solum proprium, adscribendum propterea existimemus, quod Saluator ipse dicit [b]: Pater maior me est.] Adduci consueuit a maioribus eiusmodi textus Euangelistæ in eamdem sententiam Alexandri, vt non de humana, sed de diuina dictum intelligatur generatione, quatenus ipse Pater principium, fons, & origo quædam dicatur in Trinitate. Citant ea verba & eodem sane modo intelligunt Hilarius [c], Nazianzenus [d], Basilius [e], Cyrillus [f], & Chrysostomus, dum eumdem locum pluribus explicant, necnon S. Augustinus [g]: communior tamen sensus ac præsertim recentiorum est, vt de humana generatione sit dictum. Sed pergit Alexander:

b Ioan. 14.

c Hilar. lib. 9. de Trinit. & lib. de Synod.

d Nazianz. orat. 4. de Theolog.

e Basil. lib. 1. in Eunom.

f Cyril. lib. Thesaur. c. 3.

g Aug. lib. de Trinit. 2. c. 7.

LXXXIV.

Ac præter istam piam de Patre & Filio sententiam, vnum præterea Spiritum sanctum, sicut nos docent sanctæ Scripturæ, confitemur, quod non modo sanctos homines veteris D Testamenti, sed etiam diuinos noui Testamenti doctores innouauit. Ecclesiam porro vnam solam Catholicam & Apostolicam agnoscimus: quæ sicut numquam expugnari potest, etiamsi totus mundus eam oppugnare instituat; sic omnem impiam hæreticorum incursionem euincit ac profligat: quandoquidem eius Dominus nos efficit satis animosos, dum clamat [h]: Confidite, ego vici mundum. Quinetiam credimus ex mortuis resurrectionem, cuius primitiæ fuit Dominus noster Iesus Christus: qui corpus non specie adumbratum, sed verum ex Deipara Maria sumpsit; qui in fine sæculorum inter homines ad delenda peccata versatus est: qui crucifixus est & mortuus sine vlla ipsius diuinitatis imminutione: qui resurrexit a mortuis, ascendit ad cælos, & sedet ad dexteram maiestatis Dei.

h Ioan. 16.

LXXXV. FIDES PATRVM.

Ista quidem aliqua ex parte epistola complexus sum: quandoquidem singula accurate litteris prosequi, absurdum ideo (vt dixi) sum arbitratus, quod eædem res vestras pias ac E studiosas mentes minime fugiant. Ista docemus: ista prædicamus: ista sunt Apostolicæ Ecclesiæ dogmata, pro quibus mortem oppetere non dubitamus: neque quicquam moramur de illis qui nos ad hæc eiuranda compellere studeant: & licet nos tormentis cogere aggrediantur; non tamen spem, quæ animis nostris insita est, abijciemus. Cui doctrinæ Arius, Achillas, & reliqui pariter veritatis hostes refragati, Ecclesia exturbati sunt: quippe cum sint a pia nostra doctrina prorsus auersi, iuxta illam beati Pauli sententiam [i]: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit, licet Angelum de cælo se esse simulet. Quinetiam si quis aliud doceat, ac non accedat sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ quæ secundum pietatem est; is inflatur nihil sciens; & quæ sequuntur. Istos vero a fratribus anathemati addictos nemo vestrum accipiat, neque eorum verba vel scripta audire sustineat: omnia enim non aliter atque præstigiatores ementiuntur, veritatem loqui nolunt: nam per vrbes circumcursant, non alio quidem studio

i Galat. 1.

adducti

Universidad de Deusto
Biblioteca

adducti, quam vt amicitiæ & pacis nomine litteras per simulationem assentationemq. dent, A accipiantque, quo per illas in errorem mulierculas paucas peccatis onustas, quas dolo deceperint, facilius inducant.

LXXXVI. VITANDOS ADMONET ARIANOS.

Quapropter istos qui tot scelera contra Christum edere ausi sunt; qui religionem Christianam partim maledictis palam concidere, partim in iudicijs contumeliæ exponere; qui tempore pacis (quantum in illis est) persecutionem contra nos concitare; qui denique arcanum Christi generationis mysterium eneruare impense laborarunt: istos, inquam, fratres carissimi & fide nobiscum consentientes, auersati, vna nobiscum contra insanam eorum temeritatem ferte suffragia, non aliter atque alij collegæ nostri, qui rem ægre ferunt, qui epistolas contra istos scriptas ad me miserunt, qui libello aduersus eos edito subscripserunt. Quæ omnia per filium meum Apionem diaconum ad vos misi, atque primum epistolas collegarum qui sunt in Aegypto & Thebaide, deinde eorum qui Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphiliam, Asiam, Cappadociam, & alias regiones hisce finitimas incolunt: quorum exemplum vos imitantes, persuasum habeo, ad nos itidem daturos litteras. Et cum multæ aliæ curationes ad eos sanandos, qui hoc errore vulnerati sunt, suppetebant: tum istud etiam remedium ad medicinam populo ab his decepto faciendam inuentum est, si modo obtemperare voluerint, &, cum consensum collegarum nostrorum intelligant, eorum hortatu ad pœnitentiam serio se recipere. Salutate vos mutuo vna cum fratribus qui vobiscum sunt. Opto vos, fratres carissimi, tum in Domino valere plurimum, tum fructum ex vestro pio in Christum animo percipere. Sunt autem hæretici anathemate damnati ex numero presbyterorum Arius, ex diaconorum autem Achillas, Euzoius, Aeithales, Lucius, Sarmatas, Iulius, Menas, Arius alter, & Helladius.] hucusque litteræ Alexandri circulares ad omnes Episcopos: in quibus cum tantum Arius nominetur presbyter, reliqui vero diaconi; error in eas irrepsisse videtur: nam in litteris Arij & sociorum, non Arius tantum, sed & Achillas, Aeithales, Carponas, & Sarmatas presbyteri recensentur; & in litteris Alexandri ad Siluestrum Romanum Rontificem, non vnus, sed plures dicuntur fuisse Arij tunc sectatores presbyteri. Sed hactenus quod ad epistolam encyclicam Alexandri. B C

LXXXVII. ALEXANDRI LITTERAE AD DIVERSOS. *a Epiphan. hæresi 69.*

At post hæc alias quoque apparet ipsum aduersus Ariũ dedisse litteras ad diuersos Episcopos in Orientis prouincijs: nam eumdem scripsisse, ait Epiphanius [a], ad Eusebium Cæsareæ, ad Macarium Hierosolymorum, Asclepium Gazæ, Marinum Iamniæ, Longinum in Ascalone, & ad alios, & in Phœnice ad Zenonem quemdam antiquum, & in Tyro, simulq. in Caua Syria. Cum igitur missæ essent epistolæ reprehendentes eos qui ipsum Arium suscepissent; vnusquisque rescripsit beato Alexandro, seq. purgauit. Et alij quidem per D ironiam scripserunt, alij in veritate, partim dicentes se illum non excepisse, partim per ignorantiam suscepisse: alij vero responderunt, se per susceptionem studuisse vt ipsum lucrifacerent: & varia fuerunt de his argumenta. Postea vero vbi cognouit Arius, quod epistolæ allatæ essent Episcopis vndiquaque, & de cetero vndique expelleretur, & non amplius quisquam eum susciperet, quam ipsius cooperatores: Eusebius enim Nicomediensis antiquus senex totus ipsius erat, qui cum Luciano in Nicomedia conuixerat, sed & Leontius Apocopus in Antiochia nondum Episcopatum sibi commissum habens, & alij quidam.] hucusque Epiphanius: quæ autem subdit de litteris Arij ad Eusebium, hæc antea contigisse diximus.

LXXXVIII. SILVESTRI PAPAE STVDIVM PRO COMPONENDIS REBVS ECCLESIAST.

In hunc igitur modum Orientali Ecclesia Arij hæresi vbique concussa, ac vehementer exagitata: cum omnes (vt nuper vidimus) diuersarum prouinciarum Episcopi Orthodoxi, pro fide Catholica contuenda, propugnatori eius primario Alexandro suppetias laturi surrexissent, ac pari consensu fidei Catholicæ libello æque subscripsissent, atque singulis suis epistolis prolixius scriptis fidem Catholicam testatam obsignatamq. reddidissent; haud par est credere, Siluestrum Romanum Pontificem, litteris (vt diximus) Alexandri de cunctis rebus gestis certiorem redditum, quieuisse: sed quod eius muneris præcipue esset, obortas hæreses condemnare, & discordias inter fratres coepiscopos conciliare (dicente ad Petrum Domino: Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos) nequaquam id agere prætermisisse, sed egregiam in his componendis discordijs, & erroribus pullulantibus euellendis, nauasse operam, æquum quidem est existimare, immo etiam omnimode affirmare, tum certo exemplo, tum etiam ex rebus postea gestis certo argumento deducto. Nam (quod latissime dictum est secundo Annalium tomo) cum inter Libyæ & finitimarum E

A rum regionum Episcopos atque Dionysium Alexandrinum Antistitem ob Catholicam fidem grauissimæ & contentiosissimæ controuersiæ versarentur, apud Dionysium Romanum Episcopum causa delata & cognita, illis eum accusantibus, ipso vero se defendente; idem Romanus Pontifex cum Iudex, tum etiam conciliator & sequester mutuæ concordiæ inter Patres accessit; adeo vt turbæ in immensum concitatæ iam fuerint penitus consopitæ. hoc itaque exemplo quid egerit eiusdem sedis summus Antistes Siluester, facile possumus intelligere; cum præsertim id sibi facilius esse sciret sub pio Principe Constantino, cuius auctoritate nuper Donatistæ in Occidentali Ecclesia tumultuantes compressi essent. Sed & legatio Osij per Siluestrum missa in Orientem, solicitum eius studium ad comprimendam hæresin emergentem commendat. Misit enim tunc Osium Episcopum Cordubensem Siluester Papa legatum in Orientem, qui primum omnium Constantinum agentem in Bi-
B thynia conueniret; cuius quoque auxilio, acceptis ab eo litteris, cum illis in Aegyptum proficiscens, vel alio, vbi opus esset, excitatum per Arium incendium posset extinguere.

LXXXIX. OSII LEGATIO A SILVESTRO PAPA.

At vnde tibi, inquies, tota hæc de missa a Siluestro ad Constantinum primo, inde in Aegyptum legatione catastrophe? Audi, quæso. A quonam dicendũ legatum esse Osium Episcopum Cordubensem, clarissimum confessione & eruditione virum, ad Constantinum Imp. in Orientem? Rursum vero, a quonam affirmandum, missum esse legatum eumdem Osium Alexandriam ad Alexandrum, tantaq. auctoritate, vt Synodum habuerit generalem (eo namque nomine eam dictam esse, suo loco demonstrabimus) nisi quod eo ipse profectus fuerit Apostolicæ sedis legatus? Nec est quod dici possit Osius a Constantino missus esse legatus in Aegyptum ad sedandos concitatos ibi tumultus: nam in litteris ea de causa a Constantino tunc scriptis nulla prorsus ipsius Osij nominis mentio aliqua habe-
C tur, neque de misso a se legato ad ipsos conciliandos; quod necessum fuerat expressisse, vt in omnibus legationibus contingere solet, nempe vt exprimantur in litteris nomina legatorum. Insuper quid est (nam ex rebus postea gestis, quæ antea facta sunt, possumus certius intueri) quid inquam est, quod in Nicæno Concilio Osius primo loco, & ante illos qui tunc ad ipsum Conuentum legati Apostolici conuenerunt, chirographum subscriptionis apposuit; nisi quod ipse eodem munere legationis Apostolicæ fungeretur, & longe ante ipsos eam functionem primitus accepisset? Tot igitur expressis notis legatio Osij a Siluestro Romano Pontifice satis redditur manifesta; licet qui hæc minus attenderint, non nisi a Constantino Osium missum tradant; Eusebius vero Osij nomen silentio omnino condemnet, vtpote fautor Arij, Catholicis infensus, & parum æquus. Hic igitur a Siluestro missus est primo ad Constantinum, ab ipso accepturus litteras in Aegyptum.

XC. CONSTANT. STVDET ECCLESIAE PACI. *a Socr. lib. 1. c. 4.*

D De eodem enim Osio hæc Socrates habet [a]: De his rebus cum certior factus esset Imperator (nempe de turbis inter Episcopos Arij occasione concitatis, mutuisq. eorumdem legationibus missis, & concertationibus agitatis) incredibilem animo hausit dolorem: perturbationemq. illam, suam ipsius calamitatem esse censuit. Extemplo illud discordiæ incendium, quo inter ipsos efferuescebant, restinguere serio aggreditur: litterasq. per virum spectatum & fidelem, Osium nomine, Episcopum Cordubæ, quæ est ciuitas Hispaniæ (hunc enim Imperator singulari amore complexus est, & honore summo prosecutus) ad Alexandrum & Arium mittit. Quarum litterarum partem aliquam (sunt namque integræ in libros Eusebij de Vita Constantini illigatæ) hoc loco citare, non incommodum
E cum aliqua præsertim in se habeant, quæ dignæ sint subijcienda censuræ. Sunt autem huiusmodi litteræ Constantini [b] ab ipso Eusebio perperam ea arte in medium adductæ, vt obortæ controuersiæ atque dissidij culpa reijceretur in Alexandrum:

b Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. 63.

XCI. LITTERAE CONSTANT. AD ALEXAN. ET ARIVM.

Victor Constantinus Max. Augustus Alexandro & Ario.] expunxisse in ijs Eusebium in Alexandro nomen Episcopi, quis dubitat? Est autem earumdem exordium:

Ipsum, vt par est, meorum institutorum adiutorem & conseruatorem omnium Deum testem adhibeo, istarum rerum, quas mihi re ipsa obeundas suscepi, duplicem causam extitisse: Primum enim, vt omnium gentium de numinis cultu opinionem ad vnius habitudinis rituſq. formam traducerem: deinde quod in animo habebam corpus totius mundi, tamquam graui aliquo morbo acerbe vexatum, ad sanitatem restituere. Quæ sane accurata ratione considerans, alterum eorum interiore mentis acie, id est, consilio efficiendum statuebam; alterum autem copiarum militarium subsidio & viribus, quoad poteram, præ-

clare

Universidad de Deusto
Biblioteca

clare gerere conabar: perſuaſum habens, ſi omnes veros Dei cultores communi concordiæ vinculo (ſicut mihi in optatis erat) deuincire poſſem, vniuerſæ noſtræ Reipublicæ ciues ſe ad pia eorum inſtituta breui conuerſuros. Proinde cum inſania quædam intolerabilis propter temerariam leuitatem quorumdam, religionem a populo obſeruatam in varias ſectas diſcindere molientium, vniuerſam Africam occuparet: hunc morbum cum ipſe leuare cuperem, nullum aliud remedium ei curando ſatis idoneum inueniebam, quam vt quoſdam ex veſtrum numero adiutores ad conciliationem hominum inter ſe diſſidentium mitterem, quo inuidia communis totius Orbis inimica, quæ ſacris noſtris conuentibus adueſatur, penitus reſtingueretur. A

XCII. CONSTANTINI STVDIVM ERGA FIDEM.

Et quoniam veri luminis vis, & ſacræ religionis diſciplina, quæ Dei optimi maximi beneficio ex quibuſdam Orientis quaſi finibus egreſſa eſt, vniuerſum ſimul Orbem terrarum ſuo ſplendore colluſtrauit: non ſine cauſa vos eam religionem profitentes, quos tamquam quoſdam gentium duces ad ſalutem fore exiſtimo, non modo propenſo animi ſtudio, verum etiam exquiſito oculorum obtutu inueſtigare conabar. Nam ſimulac illuſtri contra hoſtes parta victoria vere triumphaſſem, illud potiſſimum conquirere inſtituebam, quod omnium facile præſtantiſſimum iudicarem. Sed o præclariſſimam & vere diuinam prouidentiam! quale & quam letale vulnus auribus meis, immo vero ipſi animo, inflictum fuit, cum audiuiſſem ſeditionem inter vos concitatam multo plus habere acerbitatis, quam eas res quas ibidem ante geſtas fuiſſe cognouimus! adeo vt iam veſtræ Eccleſiæ membra, ex quibus ſperabam alijs medicinam perendam fore, multo maiore curatione egeant. Ac mihi de principio & cauſa iſtarum rerum accurate cogitanti, valde exilis & neutiquam tanta contentione digna viſa eſt. Quapropter ad hanc epiſtolam ſcribendam neceſſitate adductus, non ſolum ad veſtrum vtriuſque prudentiam ſcribo, ſed etiam diuinam prouidentiam in hac re adiutricem fore obteſtor; meq. etiam communem veſtræ mutuæ diſſenſionis arbitrum, tamquam pacis moderatorem, non ſine cauſa adhibeo. Quandoquidem Deo optimo maximo mihi opem ferente, quamuis maior eſſet diſſentiendi occaſio; tamen ſpero, oratione pijs audientium mentibus adhibita, quemque ad id quod ſit vtilius, facile me poſſe traducere. Quapropter cum cauſa tam exigua ſit, illa quidem quæ totius veſtræ Reipublicæ commoda impedire videatur: quid eſt quamobrem non expeditiorem & multo faciliorem diſſidij correctionem ſpondeat? B C

XCIII. IN ALEXANDRVM PRIMA CVLPA REIICITVR.

Inde igitur præſentis controuerſiæ fundamentum intelligo iactum eſſe, quod tu Alexander a presbyteris de loco quodam in ſacris litteris ſcripto quærebas; immo vero de inani quadam quæſtionis particula ſciſcitabaris, quid quiſque illorum ſentiret: Tuq. Ari, iſtud quod neque initio animo complecti, at cum fuiſſes complexus, ſilentio præterijſſe debebas, inconſiderate effutiuiſti. Vnde diſcordia inter vos concitata, tum conuentus qui in Eccleſia fieri ſolet, impeditus; tum populus ſanctiſſimus, varie in vtramque partem diſtractus, ex totius corporis Eccleſiæ compage diuulſus eſt. Proinde vterque veſtrum viciſſim veniam alteri tribuens, illud approbet, ad quod non ſine cauſa veſter conſeruus vos cohortatur. At quid eſt iſtud, vt de rebus eiuſmodi nec omnino rogetis, nec ad rogatum reſpondeatis? Tales enim quæſtiones; quales nulla lex, canonve Eccleſiaſticus neceſſario præſcribit, ſed inanis diſſoluti otij certatio proponit, licet ad acumen ingenij exercendum inſtituantur; tamen interiore mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conuentus temere efferre, neque vulgi auribus inconſulto concredere. Quotus enim quiſque eſt, qui rerum tam grauium, tamq. obſcuritate inuolutarum vim vel ſatis accurate peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quod ſi quiſquam ſit, qui iſtud ſe facile efficere & conſequi poſſe confidat: quota, quæſo, eſt illa multitudinis pars, quam poſſit efficere, vt idem ipſum intelligat? Aut quis tandem eſt, qui in curioſa quæſtionum eiuſmodi perueſtigatione extra prolapſionis periculum poſſit conſiſtere? D E

XCIV. DOCTORVM TEMERITAS.

Quocirca in talibus rebus loquacitas coercenda eſt: ne vel cum nos, præ noſtri ingenij imbecillitate, quod propoſitum eſt, explicare non poſſimus; vel auditores inter docendum, præ intelligentiæ tarditate, ad accuratam ſermonis inſtituti comprehenſionem peruenire non queant: ex re alterutra populus aut in blaſphemiæ, aut in diſſenſionis neceſſitatem incurrat. Quare & interrogatio temeraria & inconſulta reſponſio veniam vtrique veſtrum ab altero impetrare debet. Neque enim de ſummo in ſacris litteris præcepto vobis anſa ad digladiandum oblata eſt, neque nouus vllus de religione diuina introductus error; ſed vnam eamdemq. tenetis de fide ſententiam, ita vt facile poſſitis ad ipſum communionis

A munionis conſenſum venire: nam non eſt conſentaneum, vt propter veſtram imprudentem de adeo paruis exiguiſq. rebus mutuo concertationem, tanta populi multitudo ad diſſenſionem rapiatur: immo vero non modo non eſt conſentaneum, ſed omnino nefas eſſe exiſtimatur.]

XCV. PVRGATVR ALEXANDER A CALVMNIA.

Antequam autem quæ reliqua ſunt Conſtantini epiſtolæ proſequamur; hic accurate lector attendat, alterum de duobus cueniſſe; vel quod Euſebius Arianus homo parum fideliter eamdem epiſtolam Conſtantini deſcripſerit, attexueritq. Vitæ ipſius, quam in gratiam Conſtantij Auguſti pariter Ariani conſcripſit, ac proinde ea minus digna tanto Pontifice ab eo iactata confinxerit: aut ſi re vera ſic ſe habebat germanum exemplar (quod non credimus) eiuſdem epiſtolæ Conſtantini; illud neceſſario affirmandum eſt, argumentum eius ſcribendæ epiſtolæ ſuppeditatum eſſe tunc, cum Nicomediæ ageret, ab Euſebio
B eiuſdem ciuitatis Epiſcopo, omnium Arianorum facile principe, a quo complura fuerunt coagmentata mendacia: vt cum in primis potior culpa reijcitur in Alexandrum, quod importune nimis de re difficillima ſciſcitatus ſit presbyteros Alexandriæ, ex quo totius diſcordiæ fomes emerſerit. At nonne antequam Synodus cogeretur Alexandriæ, vbi primo quid ſentiret ab Alexandro Arius interrogatus eſt, ipſe Arius plures ſeduxerat, & hæreſin propalauerat (quæ omnia Epiphanius[a] exacte conſcripſit) vt nullus amplius diſſimulationi locus eſſet? An non quamplurima Arij impia facta præceſſerant, quæ ſunt ſuperius recenſita; vt neceſſario eius cauſa fuerit cogenda Synodus, & hæreſis furtim ſerpens cum auctoribus condemnanda? Rurſum vero, a quonam induci potuit Conſtantinus, vt ea tanti momenti controuerſia leuiſſima putaretur, cum in ea potiſſimum verſaretur ſumma fidei Chriſtianæ, nempe diuinitas Filij Dei; & vt inanis parui facienda eſſet, ac pariter
C contemnenda? Et quonam pacto, quæſo, dici potuit, Alexandrum & Arium vnam eamdemq. tenere de fide ſententiam, ita vt & conciliari diſcordiæ facile poſſent; cum alter ipſorum Filium Dei Patri eſſe coæternum, alter vero dicere fuiſſe tempus quando non erat? Hæc igitur nonniſi ex Arianorum officina oportuit prodijſſe, nempe vt vel (quod dictum eſt) ab Euſebio Cæſarienſi epiſtolæ ſuperaddita, ſiue mutata, aut a nequiore illo ac veternoſo ſerpente Euſebio Nicomedienſi Conſtantino fuerint perſuaſa.

[a] Epiph. hæreſi 69.

XCVI. AD CONCORDIAM EXHORTATIO.

At quæ ſunt reliqua eius epiſtolæ percurramus: Verum (inquit) vt rem breuiter exemplo quodam animis veſtris mecum recognoſcatis, dicam. Non vos præterit, opinor, philoſophos ipſos vnius quidem diſciplinæ profeſſione omnes inter ſe conſentire; ſæpe tamen in aliqua parte opinionum, quas aſſeueratione affirmant, diſcrepare ſolere. qui licet diſciplinæ cauſa, quam quiſque illorum tuetur, diſſentiant; tamen ob profeſſionem, qua con-
D ſpirare videntur, denuo inter ipſos in gratiam redeunt. Quod ſi ita ſe res habet; quid eſt, cur non ſit multo conuenientius, vt qui famuli præpotentis Dei conſtituti ſumus propter ipſum religionis inſtitutum, quod profitemur, conſentientibus animis inter nos ipſos concordemus? Ceterum accuratiore cogitatione conſideremus, & mente attentiore hoc quod a me dicetur iam circumſpiciamus, num recte ſe habeat, vt per leuem & inanem verborum contentionem fratres fratribus reluctentur; & eximia concordia, impia ſimultate per nos, qui de rebus tam exiguis minimeq. neceſſarijs inter nos conſligimus, miſere diſcerpatur? Popularia quidem ſunt iſta, & puerili inſcitiæ magis quam ſacerdotum & prudentium hominum ſapientiæ congruentia. Noſtra igitur ſponte diabolicas tentationes euitemus.

XCVII. QVAESTIONES CVRIOSAE VITANDAE.

Et quoniam Deus optimus maximus, conſeruator omnium, communem ſuæ gratiæ lu-
E cem omnibus porrexit: idcirco mihi eius famulo, quæſo, per vos liceat, vt illius prouidentiæ ſubſidio adiutus, meum conatum ad eam lucem propagandam ſuſceptum, felicitter ad exitum perducam, atque etiam vt ipſum populum tum verbis compellendo, tum miniſterium diligenter erga eum præſtando, tum acriter admonendo, ad mutuam concordiam traducam. Et cum (vti dixi) vna ſit vobis fides, vnaq. de noſtra religione ſententia, vnum denique legis ac diſciplinæ inſtitutum (quod quidem cum ſuis partibus vniuerſum Eccleſiæ corpus conſentiente animorū concordia & propoſito deuincit) iſtud quod inter vos non mediocrem contentionem excitauit, quoniam nullam rem grauem in noſtræ religionis quaſi ambitu comprehenſam attingit, non eſt cur diſtinctionem aliquam animorum aut diſcordiam in vobis pariat. Atque hæc dico, non vt cogam vos in hac leuicula & ſtulta quæſtione (qualiſcumque tandem illa fuerit) penitus eamdem ſententiam ſequi. At tametſi vos inter vos viciſſim de re quapiam minimi momenti diſſentitis (ſiquidem neque

omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes de omnibus rebus idem sentimus, neque vna eademq. in nobis indoles aut mens A
versatur) tamen fieri poterit, vt eximia concordia sincere integreq. seruetur, & vna inter
omnes animorum conspiratio custodiatur: verum de diuina prouidentia vna vobis sit om-
nino fides, vnus animorum consensus, vna de Deo sententia. Atque leuissimis istis quæ-
stionibus inter vos argute & subtiliter exquisitis, licet non in eamdem sententiam tam-
quam pedibus eatis: ea tamen intra cogitationis vestræ quasi fines continere debetis, inti-
mo mentis domicilio recondita. Communis autem amicitiæ bonum, vera fides, reuerentia erga Deum & legis obseruationem stabilis firmaq. apud vos maneat. Redite in gratiam, & mutuam inter vos necessitudinem colite, vniuersoq. populo suos mutuos complexus reddite: ipsiq. vestris ipsorum animis contentionis labe purgatis, iterum amice & beneuole vos alterutrum excipite: nam sæpenumero post inimicitias depositas amicitia iterum conciliata plus solet habere iucunditatis. B

XCVIII. Date igitur mihi dies tranquillos, & noctes curæ ac molestiarum expertes; vt voluptas, quæ tum ex sincera concordiæ luce, tum ex vita quieta capi solet, mihi integra in posterum conseruetur. Quod quidem si minus contingat, necesse est ingemiscere, lacrymis & mærore omnino confici: nec fieri potest, vt vitæ cursum de reliquo tranquille & sedate transigam. Nam quamdiu Dei populus (eum dico, qui communi mecum erga Deum obsequio fungitur) tam iniqua perniciosaq. contentione ab se mutuo dissidet: quomodo fieri potest, vt ipse animo tranquillo consistam? Atque vt incredibilem huius doloris morsum intelligatis, sic accipite. Non ita pridem ad Nicomediensium ciuitatem aduentans, extemplo iter versus Orientem mature facere constituebam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confecissem, vt prope iam vobiscum esse viderer, litterarum istarum nuncius in contrariam cogitationem compulit; ne oculis C
ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerare me posse, plane existimabam. Deinceps igitur vestra concordia patefacite mihi ad Orientem aditum, quem vos vestris dissidijs vltro citroque feruentibus intercluisistis: & efficite breui, vt cum vos pariter, tum reliquum vniuersum populum lætitia gestientem cernam; & omnes vna pro communi omnium concordia & libertate, consentientibus laudis præconijs, debitas gratias Deo optimo maximo agamus.] hactenus epistola Constantini hoc eodem anno scripta, quo datæ sunt litteræ ad vniuersas gentes: nam in vtrisque eumdem habet (vt dictum est) de instituta in
[a] Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. vlt. Orientem profectione sermonem. Addit autem ad hæc Eusebius [a]: Ad hunc modum igitur Deo carus Imperator, ijs quæ ad pacem Ecclesiæ facere videbantur, per epistolam missam diligenter prospexit: ille vero bonus & spectatus nuncius, non solum litteris fideliter perferendis, sed etiam Imperatoris mittentis voluntati pro virili sua parte inseruiuit. Et D
quamquam omnino pius vir fuit, sicut supra diximus: tamen hoc maius quiddã erat, quam quod per litteras administrari posset: quippe magis magisq. dissentientium lis accreuit, & vniuersas Orientis prouincias mali illius impetus inuaserat. Inuidia igitur & perditus dæmon, qui semper Ecclesiæ commoda ægre & iniquo animo fert, ista admisit.] hucusque de his Eusebius: quæ vero post hæc acta sint per Osium legatum & Alexandrum, dicemus anno sequenti.

XCIX. Isdem Consulibus hoc anno Constantinus Imperator statutam olim legẽ aduersus parricidas, quam excrescens crudelitas in veræ pietatis cultores conuerterat, nempe horrendum supplicium cullei, in eosdem, quorum causa statuta fuerat, noua edita sanctione conuertens, in pristinum velut alueum reuocauit, sic rescribens ad Verinũ Africæ Vicarium [b]: Si quis in parentis, aut filij, aut omnino affectionis eius, quæ nũcupatione parricidij conti- E
netur, fata properauerit, siue clam, siue palam id fuerit enisus: neque gladio, neque ignibus, neque vlla alia solemni pœna subiugetur: sed insutus culleo, & inter eius ferales angustias comprehensus, serpentum contubernijs misceatur: & vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel amnem proijciatur: vt omni elementorum vsu viuus carere incipiat, vt ei cælum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. XI. Kalend. Decembris, Licinio quintum & Crispo Cæs. Coss.] Porro de eiusmodi supplicio atrocissimo consule quæ a nobis notata sunt in Romanum Martyrologium [c].

[c] Die 3. Aprilis. C.

Nec quis miretur, Imperatorem qui Christianam mansuetudinem vna cum fide susceperat, tantæ seueritatis leges propemodum consopitas, in eiusmodi facinorosos homines denuo excitasse: siquidem tot annorum persecutione, cum in eos quos impios dicerent (erant sic ab illis nominati Christiani, quod non colerent deos) legũ sæuitia tantummodo vigilaret,

QVANDO DE TVRBIS EPISCOP. ACCEPIT NVNCIVM CONSTANTINVS.

SEVERITAS NECESSARIA TEMPORE PACIS.

SVPPLICIVM CHRISTIANORVM CONVERTITVR IN PARRICIDAS.

[b] l. 1. de parricid. Cod. Theodos.

A vigilaret, atque in eosdem solũ acerbissima quæque essent conuersa tormenta: Gentilium vitiositas impunis grassabatur soluta legum habenis, quam seuerioribus oportuit disciplinæ vinculis cohiberi. Pace igitur reddita, compressis vbique tyrannis, aduersus sceleſtos turpesq. homines, eorumq. inolitos prauos ac detestabiles mores bellum erat Constantino vbique gerendum. Tunc quidem in Oriente, vt Romæ antea, accidisse videtur, quod S. Hieronymus [a] testatur, ab eodem Constantino penitus sublatos esse greges illos puerorum, ad nefandam turpitudinem exercendam publice comparatos; idq. non Romæ vel in alijs augustioribus ciuitatibus tantum, sed vbique gentium, totoq. orbe Romano fuit eius legibus emendatum: quod & sæpe alias attigisse meminimus. De eiusmodi quoque lege Constantini Imperatoris visus est Sozomenus meminisse, cum ait [b]: Quamquam in omnibus rebus, quas moliebatur, diuinum cultum impense curabat; in legibus autem colendis
B vel maxime. Qua causa inductus, intemperantes & libidinosos concubitus antea minime vetitos coercuit: quemadmodum ex legibus de illis latis, si cui sit curæ istud cognoscere, facile potest intelligi.] hæc Sozomenus.

[a] Hieron. in Isai. c. 2.

[b] Sozom. lib. 1. c. 8. in fine.

CI. DESERTA LOCA SANCTORVM COLONIIS ILLVSTRATA.

At sicut eiusmodi pax Imperio Romano restituta bellum fuit coalescentium & vbique regnantium vitiorum, ita extitit omni ex parte morum optimorum conciliatrix & altrix: etenim non tantum ciuitates excultæ Christianis legibus ab omni turpitudine emundatæ, redditæ sunt pulchriores; sed & deserta loca repleta sanctorum colonijs sunt mirifice illustrata, cum & diuina illa per Isaiam prænunciata oracula atque miracula cernerentur impleta [c]: Lætabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium.] Quæ [c] Isai. 35.
enim paucorum antea Deum colentium virorum frequentabantur accessu; reddita iam Ecclesiæ plena pace, sub duce Antonio Magno, referta sunt agminibus monachorum.
C Tunc etiam qui postea fama celeberrimus in Thebaide claruit Pachomius Abbas, cum militaret tyro in castris Licinij Imperatoris, annos viginti natus, deuicto a Constantino Licinio, dimissis ab eo Thebæis tyronibus, ipse mox Christianæ militiæ nomen dedit, & sub Abbate insignis nominis Palemone profiteri cœpit vitam anachoreticam; cuius Acta clarissima fusius scripta extant [d]. Incolebat tunc quoque temporis eamdem solitudinem Paphnutius, qui effossis pro Christo oculis sub Maximiano persecutore, gloria confessionis illustris, fama omnium celebris erat: sed & Ammon, qui a pueritia ad senectutem vsque magna vitæ sanctitudine vixerat: alijq. complures, quorum cum in rebus gestis Antonij, tum etiam Pachomij, & aliorum, præclara mentio est. At de his alias pluribus dicturi sumus: nunc autem ad sequentis anni res gestas orationem nouarum rerum cupidam conuertamus.

[d] Apud Metaphrast. die 14. Maij.

D

IESV CHRISTI ANNVS 319. SILVESTRI PAP. ANNVS 6. CONSTANTINI IMP. ANNVS 14.

I. * LICINIANVM CONSVLATVS LICINII IVNIORIS.

CHristi anno trecentesimo decimonono Constantinus Imperator quintum adijt Consulatum, collegamq. sibi adiunxit sororis Constantiæ Augustæ filium Licinium * Iuniorem. id plane fecit cum indulgendi causa sorori, vt accipere illa videretur in filio, quod amisisset in viro; tum etiam vt tyrannidis suspicione careret: sicq. eumdem Licinium Iuniorem non tantum passus est retinere Cæsaris nomen ac dignitatem, sed etiam sibi adsciuit Consulem ordinarium.

II. SARMATAE COMPRESSI A CONSTANTINO.

E Quo anno barbaros, qui visi sunt tumultuari aduersus Imperium Romanum in Oriente, compressit: fuerunt ij Sarmatæ, quos putant a Sozomeno & ante eum Eusebio Sauromatas nominatos. De his enim hæc ipse Sozomenus [e]: Porro Imperator post bellum cum Licinio gestum, tam secundo fortunæ statu in prœlijs contra alienas exteraſq. gentes faciendis vsus est, vt tum Sauromatas, tũ Gothos subiugaret: & ad extremum, quo aliquid beneficij eis afferre videretur, fœdera cum illis percussit. Ista quidem gens tunc temporis trans Istrum fluuium habitauit; quæ cum esset tum propter multitudinem, tum propter corporum magnitudinem bellicosissima, & in re militari assidue exercitata, alios quidem barbaros deuicit, Romanos autem solos habuit qui ipsam bello æquarent, strenueq. resisterent. Dicitur præterea Constantino in hoc bello vel maximè per signa ac somnia declaratum, quam sedulo Deus sua prouidentia ipsi prospexisset. Quare cum in omnibus bellis suo tempore gestis victoriam esset consecutus; velut gratiam Christo redditurus,

[e] Sozom. lib. 1. c. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

veram religionem summo studio excolere, subiectosq. ad eam solam sancte obseruandam & salutarem ducendam hortari cœpit.] hucusque Sozomenus. A

III. GOTHI SCYTHAE.

Eusebius vero in fine Vitæ Constantini, dum barbaros ab eo domitos simul recenset, de Sauromatis & Scythis, quos Sozomenus Gothos appellat, hæc ait[a]: Iã vero quid attinet illa minime necessaria recensere, quemadmodum barbaras & immanes gentes sub Romanum Imperium subiecerit; & vt Scytharum & Sauromatarum nationes, qui numquam parere Imperio Romano didicerant, primus is sub iugum miserit, coegeritq. eos vel inuitos profiteri Romanos esse rerum dominos? Nam cum superiores Imperatores vectigalia Scythis persoluerent, ipsiq. Romani a barbaris seruitute pressi quotannis tributa pẽderent: cum hæc conditio Imperatori minime ferenda videretur, alienumq. existimaret ab omnium gentium victoris dignitate, perinde vt maiores suos tributum pendere; Saluatoris sui ope præsidioq. confisus, triumphale illud signum contra istos etiam obtendens, breui B spatio omnes superauit; & reluctantes quidem armata manu coercens, reliquos prudentibus legationibus placans, ab inculta & fera vita ad humanam ciuilemq. traduxit. atque ita tandem aliquando Romanis Scythæ parere didicerunt.

[a] Eusseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 5. 6.

IV. BELLVM SERVILE.

Sauromatas vero Deus ipse Imperatoris pedibus substrauit: quos barbara superbia elatos hoc modo fregit & compressit. Cum a Scythis Sauromatæ inuaderentur, seruosq. suos cogerentur armare, vt eorum vim & impetum repellerent: postquam penes seruos victoria constitisset, ijdem iam eadem arma, quibus contra hostes vsi sunt, in dominos conuertunt, omnesq. suis sedibus & domicilijs deturbant. At domini salutis portum, præter Constantinum, reperiebant nullum. Is cum solitus esset salutem dare miseris; omnibus in Romanam regionem receptis; quos idoneos reperiebat, in suorum militum ordines referebat; reliquis vero ad necessarios vitæ vsus agros ad colendum diuidebat: vt fortunate C ac feliciter hanc sibi calamitatem accidisse faterentur, quando immanem feritatem cum Romana libertate commutassent. Sic Deus immanium barbarorum vniuersas gentes Imperatori parere fecit.] hæc Eusebius. sed non hoc vno anno ea omnia gesta sunt: siquidem de Sauromatis pulsis a seruis S. Hieronymus refert in Chronico anno vigesimooctauo eiusdem Constantini Imperatoris: nummus autem peruetus, hoc anno post Licinium expugnatum, quinto Consulatu ipsius Constantini deuictos ab eo Sarmatas, expressis hisce notis significat: CONSTANTINVS AVGVST. SARMATIA DEVICTA P.L.C.V. habetq. expressam Victoriam alatam & stolatam, gradientem, sinistra palmam gestantem, cum captiuo humi procumbente. ponitur ab Adolpho, sed haud recte, sub Constantino Iuniore. Nos autem post primam editionem nacti id genus numisma, in secunda editione formis expressum (vt vides) hic exhibemus: accepimus illud Romæ ex Antiquitatum promptuario D. Lælij Pasqualini Canonici S. Mariæ Maioris. D

E

V. b Zosim. lib. 2. SAVROMATAE EXPVGNATI.

Zosimus[b] & ipse de Sauromatis ijsdem a Constantino superatis agens, eodẽ ferme tempore, quo bellum vigebat aduersus Licinium, confectum hoc esse ab eodem Constantino tradit, quod & his verbis enarrat: Cum autem Constantinus audisset, ad Mæotidem paludem habitantes Sauromatas, Istro nauigijs traiecto, ditionẽ suam aggredi, copias in eos duxit. Itidem barbari cum Rausimodo Rege obuiam ei profecti, primum oppidum quoddam tentabant satis magno præsidio munitum; cuius ea pars muri, quæ a terra surgebat in altum, erat opere lapideo facta, pars superior ligneo. Quamobrem arbitrati Sauromatæ, facillime se potituros oppido, si quicquid esset in muro ligneum exussissent, ignem admouebant, & consistentes in muro telis petebant. Sed cum murorũ propugnatores, telis ac lapidibus ex loco superiore deiectis, barbaros interficerẽt, iamq. Constantinus aduenisset; in barbaros

A barbaros impetu facto, de loco superiore multos occidit, plures viuos cepit, reliquis fuga sibi consulentibus. Rausimodus, maiori parte copiarum amissa, naues ingressus, Istrum traiecit, cum haberet in animo ditionẽ Romanam populari. Quod vbi Constantinus comperisset, & ipse traiecto Istro insequitur, ac fuga quemdam ad collem siluis densis delatos adoritur, & multos interficit, quorum in numero Rausimodus erat; multisq. viuis captis, residuam multitudinem, quæ manus porrigebat, in fidem recepit; eoq. pacto magna cum multitudine captiuorum in Prætorium reuersus est.] hucusque de bello aduersus Sauromatas gesto Zosimus: quod eius sententia anno præterito potius quam præsenti fuerat collocandum; nos vero Sozomenum sequentes & antiquiora monumenta, hoc anno posuimus. Ceterum alias sæpe cum barbaris Constantino fuit tempore sui Imperij confligendum.

VI.

B Quod autem ad res spectat Ecclesiasticas; cum Constantinus Imperator (vt superiore anno dictum est) eas ad Alexandrum & Arium litteras de mutua reconciliatione scripsisset, quibus & in Alexandrum se nonnihil exacerbatum, falsis persuasus relationibus, demonstrauerat: quid deinde ipse Alexander ad Constantinum rescripserit, haud constat: scripsisse tamen ad eum, auctor est Epiphanius[a]. Ceterum Arium liquet ad Constantinum reddidisse litteras parum officiosas, minusq. tam sublimi Imperatoria maiestate dignas: quibus acceptis, Constantinus ad eum rescribere non est dedignatus; sed plane tales dedit, quales decebat accipere insanum hæresiarcham. Meminit harum litterarum Epiphanius[b], & pauca quædam ex eis recitat, eum ait: Attamen Rex zelo ductus, epistolam magnam ad totam Romaniam (*hoc interdum nomen vsurpatum inuenimus pro Catholica Ecclesia*) contra Arium scripsit, eamq. fide & omni sapientia ac veris verbis refer-

[a] Epiph. hæres. 69. ARIVS QVID AD CONSTANTINVM.

[b] Epiph. hæres. 69.

C tam, sicut & hæc hodie apud studiosos seruatur, hoc principium habens: Constantinus Augustus Maximus Ario & Arianis: Malus interpres, & (vt ita dicã) imago & statua diaboli est. Deinde inter alia, & post multam contra ipsum ex diuinis Scripturis productam contradictionem, etiam ex Homeri versibus quemdam, contra ipsum inuehens, miseriæ gratia apposuit; quem ipsum etiam hic apponere, necessarium duxi, & hic est: Age sane, vrge Ari, scutis opus est: ne tu hoc facias, rogamus: cohibeat te saltem Veneris conuersatio.] hucusque Epiphanius. hæc plane epistola illa est, cuius Socrates meminit, dicens[c]: Alias quoque litteras Imperator contra Arium & eius opinionis fautores magis populari & fusa scribendi ratione composuit: quas quidem, quo eius amentiam falsius morderet, & lepida dissimulationis specie acrius pungeret, in singulis ciuitatibus passim diuulgandas curauit.] Porro epistolam ipsam integram accepimus ex Vaticana bibliotheca: quam La-

[c] Socrat. lib. 1. c. 6. in fin.

D tinitate donauit R. P. Petrus Morinus, vir cum aliarum disciplinarum, tum Græcarum facultatum peritia clarus, mihi vero (quod magni facio) amicitia & vsu rerum Ecclesiasticarum coniunctissimus. Nos autem eam, vt egregium antiquitatis monumentum, hic describentes, appositis interdum notulis, pro viribus elucidabimus, quibus eam germanam esse constabit. Et quod primum occurrit; eumdem dicendi characterem in his exprimi, atque in alijs Constantini litteris, qui eas accurate intuetur, intelliget; licet pro diuersorum interpretum varietate, varius quoque, etsi non in sententijs, tamen in verbis, stylus appareat. Rursum vero & ex titulo atque exordio eiusdem epistolæ, eam plane esse, quam Epiphanius signat, perspicue demonstratur. huiusmodi vero est:

VII. PVBLICAE LITTERAE CONSTANTINI.

Constantinus Augustus Ario & Arianis.] Licet autem Ario & Arianis habeatur inscripta; Constãtinus tamen voluit eam esse publicam: nam (vt in fine ipsius patebit) eamdem E suo ipsius chirographo consignatam ad Alexandrinos misit, & publice recitari statuit. Porro hanc ipsam epistolam scriptam esse hoc tempore ante Nicænum Concilium, nulla est apud me dubitatio; quod in Catholica Filij Dei diuinitatis assertione, vocis Consubstantialitatis, quæ postea apposita est in Nicæno Concilio, nulla sit mentio, nec ipsius Magnæ Synodi memoria aliqua. Epistola autem sic se habet:

VIII. EPISTOLA CONSTANTINI AD ARIVM.

Malus interpres, negotium est diaboli, eiusq. effigies ac imago. Nam quemadmodum illum callidi opifices ad escam fraudis effingunt, decorem ei pulchritudinis molientes, qui natura est turpissimus, vt miseros mortales perdat, ijs errorem prætendens ac propinans; sic (vt arbitror) is facit, cui id tantummodo dignum studio videtur esse, suæ audaciæ venena, nemini parcendo, offerre. Et quidem nouam, quæq. ex quo tempore nati homines sunt, numquam extiterat, infidelitatis fidem inducit. Quare id verum esse experimur, quod diuino eloquio definitum est[d], nempe quod ad malũ sapientes sunt. Atque illud dici

[d] Hierem. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

poteſt, eum, quod conſilij capiendi gratiam amiſerit, nullam amplius opem expetere A
ſubleuandi ſui.] Hæc prælocutus Imperator, ad Dominum Ieſum Chriſtum conuertit magna emphaſi orationem, atque ait:

IX. APOSTROPHE

Cur igitur, Chriſte, Chriſte, Domine, Domine, cur nos quotidie impium hoc latrocinium ſauciat? Stat ex aduerſo violenta quædam audacia, rugit ſtridens dentibus, deformis iam præ ignominia, varijſq. percuſſa criminibus. Hæc igitur in lege & prædicatione nominis tui, Chriſte, quaſi quibuſdam procellis ac malorum fluctibus huc atque illuc fertur, exitiabiles eructans ſermones, eoſq. ſcribendo edit, quos non tu, qui Patre æterno, tui ipſius fonte, coexiſtis, ſententijs tuis definiſti. Colligit autem ac congerit perniciosa quædam & atrocia ſcelera, modo linguas vibrans, modo vero miſerorum ſtudijs elata, quos ipſa præſentes licenter decipit, ac interimit. Iam antea volo eius, qui tanti ſceleris præſul eſt, naturam expendere.] Pergit poſt hæc reſpondere ad ea quæ ad ipſum B
Arius ſcripſerat: ſi enim ipſæ extarent Arij litteræ, facilis redderetur ſenſus verborum Imperatoris, qui videtur obſcurus: nam ſe habet ſermo eius vt dialogiſmus, dum modo ab Ario dicta recenſet, modo ad ea reſpondens ſua ſubnectit: ideo ſubdit:

X. DIALOGISMVS CONSTANTINI ET ARII.

Quid enim dicit? Aut teneamus id, inquit, cuius iam compotes ſuimus: aut ita ſit, vt ipſi volumus.] hæc quidem Arius. Ad quæ ſic Imperator lætans eum cecidiſſe: Cecidit, ac cecidit, interfectus.] Rurſum Arius, Dolo, inquit, aut ſagaci calliditate, nihil differt.] Imperator: Id ſolum graue ac probandum ducit, quod improba excogitatione ad eum influxerit. Multitudinem, inquit, habemus.] Reſpondet Imperator: Ipſe igitur exiguus, propius accedam, vt inſanorum bellorum ſpectator ſim: ego ipſe, inquam, propius accedam, qui hominum dementium bella ſedare conſueui.] Illudit procaci homini ironia; & Homericis ſalibus, ex nomine occaſione captata, Arium exagitat vt furentem hominem, C
& nihilominus Veneri inhærentem, alludens nimirum ad virgines, quas (vt dictum eſt ſuperius) ſeductas ſecum ductabat. recitat enim Homeri hunc verſum ex Iliade:

Ἄρες Ἄρες Βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα.] hoc eſt:

Mars, Mars, hominum pernicies, inquinate cæde, murorum oppugnator.]

[a] verba ſunt Palladis: idemq. verſus inferius eodem libro ab Apolline repetitur: peruulgatum carmen ob licentiam Græcorum poetarum, de quo Martialis [b] de Earino Domitiani ſic:

[a] Iliad. 5. prope princip.
[b] Martial. lib. 9. Epigram.

Sed Græci, quibus nihil eſt negatum,
Et quos Ἄρες Ἄρες decet ſonare:
Nobis non licet eſſe tam diſertis,
Qui Muſas colimus ſeueriores.] D

XI. ILLVDIT ARIO CONSTANTIN.

Conſtantinus autem illudens Ario, Homericũ carmen ſic vſurpat: Agedum, Mars, Ari, clypeis ſane vtendum eſt. Ne hoc, quæſumus, facias. cohibeat te ſaltem Veneris congreſſus. Atque vtinam, ſicuti armis egregie inſtructus videris, ita pietate erga Chriſtum floreres.] Rurſus Imperator recitat verba Arij humiles ſpiritus ſimulantis. ſunt vero hæc: En rurſum ſupplex venio; & armorum copia præpollens, pugnare nolo: ſed Chriſti munitus fide, tibi atque alijs volo mederi.] Quem Conſtantinus ludens, quod Mars ſimulet lenitatem, ſubdit: Cur autem ea te facere dicis, quæ tuis moribus non conueniunt? At cum quali quiete, dic quæſo, aut quibus fretus copijs, vel potius quo temeritatis progreſſus? O audaciam dignam quæ fulminibus deponatur! Audite enim quæ nuper mihi ſignificauit, calamo virus inſtillante ſcribens: Sic, inquit, credimus. Tum neſcio quæ adiungens accurate atque ad faſtum meditata, vlteriuſq. procedens, nihil mali reticuit, ſed vniuerſum (vt ita dicam) amentiæ theſaurum exprompſit: Expellimur, inquit: recipiendi nos poteſtatem auferunt. Sed nondum hæc ad rem: cetera attendite. eius enim verbis vtar. E

XII. EXCLAMATIO IN ARIANOS.

Poſtulamus, inquit (ſi quidem in eadem ſententia Epiſcopus Alexandriæ maneat) poteſtatem nobis poſthac ex legis conſtitutione dari, legitima & indeprecabilia officia Deo perſoluendi. O grauem impudentiam, quam ſtudio veritatis redargui conueniebat! quod enim ipſi cordi erat, id breuitate ſermonis expreſſit. Quis locus ſermoni tuo eſt? putrem fractamq. quaſi nauim mentem tuam nobis opponere moliris, diſſidium ſpecioſum? eoſq. qui tibi in malum adhæſerunt, perdere ſtudes? Quid igitur, inquis, faciam, ſi nemo recipere me dignatur? hoc enim ſæpe nefarijs faucibus exclamas. Ego vero contra rogabo te: Vbinam apertum ſententiæ tuæ ſignum ac teſtimonium oſtendiſti? quam te diuinis humaniſq. actibus explicaſſe ac declaraſſe oportuit: idq. minime, quod venenati ſerpentes

tunc

A tunc magis efferantur, cum ſe in profundos latibulorum ſeceſſus abdiderint. Hoc autem illius valde ſcitum eſt, quod magno ſtudio ſilentium, quaſi ſub quadam verecundiæ perſona, ſimulet: te ipſum placidum ac lenem ſimulationis artificio præbes: fallit autem pleroſque animus tuus ſexcentis intus malis atque inſidijs ſcatens. O inſignem calamitatem! Sic Malus, vt voluit, Arium nobis exhibuit ſcelerum officinam.

XIII. ARGVITVR PERFIDIA ARII.

Dic iam mihi, in medium progreſſus, fidei tuæ argumenta & indicia noli reticere: o qui os peruerſum, naturam procluem ad omne genus improbitatis habes. Vnum dicis Deum: habes eiuſdem me ſententiæ. ſic igitur ſentias. Eius eſſentiæ Verbum & principij & finis expers, Verbum eſſe dicis: eo contentus ſum. ita crede. Si quid præterea adiungis, id tollo. Si quid ad impiam ſeparationem fraudulenter conſuis, id nec videre, nec intelligere me confiteor. Si hoſpitium corporis aſſumis ad diuinorum operum diſpenſatio-
B nem, non improbo.] Hæc pie interpretanda, non diſtorquenda ad Neſtorij impiam ſententiam: reperimus enim veteres ſcriptores ita nonnumquam eſſe locutos, quamuis ſentirent Chriſti Dei & hominis vnam eſſe perſonam: Si ſpiritum æternitatis in ſupereminenti Verbo genitum dicis, accipio.] De Verbo hæc interpretanda ſunt, non de Spiritu ſancto, quem nemo vmquam dixit genitum, ſed procedentem a Patre atque Filio. His ſubdit: Quis Patrem nouit, niſi qui venit a Patre? Quem nouit Pater, niſi quem ab æterno ac ſine principio ex ſe genuit? Tu quidem hypoſtaſin peregrinam ac nobis inauditam ſubijcere putas oportere, male vtique credens. Ego vero poteſtatis ſuperpræexcellentis & ad omnia permanantis plenitudinem Patris & Filij eſſentiam vnam eſſe iudico.] Quod hic habet textus, plenitudinem, Græce πλήρωμα legitur, quod eam ſignificat plenitudinem, quæ contineat plures perſonas, & opponitur ſingularitati, quam ſancta Trinitas explodit.

C Sed rurſum poſt hæc Imperator: Si igitur aufers quidem ab illo, a quo ſeparari ne cogitatione quidem contentioſorum vmquam potuit: additionis autem characterem præſtruis ac præmunis, & penitus notas ac ſigna quæſtionum diſterminas: illi totam ex ſe æternitatem dedit, cogitationem vero integram ac incorruptam, immortalitatemq. per ſe, & Eccleſiæ attribuit fidem.] Quæcumque enim Verbum habet, a Patre accepit, a natiuitate æterna: cogitatio quidem non cadit in Deum proprie, ſed Chriſto vt homini conuenit. Sunt hæc igitur pie intelligenda. Sed pergit Imperator:

XIV. DE TALEIA ARII.

Depone igitur, deponc hanc ſceleris amentiam, o prædite vrbanis moribus, & elara voce, & ad inſipientium perfidiam mala decantans.] Alludere Conſtantinus videtur ad Taleiam Arij, obſcœnum poema ſcilicet, Sotadicis rhythmis attemperatum, quo ſuam hæreſin canebat, & alijs dederat publice concinendum; de quo alias pluribus. Sed ſubdit:

D Tuo te merito Malus ſubuertit per malitiam ſuam (ac nonnullis fortaſſe iucundum hoc viderur) ſic enim te ipſum comparaſti. eſt autem vſquequaque pernicioſum malum. Agedum igitur ab abſurditatum palæſtra diſcedens, audi egregie Ari (te enim appello) An non ſentis te ab Eccleſia Dei vtique abdicatum? ſcias te perijſſe, niſi ad te reſpiciens, amentiam tuam damnes.

XV. ORACVLVM DE ARIO.

At dices, magnum hominum numerum tecum facere, & ſubleuare curas tuas. Audi, & parumper aures præbe, nefarie Ari, intellige dementiam tuam. Tu vero Deus, qui omnium curas habes, propitius eſto ſermoni, ſi fidem teneat: ego enim homo tuus, o miſericors, qui prouidentia tua defendor, ac e Græcorum Latinorumq. vetuſtiſſimis ſcriptis inſaniam Arij aperte demonſtrabo ante tria millia circiter annorum ab Erythræa præſignificatam ac prædictam. ſic enim fata eſt: Væ tibi Libya in maritimis poſita locis: tibi enim
E veniet tempus, quo vna cum populis ac filiabus tuis graue certamen & crudele & perdifficile ſubire cogeris: ex quo fidei pietatiſq. iudicium in omnes dimanabit. tu vero ad extremum vergis exitium: vos enim cæleſtium florum receptaculum comellere, morſuq. dilacerare auſi eſtis, atque adeo ferreis dentibus temeraſtis.] Peculiare fuit Conſtantino, ſcriptis ſuis oraculum aliquod interſerere, vt in edicto vidimus ad Prouinciales dato [a], & in oratione illa ad S. Cœtum conſcripta. Rurſus in eumdem:

[a] Apud Euſeb. Vit. Conſtantini lib. 2. c. 47.

XVI. INVECTIVA IN ARIVM.

Quid igitur, verſutiſſime, vbi nunc terrarum eſſe te fateris? ibi videlicet. tuas enim habeo litteras, quas ad me inſano calamo exaraſti, quibus affirmas omnem Libyæ populum tibi ad ſalutem ſcilicet aſſentiri. Sin hæc ita eſſe negabis; Deum iã teſtor, me quidem vetuſtiſſimos Erythrææ pugillares, Græca lingua ſcriptos, Alexandriam mittere, quo citius pereas.] Tum vero ad Arij verba reſpõdens, ait: Deinde tu ſine peccato? gemina inſignis galea: an non aperte perijſti? o miſer, tãto malo circumuentus! ſcimus, ſcimus conatũ

tuum. Quæ cura, quinam te perturbat metus? id non fallit nos, o infelix & calamitose. A
o heberem mentem tuam! qui ne morbum quidem tuum, animumq. incertum premere
ac regere potes, sceleste; qui veritatem varijs sermonibus lædis ac subruis: cumq. huius-
modi sis, non te pudet vituperare nos; modo redarguens, vt quidem tibi persuades; mo-
do commonens, quasi fide doctrinaq. superior. A quo miseri quidam homines opem sibi
parare gestiunt? tametsi oportebat omnes & congressum tuum & sermonem fugere, nisi
forte quis in fraudulentis huius verbis recte viuendi spem moderatis hominibus positam
esse putat. Sed non ita est, longe abest. Quod autem verum (o vestram, qui huius con-
suetudine vtimini, dementiam!) quæ vos coegit insania, huius acerbam linguam & aspe-
ctum perferre? Sed iam ad te sermonem conuertam, o qui insano animo es, lingua blan-
da, infida mente. Da sermonem non ancipitem ac volubilem, sed cuius orbem circum-
scriptum noscamus: non putidum ac infirmum, sed robustum & solidum, o scelerate ac B
nequissime, & mente obscura: cogor enim hæc dicere. quinimmo iam tibi laqueum inji-
ciam, teq. ratione compeditum in medium adducam, vt improbitatem tuam populus om-
nis intelligat. Iam ad rem veniam.

XVII. PRECES CONSTANT. AD DEVM.

Ablutæ vtique manus sunt: accedamus ad preces.] hæc cum ipse dicat, ad antiquũ illum
morem alludit, quo consueuerant Fideles precaturi Deum, antea manus abluere, iuxta
illud Apostoli ad Timotheum [a]: Leuantes puras manus sine ira & disceptatione.] nisi po-
tius verbis illis alludisse voluit ad animi sui innocentiam de impio iudicantis, secundum ea
quæ dicta sunt primo Annalium tomo. Sed rursum epistola: Inuoca Deum; vel potius mo-
rare paulisper, ac dic, quem, o feruidissime, Deum in auxilium aduocabis? Verum quie-
scere non possum, Domine qui rerum omnium potestatem habes, o potentiam solus obti-
nens Pater, huius nefarij hominis causa, opprobria & dolores & vulnera Ecclesia tua su- C
stinet. Arius tibi locum iam accommodat, admodum scilicet conuenienter, in quo Con-
cilium sibi constituens, Filium tuum ex te natum, ducem salutis nostræ, Filium adoptio-
nis lege arrogat ac tenet. audi, obsecro, mirabilem fidem. te locali motu, Domine, moue-
ri existimat: audet te definitæ sedis orbe circumscribere. Nam vbi præsentia tua non adest?
aut vbi tuam non omnes operationem atque efficaciam sentiunt ex tuis quaquauersum
permeantibus legibus? Omnia enim ipse contines: extra te nec locum nec quicquam aliud
cogitare fas est. ita tua potestas efficaciter est infinita. Tu ergo audi Deus: vos vero, po-
pulus omnis, mentem attendite. Nam hic inuerecundus & nequam ad summam improbi-
tatem & iniquitatem progressus, pietatem simulat, ac religionem obtendit. Apage (in-
quit) nolo videri Deum passione contumeliarum teneri: atque ideo suppono, ac fingo mi-
rabili quidem fide, quod Deus nouellam nuperq. conditam Christi substantiam fabrica- D
tus, auxilium sibi comparauit, vt mihi quidem videtur: quod enim, inquit, abstuleris,
eo id minus quid feceris.

XVIII. ARIVS IN-VEHITVR IN ARIVM.

Tua igitur, o pernicies ac lues, est fides hæc? Tu ex hypothesi figmentum sumis eum,
qui Gentium figmenta condemnauit? Tu adscititium eum vocas, ac tamquam officiorum
ministrum, qui sine cogitatione & ratiocinatione, quod Patris æternitati coexistat, omnia
effecit? Accommoda iam, si audes; accommoda, inquam, Deo & præcautionem, & spem
euentuum, & cogitationem, & ratiocinari; & quod considerans, sententiam pronunciat,
ac decernit, & delectatur, ridet, dolet. Quid igitur ais? o miseris omnibus miserior! o Ne-
stor, ipsum malitiæ negotium intellige, si potes, quod tua ipsius malitia & astutia impro-
bus consumeris. Christus (inquit) propter nos passus est. At ego iam dixi, quod forma
corporis missa est. Sane, inquit; sed metuendum, ne eum aliquatenus imminuere videa- E
mur. Deinde o ferarum mediator, cum hæc dicas, non insanis? aperte furiatus. Ecce
enim mundus ipse forma siue figura est: & astra characteres suos ostendunt; ac omnino spi-
ritus huius globosi Orbis, species est eorum quæ sunt, & veluti formatio. Attamen Deus
vbique adest. Vbinam igitur in Deo contumeliæ sunt? aut vllatenus minuitur Deus? O
æquitatis parricida! Ex te ipso coniecturã capiens, considera & cogita, si peccatum videtur
esse, in Christo adesse Deum. Ille quidem vidit sermonis ignominiam, nec tarde pœnas ir-
rogauit. Præterea quotidie fere in mundo peccata cõmittuntur: & tamen Deus adest: nec
ijs diu suppliciũ debetur, tandemq. luitur. an ideo minuitur potestatis eius amplitudo? an
vbique patitur? non opinor. Mundi enim mens per Deum est: per eum omnis stabilitas &
permansio: per eum omne ius, omnis pœna. Christi fides ex ipso est sine principio; deni-
que vniuersa Dei lex Christus est, per ipsum infinitam vim & indesinentem habens.

Sed

A Sed de his ex te, exq. modulo tuo cogitas. o incredibilem insaniam! In exitium iam XIX. ARII EFFIGIES ET HABITVDO CORPORIS.
tuum conuerte gladium diaboli. Videte omnes, videte, vt lamentabiles prætendat voces,
viperæ morsu læsus: videte, vt venæ eius, vt carnes veneno occupatæ acerbos moueant cru-
ciatus: vt corpus eius tabe diffluxerit, vt attenuatum & squallore sordibusq. obsitum, la-
mentatione, pallore, horrore, infinitisq. malis conficiatur, misereq. strigosum sit: vt de-
formis illuuie sordibusq. capillus. videte seminecem, obtutu iam languido, vultu exangui,
mæsto, rabido: cernite, vt ad eum propter mali diuturnitatem confluxerint furor, insania,
vanitas, eumq. immanem ac ferum reddiderint: ne sentit quidem, quibus sit in malis.]
Sane quidem quantumlibet Libya & Aegyptus monstrorum ferax complura & varia por-
tenta genuerit, numquam certe deformius & humano generi perosius, quam Arium, mon-
strum protulit. Describitur etiam ac pingitur quasi coloribus Arij deformis monstri vul-
B tus turpissimus & corporis habitus ab Epiphanio his verbis [a]: Erat (inquit) statura valde [a] Epiphan. hæresi 69.
longus, subrristi specie, figuratus velut dolosus serpens, qui decipere posset omne innocens
cor per versutum suum prætextum; dimidium enim pallium hic semper indutus & stolam,
dulcis erat in colloquio, persuadens semper animas & blandiens.] hæc Epiphanius, qui
eum sæpius vidisse potuit, vtpote (quod & ipse testatur [b]) adolescens in Aegypto versa- [b] Epiphan. hæresi 26.
tus. Sed respondens rursus ad Arij verba, hæc subdit: Effert me (inquit) voluptas, tripu-
dio, exulto gaudio, in altum quasi pennis attollor. Rursum inuidus admodum & ferox,
Heu (inquit) perijmus. Hoc quidem solum verum: tibi enim soli studia conatusq. suos
malitia largiter præbuit; quodq. magno pretio emerat, tibi facillime donauit. Agedum
iam dic: vbi egregia tua monita? Elue, quæso, mala tua Nili aquis, si fieri potest, o ple-
ne absurdissimo stupore; & quidem vniuersum Orbem sceleribus tuis conturbare studui-
C sti. Nonne intelligis, quod omnia, qui Dei homo sum, ego scio? At iam dubito, vtrum
manere, an abire oporteat: nec enim possum respicere; & peccatum erubesco. Nos, Ari,
videlicet, Ari, in luce collocasti: te ipsum vero infelix in tenebras coniecisti. hic labo-
rum tuorum finis.

Sed eo redeo, quod multitudinem iactas hominum circum te vagantium. par est, opi- XX. IN ARIVM INVECTIVA.
nor: hos recipe, recipe, inquam: sese enim lupis ac leonibus deuorandos addixerunt; quin
immo eorum vnusquisque additamentum est decem capitum, ac tanto numero oppressus
valde sudabit, nisi quamprimum ad salutarem accurrens Ecclesiam, charitatis pacem
studio concordiæ suscipiat. de cetero enim a te non decipientur ob malam conscien-
tiam condemnato: neque funditus perire sustinebunt, sceleratis tuis quæstionibus impli-
cati. Aperta & nota omnibus sunt in posterum quidem captionum tuarum sophismata.
D nihil tibi procedet; sed incassum figuris te inuolues, æquitatem & sermonum lenitatem
assimulans, ac simplicitatis (vt ita dicam) personam extrinsecus suscipiens: artificia tua
vanescent: cito enim te veritas circumuallabit: cito flammas tuas diuinæ potentiæ (vt
ita dicam) imber extinguet. Et quidem socios ac suffragatores tuos, qui Curiæ se iam
obstrinxerunt, publicorum munerum curæ excipient; nisi quamprimum, euitata consue-
tudine & congressu tuo, incorruptam fidem sequantur. Tu vero ferrea mente vir, da ali-
quod mihi specimen tui propositi, si tibi confidis; si fretus es stabilitate fidei, ac puram om-
nino habes conscientiam. Veni ad me, veni, inquam, ad Dei hominem; crede quod in-
terrogationibus meis cordis tui abdita scrutabor. Ac si quidem in te furor insedisse videa-
tur; diuinam implorans gratiam, a virulento morsu te melius curabo. Sin mente sana
videberis; veritatis in te agnoscens lumen, & Deo gratias habebo, atque agam; & mihi,
E ceteriq. manui, quæ opem attulerit pietati, gratulabor. *et alia manu*: Deus autem vos
custodiat, dilectissimi.

Per Synclitium & Gaudentium Magistros hæ allatæ sunt, cum esset Paterius Præfectus XXI. PVBLICE NVNCII.
Aegypto, & in Palatio recitatæ sunt.] Erant hi Palatini Magistri tabellariorum, qui etiam
postea detulisse leguntur eiusdem Constantini litteras ad Athanasium; quod ipse in sua
Apologia testatur, cum ait [c]: Pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini [c] Athanas. Apolog. 2.
Synclitius, Gaudentius, &c.] Ceterum quo testatũ redderet Constantinus animum suum
in Arium Alexandrinis, has ad ipsum Arium scriptas a se litteras Alexandriam perferen-
das curauit, atque publice recitari, quibus & suo chirographo salutationem apposuit.

Sed iam ad Osium Cordubensem Episcopum redeamus, quem legatum missum dixi- XXII. RES GESTAE AB OSIO IN AEGYPTO.
mus in Aegyptum ad componendas turbas causa Arianorum atque schismaticorum con-
flatas, vt Alexandrinæ Catholicæ Ecclesiæ laboranti suppetias ferret. Quid igitur Osius,

cum a

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum a Siluestro Romano Pontifice ad huiusmodi Orientalis Ecclesiæ rixas sedandas missus est munitus Constantini litteris, quas superius recitauimus, egerit, perquestigandum nobis est. Constat quidem Athanasij testificatione, eum in Aegyptum profectum esse, & ibi
a Athanas. ibid. Generale Concilium celebrasse; sic namque illud Athanasius [a] nominat; quòd præsente Apostolicæ sedis legato, omnes Episcopi illarum prouinciarum quæ parebant Antistiti Alexandrino, fuerint ad Synodum conuocati.

XXIII. CONCILIVM GENERALE ALEXANDR.

Quæ autem in eo gesta fuerint; cum exciderint ipsius Acta, perpauca quædam tantum supersunt, & illud in primis, quod duobus locis Athanasius attestatur, in eodem Concilio Colluthum presbyterum Alexandrinum (de quo superius mentio facta est) quod, cum non esset, Episcopum tamen ageret, & plurimos ordinasset, fuisse in ordinem redactum.
b Athanas. ibid. sunt hæc verba Athanasij [b] loquentis de Ischyra ab eo ordinato presbytero: Cum Ischyram quemdam subornassent, quem secum adduxerunt, hominem minime presbyterum, B tametsi se eo nomine iactitet, quippe ordinatum a Collutho quodam non vero sed imaginario Episcopo, cui in Generali Concilio ab Osio & a ceteris Episcopis, qui vna aderant, iussum fuit, vt se pro presbytero, qualis antea fuerat, haberet; atque ideo omnes ab illo constitutos in veterem suum ordinem recurrisse, inter quos etiam Ischyras numerandus est, &c.] hæc ibi Athanasius: & ne quis putet, cum Generalem Synodum dicit, Nicænam intelligere; idem ipse Athanasius celebratam eam esse Alexandriæ demonstrat his verbis
c Athan. eadem Apol. g. 2. de eodem Ischyra sermonem habens [c]: Idemq. cum talem sibi titulum vendicasset in Alexandrina Synodo, in præsentia Patris nostri Osij depositus est, & cum laicis in ordinem redactus, atque in eo statu reliquum tempus permansit.]

XXIV. ACTVM CONTRA SABELLIVM.

Rursum vero in hac eadem Synodo Alexandrina tradit Socrates [d] Osij legati studium in
d Socrat. lib. 3. c. 5. eo maxime versatum esse, vt peruersum dogma Sabellij, quod in illis regionibus plurimum inualuerat, prorsus exploderet: quod enim ille trium personarum distinctionem non reciperet in Trinitate, & in vnam eas omnes essentiam indistincte confunderet; factum est in eadem Synodo, vt in sanctissima Trinitate sicut vna prædicaretur οὐσία, id est, essentia, ita tres dicerentur subsistentiæ, nempe ὑποστάσεις: sed cum hæc vox apud nonnullos acciperetur pro substantia, inde maior oborta est controuersia, num recte dicerentur tres esse in Trinitate substantiæ. sed de his suis locis agendum pluribus.

XXV. DE CAVSA MELETIANORVM.

Ex his igitur quæ in ea Synodo aduersus Colluthum gesta sunt, & contra Sabellij hæresin definita, facile possumus intelligere cetera, quæ sunt de eodem Concilio obliuione sepulta, de rebus gestis aduersus Arium & Arianos atque Meletianos, quorum causa potissimum missus Osius videbatur. Qui quidem quod iugiter legatum ageret Apostolicæ sedis vrbis Romæ; non in ea tantum, quam diximus, hoc anno celebrata Synodo Alexan- D drina, sed & in alijs multis, quæ diuersis in locis eadem quoque ex causa vel alijs emergentibus coactæ sunt, principem locum obtinuit: vnde de eodem hæc alibi idem Athanasius [e]: In qua enim Synodo ille non dux & antesignanus fuit? Quem non ille recta tuendo in sententiam suam pertraxit? Quæ Ecclesia illius præsidentiæ non pulcherrima monumenta retinet? &c.]
e Athan. in Apolog. de fuga sua.

XXVI. LEGATIO OSII A SILVESTRO PAP.

Cum igitur ex his manifeste appareat, Osium habuisse in Aegypto Synodum tam celebrem, & in ea quoque cognouisse controuersias atque causas Meletianorum & Colluthianorum schismaticorum; satis significatum videtur, functum esse ipsum Osium legatione ab Apostolica sede: nam cum in Constantini litteris nonnisi de componendis dissidijs inter Arium & Alexandrum mentio habeatur, quorum tantum causa litteras illas ab eo accepisse diximus; vt ipse præterea schismaticorum causas agnosceret, ab alio quam a Constan- E tino id ei oportuit imperatum: porro non ab alio id potest dici vel fingi, quam ab ipso Romano Pontifice, qui Alexandri litteris, vt de ceteris (quod dictum est superius) de his fuerat interpellatus: qui ad hoc potissimũ delegit Osium, virum cum eruditione, tum confessione clarissimum, Constantino præsertim in Donatistarum causa notissimum, ac pariter (vt demonstratum est superius) acceptissimum. Quantum autem temporis in his Osius legatus insumpserit, haud liquet; sed quantum coniectura assequi licet, diu multumq. eũ his de causis in Aegypto moratum esse, intelligere possumus; cum tria obiret negotia difficillima, atque inter se diuersa, & cum diuersis hominibus, has nempe causas, Arianam, Meletianam, & Colluthianã: eosdem vero hæreticos atque schismaticos omnes refractarios & obstinatos in omnibus extitisse, quæ sunt de eis superius enarrata, & quæ inferius dicentur annis singulis declarabunt. Quamobrem quæ hoc anno cœpta diximus per Constantinum,

A stantinum, in plures annos esse pariter propagata, certum est. non tamen semper ibi in Aegypto detentum Osium existimamus, quem & eadem legatio in componendis Asianorum Syrorumq. dissidijs occasione Paschatis celebrandæ diei obortis postea occupauit.

XXVII. PHILOGONII EPISCOPI ANTIOCH. OBITVS.

Hoc eodem anno, secundum Nicephori Chronicon, Philogonius Antiochenus Episcopus, cum sedisset annos quinque, ex hac vita discessit: inq. locum eius Paulinus est suffectus (licet alicubi Paulus legatur) qui totidem sedit annos. De Paulini suffectione in locum Philogonij non tantum citatus auctor est, sed & S. Hieronymus in Chronico: ex quibus redarguitur Theodoretus [a], qui ponit Eustathium Philogonio subrogatum, nulla de
a Theodor. lib. 1. c. 7. Paulino penitus habita mentione. Quod autem ad Philogonium spectat, quem hoc anno vita functũ diximus; is ea claruit vitæ sanctimonia, vt inter sanctos relatus sit Episcopos, & anniuersaria eius memoria in Ecclesia ageretur vigesima die mensis Decẽbris, qua tabu-
B lis Ecclesiasticis annotatur: qua die S. Ioannes Chrysostomus [b] habuisse reperitur ex mo-
b Chrysost. tom. 3. ad fin. re in laudem tanti Antistitis Panegyrin, quam in hunc ferme modum exorsus est: Ego quidem & hodie destinaueram aduersus hæreticos luctaturus vestem exuere, quodq. restabat debiti, vobis persoluere: verum beati Philogonij dies, cuius hodie memoriam celebramus, ad ipsius benefactorum enarrationem linguam nostram euocauit: & omnino parendum est, &c.] hæc enim perpauca ex multis recitasse voluimus, vt antiquæ consuetudinis memoria saltem teneatur, Sanctorum videlicet natalitia ea industria & diligentia in Ecclesia celebrari solita, vt quamuis magni momenti negotium intercederet, tamen nonnisi in Sancti, cuius ageretur natalis dies, laudibus fas esset Episcopum & clericos atque populum occupari.

XXVIII. CONSTANTINVS RECEDIT EX ORIENTE.

Hoc eodem anno Constantinus Imperator, licet instituisset profectionem in Orientem,
C ob barbaros tamen rursum turbas concitantes reuocatur in Occidentẽ. Recedens itaque, in Mysiam inferiorem atque Pannoniam descendit; vbi Sirmij cum esset, ad Ruffinum Præfectum Prætorio scripsisse reperitur [c]: at quomodo anno sequenti ad Occidentem per-
c l. 1. de sponsal. Cod. Theod. uenerit, suo loco dicemus. aduersus autem tumultuantes Alemannos præmisit Crispum Cæsarem filium, quem postea secutus ipse est in Gallias. sed de his anno sequenti. Hoc itidem anno, ijsdemq. Consulibus, idem Constantinus Imperator aduersus Aruspices, qui priuatorum domos adire solerent, & cuncta solita superstitione miscere, atque ita clandestine idololatriæ venena instillare in hominum mentes: ne id amplius vsurparent, ad Maximum rescripsit. Præfectum Vrbis hunc fuisse hoc anno, ijsdemq. Consulibus, Græcorum tabulæ fidem faciunt, in quibus sub eodem Consulatu inscriptus reperitur [d] Valerius Ma-
d Apud Cuspin. comment. in Cassiod. Consul. ximus Basilius Præfectus Vrbis, cuius Præfectura vsque ad annum quartum propagata est.
e l. 1. de malefic. Cod. Theod. D verba autem rescripti hæc sunt [e]:

XXIX. CONSTANTINVS ADVERSVS ARVSPICES.

Nullus Aruspex limen alterius accedat, nec ob alteram causam: sed huiusmodi hominum, quamuis vetus, amicitia repellatur: concremando illo Aruspice, qui ad domum alienam accesserit; & illo qui eum suasionibus vel præmijs euocauerit, post ademptionem bonorum, in insulam detrudendo: superstitioni enim suæ seruire cupientes, poterunt publice ritum proprium exercere. Accusatorem autem huius criminis, non delatorem esse, sed dignum magis præmio arbitramur. PP. Kalendis Februarij, Romæ, Constantino Aug. quintum & Licinio Cæs. Coss.] Sed & ad Gentilem adhuc populum in hæc tunc item verba rescripsit [f]: Aruspices, & sacerdotes, & eos qui huic ritui adsolent ministrare, ad priuatam do-
f l. 2. eod. Cod. mum prohibemus accedere, vel sub prætextu amicitiæ limen alterius ingredi: pœna contra eos proposita, si contempserint legem. Qui vero id vobis existimatis conducere, adite
E aras publicas atque delubra, & consuetudinis vestræ celebrate solemnia. Nec enim prohibemus præteritæ vsurpationis officia libera luce tractari. Dat. Idib. Maij, Constantino Augusto quintum & Licinio Coss.]

XXX. CONSTANTINVS PRO CLERICIS RESCRIBIT.

Ijsdem quoque Consulibus, idem Imperator pro clericorum immunitate hæc ad Octauianum rescripsit [g]: Qui diuino cultui ministeria religionis impendunt, id est, hi qui cleri-
g l. 2. de Episc. & cler. Cod. Theod. ci appellantur, ab omnibus omnino muneribus excusentur; ne sacrilego liuore quorumdam a diuinis obsequijs auocentur. Dat. XII. Kalend. Nouemb. Constantino Aug. quintum & Licinio Cæs. Coss.] Addit autem hæc his Sozomenus [h]: Illud porro, quod est plane maximum reuerentiæ Imperatoris erga religionem argumentum, quod clericos vbique per legem ob eam rem conditam immunitate donari voluit; quodq. illis, qui erant in iudicium vocati, dedit potestatem, si modo in animum inducerent ciuiles magistratus reijcere, ad Episcoporum iudicium prouocandi; atque eorum sententiam ratam esse, & aliorum

Iudicum

h Sozom. lib. 1. c. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudicum sententijs plus habere auctoritatis, tamquam ab ipso Imperatore prolatam, sta- A
tuit. Quinetiam iussit, vt magistratus res iudicatas re ipsa exequerentur, militesq. eorum voluntari inseruirent; præterea vt Conciliorum decisiones firmæ & immutabiles existerent.] hucusque Sozomenus de immunitatibus clericorum. Rescripsit quoque hoc anno Imperator ad Verinum Vicariam Præfecturam in Africa agentem, aduersus eos qui famosos libellos scripsissent[a]: sed & contra ambientes magistratus, ad Leontium[b]. ijsdem enim Consulibus huius anni data habentur eiusmodi rescripta, quorum alterum publicatum habetur Hierapoli quinto Idus Iulij, Carthagine alterum Kalendis Aprilis. Notæ enim illæ, PP., quæ interdum in fine rescripti reperiuntur, publicationem significant: quas qui ignorant, in multos errores ferri necesse est, existimantes sæpe datas esse leges illas, vbi sunt publicatæ.

[a] l. 1. de famos. libel. Cod. Theod. [b] l. 5. de numerarijs. Cod. Theod.

B

IESV CHRISTI ANNVS 320. SILVESTRI PAP. ANNVS 7. CONSTANTINI IMP. ANNVS 15.

I. ANnus vigesimus supra trecentesimum Consularibus Fastis habetur adscriptus Consulatu sexto Constantini Imperatoris vna cum Constantino Iuniore Cæsare collega, quo celebrata sunt Romæ Cæsarum Quinquennalia, in quibus Nazarius[c] celebris horum temporum orator Panegyrin habuit, absente tamen Constantino Imperatore, qui (vt dicemus) agebat in Gallijs, cum Crispus eius filius, Cæsarum natu maior, Alemannos bello compressit. Hæc quidem ex eiusdem Nazarij Panegyrico facile erit demonstrare. Ac primum quod ad Quinquennalia Cæsarum spectat, id ipse suæ orationis ingressu egregie profitetur, cum paulo post subdit: Quintumdecimum annum maximus Princeps salutaris Imperij degit; sed auguramur iam Vicennalia, & venturi fidem superiorum felicitate sentimus. Quinquennalia beatissimorum Cæsarum occupatos in gaudijs habent, sed in destinatis decennijs iam vota properantia & spes volucres constituerunt.] At de absentia Constantini idem orator his verbis: Quis, oro, Constantine Maxime, (præsentem enim mihi alloqui videor) qui etsi a conspectu abes, reuelli tamen mentibus non potes, &c.]

[c] Nazar. Panegyr. Constantini 3. QVINQVENNALIA CAESARVM. C

II. Porro hæc gesta esse post Licinium & barbaros superatos, idem auctor paucis complectens, agensq. de liberata Vrbe ab ipso a Maxentij tyrannide, alias eam victoriam ait præcessisse felicissimas expeditiones, alias vero postea subsecutas, intelligens plane de victorijs aduersus Licinium atque barbaros comparatis: nam post debellatum Maxentium, nulla alia intercessisse bella, est memoria apud historicos, nisi aduersus Liciniũ atque Sauromatas. Quod vero ad Crispi victoriam spectat hoc anno de Alemannis obtentam: idem Nazarius his paucis attingit, cum agit de Consulatu Constantini Cæsaris, qui hoc anno contigit: Nobilissimorum quoque Cæsarum laudes exequi velle, studium quidem dulce, sed non & cura mediocris est, quorum in annis pubescentibus non eruptione virtutis tumens germen, non flos præcurior indolis bonæ lætior quam vberior apparet, sed iam facta grandifera & contra rationem ætatis, maximorumq. fructuum matura perceptio. Quorum alter (*nempe Crispus maior natu*) iam obterendis hostibus grauis, terrorem paternum, quo semper barbaria omnis intremuit, deriuare ad nomen suum cœpit: alter (*Constantinus scilicet*) iam Consulatum, iam venerationem sui sentiens, si quid intactum aut parens aut frater reseruet, declarat mox victorem futurum, qui animo iam vincit ætatem.] Barbaros autem a Crispo deuictos, Alemannos fuisse, docent antiquorum nummorum inscriptiones, vt illa[d]: FL. IVL. CRISPVS NOB. CAES. parte aduersa astat figura nuda & radiata, dexteram eleuans, sinistra globum tenens, atque hæ litteræ: ALEMANNIA DEVICTA SIRMI. & alius sic: ALEMANNIA CAPTA. alius item Labarum habet cum duobus captiuis, atque has litteras: VIRTVS EXERCITVS. VOT. X. S. C.

CRISPI VICTORIA ADVERSVS BARBAROS.

[d] Recitat hæc omnes Adolph. in lib. Impp. Roman. numism. D E

III. Rursum vero de eiusmodi votis Crispo nuncupatis, eiusq. victoria, hæc ibidem Nazarius: Declarant ecce rationem cupiditatemq. votorum facta Crispi Cæsarum maximi, in quo velox virtus ætatis mora non retardata, pueriles annos glorijs triumphalibus occupauit; cuius ita iam vberes scatent laudes, vt plenæ possent videri, nisi cœpisse & patrem cogitaremus. Qui quidem nunc nobilissimus Cæsar venerandi patris, fratrum, suorumq. omnium

VOTA PVBLICA NVNCVPATA.

A omnium fruitur aspectu, seq. fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hieme, iter gelu intractabile, immensum spatio, niuibus infestum, incredibili celeritate confecit: vt intelligamus alacritatibus nihil asperum, qui ipsam, quam a suis petebat, tam laboriosam instituerit voluntatem. Quæ tuum, Constantine Maxime, mite pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorem? Narrauit vtique exhausta bella, & hoc ad suam gratiam, non ad sui ostentationem, qualis excipiendo hoste, quam resistenti vehemens, quam facilis supplicanti. Audiuit frater intentus, & puerilem animum spes læta & blanda gaudia titillarũt: cumq. miraretur fratrem, etiam sibi fauit, quod ex annis eius, quam proximus tantæ gloriæ esset, agnouit.] hæc Nazarius. At alio ac plane diuerso oculorum obtutu Crispum Cæsarem aspexit Fausta Augusta nouerca, quæ in eum oculos conijciens impudicos, adolescentuli victoris capta forma, turpem mox inde
B hausit amorem, vt eum misera deperiret; nouaq. Phedra nouum in Crispo renouauit Hippolytum. Sed de his inferius suo loco.

Quod autem dictum est superius, hoc anno Constantinum in Gallijs egisse, edictum eius de immunitate veteranis concessa declarat his verbis[a]: Idem Augustus cum introisset Principia, & salutatus esset a Præfectis & Tribunis & viris eminentissimis, acclamatum est: Auguste Constantine, Dij te nobis seruent: vestra salus, nostra salus: vere dicimus, iurati dicimus.] sic legitur in Codice Theodosiano, in Iustinianeo[b] vero non Dij, sed, Deus te nobis seruet.] Atque demum post immunitates veteranis concessas, quas ad nos referre non spectat, eodem in Codice Theodosiano hæc leguntur in fine. Dat. Kalend. Martij, in ciuitate Velouocorum, Constantino Aug. VI. & Constantino * Cæs. Coss.] Apparet igitur ex his Constantinum cum Cæsaribus filijs egisse in Gallijs: hinc eodem Panegyri-
C co Nazarius precatur, vt cum illis se Romam conferat: hæc enim habet ad calcem: Vnum modo est, quo fieri possit Roma felicior, maximum quidem, sed tamen solum; vt Constantinum conseruatorem suum, vt beatissimos Cæsares videat, vt fruendi copiam pro desiderij modo capiat, & nos * alacris excipiat: & cum Reipublicæ ratio digredi fecerit, recepturа dimittat.] hucusque Nazarius.

IV. CONSTANTINVS AGIT IN GALLIIS.

[a] l. 2. de Veteranis. Cod. Theod. [b] l. 1. de Veteranis. Cod. Iustin. lib. 11.

* Constantio

Quod autem ad sanctissimas leges Christiano Imperatore dignas pertinet hoc eodẽ anno ab ipso Constantino promulgatas: ad Populum edidit sanctionem, qua leges aduersus cælibatum statutas voluit abrogatas: siquidem illæ iure olim sancitæ leges (vt conteſtatus est Augustus oratione apud Dionem[c]) aduersus turpem, fictum, & sterilem cælibatum, iniuste a Gentilibus conuersæ essent contra verum, sanctum, atque fœcundum Christianorum hominum cælibatum, diuinis oraculis præcognitum atque laudatum[d], Domini sententia
D comprobatum[e], & Apostolico[f] testimonio firmiter stabilitum. Harum igitur legum iniuriam Constantinus penitus aboleuit, cum sic ad Populum scripsit[g]:

V. DE LEGIBVS CONSTANTINI.

[c] Dio hist. lib. 56. Tacit. lib. 3. [d] Isai. 54. 56. [e] Matth. 19. [f] 1. Cor. 7. [g] l. 1. de infirmand. pœnis.

Qui iure veteri cælibes habebantur, imminentibus legum terroribus liberentur: atque ita viuant, ac si numero maritorum matrimonij fœdere fulcirentur: sitq. omnibus æqua conditio capessendi, quo quisque mereatur. Nec vero quisquam orbus habeatur: proposita huic nomini damna non noceant. Quam rem & circa feminas æstimamus, earumq. ceruicibus imposita iuris imperia velut quædam iuga soluimus promiscue omnibus. Verum huius beneficij maritis & vxoribus inter se vsurpatio non patebit, quorum fallaces plerumque blanditiæ vix etiam oppositio iuris rigore cohibentur: sed maneat inter istas personas legum prisca auctoritas. Dat. prid. Kalend. Febr. Serdicæ *. P P. Romæ, Constantino sextum & Constantio * Cæs. Coss.] Describimus hanc legem ex Codice Theodosia-
E no, vt antiquiore; & e fonte petiuimus: quæ in Codicem Iustinianeum deriuata[h], alijs ab his diuersis habetur notata Consulibus, nec ipsa integra recitatur, qua Imperator ea ex parte voluit legem Papiã suas habere vires; illa enim inter alia decernebatur, vt eius quod vir relinquebat vxori liberos non habenti, deberetur decima Fisco, & contra: quod tamen postea, lata ab Honorio Imperatore lege contraria, fuit penitus antiquatum, qua hæc sancita sunt[i]: Inter virum & vxorem rationem cessare ex lege Papia decimarum; & quamuis non interueniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis (nisi lex alia imminuerit derelicta) decernimus. Tantum igitur posthac maritus vel vxor sibi inuicem derelinquant, quantum superstitis amor exegerit.]

VI. CONSTANTINI RESCRIPTVM PRO CAELIBATV.

* Sardicæ

* Constantino

[h] l. 1. C. de infirmand. pœn. cælib. [i] l. 2. C. de infirmand. pœnis.

Meminit eiusce modi Constantini legis Eusebius his verbis[k]: Quemadmodum etiam si quis recensere cupiat, quot leges ad maiorem æquitatem traducens, e veteribus nouas fecerit, & quomodo id fecerit, exempli causa facile aliquis possit paucis verbis demonstrare.

VII.

[k] Euseb. in Vita Constantini lib. 4. c. 26.

Quibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

FAVIT CAELIBATVI CONSTANTINVS.

Quibus nulli essent liberi, hos veteres leges fœcundorum successionis ademptione plectebant. Dura sane contra infœcundos lex, quæ illos, tamquam scelus aliquod admisissent, graui supplicio afficiebat. His ille sublatis legibus, sanxit, vt ad propinquos hereditas deueniret: summam in hoc corrigendo moderationem & æquitatem secutus; cum ita sentiret, qui voluntario scelere se implicassent, digno supplicio coercendos esse: at multis liberos non voluntatem suam multorum liberorum cupidam, sed naturæ imbecillitatem denegasse: alios sine liberis vixisse, non quod sobolis propagationem successionemq. abhorrerent, sed quod acerrimum philosophiæ amorem muliebri connubio anteponerent. Præterea castitatem & inuiolatam virginitatem multas mulieres sacris dicatas constanter retinuisse, cum, omni puritate & sanctitate persusa vita, se totas corporibus & animis Deo consecrarent. Quid ergo? Supplicio ne hoc dignum existimari debet, an potius admiratione quadam & approbatione? Etenim propensa ad hoc genus vitæ voluntas magni facienda est: sed eam recte factis tueri, & vsque ad extremum, longe supra naturam. Quibus igitur non ipsorum voluntas, sed naturæ imbecillitas liberos denegauit; eos misericordia, non supplicio dignos esse: at diuinioris vitæ amatores non aliqua pœna afficiendos, verum incredibili admiratione susp iciendos esse. Atque isto modo Imperator legem hanc summa æquitate emendabat.] hæc Eusebius.

VIII.

QVID VETERES DE CAELIBATV.

Agens quoque Sozomenus de eadem Constantini lege, has speciales partes contra cælibatum antiqui iuris Romanorum attingit, cum ait[a]: Vetus erat apud Romanos lex, quæ vetuit cælibes, si annum ætatis vigesimumquintum præterijssent, paribus cum ijs, qui nuptias contraxissent, priuilegijs frui; iussitq. præter alia multa, etiam vt nihil commodi, etiamsi genere proximi essent, ex testamento suorum caperent. Quinetiam eos qui nullos habebant liberos, dimidia parte bonorum, quæ erant reliqua, mulctauit.] Præscripti erant a lege Papia viro anni vigintiquinque, feminis viginti procreandi liberos, vt capere possent hereditatem integram, prout Vlpianus[b] docet in titulo de solidi capacitate. Cur autem hæc olim statuta fuissent, idem Sozomenus declarat, sic dicens: Hæc lex a veteribus Romanis sancita fuit eo consilio, vt non vrbem Romanam solum, verum etiam ceteram suam ditionem hominum multitudine complerent: quandoquidem haud longo tempore ante legem latam quamplurimos bellis intestinis ac ciuilibus amiserant.] hoc quidem (vt superius dictum est ex sententia Dionis[c] & Taciti) ab Augusto lege Papia factitatum est.

[a] Sozom. lib. 1. c. 9.

[b] Extat post Cod. Theodos.

[c] Dio hist. lib. 56. Tacit. lib. 3.

IX.

CAELIBES AVCTI PRIVILEGIIS.

Tum subdit: Quare Imperator cum videret, eos qui & virginitatem colere, & sine liberis esse propter amorem in animum induxissent, hac de causa deteriore esse conditione: stultum plane censuit, vt homines suum genus sua ipsorum solicitudine ac studio augere conarentur, præsertim cum natura semper secundum diuinam moderationem humano generi tum interitum afferat, tum incrementum. Itaque legem plebi promulgauit, quæ iubet, vt tum cælibes, tum liberis carentes, pari iure cum ceteris omnibus fruerentur. Immo vero etiam decreuit, vt qui castimoniæ & virginitati se consecrassent, priuilegio quodam præ ceteris donarentur: deditq. tum masculis tum feminis potestatem, etiamsi adhuc impuberes essent, testamenta contra consuetudinem communiter in Republica Romana seruatam faciendi: nam illam recentissimam omnium re vera voluntatem censuit, diuinum numen semper colere, & pium vitæ genus exercere. Siquidem ob hanc causam veteres quoque Romani lege sanciuerunt, vt virgines Vestales etiam ad sextum ætatis annum testamentum componerent.] hæc de his Sozomenus.

X.

DE ABROGATIONE LEGIS PAPIAE ELVCIDATIO.

Porro nihil ferme contra mentem legislatoris Constantinus innouasse videtur: nam patet ex Dione Augustum insectatum esse fictum cælibatum, eos nempe qui sic carebant vxore, vt turpissimam libidinibusq. sordidam vitam agerent; quos vero constaret re vera cælibatum excolere, earumdem immunitatum, quibus coniugati vterentur, voluit esse participes. hæc ex Dione, nosq. suo loco, tempore latæ legis diximus primo Annalium tomo. Sed illa ex Tertulliano suboritur dubitatio: Quid reliquū fuit Constantino, eiusmodi contra cælibes legē Papiam abrogare, quam (vt ipse ait) constat a Seuero Imperatore sublatā? cum enim agit de antiquis legibus, nouis superinductis, solitis ab Imperatoribus antiquari: Nonne (inquit[d]) vanissimas Papias leges, quæ ante liberos suscipi cogunt, quam Iuliæ matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit?] Ad hæc vero in primis dicimus, legem Papiam fuisse amplissimam, multaq. capita continuisse, eademq. a diuersis Imperatoribus paulatim temporibus

[d] Tertul. Apolog. c. 4.

ribus varijs amputata. Testatur id Iustinianus Augustus, qui nouissimus omnium ad excisam multis ramis ingentem arborem legis Papiæ securim admouit, caduca cædens, dum de caducis tollendis lege Papia introductis edidit sanctionem, qua ait[a]: Et quemadmodum in multis capitulis lex Papia ab anterioribus Principibus emendata fuit, & per desuetudinem abolita: ita & a nobis circa caducorum obseruationem inuidiosum suum amittat vigorem, &c.]

[a] l. 1. 5. & quemadmod. C. de cad. tollend.

XI.

CONCISORES LEGIS PAPIAE.

Qui autem primus ramum præcidit legis Papiæ, fuit Tiberius Imperator, de quo Suetonius[b] inquit: Capiti Papiæ Poppeæ legis a Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit.] Sed & Claudius statuit aduersus eamdem legis Papiæ partem Senatusconsultum, Claudianum appellatum, quod citatur ab Vlpiano in fragmentis, titulo de solidi capacitate: ex eo scilicet concessit solutum pœnis legis Papiæ, si maior sexagenario duxerit minorem quinquagenaria; & perinde habeatur, ac si minor sexaginta annorum duxisset vxorem. Rursum vero idē Claudius aliquid immutauit: nam de eodem sic idem auctor Suetonius[c]: Constituit pro conditione cuiusque ciuis vacationem legi Papiæ Poppeæ.] Sed hoc indultum certis personis certa de causa fuit.

[b] Suet. in Claud. c. 23.

[c] Suet. in Claud. c. 19.

XII.

QVID SEVERVS IN LEG. PAPIAM.

Seuerus tertius numeratur, quem apparet in eo, quod Tertullianus scribit, correxisse legem Papiam, in quo aduersari videbatur legi Iuliæ: nam cū vtraque lex cælibatum insectaretur, vtraque tempus præstituerat, annos vigintiquinque viris, feminis viginti: sed Papia, vt ea ætate haberent liberos; Iulia, vt matrimonium contraherent. atque ea ex causa vanissimam appellat legem Papiam, cum cogeret quoslibet habere liberos, cum lege Iulia nonnisi contrahere matrimonium cogerentur. Putauit Cuiacius[d], Seuerum ad liberos procreandos terminum præscripsisse annum vnum & menses sex, non autem cælibatus & orbitatis pœnam sustulisse. Pamelius autem eius visus est esse sententiæ, vt Seuerus legem Papiam pœnas inferentem in cælibes & orbos penitus abrogarit: sed id citato nuper auctori non placet. Quamobrem nos sumus eius sententiæ (quod coniectura res agatur, cum nihil appareat de lege Seueri contra legem Papiam promulgata) vt ipse Seuerus eam tantum partem legis Papiæ abrogarit, quæ orbos exagitabat, vtpote ad perpetranda adulteria incentiuum: cum amore prolis, quæ ex marito non gignerent liberos, vt vitarent pœnam legis, alijs appeterent se viris adiungi. Seuerus igitur cum (vt secundo Annalium tomo dictum est) seueriss imus fuerit in plectendis adulteris, ea ex parte voluit legem Papiam amputasse, qua adulterandi manare videretur non leuis occasio. Sed ipso Seuero defuncto, eadem lex fuit in vigorem pristinum restituta.

[d] Cuiac. in Paratit. Cod. lib. 8. tit. 58. & sup. lib. 6. tit. 51.

XIII.

CONSTANT. ADVERSARIVS LEGIS PAPIAE.

Quartus vero Papiæ legis aduersarius fuit (vt diximus) Constantinus, qui illam ea ex parte, qua cælibatum exagitabat, penitus abrogauit. Sed & qui numerandus est quinto loco Honorius Imperator in eo Papiam legē succidit, quo illa iubebat persolui decimam de donationibus inter virum & vxorem a lege permissis. Iustinianus vero in ijs quæ ad caduca tollenda pertinebant, eamdem legem visus est magna ex parte sustulisse. Sed erant & alia legis Papiæ capita ad iura patronorum spectantia. Verum ex his plane intueri licet, quanti Constantinus fecerit cælibatum, dum eius causa illas sustulit leges, quæ præ ceteris in Romano Imperio custodiebantur, nempe Iuliam atque Papiam, de quibus auctor in Panegyrico habito ad Maximianum & Constantinum hæc loquitur: Leges hæ, quæ mulcta cælibes notauerunt, parentes præmijs honorarunt, vere dicuntur esse fundamenta Reipublicæ; quia seminarium iuuentutis & quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt.] hæc ibi.

XIV.

EX CAELIBATV FOECVNDITAS.

Ceterum maxime falli eos, qui ex sancto cælibatu Christianorum putarunt exhauriri hominum prole Romanum Imperium, S. Ambrosius[e] quod experimento didicit, his verbis significat: Si quis igitur putat consecratione virginum minui genus humanum: consideret, quia vbi paucæ virgines, ibi etiā pauciores homines; vbi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite quantas Alexandria, totusq. Oriens, & Africana Ecclesia quotannis sacrare consueuerint. Pauciores hic homines prodeunt, quā illic virgines consecrantur. Ex ipsius igitur Orbis terrarum vsu non inutilis virginitas existimatur; præsertim cum per virginem salus venerit Orbem fœcundatura Romanum.] hæc Ambrosius. Sed quod ad Constantinum spectat decurtantem legem Papiam; magnum temperati ab auaritia animi id indicium fuit. Erat plane lex Papia fiscale rete, quo ingens thesaurus quolibet anno in Aerariū inferebatur. Vt ex his quoque liceat redarguere Zosimum impium sugillantem auaritiam Imperatoris. Nam hæc omnia contempsit

[e] Ambros. de Virginib. lib. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christianus Imperator, vt qui sciret sanctum cælibatum in Ecclesia Dei magnæ fuisse semper æstimationis & gloriæ. Sed iam de his satis. A

XV. LEGES ALIAE CONSTANT. VALDE PROFICVAE.

His autem narratis ab Eusebio de lege Papia aduersus cælibes abrogata, hæc subdit [a]: Præterea cum veteribus legibus cautum esset, vt qui e vita excederent, ipso extremo fere spiritu certis & conceptis verbis testamenta componerent; atque adeo leges ipsæ, quibus ea sententiarum formulis, quibusq. verbis scriberentur, definirent; eaq. res non minimæ esset fraudi testatorum iam morientium voluntati: prudenter hæc animo complectens Imperator, legem ipsam abrogauit, statuitq. vt moriens nudis verbis & fortuita oratione voluntatem suam testaretur, & quouis scripto sententiam suam ederet, aut, si mallet, sine scripto testaretur, adhibitis ad eam rem idoneis testibus, quiq. fidem sine fallacia seruare possent.] hæc Eusebius. Extat ipsa quidem lex [b] ibidem loci vbi superior, nempe Sardicæ, itemq. ad Populũ data postridie eius diei. Sed dum legitur Constantio & Constante Coss. B sicut in priori superius recitata, error irrepsisse videtur: nam horum Consulatus post Constantini Imperatoris obitum contigit. est illa sane digna quæ Annalibus intexatur, vtpote quæ multiplicium litium abstulit seminarium. sic enim se habet:

[a] *Euseb. in Vita Const. lib. 4. c. 26.*

[b] *l. quoniam, C. de testament.*

XVI. SCRVPVLOSAM VERBORVM POSITIONEM ABROGAT CONST.

Quoniam indignum est, ob inanem obseruationem irritas fieri tabulas & iudicia mortuorum: placuit, ademptis ijs, quorum imaginarius vsus est, institutioni heredis verborum non esse necessariam obseruantiam, vt cum imperatiuis & directis verbis fiat, aut insiexis. Nec enim interest, si dicatur: Heredem facio, vel instituo, vel volo, vel mando, vel cupio, vel esto, vel erit: sed quibuslibet confecta sententijs, vel in quolibet loquendi genere formata institutio valeat, si modo per eam liquebit voluntatis intentio: nec necessaria sunt momenta verborum, quæ forte seminecis & balbutiens lingua profudit. Et in postremis ergo iudicijs ordinandis amota erit solemnium verborum necessitas; vt qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacumque instrumenti materia conscribere, & quibuscumque verbis vti, liberam habeant facultatem. S.D.Kal.Febr.Sardicæ, Constantio A. & Constante A. CC. Coss.] Est tamen ex his corrigendus Eusebius, dum ait, constituisse pariter Imperatorẽ, testatorem posse siue scripto, siue sine scripto, vltimã voluntatem suam testatam reddere: nam non eo vsque progressa est lex, sed tantum vt in quacũque materia scriptũ reperiretur testamentum, siue in chartis, siue in papyro, vel mẽbranis, illud firmum ratumq. habendum esset; cum olim tabulæ ligneæ vsitatius adhiberi solerent in testamentis conscribendis; atque inde, quod ligneæ essent, bonorum possessio contra tabulas, contra lignum vulgo dari dicebatur. Verum licet non esset necesse, vt in ligneis vel eburneis tabulis scriberetur vltima testatoris voluntas; tamen in quacumque materia haberetur memoriæ commendata, nihilominus ex sententia Vlpiani [c] testamentariæ tabulæ dicebantur. D

[c] *l. 1. ff. de bonor. poss. secund. tab.*

XVII. DEBITORVM POENAE ABROGATAE.

Eodem quoque huius anni die, ijsdemq. Consulibus, ad Populum Constantinus rescripsit de abrogandis pœnis aduersus debitores, qui soluendo non essent, antiquitus solitis irrogari: quam autem seueræ illæ fuerint, primo Annalium tomo diximus. Constantinus igitur misertus hominum paupertatis, quæ etiam absque aliqua culpa quamplurimos subsequatur, quod humanissimum decuit Principem, de illis hæc statuit [d]: Nemo carcerem, plumbatarumq. verbera aut pondera (*quæ autem qualesve eiusmodi pœnæ essent, diximus in Notis ad Romanum Martyrologium appositis*) aliaq. ab insolentia Iudicum reperta supplicia in debitorum solutionibus, vel a peruersis, vel ab iratis Iudicibus expaueſcat. Carcer pœnalium, carcer hominum noxiorum est Officialium. & cum denotatione eorum Iudicum, quorum de officio coerciti citatiores esse debebunt qui contra hanc legem admiserint: securi iuxta eam transeant solutores. Vel certe si quis tam alienus ab humano sensu E est, vt hac indulgentia ad contumaciam abutatur; contineatur aperta & libera & in vsus hominum constituta custodia militaris. si in obdurata nequitia permanebit; ad res eius omnemq. substantiam ciues eius accedant, solutionis obsequio cum substantiæ proprietate suscepto: qua facultate præbita, omnes fore credimus proniores ad soluenda ea, quæ ad nostri vsus exercitus pro communi salute poscuntur. Dat.Kal.Febr.Constantino A.VI. & Constantio Cæsare Coss.]

[d] *l. 3. de exact. Cod. Theod.*

XVIII. CALVMNIA ZOSIMI.

Ex his plane apparet ipsum hæc statuisse pro Fiscalibus debitoribus. Ex quibus quidem perspicue aperti mendacij redarguitur impius Zosimus, dum hæc ait de tributorum exactionibus per Constantinum quolibet quadriennio fieri solitis [e]: Quoties quartus quisque annus appeteret, quo vectigal illud pendendum erat, meras per vniuersam Vrbem lacrymas & ploratus; vbi vero iam aduenisset, nonnisi flagra tormentaq. corporibus eorum

[e] *Zosim. lib. 2.*

A rum adhibita, qui propter paupertatem extremam damnum hoc sustinere non possent: quin & liberos ipsæ matres distrahebant, & patres filias prostituebant, ex harum quæstu Chrysargyri exactoribus pecuniam offerre coacti.] hæc ipse. At de eo tributo, alijsq. eiusdem auctoris in eum calumnijs, fusius suo loco dicemus. Ex his perpende, lector, quanti facere debeas reliquas Zosimi in Constantinum calumnias.

Quod rursum spectat ad leges a Constantino hoc anno, hisq. Consulibus, promulgatas: XIX. QVAESTVARII CLERICATVS PROFESSIO IMPEDITVR.

cum (vt diximus anno superiori) immunitatem clericis concessisset, vt ab omnibus muneribus excusarentur: illud accidit, vt Decuriones, atque eorum filij, necnon prædiuites nonnulli, non religionis amore, sed vt ea amplissima potirentur immunitate, sese ad clerum transferrent. quamobrem cum videret Constantinus eiusmodi homines ex religione quæstum quærere, nec recto pede (quod ait Apostolus [a]) ingredi in Euangelium veritatis; [a] *Galat. 2.*

B non puto sine Episcoporum consilio, legem sanxit, qua prohiberet eiusmodi Curijs obligatos, vitandi oneris causa, ad clericatum confugere. Qua lege cum teneri nollet qui antea clericalem vitam professi essent, vtpote qui diuini Spiritus instinctu se Ecclesiasticæ militiæ addixissent, eiusmodi superaddidit sanctionem, in hæc verba rescribens [b] ad Bassum PP. [b] *l. 3. de Episc. & cler. C. Theod.*

XX. VETITA FRAVS, NON IMPEDITA RELIGIO.

Cum constitutio emissa præcipiat, nullum deinceps Decurionem, vel ex Decurione progenitum, vel etiam instructum idoneis facultatibus, atque obeundis publicis muneribus opportunum, ad clericorum nomen obsequiumq. confugere; sed eos de cetero in defunctorum dumtaxat clericorum loca subrogari, qui fortuna tenues, neque muneribus ciuilibus teneantur obstricti: cognouimus illos etiam inquietari, qui ante legis promulgationem clericorum se consortio sociauerint. Ideoq. præcipimus, his ab omni molestia liberatis, illos qui post legem latam obsequia publica declinantes ad clericorum numerum con-

C fugerunt, procul ab eo corpore segregatos, Curiæ ordinibusq. restitui, & ciuilibus obsequijs inseruire. PP. XV. Kal. Aug. Constantino A. VI. & Constantio Cæsare Coss.]

XXI. MILITIAE DETRECTATIO.

Vix credi potest quantũ vitare consueuerint olim homines militaria sacramenta; adeo vt, ne id facerent, non timuerint sua atque suorum membra secare. Et vt omittamus dicere de Caio Vectieno vulgatum exemplum apud Valerium [c]; Suetonius [d] in Octauio meminit Romani equitis, qui duobus filijs adolescentibus, detrectandi causa sacramenti, pollices amputauit: idq. ipsum factitatũ his temporibus Constantini, leges [e] ab eo aduersus eiusmodi promulgatæ fidem certam faciunt. Erant haud leuia Decurionum munera, ad quæ præstanda compellebantur qui militare nollent, vel voluntario impedimento non possent [f]: vt non mirum sit, si eorum vitandorum gratia se glomeratim transferrent ad clerum: quos vt probaret Imperator, sic in clerum eos recipi voluit, si antea renunciassent patrimonio.

[c] *Val. lib. 6. c. 3.*
[d] *Sueton. in Octauio c. 24.*
[e] *l. 1. de fil. milit. C. Theod. & l. 4. de tyron. eod. Cod.*
[f] *l. 1. 2. de fil. milit. C. Theod.*

D Vnde S. Ambrosius, agens aduersus Symmachũ, hæc habet, scribens ad Valentinianum XXII. QVOMODO PROBARENTVR FVTVRI CLERICI.

Imperatorem: At contra nobis etiam priuatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus. Si priuilegium quærat sacerdos, vt onus curiale declinet; patria atque auita & omnium facultatum possessione cedendum est. Quomodo hanc Gentiles, si haberent, ingrauarent querelam, quod sacerdos ferias ministerij sui emat totius patrimonij sui damno, & priuatus vniuersæ commoditatis dispendio, vsum publici mercetur obsequij? prætendens communis salutis excubias, domesticæ inopiæ se mercede solatur: quia ministerium non vendidit, sed gratiam comparauit.] hæc ipse. sed de his alias pluribus.

Rursum vero idem Imperator hoc item anno, ijsdemq. Consulibus, ad coercendam XXIII. LEX ADVERSVS RAPTORES VIRGINVM ET VIDVARVM.

procacem facinorosorum audaciam, aduersus virginum ac viduarum raptores seueriss- E mam legem edidit, in hæc verba rescribens ad populum [g]: Si quis nihil cum parentibus puellæ ante depactus, inuitam eam rapuerit, vel volentem abduxerit, patrocinium ex eius responsione sperans, quam propter vitium leuitatis, & sexus mobilitatem atque consilij, a postulationibus, & testimonijs, omnibusq. rebus iudiciarijs antiqui penitus arcuerunt: nihil ei secundum ius vetus profit puellæ responsio, sed ipsa puella potius societate criminis obligetur. Et quoniam parentum sæpe custodiæ nutricum fabulis & prauis suasionibus deluduntur: his primum, quarum detestabile ministerium fuisse arguimus, redemptiq. discursus pœna immineat: vt eis meatus oris & faucium, qui nefaria hortamenta protulerint, liquentis plumbi ingestione claudatur. Et si voluntatis assensio detegitur in virgine, eadem qua raptor seueritate plectatur: cum neque his impunitas præstanda sit quæ rapiuntur inuitæ; cum & domi se vsque ad coniunctionis diem seruare potuerint; & si fores raptoris frangerentur audacia, vicinorum opem clamoribus quærere,

[g] *l. 1. de raptor. virg. C. Theod.*

seq. omnibus tueri conatibus. sed his pœnam leuiorem imponimus, solamq. eis parentum negari successionē præcipimus.] hæc lex: quæ quidem quantumlibet seuera videatur; hac tamen ex parte, qua ad virginem inuasam & non clamantem pertinet, longe mitius agit, quam lex diuina [a], qua iubetur vtrumque lapidibus obrui: Lapidibus (inquit) obruatur puella, quia non clamauit cum esset in ciuitate.] Vnde bene visa est consuluisse sibi Susanna, cum ab adulteris circumdata [b] exclamasse dicitur voce magna. Sed rursum lex:

a Deuter. 22.

b Dan. 13.

XXIV. QVID IN RAPTORES.

Raptor autem indubitate conuictus, si appellare voluerit, minime audiatur. Si quis vero seruus raptus facinus dissimulatione præteritum, aut pactione transmissum detulerit in publicum, Latinitate donetur: aut, si Latinus sit, ciuis fiat Romanus. Parentibus, quorum maxime vindicta intererat, si patientiam præbuerint, ac dolorem compresserint, deportatione plectendis. Participes etiam & ministros raptoris citra discretionem sexus eadem pœna præcipimus subiugari. Et si quis inter hæc ministeria seruilis conditionis fuerit deprehensus, citra sexus discretionem eum concremari iubemus. Dat. Kal. April. Aquil. Constantino A. sextum & Constantio * Cæs. Coss.] Constantius [c] autem filius Constantini eiusmodi legis seueritatem temperauit, capitalem tantum sententiam raptoribus ac complicibus irrogans; ne (quod ait) sub specie atrocioris iudicij, aliqua in vlciscendo crimine dilatio nasceretur: in seruos autem eodem iure manente.

* Constantino e l. 2. de raptor. Cod. Theod.

IESV CHRISTI ANNVS 321. SILVESTRI PAP. ANNVS 8. CONSTANTINI IMP. ANNVS 16.

I. Recentesimus vigesimusprimus Christi annus adest, duorum Cæsarum Crispi & Constantini secundo Consulatu in Fastis adscriptus: prorogatus est horum Consulatus ordinarius vsque in Id. Martias, quibus postea ex more alij suffecti Consules sunt subrogati. habetur de his vetus monumentum huiusmodi verbis [d]:

d Apud Cas. expressum habetur formis Planc. pag. 69. num. 12.

DD. NN. CRISPO ET CONSTANTINO IVN. NOBB. CAESS. ITERVM COSS. IN IDVS MART. COLONI COLONIAE CONCORDIAE VLPIAE TRAIANAE. AVG. &c.

II. DONATISTAE RELAXATI AB EXILIO.

Hoc anno Imperator Constantinus Donatistarum precibus fatigatus, quos ex illis in exilium ante annos quatuor condemnauit, indulgens relaxat, Deo relinquens puniendos, quos nulla vel pœna correxisset, vel eiusdem Principis clementia emollijsset. Quod ad tempus spectat; id hoc anno contigisse, S. Augustinus [e] aperte demonstrat, sic dicens: Idem Imperator ad Valerium Vicarium de illorum exilio soluto, & eorum furore Deo vindici dimittendo, litteras dedit, Crispo & Constantino iterum Consulibus, tertio Nonas Maias, id est, post quartum annum & mensem ferme sextum.] hæc ipse. Sed Verinum, pro Valerio, legendum puto: tum quod in Codice Theodosiano [f] plura eiusdem Imperatoris ad Verinum Vicarium in Africa rescripta data diuersis tēporibus reperiantur (plures enim annos ipsum in eo magistratu egisse apparet) tum quod idem S. Augustinus ad populum factionis Donatistarum rescribens ex Cirtensi Concilio, Verinum, non Valerium eumdem nominat, dicens [g]: Tertio protulerunt litteras eiusdem Constantini ad Vicarium Verinum datas, vbi eos grauiter detestatur, & propterea dicit sic exilio relaxandos, & furori suo dimittendos, quia iam cœperat Deus in illos vindicare.] hæc ibi. At quænam fuerit vindicta a Deo in eos immissa, haud habetur expressa. Idem de ijs ipsis litteris hæc alibi [h]: Recitantes ipsius Constantini litteras scribentis ad Verinum Vicarium, vt libero eos dimittat arbitrio; se iussisse insinuans, vt de exilio remearent. In quibus litteris Constantinus sic eos detestatur, vt nihil illa indulgentia possit deformius inueniri.] At quid post hæc Donatistæ tentarint, dicendum.

e Aug. post Collat. lib. 1. c. 33.

f l. 1. de famosis libel. C. Theod. & alijs.

g Aug. epist. 152.

h Aug. in Breuic. Collat. di. 3. c. 22.

III. DONATISTARVM NOVA PRAVS.

Cùm enim iam diutius apud Constantinum clamoribus egissent; & nihil sibi profuisse, experimento sensissent, omniaq. sua ipsorum studia prorsus irrita reddita esse, atque in caput (quod dicitur) suum esse conuersa: nouum ineunt consilium, nouasq. artes moliuntur, nempe silentio rem agere, atque latenter serpere, adnitiq. totis viribus, vt, quod deesse videbatur, nomen sibi Catholicum compararent. At quoniam scirent apud omnes exploratissimum esse, & in vniuersa Catholica Ecclesia in confesso haberi, nonnisi ex communicatione cum Romano Pontifice quempiam nanciscì posse Catholicum nomen: vt id etsi non vere, ficte tamen, & velut quadam imposita larua, mentite saltem asse-

que-

querentur; eo stultitiæ adacti sunt, vt statuerint ex suis quempiam creare Episcopum, quem Romam amandarent, vt illic ageret, ibiq. suæ communionis homines colligeret, ac sic gloriarentur se Romæ habere Episcopum, ac proinde nomen Catholicum promereri. eo namque prætextu, quod quidam Africani suæ cōmunionis homines Romam transmigrassent, ac petijssent sibi mitti qui eos colligeret Episcopum, sed re vera vt Romano Pontifici communicatione esse coniunctos se iactare vel specie tenus possent, id totum sunt operati. Vides, lector, tamquam in Orchestra ludentes mimos, quos cuperem a Nouantibus serio inspici, atque ab ijsdem rem attentius considerari, & quid in his referet antiquitas veneranda, exacte disquiri: vbi, inquam, & penes quam Ecclesiam sit fons Catholici nominis; cum & perditissimi licet homines, atque impudentissimi, non tamen eo prorsus dementiæ venerint atque procaciæ, vt aliunde Catholicum nomen sibi petendum esse putarent, quam ab ipsa Romana Ecclesia; licet fodientes cisternas dissipatas, illud sibi adscisceре satagerent, & quomodocumque subripere, atque nomine tenus saltem e Romano solo in Africam deriuare.

Soluti igitur ab exilio Donatistarum principes, ijs ipsis (vt par est existimare) Siluestri Papæ temporibus Romam miserunt Victorem quemdam Garbiensem, qui Episcopum ageret, cui alius post alium, vsque ad ea tempora quibus Optatus Mileuitanus contra Parmenianum scribebat, suffecti sunt quinque, nempe Bonifacius, Encolpius, Macrobius, Lucianus, ac nouissime Claudianus, qui tunc sedebat, cum Siricius (nisi textus sit deprauatus) Romæ Pontifex esset: ab hocq. tempore sicut sex numerantur Catholicæ communionis Romanæ Ecclesiæ Episcopi sibi inuicem succedentes, ita totidem recensentur schismatis Donatistarum in Vrbe Episcopi, sed verius Antichristi, qui vel ex Africa mittebantur ordinati Antistites, vel (quod ait S. Augustinus [a]) ex Africa alij Episcopi Donatistæ ad eum ordinandum Romam pergerent. At Optatus ipse omnem horum machinationem instar turris Babel in excelsum erectæ (nam & Montenses dici voluerunt) vna argumentatione dissoluit, funditusq. disiecit, ostendens non habere solidum, quo subsisteret, fundamentum, nec supra petram esse ædificatam, dum nullam haberet manantem a Petro successionem, ex quo Catholica Ecclesia veræ vnitatis soliditate compaginata omnibus innotesceret. Sic igitur Parmenianum compellat [b]:

IV. EPISCOPI DONATISTAE ROMAE.

a Augustin. de haeres. c. 69.

b Optat. lib. 2.

Videndum est, qui, & vbi prior cathedra sederit. Si ignoras, disce: si nosti, erubesce. Ignorantia tibi adscribi non potest: restat ergo vt noueris. Scientem errare, peccatum est: nam ignorantibus nonnumquam solet ignosci. Igitur negare non potes, scire te, in vrbe Roma Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, vnde & Cephas est appellatus (a Græca voce deducta interpretatione, a Syriaca vero petram durissimam sonat) in qua vna cathedra vnitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderet: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, &c.] sic numerans vsque ad nouissimum tunc sedentem Siricium: qui (inquit) noster est socius: cum quo nobis totus Orbis commercio Formatarum in vna communionis societate concordat.] At de ipsis mox subdit:

V. EX LEGITIMA SVCCESSIONE VERE CATHOLICI COGNOSCVNTVR.

Vestræ cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Sed & habere vos in vrbe Roma partem aliquam dicitis: ramus est vestri erroris, protentus de mendacio, non de radice veritatis. Denique si Macrobio dicatur, Vbi illic sedeat? numquid potest dicere, In cathedra Petri? quam nescio si vel oculis nouit, & ad cuius Memoriam non accedit, quasi schismaticus contra Apostolum faciens, qui ait [c]: Memorijs sanctorum communicantes. Ecce præsentes sunt ibi duorum Memoriæ Apostolorum: Dicite, si ad has ingredi potuit, ita vt obtulerit illic, vbi sanctorum Memorias esse constat. Ergo restat, vt fateatur socius vester Macrobius, se ibi sedere, vbi aliquandò sederit Encolpius. Si & ipse Encolpius posset interrogari, diceret se ibi sedere, vbi ante sedit Bonifacius Ballitanus. Deinde si & ipse interrogari potuisset, diceret, Vbi sedit Victor Garbiensis, a vestris iamdudum de Africa ad paucos erraticos missus. Quid est hoc, quòd pars vestra in vrbe Roma Episcopum ciuem habere non potuit? Quid est, quod toti Afri & peregrini in illa ciuitate sibi successisse noscuntur? Non apparet dolus? non factio, quæ mater est schismatis? Interea Victor Garbiensis, vt hinc prior mitteretur (non dico lapis in fontem, quia nec valuit puritatem Catholicæ multitudinis perturbare) sed quia quibusdam

VI. ABSQVE ANTIQVA SVCCESSIONE DONATISTAE.

c Rom. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Afris vrbica placuerat commoratio; & hinc a vobis profecti videbantur: ipsi petierunt, vt aliquis hinc, qui illos colligeret, mitteretur. Missus est igitur Victor. Erat ibi filius sine patre, tyro sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente, inquilinus sine domo, hospes sine hospitio, pastor sine grege, Episcopus sine populo: non enim grex aut populus appellandi fuerunt pauci, qui inter quadraginta & quod excurrit basilicas, locum vbi colligerent non habebant. Sic spelunca quamdam foris a ciuitate gradibus sepserunt, vbi ipso tempore conuenticulum habere potuissent; vnde Montenses appellati sunt. Igitur quia Claudianus Luciano, Lucianus Macrobio, Macrobius Encolpio, Encolpius Bonifacio, Bonifacius Victori successisse videntur: si Victori diceretur, Vbi sederit? nec ante se aliquem illic fuisse monstraret, nec cathedram aliquam nisi pestilentiæ ostenderet: pestilentia enim morbis extinctos homines ad inferos mittit; qui inferi portas suas habere noscuntur, contra quas portas claues salutares accepisse legimus Petrum, Principem scilicet nostrum, cui a Christo dictum est[a]: Tibi dabo claues regni cælorum, & portæ inferorum non vincent eas. Vnde est ergo, quod claues regni vobis vsurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus & audacijs sacrilegio militatis?] hæc & alia plura in eum: atque demum: Iam ne vides, frater Parmeniane, iam ne sentis, iam ne intelligis, te argumentis tuis contra te militasse? cum probatum est, nos esse in Ecclesia sancta Catholica, apud quos & symbolum Trinitatis est; & per cathedram Petri, quæ nostra est, & ceteras dotes, apud nos esse etiam sacerdotium.] hæc Optatus. Ijsdem plane argumentis, nempe ex successione cathedræ Petri, & ex vsu Formatarum cum Romana Ecclesia, S. Augustinus eosdem confutat Donatistas, scribens ad Generosum[b] atque Eleusium & alios, contra Fortunium Donatistam[c].

a Matth. 16.

b Aug. epist. 165.
c Aug. epist. 163.

VII. Quod igitur conarentur Donatistæ aucupari nomen Catholicum ex communicatione cum Episcopo Romæ agente: haud vulgares personas Romam mittebant Episcopos, sed quos scirent inter se esse omniū disertissimos, quiq. vitæ sanctimoniam præseferrent; quod possumus intelligere ex vno illorum sex superius recitato, Macrobio, de quo ita Gennadius[d]: Macrobius presbyter, & ipse (vt ex scriptis Optati cognouimus) Donatista, & suorum postea in vrbe Roma occultus Episcopus fuit: scripsit, cum adhuc in Ecclesia Dei presbyter fuisset, ad Confessores & ad Virgines librum vnum, moralis quidem, sed valde necessariæ doctrinæ & præcipuæ, ad custodiendam castitatem aptissimis valde sententijs communitum. Claruit inter nostros primum Africæ, & inter suos, id est, Donatianos, siue Montenses, postea Romæ.] hæc ipse.

MACROBIVS DONATISTA.
d Gennadius de Script. Eccl. c. 5.

VIII. Quod vero ad Montensium nomen spectat: primam originem nominis huius deprehendimus in Felicissimo schismaticorum antesignano tempore Cypriani, de quo secundo Annalium tomo. ex eo diximus & manasse Nouatum: indeq. putamus accidisse, quod sanctus Epiphanius[e] Nouatianos, Montenses Romæ vocatos ait. Quorum igitur æmulati sunt in schismate studia, & in rebaptizatione impietatem, eorumdem quoque nomen fuerunt consecuti, vt & ipsi Montenses sint dicti; a loco pariter eiusmodi nomenclaturam captantes, dum excluſi ab Vrbe, in montibus proximis agerent, atque conuenticula celebrarent. Eodem quoque nomine sanctus Hieronymus, nempe Montenses, Donatistas appellat, dum hæc ait[f]: Nuper, cum Rheticij Augustodunensis Episcopi, qui quondam a Constantino Imperatore sub Siluestro Episcopo ob causam Montensium missus est Romam, commentarios in Canticum canticorum perlegissem, &c.] Quod autem ab aliquibus creditum est, sanctum Hieronymum memoria lapsum, dum quod factum est sub Melchiade (vt superius apertissime cum ex Optato, tum etiam ex Augustino demonstrauimus) ad Siluestri tempora refert; non adeo leuiter id admitterem: cum facile potuerit contigisse, eumdem iterum Romam sub Siluestro missum fuisse; cum præsertim Melchiadis tempore nondum Donatistæ fuerint appellati Montenses, sed tunc primum, cum Romæ cœperunt habere Episcopum. Quos igitur idem S. Hieronymus Montenses nominat Donatistas, eosdem alibi, agens aduersus Luciferianos[g], Campitas appellat, quod in campis suos colligerent: ceterum eosdem quoque Donatistas Romæ agentes S. Augustinus[h] non tantum Montenses, sed Rupitanos a rupe nominat, licet alias[i] mendose Cuzupitas legatur, pro Corrupitas. Imperatorio item edicto[k], ijdem Donatistæ, Montenses sunt appellati. At de nomine satis.

e Epiph. in Anchorato, & hæresi 59. in fin.
DONATISTAE CVR DICTI MONTENSES.
f Hier. epist. 133.
g Hieron. aduers. Luciferian. in fin.
h Aug. de Vnit. Eccl. c. 3. iii. 7.
i Idem de hæres. c. 69.
k l. 43. de hæret. Cod. Theod.

IX. Constat insuper, infelicissimos ac perditissimos homines, qui ex Traditoribus (quod diximus) schismatici facti sunt, in deterius prolabentes, hæreticos euasisse, & cum Nouatianis

A uatianis iterum baptizasse, quod & Optatus obijcit in Parmenianum[a]. Fuit & illa peculiaris Donatistarum hæresis, qua assererent, Ecclesiam ibi esse non posse, vbi peccatum est: cui quidem positioni cū ex illis vnus aduersaretur Ticonius acris ingenij & excultæ eruditionis vir, affirmans nullius hominis quamuis immane & sceleratum facinus fidem Christianam & sanctam Ecclesiam maculare posse; ab eorum Episcopo Parmeniano primū epistola scripta correptus, deinde ab eisdem Donatistis fuit coacto Concilio condemnatus: quæ omnia pluribus referat Augustinus[b], qui & de eorum dogmatibus copiosius agens hæc ait[c]: Post causam cum eo dictam (*Cæciliano videlicet*) atque finitam, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata, in hæresin schisma verterunt: tamquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu (quod magis Iudicibus apparuit) falsa, de toto terrarum orbe perierit, vbi futura promissa est, atque in Africa Donati parte re-
B manserit, in alijs terrarum partibus quasi contagione cōmunionis extincta. Audent etiam rebaptizare Catholicos, vbi se amplius hæreticos esse firmarunt; cum Catholicæ Ecclesiæ vniuersæ placuerit, nec in ipsis hæreticis baptisma commune rescindere.]

a Optat. lib. 2. DONATISTAE FACTI HAERETICI.
b August. contra epist. Parmen. lib. 1. c. 1.
c Aug. de hæres. c. 69.

Subdit de eorum coryphæo Donato Episcopo Carthaginensi, qui de sanctissima Trinitate haud recte senserit, quod ex eius scriptis elicuit. id enim nec ignorauit S. Hieronymus, de quo sic scribit[d]: Extant eius multa ad suam hæresin pertinentia, & de Spiritu sancto liber, Ariano dogmati congruens.] Verum (inquit Augustinus[e]) in hunc, quem de Trinitate habuit, eius errorem, Donatistarum multitudo intenta non fuit; nec facile in eis quisquam, qui hoc illum sensisse nouerit, inuenitur.] & paulo post: Ad hanc hæresin in Africa & illi pertinent, qui appellantur Circumcelliones.] At de his suo loco dicendum. De alijs rebus gestis a Donatistis, qui multis sæculis obstinatiori in dies animo Dei Ecclesiam Catholicam infestarunt, singulis annis quibus contigerunt, agemus.

X. DONATVS FACTVS ARIANVS.
d Hieron. de Scriptorib. Eccles. in Donato.
e Aug. de hæres. c. 69.

C Hoc eodem anno, ijsdemq. Consulibus, Constantinus Imp. de feriando die Dominico eiusmodi edidit sanctionem[f]:

XI. DE FERIATIONE DIEI DOMINICAE.
f l. 3. C. de feriis.

Sicuti indignissimum videbatur, diem Solis venerationis suæ celebrem, altercantibus iurgijs & noxijs partium contentionibus occupari: ita gratum ac iucundum est, eo die, quæ sunt maxime votiua, compleri. Atque ideo emancipandi atque manumittendi die festo cuncti licentiam habeant, & super his rebus actus non prohibeantur. PP. quinto Nonas Iunij, Caralis, Crispo secundo & Constantino secundo Coss.] Ac rursus de eodem die[g]: Omnes Iudices, Vrbanæq. plebes, & cunctarum artium officia venerabili die Solis quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturæ libere libenterq. inseruiant: quoniam frequenter cüenit, vt non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur: ne occasio-
D ne momenti pereat commoditas cælesti prouisione concessa. Dat. Non. Martij, Crispo secundo & Constantino secundo Coss.]

g l. 1. de fer. Cod. Theod.

Quod autem eumdem diem non Ecclesiastico more Dominicum appellat, sed more Gentilium, Solis: inde colligi potest, non Christianis solum, sed Gentilibus eamdem legem ab ipso præscriptā, ob idq. vsum esse illis peculiari nomenclatura. Testatur enim Eusebius[h], eamdem feriationē diei Dominici fuisse quoque Gentilibus militibus imperatam. at non illum tantum diem: sed vt etiam in honore haberent eum qui Sabbatum præcedit, statuisse, idem auctor affirmat, atque in primis hæc ait[i]: Idoneum vero precationi tempus salutarem diem Dominicum constituebat: quippe qui tum vere præcipuus est, tū haud dubie primus.] ac paulo post: Satellites etiam fidi corporis custodes, beneuolentia erga Principem & fide armati, Regem ipsum piorum morum præceptorem sequebantur: cum
E ipsi perinde salutarem & Dominicum diem venerarentur, & preces ab Imperatore descriptas eodem die persoluerent. Hoc idem vt facerent, omnibus persuasit beatus Princeps: quasi huc preces suas retulisset, vt sensim & pedetentim mortales omnes ad Dei cultū traduceret. Quapropter statuit, vt cuncti Romano Imperio parentes, diebus de Saluatoris nomine nuncupatis, ab omni opere feriarentur: vt etiam dies qui Sabbatum antecederent venerarentur, ob memoriam (vt mihi videtur) earum rerum, quæ ijs diebus a communi omnium Saluatore fuerunt gesta.

XII. GENTILIBVS ETIAM LEX PRAESCRIPTA.
h Euseb. in Vita Constantin. lib. 4. c. 19.
i Euseb. vbi sup. c. 18.

Cumq. hunc salutarem diem, quem Lucis vel Solis diem appellamus, vniuersum exercitum omni studio colere docuisset: ijs qui diuino instinctu fidem secuti erant, otium fecit, vt libere possent ecclesiam Dei frequentare, quo sine vllo impedimento preces Deo persoluerent. Sed alijs, qui nondum diuinam gustarant doctrinam, alia quadam lege mandauit, vt Dominicis diebus in patentes suburbiorum campos exirent, atque vt ibi eadem precatio-

XIII. DEVS VERVS AB OMNIBVS ROGANDVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

precationis forma, dato ab vno aliquo signo, omnes simul ad Deum vterentur. Non enim A
oportere, aiebat, hastis vti, & rerum suarum spem in armis aut corporum viribus ponere; sed vniuersitatis Deum, rerum omnium bonarum & ipsius victoriæ auctorem agnoscere: cui oportere, pansis in cælum manibus, & sublatis altissime ad Deum cælestem Regem mentis oculis, constitutas preces reddere: vt illum victoriæ largitorem, & conseruatorem, custodem nobis, adiutoremq. precibus imploremus. Formulam vero precandi ipse omnibus militibus præscripsit, mandauitq. vt Romana lingua ita omnes precarentur:

XIV. MILITIBVS PRECANDI RITVS PRAESCRIPTVS A CONSTANTINO.

Te solum Deum agnoscimus: te Regem profitemur: te adiutorem inuocamus: per te victorias consecuti sumus: per te hostes superauimus: abs te & præsentem felicitatem consecutos fatemur, & futuram adepturos speramus: tui omnes supplices sumus. Abs te petimus, vt Constantinum Imperatorem nostrum vna cum pijs eius liberis quam diutissime nobis saluum & victorem conserues. Eiusmodi fere sanciebat a militibus Solis die fieri, talesq. ab eis voces in diuinis precibus adhiberi.] hucusque Eusebius. Porro quod spectat ad eius dici feriationem & cultum; in Ecclesia antiquissimum fuisse, dictum est primo Annalium tomo, vbi plura de die Dominico. B

XV. FERIA SEXTA IN HONORE HABENDA.

Quod autem ait Eusebius, ab eodem Imperatore statutum, vt diem, qui Sabbatum præcedit, populus veneraretur; de die Veneris, quam sextam feriam dicimus, ferianda, esse intelligendum, admonet Sozomenus, qui cuncta hæc paucis perstringens sic refert [a]: Legem etiam tulit, vt tum die Dominico, quem Hebræi appellant primum diem hebdomadæ, vel Sabbati, Græci autem Solis nomine nuncupant, tum die Veneris omnes a iudicijs dandis & alijs obeundis negotijs vacarent, precibusq. & obtestationibus Deum colerent. Diem autem Dominicum veneratus est, vtpote in quo Christus resurrexerit a mortuis; diem vero Veneris, vtpote in quo Cruci suffixus fuerit: nam sanctæ Cruci plurimum C
tribuit honoris, tum propter subsidia in bello contra hostes gerendo ex eius virtute sibi allata, tum propter diuinam sibi de ea oblatam visionem.] hæc de his Sozomenus: reliqua autem ad pium quoque ritum spectantia ab eodem statuta, inferius dicenda sunt.

[a] Sozom. lib. 1. c. 8.

XVI. LEGIBVS VRGET MALEFICOS IMP. [b] l. 4. C. de maleficis.

Rursum hoc eodem anno ijsdem Consulibus Crispo & Constantino (licet mendose legatur, Constantio) aduersus maleficos & incantatores Constantinus Imperator ad Bassum Præfectum Prætorio in hæc verba rescripsit [b]:

Eorum est scientia punienda, & seueriss. merito legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus, aut contra salutem hominum moliri, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse detegentur. Nullis vero cirminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia: ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis grandinisq. lapidatione quaterentur, quibus non D
cuiusquam salus aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne diuina munera & labores hominum sternerentur. Dat. X. Kalend. Iul. Aquileiæ, Crispo & Constantio * Coss.] Habet autem eiusmodi subobscurum rescriptum in Codice Theodosiano hanc dilucidam antiquam interpretationem [c]: Malefici, vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel hi qui per inuocationem dæmonum mentes hominum turbant, omni genere pœnæ puniantur.]

* Constantino

[c] Post legem 3. de maleficis. Cod. Theod.

XVII. QVOMODO ECCLESIA BONIS AVCTA. [d] l. 4. de Episc. & cler. C. Theod.

Insuper vero idem Augustus pro Christiana religione in libertatem vindicanda, quæ hactenus Gentilium Imperatorum pressa tyrannide fuerat & seruitute, ad Populum Romanum scribens, eiusmodi edidit sanctionem [d] ad ampliandas Ecclesiarum facultates accommodatam:

Habeat vnusquisque licentiam sanctissimo Catholicæ venerabiliq. Concilio, decedens, E
bonorum quod optauit relinquere: non sint cassa iudicia. Nihil est quod magis hominibus debetur, quam vt supremæ voluntatis, postquam aliud iam velle non possunt, liber sit stylus, & licens, quod iterum non redit, arbitrium. PP. V. Non. Iulij, Rom. Crispo II. & Constantino II. Cæs. Coss.] Appellat Concilium, Ecclesiam: eo enim nomine antiquitus in rebus Ecclesiasticis ipsam Ecclesiam vsurpari solitã, pluribus diximus in nostris Notis [e]. Mirum dictu: relaxata semel libertate Fidelium in relinquendis vltima voluntate suis bonis Catholicæ professionis Ecclesijs; adeo auctæ sunt illarum diuitiæ, vt posteriores Imperatores, veriti ob eam causam Reipublicæ detrimentum & paupertatem, conati sint iterum ab huiusmodi profusis largitionibus cohibere Fideles: sed hi quinam fuerint, & quando id acciderit, suo loco dicturi sumus. est enim de his iusta querela S. Ambrosij agentis aduersus Symmachum ad Valentinianum Augustum.

[e] Not. ad Rom. Martyrolog. die 23. Iun. c.

Sed

A Sed quem hactenus tot tantaq. adeo insignia pro Christiana religione hoc anno atque superioribus temporibus statuisse vidimus tum ex scriptis hisce ab eo legibus, tum ex alijs citatis auctoribus; in fine tamen huius ipsius anni (o dolendum facinus!) minus plane dignum, atque adeo abhorrens a Christiano Imperatore rescriptum dedisse ad Maximum Præfectum Vrbis apparet, quo Aruspices consulendos esse decernit. extat illud in Codice Theodosiano his verbis conscriptum [a]:

XVIII. CONSTANT. IN DETERIVS PROLAPSVS.

[a] l. 1. de Pagan. Cod. Theod.

Imperator Constantinus Augustus ad Maximum.] erat hic Præfectus Vrbis, vt ex Græcis Præfectorum Indicibus constat [b]. sed rescriptum sic se habet:

XIX.

[b] Apud Cuspin. de Consul. hoc anno.

Si quid de Palatio nostro aut ceteris operibus publicis degustatum * fulgore * esse constiterit; retento more veteris obseruantiæ, quid portendat, ab Aruspicibus requiratur, & diligentissime scriptura collecta, ad nostram scientiam referatur: ceteris etiam vsurpandæ
B huius consuetudinis licentia tribuenda, dummodo sacrificijs domesticis abstineant, quæ specialiter prohibita sunt. Eam autem denunciationem atque interpretationem, quæ de tactu Amphitheatri scripta est, de qua ad Heraclianum Tribunum & Magistrum Officiorum scripseras, ad nos scias esse perlatam. Dat. XVI. Kal. Ian. Serdicæ * Acc. VIII. Id. Mart. Crispo II. & Constantino II. CC. Coss.] Positi Consules ad datam potius quam ad acceptam referendi sunt. Remansit eiusmodi rescriptum posteris, Constantini perperam facti notis expressum.

* deuastatum
* fulgure
DE ARVSPICIBVS CONSVLENDIS.

* Sardicæ

Ex quo puto persuasum Zosimum [c] aperte testari, Constantinum vsque ad hæc tempora Gentilitiam superstitionem esse sectatum, licet inuitum, nempe vt Senatui morem gereret: sed reddamus hic verba eius in ipsum obloquentis: Posteaquam (inquit) vniuersum Imperium ad vnius Constantini potestatem redijsset; non iam amplius insitam a natura
C malitiam tegebat: sed indulgens animi libidini, omnia pro Imperio agebat. Et patritis adhuc sacris vtebatur, non tam honoris causa, quam necessitatis: quo fiebat, vt & Ariolis (si qui essent experientes) fidem haberet; veluti qui vera ei de rebus omnibus feliciter gestis prædixissent. At vbi Romam venit, omnis arrogantiæ plenus, ab ipso lare sibi fumendum impietatis exordium putauit, &c.] pergit narrare de nece Crispo illata, de quo suo loco dicturi sumus.

XX. QVID ZOSIMVS DE CONSTANTINI RELIGIONE.

[c] Zosim. lib. 2.

At quam procul a scopo veritatis aberret, dum siue rerum gestarum ignoratione, siue priuati affectus amaritudine, quo Ethnicismo studens in eum vt auitæ superstitionis desertorem omne maleuolentiæ virus cuomuit, cum ait eum ad hæc tempora Gentilitiam superstitionem sectatum esse: innumeræ plane leges & edicta singulis propemodum annis superius recitata, & quæ ab Eusebio atque ceteris Græcorum antiquorum historicis, alijsq.
D probatæ antiquitatis monumentis sunt crebrius recensita, plane exploratissimam fidem sinceræ veritatis faciunt. Atque vt vel vnum tantum hic reuocem in memoriam, ipso eius exordio susceptæ fidei, ante annos propemodum decem, cum interpellatus est Iudex a Donatistis in causa Cæciliani, ad eos hæc verba respondit [d]: Petitis a me in sæculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem.] Sunt ne hæc verba Gentilium sacra peragentis, & idolorum cultum sectantis? Potuit ne pollui Gentilium sacrificijs, qui ab initio suæ conuersionis ad Christum, signo Crucis, & Christi nomine præcipuum militiæ signum, Labarum dictum, ornatum gestabat? At quis ignorat ab eo tempore felicioribus atque amplioribus quoque progressibus eum Christianam religionem excoluisse, cum & ex ea augustiora in dies (quod ipse fatetur in recitatis edictis) debellatis hostibus percepe-
E rit beneficia? Sed in his probandis non immoramur, quæ satis superq. perspicua omnibus facta sunt ex eis quæ annis singulis vsque in præsentem diem enarrauimus. Potuit tamen Zosimo non ex rescripto tantum nuper recitato Constantinus minime Christianus videri, sed etiam quod nondum esset Christianæ religionis mysterijs initiatus, nempe sacro baptismate, quod suscepisse sciret post necem suis illatam, de quo suo loco dicemus.

XXI. CALVMNIA ZOSIMI REPELLITVR.

[d] Optat. lib. 1.

At sicut omnino negarim, Constantinum (quod ait Zosimus) patritis sacris vsque ad hæc tempora vsum esse: ita consenserim, eum cum Senatu populoq. Romano atque prouincialibus Gentilibus, ne sibi illos prorsus infensos redderet, magna adhibita circumspectione egisse, & sic Christum coluisse, vt deos colentes non fuerit auersatus; ac precibus potius quam imperio vsum esse, cum rogaret, non cogeret quemquam inuitum fieri Christianum: sed & interdum ad conciliandos infensos sibi Christianæ religionis causa illorum animos, auersam alias ab eorum superstitione mentem (vt vidimus fecisse superiori rescripto) de consulendis Aruspicibus inflexisse. Ex quibus redarguitur pariter Zosimus in

XXII. CONSTANT. RATIO IN RELIGIONE SVSCIPIENDA.

eo quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo quod dicit, tamdiu eum vsum esse patritis sacris, quamdiu vniuersum Imperium sub A
dubia alea esset; quo plane obtento, ab illis postea desijsse: cum appareat penitus contrarium, nimirum bello adhuc Liciniano flagrante, nihil ab eo gestum, quod superstitionem Gentilitiam redoleret; eumdem vero Imperio libere potientem, atque secure absque aduersario tyranno illud administrantem, ea quæ diximus Christiano Imperatore indignissima de Aruspicibus rescripsisse.

XXIII. CONSTANTINI LAPSVS CAVSA. *a l. 1. 2. de malefic. Cod. Theod.*

Sed vnde tam turpis rei gerendæ potuit occasio emanasse? id exquiramus. Meminisse debemus, ante proxime elapsum annum, Constantino quintum & Licinio Iuniore Consulibus, eumdem Imperatorem iterum aduersus Aruspices rescripsisse[a], qui priuate in alienis domibus Aruspicinam exercerent, pœna incendij ipsos plectendos esse, & qui eos vocassent, proscriptione & deportatione in insulam condemnandos: qua de re suspicio non leuis videbatur Gentilibus Romanis illata, Constantinum paulatim ritus patrios antiquare in consilio habuisse; ac proinde (vt accidit) magnopere tumultuatos esse. Quam obortam suspicionem vt aboleret Imperator, de consulendis Aruspicibus, ea quæ dicta sunt, rescripsit; quibus cum declarauerit, se id ipsum peragendi licentiam tribuere, dummodo a priuatis sacris & domesticis sacrificijs abstinerent: plane significauit, aliquo alio ab eo edicto rescripto, Aruspicinam quoque publicam fuisse vetitam; quod illorum animos mirum in modum exacerbasse, & ad res nouas moliendas concitasse, videri poterat. Maximæ enim omnium æstimationis & auctoritatis Aruspicina Romæ erat, cum ipsa Vrbe simul exorta, lege duodecim tabularum firmiter stabilita, & vsu inuiolabili quibusque sæculis summa obseruantia custodita. In lege enim duodecim tabularum hæc de Augurijs: B

XXIV. ARVSPICINA QVANTI PRETII APVD ROMANOS.

Interpretes Iouis Opt. Max. publici Augures signis & auspicijs postea vidento: disciplinam tenento. Sacerdotes vineta, virgetaque, & salutem populi auguranto: quiq. agent C
rem duelli, quiq. populare auspicium, præmonento; olliq. obtemperanto: Diuorumq. iras prouidento, ijsq. parento, cæliq. fulgura regionibus ratis temperanto. Vrbemque, & agros, & templa liberata & effata habento. Quæq. Augur iniusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit *, irrita infectaq. sunto. quiq. non paruerit, capitale esto. Fœderum, pacis, belli, inducianum oratores, Fæciales, Iudices sunto. Bella, disceptatio, prodigia, portenta ad Hetruscos & Aruspices, si Senatus iusserit, deferunto: Hetruriæq. principes disciplinam docento. Quibus diuis creuerint, procuranto: ijdemq. fulgura, atque obstita * pianto.]

* defixerit

* obscina

XXV. IVS AVGVRVM.

Hæc lex vetus de Aruspicibus a Cicerone in libro secundo de Legibus recitatur, qui de ijs agens, sic ait: Maximum autem & præstantissimum in Republica est ius Augurum, cum est auctoritati coniunctum. Neque vero hoc, quia sum ipse Augur, ita sentio: sed quia sic existimare nos, est necesse. Quid enim maius est, si de iure quærimus, quã posse a D
summis imperijs & summis potestatibus comitia tollere, & concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? Quid grauius, quam rem susceptam dirimi, si vnus Augur aliter dixerit? Quid magnificentius, quam posse decernere, vt magistratu se abdicent Consules? Quid religiosius, quam cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare? Quid legem, si non iure rogata est, tollere? &c.] Vides igitur quanti ponderis apud Romanos Aruspicina esset: vt non mireris, si eius causa conseruandæ potuit tumultuatus esse Senatus ac populus: quorum placandorum ergo ea Constantinus in gratiam ipsorum voluit rescripsisse.

XXVI. DIVINA VLTIO IN CONSTANTINVM

Sed hæc quidem cum in homine qui Christi militiæ nomen dedisset, & in catechumenorum ordinibus militaret, minime recta vel pia probentur: quæ post peccatum vltio diuina secuta est, eum grauissime deliquisse, perspicue declarauit: siquidem quod hactenus E
eius Imperium omni ex parte cum ampliſſimum, tum etiam florentissimum extitisset, oborto ex insperato bello domestico, est plane redditum infelicissimum; cum præter alios complures nobilissimos in Palatio militantes cæde sæue mulctatos, parricidales quoque manus inferre compulsus sit in filiũ amantissimum primum natu, atque Cæsarem primo creatum, ipsum, inquam, Crispum delicias Orbis, pace belloq. spectatum, & victorijs exornatum, necnon in Faustam Augustam carissimam coniugem, de quibus suo loco dicturi sumus. At plane apparuit in primo Christiano Imperatore, quam vana, quam fallax, ac prorsus mendax regnandi ratio illa sit, quæ religionis offensa, contempto numine, a quibusuis & quouis modo quæritur comparari. Sed de his modo satis.

IESV

I.

CHristi annus trecentesimus vigesimus secundus notatur in Consularibus Fastis Petronio Probiano & Anicio Iuliano Consulibus. Extat vetus horum Consulum monumentum his verbis[a]:

PETRONIO PROBIANO ET ANICIO IVLIANO COSS. PRID. KALENDAS APRILES COLONI ET COLONIAE AELIAE HADRIA-
B NAE, &c.]

a Habetur excussum formis Plantin. pag. 69. num. 13.

ANICII CONSVLATVS ET RELIGIO.

Hos autem Consules ambos, vel alterum saltem, nempe Anicium Iulianum, Christianum fuisse existimo: siquidem cum Prudentius Romanum Senatum conuersum iam ad Christum recenset, de Anicio illud habet[b]:

Fertur enim ante alios generosus Anicius Vrbis
Illustrasse caput: sic se Roma inclyta iactat.]

b Prudent. aduers. Symmach. lib. 1.

Sed de Aniciorum familia martyribus illustrata, ac sæpe Consularibus fascibus atque Imperatoria dignitate clarissima reddita, hisq. omnibus aucta ob Christianam religionem susceptam, diximus in nostris[c] Notis. Petroniam quoque familiam, cuius germen erat alter Consulum huius anni, ex Christiana religione summam esse claritudinem consecutam, cum agemus inferius de Petronio Probo longo tempore Prætorij Præfectura porito, atque
C alijs eiusdem familiæ viris insignibus, aperte constabit.

c Not. ad Rom. Martyrolog. die 31. May.

II.

Ijsdem Consulibus, datum Constantini rescriptum ad Menandrum extat, pro subleuandis pauperibus fame pereuntibus; quod est huiusmodi[d]:

d l. 2. de aliment. Cod. Theod.

CONSTANT. ERGA PAVPERES MVNIFICENTIA.

Prouinciales egestate victus atque alimoniæ inopia laborantes, liberos suos vendere & oppignorare cognouimus. Quisquis igitur huiusmodi reperietur, qui nulla rei familiaris substantia fultus est, quiq. liberos suos ægre ac difficile sustentet: per Fiscum nostrum, antequam fiat calamitati obnoxius, adiuuetur: ita vt Proconsules, Præsidesque, & Rationales per vniuersam Africam habeant potestatem; & vniuersis, quos aduerterint in egestate miserabili constitutos, stipem necessariam largiantur; atque ex horreis substantiam protinus tribuant competentem. Abhorret enim a nostris moribus, vt quemquam fame confici, vel ad indignum facinus prorumpere concedamus. Dat. prid. Non. Iul. Romæ,
D Probiano & Iuliano Coss.] Ex his plane perspicue vides, lector, patentes Zosimi calumnias in Constantinum, dum (quod superius quoque sæpe attigimus) ait[e], eumdem Imperatorem in exactione tributorum adeo tenacem, vt passus sit ob solutionem eorum, parentes filios distraxisse, atque filias prostituisse. Quonam modo hæc tam sordida atque sæua tali adscribuntur Imperatori in tributis exigendis; qui vt egentibus prouincialibus subueniret, ne quid huiusmodi perpetrare cogerentur, Proconsulibus ac Præsidibus præcepit ex horreis publicis alimenta illis suppeditari? Hæc & alia superius certis testificationibus consignata velim attendisse eius patronum, qui tantopere pro defendendo impio & mendacissimo homine laborauit.

e Zosim. lib. 2.

III.

Hoc ipso item anno idem Constantinus indulgentiam impartitus est reis ob partum Crispi & Helenæ, dum ad Maximum PP. * in hæc verba rescripsit:

* P. V.

f l. 1. de ind. cri. Cod. Theod.

& Probiano LEX INDVLGENTIAE.

E Propter[f] Crispi & Helenæ partum omnibus indulgemus, præter veneficos, homicidas, & adulteros. Acc. III. Kalendas Nouembris Romæ, Probaiano * & Iuliano Conss.] Subobscurus videtur sensus, qui bifariam accipi possit: ac prior quidem ille germanus magis apparet, Crispum & Helenam filios Constantini fuisse gemellos, eademq. die vno partu editos esse, vnum eumdemq. amborum diem natalitium celebratum: qua ratione erroris arguendi essent, qui Helenam filiam Constantini, quam postea Iulianus Imperator accepit coniugem, existimarunt fuisse filiam Faustæ posterioris coniugis Constantini: nam Mineruinæ, ex qua etiam natus est Crispus, eam fuisse filiam, dicere opus esset. Posterior vero ille sensus est, vt dies ille natalis celebris indicatur, quo ex Crispo Helena peperit filium. sed plane latuerunt hæc omnes historicos, qui nec si Crispus aliquando vxorem habuerit, vmquam sciuerunt. Ex quibus sane tres Helenæ ponendæ essent, Senior & mater Constantini Magni, eademq. Augusta, alia Crispi vxor,

TRES HELENAE.

& ter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& tertia eiusdem Constantini filia, quæ virgo nupta est Iuliano Apostatæ, vt auctor est Marcellinus [a]. Porro tum huius, tum sequentis anni res gestæ scriptorum inopia obscuræ admodum relictæ sunt. A

[a] Ammian. Marcellin. lib. 15.

IESV CHRISTI ANNVS 323. SILVESTRI PAP. ANNVS 10. CONSTANTINI IMP. ANNVS 18.

I.

ANnus qui sequitur Christi trecentesimus vigesimustertius, Consulatu Seueri atque Ruffini in Fastis adscriptus habetur: quo Imperator Constantinus pro Christianis alicubi vexatis, scribens ad Elpidium, eiusmodi edidit sanctionem [b]:

[b] l. 5. de Episc. C. Theod.

CHRISTIANI DENVO VEXATI, DENVO TVTI REDDVNTVR.

Quoniam comperimus quosdam Ecclesiasticos, & ceteros Catholicæ sectæ seruientes, a diuersarum religionum hominibus ad lustrorum sacrificia celebranda compelli: hac sanctione sancimus: Si quis ad ritum alienæ superstitionis cogendos esse crediderit eos qui sanctissimæ legi seruiunt; si conditio patiatur, publice fustibus verberetur: si vero honoris ratio talem ab eo repellat iniuriam, condemnationem sustineat damni grauissimi, quod rebus publicis vindicabitur. Dat. VIII. Kal. Iun. Sirmij, Seuero & Ruffino Coss.] Sed vnde, quæso, post tot pro Christianis edicta, tot leges, denuo oportuit noua iterum edita sanctione Christianos reddi securos, ne (quod tempore vrgentis persecutionis accidere solebat) cogerentur ad sacra Gentilium peragenda? En quam egregie respondent hæc his quæ dicta sunt anno trecentesimo vigesimoprimo, quo illud de Aruspicibus consulendis ad Maximum Constantinus rescripsit. Siquidem hac in re illud affirmare compellimur: nimirum cum visus esset Constantinus ipse publico rescripto consulens Augures, a Christiana religione desciuisse, & ad relictam auitam superstitionem redijsse; Gentiles elatos in Christianos insolenter egisse, atque inuitos pertrahere studuisse ad eiusmodi sacrificia lustri, quæ, cum Vrbs ob præcedens prodigium aliquod ex responsis Augurum lustranda esset, aut exercitus, peragi solita erant. At tunc quidni responderint ex more Augures, Christianos ad lustri sacrificia compellendos? B C

II.

SILVESTRI PAP. LATEBRAE.

Cum igitur ex his appareat, aliqua vexatione a Gentilibus exagitatos esse Christianos, vt oportuerit eam Imperatoris auctoritate restingui: quis est, qui iuste mirari possit his temporibus Siluestri Papæ latebras ad montem Soracten Vrbi proximum contigisse? Equidem si alicubi excitatæ tunc sunt aduersus Christianos turbæ Gentilium; Romæ, vbi præsertim vigebat ius Augurum, e quorum officina hæc omnia manare videbantur, id vehementius actitatum, vbi & maiori odio in Christianos flagrabant Gentiles pro dijs patrijs pugnacius altercantes, credi potest: ibiq. in ipsum totius Christianæ religionis Antistitem, tamquam in aduersariæ partis antesignanum, retentum diu ac metu compressum furorem magno impetu erupisse, quis poterit dubitare? quorum impetuoso aggressui ad tempus esse cedendum, Siluester consultius fuerit arbitratus. Aestimata fuit ab aliquibus breuis hæc persecutio esse per Constantinum illata, cuius de captandis augurijs & Aruspicibus consulendis edictum fuerat promulgatum; quasi illis inhærens, a concepta Christiana fide desciuerit: verum edita hoc anno, quam recitauimus, sanctione, a quorum partibus staret, voluit omnibus innotescere. Siluester igitur, quod Imperator procul esset ab Vrbe (Sirmij enim ea scripserat pro Christianis) ad eius aduentum in Vrbem reditum distulit, in Soracte commorans. Quid autem post hæc contigerit inter ipsum & Constantinum, cum in Vrbem reuersus est, dicemus anno sequenti. D E

III.

DE LICINII NECE VARIAE SENTENTIAE.

Hoc eodem anno decimooctauo Imperij Constantini, apud Eusebij Chronicon ponitur Licinius, olim Imperator, sed in priuatam vitam redactus, iussus occidi Thessalonicæ ab eodem Constantino contra ius sacramenti: licet Victor & Socrates (quod dictum est) id factum tradant a Constantino haud longe post eum superatum, cum priuatam illi vitam præscripsit: sed quæ anno sequenti secuta est mors Licinij Iunioris per eumdem Constantinum illata, & leges ab eo promulgatæ contra ea quæ a Licinio olim Imperatore statuta essent, in hunc vsque annum obitum Licinij dilatum esse persuadere forte possunt. Cum enim Constantiæ sororis Constantini, eius vero vxoris, intuitu esset permissus cum quiete priuatam vitam agere, iuramenti securitate munitus: quod solicitaret occulte barbaros aduersus Romanum Imperium, ab eo est iussus necari. magnam sane putandum est causam interessisse, vt nulla habita iurisiurandi præstiti ratione, contemptisq. Constantiæ

sororis

A sororis Augustæ eiusdemq. Licinij coniugis pro viro precibus exhiberi solitis, Constantinus in eum lege agendum esse præceperit: nisi potius de Licinij obitu magis vera censenda est recitata superius historia Ioannis Nicomediensis, qui eum morbo absumptum affirmat. Sed de his superius pluribus actum est. Iam ad anni sequentis res gestas progrediamur.

IESV CHRISTI ANNVS 324. SILVESTRI PAP. ANNVS 11. CONSTANTINI IMP. ANNVS 19.

B SEquitur annus Domini trecentesimus vigesimusquartus, quo creati sunt tertio simul Consules Crispus & Constantinus Cæsares, idemq. infelicissimus habitus, sanguine duorum Cæsarum & aliorum optimorum virorum cruentatus, & nece Faustæ Augustæ infaustus redditus. Hæc autem vt primum, ex more, tesseræ temporum admoueamus; recitanda antea sunt quæ apud Eusebij Chronicon in fine sic leguntur: Crispus filius Constantini, & Licinius Iunior Constantiæ Constantini sororis & Licinij Superioris filius, crudelissime interficiuntur, anno Imperij sui nono] ex quo nimirum creati sunt Cæsares: quorum Decennalia anno sequenti, si vixissent, fuissent celebranda: nam si (vt dictum est suo loco superius) tunc eorumdem celebrata sunt Qinquennalia, quando Constantinus decimumquintum annum agebat in Imperio; hic plane annus perspicue demonstratur esse eorumdem Cæsarum nonus, quo dicuntur esse necati, sed perperam in eodem Chronico positus sub eiusdem Imperatoris Constantini anno vigesimo. hæc quo ad rationem temporis rata sunto. C

I.

DE TEMPORE NECIS CRISPI ET FAVSTAE.

Quod autem ad res gestas hoc anno pertinet: vnde tantum prodigium, & quæ tanta præcesserit causa, vt humanitas maxime pij Principis in immanitatem plane tyrannicam sit ex improuiso conuersa, Orosius [a] antiquus historicus latere significat, dum ait: Sed inter hæc latent causæ, cur vindicem gladium & destinatam in impios punitionem Constantinus Imperator etiam in proprios egit affectus. Nam Crispum filium suum, & Licinium sororis filium interfecit.] hæc ipse. Accidit quidem, vt (quod ex ijs omnibus, quæ superius dicta sunt, exploratum cunctis esse potest) dum Constantinus a suscepta semel Christiana pietate numquam deflexit, ei omnia ex sententia euenirent, ita vt nullum vmquam fuerit felicius cuiusquam Imperium: cui adeo diuina opitulata est gratia, vt duos immanissimos, eosdemq. fortissimos tyrannos abstulerit, alterum Occidentale, Orientale alterum possidentem Imperium; simulq. barbaros, quotquot insurrexerunt in ipsum Romanum Imperium, perdomuerit; atque demum (vt vno verbo dicam) cuncta ei prospera atque felicia & ex animi sententia contigerint: cum vero sui ipsius, nescio qua incuria, prorsus oblitus, Augurum responsa captare cœpisset; ac perinde atque non esset Deus in Israel (quod est in diuinis Scripturis [b]) misisset ad cõsulendum Beelzebub deum Accaron: atque velut Saul [c] (venia eius id dictum sit) cum abstulisset magos & ariolos de terra, & interfecisset eos qui pythones haberent in ventre, post modicum temporis spatium pythonissam ipse consulens, Dei vindictam in se concitauit; ita & Constantinus cum aduersus Aruspices atque magos, quas recitauimus, leges tulisset; idem ipse de ijsdem Aruspicibus consulendis ad Præfectum Vrbis scripserit; Dei patrocinium a se, quo sustentabatur, auerterit, & eius indignationem adeo acerbam promeruerit, vna cum Imperio funditus periturus, nisi cito Christianæ religionis remedio facinus expiasset. D E

[a] Oros. lib. 7. c. 28. in fin.

CONSTANTINI MALORVM OMNIVM CAVSA.

[b] 4. Reg. 1.

[c] 1. Reg. 28.

II.

At quomodo hæc gesta sint, dicendum est: & a Licinio Iuniore tragœdiam auspicabimur. Cur autem hic Constantini Magni sororis Constantiæ filius, auctus (vt vidimus) ab eo Consulari dignitate (nam in suo quinto Consulatu adsciuit eum sibi collegam) cur, inquam, hic ab eodem Constantino sit iussus occidi, causam nemo prodit. Sed si verum est quod habet Eusebij Chronicon, ipsum Licinium patrem inter priuatos vitam agentẽ, anno præterito, nempe decimooctauo Constantini, ab eodem iussum esse necari, quod aduersus ipsum aliquid diceretur machinatus esse cum barbaris; eiusdem criminis complicem fuisse, vel saltem suspectum habitũ esse Licinium Iuniorem, par est existimare. Vnde & illud accidit, vt quod hactenus Licinij Senioris nomen amore sororis Constãtiæ & Licinij Iunioris in antiquis legũ monumentis fuerit conseruatũ; hoc ipso anno cuncta ab eo decreta sint iussa

LICINII IVNIORIS NECIS OCCASIO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deleri. Sic enim de his hoc anno idem Constantinus rescripsit ad Constantium Præfectum Prætorio [a]: A

a l. 1. de infirm. hit quæ sub tyran. C. Theod.

IV. RESCRIPTA CONTRA LICINII TYRANNIDEM.

Remotis Licinij tyranni constitutionibus & legibus: omnes sciant veteris iuris & statutorum nostrorum obseruari debere sanctionem. PP. XVII. Kal. Iun. Crispo III. & Constantino III. Cæs. Coss.] Sequenti vero anno sanioris mentis effectus sic temperauit edictum, vt si quæ ab eo legitime statuta fuissent, euertenda non essent, sic rescribens ad vniuersos Prouinciales [b]:

b l. 2. eod. Cod.

Tyranni & Iudicum eius Gestis infirmatis; nemo per calumniam, vel id quod ipse sponte fecit euertere, nec quod legitime gestum est *. Dat. prid. Id. Februar. Paulino & Iuliano Coss.] Rursum vero post sequentem annum hæc edixit [c]:

* *c l. 3. eod. Cod.*

Quæ tyrannus contra ius rescripsit, non valere præcipimus, legitimis eius rescriptis minime impugnandis. Dat. VIII. Id. Iul. Rom. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss.] B

V. CRISPI ET FAVSTAE NECIS CAVSA.

Quod autem ad Crispi & Faustæ necem spectat: parum quidem fidelis historici numeros expleſſe Eusebius visus est, hæc prætermittens in Vita Constantini quam scripsit, imitatus in multis in ea potius Xenophontem; qui (vt de eo testatur Cicero [d]) Vitam Cyri non tam ad historiæ fidem conscripsit, quam ad effigiem iusti Principis exhibendam: nam nonnisi felicia Constantini egregiaq. facta, dicta, vel scripta prosecutus est: cum legis diuinæ præscripto certum sit, non esse hominem qui non peccet [e]: & si exemplo quoque agendum sit, Dauid, quem Regem sanctissimum prædicamus, Deoq. carissimum hominem, non leuibus fuit sordibus peccatorum aspersus; quod non veriti sunt suis scriptis memoriæ commendare, qui diuino afflati Spiritu, res ab eo gestas sincere atque fideliter sunt prosecuti: cum tamen alias ipse idem Eusebius optimi historici functus officio, huius facinorum meminisse in Chronico non prætermiserit: vt plane ex his perspicue demonstretur, quanti momenti sit, historicum liberos affectus habere: nam in Constantini Vita, quam tempore Constantij, Constantini filij, Ariani hominis, scripsit, in eo tantum argumento apparet esse versatus, vt in gratiam Principis ea solum attigerit Constantini, quæ laudabilia & imitanda omnibus Principibus viderentur: atque adeo ex hoc intelligatur, eiusdem Constantini encomium ea ex parte texuisse potius, quam rerum cunctarum ab eo gestarum historiam. C

d Cicer. ad Quintum fratrem 1.

e 1. Reg. 8. & 1. Ioan. 1.

VI. EVSEBIVS IVRE DAMNATVR.

Sed quod deterius est, hac etiam ex parte inofficiosi quoque, vel dixerim potius inuidi ac plane illiberalis silentij damnandus est: quippe cum multa suppeterent argumenta Constantini laudandi de rebus in Vrbe atque toto Occidente optime præclareq. gestis, ea propemodum omnia sic silentio obuoluta reliquerit, vt post paucis narratam obtentam de Maxentio tyranno victoriam, perinde ac si numquam amplius idem Romæ fuisset, vel alijs in locis orbis Occidentalis, nusquam illorum meminerit. Qui enim semel expertus est sibi inhærenti Ario aduersariam Romanam Ecclesiam, adeo auersatus est eam, vt ea ex parte delegerit potius a Constantini laudibus abstinere, quam vlla ex causa de ea velle bene mereri. Innatum est autem hoc hæreticis, vt non tantum contraria sibi Catholica dogmata oderint; sed personas ea defendentes, & loca ipsa, tamquam firma veritatis propugnacula, summo odio prosequantur. D

VII. SOZOMENVS FRVSTRA PRO CONST. LABORAT.

Verum quod pertinet ad Crispi necem per Constantinum illatam; admiratione quidem digna est in hoc stupiditas incredibilis Sozomeni [f], qui, vt neget Crispum occisum a patre, eo vno vtitur argumento, quod Crispus viuens ad vigesimum vsque patris Imperij annum peruenerit, multas interea leges cum eo statuens; quasi non potuerit vtrumque verum fuisse, eamq. ætatem vixisse, & a patre necatum esse. Profitemur namque nos id ipsum: Crispum, qui hoc anno tertium gessit Consulatum, quo Imperator Constantinus annum agebat in Imperio decimumnonum, peruenisse ad vigesimum Constantini annum, sed exclusiue: hoc enim potius anno quam sequenti putamus extinctum: vel si demus sequenti anno ex hac vita sublatum, nihil est quod historiæ veritati afferat præiudicium. At de ijs quæ idem addit de Sopatro, agemus hoc eodem anno inferius. E

f Sozom. lib. 1. c. 5.

VIII. *g Euagr. lib. 3. c. 40. 41.*

Sed & magis admiramur Euagrium [g]; qui etsi aliter iuste in Zosimum excanduerit, vtpote qui odij concitatus affectu multa calumnioſe in Constantinū coaceruarit (cum & nos multo plura quā ipse in eo mendacij arguamus) tamen in his quæ spectāt ad Crispi & Faustæ necem, haud iure in eum inuehitur. Excusatione fortasse Euagrius dignus esset, si hæc tantum apud Zosimum legerentur. Cur ergo Eusebij, cuius silentium testem adhibuit, Chronicon non inspexit, vbi non solum (vt vidimus) Crispi & Faustæ, sed & Licinij

CRISPI ET FAVSTAE NECIS ASSERTORES.

Iunioris

A Iunioris ponitur disertis verbis a Constantino Imperatore procuratus interitus? Sed & si consuluisset Latinos historicos eadem pariter attestantes, a sententia sua equidem discessisset. Aurelius Victor [a], & Eutropius [b] (licet & ipsi Gentiles sint) de propinquorum nece a Constantino perpetrata æquissimi astipulatores sunt.

a Victor in Vita Constant.

b Eutrop. lib. 10.

Quinetiam si Christianos antiquos scriptores exquisisset, eosdem quoque eiusdem veritatis assertores sinceriſſimos inuenisset, nempe Paulum Orosium [c] quem citauimus, & Sidonium [d] Apollinarem auctorem grauissimum, qui & illorum temporum & præcipui apud Constantinum viri testificationem perspicuam cunctis affert, cum hæc obiter ait, dum agit de Ablauij Consulis dicticho: Vt mihi non figuratius Constantini domum vitamq. videatur vel pupugisse versu gemello Consul Ablauius, vel momordisse, dicticho tali clam Palatinis foribus appenso:

IX. TEMPORA NERONIANA.

c Oros. lib. 7. c. 29.

d Sidon. lib. 5. epist. 8.

B *Saturni aurea sæcla quis requirat?*
Sunt hæc gemmea, sed Neroniana.

quia scilicet prædictus Augustus ijsdem ferme temporibus extinxerat coniugem Faustam calore balnei, filium Crispum frigore veneni.] hæc Sidonius. His addenda certa testificatio Artemij martyris ex confessione ipsius sinceriſſima, facta coram Iuliano Apostata: sed eam paulo post recitabimus. Si vero de recentioribus historicis agamus; adiungendus esset Gregorius Turonensis [e], qui ait ideo eos occisos, quod proditores regni fuissent: sed & alij tam Latini quam Græci exquisitæ solertiæ his coniungendi essent, qui non, sicut Sozomenus & Euagrius, in re tam aperta oculis caligarunt, vel cæci potius facti sunt, vt ex Græcis inter alios accurate Zonaras [f], licet Nicephorus [g] Sozomeni letargo consopitus appareat.

e Gregor. Turon. hist. Franc. lib. 1. c. 36.

f Zonar. Annal. tom. 3.

g Niceph. lib. 7. c. 35.

C Quod autem ad eorumdem necis causam spectat: cum Crispi obitum a Fausta nouerca procuratum omnes affirment; Zosimus [h] certam afferens causam, rem gestam in hæc verba describit: At vbi Romam venit, omnis arrogantiæ plenus, ab ipso lare sibi fumendum impietatis exordium existimauit. Nam Crispum filium, Cæsaris (vt antea dictum est) ornatum titulo, quod in suspicionem venisset, quasi cum Fausta nouerca consuesceret, nulla ratione iuris naturalis habita, sustulit. Cumq. Constantini mater Helena tantam calamitatem ægro ferret animo, & intolerabilem ex cæde iuuenis dolorem perciperet: quasi consolans eam Constantinus, malum malo maiori sanauit. Nam cum balineum accendi supra morem iussisset, eiq. Faustam inclusisset, mortuam inde extraxit.] hæc ille. Ammianus [i] tamen Polæ in Istria Crispum esse necatum affirmat: sed quod hoc eodem anno Constantinus animi imbutus sæuitia Romam se contulerit; necem Crispi, sicut aliorum, ipse Zosimus Romæ contigisse putauit: nisi potius Ammianum erraſſe velimus. D

X. CRISPI NECIS CAVSA.

h Zosim. lib. 2.

i Ammian. lib. 14.

Artemius Præfectus Augustalis, idemq. martyr, cum Christianitatis reus causam ageret coram Iuliano Apostata, deroganti illi Constantino, multaq. in eum objicienti, ac præsertim propinquorum necem, hæc tunc in eum pro Constantino respondit [k]: Ille autem (inquit) vxorem Faustam iuste admodum interfecit, vt quæ priscam Phædram esset imitata, eiusq. filium Crispum calumniata, quod eius amore captus esset, & vim ei conatus esset afferre, sicut etiam illa Hippolytum Thesei filium. Atque primum quidem qui sic in matrem insanierat (vt volebant eius verba) ille cum esset maritus, puniuit. Postea autem cum sciuisset esse mentitam, ipsam quoque occidit, in eam ferens sententiam omnium iustissimam.] hæc Artemius ad Iulianum. id ipsum de Crispo filio affirmat S. Hieronymus [l] in Lactantio eius magistro. habent hæc eadem Zonaras & alij recentiores ipsorum interitum afferentes. Nec prætermittendus Suidas [m], qui eamdem Crispi atque Faustæ necis causam affert; licet ipse dubitet, id ne ante ipsius Constantini baptismum, an vero postea factum sit. Sed accidisse ante baptismum, quæ dicta sunt manifeste declarant. At Gregorius Turonensis [n] aliam ab his diuersam, cuius ante meminimus, de Crispi & Faustæ interitu solùm causam adducit, quod regni proditores extitissent; sed non probatur: fortasse enim ipsa Fausta, vt tantum regnarent filij a se geniti, hæc vna cum alijs in Crispum priuignum obiecit. E

XI. FAVSTAE NECIS CAVSA IVSTA.

k Ex Metaphr. apud Sur. die 20. Octob. tom. 5.

l Hier. de Script. Eccl. in Lactantio.

m Suid. Verb. κρίσπος.

n Gregor. Turon. hist. lib. 1. c. 36.

Sed & illud considerandum, affirmare Eutropium [o] innumeros quoque amicos tunc esse interfectos a Constantino. quod quidem etsi testis alicuius careret auctoritate; absque aliqua alia assertione verisimile declaratur, non abstinuisse a familiarium nece, qui propinquis adeo intimis non pepercit: nam multorum exemplo exploratum habetur, cum Imperatoris gladius in affines exeritur, in eorumdem domesticos atque intimos familiares &

XII. FAMILIARES OCCISI.

o Eutrop. lib. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoscumque vel leuissima suspicio macularit, & sæpius in insontes atque iustissimos furere A solere, & seuerum vindicem progredi. Merito igitur hæc omnia a Iuliano Apostata obiecta Artemius martyr non negauit, sed (quatenus licuit) potius excusauit. Quamobrem haud mentitum esse dices Ablauium Consulem, qui hæc omnia præsens spectans, Palatinis foribus affixo illo disticho, testatus publico scripto est, in aureo sæculo Neroniana tempora redijsse.

XIII. CRISPVS CAESAR CHRISTIANVS.

Quod vero ad Crispum filium spectat: constat ab omnibus esse laudatum; quem etiam Iulianus Apostata [a] virum frugi ac bonum prædicat. fuisse quoque religione Christiana imbutum, multa suppetunt argumenta: par enim est credere, eamdem cum patre religionem esse sectatum, & ad hanc ipsam a puero ab auia institutum: quin & vna cum patre Constantino baptizatum, Nicephorus [b] tradit. Vidimus prægrande antiquum numisma id ipsum perspicue demonstrans: sed quod eius fides haud omnibus rei antiquariæ peritis B probata fuerit, noluimus hic illud ipsum formis reddere. procul enim abhorremus ab ijs qui absque delectu a quouis oblata numismata, tamquam magnum quemdam thesaurum inuentum, typis excusa edunt; inde putantes suas ipsorum lucubrationes ornare, vnde magis deturpant ac fide minuunt. Prodierunt hoc nostro sæculo, dixerim ne impostores? qui obductum crassa rubigine cum numisma æreum nanciscuntur, formas & litteras quas volunt solerti effingunt industria, turpis lucri gratia, non sine magno rei antiquariæ præiudicio. Quod igitur velimus nostros Annales omni carere suspicione mendacij, ab eiusmodi nobis probe notis abstinuimus; & nonnisi quæ fuerunt satis superq. perspecta, eruditorumq. sententia comprobata, omniumq. fide obsignata hic numismata reddenda curauimus.

[a] *Iulian. in Cæss.*

[b] *Niceph. lib. 7. c. 33. in fine.*

XIV. DE INTEGRITATE NVMISMATIS.

Hæc quidem nos in prima editione professi sumus, dum de germanitate numismatis C quæstio verteretur: in qua tutiorē illam partem existimauimus, qua omnis licet leuissimæ impostura suspicio penitus tolleretur. Cū sic igitur in ea editione huius tomi Romana nobilissimum Crispi [c] numisma omiserimus, quod de eius sinceritate a quibusdam dubitaretur: modo autem, veluti puluere omni dubitationis excusso, euicta veluti causa, operæpretium nos facturos putauimus, si hoc loco illud in secunda editione reponendum curaremus; ex eo quod amicissimus meus Fuluius Vrsinus, rerum antiquarum solertissimus explorator (ad quem velut Lydium lapidem quæque vetera monumenta probanda elucidandaq. afferri solent, cuius & apud me auctoritas plurimum valet) de hac re consultus, sæpius & diligenter inspecto numismate, eoq. totis ingenij viribus, omni adhibito experimento, percognito & explorato, præsentibus illis etiam, quos ob singularitatem numismatis nonnihil de impostura pulsari animo senserat, nullam prorsus in eo fraudem inesse D affirmauit; sed sicut ab omni prorsus impostura suspicione ostensum numisma scitis probatisq. rationibus vindicauit, ita contradicentium animorum latebras palam fecit, ea nimirum ex causa illud ab ipsis improbatum, vt possent viliori emere pretio: quod ipse probe cognitum, examinatum, probatum, omniq. ex parte approbatum, ab heredibus, possessoris, erogato, quod petierunt pretio, emit, atque ex eo suum nobilissimis monumentis confertissimum Musæum exornandum putauit.

[c] *Extabat numisma ex ære apud Horatium Tigrinum de Mazys, dum viueret.*

XV.

Dubitandi autem causa inde fluxerat, quod in repurganda tollendaq. ferro ærugine, quæ inter litteras altius inhæserat, immutatas esse nonnullas ex eis ab imperito artifice, & harum rerum idiota, aliqui existimabant, cum pro R. E. I. fecisset X. R. indeq. adulteratum numisma, alioquin antiquissimum, videri posse, in quo ab vsitata forma veterum inscriptionū abhorreret, quæ debuerat esse, SALVS ET SPES REIPVBLICAE. quodq. E manus ita effigiata, vt benedicentem repræsentaret. Sed quod ad hanc rem spectat, in numismate istud habetur certissimum vetustatis testimonium. nam eleuatis manibus Christum Apostolis benedixisse, S. Lucas scribit. De littera item X, quod vnica ea Christi nomen indicari ignoraretur, non leuem etiam quibusdam dubitandi causam dederat: ea ipsa Christum significari, ex Iuliano in Misopogone iamdudum docuimus. Hæc vero littera, nempe X, in hoc numismate minime fucata, sed plane germana, omniq. dubitatione prorsus carens, supra ipsum Christi caput ad perpendiculum ita posita est, vt videatur non modo Christi nomen indicare, sed in contextum aliarum recepta significare Christum salutem & spem Reipublicæ esse. Nam ita is titulus explicari debet: SALVS ET SPES CHRISTVS. REIPVBLICAE. Vsus postea obtinuit vt X elementū, quod super Christi caput ab antiquioribus apponi soleret ad nomen Christi significandum, idem postea fuerit eadem

A eadem ex causa in diademate collocatum, eoq. modo aptatum, vt Crucis formam exprimeret, cū alioqui in antiquioribus Saluatoris nostri imaginibus paruum absque aliquo signo diadema in modum sphæræ inueniatur expressum, cum additamento tamen iuxta posito nominis Christi; quo si careat, tunc illud in diademate hoc modo inuenitur per X notam appositum ⊗

XVI. NVMISMATIS ELVCIDATIO

Cum itaque constet ex Damaso & alijs, Constantinum Imperatorem Christi imaginem in sella seu throno sedentē ex argento Laterani dedicasse, verisimile est Crispū eius filium eamdē in hoc numismate exprimere voluisse; quem vna cum patre baptizatū fuisse (vt dictū est) Nicephorus affirmauit: quorū imagines a dextra læuaq. Saluatoris hoc in numismate expressas esse non dubites: licet ambos Cæsares Constantini filios, Crispum & Constantinum filium eas imagines præseferre, nihil est quod dici posse prohibeat.

B

C

Crispum igitur nobilissimum Cæsarem Christiana religione imbutum, præclaris victorijs auctum, rebus fortiter gestis vere magnum, spe autem futurorum, si licuisset, maximum, spectata castitate ceterisq. moribus insignem, furore tyrannicæ patriæ potestatis sublatum in ipsius præsertim adolescentiæ flore, Helena auia (vt tradunt) inconsolabiliter fleuit.

XVII.

Verum quid post tot tamq. immania scelera perpetrata, iam resipiscens, suiq. compos factus Constantinus egerit, accuratius inuestigemus. Prosecuti sunt ea Zosimus atque alij, licet Ethnici: quorum fidei non est propterea derogandum, quod Gentiles sint; cum ea præsertim scribant quæ potius Christianis faueant, quam patrio ipsorum cultui. At ipsum Zosimum audiamus [a]: Horum (inquit) ipse sibi conscius, & propterea contemptæ sacra- [a] *Zosim. lib. 2.*

D mentorum religionis, ad Flamines accedens, admissorum lustrationes poscebat. Illis re- BAPTISMVS CONSTANTINI A ZOSIMO SVBOBSCVRE DESCRIPTVS.
spondentibus, non esse traditum lustrationis modum, qui tam fœda piacula posset eluere; quidam Hispanus genere, cui nomen esset Aegyptius, Romam delatus, Palatinisq. mulierculis familiaris factus, & ad Constantini colloquium admissus, sententiam doctrinæ Christianorum habere vim abolendi quodcumque peccatū confirmauit; & id ipsum adeo polliceri: nimirum acceptantes eam homines impios, mox omni delicto liberari. Eam orationem cum non grauate Constantinus accepisset, ac patrita missa faceret, perceptis ijs quæ hic Aegyptius offerebat, principium impietatis hoc dedit, vt diuinationem suspectam haberet. Nam quod ei multæ res prosperæ per hanc prædictæ fuissent, euentumq. re ipsa fortitæ; verebatur, ne itidem alijs aduersus ipsum hanc consulentibus, id quod futurum esset, prædiceretur; atque hoc consilio impulsus, ad huiusmodi abolenda se con-

E uertit.] hucusque Zosimus.

XVIII.

Quibus quidem non obscure significat, Constantinum diuinationem Augurum primitus detestatum, cuius impulsu a Deo antea desciuisset, & in tam enormia peccata prolapsus esset; cum & Christiana lex imperet, sacro baptismate initiandum, ante omnia satanæ & operibus eius renunciare debere: ac proinde dum ait Constantinum tam immanibus criminibus lege Christiana expiatum, haud aliud significare potuit, quam ipsum hisce sordibus susceptō baptismo esse dilutum: cum omnes sciant, accedenti impio ad Ecclesiam, nullis alijs ritibus remissionem peccatorum solere conferri. Nec mirari quis de- GENTILES RES CHRISTIANAS MINVS PLENE DESCRIPSISSE.
bet, si subobscure, neque adeo dilucide Ethnicus scriptor mysteria nostra sit prosecutus: cum id ipsum sit obseruare in ceteris scriptoribus Gentilibus omnibus, qui rerum Christianorum meminerunt: nam eadem obscure, concise, dubie, & haud vsquequaque fideliter, in omnibusq. vere referre consueuerunt, vt Suetonius, Tacitus, Lucianus, & alij, de

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus diximus, vel præter Zosimum, de quo agimus, Ammianus Marcellinus, de quo dicturi sumus: sed prudens lector, cum in eiusmodi eorumdem scripta inciderit, quasi per transennam ea quæ foris minus apparent, intus esse perspicue intuebitur. A

XIX. SCRIPTORES GENTILES TESTES DE CONSTANTINI BAPTISMO.

At non Zosimus tantum hæc quæ retulimus scriptorum monumentis testata reliquit, sed & alij quoque Gentiles historici, quorum meminit Sozomenus [a]; qui minus prudens (vt vidimus) dum eorum de Crispi nece assertionem confutare studet, eiusmodi de re ab eis scriptam narrationem instituit: Non sum (inquit) equidem nescius, memoratum a Gentilibus Constantinum tum genere sibi coniunctissimos trucidasse, tum ad necem filio suo Crispo inferendam operam contulisse. Quorum facinorum cum eum postea pœniteret, cum Sopatro philosopho, qui id temporis in scholam philosophiæ, cui antea præsuerat Plotinus, magister successerat, de eorum expiatione communicasse: eum autem respondisse, nullam esse eiusmodi delictorum expiationem. Qua inficiatione Imperatorem valde perturbatum, forte incidisse in Episcopos: qui pœnitentia & lauacro baptismatis se cũ omni peccato expiaturos pollicerentur. Quos cum ex animi sui sententia dixisse intelligeret: eorum responso magnopere delectatum, cœpisse illorum religionem habere in admiratione, Christianum fieri, & suos subiectos ad eamdem religionem pellicere.] hæc de his quæ a Gentilibus scripta, Sozomenus, ac plane diuersa in nonnullis ab eis quæ ex Zosimo recitauimus; ne credas eum ab eodem Zosimo hæc hausisse, sed plane ab alio, immo alijs, nempe pluribus, quod testatur: vt fides tot testium contra se ipsos testantium nonnisi certa exploratag. omnibus haberi debeat. B

[a] Sozom. lib. 1. c. 1.

XX. SOZOMENVS HALLVCINATVS, DVM ALIOS IMPRVDENS ARGVIT.

Verum quid aduersus hæc ipse? At mihi (inquit) sane ista ab illis qui studio ducuntur Christianæ religioni obtrectandi, videntur esse conficta. Nam Crispus, propter quem memorant Constantinum expiationem quæsiuisse, vigesimo anno Imperij paterni mortem obijt: qui, dum viueret, multas leges cum patre vna (vtpote qui secundas Imperij partes, Cæsar enim erat, obtinuisset) pro Christianorum libertate sanciuit: cui rei etiamnum testimonio esse poterunt tum tempora quæ ipsis legibus scripta sunt, tum legum latorum nomina.] hæc ipse, non admittens omnino Crispum a Constantino iussum occidi. Quod vero ad leges pertinet consignatas Crispi nomine; nisi velimus auctorem esse mentitum, dicendum est, ipsum in Codice Theodosiano atque Iustinianeo prætermissum; nisi potius affirmandum est, Constantini leges nonnullas inueniri notatas Consulatu Crispi Cæsaris: sed est id alijs quoque commune. Tum subdit Sozomenus: C

XXI. DE SOPATRO PHILOSOPHO

Quod autem (inquit) ad Sopatrum attinet: primum non est verisimile, eum in colloquium venisse Constantini, qui soli illi Imperij parti, quæ est versus Oceanum & ad Rhenum pertinet, præfuit. Nam propter dissidium cum Maxentio ætatem in Italia degente, Imperium Romanum seditionibus exarsit: neque facile erat cuiquam, illo tempore, ad Gallos, Britannos, & reliquos illius Orbis partis incolas (apud quos liquido constat inter omnes Constantinum primo Christiana religione imbutum esse) ante iter facere, quam Constantinus aduersus Maxentium bellum gessisset, peragrasset Italiam, & Romam vsque venisset. Cuius rei testes denuo sunt tum tempora, tum leges pro pia religione promulgatæ. Quod si demus etiam (vti facile possumus) Imperatorem cum Sopatro coram collocutum, vel per litteras quæ volebat ab eo didicisse: non tamen probabile est philosophum ignorasse, quomodo Hercules Alcmenæ filius, tum post trucidatos liberos, tum post cædem Iphiti, quem (vtpote hospitem & amicũ) iniuste peremerat, ceteris sit expiatus mysterijs. Verum sint hæc quæ diximus satis, tum ad ostendendum quod Gentiles eiusmodi delictorum expiationem profiterentur, tum ad eos mendacij conuincendos, qui Sopatrum ei rei contradixisse commenti sunt. Nam non equidem affirmarim, philosophum, qui apud Gentiles ob exquisitam doctrinam id temporis facile præclarissimus habitus est, illum expiandi modum ignorasse.] hucusque Sozomenus. D E

XXII. REDARGVITVR AVCTOR

Qui quidem dum primo in eo versatur, vt neget Sopatrum consuetudinẽ habuisse, immo nec locutum esse cum Constantino, dum in Gallijs ageret, nec cum Maxentium expugnasset; quid hoc insulsius, aut ineptius (pace sua dixerim) potuit ad ea de Sopatro confutanda in contrarium adduxisse? perinde ac si Crispi & aliorum propinquorum necem quis dicat accidisse ante victum Maxentium: cum Zosimus, & alij omnes quos vidimus, non solum post debellatum Maxentium, sed post superatum quoque Licinium, cum summa rerum vnus ipse Constantinus potiretur, affirment id contigisse. En in quos errorum anfractus ipsum ignoratio rerum gestarum coniecit & temporum. Miramur insuper Græcum auctorem

auctorem præterijsse Eunapium Sardianum, res gestas philosophorum huius sæculi accurate scribentem; & tractaturum ipsum de Sopatro, res Sopatri non ab eo exacte peruestigasse. At quid Eunapius, sui sæculi res gestas conscribens, de Sopatro posterorum memoriæ commendarit, audiamus. Primo enim multa locutus de Sopatri magistro Iamblicho, hæc postea de ipso Sopatro subtexit [a]: A

[a] Eunap. Sard. in Vita Philosoph.

XXIII. EVNAPIVS DE SOPATRO PHILOSOPHO GENTILI.

At Sopater ceteris eloquentior, natura sublimium bonorum appetens, animoq. magnus & ferox, aspernatus reliqua in turba ætatem degere, magna celeritate ad aulam Imperatoriam accurrit, quasi Constantini propositum atque impetum domiturus, & ratione superaturus. Certe eo existimationis potentiæq. peruenit, vt Imperator delinitus captusq. ab homine, assessorem eum ad dexteram publice habuerit; res auditu visuq. incredibilis. Proceres aulici inuidia dirupti, quod Regia philosophiam iam sero disceret, Cecropum occasionem captabant, non Herculem modo somno oppressum, sed brutam illam nunc vigilem fortunam comprehensuri. Quocirca clam concilia & cœtus agitare, nihil omittere, quod tollendis insidijs commodum foret.] hæc Eunapius, qui deinde narrat, quomodo idem Sopater, cum summam inter aulicos sibi gloriam comparasset, a Constantino iussus fuerit insidijs æmulorum occidi: additq. eumdem eo claritudinis prouectum esse, vt superaret Ablauium Præfectum Prætorio, penes quem fuisse summam Imperij, veteres scriptores affirmant. Ex quibus plane apparet, quantopere hallucinatus sit Sozomenus, qui & negare visus est, Sopatrum cum Constantino numquam locutum fuisse. B

XXIV. ELVCIDATIO DICTORVM.

His confutatis, quæ tam leuiter de Sopatro a Sozomeno allata sunt; reliquum est, vt videamus, an verum sit, quod ipse idem negat dici potuisse a Sopatro Constantino, nullam esse expiationem admissi facinoris: quandoquidem (vt ait) Herculem filiorum interfectorem constet sacris Cereris esse purgatum. At non animaduertit Sozomenus, vel mente excidit, quod dixerat, Sopatrum Platonicum fuisse philosophum, atque magistrum præfectum scholæ Plotini. Porro Platonis illud dogma erat [b], quod diuina iustitia in homines inuigilante, qui cædem patrassent, non aliter a dijs veniam consecuturi essent, nisi ipsi eamdẽ, quam alijs intulissent, paterentur: quambrem si absque tali expiatione animæ soluerentur a corporibus, eas apud inferos supplicijs affici, atque iterũ detrudi in noua corpora, vt necessario idem subituri essent, quod antea in alios perpetrassent. In eo tamen a Plotino ceteri Platonici discrepabant, quod cum ille diceret in bruta quoque corpora peccantium animas interdum immitti solere; isti nonnisi in humana eas ad luenda supplicia migrare iuberi. Sic igitur iure ex Platonis omniumq. Platonicorum sententia respondit Sopater Constantino, nullam reliquam esse tanti facinoris expiationem: sed hoc quod ad purgationem plenariam parricidij, non autem quod ad publici status censuram, ex qua certa pro delictis puniendis statuta erant ab eodem Platone supplicia. At non requirebat hæc Constantinus, cum solutus legibus diuinas tantum iras extimesceret. C D

[b] Plato de Leg. lib. 34. dial. 9. & Marsil. Ficin. ibidem.

XXV. EXPIATIONES GENTILIVM.

Sed quod idem affert Sozomenus Herculis exemplum sacris Cereris expiati, a proposito procul abhorret: siquidem ille in furorem conuersus, immissa in eum a Iunone insania, nesciens vxorem occidit & filios; ob idq. nullius criminis reus, nulla indigebat expiatione: vnde (quod tradit Iulius Higynus [c]) menti redditus, de purgatione cum Apollinem consuleret, nullum accepit ab eo responsum; ob quod indignans eius tripodem sustulit. Immo idẽ auctor refert ab eodem Hercule tunc occisum Neleum cum decem filijs, quoniã is eum purgare seu lustrare voluit, cum Megaram suam vxorem & filios Theremarchum & Ophitem interfecisset. Hæc quidem Iulius Higynus: quæ licet in fabulis sint, haud tamen aptari Constantino possunt, etiamsi ex Sozomeni præscripto res gestæ essent: nam Constantinus nulla tactus amentia, sed sciens & volens facinus perpetrauit. E

[c] Iul. Hygin. Fab. c. 31. 32.

XXVI. PVRGATIONES PENES GENTILES.

At non inficias imus, fuisse penes Gentiles eorum ritibus pro iustis cædibus institutas purgationes. vnde illud Virgilij [d]:

Me bello e tanto digressum & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.]

[d] Virg. 2. Aeneid.

Fiebat quoque aspersione aquæ lustralis. vnde & apud eumdem Virgilium [e]:

[e] Virgil. 4. Aeneid.

—— *Ter socios pura circumluit vnda*
Spargens rore leui.]

Porro discrimen inter ablutionem & aspersionẽ fuisse, Macrobius [f] accurate declarat. Sed & fieri quoque solebat triplex purgatio, nempe aqua, sulphure, atque igne. vnde Ouidius:

[f] Macrob. Saturnal. lib. 3. c. 1.

Terq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Terq. senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustra.] A

[a] Plin. lib. 15. c. vlt.

Tradit & Plinius [a], suffitus lauri adhiberi solitos in purgatione a cæde hostiũ. Erant & aliæ eiusmodi apud eos purgationes, sed a parricidio nulla prorsus. Nam de Nerone, cum matrem occidit, hæc habet Suetonius [b]: Sæpe confessus agitari se materna specie, verberibus furiarum, ac tædis ardentibus. Quin & facto per magos sacro, euocare Manes & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ Eleusinijs sacris, quorum initiatione impij & scelerati voce præconis submouerẽtur, interesse non ausus est.] Hæc cum dicat Suetonius; plane significatur, nullas fuisse penes Gentiles parricidij expiationes; quibus, vt ea quæ patiebatur, a se auerteret, Nero non caruisset: nam tantum abfuit, vt illis aliquando purgatus esset, quin potius ab Eleusinijs excludi ea de causa metuerit. Apparetq. ex ijsdem, tantum abesse, vt sacris Cereris eiusmodi facinus purgaretur; vt tales facinorosi procul ab illis arcerentur. Iure igitur constat, non Sopatrum tantum (quod testatur Sozomenus) B sed & Flamines respondisse Constantino (vt scribit Zosimus) non esse traditum lustrationis modum, qui tam fœda piacula posset eluere.

[b] Sueton. in Nerone, 34.

XXVII. GENTILES SCRIPTORES INDICANT BAPTISMVM CONSTANT.

Vides ergo hæc omnia tum ex Zosimo, tum ex Sozomeno recitata, sed a Gentilibus (quod ait) scripta, esse in omnibus cõsentanea veritati, atque digna quæ sua integritate recipiantur a cunctis veritatem exactius exquirentibus atque colentibus. Sed quod subdit Zosimus: Quidã Hispanus genere, cui nomen esset Aegyptius, Romam delatus, Palatinisq. mulierculis familiaris factus, & ad Constantini colloquium admissus, sententiam doctrinæ Christianorum habere vim abolendi quodcumque peccatum, confirmauit, &c.] habet verborum textus magnam obscuritatem, ad intelligendũ quisnam fuerit homo ille Hispanus genere, nominatus Aegyptius, Romam delatus. At ex Euagrio emendandus est textus Zosimi: non enim (quod vertit Latine interpres) habet Zosimus illa sic posita verba: Quidam Hispanus genere, cui nomen esset Aegyptius] sed (vt ex eodẽ Zosimo legit Euagrius) Quidã Aegyptius ex Iberia venerat, ex Hispania scilicet. At quænã hæc connexio, Aegyptius ex Hispania, vel, Hispanus Aegyptius? Hic considerare debemus, apud nonnullos scriptores hoc nomen, Aegyptius, idẽ importare, quod magus: sic namque ea vox in diuinis Scripturis [c] interdũ vsurpata reperitur, necnon a Iosepho [d], Porphyrio [e], & alijs. Quamobrem res in vnum idemq. recidunt, vt siue dicas cum Zosimi lectione Latina, Quidam Hispanus Aegyptius: siue cum Euagrio, Quidam Aegyptius ex Iberia: idẽ sit, ac si diceretur, Quidam magus Hispanus, siue magus veniens ex Hispania. sed quod moris est Gentilibus, Christianorũ sacrificos appellare magos; in eã plane sententiã imus, vt eiusmodi hominem magum Hispanũ, nullum alium existimemus, quam Osium Cordubensem Episcopum, fama notissimum: cũ namque qui talia suasit Constantino, fuisse vnum ex Christianorũ Episcopis, quæ sunt a Sozomeno recitata, satis aperte declarant. Nisi & vocem illam, Aegyptius, quis putauerit restituendam, Ex Aegypto; vt illa sit connexio verborum, Quidam Hispanus ex Aegypto Romam delatus. meminisse enim debemus, Osium a Siluestro legatum missum fuisse in Aegyptum. Osius igitur Episcopus Cordubensis ex suscepta legatione in Aegyptum, Romam reuersus, nactus tam immania scelera a Constantino patrata, quod illi esset (vt dictum est superius) summa familiaritate coniunctus, eum id exposcentem docuit, peccata non aliter expiari posse, quam ex Christiana religione petito remedio, nempe sacro baptismo: quod illi facile persuasit, homini præsertim catechumeno, & de Christiana pietate optime merito. Quod autem non Romanum Antistitem, sed peregrinum hominem eius rei suasorem & impulsorem ijdem tradant; ex ijs certiores atque euidentiores videri possunt latebræ Siluestri Romani Pontificis, de quibus superius mentionem habuimus, atque proxime dicturi sumus.

[c] Act. 22.
[d] Ioseph. Antiq. lib. 20. c. 6. & de bello Iud. lib. 2. c. 12.
[e] Porphyr. in Vita Plotini.

XXVIII. QVID DE HIS CHRISTIANI SCRIPTORES.

Hæc igitur cum sint in primis Gentilium scriptorum testificatione firmata, atque exacta insuper adhibita examinatione probata, certa veraq. cognita; quomodo etiam antiquis Christianæ religionis monumentis firmiora reddantur, rem sedulo peruestigantes, intelligamus: quæ enim ex Gentilium scriptorum attestatione præmisimus, rem ipsam accurate considerãti lectori, ad veritatem penitus consequendam haud dubia præambula sunt, sed via recta, ac certa manu ducens præuia dispositio. Siquidem ex ijs explorata prorsus habentur admissa dira ac parricidalia Constantini delicta, ab eodemq. ad ea abluenda quæsita remedia, nec ea apud alios quam Christianos inuenta, ac proinde (quod ex necessaria assumptione deducitur) ad ea purganda esse adhibitum ex more sacrum baptisma.

XXIX. Hæc, inquam, ex veteribus Ecclesiasticis monumentis perspicua magis magisq. redduntur:

A tur: & in primis ex Romano Concilio, hoc anno coacto sub Siluestro: nam ad eius finem habetur, huius anni Consulibus celebratum, nempe Crispo & Constantino tertium Consulibus; licet deprauati codices, loco Crispi, habeant Priscum: irrepsit idem error in Acta quæ citauimus Artemij martyris, Iuliani temporibus; in quibus cum mentio fit de Crispo Constantini filio, Priscus nominatus reperitur. sed & apud Suidam pro Crispo Priscus legitur: quod minus considerans quidam, imprudenter nimis visus est eamdem Synodum respuisse. In eius vero Concilij exordio hæc narrantur de causa cogendi eiusmodi Episcoporum conuentus: Eodem tempore, cum multi nobiles gauderent, quod Constantinus baptizatus a Siluestro Episcopo vrbis Romæ, & mundatus fuisset a lepra; pro hoc beneficio, quod accepit a Domino nostro Iesu Christo per Siluestrum Episcopum, cœpit integre prædicare Dominũ Iesum Christum, & confiteri eius beneficia. Siluester igitur B Episcopus vrbis Romæ congregauit fratres, compresbyteros, coepiscopos, & diaconos suos, & ciues Romanos. Et quoniam * mater Ecclesia genuerat filium carissimum Constantinum, &c.] de ijs enim quæ ad idem Concilium spectant, agemus inferius. Nam cum eiusmodi Romana Synodus, vt legitima, in compluribus antiquis codicibus scripta habeatur, exhibeatq. illam ipsam antiquissima Cresconiana Collectio; non est quod quis suspicari possit, humanum esse commentum.

FIDES DE CONSTANTINI BAPTISMO EX ROMANO CONCILIO.

* quem

Huius quoque, puto, auctoritate Concilij Anastasius Bibliothecarius in Chronico perbreui, quod scripsit, recenset Constantini baptismum Romæ habitum anno decimooctauo eius Imperij, nempe sub his ipsis Consulibus hoc anno, quo absoluitur eiusdem Imperatoris annus decimusoctauus, & inchoatur decimusnonus. Atque hæc satis de ijs quæ ad tempus spectant. Quibus in primis erroris arguuntur, qui Constantini baptismum ad illud C tempus referunt, quo, expugnato Maxentio, primum ingressus est Romam: sed & illi pariter, qui eum tempore mortis tradunt baptizatum Nicomediæ, aduersus quos prolixior paulo post disceptatio erit. Extrema igitur hæc declinantes, sententiam sequimur de baptismi Constantini tempore, quam nouimus illorum præcipue assertione probatam, qui cum Gentiles sint, neutrius opinionis inter Fideles versantis affectione tenentur; sed quæ nouerunt, libere professi sunt; quam & sacri Romani Concilij Actis intelligimus confirmari, & Anastasij scriptoris accuratissimi testificatione insuper roborari. His adde quæ de Constantini lepra & curatione per baptismum facta futuris sæculis credita sunt, atque absque ambiguitate recepta. Vnde Gregorius [a] Turonensis, cum agit de baptismo Clodouei Francorum Regis, hæc ait: Procedit nouus Constantinus ad lauacrum, deleturus lepræ veteris morbum, sordentesq. maculas gestorum antiquorum recenti latice deleturus.] ea- D dem quoque habet Hincmarus in Vita quam scripsit S. Remigij.

XXX. DE TEMPORE BAPTISMI CONSTANT. CONFVTANTVR QVORVM DAM SENTENTIAE.

[a] Greg. Turon. hist. lib. 2. c. 31.

Verum quonam modo hæc se habuerint, vt in re permagni ponderis, singula exactissime disquiremus. Præstant hæc quidẽ Acta Siluestri: quæ cũ antiquitus Romæ a Catholicis legi solita & antiquo vsu a nonnullis alijs Ecclesijs idẽ factitari consueuisse testetur Gelasius [b]; quis tã exploratæ antiquitatis exactissimus ac seueriss. censor ea omnino spernenda esse atque reijcienda decernat, nisi qui tumido fastu neget (quod est in diuinis Scripturis [c]) esse in antiquis sapientiam; & superbe super alios se ipsum extollens, Dauidicum illud vsurpet [d]: Super senes intellexi?] Si igitur de antiquo vsu lectionis Actorum Siluestri Gelasius testis est, cum ab hoc tempore vsque ad eius sedem nonnisi centum & sexagintaocto anni intercedant: plane significatur eodem hoc ipso Siluestri sæculo eadem legi solita, ac proinde nonnisi vera existimata, quæ ab eiusdem sæculi hominibus potuissent E argui falsitatis. Nec est quod tergiuersari quis iure debeat, ea apud Gelasium de Actis Siluestri desiderari in aliquo codice: nam quotquot reperiri possunt codices Cresconianæ Collectionis, quæ ceteris habetur antiquior, in ijs omnibus atque alijs eiusdem venerandæ antiquitatis ponitur dispertis verbis eadem Gelasij de Siluestri Actis sententia. Quoniam vero quæ extant eadem Siluestri Acta tum apud Græcos, tum etiam Latinos, in nonnullis deprauata esse superius demonstrauimus: reliquum est, vt illa ab antiquioribus ac maioris fidei auctoribus primum accepta, quæ ex ijs vera, quæve ambigua, vel falsa omnino esse nosc untur, ad Lydium allata lapidem, diligenti habita inuestigatione quæramus.

XXXI. ACTA SILVESTRI CVIVS FIDEI.

[b] Gelas. in Concil. Rom. de lib. authen. & apocryph.
[c] Iob 12.
[d] Psal. 118.

Quæ ergo ad Constantini baptismum spectant, citantur ea, ac pariter recitantur ab Hadriano Papa, qui non vt apocrypha dubiaue refert, aut ea prodit coram domesticis arbitris, & in causa cuius nulla esset controuersia agitata, sed ad Orientis Imperatores scribens, eoq. potissimum tempore, quo eius dogmatis causa altercationes frequentissimæ

XXXII. EX ACTIS SILVESTRI QVE HADRIANVS DEPROMPSIT.

atque

Universidad de Deusto
Biblioteca

atque acerbissimæ essent: vt facile intelligas, non leuia quæque & nullius ponderis atque auctoritate carentia testimonia aduersus pugnacissimos aduersarios esse producta, sed quæ essent ictibus impugnantium ex aduerso omni ex parte solide constantia, atque firmiter consistentia. Sunt autem hæc Hadriani verba[a]: Ex eo enim, quo Christi Dei nostri Ecclesiæ, tempore quietis & pacis, apertæ sunt fores, hactenusq. depictæ ecclesiæ imaginibus sunt ornatæ, beato atque sanctissimo Papa Siluestro testante. In ipsis enim exordijs Christianorum, cum ad fidem conuerteretur pius Imperator Constantinus, sic legitur: Transacta die, nocturno Regi facto silentio, somni tempus aduenit; & ecce adsunt sancti Apostoli Petrus & Paulus dicentes: Quoniam flagitijs tuis posuisti terminum, & effusionem innocentum sanguinis horruisti; missi sumus a Christo Iesu Domino dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo nostra monita, & fac omnia quæ indicabimus tibi.] Sed elucidanda sunt hæc, antequam vlterius progrediamur: indigne quippe patimur, assectantem lectorem nostra vestigia, dubitatione cunctantem, de recto quo perducatur itinere, ancipitem reddi. B

[a] Concil. Nicæn. 2. Act. 1. & tom. 2. epist. Decretal.

XXXIII. EX IISDEM ACTIS DE BAPTISMO CONSTANTINI NARRATIO.

Habent Acta Siluestri (licet in diuersis antiquis codicibus scriptis paulo diuersa ferantur; & quæ pariter sunt typis excusa, in nonnullis sint, vt superius diximus, corrigenda) habent, inquam, Constantinum Imperatorem adhuc patrita sectantem, persecutionem aduersus Dei Ecclesiam concitasse; quam vt Siluester euitaret, vna cum aliquibus suis petisse secreta montis Soractis: Constantinum vero interea fuisse a Deo, ob admissa flagitia, lepra percussum; accepisseq. ab Aruspicibus responsum, eam sanguine infantium esse curandam. Quæsiti sunt e vilioribus personis infantes ad necem: cum infelicium matrum planctus aera vndique verberantis misertus Constantinus, a nece eorumdem abstinendum præcepit, & matres cum caris pignoribus auctas muneribus ad propria hilares redire C iussit. Quo humanitatis digno expleto munere; cubanti illi, in visu (vt dictum est) apparuerunt Apostoli: & cetera quæ dicentur. Hæc, inquam, cum ad summam cuncta ferme quæ in diuersis codicibus extant Acta Siluestri habeant; multa tamen a diuersis sunt superaddita, quæ rem veram in discrimen possent adducere: vnde & factum est, vt fidei illorum haud parum fuerit derogatum.

XXXIV. CONSTANTINVS NVM A PROPOSITO DESCIVERIT.

At quod ad hæc quæ summatim recitata sunt pertinet: qui mente recolit, Constantinum Imperatorem tam sublimi vocatione, ostenso illi cælitus signo Crucis, a Deo esse vocatum, eodemq. signo feliciter vsum in bello; quiq. ceteras ab eo res gestas ante & post debellatos primo Maxentium, ac deinde Licinium, legit; quidve ab eodem cum Episcopis aduersus Donatistas atque Arium actum sit, in mentem reuocat; præstantissimarumq. legum annis prope singulis sancitarum pro Ecclesiæ statu felicissimo meminit: qui, inquam, D hæc & alia pia Constantini gesta ante hæc tempora mente perlustrat, plane animo exhorrescit, cum audit ipsum esse persecutum Ecclesiam: & obstupescit, cum intelligit Siluestri atque suorum fugam & latebras in Soracte: sed & Constantini lepram attonitus intuetur. Verum non puto sic illos affici, qui cunctarum rerum seriem ordine temporum, quo contigerunt, & a nobis singulis annis sunt recensitæ, didicerit. Quisnam, obsecro, inficias ire poterit, Constantinum auitam superstitionem aliqua saltem ex parte resumpsisse, cum ex recitato superius ipsius rescripto constet eum Aruspices consuluisse? Et quid putandum infensissimos Christianæ religionis hostes eidem tamquam e numine respondisse? cum tam opportunam nacti esse viderentur occasionem, qua Constantinum erga Christianam religionem propensiorem ab ea penitus reuocarent: cum certum sit, eiusmodi hominum genus numquam desijsse aduersus Christianos oblatrare, exclamareq. eos omnium malorum E auctores; hocq. non olim tantum sub tyrannis Christianorum persecutoribus (vt Patrum aduersus eos Apologiæ palam testantur) sed etiam post hæc temporibus Christianorum Principum id facere non sint veriti, vt locuples testis est S. Augustinus, qui ad horum procaciam retundendam eximios illos de Ciuitate Dei commentarios scripsit: horum, inquam, suasionibus potuit Constantini mens his temporibus parum constans ab instituto de Christiana religione suscipienda facile deflecti.

XXXV. DE FVGA SILVESTRI CAVSAE PLVRES.

Quod etsi postea reperiatur pro Christianis rescripsisse, ex ipso nihilominus rescripto (quod superius demonstratū est) potest satis intelligi, licet non ab ipso, tamen a Gentilibus præter spem Fideles fuisse vexatos, atque inuitos ad eorum sacra pertractos: vt plane appareat, persecutionem aliquam ex insperato fuisse tunc in eosdem obortam, ex qua Siluestri suorumq. fuga & latebræ cōtingere potuerunt. At quomodo dixerimus, eam ex Constantini

A stantini recitato rescripto cessasse, si mox sunt infelicissima tempora subsecuta, atque ea plane, quæ ore domesticorum suorum meruerunt Neroniana vocari? Quam facile fuit, fluctuantem Constantini animum in deteriora propelli, & si non fidei causa, alijs tamen innumeris plane prætextibus, & leuissimis suspicionibus, in quosque optimos agitari: adeo vt si deploratissimis hisce temporibus carissimus filius, Cæsarum primus, amantissima vxor Augusta, & alij complures necem ab irato Principe subire coacti sunt; quid mirum si Romanus Pontifex fugam capessere adactus sit, vel in ea quam antea ob furorem Gentilium (vt dictum est) captasset, sese cum suis hactenus continuerit? Tempora plane (vt eadem sæpe repetamus, quæ Ablauius testatus est) Neroniana erant: ergo siue Siluestro, siue alijs, pluribus ex causis potuit suboriri dignus fugæ prætextus: adeo vt non mereantur hæc amplius in dubitationem adduci. Ceterum non deest, qui ex Græcis historicis[a] af- [a] Mich. Glyc. lib. 4. hist.
B firmet, Constantinum, postquam summa rerum potitus est, segniorem factum, tandem Faustæ vxoris impulsu ad patrium deorum cultum redijsse; quando a Deo lepra percussus, in se reuersus, a Siluestro baptizatus, lepra simul & impietate liberatus fuerit. Est hic Glyca, qui in suis Annalibus eiusmodi narrationem intexuit: Constantinus post deuictum Maxentium negligentior factus, vbi rursum in hostem prorupisset, victus est. Quo detrimento accepto, quemdam in mærorem incidit, & consopitus est. Hic per quietem visus est sibi nares virga quadam verberari: moxq. de naribus sanguis promanans, in veste linea notam Crucis expressit. Qua re conspecta, pœnitudine sui delicti ductus est; ideoq. hostibus suis superior cuadit. Secundum hæc denuo per vxorem Faustam ad deastrorum cultum exorbitantem, Deus per lepram retraxit, &c.] pergit de curatione eius morbi per baptismum facta, de qua nos inferius.

C Quod vero ad lepram spectat; quid tam humanum, quam quod mortalis quis, licet regijs insulis decoratus, ea potuerit passus esse, quæ cæteros hominum pati contingat? cum præsertim eiusmodi morbo Deus consueuerit peccata [b] vlcisci, ac potissimum superbientium Regum [c]. Sane quidem vbi morbus iste frequentior erat in Aegypto, regias personas eo tangi consueuisse, auctor est Plinius, qui & testatur eosdem Reges morbo elephantiaco laborantes (sic ibi appellari solita lepra est) curari ex humano sanguine confecto balneo: vt nihil sit quod mireris ad curationem lepræ Constantinum iussum esse præparare solia infantium sanguine redundantia. Sed quo hæc certiora tibi fiant, accipe verba Plinij [d]: Aegypti peculiare hoc malum, &, cum in Reges incidisset, populis funebre: quippe in balneis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam.] hæc nos de Constantini lepra, & adhiberi solita Regibus medela, elucidasse voluimus; ne quid de hoc
D reliquum sit, quod fidem lectoris retardare possit: ad quam augendam si pertinere putas, adde, eiusdem Constantini filiam Constantiam eiusmodi quoque lepræ tabe affectam, ipsius Acta testari, itemq. Ioannis & Pauli scripta a Terentiano: sed & peruetusta Acta Liberij (de quibus inferius) idem affirmant. Attigimus hæc eadem de Constantini baptismo in nostris ad Romanum Martyrologium Notis: verum multa ibi ex his, quæ hic accuratius exposuimus, emendanda erunt. sed iam ipsorum Actorum quæ reliqua sunt prosequamur, prout inueniuntur ab Hadriano Papa descripta, qui verba Apostolorum cum pergit recitare, hæc ex ijsdem Actis addit fuisse ab illis Constantinum admonitum:

XXXVI. DE LEPRA CONSTANTINI ASSERTA VERITAS.

[b] Num. 12. 4. Reg. 5. [c] 2. Paral. 26.

[d] Plin. lib. 26. c. 1.

Siluester Episcopus ciuitatis Romæ, ad montem Soractem persecutiones tuas fugiens, XXXVII. APOSTOLORVM ADMONITIO.
in cauernis petrarum cum suis clericis latebras fouet: hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam ostendet, in quam dum tertio merserit, omnis te * valetudo deseret lepræ. quod
E dum factum fuerit, hanc vicissitudinem Saluatori tuo compensa, vt omnes iussu tuo per Orbem totum Romanæ * ecclesiæ restaurentur. Tu autem in hac parte purifica te, vt, relicta omni superstitione idolorum, vnum Deum, qui verus & solus est, adores & excolas, & ad eius voluntatem attingas.] quod iubetur de restauratione ecclesiarum, illud per ea verba Apostoli voluisse significare videntur, vt (quod postea egregie præstitit Constantinus) ecclesiæ in augustiorem amplitudinē eius munificentia instaurarentur. Idemq. iubetur omnem penitus relinquere superstitionem, qua scimus ea saltem ex parte, quod Aruspices consuluit, labefactatum esse. cetera autem quæ non sunt scriptis prodita, ei non audemus impingere. Sed quid post hæc Constantinus? Tradunt his verbis eadem Acta ab Hadriano recitata:

* mala val.
* Romanum

Exurgens itaque a somno, statim conuocat eos qui obseruabant Palatium, & se- XXXVIII.
cundum tenorem somni sui, misit ad montem Soractem, vbi sanctus Siluester cum suis clericis

Universidad de Deusto
Biblioteca

SILVESTER ROMAM REVOCATVR.

clericis receptus, lectionibus & ordinibus insistebat. At vbi a militibus se conuentum vi- A
dit, credidit se ad martyrij coronam euocari: & conuersus ad clerum omnem, qui cum
eo erat, dixit [a]: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Profectus itaque
(vt dictum est) peruenit ad Regem: cui nunciatus, cum tribus presbyteris & duobus dia-
conis introiuit. Ingressus dixit: Pax tibi, & victoriæ de cælo ministrentur. Quem cum
Rex alacri animo & vultu placidissimo suscepisset: omnia illi quæ facta, quæ dicta sunt,
quæ etiam reuelata sunt, secundum textum superius comprehensum, exposuit. Post finem
vero narrationis suæ percunctabatur, qui essent dij Petrus & Paulus, qui illum visitarent
ob causam salutis suæ, & eius latebras detexissent. Siluester respondit: Hi quidem dij
non sunt, sed idonei serui Christi, & Apostoli electi ab eo, & missi ad inuitationem Gen-
tium, vt credentes salutem consequantur.] Sed hic siste gradum, lector, quod te videam
subcunctantem sequi. B

a 2. Cor. 6.

XXXIX. QVOMODO APOSTOLOS CONSTANTINVS DEOS PVTAVERIT

Hæc autem Constantini de Apostolis interrogatio, Quinam dij essent, non eo quidem
sensu accipienda est, vt qui tot annis erga Christianam religionem visus est esse propen-
sior, & eius elementis imbutus, quinam essent Apostolorum Principes, ignorarit. Sed li-
cet Apostolos optime ipse nouerit fuisse homines; quiddam tamen super humanum eo vi-
su de eis mente concepit; quod in facta diuinitus apparitione spirituum beatorũ sæpe con-
tingere soleat, tanta superni luminis claritudine videri coruscos, vt supra humanum & an-
gelicum, diuinum quid, qui eos vident, in eis fuerint meditati; vt de Manue Samsonis pa-
tre testatur diuina Scriptura, cum ait [b]: Statimq. intellexit Manue, Angelum Domini es-
se: & dixit ad vxorem suam: Moriemur, quia vidimus Dominum.] Quonam modo nomi-
nat Dominum, quem nouisse ait esse Angelum Domini; nisi quod quiddam supra angeli-
cam naturam eidem inesse fuerit arbitratus? Sed & quod ad defunctorum animas spectat: C
vide, quid de anima Samuelis habeatur in Regum primo [c]: Ait mulier ad Saul: Deos vi-
di ascendentes de terra. Dixitq. ei Saul: Qualis est forma eius? Quæ ait: Vir senex a-
scendit, &c.] Si vnus ex dijs, licet perperam, credita est anima Samuelis, hominis nuper de-
functi, & facie visuq. notissimi: quid adeo mirum, si Constantinus in ea diuinitus facta vi-
sione conspiciens Petrum & Paulum non de terra surgentes, sed de cælo venientes, & cæ-
lestis gloriæ fulgore clarissimos, deos esse putauerit? Non quidem quod ignorarit, & obli-
uione deleuerit quod didicerat, & in edictis sæpe professus fuerat; vnum tantum esse
Deum in Christiana religione credendum, deos autem Gentium esse dæmonia: sed quod
(si quid Constantini tyrocinio condonandum putamus) sicut sciebat apud Gentiles infe-
riorem quemdam esse deorum ordinem, quos dicerent Heroas, omnium hominum præ-
stantissimos; ita inter Christianos fulsisse aliquos, qui essent huiusmodi dij ob egregiam D
eorum præstantiam nominandi, existimauerit; quod nec a diuinæ Scripturæ phrasi procul
abhorret. vnde si quis eum Christiana religione apprime imbutum esse contenderit; tunc
dixerimus, eum homines quos sciret, appellasse deos ex diuinæ legis præscripto, secundum
illud Dauidicum [d]: Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes.] & alia alibi multa id genus.
Nam alias idem Constantinus (vt suo loco dicetur) ipsos Episcopos qui Nicææ conuene-
rant ad Concilium, deos itidem, ex præscripto diuinæ Scripturæ, nominauit. Sed iam re-
liqua prosequamur.

b Iudic. 13.

c 1. Reg. 28.

d Psal. 81. & Ioan. 10.

XL. APOSTOLORVM IMAGINES PER SILVESTRVM EXHIBITAE.

Quidnam autem Siluestrum Constantinus post hæc rogarit, eadem Acta recitata ab
Hadriano sic referunt: Cumq. & his similia Augusto diceret Papa; interrogare cœpit Au-
gustus vtrumnã istos Apostolos haberet aliqua imago expressos, vt ex pictura disceret hos
esse, quos reuelatio docuerat. Tunc S. Siluester, misso diacone, imaginem Apostolorum E
sibi exhiberi præcepit: quam Imperator aspiciens, ingenti clamore cœpit dicere, ipsos esse
quos viderat: nec debere iam differre Spiritum sanctum ostensionem piscinæ, quam istos
promisisse suæ saluti memorabat.] hucusque Hadrianus ex Actis Siluestri ad cõfirmandum
sacrarum antiquum vsum imaginum. Porro quod spectat ad venerandas imagines Petri
& Pauli, atque in primis Saluatoris nostri Iesu Christi; ad sua quoque tempora esse in Ec-
clesia conseruatas, seq. eas aspexisse, testatur Eusebius hisce verbis [e]: Cum & nos Petri &
Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expres-
sas, conseruatasq. aspexerimus, &c.] Quod si eiusmodi Apostolorum Principum extabant
imagines, & visebantur in Palæstina tot prælijs sæpe deuastata: quanto magis Romæ eæ-
dem integræ atque sinceræ eorumdem vultus accuratius exprimentes asseruari potuerunt,
vbi ijdem Apostoli diutius vixerunt, & tandem martyrium passi sunt, vbi ars excultior,
& custodia

e Eusseb. lib. 7. c. 14. in fine.

A & custodia diligentior sit adhibita? Ceterum eadem ipsa tabula, tunc a Siluestro Imperatori Constantino ostensa, hactenus magna veneratione asseruatur in eiusdem Petri basilica Vaticana: cuius quidem exemplar formis æreis affabre expressum, Romæ editum, vulgatumq. omnibus, haud necessario existimauimus hic exprimendũ. Refert sane idem exemplum, quo S. Augustinus [a] ait pingi consueuisse simul imagines Saluatoris & Apostolorum Petri & Pauli. At quæ de Constantino & Siluestro hactenus dicta sunt, cum a recentioribus Græcis, tum etiam a Latinis pariter confirmari, omnes norunt; quorum numerum recensere piget: quod nec magni facimus, cum non nitamur ex more in re antiqua, nisi antiquorum testificationibus, nec facile credamus alijs, qui de rebus antiquis absque veterum assertione scripserint quæ vera esse putauerint.

a Aug. de consen. Euangel. lib. 1. c. 10.

Sed quod ad ipsum baptismum spectat per Siluestrum Papam Constantino collatum: XLI.
B quæ eorumdem Actorum antiquioribus monumentis consignata habentur, hic describa- BAPTISMVS CONSTANTINI.
mus. At quoniam eadem in diuersis codicibus paulo diuerse narrantur; non verba singula,
in quibus haud semper conueniunt, sed res ipsas summatim recensuisse sit satis. Nimirum,
assentientem Imperatorem se ex ritu Christianæ religionis per baptismum patratis facino-
ribus ablui & expiari, iussum esse a Siluestro, ex more, septem saltem diebus, deposita re-
gia corona, in pœnitentia solitarium agere, seq. his præuijs religionis officijs ad plenissi-
mam illam per baptismum faciendam purgationem paratum reddere. Paruit Imperator,
acturusq. priuate pœnitentiam, coronam deposuit, atque simul splendidam vestem Impe-
ratoriam. Certe quidem auctor est Aurelius Victor in Constantino, cum habitum regium
gemmis, & caput exornare consueuisse perpetuo diademate: quibus hisce catechismi die-
bus carere voluit, cum ipsum ad fidem instrueret summus Pontifex & catechista Siluester,
C qui & indixit publicas pro Imperatore preces atque ieiunium. Sabbato autem aduenient,
& fonte ex more precibus benedicto, in eumq. Constantino simul ingresso & baptizato,
affulsisse cælitus diuinum splendorem, eadem Acta testantur; Imperatoremq. redditum
Christianum, & a lepra simul esse mundatum; confessumq. palam, eo fulgore sibi manum
porrigentem Christum vidisse. Quædam vero Acta de Christo apparente nihil, sed de ma-
nu ad eum extenta desuper, attestantur. Hæc sunt quæ contigisse dicuntur tum in baptis-
mate: quæ autem ab eodem acta sint, postquam sancto lauacro plene initiatus Christiana
religione, perfecte Christianus euasit, paulo post dicturi sumus.

At quod ad hæc pertinet; non contemnenda prorsus ducimus, licet multis obsita men- XLII.
dis, quæ veneranda præstant antiquitate, Acta Liberij, a maioribus non omnino negle-
cta, quæ a Cresconio in sua Collectione vetusta admodum sunt intexta. In ipsis, inquam,
D Actis expressum habetur [b] ex libro quodam, qui ibi citatur Siluestri, Constantinum a le- b Act. Lib. c. 1. in fin. & c. 6.
pra morbo in baptismo Crucis signaculo liberatum; indignatum vero esse Constantium CONSTANTIVS IMP. ADVERSATVR LIBERIO ASSERENTI VERITATEM DE BAPTISMO CONSTANTINI.
eius filium longe post mortem patris, quod Liberius sparsisset in vulgus, Constantinum a
Siluestro lepra mundatum olim sacro baptismate; ob eamq. causam grauia in eum commi-
natum fuisse. Opinamur equidem accidisse, tunc edita esse a Liberio quæ scripta erant de
Constantini lepra atque baptismo, cum ab Eusebio antea elucubrata Constantini Vita in
lucem edita ac peruulgata esset, vbi de Constantini baptismo in fine suscepto inerat falsa
narratio; Constantium vero conficti mendacij architectum in Liberium fuisse ea ex causa
commotum. Ex quibus intelligas, peruetustam esse de Constantini baptismate quæstio-
nem. Sed cuinam, rogo, summo ne Sacerdoti ea prodenti ex scriptis Siluestri, an A-
riano Imperatori furenti maior est adhibenda fides? verum neminem puto id iure in du-
E bium reuocaturum. Ex ijs quoque & illud possumus intelligere, Constantinum lepra de-
formem haud de curatione sua publicum voluisse exhibere spectaculum, ac spectante Vr-
be suscepisse baptismum, sed paucis dumtaxat arbitris id fieri voluisse intra Palatium La-
teranense, vbi hactenus eius visitur Baptisterium: curatum autem se (quod dictum est)
conspectui omnium reddidisse, locumq. illum illustrasse postea augustissimis monumentis,
de quibus agemus inferius.

Quoniam vero ijs quæ dicta sunt de Constantino Romæ a Siluestro Papa sacro baptis- XLIII.
mate initiato complures aduersantur, ijdemq. antiqui scriptores: hic de his differere, per- EVSEBII DOLVS DE CONSTANTINI BAPTISMO.
necessarium ducimus. Primus omnium contrariæ sententiæ assertor, quem & inconsulte
(eorum pace dixerimus) complures secuti sunt, esse reperitur Eusebius Pamphili Episco-
pus Cæsareæ Palæstinæ, sed Arianorum (vt cum Hieronymo [c] asseram) signifer, qui in gra- c Hier. in Chron. & alibi.
tiam Constantij Imperatoris Ariani hominis & Arianorum patroni hæc ipsa conscripsit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuius de rebus Constantini Romæ gestis affectatum silentium indicat quo fuerit animo & affectu compositus erga primam sedem; quod & superius est a nobis facile demonstratum. Vt videas, hominem Ariana hæresi simul imbutum, imbibisse pariter cum impietate dolos ad concinnanda quotquot posset ea occasione mendacia. Si enim conscripsisset Constantinum Romæ a Silvestro Pontifice in fide Catholica baptizatum, quid aliud erat, quam impietatis & apostasiæ redarguere filium eius Constantium Imp. paternæ fidei desertorem & transfugam? At quoniam ea est mendacij natura, vt quantumlibet omni ex parte excogitatis diligenti arte præsidijs roboretur, & adminiculis fulciatur, nihilominus, quod firmitatis careat fundamento veritati subnixo, corruere necesse sit atque prosterni, iuxta illud Psalmistæ [a]: Mentita est iniquitas sibi.] age iam exquiramus, quæ ea de re ipse conscribat, an solida firmitate firmaq. soliditate consistant.

[a] *Psal. 26.*

XLIV.

b Euseb. lib. 4. c.61.62.

QVID EVSEBIVS DE CONSTANT. BAPTISMO.

Eusebius [b] igitur in Vita quam scripsit ipsius Constantini, cum de morbo eius atque obitu agit, de baptismo tunc quoque accepto eiusmodi instituit orationem: Cum primum oboriretur ei quædam corporis inæqualis intemperies, ad eamq. iam vehementior dolor accessisset: ad calida ciuitatis balnea proficiscitur, & inde ad ciuitatem matris suæ cognominem (*nempe Helenopolim*) vbi in martyrum sacra æde diu versatus, supplices preces & vota publica adhibuit Deo. Vt vero ei in mentem venit extremus eius vitæ dies, existimaretq. hoc tempus opportunum esse ad delenda illa errata, quæ (quoniam mortalis erat) admiserat, credereteq. arcanorum mysteriorum efficacia & salutaris lauacri initiatione mentem expiari: hæc, inquam, cum ei in mentem venirent, humi procumbens genibus, & in ipsa martyrum æde errata sua confessus, supplicem se Deo offerebat.] Numquam ne antea, rogo, ex quo Christianus esse cœpit, post vigintisex annos Constantinus in morbum incidit, vt expiandi per baptismum peccata oportuerit eum inijsse consilium? Sed esto. Potuit ne homo totparricidijs cruentatus sic inexpiatus ad extremam vsque senectutem sponte perdurasse, conscientia interea penitus conopita, ne dicam emortua?

XLV.

At Eusebius hæc probe intelligens, eam dilati baptismi in hanc diem causam ostendit; quam, vt maiorem sibi fidem conciliet, ab ipso Constantino tamquam oraculum quoddam vult confirmatam reddi, his scilicet verbis, cum ait: Vbi primum manuum per precationem impositione dignus est habitus; inde discedens, ad suburbana Nicomediæ ciuitatis peruenit: & conuocatis Episcopis, ita fere ad eos locutus est: Quam ego, fratres, auida mente, omnibusq. votis a Deo salutem multis hisce annis deprecatus sum, eam nunc hodiernus dies a me vehementer expectatus attulit. Tempus igitur est, vt tandem insigni illo, per quod immortalitatem adipiscemur, perfruamur. Quod ego etsi in illius Iordani gurgitibus, in quibus Saluator noster ad nostrũ exemplũ baptizatus esse memoratur, facere constituerã: tamen Deus, quod mihi maxime accommodatum est cernens, hoc in loco ijsdem mysterijs dignatur. Omnis igitur amoueatur dubitatio, &c.] Et quando id, quæso, ipse facturus? Iam agebat annum ætatis sexagesimumtertium, iamq. parabat expeditionem in Persas, & aliàs sæpe ante aduersus hostes certamen inierat. hac ergo ex parte (si hæc vera essent) pietate Constantio filio longe impar Constantinus fuisset: ille enim aduersus Magnentium pugnaturus, ne lixam quidem voluit, nisi ante baptizatum, in hostem proficisci. Et quonam, quæso, exemplo maiorum Constantinus persuasus ad decrepitam senectutem baptismum dilaturus erat, quem nonnisi vrgente morte suscepit? Nam etsi posthac penes nonnullos (vt dicturi sumus) eiusmodi de dilatione baptismi prauus vsus inualuit: nullum antehac ea de re præcessisse reperitur simile factum. Verum si (quod ait) in optatis erat, in Iordane flumine baptizari: quando opportunius id facere potuisset, quam anno ante obitum, cum Hierosolymam (vt ipsemet testatur Eusebius [c]) ex omnibus Orientis partibus ab eo vocati ad templi dedicationem Episcopi conuenere; cum præsertim Tricennalia instarent Imperij, digna quæ huiusmodi solemnijs præcipue agerentur: cum & imminens in Persas [d] (quod dictum est) profectio ad id eum impellere debuisset?

EVSEBIVS IN MVLTIS REDARGVITVR.

c Euseb. in Vita Const. lib. 4. c.43.

d Idem lib. 4. c.56.57.

XLVI.

EVSEBIVS INCONSTANS.

Sed audiamus rursum Eusebium hæc demum per Constantinum perorantem: Quod si is, in cuius arbitrio mors & vita consistunt, vitam inter vos longiorem viuere permiserit, & hæc eius menti sententia steterit, vt posthac aliquando communes cum populi Dei grege preces in ecclesia coniungam: viuendi leges mihi, quæ seruo Dei conueniant, ponere haudquaquam differam. Atque hæc quidem ille.] Oblitus videtur Eusebius antehac talibus præconijs Constantinum celebrasse, vt non tantum quod pertinet ad vitæ institutum, erga se ipsum omnibus excultum virtutibus, quibus inter omnes facile excelleret, mirifice prædi-

A prædicarit; sed quod erga alios talem se exhibuerit, vt quibuslibet sanctissimis Episcopis non minora præstaret, magnopere commendarit; quodq. se ipsum pro impenso religionis studio nominasse aliquando Episcopum, tradiderit [a]. At quid demum de consummatione baptismi Eusebius addat, audiamus: Illi vero (*nempe, Episcopi qui aderant*) sacrorum religione consummata, adhibitisq. statis diuinæ institutionis cærimonijs, arcanorum mysteriorum eum participem faciunt; certa quædam, quæ oportebat, præfinientes. Et sane ex omnium Imperatorum memoria solus Constantinus in Christi confessionibus renatus, & sacris initiatus, diuinoq. sigillo donatus, & spiritu lætitiam concipiens, prorsusq. nouus redditus, ac diuina oppletus luce, per immensitatem fidei incredibiliter quidem animo gestiebat, sed ad clarissimam & euidentissimam vim diuinæ maiestatis obstupescebat.] hæc de eius baptismate tunc susceptо Eusebius, plane immemor, quod in Historia [b] dixerat,

a Euseb. ibid. c.24.

b Euseb. lib. 6. c.27.

B Philippum Imp. Christianum fuisse; & quod ingressus ecclesiam, cum particeps fieri vellet, ob perpetrata delicta a Fabiano Papa reiectus fuerit, & in pœnitentium classem redactus, non recipiendus antequam peccata confessus fuisset. Sed missa istæc.

XLVII.

REBAPTIZATOR FINGITVR EVSEBIVS NICOMEDIENSIS.

Rogo eum, quinam erant illi qui aderant Episcopi, & a quonam illorum baptizatus est? Reticuit hæc ipse quidem, ne penitus erubescceret: sed ex loco, vbi constiterat, possumus & personas pariter intelligere, & initiantem sacris Imperatorem cognoscere. Agebat (vt ait) in suburbijs Nicomediæ: præerat illis Eusebius Nicomediensis Arianorum antesignanus acerrimus, eiusdem hæresis cum Ario idem auctor & propugnator insignis, adeo vt sicut ab Ario Ariani, ijdem ab Eusebio denominati sint Eusebiani, quorum vis magna erat (vt dicemus) apud domesticos Imperatoris. Si igitur in Nicomediæ suburbijs, nec ab alio aliquo, quam ab eiusdem ciuitatis Episcopo appareat, assertione Eusebij, baC ptizatus; consequentia illa deducitur necessaria, Constantinum in Arianorum perfidia baptizatum, vel potius (si verum est quod asserit) rebaptizatum: Arianos enim, baptizatos in fide Catholica, rebaptizare consueuisse, exemplis mille ac testibus exploratissimum est. Interfuisse tunc ibi Eusebium Nicomediæ Episcopum, Theodoretus [c] affirmat. sed & ab ipso item Eusebio Constantinum baptizatum, habent S. Hieronymi & Isidori Chronica. Quamobrem si Eusebio ea asserenti credimus; necesse erit affirmare, Constantinum in extremo vitæ cursu ab Ariano Episcopo baptizatum, impium ex hac vita migrasse, ab Ecclesia Catholica penitus alienum.

c Theod. lib. 2. c.32.

XLVIII.

EX COMMVNI ECCLESIAE CATHOLICAE CONSENSV EVSEBIVS MENDAX ARGVITVR.

Sed quoniam Græcorum Ecclesia eumdem Imperatorem sanctum prædicat, atque Apostolis proximum; immo & vniuersalis Ecclesia semper eumdem vt pium habuit, dum D eius nomen ex sacris Diptychis vna cum alijs Orthodoxis semper publice recitare consueuit: & nullus vmquam repertus est auctor, qui eum vita functum nota impietatis fugillet: necessario affirmandum est, Eusebium esse mentitum. De cultu Constantini Imp. Græcorum perantiqua Menologia fidem faciunt. De antiquis vero Diptychis Ecclesiasticis, Nicolaus Romanus Pontifex scribens ad Michaelem Imperatorem, sic ait: Quanta autẽ Dei cultorum Augustorum, qui Ecclesiam Dei exaltauerunt, & præcipue Romanã, Constantini videlicet, & Constantis, Theodosij quoque Maioris, & Valentiniani, & ceterorum laus in vniuersali Ecclesia polleat, & eorum præconia vbique personent, & nomen eorum inter sacra mysteria imprætermisse commemoretur, attentius & sedulo recordamini, ficq. nos audire illos imitantes satagite.] hæc de fide publica Diptychorum. Sed & ex Actis pariter Concilij Chalcedonensis, quantæ religionis extiterit Magnus Constantinus, apparet; dum Marcianus Imperator Principum religiosissimus, Nouus Constantinus acclamatur. E hæc ex Actis publicis. Prætermittimus hic recensere innumera diuersorum Patrum de sincera pietate Constantini testimonia. Quamobrem cum res in eo statu sit posita, vt alterum de duobus oporteat affirmare, vel Eusebium turpiter esse mentitum, vel Constantinum ab Ariano Episcopo baptizatum, inter impios recensendum: cum euidenter appareat eum a Catholica Ecclesia summopere commendatum; necessario dicere compellimur, Eusebium dolo malo esse de Constantino tam falsa locutum.

XLIX.

EX IPSO EVSEBIO CONSTANT. CONVINCITVR BAPTIZATVS.

Sed & his addimus ex abundanti, in eo quoque refelli commentum ab eodem homine Ariano excogitatum. Quonam modo, quæso, potuit Constantinus Imperator nondum plene Christianus, sed catechumenus, sacris interesse mysterijs ipso sacratissimi Paschatis tempore? ipse enim sæpe testatur [d], nec quicquam minus Fidelibus ceteris eidem in eis licuisse; nec, vt decet catechumenum, audito tantum Dei verbo, cum reliquis eiusdem classis Fidelibus per diaconũ abire iussum esse, sed vsque ad sacratissimæ oblationis finem perse-

d Euseb. in Vita Const. lib. 4. c.22. & 57.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perseueraſſe: id, inquam, idem ipſe illis verbis ſignificare videtur, quibus ait[a]: Magna autem agebatur diei Paſchæ eo tempore celebritas; & Imperator cum ceteris pernoctans, vota preceſq. Deo perſoluebat.] vel cum ſuperius ait[b]: Sed hanc religionis exercitationem ſalutaris feſti temporibus augens, omnibus viribus tum animi, tum corporis, diuinos ſacrorum ritus obibat.] Vigebat præterea illa Eccleſiaſtica diſciplina, qua catechumeni, antequam ſacerdos ſacra auſpicaretur, extra eccleſiam mittebantur. Rurſus vero ante paucos annos Neocæſarienſis fuerat Synodus celebrata, cuius (vt vidimus) nonnulli Epiſcopi præſentes quoque fuerunt Nicæno Concilio ſequenti anno celebrato: in quo quidem ſacro conuentu hæc de catechumenis decreta habentur[c]: Catechumenus ſi ingrediatur eccleſiam; in ordinem eorum qui inſtruuntur, aſſiſtat. Hic autem ſi deprehenſus fuerit peccans: ſi quidem genu flectit, audiat, vt non delinquat vlterius: ſi vero audiens & peccauerit, expellatur vi.] Quonam pacto igitur potuit Conſtantinus tot immanium cædium reus abſque pœnitentia in eccleſia vel cum catechumenis ſtetiſſe? toleraturi ne id fuiſſent ſanctiſſimi illi in diuerſis locis Epiſcopi? Vel quonam modo potuit intereſſe, & ſedem (vt ipſe ait Euſebius) cum Epiſcopis in ſacroſancto Nicæno Concilio habuiſſe, ſi inter catechumenos Conſtantinus in Eccleſia tantummodo militabat? Laturi ne id eſſent beatiſſimi illi Catholicæ profeſſionis Antiſtites, quorum ingens erat numerus egregia ſanctitate, vigore diſciplinæ, & eruditione præſtantium? At quomodo longe euidentius ex ſuis ipſius ſcriptis conuincitur Euſebius affirmare Conſtantinum longe ante obitum ſacro baptiſmate initiatum fuiſſe, ſuo loco dicturi ſumus, cum agemus de myſticis atque ſymbolicis imaginibus ab eodem Imperatore in Regiæ veſtibulo collocatis, ab ipſo vero Euſebio declaratis. Sed neque hic prætermittimus dicere, Dalmatianum[d] Epiſcopum Cyzicenum, qui collegit Acta nonnulla Nicæni Concilij, recitare orationem Conſtantini tunc coram Patribus habitam, qua ſæpius profitetur, ſe plane Chriſtianum eſſe, ſacroq. baptiſmate initiatum.

[a] Bod. c. 57.
[b] Ibid. c. 22.
[c] Concil. Neocæſ. c. 5.
[d] Dalm. lib. 2. Act. Nicæn. Concil.

A B C

L. REPELLVNTVR DIVERSORVM CONTRARIAE ASSERTIONES.

Hæc a nobis aduerſus Ariani hominis impoſturam dicta ſunt, atque euidentiſſime demonſtrata: quo obſtructo, vel potius exiccato primario eiuſmodi fonte mendacij; qui ex eo in diuerſa riui fluxiſſe reperti ſunt, pariter exhauſti eſſe noſcantur: nec fidem apud lectorem inueniat, ſi a quouis id tradi reperiat, cum nullus alius præceſſerit præter Euſebium, a quo id quiſquam acceperit, auctor: Hæc dixerimus, quod ſanctus Ambroſius obiter, fidem ſecutus Euſebij, in oratione habita in funere Theodoſij, ita de ipſo Conſtantino ait: Cui licet baptiſmi gratia in vltimis conſtituto omnia peccata dimiſerit; tamen quod primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hereditatem fidei Principibus dereliquit, magni meriti locum reperit.] Quid ſi potius quis velit ipſum alluſiſſe ad ægritudinem, qua Romæ (vt dictum eſt) detinebatur; in qua, omni medicorum arte fruſtrata, in vltimis conſtitutus quodammodo videbatur, cum baptizatus atque ſanatus eſt a Silueſtro? Certe omnis Ambroſij verborum ſenſus exquirendus & accipiendus eſt potius, quam contra Eccleſiam Catholicam aſſentiendum Conſtantinum deceſſiſſe Arianum, apoſtatam a fide Catholica: quod nec ipſi quidem Ariani, alioquin procaciſſimi, auſi ſunt aliquando dicere: quodq. pateat ipſum ſibi Ambroſium eodem verborum contextu contraria loqui: nam quomodo magni (vt ait) meriti Conſtantinus eſt, ſi ab Arianis baptizatus deceſſit? Sed & venia ab eo rogata, ſit dictum: haud mirum videri debet, ipſum in huiuſmodi recenſendis errare potuiſſe in his quæ ſunt facti; qui & in eo quod poſt hæc accidit, nempe de inuentione Crucis, paulo inferius contra omnium Latinorũ & Græcorum ab omnibuſq. receptam ſententiam, dicat, Crucem Chriſti a latronum crucibus ex titulo ei affixo eſſe cognitam: cum omnes teſtentur, titulo ſeorſum poſito, ex miraculo eſſe demonſtratam.

D E

LI. SOLVITVR OBIECTIO EX S. HIERONYMO.

Sed & quod apud Hieronymi Chronicon hæc ſcripta habeantur vltimo anno eius Imperij: Conſtantinus, extremo vitæ ſuæ tempore, ab Euſebio Nicomedienſi Epiſcopo baptizatus, in Arianum dogma declinat, a quo vſque in præſens tempus Eccleſiarum rapinæ & totius Orbis eſt ſecuta diſcordia:] quis putet eſſe tantæ id auctoritatis & fidei, & non potius credat ab alio eſſe appoſitum, quam a S. Hieronymo poſitum, quod totius Eccleſiæ Catholicæ conſenſione & vſu continuato conſtat eſſe improbatum atque reiectum, vt ex iſs, quæ nuper de ſincera fide Catholica Conſtantini dicta ſunt, conſtat? Sed & ipſe Hieronymus ſe a tanta calumnia vindicet: qui agens contra Vigilantium, ſacrarum reliquiarum cultum ſpernentem, hæc ait: Ergo ſacrilegi ſumus, quando Apoſtolorum baſilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Conſtantinus Imperator, qui ſanctas reliquias Andreæ,

Lucæ, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim, apud quas dæmones rugiunt? &c.] Certe ſacrilegus dicendus fuiſſet, nec in exemplum adducendus eſſet, qui ab Eccleſia Catholica deſciuiſſet. Scimus apud Luciferum Calaritanum[a] Conſtantinum Imperatorem infamia hæreſis laboraſſe, quod S. Athanaſium exulare iuſſiſſet. Verum magis ipſi credimus Athanaſio, qui eum ſæpe excuſat, & poſt obitum Conſtantinum pium, felicis memoriæ, atque religioſiſſimum non raro nominat[b]. Sed de his ſuo loco vberius.

[a] Lucifer. lib. 1. pro Athanaſ. & de Regibus apoſtat.
[b] Athan. orat. 1. aduerſ. Arian. & in Apologia ad Conſtantin.

LII. FORTIOR SOLVITVR OBIECTIO.

Ad poſtremum, reſpondeamus ad illud, quod ceteris fortius poteſt obijci de baptiſmo Conſtantini paulo ante obitum miniſtrato teſtimonium, non vnius vel alterius teſtis, ſed totius Concilij Catholicorum Epiſcoporum, qui edicto Conſtantij compulſi Ariminum conuenere, manifeſta ipſorum teſtificatione per epiſtolam ſcriptam ad Conſtantium facta, in qua tum apud Theodoretum[c], tum apud Socratem[d] atque Sozomenum[e], qui eam recitant, hæc ipſa verba leguntur, dum agunt de rebus geſtis vſque ad illud tempus in Occidente: Cum igitur (inquiunt) intelligamus Conſtantinum Principem certe omnium poſterorum memoria poſt mortem celebrandum, diligenter elaboraſſe, vt fides illa Nicææ litteris prodita, accuratiſſime perquiſita, exploratag. eſſet: abſurdum ſane videretur, eo iam poſt acceptum baptiſmum vita defuncto, & ad tranquillitatem ſibi debitam profecto, aliquid in ea nouare; & tot ſanctos confeſſores & martyres, qui huius doctrinæ auctores inuentoreſq. fuerunt, quiq. vt vetus Eccleſiæ Catholicæ poſcebat inſtitutum, omnino ſenſerunt, in eoq. perſtiterunt perpetuo, prorſus contemnere.] hæc in ipſorum Synodica.

[c] Theod. lib. 2. c. 29.
[d] Socrat. lib. 2. c. 29.
[e] Sozom. lib. 4. c. 17.

LIII. TEXTVS INSIGNITER DEPRAVATVS ARGVITVR.

Quis hæc audiens, vel attente perlegens, non ſtatim intelligat cauſam Euſebio adiudicandam, nec vllum reliquum eſſe defenſioni locum, ac proinde nos cauſa turpiter cadere, poſtquam videbamur aduerſarijs ſuperatis iam receſſiſſe victores? Daremus plane manus, niſi ex falſa ſcriptorum editione nos manifeſtas pati calumnias ſentiremus, integraq. nobis ex lege Cornelia eſſet actio: ſiquidem tam apud Theodoretum, quam Socratem, atque Sozomenum, ſiue alios qui ex iiſdem exſcripſerunt, non tam mendoſe, quam mendaciter atque falſo legitur, Conſtantinus, loco, Conſtantis: cuiuſnam vero culpa id factum ſit, vel ipſorum auctorum, vel librariorum, noſtra non intereſt vt quæramus; ſed noſtrarum tantum partium eſt, vt de falſa lectione doceamus. Ad hæc igitur elucidanda, ad ſolidiora monumenta & antiquiorem atque grauiorem auctorẽ prouocamus lectorem. S. enim Athanaſius in commentario illo, quem de Synodis ſcripſit, eamdem ipſam recitat Epiſcoporum epiſtolam ad Conſtantium ſcriptam, in qua loco Conſtantini, Conſtantem habet, atque ibi his verbis eadem ſententia recitatur: Fuitq. proinde nobis perſuaſiſſimum, iniquum eſſe, cum Imperator Conſtans, ab obitu ſuo dignus omni memoria, hanc fidem omni cura & diligentia conſcriptam promulgarit, tunc demum ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem ſibi debitam tranſlatus eſt, aliquid noui in ea fide moliri velle, & tot ſanctos confeſſores & martyres huius placiti ſcriptores auctoreſq. contemnere, qui pro veteri lege rituq. Eccleſiæ in ea ſententia permanſere, &c.] hæc ibi ex Græco reddita fideliſſime, prout quæ dicemus manifeſte declarabunt.

[f] Athan. de Synod. Arim.

D

Porro hæc omnia Conſtanti merito iureq. conueniunt. Nam quod ad baptiſmum pertinet, conſtat eumdem Conſtantem Imperatorem paulo poſt ſuſceptum baptiſmum fuiſſe a Magnentio tyranno necatum: vnde alibi idem Athanaſius ad Conſtantium ſcribens, hæc de Conſtantis nece habet: Nihil eam neceſſitudinem, cum ante oculos verſaretur, reueritus; nihilq. gratiam beato tuo fratri in baptiſmate donatam reſpiciens, veluti dæmon & furia infernalis in eum inſiluit: atque ita ſanctiſſimus ille vir martyrium aſſecutus eſt.] hæc Athanaſius; qui eum fortiſſimum propugnatorem Nicænæ fidei ita ſublatum vehementer ingemuit: eius namque opera, Sardicenſi congregato Concilio, Nicæna confeſſio fuerat ſtabilita, & ipſe Athanaſius ab exilio reuocatus, omniaq. ad rectam fidem ſpectantia promulgatis a ſe legibus confirmata. Duplici igitur Catholici Epiſcopi, qui eam ad Conſtantium ſcripſerunt epiſtolam, vtuntur ad firmandam Catholicam fidem exemplo; Conſtantini patris in primis, cuius præſentia Nicæna confeſſio fuerat roborata; & Conſtantis Imperatoris, cuius ope eadem Catholica fides in Sardicenſi Concilio fuerat confirmata, & ante in Concilio Mediolanenſi, cuius ibidem mentio habetur, aduerſus Arianos legatos defenſa & roborata; in quo (vt dicetur inferius) mira eiuſdem Conſtantis virtus enituit. Merito igitur in ea epiſtola Patres primo Conſtantini Magni, deinde res geſtas in Concilio Mediolanenſi, atque teſtimonium Conſtantis miro

E

LIV. CONSTANTI DICTA CONVENIVNT.

[g] Athan. Apolog. ad Conſtantium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rerum ordine ad insinuandã Catholicam veritatẽ scripsere ad Constantium Imperatorem. A
His igitur confutatis; reliquis quoque auctoribus, qui eadẽ quæ Eusebius de Constantini
[a] Theod. lib. 1. c. 32. baptismo & ipsi scripsere, vt Theodoretus [a], Sozomenus [b], & si qui alij, ex ijsdem quæ
[b] Sozom. lib. 2. cap. aduersus eumdem Eusebium diximus, sit satisfactum: qui & falsa lectione citatæ superius Episcoporum epistolæ, in ea sententia confirmati, illa de Constantini baptismo in extremo vitæ cursu collato scripserunt.

LV. BAPTISTERIVM CONSTANTINI.

Elucidatis igitur iam locis obscuris Actorum Siluestri, dilutisq. contrarijs quæ aduersari ijsdem videbantur, ipsoq. Constantini baptismo Romæ collato Gentilium pariter scriptorum testificatione firmato; reliquum est, vt & de loco, in quo Romæ Constantinus baptizatus est, agamus; ipso, inquam, fonte, in quo eidem Imperatori visibile diuinum numen cælesti fulgore coruscum apparuit, cum purgata anima peccatis admissis, atque simul corpus lepra mundum est redditum: quem, vt spiritualis natalis solum & infantiæ Chri- B
stianæ cunabula, idem Constantinus mirifice illustrauit. Remanent in hanc diem tam nobilis antiquitatis vestigia: vestigia plane dixerim (licet insignis satis locus appareat) respectu augustæ summæq. illius munificentiæ, qua ab eodem Imperatore fuerat exornatus; quam vix in chartis modo nobis antiquitas repræsentat, Anastasij Bibliothecarij industria, qui tam memorabile monumentum ab iniuria temporis vindicatum, memoriæ prodidit, vna cum alijs ab eodem Imperatore illustribus Romæ exædificatis ecclesijs. Sunt autem huiusmodi, quæ nimia vetustate obsita, prout licuit ex mendoso codice, haud ipsius stylo
[c] Tom. 1. Concil. in Siluestro. expolita, sed rudia, habeantur tamen fideliter edita [c]:

LVI. DE FONTE BAPTISMATIS.

Fontem sanctum, vbi baptizatus est Augustus Constantinus, ex lapide porphyretico & ex omni parte coopertum intrinsecus & foris & desuper, & quantum aqua continet, ex argento purissimo, * libras tria millia & octo. In medio fontis columna porphyretica, quæ C
portat phialam ex auro purissimo, pensantem libras quinquaginta, vbi ardent balsami libræ ducentæ, annexum * ex stipa * amianti.] Iam occurrunt, lector, quæ valde admirari incipias. Nam quod ad balsamum spectat; abutebatur Heliogabalus, profusissimus Principum, balsamo summi pretij oleo, & (quod scribit Lãpridius [d]) in lucernis exhibuit: sed per Constantinum primo inuenitur cultui sacræ religionis applicitum. Quod autem ad sacrum chrisma conficiendum eodem vti soleret Ecclesia: inde accidit, vt idem balsamum diceretur oleum Crucis: sic enim S. Gregorius illud nominat [e], dum ad Leontium scribens, hæc ait: Oleum quippe sanctæ Crucis, & aloes lignum susceptmus: vnum quod tantum benedicat, aliud quod incensum redoleat.]

* pensantem libratum
* myxum
* stupa
[d] Lamprid. in Heliogabalo.
[e] Gregor. lib. 7. epist. 34

LVII. ORNATVS EX SACRIS IMAGINIBVS.

Sed ad Baptisterij descriptionem redeamus: In labro fontis agnum ex auro purissimo fundentem aquam, pensantem libras triginta. Ad dexteram agni Saluatorem ex argento D
purissimo in pedibus quinque, pensantem libras centum septuaginta. In læua agni beatum Ioannem Baptistam ex argento in pedibus quinque tenentem titulum scriptum, qui
[f] Ioan. 1. hoc habet [f]: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: pensantem libras centum.
* octoginta Ceruos ex argento septem, fundentes aquã, pensantes singulos libras octingentas *. Thymiamaterium ex auro purissimo, pensans libras decem cum gemmis prasinis & hyacinthinis vndique, numero gemmæ quadragintaduæ.] hæc est descriptio sacri fontis: quæ autem eidem dona contulerit Constantinus, ibidem describuntur his verbis, hoc præmisso titulo:

DONVM SANCTO FONTI.

LVIII. DONA SANCTO FONTI COLLATA.

Massa Festi ex territorio Prænestino, præstans solidos trecentos. Massa Gaba * ex territorio Gabinensi, præstans solidos ducentos & duos. Massa Pictas ex territorio supradicto, præstans solidos ducentos quinque. Massa Statiliana ex territorio Sorano *, præstans E
solidos trecentos. Massa intra Siciliam, Taurana, ex territorio Parentinensi *, præstans solidos quingentos. Intra vrbem Romam domus vel horti præstantes solidos bis mille trecentos. Fundus Bassi, præstans solidos centum viginti. Massa Laninas * ex territorio Carsiolano, præstans solidos ducentos. Fundus Catulli ex territorio Nomentano, præstans solidos quinquaginta. Massa Statiana ex territorio Sabinensi, præstans solidos trecentos quinquaginta. Massa Murina ex territorio Appiano Albanensi, præstans solidos trecentos. Massa Virginis ex territorio Sorano, præstans solidos ducentos.

* Gabia
* Corano
* Parthenicẽsi
* Laninus

LIX.

Transmarina intra partes Africæ. Massa Vincis ex territorio Mucario *, præstans solidos octingentos. Massa Capsis ex territorio Capsitano *, præstans solidos sexcentos. Massa Varia Sardana, præstans solidos quingentos. Massa Camaras ex territorio Curtalupi *, præstans solidos quadringentos quinque. Massa Nummas ex territorio Numidiæ, præ-

* Musciano
* Caput Ciliani
* Cirta

stans

A stans solidos sexcentos quinquaginta. Massa Sulphurata ex territorio Numidiæ, præstans solidos septingentos viginti. Massa Baldarioliaria ex territorio Numidiæ, præstans solidos octingentos & decem. In Græcia Massa Cephalenia, præstans solidos quingentos. In Mengaulo * Massa Amazon, præstans solidos ducentos vigintiduos.] hucusque ibi de * Megalula
Baptisterio Constantini, & rebus ab eodem ei largitis.

His autem de loco enarratis, iam ad reliqua a Constantino Romæ hoc anno, postquam LX.
baptizatus est, gesta, orationem conuertamus: habentur ea in ijsdem Siluestri, quæ dicuntur, Actis expressa, sed pro exemplarium diuersitate inter se paulo diuersa. Siquidem quæ singulis diebus illis septem, cum esset in albis, ab eo pro Christiana religione sancita fuerint, in aliquibus eorum narrantur hoc ordine: Prima die baptismi sui hanc legem dedit: Christum esse Dominum verum, qui se mundasset a lepra, & hunc ab omni Orbe Ro-
B mano coli deberc. Secunda vero die pœnas decreuit aduersus omnes qui in Christum blasphemias inferrent, vel deriderent. Addidit tertia die pœnam in eos qui cuipiam Christianorum contumeliam irrogassent. Quarta vero die Imperatorijs priuilegijs Romanam Ecclesiam præ ceteris voluit illustrare.

CONSTANT. IN ALBIS QVAE SANCIVERIT.

Rursum vero, quinta die concessam esse ab eodem Imperatore immunitatem ecclesijs, LXI.
ibi traditur, vt ad eas confugientes securi in omnibus essent. Sexta vero & septima illud decretum, ne absque licentia Romani Pontificis alicubi construerentur ecclesiæ, & de exoluendis decimis, edidit. Sed & hæc duo vltima, quod desint in Græcis exemplaribus, superaddita fuisse putantur, cum præsertim vtraque iure antiquiori videantur eidem Ecclesiæ esse debita. Quid autem ab eodem Imperatore octaua die sit factum, eadem Acta his ipsis verbis significant:

PRIVILEGIA A CONSTANT. CONCESSA ECCLESIIS.

C Octaua die processit, albis depositis, totus mundus & saluus: & veniens ad Confessio- LXII.
nem beati Petri Apostoli, ablatoq. diademate capitis, exuens se chlamyde, & accipiens bidentem, terram primus aperuit ad fundamenta basilicæ construendæ. Dehinc, ob numerum duodecim Apostolorum, duodecim cophinos terra plenos, suppositis humeris, baiulans asportauit; & ita gaudens & exultans, in carruca sua cum Episcopo sedens, ad Palatium redijt.] Imitatus videtur Constantinus, a quo genus ducebat, Vespasianum Imperatorem, de quo Suetonius [a]: Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit.] hæc de Vespasiano Suetonius. Debuit ne prætermisisse Constantinus pro cultu veræ religionis præstare, quod ipso maior eiusdem familiæ Flauiæ illustrator pro superstitione auita officium exhibuerat?

ERIGITVR BASILICA VATICANA.

[a] Sueton. in Vespas. c. 8.

Sed antequam vlterius progrediatur oratio ad ea quæ reliqua sunt Actorum recitanda, LXIII.
D describere hic opportunum erit, quæ ab eodem Imperatore ipsi basilicæ Petri Apostoli in Vaticano erectæ collata sunt dona: extant ea diligenter recensita in citato superius libello de Munificentia Constantini, a Bibliothecario ex archiuis S.R.E. in lucem edito, vbi hæc conscripta reperiuntur: Eodem tempore Constantinus Augustus fecit basilicam beato Petro Apostolo in templo Apollinis: cuius loculum, cum corpus S. Petri recondidit, vndique ex ære Cyprio conclusit, quod est immobile. Ad caput pedes quinque, ad pedes pedes quinque, ad latus dextrum pedes quinque, ad latus siniſtrum pedes quinque, subtèr pedes quinque, suprà pedes quinque. sic conclusit corpus beati Petri Apostoli, & recondidit, & exornauit super columnas porphyreticas, & alias columnas tres thyneas, quas de Græcia perduxit. Fecit autẽ cameram basilicæ ex crimma * auri fulgentem, & su- * crimno
per corpus beati Petri.] Sed & de Petri Apostoli sepultura S. Gregorius [b] Papa in epistola [b] Greg. epist. 30, lib. 3.
E ad Constantiam * Augustam tradit, ad quindecim pedes extra Petri sepulchrum fuisse * al. Constantinam
desuper locum illum argento contectum; quod cum ipsius decessor mutare voluisset, apparente signo quodam, non paruo terrore absterritum, ab huiusmodi consilio destitisse. At rursum hæc in libello:

BASILICAE VATICANAE STRVCTVRA.

Super os quo concluſit illud, fecit Crucem auream purissimam, pensantem libras cen- LXIV.
tum quinquaginta, vbi scriptum hoc est: Constantinus Augustus & Helena Augusta hanc domum regali simili fulgore coruscantem auro circumdant. Scriptum est ex litteris nigellis in Cruce. Fecit autem candelabra ex aurichalco in pedibus decem, numero quatuor, argento concluſa cum sigillis argenteis, vnde Actus Apostolorum cernebantur, pensantia singula libras trecentas. Calices autem tres, cum gemmis prasinis quadragintaquinque, pensantes singulos libras duodecim. Metretas argenteas duas, pensantes libras ducentas. Calices argenteos viginti, pensantes singulos libras decem. Amas aureas duas, pensantes

DONA IPSI COLLATA.

singu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

singulas libras denas. Amas argenteas quinque, pensantes singulas libras viginti. Pate- A
* turture nam aureã cum turre * & columba ex auro purissimo, ornatam gemmis prasinis, & hya-
* smaragdinis cinthinis, & margaritis * numero ducentis & quindecim, pensantem libras triginta. Pate-
nas argenteas quinque, pensantes singulas libras quindecim. Coronam auream ante cor-
pus, quæ est pharus cantharus, cum delphinis quingentis, pensantem libras trigintaquin-
que. Pharos argenteos in gremio basilicæ cum delphinis, pensantes singulos libras decem.
Ad dexteram basilicæ pharos argenteos triginta, pensantes singulos libras octo. Ipsum al-
tare ex auro & argento, clausum cum gemmis prasinis & hyacinthinis & albis ducentis de-
cem, pensans libras trecentas quinquaginta. Thymiamaterium aureum cum gemmis vn-
dique exornatum, pensans libras quindecim.] hucusque de vasis & ornamentis. Hæc sunt
illa ipsa basilicæ S. Petri sacra vasa, quæ post octogintasex annos, cum ab Alarico Vrbs ca-
a Oros. lib. 7. c. 39. pta est, occultata apud sacram virginem, & inuenta (vt tradit Orosius [a]) præ magnitudi- B
ne, pulchritudine, pondere, & diuersitate, Gothos reddiderunt attonitos, & ab eisdem,
sic numine disponente, cum honore eidem basilicæ restituta sunt. Quod spectat ad reddi-
tus, hæc sequuntur:

LXV. DONA AD CONCINNANDA LVMINARIA. In redditibus donũ quod obtulit Constantinus Augustus beato Petro Apostolo per diœ-
ceses in Oriente. In ciuitate Antiochia domum Datiani, præstantem solidos ducentos
quadraginta. Domunculam Nicænam, præstantem solidos viginti & tremissem. Cellas
in Aphrodisia, præstantes solidos viginti. Balneum in Cerethea, præstans solidos quadra-
gintaduos. Pistrinum vbi supra, præstans solidos vigintitres. Popinas vbi supra, præstan-
tes solidos decem. Hortum Maronis vbi supra, præstantem solidos decem. Hortum vbi
supra, præstantem solidos vndecim. Sub ciuitate Antiochena possessionem Sibyllinam do-
natam Augusto, præstantem solidos trecentos vigintiduos, cartadecadas centum quin- C
quaginta, aromatum libras ducentas, balsami libras trigintaquinque. Sub ciuitate Ale-
xandrina possessionem Timialicam donatam Augusto Constantino ab Ambronio, præ-
stantem solidos sexcentos viginti, cartadecadas trecentas, olei Nardini libras trecentas,
balsami sexaginta, aromatum libras centum quinquaginta, storacis lsauricæ libras quin-
quaginta. Possessionem Eutimi Caduci, præstantem solidos quingentos, cartadecadas
septuaginta. Per Aegyptum sub ciuitate Armeniæ, possessionem Agapij, quam donauit
* Cynopolitẽ Constantino Augusto. Possessionem Panopoliten *, præstantem solidos octingentos, car-
tadecadas quadringentas, piperis medimnos quinquaginta, croci libras centum, storacis
libras centum quinquaginta, aromatũ casiæ libras ducentas, olei Nardini libras trecentas,
balsami libras centum, lini saccos centum, caryophyllorum libras centum quinquaginta,
olei Cyprini libras centum, papyri cannas mundas mille. Possessionem, quam donauit D
* Troboníus Constantino Augusto Ibronius *, præstantem solidos quadringentos quinquaginta, carta-
decadas ducentas, aromatũ casiæ libras quinquaginta, balsami libras quinquaginta. In pro-
uincia Euphratensi sub ciuitate Cyro possessionem Armanazon, præstantem solidos tre-
* Corycorum centos octoginta. Sub Tarso Ciliciæ insulam Cordionum *, præstantem solidos nongen-
tos.] hucusque ibi de donis tunc oblatis a Constantino Imperatore ad luminarium impen-
b Paulin. epist. 31. sam & alia diuini cultus Vaticanæ Apostoli Petri basilicæ; cuius S. Paulinus [b], qui hoc eo-
dem sæculo vixit, ad Alethium scribens, his verbis meminit: Quanto ipsum Apostolum
attollebas gaudio, cum totam eius basilicam densis inopum cœtibus stipauisses, vel qua
sub alto sui culminis medijs ampla laquearibus longum patet, & Apostolico eminus solio
coruscans ingredientium lumina stringit, & corda lætificat.] Alludit enim ad id, quod di-
ctum est, nempe eiusdem basilicæ cameram, quam nominamus aliter apsidem, ex crim- E
no auri fulgentem. Sed post Paulinus de porticibus: Vel qua sub eadem mole tecto-
rum geminis vtrinque porticibus latera diffundit: quave prætento nitens atrio, fusa vesti-
bulo est, vbi cantharum ministra manibus & oribus nostris fluenta ructantem fastigiatus
solido ære tholus ornat & inumbrat, non sine mystica specie, &c.] verum iam de basi-
lica Petri satis.

LXVI. DE BASILICA PAVLI APOSTOLI. De basilica vero Pauli Apostoli hæc ibidẽ leguntur: Eodem tempore Constantinus Au-
gustus fecit basilicã beato Paulo Apostolo ex suggestione S. Siluestri Episcopi: cuius cor-
pus sanctum ita recondidit in ære & conclusit, sicut beati Petri; & dona obtulit. Nam om-
nia vasa sacra aurea vel argentea vel ærea ita posuit, sicut in basilica beati Petri Apostoli:
& ita beati Pauli Apostoli ornauit, sicut illam. Sed & Crucem aureã super loculum beati
Pauli Apostoli posuit, pensantem libras centum quinquaginta. Sub ciuitate Tyria pos-
sessionem

A sessionem Comitam, præstantem solidos quingentos quinquaginta. Possessionem Formi-
musa, pensantem solidos septingentos. Possessionem Timiam, præstantem solidos ducen-
tos quinquaginta, olei nardini libras septuaginta, aromatum libras quinquaginta, casiæ
libras quinquaginta. Sub ciuitate Aegyptia possessionem Cyreos, præstantem solidos se-
ptingentos decem, olei nardini libras septuaginta, balsami libras triginta, aromatum li-
bras septuaginta, storacis libras triginta, stactes libras centum quinquaginta. Possessionem
Basilicam, præstantem solidos quingentos quinquaginta, aromatum libras quinquaginta,
olei nardini libras sexaginta, balsami libras viginti, croci libras sexaginta. Possessionem
insulæ Machabæ *, præstantem solidos quingentos decem, papyri racanas * mundas quin- * Macariæ
gentas, lini saccos trecentos.] hucusque de basilica Pauli, quæ cum esset ædificata vbi * cannas
corpus eius positum erat, inter viam Ostiensem & Tiberim, angustia loci interiacentis,
B haud potuit, vt par erat, amplioribus spatijs ædificari: Valentinianus autem Iunior Im-
perator, prætergressus viam illam, amplissimam reddidit, vt suo loco dicemus.

LXVII. LATERANENS. BASILICA. At quid post hæc Acta? Altera vero die Constantinus similiter intra Palatium suum La-
teranense basilicæ fabricam cœpit, lege pariter sanciens atque promulgans, adeo se Chri-
stianæ religionis profiteri velle culturam, vt Christo Deo vellet intra Palatium templum
erigi, vbi Christiani conuentus agerent: vtq. ijs qui Christiani fieri vellent, & pauperes
essent, præstarentur ex largitione Fiscali affatim alimenta, eisdemq. in primis in baptisma-
te candida vestimenta & solidi viginti; dum tamen afferrent pro tessera Episcopi Romani
chirographum. Quod autem spectat ad basilicam Lateranensem, quam tunc temporis
Constantinus ædificare cœpit in monte Cælio in ædibus ampliſſimis Laterani: fuisse qui-
dem eas magnificentissimas testatur Iulius Capitolinus in Marco, & Victor in Seuero. Sed
C de his superius. Cesserat eas Constantinus Faustæ Augustæ, ac demum (vt suo loco di-
ctum est supra) Melchiadi Papæ; in ijsdemq. (vt vidimus) sub eodem Melchiade collecta
est Synodus in causa Cæciliani. Verum quibus ornamentis eam illustrauerit Constantinus,
& opibus auxerit, citatus ille de Munificentia Constantini libellus in omnibus fidelissimus
narrat his verbis:

LXVIII. DONA COLLATA BASILICAE LATERANENSI. Huius temporibus (*nempe Siluestri*) fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas & ornauit. Basilicam Constantinianam, vbi posuit dona ista. Fastigium argenteum habens in fronte Saluatorem sedentem in sella, quinque pedum, pensantem libras centum viginti; & duodecim Apostolos, habentes singulos quinos pedes, pensantes libras nonaginta; cum coronis ex argento purissimo, pensantibus libras centum quadraginta; & Angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui pensant singuli libras centum quindecim, cum gemmis
D Alabandenis. Fastigium ipsum pensat libras duo millia vigintiquinque.] Ab eiusmodi tam celebri Saluatoris imagine, cui & basilica dicata est, dicta fuit basilica Saluatoris potius, quam Constantiniana, ad differentiam alterius basilicæ eiusdem nominis publicis negotijs mancipatæ, quæ posita erat in Regione tertia apud templum Pacis, vt habent Sextus Rufus & Publius Victor.

LXIX. SALVATORIS IMAGO. Sed quod rursum spectat ad munera tunc oblata, hæc ibidem leguntur: Item a tergo respicientem in apside Saluatorem sedentem in throno, in pedibus quinque (*hoc est, altitudinis pedum quinque, & sic in reliquis.*) Coronas quatuor ex auro purissimo, cum delphinis viginti, pensantes singulas libras quindecim. Pharum ex auro purissimo, cum delphinis quingentis * cum catena, qui pensat libras vigintiquinque. Cameram basilicæ ex * quindecim
auro, pensantem in longum & in latum libras quingentas. Altaria septem ex argento pu-
E rissimo, pensantia libras ducentas. Patenas aureas septem pensantes singulas libras tri-
ginta *. Patenas argenteas sexdecim, pensantes singulas libras triginta. Scyphos ex auro * tres
purissimo septẽ, pensantes singulos libras decem. Scyphum singularem ex metallo, corall-
o ornatum, & vndique de gemmis prasinis & hyacinthinis, auro intercluſum ex omni
parte, qui pensat libras viginti & vncias tres. Scyphos argenteos viginti, pensantes sin-
gulos libras quindecim. Amas ex auro purissimo duas, pensantes singulas libras quinqua-
ginta, portantes singulas medimnos tres. Amas argenteas viginti, pensantes singulas libras
decem, portantes singulas medimnos singulos. Calices minores aureos purissimos quadra-
ginta, pensantes singulos libras singulas. Calices minores ministeriales quingentos, pen-
santes singulos libras duas.

LXX. ALIA ORNAMENTA. Ornamenta autem basilicæ. Pharum cantharum ex auro purissimo ante altare, in quo
ardet oleum nardinum pisticum, cum delphinis octoginta, pensantem libras triginta. Pha-
rum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum cantharum argenteum cum delphinis viginti, qui pensat libras quadraginta, vbi ardet oleum nardinum pisticum. Pharos cantharos argenteos in gremio basilicæ quadraginta quinque, pensantes singulos libras triginta, vbi ardet oleũ supraſcriptum. In parte dextra basilicæ pharos argenteos quadraginta, pensantes singulos libras viginti. Pharos cantharos in læua basilicæ argenteos vigintiquinque, pensantes singulos libras viginti. Cantharos ceroſtratos in gremio basilicæ argenteos quinquaginta, pẽsantes singulos libras viginti. Metretas tres ex argento puriſsimo, pensantes singulas libras trecentas, portantes medimnos decem. Candelabra ex aurichalco numero ſeptem, quæ habent pedes denos cũ ornatu ex argento, intercluſa ſigillis Prophetarum, penſantia ſingula libras trecentas.

LXXI. REDDITVS AD LVMINARIA PARANDA.

Quæ conſtituit in ſeruitio luminum. Maſſam Gargillanam in territorio Sueſſano, præſtantem ſolidos quadringentos. Maſſam Bauronicam in territorio Sueſſano, præſtantem ſolidos trecentos ſexaginta. Maſſam Aurianam in territorio Laurentino, præſtantem ſolidos quingentos. Vrbanam in territorio Antiano, præſtantem ſolidos ducentos quadraginta. Maſſam in Caſtis * in territorio Catanenſi, præſtantem ſolidos mille. Maſſam Trapeas in territorio Catanenſi, præſtantem ſolidos mille ſexcentos quinquaginta.] Quæ autem ſequuntur, putamus eſſe iungenda iis quæ de ornamentis & vaſis ſuperius dicta ſunt, hæc nempe: Thymiamateria duo ex auro puriſſimo, penſantia libras triginta. Donum aromaticũ ante altaria ſingulis annis libras centũ quinquaginta.] hactenus de baſilica Lateranẽſi. Ex quibus omnibus plane apparet, hac quoque ex parte, nouiſſimæ domus [a], nempe Eccleſiæ Gentium, eſſe gloriam maiorem, quam primæ; cum ſuperet numerus & pretium vaſorum Romanæ Eccleſiæ (vt prætermittam de ceteris vbique locorum in Orbe diffuſis eccleſijs) vaſa templi a Salomone collata, vel denuo reſtituta, cum illud iterum fuit ædificatum. Nec eſt, quod hæc quis reuocare poſſit in dubium: nam vt vnius tantum templi ab eodem Imperatore poſtea Hieroſolymis ædificati ſingula deſcriberet collata ab eodem ornamenta, Euſebius [b] ſeparatum ſe volumen ſcripſiſſe teſtatur, cum ait: Quale vero Saluatoris templum, quale item Saluatoris antrum fuerit, atque etiam quam præclari conatus Imperatoris; quanta autem in ipſo templo donorum turba ex auro, argento, pretioſo lapide; ſeparatim ſuo, quoad eius fieri potuit, volumine conſcriptum Imperatori dedimus.] Si ergo vnius templi dona vno explicata volumine, tot tantaq. erant: quid mirum ſi plurium baſilicarũ munera ab eodem illis donata perbreui videantur coanguſtata libello potius, quam deſcripta? Quis non putet Conſtantinum conatum eſſe, vt conſtructæ Romæ eccleſiæ celebriores apparerent Iouis Capitolini aliorumq. deorum templis; cum præſertim conſueuiſſent (vt vidimus) exprobrare Gentiles Chriſtianis cultum Dei ipſorum abiectum nimis & humilem, atque nullius ſplendoris, nec celebrem, nec illuſtrem? Potuit ne hæc pati Conſtantinus, dæmonum delubra Romæ tot publicis donis aucta, Chriſti vero eccleſias hac ex parte illis inferiores haberi? Et non potius iuſta æmulatione compulſus, quo minus poterat ſtructura templorum (id enim non ferebat temporis anguſtia) ornamentis ſaltem fana Gentilium ſuperaret?

* Captis

a Aggæi 2.

b Euſeb. Vit. Conſtantini lib. 4. c. 46. in fine.

LXXII. EFFVSA MVNIFICENTIA CONSTANTINI.

Et quid adeo mirum, ſi tot tantaq. contulit veræ religionis cultui Conſtantinus, qui olim falſorum deorum cultor immenſis donarijs replerat illorum templa? Vnde orator ille in Panegyrico [c]: Merito igitur, inquit, auguſtiſſima illa delubra tantis donarijs honeſtaſti, vt iam vetera non quærant, iam omnia te vocare ad ſe templa videantur.] hæc ille. At qui meminiſſet, ſe tanta profudiſſe in deos, quos iam modo intelligebat eſſe praua dæmonia: quo pacto potuit eſſe remiſſior munificentia ipſius in exornandis veri Dei, quem coleret, templis? Hinc illæ Gentilium hiſtoricorum in Conſtantinum querelæ, cum eum nimiæ profuſionis redarguunt. Nam de eo Aurelius Victor [d]: Vnde, inquit, prouerbio vulgari, Tracala decem annos præſtantiſſimus, duodecim ſequentibus latro, decem nouiſſimis pupillus ob profuſiones immodicas nominatus.] Eſt eadem quoque Zoſimi querela [e] in eum exclamantis, non ſatis illi fuiſſe ad largitiones immoderatas totius Imperij Romani diuitias, ſed opus fuiſſe noua eademq. dura prouincialia præſcribere vectigalia.

c Panegyr. 4.

d Aurel. Victor in Conſtantin.

e Zoſim. lib. 2.

LXXIII. ABSTINVIT ROMAE CONSTANTINVS A DONIS TEMPLORVM.

Sed tamen in eo tum Conſtantini, tum nonnullorum aliorum Chriſtianorum Imperatorum commendanda modeſtia eſt, quod cum poſſent ipſa deorum templa referta diuitijs ſpoliare, prout fecerant (vt vidimus) nonnulli ex Ethnicis Imperatoribus, abſtinuerunt nihilominus; cum alioqui ſummo iure id facere potuiſſent; tum quod dæmonum nullus prorſus cultus eſſe deberet; tum etiam quod ex illis compenſari poterant rapinæ, quas tam in rebus publicis quam priuatis, trecentis iam propemodum annis, Chriſtiani ab idolorum

lorum cultoribus paſſi eſſent. Attamen ab ijs Conſtantinus ſe continuit, & ſucceſſores; quod S. Ambroſius [a], agens aduerſus Symmachum, teſtatur his verbis: Dicant & ipſi, quis templis dona detraxerit, quod factum eſt Chriſtianis: quæ ſi facta eſſent Gentilibus, redderetur potius, quam inferretur iniuria. Nuncine demum iuſtitia prætenditur, æquitas poſtulatur? Vbi tunc erat iſta ſententia, cum direptis Chriſtianorum omnium facultatibus, ipſos vitales anhelitus ſpiritus inuiderent, & nullis vſquam denegata defunctis inhiberent ſupremæ commercia ſepulturæ? Quos Gentiles præcipitarunt, maria reddiderunt. Fidei iſta victoria eſt, quod & ipſi iam facta maiorum carpunt ſuorum. Sed quæ melioratio, vt eorum munera petant, quorum geſta condemnant? Nemo tamen donaria delubris, & legata Aruſpicibus denegauit: ſola ſublata ſunt prædia; quia non religioſe vtebantur ijs, quæ religionis iure defenderent.] ſed hæc de prædijs, quæ Valentinianus, non Conſtantinus abſtulit. Ceſſet ergo Zoſimi querela, vel in eo potius Conſtantinum redarguat, quod maluerit noua vectigalia populis imperare, quam deorum templa locupletiſſima diuitijs iniuſte poſſeſſis ſpoliare. At hæc Romæ præſtita ſunt a Conſtantino: in Oriente autem, vbi ceſſabat Senatus inuidia, ab eodem ſecus actum eſſe, ex Euſebio dicturi ſumus inferius. Sed ad Acta rurſum.

a Ambroſ. epiſt. 31.

LXXIV. CONSTANT. SALVBRES LEGES.

Reperiuntur hæc etiam in Græcis exemplaribus tunc ab eodem Conſtantino fuiſſe ſtatuta: vt, qui vellent fieri Chriſtiani, id eis facere liceret abſque aliquo impedimento. Sanciuit hæc rurſum: ne filij familias, vel ſerui, ſub qua nati eſſent ſuperſtitione, tenerentur inuiti. Quamobrem magnam factam eſſe acceſſionem ad Chriſtianam fidem, eadem Acta teſtantur. Addit his Nicephorus [b], eodem anno Romæ fuiſſe baptizata ſupra duodecim millia virorum, præter feminas atque paruulos. Quod vero idem ait, Criſpum Cæſarem vna cum patre Conſtantino baptizatum fuiſſe; quam errore labatur, atque prorſus hallucinetur, quæ hoc eodem anno ſuperius dicta ſunt, manifeſte declarant.

b Niceph. lib. 7. c. 34. in fin.

LXXV. SENATVS-CONSVLTVM IN BASILICA VLPIA.

Sed quid idem auctor de Senatu Populoq. Romano ab eodem Imperatore tunc in baſilica Vlpia collecto tradat, videamus: Porro Senatu in baſilicam, quæ dicitur Vlpia, conuocato (*erat hæc in foro Traiano, dicta aliter baſilica Traiani a Publio Victore*) ſincera mente ſanxit, ne de cetero dij eſſe vel dicerentur, vel crederentur: non deos hominum eſſe, ſed potius homines illorum eſſe dictitans. Et cum ſe ipſum ea in re apertum manifeſtumq. haberent exemplum, vt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt Deum verum certumq. in cælis regnantem adorarent & colerent: ne quis aliquid veteris erroris apud ſe habere ſuſpicari poſſet, ſinceritatis ſuæ indicium, templum in Palatio quod erigebat, oſtendit. Populus vero huiuſmodi Imperatoris dictis applaudens, quadragies, Chriſtianorum Deum, verum Deum eſſe, exclamauit. Conſtituit præterea, voluntarium, & non coactum baptiſmum eſſe; neque metu humano ad Chriſtianorum cultum quemquam accedere; verum volentem, caſto maturoq. conſilio, ſacro illorum numero aggregari debere. Itaque incredibilis in populo fuit lætitia, lege ea publicata.] hucuſque ex Actis S. Silueſtri Græce conſcriptis Nicephorus.

LXXVI. QVID AD SENATORES.

Sed præſtat, cuncta quæ tunc idem Imperator coram Senatu Populoq. Romano perorauit, & in ijſdem Actis Latine ſcriptis extant, hic recitare. Porro Senatus Populiq. Romani cogendi cauſa hæc ibi primo deſcribitur: Igitur cum Senatorum nullus omnino huic religioni ſanctæ fidem adhiberet, nec ob hoc alicui Auguſtum iraſci Papa permitteret: præcepit ſibi in baſilica Vlpia in excelſum tribunal ſtatui: illicq. omnes Senatum & Populum Romanum his verbis affatus eſt, &c.] hæc quidem optime conſentiunt cum ijs quæ a Zoſimo eodem argumento ſcripta habentur [c]: nempe, Senatores ipſos ſummopere aduerſatos Conſtantino, cum eum penitus viderent eſſe religionis patriæ deſertorẽ, inter Chriſtianos publice profitentem: quos cum Imperator demulcere nullatenus poſſet, Vrbem deſerendi, & aliam illi non imparem ciuitatem erigendi conſilium inijt. Sed de his poſtea. At ipſam iam Conſtantini coram Senatu Populoq. Romano concionem habitam audiamus, quæ his ſcilicet verbis in ijſdem Actis Latine ſcriptis reperitur:

c Zoſim. lib. 2.

LXXVII. CONCIO CONSTANTINI.

Profanæ diſſenſiones mentium ideo nulla ratione ſalubre conſilium ſumunt, quia profundæ ignorantiæ circumdatas caligine, nullus eas clarus ac ſerenus veritatis ſplendor illuſtrat. Aperiendi ſunt ergo oculi animarum, & diligenti eſt examinatione tenendum, iſtos deos nec dici debere, nec credi, qui facti ab hominibus cognoſcuntur: homines magis eorum deos eſſe, quos ipſi plaſmarunt. Denique ſi aliquo caſu aliquid in ijs læſum fuerit; homines qui ſua eos arte fecerunt, eadem eos nihilominus arte reſtaurant. Sunt ergo homines

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes (vt dixi) dij illorum; quos & dum non essent, fecerunt vt essent; & dum fuerunt læsi, A
restaurant. Quod in me quoque factum ipsi aspicitis & probatis: nisi enim ipse esset Dominus Christus, qui nos fecit: non vtique quod ab alio factum fuerat, restaurare valeret. Probatur ergo humanum genus huius Dei esse figmentum, qui restaurat lapsum, fractum solidat, subleuat elisum. Sed vniuersa idola ista, quæ hominum figmenta sunt, hominum, cum læsa fuerint, auxilio reparantur.

LXXVIII. IN IDOLOLATRIAM. Habeant itaque, habeant finem isti errores: abdicetur ista superstitio, quam ignorantia concepit, & stultitia nutriuit & aluit. Adoretur Dominus solus, qui vnus & verus regnat in cælis. Desinamus hos colere, a quibus saluari non possumus, & quos læsos ipsi saluamus. Cessemus ab his flagitare nostri custodiam, quos nostra custodia contuemur. Quid miserrimi in his, nisi æs & lapides adoramus, & ferrum? Hactenus surdis dixerimus vt audiãt, cæcis vt respiciant. Sit itaque omnibus ratum, quod ab isto errore, ipso Deo Chri- B
sto auxiliante, cessauimus. Et quoniam sapientia Romana non fallitur, istum Deum excolat, a quo ipsa custodiatur, non quem ipsa custodiat. Verum ne longa vos oratio intentos extendat: quod constituendum censemus, breuiter pandam. Patere volumus Christianis ecclesias; ita vt priuilegia, quæ sacerdotes templorum habuisse noscuntur, Antistites Christianæ legis assumant.]

LXXIX. PRIVILEGIA GENTILIVM SACERDOTVM TRIBVTA CHRISTIANORVM ANTISTITIBVS. Passurus ne Constantinus æquo animo esset (vt eadem iterum arguamus, & per eamdem lineam, vt aiunt, ferram reciprocemus) idolorum Christianis semper aduersarios sacerdotes honorum gloria superextolli, Christianæ vero religionis Antistites, quibus ipse caput subijceret, & vt pro ipso ad Deum preces funderẽt, precibus interpellaret, humi iacere depressos, & nullius gloriæ fulgore conspicuos, ignobiles apparere? Sed quæ erant priuilegia, quibus templorum sacerdotes a maioribus traditis fruerentur? Inter eos emi- C
nebat Rex sacrorum, qui in conuiuijs super omnes excubare solebat: erat & Pontifex Maximus, arbiter humanarum atque diuinarum rerum omnium: quod breuiter narratum habes ex Festo [a]. Quanta autem esset potestas in Augure, qui comitia irrita reddere, & abdicare etiam Consules magistratu valeret; quæ paulo ante recitauimus ex Cicerone, declarant. Vetitum eis erat (ait Plutarchus [b]) equo vehi: sed vti carpento pro amplissima dignitate soliti erant. Sacerdotum peculiaris mos erat (quod affirmat Tacitus [c]) carpento Capitolium ingredi. Sic & videas Romanos Pontifices (quod tradit Ammianus [d]) per Vrbem carrucis vehi. Procedunt (inquit) vehiculis insidentes circumspecte vestiti.] Sed & magna illa dignitas esse videbatur, quod (vt idem ait) numquam pileum, insigne Flaminum deponebant; cum (vt idem testatur Plutarchus [e]) ceteri solerent occurrentibus caput detegere. Obseruat hoc ipsum in hanc diem Romanus Pontifex. Refert idem [f] etiam D
Dialis Flaminis immunitatem, vt iurare ei minus liceat, quod non conueniat de rebus paruis fidem eidem non haberi, cui res sacræ & maximæ concreditæ sint. Sunt & alia plura, quæ recitant Gellius [g] & alij, a quorum nonnullis vt superstitione infectis Christiani Pontifices abstinere consultius iudicarunt. Rursum vero deorum sacerdotes purpuram induebant, eamdemq. pretiosam, nempe bis tinctam, vt indicat [h] Ciceronis locus ille inter multos alios, qui menti primus occurrit, quo de Vatinio strumoso in sacerdotem allecto ait: Denique Vatinij strumam sacerdotij διβάφῳ (*hoc est, bis tincta purpura*) vestiant.] Mos quoque erat, cum dedicaretur summus Sacerdos, vitta & corona aurea caput ornari. vnde Prudentius, eorumdem ritus referans, hæc inter alia [i]:

Mire infulatus, festa vittis tempora
Nectens, corona tum repexus aurea, E
Cinctu Gabino sericam fultus togam.]

Sed summos Christianæ legis Antistites longe ante tempora Constantini, ipsos, inquam, sanctissimos Christi Apostolos, laminam auream in sacris gestare consueuisse, primo Annalium tomo dictum est, deq. pretiosis sacerdotum coronis suo pariter loco superius. At quæ reliqua sunt Constantini orationis, prosequamur.

LXXX. ACCLAMATIONES POPVLI. Vt autem (inquit) notum sit vniuerso orbi Romano, vero Deo Christo nos inclinasse ceruicem; intra Palatium nostrum ecclesiam Christo arripui construendam, vt vniuersitas hominum comprobet nullum dubietatis in corde nostro vel præteriti erroris remansisse vestigium. Cumq. in isto verbo finisset eloquium, vox populorum per duarum ferme horarum spatium hæc fuit: Qui Christum negant, male pereant. dictum est tricies. Item dictum est quadragies: Vnus Deus Christianorum. Item: Templa claudantur, & ecclesiæ pateant;

[a] *Fest. in verbo Ordo.*
[b] *Plutarch. qq. Rom. q. 40.*
[c] *Tacit. lib. 12.*
[d] *Ammian. lib. 27.*
[e] *Plutarch. qq. Rom. q. 9. 10. & Valer. lib. 5. c. 2. exempl. 9. & lib. 8. c. 5. 6.*
[f] *Plutarch. qq. Rom. q. 44.*
[g] *Gell. lib 10. c. 15. Alex. ab Alex. c. 22. & c. 8.*
[h] *Cic. ad Attic. lib. 2. epist. 24.*
[i] *Prudent. Peristeph. hym. 10.*

A pateant. dictum est decies. Item: Qui Christum non colunt, inimici Augustorum sunt. dictum est quaterdecies. Item: Qui Christum non colunt, hostes Romanorum sunt. dictum est decies. Item: Qui saluauit Augustum, ipse est Deus. dictum est quadragies. Item: Qui Christum colit, semper vincet. dictum est quinquagies. Item: Sacerdotes templorum Vrbe pellantur. dictum est tricies. Item: Qui adhuc sacrificant, Vrbe pellantur. dictum est terdecies. Item: Iubete, vt hodie Vrbe pellantur. dictum est quadragies.

Ad hanc vocem Imperator silentium petijt: quo facto, iterum sic allocutus est popu- LXXXI.
lum: Inter diuina & humana seruitia hoc interest, quod humana seruitia coacta sint, diuina autem voluntaria comprobentur. Deus enim quia mente colitur, & sincero hominis veneratur * affectu, spontanea eius debet esse cultura. In hoc enim apparet, quia Deus ve- * retinetur
rus est, quod per tanta sæcula contemptoribus suis non iratus finem imposuit, sed propi-
B tium se etiam, qui coli debeat, demonstrauit, indulgendo crimina, & salutem animabus FIDES LIBRA, NON COACTA.
& corporibus conferendo. Sit ergo omnibus notum, non necessitate coactos, sed suo iudicio liberos posse fieri Christianos: nec humanum metuentes imperium, ad Dei culturam accedere aliquos oportere, sed rationabili consideratione magis rogare, vt Christianorum numero applicentur ab ijs qui huic sacratissimæ legi deseruiunt. Iustum etenim verumq. conspicimus, vt sicut petentibus culpa est, si negetur, ita non petentibus si tradatur *, iniquum. Sed nec hoc aliqui metuant, quod a nostra gratia diuellantur, si Christiani esse noluerint. Nostra enim clementia talis est, vt in bono * opere nos imitentur. Vnde hoc con- * tribuatur
siderandum est magis, quod nobis adhærebunt in amicitijs, qui spontanei ad Christianam * vt a bono opere non mutetur
legem venire voluerint. Tunc omnibus Christianis & infidelibus hanc legem laudantibus, & vitã Augusto optantibus, finis eius rei factus est. Et reuertente Augusto ad Palatium, to-
C ta ciuitas cereis lampadibusq. repleta, coronata * est.] Erant eiusmodi obsequia proce- * comitata est
dentibus solita impendi Romanis Principibus: nam de Cæsare Suetonius [a]: Ascenditq. [a] *Suet. in Iul. c. 37.*
Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos * gestan- * lychnos
tibus.] Et Herodianus [b] demonstrat insignia fuisse Augustorum, vt faces eosdem progre- [b] *Herod. lib. 1.*
dientes prosequerentur, cum ait de Martia: Præter ignem, omnes honores, velut Augustæ, ei tribuerentur.] Et de Heliogabalo: Discurrente etiam cum facibus vtrinque populo.] Et de Gordiano: Ignis de more præferebatur.] Sed hæc tandem Acta rursus habent:

Erat enim omnibus gaudium, quod lex talis processerat, quæ nullum ad culturam im- LXXXII.
pelleret, & nullum a cultura repelleret Christi. Fit vox lætitiæ per vniuersas ecclesias: PVBLICA HILARITAS CHRISTIANIS.
honorantur omnia sepulchra sanctorum; omnesq. confessores, qui exilia passi erant, ad propria iam reuocati, amici facti sunt Regis.] Secundum autem ea quæ Constantinus in
D basilica Vlpia, præsente Senatu populoq. Romano, pro concione locutus est, scripsit edictum, quod non tantum Occidentalibus populis, sed Orientalibus quoque voluit innotescere: quo cũ in primis susceptæ a se Christianæ religionis prædicet veritatem, & omnes pariter ad eam capessendam hortetur; neminem tamen ad eam vi inducendum, sed sponte accedentes suscipiendos esse, licet omnes optare se dicat vt id faciant, contestatur. Recitat eiusmodi Imperatoris sanctionem Eusebius [c], hæc præmittens: Præterea (inquit) [c] *Euseb. Vit. Constantini lib. 2. c. 46. 47. 48.*
Imperator, cum sacrosanctam disciplinam, quæ ad Dei cultum pertinet, augere studeret: omnibus prouincialibus cuiusque nationis, qui falso idololatriæ errore ante ipsius ætatem implicati fuissent, litteras dedit, prudentiq. persuasione exhortatus est eos qui ipsius parebant Imperio, vt Deum omnium auctorem agnoscerent, & ipsum Christum palam & perspicue suum Saluatorem esse profiterentur. Atque istas litteras Imperatoris ipsius
E manu scriptas ad præsentem hanc nostram historiam necessario arbitramur adiungendas, vti audire Imperatorem videamur, idem illud hoc modo quasi omnium hominum auribus inculcantem.

VICTOR [d] CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS PROVINCIALIBVS [d] *Apud Euseb. Vit. Constantini lib. 2. c. 47.*
ORIENTEM INCOLENTIBVS S.] Sic inscriptum habetur apud Eusebium ad Orientales, non quod non fuerit generale, sed quod missum in Orientem sit ab ipso descriptum. Ipsum autem edictum sic se habet:

Quæcumque firmissimis summisq. naturæ legibus continentur, ea omnia prouidentiæ LXXXIII.
& diuinæ solertiæ per ipsorum descriptionem diuinitus ordinatam satis illustre specimen CONSTANTINI EDICTVM.
omnibus dant. Neque vlla existet dubitatio, quin accurata sinceræ rationis, & rerum simul in cernendi sensum incurrentium comprehensio, vno veræ & perfectæ virtutis subsidio adiuncto, sit eos (quorum animus scientiæ quasi vestigijs recta insistens, ad illum

Universidad de Deusto
Biblioteca

finem fertur) tandem ad Dei cognitionem deductura. Quapropter quis vir prudens non A
aliquando animo conturbetur, cum multos animaduertat contraria vitæ instituta consectari? Virtutis enim decus in occulto lateret, si non vitiositas vitam peruersam & insolentem illi tamquam ex aduerso respondentem opponeret. Verum quod & virtuti corona sit proposita, & iudicio Dei summi omnium moderatoris coerceatur vitiositas: ego, quoad fieri potest, iuxta eam spem, quæ ea de re meo animo insidet, perspicue vobis omnibus aperire conabor.

LXXXIV. QVAE IMPII IMPERATORES PASSI.

Imperatores qui ante hoc tempus ad Reipublicæ gubernacula sederunt, propter agrestes, credo, & inhumanos mores, exheredati sunt. Atque vt pater meus admirabili cum pietate in omnibus suis rebus gerendis, Deo Patre inuocato, solus clementiæ opera executus est: sic reliqui omnes insano animo & furioso affecti, ad immanitatem potius, quam humanitatem, suas curas & cogitationes contulerunt: quæ sane illis regnantibus, vera re- B
ligione euersa, vehementer creuit. Crudelis enim eorum nequitia vsque eo exardescere cœpit, vt cum omnes res diuinæ pariter atque humanæ pacatæ & tranquillæ consisterent, intestina persecutionis bella ab illis excitarentur.

LXXXV. ORACVLVM APOLLINIS DE CHRISTIANIS.

Apollinem autem id temporis ex antro quodam & tenebricoso recessu, non ex sacerdotis ore, hoc oraculum edidisse ferunt: Iustos qui in terris versabantur, impedimento ipsi fuisse, quo minus vera loqueretur: & propterea falsa oracula ex tripode edita esse: indeq. etiam factum esse, vt comam demitteret. Oraculo igitur hoc modo exagitato, hominum malitia de ea re conqueri cœpit. Sed videamus ista ad quem exitum venerint.

LXXXVI. OBTESTATIO CONSTANTINI.

Te iam Deum altissimum testor, me verum dicturum. Audiebam, cum iam puer admodum essem, eum qui illo tempore principem locum inter Romanos Imperatores ob- C
tineret, miserum, plane miserum, errore cæcatum, a satellitibus suis curiose inquirentem rogasse, quinam essent illi in terris iusti? quemdamq. ex vatibus suis responsum dedisse, eos esse Christianos. Tyrannum autem responsum illud tamquam mel ore auide arripientem, gladios, qui erant ad iniuriam vlciscendam excogitati, contra sanctos viros omni labe & reprehensione carentes intentasse. Extemplo igitur mandata crudelibus sicarijs, quorum manus erant cæde & sanguine respersæ, data esse: Iudicesq. missos, vt celeres animi motus a natura datos ad acerbiora suppliciorū genera inuenienda intenderent. Licuerat tum, licuerat, inquam, cernere, quanta cum animi alacritate egregij pietatis athletæ in crudelitate continua non vulgares, sed nouas in dies singulos afflictationes pertulerint. Quippe modestia, quam nullus hostis aliquando læserit, furorem iracundorum, & amentiam ciuium multo effecit truculentiorem.

LXXXVII. CRVCIATVS MARTYRVM.

Quæ incendij flamma fuit, quis cruciatus, quod tormentorum genus, quod non fue- D
rit omnium sanctorum corporibus, nulla ætatis ratione habita, irrogatum? Eo tempore terra re vera lacrymas effudit: mundus res vniuersas suo complexu coercens, tabido cruore inquinatus, fietum edidit: dies etiam ipsa præ lugubri prodigij calamitate obscurata est. Sed quid ista commemorem? Barbari inde iam gloriantur: qui quidem eos, qui per idem tempus a nobis aufugerent, in tutelam receperunt; & licet illos timuerint vt captiuos, tamen humanissime tractarunt. Nam non solum in ea securitate collocarant, vt salutem, sed etiam vt religionis suæ instituta & ritus retinere possent. Et iam Romani hanc maculam ad longinquum tempus continuatam sustinent, quam Christiani eis imprimebant eo tempore, quo ex eorum ditione electi, ad barbaros confugerunt. Sed quid attinet pluribus mærores illos & communem totius Orbis luctum persequi? Sceleris vero auctores, præterquam quod in Acherontis barathrum ad perpetuum cruciatum de- E
trusi fuerunt, turpem præterea vitæ exitum, quo misere interierunt, sunt consecuti: nam bellis intestinis mutuo extincti, nec nominis, nec generis sui vestigium reliquerunt. Quod plane non obtigisset illis, nisi impia illa oraculorum Apollinis diuinatio vim quamdam adulterinam & adumbratam, qua in fraudem inducebantur, in se fuisset complexa.

LXXXVIII. APOSTROPHE

Te iam Deum optimum maximum oro, obtestorque, sis Orientis incolis clemens & propitius, & omnibus prouincialibus diuturna calamitate contritis per me famulum tuum curationem adhibeas. At ista non sine causa, o omnium Domine & sancte Deus, abs te postulo: tuo enim impulsu res salutares & aggressus sum & confeci; tuoq. vexillo vbique hostibus oppositō, exercitum ab illis triumphantem duxi. Quinetiam, si aliquando Reipublicæ vsus postulat, illa ipsa tuæ virtutis & potentiæ insignia sequens, contra hostes

A audacter procedo. Et propterea etiam tibi animum meum amore & timore rite sincereq. temperatum totū dedo. Nam nomen tuum ingenue amplector: virtutem tuam, quam multis argumentis declarasti, quaq. meam fidem firmiorē reddidisti, sancte veneror. Meos igitur humeros huic operi subijcere equidem maturo, vt tuam augustissimam sanctissimamq. domū, quam nefarij illi & impij graui vastationis scelere labefactarunt, in integrum restituam. Populum tuum pacem colere, & a seditione liberum vacuumq. esse, pro communi totius Orbis & cunctorum hominum emolumento, exopto. Qui autem errore ducuntur, parem cum Fidelibus pacis & trāquillitatis oblectationem læto animo capiant. Ipsa enim recta communitatis & societatis humanæ moderatio etiam ad illos ad rectam viam deducendos valebit plurimum. Nemo alteri exhibeat molestiam. Quod cuiusque animus vult, hoc quisque transigat.

B At vero recte de Deo sentientibus penitus persuasum esse debet, ipsos solos quos ipse LXXXIX. vocas, vt in sacratis tuis legibus acquiescant, sancte & incorrupte vitam traducturos. Qui FIDEM LIBERAM ESSE vero se ipsos inde abstrahunt, commentitij erroris delubra pro arbitratu habeant: nos au- SINIT. tem splendidissimum tuæ veritatis domicilium, quod natura nobis largitus es, teneamus. Hoc etiam illis optamus, vt videlicet per communem concordiam, lætitiam animo percipiant. Quod vero ad hoc nostræ religionis institutum attinet; non nouum aut inauditum esse credimus, sed te ex eo tempore, quo hæc vniuersarum rerum fabrica firme coagmentata fuit, idem ipsum cum tuo venerando cultu obseruandum præcepisse. Ceterum humanum genus hallucinatum est, varijs errorum opinionibus a veritate abductum. At tu per Filium tuum, vt peruersitas illa non in dies magis magisq. ingraueſceret, puro lumine porrecto, omnes in tui memoriam reuocasti.

C Tua potentia nos innocentes & fideles reddit: tuæ res gestæ ista confirmant: quippe Sol XC. & Luna ratum suum & legitimum cursum tenent, neque sidera absque ordine totius mun- DEI VIRTVS. di orbem lustrant: temporum vicissitudines certa lege reuoluuntur: solida terræ stabilitas tuo verbo continuatur: ventus præstituto tempore motum ciet: aquarum lapsus præcipitans immenso quodam & infinito cursu fertur: mare immobilibus terminis circumcluditur: quodcumque per terram, perq. Oceanum fusum est, hoc vniuersum ad mira quædam & singularia hominum commoda fabricatum est. Quæ res nisi voluntatis tuæ nutu atque arbitrio administrarentur, sine controuersia tanta discrepantia, & tam magna potentiæ, quæ in illis cernitur, dissensio, vniuersæ vitæ humanæ esset, rebusq. omnibus vastitatem allatura: nam ipsæ inter se confligentes, multo grauius cum humano genere confligerent: quod etiam faciunt, licet oculis non cernantur. Deus optime maxime, & omnium Domi- D
ne, tibi maxima habeatur gratia: nam quanto magis humana natura varijs & discrepantibus studijs opinionibusq. duci intelligitur; tanto pluris apud eos qui recte sentiunt, quiq. curam veræ & perfectæ veritatis gerunt, diuini Verbi disciplinæ æstimantur. At vero si quis sit, qui se sanari non sinat; alteri, qui sanari vult, non vitio vertat. Nam medendi facultas, quæ morborum curationibus præest, omnibus in medio proposita est. Tantum cauendum, ne quis istud religionis institutum violet, quod res ipsæ purum & integrum esse commonstrant. Fruamur igitur omnes boni illius communione, quod nobis datum sit, hoc est, pacis: nostraq. mens ab omni, quod illi aduersetur, sit omnino separata.

Attamen quod quisque sibi persuadeat satis probum & spectatum esse, in hoc alteri ne XCI. sit offensioni: immo vero quodcumque alter vel norit, vel intellexerit, illo quidem proxi- DEFENSIO VERITATIS. mum, si fieri potest, iuuet: sin fieri non potest, missum faciat. Aliud est enim certamen E
pro immortalitate sponte suscipere, aliud supplicij metu cogi. Hæc dixi, hæcq. pluribus quam id quod erat tenuitati meæ propositum postulabat, propterea persecutus sum, tum quod veram fidem occultare nolueram, tum maxime omnium, quod iam nonnullis (vt audio) in ore est, templorum ritus sublatos, hoc est, vt ego dico, tenebrarum erroris in falsis dijs colendis potestatem prorsus abrogatam esse. Quod plane omnibus hominibus, credo, penitus persuasissem, nisi quod violentus peruersi erroris impetus ad Reipublicæ euertendæ periculum præter modum in quorumdam animis penitus inhæserit.] hucusque Imperatoris Constantini ad Orientales scriptis allocutio commendata. Paria sunt hæc ijs quæ etiam Romæ nuper edixisse meminimus. quamobrem constat hallucinari eos, qui a Constantino clausa templa deorum, & eorum sacra omnino proscripta confirmant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XCII. CONSTANTINVS ALLEXIT BENEFICIIS AD FIDEM.

At licet Constantinus, neminem vi ad religionem Christianam amplexandam, se compulsurum esse, sæpius fuerit contestatus: tamen, cum erga Christianos se propensiorem demonstraret, & insigniores prouinciarum præfecturas illis crederet, & alijs officijs de ijsdem optime mereri studeret; qui ex aduersa parte religionis erant Gentiles, hac arte allici magnopere videbantur. Magistratibus autem ex Gentilibus delectis vetuit dijs publice sacra facere. His addidit duas leges; quarum altera diuinationes vetuit, de qua queritur Zosimus [a]; altera, vt, quod Romæ cœperat, toto Orbe Romano ecclesiæ amplioribus spatijs ædificarentur, mandauit. Horum omnium meminit Eusebius, cum ait [b]:

A

a Zosim. lib. 2.
b Eusebius Vit. Constantini lib. 2. c. 43. 44. 45.

XCIII.

Ex his vero rebus Imperator abiens, alias res illustres & magni momenti cœpit aggredi. Ac primum Gentibus per varias prouincias dispersis Præfectos, qui maximam partem salutari Christi fidei se addixissent, misit: qui vero Gentilium consuetudinem ac ritus imitari visi sunt, ijs, ne sacrificia idolis immolarent, interdixit. Eadem lex ab eo lata fuit de illis dignitatis gradibus, qui Præfectorum honores suo splendore superabant. Aut enim si Christiani erant, ita se gerere præcepit, vt appellationis ipsorum dignitas postulabat; aut si aliter animo affecti, mandauit ne idolis hostias offerrent.

B

XCIV. LEGES CONSTANTINI.

Deinceps duæ leges in eamdem sententiam promulgabantur: altera quæ vetuit detestabilia idololatriæ scelera, quæ iam olim in quaque ciuitate & regione fieri consueuissent; & ne quisquam vel statuas erigere, vel curiosas & superuacaneas diuinationes moliri, vel denique sacrificare auderet: altera qua iussit templa exædificari, denique ecclesias tum longitudine tum latitudine ampliores effici: vt in posterum omnes homines (vt complectar breui) insano illo & superstitioso multorum deorum colendorum ritu e medio sublato, Deo optimo maximo reconciliarentur. Talia enim tum animo instituere, tum ijs qui prouincijs præfuerunt per litteras significare, Imperatorem sua ipsius erga Deum sanctimonia incitauit. Lex præterea illud est in se complexa, vt pecunijs largiendis non parceretur, sed a thesauro regio promerentur ad parandas res illis institutis necessarias. Quin etiam ad Ecclesiarum Præsides passim de eiusmodi rebus litteras dare dignatus est, hasq. primas ad me misit:

C

Victor Constantinus Max. Augustus Eusebio S.

XCV. LITTERAE CONSTANTINI IMP.

Quemadmodum ad hoc vsque tempus ob impiæ voluntatis institutum, & grauem tyrannidem seruos Dei persequentem, pro certo cognoui, & satis persuasum habui, omnium ecclesiarum ædificia vel negligentia corruisse, vel impendentis periculi metu minime, prout debuerant, refecta fuisse, frater carissime: si nunc cum libertas omnibus restituta sit, & draco ille Dei optimi maximi prouidentia, nostroq. ministerio de communi Reipublicæ administratione depulsus; arbitror equidem & virtutem ac potentiam diuinam omnibus satis constare; & eos qui vel timore vel infidelitate in peccata lapsi sunt, cum illud quod re vera bonum est, satis perspiciant, in veram & recte viuendi viam redituros. Quibuscumque igitur ecclesijs vel ipse præsis, vel alij Episcopi, presbyteri, & diaconi vbicumque terrarum, quos nosti, præficiantur: vobis omnibus videndum est, vt earum ædificia sedulo accurentur; quo vel ea quæ remanent reficiantur, laxioraq. fiant; vel, vbi necessitas postularit, de integro exædificentur. Quæ vero res ad ædificationem necessario requiruntur, eas quidem cum ipse, tum alij tuo nomine a Præfectis & magistratibus prouinciarum petent. Hisce enim per litteras a me significatum est, vt omni studio & propensione animi ea quæ fuerint a tua sanctitate perscripta subministrent. Deus te, frater carissime, diu florentem seruet.] hactenus epistola Constantini. subdit his Eusebius:

D

XCVI. QVAE POST BAPTISMVM CONST. DECREVIT.

Ista litteris prodita, quibusque Ecclesiarū Præsidibus in singulis nationibus ætatem degentibus missa fuere: ea quoque sedulo exequi, quæ erant his congruentia, prouinciarum Præfectis mandatum: ac quæ legibus erant sancita, illa etiam re vera magna cum celeritate confecta.] hucusque Eusebius. Hæc sunt quæ Constantinus post baptismum Romæ decreuit: ac primum quæ est ipse eadem auspicatus in Vrbe, in cunctis Romani Orbis prouincijs per Præsides expleri mandauit. omniaq. consentanea sunt ijs, quæ ex Silvestri Papæ Actis superius recitauimus. Quomodo autem, cum ab eo patria superstitio hunc in modum proculcari videretur, Senatus in eum excanduerit, conflatisq. mutuis odijs, Constantinus derelinquendæ Vrbis, & alterius illi non imparis excitandæ consilium inierit, suo loco narrabimus.

E

XCVII. Quam vero habent appendicem Acta Silvestri de disputatione cum Iudæis habita Constan-

A Constantino & Licinio quartum Consulibus, suo loco de ea meminimus. appendicem porro eam iure dicimus, cum ad Acta legitima superius recensita præter ordinem temporis ea illic inserta esse videatur. Eodem quoque iure censenda putamus, quæ ad eadem Acta Latine scripta post disceptationem cum Iudæis habitam sunt apposita; nempe post aliquot dies nunciatum relatione Pontificum idolorum Constantino de dracone in specu morante, & letali halitu homines enecāte; cuius postea clauserit ora Siluester; & æreis quibus claudebatur ianuis, signo Crucis obsignatis, perpetuo eum ergastulo manciparit. At sicut rem gestam veram credimus, ita hac quoque ex parte Acta ipsa nonnihil corrupta esse, & aliquibus superadditis deprauata putamus, cum nonnulla mendaciter scripta habeant, veritati historiæ superapposita atque conficta; quod nemo iure inficias ire poterit. Nam primo si tempus spectes, ea die ipsa accidisse dicuntur, qua scripta ibi lex ponitur a

DE DRACONE OCCLVSO A SILVESTRO VERA NE SIT HISTORIA.

B Constantino, nempe Constantino quintum & Crispo Consulibus. Sed nullus reperitur in Consularibus Fastis Consulatus Constantini cum Crispo, recte vero Licinij quintus Consulatus gestus habetur cum Crispo. Verum hæc leuia, quæ fortasse dici possent librariorum errore contingere potuisse, vt loco Licinij, Constantini nomen sit positum, vel ab aliquo imprudenter odio in Licinium factum sit.

At nec illud vlla ex parte consistit, quod dicitur Kalendis singulis eidem bestiæ a Vestalibus virginibus suppeditari solita alimenta: quod penes Gentiles scriptores, qui res Romanas prosecuti sunt, nemo vmquam puto reperiet. Sed ad alias virgines, quæ non essent Vestales, hæc esse referenda, suo loco dicemus. Sunt & alia superaddita, & quidem leuia, quæ cetera veritate quidem fidelia labefactant. Vt inter alia quod ibidem affirmatur, ad ipsum vsque diem Iudicij obseratas a Siluestro fores, quibus draco coercebatur, numquam

XCVIII. DE DRACONE REBELLITVR COMMENTVM.

C fore reserandas: ad illud vsque plane tempus immortale animal permansurū, demonstrari velle videtur: quo nihil fabulosius effingi posse, certum est. Ceterum in reliquis haud putamus historiam esse penitus contemnendam, quæ complures habet Latinorum & Græcorum scriptorum assertores. Et vt prætermittamus Latinorum omnium prolixam nimis seriem recensere; qui ceteris habetur antiquior, & eruditione clarior, Venantius Fortunatus Episcopus Pictauiensis, poeticis & rhetoricis litteris celebris, qui vixit ante mille & quadraginta annos, nempe sub Iustiniano atque Iustino Iuniore Imperatoribus, in rebus gestis S. Marcelli Parisiorum Episcopi ad S. Germanum eiusdem sedis Antistitem, dum in fine habet de immani serpente ab eodem superato, hæc addit [a]: Si sanctorum virorum ex factis merita conferantur; miretur Marcellum Gallia, dum Roma Siluestrum: nisi hoc distat in opere, quod draconem sigillauit ille, iste iactauit.] Præter Cedrenum & recen-

a Extat apud Surium tom. 6. die 1. Nouembr.

D tiores alios, Metaphrastes [b] eiusdem rei assertor est, licet ante baptismum Constantini accidisse dicat, draconemq. illū latuisse sub Capitolio, fortasse in Fauissis Capitolinis: erant enim inaccessi subterranei quidam specus, atque cisternæ, dictæ Fauissæ Capitolinæ [c]; quæ opportuna potuerint esse huiusce modi draconis latibula; licet ad radices Auentini ea parte, quæ spectat Capitolium, haud longe a tribus illis columnis erectis, super quas olim equestrem statuam Domitiani collocatam esse Statius docet, sedem serpentis illius fuisse tradant. At de loco, vbinam id acciderit, nihil penitus apud Acta Latine conscripta.

b Metaphrast. in Siluestro.

c Fest. verbo Fauissae. Gell. lib. 2. c. 10.

Quod autem omnes asserant eiusmodi serpentem apud Romanos sacrosanctum fuisse; illum in memoriam reuocant ex Epidauro olim in Vrbem legatione publica allatum ad pestem euertendam, Aesculapio consecratum; quem licet, tot intercurrentibus sæculis, extinctum fuisse oportuerit, Plinius tamen testatur suo tempore fuisse superstitem, & so-

XCIX. SERPENS SACER.

E bole mirifice propagatum. sunt hæc eius verba [d]: At qui anguis Aesculapius Epidauro Romam aduectus est, vulgo pascitur & in domibus; ac nisi incendijs semina exurerentur, non esset fœcunditati eorum resistere.] Quem Plinius dicit anguem, Festus draconem appellat.

d Plin. lib. 29. c. 4.

Sane quidem eiusmodi colubri, quem Romani colerent, cellam fuisse ad extinctionem superstitionis obseratam a S. Siluestro, perfacile credi potest; cum posthac nulla penitus horum colubrorum adeo fœtibus excrescentium sit memoria; nisi quod Gentiles deo suo carere nolentes, quem fame extinctum nossent (nam idem tradit Festus [e], eum nonnisi canis vberibus nutriri solitum) ex ligno aliave materia fabricarunt, atque in alio specu pariter posuerunt, tamquam viuum atque aspectu terribilem: qui sic mansit vsque ad Honorium Imperatorem, cum iterum per sanctum monachum impostura detecta, atque penitus demolita, caruere penitus superstitionis alumni auito deo suo. rem gestam

C.

e Festus verb. insula Aescul.

DRACO EFFICTVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Prosp. Aquitan. de Prædict. part. 3. c. 38.

S. Prosper, quæ accidit Romæ suo tempore, narrat his verbis[a]: Apud vrbem Romam A
specus quidam fuit, in quo draco miræ magnitudinis, mechanica arte formatus, gladium ore gestans, oculis rutilantibus gemmis, metuendus ac terribilis apparebat. Huic animæ deuotæ virgines floribus exornatæ eo modo in sacrificio dabantur: quatenus insciæ, munera deferentes, gradum scalæ (quo tota illa diaboli arte draco pendebat) contingentes, impetus venientis gladij perimeret, vt sanguinem funderet innocentem. Et hunc quidam monachus, bene ob meritum cognitus Stilichoni tunc Patricio, eo modo subuertit: bacula manu singulos gradus palpando inspiciens, statim vt illum tangens, fraudem diabolicam respexit, eo transgresso descendens, draconem scidit, misitq. per partes: ostendens & hic deos non esse, qui manu fiunt.] hucusque Prosper. At quid opus fuit draconem effingere, si viuentem ex more colere potuissent? verum si nec ille, neque eius numerosi fœtus & inextinguibiles prorsus extabant, a quonam penitus sublatum & extinctum oportuit, B
quam a superstitionis Gentilitiæ aduersario, & summæ auctoritatis homine? Fuit hic certe ipse Siluester: nam alium quem dicamus, cum nulla prorsus de alio sit memoria? Optime quidem hac ex parte etiam respondent Acta illa, licet corrupta, Siluestri, quibus (vt vidimus) dicitur a Vestalibus virginibus solita fuisse ministrari bestiæ alimenta: addidit, puto, librarius, Vestales, voci, Virgines: vt plane per rimulas quasdam liceat intueri draconem illum viuentem a Siluestro extinctum, cuius imagini tamquam viuenti huiuscemodi virgines ministrarent.

CI.

[b] Plin. lib. 8. c. 14.

At nec prætermittimus dicere, præter Aesculapij serpentem interdum a natura partum aliquod reptile monstrum, quod boam nominatum testatur Plinius, cum ait[b]: Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ, in tantam magnitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe, occisæ in Vaticano, solidus in aluo spectatus sit infans.] Sed & Dio in Augusto C
meminit, tunc temporis in Hetruria visum esse draconem bicipitem longitudinis pedum octogintaquinque. In alijs quoque prouincijs eiusmodi immanes colubros fuisse conspectos; eosdemq. tempore Christianæ religionis a sanctis viris necatos, constat. referetæ sunt eiusmodi exemplis antiquæ sanctorum virorum historiæ: siquidem a sancto Arsacio apud Nicomediam fuisse draconem extinctum, auctor est Sozomenus[c]: de S. Hilarione id ipsum affirmat S. Hieronymus[d]: itemq. de S. Donato Episcopo in Epiro, idem qui supra tradit Sozomenus[e]: de S. Theodoro Metaphrastes: de S. Marcello Fortunatus: de S. Crescentino martyre Vrbini patrono, eius Acta fidem faciunt, & alij de alijs. Sed illud proximum atque domesticum exemplum, quod Bibliothecarius narrat de Leone Quarto Romano Pontifice, qui dirum serpentem Romæ in cauerna apparentem apud S. Luciam, in Orphea dictam, & ipso halitu homines enecantem, publicis indictis precibus, ad locum proce- D
dens, penitus effugauit, vt amplius non sit visus.

DRACONES A SANCTIS VIRIS OCCISI.

[c] Sozom. lib. 5. c. 35.
[d] Hier. in Hilarione.
[e] Sozom. lib. 7. c. 35.

CII.

IMAGINES S. SILVESTRI

Quod autem ad Siluestrum spectat: eiusmodi trophæo victoriæ de extincto dracone imagines in ecclesijs pingi solitæ erant, nimirum cum dracone ad pedes eius vincto. Quæ quidem, antequam eadem nobis de superato dracone recitata historia probaretur, S. Siluestri depicta effigies quid mysticum præseferre videbatur, instar imaginis Constantini, quam tradit Eusebius[f] pictam fuisse cum Cruce super caput sita, & sub pedibus eius dracone confosso, tamquam hieroglyphicum quoddam de superato Crucis virtute humani generis hoste, extinctis iam omnibus persecutoribus Ecclesiæ Regibus: idemq. redderetur in imagine S. Siluestri cum insignibus vincti draconis: sed magis effigies illa veritatem historiæ repræsentat, vt de alijs compluribus his similibus accidit. At de his quæ pertinent ad Siluestri Acta satis. E

[f] Euseb. Vit. Constantini lib. 3. c. 3.

CIII.

CONSTANTINI STVDIVM ET CELERITAS IN ERIGENDIS BASILICIS.

Iam vero quæ reliqua sunt de ecclesijs a Constantino Romæ constructis historiam prosequamur, de quibus diximus librum fuisse conscriptum, sed valde succinctum ac brevem, vtpote quo ornamenta tantum, atque ad luminarium vsum redditus elargiti narrentur, nihil autem de ipsarum ecclesiarum structuris habeatur expressum. In quo quidem illud animaduertendum est, quod quæ tunc Romæ sunt constructæ basilicæ, subitario opere a Constantino erectæ fuerunt: ipsa enim earum structura, quæ hactenus cernitur, id aperte declarat: cum videre sit bases columnis subnixas non omnes eiusdem esse operis, ipsasq. columnas ex diuerso confectas marmorum genere, varijq. ordinis capitellis desuper coronatas: sed & alia complura disparia in alijs ecclesiæ membris esse cernuntur, vt in columnarum epistylijs, ac portarum liminaribus, & alijs: quæ (vt taceamus de ceteris) cernuntur in ea parte quæ supereſt basilicæ Vaticanæ: vt plane appareat, basilicas illas

A illas ex aliorum ædificiorum ruinis esse opere extemporali constructas: quod secus ostenditur factum in basilica Pauli Apostoli, quæ a Valentiniano cœpta, ab Honorio Imperatore multorum annorum spatio postea perfecta fuit. At non patiebatur tarda molimina vehemens ille spiritus, quo Constantini animus exæstuabat: summa enim celeritate ædificia ipsum confici voluisse, quæ ad Menandrum rescripsit, demonstrant his verbis[a]:

[a] l. 2. de operib. publ. Cod. Theod.

CIV. DE PVBLICIS OPERIBVS LEX LATA.

Propter negligentiam Iudicum, qui Imperialia præcepta differunt, ad diuersas prouincias diuersos misimus, qui ad scientiam nostram referant, quæ vel diligentia promota viderint, vel desidia corrupta culpauerint. Monendi autem Iudices sunt, qui instaurare publica opera debent, vt de effectis eis potius quam inchoatis ad nostram scientiam referant: nisi forte iusta ratione petendum sit, aliquos, si forte defuerint, impensarum titulos prouideri. De rebus autem præcipuis maximisque, non de quibuscumque vilissimis, nostrum debent
B interpellare consilium.] hactenus Constantinus ad Menandrū: quibus apparet, quam studuerit maturari opera, quæ ædificanda mandasset: vt nunciari voluerit, ea esse potius consummata, quam cœpta. Deerant plane architecti ad multitudinem operum; quorum inopiam ægro ferens animo Constantinus, pro illis comparandis ad Felicem in hæc verba rescripsit[b]: Architectis quamplurimis opus est: sed quia non sunt, sublimitas tua in prouincijs Africanis ad hoc studium eos impellat, qui ad annos ferme duodeuiginti nati liberales litteras degustauerint. Quibus vt hoc gratum sit, tam ipsos, quam eorum parentes, ab his quæ personis iniungi solent, volumus esse immunes; ipsisq. qui discent, salarium competens statui. PP. VI. Kal. Septemb. Carthag. Optato & Paulino Coss.] Sed tanta in construendis operibus publicis celeritas Constantini ijsdem parum proficua cessit: nam Zosimus eam ipsi vitio vertit, dum ait[c]: Cumq. pecuniam publicam in plurimas inutiles struC cturas impenderet (*talem impius æstimauit ædificationem ecclesiarum*) quædam ædificauit non multo post diruta, quod ob festinationem durabilia non essent.] hæc ipse.

[b] l. 1. de excus. artif. Cod. Theod.

[c] Zosim. lib. 2.

CV.

CRVX ERECTA VBI ERAT TEMPLVM VENERIS.

At non tantum quæ recensitæ sunt basilicæ Romæ a Constantino erectæ fuerunt, sed & aliæ plures, quarum in eodem libello habetur mentio; non puto tamen eas omnes eodem tempore ædificatas, verum vsque dum vixit, diuersis (vt accidit) permotus occasionibus. Namque in Atrio Sessoriano apud Veneris & Cupidinis templum, eo diruto post inuentam Crucem, nobilem erexit ecclesiam, eidem sanctissimæ Crucis signo dicandam, cui præclaras quas fuerat diuersis temporibus consecutus victorias ferebat acceptas: in qua & inuentæ Christi Redemptoris nostri Crucis partem cultu religiosissimo collocauit. At quid apud fanum Veneris & Cupidinis, templum Crucis? vt scilicet iuste vlciscereturimmane scelus, quod a Gentilibus in Crucis odium fuerat perpetratum; dum in sancto Golgotha,
D in Crucis rupe (quod testatur S. Hieronymus[d]) fuerat impudicæ Veneris statua collocata; & locus ipse, Crucis titulo adeo illustratus, ab eisdem Venerarium appellatum. quamobrem quod celebre erat Veneris templum Romæ (de alijs modo silco) dignum visum est, vt cum ignominia euersum, sanctissimæ Cruci cederet, quæ proculcatis impudicitijs, virtutum omnium splendore nitesceret.

[d] Hier. epist. 13.

CVI.

BASILICA S. CRVCIS.

Sed quid in eodem libello de eadem ecclesia scriptum habeatur, quæve ei a Constantino fuerint collata donaria, videamus: hæc enim ibi narrantur: Eodem tempore fecit Constantinus Augustus basilicam in Palatio Sessoriano: vbi de ligno sanctæ Crucis posuit,
E & in auro & gemmis concluſit: vbi & nomen ecclesiæ dedicauit, quo nominatur vsque in hodiernum diem, Hierusalem. In quo loco constituit dona ista: Candelabra ante lignum sanctum lucentia argentea quatuor, secundum numerum quatuor Euangeliorum, pensantia singula libras octoginta: pharos cantharos argenteos quinquaginta, pensantes singulos libras quindecim: scyphum aureum purissimum, pensantem libras decem: calices ministeriales quinque, pensantes singulos libras singulas: scyphos argenteos tres, pensantes singulos * libras octo: calices ministeriales argenteos decē, pensantes singulos libras duas *: patenam argenteam auro inclusam cum gemmis, pensantem libras quinquaginta: altare argenteum, pensans libras ducentas quinquaginta: amas argenteas tres, pensantes singulas libras viginti. Et omnes agros circa Palatium ecclesiæ dono dedit. Possessionem ad Sponsas via Lauicana, præstantem solidos ducentos sexagintatres. Sub ciuitate Laurento possessionem Patras *, præstantem solidos centum viginti. Sub ciuitate Nepesina pos- * Petras
sessionem Aghesis * (*retinet hodie idem nomen, vt dicatur Agnetis*) præstantem solidos * Agnetis
ducentos quinquaginta. Sub ciuitate suprascripta possessionem Terega, quæ præstat solidos centum sexaginta. Sub ciuitate Falisca possessionem præstantem solidos centū quindecim.

Universidad de Deusto
Biblioteca

decim. Item sub ciuitate Falisca possessionem Herculis, quam * donauit Augusto, & Augustus obtulit ecclesiæ Hierusalem, præstantem solidos centum quinquagintatres, &c.] sed hæc omnia (vt dictum est) post S. Crucem inuentam, de qua suo loco. A

CVII. BASILICA S. AGNETIS.

Ac mox subdit: Eodem tempore fecit basilicã S. martyris Agnetis, ex rogatu filiæ suæ; & Baptisterium in eodem loco, vbi baptizata est soror eius Constantia, vna cum filia Augusti] Constantia hæc eadem dicta: sed quando baptismum susceperint, non constat, nec etiam quoto anno ecclesia illa a Constantino erecta fuerit; qua autem visione admonita ibi Constantia filia sit baptizata, apud Ambrosiũ [a] res gesta ab incerto auctore in hæc verba narratur: Erat enim ipsa Constantia Regina virgo prudentissima, sed ita obsessa vulneribus, vt a capite vsque ad pedes nulla membrorum pars libera remansisset. Accepto autem consilio, spe recuperandæ salutis, venit ad tumulum martyris nocte (*nempe Agnetis, de qua mira relatu audierat*) & licet Pagana, tamen credula animi intentione preces fideliter fundebat. Quod dum faceret, repentina somni suauitate corripitur, & vidit per visionem beatissimã Agnem talia sibi monita proferentem: Constanter age, Constantia, & crede Dominum Iesum Christum Filium Dei esse Saluatorem tuum, per quem modo consequeris omnium vulnerum, quæ in corpore tuo pateris, sanitatem. Ad hanc vocem Constantia euigilat sana, & sic sana, vt nec signum in eius membris alicuius vulneris remaneret. Reuersa igitur ad Palatium saniissima, facit gaudium & patri suo Augusto & fratribus suis Imperatoribus. Coronatur ciuitas tota: fit lætitia militantibus, atque priuatis, & vniuersis audientibus hæc. Infidelitas Gentium confundebatur, & fides Dominica lætabatur *. Interea patrem & fratres Augustos rogat, vt basilica beatæ Agnetis construeretur, & sibi illic Mausolcum collocari præcepit. Currit hæc opinio ad omnes; & quotquot credentes ad eius tumulum aduenissent, sanabantur, quacumque fuissent infirmitate detenti: quod facere Christum nullus dubitat vsque in hodiernum diem. Perseuerauit autem Constantia Augusti filia in virginitate, per quam multæ virgines & mediocres & nobiles & illustres sacra velamina susceperunt. Et quia fides mortis damna non patitur, vsque ad hodiernum diem multæ virgines Romanæ Agnem beatissimam, quasi in corpore manentem, attendunt.] hæc ibi, sed perperam Ambrosij nomine consignata. cetera autem de eadem Constantia inferius.

[a] Apud Ambros. sermon. de pass. Agnetis.

* dilatabatur

B C

CVIII. DONA COLLATA.

Porro quæ idem Constantinus memoratæ ecclesiæ dona contulerit, his verbis in eodem libello narrantur: Patenam auream pensantem libras viginti: calicem aureum pensantem libras decem: coronam, pharum cantharum ex auro purissimo, cũ delphinis triginta, pensantem libras quindecim: patenas argenteas duas, pensantes singulas libras viginti: calices argenteos quinque, pensantes singulos libras decem: pharos cantharos argenteos triginta, pẽsantes singulos libras octo: pharos æreos ex aurichalco quadraginta: ceroſtratos ex aurichalco argento clusos quadraginta sigillatos: lucernas aureas duodecim mixa * super fontẽ. In redditibus. Circa ciuitatẽ Fidenas omnẽ agrum, præstantem solidos centũ * sexaginta. Via Salaria sub Parento vndique omnẽ agrum, præstantem solidos centũ * quinque. Agrum Marci *, præstantem solidos octoginta. Possessionem in vico Pisonis, præstantem solidos ducentos quinquaginta. Agrum Casulas, præstantem solidos centũ.] hucusque ibi.

D

* lychnorum
* mille
* mille
* Mutii

CIX. DE CONSTANTIA AVG.

Quod vero ad Constantiam alteram spectat, Constantini sororem, relictam Licinij, de qua sæpe superius mentio facta est: hæc aliquando Nicomediæ cum ageret, titulo Augustæ clarissima, miro ardore succensa videndi Christi humani generis Redemptoris, quem Deum colebat, imaginem; vt voti compos fieret, ad Eusebium Pamphili Cæsareæ totius Palæstinæ, in qua Christus versatus erat, Metropolitanum Episcopum litteras dedit; cum ille hoc facile præstare potuisset (nam testatur [b] ipse se aspexisse imagines Christi, & Petri ac Pauli Apostolorum, coloribus expressas ac fideliter conseruatas:) nihilominus quod non Arianam tantum hæresim imbibisset, sed & Theopaschitarum vesania imbutus esset, hunc in modum ad ipsam rescripsit [c]:

E

[b] Euseb. lib. 7. c. 14.

[c] Apud Nicen. Conc. 2. Act. 6.

CX. EVSEBII EPISTOLA AD CONSTANTIAM AVG.

Quoniam autem de Christi imagine ad me scripsisti, vt tibi mitterem: velim mihi significes, quamnam putes Christi imaginem: vtrum illam veram & incommutabilem, naturæ illius characteres ferentem; aut hanc, quam propter nos assumpsit, seruilem formam pro nobis induens. Sed sane de diuina forma non arbitror etiam ipse ego te esse solicitam, cum fueris ab illo [d] edocta, neminem Patrem cognouisse præter Filium, neque ipsum Filium condigne quempiam cognouisse, nisi qui illum genuit Pater.] & post alia: Si omnino serui requiris imaginem formæ, & carnem quam propter nos induit: sed & hanc gloriæ

[d] Matth. 11.

deitatis

A deitatis suæ commixtam esse didicimus, & passam, mortuamque.] & post pauca: Quis igitur gloriæ eiusce modi & dignitatis splendores lucentes & fulgurantes effigiare mortuis & inanimatis coloribus & vmbratili pictura posset? cum neque diuini illius discipuli [a] in monte illum contemplari quiuerint; qui cadentes in faciem suam, non posse se huiusmodi spectaculum inspicere, confessi sunt. Igitur si carnis illius figura tantam ab inhabitante in ea diuinitate accepit potentiam; quid oportet dicere tunc, cum immortalitatem exuit, & corruptionem abluens, formam serui in Domini & Dei gloriam transtulit, post mortis scilicet victoriam, post ascensum in cælos, post cum Patre regio in throno a dextris consessum, post requiem in ineffabilibus & innominandis sinibus Patris, in quam ascendentem & desidentem cælestes potestates illi benedictis vocibus acclamabant, dicentes [b]: Principes tollite portas vestras, aperimini portæ cælestes, & introibit Rex gloriæ?] hucusque ex

[a] Matth. 17.

[b] Psal. 23.

B Eusebij epistola recitata sunt in secundo Nicæno Concilio imaginum cultui aduersario Gregorio Neocæsareæ Episcopo.

CXI. QVID A PATRIBVS SYNODI IN EVSEBIVM.

Aduersum hæc autem cum ibi multa fuerint ab Epiphanio recẽsita, & in auctorẽ ipsum Eusebium, vtpote Arianum hominem, inclamata; ista demum, quod ad hanc spectat epistolam, posita sunt de sententia Eusebij, aliorumq. Arianorum: Opinantur autem Christum Dominum nostrum carnem sine anima assumpsisse, addentes in salutari illius dispensatione diuinitatem impleuisse animæ consilia motionesque, nimirum quo passionem (vt ait Gregorius) diuinitate circumscribant, & ob id vere Theopaschitæ sunt: qui autem huius sententiæ sunt, imaginem non habendam censent, quemadmodum impius Seuerus, Petrus Fullo, Philoxenus Hieropoleos Episcopus, & omnis denique illa multi capitis & sine capite hydra contendit. Huius igitur societatis existens & Eusebius (quemadmodum

C ex illius epistolis & historicis commentarijs demonstratum est) imaginem Christi Theopaschitarum more reijcit: qua de causa & Constantiæ Licinij vxori scribit, apud se imaginem non reperiri. Nam & in eadem epistola dicit, quod illius incarnata forma in deitatis naturam mutata sit. Nemo tamen sanctorum Patrum nostrorum sic sentit, aut docuit: neque enim veritas sic se habet, &c.] Constantia igitur Augusta his ab Eusebio Pamphili epota venenis, & ab ipsomet Ario, & Eusebio Nicomediensi Arianæ perfidiæ aconito infelix imbuta, sinceræ fidei candoris, quem Romæ apud S. Agnetis basilicam in baptismate susceperat, dispendium passa, Arianorum furua fuligine, facta est hæresis illius sectatrix, immo fautrix atque patrona: de qua S. Hieronymus ad Ctesiphontem [c]: Arius, vt Orbem deciperet, sororem Principis ante decepit.] At de Constantia modo hactenus, ad quam occasione S. Agnetis basilicæ, & susceptí in ea baptismatis, digressi sumus. Sed iam ad alias

[c] Hieron. aduers. Pelag. ad Ctesiphontem.

D basilicas Romæ a Constantino erectas iterum redeamus.

CXII. BASILICA S. LAVRENTII.

Eodem tempore (inquit libelli auctor) Constantinus Augustus fecit basilicam beato Laurentio martyri via Tiburtina, in agro Verano, supra arenariam cryptæ: & vsque ad corpus S. Laurentij martyris fecit gradus ascensionis & descensionis. In eo loco construxit apsidem, & ornauit marmoribus porphyreticis, & desuper locum concluſit argento, & cancellis de argento purissimo ornauit, pensantibus libras mille: & ante ipsum locum in crypta posuit lucernam ex auro purissimo lychnorum decem, pensantem libras viginti: coronam ex argento purissimo, cum delphinis quinquaginta, pensantem libras triginta: candelabra ærea duo, in pedibus denis, pensantia singula libras trecentas. Ante corpus beati Laurentij martyris argento clusit sigilla passionum ipsius, cum lucernis in nixis * argenteis, pensantibus singulis libras quindecim.] & in fine: Pharos argenteos triginta, pensantes singulos libras octo.] hæc vero habet de redditibus: In eodẽ loco possessionem cuiusdam Quiriacetis * religiosæ feminæ, quam Fiscus occupauerat tempore persecutionis, &c.] Loca autem vbi poni solita erant martyrum corpora, quæ appellamus vsu prisco Confessiones, sumptuosissime exornari solita; non tantum quæ de loco dicta sunt vbi conditum erat S. Laurentij corpus, sed & de S. Hippolyti martyris Confessione haud procul sita docet Prudentius, qui eam vidit, his versibus [d]:

E

* myxis

* Cyriacæ

[d] Prud. Peristeph. hym. 11.

Ipsa illas animæ exuuias quæ continet intus
Aedicula argento fulgurat ex solido.
Præfixit tabulas diues manus æquore leui
Candentes, recauum quale nitet speculum.
Nec Parijs contenta aditus obducere saxis,
Addidit ornando clara talenta operi.]

Ex his

Universidad de Deusto
Biblioteca

CXIII. ILLVSTRATAE MARTYRVM RELIQVIAE.

Ex his plane vides; cum primum a persecutionis angustijs in latum libertatis campum A Ecclesia prosiluit, quæ olim in cœmeterijs ipsis, antris, & recessibus subterraneis, sanctorum martyrum cultum (vt vidimus) dignis officijs, pro temporis ratione, frequentare solebat; constructis iã in ipsorum memoriam basilicis, translatisq. in eas eorum corporibus, & in thecis argenteis & argento tectis cellulis collocatis, auro gemmisq. fulgentibus vasis ad vsum luminarium comparatis, eadem ipsos summa gloria celebrare ac venerari cœpisse.

CXIV. DE BASILICA IN VIA LAVICANA.

Rursus vero hæc de reliquis basilicis ex eodem libello: Ijsdem temporibus Constantinus Augustus fecit basilicam via Lauicana inter duas lauros beato Petro & Marcellino martyribus: & Mausoleum, vbi beatissimam Augustam matrem suam posuit in sarcophago porphyretico.] sed id postea. verum hæc ibidem subduntur: Vbi donauit patenam auream ex auro purissimo, pensantem libras trigintaquinque: candelabra argentea auro inclusa, in pedibus duodecim, quatuor, pensantia singula libras ducentas: coronam auream, B quæ est pharus cantharus, cum delphinis centum viginti, pensantem libras triginta: calices aureos tres, pensantes singulos libras decem, cum gemmis prasinis & hyacinthinis: amas aureas duas, pensantes singulas libras quadraginta: altare ex argento purissimo, pensans libras ducentas: pharos cantharos argenteos viginti, pensantes singulos libras viginti: item altare ex argento purissimo, pensans libras ducentas: patenas ex auro purissimo duas, pensantes singulas libras quindecim: patenas argenteas duas, pensantes singulas libras quindecim: scyphum maiorem ex auro purissimo, vbi nomen Augusti designatur, pensantem libras viginti: scyphum aureum minorem, pensantem libras decem: scyphos argenteos quinque, pensantes singulos libras duodecim: calices ministeriales argenteos viginti, pensantes singulos libras tres: amas argenteas quatuor, pensantes singulas libras quindecim: annis singulis olei nardini pistici libras nongentas *, balsami libras centum, C aromatum in incensum sanctis martyribus beato Marcellino & Petro libras centum.] hæc ibi; quibus & redditus subsequuntur.

* nonaginta

CXV. ALIAE BASILICAE A CONSTANTINO AEDIFICATAE EXTRA VRBEM.

Mentio ibidem habetur de basilica Ostiensi in honorem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli & Ioannis Baptistæ, alia Albanensi in memoriam S. Ioannis Baptistæ, Capuana Apostolorum, & Neapolitana in honorem (vt ait Ado) itidem Apostolorum & martyrum ab eodem Constantino erectis. Vasorum autem omnium, quorum mentio facta est, quædam inseruiebant ad luminaria incendenda, vt cerostrata, candelabra, phari canthari, & coronæ cum delphinis; quædam vero ad vsum sanctissimæ Eucharistiæ, vt calices, patenæ, amæ, metretæ: ad baptismum alia, vt pelues & scyphi: thymiamateria autem erant ad suffitus parandos. Sed & in pluribus alijs quoque Italiæ ciuitatibus viget adhuc memoria aliarum ecclesiarum ab eodem Imp. summa impensa constructarum: verum & in alijs etiã prouincijs itidem factum esse constat: & inter ceteras nobiles ab eo iussas ædificari basilicas, meminit Gregorius Turonensis [a] de ea sanctissimæ Dei genitricis Mariæ ab eodem in Gallia excitata, in cuius erectione eiusmodi insigne miraculum accidisse testatur: Maria vero (inquit) gloriosa genitrix Christi, vt ante partum, ita virgo creditur & post partum: quæ (vt supra diximus) angelicis choris canentibus, in paradisum, Domino præcedẽte, translata est. Cuius basilica ab Imp. Constantino admirabili opere fabricata renidet: ad quam adductæ columnæ cum præ magnitudine leuari non possent, eo quod esset circuitus earum sexdecim pedum; ac diebus singulis casso labore fatigarentur: apparuit artifici sancta Virgo per visum, dicens: Noli mæstus esse: ego enim tibi ostendam, qualiter hæ queant eleuari columnæ. Et ostendit ei quæ aptarentur machinæ, qualiter suspenderentur trochleæ, atque funes extenderentur; illud addens: Coniunge tecum tres pueros de scholis, quorum hoc adiu- E torio possis explere. Quod cum ille vigilans, quæ præcepta fuerant, coaptasset; vocatis tribus pueris ab scholis, erexit summa velocitate columnas. Præstitum est populis spectare miraculum admirandum, vt quod multitudo virorum fortium leuare nequiuerat, tres pueruli absque virtute perfecti operis subleuarent.] hæc Gregorius. De alijs autem ecclesijs ab eodem in Oriente ædificatis, suo loco referemus.

a Greg. Turon. de glor. martyr. c. 9.

CXVI. CONSTANTINI MODESTIA

Hæc vero omnia (vt diximus) nequaquam hoc ipso anno a Constantino perfecta sunt, sed potius cœpta tantum ex ijs nonnulla, reliquis quibus vixit annis absoluta fuerunt: a nobis autem hæc simul omnia hoc anno relata sunt, quod certis, quibus possent annis adscribi singula, incertum penitus sit. Sed illud memoria dignum est, quod cum tam celebres & insignes Memorias in honorem Dei atque sanctorum tum Romæ tum in alijs plurimis Orbis Romani locis Constantinus erexerit, in nulla ipsarũ modestissimus Imperator reperitur

A ritur sui nominis memoriæ titulum insculpsisse; contempsisseq. Christianissimum Principem, quod alij ante eum Imperatores magno studio affectassent; quorum qui omnium optimus a Gentilibus habebatur Traianus, quod in operibus singulis a se erectis affixisset titulum sui nominis, idem noster Constantinus (vt auctor est Aurelius Victor) illum eo dicterio lepide quidem & vrbane derisit, dicens, Traianum esse herbam parietinam, nimirum, quod, sicut illa, passim reperiretur muris inhærens.

CXVII. DE DONATIONE CONSTANTINI.

Iam vero reliquum foret, vt enarratis & elucidatis hisce de Actis Siluestri, & de erectis ab Imp. Constantino in Vrbe alibiq. basilicis, collatisq. eisdem ab ipso donis; de vulgata illa omnium ore ageremus eiusdem Constantini donatione tot tantisq. controuersijs agitata: sed parcimus, quod nihil præter illa quæ ab alijs dicta sint, afferre possumus; & eadem repetere, sit onerosum atque pariter otiosum; cum liberum sit cuique, quæ eo argu- B mento a pluribus sunt scripta, consulere. At illud modo hic satis sit obiter attigisse: neminem veri amantem, & antiquarum litterarum studiosum negaturum, primum omnium Christianorum Imperatorum, eumdemq. maxime pium, ac pariter munificentissimum ore quoque Gentilium prædicatum, Christianam religionem, quam, auita superstitione relicta, primus ferme omnium Augustorum (quod pro rei nouitate visum est esse portentum) præter sententiam Senatus & populi amplexatus est, cunctis quibus valuit officijs coluisse, atque muneribus frequentasse. Ad quæ præstanda cum pietas eum impelleret, & æmulatio ex antiqua gloria aduersariæ religionis vrgeret, atque stimulus ea de causa (vt ait Zosimus) hoc tempore infensi sibi atque palam iam obtrectantis Senatus exagitaret; vt non tantum paria (quod dictum est superius) Gentilium sacerdotum concesserit Christianæ religionis Antistitibus priuilegia, & maioribus auxerit eos atque Christi tẽpla donarijs; sed ipsam pe- C tissimum Romanam Ecclesiam, in qua sciebat totius Christianæ religionis vigere principatum, atque cardinem verti, eamq. in medio æmulantium, lacessentiũ, atque oblatrantium hostium collocatam, in ipsorum odium & inuidiam amplissimis donasse muneribus, summaq. potentia communisse, atque iuribus stabilisse. Quorum aliquibus licet modestia Romanorum Pontificum non sit vsa, non tamen ea ratione negari possunt esse, collata: sicut nec quis iure inficias ire poterit, tributas esse olim ab Augusto Senatui (quod Dio testatur [a]) Africam, Asiam, Numidiam, Epirum, Græciam, Dalmatiam, Macedoniam, Bithyniam, Pontũ, Cyrenem, Siciliam, Sardiniam, & Hispaniam Bæticam, licet eisdem posteriores Imperatores pro arbitrio vsi sint. Magnum plane est de collatis illis Romanæ Ecclesiæ a Constantino muneribus argumentum, quod Francorum Christianissimi Principes suis ipsorum diplomatibus, ea a Longobardis ablata, se Romanæ Ecclesiæ restituere, professi sunt.

a Dio hist. lib. 53.

CXVIII.

D Si enim Romana Ecclesia ante collata illa a Francorum Regibus priuilegia (quod suo loco pluribus demonstrabitur) iam potiebatur rerum dominio: vnde illud sibi nisi iure debitum potuit vendicasse? cum certum sit nulla id factum armorum vi atque violenta grassatione: silentibus præsertim, nec minimum quidem reclamantibus, qui illis temporibus regnabant in Oriente, Imperatoribus, alioqui in Romanam Ecclesiam parum æquis, quam & ausi fuerunt (quod queritur sanctus Gregorius [b]) redigere sub tributo. Ceterum iusta pos- b Gregor. in 4. sessio (quam, si careret humano, diuino saltem iure, quo subordinata sunt diuinis terrena Psal. pœn. vers. rerum dominia, Romana Ecclesia legitime sibi vendicat, ac posteriores Reges & Imperato- Tota die expr. res amplissimis priuilegijs ratam habuere, eamq. illibatam stabilemq. seruatam voluerunt) a Ioanne diacono ex deprauato illo a Græcis mutuato donationis edicto, ambigua redditur potius, quam probetur: quod cuique rem perspicacius intuenti redditur manifestum.

E Sic enim Græci donant, vt surripiant potiora: de quibus poeticum illud modo sit nobis merito vsurpandum [c]:

c Virg. Aeneid. 2.

Quicquid id est: timeo Danaos, & dona ferentes.]

CXIX. GRAECORVM FIDES SVSPECTA.

Non enim eo erga Romanam Ecclesiam studio tenebantur, vt quæ eius gloriæ esse viderent & honoris, solicite curarent: cuius excellentiam superbe admodum æmulati, notam eidem inurere potius semper studuerint, quam gloriam comparare: est enim eius rei (vt de reliquis taceam) locuples testis Theodorus Balsamon, atque reliqua schismaticorum colluuies. Quis non credat, ab ipsis ex eodem edicto maiestatem Romanæ Ecclesiæ prædicari, cum ex eo hæc quæ sequuntur proferant [d] a Constantino verbis illis fuisse statuta? Decernentes statuimus, vt Romana Ecclesia habeat principalem potestatem, & sit caput quatuor sedium, sedis Alexandrinæ, Antiochenæ, Hierosolymitanæ, & Constantinopolitanæ, & (vt semel dicam) omnium totius Orbis Ecclesiarum.] Absit a Romanæ Ecclesiæ amplitudine & di-

d Theod. Balsf. in Nom. Phot. tit. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dignitate, vt ab homine eiusmodi sibi vendicet potestatem, & non potius a Christo per Petrum. An non sæpius demonstratum est secundo Annalium tomo, Romani Pontificis super omnes vbique Ecclesias earumq. Præsules fuisse auctoritatem, etiam cum ipsa Regina prouinciarum esset sub tributo, cum scilicet tyrannorum persecutionibus Ecclesia vexaretur? Turpe plane est atque admodum indignum, acceptum ferre mortali, quod ab ipso Deo & Domino nostro Iesu Christo constat eidem in Petro esse collatum. A

CXX. DE SEDE CONSTANTINOPOLITANA MVLTA CONFICTA.

Sed nec illud ipsum eidem a Constantino gratis donatum volunt, verum vt id totum in Ecclesiæ Constantinopolitanæ conuertatur emolumentum, nempe vt hac techna inter sedes antiquas Patriarchales enumeretur Constantinopolitanæ Ecclesiæ sedes. Testis Græcus (vetus hæc paroemia) satis est. Appello clarissimum oratorem de his pro Flacco [a] differentem: qui tamen excipit ab eiusmodi inusta antiquitus nota bonos, doctos, atque prudentes: ac multo magis nos Christianæ religionis præclarissimos atque sanctissimos viros, B Catholicæ pietatis & vnitatis cultores, ab ea contumelia censemus absoluendos, ac penitus liberandos: ceterum quos semel hæresis labefactauit, vel schisma diuisit, Ethnicis deteriores effectos esse, semper agnouimus. Sed mirati sumus vehementer, Zonaram aliquid sibi de Constantinopolitanæ Ecclesiæ Patriarchatu amplius arrogasse, dum non tam eam dignitatem a Constantino tradit fuisse collatam, quam potius restitutam, cum sic ait [b]: Constantinus Magnus cum alijs multis Vrbem adornauit: tum Byzantium, quod prius Thraciæ Heracleæ Episcopatus erat, a Seuero Perinthijs post captiuitatem subiectum (vt in Seuero expositum est) in Patriarchatus dignitatem restituit.] hæc ipse.

[a] Cic. orat. pro Flacc. iuxta princ.

[b] Zonar. Annal. tom. 3.

CXXI. FALSA ASSERTIO DE PRIVILEGIIS ECCLES. CONSTANTINOP.

At quonam modo Constantinus vel contulit, vel reddidit Constantinopolitanæ Ecclesiæ iura Patriarchatus, si post Concilium Chalcedonense solutum, cum legati Apostolici recessissent, Anatolius Constantinopolitanus Episcopus cum collegis nonnullis quasi appendicem superaddens Oecumenicæ Synodo, id sibi tentauit arripere, sicut & Iuuenalis hoc ipsum tunc sedi Hierosolymitanæ conferri enixius laborauit? Cui nefariæ vtriusque præsumptioni quantum restiterit S. Leo Romanus Episcopus, litteræ ipsius tunc ad eos scriptæ significant. Sed & præsumptæ temeritati quantopere aduersati fuerint Romani Pontifices successores, Gelasius Papa amplissimam fidem facit, cum sedes Patriarchales relegens, tres tantūmodo enumerat, Romanam scilicet, Alexandrinam, & Antiochenam [c], & obnitens Acacij Constantinopolitani Episcopi petulantiæ, eum nonnisi parochiæ Heraclensis Ecclesiæ Episcopum esse docet [d]. Quando vmquam mentio a curiosis atque procacibus aduersarijs facta vel saltem obiter de eiusmodi Constantinopolitanæ Ecclesiæ Constantini priuilegio collato? Vel quando hæc ab Imperatore decerni potuisse ausi sunt affirmare? cum potius honesto, sed mentito titulo Concilij Constantinopolitani primum, D ac deinde Chalcedonensis, id sibi adsciscere conati sint? Sed hæc tam perspicua, clariora reddentur ex ijs quæ inferius annis singulis, quibus eiusmodi agitatæ sunt controuersiæ, narrabuntur. C

[c] Gelas. in Concil. Rom. decret. de lib. apocryph. & Gelas. epist. ad Anastas. Imp.

CXXII. REDARGVITVR IMPOSTVRA.

Rursum vero (ex quo semel aduersus eos sermo institutus est) si quarta die post Constantini baptismum (quod habent Latina exemplaria) eiusmodi edictum factum est; quomodo potuit in eo Imperator meminisse Constantinopolitanæ sedis, si nec nomen quidem Constantinopolis tunc erat exortum? & eo minus si ad Consules prouocemus, quibus datum edictum inscribitur, nempe sub Consulatu Constantini Augusti quarto, qui decem ferme annos antequam Byzantium in Constantinopolim mutaretur, in Fastis Consularibus descriptus habetur, non tamen (vt ibi perperam ponitur) Constantini Consulatus cum Gallicano, sed cum Licinio; cum nequaquam Gallicano cum Imperatore contingere potuerit esse Consulem: testatur enim Ammianus Marcellinus [e], a tempore secundi Consulatus Diocletiani cum Aristobulo, vsque ad Consulatum Iuliani Apostatæ cum Sallustio, numquam accidisse, vt Imperator Consulatum gesserit cum priuato. Hæc aduersus Græcos dicta sunto. Iam cetera prosequamur. E

[e] Ammian. lib. 23. in princip.

CXXIII. SYNODVS ROMANA.

Hoc eodem anno post baptizatum Constantinum collecta est Romæ Synodus a Siluestro, tertio Kalendas Iunij, Crispo & Constantino tertium Consulibus, vt eiusdem Synodi vigesimus canon significat. Pro Prisco autem, quem habet, Crispum restituendum esse, & ante Constantinum Cæsarem tertium Consulem ponendum, ipsi Fasti Consulares docent. Sed quid mirum, si in his editio depraua ta cognoscitur, cum vix sit reperire versum, in quem mendum non irrepserit? Verum non eam ob causam, quod Crispus tertium Consul ponitur, existimet quispiam viuente adhuc Crispo celebratum esse eiusmodi Concilium

A cilium: nam (quod sæpe superius dictum est) ijsdem Consulibus, quibus aperiebatur, atque denominari pariter incipiebat annus, ijsdem quoque vsque ad finem perseuerabat; licet ijs defunctis, vel aliter se abdicantibus, alij in locum ipsorum suffecti fuissent. Porro idem Concilium habet vetus Cresconiana Collectio, ex qua ceteri descripsisse videntur, capitibus viginti distinctum. Collectum autem fuisse in Thermis Traiani, in gremio sedis suæ, in primo capite reperitur expressum. Erat locus ille, Titulus a Siluestro nuper erectus, quem Constantinus Imperator donis pluribus exornauit, atque redditibus locupletauit.

CXXIV. TITVLVS A SILVESTRO ERECTVS.

De eo enim his verbis mentio habetur in superiori recitato libello de erectis basilicis, & collatis in easdem donis a Constantino: Eisdem temporibus constituit beatus Siluester in vrbe Roma Titulum suum in Regione tertia, iuxta Thermas Domitianas, quæ cognominantur Traianæ: vbi donauit Constantinus Augustus patenam argenteam, pensantem li-
B bras viginti: scyphos argenteos duos, pensantes singulos libras octo: amam argenteam, pensantem libras decem: pharos cantharos argenteos decem, pensantes singulos libras quinque: cantharos cerostratos æreos sexdecim, pensantes singulos libras quadraginta: fundum, &c.] Multa illic habes de redditibus: sed ne lōgior sit digressio, omittimus singulos recensere. Conuenisse autem ad Synodum Episcopos ducentos octogintaquatuor, produnt Acta quæ habentur typis excusa; Cresconiana tamen Collectio ducentos & triginta Episcopos dumtaxat memorat, ac de Episcopis Græcis ne verbum quidē: haud enim temporis idoneum spatium interfuisse potuit, vt e remotioribus regionibus Episcopi vocarentur; sed tantum a Siluestro Italiæ Episcopos fuisse credimus Romam ad Synodum conuocatos: quibus omnibus a Constantino suppeditata sunt vehicula & annona, vt in ipso Synodi exordio declaratur. Fuerunt hæc veluti quædam Christianæ pietatis encænia de pri-
C mo Christiano Imperatore summo omnium gaudio celebrata, & publica quædam pro accepto munere gratiarum actio; prout in eius primo capite, licet subobscure, significatur.

CXXV. CONSESSVS IN SYNODO.

His vero solemniter ex more perfunctis muneribus, astantibus Constantino & Helena, atque Calfurnio Christiano homine Vrbis Præfecto, in Siluestri Titulum conuenerunt Episcopi, quorum consessus sic ibi [a] describitur, vt Romæ presbyteri atque diaconi & reliquus clerus starent a tergo sedentium Episcoporum: Episcopos enim tantum sedisse, stantibus ceteris, ibidem declaratur. Sed id puto tunc modestiæ causa; cum alioqui Romanæ quoque Ecclesiæ consuetudinis esse, affirmare videatur S. Hieronymus, vt coram Episcopis diaconi tantum stent, presbyteri vero sedeant: nam ad Euagrium scribens sic ait [b]: Ceterum etiam in ecclesia Romæ presbyteri sedent, & stant diaconi: licet paulatim, increbrescentibus vitijs, inter presbyteros, absente Episcopo, sedere diaconum viderim.] hæc ipse.
D Sed & in Concilio Carthaginensi quarto id statutum, sancito canone, reperitur [c]: Vt Episcopus in quolibet loco sedens, stare presbyterum non patiatur.] Ac rursum [d]: Vt Episcopus in ecclesia in consessu presbyterorum sublimior sedeat, intra domum vero collegam presbyterorum se esse cognoscat.]

[a] Conc. Rom. c. 1.

[b] Hier. epist. 85.

[c] Concil. Carthag. 4. c. 34.

[d] Eod. Conc. c. 35.

CXXVI. S. VICTORINVS EPISC. ET MARTYR CALVMNIAM PASSVS.

In eum igitur modum consessu disposito, præloquente Siluestro de seruanda Dei Ecclesia libera ab hæreticorum incursu, damnauit primæ Actionis exordio Hippolytum diaconum Valentinianæ hæresis sectatorem, Callistum Sabellij hæresi maculatum, & Victorinum Episcopum, qui receptos ab Ecclesia Paschales cyclos redarguere præsumpsisset. Indigne sane passi sumus (quod & secundo Annalium tomo diximus, cum egimus de Victorino martyre Episcopo Pictauiensi) ab eo qui post duas editiones huius Synodi tertiam confiauit [e], cum de Victorino Antistite agitur, additum esse absque alicuius vetusti exem-
E plaris fide, Pictauiensem; nam mendaciter admodum sic nobilissimum infamat Antistitem, qui sub Diocletiano martyrium consummauit, & ab Optato Mileuitano [f] vt insignis debellator hæresum commendatur. Sed sicut longe alius hic Victorinus Antistes est a Victorino Episcopo Pictauiensi: ita & plane diuersus ab illo Victorino, seu potius Victorio dicto, qui nullius sedis fuisse Episcopus reperitur, de quo Gennadius [g] tradit claruisse sub Hilaro Papa, & ab eo inuitatum post Prosperum vltimum calculatorem, prosequi futuri temporis Paschales cyclos: licet aduersus eum, Victorem Episcopum Capuanum scripsisse ferant [h]. Quisnam autem hic fuerit, qui damnatus in hoc Romano Concilio est, Victorinus, ignoratur, sicut Hippolytus & Callistus hæretici.

[e] Sur. tom. 1. Concil.

[f] Optat. lib. 1.

[g] Gennad. de Vir. illustr. c. 88.

[h] Ado in Chron. an. 530. Bed. de vat. tempor. & de sex ætat. Marian. Scot. an. 560.

CXXVII.

Mirabitur fortasse aliquis, cur in hac Synodo nulla fiat mentio de Ario & Ariana hæresi, quæ (vt superius demonstratum est) plures ante annos totam Orientalem exagitauit Ecclesiam. Sed illud videtur tum a S. Siluestro, tum etiam a Constantino Imperatore initū esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

DECERNITVR IN ANNVM SEQVENTEM NICAENVM CONCILIVM.

consilium, vt sequenti anno maiori apparatu totius Orbis Episcoporum in Oriente, vbi im- A
mortali odio & obstinata pertinacia ab Arianis digladiatum esset, ibi aduersus eos sanctorum Episcoporum cœtus, sacrosancta Dei castra, ad oppugnandam impietatem firmiter collocarent. Hæc igitur de Nicæno congregando sequenti anno Concilio inter Siluestrum & Constantinum esse communicata, examinata, ac pari consensu firmata, quis audebit dubitare? Potuit ne hoc Siluestrum præterijsse, qui (vt superius traditum est) ante aliquot annos Alexandri Episcopi Alexandrini litteris permotus, Osium Cordubensem Episcopum ad eiusmodi consopiendos tumultus, & pacem inter dissidentes Episcopos conciliandam, legauit in Orientem? vel prætermisisset facere Constantinus, qui per eumdem Osium tam præclaras, quas recitauimus, litteras ad Arium & Alexandrum dederat? Quin & legationem Episcoporum ex Rhinocolura, quæ est in Aegypto ciuitas, quorum in hac Romana Synodo libellus recitatus est, Arianæ cladis credi potest refricuisse ibi memoriam: licet B
de eiusmodi legatione in eadem Synodo perobscura mentio habeatur. Vt in re igitur maximi omnium momenti, solertia vtriusque, Siluestri atque Constantini, versauere consilia, & inuigilauit cura propensior; atque ex communi sententia stabilitum, vt sequenti anno Nicææ in Bithynia sacrosanctum œcumenicum Concilium cogeretur.

CXXVIII. CANONES ROMANI CONCILII.

Sed quod pertinet ad ceteras res gestas in hoc, de quo agimus, Romano Episcoporum conuentu: post damnatos Hippolytum, Callistum, & Victorinum, nonnulla sunt ad disciplinam pacemq. Ecclesiasticam conseruandam instituta: nempe, ne clerici inferioris gradus eos qui essent superioris ordinis accusare præsumerent. Citatur ac recitatur idem canon ijsdem ferme verbis a Nicolao Romano Pontifice scribente ad Michaelem Imperatorem. Sed & recte ibidem dispositа sunt ea quæ ad optimam œconomiam spectare vi-
debantur[a]: nimirum, vt de Ecclesiæ redditibus, quibus iam incipiebat affluere, pars vna C
Pontifici cederet, alia vero clericis, tertia ecclesiarum fabricis seruaretur, quarta autem esset in pauperes eroganda. Illud insuper ad sacra pertinens additum est; ne presbyter, sed
Episcopus chrisma conficeret[b]. Et quod ad ordinationem atque numerum ministrorum[c], ne in parochijs amplius quam duo diaconi essent; septem vero Vrbis, nempe Regionarij, diaconi Cardinales. Sed & S. Synodus, cũ ipsorum, tum etiam ceterorũ clericorum hierarchicum ordinem, ex antiquo instituto Apostolorum, rite disposuit, quorũ subdiaconis nuptias penitus interdixit. Vasa sacra inhibuit tangenda ostiarijs atque lectoribus: & acoluthũ interdixit sacramentorũ ministerio. Itemq. sacerdotibus virginibus, & monasticam vitã profitentibus certam præscripsit ætatem. hæc omnia prima die in sancta Synodo constituta sunt.

a Concil. Rom. c. 4.

b Ibid. c. 5.
c Ibid. c. 6. 7. 8.

CXXIX. SECVNDA ACTIO ROM. CONCILII.

Sequenti vero die (Actio hæc secunda describitur) eodem conuenientibus cum Silue- D
stro Papa ijsdem, qui primæ Actioni præsentes fuerunt, Episcopis; quod septenario diaconorum numero duo deerant, existentibus tantum quinque, nempe Fabiano, Marco, Liberio, Archidamo, & Iulio, ordinati sunt ab eodẽ Siluestro Papa Prisc⁹ & Theodorus[d]. Sed quanto tempore quis in singulis ordinibus ministrare deberet, vt ad altiorem gradum proueh̃i posset, edito canone Synodus declarauit[e]. Verum multa in annorum numerum mendа irrepsisse, facile possumus intelligere. Rursum vero publicæ pœnitentiæ ætatem, & baptizandi certos solemnes dies placuit definire. Itemq. de testimonio clericorum aduersus laicos non ferendo, nec clerico publice, sed tantum in ecclesia examinando, neque in Curiam ingrediendo, nec cædendo; rursumq. ne turpis criminis diaconus accusaret presbyterum; sed & ne presbyter a die susceptі gradus presbyterij coniugium inire deberet, statutis certis pœnis non parentibus, iussum est. Verum quod ait de non ineundo coniugio, non de ducenda vxore est intelligendum (nam id etiam in eodem Concilio subdiaconis E
fuisse vetitum, dictum est) sed de vitando cum femina contubernio.

d Ibid. Act. 2.

e Ibid. c. 11. 12. vsque 20.

CXXX. PRIMA SEDES A NEMINE IVDICATVR.

Vltimo vero loco eiusmodi in eadem Synodo lex reperitur esse sancita: Nemo etiam diiudicet primam sedem: quoniam omnes sedes a prima sede iustitiam desiderant temperari. Neque quoque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a Regibus, neque a populo Iudex iudicabitur.] hæc in fine posita sunt, velut totius Synodi corollarium. Hunc proculdubio citasse visus est canonem Nicolaus Romanus Pontifex, cum inter alia, quibus temeritatem Michaelis Imperatoris redarguit, sic ait: Consonat huic necessariæ sententiæ S. Siluester & Magni Constantini baptizator, dicens: Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a populo Iudex iudicabitur, haud dubium quin Ecclesiasticus.] Scimus autem quemdam citari canonem[f] quasi ex Concilio Carthaginensi de decreto Siluestri, & quædã ex epistola dicta Clementis Papæ ad Iacobum fratrẽ Domini, necnon Callisti Papæ,

f Concil. Carthag. 3. in fin. & dist. 82. c. presbyt.

sed

A sed cui iure multa obijci possint. Subscripsisse vero sacris legibus Ecclesiasticis non tantum Siluestrum & Episcopos atque presbyteros & diaconos qui præsentes fuerunt, sed etiam Constantinum Imperatorem & Helenam matrem Augustam, satis liquet: quod in fine vltimi canonis eiusdem Synodi expressum habetur.

Ex hoc iam tempore Constantinus Imperator, qui interdum visus est antea fluctuasse, se CXXXI.
in omnibus, ac coram omnibus, maxime vero Gentilibus, perfectissimum Christianum exhibuit, & in propaganda Christiana fide ardentissimum animum declarauit, omnia plane contraria persecutoribus Imperatoribus officia explens; quod & mille plane argumentis apertissime demonstrauit: vt merito de eo hæc scribat Eusebius[a]: Quemadmodum probitatis hostis dæmon graui in prosperum Ecclesiæ statum exardescens inuidia, tempore pacis & lætitiæ, seditionis procellas & tumultus intestinos contra illum excitauit: sic Impera-
B tor Deo carus Constantinus, ea quæ ad suum spectabant officium, minime neglexit; sed omnia contraria his quæ antea a tyrannica crudelitate admissa instituit, & quemque Ecclesiæ hostem inimicumq. facile deuicit. Atque vt illi, qui a vero Deo abscesserant, homines ad deos, qui non sunt, colendos varijs necessitatis vijs coegerunt: ita hic cum & re & verbo eos non deos coarguisset, ad eum, qui solus Deus est, cognoscendum cohortatus est. Quinetiam illi contumelijosis & maledicis verbis Christum Dei deridere non sunt veriti: hic in eximio passionis trophæo mire gloriatus est: quod licet impij maximis grauissimisq. conuicijs afficere studerent, iste tamen salutis propugnaculum esse illud ipsum agnouit. Illi Christi famulos domicilijs & laribus orbatos in exilium eijcere: hic eos omnes domum reuocare, & proprijs sedibus restituere.

a Euseb. Vit. Constantini lib. 3. c. 3.

PIA CONSTANT. PRO RELIGIONE OFFICIA.

Illi eos ignominijs appetere: hic honoratos & in omnium conspectu illustres reddere. Il- CXXXII.
C li pijs viris vitam eripientes, inique eorum bona publicare: hic illos pluribus muneribus benigne & liberaliter excipiens, ad pristinum statum reducere. Illi per scripta decreta palam contra Ecclesiarum Præsides diuulgata falsis calumnijs eos obiectare: hic contra viros eosdem ad gloriam efferre, apud se ad altum dignitatis gradum tollere, & edictis ac legibus multo clariores efficere. Illi sacras ædes precibus destinatas funditus euertere, easq. e sublimi disiectas solo æquare: hic tum eas quæ supererant, altius erigere; tum nouas, sumptu ex ipsis regijs thesauris suppeditato, magnifice extruendas sancire. Illi mãdare, vt libri diuinitus inspirati, in ignẽ iniecti, pẽnitus delerentur: hic vt ijdem ex ærario regio & ornarentur magnifice, & numero augerentur, decernere. Illi iubere, ne Episcopi vsquã conuentus cogere aggrederentur: hic eos ex omnibus Gentibus ad se conuocare, intromittere in Palatium, finere in eius intimas partes penetrare, & laris sui mensæq. regalis cõpores esse.

ANTITHESES CONSTANT. ET GENTILIVM IMPP.

D Illi dæmones monumentis & imaginibus honorare: hic eorum fraudem patefacere; & CXXXIII.
materiam ex qua erant illorum simulacra confiata, male & inutiliter collocatam, his qui ea rectius norunt vti, distribuere. Illi delubra dæmonibus magnifice exornare iusserunt: hic eadem ipsa suis quibus nitebantur fundamentis deturbare, illaq. maxime, quæ apud superstitiosos erant maximi æstimata. Illi Dei seruos fœdis addicere supplicijs: hic eos qui hæc patrassent, persequi, pœnaq. debita Dei ope inflicta, ad meliorem mentem traducere; Sanctorum Dei martyrum memoriam hic etiam colere non destitit. Illi pios viros ex ædibus regijs exigere: hic ijsdem ipsis maxime fretus, eos præter ceteros sibi & beneuolentiores & fideliores esse, pro certo persuasum habuit. Illi pecunia victi, animum Tantalicæ cupiditati in seruitutem dare: hic regali magnificentia omnes thesauros reserans, liberali & magnifica largitione eosdem dispertire. Illi infinitas cædes facere, quo facultates
E interemptorum rapinæ & publicationi paterent: sed toto illo tempore quo regnabat Constantinus, dum populus cuiusque nationis & ciues paternis potius gubernati legibus, quam necessitate adducti parebant; gladius quisque, quo Iudicum sententia supplicium de maleficis sumi solet, otiosus suspensus fuit.

DE EISDEM.

In quas quidem res oculis coniectis, dixerit aliquis merito, nouum quemdam & inusi- CXXXIV.
tatum mundi statum modo apparuisse, insolito quodam lucis splendore, velut post crassam caliginem mortali hominum generi elucente: fatendumq. vniuersum hoc opus ipsius Dei esse, qui Imperatorem tam pium impiorum multitudini aduersarium opposuerit. Cum enim tales essent hi, quorum similes non aliquando visi fuerunt, & talia facinora contra Ecclesiam ederent, qualia ex omni sæculorum memoria non sunt audita: Deus non sine causa Principem quemdam admirabilem in lucem extulit; cuius opera, ea quæ nec percepta auribus, nec sub oculorum aspectum subiecta fuerint, effecit. Hic Imperator, virtute

ECCLESIAE STATVS FLORENS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam eximius, ex Dei sapientia mortali hominum generi donatus fuit, tamquam res quæ- A
dam peregrina, quæ homines in admirationem traduceret. Hic enim Christum Dei libero ore & sermone in omnes diuulgauit: neque salutarem eam appellationem, quam obtinuerat, erubuit; sed ipsa professione gloriatus, se in luce & omnium oculis collocauit, atque interdum vultum salutari illa passionis signauit nota, nonnumquam trophæo illo victorioso plurimum se extulit.

CXXXV. PIAE IMAGINES A CONSTANTINO EXPOSITAE.

Quinetiam in tabula depicta, quam in sublime ante Palatij vestibula suspenderat, se omnium oculis contemplandum proposuit, salutareq. passionis insigne supra caput ipsius locatum in pictura exprimendum: inimicam autem illam & hostilem belluam, quæ Ecclesiam Dei impiorum tyrannide oppugnasset, in altum demersam, draconis specie & figura describendam curauit. Sacra enim oracula in Dei Prophetarum libris eum draconem & tortuosum serpentem nuncupant. Et propterea Imperator, quo occultum humani generis ho- B
stem diabolum (quem ipsius salutaris trophæi capiti eius imminentis virtute ad extremum exitum prolapsum significauit) tum sub suis, tum suorum pedibus conculcatum perspicue indicaret, draconem medio ventre transfixum, & in profundos maris fluctus præcipitatum subtili & artificiosa pictura sub omnium aspectum ad contemplandum subiecit. Atque istæ quidē res in imagine scite depicta varijs quibusdam floſculis significabantur. Vnde permagna de Imperatoris acumine atque solertia me cepit admiratio, quomodo diuino afflatu pulsus eadem ipsa figurauit, quæ vocibus Prophetarum ita de illa bestia pronunciantur: Deum gladium ingentem & terribilem contra draconem & serpentem fugiētem illaturum, & draconem in mari interfecturum. Istarum rerum igitur imagines Imperator formauit, voces illas Prophetarum adumbratione quadam imitatus.] hucusque Eusebius. Locus hic
a Isai. 27. est Isaiæ, quo dicitur[a]: In illa die visitabit Dominus in gladio suo duro & grandi & forti C
super Leuiathan serpentem vectem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est.]

CXXXVI. EVSEBIVS EX SVIS IPSIVS SCRIPTIS ARGVITVR.

Sed dicam Eusebio: Quonam modo possunt Constantino hæc applicari, si nondum ex ipsius sententia baptizatus erat? siquidē omnis catechumenus est energumenus, & tantum abest vt ipsum fuget & occidat serpentem, quin potius ab eo possideatur, quippe qui nonnisi per baptismum (quod est mare, in quod serpens demergitur enecatus) a catechumeno
b Cyril. catechef. mystag. 1. penitus expellatur. Vnde S. Cyrillus[b]: Tyrannus ille ad mare vsque veteres persequebatur: iste vero impudens improbitatis princeps dæmon ad ipsas vsque salutares vndas te sequebatur. Ille in mari submersus est: iste in aqua salutis suffocatur.] Ecce tibi tuis ipse verbis conuinceris profiteri Constantini baptismum, quem nonnisi obitus tempore alibi calumniaris eidem esse collatum. Sed dissimulare non potes, vere Romæ baptizatum esse, D
quando de dracone victo, & in mare demerso, nobile trophæum cunctis spectandum pro Palatij foribus (quod ais) erexit; cum diabolū vincere, nonnisi perfecte Christiani sit opera.

CXXXVII. CONSTANT. PALAM DETESTATVR SACRA GENTILIVM.

Quid propterea egerit, cum adhuc Romæ Constantinus esset, qualeve specimen absolutissimi omnibus numeris Christiani, cum idololatriæ summam arcem, ipsum nempe Capitolium inuasit, ediderit, cuius rei causa Gentilium omnium in se odium concitauit, Zosi-
c Zosim. lib. 2. mus narrat his verbis[c]: Cum autem dies quidam, more patrio, festus appetijsset, quo die in Capitolium exercitui ascendendum erat: eum ascensum verbis contumelioſis impudenter insectans, re diuina proculcata, Senatus atque populi odium incurrit. Cumq. profectas ab omnibus, prope dixerim, execrationes haud ferret, vrbem quamdam Romæ parem quærebat, in qua Palatium ipse sibi conderet, &c.] Prosequitur narrationem de migratione eius ab Vrbe Byzantium, de qua nos proxime dicturi sumus. Hic interim rem considera- E
tione dignam accuratius intuendam proponimus: quanta in Constantino ac quam repentina morum mutatio facta sit: qui enim hoc ipso anno adeo truculentus extitit, atque inhumanus, vt filio, vxori, atque familiaribus necem intulerit; iam initiatus sacro baptismate, exuens veterem hominem, nouum induens; ipsum, inquam, virtutibus contextum vestijt habitum, ac præcipue Christi mansuetudinem, cum in Gentiles Senatores oblatrantes non gladio egerit, non Syllanam tabulam scripserit, nec aliquem proscripserit, neque bonis aliqua saltem ex parte mulctasse voluerit, quod fecerant ferme omnes prædecessores Imperatores: sed Christianæ legi, qua apprime imbutus erat, obtemperans, dans iræ locum, alio commigrandi consilium inijt: id æquius sibi ratus, quam assidua Senatorum strage, leuia vlcisci verba, & sanguine ciuium superstitionem obruere, pacis legem velle sancire gladio; atque Regnum vitæ, suorum morte, infelici auspicio, facere manifestum.

Quam-

A Quamobrē de noua Roma ædificanda omnis idololatriæ prorsus experte, mente decernit; antiquumq. Ilium cogitat: eoq. profectus, dum parat opus, absterretur a numine, a quo & Byzantium petere suadetur. Hæc autē quomodo se habuerint, Zosimus[a] docet his verbis: Cumq. profectas ab omnibus, prope dixerim, execrationes haud ferret, vrbem quamdam Romæ parem quærebat, in qua Palatium ipse sibi conderet. Itaque cum esset inter Troadem & priscum illud Ilium, inuento loco condendæ vrbis idoneo, fundamenta iecit, & muri partem aliquam in altum egit, quam adhuc videre est, si qui versus Hellespontum nauigant. Sed quod eum huius operis instituti pœnituisset, eo relicto, vt erat imperfectum, Byzantium concessit: cuius vrbis situm admiratus, eam quam maxime statuit amplificandam, & efficiendam idoneam, vt Principis in ea domicilium esset.] hæc Zosimus.

CXXXVIII. CONSTANT. CONSILIVM DE NOVA VRBE ERIGENDA.

a Zosim. lib. 2.

Sed priusquam certam causam, cur Ilium cum Byzantio commutauerit, afferamus: de
B tempore in primis, quo Roma in Orientem sit profectus, disserendum putamus. Hoc ipso anno, antequam penitus intercluderetur hieme nauigatio, Constantinum ab Vrbe recessisse, atque Ilium nauigasse, intelligere possumus. Cum enim constet, ipsum anni sequentis exordio in Oriente egisse, atque cuncta, quæ opus forent ad cogendum Magnū Concilium Nicææ in Bithynia, præparasse (quod non esset fluctuantis animi & vagantis per incerta negotium, sed mentis omni ex parte quietæ & firmo proposito stabilitæ) satis affirmari posse videtur, non sequenti, sed præsenti potius anno Constantinum ab Vrbe recessisse, atque in Orientem profectum. His accedit, quod in Codice Iustinianeo de falsa moneta inest Constantini constitutio[b] data decimoquinto Kal. Decembr. Constantinopoli sub huius anni Consulibus, nempe Crispo & Constantino Cæsaribus tertium, licet in Codice Theodo-
b Lt. C. de falsi monet. siano Romæ data scribatur.

CXXXIX. QVO TEMPORE AB VRBE RECESSIT.

C Quonam pacto autem, relicto Ilio, Byzantium delegerit, Sozomenus narrat his verbis[c]: Vbi omnia ei ex sententia succederent, & exteros partim bello, partim fœderibus sibi adiunxisset: constituit Vrbem extruere; quam & suo nomine appellare, & Romæ honore parem efficere in animo habuit: atque profectus ad campum pro Ilio situm non longe ab Hellesponto paulo supra Aiacis tumulum (quo in loco, fertur, Achiuos qui olim Troiam oppugnabant, & nauale & castra habuisse) vrbis formam & magnitudinem descripsit; inq. præcelso & abdito loco portas extruit, quæ adhuc etiam e mari illac nauigantibus cernuntur. Ei vero ista molienti Deus noctu visus alium locum quærere iubet, atque cum Byzantium Thraciæ oppidum vltra Chalcedonem Bithyniæ vrbem situm in memoriam ei redegisset, eam vt habitatoribus complendam, quippe quæ nomen Constantini curaret, ad-
d Bed. de loc. sanc. c. vlt. Glyc. lib. 4. e Zonar. Annal. tom. 3. D monuit. Itaque Dei verbis obsecutus, oppidum, quod Byzantium vocabatur, dilatare, & maximis ampliſſimisq. mœnibus erigere cœpit.] ita Sozomenus. Ferunt[d] illud diuinæ voluntatis index accidisse prodigium, vt ædificantium apud Ilium vrbem instrumenta, nulla hominis arte, in aduersum littus reperirentur esse translata; aquilam vero sustulisse funiculum cæmentariorum, & iuxta Byzantium deiecisse illum, testatur Zonaras[e]: de lapidibus idem Cedrenus[f] affirmat: qui & non vnum, sed plura ferunt mutata a Constantino adhuc ancipite vrbis condendæ loca.

CXLI.

f Cedren. in Compend. an. 18. Constantin.

Addit ad hæc Nicephorus[g]: De ea illud quoque memoriæ proditum est: vt Imperator ipse pedibus hastam manu tenens, ambitum & mœnia eius definiens, circumijt: quod comitibus eius, vlterius quam conueniret, pomœria vrbis proferre videretur: quemdam ex eis ad eum accessisse, rogasseque: Quousque tandem here? Illumq. diserte respondisse: Eousque, dum, qui me præcedit ductor, constiterit. Vnde satis constabat, cælestē quam-
E piam ei præijsse virtutem, quæ eum, quod fieri deberet, instrueret.] Ad hæc fortasse allusit Iustinianus Imperator[h], dum ait, Constantinopolitanam vrbem melioribus auspicijs esse ædificatam, quam veterem Romam. Fertur & alia viſio Constantino apparuisse, de anicula coram ipso in iuuenculam mutata, & ab eo diademate insignita, quæ nouam Romam ex vetere factam prænunciaret: ibi & de Angelo equum ducente, cum situs eius circumscriberetur. reperiuntur hæc fusius enarrata in appendice ad Acta Siluestri: sed credimus imposturam, quod illic mentio habeatur de Sisinnio tunc Episcopo Constantinopolitano, cum nullus eius nominis Episcopus ei sedi præfectus esset, nisi tempore Theodosij, & ille quidem ex parte Nouatianorum Antistes:

g Niceph. lib. 8. c. 4.

h C. de veteri iure enucleando. 5. sed & si quæ.

CXLII. BYZANTIVM NOBILIS OLIM CIVITAS

Ceterum quod ad Byzantium spectat, nequaquam erat antehac ignobilis ciuitas, cuius clarissimorum auctorum scriptis memoria celebratur: nam vt prætermittamus quæ a Cosmographis de ea habentur summa cum gloria posteris commendata; Cicero ea ora-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione, quam habuit de prouincijs Consularibus, magna cum laude eiusdem meminit, liberam eam prædicat, ciuitatem Romanis fidelissimam, ornatissimam, atque signis refertissimam, egregijs nobilitatis monumentis. Sed multis postea est exagitata cladibus, & iactata naufragijs. Fuit enim a Vespasiano (vt Suetonius [a] tradit) libertate priuata, a Pescennio Nigro tyranno deinde occupata, & a Seuero diu obsessa, & nonnisi fame capta: Vrbs (vt ait Herodianus [b]) aliarum omnium in Thracia maxime felicissima, viribus & opibus ea tempestate florens: quam & Seuerus indignans (vt dictum est superius) redegit in vici formam: tamen benignitate Imperatoris Antonini Caracallæ, qui (vt auctor est Spartianus [c]) vetera iura reddidit, in pristinum restituta est: Gallieno vero imperante, iterum pessumdatam esse, testatur Trebellius [d], cum ait: Ne quid mali deesset Gallieni temporibus, Byzantiorum ciuitas elata naualibus bellis, clausstrum Ponticum, per eiusdem Gallieni milites ita omnis vastata est, vt prorsus nemo supereresset: denique nulla vetus familia apud Byzantios inuenitur, nisi qui peregrinatione vel militia occupatus euasit, qui antiquitatem generis, nobilitatemq. repræsentet.] hæc ipse. Restaurauit autem eamdem Gallienus per Cleodamum & Athenæum Byzantios, atque muniuit, a quibus & victi sunt barbari. Porro in bello Liciniano Byzantium fortissimum propugnaculum redditum expugnare numquã potuit Constantinus; sed propugnatoribus sponte, Licinio victo, se dantibus, eo potitus est, vt superius est enarratum. Hanc ergo ciuitatem antiquitate & rebus præclare gestis egregie nobilitatam Constantinus mirifice auxit & illustrauit; quibus autem ornamentis, suo loco referemus, cum de eius dedicatione prolixior sermo erit. Hic tantummodo meminisse oportuit quæ alias tomo secundo sub Seuero Imperatore dicta sunt: fuisse nempe eamdem ciuitatem Christianis quoque refertam, ad quos in illo exitu Byzanceno (vt ait Tertullianus [e]) Cæcilius Capella dirus persecutor exclamauit: Christiani gaudete.] tantæ posterioris claritudinis omen.

a Sueton. in Vespas. c. 8.
b Herod. lib. 5.
c Spartian. in Caracalla.
d Trebellius in Gallieno.
e Tertul. ad Scapul. c. 3.

CXLIII. EVSTATHIVS ELIGITVR EPISCOPVS ANTIOCHENVS.

Iam vero reliquum est, vt ad præsentis anni rerum gestarum absolutionem, quinam huius temporis status esset Orientalis Ecclesiæ, oratione prosequamur, atque primum turbas Antiochenas hic describamus. Hoc enim ipso anno defuncto Paulino Episcopo Antiocheno, post multas disceptationes ad eius sedis regimen accersitur ex sede Berœensi Eustathius ob insignem vitæ in fide Catholica defendenda constantiam. Licet autẽ Theodoretus [f] (quod demonstratum est superius) velit Eustathium suffectum fuisse in locum Philogonij; tamen cum S. Hieronymus in Chronico, tum Nicephorus, subrogatum ponunt Eustathium Paulino eius sedis quinquennij administratione perfuncto. Rursus vero admonendum lectorem putamus, ab Eusebio electionem Eustathij, & turbas Antiochenas eius causa excitatas, nequaquam secundum ordinem temporum recitari: nam longe post narrationem de Nicæno Concilio, eiusmodi de Eustathio res Antiochiæ gestas aggreditur; cum omnium testificatione perspectum habeatur, eumdem Eustathium iam creatum Episcopum Antiochenum Magnæ illi Synodo interfuisse, & in ea sacris itidem peractis, eidem pariter subscripsisse.

f Theod. lib. 1. c. 7

CXLIV. EVSEBII CONSILIVM INVERTENDO RERVM GESTARVM TEMPORE.

Sed vnde tam præpostera rerum narratio? Videor plane mihi quasi per transennam inspicere incredibilem vafri viri versutiam: nimirum qui acceperat ex Ariana impietate inustam notam in Nicæno Concilio, post illud contexisse voluit laudum suarum præconia ex litteris Constantini; quas si suo loco, vt oportuit, recitasset, obscuranda illa forent ex rebus postea gestis in dicta Nicæna Synodo, in qua omnium Orthodoxorum sententia cognitus est Arianus. ponendo vero eas post Nicænum Concilium, perinde ac si numquam deliquisset, summæ se apud Imperatorem & alios æstimationis fuisse voluit demonstrasse. Quod vero ad Antiochenas spectat controuersias: scissam in duas partes apparet fuisse eam Ecclesiam; quarum altera ab Arianis labefactata, Eusebio Episcopo Cæsarienſi studebat, vt Antiochenæ sedis ordinaretur Antistes: cuius rei si minus voti compos fieri valuisset, Euphronius & Gregorius Ariani presbyteri ab eisdem eligendi, scriptis ad Imperatorem litteris, ab eodem nominantur. Ceterum cum longe superior Catholicorum pars esset, nec effectum consecutura quæ ab ipso proposita essent, facile posset existimari: Eusebius præseferens inuiolabilem Apostolicæ traditionis obseruantiam, ne a sede in aliam transferretur Episcopus, summæ continentiæ specimen edere præsetulit, ob quam a Constantino meruit litteris commendari; quas ostentans ipse, easdem integras in Vita Constantini a se conscripta recensuit. Verum quod nondum habitum esset Nicænum Concilium, quo discriminarentur Catholici ab Arianis, cũ omnes æque se esse Catholicos affirmarent:

Constan-

Constantinus tum ad ipsum Eusebium, tum ad eos qui illi studebant, scribens, eosdem perinde ac Catholicos allocutus est; vt ex eis spectare licet, quæ ex eodem Eusebio recitabimus.

Sed primum quomodo eiusmodi Antiochenæ discordiæ ab ipso Eusebio [a] describantur, audiamus: Verum (inquit) interea temporis, cum omnes vitam iucundam degerent, & Ecclesia Dei passim apud omnes gentes omni ratione esset tamquam in sublime sublata: rursus inuidus dæmon, qui solet rebus honestis insidiari, ob tantam bonorum prosperitatem ad bilem commotus est: ac quoniam suspicabatur ipsum Imperatorem nostro tumultu, & perturbata omnium rerum confusione exulceratum, abalienato animo in nos futurum; idcirco dissensionis face accensa, Ecclesiam Antiochenorum sic tragicis dilacerauit calamitatibus, vt parum abesset, quin vniuersa ciuitas funditus esset excisa. In duas enim factiones populus Ecclesiæ diuisus est: quippe plebs, & magistratus, & milites præsidiarij more hostium vsque eo concitati fuerunt, vt si non quædam Dei prouidentia, metusq. ab Imperatore ipsorum animis incussus multitudinis impetus compressisset; & iterum eiusdem lenitas, instar conseruatoris & medici animorum, orationis suauitate illis contentionis morbo diuexatis medicinam attulisset; gladios ipsi in se mutuo distrinxissent.

a Euseb. Vit. Constantini lib. 3. c. 57.

CXLV. ANTIOCHENAE DISCORDIAE.

Quapropter ex illis viris, qui & propter virtutem satis spectati erant, & propter præstantiam honore Comitum affecti, vnum fidelissimum legatum misit, quo lenius & benignius cum populo ageret: litterisq. eos adhortatus est, vt in eas res, quæ ad pacem inter ipsos mutuo facerent, attenta cogitatione incumberent: quinetiam quo pacto pietatis officia decenter exequerentur, perdocuit. Persuasit etiam illis, immo per litteras ad eos scriptas deprecatus est, vti ipse seditionis causam audire possit. Quas quidem litteras (quæ & singularis doctrinæ plurimum & vtilitatis non minus continent) si non calumniæ notam ijs qui erant in crimen vocati inussisse videri potuissem, in præsentem historiam cõtulissem. Quocirca istas missas faciam; quippe cum malorum memoriam minime refricandam putem, easq. solum in hunc sermonem includam, quas quidem Imperator, vtpote ex hominum concordia permultum animo capiens voluptatis, perscripsit: in quibus Antiochenos cohortabatur, vt Episcopum alterius Ecclesiæ, sub quo pacem facerent, appetere neutiquam in animum inducerent: sed Ecclesiæ instituto & more eum sibi deligerent pastorem, quem communis omnium Saluator illis commonstraret. Ad populum igitur Antiochiæ, & Episcopos seperatim, quæ sequuntur, epistolas scripsit:

CXLVI. LEGATVS MITTITVR.

Victor Constantinus Max. Aug. Populo Antiocheno S.

Vestra concordia alijs omnibus, qui concilio & sapientia multum pollent, pergrata fuCXLVII. CONSTANT. AD ANTIOCHENOS LITTERAE.
tura esset, tum mihi in primis, qui partim lege diuina, & vestra piæ vitæ ratione, partim vestris erga me studijs prouocatus, vos fratres sempiterna beneuolentia complexus sum. Et cum hoc sit re vera verum, a rebus honestis fructum percipere, nimirum vt in omnibus quæ quisque molitur, recta & integra animi cogitatione vtatur: quid, quæso, est, quod tantopere vobis possit conuenire? Nec cuiquam mirum videatur, si veritatem vobis dixero, quæ amicitiam potius erga me, quam odium in vestris animis parere debet. Atque inter vos fratres, quos vna eademq. animorum affectio, sinceraq. mens, recto itinere quasi digito demonstrato, ad Deum deducit, & in puram sanctamq. eius Ecclesiam velut ciues adscribit; quid præstabilius esse poterit, quam vt, cum omnes res nobis prospere & ad voluntatem fluant, concordiam & animorum tranquillitatem egregie amplectamini? idq. maxime, cum & diuinæ legis disciplina vestram voluntatem ad vitam recte honesteq. moderandam impellat, & nos tam vehementer expetamus vestrum iudicium sic ratione confirmare, vt de omnibus rebus vere sincereq. decernatis?

At fortasse vobis nonnihil videtur afferre admirationis, quid tandem hoc orationis CXLVIII. LAVDES SVAE EVSEBIVS PER CONSTANTINVM PRAEDICAT.
meæ initium voluerit. Idcirco causam illius dicendo explicare nec recuso, nec inficior. Fateor equidem me litteras quasdam perlegisse, in quibus ex illustri laudum & testimoniorum præconio, quo tantopere extulistis Eusebium Episcopum Cæsareæ (quem etiam ipse eruditionis & modestiæ causa plurimi faciendum iam diu existimaui) plane animaduertebam, vos magno studio erga illum incendi, & velle libenter eum vestræ vrbis Episcopum constituere. Quantum putatis me animo agitasse; quam curam, vt vestro studio satisfactum esset, susscipisse; dum ad optimum virum conquirendum, qui vestrum Episcopatum capesseret, accurata cogitatione incumberem? Te, ô Fides, quæ quidem ex verbo & doctrina Saluatoris tamquam exemplar sancte sincereq. viuendi nobis proponis, quæq. etiam

perægre

Universidad de Deusto
Biblioteca

perægre vitiosis hominibus ipsa resisteres, si non tua virtus talis esset, vt nullo modo po- A
testatem cuiquam facias ea ad quæstum perdite abducendi: te, inquam, in hac causa te-
stem cito. Mihi sane is potissimum in hac controuersia victoriam consequi videbitur, qui
pacis & concordiæ studio flagrat maxime; quippe cum neminem reperias, qui non ex pa-
ce, vbi eam nihil indecori afferre putet, magnam animo capiat oblectationem.

CXLIX. CANON ECCLESIAE SERVANDVS.

Proinde istud a vobis quæso, fratres, vt quoniam pro cupiditate rerum a nobis expe-
titarum explenda, alijs etiam e fratribus ignominiæ & contumeliæ nota inusta est, idcirco
deinceps illa consectemur, quæ fidem nostram omni suspicione & infamia penitus liberent.
Ego vero quamquam hominem, qui a vobis & tantis honoris ornamentis decorandus, &
tanto amore ac beneuolentia complectendus iudicatur, laudo plurimum: tamen Ecclesiæ
canon, qui singulis ratus & stabilis debet manere, non ob eam causam infringendus aut
debilitandus est, vt singulorum sententijs seperatim satisfactum sit, & vniuersi, quod expe- B
ctant, assequantur. Sed in ancipiti & controuersa disceptatione, in qua viri huius virtutes
cum aliorum comparantur, non vnum, sed plures libere, quid sentiant, eloqui oportet:
propterea quod cũ honores Ecclesiastici in eo loco & statu sint, vt in illis mandandis nihil
insit vel perturbationis, vel discordiæ; omnium suffragia similiter sunt & ex æquo omnino
expetenda. Neque profecto rationi consentaneum est, vt propositum vestrum, susce-
ptumq. de Eusebio deligendo consilium, præiudicium contra alterum fiat; quippe cum
nulli, siue abiectiores illi sunt, siue illustriores, qui sincere & ex animo similiter diuina
præcepta ac disciplinam approbant obseruantque, vlla in re, per communem eius disci-
plinæ legem, alijs inferiores putari debeant.

CL. COMMENDATVR EVSEBIVS.

Porro autem, si id quod plane verum est, ingenue fateri volumus; concedendum est ne-
cessario, quod Eusebium non ipsius voluntate vobis acquirere, sed vi potius a Cæsarea C
abducere conamini: quod profecto violentiæ potius est, quam electionis legitimæ. At-
que siue isto modo, siue secus multitudo sentit: ipse libere & audacter affirmare audeo,
hanc rem non leuem & exiguum tumultum illum quidem excitaturam, sed eam contenti-
onis subministraturam materiam, quæ efficiet, vt vnus vestrum alteri crimina obiectare
magnopere laborauerit: nam perinde facitis atque oues, quæ cum ob consuetam pastoris
curationem per negligentiam ad deteriorem partem prolapsam, priore educatione desti-
tutæ sunt, fruges vastare, & ita perspicue, quid dentium suorum natura & vis valeat,
ostendere solent. Quæ num ita se habeant, & nos neutiquam opinione fallamur, vestrum
est fratres (multa enim & magna ipsa prima deliberatione animis vestris se offerent) vobis-
cum diligenter considerare. Ac primum omnium, ecquid de ingenio & mutuo inter vos
amore detractum videatur: deinde, quod qui consentientibus hominum prudenter de ipso D
deligendo deliberantium suffragijs ad Episcopatus dignitatem ascendat, diuino iudicio
veros ex ea fructus percepturus est, atque adeo non vulgare beneficium consecuturus,
quod vestro omnium consensu illustre probitatis testimonium sibi tributum habeat: po-
stremo & vos, sicut vestræ consuetudinis est, æqua & incorrupta mente in homine con-
quirendo, qui vobis opus fuerit, diligentem operam nauetis, omni seditioso & turbulento
tumultu compresso. Nam tumultus semper iniquus esse; & ex odiosa variorum hominum
inter se comparatione, non scintillæ exiguæ, sed magna inuidiæ incendia excitari solent.

CLI. EXHORTATIO AD CONCORDIAM.

Verum vt tandem dicendi finem faciam; ita Deo placeam, & ita vestrum causa, vti
optatis, vita mihi suppetat, sicut & vos amo, & tranquillum pacis quasi portum, in quo
animi vestri conquiescant, vobis exopto. Ex quo portu sordibus seditionis præteritæ eie- E
ctis, pacato mentis statu, concordiam in earum locum inducite: vexillum quoque firmæ
dilectionis in nauigio animorum vestrorum erigite: & cursum cælestem ad lucem æter-
nitatis, gubernaculis (vt ita dicam) ferreis robustisq. rectum, tenete. Atque ea ratione il-
lud integrum & incorruptum deinceps fore putatote, quod discordia erat antea labefa-
ctatum. Nam sordes seditionis, quæ nauem ante prope corruperant, vniuersæ ex animis
vestris, tamquam ex sentina, iam spero exhaustæ sunt. Quocirca iam consilio prouide-
te, vt is rerum omnium status sit, vti nihil in posterum, quod ex vsu Ecclesiæ non sit, in-
consulta & vana contentione vel suscipiatur, vel ratum fiat. Deus vos, carissimi fratres,
seruet incolumes.] Subdit deinde Eusebius epistolam eiusdem Constantini ad se scriptam,
hoc præfixo eidem titulo:

Imperatoris epistola ad nos de Episcopatu Antiocheno a nobis repudiato.

CLII. Epistolam tuam legi diligentissime, ex qua Ecclesiæ canonem exquisite abs te seruatum intellexi.

A intellexi. In his namque persistere, quæ Deo grata, quæq. traditioni Apostolicæ consen- CONSTANT. AD EVSEBIVM EPISTOLA.
tanea videntur, permagnæ pietatis est. Ac sic putato, te in hoc ipso plane beatum, quod
totius, prope dixerim, Orbis terrarum testimonio dignus iudicatus sis, qui vniuersæ Ec-
clesiæ Episcopatu perfungaris: & huic tuæ felicitati re vera quasi accessionem adiunctam,
quod omnes ea tui cupiditate ducantur, vt te velint esse apud se.] Nominat Constantinus
Antiochenæ Ecclesiæ curam, Episcopatum vniuersæ Ecclesiæ, quod metropolis esset to-
tius Orientis. sed sic pergit: Porro abs te prudenter factum est, quod & Domini manda-
tum, Apostolicumq. Ecclesiæ canonem seruare decreuisti, Episcopatum Ecclesiæ Antio-
chenæ prorsus repudiando: & in eo Episcopatu fungendo permanere laborasti, quem ab
initio Dei voluntate suscepisses. Hac de re litteras dedi tum ad populum, tum ad alios
Ecclesiæ ministros; qui quidem de eadem etiam ipsi scripserant ad me, suamq. sententiam
B declarauerant. Quas quidem litteras cum tua sanctitas perlegerit, facile intelliget, me,
cum iustitia ipsa illis contradicere videretur, diuina quadam impulsione ad eos rescripsis-
se: quorum consilio tuam interesse prudentiam, opus est; vt hoc, quicquid sit negotij, in
Antiochena Ecclesia recta ratione transigatur. Deus te, frater carissime, conseruet.] huc-
usque Constantinus. At quod ad ipsum Eusebium pertinet; noluit prudens historicus,
quomodocumque occasione captata, laudes suas præterijsse silentio, cum tamen Impera-
torijs litteris earum contemptor volucrit callide apparere in repudiando Episcopatu An-
tiocheno: sed subdit his ipse alias eiusdem Constantini litteras ad Episcopos scriptas, qui
conuenerant Antiochiæ, vt nouum deligerent Antistitem.

Victor Constantinus Max. Aug. Theodoto, Theodoro, Narcisso, Aetio, Alpheo, &
ceteris Episcopis qui sunt Antiochiæ, S.

C Litteras a vestra prudentia ad me scriptas perlegi, & prudens Eusebij collegæ vestri in- CLIII.
stitutum ac sententiam in eisdem a vobis declaratam admodum approbaui; quæq. gere- CONSTANT. EPISTOLA AD EPISC. ANTIOCHIAE AGENTES.
bantur omnia, partim ex vestris, partim ex Acacij & Strategij clarissimorum Comitum
epistolis cognoui. Ac cum rationem mecum accurate iniuissem; ad populum Antioche-
num, quid Deo acceptum, quidq. Ecclesiæ consentaneum foret, epistola scripsi, cuius
exemplar his litteris subiungendum præcepi: vti vos intelligatis, quid tandem ipse iuris
æquitatisq. causa adductus, ad populum Antiochenum scripserim. Ac cum litteræ vestræ
hoc complectebantur, vt cum populi, tum vestro prudenti consilio & instituto Eusebius
sanctissimus Cæsarienfis Ecclesiæ Episcopus, Antiochenæ præsideret Ecclesiæ, eiusq. cu-
ram susciperet: oportebat & Eusebij litteras, qui decretum Ecclesiæ maxime obseruare
videbatur, & meam simul sententiam vestræ prudentiæ ostendere.

D Et quoniam Euphronius presbyter ex vrbe Cæsarea Cappadociæ ortus, & Georgius CLIV.
Arethusiorum itidem presbyter (quem Alexander ad presbyterij ordinem Alexandriæ COMPETITORES EPISCOPATVS ANTIOCHENI.
euexerat) viri propter fidei integritatem plane spectatissimi ad me forte fortuna venerant:
idcirco rectum videbatur, non solum hos, qui sunt ad Episcopatum petendum designati,
sed alios etiam, quos vos ipsi ad Episcopatus honorem capessendum dignos iudicaueritis,
vestræ prudentiæ significare, vti decernatis ea quæ cum Apostolorum traditione penitus
consentiant. Quibus hominibus vobis iam opportune & commode suppeditatis, vestra
prudentia ex Ecclesiæ canone & traditione Apostolica ita vestram poterit electionem mo-
derari, vti Ecclesiasticæ disciplinæ ratio præscribit. Deus vos, fratres cari, diu seruet in-
columes.] Ista (subdit Eusebius) cum Imperator Ecclesiarum Præsidibus præcepisset; hor-
tatus est, vt omnia ad laudem diuini Verbi illustrandam exequerentur.] hæc ipse, & qui-
E dem stomachatus ob Eustathij electionem, silentio omnino eam condemnans: nam quid
Antiochiæ post has datas litteras statutum sit, ne verbum quidem protulit: vt ex his intel-
ligas, quam obsit in historia conscribenda priuatus affectus.

Quod autem in ijsdem litteris sæpe mentio habeatur de Apostolica traditione atque CLV.
mandato, ne vnius Ecclesiæ Episcopus in aliam transferatur: egregie probatum habes ca- CANON APOSTOLICVS DE TRANSLATIONE EPISCOPORVM. a Can. Apost. 14.
nonem illum Apostolorum, quo sic dicitur [a]: Episcopo non licere alienam parochiam,
propria relicta, peruadere; licet cogatur a plurimis: nisi forte quis cum rationabili causa
compellatur, tamquam qui possit ibidem constitutis plus lucri conferre, & in causa reli-
gionis aliquid profectus prospicere: & hoc non a semetipso pertentet, sed multorum Epi-
scoporum iudicio, & maxima supplicatione perficiat.] hæc canon.

Cuius quidem sic habita ratio est, vt a Catholicis Episcopis electoribus, ob viri præ- CLVI.
stantiam, & Ecclesiæ illius ab Arianis appetitæ opportunitatem, Eustathius (vt dictum est)

Berœen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Beroœensis sedis Episcopus ad Antiochenam Ecclesiam regendam transferretur; de quo Theodoretus[a]: Eustathius ille Magnus, qui, Philogonio, cuius supra mentionem feci, ex hac vita ad meliorem translato, Episcopatum Ecclesiæ Antiochenæ obtinuit: quippe hunc Episcopi & sacerdotes, & vniuersus populus Christo deditus, cõmunibus suffragijs inuitum Ecclesiam illam pro Philogonio pascere coegerunt.] ita de ipso Theodoretus; sed & de eius excellentia Athanasius[b]: Fuit (inquit) Eustathius Episcopus Antiochiæ vir confessione clarus, religione pius, quem magno studio pro veritate stantem, & Arianam hæresin odio prosequentem, auersantemq. homines Arianæ opinionis, ita apud Constantium ficta calumnia accusarunt, &c.] sed hæc postea. S. Hieronymus itidem, ad Euagrium scribens[c], in hunc modum de Eustathio: Primus (inquit) Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus contra Arium clarissima tuba bellicum cecinit.] Ceterum Philogonium, qui eum præcessit, eiusdem sedis Episcopum, id ipsum aduersus Arium egregie præstitisse, superius est demonstratum. Verum sic inter Arianæ impietatis expugnatores primæ sunt Eustathio deferendæ, quod cum adhuc Beroœensis esset Antistes, aduersus eam prima acie ante alios cum Philogonio verbi gladium exeruerit; ad quos pro pietate certantes sanctum Alexandrum Episcopum Alexandrinum litteras dedisse, Theodoretus affirmat[d]. sed de eo alias sæpe inferius.

a Theodor. lib. 1. c. 7.

EVSTATHII EXCELLENTIA.

b Athanas. epist. ad solitar.

c Hieron. epist. 126.

d Theodoret. lib. 1. c. 4. in fine.

CLVII. AEGYPTII ET THEBANI ALTERCANTVR.

Non tantum autem eiusmodi Antiochiæ dissensiones turbantes Ecclesiæ pacem in Oriente, sed & rixæ inter Aegyptios atque Thebanos (hi erãt schismatis Meletiani) præcesserunt Nicænum Concilium sequenti anno celebratum; de quibus hæc Eusebius[e]: Quibus ex rebus ad exitum perductis licet non parum ceperit voluptatis; tamen inuidiæ flamma, quæ Ecclesiam Alexandrinam grauiter perturbabat, & pestiferum schisma quod inter Thebanos & Aegyptios versabatur, ipsius animum non parum commouit; quippe in singulis ciuitatibus Episcopi cum Episcopis dissidere, & populus contra populum tumultus ciere, & impetu quodam repentino instar Symplegadum, & mutuis pugnis se ipse concidere cœpit; vsque eo, vti animis insanis ac desperatis impia scelera aggredi, & Imperatoris imagines contumelia afficere non dubitarent. Verum Imperatorem non tam ad iram, quam ad immensam animi ægritudinem, qua furiosorum amentiam supra modum deplorauit, incitarunt.] hucusque verba Eusebij.

e Euseb. Vit. Constantini lib. 3. c. 4.

CLVIII. CONSTANTINI MANSVETVDINIS NOBILE EXEMPLVM.

Addit ad hæc S. Ioannes Chrysostomus[f] pro concione disserens coram populo Antiocheno ex oratione Flauiani, quæ recitat: Fertur beatus Constantinus, effigie sua quandoque lapidata, multis ipsum instigantibus ad supplicium de auctoribus contumeliæ sumendum, & dicentibus, quod omnem ipsius faciem saxis conuulnerarint; manu faciem palpans, & leniter ridens, dixisse: Ego vero nusquam vulnus in fronte factum video, sed sanum quidem caput, sana vero & facies tota. Illi vero reuersi, & confusi, ab hoc iniquo destitere consilio. Et hoc verbum hactenus canunt omnes, nec tantum temporis labefecit, aut huius sapientiæ memoriam extinxit. Quot non sit hoc trophæis splendidius? Multas vrbes ille condidit, & multos barbaros superauit; sed meminimus illorum nihil: hoc autem verbum vsque in præsentem diem canitur, & posteri nostri & posteri illorum omnes id ipsum audient: nec hoc solum est admirandum quod audient, verum quod laudibus & faustis verbis prosequentur, dicentesq. laudabunt, & audientes grate suscipient: nec vllus est, qui hæc audiens, silere possit, quin pariter exclamet, & talia dicentem laudet, & innumera ipsi vel defuncto bona precetur. quod si propter illud verbũ apud homines tanta potitus est gloria, quot apud benignum Deum coronas assequatur?] hæc Ioannes Chrysostomus, immo Flauianus Episcopus Antiochenus, reuocat in memoriam ministris Theodosij Imperatoris, paratis vlcisci scelus Antiochenorum, de statuis ipsius ab eis prostratis atque confractis. Sed hæc eo magis admiratione digna sunt in Constantino, quod qui ante susceptum sacrum baptismum animo ferox & ingenio truculentus, parcere nescius, de sanguine intime sibi coniunctis supplicium sumpsit, ac tempore summæ pacis (vt vidimus) tempora Neroniana reddidit: simulac sacramento baptismi initiatus est, mox tantam fuit gratiam impertitam sibi cælitus consecutus, vt tam atrox maiestatis crimen reliquerit impunitum, immo despexerit, & risu fuerit insectatus. Agebantur hæc in Aegypto, cuius gens quam prona esset ad rixam, quamq. furens in rixando, quam obstinata ac pertinax in moriendo, quæ dicta sunt de eadem superius tomo secundo[g], amplissimam fidem faciunt.

f Chrysost. hom. 10. ad pop. Antioch.

g Tom. 2. Annal. an. 251.

CLIX. Sed & Asiæ populos hoc quoque tempore magnopere inter se confixisse occasione diuersitatis

A uersitatis rituum in celebrandi sacri Paschatis die, Eusebius subdit[a]: Morbus porro (inquit) alius longe grauissimus istas res antegressus est, qui longo tempore Ecclesiæ multum exhibuisset molestiæ: dissensionem dico de salutari Paschatis festo ortam. Etenim alij Iudæorum ritum sequendum asseruerunt; alij temporis quidem articulum in eo festo celebrando accurate obseruandum esse affirmarunt, non tamen imitandam consuetudinem eorum, qui errore cæcati, alieni a gratia Euangelij esse viderentur. In hac igitur controuersia, cum prolixo iam temporis spatio populus vbique admodum dissensisset, diuinæq. leges & instituta confusione quadam essent permixta, ita vt temporis in vno eodemq. festo obseruando varietas & discrepantia maximam discordiam Paschatis solemnitatem celebrantibus excitaret (quippe eodem tempore alij ieiunijs & corporis afflictione se exercebant, nonnulli se tradebant otio & remissioni animorum) quamquam nemo certe erat qui
B huic malo remedium inuenire potuerit, præsertim cum contentio dissidentium animos ex æquo exagitaret: Deo tamen, qui omnia potest, istis rebus mederi, erat perfacile. Ex hominibus autem, qui adhuc in terris ætatem degebant, solus restare videbatur Constantinus, qui recte factis sedulo operam daret; qui quidem, simulatque rerum istarum commemoratarum fama ad ipsius aures permanauit, intellexitq. litteras ad Alexandrinos a se missas nihil habuisse ponderis, nouum consilium animo cœpit agitare, inquiens: Alio prælio contra occultum illum & clandestinum hostem, Ecclesiæ statum perturbantem, deintegro decertandum.] hucusque Eusebius, qui eiusmodi Constantini consilium declarat fuisse cogendi vniuersalis Concilij, de quo anno sequenti agendum.

a Euseb. in Vit. Const. lib. 3. c. 5. ASIANAE ALTERCATIONES OB PASCHA.

Addit ad hæc Sozomenus[b], ad huiusmodi de Paschate sedandas populorum controuersias missum antea fuisse Osium Episcopum Cordubensem, qui etiam (vt dictum est) le-
C gatus fuerat ad componendas dissensiones inter Arium & Alexandrum Episcopum Alexandrinum obortas: vna tamen legatione, diuersa negotia, diuersis in locis obijsse Osium a Siluestro Papa Roma legatum, superius dictum est. Quinam autem essent populi, qui a Catholicæ Ecclesiæ communi vsu dissentirent, atque ob eam causam turbas cierent, S. Athanasius[c] tradit, nempe fuisse Cilices, Syros, atque Mesopotamos. Nec enim eiusmodi sæpe compressa tempore Victoris Romani Pontificis, ac sæpius pullulans, adeo leuis videbatur esse controuersia, vt breui temporis spatio per transitum ab Osio transigi potuisset, sed quæ multo tempore indigeret; cum nec (vt dictum est) vnam Asiæ prouinciam tantum, sed & Syriam, atque Mesopotamiam magna ex parte eiusmodi tabes confecisset, & ob id Magna Synodo opus haberet; de cuius indictione agemus anno sequenti.

b Sozom. lib. 1. c. 15. OSII LEGATIO IN AEGYPTVM.

c Athan. lib. de Synod.

Sed iam præsenti anno figamus terminum, qui multiplicitate & prolixitate rerum, at-
D que elucidatione quamplurimarum obscuritatum, vlterius quam par erat, progressus videtur: hoc enim res Romæ gestas a Constantino ante baptismum, baptismi tempore, ac postea, prosecuti sumus; cum recedens idem Augustus ab Vrbe, de his quæ spectarent ad Oecumenicum conuocandum Concilium, vna cum S. Siluestro Romano Pontifice consilio communicato, & quæ agenda forent, firmiter stabilitis, profectus est in Orientem, ciuitatem suo nomine conditurus, consulturus pariter afflictatæ Orientali Ecclesiæ hæresibus atque schismatibus laceratæ. Sed quonam monitore nouus Christianus recens baptizatus tanta molitur, atque rem aggreditur maximi omnium momenti, in quo totius Catholicæ fidei cardo verteretur, colligendo tanti ponderis Episcoporum conuentu? quonam, inquam, potius auspice atque impulsore, quam ipso S. Siluestro, a quo nuper fuerat (vt demonstratum est) baptizatus, tam salubre consilium inijsse, atque felicissime perfe-
E cisse putandus? At quod hæc omnia, qui veritatis amator est, & veri accuratus inspector, haud ingratus vel inuitus Siluestro feret accepta: agedum cuncta, vt se habuerunt, & ordine temporis quo gesta sunt, sequenti anno, Deo duce, narremus.

CLXI. EPILOGVS REBVM GESTARVM ANNI HVIVS.

IESV CHRISTI ANNVS 325. SILVESTRI PAP. ANNVS 12. CONSTANTINI IMP. ANNVS 20.

I. TRecentesimus vigesimusquintus Christi Redemptoris nostri agebatur annus, Consulibus Paulino & Iuliano, cum sacrosancta Oecumenica Synodus Nicææ in Bithynia celebrata est. Antequam autem narratione prosequi aggrediamur rerum gestarum historiam, more nostro, de tempore disseremus: quo iacto veritatis solido fundamento, deinceps

Universidad de Deusto
Biblioteca

TEMPVS CELEBRATI NICAENI CONCILII.

ceps superædificanda moles stabili firmitate consistat. His igitur Consulibus Paulino & Iuliano, celebratum esse Nicænum Concilium, Acta Synodi Chalcedonensis manifeste testantur: dum enim Nicænum fidei Symbolum ibidem recitatur, hæc ex eodem Concilio præmittuntur [a]: Consulatu Paulini & Iuliani virorum clarissimorum Coss. anno post Alexandrum sexcentesimo trigesimosexto, mensis secundum Græcos Desij die nonodecimo, quod est tertiodecimo Kalendas Iuliarum, in Nicæa metropoli prouinciæ Bithyniæ. Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, &c.] A

a Concil. Chalced. Act. 2.

II. FIDEI SYMBOLVM ABSQVE NOTA TEMPORIS CONSIGNARI SOLITVM.

Sed hac in re illud magnopere considerandum est: eiusmodi inscriptionem, qua tam exacte duplici chronographia, nempe Consulibus, & annis Alexandri, atque vna simul certo mense & die tempus describitur, nequaquam ipsi Nicænæ confessioni (vt illic se habet) fuisse præpositam, at ipsi Oecumenicæ Synodo: siquidem, vt fidei professio sub die & Consule ederetur, non Catholicorum, sed hæreticorum tantum fuisse consuetudinem, B S. Athanasius, harum omnium rerum, quibus præsens fuit, optime conscius, testatur his verbis [b], cum eiusmodi primum cogendæ Synodi causas affert: Nicæna (inquit) Synodus non temere habita est, vt quæ habeat grauissimos vsus, & legitimã rationem. Syri etenim, Cilices, Mesopotamiani in causa festi claudicabant, atque vna cũ Iudæis Pascha celebrabant: & iam tũ Ariana hæresis, quæ contra Ecclesiã insurrexerat, suos propugnatores habebat, qui ipsam defenderent, & qui pijs insidias facerent, Eusebianos scilicet. Atque ea causa fuit, cur vniuersus Orbis in Concilium coiret; vt & eodem die vbique festum celebraretur; & hæresis, quæ suppullulauerat, anathemate percuteretur: quod & factum est. nam & Syri in aliorum sententiam traducti sunt, & Arianam hæresin decreuerunt pro Antichristi præcursatrice habendã esse, & scriptis contra eam editis placita sua promulgarũt. Sed tamen cum tot & tanti viri essent, nihil tale, quale isti, qui nonnisi tres aut quatuor C sunt, ausi fuerunt facere: siquidem nec Consulem, nec mensem, nec diẽ addiderunt, &c.]

b Athanas. de Synod.

III. PVBLICA ACTA ET EDICTA NOTARI CONSVLIBVS SOLITA.

Ex his igitur perspicue declaratur, recitatos diem & Consules non fuisse (vt in alijs accidit) ad Nicænam confessionem inditos in inscriptione, vel additos ad appendicem, sed ipsius potius extitisse Concilij inscriptionem: sicut & in alijs quoque Oecumenicis Synodis primum omnium quo anno, mense, & die fuerint celebratæ, solitum fuit inscribi. Certis quidem monumentis, quo tempore eadem celebrata sit Synodus, declaratum oportuit, adeo vt nulla posteris de re perspicua potuerit dubitatio suboriri: siquidem edicta Imperatoris Constantini, quæ vel Synodum præcessere, vel eamdem sunt subsecuta, necesse fuit Consulibus consignari. Etenim iam antea ab ipso Constantino emanarat constitutio [c], qua cauerat, vt constitutiones & edicta postinde deprehensa absque die & Consule, auctoritate carerent. Quamobrem intrepide Socrates [d] de Synodi tempore hæc lo- D cũtus est: Quod autem ad tempus Concilij attinet: coactum quidem fuit (sicut ex Annalium commentarijs constat) Paulino & Iuliano Consulibus, vndecimo Kal. Iunij, anno sexcentesimo trigesimosexto post regnum Alexandri Regis Macedonum.] sic ipse. Sed quod diuersa dies & mensis positus habeatur; cum in Chalcedonensi Concilio signetur XIII. Kalend. Iuliarum, apud Socratem vero XI. Kal. Iuniarum: nisi error irrepsit vitio librariorum, affirmare necesse est, id ex diuersis Synodi Actionibus (cum singulæ suis diebus consignari consueuerint) accidisse; vel, si carerent Synodi Actis, ex diuersis Constantini literis tunc scriptis diuersos dies esse notatos.

c l. 1. de conflit. Trinitat. C. Theo.

d Socrat. lib. 1. c. 9. in fine.

IV. CORRIGITVR EVSEBII CHRONICON.

Cum autem hæc de Consulibus constent; corrigendum in primis est, quod in fine mendose habet Eusebij Chronicon, decimoquinto Imperij Constantini, & Domini trecentesimo vigesimoquarto; cum ex emendationibus Fastis necesse sit sub ijsdem Consulibus numerare Constantini annum vigesimum, Christi vero trecentesimum vigesimumquintum. Ipsis quidem Constantini Vicennalibus celebratum fuisse Nicænum Concilium, Eusebius non obscure testatur, cum ait [e]: Quibus ad exitum perductis (*nempe Actis Nicæni Concilij*) secundam istam victoriam Imperator se contra Ecclesiæ hostem consecutum affirmauit: & propterea festum triumphale ad Dei honorem illustrandum egit. Eodem tempore vigesimus eius regni annus completus est.] Itemq. alibi [f] agens de Constantio creato Cæsare: Secundus, inquit, filius Constantini, aui nomine appellatus Constantius, vigesimo fere Imperij paterni anno, quando publicus solemnisq. omnium hominum conuentus agebatur, renunciatus est Cæsar.] ac rursum inferius [g]: Ille Nicænus, triumphi nomine, vigesimo Imperij anno constitutus in vrbe Nicæa, νίκην, id est, præclaram de hostibus victoriam reportabat.] E

e Eusseb. Vit. Constantini lib. 3. c. 14.

f Idem lib. 4. c. 40.

g Ibid. c. 47.

Sic

V. CASSIODORVS CORRIGITVR.

A Sic igitur, cum liqueat quibus S. Synodus sit celebrata Consulibus, & quoto Imperij Constantini anno: corrigendum pariter est Cassiodori Chronicon, in quo ponitur Nicænum Concilium sub Ianuarij & Iusti Consulatu, quo numeratur annus Constantini vigesimustertius, Christi vero trecentesimus vigesimusoctauus. Quomodo autem Cassiodorus in re tam perspicua fuerit hallucinatus, aperiam. Cum enim ex Eusebij tribus citatis locis acceperit, Concilium Nicænum esse habitum anno vigesimo Imperij Constantini: id non accidisse putauit sub Consulatu Paulini & Iuliani, sed post annos tres, Ianuario & Iusto Consulibus: tot enim numerantur anni ab eo tempore, quo ipse ponit Constantini exordium, nempe a Diocletiani Consulatu decimo, & Maximiani septimo; & deducit annorum numerum illum vsque ad dictum Ianuarij atque Iusti Consulatum. Porro Constantij patris obitum, & ingressum Constantini in Imperium contigisse sub Consulatu Constantij B & Maximini sexto, superius manifeste demonstratum est, vt nullus videatur esse relictus dubitationi locus. Quot ergo errauit in numerando annos ab exordio Imperij Constantini, totidem oportuit errasse in statuendo certo Nicæni Concilij anno, quod ipsius Vicennalibus celebratum fuisse constat.

VI. INCERTVS AVCTOR ET NICEPHORVS REDARGVITVR.

Hæc non attendentes complures tam Latini [a], quam Græci scriptores, in eam sententiam abierunt, Nicænum Concilium triennio perduraſſe, cœptumq. esse dictis Consulibus Paulino & Iuliano, ipsumq. perductum vsque ad Consulatũ Ianuarij atque Iusti. immo incertus auctor apud Metaphrastem [b] profitetur perduraſſe Concilium sex etiam mẽses vltra triennium; quod sibi vendicat testimonio Alexandri, quẽ ait scripsisse Acta Synodi: sunt vero hæc eius verba: Cœpit enim quintodecimo Aprilis; finita autem Synodus est, cum trienniũ rursus peruenisset ad Aprilem, & excurrisset vsque ad Septembrem: sic C enim sapiens adnotauit Alexander, qui scripsit Acta Synodi.] hæc ille: sed quisquis fuerit, mendaciorũ concinnator extitit; quod inferius suis locis continget demonstrari. Eiusdem quoque sententiæ assertor visus est esse Nicephorus [c]; at grauiora coagmentat mendacia: nam dum consentit celebratam esse Synodum Paulino & Iuliano Coss. itemq. anno vigesimo Constantini, ex quo in Britãnia creatus est Imperator; addit, decimotertio anno postquam idem Imperator venit Byzantium, & vigesimatertia (fortasse legendum, decimatertia) Indictione, vndecima mensis Maij cœpram esse, durasseq. annis tribus paulo amplius. ex quibus videas, haud aliqua temporis & rerum gestarum habita exacta ratione, quæ superaddit, leuiter effutijsse, cum nulla prorsus ex parte subsistant. Sed non tam miramur Nicephorum errore lapsum, quam apud aliquos fidem inueniſſe: cum tam euidenter ab Eusebio in primis, qui præsens fuit, mendacij arguatur; dum in locis superius recita- D tis testatur, ipsis Constantini Vicennalibus absolutam fuisse Synodum. Quæ igitur cœpta dicitur Paulino & Iuliano Consulibus, & absoluta anno Constantini vigesimo, vtique affirmandum est, vno eodemq. anno fuisse inchoatam, ac pariter consummatam.

a Conferquias lib. 4. Var. lect. c. 15. & Ioseph. Scal. de emend. temp. lib. 5. c. de Indictionib.

b Apud Lipom. tom. 6.

c Niceph. lib. 8. c. 26. in fin.

VII. ALIA SENTENTIA DE SYNODI TEMPORE CONFVTATVR.

Ceterum sicut manifesto errare deprehenduntur, qui dicunt Synodum sub dictis Consulibus & anno vigesimo cœptam, sed ad triennium propagatam; ita etiam qui tradiderunt ante triennium cœptam, absolutam vero nominatis Consulibus, & anno eodem Imperatoris. quorum sententia plane dicendum esset (quo nihil stultius effingi potest) tempore Nicæni Concilij Constantinum Imperatorem Romæ Crispum Cæsarem filium, fratres, & vxorem occidisse, & Neroniana tempora reddidisse: hæc enim omnia hisce tribus superioribus annis gesta esse, quæ superius enarrata sunt, & diligenti examinatione discussa, absque vlla ambiguitate confirmant. affirmareq. eumdem Imperatorem eodem tempore Ni- E cænæ interfuisse Synodo, ac Romæ itidem commoratum esse, & ea quæ dicta sunt ibidem peregisse: risu digna sunt hæc, atque sibilis explodenda. Quamobrem sicut quatuor quæ subsecuta sunt Concilia Oecumenica, Sardicense, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense, paucorum mensium spatio, eodem quo cœpta anno, fuerunt pariter absoluta; ita & Nicænum Concilium hoc ipso quo inchoatum anno, est ad exitũ perductum: nec apud antiquiores reperitur exemplum, quod vltra annum Synodus perdurarit, licet Oecumenica fuerit, & in eam Episcopi ab omni Orbis parte conuenerint.

VIII. TEMPVS NICAENI CONCILII TESTIMONIO AVTICI.

Extant in peruetusta Cresconiana Collectione post Marcellini Papæ Acta, in nostro autem codice pagina ducentesima vigesima, columna tertia, verba hæc scripta: Factum est Conciliũ apud Nicæam metropolim Bithyniæ a die XVIII. Kal. Iulias: quod tenuit vsque ad diem VIII. Kal. Septembr. Paulino & Iuliano Consulibus, qui est apud Græcos XVIII. die mensis * eorum dies secundus, Alexandri anno sexcentesimo trigesimosexto. Et alia

κ Asia

Universidad de Deusto
Biblioteca

manu: Atticus Episcopus Ecclesiæ Constantinopolitanæ dixit: Edidi canones sanctorum A
Patrum, Olographa, manu mea subscriptos. Amen.] sequitur in codice conficiendæ Formatæ ex eodem Nicæno Concilio forma præscripta. Porro cuique recte intuenti perspicue constare potest, hæc quæ recitata sunt, fuisse appendicem ad Nicænos canones ab eodem Attico ad Africanos Episcopos, cum ab illis de ijs esset interpellatus, missos: ipsos autem Nicænos canones, qui præcedebant in volumine, fuisse ab Antiquario, siue ab ipso Collectore prætermissos, quod descripti superius haberentur in Nicæno Concilio. Ex
a Cœl. Carthag. 6. c. 4. Synodo enim sexta Carthaginensi huiusmodi rogatio facta erat [a]: Vnde petimus veneratione tuam, sancte Papa Aureli, vt quia hoc authenticum Concilium Nicænum in vrbe dicitur esse Constantinopolitana, aliquos cũ scriptis tuæ sanctitatis mittere digneris, &c.] Missa namque fuit legatio ad Atticum Episcopum Constantinopolitanum: qui rescribens ad Aurelium Antistitem Carthaginensem & collegas, canones per Marcellum legatum B
misit. extat ipsius epistola, nosq. eam inferius suo loco ponemus.

IX. QVOTA AERA NICAENA SYNODVS HABITA.

Inscriptio autem illa, quæ præfixa legitur sacris Nicænis regulis, qua per æram tempus Synodi definitur, licet ea ex parte vera constitat, cum celebrata ponatur, æra trecentesima sexagesimatertia; tamen cum Synodum habitam dicat, viuente adhuc Licinio Iuniore, haudquaquam probari potest: sed & in annis ab Alexandri regno numeratis depraua esse dignoscitur: sic enim se habet: Itaque cum conuenisset hoc sanctum & Magnum Concilium apud Nicæam Bithyniæ ciuitatem, Constantino Augusto & Licinio Cæsare, Consulatu Paulini & Iuliani, decimotertio Kal. Iuliarum, qui est apud Græcos decimusnonus dies mensis eorum Δῖος, secundum Alexandriam trigintavnum *, æra trecentesima sexagesimatertia, statuta sunt ab Episcopis, quæ infra scripta sunt, & ex Græco in Latinum versa sermonem. Et placuit vt hæc omnia mitterentur ad Episcopum vrbis Romæ Silue- C
strum.] ita ibi. Fortasse Osius, quod Hispanus esset, Cordubensis Episcopus, apposuit æræ numerum, quæ est peculiaris numerandi ratio Hispanorum.

X. ERROR SOZOMENI DE IVLIO PP.

Sed quod ad tempus itidem spectare videtur: quidnam est, cum tam perspicue constet eamdem S. Synodum celebratam esse sub Silvestro Romano Pontifice, id quidem manifeste profitentibus legatis suis ipsorum subscriptionibus: quidnam est, inquam, quod Sozomenus sub Iulio Papa celebratam affirmat? nam ait [b]: Iulius autem Episcopus Romanus, ætate quidem ingrauescente præpeditus, abfuit; sed Vitus & Vincentius, eiusdem Ecclesiæ presbyteri, pro illo adfuere.] hæc ipse. Secutus est Nicephorus [c] quoque Sozomenum tam turpiter errantem. Sed quanam occasione ille prior tam clara luce lapsus impegit? Equidem arbitror, Iulij Papæ sententiam ab eo minus exacte percognitam errandi of-
b Sozom. lib. 1. c. 16.
c Niceph. lib. 8. c. 14.
d Athanas. Apolog. 2. fendiculum ipsi fuisse. Recitat S. Athanasius [d] eiusdem Iulij Papæ epistolam, in qua scri- D
pta ista leguntur: Nostri presbyteri, qui tunc in Nicæno Concilio aderant, de ipsius recta fide contestabantur.] Hæc, puto, verba legens Sozomenus, firmiter asseuerare non est veritus, sub Iulio Nicænum Concilium celebratum, & legatos illos ab eodem Iulio missos esse. Sed sic ipsum dixisse, Nostri presbyteri, constat, quod Romanæ Ecclesiæ ministri essent, sed ab ipso Silvestro Romano Pontifice missi: nec alius potest esse verborum illorum sensus. Potuit etiam ex mendoso, ne dicam mendaci, Eusebij Chronico idem Sozomenus decipi, dum dicto Constantini anno ponitur ingressus Silvestri Romani Pontificis, cui duo tantum anni tribuuntur: cum liqueat, longe post ipsum sedere cœpisse, & adhuc anno eiusdem Imperatoris nono sub Consulatu Volusiani Melchiadem fuisse superstitem, (vt ex ijs quæ tum ex Optato, tum etiam Augustino dicta sunt, constat) atque insuper annos propemodum nouem post Nicænum Concilium Silvestrum superuixisse; quod infe- E
rius anno eiusdem obitus apparebit.

XI. PHOTII DELIRIVM.

Sed enormior Photij [e] error est, qui eamdem Nicænam Synodum sub Silvestro & Iulio Ecclesiæ Romanæ Pontificibus tradidit celebratam. At quare non sub Marco etiam, qui medius interfuit inter Silvestrum & Iulium? Quod si cœptam vult esse sub Silvestro, absolutam vero sub Iulio; certe quidem ad annorum duodecim spatium perdurasse eam oportuit: quo insulsius nihil posset excogitari. Vide, obsecro, in quot deformes ferantur errores, qui semel rectam regulam temporis transgrediuntur. Sed hæc de tempore coactæ Synodi satis.
e Phot. lib. de septem Concil.

XII. CAVSA COGENDI NICAENI CONCILII.

Causa autem cogendi huius ex vniuerso Christiano Orbe Episcoporum Concilij, tum ex ijs quæ in fine anni superioris dicta sunt, tum etiam ex ijs quæ huius anni exordio ex Athanasio recitauimus, manifesta redditur: nimirum vt Orientali Ecclesiæ duabus præ-

cipue

A cipue infestatæ cladibus ex Arianorum hæresi, quæ nimiũ inualescebat, & Quartadecimanorum secta, quæ compressa sæpius iterum reuiuiscebat, ijdẽ Episcopi opem ferrent. Erant & aliæ turbæ Alexandrinam Ecclesiam exagitantes, schisma nempe Meletianum, & Colluthiana factio; qui postea Arianis dantes manus, perinde ac riui in flumen semel immissi, desierunt antiquo nomine percenseri, & noua sunt Arianorum appellatione nuncupati.

XIII. QVORVM PERSVASIONE CONCIL. FVERIT CONVOCATVM.

Cum igitur (vt dictũ est) interpellato Arianorum potissimũ causa Siluestro Papa ab Alexandro Episcopo Alexandrino, ab eodem Osius Cordubensis legatus missus esset in Aegyptum, ac postea in Orientẽ eodem munere functus, vt qui discesserant populi ab Ecclesia ob causam Paschatis, reuocaret: vtroque labore ob repugnantiũ pertinaciam casso reddito, opus esse, ad tot tantaq. Ecclesiastica dissidia componenda, vniuersali Synodo, eidẽ Roma-
B no Pontitifici visum est, quod & ab eodem Imperatori Constantino tum Romæ agenti fuit facile persuasum. Alexandrũ quoque, quem diximus, Episcopum Alexandrinum, de hac ipsa re litteris apud eumdẽ Imperatorem egisse, Epiphanius tradit [a]. Hinc est quod Ruffinus ait [b], ex sacerdotum sententia Constantinum Nicænum conuocasse Concilium; sed & redeuntẽ ex legatione Osium ipsum id præstitisse, Sozomenus demõstrare videtur his verbis [c]: Verum vbi contra quam expectabat, res succederet, & contentio reconciliationem concordiæ impediret; Osiusq. ad pacem faciendam missus, re infecta, reuerteretur: Constantinus indicit Concilium Nicææ vrbis Bithyniæ, scribitq. ad omnes Ecclesiarum Præ-
a Epiph. hæresi 68.
b Ruffin. lib. 1. c. 1. in fine.
c Sozom. lib. 1. c. 16.
sides, vt ad diem præstitutum adsint.] hæc Sozomenus: qui sic dicit a Constantino indictum esse Concilium, quod litteris Imperatoris Episcopi conuocati fuissent. Ceterum quod religio esset, absque Romani Pontificis auctoritate Vniuersale Concilium congregare; quod (vt ait Socrates [d]) id Ecclesiasticus canon omnino prohiberet; quo (inquit)
C vetitum erat, ne decreta absque sententia Episcopi Romani Ecclesijs sanciantur:] ac subinde eo inconsulto nequicquam tractare liceret: interpositam esse Siluestri auctoritatem, nemo iure poterit dubitare, idq. cogente antiqua Ecclesiæ traditione: quod enim non alicuius specialis Concilij, sed absolute citetur a Socrate canon Ecclesiasticus, plane declarat id firma regula in Ecclesia Catholica inuiolabiliter seruari solitum. Præcessisse igitur ante omnia Siluestri Papæ auctoritatem, plane dignum atque æquum est existimare, immo & affirmare necessarium: actum namque de his anno præterito inter Siluestrum & Constantinum, cum idem Imperator Romæ esset, superius dictum est.
d Socrat. lib. 2. c. 13.
ABSQVE ROM. PONT. NON POTEST AGI CONCILIVM.

XIV. CONSTANTINI STVDIVM IN CONVOCANDO NICAENO CONCILIO.

Quale autem studium, quantamve diligentiam Constantinus Imperator ad tam egregium opus præstandũ adhibuerit, Eusebius declarat his verbis [e]: Deinceps igitur Concilium Generale, tamquam quemdã Dei exercitum instruens, in vnum locum coegit; & Epi-
D scopos vndique per litteras honorifice scriptas, vt eo maturarent, acciuit. Neque mandatũ dumtaxat erat ad hanc rem datum, sed in ea peragenda multũ attulit subsidij auctoritas Imperatoris ac nutus, qui nonnullis fecit potestatem equis publice ad iter celeriter conficiendum dispositis vtendi: alijs permagnum iumentorum instratorum, quibus vehérentur, numerum suppeditauit. Ciuitas autem Bithyniæ, quæ Nicæa ἀπὸ τῆς νίκης, id est, a victoria nomen traxit, Concilio celebrando admodum idonea, designata fuit. Vbi autem edictum in quaque prouincia diuulgatum erat; omnes simul cum animorum alacritate, tamquam e carceribus ad cursum emissi, propere aduolarunt. Nam bonorum spes ipsorum mentibus iniecta, vel potius pacis fruendæ potestas, & noui ac peregrini cuiusdam miraculi spectaculum, quod in tali Imperatoris vultu ostendebatur, eos allexit plurimum. Postquam autem omnes in vnum conuenerunt; opus illud diuina prouidentia fa-
E ctitatum, pro certo iam intellectum fuit. Nam non solum qui animorum dissensione erant, sed etiam qui corporibus, regionibus, locis, gentibus longissime disiuncti, vnum in locum aggregati sunt; atque vna ciuitas eos omnes, tamquam maximam sacerdotum coronam ex multiplici nitidorum flosculorum varietate contextam, excepit. Ex omnibus namque Ecclesijs, quæ frequentes in tota Europa, Africa, & Asia extiterunt, Dei ministri, qui facile primas ferre putabantur, in vnum conuocati.
e Euseb. in Vita Constantini lib. 3. c. 6. 7. 8. 9.

XV. EX QVIBVS PROVINCIIS EPISCOPI VENERE.

Templum etiam Nicææ, velut Dei nutu, amplificatum, intra parietes suos Syros pariter & Cilices, Phœnices, Arabes, & Palæstinos, Aegyptios porro, Thebanos, Afros, alioq. ex Mesopotamia profectos recepit. Aderat etiam vna in Concilio Persidis Episcopus, nec ab hoc choro Scytha abfuit. Pontus itẽ, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Asia, & Phrygia viros apud se lectissimos suppeditarũt. Quinetiã Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, & quorum domicilia multo longiore interuallo distabant, eo aduentarunt. Ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsis Hispanijs vnus nominis & famæ celebritate insignis cum alijs multis in consessu illo adfuit. Et quamquam vrbis illius, penes quam Imperium est, Episcopus, ingraueſcenti ætate præpeditus, abfuit; eius tamen presbyteri, qui aderant, illius locum suppleuerunt. Talem coronam solum ex omni præteritæ ætatis memoria vnus Imperator Constantinus pacis vinculo ad Christi gloriam deuinxit; & quo Saluatori suo gratias ageret, eximium istud victoriæ ab hostibus & inimicis partæ monumentum obtulit, effigie chori Apostolici pulchre in hoc nostro conuentu expressa. Nam dicitur in sacris litteris [a], illorum temporibus viros pios ex omni natione, quæ sub cælo est, in vnum conueniſſe, inter quos erant Parthi, Medi, Elamitæ, & qui incolunt Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Libyæ quæ est circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi, & Proselytæ, Cretes, & Arabes. Verum hoc illis defuit, quod non omnes, qui eo conuenerunt, ex Dei ministrorum numero erant illi quidem: sed in hoc præsenti choro fuit Episcoporum multitudo ad numerum ducentorum quinquaginta & amplius: presbyterorum autem, diaconorum, acoluthorum, & aliorum qui istos comitabantur, turba ne enumerari quidem potest. Atque ex his Dei ministris alij prudenter & diserte dicendo, alij vitæ grauitate & constanti rerum arduarum perpessione, nonnulli, quasi media inter istos intericcta viuendi consuetudine eximij, præclara laudis insignia adepti sunt. Erant inter hos etiam non pauci, qui propter longinquum temporis spatium, quo vixerant, multum honorati fuerunt; multi qui in ipso ætatis flore propter ingeniorum acumen magnum splendorem sunt consecuti; quidam modo in ministerij quasi cursum ingressi. Quibus quidem omnibus cibaria in singulos dies Imperator large & liberaliter suppeditari mandauit.] hucusque Eusebius.

[a] Act. 2.

XVI. CONSTANTINVS VENIENTIBVS OCCVRRIT EPISCOPIS.

Addit Gregorius presbyter Cæsariensis [b]: Cum sancti Patres, non secus ac quædã apes operariæ ex floridis pratis, vnusquisque ex proprijs Ecclesijs surgentes, perueniunt Nicæam, locum qui componit aluearia Orthodoxæ opinionis: diuinus Constantinus cum audisset sacram & Angelis reuerendam sanctorum Patrum veniſſe præsentiam, statim ex vestibulo conuenientibus eos prosequitur honoribus.] Quinam vero esse solerent eiusmodi, quos Gregorius dicit, conuenientes honores, quibus Constantinus ad se accedentes suscepit Episcopos, declarat ex Eustorgio Suidas, cum agit de Leontio Tripolis Lydiæ Episcopo ab Eusebia Augusta fastuosa muliere accersito: ad quam hæc ille respondit [c]: Si me vero ad te venire volueris, debita Episcopis reuerentia conseruata; ego quidem ingrediar: tu autẽ statim de sublimi isto solio descendens reuerenter mihi obuiam procedas, & caput meis manibus supponas, benedictionem acceptura: ac deinde ego sedeam; tu verecunde astes, cum iussero dato signo, sessura. Si hæ, inquam, tibi conditiones placuerint, veniam ad te: sin alio modo, non tam multa dabis, tam magna non poteris, vt nos, honore Episcopis conueniente neglecto, diuinum sacerdotij institutum violemus.] hæc Leontius, quem ob exactam rerum & Ecclesiasticorum rituum obseruationem nonnulli Ecclesiæ Regulam nominabant.

[b] Apud Metaph. die 10. Iulij.

[c] Suid. in Leontio.

XVII. HONORES EPISCOPIS DEBITI ET MIRACVLO CONFIRMATI.

Quod si hæc tãquam debita sacerdotio sibi vendicat Episcopus, licet a Catholicæ communionis consortio excluſus: quanto æquius exhibenda Orthodoxo erunt Episcopo? At ne quis putet, Dei sacerdotes eiusmodi honores indebite sibi vsurpare: hic obiter de diuino hac in re iudicio meminisse sit satis, cum Valentiniano dedignanti assurgere S. Martino Episcopo, e sella egressus est ignis, qui eum non assurgere modo compulit, & viro occurrere, atque manibus eius caput submittere, sed & ad genua accidere, coegitq. prosterni vestigijs. de quo Venantius Fortunatus hisce carminibus præclare admodum [d]:

[d] Venãt. Fortun. de Vita S. Mart. lib. 3.

Hinc celer exilijt rapiens se Cæsar, & ardens
Martini genua amplectens, pedibusq. volutans:
Sicq. superbum hominem se agnoscere pœna coegit,
Vilia regna probans, & celsa cacumina curuans,
Imperiale caput Sancti ad vestigia subdens.] At de his alias: ad Patres nunc veluti postliminio reuertamur.

XVIII. NVMERVS EPISCOPORVM NIC. CONCIL.

Quod ergo Eusebius recensens Episcopos, qui ad Concilium conuenerunt, dicit ad numerum ducentorum quinquaginta & amplius peruenisse; attentius est exquirendum: videtur enim in numeri notam irrepsisse mendum: nam Socrates [e], Eusebij verba recitans, ait ad trecentorum numerum & amplius eo conuenisse. Itemq. deprauatum putamus locum epistolæ Eustathij Antiocheni Episcopi, qui Synodo interfuit, quam recitat Theodo-

[e] Socrat. lib. 1. c. 5.

Theodoretus [a]; vbi scribitur numerus ducentorum septuaginta Episcoporum Nicæni conuentus. Sed præstat his omnibus Athanasij sententia, quæ purior relicta, ac proinde verior, duobus in locis eadem reperitur, cum in epistola ad Iouianum Imperatorem, tum in disputatione aduersus Arium scripta, in quibus trecenti decem & octo Episcopi Synodo interfuisse dicuntur. Profitetur id ipsum bis Epiphanius [b], Hilarius [c] itidem, Ruffinus [d], & Theodoretus [e]; sed & Sozomenus [f] idem significasse visus est, cum ait eidem Concilio præsto fuisse Episcopos circiter trecentos atque viginti: Marius Victorinus [g], qui eodem ferme vixit tẽpore, trecentos quindecim numerat. Porro ea sententia ceteris præualuisse visa est, qua dicitur, trecentos decem & octo eidem Magno Concilio interfuisse Episcopos: quam quidem vsus probasse videtur: nam quotiescumque contingit citari Nicænum Concilium, & de Episcoporum numero mentionem haberi, totidem recensentur trecenti decem & octo Patres; adeo vt stultum plane sit, ne dicam temerarium, id iterum in controuersiam reuocare. Nec quemquam de hac re ambiguum reddat longe minor his Episcoporum numerus, quo modo reperiuntur esse subscripti: siquidem ex immenso atque irreparabili Nicænorum Actorum naufragio, eos ibi conscriptos haberi, pro miraculo pene censeri posse existimarim. Deesse enim in ea scriptione quamplurimos, ex eo quoque quis conijcere poterit, quod cum nonnullarum prouinciarum longe positarum, vt Palæstinæ, Phœnices, Cœlesyriæ, Aegypti, & aliarum, Episcopi plurimi subscripti reperiantur, aliarum tamen minori spatio distantium perpauci tantummodo recensentur.

[a] Theod. lib. 1. c. 8.

[b] Epiph. hæres. 69. & in Ancorato.

[c] Hilar. lib. contra Constant.

[d] Ruffin. lib. 1. c. 1.

[e] Theod. lib. 1. c. 7.

[f] Sozom. lib. 1. c. 16.

[g] Mar. Victorin. aduers. Arium lib. 2. prope finem.

XIX. VIRI ILLVSTRES QVI INTERFVERVNT NICAENO CONCIL.

Priusquam autem res in Nicæno Concilio gestas oratione prosequamur; consiste, obsecro, ac conquiesce mecum hic paulisper, amice lector, donec nobilissimi sanctorum cœtus, florentissimæ Patrum coronæ, & celeberrimi conuentus sanctissimorum Antistitum, qui ceteris fama præstantiores atque eminentiores elucere videntur, attentius vna spectemus, quos aliqua antiquitatis memoria in tanta rerũ obscuritate illustriores reddit. Qui primus omnium se oculis offert, duplici legatione conspicuus, est Osius Episcopus Cordubensis, Hispaniarum Episcoporum vicem, atque (vt dictum est) Siluestri Romani Pontificis personam gerens, & collegarum legatorum primarius.

XX. OSIVS LEGATVS SILVESTRI.

Accidit enim ei, perinde ac postea Cyrillo Alexandrino Episcopo, qui, quod ipsi delegasset vices suas Cælestinus Romanus Antistes, in Concilio Ephesino locum primum inter alios deinde missos legatos tenuit. At quænam ratio, vt Osius primo loco ante collegas legatos, & secundæ sedis & tertiæ, Alexandrinæ & Antiochenæ Episcopos, & ante totius Africanæ Ecclesiæ Primatem Cæcilianum (vt de alijs taceam) ipse subscripserit, nisi locum teneret & personam repræsentaret amplissimæ omnium potestatis? Præter autem Episcoporum subscriptionem, quam citauimus, de legatione Osij a Romano Pontifice expresse testari videtur ipsorum legatorum epistola ad Siluestrum; quæ licet in multis mendosa ac deprauata penitus habeatur, hæc tamen pura verba in ea relicta extant ipsius exordio: Beatissimo Papæ vrbis Romæ omni reuerentia colendo Siluestro Osius Episcopus prouinciæ Hispaniæ, ciuitatis Cordubensis, Victor & Vincentius presbyteri vrbis Romæ ordinati ex directione tua, &c.] Sic pariter videas in Concilio Oecumenico Sardicensi, primo loco Osium subscripsisse, ac post eum deinceps Archidamum & Philoxenum legatos Romanos presbyteros, vt ex Actis eiusdem Concilij ab Athanasio [h] recitatis apparet: confirmat hoc ipsum de Osij legatione, quod S. Leo & alij Romani Pontifices tres fere legatos ad Oecumenica Concilia ex antiquo vsu mittere consueuerunt, & ex eis vnum saltem Episcopum. Nihil hac de re dubitarunt Græci scriptores, qui de Synodo Magna Nicæna tractarunt, vt Dalmatius Cyzici Episcopus, qui Osium inter legatos Apostolicos numerat. Sed & Photius [i] id ipsum visus est affirmasse, cum Victori, seu Vito, atque Vincentio legatis Apostolicæ sedis adiungit ipsum Episcopum Cordubensem. Delectus hic fuit inter omnes Occidentalis Ecclesiæ Episcopos, quorum præclara eruditio erat, spectataq. vitæ sanctimonia, ob singularem quamdam tum doctrinæ, tum virtutum præstantiam, & admirabilem in rebus agendis dexteritatem atque prudentiam: quem & tempore Maximiani Imperatoris confessionis gloria effulsisse, satis superius dictum est: quamobrem Athanasius eum, Magnum Osium, nominare consueuit: sed de eo plura inferius. Porro ex Romanis presbyteris delectos fuisse ad id muneris obeundum præstantiores, quis dubitet?

[h] Athanas. Apolog. 2.

[i] Phot. de septem Synodis.

XXI.

Qui vero primus omnium aduersus grassantem Arij impietatem sublime vexillum erexit & Synodo interfuit, Alexander Episcopus Alexandrinus extitit, Catholicæ Ecclesiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALEXANDRI EPISC. ALEX. SPECTATA VIRTVS, ET IVSTATHII.

præclariſſimum decus & ornamentum; qui innumeris ferme ſanctorum elogijs prædicatur, ac denique anniuerſaria memoria in S. Eccleſia celebratur [a]. Sed & qui præ meritorum excellentia ex Beroœenſi ad Antiochenam Eccleſiam (vt diximus) tranſlatus eſt, Euſtathius, eidem Magnæ Synodo præſto fuit, qui ex tot tantiſq. ſanctiſſimis Epiſcopis delectus eſt, vt in eodem ſacro Concilio publicas Deo gratias ageret: hunc Athanaſius, ad ſolitariam vitam agentes ſcribens, confeſſione clarum fuiſſe tradit. Verum ad anteactæ vitæ gloriam incomparabilem, futuris certaminibus, cum pro pietate exilium ſubijt, & exul occubuit, mirificam ſuperaddidit claritudinem; cuius memoria pariter in Eccleſia Catholica die anniuerſaria reuiuiſcit [b]. Macarius itē Eccleſiæ Hieroſolymitanæ venerandus Antiſtes interfuit; cui ſatis ad laudem, quod hoſtes ipſi Catholicæ fidei, Ariani, illum ſibi præcipue aduerſatum eſſe, ſuis ipſorum litteris teſtati ſunt [c]; ob idq. idem Athanaſius [d] adnumerat eum inter præclariſſimos fidei defenſores, ceu plane dignum, qui ſacris tabulis cum ſanctis viris adſcriberetur, & nomen eius annuatim in Eccleſia audiretur [e]. Porro horum omnium res geſtas ſuis locis opportunius dicturi ſumus.

a Martyrolog. Rom. die 26. Febr.

b Martyrol. Rom. die 16. Iuly.

c Apud Epiph. hæreſi 69.

d Athan. orat. 1. contra Arian.

e Martyrol. Rom. die 10. Martij.

XXII.

Duxit ſecum Alexander Epiſcopus Alexandrinus eximios quoſdam, & qui præ ceteris in Aegypto videbantur effulgere pietate, ſacros Antiſtites, quos ſacra ſtigmata decorabant, atque adeo vt quiſque eorum ad confutandam Arianam impietatem poſſet Apoſtolicum illud ore libero intonare [f]: De cētero nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo porto.] Quot enim erant eorum cicatrices obductæ, tot eſſe ora videbantur aperta, quæ Chriſti Filij Dei diuinitatem, pro qua teſtanda vulnera illa magna conſtantia acceperant, iugiter glorioſo præconio proclamarent. Quorum duo tantum nobis noti ſunt nomine, Potamon, atque Paphnutius; ille Heracleæ in Aegypto, hic vero Thebaidis Superioris (vt Socrates tradit [g]) Epiſcopus: reperitur ille ſubſcriptus Nicæno Concilio vna cum alijs Aegypti Epiſcopis, hic autem ſecus: vt plane vel hoc ſaltem exemplo intelligas, multos in ſerie illa Epiſcoporum deſiderari; cum hic, cuius celebris eſt mentio apud omnes, & teſtificatio non obſcura interfuiſſe ipſum Nicæno Concilio, inter illos tamen minime numeretur. Quod autem ad Potamonem ſpectat; iam diximus, hunc in perſecutione Maximini ob egregiam Chriſti nominis confeſſionem, altero oculorum, effoſſo illo, priuatum: quo tempore Euſebius Cæſarienſis concaptiuus hoc ipſum ſibi metuens, Præſidi parens, euaſit [h]. Spreuit iſte Meletium, ſimulac malam cauſam eum fouere cognouit; & Alexandro inhærens, inter primos aduerſus Arianam hæreſin decertauit; cuius cauſa (vt S. Athanaſius [i] auctor eſt, noſq. ſuo loco dicemus) ſub Philagrio ſæuiſſimo Præſide Ariano, infracto animi robore, martyrium conſummauit: quo ſummæ gloriæ titulo deſcriptus habetur in Eccleſiaſticis monumentis [k].

f Galat. 6.

POTAMON ET PAPHNVTIVS EPISCOPI.

g Socrat. lib. 1. c. 5. 8.

h Epiph. hæreſi 68.

i Athan. epiſt. ad ſolitar.

k Martyrolog. Rom. die 18. May.

XXIII.

Paphnutius & ipſe orbatus oculo, ac poplite inſuper exciſus, eadem vrgente perſecutione, ſic clarius videns, & recto pede incedens in Euangelium, in acie aduerſus Arium inter primos comparuit, qui antea in eremo ſub Magno illo Antonio militauerat. Athanaſius in rebus geſtis eiuſdem Antonij, hunc non oculo, ſed oculis, fidei cauſa, ſub Maximiano orbatum tradit, hiſq. ſtigmatibus inſignitum vixiſſe monachum apud Antonium: ſed puto errorem interpretis, cum omnes de vno tantum effoſſo oculo affirment. hunc pariter vna cum Potamone iunctis manibus aduerſus Arianos ſtrenue decertaſſe, indicat epiſtola quadragintaſeptem Aegyptiorum Epiſcoporum ſcripta ad Conciliabulum Tyri habitum, cui inter alios ſanctos Epiſcopos mox poſt Potamonem Paphnutius ſubſcriptus habetur [l]. Affirmat Ruffinus [m], hunc claruiſſe miraculis: de eo enim ſic ſcribit: Fuit præterea in illo Concilio & Paphnutius homo Dei, Epiſcopus ex Aegypti partibus, confeſſor ex illis, quos Maximinus dexteris oculis effoſſis, & ſiniſtro poplite ſucciſo, ad metalla damnauerat. Sed in hoc tanta virtutum inerat gratia, vt ſigna per eum non minus quam dudum per Apoſtolos fierent. Nam & dæmones verbo tantum fugabat, & ægros ſola oratione curabat; ſed & cæcis dicitur viſum reddidiſſe, & paralyticos ad ſtabilitatem corporis reuocaſſe. Quem Conſtantinus in tanta veneratione & affectu habuit, vt ſæpius eum intra Palatium euocatum complecteretur, & oculum illum, qui in confeſſione fidei euulſus fuerat, auidioribus oſculis demulceret.] hæc Ruffinus. Porro natalis eius dies anniuerſaria memoria celebris eſt in Eccleſia [n].

l Apud Athan. Apolog. 2.

m Ruffin. lib. 1. c. 4.

n Martyrol. Rom. die 11. Septemb.

XXIV.

DVO PAPHNVTII.

At ne quis Paphnutij pulchro nomine decipiatur; ſcire debet, hoc eodem tempore alterum vixiſſe Paphnutium, eumdemq. apud ſuos clarum confeſſionis gloria, profeſſione monachum, ſed ex Meletij ſchiſmate ſauentem Arianis: cuius epiſtolam cum recitat Athanaſius

Athanaſius, a quorum partibus ſteterit, manifeſte declarat [a]. Meminit eiuſdem Epiphanius [b], & ipſum non confeſſorem tantum, ſed & filium feminæ quæ confeſſionem fecerat, tradit, miſſumq. legatum cum alijs a Meletianis ad Conſtantinum, quando illi cum Euſebio Nicomedienſi amicitiam inierunt, & Ariana hæreſi infecti ſunt, de quorum legatione ſuo loco dicetur. Ab aduerſarijs autem Epiphanium de Meletianis mutuatum eſſe hiſtoriam illam diximus.

a Athanaſ. Apolog. 2.

b Epiphan. hæreſi 69.

XXV.

PAVLVS EPISCOPVS NEOCAESAREAE EVPHRATESIAE.

Inter alios porro Catholicæ fidei coryphæos, enituit in ſacro illo Patrum confeſſu Paulus Neocæſareæ Euphrateſiæ Epiſcopus, qui & ipſe perſecutionis tēpore multa atque grauia perpeſſus, de impietate proſtrata victoriæ trophæa ſecum gerebat: de quo hæc Theodoretus [c]: Paulum præterea Epiſcopum Neocæſareæ (eſt hoc quidem caſtellum ad Euphratis littora ſitum) Licinij rabies tunc acerbe torſerat: nam primum ambæ manus ei colligatæ erant: deinde ferrum candens illis admotum, quo nerui, quibus articuli commoueri ſolent, contracti labefactatiq. fuerunt.] De eodem quoque Gregorius presbyter [d]: Neocæſareæ Euphrateſiæ ſanctus Paulus genitalia membra igne amiſit, Licinij inſaniæ effectus ludibrium.] Cauſam autem, cur ſic eum Licinius mulctarit, ſuperius attulimus.

c Theodoret. lib. 1. c. 7.

d Apud Lipoman. tom. 6.

XXVI.

IACOBVS EPISCOPVS NISIBIS.

Sed & omnibus ſpectatiſſimus in eodem conuentu præclarus eluxit Iacobus Niſibis in Meſopotamia Epiſcopus: ſubſcriptus enim & ipſe habetur inter Syriæ Epiſcopos; de quo Theodoretus [e]: Iacobus Epiſcopus Antiochiæ vrbis Mygdoniæ (hanc autem Syri & Aſſyrij Niſibin appellant) vixit id temporis: qui & mortuos excitauit, inq. numerum viuorum reſtituit, & infinita alia edidit miracula, quæ in hoc rurſum opere inſerere, ſuperuacaneum arbitror, præſertim cum ea ſint a me in hiſtoria, quæ Philotheus inſcribitur, commemorata.] Quantum hic ipſe præterea fuerit diuinis litteris imbutus, Gennadius [f], recenſens ab eo ſcriptos commentarios, oſtendit, qui & de aduentu eius ad Nicænum Concilium meminit, ſicut & alij plures: iſte autem ſecundo loco ſubſcriptus reperitur inter prouinciæ Meſopotamiæ Epiſcopos. Viget in Eccleſia eiuſdem memoria annua celebritate ſolemnis [g], titulo confeſſoris inſigniti ob certamen fidei exantlatum tempore Maximini. Sed de eo inferius ſæpe.

e Theodoret. lib. 1. c. 7.

f Gennad. de Vir. illuſtr.

g Martyrol. Rom. 15. Iuly.

XXVII.

AROSTANES EPISCOPVS IN ARMENIA.

Ex Superiore Armenia aduenit Magnus ille Aroſtanes Epiſcopus. ſucceſſit hic inſigni atque celebris famæ viro Gregorio Armeno, qui Maioris Armeniæ Regem (vt dictum eſt) ad Chriſti fidem conuertit, qui pari ſtudio cum Conſtantino ad propagandam Chriſtianam religionem, & idololatriam deſtruendam, incubuit. Ambo hi noui Principes Chriſtiani litteris ſe mutuo ſolabantur. In Actis enim eiuſdem Gregorij hæc leguntur [h]: Erant autem hi, Conſtantinus, inquam, & Tyridates, tamquam lucidæ ſtellæ, alter quidem Occidentem, Conſtantinus ſcilicet (reſpectu enim Maioris Armeniæ Occidentem verſus ſitum eſt Romanum Imperium) alter vero Orientem, luſtrantes, honeſteq. & ſuauiter reſplendentes. Euaſerat Tyridates pietate feruentiſſimus, & nulli ieiunijs & oratione ne monachis quidem cedens, qui in his ſe exercent monaſterijs. In hac ergo ſacra Synodo & alter alterum iuuerunt Reges, & tum alio honore ſe inuicem affecerunt, tum etiam per litteras collætati ſunt ſententiæ communione, & vera pietate. Porro autem acceſſit etiam Armeniæ Epiſcopus Aroſtanes, cum Imperator Conſtantinus eum accerſiſſet, qui ipſe quoque fuit pars ſacri cœtus.] hæc ibi. Reperitur & ipſe ſubſcriptus, ſed deprauata voce Ariſteus, ſeu Acrites, vel Ariſtarces dictus. At manifeſti erroris arguitur Nicephorus [i], cum ait interfuiſſe Nicænæ Synodo huius prædeceſſorem Gregorium, quem longe antea conſtat eſſe defunctum. Minoris autem Armeniæ, hoc eodem tempore Conſtantini, Rex erat Arſaces, qui tributum pendebat eidem Conſtantino Imperatori, a quo tamen eum abſoluit, ſic reſcribens ad Probianum [k]: Præter priuatas res noſtras, & Eccleſias Catholicas, & domum clariſſimæ memoriæ Euſebij ex Conſule & ex Magiſtro equitum & peditum, & Arſacis Regis Armeniorum, nemo ex noſtra iuſſione præcipuis emolumentis familiaris iuuetur ſubſtantiæ, &c.] Sed proſequamur Epiſcoporum ſeriem, qui virtutum præſtantia celebrioris ſunt nominis.

h Apud Metaph. die 29. Septemb. & Lipom. tom. 6.

i Niceph. lib. 8. c. 14.

k L. 1. de Annon. & tribut. Cod. Theod.

XXVIII.

DE LEONTIO CAESARIENSI.

Aſtitit & inter alios ille toti Orienti conſpicuus, numquam ſatis laudandus Leontius Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopus, quem Gregorius presbyter [l] Angelis parem appellat: cuius, inquit, multi quidem, etiam antequam veniret ad Nicænam Synodum, emanarunt ſudores propter fidem: multi autem per ipſum martyres & victores athletæ proſtrauerunt aduerſarium: multiq. vſi vitæ eius doctrina, ciues euaſere cæleſtes: ex eis enim vnus quoque eſt Gregorius Magnus inter victores athletas, qui inuenit reliquias ſanctorum martyrum

l Ex ait apud Lipom. tom. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tyrum Ripsimes & Gainæ, & impudicum Tyridatem prius quidem euertit, deinde etiam A
vsque ad fidem conuertit.] hæc Gregorius de Leontio, qui Magnum illum Gregorium Maioris Armeniæ (vt dictum est superius) ordinauit Episcopum. Eiusdem quoque summa cum laude meminit S. Gregorius cognomento Theologus, dum de patre suo agit, qui ad Christi fidem capessendam (Gentilis enim erat) inductus, baptizatus est coram ipso ac collegis Episcopis. contigit id hoc ipso anno, cum Cæsarea discedens, venturus ad publicum Patrum conuentum Nicænum, Nazianzo transiens, apud eumdem diuertit. Rem gestam haud silentio prætereundam, hic ipsius Gregorij Nazianzeni verbis, qui accurate eam prosecutus est, intexere, dignum existimauimus. Recensitis enim impensis a pia matre officijs, vt virum adhuc Gentilitio errore detentum ad salutarem Christianam religionem perduceret; quomodo tandem hoc anno facta sit voti compos, luculenter enarrat his verbis [a]: B

[a] *Greg. orat. in funere patris.*

XXIX. GREGORIVS PATER GREGORII NAZIANZ. BAPTIZATVR.

Huic autem (*nempe parenti*) ad salutem adipiscendam adiumento erat cum ratio ipsa curationem paulatim admittens, tum insomniorum etiam visio, quibus animam salute dignam plerumque Deus beneficio afficit. Sed quæ tandem fuit ista visio? Neque enim quicquam in tota narratione mihi perinde iucundum videtur. Putabat se, quod numquam fecerat (quamuis vxor in oratione frequens esset) ex Dauidis Psalmis eam partem canere [b]: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. Nouus erat & insuetus hic cantus; simulq. cũ cantu cupiditas ingreditur. Quod vbi mulier intellexit; voti iam compos facta, oblatam occasionem arripit, visionem in hanc iucundissimam partem interpretans, beneficijq. magnitudinem animi lætitia declarans, salutemq. adurgens; ne quid, quod vocationi obstaret, intercederet, negotiumq. abrumperet, in quod tanto studio incubabat: ac proinde cum res ita nata fuisset, vt ad profligandum nuper exortum C
Arij insanum dogma, quo Diuinitas scindebatur, permulti Episcopi Nicæam properarent; Deo sese, veritatisq. præconibus tradidit, ac desiderium confitetur, communisq. salutis auxilium ab ijs poscit; in quibus illustris quoque Leontius erat, qui metropolim tum nostram moderabatur.

[b] *Psal. 121.*

XXX. QVAE MIRA DE GREG. SENIORI.

Miraculum autem, quod hic quoque diuina gratia editum est, si reticuero, male certe de ipsa gratia meritus videri possim. Huius porro testes sunt non pauci. Spirituale quoddam erratum exactæ disciplinæ magistri committunt: idq. quod futurum erat superna gratia præsignat, & sacerdotij forma cum Christiana institutione miscetur. O initiationem minime spontaneam! etenim in genu flexus, fidei elementis imbuitur: adeo vt multi non perspicaciores tantum, sed etiam minore ingenij acumine præditi, non obscuris signis confirmati, quod postmodum euenit, prædicerent.] hæc in catechesi acciderunt, cum D
in solemnibus quibusdam verbis mutata forma est, vt non quæ ad initiandum sacro baptismate, sed quæ ad imbuendum aliquem sacerdotio solent dici, fuerint errore prolata, futuri eius præsagium sacerdotij. Sed quod accidit diuinitus ostensum prodigium, dum baptizatus est, idem subdit his verbis:

XXXI. QVAE IN BAPTISMATE CONTIGERE.

Non multum temporis interfluxerat, cum huic miraculo miraculum aliud adiungitur: hunc autem sermonem pijs auribus commendabo; nam apud profanas animas nulla res præclara fidem inuenire potest. Ad eam regenerationem, qua per aquam & Spiritum renascimur, accedit, per quam Christiani nominis creationem atque consecrationem, terreniq. ad spiritualem immutationem transitumq. profitemur: & quidem cum ardenti cupiditate & luculenta spe accedit, nimirum pro viribus ante perpurgatus, atque tum animo, tum corpore maiori cura diligentiaq. lustratus, quàm qui olim a Moyse tabulas accepturi E
erant [c]: illis enim non vltra vestem, exiguamq. ventris compressionem ad breuem quamdam & extemporalem corporis castimoniam, lustratio sese porrigebat: huic vero ad diuinam illuminationem omnis intermedia vita præparatio quædam fuit, & purgationem præcedens purgatio, cælesti dono securitatem afferens, vt baptismus vitæ puritati tuto committeretur, minimeq. periclitaretur bonum illud in animi habitudine aduersus gratiam audace. Egressum vero ex aqua lux & gloria eo animi affectu, cum quo ad fidei donum accessit, digna circumfulsit, nonnullis quidem etiam alijs perspicua, qui tum miraculum illud apud se continebant; idcirco efferre non ausi, quod vnusquisque visionem hanc sibi obtigisse crederet: sed aliquanto post, illud inter se disseminarunt: ei autem qui baptistæ & initiatoris munere fungebatur, ita clara & perspicua, vt ne mysterium quidem pectore clausum tenere potuerit; sed eum, quem inungebat, sibi in Episcopatu successurum,

[c] *Exod. 19.*

A rum, palam publiceq. clamauerit.] hucusque Gregorius de parente hoc anno sacro initiato baptismate.

XXXII. GREGOR. SENIOR EPISC. ELIGITVR.

Ceterum accidit, vt paulo post sanctus ille Episcopus, qui cum baptizauerat, ex humanis sublatus sit, & vacante diu cathedra illa, tandem idem pater ipsius ad sacerdotium & Episcopatus munus fuerit assumptus, vt idem declarat his verbis: Cum siluosam & agrestem accepisset Ecclesiam, non ita pridem ab Episcopis gubernari solitam, sed quæ ab vno tantũ ex antecessoribus suis exornata fuisset, viro vt eximijs atque angelicis moribus prædito, ita simpliciori quam sint qui hac tempestate populo præsunt; eoq. etiam celerrime rebus humanis exempto, perdiu neglectam, &, quia nullius Antistitis cura excolebatur, desertam, & in vepres redactam: eam, inquam, cum talem accepisset, primum ferinos hominum mores haud magno negotio mitigauit, &c.]

B Sed iam vnde occasione Leontij digressa est oratio, paulo latius peruagata ad ea quæ ab ipso in itinere gesta sunt, ad propria reuocetur. Hunc ipsum Magnus Athanasius [a] inter illos recẽset, qui hoc tempore in Ecclesia videbantur esse columnæ; cuius & celebre nomen in Ecclesiasticis tabulis hoc laudum titulo celebratur [b]: Hic sub Licinio aduersus Gentiles, & sub Constantino aduersus Arianos plurimum decertauit.] Illud vero monendum putamus: cum omnes affirment citati auctores, Leontium Cæsareæ in Cappadocia Episcopum interfuisse Nicæno Concilio, cui & subscriptus inter alios reperitur in calce, vt nulla de his possit suboriri dubitatio; putatur S. Basilius (quod humanum est) memoria lapsus esse, cum Leontij successorem Hermogenem sedisse ait cũ Patribus in Nicæno Concilio, sic dicens [c]: Hermogenes ex diametro hostis erat Arij improbatæ opinionis, quemadmodum manifestum est ex fide, quæ primum ab illo viro Nicææ pronunciata est.] alio loco idem Basilius [d] nominat eumdem Hermogenem Episcopum Cæsareæ Cappadociæ ciuitatis. C

XXXIII.

[a] *Athan. orat. 1. contra Arian.*

[b] *Martyrol. Rom. die 13. Ianuary.*

[c] *Basil. epist. 82.*

[d] *Idem epist. 74.*

XXXIV. EVTYCHIVS EPISCOPVS AMASEAE.

Ex nobili autem vrbe Amasena Eutychius aduenit Episcopus, successor martyris Basilei, qui secundum præcedentes prophetias, ob egregia virtutis merita, hunc ipsum designauit eligendum successorem Episcopum, vt eiusdem Basilei Acta testantur superius magna ex parte recitata. subscriptus hic reperitur Nicæno Concilio inter Episcopos Maioris Armeniæ. Recensetur præterea a Sozomeno [e] inter celebriores sanctitate Antistites, qui sacrosancto huic Concilio interfuerunt, Amphion Episcopus Epiphaniæ vrbis Ciliciæ, qui eidem Synodo subscriptus habetur, clarus & ipse perenni memoria confessionis sub Maximino [f]. Tantæ vero æstimationis in tam celebri Patrum conuentu hic fuit, vt (quod dicetur suo loco pluribus) depositio antesignano Arianorum Eusebio Nicomediensi, in locum eius fuerit ex omnium sententia subrogatus [g].

[e] *Sozom. lib. 1. c. 20.*

AMPHION EPISC. EPIPHANIAE.

[f] *Martyrol. Rom. die 12. Iuny.*

[g] *Athan. Apolog. 2. & Theodor. lib. 1. c. 20. & aly.*

D Prouinciæ vero Thraciæ clariores enituerunt Alexander Episcopus Constantinopolitanus, de quo plura superius, & inferius de eodem rursum dicturi sumus. Magnæ quoque famæ fuit Hypatius Gangrensis Episcopus, qui & auctus est (vt suo loco narrabitur) corona martyrij: tali enim præconio eum Græci in primis celebrant bis in Menologio [h], necnon Latini, cum anniuersariam eius natalem diem commemorant [i]. S. Athanasius [k] agens contra Arianos, quosdam recenset sanctos Episcopos magni nominis viros Apostolicos, fidei Catholicæ defensores acerrimos, inter quos numerantur Eupsychius Episcopus Tyanensis in Cappadocia, Longinus Episcopus Neocæsarienſis in Ponto, Protogenes Sardicensis, quẽ (vt vidimus) Constantini quoque Imperatoris illustrat edictũ; sed & Pistus Episcopus Athenienſis: hos autem, & alios quos nominat, eiusmodi esse tradit, vt nihil sit quod in eorũ scriptis suspicari quis possit erroris: Sincera enim (inquit) & simplicia Apostolicorum E
virorum ingenia sunt.] qui omnes subscripti pariter leguntur eidem Nicæno Concilio.

XXXV. FIDE ET OPERIBVS PRAESTANTES EPISCOPI.

[h] *Menolog. die 29. Martij, & 14. Nouemb.*

[i] *Martyrol. Rom. die 14. Nouemb.*

[k] *Athanas. orat. 1. contra Arian.*

Inter tot plane rutilantia cæli astra, ceu fulgentissimum sidus apparuit Nicolaus Episcopus Myræ in Lycia: quod eius Acta testantur tum a Methodio, tum etiam ab alijs scripta. Porro quanta fuerit eiusdem sanctissimi viri excellentia, innumera prope miracula, quibus & viuens & post obitum claruit, satis aperte significant. sed de eo rursus inferius.

XXXVI. NICOLAVS EPISCOPVS MYRAE.

Præterea vero huic non impar eluxit in Nicæno conuentu Spiridion Episcopus Trimituntis in Cypro, & ipse vnus ex illis nobilissimis confessoribus, quos Maximinus, dextro itẽ effosso oculo, & sinistro poplite succiso, ad metalla damnauerat: eiusmodi enim gloriæ titulo, tam in Græcorum, quam Latinorum tabulis descriptus habetur. Quod autem de eo hic obiter Ruffinus scribit [l], & nos describamus; ait enim: Ex eorum numero (& si quid adhuc eminentius) fuisse dicitur etiã Spiridion Cyprius Episcopus, vir vnus ex ordine Prophetarum, quantum etiam nos eorum, qui eum viderunt, narratione comperimus. Hic pastor ouium etiam in Episcopatu positus permansit. Quadam vero nocte, cum ad caulas

XXXVII. SPIRIDION EPISC. TRIMITVNTIS.

[l] *Ruffin. lib. 1. c. 5.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

caulas fures veniſſent, & manus improbas, quo aditum educendis ouibus facerent, extendiſſent; inuiſibilibus quibuſdam vinculis reſtricti, vſque ad lucem, veluti traditi tortoribus, permanſerunt. Cum vero oues ducturus ad paſcua, matutinus ſe ageret ſenior, videt iuuenes abſque humanis vinculis in caulis pendere diſtrictos. Cumq. cauſam noxæ comperiſſet; abſoluit ſermone, quos meritis vinxerat: & ne eis inanis nocturna cederet occupatio, Tollite, inquit, o iuuenes, vnum vobis arietem, ne ſine cauſa veniſſe videamini; quem melius prece, quam furto quæſiſſe conuenerat.

XXXVIII. GRANDE MIRACVLVM SPIRIDIONIS

Tradunt de hoc etiam illud factum mirabile. Filiam habuit Irenem nomine; quæ ei cum bene miniſtraſſet, virgo defuncta eſt. Poſt eius obitum venit quidam dicens, ſe ei quoddam depoſitum cõmendaſſe: rem geſtam ignorauerat pater. Perquiſitũ in tota domo, nuſquam, quod poſcebatur, inuentum eſt. Perſiſtebat tamen ille qui cõmendauerat, & fletu ac lacrymis perurgebat; vitæ ſuæ quoque ſe illaturum exitium, niſi commendata reciperet, teſtabatur. Permotus lacrymis eius ſenex, ad ſepulchrum filiæ properat, atque eã ex nomine clamitat. Tũ illa de ſepulchro, Quid vis, ait, pater? Commendatũ, inquit, illius vbi poſuiſti? At illa locũ deſignans, Illic, ait, depoſſum inuenies. Regreſſus domum, rem, ſicut filia de ſepulchro reſponderat, repertam tradidit repoſcenti. Sed & multa alia feruntur geſta mirabilia, quæ etiam nunc ore omnium celebrantur.] hucuſque Ruffinus: eadem quoque Socrates recitat [a]. Ceterum res ab eo geſtas Triphyllium Epiſcopum, eius olim diſcipulum, fuiſſe iambicis proſecutum, Suidas affirmat; quæ exciderunt: ſoluta enim tantum oratione leguntur hodie res ab eo geſtæ [b], noſq. de eodem ſæpe agemus inferius. Deſideratur Spiridionis nomen in ſerie ſubſcriptorum Antiſtitum, ſicut & aliorũ plurium interlapſum; cum tamen teſtificatione omnium, ipſum ſacræ Synodo interfuiſſe, exploratiſſimum ſit: prout etiam ibi nec reperiuntur nomina Herpocrationis, atque Cynonis, quos ex libello Synodico Athanaſij recenſet Theodoretus inter celebriores eius conuentus Epiſcopos. Porro citatus a Theodoreto Synodicus Athanaſij liber, in quo inter alia, Epiſcoporum omnium, qui Synodo interfuiſſent, nomina ſcripta erant, excidiſſe videtur: nam in eiuſdem auctoris libro illo, qui de Synodis Arimini inſcribitur, & alijs, nihil prorſus de his habetur. Celebris itẽ fama fuit Theodorus Tarſenſis Epiſcopus, Auxentij Epiſcopi frater, de quo ſuo loco ſuperius mentio facta eſt. præceſſit hunc Lupus Epiſcopus, qui ob fidei integritatem ab Athanaſio commendatur. Ceterum habuit Theodorus ſucceſſores hæreticos, Antonium, deinde Siluanum, Epiſcopos Arianos. diuerſus plane hic Theodorus ab illo eiuſdem nominis Epiſcopo Heracleæ, qui hoc eodem tempore vixit, de quo agit S. Hieronymus [c].

[a] Socrat. lib. 1. c. 8.

[b] Apud Metaph. die 12. Decemb.

[c] Hier. de Script. Eccl. in Theodor.

XXXIX. CAECILIANVS EPISC. CARTHAG.

Magni quoque nominis atque meriti pro vniuerſa Eccleſia Africana interfuit Cæcilianus Carthaginenſis Epiſcopus; quem a factione improborum Donatiſtarum, tot annis, in tot iudicijs, calumnijs fruſtra exagitatum, innocentia exhibuit ſemper innoxium, & veritas toti Orbi clariorẽ reddidit: vt merito ab Athanaſio inter Apoſtolicos huius temporis Epiſcopos & veritatis Catholicæ primarios defenſores collocetur [d]. At Occidentalium Epiſcoporum, qui pro ceteris legatione functi ſunt, memoria prope excidit; & qui deſcripti habentur, codicum vitio obſcuri admodum magno diſpendio antiquitatis remanſerunt: quis enim dubitet, nonniſi eos a collegis eſſe delectos, qui præſtarent ceteris ſanctimonia, & eruditione præcellerent? Ad ſummam (ſic claudam orationem Theodoreti [e] ſententia) videre ibi licebat martyrum multitudinem in vnum coactam. Addam inſuper illud ex Mario Victorino, huius item ſæculi homine [f]: Fuerant in ea Synodo totius Orbis lumina.] id & reliqui omnes antiqui ac fide digni profitentur auctores. Quod adeo perſpicuum cunctiſq. perſpectum fuit, vt nec qui ſteterint a partibus Arij, ipſi diſſimulare potuerint: Euſebius enim Cæſarienſis Arianorum fautor, veritate quidem manifeſta compulſus, hæc memoriæ prodidit illis verbis [g]: Ex omnibus namque Eccleſijs, quæ frequentes in tota Europa, Africa, & Aſia extiterunt, Dei miniſtri, qui facile primas ferre putabantur, in vnum vocati ſunt.] Ex quibus plane retunditur petulantis Macedoniani hominis arrogantia, Sabini, inquam, Heracleæ Epiſcopi, qui veritus non eſt tam purulentum mendacium effutire, vt diceret, Magnum illum Nicænum conuentum ex indoctis & rerum ignaris hominibus fuiſſe collectum, quos & probris homo contumelioſus affecit [h]. Sed in mendaciſſimum hominem alij antiqui ſcriptores omnes pariter declamarunt.

[d] Athan. orat. 1. contra Arian.

[e] Theod. lib. 1. c. 7.

[f] Mar. Victorin. aduerſ. Arium lib. 1.

[g] Euſeb. Vit. Conſtantini lib. 3. c. 7.

SABINI CALVMNIA AB OMNIBVS EXPLOSA.

[h] Socrat. lib. 1. c. 5.

XL.

At ſicut olim (quod apud Iob deſcribitur [i]) cum veniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan: ita prorſus in ſanctiſſimo hoc Patrum conſeſſu aſtitit diabolus in membris ſuis. Siquidem (inquit Theodoretus [k]) diuinus iſte & venerandus cœtus hoſtibus Dei non caruit: ſed aderant quidam, licet pauci numero, ijq. veteratores,

[i] Iob 1.

[k] Theodor. lib. 1. c. 7.

A tores, qui maris breuia imitati, calliditatem ſuam occultarunt.] Nam licet eadem ſentirent cum Ario, tamen a parte Catholicorum ſe ſtare ſimulabant, tempori inſeruientes: alij vero ſub vexillo impietatis, ſicut turpiter, ita & aperte profitebantur. Erant horum omnium duces Euſebius Nicomedienſis Epiſcopus, alterq. Euſebius Præſul Cæſareæ Palæſtinæ, Paulinus Epiſcopus Tyri, Menophantes Epheſi, Theogonius * Nicænus Antiſtes, Patrophilus Scythopolitanus, Narciſſus Neroniadis Epiſcopus, Theonas Marmaricæ, Theodotus Laodiceæ, Athanaſius Anazarbi, Gregorius Berythi, Aetius Lydæ, Mares Chalcedonenſis, Secundus Ptolemaidis, Paulus Larandis, & ſi qui alij ijſdem inhærentes: quorum Euſebius Nicomedienſis, Mares Chalcedonenſis, Theognis Nicænus, inter illos diſcipulos Luciani connumerati habentur, qui tempore perſecutionis, tyranni crudelitati cedentes, a fide ad ſuperſtitionem Gentilium deflexerant [a], ſed per magiſtrum Lucianum

B poſtea reuocati ſunt. recenſentur & alij, qui pariter deinde Ario adhæſerunt, vt Antonius qui poſt hæc Epiſcopus Tarſi factus eſt ab Arianis, Leontius præfectus deinde ab ijſdem Eccleſiæ Antiochenæ, Numerius, Eudoxius, Alexander, & Aſterius Cappadox, de quo inferius dicturi ſumus. Vides ex ſchola apoſtatarum Arij doctrinam inualuiſſe: nam & de Euſebio Cæſarienſi eodem crimine aſperſo ſuperius dictum eſt. at quam diſpares hi ab illis, qui traditam a maioribus veritatem de Filij Dei diuinitate tutati ſunt! verum horum perfidia eo deteſtabilior eſt, quod cum in Conſtantini gratiam, non veritatis amore, eidem Nicænæ fidei ſubſcripſerint (nam in hanc diem reperiuntur eſſe ſubſcripti) tamen eueſtigio præuaricati, Arium ſecuti ſunt.

* al. Theognis QVALES EPISCOPI ARIANI.

[a] Niceph. lib. 8. c. 31.

Horum autem illud fuiſſe ſtudium apparet, vt ſimulac ad Synodum peruenirent, ſpreto iudicio Eccleſiaſtico, & tantorum Iudicũ reuerendo quoque Angelis tribunali (quod malæ

C cauſæ diffiderent) ſinguli aduerſus collegas Epiſcopos Conſtantino Imperatori libellos offerrent. Hos vero fuiſſe Arianos, inde certam ducimus coniecturam, quod religio eſſet, id inter Catholicos factitari, vt dictum eſt ſuperius: fuiſſeq. hæreticorum atque ſchiſmaticorum, iudicio prætermiſſo Epiſcoporum, ſæcularem aduerſus Antiſtites poteſtatem implorare, non ſemel eſt demonſtratum. præſtiterant id olim ſæpius Donatiſtæ. Nefas eſt igitur id de Catholicis ſuſpicari, qui aduerſus eiuſmodi temerariam præſumptionem, vt immane ſcelus, ſemper conſueuerint declamare, & in hæc præſumentes acerrime inuehi.

XLI. ARIANI CALIDE TERGIVERSANTVR.

Hiſce artibus Arianos pertentaſſe putamus, Catholicos qui maioris eſſent nominis, infenſos reddere Conſtantino; quo ad expugnandam Catholicam fidem, his proſtratis & calumnijs circumuentis, faciliorem ſibi aditum aperirent. Porro non vanos eſſe nos coniectores, facillime declarant quæ poſtea ſubſecuta ſunt, cum aduerſus Euſtathium Antio-

D chenum Epiſcopum, Athanaſium Alexandrinum, & alios, tot extruxere calumnias, quibus tandem eumdem Conſtantinum, inuitum licet, compulerunt tamen, vt eos e ſedibus eijceret, & in exilium amandaret. At qui ex Donatiſtarum cauſa diutius ventilata prudentior erat redditus Conſtantinus, a libellorum prorſus abſtinuit lectione; quos omnes igne cremandos, ac ſic penitus abolendos curauit. Rem vero ante Synodum geſtam Sozomenus narrat his verbis [b]: Multi autem ex ſacerdotum numero, qui (vti euenire ſolet) tamquam ad cauſas ſuas ac priuatas diſceptandas in vnum conuenerant, tempus opportunum ſibi iam oblatum putarunt ad res eas corrigendas, quæ ipſorum animos offendiſſent. Itaque ſinguli libellum de criminibus, quæ alijs obijcerent, Imperatori offerre, & peccata in ſe admiſſa iam ante exponere cœperunt. Cum autem illud in dies fere ſingulos accideret; dat mandatum Imperator, vt ſinguli crimina, quæ alijs obijcere conſtituerant, ad cer-

E tum diem proponerent. Vbi dictus dies venit; Imperator oblatis ſibi libellis acceptis, Iſtæ, inquit, criminationes tempus quidem ſibi præſtitutum habent, diem videlicet magni Iudicij, Iudicem autem, qui ſit tum de omnibus ſententiam pronunciaturus: mihi vero non eſt fas, cum homo ſim, eiuſmodi cauſarum cognitionem arrogare, præſertim cum & qui accuſant, & qui accuſantur, ſacerdotes ſint. Nam non deberent ſe tales præbere, vt ab altero iudicentur. Age igitur deletis criminibus, exemplum diuinæ clementiæ in danda mutuo venia imitati, iungamus amicitiæ fœdera: & fidei negotia, quæ vos in hunc locum conuenire compulerunt, ſerio pertractemus. Hac habita oratione, Imperator iubet tum criminationes illatas nullius momenti eſſe, tum libellos comburi; diemq. præſtituit, ad quem de rebus fidei vocatis in controuerſiam decideretur.] hucuſque Sozomenus de rebus geſtis antequam ſacra Comitia de ijs, quæ ad fidem pertinent, haberentur.

CONSTANTINVS QVERELARVM LIBELLOS CREMAT.

[b] Sozom. lib. 1. c. 16.

[c] Ruffin. lib. 1. c. 2.

Deſcribit eadem Ruffinus [c], eamdemq. ipſam citat hiſtoriam S. Gregorius Papa ſcribens ad Mau-

XLII.

XLIII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Gregor. lib. 4. epist. 75. SCITE DICTVM CONSTANTINI.

ad Mauritium Imperatorem [a], & Nicolaus item Romanus Pontifex, dum litteris monuit Michaelem Augustum, cum ijdem præter ius fasq. sibi aduersus viros Ecclesiasticos potestatem arrogassent. Referunt ea ex Ruffino accepta, ac potissimum quæ tunc a Constantino ad Episcopos dicta narrantur, nimirum: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos a vobis recte iudicamur: vos autem non potestis ab hominibus iudicari. propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium; & vestra iurgia, quæcumque sunt, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos autem nobis a Deo dati estis dij; & conueniens non est, vt homo iudicet deos, sed ille solus, de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit.] hæc ex Ruffino, quæ in Sozomeno desiderantur. Sed & Theodoretus ista addit [b]: Constantinum iureiurando adiecto dixisse, se ne verbum quidem inscriptum perlegisse: Nam sacerdotum (inquit) vitia non sunt populo aperienda; ne ille, inde causa offendiculi arrepta, licenter peccare aggrediatur. Quinetiam eum hoc quoque adiecisse memorant: Si suis oculis Episcopum alienæ vxori stuprum inferre forte videret, facinus illud nefandum suo paludamento se obtecturum; ne facinoris aspectus eos, qui id ipsum cernerent, vlla ex parte læderet.] hæc Theodoretus, quæ tamen in fine Synodi recenset, sed nos ex plurium sententia & verisimili coniectura ante Concilium gesta fuisse putamus.

[b] Theodor. lib. 1. c. 11.

A

B

XLIV. SACERDOTII DIGNITAS REVERENDA.

Ad hæc Gregorius addit: In qua tamen sententia, pie domine, sibi magis ex humilitate, quam illis aliquid præstitit ex reuerentia impensa. Ante eum quippe Pagani in Republica Principes fuerunt, qui verum Deum nescientes, deos ligneos & lapideos colebant: & tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, si Christianus Imperator veri Dei sacerdotes dignetur honorare, dum Pagani (vt prædiximus) Principes honorem impendere sacerdotibus nouerunt, qui dijs ligneis & lapideis seruiebant? Hæc ergo pietati dominorum non pro me, sed pro cunctis sacerdotibus suggero: ego enim homo peccator sum, &c.] Certe quidem tantam fuisse, superius diximus ex eorum auctoribus, Pontificum, Augurumq. potestatem, & ius in omnes, vt etiam Consules a Consulatu abire iubere possent, & ab imperio deponere magistratus: quod ne contingere sibi posset, Imperatores ijdem cum Imperio sacerdotium arrogarunt, vt essent ac dicerentur Pontifices Maximi. At de his alias pluribus actum est: iam vero reliqua prosequamur.

C

XLV. GENTILES PHILOSOPHI AD SYNODVM CONVENERE.

Verum non tantum Nicæā confluxerunt Episcopi litteris accersiti, sed & ex Gentilibus plerique philosophicis imbuti facultatibus, vt tamquam in publico quodam certaminis cāpo atque vniuersi Orbis theatro, cunctis spectantibus, ingenij vires ostentarent, & agminibus Dei viuentis insultarent; cū non deessent ex nostris, qui hac quoque ex parte nequaquam essent inferiores, parati cum illis congredi, ac publice redarguere: sed dirempsit curiosum ad ostentationem, non autem ad veritatem indagandam comparatum certamen vir quidem simplex & sermone imperitus, verum diuina apprime imbutus sapientia. Rem

D

[c] Socrat. lib. 1. c. 5.

gestam Socrates narrat his verbis [c]: Paulo ante quam Episcopi in locum vnū conuenerant, dialectici in quibusdam disputandi tamquam prælusionibus aduersus plerosque se exercuerunt. Ac cum nonnulli quasi illecebris ad differendum traherentur; laicus quidā ex confessorum numero, simplici ac sincero animo præditus, cum dialecticis illis congreditur, sicq. contra illos verba facit: Christum certe & Apostolos artem differendi neutiquam nobis tradidisse, neque inanes fallacias, sed mentem apertam & simplicem, quæ fide & operibus integra seruari solet. Quæ cum dixisset; cum alij omnes qui aderant, & cum admirati sunt, & illius approbauerunt sententiam; tum dialectici, vt primum sincerum veritatis sermonem audierant, æquo animo & placido conquieuere. Sic igitur tumultus ille ex differendi facultate concitatus tandem penitus repressus est.] At id quidem non absque diuina virtute, cum haud facile videri potuerit, compescere petulantiam sophistarum. Hæc autem pridie eius diei, quam Synodus inchoaretur, facta esse, idem auctor affirmat.

E

XLVI.

[d] Sozom. lib. 1. c. 17.
[e] Ruffin. lib. 1. c. 3

Ceterum diuersam ab hac disceptationem philosophi aduersus Episcopos recitant Sozomenus [d] atque Ruffinus [e]. Ille igitur exordiens narrationem de instituto & consilio philosophorum Nicæam tunc aduentantium, hæc ait: Quidam præterea, qui apud Gentiles pro sapientibus habiti erant, disputationibus in hoc Concilio agitatis, dedita opera interfuerunt: quorum nonnulli, quænam tandem esset Christiana doctrina, admodum scire auebant: alij odio in Christianos propterea inflammati, quod superstitiosa Gentilium religio nuper antiquari cœpta erat, quæstionem de fide Christiana propositam ad inanem quamdam verborum concertationem deduxerunt; adeo vt ipsi inter se digladiari, & secum pugnare

A gnare viderentur. Fertur igitur, quod cum quidam illorum præ insolenti dicendi arrogantia se inaniter iactaret, & sacerdotes petulanter irrideret, senex quidam simplex ex illustrium confessorum numero superbiam eius non tulit: qui tametsi ineptæ subtilitatis & præstigiarum penitus expers erat, tamen cum eo disputare cœpit. At cum hæc res petulantibus, qui confessorem hominem simplicem esse cognoscebant, risum moueret quidē, at modestis inijceret timorem, qui veriti sunt, ne cum viro dicendi perito congressus haberetur pro ludibrio: tamen cum facultas (cui, cum talis & tam prouectæ ætatis esset, pudor erat resistere) data esset, libere quæ vellet loquendi: In nomine Iesu Christi, inquit, philosophe, audito. Vnus est Deus cæli, terræ, & omnium rerum tam oculis subiectarum, quam eorum aciem fugientium opifex: qui hæc omnia & virtute Verbi fabricatus est, & sacrato Spiritus sancti afflatu stabiliuit. Quare hoc Verbum, inquit, quod nos Filium Dei

B nuncupamus, misertum humani erroris & belluinæ viuendi rationis, ex Virgine nasci, cum hominibus vna versari, proq. ijsdem mortem oppetere voluit. Est quoque iterum venturus, de ijs rebus, quas quisque gesserit in vita, dicturus sententiam. ista ita se habere, sine vlla alia curiosa indagatione pro certo credimus. Noli ergo in his, quæ fide dumtaxat recte intelliguntur, curiose refutandis, laborem frustra consumere, quærereve, qui ista fieri, aut non fieri possint. Quod si credis, mihi quidem scisciranti responde. Quibus obstupefactus philosophus, Credo, inquit. & gratijs illi actis, quod ipsum deuicisset, non solum eadem cum sene ipse sentire, verum etiam consilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Christianam, atque ipse ante, affecti erant, vt iam doctrinæ Christianæ assentirentur: atque iusiurandum adiecit, se non modo non sine numine diuino mutatum esse, sed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad Christianam religionem conuersum.]

C Sed ad hæc Ruffinus: Philosophus conuersus ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gratia conuenerant, Audite, inquit, o eruditi viri. Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti. vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrum potuit, in his quæ dicta sunt, sentire quæ sensi; credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Ita philosophus Christianus effectus, tandem se gratulatus est victum.] hucusque Ruffinus: eadem Gregorius presbyter Cæsariensis, & alij ferme omnes tam Græci quam Latini recentiores historici. Addit tamen idem Gregorius [a], Menophantem Episcopum Ephesinum philosophicis facultatibus apprime imbutum, sed Arianismo infectum, adeo ex miraculo obstupuisse, vt deserens Arium, Concilio Nicæno subscripserit. Quisnam porro iste philosophus fuerit; Dalmatianus in

D sua Collectione Nicæni Concilij, Phædonem hunc tradit appellatum fuisse, Glycas vero Eulogium nominatum. Sed horum nulla est apud Eunapium Sardianum mentio; qui numerans huius temporis philosophos, Sopatrum Apamiensem, & Eustathium Cappadocem, caros aliquando Constantino fuisse tradit.

XLVII. CONTESTATIO VERA PROFITENTIS PHILOSOPHI.

[a] Gregor. presbyt. de Patrib. Nicen. Synod.

At quinam fuerit Episcopus ille, qui Christiana simplicitate munitus, tam gloriosa de fastu philosophicæ disciplinæ trophæa erexit: conueniunt in eamdem sententiam scriptores [b], fuisse Magnum Spiridionem, de quo nuper mentio facta est, Episcopum Trimituntis in Cypro. Hic quidem tenacissimus Ecclesiasticæ antiquitatis, custosq. paternarum traditionum, nec vnius voculæ mutatione passus est eam quauis occasione labefactari: vnde accidit, vt cum aliquando gentilem suum Triphyllium Ledrensem in Cypro Episcopum, virum (vt testatur sanctus Hieronymus [c]) omnium suæ ætatis eloquentissimum, in

E Synodo orantem audiret, & locum illum Marci Euangelistæ citaret [d], Tolle grabatum tuum, & ambula] & loco κράββατον, quod habet textus, dixisset σκιμπόδιον, id est, lectum humilem: assurgens Spiridion, Tu ne, inquit, melior es illo qui τὸν κράββατον dixit, vt eius verbis vti dedigneris? Quod cum dixisset, exilijt e sede sacerdotali, populo inspectante; atque hoc modo Triphyllium eloquentia se arroganter efferentem, ad modestiam erudiuit: nam satis in se habuit auctoritatis ad pudorem alteri incutiendū; quippe cum & veneratione dignus esset, & rerum admirabiliter gestarum gloria maxime nobilitatus; quinetiam cum eum & ætate anteiret, & dignitate sacerdotali.] hæc Sozomenus [e], atque alij. Cetērum Triphyllius, qui diu Beryti ius ciuile professus erat, admiratus viri egregiæ vitæ institutionem, miraculorum virtute mirifice illustratam, eo licet homine agresti & custode ouium, vti voluit præceptore, magnam sibi inde gloriam comparans, quod Spiridionis discipulus effectus esset. Sed ad Sozomenum redeamus, qui post enarratam historiam

XLVIII. SPIRIDION EPISC. EXPVGNATOR PHILOSOPHI.

[b] Metaphr. die 10. Decembr. Nicephor. lib. 8. c. 15. Glyc. in Annal.
[c] Hier. de Script. Eccl. in Triphyl.
[d] Marc. 2.
[e] Sozom. lib. 1. c. 11. & Nicephl. lib. 8. c. 42.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de philosopho reddito Christiano, simile huic exemplum subtexit de S. Alexandro Episcopo Constantinopolitano, his verbis rei gestæ seriem narrans [a]: A

[a] Sozom. lib. 1. c. 7.

XLIX. XLIX. EPISC. CONSTANTINOP. QVID CVM PHILOSOPHO.

Fertur item miraculum huic non dissimile ab Alexandro Episcopo Constantinopolitanæ Ecclesiæ editum. Nam cum Constantinus forte Byzantium aduenit, accesserunt ad eum quidam philosophi, criminiq. illi dedere, quod haud rectam religionem coleret: quodq. res diuinas mutare, nonnumquam cultum contra instituta cum maiorum suorum, tũ Principum omnium, qui vel Græcis, vel Romanis omni sæculorum memoria præfuissent, in Rempublicam introducere studeret. Rogauere item, vt cum Alexandro Episcopo de doctrina Christiana disputarent. Alexander igitur in eo exercitationis genere haudquaquam exquisite versatus, fortasse etiam vitæ bonitate fretus (erat enim vir perhonesta & spectata vita) Imperatoris iussu in disserendi certamen cum illis descendit. Philosophis autem in vnum coactis, cum omnes disputare cuperent; postulauit Alexander, vt vnum, quem vellent, ad disputandum deligerent, ceteriq. præsentes audirent cum silentio. Itaque cum vnus disputandi onus suscepisset: tum Alexander, In nomine Iesu Christi, inquit, præcipio tibi, ne loquare. Quod vt primum dixerat: homo euestigio, obstructo ore, conticuit. An non igitur maius miraculum merito censendum est, loquelam homini, eiq. philosopho, tam facile adimere, atque lapidem manu per verbum quoddam prolatum diuidere? quod a quibusdam de Iuliano Chaldæo glorioſe iactatum audiui. Sed de his quidem hoc modo.] hæc Sozomenus. B

L. [b] Ruffin. lib. 1. c. 5.

Quod vero ad causam spectat, qua Episcopi Nicæam conuocati sunt, nempe de Arij hæresi cogniturí: simulac Nicæam conuenerunt Patres (inquit Ruffinus [b]) per dies singulos agebantur conuentus, nec facile aut temere de re tanta statuere audebant. Euocabatur frequenter Arius in Concilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur; & C quid aduersum hæc teneri deberet, aut statui, summa cum libratione quærebatur.] Sed hæc, antequam Comitia illa agerentur, quibus Constantinus Imperator interfuit, facta sunt. Cum vero in his certaminibus, tum aliorum multorum eruditorum hominum, tum maxime Athanasij Ecclesiæ Alexandrinæ diaconi in disserendo peritia & acumen ingenij eniteret: præ ceteris ipse Athanasius Arij & Arianorum omnium in se odium atque inuidiam prouocauit. Ceterum in singulis de fide disceptationibus Catholici illud potissimum contendebant, ne quid ab eo, quod traditum esset, innouaretur, sed in omnibus seruaretur antiquitas. Id quidem Sozomenus testatur, cum ait [c]: Interea temporis Episcopi in vnum conuenientes, accersunt Arium, &, opinionibus suis in medio positis, inter se disserere cœperunt. Atque cum disputatio (vt erat verisimile) in varias distraheretur quæstiones; alij eorum, ijq. potissimum quos morum simplicitas induxit ad fidem in Deum sine D curiosa inquisitione amplexandam, nihil noui contra fidem initio temporis Apostolorum traditam moliendum censuerunt. Alij affirmarunt, opiniones veterum nullo indicio exploratas neutiquam sequendas esse.] hæc Sozomenus. Sed ad Athanasium redeamus: quem Ariani cum viderent Catholicæ veritatis præseferre acerrimum defensorem, quibusdam quæstionibus eum tentare cœperunt: verum & ipse Arius aperto marte ipsum inuadens, expugnare conatus est; at incassum tela coniecit in hominem fidei scuto contectum, quo omnes inoffensus ictus excepit, & verbi Dei ancipiti gladio hostes exagitans, oculos cunctorum in se conuertit; quod maximam hostium inuidiam concitauit; adeo vt manus omnium essent contra eum, & manus eius aduersus omnes strenue dimicarent.

DISCEPTATIONES VARIAE.

[c] Sozom. lib. 1. c. 16.

LI. COMMENTITIVM SCRIPTVM.

Fertur disputatio quædam inter Arium & Athanasium habita in Nicæno Concilio, relata inter commentarios Athanasij: sed eius præfatio docet eam seorsum potius quam in E Concilio habitam: & cum nulla prorsus sit ibi mentio de Nicæno conuentu, nequaquam Nicææ habita esse creditur. Rursum vero cum in ipsa Arius acerbissime impugnet diuinitatem Spiritus sancti, eum Creaturam pariter nominans; Arianus potius homo, quàm Arius esse conuincitur: nam ea sanctorum Patrum (vt dicemus) sententia est, nihil expressius de diuinitate Spiritus sancti, sicut de Filio, in Nicæno Symbolo positum esse, quod nulla ea de re ab Ario quæstio mota esset. quod si eius diuinitatem Arius impugnasset; nequaquam sanctissimi illi prætermisissent, ipsam disertis verbis testatam, in omnibusque perspectam, defensamq. a cunctis aduersarij obiectionibus reddere; cum accuratissime id præstare conati sint de diuinitate Filij, quam tantum Arius impugnabat. Certe quidem ipse Athanasius in epistola posteriori ad Serapionem scripta, eiusmodi in Spiritum sanctum blasphemias prodijsse tradit ab Arij successoribus potius, quam

ab ipso Ario. subinducta autem videtur in ea disputatione persona Arij potius, quam ipse Arius Athanasio cedere nescius, qui ibi ponitur Athanasio consensisse. Porro Vigilium Episcopum Tridentinum eiusdem argumenti sub nomine Athanasij scripsisse commentarios, ipse testatur agens contra Eutychem [a]: sed de eo inferius erit sermo, cum agemus de disputatione alia Athanasij nomine coram Probo contra Arium scripta. A

[a] Vigilius contra Eutych. lib. 5.

LII.

Hæc autem omnia superius recitata, gesta quidem esse coram Patribus, antequam Cõstantinus Concilio adesset, Sozomenus post enarrata quæ de philosophis dicta sunt, tradit; & de controuersijs aduersus Arium mox hæc subdit [b]: Episcopi autem, qui intelligendi prudentia multum valebant, Ario in medium adducto, accurate ea quæ erant ab eo proposita, inquirere cœperunt: caueruntq. sedulo, ne in alterutram partem temere sententiam pronunciarent. Vbi autem venit præstituta dies, in qua constitutum erat de rebus con-

[b] Sozom. lib. 1. c. 18.

B trouersis decidere: Episcopi in Palatium conueniunt, vt decreuerat Imperator, vti consilium vna cum illis de rebus iniret, &c.] At ipse Episcoporum cõsessus ab Eusebio, qui præsens erat, in hunc modum describitur [c]: Die autem Concilio, quo res in controuersiam vocatæ dirimerentur, præstituta; singuli parati erant in ipsa media regalis Palatij aula, quæ amplitudine ceteris facile præstabat, illud celebraturi. Ac compluribus sedibus in vtroque aulæ latere ordine dispositis; qui erant accersiti, intus præsto fuerunt; & sedem, quæ quemque decebat, capiebat quisque. Atque cum vniuersus ministrorum Dei conuentus decenti ordine collocatus esset, propter Imperatoris aduentum, qui iam erat in expectatione, omnibus silentium fuit. Ac primum vnus ex Principis familia, denique alter ac tertius ingreditur: Imperatorem antecedunt alij non ex armatis & satellitibus, qui ei adesse consueuissent, sed ex amicis solum, qui Christi fidẽ amplexarentur. Signo vero dato, quod

[c] Euseb. Vit. Cõstantini lib. 3. c. 10.

NICAENVS CONSESSVS.

C Imperatoris introitum indicabat, consurrexisse omnes dicuntur. Imperator deinde tamquam quidam cælestis Dei Angelus, purpureo vestitu & nitido, velut claro luminis fulgore splendescens, coruscantibusq. illius radijs illustratus, & conspicuo auri lapidumq. pretiosorum nitore pulchre adornatus, per medium consessum intrat. Atque hæc sunt quæ ad corporis decus spectant.

LIII. CONSTANT. MODESTIA.

Quod autem ad animum attinet, cum timore Dei & vera pietate insigniter decoratum constat: quas quidem res oculi demissi, vultus pudor, & incessus moderatio satis indicabant. Quinetiam reliqua formæ species & proceritas, tum pulchritudinis excellentia, tum magnifica totius corporis conformatione, tum inuicti roboris firmitate eximia, facile omnem omnium suorum præstantiam superauit. Quæ certe cum morum modestia & mansuetudinis vere regiæ suauitate temperata, singularem mentis indolem, quæ nulla dicendi

D facultate explicari potest, declarabant. Simulac vero ad summum locum venit, primum in medio conuentu erectus constitit; ac cum parua quædam sella ex auro fabricata illi esset loco posita, non prius consedit, quam Episcopi ad id innuissent: idemq. omnes post Imperatorem factitarunt.] hæc Eusebius, Socrates [d], Theodoretus [e], Sozomenus [f], & alij nihil ab inuicem discrepantes affirmant. Commendatur etiam in eo potissimum a S. Ambrosio [g] de rebus gestis in Nicæno Concilio Constantini modestia, quod libera in omnibus esse voluit de fide differentium suffragia sacerdotum: quam, scribens ad Valentinianum Imperatorem, eidem proposuit imitandam, cum ait: Si conferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio: sicut factum est sub Constantino Augustæ memoriæ Principe, qui nullas leges ante præmisit, sed liberum dedit iudicium sacerdotibus.] sed ad Eusebium redeamus, qui subdit [h]:

[d] Socrat. lib. 1. c. 5.
[e] Theod. lib. 1. c. 7.
[f] Sozom. lib. 1. c. 18.
[g] Ambros. epist. 32.
[h] Euseb. Vit. Cõstantini lib. 3. c. 11.

LIV. EVSTATHII MVNVS IN SYNODO.

E Episcopus autem, qui in dextro ordine primam sedem occupabat, assurgens, perbreui oratione Imperatorem affatus est, hymnumque, quo Deo omnipotenti gratias ageret, recitauit.] Quisnam Episcopus iste fuerit, qui ab Eusebio tam ingrato silentio condemnatur: Sozomenus arbitratus eumdem Eusebium modestiæ causa de se ipso dicere siluisse, eum fuisse ipsum Eusebium, absque aliqua controuersia confirmauit, aitque [i]: Cum vero omnes consedissent; surrexit Eusebius, cognomento Pamphilus, ac Imperatorem oratione compellauit, hymnumq. recitauit, quo eius causa Deo gratias ageret.] Sed parum Sozomenus mores Eusebij perspectos vilus est habuisse; qui nullam vmquam occasionem prætermisit honorifice de se dicendi, ea tantum silentio obuoluta relinquens, quæ suam ipsius turpitudinem potuissent arguere, quod superius est sæpius demonstratum. At satis perspicuum redditur, ipsum absque inuidia reticuisse nomen Episcopi, qui in magnificentissimo illo consessu in dextero latere locum primum tenebat, & primus

[i] Sozom. lib. 1. c. 18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnium ea oratione affatus est Imperatorem. Fuit autem hic ille Magnus Eustathius Epi- A
scopus Antiochenus, in sede illa (vt enarratum est) ipsi prælatus Eusebio: quod non igno-
a Theod. lib. 1. c. 7 rauit Theodoretus, qui ait[a]: Statim vt sessum est, Eustathius ille Magnus, qui Philogonio,
cuius supra mentionem feci, ex hac vita ad aliam meliorem translato, Episcopatum Eccle-
siæ Antiochenæ obtinuit: quippe hunc Episcopi, & sacerdotes, & vniuersus populus
Christo deditus, communibus suffragijs, inuitum Ecclesiam illam pro Philogonio pascere
coegerunt: ille, inquam, Eustathius Imperatorem laudibus insignibus ornare, & ei pro
singulari suo studio erga res sacras eximia gloriæ præconia tribuere cœpit.] hæc de ora-
tione Eustathij Theodoretus. Porro Cassiodorus conciliare conatus est Sozomenũ cum Theo-
doreto, dum ait, post Eustathium, Eusebium peroraſſe: cum tamen ipse Eusebius nonnisi
b Gregor. presbyt. orat. de sanct. Patrib. Nicen. Concil. apud Lipom. tom. 6. ab vno oratum esse testetur, nec post eum aliquem eodem munere in Synodo functum. Eam
vero ab Eustathio habitam orationem perbreuem recitat Gregorius presbyter Cæsarienſis B
his verbis[b]:

LV. EVSTATHII ORATIO HABITA IN SYNODO.

Deo agimus gratias, o optime Imperator, qui terrarum tibi regnum dirigit, qui erro-
rem simulacrorum per te aboleuit, & infidelium animis tranquillitatem collocauit. Ces-
sauit nidor dæmonum: multiplicis deorum cultus soluta est falsa religio: expelluntur tene-
bræ impietatis: luce diuinæ cognitionis Orbis terrarum illustratur: Pater glorificatur, Fi-
lius simul adoratur, Spiritus sanctus annunciatur, Trinitas consubstantialis, vna diuinitas
in tribus personis & hypostasibus prædicatur. Per eum, o Imperator, tibi munitur tuæ pie-
tatis potentia. Eam nobis serua integram & inuiolatam. Nullus hæreticus subiens Eccle-
siam de Trinitate vnum aliquid auferat, reliquum quod restat affectum ignominia. Arius
nobis, qui a furore accepit denominationem, orationis causa est & conuentus: qui nescio
quomodo allectus in presbyteratum Ecclesiæ Alexandrinæ nos latuit, cum esset alienus a C
doctrina beatorum Apostolorum & Prophetarum. Vnigenitum enim Filium & Verbũ Pa-
tris non veretur priuare eadem & æquali cum Patre substantia; & Creatorem cum creatu-
ra, creaturæ cultor contendit connumerare. Eum autem persuaseris, Imperator, mutata
sententia, non repugnare doctrinæ Apostolicæ; aut si vanæ opinionis, cuius est conuictus,
perstiterit in impietate, eum de Christi & nostro cœtu funditus sustuleris, ne suis turbidis
verborum blanditijs venetur animas simpliciorum.] hucusque oratio Eustathij Episcopi
Antiocheni a Gregorio recitata. Ad hæc contra Arium fortasse S. Hieronymus alluſit, cum
c Hier. epist. 126. ad Euagrium scribens ait[c]: Hic primus Antiochiæ Episcopus contra Arium clarissima tu-
ba bellum cecinit.] hæc quidem ad alia tempora nequaquam referri possunt, cum (vt an-
tea diximus) ante ipsum eiusdem sedis Episcopus Philogonius aduersus Arium valide de-
certauerit. Verum de his superius pluribus. D

LVI. DE RATIONE CONSESSVS.

Sed priusquam cetera prosequamur, de loco Eustathij nodus ille soluendus se nobis of-
fert: Quidnam est, quod ipse tertiæ sedis Episcopus in dextero Episcoporum ordine primo
loco sedet, cui præponendus fuisset Alexander Episcopus Alexandrinus, & ante eum tres
legati Apostolicæ sedis vrbis Romæ, Osius, Vitus, atque Vincentius? Existimaui ali-
quando, quod de eo scribatur, hymnum Deo ceciniſſe, quo illi gratias egit, Eustathium
in sacro illo conuentu, ob eam causam primum, qui videbatur, omnium locum nactum
esse. Sed nec tanti ponderis æstimo hymni eucharisti recitationem, vt propterea in tanto
consessu locum principem obtineret. Verum nec quod ibidem publice perorarit, primа-
riam illum sedem decuit occupasse. Rursum vero nec dicere possumus, ipsum primo loco
sedisse tamquam patronum Synodi, cuius partes erant singulorum rogare sententias, vt
suo loco dicemus. Nam cui magis credendum de Eustathio, quam sibi ipsi de se testanti; E
nempe præter illa quæ de fide Catholica adducta essent in controuersiam, reliqua adeo ne-
glexisse, vt nec, quot in Synodo congregati essent Episcopi, scire curarit? At reddam ipsius
d Apud Theodor. lib. 1. c. 8. verba[d]: Nicæam (inquit) aduentauit maximus Episcoporum cœtus, numero ducentorum
& septuaginta ad minimum in vnum coactorum: nam propter ingentem eorum multitudi-
nem nihil certi de hoc numero scribere possum, quandoquidem in eo curiose inuestigando
minime laboraui.] huiusmodi quidem haud sunt verba hominis Synodo præsidentis, &
cui ex officio hæc & alia exacte scire necessario incumberet.

LVII.

Sed ad hæc cognoscenda nulla verior poterit ratio suffragari, quam quæ petitur exem-
plo rerum gestarum in alijs sacrosanctis Synodis Oecumenicis: ex quatuor namque illis an-
tiquioribus Concilijs Generalibus, solius Chalcedonensis Acta integra extant; in cuius
prima Actione, qualisnam esse soleret Episcoporum consessus in Synodo, perspicue demon-
stratur,

A stratur, dum hæc ibi scripta leguntur[a]: Residentibus magnificentissimis & glorioſissi- *a Concil. Chalced. Act. 1. tom. 1. Concil.*
mis Iudicibus, & amplissimo Senatu in medio ante cancellos sanctissimi altaris; & in læua
quidem parte sedentibus sanctissimis & reuerendissimis Episcopis, & Vicarijs Deo amicissi- CONSESSVS PVBLICI RATIO.
mis sanctissimi & reuerendissimi Leonis Antistitis priscæ vrbis Romæ, & Anatolio religio-
sissimo Archiepiscopo Constantinopolitanæ regiæ ciuitatis, & Maximo religiosissimo Epi-
scopo Antiochiæ, &c.] Anatolius ibi est superadditus, cum nulla esset ratio qua Antio-
cheno Episcopo præferri deberet. Et paulo post: Ex dextera vero parte similiter consident-
ibus Dioscoro religiosissimo Episcopo Alexandrino, & Iuuenale religiosissimo Episcopo
Hierosolymorum, &c.] Hæc cum situ & sessionis ordine in Synodo Chalcedonẽsi disposita
inueniantur, & haud dubium ex antiquo & vsitato rerum ordine, nempe quod factum Pa-
tres scissent in Nicæno Concilio, Constantinopolitano pariter, & Ephesino: quis non in-
B telligat, locum sinistrum ab illis sanctiorem & digniorem esse existimatum? nam cum Dio-
scorus Episcopus Alexandrinus hæresis infamatus, cuius causa in Synodo examinãda erat,
primum locum dexteræ partis tenuerit, legati vero Apostolicæ sedis primum læuæ; pla-
ne absque aliqua ambiguitate perspectum notumq. redditur, sinistram partem dextera di-
gniorem esse existimatam.

Quod duplici ratione potuit contingere: siue quod (vt dixisse quoque meminimus se- LIX.
cundo Annalium tomo) apud Romanos in sacris potior locus semper sinister sit habitus, SINISTRA POTIOR DEXTERA.
dexter vero posterior: siue quod in Ecclesia Christi ex benedictione illa Patriarchali[b] in *b Genes. 48.*
Ephraim atque Manasſem mutatæ sint rerum vices & ordo; vt quæ sinistra esset, in dexte-
tam, & dextera in sinistram dignitatis & benedictionis ordine mutaretur. Id quidem tam
in Orientali quam in Occidentali Ecclesia vsu receptum esse, prisca docent exempla. Et-
C enim de Orientali Ecclesia fidem facit Sophronius Hierosolymitanus Episcopus in homilia
ad populũ habita, ex qua hæc recitata leguntur in posteriore Nicæno Cõcilio: Ecce (inquit)
imaginem maximam & mirificã vidimus, repræsentantem in medio quidem picturam Do-
mini nostri Iesu Christi, matrem autem Christi & dominam nostram Deiparã semper vir-
ginem Mariam a sinistris, a dextris Baptistam Saluatoris nostri præcursorem, &c.] & de Oc-
cidẽtali Ecclesia atque ipsa Vrbe id ipsum manifeste illud demonstrat, dum olim, cũ in ba-
silicis distincta essent loca seminarum atque virorum, in dextera parte collocatæ erant mu-
lieres, in sinistra vero viri, vt eiusdem Ecclesiæ vetustissima monumenta docent, quorum
alibi meminimus. Hinc & ille veterrimus vsus, vt in sacris diplomatibus a dextris Pau-
lus, Petrus vero a parte læua collocaretur.

Hac igitur ratione affirmandum est, in hoc Nicæno sacro Episcoporum consessu a læua LX.
D parte sedisse Osium, Vitum, atque Vincentium missos a Siluestro legatos a latere, moxq.
assedisse Alexandrum Episcopum Alexandrinum, ac reliquos suo ordine, a dextris vero
primum (vt visum est) obtinuisse locum Episcopum Antiochenum. Rursum vero in me-
dio eiusdem consessus (vt habent Acta dictæ Synodi Chalcedonensis[c] & aliorum Conci- *c Concil. Chalced. ead. Act. 1. paulo inferius.*
liorum) poni solitum erat sacrosanctum Euangelium, in quod vultus omnium conuersi es- LOCVS EVANGELII.
sent. At quid hoc mysticum significaret, S. Cyrillus Alexandrinus declarare videtur, dũ ait
in Apologia: Sancta Synodus (*nempe Ephesina*) in sancta ecclesia, quæ Mariana vocatur, con-
gregata est: Christumq. assessorem capitis loco adiunxit: venerandũ enim Euangelium in
sancto throno collocauit, tantũ non in aures sacerdotum clamans: Iustũ iudicium iudica-
te, &c.] Liber igitur ille in sede regia collocatus, diuinã præseferebat personam, secundum
illud Psalmi[d]: Deus stetit in synagoga deorũ, in medio autem deos diiudicat.] Sed ad ipsa *d Psal. 81.*
E Nicæna Acta reuertatur oratio. Quid autem actum sit postquam perorauit Eustathius, at-
que hymnum absoluit, Eusebius, institutã semel prosecutus orationem, narrat, sic dicens[e]: *e Euseb. Vit. Cõstantini lib. 3. c. 11. 12.*
Postquam ille assederat, omnibus aciem oculorum in Imperatorem acriter intendenti-
bus, silentium factum est. Imperator vero primum alacri obtutu, & placidos oculos in
omnes conijciens, suæq. ipsius mentis & ingenij vires colligens, sedata ac leni voce, hoc
modo apud eos dicere ingressus est: Quoniam mihi admodum in optatis fuit, amici cariſ- ORATIO CONSTANTINI.
simi, isto vestro consessu aliquando frui: iam vero potitus, Regi & moderatori omnium
Deo ideo me gratias agere debere fateor, quod mihi præter ceteros largitus est, vt istud
quod omnibus fere bonis antecellit, nẽpe vos in vnum conuocatos, vnamq. omniũ & con-
sentientem esse voluntatem, oculis tandẽ aspiciam. Nolite ergo pati, vt vlla inuidiæ tem-
pestas nostris rebus prosperis inimica istud bonum labefactet: neque cum tyrannorum di-
micatio contra Deum suscepta iam Dei Saluatoris virtute profligata sit, vt denuo perditus

Universidad de Deusto
Biblioteca

dæmon diuinam Christi disciplinam & religionem maleuolorum obtrectationibus lacerandam obijciat: quandoquidem intestina seditio in Ecclesia Dei conflata multo plus molestiarum & acerbitatis, quam quoduis bellum pugnave, videtur mihi in se complecti: atque istæ res ad animum spectantes, longe plus, quam quæ ad corpus pertinent, doloris afferre videntur. Cum igitur Dei Opt. Max. nutu victoriam ab hostibus reportassem; nihilq. amplius mihi reliquum esse putarē, quam vt tum Deo gratias agerem, tum vna cum his, qui, Deo opem ferente, per me essent in libertatem vindicati, communem lætitiam animo perciperem: vt primū dissensio vestra ad aures meas præter omnem spem peruenit, rumorem illum de ea allatum nō plane negligebam; sed optans in primis, vt huic rei mea opera & sedulitate remedium inueniretur, omnes vos absque mora accersebam. Attamen lætor equidem vehementer, cum iam vestrum confessum intueor: tunc tamen arbitror rem me maxime ex animi sententia gessisse, vbi vos animorum coniunctione colligatos, & vnam eamdemq. communem inter omnes & tranquillam concordiam (quam quidem vos, cum sitis Deo consecrati, alijs etiam a Deo impetrare, consentaneum est) vigere florereq. intellexero. Itaque ne vlla sit, quæso, in vobis mora, o carissimi; ne grauemini, o sancti Dei ministri, & spectati communis omniū nostri Domini ac Saluatoris famuli; ne grauemini, inquam, deinceps causas dissensionis inter vos grassantis iam penitus tollere: primoq. omnium operam detis, vt omnia vincula, quibus constricta tenetur controuersia, pacis legibus omnino dissoluantur. Sic enim estis & Deo omnium gubernatori rem gratam facturi, & mihi vestro in Domino conseruo maximum præstaturi beneficium. Hic ista Latino sermone, altero eadem interpretante, locutus, sermonem omnem deinceps Concilij Præsidibus concessit.]

LXI. CONSTANT. CVR LATINO SERMONE VSVS IN DICENDO.

Cur autem Latino magis quam Græco sermone vsus sit, cum, teste eodē Eusebio [a], idem Græcam linguam calleret; ea potissimum ratio redditur, quod ob maiestatem Romani Imperij, nec inferiores quidem Iudices decebat interloquendo, & sententiam ferendo, peregrina vti dialecto, sed tantum Romana: quod fusius nos dixisse alia occasione meminimus primo Annalium tomo. Porro eamdem Constantini ab Eusebio recitatam orationem referunt Sozomenus atque Gregorius [b] in eamdem ferme sententiam. Dalmatianus vero Episcopus Cyzicenus, qui tempore Zenonis Imperatoris collegit (vt profitetur) Acta Nicæni Concilij, longe prolixiorem ab his recitat Constantini in Synodo orationem, qua inter alia Imperator opportuna occasione se sacro initiatum esse baptismate profitetur; quam facilioris fuit negotij ab Eusebio prætermitti. de ceteris scriptoribus eamdem orationem omittentibus nulla est suspicio doli, cum siue rem ipsam, siue verba, non alia quam quæ ab Eusebio scripta esse repererint, memoriæ commendasse intelligantur.

[a] Euseb. Vit. Constantini lib. 3. c. 13.
[b] Greg. presbyt. orat. de Patrib. Nicæn. Concil.

LXII. ACTA NICAENA PVTANTVR EXTARE

Quæ autem post hæc in Synodo gesta sint, vtinam integrum esset hic integra Acta describere, singulorumq. sanctorum Patrum sententias tamquam monilia quædam attexere. Sed quoniam ea deperdita esse noscuntur, ex fragmentis hinc inde collectis opus haud ingratum compingere satagemus. Fuisse quidem Acta Nicæna accuratissime scripta, S. Athanasius auctor est in libro de Synodis: verum iniuria temporis & Arianorum conatibus passa esse naufragia, certum est. Ceterum scimus, nonnullos, qui longe post Nicænum Concilium vixere, profiteri Acta Nicæna reperiri: siquidem testatur Photius se legisse Acta Nicæna tribus distincta voluminibus a Gelasio quodam scripta: non tamen (vt ait) ipsa vere Synodi Acta, verum de rebus gestis in Synodo historiam, humili quidem sermone, sed diligenti, tractantem quæ in Synodo contigerunt. Astruere videtur id ipsum Theodorus Balsamon eius interpres. Ex nostris Latinis Isidorus, non ille Hispalensis Episcopus, (ne quis pulchro nomine decipiatur) sed ille cognomento Mercator, haud tantæ fidei auctor (vt experti sumus in multis) hæc de his tradit [c]: Nobis autem (inquit) quidam e consortio fratrum nostrorum Orientales testati sunt, se vidisse Concilium Nicænum, habens potiorem quam quatuor Euangeliorum magnitudinem, continens in se sessiones Episcoporum, & inductiones, iudiciaq. querimoniarum, atque definitiones, & constitutiones, necnon & subscriptiones eorum: ad cuius similitudinem Magnum Chalcedonense Concilium conscriptum esse confirmarunt.] hæc ipse. Sed & qui nostro sæculo vixit, & ante paucos annos ex hac vita decessit, D. Franciscus Turrianus, dignæ memoriæ vir, asseuerare non dubitat, eadem hodie reperiri Alexandriæ apud illius sedis, qui illic moratur, Episcopum. Credidit ipse alijs istæc referentibus. Alios audiui affirmantes eadem Acta apud Arabes asseruari.

[c] Isidor. in præfat. Concilij.

Sed,

Sed, vt libere dicam, somnia puto hæc omnia: vtinam falsus coniector inueniar: nam illud scimus, omne sæculum, quod ab eo tempore ad nostram vsque ætatem interlapsum est, cupidissimum fuisse tam egregiæ atque omnium nobilissimæ antiquitatis, nec tamen ea hominum quemquam potitum esse. Nec ignoramus in compluribus Concilijs Oecumenicis, in quæ ex omnibus Orientis atque Occidentis prouincijs eruditi Episcopi conuenere, cum sæpius Nicænorum Actorum peropportuna mentio se offerret, ab aliquo illorum nomine tenus cognita, vel citata. Nec nos latet, sub Honorio Imperatore, cum de Nicæno canone controuersia fuisset exorta, publica legatione Africanorum Episcoporum ad Orientalium sedium præcipuos Antistites missa, esse omnia Ecclesiarum archiua reserata, atque abdita quæque penetralia diligentissime peruestigata; nec quicquam, præter illa quæ hodie habentur, de Nicæno Concilio inuentum esse. Quamobrem missis his (quod nostrarum partium est) in illud potissimum incumbamus, vt quoniam vbertas messis deest, & pinguis vindemiæ nulla spes reliqua, spicas colligamus atque racemos: quæ, inquam, diuersis in locis sparsa atque dispersa inueniri possunt, relegentes, suo ordine disponamus.

LIII. DE ACTIS NICAENIS AVCTORIS SENTENTIA.

Illud quidem memoria dignum in primis accidit: cum ex consuetudine, scripta Arij de hæresi, quam protulerat, legerentur; sanctissimos Patres illos adeo exhorruisse blasphemiam, vt mox aures obstruxerint. Testatur id quidem S. Athanasius, cum aduersus Arianos agit, his verbis [a]: Ego certe, vel solum inter scribendum, cum & eius impietatum recordarer, verumq. de religione sensum retinerem, non potui hominē non execrari. Nam & in Nicæno conuentu omnes quotquot ibi aderant Episcopi aures suas ad ista verba obturauerunt, &c.] Lectæ sunt & litteræ Eusebij Nicomediensis, totius satanicæ molitionis præcipui architecti. Quid autem tunc a Patribus de his scriptis actum sit, Eustathius, quem diximus, Episcopus Antiochenus narrat his verbis, quæ recitat Theodoretus [b]:

LXIV. ARII HAERESIS LECTA IN SYNODO.

[a] Athan. orat. 1. contra Arian.

[b] Theodor. lib. 1. c. 8.

Vbi his de causis Nicæam aduentauit maximus Episcoporum cœtus] & paulo post: Vbi etiam de fidei modo quæri cœptum est, Eusebij blasphemia per suas ipsius litteras satis perspicua deprehensa fuit. Quæ quidem litteræ vbi fuere perlectæ, sicut auditoribus immensum dolorem propter eius de Ecclesia decessionem, sic earum auctori insanabile dedecoris vulnus intulerunt. Ac tametsi iam impia Eusebij officina patefacta erat, & nefariæ eius litteræ in omnium conspectu discerptæ; tamen quidam fraudulenter, nomine pacis simulato, omnes qui præclarissime concionari solebant, silere compulerunt. Qui autem aperte Arij insaniam sectabantur; ij, veriti ne auctoritate tanti Concilij in vnum coacti, in exilium eijcerentur, procedentes in medium ipsi vetitum Arij dogma damnant anathemate, & litteris de fide omnium consensu compositis, sua manu subscribunt.] hæc de his modo Eustathius. Fuit plane Arianorum Episcoporum istiusmodi sponte facta deditio persimilis fugæ Parthorum; sic enim contra Arium scribunt, vt in sedibus suis relicti, inde pro Ario (quod fecerunt) validius dimicarent. Verum scriptio ista atque subscriptio secuta est postea. Versemur nunc in his quæ ipsius Synodi exordio facta sunt.

LXV. EVSEBII NICOMED. LITTERAE LECTAE.

LXVI. SYNODI ALEXANDRINAE ACTA PRODVCTA.

Cum enim aduersus Arium & Arianos diutius ante Nicænum Concilium olim Synodus a Catholicis, ac præcipue a legato Sedis Apostolicæ Osio Episcopo Cordubensi, & Alexandro Episcopo Alexandrino, Alexandriæ (vt suo loco dictum est) collecta fuisset: placuit sanctis Patribus Nicææ collectis, vt eiusdem Synodi ante habitæ Acta producerentur in medium. id quidem testatur S. Iulius Papa in epistola apud Athanasium his verbis [c]: Quocirca Episcopi in Magna Synodo Nicææ congregati non sine Dei consilio permiserunt prioris Synodi Acta in alia Synodo examinari: vt & illi qui Iudices erant, præ oculis habentes secundum de ea ipsa re iudicium futurum, cum omni diligentia causam expenderent; & illi qui sententiam acceperant, certo cognoscerent, se non per simultatem priorum Iudicum, sed iure & merito condemnatos esse.] hæc Iulius. Porro de altercatione tunc habita inter hæreticos atque Catholicos, S. Athanasius, qui interfuit, & ad Alexandri Episcopi sui iussa pro defensione fidei præsto erat, hæc ait [d]: Ita enim in Nicæna Synodo cum Eusebio eiusq. gregalibus actum est: Cum principio in hæresi sua contumaces bella pugnasq. in Deum meditarentur (nam quæ ab illis proferebantur, hæresis impietate scatebant) Episcopi contra qui conuenerant (erant autem illi plus minus trecenti) placide & humaniter postulabant, vt suorum dictorum rationes redderent, seq. non impios esse demonstrarent. Illi autem vix inceperant hisce, cum iam & improbarentur, & ipsi quoque inter se depugnarent; agnitaq. suæ hæreseos perplexitate, muti prorsus reddebantur, ipsoq. silentio suæ opinionis vitia flagitiaq. prodebant. Episcopi igitur, sublatis

[c] Extat apud Athan. Apolog. 2.

[d] Athanas. epist. contra hæres. Arian. decret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis Eusebianorum vocabulis, istam formulam sanæ fidei conceperunt; omnibusq. subscribentibus, subscripserunt & ipsi Eusebiani ijs verbis, quæ nunc culpant: loquor autem de vocabulis SVBSTANTIA, ET CONSVBSTANTIALITATE: approbantes Dei Filium nullo modo facturam aut creaturam esse, sed fœtum & Verbum ex Patris substantia.] sed hæc postea.

LXVII. DIVINITAS FILII DEI QVIBVS VOCIBVS EXPONENDA.

Ceterum antequam ad ista deuenirent Eusebiani & alij Ariani, vt Catholicæ fidei subscriberent, & detestarentur sententiam Arij, quam ante defenderant; exposa iam atque penitus confutata hæresi, inter Patres nonnihil laboratum est, qua potissimum voce diuinitatem coæqualem paremq. Filij Dei cum Patre possent exprimere, quo omnis illorum impietas remaneret prorsus extincta. Nam cum (inquit Athanasius [a]) Synodus in hoc esset, vt Arianorum impia vocabula tolleret, & voces adhibere vellet, quæ sine controuersia sacrarum litterarum essent: nimirum eum Filium esse, & nequaquam ex non entibus esse, sed ex Deo, eumq. Verbum esse, & Sapientiam, ac nequaquam creaturam aut facturam, sed germen proprium sui Patris: Eusebiani pro inueterata sua & praua opinione volebant, illud, Ex Deo esse, commune esse, & ad homines quoque pertinere, neque quicquam Christum eo nomine a nobis differre.] & paulo post: Ibi Patres, animaduersa illorum fraude & impietatis vafricie, coacti sunt clarioribus verbis exponere quid sit, Ex Deo esse: & scribere Filium ex substantia Dei esse: ne, Ex Deo esse, & commune & æque ad Filium & creaturas pertinere existimaretur.] & inferius:

[a] Athanas. vbi supra.

LXVIII. QVAE VOCES PRODITAE PARVM TVTAE.

Episcopis rursum affirmantibus, & hoc quoque scribi debere, Eum veram esse potentiam, & imaginem Patris, & similem Patri, & immutabilem per omnia, & inconuertibilem, & æternum, & indiuisum in Patre subsistere: numquam enim non erat, sed semper erat, subsistebatq. perpetuo apud Patrem, vt splendor lucis: Ista quidem eatenus sustinebant Eusebiani, nihil ausi contradicere, ob probrum quod in dictis suis refutatis passi erant: sed ita tamen, vt deprehenderentur inter sese mussitare, nutus conferre, oculisq. sibi inuicem applaudere. Quasi illud, Simile esse, &, In eo esse, &, Eius potentiam esse, communia Filio nobiscum essent, neque obstaret quicquam quo nobis ea ipsa quoque adaptarentur; eo quod de similitudine nostra cum Deo scriptum habeatur, hominem esse & imaginem & gloriam Dei, &c.] paulo vero post: Ceterum (inquit) Episcopi, considerata illorum hypocrisi & vafricie (prout Scriptura dicit: Dolus in cordibus fabricantium mala) ipsi quoque necessitate coacti sunt sententiam earum rerum ex Scripturis colligere, & quæ prius dixerant, apertioribus verbis repetere, & scribere, Filium consubstantialem esse Patri; vt non solum similem similitudine, sed eumdem ex ea voce qua ex Patre esse dicitur, significarent, &c.] multa de his ibi Athanasius. De qua quidem voce Marius Victorinus [b] cum pluribus agit, hæc ait: Hoc vno, id est, ὁμοούσιος, omne venenum Ariani dogmatis internecatur. O docti Episcopi, o sancti, o fidem spiritu confirmantes, o verbum, vere verbum Dei, quo Deus & λόγος ostenditur ex æterno, & semper, eademq. substantia. Dictum igitur Latine est ὁμοούσιον: vnde necessario etiam Græce ponendum atque tractandum.] hæc ipse.

[b] Mar. Victorin. aduersus Arium lib. 2. prope fin.

LXIX.

Porro vocem hanc acceptam tunc fuisse ex Eusebij Nicomediensis litteris in Synodo (vt vidimus) recitatis, testatur S. Ambrosius, qui in libro de Fide ad Gratianum Imperatorem sic ait [c]: Auctor ipsorum Eusebius Nicomediensis epistola sua prodidit dicens: Si verum (inquit) Dei Filium increatum dicimus; Homousion, Consubstantialem cum Patre, incipimus confiteri. Hæc cum lecta esset epistola in Concilio Nicæno, hoc verbum in tractatu fidei posuerunt Patres, quod viderunt aduersarijs esse formidini, vt tamquam euaginato ab ipsis gladio ipsum nefandæ caput hæresis amputarent.] hæc Ambrosius. Ceterum quod calumniarentur Ariani, vocem esse exoticam, nec reperiri in diuinis Scripturis; eius tamen significationem ex sacris litteris esse, nomenclaturamq. non nuper inuentam, sed a sanctissimis quoque Patribus vsurpatam, ab ipso præsertim sancto Dionysio Romano Pontifice, Dionysio Alexandrino Episcopo, & ante hos a Theognosto antiquo Theologo, Athanasius pluribus docet [d].

[c] Ambros. de fide ad Grat. lib. 3. c. vlt. VOX CONSVBSTANTIALIS VNDE.

[d] Athan. in epist. decret. Nicæn. Cõcil. contra Arian. hæres.

Hanc autem traditionem plane esse Apostolicã, vt tres personas in vna substantia, eademq. vnam substantiam in tribus personis distinctam Catholica profiteatur Ecclesia, externi etiam & impij produnt, fidemq. faciunt; vt illud Luciani [e] (quod suo loco diximus) dum, licet irridens, Christianum ducit catechizantem Ethnicum, de tanto mysterio sic paucis docens: Rogante Ethnico Christianum, atque dicente: Quemnam igitur tibi iurabo?

[e] Lucian. in Philopatr. prope fin.

LXX. EXTERNI RESERANT TRADITIONEM APOST. DE TRINITATIS VNA SVBSTANTIA

A rabo? Triephon respondit: Deum alte regnantem, magnum, æthereum, atque æternum Filium Patris, & Spiritum sanctũ ex Patre procedentem: vnum ex tribus, & ex vno tria *. hæc tu Iouem puta: hunc Deum existima.] sic apud Lucianum. Sed vnde hæc blasphemo veritas, nisi ex ijs, quæ ipse a Christianis, siue Apostolis, siue eorum discipulis, accepisset de fide sanctissimæ Trinitatis, qua omnes qui crediturí essent imbuebantur? vt vel hoc vno argumento ex veteri traditione, atque adeo Apostolorum, deprompto, omnis impietas conuicta prorsus remaneat & extincta. Nam quomodo tres vnum sunt, nisi in communicatione substantiæ? & quonam pacto vnum tres, nisi in distinctione personarum? Ita enim Ecclesiam Fideles docuisse tempore Apostolorum, etiam (vt vides) Christianæ religionis hostes affirmant.

* tres

LXXI. FILIVS DEI GENITVS, NON FACTVS

B Cum igitur patroni Arianæ hæresis se causa cadere cernerent, & contra Catholicam veritatem obniti posse vlterius, desperarent: de Ingenito Patre addidere propositionem, nempe, vt Pater tantum diceretur Ingenitus: vt deducere possent in consequentia, ipsum Filium factum atque creatum. Sed sancta Synodus sic Filium genitum nominauit, vt tamen ad eludendam illorum impostoram adderet, Non factum: sicq. Genitum, non factum, adiecerit Symbolo. Hæc enim ex Athanasio deducuntur [a]. Porro istæc de rebus gestis in Synodo aduersus Arianam hæresin ab Athanasio scripta, Theodoretus [b] omnia ferme recitat ex eiusdem Athanasij epistola ad Africanos; sed breuitatis causa (ne eadem iterum repetamus) omittimus. Controuersias enim in Synodo, de his quæ spectarent ad fidem, inter Catholicos & Arianos agitatas ipse Athanasius prolixiore oratione prosecutus est eo commentario, seu epistola, quam inscripsit, De ijs quæ decreta sunt contra hæresin Arianam. Fuit enim in his, quæ ad mutuas conflictationes pertinent, Athanasius pars magna Synodi, libera ei concessa licentia aduersus Arianos agendi.

[a] Athan. in epist. decret. contra Arian. hæres.

[b] Theod. lib. 1. c. 8

LXXII.

C Quid autem inter disceptandum præstiterit Constantinus, Eusebius [c] narrat his verbis: Cum igitur multa essent ex vtraque parte proposita, magnaq. controuersia ipso disputationis ingressu concitata: Imperator toleranter ac placide omnibus animum attendere, studio acri prolatas sententias sensim excipere: vicissim ferre opem vtrique disceptantium parti: eos magna cum contentione digladiantes paulatim reconciliare: conferre cum singulis comiter & benigne sermonem: Græce (nam ne eius quidem linguæ ignarus fuit) quid ipse sentiret, eloqui: suauis fuit & dulcis, dum alijs persuadere, alios sermone lenire, alios, qui diserte dixissent, collaudare, omnes denique ad concordiam reducere contendebat: vsque eo, vti tandem eos in omnibus rebus, quæ in quæstionem aliquando venissent, tum conspirantes animis, tum opinionibus adeo consentientes redderet, vt non modo concors fides inter eos vigeret, sed etiam vnum idemq. tempus in salutari festo Paschatis celebrando obseruandum ab omnibus concederetur. Iam vero quæ erant communi omnium sententia decreta, cuiusque manu subscripta, fuerunt in commentarios relata.] hucusque Eusebius, paucis perstringens quæcumque in Synodo gesta essent, cuitans Syrtes ac scopulos de se vel socijs ne verbum quidem effandi, vt sic suæ suorumq. turpitudini consultum silentio foret.

[c] Euseb. Vit. Constantini lib. 3. c. 13. CONSTANT. PARTES IN SYNODO.

LXXIII. ARIANI IN GRATIAM IMP. CONSENTIVNT RECTAE FIDEI.

Ceterum de Constantino illud verum: ipsum egisse, vt qui hactenus Arij sententiam defendissent, assentientes Catholico dogmati, sacræ fidei regulæ in Concilio editæ se subscriberent, inter quos ipse Eusebius hoc idem præstitit. Sed declarauit rerum futurarum euentus, Arianos non amore Catholicæ disciplinæ, sed priuatis commodis studentes (vt dictum est) & in Constantini gratiam, inseruientes tempori, hæresin condemnasse, fideq. E Catholicam comprobasse: siquidem ab ea confestim resilierunt, & acriore sunt eam odio persecuti. Habes rursum ex Eusebio satis expressum, quæ fuerint partes Imperatoris in Synodo assidentis, nempe attente audire, studere paci, fauere veritati, & fouere concordiam, tumultus comprimere, discrepantes a veritate ad rectæ fidei semitam reuocare, & in omnibus de fide Catholica bene mereri, non autem ferre suffragium, vel causam sententia definire, vel quampiam ad eam rem pertinentem, inconsultis Patribus, legem ferre. At nec certe maiorem hac sibi vendicare potuerunt auctoritatem, qui alias, absente Imperatore, loco ipsius interfuere Synodo Iudices cognitores: laici enim cum essent, sic præesse Iudices consueuerunt, non vt definirent quippiam, sed cognoscerent, & interloquendo paci consulerent & quieti. at de eiusmodi functione alias suo loco opportunius: nunc autem ad res gestas in Synodo redeamus.

LXXIV.

Consentientibus Catholicis Episcopis, & Arianis pariter assentientibus, concepta est Catho-

Universidad de Deusto Biblioteca

Catholicæ fidei formula, qua omnia Arianæ hæresis capita truncarentur: fuit autem eius formandæ Osius in primis sapientissimus architectus, de quo hæc S. Athanasius [a], cũ scribit in Arianos, ex verbis ipsorum in eumdem Osium apud Constantium conclamantium: Hic princeps est Synodorum; &, si quid scribit, vbique auditur: hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos vbique pro hæreticis traduxit.] Porro ipsa sacra fidei formula tunc scripta, quam Nicænum Symbolum appellare Fideles consueuerunt, cum pluribus in locis scripta habeatur; nos hic describemus eam ex epistola eiusdem Athanasij ad Iouianum Imperatorem [b]:

[a] Athanas. epist. ad solitar.

[b] Athanas. ad Iouian. de fide.

SYMBOLVM NICAENAE FIDEI.

Credimus in Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium creatorem: Et in Dominum Iesum Christum Filium Dei, natum ex Patre, & vnigenitum, hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum, non factum, & consubstantialem Patri, per quẽ omnia facta sunt tam in cælis, quam in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, venturus inde ad iudicandum viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum.] hæc est regula Catholicæ fidei: quæ vero sequuntur, anathematismi sunt, pronunciati aduersus omnes impias Arianorum positiones, ne vlla ex parte hæresis consistere posset; quos idem sic subdit: Eos autem qui dicunt; Erat, quando non erat; & antequam fieret, non erat; aut ex non entibus extitit ex alia substantia subsistentiaque; aut creatum, aut conuertibilem, aut alterabilem dicentes Filium Dei: hos anathemate ferit Catholica & Apostolica fides.] hucusque Nicænum Symbolum, quod secundum diuersas translationes in Latinum factas, interdum aliquibus diuersis verbis scriptum habetur, vt in Synodo Chalcedonensi [c], & apud S. Basilium [d], alijsq. in locis.

[c] Synod. Chalced. Act. 2.

[d] Basil. epist. 78.

LXXV.

Cum autem ad astruendam Spiritus sancti diuinitatem nihil præterea addidisse reperiatur Nicænum Concilium Symbolo Apostolorum: id eam ob causam accidisse S. Basilius ait, quod nulla tunc ea de re controuersia mota esset [e]: sic enim ait, postquam Nicænum Symbolum recitauit: Quoniam igitur in hac fide reliqua quidem satis diligenter determinata sunt, alia ad correctionem noxiorum, alia ad præmunitionem contra ea quæ in futuro suboriri possunt: sententia vero de Spiritu sancto in transcursu sine omni diligentia posita est, propterea quod nondum mota esset ista quæstio, sed adhuc credentium mentibus securus ac nullis obiectus insidijs inesset de Spiritu sancto intellectus: paulatim vero peruersa impietatis semina sese exeruerunt: quæ quidem primum ab Ario hæresis auctore seminata, postea vero ab illis, qui impia Arij commenta susceperunt, ad perniciem Ecclesiarum nutrita sunt.] hæc S. Basilius. In eamdem sententiam item S. Hieronymus [f] aduersus obiectionem illam pro Origene allatam: Quidam constantius aiunt; Quomodo damnabimus, quos Synodus Nicæna non tetigit? Quæ enim damnauit Arium, damnasset vtique & Origenem, si illius dogmata reprobasset. Scilicet, vno medicamine omnes simul morbos debere curari, & ideirco Spiritus sancti neganda maiestas est, quia in illa Synodo super substantia eius silentium fuit. De Ario tunc, non de Origene quæstio fuit; de Filio, non de Spiritu sancto. Confessi sunt quod negabatur; tacuerunt de quo nemo quærebat.] ita Hieronymus.

[e] Basil. eadem epist. 78.

IN NICAENA SYNODO CVR NIHIL DE SPIRITV SANCTO.

[f] Hier. epist. 65.

LXXVI.

Sed & satis expressam esse Spiritus sancti diuinitatem in Nicæno Symbolo, S. Epiphanius docet [g], dũ in eo posita illa sunt verba: Et in Spiritum sanctum] sicut dixerant: Credimus in Patrem, & in Filium, in vnam ipsorum (vt ait) glorificationem, in vnam Deitatis vnitatem, in vnam coessentialitatem, in tria perfecta, vnam vero Deitatem, vnam essentiam, vnam glorificationem, & vnam dominationem, a voce tertio repetita, Credimus, & Credimus, & Credimus.] in hunc modum Epiphanius. Verum & dilucidius idem qui Synodo interfuit Athanasius, scribens libellum Nicænæ fidei ad Iouianum Imperatorem, post recitatum Nicænum Symbolum hæc subdit [h]: Sed nec alienauit Spiritum sanctum a Patre & Filio, sed eum vna glorificauit cum Patre & Filio, & in vna sancta Trinitatis fide, eo quod sit vna in sancta Trinitate Deitas.] hæc ibi: rursumq. scribens ad Africanos [i]: Eadem, inquit, illa Synodus blasphematores Spiritus sancti, dicentesq. eum creaturam esse, subuertit. Nam cum Patres statuissent de fide in Filium, id statim adiectum voluere; Credimus & in Spiritum sanctum: vt perfectam & plenam de S. Trinitate fidem confessioneſq. absoluentes, formam eius, quæ in Christo est, fidei, & doctrinam Catholicæ Ecclesiæ exhiberent: cum & vobis & omnibus sit notum, neminiq. vmquam

[g] Epiphan. hæres. 74. prope finem. SPIRITVS SANCTI DIVINITAS ASSERTA IN NICAENO CONCIL.

[h] Athanas. ad Iouian. de fide.

[i] Athanas. epist. ad Afric. in fin.

quam Christianorum dubiũ fuerit, nos in Deum, non in creaturam habere fidem: Deum, inquam, Patrem omnipotentem, omniũ visibilium & inuisibilium conditorem: & in vnum Dominum Iesum Christum Filium eius vnigenitum: & in Spiritum sanctum: Vnum Deum in sancta & perfecta Trinitate cognoscentes, in qua baptizamur, & in quam cooptamur, Deitate.] hactenus Athanasius.

LXXVII. ARIANI EPISCOPI QVI SVBSCRIPSERE.

Conscripta igitur sacrosancta fidei regula singulorum Episcoporum chirographo munienda fuit. Subscripserunt Catholici omnes & Ariani, qui & hactenus in Episcoporum subscriptione positi leguntur, nempe Eusebius Episcopus Nicomediensis, primarius Arij propugnator, Eusebius Pamphili Cæsareæ in Palæstina Episcopus, Mares Chalcedonensis, Theognis Nicænus, Narcissus Neroniadis, Asclepius Gazæ, Patrophilus Scythopolitanus, Gregorius Berythi, Aetius Lydæ, Secundus Ptolemaidis, Theodorus Heracleæ, & Menophantes Ephesinus. Cum autem (vt dictum est) omnes ij subscripti reperiantur Nicæno Concilio; quonam modo Socrates ex his quatuor non subscripsisse testatur, & quintum quem addit, Theonam Marmaricæ Præsulem ẽ ait enim [a]: Hanc fidem approbauerunt trecentum decem & octo Episcopi, omnesq. ei assensi sunt: & (vti scriptum est apud Eusebium) consentientibus animis opinionibusq. eidem subscripserunt, quinque solum exceptis, qui hanc vocem ὁμοούσιον, id est, Consubstantiale, repudiarunt, Eusebio videlicet Nicomediæ Episcopo, Theognide Nicææ, Mari Chalcedonis, Theona Marmaricæ, Secundo Ptolemaidis.] & paulo post: Proinde & vocem illam, Consubstantiale, vehementer irriserunt, & abdicationi Arij subscribere noluerunt. Ob quam causam Concilium non solum Ario & omnibus eius opinionis fautoribus denunciauit anathema; verum etiam vetuit, ne Alexandriam Arius omnino aduentaret.] hæc Socrates.

[a] Socrat. lib. 1. c. 5.

LXXVIII. EVSEBII NICOMED. ET THEOGNIDIS NICAEN. PERTINACIA.

Sed hac in re diuersa sunt tempora considerandа, atque illud primum, cum regula fidei scripta est: tunc enim accidit, vt ijdem a Socrate recensiti resilierint, & subscribere recusauerint; paulo vero post oblato libello recantantes palinodiam, ijs quæ de fide decreta fuerant, subscripserunt. At post hæc a S. Synodo in Arium, damnatã iam eius hæresi, anathema inflictum est, quod a sententia non discederet. Tunc subscribentibus omnibus Episcopis Arij anathemati, duo tantum id facere renuerunt, nempe Eusebius Nicomediensis Episcopus, & Theognis Nicænus: quando ijdem cum Ario a Synodo damnati sunt, & priuati sedibus, in locum ipsorum Nicomediæ Amphione suffecto, & Cresto Nicææ. Porro decreta sunt hæc quidem a Synodo; sed Constantinus ab Eusebio ipso rogatus intercessit, quo minus ista in eos statuta executioni penitus mandarentur, neve subrogati in locum ipsorum Episcopi sedes illorum capesserent: testatur id quidem ipse suis litteris, quas postea ad Nicomedienses dedit, nosq. inferius eas suo loco ponemus: egitq. Imperator, vt ijdem, quos S. Magna Synodus condemnasset, recantarent palinodiam, & ipsi sacro Patrum conuentui pœnitentiæ libellum mitterent. Quamobrem hallucinati esse videntur, qui putant, Arium, Eusebium Nicomediæ, & Theognidem Nicænum, hoc ipso anno, eius Concilij sententia priuatos sedibus exulasse, atque diu post restitutos fuisse. Quando autem exilium eorumdem Episcoporum contigerit, suo loco dicturi sumus. Extat ipse libellus ab eisdem Eusebio & Theognide ad Patres missus: recitatur a Socrate, illumq. nos ob euidentiorem rerum gestarum certitudinem hic describemus; est enim huiusmodi [b]:

[b] Socrat. lib. 1. c. 10.

LXXIX. LIBELLVS EVSEBII NICOMED. ET THEOGNIDIS.

Tametsi, cum antea a vestra sanctitate essemus condemnati, nostrum fuisset, ea quæ erant a vobis sancte & religiose iudicata, tacite & cum silentio tulisse: tamen quoniam absurdum erat, vt nos silentio nostro contra nos opinionem alijs afferremus, nos plane calumniatores esse; idcirco vobis significauimus, nos fidei decisioni consensisse; atque, vi & notione verbi Consubstantialis diligenter considerata, paci nos totos addixisse, atque nullum errorem secutos esse: sed tum quo Ecclesiarum securitati proinde consuleretur, ea quæ in nostram cogitationem venerant, vobis suggessisse; tum quo illos, qui nostro consilio & sententiæ acquiescere deberent, certa persuasione confirmaremus, fidei illi subscripsisse; anathemati autem Ario a Concilio denunciato non ob eam causam non subscripsisse, quod fidem illam incusaremus; sed quod minime crederemus, eum, qui erat accusatus, hominem eius generis fuisse: præsertim cum ex illis, quæ priuatim ad nos ab eo tum per epistolas relata erant, tum per eius sermonem coram habitum declarata, pro certo essemus persuasi, ipsum longe alium esse. Quod si sanctum vestrum Concilium nostris verbis voluerit fidem adhibere; illa quæ vestro iudicio decreta sunt, non contradicendo impu-

impugnare, sed consentientibus animis confirmare decreuimus: & hoc libello consensum illum roboramus: non huc inducti, quod exilium grauiter & in quo animo ferimus, sed quod libenter cupimus hæresis vitare suspicionem. Nam si nos iam in vestrum conspectum venire permiseritis; comperietis nos vestris decretis omnino suffragaturos. Et quoniam vestræ reuerentiæ visum est, illum, qui rerum istarum reus agitur, humanitus excipere, & ad vos accersere: est plane a ratione alienum, vt cum is, qui crimine tenetur implicatus, accersitus sit, illisq. quæ ipsi obijciuntur, respondeat, nos reticendo nosmetipsos culpæ conuincere videamur. Ne grauemini igitur (sicut vestram benignam decet reuerentiam) sanctissimum nostrum Imperatorem de nobis in memoriam redigere, nostra postulata illi exponere, & mature ea quæ sunt prudentiæ vestræ consentanea de nobis statuere.] hucusque libellus eorum: qui ab eis scriptus esse putatur, cum sententiam depositionis & exilij accepissent, nondum tamen ad locum exilij peruenissent.

LXXX. ARIVS POENITENTIAM SIMVLAVIT.

Subdit his Socrates: Ex huius libelli verbis coniecturam facio, tum istos (quamquam fidei in Concilio decretæ subscribebant) abdicationi Arij suffragari noluisse, tum Arium ante istos accersitum fuisse: verū licet hoc ita se habere videatur; Ario tamen interdictum esse ne Alexandriam accederet: quod plane constat ex illis rebus, quas postea excogitauit, vt per falsam & commentitiam pœnitentiæ speciem (sicut loco a nobis dicetur idonco) reditum sibi ad Ecclesiam & vrbem Alexandrinā patefaceret.] hæc ipse. Porro hæc omnia, durante adhuc Synodo, gesta esse, & Arium accersitum ad Synodum palinodiam recantasse, ex his quæ S. Hieronymus [a] scribit in dialogo in quo cum Luciferiano agit Orthodoxus, affirmare necesse est; cuius verba hic describere opportunum existimamus: Cum (inquit Orthodoxus) in Synodo Nicæna, quæ propter Arianam perfidiā congregata est, octo Episcopos Arianos susceptos sciamus (*plures tamen his superius numerati sunt*) & Episcopus iam in mundo nullus sit, nisi quos Synodus illa ordinauit: quomodo potuerunt aduersum eam facere, propter quam exilium sustinuerunt? LVCIFERIANVS dixit: An tandem & tunc recepti sunt Ariani? Quinam, quæso? ORTHODOXVS dixit: Eusebius Episcopus Nicomediēsis, Theogonius [x] Episcopus Nicænus, Saras tunc presbyter Libyæ, Eusebius Episcopus Cæsareæ Palæstinæ, & reliqui, quos enumerare longum est: ipse quoque caput horum & causa malorum Arius presbyter, & Euzoius diaconus, qui post Eudoxium Antiochenus Episcopus fuit, & Achillas lector: hi quippe tres Alexandrinæ Ecclesiæ clerici auctores huius hæreseos extiterunt. LVCIFERIANVS dixit: Si quispiam eos negasset fuisse susceptos, quomodo reuincetur? ORTHODOXVS dixit: Supersunt adhuc homines, qui illi Synodo interfuerunt: & si hoc parum est, quia propter temporis antiquitatem rari admodum sunt, & in omni loco testes adesse non possunt; legamus Acta & nomina Episcoporum Synodi Nicænæ; & hos, quos supra diximus fuisse susceptos, subscripsisse, Homousion, inter ceteros reperiemus.] hucusque ex Hieronymo.

[a] Hieron. aduers. Lucif.

Theognis

LXXXI.

Cum igitur tam constanter affirmet, Arium pœnitentem a Synodo cum alijs fuisse receptum: plane rem hunc in modum esse gestam, ex ijs quæ paulo ante sunt dicta, potest intelligi; vt primum eius hæresis, ac subinde ipse a Synodo damnatus sit, & a Constantino in exilium missus: quem postea Synodus receperit pœnitentem; sic tamen, vt ad euitandas turbas atque tumultus, abstineret a ciuitate Alexandrina. Quod vero spectat ad damnationem primitus factam; vna cum ipso etiam eius scripta fuisse damnata, Sozomenus tradit his verbis [b]: Concilium autem tum Arium, tum suæ opinionis fautores pariter abdicauit, decreuitq. ne veniret Alexandriam: quinetiam & verba, quibus eius explicabatur opinio, & librum quem de eadem ediderat, inscripseratq. Thaliam, legi vetuit; cuius libri stylus (vti audiui, numquam enim illum legere contigit) ita dissolutus est, vt præ mollitie, qua diffluit, Sotadicis cantibus similis videatur.] in hunc modum Sozomenus de facta a Synodo damnatione Arij, & scriptorum eius. Sed quod ad Thaliam Arij pertinet, de eadem hæc Athanasius [c], cū loquitur de Ario: Hæresinq. Thalia effeminatis ridiculisq. numeris ad similitudinē Aegyptij Sosadæ conscripta in lucem promulgarit.] Locus hic noscitur deprauatus, cū habeat, Aegyptij Sosadæ, pro Sotadæ. Ceterum (vt hæc obiter dicam) non fuit Sotades Aegyptius, sed ipse Arius ob contumeliam Sotades Aegyptius dictus est. Suidas enim de Sotade hæc refert [d]: Fuit Sotades Cretensis Maronita a dæmonio vexatus, Iambographus scripsit Phlyacas, siue Cinædos lingua Ionica.] poeta turpissimus: vt merito dicat de eo Athanasius [e]: Nescio quis Sotades reperitur, homo apud Ethnicos ridiculus.] Sed quot quibusve pedibus constaret Sotadeum carmen, conscripsit Attilius Fortuna-

[b] Sozom. lib. 1. c. 20. ARII SCRIPTA DAMNATA, ET CVM EIS THALIA SOTADICA.

[c] Athanas. de sententia Dionys. ij.

[d] Suid. in verbo Sotades.

[e] Athanas. orat. 2. contra Arian.

Fortunatianus [a]. Verum de eodem commentario alibi idem Athanasius his verbis [b], paulo fusius agens de Arianis eiusmodi scenicis scriptis vtentibus:

[a] Vid. in Thesaur. Sotadeum carmen.

LXXXII. THALIA ARII QVALIS.

Quomodo de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidem excusserunt, & nouarum pestium inuētores se præbent? qui relictis Christi eloquijs, θαλείαις Arij, hoc est, Crapulas, titulo nouæ sapientiæ cohonestant, ac bono iure eum titulum vsurpant? nouam enim hæresin annunciant. Quapropter non sine admiratione est, nusquam in multis multorum operibus & sermonibus tum in vetus tum in nouum Testamentum conscriptis, inter titulos librorum, θαλείας, hoc est, Crapularum nomen reperiri, immo ne apud Ethnicos quidem frugi & temperantes, sed apud istos dumtaxat, qui istiusmodi res inter pocula ad risum captandum per plausum, iocum, lasciuiamq. decantant. At eximius ille Arius, cum nihil aut sanctum aut graue imitandum desumeret, securus, negligensq. istiusmodi probitatis, depeculatis aliorum hæresibus, æmulum se in ridiculis vni Sotadæ præbuit.] & paulo post: Ita quoque fucatus & Sotadicus Arius simulat se quidem de Deo loqui, cum interponat verba sacrarum litterarū: deprehenditur tamen vndecumque atheos, dum Filium negat, & illum rebus conditis adnumerat.] At quodnam qualeve esset Arij Thaliæ exordium, idem reddit his verbis, quæ tamen non ad numeros metricos translata esse reperiuntur. ait ergo:

[b] Athanas. orat. contra Arian.

LXXXIII. SACRA OBSCOENE TRACTATA.

Tale igitur exordium Crapularum Arij & vaniloquentiæ, moribus numerisq. effeminatum inuenias: Ex secundum fidem electis Dei, peritis Dei, pueris sanctis, rectigradis, qui sanctum Dei spiritum acceperunt, ista didici ego ex sapientiæ consortibus, ab hominibus Dei discipulis, per omnia sapientibus: horum per vestigia cum eadem dogmatum opinione incessi: Ego ille perinclytus multa passus propter meam de Deo existimationē: a Deo autem sapientiam condidici, & cognitionem cognoui.] hucusque ex Thaliæ principio Athanasius recitat. Comparat eadem quoque oratione superius Thaliam ipsam filiæ Herodiadis saltatrici; vtpote quæ lasciuo solutoq. numerorum gressu hinc inde saltans ludensq. se verteret, vt posset illi intendentes simplices quoque mulcendo decipere. Sed cum iusta querela Athanasij illa sit de nefandi hæresiarchæ procacia, dum titulum illum operi excogitauit, qui nec apud Ethnicos, qui frugi essent & temperantes, vsurpatus inueniretur: his addimus amplius, ea molli eneruata atque diffracta Arium in Thalia esse vsum Sotadica cantione, quam & solutus ille atque obscœnus quoque poeta vitasset, nempe Martialis, qui ad Classicum ita scribit [c]:

[c] Martial. epigram. lib. 2.

Quod nec carmine glorior supino,
Nec retro lego Sotadem cinædum:
Nusquam Græcula quod recantat Echo:
Nec dictat mihi luculentus Attis
Mollem debilitate Galliambon [*].
Non sum, Classice, tam malus poeta, &c.]

*Choliambon

En vides, lector, perditissimum Arium ea non veritum esse adhibere in summis Theologicis assertionibus, quæ poeta Gentilis, idemq. turpis, vt nimis effeminata vitasset. Potuit ne diuino Spiritu esse ebrius, qui huiuscemodi putidam crapulam ex alieno vomitu haustam adeo obscœne atque turpiter eructauit? Siccine diuina proteruus, furore arreptus, prauoq. dæmone agitatus homo tractauit? vt vel ex hoc vno nomen eius atque doctrinam, vt portentum atque monstrum aliquod, sapiens quisque exhorrescere merito debuisset.

LXXXIV. IVRE DAMNATA IGNI SCRIPTA ARII.

Quid autem tam de Ario quam de eius Thalia Constantinus edixerit, Sozomenus tradit his verbis [d]: At vero Imperator non Arium solum mulctauit exilio: verum etiam Episcopis omnibus & populis edictum scriptum misit, vt tum illum, tum eius opinionis fautores impiorum numero ducerent; & si qui liber reperiretur ab illis scriptus, in ignē conijcerent: quo neque ipsius, neque opinionis cuius auctor fuerat, vllum monumentum extaret. Quod si quis aliquem librum eius occultare deprehenderetur, ac non illico in publicum productum incenderet; vt capitis mulctaretur supplicio. Quinetiam epistolas ad ciuitates singulatim scriptas misit, quibus Arium eiusq. fautores damnabat.] Extat de his Constantini edictum, nempe de Ario & eius scriptis, in hæc verba [e]:

[d] Sozom. lib. 1. c. 20.

[e] Apud Socrat. lib. 1. c. 6.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. EPISCOPIS ET POPVLO S.

LXXXV. CONSTANTINI EDICTVM.

Cum Arius sceleſtorum & impiorum hominum consuetudinem imitetur; eamdem cum illis ignominiæ & turpitudinis notam merito subire debet. Quemadmodum Porphyrius, capitalis pietatis hostis, qui nefarios libros contra religionem Christianam nuper edebat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mercedem dignam laboribus recepit, & eiusmodi quidem, vt apud posteriora sæcula non A
ipse solũ maximis probris vexatus fuerit,& turpissima infamiæ labe aspersus, verum etiam
impia eius scripta deleta penitus & extincta: Sic etiam visum est,Arium & eius sectatores,
Porphyrianos nuncupare; vt quorum secuti sint mores, eorum etiã nomen habeant. Quin
etiam, si quod opus ab Ario scriptum reperiatur,illud cremandum esse: vti non modo exe-
crabilis eius doctrina funditus tollatur, sed etiam nullum monumentum eiusdem omnino
relinquatur ad posteritatem. Illud etiam mandamus, vt si quis librum ab Ario composi-
tum occultasse deprehensus sit, & eum non statim in medium adductum igne combusserit;
morte mulctetur: nam mox vt comprehensus fuerit, plectatur capite. Deus vos seruet in-
columes.] hucusque edictum. Huius Constantini sanctionis meminit Theodosius Iunior
a l. vlt. de hæret. C. Theod. in edicto, quod promulgauit aduersus Nestorium, cum ait [a]: Quemadmodum Ariani lege
diuæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis Porphyriani a Porphyrio nuncu- B
pantur; sic vbique participes nefariæ sectæ Nestorij, Simoniani vocentur, &c.]

LXXXVI. ARIANI CVR PORPHYRIANI DICENDI. Quod autem cum Arium, tum Arianos ipse Imperator Porphyrianos dici voluerit, vt
cuius secuti sint mores (vt ait) eius quoque nomine censerentur: cur potius Porphyrio si-
milem dicit Arium, quam reliquis impijs? num ob dogmatis similitudinem, quod Arius,
instar Porphyrij, Dei Verbum Patre minorem diceret? Sed hac ex parte Arius non tam
Porphyrio, quam reliquis Platonicis comparandus fuisset. An vero quod, sicut Porphy-
rius, aduersus Christianam religionem tot volumina edens, eam prorsus destruere, idolo-
latriam vero in omnibus integram conseruatamq. reddi volebat; ita & Arius impia hæ-
resi id ipsum præstare, licet alia ratione, conatus sit? Equidem hac quoque ex parte ma-
gna intercedit similitudo Ario cum Porphyrio; quippe qui enixe studuerit, vt iste, aboli-
ta fidei veritate, idololatriam in Ecclesiam introducere. At quonam modo, Athanasius C
b Athanas. cõtra Arian. serm. 4. egregie docet [b]: cum enim sic ille prædicet vnum Deum ingenitum, vt eius Filium creatu-
ram dicat; manifestum est, instar Gentilium creaturam adorandam exponere conatum
esse in Ecclesia, ac proinde creaturæ cultores Christianos omnes efficere. Sed ipsum Atha-
nasium audiamus.

LXXXVII. ARIVS IDOLOLATRIAM CONATVS INTRODVCERE. Cum (inquit) Ariani eiusmodi sententiæ sint; vitari omnino non potest, quin plura nu-
mina consocient: id enim facinus eorum qui ab vno Deo desciscunt. Cur igitur Ariani,
cum hoc sensu sint, sese non adnumerant Gentilibus? siquidem ambo, omisso Creatore
Deo, creaturæ inseruiant. Sed illi ad circumueniendos simpliciores, vocabulum Ethni-
corum subterfugiunt, similem tamen cum illis sententiam fouent. Etenim sophisma illud,
quod soliti sunt dicere, Non proferimus duo ingenita; id deprehenduntur ad simplicio-
rum imposturam dicere. Nam cum inquiunt, se non duo ingenita statuere, duo numina D
constituunt, eaq. diuersæ naturæ, alterum increatum, alterum creatum. Iam si Ethnici
vni increato inseruiunt, & multis creatis; isti autem vni increato, & alteri creato: ne ita
quidem quicquam discriminis inter ipsos & Ethnicos fuerit: cum is qui ab ipsis creatus
censetur, vnus sit ex multitudine Gentilium deorum, & viciſſim Gentiles dij eamdem
cum isto vnico naturam possideant.] Sunt hæc plane admiratione digna, quibus sinuosis
spiris atque mæandris veternosus serpens, humani generis hostis diabolus, cum videret
magno suo damno idololatriæ iacturam pati, colentibus iam & ipsis Imperatoribus Chri-
stum, iterum eamdem Christiano nomine contectam, larua pietatis appositа, per Arium
restituere conatus sit.

LXXXVIII Sed & admiratione res digna est,considerare quibus dolis atque vafricie idem Christia-
nam religionem, quam opera tot Imperatorum extinguere non potuerat, vnius hominis E
arte pessumdare ac penitus abolere studuerit, dum diuinum mysterium, baptismum, in-
quam, quo omnes consignantur ac nominantur pariter Christiani, Arij hæresi auferre mo-
c Athanas. cõtra Arian. serm. 3. litus est. Athanasij enim hæc iusta est querela, dum ait [c]: Ariani autem in periculum ve-
ARIVS CONA-TVS ABOLE-RE CHRISTIA NISMVM. niunt, ne amittant integritatem mysterij: loquor autem de baptismate. Si enim in nomine
Patris & Filij datur perfectio, plenaq. initiatio: Patrem autem verum illi non pronũciant,
eo quod negent aliquid ex ipso existere & simile esse illius substantiæ; negantq. verum Fi-
lium, aliumq. ex non entibus conditum sibi comminiscentes in baptismate proferunt: qui,
quæso, igitur non plane vanum ac inutile fuerit baptisma quod ab illis datur, cum nonni-
si species sit & inane simulacrum, ipsiq. ea re nihil solidæ opis afferant ad pietatem? Non
enim in Patre & Filio tribuunt baptisma Ariani, sed in Creatore & Creatura, in Factore &
Factura, &c.] En vides quibus cuniculis vna simul & idololatriam in Ecclesiam introduce-
cere,

A cere, & ab ea auferre sacrum baptisma per Arium hostis humani generis nisus sit: vt meri-
to fuerit Porphyrio comparandus; nisi quod in hoc Arius illo deterior, dum Porphyrius
aperte comparatis vndique muralibus machinis quatere tentauit Christianam religionem;
hic vero proditione, sub nomine Christiano, dolose eam prorsus perdere conatus est.

Sed quod ad Porphyrium spectat, qui aduersus Christianam religionẽ tot tantasq. bla- LXXXIX.
sphemias effutisset, & ipsum Imperatorem contumelijs proscidisset, cum inter alia (quod
testatur Gilda [a]) dixerit etiam in ipsius odium, Britanniam fertilem tyrannorum prouin- *a Gild. de excid. Britan.*
ciam esse: dignam laboribus mercedem eum recepisse Constantinus cum tradat; non tan- PORPHYRIVS MVLCTATVS EXILIO RECANTAT PALINODIAM.
tum quod libri eius fuerint incendio condemnati, sed & quod exilio mulctatus sit, id affir-
masse videtur: ac plane insinuat, eumdem Porphyrium adhuc eo tempore, quo hæc con-
tra Arium scribebat, fuisse superstitem: quem ex testificatione S. Hieronymi [b], abhinc
B post triennium, nempe anno vigesimotertio eiusdem Constantini Imperatoris, missо ad *b Hier. in Chron.*
eum insigni (vt ait) volumine, ab exilio liberatum apparet. Exemplo illum puto Arij du-
ctum, quem, recantata palinodia, ab Imperatore receptum audierat: vnde & ipse quoque
decrepita senectute, exilij pertæsus, volumen aduersarium ijs quæ superius scripserat, ad
Constantinum misit, quo ab exilio liberationem est consecutus. Et licet S. Hieronymus
minime dicat, quo argumento fuerit cõscriptus liber ille Porphyrij: tamen quod pro mer-
cede testetur solutionem ab exilio obtinuisse, quo ob nefarios contra Christianam religio-
nem scriptos libros fuerat condemnatus: satis perspicuũ perspectumq. reddi videtur, non-
nisi confutationem eorũ quæ scripserat, insigne volumen illud continuisse; quod sane per-
ijsse, dolendum. Ad hæc plane allusisse colligitur Eunapius Sardianus [c], dum ait ab eo in *c Eunap. Sardian. Vit. Philosoph.*
senecta nõnulla scripta fuisse contraria ijs quæ prius ediderat: qui & de ætate & obitu eius,
C multa de eo locutus, hæc dicit in fine: Videtur extremam senectam attigisse; qua factum,
vt multas reliquerit obseruationes libris prius ab se editis repugnãtes; de quibus non pos-
sum aliter existimare, quam quod ætatis progressu sententiam mutarit. Romæ vitam cum
morte commutasse dicitur.] hæc Eunapius ipse Gentilis; sed ea frigide nimis, in gloriam
Christi vertentia, enarrasse satis habuit. Magna quidem hac ex parte Christianæ religio-
ni gloria comparatur, cum in ea oraculum illud diuinum videatur impletum [d]: Et inimici *d Psal. 71.*
eius terram lingent.] & illud [e]: Venient ad te curui, qui humiliauerunt te: & adorabunt *e Isaiæ 60.*
vestigia pedum tuorum, qui detrahebant tibi; & vocabunt te, Ciuitatem Domini.]

Quod vero ad Porphyrij ætatem pertinet; cum ad extremam senectutem (vt ait Euna- XC.
pius) peruenerit: Libanius [f] sophista eum Tyrium senem appellat, cum de Iuliano Apostа- PORPHYRII ÆTAS.
ta scribente aduersus Christianos, illum commendans, sic dicit: Qua in re sapientiorem *f Socrat. lib. 3. c. 19. Niceph. lib. 10. c. 36.*
D se Tyrio sene præstitit.] Ex his autem arguendus est Suidas, qui eum vsque ad Diocletiani
tempora vixisse tradit, cuius Imperij anno decimonono Porphyrium attigisse annum æta-
tis suæ sexagesimumoctauum diximus, anno vero decimo Gallieni Imperatoris implesse
annum ætatis trigesimum, idq. ex eiusdem Porphyrij scriptis. Ex quibus omnibus certa
annorum Porphyrij ratione deducta, affirmandum est, hoc anno eumdem peruenisse ad
annum ætatis nonagesimumprimum. At de Porphyrio hactenus, in cuius narrationem in-
cidimus occasione edicti Constantini Imperatoris, cum Arianos, Porphyrianos nominari
præcepit. Iam ad Acta Nicæni Concilij redeamus.

Damnato Ario, non hæc tantum ad omnes Christi fideles Constantinus scripsit; sed & XCI.
ad Ecclesiam Alexandrinam, quam ille diu hæresi infestarat, has litteras dedit [g]: *g Socrat. lib. 1. c. 6.*

Constantinus Augustus Catholicæ Alexandrinorum Ecclesiæ.

E Saluete plurimum, fratres carissimi. Permagnum certe & singulare beneficium a diuina CONSTANTINI LITTERAE AD ALEXANDRINOS.
prouidentia in nos collatum est, quod omni errore liberati, vnam eamdemq. fidem agno-
scamus. Non est profecto diaboli insidijs contra nos intentatis de cetero quicquã loci re-
lictum: nam quicquid est per fraudem in nos molitus, illud funditus sublatum est. Disseո-
siones autem animorum, schismata, tumultus illos, & letalia discordiarum (vt ita dicam)
venena, veritatis splendor, iuxta Christi monitum, penitus obruit, deleuitque. Vnum
igitur Deum omnes & nomine veneramur, & esse credimus. Vt autem istud Dei admoni-
tione ad exitum perduceretur, magnam Episcoporum turbam ad vrbem Nicæam accer-
siui, quibuscum ego (qui vnus ex vestrum numero sum, quiq. eidem obsequio vna vobis-
cum libentissime me ipsum totum addico) operam dedi, vt veritas diligenter inuestigare-
tur. Proinde omnia, quæ aut controuersiæ aut dissensionis materiã præbere videbantur,
accurate excussa & exagitata sunt. Quanta & quam execrebilia probra (o bone Deus, sis

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobis clemens & misericors) nonnulli in venerandum nostrum Saluatorem, in spem & vi- A
tam nostram, scelerate nefarieq. iecerunt; & scripturis diuinitus inspiratis, fideiq. sacro-
sanctæ contraria non modo impudenter effutiuerunt, sed se ita credere palam confessi sunt!
Nam cum trecenti amplius Episcopi, viri propter animi modestiam & solertiam admira-
biles, vnam eamdemq. fidem, quæ & veritate & exquisitis legis diuinæ testimonijs vera
fides esse confirmatur, constabiluissent: solus Arius inuentus est, qui vi ac fraude diabo-
lica victus, ab ea penitus desciuerit; quiq. impia animi impulsione incitatus, hanc erroris
labem primum apud vos, deinde apud alios sparserit. Quocirca eam, quam omnipotens
Pater nobis tradidit, doctrinam amplexemur: ad fratres nostros carissimos, a quibus ne-
quam & impudens diaboli minister nos segregauit, redeamus: ad commune corpus Eccle-
siæ, & ingenua nostra membra toto pectore (vt dicitur) reuertamur. Istud enim vestræ
prudentiæ, fidei, & sanctitati in primis consentaneum est; vt errore illius, qui se hostem B
veritatis constituerit, penitus depulso, ad Dei gratiam & voluntatem vos denuo recipia-
tis. Nam quod trecentis Episcopis visum est, non est aliud putandum, quam Dei senten-
tia: præsertim cum in talium & tam præclarorum virorum mentibus sacer insideret Spiri-
tus, qui illis diuinam voluntatem aperuerit. Quapropter nemo vestrum hæsitet, nemo
moram interponat; sed omnes lubentibus animis ad viam veritatis redite: vt, simulatque
ipse ad vos aduentauero, debitas gratias Deo, qui omnia lustrat, vna vobiscum agam,
quod non modo fidem sinceram vobis patefecerit, verum etiam claritatem, quæ omnibus
optanda erat, bene largitus sit. Deus vos, fratres carissimi, diu seruet incolumes.] hactenus
Constantini litteræ ad Alexandrinos scriptæ, mox vt, stabilito fidei Symbolo, damna-
tus est Arius: nam cum nulla in his de terminata de Paschate controuersia mentio habea-
tur (quæ quidem haud leuis erat) neque de damnato Meletiano schismate, quod magno- C
pere vexauit Aegyptum: ea omnia post Arij damnationem, postq. has scriptas litteras
contigisse significantur.

XCII. Visis igitur hactenus quæ iam ante & post scriptum Symbolum acta sunt ab Ario & Eu-
a Athanas. cõtra hæresin Arian. decret. sebio Nicomediæ Episcopo in Nicæno Concilio, non prætermittendæ sunt res gestæ ab
b Socrat. lib. 1. c. 5. Eusebio Pamphili Cæsareæ Palæstinæ Episcopo. De eo enim in primis Athanasius[a] tradit,
EVSEBII PAMPHILI RES GESTAE IN SYNODO NICAENA. ipsum prima die admodum restitisse fidei regulæ a Patribus decretæ, postridie vero assen-
sum præbuisse; quæ omnia Socrates narrat his verbis[b]: Per idem tempus Eusebius cogno-
mento Pamphilus, Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, in illo Concilio, cum paulisper hæsita-
uisset, secumq. attenta cogitatione expendisset, num illam de fide decisionem deberet
admittere; sic tandem vna cum reliquis vniuersis eam & approbauit, & subscriptione ra-
tam fecit; & populo, cui ipse præerat, eamdem scriptis proditam misit: vocemq. Consub- D
stantiale, illi interpretatus est, ne cuiusquam animo de ipso inijceretur suspicio, quod in eo
aliquantum hæsitauisset.] sic plane ipsum excusat Socrates: sed ex multis eius epistolis,
c Socrat. eodem c. 5. quam fuerit Ario addictus, superius est enarratum. Epistolam vero ab eo ad suos Cæsa-
rienses scriptam idem auctor ad verbum recitat, quæ est huiusmodi[c]:

XCIII. Etsi verisimile est, fratres carissimi, ea quæ de fide Ecclesiastica in amplo & frequenti
EVSEBII PAMPHILI EPIST. AD SVOS CAESARIENSES. Concilio Nicææ coacto tractata sunt, ad vos antehac perlata esse, præsertim cũ fama ipsa
accuratam rerum gestarum narrationem sua celeritate superare soleat: tamen ne veritas,
si auditione solum ea acceperitis, contra ac se habeat, vobis nuncietur; primum eam fidei
formulam, quæ a nobis Concilio proposita est; deinde alteram, quam Episcopi, vbi no-
stris verbis pauca adiecerint, ediderunt, ad vos mittere, necesse putauimus. Nostra vero
formula, quæ tum coram Imperatore nostro sanctissimo perlecta est, tum recte se habere, E
pro certo explorata, ad hunc modum se habet:

XCIV. Sicut ab Episcopis, qui nos antegressi sunt, accepimus; sicut cum fidei fundamenta in
EVSEBII PROFESSIO FIDEI nostris animis primum iacta essent, cumq. lauacro baptismatis abluti essemus, audiuimus;
sicut a diuinis Scripturis didicimus; & sicut cum fungeremur presbyterio, & cum Episco-
patum obtineremus, credidimus & docuimus; sic etiam iam credentes nostram fidem vo-
bis patefacimus, quæ eiusmodi est: Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, vi-
sibilium omnium & inuisibilium creatorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum, Dei
Verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, Filium vnigenitum, primogeni-
tum omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex Deo Patre genitum, per quem omnia facta
sunt. Qui propter nostram salutem incarnatus est, & inter homines versatus: qui passus
est, & resurrexit tertia die. Ascendit ad Patrem, & iterum venturus est iudicare viuos &
mortuos.

A mortuos. Credimus etiam in vnum Spiritum sanctum. Et istorũ quemque esse & existere
credimus, Patrem vere Patrem esse, Filium vere Filium, & Spiritum sanctum vere Spiri-
tum sanctum; sicut Dominus noster, cum discipulos suos ad prædicandum mitteret, lo-
cutus est[a]: Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & *a Matth. 28.*
Spiritus sancti. De quibus confirmamus, nos hoc animo esse, sicq. sentire, & sic etiam sen-
sisse, & ad mortem vsque sic sensuros esse, in hac perseueraturos fide, anathemate impiæ
hæresis cuique denunciato. Atque de istis rebus omnibus nos sincere & ex animo ita sen-
sisse, ex quo nosmet noscere poteramus, & iam etiam vere tum sentire, tum dicere, Deum
omnipotentem & Dominum nostrum Iesum Christum coram testamur: certaq. demon-
stratione ostendere possumus, vobisq. ratione persuadere, nos temporibus præteritis ita
credidisse, & huic fidei a nobis expositæ congrua prædicasse; neminemq. posse nobis in hac
B re contradicere. Quinetiam Imperator noster sanctissimus hanc nostram fidem veritatem
in se complecti, primus omnium testificatus est; seq. eodem animo esse, constanter asse-
ruit; præcepitq. vt omnes ei assentirentur, decretis eiusdem subscriberent, congruerentq.
cum ijsdem, dummodo vna vox, Consubstantiale videlicet, adscriberetur.]

Hanc quam ostentat Eusebius fidei suæ confessionem, si quis fœtui efformato in matris XCV.
vtero comparauerit, cui nondum sit anima rationalis infusa; minime a scopo veritatis er- QVALIS EVSEBIANA PROFESSIO.
rauerit: vtpote quæ plane imperfecta esse ostendatur & informis, quæ & nec Arij exclu-
dat impietatem, & nihil penitus habeat de coæqualitate, coæternitate, & essentia Filij
cum ipso Patre; ac proinde eiusmodi esse, qua Arius vti posset, & Ariani. Quamobrem ad
eludendam (vt dictum est) vafriciem & subdolum consilium Ariani hominis; vocem il-
lam, Consubstantiale Verbum Patri, iure meritoq. Patres addendam putarunt; quo si-
C cut anima rationalis infusa corpori perfectum hominem format, ita vox illa perfectum
Deum æqualem Patri demonstret Filium Dei. Sed addit Socrates:

Quam quidem vocem, Consubstantiale, ille ipse explicauit in hunc modum: Consub- XCVI.
stantiale de corporis affectionibus non posse intelligi; neque Filium Dei vel diuisione, vel EVSEBII PAMPHILI FRAVS ET DOLVS.
defectione (vt ita dicam) ex Patre constare: nam non polse fieri, vt natura, quæ materiæ
expers est, quæ sola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream vllam affe-
ctionem in se excipiat: sed eiusmodi res nos diuinis & arcanis verbis debere complecti, sa-
pientissimus quidem & pius noster Imperator de his isto modo philosophatus est.] hæc ipse
dicens, humili plane sensu eneruat vocis istius potentissimam energiam. Recitato autem
ab ipso Nicæno Symbolo, ista subnectit, quæ ab eo in Synodo actitata esse tradit:

Cum ista formula ab illis præscripta esset, illud, Ex substantia Patris esse, & illud, Pa- XCVII.
D tri consubstantialem esse, quomodo essent intelligenda, ab eis diligenter quærere cœpi- ACTA IN SYNODO.
mus. Vnde quæstiones & responsa nata sunt; rationeq. accurate perquisitum, quæ illis
verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi, Ex substantia esse, idem significare, quod,
Ex Patre esse, non tamen partem Patris esse. Ista sane nobis videbantur pulchre consenti-
re cum piæ illius doctrinæ sententia, quæ docet, Filium ex Patre esse, non tamen partem
substantiæ illius esse.] O versipellis & impudens, qui eiusmodi vocis interpretationem non
erubescit, ad suos scribens, impingere toti illi sacro Patrum Concilio! Sed & subdit: Qua-
propter huic sententiæ etiam a nobis assensum est: neque vocem, Consubstantiale, reiecim-
mus; propterea quod pax tamquam scopus ad intuendum ante oculos nostros versabatur,
& cautio erat a nobis adhibita, ne recta fidei sententia exciderem.

Pari ratione, Genitum non factum approbauimus. Nam, Factum, verbum cum ceteris XCVIII.
E creaturis, quæ per Filium factæ sunt, commune esse dixerunt; nec Filium earum simile GENITVS FILIVS NON FACTVS.
quicquam habere, ac propterea eum non esse creaturam illarum similem quæ ab ipso fa-
ctæ sunt, sed præstantioris esse substantiæ, quam qua vlla creatura prædita sit, quam qui-
dem ex Patre genitam esse sacræ litteræ perdocent; quippe cum modus eius generationis
a nulla mortali natura vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi possit. Eodem
modo & illud, Filium consubstantialem esse, ratione & exquisitum est, & probatum,
non more corporeo debere intelligi, neque simile habere quicquam cum mortalibus ani-
mantibus: nam neque diuisione substantiæ, neque defectione, neque mutatione pater-
næ essentiæ & facultatis posse constare: ingenitam enim Patris naturam ab his omnibus
prorsus alienam esse; & hoc, Patri consubstantialem esse, nihil aliud ostendere, quam
Filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere similitudinem, sed vnius Patris, qui illum
genuit, omnino similem esse, neque ex alia quam ex Patris substantia & essentia genitum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod quidem sic expositum rectum videbatur assensione approbare. Nam nonnullos veteres Episcopos & scriptores, viros sane disertos atque illustres, in Patris & Filij diuinitate explicanda, hoc verbo, Consubstantiali, vsos fuisse cognouimus. Sed de fide in Concilio Nicæno exposita & diuulgata, hæc hactenus. Cui quidem omnes ad vnum assensi sumus, non temere & inconsulto, sed secundum sententias coram ipso sanctissimo Imperatore propositas, discussasque, & communi omnium consensu, propter causas quæ superius memoratæ sunt, approbatas. A

XCIX. Quinetiam anathematis formulam, quæ post fidem explanatam ab illis proposita est, approbandam quoque putauimus: propterea quod vetet, ne quisquam vocibus a Scriptura abhorrentibus (ex quibus in Ecclesias omnis fere confusio & discordia inuecta est) omnino vtatur. Etenim cum nulla Scriptura diuinitus inspirata his vocibus vsa sit, Filium Dei ex nihilo ortum esse, & tempus fuisse aliquando cum non esset, & quæ sequuntur in eamdem sententiam; minime consentaneum videbatur, eas vel proferre, vel docere; quandoquidem numquam antehac istiusmodi verba vsurpare consueuimus. Ista ad vos, fratres carissimi, necessitate coacti misimus; non solum vti vobis decretum, quod nostram disquisitionem & assensionem secutum est, planum faceremus; verum etiam vt intelligeretis, quod primo, dum ea quæ aliter ab alijs scripta erant, animum nostrum offendere videbantur, in vna eademq. sententia (sicut ratio postulabat) ad extremam vsque horam perstitimus. Verum postea facile sane & sine vlla contentione, ea, quæ nullam habebant offensionem, tum demum amplexati sumus, cum nobis verborum sensum & sententiam æquis animis disquirentibus, illa quæ exposita erant, consentire viderentur cum his quæ in fidei formula ante proposita a nobis concessa & approbata fuerant. Ista Eusebius Pamphilus ad Cæsaream, quæ est Palæstinæ ciuitas, misit.] & vt apparet, ob eam causam, vt se excusaret apud suos, si aliam ab ea, quam docuerat, fidei formulam suscepisse videri posset: in quibus quidem conscribendis (vt libere dicam) sic se superinduisse nouum vestimentum demonstrat, vt tamen vetus nequaquam abiecerit, atque vlcus non curatum obduxerit. B C

C. Sed de eo quid S. Athanasius scribat [a], videamus: Quodq. (inquit) maioris admirationis est, Eusebius ex Cæsarea Palæstinæ, quam pridie abnegasset, in eam tamen sententiam postridie subscripsit; quam etiam Ecclesiæ legendam misit, dicens, eam esse Ecclesiæ fidem, & Patrum traditionem: omnibusq. manifesto apparuit, eum prius & temere errasse, & frustra contra veritatem pugnasse. Nam tametsi eum puduit scriptis errorem fateri, &, vt potuit, se Ecclesiæ excusauit; in epistola tamen, in qua Dei Filium consubstantialem & ex substantia Patris existere non inficiatur, clare se in errore fuisse demonstrat: miserq. prorsus in eo fuit, quod, vt se purgaret, coactus sit Arianos accusare; quod illi scriptum reliquissent, non fuisse Filium antequam gigneretur; indeq. ratiocinari vellent, eum ne ante quidem carnis natiuitatem extitisse. Et hoc ipsum scit Acacius, nisi & ille quoque nunc metu temporum id dissimulandum putet, veritatemq. inficiari velit. Certe & is in fine subiunxit epistolam Eusebij, &c.] hæc Athanasius, in eo versatus, vt demonstraret etiam Arianæ hæresis assertores subscripsisse Nicæno Symbolo. At qualis fuerit ista Eusebij pœnitentia, exitus demonstrauit: nam soluto Nicæno Concilio, eodem cum Ario & Arianis perseuerante fœdere amicitiæ, in fidem Catholicam structa acie, paribus cum illis studijs dimicauit; quod multis argumentis inferius apparebit. D

a Athanas. contra hæres. Arian. decret.

DE EVSEBIO IVDICIVM ATHANASII.

CI. Sic etiam (quod dictum est superius) Ariani Episcopi, immo & ipse Arius recantarunt palinodiam, vt extiterint postea etiam Arianæ hæresis defensores: cum & inter hæc plures alij reperirentur, quorum ope damnata Ariana hæresis sulciebatur; qui quod essent priuatæ personæ, sicut non accesserunt ad Synodum, ita nec Synodo innotuerunt: inter quos ille apostasiæ macula aspersus Asterius erat, de quo hæc Athanasius [b]: Asterius Cappadox sophista multiceps, vnus ex socijs Eusebianis, quoniam idolis in priori persecutione, quæ fuit sub auo Constantij, *Maximiano Herculio scilicet*, immolauerat, & propterea nequiret in clerum cooptari: de sententia Eusebij opusculum fecit, quale & ipse volebat, & quod sceleri immolationis magnitudine responderet, in quo locustam & erucam cum Christo comparat, immo Christo anteponit, aliamq. quam Christum in Deo Sapientiam collocat Christi & mundi conditricem. Obambulat ille per Syriam, & per alias Ecclesias ex commendatione Eusebij, vt semel Christum negare doceat, atque ea sæuitie contra veritatem vtitur. Ascendit igitur homo audacissimus in loca minus sibi licita; sedensq. in gradibus clericorum, publice suum opusculum, quamquam id multi grauiter ferrent, recitauit, &c.] hæc de E

b Athanas. de Synod.

ASTERIVS ET ALII APOSTATAE FAVTORES ARII.

A hæc de Asterio Cappadoce Athanasius. Vides ex quali improborum fæce prodierint, nempe ex apostasia & Christi negatione, qui huic sceleratissimæ hæresi patrocinati sunt: quibus quidem sordibus aspersum quoque fuisse Eusebium Cæsarienſem, ex testificatione Potamonis, sanctissimi Episcopi & confessoris, superius dictum est: eadem quoque labe inquinatum Eusebium Nicomediæ, & alios, iam ante meminimus.

CII. Terminatis vero illis in Synodo, quæ ad Arium & Arianam hæresin spectare videbantur; quæstio illa, cuius quoque causa Concilium præcipue coactum diximus, de tempore Paschatis celebrandi, reliqua erat. Vetus hæc controuersia fuit, iam (vt narratum est secundo Annalium tomo) Polycarpi tempore in Asia agitata, sub Victore autem Romano Pontifice celebrato in Palæstina Concilio definita. At quoniam eius sectatores traditionem de ea re Apostolicam prætexebant; hac de causa factum est, vt, licet quamplurimi B resipuerint, ingens tamen adhuc multitudo in eadem perstaret sententia, sicq. in schismate infeliciter permanerent. Erant hi ex prouincia Syriæ Christiani, qui in his quæ ad tempus spectant, more Iudæorum, die decimaquarta Lunæ sanctum Pascha celebrarent, non autem die Dominico post dictam Lunam, vt ceteræ omnes Ecclesiæ agerent. Haud tamen facile erat, eos qui contrariam tuebantur opinionem, quam a patribus atque auis & proauis accepissent, & in ea pariter consenuissent, ab ea deducere, & in communem cum ceteris sententiam de Paschate vna die celebrando perducere. Fuit (vt patet ex litteris Constantini ad Eusebium) magno cum labore eadem causa ad finem ducta. Quamobrem controuersia illa apertissime cognita & declarata; qui hactenus a ceteris diuisi erant diuerso ritu Paschatis celebrandi, sponte ad Catholicæ Ecclesiæ consortium redierunt, qui & pro Ecclesia aduersus Arianam hæresin magnis animis pugnauere. Testatur hæc de ijs C S. Athanasius, cum ait [a]: Syri in aliorum sententiam traducti sunt, & Arianam hæresin decreuerunt pro Antichristi præcursatrice habendam esse; & scriptis contra eam editis, sua placita promulgarunt.]

QVAESTIO PROPOSITA DE TEMPORE PASCHATIS.

a Athanas. de Synod. Arim.

CIII. Compositis duabus hisce in Synodo cõtrouersijs, diuersa diuerso modo concepta de singulis placuit edi decreta: nimirum, cum Symbolum fidei scriptum est, nullam notã temporis, diei, vel Consulis ad certum tempus consignandum adhibendam esse, Patres (vt diximus) existimarunt, quod scilicet ea non esset recentis fidei constitutio, sed profiterentur eamdem semper in Ecclesia viguisse, nec a se, sed ab Apostolis Ecclesiæ traditam: quam etiam ob causam nec illa verba in ceteris Synodicis decretis adhiberi solita voluerũt præfigi Catholico Symbolo, VISVM EST: ne videretur recens elaborata fidei confessio. Non D sic quidem factum est in illa constitutione de Paschatis tempore a Synodo edita, cui voluerunt diem apponi, & Consules, & cetera quæ spectant ad certum tempus definiendum. Testatur id quidem S. Athanasius [b] in eodem libro de Synodis, vbi cum agit de Nicæno Symbolo, Nec Consulem, inquit, nec diem, nec mensem addiderunt; sed in negotio Paschæ non abhorruerunt ab istiusmodi appendice; ibi enim placuit vt adderetur, VISVM EST; vt omnes obtemperarent. De fide vero non scripserunt, VISVM EST; sed, AD ISTVM MODVM CREDIT CATHOLICA ECCLESIA: & statim ipsa confessio credendi adiuncta est: vt ostenderent, eam non esse nouam sententiam, sed Apostolicam; & quæ ipsi scripsissent, non esse sua inuenta, sed Apostolorum documenta.] hæc Athanasius.

DIVERSA DECRETA DIVERSO MODO CONCEPTA.

b Athanas. eodem lib. de Synod.

CIV. At sicut fecisse vidimus Constantinum, damnationem Arij & Arianæ hæresis a Concilio suis quoque esse litteris publicis prosecutum: ita pariter statutum decretum consensione totius Concilij de tempore sacri Paschatis celebrandi, suis litteris ad omnes Ecclesias datis, voluit innotescere [c]; ne scilicet Episcopi illi (erant hi Syri) qui ea longa consuetudine E tenerentur, nec ad Concilium conuenissent, sancto pioq. Synodi decreto aduersarentur, ac proinde in schismate remanerent. Vt igitur omnes assentirentur ijs quæ magna consideratione in sancta Synodo definita essent, idem Imperator ad omnes Ecclesiarum Episcopos humanitate ac pietate plenas litteras dedit huiusmodi [d]:

c Apud Theod. lib. 1. c. 10.

d Apud Socrat. lib. 1. c. 6.

Constantinus Aug. Ecclesijs S.

CV. Cum ex florenti & prospero Reipublicæ statu, quanta sit diuinæ virtutis erga nos benignitas, compertum haberem: istud omnium maxime mihi propositum putaui, vt in sanctissima Ecclesiæ Catholicæ multitudine vna fides, sincera charitas, & consentiens erga Deum omnipotentem religionis cultus seruaretur. Verum quoniam istud non poterit in loco tuto firmoq. collocari, nisi vel omnes Episcopi, vel maxima eorum pars in vnum conueniſſet, singuliq. suum iudicium de rebus ad sacratissimam religionem pertinentibus interposuissent:

LITTERAE IMP. DE PASCHATE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

terposuissent: eam ob causam cum cœtus (quantum fieri poterat) maximus coactus esset, A
ipse tamquam vnus e vestrum numero vna adfui. Neque enim recusabam (ex qua re iam
maximam capio lætitiam) me vobiscum in eo ministerio coniungere. Atque vsque eo
de rebus omnibus accurate quæsitum est, quoad sententia Deo omnium contemplatori
grata acceptaq. propter concordiam & animorum consensum palam pronunciata esset: sic
vt nihil, quod vel ad discordiam, vel ad fidei controuersiam spectaret, omnino in poste-
rum reliquum fieret.

CVI. VNA AB OMNIBVS DIE PASCHA AGENDVM.

Ibi cum de sanctissimo festo die Paschatis disceptaretur, communi omnium sententia
rectum esse videbatur, vt omnes vbique vno eodemq. die illud celebrarent. Quid enim
præstabilius, quidve augustius esse poterat, quam vt hoc festum, per quod spem nobis im-
mortalitatis ostentatam habemus, vno modo & ratione apud omnes continenter obser-
aretur? Ac primum omnium indignum plane videbatur, vt sacratissimum istud festum, Iu- B
dæorum ritum & consuetudinem imitantes, ageremus: qui quidem quoniam suas ipso-
rum manus detestabili scelere polluerunt, merito, vt scelestos decet, cæco animorum erro-
re irretiti tenentur. In nostra enim situm est potestate, vt illorum more reiecto, veriore
& magis sincero instituto (quod quidem vsque a prima passionis die hactenus recoluimus)
huius festi celebrationem ad posterorum sæculorum memoriam propagemus. Nihil igi-
tur sit nobis commune cum Iudæorum turba omnium maxime odiosa: aliam enim viam,
quam insistamus, a Saluatore didicimus: proponitur namque sanctissimæ nostræ religioni
cursus quidam legitimus & decorus.

CVII. NEFARIVM INHAERERE IVDAEIS.

Hunc igitur consentientibus animis mordicus tenentes, fratres honoratissimi, ab illa
nefaria Iudæorum opinione nos ipsos remoueamus: est enim re vera absurdissimum, vt il-
li insolenter se iactent, nos absque ipsorum disciplinæ subsidio istas res nullo modo posse C
obseruare. Quid tandem est, de quo illi recte sentire queant, qui post necem Domino il-
latam, post parricidium illud nefarium, ex mentis statu deturbati, non ratione vlla, sed in-
tolerabili animorum impetu, quocumque insita ipsis & innata insania rapiat, feruntur?
Hinc etiam existit, quod ne in hac quidem parte veritatem perspiciant: quippe præ errore
extra exquisitam temporis in hoc festo celebrando obseruationem longissime euagati, eo-
dem anno alterum Pascha celebrant. Proinde quid est, cur istos imitemur, quos grauis
erroris morbo laborare constat? Eodem namque anno idem festum denuo recolendo re-
nouari non permittemus. Verum quamuis ista non a me fuissent proposita: tamen vestræ
solertiæ esset, cum diligentiam adhibere, tum precibus semper optare, vt nulla de causa
vestrorum animorum integritatem nequam hominum moribus admiscere cogamini. Por-
ro illud etiam facile potest intelligi, maximum nefas esse, vti in tanto & tam solemni reli- D
gionis nostræ festo regnet dissensio. Vnum enim libertatis nostræ diem festum, hoc est, san-
ctissimæ passionis, Saluator noster nobis tradidit, vnamq. Ecclesiam Catholicam esse vo-
luit; cuius quidem membra, tametsi in multa & varia loca dispersa sint, tamen vno spiri-
tu, hoc est, diuina voluntate & nutu coalescunt. Vestræ igitur sanctitatis prudentia accu-
rate secum consideret, quam graue, immo quam indecorum sit, vt ijsdem diebus alij ieiu-
nijs vacent, alij agitent conuiuia, ac post dies Paschatis alij in festis & animorum remissio-
ne versentur, alij præscriptis ieiunijs se dedant. Quapropter istud rectius instituendum est,
& ad vnam formam & modum redigendum: hoc enim (sicut omnes vos satis animaduer-
tere existimo) diuina prouidentia vult.

CVIII. VNIVERSA ECCLESIA.

Et quoniam istud ita via & ratione gerendum erat, vt nihil nobis cum consuetudine
parricidarum, & eorum qui necis Domini auctores extiterunt, esset commune; & modus E
ille decorus eximiusq. seruandus esset, quem omnes Ecclesiæ totius Orbis partes, vel ver-
sus Occidentem, vel versus Meridiem, vel versus Septemtrionem incolentes seruant, ac
nonnullæ quoque quæ in locis ad Orientem spectantibus habitant: idcirco omnes in præ-
sentia hoc recte se habere arbitrati sunt. Ipseq. etiam in me recepi, vestram sapientiam
facile assensuram, vt quod in vrbe Roma, in Italia, in Africa, in tota Aegypto, Hispania,
Gallia, & Britannia, in Lybia, & vniuersa Græcia, in diœceesi Asiatica, & Pontica, in Cili-
cia denique vna & consentiente sententia cõseruatur, hoc a vobis quoque lubentibus ani-
mis approbaretur; illud sedulo reputantibus, non solum in locis quæ modo citaui, maio-
rem Ecclesiarum numerum existere, sed etiam sanctissimum institutum esse, vt omnes com-
muni consilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio postulare videtur, quodq.
nihil cum Iudæorum periurio habet commercij.

Verum

A Verum vt summam rei breuiter complectar: visum est communi omnium iudicio, sacra- CIX.
tissimum Paschatis festum vno eodemq. die celebrandum esse: neque enim in re tam san- DECRETVM SYNODI DE PASCHATE.
cta atque solemni vlla dissensio debet existere: immo vero hanc sequi sententiam, cui nul-
lus a fide alienus error, nullumve vitium omnino admixtum sit, multo maximam habet
commendationem. Quæ cum ita se habeant, lubentes hoc decretum, tamquam donum
Dei, & mandatum re vera cælitus demissum, amplexamini. Nam quicquid in sanctis Epi-
scoporum Concilijs decernitur, id vniuersum diuinæ voluntati debet attribui. Quamob-
rem vos, vbi omnibus dilectis nostris fratribus res in hoc Concilio gestas, sententiam iam
decretam, & sanctissimi festi obseruandi modum denunciaueritis; eadem ipsi approbare,
riteq. disponere debetis: vt, simulatque vestram rectam omnium rerum dispensationem
iampridem a me desideratam me plane perspicere contigerit, vno eodemq. die vobiscum
B vna sacrosanctum festum recolere possim, vt simul omnium causa permagnam animo ca-
piam voluptatem: quod quidem fiet, cum intellexero non solum diabolicam crudelita-
tem per vestra recte facta, diuina virtute opem ferente, penitus profligatam esse; verum
etiam fidem nostram, pace & concordia conciliata, vbique egregie florere. Deus vos, fra-
tres carissimi, seruet incolumes.] hucusque Constantini litteræ.

Ceterum quod spectare videbatur ad Paschales cyclos conficiendos, quibus, quo potis- CX.
simum die singulis annis sanctum Pascha celebrandum esset, ostenderetur: haud leuioris
negotij videri potuit esse opus; cum non omnes eamdem inirent computi rationem; peri-
culumq. illud immineret ex diuersa temporum supputatione, vt, licet Fideles omnes die
Dominico celebraturi Pascha forent, tamen diuersis id facturi essent diebus Dominicis.
Quamobrem quod omnibus constaret, ex antiquissimo tempore Aegyptios hanc peculia- TEMPORIS CALCVLVS ALEX. EPISC. TRIBVTVS.
C rem sibi vendicasse scientiam, vt anni tempora, Solis & Lunæ cursum peruestigarent: pla-
cuit sanctæ Synodo in Alexandrum Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopum hanc curam conij-
cere: qui, adhibitis secum viris calculandi peritissimis, creditum sibi munus diligenter ex-
soluit: sed & successorum Alexandrinæ Ecclesiæ Episcoporum S. Synodus voluit esse offi-
cij, vt quo potissimum die singulis annis celebrandum Pascha foret, Romanæ Ecclesiæ Epi-
scopis primum significarent, a quibus reliquæ omnes Ecclesiæ certiores redderentur: quod
diu multumq. seruatum est.

Hæc autem ne absque maiorum auctoritate leuiter dicta videantur, S. Leo Magnus lo- CXI.
cuples testis accedat, qui scribens ad Marcianum Imperatorem hæc ait [a]: Paschale etenim *a Leo epist. 64.*
festum, quo sacramentum salutis humanæ maxime continetur, quamuis in primo semper
mense celebrandum sit; ita tamen est Lunaris cursus conditione mutabile, vt plerumque
D sacratissimi diei ambigua currat electio; & ex hoc fiat plerumque quod non licet, vt non
simul omnis Ecclesia, quod nonnisi vnum esse oporteat, obseruet. Studuereq. sancti Pa- ALEX. EPISC. ARBITER DIEI PASCHATIS.
tres occasionem huius erroris auferre, omnem hãc curam Alexandrino Episcopo delegan-
tes; quoniam apud Aegyptios huius supputationis antiquitus tradita esse videbatur peri-
tia, per quam, qui annis singulis dies prædictæ solemnitatis eueniret, sedi Apostolicæ indi-
caretur, vt huius scripti ad longinquiores Ecclesias iudicium generaliter percurreret.] hæc
S. Leo. Proterius vero Episcopus Alexandrinus scribens ad eumdem S. Leonem, magna
animi summissione profitetur, omnia se accepta ferre Romanæ Ecclesiæ, cum scilicet ea
omnia Petrus Marcum docuerit, cum eum Alexandriam Episcopum misit. habentur hæc
ex S. Leonis scripta epistola ad Proterium, cuius fragmentum in huiusmodi verba recitatur
a Beda [b]: Lætificauerunt me litteræ dilectionis tuæ, quas frater & coepiscopus noster Ne- *b Apud Bed. de ration. tempor. c. 42.*
E ctarius pio adportauit officio. Oportebat enim, vt ab Alexandrinæ Ecclesiæ Præsule talia
scripta ad sedem Apostolicam mitterentur, quæ ostenderent magisterio beati Petri Apo-
stoli hoc ab initio per beatum Marcum eius discipulum didicisse Aegyptios, quod constat
credidisse Romanos.]

Perseuerauit mos iste diu in Ecclesia Alexandrina, vt eius sedis Episcopus Paschales CXII.
(quas vocabant) daret epistolas: sed interceptum eiusmodi fuit officium, postquam ei- PASCHALES EPISTOLAE DARI SOLITAE AB ECCLES. ALEX.
dem Ecclesiæ hæresiarchæ præsidere cœperunt Episcopi, cum, licet illi darent litteras, ne-
mo tamen ab eis acciperet, quibus in fide minime communicarent: porro quamdiu Ca-
tholicæ communionis in Ecclesia Alexandrina sederunt Episcopi, vigebat eiusmodi obser-
uantia. Qualesnã vero esse solerent eiusmodi Paschales epistolæ; quæ adhuc extant Theo-
phili Episcopi Alexandrini, quas S. Hieronymus in Latinum vertit [c], docere possunt; de *c Extat tom. 1 Biblioth. sanct.*
quibus suo loco pluribus agendum erit. Cognito igitur primum ex Episcopi Alexandrini

litteris,

litteris, quoto anni die celebrandum Pascha esset, eoq. Apostolicæ sedis litteris omnibus A
Ecclesijs promulgato, sacro Epiphaniæ die diaconi in singulis Ecclesijs inter sacra Missarum solemnia annunciare consueuerant. Verum & antehac vigebat antiquus in Ecclesia vsus, vt a Romano Pōtifice quæreretur Paschalis dies: quod habetur expressum in Arelatensis Concilij primi canone primo, dum his verbis Synodus scribit ad Siluestrum: De obseruatione Paschæ Domini, vt vno die & tempore per omnem Orbem obseruetur, & iuxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas.] Porro subscriptione Formatarum a Primatibus ceteris inferiorum sedium Episcopis quid nunciandum, Carthaginense Concilium monuit [a].

a Conc. Carthag. c. 7.

CXIII. AVREVS NVMERVS INVENTVS.

Cum vero hæc de Paschate in Nicæno Concilio discuterentur; ea occasione factum est, vt ad facilius inueniendum cuiuslibet anni Paschalem diem, constitueretur numerus ille, qui Aureus nuncupari consueuit, decem & nouem annorum periodum continens. id quidem S. Ambrosius, ad Episcopos prouinciæ Aemiliæ scribens, testatur his verbis [b]: Non mediocris esse sapientiæ, diem celebritatis definire Paschalis, & Scriptura diuina nos instruit, & traditio maiorum: qui conuenientes ad Synodum Nicænam, inter illa fidei, vt vera, ita admiranda decreta, etiam super celebritate memorata, congregatis peritissimis calculandi, decem & nouem annorum collegere rationem, & quasi quemdam constituere circulum, ex quo exemplum in annos reliquos gignetetur: hunc circulum Enneadecaterida nuncupauerunt.] hæc S. Ambrosius. Cuius sententia cum reddatur exploratissimum, non alium quempiam, quam illos, quibus a Synodo delegatum est ciusmodi negotium, fuisse eius numeri inuentores, atque ad opus conficiendum requisitam præcipue industriam Episcopi Alexandrini: quidnam est, quod Beda [c] & alij post cum, qui ab eo acceperunt, auctorem circuli nouennalis Eusebium Pamphili fuisse dixerunt? Decepti hi esse videntur, quod constet Eusebium scripsisse librum de Paschate, quem obtulit Constantino. Sed ex litteris Imperatoris ad eum redditis, cuiusnam argumenti fuerit commentarius ille, perspicue declaratur. Verum reddamus hic ipsius verba, quibus hæc idem præfatur Eusebius [d]: Cum nos, dedicato illi libello, arcanam huius festi rationem retexeremus; quemadmodum nos compensarit, honorificeq. responderit, quiuis ex eius ad me litteris potest facile intelligere.

b Ambros. epist. ad Episc. pronin. Aemil.

c Bed. de ration. tempor. c. 42.

d Euseb. Vit. Cōstantini lib. 4. c. 34. 35.

B

C

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. EVSEBIO S.

CXIV. EPIST. CONSTANTINI AD EVSEB. PAMPH.

Difficillimum sane opus est, & supra omnem orationis facultatem positum, mysteria Christi pro dignitate explicare, & institutam de Paschate controuersiam, vnde orta, & quomodo laborioſe quidem, sed vtiliter ad exitum adducta sit, congruenti oratione exponere. Nam numinis magnificentiam ne illi quidem, qui eam mente cogitationeq. assequi queunt, satis pro dignitate sua vlla orationis facultate explicare possunt. Verumtamen incredibilis voluntatis & studij tui magnitudinem admirans, cum ipse libellum tuum libenter legi; tum etiam, vt is pluribus diuinarum rerum vere studiosis ederetur, quoniam ita voluisti, edicto mandaui. Quapropter cum animaduertas, quanta auiditate ista tam præclara munera abs tua prudentia accipimus: vide, vt quibus ipse te præceptionibus educatum esse fateris, his nos, & quidem frequentioribus, alacriores reddas. Te vero (quod vulgo dici solet) sponte currentem, ad vsitata tua curricula adhortor: quandoquidem hæc tua fiducia ostendit, dignum te inuenisse lucubrationum tuarum interpretem, qui illas in nostram linguam conuertat; quamuis nulla sane queat elocutio tam præclararū rerum consequi dignitatem.] hucusque Constantini ad Eusebium epistola: ex qua videas, Eusebij lucubrationem in scribendo de Paschate, non esse versatam circa Paschalem computum, sed in antiquo ritu diei Paschatis celebrandi.

D

E

CXV. DE DIE DOMINICO CELEBRANDO.

Statuto igitur a S. Synodo de celebranda vno eodemq. die, itemq. Dominico, solemnitate Paschali, ad decretum appendix illa addita est, vt æquis ritibus omnes sanctū diem Dominicum agerent: qui enim Luna decimaquarta celebrabant Paschale festum, nulla penitus Dominicæ diei, quæ repetendæ resurrectionis Domini causa memoriæ qualibet hebdomada iteratur, apud illos cura erat. Ea igitur S. Synodus occasione compulsa, quod Quartadecimani eius diei nullam rationem habentes, in communibus precibus perinde ac in reliquis diebus genua flecterent, hæc omnibus æque obseruanda constituit, videlicet [e]: Quoniam sunt quidam in die Dominico genua flectentes, & in diebus Pentecostes: vt omnia in vniuersis locis consonanter obseruentur; placuit sancto Concilio, stantes Domino vota persoluere.]

e Concil. Nicæn. c. 20.

His

A His autem de sancti Paschatis die ab omnibus æque seruando a S. Synodo constitutis; CXVI. MELETIANVM SCHISMA COMPONITVR.
causa Meletij schismatici, qui Ecclesiam in Aegypto positam a temporibus S. martyris Petri Alexandrini Episcopi vehementer exagitauit, in Synodum allata est: qua (vt par erat) diligenter expensa, ob Ecclesiæ pacem sic cum eo transactum est, atque indultum, vt nomen tantum ipse Episcopi retineret, munera autem obire cessaret, & ab eo ordinati sic in officio permanerent, vt tamen cum in ordinatione confirmati essent, illis inferiores esse deberent, qui ab Alexandro ordinati fuissent. At hæc fusius explicata habentur in Synodicis litteris ab ipso Concilio ad Alexandrinos datis, cum nondum tamen absoluta Synodus esset, vt ex ijsdem litteris colligi potest. recitat eas Theodoretus, sed ante hæc præfatur [a]: Quoniam autem Meletius, qui non multo ante tempus, quo insanus Arij error coeptus est, Episcopus delectus fuerat; quiq. postea ob quasdam nefarias opiniones a sanctissimo Petro
B Episcopo Alexandrino, cui corona fuit donata martyrij, refutatus erat, & Episcopatu abdicatus: quoniam, inquam, abdicationis non acquieuit sententiæ, sed Thebaidem & Aegyptum ei finitimam tumultu ac procellis contentionis refersit, & tyrannidem contra Primatem Alexandrinum exercuit; idcirco Episcopi scripsere epistolam ad Ecclesiam Alexandrinam, qua plane, quid de isto Meletio nouas res moliente statuissent, significarunt: cuius exemplar infra posuimus.

a Theodor. lib. 1. c. 9.

Sanctæ eximiæq. Dei gratia Ecclesiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus Aegyptum, Libyam, & Pentapolin incolentibus, Episcopi Nicææ coacti, & ad amplum sanctumq. Concilium conuocati in Domino salutem.

Quoniam Dei gratia, & mandato sanctissimi Imperatoris Constantini, qui nos ex varijs CXVII. SYNODI LITTERAE AD AEGYPTIOS.
prouincijs & ciuitatibus in vnum congregauit, Magnum & sanctum Concilium Nicænum
C coactum est: necessarium videtur, vt a toto sancto Concilio litteræ ad vos mittantur, ex quibus possitis intelligere tum ea quæ in controuersiā adducta & exquisite disceptata sunt, tum quæ decreta & constabilita. Primum impia & peruersa dogmata Arij, eorumq. qui eius sectam sequuntur, coram sanctissimo Imperatore Constantino perquisita sunt: vnde placuit Concilio, communibus suffragijs anathema denunciare eius nefariæ opinioni, & verbis sententijsq. execrabilibus, quibus vsus est ad Filium Dei blasphemijs afficiendum; nimirum cum ex nihilo ortum esse, nec fuisse antequam natus esset, fuisse tempus aliquando cum non esset; Filium Dei, libera voluntate & arbitrio, vitij & virtutis capacem esse, creaturam esse, factum esse. Quibus omnibus sanctum Concilium indicit anathema: immo vero ne pati quidem potest, vt vel impia eius opinio, vel insolens ipsius amentia, vel verba plena blasphemiæ ad aures perueniant. Quinetiam ea quæ ad istum pertinent,
D quem sint exitum consecuta, omnino vos vel audiuistis, vel saltem a nobis audietis; ne nos hominem, qui debitam mercedem suæ culpæ acceperit, temere & sine causa insectari videamur. Eo vsque certe eius prorupit impietas, vt Theonam Marmaricæ Episcopum, & Secundum Ptolemaidis ad exitium secum perduceret: nam easdem cum illo pœnas ipsi luebant. Verum cum Aegyptus non modo illa opinionis peruersitate, impietate, & blasphemia, sed etiam certis hominibus, qui in populo vitam ante illud tempus pacate & tranquille degente seditionem & discordiam concitare non veriti essent, Dei gratia penitus liberata esset: tamen adhuc pertinax insciti a tum Meletij, tum eorum quibus honores Ecclesiasticos detulerat, restabat. De qua re quid Concilium decreuerit, fratres carissimi, sic habetote.

Concilium clementius aliquanto in Meletium commotum (nam si accurate in eum in- CXVIII. DECRETVM SYNODI DE MELETIO.
E quisitum fuisset, nihil certe commeruisset veniæ) decernit, vt in propria ac sua ciuitate remaneat, nullamq. habeat potestatem vel cuiquam manus imponendi, vel quemquam ad aliquod munus Ecclesiasticum deligendi, vel in alienam regionem ciuitatemve eius rei gratia commeandi, sed vt solum dignitatis & officij nomen retineat. Illi autem qui ab eo presbyteri designati sunt, simulatque sanctiore ordinatione confirmati fuerint, hac conditione in Ecclesiæ communionem admittantur; nimirum vt Ecclesiasticæ dignitatis & ministerij gradum habeant illi quidem, sed tamen omnibus presbyteris in singulis prouincijs & Ecclesijs versantibus, qui sunt ab honoratissimo viro & collega nostro Alexandro ordinati, sint omnino inferiores. Quinetiam vt nulla illis potestas sit, eos ministros Ecclesiæ designandi, qui ipsorum probentur arbitrio; neque nominationem penes se habeant eorum qui sint ad Ecclesiæ munera obeunda deligendi; neque quicquam absque consensu Episcoporū Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, quæ sub ipso Alexandro sunt, omnino transigant.

Hi autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hi autem, qui Dei gratia & veſtris precibus adiuti, ad nullum ſchiſma deflexiſſe comperti ſint, ſed ſe intra Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ fines ab erroris labe vacuos continuerint, auctoritatem habeant tum miniſtros ordinandi, tum eos, qui clero digni fuerint, nominandi, tum denique omnia ex lege & inſtituto Eccleſiaſtico libere exequendi. Quod ſi quis forte eorum qui Eccleſiæ fungantur muneribus, diem ſuum obibit: tum vnus ex illis qui nuper in Eccleſiam adſciti ſunt, modo idoneus videatur, & populus illum eligat, Epiſcopuſq. Alexandriæ ei ſuffragetur, atque adeo populi electionem confirmet, in locum ſuccedat demortui. Atque ſit iſtud alijs quidem omnibus conceſſum.

CXIX. MELETII TEMERITAS.

De Meletio autem nominatim aliter deciſum eſt; vt videlicet, cum propter inſolentem audaciam, qua antea Eccleſiæ ſtatum perturbauerit, tum propter temeritatem & mentis inſcitiam, quam palam oſtenderit, nulla poteſtas auctoritasve ei tribuatur; quippe cum is homo ſit, qui eamdem perturbationem in Eccleſiam denuo poſſit inducere. Atque iſta decreta ad Aegyptum & ſanctiſſimam Eccleſiam Alexandrinam proprie ac ſeparatim referuntur. Quod ſi aliud præterea quippiam, dum honoratiſſimus dominus collega & frater noſter Alexander vna adeſt, ſancitum & ſtatutum fuerit: ipſe, vtpote qui rebus deciſis cum præfuerit, tum communicauerit, vobis accurate renunciabit.

CXX. DECRETVM DE PASCHATE.

Quod autem ad omnium conſenſum de ſacratiſſimo feſto Paſchatis celebrando attinet: ſcitote, quod veſtris precibus controuerſia ea de re ſuſcepta, prudenter & commode ſedata eſt: ita vt omnes fratres, qui Orientem incolunt, quiq. Iudæorum conſuetudinem ante in eo feſto obſeruando imitari ſolent, iam Romanos nos, & omnes vos, qui eumdem morem quem nos in illo recolendo a primis temporibus tenuiſtis, ſint conſentientibus animis in eodem celebrãdo deinceps ſedulo ſecuturi. Quocirca vos cum ex his rebus tam proſpere geſtis, tũ ex pace & concordia communiter inter omnes conſtituta, tum denique quod omnes hæreſes quaſi fibræ radicitus extirpatæ ſunt, lætitiã capientes, maiore honore & amore ardentiore Alexandrum collegam noſtrum & veſtrum Epiſcopum cõplectimini, qui dum aderat, nobis permagnæ voluptati fuit, permultumq. laboris (vt in ea ætate) ſuſcepit, quo Eccleſiæ veſtræ ſtatum ad tranquillitatem traduceret. Pro nobis omnibus etiam preces ad Deum fundite, vt quæ rite conſtituta & decreta ſint, ea rata ſtabiliaq. permaneant, Dei Patris omnipotentis & Domini noſtri Ieſu Chriſti auxilio, vna cum Spiritus ſancti gratia. Cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.] hucuſque Synodalis epiſtola ad Alexandrinam Eccleſiam: recitat eamdem quoque Socrates [a]. Addit poſt hæc omnia Theodoretus [b]: At quamquam diuinus ille Epiſcoporum cœtus morbo, quo Meletius laborabat, hanc adhibuit curationem: tamen in hodiernum diem illius ſtupiditatis reliquiæ remanent; ſuntq. in illis locis quædam monachorum turbæ, quæ non ſanæ aſſentiuntur doctrinæ, ſed vitæ rationem inanibus quibuſdam inſtitutis informatam ſequuntur, & inſanæ Samaritanorum & Iudæorum dementiæ ſe addicunt.] hæc Theodoretus. Quonam pacto autem Meletiani Arianis aduerſus Athanaſium manus dederint, ſuo loco dicturi ſumus. Vix namque interlapſus eſt annus, cum ipſi ab Euſebio ſolicitati, rurſum perturbare Eccleſiam aggreſſi ſunt: quod Athanaſius dira paſſus ab illis affirmat [c].

a Socrat. lib. 1. c. 6.
b Theodoret. lib. 1. c. 9.
c Athanaſ. Apolog. 2.

CXXI. QVID NICAENA SYNODVS DE MELETIANIS. d Athanaſ. vbi ſupra.

Sed quod ad Nicæna de Meletianis decreta ſpectat: his a Synodo conſtitutis, ſuſpectam habens Meletij calliditatem Alexander Epiſcopus Alexandrinus, ne mentitos nouos tamquam a ſe ante ordinatos ſuperinduceret ſuæ communionis Epiſcopos, presbyteros, & diaconos; petijt a Meletio ſibi dari indiculum omnium. Hoc autem (inquit Athanaſius [d]) ideo Alexander fecit, ne Meletius per Eccleſiam ſecuritati reſtitutos titulos plurimos venderet, & mendacio quotidie nouos tamquam a ſe creatos ſubijceret. Breuiarium igitur (nempe indiculus ipſe) quod fecit Meletius, tale eſt, cui præfixa erat eiuſmodi inſcriptio:

Breuiarium Meletij Epiſcopo Alexandro datum.

CXXII. INDICVLVS MELETIANORVM CLERICORVM.

Ego Meletius in Lyco, Lucius in Antinoo, Phaſilæus Hermopoli, Achillas Chyſis, Ammonius Dioſpoli in Ptolemaide, Pachimes Tetyris Maximianopoli, Theodorus in Copto, in Thebaide Cales in Hermete, Calathus in Superiori Cyno, Pelagius in Oxyrincho, Petrus Heracleæ, Theon in Nelupe, Iſaac in Læto, Heraclides in Nycio, Iſaac in Cleopatride, Melas in Arſenoite, in Ilio Amos in Leontis, Iſon in Atribia, Harpocration in Bucalto, Moſes in Phaſcuſis, Callinicus Peluſij, Eudemon in Taneæ, Ephraim in Thmui, in Sai Hormæon in Cyno & Buſiride, Syntericus in Serbennito, Pinimutes Phethænegi, Chromus in Metole, Agatammon in Alexandrinorum agris, in Memphi Ioannes iuſſus ab Imperatore vt eſſet vna cum Archiepiſcopo: & hi quidem Aegypti Præſules. Cleri autem Alexan-

Alexandrini iſti fuere, Apollonius presbyter, Irenæus presbyter, Tyrannus presbyter. Diaconi vero, Timotheus, Antinous, Epheſtion, & Macaris presbyter παρέμβολες. Hos etiam præſente Epiſcopo Alexandro tradidit.] At nec ſic quidem vitare potuit Alexander, quin progrederentur inſani, qui ſe Meletij clericos eſſe iactarent, inter quos fuit Iſchyras, qui ſe Mareote presbyterum eſſe mentitus fuit; quem ſibi diutius aduerſantem Athanaſius (vt dicemus) expertus eſt.

CXXIII. CANONVM NICAENORVM EDITIONES.

Huius rei gratia S. Synodus ſextum canonem edidit, quo ſecundum antiqua priuilegia Eccleſiæ Alexandrinæ vetuit, ne in Aegypto, Libya, vel Pentapoli aliquis ordinaretur Epiſcopus abſque ipſius Metropolitani ſcientia; quod etiam tertiæ ſedi, nempe Antiochenæ, veteri conſuetudine debitum, voluit cuſtoditum. Quoniam vero ex varia tranſlatione & diuerſa editione idem canon redditur nonnihil obſcurus, hic ipſum integrum deſcribemus, vt pariter elucidemus. Si fidelitas atque peritia in transferendo, & ſinceritas in edendo quam maxima requiratur: nulla exquiri poteſt editio exactior atque fidelior, quam quæ elaborata eſt a magno illo, ſed cognomento Exiguo Dionyſio, cuius eximiam in vtraque lingua peritiam, & morum egregiam probitatem Caſſiodorus dignis laudibus mirifice prædicat [a]. Sed nec quidem purior atque ſincerior ea editione afferri poſſe videtur, quæ in Oecumenica Synodo Chalcedonenſi in ampliſſimo Patrum conſeſſu ab Apoſtolicæ ſedis Vicario Paſchaſino Epiſcopo eſt recitata. Porro ab vno eodemq. exemplari tam Dionyſium tranſtuliſſe, quam Paſchaſinum edidiſſe, apparet, cum vtriuſque eadem ferme ſit verborum complexio atque ſententia; niſi quod Dionyſius, qui poſtea vixit, eo liberius atque tutius antiquum ſecutus eſt exemplar, quod conſentaneum eſſe nouit editioni a Paſchaſino in Synodo Oecumenica factæ: quæ in eodem Concilio Chalcedonenſi [b] ab eodem Apoſtolicæ ſedis legato recitata ſic proponitur: Glorioſiſſimi Iudices dixerunt: Vtraque pars canones proponant. Paſchaſinus vir reuerendiſſimus Epiſcopus Vicarius ſedis Apoſtolicæ recitauit:

a Caſſiod. Inſtitut. diuin. lect.
b Concil. Chalced. Act. 16.

TRECENTORVM DECEM ET OCTO SANCTORVM PATRVM CANON SEXTVS.

CXXIV.

Quod Eccleſia Romana ſemper habuit Primatum: tenuit autem & Aegyptus, vt Epiſcopus Alexandriæ omnium habeat poteſtatem; quoniam & Romano Epiſcopo hæc eſt conſuetudo. Similiter autem & qui in Antiochia conſtitutus eſt, & in ceteris prouincijs Primatus habeant Eccleſiæ ciuitatum ampliorum. Per omnia autem manifeſtum ſit, vt ſi quis præter voluntatem Metropolitani Epiſcopi fuerit ordinatus, hunc (quia ſtatuit hæc S. Synodus) non debere eſſe Epiſcopum. Sane ſi communi conſenſu & rationabiliter probato, & ſecundum Eccleſiaſticam regulam ſtatuto, duo aliqui aut tres per contentionem ſuam contradicunt: illa obtineat ſententia, in qua plures fuerint numero ſacerdotes. Quoniam vero mos antiquus obtinuit, & vetuſta traditio, vt Aeliæ, id eſt, Hieroſolymorum Epiſcopo, deferatur; habeat conſequenter honorem ſuum; ſed & Metropolitano ſua dignitas ſalua ſit.] hucuſque canon ſextus, verum & ſeptimus ſecundum Græcorum editionem in Africam miſſam; cum alias non careat ſuſpicione doli eiuſmodi vnius canonis in duos facta partitio, quod aliquis e vicenario antiquo numero ſublatus ſit, ille nimirum citatus a Zoſimo Papa de appellatione ad Romanum Pontificem. ſed de ea re ſuo loco pluribus opportunius.

CXXV. CONTROVERSIA DE SEXTO CANONE.

Quod vero idem canon ſextus ſui exordio mutilatus ſit in illis ſcilicet verbis, Quod Romana Eccleſia ſemper habuit Primatum] & fine truncatus in ijs quæ de Hieroſolymitana Eccleſia ſtatuta ſunt, ex codice Archidiaconi Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ: æque falſitatis ſuſpectus redditur recitatus ex eodem codice ibidem canon nomine primæ Synodi Conſtantinopolitanæ de Primatu Eccleſiæ eiuſdem poſt Romanam: quem perſpicue falſum eſſe, non tantum Lucentius ſedis Apoſtolicæ legatus ibidem in Synodo publice declarauit, ſed & ſanctus Leo litteris [c] tum ad Anatolium Epiſcopum Conſtantinopolitanum totius doli fabricæ architectum, tum ad Pulcheriam Auguſtam datis manifeſte redarguit. Probaſſe autem Iudices lectionem Nicæni canonis allatam ab Apoſtolicæ ſedis legato, ex eorum interlocutione intelligi poteſt, cum dixerunt: Perpendimus omnem quidem Primatum & honorem præcipuum ſecundum canones antiquæ Romæ Deo amantiſſimo Archiepiſcopo conſeruari.] per canones intelligentes duos ibi recitatos, alterum verum certumq. ex Nicæno Concilio (vt dictum eſt) alterum ex Concilio Conſtantinopolitano prætenſum.

c Leo epiſt. 53. & 55.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CXXVI. CANON SEXTVS QVOMODO MVTILATVS.

Si vero in omissione canonis huius exordij in alijs editionibus dolum absuisse velimus: tunc illud est verisimile accidisse, vt verba illa, Quod Romana Ecclesia semper habuit Primatum] non esse canonis, sed titulus fuerit existimatus, atque ideo prætermissus, quod desiderarentur in reliquis canonibus affixi tituli, ob idq. videretur superflue superadditus. Sed perperam quidem & iniuria: non enim censendus est ille titulus, sed ipsius sexti canonis esse verba: nam absque eo exordio redditur sensus plane obscurus, ac mutilatus, obq. sui ambiguitatem a Nouantibus in diuersa distractus, & a Catholicis diuersimode interpretatus. Si autem secundum lectionem propositam a legato in Concilio Chalcedonensi legatur; Quod Romana Ecclesia semper habuit Primatum:] & his iungatur quod sequitur, siue vt Dionysius e Græco sic in Latinum conuertit; Ecclesia Romana semper habuit Primatum, mos autem antiquus perduret, &c.] erit eius canonis sensus haud abstrusus. Ex priori quidem lectione illud significatum fuisse videtur: quod ex Romanæ Ecclesiæ Primatu subortum fuerit vt Aegyptus sedem habeat & Primatem Episcopum; inde euenisse, vt Episcopus Alexandriæ omnium Ecclesiarum quæ sunt in Aegypto, quæ continet Libyam & Pentapolin, habeat potestatem; quoniam & Romano Episcopo hæc est consuetudo: redditur enim causa, vt Episcopus Alexandrinus, qui a Romano, nempe a Petro per Marcum, Primatum obtinuit, habeat totius prouinciæ Episcopos sibi subiectos; quoniam sic fuit moris Romano Episcopo illi concedere. In id ipsum recidit Dionysij editio, vt demonstretur ex Romanæ Ecclesiæ Primatu pendere ac firmari Primatum Episcopi Alexandrini.

CXXVII. AEGYPTI PRIMATVS ET DIOECESIS.

Nec quemquam moueat, si in editione Nicæni canonis ex Romanæ Ecclesiæ archiuo producta nonnisi de Aegypto mentio habeatur, in alijs autem communioribus editionibus etiam Libyæ & Pentapolis; nam Aegyptus in quantum est Augustalis Præfectura, has sub se prouincias continet, quas omnes simul Aegyptum, siue Aegyptiacam diœcesin moris erat appellari: ita Gratianus [a] & Zeno [b] Imperatores nominant. Erant in his decem Metropolitani, qui parebant Alexandrino, vt constat ex epistola Theodosij Iunioris ad Diodorum [c]. Immo ipsa Augustalis Præfectura (vt habet Notitia prouinciarum) continebat sub se Aegyptum, Thebaidem, Libyam Inferiorem & Superiorem, quæ alio nomine Cyrenaica, vel Pentapolis dicta reperitur, Augustanicam, & Arcadiam: cum tamen ab antiquis cosmographis triangulus ille, Delta dictus, qui a Nilo flumine constituitur, Aegyptus nuncupari soleret; recentiori vero & communiori vsu omnes prouinciæ, quæ (vt diximus) Aegypti Præfecto Augustali parebant, eædemq. Episcopo Alexandrino subditæ erant. hinc S. Epiphanius [d]: Hic enim, inquit, mos obtinet, vt Alexandriæ Episcopus, totius Aegypti, & Thebaidis, Mareotæ, ac Libyæ, Ammoniacæq. & Mareotidis, ac Pentapolis Ecclesiasticam habeat administrationem.] quæ omnes vel vna Aegyptus dici solitæ erant, vel cum Aegypto Libya atque Pentapolis: sed cum in alias prouincias partiebantur, decem metropoles constituebant, quæ omnes parebant Alexandrino, de quibus in Concilio Chalcedonensi habetur [e], vt omnis Aegyptiaca prouincia sequeretur Archiepiscopum Alexandrinum: quæ ipsa Aegyptiaca diœcesis (vt dictum est) vocabatur Aegyptus.

a l. 107. de Decurion. C. Theod.
b l. vnic. C. de priuat. carcer.
c Concil. Chalced. Act. 1. ex 2. Concil. Ephesin.
d Epiphan. hæres. 68.
e Concil. Chalced. Act. 4.

CXXVIII. SEXTI CANONIS SENSVS LEGITIMVS RESTITVITVR.

Sed iterum ad sensum canonis. Legitimam atque germanam illam esse huius interpretationem apparet, vt sancta Synodus voluerit demonstrare ratam firmamq. esse auctoritatem Ecclesiæ Alexandrinæ in omnes Aegypti prouincias, quam (vt superius est declaratum) Meletius schismaticus impugnabat: idq. ex Primatu Romanæ Ecclesiæ, ex quo ea omnia Alexandrinus Præsul acceperat: quod & res ipsæ postmodum gestæ ac maiorum scripta declarant. Quidnam est, rogo, quod de Iulio Papa cum scribit Theodoretus, eum vocasse Romam Arianos negotium facessentes Athanasio, necnon Athanasium, sic ait [f]: Ille (*nempe Iulius*) Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, quo pro se in iudicio ipse responderet, vocauit.] Nonne ex his perspicue demonstratur, ex Romanæ Ecclesiæ auctoritate subsistere Primatum Ecclesiæ Alexandrinæ, dum Athanasius eius Episcopus calumnijs Arianorum circumuentus, & eorum iudicio condemnatus, confugit ad Iulium Romanum Pontificem; & ille ad dicendam causam, scriptis litteris, eosdem Arianos Romam conuocat? Vel cum Constantinopolitanum Episcopum Anatolium vsurpantem sibi iura Ecclesiæ Alexandrinæ & Antiochenæ commentitijs canonibus, Leo Papa, pluribus datis litteris [g], retudit, atque eius audacem impetum fregit; vbi & crebrius est iterata querela de huius Nicæni canonis vio-

f Theodor. lib. 2. cap. 4.
g Leo epist. 53. 54. 55. 56.

A violatione, quo ait Alexandrinæ sedis secundã dignitatem, Antiochenæ vero tertiam esse cognitam atque probatam, sed eam antea ab Ecclesia Romana collatam: nam scribens [a] ad Anatolium alienorum iurium inuasorem, citato sæpius eodem Nicæni Concilij canone; Non conuellantur, inquit, principalium iura Primatuum, nec priuilegijs antiquitus institutis Metropolitani Antistites fraudentur. Nihil Alexandrinæ sedi, eius, quam per sanctum Marcum Euangelistam B. Petri discipulum meruit, pereat dignitatis. Antiochena quoque Ecclesia, in qua primum prædicante B. Apostolo Petro Christianum nomen exortum est, in paternæ constitutionis ordine perseueret, & in gradu tertio collocata, numquam se fiat inferior.] hæc eadem ipsa inculcat scribens ad Marcianum Imperatorem, & alijs litteris ad Pulcheriam Augustam datis, & Iulianum. Si enim alius esse posset eiusdem canonis germanus sensus, tota illa argumentatio Leonis Papæ corrueret, & ab aduersarijs
B solui facile potuisset atque frustrari; cum tamen appareat ex ijs Anatolij temerarium ausum esse perfractum [b], eumq. a petitione repulsum.

a Leo epist. 53.
b Leo epist. 59.

CXXIX. FATVA CANONIS SEXTI INTERPRETATIO.

Qui autem sensum hunc minus exploratum habuerunt, delira quædam & somnijs similima locuti sunt, vt voluerint, S. Synodum ex verbis illis quæ habentur in vulgatioribus editionibus, Quia vrbis Romæ Episcopo parilis mos est, vel similis] exæquatum declarasse ius & potestatem Alexandrinæ Ecclesiæ cum Romana: cum, etsi deessent aliæ testificationes, atque iura deficerent; facta tamen ipsa ex aduerso clament, dum constat ex ijs quæ pluribus dicta sunt secundo Annalium tomo, Dionysium Episcopum Alexandrinum ab Episcopis Libyæ accusatum esse apud Dionysium Romanum Pontificem, apudq. eum causam dixisse, atque ab eodem, causa demum cognita, absolutum: sed & idem æque demonstrant quæ post Constantinum sub Constantio contigerunt, nempe cum Iulius Papa Arianos
C & Athanasium ipsum sedis Alexandrinæ Episcopum Romam ad iudicium citauit, atque causam iudicauit. Sed omittimus in his adeo claris atque perspicuis addere alia sexcenta propemodum loca hæc ipsa testantia.

CXXX. ROMANA ECCLESIA NIHIL ACCEPIT A NIC. CONCIL.

Sed illud absurdius: quod enim in eodem canone mẽtio habeatur de Romana Ecclesia; nescio quonam pacto vel ratione in mentem venire potuerit aliquorum, quos tetra nubes odij sic excæcauit, vt palpent (quod dicitur) in meridie, dicantq. Romanam Ecclesiam a Nicæno Concilio priuilegia, quibus potitur, esse fortitam. Qui hæc effutijt, fuit inter alios Theodorus Balsamon, qui tunc ait institutum esse Romanum Patriarchatum, atque tres alios: quo nihil insulsius dici potuit. At licet multa tomo primo de priuilegijs Romanæ Ecclesiæ, vnde manarint, a nobis sint enarrata; tamen quid hac de re Nicolaus Papa scribat [c] ad Michaelem Imperatorem, Romanæ sedis, eiusq. primariæ dignitatis acerbissimum
D aduersarium, audiamus; sic enim ait: Ecclesiæ Romanæ priuilegia, Christi ore in beato Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus obseruata, & a sanctis vniuersalibus Synodis celebrata, atque a cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenus possunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari: quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amouere conatus; & quod Deus statuit, firmum validumq. consistit: illeq. potissimum peccat [d], qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia, inquam, eius sedis vel Ecclesiæ perpetua sunt, diuinitus radicata atque plantata sunt; impingi possunt, transferri non possunt; trahi possunt, euelli non possunt. Quæ ante Imperium vestrum fuerunt, & permanent (Deo gratias) hactenus illibata, post vos, & quousque Christianum nomen prædicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutilata.

c Nicol. ad Mich. Imp. epist. tom. 2. Concil.
d Rom. 13.

CXXXI. NICAENVM CONCILIVM NIHIL CONTVLIT ROM. ECCLESIAM.

Ista igitur priuilegia huic sanctæ Ecclesiæ a Christo donata, a Synodis non donata, sed
E solummodo celebrata & veneratione habita, per quæ non tam honor quam onus nobis incumbit, licet ipsum honorem non meritis nostris, sed ordinatione Dei gratiæ per beatum Petrum & in beato Petro simus adepti, nos cogunt, nosq. compellunt omnium habere solicitudinem Ecclesiarum Dei.] & inferius de duabus Ecclesijs Alexandrina & Antiochena: Sicq. demum Alexandrinam Ecclesiam suam fecerunt Petrus & Paulus per B. Marcum vnius horum filium ac discipulum: hereditas quippe filij in potestate patris existit, & gloria discipuli ad magistrum sine cunctatione refertur. Fecerat autem beatissimus Petrus præsentia corporali & Ecclesiam Antiochenam iam suam, quæ (sicut B. Papa dicit Innocentius) vrbis Romæ sedi non cederet, nisi quod illa in transitu meruit, ista susceptum (quippe B. Petrum) apud se, consummatumq. gauderet. Per has igitur tres præcipuas Ecclesias, omnium Ecclesiarum solicitudo beatorum Apostolorum Principum Petri ac Pauli proculdubio moderamen expectat.] ac paulo post:

Universidad de Deusto
Biblioteca

CXXXII. A CHRISTO PRIVILEGIA ROMANAE ECCLESIAE.

Heredes quippe horum effecti, facultatem potestatis, quam a Domino perceperunt, & A onus solicitudinis nihilominus capessere nos oportet. Proinde animaduertendum est, quia non Nicæna, non denique vlla Synodus quicquã Romanæ contulit Ecclesiæ priuilegij, quæ in Petro nouerat eam totius iura potestatis pleniter meruisse, & cunctarum Christi ouium regimen accepisse, sicut beatus Præsul Bonifacius attestatur, vniuersis Episcopis per Thessaliam constitutis scribens. Institutio vniuersalis nascentis Ecclesiæ de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimen eius & summa consistit. Ex eius enim Ecclesiastica disciplina per omnes Ecclesias, religionis iam crescente cultura, fons emanauit. Nicænæ Synodi non aliud præcepta testantur, adeo vt non aliquid super eam ausa sit constituere, cum videret nihil supra meritum suum posse conferri. Omnia denique huic nouerat Domini sermone concessa: si omnia, ergo nihil defuit quod illi non cesserit. Denique si institutа Nicænæ Synodi diligenter inspiciantur: inuenietur profecto, quia Romanæ Ecclesiæ nullum eadem Synodus contulit incrementum; sed potius ex eius forma, quod Alexandrinæ Ecclesiæ tribueret, particulariter sumpsit exemplum.] hactenus de his ipse. Alia item complura addenda essent; sed parcimus, ne ab instituto longius digredi videamur. Ex his pariter illud considera, quam procul abhorreat, vt Romani Pontifices Romanæ Ecclesiæ priuilegia accepta tulerint Constantino: cum nec ab ipsis Oecumenicis Synodis aliquid illi impartitum esse dici, æquo passi sint animo, a Christo dumtaxat per Petrum sibi (vt par est) omnia vendicantes. B

CXXXIII. RVFFINI INTERPRETATIO SEXTI CANONIS NICAENI.

a Ruffin. histor. lib. 1. c. 6.

At nec dissimulandam putamus perperam factam a Ruffino huius canonis interpretationem, dum Nicænos canones non leui præiudicio in compendium redegit, & de canone sexto sic ait [a]: Vt apud Alexandriam & in vrbe Roma vetusta consuetudo seruetur, vt vel ille Aegypti, vel hic Suburbicariarum Ecclesiarum solicitudinem gerat.] quorum verbo- C rum nec vllus quidem sensus elicitur. Quamobrem sunt qui legendum velint absque gemmata illa alternatiua, Vel; vt dicat: Apud Alexandriam & in vrbe Roma vetusta consuetudo seruetur, vt & ille Aegypti, vt hic Suburbicariarum Ecclesiarum solicitudinem gerat.] Sed & hæc contra canonem; vbi non legitur, Vt, comparationem significans, sed, Quoniam, causam insinuans. Anfractus hosce Ruffini nobis considerantibus, opportune in mentem

b Hier. Apolog. 1. aduers. Russin.

hic veniunt verba S. Hierony mi, Ruffini imperitiam sugillantis, cum post multa sic ait [b]: Denique & ego scripta tua relegens, quamquam interdum non intelligam quid loquaris, & Heraclitum me legere putem; tamen non doleo, nec me pœnitet tarditatis: id enim in

c Hier. Apolog. 3.

legendo patior, quod tu pateris in scribendo.] & alibi [c]: Tantam habes Græci & Latini sermonis scientiam, vt Græci te Latinum, & Latini Græcum putent.] Omittimus de eo hic referre recentiorum querelas de translatione Eusebij ab ipso perperam facta, in sugilla- D tionem hominis ignorantiæ & nimis licentiosæ libertatis, cum addiderit quæ voluit, & alia ex animi voluntate deleuerit. parcerem libenter ipsi, nisi de re omnium grauissima quæstio verteretur.

CXXXIV. HAERETICORVM VESANIA PATENS

Nouantes vero hæretici captantes atque arripientes qualemcũque sibi putant oblatam occasionem, & ex aliorum erroribus proficere se existimantes, hanc nacti interpretationem Ruffini, magno tripudio gestierunt, velut hoste penitus prostrato triumphantes, quasi ex Nicæno Magno Concilio definita fuerit Romanæ Ecclesiæ iurisdictio, vt tantum præsit suburbanis Ecclesijs; atque hac ex parte sit amplior a Synodo circumscripta diœcesis Ecclesiæ Alexandrinæ & Antiochenæ, quam Romanæ: immo ex eiusmodi perperam facta interpretatione Ruffini verborum, quilibet Metropolitanus ditione præstare videatur Romano Pontifici, cum ille vni prouinciæ, hic vero suburbanis tantum præesse videatur Ecclesijs. E

d Sugillat auctor defensorem Molinæi, aduersus quẽ etiam scripsit eruditè Renundus Rufus.

Sed reddam verba vnius ex ipsis, nempe illius Iurisconsulti a Catholica Ecclesia apostatæ defensoris [d], qui ait: Ruffinus (vt apparet) fines Romanæ prouinciæ suburbanarum tantum vrbium terminos a Nicæna Synodo circumscriptos testatur.] hæc ipse. At qualisnam iste Iurisconsultus, qui nec (vt cognoscitur) voces legum intelligit? Miratus sum hominẽ non tantum mendaciter reddentem verba Ruffini, sed & perperam interpretantem, dum putat per Suburbicarias Ecclesias, quas Ruffinus dicit, suburbanas intelligi ciuitates; ac proinde idem esse Suburbicarium, quod Suburbanum, non intelligens ex Principum rescriptis vim vocis huius. Nam etsi interdum Vrbicarium idem sit quod Vrbanũ; hincq. dictæ inue-

e l. 2. 3. C. vbi Senatores.

niantur Præfecturæ Vrbicariæ a Valentiniano [e] & socijs, necnon a Zenone Imperatoribus: ampliorem tamen esse constat huius vocis significationem, quam vt his limitibus coarctetur: idq. aperte diuersis Principum rescriptis manifestum reddi.

Atque

A Atque illud in primis, idem esse Vrbicarium, & Suburbicarium, satis expresse potest intelligi ex ijs quæ habentur [a] in Notitia prouinciarum, vbi agitur de dispositione Comitis Rerum priuatarum. Rursum vero apparere liquet, adeo amplam esse harum vocum significationem, vt non tantum excedat loca prope Vrbem posita, sed etiam plures contineat prouincias, tam in Italia, quam etiam extra Italiam sitas, & interdum etiam trãsmarinas. Vnde Iulianus Imperator rescribens ad Taurum [b] ait: Non enim per Italiam tantum, sed etiam per Vrbicarias regiones & Siciliam Patrimonialium & Emphyteuticorũ fundorum vires seruandas esse perspeximus.] Sed & Gratianus Augustus cum Valentiniano & Theodosio Imperatoribus sic ad Probum [c]: Igitur sinceritas tua id ipsum per omnem Italiam, tum etiam per Vrbicarias Africanasq. regiones, ac per omnem Illyricum prælata oraculi huius auctoritate firmabit.] Ex quibus plane intelligas, Vrbicarias regiones aliquas fuisse B extra Italiam positas. Inter Italiæ autem regiones Vrbicarias, esse nominatas inuenimus Picenum & Tusciam [d]. Sed vnde id, quæso, nomen, & quænam, & cur dictæ reperiuntur etiam extra Italiam positæ Vrbicariæ regiones? Res est haud facilis exploratu: ex eo tamẽ quem inuenimus dictum canonem Vrbicarium, possumus etiam intelligere regiones Vrbicarias: sunt enim hæc veluti cognata. In duabus constitutionibus [e] Arcadij & Honorij Imperatorum mentio habetur de canone Vrbicario, debitum fuisse quoddam diuersarum prouinciarum, quo tenerentur conferre in Vrbem annonam: obstrictæ autem erant ad eiusmodi collationem aliquæ Italiæ prouinciæ, itemq. Sicilia, Africa, & Aegyptus, & si quæ aliæ. Quæ igitur prouinciæ tenebantur ad præstandum canonem Vrbicarium, ad inferendam scilicet annonam in Vrbem, eædem dicebantur regiones atque prouinciæ Vrbicariæ, siue Suburbicariæ nominatæ: quo sensu, sicut illæ dictæ sunt prouinciæ Vrbicariæ, quæ Vr- C bi debentes annonam, eidem peculiari nexu tenebantur obstrictæ; ita eodem exemplo constat esse pariter appellatas a Ruffino Ecclesias Suburbicarias, quæ Romanæ Ecclesiæ diœcesi peculiariter præ ceteris viderentur esse subiectæ; quo etiam iure Episcopus Alexandrinus moderaretur omnes subditas sibi Aegypti prouincias. hæc ex sensu Ruffini; sed canonis aliam fuisse sententiam diximus. At de his hactenus.

a l. 12. & 14. de indulg. debit. Cod. Theod.

b l. 9. de extraordinum. C. Theod.

c l. 1. ſi per obrep. Cod. Theod.

d l. 12. de indulg. debit. C. Theod.

e l. 3. & 6. de canone frumentario vrbis Romæ, Cod. Theod. & Iustin. eod. tit. l. 2. & 3.

CXXXV.

Parce, lector, si interdum duceris per huiusce modi perdifficilium quæstionum anfractus: ex his plane tenebris veritate in lucem vindicata, maiorẽ capies animi voluptatem. Iam perspicue, puto, intelligis ex his quæ dicta sunt, quam a scopo veritatis aberrent, qui perperam factam a Ruffino sexti canonis Nicæni compendiosam translationem deterius interpretantur, cum errores erroribus attexentes, adeo monstrosas deformitates compingant, atque deformia monstra effingant, dum suburbanis tantum ciuitatibus ex Nicæ- D ni canonis præscripto volunt diœcesin Romani Pontificis definitam, quæ sui amplitudine toto est Christiano Orbe diffusa: quandoquidem tum ex his quæ superioribus tomis Annalium dicta sunt, tum etiam ex alijs quæ singulis ferme annis dicentur inferius, omni probationum genere remanent consignata. vt plane intelligas, nonnisi erroris spiritu exagitari, qui tam obstinate contra apertissimam veritatem insurgunt. Ceterum quod rursus spectat ad eiusdem sexti canonis interpretationem: ab alijs leuioribus hæreticorum calumnijs vindicatam eam habes a plerisque eruditissimis viris [f], vt non sit nobis in his amplius laborandum.

CXXXVI. ELVCIDATIO SEXTI CANONIS.

f Alanus Copus 2. dial. Turrian. aduers. Magdeburg. lib. 1. c. 15. Rosmund. Rustis aduers. Patronis Molinæi. Belarmin. Controuers. tom. 1. lib. 2. de Rom. Pontific. c. 13.

Sed quid post hæc de Hierosolymitana Ecclesia statuerit eodem canone 6 sancta Magna Synodus, accipe: Quoniam mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, vt Aeliæ (id est Hierosolymæ) Episcopo honor deferatur: habeat consequenter honorem, manente ta- E men metropolitanæ ciuitatis propria dignitate.] hæc Patres de Ecclesia Hierosolymitana. Mira quidem in huius canonis interpretatione detegitur Theodori [h] stupiditas, dum hoc atque superiore canone, nempe sexto & septimo, statutos tradit a sanctis Patribus quatuor Patriarchas, Romanum videlicet, Alexandrinum, Antiochenum, atque Hierosolymitanum: quem meminisse oportuit, id primum tentatum esse a Iuuenale Episcopo Hierosolymorum post Chalcedonense absolutum Concilium, vt eiusmodi honoris insignia Hierosolymitana Ecclesia obtineret; cum ei restitit vehemẽter S. Leo Romanus Pontifex: quod ipse Nicænorum canonum obseruantissimus minime ausus fuisset, si id illi Ecclesiæ a Magna Synodo collatum accepisset: sed & Iuuenalis, vir solertissimus, id a Nicæna Synodo Ecclesiæ illi collatum, tunc magnifice ostentasset.

g Eod. can. 6. Nicæn. Concil.

DE ECCLESIA HIEROSOLYMITANA.

h Theod. Balsam. in Nomoc. Photij.

Ceterum tantum abest, vt huius canonis auctoritate Hierosolymitana Ecclesia aucta fuerit Patriarchatu, vt nec exempta fuerit, quin Ecclesiæ Cæsariensi subiecta esset totius CXXXVIII

Universidad de Deusto
Biblioteca

Palæstinæ metropoli: quod quidem ita se prorsus habere, verba Ioannis Hierosolymorum A
Episcopi, qui post Cyrillum eidem Ecclesiæ præfuit, rexitq. eam cum sanctus Hieronymus
degeret Bethlehem, ab eodem sancto Hieronymo[a] recitata, manifeste declarant. Scripserat enim idem Ioannes ad Theophilum Episcopum Alexandrinum Apologiam, in qua
hæc inter alia legebantur: Tu, qui regulas quæris Ecclesiasticas, & Nicæni Concilij ca-
nonibus veteris, & alienos clericos & cum suis Episcopis commorantes tibi niteris vsurpa-
re, respondemihi: ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor, hoc
ibi decernitur, vt Palæstinæ metropolis Cæsarea sit, & totius Orientis Antiochia. Aut igi-
tur ad Cæsariensem Episcopum referre debueras, cui, spreta communione tua, commu-
nicare non noueras: aut si procul expetendum iudicium erat, Antiochiam potius litteræ
dirigendæ.] Sic igitur dum ipsemet Hierosolymitanæ Ecclesiæ Episcopus profitetur, ad-
uersus se interpellari potuisse iudicium Cæsariensis Episcopi; plane apertissime ipse signifi- B
casse visus est, eidem metropolitanæ Ecclesiæ Cæsariensi subiectam fuisse Hierosolymita-
nam Ecclesiam. En vides testificatione eiusdem sedis Episcopi, quam procul abhorreat,
vt a Magna Synodo Nicæna eadem Patriarchatu sit aucta. Sed & iurisdictionem Cæsa-
riensis Episcopi in Ecclesiam Hierosolymitanam, eo quoque facto, hoc etiam sæculo ha-
bes expressam, dum Ioannes Episcopus Cæsariensis scribit ad Prailium, alias Cyrillum,
Hierosolymitanum Episcopum, vt mittat ad se Porphyrium illius Ecclesiæ presbyterum,
quem Gazæ crearet Episcopum: quod minus licuisset ab aliena Ecclesia clericum diuel-
lere (ipsis Nicæni Concilij institutis repugnantibus) nisi Ecclesiæ Cæsariensi totius Pale-
stinæ metropoli Hierosolymitana quoque Ecclesia subiecta fuisset. Scribit hæc Marcus dia-
conus, fidelissimus historicus rerum gestarum eiusdem Gazensis Episcopi, cui ipse diaco- C
nus ministrauit.

[a] Hier. epist. 61.

CXXXIX. IVS ANTIQVVM HIEROSOLYMITANAE ECCLESIAE.

Quid ergo contulit Magna Synodus ipsi Hierosolymorum Ecclesiæ? Nihil prorsus: ne-
quicquam enim in ea Synodo statutum est, nisi vt qui ex antiquo vsu deferri solitus erat
honor ei Ecclesiæ, sic deferretur, vt tamen salua in omnibus iura essent Ecclesiæ metropo-
litanæ: adeo vt ex Synodo prospectum potius habeatur Ecclesiæ Cæsariensi, quam Hiero-
solymitanæ, ne scilicet ex honore illi exhiberi solito quicquam derogatum videretur pri-
mariæ Ecclesiæ, eius prouinciæ metropoli, Cæsareæ Palæstinæ. Quod enim Hierosoly-
mitana, attenta eius origine, mater sit dicta omnium Ecclesiarum (nam sic nominatur in
epistola Synodali Concilij Constantinopolitani Oecumenici ad Damasum Papam scripta,
quam recitat Theodoretus[b]) inde accidit vt ipsius ciuitatis Episcopus cum antiquitus ho-
norem sit consecutus, vt inter Apostolicarum Ecclesiarum Antistites consideret, & in lit-
teris quoque ita nominaretur: vnde etiam euenit, vt in eiusdem Magnæ Synodi litteris D
ad Siluestrum (licet deprauatæ admodum reperiantur) post Osium Macarius Episcopus
Hierosolymitanus inscriptus habeatur; quamuis excusus codex perperam legat, Macarius
Constantinopolitanus. Rursum vero in Concilio Chalcedonensi iuxta Episcopum Ale-
xandrinum consedisse legitur Episcopus Hierosolymitanus ante omnes Metropolitanos.
Inde fertur[c] Polychronio eius sedis Episcopo prauam illam inhæsisse ex ambitione senten-
tiam, vt ausus sit dicere Hierosolymorum Ecclesiam locum principem obtinere, & digni-
tate reliquas sedes Apostolicas antecellere. Sic igitur optime consultum a Patribus huius
Magnæ Synodi fuit, dum ita voluerunt consuetum exhiberi honorem illi esse seruatum, vt
tamen nihil imminueretur dignitatis Ecclesiæ metropolitanæ. Intelligis iam, lector, quam
procul abhorreat Theodorus ab huius canonis germano sensu. Vnde & illud hic obiter ad-
monendum putamus, quod ad eumdem canonem sextum spectat; longe quoque errare, B
qui existimarunt ex Nicæni Concilij decreto factam esse diuisionem prouinciarum, & cer-
tos limites sedibus diœcesibusq. præfixos. id quidem Ecclesiarum institutoribus Aposto-
lis ex Tertulliani[d] sententia tribuendum est, & S. Basilius[e] ab antiqua hoc sibi vendicat con-
suetudine, eaq. ex sanctorum Patrum communi concordiq. proueniente sententia: qui-
bus penitus inhærendum affirmat.

[b] Theod. lib. 1. c. 9.
[c] Nicol. Pap. epist. ad Mich. Imp.
[d] Tertul. de præscript.
[e] Apud Gregor. Nazianz. orat. in laud. Basil.

CXL. DE SEDE CONSTANTINOP. REFELLITVR GRAECORVM COMMENTVM

Sed rursus ad Theodorum. Rogo modo ipsum, si (vt vult) in decreto donationis Con-
stantini vna ex quatuor sedibus Patriarchalibus Constantinopolitana Ecclesia nomina-
tur; cur in Nicænis his canonibus nulla de ea mentio, sicut de ceteris? Erubescens hoc
ipse, & omni se probatione destitui sentiens, ac proinde irrita reddi quæ in eo decreto de
sede Constantinopolitana habentur apposita (nam in Magna Synodo, cui intererat Con-
stantinus auctor decreti, hæc a Patribus inculcanda & confirmanda fuissent) erubescens, in-

quam

A quam, quid ait? De Cõstantinopolitano Patriarchatu in alijs canonibus tractabitur.] per-
belle sane sic vitans verbera quæ sibi a certa veritate ex Synodo infligebantur. Nam vbi,
quæso, magis necessarium, vt decreta ab Imperatore de prærogatiuis Ecclesiarum Ma-
gnæ Synodi approbarentur assensu? & vbi etiam opportunius, quam cum de primis sedi-
bus mentio haberetur? ac denique vbi vtilius, si tantæ Synodi auctoritate peragi potuis-
set, quod diuersis postea temporibus eiusdem sedis Episcopi tot studijs perficere conati
sunt? Sed facessant hæc tam insana atque delira; & iam quæ sunt reliqua Magnæ Synodi
decretorum breuiter absoluamus. Ne quis, rogo, dum hæc susius explicamus, existimet
nos potius interpretem agere quam historicum: sciat namque eiusmodi historiæ esse con-
nexa, sed aliorum incuria erroribus adeo vndique obuoluta & tenebris offusa, vt nisi ex-
actius explicentur, & dilucidius elucidentur, in mille alia sit necesse impingere portentosa
B mendacia, & a veritate historica longius aberrare. Eiusmodi enim esse solet Christiana-
rum rerum historia; vt quæ sæpius de veritate dogmatum, Ecclesiarum iurium, sacrorũq.
Conciliorum habeat narrationem connexam, magno periculo talia pertractentur, nisi de
his omnibus consideratio exactissima habeatur.

CXLI. ACTVM IN CONCIL. NICAEN. DE NOVATIANIS.

Post hæc autem sancta Synodus, ne quid relinqueret intentatum, sed quoscumque a
Catholica communione alienos errare conspiceret, ad Ecclesiam reuocaret; Nouatianos
antiquitus (vt dictum est) diro schismate primum, ac demum hæresi ab Ecclesia separatos
studuit communioni Catholicæ restituere: sed frustra laborauit, resistente Acesio eorum
Episcopo, quem & Cõstantinus Imperator officijs atque blanditijs incassum delinire cona-
tus est. de eo enim hæc habet Sozomenus[a]: Fertur item, Imperatorem, quo omniũ Chri-
stianorum prouideret concordiæ, Acesium Episcopum Ecclesiæ Nouatianorum ad Conci-
C lium conuocasse: ostendisseq. ei Concilij de fide & festo Paschæ decisionem, quæ iam tum
Episcoporum subscriptionibus confirmata fuerat: percunctatumq. esse, vtrum ille eorum
approbaret sententiam: respondisse autem Acesium, nihil noui decisum esse, Concilijq.
decretum laudasse: sic namque se ab ineunte ætate didicisse tum credendum, tum festum
agendum esse. Cui Imperator, Cur ergo, inquit, cum eadem sentias quæ ceteri, te ab eo-
rumdem communione segregas? Cum vero in medium proferret Acesius dissensionem,
quæ regnante Decio inter Nouatianum & Cornelium intercesserat, & quomodo qui post
baptisma peccato illo, quod peccatum ad mortem sanctæ Scripturæ vocant, se obstringe-
rent, mysteriorum communione indigni essent (nam non in sacerdotum, sed in Dei solius
situm esse potestate illud peccati genus ignoscere) Imperator, accepto sermone, dixit: Eri-
gito tibi scalam, Acesi, & tu solus in cælum ascendito. Quæ quidem arbitror Imperatorem
D Acesio dixisse, non quo eum laudaret, sed quo homines existimarent, se minime a pecca-
ti labe vacuos esse.] hactenus Sozomenus. eadem quoque Socrates[b] narrat, qui istæc ad-
dit: Ipse hæc a viro minime vano, qui ætate admodum prouecta erat, atque ea, quæ in
Concilio gesta ipse viderat, commemorabat, equidem accepi.]

[a] Sozom. lib. 1. c. 21.
[b] Socrat. lib. 1. c. 7.

CXLII.

At sancta Synodus, quantumlibet Acesij Nouatianorum Episcopi duritiem diu tenta-
tam satis exploratam haberet; tamen apertam voluit, statuto canone, Nouatianis ianuam
reliquisse, si ad Catholicam Ecclesiam redire vellent. Quibusnam autem conditionibus
excipiendi essent, eiusmodi decreto edito significauit[c]:

[c] Conc. Nic. can. 8.

PATEFACTVS ADITVS NOVATIANIS AD ECCLESIAM.

Si qui voluerint venire ad Ecclesiam Catholicam ex Nouatianis; placuit S. Concilio,
vt ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant ab eis confessio-
nem (quam per scripturam exigi oportet) vt fateantur se cum omni consensu Ecclesiæ
E Catholicæ statuta obseruaturos, id est, communicaturos se & ijs qui forte secundas nup-
tias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi sunt: quibus tamen lapsis pœni-
tentiæ modus & tempus adscriptum est: vt in omnibus sequantur ea quæ in Ecclesia Ca-
tholica obseruantur. Et sicubi ijdem ipsi fuerint inuenti, siue in vicis, siue in vrbibus cleri-
ci ordinati a Catholicis, sic etiam in clero persistant, vnusquisque tamen in suo ordine. Si
vero Episcopus vel clericus Ecclesiæ Catholicæ fuerit, ad quem aliqui ex his accedunt;
certum est, quod Episcopus quidem Catholicus suam habeat dignitatem: similiter autem
presbyteri & diaconi habeant. Hi vero qui ab istis veniunt, si forte Episcopus fuerit, ha-
beat sacerdotij dignitatem; nisi forte placeat Catholico Episcopo concedere ei etiam E-
piscopalis nominis honorem: si vero non placuerit, inueniet ei locum, vt sit in parochia
Corepiscopus, aut in clero presbyter, vt in vna ciuitate non videantur duo Episcopi es-
se, & ille omnimode in clero permanere videatur.] hucusque canon de Nouatianis reci-

piendis

Universidad de Deusto
Biblioteca

piendis statutus. Ad hanc fortasse vltimam partem canonis, qua de ijs, quæ decreta es- A
sent, ea redditur ratio, ne in vna ciuitate duo Episcopi esse videãtur, alluisse voluit S. Au-
a Aug. epist. 110. gustinus in Actis substitutionis Eradij, cum ait [a]: Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo; quod Concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat.] Existimant autem aliqui canonem ab Augustino citatum specificam de ea re tractationem habuisse pluribus ac dilucidius explicatam, qui tamen canon cum alijs nonnullis exciderit. Eumdemq. Nicæni Concilij canonem visus est citasse Innocentius Romanus Pontifex in causa S. Ioannis Chrysostomi aduersus eos qui in locum viuentis Ioannis alium creassent Episcopum. recitat eam Innocentij epistolam Sozomenus [b].

b Sozom. lib. 8. c. 26.

CXLIII.
QVID DE PAVLIANIS ET CATAPHRYGIS NICAEN. CONCILIVM. *c Concil. Nicæn. c. 19.*

Rursum vero de hæreticis Paulianistis, a Paulo Samosateno sic dictis, necnon Cataphrygis (de quibus omnibus tomo secundo fusius actum est) ad Ecclesiam Catholicam ve- B
nire cupientibus, sancta Synodus, edito canone, hæc decreuit [c]: Si quis confugit ad Ecclesiam Catholicam de Paulianistis & Cataphrygis; statutum est, rebaptizari eos debere. Si qui vero clerici erant apud eos; si quidem inculpati fuerint & irreprehensibiles, rursus etiam ordinentur ab Episcopo Catholicæ Ecclesiæ. Si vero examinati, minus fuerint apti deprehensi; deponi eos oportet. Similiter autem & circa diacones, & de omnibus qui in eo clero inueniuntur, eadem forma seruabitur. Commemorauimus autem diaconissas, quæ in hoc ordine inuentæ sunt, quæ nec manus impositionem aliquam habeant, & omni modo inter laicas habeantur. Similiter autem diaconissæ, quæ in Catholico canone non habentur, simili loco, id est, laicæ, tamquam non consecratæ, deputentur.] hæc de his sancta Synodus. Causa autem cur iterandum esset baptismum collatum a Cataphrygis, allata est secundo Annalium tomo. C

CXLIV.
d Basil. epist. 78. CANONES STATVTI ADVERSVS DELINQVENTES *e Concil. Nicæn. c. 11. 12. f Concil. Nicæn. c. 9. 10.*

Quoniam autem præter illa quæ de fide in eodem Concilio recte statuta sunt (inquit S. Basilius [d]) alia ad correctionem noxiorum, alia vero ad præmunitionem contra quæ in futuro suboriri possent, a sanctis illis Patribus instituta fuerunt: ad emendationem delictorum illa plane statuta fuisse videntur, quæ de ijs qui persecutionis Licinianæ tempore lapsi, quibus præuijs pœnitentijs recipiendi forét, sancitis canonibus constituta essent [e], quorum a nobis superius mentio facta est. Porro huic illud præcedit decretũ in hæc verba [f]: Si qui presbyteri sine examine sunt prouecti, vel cum discuterentur peccata sua confessi sunt, & homines contra canones commoti manus confessis imponere tentauerunt; tales regula non admittit: quia quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia.] ac rursum post hæc: Quicumque de lapsis ad ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem; hoc Ecclesiasticæ non præiudicat regulæ: cogniti namque D
g Concil. Nicæn. c. 13. deponantur.] Sed & illud [g]: De lapsis qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisq. seruabitur ita, vt, si quis egreditur de corpore, vltimo & necessario viatico minime priuetur. Quod si desperatus, & consecutus fuerit communionem, oblationisq. particeps factus iterum conualuerit: sit inter eos qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.] hæc vna cum alijs Osius, temperans quæ seuera nimis, ipso præsente, statuta fuerant in Concilio Eliberino. Sed quod ad lapsos pariter spectat, hæc ibidem de catechumenis decreuit S. Syno-
h Concil. Nicæn. c. 13. vel 14. dus [h]: Placuit hoc sancto & Magno Concilio, de catechumenis qui lapsi sunt, vt tribus annis inter audientes verbum sint tantummodo, post hæc vero orent cum catechumenis.] Qua quidem pœna plectendus fuisset ipse Constantinus Imperator, nisi post lapsum E
baptizatus iam interfuisset eidem Nicæno Concilio: nam inter lapsorum catechumenorum classem ipsum, quod consuluissent Aruspices, reijciendum fuisse, quæ superius dicta sunt, manifeste declarant.

CXLV.
DE SPONTE ABSCISSIS.

Ad hanc quoque partem emendationis delictorum pertinet quod statutum est de his qui se sponte abscideriunt; aduersus quos primus ordine positus canon a Patribus habetur conscriptus. Non erat plane concedendum (quia exemplo Origenis penes nonnullos error inualuerat) vt prætextu quodam edomandæ libidinis, Fideles sic sibi ipsis genitalia excidendo (de quibus pluribus dictum est tomo secundo) victores certaminis existere viderentur.

CXLVI.
i Athan. Apolog. de fug. sua in fin.

Recens sane facinus Leontij, qui postea ab Arianis creatus est Episcopus Antiochenus, canonis sanciendi causam dedisse videtur: de quo in primis hæc S. Athanasius [i]: Leontius enim

A enim accusatus de commercio cuiusdam iuuenculæ mulieris, iussusq. proinde ab Eustathio (*Antiocheno Episcopo scilicet*) vt ab eius contubernio abstineret: se ipsum castrandum dedit, quo ita libere eius commercio vti posset: neque tamen vel ita suspicionem abluere potuit, quo minus, cum presbyter esset, deponeretur.] & alibi [a], nec ad laicam quidem communionem ob eam causam admittendum esse, aduersus Arianos proclamat. illam vero, Eustolium, dictam fuisse nomine, tradit. eadem quoque de Leontio Socrates [b], & Theodoretus [c]. Aduersus igitur abscissos agens sancta Synodus, illos excepit, quos non voluntas, sed necessitas fecisset eunuchos, sic statuens [d]:

LEONTII FACINVS CAVSAM DEDIT LEGIS SANCIENDAE. *a Athan. epist. ad solitar. b Socrat. lib. 2. c. 21. c Theodor. lib. 2. c. 24.*

Si quis a medicis propter languorem defectus est, aut a barbaris excisus: hic in clero permaneat. Si quis autem se ipsum sanus abscidit: hunc & in clero constitutum abstinere conuenit, & deinceps nullum debere talium promoueri. Sicut autem hoc claret, quod de
B his qui hanc rem affectant, audentq. semetipsos abscindere, dictum sit: sic eos quos aut barbari aut domini castrauerunt, si inueniuntur alias dignissimi, tales ad clerum suscipit regula.] hæc Patres. Porro Leontius infelix sic presbyterij gradu depositus, defecit ad Arianos, apud quos ex impietate magnum consecutus est nomen. de eo enim sæpe inferius dicendum est.

CXLVII. *d Nicæn. Concil. c. 1.* CANON DE ABSCISSIS.

Inde quoque occasio fluxisse videtur, vt eadem Magna Synodus canone sancito vetuerit, ne quis quouis prætextu apud se subinductam mulierem retineret; hæc decernens [e]: Interdixit per omnia Magna Synodus, non Episcopo, non presbytero, aut diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspiciones effugiunt.] Cum hæc in celeberrimo illo Episcoporum conuentu actitarentur, opportuna (vt videba-
C tur) emersit occasio, ex quo semel de clericorum cælibatu & mulierum vitando contubernio agi cœptum est, vt de illis quoque clericis ageretur, qui, antequam ordinarentur, coniugati essent, num initiati postea sacris ordinibus cum ijsdem consuetudinem habere possent. Quid autem de his a Patribus statutum fuerit, non apparet: de eiusmodi vero rogatione hæc recitat Sozomenus [f]: Dum (inquit) est de hac re deliberatum; alijs visum est, legem introducere, quæ iuberet, vt Episcopi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi cum vxoribus, quas ante duxissent quam essent sacris initiati, neutiquam dormirent. At Paphnutius confessor in medio consessus surgens, illi legi contradixit; nuptiasq. honorabiles, & consuetudinem virorũ cum suis vxoribus, continentiam vocauit. Postremo Concilium hortatus est, vt talem legem minime promulgaret: nam rem esse ad ferendum difficilem, & fortasse causam illorum vxoribus fore, vt non satis caste vitam traducant: ac veterem
D Ecclesiæ traditionem esse, vt qui cælibes gradum sacerdotalem consecuti fuissent, postea minime vxores ducerent: qui autem post nuptias vel ad eum ordinem vocati essent, hi ab vxoribus, quas habebant, minime separarentur. Atque ista quidem, licet coniugij expers, suasit Paphnutius: cuius sententiam approbauit Concilium, & de hac re nullam legem tulit, sed eam in cuiusque arbitrio, non in necessitate poni voluit.] hæc Sozomenus, atque etiam Socrates [g].

f Sozom. lib. 1. c. 22.

g Socrat. lib. 1. c. 8.

CXLVIII. *e Concil. Nicæn. c. 3.* NE CVM FEMINIS CLERICI HABITENT

CXLIX. REFELLVNTVR SOZOMENVS ET SOCRATES. *h Annal. Eccles. tom. 1. anno Domini 58.*

Habes, lector, ex his in primis veterem in Ecclesia traditionem fuisse, eamdemq. cum in Oriente, tum in Occidente vbique seruatam, vt cælibes ordinati nullo modo possent deinuo sperare coniugia. Id quidem in Ecclesia Dei semper obseruatum esse, primo tomo [h] fusius differuimus, cum & huius a Sozomeno & Socrate recitatam historiam discussimus, & vt adulterinam excussimus; vtpote quæ cum primis Nicæno nuper recensito canoni aduer-
E sari videatur. Nam cum expressæ habeantur in eo fœminæ, quibuscum permittantur clerici habitare, nec de vxore vlla prorsus mentio facta sit, plane ipsa esse explosa conspicitur: quod enim ea in re dubitatum esset, plane vxoris nomen ante alias fuerat exprimendum, quod silentio omnino censeretur excusum. Nec veritati consentaneum est, quod dicit Sozomenus, nullum a Patribus ea de re sancitum esse canonem, ob id quod non cogere vellent quemquam, sed relinquere cuique, quod vellet facere, liberum: nam id necessario scripta lege sanciendum erat, cum scriptus canon his contrarius militaret, quo personæ illæ fuerant definitæ, quibuscum clericis liceret habitare.

CL. CAELIBATVS ANTIQVA TRADITIO. *i Hier. epist. 50. in fine.*

Sed & quomodo sine decreto scriptis prodito potuit sancta Synodus antiquam a temporibus Apostolorum consuetudinem in Ecclesia abrogare, quæ ordinatos coniugatos a sacris arcebat, si se iterum vxoribus miscuissent? Est enim huius veterrimi vsus locuples testis sanctus Hieronymus, cum ad Pammachium scribens hæc ait [i]: Apostoli vel virgines, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vi- A
dui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici.] & aduersus Iouinianum agens, id
ipsum nec cælibatus impugnatores negare audere tradit, cum inquit [a]: Certe confiteris,
non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit,
non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.] Nec est quod quis possit obijcere,
de consuetudine Occidentalis Ecclesiæ hæc ab ipso dici: nam aduersus Vigilantium agens,
Quid, inquit, facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut vir-
gines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desierunt?]
& qui (vt alibi ait [b]) se norunt hostias offerre non posse, si operi inseruiant coniugali.] Sed
etsi non tantum de Orientali Ecclesia testimonium, verum & testem eiusdem Ecclesiæ quæ-
ris: habes S. Epiphanium, qui hæc tradit [c]: Sanctum sacerdotium ex virginibus quidem
vt plurimum procedens: si vero non ex virginibus, at ex solitariam vitã degentibus: si ve- B
ro hi non suffecerint ad ministeriũ; hi qui continent a proprijs vxoribus, accipiantur, &c.]

CLI. CERTA CAELIBATVS RATIO.

Vides igitur ex testibus, qui vixerunt eodem sæculo quo sacrosanctum Nicænum Con-
cilium celebratum est, quorum tempore (vt idem refert S. Hieronymus [d]) nonnulli su-
perstites erant, qui eidem Nicæno conuentui interfuerunt, testatum reddi, non modo mi-
nime liberum cuique relictum vti vxoribus post susceptos sacros ordines, sed fuisse id ex-
presse vetitum, & absque controuersia ab omnibus obseruatum. Sed & illud quoque Sy-
nodicis decretis cautum constat in Arelatensi Concilio: neminem assumendum ad sacer-
dotium coniugij vinculo obligatum, nisi spopondisset conuersionem, continentiam scili-
cet ab vxore [e]; licet sicut mater & auia, soror vel filia, conuersa vxor cum viro caste habi-
tare ab eodem permissa sit [f]; sed id præter consuetudinem Ecclesiasticam, de qua Grego-
rius Turonensis sic testatur [g]: Apud Aruernum post Astremonium Episcopum primus fuit C
Vrbicus ex Senatoribus conuersus, vxorem habens: quæ iuxta consuetudinem Ecclesiasti-
cam, remota a consortio sacerdotis, religiose viuebat.] Quando autem id vsurpari sit cœ-
ptum a Græcis, vt coniugati ordinati, contra ius fasq. suas penes se in vsum coniugij reti-
nerent vxores, alibi dictum est [h]. Ceterum quod ad Nicænum canonem spectat, eum Pa-
tres inuiolate obseruatum custodierunt: vnde S. Basilius [i], huius potissimum canonis ni-
sus auctoritate, non permisit septuagenarium senem habitantem secum habere mulierem:
Sed, inquit, cijce illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium. Sit illa cum virginibus:
tu inter viros ministra.] idq. ex præscripto Nicæni canonis; nam ait: Lege canonem a san-
ctis Patribus nostris in Nicæna Synodo constitutum, qui manifeste interdixit, ne quis mu-
lierculam subintroductam habeat.]

CLII. DE CLERICIS FOENERATORIBVS.

Pertinet quoque ad præteritorum prauorum morum correctionem quod sancta Syno- D
dus aduersus clericos fœnus exercentes constituit [k]. Rursum vero emendauit prauum il-
lum qui penes aliquos abusus irrepserat, quo diaconi Eucharistiam porrigebant presbyte-
ris: ne id vsquam fieret, vetuit sancta Synodus, simulq. prohibuit ne diaconi sederent co-
ram presbyteris. Porro ex administratione rerum temporalium adeo creuit diaconorum
fastus in locupletibus præsertim Ecclesijs, postquam sub Christianis Imperatoribus sunt au-
ctæ diuitijs, vt sedere cœperint coram presbyteris, absente Episcopo, & alia sibi illicita
vsurpare, quæ S. Hieronymus scribens ad Euagrium damnat [l]. At de his alias pluribus.

CLIII. DE TRANSLATIONE EPISCOPI.

Sed & praua illa quoque consuetudo sublata est [m], qua Episcopi, presbyteri, atque dia-
coni de Ecclesia, in qua ordinati sunt, in aliam transferebantur. Vt autem id corrigeret
sancta Synodus, turbæ Antiochenæ, cum ex Ecclesijs externis sibi postulassent Episcopum,
alijs Eusebium Cæsariensem Antistitem expetentibus, alijs vero Eustathium Pontificem E
Beroeensem, occasionem dedisse videntur. Quod plane intelligendum est, quando id af-
fectent Episcopi, vel studia populorum & clericorum sibi inuicem dissidentia & mutuo al-
tercantia æmulatione procurent: nam cum vehemens id aliqua ratio persuadeat, nempe
vt alicui sedi ab hæreticis pessumdatæ insignis aliquis alterius Ecclesiæ præficiatur Episco-
pus, id sancta ac Magna Synodus exemplo docuisse videtur, cum depositis (vt dictum est)
insignioribus Arianis Episcopis, Eusebio Nicomediensi, & Theognide Nicæno, in sedem
ipsorum aliarum sedium Antistites suffecerunt. His addidit sancta Synodus [n], ne quis al-
terius Ecclesiæ aliquem ordinaret clericum absque consensu illius Ecclesiæ Episcopi.

CLIV. DE NEOPHYTIS NON ORDINANDIS.

Ceterum quod ex distinctione S. Basilij non tantum ad correctionem præteritorum no-
xiorum, sed ad præmunitionem quoque eorum quæ suboriri possent, canones statuerit san-
cta Synodus: ad hæc in primis spectat quod decretum est, ne recens baptizati in Episco-
pos

[a] Hieron. aduers. Iouinian. lib. 1.
[b] Hieron. ad Tãmach. epist. 50.
[c] Epiphan. in Compend. lib. 3.
[d] Hieron. aduers. Luciferian.
[e] Conc. Arelat. 2. c. 2.
[f] Eod. Conc. c. 3.
[g] Gregor. Turon. hist. Franc. lib. 1. c. 44.
[h] Annal. tom. 1. an. Dom. 58.
[i] Basil. epist. 17. ad Paregor. in addit.
[k] Conc. Nicæn. c. 17.
[l] Hier. epist. 85.
[m] Conc. Nicæn. c. 15. 16. 17.
[n] Conc. Nicæn. c. 17.

A pos assumerentur, vel presbyteri ordinarentur. eiusmodi enim constitutio sic se habet [a]: [a] Concil. Nicæn. c. 2.
Quoniam plura aut per necessitatem, aut alias cogentibus hominibus, aduersus Ecclesia-
sticam facta sunt regulam: vt homines ex Gentili vita nuper accedentes ad fidem & instru-
ctos breui tempore mox ad spirituale lauacrum perducerent; simulq. vt baptizati sunt, ad
Episcopatum vel presbyteratum promouerent: optime placuit, nihil tale de reliquo fieri:
nam & tempore opus est ei qui catechizatur, & post baptismum probatione quamplurima.
Manifesta est Apostolica scriptura, quæ dicit [b]: Non neophytum; ne in superbiam elatus [b] 1. Tim. 3.
in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. Si vero processu temporis aliquod delictum
animæ circa personam reperiatur huiusmodi, & a duobus vel tribus testibus arguatur; a
clero talis abstineat. Si quis autem præter hæc fecerit, quasi contra Magnum Concilium se
efferens; ipse de clericatus honore periclitabitur.] hæc Patres. Ceterum ob insigniorem
B personam aliquam, & ad sedandos concitatos tumultus, tum in Ambrosio, tum in Necta- B
rio fuit canoni derogatum.

CLV. DE ORDINATIONE EPISCOPORVM.

Sed quod ad Episcoporum pariter ordinationem spectat; quomodo facienda esset, hæc
ibidem sunt a Patribus definita [c]: Episcopum conuenit maxime quidem ab omnibus qui [c] Concil. Nicæn. c. 4.
sunt in prouincia Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem
necessitatem, aut propter itineris longitudinem: tribus tamen omnimodis in idipsum con-
uenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentienti-
bus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum quæ geruntur, per vnamquamque
prouinciam Metropolitano tribuatur Episcopo.] Citatur hic canon in Synodali epistola
sanctorum Patrum, qui conuenerunt ad sacrosanctum Constantinopolitanum Concilium
Oecumenicum, ad Damasum, cum hoc additamento: Vt singularum prouinciarum An-
C tistites vna cum finitimis, modo ipsis ita visum fuerit Episcopis, &c.] quæ verba in dicto C
canone desiderantur: recitat eum Theodoretus [d]. Quo insuper firma rataq. concordia [d] Theodor. lib. 5. c. 9.
perduraret inter Episcopos: illud his additum [e], vt excommunicatus ab vno, ab altero [e] Concil. Nicæn. c. 5.
non recipiatur Episcopo: vtq. [f] bis in anno Antistites Concilia celebrarent, ad quæ causæ [f] Eod. c. 5.
deferrentur eorum, qui ab Episcopo se iniuste passos aliquid conquererentur. delecta ve-
ro ad Concilia celebranda anni sunt tempora ante Quadragesimam, & in autumno.

CLVI. NVMERVS NICAENORVM CANONVM.

Sunt autem canones omnes, quos recensuimus, viginti numero, non eadem tamen par-
titione & ordine vbique disposiri, sicut nec eadem versione Latinitati redditi: quarũ duæ
auctore incerto extant tomo primo Conciliorum, alia præterea Dionysij, qui collegit
Græcos canones, & in Latinum conuertit, tradiditq. Stephano Episcopo Salonitano: ha-
betur & alia sub Attico Antistite Constantinopolitano, elaborata a Theilone & Theari-
D sto, quando ab eodem Attico ijdem canones missi sunt ad Concilium Carthaginense sex- D
tum, cui annexi fuerunt, & hactenus extant [g]. in quibus omnibus editionibus viginti tan- [g] In princ. Concil. 6. Carthag.
tummodo canones enumerantur, qui licet a Ruffino [h] vigintiduo recenseantur, ijdem ta- [h] Ruffin. lib. 1. c. 6.
men esse noscuntur, cum ab eo duo ex illis in duas secti partes effecerint quatuor. Sed & [i] Theodor. lib. 1. c. 8. in fine.
Theodoretus viginti tantum canones in Magna Synodo statutos affirmat [i]: totidemq. re-
pertos esse in archiuis Alexandrinæ, Antiochenæ, & Constantinopolitanæ Ecclesiæ, cum
illi magna diligentia perquisiti sunt ab Episcopis Africanis, dictæ Synodi sextæ Carthagi-
nensis Acta, & epistolæ ea de causa tunc scriptæ certissimam fidem faciunt.

CLVII. CANON DE LIBRIS HAGIOGRAPHIS

Ceterum Nicænos canones aliquod passos esse naufragium, tabulæ quæ hinc inde di-
sperse reperiuntur, manifeste significant. Quis neget, immo quis auctoritate sancti Hie- [k] Hieron. epist. III.
ronymi non affirmet, atque tuto confirmet, in eadem Magna Synodo de diuinis Scripturis E
E authenticis editum esse canonem? ipse enim sic præfatur in Iudith [k]: Apud Hebræos liber
Iudith inter Hagiographa legitur; cuius auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentio-
nem veniunt, minus idonea iudicatur: Chaldæo autem sermone conscriptus, inter histo-
rias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum Scriptu-
rarum legitur computasse; acquieui postulationi vestræ, &c.] Nemo igitur inficias ire po-
terit, eiusmodi canonem, quo libri canonici numerati erant (nescio quo casu) penitus
excidisse.

CLVIII. CANON DE BIGAMIS NON ORDINANDIS

Rursum vero de bigamis non ordinandis Nicænum canonem citat S. Ambrosius [l], qui [l] Ambros. epist. ad Vercellens. Eccles.
pariter desideratur: ait enim: Sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Epi-
scopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Nicæno tractatus addidisse: ne-
que clericum quemquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit.] hæc ipse. At quis,
rogo, tam perfrictæ frontis homo tot tantosq. Patres mendacij adeo impudenter redar-
guerit

Universidad de Deusto
Biblioteca

guerit, & affirmare ausit eos esse mentitos, quod hi duo canones extra numerum illorum viginti positi videantur? Qua pariter ratione falsarius haud dicendus est sanctissimus ille Zosimus Papa [a], quod citauerit Nicænũ canonem de appellatione ad Apostolicam sedem, qui tamen inter viginti illos nequaquam numeratus habetur, neque apud Græcos inuenitur, sicut nec duo alij superius recensiti: cum tamen Theodoretus illũ ipsum digito signet, dum scribit Athanasium Arianorum calumnijs circumuentum, & illorum iudicijs exagitatum in Occidentem venisse, & Arianos litteris contra eumdem causam prosecutos esse; quando inquit de Iulio [b]: Ille Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire; & diuinum Athanasium, quo pro se in iudicio ipse responderet, vocauit.]

a Concil. Carthag. 6. c. 3.

b Theod. lib. 2. c. 4.

CLIX. CANON DE APPELLATIONE AD ROM. PONT.

Sed quinam iste Ecclesiæ canon? non certe Sardicensis Concilij, quod (vt idem demonstrat auctor sequenti capite) nondum fuerat celebratum. Compelleris ergo fateri, per Ecclesiæ canonem, non aliunt significatum esse, quam citatum Nicæni Concilij canonem de appellando ad Romanum Pontificem, quem Athanasius (vt suo loco pluribus declarabimus) aduersus Arianorum iudicia contra se lata legitime appellauerat. Cum vero constet longe grauiori ex Ariana hæresi tempestate iactatam esse Orientalem quam Occidentalem Ecclesiam; haud mirum sit, Hieronymum, Ambrosium, & Zosimum Papam, ex Romanæ Ecclesiæ archiuis, atque aliunde petitos alios, præter viginti illos, nouisse Nicænos canones: quod intelligentes Patres Catholici, qui Sardicam ad Oecumenicũ Concilium conuenere, complures ex canonibus Nicææ in Magno Concilio editis, tamquam in recentiori theca recondentes, decretis [c] Sardicensibus, additis quibusdam alijs, intexuere. Sed de his velim consulas quæ dicta sunt quinto Annalium tomo suo loco, cum de eadem controuersia inter Romanam & Africanam Ecclesiam actum est.

c Nicæn. Concil. c. 5. Sardicens. c. 16. 17. Nicæn. c. 16. 17. Sardic. c. 18. 19.

CLX. CANON NIC. DE SACRIF. OFFERENDO. A IEIVNIS.

Rursus autem Episcopi ipsi Africani in tertio Concilio Carthaginensi sub Siricio Papa, quod constituerunt canone vigesimonono, vt nonnisi a ieiuno sacrificium offeratur, in Nicæno Concilio statutum fuisse, inferius canone quadragesimooctauo profitentur, cum in fine sic aiunt: De fide enim Nicæna tractatus audiuimus. Verum & de sacrificijs inhibendis post prandium, vt a ieiunis (sicut dignum est) offeratur, & tunc & nunc confirmatum est.] hæc ibi.

CLXI. DE MINORE SYNODO AD MAIOREM PROVOCATIO.

Insuper quod quæ antea aduersus Arium in Concilio Alexandrino gesta essent, cognita sunt etiam in eodem Nicæno Concilio: ille itidem a Patribus canon sancitus est, quo cautum fuit, vt res cognitæ in minori Synodo, in maiori iterum examinari atque tractari possent. Huius quidem canonis meminit Iulius Papa in epistola ad Arianari atque tractari possent. Huius quidem canonis meminit Iulius Papa in epistola ad Arianos recitata, & intexta ab Athanasio in Apologia secunda, in qua hæc verba leguntur: Episcopi in Magna Synodo Nicææ congregata non sine Dei consilio permiserunt prioris Synodi Acta in alia Synodo examinari.] & paulo post: Quod si istiusmodi consuetudo olim fuit, eiusq. memoria reuouata est & scripto prodita in Magna Synodo, eamq. apud vos valere non finitis, rem profecto indecoram facitis.] hæc Athanasius.

CLXII. CANON DE CONFICIENDA FORMATA.

Ceterum nec ipsi Græci, quantumlibet austeri & tenacissimi Nicænorum canonum numeri vicenarij custodes & iudices, negare vsquam potuerunt, nihil præterea in Magna illa Synodo esse statutum, quod extra viginti illos canones inueniatur: cum ab Attico ipso Episcopo Constantinopolitano editum sit exemplar Formatæ scribendæ, cuius communicatione (vt tomo secundo dictum est pluribus) vniuersa compaginari deberet Ecclesia; quod excusum habetur post Concilium Chalcedonense, sed in Cresconiana Collectione sub eiusdem Attici titulo descriptum reperitur in hæc verba:

CLXIII. FORMATAE FORMA.

Græca elementa litterarum numeros etiam exprimere, nullus, qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus Formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur; hoc a Patribus trecentis decem & octo Nicææ congregatis saluberrime inuentum est & constitutum: Vt Formatæ epistolæ hanc calculationis seu supputationis habeant rationem: id est, vt assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris, & Filij, & Spiritus sancti, hoc est, π, υ, α, quæ elementa & octogenarium, & quadringentesimum, & primum significant numerum: Petri quoque Apostoli prima littera, id est, π, quæ numerum octoginta significat: Eius quoque qui scripsit epistolam, prima littera; cui scribitur, secunda littera; accipientis tertia littera; ciuitatis quoque, de qua scribitur, quarta; & Indictionis (quæcumque est) eiusdem temporis, idem qui fuerit numerus assumatur. Atque ita his omnibus Græcis litteris, quæ (vt diximus) numeros exprimunt, in vnum ductis; vnam, quæcumque

cumque collecta fuerit, summam epistola teneat. Hanc qui suscipit, omni cum cautela exquirat expresse. Addat præterea separatim, ἀμήν, Amen, quod in epistola nonagesimum & nonum numerum secundum Græca elementa significat. Valete in Domino.] hactenus ex Collectione Cresconiana, quæ hæc habet amplius: XLVIIII. L. Nam numerus noster non tenetur in epistola Græcus, sed Latinus explanatur, quæ directa vnanimiter ab Episcopo Osio, & Victore & Vincentio presbyteris ad Episcopum vrbis Romæ Siluestrum: per quorum nomen seruantes gremium direximus sedi Apostolicæ.] hucusque ibi, vt se habent in nostro codice: quibus quidem manifesti erroris redarguuntur illi, a quibus in Formatæ canone vox, ἀμήν, prætermittitur, cum ex ipso textu liqueat easdem Græcas litteras reddere numerum nonagesimumnonum. Quamobrem ad canonis huius elucidationem, hic describenda putamus, quæ ex Iuone leguntur his verbis [a]:

a Iuo de cons. Cleric. part. 6. c. 433.

CLXIV. FORMATAE EXPLICATIO.

Græca elementa litterarũ numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci sermonis notitiã habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus Formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur, hoc a Patribus trecentis octodecim Nicææ congregatis saluberrime inuentum est & constitutũ, vt Formatæ epistolæ hanc calculationis seu suppurationis suæ habeant rationem: id est, vt assumantur ad supputationem prima Græca elementa Patris, & Filij, & Spiritus sancti, id est, π, υ, α, quæ elementa octogenarium, quadringentesimum, & primum seruant numeros: Petri quoque Apostoli prima littera, id est, π, quæ numerum octogesimũ significat. Eius qui scribit epistolam prima littera; cui scribitur secunda; accipientis tertia; ciuitatis quoque, de qua scribitur, quarta; & Indictionis (quæcumque est) illius temporis numerus assumatur.

CLXV. DE NVMERIS LITTERARVM.

Atque his ita omnibus Græcis litteris, quæ (vt diximus) numeros exprimunt, in vnum ductis; vnam, quæcumque collecta fuerit, summam epistola teneat. Addat præterea separatim in epistola etiam nonagenarium & nonum numeros, qui secundum Græca elementa significant, ἀμήν. Tres igitur prædictæ litteræ Græcæ, id est, π, υ, α, & prima littera ex nomine Petri, id est, π, quingentesimum, sexagesimum, & vnum faciunt numeros: π, enim prima, quæ est in nomine summi Patris, 80. numerat: υ, vero, quæ est prima in nomine Filij, 400. numerat: α, vero, quæ prima est in nomine Spiritus sancti, vnum indicat. Si addas π, quæ est in nomine Petri prima, id est, 80., reperies 561. ἀμήν vero, quod in prædictæ epistolæ fine scriptum est, 99. indicat: α, enim vnum; μ, quadraginta; η, octo; ν, quinquaginta numerum, qui nonagintanouem efficiunt numeros. Si vero totam summam simul iungas, 660. epistola numeros tenet.] hucusque ipse.

CLXVI. OBIECTIO.

Sed hic illud animaduertendum est, quod habetur in canone, id inuentum a Patribus, ne (quod ait) aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur. Non video, quomodo quilibet impostor non valuerit eiusmodi litteras fingere: nempe si exempli causa dicamus aliquẽ Arianum cupientem videri Catholicum, hoc perlecto canone, ad eius præscriptum, ijsdem signatas elementis litteras exarasse. Vt cum finxerit eas datas ab Athanasio Alexandria ad Iulium Romanum Pontificem per Serapionem diaconum, addita Indictione, exq. singularum vocum primis Græcis elementis numerum collectum conscripserit: quid hoc, quæso, tanti negotij opus, vt non valuerit ab impostore quolibet factitari, & hæretico homine vel schismatico fingi? At quonam pacto potuerunt, publica lege conscripta regula Formatarum, secreta fieri litterarum commercia, quæ vix secretioribus notis & singulis inter paucos mutuo assensu contesseratione condicta perfici solent?

CLXVII. DE VSV FORMATAE.

Quamobrem in eam sententiam imus, vt existimemus eiusmodi canonem nequaquam esse cum ceteris editum, sed penes Episcopos Catholicos retentum esse secretum: atque illud de eiusmodi formula Formatarum fuisse Patrum consilium, vt dantibus & accipientibus communicationis Catholicæ tesseram hisce elementis exprimerent: nempe vt qui fidem & communicationem Catholicam his elementis significatam scriberet, vel deferret, censeretur esse Catholicus, sicq. vt Catholicus inter Catholicos mereretur Catholica communicatione recipi: nam huius rei causa in vsu fuisse Formatas, nempe vt qui has scriberet, vel afferret, existimaretur esse Catholicus, secundo Annalium tomo dictum est. Quoniam vero ad Catholicam communicationẽ, vt alicui impertiri posset, duo potissimum esse necessaria videbantur, nimirum ne hæresi vel schismate ab Ecclesia Catholica diuisus esset: ea de causa talis formula fuit a sanctis Patribus præscripta Formatis, qua vtrumque significaretur; nempe, qui daret, & deferret epistolam, de fide recte sentire, & communicatione Ecclesiæ Catholicæ inhærere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CLXVIII. MYSTERIVM IN FORMATA

Sic igitur quod in hac Formata tribus illis prioribus elementis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, perfectæ & sanctissimæ Trinitatis nomina adnotarentur; veluti symbolicis formulis aduersus ipsos, qui tũc insurrexissent, hæreticos Arianos fides Nicæna eademq. Catholica videbatur esse descripta. Quod vero non solum in rectæ fidei confessione, sed & ex vera cum Ecclesia Catholica communicatione probari deberet, qui recipiendus esset: inde additum est a sanctis Patribus primum illud quod sequitur elementum, π, nominis Petri: idq. ea de causa, quod in sede Petri vigeret totius Ecclesiæ Catholicæ principatus; adeo vt ille probaretur vere esse Catholicus, qui Petri successori esset communione coniunctus: quo quidem perspicuo argumento probat (prout superius dictum est) Optatus Mileuitanus, se Catholicum, Parmenianum vero & alios Donatistas, aduersus quos agit, esse schismaticos; dum enumerans seriem Romanorum Pontificum, qui sederunt (vt ait) in cathedra Petri, ad Siricium vsque descendens, de eo addit: Hic noster est socius, cum quo nobis totus Orbis commercio Formatarum in vna communionis societate concordat.] de Donatistis vero subdit, procul abesse vt Formatis communicent cum cathedra Petri.

CLXIX. NOMEN PETRI CVR IN FORMATA.

Vides ex his manifeste, lector, ad quid nomen Petri potius, quam (si sanctioris personæ ponendum fuisset) Dei genitricis Mariæ, vel Ioannis Baptistæ; aut si, π, littera ad constituendum certum numerum requireretur, magis ipsius Petri, quam Pauli Vasis electionis & Doctoris Gentium nomen, post trium personarum sanctissimæ Trinitatis nomina, statim habeatur expressum; nempe ob communicationem cum cathedra Petri, per quod signum, qui esset Catholicus, posset aperte significari. Exarabantur autem in Formata quatuor hæ litteræ, quæ numquam a quouis mutari deberent, π, υ, α, π, id est, Pater, Filius, Spiritus sanctus, Petrus: & quod adijciebatur in fine, ἀμήν, Amen. Reliquæ autem, quibus indicabantur nomina scribentis, afferentis, recipientis, temporis quo scripta, & loci ex quo data Formata erat, pro occasione diuersarum personarum, locorum, & temporum mutabãtur. Inhærebant itaque dicta elementa cuique Formatæ immutabilia, quibus hæ voces (vt dictum est) PATER, FILIVS, SPIRITVS SANCTVS, PETRVS, AMEN, eo modo primis litteris haberentur inscriptæ; idq. Apostolorum exemplo: nam vidimus Paulum solitum pro signi nota (vt ait [a]) apponere illas voces, GRATIA DOMINI, &c. Sanctum vero Ignatium has, AMEN, GRATIA, vt superius primo & secundo Annalium tomis pluribus est explicatum.

[a] 2. Thess. 3.

CLXX. SECRETVM IN FORMATA.

Porro quod eædem Græcæ litteræ numerum significarent, in hoc potuit aliquod latere secretum, vt scribendo etiam (si placeret) Latini numeri elementis numerum illum expressum in canone Græcis litteris, quid intelligeretur, haberetur incognitum: vt in appendice eiusdem Formatæ apud Cresconium his notis XLVIIII. & L. idem est quod AMEN. Et siue Græce scriberentur, numeri potius esse crederentur, quam voces: re ipsa autem voces, reiq. maximi ponderis significatiuæ. licet sciamus, etiam Latinos Græcis vti solitos characteribus, quod complura exempla declarant. Sicq. siue Latine ex Græcis, siue Græce notæ numeri scriberentur, nomina & voces illæ, quæ communicationis Catholicæ erant indicatiuæ, nonnisi eius tesseræ consciis fierent manifestæ, ceteris autem extra Ecclesiam positis (nisi proditio aliqua intercederet) occultæ essent. At de his hactenus: quæ fortasse prolixius, quam par erat, sunt pertractata, sed plane necessitate cogente, quod neminem reperimus, qui istæc de Formatis ita ex Concilio Nicæno præscriptis elucidarit.

CLXXI.

Post vero descriptum canonem de Formatis in dicta Cresconiana Collectione, postq. recitatam breuem illam appendicem, mox subijciuntur S. Synodi litteræ ad Siluestrum Romanum Pontificem: quas, collatione habita cum alijs exẽplaribus (vt licuit) paulo emendatiores reddidimus, relicta in margine varia lectione: sunt autem huiusmodi:

LITTERAE SYNODI AD SILVESTRVM PAPAM.

Beatissimo Papæ vrbis Romæ cum omni reuerentia colendo Siluestro, Osius Episcopus prouinciæ Hispaniæ ciuitatis Cordubæ, Macarius Episcopus Ecclesiæ Hierosolymitanæ *, Victor * & Vincentius presbyteri vrbis Romæ ordinati ex directione tua, & ceteri Episcopi CCCXVIII. in Domino salutem. Quoniã omnia corroborantur * diuinis mysterijs Ecclesiasticæ vtilitatis causa: quæ ad robur pertinent S. Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ, ad sedem tuam Romanam explanata, & de Græco redacta scribere confitemur: nunc itaque ad veræ * fidei augmentum * accurrimus roborari. Itaque censeat vestra Apostolica doctrina, Episcopos totius vestræ Apostolicæ vrbis in vnum conuenire, vestrumq. habere Conciliũ *: sicut docet mystica veritas, confirmet * nostra sancita *, vt gradus fixos connexa

* Constantinopolitanæ
* Vitus
* corroborata
* vestræ sedis
* argumentum
* consilium
* vt firmet
* sanctimonia

A connexa * ordinationi tuæ sanctimoniæ nostra possit habere regula: quoniam decet numerum dictorum coepiscoporum a te discere gradus conformes * conscendere Verbi. Quicquid autem constituimus in Concilio Nicæno, precamur vestro oris consortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro vniuerso Concilio. Dat. VIII. Kalend. Iulias. Accept. XIII. Kal. Nouemb. Paulino & Iuliano summis Coss.] huic habetur coniuncta Siluestri epistola ad Synodum, sed mendosissima, quæ & ob Consules perperam positos commentitia reputatur, vtpote quæ data & accepta habeatur sub Consulatu Constantij quarto cum Constantini octauo, siue septimo, qui est ab hoc annus quintus. Porro cum his litteris missum æque fuisse decretum fidei, & reliqua in Synodo gesta, certum est.

* contexta
* fornices consternere Vrbi

CLXXII. SYNODI CONFIRMATIO.

Ceterum quod ad Magnæ Synodi confirmationem spectat: etiam si dicta epistola non extaret, vel omnino reijceretur vt spuria; quis ignorat antiqua Ecclesiastica iura, quibus B traditum & obseruatum est, omnia decreta Synodica ab Episcopo Romanæ Ecclesiæ accipere firmitatem? vnde apud Socratem [a]: Canon Ecclesiasticus vetat ne decreta absque sententia Episcopi Romani Ecclesijs sanciantur.] Sed quinam iste canon, qui in re tanta, tanta decernat, vt inuiolabiliter & semper fuerit vbique seruandus? non equidem in Synodo aliqua reperitur esse sancitus, sed potius antiquo vsu, vti Apostolica institutio, ad posteros iugi obseruatione omnium appareat stabilitus, quod & superius demonstratum est.

[a] Socrat. lib. 2. c. 13.

CLXXIII. NICAENVS CANON DE SACRO HYMNO GLORIA PATRI, &c.

Sed quod rursus ad Nicæna pertinet instituta; non prætermittimus dicere, indicare videri Sozomenum [b], ex instituto Nicæni Concilij, secũdum traditam in eo fidei formulam, hymnos cani consueuisse; cum agens de Leontio Ariano Episcopo Antiocheno, ait eum C passum esse Catholicos hymnis fidei Concilij Nicæni consentientibus Deum laudare. Etenim Ariani sicut baptismi formam, ita quoque Glorificationis hymnum corruperant, vt dicerent, Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto:] Catholici vero more vsitato & antiquitus tradito canerent: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto:] idq. ex præscripto verborum Domini ad suos dicentis [c]: Euntes ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.] At ex Concilio Nicæno (vt dicemus) ad eiusmodi hymnum Glorificationis illud accessit additamentum, vt post Gloria Patri, &c. diceretur: Sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.]

[b] Sozom. lib. 3. c. 19. in fine.
[c] Matth. vlt.

CLXXIV. HYMNVS GLORIFICATIONIS EX TRAD. APOSTOL.

Sed ad hæc omnia certius exploranda, illud in primis monendum putamus; eiusmodi hymnum Glorificationis, sic a maioribus dictum, nequaquam (vt aliqui putant) inuentum esse a Nicæno Concilio; sed ab ipsis Apostolorum temporibus Fideles, cum in nomi- D ne Patris & Filij & Spiritus sancti baptizarentur, easdem tres personas sanctissimæ Trinitatis eiusmodi hymno conglorificare cœpisse. Quod quidem ex maiorum traditione, absque aliquo scripto, sibi Ecclesiam vendicare, pluribus affirmat S. Basilius [d] ad Amphilochium scribens de Spiritu sancto, vt cum ait: Proinde quod a maioribus nostris dictum est, & nos dicimus, gloriam esse communem Patri cum Filio: quapropter & Glorificationis hymnos Patri simul cum Filio offerimus.] Sed & cœptam esse in Ecclesia Dei eiusmodi Glorificationem ex eo tempore quo ab Apostolis promulgatum est Euangelium, & cum (vt diximus) sacrum baptismum ab eisdem iussu Domini in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti collatum est, a Fidelibus occini cœptam, & absque scripto Fidelibus traditam, pluribus idem inferius docet [e]; eamdemque pronunciandam esse monet, vt a Domino accepit Ecclesia; licet ab aliquibus, CVM, pro ET, dictum reperiri tradat: nam E ait [f]: Dictum est igitur, nihil referre ad sensum, siue dicas; Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto: siue dicas; Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto. Non igitur fas est cuiquam syllabam, Et, ex ore Domini profectam reijcere, aut aliter scribere.] hæc & alia huiusmodi Basilius de huius Glorificationis ab Apostolis Ecclesiæ traditæ vsu: quam tanti ponderis esse nouerunt Patres, vt cum postea in Constantinopolitano Concilio firmanda esset aduersus hæreticos Spiritus sancti negantes diuinitatem regula fidei, huiusce-modi Conglorificationis testimonium in ipsa intextum voluerint, atque scriptum illud de Spiritu sancto: Qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur.]

[d] Basil. de Spir. sancti. c. 27. 29.
[e] Basil. de Spir. sancti. c. 27. in fin.

CLXXV. GLORIA IN FINE PSALMORVM.

Porro quod attinet ad decreta Nicænæ Synodi: sicut nullo modo dicendum est, Glorificationis sanctissimæ Trinitatis hymnum ab ea primum inuentum; ita nec, vt in fine cuiusque psalmi caneretur, esse statutum putamus. Equidem si Magna Synodus id statuisset, vniformem regulam (sicut in ceteris) Ecclesijs omnibus pariter præscripsisset, a qua nullus vmquam deuiare, vel latum vnguem præterire aliquando, præsumpsisset:

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Cassian. lib. 1. c. 8.

cum tamen videamus diuersas ea de re fuisse diuersarum Ecclesiarum consuetudines, A rituſq. dissimiles ; sic namque Cassianus ait [a]: Illud etiam (quod in hac prouincia vidimus) vt vno cantante, in clausula psalmi omnes astantes concinant cum clamore, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto : nusquam per Orientem audiuimus : sed cum omnium silentio ab eo qui cantat, finito psalmo, orationem succedere ; hac vero Glorificatione Trinitatis tantummodo solere antiphonam terminari.] hæc ipse : ex quibus etiam, sicut ex multis alijs, commentitia plane detegitur epistola illa Hieronymi nomine ad Damasum consignata, quæ merito ab eruditis, Hieronymi res accuratius expendentibus, vt

b Habes eam tom. 1. Concil. in vetus Damas.

adulterina iure exploditur, in qua hæc leguntur [b]: Precatur ergo cliens tuus, vt vox ista psallentium in sede tua Romana, die noctuq. canatur, & in fine psalmi cuiusliber, siue matutinis, siue vespertinis horis, coniungi præcipiat Apostolatus tui ordo, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, sicut erat in principio, &c.] Si enim in Oriente nusquam se audisse inquit Cassianus, vt in fine psalmi diceretur, Gloria Patri, &c. quomodo ex Orientis B more de eiusmodi psallendi genere Hieronymus potuit Damasum monuisse ; cum antea tam in Occidentali Ecclesia, quam in Orientali, eiuscemodi psallendi vsum viguisse, idem affirmet ? Qui tamen eidem epistolæ fidem adhibuerunt, ex S. Hieronymi monitu id sancitum a Damaso existimarunt.

CLXXVI. GLORIFICATIONIS APPENDIX.

Quod igitur ante Nicænum Conciliũ, ex traditione (vt vidimus) Apostolorum, vigeret vsus in Ecclesia, vt a Fidelibus Glorificationis dictus hymnus occineretur vbique, licet diuerso ritu : alia occasione recens accepit additamẽtum. Nam cum Ariani blasphemantes dicerent Filium a Patre in tempore factum, & fuisse tempus quando non erat : placuit sanctæ Synodo aduersus eiusmodi hæresin addi ad antiquum Glorificationis hymnũ, Gloria Patri, &c. illam appendicem, qua dicitur : Sicut erat in principio, &c. C

c Concil. Vasen. in fine c. 5. tom. 1. Concil.

Testatum habetur id ex Concilio Vasensi, vbi hæc reperiuntur expressa [c]: Et quia non solum in sede Apostolica, sed etiam per totum Orientem, & totam Africam, vel Italiam, propter hæreticorum astutiam, qua Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed a tempore cœpisse blasphemant, in omnibus clausulis post GLORIA PATRI ET FILIO ET SPIRITVI SANCTO,] SICVT ERAT IN PRINCIPIO ET NVNC ET SEMPER ET IN SAECVLA SAECVLORVM, AMEN, dicitur : etiam & nos in vniuersis Ecclesijs nostris hoc ita dicendum esse decernimus.]

CLXXVII.

Hic autem illud lectorem admonendum putamus : canones Concilij Vasensis primi confusos existere cum illis Vasensis secundæ Synodi, huncq. recitatum hic canonem esse Vasensis primæ, quæ paulo post Nicænum Concilium celebrata est temporibus Constantij Imperatoris, cum S. Nectarius Episcopus Viennensis sederet, qui eidem Synodo inter- D

d Ado in Chron. ann. Dom. 337.

fuit, de quo sic Ado eiusdem Ecclesiæ Episcopus [d]: Florebat, inquit, & tunc temporis, *quo Maximinus Episcopus Treuerensis, hospes Athanasij*, Nectarius Viennensis Episcopus in doctrina fidei eximius : qui in Vasensi illa Synodo venerabili primus interfuit, & Patris & Filij & Spiritus sancti vnam esse naturam, & potestatem, & deitatem, & virtutem, in Ecclesia publice prædicauit & docuit.] hæc Ado. Quamobrem qui subscripti Episcopi ibi in fine ponuntur, alterius Vasensis Synodi esse oportuit, illic vero (quod etiam accidit de Arelatensibus Synodis) per errorem appositos. Sic igitur, quod dicitur a Sozomeno, cani hymnos a Catholicis Nicænæ fidei consentientes, de Glorificationis antiquo hymno, tunc vero eo additamento aucto, debere intelligi, potius assentimur. At de his modo satis.

CLXXVIII. SYMBOLVM NICAENVM VBI CANI COEPTVM IN ECCLESIA.

Putarunt nonnulli, vt sicut huiusmodi sic auctus Glorificationis hymnus ad confu- B tandam grassantem publice in Ecclesia hæresin Arianam, vt frequentius caneretur, ex hoc tempore Nicæni Concilij fuerit a Patribus laudabili consuetudine introductum ; ita pariter, vt Nicænum fidei Symbolum in Ecclesia publice concineretur. Verum eiusmodi institutionis antiqua vestigia in Ecclesia Orientali facilius reperio : nam vbi Arij hæresis magis inualuit, ibi potissimum eiusmodi Symbolum in sacris solemnibus publice debuit frequentari. De his enim hæc testatur Theodorus Lector [e]: Timotheus (erat hic Constantinopolitanus Episcopus) ab amicis rogatus, Symbolum fidei trecentorum decem & octo Patrum per singulas Synaxes dici curauit, ad reprehensionem videlicet Macedonij, quasi ille Symbolum hoc non receperit ; cum antea semel tantum in anno, in parasceue scilicet Dominicæ Passionis, tempore quo Episcopus catechizabat, recitatum esset ita Theodorus.

e Theod. Lect. lib. Collectaneorum Biblioth. sanct.

In Ro-

A In Romana autem Ecclesia secus accidit ; quippe quæ custos tenacissima ac fidelissima CLXXIX. antiquitatis, quod didicerat ab Apostolis, nullo penitus aucto additamento, seu elucidatione, Symbolo diutius vsa est. De ea enim Ruffinus [a] hæc tradit, Symbolum explicans: CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM. Verum (inquit) priusquam incipiam de ipsis sermonum virtutibus disputare, illud non importune commonendum puto, quod in diuersis Ecclesijs aliqua in his verbis inueniuntur addita : in Ecclesia autem vrbis Romæ hoc non deprehenditur factum : quod ego propterea esse arbitror, quod neque hæresis vlla illic sumpsit exordium ; & mos ibi seruatur antiquus, eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publice, id est, Fidelium populo audiente, Symbolum reddere : & vtique adiectionem vnius saltem sermonis eorum qui præcesserunt in fide, non admittit auditus. In ceteris autem locis, quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos ad- B dita quædam videntur, per quæ nouellæ doctrinæ sensus crederetur excludi.] hucusque Ruffinus. De vsu vero Symboli Constantinopolitani suo loco dicendum.

a Ruffin. in expos. Symb. apud Cyprian. SYMBOLVM APOST. IN VSV ROM. ECCLESIAE.

Quod autem rursum spectat ad numerum Nicænorum canonum : quod illi in epistola CLXXX. quadam, Marci nomine, septuaginta recensentur ; atque nonnulli ex ijs in litteris quæ DE NVMERO CANONVM NICAEN. Iulij & Felicis Papæ dicuntur, descripti habeantur ; quod insuper Dalmatius Episcopus Cyzicenus quasdam constitutiones eiusdem Synodi ad recte viuendi formam præscriptas ferri tradat, ex eisq. nouem recitet ; quodq. demum Turrianus profiteatur, octoginta Nicænos canones Arabica lingua scriptos inuentos se Latinitate donasse, secundum epistolam illam nomine Athanasij ad Marcum editam, de octoginta pariter capitulis in eadem (vt ibi dicitur) Synodo constitutis, & in septuaginta redactis : quoniam hæc ignorasse maiores visi sunt, quando, oborta controuersia in Ecclesia Africana, de ijs men- C tio necessaria incubuisset ; hæc libentius alijs differenda relinquemus : cum tamen nullo pacto inficias ierimus, ex ijs quæ dicta sunt, canones Nicænos numerum vicenarium excessisse.

His omnibus in sacrosancta Synodo absolutis, consecuta est subscriptio Patrum ; qui CLXXXI. tum fidem Catholicam Symbolo illo, quod recensuimus, explicatam, tum etiam sancitos MYSTERIVM IN NVMERO ET IN NOMINIBVS. canones singuli suo chirographo munierunt, omnes simul trecenti decem & octo : numerus videlicet in magno illo, Patre fidei dicto, Abraham, consecratus, cum totidem ex suis vernaculis aduersus quinque Reges, quos & vicit, armasset [b] : eodem quippe numero Patrum certatum est non tantum aduersus Arium & Arianos, sed quotquot antea extitissent, Filij Dei diuinitatis impios aduersarios ; obtentaq. est victoria in ciuitate Victoriæ, Victore atque Vincentio vna cum Osio primarijs ducibus pietatis : vt & in his nominibus D quoque intelligas admirabile sacramentum. Quid autem mirandum acciderit de duobus Episcopis nuper, antequam subscriberent, vita functis, cum narrent Gregorius presbyter Cæsarienſis, atque Nicephorus, & si qui alij ex recentioribus (apud antiquiores enim id frustra quæritur) hic describemus, ne quid temere aut inconsulto prætermisisse videamur potius, quam probasse.

b Genes. 14.

Gregorius igitur in ea oratione, quam de Nicæna Magna Synodo habuit, hæc ait [c]: Duo CLXXXII. sancti Episcopi, Chrysanthus & Musonius, cum nondum decisioni suas adiecissent subscriptiones, accidit vt diuina prouidentia ab humanis excederent. Diuini ergo Patres, cum DE CHRYSANTHO ET MVSONIO EPISCOPIS. venissent ad communem locum, in quo dormiebant, cumq. simul cum eis essent, & quæ dicebantur, audirent : O Patres, dixerunt, & fratres, præclarum certamen nobiscum decertastis, cursum perfeciſtis, fidem seruastis. Si ergo quod factum est, Deo gratum iu- E dicastis (nunc enim purius cernitis) ne quid sit impedimento, quo minus vos quoque decisionem subsignetis. Hæc simul & dixerunt, & signata decisione sanctorum Patrum loculo imposita, totam illam noctem insomnem peragunt in oratione. Die autem sequenti, cum venissent ad loculum, solutis, quæ erant imposita, signaculis, cum sanctam reuoluissent decisionem, inuenerunt sanctorum Patrum ad eos adiectas subscriptiones : adeo vt citra dubitationem vnusquisque, etiam ex eis qui erant extrinsecus, fateretur sanctum illum sanctorum Patrum chorum constare præsentia & ope sanctissimæ Trinitatis, eamq. suam ostendere defensionem ijs qui digni habentur vt videant.] hæc Gregorius. addit his Nicephorus [d] eorumdem subscriptionem in huiusmodi verba : Chrysanthus & Musonius, qui cum Patribus omnibus in S. prima Oecumenica Synodo consensimus, quamuis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus.] hæc ille : quorum omnium fides sit apud auctores, cum tantæ rei nullum vestigium sit reperire penes

c Apud Lipom. tom. 6.

d Niceph. lib. 8. c. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Athanasium, Hilarium, & alios, qui nihil plane reliquere intactum, quo insultantem A- A
rianam hæresim oppugnare potuissent. Sed nec fuit moris, fidem inter Fideles velle miraculis probatam reddere, cui suffragarentur firmiores diuinæ Scripturæ sermones.

CLXXXIII PRAECONIA NICAENI CONCILII.

At Nicæni Concilij hic finis esto: cuius quidem singularem cum primis excellentiam, ac venerandam insuper eximiamq. maiestatem, vix credi potest, quot laudibus atque præconijs prosecuti sint sanctissimi Patres: quorum vnius S. Leonis Papæ scribentis tum ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum, tum ad Pulcheriam Augustam, hic satis sit elogia sane præclarissima recitare, cum inquit [a]: Nulla sibimet de multiplicatione congregationis Synodalia Concilia blandiantur; neque trecentis illis decem atque octo quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat, vel præferre; cum tanto diuinitus priuilegio Nicæna sit Synodus cõsecrata, vt siue per pauciores, siue per plures Ecclesiastica iudicia celebrentur, omni pene auctoritate sit vacuum, quicquid ab illo- B
rum fuerit constitutione diuersum. Nimis ergo hæc improba, nimis sunt praua, quæ sacratissimis canonibus inueniuntur esse contraria.] & inferius: Sancti illi ac venerabiles Patres, qui in vrbe Nicæna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato, mansuras vsque in finem mundi leges Ecclesiasticorum canonum condiderũt, & apud nos in toto Orbe terrarum in suis constitutionibus viuunt; & si quid vsquam aliter, quam illi statuerunt, præsumitur, sine cunctatione cassatur: vt quæ ad perpetuam vtilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur; nec ad priuatum trahantur commodum, quæ ad bonum sunt commune præfixa.]

a *Leo epist. 53.*

CLXXXIV *b Leo epist. 55.* EXCELLENTIA NICAENORVM CANONVM.

Idemq. ad Pulcheriam Augustam in hæc verba [b]: Contra statuta paternorum canonum, quæ ante longissimæ ætatis annos in vrbe Nicæna spiritualibus sunt fundata decretis, nihil cuiquam audere cõceditur: ita vt si quis diuersum aliquid decernere velit, se potius mi- C
nuat, quam illa corrumpat; quæ si (vt oportet) a cunctis Pontificibus intemerata seruentur, per vniuersas Ecclesias tranquilla erit pax, & firma concordia.] & in calce: Consensiones vero Episcoporum sanctorum canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, vnita nobiscum vestræ fidei pietate, in irritum mittimus, & per auctoritatem beati Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus, in omnibus Ecclesiasticis his legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium sacerdotum per trecentos decem & octo Antistites Spiritus sanctus instituit: ita vt, etiam si multo plures aliud, quam illi, statuere decernerent, in nulla reuerentia sit habendum, quicquid fuerit a prædictorum constitutione diuersum.] hactenus Magnus Leo, horribilis deserti immanes belluas, ferasq.
c Amos 3. sæuissimas rugitus sui terrore concutiens, iuxta propheticum epiphonema illud [c]: Leo rugiet: quis non timebit?] D

CLXXXV. *d 2. Reg. 6.* NICAEA CIVITAS MIRA EST CONSECVTA EX CONCILIO. *e Greg. presbyter orat. de Patribus Nicani Concil. apud Lipoman. tom. 6. die 10. Iulij.*

At sicut cum diuina illa Arca [d] mansit tribus mensibus in domo Obededom Gethæi, magnam inde ille benedictionem consecutus est: ita Nicæna ciuitas, licet antea non ignobilis, longe clarior atque celebrior reddita est totidem mensium Magni illius Concilij incolatu, admirandis quibusdam sibi diuinitus impertitis potita beneficijs, quæ Gregorius presbyter recensет, his annectens quæ sua quoque ætate peracta sunt: ait enim [d]: Cum Patres postridie essent precaturi Saluatorem vniuersorum pro suo domum reditu, & pro ea quæ illos excepit ciuitate: accidit, vt in eo qui dicitur μεσόμφαλος, id est, medius vmbilicus, ingressus Orientalis, scaturirent fontes circa medium apsidis, circa quam constiterat sanctorum chorus: qui quidem in hodiernum vsque diem apparens, ostendit orationum fructuosos effectus; & nunc apud omnes celebratur & nominatur Nicæa. Quantum autem illi pro ea laborauerint, & quantam eius curam gesserint, conijcere licet ex ea re ad- E
mirabili, quæ nostra ætate facta est. Nam cum ingrati fuissent Assyrij, &, per quod eis parta est salus, Romanum Imperium depopulati essent & vexassent, omniaq. barbarica consumerent insolentia: remansit intacta omnino a Babylonica contumelia; vt quæ nec igne, nec gladio, virorum, aut mulierum, aut infantium senserit captiuitatem, cum eam sæpe clanculũ & aperte adorti essent. Dicitur autem superbum quoque quemdam ex eius exercitu Tribunum militum impudenter audax cœptum aggressum esse, nempe vt magiæ illic execranda piacula faceret: nocturna autem visione (quæ illi soli apparebat) & diurnis terroribus ei incussum esse timorẽ, vt acerbe periret; adeo vt mutatus sceleratus, templũ, vel potius templi habitatorem Christum verum Deum nostrum honoraret, & lucernis accẽsis placaret: atque ex eo tempore omnem Babylonicũ exercitum a sancto templo arcuisse, & hospitalem mansuetudinem barbaricæ ferociæ minime respondentẽ, ijs qui in ipsa ciuitate

vitam

A vitam agerent, ostendisse.] hæc Gregorius, qui & multa addit de incorruptione, qua donatæ sunt sacræ illorum Patrum reliquiæ, qui Magnæ Synodo interfuerunt, quorum memoriam Orientalis Ecclesia quinto Kalendas Iunij (vt Græcorum indicat Menologium) celebritate anniuersaria consecrauit.

CLXXXVI. *a Eusebius Vit. Constan. lib. 3. c. 14. 15.* VICENNALIA CONSTANTINI.

Quid autem, absoluta Magna Synodo, egerit Constantinus, sic Eusebius tradit [a]: Quibus ad exitum perductis, secundam istam victoriam Imperator se contra Ecclesiæ hostem consecutum affirmauit; & propterea festum triumphale ad Dei honorem illustrandum egit. Eodem tempore vigesimus eius regni annus completus est, in quo conuentus celebres etiam apud reliquas gentes agitabantur.] Vicennalia enim cum agerentur, tum ob solutionem publicorum nuncupatorum pro Imperatore votorum, tum & in nouis iterum nuncupandis festi dies in exhibitione munerum agebantur. Sed & hæc Constantini
B Vicennalia, aucta creatione noui Cæsaris, nempe Constantij, augustiora atque celebriora reddita sunt.

CLXXXVII. *b Eusebius Vit. Constan. lib. 4. cap. 40.* CONSTANTIVS CREATVR CAESAR.

His quippe Vicennalibus creatum fuisse Constantium Cæsarem, testatur idem Eusebius, cum alibi ait [b]: Secundus aui nomine appellatus Constantius, vigesimo fere Imperij paterni anno, quando publicus solemnisq. omnium hominum conuentus agebatur, renunciatus est.] eadem in oratione habita de laudibus Constantini in Tricennalibus, vbi nulla prorsus de Crispo Cæsare creato memoria; quem Eusebius (vt dictum est) ne videretur patris sæuum facinus refricare, silentio condemnauit, tantum de tribus filijs mentionem faciens, tribus decennijs Cæsaribus omnibus creatis. Habuit in his Vicennalibus Eusebius ipse Cæsareæ Palæstinæ Episcopus in laudem Imperatoris orationem, vt ipsemet testatur, cum sic præfatur in libros Vitæ eiusdem Constantini, quos scripsit:
C Quemadmodum vniuersum hominum genus illustrem & præpotentem nostrum Imperatorem ad decimum quemque Imperij annum ratis conuersionibus iterum ac tertio reuolutum, diebus festis epulisq. solemnibus magnifice celebrauit: ita nos quoque, non solum cum iam viginti annos regnasset, multisq. victoriæ trophæis esset nobilitatus, illum amplo ministrorum Dei confessu stipatum, diuinis laudibus ad cælum vsque extulimus: verum etiam cum triginta annos modo in hoc imperandi munere confecisset, &c.] desideratur hæc Eusebij oratio; eius enim illa tantum extat in Tricennalibus habita. Studuisse plane vafrum hominem, Græcanicæ eloquentiæ lenocinijs Imperatorem demulcere, sibiq. conciliatum in omnibus reddere, quis poterit dubitare, cum ipse testetur se eum illa oratione diuinis laudibus in cælum euexisse? Sed quid tum in ea celebritate cum Patribus Constantinus? hæc in loco antea citato habentur [c]:

c Euseb. vbi supra lib. 3. c. 14. 15.

CLXXXVIII. CONSTANTINI STVDIVM ERGA EPISCOPOS.

D Inter Dei ministros iam pace conciliata, ipse Imperator conuiuium celebrare cœpit, & hoc tamquam sacrificium Deo valde accommodatum per illorum præsentiam obtulit; neque quisquam ex Episcoporum numero ab illo regali epulo abfuit. Istud porro, quod ibi factitatum est, omnem dicendi facultatem superat. Satellites enim armati districtis gladijs vndique regia vestibula obseruabant; per quorum mediam turbam sancti Dei homines absque formidine ingressi sunt, & ad interiores Palatij ædes perrexerunt. Ex quibus alij deinde vna cum Imperatore accumbere, pars prope triclinij valuas vtrinque assidere. regni Christi effigies ea in re adumbrari videbatur: quam rem somnij similius, quam rei gestæ, aliquis existimare potuerit. Vbi autem conuiuium magno cum splendore venit ad exitum: illud præterea, quo omnes magnificentius & liberalius exciperentur, accessit: quisque nimirũ pro dignitate muneribus honorifice donatus fuit. De hoc porro Con-
E cilio Imperator illos etiam, qui ei neutiquam interfuissent, certiores fecit per litteras; quas quidem in hanc nostram historiam, tamquam in columellam quamdam, inscribam; quæ ita se habent, &c.] Describuntur mox ab eo litteræ datæ a Constantino de ijs quæ in Synodo gesta essent de Paschatis festi celebratione ab omnibus vna eademq. die vbique seruanda; quæ quidem a nobis suo loco opportunius sunt recitatæ.

CLXXXIX. EVSEBII VARIVM CONSILIVM. *d Euseb. Vit. Constan. lib. 3. cap. 20.*

Sed non cesso Eusebij calliditatem vehementius admirari, dum ipse retexens historiam de Nicæno Concilio, nihil prorsus habet de Arij atque Arianorum damnatione, nec quicquam meminit de datis litteris aduersus Arium & scripta ipsius: atque perinde ac in Magna Synodo nihil præterea gestum fuisset, quam de Paschate obortam dirimere controuersiam, amplissimas illas Constantini ea de re scriptas litteras ad verbum recitat. Iam quid post eas subinferat, cum ad propria dimisit, hic reddamus: De cetero autẽ (inquit [d]) vbi Concilium erat dimittendum, sermonem apud Episcopos de rebus ordine dispensan-

dis

Universidad de Deusto
Biblioteca

dis instituit. Omnibus igitur vno eodemq. die in vnum conuocatis; eos, cum adessent, admonuit sedulo, vt pacis inter ipsos mutuo colendæ diligentem curam adhiberent, & contentiosas lites auerterent: & si quisquam inter illos ex sapientiæ præstantia multum laudis adeptus fuisset, nulla in illum flagrarent inuidia, sed virtutis vnius commune bonũ esse censerent; qui autem præstabiliores viderentur, non aduersus tenuiores se insolenter efferrent: Nam qui, inquit, sint re vera bonitate superiores, diuini numinis est decernere. A

CXC. CONSTANTINI ADMONITIO AD EPISCOPOS.

Dixit porro, oportere eos, propter animi lenitatem & indulgentiam, se inferiorum imbecillitati submittere: rarum esse illud, quod sit expletum omnibus suis numeris & partibus: & propterea inter ipsos, ijs qui leuiter peccant, veniam debere tribuere, benigne gratificari, & quæ humanæ sunt fragilitatis, condonare; concordem animorum consensum in primis colere; ne ipsi inter se concertantes, illis qui ad obtrectandum verbo Dei parati sunt, ansam eidem illudendi præberent. quam rem omnium maxime præcaueri debere; posse autem facile præcaueri, dummodo quæ apud nos sunt, illis admiratione digna videantur. Neque cuiquam nostrum obscurum esse, vtilitatem quæ ex sacris litteris capitur, non omnibus conferre solere: alios enim delicijs ad tempus oblectari: nonnullos in eorum familiaritatem, qui aliquem dignitatis gradum adepti sunt, se callide insinuare: complures, eos qui humanitus & benigne ipsos excipiunt, amplexari: multos muneribus donatos ad diligendum compelli: sed paucos admodum veræ doctrinæ amore flagrare, & amicum veritatis perraro reperiri. Quare omnibus esse in primis consentaneum, vt ea quæ ad salutem vtilia sunt, quisque alteri instar medici suppediret: ad eum plane finem, vt apud omnes omnino salutaris disciplina magno in honore habeatur. Ista cum primis adhortatus est Imperator. B

CXCI. ROGAT PRECES FIDELIVM CONSTANTINVS.

Ad extremum etiam illud adiecit, vt pro ipso ad Deum preces obnixe funderent. Cum igitur his præceptis eos instruxisset, omnibus fecit potestatem ad sua domicilia reuertendi. Illi lætitia gestientes redierunt. Ad hunc modum cum illi propter dissentientes opiniones longo quasi interuallo ab se mutuo diuulsi fuerant, tamquam in vnum corpus essent denuo coagmentati, deinceps vna apud omnes viguit sententia, ipsius Imperatoris consensu confirmata. Proinde Imperator de prospero rei euentu lætus, illis qui Concilio neutiquam interfuissent, per litteras fructum eiusdem vberem præbuit; populoq. vniuerso cum per agros, tum per ciuitates dispersо ingentem pecuniæ vim distribui mandauit: sicq. festum diem ad recolendam vigesimi anni sui memoriam celebratum cohonestauit.] hucusque Eusebius: eadem quoque Sozomenus [a]. Theodoretus insuper de conuiuio & donis collatis hæc addit [b]: C

[a] *Sozom. lib. 1. c. vltimo.*
[b] *Theodor. lib. 1. cap. 11.*

CXCII. CONSTANTINVS EXOSCVLATVR CICATRICES CONFESSORVM.

Iussit vt sedes multæ pararentur, quo illis pariter omnibus epulum daret: qui autem erant illustriores, eos suæ ipsius mensæ fecit participes, alios vero ad alias dimisit mensas. Et cum videret dextros oculos quibusdam effossos, intellexissetq. quod constantia pro pietate eam cladem illis attulisset; labra vulneribus admouit, pro certo persuasus, osculo se benedictionem inde hausturum esse.] Eiusmodi insigne Constantini pietatis officium iterum ab eo exhibitum tum in aduentu ipsorum Episcoporum, tum cum ijdem postea recessuri essent, ab Eusebio silentio fuit prætermissum; quod Arianus ipse, vtpote nequam oculus, Orthodoxorum constantiæ inuideret, quæ præsertim sugillasset ipsius ignauiam, quod in persecutione negasset. Sed prosequitur Theodoretus: D

CXCIII. MVNIFICENTIA CONSTANTINI.

Conuiuio tandem peracto, alia dona rursus illis distribuit: quinetiam litteras ad prouinciarum Præfectos dedit; mandauitque, vt certus frumenti numerus viduis, & ijs quæ perpetuam seruant virginitatem, quinetiam illis qui diuinis ministerijs obeundis consecrati sunt, in singulis ciuitatibus quotannis suppeditaretur; cumq. non tam egentium necessitate, quam sua ipsius munificentia mensus est. huius congiarij adhuc tertia pars suppeditatur: quippe impius tyrannus Iulianus totum penitus abstulerat ille quidem; sed qui ei successit in Imperio, hoc quod iam suppeditatur, donari mandauit: fames enim, quæ tum grassabatur, subsidia quæ talibus tribui consueuerant, exigua admodum effecerat. Quod si congiarium, quod id temporis a Constantino donatum erat, triplo maius fuit, quam quod iam datur: facile inde quisque, si modo voluerit, Imperatoris magnificentiam poterit perspicere.] hæc Theodoretus: quod autem subdit de combustis ab eo in Episcopos querelarum libellis; id primitus accidisse, superius dictum est. E

CXCIV. At quidni daret clericis singulis congiarium Constantinus, cum Gentilium deorum sacerdotibus sæculi Principes ex publicis horreis victum affatim suppeditarint? Etenim ait diuina

A diuina Scriptura [a]: Aegyptijs sacerdotibus, præter terram quæ a Rege illis tradita fuerat, statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur.] Et apud Iudæos, præter ciuitates sacerdotales, & aliarum ciuitatum suburbana, quæ sacerdotum erant, de omnibus ijdem accipiebant decimam, & ab hominibus quoque ex legis præscripto pecunias exigebant. Gentilium vero sacerdotes cum multiplicis & diuersi generis essent: vt de propinquioribus Bithyniæ regionibus agamus, nempe Ponticis, quorum exemplo idem Constantinus permoueri potuisset; apud eos sacerdotes summo honore habebantur, atque adeo vt eorum Pontifex gestaret regium diadema certis diebus, & secundus a Rege honore haberetur; cuius sacerdotij erant sex millia seruorum sacrorum, quibus & ager publicus suppeditabat impensas. tradit hæc Strabo [b]: additq. tantæ fuisse æstimationis Comanense sacerdotium, vt Pompeius Magnus Asia potitus, Archelao Regi pro magno munere & B honore illud ipsum contulerit sacerdotium, auxeritq. agrum sacerdotalem.

[a] *Genes. 47.* QVO HONORE SACERDOTES HABERI SOLVERENT.

[b] *Strab. lib. 11.*

CXCV. ROMANORVM ERGA SACERDOTES OBSERVANTIA.

De Romanis, penes quos nihil antiquius cultu deorum; sacerdotes, qui apud eos amplissimi erant honoris & potestatis (vt alias diximus) ex publica pecunia accipere consueuerunt stipendia & rerum sacrarum impensas: quæ omnia tandem Gratiani Imperatoris edicto ablata sunt, & Fisco arcæq. publicæ vendicata [c]. Quid, inquam, mirum, si cum tot tantaq. vbique gentium sacerdotes e publico accipere consueuerint, Constantinus perpetuum tribuerit sacris ministris, virginibus, ac viduis congiarium? Sed illud plane miramur, quod cum hæc scribat Theodoretus, S. Ambrosius tamen agens aduersus Symmachum, nequicquam huiusmodi factum fuisse affirmare videatur, cum sic ait [d]: Ponamus tamen subsidia largitatum conferenda virginibus: quæ Christianis munera redundabunt? quid tantas opes sufficiet ærarium?] Istæc idcirco, quod tam immensa erat C vbique in Ecclesijs sacrarum virginum multitudo, vt Imperij diuitias vix sufficere existimaret, si, sicut olim Vestales, ita Christianæ Deo dicatæ virgines fuissent alendæ publico sumptu. Verum nec sacerdotibus Christianis quicquam præstari ex ærario, immo potius demi, iustæ sunt eiusdem Ambrosij ibidem ad Valentinianum Imperatorem querelæ. Sed de his alias.

[c] *Ambros. epist. ad Valentinian. Imp. ante relationem Symmachi.*

[d] *Ambros. ad Valentin. Imp. aduersus Symmachum.*

CXCVI. DEDICATIO CIVITATIS CONSTANTINOP.

Post hæc autem, rogatu Constantini, Patres, qui Magno Concilio interfuere, Constantinopolim perrexisse, eamq. ciuitatem ex Byzantio Nouam Romam, Constantinopolim cognominasse, atque dedicasse Dei Genitrici Mariæ, Nicephorus [e] tradit. Ceterum Eusebius, qui de eius vrbis dedicatione agit [f], de accessu Episcoporum nihil penitus; sed ait eam ab eodem Imperatore Memorijs martyrum illustratam, & Deo martyrum consecratam: nec alius quispiam antiquiorum de aduentu Patrum post Nicænum Concilium D Constantinopolim meminit: incertus tamen auctor [g] narrat, illos eo migrasse, Metrophanemq. eius ciuitatis Episcopum conuenisse, atque ab Imperatore de successore sibi nominando rogatum, sibi suffici Alexandrum petijsse. hæc ibi, & alia, quæ quidem fide carent, cum longe ante Nicænum Concilium Metrophanem defunctum esse, & in eius locum Alexandrum subrogatum, ex certa Sozomeni [h] assertione superius sit demonstratum. Sed & probatione deficiunt, quæ a Nicephoro vel a quouis alio recentiore de eius ciuitatis dedicatione sunt tradita. Siquidem ex certis manifestisq. testificationibus constat eius ciuitatis dedicationem post annos quinque ab hoc tempore contigisse; nosq. suo loco de ea fusius disseremus, & cum Nicephorum, tum alios ea in re plane hallucinatos esse perspicue demonstrabimus.

[e] *Niceph. lib. 8. c. 16.*

[f] *Eusebius Vit. Constan. lib. 3. cap. 47.*

[g] *Apud Metaph. die 10. Iulij.*

[h] *Sozom. lib. 3. cap. 3.*

CXCVII. SYNODI DECRETA TOTO ORBE VVLGATA.

Sic igitur absoluta Synodo, Episcopi qui ex diuersis regionibus Nicæam in vnum con- E uenerant, inde recedentes, veluti ex fonte exuberante largissimi riui in diuersa diducti, vniuersam Dei Ecclesiam Catholicæ doctrinæ laticibus copiosissime irrigarunt: quam enim acceperãt a SS. Magna Synodo Orthodoxæ fidei regulam a Romano Pontifice confirmatam, ceteris Episcopis qui non interfuerant, & fidelibus populis communicarunt. Etenim Metropolitani colligentes sub sua diœcesi constitutos Episcopos, & Antistites sibi subiectos clericos, & illi plebem sub se positam; quæ decreta fuissent trecentorum decem & octo Patrum consensione, edicta promulgant, & in Albo Ecclesiastico cunctis inspicienda proponunt. Et inter alia perlata quoque fuisse in Africam statuta Nicæni Concilij per Cæcilianum Episcopum Carthaginensem, qui eidem interfuit, Concilium sextum Carthaginense palam testatur [i].

[i] *Concil. sextum Carthag. c. 9.*

CXCVIII. Dum vero fidei formam perlegunt; eamq. in omnibus consentientem ijs quæ hactenus credidissent, intelligunt, licet verbis pluribus declaratam, nihil tamen penitus immutatam:

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutatam: immensas sanctissimæ Trinitati, cuius in sacro baptismate signaculum suscepis- A
sent, gratias agunt, seq. omnes eiusdem custodes fidelissimos exhibent, quam in omni-
bus integram illibatamq. seruare contendunt. Tunc & Alexander Episcopus Alexan-
drinus cum eamdem sartam tectam & in omnibus cuperet custoditam, præcauens in futu-
rum, illud in ea Ecclesia statuit esse seruandum, ne scilicet ibi, quantumlibet amplissima
ciuitate, populum fidelem alius quispiam, licet presbyter, sed ipse tantum doceret Epi-
scopus. de quo quidem instituto sic tradit Sozomenus [a]: Apud Alexandrinos vero solus
ciuitatis Episcopus docet: aiunt tamen hanc consuetudinem non prius inoleuisse, quam
ex quo Arius presbyter de doctrina differens, insolitam introduceret.] hæc ipse. sed
cum sciamus, peregrinum Episcopum, Paulum Emesenum legatum, rogatum a S. Cy-
rillo [b], ad populum de fide Catholica publice sermonem habuisse; munus prædicandi
verbi Dei Alexandrinis presbyteris tantum inhibitum fuisse, dici posse videtur. B

VT TANTVM EPISCOPVS DOCEAT ALEXANDRIAE POPVLVM.

[a] Sozom. lib. 7. cap. 19.

[b] Cyrill. Alexād. hom. 7. & 8.

CXCIX. ROMANVM CONCILIVM.

Perlatis autem Romam decretis SS. Magnæ Synodi, atque litteris quas superius reci-
tauimus; Siluester collegit ex Italia Episcoporum Concilium, cuius hæc tantum fragmen-
ta supersunt: Siluester Episcopus sanctæ & Apostolicæ sedis vrbis Romæ dixit [c]: Quic-
quid in Nicæa Bithyniæ constitutum est, ad robur sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ &
Apostolicæ a sanctis sacerdotibus trecentis decem & octo, nostro ore conformiter confir-
mamus. Omnes qui ausi fuerint dissoluere definitionem sancti & Magni Concilij, quod
apud Nicæam congregatum est sub præsentia pijssimi & venerandi Principis Constantini
Augusti, anathematizamus. Et dixerunt omnes: Placet.] Hic admonemus lectorem,
eum qui huius Synodi fragmentis præfixit titulum, in eo esse hallucinatum, quod præsen-
te Constantino Augusto, hoc a Silvestro Romæ Concilium celebratum tradit, deceptus
nimirum ex recitatis primi capitis verbis, quibus de Constantino habetur mentio. quæ C
cum referenda essent ad ea quæ præcedunt de Nicæno Concilio, cui interfuit Constanti-
nus: ille imprudens, ad ea quæ sequuntur, eadem verba retulit, vt dictum putarit a S.
Silvestro: Anathematizamus sub præsentia Constantini.

[c] Extat tom. 2. Concil.

CC. ACTA IN SYNODO.

Addidit ad hæc Silvester de Paschate: Omnibus Episcopis & presbyteris præceptum
est, Paschæ obseruantiam custodire a Luna decimaquarta vsque ad vigesimamprimam,
ita vt Dominicus dies coruscet. Et dixerunt Episcopi: Placet. Rursus ad eos Silvester
dixit: Robustius duximus consilium (si placet) vt omnis Episcopus qui conuenit ad Con-
cilium, fidem suam * chirographo confirmet: vt deinceps rediens ad parochiam suam,
compaginem nostræ salutationis plebi suæ innotescat, vt, fide Concilij declarata, inte-
meratus ordo seruetur. Et dixerunt Episcopi: Placet.] In hac item Synodo idem Silue-
ster Pontifex, de clericis, ne iudicent publice sæcularia, nec coram Iudice sæculari causam D
dicant, statuit, his verbis: Nulli omnino licere clerico causam quamlibet in publico exa-
minare: nec vllum clericum ante Iudicem laicum stare. Et dixerunt Episcopi: Placet.]
Sunt alia ibi statuta, quæ lector, si cupit, inspiciet. Consueuisse enim, quæ decreta es-
sent in Oecumenica Synodo, ad Romanū Pontificem confirmanda deferri, & ab eo ad alias
deinde Ecclesias mitti, cum ea quæ sunt hactenus dicta demonstrant; tum etiam gesta
postea, absoluto Concilio Ephesino, declarant; quando a S. Leone Papa de his quæ acta
essent, redditi sunt absentes Episcopi certiores; & illi coacta Synodo, & consignata fide
chirographo, ad eumdem Pontificem rescripserunt [d].

* suo

[d] Apud S. Leonē post epist. 52.

CCI. DE PHOTINO DAMNATO OBIECTIO.

Quod autem post dictum Concilium Romæ habitum de confirmatione Nicænorum
decretorum, in codice aliud attexatur Romanum Concilium ab eodem Siluestro Ponti-
fice celebratum (vt illic dicitur) eodem tempore, quo Nicææ Magnum Concilium age- E
retur, XIII. Kalendas Iulij; haud certa fide & ratione consistere posse videtur. Nam quod
ibi habetur, Nicææ tunc non tantum Arium, sed Photinum quoque fuisse damnatum,
eumdemq. in ea tunc Romæ Synodo habita pariter condemnatum: hoc vno mendacio to-
ta illa narratio suspecta redditur, ac fide infirma: siquidem Photinus (vt suo loco dice-
mus) longe post hæc vixit. Reliqua autem, quæ ibi reperiuntur esse posita, a vero Ro-
mano Concilio putantur esse desumpta, atque in compendium redacta, quibus tamen in-
certus auctor & mendax præfationem affixerit. Ceterum nec illud dicere prætermitti-
mus: tria illa Romana Concilia sub Siluestro ordine præpostero esse in edito codice posi-
ta; cum quod habetur ordine tertium, illud ante Nicænum Concilium (vt suo loco de-
monstratum est) celebratum fuisse constet, ac proinde primo loco ponendum.

CCII. Quod vero ad Constantinum Imperatorem spectat: compositis in Nicæno Concilio re-
bus

A bus Ecclesiasticis; quæ ad politicum statum recte disponendum pertinere viderentur, so-
licite procurauit. Quoniam autem quales in Republica Principes ac magistratus, tales &
reliqui illis subiecti esse soleant: cum de se ipso optimi Principis in omnibus specimen ede-
ret, de magistratibus ac sibi ministrantibus aulicis recte moderandis ac disponendis sub-
ijt eum potissimum cura: quamobrem vt eos in omni probitatis officio contineret, ad-
uersus ipsos eiusmodi edidit sanctionem [a], sic ad vniuersos prouinciales scribens:

[a] l. 4. de accus. Cod. Theod.

CCIII. CONSTANTINI EDICTVM ADVERSVS MAGISTRATVS.

Si quis est cuiuscumque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcumque Iudicum, Co-
mitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter & manifeste probare posse
confidit, quod non integre atque iuste gessisse videatur: intrepidus & securus accedat, in-
terpellet me. Ipse audiam omnia, ipse cognoscam. Et si fuerit comprobatum, ipse me
vindicabo. Dicat securus, & bene sibi conscius dicat. Si probauerit (vt dixi) ipse me
B vindicabo de eo, qui me vsque ad hoc tempus simulata integritate deceperit. Illum autem
qui hoc prodiderit & comprobauerit, & dignitatibus & rebus augebo. Ita mihi summa Di-
uinitas semper propitia sit, & me incolumem præstet, vt cupio, felicissima effiorente Re-
publica. PP. XV. Kal. Octobr. Nicomediæ, Paulino & Iuliano Coss.] hucusque sanctio, &
quidem sanctissima, Constantini, digna sane quæ ad velum cuiusque Principis pro foribus
affigatur: cum sæpe contingat, bonos Principes, aulicorum ministrorum & magistratuū
perperam gestis rebus enormiter infamari. Sed præstitit re ipsa quæ comminatus est Con-
stantinus, qui in præcipuos domesticos viros, & inter alios gratia apud eum præ ceteris
pollentem Sopatrum iussit animaduerti. At de his suo loco opportunius agendum erit.

CCIV. VETITI GLADIATORES.

Rursus vero hoc eodem anno cruenta gladiatorum spectacula, lege sancita, antiquari
iussit, sic de his rescribens ad Maximum Præfectum Prætorio [b]: Cruenta spectacula in otio
C ciuili & domestica quiete non placent. Quapropter qui omnino gladiatores esse prohibe-
mus, eos qui forte delictorum causa hanc conditionem atque sententiam mereri consue-
uerant, metallo magis facies inseruire; vt sine sanguine, suorum scelerum pœnas agno-
scant. PP. Berythi, Kal. Octobr. Paulino & Iuliano Coss.] Ceterum haud valuit, eius-
modi Constantini lege edita, ludus gladiatorius penitus tolli, sed nec legibus Constantij
eius filij potuit omnino abrogari, quin perseuerarit diutius sub Christianis quoque Impe-
ratoribus: quando autem & qua occasione prorsus sublatus fuerit, suo loco dicemus. Ve-
rum ab horum plane sanguine temperatum voluit Imperator, quem furor inhumanus,
non autem ab illo quem iuste exertus gladius magistratus effunderet, vt de clarissimo vi-
ro nuper dicto (etsi de alijs taceatur) exemplum testatur. Quamobrem sicut mendacij,
ita turpis adulationis Eusebius arguendus est, dum tradit fuisse Constantini Imperium si-
D ne sanguine, cum in primis sic ait [c]: Toto illo tempore quo regnabat Constantinus, dum
populus cuiusque nationis, & ciues paternis potius gubernati legibus, quam necessitate
adducti parebant; gladius quisque, quo Iudicum sententia supplicium de maleficis sumi
solet, otiosus suspensus fuit.] ac deinde [d]: Cum Imperator se totum ad humanitatem &
misericordiam dedisset; & qui singulis prouincijs præerant, nullū prorsus de maleficis sup-
pliciū sumerent: res hæc vniuersæ administrationi non minimam reprehensionem peperit:
quæ siue iusta, siue secus, iudicet quisque pro sua voluntate: mihi liceat, quæ vera sunt, mo-
numentis mādare.] hæc Eusebius, scilicet, vt quas silētio obuolutas reliquit, de Crispi filij,
vxoris, & aliorum domesticorū cædibus cōceptam suspicionē quamcumque supprimeret.

[b] l. 1. de gladiat. C. Theod.

[c] Euseb. Vit. Constan. lib. 3. c. 1. in fine.

[d] Lib. 4. c. 31.

CCV. CRVCIS SVPPLICIVM SVBLATVM.

At quod etiam commendat Imperatoris humanitatem, illud est; quod sicut gladiato-
rum supplicium a legibus irrogari solitum sustulit, ita & supplicium crucis penitus abdi-
B cauit: de his enim hæc tradit Sozomenus [e]: Postremo supplicium crucis, a Romanis olim
decretum maleficis, lege sustulit.] Sed & S. Augustinus [f]: Christus ipse, quia ipse hono-
raturus erat Fideles suos in fine huius sæculi, prius honorauit crucem in hoc sæculo, vt
terrarum Principes credentes in eum, prohiberent aliquem nocentium crucifigi.] Affir-
mant id ipsum alij complures. Verum sciendum est, haud statim post debellatum Maxen-
tium a Constantino (quod putant aliqui) sublatum fuisse crucis supplicium; immo in
seruos accusantes dominos irrogatum esse, ex rescripto eiusdem Constantini ad Maxi-
mum constat, dato anno nono eius Imperij, Volusiano & Aniano Consulibus; cum ait de
eius criminis reo [g]: Denegata audientia, patibulo affigatur.]

[e] Sozom. lib. 1. c. 8. in fine.

[f] Aug. in Matth. serm. 18. & serm. 2. in Parascene.

[g] l. vnic. ad legē Iuliā Maiest. in fine. Cod. Theod.

CCVI. IMAGO CONSTANT. CVM CRVCE EFFINGI SOLITA.

Sed ad Sozomenū redeamus, qui ita subdit: Quinetiā suam imaginē Constantinus, seu in
nummis expressam, seu depictam in tabulis, iussit semper hoc quoque diuino signo inscribi,
cōsignarique: cuius rei adhuc testimonio sunt imagines eius hac figura descriptæ.] ita ipse.

Quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod autem spectat ad Constantini imagines in nummis cusas, ac (vt ait Sozomenus) A effigiatas diuino signo; tum numismata superius formis expressa, tum alia complura ære, argento, vel auro formata, quæ Romæ præsertim apud viros antiquariæ facultatis peritos inueniuntur, aperte demonstrant: quorum satis erit hic illud repræsentare numisma [a], quod eamdem ferme refert imaginem, quam testatur Eusebius [b] in tabula pingendam effingendamq. ante vestibulum Palatij Constantinum curasse, nempe draconem medio ventre Cruce transfixum, ac Christi virtute penitus superatum. cuius rei analogiam idem Eusebius ex Constantini ipsius mente (vt vidimus superius) declarauit, nempe Crucis Christi virtute draconem illum, qui in ea specie humanum genus superauit, iam penitus esse prostratum; vnde salus & spes publica parta est.

a Habes num. æreum Rom. Angelus Brenzanus Papiens.
b Euseb. Vit. Constan. lib. 3. cap. 3.

B

Porro posteriores Augusti, æmuli gloriæ Constantini, nomen Christi & signum Crucis C non tantum in Labaris (vt vidimus) atque armis, galeis, & clypeis expressérunt, verum etiam superati humani generis hostis eiusmodi hieroglyphicum in compresso dracone æque reddere cupierunt, vt quod huic subdimus Maioriani Aug. numisma [c] egregio declarat exemplo.

c Num. aureus D. Lælij Pasqualini Rom. Canonic. S. Mariæ Maioris.

D

In quo vides in primis clypeum Christi nomen & Crucem simul exprimente signo decorum, & Imperatorem Cruce potentem dextero pede caput nefandi percalcare draconis.

CCVII. DE NVMMIS ALIIS A CONSTANTINO CVSIS.

Rursum vero quod spectat ad insignem Constantini, de quo agimus, pietatem, nummorum signis varijs modis expressam; hæc his idem Eusebius addit: Quanta autem fidei vis diuino quodam instinctu in eius animo defixa fuerit, vel ex eo intelligi potest, quod in au- B reis nummis imaginem ita insculpi curauit, vt pansis manibus instar precantis cælum contueri videretur: quod genus nummi hac effigie sculpti per omnes Romani Imperij gentes volitabat.] Ceterum nullum hactenus (etsi solicite exquisierimus) inuenire licuit nummum tali forma, quam describit Eusebius, cusum: si quis autem ex ijs aliquem, quem & germanum esse nouerimus, suppeditabit, in secunda editione hic exprimendum curabimus. Sed rursum de eiusdem imaginibus Eusebius [d]: Iam in ipsis Regijs per quasdam ianuas in tabellis, quæ summis vestibulorum partibus affixæ erant, erecto statu pingebatur, sursum in cælum contemplans, & precantis forma manus sursum tollens. Hoc modo cum in tabellis se Deo supplicantem repræsentasset, lege cauit, ne ipsius effigies in idolorum templis poneretur; ne ipsa tabella, vel minima lineamentorum parte, propter veritorum idolorum errorem labem aliquam contraheret.] hucusque Eusebius. At nec illud ad postremum,

d Euseb. Vit. Constan. lib. 4. c. 15. 16.

A stremum, eiusdem Imperatoris pietatis insinuandæ causa, his addere prætermittimus, eumdem Constantinum Augustum lanceam etiam, qua vti soleret in prœlijs, in similitudinem Crucis elaborandam curasse; eam vero a succesforibus Imperatoribus hereditario iure possessam, ad Henricum quoque Imperatorem, & Othonem eius filium peruenisse, ac magno in pretio habitam esse constat [a].

a Vide Act. S. Gerardi Ab. apud Sur. tom. 5. die 3. Octobr.

Quod rursum pertinet ad anni huius Constantini Magni res gestas: hoc potissimum anno (postquam omni ex parte pacatissimum redditum est Romanum Imperium) quo & Vicennalia festa solemnia toto Orbe Romano celebrata sunt, & Constantius eius filius creatus est Cæsar, accidisse putamus quod scribit Eusebius, complures ex diuersis prouincijs extra Romanum quoque Imperium positis ad Constantinū missos esse legatos. ait enim [b]: Indeq. factum est, vt frequentes vndique ex omnibus gentibus legati adessent, secumq. B pretiosa dona ad Imperatorem afferrent: ita vt qui fortuito ad vestibulum regiarum portarum accederent, claras & illustres barbarorum personas quasi ordine quodam dispositas animaduertere possent: quibus vestis non eadem, formarum species dispar, coma vero tum capitis, tum genarum valde dissimilis; vultus ipse truculentus, barbarus, horribilis; corporum incredibilis pene magnitudo: iam alijs ora rubebant, alijs niue erant candidiora, nonnullis mediocri colore imbuta: nam Blemyum & Indorum legati, Aethiopumq. simul, quorum iacet extima tellus, in ista hominum serie conspiciebantur. Ij singuli tamquam in tabulis depicta honoraria munera ad Imperatorem deferebant: coronas hi aureas, illi ex pretiosis lapidibus diadernata. Iam alij flauam comam, alij auro & floribus contextas barbaricas vestes, equos alij, alij clypeos & longas hastas, & sagittas, & arcus: quibus Imperatori, si ita ei videretur, officium & societatem in omnibus bellis se offerre C significabant. Quæ postquam accepisset Imperator, suumq. singulis tribuisset locum, vicissim eos tantis muneribus donisq. ornabat, vt eodem puncto & momento temporis legati locupletissimi euaderent. In quibus etiam nonnullos ceteris clariores & nobiliores Romanis honoribus sic illustrabat, vt plerique obliti ad patrios lares reuersionis, genus hoc vitæ amplexi sint.] in hunc modum de legatorum vario genere Eusebius, qui hoc anno, cum Nicæam ad Concilium venit, eos, quos tam exacte describit, vidisse potuit; qui & de Persis hæc subdit [c]:

b Euseb. in Vita Constant. lib. 4. c. 7.
LEGATIONES DIVERSAE AD CONSTANTINVM.

Cum vero etiam Persarum Rex Constantino per legatos notus esse cuperet, eiq. dona quædam mitteret, tamquam fœderis & amicitiæ signa: cum hoc quoque se Imperator so- CCIX. cietate & fœdere iunxit, & incredibili quodam studio perfecit, vt a quo ipse primum ho- FORDVS CVM REGE PERSARVM COMPOSITVM. norum præmijs prouocatus esset, eumdem refundendis honoribus & præmijs longe supe- D raret. Idemq. cum accepisset apud Persas frequentes esse Dei Ecclesias, & infinitum pene populum Christi gregibus contineri; non mediocri ex hac fama affectus voluptate, vtpote quem communis quædam omnium cura tangeret, de ijs etiam solicitus erat.] hæc Eusebius. Ioannes enim Christianorum, qui in Persida erant, Episcopus, cum hoc anno ad Nicænum Magnum Concilium venit, vt par est credere, de Ecclesia quæ erat in Persida Constantinum certiorem reddidit; ab eoq. ipse Imperator persuasus dedit litteras ad Regem Persarum (Sapores is erat) quibus Christianos omnes, qui agebant in regno illi subiecto, magnopere commendauit. Porro epistolam ad eum tunc scriptam Eusebius ad verbum recitat, quæ est huiusmodi [d]:

c Euseb. ibid. c. 8.

d Euseb. in Vita Constant. lib. 4. c. 9.

Diuinam fidem conseruans, veritatis luce perfruor: & huius veritatis luce ductus diui- CCX. nam fidem intelligo. His igitur (vt res ipsæ confirmant) sanctissimum Dei cultum perci- LITTERAE CONSTANT. AD REGEM PERSARVM PRO CHRISTIANIS. E piens, hanc colendi rationem quasi magistram me habere profiteor ad cognitionem sancti Dei. Huius Dei vim & potentiam auxiliatrices meorum bellorum nactus, ab ipsa vltimi Oceani ora exorsus, vniuersum inde Orbem firma & salutari spe erexi: ita vt omnes gentes, quæ tot tyrannorum dominatu oppressæ, dum quotidianis calamitatibus cederent, prope extinctæ essent, mea opera, meisq. laboribus ad commodiorem statum reuocatæ sint. Hunc Deum immortali memoria me honorare profiteor: hunc liquida & pura mente celsissima in sede locatum auidissime contemplor: hunc humi procumbens inuoco, omnem sanguinem execrandum & odores ingratos ac detestandos abhorrens, omnem terrestrem e sacrificio flammam fugiens: quibus omnibus turpiter pollutus nefandus & inexplicabilis error multas gentes & totas fere nationes ad profundissima tartara proiecit. Nam quæ huius vniuersitatis Deus ad humanæ prouidentiæ necessarium vsum benignitate quadam sua in lucem edidit, hæc ad cuiusque cupiditatem rapi, nullo modo patitur; puram solum-

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo mentem, & animum omni labe vacantem, ab hominibus flagitat, quibus ille virtutis & pietatis actiones ponderat. Bonitatis enim & manſuetudinis officijs placatur, complectens mites, turbulentos auerſans, amans fidem, coercens infidelitatem, omnemq. cum ſuperbia iunctum dominatum perrumpens, arrogantium vim reprimens; quos faſtus extulit, de ſolio deturbans; humiles & iniuriarum perferentes iuſtis præmijs afficiens; eodem modo iuſtum etiam Imperium magni faciens, ſuis ſubſidijs & opibus communit, regiamq. prudentiam pacis tranquillitate conſeruat. A

CCXI. RATIO SVSCEPTAE FIDEI.

Minime ſane errare mihi videor, frater mi, ſi hunc ſolum Deum profiteor omnium ducem & parentem: quem multi hic, cum Imperium tenerent, inſanis erroribus agitati, reſpuere & aſpernari conati ſunt. Sed horum tam acerbus exitus fuit, vt omnium mortalium iudicio illorum calamitates exempli loco proponerentur ſimilia ſcelera perſequentibus. In hoc numero illum vnum fuiſſe arbitror, qui diuina ira tamquam aliquo fulmine ex hoc loco deiectus, in veſtras oras delatus eſt, patefacto de famoſa ſua turpitudine triumpho noſtro *. Sed illud bene accidit, quod noſtris potiſſimum temporibus in eiuſmodi ſacrilegos tale ſupplicij exemplum editum ſit. Nam & mihi contigit nonnullorum exitus animaduertere, qui paulo ante populum Deo conſecratum nefandis edictis perturbauerant. Quapropter immortales Deo gratias ago, quod ſingulari prouidentia erga vniuerſum hominum genus, qui diuinam legem colunt ac venerantur, reſtituta pace, incredibili lætitia & voluptate afficiuntur. ex quo facile mihi perſuadeo, optimo tutiſſimoq. ſtatu omnia collocata eſſe; cum per eorum caſtam & acceptam Dei colendi rationem, & ipſorum inter ſe de diuina natura conſenſionem, omnes ad ſe Deus rapere & colligere dignetur. Hunc præclarum hominum cœtum, Chriſtianorum inquam, de quibus omnis eſt a me ſuſcepta oratio, cum audiam etiam Perſidis potiſſimam partem (quod mihi ſane eſt gratiſſimum) exornaſſe; quanta me putas perfundi voluptate? Tecum igitur præclariſſime agitur, & cum illis etiam: quoniam vtrique veſtrum hæc felicitas communis eſt. Iſto enim modo Deum huius vniuerſitatis dominum ac parentem propitium & placatum habebis. Hos igitur, quoniam hac dignitate es, tuæ fidei commendo: hos eoſdem propter inſignem tuam pietatem tibi in manus trado: hos, vt decet humanitatem tuam, complectere, & ama: ſic enim & tibi & nobis iſta tua fide immenſum beneficium præſtabis.] hucuſque epiſtola Conſtantini ad Saporem Regem Perſarum. Meminit huius etiam Sozomenus [a]; ſed plane errare videtur, dum putat eam ſcriptam eſſe, poſtquam Sapores aggreſſus eſt Chriſtianos perſequi; cum nulla prorſus mentio in ea de perſecutione habeatur, quæ multos ab hinc annos cœpta eſt ſub Conſtantio Imperatore. B C

* veſtro

[a] Sozom. lib. 2. c. 14.

CCXII. FIDEI CHRISTIANAE PROPAGATIO.

De propagatione autem Chriſtianæ fidei ad Perſas, Armenos, aliaſq. finitimas gentes, hæc idem Sozomenus ait [b]: Deinceps autem religio Chriſtiana ad gentes finitimas permanauit, & in multos diffuſa eſt. Armenos autem iam antea ſe ad fidem Chriſti recepiſſe, accepi. Nam fertur, Tyridátem, qui tunc huic genti præerat, admirabili quadam & diuina viſione, quæ circa illius ædes forte apparuerat, non modo ad Chriſtianam religionem vocatum eſſe, verum etiam edicto omnibus ſubiectis imperaſſe, vt fidei Chriſti ſe addicerent. poſtea vero ad vicinas gentes eadē peruaſit religio, & ad multos vagata eſt. Quod ad Perſas ſpectat; ex illis etiam initio Chriſtianos arbitror factos fuiſſe nonnullos, qui, propter conſuetudinem quam habebant cum Oſroenis & Armenis, in colloquium (vt veriſimile eſt) cum diuinis viris, qui ibi erant, venerant, & virtutis eorum periculum fecerant.] hæc Sozomenus. At de Tyridate & Chriſtianis Maioris Armeniæ a nobis ſuperius actum eſt: Perſas vero complures longe ante hæc tempora accepiſſe Euangelium, quæ de Perſis martyribus ſecundo tomo dicta ſunt, fidem faciunt. Quamobrem Iberorum conuerſionem per Chriſtianam feminam factam, quam ante hæc idem auctor recenſet, poſtea contigiſſe, ſuo loco dicemus. D E

[b] Sozom. lib. 2. c. 7.

CCXIII. DE CHRONICO EVSEBII AC HIERONYMI.

At demum ad huius anni res geſtas coronidem apponamus, quæ ad exactam explorandam temporum rationem plurimum confert. Euſebius, qui hiſtoriarum libros vſque ad Licinium extinctum perduxit, Chronicon in hunc annum Conſtantini vigeſimum propagauit, cui ſanctus Hieronymus (vt ipſemet teſtatur [c]) appendicem addidit vſque ad Conſulatum Valentis ſextum & Valentiniani iterum. Se enim habent Chronica recte diſpoſita veluti baſes quædā & fundamenta, ſuper quæ vniuerſa conſtruendæ hiſtoriæ moles conſurgat: quamobrem quæ reperimus in eis interdum nutantia & infirma, ſolidioribus ac firmioribus curauimus ſuffulciri repagulis. Fuit in his ſane nobis magnopere inſudandum, quod

[c] Hieron. in præfat. ad Euſebij Chronicon.

A quod Hieronymi lucubrationes, librariorum negligentia, non in omnibus integræ atque ſinceræ, vt ab ipſo elaboratæ, nobis ſunt redditæ: vt qui iſta exactius non conſideret, ei plane accidat (quod ipſe ait, cum præfatur in Euſebij Chronicon) vt vitia librariorum ad auctorem facile referantur. Ne igitur tum Euſebius, tum Hieronymus hanc iniuſte calumniam patiantur, neque nos temeritatis leuiter arguamur, cum interdum diuerſam ab ea, quæ in eorum Chronico habetur, ineamus temporis rationem: hic quadam veluti neceſſitate compulſi, repetere cogimur, quæ idem ipſe Hieronymus in Euſebij Chronicon inter multa alia, quæ ad hanc tantum rem ſpectant, præfatus eſt: ſic enim ait:

CCXIV. MIRA DILIGENTIA S. HIERONYMI IN EVSEBII CHRONICO ADHIBITA.

Vt autem manifeſto cognoſcatur indicio, ad quem numerum hiſtoria quæque pertineat, has diſtinctiones poſitas lector aduertat.

B Vt ſi ad primum numerum regni primitus adnotati hiſtoria referenda eſt, primam litteram in explicatione hiſtoriæ contempletur: & ſi quidem eam ex minio viderit; illi temporiapplicandam, vel anno, ſciat, quem ſuggeſſerit numerus ſimiliter eodem minio figuratus.

Si vero numerum non puro minio, ſed mixto nigro notatum eſſe peruiderit; ſecundæ lineæ numero debetur hiſtoria.

Si autem tertio numerorum ordini applicandum eſt, quod fuerit adſcriptum; medium puro minio numerum, & partem reliquam ex ſolo nigro expreſſam conſpicabitur.

Quarta numeri linea nihil habebit ex minio, ſed indicio erit, quod ſibi hiſtoria debeatur cū minio facta littera in principio enodationis hiſtoriæ, quæ etiā ſuperioribus ſignis ſubdenda eſt; nihilo minus apparebit nullo ſuperius memoratorū ſignorū in numeris reſpondere.

Sin vero non minio, ſed mixtim nigro rubroq. littera fuerit expreſſa; refulgens ex rubro numerus in quintam numerorum lineam poterit aduerti: & ita ſexta linea numeri vt ſe-
C cunda, ſeptima vt tertia deſignabitur, octaua quoque vt quarta, apparente littera bicolori.

Cum vero nec in numeris, nec in explicatione hiſtoriæ vllum illorum, quæ prædiximus, ſignorum fuerit: non linea quod adnotatum fuerit vendicabit. Non tamen omnia huiuſmodi requirenda ſunt neceſſario, cum minor eſt numerus linearum.

Vnde propemodum puto, vt, prout quoque ſcripta ſunt, etiam colorum diuerſitates ſeruentur: ne quis irrationabili exiſtimet voluptate oculis tantum rem eſſe quæſitam; & dum ſcribendi tædium fugit, labyrinthum erroris intexat. Id enim elucubratum eſt, vt regnorum tramites, qui per vicinitatem nimiam pene mixti erant, diſtinctione minij ſepararentur, & eumdem coloris locum, quem prior membrana ſignauerat, ex aduerſo poſiti numeri retinerent, vel etiam poſterior ſcriptura ſeruaret.] hæc ipſe: ac plane accidit, quod antea dixerat, vt pene difficilius eſſet legendi ordinem diſcere, quam ad lectionis notitiam
D peruenire.

CCXV. EVSEBII CHRONICON CORRVPTVM.

Quam vero diuerſum ab his ſit Euſebij ac Hieronymi Chronicon, quod habetur typis exculum, vel ſcriptum in antiquis codicibus, nemo non videt: vt plane appareat, librarios pertæſos eiuſmodi linearum & litterarum diſtinctionum & colorum varietates, in aliam ac plane diuerſam redegiſſe formam Euſebij atque Hieronymi Chronicon, multa (vt puto) ex eodem ſubducentes: nam ſi nonniſi quæ extant, fuerant ordine temporum diſponenda; cur adeo fuit Hieronymo laborandum, vt tot litterarum, linearum, & colorum adhibitis differentijs, lectorem inutiliter fatigaret? cum tamen ea omnia adeo neceſſaria fuiſſe teſtetur, vt librarius ſi tædio victus aliquid prætermiſerit, intexeret non tam Chronicon, quam (vt ait) labyrinthum erroris. Quamobrem ob paulo prolixiorem rerum geſtarum narrationem, quam ſimplex Chronicon poſtulat, eiuſmodi opus Euſebij idem
E Hieronymus in exordio ſuæ appendicis, Hiſtoriam nominat, cum ait: Hucuſque hiſtoriā ſcribit Euſebius Pamphili martyris contubernalis, cui nos iſta ſubiecimus.] De Chronico enim hæc ipſum loqui, non autem de libris decem Hiſtoriæ, certum eſt, cum illi Licinij exitu terminentur. Nominat etiam alibi idem Hieronymus eiuſmodi opus, Hiſtoriam, diſtinctam plane a decem libris illis, quibus indidit titulum, Hiſtoria Eccleſiaſtica: nam ſic ait [a], dum eiuſdem Euſebij lucubrationes recenſet poſt alias: Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libri decem, Chronicorum canonum omnimoda hiſtoria, & eorum ἐπιτομή.] hæc ipſe: cuius labores non in Epitome, ſed in Chronicorū hiſtoria adhibitos eſſe, ex ijs quæ nuper recitauimus ex ipſius præfatione, ſatis expreſſe intelligi poteſt, atque pariter cognoſci, Chronicon quod extat, non eſſe illam ab Euſebio confectam Epitomen, ſed Chronicon hiſtoriæ mutilatū. At minime recens Euſebij Chronicon eiuſmodi vulnus accepit, quod librariorum negligentia decurtatum conqueritur S. Auguſtinus [b]. Qui igitur Euſebij & Hieronymi

[a] Hier. de Script. Eccleſ. in Euſeb.

[b] Aug. de Ciuit. Dei lib. 18. c. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Chronicon sic decurtauit, & in aliam formam temere commutauit; cum ipsos auctores in A erroris sæpe culpam adduxit, tum nobis de his differendis, arguendis erroribus, ijsdemq. confutandis, atque emendandis & restituendis, plane incredibiles labores peperit. Hinc & in eodem opere inter alia in annis Christi inconstantia orta est, dum quos ad recte chronographiæ ordinem dispositos esse superius demonstrauimus, postea a iusta linea effluere videas, & enormiter aberrare: nam & præsens annus, qui est Constantini vigesimus, anno Domini trecentesimo vigesimoquinto consignatus, apud Eusebij Chronicon annotatur anno Domini trecentesimo atque trigesimo: qui quidem error si non corrigatur, alios pariat, & immensas gignat difficultates.

CCXVII. *a Hieron. in cad. præfatione.* EVSEBII CHRONICON A S. HIERON. AVCTVM.

Sed quæ partes fuerint S. Hieronymi in tradendo Latinitati Eusebij Chronicon, atque suum addendo, ipsummet audi, qui ait [a]: Sciendum etenim, me esse & interpretis & scriptoris ex parte officio vsum: quia & Græca fidelissime expressi; & nonnulla, quæ mihi intermissa videbantur, adiecci in Romana maxime historia, quam Eusebius huius conditor libri non tam ignorasse, vtpote eruditissimus, quam vt Græca scribens, parum suis necessariam perstrinxisse, mihi videtur. Itaque a Nino & Abraham vsque ad Troiæ captiuitatem pura Græca translatio est. A Troia vsque ad vigesimum Constantini annum nunc addita, nunc mixta sunt plurima, quæ de Tranquillo & ceteris illustribus historicis curiosissime excerpsimus. A Constantini autem supradicto anno vsque ad Consulatum Augustorum Valentis sextum & Valentiniani iterum, totum meum est. Quo fine contentus, reliquum tempus Gratiani & Theodosij latioris historiæ stylo reseruaui; non quo de viuentibus timuerim libere & vere scribere (timor enim Dei hominum timorem expellit) sed quoniam debacchantibus adhuc in terra nostra barbaris, incerta sunt omnia.] B hucusque Hieronymus: ex quo quidem perspicuum redditur, ipsum edidisse Chronicon Gratiani & Theodosij Imperatorum temporibus. At licet huiuscemodi lucubrationis non fecerit mentionem in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, cum sua in fine operis recenset scripta: idem tamen ipse in epistola ad Oceanum de optimo genere interpretandi, ingenue profitetur, dum & dictæ præfationis suæ præpositæ Eusebij Chronico meminit, & ex ea aliqua recitat. nam ait [b]: Cum Eusebij Cæsarienſis χρον. κὸν in Latinum verterem, tali inter cetera vsus sum præfatione: Difficile est alienas lineas insequentem, &c.] Citat in commentarijs in Danielem idem Eusebij Chronicon a se translatum [c]. Hæc igitur de Eusebij & Hieronymi Chronico disseruisse adstrictos nos necessitate quadam oportuit, aduersus eos qui maiorem nomini (minus re ipsa perspecta) quam veritati tribuunt auctoritatem: vt & intelligat ex his lector, nobis immensos ac plane incredibiles opus fuisse subire labores, ad res Ecclesiasticæ historiæ per annos singulos scite & con- D grue disponendas.

b Hieron. epist. 101.

c Hieron. in Daniel. c. 9.

IESV CHRISTI ANNVS 326. SILVESTRI PAP. ANNVS 13. CONSTANTINI IMP. ANNVS 21.

I. MORTVO ALEXANDRO ATHANASIVS SVBROGATVR. *d Athan. orat. 1. contra Arian.*

TRecentesimus vigesimusextus, qui sequitur, Christi annus Consulatu Constantini Aug. septimo cũ collega Constantio Cæsare antiquis Fastis adscriptus habetur: quo anno moritur S. Alexander Episcopus Alexandrinus, & in locũ ipsius Athanasius eiusdem Ecclesiæ diaconus subrogatur. Aetate longæuum, & in assiduis laboribus vita perfunctum eum decessisse, Athanasius verbis illis ipse testatur, quibus ait [d]: Quod si res quoque nostri E tẽporis contemplandæ sunt: nostis quomodo beatus Alexander vsque ad mortem contra hanc hæresin depugnarit, & quot tribulationes, quantosq. labores, quamquam iam senex, in decrepita ætate sustinuerit: qui & ipse ad Patres suos appositus est.] Quod autem spectat ad tempus obitus eiusdem Alexandri: vt hoc potissimum anno eum contigisse dicamus, Athanasiumq. suffectum esse, Theodoreti testificatio persuadet, sic scribentis [e]: Cum Episcopus ille egregius Alexander, qui tam strenue cõtra Arij blasphemiã decertauerat, quinque menses post Concilium Nicææ celebratũ finem viuendi fecisset, Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopatũ capessit Athanasius,&c.] hæc Theodoretus, cuius exploratior fides redditur ex ijs, quæ Athanasius ipse in Apologia secunda scribit de Synodo Nicæna, dum ait [f]: Ceterum ea in Synodo anathemate damnata est hæresis Ariana, Arianiq. reiecti sunt: Meletiani aliquo modo recepti sunt (neque necessum est vt eius rei causam dicam) nondum

e Theodor. lib. 1. c. 26.

f Athanas. Apolog. 2.

quinque

A quinque menses præterierant, cum beatus Alexander mortem obijt.] ita Athanasius. At nec contrarium est quod Epiphanius tradit [a], eodem anno, quo a Magna Synodo damnatus est Arius, decessisse e vita Alexandrum: nondum enim anni spatium fuerat euolutum, circulus scilicet duodecim mensium, cum id fieri contigit; licet anno sequenti a Nicæno Concilio, nempe sub huius anni Consulibus, id ponatur.

a Epiphan. hæres. 69.

His hunc in modum de tempore obitus Alexandri & subrogatione Athanasij stabilitis, quomodo eiusmodi electionem fieri obtigerit (quod diuersæ hac de re inueniantur scriptæ sententiæ) accurate est perquirendum. Primum omnium Sozomenus, non aliunde, puto, quam ex Arianorum calumnijs, atque officina Sabini, de electione Athanasij huiusmodi historiam recitat [b]: Ariani (inquit) dicunt, quod Alexandro mortuo, quinquaginta-

II. ELECTIO ATHANASII QVOMODO SE HABVIT.

b Sozom. lib. 1. c. 16.

B quatuor Episcopi, qui partibus Alexandri & Meletij fauebant, ex Thebaide & Aegypto in vnum coacti, communicarunt inter se de Episcopo creando: &, dato iureiurando, communibus suffragijs consenserunt de vno eligendo, qui Ecclesiæ Alexandrinæ gubernacula susciperet: sed septem eorum, violato iureiurando, contra omnium voluntatem, clam Athanasium Episcopum ordinasse: & propter eam causam multos tum ex populo, tum ex clericis Aegypti, eius vitasse communionem.] Istæc cum Ariani dicerent, deq. his scriberent ad Imperatorem; Synodus Alexandriæ celebrata ab omnibus Aegypti, Libyæ, Thebaidis, atque Pentapoleos Episcopis, ciusmodi apertissime calumniam refellens, ita de Athanasij electione Encyclica epistola inter alia conscripsit [c]:

c Apud Athanas. Apolog. 2. circa principium.

Aiunt igitur post obitũ Episcopi Alexandri, cum paucissimi essent, qui Athanasij mentionem facerent, sex aut septem Episcopos clanculum & in loco obscuro eum in Præsulem

III. DILVITVR CALVMNIA AB ARIANIS ILLATA.

C elegisse. hæc eadem illi, quibus nullum mendaciorum genus reformidandum videtur, Imperatoribus scripsere. Nos autem contra cum tota ciuitate & vniuersa prouincia testamur, omnem multitudinem, populumq. Catholicæ Ecclesiæ in vnum coactum, quasi in speciem vnius corporis & animæ, clamoribus vociferationibusq. postulasse Athanasium Ecclesiæ Episcopum dari, idq. publicis votis a Christo expetijsse, nosq. vt faceremus, per multos dies & noctes iureiurando obtestatos fuisse, cum interea nec ipsi ab ecclesia discederent, neque nobis discedendi facultatem permitterent. Hoc nostrum totiusq. ciuitatis & vniuersæ prouinciæ testimonium, nec mali quicquam de eo, quod ab illis fit, pronunciamus; sed optima quæque prædicamus, bonum illum esse, religiosum, Christianum, deuotarium, & vere Episcopum. Porro quod nostrum plerique sub omnium oculis exclamationibusq. Athanasium Episcopum crearint, nos ipsos in testes offerimus; quibus, vt creationis auctoribus, maior quam istis, qui tunc aberant, & nunc mentiuntur, fides haberi debet.] &

D post multa: Fingunt fuisse (*scilicet in Athanasij introitu*) seditiones, luctus, populorumq. lamentationes, indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit, sed potius omnia contraria, gaudia scilicet, animorumq. alacritates, & populorum desiderio videndi hominis accursus, vbique per ecclesias lætitiæ & gratulationes ad Dominum.] in hunc modum Episcopi ex Concilio Alexandrino.

Hæc cum Synodus Generalis dicta amplissime testata sit: nescio vnde acceperit Epiphanius, subrogatum fuisse in locum Alexandri a Meletianis Theonam, eumq. post tres menses vita functum. ait enim [d]: Mortuus est autem Alexander Episcopus Alexandriæ post Synodum Nicænam: non aderat autem Athanasius post Alexandri mortẽ: erat enim diaconus illo tempore sub Alexandro, & missus fuerat ab ipso ad Comitatum. Cum autem Alexander præcepisset, nullum præficiendum esse nisi Athanasium, velut ipse, & qui

IV.

d Epiphan. hæres. 68.

DE ALEXANDRO ERROR CORRIGITVR.

E de regula erant, ac tota Ecclesia confitebantur: qui Meletium Aegypti Episcopum sequebantur, arrepta occasione, Episcopo Alexandriæ non præsente (numquam enim Alexandria duos Episcopos habuit, velut aliæ vrbes) constituerunt pro Alexandro Theonam quemdam nomine, qui mensibus tribus peractis mortuus est. Et non longe post accessit Athanasius, post Theonæ obitum, & vndiquaque congregatus est Orthodoxorum conuentus, & sic eius institutio facta est, & traditus est ipsi thronus digno, & cui præparatus erat iuxta Dei voluntatem, & iuxta beati Alexandri testimonium ac præcepta.] alibi autem alia addit [e]: nempe post Alexandri obitum, cum Theonas a Meletianis creatus esset, ab Orthodoxis fuisse suffectum Achillam, quod Athanasius non adesset: nam mos in illa Ecclesia erat, non cunctari post obitum Episcopi successoris electionem; ne scilicet contentiones in populo fierent, eo quod factiosissima gens sit, & ad capessenda atque fouenda diuersorum studia valde propensa. Ne igitur turbæ exorirentur, neve schismaticus

e Epiphan. hæres. 69.

Universidad de Deusto
Biblioteca

electus a Meletianis sedem inuaderet, iussum esse sedere Achillam; ipsum vero post mens- A
ses tres, Athanasio adueniente, illi thronum cessisse.

V. ELECTIO ATHANASII PRAECOGNITA.

Quæ autem contigerint de facta diuinitus Athanasij in Episcopum electione, per præcedentes more Apostolico prophetias ostensa, Sozomenus ex Apollinario narrat, cum ait [a]: Eodem tempore Alexander Episcopus Alexandrinus, cum iam de vita discessurus esset, suum in Episcopatu successorem Athanasium reliquit, diuina quadam impulsione, mea quidem sententia, ad ei suffragandum inductus. Siquidem ferunt, illum, cum conatus esset aufugere, inuitum ab Alexandro ad Episcopatum illum capessendum compulsum fuisse. Cuius rei testis est Apollinarius Syrius, qui sic scribit: Neque postea a bello destitere impij: sed vti in initio aduersus beatum huius viri magistrum arma sumpserant, & ipse non aliter atque filius patri, ei aduocatus aderat; ita post in hunc ipsum, vt primum in Episcopatum successerat, impetum fecere. Qui tametsi aufugerat, ne in illo gradu locaretur; B
diuinitus tamen denuo repertus est: quandoquidem diuinis quibusdam indicijs præsignificatum fuerat beato illi viro, qui Episcopatum administrauerat, non alium quam hunc ei successorem fore. Nam cum ex hac vita vocaretur, essetq. iam morti vicinus: Athanasium, qui neutiquam aderat, nominatim appellat. Atque vbi eius gentilis, qui forte aderat, cum nomen illud audiret, respondisset; obticuit ille, quasi eum non vocasset. Rursum vocat Athanasium: & quia hoc sæpius fecisset; ille alter Athanasius qui aderat, deinceps silentio vsus est: siquidem ille qui aberat, significabatur. Quod etiam beatus ipse Alexander more Prophetæ aperte indicauit, cum diceret: Athanasi, putas te posse effugere? non tamen effugies. Quibus verbis ostendit, eum ad certamen vocatum esse. Hæc de Athanasio scribit Apollinarius.] Captasse visus est Athanasius eundi ad Comitatum occasionem, cum iam
Alexander senio & morbo grauatus, crederetur e vita proxime migraturus: quem absen- C
tem & quasi fuga lapsum idem Alexander moriens interpellarat. Rediens autem, omnium consensu, legitime riteque, magno vniuersorum desiderio & expectatione, creatus est Episcopus Alexandrinæ ciuitatis; de cuius electione hæc Gregorius Nazianzenus [b]: Sic igitur atque eas ob causas, totius populi suffragijs, non autem secundum peruersum exemplum, quod postea inoleuit, neque per vim ac cædem, sed apostolice & spiritualiter in Marci thronum euehitur, non minus pietatis quam primariæ sedis successor.] Primariam sedem vocat Ecclesiam Alexandrinam, quod primatum haberet omnium quæ sunt recensitæ superius, prouinciarum.

[a] Sozom. lib. 2. c. 16.

[b] Greg. Nazianzen. orat. in laud. Athanas.

VI. LABORES ATHANASII.

Sic igitur creatus Episcopus Alexandrinus, sedit annos quadragintaquinque: peruenit namque (quod tradit Socrates [c]) vsque ad Consulatum Gratiani secundum & Probi: Cuius quidem (inquit Ruffinus [d]) tanti in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt D
etiã de hoc videatur dictum esse illud quod scriptum est [e]: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones vniuersus coniuratus Orbis, & commoti sunt Principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersus eum. ille autem diuinum illud conseruabat eloquium, dicens [f]: Si consistant aduersus me castra, non timebit cor meum, &c.] At non tantum simulac Athanasius creatus est Episcopus Alexandrinus, ab Arianis est certaminibus appetitus; sed iam antea, viuente Alexandro, cui veluti Ionathæ armiger accedebat, acerbissima illorum in se concitata odia & simultates expertus est. Testantur id quidem Aegypti omnes Episcopi in dicta Synodali epistola circulari, quam scripserunt ex Concilio Alexandrino, cum inter alia multa de Athanasio
hæc habent [g]: Cum autem Arius, vnde Ariomanitarum hæresis conflata est, ab Ecclesia E
per beatum Alexandrum Episcopum eiectus esset: Eusebiani discipuli pariter & socij impietatis, semetipsos eiectos esse arbitrantes, multis adhortationibus Alexandro scripserunt, ne Arium extra Ecclesiam relinqueret. Alexandro autem, ob pietatem in Christum, hominem impium nõ recipiente, in Athanasium eius diaconum iras conuertunt: & quia eum assiduum esse apud Alexandrum, & in pretio haberi, curiose animaduerterent; & quia iam antea eius pro Christo pietatem in Synodo Nicæna, vbi magna cum libertate contra Arianam hæresin differuerat, experti essent; in grauissimum odium exarserunt. Vbi autem Deus eum ad Episcopatum prouexit; veterem iam olim malitiam refouentes, veriti illius Orthodoxam mentem, & in resistendo contra impietatem robur, conscientia vecordes, omnibus rationibus coniurationes in eum coquebant, princepsq. hac in re Eusebius fuit, conscientiæ suæ furijs agitatus præceps, &c.] Quibus autem certaminibus eum Ariani primo impetu appetiuerint, suo loco dicemus.

[c] Socrat. lib. 4. c. 16.

[d] Ruffin. lib. 1. c. 14.

[e] Act. 7.

[f] Psal. 26.

[g] Apud Athan. Apolog. 2.

At

A At quid inter hæc Meletiani, qui (vt vidimus) summa Patrum humanitate, pacis Ecclesiæ confouendæ causa, honestissimis conditionibus recepti fuerunt in Nicæno Concilio, Athanasius narrat his verbis [a]: Nondum quinque menses præterierant (*a Nicæno Concilio scilicet, in quo Meletiani recepti sunt*) cum beatus Alexander mortem obijt. Meletiani autem, quos & quietos & gratos esse oportuit, quod aliquo saltem modo recepti essent; more canum, non obliti vomitus sui, rursum Ecclesias perturbare cœperunt.] sed quonam modo, Sozomenus sic tradit [b]: Meletius Alexandro in Aegyptum reuerso ex Nicæno Concilio, Ecclesias, quas inique occupasset, reddidit; ipse in Lyco iam ætatem degit: tamen non multo post, cum erat e vita migraturus, Ioannem vnum ex familiaribus suis contra decretum Nicæni Concilij in suum locum suffecit; sicq. Ecclesias denuo conturbandi auctor & causa extitit.] Ordinauit pariter Meletius contra decreta Nicæna Ar-
B senium Episcopum Hypselitarum, quibus ipse Meletius (vt ait Athanasius [c]) aliquando præfuit. Hæc quidem Meletio viuente: eo vero defuncto (hoc eodem, vt videtur, anno) Meletiani sciissam a Meletio rursum Ecclesiæ pacem turpius lacerarunt: nam præter Theonæ ordinationem, cuius meminit Epiphanius, Athanasio electo Episcopo Alexandrino rebelles ac contumaces, omnia pro arbitrio voluntatis agentes, magnas iterum turbas excitarunt in Aegypto: quando Eusebius Nicomediensis (vt Athanasius inquit [d]) propugnator Arianæ hæreseos, re cognita, ad illos litteras dat, magnisq. promissis societatem & amicitiam clanculum inijt, sibiq. ipsis rebus agendis tempus constituunt.] Sed quænam iuncti Meletianis Ariani in Athanasium moliti sint, dicemus inferius.

VII. MELETII ET MELETIANORVM STVDIA CVM ARIANIS.

[a] Athanas. Apolog. 2.

[b] Sozom. lib. 2. c. 20.

[c] Athanas. Apolog. 2.

[d] Athanas. Apolog. 2.

VIII. QVANDO ARIANI CVM MELETIANIS CONSPIRARVNT.

Cum igitur ex his omnibus constet, coisse cum Arianis Meletianos post Meletij obitũ &
Alexandri: plane erroris arguuntur, qui antea hæc accidisse tradunt [e], nempe Meletianos
C tunc occasione legationis, quam ad Constantinum Imperatorem susceperant Nicomediam, ab eius ciuitatis Episcopo Eusebio persuasos mutuo inter se inijsse fœdus. Sic & Socrates [f] pariter hallucinatur, dum ait, ante Nicænum Concilium eam inter Meletianos & Arianos initam concordiam: cum instar omnium habendus sit Athanasius, qui (vt vidimus) contrarium asserit.

[e] Epiph. hæresi 64.

[f] Socr. lib. 1. c. 3.

IX.

Epiphanius Meletium ante Alexandrum mortuum esse tradit; qui ex Meletianorum fautore (vt superius dictum est) mutuatus historiam, totam culpam conuertens in Alexandrum, hæc ait [g]: Iam vero beatus Alexander in Alexandria post obitum Meletij prædicti confessoris, zelo contra sectam ac dissidium Ecclesiæ assumpto, vndique priuatim inter communitatem habentes & a Meletio relictos turbare videbatur, continereq. ac cogere, ne ab vna Ecclesia dissentirent. Illi vero non volentes, turbam mouebant, ac tumultus LEGATIO MELETIANORVM AD IMP.
D excitabant: & cum sic premerentur, ac continerentur a beato Alexandro, aggrediuntur quidã ex ipsis principes ac primas ferentes tum in pietate, tum in vita, & proficiscuntur ad Comitatum colloquij gratia, quo assequantur, vt & offerant, & communionem habeant priuatim, & non impediantur. Erant autem Paphnutius quidam magnus vir anachoreta, & ipse filius feminæ quæ confessionem fecerat, immo etiam ipse aliquo modo confessionem attigerat; & Ioannes Episcopus ipsorũ, vir & ipse venerandissimus, & Callinicus in Peluso Episcopus, & alij quidam, qui hoc fecerunt: qui sane profecti ac delati ad Regem, repellebantur, ac reijciebantur: qui enim in Palatio erant, audito Meletianorũ nomine, & ignorantes quidnã esset tale, non permittebant ipsis colloqui Regi. Et in hoc contigit, vt Paphnutius & Ioannes, ac reliqui multum temporis tererent in partibus Constantinopolis & Nicomediæ. Tunc vero in amicitiam veniunt cum Eusebio Nicomediæ Episcopo, & causam
E suam ad ipsum deferunt. Nouerant enim ipsum dicendi libertatem apud Regem Constantinum habere: rogantq. ipsum, vt Regi per ipsum noti fiant. Hic vero postquam promisisset, se ad Regem delaturum esse ipsos, & negotium, quod petierant, curaturum: petit vicissim ab ipsis hanc petitionem, vt suscipiant Arium secum in societatem, nimirum qui simulate & per ironiam pœnitentiã egerat. Hi vero pollicentur, se susceptũros esse ipsum. Atque hinc defert ipsos Eusebius ad Regem, & causam ipsorum Regi exponit: & conceditur Meletianis, vt ex eo tempore per se communitatem habeant, & a nullis impediantur. Atque vtinam ijdem Meletiani, qui summam iustitiam veritatis demonstrabant, cum lapsis post actam pœnitentiam communionem habuissent potius, quam cum Ario & sectatoribus eius: contigit enim ipsis iuxta hoc prouerbium: Fugientes fumum, in ignem inciderunt. Neque enim Arius potuisset habere statum & dicendi libertatem, nisi per huiusmodi occasionem: quæ mala coniunctio contigit ipsis vsque in hanc diem: permixti enim sunt

hi, qui

[g] Epiph. hæres. 68.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hi, qui quondam pure degebant, & summe iusti erant, ac fide Meletiani cum Arij discipulis, & plerique iam imitati sunt mala Arij a fide emoti in his temporibus: quidam vero, etiam si manserint in vera fide, non tamen alieni sunt a cœnosis sordibus propter societatem cum Ario & Arianis.] hucusque Epiphanius de coniunctione Meletianorum cum Arianis. A

X. HISTORIA DE MELETIANIS SYBDOLA.

Meminisse debet lector, quod superius perspicue demonstrauimus, S. Epiphaniũ historiã de Meletio & Meletianis a parum fideli auctore sumpsisse; qui cum illi, tum ipsis magnopere faueat; hominesq. tempore persecutionis fidei desertores, obstinatosq. schismaticos nimis laudet, & indignis eos titulis prædicet. Sed & intolerabilis plane est nota ista, quam idem hanc historiam recensendo inurit Constantino Imperatori, cum ait, ab illo ijs fuisse concessum, vt seorsum ab Episcopo Alexandrino colligerent, agerentq. Synaxes. Absit vt tantus Imperator tam leuiter voluerit abrogare, quæ de illis in sacrosancto Concilio Nicæno fuerant firmata decreta. Porro ab hac tanta calumnia suis ipsius litteris Constantinus, quibus, quo esset animo aduersus Meletianos, postea scripsit ad Athanasium, omnino purgatur, cum ait [a]: De illis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus, inquam, & nefarijs hominibus, qui quasi apoplexia icti stupent, & solummodo inuidia & æmulatione & tumultibus ad scelera motum habent, &c.] B

a Apud Athan. Apol. 2.

XI. CONSTANTINI STVDIVM PACIS.

Sed & Eusebius auctor est (cum alioqui ob hæresin Arianam posset esse suspectus) in his controuersijs in Aegypto post Nicænum Concilium exortis & agitatis, Constantinum Imperatorem humanitus cum illis agentem, conatum esse ad concordiam reuocare, studuisseq. in primis vt Nicæna decreta in suo vigore ac robore permanerent: sunt enim hæc verba Eusebij [b]: Verum cum, absoluto Nicæno Concilio, inter omnes pax esset conciliata, solos Aegyptios seditiosa contentio mutuo inter ipsos distraxit: ita vt Imperatori de integro nonnihil negotij facesserent illi quidem, sed tamen bilem ei minime commouerent: quippe eos vt patres, immo vero vt Dei Prophetas omnino honorifice reuerens, illos secundo accersere dignatus est: se rursus non inuitum, tamquam arbitrum, eorum controuersijs interponere: illis iterum munera honorifice impertire: arbitrium suum & sententiam per epistolam significare, & Concilij decreta suo sigillo rata facere: hortari etiam, vt concordiæ adhæresceren t, vt non distraherent Ecclesiam, dirimerentq. consensum, sed diuini iudicij recordationem intima cogitatione complecterentur. Ista per litteras Imperator illis significauit. Alia item infinita his similia scripsit; vixq. dici potest, quot & quam multas epistolas exarauit, interdum Episcopis ea quæ ad Ecclesiarum Dei commodum spectabant præscribendo, interdum etiam cum ipsa multitudine per litteras colloquendo, &, vt beatum decet, singulos e populo fratres & conseruos appellando.] hucusque Eusebius. C D

b Eusch. Vit. Constan. lib. 3. c. 22. & 23.

XII. LEGATI MELETIANORVM QVALES.

Sed quod spectat ad tres illos Meletianorũ insigniores ab Epiphanio nominatos legatos, Ioannem, Paphnutium, & Callinicum: erat Ioannes qui in locum Meletij in Episcopatu subrogatus est, de quo supra ex Sozomeno [c], cuius & Athanasius meminit [d], nominans eum histrionem Arianorum, nempe ad fabulam de nece Arsenij simulata repræsentandam præcipuum simulatorẽ. Paphnutius vero teterrimus ille monachus, cuius extat epistola apud Athanasium, qui & de fabricandis ijsdem in Athanasium dolis cum illis ante conniuerat, longe alius fuit a Paphnutio illo Antonij Magni discipulo, quem ipse Athanasius summis laudibus celebrat [e]: atque rursum longissime diuersus ab illo Paphnutio, qui interfuit, & in omnibus egregie spectatus est in Nicæno Concilio. Sed & de Callinico eius doli telæ textore idem quoque meminit Athanasius [f]. At hi ac reliqui omnes Meletiani, non noui atque recentes Ecclesiæ hostes, sed (vt dictum est ex Synodo Alexandrina [g]) vetusti iam olim a temporibus beati Petri, cui insidias posuerunt; & Achillæ eius successoris, quem calumniati sunt; & Alexandri, quem vsque ad tribunalia Cæsaris calumnijs persecuti sunt: & postremo ita meditandis calumnijs exercitati, Athanasium inuaserunt, nihil alienum a sua malitia facientes.] hæc ex Synodo Aegypti Episcopi. E

c Sozom. lib. 2. cap. 20.
d Athan. Apolog. 2.
e Athanas. in Vita Antonij.
f Athan. Apolog. 2.
g Apud Athan. Apolog. 2.

XIII. COITIO MELETIANORVM CVM ARIANIS.

Callide igitur atque vafre admodum Ariani (vt dictum est) ad inuadendam rursum Ecclesiam, Meletianos sibi conciliarunt, quos ante sibi ob hæresin experti essent infensos: sed & hi flagrantes odio vehementissimo in Athanasium, cum inimicis fœdus inierunt, & in Ecclesiæ damnum Alexandrinæ eosdem sibi adsciuerunt commilitones, de quibus hæc idem Athanasius [h]: Qui (*nempe Ariani & Meletiani*) cum ad ea inter se contentiosi essent, nunc vt Herodes & Pontius in blasphemias aduersus Christum consentiunt. Quapropter merito

h Athan. orat. 1. contra Arian.

A merito quis eos exosos habeat, quod cum de priuatis rebus inter se simultates gerant, odio, tamen inimicitiaq. communi aduersus veritatẽ conspirent, & in impietate aduersus Deum fœdera conglutinent, sese q. mutuo amplexentur, securi quiduis facere & pati, modo id quod semel animo conceperint, tueantur. Meletiani quidem tum ambitione, vt rebus præsint, tum insano auaritiæ studio: Ariani vero vltro sua ipsorum impietate incitantur, vt huiusmodi conspirationibus mutuo inuicem animi sui prauitatem promoueant. Et isti quidem horum impietatis personam induunt: hi vero illorum malitiæ accedunt & adstipulantur, ac in commune scelera sua veluti Babylonis poculum commiscentes, insidias illis nectunt, qui recte pieq. de Domino nostro sentiunt.] Et paulo post de Arianis, quod nihil præterea ex Meletianorum coniunctione intenderent, nisi vt hæresin propagarent, docet his verbis: Cetẽrum ex ijs quæ nunc fecerunt, clara iam in reliquum tempus documenta
B data sunt, eos non alia de causa tum contra nos, tum reliquos Orthodoxos Episcopos iam ab initio insidias tetendisse, nisi vt impietatis suæ hæresin propagarent.] hæc ipse.

XIV. ATHANASIVS VRGET MELETIANOS.

Porro Meletianis ad Constantinum accedendi inde putatur oborta occasio; quod sanctus Athanasius, cum Alexandrinus Episcopus creatus est, solicitus pro custodia Magnæ Synodi decretorum, quæ Meletius viuens soluisset, Episcopum Ioannem sui successorem ordinando; vt ceteros Meletianos rursum schismate diuisos reuocaret ad Ecclesiæ vnitatem, magnopere studuisset, & legibus Ecclesiasticis eos obtemperantes reddere compulisset: de eo enim hæc habet Epiphanius [a]: Cum igitur venisset Athanasius, & confirmatus esset, qui circa fidem magnus zelotes erat, & pro Ecclesia afficiebatur: cum iam congregationes & aulsiones vndique fierent a Meletianis nominatis ob eam causam, quam in tractatione de Meletio supra declarauimus; & vellet counitionem Ecclesiæ facere;
C conquerebatur, & minabatur, admonebatq. ac nihil efficiebat, nemoq. aduertebat. Vnde omnia contra ipsum commota ex superexcellente in ipso diuinitus zelo facta sunt atque constructa, &c.]

a Epiphan. hæres. 69.

XV. CALVMNIAE DELATAE AD IMP. IN ATHANASIVM.

Huius igitur rei causa cum Meletiani (vt dictum est) abijssent ad Constantinum expostulaturi aduersus Athanasium; Eusebius & qui cum eo erant Ariani, oblatam sibi optatam occasionem arripientes, aduersus Athanasium commouere Imperatorem conati sunt: Quare (inquit Sozomenus [b]) eum apud Constantinum vt seditionis & tumultus in Ecclesia actorem falso insimulant, & quod plerosque in Ecclesiam ingredi cupientes prohiberet, cum liceret concordiam inter omnes constitui, si istud vnum permitteretur. Quas criminationes contra eum confictas, multi Episcopi & clerici qui cum Ioanne conspirabant, quiq. continenter fere ad Imperatorem accedebant, veras esse confirmauere; atque adeo
D dixerunt, se Orthodoxos esse: & tum eum, tum Episcopos sibi subiectos, cædis, vinculorum, plagarum iniuste inflictarum, vulnerum, & incendij Ecclesiarum accusauere. Vbi vero Athanasius etiam significasset Imperatori iniquas Ioannis & Episcoporum sibi fauentium ordinationes, & non ea solum, verum etiam innouationem decretorum Concilij Nicæni, fidem corruptam, seditiones, & contumelias Orthodoxis impositas, criminis loco illis obiectasset; Imperator deinceps non habebat cui crederet, &c.] Quæ autem subdit Sozomenus scripta a Constantino ad Athanasium de recipiendo Ario & alijs in Ecclesiam, hæc postea contigerunt: egisse enim primo Constantinum blanditijs, vt Aegyptiacos eiusmodi tumultus compesceret, iam ex Eusebio superius demonstratum est. At de rebus Meletianorum & Arianorum, quæ pertinent ad hunc annum, hactenus: quas vero simul aduersus Athanasium calumnias concinnarint, suo tempore dicturi sumus.

b Sozom lib. 2. c. 21.

XVI. CONSTANTINVS QVID IN SCHISMATICOS ET HAERETICOS.

E Quod autem spectat ad Constantinum; quos obstinatos in schismate Meletianos esse cognosceret, & hæreticos post Nicænum Concilium in hæresi permanere; eos primum quos humanitas atque benignitas non curasset, priuilegijs reliquis Christianæ legis cultoribus concessis, hoc anno edita sanctione, priuauit, & alijs oneribus obligauit; quæ est huiusmodi [c]:

Priuilegia, quæ contemplatione religionis indulta sunt, Catholicæ tantum legis obseruatoribus prodesse oportet. Hæreticos autem atque schismaticos non tantum ab his priuilegijs alienos esse volumus, sed etiam diuersis muneribus constringi & subijci. PP. Kal. Septemb. Generasto, Constantino A. VII. & Constantio Coss.] De Nouatianis autem ad Bassum hoc eodem anno hunc in modum rescripsit [d]:

c l. 1. de hæretic. Cod. Theodos. & Iustin. eod. tit.
d l. 2. Cod. eod.

XVII. DE NOVATIANIS.

Nouatianos non comperimus prædamnatos, vt ijs, quæ petiuerunt, crederemus minime largienda: itaque Ecclesiæ suæ domos & loca sepulchris apta sine inquietudine eos firmiter

Universidad de Deusto
Biblioteca

miter possidere præcipimus, ea scilicet, quæ ex diuturno tempore, vel ex empto habuerunt, vel qualibet quæsierunt ratione. prouidendum erit, ne quid sibi vsurpare conentur ex ijs quæ dissidium ad Ecclesias perpetuæ sanctitatis pertinuisse, manifestum est. Dat. nono Kal. Octob. Spoleti; Constantino A. VII. & Constantio Coss.]

XVIII. HAERETICI A SCHISMATICIS DISTINCTI.

At quid est, quod ait: Nouatianos non comperimus prædamnatos?] Numquid non Nicænum Concilium, cum agit de Nouatianis ad Ecclesiam Catholicam venire volentibus, demonstrat eos extra Ecclesiam Catholicam positos? Sed fortasse dici potuit, eos connumerandos fuisse inter schismaticos, non autem inter hæreticos; quod de Christi persona atque natura cum Catholicis recte sentirent. Hæreses enim a schismate S. Basilius ad Amphilochium scribens sic distinguebat: Schisma est in pœnitentia aliter se gerere, quam qui sunt Ecclesiæ: Hæresis autem est, vt Manichæorum, Valentinianorum, & Marcionitarum, & horum ipsorum Pepuzenorum.] Et S. Augustinus [a] hæreticos ait esse ab Ecclesia fide diuulsos, schismaticos charitate ab eadem separatos. At S. Ambrosius [b] nec fidem schismaticis tribuit. Ceterum quod spectat ad Nouatianos, non tantum inuenimus numeratos inter schismaticos, sed inter hæreticos recensitos; quippe qui etsi de sanctissima Trinitate recte sentirent, in nonnullis tamen a sinceris sanisq. Ecclesiæ dogmatibus longius aberrarent, vt cum de eis superius locuti fumus secundo Annalium tomo plenius demonstrauimus. Quamobrem consultius sane idem Constantinus Imperator in alia prolixiore sanctione, quam aduersus hæreticos edidit, primo loco Nouatianos posuit. recenset eam Eusebius, hæc ante præfatus [d]:

[a] Basil. epist. canon. ad Amphilochium.
[b] Aug. de serm. Dom. in mont. lib. 1. c. 9. & 24. q. 3. c. vbi sanct.
[c] Ambros. orat. in funere Satyri fratris, & 24. q. 1. c. aduocauit.
[d] Eusebius Vit. Constan. lib. 3. c. 61. 62.

XIX. NOVATIANI IVRE RECENSITI INTER HAERETICOS

Postquam Ecclesiam Dei, sublatis e medio discordijs, in tranquillo statu Constantinus Imperator collocauerat: inde aliud impiorum hominum genus, tamquam latens venenum humanæ vitæ paratum, comprimendum censuit. Isti corruptores quidem erant, qui honestatis specie & simulatione ciuitates labefactabant: eos vero pseudoprophetas & lupos rapaces Saluatoris vox diuinitus vaticinando nuncupauit in hunc modum [e]: Attendite a falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: a fructibus eorũ cognoscetis eos. Edictum igitur Imperatoris, quod ad prouinciarum Præfectos missum fuit, vniuersum illud hominum genus grauiter infectatum est. Et præter ipsum edictum Imperator etiam salutarem admonitionem illis ipsis proposuit, hortatus admodum, vt mature resipiscerent. Nam asseruit, illos Ecclesiam Dei salutis portum habere, quo se reciperent. Attende ergo quo pacto cum illis per litteras sermonem contulerit.

[e] Matth. 7.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. HAERETICIS.

XX. CONSTANTINI EDICTVM ADVERSVS HAERETICOS

Cognoscite iam per legem hanc, quæ a me sancita est, o Nouatiani, Valentiniani, Marcionitæ, Pauliani, quiq. Cataphrygum nomen vsurpatis, & omnes omnino qui per conspirationes a vobis conflatas, hæreses ac sectas etiam atque etiam augere conamini: cognoscite, inquam, quibus mendacijs vestræ doctrinæ inanitas implicata teneatur, & quatenus pestiferis quibusdam venenis vestra vsque eo inficiatur disciplina, vt per eam integri ac valentes ad morbum, viui autem ad sempiternum interitum abstrahantur. O veritatis inimici, hostes vitæ, internecionis auctores & consiliarij: omnia apud vos veritati contraria, turpibus consentientia maleficijs, ineptijs & commentitijs fabulis exultantia: quibus certe mendacia struitis, premitis insontes, Fidelibus veritatis lucem denegatis. Nam falsa visione & specie pietatis semper delinquêtes, omnia contagione vestra contaminatis, conscientias integras & labe vacuas letalibus plagis vulneratis: ipsum diem (pene dixerim) hominum oculis adimitis. At quid attinet singula persequi, cum de vestris flagitijs, sicut eorum natura postulat, dicere, neque temporis angustia, neque occupationes, quibus districti sumus, sinant? Nam scelera vestra adeo grandia, adeo immensa sunt, adeo etiã turpia, & omni crudelitate redundantia, vt dies integer ad ea explicanda non sufficeret. Immo vero ab huiusmodi rebus aures abducere, oculosq. auertere conuenit, ne singulorum explanatione sincera & incorrupta fidei nostræ professio commaculetur. Quid ergo? Patiemur ne eiusmodi malorum contagionem longius serpere, præsertim cum longa dilatio faciat, vt sani ac valentes ea tamquam pestifero morbo inficiantur? Cur igitur non cum maxima celeritate eiusmodi prauitatis (vt ita dicam) radices animaduersione & pœna publica amputamus?

XXI. Atque quo ista vestræ pestis pernicies longius grassari impediatur; per hanc legem mandamus, ne quis vestrum posthac conuentus cogere audeat. Et propterea etiã iubemus, vt vniuersæ

vniuersæ ædes vestræ, in quibus congressus illos celebrare consueuistis, penitus euertantur. Et hæc cautio eo vim suam porrigat, vt non modo non in publicis, sed ne in priuatis quidem ædificijs, aut in locis vllis separatis huius vestræ superstitiosæ amentiæ factiones coeant. At vero, quod multo præstabilius est, si qui vestrum veræ & sinceræ religionis curam habeant, ad Catholicam Ecclesiam reuertantur, & eius sanctitatis sint participes, per quam poterunt ad veritatem peruenire: fraudulenta vestræ peruersæ mentis astutia, hoc est, scelerata & perdita hæreticorum & schismaticorum seditio, omnino ab hac prospera temporum nostrorum conditione seiungatur. Nostræ enim prosperæ ac beatæ vitæ rationi, qua Dei beneficio fruimur, est admodum consentaneum, vt qui ætatem bona spe sustentatam degant, ab omni vago & cæco errore ad rectam viam, a tenebris ad lucem, ab insciitia ad veritatem, a morte denique ad salutem traducantur. Ac quo prouisio hæc in curandis erroribus robur & firmitatem sibi necessariam assequatur; mandauimus (vt supra dictum est) vt omnia superstitionis vestræ loca, in quibus conuenire solebatis, omnia dico hæreticorum templa (si modo templa appellare conuenit) sine recusatione aut controuersia diruantur, & diruta absque mora Catholicæ tradantur Ecclesiæ, reliqua loca publica Reipublicæ vsui addicantur: ne vlla in posterum vobis conuentus celebrandi relinquatur facultas. Sit igitur hoc ratum, statutumque, vt post hunc diem nullo in loco, vel publico, vel priuato, nefarij vestri conuentus in vnum coire audeant.] hucusque Constantini Imperatoris edictum.

QVID IN HAERETICOS CONSTANTINVS.

XXII. DOLVS EVSEBII.

Sed miramur, quomodo inter recensitos superius hæreticos Ariani, quorum præcipua mentio habenda fuisset, vtpote qui totum pene Orientalem orbem exagitassent, reperiantur omissi. Quocirca suspecta redditur perfidia Eusebij, hominis Ariani, recensentis edictum, potius quam reuocari possit in dubium Constantini pietas. Quod si dolum malum abfuisse ab Eusebio quis velit; ad eius excusationem fortasse posset afferre, quæ tradit Sozomenus, dum eiusmodi edicti visus est meminisse, sic dicens [a]: Dogma autem Arij, quamuis illud quidem per disceptationes a plerisque laboratum esset, nondum tamen peculiari alicui populo separatim attributum est, aut nomine inuentoris appellatum: sed omnes simul conuentus egerunt, & communicarunt inter se, exceptis solum Nouatianis, Cataphrygis, Valentinianis, Marcionistis, Paulianis, & si qui alij alias iam inuentas hæreses consectarentur. Nam contra istos omnes legem tulit Imperator, mandauitq. vt templa ipsis adimerentur, Ecclesijsq. adiungerentur; & neque in ædibus priuatorum, neque in loco publico conuentus haberent. Quinetiam illis expositum, quod præstaret cum Ecclesia Catholica communicare, atque ad eam accedere hortatus est.] Sed haud possumus Sozomeno consentire, dum ait nomen Arianum nondum inditum fuisse Arij sectatoribus: nam ex mille pene locis superius citatis liquet, statim promulgata ab Ario hæresi, eius sectatores nuncupatos esse Arianos. Quamobrem dolum malum in Eusebio supprimente in edicto nomen Arianum fuisse putamus. At post hæc addit Sozomenus:

[a] Sozom. lib. 2. c. 30.

XXIII. HAERESES COMPRESSAE

Hac lege promulgata, istarum sectarum memoria magna ex parte deleta est. Nam dum superiores regnarent Imperatores, omnes qui Christum colebant, tametsi opinionibus dissentirent, tamen eodem in numero ac loco habebantur a Gentilibus, & pari ratione torquebantur: nec poterant præ communibus calamitatibus curioſe in se ipsi inquirere. Et propterea singuli seorsum per se facile in vnum conuenire, conuentus agere, crebro in mutuum venire colloquium solebant: & licet essent numero pauci, non tamen disiuncti sunt. At hac lege sancita, hæretici, propter Episcopos & clericos qui eos assidue obseruabant, facultatem minime habuerunt, vel palam, vel in occulto conuentus peragendi. Qua de causa complures eorum admodum perterriti, se Ecclesiæ Catholicæ addixerunt. Alij autem, qui in eadem perstabant sententia; quoniam neque in vnum conuenire permissi erant, neque poterant sine metu suæ opinionis fautores docere; idcirco, nullis suæ sectæ successoribus post se relictis, e vita exiuerunt. Siquidem aliæ omnes fere sectæ initio perpaucos habebant æmulos, vel propter peruersitatem dogmatum, vel propter inuentorum & auctorum suorum improbitatem.

XXIV. AVCTOR NOVATIANVS GLORIOSE DE NOVATIANO.

At Nouatiani, tum quod duces suæ opinionis viros bonos sunt consecuti, tum quod eamdem quam Ecclesia Catholica de Deo doctrinam tuebantur, ab initio permulti extiterunt, & manserunt hactenus, nec multum incommodi ex hac lege acceperunt. Nam Imperator, mea quidem sententia, dum institueret subditis suis non exitio esse, sed terrori solum, de legis seueritate sua sponte nonnihil remisit. Quinetiam Acesius, qui id temporis

Universidad de Deusto
Biblioteca

poris Constantinopoli sectæ Nouatianæ Episcopus fuit, quoniam propter vitæ integritatem Imperatori carus erat, non parum (vt est verisimile) suæ Ecclesiæ attulit præsidij. Cataphrygæ autem eadem afficiebantur pœna, qua ceteri hæretici Imperio subiecti: exceptis solum illis, qui Phrygiam incolebant, & in reliquis gentibus illis finitimis ætatem degebant. In quibus locis permulti Cataphrygæ & a temporibus Montani extiterunt, & adhuc sunt.] hæc Sozomenus, & ipse eidem sectæ Nouatianorum addictus. Quæ autem istæc fuerint subsecuta, Eusebius narrat his verbis[a]:

[a] *Euseb. Vit. Constan. lib. 3. c. vlt.*

XXV. CONVERSIO PLVRIMORVM.

Ad hunc modum occultæ quasi latebræ & recessus eorum, qui alienam ab Ecclesia Catholica doctrinam & opinionem tenebant, Imperatorio edicto euoluti patuerunt: bestiæ etiam immanes, quæ huius erant impietatis auctores, exactæ. Ex illis vero qui essent istorum impulsu in fraudem & errorem inducti, alij Imperatoris minis perterriti, fallaci & fucata specie in Ecclesiam obrepere cœperunt, temporum conditioni callide & dissimulanter cedentes. Ac quoniam lex hominum libros perscrutari iusserat; tandem manifesto deprehensi fuerunt ij qui vetitas & interdictas illas artes ad hominum perniciem cõparatas consectati fuissent. qua de re omnibus (vt dicitur) opibus viribusq. elaborabant, vt simulatione salutem sibi adipiscerentur. Alij forte ad spem, quæ in Deo optimo maximo poni debet, vere & ex animo se transferre. Quos cum Ecclesiarum Præsides internoscere studerent; alteros ouium pellibus obtectos, adumbrata specie se insinuare conantes, procul amandarunt; alteros vero, qui idem integra & incorrupta mente instituerent, vbi temporis longinquitate explorando, de illis satis exquisite periculum fecissent, in multitudinem adscitiorum adscripserunt. Hoc modo cum illis, qui alienam ab Ecclesia opinionem & doctrinam sequebantur, actum est. Alios autem, qui, dum in eorum dogmatum disciplina versabantur, nihil concepissent impietatis, sed schismaticorum culpa se temere a communi Ecclesiæ congregatione & frequentia seiunxissent, abiecta omni cunctatione, in Ecclesiam receperunt. Hi igitur gregatim tamquam ex colonia reuertentes, suam recuperarunt patriam, & matrem Ecclesiam agnouerunt, a qua diu aberrantes, cum gaudio & lætitia ad eam redierunt, membraq. communis corporis fuere in vnum coagmentata, & concordiæ quasi compagibus firme copulata: solaq. Dei Ecclesia in se coalescẽs tum resplenduit, cum nusquam gentium vel hæreticæ vel schismaticæ factionis vestigium reliquum quidem esset. Cuius præclari facinoris causam Imperator Deo (cui solus ex omnibus Imperatoribus, qui aliquando extitissent, curæ erat) acceptam plane tulit.] hactenus Eusebius. Sed illud plane per hyperbolen, cum ait, industria Constantini ne vestigium quidem hæreticæ vel schismaticæ prauitatis relictum fuisse: nam ex rebus gestis singulorum annorum sequentium satis apparet, numquam intermissum esse temporis spatium, quin ab hæreticis atque schismaticis, nempe Arianis, atque Meletianis, negotium Catholicis fuerit facessitum.

XXVI. CONSTANTINVS IDOLOLATRIAM PESSVNDAT

Sed laudanda plane est in omnibus Constantini pietas, qui stabilita anno superiore in Nicæno Concilio fide Catholica, & hæresibus atque schismatibus (quantum licuit) legibus profligatis; ad extirpandum idolorum cultum, & Dei Ecclesiam in Oriente (quod in Occidente fecerat) ædificijs illustrandam, animum addixit. Quam porro multus in his fuerit, Ethnicus auctor, Christianis rebus infensus, Eunapius Sardianus[b] testatur, cum de Aedesio sic scribit: Fieri namque potest, vt istud occultum habuerit Aedesius ob temporum iniquitatem; quod tum Constantinus Imperium regeret, qui fana toto Orbe celebratissima euertebat, & Christianorum ædificia extruebat.] Hæc quidem hoc anno gesta esse, postquam de conciliandis schismaticis in Aegyptum litteras scripserat, Eusebius auctor est: sed & alij quoque antiqui historiarum Ecclesiasticarum scriptores eadem facta referunt statim post Nicænum Concilium. ait enim Socrates[c]: Imperator post confectum Concilium, in magna lætitia ætatem degit: & simul vt festum solemne ad vigesimum annum Imperij sui, vt assolet, celebrauerat; nulla interposita mora, ad ecclesias construendas omne suum studium contulit.] hæc ipse. Quænam autem fuerint istæ, primum ex Eusebio aggrediamur enarrare, qui sic exorditur[d]:

[b] *Eunap. Sard. de Vit. Philosoph. in Aedesio.*

[c] *Socrat. lib. 1. cap. 12.*

[d] *Euseb. Vit. Constan. lib. 3. c. 24. & seq.*

XXVII. CONSTANT. STVDIVM ERGA LOCA SANCTA HIEROSOL.

His rebus hunc in modum constitutis, aliud quoddam opus maxime memorabile apud Palæstinorum gentem diuinus iste Imperator efficere aggressus est. At quodnam, quæso? Sanctissimum illum salutaris Christi resurrectionis locum Hierosolymis existimauit ita a se illustrari debere, vt omnibus eximius & veneratione dignus videretur. Idcirco mandauit, in eo statim templum construi: neque istud opus aggredi absque diuino impulsu, immo

immo vero ipso Saluatoris Spiritu incitatum, in animum induxit. Olim enim viri impij, immo vero istorum subsidio vniuersum dæmonum genus omni studio incubuit, vt diuinum illud immortalitatis monimẽtum tenebris obrueret, obliuioneq. penitus deleret: ad quod quidem Angelus de cælo delapsus, luminis claritate refulgens, non solum lapidem reuoluebat ab illis, quorum animi instar lapidis obduruissent; verum etiam quem ipsi inter mortuos adhuc versari putabant, cum mulieribus viuere annunciauit; & ad vitam & resurrectionem illius, qui quærebatur, illustrandam, incredulitatis lapidem ab eorum mentibus amouit. Istud Saluatoris sepulchrum impij quidam & scelerati homines ex hominum memoria delere cogitabant, & (quæ eorum inscitia fuit) censebant veritatem ad hunc modum se posse occultare.

XXVIII. ABOMINATIO IN LOCO SANCTO.

Itaque primum permultum capere laboris cœperunt in terra aliunde & extrinsecus inuehenda, qua locum vniuersum obducerent. Deinde cum molem terræ in immensam altitudinem erexissent, constrauissentq. lapidibus; diuinum sepulchrum, ingenti aggere superiecto, obtegere. Post cum nihil iam illis ad opus explendum deesset, super illum terræ cumulum nefandum re vera & execrabile bustum animarum construere, & recessum lasciuæ Veneris dæmoni vna ædificare, simulacrisq. mortuis complere: tum detestabiles ibi victimas super impuras aras & omni nequitiæ labe pollutas immolare. Nam non aliter illud quod instituerant, se putabant ad exitum posse perducere, quam vt per ista nefanda scelera salutare illud sepulchrum penitus obruerent. Verum miseri illi neutiquam illud poterant intelligere, quod Sol ipse (modo terram suo splendore collustrare & consuetum sibi cursum in cælo obire pergeret) non posset præclarum illud facinus Christi, qui contra mortem tam præclara victoriæ trophæa fuisset adeptus, ita in obscuro relinquere, illudq. vniuersum hominum genus prorsus celare. Immo vero salutaris & diuina huius rei potentia & virtus, quæ non corpora, sed animos hominum maxime solet illuminare, suæ lucis fulgore vniuersum orbem terrarum compleuit. Verumtamen impiorum & nequam hominum molitiones contra veritatem paratæ longinquo temporis spatio processerunt. Nemo enim vel ex Præfectis, vel ex Ducibus, vel ex ipsis Imperatoribus ad eorum conatus euertendos satis idoneus repertus est, præter vnum solum: qui quidem, vtpote Deo omnium gubernatori carus, & diuino eius affiatus Spiritu, locum illum qui supra est demonstratus, per fraudulentos hostium conatus omni impura materia obductum, & obliuione ignorationeq. obrutum iri, non passus est, neque auctorum eius facinoris cessit malitiæ; sed, Deo adiutore inuocato, illam terræ particulam hostium scelere contaminatam, in primis purgari iussit: quam quidem censuit admirabili & singulari Dei optimi maximi beneficio per illum potiri debere.

XXIX. EXPVRGANTVR LOCA SANCTA.

Confestim igitur eius mãdato machinamenta ad homines in errorem inducendos comparata de sublimi ad solum prosternere, & ædificia falso cultui consecrata vnà cum statuis & dæmonibus disturbare diuerseq. cœpit. Neque his rebus gestis alacre Imperatoris studium acquieuit; sed de integro mandatum dedit, vt materia eorum quæ erant deiecta, siue lapidea esset, siue lignea, tolleretur penitus, & quam longissime extra loci fines eijceretur: cui quidem mandato rei exitus plane respondebat. Neque satis habebat Imperator in istis solis rebus expediendis progredi; sed rursum diuini numinis instinctu impulsus, iubet vt ipsum solum ad ingentem altitudinem defossum (quippe impura dæmonum contagione infectum erat) foras procul cum ipso aggere exportaretur; quod eueſtigio effectum est. Simulatque vero solum terræ oppletum sordibus egestum fuit, & aliud solum, id est, locus ille monumenti, ex abditis terræ sedibus eminebat, ipsum etiam venerandum & sacrosanctum salutaris Christi resurrectionis monimentum præter omnium spem vnà emersit; & sepulchrum, quod merito sanctissimum appelletur, resurrectionis Saluatoris apte propterea expressit effigiem, quod post tenebrarum caliginem, quibus quasi sepultum iacuisset, in lucem denuo prodijt, & illustrem sane miraculorum ibi editorum visum (qui re vera omni voce clarius Saluatoris resurrectionem testificatus est) sub aspectu eorũ, qui ad illud ipsum contemplandum veniebant, subiecit.

XXX. RESVRRECTIONIS TEMPLVM ERIGITVR.

His rebus in hunc modum confectis, extemplo Imperator non modo sacratis legibus sanciuit, vt templum augustum circa salutare illud antrum extrueretur; verum etiam subsidijs ad eam rem suppeditatis (quippe hoc opus longo iam tempore apud animum proposuerat, attentioreq. cogitatione prospexerat quod erat futurum) illud magnifice ac splendide exædificandum curauit. Gentium igitur Præfectus Orientem versus habitan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tium mandat, vt, adiumentis necessarijs abundanter & copiose subministratis, opus eximium, amplum, & magnificum fabricandum curarent. Quinetiam ad Episcopum, qui id temporis Ecclesiæ Hierosolymitanæ præerat, tales misit litteras, quales sinceram & salutarem de fide nostra doctrinam plane & apertis verbis complexæ sunt. sic enim scribit: A

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVGVST. MACARIO S.

XXXI. EPISTOLA CONSTANTINI AD MACARIVM EPISCOPVM.

Tanta Saluatoris nostri erga nos benignitas declarata est, vt nulla tam accurata dicendi ratio & vis sit, quæ præsens miraculum pro dignitate explicare posse videatur. Nam vt insigne illud sanctissimæ illius passionis monimentum, quod terræ visceribus abditum, tot tamq. multis annorum conuersionibus iam delituisset, tum illucesceret seruis Dei, cum illi, hoste deuicto, in libertatem essent vindicati: omnem profecto hominum admirationem longe superat. Etenim si omnes, qui in vniuersi orbis terræ ambitu sapientes videntur, in B vnum locum congregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggrederētur, nec minimæ huius parti oratione ex æquo satisfacere possent: miraculi enim magnitudo tanto plus vniuersum humanæ rationis & naturæ captum vincit, quanto res cælestes & diuinæ humanis sunt valentiores. Quapropter hoc mihi vnum in primis propositum sit ad dicendum, quod sicut vera fides se ipsam quotidie nouis miraculis patefacit, sic nostri omnium animi omni modestia & concordi alacritate ad sanctas Euangelij leges colendas attentiores fieri debent. Præterea illud quod cuique perspicuum esse arbitror, pro certo tibi in primis persuasum esse velimus, hoc nobis præ ceteris rebus omnibus maximæ curæ esse, vt locus ille sacer, quem Dei iussu turpissima simulacrorum mole, tamquam quodam graui onere impositō, purgauimus, quemq. vt primis mundi temporibus, ipsius Dei iudicio sanctum habitum esse, & postea etiam, quia fidem passionis Saluatoris tamquam e tenebris in lucē euo- C carit, multo clariorem sanctitatis suæ significationem dedisse cognouimus, præclara ædificiorum structura exornetur. Par est igitur, vt tua prudentia ita opus disponat, vt prouide res quasque accuret necessarias; quo non modo sanctuarium templi reliquis omnibus, quæ vbique sunt, pulchritudine antecellat, sed etiā ceteræ eius partes tales sint, vt omnia templa, quæ in singulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longe superentur. Ac de parietibus erigendis, exquisitoq. artificio expoliendis, tum Draciliano amico nostro, qui nonnullas aliarum prouinciarum partes administrat, tum vestræ etiam prouinciæ Præfecto, scito a nobis curam esse impositam. A nostra enim benignitate illis imperatum est, vt qui artifices, qui operarij, quæve res aliæ fuerint ad illud ædificium necessariæ, a tua prudentia discant, ac statim ipsorum prouisione eo mittantur.

DE CONSTRVENDA BASILICA.

XXXII. Quod autem attinet ad columnas ceterasq. partes marmore conficiendas, quas ipse exi- D stimaueris vel ad decus illustriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore: cum eas quasi summatim tecum consideraueris, fac ad nos diligenter perscribas; vt cum ex litteris tuis, quibus rebus opus fuerit, intellexerimus, vndique eædem illo comportari possint: nam locus ille, qui totius orbis terrarum facile primas fert, omnibus ornamentis merito illustrandus est. Testudinem vero sanctuarij laqueatam ne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Quod si fiat laqueata, scite quoque inaurari poterit. Restat igitur, vt tua sanctitas illis, quorum iudicio (vt supra dictum est) rem permisimus, quibus operarijs, quibus artificibus, quibus denique sumptibus opus fuerit, quam celerrime significet. Quinetiam nos non solum de columnis, alijsq. partibus ex marmore conficiendis, verum etiam de testudinis laquearibus (si modo illud fabricæ genus pulchrius esse censeas) quamprimum facias certiores. Deus te, frater carissime, diu E seruet incolumem.] hactenus Constantinus ad Macarium. Dracilianus autem iste, cui de templi constructione Constantinus mandatum dedit, ille ipse est, ad quem idem Imperator (vt dictum est) aduersus hæreticos rescriptum dedit. At quid post hæc factum sit, Eusebius subdit:

NOVA HIEROSOLYMA EXTRVCTA.

XXXIII. Ista (inquit) ab Imperatore præscripta fuerunt; rerumq. nulla interposita mora, prospere succesſit euentus. Atque ad illud salutare Christi monumentum noua Hierusalem ædificata est e regione veteris illius, quæ hominum sermone iam diu celebrata fuisset, quæq. post cruentam cædem Domini ad extremam vastitatem prolapsa pro impietate ciuium eam incolentium pœnas dederit. Imperator itaque huic ex aduerso salutare victoriæ Christi contra mortem comparatæ monumentum (quæ fortasse recens est illa & noua Hierusalem, Prophetarū oraculis prædicata, de qua vaticinationes pluribus verbis explicatæ plurima

A plurima Spiritus sancti instinctu canere videntur) liberali & abūdanti sumptus magnificentia erigendum extruendumq. curauit. Et primum omnium sacrum antrum, diuinum illud videlicet monumentum, ad quod olim Angelus fulgore enitens delapsus, spem regenerationis, quæ est a Saluatore nobis illic ostentata, omnibus annunciauit: primum, inquam, omnium Imperatoris magnificentia istud, velut totius ædificij caput, eximijs columnis illustrare, & ornatu splendido maximoq. decorare, atque adeo varijs cuiusque generis insignibus illuminare cœpit.

XXXIV. TEMPLI DESCRIPTIO.

Deinde ad amplissimum templi locum libero cælo patentem exornandum se contulit: cui & solum lapide eximio constratum, & porticus longis ambulacrorum spatijs ex tribus lateribus circumdati, permultum decoris attulerunt. Aduerso autem lateri antri, quod Solem orientem spectabat, regale & augustale sanctuarium adiunctum fuit, opus plane B eximium, ad infinitam altitudinem erectum, longitudine & latitudine immensa patens. Cuius ædificij partes interiores marmoris versicoloris materia incrustatæ: exterior autem parietum superficies politis lapidibus, qui commissuris quibusdam inter singulos interiectis colligabantur, exornata, singularem quamdam pulchritudinis speciem, eamq. non minus ad aspectum illustrem, quam si marmore obducta fuisset, præbuit. Quod autem ad ipsa tecta in sublimi posita attinet; exteriores eorum partes plumbea obtexit materia, quæ tamquam firmum munimentum tempestuosos imbres depelleret. Interiores vero cælatis laquearibus affabre inter se compactæ, & tamquam vastum quoddam pelagus per vniuersum sanctuarium coagmentationibus quibusdam inter se continenter cohærentibus, diffusæ, dilatatæque, & fulgente auro passim coopertæ, totū templum, velut lucis claritate, mire illuminarunt. Duabus porticibus partim subterraneis, partim supra terrā eminentibus, xysti C gemini ex vtroque latere adiecti, in longitudinem sanctuarij porrigebantur: quorum testudines erant auro insigniter & vario artificio illustratæ: ex quibus alter a fronte inferioris templi columnis ingentibus suffulciebatur; alter intro spectans, substratis postibus, magno extrinsecus ornatu decoratis, erigebatur: tres portæ ad orientem Solem apte & eleganter dispositæ multitudini ingredientium patuerunt. Istis ex aduerso erat fornix dimidiati vniuersi cæli circuli speciem adumbrās in summo sanctuario in orbem ductus: quē duodecim columnæ, Saluatoris Apostolis numero pares, tamquam corona, cingebant, crateribus ex argento confectis circa fastigia concinne expolitæ, quas Imperator Deo illic pro monimento pulcherrimo dicauit. Inde ad introitus pro templo locatos accedētibus area patuit.

XXXV. Erant inibi vtrinque primo atrium, deinde porticus, ad extremum atrienses portæ; post quas in ipsa media platea e foro eo deducente totius ædificij vestibula perpolite constru- D cta, iter illac facientibus admirabile visu spectaculum, quod rerum intus fabricatarū pulchritudinem quodammodo monstrabat, exhibuerunt. Istud vero templū, quo tamquam testimonio salutaris Domini resurrectio illustris & nota fiebat, extruxit Imperator: & quo totum illud magnifico & regali ornatu decoraret, insignibus, quæ oratione explicari nequeunt, & monumentis auri, argenti, & lapidum pretiosorum materie distinctis & quasi depictis, quæ erant numero fere infinita, adornauit. Quorum apparatum tum magnitudine, tum multitudine, tum varietate, denique adeo artificiose elaboratum, singillatim iam oratione prosequendi otium non datur.] hucusque Eusebius de templo Hierosolymitano. Fuisse autem operis architectum Eustathium presbyterum Constantinopolitanum, S. Hieronymus in Chronico tradit [a]. Porro ipsum absolutum dedicatumq. esse anno trigesimo Constantini maxima omnium celebritate, suo loco dicturi sumus.

EVSTATHIVS ARCHITECTVS.

[a] *Hieronym. in Chron. ann. 30. Constantini Imp.*

XXXVI. MARTYRIVM CVR DICTVM TEMPLVM.

E Ceterum quod ad nomen templi huius spectat, Cyrillus Hierosolymitanus [b] scribit nominatum fuisse MARTYRION, hoc est, Testimonium, nempe Christi resurrectionis monumentum & testem, idq. (vt ait) ex Prophetarum oraculo. Dictum idem reperitur ab alijs pluribus Basilica Constantiniana: quam inter complura ornamenta fuisse etiam sacris picturis decoratam, & inter alias Deiparæ imagine, Acta Mariæ Aegyptiacæ fidem faciunt, quæ recitantur in Nicæno Concilio [c], & a Ioanne Damasceno [d]. Eusebius ea oratione quam in Constantini Tricennalibus habuit in laudem Imperatoris, tria ab eo tradit Hierosolymis templa erecta esse, cum ait [e]: Quæ autem sequuntur, in Palæstina ab eo etiam gesta fuere. In media vrbe, quæ apud Hebræos primas obtinet, non modo ecclesiam amplissimam, quæ ad memoriam Christi passionis ædificata fuit, verum etiam templum sanctum salutari signo Crucis dedicatum magnificis sumptuosisq. insignibus exornauit: quinetiam monumentum Saluatoris, quod sempiternæ memoriæ commendandū est,

[b] *Cyrill. Catech. 13. 14.*
[c] *Nicen. Concil. 2. Act. 4.*
[d] *Ioan. Damasc. de Imag. lib. 3.*
[e] *Euseb. orat. in laud. Constantini.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

illiusq. trophæa contra mortem ſtatuta, ornamentis, quæ dicendo exprimi non poſſunt, A
cohoneſtauit.] Sed & de alijs meminit: at de his inferius.

XXXVII. ALIA TEMPLA A CONSTANTINO ERECTA.

Subdit Euſebius [a], eumdem Conſtantinum in matris ſuæ memoriam, eius ſcilicet nomine, duo alia celeberrima templa ibidem ædificari iuſſiſſe; Bethlehem, vbi Chriſtus natus eſt, alterum; alterum vero in vertice montis Oliueti, vbi idem Dominus ad cælos aſcendit. ait enim: Eodem tempore, cum alia duo loca, quibus duo abdita & quaſi myſtica antra multum honoris & dignitatis afferebant, reperiſſet; ea magnifico apparatu ſumptuq. honeſtare inſtituit. Ac primum illud, in quo primum Saluator noſter diuini numinis virtute in carne apparuit, honoribus decenter affecit: deinde alterum, quod fuit in cælos aſcenſionis monimentum, in ſummo montis vertice ſitum, præclaris ornamentis illuſtrauit: atque iſta tam ſplendide decorauit loca, quo matris ſuæ memoriam, quæ tantum benignitatis hominum vitæ detuliſſet, immortalitati commendaret.] Ipſam namque diuino in- B
ſtinctu, licet ſenio prægrauatam, pietatis ergo Hieroſolymam petijſſe, idem Euſebius narrat his verbis:

[a] Euſeb. Vit. Conſtantini lib. 3. c. 40. & ſeq.

XXXVIII. S. HELENA AVGVSTA HIEROSOLYMAM PETIIT.

Illa enim cum Deo omnium gubernatori debitum piæ mentis & affectionis munus impertire in animo haberet, & pro filio ſuo tanto & tam præclaro Imperatore, proq. liberis eius Cæſaribus Deo cariſſimis, ſuis nepotibus, gratias per preces agendas eſſe putaret, ætate iam ingraueſcente, ſingulari quodam conſilio, & prouida animi cogitatione, vereq. regia, adducta: propere inſtar adoleſcentulæ venit, tum ſacroſanctam terram oculis luſtratura, tum gentes Orientem incolentes, plebemq. pariter ac populi multitudinem conſpectura. Ac poſtquam locis, in quibus Saluatoris erant impreſſa veſtigia, debitam venerationem adhibuerat, idq. conuenienter prophetico ſermone dicente [b], Adorabimus in lo- C
co vbi ſteterunt pedes eius: pietatis ſuæ monumenta, quibus poſt ſe relictis, poſteris hominibus prodeſſet, ſtatim fabricare aggreditur.

[b] Pſal. 131.

XXXIX. HELENA AEDIVM STVDIVM.

Iam Deo, quem adorauerat, duo dicauit templa: quorum alterum ædificauit in monte vbi aſcenderat, alterum ad obſcurũ illud antrum natiuitatis eius. Etenim nobiſcum Deus in terris naſci (locus autem illius natiuitatis proprio nomine apud Hebræos, Bethlehem appellatur) pro nobis ſuſtinuit. Ac propterea Imperatrix ſanctiſſima Deiparæ partum eximijs monimentis exornare, & ſacrum illud antrum varijs cuiuſque generis inſignibus illuſtrare ſtuduit. Imperator autem paulo poſt eumdem locum ornamentis regalibus ornare, & monimentis ex auro & argento, varijſq. aulæis matris ſuæ magnificentiam adaugere cœpit. Rurſus eius mater, quo omnium noſtri Saluatoris in cælos aſcenſionis memoriam celebraret, excelſa quædam ædificia in monte Oliuarum extruere parat. Ac primum in ſummo totius montis vertice Sanctuarium Eccleſiæ Dei erexit: templumq. inferius etiam ædificauit in eo ipſo antro, in quo (vt vera & ſacrata Dei teſtantur eloquia) diſcipuli & Apoſtoli a Saluatore omnium arcanis myſterijs initiati fuerunt. Imperator quoque ibidem varijs monumentis & inſignibus Regem magnum Deum veneratus eſt. Iſta igitur duo templa memoria perpetua celebranda, auguſta & eximia, in duobus obſcuris quaſi antris & myſticis Helena Auguſta, pij Imperatoris pia mater, ſuæ piæ mentis tamquam indicia Deo Saluatori fundauit, filio ſuo ei opem per regiam ſuam potentiam & auctoritatẽ porrigente. D

XL. MIRACVLVM IN STRVCTVRA TEMPLI.

Itaque illa neque adeo multo poſt præmia digna laboribus reportauit. Nam cum iam plene grandis eſſet, inq. omnium bonorum affluentia omne vitæ ſuæ tempus ad extremam vſque ſenectutem obijſſet; & tum verbis, tum rebus ipſis veros pietatis fructus, quos præcepta Saluatoris præſcribunt, extuliſſet, atque ita vitam ſuam fiorentem, & expertem cuiuſque moleſtiæ, valenti corporis ſimul & animæ virtute, tranſegiſſet: deinceps eximium E
pietatis ſuæ exitum & præclaram recte factorum a Deo remunerationem etiam in hac vita conſecuta eſt.] hæc Euſebius. At priuſquam cetera ab eo narrata de rebus ab ipſa Helena geſtis proſequamur; quæ ab alijs antiquis & ſpectatæ fidei auctoribus de templo in montis vertice tunc erecto ſcripta ſunt, & a nobis primo Annalium tomo deſcripta, hic breui compendio repetamus. Hieronymus [c] in primis, Paulinus [d], atque Seuerus [e] tradunt, in loco illo montis Oliueti, vbi Dominus, videntibus diſcipulis, eleuatus aſcendit in cælum, impreſſa remanſiſſe eius veſtigia cunctis perſpicua, eademq. diuino miraculo indelebilia facta eſſe, locumq. illum abſque pauimento relictum, quod ſolum ipſum excuteret quicquid ad ornatum loci deſuper poneretur: inſuper & qua recta linea cælũ aſpicitur, partem aeris, qua Dominus tranſijt, concamerari minime fornice potuiſſe, ſed ſic patentem eſſe relictam, indicem ſemitæ Domini aſcendentis in cælũ; de qua Cyrillus Hieroſolymitanus Epiſco-

[c] Hieron. de locis Hebraic. in Act. Apoſt.
[d] Paulin. ad Seuer. epiſt. 11.
[e] Seuer. hiſt. lib. 2.

A Epiſcopus [a], Stat, inquit, ad hodiernum vſque diem mons Oliuarum, qui aſcendentem in nube oculis Fidelium modo commonſtrat, & portam, qua aſcendit in cælum, indicat.]

[a] Cyril. Catech. 14.

XLI. SEX TEMPLA ERECTA.

Quod vero ad baſilicam ad Domini præſepe ſtructam pertinet; fuiſſe locũ illum, in quo Dominus natus eſt, tectum auro atque argento, eodem tomo ſuperius dictum eſt auctoritate Chryſoſtomi [b]. Demum Euſebius breui compendio ſingulas baſilicas tunc ibi ædificatas recẽſens, ſex videtur enumeraſſe in ea oratione, quam habuit de laudibus Conſtantini, cum ait, primam erectam eſſe in memoriam Chriſti paſſionis, ſecundam dedicatam in memoriam ſanctiſſimæ Crucis, tertiam exædificatã in loco vbi ſepultus eſt: quibus recenſitis, hæc addit [c]: Tria præterea loca, tribus myſticis noſtræ ſalutis antris nobilitata, amplis & eximijs illuſtrauit ædificijs. Primum illi antro, in quo Chriſtus mundo primum apparebat, debitum decus impertijt. Deinde ad illius antri memoriam, vbi poſtremo aſſumB ptus eſt, in montis iugo monumentum præclarum extruxit. Ad extremum, antrum illud inter hæc duo interiectum, vbi Saluator totius ſuæ paſſionis quaſi certamen obibat, victoriamq. mundo ſalutarem ab hoſtibus reportabat, templo extructo, illuſtre reddidit.] hæc Euſebius: quæ quidem loca dilucidius diſtinguuntur, ac pariter deſcribuntur ab illis, qui de locis ſanctis tractationes ſcripſere.

[b] Chryſoſt. in Luc. c. 2.
[c] Euſeb. orat. in laud. Conſtant.

XLII. CRVX INVENTA TEMPORE CONSTANTINI.

Sed magna plane tenet omnes admiratio; quid ſit quod Euſebius ædificationẽ omnium harum baſilicarum relegens, & de Helena prolixiorem mentionem faciens, de Cruce ab ea inuenta ne verbum quidem: cum eam repertam eſſe ſub Conſtantino, nulli ſit dubium, ſic ſcribente Cyrillo Epiſcopo Hieroſolymitano ad Conſtantium Conſtantini ipſius filium Imperatorem: Tempore quidem (inquit) Deo dilectiſſimi & beatæ memoriæ Conſtantini patris tui ſalutare Crucis lignum Hieroſolymis repertum eſt, &c.] Scimus tamen eumC dem Euſebium inuentionis S. Crucis in Chronico meminiſſe, ſed alio (vt videtur) tempore, nempe anno decimoquinto Imperij Conſtantini, vbi hæc ait: Helena Conſtantini mater, diuinis admonita viſionibus, beatiſſimum Crucis lignum, in quo mundi ſaluſ pependit, apud Hieroſolymã reperit.] Ceterum quod Euſebij Chronicon a librarijs admodum eſſe deprauatum, in fine anni ſuperioris euidentiſſime demonſtrauerimus; & in eodem Chronico appareat, etſi in numero annorum Conſtantini ſit error, tamen conſtare ibi poſitã Crucis inuentionem anno ſequenti poſt Nicænum Concilium: non immerito ſane ab antiquis omnibus Græcis auctoribus hoc anno, nempe ſequenti a Nicæno Concilio, aduentus Helenæ Hieroſolymam, & Crucis inuentio poni videtur. At non audiẽdus omnino Zonaras [d], dum ait, Helenam poſt baptizatum Conſtantinum, adſcito ſibi comite S. Silueſtro, HieroD ſolymam profectam eſſe: commentum enim iure dicendum eſt, quod nulla vel maiorum traditione probatur, vel antiquorum ſcriptorum auctoritate fulcitur. Sed & alia complura minus ſolidæ veritatis itidem in hiſtoriam inuentionis ſanctiſſimæ Crucis non nuper, ſed antiquitus irrepſere, quæ Gelaſius Romanus Pontifex ſic reliquit dubia atque incerta, vt in arbitrium prudentis lectoris reijciat, qui ſeparare ſciat pretioſum a vili, & verum a falſo; vt, æqua lance cunctis examinatis, recto libramento omnia iudicet. Verum reddamus hic verba Gelaſij [e]: Item ſcripturam (inquit) de inuentione Crucis Dominicæ, & aliam ſcripturam de inuentione capitis Ioannis Baptiſtæ, nouellæ quædam reuelationes ſunt, & nonnulli eas Catholici legunt: ſed cum hæc ad Catholicorum manus aduenerint, beati Pauli Apoſtoli præcedat ſententia [f]: Omnia probate, quod bonum eſt tenete.] hæc ipſe. Nos autem ex more, quæ nouimus antiquioribus Patribus eſſe probata, omniumq. fide recepta, hic deſcribemus, cetera vero legentium arbitrio relinquentes.

[d] Zonar. Annal. tom. 3.
[e] Gelaſ. in Rom. Concil. c. de libris canon. & apocryph.
[f] 1. Theſſ. 5.

XLIII. CRVCIS INVENTAE HISTORIA A S. AMBROSIO RECITATA.

E Ambroſius igitur rem geſtam coram ampliſſimo magiſtratus conſeſſu ſic pro concione recenſuit [g], cum laudes Theodoſij Imperatoris defuncti egregia proſecutus eſt oratione: Venit ergo Helena, cœpit reuiſere loca ſancta: infudit ei Spiritus, vt lignum Crucis requireret. Acceſſit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugnæ: vbi eſt victoria? Quæro vexillum ſalutis, & non inuenio. Ego (inquit) in regnis: & Crux Domini in puluere? Ego in aulis: & in ruinis Chriſti triumphus? Ille adhuc latet: & latet palma vitæ æternæ? Quo modo me redemptã arbitror, ſi redemptio ipſa non cernitur? Video quid egeris, diabole, vt gladius, quo perẽptus es, obſtrueretur. Sed Iſaac obſtructos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquam paſſus eſt. Tollatur igitur ruina, vt vita appareat. Promatur gladius, quo veri Goliæ caput eſt amputatũ. Aperiatur humus, vt ſalus fulgeat. Quid egiſti, diabole, vt abſconderes lignum, niſi iterum vincereris? Vicit te Maria, quæ genuit Triumphatorem; quæ ſine imminutione virginitatis edidit eum, qui crucifixus vinceret te, &

[g] Ambroſ. orat. in fun. Theod.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortuus subiugaret. Vinceris & hodie, vt mulier tuas insidias deprehendat. Illa quasi sancta Dominum gestauit: ego Crucem eius inuestigabo. Illa generatum docuit, ego resuscitatum. Illa fecit vt Deus inter homines videretur: ego ad remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo vexillum. A

XLIV. Aperit itaque humum: decutit puluerem: tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat. Sed non potuit obliterari Christi triumphus. Incerta hæret vt mulier; sed certam indaginem Spiritus sanctus inspirat, eo quod duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum: sed poterat fieri, vt patibula inter se ruina confunderet, casus mutaret & inuerteret. Redit ad Euangelij lectionem: inuenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM. Hinc collecta est series veritatis, titulo Crux patuit salutaris. Hoc est quod petentibus Iudæis Pilatus respondit [a]: Quod scripsi, scripsi: id est, non ea scripsi quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognosceret: non vobis scripsi, sed posteritati. propemodum dicens: Habeat Helena quæ legat, vnde Crucem Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum: Regem adorauit, non lignum, quia hic Gentilis est error, & vanitas impiorum: sed adorauit illum qui pependit in ligno scriptus in titulo: illum qui sicut scarabeus clamauit, vt persecutoribus suis peccata donaret. Auida mulier festinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramentum salutis. Læto corde & trepidante vestigio quid faceret nesciebat. Pertendit tamen ad cubile veritatis. Lignum resulsit, & gratia micuit.] hucusque de Crucis inuentione: quæ autem subdit de clauis, paulo post dicturi sumus.

DE TITVLO CRVCIS.

a Ioan. 19.

B

XLV. Quod vero ait S. Ambrosius, S. Helenam, tribus inuentis Crucibus, ad discriminationem Crucis Domini ab illis quæ latronum essent, vsam esse titulo indice: discrepant plane (vt dictum est alias) ab eo ceteri omnes antiqui scriptores, & inter alios eiusdem sæculi auctores S. Paulinus Nolanus Episcopus, atque Ruffinus. Ille enim ad Seuerum scribens, nonnulla alia habet quæ in Ambrosio desiderari videntur: ea ergo a nobis hic describantur: sic enim exorditur [b]: Sed in historia Crucis accipite magnum & vere diuinum miraculum. Regina illa venerabilis vt venit Hierosolymã, diligenter & pie locis illis, & circa omnibus, diuinorum curiosa insignium, & oculis haurire gestiens fidem, quam pijs auribus litterisq. perceperat; Crucem Domini studiosissime perquirere adorsa est.] & inferius: Itaque non solum de Christianis doctrina & sanctitate plenos viros, sed & de Iudæis peritissimos, vt propriæ, qua miseri & gloriantur, impietatis indices exquisiuit, & accitos in Hierosolymam congregauit. Tum omnium vna de loco testificatione confirmata; iussit illico, vrgente sine dubio conceptæ reuelationis instinctu, in ipsum locum operam fossionis accingi.] Par est credere ex ijs quæ tradit Paulinus, Rabbinos illos in consilium adhibitos, traditionem Iudæorum referasse, cuius meminimus primo Annalium tomo; nimirum moris fuisse, instrumenta quibus sonti alicui illata mors esset, iuxta eũ consepeliri: quamobrem cum constaret de loco vbi sepultus Dominus esset, omnium sententia fuisse decretum, ab eodem proximo loco terram effodere.

CRVCIS DOMINICAE MANIFESTATIO QVOMODO FACTA.

b Paul. epist. 11. tom. 9. Biblioth. sanct.

C

D

XLVI. Sed subdit Paulinus: Parataq. mox ciuium pariter & militari manu, breui laborẽ istius molitionis hausit; & contra spem omnium, sed secundum tantum ipsius Reginæ fidem alta egestione reseratis terræ finibus, abditæ Crucis arcana patuerunt. Sed cum tres pariter Cruces, vt quondam fixæ Domino & latronibus steterant, repertæ fuissent: gratulatio repertarum cœpit anxia dubitatione confundi iusto piorum metu, ne forsitan aut per Crucem * Domini patibulum latronis eligerent, aut salutare lignum pro stipite latronis abijciendo violarent. Respexit pias fideliter æstuantium curas Dominus, & ipsi potissimum, quæ tam piæ solicitudinis princeps erat, huius consilij lumen infudit, vt aliquem recens mortuum inquiri & inferri iuberet. Nec mora, verbum factum, cadauer illatum est; deponitur; iacenti vna de Crucibus admouetur, sed earum ligna mors spreuit. Postremo Dominicam Crucem prodit resurrectio: & ad salutaris ligni tactum, morte profuga, funus excussum & corpus erectum est; tremefactisq. viuentibus, stetit mortuus, & funebribus, vt Lazarus quondam, vinculis expeditus, illico inter expectatores suos rediuiuus incessit. Ergo Crux Domini tot operta ætatibus, & Iudæis in tempore passionis abscondita, neque Gentibus in ædificatione fani, terram sine dubio ad ipsam fabricam egerentibus, reuelata est: nonne diuina manu latuit, vt nunc inueniretur, cũ religiose quæreretur? Ita (vt Crucem Christi decuit) experimento resurrectionis inuenta & probata Crux Christi est, dignoq.

*pro Cruce

E

MIRACVLVM IN CRVCIS INVENTIONE

A gnoq. mox ambitu consecratur, condita in passionis loco basilica, quæ auratis coruscа laquearibus, & aureis diues altaribus, arcano positam sacrario Crucem seruat: quam Episcopus vrbis eius quotannis, cum Pascha Domini agitur, adorandam populo princeps ipse venerantium promit.] hucusque de Crucis inuentione Paulinus. Confirmat id ipsum Seuerus, qui & ex resurrectione extincti cadaueris Cruci admoti Crucem Christi innotuisse testatur [a].

a Seuer. hist. lib. 2.

Ruffinus autem non mortuum reuocatum ad vitam, sed seminecem feminam restitutam tradit incolumitati, cum ait [b]: Accidit in eadem vrbe, primariam quamdam loci illius feminam graui ægritudine confectam, seminecem iacere. Macarius per idem tempus Ecclesiæ illius Episcopus erat. Is vbi cunctantem Reginam, atque omnes pariter qui aderant, videt; Afferte, inquit, huc totas quæ repertæ sunt Cruces; & quæ sit quæ portauerit Dominum, nunc nobis aperiet Deus. Et ingressus cum Regina pariter & populis ad eam quæ decumbebat, defixis genibus, huiuscemodi ad Deum precem profudit: Tu Domine, qui vnigenitum Filium tuum salutem generi humano per passionem Crucis conferre dignatus es, & nunc in nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillæ tuæ perquirere lignum beatum, in quo salus nostra pependit: ostende euidenter ex his tribus, quæ Crux fuerit ad Dominicam gloriam, vel quæ exiterit ad seruile supplicium: vt hæc mulier, quæ semiuiua decumbit, statim vt eam lignum salutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad vitam. Et cum hæc dixisset, adhibuit primo vnam ex tribus, & nihil profecit; adhibuit secundam, & ne sic quidem aliquid actum est: vt vero admouit tertiam, repente adapertis oculis mulier consurrexit, & stabilitate virium recepta, alacrior multo, quam cum sana fuerat, tota domo discurrere & magnificare Dei potentiam cœpit. Sic euidenti indicio Regina voti compos effecta, templum mirificum eo in loco, in quo Crucem repererat, regia ambitione construxit.] In hunc modum de inuenta Cruce Ruffinus: eadem quoque Theodoretus [c], Socrates [d], atque Sozomenus [e]. Sed & vtrumque miraculum accidisse, Nicephorus [f] tradit, cum subdit: Dicunt quoque, postea mortuo prorsus Crucem impositam, in vitam illum repente reuocasse.

B

C

b Ruffin. hist. lib. 1. c. 7. 8.

DIVERSA DE MIRACVLO EDITO RVFFINI RELATIO.

c Theod. lib. 1. cap. 18.
d Socrat. lib. 1. cap. 13.
e Sozom. lib. 2. cap. 1.
f Niceph. lib. 8. cap. 29.

Addit ad hæc Sozomenus, in altera parte antri illius, in quo sepulchrum Domini inuentum fuit, tres illas esse Cruces repertas, & tabellam tituli seorsum positam: vt non sit mirum si post trecentos septem minus annos Cruces subtus terram absconditæ non penitus emarcuerint: nam (vt taceamus de ligno Crucis Christi, quam a putrefactione potuit miraculum præseruasse) quod aliæ duæ integræ sint repertæ, non potuit alia ratione contingere: sic etiam nec eas fuisse ex diuersa ligni materia, sed & sicut illam, ex ligno, quod cariem non admitteret, possumus intelligere. Rursum vero apparet nec fuisse figura distinctas, quas oportuit discriminari miraculo, sed eamdem omnes tres illas imaginem reddidisse, quæ a S. Irenæo [g] de Christi Cruce loquente his verbis describitur: Ipse habitus Crucis fines & summitates habet quinque, duos in longitudinem, & duos in latitudinem, vnum in medio, in quo requiescit qui clauis affigitur.] Nam si aliter contigisset, ex Crucis figura quam Irenæus expressit, qui longe ante hæc tempora scripsit, satis Crux Christi quæ esset, intelligi absque experimento miraculi potuisset.

CRVCIS QVALIS.

g Iren. lib. 2. cap. 42.

D

Crucis autem inuentæ partem alteram Hierosolymis esse relictam, alteram vero ad Constantinum allatam, idem Sozomenus affirmat [h], necnon Theodoretus [i]. Quam (inquit Socrates [k]) vbi Constantinus accepisset, ratus ciuitatem, in qua illa seruaretur, omnino saluam & incolumem fore, in suam ipsius inclusit statuam, quæ Constantinopoli in foro, quod ab ipso Constantino nomen traxit, super columnam ingentem ex lapide porphyrite confectam collocata est. Istud quamquam ipse auditione solum accipiens, scriptis mando: tamen omnes fere, qui Constantinopolim incolunt, verum esse affirmant.] Huius quoque tunc factæ Crucis diuisionis Ruffinus [l] meminit. Ceterum haud magna potuit esse Crucis portio illa quæ aliquo statuæ membro includeretur: sed particula aliqua ibi recondita, reliquam constat Romam esse perlatam, & in basilica ad Atrium Sessorianum, de qua diximus, collocatam.

CRVX IN PARTES DIVISA.

h Sozom. lib. 2. cap. 1.
i Theod. lib. 1. cap. 18.
k Socrat. lib. 1. cap. 13.
l Ruffin. lib. 1. cap. 8.

E

L. At non hanc tantum passa est Crux ipsa diuisionem: sed vt de partibus alijs & ex alijs subdiuisis dicere prætermittamus; ex maxima illa omnium portione quæ Hierosolymis relicta erat, Fidelibus eo peregrinantibus, pietatis ergo, & pro mercede longi itineris, aliquid ex Dominicæ Crucis ligno sibi impertiri obnixe petentibus, a loci Episcopo erat solitum frustum concedi: sed operante diuina virtute iugi miraculo (quod ait S. Paulinus [m], & nos

m Paul. epist. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIGNVM CRVCIS MVLTIPLICATVM.

& nos alibi diximus) Crux in materia insensata vim viuam tenens, ita ex illo tempore innumeris pene quotidie hominum votis lignum suum commodat, vt detrimenta non sentiat, & quasi intacta permaneat, quotidie diuiduam sumentibus, & semper totam venerantibus: sed istam imputribilem virtutem & indetribilem soliditatem de illius profecto carnis sanguine bibit, quæ passa mortem, non vidit corruptionem.] ita Paulinus. Sed & S. Cyrillus Hierosolymitanus Antistes, qui his temporibus vixit, & interfuisse potuit eiusdem Crucis inuentioni (nam sub Constantio filio Constantini eidem sedi post Maximum Macarij successorem fuit præfectus Episcopus) de Crucis innumerabiles fere per partes facta diuisione hæc habet Catechesi quarta: Ligno Crucis vniuersus terrarum Orbis per partes repletus est.] Ac rursum Catechesi decimatertia: Per particulas ex hoc loco per vniuersum Orbem sparsum est.] Qui item de multiplicatione in Crucis diuisione diuinitus impartita, quam Paulinus testatur, testis fidelis accedere videtur, cum ait [a]: Quinque panes testantur in quinque millia multiplicati: lignum Crucis testatur, ad hodiernum diē apud nos apparens, & apud eos qui secundum fidem ex illo capientes, hinc vniuersum Orbem fere iam replerunt.] Hæc igitur a Cyrillo tertium repetita, & a S. Paulino disertis verbis asserta, ora obstruunt subsannantium hæreticorum, atque adeo obiectantium, quo modo fieri possit, vt Crux vna tot in partes toto reperiatur Orbe diffusa. Sed quod rursus ad Crucis inuentionis narrationem spectat: circumfertur historia, in qua inter alia narratur de Iudæo quodam, Iuda nomine, qui secretum locum, in quo Crux haberetur abscondita, reuelauit: eumdemq. virum redditum Christianum, nominatum fuisse Cyriacum, cuius etiam mentio cum in libro de Romanis Pontificibus [b], tum etiam apud Gregorium Turonensem habetur [c].

[a] Cyril. Catech. 10.

[b] In Eusebio Papa.
[c] Greg. Turon. hist. lib. 1. c. 36.

LI. DE CLAVORVM INVENTIONE.

Quod autem ad repertos clauos pertinet; eos non fuisse tam longa temporis diuturnitate consumptos rubigine, sed eodem in antro in monumento positos & inuentos, testatur Socrates [d]: adeo vt non opus fuerit eosdem ab alijs alio miraculo discriminari, vt vidimus factum de Cruce. De inuentione vero eorumdem clauorum ijdem omnes citati superius auctores affirmant; &, quem primum ordine posuimus, Ambrosius hæc de his tradit [e]: Quæsiuit clauos, quibus crucifixus est Dominus: & inuenit. De vno clauo frenos fieri præcepit, de altero diadema intexuit; vnum ad decorem, alterum ad deuotionem vertit. Visitata est Maria, vt Euam liberaret: visitata est Helena, vt Imperatores redimerentur. Misit itaque filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas pretiosior ferro innexas Crucis redemptionis diuinæ gemma connecteret: misit & frenum. vtroque vsus est Constantinus, & fidem transmisit ad posteros Reges. Principium itaque credentium Imperatorum, sanctum est, quod super frenum; ex illo fides, vt persecutio cessaret, deuotio succederet.] & paulo post: Recte in capite clauus; vt vbi sensus est, ibi præsidiū: in vertice corona, in manibus habena. Corona de Cruce, vt fides luceat; habena quoque de Cruce, vt potestas regat, sitq. iusta moderatio, non iniusta præceptio.] ac post multa eodem argumento tractata, Quid ergo (inquit) aliud egit Helenæ operatio, vt frena dirigeret, nisi vt omnibus Imperatoribus sancto dicere Spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus & mulus: sed in freno & chamo maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent Reges, vt regerent sibi subditos?] Alludit & inter alios Theodoretus [f] de clauo in freno posito ad id quod olim per Zachariam Prophetam [g] prænunciatum fuerat: In die illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domino.] Sed hoc S. Hieronymo [h] explicanti verba Prophetæ parum arridet.

[d] Socrat. lib. 1. cap. 13.
[e] Ambros. orat. in fun. Theod.
[f] Theod. hist. lib. 1. cap. 18.
[g] Zachar. 14.
[h] Hieron. in Zachar. cap. vlt.

LII.

Cum autem tres saltem clauos, quibus Cruci affixus est Dominus, esse oportuerit (cuius crucifixionis speciem exhibent hodie eiusdem Christi crucifixi imagines) ex illorum duobus frenum esse confectum tradunt (licet frenos quasi plures Ruffinus [i] dicat) tertio autem regium diadema compactum. Verum quatuor potius fuisse clauos, Gregorius Turonensis, qui ante mille & centum propemodum annos vixit, constanter affirmat: & de singulorum vsu hæc scribit [k]: Speciosi autem, omniq. metallo nobiliores Dominicæ Crucis claui, qui beata membra tenuerunt, ab Helena Regina post ipsius sacræ Crucis inuentionem reperti sunt: & de duobus quidem frenum Imperatoris muniuit, quo facilius, si aduersæ gentes restitissent Principi, hac virtute fugarentur. de quibus non est ignotum Zachariam vaticinasse Prophetam, &c.] Ac mox subdit de vsu claui tertij: Eo enim (inquit) tempore Hadriaticum mare magnis fluctibus mouebatur: in quo cum frequentia erant naufragia & demersio hominum, vt Vorago nauigantium diceretur; tunc prouida Regina

[i] Ruffin. hist. lib. 1. cap. 8. QVOT CLAVIS CHRISTVS CRVCI CONFIXVS.
[k] Greg. Turon. de Glor. mart. cap. 6.

Regina condolens excidia miserorum, vnum ex quatuor clauis deponi iubet in pelagus, confisa de Domini misericordia, quod sæuas fluctuum commotiones facile posset opprimere. Quo facto, redditur mare quietum, tranquillaq. deinceps nauigantibus fiabra præstantur. Vnde vsque hodie nautæ sanctificatum mare venerantur, & cum ingressi fuerint, ieiunijs, orationibus, & psalterio vacant. Clauorum ergo Dominicorum gratia, quod quatuor fuerint, hæc est ratio: duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis.] hæc ipse: nonnullæ enim antiquæ Christi Domini Cruci affixi imagines id quidem exprimunt, vt seorsum pedes singuli Cruci habeantur affixi: licet aliæ, eædemq. frequentiores (quod recentior vsus id recepisse videatur) pedum plantis inuicem superpositis, vnico tantum clauo prominentiori suppedaneo ligno Cruci inhærenti confixis, vbique visantur eiusdem Crucifixi imagines sculptæ, vel pictæ.

LIII.

De quarto autem clauo Gregorius ait ipsum in galea statuæ Constantini fuisse positum: testaturq. post alios id ipsum Zonaras [a]. At cum omnium sententia constet, clauum positum in corona, qua ipse vti soleret Constantinus: puto potius coronam simulacro impositam, ad illius, quam gestare soleret Imperator, exemplum, esse compositam, quam illam re vera alio clauo Crucis ornatam fuisse. Sed quæ Gregorius scribit de freno ex duobus clauis affabre facto: hæc idem habet, dum res gestas enarrat quæ sub Iustino Imperatore, eodem quo auctor vixit sæculo, contigerunt: Magnam (inquit [b]) ferunt virtutem esse huius freni: quod ambigi nequaquam potest; quod Iustinus Imperator publice expertus est, ac suis omnibus patefecit. Illusus enim a quodam mago propter pecuniam, emissas sibi a dæmonis vmbra intolerabiles per duarum curricula noctium sustulit insidias: sed cum tertia nocte frenum capiti collocasset, locum insidiandi inimicus vltra non habuit: repertumq. auctorem insidiarum gladio perculit.] hæc Gregorius.

[a] Zonar. par. 3. Annal.
[b] Greg. Turon. de Glor. mart. vbi supr.

DE FRENO MIRACVLVM

LIV.

Quod vero claui, quibus Cruci suffixus est Christus, plures diuersis in locis hodie reperiri dicantur: nihil est quod pluribus quam tribus, vel ad summum quatuor, Christi manus & pedes confixos esse putemus: licet multa extent exempla sanctorum martyrum, & inter alia quod S. Ambrosius recitat [c] de martyre multiplicibus clauis affixo patibulo. Ait enim ipse, cum agit de inuentione Agricolæ martyris crucifixi: Nos legimus martyris clauos, & multos quidem, & plura fuerunt vulnera quam membra.] Sed fortasse accidit, vt ex aliquo clauorum Christi modica singulis accesserit ferri portio; vel potius, deperditis antiquioribus rem testantibus monumentis, claui illi, quibus compacta sunt ligna sanctissimæ Crucis, crediti ipsi fuerint, quibus Christi membra Cruci fuerunt infixa: nisi forte alicubi accidit, vt clauus aliquis inter sacras reliquias asseruatus, quo mystica membra Christi, nempe martyr quispiam confixus est, idem vnus ex ipsis passionis Christi clauis fuerit existimatus. Quicquid sit, fides (quod ait Ambrosius) purgat facinus: cum nemo Fidelium ferrum colat, sed Christi potius passionem veneretur & adoret in ferro. Sed ad Helenam redeamus.

[c] Ambros. ad Virg. exhort.

CLAVORVM CHRISTI MVLTIPLICITAS VNDE

LV.

Reliquit Hierosolymis etiam (inquit Ruffinus [d]) indicium hoc religiosi animi Regina venerabilis: Virgines, quas ibi reperit Deo sacratas, inuitasse ad prandium, & tanta eas deuotione curasse dicitur, vt indignum crederet, si famularum vterentur officijs; sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & Regina Orbis ac mater Imperij, famularum Christi se famulam deputaret.] ita Ruffinus. Porro tantam rem Græcorum quoque scriptorum monumentis esse proditam, & egregie testatam relictam, scimus, nempe a Theodoreto [e], Socrate [f], atque Sozomeno [g]: omittimus recensere innumeros pene alios recentiores eiusdem gestæ rei egregios laudatores. Coluisse plurimum & eius filium Constantinum sanctas Dei virgines, easq. ex publico aluisse, præter illa quæ superius dicta sunt, Eusebius [h] testatur his verbis: Maximis autem eos honoribus prosequebatur, qui vitam suam cælesti philosophiæ dedicassent. Sanctissimum ergo perpetuarum virginum cœtum constanter colebat, quod in earum mentibus Deum ipsum, cui se consecrarant, inhabitare crederet.] Rursum vero de eadem Helena hæc idem habet Eusebius [i]:

[d] Ruffin. lib. 1. cap. 8.
[e] Theod. lib. 1. cap. 2.
[f] Socrat. lib. 1. c. 13. in fine.
[g] Sozom. lib. 2. cap. 1.
[h] Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 28.
[i] Euseb. Vit. Constant. lib. 3. cap. 43. 44.

HELENAE PIETAS.

LVI.

Porro autem dum regiarum opum magnificentia instructa omnem Orientem peragrat, cum vniuerso populo quasque ciuitates incolenti simul, tum priuatim singulis eorum qui ad ipsam accedebant, infinita munera largita est: infinita etiam ordinibus militaribus quasi plena manu distribuit. Quæ vero pauperibus, omnibus rebus nudatis, omniq. ope & auxilio destitutis dispertierit, vix enumerari possunt: quippe in alios grandem pecuniarum

MVNIFICENTIA S. HELENAE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum vim conferre, alijs corporis tegumenta prolixe & largiter ſuppeditare, vinculis eripere alios, alios tum laboribus in metallis effodiendis afflictatos, tum fraude & iniuria oppreſſos liberare, denique ab exilio alios in patriam reuocare dignata eſt. Quæ quidem, licet eiuſmodi rebus eſſet inſigniter nobilitata, alia tamen in Deum pietatis munera minime neglexit. Nam vbique cernebatur in eccleſiam Dei intrare, templaq. ſplendidis exornare monumentis: inq. ædes ſacras vel in minimis vrbibus extructas ſuam benignitatem oſtendere licebat: præterea eam & decoro eximioq. apparatu admirabilem videre ſæpe verſari cum multitudine, & verum cultum erga Deum omnibus pijs vitæ officijs declarare.] hæc Euſebius.

LVII. LVCIANI MARTYRIS BASILICA.

Reliquit in ea peregrinatione S. Helena & illud pietatis ſuæ nobile monumentum, nempe egregiam Memoriam Luciani martyris Drepani in Bithynia regia munificentia excitatam. Recens quippe erat in mentibus hominum tanti martyris certaminis recordatio, & inſigne quod poſt martyrium fuerat de corpore eius in mare demerſo ſubſecutum miraculum, cum delphinorum dorſo delatum eſſet ad littus, quando (vt ferebat iniqua temporis conditio) Drepani fuit humili ſepultura donatum. Hæc igitur omnium ore vulgata cum S. Helena percepiſſet, quæ erat ſanctorum martyrum ſtudioſiſſima, digno trophæo triumphum martyris ornare decreuit; atque illic, vbi Drepani eſt collocatum eius corpus, ſumptuoſam deſuper baſilicam erigendam curauit. Teſtantur hæc eiuſdem Luciani Acta martyrij antiquitus ſcripta, in quibus iſtæc in fine leguntur [a]: Poſtea autem quam nobis ſalutarem Domini reſtituit Crucem, quæ Magnum inter claros Imperatores genuit Conſtantinum, veneranda Helena, quando reuertebatur Hieroſolymis, locum honorans, & in eo condidit ciuitatem, conuocatis habitatoribus ex ijs quæ circum circa erant regionibus, & effectis operis participibus, & validis eam cinxit mœnibus, & martyri templum ædificauit maximum, quod nunc quoque inſigne & pulchre extructum cernitur ab ijs qui & terra & mari ingrediuntur ac nauigant.]

[a] Recitat Metaph. die 7. Ianuar. apud Sur. tom. 1.

LVIII. HELENOPOLIS, HELENOPONTVM.

Filius autem, qui ad omnia ſumptus copioſiſſimos ſuppeditabat, Conſtantinus, voluit a matris nomine, ciuitatem redditam ampliorem, Helenopolim appellari; quod Sozomenus [b] atque alij poſt eum affirmant. Sed & Pontum ipſum, Polemaicum antea dictum, a matre ſua, Helenopontum, voluit nominari. teſtatur id Iuſtinianus in Nouella conſtitutione, cum ait [c]: Ab omnibus Helenopontus nuncupator: quod illi nomen a pientiſſimo Principe Conſtantino impoſitum eſt, occaſione honeſtiſſimæ ſuæ matris, Helenæ ſcilicet pientiſſimæ mulieris: quæ nobis etiam ſacrum Chriſtianorum lignum inuenit. Vetus enim illud nomen Polemonis, quo plerique in Ponti tyranno vſi fuerunt, dehinc quieſcito: primum, quia tyranni extitit: ſecundo, quia de ſuo nomine vrbem appellatam habet, ſcilicet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius fuerit regiones Chriſtianorum & Regum nominibus deſignare, quam ijs quæ Polemi, hoc eſt, belli & tumultus, notionem præſeferunt.] hæc ibi. At non vnam tantum, ſed duas ciuitates a Conſtantino erectas Helenæ matris nomine, Sozomenus [d] affirmat; alteram nempe, de qua actum eſt, in Bithynia; alteram vero in Palæſtina. ſed repugnant ijs quæ tradit Socrates his verbis [e]: Quod autem Imperator in condendis vrbibus multum ſtudij poſuerit, quod ex nonnullis vicis ciuitates effecerit, vt Drepanum matris nomine appellarit, vt Conſtantiam ſororis Conſtantiæ nomine nuncupatam in Palæſtina ædificarit: litteris in præſentia mandare, minime opportunum arbitror.] in hunc modum Socrates; quod & verius eſſe probatur, cum ciuitas nulla reperiatur in Palæſtina, quæ fuerit Helenopolis appellata. Fuit autem apud Antiochiam ad Daphnidis lucum celebris memoria Helenæ, dicta, Auguſtale, vbi idem Conſtantinus Imperator Helenæ ſuæ matris ſtatuam collocauit. Hæc apud Suidam [f].

[b] Sozom. lib. 2. cap. 1. in fine. Niceph. lib. 8. cap. 31.
[c] Collat. 14. conſtit. 28. incip. Quod pulchre.
[d] Sozom. lib. 2. c. 1. in fine.
[e] Socrat. lib. 1. cap. 14.
[f] Suid. in verb. Auguſtale.

LIX. DE HELENAE OBITV.

At quæ de Helenæ obitu Euſebius & alij veteres narrant, his intexamus. cum enim quoto potiſſimum anno Domini defuncta ipſa fuerit, incompertum penitus habeatur, neque obitum eius certis conſignare Conſulibus conceſſum ſit: hic, vbi de rebus ab ea geſtis agitur, eius quoque beatum finem annectere, haud erit incongruum: cum tamen affirmare non dubitemus aliquot illam amplius vixiſſe annos, vtpote quæ octogenaria ætate ex hac vita deceſſit. De ea enim Euſebius hæc narrat [g]: Demum vero cum naturam viuendi ſatietate expleuiſſet, & ad meliorem ſtatum euocaretur, octogeſimumq. fere ætatis ſuæ annum confeciſſet, & ad extremum vitæ exitum prope veniſſet: decreuit ſecum, ſtatuitq. coram Imperatore filio ſuo, vnico Principe mundi potentiſſimo, huiusq. liberis Cæſaribus nepotibus ſuis, teſtamentum ſuum facere: & ſigillatim nepotibus ſuas, quæ ſibi in toto

[g] Euſeb. in Vit. Conſtant. lib. 3. cap. 45. 46.

in toto orbe terrarum ſuppeterent, facultates diſpertire. Quibus rebus hunc in modum conſtitutis, ſuo filio tanto & tam eximio Imperatore ipſi præſto aſſiſtente, ſedulo inſeruiente, & manus illius tenente, finem ita viuendi fecit, vt beatiſſima quidem iure optimo non mori prudentibus videretur, ſed vitam caducam & fragilem cum cæleſti & æterna re vera commutare. Anima igitur corporis compagibus ſoluta, ad immortalem & angelicam naturam, atque adeo ad ipſum Saluatorem aſſumpta eſt.

LX. FVNVS ET SEPVLTVRA HELENAE.

Eius autem tabernaculum ſplendidis exequijs decoratum: nam maxima ſatellitum turba ad ciuitatem, quæ principem locum tenet Imperij, deportatū fuit, ibiq. regali ſepulchro conditum. Sic igitur Imperatoris mater diem ſuum obijt: quæ quidem eſt immortali plane memoria celebranda, non modo propter pia vitæ officia, ſed etiam propter eximium illud & admirabile germen ab ea editum, Conſtantinum dico; quem quidem cum ob ceteras res omnes, tum ob pietatem in parentem & procreatricem ſuam, beatum iudicare, par eſt: qui illam, cum iam antea pietate minime eſſet imbuta, ita piam reddidit, vt a primo tempore ætatis ab ipſo communis omnium Saluatoris ore inſtituta fuiſſe videretur: ita etiam honore regio exornauit, vt cum apud omnes gentes, tum apud eos qui in aliquo gradu militari collocati eſſent, Auguſta & Imperatrix nuncuparetur, aureaq. numiſmata eius imprimerentur effigie. Iam vero theſauro regio pro arbitratu vtendi, proq. animi ſententia, & vt ſibi commodiſſimum fore putaret, ſingula libere diſpenſandi, filius ei liberam fecit poteſtatem, quo etiam in his omnibus eam & ſplendore eximiam & amplitudine admirabilem efficeret. Quare inter ea, quæ ad eius memoriam illuſtrandam faciunt, iſta etiam non ſine cauſa repetita ſunt: quæ dum propter ſingularem pietatis præſtantiam in matre colenda exercebat, præcepta etiam diuina, quæ honorem parentibus decenter impertiendum tradunt, accurate expleuit.] hucuſque Euſebius de obitu Helenæ, & pietate ipſius, & Conſtantini in ea officijs frequentanda ſedulitate. Addit Theodoretus [a], morientem Helenam plurima de pia viuendi ratione filio præcepta dediſſe, eumdemq. benedictionibus muniuiſſe.

[a] Theod. lib. 1. cap. 18.

Quod autem ſpectat ad numiſmata eius effigie (quod tradit Euſebius) iuſſa formari; vel vnum hic reddendum putauimus.

LXI. NVMISMA CVM IMAGINE S. HELENAE.

[b] Num. aureus extat Romæ apud R. D. Lælium Paſqual. Canonic. S. Mariæ Maioris. idem apud Angelum Brencianum Papienſem.

Porro illa quatuor elementa, D N MR, Domini Noſtri Matrem, nempe Helenam ſignificare, antiquariæ rei peritorum eadem eſt ſententia. Cur autem ſic velamine eædem imagines cernantur obductæ, dicturi ſumus inferius, dum de nummis Conſtantini eo modo poſt obitum conſignatis agemus: ſed iam de eiuſdem Helenæ ſepultura diſſeramus.

LXII. HELENA ROMAE SEPVLTA.

Vbinam autem ea ſepulta ſit, ex Euſebij verborum recta interpretatione exquirendum eſt: cum enim ait, delatam ad ciuitatem, quæ principem locum tenet Imperij; Socrates, Euſebium perperam interpretatus, ita ſcribit [c]: Corpus eius ad Conſtantinopolim, quæ Noua Roma appellata erat, deportatum, regali ſepulchro conditum eſt.] hæc Socrates, exiſtimans Conſtantinopolim ab Euſebio verbis illis eſſe deſcriptam, Euſebij phraſin (vt apparet) minus exploratam habens: nam vrbem Romam ijſdem verbis eumdem intelligere conſueuiſſe, quod alibi, dum agit de legatis ad Nicænum Concilium miſſis, ait, aperte declarat, cum in ſignificanda Roma, vtitur eadem nomenclatura, ſic dicens [d]: Et quamquam illius vrbis, penes quam Imperium eſt, Epiſcopus, &c.] intelligens de Romanæ vrbis Epiſcopo Silueſtro. Cum autem agit de Conſtantinopoli, Vrbem eius nomine appellatam nuncupare ſolitus eſt. Nicephorus [e] non Romæ tantum eam eſſe ſepultam, ſed & defunctam affirmat, tranſlatam vero poſt biennium Conſtantinopolim. ſic enim tradit: Cum autem ei finis vitæ inſtaret, cum celeberrima memoria Romæ deceſſit, vndecocto-

[c] Socrat. lib. 1. c. 13. in fine.
[d] Euſeb. Vit. Conſtan. lib. 3. c. 7.
[e] Niceph. lib. 8. cap. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vndeoctogesimum agens annum.] & paulo post: Extra vrbem Romam sepulta, in templo rotundo, marmorea vrna deposita; atque biennio post vnà cum vrna Constantinopolim deportata est. Princeps ipsa in Imperialia monumenta ædis sanctorum Apostolorum illata, lætisq. posthac atque etiam nocturnis memorijs (vt par erat) est celebrata. Hierosolymis autem venerandæ illæ virgines, quibus veluti quædam ancilla inseruierat, præcipuis eam sunt memorijs solemniter prosecutæ.] hæc Nicephorus. Sed & citatus superius Anastasij liber de Munificentia Constantini erga Vrbis ecclesias, cum agit de basilica sanctorum martyrum Marcellini & Petri via Lauicana inter duas lauros posita, hæc habet de Constantino [a]: Et Mausoleum condidit, vbi beatissimam Augustam matrem suam posuit in sarcophago porphyretico.] Romæ igitur cum sepulta dicatur, de translatione facta Constantinopolim penes antiquos nulla mentio est, immo Sigibertus [b] ab Vrbe translatã tradit in Galliam. Constat tamen fuisse Constantinopoli sacram ædem S. Helenæ, quæ (vt testatur Iustinianus Imp.[c]) sanctissimæ maiori ecclesiæ copulata erat.

[a] Tom. 1. Conc. in Silvestro.
[b] Sigibert. an. D. 849.
[c] Authent. Coll. 1. tit. 3. vt determinat. constit. 3. cap. 1.

LXIII. CONSTANTINVS REVERSVS IN OCCIDENTEM.

Quod vero testetur Eusebius, Constantinum matris obitui fuisse præsentem; dicendum est, cum, postquam in Orientem profectus est, iterum redijsse in Occidentem: & quidem verisimile est, ipsum modo huc, modo illuc (vt ferebat occasio) esse profectum. De Helena quidem in Occidentem reuersa satis constat, cum ex his quæ modo dicta sunt, tum etiam cum de maris tempestate, quam passa est, quando Hadriaticum mare nauigans, in illud Crucis clauum ad sedandos turgentes ipsius fluctus proiecit, vt superius dictum est. Adueniens autem ipsa in Vrbem, in basilica, dicta Heleniana, partem quam secum vexit sanctissimæ Crucis, & alias inde secum allatas reliquias, vt titulum eiusdem Crucis, & vnum ex clauis, religiosissime collocauit.

LXIV.

In eadem basilica, in basi statuæ in eiusdem Helenæ Augustæ memoriam erectæ, eiusmodi inscriptio legitur:

DOMINAE NOSTRAE FL. IVL. HELENAE PIISSIMAE AVG. GENITRICI. D. N. CONSTANTINI MAXIMI VICTORIS CLEMENTISSIMI SEMPER AVGVSTI AVIAE CONSTANTINI ET CONSTANTI. BEATISSIMORVM AC FLORENTISSIMORVM CAESARVM IVLIVS MAXIMIANVS V. C. COMES PIETATI EIVS SEMPER DICATIS.

Huic persimilis extat inscriptio Neapoli in Montano sedili his verbis exarata:

PIISSIMAE AC VENERABILI DOMINAE NOSTRAE HELENAE AVGVSTAE MATRI DOMINI NOSTRI VICTORIS SEMPER AVG. CONSTANTINI ET AVIAE DD. NOSTRORVM BEATISSIMORVM CAESARVM ORDO ET POPVLVS NEAPOLITANVS.

At de S. Helena hactenus. Reseratis Constantini & Helenæ opera Hierosolymis locis sanctis, & Christi passionis instrumentis adinuentis; vix credi potest, quæ fuerit omnium Fidelium frequentia e remotioribus quoque Orbis partibus Hierosolymam confluentium: cum alioqui nec cum loca ipsa terræ oppleta essent aggere, & superstitione polluta Gentilium, deessent qui religionis ergo (quod secundo Annalium tomo diximus) Hierosolymam peterent. At de peregrinatione ad eadem loca sancta primo etiam tomo actum est, & inferius de ea dicendi passim se dabit occasio.

LXV. DOMINICVM AVREVM ANTIOCHENVM

Quod rursum spectat ad basilicas a Constantino Imperatore (vt ad institutam orationẽ redeamus) in Oriente erectas: inter alias plurimas diuersis in locis, quas tradit Sozomenus esse ab eo ædificatas ecclesias, excelluit basilica Antiochena, dicta a maioribus ob sui mirificam in omnibus excellentiam, Dominicum aureum; cui, præter augustissimam eius structuram, accessit in sacris ex auro confectis vasis effusa Constantini munificentia: sed de his alio loco dicendum. Ipsum autem templum ab Eusebio paucis describitur, cum ait [d]: Ciuitates item quæ apud ceteras gentes videbantur vel maxime propter splendorem excellere, templis egregijs magnificisq. curauit exornandas; sicut ex præcipua vrbe totius Orientis, quæ nomen traxit ab Antiocho, constare poterit. In qua, tamquam in ciuitate illius gentis ac regionis primaria, ecclesiam tum propter amplitudinem, tum propter pulchritudinem maxime eximiam Deo dicauit. Quippe vniuersum templum longis porticibus extrinsecus adiectis circumdedit: sanctuarium autem interius ad infinitam erexit altitudinem; quod quidem ad speciem solij octangularis fabricatum, multis ædiculis, exedrisq. vndique constructis, compluribus item tabulatis super terrã eminentibus, denique

[d] Euseb. Vit. Constantini lib. 3. c. 49. & orat. de laudib. Constãt.

que fornicibus subter eamdẽ abditis ex omni parte circumsepta fuit. Quam etiã permagna auri æriſq. copia & reliquæ pretiosæ materiæ ornamentis decorauit.] hæc ipse, qui & sumptuosissimum quoque ab eo erectum fuisse Nicomediæ templum in Bithynia tradit; sed & de alijs ecclesijs ab ipso exædificatis Constantinopoli meminit: nos vero de eisdem agemus in dedicatione eiusdem ab eo extructæ suo nomine ciuitatis. At de templis hactenus.

LXVI.

Iam autem ad fana Gentilium, cloacas omnium turpitudinum, ab eodem diruta, narrationem conuertamus, atque illa ipsa quæ ab Eusebio eius prouinciæ Archiepiscopo sunt memoriæ commendata, eiusdem insistentes vestigijs, assectemur; qui ait [a]: Ista quidem erant augustissima templa ab Imperatore hactenus consecrata. Verum vt audierat, ipsum Saluatorem, qui nuper in mundo versatus fuisset, etiam olim sanctis viris ex Palæstina prope quercum Mambre (sic enim appellabatur) diuinitus apparuisse, ibi quoque Deo viso, templum exædificari mandat. Gentium ergo Præfectis Imperatoris voluntas per litteras ad singulos scriptas significata est, quæ eos admonuit, vt, quod esset imperatum, illico ad exitum perduceretur. Nobis etiam, qui hanc historiam litteris mandamus, epistolam accuratius scriptam misit, cuius exemplar mihi consentaneum videtur huic præsenti sermoni annectere, quo Imperatoris sanctissimi studium & diligentia plenius intelligatur. Proinde quo libere pro his, quæ gesta acceperat, nobiscum expostularet, ista totidem verbis perscripsit.] Quæ vero subsequitur Constantini epistola, cum ad Macarium Episcopum Hierosolymitanum habeatur inscripta, non autem ad Eusebium, expunctum putamus Eusebij nomen: nisi dixerimus eamdem ad vtrumque missam, immo (vt præsefert titulus) ad omnes Palæstinæ Episcopos. est huiusmodi [b]:

[a] Euseb. in Vita Constant. lib. 3. c. 50.

TEMPLVM AD QVERCVM MAMBRE.

[b] Euseb. ibidem c. 51.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVGVST. MACARIO & ceteris Palæstinæ Episcopis S.

LXVII. LITTERAE CONSTANTINI AD MACARIVM.

Est hoc vnum maximum meæ sanctissimæ solicitudinis erga vos beneficium, vt quorumdam nefandorum hominum amentiam, quæ hactenus apud vos in obscuro latuerit, per litteras vobis significem: quo licet mihi quidem sero, necessario tamen, erratum segnitie neglectum, diligentia recte probeq. corrigatur. Permagna enim profecto impietas est, vt loca sancta nefandorum scelerum maculis contaminentur. At quidnam est, fratres carissimi, quod cum vestram solertiam præterierit, mecã etiam, quam dixi, solicitudo propter obseruantiam, qua Deum venereor, possit silentio prætermittere? Locum qui prope quercum Mambre dicitur, in quo Abrahamum domicilium habuisse cognoscimus, varijs modis a quibusdam superstitioni deditis inquinari ferunt: idola enim, quæ nullo non vastationis genere deleri debent, in illo erecta esse, & altare prope locatum, & impuras victimas sine intermissione immolari. Quapropter cum illud & ab Imperio nostro alienum, & indignum loci sanctitate videatur: vestram grauitatem certiorem fieri velim, a nobis per litteras Acacio illustrissimo Comiti amico nostro significatum esse, vt absque cunctatione, & idola, quæ in loco prædicto reperta fuerint, ignis tradantur incendio, & altare sedibus conuulsum euertatur. Quinetiam neminem non, qui post nostrum mandatum aliquid impietatis in eiusmodi loco audeat admittere, supplicio coercendum statuimus: quem sane locum decreuimus eximia templi structura adornare, vt confessus dignus sanctis viris in eo deinceps existat. Quod si quicquam contra hoc mandatum committi acciderit; par est, vt absque mora, nostra clementia per vestras litteras certior fiat; quò nostro mandato, qui illud violasse deprehensus fuerit, summo afficiatur supplicio. Non enim ignoratis, illic primum Deum omnium rectorem tum apparuisse Abrahamo, tum cum eo sermonem contulisse [c]: illic enim primum sacrosanctæ legis cultum & obseruationem initium habuisse: illic primum Saluatorem ipsum cum duobus Angelis se ipsum clementer & benigne Abrahamo ostendisse: illic Deum cœpisse ab hominibus videri: illic prædixisse Abrahamo de semine suo futuro, ac confestim promissum præstitisse: illic prædicasse, eum plurimarum gentium patrem futurum. Quæ cum ita sint, æquum est, meo quidem iudicio, vestra cura & diligentia prouideri, vt tum locus iste purus & integer a labe conseruetur, tum ad pristinam reuocetur sanctimoniam, quo aliud nihil in eo præter cultum Deo omnipotenti moderatori omnium & Saluatori nostro decorum & consentaneum peragatur. Quod quidem studiose & decenter a vobis obseruari conuenit: siquidem vestra grauitas (sicut mihi pro certo persuasum habeo) ea quæ cum vero cultu & religione in primis cohærent, alacri studio explere desiderat. Deus vos, fratres carissimi, incolumes seruet.] hactenus Constantini litteræ; quibus subdit Eusebius [d]:

[c] Genes. 18.

[d] Euseb. in Vita Constant. lib. 3. c. 52.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LXVIII. DELVBRA SPOLIATA.

Ista omnia Imperator ad salutaris Dei virtutis gloriam illustrandam perficere admodum elaborauit; hocq. pacto non solum Saluatorem suum magno affecit honore, verum etiam superstitiosum Gentium errorem omnibus modis coarguit. Itaque quorumdam delubrorum vestibula eius mandato in quaque ciuitate nudata, portæq. dirutæ: aliorum tectum cum laquearibus, tegulis ablatis, deturbatum: aliorum insignia monumenta ex ære fabricata (in quibus veterum error longo iam temporis spatio se insolenter iactasset) in foro ciuitatis Imperatoris nomine nuncupatæ omnibus palam proposita, vt intuentium oculis pro turpi spectaculo subijcerentur. Hic Pythius, illic Sminthius, in ipso Circo tripodes Delphici, Helichonides Musæ in Palatio. Quinetiam eadem ipsa ciuitas Imperatoris nomine (vt modo dixi) nuncupata, tota simulacris, quæ erant apud quasque gentes dijs consecrata, & ex ære artificiose elaborata, passim referta fuit. Atque his ipsis simulacris deorum nomine erectis, quibus homines erroris morbo oppressi infinitas hecatombas, victimasq. igne crematas frustra obtulissent, seroq. tandem sapere didicissent, tamquam ludicris rebus ad risum iocumq. spectatorum Imperator vsus est. In statuis vero aureis aliam quamdam viam & rationem secutus est: nam vt primum intellexit, multitudinem, instar stultorum infantium, illas erroris tamquam laruas ex aurea argenteaq. materia effictas, temere extimescentem; eas e medio penitus tollendas, velut lapides ante pedes incedentium in tenebris ad impingendum proiectos, putauit; viamq. regiam, quæ plana & æqualis est, omnibus in posterum patefaciendam.

LXIX. DEORVM IMAGINES LVDIBRIO EXPOSITAE.

Ista igitur animo complexus, non armata manu, aut ingenti exercitu ad eas res corrigendas sibi opus esse: sed vnum & alterum ex illis, quos spectatos habebat, ad hoc munus subeundum satis habere virium arbitratus est; quos vna eademq. auctoritate donatos ad singulas gentes misit. Illi autem tum singularis Imperatoris sanctimonia, tum sua ipsorum in Deum pietate freti, per mediam plebem, perq. medium populum multitudine infinitum proficiscentes, in singulis vrbibus regionibusq. errorem longinquo tempore inueteratum omnino profligarunt: ac primum ipsos idolorum sacerdotes magna cum irrisione & turpitudine suos ipsorũ deos ex tenebricosis receptibus in lucem proferre mãdarunt: deinde exteriori illorum effigie detecta, etiam interioris formæ colore obductæ deformitatem ante oculos omnium statuerunt: tum illis abrasis, materiæ partem, quæ videbatur habere aliquid bonitatis, fornace & igne probarunt, eamq. reseruarunt in tuto collocatam: quæ vero vilis erat, & ad nullam rem vtilis, superstitiosis ad memoriam suæ turpitudinis largiti sunt. Porro autem hoc quod sequitur, non multum huic dissimile ab isto Imperatore admirabili gestum fuit. Postquam vero simulacra mortua ex pretiosa materia conflata, ad hunc modum, quem dixi, expoliauerat: reliqua ad perpetuandam hominum memoriam erecta, quæ ex ære fabricata erant, aggressus est; deosq. quos veteres fabulæ celebrant, funibus ex pilis contextis constrictos, abstrahendos curauit.

LXX. [a] Euseb. ibid. c. 53.

Præterea [a] regio suo obtutu, tamquam clara face accensa, sedulo lustrauit, ne vllæ erroris reliquiæ vspiam delitescerent: quemadmodum enim aquila, in superiora aeris loca subuolans, res in terra longissimo interuallo ab se distantes acutissime cernit; sic iste dum in regali Palatio, quod in præclara illa vrbe ab ipso ædificata situm est, versabatur, ex eo velut specula periculosum quoddam rete, quo hominum animæ illaqueabantur, in gente Phœnicum latitare dispexit, nemus videlicet & delubrum turpi & flagitioso Veneris dæmoni dedicatum, non in media aliqua ciuitate, non in foro, non in plateis (vt multa quæ in vrbibus ornatus gratia magno splendore decorantur) sed extra scmitam, extra triuia, extra viam publicam, in summo vertice montis Libani inter arbusta collocatum. Erat tamquam schola quædam nequitiæ ijs qui erant libidini dediti, quiq. nimia licentia corpus labefactauerant suum, corruperantque. Nam quidam molles & effeminati viri, non viri re vera, pudore prorsus exuto, instar mulierum turpissima contagione se ipsi inficientes, dæmonem placabant. Scelerati prærerea & nefarij mulierum congressus, clandestinæ falsorum connubiorum corruptelæ, infanda & turpia facinora in eo delubro, vtpote in loco impuro & fœdo, admissa erant. Nec quisquam fuit, qui in hæc scelera animaduerteret, propterea quod ex viris grauibus & honestis nemo illuc audebat accedere. Verum Imperatorem eximium turpia facinora illic edita latere non poterant: quibus quidem regia sua prouidentia indagatis, erutisque, indignum censuit, vt Solis splendor huiusmodi delubrum intueretur: proinde vniuersum illud cum ipsis statuis & monumentis funditus deleri iussit. Extemplo igitur Imperatoris mandato machinamenta, quibus petulans & lasciuus

VENERIS FANVM DIRVTVM.

lasciuus error propugnabatur, penitus euersa sunt: quippe militum manus loco purgando operam nauauit. Qui autem ad hoc vsque tempus luxuria diffluxissent, Imperatoris minis perterriti, continentiam deinceps modestiamq. colere didicerunt: non dissimili ratione etiam superstitiosi Gentiles, qui erant opinione sapientes, re ipsa suam ipsorum inanitatem animaduertere cœperunt.

LXXI. AESCVLAPII TEMPLVM DEMOLITVM.

Vbi namque error eorum, qui inter Cilices sapientissimi videbantur, in dæmone ibi colendo longius serpsit, infinitis super eo tamquam conseruatore & medico propterea in admirationem traductis, quod interdum dormientibus apparuit, nonnumquam ægrotantium corpora morbis releuauit (erat hic sine dubio animarum corruptor, quippe qui homines incallidos a vero Saluatore abstraxisset, & res verisimiles efficiendo, ad impiam peruersitatem rapuisset:) Imperator, qui Deum zelotem, vere Saluatorem sibi ad defensionẽ semper proponebat, istud delubrum Aesculapij apud Aegeas deijci, soloq. æquari mandauit. Ac res illa admiranda nobilium philosophorum celebrata sermonibus, quæ latebris abdita, non dæmonis, neque Dei, sed erroris cuiusdam speciem plurimis & diuturnis temporum curriculis hominum animos in fraudem illicientis perspicue repræsentauit, solo nutu & significatione, manu militari disturbata, humiq. prostrata iacuit. Qui enim deus alios malis eripere & calamitate leuare simulauerat, non magis iam remedium ad sui propugnationem reperire potuit, quam cum (vt in fabulis est) fulmine percussus interijt.]

LXXII. [a] Sozom. lib. 2. c. 4.

Agens de ijsdem Sozomenus, tam de Aesculapij templo in Aegeis, quam Veneris in Libano, sic ait [a]: Erant ambo quidem fana illustrissima, & magna veneratione a veteribus dignata: quandoquidem Aegeatæ gloriabantur, hominum corpora apud se vi & potestate dæmonis noctu ibi apparentis, medicinamq. illis facientis, morbis liberata esse. In Aphacis autem, memorant, ignem per quamdam inuocationem certo die, tamquam stellam, a summo vertice Libani percurrentem in vicinum fluuium se immersisse: quem ignem Vraniam (hoc enim nomine nuncupabant Venerem) esse dixerunt.] hæc Sozomenus; qui & superius tradit, Pan illum multorum ore celebratum, quem Pausanias Lacedæmonius, & ciuitates Græciæ post bellum contra Medos dedicarunt, a Constantino sublatum esse, eius autem simulacrum deductum Constantinopolim. sed subdit de dicto Aesculapij templo Eusebius [b]: Verum præclara officia, quæ in hac re Imperator noster ad Dei gloriam obijt, non inter fabulas adnumeranda sunt: siquidem illustri & testata Saluatoris ipsius virtute delubrum illud radicitus sic euersum fuit, vt insaniæ amentiæque, quæ illic antea obrerauerat, ne vestigium quidem iam relictum esset.

PANIS SIMVLACRVM SVBLATVM.

[b] Euseb. in Vita Constant. lib. 3. c. 54. 55.

LXXIII. DII GENTILIVM RISVI EXPOSITI.

Ex omnibus igitur, qui ante illud tempus se superstitione obligassent, cum errorem suum patefactum & perspicue refutatum oculis cernerent, cumq. delubrorum & statuarum vbique vastitatem re ipsa intuerentur; alij ad salutare Dei Verbum se totos conferre; alij licet non illud ipsum agerent, patriam tamen & auitam insciticm improbare, & quos olim deos existimauerant, risu & ludibrio infectari cœperunt. Ac quidnam, quæso, ita in animum inducerent, cum immensam illam nequitiam interius latentem exteriore quadã statuarum specie obductam satis manifesto perspicerent? Aut enim extinctorum cadauerum ossa, exiccatæq. caluæ versutis præstigiatorum dolis callide obtectæ, aut sordidæ laceratæq. vestes horrida & impura fœditate farcitæ, aut congeries ex fœno & stipula collecta suberant. Quæ cum in simulacra inanima congesta conspicarentur, vehementer & suam & patrum suorum amentiam incusarunt; præsertim cum plane intellexissent, neminem in illis abditis recessibus, aut in ipsis statuis, vel dæmonem, vel ariolum, vel deum, vel vatem, sicut sibi antea persuaserant, tamquam habitatorem considere, immo vero ne obscurum quidem & vmbratile spectrum superesse. Quapropter illis qui erant ab Imperatore ad id negotij delegati, ad omne obscurum antrum, omnemq. latentem & apertum recessum facilis patebat aditus. Quinetiam adyta, ad quæ accedere fas non erat, & intima sacraria pedibus militum proterebantur: adeo vt mentis cæcitas, quæ longinquo temporis spatio vniuersos Gentiles occupauisset, horum opera & labore perspicue deprehensa, in omnium oculis defigeretur.

LXXIV. [c] Ibid. c. 56. TVRPITVDO GENTILIVM COHIBITA.

Atque [c] vt ista Imperatoris præclare recteq. factis accepta referri debent, sic ea quoque quæ particulatim apud singulas gentes ab ipso erant administrata; vt illud quod Heliopoli Phœniciæ factum est: in qua vrbe nonnulli obscœnam & libidinosam voluptatem pro dea venerantes, simulatione religionis, vxoribus & filiabus stupri admittendi facultatem, nulla habita pudoris ratione, concesserunt. Ceterum iam lex noua plena modestiæ &

Universidad de Deusto
Biblioteca

castimoniæ ab Imperatore promulgata est, quæ iubet ne quis eorum vllum flagitium ibi in A
more positum vsurpatumq. deinceps audeat committere. His rursus documenta scriptis mandata proposuit, quasi fuisset ob hanc causam potissimum a Deo missus, vt omnes homines temperantiæ legibus instituerent. Quamobrem non est dedignatus cũ his per litteras suas familiariter colloqui, eosq. cohortari, vt se ad Dei optimi maximi cognitionem mature transferrent. Atque in eo loco etiam eius dictis facta vere & apposite respondерunt: quippe apud istos etiam templi amplissimi fundamenta iecit; ita vt, quod ab omni sæculorum memoria non sit auditione acceptum, hoc iam ipsa re perfectum esset: nimirum vt ciuitas eorum, qui superstitione fuissent excæcati, Dei efficeretur ecclesia, presbyteris diaconisq. compleretur, & Episcopus Deo omnium rectori consecratus illis præsideret. Præterea Imperator animo sedulo prospiciens, vti quamplurimi ad Dei Verbum se conferrent, ea quæ ad subleuandos pauperes pertinebant, copiose suppeditauit. Atque B
hac ratione ad salutarem Christi disciplinam eos se propere recipere impulit, verbis fere
a Philip. 1. cum Paulo dicente [a] consentiens: Siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur.] hucusque Eusebius.

XXV. TEMPLA DEORVM NON PENITVS SVBLATA.

Qui tamen cum ait, vbique sacra Gentilium, & idolorum fana vnà cum idolis ab Imperatore Constantino esse sublata, hyperbolice plane locutus esse videtur, cum longe lateq. per Orbem complura eademq. famosissima remanserint templa ab eo intacta penitus, vt Romæ, Alexandriæ, Gazæ in Palæstina, Apameæ in Syria, immo & in vicis & alijs nonnullis in locis, quæ postea ab ijs qui eum secuti sunt Imperatoribus (quod suis dicemus temporibus) prostrata penitus & solo æquata sunt. Nam Theodoretus [b], dum agit de idolorum demolitione per Theodosium facta, hæc scribit de Constantini aduersus cultum
b Theod. lib. 5. c. 20. Gentilium rebus gestis: Constantinus Magnus omnibus laudis præconijs merito efferendus, qui primus Imperium vero Dei cultu exornare studebat; videns adhuc orbem terrarum cæco errore furentem, tametsi vetuit omnino dæmonibus immolare hostias, non tamen eorum delubra demolitus est, sed mandatum solum dedit, ne quisquam ad ea accederet: quinetiam istius filij sunt paterna diligenter secuti vestigia.] hæc Theodoretus. Sed
c Oros. lib. 7. cap. 28. in fine. & Paulus Orosius [c]: Tum deinde primus Constantinus iusto ordine & pio vicem vertit edicto: siquidem statuit citra vllam hominum cædem Paganorum templa claudi.]

XXVI. SACRA A CONSTANTINO PROHIBITA.

Constantini quidem edicto prohibita fuisse sacrificia dijs offerri, eiusdẽ filij rescriptum
d l. 2. de Pagan. Cod. Theodos. ad Magdalianum testatur, cum ait [d]: Cesset superstitio, sacrificiorum aboleatur infamia. Nam quicumque contra legem diui Principis parentis nostri, & hanc nostræ mansuetudinis iussionem ausus fuerit sacrificia celebrare, competens in eum vindicta & præsens sententia exeratur.] ita Constantius, qui & post hæc de claudendis templis deorum rescripsit ad D
e l. 4. de Pagan. Cod. Theod. Taurum [e]: vt plane intelligas, nequaquam ea omnia fuisse a Constantino deiecta. Sed & his cõsentientia de statutis ab eo aduersus Gentiles legibus hæc ipse Eusebius tradit [f]: Hac autem ratione adductus est, & recte sane, vt frequentibus legibus & edictis præciperet omnibus, ne idolis immolarent, nec oracula curiose sectarentur, nec statuas dedicarent, nec occulta sacrificia facerent.] & alibi [g]: Omnino omnibus Romano Imperio subiectis gentibus & legionibus idololatriæ fores clausæ erant, repressumq. quoduis idolis sacrificandi genus.] Iltæc autem cum Eusebius tradat; reuocari tamen possunt in dubium, vera ne omnino sint, an eiusmodi de non sacrificando edictum generale fuerit: constat enim diu post Constantinum fuisse hostias immolatas: Romæ siquidem Gentilitiæ superstitionis cultores mordicus patrita sacra retinebant, vixq. tandem tempore Theodosij Senioris Imperatoris idolis immolari sacrificia Romanis penitus prohibita fuisse noscuntur. Vnde Pru- E
f Euseb. in Vita Constant. lib. 4. cap. 25.
g Euseb. ibid. c. 23.
h Prudent. adu. Symmach. in fine. dentius ad Honorium Imperatorem [h]:

Quodq. patris superest, successor laudis habeto.
Ille Vrbem vetuit taurorum sanguine tingi:
Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari.]

XXVII. TVRPIA OMNIA ABOLENTVR SACRA.

Quod vero ad templorum ruinas pertinet: sicut Constantinus non dicendus omnium idolorum templorum euersor, ita nec ab ipsorum ruina abstinuisse affirmandus est. Quantum enim ex his, quæ dicta sunt, intelligi potest, idem Constantinus Imperator, cum esset pudicitiæ & honestatis amantissimus, in ea potissimum deorum delubra, vt diruerentur, mandato egit, quæ essent omnium turpitudinum promptuaria: sed & eorum cultores seueritissimis legibus constat exagitasse: nam præter illa quæ eodem argumento sunt enarrata superius, & paulo ante hoc eodem anno ex Eusebio recensita, idem auctor in loco nuper

A nuper citato hæc subdit [a]: Cum autem apud Aegyptios & Alexandriæ patrio more fluuius quidam ab hominibus mulierosis coleretur: ad hos etiam perlata lex est, qua cautum, vt omnis hæc Androgynorum gens tamquam adulterina & spuria e vita tolleretur, nec cuiquam liceret vel oculis intueri impura hac lasciuia ægrotantes.] Putamus hos illos fuisse, qui Antinoalia sacra peragerent. Tum addit:
a Euseb. in Vita Constant. lib. 4. c. 25.

Sed cum superstitiosi existimarent, minime deinceps fluuium pro consuetudine sua in LXXVIII. NILI FLVXVS VBERIOR REDDITVS.
agros suos effluxurum: Deus fauens Imperatoris legi, longe secus quam illi expectauerant, vberrimum flumen reddidit. Nam cum impura illa fæx, quæ suis sordibus ciuitatem turpificasset, prorsus esset sublata: fluuius, quasi expurgata expiataq. tota regione, maiore quam ante cursu ferebatur, & magnis ac abundantibus gurgitibus intumescens, omnes agros quaquauersum irrigabat; tamquam re ipsa demonstraret, homines impios & scele-
B ratos remouendos esse, & ad Deum solum omnis salutis auctorem omnium præclararum rerum causam esse referendam. Sed huius generis cum pene infinita ab Imperatore singulis in prouincijs gesta sint: magno sane otio est ei opus & vacuo tempore, qui singula litterarum monumentis persequi velit.] hæc Eusebius.

Quod porro ad Constantini aduersus idololatras in Aegypto res gestas spectat: eiusdem LXXIX. CVBITVS SVBLATVS A TEMPLO SERAPIDIS.
quoque tunc opera fuit, vt Serapidis cubitus, Nili excrescentiæ index, a deorum templo sublatus, in ecclesiam Christianorum Alexandriæ inferretur. id quidem Socrates docet his verbis [b]: Cum Gentiles affirmarent, Serapidem esse, qui Nilum ad agros Aegypti irrigandos introduceret, propterea quod vlna quædam, id est, mensura aquæ inundantis, quam πῆχυν vocant, in templum Serapidis esset deportata; Imperator vlnam illam ad ec-
b Socrat. lib. 2. c. 14.
C clesiam Alexandrinam transferri iubet. Cum autem sermo percrebresceret, Nilum præ Serapidis ira deinceps minime inundaturum: non modo flumen anno sequenti extra ripas, vt solet, diffluit, inq. posterum diffluxit; verum etiam inde re ipsa planum factum est, Nilum non propter eiusmodi superstitiosam religionem, sed proter diuinæ prouidentiæ decreta inundare consueuisse.] hæc Socrates. Porro ipsum templum Serapidis sub Theodosio Imperatore dirutum est.

Quid insuper in ora littoris Palæstinæ ad Nauale Gazæ fecerit Constantinus, Sozomenus LXXX. CONSTANTIA CIVIT. IN PALAESTINA.
narrat his verbis [c]: Nauale vrbis Gazæ, quod Maiumam appellant, quodq. valde superstitioni deditum esse, & ante veteres ritus in dijs colendis cum primis admirari consueuerat, subito vniuersum ad religionem Christianã conuersum est: cuius habitatores, quo eos pietatis causa remuneraretur, magno honore affecit; & locum illum, qui ciuitas non erat, ciuitatem effecit, & nomine filij, qui summum inter filios honoris gradum obtinuit, Constan-
c Sozom. lib. 2. c. 4.
D tiam nuncupauit, illamq. dignitatem propter religionem ei tribuit.] verum Eusebius [d] & Socrates (vt dictum est) sic appellatam esse a Constantia sorore Imperatoris affirmant. sed subdit idem Sozomenus: Simili etiam de causa Constantinam vrbem Phœniciæ Imperatoris nomine appellatam cognoui. Sed singula litteris persequi, magni laboris esset: nam aliæ vrbes quamplurimæ eodem tempore sua sponte ad religionem Christianam se transtulere, & suapte voluntate, absque vllo Imperatoris mãdato, fana quæ apud se erant & simulacra deturbauere, sacrasq. extruxere ecclesias.] Sed Maiuma Nauale Gazæ sub Iuliano Apostata iterum ad pristinum impietatis & obscœnitatis vsum reuocata ciuitas fuit, at sub Theodosio denuo liberata.
d Euseb. in Vita Constant. lib. 4. c. 38.

Ceterum sicut Constantinus huiusce modi templa impudicitiarum officinas vna cum eo- LXXXI. CONSTANT. IMP. VETVIT SVAM IMAGINEM APPENDI TEMPLIS.
rum sacrificiis atque cultoribus penitus euertenda atque abolenda curauit: ita a reliquis
E templis visus est quieuisse, nec aliud nisi in illis offerri consueta sacrificia vetuisse: nam cetera donaria in ea inferri permissa fuisse videntur, eisdemq. integra conseruata, vt ex verbis illis Ambrosij intelligi potest, cum aduersus Symmachum agens sic ait: Dicant & ipsi (*Gentiles scilicet*) quis templis dona detraxit?] & inferius: Nemo tamen donaria delubris & legata Aruspicibus denegauit.] A nonnullis tamen illorum Constantinum simulacra sustulisse, & ex eisdem aliqua euertisse, superius dictum est. Exhorruit & illud Constantinus, imaginem suam in templis idolorum appendi; legeq. sancita vetuit ne id
e Euseb. ibid. c. 16. fieret [e]. Exhibebant illi eiusmodi officia, non tam Constantini honorandi gratia, quem odio prosequebantur, quam vt eiusmodi imagines loco alicui affixæ se haberent tamquam tituli, qui eum ab omni iniuria tutarentur. Quibus autem in locis imagines Imperatorum poni concederẽtur, Theodosius declarauit [f]: qualiter item Constantinus ipse pingi voluerit, superius dictum est.
f l. 4. C. de spect. lib. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

LXXXII. DIES NATALES MARTYRVM.

Quod etiam pertinet ad amplificandum Christianæ religionis cultum, idem Constantinus Imperator non modo (quod diximus) quamplurimas vbique locorum, atque in ijs potissimum locis vbi magis Gentilitia superstitio vigebat, ecclesias erigendas curauit, & sanctorum martyrum Memorias extruxit, sed & eorum natales voluit celebrari: de his enim hæc Eusebius [a]: Ijdem consecratos martyribus dies honore prosequebantur, & festorum solemnitates in ecclesijs celebrabant: quæ omnia secundum Imperatoris voluntatem gerebantur.] hæc Eusebius.

[a] *Euseb. in Vita Constantini lib. 4. c. 23.*

LXXXIII.

Hoc item anno, quo Imperator Constantinus publicas libidinum scholas (vt diximus) deturbauit, sanctione edita [b] occultas quasque etiam turpitudines insectatus est, nimirum vt si quæ ingenua mulier proprio seruo se occulte miscuisset, capitaliter puniretur, seruus autem ignibus exureretur: deditq. potestatem cuicumque accusare volenti, etiam si serui vel ancillæ forent, appositio præmio consequendæ libertatis, si probassent. his & alijs pœnis excrescentem vbique libidinem sedulo coercere studuit: quod alij complures superiores Imperatores frustra tentarant. Sed & aduersus virginum raptores hoc pariter anno rescripsit [c]: nam Constantinus pro Constantio ex Fastis Consularibus restituendus est in lege illa; & loco Constantij, ponendus Constantinus.

[b] *l. 1. de mulieribus quæ ser. Cod. Theod.*

[c] *l. 1. de rapt. Cod. Theod.*

LXXXIV. QVI IN CLERVM PROHIBENTVR ADSCRIBI.

Rescripsit idem Imperator hoc anno ad Ablauium Præfectum Prætorio de nobilibus, qui ad euitanda militiæ munera, & vt fruerentur priuilegijs ab eodem ministris Christianæ religionis concessis, sese haud recta mente in clericatum obtrudebant: quos repellendos esse (non sine Episcoporum, puto, consilio) existimauit, rescribens aduersus eiusmodi, quos & superius (vt vidimus) alio exagitarat edicto. Rerum quidem Ecclesiasticarum tanta gloria (vt dictum est) erat, vt nobilissimi Decuriones cuperent in clerum adscribi, cum præsertim ex clericatu vacationem a muneribus consequerentur. At vero his omnibus obuians Constantinus eiusmodi edidit sanctionem [d]:

[d] *l. 6. de Episc. & cler. Cod. Theod.*

Constantinus Imperator Ablauio PP.

LXXXV. EDICTVM CONSTANTINI.

Neque vulgari consensu, neque quibuslibet petentibus sub specie clericorum a muneribus publicis vacatio deferatur: nec temere, & citra modum, populi clericis connectantur: sed cum defunctus fuerit clericus, ad vicem defuncti alius allegetur *, cui nulla ex municipibus prosapia fuerit, neque ea est opulentia facultatum, quæ publicas functiones facillime queat tolerare. Ita vt si inter ciuitatem & clericos super alicuius nomine dubitetur; si eum æquitas ad publica trahat obsequia, & progenie municeps, vel patrimonio idoneus dignoscetur, exemptus clericis, ciuitati tradatur. Opulentos enim sæculi subire necessitates oportet, pauperes Ecclesiarum diuitijs sustentari. PP. Kal. Iun. Constantino A. VII. & Constante * Cæs. Coss.] hæc Constantinus ad Ablauium Præfectum Prætorio; de quo magistratu eidem collato meminit Ammianus Marcellinus [e]: Augustus (inquit) summam commisit rerum Constantinus ad Ablauium Præfectum Prætorio.] Verum quod spectat ad eiusmodi ab eodem Imperatore ad ipsum datum rescriptum: quamlibet id Constantinus decernere æquum existimaret; haud tamen valuit hæc constitutio posterioribus temporibus suo vigore subsistere, eamdem ipso populo irritante; cum sæpius contingeret, nobilissimos viros, atque eos etiam qui gererent in prouincijs amplissimos magistratus, inuitos licet, a populo ad Episcopatum compelli: innumera enim de his exempla suppetunt inferius suis prodenda temporibus.

* elizatur

* Constantio

[e] *Amm. Marcel. lib. 17.*

LXXXVI. ABLAVII PRAEFECTVRA PRAETORII.

Cum autem ex nuper recitata Constantini Imperatoris sanctione constet, hoc anno Ablauium, ad quem scripsit, Prætorij Præfecturam gessisse: quid mirandum sub eiusdem magistratu Constantinopoli contigerit diuina virtute fieri a S. Nicolao Myrensium Episcopo fama notissimo, temporis ratio, & argumenti dignitas, vt hic accurate describamus, exposcit. Scripserunt ex antiquioribus monumentis Acta S. Nicolai Methodius, Ioannes diaconus, & Metaphrastes: huius quidem & Methodij habentur typis excusa, atque Latinitate donata: Ioannis vero diaconi, qui Latine ea conscripsit, lucubratio continetur adhuc in libris antiquitus scriptis, & in nostra bibliotheca extat exemplar, cuius præfationis exordium est: Sicut omnis materies si ab imperfecto artifice, &c.] Horum nos potius assectantes vestigia, quam recentioris auctoris, qui haud in omnibus nobis probatur, rem gestam sic describemus.

LXXXVII. * Thaiphali S. NICOLAI RES MIRANDAE.

Exoritur in Phrygia Superiori seditio a populo, qui Athaiphi * dicebantur, qui defectionem fecerant ab Imperio. Hæc cum ad Constantinum perlata essent, euestigio tres militiæ principes, quos antiquitas consueuit nominare Tribunos, ad eos coercendos cum copijs

pijs missit. fuerunt hi Nepotianus, Vrsus, & Herpalio: qui nauali apparatu profecti, ventorum vi per Carpatium mare delati in Lyciam, vix ad Nauale Myrensium, cui nomen Andriaces, iactis anchoris, consistere valuerunt. Accidit post hæc, vt e nauibus egressi milites emendi causa cibos, peruenirent ad locum vbi nundinæ agebantur, qui Placomata vocabatur; & inter mercandum, quod quædam sibi plus debito vendicarent, non leuis tumultus exoriretur, & seditio conflaretur. Quod cum celeri nuncio Nicolaus Episcopus Myris agens audisset; ad Nauale, quod tribus a ciuitate milliaribus distat, festinus aduenit, conuenitq. Tribunos, atque rogat vt militum coerceant insolentiam. Reueriti illi sanctissimi viri veneratione summa dignam præsentiam, eiusdemq. oratione quid diuinum spirante suasi, coercitis militibus, Episcopum ad hospitium inuitati secuti sunt.

LXXX-VIII.

Cum in huiusmodi susciendis omnia humanitatis & Christianæ charitatis officia Nicolaus abundanter exhibuisset: iamq. hospites ad suos reditum properarent: a lugentibus ciuibus ex improuiso quæritur, enixisq. rogatur precibus, vt quam citissime innocentibus pereuntibus opem ferat. erant hi tres ciues, qui iniquissima Eustathij Proconsulis auro corrupti capitali sententia condemnati, magno omnium conciuium luctu ducebantur ad necem. Nec mora, Nicolaus dicto citius iter arripit: sequuntur eum tres illi hospites Tribuni militum: peruenit ad locum, cui nomen Leonti: interrogat de damnatis: accipit apud Dioscoros peruenisse, iamq. expectare securim. Erat locus ille, Dioscoros appellatus, non ob Dioscoros illos sic dictos Castorem atque Pollucem, vt recentior male putauit Nicolai Actorū paraphrastes [a]; sed, quod vetusta citata superius Acta testantur, ob proximam illic positam Memoriam martyrum Dioscori atque Crescentij, qui pro Christo passi sunt, Dioscoros locus ille est appellatus: hi enim celebres inter martyres, reddita Ecclesiæ pace, a Myrensibus Christianis celebri ecclesia illic superædificata, fuerant honorati: quorum natalis dies vna cum Paulo & Helladio tam Græcis quam Latinis adscriptus tabulis Ecclesiasticis celebris perseuerat quinto Kalendas Iunij [b]. Cum autem Nicolaus ad Dioscoros peruenisset, non inuenit; sed audiuit eos extra ciuitatis portas progressos ad Birram, vbi erat locus supplicij damnatorum, perduci. Festinans ad locum, peruenit eodem prope articulo temporis, quo carnifex vibraturus ictum, securim acceperat, compositis damnatorum ceruicibus ad ferrum excipiendum: cum Nicolaus inclamans, sistere carnificem iubet; & diuino actus numine, de manu eius magnanimus securim in terram excussit, vinctosq. soluit.

NICOLAVS LIBERAT INNOCENTES.

[a] *Leonard. Iustinian. corrigitur.*

[b] *Menolog. & Martyrol. Rom. ea die.*

Quod enim Constantini lege liceret Episcopo perperam latas a Præsidibus prouinciarum sententias retractare, promulgata ab eo (vt dictum est superius) sanctione: id agendi fiducia creuit Episcopis, quos amplissimi magistratus etiam eam ob causam magnopere venerari atque timere solerent; eos præsertim quos æqui amantissimos esse scirent, & ipsorum actuum pro defensione oppressorum solertissimos inspectores. Sed accidit postea, vt cum eo vsque prolapsa res esset, vt etiam inferiores clerici, immo & monachi cœnobitæ eiusmodi damnatos vltimo supplicio sententia Præsidum, vi etiam publica ab apparitoribus auferre solerent; Arcadius & Honorius Imperatores, ne in posterum id fieret, vetuerint, remedium tamen appellationis ipsis damnatis humanitus concedentes [c]. sed de his suo loco plenius.

LXXXIX. CLERICI ET MONACHI QVAE SIBI ARROGANT.

[c] *l. 16. de panis Cod. Theod.*

Solutis iniuste damnatis, Nicolaus cum illis properat ad Prætorium: quod cum accepisset Eustathius Proconsul, quamprimum occurrit; quem ad pedes eius accidentem repellit Episcopus, hominem dire obiurgans, quod innoxiorum sanguinem corruptus muneribus condemnasset: sed reiecit ille culpam in Eudoxium atque Simonidem primarios ciuitatis. Ne autem hæc per Nicolaum Constantino Imperatori (quod minabatur) innotescerent, per Tribunos militum, qui aderant, Episcopum rogat. Impetrata ergo Proconsuli venia, Tribuni facinus constantissimum ac pientissimum admirantes, ad suos in naues redeunt, ac benedictione precibusq. viri sanctissimi comitati, quo tendebant, proficiscuntur in Phrygiam: vbi feliciter gesto negotio, sedatisq. omnibus, reuersi sunt Constantinopolim; & ab Imperatore, quasi e bello reuertentes victores, magna sunt excepti lætitia & honore. Cum autem ob rem præclare gestam, summam Tribuni apud Imperatorem sibi gratiam comparassent, atque proinde multorum in se inuidiam concitassent: ex ijsdem quidam Præfectum adeunt (hunc fuisse Ablauium Methodius habet) in eiusq. aures aduersus Tribunos insusurrant, dolos consuunt, atque calumniam struunt, crimenq. maiestatis impingunt: eumdemq. Præfectum vi auri corruptum impellunt, vt deferat ad

XC. TRIBVNI BENE CONFECTA REDEVNT AD IMP.

Impera-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imperatorem, ipsos moliri res nouas, ac aduersus eum iunctis animis conspirare; remq. A
haud dissimulandam esse, cum facile possent exercitum sibi conciliare, eumq. a fide Imperatoris auertere.

XCI. TRIBVNI REI MAIESTATIS DETRVSI IN CARCEREM.

Cum autem in eiusmodi rebus leuissimæ quæque suspiciones minime contemnãtur, sed perinde ac manifesta crimina molestias Regibus inferre soleant: delatis hisce summo doli artificio concinnatis calumnijs ad Imperatorem, per talem præsertim tantumq. virũ Ablauium, qui (vt tradit Eunapius [a]) apud ipsum Imperatorem inter aulicos omnes & magistratus locum sibi principem vendicabat: iubet Constantinus in carcerem detrudi Tribunos. Sic illis custodiæ mancipatis; quod res iam, vinctis illis, videretur in tuto reposita, nec vllum instare posse periculum: idem Constantinus, de eis quid agendum esset, decernere negligit, & humanitatis obtutu dissimulat, ægro ferens animo in clarissimos militiæ Tribunos de salute Romani Imperij optime meritos lege agere. Sed calumniarũ artifices ad ma- B
lum vigiles, moræ pertæsi; denuo Ablauium adeunt, nouis fucant coloribus technam, arescentemq. iam longo tempore intermissam in Tribunos calumniosam delationem, recentioribus mendaciorum solijs superinductis, reddunt viridem, atque ad persuadendũ adeo præpotentem, vt Ablauij animum magnopere solicitum anxiumq. reddiderint: qui maiori solicitudine de eisdem concepta, omnia defert ad Imperatorem, remq. haud diutius dissimulandam esse confirmat: ad sumendumq. tandem supplicium de maiestatis reis animum ipsius adegit; qui in eos capitalem sententiam protulit.

[a] Eunap. in Vit. Philosoph. in Aedesio.

XCII. TRIBVNI DAMNATI S. NICOLAVM INVOCANT.

Quid inter hæc accidit? dum securim carnifex parat, Hilarianus carceris custos dolens mærensq. sententiam ab Imperatore prolatam Tribunis annunciat. Insperato illi nuncio consternantur, inopsq. consilij ratio absorpta mærore tabescit, omniq. spe destituta torpescit: sed inter hæc, quos nuncium repentinum oppresserat, erigit innocentia, & fiducia C
in Deum corroborat, vniq. ipsorum in mentem reuocat similem suo casum, quem oculis spectasset Myris, cum tres illos innocentes ciues Myrenses sub securi positos S. Nicolaus diuina virtute pollens fortissime liberarat: egregiumq. facinus, quasi præsens, mentis contemplans obtutu, videbatur sibi Nicolaum videre præsentem, seq. ex illorum numero vnum, qui sub carnifice mortem opperiretur: quamobrem illud ipsum factum, quod eius versabatur in mente, in sociorum memoriam pariter repræsentat: cum omnes simul ad Deum conuersi, Deum Nicolai, voce, suspirijs, atque fletibus inuocant, & clamoribus interpellant; ipsumq. denique Nicolaum, vt præsto esset, enixius rogant: id genus verba iungentes, quæ ipse Spiritus postulans pro eis gemitibus inenarrabilibus potuit efformasse.

XCIII. VISIO OSTENSA CONSTANTINO ET ABLAVIO.

Cum Deus optimus maximus, qui non relinquit virgam peccatorum extendi super sortem iustorum [b], mirabile dictu, ingenti edito miraculo, vinctos educit liberos e custodia: D
& quonam modo? Quiescentibus noctis tempore singulis in lectis suis, Ablauio Præfecto Prætorio, & Constantino, visus est vir imaginem præferens Episcopi, aspectu graui, vultuq. seuero eos acriter obiurgantis de iniquissima in insontes prolata sententia, ac pariter comminantis, se affore a Deo missum vltorem, nisi a cœptis omnino desisterent. Sed & quinam esset, eodem pariter minaciter admonente, significatum est, nempe se esse Nicolaum Myrensem Episcopum, missum a Deo eiusmodi sceleris vindicem. Tali visu ambo perterriti, reliquum noctis ducunt insomnes: cum primo diluculo Constantinus Ablauium accersiri iubet; quem aduenientem de ea quam accepit visione reddidit certiorem: cum ille admirans ab Imperatore referri, quæ ipse solum se vidisse putabat; de ijsdem, quæ illi simillima accidissent, Constantinum admonuit: præ stupore eadem secum repetunt, & sermone versant, atque de aduocandis ad se Tribunis vna consentiunt, subdubitantes ne E
quid ab illis esset arte magica comparatum, qua vtriusque mens dormientis esset elusa.

[b] Psal. 124.

XCIV. TRIBVNI LIBERATI LEGATI AD S. NICOLAVM MITTVNTVR.

Perductos ad se vinctos Constantinus de arte magica exagitat quæstionibus: cũ ipsi verbis illis, quæ libera innocentia libere loqui dedit, se excusantes, omnem de magia suspicionem ab animo Imperatoris amouent. Tunc ille eosdem de Nicolai Episcopi nomine percontatur, si nossent hominem, & quinam esset. licet alij dicant, de Nicolai nomine, dum eum inuocarent illi, mentionem obiter incidisse. Quicquid sit; de rebus Myris gestis S. Nicolai Constantinus certior redditus, in omnibus persuasus, facti pœnitens, officijs compensare festinans quod nesciens deliquisset, vinctos liberat, & in pristinam restituit dignitatem; quos & ad sanctum virum iussit abire legatos, vt de accepto ab eo beneficio gratias agerent: quibus hæc ad eum perferenda munera dedit, opertum auro Euangelium, vas ad sacra mysteria aptum aureum gemmis ornatum, atque duo candelabra aurea ad vsum

A vsum Ecclesiæ, cui S. Nicolaus præesset Episcopus (ponunt alij & aureas chirothecas) ac dedit ad eum litteras, & quidem officiosissimas. Obeunt ipsi hilares munus ab Imperatore mandatum; profectiq. Myras, Nicolao summas gratias agunt, & allatas litteras & munera offerunt. suscepit ille, deq. omnibus Deo immensas vna cum eis rependit gratias. Cum hæc igitur non in angulo, sed in ipsa Regia, & in florentissima ac frequentissima ciuitate facta sint, Nicolai virtus & nomen redditum est omnibus celeberrimum: nam illorum exemplo Fideles admoniti, cum aliqua pulsarentur aduersitate, cum licet longe positum, quasi præsentem, vt præsto esset, precibus iugiter efflagitabant, ac voti compotes efficiebantur.

XCV. NICOLAI OBITVS ET EFFIGIES.

At non post hæc diu sanctissimus vir ille vinculis carnis exutus, quibus tamen numquam sic fuit obstrictus, ne animo versaretur in cælis, in bona senectute & pace reddidit
B Deo spiritum, relinquens vberem gratiarum fontem, vnguentum, inquam, iugiter ex ossibus eius scatens, quod & in hanc vsque diem manare non desinit: de quibus consule notata a nobis in Romano Martyrologio. Addimus ad hæc appendicem, nempe quæ de eius vultus effigie sunt in Nicæno secundo Concilio recitata his verbis [a]: Theodorus Myrorum Episcopus dixit: Ego quoque ijs non multum dissimilia passus sum. Nam cum aliquando ab aulicis quibusdam iniuria essem affectus, venit ad me diaconus meus vir pius & timens Deum, retulitq. in somnis sibi visum Metropolitanum nostrum pollicentem negotijs meis expectatum finem & successum. Ibi mihi inquirenti, qua effigie visus sibi esset Patriarcha, respondit: Facie rubicunda, & capite cano. Inquam ego, non esse eam Patriarchæ similitudinem, sed sancti Nicolai imaginem, quemadmodum fertur. Respondit tum is mihi, me recte dixisse: sic enim circumfertur eius imago passim expressa, quem-
C admodum mihi in somnis astitit. Mox itaque confisus sermonibus, in sacram & regiam vrbem profectus, res quæ ad Episcopatum meum pertinebant, ex animi sententia composui.] hæc ibi.

[a] Nicæn. Concil. 2. Act. 4.

XCVI. ABLAVIVS PP. AVARISSIMVS.

Sed quod ad Ablauium pertinet, cuius Præfecturæ Prætoriæ huius anni occasione ad ea de S. Nicolao narranda diuertimus; homo erat auri cupidissimus, qui & auro corruptus adeo præclaris viris de Imperio optime meritis necem inferre pro viribus studuit. Hunc & illum puto ab Eusebio intelligi, dum agit de pio officio Constantini in curandis suorum aulicorum morbis, atque ait [b]: Fertur præterea cuidam ex suis ab se aliquando prehenso dixisse: Quo vsque tandem, o bone, inexplebilem hanc auaritiam cumulamus? Deinde cum corporis humani perfectæ ætatis circumscriptam mensuram, hasta, quam manu tenebat, humi impressisset: Omnes (inquit) vitæ diuitias, & totius Orbis opes si domi haberes,
D tamen plus hoc a me circumscripto loculo non possidebis, si & illud forte possederis. Huiusmodi dictorum & factorum modum sibi nullum statuebat beatus Imperator: resq. ipsæ persuadebant, Imperatoris hæc quasi diuinitus edita præcepta, non nudis verbis, sed diuinis oraculis similia esse.] hæc Eusebius, ac probe quidem secundum illud diuinæ Scripturæ [c]: Diuinatio in labijs Regis.] nam Constantinus de Ablauio vera vaticinatus est, cum finem infelicissimum sit consecutus: in morem enim pecudis frustatim dissectus, incertum est an vel vbi fuerit humili saltem sepultura donatus. Sed de his, cum ea contigerint sub Constantio Constantini filio, suo loco pluribus agemus.

[b] Eusеb. in Vita Constant. lib. 4. c. 29. in fin. & 30.

[c] Prouer. 16.

XCVII. ADVOCATORVM RAPINAE COHIBITAE.

Rursum vero ad compescendam magistratuum auaritiam idem Imperator diuersas sanxit leges; sed aduersus Aduocatorum rapinas hunc in modum hoc anno ad Bassum rescripsit [d]: Aduocatos, qui conscelleratis depactionibus suæ opis egentes spoliant atque de-
E nudant, non iure causæ, sed fundorum, pecorum, & mancipiorum qualitate rationeq. tractata, dum eorum præcipua poscunt, coacta sibi pactione, transcribi; ab honestorum cœtu, iudiciorumq. conspectu segregari præcipimus. PP. VIII. Id. Mart. Constantinopol. Constantino VII. & Constantio Coss.] Sed & superiore anno, Consulibus Paulo & Iuliano, aduersus eosdem aliam edidit sanctionem [e]. Est præterea in eumdem Ablauium vehemens Eunapij Sardiani querela de nece Sopatri huius temporis inter philosophos Platonicos facile principis, de quo superius mentio facta est; quem plurimum laudat, & apud Constantinum præcipuum ferme locum obtinuisse tradit; cuius felicitate Ablauium liuore exæstuantem hac arte machinatum illi esse necem affirmat [f]:

[d] l. 1. C. de postul. Cod. Theod.

[e] l. 5. C. de postulando.

[f] Eunap. Vit. Philosoph.

XCVIII. QVID ABLAVIVS IN SOPATRVM PHILOSOPHVM.

Constantinopolis (inquit) vetusto nomine Byzantium, antiquitus suppeditabat Athenijs annonam, fidemq. omnem excedebat frumenti inde aduecti vis: at nostro sæculo neque onerariæ naues, quas Aegyptus mittit, totaq. Asia cum Syria & Phœnice, neque frumen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

frumentariæ copiæ ex alijs prouincijs vectigalibus comportatæ explere valent, aut satiare circumfluentem & copiosam populi multitudinem, quam Constantinus e debellatis vrbibus Byzantium transtulit, ac circum se habere voluit ad captandos in theatro a temulentis & crapulam reiectantibus plausus: ambiens scilicet a titubante populo laudari, nominariq. ab his qui difficulter nomen sonant, nisi ex vsu. Accidit forte, vt cum Byzantij situ male conueniret nauium appellentium accessus, ni secundus purusq. Auster afflaret: quod cum ob montium naturam vsu veniret, tuncq. frequentius malum illud occurreret; plebs stimulante fame incensa ad theatrum conuenit: ingens raritas laudum ebrij populi stuporem Imperatori incusserat. Interea inuidi opportunum cum primis tempus se inuenisse rati: Sopater, inquiunt, tantis per te honoribus cumulatus, beneficio summæ peritiæ, quæ te quoque laudatorem habet, & per quam Imperatorio in solio residet, ventos vinxit, magica nimirum arte. Quo audito, credulus Constantinus securi virum percuti mandat: maleuoli dicto citius exequi iussa festinant. Istius mali auctor fuit Ablauius Prætorij Præfectus, qui a Sopatro claritate superabatur.] hucusque Eunapius: ex quibus pariter videas Constantinum Imperatorem magos vehementer insectatum esse. At digna plane retulit Sopater de impietate præmia, & temerario ausu, dum eo consilio transtulerat se in Regiam, vt Constantinum a pietatis instituto reuocaret.

A

SOPATER PHILOSOPH. OCCIDI IVSSVS.

B

C

XCIX.

EDICTVM OCCASIONE NICOLAI SANCITVM.

Ad eumdem Ablauium Præfecturam Prætoriam hoc anno agentem extat sanctio eiusdem Constantini Imperatoris de Episcopali iudicio & testimonio, quod ratum firmumq. in omnibus & ab omnibus voluit custoditum. Cum enim ea quæ in eadem causa idem Imperator ante rescripserat, iam propemodum exoleuissent: Ablauius Præfectus Prætorio, sic, vt dictum est, per visum territus a S. Nicolao, grauiora timens, si Episcoporum iudicia paruipenderet, consuluit ea de re Constantinum Imperatorem; qui & ipse non immemor eorum quæ per visum passus esset, ad eumdem Ablauium, vt par erat, rescripsit; nempe vt eorum iudicia seruarentur in omnibus inconcussa, & summo honore haberentur ab vniuersis. Constitutio autem Imperatoris sic se habet [a]:

[a] l. 1. de Episcop. iudic. C. Theod.

Imp. Constantinus A. Ablauio Præf. Prær.

C. Religionis est, clementiam nostram scisciteri voluisse, quid de sententijs Episcoporum vel ante moderatio nostra censuerit, vel nunc seruari cupiamus, Ablaui parens carissime. Itaque quia a nobis instrui voluisti, olim prærogatæ legis ordinem salubri rursus imperio propagamus. Sanximus namque, sicut edicti nostri forma declarat, sententias Episcoporũ, quolibet genere prolatas, sine aliqua ætatis discretione inuiolatas semper incorruptasq. seruari: scilicet, vt pro sanctis semper & venerabilibus habeatur, quicquid Episcoporũ fuerit sententia terminatum. Siue itaque inter minores, siue inter maiores ab Episcopis fuerit iudicatum; apud vos qui iudiciorum summam tenetis, & apud ceteros omnes Iudices ad executionem volumus peruenire. Quicumque itaque litem habens siue possessor, siue petitor erit, inter initia litis, vel decursis temporum curriculis, siue cum negotium peroratur, siue cum iam cœperit promi sententia, iudicium eligit sacrosanctæ legis Antistitis; illico sine aliqua dubitatione, etiam si alia pars refragatur, ad Episcopum cum sermone litigantium dirigatur. Multa enim quæ in iudicio captiosæ præscriptionis vincula non patiuntur, inuestigat & promit sacrosanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque causæ, quæ vel Prætorio iure, vel Ciuili tractantur, Episcoporum sententijs terminatæ, perpetuo stabilitatis iure firmentur. Nec liceat vlterius retractare negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. Testimonium etiam ab vno licet Episcopo perhibitum omnes Iudices indubitanter accipiant: nec alius audiatur, cum testimonium Episcopi a qualibet parte fuerit repromissum: illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibatæ protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes; vt miseri homines longis ac pene perpetuis actionum laqueis implicati, ab improbis petitionibus, vel a cupiditate præpropera maturo fine discedant. Quicquid itaque de Episcoporum sententijs clementia nostra censuerat, & iam hac sumus lege complexi, grauitatem tuam & ceteros pro vtilitate omnium latam in perpetuum obseruare conueniet. Dat. III. Non. Maij, Constantinopoli.] Vides igitur, nulli summorum etiam magistratuum tantum deferri, duplici lata lege, voluisse Constantinum, ac Episcoporum Ecclesiastico tribunali. Atque iam, quod ad res gestas præsentis anni, hic finis esto.

D

E

IESV

A

IESV CHRISTI ANNVS 327. SILVESTRI PAP. ANNVS 14. CONSTANTINI IMP. ANNVS 22.

I.

CHristi annus trecentesimus vigesimusseptimus Constantini Cæsaris quarto & Maximi Consulatu descriptus reperitur in Fastis, licet perperam apud Cassiodorum eiusdem Constantini Cæsaris quintus hic Consulatus dicatur: sed inde manauit error, quod non Constantius, verum idem Constantinus Cæsar anno superiore cum patre quartum Consul ponatur. Quo quidem tempore, Arij & Arianorum falsæ pœnitentiæ male obducta cicatrix iterum recrudescit, & palam, quam diu occultarant, erumpit in saniem. Cum enim (quod pluribus dictum est superius) tum Arius, tum Ariani, simulata pœnitentia, dolose palinodiam recantantes, quam antea profitebantur damnassent hæresin; ipseq. Arius sic receptus a S. Magna Synodo esset, vt tamen ab Alexandrina ciuitate, in qua tot dissidia vnà cum hæresi propagarat, omnino abstineret: qui ei patrocinabantur Eusebiani, atque in primis dux omnium Eusebius Nicomediensis, inito cum Meletianis fœdere, de restituendo Arium Alexandriam consilium ineunt, & vt perficiant, magno studio collaborant. id quidem hoc anno factum esse, quæ S. Athanasius tradit his verbis, insinuant [a]: Eusebius igitur propugnator Arianæ hæreseos, re cognita, ad Meletianos litteras dat (*quinque post menses, vt paulo superius ait, ab obitu Alexandri Episcopi Alexandrini*) magnisq. promissis amicitiam & societatem clanculum init, sibiq. inuicem rebus gerendis tempus constituunt. Quapropter primum ad nos litteras hortatorias scribit de Ario recipiendo; sed ita, vt sine scripto minaretur, scriptis autem speciem rogantis præseferret. Verum vbi illi responsum esset, hæreseos inuentores veritati infestos, & damnatos ab vniuersi Orbis Concilio, minime recipiendos esse: Cæsarem beatæ memoriæ Constantinum inducit, vt mihi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, quæ & nunc & antea passi sumus, nisi Arium reciperem. pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini Synclitius & Gaudentius.] Sed hæc de epistola ad Athanasium a Constantino scripta, postea contigerunt, nosq. eam suo loco ponemus.

EVSEBIANI LABORANT PRO ARIO RESTITVENDO.

[a] Athanas. Apolog. 2.

B

C

II.

Incredibile dictu est, quibus se artibus Eusebius in aulicorum intruserit amicitiam, atque Constantinum contra Athanasium commouerit. Iam diu ante, cum Eusebius ageret Nicomediæ, Constantia Augusta, Licinij Imperatoris vxor, in eius (vt diximus) amicitiam se magnopere insinuauerat, qua apud Constantinum præcipua vtebatur administra in omnibus quæ aduersus Athanasium moliretur: curauitq. pariter, vt erga Arium eamdem redderet propensiorem: quod intercurrentibus mutuis inter eos litteris ex animi sententia factum est, vt omnia Reginæ studia in fauendo Ario conuersa essent. Vnde egregie illud S. Hieronymi ad Ctesiphontem: Arius vt Orbem deciperet, sororem Principis ante decepit.] quod defuncta Helena eius matre, facilius est consecutus: ait enim Ruffinus [b]: Postquam religiosi Principis mater Helena, summis Romani regni honoribus affecta, ex hac luce discessit; Constantia tunc Licinij relicta, fratris Augusti solatijs vtebatur. Huic accidit presbyterum quemdam venire in notitiam, latenter Arij partibus fauentem. Sed is primo nihil omnino de his apud sororem Principis aperire: vbi vero multa familiaritas copiã tribuit, paulatim cœpit sermonem aspergere, inuidiam dicens Ario generatam, & pro simultatibus priuatis Episcopum suum rem contentiose exagitasse, æmulationis stimulo confixum, quod Arius apud plebem satis carus haberetur. Hæc atque huiusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos efficit. Quæ cum diem obitura visitaretur a fratre, atque ab eo blande religioseq. compellaretur, extremam ab eo dicitur gratiam popposcisse, vt presbyterum in familiaritatem reciperet, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererentur, audiret; se quidem iam ex hac luce discedentem nihil curare, pro fratris vero statu esse solicitam, ne forte pro innocentium pœnis, regni sui pateretur excidium. Quibus ille monitis a sorore susceptis, & fidelem pro se germanæ solicitudinem credens, accommodauit aurem presbytero, & interim accersiri de exilio Arium iubet, &c.] Quæ enim sequuntur, alio postea tempore acciderunt.

EVSEBII STVDIA APVD AVLICOS.

[b] Ruffin. lib. 1. c. 11.

D

CONSTANTIA AVG. SEDVCTA AB ARIANIS.

E

III.

Horum omnium fuisse Eusebium Nicomediæ Episcopum architectum, testatur Socrates [c], verum nihil prorsus de Arij exilio, ad quod perperam putant nonnulli eumdem Arium in Nicæno Concilio fuisse damnatum; quem scimus, auctore S. Hieronymo [d], pœnitentiam

ARIVS NON EXVLAVIT.

[c] Socrat. lib. 1. c. 19.

[d] Hieron. a Luciferianis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitentiam simulantem subscripsisse cum alijs Nicæno Concilio; sed tantum illum esse prohibitum, ne rediret amplius Alexandriam: nec Athanasius quicquam vspiam de Arij exilio; immo nec Constantini litteræ, quibus ad se Arium accersiuit, eum ab exilio reuocasse demonstrant[a]. Ea enim de recantata in Synodo Nicæna ab Ario palinodia, ex Actis Nicænis prodere se idem S. Hieronymus profitetur, qui & ait eius rei viuentes adhuc testes extare. Quamobrem vt ne latum quidem vnguem ab historiæ veritate recedatur, totam ipsam rei gestæ seriem ex Athanasij scriptis, omnia publice testantis, petendam esse putamus: hæc enim nos præfatos esse voluimus, quod sciamus eadem de exilio Arij ex dictis auctoribus complures alios pariter testatos esse, vt inter ceteros incertus auctor præfationis illius, quæ eam præcedit disputationem, quæ fertur Athanasij cum Ario[b], de qua suo loco dicturi sumus. Quod insuper (vt superius ex Athanasio vidimus) Eusebius Nicomediensis ad ipsum Athanasium dedisset litteras de Ario recipiendo in Ecclesiam Alexandrinam; plane significatur, ipsum non fuisse exilio relegatum: nam non erat vnius Athanasij facultas, eum ab exilio soluere, quod Imperator Constantinus ex Synodo statuisset. Quod præterea idem S. Athanasius (vt ipse testatur[c]) rescripserit ad Eusebium, hæreticos inuentores ab Oecumenico Concilio condemnatos, minime recipiendos esse: haud potuit hæc intellexisse de hæresiarcha non pœnitente, cum quiuis gregarius hæreticus numquam in Ecclesiam absque pœnitentia consueuerit admitti. Nec Athanasius eius erroris erat, vt negaret Ecclesiam hæreticis pœnitentibus, qui de his scribens ad Antiochenos hæc ait[d]: Omnes igitur, qui vobiscum pacifice agere volunt, in primis autem illos qui in veteris Ecclesiæ communione fuerunt, deinde qui ab Arianis fuerunt, allicite ad vos, eosq. vt patres assumite, & vt magistri & tutores recipite, coaptantes vos interim dilecto nostro Paulino, eiusq. socijs: nihilq. amplius ab illis exigatis, quam vt execrentur Arianorum hæresin, confiteanturq. sanctorum Patrum in Nicæa fidem.] hæc ipse: quibus videas, quantum abhorreret vt noluerit suscipere hæreticos pœnitentes. Sic itaque cum ille negarat recipere Arium Alexandriam, eam reddidit causam, quod esset hæresiarcha, cui, quantumlibet pœnitenti, haud indulgendum esset vt ceteris: non enim inuentores hæresum ijsdem cum alijs in Ecclesia Dei pœnis affici consueuerunt, sed grauioribus.

[a] *Apud Socrat. lib. 1. cap. 19.*

[b] *Extat apud Athanas. in disput. Athanasij cum Ario coram Præfe.*

[c] *Athanas. Apolog. 2.*

[d] *Athanas. ad Antioch.*

IV. CONSTANTINVS AB EVSEBIO IN ATHANASIVM COMMOVEVR.

Eusebius igitur Nicomediæ cum videret (vt dictum est) se frustra pro restitutione Arij apud Athanasium agere; Constantinum Imperatorem adiens, in Athanasium recentem Episcopum multa oblocutus, eiusdem priuatos affectus aduersus Arium criminatus, alias in eum calumnias corrogans, atque Arium vere pœnitentem affirmans, eo animum Imperatoris in eumdem Athanasium concitauit, vt Constantinus plane indignans, minaces ad Athanasium litteras scripserit. id quidem Athanasius ipse illis testatur verbis, quibus ait de Eusebio[e], postquam eum in recipiendo Ario renitentem expertus fuerat: Cæsarem beatæ memoriæ Constantinum inducit, vt mihi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, quæ & nunc & antea passi sumus, nisi Arium reciperem.] hæc tunc molitus est Eusebius Nicomediensis Episcopus in Athanasium; qui eiusdem Constantini ad se scriptæ epistolæ fragmenta recitat, cum subdit: Pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini Synclitius & Gaudentius: Cum igitur mentis meæ sententiam intelligas; omnibus qui in Ecclesiam intrare postulant, aditum inoffensum præbebis. Quod si prohibueris quempiam, qui se Ecclesiæ participem esse vult, aut si excluseris ab ingressu: mittam continuo cum meis mandatis, qui te deponant, & in alium locum deportent.] hæc quidem & alia ad Athanasium Constantinus, ab Ariano homine, qui se dolose Catholicum profitebatur, Eusebio ira percitus atque valde commotus, conscripsit.

[e] *Athanas. Apolog. 2.*

V. ATHANASIVS PLACAT CONSTANTINVM.

Athanasius autem, his acceptis litteris, sic rescripsit ad eum quæ veritati consentanea essent, vt animum eius placaret: nimirum istæc omnia ab illo agi, vt damnatam Arianam hæresin, iterum occulto tramite restitueret, cum alioqui nec Arius vere pœnitens erroris esset. hæc & alia ipse id genus multa, quibus Constantini animus ante concitatus quieuit. Cum vero intelligeret Eusebius, numquam Alexandriam Arium habiturum accessum, donec Athanasius præesset Ecclesiæ Alexandrinæ: vt eum e sede depellat, cum Meletianis consilium agitat, quo calumniarum artificio, confictis in Athanasium criminibus, eumdem reddant Constantino infensissimum, atque hac via e sede deturbent. hæc quidem omnia paucis his in superius citato loco Athanasius demonstrat, cum subdit: Hic cum ego Cæsari persuasissem, nullam esse debere Ecclesiæ Catholicæ cum hæresi Christi oppugnatrice communionem: tum demum tempus obuenisse arbitratus Eusebius, quod cum Mele-

Meletianis constituerat, litteras ad eos scribit, vt scelera de nobis confingerent, &c.] Quasnam autem illi in Athanasium calumnias excogitarint, trademus anno sequenti.

Porro non aliud egisse Eusebianos, Athanasium insequendo, nisi vt Arium restituerent, & per eum damnatam hæresin restaurarent, idem ipse Athanasius disertis plane verbis affirmat, hæc dicens[a]: Siquidem eo ipso, quod dicerent, depulsam esse omnem inuidiam; & quia post Athanasij exilium scribebant, Arium cum suis recipiendum esse; satis indicarunt, sese non alia causa Athanasio, ceterisq. Episcopis, quos sibi refragatores sentiebant, insidias struxisse, quam vt Arium reducerent, & hæresin introducerent.] hæc Athanasius, qui easdem alibi[b] repetit querelas. Ex quibus errare conuincuntur, qui Arium mox post Nicænum Concilium tradunt[c] Alexandriam reuersum, & diu ibidem commoratum. Sed & Constantini epistola ad Arium scripta, quam recitat Socrates[d], non cum primum actum est de eiusdem Arij restitutione, ab eo data est, verum longe postea, & paulo ante Arij obitum, vt suo loco perspicue demonstrabimus.

Vix equidem credi potest, quot perplexitatibus inuoluta, & obscuritatibus obtenebrata, notissima omnibus habeatur historia de Arij rebus gestis post Nicænum Concilium: adeo vt ad rectam temporis regulam & veritatem ea omnia congrue disponendo, non mediocriter nobis fuerit laborandum. Affirmat quidem Socrates[e], Arium post Nicænum Concilium versatum diu Alexandriæ, sed per Tyriam Synodum plenius restitutum, ac demum anno trigesimo Constantini, Dei vindicta perijsse. Sozomenus[f] vero tradit, restitutum Arium per Concilium Hierosolymitanum, additq. Tyri Concilium ab Arianis post Hierosolymitanum celebratum fuisse. Theodoretus[g] autem coitionem Arianorum cum Meletianis post Arij obitum recenset. Ruffinus[h] eiusdem Arij interitum ponit post Constantini obitum, atque confuse nimis conciliabulum Tyrium factum putat sub Constantio Imperatore. Epiphanius[i] vero his omnibus senior, qui & his temporibus, quibus hæc agitabantur, iuuenis erat, affirmat Arij obitum contigisse viuente adhuc Alexandro Episcopo Alexandrino, antequam etiam cogeretur Nicænum Concilium. In tanta igitur auctorum diuersitate, atque rerum difficultate, vnus nobis sit instar omnium Athanasius, qui ea cuncta spectauit, atque pro rerum & temporum occasione conscripsit, protulitq. eadem ipsis hostibus examinanda, cum aduersus eos Apologias composuit; ne quis putet ipsum ea in angulo oblocutum, nemine arbitro, vel contradictore. Ex cuius quidem testificatione constat, primum omnium pro restitutione Arij Alexandriam, Eusebium Nicomediensem & Arianos plurimum laborasse, & acres litteras a Constantino ad Athanasium extorsisse: & cum ne sic quidem profecisse se aliquid intellexissent, ad exturbandum e sede eumdem Athanasium cum Meletianis conspirasse. Quæ autem, eodem Athanasio auctore, post hæc accidisse noscuntur, eo, qui sequitur, anno dicturi sumus.

[a] *Athan. de Syn. Arimin.*

[b] *Athanas. Apolog. 2.*

[c] *Theodor. lib. 1. c. 14.*

[d] *Socrat. lib. 1. c. 19.*

VI. EVSEBIANI INSEQVVNTVR ATHAN. VT HAERESIN PROPAGARENT.

VII. PERPLEXA DE ARIO HISTORIA.

[e] *Socrat. lib. 1. c. 20. 21. 22.*

[f] *Sozom. lib. 2. c. 25. 26. 27.*

[g] *Theodor. lib. 1. c. 14. & 26.*

[h] *Ruffin. lib. 1. c. 11. 12. 13. 16.*

[i] *Epiphan. hæresi 69.*

His ipsis primordijs Athanasij sacerdotij, quem anno superiore vidimus in locum Alexandri subrogatum fuisse, hæc de propagatione Euangelij ad Indos contigisse Ruffinus[k] narrat: In ea (inquit) diuisione Orbis terræ, quæ ad prædicandum verbum Dei sorte per Apostolos celebrata est, cum aliæ alijs prouinciæ obuenissent, Thomæ Parthia, & Matthæo Aethiopia, eiq. adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta. Interquam Parthiamq. media, sed longo interior tractu India vlterior iacet, multis varijsq. linguis & gentibus habitata; quam velut longe remotam nullus Apostolicæ prædicationis vomeri impresserat: quæ tamen temporibus Constantini tali quadam ex causa semina fidei prima suscepit. Metrodorus quidam philosophus, inspiciendorum locorum, & Orbis perscrutandi gratia, vlteriorem dicitur Indiam penetrasse. Cuius exemplo etiam inuitatus Metropius quidam Tyrius philosophus, simili ex causa, adire Indiam voluit, habens secum duos puerulos, quos liberalibus litteris, vtpote propinquos, instituebat. Quorum vnus, qui erat iunior, Aedesius, alter Frumentius vocabatur. Igitur peruisis, & in notitiam captis his quibus animus pascebatur, cum philosophus redire cœpisset, aquæ vel ceterorum necessariorum causa ad portum quemdam nauis, qua vehebatur, applicuit. Moris est inibi barbarorum, vt si quando fœdus sibi cum Romanis turbatum vicinæ nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti fuerint, iugulentur. Inuaditur nauis philosophi, cuncti cum ipso pariter perimuntur. Pueruli reperti sub arbore meditantes, & lectiones suas parantes, barbarorum miseratione seruati, ducuntur ad Regem. Horum ille alterum, id est, Aedesium, sibi pincernam fecit: Frumentio vero, quem quasi perspicacem deprehenderat & prudentem, rationes suas, scri-

[k] *Ruffin. lib. 1. 9.*

VIII. EVANGELII AD INDOS PROPAGATIO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

niaq. commisit: ex quo & in honore magno apud Regem habiti, & in amore. A

IX. CVRA REGNI DELEGATA FRVMENTIO.

At vero moriens Rex, vxorem cum paruulo filio regni dereliquit heredem; adolescentibus autem, quid vellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen Regina supplici ter exorat, tamquam quæ nihil haberet in toto regno fidelius, vt secum, vsquequo adolesceret filius, regendi regni solicitudinem partirentur, & præcipue Frumentium, cuius prudentia ad moderandum sufficeret regnum: nam alius fidem puram & sobriam mentem simpliciter exhibebat. Idq. dum agerent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus; Deo mentem eius & animos instigante, requirere solicitus cœpit, si qui inter negotiatores Romanos Christiani essent, & ipsis potestatem maximam dare, ac monere, vt conuenticula per loca singula facerent, ad quæ, Romano ritu, orationis causa confluerent: sed & ipse multo magis eadem facere, & ita ceteros cohortari, fauore & beneficijs inuitare, præstare quicquid opportunum fuisset, loca ædificijs, aliaq. necessaria præbere, & omnino gestire, vt Christianorum ibi semen exurgeret. B

X. FRVMENTIVS QVID CVM ATHANASIO.

Sed cum regius puer adoleuisset; qui procurationem regni gerebant, expletis omnibus, & ex fide traditis, multum licet detinentibus & rogantibus vt manerent, Regina vel filio, ad orbem tamen nostrum reuertuntur. Et Aedesio festinante Tyrum, parentes propinquosq. reuisere; Frumentius Alexandriam pergit, dicens, æquum non esse, opus occultare Dominicum. Igitur rem omnem, vt gesta est, exponit Episcopo, ac monet vt prouideat virum aliquem dignum, quem congregatis iam plurimis Christianis, & ecclesijs constructis in barbarico loco, Episcopum mittat. Tum vero Athanasius (nam is nuper sacerdotium susceperat) attentius & propensius Frumentij dicta gestaq. considerans in Concilio sacerdotum ait: Et quem alium inueniemus virum talem, in quo sit Spiritus Dei, sicut in te, qui hæc possit implere? Et tradito ei sacerdotio, redire eum cum Domini gratia, vnde C venerat, iubet. Qui cum Episcopus perrexisset ad Indiam, tanta ei data esse a Deo virtutum gratia dicitur, vt signa per eum Apostolica fierent, & infinitus numerus barbarorum conuerteretur ad fidem. Ex quo in Indiæ partibus & populi Christianorum & ecclesiæ factæ sunt, & sacerdotium cœpit. Quæ nos ita gesta, non opinione vulgi, sed ipso Aedesio, Tyri presbytero postmodum facto, qui Frumentij comes prius fuerat, referente, cognouimus.] hactenus de his Ruffinus: eadem Socrates [a] ex eodem Ruffino recitat, itemq. Theodoretus [b], atque Sozomenus [c]. At vero nulla de Metrodoro atque Meropio philosophis memoria est apud Eunapium Sardianum, vtpote Christianis ab eo neglectis: de Metrodoro tamen mentio habetur apud Hieronymi Chronicon.

[a] Socrat. lib. 1. c. 15. [b] Theodor. lib. 1. c. 23. [c] Sozom. lib. 2. c. 23. [d] Ruffin. lib. 1. c. 10.

XI. IBERI PER ANCILLAM AD FIDEM PERDVCTI.

At de Iberis quam his Ruffinus [d] subnectit historiam recensеamus: eam enim a certo homine, Bacurio Comite, eius gentis Rege, fidelissimo viro, se accepisse testatur: Per idē (inquit) tempus etiam Iberorum gens, quæ sub axe Pontico iacet, verbi Dei fœdera, & fidem futuri susceperat regni. Sed huius tanti boni præstitit causam mulier quædam captiua: quæ apud eos reperta, cum fidelem ac sobriam satis duceret vitam, totisq. diebus ac noctibus obsecrationes Deo peruigiles exhiberet, in admiratione esse ipsa rei nouitas barbaris cœpit; & quid hoc sibi velit, curiosius perquirebant. Illa, vt res erat, simpliciter Christum se Deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius barbari præter nouitatem nominis mirabantur. Verum (vt fieri solet) ipsa perseuerantia curiositatem quamdam mulierculis inferebat, si quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos esse dicitur, vt si paruulus ægrotet, circumferatur a matre per singulas domos, quo scilicet si quis experti aliquid remedij nouerit, conferat laboranti. Cumq. mulier quædam paruulum suum per omnes circumtulisset, ex more; nec aliquid remedij, cunctas domos lustrando, cepisset: venit etiam ad captiuam, vt, si quid sciret, ostenderet. Illa se humani quidem remedij nihil scire testatur: Deum tamen suum Christum, quem colebat, dare ei desperatam ab hominibus posse salutem, confirmat. Cumq. cilicio suo paruulum superposuisset, atque ipsa desuper orationem fudisset ad Dominum, sanum matri reddidit infantem. D E

XII. REGINA CVRATVR AB ANCILLA.

Sermo autem defertur ad plures; factiq. fama magnifici vsque ad aures Reginæ perlabitur: quæ dolore quodam grauissimo corporis afflicta, in desperatione maxima erat. Rogat ad se captiuam deduci. Illa ire abnuit, ne præsumere amplius aliquid, quam sexus fineret, videretur. Ipsam se Regina deferri ad captiuæ cellulam iubet: quam similiter supra cilicium suū positam, inuocato Christi nomine, continuo post precē, sanam & alacrem facit exurgere: Christumq. esse Deum, Dei summi Filium, qui salutē hanc contulerit, docet: cumq.

A eumq. quem sibi auctorem suæ sciret esse incolumitatis & vitæ, commonet inuocandum: ipsum namque esse, qui & Regibus regna distribuit, & mortalibus vitam. At illa cum lætitia domum regressa, marito percontanti, causam tam subitæ sanitatis aperuit: quiq. cum pro salute coniugis lætus, mulieri munera deferri iuberet: illa, Horum, inquit, o Rex, nihil captiua dignatur, aurum despicit, argentum respuit, ieiunio quasi cibo pascitur: hoc solū ei muneris dabimus; si eum, qui me, illa inuocante, sanauit, Christū Deum colamus.

XIII. REX INVOCAT CHRISTVM.

Ad hoc tunc Rex segnior fuit, & interim distulit, sæpius licet ab vxore cōmonitus: donec accidit quadam die, venante eo in siluis cum comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diem, & per tetræ noctis horrorem, luce subducta, cæcis iter gressibus denegari: alius alio diuersi ex comitibus oberrant; ipse solus densissima obscuritate circumdatus, quid ageret, quo se verteret, nesciebat: cum repente anxios salutis desperatione animos B cogitatio talis ascendit: Si vere Deus est Christus ille, quem vxori suæ captiua prædixerat, nunc se de his tenebris liberet, vt ipsum ex hoc, omissis omnibus, coleret. Illico vt hæc nondum verbo, sed sola mente deuouerat, reddita mundo dies Regem ad vrbem perducit incolumem. Quiq. Reginæ rem protinus, vt gesta est, pandit. Euocari iamq. captiuam, & colendi ritum vt sibi tradat, exposcit: neque se vltra alium Deum, quam Christum, veneraturum esse confirmat. Adest captiua, edocet Deum Christum; supplicandi ritum, venerandiq. modum, in quantum de his aperire feminæ fas erat, pandit. Fabricari tamen ecclesiam monet, formamq. describit.

XIV. CREDVNT IBERI.

Igitur Rex, totius gentis populo conuocato, rem ab initio, quæ erga se ac Reginam gesta fuerat, exponit, fidemq. edocet, & nondum sacris initiatus, fit suæ gentis Apostolus. Credunt viri per Regem, feminæ per Reginam: cunctisq. idem volentibus, ecclesia ex- C truitur instanter: & eleuato iam perniciter murorum ambitu, tempus erat, quo columnæ collocari deberent. Cumq. erecta prima vel secunda, ventum fuisset ad tertiam, consumptis omnibus machinis, & boum hominumq. viribus, cum media iam in obliquum fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis secundo & tertio ac sæpius viribus, ne loco quidem moueri, attritis omnibus, potuit. Admiratio erat totius populi: Regis animositas hebescebat: quid fieri deberet, omnes simul latebat. Sed cum interuentu noctis omnes abscessissent, cunctiq. mortales & ipsa opera cessarent; captiua sola in oratione pernoctans, mansit intrinsecus. Cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens Rex, videt columnam, quam tot machinæ & tot populi mouere non quiuerāt, erectam, & super basim suam librate suspensam, nec tamen superpositam, sed quantum vnius pedis spatio in aere pendentem. Tunc vero omnes populi contuentes, & magnifi- D cantes Deum, veram esse Regis fidem & captiuæ religionem, præsentis miraculi testimonio perhibebant. Et ecce iam mirantibus adhuc & stupentibus cunctis, in oculis eorum sensim supra basim suam, nullo contingente, columna deposita, summa cum libratione consedit. Post hoc reliquus columnarum numerus tanta facilitate suspensus est, vt omnes, quæ superfuerant, ipsa die locarentur.

XV. LEGATIO AB IBERIS AD CONSTANTINVM.

Postea vero quam ecclesia magnifice constructa est, & populi fidem Dei maiori ardore sitiebant; captiuæ monitis, ad Imperatorem Constantinum totius gentis legatio mittitur. Res gesta exponitur: sacerdotes mittere oratur, qui cœptum erga se Dei munus implerēt. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc lætatus est, quam si incognitas Romano Imperio gentes & regna ignota iunxisset. Hæc nobis ita gesta fidelissimus vir Bacurius gentis ipsius Rex, & apud nos Domesticorum Comes, cui summa E erat cura & religionis & veritatis, exposuit, cum nobiscum Palæstini tunc limitis Dux Hierosolymis satis vnanimiter degeret.] hucusque Ruffinus de Iberis illis ad Christum conuersis: eadem quoque Socrates [a], Sozomenus [b], atque Theodoretus [c], & alij recentiores, qui ex eisdem descripserunt. Fuerunt Iberi, siue dixerimus Iberes (vt monet Plinius [d]) populi prope Albaniam & Colchos positi, non longe a mari Caspio & Caucasijs mōtibus. Ceterum partem illam Iberiæ, quæ vergit ad mare Ponticum, Colchicam dictam, olim sub Traiano Imperatore prædicatione S. Clementis Papæ Euangelium susceperisse, superius dictum est: & Irenæi quoque testificatione constat, longe ante hæc tempora Iberos Christianam fidem amplexatos esse. Qui autem iuxta Caucasum incolunt Iberi inferiores vergentes ad mare Caspium, ij putantur sub Constantino Christi fidem sectati esse.

[a] Socrat. lib. 1. c. 16. [b] Sozom. lib. 2. c. 24. [c] Theod. lib. 2. c. 6. [d] Plin. lib. 6. c. 10.

XVI.

Certe quidem occasione bellorum & persecutione Imperatorum Gentiliū magnam factam esse ad fidem Christianam accessionem, dum Christiani vel ducerentur a barbaris

Universidad de Deusto
Biblioteca

captiui, vel metu tormentorum illuc confugerent, teſtatur Sozomenus, dum ait [a]: Cum vero ad hũc modum per vniuerſum Imperium Romanum ſe dilataret Eccleſia, Chriſtiana religio etiam ad ipſos barbaros peruaſit. Nam gentes circa Rhenum accolentes fidei Chriſtianæ ſe dediderant. Celtæ enim, & populi Galliæ vltimi, qui proximi ad Oceanum habitant, Gothi etiam, & gentes illis finitimæ, qui ante ad ripas Iſtri habitauerant, iampridem fide in Chriſtum recepta, ſe ad cultum & humanitatem ciuiliorem conuerterant. Cauſa autem cur omnes fere barbari Chriſtianam religionem amplecti cœperint, fuere bella varijs temporibus (vtpote regnante Gallieno, & Imperatoribus, a quibus ei ſucceſſum eſt) a Romanis & exteris hominibus adminiſtrata: nam cum infinita fere & promiſcua gentium multitudo ex Thracia in Aſiam traiciſſet, eamq. incurſionibus factis occupaſſet, alijq. barbari in alijs locis Romanis ſibi finitimis idem præſtitiſſent, multi ſacerdotes Chriſti pariter captiui a barbaris abducebantur. Qui quidem cum homines in illis locis morbis afflictatos ſanarent, & dæmonibus occupatos, ſolo nomine Chriſti Filij Dei inuocato, liberarent, & ſincerum præterea ac pium vitæ genus colere, & virtutum præſtantia obtrectatorum ora penitus obturare viderentur; barbari eos, cum vitæ, tum factorum admirabilium cauſam magnopere admirati, & valde prudentes eſſe; & ſe, ſi tam præſtabiles hominum mores imitarentur, numenq. diuinum ad eorum exemplum colerent, Deum ſibi propitium habituros. Itaque ab illis, quid ſibi agendum ſit, doceri conſtituunt: diſcunt fidei noſtræ præcepta, baptiſmum recipiunt, & conuentus more Chriſtianorum celebrant.] hactenus Sozomenus: quæ tamen haud in omnibus probamus: nam longe ante Gallieni tempora Chriſtianam religionem propagatam eſſe ad barbaros remotiſſimos, dictum eſt ſuperiore tomo Annalium [b], teſtificatione Irenæi, Iuſtini martyris, Tertulliani, & aliorum.

[a] *Sozom. lib. 2. c. 5.* QVA OCCASIONE BARBARI FACTI CHRISTIANI.

[b] *Annal. tom. 2. ann. Dom. 140. & alijs in locis.*

XVII. DE BACVRIO REGE IBERORVM.

Vt vero ad Bacurium Iberorum Regem, quem tradit Ruffinus ab Imperatore creatum Comitem Domeſticorum, redeamus, quem & fideliſſimum teſtem citat: illum nos eſſe exiſtimamus, quem Ammianus [c] item Bacurium nominat, alias Baturium Iberũ, qui in exercitu Romano (vt ait) ducebat ordines ſcutariorum & ſagittariorum: quem etiam creatum dicit ab Imperatore Comitem Domeſticorum. ſublimiorum quidem magiſtratuũ hic erat ordo; cum alioqui (vt Euſebius [d] auctor eſt) Comites triplicis ordinis eſſe ſolerent. Porro Comitatus nobiliſſima dignitate conſueuiſſe Conſtantinum Imperatorem inſignire ſublimes ac nobiles viros illos, qui, ſpretis patrijs ritibus, ſe ad Chriſtianam religionem conferrent, cum agit de Ioſepho Iudæo S. Epiphanius [e] teſtatur, quem inter Iudæos primarium eadem Comitatus dignitate donatum tradit, quando poſt multos varioſq. caſus, magna Dei clementia, Chriſtianam religionem profeſſus eſt. At cum in his verſemur, nempe in propagatione fidei mirabili Dei conſilio diuerſis in locis facta, & tempus hoc a nobis exigat, quod euenisſe id conſtet ſub eodem Conſtantino Imperatore; ea omnia, quæ ea de re ab eodem auctore ſcite fideliterq. ſunt memoriæ commendata, ipſius verbis narratione hic proſequi, operæpretium eſſe ducimus.

[c] *Ammian. Marcel. lib. 31.*

[d] *Euſebius Vit. Conſtant. lib. 4. c. 1.*

[e] *Epiph. hæreſi 30.*

XVIII. DE IOSEPHO COMITE EX IVDAEO CHRISTIANO.

Erat (inquit) ex Iudæis quidam Ioſephus (non ſcriptor eſt hiſtoriographus ille vetus, ſed a Tiberiade) qui temporibus felicis Conſtantini Imperatoris illius Senioris vixit, & ab ipſo Imperatore Comitum dignitatem aſſecutus eſt, & poteſtatem accepit ædificandi eccleſiam Chriſto in eadem Tiberiade, & in Diocæſarea, & in Capharnaum, & alijs ciuitatibus: qui & multa paſſus eſt ab ipſis Iudæis, priuſquam Imperatori manifeſtaretur. Hic Ioſephus inter dignitate præſtantes viros apud ipſos connumeratus erat. Sunt autẽ hi poſt Patriarcham, Apoſtoli appellati, aſſidentq. Patriarchæ, & cum ipſo ſæpe aſſidue in nocte ac die degunt conſulendi gratia, & vt referant ad ipſum ea quæ ſunt in lege.] Bene conueniunt hæc, quæ de nominibus magiſtratuum Iudæorum Epiphanius tradit, cum eiuſdem Conſtantini Imperatoris reſcriptis [f], quibus eiſdem indulget priuilegia, in quibus exprimuntur hæc eorum nomina magiſtratuum, Patriarcha, Presbyteri, Hieros, Archiſynagogi: & in reſcripto Arcadij Imperatoris [g] nominantur Apoſtoli, qui ad exigendum aurum & argentum a Patriarcha certo tempore diriguntur: quos & morum inquiſitores & moderatores apud eos fuiſſe, alias diximus. Sed ſubdit Epiphanius:

[f] *l. 2. & 3. de Iudæis. C. Theod.*

[g] *l. 14. de Iudæis. C. Theod.*

XIX. HELLEL PATRIARCHA IVDAEORVM.

Patriarcha vero illo tempore Hellel nomine erat: arbitror enim Ioſephum ſic nomen eius dixiſſe, ſi non ex tempore fallor. Ex genere vero Gamalielis erat, qui apud ipſos Patriarcha fuit. Ratiocinari autem licet (veluti etiã alij prodiderunt) hunc eſſe generis illius primi Gamalielis, qui temporibus Saluatoris vixit, & ſecundum Deum cõſilium dedit, vt abſti-

abſtinerent ab inſidijs contra Apoſtolos ſtruendis [a]. Cum autem morti vicinus eſſet Hellel, cupiuit Epiſcopum vicinum vrbi Tiberiadis ad ſe venire, & accepit ab ipſo ſacrum lauacrum in exceſſu per medicæ curationis prætextum. Ipſum enim per prædictum Ioſephum, velut quod medicus eſſet, accerſiuit: & omnibus a ſe remotis, Epiſcopum rogauit, dicens: Largire mihi ſignaculum in Chriſto. Ille vero, accerſitis miniſtris, præcepit aquam parari, velut qui morbi gratia auxilium aliquod adhibere vellet per aquas, cum Patriarcha grauiter ægrotaret. Miniſtri autem fecerunt iuſſa: non enim nouerunt, cum Patriarcha, pudoris gratia, omnes a ſe remouiſſet. Quare ſic ſacro lauacro & ſanctis myſterijs Patriarcha dignus euaſit.

[a] *Act. 3.*

At vero Ioſephus mihi ipſi hæc retulit: ex ore enim ipſius hæc omnia audiui, & non ab aliquo alio, in ſenecta ipſius, circa ſeptuageſimum ætatis ipſius annum, aut etiam vltra. XX.

Ab ipſo enim perductus ſum Scythopolim. Cum enim migraſſet a Tiberiade, poſſeſſiones illic in Scythopoli præclaras acquiſiuit. Nam in domo ipſius beatus Euſebius in Italia Epiſcopus Vercellenſis, a Conſtantio ob fidem Catholicam fugatus, hoſpitio exceptus erat: & ad huius viſitationem ego & alij fratres illuc profecti, etiam ipſi apud eum diuertimus. IOSEPHVS HOSPES CATHOLICORVM EPISCOPORVM.

Ex conuerſatione vero ipſius Ioſephi intra ædes eius & de rebus ipſis percontantes, & cognoſcentes quod ex illuſtribus apud Iudæos fuit, exquirenteſq. ipſius propoſitum, & quo modo ad Chriſtianiſmum deuenit, hæc omnia clare audiuimus, & non ex auditu alterius cuiuſdam. Vnde etiam memoratu digna ad credentium ædificationem opinati ea quæ circa eum virum tranſacta ſunt, propter ea quæ in Hebraicam linguam tranſlata, in Gazophylacio eius reperta ſunt, non incaſſum omnẽ rem prædicti Ioſephi appoſuimus: erat enim vir qui non ſolum Chriſtianus fidelis fieri dignus factus eſt, ſed qui etiam Arianos valde notauit.

In illa enim ciuitate, Scythopoli inquam, ſolus hic Orthodoxus fuit, omnes vero alij Ariani. Et niſi Comes fuiſſet, & Comitis dignitas Arianorũ perſecutionem ab ipſo prohibuiſſet, non ſuſtinuiſſet hic vir in vrbe morari, præſertim ſub Patrophilo Ariano Epiſcopo, qui multum potens fuit & diuitijs & auctoritate, & apud Regem Conſtantium notitia & dicendi libertate. Erat porro & alius quidã iunior in vrbe ex Hebræis rectam fidem habens, qui non auſus fuit in aperto, ſed occulte nos viſitabat. Veriſimile vero quiddam & ridiculum Ioſephus narrabat, & puto etiam hæc ipſum vera dixiſſe. Dicebat enim, quod mortua ipſius coniuge, veritus fuerit, ne ipſum raperent Ariani, & clericum efficerent: ſæpe enim blanditi ipſi fuerant, &, ſi hæreſi ipſorum cohæreret, polliciti maiores profectus, vel etiam Epiſcopatum. Qua de cauſa dicebat ſe alteri vxori coniunctum eſſe, quo ipſorum electionem effugeret.

Verum redeo ad narrationem argumenti de Patriarcha, & ipſo Ioſepho; vt, ſi qui legere velint, per illius verba a me relata id ipſum exacte clarum faciamus. Et iam (velut ille narrabat) Patriarcha lauacrum ſuſcipiente, per commiſſuras in foribus introſpiciens, inquit, conſiderabam quæ ab Epiſcopo & Patriarcha fiebant, menteq. recondebam, & apud me ipſum reponebam. Et idem Patriarcha auri molem quamdam ſatis magnam in manibus habens, extenta manu, Epiſcopo dabat, dicens: Offer pro me: ſcriptum eſt enim, per ſacerdotes Dei ligari ac ſolui in terra, & erunt eadem ſoluta & ligata in cælo. Cum igitur hæc facta eſſent, inquit, & apertæ eſſent fores, interrogabatur Patriarcha a viſitantibus, quomodo per auxilium ſe haberet: & confitebatur, ſe optime habere: etenim norat quod dicebat. XXI. PATRIARCHA BAPTIZATVR.

Poſtea vero cum Epiſcopus per duos aut tres dies ipſum viſitaret ſub medici prætextu, obdormiuit Patriarcha cum bono depoſito, tradito proprio filio valde puero ipſi Ioſepho, & alteri cuidam æquiſſimo. Omnia itaque peragebantur per hos duos, propterea quod Patriarcha adhuc puer & infans eſſet, & in manibus ipſorum educaretur. In hoc tempore cum mens Ioſephi ſæpe vexaretur propter myſtica quæ facta erant in lauacri tractatione, conſiderabat quidnam faceret. Et erat quædam Gazophylacij domus concluſa (Gaza autem interpretatur Hebraica lingua theſaurus.) Cum itaque multi multa cogitarent de hoc Gazophylacio propter concluſionem per ſigillum: Ioſephus clandeſtine auſus id aperuit, & pecunias nullas reperit, verum libros pecunijs præſtantiores. Legens autem inter hos (velut iam dixi) Euangelium ſecundum Ioannem de Græca lingua in Hebræam tranſlatum; inuenit etiam Acta Apoſtolorum, quin & Euangelium ſecundum Matthæum, Hebraicam plantam. Et his perlectis, rurſus animo vexabatur, triſtatus quodammodo de fide Chriſti. Iam vero ex duobus argumentis compunctus, nimirum & librorum lectione, XXII. EVANGELIA ET ACTA APOSTOL. INVENTA IN GAZOPHYLACIO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& mystico Patriarchæ ductu ac imitatione, & tamen corde indurabatur, qualia fieri solent. A

XXIII. IVDAS NOVVS PATRIARCHA.

Cum autem in his attereretur, adolescit puer relictus ab Hellel, qui in Patriarchã educabatur: nemo enim alius rapit principatus apud Iudæos, sed filius patri succedit. Vbi igitur ad vigorem ætatis adolescens peruenisset, corrumpebant ipsum quidam coætanei otiosi & assueti malis: fortassis autem (vt puto) Iudas vocabatur hic recens Patriarcha, non tamen certo scio, propter tempus. Transtulerunt itaque coætanei iuniores ad multa mala studia, ad corrumpendas mulierculas, & scelestas libidines; ita vt per magicas quasdam incantationes conarentur ipsi opitulari ad proteruitatem, illecebras quasdam perficiendo, & per præstigias cogendo liberas mulieres, vt necessario perducerentur eo, vt ab illo corrumperentur. Iosephus autem, & ille alter cum ipso senex, necessario puerum comitantes, ægre ferebant, & sæpe reprehendebant ipsum, atque verbis admonebant. Ille vero magis adolescentibus obediebat, occultans turpia, & negans: neque enim audebat Iosephus B aperto sermone eloqui illius facinora, sed velut per scientiam exhortabatur.

XXIV. BALNEA GADARENSIA.

Proficiscuntur itaque ad Gadara, ad aquas calidas, quo loco singulis annis cõuentus celebratur: accedunt enim vndique qui lauare volunt ad dies aliquot, morborum videlicet curandorum gratia: id quod diabolicum est stratagema. Vbi enim miracula a Deo facta sunt, ibi aduersarius pernicioſa sua retia ponere anticipauit: nam & viri & feminæ illic lauantur. Iuxta Sycyriam vero femina quædam libera in balneo erat, formæ pulchritudine excellens: & adolescens ille proteruitatis suæ cõsuetudine illectus, deambulans ad auram, latus suum ad feminæ latus affricuit. Illa autẽ signauit se in nomine Christi, vt quæ Christiana esset: cui neque necessarium erat delinquere, & inter viros ac feminas lauari. contingunt autem hæc simplicibus & idiotis hominibus, qui per præceptorum negligentiam non sunt muniti doctrina. Et tamen vt ostenderet Deus sua miracula, adolescenti suus co- C natus non successit, ipsi, inquam, Patriarchæ.]

XXV. *a Eunap. in Vit. Philosoph. in Iablicho.*

At quoniam de balneis Gadarensibus incidit mentio: antequam de Iosepho relatam ab Epiphanio historiam vlterius prosequamur, quæ scribat Eunapius Sardianus de Iamblicho fama insigni philosopho ad eadem balnea accedente, consentientia his quæ scribit Epiphanius de diaboli præstigijs, enarrandi opportune se offert occasio. ait igitur[a]: Aliquanto post tempore placuit cunctis, statoanni tempore accedere Gadara, qui locus est thermarum in Syria, secundas a Baijs in Romano Imperio obtinens, quibus nullæ balneæ calidæ comparari possunt. Istic cum lauaret, pariterq. ceteri darent lauationi operam, nata de balneis disceptatione, subridens Iamblichus, Tametsi religione, inquit, impediar, quo minus ista aperiam; vestra tamen causa id fiet. Simulq. iussit discipulos scisciatari a popularibus indigenis, quibus iam olim nominibus donati fuissent duo e calidis fonticulis minores, D sed ceteris elegantiores, venustioresque. Illi postquã imperata fecissent, negarunt se causam nominũ posse rescire, vni tamen Amori nomen esse, alteri Anteroti deo amantium iniuriæ vindici. Confestim ipse contacta manu aqua (sedebat enim forte in crepidine fontis, vbi depletur ac superfunditur alueus) paucis admurmuratis verbulis, de fontis imo pusionem exciuit candidum, commoda statura, capillitio in fuluum aurum tincto, dorsi cute nitida, qui totus lauanti aut loto assimilis erat.

IAMBLICHVS MAGVS QVID GADARAE OPERATVS.

XXVI. DAEMON DICTYS AMOR MAGO INSERVIT.

Attonitis rei nouitate comitibus, Transeamus, inquit, ad proximũ fonticulum. simulq. exurgens præcedebat, in cogitatione defixus, ac suspenso vultu; ibiq. eadem quæ prius peragens, alterum Amorem euocauit, prioris per omnia similem, extra comas nigrantes huic magis & rutilas & per collum sparsas. Ambo pueruli circumfusi arctis complexibus Iamblicho velut naturali patri inhærebant: quos ille in proprias suas sedes cueſtigio resti- E tuit, lotusq. excessit, obstupefacto comitum & familiarium cœtu, qui ab eo tempore scrutari quicquam desierunt, & argumentis & signis, quæ viderant, tamquam validis habenis pertracti, in omnibus credulos se præbuerunt. Ferebantur de illo in vulgus & alia fidei absona, monstriq. similia, quorum ego nihil scriptis mandare volui, ratus id parum tutum esse, Deoq. inuisum, si quis historiæ veraci & solida fide nixæ fabulas inanes, commentitias & fluxas inserat. Quid quod & hæc ipsa scribo non sine religione quadam, metuens ne rumores sint & fictæ auditiones; nisi quod viros sequor, qui fidem non adhibentes alijs, rei visæ sensu permoti fuerunt?] hæc Eunapius, quæ ab Aedesio inter primos Iamblichi familiares se accepisse testatur. Ista quidem acciderunt his ipsis prope tẽporibus: nam (quod & Suidas habet) claruit Iamblichus sub Constantino, ad vltimamq. senectutem eum peruenisse idem Eunapius tradit. En vides (quod sæpius dictũ est superius

S. Au-

A S. Augustini testificatione) philosophos fermẽ omnes, qui renuerunt inter Christi discipulos profiteri, sectatos esse improbatæ magicæ artis studia.

XXVII. TENTATVR ITERVM CHRISTIANA FEMINA.

Sed ad cœptam narrationem de adolescente Patriarcha redeamus: qui etsi vires magicæ impostura irritas redditas videret in Christiana femina, haud tamen a cœptis destitit, verum maiora tentauit; & quænam, hæc subdit Epiphanius: Misit enim ad ipsam, & munera constituit. Illa vero nuncijs contumelia affectis, non flectebatur proterui illius inani opera. Hinc auxiliarij eius, cognito adolescentis dolore, quem ex femina illa conceperat, aggrediuntur maiores quasdam præstigias construere, velut ipse Iosephus mihi per longum clare exposuit. Abducunt enim miserum illum adolescentem post occasum Solis in propinquas tumbas (sepulchra autem sic appellantur, speluncæ videlicet in petris effossæ ac constructæ) illuc abducunt prædictum adolescentem præstigiatores qui cum eo B erant, & incantationes ac eiurationes & studia impietatis plena in ipsum faciunt, & in nomen prædictæ feminæ.

XXVIII.

Ceterum ex voluntate Dei hæc in mentem veniunt alterius senioris, qui cum Iosepho erat: & ille quidem sentiens quæ fiebant, ea Iosepho communicat; & primum quidem miserum se ipsum prænuncians, dixit: Miseri nos, o frater, & perditionis vasa, cui assidemus? Iosephus autem causam percontatus, non prius audiuit ex ipso per sermones, quam vbi senex correptum ipsum manu abduxisset eo, vbi conuentum perditi illi cum adolescentulo in monumentis incantationis gratia faciebant: & pro foribus quidem stantes, quæ ab illis fiebant, auscultabant: illis vero ingredientibus, secedebant: nondum enim multa vespera erat, sed velut esse solet ad Solis occasum, oculo adhuc obscure videre potente. Post exitum igitur impijssimorum e monumento, ingressus est Iosephus, ac depre- C hendit etiam alia quædam curiositatis studia humi prostrata; quibus vbi vrinam & sanguinem adiecissent, & pulueremadmiscuissent, illi egressi sunt, velut ille dixit. Cognouit autem insidias, ob qualem feminam hæc ab illis malefice perpetrata essent, & obseruabant an præualerent. Vbi igitur non præualuerunt præstigiatores (nam per signaculum VICTAE MAGICAE INCANTATIONES SIGNO CRVCIS. *a Act. 19.* Christi & fidem femina auxilium percepit) cognouit adolescentem per tres noctes tolerare & expectare feminæ accessum: deinde vero pugnare aduersus eos qui hanc curiositatem fecerant (*sic magiam Iudæi appellare consueuerunt, secundum illud Actorum*[a]: *Qui fuerant curiosa sectati, &c.*) quod assecutus illam non esset.]

XXIX.

Hucusque prosecutus est Epiphanius de Iuda nouo Patriarcha Iudæorum historiam: post hæc autem de Iosepho Comite, quomodo post multa signa ad Christum conuersus sit, narrationem instituit, atque ait: Tertium hoc institutionis ad fidem opus Iosepho D contigit, quod non valuit incantationis vis, vbi erat Christi nomen, & signaculum Crucis: non tamen persuasus est, vt Christianus fieret. Postea vero apparet illi in somnis CHRISTVS APPARET IOSEPHO. Christus, dicens: Ego sum Iesus, quem parentes tui crucifixerunt: verum crede in me. Ille vero necdum persuasus, incidit in morbum magnum & desperatum. At Dominus rursum apparet ipsi, iubens vt credat in ipsum, & sanitatem assecuturum esse promittens. Ille vero, promissione facta, rursus resilijt, & in duritia permansit. Recidit autem secundo in morbum, eumq. similiter desperatum: relictusq. velut moriturus a cognatis suis Iudæis, quod mystice ab ipsis semper fieri solet, id ab eis audiuit: nam vir quidam senior legis peritus ad eum accedens, in aurem insusurrauit, dicens: Crede in Iesum crucifixum sub Pontio Pilato Præside, qui Filius est Dei,' & ex Maria postea natus est, & Christus Dei est, & ex mortuis resurrexit: nam ipse veniet iudicare viuos & mortuos. E Hæc ipsa Iosephus palam mihi recitauit, id quod vere dicere possum.

XXX.

Sed & ab alio quodam tale quid audiui, qui adhuc Iudæus erat propter metum Iudæorum, sed inter Christianos sæpe versabatur, & Christianos colebat ac diligebat, atque mihi comes erat in deserto Bethel & Ephraim, dum ad montanam regionem ascenderem a Hierichunte, & objicerem ipsi de Christi aduentu, ipso nihil contradicente. cum autem admirarer, & interrogarem ipsum causam (erat enim legis peritus, & contradicere potẽs) cur non contradiceret, sed persuaderetur tot & talia de Christo nostro audiens: reuelauit mihi etiam hic, quod morti vicinus audierit ab ipsis susurrum in aurem, nimirum: Iesus Christus crucifixus Filius Dei de te iudicaturus est. Verum hæc mihi de his, & circa hunc sermonem hoc loco, velut quæ re vera audiui, appositasint.

XXXI.

Iosephus autem adhuc ægrotabat: & cum audiuisset a seniore (velut dixi) cum alijs, Iesus Christus te iudicaturus est; adhuc obdurabatur. At Dominus rursum ex benignitate

RVRSVM PER VISVM IOSEPHVS ADMONETVR.

tate sua per somnij visum, Ecce, inquit, sano te: sed tu, vbi surrexeris, crede. Vbi autem conualuisset rursus a morbo, non credidit. Itaque sano ipsi rursus Dominus apparet per somnium, conquerens de ipso, quam ob causam non crederet; & promittit ipsi Dominus dicens: In fidei certitudinem, si quod volueris signum diuinum in nomine meo operari, inuoca me, & ego faciam. Erat autem quidam insanus in ciuitate, qui nudus per vrbem circuibat, in Tiberiade videlicet: & cum sæpe ipse veste indueretur, eam dilaniabat, veluti tales facere solent. Iosephus igitur volens experiri visionem, dubitans autem adhuc, verecundia detinebatur. Assumit autem hunc intro, & præclusis foribus, acceptaq. aqua in manum, eaq. Crucis signaculo signata, insanum hominem respersit, ac dixit: In nomine Iesu Nazareni crucifixi, egredere dæmonium ab ipso, & sanus fiat. Homo vero, magno clamore edito, in humum prolapsus, & multa spuma ab ore demissa lancinatus, ad multum tempus immotus permansit.] Quis miretur hæc a Iosepho tentata, cum testentur Acta Apostolorum [a], eadem actitata a filijs Scæuæ Principis sacerdotum? licet res illis haud ita feliciter acciderit, ac Iosepho.

a Act. 19.

XXXII. QVID OPINATI IVDAEI DE IOSEPHO.

Qui autem putabatur esse mortuus (subdit Epiphanius) post tempus, perfricta facie surrexit, & conspicatus suam nuditatem, se ipsum occultauit, & manus pudendis prætendit, non amplius sustinens propriam nuditatem videre. Itaque amiculo ex his, quæ apud ipsum Iosephum erant, indutus, ad statum prudentiæ ac modestiæ deuenit, ipsiq. viro ac Deo magnas gratias egit, sciens quod per ipsum salus sibi contigisset; & virum per vrbem prædicabat. Et hoc sane signum notum factum est Iudæis qui illic erant, & multus rumor sequebatur ex his qui dicebant: Iosephus Gazophylacijs apertis, & inuento nomine Dei scripto, eoq. lecto, magna signa facit. Erat autem verum quod ab his dicebatur, sed non sic velut ipsi suspicabantur. Adhuc vero permansit Iosephus obduratus corde: sed benignus Deus, occasiones semper præbens salutis bonas ijs qui ipsum diligunt, eas exhibet hominibus qui digni facti sunt vita æterna.

XXXIII. IOSEPHVS APOSTOLATVM CONSECVTVS.

Accidit enim, vt postquam adoleuisset Iudas Patriarcha, de quo antea diximus, præmium ac remunerationem, Apostolatum Iosepho daret. Et hic cum epistolis ablegatur in Cilicum terram: illincq. reuersus, ab vnaquaque Ciliciæ ciuitate decimas ac primitias, de ijs qui in prouincia Iudæorum sunt, exegit. In hoc autem tempore propius se ecclesiæ applicat (haud scio in qua ciuitate) in amicitiamq. venit eius loci Episcopi, qui clandestine ab ipso Euangelia petiuit, ac legit. Quandoquidem igitur, velut Apostolus (sic enim apud ipsos, velut dixi, dignitas appellatur) potentissimus esset, & ad constitutionem bonæ disciplinæ legis (sic enim se facere prætendebat) multos male constitutos synagogæ principes & sacerdotes, ac presbyteros, & Azanitas, quos ipsi diaconos aut ministros interpretantur, deponeret, & a dignitate amoueret; in multorum inuidiam deuenit; qui velut vlciſci in ipsum conantes, curiose hunc obseruare, & quæ ab ipso fiebant, inuestigare non parum studebant. Et ob hanc sane causam curiosiores aceruatim in domum ipsius irruerunt: & deprehendunt ipsum Euangelia perlegentem: librumq. occupant, & virum rapiunt, humi trahentes, acclamantes, & non vulgares torturas ipsi inferentes: & abducunt quidem in synagogam, & flagris ipsum cædunt: & per legem hoc certamen primum ipsi contigit. Institit autem Episcopus ciuitatis, & abstulit ipsum.

XXXIV.

Aliquando vero deprehendunt ipsum in itinere quodam (velut ipse nobis narrauit) & proijciunt ipsum in Cydnum fluuium (*est amnis in Cilicia, de quo plura apud Quintum Curtium* [b] *& alios.*) Cum autem a fluctibus raperetur; cogitarunt ex coniectura, ipsum submersum esse, ac perijsse. Verum ipse paulo post sacro lauacro adhibetur: seruatus enim fuit. Ascendit autem ad Comitatum, & Constantini Regis amicus euadit, & obtulit atque exposuit omnem ipsi suarum rerum statum, quomodo eminentissimam apud Iudæos dignitatem habuisset, & quomodo visiones Dei sibi pariter apparuissent, Christo ipsum vocante ad sanctam vocationem & salutem fidei ac cognitionis suæ. At bonus ille Rex, cum Christi seruus esset in veritate, & zelum Dei inter Reges post Dauidem & Ezechiam ac Iosiam haberet, honorem dat ipsi (velut iam dixi) dignitatis in regno suo: Comitem enim ipsum constituit, iussitq. insuper petere quicquid vellet. Iosephus autem nihil petijt, præterquam vt maximum hoc beneficium a Rege consequeretur, vt permitteretur ipsi per mandatum regium, quo Christo ecclesias ædificaret in ciuitatibus ac vicis Iudæorum, vbi numquam quisquam potuit ecclesias construere, propterea quod neque Græcus, neque Samarita, neque Christianus inter ipsos esset, & hoc maxime in Tiberiade, & in Dio-

b Q. Curt. lib. 3. Iustin. lib. 11. & alij.

IOSEPHVS MIRACVLO LIBERATVS CONSTANTINVM ADIIT.

in Diocæsarea (quæ & Sepphurin appellatur, & in Nazareth, & in Capharnaum: obseruatur enim apud ipsos, vt non sit aliquis inter eos alterius gentis.] Quando autem & a quo Imperatore concessum sit Iudæis habitare in aliquibus locis Palæstinæ, & nec alios alterius gentis inter eos commorari posse, plane incompertum habetur: ab ea enim prouincia eosdem ignominiose sæpe electos fuisse, superius dictum est.

XXXV. LEX SANCITA IN IVDAEOS.

Porro occasione, puto, Iosephi, aduersus Iudæos lex olim lata Murgilli in Pannonia sub Consulatu quarto Constantini atque Licinij, postea Constantinopoli, ad cohibendos Iudæos qui agebant in Oriente, iterum sancita reperitur, his verbis eodem Imperatore ad Euagrium rescribente [a]: Iudæis, & Cælicolis, & maioribus eorum, & Patriarchis volumus intimari: Quod si quis post hanc legem aliquem, qui horum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, saxis aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognouimus) ausus fuerit attentare: mox flammis dedendus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. D. XV. Kal. Nouemb. Constantinopoli, Constantino Aug. VIII. & Constantio VI. Coss.] est is annus post sequentem; licet ex germanis Fastis, Constantino quartum, pro Constantio sextum (numero deprauato) sit restituendum. Sed iam cœptam historiam prosequamur. Subdit autem hæc Epiphanius:

a l. 2. C. de Iudæis.

XXXVI. IOSEPHVS ECCLESIAS AEDIFICAT.

Iosephus itaque, acceptis litteris & potestate vnà cum dignitate, in Tiberiadem venit, habens etiam epistolas, vt de regijs impensis sumptum faceret: immo etiam ipse stipendijs a Rege honoratus erat. Incipit autem a Tiberiade ædificare. Templum autem maximum prius in vrbe fuit, & puto Hadrianum hoc esse vocatum. Cum vero hoc Hadrianum imperfectum permansisset, ciues ad publicum balneum id instaurare conabantur. Quo comperto, Iosephus ex hoc occasionem habebat: & vbi inuenisset id per lapides quatuor cubitorum & quatuor pedum ad aliquam altitudinem euectum, hinc incipit facere ecclesiæ structuram. Erat autem opus calce, & alia materie: caminos itaque extra vrbem multos facere iussit, forte septem numero, fornaces autem vernacula lingua vocant. At vero callidi & omnia facere audentes Iudæi, a præstigijs apud ipsos fieri solitis non abstinuerunt: incantationibus enim quibusdam ac curiosa sedulitate ignem ligare ac disperdere generosi illi aggressi sunt: sed non perfecte potuerunt: cessabat enim ignis, & non operabatur, sed extra propriam (vt ita dicam) naturam constitutus erat. Vbi autem ij qui combustibilem materiam igni addere iussi erant, ligna videlicet, siue sarmenta, nihil effecissent: Iosepho rem ipsam significarunt.

XXXVII. MIRACVLVM EX AQVA BENEDICTA.

Commotus igitur vir ipse, & zelo erga Dominum correptus, extra ciuitatem cucurrit: & vbi aquam in vase afferri iussisset, accepto aquæ vase coram omnibus (multitudo enim ingens Iudæorum confluxerat ad spectaculum, euentum videre cupidi, & quid Iosephus facturus esset) magna voce Crucis signaculum proprio suo digito vasi impoſuit, &, inuocato nomine Iesu, sic dixit: In nomine Iesu Nazareni, quem crucifixerunt patres mei & omnium horum circumstantium, fiat virtus in hac aqua ad reprobationem omnis incantationis atque magiæ, quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentiæ ignis, & ad perficiendam domum Domini. Et sic accepit aquam in manum, & de aqua singulas fornaces respersit: & dissoluta sunt incantamenta, & ignis coram omnibus emersit. Turbæ vero præsentes, clamore edito; Vnus Deus qui auxiliatur Christianis; secesserunt. Porro cum sæpe illi viro molesti essent, postea parte aliqua templi in Tiberiade extructa, & parua ecclesia absoluta, sic illinc discessit. Ad Scythopolim vero digressus, illic permansit: verum in Diocæsarea & alijs quibusdam vrbibus perfecte ædificauit. Hæc autem facta a me hic relata sunt librorum interpretationis gratia, quomodo a Græca lingua in Hebraicam Euangelium translatum est, itemq. Acta Apostolorum. Et sit hic huius historiæ ac narrationis finis.] hactenus de his Epiphanius: cui gratias agimus, quod tam egregiam historiam, adeoq. certa & firma fide testatam, scriptorum munumentis, posterorum memoriæ commendarit.

IESV CHRISTI ANNVS 328. SILVESTRI PAP. ANNVS 15. CONSTANTINI IMP. ANNVS 23.

I. CHristi Domini annus trecentesimus vigesimusoctauus Consulatu Ianuarij atque Iusti reperitur Fastis adscriptus: quo S. Athanasius, qui ante superiorem annum creatus Episco-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ATHANASIVS DIOECESIN VISITAT.

Episcopus Alexandrinus, mox lacessitus Meletianorum calumnijs, conniuentibus Eusebianis, anno proxime elapso (vt vidimus) laborantibus ijs pro restitutione Arij Alexandriam, in præsentem vsque annum dire exagitatus est, repulsis his, persuasoq. Constantino, tandem quieuit: nactusq. nunc primum hosce tranquillitatis dies Alcyonios diutius expectatos, vt susceptum Episcopale munus, vti par erat, obiret; quod magis sibi necessarium visum est, opus aggreditur, perdifficile quidem, nempe vt vniuersam, eamdemq. amplissimam Alexandrinæ Ecclesiæ subiectam perlustrando diœcesin, quod hæresis, & schisma, prauiq. mores in Ecclesijs corrupissent, vigilantissimo studio restauraret, restitueretq. in eis fidem & pacem exulem, moresq. corruptos Ecclesiastica disciplina componeret. Iam tertius agebatur annus, ex quo, Alexandro prædecessore defuncto, Alexandrinæ Ecclesiæ gubernacula susceperat; cum visitans Ecclesias peragrauit Aegypti prouincias, Alexandrinæ subiectas Ecclesiæ. A B

II.

Huius quidem peregrinationis ex Episcopali susceptæ munere idē ipse meminit [a], cum, quid tunc sibi contigerit in emendatione temeritatis Ischyræ pseudopresbyteri, narrat his verbis: Mareotis regio quædam Alexandrina est, vbi quondam Meletius schisma inducere non potuit. Cum igitur ibi Ecclesiastici certas suas sedes obtinerent, & presbyteri synaxes in Ecclesia celebrarent, populusq. in quiete esset: Ischyras quidem, vt nequaquam clericus, ita moribus improbissimus, conatus est sui pagi incolas decipere, iactans sese clericum esse. Id vbi resciuisset eius loci presbyter, mihi tum Ecclesias perlustranti renunciauit. Ego igitur illum ipsum cū Macario presbytero ablego ad Ischyram accersendum: quē cum morbo decumbentem in cubiculo inuenissent, patri iniunxere, vt filio denunciet, ne tale quid, quod de eo ferebatur, tentaret. Ille autem vbi a morbo surrexisset, & ab amicis atque adeo suomet ipsius patre coerceretur, ad Meletianos confugit, &c.] Quomodo vero hinc Meletiani in Macarium calumniam de fracto calice compararint, & nouas easdemq. enormes accusationes aduersus Athanasium concinnarint, suo loco dicturi sumus: relegamus modo pacifice iter eius, de prælijs acturi postea.

[a] Athanas. Apolog. 2.

DE ISCHYRA.

C

III.

Cum igitur S. Athanasius cunctas ex officio visitaret Ecclesias, non in ciuitatibus tantum, oppidis, atque vicis positas, sed & quæ in solitudinibus desertisq. locis penes sanctos monachos erant, inuisit. At quo pacto visitatione eadem ad monasterium S. Pachomij peruenerit, sic habent Acta ipsius [b]: Hoc autem tempore venit ad Alexandrinum Episcopatum sanctissimus Athanasius: qui cum magno studio cuperet superioris Thebaidis & Syenes Dei Ecclesias videre, & eas per spiritualem suam doctrinam confirmare, præternauigauit Tabenise. Cum autē hoc cognouisset Pachomius, egressus est cum fratribus in gaudio & exultatione animi, cum psalmis & hymnis, vt susciperent Pontificem: erat autem circa eum magna turba fratrum, Deum laudantium propter eius aduentum. Pachomius vero non aperiebat se ipsum, sed se subtrahebat & occultabat in fratrum multitudine: Tentyrorum enim Ecclesiæ Episcopus pro ipso rogabat S. Athanasium, dicens: Habeo patrem monachorum in locis mihi subiectis, virum admirabilem, & magnum, & vere hominem Dei: quamobrem rogo tuam sanctitatem, vt eum constituas patrem omnium monachorum, cum susceperis iam munus Pontificatus. Et ideo se subtrahebat senex, & celabat inter fratres, donec venit Athanasius. Audiens autem eius ex Deo zelum, & vitam quam agebat in virtute, & persecutiones quas sustinuit pro Saluatore in fide veræ confessionis, & eius quidem charitatem in omnes, præcipue autem in fratres, valde gaudebat, & cum quidem amplectebatur, Deum laudans.] hæc de his ibi.

[b] Vita S. Pachomij, Sur. tom. 3.

ATHANAS. VISITAT MONASTERIVM S. PACHOMII.

D

IV.

Qui igitur anno primo belli Liciniani Pachomius natus erat annos viginti, eo anno scilicet, qui Domini numeratur (vt dictum est superius) trecentesimus decimussextus, erat hoc anno ætatis annorum trigintaduorum, habens monasticæ institutionis annos duodecim. Quamobrem quod ipse in Actis illis senex sit dictus, veneratione potius quam ætate sic nominatus apparet, vtpote quod pater multorum monachorum effectus erat, qui & ipsi egregia floruerunt sanctitate. Sed præter monachorum monasteria, sanctorumq. virorum cœtus in vnum ibi collectos, cum eius soror ad ipsum venisset, & eiusdem vitæ genus arripuisset, sanctarum quoque virginum cœnobium erexit: quod senioris atque sanctioris monachi curæ subiectum, velut cælestium spirituum absque carne degentium habitatio sactum est; de his enim præclara admodum scriptorum monumentis consignata sunt. Acceperat S. Pachomius, veluti alter Moyses, in deserto diuinas leges, quibus suos ad vitam in terris perfectam beatamq. ducendam imbueret.

E

VIRGINVM MONASTERIVM.

At ad

A

At ad Athanasium vniuersas Aegypti Ecclesias & ipsa monasteria perlustrantem redeamus: qui enim Pachomium inuisit, Magnum quoque Antonium monachorum omnium fama celeberrimum, vtpote antiquiorem, & vitæ præstantia sanctiorem, atque cœnobitarum omnium auctorem & principem, quocum ab adolescentia assueuerat, & (vt ipse in eius Vita a se scripta testatur) inseruierat, visitauit; ad eumq. benedictionis gratia duo pallia attulit, quorum altero (vt auctor est S. Hieronymus [a]) Pauli primi eremitæ corpus, cum ex hac vita migrasset, eius rogatu, festine allatum inuoluit: alterum idem Antonius moriens, eidem qui dederat Athanasio, vltimo legauit elogio, dicens [b]: Melotem & pallium tritum, cui superiacco, Athanasio Episcopo date, quod nouum ipse detulerat.] Cum vero illud ab eo ad se allatum, non missum, dicat: plane significat, Athanasium S. Antonium visitasse; nec ipsum modo, sed & monachos eius discipulos, ecclesias atque

B

monasteria in eremo posita Episcopali munere perlustrasse. Ceterum ipse Athanasius in præfatione testatur, se Antonium sæpe visitasse, immo & olim eidem aquam ferentem sedulo officio ministrasse. Sed admiranda plane in his quoque elucet Athanasij in omnibus spectata modestia: quippe qui res gestas Antonij scribens, numquam de eiusmodi congressu cum eodem vel verbum facit: verum & quæ tum cum ipso, tum cum alijs viris sanctissimis transacta fuerint, haud dubium memoria digna, silentio obuoluta reliquit; ne videretur, dum aliorum præclaras res gestas contexeret, suarum ipsius laudum prædicator existere; malens recte factorum periclitari memoriam, quam modestiam.

V.

ATHANAS. VISITAT ANTONIVM MAGNVM.

[a] Hieron. in Vita Pauli primi eremitæ.

[b] Athanas. in Vit. Anton. in fine.

Sed ex quo Athanasij assectantes vestigia peruenimus ad Antonium, hic paululum subsistemus. His quidem temporibus eiusdem percelebris fama adeo percrebuerat, vt esset vbique terrarum diffusa: nam cum Alexandria existeret (vt ex Dione diximus) totius Orbis emporium: quæ natio potuit ignorasse, quæ ibidem fuissent ore omnium peruulgata? Sed & quod Constantinopolim eiusdem fama peruasit, & in ipsa Regia Constantini summo honore nomen Antonij haberetur, alijs quoque colendi vbique hominem amplissimus patuit omnibus aditus: quod idem eius Vitæ scriptor Athanasius admirans ait [c]: Hoc etiam, fratres, quod per omnes prouincias amor eius & fama volitauit, quem nec librorum disseminatorum oratio luculenta, nec mundanæ sapientiæ disputatio, nec generis nobilitas, nec opum infinita congestio commendauit; cui omnium ore est adscribendum, nisi Christo, cuius hoc donum est; qui deuotos eius animos erga suam præuidens maiestatem, hominem alio pene Orbe celatum, inter tantas positum solitudines, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipsi etiam, quæ vrbium caput est, Romæ, vt in exordio promiserat, demonstrauit?] At vero quonam modo non solum Antonij nomen, sed &

C

D

eiusdem ad summam perfectionem compositum vitæ genus toto Christiano Orbe fuerit propagatum, paulo inferius suo loco dicetur.

VI.

ANTONII SANCTITAS TOTO ORBE VVLGATA.

[c] Athan. ibid. in fine.

Antonij igitur virtutum vehementi fama commotus, atque in omnibus persuasus Constantinus Imperator religiosissimus, atque filij eius Cæsares, ad eum pietatis ergo, officij & amoris plenas litteras dedere; vt quem tam longe positum non liceret aspicere, atque præsentem alloqui, internuncio litteratum inuiserent, & cum eo pariter loquerentur. Testatur id quidem eius res gestas relegens S. Athanasius, dicens [d]: Hoc in eo viro admirabile est, vt hominem in extremo mundi limite conditum, & Principum fauor, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Constantinus Augustus, & eius liberi Constans atque Constantius, talia cognoscentes, crebro ad ipsum quasi ad patrem missis litteris, obsecrabant, vt reciprocis se scriptis exhilararet. At ille eiusmodi manens, qualis, ante-

E

quam litteræ ad eum venirent, fuerat; nec salutatione Principum mouebatur, & tamquam non acceptis litteris, conuocatis monachis, aiebat: Reges sæculi ad nos miserunt epistolas. Quæ hic Christianis adhibenda admiratio est? licet enim diuersa sit dignitas, attamen eadem nascendi & moriendi conditio est. Illa sunt omni veneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda sunt, quod hominibus Deus legem scripserit, quod per Filium suum proprijs Ecclesias ditarit eloquijs. Quæ monachis ratio est cum Regum epistolis? Cur accipiam litteras, quibus consueta nesciam reddere salutationis obsequia? Igitur rogatus ab vniuersis fratribus, vt Christianos Reges suis litteris refrigeraret, ne scilicet per silentium eius exasperarentur; ad susceptas litteras conuenientia rescripsit. Laudauit primum, quod Christum colerent: deinde salutaria persuasit, ne magnam putarent regiam potestatem; ne præsentis carnis imperio tumentes, se homines esse nescirent, & a Christo iudicandos obliuiscerentur. Ad postremum clementiæ circa subiectos, & iusti-

VII.

CONSTANTINVS ET FILII SCRIPSERVNT AD ANTONIVM.

[d] Athanas. in Vita Anton.

tiæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiæ, curæ quoque inopum admonuit; atque vnum sempiternum esse Regem omnium sæculorum Christum Iesum, epistolis testatus est. His Principes susceptis, vehementissime lætabantur, &c.] A

VIII. PHILOSOPHI GENTILES INVISVNT ANTONIVM.

Ceterum non Christum colentes tantum, sed & Gentiles, & qui inter eos præ ceteris in Christianam religionem oblatrare consueuerunt philosophi, Antonium iniuisere, & cum eo sermones conferre cupierunt: etenim molestè ferebant, illiteratum hominem tam eximio ferri præconio, quasi summum philosophiæ verticem attigisset. Quorum cum ipso congressum ab Athanasio conscriptum hic intexere dignum existimamus. Si enim victorias ex hostibus armatis, Crucis virtute partas, superius enarrasse, pergratum fuit: quanto iucundius accipi debet, absque armis hostes Christi insuperabiles, potentia Crucis penitus demonstrare superatos? Audiamus igitur Athanasium istæc ipsa diserte admodum scribentem[a]: Erat (inquit) valde sapiens; & hoc in se mirabile habebat, quia, cum litteras non didicisset, ingeniosissimus & prudentissimus, immobilis & mansuetus erat. Aliquando enim philosophi duo Gentiles venerunt ad eum, putantes Antonium se posse decipere: erat vero in superiore monte. Quos cum vidisset, Paganos esse intellexit ex vultu: & procedens ad eos per interpretem ita cœpit loqui: Quare tam longe ad stultum hominem venire sapientes se vexare voluerunt? Illis dicentibus, non esse illum stultum, sed & nimium sapientem; vigilanter respondit: Si ad stultum venistis, superfluus est labor vester: si autem putatis me sapientem esse, & sapientiam habere, bonum est: imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad vos venissem, vos imitarer: sed quia vos ad me, quasi ad sapientem venistis; estote, sicut ego sum, Christiani. Abscesserunt philosophi, vtrumque mirantes, & acumen ingenij, & dæmonum expulsiones. B

[a] Athan. in Vit. Anton.

IX. CONFVTAT ANTONIVS PHILOSOPHOS.

Alios quoque similiter mundi sapientes, qui eũ irridere cupiebant, quia litteras ignoraret, tali disputatione colligauit, dicens: Respondete mihi, quid prius, sensus, an litteræ? & quid cuiusque exordium? sensus ne ex litteris, an litteræ oriuntur ex sensu? Illis asserentibus quod sensus esset auctor atque inuentor litterarum, ait: Igitur cui sensus incolumis est, hic litteras non requirit. Quis præsentium post hanc colluctationem non exclamarit, cum obstupuerint, & ipsi victi sint, tantam in imperito sagacitatem animi admirantes? nec que enim vt in solitudine & montibus versatus, atque omnem ibidem exigens vitam, agrestis & rudis erat, sed iucundus atque affabilis: sermonem, secundum Apostoli præceptum, diuino conditum sale proferebat, ita vt inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter hæc, quasi parum esset, bis Gentilitatem fuisse superatam, & tertio venerunt viri ad eum, omnis sæcularis prudentiæ nube cæcati, atque vniuersis philosophiæ studijs, artium suarum æstimatione doctissimi. C

X. QVAM EGREGIE VRGET ANTON. PHILOSOPHOS.

Hi cum rationem ab eo exigerent fidei quam in Christo habemus, & niterentur arguta sophismatum interrogatione de diuina Cruce eum illudere; in silentium paululum voce compressa, primo eorum misertus errorem est; deinde per interpretem, qui eius verba in Græcum diligentissime solebat exprimere, sermonem ita exorsus est, dicens: Quid pulchrius est, quidve honestius, Crucem colere, an adulteria, parricidium, vel incestum his assignare quos colitis? cum in altero sit contemptus mortis, insigne virtutum; in altero turpis religio, obscœnitatis magistra? Quid melius, dicere, quod Dei Verbum manens vt erat, ob salutem nostram humanum corpus assumpserit, vt societate immortalitatis nos eueheret ad cælum, participesq. naturæ cælestis efficeret; an, vt ipsi asseritis, diuinæ mentis haustum ad terrena veneranda caput submittere, & pecudum atque serpentum formis cæleste nomen * includere?] Erant hi (vt apparet) Platonici philosophi, qui aiebant animam esse diuinæ mentis manationem atque substantiam. Sed subdit: D

* numen

XI. DE VERBI INCARNATIONE DEFENSIO.

Quo ore Christianorum credulitatem audetis irridere, dicentium Christum Filium Dei sine sui detrimento & cœpisse esse quod non erat, & mansisse quod fuerat; cum ipsi animam de cælestibus detrahentes, non hominum tantum, sed & pecudum soleatis sepelire corporibus? Christiana credulitas pro salute mundi Deum suum venisse testatur: vos vero innatam animam prædicantes, vltro citroq. transfertis. Christiana fides, quæ omnipotentiam Dei clementiamq. veneratur, consequenter dicit incarnationem Deo fuisse possibilem, ita tamen, vt non euacuauerit dignatio dignitatem. Vos autẽ, qui animam ex splendidissimi Dei fonte manantem turpiter decidisse iactatis, qui mutabilem & conuertibilem eam post sui diminutionem audetis asserere, iam illam quoque naturam dominam sæculorum per animæ contumelias impia lingua temeratis: imagine enim, quæ secundum nos naturalem E

A naturalem similitudinem sui retinet auctoris, cui vna est ex quo defluit, eademq. substantia, humilitates proprias & iniurias consequenter ad suam remittit originem. Igitur animaduertite contumelias animarum ad patrem (vt appellatis) earum per vestram blasphemiam redundare.] Argute quidem retorquet illorum de Verbi incarnatione derisionem: nam cum vnam tantum Christiani credant Dei incarnationem, & eamdem absque Verbi aliqua mutatione, vel iniuria; illi vero, quot homines, quotq. bestiæ vmquam fuerint, tot Dei factas esse fateri conabantur incarnationes, cum dicerent animas diuinam esse substantiam, easdemq. turpes fieri & ignominiosas, atque peccatis obnoxias. Sed & ad id, quod obijciebant illi de Cruce Christi, respondit, hæc subdens:

XII. DE GLORIA CRVCIS CHRISTI.

B Crux Christi Domini Dei nostri hic nobis ingeritur. Rogo, quæ hæc est religionis obscœnitas? Nonne potius est, Crucem attollere, aut alicuius alterius generis mortem ab iniquis hominibus illatam patienter sustinere, quam Isidis plangere post Osyrin vagos incertosq. discursus? Pudeat vos, quæso, insidiarum Typhonis: pudeat Saturni fugæ, & deuorationis crudelissimæ liberorum. Erubescite patricidium Iouis & incestum: erubescite raptum eius & coitum mulierum & puerorum, &c.] Multa subdit Gentilitiæ superstitionis deorum turpia & obscœna, ac demum pulchro hoc dilemmate philosophos vrget: Aequo (deprecor pro vestra salute) nostra dicta pensate iudicio. Cuncta, an nihil, libris credenda sunt Christianis? Si nihil; nec Crucis quoque, cui detrahitis, nomen agnoscitis. Si vniuersa credenda sunt; cur, cum in ijsdem libris Cruci resurrectio copuletur, passionem diuinam stolido laceratis eloquio, & non statim iungitis cæcorum visum, surdorum auditum, claudorum gressum, lepræ emundationem, seruiens ambulanti Deo suo mare, dæmonum fugas, resurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus?] His dictis, & illa confutauit quæ illi dicere potuissent de allegorijs, quibus ijdem contegere solerent pudenda deorum, & cuncta referre ad cælestia corpora & naturæ diuersos motus: ostendens magna affici ignominia Creatorem, si debitum sibi honorem & gloriam, non ipsi, sed impendant homines creaturis. C

XIII. VIRTVS CRVCIS EX REBVS GESTIS EXPENDITVR

Demum ab opere & experimento ipso veræ fidei atque religionis probationem adducit: & consentientibus illis, ipsa facta esse verbis potentiora, & virtutem sermone præstantiorem, hæc adijcit: Nos Christiani mysterium vitæ nostræ non in sapientia mundi habemus repositum, sed in virtute fidei, quæ nobis a Deo tributa per Christum est. Hanc orationis meæ veritatem, quotidie quæ geruntur, ordo commendat. Nobis imperitis & litterarum vestrarum ignaris, ad dignationem eius solum verba sufficiunt. Ecce nos tot Gentilitatis gregibus abstracti, in vniuersum Orbem quotidie propagamur: vobis vero post aduentum Domini nodosæ sophismatis defecerunt versutiæ. Ecce nos simplicem Christi fidem edocti, idololatriam debellauimus: & per prædicationem ignominiosæ Crucis aurata templa conciderunt. Vos, si potestis, ostendite, qua contextione verborum Gentilitatem Christo præponere suaseritis. Per omnes iam terras Deus Dei Filius Christus est agnitus: nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio philosophiæ, multitudini potest obesse credentium. Crucifixum nominamus: & vniuersi dæmones, quos vos vt deos colitis, rugiunt, atque ab obsessis corporibus ad primum Dominicæ Crucis signum fugantur. Vbi sunt illa fabulosa oracula? vbi Aegyptiorum incantationes? quo magorum profecta sunt carmina? Certe nunc vastata sunt omnia, cum de sua Cruce mundo Christus innotuit. Nihilominus vos, prætermissis debilitatorum cateruis, gloriosam Iesu Christi mortem irridere conamini. D E

XIV. GENTILITAS COLLAPSA.

Illud autem quale est, quod numquam regio furore concussa Gentilitas, immo sæculo cara, & hominum præsidijs fulta, iam corruit; nos Christi famuli quo plus premimur, eo magis assurgimus & floremus? Vestra simulacra ornatis quondam septa parietibus, iam vetustate collapsa sunt: Christi vero doctrina, quæ vobis stultitia videtur & ludus, licet tyrannica persequentium Principum tentamenta pertulerit, licet varijs sit incursata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo barbararum gentium fine prohibetur. Quando tot simul in se conuenere virtutes? continentia in matrimonio, virginitas in Ecclesia, floret martyrum pro Domino suo gloriosa constantia; quorum omnium Crux Christi principium est.

XV.

Cum interim vos inter tantos virtutum choros syllogismorum retia tenditis, & veram rerum lucem tenebrosis conamini argumentationibus obuoluere: ecce vos (vt dixit

Universidad de Deusto
Biblioteca

a 1. Cor. 2. FIDES FIRMATA MIRACVLIS.

Doctor noſter [a]) non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in fide apertiſſima ſuademus, quæ verborum affirmationem præuenire conſueuit. Adſunt quippe patientes a dæmonibus vexati. Quos cum in medium produxiſſet, verba repetiuit, dicens: Nunc vos collectionibus veſtris, & quo vultis malefico carmine, deos veſtros, quos putatis, expellite. Sin autem non poteſtis, victas ſubmittite manus, & ad Chriſti trophæa confugite, & ſtatim Crucifixi fidem maieſtatis potentia proſequetur. Dixit, & inuocato Ieſu nomine, cum vitale ſignum in ſacro numero Trinitatis preſſiſſet in frontibus: vna cum expulſis dæmonibus vana præſentium philoſophorum confutata ſapientia eſt: expauerunt enim, ſtupentes hominem, cui poſt tantum ingenium affluxerat ſignorum diuinorum largitio. At ille vniuerſa Chriſto, qui curauerat, adſcribens, vſus eſt affatu reciproco, & ait: Nolite putare me his ſanitatem dediſſe: Chriſtus per ſeruos ſuos facit iſta miracula: credite, & vos videbitis, quia deuota Deo fides, non eloquentiæ vanus tumor talia ſigna mereatur. Confugite ad Crucifixi legem, noſq. eius imitamini famulos, & hac ſcientia contenti ſitis, & nulla deinceps ſæcularis impudentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, miro philoſophi ſtupore perculſi, cum honorifico ſalutatu ab eo recedentes, multum eius ſibi fatebantur profuiſſe conſpectum.] hucuſque de his Athanaſius. A B

XVI. COENOBITICAE VITAE ANTONIVS RESTITVTOR.

Cum vero (vt idem auctor teſtatur) ex omni hominum genere ad eum inuiſendum confluerent, & ab eodem ad contemptum ſæculi, & perfectæ vitæ ſtudium arripiendum ſedulo inuitati, idem viuendi genus & inſtitutum capeſſerent, complura condidit monaſteria, cœnobiticæq. ipſe primus vitæ iecit in eremo fundamenta: adeo vt cœnobitarum monachorum idem inſtitutor ſit habitus, vel potius reſtitutor, ſi Eſſenorum, qui in Aegypto ſub Marco primo Alexandrinorum Epiſcopo floruerunt, ratio aliqua habenda eſſe videatur; quos Chriſtianos fuiſſe, ſuo loco ſuperius perſpicue demonſtrauimus. Porro grauioribus perſecutionum procellis obortis, quibus non Chriſtiani tantum ſimul agentes, & conuentus publice celebrantes, ſed & latentes in penetralibus alijſq. latibulis quæſiti abriperentur ad necem, intermitti illud cæleſte viuendi genus oportuit: quod S. Antonius non modo reſtituit, verum longe lateq. in Chriſtianum orbem copioſiſſimo fœtu propagauit. C

XVII. MONASTERIA AB ANTONIO ERECTA.

Erant quidem ante Antonium qui timore perſecutionis ciuitatibus derelictis, ſiue ruri, ſiue in deſertis locis abditi, Angelis ſimilem vitam ducebant; quorum nonnullos ex Euſebio diximus fuiſſe martyrio coronatos: reperit & horum aliquos ipſemet Antonius, cum, vt illatam Eccleſiæ perſecutionem vitaret (vt dictum eſt) in deſertum locum ſeceſſit, & ab vno illorū prima rudimenta monaſticæ inſtitutionis accepit: quæ perfecit deliteſcens in ſolitudine: cum poſtea diuino afflatus numine monachos in vnum collegit, & in diuerſa loca, tamquam in diuerſis aluearijs apum examina, diſtribuit, qui ſub eius diſciplina a ſæculi abdicatione ad monaſticam profeſſionem amplexandam fuerant perſuaſi. De his enim ſic Athanaſius [b]: Erant in monte monaſteria, tamquam tabernacula, plena diuinis choris pſallentium, legentium, orantium: tantumq. ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus ſermo eius afflauerat, vt futuræ ſpei auiditate ad mutuam charitatem & miſericordiam indigentibus exhibendam iugi ſtudio laborarent, qui infinitam regionem quamdam, & oppidum a mundana conuerſatione ſeiunctum plenum pietatis & iuſtitiæ videbantur incolere, &c.] Quam autem illuſtrata eſſet Aegypti eremus ſanctorum monachorum claſſibus, S. Ioannes Chryſoſtomus narrat his verbis [c]: Denique ſi quis nunc ad Aegypti veniat ſolitudines, paradiſo quouis omnem illam videbit eremum digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus, &c.] Sed quonam modo in immenſum auctus & dilatatus ſit monaſticus ordo, inſtitutam proſequamur orationem. D E

b Athanaſ. in Vit. Anton.

c Chryſoſt. hom. 8. in Mat. c. 2.

XVIII. MONACHISMVS LATISSIME PROPAGATVS.

Qui igitur Antonium adeuntes, eidem ſe ſubiecere diſcipuli, ex ijs alij in eiſdem cum illo montibus monaſticam exercuere diſciplinam: alij vero eadem ex planta palmites ſuccidentes, & in diuerſis prouincijs complantantes, breui tempore factum eſt, nempe hoc ipſo ſæculo, vt replerint terrarum orbem tam ſancta propagine, nimirum Palæſtinam, Syriam, Aſiam Minorem, Cappadociam, Pontum, Armeniam, Meſopotamiam, & Boreales regiones, vſque ad latrones Beſſas & Dacos; de quibus S. Paulinus hæc cecinit [d] in reditu S. Nicetæ viri ſanctiſſimi, a quo accepit quod ſcribit:

d Paulin. in carm. de reditu Niceæ ad Natal. S. Felicis.

O vices rerum bene verſa fama!
Inuij montes prius & cruenti,

Nunc

A *Nunc tegunt verſos monachi latrones*
Pacis alumnos.
Sanguinis quondam, modo terra vitæ eſt:
Vertitur cælo pia vis latronum,
Et fauet Chriſtus ſupera occupanti
Regna rapinæ.
Mos vbi quondam fuerat ferarum,
Nunc ibi vitus viget Angelorum,
Et latet iuſtus, quibus ipſe latro
Vixit in antris.] &c.

BESSI MONACHI.

Sed & de Beſſis meminit S. Hieronymus [a], cum ſcribens ad Heliodorum hæc ait: Indus, Perſa, Gothus, Aegyptius philoſophantur: Beſſorum feritas, & pellitorum turba populorum, qui mortuorum quondam inferijs homines immolabant, ſtridorem ſuum in dulce Crucis fregerunt melos.] & ad Lætam [b]: De India, Perſide, Aethiopia monachorū quotidie turmas ſuſcipimus] corū ſcilicet qui ad loca ſancta viſenda pietatis ergo vēnitabant. B

a Hier. epiſt. 3.

b Hier. epiſt. 7.

Non eſt igitur quod quis huiuſcemodi vitæ inſtituti Baſilio primas tribuat, quæ debentur Antonio: Baſilius enim imitator potius acceſſit, quam inuētus ſit auctor; qui nec aliud profitetur, cum ad Neocæſarienſes aduerſus ſubdolos operarios, eos ſubuertentes, ſcribit his verbis [c]: Accuſamur vero & huius, quod homines habeamus monachos pietatis ſtudioſos, qui mundo renunciarint & vniuerſis ſæculi iſtius curis, quas Dominus comparat ſpinis fertilitatem verbi impedientibus. Qui huiuſmodi ſunt, mortificationem Ieſu in corpore circumferunt, ac cruce quiſque ſua accepta, Deum ſequuntur. Ego vero omnem vitam meam impenderem, vt mihi poſſent talia impingi delicta, haberemq. apud me viros, qui, me doctore, hoc pietatis ſtudium amplexi hactenus fuerint. Nunc autem in Aegypto quidem audio talem eſſe virorum quorumdam virtutem, & forſan in Palæſtina quoque ſunt qui ad Euangelij normam vitæ ſuæ conuerſationem perfectam reddant. Audio & in Meſopotamia viros eſſe perfectos atque beatos. Nos vero perfectis collati, pueri ſumus. Sunt autem & feminæ Euangelicam vitam amplexæ, quæ virginitatem quidem nuptijs præferunt, ſenſum vero carnis ſeruituti ſubijciunt, & beato luctui immorantes, beatæ ſunt ex propoſito, vbicumque terrarum degant. Apud nos vero iſta, qui primis adhuc elementis ad pietatem inſtituimur & initiamur, minuta ſunt ac rudia.] hæc Baſilius. C

XIX. BASILIVS IMITATOR, NON AVCTOR

c Baſil. epiſt. 63.

Sed & Ioannes Chryſoſtomus [d], agens de clariſſimis viris qui in Aegypti ſolitudine floruerunt, de feminis etiam idem vitæ inſtitutum arripientibus, iſtæc ſubdit: Atque hæc non in viris ſolum, verum etiam in feminis ſplendere conſpicias. Nam illæ quoque non minori, quam viri, virtute decorantur: non clypeo arrepto in equum inſilire callentes, vt honeſtiſſimi illi ac ſapientiſſimi Gentilium iubent magiſtri: ſed multo certe vehementius bellum gerentes. Communis enim illis ac viris aduerſus diabolum pugna eſt, contraq. huius mundi poteſtates: nec vſpiam teneritudo ſexus his congreſſibus impares facit: non enim natura corporis, ſed voluntate animi exercentur iſta prœlia: propterea ſæpe in huiuſmodi acie fortius viris feminæ decertarunt, ac trophæis inſignibus claruerunt. Non ita varijs aſtrorum choris cælum refulget, vt Aegypti eremus innumeris monachorum ac virginum diſtinguitur atque illuſtratur habitaculis.] hactenus Chryſoſtomus. Sed nec caruit hoc ſæculum cœnobijs ſanctarum virginum orbis Occidentalis: at de his inferius dicturi ſumus; ſæpe enim accidet, vt de huiuſmodi vitæ profeſſoribus ſe offerat ſcribendi occaſio: nunc autem hæc de Aegyptijs & Orientalibus monachis libaſſe ſufficiat: de Occidentalibus vero pauca tantummodo ſummatim ſubdidiſſe ſatis erit; nimirum certum exploratumq. eſſe, eius orbis prouincias ferme omnes vna cum inſulis hoc eodem ſæculo fuiſſe refertas agminibus monachorum. Licet enim numquam antea deſuerint viri ſancti, qui ſeorſum ab alijs agerent ſolitarij, atque perſecutionum ingruentium occaſione potiſſimum laterent (quod de his ſimilibus loquitur Apoſtolus [e]) in ſpeluncis & cauernis terræ, circuientes in melotis, & pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: vt tamen eſſet tam virorum quam mulierum cœtus, qui monaſticam exercerent diſciplinam; id primum accepit Roma ab Antonio iſto Magno per Athanaſiū Epiſcopum Alexandrinum; a Romana vero Eccleſia, velut e promptuario diſciplinæ, aliæ omnes Occidentalis orbis Eccleſiæ mutuatæ ſunt, omnes ex more cupide amplexantes, quod vidiſſent Romam eſſe ſecutam. D E

d Chryſoſtom. in Matth. hom. 8.

XX. MONIALIVM FORTITVDO IN SPIRITVALI MILITIA.

e Hebr. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXI. ROM. ECCLES. MONASTERIA PRIMA INTRA VRBEM HABVIT.

Sed de instituto monastico ab Ecclesia Romana suscepto, inferius suo loco dicturi sumus: modo autem illud satis, præstitisse hoc amplius ceteris Romanam Ecclesiam, vt ipsa prima voluerit etiam intra Vrbem & in suburbijs cœnobia monachorum: quod quidem æmulatæ sunt nobiliores Ecclesiæ, vt Mediolanensis, quæ primum monasterium iuxta ciuitatem positum habuit, vt S. Augustinus testatur [a], qui de his quæ tum Romæ, tum Mediolani viderat, hæc tradit [b]: Vidi ego diuersorium sanctorum Mediolani non paucorum hominum, quibus vnus presbyter præerat vir optimus & doctissimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus singuli grauitate atque prudentia & diuina scientia præpollentes ceteris secum habitantibus præsunt Christiana charitate, sanctitate, & libertate viuentibus. Ne ipsi quidem cuiquam oneroſi sunt, sed Orientis more, & Pauli Apostoli auctoritate, manibus suis se transigunt. Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vsitatissimum; sed continuum triduum, vel amplius sæpissime sine cibo ac potu ducere: neque hoc in viris tantum, sed etiam in feminis; quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus, præsunt singulæ grauissimæ, probatissimæque, non tantum in instituendis componendisq. moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ atque paratæ.] hæc Augustinus. Tam auide enim Occidentales Ecclesiæ eiusmodi sanctissimæ vitæ genus sunt amplexatæ, vt & clerici idem ipsum fuerint æmulati, in suis Ecclesijs ita degentes; & in Aegypto monachi, in desertis solitudinibus habitantes.

[a] *Aug. Confess. lib. 8. c. 6.*
[b] *Aug. de moribꝰ Eccl. c. 33.*

XXII. MONACHISMVS CONIVNCTVS CLERICATVI.

Qui vero in orbe Occidentali monachismum cõiunxerit clericatui, prædicatur a S. Ambrosio S. Eusebius Episcopus Vercellensis, qui Apostolica (vt dicemus) legatione perfunctus, in Aegyptum profectus est, & Alexandriæ aduersus Arianos Concilium habuit, sanctorumq. monachorum institutum (vt par est credere) diligentius perquisiuit, & studuit clericali vitæ coniungere. hæc enim inquit Ambrosius [c]: Primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus, instituta monachorum teneret, & Ecclesiam regeret ieiunij sobrietate.] & post aliqua: Hæc igitur patientia in S. Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Namque hæc duo in attentiore Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia, & monachorum instituta? &c.] Quod ipsum præstantissimum vitæ genus S. Martinus Episcopus Turonensis transuexit in Gallias, & S. Augustinus in Africam: qui admirabili quadam connexione duo hæc (vt dictum est) omnium perfectissima vitæ genera, clericorum & monachorum, in vnum pariter coniungentes, tamquam lucidissimis astris, vt olim martyres tempore persecutionis, in pace, Christi Ecclesiam exornarunt.

[c] *Ambros. ad Vercell. lib. 10. epist. 82.*

XXIII. ATHANASIVS EX MONACHIS CREAT EPISCOPOS.

At parum visum est Athanasio monachorum instituta in clerum ciuitatis Ecclesiarum transferre: sed ipsos sanctissimos monachos, quos ceteris nosset moribus & peritia antecellere, in Episcopos diuersarum Ecclesiarum adsciuit, quod fortissimos hos fore sciret aduersus ingruentem Arij hæresin pugnatores, & quasi munitissimas turres contra Meletianos schismaticos. Quinam vero hi essent, qui ad Episcopale munus obeundum fuerint ab eo postea accersiti, hocq. visitationis tempore diœcesi cogniti atque delecti; idem ipse Athanasius ad Dracontium monachum scribit, quem contentiosius reluctantem ad idem ministerium suscipiendum expertus, his monet post multa [d]: Neque enim tu solus ex monachis es constitutus, *Episcopus scilicet*, neque solus monasterio præfuisti, neque solus a monachis delectus es. Nosti enim Serapionem monachum esse, & quot monachorum præfectum. Neque a te ignoratur, quot monachorum pater fuerit Apollonius. Nosti Agathonem, neque ignotum habes Aristonem. Memor es Ammonij cum Serapione peregre profecti. Fortassis etiã audisti de Cue in superiori Thebaide: poteris etiam resciscere de Paulo, qui est apud Latos, & de alijs multis: & tamen isti Episcopi constituti, non contradixerunt; sed habentes pro exemplari Eliseum, & conscij quid Elias egerit, & eruditi quid discipuli Christi Apostoliq. fecerint, susceperunt hanc curam, neque ministerium hoc aspernati sunt: neque propterea seipsis deteriores facti sunt; sed & laboris mercedem expectant, proficientes ipsi, alioſq. proficere adhortantes. Quot ab idolis conuerterunt? Quot a furiosa & dæmoniaca consuetudine suis admonitionibus compescuerunt? Quot adduxerunt Christo seruos? adeo vt qui ista signa conspiciant, admirentur. An, quæso, non ingens signum, puellam inducere vt virgo maneat; & adolescentiorem adhuc, vt sit continens; & idololatrã, vt cognoscat Dominum?] & post aliqua, quod non

[d] *Athanas. epist. ad Dracontium.*

non sit impedimento cura Episcopalis monasticæ obseruantiæ, hæc subdit:

Quapropter cũ istiusmodi habeas exempla, dilectissime Draconti; ne dicas, nec dicentibus credas, Episcopatũ esse causam peccati, aut quod inde nascantur occasiones delinquendi: licebit tibi in Episcopatu esurire, sitire cum Paulo: licebit vinum non bibere, sicut Timotheus fecit, & ieiunare frequenter, vt Paulus solitus; ita vt secundum illum ieiunans, alios sermonibus nutrias; & sitiens abstinendo a potu, alijs, docendo, potum præbeas. Ne igitur talia objiciant consiliarij tui: nouimus enim Episcopos ieiunantes, & monachos comedentes, &c.] hæc & alia plura id genus Athanasius ad Dracontium, quem tandem persuasisse constat; & pro fide Catholica strenue certantem, cum alijs Orthodoxis sanctis Episcopis pro ipsa fide exilium subijsse, idem Athanasius tradit [a]: sed de his inferius.

XXIV. MONASTICA INSTITVTIO CONGRVIT EPISCOPATVI.

[a] *Athanas. in Apolog. de fuga sua.*

Negari quidem non potest, fuisse monachismum seminarium in Ecclesia Dei sanctissimorum Episcoporum, ex quo Basilij, Gregorij, Chrysostomi, & alij tam in Oriente quam in Occidente viri spectatissimi prodiere; quorum omnium qui Antonium Magnum dixerit Patriarcham, veritatis scopum attinget: in quo mille signis atque virtutibus quam sit Deo gratum, relicto sæculo, & quæ sæculi sunt vitæ concupiscentijs, monasticam vitam deligere ac profiteri, fuit euidentissime declaratum, & in alijs eiusdem genus vitæ agentibus Domini calculo firmissime stabilitum, vt in Pachomio, Hilarione, Macarijs, Ioanne, Ammone, & alijs ferme innumeris his similibus, in quibus sunt innouata antiqua miracula Prophetarum & Apostolorum.

XXV. MONACHORVM INSTITVTVM DIVINO CALCVLO PROBATVM.

Ceterum degentium in Aegypto monachorum non idem erat genus omnium & institutio, atque vitæ perfectio: dum nonnulli declinantes ab Antonij institutis, aliam inierunt vitæ rationem. Quamobrem Hieronymus de his pluribus agens, hæc ait ad Eustochium scribens [b]: Tria sunt in Aegypto genera monachorum: Primum Cœnobitæ, quod illi, Sauses, gentili lingua vocant; nos, In communi viuentes, possumus appellare. Secundum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo quod procul ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est.] de quibus vltimo loco, quid scribat S. Hieronymus, dicturi sumus.

XXVI. DIVERSA MONACHORVM GENERA.

[b] *Hier. epist. 22.*

Quænam vero esse soleret institutio cœnobitarum, idem inferius his verbis narrat: Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere. Diuisi sunt per decurias atque centurias: ita vt nouem hominibus decimus præsit, & rursum decem Præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis. Vsque ad horam nonam (vt est institutum) nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus; vt si cogitationibus forte quis fluctuet, illius consoletur alloquijs. Post horam nonam in commune concurritur, psalmi resonant, Scripturæ recitantur ex more: & completis orationibus, cunctisq. residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo aliũ respicere, nemo audeat excreare: dicentis laus in fletu est audientium, tacitæ voluuntur per ora lacrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cum vero de regno Christi & de futura beatitudine & de gloria cœperit annunciare ventura: videas cunctos moderato suspirio, & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere [c]: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Post hæc Concilio soluitur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrat. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur. Vitur pene leguminibus & oleribus, quæ sale solo condiuntur: vinum tantum senes accipiunt, quibus & paruulis sæpe fit prandium, vt aliorum fessa sustenterur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto ad præsepia redeunt: ibi vsque ad vesperam cum suis vnusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia, quantum silentium, quam moderatus incessus? Si infirmum viderint, consolantur: si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium.

XXVII. COENOBITARVM INSTITVTVM.

[c] *Psal. 54.*

Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili vnusquisque vigilat; circumeunt cellas singulorum, & aure appositа, quid faciant, diligenter explorant: quem tardiorem deprehenderint, non increpant, sed dissimulato quod norunt, cũ sæpius visitant; & prius incipientes, prouocant magis orare, quam cogunt. Opus diei statum est; quod decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos menses Patri omnium cum magno tremore reddit rationem: a quo etiam cum cibi facti fuerint, prægustantur. Et quia non

XXVIII. NOCTVRNA CVSTODIA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet dicere cuiquam; Tunicam & sagum, textaq. iuncis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis vero cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiorem, & tanto senum ministerio consouetur, vt nec delicias vrbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus orationi tantum & lectionibus vacant: quod quidem & omni tempore cõpletis opusculis faciunt. Quotidie aliquid de Scripturis dicitur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta Quadragesima, in qua sola conceditur districtius viuere. A Pascha ad Pentecosten cœnæ mutantur in prandia, quo & traditioni Ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato.] hucusque de his S. Hieronymus, qui hos similes tradit Essenis a Philone atque Iosepho descriptis, de quibus suo loco fusius actum est. Sed hæc quidem generatim ipse complexus est, cum alioqui extent prolixiores de institutis cœnobitarum antiquorum formæ conscriptæ a Pachomio, Basilio, Cassiano, Climacho, atque demum in Occidente a S. Benedicto, & alijs recentioribus sanctissimis viris, de quibus singulis suo loco opportunius.

XXIX. MONIALIVM INSTITVTIO.

Quod vero spectat ad cœnobitas moniales, quarum superius mentio facta est; istæc habet S. Augustinus [a]: Hæc est etiam vita feminarum, Deo solicite casteq. seruientium, quæ habitaculis segregatæ, ac remotæ a viris quam longissime decet, pia tantum illis charitate iunguntur, & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorũ quamuis grauissimorum ac probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum, necessaria præbendi, quibus indigent, gratia. Lanificio namque corpus exercent atque sustentant, vestesq. ipsas fratribus tradunt, ab ijs inuicem, quod victui opus est, resumentes.] Sed & de Aegypti seminarum monasterijs hæc Hieronymus ad Sabinianum [b]: Moris est (inquit) in Aegypti & Syriæ monasterijs, vt tam virgo, quam vidua, quæ se Deo vouerint, & sæculo renunciantes, omnes delicias sæculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum, non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter ac velato.] At de institutis sanctarum virginum monialium plura idem Hieronymus ad Eustochium [c], S. Basilius, S. Ambrosius, & alij.

a Aug. de morib. Eccl. c. 31.

b Hier. epist. 48.

c Hier. epist. 22. & Basil. de Virgin.

XXX. ANACHORETARVM INSTITVTVM.

De anachoretis autem Hieronymus hæc tantum: Hi exeunt de cœnobio, & excepto pane & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. Ipsius vitæ auctor Paulus, illustrator Antonius, & vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista.] & deinde: Horum laborem & conuersationem in carne non carnis, alio tempore, si volueris, explicabo.] Porro quod ait Antonium illustrasse vitam anachoreticam, sic accipiendum est, quod idem Antonius primo illud genus viuendi exercuit, qui postea cœnobiticam vitam excoluit, & rursus ad anachoreticam redijt, licet suorum curam non dimiserit: cuius exemplo contigit, reciproco quodam ordine, anachoretas generare cœnobitas, & cœnobitas vice versa parere anachoretas: qui scilicet sic voluntate Patris omnium præsidis agere solitarij permittantur, vt tamen vinculo quoque obedientiæ astringantur: cum alioqui non defuerint viri sanctissimi, qui ipso primo ingressu vitæ monasticæ, eremum petentes, solitariam vitam sectati sunt. Habet ferme eadem Epiphanius [d], & S. Augustinus.

d Epiph. hæresi 80. & Aug. de morib. Eccl. c. 31.

XXXI. TERTIVM GENVS MONACHORVM.

Sed quod ad monachorum tertium genus spectat, quod respectu optimi atque perfecti idem S. Hieronymus appellat deterrimum: hæc de his ait: Hi bini, vel terni, nec multo plures simul habitant, suo arbitratu ac ditione viuentes; de eo quod laborauerint, in medium partes conferunt, vt habeant alimenta communia: habitant autem quamplurimum in vrbibus & castellis: & quasi ars sit sancta, non vita; quicquid vẽdiderint, maioris est pretij. Inter hos sæpe sunt iurgia; quia suo viuentes cibo, non patiuntur se alicui esse subiectos: re vera solent certare ieiunijs, & rem secreti victoriæ faciunt. Apud hos affectata sunt omnia, laxæ manicæ, caligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, visitatio virginum, detractio clericorum; & si quando dies festus venerit, saturantur ad vomitum.] ita de his S. Hieronymus: a quibus paulo diuersi erant, quos Cassianus Sarabaitas nominatos esse tradit [e], de quibus ait: Emerserit istud Sarabaitarum genus, qui ab eo quod semetipsos a cœnobiorum congregationibus sequestrarent, ac singillatim suas curarent necessitates, Aegyptiæ linguæ proprietate, Sarabaitæ nuncupati sunt.] hæc ipse, agens tamen pluribus de ijsdem.

e Cassian. Collat. 18. c. 7.

XXXII. PSEVDOMONACHI.

At ne monachorum quidem nomine digni, sed plane pseudomonachi appellandi sunt illi, quos S. Augustinus describit his verbis [f]: Tam multos hypocritas sub habitu monachorum vsquequaque dispersit, *hostis scilicet humani generis*, circumeuntes prouincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alij membra martyrum

f Aug. de opere monach. c. 28.

tyrum, si tamen martyrum, venditant: alij fimbrias & phylacteria sua magnificant: alij parentes, vel consanguineos suos in illa regione se audisse viuere, & ad eos pergere mentiuntur: & omnes petunt, omnes * exigunt aut sumptus lucrosæ egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis: cum interea vbicumque in factis suis malis deprehẽsi fuerint, vel quoquo modo innotuerint, sub generali nomine monachorum vestrum propositum blasphematur, tam bonum, tam sanctum, quod in Christi nomine cupimus, sicut per alias terras, sic per totam Africam pullulare.] hactenus Augustinus: cuius etiam hic sententia illa plane aurea recitanda est, qua dicit [a]:

* ab omnibus

a Augustin. epist. 137.

Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam: ex quo Deo seruire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasterijs profecerunt; ita non sum expertus peiores, quam qui in monasterijs reciderunt: ita vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum [b]: Iustus iustior fiat; & qui in sordibus, sordescat adhuc.] Quod exemplo in primis demonstrari potest in nonnullis Aegypti monachis, qui a recto disciplinæ tramite deuiantes, Meletianis schismaticis adhæserunt & Arianis, ac monstrosas quidem calumnias aduersus S. Athanasium suum ipsorum Episcopum construxerunt: ex ijsdem pariter prodiere complures hæresiarchæ, ex quibus denominati hæretici Euchaitæ, Aeriani, Eustathiani, Massaliani, Anthropomorphitæ, Iouinianei, Origenistæ, Eutychiani, Seueriani, & alij quamplurimi vsque ad præsens sæculum, quo quidem nullum vmquam fuit fœcundius deferroribus regularis & monasticæ disciplinæ, ijsdem iam in hæresiarchas in diaboli conflatoria officina transfusis, vtpote ad tam deformia effigianda monstra, idonea delecta materia, nempe ex argento purissimo scoria reiectanea. At de his hactenus, in quæ diuertimus occasione Athanasij peragrantis Aegyptum, & monachorum cœnobia inuisentis.

XXXIII. HAERESIARCHAE EX MONACHIS.

b Apocal. 22.

IESV CHRISTI ANNVS 329. SILVESTRI PAP. ANNVS 16. CONSTANTINI IMP. ANNVS 24.

TRecentesimus vigesimusnonus Christi annus Constantino Aug. VIII. & Constantino Cæs. IIII. Coss. annotatur: quando Meletiani ex Athanasij visitatione, qua ille omne adhibuit studium, vt eos sub iure & obedientia ipsorum Primatis Episcopi Alexandrini redigeret, nonnihil in ipsum commoti, iterum cum Eusebianis icto fœdere, nouis calumnijs aduersus eum apud Constantinum Imperatorem agere moliuntur. Certiorem ante fecerat Athanasius Imperatorem de eorum schismate iterum acrius recrudescente: quando his acceptis idem Constantinus Imper. eos ad se accersit. id ipse suis testatur litteris ad Nicomedienses scriptis, quas paulo post, hoc eodem anno, describturi sumus. Arripiunt autem Eusebiani libenter occasionem, quam magna industria conquisissent. Siquidem experti fuerant, sedente Athanasio, nullam fore Ario spem reliquam Alexandriam redeundi, neque hæresis propagandæ. Meletiani igitur, communicato simul consilio, mittunt ad Imperatorem Isionem, Eudæmonem, & Callinicum, qui & Athanasium calumnijs infamarent, nempe indixisse Aegyptijs tributum de pendendis ecclesiæ linteis, atque illud pariter exegisse. Secunda hæc fuit Meletianorum ad Imp. missa legatio cum accusationibus in Athanasium: sed qui alia occasione præsentes tunc aderant duo presbyteri Alexandrini, Apis atque Macarius, illatum maiestatis crimen in Athanasium facile diluerunt, & (vt existimo) de re per Athanasium gesta Constantinum reddidere certiorem; non fuisse (quod calumniabantur aduersarij) eiusmodi indictionem & tributi exactionem, sed Athanasij rogationem ad populum, seu collectam Christianorum more fieri solitam ad ecclesiarum ornamenta & Dei cultum amplificandum de contribuendis linteaminibus factam; populi vero fuisse non coactam, sed liberam collationem, spontaneamq. oblationem, idq. sibi Athanasio ex more & instituto Apostolico vendicante: Paulus enim Græciæ & Asiæ etiam pecuniarum collectam indixit, sed ea moderatione, vt a sponte dantibus vellet accipere, non autem quemquam cogeret ad præstandum, vt ipse ad Corinthios [c] scribens pluribus monet.

I. MELETIANI RVRSVM IN ATHANASIVM INSVRGVNT.

c 1. Cor. 16.

Agit de his S. Athanasius, rem paucis perstringens, cum in Apologia retexens quæcumque passus esset ab Eusebianis, eadem, prout gesta sunt, ordine temporum recensens, sic ait [d]: Cum ego Cæsari persuasissem, nullam esse debere Ecclesiæ Catholicæ cum hæresi

II.

d Athanas. Apolog. 2.

Christi

Universidad de Deusto
Biblioteca

CALVMNIAE IN ATHANASIVM.

Christi oppugnatrice communionem; tum demum tempus obueniſſe arbitratus Euſebius, quod cum Meletianis conſtituerat, litteras ad eos ſcribit, vt ſcelera ea de nobis fingerent, & fama ſpargerent, quibus ſe aduerſus Petrum, Achillam, & Alexandrum prædeceſſores Epiſcopos Alexandrinos exacuerant. Sed cum plurima captantibus nihil reperiretur, ex Euſebianorum ſententia tale crimen per Iſionem, Eudæmonem, & Callinicum de ordinarijs linteis ementiuntur, quaſi ego canonem iſtiuſmodi tributi Aegyptijs indicerem, & primus omnium exigerem. Sed id fruſtra fuit: presbyteri enim noſtri Apis & Macarius, qui ibi forte præſentes aderant, eos, audiente Imperatore, de calumnia vicerunt.] hæc Athanaſius: eadem quoque Sozomenus [a]; qui tamen loco linteorum, quæ ponit Athanaſius, habet veſtes lineas, quibus in ſacris miniſtri eccleſiæ vti ſolerent. A

a Sozom. lib. 2. cap. 22.

III.

Ceterum conſueuiſſe Fideles linteaminibus eccleſias exornare, eaq. eccleſijs offerri ſolita, S. Paulini [b] verſus illi teſtantur in natali die S. Felicis, quibus vnà cum alijs oblationibus a Chriſtianis eccleſiæ tribui conſuetis ſic de linteis, ſeu velis: B

b Paulin. Natal. 6. S. Felic.

VELIS EXORNARI ECCLESIAE SOLITAE.

Cedo, alij pretioſa ferant donaria, meq.
Officij ſumptu ſuperent, qui pulchra tegendis
Vela ferant foribus, ſeu puro ſplendida lino,
Siue coloratis textum fucata figuris.]

Vt velis exornarentur eccleſiæ, diutius perſeuerauit vſus. Habes de Ruſticiana Patricia, miſiſſe ad eccleſiam S. Petri Romam vela [c]. Monet hoc ipſum querela illa [d] ad S. Gregorium Papam de Natali Epiſcopo Salonitano perlata, quod vaſa ſacra & velamina ſuis dediſſet affinibus; & de Fuſco Abbate, qui ſacros codices & vela ſecum aſportaſſet [e]. Sed ſunt de his innumera plane exempla.

c Greg. epiſt. 38. lib. 9.
d Greg. epiſt. 14. lib. 2.
e Idem epiſt. 15. lib. 8.

IV.

Eiuſmodi autem purgata calumnia, haud quieuerunt Athanaſij aduerſarij: ſiquidem Euſebiani Meletianos licet victos non permiſerunt abire, verum ad nouas conſarciendas calumnias conducunt perditos homines: qui in primis aduerſus Macarium presbyterum, qui apud Imperatorem defenderat Athanaſium, ſcelus effingunt, quod vas ſacrum confregerit: Athanaſium autem vt infenſiſſimum reddant Imperatori, majeſtatis rurſum reum conſtituunt, accuſantes nimirum, ingentem auri vim miſiſſe cuidam Philumeno, qui aduerſus Imperatorem rebellauerat: quam ob cauſam, quod grauis admodum hæc accuſatio videretur, ab eodem Conſtantino Imperatore Athanaſius Conſtantinopolim accerſitur. Teſtatur iſtæc quidem ipſemet, qui & patefacta ſua innocentia Conſtantino, Imperatorijs litteris ſuæ integritatis teſtibus acceptis, Alexandriam ſe reuerſum tradit, cum ait [f]: Imperator damnato Iſione prioris calumniæ delatore, me iſtiuſmodi litteris ad ſe accerſit: re cognita, Euſebius ijs auctor eſt, ne loco ſe moueant: ex eius enim conſilio rem apud Cæſarem nouis criminibus tentant, accuſantes Macarium de calice: mihi autem non quoduis crimen, ſed quod maximum eſt omnium, impoſuere, quaſi hoſtis Imperatoris crumenã auri cuidam Philumeno miſiſſem. Pſammathiæ cauſa audita; illos quidem merito, vt calumnioſos, reiecit; nos autem in patriam redeuntes cum iſtiuſmodi epiſtola ad populos remiſit: C

CALVMNIAE IN ATHANASIVM.

f Athanaſ. Apolog. 2.

Conſtantinus Maximus Auguſtus populo Catholicæ per Alexandriam Eccleſiæ.

V.

Dilecti fratres, ſaluto vos, inuocans Deum ſummum meæ voluntatis teſtem, & noſtræ legis vnigenitum Creatorem, qui omnium vitæ præſidet, & diſcordias odit. Verum quidnam potiſſimum dicam? An ſcilicet nos bene valere? Verum id quidem: ſed multo felicius agere liceret, ſi vos mutuo, excuſſis odijs, amaretis: rixoſorum enim hominum procellis occurrere debemus, quod portus dilectionis a vobis relictus ſit. O rem abſurdam! Vah quantæ quotidie calamitates per inuidiam omnia miſcentem exiſtunt! vnde fit, vt populus Dei infamia laboret. Quo igitur iuſtitiæ fides receſſit, cum tantarum tenebrarum caligine obuoluamur? neque id tam ex errore, qui multiplex eſt, quam malignorum hominum vitijs, dum & propugnatores verecundiæ ſuſtinemus, & eos qui æquitatem & veritatem profligant, etiam cum id ſenſibus noſtris percipiamus, negligendos putemus. Quodnam id genus noſtræ peruerſitatis, ſi inimicos non reprehendimus, ſed latrocinio nos comites damus? Vnde fit, vt viam quamdam ſibi facillime ſtrauerit, nemine repugnante, pernicioſiſſima fraus. Nullus ne tandem ſenſus eſt, ne pro dotibus quidem communis omnium naturæ, ſi legis præcepta contemnenda duximus? Sed dixerit aliquis: Saltem charitas, prout ductus naturæ eſt, reperitur. Admodum ſcilicet, qui & Dei lege & bono ingenio inſtructi, toleremus tamen inimicos turbationum & tumultuum facibus quaſi incendia miſcere: idq. neque oculis præditi cernimus, neque legis ſententia imbuti ſentimus. D

CONSTANTINI LITTERAE PRO ATHANASIO.

E

A ſentimus. Quantus igitur ſtupor noſtram vitam inceſſit, cum noſtrimet tam incurij ſimus, etiam Deo admonente?

Quid igitur? num id mediocre aut tolerabile malum eſt? Num pro hoſtibus habendi ſunt? Nonne in domum & populum Dei ante oculos noſtros per ſæuitiam debacchantur, & probra iaciunt ſcelerati illi? Iam quanta id cum veſania faciant, vobis ipſis cogitandum relinquo. Stulti enim illi in lingua ſua ſitam habent malitiam, plumbeasq. iras ita ſecum circumferunt, vt ſe ipſos mutuis vicibus feriant, & nos ſecum ad auctarium ſui ſupplicij abſtrahant. interim qui recta docet, hoſtis iudicatur: qui autem inuidiæ vitium præſefert, populum manſuetum (quod minime oportuit) inuadit, vaſtat, abſumit, & ſemetipſum vltro corrumpit, gloriatur, extollit, veritatem ſubuertit, & fidem circumuenit, donec ſuæ conſcientiæ cauernam & latibulum quæritando inueniat. Ferocitas igitur agreſtis eos B miſeros facit, qui ita temere ſe ipſos, cum indigni ſint, efferant, inclamantes: Hem ſcelera, ille ne presbyter eſt, aut ille ne puer? Mea exiſtimatio attingitur, mihi hoc ipſum debetur, ab illo ablatum eſt. Ego igitur omnibus ſpoliatis pro viribus nocebo. Luculentum inſaniæ tumultum dicas, ſi acies, conciliabula, aut comitia iſtorum importuniſſimorum conuentuum videas. O noſtram in Eccleſiam Dei peruerſitatem, ſpectaculumq. maligni & dementis animi! Numquam ne tandem pudefient? numquam ne ſemetipſi improbabunt? numquam ne in animo morſus ſentient, vt vel nunc ſaltem contra impoſturam & rixas dignum aliquid animo concipiant & ſentire videantur? Vis ſola inuidiæ eſt, ſuis fucis & pigmentis innitens. Sed tamen nihil mali iſti aduerſus Epiſcopum veſtrum potuere. Mihi credite, fratres: nihil aliud ſtudio habent, quam afflictis noſtris temporibus nullum ſibi locum pœnitentiæ in hac vita relinquere.

VI. IVSTAE QVERELAE CONSTANTINI.

C Ipſi igitur vobiſmetipſis auxilio eſtote (obteſtor charitatem veſtram) ipſi vos inuicem diligite, & omni ope pro veſtra concordia iſtos perſequimini, qui veſtram concordiæ gratiam demoliri ſtudent; Deumq. præ oculis habentes, in mutua charitate conſiſtite. Ego enim Epiſcopum veſtrum Athanaſium libenter recepi, eumq. vt virum Dei allocutus ſum. Veſtri autem eſt, non mei iudicij, ea de re cognoſcere. Quantum autem attinet ad officium ſalutationis, colloquijq. cum reuerendiſſimo Athanaſio: idoneum eum neceſſariumq. arbitratus ſum, qui vobis in ſacris miniſter eſſet: ea eſt hominis in æquitate tuenda ſedulitas; non indigna profecto, nec inepta noſtræ pacificæ religioni, vt quæ dotes ſalutaris ſententiæ ſemper foueat, & rationis adhortamenta ſequatur. Deus vos conſeruet, dilecti fratres.] hucuſque Conſtantinus.

VII. HORTATVR ALEXANDRINOS.

Intelligis, puto, lector, modeſtiam Chriſtianiſſimi Principis; qui cum accuſatorum D nequitiam plus certo exploratam habuiſſet, innocentiamq. Athanaſij in omnibus dilucide comperiſſet, quem & ſuis litteris honorificentiſſimis comitatur Alexandriam redeuntem, tamen non ſuæ iuriſdictionis eſſe fatetur de his cognoſcere atque ſententiam ferre: quod res Eccleſiaſtica inter Eccleſiaſticos agenda eſſet. Verum quod ait; Veſtri autem eſt, non mei iudicij, de ea re cognoſcere:] ad comprouinciales Epiſcopos cognitionem cauſæ remittit, vt non Athanaſij modo, ſed & Macarij presbyteri de fracto calice accuſati cauſam ipſi perueſtigent. Sed cum hæc omnia aduerſus Athanaſium Conſtantinus intelligeret actitari ab Euſebio Nicomedienſi, qui Conſtantinopolim venientes ſuſceperat Meletianos, & Theognide Epiſcopo Nicæno, damnatis atque depoſitis iam in Nicæno Concilio, at ſimulate palinodiam recantantibus ab eodem Concilio Conſtantini precibus reſtitutis: aduerſus eos vehementer commotus, vt ſedibus pellerentur, ſecundum priorem E Synodi ſententiam, data ad Nicomedienſes epiſtola, aperte declarauit, quam Theodoretus recitat ſic ſcriptam [a]:

VIII. CONSTANTINI MODESTIA.

a Theodoret. lib. 1. cap. 20.

Quis innocentem multitudinem iſta docuit? Euſebius videlicet tyrannicæ crudelitatis adminiſter. Nam quod tyranni partibus penitus adhæſerat, *nempe Licinio*, ex multis illius rebus geſtis facile poteſt intelligi: ſiquidem iſtud partim Epiſcoporum, eorumq. vere Epiſcoporum cædes teſtantur, partim crudeliſſima Chriſtianorum perſecutio palam clamat.] Conſpiraſſe quidem cum Licinio in perſecutione aduerſus Epiſcopos commouẽda, ſugillat Conſtantinus Euſebium; quem tempore ſuperioris perſecutionis a fide in Chriſtum defeciſſe, ſuperius dictum eſt. Sed ſubdit Conſtantinus: Neque certe de iniurijs illius, quibus me affecerit, hoc loco verba faciam, per quem aduerſariorum contra me concurſus, quantum fieri poterat, maxime procurabantur.] Significat plane his verbis Conſtantinus, Euſebium vna cum Licinio barbaros ſolicitaſſe aduerſus eum; ac proinde addit: IX. EPISTOLA CONSTANTINI AD NICOMEDIENSES.

Qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui & oculis tamquam speculatoribus me obseruauit; quinetiam ministerio prope militari, quo tyranno opem ferret, perfunctus est. A nemo existimet, me imparatum minusq. instructum esse etiam ad istas res, si opus fuerit, certissimis argumentis confirmandas: verissime enim ostendi potest, tum presbyteros, tum diaconos a me manifesto deprehensos, qui Eusebium assidue stipabant. Sed missa istæc facio, quæ non dicuntur a me, quod ipse ea grauiter & inimico animo feram, sed quo eos suæ ipsorum pudeat insciti æ. A

X. DE ELIGENDO EPISCOPO ORTHODOXO.

Illud solum metuo, illudq. animum meum cura implicitum tenet, quod vos video in huius criminis societatem vocari: nam improba Eusebij institutione & peruersa doctrina conscientia vestra a veritate defiexit. Verum huius rei expedita est & facilis curatio, si modo Episcopum fidelem & animo simplici ac sincero nacti, oculos ad Deum denuo conuertere volueritis: quod quidem in præsentia est in vestra situm potestate, quodq. etiam dudum penes vestrum iudicium fuerat: nisi aut Eusebius ipse, de quo dixi, aut alius quidam B eorum, quibuscum conuentus agere solet, huc præceps ruisset, & rectum eligendi ordinem conturbasset.] Porro hunc locum perperam valde interpretatus Theodoretus [a], dicit tum scriptam esse hanc a Constantino epistolam, cum Eusebius Nicomediensis Episcopus, mortuo Alexandro Antistite Constantinopolitano, intrudere se conatus est in Constantinopolitanam sedem: nam post annos decem ab obitu Constantini (vt diximus ex Sozomeno, & suo loco pluribus aperiemus) Alexander Episcopus Constantinopolitanus ex hac vita decessit. Sed & errasse quoque liquet, dum has litteras post Arij obitum datas affirmat: atqui certum annum obitus Arij suo loco manifeste signabimus. At rursum Constantini epistola:

[a] *Theodoret. lib. 1. cap. 19.*

XI. QVID IN EVSEBIVM ET THEOGNIDEM IN NICAENO CONCILIO.

Sed quoniã mihi de hoc ipso Eusebio pauca ad vos dicenda sunt: Non vos præterit Cõcilium Nicææ celebratum, cui ipse (sicut conscientiæ meæ munus postulabat) interfui, C non alio sane animo, quam vt tum concordiam inter omnes constituerem, tum maxime omnium eam Ecclesiæ perturbationem, quæ ex Arij Alexandrini amentia exorta est, reprimerem, penitusq. inde submouerem. Quæ quidem perturbatio illico ex absurdo & pernicioso conatu Eusebij vires collegit. Nam quanta concursione, amantissimi honoratissimiq. fratres, Eusebius iste, vtpote ipsa conscientia conuictus, quanta cum ignominia mendacijs vndique deprehensis, aggressus est, primum certos quosdam homines subornare, qui pro eo deprecarentur; deinde a me auxilium petere, ne tanti sceleris damnatus, honoris sui gradu deijceretur?] Intelligit Constantinus de studio quo eidem Eusebio apud Patres Nicæni Concilij præsto fuit, ne a sede penitus pelleretur. sed subdit: Huius rei testis est mihi Deus, qui tum mihi, tum vobis benignus perpetuo adsit; quod & meum peruertit iudicium, & turpiter a veritate abduxit: quod vobis etiam planum fa- D ciam. Nam tum omnia ideo gesta sunt ex eius sententia, qui perniciem plane pestiferam adhuc intra cogitationis suæ domicilium occultam tenuit.

XII. IVSTAE CONSTANTINI QVERELAE.

Ac primum, vt cetera illius nequitiæ facinora taceam, audite, quæso, quid sceleris cum Theognide, quem suæ socium habet amicitiæ, conscIuerit. Ipse forte quosdam Alexandrinos, qui a fide nostra defecerant, huc mitti iusserat: quandoquidem eorum opera dissidij flamma incensa erat.] Meletianos intelligit, quos diximus venientes Constantinopolim, accusatores egisse contra Athanasium. At de Eusebianis eos suscipientibus hæc adijcit: Sed isti honesti boniq. scilicet Episcopi, qui vera Concilij dijudicatione ad pœnitentiam agendam reseruati sunt, non solum eos admiserunt ad se, & secum in tuto collocauerunt, verum etiam illorum deprauatis moribus communicarunt. Quamobrem erga istos ingratos aliquod supplicium censui statuendum: & propterea mandatum dedi, vt a E suis abrepti sedibus, quam longissime ablegarentur. Iam iam vestrum est, ea fide in Deum aciem mentis vestræ intendere, in qua vos semper mansisse constat, & in qua manere, omniaq. pietatis officia exequi, consentaneum est. Quod si ita fiat, vt Episcopos tum vitæ integritate, tum sana doctrina, tum benignitate in omnes eximios habeamus; iure lætari debemus. Sin autem quisquam temeritate & audacia accensus, eas Ecclesiæ pestes vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur; confestim opera & diligentia famuli Dei (meipsum dico) pœnas suæ insciti æ dabit. Deus vos, fratres carissimi, incolumes seruet.] hactenus Constantini epistola. Subdit his mox Theodoretus:

XIII. EPISC. SVBSTITVTI IN LOCVM ARIANORVM.

Isti igitur quamquam tum & honorum gradibus abdicati, & ciuitatibus eiecti erant, & Nicomediæ Episcopatum Amphion, Nicææ autem Crestus obtinuit: tamen rursus machinis, quibus ante vti consueuerant, usi, & Imperatoris facilitatem velut subsidium ad fraudem

A fraudem faciendam nacti, certamine reintegrato, priorem suam recuperauerunt potestatem.] quod puramus accidisse sequenti anno, cum Quinquennalia Constantij Cæsaris agerentur, & ciuitas Constantinopolitana pariter dedicaretur: id enim in his celebritatibus obtinuisse Constantium Cæsarem, qui semper studuit Eusebianis, par est credere. Ceterum quod spectat ad Constantinum; non nouam in Episcopos depositionis & exilij sententiam protulit; sed quam sciebat olim latam a Nicæno Concilio, suis vero precibus reuocatam, voluit iterum validari: depositos hos namque in Nicæno Concilio constat tum ex his quæ superius suo loco sunt dicta, tum etiam ex his quæ habentur in epistola Synodali Concilij Alexandrini, vbi hæc leguntur [a], postquam de Eusebio ac Theognide Arianis Episcopis depositis in Nicæno Concilio plura Patres locuti fuerant: Bene siquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomediæ, Crestum vero Nicææ in eorum locum ob impie- B tatem & communionem, quam cum Arianis a Concilio Nicæno reprobatis habuerunt, Episcopos constitutos esse. hanc igitur Synodum perditam cupientes, &c.]

[a] *Athanas. Apol. 2.*

Sed præter communicationem cum Meletianis, quam in Eusebio & Theognide tantopere Constantinus est execratus; addidisse eosdem deterius scelus, quam ob causam Imperator commotus fuerit, vt eisdem exilium decerneret, Sozomenus declarat his verbis [b]: Quinetiam cum in alijs vrbibus, tum maxime in Bithyniæ & Hellesponti ciuitatibus, tum Constantinopoli quoque dogmata Arij deintegro accensa. Denique fertur, Eusebium Nicomediæ Episcopum, & Nicææ Theognidem, cum falsa persuasione eum, cui Imperator libellum de Actis Concilij Nicæni custodiendum commiserat, circumuenissent, suas in eo subscriptiones deleuisse; iamq. conatos palam docere, non existimandum Filium Patri consubstantialem esse. De qua re Eusebium, cum esset accusatus, aperte ac li- C bere respondisse Imperatori; atque veste quadam, qua induebatur, demonstrata, dixisse: Si vestis illa, se inspectante, diuideretur; se tamen numquam affirmaturum, vtramque eius partem, vnam eamdemq. essentiam habere. Quibus verbis valde grauiter commotus est Imperator: nam cum persuasum haberet, tales quæstiones post Nicænum Concilium penitus compressas fore, præter spem eas denuo excitatas vidit. Maxime autem omnium eius animum offenderant Eusebius & Theognis, quod cum quibusdam Alexandrinis, quos, vt parum recte de fide sentientes, ad pœnitentiam agendam Concilium conseruarat, communicassent: quam ob causam eos, veluti dissidij auctores, exilij causa solum vertere imperauit. A nonnullis enim Imperatorem hac de re iracundia accensum, Eusebium & Theognidem exilio addixisse, memoratum est.] hactenus de his Sozomenus: qui post hæc de horum molitionibus aduersus Athanasium pertentatis orationem aggre- D ditur: nos autem eas cœptas esse paulo post Athanasij creationem, antea diximus, ipsius Athanasij auctoritate. Ceterum nec quod Sozomenus tradit, tam Eusebium quam Theognidem palam auersatos esse Nicænum Concilium, & formam fidei conatos esse conuellere, satis liquet: nam Eusebianorum neminem, nec ipsum licet Arium ausum esse, viuente Constantino, in Nicænum Concilium vel quicquam mutire; sed se eius professores cum dicerent, nonnisi occulto tramite illud aggredi enixe studuisse constat; vt gesta ab eis in Hierosolymitano Concilio, quæ nos dicemus inferius, manifeste significabunt.

[b] *Sozom. lib. 2. cap. 20.*

XIV. EVSEBII ET THEOGNIDIS SCELVS.

Hoc eodem quoque anno Constantinus Imperator, cum propensiori studio esset non tantum ad prauæ religionis cultum abolendum, sed etiam ad inolita vitia extirpanda, edita sanctione, concubinatum penitus sustulit, sic rescribens ad Populum [c]: Nemini licentia concedatur, constante matrimonio, concubinam penes se habere. Datum XVIII. Kal. E Iul. Constantinis patre & filio Conss.]

XV. ADVERSVS CONCVBINARIOS LEX EDITA.

[c] *l. 1. C. de cõcub.*

IESV CHRISTI ANNVS 330. SILVESTRI PAP. ANNVS 17. CONSTANTINI IMP. ANNVS 25.

TRecentesimo trigesimo Christi anno, Gallicano secundum & Symmacho Consulibus, quo celebrata sunt Quinquennalia Constantij Cæsaris, ipsa ciuitas Constantinopolitana a Constantino Imperatore Deo dicata fuit. Quoniam vero in his quæ ad tempus spectant, diuersæ sententiæ reperiuntur, & falsa interdum astruitur magno præiudicio cum rerum gestarum, tum temporis chronologiæ, ex qua sæpius complures posteriora consueuerunt tempora numerare: quænam verior sit, ab antiquis probata, est diligentius perquiren-

I. DEDICATIO VRBIS CONSTANTINOPOLITANAE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

perquirendum. Fuit ea quorumdam sententia (haud tamen antiquorum [a]) eo ipso anno, quo Magnum Nicænum Concilium absolutum est, nempe Consulibus Paulo & Iuliano, Constantini anno vigesimo, factam eiusmodi dedicationem a sanctis Patribus qui Nicææ conuenerunt; dicentes, absoluta Synodo, inuitatos esse Episcopos ad nouæ Encænia vrbis: quæ quidem sententia cum ex ijs quæ superius dicta sunt, cum actum est de Nicæno Concilio, tum etiam ex ijs quæ modo dicentur, erroris arguitur. A

a Niceph. lib. 8. cap. 26. & Greg. presb. in orat. de Nican. Concil.

II. QVO TEMPORE CONTIGIT DEDICATIO VRBIS.

Rursum vero apud Cassiodori Chronicon eiusmodi facta dedicatio reperitur, Pacatiano & Hilariano Coss. qui numeratur a Nicæno Concilio annus septimus. Ceterum si numeres annos Constantini ex Chronico Cassiodori, inuenies dedicationem eius ciuitatis incidere in annum vigesimumquintum Imperij Constantini, qui præsens annus est. Quamobrem Cassiodorus occasionem errandi inde sumpsisse videtur, quod perperam numerat annos Imperij Constantini, & (quod superius est demonstratum) duos præteriens annos, eius Vicennalia ponit sub Consulatu Ianuarij & Iusti, quæ sunt celebrata duos ante annos, nempe sub Consulatu Pauli & Iuliani: quo errore semel illapso, qui hoc anno sub dictis Consulibus ponere debuisset dedicationem eiusdem vrbis, eam collocat post duos annos. Sed cum quinque annis post Vicennalia Constantini ciuitatem dicari contigisse dicat; plane consentit hoc ipso anno eam dedicationem factam esse: quod constat etiam ex Hieronymi sententia, in cuius Chronico habetur eius dedicatio vrbis facta anno vigesimoquinto Imperij Constantini: verum cur posita ibi chronologia de annis Domini huic nostræ minus respondeat, consule quæ ea de re superius dicta sunt, scilicet in fine anni Domini vigesimiquinti supra trecentesimum. Huic quoque sententiæ assentitur Anastasius Bibliothecarius, qui in breui memoria temporum, quam elucubrauit, sub præsenti anno eamdem celebritatem collocasse reperitur. Nec aliud plane ab his sensisse maiores, ex eo certum deducitur argumentum, quod cum Marcellinus Comes in suo Chronico numeret ab anno regiæ vrbis conditæ vsque ad Consulatum Mauortij, quo Iustinus obijt, & cœpit imperare Iustinianus, annos centum nonagintaseptem; liquido constat, ab hoc anno cum numerare cœpisse. Rursum vero cum Suidas [b] dicat, Nouam Romam conditam a Constantino anno ab Augusti monarchia trecentesimo sexagesimo; hoc plane anno conditam, nempe absolutum & dedicatam, affirmare videtur. Ceterum tunc cœptos esse numerari annos ab vrbe condita, cum eadem dedicata est, quæ & anniuersaria celebritate populo recurrere consueuit, nulli dubium est. Sed cum ibi Suidas ab eo anno vsque ad Imperium Basilij & Constantini Porphyrogenitorum subdat numerari annos trecentos & octo, apparet omnino in notas numeri mendum irrepsisse, cum ijdem imperare cœpisse reperiantur anno Domini nongentesimo nonagesimoseptimo: atque ob eam causam numerandi essent anni sexcenti sexagintaseptem. B C D

b Suid. in verbo Constantinopol.

III. DIES NATALIS VRBIS CONSTANTINOP.

His igitur de anno, quo Constantinopolis dedicata est, elucidatis, dies ipsa dedicationis publicis perpetuisq. monumentis commendata est, vt aniuersaria die natalis Nouæ Romæ, sicut antiquæ, celebraretur. extat de his sanctio Imperatorum, in qua, cum de ferijs agitur, hæc habentur [c]: His adijcimus natalitios dies vrbium maximarum, Romæ atque Constantinopolis, quibus debent iura deferre, quia & ab ipsis quoque nata sunt.] Porro in Menologio decima die mensis Maij natalis dies Nouæ Romæ Constantinopolis in Ecclesia publice annis singulis recitandus descriptus reperitur; licet apud Zonaram [d] vndecima mensis Maij eadem fuisse absoluta legatur.

c l. 2. de ferijs. Cod. Theodos.

d Zonar. Annal. par. 3.

IV. CVI DICATA CIVITAS CONSTANTINOP.

Quod vero ad dedicationem spectat; eam a Christianissimo Imperatore nonnisi Christianis ritibus oportuit esse dicatam. Cum agit de his Nicephorus [e], affirmat eam incruento sacrificio, precibus, votisq. fuisse Dei Genitrici Mariæ consecratam. Ceterum quod dedicatio ad cultum latriæ Deo tantum debitæ pertinet; nonnisi Deo dicari consueisse a Christianis ecclesias, S. Augustinus [f] sæpe testatur. verum sicut constat eodem auctore, dedicari Deo ecclesias in memoriam martyrum; ita etiam potuit accidisse, vt Constantinopolis Deo consecraretur in memoriam sanctissimæ Virginis Dei Genitricis Mariæ: Deo autem omnino dicatam esse, Eusebius tradit [g]. E

e Niceph. lib. 8. cap. 26.

f Aug. de Ciu. Dei lib. 22. c. 10. & alijs in locis.

g Euseb. Vit. Constant. lib. 3. c. 47.

V.

Sed quod ad eius vrbis extructionem pertinet; quæ de ea re in primis Zosimus scripserit, vt eadem dilucidemus, sunt recitanda: nisi enim quis ex alijs Zosimo antiquioribus ac magis probatis historicis cunctarum rerum perspectam habuerit veritatem, existimare fortasse posset Constantinopolim totam factam esse deorum sedem & domicilium; sed re accurate percognita, aliter sentiet. Post igitur descriptum ab eodem situm vrbis illius, cum

A cum agit de ædificijs publicis ab Imperatore in ea constructis, hæc ait [a]: Constantinus autem eo loco, quo porta quondam erat, extructo foro rotundo, quod porticibus distentis inclusit, fornices duos e marmore Proconesio maximos fecit appositos sibi, per quos ire licet in Scueri porticus, & vrbe prisca egredi: cumq. longe maiorem vrbem efficere vellet, eam vltra veterem murum decem & quinque stadijs muro nouo circumdedit, qui totum Isthmum a mari ad mare complecteretur. Hoc modo cum vrbem priorem multo maiorem reddidisset, Palatium quoque condidit Romano non multum cedens. Itidem Circum ad omnem elegantiam perpoliuit, cuius partem fecit Castoris & Pollucis ædem, quorum simulacra nunc etiam in Circi porticibus stantia videre licet. Statuit & quadam in parte Circi Apollinis Delphici tripodem in se continentem ipsius Apollinis simulacrum. Cumq. Byzantij forum maximum esset, quatuor porticibus inclusum, ad extremas partes B vnius ex hisce porticibus, ad quam gradus non pauci sursum ducunt, ædes duas extruxit, collocato in harum altera Matris deum Rheæ simulacro, quod in monte Dindymo, qui oppido Cyzico imminet, olim illi constituerant, quos Iason nauigationis socios habuit. Et aiunt, eum hoc quadam ex vecordia nihili faciente res diuinas mutilasse, leonibus vtrinque sublatis, & manuum figura mutata: nam cum olim tenere leones videretur, nunc speciem precantis exhibet, vrbem inspectans & obseruans: in altera Fortunæ Romanæ simulacrum posuit. Præterea quibusdam Roma secutis eum Senatoribus domos ædificauit.] hactenus de structura Zosimus.

a Zosim. lib. 2. VRBIS STRVCTVRA ET ORNAMENTA

VI.

At quis hæc audiens, non putet S. Augustinum esse mentitum, dum Constantini felicitatem recensens, hæc ait [b] inter alia? Cui etiam condere ciuitatem Romano Imperio sociam, velut ipsius Romæ filiam, sed sine aliquo dæmonum templo simulacroque, concessit Deus.] At veritati per omnia consentanea S. Augustinum esse locutum, quæ Eusebius & alij historici scribunt, satis aperte declarant. Ea enim cum ornatus causa, veluti de deiectis hostibus erecta victoriæ trophæa, in loco conspicuo collocata, tum præcipue ad derisionem deorum Gentilium a Constantino fuisse in locis publicis posita, Eusebius illis verbis superius recitatis, hic autem necessario repetendis, ostendit, quibus ait [c]: Aliorum insignia monumenta ex ære fabricata (in quibus veterum error longo iam temporis spatio se insolenter iactasset) in foro ciuitatis Imperatoris nomine nuncupatæ omnibus palam propositæ, vt intuentium oculis pro turpi spectaculo subijcerentur. hic Pythius, illic Sminthius, in ipso Circo tripodes Delphici, Heliconides Musæ in Palatio. Quinetiam ciuitas ipsa Imperatoris (vt modo dixi) nomine appellata, tota simulacris, quæ erant apud quasdam gentes dijs consecrata, & ex ære artificiose elaborata, passim referta fuit. Atque his D ipsis simulacris deorum nomine erectis, quibus homines erroris morbo oppressi infinitas hecatombas, victimasq. igne crematas frustra obtulissent, seroq. tandem sapere didicissent, tamquam ludicris rebus ad risum iocumq. spectatorum Imperator vsus est.] hactenus Eusebius, qui mox subdit de statuis deorum aureis & argenteis ab eodem Imperatore conflatis, atque in massam redactis.

b Aug. de Ciuit. Dei lib. 5. c. 25.

IDOLA CONTEMPTVI EXPOSITA.

c Euseb. in Vita Constant. lib. 3. c. 52.

VII.

Quid insuper idem auctor tradat de sacris Memorijs in eadem ciuitate erectis, hic describamus [d]: Ciuitatem (inquit) ipsius nomine nuncupatam eximio splendore illustrare instituens, permultis templis, hoc est præclarissimis ecclesijs in honorem martyrum, illustrissimisq. ædibus sacris adornauit, quæ partim in suburbijs erant, partim in ipsa vrbe; quibus tum martyrum celebrauit memorias, tum ipsam vrbem martyrum Deo consecrauit. Ad summam, cum sapientia diuina esset imbutus, ciuitatem quam sui nominis appellatio- E ne donandam statuerat, primum omni idolorum cultu purgari debere censuit; vt nusquam in illa vel statuæ eorum, qui dij putantur, in templis honoratæ, vel altaria impura cruoris contagione inquinata, vel hostiæ ignis incendio penitus exustæ, absumptæque, vel festa dæmonum nomine celebrata, vel aliud quicquam eorum quæ apud superstitiosos vsurpari soleant, omnino apparerent. Videas etiam adhuc, licet, apud fontes in medio foro positos, Pastoris præclari symbola, illis, qui sacris litteris eruditi sunt, satis cognita; Danielem quoque cum leonibus in ære incisum, auriq. laminis splendescentem. Tantus item & tam diuinus amor Imperatoris animum complexus est, vt in ipso Palatij introitu, in ædificio omnium excellentissimo, in medio tecti laqueari inaurato, in tabula maxima explicata, salutaris passionis insigne ex lapillis pretiosis cuiusque modi, auroq. multo polite elaboratis confectum, figendum curauerit. Istud Imperatori sanctissimo regni firmum videbatur esse propugnaculum. His igitur ornamentis suam illustrauit ciuitatem.] hactenus

d Euseb. in Vita Constant. lib. 3. c. 47. 48.

ECCLESIAE CONSTANTINOPOLI ERECTAE.

a Socr. lib. 1. c. 12

VIII.

b Sozom. lib. 2. c. 3.

c Socrat. lib. 1. c. 22.

CONSTANTINOPOLIS DICTA NOVA ROMA.

Euſebius: eadem de ſtatuis ornamenti cauſa locatis teſtantur Socrates [a] & Sozomenus [b]. A

Quod autem ad nouum ciuitatis nomen ſpectat; vt eadem ab Imperatoris nomine nuncupata, Noua Roma diceretur, Conſtantinum lege publica ſtatuiſſe, idem Socrates tradit, cum ait [c]: Illam ciuitatem Conſtantinopolim nuncupauit; lege denique ſanciuit, vt Secunda Roma vocaretur; quæ lex eſt in columna lapidea inciſa, atque adeo publice apud Prætorium prope ipſius Imperatoris ſtatuam equeſtrem collocata.] Sane quidem non nomine tantum, ſed re ipſa conatus eſt Conſtantinus, ciuitatem illam alteram Romam facere, quæ in omnibus ex æquo, ſi liceret, veteri Romæ reſponderet: nam vt illam, in quatuordecim primum Regiones diuiſit, Capitoliũ erexit, Milliarium aureum collocauit, Circum Maximum, Amphitheatrũ, Fora, Porticus, & alia publica Romæ inſtar ædificia, idq. (vt ait) S. Hieronymus [d]) omnium vrbium nuditate; cum, quicquid nobile in alijs antiquioribus totius Orientis ciuitatibus inueniretur, a Conſtantino Conſtantinopolim inferretur: cum & inter alia priſcorum Regum Aegypti, quod integrum ſupererat clariſſimum monumentum, obeliſcum illum omnium maximum, qui Thebis erat, immenſæ molis opus, Alexandriam vehendum curauit, vt naui impoſitum deferret Conſtantinopolim; ſed ante præuentus eſt morte, quam ingens opus ac plane admirabile abſoluere valuiſſet: quomodo autem ab eius filio Conſtantio Imperatore tandem perlatum ſit Romam, ſuo loco dicemus.

d Hieron. in Chronic. hoc an. 25. Conſtantini. B

IX.

e Zoſim. lib. 2. VRBIS AMPLITVDO ET FREQVENTIA.

Quod vero ad vrbis amplitudinem pertinet, & eamdem incolentium frequentiam, hæc Zoſimus [e]: Conſtantinopolim ad amplitudinem vrbis longe maximæ tam feliciter auxit, vt plerique poſt eum Principes ibidem conſtituto domicilio, maiorem, quam vlus poſcat, hominum multitudinem eo pellexerint, quæ vndique terrarum illuc, vel militiæ, vel mercaturæ, vel aliorum negotiorum cauſa confluit. Quapropter & muris longe capacioribus, quam eſſent ij quos Conſtantinus ſtruxit, eam circumdederunt, & ædificia tam eſſe C contigua permiſerunt, vt habitatores eius, ſiue domi ſe contineant, ſiue in compitis ſint, arctentur, nec ſine periculo propter ingentem hominum & animalium copiam incedant. nec pars vicini maris exigua ſolo ceſſit, vndique defixis palis, & ædificijs in eos impoſitis, quæ ſeorſum ad complendam vrbem amplã ſufficerent.] hæc Zoſimus de ædificata a Conſtantino, & aucta ab alijs ciuitate Conſtantinopolitana. Aperuerat autem ille ad ampliandam eam ædificijs ciuitatem huiuſcemodi viam, cum annonam publicam viritim omnibus eamdem habitantibus diſtribuerit, quam & ad poſteros tranſmitti voluerit: ediditq. de his omnibus ſanctionem, cuius Theodoſius Imperator in reſcripto ad Proculum Præfectum Vrbis meminit his verbis [f]:

f l. 10. de Annon. ciuic. Cod. Theod.

X.

ANNONA DATA CIVIBVS VRBEM ILLVSTRANTIBVS

Annonas ciuicas non tam titulis dignitatum, quam ſingulorum viritim meritis attributas; diui Conſtantini liberalitate ſat claruit: Ideoq. nihil ex his ſcholarum nomine vindicetur; ſed pro vniuſcuiuſque merito, quæ ſunt conceſſa, ſeruentur: vt quicumque perceptarum annonarum emolumenta vel in heredes proprios iure ſanguinis tranſfuderunt, vel in extraneos diſtractionis titulo tranſcripſerunt; maneat quod geſtum eſt, vel hereditatis merito, vel venditionis arbitrio.] hæc ibi Theodoſius. Sed quanam ex cauſa ad huiuſmodi effuſam & perpetuam largitionem præſtandam impulſus Conſtantinus fuerit, quidq. præſtari voluerit ab accipientibus annonam, idem Theodoſius Imperator alio ad Aurelianum reſcripto declarat his verbis [g]: Annonas ciuicas adhuc militaribus viris beneficium diuale diſtribuit, vt, qui emolumenta perciperent, ædificandi ſtudio magnitudinem vrbis augerent. Ac proinde ne fruſtra deputatis commodis perfruantur, quorum ope incrementa mœnium non iuuantur; id ſuper his annonis, quæ ſcholis erogari ſolent, ſeruandum eſt; vt hi tantum, qui domos habent, deputata ſuo nomini commoda conſequantur, &c.] E

g l. 11. in. eod. Cod. Theod.

XI.

h l. 13. Cod. eod. QVID DE ANNONA COLLATA AB ARCADIO.

Sed & Arcadius Imperator ad Africanum [h], Eos (inquit) quos in hac vrbe domos non habere cognoueris, annonis nouis quolibet titulo acceptis priuari, tua magnitudo præcipiet, nec vllis emolumentis ciuicis adiuuari. Neque enim fas eſt, vt qui vrbis affectum domus indicio monſtrare neglexerint, eius commodis perfruantur. Sin vero quiſquam eſt, qui ſe ædes ſpondeat habiturum; niſi intra ſex menſes inſtruxerit, ne quaquam publicarum annonarum modum potiatur.] hæc ibi. Solitam vero fieri eiuſmodi erogationem in pane cocto, & magnæ fuiſſe impenſæ, eamdemq. a Theodoſio auctam eſſe, inuiolabiliterq. præſtari ſolitam, Theodoſij Iunioris conſtitutio declarat his verbis [i]: Nulli, ne diuinæ quidem domui noſtræ, frumentum de horreis publicis pro annona penitus præbeatur, ſed integer canon mancipibus conſignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda: ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Conſtantino præſtitutus, necnon a diuo pietatis meæ

i l. 2. de frumento vrbis Conſtantin. Cod. Theod.

auo

A auo auctus, expendi, &c.] Meminit & Zoſimus eiuſmodi munificentiæ Conſtantini, cum ait [a]: Populo Byzantino publicam annonam diſtribuit; quam & hactenus ille ſemper habuit.] hæcq. omnia ille (vt vidimus) ampliandæ vrbis cauſa.

a Zoſim. lib. 2.

Quantum autem augmenti atque decoris conſecuta fuerit vrbs Conſtantinopolitana, opera ac ſtudio Theodoſij Senioris, Themiſtius philoſophus ſexta oratione declarat, vbi poſt multa hæc ad poſtremum habet: Quod ſi quotidie Rex huius deſiderio magis ac magis accendatur; futuro anno maiore certe ambitu opus eſt nobis. Quod ſi factum fuerit; iam in controuerſiam veniet, vtra vrbs maior ac illuſtrior ſit; illa ne, quam Theodoſius ciuitati Conſtantini adiunxit, an illa, quam Conſtantinus addidit ei quæ Byzantis opera fuit extructa. Ego certe, o viri optimi, ſi mihi per ingraueſcentem iam ætatem liceat, diuturniore vita frui vellem: neque id ſane fruendæ alicuius voluptatis cauſa: iam enim omnes B euanuerunt, id quod mihi periucundum eſt: ſed vt tertiam vrbem ſpectarem, quam Princeps noſter non multo poſt tempore priori adiunget.] hæc & alia Themiſtius. Porro perſoluiſſe opus quod cœperat Theodoſius, poſſumus intelligere: nam multos annos poſt eam Themiſtij orationem in Imperio vitam propagauit. Tres vero ciuitates vnam vrbem appellat Themiſtius, nempe vetus Byzantium, Conſtantinopolim a Conſtantino illi additam, & quam numeroſa tum publicarum tum priuatarum ædium ædificatione Theodoſius Imperator adiecit.

XII. COMPARATIO INTER VETEREM ET NOVAM CONSTANTINOP.

Ceterum quantumlibet cum ipſe, tum alij certauerint eodem ſtudio poſteriores Imperatores Orientalis orbis, vt æmulam Romæ Conſtantinopolim illi æqualem redderent, &, ſi poſſent, clariorem efficerent: tamen quamuis omnem ad id perficiendum conatum atque laborem inſumpſerint, hoc perficere minus licuit. Id quidem, quæ hactenus præ C nibus habetur, excuſa in Notitia prouinciarum, vrbs Conſtãtinopolitana in quatuordecim regiones diſtincta, & quibus eſſent ſingulæ publicis ædificijs exornatæ, accurate deſcripta, omni ex parte quam minor hæc eſſet, facile monſtrat: vnde veriſſima comprobatur illa de hac re Suidæ ſententia, qua dicit [b]: Conſtãtinopolis tanto eſt alijs omnibus vrbibus maior, quanto Roma eſſe minor videtur, a qua ſecundã numerari longe mihi certe quidem videtur eſſe melius, quam ceterarum omnium primam exiſtimari.] in hunc modum Suidas. Ex quibus iure redarguitur Sozomenus, qui cum veterem Romam numquam inuiſerit, nouam antiquæ prætulit, dicens de Conſtantino [c]: Denique in omnibus rebus vrbem illam ſuo nomine nuncupatam, Romæ, quæ eſt in Italia, parem ſtuduit efficere: neque certe ſuus eum fefellit conatus. Nam virgula diuina (quod aiunt) tantum creuit, vt tum frequentia hominum, tum pecuniæ & diuitiarum abundantia Romam omnium conſenſu lon- D ge ſuperaret.] hæc Sozomenus. Infrenanda pariter ex his S. Gregorij Nazianzeni hyperbole, dum in carmine de ciuitate Conſtantinopolitana ait, tantum excellere Conſtantinopolim pulchritudine inter ceteras omnes vrbes, quantum cælum terræ præſtat: nec enim ipſe Romanam inuiſit vrbem.

b Suid. in hiſtoric. verb. Conſtantinopolis.

c Sozom. lib. 2. c. 2.

XIII. QVANTVM PRAESTARET VRBS VETVS NOVAE.

XIV. AEMVLATIO PRINCIPVM TRANSFVSA IN EPISCOP.

Sed & (quod dolendum eſt) æmulatio illa Principum dimanauit in recentiores poſtea ſacerdotes, cum eius Eccleſiæ Epiſcopi malis artibus, quod iure non poſſent (vt ſuo loco dicetur) nomen ſibi Oecumenicum arrogarint: vt merito Nicolaus Papa Michaeli Imperatori exprobret, ſolam Conſtantinopolim ſpolijs & opibus, quas violenter abſtulit, eſſe ditatam: vnde iure illud infelix elogium propheticum [d] ſit tandem experta: Væ, qui prædaris: nonne & ipſe prædaberis? cum conſummaueris deprædationem, prædaberis.]

d Iſai. 33.

XV. PIETAS IN ORNAMENTIS VRBIS ELVCET.

At quod rurſum ad Conſtantinum ſpectat, hæc inſuper addit Zonaras [e]: Denique te- E retem illam columnam porphyreticam, Roma (vt ferunt) allatam, in foro lapideis tabellis inſtrato (vnde a Græcis Placoton nominatur) erexit: iuxtaq. ſimulacrum æneum tum artificio mirabili antiquæ manus, pene viuentis inſtar, expreſſum, tum magnitudine inſigni ſpectabile dedicauit: eam ſtatuam Apollinis eſſe ferunt, Ilio Phrygiæ tranſlatam. Sed diuinus Imperator ille nomen ſuum ipſi indidit, clauis quibuſdam capiti inſertis, qui corpus Domini ſalutiferæ Cruci affixerant. Ea ad noſtram quoque ætatem permanſit integra columnæ inſiſtens: ſed ſub Alexio Comnemo vehementis venti impetu deiecta concidit: nec ipſa ſolum comminuta eſt, ſed multos etiam, qui caſu illic aderant, contriuit. Palladium item Troia in forum Placoton tranſtulit.] iſtæc ipſe. Addit his Nicephorus [f], in eiuſdem ſtatua ſuper porphyreticam columnam collocata poſitum in dextera malum aureũ, cui veneranda Crux erat ſuperpoſita, cum tali inſcriptione: TIBI CHRISTE DEVS VRBEM HANC COMMENDO. Sed & de ſacris reliquijs in baſi eiuſdem co-

e Zonar. Annal. par. 3.

f Niceph. lib. 7. c. 49.

lumnæ collocatis hæc subdit: Quatuor autem solidis firmisq. apsidis pulchre circumcirca A
basi columnæ fundata, sub ea ipsa basi duodecim cophinos, & septem sportas, necnon reliquias septem panum, quibus benedictione sanctificatis Christus multitudinem pauit: præterea dolabram Noe, qua ille Arcam construxit, manibus ipse suis Imperator sigillo suo ea omnia obsignata reposuit: quæ ad nostra vsque tempora etiamnum vrbi ipsi, intactus inuiolatusq. thesaurus, permanent.] Cedrenus de eadem columna porphyretica verba
a Cedren. in compend. faciens, hos in ea versus incisos fuisse testatur[a]:

Tibi Christe, mundi Domine, rectorq. optime,
Vrbem hanc, tibi quæ seruiat, modo subdidi,
Et sceptra, Romanamq. omnem potentiam:
Hæc tu malis defendes semper ab omnibus.

Subter eam iacent duodecim corbes.] B

XVI. DE TRIBVS CRVCIBVS.

b Niceph. lib. 1. c. 32.

Rursum vero Nicephorus agens de eiusdem Constantini erectis Constantinopoli pietatis monumentis, sic ait[b]: Ad imitationem igitur triplicis istius visionis, tres ex ære fieri curauit Cruces, eisq. sacra hæc imposuit nomina, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑΪ, IESVS CHRISTVS VINCIT. Ex his, cui nomen Iesus inditum, auro per omnes partes diffuso ornata, collocata est super fornicem seu arcum triumphalem in foro, vt obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret: potentia namque roboris eius Græcam superstitionem debellauit. Alteram vero venerandam sacramq. Crucem, Christi nomen præferentem, in porphyretica Romana statuit columna, in loco qui φιλαδέλφιον, hoc est, fraternus amor, dicitur. Tertiam vero, quã Constantinus Νίκη, id est, Victoriam vocauit, Heraclius autem ἀνίκητον, hoc est, inuictam, in alta columna marmorea posuit, in loco cui nomen Ἀγοραῖον, id est, Forum panarium: ad quam multæ etiam supra opinionem homi- C
num virtutes sunt editæ: atque in primis, si qui rigore inflammationis vexarentur, & oculorum doloribus & suffusionibus premerentur, sanati sunt. de qua factum quoddam, quod admodum in admiratione fuit, exponam. Ne vero quisquam narranti mihi fidem non habeat: nihil enim tam præter opinionem & præter fidem est, quod Deus non perficiat; neque etiam quicquam, quod Deus velit, impossibile est.

XVII. ANGELICA APPARITIO.

Dicitur namque & vere dicitur; cum ad eam Angelus Domini ter quotannis per altissimũ intempestæ noctis silentium, perinde atque micans quoddam cælitus fulgur, cum splendore insustentabili venit, Crucem eum circumire, suffitum facientem; suauiq. voce, quasi cuiusdam tenuis indicis, præsentiam suam illis, qui puritate vitæ a vitijs abhorrentes, talia & videre & audire idonei sunt, insinuare: atque vbi cantu ineffabili diuinum carmen Tersancti hymni psallens concinuerit, rursum illum veluti stellam magnifice micantem ad D
munia redire sua. Hanc vero venerandam Domini Crucem, longo post tempore, decimumoctauum annum Mauritio imperante, quod immenso terræmotu corruerat, ferreis quibusdam operibus Heraclius firmauit, & in basi eius huiusmodi incidit inscriptionem: OPVS DEO ACCEPTVM IMPERATORIS MAGNI HERACLIVS FIRMAVIT. quæ inscriptio ad mea vsque tempora durauit. hæc de tribus Crucibus a Constantino constructis.] atque hucusque Nicephorus.

XVIII. DE ALIIS INSIGNIBVS VRBIS MONVMENTIS.

c Cedren. in compend. in Theodos.

De Cruce rursum super triumphalem fornicem posita Cedrenus meminisse visus est, cum ait[c]: Supra Milliarij fornice duæ sunt statuæ, Magni Constantini, & matris eius, & in harum medio Crux.] Porro idem auctor recenset alia eiusdem vrbis nobilissima simulacra a viris clarissimis elaborata, non a Constantino tantum, sed a Theodosio quoque Imperatore illuc e diuersis locis translata, quæ Gentes potissimum colebant: sed ea prætermittimus. At de bouis ænei simulacro memoria nõ prætereat, vtpote nece sanctissimi martyris sanctificato: Pergami in Asia illud erat, instar Phalaridis tauri ad miserorum necem compositi, quod illud ipsum fuisse Cedrenus tradit, in quo Antipas testis fidelis, cuius clarissima mentio est in Apocalypsi[d], martyrium subijt. translatum autem eiusmodi bouis ænei simulacrum positum fuit in Vaderina regione, in qua erat templum Apostolorum. E

d Apoc. 1.

XIX. QVOT ECCLESIAE CONSTANTINOP.

e Euseb. orat. de laud. Constant. f Socr. lib. 1. c. 12. g Niceph. lib. 7. c. 49. in fine.

Quod pertinet ad ecclesias ab eodem Constantino erectas Constantinopoli; auctor est Eusebius[e], ipsum primum omnium aggressum esse templa quæ illic erigenda erant. meminit de duobus tantummodo Socrates[f], nempe de ecclesia Apostolorum, & altera Pacis dicta, quæ & alio nomine, Sapientia, nominata reperitur. Sed & martyrum has constat ibidem fuisse erectas Memorias, nempe Mocij, Agathonici, Mennæ s, & Acacij, quæ extant in regione decima. Omnes vero ecclesiæ ibi ædificatæ, vsque ad Arcadij & Honorij Imperatorum

A torum tempora, in descriptione citata superius vrbis Constantinopolitanæ numero sunt quatuordecim. Sed hac quoque ex parte intueri licet quantum Roma vetus nouæ præstaret, cum in ea reperiri quadraginta basilicas & amplius Optatus affirmet[a]. Illam insu- *a Optat. lib. 2.*
per ecclesiam ibidem extra vrbem ab eodem Imperatore ædificatam in honorem S. Michaelis Archangeli, satis celebrem fuisse, Sozomenus tradit, qui & diuinas virtutes in ea *b Sozom. lib. 2. c. 2.*
perfici iugiter consueuisse narrat his verbis[b]:

XX. MICHAELITVM IN SVBVRBIO.

Hanc igitur ciuitatem Constantinus suo appellatam nomine, & velut recens ad Christi honorem extructam, multis maximisq. ecclesijs exornauit: cuius propensiori studio Deus ipse opem tulit; & visionibus quibusdam confirmauit, ecclesias in ea vrbe ædificatas, sanctas & salutares esse. Ex quibus eam quæ est in loco qui ἑβδόμη, id est, Vestæ, sacer olim
B dicebatur, sita, in maximo honore tum a peregrinis, tum a ciuibus ex illo tempore habitam fuisse constat. Idem tamen locus iam Michaelium nominatur, estq. nauigantibus ex Ponto Constantinopolim ad dexteram positus; atque abest ab vrbe, si naue traijcias, triginta-quinque stadia; sin autem sinum, qui interiacet, pedibus aut equo vndique circuire velis, septuaginta. Loco vero istud nomen eo impositum est, quod pro certo crederetur diuum Michaelem Archangelum ibi apparuisse: quod etiam ipse quidem, non paruum eodem in loco beneficium adeptus, verissimum esse confiteor. atque id ita se habere argumento præterea esse possunt multæ aliæ res, quas compertum est ibidem gestas esse. Nam nonnulli in graues casus & pericula, e quibus nullo modo possent emergere, alij in morbos aut perturbationes corporis incognitas delapsi, simulac in eo loco Deum precati essent, calamitatibus, quibus premebantur, penitus liberati sunt. Verum quo pacto ista, & quibus hominibus euenerint, sigillatim persequi, longum esset. Attamen quid Aquilino nobiscum etiamnum ætatem degenti, & in eodem foro causas agenti, eodem in loco acciderit, partim vt ab eo audiui, partim vt ipse conspicatus sum, iam opportune
C commemorabo.

XXI. MIRACVLVM IBI EDITVM.

Cum enim vehemens febris, eaq. paulo ardentior ex flaua bile orta eũ occupasset; medici dederunt illi bibere medicamentum ad aluum purgandam; quod quidem euomuit; atque simul cum vomitione bilis in omnes corporis partes diffusa, cutis extremitatem coloris specie sibi simili tinxit: ex quo factum est, vt omnem cibum & potum euomeret. Vbi autem longo temporis spatio istud perpessus fuerat, & nihil alimenti in stomacho conquiescebat; de morbo curando medici desperare cœperunt. At cum semimortuus esset, dat suis mandatum vt eum in ecclesiam deportent, affirmat q. se ibi aut mortem obiturum, aut morbo liberatum iri. Cui in ecclesia iacenti de nocte visio quædam diuina obiecta iubet, vt ci-
D bum potione, quæ ex melle, vino, & pipere pariter mixtis conficeretur, tingeret. quæ quidem potio cum esset calidissima, quamuis medicis, ex artis ratione eam considerantibus, morbis e flaua bile contractis contraria videretur, hominem tamen morbo recreauit.

XXII. PROBIANVS IBIDEM CVRATVS.

Accepi porro, Probianum vnum ex satellitibus qui Imperatorem in Palatio stipabant, cum dolore pedum grauiter afflictaretur, eo in loco etiam cruciatu leuatum, & admirabili quadam ac diuina visione dignatum fuisse. Nam iste cum in initio Gentilis esset, postea tamen Christianus factus, quamquam omnia alia religionis nostræ instituta probabilia putabat, sanctam tamen Crucem salutis omnium causam extitisse, neutiquam admittere voluit. Cui sic animo affecto, visio diuinitus oblata, quamdam Crucis effigiem, quæ in altari illius ecclesiæ statui solet, ante oculos proposuit, declarauitq. manifesto, res, quæcumque a tempore quo Christus in Crucem actus erat, vel ad vtilitatem humani generis commu-
E nem, vel ad priuatam quorumdam, seu a diuinis Angelis, seu a pijs & perfectis hominibus gestæ fuerunt, non sine virtute Crucis salutaris recte gestas esse. Sed quoniam tempus opportunum minime suppetebat ad ea omnia recẽsenda, quæ in hoc templo accidisse cognoui: ista solum commemorare, consilium fuit.] hactenus Sozomenus: eadem Nicephorus[c], *c Niceph. lib. 7. c. 50.*
qui Probianum hunc, medicum fuisse Imperatoris affirmat; locum vero, in quo ecclesia SOSTHENIVM.
S. Michaelis fuit ædificata, nominatum esse tradit Sosthenium, sic dictum a salute, vbi Imperator inuenisset viri simulacrum alatum, quod præseferret speciem (qua soleret effigiari) Michaelis Archangeli; cuius apparitione facta per visum, templum illud extruere aggressus esset. Equidem diuino quodam consilio accidit, vt quo tempore Constantinus abstulisset deorum quæ viderentur celebriora templa, ac potissimum Aesculapij, qui, Gentilium sententia, morbis hominum mederetur; in ecclesijs Christianorum longe maiora atque certiora, diuina virtute, in curandis morbis miracula ederentur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXIII. DONA COLLATA ECCLESIIS.

At quod rursum spectat ad ecclesias Constantinopoli a Constantino erectas; easdem A
omnes regijs donarijs, ijsdemq. varij generis ac magni pretij exornasse, ex alijs in diuersas
ecclesias ab eo collatis, quiuis existimare facile potest. Sed & illud ijsdem ecclesijs sum-
ma diligentia præstitisse, vt diuinæ Scripturæ libris ad diuina officia celebranda abunda-
rent, Eusebius auctor est. Inter alios autem eiusmodi negotium ab eodem Imperatore in-
iunctum esse ipsi Eusebio Episcopo Cæsareæ Palæstinæ, vt codices sacri exacte describe-
rentur, idem ipse testatur; qui & litteras a Constantino ad se eo argumento conscriptas
recitat; quæ sic habent [a]:

a Euseb. in Vita Constant. lib. 4. c. 36.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS EVSEBIO.

XXIV. LIBRI SACRI AB EVSEBIO CVRANDI.

Cum Dei Saluatoris nostri prouidentia factum sit, vt in hac vrbe nostri cognomine, in-
finita fere multitudo sanctissimæ se Ecclesiæ consecret: æquum sane in primis esse videtur, B
vt vniuerso eorum cœtu mirabiliter aucto, ecclesiæ quoque plures in ea instituantur. Qua-
propter, quid nobis videatur, accipe. Visum est hoc significare prudentiæ tuæ, vt quinqua-
ginta illarum Scripturarum volumina, quarum & apparitionem & vsum maxime Ecclesiæ
necessarium cognoscis, quæq. præterea facile legi & circumferri queunt, ab artificibus scite
scribendi peritis politiori membrana describi cures. Nostra clementia ad prouinciæ
Præfectum litteras dedimus, penes quem totius administrationis summa est, vt quæ ad eas
conficiendas necessaria videantur, omnia summa diligentia suppeditari curet. Nam vt
scripti codices quam celerrime apparentur, tuarum id partium est. Ad eos vero perferen-
dos vehicula duo publica nostræ huius epistolæ auctoritate accipies: ita enim quæ pulchre
descripta sunt, etiam ad nostrum conspectum facillime perferentur, si ad hoc munus obeun-
dum aliquem ex tua Ecclesia ministrum delegeris: qui, vt ad nos venerit, nostram erga
se ipsum humanitatem sentiet. Deus te conseruet, frater dilecte.] hactenus Constantini C
epistola. subdit his Eusebius [b]: Hoc Imperatoris mandatum res ipsa celeriter consecuta
est, cum in membranis curiose elaboratis terniones & quaterniones mitteremus.] Vt au-
tem Eusebij operam hac in re requisierit Constantinus, inde accidisse putamus, quod, vn-
de emendatiores libri exscribi possent, apud eum fideliora esse vetusta exemplaria vide-
rentur, vtpote heredem bibliothecæ Pamphili martyris, quæ nullam in persecutione ia-
cturam (vt dictum est superius) passa esset: ac præterea cum versipellis homo palinodiam
recantasset in Concilio Nicæno, eum talem perseuerare, Constantinus existimaret.

b Euseb. in Vita Constant. lib. 4. c. 37.

XXV. SCHOLAE SCIENTIARVM EXTRVCTAE.

Quod insuper ad perfectionem conditæ vrbis videbatur requiri posse: scientiarum scho-
las, in quibus docerent præstantissimi viri, in ea Imperator ædificauit: laudantur illæ a san-
cto Gregorio Nazianzeno [c], quas ait excellentissimis oratoribus atque philosophis fuisse
refertas, in eisdemq. S. Basilium tyrocinium exegisse tradit; vnde profectus Athenas, ma- D
gistri potius, quam discipuli specimen ediderit. Testatur Aurelius Victor [d] de Constanti-
no, fuisse ipsum nutritorem bonarum artium, ac fouisse præcipue studia litterarū: demon-
strant hoc ipsum priuilegia, quibus eorum professores munitos voluit esse, atque in primis
illa ad Volusianum edita constitutio [e]: Medicos, grammaticos, & professores alios litte-
rarum, immunes esse cum rebus, quas in ciuitatibus suis possident, præcipimus, & hono-
ribus fungi: in ius vocari eos, vel pati iniuriam, prohibemus: ita vt si quis eos vexauerit,
centum millia nummorū Aerario inferat: a magistratibus vel quinquennalibus exactus *,
nec ipsi hanc pœnam sustineant. Seruus eis si iniuriam fecerit, flagellis debeat a suo domi-
no verberari coram eo cui fecerit iniuriam: vel si dominus consensit, viginti millia num-
morum Fisco inferat, seruo pro pignore, donec summa hæc exoluitur, retinendo. Merce-
des eorum & salaria reddi præcipimus. Quoniam grauissimis dignitatibus vel parentes, E
vel domini, vel tutores esse non debent: fungi eos honoribus volentes permittimus, inui-
tos non cogimus.] hæc ipse, qui & de his alias eadem resc. ipsit ad Populum [f].

c Greg. Nazian. orat. in laud. Basilij.
d Aurel. Vict. in Constant.
e l. 1. de medic. & profess. C. Theod.
* exactis
f l. 3. Cod. Theod.

XXVI. BIBLIOTHECA PVBLICA.

Quod autem spectat ad litterarum gymnasia, quæ Constantinus erexit Constantinopo-
li: perseuerarunt eædem eruditionis scholæ vsque ad impium Leonem Imperatorem co-
gnomento Isauricum, qui eas memorias abolendas curauit [g]. Constantini quoque Magni
opus fuisse putatur bibliotheca ibidem ædificata, ab alijs vero aucta libris, ita vt numerum
centum viginti millium librorum expleret, quæ tempore Basilisci Imperatoris diro illo in-
cendio [h] cōflagrauit. Zosimus [i] autem tradit, a Iuliano Imperatore in regia porticu erectam
esse bibliothecam, in eaq. collocasse libros quos habebat. At de ædificijs Nouæ Romæ
per Constantinum erectis iam satis; qui tamen & in eo magnam ex Christiana manſuetu-
dine sibi gloriam comparauit, quod cum vetera ædificia eius ciuitatis augustiora in omni-
bus red-

g Paul. diacon. in Miscel. lib. 21. in Leone Isaurico.
h Zonar. 3. par. Annal. in Basilisco.
i Zosim. lib. 3.

A bus reddidisset, & noua longe ampliora erexisset, carcerem tamen, vt se habebat, hu-
milem atque depressum, paucorum hominum capacem, nullo auctum additamento reli-
quit: quem nec posteri mutare ausi sunt Imperatores vsque ad Phocam, qui eum reddidit
ampliorem, vt Glycas testatur [a].

a Glyc. lib. 4.

In hunc modum Byzantio in Constantinopolim cōmutato, atque reddito Noua Roma, XXVII. SENATVS CONSTANTINOPOLITANVS.
noua quoque Romanorum ciuium Christianorū, ex quibus coagmentatus est Senatus am-
plissimus, facta fuit colonia: quamplurimi enim antiquæ Romæ Senatores Imperatorem ab
Vrbe secuti fuerant: quibus, ait Zosimus, Constantinum domos ædificasse, Curiamq. tri-
buisse; de qua Sozomenus [b]: Curiam item magnam, quam Senatum nominant, in ea con-
stituit: eiusq. Senatoribus eosdem honores, eosdem dies sacros, qui Romanis veteribus tri-
bui solent, assignauit.] recensentur aliquorum ex ijs hæc nomina [c], nempe Olybrius, Ve-
B rus, Vrbicius, Eugenius, Eubulius, Florentius, Callistratus, Marianus, Seuerus, Isidorus,
& Zoticus; licet cum huius, tum Eubulij, Isidori, & Callistrati, Græcorum potius, quam
Romanorum nomina esse noscantur: quamuis nec Romæ veteri deessent ex Oriente ciues
allecti atque adsciti in Senatum.

b Sozom. lib. 2. c. 2.
c Glyc. lib. 4.

De Zotico autem clara est memoria in tabulis [d] Ecclesiasticis tum Græcis, tum Latinis, XXVIII. ZOTICVS PIETATE INSIGNIS.
vtpote homine, qui miseratione in pauperes, alijsq. virtutibus enitens, egregia claruerit
sanctitate: in Menologio vero his verbis eius anniuersa memoria in Ecclesia celebrari soli-
ta reperitur: Commemorario S. Zotici orphanorum nutritoris, qui claris parentibus or-
tus ex vrbe Roma a Constantino Magno in ciuitatem Constantinopolitanam cum alijs qui-
busdam nobilibus ductus est.] Sed & in constitutione Leonis & Antemij Augustorum Zo-
ticus hoc præconio commendatur [e]: Zotici beatissimæ memoriæ, qui huiusce modi pietatis
C officia inuenisse dicitur.] Constantinopoli enim ipsum primum omnium erexisse xenodo-
chium pauperibus creditur: exciderunt autem eius vitæ Acta, quibus admiranda ipsius
opera scriptis mandata habebantur. At de xenodochiorum alijs in locis primis instituto-
ribus consule quæ in Romano Martyrologio annotauimus [f]. Sed & Mariani, cuius men-
tio facta est, celebris est memoria apud Eusebium [g]: verum de eo suo loco dicemus.

d Menolog. die vlt. Decemb. Martyrolog. Rom. ead. die.
e l. omnia priuilegia. C. de Episc. & cleric.
f Die vlt. Decembris. g. g Euseb. lib. 4. c. 44.

Sic dispositio a Constantino sacro Senatu, politicum statum magno consilio in meliorem XXIX. NOVI MAGISTRATVS A CONSTANTINO CREATI.
ordinem volens reformare, complures nouos magistratus instituit, & veteres magna ex
parte mutauit. Est de his querela impij Zosimi cuncta quantumlibet recte gesta Constan-
tini carpentis: Conturbauit (inquit [h]) & magistratuum officia iam olim instituta. Nam
cum duo essent Præfecti Prætorio, qui hoc officium communiter gerebant; non Palati-
ni tantum ordines eorum cura potestateq. gubernabantur, sed etiam ij quibus Vrbis erat
D commissa custodia, & quotquot in omnibus limitibus erant collocati. Hic enim Præfe-
ctorum Prætorio magistratus, qui post Imperatorem secundus existimabatur, & annonas
erogabat, & contra militarem disciplinam admissa conuenientibus pœnis corrigebat.

h Zosim. lib. 2.

Constantinus autem recte constituta turbans, vnum hunc magistratum in quatuor im- XXX. QVATVOR PRAEFECTVRAE PRAETORII.
peria discerpsit. Nam vni Præfecto Prætorio totam Aegyptum cum Libyæ Pentapoli, &
Orientem ad Mesopotamiam vsque, & præterea Cilices, Cappadoces, Armenios, oramq.
maritimam totam a Pamphilia Trapezuntem vsque, & vsque ad castella prope Phatidem
sita, tradidit, eidem & Thracia commissa, & Mysia, Asemi (*Hæmi, est restituendum: sic
l. cum appellatio. C. de appellationibus, & in Notitia prouinciarum*) ac Rhodopes, ac To-
peri * oppidi finibus circumscripta: præterea Cyprum adiecit, & Cycladas insulas, Lem- * Bobeti
E no & Imbro & Samothracia acceptis. Alteri Macedones attribuit, & Thessalos, & Cre-
tenses, & Græciam, & circumiacentes insulas, & Epirum vtramque, & Illyricos, & Dacos,
& Triballos, & Pannonios, ad Valeriam vsque & Mysiam Superiorem. Tertio totam Ita-
liam, & Siciliam, & circumiacentes insulas, & Sardiniam, & Corsicam, & Africam a Syr-
tibus Cyrenem vsque. Quarto Transalpinos, Celtas, & Hispanos cum insula Britannica
commisit. Hac ratione diuiso Præfectorum imperio, studiose conatus est alijs quoque mo-
dis eorum potestatem imminuere. Nam cum præessent vbique locorum militibus non
modo Centuriones & Tribuni, verum etiam Duces (sic enim appellabantur, qui quolibet
in loco Prætorum vicem obtinebant) Magistris militum institutis, altero equitum, pedi-
tum altero, & in hos translata potestate militum ordinandorum, & coercendi delinquen-
tes, hac etiam in parte Præfectorum auctoritati detraxit.] hactenus Zosimus de magistra-
tuum mutatione.

At hæc de quatuor Præfectis Prætorio felicius explicata habes in Notitia illa peruetu- XXXI.
sta pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Habet ea post Cod. Theod. recensioris editionis Rosil.

BEFELLITVR CALVMNIA ZOSIMI.

sta prouinciarum [a], in qua plura inuenies, ex quibus Zosimus sit augendus, & interdum etiam corrigendus. ibi & ceterorum magistratuum nomina insunt, qui miro quodam ordine dispositi esse videntur: vt plane appareat Zosimum priuato mali animi affectu potius, quam iure, hac quoque ex parte in Constantinum inuehi. Sicut & eiusdem illa manifesta calumnia est aduersus eumdem Imperatorem, quod milites subduxerit a præfidijs limitaneis; vnde factos dicit audentiores barbaros, vt in solum Romanum irruerent: cum tantum absit, vt in his coercendis se desidem exhibuerit Constantinus, vt pontem saxeum (quod tradunt Victor [b] atque Nicephorus) sicut & Traianus olim fecerat, super Istrum ædificauerit, quo ad inuadendos barbaros facilis pateret accessus.

[b] Victor in Constantino, & Niceph. lib. 7. c. 49.

XXXII. ORACVLVM OBSCVRVM MALE CONVERSVM IN CONSTANTINVM.

Sed quod magis magisq. admireris, eo vsque progressus est liuor hominis & odium in Constantinum; vt cum etiam sua ipsius sententia, adeo de Byzantio sit bene meritus, vt illud reddiderit Romam alteram, & aliarum prouinciarum spolijs atque diuitijs locupletauerit; quoddam tamen Sibyllinum oraculum a se (vt ait) inuentum, pluribus scriptum carminibus recitet, in quo per lupos qui potituri essent vrbe illa, Constantinum, & qui eum sunt secuti Imperatores, interpretatur, ob eam scilicet causam, quod graui tributorum onere gentem illam affixerint: totamq. culpam in Constantinum reijcit, qui nouo tributi genere subiectas Imperio gentes exagitarit: vt vel ex hoc eius interpretatio reddatur omnino vana, dum quod de Byzantio prædictum ait, non Byzantio solum, sed vniuerso Romano Imperio accidisse tributorum vexationem, sua ipsius quoque testificatione exploratum reddatur. Cum alioqui tam ipse Constantinus (vt pluribus demonstratum est) quam alij posteriores Imperatores non cessarint ciuitatem illam omni genere honoris & gloriæ locupletare: nam, vt de alijs modo taceam, Theodosius Imperator sanctione firmauit [c], vt vrbs Constantinopolitana non solum iuris Italici, sed etiam Romæ veteris prærogatiua potiretur. Quod si quis obscurissimum oraculum ad tempora Christianorum putauerit prospexisse; ad Turcas Orientale Imperium inuadentes, sedemq. regiam Constantinopoli collocantes, esse referendum, prudens quilibet æquius iudicabit.

[c] l. vnic. de priuileg. vrbis Const. C. lib. 11.

XXXIII. QVERELA ZOSIMI DE EXACTIONIBVS.

Sed quænam sit Zosimi querela de duris exactionibus Constantini, ab ipso audiamus; & quam æqui ponderis sit eiusmodi accusatio, prudentiorum iusta iudicij lance expendatur. Ait ergo [d]: Ceterũ Constantinus, his ita perfectis, exhaurire non desinebat vectigalia largitionibus: quæ non vbi par erat, sed in homines indignos ac nullius pretij fiebant: & collatoribus quidem tributorum grauis erat; illos autem cumulabat opibus, qui nulli esse vsui poterant: nam prodigalitatem pro munificentia ducebat. Idem & auri & argenti collationem imposuit omnibus vbique terrarum negotiationes exercentibus, & Dardanarijs oppidorum, ad vilissimos vsque, ne miseris quidem meretriculis hoc incommodo liberatis. Itaque videre erat, quoties quartus quisque annus appeteret, quo vectigal illud pendendum erat, meras per vniuersam vrbem lacrymas & ploratus: vbi vero iam aduenisset, nonnisi flagra tormentaq. corporibus eorum adhibita, qui propter extremam paupertatem damnum hoc sustinere non possent. Quin & liberos ipsæ matres distrahebant, & patres filias prostituebant, ex harum quæstu Chrysargyri (quasi dicas Aurargenti) exactoribus pecuniam offerre coacti.]

[d] Zosim. lib. 2.

XXXIV. BEFELLITVR CALVMNIA ZOSIMI.

At quam calumniosum hoc sit quod dicitur de sæuis exactionibus, satis aperte superius est demonstratum, cum legibus eiusdem Imperatoris, his plane contraria ab eo fuisse statuta, omnibus perspicuum factum est; adeo vt nullus tergiuersationi locus possit esse relictus. Siquidem illis vetuit [e], ne debitores experiri cogerentur carcerem, vel pœnas aliquas corporales, quibus antea affligebantur: & licet Fisci debitores essent, nonnisi in eorum bona agi permisit [f]: qui de Fiscalibus debitoribus ad Aelianum hæc quoque rescripsisse [g] reperitur: Exactionem sine omni fieri concussione oportet: ita vt si quis in iudicio quæstus, quod indebite exactus est, vel aliquam inquietudinem sustinuit, hoc ipsum probare poterit; seuera in exactores sententia proferatur.] At quonam modo rursum passus est Imperator Constantinus ob tributorum exactiones distrahere parentes liberos suos, & filias prostituere; si, ne id cogerentur agere inopes, ijsdem vt de publico Aerario suppeditaretur victus atque vestitus, lege cauit [h], atque pariter indulsit [i] vt pauperes vacationem haberent a muneribus personalibus? Vt ex his atque alijs perspicue appareat, nihil apud Constantinum antiquius fuisse humanitate, & in pauperes commiseratione, & liberalitate erga omnes.

[e] l. 3. de exactionib. Cod. Theod.
[f] l. 4. de exaction. Cod. eod.
[g] l. 2. de exactionib. Cod. Theod.
[h] l. 1. de aliment. Cod. Theod.
[i] l. vnic. de his qui numero lib. Cod. eod.

XXXV. Sed rursum ille subdit: Cumq. splendidioris etiam fortunæ hominibus excogitare quiddam

dam vellet, quod eos morderet; quemlibet horum ad Præturæ dignitatem euocabat, & honoris prætextu magnum pecuniæ pondus exigebat. idcirco quoties ad vrbes venissent qui huius rei mandatum habebant, erat videre fugam omnium & profectionem ad extraneos, metuentium ne cum patrimonij sui detrimẽto dignitatem hanc adipiscerentur.] Sed cur non memorat etiam leges Zosimus a Constantino statutas aduersus magistratus iniustum aliquid in quemlibet decernentes, quarum aliæ sunt superius recensitæ, aliæ vero suo loco ponentur inferius? certe quidem inuenisset hac in re, quid in eo primum commendare debuisset. At in eumdem rursus: Habebat autem (inquit) descripta virorum clarissimorum patrimonia, quibus & tributum imposuit, quod ipse Follem nuncupauit; quibus sane collationibus vrbes exhausit. Nam cum longo tempore post Constantinum duraret earum exactio; paulatim exhaustis oppidorum diuitijs, ab habitatoribus complura deserta sunt.] hactenus iniustissimæ Zosimi querelæ: ex quibus arguendus esset oscitantiæ Iulianus Apostata, qui cum in Cæsaribus coram dijs (quod fingit) reum habitum recitet Constantinum, nequicquam penitus tale a Sileno in eum obiectum tradit, sed tantum quod delicijs deditus esset. haud certe pepercisset Apostata Constantino infensissimus, quem minime tot tantaq. latere valuerunt, quæ oculis potuit inspexisse, & certiora habere atque recentiora, quam Zosimus, qui post Honorium Imperatorem, vel ipso adhuc viuente (quod putat Euagrius [a]) scripsit.

ZOSIMI RELIQVAE CALVMNIAE CONFVTANTVR.

[a] Euagr. lib. 3. c. 41.

Ceterum quod de tributis a Constantino impositis extet aduersus eum querela Zosimi, sunt hæc accuratius examinãda: quod enim ait, auri argentiq. collationem impositam negotiatoribus omnibus, Dardanarijs, nempe fraudulentis venundatoribus annonæ, atque personis quibuscumque vilissimis, ac meretricibus, confundit plane diuersa tributorum genera: nam quod impositum erat negotiatoribus, proprie auri & argenti erat, dictumq. Chrysargyrum, diuersumq. ab eo quod pendere consueuerant lenones, meretrices, & exoleti: quod quidem tantum abest vt a Constantino Christiano Principe impositum fuerit, vt etiam longe ante Alexandri Imperatoris tempora Romæ exigi consueuerit; quod idem Imperator æquissimus, cum ex turpi lucro colligeretur, vetuit in Aerarium inferri, non tamen abstulit, sed ad publicas fabricas deputauit. testatur id quidem Lampridius in Alexandro, cum ait: Lenonum vectigal & meretricum & exoletorum in sacrum Aerarium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem Circi Amphitheatri deputauit.] A Caio Caligula eiusmodi tributi genus excogitatum esse, atque auctum alijs probrosis exactionibus, tradit Suetonius [b]. Hæc igitur cum ita se habeant, plane confutatur Zosimi in Constantinum calumnia, quod meretricibus tributum imposuerit, cum longe ante (vt dictum est) Constantini Imperium eiusmodi tributi pensitatio Romæ vigeret: quamobrem nihil est quod dicat Zosimus, inuentum illud fuisse a Constantino; qui si forte non ademit, saltem ea ex parte minuit, quæ ad exoletos pertinet, quos, ne essent, lege lata proscripsit.

[b] Sueton. in Calig. c. 40.

XXXVII. ARGVITVR ZOSIMI PATENS CALVMNIA.

Rursum vero quod spectat ad auri & argenti tributum, tantum abest vt indictum illud fuerit meretricibus, vel humilis status personis, ijsdemq. pauperibus, vt cum a negotiatoribus solum exigendum illud esse statuerint [c] Principes, immunes ab eo esse voluerint etiam rusticanos atque colonos, vel alios omnes, qui victum manu quærerent. Ceterum eo obligari quoscumque mercaturam exercentes, etiam si Decuriones essent aut clerici, ex compluribus legibus sub titulo de Lustrali collatione positis apertissime demonstratur [d]. Sed nec quisquam eiusmodi tributum esse inuentum a Constantino poterit affirmare; cum aurum negotiatorium, sicut & Coronarium, pendi soleret Alexãdri temporibus; quod illum remisisse aliquando, non autem abstulisse, Lampridius tradit [e]. Quod vero tunc tantum imperatum aurum, sub Constantino autem aurum & argentum pendi iussum sit; id factum a Constantino, nemo poterit demonstrare. At si demus eiusmodi ab ipso negotiatorum auctum esse tributum; iam si id conferas cum illis ab Ethnicis Imperatoribus indictis, leuissimum debet existimari. An non, qui modestissimus habetur inter eos, Alexander ad Thermas conficiendas tributum exegit a bracharijs, linteonibus, vitrarijs, pellionibus, plaustrarijs, argentarijs, aurificibus, ac ceteris omnibus artibus? quod tamen non damnat, sed commendat Lampridius, pulcherrimum vectigal id nominans; qui item ait, eumdem imperasse vectigalia ciuitatibus ad publica earum opera conficienda. Qua quidem ex parte quanto potior Constantini causa, qui tot publica ædificauit monumenta? nam vt prætermittamus dicere de sacris vbique toto pene Orbe terrarum erectis ædificijs, & ciuitate instar Romæ constructa: quis satis poterit numerare incredibiles impensas illas ad pontem

[c] l. 10. de lustral. collat. C. Theod.
[d] l. 3. 4. 10. 11. de lustral. collat. Cod. Theod.
[e] Lamprid. in Alexand.

super

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Dio in Traiano.

super Danubium ex lapide extruendum? legat Dionem [a], qui hæc cupit exactius intueri, cũ agit de alio ponte a Traiano Imperatore super eumdem vastissimum & rapidissimũ amnem constructo; ac plane inueniet quod in Constantino maxime admiretur. Omittimus dicere de publicis Thermis ab eodem Romæ ædificatis, & basilica ad negotia obeunda apud forum erecta; quæ, licet augustissima fuerint ædificia, respectu tamen aliorum, vt humilia, remanserunt pene obliuione sepulta. A

XXXVIII. CHRYSARGYRVM AB ANASTASIO SVBLATVM.

[b] Euagr. lib. 3. c. 39 40. 41.
[c] Zonar. Annal. tom. 3.

Sed vt ad Chrysargyrum redeamus, iure refellit & Euagrius [b] Zosimi calumniam de eo tributo falso Constantino adscripto; quod ait postea ab Anastasio Imperatore sublatum. Porro quale illud fuerit, quod Anastasius aboleuit, describit his verbis Zonaras [c]: Cumq. vectigal, quod Aurargenteum dicebatur, subditos premeret, aboleuit. huiusmodi autem illud erat: Omnes mendici & pauperes, omnes meretrices, omnes liberti in agris & vrbibus annuum Fisco tributum pendere cogebantur. Exigebatur tributum de equis, mulis, bobus, asinis, & canibus: de vnoquoque homine nummus argenteus; de equo, mulo, & boue tantumdem, de asino sex folles (nummi genus est) & de cane totidem: quo tributo attriti homines, vbique lamentabantur. Eo igitur abrogato, Anastasius commentarios illos in Hippico, spectante populo, concremauit.] hæc Zonaras. At quid hoc cum illo, de quo agitur, Chrysargyro, commune habet? hoc enim annuum fuisse tradit; Zosimus vero illud quolibet quarto adueniente anno consueuisse persolui. istud quoque mendicis ait imperatum fuisse: illud nonnisi negotiatoribus impositum, ex scriptis legibus manifeste vidimus, adeo vt nullum aliud pertingeret genus hominum. Vel quomodo dictum ait Zonaras eiusmodi tributum Chrysargyrum, si non aurum, sed nummus tantum (vt tradit) pendebatur argenteus? vt plane appareat, improprie, ac nomine tenus, non autem re ipsa illud appellatum esse Chrysargyrum. B C

XXXIX. AVRARGENTEVM DESCRIPTVM A ZOSIMO.

[d] l. vnic. de argenti pret. Cod. Theod.

Qua in re illud in primis intelligendum est; sic eiusmodi descriptum a Zosimo tributum, dictum esse Chrysargyrum, siue Aurargenteum, quod vtraque species penderetur, aurum scilicet & argentum: efformari enim solitos nummos siue aureos, siue argenteos, iuxta pondus indicti tributi, diximus superius ex Lampridio in Alexandro, distinctamq. plane fuisse pensitationem auri ab argenti: adeo vt cum auri tributum indictum esset, non penderetur argentum; nec vice versa, si argentum imperatum esset, soleret aurum tantæ æstimationis pendi. Vt autem argenti pretium in auro persolui posset, Arcadius & Honorius primi statuisse reperiuntur, sic rescribentes ad Eutychianum Præfectum Prætorio [d]: Iubemus, vt pro argenti summa, quam quis thesauris suerat illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro singulis libris argenti quinos solidos inferat.] Habes ex his pretium auri illius temporis, sed & pondus solidorum; cum constet ex Constantini ad Euphraxium Rationalem rescripto [e], singulos solidos continuisse quaternos scrupulos, septemq. solidos appendisse auri vnciam. nam ait: Si quis solidos appendere voluerit auri cocti, septem solidos quaternorum scrupulorum nostris vultibus figuratos appendat pro singulis vncijs, quatuordecim vero pro duabus, iuxta hanc formam omnem summam debiti illaturus: eadem ratione seruanda, & si materiã quis inferat, vt solidos dedisse videatur.] Sed & quod sequitur, æquissimum Principis animum etiam in minimis intentissimum demonstrat, dum quomodo appendendum sit aurum ad fraudem arcendam lege præscribens, hæc subdit: Aurum vero, quod infertur, æqua lance & libramentis paribus suscipiatur: scilicet vt duobus digitis summitas lini retineatur, tres reliqui liberi ad susceptorem emineant, nec pondera deprimant, nullo examinis libramento seruato, nec æquis ac paribus suspenso stateræ momentis, &c.] D E

[e] l. 1. de ponderatoribus. Cod. Theod.

XL. PRETIVM SOLIDI ET ARGENTEI.

[f] l. vnic. ſi quis solidi circulum. C. Theod.
[g] l. 13. de susceptorib. C. Theod.

Porro solidos omnes vnius esse ponderis consueuisse, idem Constantinus ad Leontium Præfectum Prætorio declarat his verbis [f]: Omnes solidi, in quibus nostri vultus & veneratio vna est, vno pretio æstimandi sunt atque vendendi, quamquam diuersæ formæ mensura sit: nec enim qui maiore habitu faciei extenditur, maioris est pretij; aut qui angustiore expressione concluditur, minoris haberi credendus est, cum pondus idem exiſtat.] Sed & illud postea statutum est a Valentiniano Imperatore [g]; vt, quoniam quamplurimi adulterini solidi essent cusi; qui pro tributo tot solidos pensuri essent, totidem persoluerent redactos in massam; sic vt libram auri in massa inferret, qui septuagintaduos solidos soluere teneretur. hæc quod ad solidos aureos. Quod autem pertinet ad argenteum nummum; consueuisse libram vnam argenti in argenteos sexaginta diuidi, constitutio Imperatorum declarat [h], adeo vt quinque argentei vnciam explerent argenti. Erat insuper & tributum, quo iubebatur

[h] l. 1. de expenſ. lud. C. Theod.

batur æs solui; quod si quis auro redimere voluisset, statuit Arcadius Imperator [a] vt vnus solidus penderetur pro viginti libris æris. A

[a] l. vnic. de collat. æris C. lib. 10.

XLI. TRIBVTVM AEQVISSIMVM CHRYSARGYRVM.

[b] l. 33. de ann. & tribut. Cod. Theod.

Quod igitur spectat ad Chrysargyrum, quod pendebatur collatione lustrali: tributum erat huiusmodi, quo negotiatores tantum (quod sæpe diximus) inferre in Aerarium tenerentur auri summam & argenti; quota autem hæc esset, nusquam expressum reperimus. Ceterum eiusmodi indicendi tributi ratio æquissima erat. si enim agros possidentes ex eis pendere solerent Imperatori partem mediæ quantitatis, interdum vero tertiã, vt ex rescripto Theodosij Imperatoris ad Isidorum apparet [b]: cur lucrantes ex negotiatione, mercatura scilicet, a tributi solutione esse deberent immunes, cum illa præsertim ex agricultura tributi pensio annis singulis præstari soleret, hæc autem quolibet quadriennio? At de Chrysargyri tributo satis ad refellendam Zosimi calumniam.

XLII. FOLLIS TRIBVTVM NOBILIVM.

[c] Alciatus de Præt. & præt. honore.
[d] Cuiacius enumd. tit. l. 2.

Sed cum idem rursum ex eo etiam insectetur Constantinum, quod clarissimis quoque viris tributum imposuerit, idemq. Follem ipsum nominasse tradat: quodnam esset eiusmodi tributi genus, primo exquirendum putamus, ac demum vindicare a Zosimi hac quoque calumnia Constantinum: haud enim erit otiosa eiusmodi perueſtigatio, cum ex his complura tum in historia, tum etiam in alijs sanctorum Patrum scriptis, & diuersarum facultatũ memorijs, loca veniant elucidanda. & licet sciamus Alciatum [c] atque Cuiacium [d] Iuris consultissimos in his dignoscendis non modicum laboris insumpsisse; haud tamen rem obscurissimam ita vendicarunt in lucem, vt adhuc lucerna minus egeat, & superuacaneus sit omnis labor superimpensus, vtpote qui se coniectura nisos esse profiteantur: at vbi inest opinandi diuersa ratio, diuersam quoque sententiam subsequi necesse est; atque ob id præstat audire omnes. B

XLIII. FOLLES DIVERSI GENERIS.

[e] Epiph. de mens. & pond.

Duplicis igitur generis follem fuisse, Epiphanius docet his verbis [e]: Follis, quod & Talantium vocatur, duplex est, ex duobus argenteis compositum, & fiunt ducenti & octo denarij, & folles duo minuta iuxta denarismum, non iuxta argentisimum.] hæc ipse. Qua ratione cum dictum sit quamlibet argenti libram cõtinuisse sexaginta denarios; quilibet follis prioris generis tres libras & semis, minus duobus denarijs, continebat argenti, solidos vero decemseptem & semis: & hic quidem follis erat maioris pretij. De folle autem alterius generis posito ab Epiphanio, paulo post dicemus; quem tertio loco ponimus: sed modo de secundo genere follis agamus. C

XLIV. FOLLIS MINORIS PRETII.

[f] l. 5. de Præterib. Cod. Theod.
[g] l. 25. Cod. eod.

Rursum vero aliud genus follis reperiri videtur minoris pretij, nempe trium nummorum argenti, vt colligitur ex Constantij rescripto ad Senatum, iuncto simul illo Gratiani ad eumdem Senatum [f] dato. Priori enim dicitur, a Constantiniana Prætura conferri solere editionis munerum causa viginti millia follium, & quadraginta libras argenti. Quod autem huiusmodi collatio nimia videretur, posteriore rescripto temperata est, vt duæ Præturæ simul iunctæ tantumdem soluerent, quantum vna conferre soleret: Sicq. (inquit [g]) Præturæ duæ, Constantiniana, & Constantiana, conferrent argenti libras mille.] & in fine: Ac bini (inquit) posthac incipiant agnoscere, quod singuli antea tranſigebant.] Cum igitur quod duæ penderent simul, eiusdem esse dicatur quantitatis, & tot libras continerent duæ, quot illa vna: ac proinde, quod Constantiniana & Constantiana Prætura simul penderent mille argenti libras, tantumdem esset, quantum vna ex ipsis antea conferebat, nempe viginti millia follium, & quadraginta libras argenti: opus est dicere, tantæ æstimationis fuisse viginti millia follium & quadraginta libras argenti, quantæ essent argenti libræ mille: qua ratione dicendum, quamlibet argenti libram viginti folles paulo minus continuisse. Cum vero argenti libra huius temporis esset sexaginta nummorum, affirmandum est quemlibet follem fuisse pretij nummorum trium, atque illius generis, quod a Romanis (inquit Marcellinus Comes in Chronico) nominatum erat Terentianum, seu potius restituendum, Tertianum, seu Tertiarium, quod tres nummos contineret. D E

XLV. TERTIVM GENVS FOLLIS.

[h] Suid. verb. Χαρτάριον.
[i] Epiph. de mens. sur. in fine.

Tertium follis genus erat minimi pretij, quod Epiphanius ait continuisse duo minuta denarij. Suidas [h] vero follem, obolum appellat, quorum ducenti & decem efficerent stateram aureum: Porro Iustinianus (inquit ipse) priuati emolumenti studio tantum centum octoginta dari iussit, sexta stateris aurei parte subtracta.] Octogesimam vero partem vnciæ obolum argenteum continuisse, Epiphanius tradit [i]. Ceterum huiusce modi minimi pretij folles fuisse olim æreos, Lampridij locus in Heliogabalo significare videtur, dum ait, centum aureos, mille argenteos, centum folles æris habuisse in sorte Heliogabalum. Secundum hanc autem minimi pretij follium rationem intelligendum est Iuliani Apostatæ

rescriptum

Universidad de Deusto
Biblioteca

reſcriptum ad Apronianum, quo prohibet ne quis carnis porcinæ libram vltra ſex folles venderet; item quod S. Auguſtinus [a] ait, venditum piſcem trecentis follibus: iuxta vero ſummi pretij folles illos putamus intelligendos, quos Conſtantinus Imperator numero trium millium miſit ad Cæcilianum Epiſcopum Carthaginenſem erogandos in miniſtros eccleſiarum Africæ, Numidiæ, & Mauritaniæ, vt ſuperius ex Euſebio [b] enarrauimus. Vt ex his locis elucidatis, alijs vero elucidandis, haud ingratus tibi, lector, hac in re ſuſceptus labor noſter videri poſſit. A

[a] *Aug. de Ciuit. Dei lib. 22. c. 8.*

[b] *Euſeb. lib. 10. cap. 6.*

XLVI.

Quod vero ad nomen ſpectat; Marcellinus Comes teſtari videtur fuiſſe nomen peculiare Græcis potius, quam Latinis. nam ait [c]: Nummis, quos Romani Terentianos, Græci Follerales vocant, Anaſtaſius Princeps ſuo nomine figuratis, placabilem plebi commutationem diſtraxit.] hæc Marcellinus. Cum igitur follis vox Græca eſſe dicatur, & apud Græcos φολὺ & φολὺς nonniſi ſquamma interpretetur, ſiue piſcis, ſiue anguis, & interdum æris: fortaſſe accidit, vt excuſus nummus argenteus tenuiſſimus, dictus obolus ab Epiphanio vbi ſupra, ob ſui exiguitatem ſquammarum ſpeciem præſeferret; ac proinde eiuſmodi pecunia minutiſſima dicta ſit folles *, ſeu pholes: vtroque enim modo ſcripta reperitur hæc vox. Porro cum horum ſumma in vnum congeſta conficeret numerum ducentorum & octo denariorũ, ſecundum Epiphanij calculum, nominabatur quoque talentum, Græce τάλαντον: vt autem eadem diceretur & folles, ex eo potuit contigiſſe, quod eadem ſumma pelliceo ſacculo, nempe crumena, includeretur, atque quot numerarentur ſacculi, tot folles eſſe dicerentur: ſic enim veteres appellabant ſaccos ex corio factos, vt citat Nonius ex Lucillo: quo ſenſu & Vegetius, ſaccos pecuniæ militaris, folles nominat [d]. Accidiſſe autem propemodum videtur in folle, quod in ſeſtertio, vt vna eademq. ferme vox longe inter ſe diuerſam ſummam contineat. At de follibus hactenus. B C

[c] *Marcellin. in Chron.*

FOLLIS NOMEN VNDE.

* follis

[d] *Veget. lib. 2. cap. 20.*

XLVII.

Sed quod ad Zoſimum pertinet, demus verum eſſe quod ait, Conſtantinum impoſuiſſe tributum Senatoribus follem. ſi cum velimus eſſe ſummi pretij, quid demum? an non tolerabilis videbatur eiuſmodi tributi exactio? Oportuiſſet quidem ipſum meminiſſe Auguſti Imperatoris, de quo tradit Dio [e], tam graue tributum Senatoribus indixiſſe, vt complures eorum coacti fuerint e Senatu migrare. Ceterum hac ex parte magnam ſibi laudem comparaſſe Conſtantinum, quod non tantum noua non impoſuerit, ſed nonnulla ex impoſitis ab alijs indicta abſtulerit; quæ ſuperius a nobis allata ſunt, fidem faciunt: nam etſi non aliud, certe legis Papiæ ex ea parte detruncatio, ex qua ingentem pecuniarum vim corradere potuiſſet, magnum eius largitatis & a populorum vexatione continentiæ fuit experimentum. Quibus omnibus optime ſuffragantur ea quæ ab Euſebio eodem argumento de Conſtantino traduntur, cum ait [f]: D

ARGVITVR ZOSIMVS.

[e] *Dio hiſtor. Rom. lib. 53.*

[f] *Euſeb. Vit. Conſtan. lib. 4. cap. 2. 3. 4.*

XLVIII.

Quanto autem ſtudio curauerit, vt plebem & inferiorum hominum animos exhilararet; vel ex vno exemplo, quod erat & ad vitam commodiſſimum, & ad omnes etiam perueniebat, hodieq. durat, facile perſpicere licet. Nam cum annua ei tributa agrorum nomine penderentur; quartam his detractam partem, agrorum poſſeſſoribus donauit; vt annuam detractionem ad calculum reuocanti facile appareret, frugum dominos quarto quoque anno a pendendo tributo fore leuatos: id quod etiam lege firmatum, & in omne reliquum tempus ſtabilitum, non viuentibus ſolum, ſed etiam eorum liberis & ſucceſſoribus indelebilem & perennem beneficentiam præſtitit. Cum vero nonnulli agrorum metationes a ſuperioribus Imperatoribus factas reprehenderent, hisq. fines ſuos premi quererentur: hic rurſum arbitros miſit, qui, re diligenter inſpecta, poſtulantes illæſos præſtarent. Ceterorum cauſas pecuniarias ipſe Imperator audiens; cum minime vellet, vt, qui cauſa cecidiſſent, deteriori conditione diſcederent; libenter eis ex ſuis bonis nonnumquã agros, aliquando pecunias largiebatur: vt iudicio conuictus, quoniam dignus habitus eſt vt in conſpectum Imperatoris veniret, non minore cum lætitia diſcederet, quam qui cauſam erat adeptus. Etenim cum non decere exiſtimaret, vt qui coram tanto Imperatore compareret, demiſſo & lugubri animo dimitteretur; iſta ratione perfecit, vt vtraque pars placido & ſereno vultu iudicio liberaretur. Ita accidit, vt hanc animi Imperatoris celſitudinem omnes admirarentur.] hactenus de his Euſebius. E

TRIBVTORVM RELAXATIO.

XLIX.

Hiſce autem enarratis, mox ſubinfert idem [g] auctor vnà ſimul Conſtantini bella aduerſus Scythas atque Sauromatas geſta, quæ ex Zoſimi ſententia diuerſis temporibus accidiſſe videntur: ac primum quidem Sauromaticum bellum aduerſus Rauſimodum ipſorũ Regem, de quo & nos ſuperius egimus; poſtea vero ait Scythas, Thaifale eorum duce, Romanorum

[g] *Euſeb. Vit. Conſtan. lib. 4. c. 5.*

A manorum ditionem inuadere auſos eſſe, cum Conſtantinus otioſe ageret quietus ab omni belli tumultu: quod his ipſis temporibus, quibus Noua Roma Conſtantinopolis ab eo ædificaretur, contigiſſe, Zoſimus tradit [a]: quo prælio Conſtantinum maiorem exercitus partem amiſiſſe, & ſibi conſuluiſſe fuga, teſtatur: cum tamen Euſebius, & alij omnes qui proſecuti ſunt res Conſtantini, affirment, ipſum Scythas ſuperaſſe, Romanumq. Imperium a vectigali, quod illis pendebat, prælio redemiſſe, ac denique (quod nemo antea fecerat) ſub tributo etiam redegiſſe. Hæc quidem his plane temporibus contigiſſe, cum extructo ponte ſuper Iſtrum, eo tranſmiſſo, Scythas debellauit, Cedrenus quoque teſtatur [b]; hoſq. eos putamus eſſe, quos S. Hieronymus Gothos vocat [c]. Declarat hoc ipſum antiquum numiſma, quod hic tibi formis reddendum curauimus: accepimus illud e diuite antiquitatum promptuario D. Lælij Paſqualini Canonici S. Mariæ Maioris in Vrbe.

[a] *Zoſim. lib. 2.*

CONSTANTINVS SCYTHAS REDEGIT SVB TRIBVTO.

[b] *Cedren. an. 25. Conſtantini.*

[c] *Hieron. Chron. an. 27. Conſtantin.*

B

C Porro ciuſmodi bellum, quo deuicti ſunt Scythæ ijdemq. Gothi, & ſub tributo redacti, geſtum eſſe a Gallicano viro clariſſimo, qui ea ex cauſa promeruit Conſulatum, Acta ſanctorum martyrum Ioannis & Pauli teſtantur, quæ feruntur a Terentiano conſcripta. commendauit memoriæ ille quidem eorumdem martyrum ſub Iuliano Apoſtata paſſionem, quam ipſe Iudex martyribus intulit: quæ autem interſeruntur de Gallicano, dilucidatione indigere videntur: multa enim habent, quæ fidem poſſent retardare lectoris: idq. nos pro facultate præſtabimus.

L.

GALLICANVS PVGNAT ADVERSVS SCYTHAS.

Bellum quidem Scythicum a Conſtantino per Gallicanum feliciter confectum habetur ibi, cum ille victor rediens (quod antea ab eo promiſſum erat) Conſul creatus eſt. Ceterum duo reperiuntur Conſulatus Ouinij Gallicani, alter cum Baſſo anno vndecimo Conſtantini, alter vero vna cum Symmacho hoc ipſo anno eiuſdem Imperatoris vigeſimoquinto. Priori quidem Conſulatui ea de bello Scythico minime aptari poſſe videntur; ſiquidem tunc in Thracia, vbi ait auctor bellum eſſe confectum, regnabat Licinius, & nihil ad Conſtantinum res Scythicæ. Sed & cum auctor tradat Gallicanum ſe a Conſulatu abdicaſſe, & Curiæ nuncium penitus remiſiſſe, atque amplexatum eſſe humile, Chriſti cauſa, viuendi genus, in eoq. vſque ad Iulianum perſeueraſſe; nihil eſt quod hæc ad priorẽ Conſulatum aptari poſſint, poſt quem eum Senatu & Curia conſtat vſum, & iterum Conſulem creatum eſſe. Quamobrem ea omnia de Gallicano ad ſecundum hunc eius Conſulatum præſentis anni eſſe referenda, affirmare neceſſe eſt. conſentiunt his quæ nuper ex Zoſimo & alijs dicta ſunt, his ſcilicet temporibus bellum Scythicum accidiſſe. & licet annus certus non deſcribatur; tamen quod ibi dicatur, poſt victoriam Gallicanum creatum eſſe Conſulem; confectum illud oportuit anno ſuperiore, dum (vt ibidem ponitur) Conſtantinus Romæ ageret, & S. Helena Auguſta eius mater adhuc ſuperſtes eſſet: eam enim poſt Nicænum Concilium aliquot annos vixiſſe, ex Euſebio & alijs ſuperius diximus; & Conſtantinum, licet Conſtantinopolim migraſſet, antiquam Romam interdum repetijſſe, pariter demonſtratum eſt: quem tamen hoc anno ad Nouæ Romæ dedicationem Conſtantinopoli fuiſſe, in dubium reuocari minime poſſe videtur. D E

LI.

NON VBIQVE IDOLOLATRIA EXTINCTA.

Quod autem habeant Acta, Gallicanum adhuc Gentilem & dijs immolantem perſeueraſſe vſque ad annum ſuperiorem, haud mirum videri debet; cum liqueat, complures ex Senatoribus & ex familijs Senatorijs Romæ adhuc Ethnicos perſeueraſſe, immolaſſe dijs, atque etiam deorum templa ibidem aperta manſiſſe, licet alibi multis in locis eſſent clauſa; ſicut ſub Conſtantio quoque, qui (vt auctor eſt Symmachus [d]) ſacerdotia repleuit nobilibus, & cærimonijs non negauit impenſas. Scimus tamen his de Gallicano aduerſari nonnulla, quo minus ad perfectos & vndique abſolutos veritatis numeros eiuſmodi in omni-

[d] *Symmachi relatio ad Imp. Valentin. apud S. Ambroſ.*

bus reduci possit historia: nam testatur Eusebius [a] in primis, Constantinum Imperatorem vel Christianos homines ad magistratus gerendos assumpsisse, vel cum ad eiusmodi munus Gentiles adsciuisset, eis, ne hostias dijs immolarent, vetuisse. Rursus vero idem cum agit de bello Scythico, Constantinum ipsum ad bellum profectum esse, & præuio signo sanctissimæ Crucis aduersus eos pugnasse, atque feliciter hostes superasse, confirmat [b]. Quamobrem de Quinio Gallicano historiam illam ab aliquo deprauatam, & nonnullis auctam (vt moris fuit quorumdam, qui de re magna breuis pertæsi narrationis, multa periphrastice, vt eis opinari contigit, cumularunt) facile existimare possumus: nisi velimus Eusebium potius esse mentitum.

[a] Euseb. Vit. Constant. lib. 2. c. 49.

[b] Euseb. ibi. lib. 4. c. 5.

LII.

Nos autem ea hic tantum reddemus, quæ ibi inuenimus de victis ab eo Scythis, & Romam reditu, atque abdicatione facta a Consulatu, & exhibito ab eodem pio pauperibus ministerio, ijsdem verbis quibus in ipsis Actis scripta leguntur. Post enarrata ibi sponsalia Constantiæ filiæ Constantini cum Gallicano, & conuersionem Acticæ & Artemiæ virginum eiusdem Gallicani filiarum, hæc de parta ab eodem Gallicano victoria sic recensita habentur [c]: Cum Scythica gens me in Thraciarum Philippopoli concluisset, stragesq. nostrorum plurimas edidisset: formidante me cum illis confligere, quod exigua esset mihi militum manus, illorum autem innumera multitudo; insistebam sacrificijs, & varias Marti victimas offerebam: & quid multis moror? Creuit tandem obsidio, & omnes Tribuni & milites mei se hostibus dedidere. Cum autem ego cuperem fugæ aditum reperire; Paulus & Ioannes, quorum alter Præpositus, alter Primicerius est dominæ meæ, filiæ pietatis vestræ Constantiæ Augustæ, dixerunt mihi: Nuncupa votum Deo cæli, si te liberauerit, fore te Christianum: ficq. eris victor amplius quam fuisti. Fateor, sacratissime Imperator, simulatque votum hoc ore meo prolatum est, apparuit mihi iuuenis statura excelsus, ferens in humero Crucem, & dicens: Sume gladium tuum, & sequere me. Cumq. ego sequerer illum, apparuerunt mihi hinc inde milites armati, confirmantes me, atque dicentes: Nos tibi præstamus officium: tu ingredere castra; & dextera læuaq. tenens gladium euaginatum, respice, donec ad Regem ipsum peruenias. Ad quem cum peruenissem, prostratus ille ad pedes meos, rogauit, vt sanguini ipsius parcerem. Ego flexus pietate, nullum penitus ex illis occidi, nec occidi iussi ab alijs. Atque ita vniuersa Thracia a Scythis liberata est, & Scythæ facti sunt tributarij. Tribuni omnes qui cum suis militibus ad me reuerti voluerunt, nisi fierent Christiani, a me minime recipi potuerunt: eos autem, qui in id consensere, gradu sublimiori affeci, ceteris militia priuatis.

[c] Apud Sur. & alios die 26. Iunij.

INSPERATA VICTORIA GALLICANI.

LIII.

Porro me ipsum iam Christianum effectum ita Deo deuoui, vt etiam a coniugio promiscerim abstinere. En habes quadruplicatum exercitum, habes Scythas tributarios, & omnem Thraciam in libertatem vindicatam. Mihi, quæso, propitij succedi iubete, vt libere possim vacare religioni, quam didici; & in veritate perstare, quam profecto cognoui. Hæc dicente Gallicano, Imperator misit se in amplexus eius, referens quæ gesta erant circa filias eius, quemadmodum virgines Christo consecratæ essent, & per illas sua gratia Christus alias duas acciuerit, vtq. doctrinæ summam complexæ ad perfectionem contenderent, & inter ipsa rudimenta, quæ perfectionis sunt, consectatæ sint. Deinde cum Augusto Gallicanus intrauit in Palatium: cui beata Helena cum Constantia & duabus eius filiabus occurrit: fundebanturq. lacrymæ gaudijs plenæ. Nec permittebatur in domum suam redire Gallicanus, sed quasi gener Augustorum in Palatio morabatur, cernens filias suas flentes in laudibus Dei.

GALLICANVS EFFECTVS CHRISTIANVS.

LIV.

Cum autem vellet priuatus abscedere, rogatus ab Augustis, Consul processit, & in fascibus positus quinque millia seruorum libertate donauit; & ciues Romanos fecit, prædia quoque & domos eis largitus est: omnesq. facultates suas, ijs exceptis quæ filiarum erant, distrahi & pauperibus erogari iussit; manensq. in vrbe Ostiensi, sancto viro Hilarino se adiunxit, eiusq. ædes auxit ad suscipiendos peregrinos, quos multos recipiebat. Adhæserunt autem ei multi ex seruis suis, quos manumiserat: diuulgataq. est fama eius per totum Orbem; ita vt ab Oriente & Occidente venientes, viderent virum ex Patricio & Consule, qui esset Augustis amicissimus, lauantem pedes, ponentem mensam, aquam manibus effundentem, languentibus solicite ministrantem, & cetera sanctæ seruitutis officia exhibentem.] hæc ibi: quæ quidem hic voluimus describisse, quod ab Ecclesiasticis monumentis sibi fidem vendicet, & de Gallicani ad Ostia Tiberina exhibita omni officio hospitalitate vetera quæque antiqua Martyrologia [d] testentur, & Ado [e] eamdem quam recensuimus historiam

GALLICANVS CREATVS CONSVL MINISTRAT PAVPERIBVS

[d] Rom. Martyrol. Bed. & Vsuard. die 25. Iunij.

[e] Ado eadem die.

A storiam ad verbum recitet. At Eusebius quamuis de Gallicano nullā prorsus habeat mentionem: tamen quod more suo omnia Constantino tribuat, Scythas Crucis potentia superatos esse tantum affirmat [a]. Zosimus vero cum dicat maiorem Romani exercitus partem apud Scythas esse amissam, licet de victoria nihil scribat, quam a Romanis obtentam constat, istæc visus est aliqua saltem ex parte signasse. Ceterum vt vir post Imperatorem & Cæsares omnium clarissimus, & a Christiana fide alienissimus, tam repente ex insperato non Christianus tantum euaserit, sed & a Senatu discesserit, seq. Consulatu abdicauerit, atque adeo humile arripuerit vitæ institutum; haud potuit contigisse absque aliquo Christianæ religionis veritatis admirando signo, atque certissimo argumento.

[a] Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 5.

Extat præterea de eiusdem Gallicani munificentia in superius citato libello Anastasij de LV.

B ecclesijs a Constantino erectis eiusmodi monumentum [b]: Itemq. obtulit Gallicanus basilicæ supra scriptæ Ostiæ a Constantino ædificatæ sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & Ioannis Baptistæ: obtulit autem hæc: Coronam argenteam cum delphinis, pensantem libras viginti: Calicem argenteum anaglyphum, pensantem libras quindecim: Amam argenteam, pensantem libras decem & octo: Massam Mallianam in territorio Sabinensi, præstantem solidos centum quindecim & tremissem: Fundum Picturas in territorio Veliterno, præstantem solidos quadragintatres: Fundum Surorum via Clodia in territorio Veientano, præstantem solidos quinquagintasex: Massam Gargilianam in territorio Suessano, præstantem solidos sexcentos quinquagintasex.] hactenus ibi. Hæc contulit Gallicanus ecclesiæ a Constantino ædificatæ. Quæ vero suæ ibidem in memoriam S. Laurentij erectæ donauerit (quod citata Acta testantur) licet minime reperiantur memoriæ commendata, ex ijs tamen quæ dicta sunt, facile possumus intelligere. Quomodo autem postea idem

C Gallicanus ab Apostata Iuliano Imperatore fuerit exagitatus, suo loco dicemus.

[b] Tom. 1. Concil. in Siluestro.

MVNERA OBLATA A GALLICANO.

Hoc eodem anno, ijsdem Consulibus, datum reperitur rescriptum Constantini Imperatoris ad Valentinum Consularem Numidiæ pro clericis Catholicis molestijs & iniurijs affectis a Donatistis. Qui enim semel cœperant apud Constantinum causam Cæciliani deferre, reliquos quoque clericos Catholicæ communionis ijsdem pressuris vexare non destitere, trahentes eos ad sæcularium magistratuum tribunalia. quod ne quis vlterius tentare præsumeret, ad eumdem Numidiæ Præfectum Imperator in hæc verba rescripsit [c]: Lectores diuinorum apicum & hypodiaconi, ceteriq. clerici, qui per iniuriam hæreticorum ad Curiam deuocati sunt, absoluantur. Et de cetero, ad similitudinem Orientis, minime ad Curias deuocentur, sed immunitate plenissima potiantur. Dat. Non. Februar. Sardicæ, Gallicano & Symmacho Coss.] Frequens hæc est querela cum Optati, tum

D etiam Augustini, de Donatistis ad Imperatores & eius magistratus, relicto tribunali Ecclesiastico, prouocantibus.

LVI.

DONATISTAE VEXANT CATHOLICOS.

[c] l. 7. de Epiſc. & cler. C. Theod.

Hoc pariter anno, quo Quinquennalia Constantij Cæsaris celebrata sunt, in gratiam ipsius exules Ariani Episcopi Eusebius Nicomediensis, & Theognis Niceæ, ab exilio relaxati esse putantur. Quibus fauit Constantia Augusta Licinij olim coniux, soror Constantini Imperatoris, persuadens id eidē Constantio ex quodam conficto somnio (vt Nicephorus tradit [d]) quasi innoxij homines iniuste exilio damnati essent. Quid autem impij postliminio restituti aduersus Athanasium moliti sint, dicemus anno proximo.

LVII.

RELAXATI AB EXILIO ARIANI.

[d] Niceph. lib. 9. c. 21.

IESV CHRISTI ANNVS 331.	SILVESTRI PAP. ANNVS 18.	CONSTANTINI IMP. ANNVS 26.

E

SEquenti anno Domini trecentesimo trigesimoprimo, Ouinius Bassus iterum & Ablauius Aegyptius Consules creati sunt: quo tēpore S. Athanasius Episcopus Alexandrinus ab Eusebianis atque Meletianis iterum, nouis excogitatis calumnijs, exagitatur. Quieuit ipse aliquantisper, donec scilicet Eusebius Nicomediæ Episcopus ab Ecclesia iectus vnà cum Theognide Nicæno Episcopo exulauit: ijsdem autem Constantij Cæsaris opera (vt creditur) anno superiori, quo eius sunt Quinquennalia celebrata, & Nouæ Romæ vrbis Constantinopolitanæ dedicatio facta est, ab exilio ad proprias Ecclesias reuocatis, noua rursus aduersus Athanasium ab ijsdem per Meletianos certamina concitantur. Sed qua occasione, memoria repetens quod ante annum proxime elapsum gestum est, idem ipse testatur, dum in secunda Apologia recitatis litteris Constantini ad Alexandri-

I.

ATHANASIVS ITERVM VEXATVR.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos ante superiorem annum scriptis, quas superius suo loco posuimus, hæc mox subdit: A
His ita actis, cum aliquantisper quieuissent Meletiani; denuo infestius insurgentes, consilium tale inierunt, &c.] recenset enim quæ contigerunt, cum suam diœcesin visitaret, quæ a nobis suo loco sunt descripta, vt de Ischyra qui agebat presbyterum cum non esset, de
a Athanas. Apolog. 2. quo hæc subdit [a]: Ille (*nempe Ischyras*) vbi a morbo surrexit, & ab amicis, atque adeo suomet ipsius patre coerceretur, ad Meletianos confugit: qui, re cum Eusebianis communicata, istiusmodi calumniam composuerunt: Calicem a Macario fractum, Arsenium autem Episcopum a me interfectum esse. Arseniumq. (vt calumnia succederet) in abditis habent; quo, si nusquam appareret, occisus esse crederetur. interim illi manum cuiusdam, tamquam ex eius corpore recisam, ad ostentationem circumferre: Ischyram, quem non nouerant, vt presbyterum celebrare; vt, cum de calice loqueretur, auctoritate tituli commodior ad fraudem esset.] hæc de veteri instaurata calumnia, & noua superinducta, habet Athanasius. B

II. ISCHYRAE POENITENTIA.

Cum istæc autem per totam Aegyptum opera Meletianorum & Eusebianorum spargerentur in vulgus, atque vbique diffamarentur; qui Ischyram nouerant auctorē calumniarum, quibus factum esset vt tanti Patris nomen male audiret, eum conuenientes, amice redarguerunt, atque adeo efficaciter, vt suaserint viro a societate perditorum hominum illorum omnino recedere, & ad Ecclesiam Catholicam se conferre, veniamq. ab Athanasio postulare: quibus cum ille persuasus Athanasium adiret, ab eo obiurgatus, reiectus est, vtpote indignus qui reciperetur, nisi de admissis sceleribus pœnitentiam agens, quas concinnasset calumnias, easdem publica in facie Ecclesiæ facta confessione destrueret: quod ipse facere non prætermisit. Hæc quidem omnia idem recenset Athanasius, dum eamdem
b Athanas. Apolog. 2. prosecutus, de his quæ accidissent, narrationem hanc subdit [b]: Ibi cum Ischyras a suis reprehenderetur, ad nos lamentabundus accessit, nihil quicquam inquiens tale factum esse a Macario, qualia iactitabant, sed se subornatum a Meletianis ad istud flagitium commiscendum: quapropter & ista quoque scriptis protulit: C

Beato Præsuli Athanasio Ischyras in Domino salutem.

III. LIBELLVS ISCHYRAE.

Quia me, domine Præsul, te adeundo, vt in Ecclesiam reciperer, obiurgasti, quod istiusmodi locutus essem, quasi ego vltro hoc fecissem, ac non vi potius huc adactus essem: ideo hanc satisfactionem tibi scripto porrigendam putaui, vt cognosceres vim mihi factam esse tum ab Heraclide; ab Isaac porro Lerois, & a socijs eius etiam verberibus cæsum esse. Ego autem, Deo in testem adhibito, pro excusatione mea dico me nihil eorum, quæ illi a te facta iactitant, conscium esse, neque vllum calicem confractum scire, aut mensam subuersam esse; meq. ad ista omnia calumnianda eorum vi adactum esse. Hanc D
autem pro me excusationem facio, tibiq. eam scripto trado, optans me vnum eorum esse, qui ad tuos conuentus pertinent, & tuis iudicijs parent. Valere te in Christo exopto. Tradidi autem manu mea tibi Episcopo Athanasio in præsentia presbyterorum Ammonis, Dicellæ, Heraclidis, Pasci, Bocchonis, Chenebri, Achillæ, Myrsenes, Didymi, Taphrosieris, & Iusti ab Comatheo; diaconorum autem eorum qui Alexandrini erant, Pauli, Petri, & Olympij; Marcoticorum vero Olympij, Ammonij, Pisti, Demetrij, & Caij. Hæc Ischyras.]

IV. MELETIANI CONTRA ATHANAS. AD IMP. PERGVNT.

At tantum abest vt Meletiani confessione Ischyræ repressi fuerint, vt etiam acrioribus odij stimulis exagitati, prosecuturi in Athanasium & Macarium accusationes, ad Constantinum Constantinopolim proficisci decreuerint. Quid autem, his auditis, Imperator rescripserit, idem Athanasius narrat his verbis [c]: Hæc cum ita confessus esset Ischyras; æque tamen illi istiusmodi crimina passim iactitarunt, remq. ad Imperatorem Constantinum detulerunt. Ceterum ille iam antea Psammathiæ de hoc calice audierat, cum nos ibi præsentes essemus: quapropter repudiata aduersariorum sycophantia, Antiochiam litteras ad Delmatium * Censorem * misit, vt cognosceret de causa homicidij.] At quid qualeve ea de re fuerit Delmatij iudicium, sequenti anno, quo illud contigisse, ex ijs quæ dicenda sunt inferius, potest intelligi, dicturi sumus. E
c Athanas. vbi supra Apolog. 2.

* Delmatianum
* Cæsarem

V. d Socrat. lib. 1. c. 20. & Sozom. lib. 2. c. 22.

Horum autem omnium scelerum, quæ Meletiani in Athanasium moliti sunt hactenus, & in posterum ardentioribus in dies studijs prosequi non desierunt, auctor & promotor fuit (quod sæpe demonstratum est) Eusebius Nicomediæ Episcopus: nam Ischyram non ad Meletianos tantum, sed & per eos profectum esse Nicomediam ad Eusebium, a quo de concinnandis calumnijs optime instructus fuerit, testantur Socrates [d] & Sozomenus.

Porro

A Porro maximo omnium malo fuisse eumdem Eusebium in sedem Nicomediensem restitutum, etiam portento cælitus est declaratum, dum hoc vel sequenti anno basilica Nicomediensis recens extructa, tacta fulmine conflagrauit [a]. Proteus iste ad decipiendos homines egregie comparatus, pallio pietatis decepit sæpius Constantinum: quippe cum Ario faueret intrinsecus, Nicænam tamen fidem coram ipso ardenter profitebatur: & cum Athanasium acerbissimo odio insectaretur; ipse tamen quasi rerum ignarus considere visus, aliorum opera vtebatur: &, quod maximum attulit Ecclesiæ detrimentum, insinuauit se in Constantij Cæsaris amicitiam, cui pater Constantinus latioribus regiminis vti permisit habenis, quod Orientalis Imperij eum heredem relinquere (quod & fecit) in animo haberet.
a Cedren. Cōpend. an. 26. & 27. Constantini.

Hoc pariter anno Domini trecentesimo trigesimoprimo S. Hieronymus inter alia hæc VI.
B habet in Chronico: Donatus agnoscitur, a quo per Africam Donatiani.] ita ipse, licet chronologia Imperatoris ibi perperam consignetur eiusmodi annus vigesimusecundus Imperij Constantini. Fuit hic Donatus partis schismaticorum Episcopus Carthaginensis post Maiorinum, de quo superius pluribus actum est: quo autem potissimum anno ille decesserit, hic vero fuerit subrogatus, haud liquet; potuit hoc anno contigisse, quo eum innotuisse S. Hieronymus tradit: cognitus est autem haud dubium, cum fuit factus Episcopus, & suæ partis homines a se denominatos voluit Donatistas, seu Donatianos appellari; quod sub Constante Imperatore accidisse, idem S. Hieronymus tradit [b]; quem & ex libris quos edidit, inter suos fuisse celebris famæ, testatur, cum addit: Extant eius multa ad suam hæresin pertinentia opuscula, & de Spiritu sancto liber, Ariano dogmati congruens.]
DONATVS PSEVDOEPISCOPVS CARTHAG.
b Hier. de Script. Eccles. in Donato.

C Certe quidem qui eum præcesserunt Episcopi Donatistæ, quantumlibet audacissimi, visi VII.
sunt, comparatione Donati huius, de quo agimus, frigidi. Eo enim procaciæ atque superbiæ iste peruenit, vt perinde ac Deus esset, per nomen sui ipsius tamquam numen suos iurare pertulerit: de cuius incredibili fastu ac mentis elatione hæc Optatus ait [c]: Extulit cor suum, vt nullum hominem sibi comparandum arbitraretur, & de tumore mentis suæ altior visus est esse; quia quicquid est supra homines, iam quasi Deus est. Deinde cum Episcopi Deo debeant famulari, tantum sibi de Episcopis exegit, vt eum omnes non minori timore venerarentur, quam Deum: hoc est, quod sibi Deus visus est. Et cum per solum Deum soleant homines iurare, passus est homines per se sic iurare, tamquam per Deum. In quo si vnusquisque hominū errauerat, ipse prohibere debuerat: cum non prohibuit, Deus sibi visus est.] hæc Optatus: qui subdit de eius nomine, quod impertitus est suis, vt dicerentur ab omnibus Donatistæ, non autem Christiani. D
DONATI SVPERBIA.
c Optat. lib. 3.

Rursum vero, ad conciliandam sibi apud suos maiorem fidem, callidissimus homo lo- VIII.
cutum sibi de cælo Deum effinxit. quod S. Augustinus ita testatur [d]: Hæc quidem iactabantur a suis: Donatus orauit, & respondit ei Deus de cælo.] Eo insuper arrogantiæ venit, vt Præfectos contumelijs lacesseret, & in Imperatores conuicia & probra conijceret. De Præfectis quidem, Optatus recitat de Gregorio [e]: Ad quē (inquit) sic scribere minime dubitauit: Gregori, macula Senatus, & dedecus Præfectorum: & cetera talia. cui Donato Præfectus patientia Episcopali rescripsit.] Hunc ipsum opinor esse Gregorium, ad quem extat datum Constantini rescriptum in Codice Theodosiano [f]:
d Aug. in Ioan. tract. 13. prope finem.
e Optat. lib. 3.
f l. 2. de conuenend. empt. Cod. Theod.

Quænam autem postea effutierit in Constantem Imperatorem, suo loco dicturi sumus, IX.
cum agemus de legatione Pauli atque Macarij ab eo in Africam missa. Sub eodem Donato, ipso docente, puto, & hortante, oborti sunt in Africa Circumcelliones, vulgo dicti Circelliones, de quorū nomine hæc S. Augustinus [g]: Quid sibi vult nomen Circellionū? Sed non, inquiunt, vocātur Circelliones; forte corrupto sono nominis eos appellamus. Dicturi sumus vobis integrum nomen ipsorum? Forte Circumcelliones vocantur, non Circelliones. Plane si hoc vocantur, exponant quid sint. nam Circumcelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur.] in hunc modum Augustinus. At de eo quod spectat ad nomen, eos tamen a Donato Agonisticos, & eorum Præfectos, Duces sanctorū, nominatos esse, Optatus testatur [h]. erant hi sectæ defensores, qui auderent Præfectis quoque resistere, quiq. per nundinas, villas, vicosq. circumuagantes, præseferebant se esse publicæ iustitiæ vindices: quo prætextu & seruos vocabant ad pileum, & oppressos ære alieno a creditoribus liberabant, minaces litteras ad eos scribentes, quibus mortem minarentur, nisi expungerent eorum debita, atque chirographa delerent, quibus tenebantur adstricti. Omnia hæc
CIRCVMCELLIONES EXORTI.
g Aug. in Psal. 132.
h Optat. lib. 3.

Optatus [a], & frequentius Augustinus, ex quo potissimum immania scelera ab ijsdem aduersus Catholicos perpetrata, suis locis, ordine temporum quibus sunt gesta, narrabimus. Porro ciusmodi grassatores sub Donato exortos & propagatos, duodecimo vero Constantis anno per Paulum atque Macarium legatos nonnihil fuisse repressos, eodem anno dicturi sumus.

a Optat. lib. 3.

X. LEONTIVS ET VRSACIVS PRAEFECTI.

Ad hos autem coercendos ante dictorum legationem, constat ex Optato & Augustino esse missos primo Leontium, deinde Vrsacium; de quibus Optatus [b]: Querelam per ordinem deponitis, sub Leontio, sub Vrsacio iniuriatos esse quamplurimos.] post hos vero apparet Paulum & Macarium esse legatos, anno quo diximus, duodecimo ciusdem Constantis Imperatoris. De eodem Vrsacio est mentio apud Augustinum [c] ex Petiliano, qui eius interitum Christianis exprobrabat, dicens: Perijt Macarius, perijt Vrsacius, cunctiq. comites vestri Dei pariter vindicta perierunt. Vrsacium namque barbarica pugna prostratum, sæuis vnguibus alites, canumq. auidi dentes morsibus discerpserunt.] hæc ille, non sic quidem post Macarium Vrsacium nominans, quasi post eum vixerit, quem ipsum Macarium præcessisse Optatus docet. Ceterum consueuisse ea de causa Donatistas appellare Catholicos, Macarianos, non autem Vrsacianos, quod ipsius Vrsacij vexatio nequaquam vsque ad alicuius ex illis necem progressa fuerit, Augustinus tradit, cum omnia Petiliano obiecta fortiter confutat.

b Optat. lib. 3.

c Aug. contra Petilian. lib. 2. c. 92.

XI. STVLTITIA DONATISTARVM.

Sub tali igitur tantoq. doctore adeo superbo, tumido & insano, Donato, creuit Donatistis pariter cum furore stultitia: nam eo dementiæ peruenerunt, vt quasi martyrum gloriæ cupidi nouum excogitarint genus martyrij, se ipsos scilicet necantes præcipitio, aqua, vel igne, vel alios ad inferendam sibi ipsis necem cogentes: quos ita vita functos insana Donatistarum turba colligere, & loco digno martyre condere, atque honore martyribus congruo venerari soleret. hæc quidem de eorumdem amentia Optatus meminit [d], & Augustinus innumeris pene locis: de quibus nos sæpe inferius dicturi sumus: hic autem modo satis attigisse ipsorum originem. Ante quidem primum Carthaginense Concilium, quod celebratum est Macarianæ legationis temporibus, in hæc tam immania atque stulta facinora Donatistas schismaticos progressos esse, eiusdem Concilij [e] canon contra eiusmodi pseudomartyres editus fidem facit. Atque ista modo satis de Donato & Donatistis vsque ad duodecimum annum Constantij & Constantis Imperatorum.

d Optat. lib. 3.

e Concil. 1. Carthag. c. 2.

XII. DETERIORES ETHNICIS HAERETICI ATQVE SCHISMATICI.

Vides, lector, quos semel vel hæresis, vel schisma a Catholica Ecclesia, vbi diuina veraq. sunt dona Spiritus, separat, per quæ abrupta loca, & Gentilibus quoque, qui Deum ignorant, inuia & inaccessa, a malo dæmone impellantur. Vix apud Ethnicos (vt fabulas taceamus) vnum Empedoclem, vel alterum inuenias Peregrinum sese flammis sponte dedentes, qui & ab ipsis tamquam monstra habentur ostentui: apud Donatistas vero horum examina reperias, ab eisdem Donatistis, vt sanctissimos martyres, immensis honoribus cumulatos. hoc enim plane hæreticis omnibus atque schismaticis solet esse commune, vt ipsi in se ipsos existant suæ prauitatis vltores; & illud in primis, cum sponte a qua essent abijciendi, se ab Ecclesia segregent, cuius precibus valuissent multipliciter adiuuari.

XIII.

Hoc ipso anno Macarius Episcopus Hierosolymitanus cum sedisset annos decem & nouem, longæuus, & plenus Domini benedictionibus, cum tot tantaq. a Deo per Constantinum Ecclesiæ Hierosolymitanæ dona collata vidisset, reddidit in pace Deo spiritum; eiusq. memoria iugi cõmemoratione die annua repetita in Ecclesia hactenus perseuerat [f]. In ipsius vero locum subrogatus est Maximus, de quo hæc habet Sozomenus [g]: Fama est Episcopum Ecclesiæ Diospolitanæ a Macario Maximum ordinatum fuisse, sed a populo Hierosolymitano, ne eam sedem capesseret, impeditum: nam quia confessor erat, & vir alioqui spectatus, populi suffragijs decretum fuit, vt post mortem Macarij in illius vrbis Episcopatum succederet. Itaque cum multitudo ægre ferret se eo priuatum fore, cuius virtutem explorate cognitam haberet, & seditio ex ea re oriri videretur: visum est Diospolitanis alium Episcopum eligere, vti Maximus maneret Hierosolymis, & sacro Episcopatus munere vna cum Macario fungeretur, & post eius mortem Ecclesiam illam solus gubernaret. Attamen intelligendum est, quod hi qui in hac re cognoscenda accuratius laborarint, affirmant plebem istam omnia de sententia Macarij & fecisse, & summo studio conatam esse. nam eum omni cura incubuisse, vt Maximus post se constitueretur Episcopus, memorant: propterea quod mente complectebatur, illum, cum rectam veramq. de Deo opinionem teneret, & ob fidei confessionem populo percarus esset, necessario ad sibi succe-

dendum

f Martyrol. Rom. 10. Maij.

g Sozom. lib. 2. c. 19.

MAXIMVS EPISCOPVS HIEROSOLYMITANVS.

A dendum reseruandum esse. Siquidem veritus est, ne, se mortuo, Eusebius, Cæsareæ Episcopus scilicet, & Patrophilus Episcopus Scythopolitanus, sectæ Arianæ fautores, tempus idoneum nacti, illam Episcopalem sedem alicui suæ opinioni dedito tribuerent: quandoquidem dum Macarius maneret in vita, nouis rebus studere cœperunt illi quidem; sed cum ab eo essent ea de causa ab Ecclesia segregati, conquieuerunt.] hæc de Maximi in locum Macarij substitutione Sozomenus: quot vero annis sederit, dicemus in eius obitu.

Quod autem ad ciuilem statum spectat; hoc item anno, ijsdemq. Consulibus, Constantinus Imperator inuigilans ex more, ne prouinciales a prouinciarum Rectoribus comprimerentur varijs pecuniarum indebitis exactionibus, ciusmodi Christiano Principe dignam edidit sanctionem [a]:

XIV. MAGISTRATVVM AVARITIA COHIBETVR.

a l. 1. de offic. Rect. prouinc. Cod. Theod.

B Cessent iam nunc rapaces Officialium manus, cessent inquam: nam si moniti non cessauerint, gladijs præcidentur. Non sit venale Iudicis velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus Secretarium, non viso ipsa Præsidis cum pretio. Aequæ aures iudicantis pauperrimis ac diuitibus referentur. Absit ab inducendo * eius, qui Officij princeps dicitur, deprædatio. Nullas litigatoribus adiutores eorumdem Officij principum concussiones adhibeant. Centurionum, aliorumq. Officialium, parua magnaq. poscentium, intolerandi impetus oblidantur; eorumq. qui iurgantibus Acta restituunt, inexpleta auiditas tẽperetur. Semper inuigilet industria Præsidalis, ne quicquam a prædictis generibus hominũ de litigatore sumatur. Qui si de ciuilibus causis quicquã putauerint esse poscendũ, aderit armata censura, quæ nefariorum capita ceruicesq. detruncet: data copia vniuersis qui concussi fuerint, vt Præsidũ instruant notionẽ. Qui si dissimulauerint; super eodem conquerendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Præfectum

C Prætorio, si magis fuerit in vicino: vt his referentibus edocti, super talibus latrocinijs supplicia referamus. Dat. Kalend. Nouembris, Constantinopoli, Basso & Ablauio VV. CC. Coss.] sub quibus etiam aliæ Imperiales leges datæ habentur, sed nihil ad rem.

* ob inducendum

Porro quod prohibet Iudicis velum esse venale; aduersus eos qui aliquid a litigatoribus exigebant, vt admitterentur ad Iudicem, pœnam intendit: Vocabantur hi Admissionales; vnde Lampridius dicit de Alexandro, quod salutaretur quasi vnus de Senatoribus, patente velo (quod Italice, *portiera*, dicimus) remotis Admissionalibus. Secretarium vero locum fuisse vbi Iudices causas audirent & cognoscerent, cum ex pluribus legibus, tum etiam ex Actis martyrum superius recitatis, perspicuum redditur. Ceterum ciusmodi vitium haud penitus valuit extirpari: nam sæpe post hæc sub Constantini successoribus Impp. Christianis est inuenire pretio vela redẽpta, vel Admissionalibus aliquid spõte solutũ.

XV. ADMISSIONALES.

D

IESV CHRISTI ANNVS	SILVESTRI PAP. ANNVS	CONSTANTINI IMP. ANNVS
332.	19.	27.

I. DELMATIVS COGNOSCIT CAVSAM ATHANASII.

QVi sequitur annus Christi trecentesimus trigesimussecundus, Consulibus Ouinio Pacatiano & Mecilio Hilariano annotatus est Fastis. Quo tempore cum Imperator Constantinus Delmatio delegasset causæ cognitionem, qua S. Athanasius Episcopus Alexandrinus a Meletianis reus homicidij fuerat constitutus; ipse Iudex impigre negotium gerens, Athanasio scripsit, vt se ad defensionem pararet: qui tandem rem tantam minime negligendam existimans, Thebaidem, vbi esse Arsenium audierat, quem a se occisum Meletiani, duce eorum primo Episcopo Ioanne, fuerant calumniati, diaconum suum exploratum misit. Hæc quidem ipse Athanasius recensет his verbis [b]: Delmatius Censor * igitur mihi perscribit, vt me pararem ad criminis defensionem. Ego autem, litteris acceptis, principio eius rei nullam curam feci, eo quod mihi conscius essem, nihil veri ab illis dici: sed tamen quia Imperator commotus erat, certiores eius rei facio comministros nostros in sacris per Aegyptum; & diaconum amando, qui de Arsenio cognosceret, quem intra quinque vel sex annos prorsus non videram. Is, vt compendio loquar, primum quidem in Aegypto, dum ibi occultaretur, repertus est.] hæc ipse. Quomodo autem repertus sit viuere, idem inferius declarat ex Meletianorum litteris, quibus istæc præmittit: Iam ideo eum occultatum fuisse, vt cædem verisimilem facerent, testantur eius familiares: quorum Pinnes, reperto tandem post longam inuestigationem Arsenio, ad Ioannem histrionem istius sycophantiæ in hunc modum scripsit:

E

b Athanas. Apolog.

* Cæsar

Dilecto

Universidad de Deusto
Biblioteca

II. ARSENIVS QVAERITVR.

Dilecto Patri Ioanni, Pinnes presbyter domicilij Ptemengyris, quæ est in Anteopolitæ Nomo. A

Scire te volumus, Athanasium misisse Thebaidem diaconum suum, vt omnia scrutaretur ad Arsenium quærendum. Primum autem obuij repertiq. Pecysius presbyter, Siluanus Heliæ frater, Tapenacerameus, & Paulus monachus, Hypseles, confessi sunt eum apud nos esse. Id cum resciscremus, curauimus illum in nauem conijci, vt ad partes inferiores cum monacho Helia aueheretur. Non ita diu post diaconus cum quibusdam superueniens, Arseniumq. quærens, in nostras ædes irrupit: verum illum ablegatum iam ad partes inferiores (quemadmodum dixi) non inuenerunt; me autem cum monacho Helia, qui Arsenium auexerat, secum Alexandriam deportauerunt, Duciq. nos obtulerunt. ibi mihi minime licuit inficias ire, sed confessus sum eum viuere, & interfectum non esse. eadem quoque monachus, qui eum auexerat, fassus est. Hæc ideo tibi significaui, Pater, B vt scires Athanasium tibi accusandum non esse: dixerunt enim eum viuere, & apud nos in abditis haberi; resq. innotuit vniuersæ Aegypto, neque celari potest. Paphnutius monachus eiusdem domicilij hanc epistolam scripsi. Plurimum te saluto, & valere opto.] in hunc modum illi, cum coram Iudice Alexandrino rem, vt se habuisset, confessi essent.

III. ARSENIVS AD LOCA REMOTA AMANDATVR.

Cum vero hæc sciisset Ioannes Episcopus & Meletianorum caput, Arsenium, quem nauigio in inferiorem Thebaidis partem diximus amandatum, per Nilum ad mare perductum, in externas regiones compulit nauigare. Appulit nauis Tyrum, vbi sese iterum occultauit. Athanasius autem vigilantissimo studio, cuius semel vestigia inuenisset, exploratores perinde ac venaticos canes post eũ misit; & cum illum soluisse audisset a Nili ostijs, ne sic quidem e spe eum inueniendi atque comprehendendi excidit; sed cum nauim illam Tyrum appulisse intellexisset, suos illuc misit. Hi vero tandem quæsitum diu Arsenium C Episcopum inuenerunt, inuentumq. stiterunt iudicio Pauli eius ciuitatis Episcopi Catholici: vbi rogatus causam dicere, se Arsenium vere esse, confessus est, & totam de simulatione suæ necis ex Eusebij Nicomediensis consilio fabulam pandit. His igitur rebus gestis, Athanasius tanta calumnia liber, litteras dedit ad Constantinum Imperatorem, quibus totius commenti catastrophen declarauit. Istæc omnia idem Athanasius in Apologia citata superius sic summatim enarrat[a]:

[a] *Athanas. Apolog. 2.*

IV. ARSENIVS INVENITVR.

Is, *nempe Arsenius* (vt compendio loquar) primum quidem in Aegypto, dum ibi occultaretur, repertus est; postmodum eumdem Tyri se abstrudentem nostri inuenerunt. Et, quod mireris, repertus deprehensusq. noluit se agnoscere Arsenium esse, nisi in iudicio a Paulo eius loci Episcopo conuictus: ab eo enim tempore pudore impeditus, se ipsum negare non est ausus. Id autem ideo faciebat, quod pacta Eusebio seruata cuperet; ne, D se reperto, argumentum fabulæ dissolueretur.] Sed quomodo his omnibus ad veritatis lucem perductis, Athanasius cum hisce testificationibus & Arsenij confessione Macarium diaconum suum Constantinopolim ad Imperatorem miserit; & ille, re comperta, publicis litteris toti Orbi voluerit Athanasij innocentiam innotescere, dicemus anno sequenti: in his enim præsens annus, & eo amplius, insumptus esse putatur.

V. ARSENIVS FVIT EPISC.

Porro quod ad Arsenium spectat; hallucinati plane de eo esse reperiuntur, qui cum clericum lectorem, vel presbyterum nominant[b]: nam cum & Athanasij testimonio pluribus in locis, & ipsiusmet Arsenij professione in epistola quam post hæc ad Athanasium scripsit, luce clarius, eum Episcopum fuisse, reddatur; de his nullus est locus vel minimum dubitandi. Addit quoque Sozomenus[c] de Arsenio: ipsum, ob perpetratum olim immensum quoddam facinus, sese ab Athanasij oculis subduxisse; ex cuius latebris, ad struendam E Athanasio de homicidio calumniam, occasionem sumpsisse Meletianos, illaq. vsos esse, immo etiam magicarum præstigiarum eumdem Athanasium accusasse, quod ea de causa Arsenium interfecisset, vt eius brachio ad incantationes vteretur. sed de magia calumniæ postea emersere. Cum autem complures eiusmodi historiam de Athanasio Meletianorum atque Eusebianorum calumnijs circumuento sint prosecuti; nos ea potissimum conscribemus, quæ ipsemet Athanasius publico scripto, nempe Apologia, tamquam patentibus litteris ab omnibus inspiciendis, complexus est. quamobrem iure respuimus quæ ab alijs scripta repugnant historiæ ab ipso Athanasio enarratæ, vtpote contraria veritati: cuiusmodi illa esse videntur, quæ a Socrate[d] de inuentione Arsenij facta Tyri his verbis enarrantur:

[b] *Sozom. lib. 2. cap. 22. & aly cum secuti, Epiphan. hæres. 68.*
[c] *Sozom. vbi sup.*
[d] *Socrat. lib. 1. cap. 21.*

VI. Factum est Dei prouidentia, vt Arsenius etiam Tyrum aduentaret: nam neglectis mandatis,

A datis, quæ calumniatores, qui ei pecunias largiti fuerant, dedissent, ex occulto ad res QVAE CONTENTVR DE ARSENIO SCRIPTA. quæ ibi gererentur cognoscendas accedit. Euenit, vt famuli Archelai viri Consularis in taberna ex quorumdam sermone intelligerent, Arsenium, quem rumor erat interfectum esse, illic in hominis cuiusdam ædibus clam delitescere: quæ cum accepissent, eosq. qui narrabant, diligenter notassent; ea quæ audierant, ad dominum suum referunt. Ille extemplo, omni abiecta cunctatione, hominem conquirit, conquisitum inuenit, inuentum in loco tuto concludit: Athanasio significat, vt bono animo sit, &c.] Attamen vtcumque demus vtrumque accidere potuisse, vt exploratores ab Athanasio missi, per famulos Archelai Arsenium inuenerint: certe quidem id contigisse, cum Tyri Concilium haberetur (quod abhinc tertio anno, Athanasij testificatione, celebratum constat) a veritate prorsus alienum est; id enim & quæ singulis annis dicentur inferius, manifestissime declara-
B bunt. Sicut & ab omni prorsus scopo veritatis abhorret, quod apud Epiphanium legitur[a], post Constantini Imperatoris obitum, temporibus Constantini, Constantij, & Constantis filiorum Augustorum, Arsenium esse repertum. Hæc igitur nisi recta temporum ratione distinguantur, quantumlibet appareant veritate perspicua, redduntur tamen varia scriptorum narratione obscura admodum atque perplexa. At prosequamur cetera ab eodem Athanasio quo sunt ordine recensita.

[a] *Epiphan. hæres 68.*

IESV CHRISTI ANNVS 333.	SILVESTRI PAP. ANNVS 20.	CONSTANTINI IMP. ANNVS 28.

C CHristi anno trecentesimo trigesimotertio, Delmatius atque Zenophilus Consules creati sunt: quo S. Athanasius, cum de inuento Arsenio Episcopo, quem ab ipso occisum calumniati fuerant aduersarij, cuncta exacte explorata, liquidoq. probata habuisset; mittit Macarium suum presbyterum Constantinopolim, qui Constantinum Imperatorem, ea de re grauissime antea commotum, reddat de omnibus certiorem. At Imperator, his acceptis, Delmatium, ad quem iam scripserat, a causæ cognitione cessare fecit, accusatores abire iussit, & pro Athanasio dignas litteras scripsit. Hæc autem ipse Athanasius breui compendio in eadem Apologia his prosecutus est verbis[b]: Cum enim scripsissem Cæsari, Arsenium repertum esse, & in memoriam reuocassem quæ de Macario Psammathiæ audierat; inhibuit iudicium Censoris*, litterasq. misit, quibus nostri calumnias improbabat: Eusebianosq. ad se in Orientẽ contra nos venientes, re infecta, abire
D iussit.] Quas vero tunc idem Imperator Constantinus ad Athanasium litteras dederit, ipse recitat, easq. intexuit in eadem Apologia; quæ sunt huiusmodi[c]:

I. LEGATIO MACARII AD IMP.

[b] *Athanas. Apolog. 2.*
* Cæsaris
[c] *Apud Athanas. Apolog. 2.*

Victor Constantinus Max. Augustus Papæ Athanasio.

II. CONSTANTINI LITTERAE AD ATHANASIVM.

Litteris tuæ prudentiæ perlectis, in eam veni sententiam, vt putarim te reseriptis nostris adhortandum, vt populum Dei ad modestiam & misericordiam adduceres. Meo enim in animo hæc inter præcipua habeo, vt & veritatem colam, & in mente semper iustitiam conseruem, ijsq. potissimum gaudeam, qui recta via incedunt. De illis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus, inquam, & nefarijs hominibus, qui quasi apoplexia icti stupent, & solummodo inuidia & æmulatione & tumultibus ad scelera motum habent, nefariam suam mentem declarantes, ista mihi dicenda puto. Vides enim, homines illos, quos ipsi ferro interfectos aiebant, in medio versari, & vita frui. quo ipso nul-
E lum vmquam fuerit grauius præiudicium, quodq. tam clare eorum causam oneret, quam eos, quos ipsi necatos asseuerabant viuere, & luce frui, qui ipsi pro se causam dicere possunt. Deinde & id quoque additum fuit Meletianorum criminibus: te nefario impetu irrumpentem, rapientemq. poculum, quod in sacratissimo loco repositum erat, confregisse: quo scelere nullum vmquam profecto grauius esse posset, si quidem id ita factum & cõtestatum esset.] Apparet ex his plane, calumniam, quam Meletiani in Macarium diaconũ Athanasij coniecissent, cum ille Ischyræ (vt vidimus) aperta testificatione purgatus esset, illos eamdem in Athanasium conuertisse, eumq. calicis perfractorem inclamasse.

III. VASA SACRA QVO IN HONORE HABITA.

Vides insuper, lector, quantam adhiberi solitam esse vasis sacris reuerentiam & honorem Imperator demonstret; vt quantumlibet ea schismaticorum essent, tamen, quod sacro vsui inseruirent, tanta in æstimatione habenda esse putarit, vt sacinus nullum hoc grauius admitti potuisse testetur. Sed subdit in eadem epistola Constantinus: At quodnam

hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc genus criminationis? quæve ista desultoria personarum transmutatio, & reorum diuersitas, vt nunc in hunc, nunc in alium crimen conferant? quæ res ipsa luce lucidior est, ipsos tuæ prudentiæ insidias tetendisse. Denique quis iam deinceps homines istos tam multa ad noxam fingentes sequi velit? maxime cum ipsi se ipsos in barathrum ducant; cumq. in conspectu sit, eos fictarum & falsarum rerum accusatores esse? Vt iterum dicam: Quis eos sequi velit, & iter exitij præceps inire, in quo illi soli mortalium spem salutis auxilijq. constituunt? Si enim pura vellent conscientia ingredi, & bonæ mentis meminisse, & sanum animum induere; facile intelligerent, nullam ipsis opem a Dei prouidentia expectandam esse, cum se talium rerum æmulatores ad suam perniciem præbeant. Hanc igitur, quam denuncio, non asperitatem, sed seueritatem iure appellauero. A

IV. COMMINATIO CONSTANTINI.

Postremo etiam illud adiungimus, vt operam des, quo ista quæ scripsimus, subinde ad populum recitentur; vt res ad omnium notitiam veniat; & præcipue vt illi qui ita agunt, & ad istum modum conuersantur, resciscere possint, quod ista, quæ nunc a nobis emendationis causa dicuntur, re ipsa & factis demonstrantur vera esse. Iam cum in hoc negotio tanta sit malitiæ importunitas; certum habeant, me ita decreuisse, atque huius esse sententiæ: si quid tale iterum mouerint, non pro more Ecclesiarum, sed legibus publicis mea ipsa opera causæ cognitionem suscepturum: ac deinde cognoscent, se non solum humani generis, sed etiam diuinæ disciplinæ latrones esse. Deus te seruet, frater dilecte.] hactenus Constantini litteræ. B

V. DE ALIIS LITTERIS CONSTAN. *a Athanas. Apolog. 2.*

Alias quoque eiusdem Imperatoris id genus litteras datas esse cuique patentes, epistola Alexandri Episcopi Thessalonicensis, Athanasio adgratulantis, ad ipsum missa testatur: scripsit ad eum ipse, cum per Macarium diaconum Athanasij legatum de rebus gestis Constantinopoli certior redditus esset: recitat easdem Athanasius, hæc præmittens [a]: C
Quod autem me de cæde Arsenij accusarint: ne multorum scriptis ad eam rem probandam vtar; sufficit si vnam dumtaxat Alexandri Thessalonicensis Episcopi epistolam, vnde & ceterorum existimes, apposuero. Ille enim cum sciret quæ de cæde Arsenij aduersum nos vulgo sparsa essent, non ignarus Arsenium viuere, istiusmodi epistolam scripsit:

VI. ALEX. EPISC. THESSALON. LITTERAE.

Domino dilecto filio vnanimi, & suo in sacris collegæ Athanasio, Alexander Episcopus in Domino salutem.] Filium nominat Athanasium senior Alexander, ætatis causa, quem tamen Patriarcham sciret esse totius Aegypti. Sed ad ipsam epistolam accedamus:
Congratulor optimo Serapioni ita se sacris moribus exornare satagenti, & patris memoriam laudabiliorem efficienti. Consummatus est enim ille (vt alicubi dicit Scriptura sacra) & non mortuus est: reliquit enim vitæ suæ monumentum. Quo igitur nos affectu esse erga eum, qui ita virum memoria dignum in se conseruat, existimas? quam tu, domine, & sacram eius viri memoriam, & recentioris humanitatem cognitam habeas, per quem vnam solum a tua reuerentia epistolam accepi? Significaui igitur hoc ipsum tibi, vt scire posses, domine, dilectum nostrum & diaconum Macarium, litteris Constantinopoli huc ad me missis, ingenti me gaudio affeciisse, dum mihi scriptis suis referret opprobrium dedecusq. Achabis sycophantæ de calumnia conuicti, quod hominem viuum quasi interfectum sermonibus apud omnes diuulgasset. Condignam autem eum sua audacia mercedem a iusto Iudice cum sua cohorte relaturum esse, sacræ litteræ mentiendi nesciæ satis prædicant. Omnium Dominus te virum optimum quam diutissime conseruet.] hæc Alexander. D

VII. *b Cyril. Apolog. ad Theod. Imp. in fine.* PRAEDICATA A POSTERIS INNOCENTIA ATHANASII.

Eiusmodi autem aduersus Athanasium ab aduersarijs contextam calumniam, & probatam Athanasij innocentiam commemorat post alios Cyrillus Episcopus Alexandrinus in sua ad Theodosium Imperatorem Apologia, vbi ait [b]: Perseuerarunt hoc pacto seducentes multo tempore; donec Arsenius ille, qui absconditus fuerat, adhuc viuus deprehenderetur: atque ita vix tandem improbitatis ipsorum deprehensus est conatus. Erat enim sycophantia ista animis liberis, bonamq. conscientiam habentibus, molesta & acerba, concideratq. vehementer animus eorum quibus ista acciderant; & molestissimum erat indubitato frustra his, qui nihil læserant, insidias passos esse.] Ceterum tam immane scelus bonum illud plane incomparabile subsecutum est, vt cum Arsenius ipse Episcopus, tum etiam Ioannes Antistes Meletianorum antesignanus, facti pœnitentes, supplices pro venia consequenda Athanasio litteras dederint, atque a schismate recedentes eidem se Catholica communione coniunxerint. Extant adhuc eiusdem Arsenij Episcopi litteræ ad Athanasium, qui eas recitat in Apologia his verbis conscriptas [c]: E

c Athanas. Apolog. 2.

VIII. Athanasio beatissimo Pontifici Arsenius Episcopus ciuitatis Hypselitarum, cui aliquando

A quando præfuit Meletius, vna cum presbyteris & diaconis in Domino S. P. D.
Et nos quoque diligentes pacem & vnanimitatem cum Ecclesia Catholica, cui tu per Dei gratiam præfectus es, volentesq. Ecclesiastico canoni pro veteri instituto subijci, scribimus tibi, Pontifex dilecte, promittimusq. in nomine Domini nos deinceps non communicaturos cum schismaticis, aut cum ijs, quibus nondum pax est cum Ecclesia Catholica, siue Episcopi sint, siue presbyteri, siue diaconi: neque cum illis in consilio coituros, neque litteras pacatas ad eos daturos, neque inuicem ab illis recepturos, neque citra tuam Metropolitani Episcopi sententiam vllum de Episcopis aut alio dogmate communi & Ecclesiastico decretum edituros, sed cessuros canonibus ante susceptis, ad exemplar & modum Episcoporum Ammoniani, & Tyranni, & Plusiani, & reliquorum Episcoporum. Præterea obsecramus tuam humanitatem, vt nobis quamprimum rescribas, & ARSENII EPISC. LITTERAE SVPPLICES.
B de nobis ad nostros in sacris collegas: indicesq. nos iam stare pristinis decretis, pacemq. agere cum Ecclesia Catholica, & regionum istarum Episcopis counitos esse: credimusq. tuis precibus, vt gratis & efficacibus apud Deum, istam pacem firmam indissolubilemq. perpetuo futuram secundum Dei voluntatem Domini omnium per Iesum Christum Dominum nostrum. Totum cœtum sacrorum virorum, qui sub tua iurisdictione est, nos, & qui nobiscum sunt, salutamus: & cum primum Deus permiserit, excurram ad tuã humanitatẽ. Valere te exopto multis temporibus, Pontifex beatissime.] Sed rursum idem Athanasius:
Maius autem & liquidius argumentum, nos calumnijs impetitos fuisse, Ioannis pœnitentia demonstrat, cuius testis fuit ipse Deo gratissimus beatæ memoriæ Imperator Constantinus: qui cum sciret qualia crimina Ioannes ad se detulisset, litterasq. eiusdem iam pœnitentiæ accepisset, in hunc modum scripsit: IX. IOANNIS EPISC. MELETIANI POENITENTIA.
C Constantinus Maximus Augustus Ioanni.] erat hic (vt sæpe dictum est) post Meletij obitum princeps Meletianorum, & illi in Episcopatu successor.
Ex animo mihi gratæ fuere tuæ prudentiæ litteræ: Iudex enim didici, quæ desiderabam scire, omnem te malitiam animi deposuisse, & cum Ecclesia, vt par erat, communicasse, & cum Athanasio Episcopo reuerendissimo quam maxime in concordiam venisse. Certũ igitur habeas, te a nobis collaudari, quod relicta omni conferendæ manus cupidine, id quod Deo gratum erat, feceris. Vt igitur quæ concupisti, assecutus esse videaris, tibi permittendum putaui, vt ascenso publico vehiculo ad nostras stationes venias. Restat igitur, vt nihil cures, cum hæc epistola tibi facultatem publici vehiculi præbeat, vt quam celerrime ad nos peruenias, & votis tuis implearis, nobisq. conspectis, congrua fruaris lætitia. Deus te conseruet, frater dilecte. Hæc Constantinus. Habuit conspiratio finem hunc.
D Meletiani igitur cum pudore recesserunt.] hactenus de his Athanasius. Quomodo autem per Eusebianos rursum inuersus fuerit ac perturbatus rerum status, dicemus anno sequenti.

IESV CHRISI ANNVS 334. SILVESTRI PAP. ANNVS 21. CONSTANTINI IMP. ANNVS 29.

I. SEquitur trecentesimus trigesimusquartus Domini annus, Optato & Paulino Consulibus consignatus. mentio est horum Consulatus apud Iulium Firmicum Maternum, cum ait sub ijsdem contigisse Solis eclipsim. Quo ipso anno Eusebiani bellum aduersus Athanasium, iam pœnitentia Meletianorum præcipuorum Episcoporum aliquantulum
E consopitum, instaurant; de quo Athanasius [a] post enarratum exitum Meletianæ conspirationis hæc subdit: Eusebiani autem ne ita quidem quiescere potuerunt, eo quod ipsis non Meletiani, sed Ariani curæ essent. Veriti igitur, ne Meletianis conquiescentibus, destituerentur huiusmodi calumniæ histrionibus, denuo eos in nos exasperant. Iterum Imperatori Synodum Tyri indicendam persuadent, &c.] Accessu enim illo Ioannis ad Imperatorem, cum ab eo, anno superiore (vt dictum est) euocatus fuit, occasio data est Eusebio atque alijs cum eo iterum agendi: tunc enim ipsum Ioannem iam reconciliatum Athanasio iterum persuadent ab eodem resilire, & cum veteres calumnias instaurare, tum nouas excogitare. Quid plura? talia tantaq. Eusebiani commenti sunt in Athanasium, atque adeo admiranda structura dolos & fraudes sibi inuicem iunctas concinnarunt, atque prætexerunt pietatis tegumento; vt Constantinum alioqui erga Athanasium ipsum propensiorem, hominisq. studiosissimum, a proposito mentis, velut incantatione magica *a Athanas. Apolog. 2.* EVSEBIANI RVRSVS VRGENT ATHANASIVM.

quadam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quadam auerterent, illiq. eum suspectum redderent, & plane dignum qui coram Synodo Episcoporum reus constitutus causam diceret; ac proinde de Tyrio Concilio indicendo, eidem persuaserint. A

II. CONSTANTINI NIMIA FACILITAS.

Non possum vero non mirari nimiam Constantini animi facilitatem (sic dixerim potius, quam leuitatem) quippe cum tot tantisq. perspicuis omnibus iam redditis argumentis, aduersariorum Athanasij calumnias compertas habuerit, vtpote ipsorummet confessione sæpe testatas; adhuc tamen præbuerit aures sceleſtissimis illis, quos suæ ipsorum impostvræ crebro reddidissent infames: vt hac ex parte nihil propemodum sit, quo eum digne iusteq. valeam excusare. Certe quidem nec laudator eius Eusebius Cæsariensis Episcopus id potuit præterijsse silentio, qui, dum eius humanitatem commendat, hæc ait [a]: Pari ratione animus ei ad summum omnis humanæ perfectionis fastigium ascendit, omni virtutum genere exornatus, præcipue vero humanitate: quæ tamen propter improborum hominum in scelere licentiam a multis reprehensa est, cum in eis peccandi causam Imperatoris lenitati assignarent. Et quidem certe nosmetipsi comperimus duo non serenda vitia temporibus illis viguisse: primum corruptelam vanam inexplebilium quorumdam & sceleratorum hominum, qui reliqua vita dissoluti erant: deinde aliorum inexplicabilem simulationem, qui specie quadam ficta prætextuq. Christiani nominis in Ecclesiam surrepebant. Imperatoris vero humanitas, bonitas, sincera fides, & morum constantia, ac veritas facile eum adduxerant, vt fidem haberet huic istorum in speciem fictæ professioni, qui opinione tantum Christiani sunt habiti: maxime quod ijdem veram erga illum beneuolentiam, sed falsis ac fallacibus animis, conseruare simularent; quibus cum se credidisset, eiusmodi fortasse calumnijs, longe aliter quam par erat, infamabatur: inuidia scilicet hanc labem reliquis eius immiscente virtutibus. Sed hos non multo post diuinitus immissa pœna consumpsit.] hæc Eusebius. At quinam hi fuerint, quos ait diuina vindicta consumptos, haud facile est diuinare. B C

[a] *Euseb. in Vit. Constant. lib. 4. cap. 54.*

III. CONSTANTINVS IVRE REPREHENDITVR.

Ceterum quantumlibet eam Constantini animi facilitatem, qua facile improbi abuterentur, bonitati ipsius adscribat; haud tamen in Principe, cum præsertim eadem vtitur in rebus grauissimis, commendatione digna est, sed improbanda penitus, cum ex ea hæreticis atque schismaticis in Ecclesiam Dei virosq. sanctissimos debacchandi ansa tribuatur; vt factum vidimus a Donatistis, quos contra ius fasq. omne sæpius appellantes semper audiuit: & nunc ferme idem in causa Athanasij actitari videmus; quem cum iterum aduersariorum calumnijs manifeste nouerit circumuentum, & perspicue notum habuerit innocentem, quod & datis a se litteris publicis firmiter est contestatus atque professus: nihilominus tantum abfuit vt calumniantes Athanasium digno supplicio afficiendos curauerit, ac detestandos homines procul (vt par erat) ab humano consortio separauerit; quin potius ijsdem in eumdem rursum insurgentibus aures accommodauerit, atque ex eorumdem sententia, quicquid petijssent illi, decerneret, nempe Tyrium Conciliabulum, cui præsiderent omnes qui Ario olim manifeste fauissent, modo autem pœnitentiam simularent, in quo pariter detestabiles Meletiani sæpe conuicti agerent accusatores & testes. hæc autem laudet qui velit in Constantino; nos quidem certe commendare non possumus: sic enim comparati sumus, vt in historia veritatem potissimum excolamus, abhorreamusq. ab Eusebij instituto, qui vt Ariano Principi adularetur, nempe Constantio, de eius patre Constantino, cum Vitam ipsius scripsit, laudibus dicendis totus intentus, multa (quod suis locis demonstrauimus) turpiter mentitus est. At de Tyrio hæreticorum Conuentu, sequenti anno, quo celebratum esse liquet, dicturi sumus. D E

VI. QVIBVS PERMOTVS CONSTANTINVS CONTRA ATHANAS. AGERE.

Quid autem auribus Constantini insusurrasse potuerint Eusebiani, postquam audissent Meletianorum Principem Ioannem facti pœnitentem cum Athanasio iniuisse concordiam; aliud quod existimem nihil est, nisi ipsos iactasse Ioannem ab Athanasio blanditijs delinitum, pollicitationibus pellectum, & pecunijs etiam fortasse corruptum, vt a criminum obiectorum prosecutione desisteret; immo (quod significant Constantini litteræ de cogenda Synodo, paulo post recitandæ) Meletianos omnes Athanasij potentia esse compressos, & in magno periculo constitutos, vt nec fari præ timore auderent: rursum eosdem inculcasse, quæ propalata erant de inuento Arsenio, stropham esse, ab Athanasioq. suppositum hominem, qui nomen assumeret, & referret Arsenij personam. hæc & alia plura ab impostoribus in Athanasium coagmentata, & miro artificio concinnata, credita verisimilia Constantino, reddiderunt animum eius ancipitem, ac de Athanasij innocentia fluctuantem;

A ctuantem; quem & leui negotio ad illud primum impulerunt, vt eumdem Ioannem, a quo cuncta esset exploraturus, quantocyus, publico impertito vehiculo, accerseret, datis ad eum litteris illis, quæ superius sunt recitatæ.

Cum vero Constantinopolim ille ad Imperatorem venisset, ab Eusebianis quid transactum cum eodem Constantino, admonitus fuit: quem & ijdem rogarunt vt omnia ijsdem consentientia, vocatus ab eo, firmiter diceret & affirmaret. Vt autem id faceret, pristinum initum inter ipsos aduersus Athanasium fœdus ijdem in memoriam renocasse putantur, & alia complura admiscuisse, quibus male obductam in Ioanne cicatricem confricantes, animum eius in Athanasium acrius concitarint: accidisseq. tandem ex sententia, vt titubantem animum Constantini, ad id quod videbatur honestum, induxerint; nempe (quod dictum est) vt sacer Episcoporum cogeretur conuentus, vbi præsente sancto Antistitum B coetu, more maiorum, quæ obijcerentur in Athanasium accusationes, proferrentur in medium; ipse vero iudicandus, si bonæ causæ fideret, præsens assisteret. hæc plane illi. Sed qualem delegerint illi locum ad Episcoporum conuentum, & qui apostatarum & Ario fauentium cœtus accurrerit, ac quinam fuerint qui istæc Imperatori suggesserint, Theodoretus in primis narrat his verbis [a]:

V. ARTES ARIANORVM.

[a] *Theodor. lib. 2. c. 28. & Sozom. lib. 2. c. 24.*

At ne sic quidem impios Arianos puduit, sed aliam talem de integro texere fabulam aggressi sunt, qualem nemo veterum tragicorum comicorumve aliquando effinxerit. Nam accusatoribus ex sua ipsorum factione conductis, eos deducunt ad Imperatorem. Illi clamant, Athanasium virtutis athletam multa infanda scelera consciuisse. Horum causam tutatus est Eusebius, Theognis, & Theodorus Perinthius (Perinthus autem hoc tempore Heraclea nominatur:) dicunt istas res adeo indignas intolerabilesque, vt hominum C aures eas audire refugiant. Proinde persuadent Imperatori, vt Cæsareæ Palæstinæ (ibi enim erant complures Athanasio infesti) Concilium conuocetur, iuberetq. in ea vrbe iudicium de Athanasio exerceri. Imperator autem illis, vtpote sacerdotibus, obsecutus (siquidem ignorabat penitus fraudulentos eorum conatus) quod postulauerant, fieri mandauit. Verum sanctus Athanasius, intellecto Iudicum odio, ad Concilium non venit. Ariani igitur, ansa inde ad calumniandum arrepta, & bello contra veritatem suscepto, præter alia nefanda facinora, tyrannidis præterea & contumaciæ eum coram Imperatore insimulant. Neque certe spes eorum frustrata est: nam Imperator alioqui mansuetissimus, eorum verbis ad iracundiam prouocatus, scripsit ad Athanasium epistolam, qua & bilem suam aperuit; & ei, vt Tyrum peteret, mandauit. Etenim quoniam suspicabatur (quemadmodum ego censeo) Athanasium Cæsareæ, propter illius vrbis Antistitem, mi- D nime velle comparere; idcirco iussit vt Concilium Tyri cogeretur.] Hoc plane anno, qui præcessit Conuentum Tyrium, ex Imperatoris mandato iussum esse conuocari Concilium Cæsareæ Palæstinæ; Athanasium vero, licet litteris Imperatoris accersitum, ire noluisse, quod detrectaret subire iudicium Eusebij eius ciuitatis Episcopi, & aliorum Arianorum, Sozomenus affirmat [b].

VI. EVSEBIANI DOLOSE PETVNT CONCILIVM.

[b] *Sozom. lib. 2. c. 24. in princ. & in fine.*

Cogendi autem Tyri Concilium, illam quoque causam prætexerunt, nimirum vt basilicam famosissimam Hierosolymis erectam Episcopi dedicarent: quod testatur Eusebius, dum illud Conciliabulum malignantium perinde ac œcumenicum quoddam Concilium celebrans, ait [c]: Sed virtutis hostis inuidia etiam hac in re quasi tenebricosam nebulam clarissimis Solis luminibus offundens, per controuersias quasdam, turbatis denuo Aegyptijs Ecclesijs, institutæ huius celebritatis splendorem obscurare conata est] nempe Tri- E cennalium solemnitatem, quæ sequenti anno trigesimo Constantini celebrata est; quo anno ipsum (vt dicemus) contigit Tyrium Conuenticulum peragi. Subdit autem: Sed Imperator, omni cura & cogitatione in Deum defixa, collegit ex omni Aegypto, Asia, Africa, Europa frequentem Episcoporum cœtum: cumq. tamquam Dei exercitum armis contectum obiecit huic inuido diabolo: mandauitq. primum, vt quam celeriter renouatæ contentionis finem facerent; deinde vt Martyrum domum, de qua dixi, consecrarent; obiterque, vt in Phœniciæ metropoli conceptas rixas delerent. Non enim licere sententijs & opinionibus dissentientes ad diuinum cultum adesse; quod in diuina lege dissertis verbis editum sit [d], non debere secum discordantes munera prius sua offerre, quam, amicitia reconciliata, ad mutuam pacem gratiamq. redierint. His salutaribus præceptis Imperatoris animus intus cum recrearetur; omni vt consensione concordiaq. institutum persequerentur, litteris suis in hanc fere sententiam significauit [e]:

VII. PRAETENSAE CAVSAE CONCILII COGENDI.

[c] *Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 41.*

[d] *Matth. 5.*

[e] *Euseb. in Vit. Constant. lib. 4. c. 42.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

VIII. CONSTANTINI LITTERAE DE SYNODO CELEBRANDA.

Victor Constantinus Maximus Augustus ad sanctam Synodum Tyri congregatam. A
Erat fortasse consentaneum, & ad præsentis temporis opportunitatem maxime accommodatum, carere omni contentione Ecclesiam Catholicam, & Christi seruos ab omnibus rixis solutos ac liberos esse. Sed quoniam nonnulli sceleratæ cuiusdam contentionis furore incitati, ac (ne quid grauius dicam) vitam sua professione indignam agentes, omnia turbare & miscere conati sunt (quod seclus super omnem calamitatem mihi sane positum esse videtur) propterea vos vestra (vt est in prouerbio) sponte currentes hortor, vt nulla interposita mora, sed omni qua possitis celeritate, in vnum locum confluentes, Synodum instituatis, & egentibus opem feratis, in periculo positis fratribus medicinam adhibeatis, diuulsa membra ad consensionem reuocetis, errata omnia interea emendetis, dum ipsum tempus ferat: vt hisce tantis prouincijs, quæ maxime decet, concordiam restituatis, quam (o futiles ineptias!) paucorum hominum deleuit arrogantia. Nam hoc & Deo totius huius vniuersitatis Domino gratũ, & nobis quauis re vel optatissima magis iucundum, & vobis ipsis, si concordiam & pacem reuocaueritis, magnæ gloriæ, vel omnium mortalium iudicio consensuq. futurum, plane arbitror. Nolite igitur cunctari, sed acerrimo studio his quibus decet terminis præsentes controuersias definite; vtpote qui cum omni puritate & fide coistis, quam in omni cœtu prope clarissima voce Saluator noster, cui seruimus, in primis flagitat. Nihil vero, quod est nostrarum partium nostræq. prudentiæ, deerit: nam quæ litteris mihi vestris significastis, omnia curaui: scripsi ad quos volebatis Episcopos, vt vestras curas & solicitudines præsentia & laboribus suis adiuuarent. B

IX. DIONYSIVS CONSVLARIS MISSVS TYRVM.

Misi etiam Dionysium Consularem, vt omnium rerum gerendarum eos admoneat, qui vestræ Synodo adesse debent: maxime vero, vt idem animaduersor sit & custos conseruandæ æquabilitatis & ordinis. Quod si quis (quod equidem non futurum arbitror) reiecto C & spreto mandato nostro, adesse noluerit: delegabimus aliquem, qui regia illum auctoritate in exilium iectum, docebit, hominem minime decere summi Imperatoris præceptionibus ad tuendam veritatem editis repugnare. De cetero vestræ sanctitatis partes sunt, non odio, vel gratia vlla, sed consentientibus studijs, secundum Ecclesiasticam & Apostolicam regulam omnibus erratis errore aliquo admissis propriam curationem adhibere: vt omni aliena contumelia Ecclesiam liberetis, & meas curas alleuetis; & rebus turbatis per vos constitutis, maximam vobis ipsis gloriam comparetis. Deus vos conseruet, fratres dilecti.] hactenus Constantini epistola de conuocanda Tyri Synodo apud Eusebium: recitat eamdem Theodoretus [a]. Quinam vero conuenerint, quotve numero, & reliqua Acta Synodi, anno sequenti, quo celebrata fuit, dicemus.

[a] Theodor. lib. 1. c. 29.

X. PRO MISERABILIBVS PERSONIS QVID CONSTANT. [b] l. 2. de offic. com. Ind. Cod. Theod. [c] l. 15. C. de test. milit.

Ijsdem Consulibus quamplures a Constantino leges sanctæ reperiuntur, & inter alias D illa pro miserabilibus personis, pupillis, viduis, debilibus, & ægrotantibus, ne ab vllo Iudice compelli possent [b] Imperatorem adire. Fauit & militibus in expeditione positis in testando, vt eorum vltima voluntas rata habenda esset, licet in vagina, vel clypeo, vel in puluere scripta foret [c]. At nos Ecclesiastica prosequamur.

IESV CHRISTI ANNVS	SILVESTRI PAP. ANNVS	CONSTANTINI IMP. ANNVS
335.	22.	30.

I. CONCILIABVLVM TYRIVM QVALE.

TRecentesimus trigesimusquintus Christi annus Constantio & Albino Consulibus annotatur, celebris Tricennalium Constantini Imperatoris solemnitate: quo ab Eu- E
sebianis aduersus Athanasium Episcopum Alexandrinum Tyri in Phœnicia Conciliabulum celebratum est, conspirantibus vna cum eis schismaticis Meletianis. Conciliabulum plane dixerimus, atque conuentum malignantium, non ex nostra tantum, sed maiorum sententia, atque Synodali testificatione sanctorum Patrum: in litteris enim Concilij Alexandrini paulo post celebrati hæc scripta leguntur apud S. Athanasium: [d] At præclari Eusebiani, quo veritatem scriptaq. sua obliterent, nomen Synodi suis Actis prætexunt, cum res ipsa negotium Imperatorium, non Synodale haberi debeat: quippe vbi Comes præsideat, & milites Episcopos suo satellitio cingant; & Imperatoria edicta, quos ipsi volunt, coire compellant.] & paulo post: Si enim veluti Episcopi sese Iudices volebant esse; quid opus erat vel Comite, vel militibus, aut edictis ad coeundum Imperialibus? Quod si Cæsare indigebant, & ab eo Acta robur accipere voluerunt; quo iure ipsi iudicium Cæsaris irritum

[d] Athanas. Apolog. 2.

A irritum fecere? aut qua de causa, cum Cæsar Meletianos & calumniatores & nefarios non sine detestatione ob cædem de viuo homine confictam, Athanasium vero innocentissimum suis scriptis pronunciarit; ipsi Meletianos verum dicere, & Athanasium reum esse definiunt?] hæc ibi: quæ ante omnia pro foribus synagogæ Sataniæ tamquam nobilem de rebus in ea gestis titulum voluimus affixisse.

II. TEMPVS CONVENTVS TYRII.

Rursum vero de eodem acturi Concilio: quod ad rectam temporis rationem consignandam ex more pertinet; hoc ipso anno eiusmodi conuentum malignantium fuisse collectum, Eusebij in primis auctoritate probatur, dum ait [a], ipsis Tricennalibus Imperatoris, tum Tyri, tum etiam Hierosolymis eosdem Episcopos conuenisse, tum (vt dictum est) dedicationis ecclesiarum occasione, tum etiam componendi (vt ait) discordias obortas inter Aegyptios. Rursum autem id etiam compertissimum redditur ex epistola Ecclesiæ Ma- B
reoticæ in Aegypto, dum Tyri Synodus ageretur, data sub huius anni Consulibus; nam in fine istæc habet [b]: Consulibus Iulio Constantio illustrissimo Patricio, fratre religiosissimi Constantini Augusti, & Ruffino Albino, clarissimis & Deo gratissimis viris.]

[a] Euseb. in Vita Constant. lib. 4. c. 11.

[b] Apud Athanas. Apolog. 2.

III. QVOT ET QVALES EPISC. CONVENERINT TYRI.

His igitur de certo Synodi anno exploratis redditis; de numero Episcoporum, & ipsis qui interfuerunt Episcopis, agendum est. Nullus certus numerus ab Eusebio definitur; sed res suas atque suorum ostentare solitus, dum ait illuc conuenisse Episcopos ex Asia, Africa, & Europa, visus est demonstrare eiusmodi fuisse conuentum amplissimum, atque pro-pemodum Concilio Nicæno non imparem; cum tamen nonnisi sexaginta omnes numero fuisse testetur Socrates [c], nec inter eos ex Occidentalibus aliquem; sed illos tantum præsto fuisse Episcopos, quos Eusebius & Eusebiani a duocandos esse, Constantino persuaserũt: nam ipse ad eos litteris superius recitatis: Scripsi (inquit) ad quos volebatis Episcopos, vt C
vestras curas & solicitudines præsentia & laboribus suis adiuuarent.] At quinam fuerunt hi? omnes prope qui Ario studuissent tempore Nicæni Magni Cõcilij, vel postea eius fautoribus inhæsissent, sententia Ariani; qui tamen (quod deterius erat) vt deciperent Imperatorem, se Catholicos, & hostes Arianæ hæreseos atque aliarum omnium, & Ecclesiæ pacis studiosissimos esse profiterentur: pulchro enim pacis nomine, & concordiæ Catholicæ optata spe pellexerant Constantinum, non tantum ad eiusmodi Synodum congregandam, sed ad cuncta, ne quid accidere in ea posset, quod pacem, quam pollicebantur, perturbaret, ex sua ipsorum sententia facienda. Qui autem Tyri conuenerunt Eusebiani, Arium intra animum habentes inclusum, ab Athanasio [d] atque Theodoreto [e] nominantur, d Athanas. Apolog. 2.
Eusebius Nicomediensis, totius impietatis choreæ ductor; eius gentilis Eusebius Cæsarien- e Theodor. lib. 1. c. 28.
sis, illi perfidia atque astu non impar: præsidebant hi synagogæ Sataniæ veluti Iudices au- * Maris
D dituri accusationes in Athanasium; quibus inhærebant Theognis Nicæus, Mares * Chalcedonensis, Asclepius Gazæ, Theodorus Laodiceæ, Patrophilus Scythopolitanus, Narcissus Ptolemaidis, Valens & Vrsacius Episcopi in Pannonia, Macedonius, Flacillus, & Georgius, qui ab Alexandro Episcopo Alexandrino ob scelus perpetratum fuerat depositus a sacerdotio, & alij ex Meletianorum factione selecti, quos ad expugnandam aditu clandestino fidem Catholicam, Eusebij impietatis tuba collegerat.

IV. DIONYSIVS COMES PRAESES SYNODI.

Ex eorum quoque voluntate factum est, vt prætextu quodam comprimendi tumultus, & imperandi, cum opus esset, silentij, coercendæq. procaciæ insolentium, missus fuerit ab Imperatore cum militari manu Dionysius Comes; re vera vt expugnaret innocentiam, & cum ea innocentes opprimeret, & secretum aditum Athanasij hostibus ad oppugnandam fidem Catholicam aperiret. Hunc illum puto Dionysium, ad quem Tyri publicatum ex-
E tat Constantini rescriptum de famosis libellis [f]: diu enim ibi ipsum versatum cum Paulino Tyri Episcopo Arij fautore assueuisse, opinio est, delectum plane hominem qui eiusdem cum ipsis sententiæ foret, & in idem facinus conspiraret. Archelaum quoque Orientis Comitem eo missum esse, qui cum Dionysio Concilio præsideret, Ruffinus est auctor [g], sed de eo nihil apud Athanasium aliosve antiquos scriptores.

[f] l. 4. de famos. libel. Cod. Theod.

[g] Ruffin. lib. 1. c. 16. & 17.

V. QVALIS SYNODI FACIES.

Ceterum sic cuncta ex Arianorum voluntate composita atque disposita sunt, vt nõ Episcoporum Concilij, sed fori Præsidis præseferret imaginem, & speciem repræsentaret apparituræ fiscalis: stipabant omnia armati satellites, catenarumq. audiebatur stridor, hostium quoque auribus permolestus. Perductus est enim illuc Macarius Alexandrinæ Ecclesiæ diaconus, qui & alicubi presbyter legitur, antea missus (vt dictum est) Constantinopolim legatus ab Athanasio; & ipse ad id prædonum conuenticulum minacibus litteris accersitus vinctus adducitur. Id quidem Athanasius ipse testatur his verbis [h] post reci- h Athanas. Apolog. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatam Meletianorum resipiscentiam: Denuo eos (*nempe Meletianos*) Ariani in nos exasperant, iterum Imperatori Synodum Tyri indicendam persuadentes, ad quam & Comes Dionysius missus est, Eusebianisq. satellitium militare additum: eodem Macarius, sed vinctus, per milites deductus est: mihi scribitur, vt adsim; atque adeo necessitas veniendi iniungitur, vt, nisi venirem, inuitus adducerer.] hæc ipse. A

VI. Qui igitur Imperatorijs litteris fuerat conuocatus S. Athanasius Episcopus Alexandrinus, non vt Synodo præsideret, vt par erat, vtpote secundæ sedis Episcopus, & dignitate omnium qui aderant primus, sed vt reus ad dicendam causam, sententiâ expectaturus astaret; venire ne deberet, diu multumq. animo & mente versauit. Ceterum quod apud Sozomenum legitur [a], Athanasium, licet grauiter vrgeretur, profectionem distulisse vsque ad triginta menses circiter; textum esse deprauatum existimo, atque restituendum, ad tres circiter menses fuisse remoratum: nam hoc ipso anno Synodum cœptam esse, atque pariter absolutam, inde vero Hierosolymam euocatam ad templi dedicationem, omnes affirmant. & licet (quod ait Sozomenus) primo iussus esset idem Athanasius ad Synodum proficisci Cæsaream; tamen cum nec id potuerit nisi anno superiori contigisse, quo eadem indicta Synodus fuit; nihil est quod quauis ratione ab Athanasij vocatione vsque ad eius Tyrum aduentum possit intercludi spatium triginta mensium. Venerunt pariter cum Athanasio Aegypti Episcopi quadragintaseptem, quorum nomina subscripta habentur in fine epistolæ ipsorum, quam, cum Tyri essent, scripserunt, & ab Athanasio in sua Apologia intexta est [b]; inter quos & magnus ille Potamon Episcopus confessor, de quo superius dictum est, legitur, necnon celebris ille nomine Paphnutius & ipse confessione spectatus. B

[a] *Sozom. lib. 2. c. 24.* ATHANASIVS CVM SVIS VENIT TYRVM.

[b] *Athanas. Apolog. 2.*

VII. Accessit igitur Tyrum Athanasius; ne, si abesset, videretur causæ diffidere, & aduersarijs ansam præberet in ipsum vehementius insultandi, & persuadendi Imperatori, ipsum sibi male conscium iudicium Synodi subterfugisse. Cum vero illuc peruenisset, & in Synodum ingressus esset; nullus ei penitus, vbi sederet, datus est locus, cui primus omnium ob Alexandrinæ sedis prærogatiuam debebatur; sed tamquam reus (proh scelus!) coram accusatoribus iussus est stare. At S. Potamon id minime passus, sed in Eusebium Cæsariensem Episcopum, sedentem vt Iudicem, magna libertate inuectus est. rem vero tum gestam S. Epiphanius narrat his verbis [c]: Iubet autẽ (*Constantinus nempe*) vocari Synodum in Phœnice in vrbe Tyro: & iussit iudicare hanc causam Eusebium Cæsareæ Episcopum, & alios quosdam: erant autem hi quodãmodo magis inclinati ad Arianorum vanitatem. Et vocati sunt Episcopi Aegypti Catholici, & sub Athanasio principes quidam ac maiores & in Deo illustrem vitam habentes, inter quos erat beatus Potamon, magnus ille Heracleæ Episcopus & confessor; sed & ex Meletianorum partibus, hi qui Athanasium accusabant. C

NVLLVS SEDENDI LOCVS ATHANASIO IN SYNODO DATVS

[c] *Epiphan. hæres. 68.*

VIII. Cum autem zelotes esset pro veritate & recta fide prædictus beatus Potamon, liberum habens os, & qui numquam personam alicuius suscepit; oculo enim in persecutione propter veritatem orbatus erat: cum vidisset Eusebium sedentem & iudicantem, & Athanasium stantẽ, superatus tristitia, & lacrymans ob ea quæ aduersus veritatis professores fiunt, inuectus est voce magna contra Eusebium, & dixit: Tu sedes Eusebi, & Athanasius innocens stans a te iudicatur? quis tulerit talia? Dic mihi tu: Nonne mecum fuisti in carcere tempore persecutionis? Et ego quidem oculum amisi pro veritate; tu vero nihil mutilatum in corpore habere videris, neque testimonium propter confessionem tribuisti, sed stetisti viuens, nulla parte detruncata. Quomodo discessisti e carcere; nisi quod promisisti ijs qui necessitatem nobis persecutionis intulerunt, id quod nefarium est, te facturum esse, aut sane fecisti? Hæc vbi audisset Eusebius, indignatione quidem commouebatur, & surrexit, ac dissoluit iudicium, dicens: Si huc veniſtis, & contra nos talia dicitis; profecto vera dicunt accusatores vestri. Si enim hic tyrannidem excercetis, multo magis in patria vestra hoc facitis.] hucusque Epiphanius: quæ autem post hæc subdit, postea (vt dicemus suo loco) contigerunt. D

POTAMONIS EPISC. IN EVSEB. CÆSAR. INVECTIVA.

E

IX. Mentio quoque est apostasiæ Eusebij Cæsariensis in epistola Synodali Episcoporum Aegypti, cum de conuentu Tyrio agentes Patres illi sanctissimi, qualis ille fuerit, sic describunt: [d] Quis enim ibi conuentus Episcoporum, aut confessus veri studiosus? Quis non ex plerisque noster inimicus? Nonne Eusebius, Eusebianiq. studio Arianismi ad id Concilium perrexerunt, reliquis eiusdem secum sententiæ adductis? Nonne & nos contra eosdem homines eo nomine, quod Arianæ opinionis essent, scripta euulgauimus? Nonne Eusebius Cæsariensis de immolatione idolorum a nostris confessoribus accusatus fuit? Numquid

[d] *Apud Athan. Apolog. 2.* EVSEBII SCELVS DETECTVM.

A Numquid non de Georgio probatum fuit, eum ab ordine sui sacerdotij a beato Alexandro eiectum fuisse? Nonne ceteri de alijs atque alijs criminibus notam censuramq. passi sunt? Quo iure igitur isti contra nos Synodum vllam constituere potuerunt? Aut qua fronte talem conuentum, Synodum appellare audent, cui Comes præsedit, & vbi spiculator apparebat, & Commentariensis siue Carcerarius pro diaconis Ecclesiæ aduentantes introducebat? vbi Comes verba faciebat, ceteri præsentes in silentio erant, vel potius Comiti obsequium suum accommodabant? vbi quod communiter Episcopis placuit, ab illo impediebatur? ille imperio vtebatur: nos a militibus ducebamur, vel potius iussis Eusebianorum sententijsq. ipse Comes inseruiebat? In summa, dilectissimi, quæ species ibi Synodi, vbi vel cædes, vel exilium, si Cæsari placuisset, constituebatur?] in hunc modum de conuenticulo Tyrio Alexandrina Synodus Orthodoxorum Patrum. sed ad ipsa Acta
B Tyria redeamus.

X. Ingressus (vt diximus) Synodum Athanasius, & cum eo Aegypti Episcopi; ipse nomine omnium de suspectis Iudicibus conquestus, ac pariter contestatus est non debere deligi in causa inimicos Iudices: testati enim sunt hæc ijdem Catholicæ communionis Episcopi eo libello, quem postea Synodo obtulerunt [a], quem suo loco ponemus. quin & ipse de ijsdem in secunda Apologia: Ita (inquit) insidias inter se partiti sunt, vt isti (*nempe Meletiani*) accusationem, isti (*nempe Eusebiani*) officium iudicandi sibi vendicarent. Nos igitur Eusebianos, vt inimicos nobis ob hæresin, ab hac lite reiecimus, &c.] Sed cum minime audiretur, & Meletiani accusatores Iudicum fauore audentiores facti, in medium prodeuntes, in Athanasium accusationes inferrent: ipse veritate fretus, & alij Orthodoxi qui aderant certi de innocentia eiusdem Athanasij, etiam coram hostibus talia iudicari
C passi sunt; existimantes, quantumlibet inimici essent, non tamen in publico Conuentu (qui vtcumque esset, retineret saltem nomen Concilij) Iudices grassaturos fore more latronum, sed manifestissima dilutione obiectorum criminum rubore suffundendos, & cum eis pariter Dionysium Comitem confundendum, si quid modo a natura insitæ quibuscumque hominibus æquitatis eorum animis insideret. Sed quænam crimina in Athanasium obiecta tum fuerint, videamus.

[a] *Athanas. Apolog. 2.* PARTES MELETIANORVM ET EVSEBIANORVM IN SYNODO.

XI. Veteres in primis accusationes illæ, quæ aduersariorum quoque confessione calumniosæ fuerunt comprobatæ, & litteris Constantini Imperatoris adeo improbatæ atque reiectæ, iterum afferuntur in medium. At quisnam primus prodijt accusator? famosus ille Ischyras, qui redargutus quondam fuerat ab Athanasio, quod, cum presbyter minime esset, presbyterum tamen ageret; & cõductus a Meletianis de fractura calicis testimonium ferre aduer-
D sus Macarium diaconum Athanasij, atque in ipsum Athanasium, facti demum pœnitens, supplicem libellum, veniam deprecans, obtulerat eidem Athanasio: hic, inquã, impudens conuentus iterum ab aduersarijs, spe polliciti Episcopatus illectus, inexpectatus prodijt accusator. De cuius gradu male præsumpto, Athanasius primum omnium euidenter demonstrauit ex catalogo clericorum omnium Meletianorum a Meletio ipso confecto post Concilium Nicænum, & tradito Alexandro tunc Episcopo Alexandrino, in quo de Ischyra presbytero nulla prorsus mentio esset: Verum (inquit Athanasius [b]) ea res nihil remorata est
E inimicos, cum & presbyter fingeretur, qui presbyter non erat, & Comes vim adhiberet, & milites nos traherent: sed tamen Dei gratia victoriam retuli: neque enim de calice Macarium conuincere potuerunt.] sic ipse. Cum hæc autem pluribus discuterentur, Aegyptijq. Episcopi rerum omnium optime conscij pro Athanasio starent atque Macario: ab Eusebianis sæpe interpolati atque repulsi sunt, qui intentabant etiam minas Iudicibus illis, qui, re euidenter perspecta, erga Catholicos propensiores essent. Id quidem ipsi suo ipsorum libello significant, cum dicunt [c]: Hic tamen nos veritate freti, vbi Meletianorum calumnias refellere cuperemus, nescio quibus artibus Eusebiani nostros conatus interturbare studuerunt, magnamq. operam impendere, vt nostra dicta reijcerentur, nunc sincere iudicantibus interminantes, nunc etiam nonnullis contumeliam inferentes, non alio scopo, quam vt id quod contra nos molirentur, progressum haberet.]

CRIMINA IN ATHANASIVM OBIECTA

[b] *Athanas. Apolog. 2.*

[c] *Apud Athan. Apolog. 2.*

Sed hæc (vt ipse Athanasius ait [d]) fusius prosecuti sunt Episcopi ex Concilio Alexandrino, in quorum Synodali epistola istæc leguntur [e]: Iam si, quid in accusando sit actũ, quæras; longe maiori admiratione capieris. Arsenium quemdam occisum ab Athanasio criminabantur, & poculum mysticum fractum esse. At Arsenius iste in vita supereſt, & placet sibi de vestra communione, neque aliunde testimonia expectat, vt viuus esse doceatur,

[d] *Athanas. Apolog. 2.*

XII.

[e] *Apud Athan. Apolog. 2.* ARSENII CAVSA ITERVM IN SYNODVM PRODVCTA.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed ipse sese confitetur viuere; idq. in litteris suis ad Episcopum nostrum Athanasium perscripsit, quem isti Arsenij interfectorem asseuerabant. Nec puduit impios, hominem tanta intercapedine locorum & itineribus terra mariq. disiunctum, ab eo occisum comminisci, cuius per illa tempora locus, vbi agebat, nemini mortalium cognitus fuit; adeo ille nullo dum attactus malo ab accusatoribus celabatur; quem, quoad licuit, in alium Orbem transtulerant, occisuri eum libenter; vt, homine vere extincto, Athanasium quasi de certa cæde conuictum occidere possent. Sed diuinæ hic prouidentiæ gratiæ agendæ sunt, quæ nihil iniusti inualescere sinit, Arseniumq. sub omnium oculos viuum produxit, dilucide sua præsentia calumnias eorum & figmenta retegentem.] hæc de his illi. Sed & Athanasius[a] ipse: Immo (inquit) & Arsenius, quem diuulgauerant a nobis interfectum esse, viuus astabat, & eorum sycophantiam claram euidentemq. faciebat.]

[a] Athanas. Apolog. 2.

ARSENIVS STNODO PERSPICVVS FACTVS.

XIII.

Quod rursum ad eamdem de Arsenio occiso causam spectat; vndenam manarit occasio, vt quem viuere certo certius etiam aduersariorum litteris (vt vidimus) fuerat diuulgatum, tam stupide, vel temere, aut potius dicendum audacter atque procaciter iterum de occiso ab Athanasio Arsenio accusationem in Synodo illa proposuerint? Non aliunde quidem, nisi quod Arsenius, sibi timens, se iterum occultasset: nam sicut Iudæi impij Dei hostes resuscitatum Lazarum in odium Christi interficere quærebant; ita pariter Eusebiani atque Meletiani, cum viderent quem occisum prædicassent, iterum apparuisse, & in eorum summam infamiam adhuc viuere, studiose peruestigarunt eumdem perimere, conatiq. sunt eidem necem inferre (id enim innuunt quoque Synodales litteræ de Arsenio superius recitatæ:) quod persentiens ille, mortem metuens delituit; sed tandem palam in Tyrio Conuentu se prodidit. Sozomenus autem de Arsenio testatur[b], sponte se, vt Athanasium periclitantem eriperet, Synodo obtulisse. ait enim: Arsenius iste seu diuina impulsione motus, seu (vt fertur) ab Athanasij insidiatoribus occultatus; forte fortuna, cum quidam ei nunciasset, Episcopum eius causa in periculum incidisse; de nocte inde discessit, & pridie quam iudicium de Athanasio exerceretur, Tyrum appulit.] in hunc modum Sozomenus. Theodoretus vero hæc addit[c]: Ibi (inquit) tum manus illa ad hanc tragœdiam comparata (*nempe, quod ait superius, sale condita, & in capsa reposita*) coram Iudicibus proferebatur. Istum Arsenium Athanasij necessarij conquirunt, adducunt, cogunt in diuersorio parumper latere.] At istæc de causa Arsenij postea gesta sunt; eiusmodi enim quæstionem accusatio illa præcessit, quam idem Theodoretus recensет his verbis:

[b] Sozom. lib. 2. c. 24.

[c] Theodor. lib. 1. c. 30.

XIV.

MERETRICVLA ACCVSATRIX ATHANASII.

Interim illustris ille Athanasius primo mane venit ad Concilium. Ad quem accusandum introducta est muliercula libidinosa ac petulans. Clamat impudenter, se professam esse virginitatem, sed ab Athanasio, quem hospitio exceperat, per vim compressam, & inuitam stupratam fuisse. Quæ cum dixisset, ingreditur Athanasius, quem accusauerat, presbytero perquam laudato, cui Timotheus nomen erat, comitatus. Vbi autem a Iudicibus imperatum Athanasio fuit, vt crimini responderet: obticuit ipse, perinde ac si Athanasius non esset: atque Timotheus sic mulierculam alloquitur: Ego ne tecum aliquando rem habui? ego ne in tuas ædes ingressus sum? Tum illa impudentius petulantiusq. clamare, digladiari cum Timotheo, manum educere, ostendere annulum, ac dicere: Tu mihi abstulisti virginitatem: tu castitate me spoliasti: & alia, quæ impudentes meretrices propter intemperantiæ exuberantiam loqui solent. Ad hunc modum igitur tum ijs qui fabulam texuerant, ignominiæ, tum Iudicibus qui facinoris conscij erant, pudoris inusta nota, muliercula educta est e Concilio. Tum magnus ille Athanasius: Non est (inquit) dimittenda mulier, sed inquirendum in eam, cognoscendumq. quis hæc crimina confinxerit.

XV.

ARSENII MANIFESTATIO

At Ariani vociferati, alia contra eum multo grauiora restare crimina, quæ nulla dicendi arte acumineve dilui possent; de quibus cum proferrentur, non audiendi, sed cernendi sensus iudicium faceret: quæ cum dixissent, capsam, de qua tã creber sermo fuit, ostendunt, & manum sale conditam detegunt. Tum singuli, qui eam conspicabantur, clamorem tollere; ac pars eorum scelus vere admissum esse putabant, pars rem fictam falsamq. esse sciebant, & Arsenium adhuc occultatum latitare arbitrabantur. Atque vix momento temporis silentium fuit, cum Athanasius, cui crimen intendebatur, scisitatus est a Iudicibus: Ecquis inter eos Arsenium nosceret? Cum a multis responsum esset, se accurate hominem nosce re: eum introduci iubet: ac rursus sic percontatur: Hiccine est Arsenius, a me quidem interfectus, ab istis autem quæsitus, post cædem affectus contumelia, & dextera manu priuatus? Vbi vero assensum est, illum ipsum esse; Athanasius exuit eum pallio, & vtramque

vtramque manum tum dexteram, tum sinistram ostendit, aitque: Aliam manum nemo, opinor, quæret: nam amplius quam duas manus ab vniuersitatis conditore accepit nemo. Quibus rebus in hunc modum patefactis; cum oporteret & accusatores, & Iudices, qui facinoris erant conscij, præ pudore se in latebras abdere, optareq. vt tellus sibi dehisceret; Concilium tumultu ac seditione complere, veneficumq. appellare Athanasium, eum hominum oculos præstigijs fefellisse, affirmare cœperunt: quinetiam qui eum paulo ante cædis reum egerant, ijdem ipsi hominem discerpere mactareq. aggrediuntur. Verum quibus negotium ab Imperatore dabatur, vt paci ac tranquillitati prouiderent, cædem prohibuerunt. Nam Athanasium, qui in causæ disceptatione superior discesserat, hostium manibus ereptum, in scapham curauerunt imponendum, sicq. eius saluti consuluerunt; qui recta ad Imperatorem profectus, totam tragœdiam, vt gesta est, ei narrat.] hæc Theodoretus, necnon Sozomenus[a], & Socrates[b]. Verum accessus Athanasij ad Constantinum postea accidit.

[a] Sozom. lib. 2. c. 24.

[b] Socrat. lib. 1. c. 21.

XVI.

Quod denuo ad eiusdem Arsenij causam spectare videbatur, hæc ab aduersarijs Sozomenus tradit fuisse tunc superaddita, dicens: Quod autem ad posterius attinet; accusatores pro suis partibus defendendis satis putabant dicere, Plusianum*, vnum ex Episcopis qui Athanasio parebant, mandato eius, Arsenij domum incendisse, ipsum alligasse ad columnam, loris verberasse, in ædiculam denique compegisse; at Arsenium per fenestram inde aufugisse; ac cum esset conquirendus, aliquandiu abditũ delituisse; & quia non comparebat, hominibus opinionem fuisse, non sine causa allatam, eum mortem obijsse: quam ob causam Episcopos, qui partibus Ioannis fauebant, illum vt virum illustrem & confessorem quæsiuisse, rem detulisse ad magistratus.] hæc Sozomenus, qui & multa alia in Athanasium obiecta tradit, quæ ab alijs sunt prætermissa, nec quidem ab ipso Athanasio ponuntur, vel Synodus Alexandrina illa epistola, qua aduersariorum calumnias & accusationes in eum, atque ea potissimum quæ Tyri sunt gesta, prosecuta est, recensет. At quænam prodantur a Sozomeno, hic eius verbis describamus. ait igitur[c]:

* Pelusianum QVID RVRSVM IN ATHANASIVM.

[c] Sozom. lib. 2. c. 24.

XVII.

DE FRACTVRA CALICIS REFRICATVR ACCVSATIO.

Callinicus Episcopus, & Ischyrion quidam ex factione Ioannis eum accusauerant, quod calicem mysticum fregerat, quodq. solium Episcopale deturbarat; ipsumq. Ischyrionem, qui erat presbyter, sæpe in carcerem concluserat: quinetiam quod nomine ipsius ad Hyginum Aegypti Præfectum falso delato, quod videlicet in imagines Imperatoris lapides coniecerat, vinculis constringendum curauerat: itemq. quod Callinicum Episcopum Ecclesiæ Catholicæ, quæ est in Pelusio, & conuentum cum Alexandro agentem, propterea abdicauerat, quod noluit alia conditione cum eo communicare, nisi de calicis mystici fractura, de qua erat in suspicionem vocatus, verum pro certo cognoscere. Præterea quod Marco cuidam, qui fuerat presbyterio abdicatus, Ecclesiæ Pelusianæ gubernationem commiserat, ipsumq. Callinicum a militibus custodiri, verberibus cædi, & in iudicium adduci fecerat. Porro Euplus, Pachomius, Isaac, Achilles, & Hermæon Episcopi factionis Ioannis illum insimularunt, quod ab eo vapularant. Denique omnes communiter ei obiectabant, quod quorumdam periurio ad Episcopatum ascenderat: idq. cum vniuersi Episcopi asseueraſſent, neminem debere prius ordinari, quam crimina sibi illata diluerit; seq. ita in fraudem inductos, propterea ab illius communione abstinuisse. Eum autem dedignatum esse causam suam persuadendo obtinere; sed vi cogendo homines, & in vincula conijciendo, suam in sententiam perducere laborasse.] & paulo post: Quinetiam tabulæ legebantur, in quibus scriptæ fuerunt populi contra eum vociferationes, perinde quasi plebs Alexandrina propter eum ad conuentus in Ecclesia agendos venire renuisset.] hucusque Sozomenus: quæ cum sint prætermissa (vt dictum est) ab ipso Athanasio, & a Concilio Alexandrino cuncta in Athanasium obiecta crimina epistola sua contexente: in eam interdum venimus opinionem, hæc a Meletianis siue Eusebianis fuisse superaddita Actis Tyrijs. Sed vtcumque demus vere in Athanasium hæc tunc fuisse iecta; ex alijs grauioribus his satis conijcere licet, cuius fidei istiusmodi accusationes fuerint.

XVIII.

At cum de duabus tantum querelis ab Ischyra & alijs Meletianis in Athanasium in eodem Tyrio Conuentu illatis mentio habeatur tum apud Athanasium ipsum, tum etiam apud Synodalem epistolam Alexandrini Concilij, quarũ altera erat de nece Arsenij, altera vero de sacri calicis fractura: visis his quæ ibidem gesta sunt in priore atque immaniore crimine diluendo, reliquum est, vt, quæ acta fuerunt de causa fracturæ calicis, hic describamus, quæ & publica testificatione consignata habentur legitimi sacriq. Episcoporum Conuentus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

uentus, nempe ea, quam diximus, Synodali epistola Alexandrini Concilij, de quo etiam A
suo loco plura dicturi sumus. Hæc enim ibi scripta leguntur [a]: Poculum autem mysticum
quod, aut quonam in loco a Macario fractum est? Id enim sursum atque deorsum obuoli-
tantes iactant. Atqui Athanasium ne accusatores quidem ausi fuissent eius criminis incesse-
fere, nisi ab ipsis submissi instructiq. fuissent. Sed tamen illi summam eius criminis in Atha-
nasium referunt, quod ne in Macarium quidem, qui victus non est, referri debet. Nec pu-
det eos, coram catechumenis, &, quod peius est, Ethnicis, ita de mysterijs tragice agere:
cum oporteat (sicut scriptum est [b]) mysterium Regis celare, &, vt Dominus præcipit [c], non
esse sancta porrigenda canibus, neque proijciendas margaritas ante procos. non enim fas
est mysteria Gentibus prodere, ne per imperitiam ea subiannent, aut catechumeni per curio-
sitatem scandalizentur. Sed tamen quodnam poculum, quo in loco, & apud quos com-
minuit? Meletiani scilicet sunt, qui hic se accusatores præbent, homines prorsus fide in- B
digni, vt schismatici & hostes Ecclesiæ, neque hi noui aut recentes, sed vetusti iam olim
a temporibus beati Petri, cui insidias posuerunt; & Achillæ eius successoris, quem calum-
niati sunt; & Alexandri, quem vsque ad tribunalia Cæsaris calumnijs prosecuti sunt: &
postremo ita meditandis criminibus exercitati, Athanasium inuaserunt, nihil alienum a
sua malitia facientes: vt enim Athanasij antecessores, ita quoque & ipsum Athanasium ca-
lumniantur. Quorum calumniæ antea inefficaces, nũc tandem successum habuere, ex quo
Eusebianos in gratiam Arianæ impietatis socios & patronos adepti sunt; pro qua tuenda,
vt in multos alios Episcopos, ita quoque in Athanasium conspirationes faciunt.

a Apud Athanas. Apolog. 2.

DEFENSIO MACARII ET ATHANASII EX SYNODO ALEX.

b Iob 1.
c Matth. 7.

XIX. REPELLITVR CALVMNIA DE FRACTO POCVLO.

At qui locus ille, in quo poculum fractum iactant? Ecclesia non erat, neque quisquam
presbyterorum ei loco vicinus; nec dies, quo id factũ a Macario volunt, Dominica. Cum
igitur neque ecclesia ibi esset, neque sacra fierent, neque dies hoc ipsum requireret: qua- C
le, aut quando, aut vbi mysticum illud poculum fractum est? Pocula multa passim in ædi-
bus, atque adeo in medio foro haberi, nemini dubium; quæ collisa collidentem non fa-
ciunt impium: mysticum autem poculum, quod impium eum reddit qui id vltro frangit,
nusquam nisi apud legitimos ecclesiæ Præsides inuenies; hic enim vnus est vsus calicis, &
præter eum alius nullus, eoq. solo vos legitimo ritu propinatis populo; eumq. vos pro ca-
none Ecclesiastico accepistis, idemq. dumtaxat penes eos habetur qui ecclesijs præsunt:
solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Ceterum vt im-
pius est qui hunc mysticum calicem frangit, ita multo magis impius est qui sanguini Chri-
sti contumeliam facit: contumeliam autem irrogat, qui præter Ecclesiæ institutum calice
illo abutitur. Et hæc quidem eo a nobis dicuntur, non quod vel schismaticum poculum
Macarius fregerit, sed quod ibi omnino nullum fuerit: qui enim fieri potuit, cum nec lo- D
cus ipse Dominicus esset, neque quisquam ibi Ecclesiasticus, atque adeo ne tempus qui-
dem mysteriorum ageretur?

XX. DE ISCHYRA ASSERTO PRESBYTERO.

Presbyter autem qui fingitur affuisse, ille est toties rumoribus iactatus Ischyras, qui ne-
que ab Ecclesia electus est presbyter, neque cum a Meletio constitutos presbyteros Ale-
xander in Ecclesiam recipiebat, in eorum numero vmquam habitus fuit, aut ab eo crea-
tus. Quo pacto igitur presbyter Ischyras? aut quo tandem auctore constitutus? numquid a
Collutho? id enim restat. Atqui Colluthum in gradu presbyterij mortuum, omnemq. eius
manuum impositionem rescissam, omnesq. ab eo constitutos, in laicorum ordinem redactos
esse, & sub nomine laicorum ad synaxin admissos, adeo apud omnes constat, vt nemo ea de
re dubitandum putet. Quomodo igitur homo priuatus, & priuatas ædes inhabitans, pocu-
lum mysticum sibi concreditum habuit? Sed illi hominem priuatum, presbyterum appel- E
lant, & in nostram iniuriam hoc nomen illi indiderunt: eidemq. pro mercede calumnia-
rum, ædificandæ ecclesiæ potestatem conciliarunt. Qui ergo per id tempus nullam habuit
ecclesiam, nunc ad compensationem sceleris, obsequijq. in accusando præstiti, ecclesiam
accepit, forsitan etiam Episcopatu donandus: id enim passim iactitat, & minis fremit. talia
(proh dolor!) præmia deinceps per Episcopos accusatoribus & sycophantis deferuntur;
neque id immerito: quem enim administrum suæ libidinis habuere, & eum vt rerum consi-
liorumq. socium, consimili Episcopatu dignum censuere.

XXI.

Obsecro igitur, vt non hactenus tantum, sed ad sequentia quoque vos attentos præbea-
tis, vt cognoscere possitis quid deinde ab illis factum sit. Impares ergo veritati, quamquam
se omnibus modis communierant; eo quod Ischyras Tyri pro calumniatore habitus, nihil
probare posset, & ipsa calumnia sua vanitate corrueret: iudiciũ causæ suspensum voluere,
donec

A donec de probationibus constaret. Promittunt igitur, se aliquot ex suis Mareoten aman- DECERNVN-
daturos, qui rem curiose scrutarentur; quos vos cuestigio multis de causis reijciendos do- TVR INIMICI
cuimus; in primis quod & Ariani essent, & propter Arianismum nobis propalam infensi. LEGATI IN
Verum illi potentia magistratuum freti, clam emittunt Theognidem, Marim, Theodorum, AEGYPTVM.
Macedonium annis ingenijsq. putidos, & venales; his addunt Vrsacium & Valentem ho-
mines Pannonios, qui ab vltimis illis finibus Tyrum profecti sunt, vt sententiam in aduer-
sarium dicerent, &c.] Delecti sunt autem hi ab Eusebianis Iudicibus præter sententiam
omnium Orthodoxorum, qui Tyri conuenerant ad Concilium: quod cum fieri viderent
ex aduersariorum sententia, & contra omne ius fasq. præsumi, dederunt primo Aegypti
Episcopi illi quadragintaseptem contestationis libellos tum ad Synodum, tum etiam ad
Dionysium Comitem: addidit deinde eodem argumento & suum Alexander Episcopus
B Thessalonicensis ad eumdem Dionysium. recitat omnes Athanasius in sua Apologia, at- a Athanas. Apo-
que in primis sic ait [a]: log. 2.

XXII.

Quæ autem Episcopi scripserint, qui mecum ex Aegypto Tyrum conuenerant; quæq. il-
li, re animaduersa, de illorum conspiratione & insidijs pro testimonio dixerunt, sunt ista:
Episcopis Tyri congregatis dominis pretiosissimis, hi qui cum Athanasio ex Aegypto
ad Concilium conuenere, in Domino S. P. D. LIBELLVS CONTESTATIONIS AD SYNODVM.

Non arbitramur vlterius Eusebij, Theogonij *, Maris, Narcissi, Theophili, & Patrophi-
li conspirationem incertam dubiamq. habere. Principio quidem omnes reclamabamus
per comministrum nostrum in sacris Athanasium, ne illis, cum adessent, causæ cognitio
permitteretur; vt non ignari, vel vnius inimici præsentia, nedum plurium, iudicia turbari
& lædi posse. Neque vobis in occulto est odium eorum non solum in nos, sed in omnes
C Orthodoxos, & quam Arianæ rei furioso & immani studio, & zelo impiæ eius doctrinæ
omnibus immineant, & aduersus omnes conspirent. Hic tamen nos veritate freti, vbi
Meletianorum calumnias refellere cuperemus, nescio quibus artibus Eusebiani nostros
conatus interturbare studuerunt, magnamq. operam impendere, vt nostra dicta reijce-
rentur, nunc sincere iudicantibus interminantes, nunc etiam nonnullis contumeliam infe-
rentes, non alio scopo, quam vt id, quod contra nos molirentur, progressum haberet. For-
tasse diuina vestra religio, domini honoratissimi, per id temporis ignorabat eorum conspi-
rationem, quam nunc putamus vobis manifesto apparere, cum sese quales essent, tam cla-
re ostenderint. Quotquot enim ex toto grege suspectissimi erant, Mareoten ablegarunt,
vt per nostram absentiam, quibus hic hærendum est, populos perturbent, & studia sua per-
ficiant. Ecce enim Arianos, Colluthianos, & Meletianos hostes Catholicæ Ecclesiæ ideo
D potissimum emittere studuerunt, vt per præsentiam hostium nostrorum, sutelas, quas vel-
lent, aduersus nos facerent. Certe Meletiani, qui hic Tyri apud nos sunt, ante quadri-
duum, quasi certi essent hoc in Concilio decretum iri, quosdam ex suis vesperi per vereda-
rios ablegarunt, qui Meletianos etiam ex reliqua Aegypto Mareoten, cum ibi nulli essent,
conuocarent, eodemq. Colluthianos & Arianos ex alijs locis contraherent, vt eos instruc-
rent quid contra nos dictum vellent. Memores enim estis, ipsum Ischyram confessum es-
se coram vobis, non plures se habere quam septem communicantes.

XXIII. PROTESTATIO ORTHODOXORVM.

Ceterum quia post sutelas suas, submissosq. suspectissimos homines, audiuimus eos sin-
gulos vestrum ambientes, postulare vestram subscriptionem, vt omnium vestrum Conci-
lio id actum videri possit: ideo nos & ista scribimus, & pro testimonio dicimus, protestan-
tes coniurationes, insidiasque, quas & ab illis & per illos patimur: oramusq. vt susceptо
E Dei timore, indignantesq. sine vestra auctoritate illos missos esse, quos ipsi voluerunt, ab-
stineatis a subscriptione; ne quas ipsi per sutelas consuunt, eas tamquam vobis auctoribus
factas iactitent: cum deceat homines in Christo, non humana respicere, sed veritatem om-
nibus anteponere; neque minas eorum, aut conspirationem in omnes, sed potius Deum
metuere. Aequum certe erat, si quidem legati Mareoten mittendi fuerant, nos quoque
vna cum illis ibi præsto esse, ad hostes Ecclesiæ indicandos, peregrinosq. eliminandos, vt
purum istius rei scrutinium haberi possit. Scitis enim Eusebianos suis sutelis curauisse epi-
stolam reddi, quasi a Colluthianis, Meletianis, & Arianis contra nos scriptam; neque igno-
ta res est, hostes Catholicæ Ecclesiæ nihil veri de nobis, sed omnia infesta locuturos. Lex
autem Dei, inimicum neque testem, neque Iudicem esse vult. Reliquum est igitur, vt tam-
quam in die Iudicij rationem reddituri, accepta hac nostra protestatione, certiq. fraudis
aduersus nos institutæ, nostrisq. precibus mature admoniti, caueatis quicquam contra
nos

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos facere, aut Eusebianorum consilium adiuuare: scitis enim (quemadmodum superius A
diximus) eos nostros inimicos esse, & cur ita pridem Eusebius Cæsariensis odium in nos
susceperit. Valere vos optamus, domini desideratissimi. Adamantius Episcopus has lit-
teras dedi.] Subscripserunt huic contestationi Episcopi quadraginta septem, quorum no-
mina ibi sunt expressa, & inter alios magni illi confessores Potamon atque Paphnutius, de
quibus sæpe superius.

XXIV. Ijdem quoque Episcopi publico scripto contestati sunt Dionysium Comitem, ne quid
amplius ab eo in eadem causa ageretur; sed cuncta, quæ spectarent ad eiusdem causæ co-
gnitionem, reseruaret integra cognoscenda per Constantinum Imperatorem. Contesta-
tio autem est huiusmodi[a]:

[a] *Apud Athanas. eadem Apolog. 2.*

Episcopi qui Tyri conuenerunt ex parte Catholicæ Ecclesiæ, Flauio Dionysio Comiti
illustrissimo. B

LIBELLVS CONTESTATIONIS AD DIONYS. COMIT.

Cum multarum videremus calumniarum consarcinationem, & ex consarcinationibus
insidias Eusebij, Narcissi, Flacilli, Theogonij*, Maris, Theodori, & Patrophili aduer-
sum nos: quos quia principio detrectantes reijcere non licuit; necessario ad hanc protesta-
tionem deuenimus: præsertim cum animaduertamus, multa ad gratiam Meletianorum,
multa rursus ad insidias Catholicæ Ecclesiæ, sub nostri criminibus agitari: necessario ob
id quoque libellum hunc tibi porrigimus, cum multis obsecrationibus, vt Dei metu in
animo seruato, qui Imperium augustissimi & pientissimi Imperatoris Constantini tuetur,
cognitionem causarum nostrarum ipsi augustissimo Imperatori referues. Aequum est enim,
te ab Imperatore missum, negotium hoc integrum Imperatori retinere. Quandoquidem
tolerare non possumus compositas istas calumnias, quibus insidiose ab Eusebianis premi-
mur: ideoq. postulamus, causam istam pientissimo & religiosissimo Imperatori reseruari, C
apud quem licebit & iura Ecclesiæ & nostra proponere. Plane enim confidimus, eius pie-
tatem, cognitis nostris rationibus, nequaquam nos condemnaturam esse. Quapropter de-
nuo te obtestamur, adiuramusq. per omnipotentem Deum (ita pientissimus Imperator per
multos annorum recursus cum liberis suæ pietatis valeat) vt nihil in hoc negotio deinceps
facias: neque tibi indulgeas, vt quicquam contra nos in Synodo commoueas, sed reser-
ues rei cognitionem eius pietati.] hucusque libellus contestationis. subdit autem hæc A-
thanasius: De ijsdem rebus etiam dominis nostris Episcopis Orthodoxis significauimus.
Quibus certior factus Alexander Episcopus Thessalonicensis (erat hic Tyri cum alijs Epi-
scopis in Concilio assidentibus) scripsit ad Dionysium Comitem in hæc verba:

Domino suo Dionysio Alexander Episcopus Thessalonicensis.

XXV. LIBELLVS AB ALEX. EPISCOPO THESSAL. OBLATVS DIONYSIO.

Clare video Athanasio calumnias strui: omnes enim quos recusauit, nescio quo pacto, D
illi emittere voluerunt, nullo nobis eius rei indicio facto. Erat enim decretum, vt con-
sultatio haberetur, quosnam eo amandare oporteret. Consule igitur illis, ne quid teme-
re faciant. Venerunt enim ad me turbidi cum his verbis: Belluas inhorruisse, & in proxi-
mo esse vt exiliant, eo quod sonitu strepituq. consternatæ sint, audierintq. Ioannem non-
nullos emisisse. Vide ergo ne anteuertant, & ita vt velint, sutelas faciant. Nosti porrò
Colluthianos vna cum Arianis & Meletianis hostes Ecclesiæ esse: istiq. nunc inter se ani-
mo calculisq. consociati ingentia mala patrare possunt. Vide igitur quid vtile sit, ne quid
triste emergat, ne subijciamur obtrectationi, quasi qui nequaquam iuste iudicauerimus.
Ea autem de illis potissimum suspicio est, ne peragratis ecclesijs, quarum Episcopi hic sunt,
per merũ & vim totam Aegyptum perturbent, vt ita Meletianis ecclesiæ tradantur: quod
quidem agitari iampridem animaduersum est.] hucusque ad Dionysium Alexander. E

XXVI. DIONYSII QVERELA AD SVOS SCRIPTA.

Dionysius autem Comes, his acceptis contestatorijs libellis, ad Eusebianos totius rei
gestæ artifices istæc tunc scripsit, recitatq. eadem in Apologia Athanasius: Hæc ipsa (in-
quit) erant, quæ dicebam domino meo Flacillo: Athanasius insurget; dicetq. quos ipse
ciecerat, eos ad istud negotium submitti; seq. iniuria tractari & circumueniri, vociferabitur. Hæc quoque eadem illa sunt, quæ dominus animæ meæ Alexander suis epistolis
mihi significauit. Verum vt sciretis ratione constare quæ mihi illius humanitate perscripta sunt, ipsius epistolam, vt a vobis quoque legeretur, subieci. Memores autem estis
eorum quæ prius scripsi, cum admonerem vestram bonitatem, legatos communi iudicio
& suffragio deligendos esse. Videte igitur, ne res ista culpæ obnoxia sit, neve iniustam
obtrectandi nostri occasionem criminatoribus præbeamus. Vt enim accusantium partem
grauari non oportet, ita neque reorum. Arbitror porro, non minimam nostri obtrectandi mate-

A di materiam datum iri, si dominus meus Alexander Actis nostris non videatur suffragari.]
in hunc modum ad eos Dionysius Comes. At cum nequicquam proficeretur, nec ipse
Dionysius missam a Iudicibus Arianis legationem reuocandam curaret, atque omnia in
gratiam fierent Arianorum, qui iam non cum alijs Episcopis de rebus consulerent, sed seor-
sum ab illis agerent conuenticula: Athanasius meliorum rerum desperatione recessit Tyro,
atque profectus est ad Constantinum Imperatorem expostulaturus de his quæ cum ab Eu-
sebianis, tum a Dionysio gesta essent in Tyrio illo conuentu. Quid autem egerit his audi-
tis Imperator, dicemus inferius suo loco: de sua enim a Synodo profectione idem Atha-
nasius tradit his verbis[a]: Cum res ita ageretur, tamquam e Concilio iniuriosorum re- [a] *Athanas. Apolog. 2.*
cessimus, &c.]

Interim autem prosequamur res gestas ab Arianis legatis in Aegyptum missis: recitan- XXVII.
B tur eædem in eadem epistola Synodali Concilij Alexandrini, his scilicet verbis[b]: Et post [b] *Apud Athanas. Apolog. 2.*
tantum itineris Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore, quod se ex Iudicibus QVID EVSEBIANORVM LEGATIO IN AEGYPTO.
testes facerent. Quin potius omnibus insidiandi rationibus propalam susceptis, quosuis
labores itineraq. subiere, vt calumniam semel initam absoluerent. Hostes ergo Athana-
sij, Athanasio peregre detento, Alexandriam in populum Ecclesiamq. debacchaturi con-
tendunt: immo, quod est absurdius, Ischyra accusatore secum abducto, Macarium reum
custodijs Tyri inclusum non permiserunt in comitatu hærere, quem antea sub prætextu
eius criminis sursum deorsumq. raptauerant. Soli igitur Alexandriam cum accusatore
Ischyra ipsorum contubernali sodale compotore ingressi, assumpto vna Præfecto Aegypti
Philagrio, in Mareoten abscedunt: atque illic soli pro libidine sua cum Philagrio quæstio-
nibus incumbunt, nulla permissa presbyteris simul adeundi facultate, quamquam id mul-
C tis precibus requirerent. Erant autem illi qui hoc postulabant omnes tum Alexandrinæ
ciuitatis, tum vniuersæ prouinciæ presbyteri, petentes vt sibi ostendere liceret quosnam
testes Ischyras subornasset, & quale hoc hominum genus & ciuitates essent.

Sacrorum igitur ministris exclusis, coram Ethnicis hominibus quæstiones de Ecclesijs, XXVIII.
de calice, de mensa Domini, de sanctis sanctorum habuere; &, quod grauius est, Ethni- QVANTA SIMVL SCELERA ARIANI PERPETRARVNT.
cos in quæstione de mystico poculo in testes citauerunt; & quinam illud ab Athanasio ra-
puissent, Catholici interpellatione definierunt: nec puduit eos, eorum testimonia coram
se & solo dumtaxat Præfecto recipere, qui vnde gentium essent ignorabant: nec veriti
sunt, eos dicere ab Athanasio occisos, quorum testimonijs aduersus Athanasium abusi sunt.
Quinimmo necem Athanasio molientes, nouis mendacijs fabulam de ementita nece Arse-
nij imitantur; eosq. qui viui sunt, mortuos fingunt; & vt interfectos, qui adhuc supersunt,
D & hominum oculis in suis sedibus apparent, apud vos longe inde semotos miserrime de-
plorant: vt cum e longinquo petenda sint rerum documenta, nostrum in sacris ministerijs
collegam Athanasium calumniari possint, quasi vi & potentia grassantem, cum ipsi per vim
& potentiam omnia agant: eadem enim denuo apud Mareoten, quæ Tyri, designata sunt.
Vt enim illic Comes erat cum militari satellitio, nihil quod ipsis displiceret, aut dici, aut
fieri permittens: ita quoque & hic Præfectus manu militari succinctus, omnes Ecclesiasti-
cos terrefaciens, nulli permisit ex vero testimonium dicere: &, quod absurdius est, in ipsis
ædibus accusatoris & commorabantur, & quæstionibus operam dandam, prout libuit, de-
cernebant; eoq. tam Iudices, quam testes, ceteriq. eiusdem studij, vel (quod deterius est)
Eusebianæ factionis administri conueniebant.

Quæ porro Alexandriæ ausi sunt, arbitramur vobis non ignota esse; cum ea vbique gen- XXIX.
E tium fama diuulgata sint, strictos scilicet gladios in sanctas virgines & fratres intentatos, SCELERA ARIANORVM ALEXANDR. PATRATA.
flagella pretiosis apud Deum corporibus incussa, pedesq. fustigationibus ad claudicatio-
nem illis mutilatos esse, quæ mentem in castitate & in omnibus solidis bonis exercebant,
calumnias quoque vbique ingestas fuisse. Gentilium vulgus interim nudare corpora vir-
ginum, verberare, libidinari, & virginibus aras idolorum victimasq. interminari: adeo vt
homo quidam proteruus, veluti istiusmodi potestas iam deinceps concessa esset in gra-
tiam Episcoporum, virginem manu arreptam ad altare, quod forte obuium erat, protra-
xerit, necessitatem sacrificandi & vim persecutionis repræsentans. Inter hæc scelera vir-
gines fugere, Ethnici Ecclesiæ insultare, Episcopis in illis ipsis ædibus, vbi ista perpetra-
bantur, versantibus; in quorum gratiam virgines miseræ strictos gladios, omnia genera
periculorum, & quamlibet contumeliam & debacchationem experiri coactæ sunt. Et hæc
quidem passi sunt ipso ieunij die a coepulonibus Episcoporum, cum quibus conuiuium
agitabant,

Universidad de Deusto
Biblioteca

agitabant, Episcopis intus epulantibus. Hæc cum futura prouideremus, nec vulgarem, sed A
quasi ex hostili incursu vastitatem: detrectaui, fateor, hoc genus iudicij. Ea res igitur cum
Alexandri Thessalonicensis Episcopi animum permouisset, scripsit ad eos qui Tyri adhuc
commorabantur, nihil nisi per coniurationem & calumniam cum Athanasio agi.] hæc Ae-
gypti Episcopi ex Synodo postea Alexandriæ habita.

XXX. Agens idem ipse Athanasius de eadem legatione ex Conciliabulo Tyrio in Aegyptum
missa, meminit & de contestatione tunc facta a presbyteris Ecclesiæ Alexandrinæ, & alia
habita ab Episcopis & vniuersa Ecclesia prouinciæ Mareotidis, his verbis ad eosdem lega-
a Athanas. Apolog. 2. tos Tyro missos descripta[a], cui hæc ipse præfatur: Presbyteri Alexandriæ & Mareotes,
animaduersa illorum malitia, ad hunc modum scripserunt, & protestati sunt:

* Theognidi CLERICORVM ALEXANDRINORVM CONTESTATIO. Theogonio *, Mari, Macedonio, Theodoro, Vrsacio, & Valenti Episcopis e Tyro pro-
fectis, presbyteri & diaconi sub reuerendissimo Episcopo Athanasio Catholicæ Ecclesiæ B
Alexandrinæ.

Decuit in primis, cum huc veniebatis cum ipso accusatore, adducere quoque vobiscum
presbyterum Macarium. Ita enim iudicia constitui debent secundum sacram Scripturam,
vt reus & accusator simul appareant. Postquam autem nec Macarium adduxistis, neque
reuerendissimus Episcopus noster Athanasius ad iudicium receptus est: postulauimus vt
saltem nobis interesse liceret; vt nobis præsentibus certa inquisitio haberi posset, vt ad
istum modum rebus actis, iure fidem vestris iudicijs haberemus. Verum & hoc nobis ne-
gatum, & soli cum Præfecto Aegypti vna cum accusatore id agitis, quod libet. Profite-
mur igitur nos videre in vestris Actis malitiæ suspicionem: animaduertimusq. vestrum ad-
uentum nihil aliud in se habere, quam conspirationem & insidias; eaq. de causa epistolam
hanc vobis dedimus, monumentum testimoniumq. istius rei aliquando futurum in vera & C
legitima Synodo; vt omnibus innotescat, quod inaudita altera parte, ea quæ libuit, inter
vos egeritis, & nihil studuisse, nisi vt conspiratione nos opprimeretis. Exemplar harum
litterarum etiam Palladio dedimus Imperatoris Curioso, ne celari posset a vobis. Scelera
enim, quæ feciſtis, talia nos de vobis suspicari cogunt. Dionysius presbyter has litteras
dedi, Alexander presbyter, &c.] omnes presbyteri numero sexdecim, & diaconi quatuor,
eorumq. nomina ibidem subscripta habentur. Subdit Athanasius: Clerici autem Mareo-
tes, qui mores accusatoris norant, & mecum prouincias lustrabant, ad ipsum scripserunt,
ad Conuentum Tyrium scilicet.

XXXI. MARCOTICORVM LIBELLVS AD SYNODVM PRO ATHANASIO. Sanctæ Synodo beatorum Episcoporum Catholicæ Ecclesiæ, Mareotici omnes & pre-
sbyteri & diaconi in Domino S. P. D.

Nos nequaquam ignari huius scripturæ, quæ ita dicit; Quod viderunt oculi tui, loque- D
re: & item illud; Quod falsus testis impunitus non erit: ea quæ vidimus, testanda arbitra-
mur: & potissimum, quia testimonium hoc nostrum necessarium reddidit conspiratio ad-
uersus Athanasium Episcopum nostrum inita. Admiramur autem, quo modo vel vlla tan-
dem ratione Ischyras pro Ecclesiastico habeatur; de qua re primum nobis referendum ar-
bitramur. Ischyras enim numquam ex sacris Ecclesiæ comministris fuit; sed primum iacta-
uit se Colluthi presbyterum; verum ita vt neminem haberet, qui ipsi crederet, exceptis
dumtaxat cognatis suis, vt qui nec vmquam ecclesiam obtinuerit, nec clericus ab vllis,
nisi qui longius ab illius pago habitarent, vmquam sit creditus, solis dumtaxat eius co-
gnatis exceptis. Idemq. cum talem sibi titulum vendicasset, in Alexandrina Synodo in
præsentia patris nostri Osij depositus est, & cum laicis in ordinem redactus, atque in eo
statu reliquum iam inde tempus permansit: ad istum igitur modum inanis illius fama pre- E
sbyterij excussa est: nam de moribus eius loqui superuacaneum, cum ij ab omnibus sciri
possint. Ceterum quia calumniam impegit nostro Episcopo Athanasio de collisо calice,
& mensa subuersa; de his necessum est vt verba faciam. Ante omnia dicimus, illum nul-
lam vmquam ecclesiam in Mareote habuisse: qua in re Deum testem facimus, neque cali-
cem vllum confractum esse, neque mensam a nostro Episcopo Athanasio, neque a quo-
quam aliorum qui cum illo degunt, euersam esse; nihilq. in istis verbis esse, nisi calum-
niam. Et ista quidem vt conscij pro testimonio loquimur, vtpote qui nec longis finibus
ab Episcopo distamus, & comites ei in lustranda Mareote adhæsimus. Numquam enim
ille solus visitandi causa itinera obire solet, sed comites secum trahere presbyteros, &
diaconos, & non paucos ex plebe: & quia illi per omnia itinera comites fuimus, quo
tempore ad nos accessit; ideo hæc vobis pro testimonio dicimus, nec poculum confrac-

tum

A ctum esse, nec mensam subuersam, sed omnia Ischyram mentiri, quod & ipse sua manu te-
statum confitetur.

XXXII. Nam cum ille post defectionem ad Meletianos nobis reconciliari & coniungi vellet,
quemadmodū & Pistus, qui ipse quoque talia de Athanasio in vulgus sparserat: neutrum
tamen, quamquam propria manu testarentur nihil tale factum esse, & se subornatos a cer-
tis hominibus vt talia dicerent, recipere voluerunt. Ac proinde Theogonium *, Theodo- * Theognidem LEGATORVM FRAVDES DETEGVNTVR.
rum, & Marim, & Macedonium, Vrsacium, & Valentem in Mareoten profectos, nulla
documenta reatus deprehendere potuisse. Verum cum res eo tenderet, vt illorum syco-
phantia in Athanasium in apertum proditura videretur: Theognis inimicus Athanasio co-
gnatos suos & quosdam Arianos ita instituit, vt quæ ipse vellet pro testimonio loquerentur. Nemo enim ex populo quicquam contra Athanasium locutus fuisset, nisi terrore Phi-
B lagrij Aegypti Præfecti, importunitateq. Arianorum vehementer instantium victi coa- TESTES EMENDICATI ATQVE COACTI.
ctiq. essent ad ea facienda, quæ ipsis liberet. Siquidem nos ad calumnias refutandas eo ve-
nientes non admiserunt; nobisq. reiectis, eos, quos idoneos putauerunt, ad calumniam
instruendam receperunt, qui metu Philagrij Præfecti in partes eorum concesserunt: atque
ideo nimirum erat, quod nos summotos volebant; ne scilicet subornatos ab ipsis crimina-
tores aut Ecclesiasticos non esse, aut, si essent, Arianos esse, doceremus. Scitis autem,
dilecti fratres, in sacris litteris præcipi, non valere inimicorum testimonia. Ceterum a vo-
bis vera dici, attestatur manus ipsa Ischyræ, attestantur quoque ipsorum facta, qui nobis
nihil istiusmodi criminum conscijs, præsidio Philagrij, & armorum terrore ea confecere,
quæ voluerunt. Hæc vt coram Deo testamur: hæc vt certi de futuro Dei iudicio loqui-
mur. Nostra quidem voluntas fuit huc excurrendi; sed tamen in eo acquieuimus, vt non-
C nulli ex nostris istuc venirent cum litteris nostrorum, qui hic remanserunt; vt ita eorum vi-
cem absentiamq. sustinerent & compensarent. Ingenuus presbyter, vos valere in Domino
opto, dilecti fratres, Theon presbyter.] atque alij omnes numero quindecim, totidemq.
diaconi. Iidemq. ad Philagrium & alios Constantini magistratus sic scripserunt:

XXXIII. Flauio Philagrio, & Flauio Palladio Ducenario Palatino Curioso, & Flauio Antonino
Commeatuum Præfecto Centenario dominorum meorum illustrissimorum Præfectorum MARCOTICORVM CLERICORVM LIBELLVS DATVS PRAEFECTIS. * Theognis
sacri Prætorij, presbyteri & diaconi Mareotici ex regione & Nomo, cuius Episcopatum ge-
rit reuerendissimus Athanasius, hæc vobis cum subscriptione nostra pro testimonio por-
rigimus.

Quoniam Theogonius *, Mares, Macedonius, Theodorus, item Vrsacius & Valens miss-
si ab Episcopis qui Tyri in Concilium coierant, ad nostram parœciam profecti, dixere se-
D se in mandatis habere, vt inquirerent in quædam Ecclesiastica facinora, & inter cetera de
calice confracto: cum iam antea ad id Ischyram quemdam subornassent, quem secum ad-
duxerunt, hominem minime presbyterū, tametsi eo se nomine iactitet, quippe ordinatum
a Collutho quodam, non vero, sed imaginario Episcopo, cui in generali Concilio ab Osio,
& a ceteris Episcopis qui vna aderant, iussum fuit, vt se pro presbytero, qualis antea fue-
rat, haberet, atque ideo omnes ab illo constitutos in veterem suum ordinem recurrisse,
inter quos etiam Ischyras numerandus est, qui dicit se eam ecclesiam habere, quæ num-
quam fuit, quippe quæ domuncula sit in prædijs cuiusdam pupilli nomine Isionis: ea res in
causa est, vt hoc testimonio vtendum putaremus, vos religiose adiurantes per omnipo-
tentem Deum, & per dominos nostros Constantinum Augustum, & liberos eius illustris-
simos Cæsares, vt hæc in cognitionem eorum pietatis referatis. Non enim Ischyras pre-
E sbyter est Catholicæ Ecclesiæ, neque ecclesiam habet, neque vmquam calix confractus
est; sed hæc omnia falsa & conficta sunt. Consulibus Iulio Constantio illustrissimo Patri-
cio fratre religiosissimi Constantini Augusti, & Ruffino Albino, clarissimis & Deo gratissi-
mis.] hæc presbyteri.

XXXIV. Quid autem egerint eiusmodi impij & ab impietate directi legati, S. Athanasius[a] nar-
rat, sed primum hæc de illorum perfidia & legum humanarum ac diuinarum contemptu: a Athanas. Apolog. 2.
Quod enim libuit, fecere: sed tamen ea quæ inaudita altera parte fiunt, nihil habere ro- IVDICIVM DEPRAVATVM.
boris, nemo omniū mortalium ignorauerit. Hoc enim & lex diuina præcipit; hoc quoque
cum insidias pateretur beatus Apostolus, & reus esset, postulabat: Oportebat, inquiens[b], b Act. 24.
Iudæos ex Asia corā te adesse, & accusare si quid haberent aduersum me. Quo tempore &
Festus[c], conantibus Iudæis easdem contra Paulum insidias, quales ego nunc patior, ita lo- c Act. 25.
cutus est: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is,

qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumq. defendendi accipiat ad diluenda A
crimina. Eusebiani autem & legem mutare ausi sunt, & illis ipsis iniustissimis Iudæis iniustiores sese exhibuerunt. Non enim statim a principio ista seorsum sine reliquis agere tentauerunt, sed tum demum, cum coram a me in præsentia refutati succubuissent. Ex eo namque tempore, quemadmodum Iudæi, consilium seorsum & soli inierunt, vt & nos perderent, & hæresin introducerent; & quemadmodum illi Barabbam postulauerunt, ita quoque & ipsi omnia ob hæresin se facere profitentur.

XXXV. RES A LEGATIS GESTAE.

Et hæc quidem abunde sufficiunt ad defensionem meam: sed tamen vt eorum scelera, & veritatis libertas magis appareat; nihil vetat quo minus denuo earũ rerum mentio fiat, vt pateat ipsos sibimet contraria egisse, & in tenebris consilia sua conflantes, in semetipsos impegisse, & studio nos occidendi, se ipsos (vti insani solent) vulnerasse. Nam de mysterijs inquirentes, Iudæos interrogarunt, & catechumenos examinauerunt: Vbinam, inquientes, eratis, cum Macarius accessit, & mensam subuertit? Illiq. responderunt: Nos intus fuimus. Iam si id verum est; ergo eo tempore oblatio celebrari non potuit; siquidem catechumeni intus erant: æque tamen passim scriptitarunt, stante presbytero, & sacrificium faciente, Macarium ingressum subuertisse omnia. Et cum interrogarent quos vellent, ita percunctati sunt: Quo in loco erat Ischyras, cum Macarius superueniret? Illiq. rursum responderunt: In cubiculo ægrotus decumbebat. Ergo in sacro non stabat, qui per morbum decumbebat; neque oblationem facere poterat, qui in cellula sua ægrotus iacebat. Insuper dicente Ischyra, combustos esse libros a Macario; subornati ad eam rem testes, nihil tale factum esse, & mentiri Ischyram asseuerauerunt. Iam, quod admireris, cum litteris suis famam eã spargant, vbique terrarum a nobis sublatos esse qui conscij testimonium ferre possent; eosdem tamen cum iam appeterent, percunctati sunt, nullo interim pudore ta- C
cti, cum se viderent vndecumque quadruplatores declarari. Sed tamen quamquam seorsum sine aliorum auctoritate ita pro libidine agerent, nutibusq. testes admonerent, Præfectus minas iactaret, militesq. tela & vulnera intentarent: nihilominus tamen Dominus veritatem patefecit, eosq. sycophantiæ coarguit. Illi ergo Actorum monumenta, quæ habebant, suppresserunt, & Notarijs iniunxere vt ea amolirentur, neque vlla exemplaria euulgari sinerent. Sed frustra hæc omnia. Nam qui ea scripsit, Rufus est, qui nunc in Augustalliana spiculatorem agit, & testis eius recitari potest. Atque adeo ipsi Eusebiani ea per suos Romam miserunt; eademq. illa ab Iulio Episcopo ad me trãsmissa sunt. Insaniunt igitur, sua arcana in manibus nostris haberi, & a nobis recitari. His & istiusmodi facinoribus patratis, causam, cur ea facerent, manifestam reddidere.] hactenus de his Athanasius. Ceterum quod spectat ad Acta Mareotica ab Eusebianis ad Iulium Papam missa, hæc D
longe post contigerunt, post mortem videlicet Constantini Imperatoris, cum, sedente eodem Iulio, causa ipsa ad Romanam Ecclesiam delata est, vt suo loco dicemus; quando & Eusebiani per Martyrium & Hesychium ad ipsum eadem Acta miserunt, vt idem Iulius litteris suis testatur [a], atque multis prosequitur hæc ipsa de Ischyra & falsis testibus in eamdem causam ab ipsis Eusebianis legatis tunc examinatis ac circumuentis.

ACTA SVPPRESSA.

a Apud Athan. Apolog. 2.

XXXVI. IN ATHANASIVM AB EVSEBIANIS SENTENTIA LATA.

Quibus magna celeritate confectis, Tyrumq. perlatis, secuta est Athanasij, qui Tyro profectus erat Constantinopolim versus ad Imperatorem, ex Eusebianorum sententia condemnatio; de qua hæc habet Sozomenus [b]: Concilium vero eum, indicta causa, condemnat, abdicatq. Episcopatu, decernit denique ne postea Alexandriæ habitet: ne, inquit, tumultus & seditiones, si adsit, cogitare aggrediatur. Ioannem autem, & omnes qui ab eo stabant, Melerianos scilicet, vti incommodis per iniuriam affectos, in communionem E
recipit: & quam illorum quisque in clero dignitatem obtinuerat, cuique reddit. Episcopi porro in eodem Concilio coacti, Acta Concilij Imperatori significarunt, scripseruntq. ad alios omnes vbique Episcopos, vt minime cum Athanasio communicent, neve ad eum scribant, neu ab illo litteras accipiant: quandoquidem & criminum, de quibus certiores facti fuissent, conuictus erat; & partim fuga, partim quod causam suam iudicio agere recusauerat, reus deprehensus.

b Sozom. lib. 2. c. 24.

XXXVII.

Præterea per litteras ostenderunt, se ad eiusmodi sententiam contra eum pronunciandam ideo compulsos, primum quod ægre admodum ferebant, quod cum Imperator anno præterito dedisset mandatum vt Episcopi Orientis eius causa Cæsareæ in vnum conuenirent, ipse non eo accesserat; idq. cum videret Concilium longo tempore ipsum expectando fatigatum: quodq. etiam Imperatoris mandata contempserat: deinde, quod cum permulti

A permulti Episcopi Tyrum conuenissent, hominum multitudine stipatus eo venerat, & turbas & tumultus in Concilio excitarat, modo pro se respondere tergiuersando, modo Episcopos sigillatim contumelijs onerando; interdum cum vocaretur ab illis, dicto ipsorum minime audiendo; aliquando iudicium subire, indigne & grauiter ferendo. Quinetiam plane compertum esse, quod calicem mysticum fregerat, declararunt; testesq. ad eam rem adduxerunt Theognidem Nicææ Episcopum, Marin Chalcedonis, Theodorum Heracleæ, Valentem item, Vrsacium, & Macedonium: quos quidem se misisse in Aegyptum, dixerunt, eo consilio, vt cum in pagum venirent, vbi calix fuerat confractus, verum elicerent. Hæc scripsere Episcopi; singulaq. crimina (vt mos forensis fert) perstrinxere; dedereq. operam, vt calumniam Athanasio velut arte quadam contexerent. Verum complures sacerdotes, qui aderant in Concilio, hoc iudicium minime sincerum esse existimarunt.

QVID PAPHNVTIVS CONFESSOR.

B Et ob eam causam dicitur, Paphnutium confessorem, qui Concilio interfuit, prehendisse manum Maximi Episcopi Hierosolymitani, ac monuisse vt surgeret: nam non oportere se, cum essent confessores, & pro pietate tum oculos effossos, tum pedum flexus debilitatos haberent, Concilio hominum perditorum communicare.] hæc Sozomenus.

Porro hallucinatus est plane Ruffinus [a], dum putat Athanasium e Tyrio conciliabulo fuga lapsum per annos sex delituisse: quæ quidem longe post hæc contigerunt. Quod vero Iulius Romanus Pontifex in epistola quam scripsit ad Arianos (recitatur ea ab Athanasio in secunda Apologia) dicat ipsum Athanasium nequaquam Tyri cõdemnatum esse; intelligendum putamus, a maiori & saniori parte ipsius Concilij ibidem celebrati: siquidem qui ibi aderant pietatis cultores, a damnatione Athanasij abhorruerunt, Arianisq. contradixerunt, atque inde penitus discesserunt; cum Eusebiani seorsum ab ijs cocuntes, in C
Athanasium, quæ sibi visa sunt, decreuerunt. Sunt autem hæc verba Iulij: Athanasij quoque sinceritas in tuenda fide spectata fuit: qui nec Tyri condemnatus est, nec Mareote præsens fuit, vbi contra eum absentem in lite processum est.]

XXXVIII. a Ruffin. lib. 1. c. 8. RVFFINVS ARGVITVR.

Addidisse ad hæc Eusebianos, vt apud Imperatorem agerent de erigenda ecclesia Ischyræ accusatori, idem tradit Athanasius; ait [b] enim: Ceterum præmia redemptarum calumniarum multo adhuc magis eorum malitiam & impium propositum declarant. Mareotes enim (vt dixi) ager est Alexandriæ; quo in loco numquam Episcopus fuit, immo ne Corepiscopus quidem, sed vniuersæ eius loci ecclesiæ Episcopo Alexandrino subiacent, ita tamen vt singuli pagi suos presbyteros habeant. Sunt autem pagi isti maximi decem numero, aut aliquanto plures. Pagus autem, vbi habitat Ischyras, minimus est, & pauciſſimorum hominum, adeo vt non ibi, sed in proximo pago ecclesia constituta sit. D
Nihilo tamen minus hominem, qui ne presbyter quidem erat, huius pagi præter maiorum traditionem, Episcopum scilicet appellauerunt: non quidem ignari ne ipsi quidem, quam hoc absurdum esset; sed promissis redemptæ calumniæ adacti, etiam illud sustinendum putauerunt: ne maligne habitus sceleratissimus Ischyras veritatem enunciaret, Eusebianorumq. malitiam proderet. Verum ille neque ecclesiam, neque populum sibi obedientem habet, atque vt canis ab omnibus agitatur. Eusebiani autem Imperatori auctores fuerunt litterarum mittendarum ad Colluthum (adeo omnia illis licent) vt iuberet Ischyræ ædificari ecclesiam, vt auctus ea dignitate, fide dignus habeatur in suis de calice & mensa calumnijs. Statim igitur curauere, vt Episcopus nominaretur; eo quod si nec ecclesiam possideret, neque presbyter esset, pro sycophanta necessario haberetur, & mentiri videretur. Ille tamen cum nec populum habeat, nec suos sibi obsequentes, quemad- E
modum inane nomen Episcopi, ita quoque epistolam illam Imperatoriam sine vllo fructu detinet, quippe quæ argumentum sit ipsius Eusebianorumq. teterrimæ & intentionis & voluntatis.] hucusque de rebus Ischyræ Athanasius. Sequitur post hæc epistola Colluthi presbyteri exarchon Mareotes. Porro longe hic alius a priori illo Collutho, ex quo Colluthiani dicti sunt: nam ille se gerebat Episcopum, hic autem presbyter nominatur: decessit enim ille longe ante hæc tempora, vt dictum est. Sed extat ibi epistola ipsa perbreuis his verbis:

XXXIX. b Athan. Apolog. 2. DECERNITVR ISCHYRAE ECCLESIA ET EPISCOPATVS

XL.

Ad preces Ischyræ presbyteri pietati dominorum meorum Augustorum & Cæsarũ supplicantis, vt sibi in loco Pacis Secontaururi ecclesia ædificaretur: decreuit diuinitas illorum, vt id quamprimum fieret. Cura igitur, exemplaribus istius diuini diplomatis, quod primo loco positum est, nostræq. sanctitatis monumentis perlectis, breuiterq. perlustratis, vt in negotio procedatur, & quæ diuinitus constituta sunt, ad effectum perduci queant.]

Universidad de Deusto
Biblioteca

hactenus de ecclesia Ischyræ ædificanda. Sed obserua, lector, Arianorum dicendi consuetudinem, & in adulando blasphemiam, quæ cum hic, tum etiam in compluribus alijs locis sæpius demonstrari continget, dum qui negarent diuinitatem Filij Dei, ijdem tamen Imperatores diuinitatis consortes non erubescerent appellare, vt cum habet Colluthus in hac epistola: Decreuit diuinitas illorum, *nempe Imperatorum*] &, Diuinum diploma] & alia id genus, quæ inferius crebrius etiam impudentiusq. dicta reperiuntur. Sed institutam prosequamur orationem. A

XLI. DEDICATIO BASILICAE TYRIAE.

His igitur in hunc modum ex sententia Eusebianorum in Athanasium Tyri confectis; qui remanserant ibi Episcopi, ex iussione Constantini Imperatoris, qui (vt superius ex Eusebio [a] recitauimus) mandauerat, vt quam celeriter altercationibus Episcoporum finc impositio dedicarent basilicam Hierosolymis erectam, ritu id Ecclesiastico solemniter perfecerunt. Quomodo enim Constantini Imperatoris iussu, ijdem qui Tyri Synodum celebrarunt Episcopi, magna celeritate profecti sint Hierosolymam, ibiq. eximium templum illud ceteris augustius, quod idem Imperator erexerat, dedicarint, iam dicendum est: & illud in primis quod ad tempus spectat certa fide consignandum; istud factum esse hoc ipso anno trigesimo Constantini, ipsis Tricennalibus Imperatoris, quibus Constans minimus natu filiorum eius ab ipso creatus est Cæsar, Eusebius testatur his verbis [b]: Tertius filius Constans fuit, qui ipso nomine & appellatione præsens constansq. tempus perspicue præseferens, trigesimo paterni regni anno ad honorem Cæsaris euectus est. Ita cum triplicem assimilatione ad Trinitatem liberorum fœtum Deo gratum acceptumq. procreasset, eumdemq. decimo quouis anno regia dignitate decorasset: extremum trigesimum annum accommodatissimum tempus sibi oblatum esse putauit, in quo omnium Regum Regi grates persolueret: quo tempore etiam optimum existimauit, Martyrum domum incredibili & optimo studio ab se Hierosolymis coædificatam consecrare.] Id quidem factum esse mox post Conuentum Tyrium, idem auctor inferius affirmat, cum ait [c]: Interea vero dum hæc ab Imperatore demandata gererentur, alter ab eodem nuncius festinans superuenit, qui Synodum Imperatorijs litteris commonet, vt celeriter & sine procrastinatione Hierosolymas proficiscerentur. B C

[a] *Euseb. Vit. Constatin. lib. 4. c. 41.*

[b] *Euseb. Vit. Constatin. lib. 4. c. 40.* QVANDO DEDICATVM EST TEMPLVM HIEROSOL.

[c] *Euseb. eod. lib. 4. c. 44. 45. 46.*

XLII. EPISCOPI QVI DEDICATIONI INTERFVERVNT.

Cum igitur omnes Phœnicum Episcopi publicis vehiculis ad constitutum locum contenderent, celeriter totus ille locus frequentissimo Dei cœtu refertus est, confluentibus nimirum eodem tempore Hierosolymas cuiusque prouinciæ Episcopis. Nam Macedones suæ metropolis Episcopum legabant.] hic erat Alexander Antistes Thessalonicensis, de quo plura superius. Addit Eusebius: Pannonij & Mysij suum etiam iuuentutis florem, tamquam Dei impuberem cœtum, miserant.] hi erant Valens & Vrsacius, quos voluti in Ariana impietate collegas auctor commendat. Tum subdit: Aderat ex Persiæ Episcopis diuinum monumentum, vir summus, & in sacris Scripturis exercitatissimus.] Milles hic nominatus erat, qui (vt auctor est Sozomenus [d]) ad inuisenda loca sancta Hierosolymam se contulit: hic autem postea in persecutione aduersus Christianos in Perside excitata martyr occubuit; sed de eo suo loco dicendum pluribus. Rursum Eusebius: Iam Bithyni & Thraces Synodi frequentiam sua præsentia ornabant, nec deerant lectissimi quique Ciliciæ; sed & ex Cappadocia, qui doctrina & eruditione præcipui videbantur, medij inter eos collocati enituerunt. Præterea omnis Syria, & Mesopotamia, Phœnicia, Arabia, Palæstina, Aegyptus etiam, & Africa, & Thebanæ gentis Episcopi magnificum illum Dei cœtum simul omnes implebant, quos innumerabilis pene ex omnibus prouincijs multitudo sequebatur.] hic vides, Eusebium Eusebianorum conuenticulum tantopere ostentare, quo Arij confessio ibi probata maiorem sibi fidem vendicaret, & Arianorum in eo facta restitutio firma rataq. ab omnibus haberetur. Nam etsi aliqui magni nominis ibi fuerunt Orthodoxi Episcopi ad dedicationem basilicæ conuocati; seorsum tamen ab illis Eusebianos conuenisse, vel post illorum discessum, certum est: etenim Eusebianorum conuentus potius, quam legitima Synodus, ille æstimatus est. Sed rursum Eusebius: D E

[d] *Sozom. lib. 2. c. 13.*

XLIII. MARIANVS PRAEFECTVS LAVDATVR.

Hisce vero omnibus præsto fuerunt certi ministri: nam ex Curia ipsa delegati erant spectata probitate viri, qui Imperatoris sumptibus celebritatem hanc illustrarent: sed horum facile princeps Marianus fide & prudentia, vel ipsi Imperatori perquam necessarius: cui, quod sacrarum Scripturarum singularem vsum haberet, & professione veræ religionis diris illis tyrannorum temporibus clarus euaserat, non sine causa rerum istarum dispositio data est. Is vero se Imperatoris voluntati castissimum & integerrimum ministrum

præbens,

A præbens, cum grata quadam & suaui humanitate, tum splendidis conuiuijs & lætis comporationibus cœtum illum honorifice tractabat. Iam pauperum nudis corporibus, & ceterorum tum virorum, tum feminarum infinitæ pene multitudini, in summa victus inopia & reliquarum opportunitatum egestate positæ, prolixe & abundanter pecunias & vestes largitus est. Templum vero omne magnificis regijsq. donis ornauerat. Atque hic quidem hoc officij genere perfunctus est.

Interea sacerdotes & precibus & disputationibus hanc celebritatem ornabant. Iam alij diuini Regis præclaram in Saluatorem benignitatem prædicabant; simul etiam oratione prosequebantur summam sacræ Martyrum ædis magnificẽtiam.] sic nominat auctor templum illud sumptuosissimum, quod (vt superius dictum est) S. Cyrillus Martyrion nominat. sed pergit: Alij celebri diuinarum rerum apparatu, qui de sacris monumentis de- B depromebatur, præsentibus conuiuium, quo & animos & aures dapibus & reliquo deliciarum genere pascerent, instruebant. Alij sacras lectiones interpretantes, abditos & occultos sensus in lucem proferebant. Alij, qui horum nihil poterant efficere, ineruentis sacrificijs & mysticis consecrationibus diuinum numen placabant, & supplices Deo preces pro communi pace, pro Ecclesia Dei, ipsoq. Imperatore harum præclarissimarum rerum auctore, proq. eius Deo caris liberis, offerebant. Quo etiam in loco nosmetipsi, cui multa supra nostram dignitatem tributa sunt, publicis, ijsq. sane varijs orationibus celebritatem illam exornabamus: cum aliquando quæ magnifice ab Imperatore gesta essent, scriptis ederemus; aliquando propheticos sensus, propositis quibusdam euidentibus signis, explicaremus. Hoc modo huius Martyrij dedicationis consecrationisq. celebritas, ipso tricesimo Imperatoris regni anno, summo omnium gaudio ac lætitia consummata est. XLIV. QVAE ACTA HIEROSOLYMIS AB EPISCOPIS.

C Quale vero Saluatoris templum, quale item Saluatoris antrum fuerit, atque etiã quam præclari conatus Imperatoris, quanta etiam in ipso templo donorum turba ex auro, argento, pretioso lapide; separatim suo, quoad fieri potuit, volumine conscriptum Imperatori dedimus, eiusq. nomini dedicauimus: quod etiam, cum videbitur, & absoluto quod in manibus est opere, edemus; simul etiam adiungentes tricesimi anni Imperatoris laudationem, quam paulo post Constantinopolim profecti (secundum scilicet hoc tempus nacti, quo in ipsa Regia Regem omnium Deum gloriose prædicaremus) corã ipso Imperatore recitauimus: quam is vere amicus Dei cum audiuisset, nimia lætitia gestienti similis visus est: idq. re ipsa paulo post declarauit, cum omnes Episcopos conuiuio exciperet, maximumq. eis honorem deferret.] Accessus iste Eusebij Constantinopolim contigit anno sequenti, quo ipsius & collegarum calumnia decretum fuit Athanasio exilium. agemus de his suo D loco pluribus. Sed rursum ipse de Conuentu Hierosolymitano [a]: XLV.

[a] *Euseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 47.*

Hunc secundum Conuentum, quem equidem scimus maximum post illum Bithyniæ celebratum clarissimum Nicænum, Imperator Hierosolymis collegit. Sed ille Nicænus triumphi nomine vicesimo Imperij anno constitutus in ipsa vrbe Nicæa, νίκην, id est, præclaram de hostibus victoriam reportabat: hic vero Hierosolymitanus tricesimum eius Imperij annum decorabat, in quo Imperator Martyrium consecrans circa ipsum Saluatoris monumentum, quasi donum quoddam pacis Deo omnium bonorum largitori offerre visus est.] hucusque de his Eusebius. Addit ad hæc Sozomenus [b], non solum templi ipsius, sed & vasorum ministerialium consecrationem factam esse secundum Christianæ religionis antiquum ritum; ac demum subdit: Ex quo tempore Hierosolymitana Ecclesia quotannis diem festum splendide admodum celebrat, adeo vt in eo initiationes sacrorum peragantur, & dies octo deinceps conuentus fiant: complureſq. ex omnibus totius Orbis terræ partibus, qui vndique ad sacra loca visenda confluerent, tempore quo dies festus celebrabatur, eo conuenerunt.] hæc Sozomenus: quibus adeo manifeste declaratur, non ecclesiarum tantum & sacrorum vasorum consecrationem, sed & anniuersariam templi dedicationem solemni ritu celebrari solitam, cuius rei frequentem in Ecclesia Catholica vsum hodie esse videmus. E XLVI. LAVDES NICAENAE SYNODI HIEROSOL.

[b] *Sozom. lib. 2. c. 25.*

Rursum vero quod ait Eusebius [c], eiusmodi celebritatem disputationibus quoque exornatam fuisse; ad hoc spectat, quod in eodem Conuentu de recipiendis ad suas Ecclesias Arianis pœnitentiam præseferentibus actum est. Sed & quod ijdem recepti fuerint, atque Ecclesiæ conciliati; inde est quod idem Eusebius ait [d], per eiusmodi Episcoporũ Concilium donum quoddam pacis per Imperatorem Constantinum Deo esse oblatum: Arium enim veram certamq. simulantem pœnitentiam antea receptum, ab eodem Con- XLVII. ARIVS ET ARIANI IN SYNODO RECEPTI.

[c] *Euseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 45.*

[d] *Euseb. ibi. c. 47*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cilio fuisse susceptum, & Alexandrinæ Ecclesiæ restitutum, Socrates [a] quoque auctor est, cum ait: Solemne festum ob locorum illorum consecrationem celebratur. Arius cum suis in Ecclesiam recipitur: nam dicebatur ab Episcopis, se in ea re litteris Imperatoris obtemperasse, quibus illis significauerat, se fidem Arij & Euzoij penitus perspectam habere. Quinetiam ab Episcopis litteræ Ecclesiæ Alexandrinæ dabantur, vt, omni inuidiæ flamma extincta, res suas pacare & tranquille administraret: referebatur item, Arium erroris sui pœnituisse, veritatem agnouisse, de cetero Ecclesiæ velle adhærere, & propterea ab ipsis merito receptum esse, Athanasium autem communi consensu relegatum (*sed hoc de Athanasio in Tyri Concilio actum est.*) De his etiam ipsum Imperatorem certiorem faciunt.] hæc Socrates: eadem quoque Sozomenus [b], qui & litteras recitat Arij atque Euzoij ad Constantinum Imperatorem, quibus se cum Ecclesia Catholica sentire mentiebantur. reddemus hic ipsas.

[a] *Socrat. lib. 1. c. 22.*

[b] *Sozom. lib. 2. c. 26.*

XLVIII. Sed illud hoc loco admonendum putamus; nequaquam, vt ait, Arium hoc tempore fuisse ab exilio relaxatum, quem constat ex his, quæ S. Hieronymus [c] testatur, in Nicæno Concilio palinodiam recantasse, atque receptum fuisse; non tamen vt Alexandriam redire posset: sed & Eusebianos (vt superius vidimus) nisos esse itidem litteris Constantini eumdem Alexandriam reuocare; verum obnitente Athanasio, id minime concessum fuisse: quam ob causam tot tantæq. molitiones ab eis de pellendo ab Ecclesia Alexandrina Athanasio sunt comparatæ. At quomodo dicendum est exulasse Arium, quem ante hæc, suadentibus Eusebianis, Constantinus scriptis ad eum libere agentem litteris, cur non ad se venerit, admirari se dicit? & eum quamprimum venire, concesso regio diplomate pro viatico, iubet, hoc ipso anno, cum Hierosolymitana Synodus agenda esset? quando auditis tandem Ario & Euzoio, & eorum fidei professione scriptis prodita simul accepta, ambos vna cum ipsorum libello fidei Hierosolymam ad Synodum iudicandos misit. Sed reddamus hic cuncta eodem quo gesta sunt ordine, ac primum epistolam Constantini, qua honorifice Arium ad se accersit: sic enim se habet [d]:

[c] *Hieron. aduers. Luciferianos.*

[d] *Socrat. lib. 1. c. 19.*

XLIX. LITTERAE CONSTANTINI AD ARIVM

Iamdudum tuæ grauitati significatum est, vt ad mea castra venires, quo posses nostro aspectu frui: vnde vix satis mirari possumus, cur hoc abs te non extemplo factum fuerit. Iam igitur, publico curru conscenso, nostra castra adire propera, vt nostram benignitatem & studium erga te expertus, in patriam redire queas. Deus te conseruet, carissime. Data ad quintum Kalend. Decembris.] Persuasus enim ab Eusebianis Constantinus, Arium priorem vere mutasse sententiam, & Catholicam fidem profiteri, hæc ad illum scripsit: cum ipse vna cum Euzoio ad Imperatorem veniens, eidem fidei suæ libellum obtulit, qui a Sozomeno recitatur in hæc verba [e]:

[e] *Sozom. lib. 2. c. 26.*

L. LIBELLVS ARII ET EVZOII.

Religiosissimo sanctissimoq. domino nostro Imperatori Constãtino Arius & Euzoius.

Nos quidem, sicut singularis tua erga Deum pietas, domine Imperator, in mandatis dedit, fidem nostram scriptis prodidimus, & de Deo cum ipsi, tum ceteri, qui nobiscum sunt, ita credere confitemur, vt sequitur.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in Dominum Iesum Christum Filium eius ex ipso ante omnia sæcula genitum Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, tum quæ in cælis, tum quæ in terris: qui descendit & incarnatus est, & passus est, & resurrexit, & ascendit ad cælos, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. In carnis resurrectionem; In vitam venturi sæculi; In regnum cælorum; In vnam Catholicam Ecclesiam Dei, ab vna Orbis terrarum ora ad alteram vsque se porrigentem.

LI. Hanc fidem a sacrosanctis Euangelijs accepimus, ipso Domino suis discipulis dicente: Euntes [f], docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Si vero ista non credimus, sicut vniuersa Catholica Ecclesia & Scripturæ docent, quibus quidem omnino fidem adhibemus; Iudex noster Deus sit & in præsentia, & in futuro Iudicio. Quapropter tuam pietatem obsecramus, Imperator sanctissime, vt quoniam viri Ecclesiastici sumus, & sensum tum Ecclesiæ, tum sacrarum litterarum tenemus; nos pro tua sanctimonia, quæ & pacem conciliat, & Deum auguste veneratur, controuersijs omnibus & inanibus argutijs sublatis, matri nostræ, Ecclesiæ scilicet, adiungas: vti & nos & Ecclesia tranquille vitam degentes, inter nos mutuo pro pacato & pio regni tui statu, & pro vniuerso hominum genere omnes communiter consuetas preces peragamus.] hactenus libellus. subdit his Sozomenus:

[f] *Matth. 28.*

Hanc

Hanc fidei formulam nonnulli ita callide compositam esse dicebant, vt verbis solum ab Ariana doctrina discrepare, re ipsa cum eadem consentire videretur: quandoquidem voces in ea positæ talem facultatem dabant in vtramque partem ambigendi, vt sensus vterque tum Orthodoxorum, tum Arianorum, ex illis colligi posset. Verum Imperator Arium & Euzoium eadem cum Episcopis in Concilio Nicæno coactis sentire arbitratus, re admodum delectabatur: attamen sibi non tantum sumpsit auctoritatis, vt eos ante in communionem reciperet, quam causa ab illis, penes quos esset potestas, sicut Ecclesiæ norma postulat, & dijudicaretur, & diligenter examinaretur. Itaque illos mittit ad Episcopos Hierosolymis id temporis conuocatos: scripsitq. vt formulam fidei ab istis editam accurate expenderent, atque vt Concilium benignam de illis pronunciaret sententiam: si vel recte de religione sentire videantur, perq. inuidiam structæ sint insidiæ: vel cum nihil causæ habeant, cur factum iam de se iudicium incusent, resipiscere velint. Ex quibus litteris illi qui istorum causæ studebant, occasionem denuo nacti, eos in communionem receperunt. Atque cum hoc fecissent, litteras dedere Imperatori; scripsereq. tum ad Ecclesiam Alexandrinam, tum ad Episcopos & clericos Aegypti, Thebaidis, & Libyæ, eos cohortati admodum, vt Arium & Euzoium lubentibus animis reciperent: quippe tum eorum fidem veram esse, testimonio Imperatoris confirmatam fuisse (quam quidem fidem suis litteris subiunxerunt) tum Concilium iudicio Imperatoris suffragatum esse. Atque hæc quidē in hunc modum Hierosolymis Arianorum studio facta esse cognouimus.] hactenus Sozomenus, eademq. ferme Socrates [a].

LII. FIDES AMBIGVA ET DOLOSA.

[a] *Socrat. lib. 1. cap. 19.*

Recitat S. Athanasius [b] scriptam ab eis tunc Synodalem epistolam de rebus in Synodo gestis, atque ait: Coeunt igitur (*Eusebiani scilicet*) Hierosolymis, & istiusmodi scribunt:

LIII.

[b] *Athanas. de Synod.*

Sancta Synodus Hierosolymis coacta, Ecclesiæ Dei quæ est Alexandriæ, & per Aegyptum, Thebaida, Libyam, Pentapolim, reliquisq. per Orbem Episcopis, presbyteris, & diaconis in Domino salutem.

Omnibus nobis ex diuersis prouincijs in vnum congregatis ad Panegyrin celebrandam pro dedicatione Martyrij Saluatoris, quod religiosissimus Imperator Deo omnium Regi & Christo eius ædificauit: maiorem nobis animorum lætitiam, Dei gratia, litteræ eiusdem religiosissimi Imperatoris præbuerunt; quibus nos ad ea quæ oportuit instigans, omnem inuidiam ab Ecclesia Dei expellit, & omne odiū procul abigit, per quæ Christi membra iampridem dissidebant; auctorq. fuit, vt simplici & placido animo reciperemus Arianos, quos aliquandiu improba inuidentia extra Ecclesiam detinuit, & viris istis de rectitudine fidei in litteris suis testimonium præbet, quam cum antea fama audiuerat, ipse eamdem ex viua eorum voce cognouit, cognitamq. approbauit; eamq. rem nobis manifestam reddidit; eo quod litteris suis orthodoxas eorum virorum opiniones scripto comprehensas subiunxerit, quas omnes agnouimus sanas & Ecclesiasticas esse. Quapropter iure admonuit, vt viri isti reciperentur, & coadunirentur cum Ecclesia Dei, vt vos ex epistolæ eius exemplaribus cognoscetis, quæ nos ad pietatem vestram misimus. Credimusq. vobis ipsis veluti propria membra vestri corporis recuperantibus, magnum ex ea re gaudium lætitiamq. oborituram; dum ipsi viscera vestra, fratres scilicet & patres, agnoscitis & recipitis, non solum presbyteris Arianis, sed vniuerso populo cum omni multitudine vobis restituto, quæ ob causam istorum virorum longo iampridem tempore a vobis dissidebat: decetq. vos, cognitis quæ hic acta sunt, quodq. viri isti nobiscum communicauerunt, & a tanta Synodo recepti sunt, quam promptissime eos, vt membra Ecclesiæ coeant, & in pace sint, consalutare: maxime, quod promulgata & publice edita eorum fides indubitatam & apud omnes approbatam Apostolicam traditionem & doctrinam complectatur.] hactenus Synodalis epistola Hierosolymitani Concilij.

EPISTOLA CONCILII HIEROSOL.

Recitatur pars eiusdem epistolæ ab eodem Athanasio in sua Apologia, vbi hæc subdit [c]: Certe ipse Imperator religiosissimus suo testimonio istorum virorum rectigradam in fide ambulationem commendat, eamq. ex eorum viua voce cognitam approbauit: & nobis eam significauit, certamq. & indubitatam reddidit litteris suis, subiecta eorum virorum orthodoxa mente, quam scripto ediderant. Quis igitur, auditis istis, fabricas eorum & technas non perspiciat? Non enim dissimulauerunt quod ipsis in animo fuit, & fortasse etiam inuiti veritatem confessi sunt. Nam si ego is eram qui Arianos ab Ecclesia arcebam: Arianiq. me oppresso, recepti sunt; quid aliud intelligas, quam omnia in gratiam Arianorum facta esse, omniaq. contra me instituta esse, tam calumniam poculi confracti,

LIV. PROBAT IMP. ACTA IN SYNODO HIEROSOL.

[c] *Athanas. Apolog. 2.*

quam

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam Arsenij cædem, vt & hæresin in Ecclesiam immitterent, & ipsi interim hæreseos damnati non haberentur? Id profecto erat, quod antea Imperator mihi per minas scripserat: nec verentur in dictis suis eos affirmare recte sentire, quos vniuersum Orbis Concilium anathemate damnauit: neque timuerunt, tam præclaram Synodum, *nempe Nicænam*, quantum in ipsis est, in angulis demoliri, homines quiduis tentare & dicentes & facientes.] hæc Athanasius: quibus plane intelligas, ea professione fidei Arium (quam iure ambiguam dicit Sozomenus) nihil aliud efficere conatum esse, quam vt abolito ex Nicæna fide verbo, Consubstantiali, tota pariter extructa a sanctis Patribus sinceræ fidei machina corrueret: nam (vt superius late disputatum est) omnia quæcumque a Catholicis ad destructionem Arianæ hæresis afferrentur, haud satis esse videri poterant, quæ omnes illorum tergiuersationes dolosas, captiosasq. technas penitus tollerent: nisi verbum, Consubstantiale, ad fidei confessionem adderetur. quamobrem eam vocem reticuisse, idem videri poterat, quod Arianam hæresin ipsos instaurasse. Rursum vero ex ijsdem Athanasij verbis, cum ait Eusebianos conatos esse in angulis demoliri Magnam Nicænam Synodum, intelligas plane detegi sic Hierosolymis actum esse, vt peracta templi dedicatione, dimissoq. cœtu, ipsi tantum Eusebiani relicti conuenerint, Arijq. fidem probarint, ac tum ipsum, tum alios recipiendos esse statuerint. Qui enim fieri potuit, vt, si Orthodoxi simul ea de causa coiuissent Episcopi, nullus ex eis Nicænam fidem conuelli penitus reclamaret, deq. vi illata cunctas Catholicorum moneret Ecclesias?

SVBLATVM VERBVM CONSVBSTANTIALIS.

LV. CONCIL. HIEROSOL. ET TYRIVM IDEM. *a Athanas. de Synod.*

Rursus vero agens Athanasius de eodem Eusebianorum Conuenticulo, quod vnum idemq. existimatum est cum Tyrio Conciliabulo, vtpote quod eodem ferme tempore & ab ijsdem Eusebianis Episcopis fuerit celebratum; ipsum exordium Synodorum Arianorum nominat, cum ait [a], post recitatam ab eo scriptam epistolam Synodalem: Tale Synodorum exordium fuit, in quo quam celerrime sua studia, quæ vlterius dissimulare nequibant, comprodidere: siquidem eo ipso, quod dicerent, depulsam esse omnem inuidiam; & quia post Athanasij exilium scribebant, Arium cum suis recipiendum esse; satis indicarunt, sese non alia de causa Athanasio, ceterisq. Episcopis, quos sibi refragatores sentiebant, insidias struxisse, quam vt Arium reducerent, & hæresin introducerent.] hæc ipse, qui mox agere pergit de Antiocheno Conuentu ab eisdem Eusebianis eadem Encæniorum occasione postea Constantij Imperatoris auctoritate collecto.

LVI.

Quod autem hic Athanasius ait, post sui ipsius exilium ab Eusebianis tractatum de Arij restitutione: plane declaratur, non statim atque Arius receptus est Hierosolymis, ab Eusebianorum Concilio actum esse de restitutione eiusdem Alexandriam, sed tum demum id fuisse tentatum, cum ipse Athanasius in Gallias amandatus est, quod Socrates quoque affirmat [b]: quamobrem sicut de exilio Athanasij, ita etiam de Arij restitutione Alexandriam agendum erit anno sequenti. Quod igitur tum Sozomenus [c], tum alij quoque tradunt, post Hierosolymitanum Concilium restitutum esse Arium Alexandriam; non sic accipiendum est, vt statim Hierosolymis eo fuerit missus, sed postquam Eusebianis profectis Constantinopolim, noua inuenta calumnia, nouisq. secum adductis testibus, Athanasius ibi agens, sed inauditus, iussus est solum vertere, & in Gallias proficisci. Quod rursum ait Socrates [d], cuncta hæc gesta esse anno trigesimo Constantini Imperatoris; non sic intelligenda sunt, vt hoc anno Domini trecentesimo trigesimoquinto absoluta fuerint: siquidem alia ratio est annorum Imperij Constantini ab annis Domini, vt superius demonstrauimus: non enim cum ipsis Kalendis Ianuarij inchoantur, sed octauo Kalendas Augusti, quo pater eius Constantius mortuus est, vel alia eiusdem anni die ex diuersorum sententijs. quamobrem multa quæ facta dicuntur ipsis Constantini Tricennalibus, reijcientur in annum sequentem vsque ad exitum eiusdem Constantini anni trigesimi. Ceterum quod ex sententia omnium, & testificatione Eusebij qui interfuit, dicatur Concilium Hierosolymitanum celebratum ipsis Tricennalibus Constantini Imperatoris; haud necesse est vt spatio præsentis anni Domini includatur, cum ipsa Tricennalia in sequentem quoque annum prorogentur; & ipsum Tyrium Conuentum, ob legationem Mareoten missam, tam cito haud potuerit absolui. Hæc de his quæ ad temporis rationem spectant, ad ea quæ superius dicta sunt, addidisse oportuit.

b Socrat. lib. 1. cap. 25.
c Sozom. lib. 2. cap. 28.
DE RESTITVTIONE ARII QVANDO ET VBI ACTVM.
d Socrat. lib. 1. cap. 25.

LVII.

Quod rursum pertinet ad res gestas; in eodē Hierosolymitano Conuentu causam Marcelli Episcopi Ancyrani in Galatia, & Asterij Cappadocis, tractatam fuisse, tradit Socrates [e]: sed quod eamdem repetitam dicit in Synodo Eusebianorum sequenti anno Constantinopoli

e Socrat. lib. 1. cap. 24.

A tinopoli celebrata; agemus de ijs suo loco: sicut & Sozomenum fecisse vidimus, qui ait [a], Marcellum ad Hierosolymitanum Conuentum vocatum, accedere contempsisse. *a Sozom. lib. 2. cap. 31.*

Hoc eodem anno, pridie Kalendas Ianuarij, S. Siluester Romanus Pontifex ex hac vita migrauit, cum sedisset annos vigintiunum, menses decem, & diem vnum. Quod autem sciamus Siluestri annos a diuersis scriptoribus diuerso numero consignatos; cum sint alij qui eius sedi tribuerint annos vigintiquatuor & menses aliquot atque dies; rursus etiam apud Nicephori Chronicon legantur eius sedis anni vigintiocto; & ex depraua Eusebij chronographia, cum additamento Hieronymi, annos tantum reperiatur sedisse decem & nouem: vt nos eiusmodi inierimus rationem annorum Siluestri, illud potissimum persuasit, quod cum in libro de Romanis Pontificibus ponatur ingressus Siluestri sub Consulatu Volusiani, tempore Constantini (sic legendum est, non sub Consulatu Constantini & Volusiani) rursum vero Marci successoris Siluestri subrogatio ponatur anno sequenti, sub Consulatu Nepotiani atque Secundi: præsentem annum nequaquam potuit excessisse Siluester. Porro in eodem commentario hæc scripta de ipso habentur: Siluester fecit ordinationes sex per mensem Decembrem; ordinauit presbyteros quadragintaduos, diacones vigintisex, Episcopos per diuersa loca sexagintaquinque, alias trigintasex. Hic sepultus est in cœmeterio Priscillæ via Salaria apud Vrbem milliario tertio, pridie Kal. Ianuarij: qui Catholicus & confessor quieuit. Cessauit Episcopatus eius diebus quindecim.] hæc ibi. De S. Siluestro illud habetur expressum in epistola Hadriani Papæ, ecclesias Vrbis mira amplitudine a Constantino erectas exornasse sacris picturis, siue musiuo opere, siue coloribus. De eodem etiam Siluestro non prætermittimus, eius plantationem fuisse nobilissimam virginem, Romanam nomine, filiam Calpurnij Præfecti Vrbis, cuius habetur B C mentio in Concilio Romano superius recitato: baptizata hæc enim ab eodem S. Siluestro perpetuam coluit virginitatem; cuius natalis dies septimo Kalendas Martij adscriptus [b] tabulis Ecclesiasticis, anniuersaria commemoratione in Ecclesia perseuerat, coliturq. Tuderti præsertim, vbi eius venerandæ reliquiæ asseruantur. *b Martyrolog. Rom. ea die.*

LVIII. SILVESTRI PAPAE OBITVS.

At ex plurimis vix pauca, iniuria temporis, tanti Pontificis memoriæ commendata reperimus. Verum eius præclaræ res gestæ, licet in terris nobis obscuræ, Deo tamen, Angelis, & hominibus satis perspicuæ atque conspicuæ in cælis apparent: Quarum Ecclesia Catholica bene conscia, solemni celebritate, anniuersaria commemoratione recolit nomen eius, vtpote Sacerdotis vere magni, Pontificis Maximi, Principis Episcoporum, heredis Apostolorum, qui & primatu alter Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moses, iudicatu Samuel, potestate D Petrus, ac denique extitit auctoritate Christus, cuius diuinitatis magnus propugnator enituit ac propalator eximius: cui merito post Petrum eiusdem dogmatis primum ac præcipuum assertorem tantum debeat Ecclesia, quātum alij de ea quàm optime merito: ac propterea dignus existit, vt & in eius memoriam non Romæ modo, hoc est, in primaria Vrbe ipsius patria, verum in omnibus Christiani orbis ciuitatibus ad ipsos vsque extremos Antipodas, insignes basilicæ erectæ, vel oratoria, atque sacella, & aræ Deo dicentur. Iam vero vltimo clauso die anni huius tanti Patris glorioso natali, finem pariter anni præcedentis rebus gestis feliciter imponentes, ad anni sequentis Acta enarranda progrediamur.

LIX. SILVESTRI PRAECONIA.

IESV CHRISTI ANNVS 336. MARCI PAP. ANNVS 1. CONSTANTINI IMP. ANNVS 31.

E

CHristi anno trecentesimo trigesimosexto, Nepotiano atque Facundo Consulibus, decimoseptimo Kalendas Februarij, Marcus Prisci filius, natione Romanus, in locum Siluestri subrogatus est Romanæ Ecclesiæ Pontifex, sedituq. annos duos, menses octo, & dies vigintiunum. Hæc ex libro de Romanis Pontificibus. Ceterum de ratione annorum sedis ipsius dicemus in eius obitu.

I. MARCVS PAPA.

Quo ipso anno cum Athanasius Episcopus Alexandrinus ex Tyrio Eusebianorum conuenticulo se abstrahens Constantinopolim profectus esset ad Constantinum Imperatorem, (quod dictum est anno superiore) ipsumq. acerrimis querimonijs ob toleratas ab Eusebianis calumnias aduersus eos interpellasset: illud obtinuit, vt ijdē Eusebiani, qui ipsius causam Tyri iudicassent, Constantinopolim se conferrent: dedit enim ad eos ea de re litteras Constan-

II. EVSEBIANI VOCATI CONSTANTINOPOLIM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a Athan. Apolog. 2.

Constantinus, quas ipse S. Athanasius [a] recitat, his præmissis: Nos autem, adito Princi- A
pe, qui Synodum indixerat, in qua ipsius Comes præsederat, Eusebianorum scelera pate-
fecimus: quibus ille auditis, grauiter commotus, in hæc verba scripsit:

III. LITTERAE CONSTANTINI AD EVSEBIANOS.

Victor Constantinus Magnus Augustus.

Ego ignoro, quid sibi velint ista, quæ a vestra Synodo per tumultum & tempestatem
iudicata sunt. Mihi sane videtur, nescio quo pacto, veritas per immodestiam opprimi,
dum per vestram contentionem, quam inuictam cupitis, ea quæ Deo placent, non consi-
deratis. Sed erit diuinæ prouidentiæ officium, & explorare scelera istius contentionis, &
explorata dissipare: vobisq. clare ostendere, quantam in vestro congressu veritatis curam
habueritis, & an vestra iudicia citra gratiam & odium calculum suum prompserint. Quo-
circa festinanter ad meam pietatem accurrite, vt rerum istarum excussam exactamq. fi-
dem coram me in præsentia ipsi præsentes doceatis. Quare autem ista scribere voluerim, B
& quapropter litteris meis vos accersendos putauerim, ex sequentibus cognoscetis.

IV. SISTI IVBENTVR EVSEBIANI PRAETORIO CONSTANTINI.

Ingredienti mihi cognominem ac felicem patriam meam Constantinopolim (eram au-
tem in equo) subito Athanasius Episcopus in media via cum nonnullis alijs, quos circum
se habebat, ita inexpectatus occurrit, vt non leuem mihi causam admirationis præberet.
Testis mihi Deus omnium speculator; me, quisquis esset, primo aspectu cognoscere ne-
quiuisse; nisi nostrorum quidam, quisnam ille, & quamnam iniuriam passus esset, iam an-
tea auditam (vt fieri solet) mihi indicasset. Ego igitur per illud temporis verba cum illo
non habui, neque colloquium miscui. Cum autem ille se audiri postularet, & hoc recu-
sarem, & propemodum cum summoueri iuberem; magna libertate nihil aliud postulauit,
quam vt vos huc euocari iuberem; quo vobis præsentibus, quæ per vim passus esset, con-
queri posset. quod cum mihi æquum & temporibus meis congruum videretur; scripto C
vobis denunciatum volui, vt quotquot Synodum Tyri absoluistis, sine omni tergiuersa-
tione ad Prætorium nostræ clementiæ conueniatis; re ipsa, quantum sinceritatis integri-
tatisq. sit in vestris sententijs, coram me ipso sincero famulo Dei (quod ne ipsi quidem ab-
negaueritis) declaraturi. Certe per meum erga Deum cultum, obseruantiamq. iam vbi-
que terrarum pax est, & a barbaris ipsis nomen Dei sincere benedicitur, qui hactenus ve-
ritatem ignorabant. Nihil dubij autem est, cum qui veritatem ignorat, etiam Deum igno-
rare: sed tamen (vt antea dixi) barbari per me sincerum Dei famulum Deum agnouerunt,
& iam metuere didicerunt; ideo quod illum mihi protectorem esse, meiq. curam gerere,
re ipsa experti sint; atque ita in nostris rebus Deum agnitum, nostri formidine, barbari re-
uerentur. Nos contra, qui mysteria clementiæ eius ostentare & præferre videmur (non
enim dixerim tueri) nos, inquam, nihili facimus, nisi ea quæ ad discordiam & odium per- D
tinent, &, vt semel dicam, quæ ad humani generis perniciem referuntur. Quapropter
vos meo Prætorio sistite, quemadmodum dixi: & festinate huc quam celerrime: certiq.
sitis, me omni ope studioq. adnisurum, vt ea quæ sunt legis Dei, quam maxime inoffen-
sa illabefactaq. seruentur, quibus nullum nec probrum nec infamia allini possit, profliga-
tis scilicet & contritis semel inimicis legis, qui, sub specie sancti nominis, multiplices &
diuersas blasphemias afferunt.] hæc Constantinus.

V. ERGA CONSTANTIVM AVLICI STVDIOSI.

Ex his in primis videas, quam septa vndique atque vallata fuerit ipsa Constantini Re-
gia Eusebianorum fautoribus; vt numquam patuerit tanto Episcopo ad Imperatorem adi-
tus, quinetiam necesse habuerit in via illi obequitanti occurrere: & quam male persua-
sus ipse de Athanasio fuerit Constantinus, vt neque occurrentem in via sibi fuerit res
suas, vt par erat, prolixiore prosequi oratione, vel in Palatium cum secum duxerit, vel E
postea venire iusserit, quo ab eo singula, quæ aduersum ipsum gesta Tyri vel in Aegypto
essent, audiret: ex quo enim (vt diximus superius) Constantius creatus est Cæsar, adeo
vires Eusebianorum inualuerunt, vt Catholicis ad Constantinum aditus pene omnis in-
tercl usus esse videretur, patuerit vero tantummodo nebulonibus illis Ario occulte fauen-
tibus. Ea enim est aulicorum natura, vt respiciant (quod aiebat Tiberius [b] Imperator)
in Solem orientem potius, quam occidentem; nempe vt ijdem magis Constantio filio iu-
niori, iam Cæsari, futuro mox post obitum parentis Augusto, quam senio confecto, &
haud post multum temporis ex hac vita recessuro Constantino Imperatori, obsequi, &
officijs præsto esse satagerent, ad eiusq. arbitrium cuncta peragerent, & quos illum velle
scirent, ad Imperatorem admitterent, vel reijcerent. Considerare pariter ex his quæ
Constantinus scripsit ad Episcopos qui Tyri conuenerant, eius amantissimum æqui ani-
mum

b Dio lib. 59. in fine.

A mum licet: quippe qui, quantumlibet erga Athanasium minus videretur propensus, ta-
men eidem, quod postulasset, indulsit; & ex eius sententia litteras illas dedit de euocan-
do Tyrio Conuentu Constantinopolim.

VI. EVSEBIANI SE CONFERVNT CONSTANTINOPOLIM.

Qui autem venerunt Constantinopolim, hi fuerunt, nimirum Eusebius Nicomediæ, &
alter Eusebius Episcopus Cæsariensis, Theognis Nicænus, Patrophilus Scythopolitanus,
Valens atque Vrsacius Episcopi in Pannonia & Mysia: quod constat Athanasij [a] testimo-
nio, cuius causa agebatur. Sed & Eusebius ipse Cæsareæ Episcopus eiusdē sui Constanti-
nopolim aduentus meminit, quem non ante absolutum Hierosolymitanum Conuentū con-
tigisse affirmat [b]; vt nulla esse possit de his dubitatio. Etenim ipse periturus Athanasij caput
(instar Herodiadis, saltatricem filiam præmittentis, quæ saltationis illecebris animum Re-
gis ad concedendum quæ vellet sibi deuinciret) orationem de Imperatoris laudibus reci-
B tauit, cuius auditione (vt ipse testatur [c]) summa ille affectus est voluptate. Excuset licet se
ipsum; quo tamen animo fuerit in demulcendo Constantino, & ad sua vota trahendo,
exitus declarauit. Hæc enim quæ dicimus, iam & tunc ore piorum omnium ferebantur:
vnde ad suam excusationem tunc ipse sibi visus est hoc modo in ea oratione præfari [d]:

a Athanas. Apolog. 2.
b Euseb. Vit. Constan. lib. 4. c. 46.
c Euseb. eod. cap. 46.
d Euseb. orat. de laud. Constant.

VII. EVSEBIVS HABVIT ORATIONEM DE LAVDIBVS CONSTANTINI.

Causa mihi in hunc locum veniendi, amici & sacerdotes Dei, non fuit illa quidem, vt
fabularum commentis, aut sermonis elegantia ad auras capiendas conquisita, tamquam
suaui Syrenarum cantu vestros animos permulcerem; aut in aureis poculis (vt poetice lo-
quar) id est, nitidis orationis flosculis, concinna verborum structura collustratis, volu-
ptatis lenocinia his, qui eiusmodi rebus oblectantur, proponerem: sed partim, vti vos,
qui sapientum consilio inducti, sancti Dei Verbi ministri estis, commonefacerem in con-
cionando, vt tum a tritis illis rhetorum vijs deflectatis, declinetisque, tum sedulo caueatis,
C ne vestrum sermonem ad imperitæ multitudinis accommodetis arbitrium: partim vt nouo
orationis genere apud vos Imperatoris laudes percelebrarem, &c.] Videas hominem in
adulando profusum, miro quodam artificio, pietatis coloribus vndique comparatis, co-
natum esse laqueos Athanasio fabricatos intus contegere: cum nimirum sic suis laudibus
veluti vinculis quibusdam irretire animum studuit Constantini, vt sic deinictum postea
ad necem Athanasio inferendam impelleret: licet, quod ad ipsum Imperatorem spectat,
ab eodem Eusebio eius modestia commendetur, animiq. summissio in laudibus contem- e Euseb. Vit. Co-
nendis: nam postquam de recitata a se coram eo oratione in Vita ipsius mentionem ha- stant. lib. 4. c. 46.
buit [e], hæc subdit [f]: f Euseb. eod. lib. c. 48.

VIII. MODESTIA CONSTANTINI.

Hisce iam rebus omnibus absolutis atque confectis, cum per omnium ora de maximi
Imperatoris virtute fama volitaret, ausus est e sacerdotibus aliquis illum in os beatum di-
D cere, quippe qui tum in hac vita dignus esset qui summam rerum omnium potestatem ha-
beret, tum vero in futura vna cum Filio Dei regnaret. Sed is cum hæc se moleste audire
significasset; hortatus etiam est, ne auderet aliquando eiusmodi vocem vsurpare, sed a
Deo potius precibus contendere, vt & in hac vita & in futura Dei famulatu dignus vide-
retur.] hæc ipse. Sed expende, quæso, diligenter Ariani procul dubio hominis laudem:
nam bene precari Constantino vt in futura vita regnaret cum Filio Dei, nihil est in his
verbis quod vitio verti possit, cum omnes Fideles id expectent & expetant, cuius rei gra-
tia omnes dicant, Adueniat regnum tuum] secundum illud Apocalypsis [g] de iustis di- g Apocal. 22.
ctum: Regnabunt in sæcula sæculorum vna cum Deo in gloria sempiterna] & alia multa
id genus in diuinis Scripturis. Sed quod id respuerit Constantinus, & vt dictum minus se
dignum exhorruerit: haud dubium adulantis hominis fuit illa laudatio, qua dignum dice-
E ret Constantinum in terris omniū rerum summa potiri, & æquali cum Filio Dei in cælesti
gloria conregnare: etenim fuit hæc Ariani hominis precatio de Filio Dei humiliter sen-
tientis, atque creaturam dicentis, consueto Arianorum (vt dictum est) loquendi more.

IX. NOVAE CALVMNIAE IN ATHANASIVM STRVCTAE.

Quænam autem post hæc Eusebianorum fraude secuta aspera, atque acerba, Orthodo-
xis omnibus maximum luctum intulerunt; S. Athanasius, post recitatam Constantini ad
Eusebianos epistolam, mox subdit his verbis [h]: Quibus (inquit) cognitis, conscij suorum
facinorum, ceteris Episcopis a profectione retentis, soli Eusebius, Theognis, Patrophi-
lus, & alter Eusebius, Vrsacius, & Valens Principem adierunt absque omni mentione ca-
licis, aut Arsenij; deerat enim illis eius rei fiducia: sed aliud crimen commentitium detu-
lerunt: Athanasium scilicet minatum esse, se impediturum, quo minus frumentum ex
Alexandria in patriam Cæsaris, nempe Constantinopolim, deueheretur, idq. Episcopos
Adamantium, Anubionem, Agathammonem, Arbetionem, & Petrum præsentes ex eo
audi-

h Athanas. Apolog. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

audiuisse.] hæc ipse de accusatione recens allata, & ceteris omnibus ad commouendum Imperatoris animum magis accommodata; sed & quod eiusmodi esset, quæ in reliquis omnibus veritatis imaginem præseferret, vtpote a testibus fide digniſſimis, ijsdemq. Catholicis Episcopis, immo & defensoribus aliàs Athanasij, & ex illis qui in Tyrio Conciliabulo aduersus Eusebianos pro illo stetissent, atque viriliter egissent: hi enim ex illorum quadragintaseptem Aegyptiorum numero esse noscuntur, qui in eo Conuentu contra Eusebianos atque Dionysium Comitem iniuste agentes in Athanasium, publicas contestationes scriptis editas obtulerunt: quibus ijdem subscripti reperiuntur: licet apud Athanasium mendose Ambius scribatur, pro Anubion, vt est apud Socratem [a]: in dicta enim contestatione primo loco subscribitur Adamantius, atque tres reliqui inter alios nominati, nempe Petrus, Anubion, Agathammon, & Arbetion. A

QVI DEFENDEBANT ATHANASIVM ACCVSANT.

a Socrat. lib. 1. cap. 23.

X.

Hos nãque vel Comitis blanditijs, vel alijs Eusebianorum fallacijs deceptos, a sanctis collegis auulsit impietas, & aduersus eorum Primatem Athanasium hostes instruxit, atque ad expugnandam innocentiam Eusebianis adiunxit: qui adeo forti & valido stipati cuneo, relictis collegis ceteris, & ablegatis omnibus alijs accusationibus, pro quibus struendis adeo laborauerant, vt de fracto calice & Arsenij nece calumnijs, nouæ recentiq. vni huic & quidem vehementi accusationi intendunt, quam in ipsius Imperatoris maiestatis offensionem, detrimentum totius Imperij, & iacturam amplissimæ ciuitatis vergere intelligerent: nam aliàs occasione retardati frumenti, ex imaginaria tantum causa vulgi ore iactata, idem Constantinus (quod superius dictum est) Sopatrum philosophum amicissimum sibi hominem securi percuti iusserat [b]. Quomodo igitur idem parceret Athanasio, id præsertim suis atque adeo sibi carissimis aduersus eum testantibus patronis Episcopis? Quid itaque tunc, auditis his, ipse Imperator, cum accusatores præsentes se ab Athanasio ea testarentur audisse? idem plane Athanasius subdit, cum ait [c]: Emicuit ibi Cæsaris ira; adeo vt post tot atroces minas, & tantopere damnatas Eusebianorum iniurias, inaudita causa, cuestigio efferbuerit, & omisso iudicio quod in expectatione erat, nos in Gallias relegarit.] hæc ipse, qui quidem infracto animi vigore, ea libertate, quæ Episcopum decet Catholicæ fidei defensorem, aduersus Constantinum adeo iniustam sententiam proferentem non veritus est diuinum comminari iudicium. Tum enim, Constantino Imperatore indignante (inquit Epiphanius [d]) Papa Athanasius grauem sermonem aduersus Regem protulit, nempe: Iudicabit Dominus inter me & te, quoniam tu consentis calumniatoribus modestiæ nostræ.] Sic igitur traditus est Athanasius militibus, qui ad locum exilij eum in Gallias perducerent. B C

b Eunap. in Vit. Philosoph.

c Athanas. Apolog. 2.

IN ATHANASIVM FERVNT RELEGATIONIS SENTENTIA AB IMP.

d Epiphan. hæres. 68.

XI.

Porro tanti viri exilio vniuersa Dei Ecclesia Catholica, veluti ingenti terræmotu concussa, contremuit: tum & Sol ille, qui pietatis radijs totum terrarum orbem hactenus illustrabat, ipse, inquam, Imperator Constantinus, deliquium passus, visus est obscurari, magno omnium mærore spectantium. Ceterum eiusmodi tam immane Constantini facinus Alexandrinum Concilium excusat, cum scriptis publicis de Arianorum impietate litteris, istæc inter alia de eorumdem immanitate testatur [e]: Tota enim eorum accusatrix epistola nihil aliud nisi necem spectat; aut necem moliuntur, si ipsis liceat, aut saltem exules facere, quod & impetrauerunt ab ipso Cæsarum patre; qui iras suas offensasq. cum supplicium capitale posceretur, exilio damnatorum expleuit.] in hunc modum Synodus, intelligens etiam cum Athanasio alios pariter in exilium missos: nam in eadem Synodali epistola Alexandrini Concilij hæc habentur [f]: Et eodem tempore quatuor presbyteros Alexandriæ, quamquam Tyrum non venerant, e finibus suis exterminauerunt.] Macarius vero diaconus * nequaquam exulasse reperitur, qui Constantinopoli inuentus est tempore mortis Arij: quod ipse Athanasius in epistola ad Serapionem testatur. Sed & in eadem nuper citata Synodali epistola, de ea ipsa Athanasij causa tunc acta, ijdem hæc inferius: Nihil hoc Athanasio profuit, qui oppressus calumnia, quasi verus homicida, ab illis in exilium actus est: non enim parens Imperatorum, sed horum calumniæ illum in exilium exterminarunt. Animaduertite, quæso, num ita se habeant, vt dicimus.] Et post narrata breui compendio quæ Tyri idem passus est Athanasius, & aduentum eius ad Imperatorem, de recentiore calumnia, qua circumuentus in exilium actus est, addunt: D E

CONSTANTINVS EXCVSATVR.

e Apud Athan. Apolog. 2.

f Apud Athan. vbi supra.
** alias* presbyter.

Eusebiani autẽ vbi comparuissent, nihil inter accusandum de obiectis Tyri criminibus meminere: sed frumentum ab Athanasio, nauesq. detentas calumniati sunt: eumq. gloriatum esse dixere, quod frumenti deportationem ex Alexandria Constantinopolim impedire

NOVA CALVMNIA ATHANASIVS VRGETVR.

A dire posset. Hæc nonnulli ex nostris, qui in Synodo erant, ex Imperatore admirationis pleno audierunt. Hic cum Athanasius ad tantas calumnias ingemisceret, affirmaretq. eas falsas esse, nec fieri posse vt homo priuatus & pauper tantum virium haberet: Eusebius, ne publice quidem detrectans calumniatoris munus, deierauit, Athanasium perquam opulentum esse, & satis virium atque auctoritatis ad ista omnia patranda habere, vt ita verisimiliter calumnia videretur. Ad istum modum res actæ sunt per sanctos illos & venerandos sycophantas Episcopos: sed Dei gratia plus in hoc negotio valuit, quam illorum scelerata malitia, quæ Principis animum religiosum ad clementiam retraxit; vt satis haberet, pro morte exilium irrogare.] hæc Patres ex Synodo Alexandrina.

XII.

ATHANAS. EXCVSAT CONSTANTINVM.

Quin & ipsemet Athanasius in ea epistola, quam scripsit ad solitariam vitam agentes, eumdem Constantinum excusat, egregium plane edens exemplum Christianæ modestiæ B de facinoribus Principum excusandis. ait enim [a]: Siquidem pater, nempe Constantinus, calumnia Eusebianorum, Athanasium in Gallias ad tempus amandauit, quo liber esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminebant: hoc enim a beato Constante eius fratre post mortem patris scriptum fuit, vt ex litteris illius patet.] Sed & Constantinus Iunior, Maioris filius, istæc suis litteris ad Alexandrinos postea datis [b]: Ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus inhiantium Athanasius subtractus, vt sub me ageret, iussus est; atque ita in hac vrbe, *nempe Treueris*, commoratus est, vt omnibus rebus necessarijs abundaret.] addit & paulo post, consilium Constantini parentis fuisse, vt eum ad suam Ecclesiam restitueret: sed & morte præoccupatus, quod animo conceperat, implere haud valuit.

a Athanas. ad Solitar.

b Apud Athan. Apolog. 2.

XIII.

REFELLITVR LVCIFERI SENTENTIA.

Vnus tantum Lucifer Calaritanus, libris illis, quos ad Constantium Augustum pro A- C thanasio scripsit, culpam omnem in Constantinum reijcit, & quidem iniuste, vtpote quæ ab eo longe longius abhorruerit. nam ait [c]: Quod enim propter fidem quam semper tenuit Ecclesia & tenet, quod eam damnare noluerit, missus fuerit ad exilium, quia videlicet noluerit esse Arianus; idcirco namque Athanasium perosum habitum a patre tuo, non te fugit, quandoquidem & tu in ea eum digneris persequi causa, in qua fuerit & tuus pater persecutus.] hæc ille, sed iniuria sane, quod & abhorret penitus a veritate: siquidem nec ipsemet Athanasius, neque defensores eius Episcopi qui conuenerant ad Synodum Alexandrinam, & alij plures eiusdem propugnatores innocentiæ, quicquam eiusmodi in Constantinum obijciunt; sed tantum quod deceptus fraudulentis Eusebianorum commentis, exilij sententiam in Athanasium tulerit. id quidem rei gestæ series cum ex eiusdem Athanasij scriptis, tum etiam ex Synodali epistola Concilij Alexandrini collecta (vt omittamus D alios testes adducere) patenti veritate declarat. Porro rerum tunc gestarum prorsus ignarus ille; quod scisset, Constantinum Eusebianorum persuasione, itidemq. Arianorum, Athanasium in exilium in Gallias amandasse; credidit omnino id factum, quod Constantinus transisset ad Arianam hæresin; idq. in eum, inconsulte nimis, declamare non destitit: hocq. ipsum Constantium profiteri faciens, personam inducit, cum ait [d]: Nisi pater meus bene feciſſet, conferre se ad Arianos; non eius filij regnaremus.] hæc & alia ipse multa id genus, sed plane falsa, quæ omni probationis genere refellantur. at de fide recta Constantini paulo inferius iterum pluribus.

c Lucif. pro sancto Athan. lib. 1.

d Lucif. eodem lib. 1.

XIV.

CONSTANTINVS REIICIT ARIANORVM PETITIONEM.

Ceterum non quantum voluerunt, licuit Eusebianis. Cum enim viderent Athanasium in exilium missum, & Alexandrinam Ecclesiam scirent destitutam esse pastore, solicite & ad hoc Constantinum impellere fategerunt, vt alium in locum Athanasij eidem Ecclesiæ E ordinatum Episcopum mitteret: sed restitit ille, nec cessit eorum libidini. quod idem ipse Athanasius tradit in loco superius citato epistolæ ad solitarios, cum subdit [e]: Sed tamen illi quidem non persuasum est ab Eusebianis, vt in Athanasij locum Episcopum, quem ipsi postulabant, summitteret: immo eos, qui id moliebantur, compressit, & eam rem ipsam conantes grauibus minis deterruit.] hæc ipse: ex quibus plane intelligi potest, Constantinum non fuisse penitus animo ab Athanasio auersum, ac proinde neque a fide Catholica alienum.

e Athanas. epist. ad Solitar.

XV.

Rursus vero de eodem Constantino in fraudem ab Arianis allecto, hæc ad eius excusationem haud incongrue Theodoretus affert [f]: Nemini (inquit) certe mirum videri debet, quod Imperator in fraudem illectus tam illustres viros solum vertere coegit. Nam fidem adhibuit Episcopis, qui occultare studebant veritatem, illustrem quamdam vitæ speciem præseferentes, qua Imperatorem dolo deluserunt. Neque sane eos fugit qui sunt

f Theodor. lib. 1. c. 33.

EVCVSATVR ITERVM CONSTANTINVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in sacris litteris eruditi, Dauidem Prophetam re vera deceptum fuisse: quem non Pontifex, sed verna & verbero (Sibam dico, qui falsum crimen contra Miphiboseth detulit ad
a 2. Reg. 16. & 19. Regem, illiusq. agrum, suum ita reddidit) veteratorie circumuenit[a]. Atque ista quidem dico, non quo Prophetam insimulem, sed quo pro Imperatore respondeam, ostendamq. humanæ naturæ imbecillitatem; & doceam simul, non solis accusatoribus credendum, quamuis digni videantur quibus sit habenda fides, sed alteram aurem integram seruandam reo.] hæc Theodoretus.

XVI. ANTONIVS MAGNVS SOLICITVS PRO ATHANASIO.

Cum autem de rebus Constantinopoli gestis esset perlatum nuncium Alexandriam & in totam Aegyptum, atque id quoque monachi percepissent: quid tunc Alexandrini & monachorum princeps Antonius egerint, Sozomenus docet his verbis[b]: Cum populus Alexandrinus continenter vociferaretur, & precibus Deum solicitaret pro Athanasij reditu, & Magnus ille Antonius monachus de eo persæpe ad Imperatorē scriberet, obsecraretq. eum, vt Meletianorum sententiæ minime assentiretur, sed eorum criminationes calumniarū loco duceret: Imperator tamen neutiquam suaderi potuit, sed scripsit ad Alexandrinos litteras, eisq. criminis loco pertinaciam & turbulentum animorū motum obiectauit: dedit etiam mandatum clericis & sanctis virginibus, vt quiete se gererent: quinetiam constanter asseruit, se neque destiturum de sententia, neque Athanasium, vtpote seditiosum, & iudicio Ecclesiastico condemnatum, reuocaturum. Rescripsit præterea Antonio, se non posse sententiam Concilij contemnere. Nam etsi pauci vel ad odium, vel ad gratiam iudicare solent, tamen non esse probabile, vt tanta illustrium & spectatorum Episcoporum multitudo in simili errore versaretur: Athanasium autem contumeliosum esse, arrogantem, dissidij & seditionis auctorem. Etenim qui erant animo ab Athanasio abalienato, hæc vitia potissimum ei falso obiecerant; propterea quod satis certo sciebant, Imperatorem eius generis homines supra modum detestari.

b Sozom. lib. 2. c. 29.

PRINCEPS MELETIANORVM MVLCTATVS EXILIO.

Porro cum accepisset Imperator Ecclesiam (*Alexandrinam scilicet*) in duas partes diremptam, atque alteram Athanasium, Ioannem alteram cum admiratione colere: iniquo animo tulit, & Ioannem mulctauit exilio. hic Ioannes Meletij successor fuit, iussuq. a Concilio Tyri habito Ecclesiæ communicare, & vt tum ipse, tum omnes eiusdem cum eo sententiæ fautores, honores suos in clero capesserent. At quamuis istud, nempe de exilio Ioannis, minime ex sententia aduersariorum Athanasij euenerit, tamen factum est. Verum decreta Episcoporum Tyri congregatorum nihil omnino Ioanni profuere: nam Imperator neque precibus, neque vllo postulationis genere induci poterat, vt benuolo erga eum animo esset, quem suspicaretur multitudines populi Christiani ad tumultum & discordiam excitaturum.] hactenus Sozomenus.

XVII. ALII EPISC. EXVLES.

At non Athanasium tantum, sed & illi communione inhærentes Aegypti Episcopos e sedibus suis expulsos esse, & exulare iussos, ipsimet testantur epistola Synodali ex Concilio Alexandrino, celebrato post reditum ab exilio, in qua hæc leguntur[c]: Cur (inquiunt) qui alios calamitates miserorum lacrymis prosequi oportere docent, ne ab exilio quidem nostro se quieti tradunt? Publica enim omnium Episcoporum profligatio ex suis sedibus, exterminatioq. facta est; qui vt nos antea pro exulibus habuerunt, ita nunc cum Athanasio patriæ redditi, pro superioribus doloribus, lacrymisq. quibus eius vicem miserabamur, maximam vicissim hilaritatem & gaudium recepimus.] istæc ipsi, qui ea passi sunt. Eusebiani enim sicut in Athanasium, ita pariter in alios illi communicantes Aegypti Episcopos visi sunt damnationis sententiam irrogasse, & vt consortes criminum cum Athanasio, ab Imperatore, vt in exilium pellerentur, itidem petijsse.

c Apud Athan. Apolog. 2.

XVIII. CONSTANTINVS NON LATOR, SED EXECVTOR SENTENTIAE.

Ceterum quod rursum ad Constantinum pertinet; dicere æquum est, de damnatione Episcoporum, ipsum excusando, illud sibi videri potuisse iure prætexere, quod non ipse damnarit Episcopos, sed a Concilio prædamnatos, iusserit exilio solum vertere; vtpote qui optime sciret, non esse Imperatorum in Episcopos ferre sententiam, sed tantum a Concilio ante latam executioni mandare. In Ioannem vero schismaticum & Nicænorum decretorum contemptorem ex Athanasij sententia iure agere visus est; idq. præstitit, vt aliqua ex parte leniret Catholicæ Ecclesiæ mærorem, cum aduersarium Athanasij pari cum illo pœna mulctauit; existimans hac via Ecclesiarum paci consultū fore, si ambo, quorum causa videbantur esse turbatæ, simili sententia exilij perculsi, sic e medio tollerentur. Verum quod ad Athanasium spectat, æquiorem se postea erga eum exhibuit Constantinus, qui sequenti anno, quo & obijt, Athanasium Alexandriam reuocare in animum induxit;

induxit; fecissetq. si vita comite licuisset. id quidem de restituendo eo ab exilio, cum litteræ Constantini Iunioris suo loco recitandæ, tum ipsius Athanasij testificatio manifeste confirmant; ait enim ipse[a]: Quamuis tum religiosissimus Imperator Constantinus curam egerit, vt pacifice in patriam & ad bonam Ecclesiam deduceremur, & in primis rationem concordiæ populorum habuerit, &c.]

a Athanas. or. 1. contra Arian.

XIX. ATHANASIVS HONORIFICE EXCEPTVS TREVIRIS.

Treuiros ad destinatum exilij locum cum tandem Athanasius peruenisset, nequaquam vt exulem sententia Imperatoris affectum eumdem populus Christianus excepit; sed vt egregium fidei athletam, qui semper aduersus Arij impietatem strenue pugnasset, atque eius causa ab Eusebianis innumeras insidias passus, denique exilium subiens, clarissimus confessor effectus esset. Talis est virtutis summa potentia, vt, quo magis videtur esse depressa atque compressa, eo lucidiore fulgore coruscet. Suscepit illum Treuiris sanctus Maximinus eius ciuitatis Episcopus, & ipse sincera fide præclarus, & gloria sanctitatis illustris, de quo hæc sanctus Hieronymus[b]: Maximinus Treuirorum Episcopus clarus habetur; a quo Athanasius Alexandriæ Episcopus, cum a Constantino quæreretur ad pœnam, honorifice susceptus est.] istæc ipse: sed perperam interpretatus est ea verba Lupus auctor, qui res gestas Maximini contexuit, dum existimauit tunc Treuiros Athanasium concessisse, cum fuga lapsus a Constantio Imperatore Constantini filio ad pœnas expeteretur; cum ex ijs quæ dicta sunt superius, luce clarius appareat, aduentum eius Treuiros contigisse, cum exulare iussus est a Constantino; eamq. ciuitatem non fuisse Athanasij latebras, sed exilium. Sicut pariter reperitur hallucinatus Ruffinus, dum Athanasij absconsionem, cum sex annis delituit, statim post Concilium Tyrium euenisse putauit[c]. At obseruatione quidem digna res est, Athanasij exilium haudquaquam impunitum a Deo esse relictum: Imperium siquidem hactenus felicissimum, inuasione Persarum cœptum est perturbari; & Imperator ipse, cui Eusebius iam Quadricennalia fuerat illa oratione auguratus, sequenti anno ex hac vita subtractus est; quantumlibet videri posset penes homines excusatus.

b Hier. in Chronico.

c Ruffin. lib. 1. c. 18.

XX. ARIVS NON RECIPITVR ALEXANDRIAM.

Ariani autem, sublato iam de medio Athanasio, Arij aduersario acerbissimo, agunt apud Constantinum de restitutione eiusdem Arij Alexandriam. id non ipse tantū Athanasius[d], sed & Socrates[e] atque etiam Sozomenus[f] testantur. Porro Arius tum Eusebianorum, tum etiam Imperatoris litteris communitus, non est receptus ab Alexandrinis, vt Socrates narrat his verbis: Dum hæc geruntur, tricesimus annus regni Constantini ad exitum venit. Arius cum suis Alexandriam reuersus, eam ciuitatem vniuersam de integro in magnas turbas coniecit. Populus Alexandrinus acerbe & grauiter tulit, tum quod Arius cum suis rediret, tum quod significatum erat Athanasium suum Episcopum in exilium eiectum esse. Vbi autem Imperator acceperat de peruersa Arij mente & instituto; eum denuo Constantinopolim accersi iubet, rationem de tumultu & seditione, quam concitare aggressus erat, redditurum.] Quid autem actum sit, cum Arius Alexandria Constantinopolim reuersus est, dicemus inferius: nunc vero, quæ læta tunc euenisse Eusebius tradit, his attexamus.

d Athanas. de Synod.
e Socrat. lib. 1. c. 25.
f Sozom. lib. 2. cap. 28.

XXI. NVPTIAE CONSTANTII CAESARIS.

Confecto igitur (inquit[g]) tricesimo Imperij anno; quoniam iam multo ante grandiorem natu filium in matrimonio collocasset; secundo filio suo, nempe Constantio, nuptias apparabat, in quibus omniū lætitia celebrata fuere conuiuia, cum ipse Imperator sponsum filium manu deduceret, conuiuiumq. splendide & magnifice instrueret; cumq. separatim virorum cœtus, separatim mulierum choros, præterea vniuersos populos & ciuitates satis large & prolixe muneribus afficeret.] Iuncta est Constantio matrimonio Eusebia, quæ (inquit Zosimus[h]) summa præstabat eruditione, supraq. muliebrem sexum prudens erat.] fuit tamen sterilis, & aliarum partui insidiatrix (vt tradit Ammianus[i]) & inuida: sed, quod deterius est, Ariano infecta contagio.

g Euseb. in Vit. Constant. lib. 4. c. 49. 50. 51.
h Zosim. lib. 3.
i Ammian. lib. 16.

XXII.

Verum ad Eusebium. Eodem (inquit) fere tempore aderant ab Indis Orientalibus legati, qui dona Imperatori afferebant, in quibus erant omnia prope clarissimarum & pretiosissimarum gemmarum genera, animantia etiam tota natura ab hisce nostris discrepantia: quæ omnia ad Imperatorem deferebant, vt significarent eius Imperium vsque ad vltimam Oceani oram pertinere; Principesq. Indorum, picturarum & statuarum muneribus declarare, se illum summa cum potestate omnium Imperatorem & Regem agnoscere & profiteri. Ita accidit, vt ei primum ad Imperium venienti, initio Britanni ad vltimas fere Occidentalis Solis oras Oceano cincti parerent, nunc vero postremum Indi in extremis Orientis partibus siti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXIII. CONSTANTINVS FILIIS PARTITVR IMPERIVM.

Vt vero vltimis Orbis terrarum finibus victorias suas terminasset, vniuersum Imperij A
statum tribus suis filijs partitus est, quod tamquam hereditatem paternam pius pater carissimis liberis assignabat: cum auitam sortem grandiori natu filio Constantino; Orientis partes huic, nempe Constantio, natu proximo; quod vero inter hæc medium interiacebat, tertio filio, Constanti nimirum, tribueret. Sed cum vellet hanc eis fortunam feliciter cedere, & ex animorum salute esse; pietatis etiam in eis semina sparsit, cum suis diuinis præceptionibus, tum magistrorum diligentia, quos omnibus virtutibus insignes eis præfecerat; quemadmodum etiam & in alijs disciplinis eos adsciuerat, qui essent in suo genere consummatissimi: nam alij eos bellicis disciplinis exercebant, alij præceptis de Republica imbuebant, alij legum peritos efficiebant. Iam apparatus & splendor singulis regius tributus est, armati, satellites, stipatores, & omnis generis ac ordinis milites, tum horum antesignani, manipulares, duces, ordinum Præfecti, quorum ipse pater & rei militaris vsum, & con- B
stantem erga ipsos beneuolentiam expertus esset.

XXIV. OPTIMA INSTITVTIO FILIORVM CAESARVM.

Igitur dum iam Cæsares essent, sed ætate adhuc tenera, dabantur eis quorum & ope
& opera publicas res administrabant. Sed ad virilem ætatem matures centibus, paterna institutio satis erat, qui præsentes eos ad paterna studia extimulauit, & ad imitandam pietatem eius instituit; absentes autem regijs litteris compellans, salutaria præcepta tradidit. In quibus istud maximum & præcipuum fuit, vt Dei, qui rerum omnium Dominus est, cognitionem, & sanctam erga illum religionem omnibus opibus, atque adeo ipsi regno anteponerent. Iam aliquando liberum eis fecit, vt per se aliquid ad Reipublicæ vtilitatem gererent: in primis vero hortabatur, vt summa cura afficerentur erga Ecclesiam Dei; præcipiebatq. vt plane & sine fuco Christiani essent. Atque eos quidem pater sic in- C
stituebat. Ceterum hi maturo iudicio sensuq. præditi cum essent, non iam eius admonitionibus, sed sua ipsorum diligentia nixi, patris exhortationes longe superabant, mentes semper ad pietatem intentas habentes, & Ecclesiæ ritus in ipso Palatio cum suis omnibus obseruantes. Sed illud quoque paterna cura solicitudoq. prouidit, vt tum filijs suis contubernales adhiberentur hi, qui vera religione pietateq. pollerent; tum magistratuum primores, quorum fidei rerum publicarum cura delegata foret, eiusdem generis essent omnes.] hactenus de his Eusebius.

XXV. DELMATIVS CAESAR.

Quod vero dicatur [a], ijsdem Constantini Tricennalibus Delmatium ab eo creatum es- *a Hieron. in Chronico.*
se Cæsarem: filius hic erat Delmatij Constantini fratris: verum nec quicquam tale apud Eusebium legitur, qui de tribus tantum Cæsaribus meminit: nam in oratione de laudibus Constantini, cum de tribus Cæsaribus agit, quolibet ipsorum interstitio decem annorum creato, mox addit: Nunc vero si Imperium ad eius annum quadragesimum propage- D
tur, vt Dei nutu temporis spatium crescit, sic numerosa sobole Imperium erit amplificatum, Cæsarumq. declaratione Prophetarum vaticinationes expletæ, quæ iampridem & olim sic palam prædicabant.] hæc Eusebius, more suo ex diuinis quoque Scripturis comparans sibi adulandi materiam: sed (vt diximus) extitit plane falsus vates, dum, cui auguratur annum Imperij quadragesimum, anno sequenti ex hac vita sublatus est. Ceterum quod ad Delmatium spectat, Eusebij de eo silentium (quod Victor & Eutropius dicunt) creato Cæsare, me in suspicionem adduxit, vt aliquando existimarim errore factum, vt loco Censoris, dictus sit Cæsar. Censorem quidem fuisse a Constantino creatum, eiusdem Imperatoris rescriptum ad eum datum, atque superius recitatum, quo demandata est illi accusationum cognitio in Athanasium obiectarum, fidem facit. Inter tot
Cæsares alium addere fratris filium, haud satis persuasibile videri posset: siquidem si fra- E
trum filiorum habenda ratio fuisset, erant duo alij ex Constantio fratre geniti Gallus, & Iulianus, quos optima disciplina tradidit imbuendos. Verum cum fere omnes de dignitate Cæsaris Delmatio collata affirment, & nummi id ipsum habeant, sic conciliandi hi sunt cum Eusebio, nimirum vt tres tantum in successione atque administratione Imperij creati Cæsares fuerint, Constantinus filius, atque eius fratres Constantius & Constans, Delmatius vero titulo tenus eam dignitatem fuerit consecutus, sicut & pater eius & patruus; idq. ex sententia Zosimi, dum ait [b]: Erant & Imperij *b Zosim. lib. 2.*
quodammodo participes Delmatius a Constantino Cæsar dictus, & Constantius eius frater, & Anniballianus, qui purpurea & aureis ornata limbis veste vtebantur, dignitatem Nobilissimatus (vt vocant) ab ipso Constantino propter agnationis reuerentiam consecuti.] hucusque Zosimus: ex quo & illud considerandum, potuisse in Constantini

A stantini rescriptum irrepsisse mendum, vt Delmatius, loco Cæsaris, Censor habeatur inscriptus.

Quod vero in prima editione hunc ipsum Delmatium modo Anniballiani, modo autem XXVI.
Delmatij diximus fuisse filium; ne putes ex inconstantia vel lapsu memoriæ accidisse, sed factum scias ex sententia rei Antiquariæ peritissimorum. Panuinus [a] enim & Adolphus [b] existimasse visi sunt vnum eumdemq. esse Anniballianum cum Delmatio, dictumq. Anniballianum Delmatium patrem Delmatij Cæsaris: idemq. sensisse apparet Zonaram [c], dum nulla de Delmatio habita mentione, Anniballianum dicit fuisse filium Constantij Senioris: sed & Cedrenus [d] id ipsum existimauit, nempe vnum eumdemq. Delmatium cum Anniballiano, ipsumq. patrem Delmatij Cæsaris. Ex horum, inquam, sententia Delmatius Cæsar, modo Anniballiani, modo vero Delmatij dictus est filius. Ceterum ex au-
B ctoritate Zosimi [e], distinctos inter se videas Delmatium & Anniballianum. id ipsum præstant Acta Artemij [f] martyris: quibus si assentiendum putas, tunc dicendum, Delmatium Cæsarem non Anniballiani, sed Delmatij fratris eius fuisse filium: tum ex nomine id argumentari licet; tum etiam, quod Victor, cum ait, Delmatium filium fratris Constantini Cæsarem fuisse consanguineum Anniballiani, patruum potius significat, quam patrem. Corrigendi sunt autem illi qui confundunt patrem Delmatium cum Delmatio filio, ob idq. putarunt, qui traditur creatus Cæsar a Constantino, fuisse Delmatium fratrem Constantini (vt Zosimus) & non fratris filium; cum expresse constet auctoritate Hieronymi [g], Victoris [h], & Orosij [i], Delmatium Iuniorem, nempe filium fratris Constantini, creatum fuisse Cæsarem. At de his satis.

a Panuin. Rom. Princ. lib. 1. idq. veritum. & comment. Fast. in Consulatu Delmatij.
b Adolph. lib. Numism. iterum.
c Zonar. Annal. tom. 2. ad finem.
d Cedren. in Constantio Chloro.
e Zosim. lib. 2.
f Apud Metaph. die 20. Octob. habet Sur. tom. 5.
g Hieron. in Chronic.
h Victor epitom.
i Oros. lib. 7. c. 28.

Nunc vero ad res Ecclesiasticas redeamus. Substiterunt Eusebiani Constantinopoli, XXVII.
C Arium expectantes, quem Imperator Constantinus cum non receptum audisset ab Alexandrinis eam ob causam, quod a fide Catholica alienus esset, ad explorandam rursus eius fidem, Constantinopolim acciuerat; vbi propinquorum Episcoporum conuentus collectus erat, ex maxima tamen eorum parte qui Eusebianis studebant. Huius autē cogendi Concilij fuit illis causa Marcellus Ancyræ Episcopus. Meminit eiusdem conuentus Ruffinus [k] quoque, licet ordine præpostero, dum, nulla penitus habita temporis ratione, ante Athanasij Episcopatum ponit: ait enim: Arium nequicquam apud Alexandriam commorantem venire facit Imperator, & Imperialibus edictis Concilium denuo Constantinopolim conuocari: quo conuenere illi maxime qui Arium atque Eusebium sectabantur, quiq. sæpe cum Alexandro congressi, vt Arium susciperet.] Constat quidem ex ijs quæ dicenda sunt, eiusmodi Concilium Constantinopoli celebratum fuisse statim post Concilium Hie-
D rosolymitanum, de quo superiore anno actum est. Eiusdem Synodi mentio habetur in Synodali Arianorum epistola, qui postea sub Basilio eius ciuitatis Episcopo Ancyræ conuenerunt (recitat eam S. Epiphanius [l]) habitaq. dicitur propter Marcellum. Hunc quidem sensérant Ariani in Nicæno Concilio Ario acerbissimum aduersarium, vt testatur Iulius Papa in epistola ad Arianos, quam S. Athanasius in secunda sua Apologia intexuit: in ea enim hæc leguntur [m]: Quinam igitur sunt qui Synodum vituperant (*nempe Nicænam*) & trecentorum Patrum calculos pro nihilo habent, & impietatem pietati anteponunt, nisi Ariani ab omnibus vbique Episcopis condemnati & abdicati? Athanasius contra & Marcellus Episcopi plurimos habent, qui verbis scriptisq. suis eorum innocentiam tuentur. Marcelli enim fides confessioq. Nicææ spectata est, cum Arianis contradiceret: ibidem quoque Athanasij sinceritas in tuenda fide spectata fuit.] hæc ibi.

k Ruffin. lib. 1. c. 12.
SYNOD. CONSTANTINOP. SCRVTATVR ARII FIDEM.
l Epiphan. hæres. 73.
m Apud Athan. Apolog. 2.

Cum igitur hos duos sibi infensissimos esse sensissent Eusebiani, in vtrumque potissi- XXVIII.
E mum iacula direxerunt: quorum altero, Athanasio scilicet, iam in exilium pulso, vt Marcellus modo eadem percellatur sententia, viribus omnibus collaborant. Accesserat recens in Marcello causa, quam illi oblatam sponte arripuere: nimirum quod ad Encænia vocatus Hierosolymam, cum Eusebianis communicare noluerit, sed inde recesserit; vel, quod alij tradunt, accedere noluerit, affectis hunc in modum iniuria Eusebianis, qui rem ad Imperatorem detulere, cuius auctoritate Constantinopolim causam dicturus coram Synodo conuocatur: scilicet ex scriptis quibusdam eiusdē Marcelli ansam sumentes, eum vt hæreticum condemnandi. de his enim sic Sozomenus [n]: Hos, inquit, (*nempe Eusebianos*) ei grauiter succensuisse, quod neque in Concilio Tyri vrbis Phœniciæ habito ipsorum decretis consentiret, neque Hierosolymis de Ario in Ecclesiam admittendo concederet, neque consecrationi magni templi ibi a Constantino ædificati interesse vellet:

MARCELLO EVSEBIANI INFESTI.
n Sozom. lib. 2. c. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

idq. non alia de causa, quam vt ipsorum vitaret communionem. Denique scripsere isti A
ad Imperatorem, hæcq. ad calumniam probandam ei detulere, quod ipsum quoque Marcellus ideo contumelia affecerit, quod dedignatus esset consecrationem templi Hierosolymis extructi sua præsentia honorare.] hæc in Marcellum primo obiecta sunt, aliaq. rursum addita, sed per calumniam ex eiusdem Marcelli scriptis comparata, de qua mox idem subdit Sozomenus:

XXIX. CAVSA MARCELLI.

Causa autem cur Marcellus accusatus sit, fuit Asterius quidam sophista Cappadociæ, qui cum libros de Christiana religione opinioni Arij consentientes scripsisset, per oppida circumcursare, eosq. Episcopis demonstrare cœpit. Concilijs denique vbique conuocatis interfuit. Cui Marcellus contradicens, in opinionem Pauli Samosateni, seu sponte, seu imprudens, nescio, delapsus est. Verum postea cum in Concilio Sardicensi ratione ostendisset, se haudquaquam ita sensisse, ad Episcopatum denuo restitutus est.] hactenus B
Sozomenus: quæ quidem vt apertius intelligantur; præter illa quæ de Asterio a nobis ex Athanasio dicta sunt; quæ de eodem habet Socrates, ac de Marcello calumniam passo de errore Pauli Samosateni, hic reddamus [a]:

a Socrat. lib. 1. c. 24.

XXX. ASTERIVS INSENSVS MARCELLO.

Episcopi (inquit) qui id temporis Constantinopoli congregati erant, Marcellum etiam Episcopum Ancyræ vrbis, quæ est in Galatia, tali de causa Episcopatu abdicarunt. Asterius quidam, qui in Cappadocia litteras humaniores docuisset, illis relictis, Christi fidem profiteri cœpit, & libros scribere aggressus est, qui ad hodiernum vsque diem hominum habentur in manibus: illorum autem testimonijs Arij dogma confirmatur, Christum videlicet eodem modo virtutem Dei esse, sicut apud Moysen dicitur, locustam & bruchum virtutem Dei esse, & alia his similia. Assidue cum Episcopis, illisq. potissimum, a quibus Arij opinio minime reiecta erat, versabatur Asterius, atque adeo ad eorum conuentus C
accedebat, magno desiderio flagrans ad Episcopatum alicuius ciuitatis arrependi. Ceterum quoniam tempore persecutionis sacrificauerat idolis, ne ad sacerdotis quidem munus obeundum admissus est. Per vrbes Syriæ vndique vagatur; libros, quos confecerat, ostendit. Marcellus autem de his certior factus, dum Asterio ex aduerso se opponere volebat, in contrarium errorem ipse dilapsus est. nam Christum, sicut Paulus Samosatenus, solum hominem esse non dubitauit asserere.] hæc ipse.

XXXI. EXCVSATVR MARCELLVS.

At quomodo in tam profundum hæresis barathrum, oppugnans Asterium, potuit Marcellus esse delapsus, qui Nicænæ fidei erat propugnator acerrimus, & ob eam causam cum Arium tum Eusebianos adeo immense detestabatur? Sed subdit Socrates: Quæ cum Episcopi Hierosolymis conuocati intellexissent, Asterij nullam rationem duxerunt; quandoquidem in numerum sacerdotum non erat adscriptus.] perinde ac si errantes laici non es- D
sent ad rectam credendi normam solicite reducendi: sed verior illa fuit causa, quod Asterius Arij fauebat errori, cuius ipsi patrocinium suscepissent. Immo ijdem ipsi Eusebiani, quod sibi non liceret palam Arij hæresin promulgare ac propugnare, eiusmodi laicum hominem quocumque vagantem constituerunt hæresis præconem atque patronum. hinc sanctus Athanasius ait [b]: Inde nimirum est quod Asterium immolatorem dæmoniorum & sophistam impietatis antesignanum faciunt, vt nihil parcat contra Dominum loqui, aut simpliciores eloquentia seducere. Verum ignorant stolidi id sese in suam noxam facere: fœtor enim victimarum idolis cæsarum in antesignano suo, istam hæresin Christo hostilem & perduellem esse, euidentius demonstrat.] hæc de Asterio Athanasius. At subdit Socrates [c]:

b Athanas. de Synod.

c Socrat. lib. 1. c. 24.

XXXII. FALSA HISTORIA DE MARCELLO.

Sed a Marcello, vtpote sacris initiato, libri ab eo conscripti rationem poposcerunt.] Quæ autem his addit Socrates, ex falsis Arianorum Actis mutuatus creditur, cum ait: Vt E
primum compererant eamdem cum Paulo Samosateno opinionem tueri, præceperunt vt mutaret sententiam. Ille ad pudendum inductus, librum se combusturum promittit: vbi vero Concilium cum festinatione dimissum erat (Imperator enim Episcopos Constantinopolim accersiuerat) tandem de Marcelli causa Constantinopoli coram Eusebio & alijs Episcopis, qui cum eo erant, denuo disceptatum est. Simulatque vero Marcellus recusauerat, sicut antea erat pollicitus, librum illum tam inconsiderate scriptum comburere: Episcopi qui aderant, eum de gradu Episcopatus deijciunt: Basilium eius loco Ancyram mittunt. Quinetiam librum illius Eusebius tribus libris confutat.] At hæc Marcello falso fuisse adscripta ab Arianis, tum Iulius Romanus Pontifex, tum etiam Synodus Sardicensis, Acta Marcelli diligenter examinantes, intellexerunt. vnde & Socrates subdit: Marcellus postea in Concilio Sardicensi, cum librum a se editum neutiquam intellectum esse, &

A se, & ob eam causam se in suspicionem vocatum, quod cum Paulo Samosateno sentiret, Episcopatum recuperauit: sed quid nos de isto auguremur, dicemus suo loco.] hucusque Socrates.

XXXIII. MARCELLVS AB ATHANASIO EXCVSATVR.

Verum & de Marcelli exilio, & calumnia ab Eusebianis aduersus eum conflata, hæc Athanasius [a]: De Marcello autem Episcopo Galatiæ superuacuum fuerit fortasse mentionem facere; cum nulli non constet, Eusebianos ab eo de hæresi reprehensos, hæreseos recriminationem pro talione illi vicissim impegisse, senemq. hominem in exilium eiecisse. Ille autem Romam profectus, sese innocentem docuit, &, vt iussus ab illis fuerat, scripto suam fidem, quam Sardica Synodus amplexa est, edidit.] hucusque ex Athanasio. Sic igitur cucurrit fama Marcelli Ancyrani vsque ad tempora Iulij & Sardicensis Concilij: quomodo autem postea mutatæ fuerint vices eius, & iterum suspectus sit redditus & accusatus B
Sabellianismi, suo loco dicemus: atque etiam de infelicissimo Asterio, qui, vindice Dei ira, precibus Iuliani anachoretæ extinctus est, suo pariter loco agemus.

a Athanas. epist. ad Solitar.

XXXIV.

Ceterum quod non Athanasio tantum atque Marcello, sed & alijs Episcopis fuerunt exilia irrogata ab Eusebianis contra ius fasque, more prædonum, non expectata sententia sedis Apostolicæ; Iulius Papa alia occasione postea iure conquestus est ad eosdem Arianos alia ex causa scribens: quæ hic intexere, quod eadem causa & de ijsdem quoque personis vertatur, dignum existimamus. Ait [b] ergo de ijsdem denuo a sedibus suis abreptis: O dilecti, non iam vlterius Ecclesiæ iudicia secundum Euangelium, sed vel ad exilium, vel ad mortem instituuntur. Nam si, vt dicitis, omnino in culpa fuerunt; oportuit secundum canonem, & non isto modo iudicium fieri: oportuit scribere omnibus nobis, vt ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur. Episcopi enim erant, & non vulgaris Ecclesiæ, C
qui ista patiebantur, sed quam ipsi Apostoli sua ope ad fidem instruxerunt. Cur igitur & in primis de Alexandrina ciuitate nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis, hanc consuetudinem esse, vt primum nobis scribatur; vt hinc, quod iustum est, definiri possit?] hæc Iulius Papa.

b Apud Athanas. Apolog. 2.

SENTENTIA ROM. PONT. EXPECTANDA IN DAMNATIONE EPISCOPORVM.

XXXV. CONSTANTINVS MALE AVDIVIT.

Quod vero Constantinus Imperator non Athanasium tantū & alios ei coniunctos communicatione Aegypti Episcopos (vt vidimus) sed & Marcellum Ancyranum Episcopum, tunc magni nominis virum, lata in eum ab Eusebianis sententia, exulare iusserit: plane accidit, vt apud nonnullos eiusdem Constantini optima fama Catholici nominis periclitaretur. hinc de eo illud Seueri [c]: Imperator etiam deprauatur; dumq. sibi religionis officium videtur implere, vim persecutionis exercuit; actiq. in exilium Episcopi, læuitum in clericos, animaduersum in laicos, qui se ab Arianorum communione secreuerunt.] hæc D
ipse. Et Ruffinus [d], post condemnatum ab Eusebianis Athanasium: Et gesta (inquit) in hunc modum ficta per orbem terræ mittentes, ad sceleris sui consensum, Imperatore cogente, ceteros Episcopos perpulerunt.] Lucifer Calaritanus sæpius (quod diximus, dum de exilio Athanasij sermonem habuimus) Arianæ hæreseos Constantinum insimulat. Sed & apud Hieronymi Chronicon [e] pariter legitur in obitu Constantini, ipsum in dogma Arianum declinasse.

c Seuer. lib. 2.

d Ruffin. lib. 1. c. 17. in fine.

e Hieron. in Chron. an. 31. Constantini.

XXXVI. DEFENDITVR CONSTANTINVS.

At, pace horum omnium dictum sit, longe a rerum gestarum certa exploratag. scientia aberrarunt: hi enim ob id, quod Constantinus ex Eusebianorum sententia cum Athanasium, tum Marcellum, Nicænæ fidei defensores acerrimos, exilio condemnarit, & Arium atque Arianos æque restituendos esse scripserit, quodq. (si quis tamen his fidem adhibuit) voluerit in extremo vitæ articulo constitutus ab Eusebio Nicomediensi baptizari: E
his, inquam, complures persuasi, putarunt Constantinum in Arianorum hæresin lapsum esse. At licet ea quæ a nobis dicta sunt superius, cum egimus de Constantini baptismo, vel quæ paulo ante, cū de Athanasij exilio actum est, satis esse possint ad refellendā falsam illorum opinionem, qui existimarunt ipsum Constantinum a fide Catholica ad Arianam hæresin defeciſse: tamen, quod res magni momenti agatur, alia his, quæ diximus, addere, ad probandam ac plane demonstrandam eiusdem Imperatoris Catholicam fidē integram, haud putamus esse superuacaneum, immo maxime necessarium; ne vel leuissima saltem suspicio cuiusuis animum pulset, quod non vulgares auctores aliter sensisse conspexerimus.

XXXVII. EVSEBIANI VIDERI VOLEBANT CATHOLICI.

Hæc igitur vt cunctis reddantur perspicua, illud in primis intelligendum est: Eusebianos, vsque dum vixit Constantinus, cui semel subscripsissent, Nicænæ fidei professores forinsecus præstitisse; & si quod bellum Catholicis intulerunt, nequaquam vt Ariani, at potius vt bonorum morum vindices præstiterunt, sed & Ecclesiasticæ disciplinæ custodes,

cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum Athanasium damnauerunt; vel cum damnantes Marcellum ob hæresin, se exhibue- A
runt fidei Catholicæ acerrimos defensores. Quibus persuasus Constantinus, cum illis
ijsdem in rebus fauit, sibi visus est tum Catholicæ fidei, tum etiam Ecclesiasticis institutis
integre conseruandis religioso officio præsto fuisse; de quo & illud euidens ac plane aper-
tissimum specimen edidit, dum (quod fusius dicetur paulo inferius) haud assensit in Ca-
tholicam Ecclesiam esse Arium admittendum, nisi iuratum, & abdicata penitus sua hæ-
resi, ex animo professum fidem Catholicam, quam & ab eodem exegit scripto editam.

XXXVIII. QVAMDIV EVSEBIANI DETEGI ARIANI NOLVERVNT.

Rursum vero, quod commendat fidem Constantini, illud plane est, quod, quousque
ipse vixit, Eusebiani nequicquam aduersus Nicænæ fidei regulam mutire saltem ausi sunt:
quod quidem Athanasij testificatione certum redditur & exploratum, dum in libro de
Synodis id ab eis cœptum agi tradit in Concilio Antiocheno, cum illic conuenerunt Epi-
scopi sub Constantio Imperatore, occasione dedicationis eiusdem ciuitatis augustissimi B
templi; vbi præter illam fidei regulam Nicææ a Patribus traditam, aliam constituerunt;
sed ita tamen, vt haudquaquam se Arium sequi contestarentur publicis scriptis litteris,
quas ibidem ipse Athanasius recitat, cum sic in eis præfati sunt [a]: Nos certe Arij acoluthi,
id est, sectatores non sumus; nec, cum simus Episcopalis ordinis, presbyterum sequimur,
neque aliam fidem præterquam ab initio traditam recipimus, &c.] Sed etsi (quod vult
Sozomenus) aliquam interpretationem fidei Nicænæ symbolo, eodem tempore cũ Mar-
celli causa ageretur, addiderunt: verbum tamen illud Consubstantialitatis, in quo tota
vis erat & robur Catholicæ sententiæ, quoad vixit Constantinus, quem scirent acerri-
mum Nicænæ fidei professorem & defensorem, a Synodi Nicænæ symbolo nequaquam
demere tentauerunt. testatur id quidem Sozomenus, cum ait [b]:

[a] Apud Athan. de Synod.

[b] Sozom. lib. 2. cap. 30. in fine.

XXXIX. DEFENDITVR EGREGIE CONSTANTINVS.

Sub idem tempus Eusebius Episcopus Nicomediæ, & Theognis Nicææ Episcopus, scri- C
ptis cœperunt formulam fidei a Nicæno Concilio editam innouare: ac tametsi non aude-
rent palam denegare Filium Patri consubstantialem esse (pro certo enim sciebant Imperato-
rem ita sentire) aliam tamen formulam composuerunt; verbaq. fidei in Concilio Nicæ-
no editæ ab Episcopis Orientis, interpretationibus quibusdam additis, recepta esse, om-
nibus indicarunt. Quæ quidem formula & sensus eiusdem effecerunt, vt superior contro-
uersia in disceptationem rursus vocaretur; & cum iam videretur sedata esse, de integro
agitaretur.] hæc Sozomenus. Verum illa de noua ab eis excogitata fidei formula, non
sub Constantino facta esse, sed sub Constantio in Synodo Antiochena; quæ suo loco dictu-
ri sumus, manifestius declarabunt. Adeo igitur, viuente Constantino, Eusebiani abhor-
rere præseferebant ab Ariana hæresi, vt nec ipso defuncto, sub Constantio eorum licet
patrono, auderent, cum tamen impij essent, se Arianos publice profiteri. Si ergo Euse- D
biani ipsi, regnante Constantino, & diu postea sub Constantio, se Arij sectatores esse nec
dici nec velle videri passi sunt: quomodo ipsum Constantinum in Arianam hæresin ab his
seductum fuisse dixerimus? Tantum itaque abest, vt Constantinus ab his deceptus potue-
rit lapsus esse in hæresin Arianam; vt nec ipsi qui talia agerent Eusebiani, ipsum veriti,
Arianos se esse voluerint demonstrare. Vim rationis expende, lector, quæ plus satis tibi
videri poterit ad declarandam exploratam in omnibus fidem Catholicam Constantini.

XL. ATHANAS. PROBAT FIDEM CONSTANTINI.

His consentiens accedit ipsius Athanasij testimonium, cum aduersus eius filium Con-
stantium Imperatorem agens, quod patris vestigia pietatis impressa non consectetur, sed
ab hæreticis se patiatur seduci, conqueritur, vbi ait [c]: Idem Constantius ob sceleratam &
Christo odiosam hæresin, nec quid iuris sit, nouit, & erga fratres se inofficiosum præbet,
propter quam nec patris quidem sui voluntatem integre obseruari permittit; sed quod vo- E
lupe est hæreticis, obseruat; quod autem illis graue est, ibi nequit patris sui reuerentiam
tueri. Siquidem pater ex calumnia Eusebianorum Athanasium in Gallias ad tempus
amandauit, quo liber esset ab eorũ crudelitate, qui illi per insidias imminebant: hoc enim
a beato Constante eius fratre post mortem patris scriptum fuit.] & paulo post: Quod si
(inquit) pater eius Arium sub oculos suos admisit; cum tamen cum periurum, ac proinde
effusis visceribus disruptum iacere cognouisset, nulla beneuolentia prosecutus est; sed
eum, re cognita, damnatum, & pro hæretico habuit.] hactenus Athanasius.

[c] Athanas. ad Solitar.

XLI.

Sed & Epiphanius [d], cum agit de eodem Constantio filio Constantini, hæc ait: Con-
stantius Rex in alijs quidem omnibus mitis & bonus, veluti filius Magni & perfecti Con-
stantini pij, qui rectam fidem integre seruauit: sed & ipse Constantius pius fuit & bonus
iuxta multos modos: verum in hoc solum, quod non secundum fidem parentis processit,

[d] Epiphan. hæres. 69.

deuiauit,

A deuiauit, atque deliquit, non ex sui causa, sed ab his qui rationem reddituri sunt in die Iu-
dicij, qui in apparentia quidem Episcopi dicuntur, veram autem Dei fidem corrumpunt.]
Quinetiam & de Catholica fide Constantini testata ex Constantij impietate, certum de-
ducimus argumentum ex S. Hilario, cum in eumdem Constantium acrius inuectus sic ait [a]:
Audi hæreticæ damnationis publicum sensum, & intellige te diuinæ religionis hostem, &
inimicum memorijs sanctorum, & paternæ pietatis heredem rebellem, &c.] Id ipsum
quoque magis exploratum redditur ex ijs quæ ipse Athanasius post obitum Constantini
Constantem filium adiens rogauit eum; &, vt vindex & custos esset paternæ fidei, horta-
tus est, cum de Arianorum insidijs apud ipsum conquestus est.

CETERI ST. PATRES PROBANT FIDEM CONSTANT.

[a] Hilar. ad Constantium lib. 1.

Rem gestam Theodoretus sic narrat [b]: Athanasius vero ad Constantem accedens, de fa- XLII.
ctionis Arianæ insidijs conqueri, bellum contra fidem Catholicam excitatum lamentari; [b] Theodor. lib. 2.
B & tum patris, tum Magni Concilij Nicæni, quod ille conuocauerat, eum in memoriam re- c. 5.
ducere cœpit: quinetiam decreta Patrum, quibus ille vna interfuerat, ab eo lege confir-
mata fuisse. Talia cum gemitu & lacrymis apud Constantem Imperatorem elocutus, eum
ad patrem æmulandum excitauit. Nam simulatque ista audiuit, litteras scripsit ad fra-
trem, nempe Constantium, vti hereditatem pietatis paternæ integram inuiolatamq. ser-
uaret.] hæc Theodoretus. quibus omnibus luce clarior testata redditur fides Catholica
Constantini vsque ad vitæ exitum illibate seruata: vnde vniuersa Catholicorum poste-
ritas, ipsaq. publica Synodalia Acta, magno præconio ex fide Catholica potissimum com-
parato, consueuerunt ipsum laudare, quod & superius dixisse meminimus.

Sed iam cetera, quæ spectant ad dictum Constantinopolitanum Concilium, in causa XLIII.
Marcelli congregatum Constantinopoli, prosequamur. Arius ergo, quem diximus ab ARII IN SYNODO EXPLORATVR FIDES
C Alexandrinis minime fuisse receptum, quod dicerent eadem illum tunc sentire de fide,
quæ prius; & ob eam causam Constantini litteris vocatum Constantinopolim: cum eo ve-
nisset: num re vera, abiecta penitus antiqua perfidia, eadem cum ceteris Orthodoxis cre-
deret, magna diligentia ab eodem Imperatore explorari iubetur: cum ille, Eusebianorum
consilio, ad horam profiteri Catholicam Nicænam fidem, in promptu habuit, quam suo
chirographo scriptam atque subscriptione munitam obtulit Constantino. At quomodo
eius perfidiam atque periurium vltus est Dominus, & quemadmodum cuncta ad eius vsque
exitum se habuerint, ea tum ab Athanasio, tum etiam ab alijs eiusdem sæculi scriptoribus
memoriæ commendata, hic describamus: quæ enim idem Athanasius acceperat a Maca-
rio presbytero, qui tunc præsens rei gestæ fuit, Constantinopoli existens, scribit ad Sera-
pionem hæc rogantem. putamus hunc illum fuisse Serapionem fama celebrem, Thmuis
D Episcopum, de quo apud eumdem frequens mentio est: De tertio (inquit [c]) capite (*nimi-* [c] Athanas. ad
rum de morte Arij) multa mecum perpendi: metuens, ne, si id agerem, hominis morti in- Serapionem.
sultare viderer. Verumtamen quia disputatio apud vos de hæresi habita in hanc quæstio-
nem desijt, An communione celebrata cum Ecclesia, diem suum obierit Arius; vt quæstio
de eius morte dissoluatur, dicam quod res est, in pari numero collocans & rem gestam in-
dicare, & contentiosos compescere. Persuadeo enim mihi, cognito mortis eius miraculo,
non ausuros esse qui prius dubij erant, rem denuo in dubium vocare, sit ne Ariana hæresis
Deo odiosa, an non.]

Alibi quoque idem Athanasius pro concione differens aduersus Arianos, necessitate XLIV.
quadã, eadem imbutus Christiana verecundia, sic præfatus est [d]: Omnibus quidem homini- [d] Athanas. orat.
bus communis vitæ exitus mors est, neque vlli defuncto tametsi inimico insultandum; cum 1. contra Arian.
E incertum sit, num ante vesperam ipse quoque a morte sis apprehendendus: sed tamen
exitus Arij, quia non vulgaris est, operæpretium est, vt enarretur.] At quid mirum si hæc DEFVNCTIS NON INSVLTANDVM.
Athanasius, cum nec apud Gentiles quidem fas esset in defunctos obloqui? vetus quidem
prouerbium erat, NON FAS MORTVIS, ex Homeri Odyssea acceptum, οὐχ ὅσιν φθιμένοισιν. vsurpat eamdem quoque paræmiam ex eodem auctore Cicero [e]; adeoq. ea ore [e] Cicer. ad Atti-
omnium versabatur, vt non licere putaretur in defunctum insultare, nec quidem si pessi- cum lib. 4. epist. 7.
mus extitisset, vt Nero: vnde & audita morte ipsius Neronis, Musonius ita ad Menecra-
tem [f]: Sed ne gloriemur: Nam mortuis (vt aiunt) non decet conuiciari.] Si ista philoso- [f] Lucian. in Me-
phus Epicureus, quanto magis oportuit id præstitisse Christianum Episcopum, vt ea enar- necrate.
rare compulsus ad dogmatis veritatem insinuandam, eadem semper præfando præmitte-
ret? Sed rursum idem hæc ad Serapionem:

Ego quidem non aderam, cum ille vita defunctus est. Aderat autem Macarius presby- XLV.

ter,

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE MISERANDO ARII OBITV.

ter, vt ex eius relatu didici. Accersitus autem erat ab Imperatore Constantino Arius, opera & studio Eusebianorum: quem ingredientem Imperator interrogauit, an fidem Ecclesiæ Catholicæ seruaret? Ille autem se recte credere iureiurando affirmauit, suppressis ijs ob quæ ab Ecclesia eiectus erat per Alexandrum Pontificem; adductis in speciem verbis Scripturæ. Illum igitur ita iuratum, se nihil eorum, ob quæ ab Alexandro eiectus erat, fecisse, absoluit Imperator cum his verbis: Si recta est tua fides, bene iurasti: si autem impia est, & tamen iurasti; Deus te pro iuramento condemnet.] his quæ dicit S. Athanasius (antequam vlterius progrediamur) reliqua hic attexamus, quæ tum ipse alibi, tum vero Socrates tunc facta tradunt. In oratione enim aduersus Arianos idem Athanasius ait [a], ab eo scriptis proditam Catholicæ veræq. fidei confessionem. Iussus (inquit) vt scripto ederet fidem suam; callide per dolum, suppressis suis impietatibus, prolatisque, vti diabolus solet, sacrarum litterarum simplicibus, vti scripta erat, verbis, formulam suæ fidei conscripsit. Deinde ab Augusto interrogatus, nihil ne aliud in animo haberet, & an vere sentiret quod profiteretur? Dominum enim periurij vindicem futurum. Miser iureiurando respondit, se nihil habere præter ea quæ scripto edidisset, neque dixisse aliter, neque cogitasse.] Socrates autem tradit, hæc minime facta esse in conuentu Episcoporum, sed cum seorsum in Palatium a Constantino vocatus est. nam ait [b]:

[a] Athan. orat. 1. contra Arian.

[b] Socrat. lib. 1. c. 25.

XLVI. ARII DOLVS.

Imperator autem opinionis Arij periculum facere cupiens, illum ad Palatium suum accersit; rogat, vtrum Concilij Nicæni decretis consentiret. Ille sine mora, alacri & prompto animo, coram Imperatore subscribit; cum tamen ea quæ in Concilio de fide decisa erant, astute & veteratorie ludificatus sit. Imperator hoc admiratus, illum etiam ad iusurandum adigit. Ille simulate & fallaciter istud quoque præstitit. Fucata vero ratio, qua ad fraudem in subscribendo vsus sit (sicut ipse audiui) eiusmodi fuit. Arius suam ipsius opinionem in charta, quam habebat, conscribit: eam sub ala gestat. Iurat se vere & ex animo sentire, quemadmodum scripserat. Istud ita factum esse, fama solum & auditione accipiens, litteris mando: verum quod iusurandum subscriptioni adijciebat, perspicue ex Imperatoris litteris colligo. Imperator illi fidem adhibens, dat mandatum Alexandro Episcopo Constantinopolis, vt in communionem eum recipiat.] Ante enim valde restiterat, atque omnino id facere recusauerat. Nam (inquit [c] idem auctor superius) Alexander in graue certamen deuenit, idq. maxime quod Eusebius Nicomediæ Episcopus sæpe & graiter illi interminatus fuisset, se quamprimum cum Episcopatu abdicaturū, si non Arium cum suis in communionem reciperet. At Alexander non tantum de abdicatione laborabat, quantum de doctrina Concilij Nicæni, quam omni cura & studio euertere contendebant. Nam cum se patronum decretorum illius Concilij duceret; omnibus viribus sibi nitendum censuit, ne illius formulæ & præscripta vllo modo labefactarentur.

[c] Socrat. lib. 1. c. 25. ALEXANDRI EPISC. CONSTANTINOP. PVGNA ADVERSVS ARIVM.

XLVII.

In hac igitur concertatione constitutus, dialecticæ argutias penitus missas facit, ad Dei auxilium confugit, in ieiunijs assiduis se attente defigit, nullam precandi formam prætermittit, tale denique obsequij genus studiose amplexatur. Itaque in ecclesiam, quæ Pacis nomine nuncupata est, se solum occludens, ea quæ sibi videbantur conuenientia peregit: ad altare progressus, humi coram sacra mensa se in faciem prostrauit, cum lacrymis Deum orauit, per multas noctes diesq. continuos in ijs rebus versatus est: nam a Deo opem postulauit; postulationis compos factus est. Postulatio enim talis fuit: O Deus (inquit) largire, vt, si Arij opinio vera est, ipse diem disceptationi præstitutam neutiquam videam: sin autem fides quam ego teneo, vera est, Arius malorum istorum omnium auctor debitas suæ impietatis pœnas luat.] hucusque Socrates. At eiusmodi apud Deum Alexandri contestationem alijs & ab his diuersis verbis atque sententia conceptam fuisse, quæ de his inferius dicemus ex Athanasio, demonstrabunt.

XLVIII. IACOBVS EPISCOP. NISIBIS PVGNAT CONTRA ARIVM.

Porro non Alexandrum tantum de imminenti periculo fuisse solicitum, sed & pios cunctos ingenti mærore affectos, & timore perculsos, tradunt; cum audirent iuratum Arium esse, inuito & renitente Alexandro, introducendum fore in Ecclesiam. Aderat tunc quoque Constantinopoli magnus ille Iacobus Nisibis Episcopus, de quo superius, cum egimus de Nicæno Concilio, facta est mentio, qui Alexandro, ad resistendum Arij præsumptioni, magno fuit adiumento. Hic enim (inquit Theodoretus [d]) tunc hortatus est omnes, vt septem dies & ieiunio se macerarent, & in orationem pariter incumberent, Deumq. rogarent, vt id fieri iuberet, quod vtile futurum esset Ecclesijs. Probato igitur ab omnibus viri sancti consilio (norant enim illum Apostolica gratia præditum) confestim ieiunio iunctæ sunt

[d] Theod. in lib. sancti. Patrum c. 1. in Iacobo Nisib. ex versione Lipom. apud eum tom. 2.

sunt preces. Quamobrem Ecclesijs omnibus a supremo earum Rectore id consultum est, quod eis erat vtile & salutare.] Quæ autem post hæc subsecuta sint, dicemus paulo inferius.

XLIX. EVSEBIANI VIM PARANT

Iam quæ de eiusmodi re gesta ab Athanasio ad horum confirmationem scripta sunt, cœptam ab eo narrari historiam prosequamur: prioribus enim hæc addit [a] de Ario post præstitum dolose de professione fidei iuramentum: Ita eum digressum a Principe voluerunt Eusebiani solita sua vi in ecclesiam introducere. Sed contradicebat Constantinopolitanus Episcopus beatus Alexander; non debere, inquiens, hæresis inuentorem in communionem recipi. Ibi iam minabundi Eusebiani, Quemadmodum, inquiunt, eum, vobis inuitis, curauimus ab Imperatore euocari; ita crastino die, etiam si vobis minime ex sententia sit, in communionem Ecclesiæ adducemus. Sabbatum autem erat, cum hæc loquerentur. Quibus auditis, Alexander magno cum mærore ecclesiam intrauit, & porrectis ad Deum manibus, lamentatus est, pronus in vultum cadens, humiq. iacens ita orauit: aderat enim cum eo Macarius socius orationis, qui eius verba excepit. Postulabat autem alterutrum: Si Arius, inquiens, crastina die in synaxin introducetur; nunc dimittas, quæso, seruum tuum, Domine; & non pium cum impio perdas. Sin autem Ecclesiæ tuæ parces (scio autem quod parces) respice in verba Eusebij, neque des in exitium & vituperium sortem tuam; & tolle Arium, ne eo recepto in ecclesiam, videatur simul cum eo hæresis recipi; neve deinde impietas pro pietate habeatur.

[a] Athanas. epist. ad Serapion.

L. INFAMIS OBITVS ARII.

Hæc precatus Episcopus, plurimum cogitabundus & anxius, inde recessit: & res mira incredibilisq. euenit. Eusebianis minantibus, Episcopus orabat. Arius autem Eusebianis fretus, multa blaterans, in secessum abijt, quasi ad vsum alui, & derepente (iuxta quod scriptum est) pronus factus, medius crepuit, humiq. expirauit, vtroque & vita & communione fraudatus: hic finis Arij. Eusebiani autem magnopere confusi, socium coniurationis sepelierunt: Alexander vero, gaudente Ecclesia, cum pietate & sana fide communionem celebrauit vna cum omnibus fratribus, Deum, gratias agendo, magnopere glorificans, non quod de morte hominis lætaretur, absit (omnibus enim hominibus constitutum est semel mori) sed quod ea res humana iudicia superauerit. Ipse siquidem Dominus Iudicem se præbens, minis Eusebij, & Alexandri precibus, Arianam hæresin condemnauit, ostendens eam indignam esse Ecclesiæ communione: omnibusq. manifestum reddidit, eam, tametsi ab Imperatore & omnibus mortalibus adiuuetur, ab Ecclesia tamen damnatam esse: declaratumq. est, officinam Arianorum non Deo gratam, sed impiam & inimicam esse.

LI. PROFICVA MVLTIS MORS ARII.

Certe plurimi ex ijs qui ante decepti erant, conuersi sunt; ideo nimirum, quod non quius alius, sed ipse Dominus blasphemijs impetitus condemnauerit hæresin aduersus se conflatam; & manifesto docuit, etiam si nunc Constantius Episcopos vi compellat, illam tamen esse ex sese incommunicabilem Ecclesiæ, & cælo alienam. Quamobrem apud vos hæc iam deinceps quæstio consopiatur (id enim in pactis fuit) nemoq. adiungatur hæresi; sed qui recepti sunt, resipiscant: quam enim Dominus reprobat, quis approbabit? & quam ipse incommunicabilem reddidit; quomodo, qui eam recipit, non ingens piaculum commiserit, & palam se Christo hostem declarauerit? hoc igitur sufficit ad cohibendos contentiosos. Ista ergo illis, qui tum hanc quæstionem mouerant, recitentur vna cum his quæ in compendio de hæresi hac ad monachos scripta sunt; vt inde docti, magis ac magis impietatem & malitias Arianorum reprobent.] hactenus ex Athanasio.

LII. CONCILIANTVR HISTORICI.

Hæc quidem cum tam Græcorum quam etiam Latinorum historici omnes affirment, illud modo de Athanasio elucidandum est, quod alibi ait [b]: Nondum Sol exortus erat, cum necessitas Arium in eum locum detraxit, vbi collapsus est.] At hæc quidem verba nequaquam sic accipienda sunt, vt id acciderit Ario, domi cum esset, & necessitas purgandi ventris eum, antequam egrederetur foras, ad secretum locum impulerit: longe enim aliter se res habuit. Summo quidem mane (vt Ruffinus [c] atque alij tradunt) ab Eusebianis Episcopis educitur domo, vt, antequam ecclesia ab Alexandro præoccuparetur, eam inuaderent: atque in via positus, cum perurgeretur ea alui exonerandi necessitate, paulo diuertens a via, eo miserando interitu extinctus est. Ruffinus, inquam, sic rem gestam aggreditur enarrare: Eusebius cum suis omnibus, velut hæretici belli signifer, domum Arij matutinus ascendit, eumq. propere sequi ad ecclesiam iubet, &c.] E domo vero Imperatoris eductum Arium, Socrates tradit [d]. Euenisse autem facile potuit, vt qui alias publicis vehiculis (quod paucis concedi solebat) ab eodem Constantino Arius accersitus esset, idem

[b] Athan. orat. 1. contra Arian.

[c] Ruffin. lib. 1. c. 12.

[d] Socrat. lib. 1. cap. 25.

Imperator

Universidad de Deusto
Biblioteca

Imperator in domo quoque regia eum hospitari voluerit. Vbi autem in via posito Ario id acciderit, ex Socrate audiamus:

LIII. LOCVS ARII MORTE INFAMIS.

Postquam enim aula Imperatoris egressus est Arius, Eusebij fautoribus stipatus, magna cum celeritate & pompa per mediam vrbem incedit. Simulatque forum Constantini (sic enim appellatum est) appropinquauerat, in quo columna ex prophyrite locata est, timor ex conscientia sceleris exortus Arium opprimit, cuius vi laxatur aluus. rogat, vtrum latrinæ essent in proximo. cum pone forum Constantini vnas esse didicisset, recta eo se confert. Hominem igitur animi defectio occupat, ac simul cum excrementis anus subito delabitur, magna sanguinis copia sequitur, viscera tenuia pariter effluunt, sanguis cum ipso splene & iecore effunditur, mortem continuo oppetit. Latrinæ illæ ad hoc vsque tempus Constantinopoli, prope forum (vt dixi) Constantini, & macellum, in porticu cernuntur: omnesq. qui illac transeunt, digitum ad locum intendunt, quo commemorabilem mortis rationem, qua Arius ibi occubuerit, demonstrent.] addit his Sozomenus [a]: Fama est, neminem eas latrinas, in quibus moriebatur, longo tempore post frequentasse: sed cum iam ad eum locum visendum, vtpote vsu publicum, homines confertim, vt in multitudine fieri solet, ruerent; cumq. introeuntes se mutuo cohortarentur, vt ab illis latrinis cauerent: locus posteris detestabilis factus est, propterea quod in eo Arius debitas impietatis suæ pœnas persoluisset. Verum vbi multum iam temporis præterierat; vir quidam locuples & potens, sectæ Arianæ fautor, dedit operam sedulo, vt locum illum a Republica emeret: quem cum emisset, priore eius forma deleta, ædes in illo extruxit, eo consilio, vt apud populum veniret in obliuionem, & Arij mors neutiquam loci recordatione deinceps carperetur.] hæc ipse.

[a] Sozom. lib. 2. c. 28. in fine.

LIV. TEMPVS OBITVS ARII.

Quæ quidem non ante hunc annum gesta esse, sed post elapsum trigesimũ Imperij Constantini annum, cum ex ijs quæ dicta sunt, facile potest intelligi, tum etiam auctoritate Socratis [b] comprobatur. Quamobrem errore lapsos esse constat, tam qui statim post Nicænum Concilium ea accidisse putarunt, quam eos qui ante, vel postea sub Constantio, vel alio quouis tempore posuerunt. Cum enim liqueat, tempore Concilij Hierosolymitani, quod celebratum est ipsis Tricennalibus Imperatoris, eiusdem Synodi decreto Arium in Ecclesiam receptum, & Alexandriam restitutum: nihil est dubij, quin eius probrosus exitus hoc ipso, sed in eius tamen fine, acciderit anno: siquidem misso prius Athanasio in exilium, & restituto Ario Alexandriam, & inde demum Constantinopolim reuocato, atque ibi iterum causa eius discussa, hæc oportuit contigisse, eiusdem scilicet anni exitu; nisi forte sequentis exordio, quo pariter obijt Constantinus, cum esse extinctum, magis verisimili coniectura quis affirmandum putet.

[b] Socrat. lib. 1. cap. 25.

LV. EVSEBIVS CAES. QVALIS.

Hac igitur re gesta (inquit Socrates [c]) ingens terror & exanimatio Eusebianæ factioni incussa est. fama rei non solum per totam ciuitatem, sed etiam per vniuersum prope dixerim Orbem terrarum permanauit. Imperator vero hac ratione Christianæ fidei firmius adhæsit: fidem Concilij Nicæni auctoritate & nutu diuino re vera confirmatam asseruit; & propterea exitu illo Arij magnopere lætatus est.] Ex quibus plane apparuit, cuius sententiæ essent Eusebiani, qui eidem Ario propensiore studio, ac plane dixerim animo obstinato fauissent. Hinc etiam & vnius ex illis, nempe Eusebij Cæsarienſis, detegas impostura, dum (quod pluribus demonstratum est superius) in gratiam Constantij Imperatoris Ariani Constantinum fingit baptizatum paulo ante obitum, qui contigit anno sequenti, apud Nicomediam ab loci illius Episcopo: cum ex recenti memoria ignominiosæ mortis Arij, quisque vel leuiter tantum pietate tinctus exhorresceret ac penitus execrari debuisset omnes Ario familiaritate & communicatione coniunctos. Qui igitur Arij & Arianorum detestatus est Imperator, tanto prodigio persuasus, errorem: se ipsum quoque arguit leuitatis ob missum Athanasium in exilium; quem reuocandum Alexandriam destinauit, sed obitu præuentus non perfecit. id quidem (vt dictum est superius) ipsemet testatur Athanasius [d]. Ex his sane modicum temporis spatium interceſſisse videri potest inter mortem Arij atque obitum Constantini; quippe morte præoccupatus, quod animo statuerat de restitutione Athanasij, perficere minime valuit. Vnde (quod nuper diximus) sequenti potius anno quam præsenti accidisse obitum Arij, possumus opinari.

[c] Socrat. eod. cap. 25.

[d] Athan. orat. 1. cont. Arian.

LVI. Hunc plane finem, numine vlciscente, sortitus est Arius Iudæ simillimum: eidem enim iure a sanctis Patribus comparatur, quorum sententias hic veluti digna eius sepulturæ elogia

elogia intexemus: & in primis quod S. Gregorius Nazianzenus ait [a]: Arius petulantis & effrenatæ linguæ pœnas dedit, in obscœnis & impuris locis extinctus, atque orationis, non morbi viribus oppressus, ac Iudæ instar disruptus in eadem Verbi proditione.] & ex Latinis S. Ambrosius [b], qui hæc de eo ad Gratianum Imperatorem: Cui ergo credimus, Ioanni in Christi pectore recumbenti, an Ario inter effusa sua viscera volutanti? vt agnoscere-mus similem Iudæ proditoris Arij quoque fuisse perfidiam, quem similis pœna damnauit: effusa sunt enim & Arij viscera: pudet dicere, vbi: atque ita crepuit medius prostratus in faciem, ea, quibus Christum negauerat, fœda ora pollutus: crepuit enim, sicut etiam de Iuda Petrus Apostolus dixit [c].] & paulo post: Non est fortuita mors, vbi in sacrilegio pari pœnæ parile processit exemplum.] hæc Ambrosius. Et illius æqualis S. Gaudentius [d]: Execrabilis Arius, qui Principis Constantini temporibus, cum venenato corde Catholicæ fidei confessionem simularet; ambiens in amicitiam Regis, & in gradum presbyterij, vnde merito pulsus fuerat, reuocari; ad similitudinem Iudæ traditoris crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera eius, ne sub tegumento ouis lupus ad deuorandum gregem Domini introiret.] ita ipse ad Paulum diaconum. Et ne quid desit ad laudem eius, hæc Christianus ille poeta his versibus:

DE ARII OBITV SENTENTIAE PATRVM.

[a] Gregor. Naz. in laud. Athan.
[b] Ambr. de fide ad Gratianum, lib. 1. c. 9.
[c] Act. 2.
[d] Biblioth. sanct. tom. 7.

—— Rust Arius aluo
Infelix plus mente cadens, letumq. peremptus
Cum Iuda commune tulit, qui gutture pendens
Visceribus curuatus obit: nec pœna sequestrat,
Quos par culpa ligat, qui Maiestatis honori
Vulnus ab ore parant. hic prodidit, ille diremit
Sacrilega de voce, &c.] Iam vero de Arij probroso exitu satis.

LVII. LAVDES ALEXANDRI EPISCOPI.

At contra, quam nobilissimo epitaphio egregium facinus Alexandri Episcopi Constantinopolitani in resistendo Ario a S. Gregorio Nazianzeno [e] remansit posterorum perpetuæ memoriæ consignatum! cum enim pro concione Constantinopolitanos ciues alloquitur, istæc habet: Dicam enim quod res est: siquidem egregij illius Alexãdri discipuli estis, magni Trinitatis propugnatoris & præconis, qui & verbis & rebus impium errorem depulit ac profligauit. Neque enim memoria vobis excidat Apostolica illa oratio, quæ impietatis auctorem atque antistitem sustulit, idq. in locis impurissima lingua dignis, vt nimirum contumelia contumeliam vlciscetur, ac iusta morte mors animarum iniusta sempiterno dedecore inureretur.] hæc Gregorius. At de ipso Alexandro alias sæpe inferius.

[e] Gregor. Naz. orat. de se ipso, quod cathedram Const. non affect.

LVIII. DE MARCI EPISTOLA AD ATHANASIVM.

Hoc anno, ijsdem Consulibus, decimo Kalendas Nouembris, data legitur [f] Marci nomine epistola ad S. Athanasium Episcopum Alexandrinum, & ad ceteros Aegypti Episcopos, cuius argumentum ex scripta superius ibi posita epistola Athanasij & aliorum eiusdem prouinciæ Episcoporum ad eũdem Marcum facilius intelligitur: Nempe Aegyptios dira Arianorum persecutione vexatos, inter alia dispendium passos esse Nicænorum canonum, qui vna cum omnibus alijs libris ab ijsdem incensi fuerint; quorum exemplar a Romana Ecclesia, ijsdem datis ad Marcum Papam litteris, postulant impertiri. Quibus quidem litteris tum Aegyptiorum, tum Marci, Nicænorum canonum numerus definitur; nimirum ab eadem Magna Synodo statuta fuisse septuaginta, secundum (vt aiunt) numerum discipulorum, capitula.

[f] Tomo 1. Concil. in Marco.

LIX. SVSPICIO DE IMPOSTVRA.

Mirum certe, cum diu multumq. inter Ecclesiam Africanam [g] & Romanos Pontifices Zosimum ac Bonifacium agitata sit controuersia de numero Nicænorum canonum, ipsos eiusmodi epistolas præterijsse. At mercatoris merces nonnihil suspectæ redduntur, vtpote quæ germano rectæ rationis temporis signo minime inueniantur esse signatæ. Quonam pacto, quæso, sub dictis Consulibus potuit Athanasius Alexandria ad Marcum scripsisse, qui iam exul hoc anno agebat in Gallijs? Et quænam sub Constantino grassatio Arianorum contigit in Aegypto, cum non Marci tempore, sed multo post, quando Constantius Georgium in locum Athanasij subrogauit, passa sit Ecclesia Alexandrina violentam Arianorum vastationem? Sed & quonam pacto Marcus potuit decimo Kalendas Nouembris scripsisse ad Athanasium, cum hoc ipso anno Nonis Octobris reperiatur esse defunctus? Eum quidem nonnisi octo menses sedisse, S. Hieronymus testatur in Chronico. Videat hæc, qui eas citat, Marianus Scotus, & pariter contendit, nonnisi octo mensibus sedisse Marcum: quonam modo fieri potuit, eam datam esse ab ipso Marco epistolam, si iam ante ipse ex humana vita desierat?

[g] Concil. 6. Carthag. c. 1.

LX. Quicquid sit; vnum eumdemq. esse putamus auctorem, qui has concinnauit litteras, A cum eo qui finxit epistolam illam Bonifacij Papæ ad Eulalium Episcopum Alexandrinum de restituta communione Ecclesiæ Africanæ, de qua consule quæ diximus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis [a]. Voluit ille sapiens architectus bene esse consultum assertioni Zosimi & Bonifacij de Nicæno canone extra numerum vicenarium allegatum: homo ille ad fictionem confugit, qui ignorauit ex apertissima veritate solutionem afferre; de quo superius dictum est, cum egimus de numero Nicænorum canonum. Procul absit ab Ecclesiastico tractatore omnis turpis suspicio fictionis & impostura, qui pura luce tantummodo gaudeat veritatis: præstat enim ingenue ignorantiam fateri magis, quam ex mendacijs emendicatam scientiam affectare.

[a] Die 16. Octobris, b.

ECCLESIA DEI PROCUL A FICTIONE.

LXI. Quod autem ad Marci Papæ annos spectat: cum S. Hieronymus disertis verbis eum octo tantum mensibus sedisse affirmet; cumq. etiam de ipso testetur Sozomenus [b], ad exiguum tempus sedem tenuisse; sed & auctor libri de Romanis Pontificibus, de Iulio Papa habeat, ipsum sedere cœpisse Consulibus Feliciano & Maximo, nempe anno sequenti, quo numeratur primus Iulij sedis annus: hoc potius anno, quam sequenti, vel, quod alij dicunt, post biennium, defunctum esse putamus; ob eamq. causam totum illud de duabus ab eo habitis ordinationibus mense Decembri, annis singulis, euanescere. adstipulantur huic de tempore sedis Marci cum Marianus Scotus, tum alij recentiores [c], qui rem accuratius scrutati sunt. Qui igitur sedere cœpisse reperitur decimaquarta die Februarij, & diem obijsse sexta mensis Octobris, qua anniuersaria eius natalis memoria ex antiquiore vsu in Ecclesia agitur; dicendum est, eum in Pontificatu vixisse menses octo, minus dies octo. B

TEMPVS SEDIS MARCI PAPAE.

[b] Sozom. lib. 2. c. 19.

[c] Panuin. & alij ante ipsum plures.

LXII. De eodem Marco hæc in eodem libro de Romanis Pōtificibus leguntur: Hic constituit, C vt Episcopus Ostiensis, qui consecrat Episcopos Vrbis, tunc pallio vteretur, & ab eodem Vrbis Episcopus consecraretur. Hic fecit constitutum de omni Ecclesiastico ordine. Hic fecit duas basilicas, vnam via Ardeatina, vbi requiescit; & aliam in vrbe Roma, iuxta Palatinas.] eas redditibus a Constantino locupletatas esse, & pretiosis vasis ornatas, ibidem traditur. Quod autem dicitur institutum a Marco, vt Ostiensis Episcopus Romanum Pontificem consecraret; antiquior fuisse videtur eius rei vsus: nam Dionysius Papa a Maximiano Ostiensi Episcopo consecratus habetur: meminit quoque S. Augustinus [d] eiusmodi vetustissimi ritus, agens aduersus Donatistas.

RES A MARCO GESTAE.

[d] Aug. in Breuic. Collat. diei 3. c. 16.

LXIII. Quod vero ad pallium spectat; eo donatum a Marco Ostiensem Episcopum, haud inficias imus. Primo autem hic mentio in rebus gestis Romanorum Pontificum habetur de pallio summi honoris & potestatis plenitudinis indice; idemq. dictum reperitur Phrygium, quod potissimum esset Pontificis Romani insigne, ab eodem Metropolitanis aliquando solitum impertiri. Collatum fuisse eiusmodi Phrygium a Cælestino Romano Pontifice Cyrillo Episcopo Alexandrino, cum eidem vices suas delegasset, Græci [e] testantur. Cur autem Phrygium, quod crucibus intextum est, pallium appellaretur; cum veteris pallij forma longe diuersa esset & amplior (vt quæ superius dicta sunt tam in primo quam secundo Annalium tomo de pallio, satis docent) haud arbitror me rem penitus habuisse compertam: dicam tamen quæ coniectura suggesserit, atque in primis illud: Sicuti olim in sacerdotio Hebræorum [f] erat Summi Sacerdotis superhumerale insigne, quod nefas esset aliquem alium sacerdotum vel Pontificum indui, de quo etiam primo tomo sæpe locuti sumus: ita in Christianæ religionis sacerdotio, genus illud indumenti, quod pallium dicimus, Summi tantum Pontificis cessit vsui, ab eo tamen compluribus Episcopis magna ex causa communicatum: Phrygium idem dictum, quod Phrygionum opere crucibus contexi soleret. D E

DE PALLIO EPISCOPALI.

[e] Theod. Balsam. & alij.

[f] Exod. 28.

LXIV. Quod vero inhæreret, dum Pontifex sacra ageret, indumento illi, quod (vt primo tomo demonstratum est) pallij præseferebat imaginem, nos autem nunc planetam seu casulam dicimus; inde fortasse accidit, vt Phrygium ipsum præcipuum sacerdotalis pallij ornamentum, itidem pallium appellaretur: cum alioqui pallij nomine omne operimentum in rebus sacris significari soleret. hinc est quod vela oblata sanctæ Cruci in ecclesia a Gregorio Turonensi Episcopo erecta Venantius Fortunatus pallia appellat, quæ & ipsa crucum imaginibus essent contexta, vt ipse declarat his versibus [g]:

PALLIA CRVCIBVS ORNATA.

[g] Venant. Fortunat. lib. 2. epigram. 3. de S. Cruce.

Denique sancta Cruci hæc templa Gregorius offert,
Pallia dum coperit signa gerendo Crucis.

Dona

Dona repente dedit diuina potentia Christi:
Mox fuit & voti causa secuta pij.
Pallia nam meruit, sunt quæ Cruce textile pulchra:
Obsequijsq. suis Crux habet alma Cruces:
Serica cui niueis agnata est bractea telis,
Et textis Crucibus magnificatur opus.
Sic cito Pontifici dedit hæc deuota voluntas,
Atque dicata Cruci condita vela placent.]

At quod ad sacerdotale pallium pertinet; cur e lana confici soleret, ex Isidoro Pelusiota secundo Annalium tomo diximus. Sed istæc obiter: de pallio enim sæpe inferius continget haberi sermonem.

Rursum vero de Marco hæc in eodem commētario in fine leguntur: Sepultus est in cœmeterio Balbinæ, via Ardeatina, quod ipse constituens fecit, pridie Nonas Octobris. Cessauit Episcopatus eius dies viginti.] Sic igitur vigesimasexta eiusdem mensis Octobris creatur Romanus Pontifex Iulius ciuis Romanus, Rustici filius: quantum autem temporis sederit, in obitu eius, ex more, dicemus. LXV.

IVLIVS PAPA CREATVR.

Hoc eodem anno Constantinus aduersus Persas expeditionem parauit; sed pace consopita, ad extruendam Apostolorum ecclesiam, in qua sepeliretur, adiecit animum. De his autem hæc Eusebius [a]: Simul etiam illud memoratu dignum, quod hoc ipso fere tempore cum de tumultu quodam Orientalium barbarorum audiuisset, hanc sibi postremam de illis victoriam reliquam esse affirmans, exercitum contra Persas educere properaret. Nam cum id plane secum statuisset, militares ordines eduxit, & de expeditione cum Episcopis, quos secum habebat, communicabat, existimans oportere ex his aliquos ad pietatis officia maxime idoneos perpetuo sibi adesse. Illi vero libenter quidem secuturos se, nec vestigium ab eo discessuros, sed vna militiam obituros, & apud Deum supplicibus votis se pugnaturos recipiebant. Hac ille voluntate & studiorum professione vehementer delectatus, totius expeditionis quasi vestigia eis expressit; ac ad bellum illud suscipiendum, tabernaculum interim ad ecclesiæ similitudinem magnificentia faciendum curauit, in quo Deo victoriarum datori ipse cum Episcopis supplicaret. Interea vero Persæ, cum Imperatoris animum de mouendo bello fama intellexissent, ac pugna cum illo congredi metuissent; oratores ad eum de petenda pace mittebant. Ille vicissim (vt erat pacis amantissimus) legatos obuijs vlnis excepit humanissime, porrectaq. dextera, amicitiæ cum illis fœdus lubens iniuit. Magna autem agebatur diei Paschæ eo tempore celebritas; & Imperator cum ceteris pernoctans, vota precesq. Deo persoluebat.] hæc Eusebius de expeditione aduersus Persas, & pace cum ijsdem composita; quæ quidem accidisse anno vltimo Constantini, Hieronymus testatur in Chronico. LXVI.

[a] Euseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 56. 57.

CONSTANT. EXPEDITIO CONTRA PERSAS.

Huius belli motus causa, verum inanis prorsus, illa ponitur a Cedreno, nempe a Rege Persarum Metrodorum philosophum gemmis spoliatum fuisse, quas ex Indijs ad Constantinum ferebat. Sed ex his quæ scribunt Ruffinus [b] & Socrates [c], mendax arguitur; dum longe ante hæc tempora peregrinationem Metrodori contigisse significant ex rebus gestis Meropij, qui eum est imitatus, & secum pueros duxit Aedesium & Frumentium, qui ætate prouectus, ipso exordio Athanasij sedis fuit ab eo ordinatus Episcopus. At nec persecutio aliqua a Rege Persarum aduersus Persas Christianos sub Constantino (quod falso idem auctor putat) excitata est; sed sub Constantio eius filio, vt constabit ex ijs quæ suo loco dicemus. LXVII.

DE METRODORO.

[b] Ruffin. lib. 1. cap. 19.

[c] Socrat. lib. 1. cap. 15.

Ceterum iam quæ a Constantino gesta sunt post initam pacem cum Persis, hic ex Eusebio [d] describamus. Vbi (inquit) hæc peracta fuerunt omnia, Apostolorum templum in vrbe sui cognomine ædificare cœpit. Illud vero cum in infinitam extruxisset altitudinem, lapidumq. omnis generis ac crustarum varietate ab ipso solo ad superiorem contignationem collustrasset, summo artificio factis laquearibus tectum intus complexus est, auroq. vniuersum contexit. supra vero pro tegula inductum æs a toto opere imbrium iniurias arcebat: quod ipsum etiam multo auro fulgebat: ita vt longe contemplantibus, per reciprocatos Solis radios incredibilis splendor effundi videretur. Interiorem ædis partem vndique in ambitu circumductam, reticulari opere ex ære & muro affabre facto conuestiuit: ac templum quidem hunc in modum permagna Imperatoris & cura & studio exornatum est. Huic autem atrium ingens & subdiale circumdatum, in apertum purumq. LXVIII.

[d] Euseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 58. 59. 60.

APOSTOLORVM TEMPLVM EXTRVITVR.

aerem explicabatur. Huius per quatuor latera porticus erant disposita, quæ mediũ atrium A
cum templo ipso complectebantur. Porticibus accommodabantur regia domus, deambulatoria, aliæq. habitationes plurimæ, ad necessitatem illorum, qui locum custodirent, constructæ. hæc omnia dedicauit Imperator, vt Saluatoris nostri Apostolorum memoriæ apud omnes gentes æternitatem compararet. Attamen in ipsa coædificatione etiam illud quiddam spectabat, quod primis temporibus obscurum, ad extremum ab omnibus manifeste deprehensum est.

LXIX. PRECIBVS IVVARI ANIMAS DEFVNCTORVM.

His igitur in opportunum venturæ mortis diem hic locum sibi prouida dispẽsatione designauit; incredibili fidei propensione prouidens, cum iam corpus suum communem cum Apostolis appellationem post mortem participaret, fore vt defunctus quoque, precationum, quæ ibidem essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur. Quare cappas * illic duodecim, quasi sacras quasdam columnas, ad Apostolici collegij honorem memoriamq. attollens, medium inter ipsos conditorium suum locabat, quod vtrinque seni claudebant Apostoli: sano certe (vt dixi) consilio præcogitans, quod mortui corporis tabernaculum ibi digne decenterq. quiesceret. Atque hæc ille longo ante tempore cogitatione cum depinxisset, ecclesiam Apostolis dedicauit, quamplurimum vtilitatis illorum memoriam animæ suæ cõciliaturam existimans. Neque sane vota eius expectationemq. fefellit Deus. Nã vt primas Paschalis celebritatis exercitationes expleſſet, ipsumq. salutarem diem cum sibi ipsi carum & illustrem egisset, tum alijs omnibus omni cum lætitia celebrem reddidisset; cum eodem tempore & extremum diem obiret, & has celebritates curaret: Deus, cuius nutu hæc omnia gesta sunt, hoc peraccommodato tempore ad meliorem eum vitæ conditionem diuinitus transferre voluit.] at de eius obitu, anno sequenti. Vides Constantinum a sanctis Episcopis institutum in fide, ea de causa sibi in ec- C
clesia Apostolorum delegisse sepulturam, vt defunctus particeps fieret precum quæ ibidem peragi solerent: optime sciens, in Ecclesia Catholica illud ratum ac firmum haberi, animas defunctorum, viuorum precibus adiuuari.

* Συνὰς

LXX. ANDREAE, LVCAE, ET TIMOTHEI RELIQVIAE TRANSLATAE

Addit Socrates [a], ædificatum a Constantino templum illud, ne Apostolorum reliquijs Imperatores destituerentur: illuc enim postea transferri iussa esse Andreæ Apostoli, Lucæ Euangelistæ, & Timothei Pauli discipuli corpora, satis liquet. Ait enim Procopius [b], cum agit de eodem templo a Iustiniano Imperatore restituto: Erat antiqua apud Byzantium ædes Apostolis consecrata, longitudine temporis iam emota, & quæ (vt suspicabatur) amplius stare non poterat: hanc instaurauit pro dignitate. Vbi latomi & artifices, effosso fundamento, inuenerunt ligneas arcas tres, insculptis litteris indicantes, trium scilicet Apostolorum esse corpora, Andreæ, Lucæ, & Timothei: quæ Rex ipse & omnes Christiani maximo cum feruore conspexerunt, & conspecta rursum terra occuluerunt.] hæc Procopius. D
Fuisse autem eamdem ecclesiam Imperatorum sepulchrum, S. Ioannes Chrysostomus testari videtur, dum ait [c]: Et Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantq. piscatorum ostiarij Reges. Neque hinc in morte confunduntur, sed honestantur & ipsi & eorum nepotes & pronepotes.] hæc Chrysostomus. Ex quibus quoque intelligas, non intra ipsam basilicam, sed in atrio ipsius ecclesiæ Imperatores sepeliri consueuisse; quod alibi idem auctor expresse de sepulchro Constantini testatur, nosq. suo loco dicemus, cum sequenti anno de eius obitu agemus atque sepulchro.

a Socrat. lib. 1. c. vltim.
b Procop. lib. 1. de ædific. Iustiniani Imp.
c Chrysost. aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus, tom. 5.

LXXI.

His quoque Consulibus Constantinus Imperator Christianæ modestiæ amantissimus, ne cuiusuis zeli prætextu eadem a Fidelium animis periclitaretur, ad Felicem Præfectum Prætorio, ne conuersi ad fidem ex Iudæis in Iudæos persecutionem excitarent, rescripsit his E
verbis [d]:

Eum qui ex Iudæo Christianus factus est, inquietare Iudæos non liceat, vel aliqua pulsare iniuria: pro qualitate commissi, istiusmodi contumelia punienda, &c. Dat. XI. Kal. Nouemb. Constantinopoli, PP. octauo Idus Maij, Nepotiano & Facundo Coss.] Rursum vero ad eumdem Felicem de Iudæis, ne Christianum mancipium possiderent, in hæc verba rescripsit [e]: Si quis Iudæorum Christianũ mancipium, vel cuiuslibet alterius sectæ mercatus circumciderit: minime in seruitute retineat circumcisum; sed libertatis priuilegijs, qui hoc sustinuerit, potiatur. Dat. XI. Kal. Maij, Constantinop. Nepotiano & Facundo Coss.] Et ad Euagrium [f]: Si quis Iudæorũ mancipium sectæ alterius seu nationis crediderit comparandum; mancipium Fisco protinus vindicetur. si vero emptũ circumciderit; non

d l. 5. de Iudæis. C. Theodos. DE IVDAEIS SANCITAE LEGES.
e l. 1. & 2. ne Christian. mãcip. C. Theod.
f l. 2. in. eod. C. Theod.

solum

A solum mancipij damno mulctetur, verum etiam capitali sententia puniatur. Quod si venerandæ fidei conscia mancipia Iudæus mercari non dubitet: omnia quæ apud eum reperiuntur, protinus auferantur; nec interponatur quicquam moræ, quin eorum hominum, qui Christiani sunt, possessione careant.] Meminit eiusdem legis Eusebius [a], quam & commendat sic dicens: Sanxit etiam, ne Christianus quisquam seruiret Iudæis. Etenim nefas esse, vt qui Prophetas trucidassent, & Dominum ipsum crudeliter mactassent, hi Domini Saluatoris sanguine redemptos seruitutis iugo subijcerent.] hæc ipse. Iisdem quoque Consulibus legem [b] tulit aduersus spurios, ne quid caperent ex patris vltima volũtate.

a Euseb. Vit. Constãtin. lib. 4. c. 27.
b l. 1. C. de natural. lib.

Sed & illud sane memoria dignum statuit, & primus auctor fuit, vt ad corpora defunctorum humanda Corpus constitueretur ex nongentis & quinquaginta diuersorum collegiorum & artium officinis, qui huic muneri mancipati essent ad efferenda atque curanda B
defunctorum cadauera: hos vero ad hoc opus delectos, voluit ab omnibus publicis muneribus esse immunes, & in vectigalibus liberos. testatur id quidem Iustinianus Imperator in Nouella constitutione quadragesimanona, De impensis quas fieri oportet in defunctorum funeribus, cum ait: Princeps Constantinus recte excogitatum disposuit, & postmodum Anastasius pientissimus Princeps confirmauit, adiecto insuper & redditu. Id nos, ruinam minitans, reparare simul, & vndique ad stabilitatem redactum conuenientibus astringere iuramentis properamus, efficientes ea re, vt immortale permaneat. Nam cum pientissimus Princeps Constantinus nongentas quinquaginta officinas ex diuersis collegijs huius almæ vrbis sacrosanctæ maiori Ecclesiæ cum immunitate dederit: Anastasius quoque item pientissimus Princeps non solum officinis centum quinquaginta alias apposuerit, sed etiam pro liberalitate sua per duas pragmaticas formas certum redditum constituerit, &c.]

LXXII. CVRATORES SEPELIENDORVM MORTVORVM.

C Idemq. Imperator rursus in Nouella constitutione De officinis (est numero signata quadragesimotertio decimæ collationis) hæc de ijsdem ait: Quoniam potentiæ nostræ subditi nostri siue viuant, siue moriantur, curæ sunt; ne vel graues ipsis sepulturæ, vel defuncti cognatis damnosæ existant: propterea & hæc quæ eorum sepulturam concernunt, quo conuenit modo, disposuimus. Et quia tam diuæ memoriæ Constantinus amplæ huius nostræ vrbis conditor, quam etiam pientissimus Princeps Anastasius Lecticariorum, siue Decanorum (vt vocant) numerum ad certam mensuram redegerunt, mille & centum tantummodo Decanis totidemq. officinis definitis.] & infra declarat quomodo hi subiecti essent Ecclesiæ, & immunes a vectigalibus. Opus igitur pium ac religiosum inuentum a Constantino, maiore augmento inde auctum est a posteris Imperatoribus: sed iam abolitum & antiquatum, hoc nostro sæculo Romæ sanctioribus legibus & institutis instauratum est, & in diuersas Catholici orbis Ecclesias propagatum eiusmodi pio- D
rum virorum collegium, Mortis Confraternitas nominatum, Christianæ pietatis dignum exemplar.

IESV CHRISTI ANNVS 337. IVLII PAP. ANNVS I. CONSTANTINI IMP. ANNVS vltim.

I. CONSTANTINI OBITVS TEMPVS.

CHristi annus trecentesimus trigesimusseptimus Feliciani & Titiani Consulatu adnotatur in Fastis tam Latinis, quam Græcis; licet in commentario de Romanis Pontificibus, & in Romana Synodo sub Iulio, loco Titiani, ponatur Maximinus, siue Maximianus. E
Sanctiones autem Constantini Imperatoris, hoc anno datæ, dictis Consulibus Feliciano & Titiano consignatæ [c] reperiuntur. Quo quidem anno Constantinus Imperator ex hac vita discessit, vt Socrates disertis verbis affirmat, dũ chronologia tum Consulũ, tum Olympiadum, rem testatã reddit: Vixit (inquit) Imperator Constantinus annos sexagintaquinque: trigintavnum regnauit: mortem obijt Feliciano & Titiano Consulibus, ad vndecimum Kalendas Iunij, anno secundo septuagesimæoctauæ Olympiadis.] Consentit his S. Hieronymus, dum Constantini obitum trigesimoprimo eius Imperij anno ponit: Ruffinus [d] etiam, atque Sozomenus [e], qui sexagintaquinque annis eum vixisse pariter affirmant: Eutropius [f] autem, cum itidem triginta & vnius anni eius Imperij sit assertor, sexaginta tamen & sex annorum ætatem egisse tradit. Qui ergo Socrati consentientes, huius anni Consulibus Feliciano & Titiano Constantinum dicunt esse defunctum: sic eos oportuit affirmasse eumdem annos triginta & vnum regnasse, vt tamen vltimum non absoluerit,

c l. 1. de contrahẽd. exempt. C. Theod. & aliis ll.
d Ruffin. lib. 1. c. 11.
e Sozom. lib. 2. c. vlt.
f Eutrop. lib. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantumq. defuerit ad anni eius consummationem, quantum intercurrit temporis ab XI. Kalend. Iunij, quo defunctus est, vsque ad VIII. Kalend. Augusti, quo ipse Constantio patri successit.

II. TEMPVS EIVS IMPERII.

Eusebius [a] autem, Epiphanius [b], Victor [c], Zonaras [d], & si qui alij sunt ex recentioribus, triginta duobus annis Constantinum dicunt imperasse. ait enim Eusebius: Duos igitur & triginta annos, extra paucos menses & dies, cum Imperio fuit, eumdemq. annorum numerum vita duplicabat: quo omni tempore corpus ei præclare constitit, sine morbo, sine dolore, nulla conspurcatum labe, quouis iuuenili corpore valentius, aspectu pulchrum, & ad omnes functiones obeundas, ad quas viribus esset opus, robustū. Itaque facile se exercere, equitare, itinera conficere, bellorum periculis se obijcere, trophæa de hostibus constituere, & illas (quibus plurimum vti solebat) sine sanguine, sine cæde de hostibus victorias reportare.] hæc Eusebius; cuius quidem sententia dicendum esset, peruenisse Constantinum vsque ad sequentem annum, atque ad Consulatum Vrsi ac Polemij, decessisseq. dicta die XI. Kal. Iuniarum.

[a] Euseb. Vit. Constā. in. lib. 4. c. 53.
[b] Epiphan. lib. de mensur.
[c] Victor in Constantino.
[d] Zonar. 3. parte Annal.

III. CONTIGIT HOC ANNO OBITVS CONSTANTINI.

Ceterum vt consignatæ a Socrate de Cōstantini obitu chronographiæ huius anni Consulibus Feliciano & Titiano consentiamus, illud in primis maxime persuadet, quod leges posthac datæ nominibus Constantij & aliorum nouorum Imperatorum reperiuntur inscriptæ potius, quam Constantini. Extant de his plura exempla, vt in Codice Theodosiano, titulo de Annona & Tributis, vbi quarta constitutio data legitur a Constantio VIII. Idus Decembris, Thessalonicæ, Feliciano & Titiano Consulibus. Sed & in titulo de Distrahendis pignoribus habetur rescriptum Constantij Augusti ad Egnatium Faustinum [e] datum ijsdem Consulibus, pridie Idus Decembris. Rursus vero eodem in Codice, titulo de Honorarijs codicillis, sub sequentis anni Consulibus Vrso atque Polemio, XVII. Kalendas Iunij extat data Constantij constitutio ad Asconium Africæ Vicarium: quæ quidem omnes leges, sicut aliæ a Constantino latæ, inscribendæ erant titulo Constantini, si fuisset superstes, & in sequentem annum vitam propagasset; verum quod ex hac vita migrarit, eius filij Constantij Augusti nomine notatæ habentur. Sed & quod leges a Constantino sancitæ, in hunc vsque annum datæ reperiantur; erroris arguuntur qui tradiderunt eum anno Imperij sui trigesimo obijsse.

[e] l. 2. de Distrahend. pign. Cod. Theod.

IV. AETAS CONSTANTINI.

Quamobrem inhærentes ijs quæ a Socrate & ab alijs antiquis nuper citatis auctoribus de annis triginta & vno Constantini Imperij dicta sunt, affirmamus cum ipsis, Constantinum hoc anno XI. Kalendas Iunij e vita decessisse, Feliciano ac Titiano Consulibus, Olympiade ducentesima septuagesimaoctaua, anno (vt ait Socrates) secundo, sed iuxta Eusebij supputationem anno eiusdem quarto: hacq. habita ratione, dicendum imperasse annos triginta & vnum, minus mensibus duobus atque diebus tribus. Sed & quod Eusebius ait, eumdem, quo imperauit, annorum numerum viuendo duplicasse extra paucos menses & dies; dicendum est, eum ex hac vita decessisse anno suæ ætatis sexagesimosecundo, vel sexagesimotertio exacto, secundum eiusdem Eusebij sententiam, asserentis eum imperasse (vt diximus) annos trigintaduos præter paucos menses & dies. His igitur de tempore Constantini obitus elucidatis, iam quæ Eusebius ad eum spectantia narrat, hic recitemus; atque in primis quæ de eiusdem vitæ institutis ad obitum vsque seruatis, & mala corporis valetudine ipse præmittit, dum ait [f]:

[f] Euseb. Vit. Constātin. lib. 4. c. 55.

V. CONSTANTINI VITAE TOTIVS EXERCITIA.

Imperator autem vsque adeo mente, rationisq. viribus constabat, vt vsque ad vltimam senectutem pro consueto more orationes conscriberet, solitos cum amicis congressus faceret, & dignas homine Christiano disciplinas auditoribus suppeditaret. Assidue etiam leges ferebat, aliquando de rebus ciuilibus, aliquando de bellicis: omnia vero quæ ad vitam degendam essent necessaria, mente & intelligentia comprehendebat. Iam illud dignum sane sempiterna memoria est, quod cum eius extremus prope vitæ dies adesset, recitabat funebrem quamdam orationem, eo ipso fere loco, quo dicere consueuerat; in qua etiam multa disputabat perpetua oratione de animorum immortalitate, deq. his qui vitam pie sancteq. egissent, & de præmijs quæ bonis & gratis acceptisq. Deo hominibus apud ipsum Deum reposita essent: ad hæc etiam, quem finem habituri essent, qui contrariam partem sequerentur, copiosa & longa oratione demonstrabat, impiorum euersionem & interitum præsentium auribus obiter inculcans. Hæc ille cum constanter & grauiter contestaretur, ita visus est domesticos quosdam suos tangere, vt ex eis aliquis qui sapiens haberi volebat, interrogatus, quid sibi videretur de Imperatoris oratione? licet inuitus

uitus, responderet tamen: Vera quidem illum sibi videri dicere, atque adeo vehementer laudare, quæ contra numerosam deorum turbam ab Imperatore disputata essent. Hæc ille cum familiaribus suis paulo ante mortem commentans, visus est genere hoc sermonis viam sibi ad meliorem vitam mollem atque æquabilem præstruere.] His præmissis, & alijs de Apostolorum templo, & sepultura sibi in eo condita, hæc subdit [a]:

[a] Euseb. in Vita Constant. lib. 4. cap. 61.

VI. CONSTANTINI OBITVS EX EVSEBIO.

Cum primum oboriretur ei quædam corporis inæqualis intemperies, ad eamq. iam vehementior dolor accessisset; ad calida ciuitatis balnea proficiscitur, & inde ad ciuitatem matris suæ cognominem, nempe Helenopolim in Bithynia; vbi in Martyrum sacra æde diu versatus, supplices preces & vota publica adhibuit Deo.] hæc de Constantino Eusebius, qui de suscepto ab eodem in suburbano Nicomediæ baptismo narrationem subinfert: quæ quidem sunt a nobis superius recitata & confutata; eaq. in gratiam Constantij Imperatoris, eius filij, hæreticorum Arianorum fautoris, ab ipso fuisse conficta, atque dolo malo composita, cum de Constantini baptismo Romæ suscepto est fusius disputatum, aperte nos demonstrasse existimamus. Sed etsi ceteris omnibus destitueremur probationibus & verisimilibus coniecturis; satis hæc vel ex eo infirma, fide dubia, & labefactata reddi videntur, quod ab Arianorum omnium callidissimo homine, & in præsidium hæresis Arianæ, atque ad Arianorum patroni, ipsius scilicet Constantij Imperatoris, nutum ostendimus esse conscripta, ab Eusebio, inquam, illo, qui in his, quæ spectant quouis prætextu ad causam Arianorum aduersus Catholicos confouendam, quam egregius semper extiterit mendaciorum concinnator, Acta Tyria atque Constantinopolitana contra S. Athanasium superius recensita locupletissimam fidem faciunt. Tacuit Eusebius quod de Constantini obitus causa peruulgatum fuit: nempe ipsum a fratribus suis (hi erant Constantius & Anniballianus) poratum esse veneno; ob eamq. causam a Constantino datas esse Eusebio Nicomedienſi litteras ad Constantium filium, vt caueret sibi a patruis. Istæc vera ne sint, & quibus ferantur auctoribus, dicemus inferius, cum de eorumdem nece agemus. At quid post hæc addat Eusebius, eodem quo ea texit ordine, hic reddamus [b]:

[b] Euseb. in Vita Constant. lib. 4. c. 63. 64.

VII. VLTIMA ACTA ET ELOGIA CONSTANTINI.

Cum vero (inquit) Centuriones & Duces militares intromissi, casum suum deplorarent, quod deinceps se orbos fore, lugubri voce testarentur; longioremq. ei vitam optarent: etiam his respondit: Se nunc veram vitam adeptum esse, seq. ipsum solum intelligere, cuius felicitatis particeps factus sit: ac propterea festinare, nec migrationem ad Deum suum procrastinare. Deinde quæ videbantur, extrema quasi voluntate sua disponebat: ac Romanos, qui regiam ciuitatem incolebant, annuis pensionibus honorifice donabat; liberis vero suis regni hereditatem, tamquam patrimonium, relinquebat; ceteraq. omnia quæ ei videbantur, expresse disertisq. verbis describebat. Hæc sigillatim omnia gesta & consummata sunt maxima illa celebritate venerandæ & sacræ Pentecostes, quæ septem continuas hebdomadas omnibus honoribus decorata, ad extremum vnitatis numero consignata est: quo tempore, sacræ litteræ testantur, & communis nostri Saluatoris in cælos ascensum, & sancti ad homines Spiritus descensum accidisse. Huius celebritatis extremo fere die (quam si quis omnium celebritatum principem & maximam vocet, haud aberrauerit) omnia ista consecutus Imperator, ipso meridie ad Deum suum assumptus est, partem sui mortalem mortalibus cognatam relinquens humi, sed animi partem intelligentem & diuinam Deo coniungens suo. Hic Constantini extremus vitæ dies fuit.] hactenus Eusebius, historiam prosecutus vsque ad obitum Constantini. Prænunciam vero Constantini obitus apparuisse in cælo crinitam stellam, quæ inusitatæ magnitudinis diu resulsit, auctor est Eutropius [c].

[c] Eutropius lib. 10.

VIII. TABVLAE CONSTANTINI.

Quæ autem ad Constantini pertinent testamentum, Ruffinus hæc addit [d]: Venerabilis Augustus Constantinus in suburbana villa Nicomediæ trigesimo & primo Imperij sui anno defunctus est, liberis de successione Romani Orbis testamento heredibus scriptis. Quo in tempore, quoniam quidem Constantius, cui Orientis regnum decreuerat, præsens non erat, dicitur secreto accersiens presbyterum, quem a sorore commendatum supra diximus, & exinde familiariter habitum, tradidisse ei testamentum quod scripserat, & obtestatus sub sacramento, ne vlli, nisi Constantio, cum venisset, in manus traderet. Cui etiam quod eunuchi qui erant in Palatio fauebant, arte, indicio de Imperatoris morte suppresso vsque ad Constantij præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, res tutæ integræq. remanserunt. Cum vero Constantius affuisset, depositum presbyter restituit.

[d] Ruffin. lib. 1. cap. 11.

Cuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cuius beneficij gratia, Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, vt, qui imperare cunctis ambierit, ab illo sibi imperari æquanimiter pateretur: ex quo deuincto sibi Imperatore, cœpit de Arij restitutione suggerere; & nolentes acquiescere sacerdotes vti cogeret, persuadet.] hæc Ruffinus: sed in his quæ de tractata Arij restitutione dicit post obitum Constantini; ex ijs quæ superius ea de re omni ex parte testata, perspicua reddita sunt, omnino refellitur. Eadem quoque de concredito testamento presbytero illi, affirmant Socrates [a] atque Sozomenus [b]. Spectare etiam iure dixerimus ad Constantini testamentum, quod declarauit vltima voluntate, Athanasium in suam esse restituendum Ecclesiam: quod superius, dum de eius exilio actum est, pluribus demonstrauimus.

[a] Socrat. lib. 1. cap. 26.
[b] Sozom. lib. 2. cap. 32.

IX. ARIANVS PRESBYTER IGNOTVS.

Quisnam autem fuerit presbyter ille, qui primo apud Constantiam Augustam, deinde apud Constantinum Imperatorem, ac denique penes filium eius Constantium tantæ fuit existimationis, quem & dicunt secta fuisse Arianum; nemo vmquam (quod sciam) scriptis prodidit: coniectura tamen si res agitur, videtur hic ille fuisse Acacius Luscus presbyter, qui in sede Cæsarensi Palæstinæ metropoli successit, cum defunctus est Eusebius Pamphili. Vt autem id existimemus, illud magnopere persuadet, quod dicant hunc imperasse Constantio Imperatori. De Acacio tradit S. Hieronymus [c], ea claruisse fama sub Constantio, vt ipse Romæ in locum Liberij Papæ Felicem Episcopum constituerit: quod ei haud facere quidem, sed nec tentare licuisset, nisi summa præ ceteris apud Constantium ipsum gratia, amicitia, atque etiam sacerdotali auctoritate plurimum valuisset. Sed de his liberum esto cuique, vt vult, opinari.

[c] Hieronym. de Scrip. Eccles. in Acacio.

X. CONSTANTINVS EXCVSATVR.

Ceterum nullius commoueat animum & in suspicionem adducat de Catholica fide Constantini intimus eiusmodi amicitiæ vsus & consuetudo cum presbytero Ariano; cum ille nequaquam se proderet, qualis esset; qui ad omnem perfectæ vitæ integritatem ex industria mores componens, summum de se ederet omnibus in rebus ad decipiendum Imperatorem specimen sanctitudinis; sed &, sicut Eusebianos omnes feciſſe narratum est, nequaquam se manifestaret Arianum; licet, sicut illi, Arium gestaret intrinsecus. viuo enim Constantino, omnes quantumlibet Arianæ hæresis studiosissimos, in gratiam Imperatoris se exhibuisse Catholicos; sed & Arium ipsum, suo damno, id iuramento quoque affirmare conatum esse, satis superq. est superius demonstratum, cum de Eusebianis egimus, ad circumueniendum Imperatorem ea arte optime comparatis. Quod vero idem Ruffinus hæc narrando dicat, eunuchorum opera Constantini obitum vsque ad Constantij Imperatoris aduentum silentio fuisse suppressum; inde puto accidit, vt apud ipsum Constantium Imperatorem magno in pretio & æstimatione eunuchi fuerint: cuius rei causa idem Constantius pessime semper audiuit: cum tamen apud Constantinum, eius patrem, eiusmodi genus hominum humili loco contineri soleret: quod Lampridius [d] tradit in Alexandro, cum ait: Scio, Imperator Constantine, quo periculo ista dicantur apud Imperatorem qui talibus seruit: sed salua Republica, posteaquam intellexisti quid mali clades istæ habeant, & quemadmodum Principes circumueniant, & tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris.]

[d] Lamprid. in Alexand. in fine.

XI. [e] Eusеb. Vit. Constan. lib. 4. cap. 65. 66. CONSTANTINI FVNVS.

Sed iam quæ sunt Constantini funeris prosequamur. Eusebius itaque res gestas post eius obitum sic subdit [e]: Satellites igitur & vniuersus stipatorum cœtus, dilaceratis vestibus, corporibusq. ad pauimenta proiectis, & collisis ad solum capitibus, lugubres voces cum magno luctu & clamoribus edebant: cum identidem dominum, Principem, Imperatorem, & tamen non vt dominum & tyrannum, sed vt patrem pij liberi & germani inclamarent; Centuriones vero manipulares seruatorem, custodem, beneficum prædicarent; totus exercitus cum omni reuerentia, tamquam ouium greges, pastorem suum desiderarent; populus omnis per omnem vrbem volitaret, occultum animi vulnus apertis vociferationibus & clamoribus contestans; reliqui demisso vultu tamquam obstupefacti incederent; singuli eam sibi calamitatem præcipue accidisse putarent, seq. ipsos quasi communi humanæ vitæ salute orbatos miserabiliter affligerent.

XII. POMPA FVNERIS EGREGIA.

Hic milites arreptum cadauer aurea capsula includunt, & vndique purpurea veste contectum, Constantinopolim perducunt. Ibi tum in omnium magnificentissimis Imperatorijs ædibus, celso atque edito loco, deponunt: luminibusq. circum funus aurea super candelabra accensis, admirabile spectaculum intuentibus præbebant, & sane huiusmodi, quale numquam in terris vllum a condito mundo sub Sole visum est. Nam intus in ipso fere medio regij Palatij, excelsa & aurea capsula inclusum Imperatoris corpus, Imperiali apparatu,

apparatu, id est, purpura & diademate ornatum, permulti circumfusi vigiles die noctuq. asseruabant. Iam totius exercitus Duces & Comites, omniumq. Principum cœtus, quibus antea in more fuit Imperatorem venerari, pristinum morem & consuetudinem conseruantes, statis temporibus introeuntes, Imperatorem in capsula iacentem tamquam viuum etiam post mortem humi procumbentes salutabant. Horum reuerentiam eodem pietatis officio subsecutus est Senatus, & omnes reliqui magistratus. Tunc vero cuiusque ordinis hominum, etiam muliercularum & puerorum, infinita turba ad idem spectaculum confluebat. Hæc per multos dies factitata, quod exercitus consistere funus eo loco, & per se asseruari constituerat, quoad eius filij reuersi, efferendo paterno per ipsos funere, patrem suum honorassent. Solus vere iste beatus Imperator etiam mortuus regnauit; cum ei soli post hominum memoriam, vel ipso Deo auctore, omnes qui solebant honores tamquam superstiti tribuerentur. Nam cum is solus ex omnibus Imperatoribus Regem omnium Deum, & Christum eius, omnibus vitæ actionibus pie sancteq. coluerit; iure sane etiam hunc honorem solus adeptus est, vt Dei voluntate, quod in eo morte sepultum erat, tamen apud homines regnaret: vt ista scilicet ratione nobis Deus significaret, animorum regnum his qui non prorsus obduruerunt, numquam consenescere, numquam emori. Atque hæc quidem isto modo.

XIII. [a] Euseb. in Vita Constant. lib. 4. cap. 68. MILITVM LAVDATA CONSTANTIA.

Interea [a] Duces selectos quosdam e toto exercitu, homines quorum aliquando erga Principem fides & beneuolentia perspecta fuit, ad Cæsares mittunt; qui omnem rem gestam eis nunciarent. Id quod illi cum diligenter feciſſent, cumq. statim quasi diuiniore quodam afflatu cunctæ per omnes oras sparsæ legiones de Imperatoris morte audiuissent: eodem animo & consensione statuunt, se perinde atque si adhuc sibi Magnus Imperator Constantinus viueret, neminem præter eius filios Romani Imperij Principem agnituros.] De concordia autem militum, eorumdemq. Christianorum erga Constantium Cæsarem, qui prope aderat, numisma hic cudendum curauimus, quo potissimum Christianæ religionis insignia enitescunt, nempe Labara signo Crucis & Christi nomine insignita.

[b] Accepti a Lælio Pasqualino Rom.

Quem vero intueris hic Constantium Cæsarem tantum nuncupatum, & absque diademate; plane præsentis temporis indicat eius statum: nam paulo post tũ ipse, tum fratres eius, Augusti sunt appellati. subdit enim Eusebius: Ac non multo post, non iam eos Cæsares solum, verum etiam Augustos omnes nuncupari volebant: quæ vox maximæ cuiusdam dignitatis plena, celsissimi Imperij propria nota est. Hæcq. omnium copiarum, quocumque loco essent, vna eademq. consensio, vel ipso temporis momento ad omnium aures peruenerat, cum ipsi sua decreta & sententias viciſſim secum per scripta communicarent.] & paulo inferius:

XIV. [c] Euseb. ibid. cap. 70. 71. 72. 73. 74. 75. CONSTANTII PIETAS.

Hic [c] honor ei a legionibus, homini ab ipso Deo honorato, delatus est. Sed minor natu filius ad patris funus accedens, idemq. princeps efferendi funeris, in vrbem id deduxit. Præibant turmatim militum cohortes, infinita hominum turba sequebatur. Imperatoris funus hastatis & armatis militibus cingebatur. Vt vero ad Saluatoris nostri Apostolorum ædem ventum est, funus deponunt. Sic adolescens Constantius Imperator, cum præsentia sua, tum reliquis rebus tanto homine dignis, omnia patri pietatis officia præstabat. Sed cum is iam cum reliquis militum cohortibus seceſſisset, aderant Dei sacerdotes circumfusi turba, ac vniuerso pietatis studioso populo, a quibus diuinus per preces cultus adhibitus est.] Vides pium Fidelium ritum fuisse, prosequi precibus animas

Universidad de Deusto
Biblioteca

mas defunctorum. Sed de hoc ipso rursum, cum subdit: Hoc igitur loco, excelso solio A
iacens beatus Princeps, glorioſe prædicabatur.

XV. PRECES PRO DEFVNCTI ANIMA.

Iam populus frequens vna cum sacerdotibus non sine lacrymis, & sane magno cum gemitu preces pro anima Imperatoris Deo fundebant: in quo & illi gratum atque optatum pio Principi officium præstabant, & Deus ipse singularem benevolentiam erga famulum suum ostendit: quod post mortem caris eius ac germanis filijs, patris sui successoribus, Imperium donasset: &, quem votis expetiuit, locum vna cum Apostolorum Memoria consecutus est. Nam adhuc quidem licet contemplari ter beatæ animæ tumulum Apostolici nominis appellatione decorari, & ad Dei populum aggregari, diuinisq. cærimonijs & mystico sacrificio, sanctarumq. precationum societate perfrui, atque etiam post mortem cum Imperio esse, tamquam iam in filijs reuiuiscens, summam Imperij administraret, Victor, Maximus, Augustus ipsa appellatione vocitatus. B

XVI. CONSTANTINVS SVPERSTES IN FILIIS.

Neque tamen ita, vt Aegyptia illa auis, nempe phœnix, quam aiunt, cum naturæ prouidentia vnica sit, sibi ipsi mortem consciscentem in aromatum aceruo emori, ex cineribus vero eius reuiuiscere & excitari aliam eiusmodi, qualis ipsa fuit: sed Saluatoris sui exemplo, qui pro vno fere tritici semine, benedicente Deo, spicam multis seminibus refertam exhibuit, suoq. fructu vniuersum Orbem compleuit; ita is ter beatus per trium liberorum successionem, pro vno multiplex redditus est, ita vt in imaginibus & picturis apud omnes gentes vna cum liberis suis eumdem honorem adeptus sit, & Constantini nomen etiam vita functus retineat. Iam [a] vero in ipsis nummis exculptæ formæ, quæ vna parte beatum hunc nostrum obuoluto capite repræsentabant; altera parte quadrigis instar aurigæ insidentem, demissa illi cælitus manu dextera exceptum.

[a] *Vitæ Constant. lib. 4. c. 74.*

XVII. DIGNAE LAVDES CONSTANTINI.

Hæc exempla cum omnium mortalium Deus in solo Constantino, qui ex omnibus C
Christianis maxime tandem aliquando Christianus declaratus est, nostris oculis proponeret; nimirum ostendere voluit, quantum inter eos interſit, qui ipsum Christumq. suum colere vellent, quiq. contrariam sectam sequerentur, id est, qui Ecclesiæ eius bellum inferentes, ipsum sibi hostem & inimicum redderent: cum cuiusque vitæ exitus manifestum argumentum præberet suæ cum Deo inimicitiæ: quemadmodum Constantini extremus dies, quanta pietate Deum coluisset, aperte demonstrabat. Solus enim ex omnibus Romanis Imperatoribus Deum omnium Regem incredibili pietatis studio honorauit: solus omni cum libertate vocis & linguæ Christi verbum personuit: solus, vt ita dicam, Ecclesiam eius præter ceteros ab omni æuo honoribus affecit: solus impium multorum deorum fictitium cultum sustulit, omnesq. vias idololatriæ refutauit. solus igitur & dum viueret, & postquam mortuus est, his honoribus cumulatus est, quales neminem aliquando nec D
apud Græcos, nec barbaros, sed ne antiquissimis quidem Romanorum temporibus (cum neminem cum isto conferendum vlla vmquam sæculorum memoria nobis profuderit) adeptum esse, quisquam commemorare potest.] hactenus Eusebius.

XVIII. Quod vero spectat ad cusos nummos, quorum Eusebius meminit, qui Constantinum altera parte capite obuolutum reddant, altera vero instar aurigæ, quem insidentem quadrigæ demissa manus in cælum accipiat: vidimus ex eis plures eiusdem generis: quorum vnum formis diligenter expressum, hic (vt vides) reddendum curauimus.

CONSTANTINI NVMISMA. *b Num. æreus extat apud D. Horatium Tygrinum de Matys Rom.*

b

E

XIX. Sed cur operto capite, immo & tota velata Constantini effigies post mortem, cum ad superos transit, expressa habetur? Num more Gentilium, quod Romani deos adeuntes (quod

A (quod ait Plutarchus [a]) eo signo animi demissionem profiterentur, velatoq. capite numina venerari solerent? sicq. Constantinum relatum inter diuos, mortalem inter mortales, eo habitu summissionem animi præseferentem, æquum fuerit demonstrari? cum id præsertim nec a Christiano ritu procul abhorrere videretur, quod de Elia [b] diuinis litteris proditum sit, transeunte Domino, pallio vultum operuisse. An quod sicut velo obducta Aeternitas effigiari soleret, ita Constantinus, post obitum in cælum receptus, æternam gloriam sit consecutus? Vel dicemus potius, quod veli appositio hieroglyphicum apud Gentiles esset noctis, ac vitæ humanæ termini, vltimiq. eius finis? ipsamq. quadrigam summa actam velocitate, totius vitæ hominis per quatuor anni tempora significare curriculum? prout in antiquis sepulchris hæc omnia egregie expressa cernuntur: quorum illud in exemplum adducimus, quod est perspicuum omnibus in ecclesia S. Laurentij in
B Agro Verano, ad cœmeterium Cyriacæ, in cuius ingressu a dextris sepulchrum adest his signis nobiliter sculptum: vbi in vitæ cursus fine, quadrigæ equis in procliue deorsum ad inferna loca labentibus, Noctis inest simulacrum velum obtendentis, per quod finis temporum designatur: quod & in alio sarcophago egregia sculptura celebri visitur in ædibus V. I. Tiberij Ceuli in atriolo ad secundum scalarum ordinem posito, vbi iuxta Cereris quærentis Proserpinam currum Noctis inest simulacrum, nempe alata femina velum prætendens, quo cum diei, tum lucis præsentis vitæ finis significatur.

[a] *Plutarch. qq. Rom. q. 10.* VELATI CAPITIS MYSTERIVM. [b] *3. Reg. 19.*

Sic igitur cum veli superinductio esset hieroglyphicum noctis, simulq. mortis indicium; XX. CONSTANTINVS RELATVS AD SVPEROS.
æque congruere videri potest, vt, quas cernis imagines Constantini, demonstrent eum vita defunctum, verum nequaquam deorsum vt alios descendentem ad tartara, sed extenta manu cælitus subuectum ad superos. Quod quidem cum de nullo alio Imperatorum,
C a Senatu patrijs ritibus, quos scribit Herodianus [c], inter diuos relatorum, sit in numismatibus reperiri; in quibus, alijs plane signis ab his longe diuersis, eorumdem consecratio habetur expressa: a Christianis potius quam a Gentilibus Constantinum sic post mortem in nummis effigiatum esse, possumus intelligere. Sed & his addimus, quod nec abhorreret a Christianorum more, sic Constantinum post obitum velatum ostendere, quibus solemne erat (vt suo loco superius dictum est) funebri linteo ad opus compositio defuncti corpus obuoluere. Ceterum quod tradit Eutropius [d], Constantinum inter diuos esse relatum: vel potuit ille intellexisse eiusmodi recensita officia a Christianis eidem post mortem exhibita, vel quid a Gentilibus Senatoribus more patrio actitatum. Illud quidem notum est omnibus, a Græcis solemni celebritate Constantinum coli vt sanctum, animamq. eius subuectam inter beatos in cælum: inter sanctos enim relatus reperitur in Ec-
D clesiasticis eorumdem Græcorum tabulis, qui diem anniuersarium natalis eius religioso cultu hactenus prosequuntur.

[c] *Herodianus lib. 4.*

[d] *Eutropius lib. 10.*

Porro quod ad locum sepulchri spectat: quantumlibet ipsum Imperatorem summo honore funeratum atque sepultum Eusebius prædicet; nequaquam tamen Constantius eius XXI. LOCVS SEPVLTVRAE CONSTANTINI.
filius ausus est eum tumulare intra ipsam basilicam Apostolorum, sed foris in atrio: quod, præter illa quæ dicta sunt superius, accurate considerans S. Ioannes Chrysostomus ait [e]:
Hic quoque (*Constantinopoli nempe*) Constantinum Magnum filius ita demum ingenti honore se affecturum existimauit, si eum in Piscatoris vestibulo conderet: quodq. Imperatoribus sunt in aulis ianitores, hoc in sepulchro Piscatoribus sunt Imperatores. Atque illi quidem, velut domini, interiores loci partes obtinent: hi autem, velut accolæ ac vicini, præclare secum agi putarunt, si vestibuli ianua ipsis assignetur.] hæc ipse & alia plura, am-
E plificans gloriam seruorum Dei, quos præ cunctis Regibus terræ voluit honorari. Eadem quoque concionatus alias [f]: Nec hoc tantum, inquit, quis Romæ fieri viderit, verum & Constantinopoli: nam & hic Constantinum Magnum ipsius filius in honore magno censuit haberi, si pro foribus Piscatoris paternum corpus collocaret.] In eadem vero Apostolorum basilica non tantum (vt dictum est) Imperatores, sed & Episcopos sepeliri consuetuisse, Sozomenus testatur, cum ait [g]: Ab eo igitur, tamquam ex eius rei auctore consuetudine ducta, Imperatores Christiani ibi sepeliuntur, atque Episcopi etiam: quippe cum dignitas sacerdotalis Imperij dignitati par sit, immo vero in locis sacris primas partes obtineat.] sic ipse. Et hæc quidem tum Constantinopoli facta sunt.

[e] *Chrysost. hom. 26. in 2. epist. ad Corinth.*

[f] *Chrysost. hom. 66. ad pop. Antiochenum.*

[g] *Sozom. lib. 2. cap. vlt. in fine.*

Sed & quanto mærore ac luctu prosecuta sit vetus Roma Constantini obitum, Eusebius XXII.
docet huiusmodi narratione [h]: Vt vero Imperatorem vita functum esse, Senatus populusq. Romanus, ac tota Imperatoria ciuitas accepisset: cū hac fama nihil sibi grauius aut luctuo-

[h] *Euseb. in Vita Constant. lib. 4. cap. 69.*

sius

ROMANORVM LVCTVS IN OBITV CONSTANTINI.

sius accidere posse existimarent, nullum dolori & lamentationi modum statuebant: nam balnea clausa, & fora, publica item spectacula summota, & praeterea omnia quae per vitae otium & tranquillitatem facere solebat animus pacatus & nulla perturbatione impeditus: nam qui ante laetitijs omnibus affluebant, nunc tristi & demisso vultu in publicum procedebant: & omnes tamen beatum Imperatorem, acceptumq. Deo, & vere Imperio dignum praedicabant. Neque haec voce tantum & clamoribus significabant, verum etiam re ipsa declarabant, cum eum vita functum pictis tabellis tamquam viuum colerent: nam cum caeli effigiem in tabellis proprijs coloribus expressissent, depingunt eum super caelestes orbes in aethereo coetu requiescentem. Iam liberos eius hi solos rerum dominos & Augustos nuncupabant; adhibitisq. supplicibus vocibus, funus Imperatoris sui ad ipsos efferre, & in Imperatoria vrbe deponere cupiebant.] in hunc modum Eusebius. atque hactenus de Constantini funere: cuius quidem corporis effigies sic a Nicephoro describitur [a]:

[a] *Niceph. lib. 8. c. 55.*

XXIII. CONSTANTINI EFFIGIES ET HABITVDO CORPORIS

Fuit Constantinus formae decore nemini secundus: & cum gratiosus maxime fuit, tum decentiae ipsi magnificentiam coniunxit: statura quoque corporis spectabundus: nam neque nimium procerus est habitus, & exiguam breuitatem longe supergressus est. humeris latis, sensim ceruicem crassiorem praetulit: colore corporis rubicundus, minus densum habuit capillum, eumq. flauescentem: barba mediocriter tenuis & rara, neque admodum demissa erat; ita vt in pleraque faciei parte succrescere non videretur: oculi quales virum decent, & placidi, ex quibus mirifica quaedam eminebat gratia, acutioresq. illi, & grandiores: nasus subaduncus, cui carnosum quiddam insidebat: facies ipsa latior, & magnanima admodum.] haec Nicephorus.

XXIV. MORES EIVSDEM.

Animae vero faciem ex rebus gestis facile deprehendes, quam Ethnici quoque scriptores perpaucis quibusdam lineamentis sic expressere: etenim Victor [b] haec de eo: Commodissimus rebus multis fuit, calumnias sedare legibus sinceriss imis, nutrire artes bonas, praecipue studia litterarum: legere ipse, scribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarum.] ita quidem Victor. sed & Eutropius [c]: Ciuilibus (inquit) artibus & liberalibus studijs deditus erat, assectator iustitiae & amoris, quae omnino sibi & liberalitate & docilitate quaesiuit.]

[b] *Victor in Constantino.*

[c] *Eutrop. lib. 10.*

XXV. CALVMNIA VICTORIS ARGVITVR.

Dat tamen crimini Constantino Victor, quod (vt ait) fuerit vltra quam aestimari potest, laudis auidus. verum quod mox subdit, cum derisorem potius, quam appetitorem fuisse laudis, significat, dum illud superius a nobis recitatum inculcat: Hic Traianum, herbam parietariam, ob titulos multos in aedibus inscriptos, appellare solitus erat.] cum certe in tot (vt alias diximus) vbique locorum erectis a Constantino basilicis, ceterisq. aedificijs publicis, quae supersunt, numquam vel rarissime inueniat quis in aliquo ipsorum Constantini nomen inscriptum: vt ex his saltem eiusdem Victoris testimonio refellere liceat illatam in eum ab ipso calumniam. Sed alterius fortasse generis gloriae, quae ex militia comparatur, Constantinum cupidissimum fuisse, Victor voluit significasse, secundum ea quae de eodem Eutropius affirmat his verbis: Innumeras in eo animi corporisq. virtutes claruerunt: militaris gloriae appetentissimus, fortuna in bello prospera fuit, verum ita vt non superaret industriam.] At hac ex parte laude quoque dignissimus Constantinus fuit: quippe qui secundum illud Apostoli [d]; Qui gloriatur, in Domino glorietur;] omnes aduersus tyrannos & barbaros vni Christo victorias acceptas ferret: quod in omnibus pene edictis superius recitatis, ingenue ac libere profitetur. non igitur humanae iactantiae, sed grato est animo adscribenda cuncta eius gloriatio in Deum refusa, quem bonorum omnium (vt vidimus) suis scriptis semper praedicabat auctorem.

[d] *1. Cor. 10.*

XXVI. CONSTANTINVS EXCVSATVR.

Rursum vero ea fuit Iuliani Apostatae in Constantinum querela, quod magistratus amplissimos contulerit quoque barbaris. Quod si hoc delictum est; grauius in hoc peccasse ipsum Iulianum, idem Ammianus docet his verbis [e]: Tunc & memoriam Constantini, vt nouatoris, turbatorisq. priscarum legum & moris antiquitus recepti, vexauit; eum aperte incusans, quod barbaros omnium primus ad vsque fasces auxerat & trabeas Consulares: insulse nimirum & leuiter; qui cum vitare deberet id quod infestius obiurgauit, breui postea Mamertinum ad Consulatum euexit, nec vita, nec splendore, nec vsu, nec gloria horum cuiusquam similem, quibus magistratum detulerat amplissimum Constantinus; contra, inconsummatum, & subagrestem, &, quod minus erat ferendum, celsa in potestate crudelem.] haec Ammianus. At quid adeo nouum atque mirandum, si Magnus Constantinus,

[e] *Ammianus lib. 21.*

tinus, pressus bellis ciuilibus, eiusmodi magistratibus barbaros sibi deuinxit, cum ex barbarorum nationibus homines sciuerit ad Romanum Imperium administrandum iam antea peruenisse, vt Seuerum ex Africa, Maximinum e barbaris ortum parentibus, quorum alter e Gothia, ex Alanis alter genitus perhibetur, Philippum ex Arabia, e Pannonia Probum, Carum e Gallia Narbonensi, Diocletianum e Dalmatia libertinum, e Dacia vero Ripensi Galerium armentorum pastorem? cum alioqui praeter vnum Ablauium Aegyptium, quem ex barbaris crearit Constantinus Consulem, inuenerimus neminem: verum & ipsos Aegyptios iam inter Romanos ciues & Senatores allectos ab Antonino Caracalla, ex Dione superius dictum est. Sed prolixi nimis esse videmur in excusando Constantino ab hac Iuliani calumnia, in qua, etiam sententia Ammiani Ethnici hominis, eiusdem Iuliani studiosissimi, ipse accusator tulit posteriores.

XXVII. IVLIANI CALVMNIA REFELLITVR.

Sed & grauius vrgetur carpiturq. etiam Constantinus ab eodem Apostata Iuliano, ipsi ob derelictum deorum cultum & Christianam susceptam religionem in omnibus infensissimo; quod voluptatibus atque delicijs deditus fuerit, conuiuijs tantum & comae capitis exornandae intentus; quam ob causam fingit deorum sententia iudicatum, ne inter deos, sed cum dea deliciarum, ac veste muliebri amictus ageret. Verum & quod solebat (vt Zosimus [a] tradit) femineo amictu ad irrogandam summam ignominiae notam vestire milites desertores; ea ratione etiam eumdem Constantinum muliebri vestitu, calumnioso stylo contexto, vt deorum desertorem voluit induisse: mirum tamen est, quod non, vt complures alios, ad tartari inferna loca ipsum detruserit; siquidem id quoque facere in fabula, quam commentus est, ex animi arbitrio licuisset. Sed magnae profecto cedit laudi ipsius Constantini, beneq. cum eo actum est, quod ab hoste acerbissimo appetitus, & caninis dilaceratus dentibus, tantum vestis iacturam fit passus, qui ipsos deos eorumq. delubra fuerat demolitus, cultumq. ipsorum & sacra deturbarat, atque magna ex parte funditus pessumdederat: quodq. vna illa animaduersione vltus in ipsum sit, qui de Iouis manu fulmen excusserat, acu vindicans iacturam fulminis, dum ea vestem illam consuit Constantino: quam tamen ipse, licet nolens & imprudens, exuit atque conscidit, dum fortissimum ducem Constantinum fuisse vel ex eo cogitur affirmare, quod inter alios ab eo domitos barbaros, Dacos ait Romano Imperio subiugasse, tanto iam ante labore atque praelijs a Traiano tandem vix superatos: quos, superbe excusso e ceruicibus iugo Romano, reddidos duriores atque acerbiores, post tot Imperatores solus Constantinus Imperator Crucis virtute perdomuit.

[a] *Zosim. lib. 3.*

XXVIII. IVLIANVS QVID DE ORNATV CAPITIS CONST.

Sed & indignans Iulianus in Constantini comā conuertitur stultus, dum iniquo fert animo caprinam barbā suam a Christianis carpi dicterijs atque scommatibus. Quod enim ait, comae exornandae fuisse Constantinum intentū; ad illud alludere visus est, quod de eodem ait Victor [b], eidē Iuliano addictissimus, a quo Cōsulari praefectura Secundae Pannoniae honoratus, & statua aenea (vt auctor est Ammianus [c]) donatus fuit; ipsum exornare caput solitum perpetuo diademate: gemmatum illud erat, corona nimirum auro gemmisq. contexta, muliebre praeseferens ornamentum. Vnde inter alia Lampridius [d] Heliogabalo etiam infamissimo Principi vitio vertit, quod gemmato diademate vteretur, quo pulchrior appareret. Sed qualenam idem esse soleret, hic ex numismate Constantini reddi curauimus.

[b] *Vict. in Constantino.*

[c] *Ammian. lib. 21.*

[d] *Lampridius in Heliogab.*

XXIX. CONSTANT. CORONA CVRNON EX LAVRO, SED EX GEMMIS.

Cur autem Constantinus laureas demum, ipsa nempe lauri folia, in aurum gemmasq. mutauerit; existimatur quidem id ipsum pie sancteq. fecisse, vtpote religiosissimum Christianum, qui exhorruerit quod sciret ex Gentilium superstitionis officina manare: nam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apollinem, comitante Victoria, eidem adhuc Gentili ministrasse laureas, Gallicanus ora- A
tor in Panegyrico quarto testatur: indecens enim iam sibi visum ex arbore Apollini dedicata victricia insignia sumere, qui cunctas Christo victorias ferret acceptas; indignumq. ratus ornare tempora ex foliis sacratis Apollini, cuius ipse pleraque templa demoliri iussisset, videriq. velle ab eo donari corona, cuius virtutem atque potentiam superasset: cum
a 2. Mach. 6. præsertim in diuina Scriptura de impio Rege damnetur exemplum [a], qui cogebat Iudæos hedera coronatos Libero circumire. At Christianissimus Princeps, qui superstitione contextas laureas respuit, & loco foliorum connexas auro gemmas in diademate positas gestare consueuit, nequaquam impurissimum imitatus est Heliogabalum, sed potius Deo carum sanctissimum Regem Dauid, ex quo Christus secundum carnem, vnde & Chri-
b Psal. 20. stiani omnes sunt dicti: hic enim de se ipso a Deo coronato sic ait [b]: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.] vt nullus mortalis audeat redarguere, quod constat consilio atque auctoritate factum esse diuina. Si quæ autem reperiuntur numismata Constantini capite laureato, eadem sciat vel a Gentilibus cusa, vel, antequam Christianus esset, impressa, aut cum Apollinis Daphnem, suo nomine indito, expiauit, vt suo loco pluribus dicturi sumus. B

XXX. ALII IMPP. CHRISTIANI ETIAM LAVREIS VSI SVNT.

Ceterum sic Constantini exemplum secuti sunt posteriores Imperatores, vt tamen interdum laureis in numismatibus appareant coronati; quod scirent eiusmodi de abijciendis Gentilitijs laureis ex scrupulositate Tertulliani [c] Montano iam addicti manasse: quam certo constaret absque veræ pietatis offensa a Christianis militibus fuisse iure contemptam, quod suo loco superius pluribus est demonstratum, secundum illud [d]: Omnia munda mundis.] cum nec desit ex diuina Scriptura de eodem Dauid exemplum, qui regium ornare caput consueuit corona illa ex gemmis & auro, quam abstulerat e vertice Mel- C
e 1. Paral. 20. chom [e]. Vidimus enim numismata Constantini Iunioris atque Constantij, filiorum Magni Constantini, de quo agimus, in quibus eorumdem Imperatorum capita cernuntur laureis redimita.

c Tertul. de cor. milit.
d Tit. 1.

XXXI. IVLIANVS VSVS QVOQVE EST DIADEMATE GEMMATO.

Ad hæc vero digressi sumus occasione Iuliani atque Victoris calumniose sugillantium de nimio ornatu capitis Constantinum: cum alioqui omnia ferme eiusdem Iuliani numismata eius vultum reddant, capite sertis contexris ex margaritis ornato, vt vides ex vno ipsorum exempli causa hic expresso.

D

Sed displicuit fortasse pexa Constantini coma Cynico canem in hircum barba & capillo mutanti. E

XXXII. LABORIOSA CONSTANTINI VITA.

Verum sic Constantino mundities cordi fuit, vt, obduratis iam militia membris, ab effeminatis delicijs abhorreret. Delicijs ne vacabat & genio indulgebat homo cuius labores belli pacisq. tempore essent propemodum incredibiles? quiq. frequenter dicere soleret [f] ijs qui eum ab immensis susceptis laboribus auocare tentarent, pro vtilitate Reipublicæ Imperatores non debere labores recusare? Sed & si quid a bellorum curis & administratione tam vasti Imperij toto Orbe diffusi otij supereresset, illud in scribendo insumere consueuerat: elucubrabat enim (vt dictum est) pias sanctasq. conciones, quas etiam interdum coram populo recitabat: nec quidem ea in re segnis, sed vigilans ac sedulus apparebat; nam de illo hæc habet Eusebius [g]:

f Pomp. Læt. in Vita Constantini in fine.

g Eusseb. in Vita Constant. lib. 4. cap. 29.

XXXIII. Equidem suam ipsius mentem quodam quasi afflatu & instinctu diuinarum rerum exaggerans, totas sæpe noctes sine somno traduxit: & cum per otium liceret, orationes scribens,

A bens, frequentes cum suis inibat congressus; quod suarum esse partium existimaret, rationis freno Imperio suo parentes cogere, atque adeo vniuersum regnum rationis imperio subijcere. Quapropter infinita multitudo solebat ad Imperatoris nutum confluere, vt eum philosophantem audiret. Quod si eo dicente, aliquando aliqua occasio incidisset de Theologia loquendi; erecto corpore consistens, contractoq. vultu, & depressa voce, adhibita summa prudentia & moderatione, præsentium animos cælesti disciplina initiare & deuouere videbatur. quam rem cum sequeretur populi grata acclamatio: solebat nutu significare, vt cælum suspicerent, & venerandis laudibus omnium Regem Deum admirarentur & colerent. CONSTANTINI LVCVBRATIONES.

Cum vero distribute de pluribus rebus loqui vellet; primum refutabat argumenta, qui- XXXIV.
bus magno errore deorum multitudo introducebatur, probans Gentium superstitionem CONSTANT. DICENDI PERITVS.
B fraudis esse causam, & huius de Deo erroris propugnaculum. Deinde Deum vnum vni Imperio præsidentem eis commendabat: cuius de prouidentia deinceps generatim & particulatim disputabat: indeq. ad Saluatoris nostri dispensationem descendens, hanc quoque ostendebat, vt eius ratio postulabat, necessario extitisse. Ab isto loco digrediens, disputationem mouebat de Dei tribunali; quo genere maximo terrore ferire videbatur audientium animos, cum seuere reprehenderet raptores, iniuriarum auctores, & qui se inexplebili diuitiarum auiditati mancipassent. Familiares vero nonnullos suos oratione quasi verberans & flagellans, cogebat aliquando sua ipsorum conscientia perculsos, humi oculos deflectere; cum eis clara voce contestaretur & prædicaret, actionum suarum omnium
C rationem Deo daturos esse: nam & se terrenum quoduis Imperium illius Dei Imperio subijcere, eiq. rationes singularum rerum redditurum esse: cunctos enim mortales magno Regi aliquando rationem suæ vitæ relaturos. Hæc ille perpetuo contestabatur, hæc suggerebat, horum magister & auctor fuit.

Sed is quidem veram & minime simulatam fidem peculiari quodam modo retinens, hæc XXXV.
sentiebat, hæc præcipiebat: at illi ad hæc percipienda tardi, & ad præclara ista præcepta obsurdescentes, voce & acclamatione applaudebant; sed inexplebili cupiditate obcæcati, re ipsa contemnebant, &c.] hæc Eusebius, qui & de eiusdem Imperatoris lucubrationibus sic paulo post subdit [a]: Romana lingua orationes Imperator conscripsit: quas interpretes a Eusseb. Vit. Constan. lib. 4. cap. 32. CONSTANTINI LVCVBRATIONES.
quidam, ad quos illud interpretandi munus pertinebat, Græce fecerunt. Ex his e Latinis Græce factis orationibus, exempli causa, postquam institutum opus absoluero, attexam orationem illam, quam ipse hoc titulo inscripsit, AD SANCTORVM Cœtum
D oratio; quamq. præterea Ecclesiæ Dei dedicauit: ne quis meum de eo testimonium vanum & ostentatoriam prædicationem esse iudicet.] ita Eusebius, qui (vt superius diximus) alibi [b] testatur eumdem Constantinum vsque ad extremum vitæ tempus orationes b Eusseb. eod. lib. c. 55. conscribere minime prætermisisse: qui & quasi sui proxime futuri exitus præscius, postremam omnium funebrem elaborauit scriptionem. Verum perierunt istæc nobilissima Imperatoris monumenta: quæ si æstimanda sunt comparatione vnius quæ supereſt, Ad Sanctorum Cœtum inscripta, talis habendus est Constantinus, vt in eo dicendi genere inter Christianos Imperatores & complures alios scriptores peritia & facultate scribendi nulli concedat: liberalibus quidem eum studijs deditum fuisse, affirmat Eutropius; & legere ac scribere ipsum solitum, Victor tradit.

Vindicato igitur a tot tantisq. aduersariorum calumnijs Constantino, sententia bono- XXXVI.
rum omnium optimum Principem fuisse constat, ac plane felicissimum existimandum. IMPERATOR QVI FELICISSIMVS HABENDVS SIT.
E Non tam autem ex rerum temporalium affluentia, & debellatis hostibus, rebusq. belli & pacis tempore præclare gestis, Christianorum Principum felicitate metiendam esse, quam ex morum præstantia, Christiana regula docet. nam S. Augustinus hæc ait [c]: Neque enim c Augustin. de Ciuit. Dei lib. 5. c. 24. nos Christianos quosdam Imperatores ideo felices dicimus, quia vel diutius imperarunt, vel imperantes filios morte placida reliquerunt, vel hostes Reipublicæ domuerunt, vel inimicos ciues aduersus se insurgentes & cauere & opprimere potuerunt: hæc enim & alia vitæ huius ærumnosæ vel munera vel solatia quidam etiam cultores dæmonum accipere meruerunt, qui non pertinent ad regnum Dei, quo perueniet isti. Et hoc ipsius misericordia factum est, ne ab illo ista qui in eum crederent velut summa bona desiderarent. Sed felices eos dicimus, si iuste imperant: si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium, non extoliuntur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum maiestati eius famulam faciunt: si Deum ti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ment, diligunt, colunt: si plus amant illud regnum, vbi non timent habere consortes: si A
tardius vindicant, facile ignoscunt: si eamdem vindictam pro necessitate regendæ tuendæq. Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odijs exerunt: si eamdem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si quod aspere coguntur plerumque decernere, misericordiæ lenitate & beneficiorum largitate compensant: si luxuria tanto eis est castigatior, quanto posset esse liberior: si malunt cupiditatibus prauis, quam quibuslibet gentibus imperare: & si hæc omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ: si pro suis peccatis, humilitatis & misserationis & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos Imperatores dicimus esse felices, interim spe, postea re ipsa futuros, cum id, quod expectamus, aduenerit.] hæc Augustinus: cuius quidem sententiæ calculo, Constantinum felicem fuisse, non dubitamus; quin & felicissimum appellandum; nisi falsorum hominum, B
hypocritarum, inquam, Eusebianorum, dolosis artibus circumuentus, a recto iustitiæ tramite nolens abductus, S. Athanasium & alios Episcopos mulctasset exilio, licet facti pœnitentia (vt dictum est) facinus diluisset.

XXXVII. Cur autem Constantinum Imperatorem voluerit Deus adeo prosperis rebus claresc ere, idem S. Augustinus eiusmodi rationem affert, cum ait [a]: Bonus Deus, ne homines qui eum crederent propter æternam vitam colendum, has sublimitates & regna terrena existimarent posse neminem consequi, nisi dæmonibus supplicaret, quod hi spiritus in talibus multum valerent; Constantinum Imperatorem non supplicantem dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis terrenis impleuit muneribus, quanta optare nullus auderet. Cui etiam condere ciuitatem Romano Imperio sociam, velut ipsius Romæ filiam, sed sine C
aliquo dæmonum templo simulacroq. concessit. Diu imperauit: vniuersum Orbem Romanum vnus Augustus tenuit & defendit: in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit: in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est: grandæuus ægritudine & senectute defunctus est: filios imperantes reliquit. Sed rursus ne Imperator quisquam ideo Christianus esset, vt felicitatem Constantini mereretur; cum propter vitam æternam quisque debeat esse Christianus: Iouianum multo citius quam Iulianum abstulit.] hæc Augustinus; atque de his hactenus.

a *August. de Ciuitate Dei lib. 5. c. 25.*

CONSTANTINVS CVR A DEO TOT CONSECVTVS EST BONA.

XXXVIII. Constantini autem temporibus claruisse Dei Ecclesiam viris doctrina atque sanctitate insignibus, rerum gestarū continuata series annis singulis digesta, facile demonstrauit. Quibus addendi sunt alij, & inter ceteros Parthenius Episcopus Lampsaci ciuitatis in Hellesponto, cuius Acta a Crispino conscripta candido & puro stylo extant [b]. meminit eiusdem quoque Nicephorus, cum ait [c]: Par istis (*nempe Nicolao & Spiridioni Episcopis*) etiam fuit D
Parthenius, vrbis vnius in Hellesponto Episcopus, vitæ splendore, humanitate, & prodigijs ingentibus clarus, adeo vt accepta a Deo potestate mortuos excitarit, dæmonibus imperarit, & variorum morborum curator gratuitus & promptus fuerit.] Innotuit autem hic Constantino Augusto: qui ei petenti vt liceret idolorum templa suæ ciuitatis euertere, rescripto dato, concessit; quinetiam vt ecclesiam erigeret, pecunias suppeditauit. Res gesta sic describitur ab auctore, postquam eius ordinationem factam ab Ascholio Episcopo Cyziceno, eiusdemq. prædicationem Euangelij idololatris habitam enarrauit:

VIRI CELEBRES SVB CONSTANTINO.

b Apud Metaph. die 17. Febr. recitat Surius tom. 1.

c Niceph. lib. 8. c. 42. in fine.

PARTHENIVS EPISC. LAMPSACI.

XXXIX. Cum vero (inquit) vidisset eos proficere in fide, & simulacra despicere; voluit idolorum templa diruere, & ædificare ecclesiam in nomine Domini nostri Iesu Christi. Cum se autem sustinuisset, sic statuit: quod, cum Imperator sit Christianus & pius, iussum sit eius sententia templorum idolorum fieri demolitionem. hæc cum apud se statuisset Christi seruus Parthenius, & soluisset ex ciuitate Lampsaco, venit in vrbem regiam. Forte autem accidit, vt die sequenti pius Imperator Constantinus descenderet in vehiculo ad videndos agros. Ad eum itaque accedens vir sanctus, exposuit ei suam petitionem: venerandus vero & plane Christi amans Imperator Constantinus benigne accepit eius petitionem, & valde lætatus est, iussitq. eum ire in Regiam, & expectare, donec ipse rediret ab agris. Reuersus itaque Imperator in Palatium, lubenter accepit virum sanctum, & complexus rogauit vt pro se deprecaretur, & protinus iussit fieri Sacram pro idolorum & eorum templorum demolitione; & cum hoc diuinis suis confirmasset syllabis, dat Parthenio cum multo auro ad extructionem sanctæ Dei ecclesiæ, & eum amplexatus misit in pace.] Quid autem valde admirandum acciderit, cum altare ecclesiæ erecturus esset magnus Parthenius, idem auctor narrat his verbis:

Reuersus

A Reuersus autem Parthenius in suam ciuitatem Lampsacum, templa diruit; & cum pulcherrimam & ornatissimam descripsisset Dei ecclesiam, ipse per se assistens operi, magno studio eam curabat excitandam.] & post enarratum de liberato a dæmone homine miraculum ab eo editum, hæc de eiusdem ecclesiæ construendo altari conscripsit: Perfecto autem opere ædificationis sanctæ Dei ecclesiæ, studium ponebat homo Dei, vt poneretur mensa, in qua oportebat Domino offerri spiritale & incruentum sacrificium. Cum autem inuenisset in quodam loco dedicato idolis lapidem pretiosum, & aptum ad sanctæ mensæ concinnandum opus, quod quærebatur, effecit id pulchre elaborari & adaptari ab artificibus. Perfecto vero opere, iussit id afferri in ecclesiam. Cum ergo artifices lapides currui imposuissent, & boues iunxissent, ducebant ad ciuitatem. Inuidens autem & bonorum operum æmulus diabolus, non ferens ignem diuini zeli sancti viri, conturbatis bobus, effecit, vt ij
B repente, impetu qui cohiberi non poterat, excitati, supinum in terram proiecerint eum qui trahebat boues, nomine Eutychianum: quem excipiens currus, per rotam perfregit omnem viscerum eius compagem; sicq. is expirauit.

XL. TEMPLA PARTHENIVS DIRVIT, ET ECCLESIAM AEDIFICAT.

Cum autem accepisset quod acciderat seruus Dei Parthenius, dixit: Hoc satanica plane fecit malitia. Non impedies in hoc, diabole, opus Dei. Et statim assumens secum pios viros, qui cum ipso erant, cucurrit ad locum, & stans prope cadauer, & sancta sua inclinans genua cum lacrymis intente orauit ad Deum, dicens: Tu Domine omnipotens, suppeditator vitæ & mortis, non ignoras propter quam causam auctor malorum inimicus machinatus est mortem in tuum figmentum. Sed o benignissime, nunc quoque ostende inanem eius conatum: vitæ autem participem fac seruum tuum Eutychianum, ostendens ijs qui in te credunt, inuictam tuam potentiam: quoniam tu es solus Deus, & te decet gloria
C in sæcula. Amen. Cum autem vir iustus Deo emisisset has preces; reuersus est mortui spiritus in corpus eius: & cœpit, qui fuerat mortuus, dicere in conspectu vniuersi populi: Gloria tibi Christe Deus, qui suscitas mortuos. Et cum protinus surrexisset, & factus esset sanus sicut prius, & accepisset boues, traxit currum vsque ad ædem ecclesiæ.] hæc ibi & alia plura insignia miracula ab auctore fideli narrantur, dignissima quidem quæ hic sigillatim intexerentur, nisi instituti ratio ad alia euocaret. Putamus hunc quoque interfuisse Nicæno Concilio; sed desiderantur cum ipsius, tum etiam aliorum eius prouinciæ Episcoporum nomina in ea, quæ ibi extat omni ex parte decurtata, subscriptione.

XLI. INGENS MIRACVLVM A PARTHENIO EDITVM.

Sed ex quo opportuna incidit de Lampsacena Ecclesia mentio; dignam hic historiam de Gentilium conuersione his temporibus sub diœcesi eiusdem Ecclesiæ diuina virtute per
D Abrahamium anachoretam facta, enarrare, iucundum fore & ad institutum valde accommodatum putamus; cum præsertim ab auctore scripta fidelissimo, nempe Ephræm [a] Syro, diacono Ecclesiæ Edessæ, certam fidem ab omnibus sibi vendicet. Auctor igitur post complura alia de sanctissimo viro recensita, huiusmodi subnectit orationem: Lampsaci, quod est oppidum ad Hellespontum, erat quidam magnus vicus & frequens populo, qui vocatur Tænia. Quoniam autem qui in eo vico habitabant, tenebantur a graui errore Gentilium; magna quidem multitudo sacerdotum & diaconorum ab Episcopo ad eos mittebatur; plurimi quoque ex eis, qui vitam susceperant monasticam, ab eo constituti erant vici magistri: sed nemo eos poterat conuertere ab errore: immo pijs potius illi inferebant tormenta & supplicia, neque vllum erat pœnæ genus quod non terribiliter eis intentaretur. Cum ergo dubitaret Episcopus quidnam oporteret facere, vt qui errabant, errorem agnoscerent; & rem aliquando cum suis communicaret: venit eis interim in mentem Abraha-
E mij admirabilis. Tum non expectans ipse aliorum de eo testimonia, eis statim ostendit quid de illo esset sibi persuasum, dicens: Credite mihi, filij, dicturo teste veritate, quod in tota vita numquam mihi contigit videre talem virum, & qui in tanta virtute viueret & pietate.] Quid plura? Inito simul consilio de ipso adeundo, atque sacerdote creando, eodemq. adscribendo vico illi: perfecit hæc omnia ad eum cum suis accedens Episcopus, illo licet inuito ac reclamante. qui accepta pecunia ædificauit eo in loco ecclesiam, in qua incruentum Deo sacrificium offerebat, & iteratis precibus pro idololatra populo Deum rogabat: quibus absolutis, priuato quodam impulsu diuini Spiritus roboratus, idola, quæ apud eos erant, euertit, illis absentibus.

XLII. GENTILES AB ABRAHAMIO CONVERSI.

a Apud Sur. tomo 2. die 16. Martij.

Cum autem post hæc accessissent quidam ex infidelibus, vt illis sacrificarent statuis, & eas precarentur, vidissentq. graui casu corruisse; non ignorarunt hostem: statimq. correptis lignis ac lapidibus, repente in sanctum virum irruerunt; nec prius cessarunt eum petere,

XLIII. ABRAHAMIVS DIRA PASSVS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& crudeliſſime percutere, quam ipſum vidiſſent plane defeciſſe, & extremam iam agere A
animam. Receſſerunt enim exiſtimantes eum mox moriturum. Ille autem cum circa me-
diam noctem recreatus eſſet ab illis intolerabilibus doloribus, vix tandem ſurgens in ec-
cleſiam ingreſſus eſt; & cum ſe pronum humi deiecisſet, ſiens grauiter, & fronte ſolum ver-
berans, acerrimo & maximo ſtudio fundebat preces pro illorum ſalute, vt depelleret im-
pietatis nubem, quæ eos detinebat, & pure aſpicerent ad radios veritatis. Mane autem
cum illi ad eccleſiam acceſſiſſent, non gratia orationis (quomodo enim, cum eorum ani-
mi fluctuarent adhuc ſalo impietatis?) ſed ad videndam ædificiorum ſtructurâ: erat enim
templum bene figuratum, & ea, qua par erat, ſymmetria conſtructum, & quod animum &
oculos ſatis poterat lætificare: cum, inquam, veniſſent ad templum, & offendiſſent ſan-
ctum virum in eo precantem, priorem rurſus fæuitiam & rabiem in eum oſtenderunt; &
cum eum rurſus varijs modis & vehementer cecidiſſent, vinculis & funibus omni ex parte B
comprehenſum trahunt per medium vicum; & in eum omni ex parte lapides niue cadente
denſiores coniecerunt; ignorantes ſtulti, pro quali gratia, pro quali pro ipſis facta precа-
tione, qualem ei redderent remunerationem. Ille ergo tunc quidem ab eis relictus eſt ſe-
mimortuus, iam a plagis diſſolutus ex in terram ſanguinis fluxionibus. Cum autem me-
dia nocte ad ſe redijſſet, dicebat: Domine, quouſque obliuiſceris mei in finem? quouſque
auertis faciem tuam a me? quouſque opera manuum tuarum deſpicis, quæ pereunt? Hæc
Deo dicebat, & verba miſcebat lacrymis. Deinde autem vix tandem e ſolo ſurgit, perinde
ac ſi non eſſet confectus tot plagis ac vulneribus; & in dictam eccleſiam rurſum ingreditur.

XLIV. MIRA ABRAHAMII PATIENTIA.

Die autem ſequenti belluæ illæ Chriſti inimicæ cum illuc rurſum veniſſent, & eũ oran-
tem inueniſſent, ne tum quidem id ferre potuerunt moderate: ſed cum ei plagas priores ac
etiam multo maiores impoſuiſſent, & eum ſimilibus vinculis alligaſſent & traxiſſent, pro- C
cul a vico proiecerunt. In his ergo ſe tres annos deinceps fortiter geſſit Abrahamius, non
fractus, non cedens, nec vlli male precans, ſed odio-charitatem adiungens, iræ manſuetu-
dinem, maledictis benedictiones, admonens, conſulens, adhortans ſenes, adoleſcentes,
omnem (vt ſemel dicam) ætatem, vt patres & filios, vt fratres; nihilq. omnino oſtendens
a Pſal. 118. quod ſit puſilli & abiecti animi, ſed re ipſa implens quæ ſunt diuini Dauidis[a], & inter ne-
ceſſitates & afflictiones meditans præcepta Domini. Propter hæc ſuper ipſum floruit eius
b Pſal. 131. ſanctificatio[b]. Nam cum repente conueniſſent illi qui nuper erant impij & infideles (eſt
c Pſal. 93. enim hoc Dei omnino, qui docet[c] hominem ſcientiam, & illius gratiæ in Abrahamum)
omneſq. qui illum vicum habitabant congregati eſſent, &, vt eſt conſentaneum, in cœtu
multitudinis ſermones omni ex parte haberentur; res Abrahamij in medium adducebatur,
& omnium animi adimplebantur admiratione. Itaque cum præ ſtupore in magnam adducti D
eſſent dubitationem: Videtis, dicebant inter ſe inuicem, qualia a nobis facta ſunt aduer-
ſus Abrahamium: ille autem quam benigne & clementer in nos ſe gerit, quamq. fortiter
& generoſe tulit mala quæ ſunt ei illata? Omnino niſi eſſet vere Deus aliquis æternus &
immortalis, qui poteſt pro laborum meritis reddere remunerationes; non oſtendiſſet tan-
tam pro ipſo tolerantiam. Porro autem deorum noſtrorum imagines videtis quam facile
& citra vllum laborem euertit; neque vllus ex ijs dijs potuit a ſe propulſare iniuriam.

XLV. MIRA GENTILIVM CONVERSIO.

Hæc ipſi quidem inter ſe dicebant: Deus autem verbis illis finem impoſuit conuenien-
tem. Ij enim protinus incitati animis dixerunt: Adeſte omnes, ad huius boni viri genua
procidamus, conſentientes Deo qui ab ipſo prædicatur. Quæ ſimulatque dixiſſent, con-
currunt protinus ad eccleſiam, tamquam vna lingua & anima clamantes: Gloria tibi Deo
cæli, qui miſiſti ſeruum tuum Abrahamium, vt nos a ſimulacrorum liberaret caligine. E
Quod quidem cum ille beatus vidiſſet præter omnem ſpem, ineffabili in corde repletus læ-
titia, repente tempus quoque arripit, & ait: O patres in Domino, & filij, & fratres adeſte,
& Deo ſimul reddamus gloriam, qui tam admirabiliter & arcane illuminauit veſtros animæ
d Pſal. 33. oculos: & accipite ſignaculum Spiritus[d]. Accedite ad ipſum, & illuminamini, & facies ve-
ſtræ non confundentur. His verbis coniungit etiam doctrinam veritatis. Et cum, quo-
modo credere oporteat, verbis eſſet proſecutus, eos in filiorum adoptionem adſciuit per
baptiſmum, cum eſſent numero circa mille. Et deinceps erat multus in eis quotidie ad-
monendis & docendis. Illi autem, tamquam bona terra & pinguis & aquis irrigua, red-
diderunt fructus multiplicatos diuinorum ſeminum. Atque annus quidem in his fuit con-
ſumptus ab Abrahamio.]

XLVI. Quomodo autem poſt hæc redditis illis perfecte Chriſtianis, & in Chriſti fide ſtabilitis,

clam

A clam fugam arripiens, reuerſus ſit in ſolitudinem; & Epiſcopus Lampſacenus, re cognita,
miniſtros illuc miſerit, qui eã gubernarent Eccleſiam; auctor pluribus proſequitur, & reli-
quas admirandas ſanctiſſimi viri res geſtas vſque ad obitum eius, qui contigit decimoſepti-
mo Kalen. Aprilis, quo die natalis ipſius, tabulis affixus Eccleſiaſticis, remanſit poſteris
anniuerſaria commemoratione in Eccleſia rediuiuus: meminitq. eiuſdẽ rurſus Ephræm in
ſuo Teſtamenti libello, quod ſcripſit. Hæc quidem tum occaſione Eccleſiæ Lampſacenæ,
tum etiam quod incertum inexploratumq. haberetur, quibus potiſſimum annis Imperij
Conſtantini geſta eſſent, hoc in loco, in fine, inquam, eius Imperij voluimus collocaſſe cum
alijs nonnullis, quibus certa anni ſedes præſcribi non poſſit. Intelligis ex his pariter, le- QVORVM TEMPLA DIRVTA ET IDOLA FRACTA.
ctor, quæ ſuperius dicta ſunt; ſic a Conſtantino iuſſa eſſe dirui idolorum templa, atque ido-
la ſubuerti, vt tamen abſtinuerit vim inferre nolentibus, & pro ſuis dijs paratis reſiſtere at-
B que arma capeſſere: quorum vero locorum habitatores facti eſſent Chriſtiani, vel ſi non
omnes, maxima tamen ex parte effecti Fideles, apud hos templa eſſe diruta, fano aliquo
interdum relicto impijs, multis declaratur exemplis.

Rurſum vero ſub eodem Conſtantino Imperatore claruiſſe in Gallijs, ſuo loco diximus, XLVII.
S. Rheticium Epiſcopum Auguſtodunenſem, cum ſanctitate tum etiam eruditione conſpi- VIRI ILLVSTRES SVB CONSTANTINO.
cuum, de quo S. Hieronymus hæc habet[a]: Rheticius Heduorum, id eſt, Auguſtodunenſis a Hieron. de Scriptor. Eccleſ. in Rhetitio.
Epiſcopus, ſub Conſtantino celeberrimæ famæ habitus eſt in Gallijs. Ieguntur eius com-
mentarij in Cantica Canticorum, & aliud grande volumen aduerſus Nouatianum:
nec præter hæc quicquam eius operum reperi.] Inſignis quoque famæ vixit eius collega
Marinus Epiſcopus Arelatenſis, & Maternus Agrippinenſis, delecti olim Iudices in cauſa
Cæciliani. Claudius etiam Epiſcopus Viennenſis Catholico dogmate (inquit Ado[b]) cla- b Ado in chron.
C riſſimus fuit. Sed & ſub eodem Conſtantino vixiſſe tradit Nectarium eiuſdem ſedis Epi-
ſcopum, (hoc enim ipſo anno eius meminit) cuius ſuperius mentionem habuimus, cum
actum eſt de Vaſenſi priore Synodo. At non impar his meritis & doctrina effulſit Maximi-
nus Epiſcopus Treuerenſis, cuius mentio facta eſt, cum egimus de Athanaſij exilio, & in-
ferius item de eo agendum.

Sed & S. Euortius Aurelianenſis Epiſcopus eximio diuinæ gratiæ fulgore cum in ſui ele- XLVIII.
ctione, tum etiam in adminiſtratione eiuſdem Eccleſiæ coruſcauit. Inter illos autem qui SCRIPTORES ECCLESIAST.
eruditione inſignes ſub Conſtantino vixerunt, S. Hieronymus Iuuencum Hiſpanum adnu-
merat, de quo ait[c]: Iuuencus nobiliſſimi generis Hiſpanus presbyter, quatuor Euangelia c Hieron. de Script. Eccleſ. in Iuuenco.
hexametris verſibus pene ad verbum transferens, quatuor libros compoſuit, & nonnulla
eodem metro ad Sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit ſub Conſtantino Princi-
D pe.] De ijſdem libris & Gelaſius[d]: Iuuenci laborioſum opus non ſpernimus, ſed miramur.] d Gelaſ. decret. de lib. authen. & apocryph.
Inter claros vero oratores qui his Conſtantini temporibus floruerunt, præter Arnobium
atque Lactantium, quorum ſuperius mentio facta eſt, commendatur a S. Hieronymo[e] e Hieron. in Chron.
Patherius, qui Romæ docuit: ſed & laudatur Nazarij rhetoris filia Eunomia, Chriſtiana
virgo, patri eloquentia haud impar. Perierunt horum lucubrationes, ac proinde ijdem
auctores obſcuri remanſerunt.

Ceterum in Aegypto prope innumeri claruerunt eminenti ſanctitate conſpicui, ſanctiſ- XLIX.
ſimi monachi Magni Antonij collegæ, vel diſcipuli. nam præter illos quorum ſuperius
mentionem habuimus, vixit inter eos Ammon ille, de quo hæc S. Athanaſius in Antonio[f]: f Athanaſ. in Vita Antonij.
Alio rurſus tempore, cum Antonius ſederet in monte, & oculos tetendiſſet in cælum; vi- AMMON MONACHVS.
dit neſcio quam animam, lætantibus in eius occurſum Angelis, ad cælum pergere: cuius
E ſpectaculi nouitate ſtupefactus, beatum dixit ſanctorum chorum: orauitq. vt ſibi rei præ-
ſentis agnitio panderetur: & ſtatim ad eum vox facta eſt, inquiens, iſtam eſſe Ammonis mo-
nachi animã, qui Nitriæ morabatur. Erat autem Ammon vir grandæuus, qui perſeueranter
a pueritia vſque ad ſenectutem in ſanctitate vixerat. Itinere quoque dierum tredecim ſpa-
tio a Nitria locus, in quo ſedebat Antonius, diuidebatur. Videntes autem eum monachi
admirantem, qui venerant, deprecati ſunt vt cauſam hilaritatis ediceret. Quibus ait, mo-
do Ammonem quieuiſſe, quem propter frequentem eius ad Antonium commeatum, &
propter celebritatem indultorum ei a Domino ſignorum optime nouerant.] & paulo poſt:
Monachi vero, quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notauerunt diem; & venien-
tibus de Nitria fratribus poſt dies triginta, ſciſcitantes, repererunt illo die, illaq. hora
dormiſſe Ammonem, qua animam eius ferri ſenex viderat.] hæc Athanaſius, qui & de
eodem Ammone inſigne illud miraculum narrat, cum ab altera ripa fluminis in alteram

abſque

Universidad de Deusto
Biblioteca

absque nauigio vel fluctuum calcatione diuinitus eodem momento translatus est. A

L. AMMONIS PRIMORDIA.

At quoniam ex Athanasio Ammonis felicissimum exitum recensuimus; par est etiam vt eiusdem celsa primordia ex Socrate perbreuiter, multis omissis, his adiungamus: ait enim, ipsum inuitum ad nuptias inductum, sponsæ suasisse vna simul in corporis integritate vitam ducere: Qua persuasa; ambo, inquit [a], quasi fœdere de ea re pacto, ad montem qui Nitria vocatur, recta se conferunt: ibiq. ad exiguum tempus in tugurio ætatem degentes, communem vitæ monasticæ disciplinam exercuerunt, nullo virilis aut muliebris sexus discrimine habito; sed vnum corpus (vt est apud Apostolum) fuerunt in Christo. Non longo post tempore noua sponsa & virgo incorrupta Ammonem sic affatur: Non te decet, qui temperantiæ & castitati colendæ te totum dedisti, feminam in tantillo domicilio conspicari. Quare, si videtur, quisque nostrum seperatim in monastico vitæ genere exercendo se ponat. Hoc itaque de vtriusque sententia pactum est; atque alter ab altera segregatus, quod reliquum erat vitæ, eo pacto contriuit. A vino & oleo vterque abstinet, & panem siccum aridumq. comedit; idq. interdum post vnum integrum diem, nonnumquam post duos, aliquando post plures.] hæc Socrates. At de Aegypti monachis ista libasse, satis: qui plura his cupit, consulat Vitas Patrum: nos autem alio tendimus.

[a] Socrat. lib. 4. c. 1.

LI. CONSTANTINVS, CONSTANTIVS, ET CONSTANS IMPPP.

Iam ad nouos Imperatores, eosdemq. Christianos, Constantini filios, stylum conuertamus: simulatque enim patrem suum ex hac vita sublatum esse audierunt, tum Senatus, tum etiam exercitus studio, quisque eorum relictam sibi ex patris testamento Imperij partem festinus accepit. Quod autem ad eius diuisionem spectat, sic Imperium diuisum esse Zosimus tradit [b]: Primum nationes inter se partiebantur: & Constãtinus quidem natu maximus cum minimo natu Constante omnia trans Alpes sita, & Italiam, & Illyricum sortitus est, præterea Ponto Euxino finitima, & Africæ quicquid ad Carthaginem pertinet: Constantio datum est quicquid esset in Asia, & Oriente, & Aegypto.] C

[b] Zosim. lib. 2.

LII. IMPERIVM DIVISVM INTER TRES AVGVSTOS.

Victor [c] autem sic inter tres fratres testatur Imperium esse diuisum, nempe accepisse Constantinum cunctas trans Alpes regiones, Constantium a freto Propontidis Asiam & Orientem, Constantem Illyricum, Italiamq. & Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniamque, & Achaiam.] hæc Victor, sed perperam quidem a ditione Constantij demit Thraciam. Zonaras [d] vero sic: Inter tres illius filios diuisum Imperium, vel ab ipso Constantino, vt quidam scribunt, vel eo defuncto ex ipsorum consensu in hunc modum: Constanti tributam esse Italiam & Romam ipsam, Africam, Siciliam cum reliquis insulis, atque etiam Illyricum, Macedoniam, & cum Achaia Peloponnesum: Constantino Alpes Cottias cum Gallijs, & tractum Pyrenæi vsque ad Mauritaniam Oceani angusto freto diremptam ab Hispanijs: Constantio ea obuenisse quæ in Orientali parte Romanæ ditionis erant, & Thraciam cum vrbe paterna.] ita Zonaras. Sed de his quoque inferius interdum agetur. D

[c] Victor. in Constantino.
[d] Zonar. Annal. tom. 3.

LIII. CONSTANTIVS IN PROPINQVOS SAEVIT.

Constantius autem cum liberas suæ ditionis habenas nactus esset, sæuire cœpit in domesticos Constantini, atque in ipsos præcipue consanguineos. Zosimus rem gestã sic narrat [e]: Diuiso in hunc modum Imperio; Constantius, quasi data opera in hoc incumberet, ne impietate a patre superaretur, exorsus ab ipso lare, cognati sanguinis effusione virilem omnibus animum probare voluit: ac primum quidem Constantium patruum a militibus interfici curat; deinde Delmatio Cæsari similes insidias struit.] & paulo inferius: Ac veluti contra cognationem vniuersam grassatus, etiam his Anniballianum adiecit, cum subornasset milites vt acclamarent, alterius neminis imperium se ferre posse, quam Constantini filiorum.] hæc quod ad affinium neces. De alijs vero clarissimis viris sic idem auctor: E Optatus quoque cum hoc interfectus est, qui Patricij dignitatem adeptus a Constantino fuerat: eum honoris titulum primus Constantinus excogitauerat; lataq. lege sanxerat, vt, qui cum consecuti fuissent, supra ipsos Præfectos Prætorio sessitarent.] ita Zosimus. Porro Patricij nomen antiquum erat, & cum Romana Republica congenitum: sed vt ea dignitas his aucta priuilegijs esset Constantinopoli, Constantinus merito dicendus est auctor. At de Patricijs & Patricia dignitate consule quæ a nobis dicta sunt in Notationibus ad Romanum Martyrologium [f].

[e] Zosim. lib. 2.
[f] Die 27. Augusti.

Quod spectat ad Delmatij necem, Eutropius [g] Constantium sic aliqua ex parte excusat: Verum Delmatius Cæsar prosperrima indole, neque patruo absimilis, haud multo post oppressus est factione militari, & Constantio patruele suo sinente potius, quam iubente.] Sed & vi militum Delmatium oppressum, Victor [h] affirmat; quod alij [i] anno secundo, alij

[g] Eutrop. lib. 10.

LIV. DELMATIVS OCCISVS.

[h] Victor in Constantino in fin.
[i] Cedr. in Cõpend.

A do, alij [a] vero tertio Constantij, alij [b] rursum hoc anno sub Consulatu Feliciani & Titiani factum tradunt. Causam autem inferendi necem patruis suis Constantio Cedrenus hanc tribuit: Creditum (inquit) fuit, Constantinum a suis fratribus, exhibito letali veneno, extinctum fuisse; ideoq. cum sua manu scriptis litteris mandasse filio, nempe Constantio, vt a patruis sibi caueret, in eosq. vlcisceretur: eas litteras Eusebium Nicomediæ Episcopum accepisse, & Constantio recens ex Oriente reuerso tradidisse, indeq. etiam Episcopatu Constantinopolitano potitum. Visum autem fuit absurdum, patruos istos simul vniuersos velle occidere: ideoq. decretum est, rem caute agendam.] hucusque ex Cedreno. Sed quod ait de Episcopatu Constantinopolitano Eusebio collato, id postea accidit. Artemius martyr sic excusat Constantinum de imperata fratrum nece: Pater tuus Constantius (*sic Iulianum alloquitur*) & eius fratres priores ei fecerunt iniuriam: vt qui ei malum venenum B misceuerunt, nulla omnino ab eo affecti iniuria.] hæc coram Iuliano Apostata Artemius Præfectus Augustalis, quæ & descripta leguntur in Actis [c] ipsius martyrij.

[a] Hieron. in Chronico.
[b] Panuinus in Rom. Impp.
[c] Apud Metaph. die 20. Octob.

Cum Delmatio filio Delmatij, fratris Constantij, pene periclitati sunt Gallus & Iulianus filij Constantij fratris Constantini ex Theodora Maximiani filia geniti; nisi Gallum ægra valetudo corporis, Iulianum vero ætas adeo tenera liberasset; sic enim de eis tradit Sozomenus [d]: Iulianus & Gallus patre orbati etiam cum Delmatio in periculum necis inciderunt. Verum Gallum morbus, quo forte vexabatur, insidijs eripuit, propterea quod quamprimum naturali morte occasurum expectaretur: Iulianum autem ætas tenera liberauit, quippe qui annum octauum suæ ætatis nondum confecisset.] At quod ad ætatem Iuliani pertinet: cum de eo scribat Eutropius, annos triginta & vnum vixisse, quem constat occisum esse anno Domini trecentesimo sexagesimotertio; dicere opus est ipsum natum C anno Domini trecentesimo trigesimosecundo, Pacatiano & Hilariano Consulibus, sicq. hoc anno fuisse tantum ætate quinquennem, Gallum autẽ natum annos duodecim: etenim cum liqueat ex Ammiano [e] annos vixisse vndetriginta, defunctumq. anno Domini trecentesimo quinquagesimoquarto; ortum esse oportuit anno trecentesimo vigesimoquinto, Paulo & Iuliano Consulibus, atque in hanc diem ad duodecim annos vitam propagasse. Ceterum licet eodem ambo patre geniti essent, nempe Constantio Maioris Constantij Augusti filio ex Theodora, nequaquam tamen eadem sunt matre nati; sed plane diuersa: fuit enim Gallo mater Galla soror Ruffini & Cerealis Consularium virorum; Iulianus vero ortus est (vt testatur Ammianus [f]) Constantinopoli, & (vt alij tradunt) ex Basilina nobilissima femina, quam constat Christianam fuisse, ac pientissimam: extat enim eius mentio in Actis Synodi [g] illius Constantinopoli celebratæ, in qua inter alia sanctus Ioannes Chrysostomus iudicauit causam Episcopi Ephesini: nam in libello accusationis aduersus eũ D oblato, hoc quoque scriptum erat: Quod prædia a Basilina, quæ mater erat Iuliani abominandi Imperatoris, Ecclesiæ consecrata vendidisset, & pretium sibi vsurpasset.]

[d] Sozom. lib. 5. c. 2.
[e] Ammian. lib. 14. in fine.
[f] Ammian. Marcell. lib. 22.
[g] Apud Metaph. in S. Ioan. Chrysostomum.

LV. GALLVS ET IVLIANVS SALVATI.

LVI. EDVCATIO GALLI ET IVLIANI.

De eorum autem educatione hæc subdit Sozomenus [h]: Quibus ita præter omnium opinionem conseruatis, dabatur mandatum, vt ætatem degerent in Macello: est locus plane regius ad Argæum montem, non longe a Cæsarea situs, in quo est magnificum Palatium, balnea, horti, & fontes perennes. Vbi igitur & cultu & educatione digna Principibus dignati sunt, ibi disciplinis & exercitationibus illi ætati accommodatis instructi, ibi denique ab artis dicendi magistris & sanctarum litterarum doctoribus ita instituti, vt in numerum cleri adscriberentur, & libros Ecclesiasticos ac diuinos populo perlegerent.] Sed & hæc de clericatus initiatione, & sacrorum librorum lectione, postea.

[h] Sozom. lib. 5. c. 2.

LVII. CONSTANTII STVDIVM ERGA EDVCATIONEM IVLIANI.

Quod autem spectat ad Iuliani, de quo agimus, institutionem a puero: constat summam E industriam Imperatoris Constantij in hoc ipso inuigilasse: etenim de se Iulianus, quod philosophicis moribus imbutus fuerit, testatur in Misopogone, vbi hæc ipse ad Antiochenos: Sæpenumero mihi adhuc puero (testor Iouem & Musas) dicebat præceptor ille: Ne sinas te a tuorum æqualium multitudine in theatra induci; neque vlla eius spectaculi cupiditate tenearis. Circenses desideras? apud Homerum eos elegantissime descriptos inuenies.] & paulo post: Vultis (inquit) illius nomen præceptoris & genus proferam? Homo barbarus mehercle & genere Scytha is erat, eodem nomine cum illo qui Xerxen ad bellum in Græciam, nobilesq. Argiuos induxit, nempe Mardonius. Hoc vero nomen, quod ante vigesimum mensem honoris, nunc contumeliæ appellatur, Eunuchus erat, sub meo auo educatus, vt matri meæ Homeri atque Hesiodi poemata exponeret. Cumq. illa paucis post mensibus mortua esset, meq. primum & solum filium reliquisset: cum ego tamquam virgo orba &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ba & deserta, multis calamitatibus erepta puella & tenera, post annum septimum ipsi traditus fui. Is ab eo tempore cum me ad magistros duceret, vnicam bene viuendi viam esse mihi persuasit. Cumq. ille aliam neque scire vellet, neque mihi ingredi permitteret, effecit vt omnium vestrum odium incurrerem, &c.] Pluribus docet se in eo viuendi genere perseueraſſe, quo sub tali præceptore fuerat institutus a puero: vt non obscure significet deorum cultum, & a Christo discessionem, ab eodem didicisse. Hoc fortasse odoratus Constantius Imperator, custodes adhibuit Iuliano puero, ne quid minimùm a Christiana professione deflecteret: nam de ipso hæc ait Eunapius Sardianus [a]: Decrescente autem ac deficiente Constantini progenie, solus relictus fuit Iulianus, ob ætatis teneritudinem & ingenij molliciem despectui habitus; quamquã eunuchi Palatini ministeria illius obirent, adhibitiq. essent custodes, diligenter obseruaturi, ne in Christiana fide vacillaret.] hæc Eunapius: quod autem subdit de Maximo philosopho præceptore illi dato, id postea contigit, cum iam adoleuisset.

a Eunap. Sardian. in Vita Philosoph.

LVIII. CVRA IVLIANI COMMISSA EVSEBIO.

Ceterum Iuliani præcipua cura Eusebio Episcopo Nicomediensi potissimum delegata est, vtpote ex materno genere illi propinquo: de cuius quidem sanguinis cum Iuliano coniunctione, licet a longe proueniente, testatur Ammianus, cum ait [b] de aduentu eius Nicomediam: Agnoscebat quosdam ibidem ab Eusebio educatos Episcopo, quem genere longius attingebat.] Eidem quoque Eusebio, cui plurimum Constantius fideret, cuius institutione & ipse imbutus est Arianismo, cum Iuliani educatio credita esset; ab eo haud dubium tamquam a studiosissimo impietatis architecto iacta esse videntur fundamenta occultæ Iuliani apostasiæ. Qui enim (vt dictum est) persecutionis tempore idolis immolauerat, quiq. eadem professus est se cum Ario de Christo sentire, vbique impius & sceleſtus, sic se sub Christianis Imperatoribus Christi cultorem exhibebat, vt lucrum & honores ex simulata pietate captaret; cum numquam destiterit, quoties opportuna se dedit occasio, præbere se Christianæ religionis in omnibus perduellem.

b Ammian. lib. 22.

LIX. CONATVS CONSTANTII, CVM SVMPSIT IMPERIVM.

Quod rursum pertinet ad Constantij excusationem, & rationem atque consilium eius in puerorum educatione; Gregorius Nazianzenus in Iulianum hæc ait [c]: Vnum igitur & primum illius est sacinus, quod a Magno Constantio, qui patri in Imperio successerat, salutem consecutus (quo tempore exercitus rerum nouarum metu, res nouas moliens, aduersus eos qui dignitatibus florebant, arma cepit, ac per nouos Præfectos aula Imperatoria constituebatur) & quidem salutem inopinatam & incredibilem cum fratre consecutus, nec Deo ob salutem gratiam habuit, nec Imperatori, per quem salutem acceperat: verum vtrique malum ac ingratum se præbuit, illi defectionem parturiens, huic rebellionem. Quod autem mihi prius necessario exponendum est, victu & cultu Imperatorio in Imperatorio quodam loco ab humanissimo Imperatore digni habebantur, ac velut generis reliquiæ ad Imperium seruabantur. Id autem eo consilio faciebat: primum, vt se de his rebus, quæ Imperij sui auspicijs temere & inconsiderate perpetratæ fuerant, purgaret, velut ex eius animi sententia minime admissis: deinde, vt ijs ad Imperij societatem adsciscendis, magnitudinis animi, præstantiæq. argumentum ederet: postremo, vt Principatum his incrementis firmius stabiliret.] hactenus Gregorius: & inferius addit, eosdem non cogente Constantio, sed sponte seipsos ambos iam grandiores in clericorum ordinem cooptari curasse: quod redditur ex eo quoque verisimile, quod scissent a militibus suos ipsorum parentes occisos esse ea de causa, vt omnis suspicio inuadendi Imperij tolleretur: ne igitur & ipsi iam prouectioris ætatis, concepta eadem suspicione, perirentur ad cædem; clericali professione se ab ea re longius abhorrere significarunt. at de eis rursum inferius.

c Greg. Nazian. orat. 1. in Iul.

LX. ABLAVII INFELICISSIMVS EXITVS.

Inter alios quoque clarissimos viros ipso Constantij Imperij ingressu necatos, adnumerat Zosimus Ablauium virum Consularem, & Prætorij Præfectura alijsq. insignibus decoratum. Equidem recta iustaq. Dei dispensatione accidisse videtur, vt qui facilitate animi Constantini abusi, nec eius monitis ad meliorem frugem conuersi essent, neque ab immani illa diuitiarum auiditate se aliquando temperassent, sed ex nimia Principis indulgentia magis magisq. delinquendi licentiam arripuissent; ijdem, ipso defuncto, iustissime pœnas darent. Eo namque inter illos amplitudinis peruenit Ablauius iste, vt Imperatoris socer euaserit: filiam enim suam Olympiadem Constanti Augusto Constantij fratri spopondit vxorem, quam, occiso Constante, Constantius nuptui tradidit Arsaci Armeniæ Regi. Testatur id Ammianus, cum agit [d] de eodem Arsace dicens: Olympiadem Ablabij * filiam,

d Ammian. lib. 22.

* Ablauij

A liam, Præfecti quondam Prætorio, ei copulauerat coniugem, sponsam fratris sui Constantis.] Et hæc quidem, cum ipse humili loco natus, & plane infimo, ad tantam celsitudinem prouectus esset, vt merito nominatus fuerit Pila Fortunæ; cum eleuatus sublimis, deorsum rursus magno ac miserando casu demissus sit. de eo enim hæc Zosimus [a]: Tunc & Ablauius Præfectus Prætorio necatus est, ipsa vindicta merita hominem pœna mulctante, qui per insidias Sopatro philosopho mortem machinatus fuisset, dum ei Constantini familiaritatem inuideret.]

a Zosim. lib. 2.

LXI. NATALIS ABLAVII ET VITAE PROGRESSVS.

At quo res magis admiranda appareat quæ fertur de eius exitu, hic etiam eius natalis repetendus est, qui ab Eunapio [b] sic describitur, cum eius miserandum casum narrat: Ablauio Sopatri cædis architecto & machinatori genus fuit obscurissimum, & quo ad paternam originem infra mediocritatem abiectum & humile. Viuitq. in animis hominum huiusmodi fabula, cui a nemine contradicitur: Aegyptius quidam e tractu qui Mendesius vocatur, Constantinopolim hospes veniens, in opiparam cauponam irrumpit (norunt enim Aegyptij, etiam in publico, quoties peregrinantur, tuepiter se dare, quibus eos moribus domi imbui verisimile sit) ieiunus etiam magno confecto itinere, ac præ siti prope enectus, iussit vinum molle ac conditum aromatibus misceri sibi, adnumerata pecunia. Cauponaria, viso præsenti argento, ministerio se accingebat, & discursabat satagendo (erat autem eadem mulier artis quoque obstetriciæ in puerperijs perita) dumq. Aegyptio poculum apponit, & depromptum vinum defundit; ecce e vicinia accurrens vna, in aurem illius narrat, sodalem & affinem suam de salute periclitari tertio iam nixu, nisi ocyus succurratur. Hoc audiens illa, relicto Aegyptio, priusquam hiscentem & anhelam calida perfunderet, & puerperam a partus laboribus liberauit, & ex vsu compositis in eo ministerio rebus omnibus, post elotas prius manus ad hospitem recurrit: quem grauiter commotum, iraq. æstuantem vbi offendit, moræ suæ causam illi aperit. Bonus ille Aegyptius, hoc audito, maiore siti narrandi quod infanti diuinitus esset euenturum, flagrans, quam suæ siti medendi; confestim tempus diei & horam obseruat & inquirit; claraq. voce: Abi (inquit) mulier, & puerperæ dicito, quod tantum non Imperatorem enixa sit. Hoc elocutus, pleno poculo se proluit, nomenq. suum mulieri cognoscendum dedit. Nato infanti fuit nomen Ablauius, qui vsque adeo pila & ludus extitit Fortunæ noua semper molientis, vt Imperatore plus potuerit: quare & Sopatrum tollendum curauit, causam necis futilem & Socratica vaniorem populo indomito, tunc Imperium quoddam obtinenti, afferens. Itaque Constantinus, ob euectum ad amplos honores Ablauium, noxam incurrit, vecordiæq. pœnas dedit; de cuius obitu in historia ipsius proditum est.] ista homo Ethnicus infensissimus Constantino in eum effutijt; sed hæc de Ablauij nece mox subdit:

b Eunap. in Vita Philosoph.

LXII. CONSTANTIVS ABLAVIO MORTEM MACHINATVR.

Reliquit is filium Constantium Ablauio: qui cum Imperium æquo iure regeret, postquam paternum successionis Imperium cum Constante & Constantino fratribus susceperisset, de quibus in diuinissimo illo Iuliano exactius dictum est. Proinde Constantius Imperium adeptus, ac sortem suam cuique fratrum partitus, obtinuit quicquid ab Illyrio ad Nisibin vsque extenditur: Mox Ablauium Imperio exuit, aliosq. administratores subrogat. Ille apud extructam sibi olim in Bithynia villam, locum regali otio & secessui dicatum, omnibus rebus affluens substitit, cunctis admirantibus quod imperare nollet. Paulo post ex vrbe patris nomen præferente percussores non paucos submisit, iussis primis litteras dare: qui in genua procumbentes (qui mos inoleuit apud Romanos in salutando Imperatore) honorarias illi in manum dedere litteras. Ille magno fastu receptis tabulis, metu solutus omni, purpuram aduenas popoſcit iam seueriore supercilio, & aspectantibus formidolosus. At illi nihil se amplius in mandatis habere professi; pro foribus stare quibus tradendæ purpuræ cura incumberet, dixerunt: quos ille insolenti atque elato animo confestim accersi iussit. At hi, iniecta manu, virum adorti, pro stola purpurea, necem illi purpuream obtulerunt, frustatim dissecto in modum pecudis, quæ publico in epulo concidi-tur.] hic finis præpotentis Ablauij.

LXIII. AVLICI DELIGVNTVR ARIANI.

At vtinam qui Ablauium occidi mandauit, ceterosq. a patre clarissimis dignitatibus insignitos viros; alios in occisorum locum sufficiendos delegisset his meliores. sed hic se liberare voluit ab illis qui cum patre consenuerant viris insignibus, ne videretur pædagogis indigere, quorum cogeretur reuereri præsentiam. Quamobrem Eusebij Nicomediensis Episcopi arbitratu, qui (vt diximus) Constantini temporibus in Regiam se insinuauerat aulam, & iam ipsius Constantij mille vijs fuerat amicitiam aucupatus, viri illi ad magistra-

tus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus gerendos eliguntur, qui Arianæ hæreseos aspersi labe, eiusdem propagandæ susceturi A
essent patrocinium. Patet aula cunctis Arianæ hæresis sectatoribus; præficiuntur hi quoque cubiculis, qui & aures nacti Imperatoris, quæ velint illis ingerant, &, quos libeat, ad eiusdem aures transmittant: vnde manauit malorum omnium in Ecclesiam impetuosus torrens exundans, cuius alluuione fuit diu multumq. vndique pessumdata. Extitit autem horum princeps Eusebius eunuchus primarius Præfectus cubiculi Imperatoris, sub se habens eunuchos & alios aulicos ipse Arianus Ariana labe conspersos, de quo sæpe inferius dicturi sumus. Eusebius igitur Nicomediensis vna cum suis iam olim ad propagandam Arianam hæresin sacerdotibus comparatis, hisce ad malum potentibus superadditis pugnatoribus semiuiris, sus deq. omnia commiscens, primum illud aggreditur facinus post Constantini obitum, vt per Constantium, quem seduxerat, Imperatorem, nouus Episcopus Alexandriam, qui eius ciuitatis sedem occuparet, Athanasio exule, mitteretur. Horum B
vero ad hæc implenda conatus Socrates narrat his verbis [a]:

[a] Socrat. lib. 2. c. 2.

LXIV. ARIANORVM MACHINATIO.

Mortuo Imperatore Constantino, Eusebius Nicomediensis, & Theognis Nicææ Episcopus, tempus opportunum se nactos arbitrati, omnes suos nexus contenderunt, vt fidem de Consubstantiali confirmatam exturbarent ab Ecclesia, Arijq. opinionem in eius locum introducerent. Verum hoc se minime consequi & efficere posse intellexerunt, si Athanasius rediret Alexandriam. Ista quidem callide aggressi sunt, subsidijs illius presbyteri, quem causam fuisse ante diximus, cur Arius esset reuocatus, adiuti.] & paulo post: Constantius presbyterum in magno honore habere, multum illi tribuere cœpit libertatis: libere & audacter in Regiam ingredi iubet. Quæ quidem libertas illi ab Imperatore concessa, tum ad vxoris Imperatoris, tum ad eunuchorum eius familiaritatem aditum cito pa- EVSEBIVS EVNVCHVS. tefecit. Eodem tempore eunuchus quidam, cui nomen erat Eusebius, primarius fuit Im- C
peratoris cubicularius: hic presbyteri suasu peruersæ Arij opinioni assensit, reliquosq. eunuchos in eamdem induxit sententiam. Quinetiam Imperatoris coniunx, eunuchorum & presbyteri hortatu & consilio, in Arij errorem prolapsa est. Paulo post Imperator ipse rem in quæstionem vocauit: pedetentim passim vagari cœpit, ac primum inter satellites qui Palatium frequentabant, deinde per multitudinis animos quæ vrbem incolebat, peruadere. De opinione illa in ipsa Regia cubicularij Imperatoris cum mulierculis digladiantur, in singulis vrbis familijs litigiosa differendi pugna fuit. Mali igitur illius contagio ad alias prouincias & ciuitates celeriter permanauit; & controuersia velut scintilla ex paruis admodum initijs exorta, audientium animos ad discordiam concitauit. Nam cuique causam tumultus sciscitanti, ansa statim disceptandi oblata est, & quisque non modo de ea rogare, verum etiam pugnaciter differere voluit. Ita contentionis procella tranquillus re- D
rum status penitus labefactatus & euersus est. Atque istæ quidem concertationes vrbes solum ad Orientem vergentes exagitarunt. Nam Illyrium & aliæ regiones versus Occidentem interea temporis pacatæ & quietæ fuerunt: quippe quæ Concilij Nicæni decreta nullo modo perfringere voluerint. Postquam igitur contentionis flamma erat accensa, & in dies magis magisq. exardescebat, factio Eusebiana multitudinis tumultum in lucro deputauit: sic enim posse fieri sperabat, vt aliquis Alexandriæ Episcopus deligeretur, qui eamdem tueretur opinionem.] hæc Socrates.

LXV. ARIANA HAERESIS INVALESCIT.

Sic igitur videas, cum Eusebianorum secta, tum eunuchorum classe, tum denique feminarum grege, pellectis per hos ad malum Constantio & eius vxore Augusta, Arianam hæresin iterum inualescere, atque validius reuiuiscere. Hoc plane illud tempus est, quod a E
S. Gregorio Nazianzeno his verbis describitur, cum eius hæresis ortum atque progressum

[b] Greg. Nazianz. orat. in laud. Hieronis.

recenset, ac post alia sic ait [b]: Rursus malum Imperium, & rursum malum recrudescit, atque instar subputridi maleq. obducti vulneris aperitur, & foras erumpit; graueq. lupi, alij aliunde nos intercipientes, Ecclesiam discerpunt. Armantur sacerdotes aduersus sacerdotes: plebs aduersus plebem furibundo impetu fertur: Imperator ipse plenam impietati libertatem potestatemq. concedit, atque aduersus Orthodoxam doctrinam leges instituit, ijsq. præterea, qui nec virorum, nec mulierum numero censendi sunt, quorum magna erat apud eum auctoritas & potentia. Quis vero temporis illius calamitates pro rei acerbitate commemorare ac deplorare queat? &c.] Quæ autem his subdit, alio tempore contigerunt, quo & nos recensebimus. At rursum ipsius de eisdem eunuchis hæc illa querela: Ex his potissimum muliebres homines, & inter viros virorum nomine indignos, sexuq. dubios, impietate autem certos & perspicuos, quibus cum mulierc[illegible] cura committatur,

A tatur, haud scio qui fiat vt Imperatores Romani eosdem virorum officijs muneribusq. præficiant.] Sed & Ammianus [a] de eodem Eusebio cubiculi Præposito & collegis spadonibus meminit: Horum (inquit) ea tempestate plus habendi cupiditas vltra mortalem modum adolescebat inter ministeria vitæ secretioris per arcanos susurros nutrimenta fictis criminibus subserentes.]

[a] Ammian. lib. 14.

Quantum autem possent hi apud Constantium, & quam numerosus esset eorum grex LXVI.
tunc in aula Imperatoris, S. Athanasius declarat his verbis [b]: Eodem & ceteros quoque [b] Athanas. epist. ad Solitar. EVNVCHORVM APVD CONSTANTIVM GRATIA.
spadones prouocat: plerique enim apud Constantium vel potius omnes eunuchi sunt, omniaq. apud illum possunt, & sine illis nihil ibi rerum geritur.] & inferius: Eunuchi erant qui ista & reliqua in omnes mouebant: & (quod in istis insidijs mireris) Ariana hæresis, abnegans Filium Dei, præsidium sibi ex eunuchis comparabat, hominibus vt natura, ita B
animo ad gignendum sterilibus, & qui proinde ægre patiuntur vllam mentionem de sobole, nempe Filio Dei, fieri. Atque Aethiopicus eunuchus [c], cum non caperet quæ legebat, credidit Philippo de Saluatore docenti: Constantij eunuchi contra, ne Petri quidem de Filio confessionem sustinent: immo quem Pater declarat sibi esse Filium, auersantur, fururitq. in eos qui dicunt illum genuinum ex Patre. Merito lex vetuit eunuchos in Concilium Ecclesiasticum assumi: atqui illi nunc Ecclesiasticorum iudiciorum principes reputantur; &, quod ipsis videtur, Constantius iudicat; atque istiusmodi rebus, qui nomen Episcopi ferunt, inseruiunt. Me miserum, quis hanc historiam describet? Quis ista renunciabit generationi alteri? Quis ista narranti fidem habebit? Spadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur (voluptuarium enim & nequam hoc genus hominum, quibusq. nihil tam curæ est, quam illud impedire quod ipsis natura negauit) illos nunc Ecclesijs do- C
minari? His ergo deditus & obnoxius Constantius, omnibus insidias molitus est, &c.] Quæ vero subdit, suo loco dicemus. En apparet, quam degenerarit Constantius a moribus Constantini parentis, qui eunuchos aulicos omnibus exutos voluit nobilitatis insignibus, & a gerendis magistratibus alienos. At quonam pacto, licet conspirantibus his, vt in locum Athanasij in Alexandrina Ecclesia alius sufficeretur Episcopus, eisdemq. assentiente, immo & conniuente Imperatore Constantio, minime tamen id impleri valuerit, obnitente Constantino in Gallijs Imperatore, suo loco dicemus anno sequenti.

[c] Act. 8.

His quoque Consulibus, Feliciano & Titiano, consignata reperitur Romana Synodus LXVII.
sub Iulio Papa centum & sexdecim Episcoporum; in qua tamen Maximus Consul cum Fe- CONCILIVM ROMANVM.
liciano ponitur, cum Cassiodori & Græcorum Fastorum consensu Feliciano nonnisi Titianus collega iungatur. Quod autem spectat ad Synodum dictis Consulibus annotatam; D
cum triplici & inter se diuersa chronographia signetur, mendum in notas numeri irrepsisse, facile est intelligere. primum enim anno quarto dictorum Augustorum, rursum Indictione sexta, atque demum nominatis Consulibus, ponitur eadem Synodus celebrata. Si igitur moueatur controuersia, quænam harum trium chronographia fidelior habēda sit: mea quidem sententia notatis Consulibus potius inhærendum existimarim, illa potissimum inter alias ratione persuasus, quod facilius sit in notas numeri errores illabi, quam in ipsa nomina: quod omnes puto iustissime concessuros. Hinc enim est, quod mos inoleuit, vt cum vel anni Imperatoris, vel Indictionis, in legibus ab Imperatoribus latis mentio haberetur, Consulum quoque nomina adderentur; eam nimirum ob causam, vt Fastorum soliditate, annorum Imperatorum numerus, vel Indictionis, semper integer seruaretur; vel, si librariorum vitio corrumperetur, ex notatis Consulibus restitui perfacile posset. Extant de his E
complura exempla in Codice Theodosiano, in cuius libro vndecimo, titulo vigesimooctauo de Indulgentijs debitorum multæ insunt leges, in quibus res ab Imperatoribus reperies statutas, certo tempore definitas, Indictionibus simul atque Consulibus consignatas. Sed etsi hac destitueremur ratione; tamen, quia lectionem illam de sexta Indictione subsistere nullatenus posse, euidentius demonstrabimus, & ea notata annis Imperatorum rebus gestis haud satis congrue aptari posse videatur; merito chronologia illa consignata Consulibus magis probata videri debet.

His igitur rationibus cum eamdem Synodum præsenti anno potius ponendā existime- LXVIII.
mus, alijs quoque de causis id facere permouemur; quod scilicet Iulius Papa ipso sui Ponti- TEMPVS COACTAE SYNODI ROM.
ficatus exordio, vt par erat, eodem conuocato Concilio, voluerit Nicænā Synodum suo quoque calculo confirmari, damnatamq. hæresin iterum excommunicatione percelli. Hoc quidem recens electi Pontificis munus esse videbatur, vt fidem Catholicam suo ipsius

Universidad de Deusto
Biblioteca

ingressu primum omnium Catholicæ Ecclesiæ publicis monumentis testatam redderet. Rursum vero quod hæc ibi scripta legantur de causa eius cogendæ Synodi [a]: Ad hoc conuenimus, vt hoc primum secundum Dei voluntatem faciamus, & a fundamento Christi Iesu incipiamus, & denuo pro fratrum oppressione tractantes laboremus: quia dum illi tam grauiter affliguntur, nos nec respirare nec quiescere possumus; quia dum membra vexantur, corpus reliquum pacem aut quietem minime habere poterit:] hæc, inquam, cum ibi scripta habeantur: persecutio Eusebianorum in Oriente, qua Athanasius primo, deinde vero Marcellus Ancyranus pulsi fuerant in exilium, insinuari videtur. Sed & quod inferius de Arij interitu, vt re quæ paulo ante contigisset, meminit; plane significat, ipso primo tempore Iulij eam Synodum esse habitam. ait enim: Ea quidem quæ de illo gesta sunt, qualem terminum habuerint, omnia iam audistis, & audictis, ne nos forte videamur viro obloqui propter delictum suum improperia digna portanti.] hæc ibi: quibus omnibus persuasi, hoc (vt diximus) anno, secundum nominatos Consules, libuit eam Synodum collocasse: de qua nihil præter confessionem rectæ fidei, & detestationem Arianæ hæresis, reperitur.

[a] Habetur tom. 1. Concil.

LXIX. EPISCOPI QVI SYNODO ROM. INTERFVERE

Porro ex centum illis & sexdecim Episcopis, qui Concilio huic interfuere, hi tantum illic nominati leguntur: Benedictus Aquileiensis Episcopus, qui præcessit Fortunatianum eiusdem ciuitatis Præsulem, de quo sæpe inferius, Rufus Carthaginensis, qui successit Cæciliano, & habuit successorem Gratum, qui interfuit Concilio Carthaginensi. Ponitur ibidem Agapitus Antistes Ecclesiæ Rauennatis, qui præcessit Seuerum eiusdem vrbis Episcopum, qui reperitur interfuisse Concilio Sardicensi post decennium celebrato: sed in edita serie Rauennatum Episcoporum perperam ponitur post Seuerum Agapitus. Cum enim nihil sit quod dici possit istud Romanum Concilium sexta Indictione (vt habet lectio depraua) esse celebratum; nam sexta Indictio sub Constantio Imperatore & Iulio Papa vna tantum numeratur, eademq. ipso anno Sardicensis Synodi, cui (vt dictum est) non Agapitus interfuit, sed Seuerus: luce clarius constat, longe ante celebratum fuisse Romanum Concilium, sub Iulio de quo agimus, quam Conuentum Sardicensem. Sed id quidem ea quoque potissimum satis manifesta ratione probatur, quod Synodo Sardicensi successores horum Episcoporum, qui præsentes fuerunt dictæ Romanæ Synodo, subscripti reperiantur: nempe cum in hac Synodo Romana habeatur interfuisse Benedictus Aquileiæ Episcopus, Concilio Sardicensi præsens fuisse reperitur eius successor Fortunatianus: & cum in hoc legatur præsto fuisse Rufus Carthaginensis Episcopus; in Sardicensi, qui in locum eius successit, Gratus inter alios nominatur. atque cum huic pariter habeatur Iulius Mediolanensis præsens fuisse; Synodo tamen Sardicensi huius successor post Eustorgium ponitur Protasius; licet in ea quæ perperam deducta est Episcoporum Mediolanensium successione, in qua & cuiusque eorum sedis tempus temere ponitur [b], Dionysius describatur: cum tam ex Athanasio, quam etiam ex Actis ipsis quæ extant Sardicensis Synodi, nominatus Protasius habeatur. At quisnam fuerit Iulius iste Mediolanensis Episcopus, qui interfuit cum Agapito Rauennate & alijs huic Romano Concilio sub Iulio, paulo post dicemus.

[b] Apud Panuin. in Fastis.

LXX. DE SEVERO EPISCOPO RAVENNATE.

Hæc autem de successione Rauennatum Episcoporum cum hic, tum etiam in nostris ad Romanum Martyrologium Notis Plantinianæ editionis oportuit prolixius differuisse, ad confutandum illapsum errorem in seriem eorumdem Episcoporum, in quibus Seuerus ante Agapitum ponitur, eumq. fedisse a Valeriani temporibus vsque ad Synodum Sardicensem, annos vt minimum sexagintaquatuor. Par erat nostrum Rubeum a nobis de ijs amice admonitum, adeo perspicuis, omniq. ex parte redditis certioribus rationibus acquieuisse, atque emendasse in sua ipsius posteriori editione Historiæ Rauennatis: sed, puto, dabit manus, si quæ astruit de Synodo Romana sub Iulio habita, sexta (vt vult) Indictione, nulla ex parte posse subsistere demonstrabimus.

LXXI.

Vno enim illo nititur ipse potissimum fundamento, vt dicta Romana Synodus non sub nominatis Consulibus, sed sexta Indictione (quod habet diuersa ibi posita chronographia) fuerit celebrata. Incidit ea sexta Indictio (quod & ipse testatur) in annum Domini trecentesimum quadragesimumoctauũ: sed sic tamen (quod ipsum in primis oportuerat animaduertisse) vt eodem anno a mense Septembris Indictio septima inchoetur: neque enim aliter quam a dicto mense consueuisse maiores auspicari Indictionem, nemo est qui dubitet. Quod ergo cadẽ Romana Synodus (vt ex eius Actis liquet) cœpta habetur decimooctauo Kalendas

Kalendas Octobris, absoluta (vt in fine eiusdem ponitur) ipsis Kalendis Nouembris; alterum de duobus affirmare necesse est: Aut si vult eam habitam esse anno Domini trecentesimo quadragesimooctauo, quo & Agapitum sexta Indictione vult successisse Seuero: tunc nequaquam dici potest sexta Indictione celebrata esse, sed septima inchoata: Aut si vult eam ad superiorem annum reuocare, vt vere sexta Indictione esse habita dici possit; tunc illud in primis falsum erit, quod ait, Agapitum esse creatum Episcopum anno Domini trecentesimo quadragesimooctauo, qui iam anno superiori reperiatur præsens fuisse Romanæ Synodo, sexta Indictione celebratæ, anno trecentesimo quadragesimoseptimo. Sed & illud sequeretur absurdius, si dixerimus eamdem Romanam Synodum habitam esse sexta Indictione: tunc enim affirmare necesse erit, ipsam eodem anno esse celebratam, quo & Synodus Sardicensis reperitur esse collecta, anno Domini trecentesimo quadragesimoseptimo, quo & sexta Indictio incipit mense Septembris. At quod monstrum illud erit, vt earumdem Ecclesiarum Episcopi diuersi nominis habeantur in vtrisque Synodis scripti, vno eodemq. anno habitis? Quamobrem cum hæc nulla ex parte subsistant, nec aliqua alia sexta reperiatur Indictio sub Iulio Romano Pontifice, quem ante absolutã illam periodum Indictionum constat esse defunctum: iam euanescit omnino illa de sexta Indictione argumentatio.

LXXII. DE GRATO EPISCOPO CARTHAG.

Sed vt quid in dubium reuocat, num Gratus ipse, cuius est querela illa in Concilio Sardicensi de Africanis Episcopis, fuerit Episcopus Carthaginensis? nam quisnam alius potuit esse Episcopus ille Gratus, qui subiectos haberet Episcopos Africanos, vt ibi demonstratur, nisi Episcopus Carthaginensis? cum præsertim ex Synodo Carthaginensi prima, quæ (vt suo loco dicetur) anno sequenti a Concilio Sardicensi habita est, certum habeatur, eius nominis Episcopum Carthaginensem Gratum eidem interfuisse, immo & præfuisse Concilio; in cuius canone quinto mentio habetur de celebrato antea Concilio Sardicensi. vnde ex tam explorata, certa, constantiq. ratione explodendus est additicius ille eidem Synodo affixus titulus, quo dicitur celebratum illud esse Concilium temporibus Siluestri, vel Marci: ex legatione enim illa Pauli atque Macarij, cuius est frequentissima mẽtio apud Optatum & Augustinum, certum redditur tempus eiusdem primi, sic dicti, Concilij Carthaginensis, quod suo loco constabit.

LXXIII. DE PROTASIO EPISC. MEDIOLAN.

Quod insuper Protasium Episcopum Mediolanensem ante Iulium eius ciuitatis Antistitem ponit, errore labitur, secutus Panuinum, quem, reclamantibus omnibus, constat erasse, dum Diocletiani temporibus in laterculo suorum Fastorum habet Protasium, & post eum Maternum, & deinde Eustorgium, post illum vero Dionysium temporibus Concilij Sardicensis: nam ex Actis eiusdem Synodi Sardicensis liquet Protasium eidem præsentem fuisse. Rursumq. in re comperta hæsitat, dum Fortunatianum Episcopum Aquileiensem, qui Concilio Sardicensi interfuit, Fortunatum potius existimat appellandum, ex quadam sibi (vt ait) cognita lectione. sed si hoc attendendum est, vt cum apud Athanasium recensetur series Episcoporum qui interfuerunt Concilio Sardicensi, legatur perperam, Fortunatius, pro Fortunatianus; non duo, vt vult, sed tres dicendi sunt eodem ferme tempore præfuisse Ecclesiæ Aquileiensi; Fortunatianus, cuius est mentio quoque apud S. Hieronymum, Fortunatus, & Fortunatius. Sed facessant leuia istæc: vnum tantum nouit Ecclesia Aquileiensis, & veteres scriptores, Fortunatianum Aquileiensem Episcopum; licet mendosi codices, loco Fortunatiani, Fortunatium habeant, vel Fortunatum. At otiose nimis, & cum tædio lectoris (vt video) in re adeo perspicua detinemur.

LXXIV. DE IVLIO MATERNO.

Agedum transeamus ad Iulium illum Episcopum Mediolanensem, qui legitur interfuisse eidem Romanæ Synodo hoc anno sub Iulio Romano Pontifice celebratæ. Miramur profecto hunc ipsum ab eodem [a] auctore prætermissum, qui (vt apparet) adeo perperam texuit successionem Mediolanensium Episcoporum, & ad libitum ex animi sui sententia annos sedis cuiusque eorum apposuit: nam si alicuius Ecclesiæ antiqui quærantur Episcopi; illi certiores erunt, quos veterum Conciliorum Acta suppeditant. Quamobrem cum Iulium hunc ipsum considero, suspicione interdum pulsor, num idem hic sit cum Materno eiusdem ciuitatis Antistite, antiquis scriptis & memoria anniuersaria ex tabulis Ecclesiasticis celeberrimo; idemq. cognominatus fuerit Iulius Maternus; atque fortasse idem ille sit, cuius extat nobilissimus commentarius hoc titulo inscriptus [b], Iulij Firmici Materni V.C. De Mysterijs & erroribus profanarum religionum ad Constantinum & Constantem Augustos liber.] Nominaquidem probe consentiunt, & tempora æque conueniunt, licet in titulo

[a] Panuin. in Fast.

[b] Extat tom. 5. Biblioth. sanct.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in titulo illo nomen tantum Episcopi desideretur, errore forsitan librariorum omissum. A
Voluimus hæc innuisse solum: prudens vero lector accurate dijudicet.

LXXV. IVLII MATERNI STVDIVM PIETATIS.

Ceterum quod ad ipsum commentarium pertinet; si quis diligenter eius argumentum consideret, in eam plane sententiam conspirabit, illum ab auctore conscriptum post Constantini Magni obitum, cum eius filij Constantinus Minor & Constans in Occidentale Imperium successissent. Ne igitur illi a paterno deflecterent instituto, & ad auitum idolorum cultum a Gentilibus pellicerentur, qui tunc temporis quæ de dijs scripta essent turpia & obscœna, physica quadam interpretatione honestare studerent: ne, inquam, ipsi seducerentur, sed continerentur in officio pietatis; idem Iulius Maternus his occurrit, eo edito, illisq. dicato egregio commentario, quo etiã ipsis pluribus persuadet, vt idololatriam funditus pessumdent; in hisq. multus est auctor, & in primis cum ait [a]: Amputanda sunt hæc, sacratissimi Imperatores, penitus, atque delenda, & seueritissimis edictorum vestrorum legibus corrigenda; ne diutius Romanum Orbem præsumptionis istius error funestus commaculet, ne pestiferæ consuetudinis cõualescat improbitas: quicquid hominem * Dei conatur perdere, ne diutius in terra dominetur. Nolunt quidam, & repugnant, & exitium suum prona cupiditate desiderant: sed subuenite miseris, liberate pereuntes. Ad hoc vobis Deus summus commisit Imperium, vt per vos vulneris istius plaga curetur. Facinoris eorum periculum scimus, erroris notæ sunt pœnæ: sed melius est vt liberetis inuitos, quam vt volentibus concedatis exitium. Aegrotantes contraria delectant; & cum corpus hominis aduersa valetudo possederit, contra salutem suam a laborantibus peruersa poscuntur. Capta mens languoris vitio morborum semper augmenta desiderat, & medelas artificum aspernata contemnit: respuit remedium medicinæ, & in exitium suum prona animositate festinat. Tunc si malum morbi fortius creuerit, maiora remedia quæruntur; & pro salute hominis solicita fortius se medicina opponit: asperi cibi, amari potus nolentibus ingeruntur; & si inualuerit malum, & ignis adhibetur & ferrum. sic homo recepta sanitate, & salute sibi reddita, quicquid ægrotantis corporis vitio inuitus passus est, hoc totum pro vtilitate sua factum esse stantis animi iudicio confitetur.] hæc ipse: atque ea quidem ratione his insistit, quod complures Gentilium & Senatorum Romanorum præcipui pro antiquo deorum cultu certarent; haud patientes patrium superstitionis cultum, noua recepta religione, penitus antiquari: quorum pertinaciam Constantinus Magnus pertæsus (vt dictum est) nouam condere ciuitatem, dæmonum sacrificiorum expertem, quod & perfecit, olim in animum induxit.

[a] Iul. Mater. de Myster. & errorib. profan. relig. tom. 5. c. 12. Biblioth. sanct.
* honorem

LXXVI. Ne igitur Constantini morte, idololatria siue Romæ, siue alibi, iam prope sepulta, iterum reuiuiscere; magno studio nisus est auctor ijsdem persuadere, vt, quod reliquum esset superstitionis Gentilitiæ, abolerent; eosdemq. eiusmodi interpellans oratione, hæc addit [b]: Vos nunc Constantine & Constans, sacratissimi Imperatores, appello, vt venerandæ fidei vestræ imploranda virtus est, quæ supra homines erigitur, & a terrena fragilitate separatur, cælestiumq. se rerum societati coniungit: quæq. in omnibus actibus suis, prout potest, Dei summi sequitur voluntatem: modicum talium supereſt, vt legibus vestris funditus prostratus diabolus iaceat, vt extinctæ idololatriæ pereat funesta contagio. Veneni huius virus euanuit, & per dies singulos substantia profanæ cupiditatis expirat. Erigite vexillum fidei: vobis hoc Diuinitas reseruauit, cuius fauore eminentes prostratores estis omnium hostium vestrorum, quorum opera Romanum firmatur Imperium. Signum venerandæ legis erigite, sancite, promulgate quod profit. Sit faustum felixq. Reipublicæ, quod tot aceruos cæsorum hostiũ prostrauistis exercitum *. Felices vos quoque gloriæ ac voluntatis suæ Deus fecit esse participes. Idololatriæ excidium, & profanarũ ædium ruinas, propitius Christus populo, vestris manibus reseruauit. Ille spiritualibus armis malos spiritus, vos mala terrena vicistis. Erigite victoriæ trophæa, & proferatur ingens titulus triumphorum. Profanarum rerũ strage gaudentes, exultate fortius, exultate fidenter. Felicitas vestra cum Dei virtute coniungitur: pro salute hominũ, Christo pugnante, vicistis.] & post nõnulla [c]:

[b] Ibid. c. 21.
DE TOLLENDA PENITVS IDOLOLATRIA.
* exercitu
[c] Mater. c. 29.

LXXVII. EXHORTATIO AD PRINCIPES. Tollite, tollite securi, sacratissimi Imperatores, ornamenta templorum. Deos istos aut monetæ ignis, aut metallorum coquat flamma. Donaria vniuersa ad vtilitatem vestram dominiumq. transferte. Post excidia templorum, in maius Dei estis virtute prouecti. Vicistis hostes, propagastis Imperium: & vt virtutibus vestris gloria maior accederet, mutato ac contempto templorum ordine, hieme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes ac fæuientes vndas calcastis Oceani: sub remis vestris incogniti iã nobis pene maris vnda

A vnda contremuit, & insperatã Imperatoris faciem Britannus expauit. Quid amplius vultis? Virtutibus vestris victa elementa cesserunt. Quod autem Deus iubeat idola non fieri, sacrosanctæ legis scripta declarant, &c.] ac post multa aduersus idololatriam hæc subdit [a]: Sed & vobis, sacratissimi Imperatores, ad vindicandum & puniendum hoc malum, necessitas imponitur, & hoc vobis Dei summi lege præcipitur, vt seueritas vestra idololatriæ facinus omnifariam persequatur.] hæc ibi, atque pluribus diuinæ Scripturæ testimonijs eos ad id faciendum impellit; ac demum perorans, sic habet:

[a] Matern. c. 30.

LXXVIII. Misericordiæ suæ vobis, sacratissimi Imperatores, Deus summus præmia pollicetur, & amplificationis maxime augmenta decernit. Facite itaque quod iubet, complete quod præcipit. Auspicia vestra maioribus cumulata sunt donis: initio fidei positæ, diuini fauoris incrementa sensistis. Numquam vos manus Dei veneranda deseruit: numquam vobis laborantibus denegauit auxilium. Strati sunt aduersantiũ cunei, & rebellantia ante conspectum vestrum semper arma ceciderunt. Missi sunt superbi sub iugum populi, & Persica vota collapsa sunt: nec stare diu contra vos poterit malis suis armata crudelitas: Dei virtutem vtrique diuerso sensistis euentu. Vobis cælestis victoris * corona collata: & felicitate vestra, nostra releuantur incommoda. Hæc vobis Deus summus, sacratissimi Imperatores, pro fide vestra reddidit præmia: his vos iterum remuneratos insignibus, ad arcana venerandæ legis inuitat. Pura mente, deuota conscientia, incorrupto animo, clementia vestra cælum semper aspiciat: a Deo semper expectet auxilium: Christi venerandum numen imploret: & pro salute Orbis terrarum, ac vestra, salutari Deo spirituales offerat victimas. Sic vobis feliciter cuncta prouenient, victoriæ, opulentia, pax, copia, sanitas, & triumphi; vt diuina maiestate protecti, Orbem terræ felici gubernetis Imperio.] hactenus Iulius Maternus: quæ quidem minime oportuit prætermississe, cum sæpe de victorijs aduersus hostes diuina virtute partis mentio habeatur, quarum nulla pene memoria apud scriptores alios reperitur: contigisse enim ea videntur, cum, patre agente in Oriente, ipsi Occidentale administrarent Imperium, & barbaros in Britannia atque alijs in locis rebellantes feliciter compressserunt: sed quoto potissimum anno illa acciderint, ignoratur.

* victoriæ VICTORIAE EX CVLTV VERAE RELIGIONIS ACCEPTAE.

LXXIX. At quod in veterum scriptorum codicibus minime datur reperire, ære expressum inuenimus post primam tomi huius editionem in antiquo numismate accepto a nobili rerum antiquarum thesauro Lælij Pasqualini, his (vt vides) formis expresso, quibus intelligas Constantinum Iuniorem adhuc Cæsarem Alamannos subiugasse.

D

E

I. ATHANASIVS RESTITVITVR ALEXANDRIAE.

QVi sequitur trigesimusoctauus supra trecentesimum annus Domini, Consulatu Vrsi atque Polemij annotatus reperitur in Fastis. Quo maior natu fratrum Imperatorum Constantinus Augustus, Athanasium, quem viuente patre exceperat Treueris, regio diplomate datis ad Alexãdrinos litteris, in suam Ecclesiam summo cum honore restituit. At in primis quod ad tempus spectat, sine quo certo indice, veritatis historiæ intercipitur via: eum testetur Theodoretus eum exulem egisse annos duos & mẽses quatuor; & ex his, quæ dicta sunt superius, satis liqueat, ipsum exilij titulo amandatum a Constantino in Gallias anno Domini trecentesimo trigesimosexto circa vernũ tempus: opus est affirmare, eũ hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipso anno fuisse in suam sedem Alexandrinam restitutũ. Theodoretus enim de eius exilij tempore & reditu in Aegyptum ex Gallijs hæc ait [a]: Diuinus ille Athanasius, biennio integro & mensibus quatuor Treueris commoratus, reuertit Alexandriam. Quo quidem tempore, Constantinus filius Constantini Magni natu maximus, qui Galliæ versus Occidentem Imperium obtinuit, litteras scripsit ad Ecclesiam Alexandrinam.] Meminit earumdem litterarũ ipse Athanasius, qui & eas recitaturus hæc præmittit [b]: Certe quidem beatus Constantinus Minor, memor scriptorum patris sui, dum nos patriæ restitueret, in hæc verba epistolam misit:

[a] Theod. lib. 2. c. 1.

[b] Athanas. Apolog. 2.

II. LITTERAS CONSTANTINI PRO ATHANASIO.

Constantinus Cæsar populo Catholicæ Ecclesiæ Alexandrinæ S.

Neque vestram sacram mentem latere arbitror, ideo Athanasium adorandæ legis interpretem in Gallias missum esse, ne quo tempore sanguinolentorum hostium feritas sacro eius capiti quam maxime immineret, implicitusq. malorum collimitio, aliquid intolerandũ, & cui remedium nullum esset, pateretur. Ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus inhiantium subtractus, vt sub me ageret, iussus est. Atque ita in hac vrbe commoratus est, vt omnibus rebus necessarijs abundaret: tametsi eius reuerenda virtus, diuina ope fretus, onera asperioris fortunæ vilipenderet. Iam cum in primis vestræ in Deum pietati, suisq. sedibus hunc Episcopum dominus noster & pater Constantinus restituere vellet, & humana sorte præuentus, antequam hoc votum impleret, requieuerit: ego mihi conuenire puto, vt, susceptа voluntate sacræ memoriæ Imperatoris, id ipsum adimpleam, quod ille non potuit. Cum igitur Athanasius ad vestrum conspectum penetrauerit; tunc demum intelligetis, quantæ apud nos reuerentiæ fuerit. Neque id mirum videri debet, si quid huiusmodi in eius gratiam fecerim: ad hoc enim faciendum, meam mentem & vestri desiderij imago, & species tanti viri instigauit. Diuina prouidentia vos seruet, dilecti fratres. Dat. Treueris, decimoquinto Kal. Iulias.] hactenus Constantini Iunioris Augusti epistola: recitat eamdem Theodoretus [c], sed alterius translationis, sicut & Socrates [d], atque Sozomenus [e]. Ceterum dum de his agit Socrates [f], Ruffinum iure redarguit temporis ordinem inuertentem, cuncta sus deq. miscentem, cum Conciliabulum Tyrium non sub Constantino, sed Constantio, & sub eodem exilium, siue fugam (vt vult) Athanasij accidisse existimauit: verum & deformius errauit, dum, antequam restitueretur Alexandriam idem Athanasius, sexennium interlapsum putat, quod insumptum tradit in latebris: sed illæ longe postea contigerunt. Porro & illud falsum magis, quod apud Epiphaniũ [g] legitur, ipsum exulem mansisse in partibus Italiæ annos plures quam duodecim, aut quatuordecim: qui enim eum restituit Constantinus, nec quadriennium exegit in Imperio; sed & statim post obitum patris sui id effecisse, litteræ ipsius nuper recitatæ non obscure significant.

[c] Theod. lib. 2. c. 2.

[d] Socrat. lib. 2. cap. 2.

[e] Sozom. lib. 3. c. 2.

[f] Socrat. lib. 2. c. 1.

[g] Epiph. hæres. 68.

III. CONSTANTIVS INVITVS CONSENSIT RESTITVTIONI ATHANASII.

At Constantius Imperator licet inuito animo ferret Athanasij restitutionem, quod ex Eusebianorum persuasione iam cogitaret de subrogando alium in locum ipsius Athanasij Episcopum Alexandrinum: tulit tamen; tum quod ex Magni Constantini litteris id se facere Constantinus Iunior profiteretur; tum etiam ne ea occasione, si aduersaretur, fratrem natu maiorẽ infensum sibi redderet & inimicum. Lucifer Calaritanus aduersus Constantium pro Athanasio cum agit [h], hoc ipsum vehementer exprobrat, quod quem passus est in suam Ecclesiam a fratre restitui, iterum persequatur; atque ait: Si recte fuerat missus ad exilium; cur eum passus es contra patris tui statuta recipere dignitatem, quam ei se tulisse tuus arbitratus fuerat pater? Sed, inquis, fratris mei Constantini factum est interuentu. Sed potuisti occurrere Constanti, dicens: Pater noster quem probauit hæreticum, nisi se correxerit, recipere in partes regni mei non possum. Sed inquis: Timui ne inter nos bella fuissent exorta. Ergo quia Saporinus* Persarum Rex nunc contra te gerit prœlium; si tibi dixerit, Suscipe religiones meas, & ero tecum pacatus: te oportet cum omnibus in Imperio tuo demorantibus facere transitum ad religionem dæmonum? dæmonijs enim sacrificans est Saporinus. Conspicis enim non te egisse vt Dei seruum, suscipiendo eum, & loco reuocando suo, quẽ meminisses in causam fidei deportatum. Primum, quod imporentem iudicaueris Deum, tamquam te tueri non potuerit tuentem veritatem, hæreticis resistentem: deinde, quod magis propitium tibi esse volueris Constantem, quam Deum: quem vtique Constantem Regem si hæreticum factum memineras sauendo Athanasio, quẽ tu iam probatum habebas sacrilegum; non solum non regnum tuũ Deo debueras præponere, sed nec ipsam tuam animam. Tu etenim ipse testis es cõscientiæ tuæ: quod enim propter fidem quam semper tenuit Ecclesia ac tenet, quod eam damnare noluerit, missus

[h] Lucif. Calarit. lib. 1. pro Athanas.

* Saporet

A missus fuerit in exilium, quia videlicet noluerit esse Arianus, &c.] hæc Lucifer in Constantium; sed dum per Constantem restitutum ait, vel ipse memoria lapsus, vel vitio librariorum accidit, vt Constans, pro Constantino, positus fuerit: Constans enim haud modo, sed post Concilium Sardicense, cum iterum pulsus esset, Athanasium restituendum curauit.

IV. REDITVS ATHANASII ALEXANDRIAM.

De reditu vero eius Alexandriam hæc Theodoretus [a]: Cum istis Constantini litteris S. Athanasius redit Alexandriam: quem omnes tum ciues, tum rustici, tum nobiles, tum plebeij cupide perlibenterq. excipiunt, exceptis solũ Arianis, quibus eius reditus molestiæ & angori fuit.] At quam faustus lætusq. acciderit Catholicis omnibus Athanasij Alexandriam reditus, Aegyptij Episcopi testati sunt epistola [b] Synodali, in qua istæc inter alia aduersus Arianos calumniantes eius reditum infaustum fuisse & multorum malorum B causam: Prorsus enim (inquiunt) eiusdem veritatis sunt cum superioribus, quæ nunc fingunt, fuisse scilicet in Athanasij introitu seditiones, luctus, populorumq. lamentationes, indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit; sed potius omnia his contraria, gaudia scilicet, animorumq. alacritates, & populorum desiderio videndi hominis accursus: vbique per ecclesias lætitiæ & gratulationes ad Dominum. Ministri autem & clerici ita eum intuebantur, vt animis gaudium conciperent, & illum diem omnibus faustissimum arbitrarentur: nostram autem, qui Episcopi sumus, inenarrabilem lætitiam quid opus est scribere, cum iam antea testati simus, quicquid ei acciderit, nobis videri accidere?] hæc ipsi. Ceterum non Athanasius tantum exul, sed & reliqui Aegyptij Catholici Episcopi eius causa antea profligati, postliminio reuersi, suas receperunt Ecclesias. testantur enim id ipsi in eadem Synodali epistola ex Concilio Alexandrino, cum C aiunt [c]: Publica enim omnium Episcoporum profligatio ex suis sedibus, exterminatioq. facta est: qui vt nos antea pro exulibus habuere, ita nunc cum Athanasio patriæ redditi, pro superioribus doloribus lacrymisq. quibus eius vicem miserabamur, maximam vicissim hilaritatem & gaudium recepimus; quod vtinam Dominus, ne ab Eusebianis subuertatur, nobis incolume seruet.]

[a] Theod. lib. 2. c. 2. in fine.

[b] Apud Athan. Apolog. 2.

[c] Athan. Apolog. 2.

V. ARIANI INDIGNE FERVNT ATHANASII REDITVM.

Cum autem Athanasij reditu pariter reddita esset pax Ecclesiæ; Ariani ipsum, licet munitum litteris maioris Imperatoris, exagitare noua persecutione non prætermiserunt, cum in alios illi inhærentes furorem conuertunt, scribentes ad suos qui in Aegypto erant Episcopos. testatur id ipse Athanasius, cum ait [d]: In istis scribendis secum habent eos qui cum Ario eiecti fuere, nimirum Secundum Pentapoliten, clericosq. Alexandriæ repudiatos. Istis Alexandriam scribunt; &, quod mirere, operam dederunt, vt nos, D ceteriq. qui nobiscum sunt, persecutionibus diuexaremur.] in hunc modum ipse. Crebræ tunc, cum Athanasius est restitutus Alexandriam, fuerunt apud Constantium Imperatorem querelæ, quod ad libitum tantum Constantini absque Synodali decreto idem Athanasius a Synodo Tyria prædamnatus Alexandriam in Ecclesiam restitutus esset: quod quidem Socrates [e] affirmat, sic dicens: Verum qui in ea vrbe labe Arianæ opinionis asperſi erant, contra illum conspirarunt. Inde crebræ seditiones ortæ, quæ factioni Eusebianæ ansam ad Athanasium apud Imperatorem falso accusandum præbuerunt: eiq. crimini datum est, quod suo ipsius arbitrio (cum communis Episcoporum Conuentus illud minime decidisset) Ecclesiæ illius administrationem denuo occupasset.] hæc eadem Sozomenus [f], & alij.

[d] Athan. orat. 1. in Arianos.

[e] Socrat lib. 2. cap. 2.

[f] Zosim. lib. 3. cap. 2.

VI. ARIANORVM LEGATIO IN OCCIDENTEM.

At quoniam re vera non sua sponte Athanasius Alexandriam redijsset, sed litteris Constantini Imperatoris munitus suam recepisset Ecclesiam; periculosa alea Constantio videbatur, eum denuo exturbare, quem sciebat a Constantino Augusto, suo germano, restitutum: haud enim ausus est eum cogere solum vertere, ne in se fratris Imperatoris iustam iracundiam prouocaret: quamobrem quod mente coquebat, dissimulat: cum interim Ariani solitas merces congerunt, nouas calumnias comparant, parantq. legationem aduersus Athanasium ad tres Imperatores, ad Constantinum scilicet, qui eius susceperat patrocinium; ad Constantem, in eumdem quoque propensiorem; & ad Constantium, quem in eum reddiderant infensissimum. At de eiusmodi legatione agemus anno sequenti, quo missa putatur.

[g] Theod. lib. 2. cap. 3.

VII. ARIANORVM ANTESIGNANI.

Quinam vero fuerint Arianorum antesignani, qui istæc in Athanasium commenti sunt, & Constantio detulerunt: præter presbyterum illum, alios recensет Theodoretus, cum ait [g]: Hoc adiutore vsi Eusebius, Theognis, Theodorus Perinthius (erat quidem Theodo-

rus

Universidad de Deusto
Biblioteca

rus vir doctrina præter ceteros exquisita, scripsitq. commentarios in sacra Euangelia, vulgo Heracleotes nominatur) frequenter admodum, quoniam habitabant in proximo, in Imperatoris venere conspectum, reditumq. Athanasij ab exilio multorum malorum causam extitisse dixere, & non Aegyptum solum, verum etiam Palæstinam, Phœniciam, & alias finitimas gentes turbulentis illorum fluctibus grauiter agitari.] hæc Theodoretus. A

[a] Hieronym. de Script. Eccles. in Theodor.

Quod autem ad Theodorum spectat, agit de eodem S. Hieronymus [a], adnumeratq. eum inter scriptores Ecclesiasticos, atque ait: Theodorus Heracleæ Thraciarum Episcopus, elegantis apertiq. sermonis, & magis historicæ intelligentiæ, edidit sub Constantio Principe commentarios in Matthæum, & in Ioannem, & in Apostolum, & in Psalterium.]

[b] Hier. epist. 152.

sic ipse, qui eum interdum citare consueuit [b]. dictus vero est quoque Perinthius: nam idem est Perinthus (vt idem ait) cum Heraclea.

VIII. COMMENTITIA DISPVTATIO.

Fertur & illud factum; nempe hoc anno secundo Constantij Imperatoris, scilicet eiusdem iussu de hoc scribentis ad Probum, publice disseruisse Laodiceæ in Syria Athanasium cum Ario: Sed cum illum ante hæc tempora liqueat esse defunctum; alium volunt hunc fuisse Arium, qui se contulerit cum Athanasio. Non inficias imus alterum his temporibus vixisse Arium Episcopum, de quo inferius plura ex Actis Concilij Sardicensis. Verum quod in epistola illa Constantij ad Probum, Athanasius, diaconus nominetur, & quod in ipso disputationis progressu arguat Athanasius Arium esse Photiniani dogmatis; plane detegitur euidentior error: siquidem longe ante emersit Arij hæresis, quam Photini, & ex Ario potius Photinus, quam ex Photino Arius: de Photino autem, quo tempore innotuerit, suo loco dicemus. B

IX. VIGILII GENVS TRACTANDI.

Ceterum in eiusmodi argumenti & generis scriptionibus versatum esse Vigilium Episcopum Tridentinum, nimirum vt aduersus Arium, Sabellium, & Photinum per dialogismum Athanasij nomine scripserit commentarios, ipsemet testatur, cum agit contra Eutychen: cuius verba, vt hæc exploratiora habeantur, hic reddere, dignum existimamus; ait enim [c]: Plenissime in eis libris, quos aduersus Sabellium, Photinum, & Arium sub nomine Athanasij, tamquam si præsentes cum præsentibus agerent, vbi etiam cognitoris persona videtur inducta, conscripsimus, &c.] Siue ergo Vigilius, siue alius eodem scribendi genere vsus est, cum non tantum Athanasium & aduersarium hæresiarcham sic disputantes induxit, sed etiam (quod ait) Iudicem cognitorem sæpe interloquentem adhibuit, quod in ista vidimus disputatione habita coram Probo; nequaquam Athanasio hæc tribuenda sunt. C

[c] Vigil. contra Eutych. lib. 5.

X.

Quod autem spectat ad res Constantij Imperatoris; ipse hoc anno, ijsdem Consulibus, Antiochiam se contulit, ob expeditionem aduersus Persas parandam, quod & data ab eo ibi rescripta [d] declarant; quando vlcere, incurabili plane morbo affectus, &, vt putatur, diuinitus immisso, vt a qua deflectere videbatur fauens Eusebianis, pietatem ardentius coleret & solicitius custodiret. Sed plane accidit illi quod Pharaoni, dum percussus a Deo, Moysen lubenter, a quo salutem consequeretur, audiuit; verum eum curatus contempsit, susceptæ semel inhærens impietati. Quonam modo autem ægrotantem ibi Constantium Imperatorem magnus ille Spiridion, de quo superius mentio facta, ad bonam valetudinem reuocarit, eius Acta significant: quorum licet auctor non prodatur qui scripsit, creduntur tamen ex illis esse deducta, & soluta oratione conscripta, quæ eius discipulus Triphyllius Ledrensis Episcopus (vt testatur Suidas [e]) versibus Iambicis cecinit. Ait ergo auctor [f]: D

[d] l. 4. de temp. cursu. C. Theod. & l. 23. de Decurion. C. eod. Theod.

CONSTANTIVS CVRATVR A SPIRIDIONE.

[e] Suid. in Triphyl.

[f] Apud Metaphrast. die 12. Decemb. Surium. 6.

XI.

Vt autem Antiochia quoque posset videre Spiridionis virtutem & gratiam, & de ea ferre testimonium; hoc quoque fit valde mirabiliter & contra opinionem. Quo modo vero, iam ostendet oratio. Nuper quidem Magnus Constantinus, relicto Imperio, e viuis excesserat: id autem filij diuiserant. Et Constantius quidem, cui sorte obtigerat vt teneret Imperium Orientis, in magna vrbe Cœlesyriæ, nempe Antiochia, versabatur. Eum autem grauis morbus inuadit, qui medicorum manus & artem reprobabat. Hac de causa, aliorum omnium spe abiecta, eum precabatur solum, qui potest curare animas & corpora. Cum vero precatione vteretur intentius, noctu in visione ei apparet Angelus, ostendens ei chorum sanctorum multorum Episcoporum: in quos cum Imperator defixisset oculos, in medio quidem eorum videt quosdam duos stantes, qui erant ipsi quoque Episcopis similes, videbantur autem esse duces & præsides aliorum. cum eos ipsi ostendisset Angelus, solos eos esse dicebat eius morbi curatores. Cum vero eum dimisisset somnus, E

VISIO FACTA CONSTANTIO.

nus, considerabat quidem quinam ij essent, non poterat autem somnium conijcere: quo modo enim, cum eorum nec nomen nec patria ei esset nota? maxime cum alter eorum, qui apparuerat vt Episcopus, nondum re vera erat factus; sed quod futurum erat, tamquam quod iam factum fuerat, apparuerat. A

Cum propter hæc ergo esset animi dubius Imperator, & simul quidem visione moueretur, cruciaretur autem doloribus; nesciebat quidnam ageret: feruor vero fidei illum optime admonebat, non adeo temere illam apparuisse visionem: vnde etiam ei persuadet, vt præclarum, & Imperatore dignum, & in præsentia quidem sapientia minime vacuum caperet consilium. Quotquot enim Episcopi per vniuersum Romanum Imperium, sibi scilicet subiectum, vitæ ex virtute agendæ curam gerebant, iussit conuenire: non enim omnes accersiuit Episcopos, sed quos audisset esse virtute præstantes; vt, cum simul omnes conuenissent, duo quoque, qui ei apparuerant, noti euaderent. Missæ sunt ergo litteræ per vniuersam regionem sibi subiectam, quibus vocabat Episcopos: & quoniam cum alij accessissent, ij qui quærebantur, nequaquam agnoscerentur; mittit etiam in Cyprum insulam, accersens Spiridionem, & illius gratiam. Ille autem omnia quidem spiritu præuiderat de Imperatore: in somnis enim ei singula significabat gratia. Cum vero Imperatoris quoque verba ei consentirent, non inuitus ad eum proficiscitur, illum quoque virum secum ducens, qui in ea, quæ prius apparuerat, visione, cum illo adstiterat Imperatori: ei nomen erat Triphyllius; qui nondum quidem erat adeptus sacerdotium, a superis autem, antequam eligeretur ab hominibus, fuerat designatus. B

XII. CONSTANTII STVDIVM COGNOSCENDI SPIRIDIONIS.

Cum eo ergo simul ingreditur Spiridion in Regiam, tenuiter admodum ornatus & simpliciter: nam vestis quidem erat admodum vilis: in manu autem habebat virgam ex palma, & tiaram gestabat in capite: præterea vasculum quoque quoddam fictile ei pendebat ex collo, vt qui (sicut mos erat ijs qui sanctam habitabant ciuitatem) statuisset ferre oleum sanctæ Crucis. Quoniam autem non satis erat, tenuitate, & a rebus superfluis aliena simplicitate, sed etiam in ferendis iniurijs moderatione suum imitari Dominum: quidam in Regia, eius irridens tenuitatem, & indecorum esse arbitrans eum ingredi in Regiam, qui ita esset vestitus; illi sacræ maxillæ incussit colaphum. Fulmen autem non fuit e cælo missum in eum qui percusserat; sed id omnino passus est, qui ipse quoque in se ipso diuine id erat passus. Ille vero (o generosum animum & ad patiendum ambitiosissimum!) ei qui ipsum afficiebat iniuria, præbuit & alteram, promptus ad Dominicam legem [a] implendam, & se promptum exhibendo ad patiendum, vincens nimiam illam celeritatem manus simul & impudentiam: hoc illum insolentem & iniuriosum cepit hominem, & magno pudore affecit, & maxime quod acceperat eum esse Episcopum, qui affectus fuerat iniuria: vnde etiam mutatus, fit ei supplex, & petit veniam, inconsideratæ lapsum audaciæ curare contendens calore pœnitentiæ. Ille autem (didicerat enim, sicut ferre iniurias, ita debita remittere, immo vero eum, qui ipsi molestiam attulerat, remunerari bonis) verbis quibus potuit, eum affecit beneficio, paterne consulens, & meliorem eius reddens animam. quo factum est, vt qui apud Imperatorem primos honores obtinebant, eum reuerenter prosequerentur, &, vt par erat, ducerent ad Imperatorem. C

[a] Matth. 5.

Non sunt prætermittenda quæ interim euenerunt, quæ sunt studio digna, & quæ possunt magnam afferre vtilitatem animis studiosis sapientiæ. Videns ille magnus suum discipulum Triphyllium perfectum mox futurum, & ei similem; in præsentia vero ea quæ in mundo sunt magna, & pro quibus multi esse contendendum existimant, magna esse existimantem, vt qui adhuc esset ætate iuuenis, & haberet ætatem ad hoc opitulantem, & ea quidem admirantem quæ erant in Regia, vestes, inquam, splendidas, & auri nitorem, & ante omnia quidem ipsum Imperatorem, qui in excelso quidem præsidebat, conspiciebatur vero terribilis & specie insignis: cum propter hæc omnia videret eum stare sublimem & erectum, & quasi a se discessisse: ei veluti somnum soluens, & quæ vere habebat somnia manu palpans & depellens, Sed mihi (inquit) Triphylli, illum ipsum ostende Imperatorem; neque enim possum scire quisnam sit. Is autem non intelligens quid magnus sibi vellet Spiridion, Hic est, inquit: manu ostendens Imperatorem. Quid est ergo (inquit Spiridion) hic alijs admirabilior, nisi eum etiam dixeris iustiorem, ob fastum & splendorem? Non æque ac quiuis pauper ignotus morietur, similiter vero sepulturæ mandabitur & interibit, similiter quoque sistetur ante incorruptum Iudicem? Cur quæ fluunt, tamquam quæ stabilia sunt, honoras, & quæ nihil sunt, habes in admiratione; cum D E

XIII. SPIRIDION IN REGIA MALE HABITVS.

XIV. DE TRIPHYLLIO VATICINIVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne; cum liceat potius, ea quæ sunt materiei expertia & æterna quærere, & gloriam amare A
cælestem, in quam non cadit interitus?

XV. CONGRESSVS SPIRIDIONIS CVM CONSTANTIO.

Cum hæc autem diceret Triphyllio; Imperator ex tribunali excelso in sanctum conijcit oculos: & primum quidem eum attrahebat habitus & amictus, formæ, quæ visa fuerat, conueniens: sic enim visus fuerat ei adesse in somnis, & erant omnia eadem, virga, tiara, vas e collo pendens, & vestis. Eum ergo statim cognouit ex alto: Triphyllium autem non poterat conijcere, neque enim curabat eius speciem curiose inquirere, quoniam eum non videbat Episcopum, sicut somnus ei significabat. Quamobrem statim surgens e sede, vadit ad magnum Spiridionem: desiderium enim recuperandæ sanitatis faciebat eum alia contemnere: splendorem certe Imperatorium & Imperij magnitudinem postponens honori magni Spiridionis, se humiliter admodum & abiecte in eum gerit, humilitate captans misericordiam, & ostendens quantum interfit inter Regem, qui ad tempus est, & B
eum qui seruit Regi æterno. Ille ergo inclinato capite placabat eum lacrymis, & eius petebat preces, tamquam validissimum aliquod medicamentum, quod omnem molestiam potest facile soluere. Postquam ergo manus illius tetigit caput Imperatoris, statim fugatus est morbus, & conualuit Imperator.

XVI. SPIRIDIONIS VIRTVS PRAEDICATVR.

Quis, quæ postea consecuta sunt, narrabit, eorum qui aderant, & ipsius Imperatoris, quemadmodum toto die festum agebant, & propemodum exiliebant, & neque se præ gaudio poterant continere? Solus Spiridion erat in labijs omnium, aspiciebatur Spiridion, Spiridion erat id quod studio erat omnibus. Imperatori itaque fuit quidem corpus restitutum sanitati: vt autem sana esset eius anima, numquid vt paruum & a medico contemnendum fuit despectum? Vbinam vero hoc fecit sacrosancta illa anima? Sed ei quoque omnino conueniens adhibuit medicamentum; vt qui suaserit quidem, vt meminisset Dei C
beneficij; in eos autem qui eius parebant Imperio, ijs quidem qui offendebant, & aliquam attulerant molestiam, clementem se præberet & misericordem; ijs vero qui secus se gesserant, benignum & liberalem; ijs autem qui priuati erant rebus necessarijs, patris & curatoris munus obeuntem, manumq. & viscera ijs benignissime aperientem. Quantum enim (inquit) præstas ceteris, tantum te esse oportet virtute celsiorem: qui enim non sic est affectus in subiectos, tyrannum oportet eum potius vocare, quam Imperatorem, qui non est censendus beatus propter potestatem, sed qui censetur miser & odio habetur propter superbiam. Postremo adhortatus est, vt accurate teneret & obseruaret ea quæ pertinent ad pietatem, & ne tantillum quidem admitteret, quod non Dei videretur Ecclesiæ.] Hæc quidem ad Constantium Spiridion, probe sciens hominem ad Eusebianos propensiorem, per quos posset induci in Arianam impietatem; atque idcirco hæc illi oportuit ab D
eo instantius ingeri & inculcari. Subdit auctor Spiridionis contemptum auri, quo donatus ab Imperatore, & accipere coactus, illud erogauit in aulicos: additq. de Imperatore ad meliorem frugem reddito, eiusq. studio in subleuandis inopum afflictionibus atque molestijs, deq. immunitate concessa viris Ecclesiasticis, ne quod genus penderent vectigalium, sed in omnibus essent immunes: subditq. his quoque de puero defuncto, & ad vitam ibidem, cum esset Antiochiæ, reuocato, & post hæc alia plurima ab eo edita signa, cum in Cyprum insulam reuersus est.

XVII. IMMVNITAS CONCESSA CLERICIS.

Quod autem spectat ad immunitatem concessam clericis in gratiam Spiridionis; excidit quidem datum de ea re a Constantio rescriptum, cuius tamen mentionem ipse fecisse videtur, cum alias in hunc modum rescripsit ad clericos[a]: Iuxta sanctionem, quam dudum meruisse perhibemini; & vos, & mancipia vestra nullus nouis collationibus obliga- E
bit; sed vacatione gaudebitis. Præterea neque hospites suscipietis: & si qui de vobis alimoniæ causa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur. Data VI. Kalendas Septemb. Placido & Romulo Coss.]

[a] l. 8. de Episc. & cleric. C. Theod.

XVIII. IACOBI NISIBITAE INSIGNE FACTVM.

Verum haud immuneratam reliquit Deus Constantij munificentiam tum erga pauperes omnes, tum potissimum clericos tunc impensam; sed longe maiora rependit, & quidem per alium sanctissimum virum Spiridioni non imparem, per Iacobum, inquam, illum Episcopum Nisibis toti Orienti spectatum, de quo sæpe superius mentio incidit opportuna: ex quibus plane innotuit magna Dei prouidentia erga Constantium, quem vt in officio pietatis contineret, modo perterret minis, exagitat plagis, modo vero beneficijs demeretur; quæ per viros pientissimos, atque Catholica religione præstantes, illi voluit exhiberi: vt ex his saltem perdisceret pietatem colere, & auersari scelestissimos Eusebianos, ab ea

A ab ea ipsum conantes auertere. At quodnam hoc tandem adeo ingens beneficium per Iacobum Episcopum fuit eidem imperitum? eximium illud sane, atque ita excellens, vt vix sit qui digne prosequi valeat oratione. Sapores quidē ille potentissimus Persarū Rex, audita Constantini morte, cuius summa potētia sæpe coercitus, haud ausus fuit inuadere Romanū Imperiū; eo subiacto, tempus idoneum inuenisse ratus diutius expectatū, validissimo exercitu cōparato, fines Romanorū inuadit; &, quæ sibi fortior atque prior occurrit, Nisibin dura atque diutina obsidione perstringit: sed ab vno præstantissimo eodemq. Deo carissimo viro Iacobo eius ciuitatis Episcopo vincitur, confunditur, atque cū ignominia ad propria inglorius redire cōpellitur. hæc autē quomodo se habuerint, sunt auctore Theodoreto narrāda.

XIX. SAPORIS REGIS PERSARVM BELLVM IN MESOPOTAMIA.

Sed illud primum, quod ad tempus spectat, vt certiorem statuamus chronographiam: Ista quidem accidisse ipso exordio Imperij Constantij & collegarum fratrum, S. Hieronymus[a] testatur, cum sic habet primo ipsorum Augustorum anno: Sapor Rex Persarum, B
Mesopotamia vastata, duobus ferme mensibus Nisibin obsedit.] hæc, inquam, ipso anno primo Constantij, qui (vt vidimus) cœptus anno præterito post obitum patris decimo Kalendas Iunij, in præsentem vsque annum, dicto mense ac die protenditur. Et Theodoretus[b] in Philotheo hæc in eamdem sententiam: Cum autem aliquantum processisset temporis, Imperator quidem Magnus & admirabilis (*Constantinus scilicet*) excessit e vita cum coronis pietatis. Illius autem filij fuere heredes Imperij Orbis terræ. Tunc Rex Persarum, cui nomen erat Sapores, contemptis filijs, vt quorum potentia non esset patriæ æqualis, bellum mouet aduersus Nisibin magnis & equitum & peditum copijs: duxit autem elephantos quoque quamplurimos, &c.] hæc quidem quod ad tempus pertinet. Res autem quomodo se habuerit, idem Theodoretus narrat his verbis[c]:

[a] Hieron. in Chronic.
[b] Theodoret. in Philoth. in Iacob. Nisibita.
[c] Theod. lib. 2. cap. 30.

XX. NISIBIS OBSIDETVR.

C Cum Sapores Persarum Rex contra Romanos bellum gereret; Constantius collecto exercitu venit Antiochiam. Quo quidem tempore, dum moraretur Constantius Antiochiæ, hostes erant profligati non exercitus Romani viribus, sed virtute Dei, quem pij viri inter Romanos sancte coluerunt. Victoriæ autem rationem ac modum hoc loco exponere decreui. Nisibis vrbs, quam nonnulli Antiochiam Mygdoniæ appellant, in finibus, quibus Romanorum & Persarum terminatur Imperium, posita est, cuius Episcopus moderator & dux fuit Iacobus, de quo supra mentio facta est: in isto clari gratiæ Apostolicæ radij elucebant: cuius mirabilia & multorum celebrata sermonibus miracula, quoniam in historia, quæ inscribitur Philotheus, complexus sum, ea rursus enumerare, vt superuacaneum, sic alienum ab instituto arbitror. Itaque vnum dumtaxat narrationis præpositæ causa commemorabo. Vrbem, cui iste Episcopus præfuit, Romanorum ditioni subiectam, D
forte Persarum exercitus obsidebat: quam ad septuaginta dies obsessam, tametsi multas machinas mœnibus admouebat, & eam vndique varijs bellicis tentabat instrumentis, atque adeo vallo & fossa circumdabat, capere tamen non potuit.

XXI.

Postea alueo fluuij per mediam vrbem labentis, qui Mygdonius vocatur, satis longo interuallo supra vrbem obstructo, & ripis ad ingentem altitudinem, vti impetum aquæ inhiberent, exaggeratis: vbi videt tantam aquæ copiam, vt de cetero aggerem inundaret; subito eam velut machinam in murum præcipiti cursu ferri permittit: cuius impetus tam vehemens fuit, vt murus eum non potuerit sustinere, sed in alteram partem inclinatus, ad terram ruerit. eamdem calamitatem altera muri pars, per quam erumpebat fluuius, etiam passa est; quandoquidem cum aquæ violentiam ferre non posset, disturbata concidit. Quod vbi vidit Sapores, spem concepit animo, se nullo negotio reliquam vrbem E
expugnaturum. Atque ille quidem ideo quieuit, vt cœnosa aquæ inundatio areesceret, & flumen vado transiri posset. Postridie autem, vbi cum omnibus copijs vrbi appropinquabat, expectabatq. per disiectas muri partes in eam ingredi: tum murum vtrinque de integro ædificatum, tum laborem a se frustra susceptum videt. Nam diuinus ille vir Iacobus, suæ precationis virtute, non solum militum, aliorumq. incolarum confirmauit animos, verum etiam murum denuo extruxit, & machinis oppositis hostes irruentes repulit: quas res perfecit non accedendo ad mœnia, sed intus in sacrosancto templo Deum precibus enixe solicitando. Sapores autem non modo ædificandi celeritate obstupefactus est, verum etiam visione quadam perterritus. Etenim vidit in ipso muro quemdam regali plane vestitu amictum, cuius purpura & diadema mire resplendescebant: quem Imperatorem Romanum esse suspicatus, minabatur illis mortem, qui nunciarant eum minime adesse. Qui cum constanter affirmarent, vera esse quæ dixerant, & Constantium Impe-

MIRACVLO VRBS DEFENDITVR.

ratorem

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratorem esse Antiochiæ: intellexit cum visionis significationem, tum Deum pro Romanis (sic enim aiebat) bellum gerere. Itaque miser, rem indignatus, telum coniecit in aerem; non quod putabat Deum se posse ferire, quem sciebat corporis expertem; sed quod impetum insaniæ suæ sustinere non potuit. A

XXII. CVLICIBVS VINCVNTVR HOSTES.

Eodem tempore Ephraim, vir sane admirabilis, & scriptor inter Syros facile excellentissimus, orat Iacobum, vt conscendat mœnia, barbaros conspicetur, & execrationis tela in eos conijciat. Cuius postulationi obsecutus sanctus vir, in quamdam turrim ascendit: ac cum videret ingentem eorum multitudinem, non aliud est illis imprecatus, quam vt cyniphes ac culices in eos immitterentur, vt minutarum bestiolarum morsu eius potentiam, qui ipsis Romanis auxilium tulerat, agnoscerent. Qua re a Deo postulata, statim cyniphum & culicum examina, tamquam nubes, Persarum copijs circumfunduntur; atque tum elephantorum proboscidas, quæ sunt instar fistulæ, tum equorum & aliorum iumentorum aures naresq. compleuerunt. Qui cum bestiarum morsus ferre non possent, frena rumpere, sessores deijcere, & acieni disturbare coeperunt; ac tandem, relicto exercitu, fugiunt quantum possunt. Itaque miserrimus ille Rex, cum ex hac leui & clementi castigatione potentiam Dei, curam piorum gerentis, perspexisset, inde domum reuertitur, ex ea obsidione non victoriam, sed ignominiam consecutus.] hactenus Theodoretus. Hæc quidem felicia omnia Romanum Imperium meruisse per Iacobum eius loci Episcopum, declarauit euentus: nam quoad vixit ipse, licet sæpe munitio illa tentata, numquam tamen valuit ab hostibus capi: sed & eo ex hac vita sublato, quamdiu corpus illius Nisibi mansit (quod validissimum vrbi extitit propugnaculum) plane facta est inexpugnabilis ciuitas illa, & numquam in Persarum Regis manus deuenit, quod suo loco dicturi sumus: non enim semel, sed sæpe virtute Iacobi Nisibin liberatam, testatur pariter S. Hieronymus in Chronico paucis his: Iacobus Nisibenus agnoscitur, ad cuius preces sæpe vrbs discrimine liberata est.] ita ipse anno primo Constantij Imperatoris. B C

REX PERSARVM TVRPITER CEDIT.

XXIII. MAGNA CONSTANTII OBLIVIO RECTI.

Hæc quidem satis, & plusquam satis dixerimus, esse poterant Constantio, ad continendum se in fide Catholica, a cuius cultoribus Deo carissimis videbat tot tantaq. præstari: cum a suis Eusebianis nequicquam tale, immo ne minimum quidem diuinæ gratiæ in illis vmquam elucere conspexerit. Fuerunt ambo hi, nempe Iacobus & Spiridion, præsentes sacrosancto Magno Nicæno Concilio, suoq. ipsorum chirographo fidei Symbolo subscripserunt, cuius semper extiterunt acerrimi defensores: dederant enim hi sibi manus, qui in Ecclesia Dei videbantur esse columnæ: quorum quidem signis atque prodigijs, tamquam a Moyse atque Aaron, potuisset de veritate Catholicæ fidei Constantius admoneri; nisi (quod ex suis Magis accidit Pharaoni) ab Eusebianorum præstigijs fuisset penitus dementatus. Meminisse quidem debuisset, quid ipsius pater sibi dederat in mandatis; nempe vt non Iacobum tantum viuentem coleret & obseruaret, sed eius quoque cadauer honore prosequeretur; ac proinde non abhorreret a fide, quam sciebat ab eodem sancto Episcopo prædicari. At ille sic virum viuentem atque defunctum coluit, vt tamen nequaquam ab Ariana impietate recederet: atque pro monstro plane sit habitum, illum ab ipso affici honore, a cuius sententia in fide Catholica procul abesset: conuocauit enim eum post hæc ad Encænia Antiochena, vt suo loco demonstrabimus. D

XXIV. a Gennad. de viris illustr. c. 1. IACOBI OBITVS ET SEPVLTVRA.

Gennadius [a] cum de eius obitu agit, hæc quoque de Constantino atque Constantio in memoriam reuocat: Moritur (inquit) hic vir Constantij temporibus: iuxta præceptum patris eius Constantini, intra muros vrbis Nisibenæ sepelitur, ob custodiam videlicet ciuitatis: quod secundum Constantini fidem euenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus vrbem, & vel gloriæ sepulti inuidens, vel fidei Constantini, cuius ob id domum persequebatur, iussit efferri de ciuitate sancti corporis reliquias; & post paucos menses, consulendi scilicet Reipublicæ causa, Iouianus Imperator, qui Iuliano successerat, tradidit barbaris ciuitatem, quæ vsque hodie Persarum ditioni cum finibus suis subiecta seruit.] sed de his suo loco prolixius. E

XXV. IACOBI NISIBIS EPISC. SCRIPTA.

Qui vero mirabilium rerum gestarum operatione adeo visus est coruscasse, doctrina quoque & rerum diuinarum eruditione haud leuiter tinctus, sed apprime imbutus fuit. Cur autem a S. Hieronymo in catalogo scriptorum illustrium minime fuerit recensitus, facile (inquit Gennadius) excusabitur, si consideremus, quod ipsos tres vel quatuor Syros, quos posuit, in Græcum versos se legisse testetur. Vnde constat, eum illo tempore ignorasse Syram linguam, vel litteras; & ideo hunc, qui necdum versus est in aliam linguam,

A linguam, nescisse scriptorem. Comprehendit autem omne opus suum in vigintisex libris, De fide, Contra omnes hæreses, De charitate generali, De dilectione erga proximum speciali, De ieiunio, De oratione, De resurrectione, De vita post mortem, De humilitate, De patientia, De pœnitentia, De satisfactione, De virginitate, De sensu animæ, De circumcisione, De acino benedicto, pro quo in Isaia legitur: Non est exterminandus botrus: De Christo, quod Filius Dei sit, & consubstantialis Patri, De castitate, Aduersus Gentes, De constructione tabernaculi, De Gentium conuersione, De regno Persarum, De persecutione Christianorum: composuit & Chronicon minoris quidem quam Græcorum curiositatis, sed maioris fiduciæ: quia diuinarum Scripturarum tanta auctoritate conscriptum comprimit ora eorum, qui præsumptuosa suspicione de aduentu Christi Domini nostri inaniter philosophantur.] hæc Gennadius, dum sui commentarij exordium Iacobi huius illustrat
B auctoritate atque splendore. Vtinam tantum thesaurum Syri Græcis, & hi Latinis communicassent, sicut res ab eo præclare gestas nobiscum participarunt. Porro tanta viri memoria qualibet anniuersaria natali die non Syris tantum, sed Græcis, atque Latinis, cuiuslibet anni periodo Idibus Iulij consummata, expectata reuertitur.

XXVI. EPHRAEM DIAC. DISCIPVLVS IACOBI NISIB.

Cum autē in recitatis superius Actis Iacobi Nisibitæ Episcopi, facta sit mentio Ephræm diaconi Edessēni tunc Nisibi apud Iacobum adhuc agentis (Nisibi enim & ipse natus est, vt Sozomenus testatur [a]) apparet ipsum eodem Iacobo absque dubio in diuinis potissimum litteris vsum esse magistro: etenim quinam alius, quod ad Syram linguam spectat, inuentus est hoc tempore Iacobo eruditione præstantior? Num apud alios, quorum nulla fama extaret, quærendus sibi doctor esset, cum talem tantumq. toti Orienti conspicuum, quiq. cum eximia doctrina, vitæ quoque simul in omnibus incomparabilem sanctitudinem con-
C iunxisset, domi, paterniſq. in laribus secum haberet? Dignus plane tanto viro Ephræm discipulus extitit, cuius primordia, qualis, quantusve ipse futurus esset, admirandis quibusdā signis diuinitus demonstrarunt: quæ ab ipsomet absque iactantia (longe enim ipsum ab omni cupidine humanæ gloriæ abhorruisse, eiusdem plane scripta, si alia deessent testimonia, aperte significant) aliquando amico communicata, a S. Gregorio Nysseno [b] his verbis sunt scriptorum monumentis posteris tradita: Fertur (inquit) hæc ipse de se dixisse: sibi, cum primum e tenera illa excederet ætate pueritiæ, arcana eiusmodi contigisse visa. Ipsi etenim iuxta linguam admodum fructifera enasci videbatur vitis, quæ quidem ita excrescebat, vt vniuersum terrarum repleret Orbem: cuncta autem cæli volatilia aduentabant, & de fructu eius comedebant: ipsa autem vitis, quanto plures volucres decerpentes fructus excipiebant, tanto amplius racemis abundabat.

[a] Sozom. lib. 3. c. 15.

[b] Gregor. Nyss. de S. Ephræm. VISIO FACTA EPHRAEM.

D Aliud præterea quod ad ipsum pertineret, alius quidam se conspexisse testatus est: Angelorum scilicet copiam descendentem e cælo, volumen intus ac foris conscriptum detinere manibus: sic vero sanctam illam colloqui visam esse aciem: Quis, putas, volumen istud in manus accipiet? Et hos quidem hunc, alios illum, alios vero alium ex præstantioribus eo tempore hominibus, respondisse. Deinde autem post omnium probationem subiecisse: Isti quidem sancti, ac ministri Dei sunt, sed hoc volumen in manus accipere nequeunt. Cumq. iam varios ex tūc viuentibus nominassent, nec quisquam ex his placuisset: demum communi omnium consensu in eam pariter conuenerunt sententiam, vt dicerent, a nullo alio volumen istud in manus posse sumi, præterquam ab Ephræm Syro. Tuncq. cælestes Angelos, idem conspexisse fertur, Ephræm volumen tradere: noctuq. surgens, ad ecclesiam, visum illud conspiciens, perrexisse; auditoq. ipso Ephræm, qui tunc insignem gratiaq.
E plenam habebat orationem, quid visum illud designaret, cognouisse, Deumq. collaudasse, qui tam præclarum dicendi donum viro sancto tribuisset. Tantam enim sapientiæ abundantiam largitus illi Deus fuerat, vt, quantumuis ei perpetui quasi verborum fontes suppeterent, rebus tamen explicandis pares nequaquam essent; illudq. non tam linguæ tarditate, quam cogitationis celeritate accidebat.] hæc Nyssenus de Ephræm adhuc adolescente, qua ætate ipse tum Nisibi (vt dictum est) morabatur, & magno illi Iacobo inhærescebat. At de ipso Ephræm continget sæpe inferius habere sermonem.

XXVII. ALIA VISIO DE EPHRAEM.

XXVIII. CONSTANTII CONSTITVTIO IN AMBIENTES MAGISTRATVS

Quod autem ad politicum statum Romani Imperij pertinet; hoc eodem anno, ijsdemq. Consulibus Vrso atque Polemio, Constantius Imperator ad Aconium Catullinum Africæ Vicarium aduersus honores ambientes sic rescripsit [c]: Ab honoribus mercandis per suffragia, vel qualibet ambitione quærendis, certa mulcta prohibuit: cui addimus, vt quicumque fugientes obsequia Curiarum, vmbras & nomina affectauerint dignitatum, tricenas

[c] l. 2. de honorar. codicil. C. Theod. & l. 24. de Decur. Cod. eod.

Universidad de Deusto
Biblioteca

libras argenti inferre cogantur, manēte illa præterita illatione auri, qua perpetua lege constricti sunt. PP. V. Kal. Decemb. Acc. XVII. Kal. Iunij, Thamugadi, Vrso & Polemio Coss.] A

XXIX. Hos autem qui se sic intrusissent, idem honoribus priuandos esse censuit, ita ad eumdem ijs ipsis Consulibus rescribens [a]: Quoniā emptæ dignitatis obtentu Curias vacuefactas esse, non dubium est: placuit, vt cuncti qui suffragijs dignitatū insignia consecuti sunt, immeriti honoris splendore priuati, ciuilium munerum solemnitate fungātur. Eorum sanc intemeratas inconcussasq. dignitates volumus permanere, qui vel iudicio prouinciarum in officium legationis electi sunt, vel honestis testimonijs, adminiculis enitentes, talium dignitatum priuilegia insigniaq. meruerunt. Dat. V. Kal. Nouemb. Emesa, Vrso & Polemio Coss.]

[a] l. 25. de Decur. Cod. Theod.

XXX. Idemq. ad Afros hæc de famosis libellis hoc anno rescripsit [b]: Libellis, quos famosos vocant, si fieri possit, abolendis, inclytus pater noster prouidit: & huiusmodi libellos ne in cognitionem quidem suam vel publicam iussit admitti. Non igitur vita cuiusquam, non B dignitas concussa his machinis vacillabit. Nam omnes huiusmodi libellos concremari decernimus. Dat. XIIII. Kal. Iulij, Vrso & Polemio Coss.] Sed & illud aduersus occultos delatores edixit Reipublicæ vtile [c]: Innocentiam securitate firmantes, & quorumdam audaciam prohibentes, edictum promulgauimus, ne quid occultis delationibus possit in hominum licere fortunas. Dat. prid. Id. Iun. Viminaci, Vrso & Polemio Coss.]

DE FAMOSIS LIBELLIS ET DELATORIBVS.

[b] l. 5. de libel. famos. C. eod.

[c] l. 4. de petit. C. Theod.

IESV CHRISTI ANNVS 339. IVLII PAP. ANNVS 3. CONSTANTINI CONSTANTII IMPPP. 3. CONSTANTIS

I. ARIANI RVRSVM INSVRGVNT IN ATHANASIVM.

TRecentesimus vndequadragesimus Christi annus, Consulibus duobus Augustis Constantio secundum & Constante, tam in Græcis quam in Latinis indicibus reperitur C inscriptus. Quo tempore Ariani, indigne ferentes Athanasium in Ecclesiam restitutum, vt eum iterum deturbarent, præter veteres in ipsum coagmentatas calumnias, nouas illis superaddentes, legationem aduersus eum mittunt ad Romanum Pontificem, & ad Occidentis Imperatores Constantinum atque Constantem. Testatur id ipse Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, in qua inter alia hæc leguntur: Eusebiani igitur, videntes hæresin suam succumbere, & Romam, & ad Imperatores Constantinum & Constantem contra Athanasium scribunt.] De hisce illorum litteris ad Iulium Papam, calumniarum plenis, meminerunt Episcopi Aegypti ex Concilio Alexandrino in sua ipsorum Synodali epistola, de qua agemus inferius. Legati autem qui Romam ab Eusebianis ad Iulium Pontificem missi sunt, fuerunt Macarius presbyter, Martyrius, & Hesychius diaco- D ni, prout eiusdem Iulij Papæ litteræ significant. Horum petitio potissima illa fuit, vt Tyri facta Athanasij damnatio rata haberetur; detulerantq. secum legati Acta Tyri ab ipsis Eusebianis tunc ex animi voluntate composita. Quid autem Romæ actum sit, dicemus inferius: quid vero illi apud Imperatorem, Athanasius vnico verbo absoluit, cum addit [d]: Sed quia ab Athanasio missi legati mendacia eorum refutabant, ab Imperatoribus cum pudore reiecti sunt.] ita ipse.

[d] Athanas. epist. ad Solitar.

II. LEGATIO AD ATHAN. MISSA IN OCCIDENTEM.

At quænam hæc fuit legatio, quam ad legatos Arianorum confutandos missam a se dicit? Non aliam quidem putamus, quam illam missam a Synodo Alexandriæ tunc temporis eadem de causa ex Episcopis Aegypti Alexandrinæ Ecclesiæ subiectis congregata; in qua aduersus omnes Eusebianorū accusationes tum veteres Tyri productas, tum etiam ab eisdem recens excogitatas, scripta est Synodalis epistola ad Iulium Romanum Pontificem, E & ad omnes Episcopos Catholicæ communionis toto Christiano Orbe diffusos: per ipsam enim egregie confutantur omnes ab eis in Athanasium diuersis ex causis comparatæ calumniæ. est prolixa quidem epistola, ex qua nos ea tantum prosequemur, quæ spectant ad tria illa superaddita ad veteres criminationes capitula: recitatur vero integra ab Athanasio, ipso ferme suæ secundæ Apologiæ exordio [e].

[e] Apud Athan. Apolog. 2.

III. TRES ADDITAE ACCVSATIONES IN ATHAN.

Ceterum meminisse debemus Athanasium post reditum Alexandriā tribus ab Eusebianis accusationibus esse vexatum: nimirum, ipsum in suo reditu a populo magno acceptum mærore, eodemq. tempore cædes plurimorum patratas esse: quod insuper, qui a Synodo damnatus esset, absque Synodo sedē recipere temere atque contra canones præsumpsisset: rursum vero, quod frumentum solitum exhiberi ex Constantini Imperatoris liberalitate Aegypti ac Libyæ viduis, surripuisset. Porro Synodalis epistola sic se habet:

Sancta

EPISTOLA SYNODI ALEXANDRINAE.

A Sancta Synodus Alexandriæ congregata ex Aegypto, Thebaide, Libya, Pentapoli, omnibus vbique Ecclesiæ Catholicæ Episcopis, dilectis & desideratissimis fratribus in Christo, salutem.] licet autem in hac inscriptione nulla specialis mentio habeatur Iulij Romani Pontificis, scriptam tamen esse ad Iulium, testatur S. Athanasius in fine ipsius, quam recitat, epistolæ, vbi ait [a]: Hæc quidem Aegyptij ad omnes, & ad Episcopum Romanum Iulium scripsere.] Epistola vero sic inchoatur:

[a] Athanas. Apolog. 2.

IV. Poteramus quidem, dilectissimi fratres, etiam statim ab initio conflatæ in Athanasium criminationis, deinde post eius Alexandriam ingressum respondere super fictis criminationibus Eusebianorum, cosq. de iniurijs in comministrum nostrum illatis accusare, simulq. ostendere, quam nihil nisi meras calumnias obiecissent: sed quia tempora illa nihil tale permittebant, vt & ipsi nostis; & quia arbitraremur, post restitutionem Episcopi Athanasij, B eos vultum submittere, & pudore in tam apertis iniurijs suffundi: putauimus rem silentio prætermittendam esse, maxime post tantas eius viri calamitates, profectionesque, & vitam, relicta domo, peregre actam, post tanta pericula, quibus minimo minus perierat, rem vrgentibus calumniosis hominibus, nisi humanitas Imperatoris obstitisset.] hæc ipsi dicentes, alludunt ad accusationem illam priorem in Athanasium ad Constantinum delatam criminis maiestatis, cum petierunt contra eumdem lege agi. sed subdunt:

V. ARIANORVM IN ATHANASIVM CONATVS.

Tot malis cum nemo non hostium etiam crudelissimorum exatiari potuisset: ipsi tamen effrontes, insatiabilesq. permanent, sæuiuntq. denuo & in Ecclesiam & in Athanasium, ægre ferentes illius liberationem: ac proinde atrociora molientes, cupide ad nouas crimi- [b] Proner. 15. nationes prosiliunt, nec timent illud quod in sacris litteris scriptum est [b]: Falsus testis impunitus non erit. &: Os [c] quod mentitur, occidit animam. Ideo fit, vt silentium diutius C retinere nequeamus. Admiramurq. eorum malitiam, & insatiabilem in struendis insidijs peruicaciam. Ecce enim, nulla sumpta quiete, rursum Imperatoris aures contra nos irritant, neque vsquam cessant litteras parricidales scribere, quo Athanasium ipsorum hæresi aduersarium e medio tollant. Siquidem iam denuo accusatrices litteras contra Athanasium Imperatoribus porrexere, iteratis calumnijs homicidia ei obiectantes, quæ numquam facta sunt: ac denuo illum coniurationibus suis opprimere student, imputatis cædibus, quæ numquam factæ sunt. Et fortasse tunc eum calumnijs suis interfecissent, nisi humanum Principem nacti fuissemus: eumdemq. denuo (vt, quod minimum malorum est, referamus) in exilium protrudere satagunt, & ob id calamitates exulum quasi ab eo factas se deplorare simulant, cum re vera plorent, nihil a nobis tale designatum esse.] & paulo post:

[c] Sap. 1.

VI. ARIANORVM FACTA. Tot enim cædes, hominumq. mactationes, quas ne profanus quidem homo & curiosus D & consectator criminum in calumnijs diceret; ea ipsi effundere minime veriti sunt, non solum apud Præsidem, aut alium quemuis magnum virum, sed & apud tres Augustos: neque in eam rem longitudines itinerum illis graues fuere, dummodo omnia maiora tribunalia calumnijs implerent: calumnia enim est quam tentant, eaq. grauissima & maxime omnium capitalis, idq. in summis omnium rerum humanarum tribunalibus. Quis enim alius istius quæstionis finis, nisi vt mors Ecclesiastico tumultu inferatur?] & post multa, cum diluunt accusationes in Athanasium congestas, hæc subdunt [d] de ijs quæ illi obijciebant, homicidia & cædes hominum perpetrata esse in reditu Athanasij Alexandriam:

[d] Ead. Apol. 2.

VII. DILVVNTVR CRIMINATIONES ARIANORVM. Cædes (inquiunt) omnino nulla neque ab Athanasio, neque per Athanasium commissa est: quapropter cum ad hanc inexpectatam defensionem aduersariorum iniquitate propellamur, nonnihil indulgendum est necessitati excusationis. Cædes igitur & vincula alie- E na sunt a nostra Ecclesia: carnifici neminem vmquam Athanasius dedidit; neque carcerē, quantum in ipso fuit, vinctis tradendis fatigauit. Sacraq. nostra, vt in præsentia, perspicua scilicet, ita etiam semper pura innocentiaq. fuere, nonnisi Christi sanguine, eiusq. cultu sanctificata: neque presbyter, neque diaconus ab Athanasio interfectus est, neque cædem vlli aut exilium irrogauit. Vtinam illi, qui veram persecutionem induxerunt, nihil tale contra eum perpetrassent: nullus enim opera eius patria excidit: ipse autem ab istis in exilium actus est: quem nunc iterum, quia ab ea relegatione liber dimittitur, grauioribus criminibus repetentes, linguam suam ad omnia falla & crudelia exacuunt. Quinimmo Iudicum Acta, & damnatos a Præfecto (vt ipsi in suis scriptis fatentur) ad Athanasij culpam transferunt: adeo nihil illos pudet: sæuitiæ Athanasij imputant: cum Athanasius per id tempus nondum Alexandriam ingressus fuisset, vt per Syriam in itinere ab exilio reuerteretur. Quod si longinqua absentia excusationem affert, ne quis reus

Universidad de Deusto
Biblioteca

habeatur: quin si Præses aut Præfectus Aegypti aliquid facit; quid Athanasio remotius a crimine? qui si vel in ipsa Alexandria fuisset, quid tamen illi, quæso, cum negotijs Præfecti? Atqui in illis locis non erat; neque ad ea, quæ acta sunt a Præfecto, res Ecclesiasticæ occasionem dederunt: sed vnde id natum sit, ex monumentis Actorum intelligetis, quæ nos, cognitis illorum scriptis, & re perquam diligenter explorata, ad vos misimus.] hæc & alia multa pro defensione Athanasij de cædibus obiectis Patres.

VIII. TYRIVM CONVENTICVLVM INDIGNVM NOMINE SYNODI.

Postea vero retexunt criminationes in eum in Tyrio Conciliabulo proditas; Actaq. Tyria inania, dolosa, factiosa, atque tyrannica plane fuisse, pluribus docent; ac proinde inanem reddunt obiectionem illam aduersariorum dicentium, damnatum Athanasium a Synodo, nonnisi per Synodum restituendum fuisse; dum perspicue demonstrant, nomen non meruisse Synodi, Eusebianorum conuenticulum, in quo præsuisset Comes, adstaret speculator, appareret Commentariensis, & vniuersum Officium ad delinquentium quæstiones & damnatorum pœnas exhiberi solitum, vbi & cuncta per vim publicam atque metum agerentur, prout suo loco superius, eiusdem epistolæ verba recitando, dictum est. Demum ad tertiam recentem obiectionem deueniunt, cum sic aiunt[a]:

[a] *Ead. Apol.* 2.

IX. TERTIA DILVITVR CRIMINATIO.

Verum quid obtrectationum passus sit Athanasius sacrorum nobiscum comminister, necessarium relatu est; vt vel hinc deprehendatis, nihil illos aliud nisi cædem viri quærere. Frumentum dabatur a patre Imperatorum in alimentum viduarum partim Libycarum, partim Aegyptiarum, quod etiam nunc accipiunt, Athanasio nihil inde nisi operam & laborem referente. Interim dum & illæ percipèrent, nec vlla querela esset de non accepto alimento, idq. ipsæ faterentur; accusatur per calumniam Athanasius, quod vniuersum frumentum diuenditum in suos vsus sepositisset: certe hoc Imperator, istorum calumnijs inductus, in suis litteris conqueritur.] ac demum ad eamdem calumniam conuincendam hæc addunt: Misimus autem ad vos testimonia comministrorum nostrorum, qui in Libya, Pentapoli, & in Aegypto degunt; vt etiam inde cognoscatis illorum in Athanasium sycophantias: quod ideo faciunt, vt ceteris per metum, qui piæ opinionis sunt, quiescentibus, impia Arianorum hæresis introducatur. Nos autem vestræ prudentiæ gratias agimus, dilectissimi, quod sæpius anathemate Arianos notastis, neque illis locum in Ecclesia dedistis.] Fuisse autem has ipsas accusationes recens excogitatas, ac postea etiam examinatas in Concilio Antiocheno ab eisdem Eusebianis congregato, Socrates[b], Sozomenus[c], & alij[d] quoque testantur. At post hæc ijdem Patres addunt[e]:

[b] *Socrat. lib.* 2. *c.* 2. *in fine.*
[c] *Sozom. lib.* 3. *c.* 5.
[d] *Theodor. lib.* 2. *c.* 3.
[e] *Apud Athan. Apolog.* 2.

X. ACCVSATORES DETEGVNTVR ARIANI.

In proximo autem iam est, vt ex rerum documentis appareat, quales Eusebiani sint. Ecce enim post prima eorum de Arianis scripta, quorum antigrapha ad vos misimus, aperte iam Arianos homines, atque eo nomine ab vniuersa Ecclesia anathemate condemnatos contra Ecclesias irritant: Episcopumq. illis constituunt, diuulsis a se ipsis per metum Ecclesijs, quo illis vbique suppetant cooperatores suæ impietatis: ac proinde diaconos suos ad Arianos legant, propalam cum Arianis communione sumpta: litterisq. vltro citroq. missitatis, Ecclesiam in schisma conijciunt; eaq. passim scribunt, quæ & hæresin commendant, & Ecclesiam conuicijs lacerant, vt ex litteris eorum ad Romanorum Episcopum, & fortasse ad vos ipsos scriptis deprehendere potestis. Quam igitur ista inulta esse non debeant, etiam vos, dilectissimi, animaduertitis: grauia enim sunt, & aliena a Christi doctrina.

XI. PERORATIO CVM EXHORTATIONE.

Hac certe de causa in publico Conuentu de consilio omnium has litteras ad vos dedimus, quibus oramus vestram in Christo prudentiam, vt recipiatis hanc de Athanasio contestationem: & commercium communionemq. eius admittite; & zelum indignationemq. contra Eusebianos, qui istiusmodi tentant, induite, ne diutius eiusmodi prauitas & malitia contra Ecclesiam inualescat: vos certe vindices huius iniustitiæ imploramus, citantes illud Apostolicum verbum[f]: Auferte mala ex vobis. Mala enim re vera sunt, & indigna communione, quæ ab illis designantur. Ne igitur illis aurem præbueritis, si denuo ad vos contra Athanasium Episcopum scribant: quicquid enim ab illis proficiscitur, falsum est, etiam si nostra Aegyptiorum Episcoporum nomina epistolis suis adscribant. certum enim est, nos non eos esse, quorum nomina in scriptis subijciunt, sed Meletianos homines perpetuo schismaticos, qui etiam nunc Ecclesias turbant, & seditiones commouent, constitutionesq. absurdas & propemodum Ethnicas faciunt, eaq. designant, quæ quoniam abominamur scribere, ex nostris legatis, qui vobis hanc epistolam afferunt, cognoscere poteritis.] hactenus epistola Synodalis Episcoporum Aegypti, quam (vt dictum est) cum ad omnes dederunt Episcopos, tum potissimum ad Iulium Romanum Pontificem per legatos misere.

[f] 1. *Cor.* 5.

sere. Itaque eodem simul tempore legatos Arianorum, atque legatos Aegyptiorum Catholicæ fidei Episcoporum ex Concilio Alexandrino contigit Romæ præsentes esse, & causam, ob quam missi erant, agere coram eodem Iulio Romano Pontifice.

XII. *Apud Athan. Apolog.* 2. * Hesychius QVID ACTVM ROMAE PER VTRIVSQVE PARTIS LEGATOS.

Quid autem inter eos actum sit, idem ipse Iulius suis litteris, quas postea dedit ad Arianos, his verbis significat[a]: Legati vestri Macarius presbyter, & Hesiochius * diaconus, nullo modo, cum huc venissent, pares presbyteris ab Athanasio missis fuere; ac semper ab illis conuicti, refutatique, Concilium indici postularunt, litterasq. & ad Eusebianos & Athanasium Alexandriam, quibus conuocarentur, mitti; vt coram omnibus iusto iudicio de causa cognosci posset: tum enim se de Athanasio probaturos esse, quod iam nequirent: publice enim coram nobis Martyrius & Hesychius refellebantur, Athanasij presbyteris bona cum fiducia alacriter resistentibus. Martyrius vero cum suis (si vera dicenda sunt) vbique profligabatur, ac proinde Concilium generale postulauit.] & inferius de ijs quæ itidem per legatos Athanasij Romam allata sunt Acta Synodalia de causa eiusdem Athanasij (vt vidimus in superius recitata epistola) mentio habetur, cum agitur de damnatione Athanasij facta Tyri ab illis qui cum Arianis communicabant; atque sic subditur:

XIII. ARIANI CONATI SVFFVRARI COMMVNIONEM ROMANI PONT.

Hæc ita esse, ex ijs quæ Alexandriæ acta sunt, deprehendimus. Nam Carponas quidam ab Alexandro ob Arianam hæresin cum quibusdam alijs eiusdem criminis reis olim citatus huc ad nos venit, missus a Gregorio. Id ipsum quoque ex Macario presbytero, & Martyrio & Hesychio diaconis didicimus (*erant hi legati Eusebiani*) qui antequam iudicio se sisterent Athanasij presbyteri, auctores nobis fuere, vt scriberemus Alexandriam cuidam Pisto: quo tempore etiam tum Athanasius Episcopus Alexandriæ versabatur. Hunc autem Pistum Athanasij presbyteri superuenientes docuerunt Arianum esse, & eo nomine & ab Alexandro & a Synodo Nicæna reum factum, graduq. ordinis sui a quodam Secundo (*erat hic Episcopus Pentapolitanus*) quem Magna Synodus vt Arianum reiecerat, accepisse. Videtis igitur vel ex hac causa, qui potius in culpa habendi sunt; nos ne, qui persuaderi non potuimus, vt Ariano Pisto litteras scriberemus; an illi, qui mihi consilium dedere, vt, contempto Magno Concilio, ad impios hæreticos veluti ad pios homines litteras darem.] Intelligis plane, lector, solitas exerceri ab hæreticis technas atque versutias (quod quamplurimis exemplis est frequenter superius demonstratum) conatosq. esse Eusebianos legatos suffurari communionem Romanæ Ecclesiæ, quo gloriari possent, se haberi Catholicos; ob idq. nisos esse persuadere Iulio Papæ litteras Pisto illi, quasi Catholico, pacificas dare; quem tamen ex Actis quoque Magni Nicæni Concilij Arianum esse constaret.

XIV. PISTVS REVOCATVR A ROMANO PONT.

Sed quid præterea, cum Pistus Romam vocatus aduenerit, factum sit, idem Iulius Papa in eadem epistola subdit his verbis: Certe Macarius presbyter cum legatus ab Eusebio venerat, vbi audiuit Athanasij presbyteros Pisto obsistere, nosq. eius præsentiam non admittere; vna cum Martyrio & Hesychio, quamuis graui valetudine, de nocte profectus est: vt non incongrue diuinaremus, eum impatientia refutati Pisti, fugam arripuisse.] hæc Iulius, hicq. finis legationis Arianorum. Porro eiusmodi iudicium & causæ examinatio facta ab vtriusque partis legatis, quanto temporis spatio fuerit consummatum, licet certum quid definiri non possit, tamen nequaquam huius anni spatio expleri valuisse videtur; siquidem post alias moras expectandus fuit aduentus Pisti Alexandria Romam: dum enim inter vtriusque partis legatos causa agitaretur (vt dictum est) mittitur qui Pistum Alexandria Romam citet: sic ille vocatus, contulit se Romam ad iudicium, vbi a legatis Athanasij confutatus, atque hæresis conuictus est Arianæ.

XV. QVID INDVLGET IVLIVS ARIANIS.

Sic igitur Synodus a Iulio Papa ob eamdem causam nequaquam præsenti anno indicta est, sed sequenti: quod ex alijs quoque rationibus suo loco dicendis manifestum omnino reddetur. Iulius ergo quantumlibet ex Actis Tyriæ Synodi Romam allatis ab ipsis Eusebianorum legatis, alijsq. (vt vidimus) ab aduersæ partis legatis missis a Concilio Alexandrino editis causam plenissime cognouisset; atque insuper Eusebianos labefactatos esse Arianorum communione, cum ex testificatione Carponæ, qui & ipse ex Aegypto citatus Romam venit, tum etiam ex Pisto ab Athanasij legatis conuicto satis perspectum habuisset: tamen, quod legati Eusebianorum generalem Synodum petijssent, id ipsum indulsit, ne quando de iniquo & nimis propere exhibito iudicio Romani Pontificis conqueri possent.

XVI.

At licet legati Eusebianorum plane conuicti atque confutati, rubore suffusi, clandesti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ACTA TYRIA ROMAE RELICTA.

ne noctu ab Vrbe receſſerint, veriti nimirum ex Piſti examine ſententiam Iulij: tamen allata Romam ab illis Acta Tyria, ac Marcotica a miſſis tunc Tyro legatis olim confecta, ibidem inter alia publica iudicij monumenta remanſere: id quidem Deo permittente, no ab illis tam turpia atque deformia, ſibiq. ipſis (vt Athanaſius conuincit) ſæpe contraria, omni dolo atque fallacia Acta contexta, obliuione aliquando (quod ipſi optaſſent) deleri contigiſſet. Ex illis enim Euſebianos calumniæ conuictos eſſe in Romano iudicio, Iulius tunc quoque teſtatur, cum ait [a]: Sed ex monumentis Actorum per Martyrium & Heſychium allatis cognouimus: ea enim perlegentes, inuenimus accuſatorem Iſchyram ibi præſto fuiſſe, &c.] Quorum quidem pudendorum Actorum exemplar idem Iulius Alexandriam miſit ad Athanaſium. teſtatur id ipſe Athanaſius, cum de illorum enormi inter ſe diſcrepantia turpiq. inconſtantia verba facit, atque ait [b]: Illi ergo Actorum monumenta, quæ habebant, ſuppreſſerunt, & Notarijs iniunxere, vt ea amolirentur, neque vlla exemplaria vulgari ſinerent: ſed fruſtra hæc omnia: nam qui ea ſcripſit, Rufus eſt, qui nunc in Auguſtalliana ſpiculatorē agit, & teſtis eius recitari poteſt. Atque adeo ipſi Euſebiani ea per ſuos Romam miſerunt: eademq. illa ab Iulio Epiſcopo ad me tranſmiſſa ſunt. Inſaniunt igitur ſua arcana apud nos haberi, & a nobis recitari.] hæc ipſe. Petijſſe vero legatos Alexandrinos a Iulio eorum exemplar mittendum ad Athanaſium (vt in iudicio accidit) quo ille pararet ſe ad dicendam cauſam, & erroris ea redarguenda in futura Synodo, par quidem eſt exiſtimare. At quo minus Ariani ratione valerent, eo magis vi ſibi agendum eſſe proponunt. quid autem poſt hæc moliti ſint, dicemus annis ſequentibus.

[a] Epi. Iul. apud Athan. Apol. 2.

[b] Athanaſ. Apolog. 2.

A

B

XVII.

Hic ipſe annus eſt etiam, quo S. Antonius ille Magnus, monachorum pater, diuino eleuatus Spiritu, horribilem viſionem illam de immenſa Eccleſiæ clade ab Arianis inferenda præuidit atque prædixit, biennio ſcilicet antequam fieret. recitat eam S. Athanaſius in rebus geſtis Antonij his verbis [c]: Lamentabilis ſequitur viſio, & omni lacrymarum fonte plangenda. Cum autem cum fratribus circa ſe confidentibus operaretur; intente fixit oculos in cælum, gemens atque ſuſpirans: & poſt aliquantum ſpatium reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit: & ſtatim fixis genibus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia ſua futurum ſcelus auerteret. ſuccedunt orationi lacrymæ: metus ingens inuadit præſentes: obſecrant, vt tantæ calamitatis exponeret viſionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrumpitur. Vix tandem vociferatione fluctuoſa ait: Melius erat, o filioli, impendens piaculum cita morte lucrari. Sic incipiens, rurſus lacrymis vincitur: & inter ægra ſuſpiria tandem pectori accommodans vocem: Magnum (inquit) quoddam & vniuerſis ſæculis inauditum imminet nefas. Magno fides Catholica turbine ſubuertetur; & homines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripient. Vidi enim altare Domini mulorum circumdatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia diſſipabant. hæc eſt cauſa gemituum meorum, quos audiſtis. Et facta eſt vox Domini, dicens: Abominabitur altare meum.

[c] Athanaſ. in Vita Antonij.

VISIO FACTA ANTONIO MAGNO DE ARIANIS.

C

XVIII.

Nec mora, viſionem ſequitur effectus: nam poſt duos annos ſæua Arianorum irrupit inſania. Tunc Eccleſiarum fuerunt rapinæ, tunc diuinorum temeratio vaſorum, tunc pollutis Ethnicorum manibus ſacra polluta ſunt miniſteria; tunc Paganorum opificum præſidia aduerſus Chriſtum comparata cum aſſumptione palmarum (quod idololatriæ apud Alexandriam inſigne eſt) ad eccleſiam pergere compellebantur Chriſtiani, vt Arianorum populi crederentur. Proh ſcelus! horret animos replicare quæ geſta ſunt. Virginum matronarumq. ereptus pudor; ſanguis ouium in Chriſti templo effuſus veneranda reſperſit altaria: Baptiſterium pro voluntate Gentilium pollutum eſt. Nihil defuit: viſionis veritatem monſtrauit effectus, quod caleitrantium mulorum indiſciplinatio, Arianorum eſſet impietas. Sed iſtam triſtitiam conſequentis reuelationis proſperitate conſolatus eſt, & ait: Nolite, filioli, mærori vos penitus dare: vt enim iratus eſt Dominus, ſic rurſum miſerebitur, & ſuum cito Eccleſia recuperabit ornatum; eoſq. qui in perſecutionibus fidem Domini ſeruauerint, ſolito videbitis fulgore relucentes: reuertentur ad foueas ſuas ſerpentes, & religio longius propagabitur. tantū videte, ne fidei veſtræ ſinceritas labe Ariana ſordeſcat: non Apoſtolorum, ſed dæmonum, & patris eorum diaboli eſt iſta doctrina: ob id per inſipientiam iumentorum ſimilis pecudum eorum expreſſus eſt animus.] hucuſque Antonius. Atqui tragica hæc atque lugubria ſuo loco fuſius explicabuntur, cum ſcilicet agemus de Georgij facta per Arianos inuaſione poſt annos duos in Alexandrinam Eccleſiam.

D

E

VISIONIS EFFECTVS.

Meminit

A Meminit quoque huius magnæ viſionis Antonio demonſtratæ S. Ioannes Chryſoſtomus, cum primum huiuſcemodi laudum præconio virum exornat [a]: Conſideret virum per cunctorum vſque hodie ora volitantem, quem Apoſtolis proximum Aegyptus protulit: dico beatum & Magnum illum, de quo ſæpe audiſtis, Antonium: & reſpiciat quod hic quoque illius fuerit regionis indigena, cuius etiam Pharao. ſed nihil ſit inde vitiatus. Nam & viſione Dei dignus eſt habitus, & talem vitam prorſus oſtendit, qualem leges Chriſti requirunt. Hoc autem facile cognouerit quiſquis eum legerit librum, qui vitæ eius texit hiſtoriam, in quo etiam prophetiam lucentem videbit. De his enim quos Ariana peſtis inuaſit, manifeſtiſſime prophetauit; quantaq. Eccleſijs labes ab illis immineret, docuit, Deo vtique reuelante hæc, & cuncta ante oculos eius figura pingente. Quod certe vel præcipuum Catholicæ fidei documentum eſt, nullum videlicet hæreticorum talem poſſe

B monſtrari. Sed ne a me hæc audire videamini; ipſum potius librum legentes, diligentius cuncta diſcetis, vt maxima inde philoſophiæ incitamenta capiatis.] hactenus ipſe. Sed rurſum quod ad eam viſionem Magno S. Antonio demonſtratam ſpectat; illud etiam admonendum, errare eos qui ipſam illi oſtenſam putarunt, antequam Arij hæreſis exoriretur: non enim emergentis hæreſis, ſed futuræ cladis per Arianos infligendæ, ea fuit illi viſio præmonſtrata: nam longe poſt exortam Arij hæreſin id fieri contigit, cum iam antea de cauendis atque vitandis Arianis ſæpe ſuos admonuiſſet, atque ante hæc quoque ſcripſiſſet olim ad Conſtantinum ac filios, & receſſiſſet in montis interiorem ſolitudinem: quæ quidem omnia longe poſt ortam hæreſin Arianam acciderunt.

[a] Ioan. Chryſoſt. hom. 8. in Matth.

CHRYSOSTOMVS DE ANTONIO MAGNO.

XIX.

Hoc eodem anno, ijſdemq. Conſulibus, data lex [b] illa reperitur aduerſus hæreticos, vt a priuilegijs Catholicæ legis cultoribus cōceſſis omnino excluderentur; at in Codice Theo-

C doſiano [c] tempore Conſtantini Magni ea data habetur ſeptimo Conſulatu ipſius, vbi ipſam retulimus. Iiſdem Conſulibus aduerſus adulteros ab Imperatoribus lex ſancita eſt, ad Catullinum ſic reſcribentibus [d]: Oportuerat te, publici inſtituti reſpectu, confeſſione detectos legum ſeueritate punire; nec fruſtra vitam differentium moratorias prouocationes admittere: ſed delatum adulterij crimen, & quæſtionibus adhibitis approbatum, pari ſceleris immanitate damnare. Quod deinceps in huiuſmodi criminibus conuenit obſeruari, vt manifeſtis probationibus adulterio probato, fruſtratoria prouocatio minime admittatur: cum pari ſimiliq. ratione ſacrilegos nuptiarum tamquam manifeſtos parricidas inſuere culleo viuos, vel exurere, iudicantem oporteat. Dat. IV. Kalen. Septemb. Conſtantio A. II. & Conſtante Cæſ. Coſſ.] Cum igitur Imperatores nuptiarum corruptores ſacrilegos nominent, & tam diro ſupplicio eos plecti voluerint: plane declaratur, alia ra-

D tione habitum Chriſtianorum matrimonium a Gentilium nuptijs, quod, vt Eccleſiæ peculiare ſacramentum, ijdem ſacre religioſeq. cuſtoditum, tam immanibus pœnis appoſitis, voluerunt.

[b] l. 1. C. de hæret.

[c] l. 1. de hæret. Cod. Theodoſ.

[d] l. 4. quorum appell. C. Theod.

XX.

LEX IMPP. ADVERSVS ADVLTEROS.

Oblata rurſum querela de emptitijs magiſtratibus, Conſtantinus Iunior agens Treueris ſic ad Celſinum reſcripſit: Rarum Carthaginis ſplendidiſſimæ Senatum, & exiguos admodum Curiales reſidere conqueſtus es, dum vniuerſi indebitæ dignitatis inſulas fœda familiaris rei vexatione mercantur. Igitur iſtiuſmodi viri, demptis honoribus imaginarijs, huiuſcemodi illi erunt, quos fuerunt conſecuti; ciuicis muneribus ſubiugentur. Quod equidem per omnem Africam ſolertiſſime ſeruari oportet. Dat. VI. Id. Ian. Treuer. Conſtantio II. & Conſtante Coſſ.] Ex quo quidem reſcripto liquet, in Imperij diuiſione prouinciam Africæ ceſſiſſe Conſtantino, non autem Conſtantio, vel Conſtanti, vt alij dicunt:

E ſed Conſtantino vita functo, eadem ſub ditionem Conſtantis redacta eſt, vt ſuo loco patebit. Hoc pariter anno ad Euagrium Conſtantius reſcripſit, ne ſub capitali pœna Iudæi Chriſtianas feminas ducerent in vxores [e]. At de rebus hoc anno geſtis, ſatis.

[e] l. 7. de Iudæis Cod. Theodoſ.

XXI.

LEX ADVERSVS EMPTORES MAGISTRATVVM.

IESV CHRISTI ANNVS 340. IVLII PAP. ANNVS 4. CONSTANTINI CONSTANTII CONSTANTIS IMPPP. 4.

QVadrageſimus Chriſti annus ſupra centeſimum Acindini & Proculi Conſulatu adſcribitur Faſtis: quo a Iulio Romano Pontifice indicitur Synodus in cauſa Athanaſij, quam (vt vidimus anno ſuperiore) legati Ariani viſi eſſent expoſcere. licet autem re vera ea potius fuerit ſulta quædam apparens tergiuerſatio, vt ſic vitarent potius aduerſus ſe pro

I.

ROMANA SYNODVS IN CAVSA ATHANASII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

se pro Athanasio pronunciandam a Romano Pontifice sententiam, quam Synodi ex animo A
postulatio facta: nihilominus, ne quid in eos tyrannicum a Iulio Papa ijdem quererentur
perpetratum, indulsit ille benigno animo petitioni ipsorum. De hac quidem indicta Sy-
a Athanas. ad Solitar. nodo hæc Athanasius habet[a]: Episcopus autem Romanus Iulius Synodum iussit fieri vbi-
cumque vellemus, vt tuto & crimina obijcerent, & inuicem sibi obiecta refutarent: id
enim eorum legati, cum se vinci animaduerterent, postularunt.] De eadem quoque le-
b Athanas. Apolog. 2. gatorum postulatione sic idem alibi[b]: Quin & Eusebiani ad Iulium litteras misere, &,
vt nos terrerent, Synodum iusserunt conuocari; & ipsi Iulio, si vellet, arbitrium cau-
sæ detulerunt.]

II. CAVSA CONVOCANDAE SYNODI.

Ceterum vocandi Eusebianos ad Synodum, ea quoque causa præcessit, quod cum Mar-
cellus Episcopus Ancyranus & alij complures ab ijsdem Eusebianis iniuria affecti venissent
Romam, aduersus eosdem Iulio Romano Pontifici accusationum libellos dederant; qui- B
bus vt illi satisfacerent, Romam ad Synodum a Iulio vocantur. testatur id Iulius ipse in
c Apud Athan. Apolog. 2. litteris postea ad eos scriptis, quibus hæc ait[c]: Et hæc potissima mihi scribendi causa fuit,
vt huc veniretis, quo vobis præsentibus omnia corrigi & sanari possent: ac propterea ala-
crius a vobis & sine recusatione occurrendum fuit, ne, qui hactenus infamia istorum sce-
lerum laborant, contumacia non comparendi in iudicio, libellos contra se datos videan-
tur refellere non potuisse.] hæc Iulius: quibus vides, lector, pristinum vsum, nimirum pas-
sos iniuriam ab alijs Episcopis, ex Oriente quoque migrare ad Romanam Ecclesiam, eiusq.
Pontifici dare libellos aduersus eos, a quibus vexati essent, consueuisse.

III. LEGATIO IVLII PAPAE AD EVSEB.

Cum hæc igitur præcessissent, citantur a Iulio ad Synodum Eusebiani, præscribiturq. ab
eo certa dies, qua deberent iudicio sisti: quod litteræ postea ab eodem ad illos scriptæ C
aperte significant; quibus pariter declaratur, tunc ab ipso Romano Pontifice missos esse le-
gatos Elpidium & Philoxenum. De his enim, præter illa quæ habentur ex dictis Iulij lit-
d Athanas. epist. ad Solit. teris, ipse Athanasius meminit, cum ait[d]: Iulius vero presbyteros suos Elpidium & Phi-
loxenum cum litteris ad Eusebianos misit, certum diem definiens, vt aut præsentes se si-
sterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi.] harum litterarum ipse men-
e Apud Athanas. Apolog. 2. tionem habet Iulius in epistola ad eos postea data, vbi ait[e]: Tametsi solus sim qui scripsi,
non meam tamen solius sententiam, sed omnium Italorum & omnium in his regionibus
Episcoporum scripsi.] Quibus apparet litteras priores Iulij ad eos ad Synodum vocandos
ex Synodo esse datas: frequentia enim tunc Concilia cogebantur. Quasnam autem illi
sic ad Synodum citati inanes causas, falsosq. prætextus obtexuerint, ne Romam ad Syno-
dale iudicium subeundum venirent, dicemus anno sequenti.

IV. ATHANASIVS ROMAM VENIT.

Non sic quidem Athanasius, qui & ipse Romam citatus tamquam reus causam dicturus D
illuc continuo conuolauit, & magna quidem animi alacritate: quod sciret, res Ecclesiasti-
cas ibi ecclesiastice, non autem tyrannice (quod Eusebianis in more erat) sed secundum
canones pertractari. In Vrbem igitur Athanasius festinus se contulit, vbi & aduersarios,
qui eum accusarent, anno integro cum dimidio expectauit. testantur id quidem Iulij Pa-
f Apud Athan. Apolog. 2. pæ litteræ postea anno sequenti ad Eusebianos scriptæ, in quibus hæc de his leguntur[f]:
Præter hæc omnia annum totum & integros sex menses Athanasius apud nos hæsit, ve-
stram præsentiam expectans, aut quotquot comparere auderent, suaq. præsentia pudefe-
cit omnes: non enim iudicio stitisset, nisi fiduciam habuisset: neque sponte, sed litte-
ris nostris ad iudicium vocatus comparuisset, quemadmodum vos per litteras citauimus.]
hæc ipse: qui & de Episcopis Italiæ ad Concilium conuocatis superius meminit in eadem
epistola, atque addit: Certe ad constitutum tempus conuenere Episcopi, & eius sententiæ E
fuere, quam vobis iterum significo.] ita Iulius de indicta Romæ hoc anno Synodo. Ce-
terum ex longa mora anni vnius atque sex mensium Athanasij in expectando ibidem ad-
uersarios, tempus eiusdem Synodi magnam quoque partem anni sequentis occupasse con-
stat: quamobrem & nos, quid in ea decretum sit, suo loco dicemus.

V. ISIDORVS CVM ATHANASIO ROMAM VENIT ET AMMONIVS.

Quod autem pertinet ad Athanasij Romam aduentum; reperimus duxisse secum inter
alios Isidorum illum, de quo plura Palladius[g], qui eum mirifice commendat: sed & Am-
monium admirandæ sanctitatis virum (alius hic ab illo quem tempore Constantini in Do-
mino quieuisse diximus, nam hic longe post Antonij obitum defunctus est) comitem ha-
buit, de quo sic Socrates[h]: Alius quidam monachus erat, vir plane admirabilis, qui Am-
monius vocabatur: iste adeo parum curiosus fuit, vt cum Romæ vna cum Athanasio forte
versaretur, nihil ex magnificis Vrbis operibus, præter templum Petro & Paulo dicatum,
videre

g Pallad. in Lausiac. c. 1.

h Socrat. lib. 4. cap. 18.

A videre omnino desideraret.] Peruenit iste vsque ad Theophili Alexandrini Episcopi tem-
pora, a quo ereandus Episcopus cum Euagrio, auriculam sibi præcidit, ne (quod sibi vi-
debatur) eligeretur indignus.

Porro cum Athanasius Romam vna cum suis aduenisset, a Cæsarianis honorificentiss. VI.
me susceptus est: apud hos enim mansit, qui eum beneuolentia & magnis prosecuti sunt of- HOSPITES A-
ficijs. Laudat ipse in Apologia ad Constantium suorum hospitum Romæ erga se exhibita THANASII.
mirifica charitatis obsequia: vbi & agnouit Eutropiam ipsius Imperatoris materteram,
Constantini Magni sororem, matrem vero Nepotiani, a quo se susceptum hospitio, licet
eum non nominet, videtur innuere. Cur autem tantus Episcopus tantæ Ecclesiæ apud Iu-
lium Romanum Pontificem, non diuerterit; ea causa nota omnibus interfuit; nimirum
quod non deceret reum apud Iudicē hospitari. At de Athanasij hospitibus inferius iterum.

B Quam vero proficuus fuerit Athanasij Romam accessus, vel ex eo potest intelligi, quod VII.
in Vrbem inuexerit ipse primus Aegyptiorum monachorum institutionem, Vitamq. admi- ATHANASIVS
randam Antonij Magni, licet adhuc viuentis, a se conscriptam detulerit: quod vitæ genus INVEXIT IN
ad omnes Euangelicæ perfectionis numeros attemperatum etiam nobilissimæ Romanæ fe- VRBEM MO-
minæ consectari cœperunt. tradit enim hæc de his S. Hieronymus[a]: Nulla eo tempore NACHISMVM
nobilium feminarum nouerat Romæ propositum monachorum, nec audebat, propter rei *a Hier. ad Princip. epist. 16.*
nouitatem, ignominiosum (vt tunc putabatur) & vile in populis nomen assumere. Hæc
(*Marcella scilicet*) ab Alexandrinis prius sacerdotibus, Papaq. Athanasio, & postea Petro,
qui persecutionē Arianæ hæresēos declinantes, quasi ad tutissimum communionis suæ por-
tum, Romam confugerant, vitam beati Antonij adhuc tunc viuentis, monasteriorumq. in
Thebaide Pachomij & virginum ac viduarum didicit disciplinam: nec erubuit profiteri,
C quod Christo placere cognouerat.] hæc Hieronymus, quæ & superius alia occasione sunt
recensita.

At quibusnam persuasa eiusmodi vitæ institutum Deo gratum esse Marcella sensit, nisi, VIII.
ex innumeris pene miraculis, Apostolicis plane signis atque virtutibus, quas cum Anto- EXCELLENS
nium, tum alios, diuino illis calculo suffragante, assidue operari cognouit? Erat quidem STVDIVM MO
in Oriente summum illud viuendi genus instar Eliæ ac Ioannis Baptistæ, cunctis homini- NASTICAE
bus, etiam Ethnicis, & Imperatoribus ipsis venerandum, sed & impijs quoque hæreticis DISCIPLINAE
reuerendum, atque adeo cælestibus ciuibus admirandum; vtpote qui se in terris conciues
habere lætantes, cum eisdem tamquam gentilibus suis amice assiduo versarentur. Fa-
ctumq. feliciter est, vt Athanasio propalante inferretur ac pariter coleretur in Vrbe subli-
me illud viuendi genus, cuius in montibus atque desertis locis tantum cernebantur im-
D pressa vestigia: nec detrectauit vniuersus Christianus Orbis in Occidente sectari, quod sci-
ret in Ecclesia Romana susceptum; quæ hæc omnia accepta fert Athanasio: cum alioqui
non defuerint (quod dictum est superius) persecutionis retro temporibus cum in Vrbe, tum
alijs quoque in locis monachi: illos dixerim, qui in similitudinem Pauli atque Antonij a
persecutionibus fugientium, eadem ex causa in cryptis, antris, iugis montium, valliumq.
conuexis recessibus delitescentes, instar Eliæ a facie Achab & Iezabel fugientis, Deum
propensius colerent: adeo vt licet Monachi nomen visum sit Vrbi nouum, res tamen ipsa
vetus, sed in tanta Ecclesiæ pace legibus quibusdā exculta fœcundiori germine propagata.

Donatistæ hæretici, ijdem & Circumcelliones dicti, qui his ipsis temporibus aduersus IX.
Catholicos grassabantur in Africa, primi ausi sunt, non de re ipsa, sed de nomine a pijs NOMEN NO-
quærere, & dicere (inquit S. Augustinus[b]) consueuerunt: Quid sibi vult nomen Mona- VVM, RES
E chorum?] & inferius: Nobis dicunt: Ostendite vbi scriptum sit nomen Monachorum.] IPSA VETVS.
respondit post alia ad hæc ipse: Quare ergo & nos non appellemus monachos, cum dicat *b Aug. in Psalm. 132.*
Psalmus[c]: Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in vnum? μόνος enim *c Psal. 132.*
vnus dicitur, & non vnus quomodocumque: nam & in turba vnus est, sed vna cum mul-
tis vnus dici potest, μόνος non potest, id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergo sic
viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis vere quod scriptum est[d]; Vna ani- *d Act. 4.*
ma, & cor vnum; multa corpora, sed non multæ animæ; multa corpora, sed non multa cor-
da; recte dicitur μόνος, id est, vnus solus.] & paulo post: Merito insultant nomini vnitatis,
qui se ab vnitate præciderunt. Merito illis displicet nomen Monachorum, quia illi no-
lunt habitare in vnum cum fratribus; sed sequentes Donatum, Christum diuiserunt.]
hæc Augustinus.

Probe iam vides, lector, a quorum partibus stent qui nostro hoc infelicissimo sæculo X.
Monacho-

Universidad de Deusto
Biblioteca

HOSTES MONACHISMI IMPII APOSTATAE.

Monachorum nomen adeo execrantur; & quorumnam profiteantur se esse discipulos, cum eorum sectentur impietatem, duplo quam illi plane impij; cum illi (vt ait Augustinus) nomini insultarent Monachorum, quod ab vnitate Catholica defeciſſent; isti vero duplici apostasia, nempe quod ab Ecclesiæ fide & monastica obseruantia turpissime defecerunt: tales plane fuerunt qui prima iecerunt fundamenta omnium hæresum, quæ hoc sæculo prodierunt. at non hac tantum ex parte duplo (vt diximus) peiores quam Donatistæ, sed triplo; quippe qui non, sicut illi, de nomine solum mouerint Catholicis quæstionem, sed rem ipsam fuerint acerbissimo odio insectati: verum & cum id agant non verbis tantum, sed rebus, moreq. prædonum, in monasteria tum virorum, tum sacrarum virginum, vbicumque per vim licuerit, grassati fuerint, & debacchari non cessent; etiam quadruplo deteriores illis habendi sint. Ceterum quod ad alias res spectat, nihil est quod Sacramentarij Donatistis conferri possint; cum hi, paucis quibusdam exceptis, in reliquis omnibus cum Ecclesia Catholica consentirent. At de Monachorum origine, quod ad rem ipsam pertinet, satis diximus tomo primo.

XI. SYMBOLVM ATHANASII.

Iam ad Athanasium redeamus: Hic enim Romæ cum esset, illud quoque insigne fidei suæ reliquit Occidentalibus monumentum, nempe Symbolum, quod hactenus Athanasij nomine in Ecclesia Catholica publice recitatur. Qui enim Romam citatus (vt demonstratum est) se contulit iudicandum; quantumlibet ipsius fides Catholica omnibus innotuisset, vt nulla penitus potuerit suboriri suspicio, quippe qui eius defensionis causa ab Eusebianis post tot ærumnas etiam exilium passus esset; tamen quod Romanæ sedis communicationem haud habere licuisset, & aliorum Episcoporum qui ad Synodum conuenissent, nec plane audiendus esset qui reus aduenerat, nisi edita publice Catholicæ fidei professione, eademq. ex more, Latino sermone coram Pontifice & ei assidentibus recitata: quæ cognita atque susceptа, in Romanæ fuit Ecclesiæ amplissimo Archiuo vna cum Actis Synodi collocata: & aliquando tandem post multa annorum curricula inuenta & in lucem edita, ob tanti viri insignem memoriam de fide Catholica optime meriti, tradi meruit Ecclesiæ recitanda. Adeo enim post tot tantaq. eius pro recta fide certamina, Athanasij nomen posteris doctrinæ & sanctitatis fulgoribus clarum effulsit, vt quæque ipsius scripta non modo auide legerentur, sed singulari quadam reuerentia colerentur; de quibus extat Cosmæ sanctissimi monachi præclarum illud elogium [a]: Cum (inquit) inueneris aliquid ex opusculis S. Athanasij, nec habueris chartas ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud.]

[a] Sophron. in Prato spirit. c. 4.

XII. CVR DIV LATVIT.

Quod igitur longo tempore inter Ecclesiastica vetera monumenta delituerit: inde accidit, vt minime citatum ab antiquioribus nostratibus vel Græcis reperiatur Symbolum illud; cum tamen ad confutandas complures hæreses postinde subortas, magna ex eo supeterent argumenta. Aliquod tamen eius exemplar delatum esse ad transmarinam Africanam Ecclesiam ab aliquo Episcopo Africano, qui (vt frequenter accidere consueuit) tunc Romæ repertus, eidem interfuerit Romanæ Synodo, mihi facile persuadeo: cum illud ipsum S. Augustino videatur innotuisse, cuius scripta verbis quibusdam atque sententijs eiusdem Symboli apparent interdum conspersa. Cum autem e Romanæ Ecclesiæ antiquitatis monumẽtis veluti eruderata eiusmodi professio fidei Athanasij emerſit in lucem, tum a Latinis omnibus, tum a Græcis æque susceptа est, & summa veneratione habita, non ab Ecclesia Constantinopolitana tantum, sed Seruiana, Bulgarica, Russica, Moscouitica, & alijs; quod & ipsi fidei hostes, recentiores Ariani, Trinitatis aduersarij, non eunt inficias: licet ab ijsdem Græcis & superius recensitis Ecclesijs pars illa dempta ab eodem Athanasij Symbolo sit, qua Spiritum sanctum a Patre Filioq. procedere expressum habetur, eo falso prætextu, quod superaddita nuper fuerit a Latinis: cum liquido appareat, ante annos nongentos sexaginta, ita vt se nunc habet, legi solere: nam ex eodem Athanasij Symbolo ea verba primi capituli Toletani quarti Concilij deducta noscuntur, quibus dicitur: Patrem a nullo factum, vel genitum: Filium a Patre non factum, sed genitum asserimus: Spiritum vero sanctum nec creatum, nec genitum, sed procedentem ex Patre & Filio profitemur, &c.]

XIII. ATHANASII SYMBOLVM SINCERVM HABERI.

Quæ quidem de processione Spiritus sancti a Patre atque Filio ita se habere in eodem Athanasij Symbolo, Apostolicæ sedis legati Græcis palam significauere, idq. temporibus Gregorij IX. Romani Pontificis. Nam eius Apocrisarij Constantinopolim missi, in decreto seu definitione Catholicæ fidei, idem Athanasij Symbolum cum ijsdem de processione Spiritus sancti a Patre atque Filio citarunt. Reperitur illa ipsa fidei definitio in bibliotheca

A theca Vaticana, necnon Romæ itidem in Sfortiana, quam Græce scriptam Vossius noster, vtriusque linguæ apprime gnarus, Latinitate donauit, atque prælo excusam edidit. legunturque enim hæc ibi: Propterea quicumque non crediderit Spiritum sanctum a Filio procedere, in via perditionis est. Vnde S. Athanasius, dum in partibus Occidentalibus exulabat, in expositione fidei, quam Latinis verbis reddidit, sic ait: Pater a nullo est factus, &c.] Quod autem ipse exul illud scripsisse tradatur; sic accipiendum, quod omnis Athanasij a sua Alexandrina Ecclesia absentia, occasione suorum hostium facta, tum ab eo, tum ab alijs exilium appellari consueuit; cum re vera non exulem, sed reum ipsum tunc contigerit Romæ esse. Quinetiam in decreto Eugenij Papæ ad Armenos in Concilio Florentino, vbi eiusdem Symboli Athanasij memoria fit, qui illud compendiosam fidei regulam nominat ab Athanasio editam, eius quoque processionis Spiritus sancti mentio habetur.

B Quod vero ab aliquibus feratur Treueris hoc ipsum Symbolum ab Athanasio in puteo latitante, diuino quodam præuio miraculo, esse conscriptum: corruit prorsus fabella hæc, nulla ex parte veritate subnixa. Treueros enim non profugus, sed exul peruenit; tantumq. abest vt illic latuerit in puteo, siue cisterna, vt a Constantino Iuniore (quod litteræ eius superius recitatæ testantur) honestissime habitus fuerit, & a Maximino eius loci Episcopo (quod suo loco diximus) amantissime susceptus. Rursum vero S. Hilarij [a] testificatione exploratum illud habetur, Ecclesiam Gallicanam sua integritate vigentem, præter Symbolum Apostolorum, quod in baptismo acceptum memoriter retineret, nullam aliam fidei formulam scriptam scisse. Accepimus nuper ab erudito viro ac pio D. Nicolao Serario, Herbipoli disputationes de Symbolo Athanasij nuper editas a D. Petro Clenchero, luculentas quidem atque disertas, hisq. nostris consentientes, quibus intexuit recentioris Hermenegildi, illustrissimi, inquam, Principis Iacobi Marchionis Badeni, ad Catholicam fidem conuersionem, & fidei causa ex propinato veneno dolose procuratum interitum, plane dignissimum, qui suo loco hisce Ecclesiasticis monumentis digno præconio collocetur: simulq. eius nobilissima coniux Marchionissa; quam antea aduersantem Catholicæ fidei, post obitum (quod martyrum est) Christo peperit, fideiq. Catholicæ, atque dignissimæ confessionis posthumam reliquit heredem. Faxit Deus, vt & optata conuersio Reccharedi sit locupletatura nostros Annales. Verum qui occasione Symboli Athanasij ad hæc digressi sumus, iam ad reliquas, quæ sunt huius anni, res gestas orationem reuocemus.

[a] Hilar. lib. de Synod.

XIV. REFELLITVR FALSA OPINIO.

Hoc eodem anno, ijsdemq. Consulibus, S. Alexander Episcopus Constantinopolitanus, magnus pietatis athleta, atque Catholicæ fidei defensor, ex hac vita migrauit. Colligitur id in primis ex Socrate [b], qui eum diem obijsse demonstrat, ijsdem Acindino & Proclo Consulibus: idq. etiam alia ratione tum ipse, tum Sozomenus non obscure significant, cum aiunt, eum vigesimotertio suæ sedis anno esse defunctum. Porro Sozomenus de eius successore Paulo ab eo probato hæc habet [c]: Cum Alexander annos iam nonagintaocto natus esset, quorum vigintitres in Episcopatu præclare ac fortiter gerendo contriuisset; cumq. esset de vita discessurus, sciscitantibus suis clericis, cui Ecclesiæ administratio deferenda esset: Si virum (inquit) pietate spectatum, aptumq. simul ad docendum quæritis, Paulum eligite: sin hominem ad res ciuiles gerendas & consuetudinem cum Principibus habendam idoneum desideratis, Macedonius priores obtinet. Quineriam fautores Macedonij, vtrique quidem testimonium ab Alexandro tributum confitentur; sed illud testimonium de rebus ciuilibus procurandis & de eloquentiæ præstantia Paulo, testimonium autem piæ vitæ Macedonio datum prædicant: nam Paulum vitam delicatam & dissolutam sectatum calumniabantur. ex quorum confessione constat Paulum disertum virum fuisse, & ad docendas Ecclesias præstabilem: quem rerum euentus testificantur neque vitam effusam egisse & intemperantem, neque ad consuetudinem Principum aptum fuisse: nam insidias aduersariorum (quales verisimile est viros in huiusmodi rebus solertes machinari) ab se minime depulit: immo vero etiam cum multitudini percarus esset; malitia eorum qui id temporis doctrinam fidei in Nicæno Concilio confirmatam reijciebant, non parum accepit incommodi, &c.] sed de his suo loco pluribus. At passus est quoque illam calumniam de sua electione Paulus ab Eusebianis, qui dicebant (vt idem auctor testatur) eam sedem ipsum per ambitum quæsiuisse contra sententiam Eusebij Episcopi Nicomediæ, & Theodori Heracleæ vrbis Thraciæ Episcopi, penes quos & alios ipsis finitimos steterisse electionem Episcopi Constantinopolitani affirmabant. Agit multis quoque

[b] Socrat. lib. 2. c. 3. in fin. & 4.
[c] Sozom. lib. 3. cap. 3.

XV. ALEXANDRI EPISC. CONSTANTINOP. OBITVS.

PAVLI EPISCOPI CONSTANTINOP. CREATIO.

Socrates

Universidad de Deusto
Biblioteca

Socrates de Pauli electione, deq. populo in duas partes diuiso, fauentibus alijs Paulo, alijs vero Macedonio: atque eidem Paulo studuisse eos tradit, qui erant Catholicæ fidei professores, Macedonio autem qui Arianismo fauebant; prævaluisse tamen Orthodoxos, Paulumq. elegisse in ecclesia illa quæ Pacis est appellata.

XVI. ARGVITVR CALVMNIA DE IVDICIO ALEXANDRI.

Sed cum Alexandri Episcopi integritatem animi considero, adduci non possum, vt credam ab eo Macedonium quoque vna cum Paulo ad electionem faciendam Episcopi Constantinopolis tum nominatum fuisse: quippe qui studiosissime Eusebianorum partes sectatus esset, ab eisq. aduersus Athanasium in Conuentu Tyrio cum alijs legatus delectus. certe quidem qualisnam foret, Alexandrum existimo minime latere potuisse. hæc sane de eo in Conuentu Tyrio ita se habuisse, Athanasius ex Actis eiusdem in Apologia secunda sæpe demonstrat. quamobrem in eam facile sententiam adducor, vt existimem tum Socratem, tum Sozomenum mutuatos istæc esse a Sabino illo Macedoniano historiarum scriptore, qui in laudem auctoris sui ea de Macedonij nominatione ab Alexandro facta putatur fuisse commentus: ipsum enim pro suis contexuisse Apologias potius quam historias, & quæ viderentur reprehensione digna in Catholicos reijcere solitum esse, Socrates [a] tradit. Porro Macedonium senem fuisse, idem affirmat; de quo & illud ex Synodo Alexandrina [b], cum agitur de eius & collegarum legatione ex Conciliabulo Tyrio: Clam emittunt Theognium, Marim, Theodorum, Macedonium, annis ingenijsq. putidos & venales.] Sed & eumdem Macedonium aduersatum fuisse Paulo, eumq. falsis accusationibus exagitasse, Athanasius docet, cum ait [c]: Episcopum autem Constantinopolitanum, Paulum scilicet, nemini arbitror ignotum esse; quanto enim clarior ciuitas, tanto minus factum celari potest. Etiam huic quoque crimen obiectum est; idq. falsum fuisse, vel inde colligas, quod qui illum reum fecit Macedonius, nobis in ea accusatione præsentibus, cum reo suo, cuius presbyter erat, communionem sumpsit.] Rogasse enim veniam, & a cœptis tunc desijsse, vt cum eo communicare posset, non obscure demonstrat. Ceterum haud licuit Paulo diu in sede agere: quippe cum eius fides Catholica spectata esset, Arianos omnes, & ipsum in primis Constantium Imperatorem in eius inuidiam & odium concitauit, adegitq. vt cum e sede pellerent.

a Socrat. lib. 2. c. 11. & 13.
b Apud Athan. Apolog. 2.
c Athanas. epist. ad Solit.

XVII. PAVLVS ABDICATVR, ET EVSEBIVS SVBROGATVR.

Quæ vero electionem Pauli subsecuta fuerint, Socrates declarat his verbis [d]: Non multo post Imperatori Constantinopolim aduentanti, electio Pauli Episcopi non mediocrem mouit: atque Concilio Episcoporum improbæ Arij opinioni deditorum in vnum conuocato, Paulum Episcopatu abdicâdum curat: Eusebiumq. Nicomediæ eo traductum, Constantinopolis Episcopum renunciat. quibus rebus confectis, Imperator Antiochiam iter carpit. Eusebius autem acquiescere non potuit, sed omnem lapidem (vt in prouerbio est) mouit, vti, quod animo instituisset, ad exitum perduceret] nempe vt cogeretur in dedicatione templi Antiochiæ Concilium aduersus Athanasium & alios: quod cum sequenti anno factum esse constet; dicendum est, hæc de abdicatione Pauli non multo post suam electionem hoc ipso anno fuisse peracta. meminerunt quoque de eiusmodi Pauli exturbatione Sozomenus [e] & alij.

d Socrat. lib. 2. cap. 5.
e Sozom. lib. 3. c. 4.

XVIII. EVSEBIVS SAEPE MVTAT SEDES.

Hæc autem gesta esse aduersus Paulum a Constantio Imperatore, procurante ipso Eusebio Episcopo Nicomediæ, assueto sedem mutare, atque maiori semper inhiare, epistola Synodalis Concilij Alexandrini [f] his verbis indicat, cum de eodem Eusebio agit: Creationem vituperat homo, qui ipse prorsus Episcopus creatus non est, aut si vmquam ius Episcopi habuit, id ipsum rescidit, vt qui principio Beryti pro Episcopo egerit, relictoq. Beryto, Nicomediam se transtulerit; illam quidem cathedram præter leges destituens, istam vero nulla lege inuadens, proprij gregis sine vlla charitate desertor, & alieni nulla rationabili causa occupator, prioris Episcopatus charitatem alieni cupiditate aspernatus est: nec tamen illum ipsum Episcopatū, quem tanta auiditate occupauerat, reseruauit: Ecce enim iam denuo inde desiliens, alienum Episcopatum arripuit: semper aliorum ciuitates, oculis per inuidiam coniectis, oblimat atque arrodit, persuasus in magnitudine vrbium religionem esse sitam; & sortem Dei, secundum quam constitutus ordinatusq. est, pro nihilo ducit; ignorans scilicet, Dominum [g], vbi duo vel tres in eius nomine congregati fuerint, in medio esse: nec secum recogitans illud dictū Apostoli [h], quo profitetur se in alienis laboribus non gloriaturum: neque præ oculis habens illius præceptum [i]: Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Quod si hoc de vxore dictum est, quanto magis de Ecclesia, atque adeo de Episcopatu, cui cum quis alligatus est, alium quærere non debet, ne adulter in sacris

f Apud Athanas. Apolog. 2.
g Matth. 18.
h 2. Cor. 10.
i 1. Cor. 7.

A in sacris litteris deprehendatur?] hæc Patres illi ex Concilio Alexandrino: eadem ferme Athanasius [a], ipsumq. Paulum ab Eusebianis relegatum fuisse in Pontum affirmat.

a Athanas. epist. ad Solitar.

XIX. PAVLVS RELEGATVS IN PONTVM.

Quod autem Theodoretus [b] tradat, Paulum exilio amandatum post Concilium Sardicense Cucusum: sciendum est, ex Athanasij sententia, quartam illam fuisse Pauli relegationem; sic namque ait [c]: Primum quidem per illum in Pontū relegatus est; postea a Constantio ferro vinctus in Singra Mesopotamiæ deportatus est; rursum inde in Emesam, atque ex Emesa in Cucusum Cappadociæ circa deserta Tauri abreptus est, &c.] sed de his singulis suo loco inferius. Ceterum quod constet, Paulum e sede pulsum, Romam confugisse ad Iulium Romanum Pontificem: id quidem nequaquam hoc tempore contigit, sed postea cum secundo e sede deturbatus est; quod & Socrates [d] tradit: idq. etiam ex Iulij Papæ epistola, quam recitat Athanasius [e], perspicue colligi posse videtur: nam dum de alijs Episcopis ab Arianis vexatis, qui Romam hoc tempore aduenerant, agit, cum nominet Athanasium & Marcellum Ancyranum; de Paulo nec verbum quidem, cuius meminisse in primis oportuisset; quippe quod facinus immane videri poterat, eum qui fedare vix cœpit, adeo tyrannice a sede expulsum esse.

b Theod. lib. 2. c. 5.
c Athan. epist. ad Solitar.
d Socrat. lib. 2. c. 11.
e Athanas. Apolog. 2.

XX. EVSEBIANORVM CONSILIVM.

Sed iam manifestius redditur Eusebianorum consilium illud extitisse, vt præcipuos Catholicæ fidei coryphæos & Nicænæ fidei acerrimos defensores ex eorum sedibus eijcientes, inq. ipsas qui suæ ipsorum essent sententiæ intrudentes, liberum esset iam, quod diu ipsis in optatis erat, hæresin Arij, quam fouerent, publice prædicare, & in Ecclesias propagare. susceptum vero fuit ab eis primum eiusce modi certamen in Athanasium: quem cum acriorem sibi aduersarium fuissent experti, aggressi sunt etiam post hæc Paulum Constantinopolitanum Episcopum: sed quod sciebant, qui præerat Antiochenæ Ecclesiæ, Eustathium eximij nominis virum, in Magnoq. Nicæno Concilio spectatissimum, eiusdem indefessum ac perualidum propugnatorem esse; vt hunc quoque e sede deponant, & in exilium eijciant, collaborant. erat horum antesignanus Eusebius Constantinopolitanæ sedis inuasor perfricta fronte, tamquam alter Nabuzardan [f], nonnisi ad Dei Ecclesiæ incendium comparatus; immaneq. scelus meditatur, quod & perficere non detrectat. Quomodo autem ab eo res composita & ad finem vsque perducta sit, Theodoretus enarrat [g]. Sed antequam rem ipsam aggrediamur, de tempore, quo id accidit, accuratius disserendum est: siquidem in his fœde nimis erratum a compluribus, perspicue demonstrari potest.

f 4. Reg. 25.
g Theod. lib. 1. c. 21. 22.

XXI. EVSTATHIVS EPISC. ANTIOCHEN. QVANDO EJECTVS.

Sunt nonnulli, qui Eustathij Episcopi Antiocheni eiectionem referant ad tēpora Constantini. id ipse, quem diximus, Theodoretus, Socrates [h], Sozomenus [i], atque alij eos secuti. Qui primum ex ijs quæ Theodoretus scribit, manifesti redarguūtur erroris. si enim (quod ipse testatur) non antea Eustathius e sede fuit expulsus, quam Eusebius Episcopus Nicomediæ in Episcopatum Constantinopolitanum, ejecto Paulo, transtulatus est: quomodo ad tempora Constantini reijcienda est Eustathij depositio, cum ex ipsis Socrate & Sozomeno (quod dictum est nuper) constet non ante hunc annum Paulum loco Alexandri sedere cœpisse? Rursum vero cum Sozomenus [k] affirmet, ea de causa Eustathium esse e sede deiectum, quod fidem Nicæni Concilij approbaret; satis apparet hæc sub Constantino Magno minime contingere potuisse: siquidem ille dum vixit (quod superius demonstratum est) nec mutire saltem aduersus Nicænum Concilium licuit, quando & ipsi Eusebiani se quoque eius esse professores præseferebant. His accedit Athanasij testificatio, qui disertis dilucidisq. verbis sub Constantio Eustathium damnatum affirmat, cum ait [l]: Fuit quidem Eustathius Antiochiæ Episcopus, vir confessione clarus, religione pius; quem magno studio pro veritate stantem, & Arianam hæresin odio prosequentem auersantemq. homines Arianæ opinionis ita apud Constantiū ficta calumnia accusarunt, quasi in matrem Principis contumeliosus fuisset: nec mora, in exilium eijcitur, & cum eo ingens turba presbyterorum & diaconorum: ac iam deinde eos, quos ob impietatem ne in clerum quidem recipi oportuit, post exilium Episcopi non solum in Ecclesiam introduxerunt, sed & plerosque ex illis Episcopos crearunt.] in hunc modum Athanasius. S. Hieronymus itidem de exilio Eustathij sub Constantio testis accedit, cum ait [m]: Eustathius genere Pamphilius, Sidites, primum Bercææ Syriæ, deinde Antiochiæ rexit Ecclesiam, & aduersus Arianorum dogma componens multa, sub Constantio Principe pulsus est in exilium Traianopolim Thraciarum, vbi vsque hodie conditus est.] hæc ipse in editione Mariani Victorij, quam consentientem antiquissimis exemplaribus inconsulte nimis aliqui conuellere nisi sunt, vt pro Constantio redderent Constantinum. His igitur adeo manifestis rationibus

h Socrat. lib. 1. c. 13.
i Sozom. lib. 2. cap. 18.
k Sozom. eod. c. 18.
l Athan. epist. ad Solitar.
m Hier. de Script. Eccles. in Eustathio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nibus & auctoritatibus plane refellitur illorum error, qui sub Constantino eum e sede pulsum affirmant. A

XXII. EVSEBIVS QVID IN EVSTATHIVM.

Porro Eusebij & Eusebianorum conatus ad exturbandum Eustathium, a Theodoreto sic describitur [a]: Eusebius postquam (vt modo dixi) ad Episcopatus Constantinopolitani honorem per vim plane tyrannicam ascendit, maiori comparata potentia, tum quod Imperatori in proximo habitans, eum frequenter adiret, tum quod ex crebra eius consuetudine auctoritatem nactus esset, insidias iam veritatis propugnatoribus struere cœpit. Ac primum se magno flagrare desiderio videndi Hierosolymam simulauit; & cum Imperatorem hoc pacto fefellisset (prætexuerat enim se templum ab Imperatore ibi extructū, quod omnium sermone celebratum fuit, velle visere) cum maximo honore Constantinopoli decessit: quippe Imperator ei rhedas, & alias res quibus eum ornaret, suppeditauit. Eum comitatus est Theognis Episcopus Nicææ, suorum perditorum consiliorum (vt dictum est superius) particeps & socius.] hæc cum scribat Theodoretus de simulato Eusebij prætextu inuisendi templum Hierosolymis fabricatum; existimo plane errasse, & de Dominico Aureo Antiocheno potius dicere voluisse: siquidem Hierosolymitanum templum (vt dictum est superius) ipsis Constantini Magni Tricennalibus dedicatum fuit, quibus Encæniis idem Eusebius tunc interfuit: sed nec ante potuit eiusmodi incessisse desiderium illud adeundi; tum quod nondum fuerat absolutum; tum etiam quod eo breui dedicationis causa vnà cum alijs migraturus foret. Nec, si ad hæc tempora referas, potuit ab eo illa de inuisendis Hierosolymis causa prætexi, quas iam viderat, diuq. cogendo illic Episcoporum conuentum, permanserat. quamobrem æquius est existimare, profectionem Antiochiam templi causa visendi, & parandi quod ad eius dedicationem factam anno sequēti, cui interfuit, opus esset, ab eo, vt necessariam, persuasam Imperatori: nisi dixerimus ipsum non illo prætextu visendi templi peregrinationem Hierosolymam obtexisse, quod iam viderat; sed potius pietatis ergo, cum frequentes essent vndique hoc sæculo ad sancta loca colenda profectiones. B C

[a] Theod. lib. 1. c. 21.

XXIII. CALVMNIA IN EVSTATHIVM FABRICATA.

Quid autem actum sit, cum Antiochiam peruenisset, idē auctor subdit his verbis: Cum aduentarent Antiochiam, amicitia erga Eustathium vultu & fronte simulata, honorificentissime excepti sunt: nam magnus ille Eustathius, defensor veritatis, fraternam plane illis præstitit beneuolentiam. Illi autem vbi conuenere ad sancta Hierosolymorum loca, & Eusebium Episcopum Cæsareæ, Patrophilum Scythopolitanum, Aetium Lyddæ Episcopum, & Laodiceæ Theodotum, suæ opinionis fautores, aliosq. quos labes Ariana infecerat, viderunt: facinus, quod per insidias molirentur, illis aperuerunt: quibus comitati rediere Antiochiam. Quod autem ceteri Episcopi, quos modo nominaui, eo vna aduentarunt; honoris maioris causa factum esse prætendebatur illud quidem; sed re ipsa fraus ad veram pietatem oppugnandam parabatur. Nam cum meretricem, cuius formæ pulchritudo venalis erat, mercede conduxissent, & linguæ suæ operam vt ipsis locaret, ei persuasissent: primum ad Concilium vna veniunt; deinde alijs omnibus inde exire iussis, misellam illam introducunt mulierculam. Illa puero, qui etiamnum eius sugebat vbera, ostenso, dixit, se ex Eustathij concubitu eum concepisse & peperisse; & ore impudenti vociferata est, illum pueri patrem esse. Itaque Eustathius, cum criminationem istam perspicuo falsam esse pro certo cognosceret, iubet mulierculam, si quem huius facinoris conscium haberet, in medium adducere. Quæ cum responderet, se nullum obiecti criminis habere testem; æquissimi illi Iudices postulant ab ea iusiurandum. D

XXIV. SENTENTIA IN EVSTATH.

Et quamquam lex palam clamet [b], In ore duorum vel trium testium stat omne verbum: & Apostolus [c] manifeste præcipiat, nullum crimen presbytero illatum sine duobus aut tribus testibus admittendum: isti tamen, spretis diuinis legibus, accusationem contra tam illustrem Episcopum, nullo omnino teste adducto, admittere non dubitarunt. Simulatque igitur muliercula, ea quæ dixerat antea, iureiurando confirmauerat, impudenterq. clamarat, puerum re vera Eustathij esse: illico Iudices illi, veritatis scilicet fautores, sententiam contra eum tamquam adulterum pronunciauere. Cum autem alij Episcopi (aderant enim non pauci doctrinæ Apostolicæ propugnatores, quibus fraudulenti Eusebij conatus non erant omnino incogniti) aperte contradicerent, obstarentq. quo minus magnus Eustathius iniquam illam sententiam exciperet; facinoris auctores maxima cum celeritate ad Imperatorem contendunt (aderat quidem prope; ipsum namque direxisse iter Antiochiam versus hoc eodem anno, paulo ante dictum est) Cui cum persuasissent crimen E

[b] Matth. 18. [c] 2. Cor. 13. 1. Tim. 6.

A crimen Eustathio intentatū verum esse, & æquam abdicationis sententiam; perfecerunt, vt Eustathius pietatis & castitatis athleta, velut adulter simul & tyrannus, in exilium pelleretur. Ille igitur per Thraciam profectus, vrbem quamdam Illyrij petiuit.] hactenus de Eustathij depositione Theodoretus.

XXV. DEI VINDICTA IN MVLIERCVLAM.

Sed quod spectat ad exilij locum; Traianopolim eum amandatum esse, ex Hieronymo nuper diximus; qui quidem in Ruffinum agens [a], Istæ, inquit, machinæ hæreticorum, id est, magistrorum tuorum, sunt, vt conuicti de perfidia, ad maledicta se conferant. Sic Eustathius Antiochenus Episcopus filios, dum nescit, inuenit: sic Athanasius Alexandrinæ vrbis Pontifex tertiam Arsenij amputauit manum: duas enim, qui mortuus prius fingebatur, viuens postea habere monstratus est.] At quid post hæc Theodoretus [b] de mulierecula illa? sic subdit: Sed vt ad miseram illam meretricem redeam; ea in morbum grauissimum, B maximeq. diuturnum delapsa, insidias atque adeo tragœdiā Eusebianæ factionis aperuit: & non duos vel tres sacerdotes, sed quamplurimos de fraudulentis Eusebij conatibus certiores fecit; seq. mercede conductam, illud fictum crimen Eustathio intendisse; & tamen iusiurandum, quo se obstrinxerat, non prorsus falsum esse: nam Eustathium quemdam fabrum ærarium pueri patrem fuisse. Atque hæc quidem ab optima illa scilicet factione Eusebiana Antiochiæ patrata sunt.

[a] Hier. Apolog. 2. aduers. Russin. [b] Theod. lib. 1. c. 22.

XXVI. ALIAS CALVMNIAE IN EVSTATHIVM

At non vnam hanc criminationem contra Eustathium intentatam fuisse apparet: siquidem (vt ex Athanasio dictum est) illam quoque ad commouendum aduersus ipsum Constantium Imperatorem commenti sunt; eum in matrem Principis, nempe Faustam, haud integræ famæ feminam verba contumeliosa protulisse. Addunt his quoque Socrates [c] atque Sozomenus [d], Eustathium ab Eusebio Cæsarienſi Sabellianæ hæresis accusatum esse. C Sed peculiare hoc Arianis fuit, vt, qui Filij Dei consubstantialitatem cum Patre asserent, quasi eos simul confunderent, cum vnam vtriusque substantiam prædicarent, ipsos esse Sabellianos inclamarent: crimen enim Sabellianismi obiectum Eustathio, & alia plura, Socrates ibi testatur, cum inquit [e]: Verum quidam prædicant alias causas parum honestas eius abdicationis extitisse: non tamen eas palam percensent: est enim hoc Episcopis in more positum, vt eos qui abdicantur accusent, impios pronuncient, causas tamen impietatis minime adiungant. Quod autem Episcopi Eustathium, vt impiæ Sabellij doctrinæ deditum, dignitatis gradu dimouerant, Cyro Berœensi Episcopo eum in crimen illud vocante, Georgius Laodiceæ quæ est in Syria Episcopus, vnus ex eorum numero qui Consubstantiale detestantur, se in laudatione Eusebij Emiseni dixisse scribit. Sed de isto Eusebio Emiseno alias erit mihi locus commemorandi. Scribit Georgius, Eustathium, D vtpote Sabellij sectæ addictum, a Cyro accusatum; & rursus Cyrum eiusdem erroris conuictum, de gradu deiectum, narrat. At qui fieri potest, vt Cyrus, cum Sabelliani erroris labe ipse aspersus esset, Eustathium, vtpote eadem infectum, in iudicium adduceret? Proinde Eustathius, vt videtur, alijs de causis ab Episcopatu abdicatus est.] hæc Socrates. Quantum vero credendum sit Georgio Ariano homini de Eustathio istæc asserenti, quis non intelligat? Qui enim laudauit Panegyrica oratione Eusebium Emisenum Arianismo addictissimum, haud potuit ei aduersantem Eustathium hæreseos non infamasse.

[c] Socrat. lib. 1. c. 18. [d] Sozom. lib. 2. c. 17. in fine. [e] Socrat. lib. 1. c. 18.

XXVII. CYRVS EPISC. BERŒENSIS CATHOLICVS

Porro quod ad Cyrum pertinet; bonus ille Georgius, scoria Arianorum, ipsum æque ac Eustathium fide Catholica eminentem, calumnioſe criminatur Sabellianū fuisse, quem S. Athanasius inter illustres fidei defensores adnumerat, quos Ariana sæuitia in exilium expulit; cum post recensitam historiam de Eustathio Antiochiæ Episcopo in exilium misso, E hæc de alijs eadem passis subdit [f]: Quid? an hic saltem gressum suum repressérunt? minime gentium. Eutropius enim Hadrianopolis Episcopus, vir bonus & in omnibus perfectus, quia subinde Eusebium coarguerat, & illac transeuntibus auctor erat, ne impijs Eusebij verbis fidem adhiberent; easdem cum Eustathio calamitates patitur, & a ciuitate sua & Ecclesia propellitur, eo quod Augusta illi grauiter succenseat. Euphrasius autem Calanis, Cymathius Palthi, alter item Cymathius Larandi, Asclepas Gazæ, Cyrus Berœæ quæ est in Syria, Diodorus in Asia, Domnen in Siemio, Ellanicus in Tripoli, Episcopi visi sunt tantummodo hæresin odisse: & id tanti fuit, vt hos sub specie alicuius causæ, illos prorsus sine vlla causatione, diplomate Imperatoris exturbatos e ciuitate, alio transtulerint, suffectis in locum eorum, quos impios nouerant.] hæc Athanasius, qui & alibi [h] recenset eosdem atque alios eadem fidei causa passos: sed loco Cyri, Acyrus mendose legitur Episcopus Berœæ, sicut & alia quoque nomina nonnihil deprauata

[f] Athanas. epist. ad Solit. [h] Athan. in Apolog. de fuga sua, circa princip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse noscuntur. Exoriuntur hic illa sane tempora, quorum S. Hieronymus in Chronico, A
anno tamen secundo Constantij, meminit his verbis: Ex hoc loco Ariana impietas, Constantij Regis fulta præsidio, exilijs, carceribus, & varijs afflictionum modis primo Athanasium, deinde omnes non suæ partis Episcopos persecuta est.]

XXVIII. EVSTATHII OBITVS ET SCRIPTA.

Ceterum Eustathius Episcopus Antiochenus in exilio perseuerans, magna cum gloria Catholicæ confessionis ibi decessit; cuius natalis dies, reuoluto quolibet anni circulo, in vniuersa Ecclesia celebratur [a]. Reliquit post se egregia scriptorum monumenta, sed horum tantum meminit Hieronymus [b]: Extant (inquit) eius volumina, De Anima, De Engastrimyto (hoc est, de ventriloquo, qui ex dæmone responsa dabat) Aduersus Origenem, & infinitæ epistolæ, quas enumerare longum est.] Verum & de eiusdem viri egregijs monumentis Sozomenus [c] cum mentionem habet, in primis hæc ait: Eustathius autem (vti accepi) falsam sibi obiectam criminationem animo quieto & tranquillo ideo tulit, quod illud sibi commodius fore putauit: vir quidem cum in alijs rebus præstabilis & spectatus, tum in eloquentia iure admirandus, quemadmodum ex libris eius, qui extant, cognosci potest, in quibus & vetus loquendi ratio, sapientes sententiæ, verborum elegantia, & lepos in rebus explicandis non sine magna omnium commendatione elucet.] ita ipse. Aduersus Arianos quoque conscriptus est liber ab eodem Eustathio super illa verba Prouerbiorum [d]: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, &c.] Citatur eiusmodi cõmentarius frequenter a Theodoreto [e], sicut & interpretatio in Psalmos, & alius commentarius, cuius est titulus, τῆς συλλογαδίας, liber etiam de Graduum descriptione; quos, inquam, omnes nouit & citat idem Theodoretus in suis Dialogis: Latinitas autem, quod sciam, tanti viri lucubrationum prorsus expers atque ieiuna fuit. At de Eustathio hactenus. B

a Rom. Martyrol. die 26. Iulij. b Hier. de Script. Ecclesiast. in Eustathio. c Sozom. lib. 2. c. 20.

d Prouer. 8. e Theod. hist. lib. 1. c. 8. & in Immut. dialog. 1. 2. & 3.

XXIX.

Quæ vero facta sint Antiochiæ post eius abdicationem, modo dicendum. In his enim C
enarrandis plane accidit, vt, qui semel errore temporis lapsi sunt, in alia mox mendacia dilabantur: ijdem autem, quos recensuimus, Theodoretus [f], Socrates [g], & Sozomenus [h], quiq. ipsos inconsulto secuti sunt, cum in eam abierint sententiam, Eustathium fuisse e sede amotum Constantini temporibus; illud perperam addiderunt, vt dicerent, Antiochiæ tunc digladiantibus inter se mutuo qui erant partis Eustathij, & ijs qui Arianæ hæresi fauebant, de eligendo Episcopo successore, partem illam aduersam Catholicis delegisse Eusebium Episcopum Cæsareæ Palæstinæ, cui etiam Imperator Constantinus Magnus fuerit suffragatus, qui & ad Eusebium scripserit, vt votis suorum annueret, sedemq. Antiochenam capesseret; sed renuisse illum facere, ob eamq. causam tunc sedem illam fuisse collatam Euphronio ab Arianæ hæresis professoribus. At quis non intelligat, hæc ab ijsdem recensitis auctoribus male accepta esse ex eiusdem Eusebij [i] scriptis in Vita Constantini? D
Sed illas Antiochenas turbas contigisse ante Eustathij electionem, post Pauli, siue Paulini obitum, superius dictum est. Quibus præterea addas, ex Constantini litteris ad Episcopos scriptis satis perspicuum reddi, alium illum fuisse Conuentum Episcoporum, ab hoc, cui præfuit Eusebius Nicomediensis, iam factus Episcopus Constantinopolis, & alij superius nominati, qui in damnationem Eustathij dixere sententias: illi autem interfuerunt Theodotus, & Theodorus, Narcissus, Aetius, Alphæus, ad quos præsertim inscriptæ habentur Constantini litteræ; non autem Eusebius Palæstinæ, nisi postquam ad electionem futuri Episcopi conuocatus est Imperatoris litteris, vt ex ijsdem constat.

f Theod. lib. 1. c. 22. g Socrat. lib. 1. c. 18. in fine. h Sozom. lib. 2. c. 18.

ALIVS REPELLITVR ERROR

i Euseb. Vit. Constant. lib. 3. c. 57. 58. 59. 60.

XXX. CHRONOLOGIA EPISCOPORVM ANTIOCHEN.

Rursus vero Nicephorus in Chronico huic sententiæ adstipulatur; qui texendo seriem Antiochenorum Episcoporum, qui sederunt a temporibus Constantini Magni Imperatoris, qui imperare cœpit (vt dictum est) anno Domini trecentesimo sexto; ab eo tempore E
hos numerat Episcopos Antiochenos, nempe Vitalem, quem sedisse ait annos sex, Philogonium annos quinque, Paulum annos quinque, Eustathium vero decem & octo: sicq. cum omne horum sedis tempus conficiat numerum annorum trigintaquatuor, Domini vero quadraginta supra trecentos; hic ipse demonstratur annus, quo Eustathium a sede depositum esse vidimus: male tamen ibi auctor, dum Encænia Antiochena sub Flacillo asserit celebrata, quem præcessisse dicit Eulalium & Euphronium.

XXXI. SVCCESSIO ANTIOCHENORVM EPISCOP. ARIANORVM.

Quisnam autem post Eustathium sederit, haud facile est inuenire, cum de successione Antiochenorum Episcoporum diuersæ scribantur sententiæ. Apud Hieronymi Chronicon hi post Eustathium suffecti Episcopi leguntur, ijdemq. omnes Ariani, videlicet, Eulalius, Eusebius, Euphronius, Flacillus, Stephanus, Leontius, & reliqui: Theodoretus [k] item habet Eulalium, & Euphronium, & post hos Placentium, quem alij Placillum, vel Flacci-

k Theod. lib. 1. c. 22.

lium

A lum nominant, siue Placidum. At Socrates [a]: Octo (inquit) annos continuos sedes Antiochena dicitur Episcopo caruisse: sero tandem, eorum studio & labore, qui fidem in Concilio Nicæno stabilitam euertere nitebantur, Euphronius Episcopus designatus est.] hæc ipse. Sed ista de Euphronij suffectione inde manauit opinio, quod Constantinus alterum de duobus illis eligendum optare se scripserit, vel Euphronium Cappadocem, aut Georgium Arethusium: verum neutrum horum tunc fuisse subrogatum, sed eo tempore ab Orthodoxis electum Eustathium, superius diximus. Quicquid sit de Antiochenis Episcopis; quem tuto sectemur, vnus est Athanasius, qui in epistola ad solitariam vitam agentes, quam (vt in fine habet) constat esse scriptam post Consulatum Arbetionis & Lolliani, (est is annus Domini trecentesimus quinquagesimussextus) expresse testatur, tunc temporis sedisse Antiochiæ Leontium, qui Stephano successerat: namque [b] post enarratam
B Eustathij damnationem sic ait: Post exilium Episcopi non solum in Ecclesiam introduxerunt Arianos clericos, sed & plerosque ex eis Episcopos creauerunt, vt eos in sua impietate socios coniuratosq. haberent: ex quorum numero est Leontius ille castratus, qui nunc Episcopatum tenet, & ante eum eodem in loco Stephanus tenuit.] hæc Athanasius, qui id ipsum affirmat in oratione prima contra Arianos.

a Socrat. lib. 1. c. 18. in fin.

b Athan. epist. ad Solitar.

XXXII.

Nos igitur, quod incertus sit annus sedis cuiusque ipsorum, prætermittimus eorũ chronologiam dubij recensere vsque ad dictum annum, quo Leontium sedisse constat; cum præsertim, si octo annis eam sedem vacasse dixerimus, haud verisimile videatur, tam breui temporis spatio tot sedisse Episcopos. sed ex ijs, quæ ex Athanasio recitauimus, mendax pariter conuincitur Nicephori chronographia de Episcopis Antiochenis: nam secundum ipsum Leontius dicendus esset sedere cœpisse anno Domini trecentesimo sexagesi-
C mosexto: quod pro monstro habendum est; cum non tantum ex Athanasij assertione liqueat, Leontium iam sedisse dicto anno Domini trecentesimo quinquagesimosexto; sed etiam quod anno trecentesimo quinquagesimonono, quo celebrata est Synodus Seleucienſis, Eudoxius successor Leontij tunc sedem obtinebat, qui eidem interfuit Synodo Episcopus Antiochenus. Porro Leontius ipse sedere cœpit mox post Concilium Sardicense, id decernente Constantio, anno Domini trecentesimo quadragesimooctauo. Stephanus autem Episcopus Antiochenus, qui Leontium præcessit, & depositus est in Concilio Sardicensi, quando auspicatus sit sedem, ignoramus; nisi quod S. Athanasius [c] ait, tunc electum esse ab Arianis Stephanum Præsulem Antiochiæ, quando Theodorus ab ijsdem factus est Heracleæ Antistes. De reliquis vero Episcopis Antiochenis post Eustathium ab Arianis intrusis, nulla, quod sciam, apud Athanasium extat memoria.

LEONTIVS ARIAN. QVANDO SEDERE COEPIT ANTIOCH.

c Athan. orat. 1. contra Arian.

D Ceterum cum Antiochenam sedem occupassent Ariani Episcopi, quamplurimi (inquit Theodoretus [d]) tum ex clero, tum ex populo, quibus propositum erat Deum sancte & sincere colere, relictis publicis Ecclesiæ conuentibus, separatim per se conuentus agere cœperunt: quos quidem Eustathianos omnes propterea nuncupauere, quod post obitum Eustathij in vnum coiuissent.] Porro cum professores Nicænæ fidei seorsum conuentum agerent, quod iam manifeste in publicis ecclesijs Arij dogma prædicaretur; satis aperte declaratur, hæc accidisse temporibus (vt diximus) Constantij, non autem Constantini, quando (vt sæpe demonstratum est) qui erant Ario fauentes, immo & ipsemet Arius, simulabant se esse Nicænæ fidei professores.

XXXIII. EVSTATHIANI ORTHODOXI.

d Theod. lib. 1. c. 22.

Hoc quoque anno quarto Constantij Imperatoris, quo aperte iam persecutio ab Arianis aduersus Catholicos excitata est, & duo magni illi Episcopi Paulus Constantinopoli-
E tanus & Eustathius Antiochenus ex suis sedibus ab ijsdem exturbati sunt, admirãdus plane terræmotus Orientem concussit, certum de offenso numine prodigium. meminit illius S. Hieronymus, cum in Chronico hoc anno quarto Imperatorum sic ait: Multæ Orientis vrbes terræmotu horribili conciderunt.] de quo Orosius, cum de cœpta a Constantio in Orthodoxos persecutione agit, hæc tradit [e]: De noua nominis electione contenditur, vt Arianorum potius Ecclesiæ quam Catholicorum sint: sequitur terræmotus horribilis, qui plurimas Orientis vrbes solo strauit.] S. Ephræm [f] eiusdem quoque meminisse videtur, cum & hæc ipsa infelicissima describit tempora, dum ait: Terra tremiscens a facie Domini sub pedibus nostris commouetur, vt nobis metum incutiat: & nec sic ob nostram duritiam formidamus. Vrbes integræ absorptæ sunt, & loca ab ira Domini desolata sunt: & nec sic trepidamus. Sol semel & iterum meridianis horis super nos obscuratus est: & nec sic corde pauemus. Bella Persarum ac diuersarum gentium bar-

XXXIV. TERRAEMOTVS VNA CVM PERSECVTIONE EXORTVS.

e Oros. lib. 7. c. 29.

f Ephræm in 2. lib. Vit. SS. Patrũ prooem. apud Lipom. tom. 2.

barárum commota sunt, & regiones nostras desolauerunt, vt nos metuentes Deum pœnitentiam ageremus, cum indigeamus vtique pœnitentia non dierum aut mensium, sed temporum plurimorum: & nec sic conuerti volumus.] A

XXXV. MONTES ARMENIÆ DISSITI.

Idemq; alibi [a], dum aduersus eos agit, qui terræmotus naturalibus causis tribuunt, & non comminanti Domino, cum admirabiles eorum recenset effectus, hæc inter alia de montibus Armeniæ tunc terræmotu concussis: At dicite (inquit) nobis rursum modum, quomodo per terræmotum montes Armeniæ ab inuicem dissiti, in mutuũ quasi conflictum impellantur, ita vt ignis videatur excitari, plurimumq. fumare, ex sic satis etiam longa loci intercapedine; rursumq. locorum interualli disiuncti montes, singuli suo ordine ac loco consistant?] hæc & alia de his multa Ephræm. Porro cum totus Oriens ista passus esse dicatur; ipsa tamen Antiochena ciuitas, in qua Arianorum sæpe conuentus celebrati sunt, & in sanctos Episcopos decretæ sententiæ, per annum integrum (vt ait Socrates [b]) terræ- B motu concussa est. idem quoque affirmat Sozomenus [c], cum inquit: Pars Imperij ad orientem Solem spectans maximis terræmotibus concutitur, & maxime omnium Antiochia, hoc Concilio ibidem confecto.] Cœptum quidem esse hoc anno quarto Imperatoris Constantij, & quinto perseueraſſe, tradit quoque Cedrenus [d].

[a] Ephræm. orat. de terræmot. edition. Voss. tom. 1.

[b] Socrat. lib. 2. c. 7. in fine.
[c] Sozom. lib. 3. c. 5.
[d] Cedren. in Cõpend. an. 4. & 5. Constan.

XXXVI. TERRAE MOTVS ACERBITAS.

Huius etiam terræmotus visus est meminisse Gregorius Nazianzenus, cum res pueritiæ suæ versibus cecinit, sic dicens [e]:

Nam cum lata graui quateretur Græcia motu,
Vlla nec auxily iam spes aliunde pateret:
At tremor horribilis gelidos inuaserat artus:
Nondum etenim sacro baptismate pectus habebam
Imbutum, quando trahitur lustralibus vndis C
Gratia, & eximius splendor, quem Spiritus affert.]

[e] Gregor. Naz. in carm. de rebus suis.

Erat hoc tempore Gregorius ipse natus annos sexdecim, secundum initam a nobis rationem annorum vitæ eius, de qua inferius suo loco dicetur.

XXXVII. EVSEBII PAMPHILI OBITVS.

Eodem quoque anno Eusebius Episcopus Cæsareæ Palæstinæ exaturatus proscriptione Eustathij Episcopi Antiocheni, quem habebat ob fidem Catholicam aduersarium, ex hac luce subtractus interijt: quod quidem hoc ipso anno accidisse, illud affirmare compellit, quod Socrates ait, haud diu post eius obitum, Imp. Constantinum Iuniorem esse necatum, huius anni Consulibus Acyndino & Proclo. sunt hæc verba ipsius [f]: Eodem tempore Eusebius cognomento Pamphilus, Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, mortem obijt, & Acacius eius discipulus in illius successit Episcopatum; qui quidem cum alios complures libros, tum librum de Vita præceptoris sui Eusebij scripsit. Non longo post tempore Constanti- D nus Iunior, qui nomen a patre traxerat, frater Imperatoris Constantij, in fines Imperij Constantis fratris sui natu minoris irruptionem faciens, cum eius militibus manum configit, ab ijsdemq. interficitur, Acyndino & Proclo Coss.] hæc ipse. eadem quoque habet Sozomenus [g], contigisse videlicet eodem ferme tempore Eusebij & Constantini obitum.

[f] Socrat. lib. 3. c. 3.

[g] Sozom. lib. 3. c. 2. in fine.

XXXVIII. EVSEBIVS PAMPHILVS HÆRETICVS PERSEVERAVIT.

At de ipso Eusebio hic primum agamus. Certe quidem Socrates [h] dealbat Aethiopem, dum nititur ipsum Eusebium ab Ariana hæresi excusare, ac plane immunem reddere: ipse enim Eusebius licet tandem, vt Imperatori morem gereret, Nicæno Concilio subscripsisset; ijsdem plane sordibus sciens volensq. turpius inquinatus est, vt sus lota in volutabro luti, & canis ad vomitum suum reuersus; adeo vt qualis ipse fuerit vsque ad diem obitus, non sit aliunde quærendum, quam ex rebus post Nicænum Concilium ab eo gestis, E singulis ferme annis superius recitatis: vt plane non sit opus verbis agere, cum ipsa facta proclament. Vt autem excuset illum ab Ariana hæresi, citat libros ab eo scriptos contra Marcellum Ancyranum Episcopum, recitatq. ex illis fragmenta quædam, quibus demonstratur eam de Filio Dei Eusebij fuisse sententiam, vt negarit ipsum esse creaturam tamquam vnam ex reliquis creaturis, ex nihilo a Deo creatis, sed ante omnes creaturas a Deo quidem non creatum ex nihilo, vt res alias a Deo creatas, sed re vera a Patre genitum, Patri similem, propter quod Deus sit, & per quem omnia facta sint.

[h] Socrat. lib. 2. c. 17.

XXXIX. LATIBVLA ARIANORVM OBSCVRA.

Verum dum ex his nititur Eusebium purgare, aperte significat se Arij & Arianorũ hæresis labyrinthum minime penetrasse, atque accurate perustigasse. At sicut, iuxta sacrum illud prouerbium [i], Qui nauigant mare, enarrant pericula:] ita qui cominus aduersus Arianos concertarunt, cuncta illorum latibula, secretos recessus, atque abdita penetralia vigilan-

[i] Eccl. 43.

A vigilantissimo studio perscrutati sunt; vt inter alios Athanasius omnium facile princeps, qui in commentario illo de Nicænæ Synodi decretis contra Arianam hæresin statutis, plane declarat, non satis fuisse Magnæ Synodo dicere, Filium nequaquam esse creaturam, & non ex nihilo, sed a Patre genitum, Verbum, & Sapientiam eius, quod Ariani istud ipsum in suam sententiam detorquerent; ac proinde addere opus fuisse, Filium ex substantia Patris esse, & illi in omnibus consubstantialem; per quod significaretur, non tantum Filium eiusdem esse cum Patre substantiæ, sed & illi coextitisse semper: vt ex hoc & illud Arianorum excluderet, quo dicerent, fuisse tempus quando non erat. Nam licet ante tempora & creaturas omnes cum extitisse traderent, per quem creata tempora essent & creaturæ, tamen Patri fuisse coæternum negabant; repugnare inter se putantes ista, esse Filium a Patre genitum, & illi in principio coexistere; calumniantes ob id Catholicos duo B Ingenita dicere. Hæc & alia plura, quibus illi eludere conati sunt Catholicam veritatem de eadem Filij cum Patre diuinitate atque substantia, tum ipse Athanasius, tum alij omnes qui aduersus eos commentarios scripsere, multis prosecuti sunt, quæ & nos superius, cum de Nicæna Synodo egimus, attigisse meminimus; vt non sit opus eadem hic iterum cum lectoris tædio disputare.

XL. EVSEBIVS PAMPHILI HAERETICVS

Ceterum Eusebij Pamphili inconstantiam, & post Nicænum Concilium, cuius fidei regulæ subscripserat, ad errores pristinos reditum sugillat sæpius Athanasius, cuius sententias ea de re superius suo loco texuimus: eumq. demonstrat in Nicæno Conuentu tamquam ludionem in scena lusisse habitu Catholico superinducto; quẽ, egressus inde, exuens, personam, quænam esset, in omnibus (vt ait Epiphanius [a]) præsetulit; adeo vt idem Eusebius Eusebio Nicomedienſi coniunctus, biga impietatis effecti ambo, pari cursu & im- C petu, impulsore nequam spiritu, agitati, in suum ipsorum & aliorum exitium in præceps delati sint: vt non immerito (quod superius dictum est) appellari ipse Eusebius Cæsariensis meruerit a S. Hieronymo [b] & alijs, Arianæ factionis signifer, propugnator apertissimus, & inter Arianos facile princeps: cuius & memoriam adeo execrata est Nicæna Synodus secunda, vt plane eum iam defendere velle, nihil aliud existimandum sit, quam Ecclesiam Catholicam impugnare.

[a] Epiphan. hæres. 73.

[b] Hieron. epist. 55. & aduers. Rufin. & ad Cresiphontem.

XLI. SIXTVS SENENSIS IVRE REPREHENDITVR.

Vnde & pudere Sixtum [c] oporteat, dum aduersus omnium antiquorum Patrum sententias ipsum Eusebium Catholicum asseuerare non dubitat; cum frigide nimis eum excusans, Eusebij Nicomedienſis esse tradit, quod erroris adscribitur Eusebio Pamphili; perinde ac si eorumdem Patrum sententiæ de eodem ambiguæ sint, ac de Eusebio Nicomedienſi possint interpretari; & absque additamento cognominis Pamphili, & expressio- D ne sedis cuius esset Episcopus, Cæsareæ Palæstinæ, quemnam significasse voluerint, non coloribus tantum viuis expresserint, sed digito demonstrauerint. Vtinam vel exiguus saltem eius excusandi reliquus locus esset: quam libentissime historicus ipse pro historico laborarem; cui (quod magna fiducia ingenue profitemur) vel ea ex parte plurimum Ecclesia Catholica deberet, quod rerum Ecclesiasticarum quam multa antiqua monumenta magno labore collecta, scribendo historiam vsque ad sua tempora, fideliter posteris tradiderit, ter quaterq. felix, tot peregregijs lucubrationibus editis, nisi eum impietas Ariana tot tantisq. sordibus turpiter aspersisset, & ante, persecutionis tempore, lapsus a fide eumdem tantopere labefactasset. Quod vero [d] simplicitate quadam & rerum inscitia in suo a se scripto Sanctorum Catalogo Petrus inter sanctos eumdem Eusebium retulit, & errore atque incuria quadam in aliquod Martyrologium [e] irrepsit; in nostris ad Roma- E num Martyrologium Notis pluribus diximus.

[c] Sixtus Senen. Bibliotheca in Euseb. Pamph.

[d] Petr. Casal. Sanct. lib. 5. c. 134.

[e] Vsuard. & Menolog. die 21. Iunij.

XLII. EVSEBII SCRIPTA.

Quod autem ad commentarios ab ipso editos spectat, hæc S. Hieronymus [f]: Eusebius Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, in Scripturis diuinis studiosissimus, & Bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentissimus peruestigator, edidit infinita volumina, de quibus hæc sunt: εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως libri viginti, εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς libri quindecim, θεοφανείας libri quinque, Ecclesiasticæ historiæ libri decem, Chronicorum canonum omnimoda historia, & eorum ἔκθεσιν, & de Euangeliorum diaphonia in Isaiam libri decem, & contra Porphyrium, qui eo tempore scribebat in Sicilia, vt quidam putant, libri triginta, de quibus ad me viginti tantum peruenerunt: τοπικῶν liber vnus, ἀπολογίας pro Origene libri sex, de vita Pamphili libri tres, de Martyribus alia opuscula, & in centum quinquaginta Psalmos eruditissimi commentarij, & multa alia.] hæc ipse. Quinam autem, qualesve fuerint eius commentarij de Martyribus, in tractatione de Romano Martyro-

[f] Hieronym. de Script. Eccles. in Eusebio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Martyrologio diximus. Ceterum postrema omnium eius lucubratio fuisse videntur libri quatuor quos scripsit de Vita Constantini Magni, haud dubium in gratiam Constantij eius filij Imperatoris, quo vtebatur familiarissime ex affinitate prauorum dogmatum, quorum causa nequaquam se (quod ad ea spectare noscuntur) in omnibus fidelem exhibuit. At de Eusebio hactenus: qualem vero sibi non imparem reliquerit successorem, accipe ex Athanasij testificatione, qui paucis his, qualisnam Acacius esset, nobis explicat[a]: Acacius cum suis immani vecordia audaciaq. plane abnegauerunt Nicæni Concilij scripta, ipsam Synodum diffamantes.] hæc ipse, & alia plura: sed de eo sæpe inferius erit sermo. Persoluit magistro Acacius digna præmia, cum de rebus gestis eiusdem Eusebij (vt testatur Socrates) librum conscripsit.

[a] *Athanas. de Synod.* ACACIVS EPISCOP. CAESARIENSIS.

XLIII. CONSTANTINVS IVNIOR OCCIDITVR.

Sed ad Constantinum Iuniorem redeamus, quem hoc anno occisum diximus. Eius necis culpam omnes pene adscribunt ipsi, quod inuadere ausus sit fraternæ ditionis Imperium: locus enim in quo occisus est, nempe (vt Victor[b] tradit) apud Aquileiam, ad Alsam fluuium, plane demonstrat ipsum suos excessisse limites, iugis Alpium circumscriptos. At Zosimus in Constantem omnem culpam de nece Constantini reijcit, cum ait[c]: Ceterum controuersia mota inter Constantinum & Constantem de pertinente ad Carthaginem Africa, deq. Italia; Constans incautum fratrem opprimere volens, inimicitias toto triennio dissimulat; expectatoq. tempore, quo per prouinciam sibi fidam & beneuolam ingressus erat; ablegat milites, specie quidem tenus opem Constantio laturos in gerendo bello Persico, sed reapse Constantinum nihil tale scientem oppressuros. hi perficientes quæ imperata fuerant, Constantinum occidunt.] hæc Zosimus de interfecto Constantino: verum maior pars antiquorum historicorum in Constantinum inuadentem alienum Imperium culpam confert. nam Eutropius, S. Hieronymus, Orosius, & alij post eos, bellum illatum a Constantino in Constantem affirmant, & sic a militibus Constantis eum tradunt esse necatum. Sublato autem de medio Constantino, summa totius Occidentalis Imperij in Constante Augusto remansit.

[b] *Victor in Annibaliano.*
[c] *Zosim. lib. 2.*

XLIV. BELLVM PERSICVM.

Inualescebat hoc tempore (vt ex Zosimo patet) bellum Persicum; quod etiam ex Arianorum litteris ad Iulium Papam scriptis[d] apparet, quibus se excusarunt, vocatos ad Synodum, venire detrectasse, ob ingruens bellum Persicum impeditos; cuius causa (vt vidimus) hoc eodem anno Constantius Antiochiam Syriæ redijt: vbi celebraturus Imperij sui Quinquennalia constitit anno sequenti, quo facta est magnæ basilicæ dedicatio. Quod vero ad bellum Persicum spectat, hæc summatim Orosius[e]: Constantius aduersus Persas & Saporem, qui Mesopotamiam deuastauerant, nouem prœlijs parum prospere decertauit.]

[d] *Ex epist. Iulij apud Athanas. Apolog. 2.*
[e] *Oros. lib. 7. c. 29.*

XLV.

Hoc eodem anno, ijsdem Consulibus, lata habetur Mediolani lex[f] aduersus eos qui sepulchra demolirentur, indeq. saxa, secta marmora, vel columnas auferrent, & ad alium vsum eadem sibi vendicarent. est autem huiusmodi: Si quis in demoliendis sepulchris fuerit apprehensus: si id sine domini conscientia faciat, metallo adiudicetur: si vero domini auctoritate vel iussione vrgetur, relegatione plectatur. Et si forte detractum aliquid de sepulchris ad domum eius villamq. peruectum, post hanc legem reperietur: villa, siue domus, aut ædificium quodcumque erit, Fisci iuribus vindicetur. Dat. VII. Kal. Iul. Med. Acyndino & Proculo * Coss.] Porro huius sanciendæ legis illa causa fuisse videtur; quod cum iam maxima ex parte, qui Romano subiacerent Imperio, Christianam religionem profiterentur, & proinde immenso odio prosequerentur, execrarenturq. omnia in quibus idololatriæ vestigia quælibet apparerent; ijdem quæ haberent in fundis maiorum sepulchra dijs Manibus consecrata, tamquam nefas abominantes, eadem demolirentur, & ex eis quæcumque ad ornatum spectarent, in alium vsum conuerterent, reliquos vero confractos lapides ad calcem conficiendam adhiberent, prout aliud ibi sequens rescriptum[g] datum declarat. Qua quidem in re etsi laudandus sit pietatis zelus aduersus idololatriæ signa in animis Christianorum incensus; id tamen factum constat in magnum antiquitatis dispendium: confractis enim tot sepulchrorum Gentilium inscriptionibus, vix ex eis, quæ innumeræ plane vbique visebantur, paucæ quædam superfuerunt, quæ postea e ruderibus emersérunt, grauissima legum pœna integræ conseruatæ.

[f] *l. 1. de sepul. violat. C. Theodos.* CONTRITA MONVMENTA GENTILITIA.

* Proclo

[g] *l. 2. eod. tit. C. Theod.*

IESV

A

IESV CHRISTI ANNVS 341. IVLII PAP. ANNVS 5. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 5.

I. ENCAENIA ANTIOCHENI TEMPLI.

QVadragesimoprimo anno supra trecentesimum, Marcellinus & Probinus Consules creati sunt. Hic ille Marcellinus, quem S. Hieronymus in Chronico tradit patrem fuisse Melaniæ clarissimæ feminæ. Probinus vero auus fuit Probi, qui claruit temporibus Valentiniani & Theodosij, cuius filius nomine aui, Probinus dictus, Consulatum gessit vna cum Olybrio fratre. Sed de his inferius. His igitur Coss. Indictione decimaquarta, ipsis Constantij Imp. Quinquennalibus, Antiochiæ Encænia celebrata sunt in dedicatione nobilissimi templi a Constantino Magno iam cœpti, atque sub Constantio postmodum absoluti, quod præ sui excellentia, Dominicum Aureum nuncupatum est, de quo superius mentionem fecimus; cui interfuit ipse Constantius Imperator. Huius celebritatis prætensa occasione collecti sunt Episcopi nonaginta, quorum triginta sex tantum erant Arianæ communicationis & factionis, ab ijsdemq. Synodus est celebrata: a quibus inter alia execranda, in locum absentis Athanasij, Romæ apud Iulium Papam causam suam agentis, institutus est Episcopus Alexandrinus Gregorius, atque Alexandriam missus, qui præsidio militum Ecclesiam illam Episcopo destitutam inuaderet. Hæc autem quomodo se habuerint, singula sunt accurate peruestiganda.

B

C

II. [a] *Athanas. de Synod.* SYNODVS ANTIOCHENA.

Quod primum ad tempus pertinet; est de eo locuples testis Athanasius[a], dum hæc ait: Fuere autem numero, qui Antiochiam tempore Encæniorum conuenerant, nonaginta, Consulibus Marcellino & Probino, Indictione decimaquarta, præsente ibidem impijssimo Constantio Imperatore.] ita ipse. Quod vero ad causam spectat huius cogendi Conuentus; occasionem ob Encænia celebranda arripuerunt libentissime Ariani, immo sane callidissime excogitarunt, vt sic effugerent Romanam Synodum, ad quam a Iulio Romano Pontifice vocati erant. Siquidem iam anno superiori (vt dictum est) cum Arianorum legati, qui Athanasium accusauerant apud eumdem Iulium Papam, ab eodem Pontifice, cum se causa cadere viderent, vt tunc inferendum iudicium subterfugerent, Synodum eadem in causa ab ipso Iulio indicendam petijssent: annuente illo, & Italiæ Episcopis propterea coactis, citati sunt ab eodem Romam ijdem Ariani ad prosequendas accusationes ab eis in Athanasium illatas: cum interim Athanasius ipse citatus Romam venisset, stitisset. se iudicio coram Iulio in Synodo examinandum, expectatis frustra aduersarijs per annum & sex menses: sed detrectantes interea Ariani, malæ causæ diffisi, in Vrbem ad Concilium se conferre, inanesq. excusationes obtexentes, hoc eodem anno, occasione Encæniorum Antiochiam conuenientes, dictum conuenticulum habuere. In his etenim eos vsos esse consiliario & adiutore Constantio, ad eumq. vocatos Romam ad Synodum, pauidos confugisse, Athanasius[b] testatur his verbis:

D

E

III. [b] *Athanas. ad Solitar.* ARIANI SVBTERFVGIVNT ROM. PONT. IVDICIVM.

Episcopus autem Romanus Iulius Synodum iussit fieri vbicumque vellemus, vt tuto & crimina obijcerent, & inuicem sibi obiecta refutarent: id enim eorum legati, cum se vinci animaduerterent, postularunt. Rebus igitur inceptis, cum male sibi vbique conscij, de causa sua in Ecclesiastico confessu desperarent; Constantium cum lamentis, vt hæresis propugnatorem, adeunt: Vides, inquiunt, omnes a nostra hæresi deficere; pauci residui sumus: incipe persequi; quoniam etiam ab istis paucis destituimur, & deserti relinquimur: quos enim vi ad communionem nostram per exilia Episcoporum adegimus, ij ab Episcopis in sedes suas reuertentibus, vt contra nos sentiant, persuadentur.] & inferius de ijsdem: Ceterum Eusebiani, vbi semel audissent, Ecclesiasticum confessum fore, vbi nec Comes affuturus esset, neque satellites pro foribus excubarent, nec ex Cæsaris præscriptis omnia fierent, quibus rationibus & non alijs Episcopos vicerant, immo qui sine hoc præsidio ne loqui auderent quidem; ita inhorruerunt, ac metu contracti sunt, vt presbyteros detinerent (*legatos nimirum Iulij*) vltra diem condictam, causationem interim turpem fingentes, se ob bella Persarum venire non posse: sed nihil in ea re veri; metus enim conscientiæ eos impediebat. Quid enim negotij Episcopis cum bello? aut quid obstaculi illis a Persis oriebatur, quo minus Romam, quamuis longinquam & transmarinam vrbem, proficiscerentur?] Hæc tum illi quidem causæ diffidentes, ac plane quæ sibi obuentura essent mala timentes, si iudicium ipsorum Romæ in Concilio ibidem congregato, præsentibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tibus ipſis, ventilaretur: quamobrem illud in primis inter ſe iſtæc omnia conferentes decernunt, vt Iulij Papæ & Romani Concilij iudicium penitus ſubterfugerent, & per Præfectos res vi adhibita peragatur: ſed vt quodcũque velamen ſuæ ipſorũ ſuperinducerent turpitudini, de cogendo Epiſcoporum Conuentu Antiochiæ, dictã ſuperius ineunt rationem. A

IV. NVMERVS EPISCOPORVM QVI AD ENCAENIA VENERE.

His igitur inter eos fraudulento artificio concinnatis, Conſtantij mox litteris conuocantur Epiſcopi; adfuerunt ex diuerſis locis Antiochiæ Antiſtites (vt habet Athanaſius) nonaginta; ſed S. Hilarius [a] nonagintaſeptem numerat, nonaginta vero nouem Sozomenus [b]. Quod autem ex eis maiorem partem Orthodoxorum fuiſſe diximus, Arianos tantum trigintaſex: nihil eſt quod quis admiretur, ſi Catholicos Epiſcopos cum Arianis audiat conueniſſe, atque communicaſſe ſimul in ſacris Encæniorum ſolemnitatibus, vnaq. in eodem Concilio conſediſſe: quandoquidem Euſebiani haud palam ſe Arianos eſſe profitebantur, immo (vt inferius demonſtrabimus) in eodem Conuentu ijdem Arianum nomen publicis ſcriptis auerſati ſunt; ſed & vidimus, non ſolum Conſtantini tempore, cum ijdem accuſarunt Athanaſium, verum etiam paulo ante ſub Conſtantio, cum Euſtathium depoſuerunt, ſe extrinſecus fidei & morum vindices præſetuliſſe, illum damnantes ob adulterium, & quod Sabellianus eſſet inuentus. Sic igitur non eo vſque peruenerat Euſebianorum nequitia, vt ijdem Ariani eſſe conuinci poſſent, ſeq. a Catholicis ſubducerent, licet horum hoſtes, & Arianæ eſſent hæreſi addictiſſimi. B

a Hilar. de Synod. b Sozom. lib. 3. c. 5.

V. ARIANI SEORSVM INIQVA DECRETA STATVVNT.

Sic etiam cum quis audit tam nefanda in eo Conuentu fuiſſe ſtatuta, minime exiſtimet ea tot Catholicorum Epiſcoporum ſuffragijs decreta, eorumdemq. ſubſcriptione firmata: ſiquidem obnitentibus ac contradicentibus illis, ea omnia liquet ab Euſebianis, Imperatore fauente, eorumq. votis pariter annuente, fuiſſe peracta. Eſt de his explorata certaq. fides Iulij Romani Pontificis, dum in litteris poſtea ad eos ſcriptis plane teſtatur, ex tanto Epiſcoporum numero nonniſi trigintaſex impia illa decreta ſanxiſſe; ait enim [c]: Qui igitur ſunt qui contra canones agunt? nos ne, qui cum tantis rerum documentis virum recipimus; an qui ſolum ad trigintaſex ſuffragia eorum qui Antiochiæ fuere, externum hominem Epiſcopum ſalutarunt, eumq. militari manu Alexandriã deduxerunt? quod ne tunc quidem factum eſt, cum Athanaſius in Galliam relegabatur; quod tum haud dubium factum fuiſſet, ſi vere pro damnato habitus eſſet.] hæc Iulius. Dicendum eſt ergo (quod accidiſſe quoque vidimus in Tyrio Conuentu) Euſebianos vel clanculum ſeorſum ab alijs decreuiſſe tam indecora atque, ſceleſta, vel fauore Imperatoris, nulla habita ratione refragantium maioris numeri Epiſcoporum, quod pauci illi ſtatuerent, ratum ac ſartum tectum haberi voluiſſe. C

c Apud Athan. Apolog. 2.

VI. EPISCOPI CATHOLICI ABHORRERE ARIANORVM CONVENTVM.

Ceterum qui Arianorum dolos præſenſerant, licet vocati, tamen intereſſe noluerunt. Sed & inter alios (inquit Socrates [d]) qui haud longe diſtabat Maximus Epiſcopus Hieroſolymorum, qui Macario ſucceſſerat, neutiquam acceſſit; ratus, ſi acceſſiſſet, ſe compulſum iri Athanaſij abdicationi ſubſcribere. Quinetiam Iulius Romanus Epiſcopus neutiquam aderat, neque quemquam, qui eum locum ſuppleret, eo miſit; cum canon Eccleſiaſticus iubeat, non oportere abſque ſententia Romani Pontificis decreta Eccleſijs ſancire. Cogitur itaque Concilium Antiochiæ, præſente Imperatore Conſtantio, Marcello & Probino Conſulibus. quintus iam agebatur annus a morte Conſtantini, iſtorum Cæſarum Auguſtorum patris.] hæc Socrates. ſed & Iulius [e] per litteras conqueſtus eſt, nefas fuiſſe dicens, ab Euſebianis, pendente Romanæ indictione Synodi, aliud interim Antiochiam conuocari Concilium. D

d Socrat. lib. 2. c. 5.

e Apud Athan. Apolog. 2.

VII. RES GESTAE IN SYNODO ANTIOCHENA.

Quæ porro in eadem Synodo acta ſint, Sozomenus [f] deſcribit his verbis: Vbi vero omnes Epiſcopi in vnum conuenere, & Conſtantius etiam adfuit: complures eorum indignari, & grauiter Athanaſium accuſare cœperunt; quod ſcilicet legem de ſacerdotio ſancitam, quam ipſi tulerant, contempſerat; quodq. prius Eccleſiæ Alexandrinæ adminiſtrationem occupauerat, quam poteſtas eſſet ei a Concilio permiſſa. Adiecerant præterea, eum ciuibus cauſam mortis extitiſſe, propterea quod, cum in illam ciuitatem intraret, ſeditione excitata, multi occiſi, non pauci in iudiciũ adducti eſſent.] hæc de illatis in eum accuſationibus Sozomenus. Ceterũ ex Iulij litteris ad eos ſcriptis conſtat alias quoque accuſationes ſuperius recẽſitas his eſſe additas, immo & quæ in Tyria Synodo aduerſus eumdẽ fuerant allatæ, & ab eiſdẽ doloſis artibus actitatæ, ingeſtæ fuerunt: idq. eo conſilio, vt Athanaſium iuſte depoſitum eſſe e ſua ſede omnibus demonſtrarent. quibus omnibus viſis, cognitis, & Euſebianorum calculo confirmatis, annuenteq. pariter Conſtantio Imperatore, dãnatione Athanaſij E

f Sozom. lib. 3. c. 5.

Athanaſij conclamata, quem in locum eius ſubſtituant Epiſcopum Alexandrinum, exquirunt. Præfertur ceteris, quos contigit tunc adeſſe, ex ſententia Euſebij Epiſcopi Conſtantinopolitani, Euſebius Emiſenus, homo nondum ſacris initiatus. Quomodo autem acciderit eum tunc præſentem eſſe Antiochiæ, Sozomenus narrat, cum ſubdit: A

VIII. EVSEBIVS EPISC. EMISEN. CREATVS.

Vnà adfuit quoque Euſebius cognomento Emiſenus, genere oriundus ex Eccleſia, nobili ciuitate Ofroenorum, ab ineunte ætate (vt mos patrius fert) ſacris in litteris educatus, deinde litteris humanioris litteraturæ inſtitutus, idq. a magiſtris qui illo tempore ibi ætatem degebant. Poſtea autem ab Euſebio cognomento Pamphili, & Patrophilo Scythopolis Antiſtite, interpretibus & magiſtris ſuis, ſanctos Scripturæ libros exquiſitius perdidicit. Qui profectus Antiochiam, ſimul vt Euſtathius forte propter criminationem a Cyro ſibi illatam abdicatus erat, conſuetudine Euphronij Euſtathij ſucceſſoris multum vſus eſt. Inde etiam, quoniam ſacris litteris initiari renuebat, Alexandriam conceſſit, ſcholasq. philoſophorum ibi frequentauit: quorum diſciplinis accurate inſtitutus redijt Antiochiam, & cum Placito *, qui Euphronio ſuccedebat, commoratus eſt. Poſtea vero quam in ea vrbe forte Concilium erat conuocatum, ab Euſebio Epiſcopo Conſtantinopolitano ad ſedem Eccleſiæ Alexandrinæ capeſſendam deſignatus eſt: nam putabat illum tum propter piæ vitæ inſtitutionem, tum propter ſingularem in dicendo facultatem, animos Aegyptiorum a beneuolentia, qua Athanaſium complectebantur, facile auocaturum. At vbi Epiſcopatum capeſſere recuſauit, ratione ſecum inita, quam paratum in odium apud Alexandrinos incurreret, qui videre non poterant alterum in locum Athanaſij ſubrogatum; Eccleſiæ Alexandrinæ Epiſcopatus Gregorio, Emiſenæ autem ei tributus eſt.] B

* Placillo.

IX. EVSEBII EMISENI RES GESTAE.

a Sozom. vbi ſupra cap. 5.

At quoniam digreditur Sozomenus ex rebus geſtis in Antiochena Synodo ad ea quæ poſt hæc dicto Euſebio Emiſeno contigiſſe tradit: nos quoque aſſectantes eius veſtigia, ſic eadem recitabimus, vt tamen eumdem, in quibus turpiter errat, corrigamus. Cum igitur Euſebius Emeſam ad ſuam Eccleſiam ſe contuliſſet; ibi (inquit [a] Sozomenus) tumultu oborto, cum eſſet ideo accuſatus, quod eam partem aſtronomiæ, quæ rerum euentus prædicit, profiteretur; inde fugit, venitq. Laodiceam ad Georgium illius Eccleſiæ Epiſcopum, neceſſarium & familiarem ſuum: qui cum eo profectus Antiochiam ad Placitum & Narciſſum Epiſcopos, perfecit, vt Emeſam reuerteretur. Plurimi illum fecit Conſtantius Imperator, ſecumq. cum bellum contra Perſas geſturus eſſet, duxit. Fertur item, Deum multa per eum edidiſſe miracula, vti Georgius Laodicenſis teſtatur, qui cum iſta, tum alia præterea de eo commemorat. Verum iſte, licet inſignis eſſet, non tamen eorum effugit inuidiam, quorum animos alienæ virtutes vehementer excruciare ſolent: nam in crimen adductus eſt, quod Sabellij tueretur opinionem, cum tamen iam tum decretis Concilij Antiocheni ſuffragaretur.] hactenus de Euſebio Sozomenus: ſed mendaciter quidẽ multa, vtpote accepta ab Ariano homine Georgio Laodiceno. C D

X. EVSEBIVS EMISENVS ARIANVS.

Vt enim omittamus illa de ſucceſſione Epiſcoporum Antiochenorum ſuperius diſputata: quod idem Euſebio Emiſeno piam tribuit vitam atque miracula, hæcq. omnia teſtificatione Georgij Laodiceni de eo plura ſcribentis; nimis facile rem tantam tali teſte dignam putauit, quæ ſuis ſcriptis commendaretur poſterorum memoriæ; & Ariano homini exiſtimauit eſſe credendum, Ariano itidem miracula tribuenti. In re tam graui tam leuiter? Nonne hic ille Georgius olim presbyter Alexandrinus, qui ab Alexandro Epiſcopo Alexandrino tum ob Arianam hæreſin, tum etiam ob alia nefanda crimina e gradu deiectus eſt, & poſtea Euſebianorum arte, in Eccleſia Laodicena, defuncto Theodoto, factus ſuit Epiſcopus? Sed & illud, quod ait, eumdem Euſebium inuidiæ cauſa de Sabellianiſmo inſimulatum; vnde, quæſo, id verum eſſe conſtare poteſt, cum certum ſit eumdem Euſebium fuiſſe Arianorum alumnum, ac perneceſſarium, Arianamq. hæreſin Sabellianæ ex diametro repugnantem magno ſtudio confectatum? id quidem eius vitæ conſuetudo in primis indicat, qua ſemper Arianis coniunctus fuit: quod maiores non latuit, qui abſque vlla controuerſia in Arianorum claſſem hominem reiecerunt. vnde S. Hieronymus [b] de eo: Euſebius Emiſenus, Arianæ ſignifer factionis, multa & varia conſcribit.] at quænam hæc, alibi numerat, cum ait [c]: E

b Hieronym. in Chron. an. 10. Conſtantij.

c Idem de Script. Eccleſ. in Euſeb. Emiſ.

XI. EVSEB. EMIS. LIBRI.

Innumerabiles, & qui ad plauſum populi pertinent, confecit libros: magisq. hiſtoriam ſecutus, ab his qui declamare volunt, ſtudioſiſſime legitur: e quibus vel præcipui ſunt aduerſus Iudæos, & Gentes, & Nouatianos, & ad Galatas ὑπομνήματων libri decem, & in Euangelia homiliæ breues, ſed plurimæ. Floruit temporibus Conſtantij Imperatoris, ſub

Universidad de Deusto
Biblioteca

sub quo & mortuus, & Antiochiæ sepultus est.] & apud Theodoretum [a]: Eranistes dicenti hæc Orthodoxo; Eusebium fortasse audisti, qui Emesæ vrbis ad Libanum fuit Pontifex? respondit: Incidi in aliquot eius scripta, & inueni eum valde consentire cum Arij dogmatibus. Ad hæc Orthodoxus: Is erat illius sectæ, &c.] At satis hæc ad Ariani hominis sepulturæ gloriæ titulum; quem tamen alicubi, maxima auctoris insciti, qui eius nomine quasdam edidit homilias, inuenimus nominatum esse beatum, & ab alijs [b] recensitum perperam inter sanctos. decepti hi omnes fuerunt Sozomeni auctoritate, quem scite oportuit confutasse, ne amplius eius assertio existat laqueus imperitis. Auctor quoque Socrates [c] est, eumdem qui supra Georgium Laodiceæ Episcopum Arianum scripsisse librum de Vita eiusdem Eusebij, in quo tot tantaq. de collega impietatis mendacia consarciuit: sed de his alias in Notis ad Romanum Martyrologium dixisse meminimus.

[a] *Apud Theod. in Eranist.*

[b] *Petr. de Natal. in Catal. sanct. lib. 7. c. 63. Martyrolog. die 14. Augusti.*

[c] *Socrat. lib. 2. cap. 6.*

XII. GREGORIVS ARIANVS EPISC. ALEX.

Redeamus iam ad res gestas in Antiochena Synodo, in qua vbi recusasset Eusebius Emisenus in locum Athanasij in Alexandrina Ecclesia subrogari, delectus est ab Eusebianis (vt Socrates [d] atque Sozomenus [e] testantur) Gregorius eisdem Ariani dogmatis impietate coniunctus. sic enim eum, nempe Gregorium, non Georgium, nominant Ruffinus [f], Socrates & Sozomenus, & ante hos omnes Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes. Sed antequam progrediamur vlterius; admonendus hic, lector, es, ob nominis quamdam similitudinem, & alia plura simul conuenientia, magnas inter scriptores veteres reperiri obortas ambages, dum interdū apud eos Georgius pro Gregorio vsurpatur, vel Gregorius versa vice pro Georgio ponitur: quod quidem non tam historicorū imperitiæ, quam librariorum vitio tribuendum potius est; cum tamen adeo vultu similes potuerint quemque fallere vel sapientem. quamobrem magna opus est diligentia, vt confusa inter se nomina & res gestæ liquido ab inuicem discriminentur: aliàs enim in perplexas & insolubiles quæstionum ambages atque inextricabiles labyrinthos inuitus licet quisque ferri cogetur.

[d] *Socrat. lib. 2. c. 6.*

[e] *Sozom. lib. 3. c. 5.*

[f] *Ruffin. lib. 1. c. 19.*

[g] *Socrat. & Sozom. vbi supra.*

XIII. GREGORII CVM GEORGIO FACTA CONFVSIO.

Conueniunt in primis (vt diximus) ea nominis similitudine: concordāt etiam patria, cū tam Gregorium, quam Georgium fuisse Cappadoces, veteres scriptores tradant: de Gregorio enim mendose Georgio scripto testatur Athanasius [h]; de Georgio Gregorius Nazianzenus [i]. Consentiunt ministerio pariter, dum vterque creatus est, alter post alterū suffectus in locum Athanasij Episcopus Alexandrinus: sunt quoque rerum gestarum similitudine minime dispares, cum suo ipsorum vterque ingressu grassatus fuerit in Catholicos Ecclesiæ Alexandrinæ, & in eos armauerit infideles: verum & dogmate ijdem, ambo nimirū detestabiles Ariani. Sed &, quod maius videri debet, quisque eorum violenta morte diem clausit extremum, occisus vterque, diuerso quamuis tempore, a populo Alexandrino.

[h] *Athanas. ad Orthodoxos.*

[i] *Greg. Nazianzen. orat. in laud. Athanas.*

XIV. QVIBVS DISTINCTVS SIT GEORGIVS A GREGORIO.

Ceterum licet ijsdem prope lineamentis ijdem ferme vultus vtriusque reddantur: tamen complures sunt differentiæ, quibus ab inuicem distinguantur. Siquidem prior hic institutus Antiochiæ Episcopus Alexandrinus in locum Athanasij, Gregorius, & non Georgius re vera nuncupatus habetur a Gregorio Nazianzeno, Athanasio, Socrate, atque Sozomeno. At id quam disertis verbis Athanasius [k]: Primum quidem (inquit) Gregorium, nunc deinde Georgium depeculatorem in Episcopatum mittunt, &c.] Ex quo quidem loco corrigendus est eiusdem Athanasij textus, in quem, siue scriptorum, siue typographorum vitio, Georgij nomen pro Gregorio frequenter irrepsit. Sed & tempora ipsa euidenzius eosdem constituunt diuersos, dum Gregorius ex Concilio Antiocheno sedere cœpit hoc anno, Georgius vero cum iterum post Sardicense Concilium Athanasio restituto atque deiecto, in locum ipsius fuit ab Arianis Episcopis subrogatus.

[k] *Athanas. ad solitar. vitam agentes.*

XV. GEORGIVS CILIX.

Ceterum ex testificatione Ammiani [l], necesse est eosdem ab inuicem discriminari patria. siquidem Georgius nequaquam Cappadox vere fuit, sed Cilix, Epiphania ciuitate oriundus, cuius meminit Plinius [m]. In subscriptione quoque Nicæni Concilij, inter Ciliciæ Episcopos recensetur Amphion eiusdem ciuitatis Epiphaniæ Præsul. Ammianus enim de Georgio ait: Natus in Fullio, nempe parente fullone, apud Epiphaniam Ciliciæ oppidum.] Quod vero spectat ad similes ab vtroque res gestas; ex ijs magna ambiguitas interdum exoriri contingat, cum præsertim eadem in eosdem Alexandrinos videantur admissa: tamen ab vtrisque illatæ clades, certis notis ab inuicem distinguuntur: nam ad facinus perpetrandum in Ecclesiam Alexandrinam, diuersis ad illam inuasionem tyrannicā reperiuntur vsi esse ministris: siquidem Gregorius id fecit per Philagrium & Arsacium Magistratus, Georgius vero per Heraclium Comitem, Syrianum, & Faustinum. præterea Gregorius depositus est (vt suo loco dicemus) in Concilio Sardicensi, ac post decem menses

[l] *Ammianus lib. 22.*

[m] *Plinius lib. 5. cap. 27.*

A ses occisus; Georgius vero peruenit ad tempora Iuliani Apostatæ, quando & ab Alexandrinis necatus atque discerptus est. rursum Gregorius ex clero electus ad Episcopatum, Georgius ex Curia Imperatoris: quæ omnia diuersis in locis reperiuntur expressa apud Athanasium in epistola ad Solitarios. His igitur hunc in modum perspicue elucidatis, ea vtemur optimo iure licentia, vt cum apud auctores, qui passim citantur, mendose Georgius pro Gregorio scriptus habetur, in eis sic describendis, ad perplexitatem & rerum confusionem vitandam, Gregorium emendate reddamus.

XVI. GREGORIVS A QVIBVS ELIGITVR.

Quod autem ad Gregorij electionem pertinet: etsi nonaginta saltem numero Episcopi in ea Synodo conuenerint Antiochiæ; haud tamen (vt dictum est) ab omnibus eius electio facta est, sed paucorum dumtaxat suffragijs; de quibus hæc Athanasius [a]: Vt igitur Arianus est Gregorius, ita & ab Arianis missus est, eumq. nemo in Episcopum postulauit, nisi
B soli Ariani, ac proinde vti mercenarius & externus, &c.] In eamdem quoque sententiam Iulius [b] (vt diximus) trigintasex tantum numero fuisse Episcopos tradit, qui externum, inquit, hominem Episcopum salutarunt. Quisnam vero qualisve hic antea fuisset, Athanasius docet his verbis [c]: Ego autem quia iampridem, cum eum Ariani vt fidum sibi in Episcopum promouebant, scripto ediderам, nemini vestrum Catholicis Episcopis ignotum esse Gregorium, eumq. merito a vobis pro impietate sua excommunicatum esse, & anathema edicto Ecclesiæ proclamatum: nec aliam esse causam cur eū Ariani pro Episcopo mittant, nisi ne denuo ex meis scriptis similia conuicia paterentur: barbara & exotica in me vi coorti.] Idemq. alibi de eodem cum agit, hæc habet [d]: Gregorij porro Cappadocis ab Alexandrina ciuitate ejecti nulla mentio ratioq. habenda est, vt hominis neque ex superiore vita commendati, neque vllo modo Christiani, sed pro temporis conditione nomen
C Christiani simulantis, & quæstum religionem arbitrantis; ac proinde nemo de illo conqueri debet, si in fide labatur homo qui neque scit de quibus loquitur, neque de quibus affirmet.] Hoc quidem de Gregorio isto, de quo agimus, esse intelligendum, quod ait ejectum de Ecclesia Alexandrina, declarat.

[a] *Athan. ad Solitar.*

[b] *Apud Athan. Apolog. 2.*

[c] *Athanas. ad Orthodox.*

[d] *Athanas. lib. de Synod.*

XVII. IVLII PAPAE QVERELA.

Porro de eiusmodi Gregorij perperam facta in Episcopum Alexandrinum electione, iure postea ad eos scribens conquestus est Iulius Papa [e], cum inquit: Prorsus ignoro quanam ratione facta sunt, quæ facta sunt. Primum enim (si verum dicendum est) non decebat, cum nos ad celebrandam Synodum litteras mitteremus, aliquos præoccupare iudicium Synodi: deinde non decuit nouos istos modos contra Ecclesiam induci: vbi enim est istiusmodi Ecclesiasticus canon, aut istiusmodi traditio Apostolica; vt in pace agente Ecclesia, & Episcopis concordibus cum Episcopo Alexandriæ Athanasio existente, im-
D mittere Gregorium, peregrinum & externum hominem, neque Alexandriæ baptizatum, neque plebi cognitum, neque postulatum a presbyteris, eumq. Antiochiæ creare Episcopum, atque inde deducere Alexandriam, non cum presbyteris aut diaconis ciuitatis, non cum Aegypti Episcopis, sed cum militibus? Hæc enim dixere & conquesti sunt, qui huc venerunt. Si enim post Synodū in culpa fuisset deprehensus Athanasius, non tamen oportuit creationem noui Episcopi ita illegaliter & præter canonem Ecclesiasticum fieri: sed in ipsa Ecclesia, & ex ipso sacerdotali ordine, atque ex ipso clero eius prouinciæ Episcopos constitui, & nequaquam ex illis qui nunc Apostolorum canones violant.] hæc Iulius, ex quibus antiquus mos eligendi Episcopos ex gremio matricis Ecclesiæ referatur. Quando autem contigerit aduentus Gregorij intrusi Episcopi Alexandriam, & qualis ille fuerit, suo loco dicemus.

[e] *Apud Athan. Apolog. 2.*

XVIII. ARIANI OCCVLTE INVADERE STVDENT VERAM FIDEM.

E Post electionem autem Gregorij quid in Synodo actum sit, Socrates [f] narrat, & vt appareret, accepit a S. Athanasio in commentario de Synodis scripto: ait ergo: Qua re confecta, *nempe Gregorij electione*, fidem commutare laborant. Qui tametsi nihil eorum, quæ in Concilio Nicæno acta sunt, reprehendere volebant: re vera tamen fidem Consubstantialis per crebra Concilia labefactare & euertere, & aliàs aliter de fide decidere aggressi sunt.] ita ipse. Verum Eusebiani non per huiusmodi tantum cuniculos clandestine Nicænam fidei professionem labefactare tentarunt; sed & illud fuit eis in consilio: scilicet, ne res ab eis tyrannice gestæ, vt ab Arianis factæ, ab Orthodoxis irritarentur, & ab vniuerso Christiano populo inuidiam eo nomine & odium sustinerent; in eadem Synodo, callide & vafre se Arium detestari, ac procul ab eius sententia abhorrere, scripta fidei confessione, publice professi sunt. Subdit igitur Socrates: Ceterum qua ratione ista acta sint, sequenti sermone ostendemus. Porro epistola ab illis de fide Catholica prodita hæc est:

[f] *Socrat. lib. 2. c. 7.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

XIX. EVSEBIANORVM PRIMA FIDEI FORMVLA.

Nos neque sumus Arij sectatores (qui namque fieri potest, vt, cum simus Episcopi, Ario presbytero auscultemus?) neque aliam fidē, quam quæ ab initio diuulgata sit, recipimus: sed cum in fidem eius studiose inquirere, eamq. accurate expendere niteremur; Arium potius ad nos reuertentem admisimus, quam eius opinioni sumus ipsi obsecuti: idq. ex ijs quæ dicentur, facile cognoscetis. Nam nos ab initio didicimus, in vnum Deum totius vniuersitatis, omnium rerum quæ tum mente, tum sensu percipiuntur, opificem & curatorem * credere: & in vnum Filium Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia sæcula, & vna cum Patre, qui eum genuerat, extitit: per quem omnia visibilia & inuisibilia facta sunt: qui in nouissimis diebus secundum Patris beneplacitum descendit, & carnem de sancta Virgine assumpsit: qui omnem Patris sui voluntatem expleuit: qui passus est, resurrexit, & ad cælos ascendit, & ad dexteram Patris sedet, & venturus est iudicare viuos & mortuos, & Rex ac Deus in sæcula permansurus. Credimus etiam in Spiritum sanctum: & si quid amplius adiungendum est. Credimus carnis resurrectionem, & vitam æternam.] Ista cum in prima epistola scripsissent (subdit Socrates) Ecclesiæ ministris cuiusque ciuitatis miserunt. At vbi paulo amplius Antiochiæ fuerant commorati (per idem festum Encæniorum, vt ait Athanasius [a]) hanc fidei formulam quodammodo condemnantes, aliam de integro conscribendam curarunt.] Quod enim ieiune nimis visi essent de Filij Dei diuinitate egisse, ac proinde facile in suspicionem venire potuisse Arianæ impietatis; aliam paulo post conscribendam professionem curarunt, qua illud potissimum affectarunt, nimirum ne viderentur nouam edere fidem, assectatores se esse Apostolicæ traditionis, nec a substantiæ nomine abhorrere. fuit ergo his ferme concepta verbis [b]:

* creatorem

a Athanas. de Synod.

b Apud Socrat. lib. 2. c. 7.

XX. SECVNDA FIDEI FORMVLA IN SYNODO ANTIOCH. SCRIPTA.

Credimus secundum Euangelicam & Apostolicam traditionem, in vnum Deum Patrem omnipotentem, rerum vniuersarum opificem & fabricatorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium eius vnigenitum Deum, per quem omnia facta sunt, genitum ante omnia sæcula ex Patre, Deum de Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, Regem ex Rege, Dominum ex Domino, Verbum viuum, Sapientiam, Vitam, Lucem veram, veritatis Viam, Resurrectionem, Pastorem, Ostium: eumq. nec conuerti, nec mutari posse, expressam diuinitatis, essentiæ, virtutis, consilij, gloriæ Patris imaginem, Primogenitum omnis creaturæ: qui fuit in initio apud Deum, Deus Verbum (sicut in Euangelio dictum est [c]: Et Deus erat Verbum) per quem omnia facta sunt, & in quo omnia consistunt. Qui in nouissimis diebus descendit de cælis, &c.]

c Ioan. 1.

XXI. CALLIDA FRAVS ARIANORVM.

At quis tam oculatus, qui inter tot de Christo præconia, & diuinitatis eius signa atque certas expressas notas, existimet aliquid reperiri in eiusmodi fidei confessione, quod Catholico dogmati aduersetur? Ceterum ex his quæ docet S. Athanasius de Nicænis decretis, persacile in hoc erit reperire ipsorum mille fucatam artibus impostura; quam vel eo vno argumento deteges: Si enim Catholicæ se fidei professores exhibent, quid opus est nouam cudere fidei formulam, perstante Nicæna; a qua deuiasse, istud ipsum est, hæreticum esse? sed odio prosecuti sunt in illa vocem Consubstantialis, quam male demonstrarunt videri voluisse in hanc suam ipsorum confessionem transferre; verum dum dicunt, Filium imaginem esse substantiæ siue essentiæ Dei, eo sensu quo accipiebant ista illi, hæresin confouebant: adeo longe aberant, vt Filium consubstantialem Patri eiusmodi fidei Symbolo profiterentur; prout pluribus manifeste declarat [d], qui eos probe nouerat intus & in cute Athanasius. Huic igitur editæ ab eis fidei professioni, appositis quoque in fine anathematismis, subscripserunt Eusebiani omnes, & inter alios (vt ait Socrates) Gregorius recens institutus Episcopus Alexandrinus.

d Athan. de Synodo contra hæres. Arian.

XXII. NOVAE FIDEI EDITIONIS CAVSA.

Porro sanctus Hilarius [e] huius scribendæ fidei confessionis causam præcessisse ait, quod vnus ex Episcopis illis in suspicionem adductus fuisset, praua sentire. id puto obiectum Gregorio ea occasione, quod esset tunc electus Episcopus Alexandrinus, cum alioqui Eusebiani omnes eadem suspicione laborarent: qui quidem sanctus Hilarius (vt ex scriptis eius colligitur) non tam Eusebianis, quam vniuersæ Synodo nonagintaseptem Episcoporum eam tribuit: sed præstat, vt Athanasium auscultemus, qui ab Eusebianis eiusmodi professionem fidei editam tradit, cum iam prioris editæ eos pœnituisset. Ceterum Hilarij editio paulum diuersa est ab ea quæ apud Socratem & Athanasium reperitur. Sed quod in hac fidei professione Eusebiani licet non fuerint confessi Filium eiusdem esse cum Patre substantiæ, sed substantiæ Patris imaginem; hoc ipsum tamen ijdem postea deleuerunt. Quamobrem in eosdem his verbis inuectus est Athanasius [f]: Cum in Encæniis promul-

e Hilar. de Synod.

f Athanas. de Synod.

A promulgassent Filium esse substantiæ Patris sine omni dissimilitudine imaginem; iureiurandoq. affirmassent, se ita sentire, & anathemate execrarentur qui aliter sentirent: ac præterea cum Isauriæ ita scripsissent; Non refugimus fidem in Encænijs Antiochiæ editam; vbi nomen Substantiæ adscriptum inuenias: veluti horum omnium obliti, paulo post in ipsa Isauria scripserunt, se ὁμοιον, & ὁμοιουσιον, hoc est, Consubstantialem, & similem substantia, reijcere, vt vocabula aliena a sacris litteris, & nomen substantiæ tollere, vt quod non in Scripturis reperiatur. Quis igitur posthac eos Christianos reputauerit? aut quænam denique fides apud eos, apud quos nulla nec verba nec scripta robur habent, sed omnia pro tempore mutantur & transformantur? Si tu Acaci, & Eudoxi, non refugitis in Encænijs promulgatam fidem, & in ea scriptum est, Filium substantiæ Patris esse indifferentem imaginem; cur igitur Isauriæ scribitis, Reijcimus vocem Consubstantialem? Si
B enim Filius secundum substantiam non est similis Patri; quomodo sine omni dissimilitudine imago Patris fuerit? &c.] hæc ipse, redarguens eos sibi ipsis reperiri contrarios. Porro eiusmodi ab illis editam fidei regulam, Luciani martyris titulo promulgatam fuisse, Sozomenus [a] tradit.

a Sozom. lib. 3. c. 5.

XXIII. b Athanas. de Synod.

Sed nec tunc quidem eiusmodi secundæ ab eis editæ fidei formulæ steterunt: Theophronius enim Tyanensis Episcopus (inquit Athanasius [b]) aliam istiusmodi fidem a se compositam in præsentia omnium promulgauit; cui omnes, hominis religione approbata, subscripserunt.] quæ hæc est:

TERTIA FIDEI FORMVLA ANTIOCHIAE EDITA.

Nouit Dominus, quem testem aduersus animam meam inuoco, quod credo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, vniuersitatis conditorem & auctorem, ex quo omnia. Et in Filium eius vnigenitum, Deum, Verbum, Potentiam, & Sapientiam, Dominum no-
C strum Iesum Christum, per quem omnia: eumq. genitum esse ex Patre ante sæcula, Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem existere in sua persona, & vltimis diebus descendisse, genitumq. ex Virgine esse secundum Scripturas: Et postquam homo factus esset, passum esse, & resurrexisse a mortuis, & in cælos ascendisse, & sedere ad dexteram Patris sui: eumdemq. iterum venturum esse cum gloria & potentia ad iudicandum viuos & mortuos: eumdemq. permanere in sæcula. Et in Spiritum sanctum consolatorem, Spiritum veritatis: quem etiam per Prophetam promisit Deus se effusurum super seruos suos, & quem Dominus discipulis suis pollicitus est, & secundum pollicitationem misit, vt Acta Apostolorum [c] testantur. Si quis igitur præter hanc fidem docet, aut diuersa in animo retinet; anathema esto: Aut quæ Marcelli Ancyrensis, Sabellij, aut Pauli Samosateni sunt, sapiat; & ille quoque anathema esto, & quicumque cum eo communicant.]

c Act. 1.

D At satis ne hæc illis visa sunt, triplices iam vnius fidei easdemq. inter se diuersas formulas edidisse? minime gentium. Ea quippe est hæreticorum natura, idq. ipsis peculiarius insitum, vt semper instabiles atque volubiles, sua ipsorum arguantur inconstantia, atque mobilitate damnentur: Non est enim solium filiæ [d] Chaldæorum: adeo vt nullo valeant loco consistere, & statutæ ab se semel firmiter inhærere sententiæ; sed iuxta illud diuinæ Scripturæ [e], Leues sint super faciem aquæ; atque instar Cain [f], a veritate sponte exulantes, vagi ac profugi semper incerti a sua ipsorum ferantur insania. Cum enim nonnisi vna veritas sit: ab ea qui semel exciderint, semper dubios, nutantes, & anxios incerta sede vagari continget; &, secundum illud sanctissimi Iob [g], Ambulant super vacuum, & peribunt.] Qui igitur tres inter se varias in eadem Synodo ediderunt, aliam post aliam, fidei confessiones, quas singulas probarunt, & subscripserunt; addiderunt his omnibus quartam
E paulo post, anno illo necdum elapso. testatur id quidem S. Athanasius, qui triplicibus illis formulis recitatis, ista subdit:

HAERETICI INCONSTANTES.

d Isaiæ 47.

e Iob 24.

f Genes. 4.

g Iob 5.

Hæc cum Antiochiæ per tempora Encæniorum egissent: ne tum quidem arbitrati satis perfecte fidem suam conscriptam esse, vtpote homines turbido fluctuantiq. animo, aliud scripturæ genus de fide post aliquot menses conficiunt, amandantq. in Gallias Narcissum, Marim, Theodorū, & Marcum; qui quasi a Synodo emissi, ista beatæ memoriæ Constanti Augusto, ceterisq. qui ibi aderant, tradiderūt.] sic refert Athanasius. Fuerunt autem legati eiusmodi ab Antiocheno Concilio missi in Occidentem ad Constantē Imperatorem, qui primi inter eos videbantur Episcopi impietate præstantes, eo nimirum fulti consilio, vt quemadmodum Constantium Orientis Imp. hæresis cassibus inclusissent, sic & eum qui Occidenti præesset Augustus, ijsdē artibus captiuarent, fieretq. vt cum eis vniuersus Christianus Orbis duceretur ab Ariana impietate captiuus; sicque, iuxta diuinum oracullum,

QVARTAM FIDEI FORMVLAM SCRIBVNT EVSEBIANI.

immolarent sagenæ suæ [a], & sacrificarent reti suo. Tanta ergo re concepta, ad tam immane facinus peragendum deliguntur ab eis in primis veternosus hæreticus, antiquus Arianus, atque Ario plane connatus, Narcissus Neroniadis in Cilicia Episcopus, quem Athanasius [b] ad omnem impietatem audacissimum nominat; Maris Episcopus Chalcedonensis, qui Narcissum superabat in propaganda Ariana hæresi diligentia; Theodorus Heracleæ (quæ & Perinthus dicitur) Episcopus, pollens male parta ad decipiendum Fideles scientia; & Marcus Episcopus Arethusius, ad dolosa impertienda consilia alter Achitophel [c] nominandus. His igitur tanti ponderis legatio a sceleratorum factione decernitur; daturq. illis, haud dubium litteris adiuncta Constantij, quam ad Constantem Augustum perferant, statuta ab ijs Antiochiæ nouissime formula fidei: ipsam autem his verbis conceptam S. Athanasius recitat [d]:

[a] Hab. 1. EVSEBIANORVM LEGATIO IN OCCIDENTEM.
[b] Athanas. orat. 1. contra Arian.
[c] 2. Reg. 15. & 16.
[d] Athan. de Synodo Arimin.

XXVI. QVARTA FORMVLA NOVAE FIDEI SYNODI ANTIOCH.

Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, conditorem & factorem rerum, ex quo omnis paternitas & in cælis & in terris nominatur. Et in vnigenitum eius Filium Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia sæcula ex Patre genitum, Deum ex Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt in cælis & in terris, siue ea visibilia sint, siue inuisibilia: eumdemq. Verbum esse, Sapientiam, Virtutem, Vitam, & veram Lucem: qui propter nos postremis temporibus homo factus est, & genitus ex sancta Virgine: eumdemq. credimus crucifixum, mortuum, sepultumque, tertio die ex mortuis resurrexisse, assumptumq. in cælum, residere ad dexteram Patris, & venturum esse in consummatione, vt iudicet viuos & mortuos, reddatq. singulis secundum opera sua. Cuius regnum indestructibile permanet per infinitas ætates: Sedet enim ad dexteram Patris non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Credimusq. in Spiritum sanctum, hoc est, Paraclitum; quem pollicitus Apostolis, post reditum suum in cælos, misit, vt eos erudiret, omniaq. illis in memoriam subijceret: per quem animæ sanctificantur, quæ in illum sinceriter credunt. Eos porro qui dicunt, Filium ex non ente, aut alia subsistentia, & non ex Deo esse: aut, erat quando non erat Filius: alienos a se censet Catholica Ecclesia.] hactenus quarta descripta ex Antiocheno Concilio fidei confessio. Diuersum ab his omnibus est illud Symbolum Antiochenum, quod recitat Cassianus contra Nestorium [e] agens, in quo eadem Filij cum Patre consubstantialitas asseritur, non ab his, sed a Catholicis editum.

[e] Cassian. de Incarnat. Domini lib. 6.

XXVII. CATHOLICI EPISCOPI EVSEBIANIS ADVERSATI SVNT.

Porro hæc omnia scripta & edita fuerunt ab Eusebianis tantum, ab illis, inquam, triginta sex Episcopis, qui in Athanasij damnationem & Gregorij suffectionem turpiter consenserant: obnitentibus haud dubium reliquis Nicænæ fidei professoribus, inter quos eminebat magnus ille Iacobus Episcopus Nisibita, qui inter paucos illos, qui reperiuntur scripti ante canones Concilij Antiocheni, connumeratur. Passurus ne æquo animo erat magnus Iacobus Nicænam professionem infringi, verbumq. Consubstantialis penitus aboleri? qui (vt suo loco superius dictum est ex Gennadio [f]) post multos labores atque certamina pro Concilij Nicæni defensione suscepta, & fideliter exantlata, de hoc ipso, Quod Christus Filius Dei sit, & consubstantialis Patri, præclarum commentarium siue antea scripserat, siue post hæc ad horum redarguendam temeritatem confecit: quod magis credimus, cum antehac nulla suæ perfidiæ scriptis Eusebiani edidissent publica monumenta. Cur autem nouissima hæc ab eisdem quarta fidei regula ibidem Antiochiæ non statim, sed conscripta post aliquot menses a prioribus fuerit: nulla quidem, quam opinari possimus, causa nobis occurrit, nisi ingruens Antiochiæ terræmotus, quæ anno superiori quo eiusmodi Synodus indicta est, & præsenti quo est celebrata (vt superius demonstrauimus) vehementer est afflictata: adeo vt defuerit facultas inita semel comitia frequentius celebrandi. hisce sane auspicijs decuit recentes Eusebianorum fidei regulas sanciri ac promulgari, quarum causa vniuersus Catholicus contremuit atque plane concussus est Orbis.

[f] Gennad. de viris illustr. c. 1.

XXVIII. QVATVOR SIMVL FIDEI REGVLAE APVD EVSEB.

Ceterum quod ad easdem quatuor inter se diuersas scriptas ab eis Antiochiæ fides pertinet; illud quoque admiratione dignum, quod non sic quidem posterior cum scripta est, prior ab illis iussa est aboleri, vt (quod par erat, cum nonnisi vna posset esse vera fides) secunda primam, tertia secundam, ac denique quarta tertiam sua ipsorum assertione delerent, sed sinerent easdem omnes integras permanere; ea nimirum calliditate atque vafricie, vt pro tẽporis atque loci ratione, quæ sibi opportunior videretur, ex illis quatuor vnam ederent: quod fecisse legatos ipsorum ad Constantem missos, Sozomenus [g] affirmat. At de his suo loco dicendum. Vides igitur quot indigeat velamentis ad suam ipsius turpitudinem

[g] Sozom. lib. 3. cap. 14.

nem contegendam mendacium; cum sincera veritas suomet pro indumento candore nitens, honestissima, qua pulchrior redditur, gaudeat nuditate.

Reperiuntur eiusdem Concilij canones vigintiquinque: verum quod ab Eusebianis institui essent; ab antiquioribus, cum citarentur in iudicio, reiecti fuerunt: vt accidit in causa S. Ioannis Chrysostomi; qui semel ab aduersarijs in Concilio depositus, cum restitutus esset postea pariter ab Episcoporum Synodo; illam restitutionem ea ex causa ab aduersarijs obiectum est nullius fuisse momẽti, quod scilicet contra canonem Ecclesiasticum Concilij Antiocheni ad sedem reuersus esset; cum per eum sanciatur, vt depositus in Concilio, nonnisi per Concilium maioris numeri Episcoporum possit a sententia, qua fuerat condemnatus, absolui. Rem gestam sic narrat Socrates [a]: Episcopi qui tunc aderant, non de alio crimine queri, sed hoc solum in iudicium adduci oportere dixerunt; nimirum quod post abdicationem, absque Concilij sentẽtia, ipse sese in sede Episcopali collocauerat. Vbi Ioannes respondit, quinquaginta Episcopos, qui cum ipso communicauerant, ei in illa re suffragatos fuisse. Leontius contra, At plures, inquit, tibi in Concilio refragati sunt. Rursus cum Ioannes diceret, hunc canonem non ad illorum Ecclesiam, sed ad Ecclesiam Arianorum pertinere (nam qui Antiochiæ ad fidem Consubstantialis tollendam conuenerant, præ odio aduersus Athanasium concepto, hunc canonem ediderant) reiecto illius responso, contra eum sententiam pronunciarunt, illud neutiquam animis complexi, quod qui hoc canone vsi fuissent, etiam Athanasium abdicarant.] hæc Socrates, eadem Sozomenus [b], & alij qui scriptis prosecuti sunt res Ioannis Chrysostomi.

[a] Socrat. lib. 6. c. 16.
[b] Sozom. lib. 8. c. 20.

XXIX. CANONES SYNODI ANTIOCHENAE.

XXX. CANON DE RESTITVTIONE DAMNATI EPISCOPI.

Porro canon ille huius Synodi Antiochenæ, cuius causa oborta est controuersia, quiq. ab eodem Ioanne Chrysostomo, vt ab Arianis conflatus, reiectus fuit, est huiusmodi [c]: Si quis a proprio Episcopo depositus vel presbyter, aut diaconus, aut etiam si a Synodo quilibet Episcopus fuerit exauctoratus; molestiã Imperialibus auribus inferre non præsumat, sed ad maiorem Episcoporum Synodum sese conuertat; & quæ se putat habere iusta, in eorum Concilio alleget, atque ab his de se expectet, quæ fuerit deprompta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate, hoc noluerit facere, sed Imperatori fuerit importunus: huiusmodi nullam veniam habeat, neque locum illius restiturionis suæ, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.] hæc canon, & quidẽ aduersus Athanasium (vt apparet) editus; quippe quem dicerent Eusebiani, litteris tantum Imperatoris subnixum, qui depositus fuerat in Conciliabulo Tyrio, in suam Ecclesiam Alexandrinam reuersum esse. Cum igitur idem ipse canon aduersus Ioannem Chrysostomum ab eius aduersarijs adduceretur; qui ipsum defendebant, libera voce dicebant, canonem ab Arianis sancitum, & per Sardicense Concilium penitus esse sublatum, atque irritum omnino redditum. id sane quidem: nam Sardicensis Synodi canone tertio, siue quarto, atque septimo illud decretum est, vt liberum sit deposito a quouis Concilio Episcopo appellare iudicium Romani Pontificis, qui per se, vel per legatos, aliorum Episcoporum iudicium examinet atque dijudicet.

[c] Concil. Antioch. c. 12. tom. 1.

XXXI. RESPVIT INNOCENTIVS PAPA CANONEM CONC. ANTIOCH.

Sed & de his agens Innocentius Romanus Pontifex, ad clericos Constantinopolitanos scribens in eadem causa Chrysostomi, hæc de eiusmodi canone Antiochenæ Synodi: Si qui vero & alij (*canones scilicet*) a quibusdam proferuntur, qui a canonibus Nicænis discrepant, & ab hæreticis compositi deprehenduntur: hi ab Episcopis Catholicis reijciuntur. Hæreticorum enim commenta Catholicis canonibus astruere non licet: semper enim vel per contraria, vel per illicita labefactare studeant voluntatem Concilij Nicæni. Non solum igitur his non obtemperandum esse dicimus, sed ipsa potius cum hæreticis atque schismaticis dogmatibus esse contemnenda: quomodo & antea in Sardicensi Concilio ab Episcopis prædecessoribus nostris factum est.] hæc Innocentius, cum in locum Ioannis Chrysostomi alius ab aduersarijs fuisset substitutus Episcopus.

XXXII. EVSEBIANORVM DOLOSVM STVDIVM.

Ceterum quod spectat ad eiusdem Antiocheni Concilij canones; Eusebiani, apud quos nihil antiquius fuit, quam vt, in cuius suspicionem venerant, vitarent nomen hæreticum; hanc ob causam, sicut in prima ipsorum ibi facta fidei confessione contestati in primis sunt, se Arium minime sectatos esse; ita in canonum editione, quo ab eis statuta reciperentur ab omnibus, ipso ingressu canonem illum posuerunt, quo Nicæni Concilij canonis de Paschatis tempore instituti se vindices exhiberent; ac proinde maculam illam qua aspersi erant, quod ferrentur ipsi Nicænæ Synodo aduersari, hoc dolo prorsus eluerent. Ad quorum confirmandam fidem illud quoque accessit, quod inter Episcopos qui scripserunt epistolam

Universidad de Deusto
Biblioteca

epistolam Synodalem, insignis ille Iacobus Episcopus Nisibita haberetur inscriptus: & e A
contra nomina eorum qui Arianæ sectæ erant antesignani, vt Eusebij Nicomediensis, iam
Episcopi Constantinopolitani, Acacij Episcopi Cæsarien sis, Maris Chalcedonensis, Patro-
phili Scythopolitani, Theognis Nicæni, & aliorum famosissimorum Arianorum scripta mi-
nime legerentur in epistola Synodali, quam ijsdem canonibus præfixere: eam vero verbo-
rum lenocinio fucatam sic breuiter conscripserunt [a]:

a Præfat. Concil. Antioch. tom. 1. Conciliorum.

XXXIII. CONCILII ANTIOCH. SYNODICA.

Sancta & pacatissima Synodus in vnum congregata, his qui per singulas prouincias sunt, vnanimibus sanctis & consacerdotibus in Domino salutem.

Gratia & veritas Iesu Christi Domini & Saluatoris nostri sanctam Antiochenam Eccle-
siam visitans, & in vnum connectens per concordiam pacatissimi Spiritus, multa quidem
& alia perfecit; in omnibus autem & pacata, suggerente sancto & pacifico Spiritu, etiam
hoc perfecit, vt quæ visa sunt recte constitui, cum plurima consideratione & iudicio vna B
cum omnibus nobis Antiochiam ex diuersis prouincijs in vnum collectis Episcopis, in ve-
stram notitiam deferantur. Credimus autem gratiæ Domini & Spiritui sancto pacis, quod
& ipsi conspirabitis nobis, tamquam in vnam fuissetis virtutem nobiscum, & orationibus
adnitentes, magis autem muniti & in Spiritu sancto præsentes, ijsdem ipsis quæ definita
sunt consentientes, & ea quæ visa sunt recta roborantes cum consensu sancti Spiritus con-
signabitis.] hæc illi, auspicantes & canonum editionem (vt dictum est) a stabilimento Ni-
cæni canonis de Paschatis die editi. At quos non decepisset eorum impostura tot tantisq.
fucata pigmentis? quibus cum decipi possent qui tunc erant in diuersis prouincijs Episco-
pi; quid mirum, si complures, qui posterioribus temporibus vixerunt, eadem vt canonica receperunt?

XXXIV. CANONES ANTIOCH. SYNODI QVOMODO RECEPTI.

Vnde accidit, vt canonum collectores, in antiquorum ab ipsis facta canonum collectio- C
ne, eosdem quoque tamquam editos ab Orthodoxis vna collegerint, & Ecclesiæ legendos
ediderint. Quisnam autem is primus fuerit, ignoratur: illud tamen compertum est, ex qua-
dam antiquiori nobis incomperta collectione in Concilio Chalcedonensi duos canones
Antiochenæ Synodi in Actione quarta atque vndecima ad verbum esse citatos, sed absque
titulo Antiocheni Concilij: quorum quidem in eo codice, qui in Synodo probatus est at-
que lectus Actione vndecima, prior nonagesimoquinto, posterior vero nonagesimosexto
erat numero consignatus; cum tamen ijdem in Concilio Antiocheno decimussextus & de-
cimusseptimus ordine describantur: vt plane appareat non ex ipso Antiocheni Concilij
codice editos esse, sed ex quadam ante iam facta collectione, communi maiorum auctori-
tate probata.

XXXV. QVOMODO EVSEBIANI ABVTVNTVR ECCLESIASTICIS REGVLIS

Quæ enim secundum Ecclesiasticam antiquitus traditam disciplinam ab eis in ea Syno- D
do viderentur esse disposita, plane abijcienda non erant, sed ab ipsis tamquam ab iniustis
possessoribus vindicanda; quæ licet optima ac digna essent, ab eisdem tamen Eusebianis in
malum vsum, nempe ad persecutionem Catholicorum conuerterentur. Sit in exemplum
canon eiusdem Synodi quintus, citatus ac redditus per singula verba in Actione quarta
Concilij Chalcedonensis, cum dicitur [b]: Aetius Archidiaconus Constantinopolis sanctæ
& vniuersalis Ecclesiæ dixit: Regula est hæc cum alijs posita a sanctis Patribus, quam cu-
stodientes sanctissimi Patres Episcopi docent & clericos, & monachos, & omnes Christum
colentes. Si autem inueniant aut insultantes, aut acquiescere non volentes, hac vtuntur
regula. Et ex codice relegit hæc de clericis & monachis, qui semetipsos a communione
suspendunt: Si quis presbyter, aut diaconus, suum contemnens Episcopum, a communio-
ne semetipsum suspendit Ecclesiæ, & secretius collectam fecerit, & altare constituerit, & E
noluerit euocanti Episcopo consentire, & noluerit eidem acquiescere, neque obedire &
primo & secundo vocanti: hunc omnino damnari, nec vmquam hunc curationem mereri,
nec recipere eum posse honorem, ordinamus. Si autem permanserit turbas faciens & se-
ditiones Ecclesiæ; per extraneam potestatem, tamquam seditiosum, debere corripi.] &
canone recitato, subditur: Omnes reuerendissimi Episcopi clamauerunt: Hæc iusta regula,
hæc regula Patrum.] ita ibi.

b Tom. 1. Concil.

XXXVI. Ceterum tam vtilis atque proficuus ad schismaticos atque seditiosos coercendos præ-
sens canon Ecclesiasticus, ab Eusebianis tamen ad vexandos Catholicos, haud dubium,
statutus fuit. Siquidem (quod dictum est anno superiore) cum in locum Eustathij Episco-
pi Antiocheni Eusebianus Antistes Ario fauens fuisset Euphronius subrogatus; Catholi-
ci eius communicationem vt rem execrabilem detestantes, seorsum ab eo conuentus age-
bant,

A bant, nec adigi potuerunt, vt cum Eusebianis Arianisq. ijsdem Episcopis communicarent;
qui & ab illis ignominiæ ergo Eustathiani nominati sunt: quod & accidit Alexandriæ, cum EVSTATHIANI CATHOLICINOMINATI
illuc (quod dicemus anno sequenti) amandatus est Gregorius, in locum Athanasij subro-
gatus; cum nec vi militum atque tormentis, vt illi communicarent Catholici, eum auersa-
ti, compelli potuerunt. At nec hoc recens, & ab Eusebianis primum dici potest esse sta-
tutum, quo schismatici vetarentur seorsum conuentus agere; cum omnes ad altare vnum,
vnumq. panem vniuersos Fideles participare debere, ipso exordio nascentis Ecclesiæ, sem-
per eadem viguerit disciplina: adeo vt eum canonem reijcere, videretur contra Apostolica instituta pugnare.

Ceterum quod ad eosdem Antiochenæ Synodi canones spectat; illud in Gratiano dis- XXXVII. CORRIGITVR GRATIANVS. *a 11. dist. 16.*
B plicet, quod hanc Synodum inter Concilia a Catholicis habita recenset; quiq. dum agit
de eodem Concilio Antiocheno, lapsus errore videtur, cum hæc ait [a]: Quinta est Antio-
chena, in qua Patres vigintinouem statuerunt canones vigintiquinque, quorum maxime
auctor Eusebius Palæstinensis Episcopus extitit.] At ex auctore qui ait Synodo præfuisse
Eusebium, satis quisque intelligere potuisset, non a Catholicis, sed ab Eusebianis, ijsdemq.
Arianis, Concilium illud fuisse collectum. Ceterum constat Eusebium Episcopum Metro-
politanum Cæsareæ Palæstinæ iam superiori anno esse defunctum; huicq. Synodo præsto
fuisse, qui in eius locum successit, Acacium. testatur id quidem disertis verbis Sozomenus,
dum ait [b]: Huic Concilio interfuerunt, non Eusebius solum, qui post Paulum eiectum, Ni- *b Sozom. lib. 3. c. 5.*
comedia translatus, sedem Constantinopolitanam occupauit, verum etiam Acacius Euse-
bij cognomento Pamphili successor, & Patrophilus Episcopus Scythopolis, &c.] numerat
post hos Theodorum Heracleæ, Eudoxium Germaniciæ, Gregorium, qui fuit electus Epi-
C scopus Alexandriæ, Dianæum Cæsareæ Cappadociæ, & Georgium Laodiceæ quæ est in
Syria: sed aliorum Eusebianorum vsque ad numerum triginta sex, quos auctoritate Iulij
Papæ diximus, & ceterorum vsque ad numerum nonaginta (prout ex Athanasio est de-
monstratum) nomina, paucorum exceptis, habentur incerta. Si vero inter Episcopos illos
nominatus est in aliquibus codicibus Eusebius Palæstinæ; idem ipse est, quod excusus co-
dex emendate habet, Eusebius Gadarensis, quæ in Palæstina ciuitas est. De litteris au-
tem ex hac eadem Synodo scriptis ad Iulium Romanum Pontificem, agemus sequenti an-
no, ex eiusdem Iulij ad ipsos redditis litteris eo anno conscriptis.

Hic rursus occasione primi canonis huius Concilij, quo exagitantur illi qui aduersus de- XXXVIII. AVDAEVS HAERESIARCHA.
creta Nicænæ Synodi celebrarent Pascha more Iudæorum Luna decimaquarta; agen-
D dum est de Audianis, sic dictis ab Audæo hæresiarcha; quorum causa idem videtur canon
esse statutus: hoc namque tempore idem Audæus eamdem improbatam opinionem, & a
tempore Nicæni Concilij consopitam, conatus est iterum excitare, atque apud suos ma-
gnopere propagare. Mentio est eiusdem Audæi apud S. Hieronymum in Chronico, anno
superiore, nempe quarto dictorum Imperatorum. Vixisse autem ipsum temporibus Arij,
sanctus Epiphanius [c] auctor est, qui de eodem hæc posteris tradidit: Fuit (inquit) Audæus *c Epiphan. hæres. 70.*
in Mesopotamia oriundus, clarus in patria sua propter sinceritatē vitæ, & zeli erga Deum,
& fidei; qui sæpe conspicatus ea quæ in Ecclesijs fiunt, in faciem Episcoporum & presby-
terorum se talibus opponebat, ac ipsos redarguebat, dicens: Non oportet hæc sic fieri, vel
ea sic peragi: velut vir veritatis studiosus, quales esse solent ora virorum, qui pietatis sunt
studiosi, & vitam maxime exactam viuunt: quapropter talia videns (velut dixi) in Eccle-
sijs loqui cogebatur ac confutare, & non tacebat. Si enim aliquem videbat pecuniæ stu-
E diosum ex clero, aut Episcopum, aut presbyterum, aut alium quemdam ex regula, omni-
no loquebatur: & si videbat aliquem in voluptatibus & delicijs viuentem, aut aliquem
adulterantem Ecclesiasticam prædicationem & Ecclesiæ statuta; non ferebat vir hic, sed
verbis (velut dixi) reprehendebat.

Erat hoc graue admodum his qui vitam approbatam non habebant: atque hac de cau- XXXIX. AVDAEVS AGIT CENSOREM ECCLESIAE.
sa contumelijs afficiebatur, contradictionem sustinebat, odio habebatur: agitariq. atque
protrudi, atque ignominia affici tolerabat, ad multum tempus in Ecclesijs simul degens:
donec quidam potenter in ipsum irruentes, virum propter talem causam expellunt. Ipse
vero non sustinebat se eijci; sed magis obnitebatur, vt veritatem diceret, & a vinculo vnius
sanctæ Catholicæ Ecclesiæ vnionis non discederet. Cum autem verberaretur sæpe tum
ipse, tum sodales eius, & grauia pateretur; valde ingemiscens, consiliarium sibi ipsi sumit
iniuriarum necessitatem: nam se ipsum ab Ecclesia separat; multiq. simul cum eo disce-
dunt:

Universidad de Deusto. Biblioteca

dunt: & sic diuisionē fecit, cum nihil haberet in fide diuersum, sed rectissime crederent & A
ipse & sodales eius; vel etiam si id dicere maxime oportet, in paruo quodam ipsum contentioſe ferri, itemq. eius assectas. Nam cum hoc quod confitebatur de Patre & Filio & Spiritu sancto mirabiliter, velut Catholica Ecclesia habet, etiam iuxta fidem rectam alia omnia in vita ad admirationem vsque seruabat: proprijs enim manibus laborans ipse, & Episcopi ac presbyteri qui cum ipso erant, omnes nutriebantur.

XL. PROGRESSVS AVDAEI.

Postea vero, vbi expulsus est ab Ecclesia, ab alio Episcopo eadem inquirente & ab Ecclesia digresso, eligitur hic Episcopus.] & post multa de rebus ab eo gestis[a]: Sustinuit tamen exilium ipse senex Audæus, ad Scythiæ partes a Rege (*nempe Constantio*) relegatus, eo quod rebelles faceret populos: ab Episcopis enim ad Regem delatus est. Illic vero annorum tempore, haud scio dicere quanto, commoratus, vlterius progressus est ad intima Gothiæ; multosq. Gothorum ad fidem instruxit. Ab ipso sane multa monasteria in eadem B
Gothia facta sunt, & rectæ vitæ conuersatio est instituta, virginitasq. ac exercitatio pietatis non vulgaris. Est enim re vera hic ordo in valde admiranda conuersatione, & omnia in ipsorum monasterijs recte se habent, exceptis his contentionibus.] hactenus Epiphanius, eademq. alij, qui eam sunt prosecuti historiam.

[a] *Epiph. ibid. hæres 70.*

XLI. ERRORES AVDAEI.

At quænam essent eorum dogmata, quorum gratia secluſi essent ab Ecclesia Catholica, idem Epiphanius docet; nempe (quod stultum plane ac ridiculum est) ait hos Deum credidisse humanam ferre imaginem, secundum quam creauerit hominem ad imaginem & similitudinem suam. Addidit his Audæus, vt qui semel excidit ab Ecclesiæ Catholicæ communione, non amplius more Orthodoxorum Pascha, sed ex consuetudine Iudæorum, quartadecima Luna celebrandum diceret, contra decretum sacrosancti Nicæni Concilij, cuius vindices (vt demonstratum est) se præbuerunt Eusebiani in celebrata hoc anno C
Synodo Antiochena aduersus eiusmodi hæreticos nuper exortos, licet minime nominentur. Verum & ille communis cum ceteris subinductus est ab eis error, vt non amplius communi omnium Fidelium nomine dicerentur Christiani, sed Audiani. At nec istud nomen diu perseuerauit in ipsis, qui a præcipuo ipsorum errore appellati sunt Anthropomorphitæ.

XLII. SVCCESSORES AVDAEI.

Quod autem spectat ad horum propagationem post mortem auctoris, hæc in fine habet Epiphanius[b]: Multi porro & post illius obitum fuerunt cum ipsis & post ipsum ordinis ipsius Episcopi, Vranius quidam in Mesopotamia. Sed & a Gothia habuit aliquos, ipsosq. constituit Episcopos: fuit & Siluanus, & alij quidam, quorum aliqui e vita decesserunt, præsertim Vranius, qui in medio eorum gloriosus erat. Verum post horum ipsorum Episcoporum, Vranij & Siluani, qui ex Gothia originem trahebant, obitum, plerique dissipa- D
ti sunt, & valde imminuta est ipsorū congregatio & in partibus Chalcidis ad Antiochiam sitæ, & in partibus Euphratis. Nam a Gothia plerique fugati sunt non solum ex illis, sed etiam nostri illic Christiani, persecutione magna instante sub Rege Gentili, qui valde malus fuit, & Romanis infestus, eo quod Romani Reges Christiani essent: adeo vt vniuersa gens Christianorum ab illis partibus fugata sit: neque remāsit radix sapientiæ, neque planta fidei. At tametsi videantur omnes Fideles esse inde fugati, omnino sunt illic homines Christianæ religionis: non enim possibile est fidei fontem deficere. Multi igitur ipsorum Audianorum, vbi discesserunt a Gothia, in nostris partibus, huc delati, cohabitant, ab annis quatuor. Sed & a Tauro monte rursus discesserunt eorumdem monasteria, atque a Palæstina & Arabia, erant enim iam dilatati, verum de cetero pauci & pauca monasteria, E
fortassis autem in duobus vicis in dictis partibus iuxta exteriorem Chalcidis partem, & vltra Damascum ad Mesopotamiæ partes: vsque hodie vero est horum ordo in paucis (vt dixi) superstes.] hactenus de his Epiphanius.

[b] *Epiphan. vbi supra.*

XLIII. ALII ERRORES AVDAEI.

Porro Audæo alia quoque tribuit Theodoretus, cum ait[c]: Dicunt hunc Audæum & tenebras & aquam & ignem dicere ingenita: qui autem sunt huius appellationis participes, hæc celant.] Quos vero laudat Epiphanius Audianos probatis vixisse moribus, eosdem temporibus Theodoreti, vitæ integritate admodum deprauatos esse, ipse affirmare videtur, cum subdit: Prætexunt autem se fugere Ecclesiæ communionem propter fœneratores, & eos qui cum mulieribus cohabitant, quamuis multa etiam ab eis grauiora perpetrarentur.] & inferius hæc de eorum disciplina in dimittendis peccatis: Hi autem se iactant peccata remittere, hoc scilicet modo: Postquam enim sacros libros vna cum adulterinis, O, bipertito diuiserint (eos enim admirandum in modum arcanos & mysticos existimant) & hinc

[c] *Theod. hæretic. fabul. lib. 4.*

A & hinc & illinc per versus posuerint: iubent vnūquemque per eos transire, & quæ a se peccata sunt, confiteri. Deinde confessis donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam (*nempe satisfactionem*) vt iubent leges Ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem qui transeunt, id quod agitur, ludum esse; vera quidem peccata celant, quædam autem parua & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, nisi eadem, qua ipsi, amentia laboraret.] hæc Theodoretus.

XLIV. PECCATORVM REMISSIONE SINE SATISFACTIONE.

Ceterum in Ecclesia Catholica non per simplicem peccatorum confessionem peccata dimitti, nisi digna sequatur satisfactio, Eusebiani etiam ex præscripto Ecclesiasticæ disciplinæ in eodem ipso celebrato hoc anno Concilio Antiocheno professi sunt, cum ita dixerunt[a]: Omnes qui ingrediuntur Ecclesiam Dei, & Scripturas sacras audiunt, nec communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantia se a perceptione sanctæ
B communionis auertunt; hi de Ecclesia remoueantur, quamdiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant, & precibus indulgentiam consequantur.] vel, vt alia habet editio: Donec confitentes fructum pœnitentiæ demonstrent.] hæc plane aduersus Audianos, qui postea ob priorem illum errorem (vt dictum est) Anthropomorphitæ nominati sunt. At de Anthropomorphitis rursus dicendum inferius, cum hi iam in Aegypti eremum diffusi magnas aduersus Theophilum Episcopum Alexandrinum ciuere turbas[b], quos & eius successor Cyrillus scriptis exagitauit.

[a] *Concil. Antioch. c. 2. tom. 1. Conciliorum.*

[b] *Sozom. lib. 8. cap. 11. & 12.*

XLV. LEGATI APOSTOLICAE SEDIS AB ARIANIS DETENTI.

His igitur de Antiocheno Concilio, atque alijs, quæ eius occasione sese obtulerunt dicenda, pertinentia ad historiam Ecclesiasticam, enarratis; iam ad reliquas res hoc anno gestas orationē conuertamus. Legati itaque a Iulio missi Elpidius & Philoxenus in Orientem ad conuocandos Eusebianos ad indictam Romæ Synodum, diutius (vt vidimus) dolo
C malo Eusebianorum detenti sunt: immo & nonnisi post res impie gestas in Concilio Antiocheno de institutione Gregorij in locum Athanasij, eos redire permissos esse, eiusdem Iulij Papæ litteræ postea ad eos scriptæ significare videntur, quibus ait[c]: Nescio, cur vobis ita rem agere placuit, vt nos in hanc opinionem redigatis, vt arbitremur nos sub specie reuerentiæ pro ludibrio esse habitos, dictaq. vestra irridentium fuisse; cum & presbyteros nostros ad vos missos, quos cum gaudio remissos oportuit, cum luctu remiseritis, ob ea quæ istic geri conspiciebant.] in hunc modum de legatis a se missis, & sero redire permissis, Iulius.

[c] *Apud Athan. Apolog. 2.*

XLVI. SYNODVS ROMANA IN CAVSA ATHANASII.

Sic igitur haud expectato reditu legatorum, cum statutus terminus indictæ Synodo longius præterlapsus esset (nam Athanasius, vt dictum est, annum & dimidium expectarat) idem Iulius Papa in Synodo eiusdem Athanasij causam cognouit, ibiq. prænotitis quæ
D aduersus eum ex Actis Tyrijs & Mareoticis Eusebiani congesserant, patefactisq. aduersariorum calumnijs, & cunctis diligentissime examinatis, ex Ecclesiasticarum legum præscripto, eum iudicauit innocentem, recepitq. ad communionem atque conuiuium. Id quidem in primis Iulius in dictis litteris ad Eusebianos postea scriptis testatur his verbis[d]: Cum igitur istiusmodi allegarentur, & tot testes pro Athanasio starent, & ipse tam iusta pro se afferret: quid, quæso, nos oportuit facere? an non quod Ecclesiastici canonis est? hominemq. proinde non condemnaremus, sed potius reciperemus, eumq. pro Episcopo, quemadmodum est, haberemus.] & paulo post: Qui igitur sunt, qui contra canones agunt? nos ne, qui cum tantis rerum documentis virum recipimus: an qui solum ad triginta sex suffragia eorum qui Antiochiæ fuere, externum hominem Episcopum salutarunt?] hæc de absolutione Athanasij Iulius Papa. Porro de his etiam Athanasius sic habet[e]: Romæ vero
E congregati Episcopi prope quinquaginta, Eusebianos, vt suspectos & timentes se sistere, non receperunt, & quæ ab ipsis scripta essent, pro vanis habuerunt, nos autem receperunt, nostramq. communionem amplexi sunt.] ita ipse.

[d] *Apud Athan. Apolog. 2.*

[e] *Athanas. epist. ad Solitar.*

XLVII. AMBIGVITAS TOLLITVR DE DVABVS SYNODIS.

At hæc non sic quidem recensēt post cladem Alexandrinam, quasi post illam contigerint; sed quod suscepta ea de re semel oratione, ad finem vsque voluit perduxisse, & postea, quæ essent antea gesta ac prætermissa, narrasse: quod re vera eum in his, tum alijs in locis qui non attentius obseruauerit, in complures errores delabatur necesse est: quod vel ex hoc perspicue demonstratur. nam cum in ea Synodo quinquaginta Episcoporū Romæ habita se a Iulio Papa esse receptum Athanasius affirmet (quod & idem tradit disertis plane verbis ipso exordio secundæ Apologiæ, & inferius paulo antequam recitet eiusdem Iulij Papæ litteras postea scriptas) rursusq. appareat ex eiusdem Iulij litteris, Eusebianos ad Iulium scripsisse, expostulantes aduersus eum inter alia, quod Athanasium ad communionem admisisset:

admisisset: plane liquet ante esse receptum Athanasium, quam Synodus illa alia Romæ haberetur post Alexandrinam cladem, & acceptas ab Eusebianis litteras allatas per Elpidium & Philoxenum missos ad eos a Iulio Papa legatos; ac proinde Synodum illam, ex qua rescripsit Iulius ad Eusebianos, longe diuersam ab ea quinquaginta Episcoporum esse, in qua Athanasius absolutus ad communionem ab eodem Pontifice receptus est. agemus autem de illa suo loco inferius.

XLVIII. ATHANASIVS ABSOLVTVS ACCEPTVS IN COMMVN. ET AGAPEN.

Rursum vero de hac ipsa Synodo & sui absolutione hæc Athanasius [a], antequam recenseat epistolam Iulij: Presbyter enim Vitus plures Episcopos quam quinquaginta ad Concilium adduxit: vbi & nostra defensio recepta fuit, nosq. digni habiti sumus communione & agape: magnaq. indignatio exorta est contra Eusebianos, quibus Iulium, cum ab eis litteras accepisset, rescribere iusserunt.] sed id sequenti anno. Secundum namque hoc iudicium fuit, quo ipse Athanasius pro illatis ab Eusebianis calumnijs est publice absolutus; quod ipso exordio secundæ a se scriptæ Apologiæ testatur his verbis: Quod ad nos attinet, iudicio nullo opus est. Iudicatum est enim non semel secundum nos, sed sæpius ac sæpius: primum quidem in nostra prouincia, cum ad id coissent propemodum centum Episcopi: secundo Romæ, nobis, ceterisq. aduersarijs Eusebij ad eius criminosas litteras iudicio comparentibus: fuerunt autem in eo consessu plus quam quinquaginta Episcopi. Tertio, &c.] ea enim, quæ subdit de tertia absolutione pronunciata in Concilio Sardicensi, dicemus suo loco.

a Athanas. Apoleg. 2.

XLIX. ATHANASIVS REVERTITVR ALEXANDRIAM.

Athanasius autem, simulatque Romæ in Synodo per Iulium Romanum Pontificem sententiam absolutionis accepit, Alexandriam nauigio reuersus est. affirmat id Socrates [b], dum ait eumdem Alexandriam esse regressum, antequam clades illa per Gregorium illata accideret; veritumq. ne sua absentia Eusebianis aliquid moliendi aduersus Alexandrinam Ecclesiam daretur occasio: odoratus enim erat ex contumacia illorum detrectantium ad Romanam Synodum conuenire, eosdem aduersus ipsum in Concilio quod cogere Antiochiæ illos audierat, molituros. Nec eum fefellit opinio: siquidem accepit, Gregorium ab Eusebianis, ijsdemq. Arianis, creatum esse Episcopum Alexandrinum: cum ipse statim Circulares litteras ad Catholicos omnes Episcopos de eiusmodi facinore dedit; quibus, qualis esset Gregorius, eos admonuit. Testatur id ipse, cum ait [c]: Ego autem quia iampridem, cum eum Ariani vt fidum sibi in Episcopum promouebant, scripto edideram, nemini vestrum Catholicis Episcopis ignotum esse Gregorium, eumq. merito a vobis pro impietate sua excommunicatũ esse, & anathema edicto Ecclesiæ proclamatum; nec aliam esse causam, cur eum Ariani pro Episcopo mittant, nisi ne denuo ex meis scriptis similia conuicia paterentur; barbara & exotica vi in me coorti, Ecclesias in suam potestatem redegere, vt ita Arianismi suspicionem vitarent.] hæc ipse; quem quidem reuersum esse Roma Alexandriam hoc anno, vel sequentis exordio, ex eo quoque perspicue potest intelligi, quod constat tempore grassationis Arianorum in Alexandrinam Ecclesiam anno sequenti cum illic fuisse repertum, quod ipsemet testatur in epistola ad Orthodoxos, de qua inferius.

b Socrat. lib. 2. cap. 11.

c Athanas. epist. ad Orthodox.

L. MARCELLI CAVSA COGNITA IN SYNODO.

Quid præterea in hac eadem Synodo Romana gestum sit; Iulius Papa, suis ad Eusebianos datis litteris, nobis refert; nempe cognitam quoque esse tunc Romæ Marcelli causam, qui (vt vidimus) damnatus Constantinopoli ab Eusebianis, ipsum Romanum Pontificem appellans, Romam confugerat: de quo hæc ipse [d]: De Marcello autem, postquam de illo quoque vt impio in Christum perscripsistis, vobis studui significare: eum, cum huc venisset, affirmasse falsa esse quæ de se litteris vestris scripta essent. Sed tamen cum a nobis postularetur, vt de fide diceret; tanta cum fiducia per se respondit, vt nemo non perciperet, eum nihil a veritate proferre alienum, sed eadem pietate, qua Ecclesia, de Domino ac Saluatore nostro sentire: neque iam tantummodo, sed etiam olim huius sententiæ se fuisse, confirmabat, &c.] Plura subdit de eodem, quod iuste atque canonice, æque ac Athanasius, ab ipso fuerit ad communionem admissus. Porro de Marcelli causa, & rebus ab eo gestis Romæ cum Iulio, plura habet Epiphanius [e], qui libellum quem dicit ab eo oblatum Iulio recitat: sed an ille ipse sit, dubito; in eo enim licet multa reperiantur ad Arianorum opinionem confutandam; tamen, quod potissimum exigebatur a professore Catholico, nomen Consubstantialis non ponitur: quam ob causam libentius in eam sententiam venimus, vt nequaquam illa ipsa sit fidei professio, quam Iulius per omnia consentientem esse tradit Ecclesiæ Catholicæ. Sed ad cognoscendam plenius Marcelli causam Romæ cognitam, eiusdem Epiphanij hic verba reddamus.

d Apud Athan. Apolog. 2.

e Epiphan. hæres. 72.

Apponam

Apponam (inquit) & editionem sermonis, quem fecit ad Iulium beatum Romanum Episcopum idem Marcellus, nimirum sui ipsius defensionem faciens.] ac paulo post edita Romæ Acta sic describit ex libello ipsius, quem recitat hisce verbis: Beatissimo comministro Iulio Marcellus in Domino gaudium. Quandoquidem aliqui ex condemnatis prius ob hoc quod non recte crederunt, quos ego in Nicæna Synodo redargui, contra me scribere ad tuam pietatem sunt ausi, tamquam ego non recte, neque Ecclesiastice sentiam; suam culpam in me transferre studentes: hac de causa necessarium duxi, me conferre Romam, & commonefacere te, vt eos, qui contra me scripserunt, accersas; quo præsentes ipsi in vtrisque a me redarguerentur, & quod, quæ contra me scripserunt, falsa sunt, & quod adhuc nunc permanent in suo ipsorum errore priore, & horrenda tum contra Dei Ecclesiam, tum contra nos Præsides ipsorum ausi fuerunt. Quandoquidem igitur apparere noluerunt, cum miseris tu presbyteros ad ipsos; & hoc cum ego annum & tres integros Romæ vixerim: necessarium putaui, hinc discessurus, meam fidem mea manu a me conscriptam cum omni veritate, tibi tradere, &c.] recitat enim fidei ab eo scriptæ libellum, habentem hanc appendicem: Et cum hãc ex diuinis Scripturis fidem acceperim[f], & a maioribus secundum Deum edoctus sim; eam & in Ecclesia Dei prædico, & ad te nunc scripsi, exemplari huius scripti apud me reseruato. Et rogo te, vt exemplar in epistola, quam ad Episcopos missurus es, inscribas: vt ne aliqui ex his, qui non exacte nouerunt nos & illos, scriptis illorum animum aduertentes decipiantur.] hæc Epiphanius ex libello Marcelli: atque de eo modo hactenus: inferius autem alias sæpe, deq. illius fide plenius agetur.

LI. MARCELLI FIDEI LIBELLVS.

f Athanas. ad Orthodox. prope fin.

LII. COGNITA ROMÆ CAVSA OMNIVM AB ARIANIS EXPVLSORVM.

At vero in eodem Romano Concilio non Athanasij tantum atque Marcelli, sed & aliorum complurium qui grauia passi erant ab Arianis in Oriente, & Romam ad Iulium Papam confugerant, audiræ querelæ sunt: quod idem Romanus Pontifex in litteris ad Eusebianos postea datis tradit his verbis [a]: Non enim solum Athanasius & Marcellus Episcopi cum querimonijs de illatis iniurijs, sed & plurimi alij Episcopi ex Thracia, Cœlesyria, Phœnicia, Palæstina huc conuenere: presbyteri item non pauci partim ex Alexandria, partim aliunde huc ad Concilium occurrerunt, & coram omnibus Episcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta sua conquesti sunt, vim & iniurias Ecclesijs illatas esse, suasq. Ecclesias eadem, quæ Alexandrina, passas esse, & in alijs Ecclesijs similia designata.] Quæ autem ibi sequuntur de Aegypti presbyteris iterum ad Synodum Romam venientibus, suo loco dicturi sumus. Qui vero fuerint Episcopi dictarum prouinciarum ex suis Ecclesijs pulsi, Athanasius recenset in Apologia de fuga sua, nosq. de ijsdem superius egimus. Porro ex illis alios ante, alios vero post hæc tempora exilium passos esse, quæ idem scripsit ad solitariam vitam agentes declarant. De his autem qui post Concilium Antiochenum ab Eusebianis electi sunt, & per Iulium deinde restituti, suo loco dicemus, ordine temporum rite disposito.

a Apud Athan. Apolog. 2.

LIII. DEFENSORES ATHANASII ACCVSANT EVSEBIANOS

Quod etiam ad hanc Synodum spectat, illud necessario admonendum est: eos qui Romam pro Athanasio Alexandria venerant, censuisse non esse satis, Athanasium fuisse a Iulio Romano Pontifice absolutum, sed petijsse ab eodem iudicium contra Eusebianos. Non defuisset quidem in hoc Iulij studium, nisi, nouis obortis tumultibus, res ab Eusebianis callide interrupta fuisset. id quidem est, quod idem Athanasius ait [b]: Certe fratres nostri Romæ, anno superiori infensi prioribus eorum hominum factis, cum nondum scelera ista accesserant, pro vltione sumenda Concilium indici celebrariq. voluerunt: & rem perfecissent, nisi Eusebiani Ecclesiam perturbassent, nosq. intercipere conati essent, vt libere sine reprehensore in sceleribus suis pergerent.] hæc Athanasius: vt ex his appareat ea scripta esse anno sequenti, cum Ecclesia illa grassationem iam passa est a Gregorio Episcopo Ariano per Philagrium Præfectum intruso.

b Athan. ad Orthodox. prope fin.

LIV. QVID EVSEBIANI AD IVLIVM SCRIPSERINT.

Quid autẽ, compertis his quæ Romæ in Concilio acta essent, Eusebiani Antiochiæ diutius commorantes, dimissis tandem legatis Iulij Romani Pontificis, ad ipsum scripserint, nunc dicendum erit. Eos quidem non antea scripsisse, legatosq. dimisisse, nisi præcognitis quæ Romæ peracta essent de absolutis Athanasio atque Marcello, ijsdemq. ad communionem susceptis, eorumdem ad Iulium datæ litteræ significant: quæ licet non extent; ex redditis tamen ad ipsos litteris eiusdem Iulij, quales fuerint, satis perspicue intelligi potest: ait enim ipso eius exordio scriptæ ad illos epistolæ [c]:

c Apud Athan. Apolog. 2.

LV.

Legi epistolam vestram, quam mihi presbyteri mei Elpidius & Philoxenus attulerunt: miratusq. sum, cum a nobis ex vera dilectione & bona conscientia scriptum esset, contentioſe

Universidad de Deusto
Biblioteca

ARROGANTIA EVSEBIANORVM.

tiose a vobis, & non vt decuit, rescriptum esse. Fastus enim & arrogantia scribentium in epistola apparebat. Atqui aliena sunt ista a fide in Christum: decuit enim eum qui cum dilectione ad vos scriberet, eamdem vicissim dilectionem, non autem contentionem referre.] & paulo post: Ego certe (inquit) cum litteras vestras euoluerem, post varias vltro citroq. cogitationes, eas supprimendas putaui, ea spe, quod crederem saltem aliquos ex vestris aduenturos, nec opus fore istiusmodi epistolis; ne, si illæ in publicum promerentur, multos hic dolore afficerent. Ceterum vbi nullus vestrum superuenerat, necessum fuit vt eas proferrem. Credite mihi: omnes admiratione pleni, vix induci poterant, vt crederent istiusmodi litteras a vobis profectas esse, in quibus rixandi potius quam charitatis affectus eminebat. Quod si ambitione ostentandæ eloquentiæ ita exceptæ sunt a dictatore; id certe studium ad alios spectat. In rebus enim Ecclesiasticis non specimen eloquentiæ, sed Apostolici canones requiruntur; operaq. dari solet, ne quis ex paruis in Ecclesia scandalizetur.] B

LVI. QVERELAE EVSEBIANORVM.

Quod vero pertinet ad illorum querimonias ijsdem datis ab eis litteris expressas: prima ordine illa a Iulio recensetur, quod indigno animo tulissent, se Romam esse citatos: sed & conquesti sunt, angustum fuisse tempus ad veniendum præfixum. Illud etiam prætexuerunt; non opus fuisse in alia Synodo retractari, quæ in alia iam stabilita essent; indignantes Acta Tyrij conuenticuli a Iulio iterum examinari, adducentes in exemplum iudicium prolatum de Nouato, & Paulo Samosateno: nec debuisse (quod addunt ex ijsdem litteris Socrates [a] & Sozomenus [b]) quæ ab ipsis iudicata essent, per Iulium labefactari; eo perperam ad hæc probanda vsi exemplo, quod videlicet, cum olim a Romano Pontifice Nouatus Romæ damnatus esset, Orientales eius communionem minime recepissent. At hæc in exemplum adducta, quam mendacia, quamq. disparia sint, quæ superius diximus de Nouatiano & Nouato declarant. C

[a] Socrat. lib. 2. cap. 11.
[b] Sozom. lib. 3. c. 7.

LVII. REFELLIT IVLIVS ARIANOS.

Sed rursum quæ ex ijsdem ipsorum litteris recitant Iulius Papa atque Sozomenus [c], plane demonstrant, eosdem Eusebianos hæc scribentes, sale mordacitatis suas litteras aspersisse; nempe vt iudicium refugerent Ecclesiæ Romanæ (quod est peculiare hæreticorum omnium) illud inculcasse; Nequaquam ex magnitudine ciuitatum esse æstimandas dignitates Episcoporum. At ipse Iulius salse quidem tam futilem sed procacem assertionem, ex suis ipsorum factis petito exemplo, & inducta testificatione refellit; vtpote qui maiorum ciuitatum semper sedibus inhiantes, nullo valerent loco consistere: nam ait [d]; Si igitur vere parem eumdemq. honorem in omnibus Episcopatibus censetis esse, neque ex magnitudine ciuitatum (vt vos scribitis) honorem eius rei crescere arbitramini: oportuit eum, cui concredita est parua ciuitas, in ea quæ credita ipsi est, permanere; & nequaquam reiecta concredita, ad eam quæ ei concredita non est, transuolare; ne eam quæ a Deo data est, aspernari; illam vero quæ hominum ambitu concessa est, magni facere videatur.] Hæc dicens, plane fugillat eorum principem Eusebium, qui e Berythi sede in Nicomediensem transierat, & ex illa rursus se in Constantinopolitanam contulerat. D

[c] Sozomen. vbi supra.
[d] Apud Athan. Apolog. 2.

LVIII. QVAE TACVERINT ARIANI.

Expostularunt etiam ijsdem litteris Eusebiani in Iulium, quod scribens ad eos, non tamen ad omnes nominatim litteras rescripsisset, quarum illa erat inscriptio: Eusebio cum suis.] Sed & hæc perbelle in eosdem conuertit Iulius: frustra nimirum eos ista indigne ferre, qui non existiment eas ad se litteras scriptas esse. Insuper ijsdem ab ipsis datis litteris conquesti sunt susceptos ab illo esse in communionem Catholicam Athanasium atque Marcellum, antea ab ipsis damnatos Episcopos. Hæc & alia fortasse id genus cum scripserint ad Iulium Papam Eusebiani, de rebus a se in Synodo gestis nec verbum quidem fecerunt, nec quid in Ecclesiam Alexandrinam Gregorio ab ipsis iniuste decretam egissent, vt parerat, significarunt. istæc eadem de litteris Eusebianorum ad Iulium Papam scriptis habent Socrates [e] & Sozomenus [f]; sed dum ab alio Concilio Antiocheno quam ab eo in Encænijs celebrato ipsas datas ponere videntur, plane hallucinantur: nam cum constet per eosdem legatos Elpidium & Philoxenum ad ipsos tunc missos eas redditas esse; non ab alia Antiochena Synodo, quam ab illa, vel alio tempore, opus est dicere datas fuisse. Addit quoque ex eiusmodi Eusebianorum litteris Sozomenus, eos ijsdem contestatos esse, numquam cum Iulio pacem atque concordiam inituros, nisi quæ ab eis fuissent constituta probasset. E

[e] Socrat. lib. 2. cap. 11.
[f] Sozom. lib. 3. c. 7.

LIX.

Extat epistola quædam Arianorum nomine ad Iulium Papam data [g]; sed vt recte intuenti apparet, videtur esse ex ijs, quæ Socrates atque Sozomenus tradunt, consarcinata: nam quæ qualesve essent eædem Eusebianorum ad Iulium scriptæ, eiusdem Iulij litteræ ad eos redditæ,

[g] Tom. 1. Concil. in Iulio.

A redditæ, & ab Athanasio recitatæ, aperte significant: multa enim in illis desiderantur, quæ ex Iulij litteris produntur ab eisdē scripta esse, compluraq. inesse noscuntur aliter quam a Iulio relata sint; diuersasq. cum ex nominibus, tum ex rebus, prudens quisque indagator inueniet: vt merito eæ ipsæ quæ ibidem habentur recitatæ, tunc a Iulio Papa ad Arianos redditæ, eadem quoque suspicione laborent; nam quæ veræ & legitimæ sint litteræ Iulij ad illos rescriptæ, Athanasius qui eas verbatim descripsit, recitatq. in secunda sua Apologia, absque controuersia vlla declarat. Porro has litteras hoc anno ex Antiochena Synodo datas, anno sequenti potius Romam perlatas esse, & eo ipso tempore, quo Iulius, acceptis ijs quæ gesta erant in Ecclesiam Alexandrinam, litteris Athanasium accersiuit, testatur Socrates [a]. Liquet enim ex his quæ dicta sunt superius, eas ab illis esse datas ex Antiocheno Concilio, eodemq. confecto; & Iulium ad eos rescripsisse anno sequenti, post B denunciatam Romæ cladem Alexandrinam, vt, quæ suo loco dicemus ex eiusdem Iulij litteris, demonstrabunt.

LITTERAE ARIANOR. AD IVLIVM CVIVS FIDEI SINT.

[a] Socrat. lib. 2. c. 13.

Huius quoque anni Consulibus consignatū habetur Constantij Imperatoris rescriptum ad Magdalianum vicem agentem Præfecti Prætorij aduersus Idololatras his verbis [b]: LX.

Cessет superstitio, sacrificiorum aboleatur insania. Nam quicumque contra legem diui Principis parentis nostri, & hanc nostræ manſuetudinis iussionem, ausus fuerit sacrificia celebrare, competens in eum vindicta & præsens sententia exeratur. Acc. Marcellino & Probino Coss.] Erant hæc & ad sectam Eusebianorum illecebræ, dum eorum patronus ex huiusmodi aduersus Idololatras promulgatis edictis maxime pius ab omnibus videri voluit.

[b] l. 2. de Paganis. C. Theod.

RESCRIPTVM CONTRA IDOLOLATRAS.

C IESV CHRISTI ANNVS 342. IVLII PAP. ANNVS 6. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 6.

QVi modo sequitur annus Christi trecentesimus quadragesimus secundus, inscribitur Consulatu duorum Augustorum Constantij tertio & Constantis secundo, Orientali Ecclesiæ, ac potissimum Alexandrinæ, ob Eusebianorū grassationes funestissimus: quo Gregorius Cappadox, electus anno superiore in Antiocheno Concilio in locum Athanasij Episcopus Alexandrinus, per Præfectum Philagrium militari manu, iussu Constantij, Alexandriam introducitur, cum iam Paschale festum proxime instaret. I.

GREGORIVS ARIANVS INVADIT ECCLESIAM ALEXAND.

Hæc quidem hoc ipso anno, non autem elapso, accidisse (vt certam temporis rationem reddamus) illud magnopere persuadet vt asseramus: quod cum Antiochenam Synodum D in Encænijs celebratam ad plures constet menses fuisse propagatam; rursumq. liqueat ex ijs quæ paulo post dicturi sumus, Gregorij aduentum Alexandriam accidisse prope Paschale tempus: necesse est affirmare (habita quoque longinquitatis itineris ratione) hoc ipso anno, dicto tempore, quo nauigationi solent, exacta hieme, auræ secundæ aspirare, Gregorium e Palæstina soluentem Alexandriam peruenisse. Hæc autem quomodo se habuerint, cum a Socrate [c], Sozomeno [d], Theodoreto [e], & alijs plerisque confuso ordine & iejune admodum referantur: nos Athanasium ipsum, de his, cum hæc pateretur, scribentem Encyclicam epistolam ad Orthodoxos, sequemur; aliaq. ex eodem diuersis in locis sparsa pariter colligemus, in ijsdem qui fæpe irrepsit errorem corrigentes, dum pro Gregorio Georgius frequentius scriptus (vt dictum est) legitur, discriminantes eos ab inuicem secundum notas peculiares cuiusque distinctas, Georgium Georgij loco reddidimus. E Athanasius igitur ex immensa clade vix fuga lapsus, de rebus gestis in ipso Gregorij introitu, immo inuasione Ecclesiæ Alexandrinæ, publicam patentemq. atque communem Orthodoxis omnibus scripsit epistolam, quæ hactenus integra conseruatur. reddemus hic eam, quod nonnisi huius sit argumenti, & elegantissima ex ea accipiatur epistolaris historia. se vero habet in hunc modum [f]: II.

RATIO TEMPORIS ASSERITVR.

[c] Socrat. lib. 2. c. 8.
[d] Sozom. lib. 3. c. 5.
[e] Theod. lib. 2. c. 4.

Mala quæ passi sumus, & intoleranda sunt, & condigne enarrari nequeunt: sed tamen vt compendiosius vim acerbitatemq. earum calamitatum significem, historia mihi ex sacris litteris recitanda videtur [g]. Vir Leuita iniuriam in vxore passus, vimq. eius indignatis secum reputans (mulier enim Hebræa erat, & ex stirpe Iudæ) tantisq. contumelijs attonitus, quemadmodū diuina Iudicum Scriptura denunciat, vxoris corpus in partes diuisum ad omnes Israeliticas tribus misit; vt iniuria non ad se solum, sed ad omnes æque pertineret crederetur: vtq. vel vicem eius dolentes, vindices se præberent; vel negligentes eius III.

[f] Athanas. ad Orthodoxos.
[g] Iudic. 19.

EPISTOLA ATHANAS. DE CLADE ALEXANDR. ECCLESIAE.

sceleris pudore suffunderentur. Nuncij autem rem, vt gesta erat, enarrarunt: illi autem A
qui visu audituq. id cognouissent, in hæc verba proruperunt: Numquã tale quid, ex quo
filij Israel ex Aegypto ascenderũt, accidisse. Concitatæ igitur sunt vniuersæ tribus Israel:
omnesque, quasi id peculiariter passi essent, in vnũ coiere. In summa debellati sunt qui hoc
scelus perpetrauerant: non enim ad generis coniunctionem, qui in bellum coiere, sed ad fa-
cinus respexere. Scitis istam historiam, fratres, & quæcumque ibi perquam diligenter a
Scriptura super hoc negotio recensentur: vlterius autem eam excurrere, non est animus:
præsertim cum ad eos scripturus sim, qui rem cognitam habent; & ipse ardeam quamprimum ad ea indicanda, quæ magnitudine & numero superent Leuitica ista mala.

IV. IMMANISSIMA CLADES ALEXAND. ECCLESIAE.

Ideo enim huius historiæ mentionem fecimus, vt rebus eius temporis cum præsentibus in comparationem missis, in quibus tanta & tam immanis crudelitas est, maiorem quam
illi indignationem aduersus homines nefarios conciperetis. Siquidem acerbitates perse- B
cutionum nobis illatæ ita præponderant, vt exigua videatur Leuitæ calamitas, præ illis quæ nunc aduersus Ecclesiam designata sunt. Vel potius numquam quicquam tale auditum est in Orbe terrarum, neque quisquam vmquam istiusmodi mala expertus est. Tunc enim vna mulier iniuriam passa est, & nonnisi vnus Leuita erat, ad quem vis illa referebatur: nunc autem vniuersa Ecclesia iniuria affecta est, & sacrarium cõtumeliose habitum; &, quod maius est, pietas ab impietate persecutionem perpetitur. Tunc singulæ tribus, singulis partibus mulieris visis, attonitæ consternataeq. ferebantur: nunc autem totius Ecclesiæ membra diuulsa sunt. Rem ita esse, etiam ex illis cognoscetis, qui alij atque alij in diuersas partes, vt iniurias suas exponant, missi sunt.

V. SERVANDVM ADMONET MAIORVM DEPOSITVM.

Obsecro igitur vos, vt ita animos vestros commoueat rerum indignitas, quasi non nos
tantummodo, sed ipsi quoque iniuriam accepissetis; quo quisque vti læsus opem in com- C
mune conferat, ne paulatim Ecclesiastici canones, & Ecclesiæ fides corrumpatur: quæ ambo in periculum veniunt, nisi Deus vestra opera quam celerrime delicta castiget, & Ecclesiam vindictæ compotem reddat. Non recens aut noua res est, Ecclesiasticorum canonum institutio, sed a primis vsque Patribus per manus tradita est, & fundata in Ecclesijs. Neque nunc tandem fides suum sumpsit initium, sed ab ipso Domino opera discipulorum in nostram vsque ætatem propagata est. Ne igitur ea quæ hactenus vsque ad nostra sæcula in Ecclesijs obseruata sunt, his temporibus pereant; & quæ nobis concredita sunt, a nobis requirantur: agite fratres, ita animo excitemini, eumq. zelum arripite, qui bonis dispensatoribus mysteriorum Dei congruit; & non aliter sitis affecti, quam si in oculis vestris istiusmodi populatio commissa esset. Copiosius omnia ex tabellarijs cognoscetis. Ego tamen mihi imperare non potui, quin paucis ea quoque delinearem: quo plane vobis constaret, nullo vmquam tempore talia in Ecclesiam perpetrata esse, ex quo Saluator noster in D
cælum subuectus discipulis præcepit [a]: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

a Matth. 28. Marc. 16.

VI. EDICTVM DE GREGORIO INDVCENDO ALEXAND.

Quæ igitur aduersus nos & Ecclesiam commissa sunt, ad istum modum se habent. Solemniter nobis in pace conuenientibus, populisq. istiusmodi conuentu lætis, & comministris sacrorum secundum Deum vita conuersationeq. per Aegyptum, Thebaida, Africam in melius proficientibus, mutuaq. inter se & erga nos pace & charitate affectis; ecce ibi statim Præfectus Aegypti litteras publice proponit in speciẽ edicti, quibus declarabat, Gregorium natione Cappadocem pro successore mihi datum, satellitio stipatoribusq. Comitis in cathedram introducendum. Fama istius negotij tunc, vt in re noua, & nunc quoque post rem peractam, perturbauit omnes. Maior igitur ea de causa in templa populi defluxus, & præcipue ob id, quod nullas querelas nec a plebe, nec a presbyteris, nec ab Epi- E
scopis contra me habitas satis scirent, neminemq. nisi Arianos cum Gregorio esse: ipsumq. adeo Arianum & esse, & ab Ariano Eusebio missum esse cognoscerent. Scitis autem, fratres, Eusebium cum suis, præsides semper & socios ipsius hæreseos Arianorum fuisse, & per eos nobis perpetuo insidias factas, operamq. dedisse, vt in Gallias exulatum abirem.

VII. POPVLVS PRO ATHANASIO AGIT.

Populus igitur indignari; queritari sæpe multumque; tum ad Iudices, tum ad vniuersam ciuitatem protestari, nullam aduersus nos querelam ab Ecclesiasticis motam esse; Arianorum hæreticorum opera hanc insolentiam, legumq. præuaricationem in Ecclesiam immitti. Sed vt demus querelã aliquam aduersus me susceptam, meumq. nomen inter reos receptum esse: non tamen oportuit in mei locum Arianum, aut qui Ariana saperet, subrogari: sed secundum Ecclesiasticos canones, prout Apostolus præcepit, congregatis populis vna

A vna cum Spiritu sancto, qui Episcopum constituant, publice & in præsentia clericorum Episcopum postulantium, inquisitionem fieri, atque ita omnia canonice peragi: non autem ad potentiam postulationemq. Arianorum, qui ab Ecclesia alieni sunt, quiq. Episcopale nomen non vereantur emere, successorem mihi dari, nundinatoremq. Episcopalis tituli, præter consensum eorum, qui Episcopum postulare debebant, & præter voluntatem conscientiamq. omnium, qui Actis adhibiti non fuere, per vim opesq. Iudicum extraneorum in hanc dignitatem immittere. Id enim & Ecclesiasticos canones soluit, & Ethnicos ad blasphemiam suspicionemq. cogit, vt putent, non legibus, rituq. diuino, sed nundinatione & potentia Episcopos constitui: præclara igitur ista Arianica Gregorij constitutio tale sui exordium habuit.

VIII. PHILAGRIVS PRAEFECTVS APOSTATA.

Illius porro introitus Alexandriam quam multa nefaria perpetrarit, quantorumq. ma-
B lorum auctor extiterit, licebit vobis & ex litteris nostris, & ab istinc proficiscentibus rescisscere. Populis ergo grauiter ferentibus istarum rerum insolentiam, ideoq. in Ecclesijs cœtus facientibus, ne Arianorum perfidia Ecclesiæ fidei admisceretur: Philagrius iam olim (*nempe, vt dictum est, tempore Tyrij Conciliabuli*) in Ecclesiam & virgines contumelioſus, per id tempus Aegypti Præfectus, olim transfuga nostræ religionis, Gregorij conterraneus, homo nequaquam spectatis moribus, fretus magistratus sui auctoritate, præsidioque, ad quoduis agendum promptus, vt qui apostata & in Ecclesiam infestus & præceps, Ethnicas tribus, Iudæosq. item, atque alios proteruos homines adhortationibus, magnisq. promissis, quæ secundum pacta pro opera præstita bene persoluit, aduersus Ecclesiam instigatos cuneatim cum gladijs & fustibus contra populos in Ecclesias immittit. Iam quid inde euenerit, non simplicem posthac sermonem requirit, cum ea res nec
C satis digne explicari queat, aut sine lacrymis & planctu vel ex minima parte recenseri. Vbi enim apud priscos talis tragœdia? aut quid simile in bello & persecutione factum est vmquam?

IX. ECCLESIAE ALEXAND. IMMENSA CLADES.

Siquidem & ecclesijs & baptisterijs flammæ iectæ: magnus igitur luctus, eiulatus, & planctus per ciuitatem. Ciues, ea quæ agebantur, indigne ferre, occlamare Præsidi, vim protestari: eo quod virgines sanctæ & incontaminatæ, nudatis corporibus, nefaria paterentur: ijsdemque, si contumacius obsisterent, periculũ capitis ingereretur: monachi pedibus obtriti expirarent: alij Fisco addicerentur: alij gladijs fustibusq. mactarentur: alijq. vulneribus plagisq. male mulctati discederẽt. In sacrosanctã autem mensam, proh, quanta impietas & facinora commissa! Vides enim eos aues & nuces pineas immolare, idola sua laudibus efferre, in Dominum nostrum Saluatorem Iesum Christum & Filium viuentis
D conuicia verborumq. contumelias iacere: sacros Scripturarum libros, quos in ecclesijs inueniebant, comburere: in sacrum baptisterium (proh superi!) Christicidas Iudæos & atheos Ethnicos nulla cum reuerentia ingressos, eam verborum factorumq. turpitudinem nudatis corporibus designare, vt pudendum abominandumq. sit relatu. Nec defuere impij homines, æmuli acerbissimarum persecutionum, qui virgines contineteſque, iectis manibus, traherent, raptarent, & ad blasphemiam, Dominiq. abnegationem compellerent; eosque, qui id facere recusarent, conciderent, pedibusq. obtererent.

X. GREGORII ARIANI SCELERA.

In hoc genere introitus sui splendidus ille & perquam egregius Gregorius lætus de istis malis, simulq. mercedem & præmia pro hac tanta scelerata victoria Ethnicis, Iudæis, ceterisq. quorum opera ad talia vsus erat, dispensans, in prædam rapinasq. ecclesiam dabat: semel autem vt istiusmodi generis sceleris est licentia data, multa deteriora quam in bello,
E crudeliora quam in latrocinio committebantur; cum & isti obuia diriperent, illi in cellis repositа diuiderent, magnamq. copiam vini aut ebiberent, aut effunderent, aut asportarent, oleumq. reconditum prædarentur, fores cancelloſq. tamquam reiectamenta gestarent, & candelabra ibi ad parietem deponerent, cereosq. ecclesiæ idolis adolerent. In summa, magna vbique in ecclesia depopulatio, & plurima mortis imago. Non tamen ad ista impij Ariani vllo pudore commouebantur; quin tetriora adhuc atrocioraq. cumulauere. Vidisses enim presbyteros & laicos in ius trahi, virgines e cœtu suo diuulsas ad tribunal Præsidis raptari, & in carcerem conijci, alios Fisco addici, alios flagellis cædi, panes sacrificiorum ministris & virginibus interdici. Hæc autem sub Paschа in sacra Quadragesima acta sunt, per quod tempus ieiunijs dediti erant.

XI.

Interim egregius ille Gregorius, arrogatis sibi moribus Caiphæ, cũ Præside Pilato contra pios Christi cultores debacchabatur. Certe ipso die Parasceues ingressus in quamdam

Universidad de Deusto
Biblioteca

DIE PARASCEVES QVOT SACRILEGIA.

ecclesiam cum duce & Præside Ethnicorum populorum, intellecto hominum odio, quo illius violentum introitum auersabantur, auctorem consuasoremq. se præbuit crudelissimo Præsidi, vt eadem hora trigintaquatuor virgines, & matronæ item, viriq. ingenui publice flagellis cæderentur, & in curricula conijcerentur: inter quos virginem quamdam studiosam litterarum, & adhuc Psalterium manibus retinentem, publice flagellari iussit: ereptus virgini a carnificibus liber, ipsa autem post flagra in carcerem recluſa est. A

XII.

His autem ad hunc modum patratis, ne in reliquum quidem tempus otium egere: quippe qui in alia illa ecclesia, in qua ego potissimum per hos dies commorabar, eadem prorsus molientes, furore ipsorum etiam in templum immisso, nihil non egere, vt ibi me interceptum de medio tollerent: nec aliter euenisset, nisi gratiam propitiam Christi auxiliaremq. mihi expertus fuissem. Vnde ita delapso licuit mihi paucula ista ex innumeris mala recensere: ego enim vidēs eos ad extremam rabiem deuenisse, mecumq. rationem iniens, quo ne vel ecclesia noxam acciperet, aut virgines indigna paterentur, cædesq. denuo committerentur, eademq. iterum iniuria contumeliaq. in populum incumberet, furtim me populis subduxi, memor verbi Saluatoris nostri[a]: Si vos persecuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Noueram enim ex ijs quæ aduersus primam illam ecclesiam perpetrauerant, nihil sceleris eos in istam ecclesiam omissuros: vbi ne ipsam quidem Dominicam diem sanctissimi festi vlla in reuerentia habuere, quo minus eo ipso tempore, quo Dominus omnes ex mortis vinculis compedibusq. eripuit, homines eius ecclesiæ in vincula conijcerent. Gregorius autem cum suis gregalibus, veluti bello in Christum suscepto, fretus confisusq. Præsidis potentia, diem illam liberalem vindicemq. seruis Christi in luctum & mærorem vertit: Ethnici contra, oculis animisq. malignis diem illum sanctissimum intuentes, lætitia gestiebant. Gregorius vero (credo ex mandatis Eusebij) vinculis compedibusq. per id tempus Christianos ad luctum complorationemq. compellebat. B C

ATHANASIVS CLAM ELAPSVS.

a *Matth.* 10.

XIII.

A PRAESIDE ALEXAND. CAVSA ATHANASII SAEVITVM IN ALIOS.

Hoc genere violentiæ Præses ecclesias diripuit, direptasq. Gregorio & furiosis Arianis tradidit: reiectitij igitur homines, & summoti ab Eusebio, in ecclesiarum direptionibus sibi gratulantur: populis autem Dei, & clericis Catholicæ Ecclesiæ ea necessitas inflicta est, vt cum impijs hæreticis Arianis communicent, aut ab introitu ecclesiæ abstineant. Quin & naucleris, alijsq. marinas nauigationes obeuntibus, non exigua vis adhibita est a Gregorio, dum alios opera Præsidis in tormentis habet, alios vero in carcerem conijcit, & compedibus astringit ea de causa, vt & ipsius sceleribus metuerent contradicere, & litteras ab eo deferendas acciperent. Verum ne ita quidem contentus; quo se nostro sanguine satiaret, induxit crudelissimum Præsidem facinorum socium, vt decretum sub populi nomine aduersum me odiosissimis verbis descriptum ad pientissimum Imperatorem Constantium mitteret, vnde non solum exilium, verum etiam mille mortes expectandas putes. Is autem qui decretum scripsit, transfuga est nostræ religionis; quippe qui, relictis Christianis, idola Gentium turpiter adoraret: qui autem litteris istis subscripserunt, Ethnici sunt. D

XIV.

PERSECVTIO OMNIVM ACERBISSIMA.

Et ne multus sim in scribendo, persecutio adest, eaq. persecutio, qualis numquam antea aduersus Ecclesiam oborta est. Nam in superioribus persecutionibus, cum quis ad fugam adigeretur, erat vbi suas partes cum alijs coniungeret; & cum occultaretur, non deerat baptismi copia: hæc autem multa & præsens crudelitas Babyloniorum impietatem æmulatur: vt enim illi Danielem, ita præclarus iste Gregorius eos qui domi orationes faciunt, ad Præsidem defert, & ministros sacrorum infensissime obseruat: adeo vt ex ista violentia multi destituti, inopia baptismatis, periclitentur; multiq. sine visitatoribus ægrotent & lamententur; acerbiorem sibi hanc calamitatem quam morbum arbitrantes: populiq. sacrorum ministris abactis, non ignari impietatis Arianorum, præoptant potius ita ægrotare & periclitari, quam vt Arianorum manus capitibus suis imponi sustineant. Vt igitur Arianus est Gregorius, ita & ab Arianis missus est, eumq. nemo in Episcopum postulauit, nisi soli Ariani; ac proinde vti mercenarius & externus, grauia & perquam acerba in populos Catholicæ Ecclesiæ, quasi alienos, & non sui gregis per fidem, facit. E

XV.

GREGORIVS ARIANVS COGNITVS.

Ego autem quia iampridem, cum eum Ariani vt fidum sibi in Episcopum promouebant, scripto ediderам, nemini vestrum Catholicis Episcopis ignotum esse Gregorium, eumq. merito a vobis pro impietate sua excommunicatū esse, & anathema edicto Ecclesiæ proclamatum, nec aliam esse causam cur eum Ariani pro Episcopo mittant, nisi ne denuo ex meis

A ex meis scriptis similia conuicia paterentur; barbara & exotica vi in me coorti, Ecclesias in suam potestatem redegere, vt ita Arianismi suspicionem vitarent. Verum & hic quoque magnopere frustrati sunt: nemo enim Ecclesiasticorum hominum Gregorio se adiunxit, exceptis hæreticis, ceterisq. ob crimina sua ab Ecclesia reiectis, illisq. item qui metu Præsidis communionē simulant. Hanc tragœdiam ille iam olim quidem cum suis meditatus est, sed nunc eius dramatis agendi facultatem per calumnias nactus est, quibus nos ad Imperatorem accusauit. Sed enim ne ita quidem conquiescere potuit, vt qui etiam nunc mercedem quærat, & notis amicissimisq. adeo se terribilem infestumq. præbet, vt nemo non metu mortis in exilium fugiat.

XVI.

EXCITATOR ORTHODOXOS.

Verum non ideo de sceleribus eorum formidinem, sed potius indignationem & vindictæ cupidinem concipere debetis, cum hoc nouo genere scelerum aduersus nos vsi sint. Si enim B patiente vno membro, compatiuntur & reliqua membra, &, secundum beatum Paulum, fiendum est cum flentibus[a]: certe tanta Ecclesia læsa, quisque, quasi ipse læsus esset, ad vindictam se accingere debet. Communis enim omnium Saluator est, qui ab illis blasphematur; & omnes quotquot sunt canones, ab ijsdem violantur. Si vobis in Ecclesia sine vllius querela sedentibus, subito per edictum Principis successor mittatur, & talia contra vos designarentur; an id, quæso, sine indignatione toleraturi essetis? an non potius vindicandum censeretis? Est igitur æquum, vestram indignationem commoueri; ne, si ita res silentio transmittatur, paulatim in singulas Ecclesias idem malum propagetur, nostraq. disciplina in mercatus nundinationesq. abeat.

a *Rom.* 12.

XVII.

EVSEBIVS MALORVM OMNIVM AVCTOR.

Quod igitur ad Arianos pertinet, rem vobis compertam dico: sæpe enim eorum impietatem publice priuatimq. damnastis; neque ignari estis, qualis sit Eusebius cum suis, & C quantopere cum Arianis eamdem hæresin foueat: quæ res in causa fuit, cur nobis olim insidiatus sit. Porro quæ per eum eiusq. socios designata sunt, quantoq. ea sint atrociora vel bellicis calamitatibus, ideo meis scriptis ostendi, vt statim a rebus narratis sumpto zelo, recta tēderetis ad tollendos talium scelerum in Ecclesiā auctores. Certe fratres nostri Romæ anno superiore infensi prioribus eorumdem hominum factis, cum nondum scelera ista accesserant, pro vltione sumenda, Concilium indici celebrariq. voluerunt: & rem perfecissent, nisi Eusebiani Ecclesiam turbassent, nosq. intercipere conati essent, vt libere sine reprehensore in sceleribus suis pergerent. Quod si Episcopi illi Romæ tunc temporis in hæreticos iras sumpsere: quanto iustior grauiorq. vestra & ira & indignatio fuerit, cum prioribus maleficijs tantum scelerum addiderint? Obsecro vos igitur, ne tanta facinora leuia aut negligenda putetis, neve inclytam Alexandrinorum Ecclesiam, hæreticorum pedibus obteri, conculcariq. finatis. Certe indignitas ista rerum in causa est, vt populi, sacerdotesq. seorsum sine synaxibus viuant, taciti quidem ob vim Præsidis, animo tamen impietatem Arianorum execrantes. D

XVIII.

ATHANASII AD CATHOLICOS COMMONITIO.

Si igitur aut ipse Gregorius, vel alius quispiam ad vos scribat; ne recipiatis, fratres, illorum litteras, sed oblatas disrumpite, eorumq. tabellarios vt impios & scelerum administros eijcite. Quod si formulam pacificatoriam scribat; ne illam quoque recipiatis: metu enim Præsidis, violentiaq. Gregorij, ad has litteras perferendas compulsi sunt. Ego autem, quia verisimile est, Gregorij gregales de Gregorio scripturos esse; meis litteris vos præmonere studui, vt reiecto personarum delectu, sicuti Dei æmulatoribus congruit, subornatos submissosq. ab hoc hominum genere expellatis; qui hoc ipso tempore in Arianorum gratiam, Iudæos, Ethnicosq. homines ad persecutiones, virginum stupra, cædes, Ecclesiarū depopulationes, incendia, blasphemias instigarunt. Neque enim impius & furiosus Gregorius, quod Arianus non sit, inficiari poterit; cum is, qui litteris subscribit, pro documento in contrarium sit: Ammon enim iste eius subscriptor iam olim a beato Alexandro ante me Episcopo ob multa mala impietatemq. ab Ecclesia eiectus est. Ob hæc omnia, quæso, rescribite, & impios condemnate: vt sacerdotes qui hic sunt, populiq. Orthodoxam vestram religionem, zelumq. vestrum aduersus malos conspicientes, de vestra gaudeant concordi fide: istiq. scelerum in Ecclesiam auctores, vestris litteris, vel sero, errorem suum respuant, & pœnitudine capiantur. Salutate eam, quæ apud vos est, fraternitatem: qui mecum sunt fratres, vos salutant. Dominus autem vos sanos, nostriq. memores conseruet, domini vere desideratissimi.] hactenus Athanasij ad Orthodoxos epistola, quam, priusquam Alexandria recederet, e latebris scripsisse certum est ex ijs quæ eadem continentur. E

Universidad de Deusto
Biblioteca

XIX. GEORGIVS PRO GREGORIO MALE SVMPTVS.

Hic rursus lectorem monendum putamus, ne, quod habet deprauatus textus epistolæ A Athanasij ad Orthodoxos de Georgio, putet nos hallucinatos, quod referre velimus ad Gregorium, qui primus ex Arianis institutus est Antiochiæ Alexandrinæ sedis Episcopus; atque magis existimet ea omnia referenda ad tempora Georgij, secundi instituti Ariani Episcopi Alexandrini; opineturq. eo tempore illa de grassatione Philagrij accidisse, & eo quoque tempore eamdē ab Athanasio ad Orthodoxos esse scriptam epistolam. Nam cum habeat in eadem epistola, hæc facta esse sub Præfecto Philagrio: plane nonnisi ad tempora, quibus Gregorius sedit, referri possunt. Siquidem ex litteris eiusdem Athanasij scriptis ad solitariam vitam agentes pluribus locis earum constat, inuasionem illam factam sub Georgio, nequaquam sub Philagrio, sed sub Syriano Duce, Cataphronio Præfecto, Heracliano Comite, Diogene, Hilario, Faustino, Sebastiano publicis magistratibus, nec de Philagrio vlla penitus ibi memoria. Rursum vero cum ex hac eadem epistola recitata B habeatur mentio de Eusebio adhuc viuente, nempe Nicomediensi dicto, qui Gregorium Alexandriam mittendum curauit; haud possunt hæc aptari ad Georgium, qui Alexandrinam inuasit Ecclesiam, Arbetione & Lolliano Consulibus, anno Domini trecentesimo quinquagesimosexto: nam Eusebius, de quo hic est mentio, hoc eodem anno (vt dicetur) ex hac vita sublatus est. Quæcumque igitur post Gregorij ingressum reperiuntur acta sub Philagrio Præfecto, nonnisi ad hæc Gregorij tempora sunt referenda, quem constat sedisse vsque ad Concilium Sardicense, a quo depositus est, & post decem menses (vt S. Athanasius [a] testatur) defunctus.

a Athan. ad solitar. vitam agentes.

XX. DE TEMPORE SCRIPTAE EPIST.

Quod autem hæc epistola scripta fuerit statim post primā grassationem Philagrij atque Gregorij, profitetur etiam ipse Athanasius ijsdem litteris, quas festine tunc scripsit, vt Catholicæ Ecclesiæ Episcopos præmuniret, & anteuerteret scribendas a nouo Episcopo Gre- C gorio ad eos litteras: quibus cum ex multis pauca summatim collegerit, ac proinde complura prætermiserit; dignum existimamus, vt quæ ab ipso Athanasio de eadem illata clade postea maiori otio scripta sunt, his insuamus, ex ea præsertim, quæ ad solitariam vitam agentes scripta epistola est, quæ quidem præsefert breuiarium rerum ab Arianis gestarum aduersus Ecclesiam Catholicam, ac potissimum Alexandrinam. De qua quidem illud admonendus est lector; cum auctor multiplicium rerum obrueretur narratione, non semper eumdem filum texere orationis, sed inter scribendum ad alia sæpe diuertere, adeo vt alio tempore gesta interdum cum alijs intermisceat: quod nisi quis accurate consideret, facile (quod ad temporum ordinem spectat) in varios labatur errores. Verum & in ea illud quoque attendendum, quod licet eiusdem scriptionis absque controuersia idem Athanasius auctor sit habitus; tamen tamquam ab alio quopiam scripta epistola, ipse sæpe sui ipsius D Athanasij nomen inter loquendum interserit. Sed iam hic reddamus, quæ eodem argumento in eadem posita leguntur.

XXI. INVASIO ECCLESIAE ALEXAND.

Mittit (inquit [b]) litteras Constantius, & in omnes persecutionem mouit, emissarijs ad eam rem vsus Philagrio & quodam Arsacio eunucho: missus quoque est Gregorius militari manu: eadem statim designata sunt, quæ prius. Coacta enim multitudine ex bubulcis, opilionibus, & forensi vulgo, vna cum proteruis iuuenibus, cum gladijs & fustibus templum Quirini inuadunt; alios mactant, alios pedibus obterunt; plerosque concisos partim in carcerem, partim in exilium conijciunt; multasq. feminas miseris modis raptatas publice ad tribunalia crinibus trahunt, tractasq. contumelijs indignissime afficiunt: aliorum bona Fisco addicunt, aliorum alimenta interuertunt, nulla alia de causa, quam vt eos ad partes Arianorum, & Gregorium recipiendum, quem Imperator miserat, compellerent.] B

b Athan. ad Solitar.

& paulo inferius:

XXII. EXILIVM CONFESSORVM.

Orientis igitur loca, suasq. prouincias obeuntes quærebant, si quis ipsis aduersaretur, vt eum per calumniam in exilium profligarent. Certe presbyteros suos dimiserunt cum hac absurdissima excusatione, hoc genere colloquij inter ipsos habito: Quandoquidem Ecclesiastico iudicio vincere non possumus, solita nostra via agamus. Dant igitur litteras ad Philagrium, auctoresq. sunt, vt ille quamprimum cum Gregorio in Aegyptum abeat. Ac statim iam inde Episcopi flagellabantur, & acerbis vinculis constringebantur. Serapammonem confessorem in exilium mittunt; Potamonem quoque & ipsum confessorem, qui oculum in persecutione perdiderat, ita conciderunt plagis in ceruicem, non ante desinentes, quam vbi illum pro mortuo abijcerent: adeo vt vix post aliquas horas curationibus fomentisq. spiritum recollegerit, Deo quidem illi concedente vitam, sed admodum breuem:

A breuem: paulo enim post ex labore & plagis ex hac vita decessit, adeptus in Christo gloriam iterati martyrij.] Est de hoc celebris memoria in tabulis Ecclesiasticis, quibus natalis eius dies, anniuersaria commemoratione clarus, descriptus habetur [a]. Sed subdit Athanasius:

a Martyrolog. Rom. die 18. Maij.

Deinde miser Gregorius post tanta scelera inuitabat omnes, vt secum communicarent. XXIII. GREGORIVS COGIT COMMVNICARE SIBI CATHOLICOS.

Atqui si communionem ab illis postulabas, indigni erant qui verberarentur. quod si vt malos eos verberandos censuisti, cur illos vt sanctos inuitas? Verum nihil illi curæ erat, quam vt eorum iussa, a quibus missus erat, adimpleret, & hæresin stabiliret: eas ob causas stultus ille homicida, carnifex, & contumeliosus, fraudulentus, & in summa Christi hostis factus est. Episcopi autem materteram ita persecutus est, vt ne extinctam quidem humari sineret; & quod voluit, consecutus esset, & insepulta abiecta fuisset, nisi qui eam sustulis- B sent, suum se cadauer efferre, dixissent. tam impijs iste moribus fuit. Nam cum & alij mendici errones eleemosynam acciperent; iussit ea quæ eleemosynis destinata essent, diripi; & vasa, quibus oleum & vinum deferebatur, confringi: vt non solum in accipiendo se impium præberet, sed re ipsa Dominum contumelioſe tractaret, auditurus iam iam ex Domino: Quatenus spreuisti istos, & me spreuisti. Multa etiam alia fecit, quæ dicendi facultatem transcendunt, & quibus auditor fidem negaret. Ceterum ista ideo patrauit, quia neque secundum Ecclesiastica instituta creatus erat, neque pro Apostolica traditione Episcopi nomen obtinebat, sed ex Palatio cum militari manu & magnifica pompa missus fuit, non aliter quam si sæcularis magistratus ei demandatus esset. Ideoq. maiori studio magistratuum amicitiam, quam Episcoporum aut monachorum, sectabatur.

Si quando igitur pater Antonius ad illum e montanis scriberet, quemadmodum pietas XXIV. GREGORIVS ARIAN. CONTVMELIOSVS IN S. ANTONIVM.

C peccatori in abominatione est, eodem quoque modo sancti viri scripta abominabatur. Quod si Imperator, aut Dux exercitus, aut alius quispiam Iudex ad eum litteras dedisset; ita lætus alacerq. erat, quemadmodum ij de quibus in Prouerbijs non sine querimonijs dicitur [b]: O qui relinquitis vias rectas, qui malis oblectamini, & gaudetis conuersatione malorum. Certe qui huiusmodi litteras afferebant, pecunijs honorabat. Antonij aliquando epistolam Duci Blacio conspuendam abijciendamq. tradidit: sed hoc diuina vindicta inultum non prætermisit: siquidem non diu postea Blacij femur proficiscentis ad primam mansionem, equus cui insidebat, ceruicibus retortis, ita momordit, atque e dorso excussum humi affixit, vt intra triduum proximum periret.] hactenus Athanasius. Sed hæc de Blacio paulo fusius atque nonnihil diuerse ab eodem S. Athanasio recitantur in Vita S. Antonij: quod fortasse accidit vitio librariorum. Verum & illa hic recenseamus; D sic enim se habent:

b Prouerb. 2.

Præterea cum Blacius *, qui sub Nestorio Præfecto Alexandriæ Dux & Aegypti fuit, XXV. * Balacius BLACIVS BLASPHEMVS QVID IVSTE PASSVS SIT.

homo Arianæ iniquitatis studiosissimus fautor, ita Christi Ecclesiam persequeretur, vt animo vesano virgines monachosq. nudatos verberaret in publico: ad eum Antonius litteras misit, quarum ista sententia est: Video iram Dei venientem super te. Desine persequi Christianos: ne te ira occupet, quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infelix epistolam, & irrisit, atque in eam expuens, proiecit in terram: portirores quoque multis afficiens iniurijs, Antonio talia renunciari præcepit: Quoniam cura tibi tantopere monachorum est; etiam ad te mei vigoris transibit disciplina. Sed confestim minitatorem oppressit supplicium: & post quinque dies os effrenatum vltio diuina compescuit. Egreditur enim ad primam mansionem Alexandriæ, quæ appellatur Chæreum, cum supradicto E Aegypti Præfecto Nestorio: vehuntur equis, quos inter omnes Blacius, cuius erant, mansuetissimos nutrierat. Cum ergo pariter sibimet equi alluderent: mitior, quo Nestorius vehebatur, morsu repentino Blacium decussit in terram, ac sic in eum inhians, femora eius lacerauit atque corrosit, vt statim relatus in ciuitatem, post tertium diem moreretur, vniuersiq. agnoscerent minarum ab Antonio prædictarum effectum quantocyus consecutum, digno persecutoris fine completo.] hæc de his ibi.

Qui vero Alexandria tunc temporis fugientes, Romam tamquam ad tutum asylum se XXVI. IVLIVS PAPA AVDIT DE CLADE ECCLESIAE ALEXAND.

contulerunt, necnon Aegypti Episcopi, suis litteris de his omnibus quæ per Gregorium Antistitem gesta essent, certiorem reddiderunt Iulium Romanum Pontificem, vt ipse in litteris rescriptis hoc anno ad Eusebianos testatur, cum ait [c]: Quæ in Gregorij introitu acta fuerunt, oſtendunt qualis fuerit ordo in eius ordinatione: temporibus enim ita pacatis (prout renunciant qui inde veniunt, & quemadmodum Episcopi scribunt) ipsa Eccle-

c Apud Athan. Apolog. 2.

sia

Universidad de Deusto
Biblioteca

sia incendium passa est, virgines nudatæ, monachi conculcati, presbyteri & multi ex po- A
pulo indigne habiti & violati, Episcopi in carcerem detrusi, multi item spoliati: sacra
mysteria, de quibus incusabant Macarium presbyterum, ab Ethnicis direpta, & in terram
abiecta sunt, vt vi cogerent nonnullos ad constitutionem Gregorij approbandam.] &
inferius: Ex Aegypto autem & Alexandria, cum denuo superuenissent presbyteri, litte-
ras secum attulere, quibus plurimorum Episcoporum & presbyterorum querimonia con-
tinebatur; se, cum huc ad Concilium pergerent, detentos fuisse, ac etiamnum detineri;
& quemadmodum post Athanasij exilium (*sic enim appellat fugam ipsius*) contigit, Epi-
scopos, homines confessores, flagris conscindi, alios in carcere haberi, Præsulesq. lon-
gissimi in suo Episcopatu temporis publicis ministerijs mancipari, & fere omnes clericos
& populum Ecclesiæ Catholicæ insidijs appeti, & persecutionem pati, quosdam item Epi-
scopos & fratres finibus suis eiectos esse nulla alia ex causa, nisi vt inuiti cogerentur com- B
municare cum Gregorio & Arianis; & Ancyræ, quæ in Galatia est, non pauca aut parua
designata esse, sed prorsus eadem cum factis Alexandrinis.] hæc Iulius. At de clade Ale-
xandrina hactenus.

XXVII. QVALES HAERETICI ESSE SOLEANT.

Vides plane, lector, qualia esse soleant hæreticorum opera, qui semel exuti Catholicam fidem, omnem cum ea humanitatem, &, quod proprium est hominis, rationem pariter abiecisse videantur, superinduentes cum impietate sæuitiam, præseferentes imaginem eius cuius afflantur spiritu, & ex quo geniti esse noscuntur; dicente de eorum consortibus Domino [a]: Vos ex patre diabolo estis, & opera eius facitis, qui fuit homicida ab initio, semper aduersus Ecclesiam bellum gerens. Qui igitur sic in ouile ouium ingrediuntur, vt furentur, perdant, & mactent, plane non esse pastores, sed, Domini [b] sententia, latrones atque fures penitus conuincuntur. Essent sane hic, horum occasione, his similia longeq. C
deteriora, quæ ab hæreticis nostri temporis non in vna ciuitate, sed pluribus ac fere innu-
meris, in diuersis prouincijs immanissime perpetrata sunt, recensenda, lacrymisq. Atha-
nasij nostræ iungendæ: sed quod non sint huiusmodi, quæ paucis vel summatim saltem e-
narrando exprimi queant; satis modo, lector, te ex Athanasij scriptis hic recitatis, nostri
temporis Ecclesiæ cladium contemplatum esse quamdam imaginem, vel deducta potius
lineamenta quædam monstrorum illorum quæ hoc nostro deploratissimo sæculo loca infe-
ra euomuerunt. At hoc tibi satis, vt (quod ab illius temporis Orthodoxis præstari Atha-
nasius optat) odio hæreses persequaris, earumq. sectatores abomineris; & in castris mili-
tans Catholicæ veritatis, huic omnes aduersantes pro viribus semper oppugnes. Sed iam ad
Iulium Romanum Pontificem redeamus.

a Ioan. 8.

b Ioan. 10.

XXVIII. CONCILIVM ROMAE CELEBRATVM.

Cum iam Elpidius & Philoxenus presbyteri legati Romam Antiochia redijssent, acce- D
ptis ab eis litteris Eusebianorum, Iulius Papa illas (vt ipse testatur) quod indignissimæ
essent quæ efferrentur in publicum, supprimere cogitauit; sed cum nullus ab eis Romam
mitteretur, qui saltem perpetrata facinora excusaret: eas tandem publice recitauit, & qui-
dem puto in ea Synodo, ex qua ad eosdem ipse rescripsit. Etenim Concilium Romæ ce-
lebratum hoc anno esse, Patresq. qui conuenerant, per Iulium eas rescripsisse, quæ eius-
dem Iulij tantum nomine feruntur litteræ, Athanasius ipse tradit, cum post easdem in sua
Apologia descriptas litteras mox addit [c]: Hæc cum Romæ Synodus per Iulium Romanum
Episcopum scripsisset, improba iterum audacia Eusebiani in Ecclesijs perturbandis, insi-
dijsq. tendendis, vsi sunt.] Honoris ergo id antiquitus obseruari solitum fuit, vt, quæ in
Synodo decreta essent, solius Romani Pontificis litteris vulgarentur: quod & postea æmu-
lata est Ecclesia Africana, cum in Carthaginensi Concilio decretum istud ipsum est, vt E
dum ex Synodo litteræ scribendæ essent, ab Episcopo Carthaginensi prouinciæ illius Pri-
mate darentur [d].

c Athanas. Apolog. 2.

d Concil. Afric. cap. 52.

XXIX. LITTERAE IVLII PAPAE AD EVSEBIANOS.

Respondens igitur Iulius, cum in primis quæ ab illis scripta essent, quæ & suo loco re-
citauimus, confutasset, & quæ a se in superiore Synodo, qua absoluti sunt Athanasius
atque Marcellus, iure legitimeq. esse facta monstrasset, prolatasq. ab ipsis in eosdem ca-
lumnias redarguisset: hæc tandem ad eos, monens vt a cœptis desisterent, atque mala
perpetrata corrigerent, ad finem apposuit [e]: Postquam autem (vt dixi) canonice & non
iniuste cum ijs fouemus communionem; obsecro vos per Iesum Christum, ne finatis di-
scindi membra Christi: neque præ occupationibus fidem posthabete, sed Domini pacem
anteponatis: non enim ius aut fas est, ob paucorum degeneres animos, eos abijci, qui
condemnati non sunt, aut Spiritum Domini contristari. Quod si creditis posse quædam

e Apud Athan. Apolog. 2.

illis

A illis obiecta ostendi, & coram in facie argui: veniant qui volunt: nam & se paratos esse,
& probaturos dicunt, quæ denunciauerunt. Certiores igitur nos, dilectissimi, de ea re
facite, quo & illis scribamus, & ceteris item Episcopis qui huc debent conuenire; vt co-
ram omnibus, qui culpæ obnoxij sunt, condemnentur, & ne vlterius in Ecclesia pertur-
batio fiat: sufficiunt enim quæ facta sunt; sufficit quoque, in præsentia Episcoporum, Epi-
scopos in exilium actos esse: de qua re non est prolixior sermo habendus, ne grauari vi-
deantur qui tum affuere.] Hæc dicens Iulius, sugillat eos qui Concilio interfuerunt An-
tiocheno, ex quo tam iniqua sententia prodijt, vt in locum viuentis Athanasij successor
decerneretur; ac subdit: Nam, si verum dicendum est, minime decuit eo vsque procede-
re, aut eo vsque euadere istas animorum degeneres pusillanimitates. Esto vt sint Atha-
nasius & Marcellus (vt scribitis) translati e sedibus suis: sed quid de alijs dicas, qui ex vni-
B uersis locis cum Episcopi tum presbyteri (quemadmodum dixi) huc venere? nam & isti se
denuo abreptos, & istiusmodi passos esse, dixerunt.

XXX. ROMANAE SEDIS IVDICIVM EXPECTANDVM.

O dilecti, non iam vlterius Ecclesiæ iudicia secundum Euangelium, sed vel ad exilium,
vel ad mortem instituuntur. Nam si (vt dicitis) omnino in culpa fuerunt, oportuit secun-
dum canonem, & non isto modo, iudicium fieri: oportuit scribere omnibus nobis, vt ita
ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur: Episcopi enim erant, & non vulgaris Ec-
clesiæ, qui ista patiebantur; sed quam ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instruxerant.
Cur igitur & in primis de Alexandrina ciuitate nihil nobis scribere voluistis? An ignari
estis, hanc consuetudinem esse, vt primum nobis scribatur, vt hinc, quod iustum esset,
definiri posset?] Cum ista ad Eusebianos scribat Iulius Papa; en, quam perspicue declara-
tur, tum ex canone Ecclesiæ, tum etiam ex consuetudine, sic legitima Episcoporum iu-
C dicia exerceri solita, vt de his in primis scriberetur ad Romanum Pontificem, a quo quid
definiendum esset, acciperetur: ac proinde subdit: Quapropter si istic huiusmodi suspicio
in Episcopum concepta fuerat; id huc ad nostram Ecclesiam referre oportuit. Nunc au-
tem nos, quos certiores minime fecerunt, postquam iam egerint quod libuit, suffragato-
res suæ damnationis, cui non interfuimus, esse volunt. Non ita se habent Pauli ordina-
tiones; non ita Patres docuerunt; sed fastus iste & nouum studium est.

XXXI. IVLII AD EVSEBIAN. HORTATIO.

Obsecro vos, cum alacritate audite: pro publico bono ista scribo: quæ enim accepimus
a beato Petro Apostolo, ea vobis significo, non scripturus alioqui, quæ nota apud vos esse
arbitror, nisi facta ipsa nos conturbassent. Episcopi abripiuntur, & a suis sedibus propellun-
tur: alij vero aliunde in eorum loca reponuntur. Alij vero insidijs appetuntur, vt subditi
& de abreptis doleant, & ab immissis vim patiantur; vt quos optant, frustra requirant; quos
D nolunt, inuiti recipiant. Obsecro ne ista vlterius fiant: vel potius contra illos scribite qui
talia moliuntur, ne deinceps has iniurias Ecclesiæ patiantur, aut Episcopus, aut presby-
ter huiusmodi contumelias sentiat, aut præter animi sententiam ea quæ nolint (vt nobis
indicarunt) cogantur facere: ne apud Ethnicos ridiculi efficiamur, aut, quod præ omnibus
grauissimum est, Deum exacerbemus. Vnusquisque enim nostrum, eorum quæ hic tur-
bauit, rationem reddet in die Iudicij. Optoq. vt omnes secundum Deum sentiant; quo
Ecclesiæ, suis Episcopis receptis, perpetuo gaudeant in Christo Iesu Domino nostro, per
quem gloria Patri in sæcula sæculorum. Amen. Valere vos in Christo opto, desidera-
tissimi fratres.] Misit has litteras Iulius (inquit Athanasius [a]) per Gabianum * Comitem.

a Athanas. Apolog. 2. ante epistolam Iulij.

* Gabinianum

XXXII. SABINI HIST. ERROR ARGVITVR.

Agens de ijsdem Iulij Papæ litteris ad Eusebianos missis Socrates, eas summatim per-
stringit, atque dolum malum Sabini Macedoniani historici aperit, cum ait [b]: Sabinus er-
E roris Macedoniani propugnator, de quo iam antea mentionem feci, quamquam in libro
eius, qui rerum in Concilio gestarum Collectio inscribitur, epistolam Episcoporum An-
tiochiæ conuocatorum ad Iulium scriptam minime prætermiserit, epistolas tamen ipsius
Iulij in eodem minime intexuit: verum istud facere, illi in more positum erat: nam quæ-
cumque epistolæ in Concilijs conscriptæ verbum Consubstantiale vel silentio transiere,
vel penitus irritum fecere, eas studiose & diligenter citauit; contrarias autem de indu-
stria missas fecit.] hæc Socrates; qui dum ait, non hanc tantum, sed plures Iulij epistolas
ab eodem silentio prætermissas, ad priorem illam quoque alludit Iulij epistolam, qua (vt
dictum est) missis legatis Elpidio & Philoxeno, eosdem ad Synodum Romæ habendam
vocauit.

b Socrat. lib. 2. cap. 13.

XXXIII.

Quod vero ad posteriorem hanc epistolam spectat: mitius quidem visus est cum Euse-
bianis Iulius agere, quam par erat in tanto immanium criminum admissorum acerno; tum

vt eos

Universidad de Deusto
Biblioteca

IVLIVS PAPA CVM EVSEBIANIS MITIVS AGAT.

vt eos ad Concilium (quod suadet) Romam pertraheret; tum etiam quod sciret eosdem A
tot tantaq. præsumere, fultos Imperatoris potentia: quamobrem & ipse (cum ab eis Ecclesiastica iudicia omnino subterfugi atque contemni videret) apud Occidentalis orbis Imperatorem Constantem egit, atque per eum tandem effecit, vt scribente illo ad fratrem suum Augustum, refragantibus licet Arianis omnibus, generale tamen Concilium decerneretur, ac pariter indiceretur; at hæc vix post annos quatuor, quod suo loco dicemus. Nondum enim (vt ex eorum professione, immo contestatione facta in Synodo Antiochena superius vidimus) Eusebiani Ariani esse conuinci poterant, vt a Iulio damnarentur: sed & quod quæ ab eis gesta essent in subrogatione Gregorij in sedem Alexandrinam, non priuatim ab ipsis, sed Synodali iudicio, cui præsens fuerat Constantius Imperator, acta esse præseferebant, alio erant iudicio retractanda; quam ob causam eos ad Synodum Romam Iulius litteris suis inuitat.

XXXIV. FREQVENTES ROMAE SYNODI.

B
At nihil est quod mireris tam frequentes haberi Romæ Episcoporum Conuentus; nempe anno superiore, quo Athanasius absolutus est; præsenti, ex quo Iulius ea rescripsit in Orientem; & qui sequenti indictus esse videtur: semel enim saltem, & bis interdum, eiusmodi comprouincialium Antistitum Conuentus cogi a Metropolitanis Episcopis solitos, satis superius demonstratum est: quod ab Eusebianis in dicto Concilio Antiocheno, edito canone, vt bis in anno coirent Episcopi, fuit lege præscriptum; cum alioqui complures ea de re ex alijs Synodis canones extent, secundum antiquam Ecclesiasticam disciplinam, etiam tempore Gentilium Imperatorum (vt vidimus, auctore Cypriano) inuiolate in Ecclesia custoditam.

XXXV. GREGORIVS QVAMDIV SEDERIT.

Qui igitur hoc anno in sedem Alexandrinam intrusus est Gregorius Cappadox, eam tyrannice occupauit vsque ad Concilium Sardicense, a quo ipse depositus, & Athanasius C
fuit cum honore Alexandriam restitutus. Hinc videas hallucinatos esse Socratem atque Sozomenum & alios plerosque, qui dixerunt Gregorium a suis abdicatum, quod segniter se haberet in defendenda Ariana hæresi, atque alijs ex causis, quas his verbis Socra-
tes refert [a]: Interea temporis (*nempe Constantio tertium & Constante secundum Cos. quos paulo ante recenset*) Ariani Gregorium, vtpote a populo magnopere inuisum, Alexandria transferunt: idq. non ea de causa solum, sed etiam tum propter templi incendium, tum propterea quod non satis videbatur ipsorum opinioni patrocinari: Georgium igitur accersunt, &c.] eadem plane Sozomenus [b]. Præstat autem magis auscultare Athanasium, ex cuius scriptis tum superius citatis, tum etiam inferius recitandis, illud redditur exploratum, a tempore Synodi Antiochenæ vsque ad Iulianum Apostatam duos extraneos a Catholica fide temporibus Athanasij sedisse Episcopos: prior est Gregorius de quo agi- D
mus, qui perseuerauit (vt diximus) vsque ad Sardicense Concilium, in quo depositus est, & (vt testatur Athanasius [c]) post decem menses obijt: posterior vero Arianus Episcopus Georgius item Cappadox, vel potius ex Ammiani sententia Cilix, Athanasio subrogatus longe post Sardicensem Synodum, Arbetione & Lolliano Consulibus, superuixit vsque ad Iuliani Apostatæ tempora, quando & ab Alexandrinis occisus est. In eum quoque errorem Socrates lapsus esse apparet, dum eiusmodi inuasionem Alexandrinæ Ecclesiæ factam dicit per Syrianum ducem Gregorio fauentem: confundens nimirum hanc grassationem cum illa quæ post annos quatuordecim accidit, quo tempore iterum Athanasius ab Ecclesia Alexandrina depulsus est.

a Socrat. lib. 2. c. 10.

b Sozom. lib. 3. c. 6. in fine.

c Athanas. epist. ad Orthodoxos.

XXXVI. GREGORIVS SAEVISSIMVS PERSECVTOR.

Vides igitur, quam dispar sit quod Socrates & Sozomenus tradunt, Gregorium scilicet ab Arianis ipsis fuisse depositum, quod in Ariana hæresi stabilienda tardior fuerit & negli- E
gens; quem tamen constat ex his quæ diximus, fuisse omnium ea in re studiosissimum, in eoq. potissimum inuigilasse, vt minis, carcere, bonorum mulctatione, flagris, exilijs, ac denique cædibus Catholicos quosque ad suam, nempe Arianã communicationem vrgeret; ad hæcq. vsum esse non ordinariæ tantum apparituræ militibus, sed adhibuisse inconstans vulgus, hominesq. pariter Iudæos atque Gentiles. Manifesti quoque erroris ijdem redarguuntur de Gregorij facta depositione ab Arianis, quem ex Synodali epistola Concilij Sardicensis constat tunc in ea Synodo a Catholicis esse exauctoratum.

XXXVII.

Quibus & illum etiam errorem insuunt, quo tradunt statim ab eisdem fuisse suffectum Georgium Cappadocem: nam tunc Alexandrinæ sedi restitutus est Athanasius; quo post multos annos depositio, Georgium ipsum (vt nuper dictum est) sub dictis Consulibus post annos quatuordecim liquet in locum Athanasij rursum expulsi subrogatum fuisse. Rectius

A ctius his longe quidem & accuratius Theodoretus [a] hæc de Gregorio habet: Vbi, *Eusebiani scilicet*, oues gregis Alexandrini destitutas pastore vident; quemdam nomine Gregorium, lupum videlicet in locum pastoris, substituunt: qui ad sex annos multo maiore crudelitate quam agrestes belluæ in gregem vsus, tandem a suis ipsius ouibus misere extinctus fuit, debitasq. suæ improbitatis pœnas persoluit.] Recte sane hæc Theodoretus, cuius quoque probatur sententia de tempore sedis Gregorij: nam numerando ab anno superiore, quo in Concilio Antiocheno Gregorius creatus est Alexandrinus Episcopus, vsque ad Synodum Sardicensem, in qua damnatus est, nempe anno Domini trecentesimo quadragesimosexto, eumdem Gregorium sex annos inchoatos saltem sedisse oportuit.

THEODORETI VERIOR SENTENTIA.

a Theod. lib. 2. cap. 4.

XXXVIII. GREGORII LEGATIO AD IVLIVM.

Quod rursus ad Gregorium spectat; misit ad Iulium Papam legatum Carponam quemdam Arianum hominem, iam olim ab Alexandro Episcopo Alexandrino eo nomine nota-
B tum: sed ei, sicut alijs ea labe conspersis, idem Pontifex suum denegauit aspectum (horum mentio est in eiusdem Iulij Papæ epistola ad Eusebianos [b]) contra vero, profugis Alexandrinis, alijsq. diuersarum Ecclesiarum extorribus Episcopis atque presbyteris Ecclesiasticam communicationem impertiuit, atque Christiana charitate consouit.

b Apud Athan. Apolog. 2.

XXXIX. ATHANASIVS ROMAM FVGIT.

Athanasius quoque ipse fuga lapsus, ne hostium pateret incursui, eius necem auide sitientium, accessit ad tutum tranquillumq. portum, Romanam, inquam, Ecclesiam, vbi haud diu ante in Synodo absolutus, Catholica communione, Iulij sententia, dignus fuerat iudicatus. De aduentu autẽ eius in Italiam testatur Sozomenus, qui ait [c]: Athanasius vero fugiẽs, Romam aduentauit.] Socrates tamen tradit [d], eum a Iulio Romam esse vocatum; nam ait: Tum Iulius Episcopus Romanus, cum de iniurijs Athanasio ab Arianis illatis certior factus esset, & litteras Eusebij, qui iam mortem obierat, recepisset: Athanasium, vbi de loco, in
C quo occultabatur, audierat, ad se accersit. Eodem temporis momento litteræ, quas Episcopi Antiochiæ paulo ante congregati miserant, afferuntur.] sed de litteris hisce superius. Rursum vero de aduentu Athanasij Romam, cum a clade Alexandrina se proripuit, hæc habet Cælestinus Papa in epistola ad clerum Constantinopolitanum: Athanasius illinc fugatus, in nostris partibus roboratus est: denique hic ei redintegratus est status, & in hac sede requiem communionis inuenit, a qua semper Catholicis subuenitur.]

c Sozom. lib. 3. cap. 7.

d Socrat. lib. 2. cap. 13.

XL.

De suo quoque, eo persecutionis tempore, Romam accessu meminit Athanasius ipse in Apologia ad Constantium Imperatorem, cum apud eum illa suspicione laboraret, quasi fratrem ipsius Constantem aduersus ipsum solicitasset: scribens igitur ea de causa suam ipse defensionem, hæc dicit [e]: Profectus sum Alexandria non ad castra fratris tui, aut alium quempiam, sed Romam dumtaxat, me meaq. Ecclesiæ commendaturus. Ea enim mihi vni-
D ca cura fuit: quo tempore multus eram in Synaxibus celebrandis: neque vmquam fratri tuo scripsi, nisi vbi Eusebiani calumniosas de me litteras ad eum misissent: necessumq. erat, vt me etiam tum, cum Alexandriæ adhuc eram, excusarem.] sic ibi Athanasius. At quænam fuerint eiusmodi litteræ ab Eusebianis ad Constantem Imperatorem datæ; hic meminisse debemus, quæ dicta sunt superius, cum egimus de Concilio Antiocheno, ipso Athanasio [f] auctore: nimirum misisse Eusebianos ex eodem suo ipsorum Conuenticulo legatos ad Constantem Imperatorem in Occidentem, quatuor præcipuos Arianæ factionis Episcopos, videlicet Marin Chalcedonis, Narcissum Neroniadis, Theodorum Heracleæ, & Marcum Arethusæ. at licet, quid per hos scripserit ea Synodus ad Constantem, non liquet; constat tamen ipsius Athanasij testimonio, in primis ad eum misisse fidei formulam ab illis recens tunc in Synodo scriptam, necnon (quod nunc eodem auctore dictum est)
E calumnias in ipsum Athanasium: quas cum idem compertas habuisset, ad eumdem rescribens, excusationem pro se contexuit, quæ tamen desideratur.

e Athanas. Apolog. ad Constan.

LITTERAE EVSEBIAN. AD CONSTANTEM IMP.

f Athanas. de Synod.

XLI. CONSTANS IMP. QVALIS ERGA ATHANASIVM.

Constans ergo Augustus, cum in omnibus exploratum haberet eiusdem sanctissimi viri summa cum pietate vitæ candorem & innocentiam, eum tum amore, tum etiam reuerentia prosecutus est; a quo illud item, quod magnæ erga ipsum fuit fiduciæ argumentum, petijt, vt vniuersam diuinam Scripturam redigeret in compendium, breuiariumq. ex ea conficeret, quod ad se mitteret: occupato enim Imperij curis, haud tantum sibi otij suppetere videbatur, vt omnes diuinæ Scripturæ libros, quorum auidus erat, perlegere posset. Præstitit id ipsum egregie Athanasius, scripsitq. totius sanctæ Scripturæ Synopsin: cuius ipse visus est meminisse, dum in eadem ad Constantium Apologia, post illa quæ superius sunt recitata, hæc subdit [g]: Iterumq. ad eum scripsi, cum mihi mandasset vt tabulas sacrarum litterarum conficerem: quas confectas ad eum misi.] Extant quidem ipsæ tabulæ,

g Athanas. Apolog. ad Constan.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bulæ, sed exciderunt eius litteræ, quas dicit se tunc ea occasione ad Constantem scripsisse. A

XLII. ATHANAS. VLTRA TRIENNIVM ROMAE MORATVR.

Qui igitur S. Athanasius hoc anno fugiens Alexandria Romam se contulit, ibidem mansit vltra triennium, vsque dum ab eodem Imperatore Mediolanum vocatus est. testatur id ipse in eadem nuper citata ad Constantium Apologia, cum addit: Post triennium, quarto denique anno litteris iussit, vt ad se venirem: agebat autem per id tempus Mediolani.] sed quomodo actum sit ijs temporibus de cogendo Concilio Sardicensi, suo loco dicturi sumus. Felix plane tunc Romana Ecclesia, quæ ad triennij & amplius annorum spatium, tam illustri Catholicæ fidei confessore & defensore, iam a tempore Nicæni Concilij vniuerso Orbi spectatissimo, frui meruit: quo temporis interuallo (vt ait) in Synaxibus celebrandis multus fuit. Quis dubitat eum toto illo quadriennio cunctas sacras Sanctorum Memorias, atque potissimum sanctissima ipsa Apostolorum limina frequentasse? propensioriq. studio excubasse ad Petri Confessionem, tamquam ad primarij fontis crepidinem, ex quo per Marcum discipulum suum Euangelij copioso fluento, longe præstantius quam Nilus, vniuersam irrigauit Aegyptum? sed & numerosa illa ditissima atque amplissima martyrum promptuaria, ipsa, inquam, subtus terram abdita cœmeteria, amplissimos illos sacros recessus, Vrbis iam Christianæ ornamenta præclara, ipsosq. abditos quidē, sed pijs patentes inexhaustos Ecclesiæ Romanæ thesauros studiose peruestigasse, & religiose veneratum esse virum maxime pium, & erga martyres propensiorem, existimare par est. Quo pacto autem non ipse modo Athanasius, sed & Paulus Episcopus Constantinopolitanus hoc item anno profugus Romam se receperit, atque alij complures Orientis Antistites, dicemus paulo inferius. B

XLIII. EVSEBII NICOMEDIENSIS OBITVS.

Hoc eodem anno, ac plane eius exordio, cum scriptæ ab Eusebio Nicomedienſi iam Episcopo Constantinopolitano ex Antiochena Synodo ad Iulium Romanum Pontificem per legatos Elpidium & Philoxenum contumaces litteræ nondum Romam perlatæ essent; ipse Eusebius, qui Romanæ Ecclesiæ iudicium subterfugerat, ad diuini examinis seueritatem (vt auctor est Socrates [a]) mortuus, inuitus licet, venire compellitur. Visus est itaque non sine admiratione summæ Dei erga homines delinquentes patientiæ diu toleratus sceleſtissimus omnium hominum, bis apostata, in omnes contumelioſus, blasphemus, vbique tyrannus, & instar Achab, de quo diuina Scriptura tradit [b]: Non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est, vt faceret malum in conspectu Domini.] At tandem ex hac vita sublatus est: cuius labor in eo potissimum fuit, vt nuper Christo credentes Imperatores a Catholica fide diuelleret: quod licet frustra tentasset in Constantino, in Constantio tamen factus est voti compos; cuius opera, extincta in Nicæno Concilio hæresis Ariana reuixit; ex qua vniuersus prope Christianorum Orbis incendio conflagrauit; & cuius fuerat cum Ario auctor atque defensor, post sublatum eumdem Arium eximius extitit propagator: Hic, inquam, tam diu patienter a Deo toleratus, tunc cum blasphemiæ & pertinaciæ cornua in ipsam Ecclesiam Romanam erexit, ex hac vita infelix recedere, & ad horrendum iustitiæ diuinæ tribunal se sistere coactus est. Testatur hoc idem Socrates [c], eum scilicet paulo post dimissum Concilium Antiochenum e vita migrasse. Quod igitur S. Athanasius [d] dicit, Eusebium ante Synodum Sardicensem defunctum esse, ad hæc tempora referēdum putamus; cum & ex Consulibus inferius a Socrate nominatis, hoc ipso anno eum ex humanis decessisse, certum sit argumentum. Quid autem post mortem Eusebij tunc Episcopi Constantinopolitani acciderit, narrat idem his verbis [e]: C D

a Socrat. lib. 2. c. 13.

b 3. Reg. 21.

c Socrat. lib. 2. c. 9.

d Athanas. Apolog. 2.

e Socrat. lib. 2. c. 9. 10.

XLIV. PAVLVS ITERVM SEDET CONSTANTINOPOLI.

Quapropter, defuncto Eusebio, populus Constantinopolitanus Paulum in Ecclesiam denuo introducunt. Eodem temporis momento Ariani in ecclesia sancto Paulo dicata Macedonium deligunt Episcopum. Istud quidem ab illis factum est, qui iampridem Eusebio vniuersum Ecclesiæ statum perturbanti opem tulerant. Qui autem id temporis auctoritate multum valebant, fuere isti, Theognis Nicææ Episcopus, Maris Chalcedonis, Theodorus Heracleæ quæ est in Thracia, Vrsacius Singidonis Superioris Mysiæ, Valens Mursorum Superioris Pannoniæ. Verum Vrsacius & Valens postea resipiscere, libelloq. pœnitentiæ Iulio Episcopo donato, fidei Consubstantialis assentiri, cumq. Ecclesia Catholica communicare cœpere. Per idem tempus qui sectam Arianam ardenter tuebantur, bella valde grauia contra Ecclesias commouent, ex quibus vnum Constantinopoli per Macedonij fautores excitatur: atque ex isto intestino bello Christianorum crebræ in ea ciuitate seditiones conflantur, multiq. earum violentia protriti intereunt. Fama istarum rerum ad aures Imperatoris Constantij, qui tum Antiochiæ commorabatur, permanauit. E

Mandatum

A Mandatum igitur dat Hermogeni Duci, qui erat ad partes Thraciæ missus, vt ab instituto itinere paululum digressus, Paulum Ecclesia expelleret. Ille Constantinopolim profectus, vniuersam vrbem, dum Episcopum vi conatur eijcere, vehementer conturbat. statim namque populi tumultus insecutus est, paratiq. erant Episcopum defendere. Vt vero instabat Hermogenes, copijsq. militaribus Paulum exigere acriter nitebatur: multitudo bile percita, temere & inconsulto (vt in huiusmodi seditionibus fieri solet) impetum in illum facit: ædes, in quibus erat, incendit, illum ipsum inde extractum interimit. Ista acta sunt duobus Augustis Consulibus, ad tertium scilicet Consulatum Constantij, ad secundum Constantis. Quo quidem tempore Constans gentem deuicit Francorum, eosq. fœderatos & socios Romanis fecit.

XLV. PAVLVS PELLI IVBETVR.

B Constantius autem Imperator de cæde Hermogenis certior factus, equo ascenso Antiochia decedens, Constantinopolim recta iter carpit: Paulum eijcit e ciuitate: ipsam ciuitatem, ablato frumento congiario, supra quadragies centena millia medimnorum, quod illi ab eius patre in dies singulos donatum erat, mulctauit. Nam ante illud tempus circiter octuagies centena millia medimnorum frumenti, quod Alexandria eo aduehi solet, illi vrbi erant suppeditata. Macedonium vero Imperator Episcopum eius ciuitatis renunciare distulit. Etenim in illum, non solum quod de eius sententia & consilio neutiquam delectus fuisset, verum etiā quod propter graues tumultus inter ipsum & Paulum excitatos, cum alij multi, tum Dux eius Hermogenes trucidatus fuisset, iracundia admodum exarsit. Itaque potestate Macedonio, conuentus in ea solum ecclesia celebrandi, in qua electus erat Episcopus, permissa, Antiochiam reuertit.] hucusque Socrates de rebus Constantinopoli gestis post Eusebij obitum inter Paulum & Macedonium: eadem quoque Sozomenus [a] habet. C Paulum vero e sede pulsum, Romam adueniſse ad Iulium Papam, aliosq. eodem naufragio iactatos, Socrates subdit, cum ait [b]:

XLVI. CONSTANTIVS IMP. QVID IN CONSTANTINOP. CATHOLICOS.

a Sozom. lib. 3. c. 5.

b Socrat. lib. 2. cap. 11.

Eodem tempore Paulus Episcopus Constantinopolis, Asclepas Gazæ, Marcellus Ancyræ, & Lucius Hadrianopolis, alij ob aliam causam accusati, & Ecclesijs suis eiecti, Romæ omnium ciuitatum facile principis versantes, Iulium Episcopum Romanum de suo ipsorum statu certiorem faciunt. Ille vero, quoniam Ecclesia Romana priuilegium præter ceteras obtinebat, litteris suis ad Episcopos Orientales liberius perscriptis, illorum partes tueri studet: in Orientem litteras mittit, quo & suus cuique locus restitueretur, & eos, qui illos temere abdicarant, grauiter reprehenderet. Illi decedunt Roma, litterisq. Iulij Episcopi confisi, ad suas ipsorum Ecclesias redeunt: litteras, ad quos scriptæ erant, mittunt. Hi vbi eas acceperunt, Iulij reprehensionem contumeliæ loco ducunt, Concilium Antiochiæ conuocant, &c.] quæ autem enarrare pergit de litteris scriptis ad Iulium a Concilio Antiocheno, in ijs plane hallucinatur; cum constet, eas datas ad ipsum ex Synodo illa Antiochena in Encænijs celebrata. Porro Pauli restitutionem irritam fuisse redditam, ex eo liquet, quod nonnisi post Concilium Sardicense suam sedem ipsi recipere licuit. Quæ autem tam Socrates [c] quam Sozomenus [d] post hæc subnectunt de Pauli Episcopi Constantinopolitani persecutione per Philippum Præsidem excitata; ea contigisse non hoc tempore, vel huic proximo, sed post Conuentum Sardicensem, suo loco manifestum erit. D

XLVII. PAVLI ET ALIORVM ROMAM CONFVGIVM.

c Socrat. lib. 2. c. 12.

d Sozom. lib. 3. c. 8.

Rursum vero, quod idem Socrates ait, postquam Paulus a Philippo Duce dire exagitatus est, venisse in Italiam ad Constantem Imperatorem: cum nonnisi semel eum contigerit migrasse in Italiam, ad hoc ipsum tempus id referendum est; quod ex his, quæ subdit, magis exploratum redditur. Siquidem tradit, tum accidisse eius in Italiam aduentum, E cum legatio quatuor illorum Arianorum Episcoporum ex Concilio Antiocheno in Encænijs celebrato ad Constantem Imperatorem missa est. Ait igitur Socrates [e]: Non longo tempore post Paulus Thessalonica decedere, & Corinthum se pergere simulans, recta in Italiam proficiscitur. Ibi ille & Athanasius vna suā ipsorum conditionem Imperatori patefaciunt. Imperator, cuius ditioni partes versus Occidentem subiectæ erant, illorū iniurias suā ipsius calamitatem statuens, litteras ad fratrē dat, perq. illas ei significat, vt tres Episcopi rationem de Pauli & Athanasij abdicatione reddituri ad ipsum mittantur. Missi sunt Narcissus Cilix, Neroniadis hic erat Episcopus; Theodorus Thrax, Heracleæ Antistes; Maris Chalcedonensis, & Marcus Syrus Arethusæ Episcopus. Qui vt accesserunt, cum Athanasio noluerunt in colloquium venire: quinetiam fidei decisionem Antiochiæ editam occultantes, aliam, quam Episcopi contexuerant, Imperatori exposuerunt his fere verbis: Credimus in vnum Deum, &c.] hæc Socrates: qui & cum subdat [f], ex alio Concilio post

XLVIII. PAVLVS EPISCOPVS HOC ANNO ROMAM VENIT.

e Socrat. lib. 2. c. 14.

f Socrat. lib. 2. c. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

triennium celebrato missum esse Eudoxium cum collegis in Occidentem legatum; plane necesse est referre dictorum quatuor Episcoporum legationem ad priorem Antiochenum Conuentum in Encænijs celebratum: nam Concilium illud Antiochiæ, ex quo Eudoxio ac socijs demandata fuit legatio in Occidentem, post annos tres a dicta priore Antiochena Synodo habitum est: quod S. Athanasius disertis verbis affirmat; quamobrem de ea suo loco agendum erit. Sed hæc iam satis ad corrigendos aliorum errores, in quibus detinemur inuiti, moleste ferentes in his frequentius diutiusq. remorari, qui cuperemus ad solidam veramq. rerum gestarum narrationem absque aliquo offendiculo longiores facere progressus. A

XLIX.

His a Socrate [a] recensitis, mox subditur: Porro autem dum adhuc, tum qui Orientē versus, tum qui ad Occidentem incolebant, absque discrimine ipsi inter se communicant; Sirmij, quæ est ciuitas Illyrij; noua hæresis exoritur: nam Photinus, qui Ecclesijs ibi præfuit, ex parua Galatia ortus, Marcelli, qui Episcopatu abdicatus erat, discipulus, Filium Dei solum hominem affirmauit, præceptoris insistens vestigijs.] hæc Socrates. Sane quidem his temporibus iam palam factam esse Photini hæresin, professio fidei scripta iterum ab Eusebianis in posteriore Concilio Antiocheno post annum sequentem habito, fidem facit [b]: nam in ea sicut Marcelliani, ita & Photiniani taxantur hæretici: licet apud Athanasium, cum recitatur eadem ipsorum fidei assertio, loco Photini, Scotini, legatur, veluti alias sæpe apud aliquos etiam. Ceterum sicut Marcelli causa adhuc sub dubia alea versabatur, dum Eusebiani illum damnassent, Catholici vero, edita ab eo Orthodoxæ fidei professione, recepissent: ita pariter de eius discipulo Photino accidisse putamus, vt, licet ipsum Eusebiani damnarent, non tamen adhuc, qualis esset, Catholicæ Ecclesiæ innotuerit: siquidem (vt auctor est Epiphanius [c]) a Concilio Sardicensi iussus est reddere suæ fidei rationem, a quo & damnatus est. Corrigendus tamen in eo ipse Epiphanius, quod ait eum a Sirmio originem ducere, quem constat fuisse patria Ancyranū, Sirmiensem tamen Episcopum. Porro auctore S. Hieronymo, Ancyra fuit eiusmodi monstrorum ferax. Sed de Photino inferius pluribus [d]. B C

PHOTINVS HAERESIARCHA.

a Socrat. lib. 2. c. 24. in fine.

b Apud Socrat. lib. 2. c. 15.

c Epiphan. hæresi 71.

d Hieron. in præf. comm. in epist. ad Galatas.

L.

Hoc eodem anno, in fine ipsius, ijsdem Consulibus, a Constantio Imperatore edita sanctio reperitur aduersus nefandum scelus, his verbis [e]: Cum vir nubit, in femina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura, gladio vltore, vt exquisitis pœnis subdantur infames qui sunt vel futuri sunt rei. PP. Romæ, XIII. Kalend. Ianuarij, Constantio III. & Constante II. AA. Coss.] Mendosa legitur eadem in Codice Theodosiano [f], cum præsertim ibi ponatur Consulatus nonus Constantij cum Constante, qui numquam extitit. D

e l. 31. C. ad leg. Iul. de adulter.

SCELVS NEFANDVM LEGE PVNITVR.

f l. 3. C. Theod. eod. tit.

IESV CHRISTI ANNVS 343. IVLII PAP. ANNVS 7. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 7.

I.

PAVLVS PRIMVS EREMITA MIGRAT IN CAELVM.

ANnus Christi trecentesimus quadragesimustertius, Placido & Romulo Consulibus adnotatur, memorabilis ob felicem S. Pauli Primi Eremitæ ad Deum transitum, cuius vitæ res gestæ a S. Hieronymo egregijs scriptorum monumentis posteris commendatæ, factæ sunt cuique Fideli notissimæ. Quod vero ad rationem temporis spectat; hoc ipso exordio septimi anni Constantij Imperatoris, ipsum ab Antonio Magno inuentum, & defunctum quoque humatum; quæ dicta sunt superius tomo secundo, cum egimus de eius fuga persecutionis tempore in eremum, exploratissimam fidem faciunt. Cuius quidem vitæ historiæ diuina prouidentia bene consultum voluit, vt a S. Hieronymo scriberetur, viro ab omni fabularum commento longissime abhorrente, & qui nonnisi sibi exploratissima stylo suo perpetuæ memoriæ potuerit consecrasse; cum præsertim sui sæculi res gestas conscribens, a quouis prudente mendacij redargui valuisset, atque a quolibet e vulgo homine pariter derideri; & qui sciret se aduersarios emunctæ naris habere, quamlibet leuissimam licet occasionem captantes ipsius scripta carpendi. E

II.

VITA PAVLI CARPITVR A NOVATORIBVS.

At (quod dolendum est) quæ tot succedentia sibi sæcula assidua lectione probarunt & venerata sunt scripta, effugere minime potuerunt nostri temporis Hagiomachos Aristarchos, ex Hippocentauro atque Fauno, quorum in eius vitæ Actis mentio habetur, ducentes argumentum, totum id quod scribitur, ludicrum esse commentum. Sed quænam, qualiave

A liave sint ista, vt cuncta euidentius eluceſcant, accuratius expendamus. sunt hæc verba Hieronymi [a]: Cum iam centum tredecim annos beatus Paulus vitam cælestem ageret in terris, & nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur, vt ipse asserere solebat, hæc in mentem eius cogitatio incidit: nullum vltra se perfectum monachum in eremo consedisse. At illi per noctem quiescenti reuelatum est, esse alium vlterius multo se meliorem, ad quem visendum deberet proficisci. Illico, erumpente luce, venerabilis senex infirmos artus baculo regente sustentans, cœpit ire velle quo nesciebat: & iam media dies, coquente desuper Sole, efferuebat; nec tamen a cœpto itinere abducebatur, dicens: Credo in Deum meum, quod seruum suum, quem mihi promisit, ostendet. Nec plura his: conspicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum, Hippocentauro, vacabulum indidit: quo viso, salutaris impressione signi armat frontem: &, Heus tu (inquit) quanam in parte hic B seruus Dei habitat? At ille barbarum nescio quid infrendens, & frangens potius verba quam perloquens, inter horrentia ora senis blandum quæsiuit alloquium: & dexteræ protensione manus, cupitum indicat iter: & sic patentes campos volucri transmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verum hæc vtrum diabolus ad terrendum eum simulauerit; an vt solet eremus monstrosorum animalium ferax, istam quoque gignat bestiam, incertum habemus.] hactenus de visione Hippocentauri Hieronymus: cuius frustra, mea sententia, & iniuria quidem exigitur fides, qui de his dubitans, quidnam fuerit, num spectrum, an monstrum, liberasse voluit fidem suam.

a Hieron. in Vita Pauli.

VISVS HIPPOCENTAVRVS.

Ceterum nec insulsa, vel inanis fuit ipsius dubitatio, an Aegyptus, monstrorum ferax, eiusmodi quoque ex duabus speciebus mixtum animal genuisse potuerit. Quamuis enim, quod de Ixione atque Centauris poetæ cecinerunt, figmentum esse, non est qui dubitet [b], C & secundum Celsum [c] de exhibendo Hippocentauro vana sponsio habeatur, cum inquit; Si ita stipulatus fuero, Te siste; & nisi stiteris, Hippocentaurum dari;] nec sit qui exigat a natura Centauros tamquam speciem animalis: tamen eiusmodi eamdem interdum peperisse monstra, quis neget? Nam sic Plinius [d]: Claudius Cæsar scribit, Hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interijsse: & nos Principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus.] in melle, inquam, quod eius virtutis sit, vt computrescere corpora non sinat. sic & in melle marinum hominum ab vltima Mauritania ad Hispanias allatum, testatur Alexander [e] ab Alexādro solidæ fidei auctor: quem qui legerit de Tritonibus diuersis in locis suo sæculo visis & captis, ijsdemq. vultu hominem præseferentibus, & corpore prorsus humano absoluta similitudine pube tenus, postremis in piscem definentibus; haud dubitabit in terris posse reperiri, quæ maria quoque producunt; cum hominis habitatio sit D potius terra quam mare, ex cuius admixtione cum iumento possint eiusmodi concipi monstra ac generari.

III.

DE HIPPOCENTAVRO, QVOD INVENIRI POSSIT.

b Augustl. de Ciuit. lib. 18. c. 13.

c l. 97. ff. de verb. oblig.

d Plin. lib. 7. c. 3.

e Alexander ab Alex. lib. 3. c. 8.

At subdit post hæc S. Hieronymus: Stupens autem Antonius, & de eo, quod viderat, secum voluens, vlterius progreditur: nec mora, inter saxosam conuallem haud grandem homunculum videt aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat: infractusq. & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei, & loricam spei, vt bonus prœliator arripuit: nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum, quasi pacis obsides, afferebat. Quo cognito, gradum pressit Antonius: & quisnam esset, interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore Gentilitas Faunos, Satyrosque, & Incubos vocans colit. legatione fungor gregis mei: precamur vt pro nobis communem Deum depreceris, E quem pro salute mundi venisse cognouimus, & in vniuersam terram exijt sonus eius. Talia eo loquente, longæuus viator vbertim faciem lacrymis rigabat, quas magnitudo lætitiæ indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria, & de interitu Satanæ: simulq. admirans, quod eius posset intelligere sermonem, & baculo humum percutiens, aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro Deo portenta veneraris: væ tibi ciuitas meretrix, in quam totius Orbis dæmonia confluxere: quid nunc dictura es? bestiæ Christum loquuntur, & tu pro Deo portenta veneraris. Nondum verba compleuerat, & quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat; sub Rege Constantino, vniuerso mundo teste, defenditur: nam Alexandriam istiusmodi homo viuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est.] hæc de his Hieronymus.

IV.

DE PAVNO INVENTO NARRATIO.

V. DE FAVNIS.

Est frequens de Faunis apud antiquos historicos (vt poetarum fabulas missas faciamus) certaq. mentio: inter quos Plinius [a] cum dicat, præter effigiem nihil in eis esse moris humani; cuncta hæc quæ accidisse Antonio a Hieronymo enarrantur, miraculo euenisse, dicendum est: vt de multis alijs animalibus rationis licet expertibus sæpe legitur, ea veluti humano intellectu prædita, ac Dei nutu reddita pene rationabilia, qualia solent homines, exhibuisse sanctis viris ministeria: vt (ne a Paulo recedamus) de coruo contigit, qui cum diebus singulis per tot annorum curricula dimidium panis eidem Paulo afferre soleret, aduentu tamen Antonij (quod in admiratione fuit) integrum attulit, quo reficererur vterque.

[a] Plin. lib. 5. c. 8. in fine.

VI. CVR PAVLVS EXPETIIT PALLIVM ATHANASII.

Quod autem in Vita Antonij ab Athanasio conscripta de congressu Pauli cum eo nulla penitus mentio habeatur; inde accidit, quod (vt eodem Hieronymo auctore dictum est) Athanasius res gestas Antonij, ipso adhuc viuente, scriptis commendauit, easq. Romam detulit ante biennium, cum a Iulio Papa vocatus est, quo tempore hæc de Paulo nondum acciderant: postea vero, multis prætermissis, appositus est eius obitus, sed an ab eodem Athanasio, haud asserere auderem. At inter res memorabiles a S. Hieronymo de Paulo conscriptas, illud contemplor attentius, quod ait expetisse ab Antonio pallium illi largitum ab Athanasio, ad suum ipsius defuncti corpusculum inuoluendum: id enim ab eo non idcirco tantum factum puto (quod tradit S. Hieronymus) vt ab eo recedendo, mæror suæ mortis leuaretur: sed quod qui prophetico spiritu Athanasium nouerat, & (quod leuissimum videbatur) pallium donatum Antonio intellexerat; de ipso etiam summos illos tot annis exantlatos pro Catholica fide labores, exilia, fugam, ærumnas, innumeraſq. alias molestias minime ignorarit: quamobrem sic Athanasij pallium potius quam aliud alterius hominis tegumentum expoſcere ab Antonio visus est, vt eo saltem communicationis symbolo & propensionis animi erga Athanasium significaret, se plurimi facere hominē, quem tot pro fide susceptа certamina illustrassent; ac proinde omnibus innotescеret, a tanto viro probari fidem, quam Athanasius tam acriter strenueq. propugnaret: quod quidem haud videbatur mediocris esse momenti ad erigendos titubantium animos, & roborandos illos qui solidi in fide perstarent. Siquidem tanti facere solebat populus illustrium monachorū de fide Catholica testimonium, vt Ariani hoc sentientes, mentiri non sint veriti, Magnum Antonium eadem de fide secum vna sentire; adeo vt eam ob causam ipsi opus fuerit, relicta intima eremi solitudine, Alexandriam vsque descendere, & de Catholica fide, quam coleret, publice, ne populus laberetur, specimen edere. Affirmat id sane Athanasius in Vita ipsius, cum hæc præmittit [b]:

[b] Athan. in Vita Antonij.

VII. ANTONIVS CALVMNIAM PASSVS AB ARIANIS VENIT ALEXANDRIAM.

Sic etiam Antonius Arianos detestabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem esse accedendum. Nam cum venissent quidam Ariani, reperit post eorum examinationem infidelissimam sectam, & fugauit eos de monte, dicens, multo serpentibus deteriores horum esse sermones. Mentientibus autem Arianis aliquando, Antonium ita, vt se, credere; admiratus eorum audaciam, & iusti doloris ira commotus, rogatusq. ab Episcopis atque vniuersis fratribus, Alexandriam descendit: ibiq. Arianos publico sermone condemnauit, vltimam hanc esse hæresin & præcursorem Antichristi affirmans: prædicauitq. populo, Filium Dei non esse facturam, non ex vllis extantibus, sed proprium, & vnius cum Patre substantiæ, ne creatura potius, aut adoptio, aut appellatio videretur: impium esse dicens, vel mente concipere, Erat quando non erat; cum Verbum Dei Deus qui est, semper sit Patri coæternus, quia ex eo natus est Patre qui semper est. Vnde aiebat: Cum Arianis nulla vobis sit coniunctio. Quæ enim societas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes, Christiani estis: illi Verbum, id est, Filium qui ex Deo Patre est, creaturam docentes, nullo interuallo a Gentilibus separantur, qui seruiunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Ipsa, mihi credite, irascuntur elementa, & omnis contra Arianum furorem (secundum Apostoli dictum) ingemiscit creatura, quod sibi Dominum suum, per quem omnia, & in quo omnia facta sunt, videat coæquari, vel aggregari. Hæc tanti viri prædicatio, exprimi non potest, quantum ad fidem populos roborauerit: lætabantur quippe, hostilem & Christo inimicam hæresin anathematizari ab Ecclesiæ columna.]

VIII. ANTONIVS MIRACVLIS FIRMAT FIDEM.

Quomodo autem Catholicam fidem, quam Alexandriæ prædicauit, ibidem signis quoque sequentibus confirmarit, idem S. Athanasius docet, cum subdit: Nulla tunc ætas, nullus sexus domi remansit; taceo de Christianis: Pagani quoque & ipsi idolorum sacerdotes ad Dominicum imperium conuolabant, dicentes: Precamur vt videamus hominem Dei:

Dei: quia hoc apud vniuersos conspicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoque saltem fimbriam vestimenti eius attingere, multum sibi & tactum prodesse credentes. Quot tunc diabolica obsidione & varijs infirmitatibus liberati? quot simulacris erepta sunt spolia? quot etiam ab errore Gentilium retracti nostro iuncti sunt gregi? Tot certe, vt paucorum dierum spatio ex idolorum superstitione conuersio omnem per annum credentium vinceret turbam. Præterea cum irruentem multitudinem comites repellerent, existimantes illi tædio fore conuentum populum; in tranquillo animo dicebat: Numquid hic cœtus maior est dæmonum turbis? Numquid obsequentium multitudo colluctatorum in monte nostrorum cateruis est numerosior? Accidit etiam, vt cum eum redeuntem circa portam prosequeremur, a tergo quædam mulier clamaret, dicens: Expecta homo Dei, filia mea atrocissimo vexatur dæmonio: expecta, obsecro, expecta, ne & ego corruens ineream. Hoc audito, mirabilis senex a nobis admonitus, volens tandem, & ipse paululum substitit: cumq. appropinquante muliere, puella iaceret exposa; orauit tacitus Dominum Iesum; & ad comminationem eius statim spiritus impurus egressus est: puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit; ipse autem lætabatur, quia ad desideratam solitudinem repedabat.] hactenus Athanasius de Antonij Alexandriæ cum verbis, tum signis Catholica fide testata, occasione Pauli per communicationem (quod aliter non liceret) pallij cum Athanasio fidem Catholicam roborantis. Quando autem hæc de Antonij aduentu Alexandriam contigerint, minime liquet: quam ob causam hic ea intexere visum est opportunum.

IX. ANTONIVS QVID AD DIDYMVM.

Quibus & ea subijcimus, quæ habet idem S. Hieronymus de eadem S. Antonij profectione Alexandriam ad confutandos Arianos, sic inter alia ad Castrutium scribens [a]: Beatus Antonius cum a S. Athanasio Alexandriæ Episcopo propter confutationem hæreticorum in vrbem Alexandrinam esset accitus, & isset ad eum Didymus, vir eruditissimus, captus oculis: inter ceteras sermocinationes, quas de Scripturis sanctis habebant, cum eius admiraretur ingenium, & acumen animi collaudaret, sciscitans ait: Num tristis es, quod oculis carnis careas? Cum ille pudore reticeret; secundo tertioq. interrogans, tandem elicuit, vt mærorem animi simpliciter fateretur. Cui Antonius, Miror, ait, prudentem virum eius rei dolere damno, quam formicæ, & muscæ, & culices habent; & non lætari illius possessione, quam Sancti soli & Apostoli meruerunt.] hæc apud S. Hieronymum. Vocatum quoque esse ab eodem S. Athanasio aliquando Alexandriam Abbatem Poemem, spectatæ sanctitatis virum, habetur in Vitis Patrum [b].

[a] Hieron. epist. 33. tom. 1.

[b] Vit. SS. Patrū parte 2.

X. PERSECVTIO CHRISTIANORVM IN PERSIDE.

Hoc itidem septimo anno Constantij & Constantis Imperatorum, ponitur in Chronico a sancto Hieronymo excitata in Christianos Persas a Sapore Rege Persarum dira persecutio: cui potius assentimur, quam ijs qui [c] referunt illam ad tempora Constantini, occasione litterarum ab eo ad ipsum Saporem Regem scriptarum permoti, quas alia ex causa fuisse conscriptas, superius suo loco monstrauimus: quamobrem sancti Hieronymi magis sententiam approbamus, eamdem ad Constantij & Constantis Augustorum tempora referentis, & quidem opportunius, quod inter Saporem & Constantium tunc acre vigeret bellum: regnante autem Constantino, reueritus ille tanti culminis maiestatem, legatione præuenit ipsum Imperatorem extremo prope vitæ exitu aduersus eum expeditionem parantem. nemo igitur scriptorum illorum temporum, eorum, inquam, qui sub Constantino vixere, persecutionem aliquam a Sapore Rege Persarum aduersus Christianos fuisse commotam, vel leuiter meminit: quam certe haud par est credere fuisse ab Eusebio prætermissam, si contigisset. Rei vero gestæ series a Sozomeno [d] scite describitur, hac scilicet oratione:

[c] Theod. lib. 1. c. 24. in fin. Cedren. in Compend. an. 21. Constan. Imp.

[d] Sozom. lib. 2. c. 8.

XI. SAPOR REX SAEVIT IN CHRISTIANOS.

Cum autem tempore progrediente, numerus Christianorum in Persida vehementer crescеret; adeo vt conuentus agere, & sacerdotes ac diaconos habere cœperint: hæc res non mediocriter offendebat animos Magorum, qui velut Tribus aliqua sacerdotalis stirpis, successione quadam religionem Persarum inde fere ab initio administrauerant. Iudæos quoque permagna affecit molestia, qui præ inuidia naturaliter quodammodo ipsis insita, religioni Christianæ semper infensi esse solent: & ob eam causam Simeonem id temporis Seleuciæ & Ctesiphontis vrbis in Persida primariæ Archiepiscopum cœperunt apud Saporem tum Regem Persarum accusare, quod Imperatori amicus esset, quodq. ei res Persarum proderet. Quorum calumnijs persuasus Sapores, primo omnium tributis immoderatis eo affligit Christianos, quod ipsorum quamplurimos voluntariam egestatem excolere no-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rat: deinde viris difficilibus & inhumanis illorum tributorum exigendorum potestatem A
dat, quo & inopia pecuniæ, & exactorum feritate coacti, suam religionem aspernari inciperent. De qua vna re summopere ab eo laboratum est.

XII. SIMEONIS CERTAMEN.

Post hæc sacerdotes & ministros Dei gladio trucidare, ecclesias dirui, earum thesauros & monimenta in publicum proferri; & Simeonem, vt regni Persarum & religionis proditorem, adduci iubet. Itaque Magi, ope Iudæorum, qui in ea re eos alacri animo iuuabant, ecclesias demoliuntur: Simeonem comprehensum, & catenis ferreis vinctum ad Regem perducunt: qui se ibi & spectatum & strenuum virum præstitit. Nam cum Sapores eum, vt daretur in quæstionem, introduci iussisset: neque veritus est quicquam, neque Regem adorauit. Qua re grauiter commotus Rex, scisciatur, quid sit causæ cur iam neutiquam ipsum adoret, cum ante id fecisset? Cui Simeon: Non ante, inquit, ductus eram ad Deum verum prodendum; & propterea non recusabam debitos honores Regi præstare: at iam id B
ipsum facere non fas est: nam iam pro pietate & nostra religione certaturus venio. Quæ cum dixisset; iubet Rex, vt Solem adoret: quod quidem si facere velit, pollicetur se ei multa daturum munera, & in magno honore habiturum: sin autem detrectet, & illum & vniuersum Christianorum genus e medio sublaturum minatur.

XIII. VSTHAZANES RESIPISCIT.

Vbi vero Simeonem neque minis terrere, neque promissis flectere posset, sed virili & constanti animo affirmantem se numquam vel Solem adoraturum, vel suam ipsius religionem proditurum, audiret: iubet in vinculis aliquandiu teneri, ratus (vt videtur) eum velle resipiscere. Quem in carcerem deductum conspicatus Vsthazanes senex eunuchus, educator Saporis, & in familia regia principem locum tenens, consurgens (sedebat forte pro foribus Palatij) eum honorifice salutat. At Simeon verbis illum contumeliosis increpare, & bile incensus vociferari cœpit: atque auerso vultu ideo præterijt, quod, cum esset Chri- C
stianus, paulo ante, vi coactus, Solem adorauerat. Quare Vsthazanes eunuchus fundere lacrymas, ingemiscere, vestem splendidam, qua erat indutus, exuere, & tamquam homo in luctu constitutus, nigram circumijcere cœpit: pro portis Regiæ sedet, lamentatur, plorat cum gemitu, sicq. ait: Heu me miserum, qualem erga me Deum fore debeo expectare, quem iamdudum denegauerim? nam ob hanc causam Simeon ne verbum quidem mihi loqui dignatus, sic ore auerso, propere prætergressus est.

XIV. CONFESSIO VSTHAZANIS.

Vbi ista resciuit Sapores, illum accersit: rogat causam luctus: ecqua illi in ædibus obtigisset calamitas? Cui Vsthazanes: In hisce diebus, inquit, o Rex, nihil mihi accidit infortunij. Vtinam enim, pro eo quod mihi contigit, in omnia alia calamitatum genera incidissem; quippe id quidem certe fuisset toleratu multo facilius. Iam vero lugeo, quod maneam in vita, quodque, cum dudum mori debuissem, adhuc tamen Solem videam, quem, D
quo tibi gratificer, non re vera ex animo, sed specie solum simulata adorauerim: adeo vt vtraque de causa mortem meritus sim, tum quod Christi proditorem, tum quod veteratorem erga te me ipsum ostenderim. Quæ cum dixisset, cæli & terræ opificem Deum cum iureiurando testatur, se in posterum de ea sententia numquam destiturum. Sapores autem incredibilem eunuchi mutationem vehementer admiratus, grauiore quidem iracundia in Christianos exarsit; perinde quasi illi præstigijs hanc rem confecissent: sed tamen misericordia erga senem commotus, modo mansuetum, modo ferum se in illum ostendit, atque omnibus viribus laborauit vt de sententia deduceret.

XV. VSTHAZANIS MARTYRIVM.

Vbi vero nihil profecit, constanter asseuerante Vsthazane, se numquam tam stultum fore, vt pro omnium conditore Deo res ab eo conditas colat: tum ira inflammatus mandat caput ense ceruicibus abscindi. Ad quod supplicium a lictoribus deductus Vsthaza- E
nes, orat eos, vt paulisper expectent: rem enim se animo tenere, quam Regi significare velit. Vocato igitur ad se eunucho sibi fidelissimo, iubet ista Sapori nunciare: Quam tandem beneuolentiam ab ineunte adolescentia ad hoc vsque tempus, o Rex, erga tuam familiam præstiterim, & quanto studio cum patri tuo, tum tibi inseruierim, nullis videor egere testibus, apud te præsertim qui hæc satis explorate cognita habeas. Quare pro omnibus officijs, quæ in vos aliquando tam beneuole contulerim, hoc mihi vnum velut remunerationis loco concede, vt ijs, qui me ignorant, non videar tamquam infidus erga regnum tuum, aut in aliquo maleficij genere deprehensus, supplicium istud subire. Et vt hoc pateat omnibus, fac præco palam prædicet, Caput Vsthazani amputatum esse, non quod improbitatis cuiusquam in Palatio ab ipso admissæ conuictus sit, sed quod sit Christianus, & Deum suum, quo Regis voluntati morem gereret, negare noluerit. Atque ista quidem

Regi

A Regi nunciauit eunuchus. Sapores autem eadem, sicut Vsthazanes postulauerat, præconem prædicare iubet. Nam ratus est, alios prompto & parato animo de Christiana religione descituros, si certiores fierent, nemini Christiano misericordiam tributam fore: quippe cum Vsthazanes, senex, educator Regis, ei familiaris & beneuolus, etiam esset interfectus. At Vsthazanes ad alium finem supplicij sui causam prædicari tam impense desiderauit: siquidem cogitauit, quod sicut quando timore perterritus Solem adorabat, multis Christianis metum iniecerat; ita etiam non pauciores ad suam animi magnitudinem & constantiam imitandam incitaret, si modo intelligerent eum pro Christiana religione trucidatum esse. Hoc modo Vsthazanes vitam, quam hic in maxima gloria duxerat, deseruit. Simeon autem de eius morte in carcere certior factus, Deo gratias pro illo egit.

XVI. SIMEONIS ET ALIORVM MARTYRIVM.

B Postridie eius diei, qui erat sextus hebdomadæ, in quo ante celebrem diem festum Resurrectionis, memoria salutaris Christi passionis quotannis recoli solet: decernit Rex, vt Simeon gladio feriatur. Nam ante denuo e carcere deductus ad Regem, forti & magno animo cum Sapore de Christiana fide disseruit, & neque illum, neque Solem adorare voluit. Eodem die centum alios quoque, qui erant in carcere, Rex itidem obtruncari iubet: ad extremum Simeonem, cum ceterorum omnium mortem oculis aspexisset, trucidari. horum pars Episcopi, pars presbyteri, pars ex alio clericorum ordine fuerunt. Cum omnes ad locum, in quo erant necis supplicium subituri, deducerentur; princeps Magorum percunctatur ab illis, vtrum velint viuere, & eamdem cum Rege religionem colere, Solemq. venerari. At vbi nemo eorum his conditionibus vellet in vita manere; recta ad
C locum, in quo erant securi feriendi, deducuntur. Ac dum lictores in opus incumbunt, & in cæde martyrum occupantur; Simeon astans illis, dum interficiuntur, iubet bono animo esse, verbaq. ad eos facit de morte, de resurrectione, de pietate; & testimonijs ex sacris litteris depromptis confirmat, ita mori, esse vere viuere; atque præ ignauia Deum prodere, esse vere mori: eos enim, etiam si nemo ipsis necem afferret, breui morituros; quandoquidem a nemine in hanc lucem edito hic finis vitari potest: post mortem vero, ea quæ sunt æterna, non eodem modo omnibus euentura; sed singulos veluti trutina quadam examinatos, accuratam ante actæ vitæ rationem reddituros, & hos pro recte factis præmia percepturos immortalia, illos pro maleficijs pœnas sempiternas luituros: denique pro Deo velle mori, esse in bonis summum, & rem multo beatissimam. Dum ista Simeon dicendo percurreret, & tamquam gymnasij magister præciperet quomodo in certaminibus se gererent, singuli aures attentas ei præbentes, ad necem cupide gradiebantur. Lictor autem,
D postquam centum illos interemit, postremo in loco Simeonem obtruncauit, atque Abedechalaam & Ananiam vna, ambos senes, presbyteros Ecclesiæ, cuius Simeon esset Episcopus, pariter cum illo & comprehensos, & in vincula coniectos.

XVII. PVSICES ET ALIORVM MARTYRIVM.

Eodem temporis momento Pusices Præfectus omnium Regis artificum ibi forte stans, cum videret Ananiam, cui iam cædes parabatur, contremiscentem: Pauliſper (inquit) o senex, oculos claudito, & bono animo esto: nam statim lumen Dei videbis. Vix est hæc locutus, cum comprehensus est, & ad Regem deductus: atque cum esset se Christianum confessus; quoniam libero ore apud Regem pro Christiana religione & pro martyribus verba fecerat; idcirco quasi aliquod nefas dixisset, dabatur lictoribus, vt admodum peregrino & crudeli in primis mortis genere afficeretur. Lictores igitur, collo eius circa tendinem perforato, illac linguam extrahunt. Porro autem eius filia virgo, falso a quibusdam in crimen
E vocata, comprehenditur, eodemq. temporis articulo occiditur.] hactenus Sozomenus de persecutione Christianorum in Perside: reliqua vero, quæ sequenti anno facta dicit, suo loco narrabimus. Horum autem omnium martyrum natales dies inserti publicis Ecclesiasticis monumentis, anniuersarijs repetitis honoribus, in Ecclesia Catholica celebrantur.

XVIII. INGENS TERRAEMOTVS a Hieron. in Chronico hoc anno.

Eodem quoque Constantij & Constantis Imperatorum anno septimo, Neocæsarea in Ponto (inquit S. Hieronymus[a]) subuersa est terræmotu, excepta ecclesia, ac Episcopo, ceterisq. qui ibidem reperti sunt.] Obtinuisse autem hanc diuinitus prærogatiuam ecclesiam illam, in qua S. Gregorius eius ciuitatis olim Episcopus cognomento Thaumaturgus sepultus erat, vt ceteris ædificijs terræmotu sæpe prostratis, ipsa remanserit semper incolumis, superius dictum est.

XIX.

Porro Neocæsarienſis Ecclesia a temporibus Magni illius Gregorij vsque ad S. Basilium, qui præfuit Ecclesiæ Cæsarienſi in Cappadocia, florentissima perseuerauit, quod eiusdem

Basilij

Universidad de Deusto
Biblioteca

ECCLESIA NEOCAESARIENS. FLORENTISSIMA.

Basilij præconio commendatur his verbis[a]: A tempore Magni Præsidis Ecclesiæ vestræ Gregorij, vsque ad beatum istum (*Musonium scilicet*) alium post alium semper, quasi ex quadam pretiosorum lapidum serie depromptos, adijciens & adaptans, admirabilem Ecclesiæ vestræ Dominus pulchritudinem largitus est. Fuisse vero eam ciuitatem cunabula eiusdem Magni Basilij, ipse ad Neocæsarienses scribens ingenue professus est, cum ait[b]: Ego cum propter loci huius consuetudinem, qua illi a puero assueui (hic enim a nutrice mea educatus sum) tum propterea quod sæpenumero hoc in loco versatus sum, quem, cum vrbanos tumultus fugerem, & propter solitudinis silentium illum ad philosophiæ studium commodum esse scirem, complures continuos annos incolui.] Quam autem nominat nutricem suam, putamus intelligere sanctam ipsius auiam Macrinam, quæ eum puerulũ elementis imbuerat Catholicæ fidei: hoc quidem nomine alibi ipsam appellat, cum inquit[c]: Fidei veræ nostræ quæ poterit esse euidentior probatio, quam quod a nutrice beata femina, quæ ex vestro gremio progressa est, (Macrinam dico illustrem illam) educati sumus, a ipsa retinuit, edocti sumus; quibus illa nos adhuc infantes tamquam pietatis dogmatibus finxit ac formauit?] hæc Basilius, qui alias eiusdem sanctæ Macrinæ meminit, de qua & nos superius. Sed iam progrediamur ad res gestas sequentis anni.

[a] *Basil. epist. 66.*

[b] *Basil. epist. 64.*

BASILII IN FIDE NVTRIX

[c] *Basil. epist. 75.*

IESV CHRISTI ANNVS 344. IVLII PAP. ANNVS 8. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 8.

I. CONCILIVM ANTIOCHENVM SECVNDVM.

CHristi annus trecentesimus quadragesimusquartus reperitur notatus Consulibus Leontio atque Sallustio, quo ab Arianis secundum Concilium Antiochenum celebratum est: in quo illud præcipue ijdem conati sunt, vt quod male audirent apud omnes Catholicorum Ecclesias, præsertim vero apud Occidentales, penes quas nullum adhuc serpserat virus hæresis Arianæ: nouam fidei formam, eamdemq. ceteris ante editis prolixioribus ambagibus puritatem fidei circumuoluunt, & per distortos viarum anfractus vebem ex Ariana opinione contractam, satis erat Catholicæ fidei Nicænum Symbolum profiteri. At antequam de his agamus, recta ratio temporis huius celebratæ Synodi statuenda est. Hoc itaque anno habitam esse, manifeste ex Athanasio colligitur, cum ait[d]: Rursum quasi istorum pœnitentia laborarent (*nempe de editis quatuor fidei regulis*) pœnitentes, post triennium iterum in confessum veniunt.] computat trium annorum spatium interlapsum a priore Synodo ibidem Antiochiæ in Encænijs habita anno Domini trecentesimo quadragesimoprimo, vsque ad hanc posteriorem hoc ipso anno collectam. His quoque consentientia de eodem Concilio hæc habet Sozomenus[e]:

[d] *Athanas. de Synod.*

[e] *Sozom. lib. 2. c. 10.*

II. ALIA PROLIXIOR AB ARIANIS EDITA FIDEI REGVLA.

Triennio vero iam intermisso, Episcopi Orientis aliam fidei formulam, quam Μακροστιχον, id est, Prolixam, vel multas lineas comprehendentem, nominabant, propterea quod multo pluribus verbis ac nominibus, quam priores formulæ, conscripta erat, Episcopis Occidentis miserunt. In qua vt essentiæ Dei nullam fecere mentionem; sic illis qui Filium Dei asserebant vel ex nihilo ortum esse, vel ex alia essentia quam Dei Patris constare, vel tempus sæculumve fuisse quando non erat, anathema indixere. Quam formulam ab Eudoxio Episcopo iam tum Germaniciæ & Martyrio & Macedonio ad se perlatam Episcopi Occidentis non receperunt: nam responderunt, se decretis Nicæni Concilij velle acquiescere: & præter illa nihil amplius curiose exquirendum putarunt.] hæc Sozomenus.

III. CORRIGITVR SOCRATES.

Eadem de tempore quoque Socrates[f], qui ipsam recitat fidei scriptam regulam: sed cur non recepta sit ab Occidentalibus, illud plane insulse, quod habet in fine: Ista (inquit) Episcopi qui partes versus Occidentem accolebant, tum quod linguæ Græcæ ignari erant, tum quod eam propter eamdem causam non intelligebant, neutiquam recepere; sed fidem in Nicæno Concilio stabilitam satis esse, nihilq. vlterius curiosius inuestigandum, dixere.] istæc Socrates, & fortasse ex Sabino Macedoniano, qui sic de Synodis libros conscripsit, vt, quæ hæresi tam Arianæ quam Macedonianæ non fauerent (vt paulo superius dictũ est) prætermiserit: nam quid tam ineptum, quam dicere, in vniuersa Occidentali Ecclesia, vel in ipsa Vrbe non extare qui Græcas apprime callerent litteras, qui potuissent eamdem fidei

[f] *Socrat. lib. 2. c. 15.*

fidei cœptam regulam interpretari? quasi vero non recens esset exemplum de alijs eorumdem Orientalium litteris ad Iulium Papam scriptis, ab eodem, perinde ac si Latinæ fuissent, accurate perlectis, cognitis, & confutatis, vt ex litteris ipsius Iulij Papæ ad eosdem redditis perspicue demonstratum est.

IV. EVSEBIANORVM PROFESSIO ROMAE REIECTA.

Ceterum cur Romæ, vbi potissimum hac laborabant ijdem Orientales suspicione Arianæ hæresis, non sit recepta eorum confessio, illud fuit, quod (vt ex ea fidei regula apparet, quam recitat Athanasius) eadem confessio concepta esset verborum inuolucro, latueretq. anguis in herbis: nam quantumlibet ipsi positiones Arij destruere viderentur; numquam tamen eo adigi potuerunt, vt Filium dicerent esse Patri consubstantialem: & licet vsi essent nomine Essentiæ, vel alijs nomenclaturis, ex quibus Arius haberetur excluſus; suspectam tamen fuisse quamlibet ipsorum dictionem, in qua non adhibuissent nomen Consubstantialis, egregie S. Athanasius in oratione illa de Nicæni Concilij decretis contra Arianos pluribus docet. Sapientissime igitur Occidentales eiusmodi formulam recens conscriptam, vt futilem, siue superfluam, vel erroneam, reiecere: quandoquidem, si, quod nitebantur ostendere, se esse Catholicos, vere, legitime, & non ficte ac veteratorie consequi expetissent; satis esse videbatur, Nicænam formam suo ipsorum chirographo consignatam mittere ad Occidentales; a quibus (sicut cum alijs vel antea vel postea factum est) Catholicam Romani Pontificis, ceterorumq. Occidentalium Episcoporum communionem fuissent absque aliquo discrimine consecuti; accidissetq. quod ipsimet in sua ipsorum missa fidei professione vehementer se optare dicebant, vt ab omni prorsus Arianæ hæresis suspicione liberarentur: in calce enim eiusdem scriptæ ab se regulæ fidei, huiusmodi appendicem addiderunt: Hæc coacti sumus post fidem compendio editam latius explicare, non ambitionis causa, sed vt nos ab omni suspicione, quæ minime in nos competit, purgaremus apud eos, quibus res nostræ cognitæ sunt: & vt Occidentales pariter intelligerent & calumnias eorum qui diuersas opiniones fouent, & Orientalium in Christo Ecclesiasticos animos: rem ita esse testantibus libere sacris Scripturis apud eos saltem qui incorrupti sunt.]

V. ARIANORVM DOLVS.

Hac illi vsi sunt ad suam ipsorum perfidiam contegendam excusatione & tergiuersatione, vel potius dixerim, ad fallendos simplices impostura, vt hac arte non tam Arianam impietatem specie tenus damnarent, quam vt probatum in Magna Nicæna Synodo nomen Consubstantialis delerent; cuius causa ab hoc tempore tot pugnæ atque certamina aduersus Ecclesiam Catholicam ab eisdem excitata sunt vsque ad Concilium Ariminense; illud totis viribus conantibus, vt quasi validis crebrisq. arietum ictibus solidum Catholicæ fidei robur, Consubstantialis vocabulum quatientes atque demolientes, omnem simul cum eo fidem Orthodoxam prosternerent, sicq. Arij impietatem diu dolo suppressam erigerent: quæ quidem ipsorum fraus euidentibus postea signis declarata est: vt cum ijdem legati Mediolanum ad Constantem Imperatorem se conferrent, nempe Eudoxius nominatus ab Athanasio, Martyrius & Macedonius positi a Socrate[a] atque Sozomeno[b], necnon Demophilus; iactarentq. se esse Catholicos, coacto tum ibi Concilio, cum Orthodoxi qui illic confidebant Episcopi damnare vellent Arij sententias; legati isti, qui hactenus & verbis & scriptis se id ipsum præstituros esse præseferebant, continuo resilientes, quinam, qualesve essent, apertissime demonstrarunt.

[a] *Socrat. lib. 2. cap. 15.*

[b] *Sozom. lib. 3. c. 10.*

VI.

Testatur id quidem Liberius[c] Romanus Pontifex in epistola quam ad Constantium scripsit, in qua hæc leguntur: Significant Orientales pacis * & nostræ velle coniungi. Quæ est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arij hæreticam sententiam noluissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt? Horum si fas est sententijs *, quale sit, aut quid habeat commodare consensum, æquitas & clementia tua poterit æstimare. Non est nouum, quod salubriter, & sub occasione nominis sancti Athanasij attentatur.] sic Liberius: qui cum dicat, ante annos octo, id quod narrat, accidisse; hæc plane ipsa tempora eiusmodi legationis visus est demonstrasse, cum ab hoc anno vsque ad tempus illud quo ea ad Constantium Imperatorem scripsit, octo integri interlabantur anni: sed si extrema tempora ponas, decem fient, duobus ex his tantummodo inchoatis. hunc finem habuit tanta Arianorum legatio per quatuor Episcopos magno apparatu missa ex Antiocheno ipsorum Concilio in Occidentem, ab Ecclesia Romana (vt dictum est) omnino reiecta, Mediolani vero prorsus Arianorum esse detecta: sicq. totus ille verborum technis & miro artificio concinnatus ab eis in Syno-

[c] *Extat in appendice ad Luciferi Calaritani opera, & tom. 9. Bibloth. sanct.*

* paci

EVSEBIANI DETECTI PRAVITVS ARIANI.

* inhærere

do An-

Universidad de Deusto
Biblioteca

do Antiochena scriptus fidei libellus omnino euanuit, explosus atque derisus est. A

VII. EVSEBIANORVM IN NICAENAM FIDEM PVGNAE

Vix credi potest, quot quantisve dolis atque fallacijs septa, conata sit impietas Ariana aduersus Catholicam veritatem insurgere: hinc enim primo (quod Liberius Papa in recusandi atque damnandi ab ijsdem est excogitatus; & ad alios quoque magni nominis Orthodoxos, & præcipuarum sedium Episcopos e sede pellendos, idem commentum ex calumnijs compositum est: sed cum, licet his eiectis, necdum tamen se voti compotes factos intelligerent, obnitentibus in eos magnis animis Episcopis Occidentalibus; inde illud ijdem ipsi consilium captarunt, vt crebra de fide Catholica exquirenda Concilia cogerent, quorum mole Nicænum obruerent; indeq. frequenter mutatæ sunt ab eis fidei formulæ, siæ Catholicæ communem, eliminarent. Quorum quidem in his moliendis mentis propositum cum satis superq. Athanasius perspectum haberet, hæc de ipsis ait [a]: B

a Athan. orat. 1. cont. Arian.

VIII. CREBRAE SYNODI AB EVSEBIAN. COLLECTAE.

Quotannis enim in vnum coeunt, veluti qui tabulas pactaq. scribunt; simulantq. se pro fide scripta conficere: mire interim & fœdi & ridiculi; cum scripta eorum non modo ab alijs, sed & ab ipsismet explodantur. Nam si fidere ausi fuissent prioribus suis scriptis, non sus studio habentes, vt rursum ea mutent, si vel pusillum temporis intercesserit, vel occasionem nacti fuerint pro ipsorum consuetudine insidiandi. Tunc enim cum insidijs studeant, magnopere se simulant de fide scribere: vt quemadmodum Pilatus lauit manus, ita & ipsi pios religiososq. in Christum scribendo interficiant; ac dum de fide definienda negotiosos se fingunt (vt iam superius dixi) in crimen infamiamq. diuersæ alienæq. a recta fide opinionis incurrant. Ceterum nec sic quidem latere aut effugere poterunt: quamdiu C enim non aduersarijs, sed sibi ipsis causas reddunt, tamdiu sese sui accusatores præbent.] & paulo post: Ergo dum perpetuo scribunt, suamet ipsi immutantes; incertam suam fidem, vel potius certam infidelitatem, dementiamq. ostendunt; idq. merito illis accidere videtur, cum semel veritatem vt transfugæ deseruerint, Nicænamq. fidem recte scriptã euertere studeant.] hæc Athanasius, qui eadem in libro de Synodis sæpe reciprocat.

IX. INCONSTANTIA HAERETICORVM.

Quæ si accuratius spectes, lector, ex Arianorum vultu est quod intelligas cum alios omnes, tum præsertim hæreticos nostri sæculi; qui a Catholica fide facti semel extorres, relipagantes circumferuntur omni vento doctrinæ; prioraq. posterioribus conuellentes, & notestimonio conuincuntur, ab vnico veritatis tramite aberrasse: vt plane certo discant experimento, falsa fuisse, quæ prius, ab Ecclesia Catholica recedendo, ipsis vera ac solida D visa essent: adeo vt in deterius dilabantur magis, cum ex erroribus in errores feruntur, quam cum primum a veritate errantes, in mendacium sunt prolapsi; & propheticum illud

b Psal. 62.

iure ipsis aptetur [b]: Errauerunt in inuio, & non in via.]

X. EVSEBIANORVM FALLACIAE.

Rursum vero quod spectat ad Eusebianos, eosdemq. itidem Arianos; licet pluribus editis fidei formulis nomen Catholicum affectarent, & Arij hæresin detestari se profiterentur; longe tamen ab ipsis scriptis facta eorum discrepabant & verba, quibus fidem Catholicam de consubstantialitate Filij cum Patre, & cum eodem coæternitatem infringere nitebantur, quibusdam interrogationibus pulsantes animos imperitorum, ex naturæ operibus petentes exempla de his quæ omnem excedunt naturæ ordinem: vt inter alia cum pios interdum sic compellarent parentes: Num antequam genuissent filios, dicerentur esse pa- E

c Athan. orat. 2. contra Arian. & orat. 4. in fine.

rentes; vel existeret filius, antequam gigneretur? his scilicet & alijs id genus ambagibus mentes simplicium inuoluentes; prout S. Athanasius, dum hæc confutat, aduersus eos pluribus disputans tradit [c].

XI. AFFECTANT DICENDI ARTEM EVSEBIANI.

Alijs quoque vsi sunt artibus, quibus & perosam hæresin calice aureo propinarent, nempe eloquentiæ fucis illito sermone, & sophismatibus pollente oratione, quibus simplicium animos deuincirent. de his enim questus est Iulius Papa (vt nuper vidimus) in epistola ad eos reddita. Sed & Lucifer [d] Calaritanus de ijsdem sic expostulat in ipsum Constantium Imperatorem: Nos vero (inquit) quibus ad loquendum natura sufficit, alieni ab omni sententia, & hinc alieni litterarum, ad omnem destruendam hæresin valemus: quia res ipsa ac veritas loquitur. Tu ac tui adiutores litterarum, & hinc aliam plenam auxistis artem. Nos sumus tantum sacras litteras scientes: noster sermo communis est: contra ve-

d Lucif. lib. Moriendum pro Filio Dei.

ster

A ster politus, ornatus, qui etiam dici mereatur disertus: & tamen suadere dulcis per artem quæsitus sermo vester nulli obest Christianorum, nisi ei qui non sit, sed tantum videatur, vt tu, qui cum sis lupus, vnus esse de quibus inscijs iudiceris.]

XII. IVSTA QVERELA GREGORII NAZIANZEN.

De his quoque temporibus est iusta illa Gregorij Nazianzeni querela, cum perditissimum præsens sæculum deplorans sic ait [a]: Fuit (inquit) quondam tempus, cum res nostræ florerent, ac præclare se haberent; cum nimirum superflua hæc & verborum lepore atque arte fucata tractandæ Theologiæ ratio ad diuinas causas ne aditum quidem habebat: verum idem erat calculis ludere, inuersionis celeritate aspectum fallentibus, aut omnigenis & lasciuis corporis flexibus spectatores ludificari, quod noui quippiam ac curiosi de Deo dicere vel audire: simplex contra ingenuaq. oratio atque doctrina, pietas existimabatur. At postquam Sexti & Pyrrhones & cõtradicendi libidine incitata lingua, velut grauis quidB dam & malignus morbus, in Ecclesias nostras infeliciter irrepserunt; quodq. Actorum liber de Athenienſibus [b] narrat: ad nihil aliud vacamus, quam ad aliquid noui dicendum vel audiendum. O quis Hieremias confusionem nostram, caliginemq. deplorabit, qui solus lamentationes calamitatibus exæquare nouit! Hanc rabiem auspicatus est ille quidem; qui a furore nomen habens Arius, qui etiam petulantis & effrenatæ linguæ pœnas dedit in obscœnis & turpibus locis extinctus, atque precibus, non morbi viribus oppressus, ac Ludæ instar disruptus, ob eamdem Verbi proditionem.] hucusque Gregorius.

a Greg. Nazian. orat. in laud. Athanas.

b Actor. 17.

XIII. EVSEBIANORVM PRAESVMPTIO.

Sed nec illud de Eusebianis & Arianis omittamus, ea quoque vsos arte ad stabiliendum suum ipsorum dogma impietatis, vt, quos sciissent antiquos clarissimos fuisse viros, eosdem suæ ipsorum hæresis falso astruerent assertores, cum tamen constaret eos tanti sceleris fuisse C maxime refragatores: nam (vt prætermittamus dicere de magno illo Luciano, de quo fusius superius actum est) Dionysium Episcopum Alexandrinum insignis cum pietatis, tum etiam eruditionis virum, eadem cum ipsis sensisse, turpiter mentiti sunt; quem sanctus Athanasius scite ab eorum calumnijs vindicauit. At ne Origeni quidem pepercerunt; quem hac ex parte Catholicum, in suam ipsorum sententiam, repugnantem licet, adducere conati sunt, dum quæ aliquando ille disputando (vt assolet) in contrariam partem dixisset, illi, vt ab Origene dictum, citius arripuere: vt inuitum reluctantemq. facerent Arianum; quem Athanasius [c], hæc ipsa scribens, ab eorumdem calumnijs reddit immunem. At de Arianorum malis artibus ab ipsis excogitatis ad hæresim validandam, modo satis.

c Athan. de Synod. Nicen. decret. contra hæres. Arian.

XIV. PERSECVT. IN CHRISTIANOS IN PERSIDE ANNVS SECVNDVS.

Sed iam ad res Christianorum in Persida redeamus. Secundus hic annus persecutionis aduersus eos illatæ a Sozomeno ponitur, cum eiusmodi narrationem aggreditur [d]: Sequenti anno, eo ipso die, quo memoria passionis Christi recoli solet: cum iam dies celebris Re- D surrectionis expectaretur, exijt edictum Saporis crudelissimum in vniuersam Persidẽ, quod iubebat, vt omnes, qui se confiterentur Christianos, morti addicerentur. Quo quidẽ tempore multitudo Christianorum, quæ ne numerari quidem potest, securi percussa est. Siquidem Magi eos ex vrbibus & vicis, in quibus latitabant, summa cum diligentia eruerunt. Nonnulli autem sui inducti voluntate, nemine eos ducente, se ipsi ideo indicarunt, ne silentio Christum negare viderentur. Ac dum omnes, qui erant Christiani, morte mulctarentur, plurimi etiam, qui in ipso Palatio ætatem egissent, mactati sunt, in quorum numero erat Azades eunuchus Regi longe cariſſimus: quem cum Sapores interfectum accepisset, incredibilem animo dolorem hausit, hancq. communem cædem sedauit, atque solos religionis nostræ doctores trucidari iussit.

d Sozom. lib. 2. c. 10.

XV. TARBVLAE VIRG. CERTAMEN.

Per idem tempus Regina in morbum delapsa; Tarbula, soror Simeonis Episcopi, sancta E virgo, simul cum ancilla idem vitæ genus colente, & sorore eius, quæ post viri mortem abstinuit a nuptijs, & eamdem viuendi rationem tenuit, comprehenditur. Causa autem cur hæ mulieres fuerint comprehensæ, fuit falsa criminatio a Iudæis in eas conficta, quod videlicet ob mortem Simeonis iratæ, venena Reginæ insidiose parassent. Regina vero (vt solent ægrotantes malis omnibus facile aures accommodare) calumniam veram esse, & maxime quidem quod erat a Iudæis obiecta, existimauit: nam eiusdem erat cum Iudæis opinionis, ad horum morem vitam instituebat, & veraces illos, sibiq. maxime beneuolos putabat. Magi igitur Tarbulam & reliquas duas arreptas, morte condemnant. Ac cum serra dissectas patibulis suffixissent, effecerunt, vti Regina spatium inter patibula intermissum transiret, perinde quasi morbus eo pacto depelleretur. Fertur hanc Tarbulam forma valde liberali & honesta fuisse; Magum quemdam eam deperijsse; mercedemque, vti cum illa rem haberet, clam misisse: promisisse denique, si vellet ipsius parere libidini, tum ipsam, tum

socias

socias saluas fore: at illam hanc turpitudinem ne audire quidem voluisse, sed nuncios verbis contumelioſis excepisse, intemperantiæq. crimen cum probro illis obiectasse: se multo libentius velle mori, quam virginitatem perdere, respondisse.

XVI. ACEPSIMAE ET SOCIORVM MARTYRIVM.

Porro cum edicto Saporis ratum esset (vti supra demonstratum est) vt soli sacerdotes & doctores Christianæ fidei comprehenderentur: Magi, & eorum principes, totam Persidem obeuntes, Episcopos & sacerdotes grauibus afficiunt incommodis, cum in alijs locis, tum maxime omnium in Adiabenorum regione, quæ est pars Persidis tota fidei Christianæ dicata. Sub idem tempus Magi Acepsimam quoque Episcopum, & complures ex eius clericis vna quidem comprehendunt: sed cum Antistitem velut prædam per insidias cepissent, eo contenti, ceteros, direptis illorum bonis, dimiserunt. At vero Iacobus quidam presbyter Acepsimam sua sponte sequitur, &, potestate a Magis postulata, in eumdem carcerem cum eo concluditur: eiq. vtpote ætate valde prouecto lubens inseruit; subleuat quantum potest eius calamitates, & plagarum vibices sanat: nam paulo postquam erat comprehensus, Magi loris crudis, quo Solem adorare cogerent, eum acerbe verberarant: sed vbi non cessisset, rursum conijciebant in vincula. Per idem tempus Aeithalas etiam & Iacobus presbyteri, Azadanes & Abdiesus diaconi, ob Christianam religionem in carcere iacuerunt, crudelissime a Magis cæsi.

XVII. TENTANTVR RVRSVS ACEPSIMAS ET SOCII.

Multo autem iam dilapso tempore, Princeps Magorum cum Rege de illis communicat: atque nactus potestatem eos pro arbitrio suo torquendi, nisi Solem adorarent; mandatum Saporis, illis qui in carcere tenebantur, significauit. Atque simulac respondissent, se numquam prodituros Christum, neque Solem adoraturos, adeo crudelibus tormentis eos cruciauit, vt Acepsimas, in fidei confessione fortiter perstans, mortem obierit; cuius reliquias quidam ex Armenia, qui obsides erant apud Persas, tumulo condidere. Alij autem, licet minus acerbe quam ille verberati, præter omnium opinionem in vita manserunt: qui cum in eadem perseuerarent sententia, in carcerem denuo compinguntur; quorum de numero fuit Aeithalas, cuius brachia inter vapulandum sic vsque ab humeris violenta extensione diuulsa & eneruata fuere, vt manus tamquam mortuæ inde penderent: quo factum est, vt alij cibum illius ori admouerent.

XVIII. EPISCOPORVM MARTYRVM NOMINA

Isto Sapore regnante, infinita multitudo presbyterorum, diaconorum, monachorum, sanctarum virginum, & aliorum qui in Ecclesiarum ministerio versabantur, & erga religionem præclaro animo affecti erant, egregia piæ vitæ testimonia dedit. Episcopi autem, quos accepi mortem in hac persecutione oppetiuisse, sunt, Barbasymes, Paulus, Gaddiabes, Sabinus, Mareas, Mocius, Ioannes, Hormisdas, Papas, Iacobus, Romas, Maares, Agas, Bochres, Abdas, Abdiesus, Ioannes, Abramius, Agdelas, Sabores, Isaac, & Dausas, qui a loco quodam, qui Zaudæus dicitur, a Persis captiuus abductus fuerat, & illo tempore pro fide Christiana morte mulctatus, vna cum Maureamde Corepiscopo, & clericis, qui in eius diœcesi erant, numero plus minus ducentis quinquaginta, qui comprehensi a Persis, & captiui abducti fuerant.

XIX. MILLIS EPISCOPI MARTYRIVM.

Per idem tempus etiam Milles martyrio occubuit, qui primum apud Persas militauerat, postea autem relicta militia, vitæ genus plane Apostolicum excolere cœpit. Fertur, illum, cum esset Episcopus vrbis cuiusdam in Persida creatus, multos sæpenumero cruciatus perpessum esse, verbera etiam & distractiones membrorum pertulisse: at cum neminem in ea ciuitate posset ad fidem Christianam perducere, ægro & iniquo animo ferentem, ciuitatem execratum esse, indeq. discessisse: Non longo post tempore, cum primarij viri illius vrbis in Regem peccassent, exercitum cum trecentis elephantis eo profectum, vrbem euertisse, & velut agrum colentes, in ea sementem fecisse: Millem vero peram solum, in qua sacratum Euangeliorum librum habebat, secum gestantem, Hierosolymam precatum se contulisse: indeq. in Aegyptum ad visendos monachos, qui ibi ætatem degebant, concessisse. Quæ autem, quamq. mirabilia, ac quam diuina facinora ab isto Mille edita fuerint, testes sunt Syri, qui eius res gestas & vitam litteris prodiderunt.

XX. MARTYRES SEXDECIM MILLE.

Mihi certe satis visum est, hæc de eo, & de ijs qui in Persida, regnante Sapore, martyrio obierunt, hactenus disseruisse: nam tormenta illis inflicta, aut quinam fuerint, ex quove loco, aut quo genere cruciamentorum martyrio defuncti sint, aut quibus supplicijs affecti, vix a quoquam percenseri possunt: quippe cum tam varij cruciandi modi a Persis tanto cum studio ad crudelitatem inuenti fuerint. Verum, vt summatim dicam, fertur, viros ac mulieres, quorum nomina recensebantur, martyrium id temporis pertulisse ad numerum

numerum sexdecim millium: at eorum multitudinem, qui præter hos trucidati sunt, ne numero quidem comprehēdi posse; & propterea perdifficile visum esse Persis, Syris, & incolis Edessæ, qui multum de hac re laborabant, illorum nomina percensere.] hactenus de his Sozomenus: litteras autem quas post hæc recitat Constantini, alio longe diuerso tempore datas esse, superius dictum est.

XXI. ACTA DIVERSORVM MARTYRVM.

Etsi vero dictorum martyrum nominibus singulis percensitorum Acta perijsse videantur; ex eorumdem tamen numero perpaucorum quidem tantummodo res gestæ, quæ ad Græcos peruenerunt, integræ conseruatæ reperiuntur, & a Metaphraste diuersis diebus, quibus martyrium subijsse inuenti sunt, recitatæ; vt in primis Acepsimæ [a] & sociorum eius, in quibus de Iosepho presbytero plura. Extant etiam Acta [b] Sadoth Episcopi successoris Simeonis, cuius superius mētio facta est, & centum ac viginti martyrum tā ex clero quam monachis, qui cum eodem subiere martyrium. Insuper [c] illustris passio Ionæ & Barachisij sub eodem Sapore Rege passorum ex veteribus monumentis prodita, Latinitate quoque donata legitur. Sed & Bandeni Archimandritæ vna cum socijs martyrij Acta quoque extant [d]. Quinetiam Acindini, Pegasij, & aliorum qui sub eodem Principe simul cum ijsdem decertarunt, res gestæ [e] scriptorum monumentis commendatæ habentur, & fortasse aliorum, quorum nomina memoriæ minime suppetunt, vel hactenus nobis incognita sunt.

a Metaph. die 3. Nouemb.
b Metaph. die 20. Febr.
c Metaph. die 19. Martij.
d Metaph. die 8. April.
e Metaph. die 2. Nouemb.

XXII. DIVTVRNITAS PERSECVTIONIS.

Ceterum quod diutius bellum perseuerarit inter Romanos ac Persas, & in dies acrius fuerit exacerbatum, non tantum temporibus Constantij Imperatoris, sed & Iuliani eius successoris vsque ad Iouianum; persecutionem ab eodem Sapore Rege in Christianos Persas semel edicto promulgatam, haudquaquam duorum annorum curriculis tantummodo viguisse putandum, sed toto ferme tempore, quo ab eodem Rege aduersus Romanos bellatum est: etenim Christiani, licet Persæ natione essent, tamen quod cultu religionis a Persis recessisse visi essent, & Romanis inhæsisse, quorum Deum colerent, quodammodo transfugæ habebantur, atque ob id magis magisq. ab eodem Rege Persarum dira iugiq. persecutione vexati sunt: ad quos plane Cyrillus Hierosolymorum Episcopus respectum habuisse visus est, cum ait [f]: Persæ & Gothi & omnes gentes Christum testantur, morientes pro illo.] sed & sanctus Augustinus de persecutione in Persida excitata, ac sæpe restaurata, hæc tradit [g]: Quid modo in Persida? Nonne ita in Christianos ferbuit persecutio, si tamen iam quieuit, vt fugientes inde nonnulli vsque ad Romana oppida peruenerint?]

f Cyril. Cateches. 10.
g Aug. de Ciuit. Dei lib. 18. c. 52.

XXIII. CANON DE ECCLESIA PERSARVM.

Quod rursum ad Persarum Ecclesiam spectat; quod subiecta fuerit Ecclesiæ Antiochenæ, canon [h] extat, qui & proditur fuisse Nicæni Magni Concilij, sic statuens: Non permittit Magna Synodus, vt Episcopi congregentur in prouincia Persidis ad disponendum aliquid ad ordinem Ecclesiæ pertinens sine consensu & auctoritate Patriarchæ Antiocheni: quia quamuis Prælatus sit loco Patriarchæ, & non quærat aliud præter quietem & tranquillitatem ipsorum Persarum; tamen non licet immittere se ad constituendum ordinem Ecclesiæ, sed potius in omnibus sint Metropolitani Patriarchæ obedientes. & qui contradixerit, Synodus eum excommunicat.] hæc ex Arabicis canonibus nuper Latine redditis, sed fide certa nutantibus.

h Recitat Turrian. in Append. ad Constitut. Clement.

IESV CHRISTI ANNVS 345. IVLII PAP. ANNVS 9. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 9.

I. QVadragesimusquintus supra trecentesimum Christi annus Consulatu Amantij & Albini adscriptus est Fastis: quibus Coss. datum habetur Constātij Imperatoris rescriptum Nisibi ad Nemesianum Præfectum Vrbi [i]: quod est euidens argumentum, ipsum cum expeditione aduersus Persas Antiochia profectum esse, & ad Persarum fines Nisibi cum exercitu consedisse. Cum autem (vt dictum est) multis annis Constantium aduersus Saporem fines Romani Imperij inuadentem pugnasse, certum sit; vix perpauca quædam extant de rebus gestis posteris tradita, quæ & summatim ab Eutropio recensentur his verbis [k]: Diuersa Constantij fortuna fuit: a Persis enim multa & grauia perpessus, sæpe captis oppidis, obsessis vrbibus, cæsis exercitibus: nullumq. ei contra Saporem Regem Persarum prosperum prœlium fuit: nisi quod apud Singaram haud dubium victoriam se-

i l. 5. de exactionib. C. Theod. CONSTANTII BELLVM IN PERSAS.
k Eutrop. lib. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rocia militum amisit, qui pugnam seditiose & stolide, contra rationem belli, die iam præ- A
cipiti popoſcerunt.] hæc Eutropius.

II. COMPARATIO CONSTANTINI ET CONSTANTII IN BELLIS GERENDIS.

At quam diſpar fuit conditio in bellis gerendis Conſtantini parentis, atque Conſtantij! Ille enim fide Catholica roboratus, ſecumq. Catholicos Epiſcopos ducens, præuio vexillo Crucis, numquam de barbaris atque tyrannis non redijt victor ac triumphator: Conſtantius vero tot prœlijs cum Sapore initis (nouem enim Oroſius numerat) numquam ferme niſi victus & cum ignominia reuerſus eſt, cum ſecum duceret Epiſcopos Arianos, & inter alios, de quo ſuperius mentionem fecimus, impietate notum Euſebium Emiſenum. Quod ſi poſtea in Occidente aduerſus Magnentium tyrannum certans, priores retulit; id plane accidit in vltionem innocentis ſanguinis Conſtantis Imperatoris effuſi, & alijs de cauſis, de quibus dicendum inferius.

III. GALLVS ET IVLIANVS INITIANTVR CLERICATV.

Ad hæc quoque tempora referenda putamus, quæ de Iuliano & Gallo tum a Grego- B
rio Nazianzeno, tum etiam ab alijs antiquis ſcriptoribus ſunt memoriæ commendata. Cum enim iam adoleuiſſent, & Gallus vigeſimum annum attingeret, Iulianus vero minor natu, nempe, ſecundum Sozomeni rationem, ſexdecim eſſet annorum, vel, iuxta ſupputationem Eunapij, tredecim: ſiue ipſi ſponte (ne quid moliendi in Imperium poſſet de eis exoriri ſuſpicio, qui precariam vitam ducerent Imperatoris arbitrio) ſiue Conſtantij iuſſu, quo omnem illis Imperium affectandi ſpem amputaret: crine depoſito, inter clericos profitentur. Rem geſtam a multis conſcriptam, ab antiquiore ac digniore auctore petendam putamus, nempe a Gregorio Nazianzeno [a]; qui vitæ ipſorum inſtitutum paulo altius repetens, ſic ait:

[a] Gregor. Nazz. orat. 1. in Iulianum.

IV. * patruele

Cum autem ab omnibus rebus otiarentur, tum quod Imperium adhuc eos moraretur, C
atque in cogitatione & meditatione eſſet; tum quod ætas & ſpes nondum eos ſecundis dignitatibus admoueret: vtebantur illi quidem aliarum quoque artium præceptoribus, nimirum auunculo * Imperatore in omni liberalium diſciplinarū genere eos inſtituente; verum noſtrati philoſophiæ impenſius operam dabant, non huic ſolum, quæ in verbis & doctrina verſatur, ſed illi etiam, quæ pietatem in moribus poſitam habet; atque & cum optimis quibuſque viris commercium habebant, & elegantiſſimis actionibus ac luculentum virtutis ſpecimen præſeferentibus incumbebant. Quinetiam in cleri ordinem ſe ipſos cooptarunt, adeo vt diuinos quoque libros plebi lectitarent, non minus id ſibi amplum & honorificum eſſe exiſtimantes, quam aliud quiduis; immo omnium ornamentorum maximum præſtantiſſimumq. pietatem eſſe cenſentes.

V. DIVERSA CONDITIO GALLI ET IVLIANI.

Iam ſumptuoſiſſimis quoque martyrum monumentis, & donariorum munificentijs, om- D
nibuſque alijs rebus, quibus diuinus timor velut nota quadam exprimitur, ſapientiæ ſtudium, Chriſtiq. amorem indicabant: alter quidem vere & ſerio pietatem profitens (tametſi enim natura acriori ac feruentiori eſſet, verus tamen ac ſincerus pietatis cultor erat) hic autem occaſionem captans & redimens (*Iulianus videlicet*) fictaq. pietatis ſpecie animi prauitatem occultans. Quod quidem ex eo conijcere licebit (neque enim miraculum, quod tum accidit, ſilentio præterire queam, vtpote illuſtre & memorandum, atque huiuſmodi, vt multis impijs documentum afferre poſſit:) Martyribus (vt diximus) ambo laborabant, munificentiaq. & liberalitate præclare inter ſe contendebant, cum multarum manuum opera, tum multis impenſis ædem extruentes. Verum quoniam non eadem voluntate, animiq. propoſito in hoc opus incumbebant, idcirco nec in eumdem finem labor vtrique progrediebatur. Etenim alterius, hoc eſt, Galli fratris natu maioris opus perficiebatur, ac rite procedebat, Deo videlicet munus illud libenter admittente, vt olim Abel E
ſacrificium, cum rite oblatum, tum diuiſum: atque hæc oblatio veluti quædam primogeniti conſecratio erat.

VI. IVLIANI RESPVITVR DONVM.

Alterius autem, nempe Iuliani (heu triſtem in hac quoque vita impiorum contemptum, futuræ ignominiæ teſtem, paruis indicijs magna prænunciantem) non ſecus ac Cain ſacrificium, Deus martyrum repudiabat. Itaque ille quidem laborabat: ſed terra, quod elaboratum fuerat, exutiebat. Ille enixius contendebat: hæc imbecillis impietate hominis fundamenta capere detrectabat, velut terræmotum ob ipſius ſcelus euenturum clamans, atque impijſſimi hominis dedecore martyres exornans. Hoc opus inſecutæ ipſius contumaciæ & amentiæ ignominiæq. in martyres ſceleriſq. in ædes ſanctas vaticinium quoddam extitit, alios quidem fallens, ceterum perſecutorem longe ante inſectans, atque impietatis pœnas ante ſignificans.] hucuſque Gregorius.

Porro

A Porro templum quod aggreſſus erat Iulianus extruere, fuiſſe nomine Maniæ martyris, VII.
quem alij Mamantem appellant, cum Sozomenus [a] tum alij quoque teſtantur. Ad hoc fortaſſe ſpectat, quod idem Iulianus in commentario quem aduerſus Chriſtianam religionem conſcripſit, in locum illum Geneſis de oblatione [b] Abel & Cain offendens, ſic ait [c]: Profecto (inquit) non ſacrificium, ſed diſtinctionem reprehendit, ad Cain dicens: Nonne ſi recte obtuleris, recte autem non diuiſeris, peccaſti? Hoc dixit ad me vnus ex valde ſapientiſſimis Epiſcopis. At ille decepit primum ſe ipſum, deinde & alios.] hæc, inquam, puto dixiſſe ſanctiſſimum illum Epiſcopum: quod S. Gregorius Nazianzenus, eodem vtens exemplo, in eumdē exprobrat, comparans oblationem Iuliani in erectione templi, quam licet bene illo offerente, ſed male diuidente, Deus non probaret, ſacrificio per Cain oblato. Inſtitutus enim Iulianus a puero ſub Gentili philoſopho, ab eodemq. imbutus ap-
B prime Ethniciſmo: ne eius rei, quam arbitro tantum præceptore ſeruabat in animo, in ſuſpicionem aliquam adduci poſſet, eiuſmodi Chriſtianæ religionis ſumma laude digna opera conficere ſatagebat, nempe eccleſias erigere, & martyres honore proſequi; vt ſic ea arte cuſtodiam eunuchorum eluderet, & gratiam Imperatoris Conſtantij promereret.

MAMANTIS MARTYRIS TEMPLVM.

[a] Sozom. lib. 5. c. 2.
[b] Geneſ. 4.
[c] Apud Cyrill. lib. 10. in Iulian. vsin. 3.

Succeſſit priori illi Ethnico præceptori Mardonio, de quo ſuperius, Maximus philoſo- VIII.
phus, non tantum Ethnicus, & Chriſtianæ religionis perduellis, ſed magus, occulte tamen ob Conſtantij metum incantationes exercens; de quo iſtæc Eunapius Sardianus [d]: Vnus fuit eorum quos Aedeſij doctrina imbuit, Iuliano Imperatori delectus magiſter ſolus, ceteris omnibus a Conſtantio ſublatis.] & paulo poſt de Iuliani indole: At ille hic ingenij vim & magnitudinem oſtendit: quicquid enim librorum proferebatur, memoria complectebatur: ita vt præcocem eruditionem ægre ferre magiſtri viderentur, quaſi non
C habituri quod puero inſtillarent. Poſtquam nec illi quod docerent, nec Iulianus haberet amplius quod diſceret: rogauerunt conſobrinum Conſtantium, vti permitteretur ei oratoriæ arti ac philoſophiæ audiendis vacare: quod ille, lubente Deo, conceſſit; in libris volutari eum atque otiari potius cupiens, quam de generis ſucceſſione atque Imperio cogitare. Poſtquam itaque hoc illi indultum fuit, ſuppetentibus vndecumque ampliſſimis maximiſq. redditibus, cum regali faſtu ſatellitioq. proficiſcebatur, iterq. faciebat quocumque ipſi viſum foret. Peruenit igitur Pergamum excitus fama ſummæ Aedeſij doctrinæ, &c.]

MAXIMVS PHILOSOPHVS MAGISTER IVLIANI.

[d] Eunap. Sard. in Vit. Philoſoph.

De Maximo autem philoſopho Iulianum docente, hæc his addit Sozomenus [e]: Qua IX.
in vrbe (*nempe Nicomediæ*) Maximus Epheſius philoſophus in eius conſuetudinem forte incidens, illum & philoſophiam docuit, & odium Chriſtianæ religionis in eius animum
D inſeuit: & tamquam vates, illud quod vulgo de eo ferebatur, verum eſſe affirmauit. Ille autem, quod multis ſolet accidere, cum metu rerum incommodarum grauiter affligeretur, in ſpem bonam per fraudem a Maximo inductus, eum carum habere cœpit. Quibus rebus Imperatori nunciatis, timore perculſus cutem abraſit, & vitam monaſticam ſimulauit, ſecreto tamen aduerſam religionem amplexatus eſt. Vbi autem ætate robuſta eſſe cœpit, paratiore animo cum ad has res inductus eſt, tum eaſdem executus. Artem, ſi qua res futuras prædicere profiteretur, admirari, & eius cognitionem (quam quidē exercere Chriſtianis nefas eſt) neceſſariam ducere cœpit; deq. ea periculū facere, in animum induxit; atque ex eo tempore cum his qui eiuſmodi rerum periti eſſent, amicitiam iunxit. Qui cum hoc animo eſſet, Nicomedia in Aſiam conceſſit, & cum viris eius profeſſionis ibi in congreſſum veniens, multo acriore ſtudio in eas res accenſus incubuit.] hæc Sozo-
E menus vſque ad tempora ſuperius ex Eunapio recitata, nempe ad acceſſum Iuliani Pergamum, & congreſſum cum Aedeſio philoſopho pariter atque mago, alijſque, quos nominat, eiuſdem facultatis viris.

INSTITVTIO IVLIANI SVB MAXIMO.

[e] Sozom. lib. 5. c. 2.

Ceterum haud inuito Conſtantio humanioribus idem Iulianus inſtituebatur diſciplinis: X.
immo & in his quoque currenti adoleſcentulo addebat calcaria, dum a fœcunditate eius ingenij aliquam ſoleret lucubrationem exigere. Vnde ipſe ad Iamblichum philoſophum aliquando ſcribens, hæc habet in fine: Accipies igitur primum (quando ita vis) orationes, quas nuper Imperatoris iuſſu in nobilem illam maris coniunctionem elaboraui: paruū certe munuſculum, ſi cum tuo conferatur, omninoq. æs pro auro reddimus: ſed tamen quo poſſumus munere noſtrum Mercurium proſequimur.] iſtæc Iulianus. Porro Iamblichi conſuetudine, vtpote hominis qui omnes Ethnicos philoſophos fama facile antecelleret, æque ipſe didicit impietatem, nēpe deſpicere religionis Chriſtianæ cultum, & deos Gentium

IVLIANI CVM IAMBLICHO CONSVETVDO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

magnificare; magicasq. incantationes, quibus idem Iamblicus (vt ex Eunapio constat) apprime imbutus erat, sub silentio exercere. Quanti autem Iulianus Iamblicum fecerit, verbis illis potissimum declarauit, quibus ad eum scribens ait: Hanc epistolam vnam Iamblici malim, quam totum Lydium aurum possidere. Quod si amatorum tuorum vlla tibi cura est (est autem aliqua, nisi fallor) ne nos quasi pullos negligas, qui cibo tuo magnopere egemus; sed scribe assidue, neque tuis bonis pascere desine.] At de Iamblico & Iuliano alias. Reliqua autem de eo post hæc facta, & de accessu ipsius Athenas, suo loco dicenda sunt.

XI. IVLIANVS QVO ANIMO LITTERIS SACRIS STVDEBAT.

Qui igitur a natura tã pernici ad litteras addiscendas præditus erat ingenio, Christianæ religionis facultates haud segniter exploravit, dum ad conciliandum sibi animum Imperatoris in eis assidue versabatur: sed non sic quidem, vt ex ijsdem pietatem eliceret; verum potius vt ipsas, cum morte Constantij liberum sibi esset, impugnaret, & paratis interea argumentis penitus confutaret: quod & suo tempore magno conatu præstitit, simulac̃ solus post Constantij obitum imperauit: cum, quod diu conceperat, monstrum peperit; & arma bellica in silentio comparata, continuo in Christianam religionem ferali impetu violentus intorsit. sed de his suo loco dicendum.

IESV CHRISTI ANNVS 346. IVLII PAP. ANNVS 10. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 10.

I. DE CONSVLATV AMANTII ET ALBINI.

ANnus Christi trecentesimus quadragesimus sextus in cõmunioribus Fastis, qui vsui sunt Latinis, non Consulibus nouis ex more descriptus habetur, sed (vt interdum accidit, a superioris anni Consulibus annum denominari) post Consulatum Amantij & Albini notatus extat: quod & vetera quoque monumenta declarant, vt quæ exempli causa hic exaranda putamus.

L.[a] TVRCIO APRONIANO FILIO V. C. FILIO L. TVRCI APRONIANI V. C. PRAEFECTI VRBIS. NEPOTI L. TVRCI SECVNDI C. V. CONSVLIS, QVAESTORI, PRAETORI, QVINDECEMVIRO SACRIS FACIVNDIS, CORRECTORI TVSCIAE ET VMBRIAE, OMNI VIRTVTE PRAESTANTI STATVAM EX AERE ORDO SPOLETINORVM AD MEMORIAM PERPETVI NOMINIS CONLOCAVIT. CVRANTIBVS FLAVIO SPEV. ET CONDONIO TAVRO. POST AMANTI. ET ALBINI CONS.]

[a] Extat Romæ in ædibus Porcariorum, iuxta ædes Masseorum, ex Flamin. edit. pag. 68. num. 2.

Vides & ex hac pariter inscriptione, lector, idololatriæ magistratus Romæ in summis viris adhuc temporibus Christianorum Principum viguisse.

II. ALIORVM CONSVLVM NOTA.

Fasti vero Græci habent hoc anno Consules Constantium quarto & Constantem tertio, quibus etiam complures leges consignatæ esse reperiuntur. Cassiodorus autẽ hæc sentiens, eiusmodi Augustorum Consulatum ante Cõsulatum Amantij & Albini collocauit. Quod igitur diuersis Consulatibus hoc anno habeantur annotata publica monumenta; inde euenisse putatur, quod nouis Consulibus annum minime aperire ex more contigerit: cuius rei causam non existimamus eam, quæ asseritur, intercessisse, nempe discordias inter Constantem atque Constantium, quæ nondum conflatæ erant; sed potius quod detento (vt vidimus) Constantio in expeditione aduersus Persas in finibus Mesopotamiæ, in tanto regionum interiacentium spatio, multis casibus potuit accidisse, vt de quarto Consulatu eiusdem Constantij placitum Romam tardius perferretur, quorum Consulum interregno oportuerit superioris anni Consulatu Acta publica consignare.

III. ATHANAS. AD CONSTANTEM PROFICISCITVR.

Hic ille est annus quartus commorationis Romæ Magnî Athanasij, quo se accersitum esse Mediolanum ab Imperatore Constante illic agente, ipse testatur, cum sic ait ad Constantium scribens[b]: Post triennium quarto denique anno litteris iussit vt ad se venirem. Agebat autem per id tempus Constans Mediolani. Sciscitabar, quid causæ esset, cur euocarer; quippe ignarus omnium, testis est mihi Deus. Comperiebam autẽ, quosdam Episcopos, qui eo profecti erant, precibus ab eo postulasse, vt tuæ pietati de Synodo faciẽda scriberet. Mihi crede, Imperator, res ita acta est, vt dico, & nihil mentior. Cum igitur venissem Mediolanum, expertus sum illius mirificam humanitatẽ, dum & me suis oculis dignatur; verbisq. indicat, se ad te de celebrãdo Concilio litteras misisse. Idem me rursus, agentem in

[b] Athanas. Apolog. ad Constantium.

A tem in suburbio, in Gallias euocauit: eo enim pater Osius concesserat, vt inde ad Sardicense Concilium proficisceremur.] hæc Athanasius; ac plane indicat, præcessisse suum ad Imperatorem aduentum Episcopos a Iulio Romano Pontifice missos, interpellaturos Imperatorem, vt ad fratrem Constantium scriberet de Synodo cogenda; nimirum vt Ariani toties Romam vocati, ad Concilium venire detrectantes, adesse compellerentur: actumq. fuit a legatis a Iulio missis cum Constante de Sardicensi Synodo indicenda.

IV. CONGRESSVS ATHANASII CVM CONSTANTE.

Quoniam autem de eo quoque infamatus postea fuit ab Arianis Athanasius, quod conueniens Constantem Imperatorem, illum aduersus Constantium incitasset: eam tunc ad ipsum scribens Apologiam, quibus arbitris Episcopis semper Constantem allocutus esset, singulorum qui aderant retexens nomina, docet his verbis[a]: Numquam sine comitibus aut arbitris fratrem tuum vidi, neque ille vmquam mecum solus cum solo verba miscuit; B sed semper cum Episcopo eius loci vbi agebat, alijsq. qui ibi aderant, ad colloquium intraui; simul cum illis eum vidi; simul cum illis ab eius conspectu recessi. Huius rei testis est Fortunatianus Aquileiæ Episcopus, & plenam eius rei historiam pater Osius docere posset: Crispinus item Patauij Episcopus, Lucillus Veronæ, & Dionysius Leidæ*, & Vincentius Campaniæ (quia defuncti sunt Maximinus Treueris & Protasius Mediolani Præsules, Eugeniusq. qui magister erat) testes citari possunt: hic enim ante ostium stabat, audiebatq. & nostras tum postulationes, & quid vicissim ab illo responderetur.] hactenus de his Athanasius: ex quo etiam obseruatu illud dignum est; hoc anno, cum ipse Athanasius a Constante Mediolanum vocatus esset, sedi Mediolanensi præfuisse Protasium: quo defuncto, antequam illam ad Constantium scriberet Apologiam, subrogatum fuisse Dionysium: præcessisse vero Protasium (vt ex Actis Concilij Romani sub Iulio dictum est) Iu- C lium Maternum. Quæ cum ex solidis firmisq. auctoritatibus explorata habeantur; videant hæc, qui in texenda serie Episcoporum Mediolanensium aliam ab hac diuersam rationem inierunt.

[a] Athan. ibid.

* Laudæ

V. CONCILIVM SARDICENSE A ROM. PONT. PROCVRATVM ET INDICTVM.

Quod igitur pertinet ad indictionem Concilij Sardicensis; Iulium quidem Romanum Pontificem fuisse primum auctorem, tum ea quæ sunt dicta significant (nam & qui cum alijs aderat coram Constante, Vincentius Episcopus Capuæ in Campania, obire solitus erat legationem ab Apostolica sede) tum etiam Sozomenus insinuare plane videtur, hæc dicens[b] de ipso Iulio: At cum litteris apud Episcopos Orientis, de rebus propter quas scripsisset, nihil proficeret: causam Athanasij & Pauli ad Constantem retulit: qui quidem dedit litteras ad fratrem Constantium, &c.] Ceterum & litteris quoque ipsius Iulij potissimum conuocatos esse ad Synodum Episcopos omnes, & ab eodem certam diem ad con- D ueniendum Sardicam fuisse præscriptam, ex ijs quæ Socrates[c] tradit, necessarium deducitur argumentum: cum enim ait, quosdam Episcopos ad Concilium non venisse propter præsentem corporis infirmitatem, alios vero causatos angustiam temporis a Iulio præstituti; plane declarat apertissimis quidem notis, ipsos ab eodem Romano Pontifice esse vocatos, & ad conueniendum Sardicam certa die tempus definitum. At de indictione Synodi satis.

[b] Sozom. lib. 3. c. 9.

[c] Socrat. lib. 2. c. 16.

VI. QVERELAE ATHANASII DE FIDE PROCVLCATA.

Quod autem ad Athanasium spectat; licet de Constantio (vt ipse libere ingenueq. profitetur) minime expostularit, tamen naufragium Orientalis Ecclesiæ illi notum facere nullatenus prætermisit, & Arianos malorũ omnium incentores esse, pariter deplorauit. testatur id quidem de eo Theodoretus, cum ait[d]: Athanasius vero ad Constantem accedens (Constantinus enim filius Constantini natu maximus in bello interemptus erat) de factio- E nis Arianæ insidijs conqueri, bellum contra fidem Apostolicam excitatum lamentari: & tum patris, tum Magni Concilij Nicæni, quod ille conuocauerat, eum in memoriam reducere cœpit: quinetiam decreta Patrum, quibus ille vna interfuerat, ab eo lege confirmata fuisse. Talia cum gemitu & lacrymis apud Constantem Imperatorem elocutus, eum ad patrem æmulãdum excitauit. Nam simulatque ista audiuit, litteras scripsit ad fratrem, quibus eum hortabatur, vti hereditatem pietatis paternæ integram inuiolatamq. seruaret: illum enim Imperium pietate stabiliuisse; tyrannos, qui Romanos oppressérant, profligasse, & barbaros vndique in suam potestatem redegisse. Quibus litteris persuasus Constantius, mandatum dedit, vt Episcopi tam Orientis, quam Occidentis, Sardicam, quæ est in Illyria vrbs Daciæ primaria, aduentarent: nam alijs multis morbis vexabatur Ecclesia, ad quos curandos Concilium necessario requirebatur.] hactenus Theodoretus. Sed de ipsa Synodo anno sequenti.

[d] Theod. lib. 2. c. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

VII. CONCILIVM AGRIPPINENSE CVIVS FIDEI.

Hoc quoque anno, nempe post Consulatum Amantij & Albini, quarto Idus Maias, celebratum habetur Concilium Agrippinense [a] aduersus Euphratem Coloniæ Agrippinæ ciuitatis Episcopum, Christi negantem diuinitatem: ob eamq. causam, ab Episcopis qui illuc conuenerunt, a sede depositus est. Perlegentes autem nos eius Synodi Acta, & quæ ipsam præcessisse atque subsecuta esse dicuntur; eadem omnia impostura suspicione vehementer laborare cognouimus. Qui enim hoc ipso anno adeo ignominiose damnatus est Euphrates, vt nec laica quidem communione dignus fuerit existimatus a Valentino Episcopo Arelatensi, & calculo omnium turpiter e sede deiectus; ille ipse sequenti anno reperitur ex Synodo Sardicensi vna cum Vincentio Episcopo Capuano honorificentissima legatione functus esse ad Constantium Imperatorem Antiochiæ cómorantem, vt, quos ipse eiecerat, a Synodo absolutos pateretur in suas sedes reuerti. id quidem S. Athanasius disertis verbis affirmat [b], vt nulla de eius testificatione possit vel leuissima suboriri suspicio; quod etiam Theodoretus [c] & alij omnes post eum asserunt. Haud enim facile adduci possumus, vt credamus, hominem qui adeo infami nota esset inustus, quantumlibet palinodiam recantasset, tam breui temporis spatio in pristinam sedem restitutum, & inter eximios sanctitate & doctrina viros, Galliarum Episcopos, qui Sardicensi Synodo interfuerunt, esse delectum, quem præsertim grauior hæresis quam Arij infamasset.

[a] Tom. 1. Concil.

[b] Athan. ad Solitar.

[c] Thod. lib. 2. c. 9. 10.

VIII. TEMPVS CERTVM CONCIL. AGRIPPINENSIS.

Scimus Trithemium [d], hanc Synodum, in qua damnatus ponitur Euphrates, reijcere in annum Domini trecentesimum septuagesimumquintum: sed plane hallucinatur; cum constet, eosdem ferme Episcopos qui interfuerunt Concilio Colonienſi, a quo depositus est Euphrates, præsentes quoque fuisse Synodo Sardicensi, nempe Maximinum, Valentinum, Seuerinum, Optatianum, Victorem, Simplicium, Amandum, Iustinianum, Seruatium, Dioscholium, Martyrium, Eusebium, Superiorem, Mercurium, Victorinum, & Eulogium: hos, inquam, qui cum alijs octo præsto fuerunt Concilio Colonienſi, nominatos etiam reperies ab Athanasio [e] astitisse Synodo Sardicensi: vt ex hac parte nihil sit quod idem Concilium reijci possit ad triginta post annos; cum etsi non omnes, maiorem saltem partem ex his Episcopis ante tempus illud constet fuisse defunctam, & alios in locum ipsorum esse suffectos: adeo vt in dubium reuocandum non sit, circa tempus Concilij Sardicensis, Colonienſem Synodum habitam esse, & hoc ipso anno, vt ex nota Consulum patet. An autem re vera in ea tunc damnatus sit Euphrates, ex his quæ dicta sunt, nonnihil dubitari contigit.

[d] Trithem. in Maximo. apud Sur. tom. 6. die 18. Nouemb.

[e] Athanas. Apolog. 2.

IX. APPENDIX REIICITVR.

Sed nec recipimus quæ ad Synodum ipsam appendix addita [f] est de legatione ob grassationem Hunnicam imminentem, a Seruatio, hoc eodem anno, mox suscepta post dictum Colonienſe Concilium, Romam ad limina Apostolorum: quam longe post hæc tempora oportuit contigisse: nam & qui ibidem nominatur Exuperius Episcopus Tolosanus, constat vixisse imperantibus Theodosio & filijs. Cæterum de Seruatij legatione opportunius suo loco dicemus.

[f] Apud Sur. tom. 1. Concil.

X. CONSTANTII RESCRIPTVM DE TEMPLORVM AEDIBVS

Huius quoque anni Consulibus a Constantio Imperatore rescriptum est ad Catullinum Præfectum Vrbi de non diruendis templorum ædibus extra Vrbem positis, in hæc verba [g]: Quamquam omnis superstitio penitus eruenda sit: tamen volumus, vt ædes templorum, quæ extra muros sunt positæ, intactæ, incorruptæq. consistant. Nam cum ex nonnullis vel ludorum, vel Circensium, vel Agonum origo fuerit exorta, non conuenit ea conuelli, ex quibus populo Romano præbeatur priscarum solemnitas voluptatum. Dat. Kalend. Nouembr. Constantio quartum & Constante tertium AA. Coss.] At ne propterea quod parcere iussisset templorum ædibus Imperator, ne a Christianis deijcerentur, existimaretur ad templa ingredi & sacrificia immolare licere Gentilibus; mox, nonnisi vnius mensis spatio intercurrente, ab eodem Imperatore hæc scripta est sanctio ad Taurum Præfectum Prætorio [h]:

[g] l. 3. de Paganis, C. Theod.

[h] l. 4. de Pagan. C. Theod.

XI. TEMPLA CLAVDI IVSSA.

Placuit, omnibus locis atque vrbibus vniuersis claudi protinus templa, & accessu vetitis omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos sacrificijs abstinere. Quod si quis forte aliquid huiusmodi perpetrarit, gladio vltore sternatur. Facultates etiam perempti Fisco decernimus vindicari: & similiter affligi Rectores prouinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Dat. Kal. Decemb. Constantio quartũ & Constante AA. Coss.] Sic igitur hoc (vt dictum est) anno, Romæ & alibi clausa sunt idolorum templa, & sacrificia penitus offerri vetita; quod vsque ad successorem Constantij Iulianum Apostatam perseuerauit. At licet Constantij nomine eiusmodi edicta ferantur;

Constantis

Constantis tamen in his præcipuum declaratum esse studium, ex eo potest intelligi, quod in ipsum Constantem est illa querela & exprobratio Symmachi [a] Consularis ad Valentinianum Iuniorem Imperatorem: Merito (inquit) diui Constantis (*sic legendum puto, non Constanty, ex his quæ postea sequuntur de Constantio*) factum diu non stetit: omnia vobis exempla vitanda sunt, quæ mox remota didicistis.] Exprobrat, inquam, hostis Christianæ religionis, Constantis Imperium non diu stetisse, eo quod vetuisset sacra dijs offerri; ob eamq. causam cito illum per Magnentium tyrannum sublatum fuisse. At subdit post hæc de Constantio: Sed diuus Constantius idem feciſſe dicitur: cetera potius illius Principis æmulemur; qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius non deuiasset.] istæc ipse. Restituisse autem Magnentium tyrannum Romanis tantum sacra nocturna, rescriptum [b] Constantij, quo ea mox vetuit, aperte declarat: sed de illo inferius suo loco agemus.

[a] Symmachi relatio apud Ambrosium.

[b] l. 5. de Pagan. Cod. Theod.

XII. QVID IN SYMMACHI EXPROBRATIONEM.

At ad exprobrationem Symmachi, quod idcirco Constans cito desierit, cum templa claudi iussisset, & sacrificia vetuisset; dicẽdum: Cur tam felicissimum ac diuturnum Imperium Constantini, qui primus Christum sequens aduersus idolorum cultum complures edidit sanctiones, atque alijs ad hæc agenda viam aperuit? In primum auctorem certe violatæ religionis læsa numina oportuisset vlcisci, vel in Constantis successorem Constantium, qui & ipse, debellatis magna felicitate tyrannis, ad vigintiquinque annos Imperium propagauit, pari cum fratre animo incensus aduersus idola. Sed & secundum Symmachi rationem, ad plures annorum decades debuisset restitutoris idololatriæ Iuliani Apostatæ Imperium prorogari; cui tamen nec explere biennium, ab his, quos coleret, superis, datum fuit. Aliam igitur, quam violatorum numinum, extitisse oportuit causam illatæ necis Constanti; hac ex parte comparando eum laudatissimo Regi Iosiæ [c], qui iuuenis occisus ex hac vita sublatus est, cum præ cunctis Regibus Israel fuerit diuinæ legis tenacissimus vindex, & cultus deorum acerrimus profligator. Sed de Constantis nece inferius.

[c] 4. Reg. 23.

IESV CHRISTI ANNVS 347. IVLII PAP. ANNVS 11. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 11.

I. CONCILIVM SARDICENSE

Trecentesimo quadragesimoseptimo Christi anno, Ruffino & Eusebio Coss. celebrata est Synodus Oecumenica Sardicensis. Id quidem, quod ad tempus spectat, testatur in primis Socrates disertis verbis, cum ait [d]: Vndecimo anno post mortem patris duorum Augustorum, Ruffino & Eusebio Coss. Concilium Sardicense coactum est.] Affirmat hoc ipsum Sozomenus [e], qui sub ijsdem Consulibus, & anno decimo, numerando ab anno sequenti post obitum Constantini, idem Concilium celebratum tradit. Sed mendaciſſima plane inscriptio illa est, quæ ab incerto auctore præfixa reperitur Surianæ editioni Concilij Sardicensis, qua dicitur hæc ipsa Synodus habita anno sexto Constantij Imperatoris, Leontio & Sallustio Consulibus, æra trecentesima octogesimaprima: nam cum ex nuper citatis auctoribus, tum etiam ex ijs quæ singulis annis accurate temporis ordine & ratione digesta sunt, tum denique ex ijs quæ ibi contraria ea inscriptione ponuntur, omni ex parte erroris arguitur, & confutatur. Siquidem Consulatu Leontij & Sallustij, non sextus, sed octauus annus Imperatoris Constantij consignatur, atque æra trecentesima octogesimasecunda. At inscriptio illa recens apposita esse videtur; siquidem Cresconiana Collectio ea caret, & aliæ antiquiores editiones. Quod rursum ad tempus pertinet coactæ Synodi Sardicensis; longe quoque visus est Seuerus erraſſe, dum ait [f] idem Concilium a Constantino Magno conuocatum, quem & tunc temporis mortuum esse testatur.

[d] Socrat. lib. 2. cap. 15.

[e] Sozom. lib. 3. c. 11. in fine.

[f] Sever. lib. 2. hist. sacr.

II. SARDICA DIFFERT A SARDIS.

Sed & errore hi lapsi sunt, qui Sardicam ciuitatem, in qua Synodus habita est, eamdem esse putarunt cum Sardis, quæ est in Minori Asia ciuitas, cuius fit mentio in Apocalypsi [g], sed frequentius apud Strabonem [h], Plinium [i], & alios: diuersa enim admodum est Sardis a Sardica, quæ confinis Illyrij, Mysiæ, atque Thraciæ reperitur, a Philippopoli, montis interstitio, cui nomen Tituris, separata [k], nobilis sane tunc ciuitas, in qua Constantinus Imperator aliquando habitauit, vt eius rescripta complura illic data testantur: quam postea, cum cœpit esse sub Turcis, mutato nomine, dictam esse Triaditze, Theodorus [l] affirmat. Electa ad Synodum ex Imperatorum consilio ea est ciuitas, vtpote quæ confinis prope esset inter Orientale atque Occidentale Imperium, secundum partitionem a Constantino

[g] Apocal. 1.

[h] Strab. lib. 13.

[i] Plin. lib. 5. c. 29.

[k] Socrat. lib. 2. c. 18.

[l] Theod. Comment. in præfat. ad Canones Concilij Sardic.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stantino Magno inter filios Cæsares factam, quam superius recensuimus; ceterum in ditione Constantij ciuitas sita erat. A

III. NVMERVS EPISCOP. CONCILII SARDICEN.

De numero autem Episcoporum qui Sardicam ad Concilium conuenerunt, variæ sunt diuersorum antiquorum assertiones: sed illorum penitus explodendæ, qui numerant tantum eos qui hodie post eiusdem Synodi canones leguntur: qua ratione Gratianus [a] sexaginta solum Sardicensi Concilio interfuisse tradit. Ceterum Theodoretus [b] ducentos & quinquaginta Episcopos ad Synodum conuenisse affirmat. Sozomenus [c] ad hæc, Conuenere (inquit) ex vrbibus versus Solis occasum sitis Episcopi numero circiter trecenti, ex Oriente autem septuagintasex.] sic ille. hæc eadem refert etiam Socrates [d] ex testificatione Athanasij atque Sabini, illo testante de trecentis Episcopis Orbis Occidentalis, isto vero de septuagintasex Orientalibus.

a Distinct. 16. cap. 11.
b Theod. lib. 2. cap. 7.
c Sozom. lib. 3. c. 11. in fine.
d Socrat. lib. 2. cap. 16.

IV.

Ceterum sanctus Athanasius, qui eidem interfuit Concilio, præ ceteris audiendus est, qui in epistola ad Solitarios ait, conueniſſe ex Oriente & Occidente Antistites numero plus minus trecentum: ipso autem ferme exordio scriptæ a se Apologiæ secundæ affirmat, suam innocentiam exploratam habuisse atque probasse plus quam trecentos Episcopos: sed inferius recensens nomina singulorum Episcoporum Occidentalium eiusdem Concilij Sardicensis, numerat ex Italia Antistites septuagintaocto, e Canalio Italiæ Episcopos quatuordecim, ex Gallia trigintaquatuor, ex Africa trigintasex, ex Aegypto nonagintaduos, ex Cypro duodecim, ex Palæstina quindecim, omnes numero ducentos octoginta: cui quidem Episcoporum indiculo hæc præmittit [e]: Eorum autem qui Synodo subscripserunt, nomina, ceterorumq. aliorum, ista sunt, Osius ab Hispania, &c.] quibus recitatis, sic rursus in fine: Qui igitur decretis Synodi subscripserunt, sunt isti (*superius nimirum recensiti*) plurimiq. item alij, qui ante hanc Synodum pro nobis scripserant, tum ex Asia, tum ex Phrygia, tum ex Ilauria, quorum singulorum nomina cum suis epistolis circumferuntur prope sexaginta, in vniuersum vero trecenti quadragintaquatuor.] Perficiunt autem numerum hunc (vt ex superius recitatis apparet) additis his tamen sexaginta qui ante Synodum suis epistolis Athanasij innocentiam testati fuerant. quamobrem cum totidem detrahendi sint ex numero illo trecentorum quadragintaquatuor qui subscripserunt; qui reliqui sunt, conficiunt numerum ducentorum & octogintaquatuor Episcoporum. B C

e Athanas. Apolog. 2.

V. NON OMNES NVMERATI EPISCOPI.

At quoniam in ea serie Antistitum, Italiæ, Galliæ, Africæ, Aegypti, Cypri, & Palæstinæ tantum numerantur Episcopi; cum tamen aliarum complurium prouinciarum Antistites Sardicam conueniſſe, Athanasius ipse testetur: non omnes ibi recensitos esse Episcopos, & Orientalium præsertim plurimos esse prætermissos, cum nonnisi Palæstini & Cyprij illic numerentur Antistites, opus est affirmare. Nam esto quod Hispani cum Italis adnumerati sint (vt constat de Osio) & Britanni cum Gallis, Sardi cum Afris coniuncti simul ab Athanasio fuerint: tamen Asianos, Thraces, Græcos, & aliarum diuersarum prouinciarum Orientis Episcopos comprehensos esse numero quindecim illorum Palæstinorum, nemo quidem prudens aliquando dixerit. quamobrem in Socratis atque Sozomeni sententiam eundum putamus, vt conuenerint Sardicæ trecenti ex Occidente, ex Oriente vero septuagintasex Episcopi, ijdemq. omnes Catholicæ communionis: nam Arianos Synodum refugisse, atque coiuisse seorsum, suo loco dicemus. descripserunt eiusmodi numerum illi (vt Socrates profitetur) ex Sabini, qui extabat, de Synodis commentario, & Athanasij scriptis, quæ tunc absque mendis integra legebantur, quæ hodie ex diuersitate variorum locorum numeri ab eodem auctore recensiti, deprauata esse, necesse est affirmare. D E

VI. EPISCOPI EX DIVERSIS PROVINCIIS.

Prouinciæ autem Catholici Orbis Episcoporum, qui Sardicensi Concilio subscripserunt, ab eodem Athanasio numerantur his verbis [f]: Tertio iterum in Magno Sardicensi Concilio ad edictum religiosissimorum Principum Constantij & Constantis, in quo iudicio ita ceciderunt aduersarij, vt habiti pro calumniatoribus, depositionem exauctorationemq. ordinis sui retulerint, nostram vero innocentiam plures quam trecenti Episcopi suis calculis comprobarint, qui ex multis prouincijs Aegypti, Libyæ, Pentapoleos, Palæstinæ, Arabiæ, Isauriæ, Cypri, Pamphiliæ, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Mysiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedoniæ, Epiri, Thessaliæ, Achaiæ, Cretæ, Dalmatiæ, Sciſciæ, Pannoniarum, Norici, Italiæ, Piceni, Tusciæ, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, Brutiorum, Siciliæ, Africæ vniuersæ, Sardiniæ, Hispaniarum, Galliarum, Britanniarum se eo ad Concilium contulerunt.] hæc

f Athanas. Apolog. 2.

A hæc quidem Athanasius in Apologia contra Arianos, eademq. ab eisdem inspicienda atque examinanda; vt omnem procul oportuerit abesse suspicionem mendacij: immo cum hæ ab eo numerentur trigintaquinque prouinciæ, in eiusdem Concilij Sardicensis epistolæ Synodalis inscriptione reperiuntur apud Socratem [a], qui eam recitat, prouinciæ trigintaseptem, quarum ab Athanasio [b], cum eamdem describit epistolam, nonnullæ sunt prætermissæ: vt merito ipse alibi [c] affirmet, ex pluribus quam trigintaquinque prouincijs coactam esse Synodum Sardicensem. Ceterum maiorem quoque numerum Episcoporum ad idem Concilium vocatum esse, sed diuersis ex causis impeditos, apud suas sedes remansisse, Socrates [d] auctor est ea sententia, quam alia occasione superius recitauimus, cum ait: Alij, qui defuerunt, corporis infirmitatem causantur, alij de temporis præstituti querunturanguſtia, culpam illius rei in Iulium Episcopum Romanum conferunt: cum tamen ex B eo tempore, quo tum Concilium indictum fuerat, cum Athanasius Concilium expectans Romæ commoratus erat, annum & sex menses iam præterijssent.]

a Socrat. lib. 2. c. 8.
b Athanas. Apolog. 2.
c Athanas. epist. ad Solitar.
d Socrat. lib. 2. cap. 16.

VII. CONCILIVM OECVMENICVM.

Quod igitur ex totius ferme Christiani Orbis prouincijs Episcopi ad Synodum fuerint a Romano Pontifice conuocati, interfuerintq. & Apostolicæ sedis legati ab eodem Iulio Papa missi; merito censendum est Concilium Oecumenicum. In quo illud monendum putamus, diuersam reperiri de his antiquorum nomenclaturam, ab illa qua vtimur. Siquidem ad significandum pleniſſimum Concilium, quod dicimus Oecumenicum, Patres olim Magnum illud nominare consueuerunt; sicq. sæpissime hoc nomine reperies nuncupatum Nicænum Concilium: id quidem quæ dicta sunt superius sexcentis ferme locis declarant. qua etiam ratione sanctus Athanasius, instar Nicænæ, hanc quoque Synodum Sardicensem, Magnam appellat [e]. Idem vero quod Oecumenicum dicimus, maiores Ple- C narium Concilium appellare consueuerunt. ita enim a S. Augustino nominatur, cum ait [f]: Ecce putemus, illos Episcopos, qui Romæ iudicarunt, non bonos Iudices fuisse: restabat adhuc plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium, vbi etiam cum ipsis Iudicibus causa posset agitari.]

e Athanas. Apolog. 2. in princ.
f Augustin. epist. 162.

VIII. CONCILIVM GENERALE.

Cum vero conuocarentur in vnum omnes Episcopi earum prouinciarum quæ sub vno Primate Antistite essent, idem Concilium consueuit olim a maioribus Generale dici. hoc quidem nomine appellasse reperitur Athanasius [g] Concilium quod collectum erat Alexandriæ ex Episcopis Aegypti; in quo inter alia, coram Osio qui aderat, & alijs Antistitibus, Colluthi causa tractata est. In Synodo quoque Carthaginensi tertia [h] nominatur illud Vniuersale Concilium anniuersarium, ad quod singulis annis ex omnibus Africæ prouincijs Episcopi conuenire in vnum consueuerant [i]. In Gallia vero, vt quolibet triennio celeD braretur Vniuersalis Synodus, statutum est [k]. Sunt & de his alia complura exempla.

g Athanas. Apolog. 2.
h Concil. Carth. 3. c. 7.
i Concil. Matisc. 2. c. 20.

IX. VNDENAM CVM DICTVM OECVMENICVM.

Obtinuit tamen postea vsus, vt Concilium Vniuersale idem diceretur, quod Oecumenicum, ab antiquis Magna Synodus, siue Plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium appellari solitum: porro vt Oecumenicum nuncuparetur, prouenit a Græca voce, οἰκουμένη, quod est, Orbis terrarum, & οἰκουμενικὸς, quod spectat ad Orbem terrarum; ob idq. Concilium illud collectum ex totius Christiani Orbis prouinciarum Episcopis nominari Oecumenicũ consueuit; vel ea ex causa, quod, licet non ex omnibus Orbis terrarum prouincijs Antistites sint conuocati, tamen cum in eo quæ ad totam Christianam religionem pertinent decernerentur, recte Oecumenicum (si vim verbi expendas) dici posse videretur, nempe quod spectaret ad Orbem terrarum, ipsam vniuersalem Ecclesiam. Quod igitur ex Oriente & Occidente ac Septentrione Sardicam accersiti sunt Episcopi, & præfuit Synodo illi legaE tio Apostolicæ sedis; his saltem ex causis Sardicense Concilium, Oecumenicum dici debet. Certe quidem nonnisi Oecumenicum esse & appellari oportet, secundum recitata nuper Augustini verba; in quo Iulij Romani Pontificis sententiam Romæ pro Athanasio latam, ipso Iulio id volente, contigit iterum examinari, atque probari.

X. LEGATI APOSTOLICI QVI MISSI SINT.

Missi sunt legati Sardicam ad Concilium a Iulio Romano Pontifice Archidamus atque Philoxenus presbyteri. testatur id Athanasius [k], cui multo magis credendum putamus, quam Gratiano [l], qui numerat alios legatos sedis Apostolicæ in Synodo Sardicensi, nempe Vincentium Capuanum, Ianuarium Beneuentanum, & Calepodium Neapolitanum Episcopos: Athanasio enim, qui interfuit, omniuq. vidit, & Synodi pars magna fuit, quis non iudicet potius acquiescendum, quam scriptoribus ceteris? Quod si quis ex Episcopis, qui interfuerunt Concilio, Apostolicæ sedis legatus putandus est; Osius potius dicendus, cui inter Antistites idem Athanasius primas defert, dum inter illos, quos recenset, primo loco ponit

k Athanas. Apolog. 2.
l Distinct. 16. c. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponit Osium Episcopum Cordubensem, & Protogenem Episcopum Sardicensem, spectatos ambos in Nicæno Concilio, & Constantini Magni litteris (vt superius dictum est) commendatos: hos enim principem locum in Synodo tenuisse post legatos, Sozomenus [a] tradit: agebat autem Osius patronum Synodi, cuius muneris erat definienda proponere, atque singulorum rogare sententias. A

[a] Sozom. lib. 3. c. 11.

XI. CELEBRIORES EPISC. CONC. SARDICENSIS.

Porro inter alios celebres sanctitate viros, qui eidem Sardicensi Concilio interfuerunt, numeratur Maximus Hierosolymitanus, & ipse olim tempore persecutionis confessor. Ex Aegypto præter Athanasium omnibus notum, Paphnutius quoque magnus ille confessor aduenit, qui & in Nicæno Concilio inter primos effulsit: Serapion præterea insignis ille, & cuius superius facta mentio est, simul & alij, nempe Apollonius, Ammonius, Paulus, Agathonius, & ceteri, qui ex monachis virtutibus omnibus consummatissimis ad Episcopatus functionem (vt suo loco patuit) vocati fuerant. Ex Cypro autem insula eximius ille Spiridion interfuit, qui sua quoque præsentia Nicænorum Patrum confessum ornarat: adfuit cum eo etiam discipulus ipsius Triphyllius iam creatus Episcopus: & fortasse in hoc Conuentu contigit, quod est superius enarratum, nempe ipsum Triphyllium orantem in Synodo (celebris enim orator erat) a Spiridione reprehensum, quod nimia diffluens eloquentia dedignatus esset vti simplici voce diuinæ Scripturæ [b]. Ex Italia vero lumina clarissima eamdem Synodum illustrarunt, nobiles sanctitate & illustrium sedium Episcopi, nimirum Protasius Antistes Mediolanensis, Seuerus Rauennas, Lucillus Veronensis, Ianuarius Beneuentanus, diuersus a martyre eiusdem nominis & ciuitatis Episcopo. Ex Gallijs vero inter alios celebris nominis ob egregiam sanctitatem Antistites interfuisse ponuntur Maximinus Episcopus Treuerensis, Seruatius Tungrensis, Simplicius Augustodunensis, & alij ex illis, qui præsto fuerunt Concilio Colonensi, de quo superiori anno dictum est. B C

[b] Niceph. lib. 3. c. 43.

XII. ARIANI QVI SARDICAM VENERVNT.

Qui autem ex Arianis ob scelus magis famosi Sardicam venerunt potius, quam ad Concilium conuenerunt, hi numerantur [c] in eiusdem Concilij epistola Synodali: Theodorus Heracleæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiceæ, Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Menophantes Ephesi, Vrsacius Singidonis Mysiæ, & Valens Mursi in Pannonia. Sed quid sceleratissimi isti in ipso itinere, venturi Sardicam, secum statuerint, ibidem narratur his verbis: Dum iter faciunt versus Sardicam, cogunt inter ipsos seperatim Concilium, atque paciscuntur, cum minis adiectis, se, cum venirent Sardicam, nequaquam vel ad iudicium accessuros, nec intraturos in sanctum ac celebre Concilium: sed simul vt eo peruenirent, & se accedendo ad eam vrbem suo perfunctos officio ostenderent, quam primum inde fugituros.] hæc boni illi inter se in itinere adhuc positi condixere: quod & impleuerunt, vt inferius suo loco dicetur.

[c] Apud Theodor. lib. 2. c. 8.

XIII. INGRESSVS EPISCOP. SARDICAM. * tercentum

Qualis vero fuerit Orthodoxorum, qualisve Arianorum ingressus Sardicam, Athanasius ipse sic describit [d]: Conueniunt igitur ab Oriente & Occidente in vrbem Sardicam numero plus minus centum * Episcopi. Occidentales vnum dumtaxat Osium habuere, ducem scilicet: Orientales contra stipati pædagogis & aduocatis, Musaniano Comite & Hesychio Castrensi, aduenere; eorumq. fiducia nixi audacter sese præsentes obtulerunt, sperantes eorum viribus iterum omnia confici posse. Horum enim opera se, quibus volebant, ostendebant terribiles; & insidias, quibus libitum erat, innectebant. D

[d] Athanas. epist. ad Solitar.

XIV. * Macarium ita Athanas. Apolog. 2. QVID ARIANI, CVM SARDICAM VENERVNT.

Ceterum vbi iam re ipsa experiebantur Ecclesiasticum morem tantummodo obseruari, & ex singulis Ecclesijs ciuitatibusq. accusatores ibi præsto esse, & documenta rerumq. probationes aduersus se in promptu esse; cõspicatiq. ibidẽ Arium * & Asterium venerabiles Episcopos vna quidem secum ex Oriente profectos, sed diuerso itinere ingressos, nobisq. in veniendo comites factos, eosdemq. memorantes vafriciem ipsorum, & quantopere res suas suspectas haberent; iudiciumq. metuerent, ne a nobis quidem sycophantiæ, ab accusatoribus vero ab ipsis subornatis omnia per dolum fecisse conuincerentur: hæc, inquam, illi conspicati, etsi alacriter aduenerant, arbitrati nos metu conterritos minime occursuros: tamen cum animaduerterent nostram fiduciam, intra Palatium se recluserunt, quo in loco domicilium habebant; atque ibi inter se ita consusurrarunt: Ad alia venimus, & alia conspicimus; accessimus cum Comitibus, & sine Comitibus res agitur: prorsus futurum est vt condemnemur. Nostis qualia sint decreta, ordinationesque: Athanasio in manu sunt monumenta omnium Marcotæ Actorum, quibus ille quidem purgatur, nos autem confundimur. Quid igitur hæsitamus? quid moramur? Fingamus aliam causationem, E

nem, & discedamus; ne, si manserimus, condemnemur. Melius est de fuga erubescere, quam conuictos de sycophantia condemnari. Si fugerimus, poterimus aliquo modo hæresin propugnare: quod si nos fugientes condemnauerint, habemus Cæsarem propugnatorem, qui non permissurus est vt a populis de Ecclesijs eijciamur. Ad istum modum ipsi inter se disceptabant. A

XV. ARIANI VTANT CONGRESSVM.

Osius autem, ceteriq. Episcopi crebro illis Athanasij fiduciam renunciabant, & quam promptus ad causam dicendam esset, & quantopere iactaret se eos sycophantiæ conuictu-rum; & inter cetera dicebat: Si timetis iudicium, cur huc venistis? Oportebat aut huc non venire, aut huc profectos iudicium non subterfugere.] hæc ad eos Osius: eadem quoque habet Athanasius [a] in sua Apologia de tribus Comitibus cum illis ad Synodum venientibus, de Concilio sine militari apparitura cogendo, deq. eorum Synodalis iudicij diffidentia, & in Palatio mansione, compellationeq. Catholicorum Episcoporum ad eos, vt ad Synodum conuenirent. At quid demum illi? idem subdit his verbis [b]: Illi cum hæc audirent, & magis magisq. percellerentur, absurdiore quam Antiochiæ excusatione vsi sunt, & sub eo prætextu, quasi Imperator ipsis triumphalia de Persis per litteras scripsisset, fugam adornarunt, & sine omni pudore hanc cauillationem per Eustathium presbyterum Sardicensis Ecclesiæ renunciarunt. B

[a] Athanas. Apolog. 2.

[b] Athanas. ad Solitar.

XVI. CITANTVR A SYNODO ARIANI.

Verum ne ita quidem ipsis fuga ex sententia successit: statim enim Synodus, cuius patronus erat Osius, illis diserte scripsit, vt aut occurrerent responsuri & de suis in alios, aliorumq. in ipsos criminibus; aut certo scirent, se pro reis a Synodo condemnandos, & Athanasium cum suis, vt puros ab omni crimine liberandos. Illi autem maiori metu conscientiæ angebantur, quam vt istiusmodi litteris obtemperarent. Nam cum viderent eos quos iniuria affecerant; ne ad respondendum quidem ausi se reflectere, summa intentione fugam rapiebant. Talis igitur & tam fœda fuga illorum fuit.] hæc Athanasius: reliqua autem quæ subdit de sui absolutione, & Eusebianorum damnatione, ponenda erunt inferius suo loco. C

XVII. QVID OSIVS CVM ARIANIS.

Extant litteræ Osij Episcopi post multum temporis ad Constantium scriptæ, in quibus de officijs a se erga Arianos, vt Synodo se sisterent, tum adhibitis, his verbis meminit [c]: Fui (inquit) ipse in Sardicensi Concilio, cum tu, tuusq. frater beatus Constans nos omnes eo conuocabat; ipseq. vltro Athanasij inimicos prouocaui, cum ad ecclesiam, vbi ego morabar, conuenissent; vt, si quid contra eum haberent, ederẽt: promisiq. eis securitatem, neve quicquam aliud expectarent, quam rectum in omnibus iudicium; idq. non semel, sed bis feci: quod si nollent rem ab vniuersa Synodo disceptari, saltem me Iudice vterentur: promisiq. etiam, nos Athanasium, si in noxa reperiretur, omnibus modis ciecturos esse. Quod si innocens deprehendatur, & vos ostenderit calumniatores, & æque illum recusaueritis: ego illi persuadebo, vt mecum in Hispanias veniat. Athanasius autem his conditionibus obtemperauit, nihil contra oblocutus: illi vero ad omnia diffidentes, recesserunt.] in hunc modum ad Constantium Augustum Osius de gestis Sardicensibus. D

[c] Athan. in epist. ad Solitar.

XVIII. ATHANAS. ABSOLVTVS.

Quid vero in ipsa Synodo post hæc gesta sint de absolutione Athanasij, & condemnatione Eusebianorum, Athanasius in epistola ad Solitarios nuper citata, rem summatim complexus, docet his verbis: Synodus autem ex pluribus quam trigintaquinque prouincijs coacta, cognita Arianorum malitia, permisere Athanasio cum suis, vt causam diceret tum de calamitatibus suis, tum de calumnijs quas passus esset; auditisq. eius rationibus, hominem innocentem (quemadmodum superius dixi) pronunciarunt, eumq. magna admiratione prosecuti sunt; adeo vt eius communionem amplecterentur, & litteras passim mittarent tum ad cuiusque diœcesin, tum potissimum in Aegyptum, Alexandriam, & Libyam, quibus significabant, Athanasium cum suis puros & extra omnem culpam esse; eorumq. accusatores, sycophantas, & facinorosos, & quiduis potius quam Christianos appellari debere. eos igitur cum pace dimiserunt: Stephanum autem, & Menophantem, Acacium, & Georgium qui Laodiceæ pro Episcopo fuit, Vrsacium, & Valentem, & Theodorum, & Narcissum deposuerunt: Gregorij Alexandriam missi Episcopi nomen ita, eum condemnando, recitarunt, vt nec vmquam eum Episcopum, nec dignum qui Christianus appellaretur, censerent: rescinderunt enim omnes illius in ordinibus dandis constitutiones, interdicentes, ne quisquam ab eo ordinatus in Ecclesia, vel nomen sui ordinis obtineret, idq. in odium inauditorum scelerum Gregorij. Et ita quidem Athanasius cum suis dimissus est in pace. litteras autem, quæ in hac pace scriptæ fuerunt, propter longitudi- E

nem

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem omisimus. Synodus vero ad istum modum soluta est.] hæc ibi perpaucis Athanasius complexus est, qui & in oratione prima contra Arianos, alios quoque recenset excommunicatos a Synodo, cum ait: His connumerantur Acacius quoque & Patrophilus & Narcissus ad omnem impietatem audacissimi, qui in Magno Concilio Sardicensi ab Ecclesia reiecti fuere; vnaq. cum his Eustathius, qui nunc Sebaste est, & Eudoxius, & Basilius patrocinio impietatis ad istas fortunas subuecti.] hæc (vt diximus) summatim Athanasius de iudicio Sardicensi. A

XIX. CAVSA ATHANASII VENTILATA.

Iam vero singula quæcumque in Synodo gesta sunt, hic, quantum ex diuersis scriptis sancti Athanasij & alijs colligere licet, ordine prosequamur. Cum Osius priuatim amice (vt vidimus) cum Arianis egisset, vt Synodo præsto essent, eisdemq. & honestam in ea causa transactionem pollicitus esset, nihilq. remisisset omnis humanitatis officij, quo eos ad iudicium Synodale excipiendum induceret: illi tamen causæ cognitionem penitus exhorruerunt, recusaruntq. omnino Patrum Concilio interesse, quod & fuga testati sunt. Confidentibus igitur in vnum Patribus, quæ acta antea essent in causa Athanasij, Romæ postea edita, & a Iulio Romano Pontifice cognita fuerant & iudicata, in medium allata sunt. Reintegratur iudicium, & tum Athanasius, tum alij ab Arianis antea condemnati, sistuntur iudicio causam dicturi. Produnt inter hæc accusatores libellos criminum, atque ipsos aduersus eosdem Arianos Episcopos Synodo offerunt. Quamobrem secundum rectum iudicij ordinem citari iussi sunt ijdem Episcopi Ariani, tum vt accusatores aduersus Athanasium dicturi, tum vt rei ad obiecta crimina responsuri. Sed illis omnino recusantibus ad Concilium se conferre; placuit eidem sacro Conuentui, quæ contra Athanasium confecta olim ab Eusebianis Acta fuissent, accurate cognoscere: quibus exacte perspectis, & illorum calumnijs, dolis, fallacijsq. aperte detectis; calculo omnium Patrum, secundum Iulij sententiam antea Romæ latam, Athanasium absolui; simulq. omnes ab Eusebianis ab Alexandrina Ecclesia eiectos atque damnatos, postliminio in pristinum statum S. Synodus restituendos esse decreuit: Gregorium vero in sedem Alexandrinam ab eisdem Eusebianis per vim militarem intrusum non tantum deposuit, sed & execrata est; omniaq. ab eo in sede Alexandrina gesta, ordines collatos, & alia, irrita prorsus habenda esse constituit. B C

XX. CAVSA MARCELLI ANCYRANI ET ASCLEPAE GAZENSIS.

Absoluto autem iudicio Athanasij, & his quæ spectabant ad Ecclesiam Alexandrinam, causa Marcelli Episcopi Ancyrani & Asclepæ Episcopi Gazæ Synodo exposita est: ambo enim vt hæretici ab Eusebianis damnati fuerant, & sedibus expoliati, qui Catholicæ fidei professione Romæ apud Iulium Papam edita, ab eodem absoluti, recepti in communionem fuerant. Causa igitur ex scriptis prodita examinata, cum nihil præterea accusatores, qui aberant, atque citati venire recusarant, obijcerent contra eos; paribus omnium Episcoporum suffragijs sunt absoluti, atque sedibus, quibus priuati fuerant, sententia Synodi restituti; damnatis iam atque depositis ijs qui ab Eusebianis in locum ipsorum fuerant subrogati, Basilio Ancyræ, & Quintiano Gazæ. D

XXI. QVERELAE ADVERSVS ARIANOS.

His igitur innocentibus iudicatis, datus est accusatoribus locus aduersus Eusebianos eosdemq. Arianos; quorum immensa copia extitit, Antistitum in primis, qui ab eisdem in exilium acti fuerant, & multa dira passi; itemq. affinium & amicorum cuiusque ordinis ac status hominum exclamantium suorum cædes, exilia, & carceres, contumeliasq. ab Arianis crudelissime perpetratas: ostentatæ sunt ab eisdem catenæ, & dira vincula, quibus sanctissimi Episcopi ab ijsdem vincti fuerant. Perlatæ quoque & perlectæ sunt litteræ Theognidis Nicæni Episcopi aduersus Athanasium, Marcellum, & Asclepam, ad Imperatorem, ad eum concitandum commentæ: expostulationes de sedium aliorum Episcoporum inuersione, ordinationibusq. perperam factis, & alijs innumeris immanibusq. ab eisdem in Catholicam Ecclesiam commissis: hisq. additæ & auditæ sunt relationes duorum illorum Episcoporum Arij * & Asterij, qui ab ipsis Arianis Episcopis fugientes, sese Synodo dederant. E

* Macarij

XXII. SENTENTIA SYNODI IN ARIANOS.

Auditis itaque & examinatis omnibus his, verisq. in omnibus comprobatis, & Arianis Episcopis sæpe vocatis venire renuentibus, ab eadem sacrosancta Synodo lata est aduersus nominatos Antistites damnationis sententia, qua sede depositi, & Catholica communione priuati essent. His igitur secundum Ecclesiasticos canones rite gestis; de omnibus quæ hactenus in Concilio de causa inter Arianos & Catholicos gesta essent, scribuntur a sacrosancta Synodo litteræ ad Iulium Romanum Pontificem, & ad Imperatores Constantium

A stantium atque Constantem, cuibus Patres rogarunt eos, vt, qui hactenus ab Arianis vincti tenerentur & exules, quamprimum solui ac liberari iuberent, omnesq. Catholici iniuriam passi, & e sedibus eiecti, in statum pristinum vindicarentur; monentes eosdem, ne in posterum iudicijs se Ecclesiasticis immiscerent, sed sinerent cuncta peragi ex Ecclesiasticarum legum præscripto. Mentio habetur litterarum ad Imperatores in eiusdem Magni Concilij epistola Synodali data ad Iulium Ecclesiæ Romanæ Episcopum: accepimus eam ex Collectionis Cresconianæ codice Cassinate peruetusto, sed mendis obsitam ac maxime deprauatam, detruncatamque; quam, vt licuit, summa industria restitutam hic edendam curauimus. si emendatior erit, quam Parisijs mittendam expectamus, describemus hic eam in secunda Tomi huius editione; interim autem hac, vt se habet, fruere lector antiquitatis Ecclesiasticæ studiose.

B Incipit exemplar epistolæ Synodi Sardicensis factæ ad Iulium vrbis Romæ Episcopũ.

XXIII. EPIST. SYNODI SARD. AD IVLIVM PAPAM.

Quod semper credidimus, etiam sentimus, vt experientia probat & confirmat, quæ quisque auditione audiuit. verum est enim quod beatissimus magister Gentium Paulus Apostolus de se locutus est[a]: An experimentum quæritis eius qui in me loquitur. Christus? Quamquam vtique, quia in ipso Dominus Christus habitauit, dubitari non possit spiritum per animum etiam locutum, & organum corporis personasse. Sic itaque, dilectissime frater, corpore separatus, mente, concordia, voluntate affuisti: sed honesta fuit & necessaria excusatio de absentia, ne lupi schismatici, aut canes hæretici rabido furore excitati insani oblatrarent, aut certe serpens diabolus blasphemiarum venenum effunderet. Hoc enim optimum & valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est, ad Petri Apostoli sedem de singulis quibuscumque prouincijs Domini referant sacerdotes. Quoniam C ergo vniuersa quæ gesta sunt, quæ acta, quæ constituta, & chartæ continent, & viuæ voces carissimorum fratrum & compresbyterorum nostrorum Archidami & Philoxeni, & carissimi filij nostri Leonis diaconi veriſſime & fideliter exponere poterunt; pene superuacuum videatur, eadem his inferri litteris, quæ patuerunt apud omnes, qui conuenerunt ex partibus Orientis, qui se appellant Episcopos: quamquam sint ex his certi auctores, quorum sacrilegas mentes Ariana hæresis pestifero tinxit veneno, diu tergiuersatos propter diffidentiam, ad iudicium venire noluisse, tuamq. & nostram reprehendisse communionem, quæ nullam habebat culpam; quia non solum octuaginta Episcopis testantibus de innocentia Athanasij pariter credidimus, sed & * conuenti per presbyteros tuos & per epistolam, ad Synodum, qua eorum *. . . . . venire noluerunt: satis erat iniquum, illis confitentibus, sacerdotibus testimonium perhibentibus, Marcello & D Athanasio denegare societatem . . . . . fuerunt quanta . . . . . & ipsi religiosissimi Imperatores permiserunt, vt de integro vniuersa discussa disputarentur: & ante omnia de sanctæ fidei integritate veritatis, quam violauerunt: secunda de personis, quas dicebant esse delectas, de iniquo iudicio, vel, si potuissent probare, iusta fieret confirmatio. Tertia vero quæstio appellanda * est, quod graues & acerbas iniurias, intolerabiles etiam & nefarias contumelias Ecclesijs fecissent, cum raperent Episcopos, presbyteros, diaconos, & omnes clericos in exilium mitterent, ad deserta loca transducerent, & fame, siti, nuditate, & omni egestate necarent, nonnullos ferreis vinculis . . . . . vicies * eis arctissimis circulis . . . . . denique ex ipsis quidam vincti in eadem iniuste defecerunt pœna: quorum ambigi non potest martyrij glorioſam mortem extitisse. Adhuc quoque audent quosdam re- E tinere: nec causa vlla fuit criminis, nisi quod repugnarent, & clamarent, quodq. execrarentur Arianam & Eusebianam hæresin, & nollent habere cum talibus communionem. Iis autem qui secum sentire maluerunt, prodesse; & qui ante fuerant deiecti, non solum recepti sunt, sed etiam ad clericalem dignitatem promoti, & acceperunt præmium falsitatis. Quid autem de impijs, & de imperitis . . . . . Vrsacio & Valente statutum fuit, accipe beatissime frater . . . . . quia manifestum erat eos non cessare adulterinæ doctrinæ in Italia semina spargere, & quod Valens relicta Ecclesia aliam inuadere voluisset; & eo tempore, quo seditionẽ commouit, vnus ex fratribus nostris, qui fugere non potuit, viator * obrutus & conculcatus in eadem Aquileiensium ciuitate tertia die defecit (causam vtique mortis præbuit, qui solicitauit) sed ea quæ beatissimis Augustis significauimus cum legeritis, facile peruidebitis nihil nos prætermisisse, quantum ratio patiebatur: & ne molesta esset longa narratio, quæ fecissent insinuauimus: tua autem

[a] 2. Cor. 13.

* quod
* causa matabatur
* apponenda
* vinciens eos
* Victor

* & excellens prudentia disponere debet, vt per tua scripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia, * A in Italia sunt fratres nostri, quæ acta sunt, & quæ definita, cognoscant, & ne ignorantes eorum accipiant litteras communicatorias, quos extra Episcopatum iusta sententia declarauit. Perseuerent autem Marcellus, Athanasius, & Asclepius in nostra communione, quia obesse eis non poterat iniquum iudicium: de fuga & tergiuersatione eorum, qui ad iudicium omnium Episcoporum, quo venimus, venire noluerunt, plena relatio fratrum, quos sincera charitas tua misit, inimunitatem * tuam perdocebunt. Eorum autem nomina, qui pro facinoribus suis deiecti sunt, subijcere curauimus, vt sciret eximia grauitas tua qui essent communione priuati, vti ante prolocuti sumus. Omnes fratres & Coepiscopos nostros litteris tuis admonere digneris, ne epistolas inde allatas communicatorias eorum accipiant. Item * nomina hæreticorum, Acacius a Cæsarea, Vrsacius a Syngidone, Menophantes ab Epheso, Valens a Mursia, Georgius a Laodicea, Narcissus a Neronopoli, B Stephanus ab Antiochia . . . . . reliqua desunt in exemplari.

* humanitatem

* Ista

XXIV. Addiderunt his Patres litteras ad Aegypti Ecclesiam de absolutione Episcopi Athanasij, & condemnatione Gregorij. Scripserunt & Circularem epistolam ad omnes vbique positas Catholicorum per Orbem Ecclesias, quibus de ijs, quæ hactenus gesta essent & definita a sacrosancto Concilio, omnes certiores redderentur. Exciderunt vero litteræ datæ ad Imperatores, quarum tantum notum est argumentum ex alijs eiusdem Synodi litteris; quæ autem ad Aegyptios scriptæ fuerunt, extant integræ, licet ob perperam factam scriptionem & translationem mendis aliquot illapsis sint expurgandæ. Habetur etiam illa vniuersalis Encyclica ad omnes Ecclesias data: recitat ambas Athanasius, & primo loco C eam, quæ ad Aegyptios missa est, epistolam: quam, quod epistolarem complectatur historiam de ijs quæ in causa Athanasij in eadem Synodo gesta sunt, hic integram describere dignum putamus sic se habentem:

XXV. EPISTOLA SYNODALIS AD AEGYPTIOS. Sacra [a] Synodus per gratiam Dei Sardicæ congregata e Roma, Hispanijs, Gallijs, Campania, Calabria, Apulia, Africa, Sardinia, Pannonijs, Dacijs, Norico, Scitcia, Dardania, & Secunda Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæstina, Arabia, Creta, &c.] desunt nomina complurium aliarum prouinciarum, quæ in posterioribus litteris postea ab eadem Synodo datis reperiuntur inscripta. ad quos autem eædem scriberentur litteræ, sic mox ibi subditur: Aegypto, presbyteris, & diaconis, & vniuersæ Ecclesiæ Dei per Alexandrinam parœciam dilectis in Christo fratribus salutem.

[a] *Athanas. Apolog. 2.*

Etiam antequam acciperemus litteras vestræ religionis, non ignotum id nobis, sed prorsus compertum fuit, antesignanos infelicium Arianorum multa & grauia, sed magis in exitium suarum animarum, quam in Ecclesiam, molitos esse. Ea enim eorum ars & vafricies fuit, semperq. eius pestiferi propositi fuere, vt omnes vbique Orthodoxæ fidei homines, & Catholicæ Ecclesiæ doctrinam a Patribus traditam seruantes, exagitarent & persequerentur: quorum nonnullos falsis criminibus circumuenerunt, alios extra fines suos relegarunt, alios in ipsis supplicijs absumpserunt: certe fratris nostri & Coepiscopi Athanasij innocentiam vi & tyrannide circumuenire & opprimere conati sunt, nulla in eius iudicio neque sedulitate, neque fide, neque iustitia adhibita. Iam ergo diffisi suis fabulis & vanis rumoribus, ac coram intuentes, quam non possent de his rebus iusta documenta afferre, cum essent in vrbe Sardica, non ausi sunt in Concilio sanctorum Episcoporum apparere. Qua ex re æquitas iudicij fratris & Coepiscopi nostri Iulij liquidissime E apparuit: qui non temerario consilio, sed cum matura deliberatione sententiam tulit: adeo vt nihil relinquatur dubij de communione fratris nostri Athanasij adducentis octoginta Episcopos veros testes pro se in iudicium, atque eo potiore iure nitentis, quod per dilectos fratres nostros presbyteros suos, & per litteras, Eusebianos non iure, sed vi grassantes, sapienter eluserit. Quapropter omnes vndique Episcopi communionem viri ob eius innocentiam confirmarunt. D

XXVI. ARIANI PERFVGAE. Illud quoque vestra charitas conspiciat, post Athanasij ad sacram Synodum Sardicam congregatam aduentum, Orientales litteris mandatisq. citatos fuisse, vt se iudicio sisterent: verum illos sua conscientia prædamnatos inhonestis causationibus tergiuersari cœpisse, poscentes interim vt innocentem quasi nocentem a nostra communione submoueremus, nihil spectantes quam indecentia vel potius impossibilia postularent. Atque

A que adeo commentaria Actaq. Mareote nonnisi a sceleratis & perditissimis quibusdam nouitijs, quibus ne vulgarem quidem gradum clericatus committas, per absentiam alterius partis consecta esse: neque enim frater noster Athanasius Episcopus, & Macarius presbyter, quem accusabant, præsentes adesse voluerunt; quamquam alioqui illorum inquinatio seu potius insidiatio nullo non probro scaturiebat, cum nunc Ethnici, nunc catechumeni interrogarentur, non vt quæ scirent, dicerent, sed, quæ ab illis didicerant, mentirentur: nulla enim vestri ratio habita est, qui estis compresbyteri Athanasij, & curam eius absentiæ susceperatis, cupientes interesse quæstioni, & veritatem ostendere, & falsa redarguere: tantum enim abest vt vos præsentes esse voluerint, vt etiam contumeliose eiecerint. Ex istis rebus quamquam sycophantiam esse clarissime constaret: tamen, dum euoluimus Acta, deprehendimus ipsum sceleratum Ischyram titulo Episcopi in mercedem B calumniæ remuneratum suam sycophantiam suis verbis prodere. Ipse enim Ischyras in monumentis Actorum diserte testatus est, se ea ipsa hora, qua Macarius in suam cellam venerat, ægrotum iacuisse, Eusebianis contra scribentibus eum tum stetisse, & oblationes fecisse, cum Macarius superueniret.

XXVII. CALVMNIAE ARIANORVM PATEFACTAE. Quin & illa calumnia, qua postea vsi sunt, manifesta apparuit, cum vociferarentur & misere deplangerent, cædem Athanasium fecisse, & Arsenium Meletianum Episcopum eius opera e medio sublatum: quam rem fictitio gemitu & falsis lacrymis, vt vera videretur, deplorabant; iusseruntq. eius qui viueret, quasi qui extinctus esset, cadauer exhiberi. Sed figmenta eorum non latuerunt: notum enim erat omnibus, hominem incolumem esse, & inter viuos recenseri. Verum nec sic quidem, cum vidissent figmenta sua renudari, ipso Arsenio se viuum & minime interfectum aut mortuum exhibente, quiescere potuerunt; C sed nouas sycophantias veteribus cumulantes, omnibus machinis id egere, vt hominem calumnijs inuoluerent. Quid igitur, dilecti? Non hic quidem frater noster Athanasius animum despondit, sed magna cum fiducia eos etiam in hac causa ad iudicium prouocauit: quod & nobis in voto fuit; ac proinde eos citauimus, vt iudicio se sisterent, &, si possent, reum certis documentis perurgerent. Sed o magnam improbitatem! o grauem superbiam! vel potius, si verum dicendum est, o malam & obnoxiam conscientiam! ac rem ita esse, nulli non clarissime innotuit.

XXVIII. COHORTATIO SYNODALIS. Quocirca, dilectissimi fratres, commonitos vos cupimus, & diligenter adhortamur, vt præ omnibus fidem Catholicæ Ecclesiæ retineatis. Multa certe & grauia & acerba perpessi estis: multas vicissim contumelias & iniurias sustinuit Catholica Ecclesia: sed [a] qui perseuerauerit vsque ad finem, saluus erit. Quapropter si denuo auferint aliquid facere con- D tra vos, tribulatio illa vobis pro gaudio esto: nam istiusmodi passiones pars aliqua martyrij haberi debent; & istiusmodi vestræ confessiones & tormenta non carebunt sua mercede, cum præmia a Deo recepturi sitis. Qua de re in primis decertate pro sana fide, & pro innocentia Athanasij Episcopi & in sacris nostri comministri: nam neque silentio suppressimus, aut negleximus ea quæ ad vestram securitatem pertinebant, sed eius rei curam præcipuam habuimus, eaq. egimus, quæ dilectionis ratio postulabat. Compatimur enim fratribus nostris patientibus; & eorum passiones, nostras proprias arbitramur, & nostras lacrymas cum vestris commiscuimus: neque vos soli dumtaxat passi estis; sed eadem alij complures comministri nostri, cum huc veniissent, deplorarunt. Quamobrem preces nostras ad religiosissimos & amantissimos Dei Imperatores retulimus, vt illorum humanitas, eos, qui adhuc grauantur & affliguntur, solui iubeat; constituatq. ne quis Iudicum, quo- E rum munus est publica curare, de clericis sententiam ferat, aut vlla ratione in posterum sub prætextu Ecclesiarum quicquam contra fratres moliatur; sed vt quisquis citra persecutionem, aut vim, aut auaritiam, prout optat & cupit, vitam instituat, & cum quiete & pace Catholicam & Apostolicam fidem sequatur.

[a] *Matth. 10. & 24.*

XXIX. DE GREGORIO ARIANO EPISCOPO DAMNATO. Gregorium igitur illegitime ab hæreticis Episcopum constitutum, & in vestram ciuitatem ab illis deductum, ab vniuersa sancta Synodo ab Episcopatu, tametsi re vera numquam Episcopus fuerit, depositum esse, vestram vnanimitatem scire volumus. Valete igitur, & recipite vestrum Episcopum Athanasium, quem ob id ipsum cum pace dimisimus. Vnde admonemus omnes, qui vel per metum vel per dolum circumuenti, cum Gregorio communicarunt, vt nunc nostra admonitione resipiscentes, deinceps ab illius nefaria communione abstineant, & sese Catholicæ Ecclesiæ adglutinent. Ceterum quia cognouimus & Aphthonium, & Athanasium Capitonis filium, & Plautum, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Plucionem compresbyteros vestros eamdem fraudem ab Eusebianis perpessos esse, & quosdam eorum in exilium eiectos, quosdam metu mortisq. interminationibus profugos esse: scire vos cupimus, etiam istos a nobis receptos esse, & vt innocentes crimine liberatos; cum non ignari sitis, omnia ab Eusebianis contra Orthodoxos per fraudem & libidinem acta esse. Aequum ergo fuerat, ipsum Athanasium vos de istis rebus, vt suis ac proprijs, certiores facere: sed tamen quia sacra Synodus ea potius vobis ad certius testimonium scribere voluit; ideo nos quoque non supersedendum putauimus, sed statim significare studuimus, vt quemadmodum nos, ita vos quoque hos viros recipiatis, qui & ipsi quoque laudem merentur, quod ob pietatem in Christum digni habiti sunt, qui ab hæreticis contumeliam paterentur. Quæ autem decreta sunt a sancta Synodo in Theodorum, Narcissum, Stephanum, Acacium, Menophantem, Vrsacium, Valentem, & Gregorium, antesignanos Arianæ hæreseos, qui & in vos & in Ecclesiam peccauerunt, ex ijs, quæ subiuncta sunt, cognoscetis; quæ ideo ad vos misimus, vt vestra in Deum pia religio suffragetur sententijs a nobis latis; simul intelligat Ecclesiam Catholicam nequaquam dissimulanter cum ijs agere qui ipsam offendunt.] hactenus Synodalis epistola ad Aegyptios data.

XXX. CORRIGITVR ERROR TITVLORVM.

Quæ autem post sequitur, ad vniuersas Ecclesias missa est; sed accidit, vt librariorum vitio inscriptiones immutatæ sint, atque hæc quam retulimus ad Aegyptios missa, loco illius ad vniuersos vbique terrarum Episcopos scriptæ posita habeatur, illa vero Vniuersalis & Circularis sub titulo eius quæ data est ad Aegyptios & Africanos errore sit collocata: quod ex ipsarum argumento nemo non intelliget. Subijcemus his ipsam Synodalem epistolam Encyclicam ab Athanasio [a] recitatam, qua pariter quæ in Synodo Sardicensi, vsque in eam horam qua scribebat, gesta erant, exacte sunt enarrata. habet eamdem Theodoretus [b]: describemus nos hic illam ex Athanasij textu, ex quo prior quoque accepta est; multa prætermittentes, quæ de causa eiusdem Athanasij in Synodo iudicata, in litteris ad Aegyptios superius recensuimus. Apud Theodoretum inscriptio ponitur, quæ in Athanasio desideratur, in qua numerantur diligenter prouinciæ omnes, ex quibus Episcopi ad Synodum conuenere: sic enim se habet:

[a] Athanas. Apolog. 2.

[b] Theodor. lib. 2. c. 8.

XXXI. EPISTOLA SYNODALIS ENCYCLICA.

Sanctum Concilium ab Episcopis Romæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriæ, Africæ, Sardiniæ, Pannoniæ, Mysiæ, Daciæ, Dardaniæ, & Daciæ Inferioris, Macedoniæ, Thessaliæ, Achaiæ, Epiri, Thraciæ, Rhodopæ, Asiæ, Cariæ, Bithyniæ, Hellesponti, Phrygiæ, Pisidiæ, Cappadociæ, Ponti, Phrygiæ Minoris, Ciliciæ, Pamphiliæ, Lydiæ, insularum Cycladum, Aegypti, Thebaidis, Libyæ, Galatiæ, Palæstinæ, Arabiæ per Dei gratiam Sardicæ celebratum, omnibus vbique Episcopis & ministris Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ dilectis fratribus in Domino S.

Sæpe multumq. in seruos Dei rectæ fidei cultores audaciam suam exercuerunt Ariani, &c.] post aliqua vero, hæc ab exordio Actorum Sardicensium [c] de Arianis: Cum ad Sardorum ciuitatem accessissent, conspectis ibi Athanasio, Marcello, Asclepa, alijsq. nonnullis, veriti sunt in iudicium prodire; & cum non semel aut bis, sed iterum atque iterum citati essent, citationibus non obtemperauerunt, tametsi omnes Episcopi simul congregati essent, & in primis grauissima ætate Osius, homo & ob æui longitudinem, & confessionem suam, & ob tantos suos labores omni reuerentia dignus. Expectauimus igitur eos, & cohortati sumus, vt in iudicium prodirent, & ea, quæ rumoribus & litteris de comministris nostris absentibus iactauerant, præsentes iustis rationibus comprobarent. Verum illi, quantumcumque citati, prodire noluerunt.] & paulo post: Fugerunt autem, non solum quod sycophantiam suam agnoscerent, sed quod præsto viderent qui ipsos de varijs criminibus incesserent, qui vincula & ferrum promebant, quæ secum ab exilio extulerant. Cognati autem eorum, qui illic adhuc vincti asseruantur, ibi quoque præsentes eorum oculis apparebant, vnaq. cum ijs amici eorum quos ipsi trucidauerant: &, quod maximum est, aderant Episcopi, quorum aliqui ferrum & catenas sibi ab ipsis inditas circumferebant, aliqui mortes illorum calumnijs illatas detestabantur: eo enim furoris processerat, vt etiam Episcopos interficere conarentur: & interfecissent, nisi eorū manibus erepti fuissent. Certe comminister noster beatus Theodolus per calumniam eorum iussus interfici, fuga salutem sibi quæsiuit: alij ictus gladiorum ostentabant: alij famem toleratam conquerebantur: neque harum rerum vulgares homines, sed integræ Ecclesiæ testes erant, quarum nomine legati, qui huc venerant, de militum gladijs, turbarum fustigationibus,

[c] Athan. Apolog. 2. DE REBVS GESTIS IN SYNODO SARD.

Iudicum

Iudicum minis, adulterijs, & subornatis falsis litteris, certa documenta afferebant: lectæ enim sunt litteræ, quas Theognis in fraudem Athanasij, Marcelli, & Asclepæ adulterauerat, vt Imperatores in hos viros concitaret: & hoc ita esse, hi qui Theognidi per id temporis diaconi fuere, commonstrarunt: vt interim omittamus virginum denudationes, ecclesiarum incendia, carceres eorum qui in sacris ministri erant. Quæ scelera, nulla alia de causa, quam ob infaustam abominandamq. Arianorum hæresin, commiserunt. Omnia enim ista mala coacti sunt experiri, qui eorum communionem recusabant. His igitur inspectis, in arctum cogebantur eorum consilia, cum & facta perpuderet confiteri, nec dissimulandi spes esset.

XXXII. DE ARIANIS FVGAM ARRIPIENTIBVS.

Venerant illi quidem in Sardorum ciuitatem, vt aduentu suo existimationem, quasi non peccassent, excitarent. Ceterum cum eos accusatores suos futuros esse conspicerent, quos vel calumnijs, vel calamitatibus affixerant, & inhærerent oculis & sub conspectu essent rerum quæ obijcerentur documenta: noluerunt ad citationem in iudicio comparere, quamuis magna fiducia & libertate a comministris nostris Athanasio, Marcello, & Asclepa incesserentur, querelas suas proponentibus, ac nulla non ratione prouocantibus; cum denunciarent se esse paratos, non solum calumnias eorum refellere, sed ostendere quoque quæ contra Ecclesiam publice deliquissent. Igitur tanto metu correpti sunt, vt se fugæ mandarint, & fugiendo calumnias suas patefecerint; &, quæ peccauerant, cursu illo confessi sint. Et quamquam eorum prauitas non modo ex superioribus, sed ex istis quoque innotesceret; tamen, ne de fuga sua nouum aliquod scelus mutuarentur, decretum fuit, vt secundum veritatis rationem illorum fictæ fabulæ examinarentur.] subditur ibi de Actis eorum contra Athanasium confectis, de quibus satis ex eorumdem epistola ad Alexandrinos superius dictum est. quibus recensitis, hæc habentur de Marcello, ac subinde de Asclepa:

XXXIII. DE MARCELLO ET ASCLEPA.

Recitata quoque sunt scripta collegæ nostri in sacris Marcelli, & deprehensa est Eusebij dolosa vafricies. Quæ enim Marcellus per modum quæstionis tractauerat, ea tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt. Recitata quoque sunt in his quæstionibus quæ intercederent & subsequerentur, & inuenta est bona & recta fides istius viri: non enim ex Maria (vt ipsi asseuerabant) Verbo Dei initium attribuit, neque finem eius regno constituit; sed regnum eius initio & fine carere, scriptis prodidit.] hæc in præsens fuit Synodi sententia, & antea Iulij Romani Pontificis de Marcello, secundum ea quæ in publicum iudicium allata erant: sin autem ille aliter corde sentiret (vt postea ex patefactis conuictus est) nequaquam vertitur infamiæ Synodo secundum Acta edita iudicanti. At mox subditur de Asclepa in eadem epistola: Asclepas autem comminister noster in sacris, prolatis Actorum monumentis Antiochiæ confectis, docuit, cum ibi simul & accusatores & ipse Eusebius Cæsarienſis adessent, iudicijs Episcoporum, qui huic causæ præsidebant, se innocentem pronunciatum esse.] hæc ibi. Quod vero ad eumdem Asclepam Gazæ Episcopum spectat; coiuit aliquando hic cum Arianis ante Nicænum Concilium: vbi vero illud est celebratum, Catholicam fidem vna cum Orthodoxis professus est: quamobrem Eusebiani in eum exacerbati in Conuenticulo Tyrio (vt Theodoretus [a] testatur) prauæ doctrinæ illum accusarunt: sed in Conuentu Antiocheno (quinam hic fuerit, ignoratur) causa cognita, innocens ab Episcopis inuentus est; verum ab eisdem Eusebianis exagitatus, sedeq. spoliatus, Romam confugit ad Iulium Romanum Pontificem: qui Actis contra eum diligenter inspectis, atque aduersariorum calumnijs perspicue patefactis, ipsum innoxium, ac dignum communione Catholica declarauit. Sed rursum epistola:

[a] Theod. lib. 2. c. 24. in fine.

XXXIV. ANTESIGNANI ARIANORVM.

Non igitur sine causa est, dilectissimi, quod citati sæpius non obtemperarint, sed fugere maluerint; & conscientia ad fugam propulsi, crimen suæ sycophantiæ confirmauerint; & causam dederint, vt quæ accusatores eorum præsentes obijcerent & demonstrarent, pro veris haberentur: immo præter hæc omnia, depositos olim & eiectos ob Arianam hæresin, non solum receperint, sed ad maiores gradus euexerint, ex diaconis presbyteros, ex presbyteris Episcopos facientes, non in alium vsum, quam vt impietatem disseminarent, latiusq. diffunderent, & piam fidem corrumperent. Quo in negotio post Eusebiū facile principes sunt Theodorus ab Heraclea, Narcissus a Neroniade Ciliciæ, Stephanus ab Antiochia, Georgius a Laodicea, Acacius a Cæsarea Palæstinæ, Menophantes ab Epheso quæ est Asiæ, Vrsacius a Singidone Mysiæ, Valens a Mursis in Pannonia: nam & isti eos qui secum ab Oriente descendebant Sardicam, non permiserunt in sacrosanctam Synodum

Universidad de Deusto
Biblioteca

introire, aut vllo modo ad Dei ecclesiam appellere; & in itinere Sardicam versus certis in A
locis Conciliabula in morem Synodi per se habuerunt, & fœdera cum interminationibus
constauerunt. Quapropter cum Sardicam peruenissent, minime omnium iudicio steterunt, aut in eumdem locum cum sacra Synodo conuenire voluerunt; sed mox vbi eo peruenissent, & pro perfunctoria specie purgationis aduentum suum ostentassent, raptim inde aufugerunt.

XXXV. * Arium DE MACARIO SIVE ARIO ET ASTERIO.

Rem ita actam esse, per comministros nostros Macarium * Palæstinum, & Asterium Arabem, qui vna cum ipsis in itinere fuerunt, & ab eorum infidelitate recesserunt, resciscere licuit: qui cum ad sacram Synodum venissent, simul & de vi, quam passi essent, conquesti sunt; & quanta prauitate in rebus agendis vsi essent Eusebiani, indicarunt. Id quoque ab eis auditum, esse illic multos rectæ fidei cultores, quos isti prohibuerunt ne huc venirent, pericula, minasque, si quis ab ipsis recederet, denunciantes: ac propterea curasse, vt B
omnes in itinere eodem domicilio vterentur, ne vel tantillum quispiam ab illis seorsum agere posset. Sed quia eorum sycophantiæ, vincula, cædes, verbera, falsæ epistolæ, contumeliæ, virginum denudationes, exterminationes, euastationes, incendia ecclesiarum, transultusq. a minoribus ciuitatibus ad maiores parœcias, &, quod est grauissimum, denuo per eosdem excitata contra rectam fidem infelicissima Arianorum hæresis reticenda non sit:

XXXVI. ABSOLVVNTVR A SYNODO ANTEA DAMNATI AB ARIANIS.

Ideo nos dilectos fratres & comministros nostros Athanasium, Marcellum, Asclepam, cum ceteris comministris nostris, innocentes & puros pronunciamus, litteris ad singulas parœcias missis, vt populi cuiusque Ecclesiæ cognoscant sui Episcopi sinceritatem, eumq. pro Episcopo & habeant & expectent: istos autem more luporum in horum Ecclesias inuadentes, Gregorium, inquam, in Alexandriam, Basilium in Ancyram, Quintianum in C
Gazam, eos neque Episcopos appellent, neque vllam cum eis communionem habeant, aut eorum litteras recipiant, aut vicissim mittant. Theodorum autem, Narcissum, Acacium, Stephanum, Vrsacium, Valentem, Menophantem, & Georgium, metus causa huc ab Oriente non audentem venire, sed tamen a beato Alexandro depositum, tum quia iste & ceteri illi sectatores sunt Arianæ rabiei, tum ob reatum criminum, omnes sacrosancta Synodus communi calculo exauctoratos omnino ab officio Episcopatus submouet. Deercuimusq. eos non modo Episcopos non esse, sed ne dignos quidem Fidelium communione: immo quia separant Filium a Patre, & Verbum a suo Patre abalienant; æquum esse, eos ab Ecclesia Catholica separari, & alienos indignosq. haberi Christiano nomine. Sint vobis igitur anathema, eo quod verbum veritatis adulterauerunt: præceptum siquidem Apostolicum est: Si quis euangelizauerit vobis præter id quod accepistis, anathema sit. Etiam D
his quidem ne quis communionem habeat, præcipite. Nihil commune luci cum tenebris: hos procul a vobis arcete, cum nulla sit concordia Christo cum Belial: cauete interim, dilecti, ne vel scribatis ad eos, vel eorum scripta recipiatis. Quin & vos quoque studete, fratres & comministri nostri in sacris obeundis, vt spiritu præsentes in nostra Synodo idem suffragium conferatis per vestras subscriptiones, quo ab omnibus vbique sacrorum ministris concordia seruetur. Diuina prouidentia sanctos & lætos vos conseruet, dilecti fratres.] Sequuntur post hæc nomina Episcoporum qui subscripserunt, de quibus superius egimus.

XXXVII. APPENDIX COMMENTITIA.

Ceterum quæ est hic descripta ex Athanasio epistola Synodalis Concilij Sardicensis, apud Theodoretum aucta reperitur appendice, nempe tractatione seu regula Catholicæ fidei: quam quidem ab aliquo superadditam esse, ex his quæ dicemus, facile quisque persuaderi potest. Cum enim Valentem & Vrsacium ambæ superius recitatæ Synodales epi- E
stolæ declarent fuisse Arianos, & vt eius sectæ homines sententia omnium Episcoporum vna cum alijs nominatis superius Arianis esse damnatos: quomodo verum esse potest quod legitur in eadem appendice [a], eosdem Vrsacium & Valentē eius fuisse sententiæ, vt dicerent & Verbum Dei, & Spiritum sanctum crucifixum esse, occisum, mortuum, & a mortuis exercitatum? procul namque aberat ab Arianorum sententia eiusmodi de passione Spiritus sancti, tria cum Verbo ponitio, quorum hæresis tres in Trinitate personas sic ab inuicem diuidebat, vt non paterentur dici eandem esse substantia vna connectas; sed Sabellianis potius, qui Arianis ex aduerso pugnabant, affinis videri poterat ea sententia, qui sic prædicarent vnam in Trinitate reperiri substantiam, vt tamen omnem personarum distinctionem admerent: ex qua quidem assertione, sicut Filius, ita Pater & Spiritus sanctus impie dicendi erant in carne passi. At contra de Arianis ibidem in eadem appendice mox subditum: Por-

[a] Theoder. lib. 2. c. 9.

ro ista

A ro ista coniurata hæreticorum turba contendit varias Patris & Filij & Spiritus sancti subsistentias esse, easq. separatas.] Subsistentiā pro substantia poni ibidem declaratur. Tantum igitur est dicere, Vrsacium & Valentem ea sensisse de Spiritus sancti passione vna cum Verbo, quantum negare ipsos fuisse Arianos, cum tamen ijdem cum socijs Ariani dogmatis antesignani eadem epistola superius nominentur, & semper sint Arianæ hæreseos accusati. Sed & cum ijdem in Synodo & apud Iulium Romanum Pontificem recantarunt palinodiam, oblatis ipsi libellis pœnitentiæ, sese Arianam hæresin detestari atque damnare professi sunt: at de hæresi qua dicerent Spiritum sanctum passum vna cum Verbo, nulla prorsus est mentio in eorum libellis, quos inferius suo loco describemus.

XXXVIII. COMMENTVM DE FIDE LATIVS EXPLICATA.

Atqui eadem facilitate qua Theodoretus, Sozomenus videtur errore lapsus, vt appendicem illam vere esse putarit Concilij Sardicensis, cum ita ait [a]: Eodem tempore quoque B
aliam fidei formulam ediderunt pluribus quidem verbis scriptam, quam quæ in Concilio Nicæno edita fuisset, sed tamen eamdem complectentem sententiam, & verbis non multum ab illa discrepantem. Ad extremum Osius & Protogenes, qui principem locum inter Episcopos Occidentis, qui Sardicæ conuenerant, obtinebant, veriti ne quibusdam viderentur decreta Concilij Nicæni innouare, scripsere ad Iulium, & testati sunt, se illa quidem rata habere; sed quo facilius intelligerentur, eamdem pluribus verbis explicasse, eo consilio, ne Arianis, qui breuitate formulæ fidei in eo Concilio editæ abutebantur, facultas ex verbis daretur imperitos in absurdam aliquam opinionem rapiendi.] hæc Sozomenus. sed plane nugæ sunt istæ, & ab eo sic scripta, vel quod putarit appendicem illam vere esse, sicut epistolam, Concilij Sardicensis, vel fortasse quod inciderit in professionem Arianorum latam nomine Synodi Sardicensis, de qua paulo post dicturi sumus: ea, inquam, C
cum ipse legeret, illa addidit de excusatione Osij atque Protogenis apud Iulium.

XXXIX. [b] Athanas. ad Antioch. NVLLA EDITA FIDEI FORMVLA NOVA IN CONCIL. SARD.

Verum in Concilio Sardicensi nullam prorsus editam esse Catholicæ fidei regulam, nec priorem illam Nicænam vel vno verbo aut apice auctam, aut quouis prætextu explanatam, locupletissimus testis est Athanasius [b], cum hæc disertis verbis affirmat, scribens ex Synodo Alexandrina ad legatos Apostolicæ sedis Eusebium & Luciferum & alios Episcopos Antiochiæ confidentes: Tabellas (inquit) nonnulli iactant, quasi ex Sardicensi Synodo de fide conscriptas: ne legi quidem semel, aut proferri sinatis: nihil enim tale Concilium definiuit. Quamuis enim certi homines nonnulla, quasi quæ deessent Nicæno Concilio, adscribere vellent, idq. acriter contenderent; sancta tamen Synodus, quæ Sardicæ conuenit, indigne id tulit; decretoq. sanciuit, ne quid vlterius de fide scriberetur; & sese contentos esse Nicæna fide declararunt, vt cui nihil deesset, & in qua integra & solida pietas con- D
tineretur: neque edendam esse aliam professionem fidei; ne illa quæ Nicææ scripta est, suos numeros non habere videretur; neve illis, quibus libido est, semper noua statuere, occasio huiusmodi suppeditaretur, vt iterum atque iterum de fide definiant. Quapropter si quis hæc, aut aliud quippiam cauillabitur; compescite illos, & ad studium pacis inducite: nihil enim in istis cognoscere possumus, nisi contendendi libidinem.] hæc Athanasius, qui & post multa sic prope epistolæ finem:

XL. EVSEBII VERCELLEN. SVBSCRIPTIO.

His (inquit) etiam Eusebius Latine subscripsit, quorum hæc interpretatio: Ego Eusebius Episcopus secundum exactam vestram vtriusque partis confessionē, &c.] vbi post nonnulla idē Eusebius Vercellensis Episcopus ita subdit: Deinde quia fama apud exteros increbuit de tabella Sardiniani Concilij: ne ea vltra Nicænam fidem decreta esse putetur, meo suffragio denuncio, quo nihil luxamenti aut noxæ Nicænæ fidei inde oboriatur; neque E
eam ea de causa proferendam censeo.] ista Eusebius. Sic igitur vtriusque Orbis Orientalis & Occidentalis Episcoporum assertione, & Synodalibus quoque decretis testatum, firmatum, stabilitumq. est, nihil ad ipsam fidē Nicænam additum quoquo modo a Concilio Sardicensi fuisse. Ex quibus pariter erroris conuincitur Vigilius [c] Episcopus Tridentinus, dum agens contra Eutychen, affirmat septem capitula ad fidem spectantia, post illa quæ Nicææ statuta essent, a Patribus Catholicæ professionis in Sardicensi Concilio fuisse addita: cum & eius professionis fidei illa verba plane adulterina recitat, quibus dicitur: Hanc (inquiunt) exposuimus fidem, in qua reperiuntur septem definitionum capitula Nicænæ expositioni addidisse, quæ illi negabant, contra quos Concilium fuerat congregatum.] hæc ibi.

[c] Vigil. contra Eutych. lib. 5.

XLI. Vides ex his pariter superius recitatis, inter alia decreta Concilij Sardicensis desiderari canonem illum, quo ait Athanasius, qui præsens fuit, statutum fuisse ne quid vlterius de fi-

de tunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

DESIDERATVR CANONCITATVS AB ATHAN.

de tunc scriberetur; contentosq. se esse Nicænæ fidei Symbolo, Patres declarasse. Rursum vero in dialogo Liberij Papæ cum Imperatore Constantio, qui recitatur a Theodoreto [a], de Mari Episcopo Chalcedonensi, Vrsacio, & Valente hæc habentur: Iidem in eodem Concilio Sardicensi libellos supplices dederunt, postulauerunt q. veniam pro eo, quod commentarios vnius partis suffragijs per calumniam contra Athanasium in Mareote confecerant; quos libellos iam habemus in manibus.] ita Liberius Papa coram Constantio Imperatore de Actis Sardicensibus ore libero locutus est. Sed hæc cum non extarent in binis superius sacræ Synodi recensitis epistolis, in quibus omnia quæ in causa Athanasij hactenus essent gesta narrantur: in eam imus sententiam, vt post datas illas epistolas ea de libellis dictorum Arianorum Episcoporum contigerint. multa quidem post scriptas easdem litteras facta esse Sardicæ ab Episcopis in Synodo commorantibus, quorum nulla fit mentio in eis; tum quæ dicta sunt de Nicænæ fidei decreto, tum quæ subduntur, certam exploratamq. fidem faciunt. Potuit autem perfacile contigisse, vt ijdem Ariani Episcopi simul cum alijs dissidentes, libellum illum ad Synodum Sardicam miserint: cum alioqui de Valente atque Vrsacio liqueat, id genus aliàs (vt suo loco dicemus) Romano Pontifici obtulisse libellos, sæpe pœnitentes, & in errorem iterum relabentes.

[a] Theod. lib. 2. c. 16.

A

B

XLII.

Rursum vero ex S. Hilario [b] illud compertum haberi videtur, Constantium Imperatorem ad Synodum Sardicensem litteras dedisse, quibus profiteretur Filium Dei eiusdem esse cum Patre substantiæ; ait enim in eum scribens: Damnas quoque & substantiæ nomen, quo te & in Sardicensi Synodo & Sirmiensi pium esse, Occidentalibus mentiebaris.] hæc Hilarius. Sed & S. Epiphanius [c] auctor est, in eodem Concilio Sardicensi damnatum fuisse Photinum Episcopum Sirmiensem hæresiarcham, de quo sic scribit: Photinus, ex quo sunt Photiniani, hoc tempore vixit, & Episcopus sanctæ Catholicæ Ecclesiæ fuit: qui insania non minima elatus, & supra omnes ante se furiosus factus, similia his quæ Paulus Samosatenus docuit, de Filio Dei sensit, & verba maledicentia neutiquam consistere valentia euomuit. Hic originem a Sirmio duxit; & quando zizaniam in mundum inuexit, quod temporibus Constantij * factum est, vsque huc in vita superfuit, a Synodo Occidentali in Sardica congregata subuersus ob eam quam euomuit blasphemiam.

[b] Hilar. contra Constantium.

[c] Epiphan. hæres. 71.

PHOTINVS DAMNATVS IN CONCIL. SARDIC.

C

* al. Constantini

XLIII.

PHOTINI BLASPHEMIA.

Asserit autem hic, ab initio Christum non esse, verum a Maria, & hucusque ipsum existere, ex quo Spiritus sanctus (inquit) superuenit in ipsum, & genitus est ex Spiritu sancto. Spiritum autem sanctum dicit veluti temerarius architectus, & velut inenarrabilium rerum cæli dimensor, se putare Christi esse. Fuit hic Photinus loquax & acutæ linguæ, & qui multos posset sermones pronunciare, & disceptandi promptitudine decipere: sæpe enim a multis confutatus, & post illam defensionem ipsius tunc in Sardica factam, quando ab Episcopis vocatus fuit ad reddendum rationem de maligna a se proposita fide, impetrauit a Constantio Rege, veluti qui frustra depositus esset, vt rursum acciperet auditores, coram quibus demonstraret se frustra depositum esse.] At hæc postea. Sed putatur Epiphanius errore lapsus, & loco Sirmiensis posuisse Synodum Sardicensem; sicut & Seuerus [d], qui de Photino cum agit, tradit eum ante Sardicensem Synodum hæreseos condemnatum, eius quoque causam perductam esse ad eamdem Synodum, ibiq. confirmatum fuisse hæreticum, roboratamq. sententiam in eum antea promulgatam.

[d] Seuer. lib. 2. hist.

D

XLIV.

Quod rursum spectat ad Synodum Sardicensem: præter illa etiam quæ superius recitata sunt, Socrates [e] atque Sozomenus [f] affirmant Paulum Episcopum Constantinopolitanum vna cum Athanasio eidem Synodo interfuisse, Arianos vero Episcopos fuisse hos adeo detestatos, vt, his in communionem susceptis, noluerint Concilio cum alijs præsentes esse. Theodoretus [g] autem tradit de Paulo, vetitum ipsum fuisse a Catholico populo Constantinopolitano ad idem Concilium Sardicam progredi, quod sciret paratas illi esse insidias ab Arianis: quod & verius putamus; cum in duabus illis epistolis, vbi agitur de causa Episcoporum qui ab Arianis fuerunt calumnijs & alijs diris exagitati, & de eorumdem facta in Synodo absolutione, nullum penitus de Paulo verbum habeatur. Quomodo autem idem rursus in exilium actus sit, dicemus inferius.

[e] Socrat. lib. 2. cap. 16.

[f] Sozom. lib. 3. c. 10.

DE PAVLO EPISCOPO CONSTANTINOPOL.

[g] Theod. lib. 1. cap. 5.

E

XLV.

CANONES CONCILII SARDIC.

Postquam igitur causæ diuersorum Antistitum tractatæ sunt, & alia complura, quorum signa quædam tantum relicta esse meminimus: vltimo loco, ex more, ad ea quæ ad Ecclesiasticam disciplinam spectare viderentur tractanda, Patres iteratis sacris Comitijs se conuerterunt: atque secundum diuersas Episcoporum suggestiones, rogante Osio Synodi patrono sententias Patrum, canones viginti & vnus ab eisdem sanciti sunt. Prima igitur ea

Osij

A Osij Episcopi rogatio [a] fuit de fraua consuetudine, quæ irrepserat in Ecclesiam, de Episcopis, qui humanæ gloriæ libidine incitati, e minoribus ad maiores sedes prouehi laborarent: vnde fiebat, vt, qui essent eiusmodi, negotium facesserent ijs qui maioribus præessent. Antistites ciuitatibus. Recens erat exemplum Eusebij Nicomediensis, qui post duas sedes mutatas, Constantinopolim se transferri curauit, cum & eiectis ex suis sedibus alijs Orthodoxis Episcopis, alij itidem Antistites, sed minorum sedium, ab Arianis prouehebantur: quod facinus sacra Synodus austerius statuit puniendum, nimirum, vt nedum hi inter Episcopos adnumerari non deberent, sed ab omni penitus ordinis Ecclesiastici gradu deiecti, inter laicos commorarentur, immo ne laica quidem vel in fine vitæ communione impartirentur: aduersus quos tamen mitius olim egerat Nicæna Synodus [b], iubens eosdem licet inuitos in pristinam sedem debere reduci.

[a] Concil. Sard. cap. 1.

[b] Concil. Nicæn. cap. 15.

B Secunda [c] ea rogatio fuit, de Episcopis in alias prouincias transeuntibus: quod non licere, nisi inuitati fuerint ab alijs Episcopis eius prouinciæ, statuit sancta Synodus: & id quidem decretum ob Eusebianos, eosdemq. Arianos errones, qui longe a sedibus suis per diuersas prouincias ex animi sententia vagarentur: inter quos Vrsacius & Valens erant, qui cum in Mysia & Pannonia sedes haberent, semper extra prouinciam cum impietatis socijs inuenti sunt. Sed quòd ad hæc spectat; ambitiosis quoque illis Episcopis obuiatum est [d], qui, alienæ sedis cupidine, ad Episcopos aliarum Ecclesiarum se conferrent, in quibus diuturniores moras nectentes, ostentantes scientiam, frequentes ad populum conciones haberent, vt sic sibi omnem grariam conciliarent, a quibus expetendi essent Episcopi, contemptui habito qui tunc eis præesset. Vetuit itaque sancta Synodus, ne Episcopo, nisi gratuis vrgeret necessitas, vltra tres hebdomadas abesse liceret ab Ecclesia cui præfectus

[c] Concil. Sard. cap. 2.

XLVI.

COHIBENTVR VAGANTES PER DIVERSAS SEDES.

[d] Concil. Sard. c. 14. 15.

C esset Antistes: sed si fundos in aliena diœcesi haberet, in illis liceret post tres hebdomadas commorari, si necessitas illic eum detineret.

Horum quoque causa illud videtur adiectum [e]; vt, si quis in iudicio comprouincialium Episcoporum se iniuste damnatum puter, liberum sit ei ad Romanum Pontificem prouocare: qui, vt libuerit, vel iudicata confirmet, vel denuo eamdem causam cognoscat. Quis enim non intelligat hæc occasione eorumdem Arianorum renouata fuisse: qui adeo indigne ferebant, condemnatos a se Episcopos Marcellum, Asclepam, Athanasium, Paulum, & alios, eosdemq. sede depositos, per Iulium absolutos esse, & sedi pristinæ restitutos? Sed & quod pendente Athanasij causa coram Iulio Romano Pontifice, Eusebiani, qui eum condemnauerant, in eius locum, non expectata sententia ipsius Iulij, Gregorium Episcopum subrogauerant; inde factum est, vt Gaudentius [f] Antistes suggereret, addendum esse

[e] Eod. Concil. c. 3.

XLVII.

DE APPELLATIONE AD ROM. PONT.

[f] Ibid. cap. 4.

D decretum, ne liceret aliquem sufficere in locum damnati Episcopi, dum ille, qui Romanum Pontificem appellasset, eius expectaret sententiam.

Ex Osij quoque rogatione statutum [g], vt vicinioris prouinciæ Episcopi supplerent Antistitum ordinationem, quos comprouinciales ordinare neglexerint. His etiam additum, ne fas esset in vicis & modicis ciuitatibus, quibus satis vnus presbyter esse possit, Episcopum ordinari: quod decretum ea de causa sancitum est, quod Ariani Ischyram Episcopatu ad calumnias in Athanasium extruendas redemptum ab ijsdem (vt superius diximus) Episcopum sui ipsius vici crearunt. Rursum per Osium [h] inculcatum est de Episcopis depositis appellantibus ad Romanum Pontificem, vt liberum sit eidem vel causam delegare finitimis Episcopis: aut, si velit, e latere presbyteros in prouinciam mittere.

[g] Concil. Sard. cap. 5. 6.

XLVIII.

NE EPISCOPI DENTVR PARVIS CIVITATIBVS.

[h] Ibid. cap. 7.

Suggerente quoque Grato Episcopo Carthaginensi, qui primus nominatus reperitur

XLIX.

E eius ciuitatis Antistes post Rufum qui successit Cæciliano, illud etiam in sancta Synodo definitum [i], ne liceret Episcopis ad Comitatum proficisci, ad Curiam scilicet vbi ageret Imperator, nisi ab eodem Imperatore vocatis. Cum autem miserabilium personarum auxilium ab Ecclesia exposcentium incubuerit necessitas ab Imperatore indulgentiam, vel, quod æquum est, obtinendi; harum preces ab Episcopo non esse despiciendas, sed vt per diaconum agat, qui, acceptis quoque a Primate commendatitijs litteris, ad Imperatorem accedat, monuit S. Synodus: & si in Vrbem venire contingat, Romano Pontifici libellos precum aperiendos esse, definijt; qui cuncta prius examiner, & curet, si digna sibi visa fuerint, vt ad Comitatum magna diligentia perferantur. Additumq. his est ex suggestione Gaudentij, ne Episcopi qui in Canalio sunt, recipiant Antistites ad communionem, quos non vocatos ab Imperatore, vel absque litteris Primatis contigerit proficisci ad Comitatum, carituros honore & dignitate, qui eo modo ad Imperatorem contenderent.

[i] Concil. Sard. c. 8. 9. 10. 11. 12.

DE PROFICISCENTIBVS AD COMITATVM.

Dicebantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dicebantur autem Episcopi illi in Canalio constituti, qui sedes haberent in cursu publico, A via scilicet qua equi publici per stationes singulas dispositi essent ad iter agendum, vt Imperatorum [a] rescripta declarãt. Episcopi igitur peregrinos Antistites munitos litteris commendatitijs cum susciperent; legitimis illis inuentis, eisdem subscribere se soliti erant, & sic reliqui omnes penes quos in itinere hospitari contingeret. Ceterum ne eos reciperent, neque eorum subscriberent litteris, ad communionemve admitterent, qui carerent litteris primæ sedis Episcopi, admonuit sancta Synodus.

a l. 15. de cursa publ. C. Theod.

L.

De ordinatione [b] quoque Episcoporum suggessit Osius, ne laicus postulatus Episcopus ordinari deberet, nisi in singulis Ecclesiasticis ordinibus prolixo tempore exercitatus atque probatus foret. Illud etiam suggessit [c] Osius, non debere clericum excommunicatum recipi ab alio Episcopo: iniuste autem ab Episcopo suo communione priuatus permittitur finitimorum Episcoporum iudicium implorare. Sed [d] & ne Antistes alienum clericum B ordinet, & suis locis præsiniat, fuit suggestio Ianuarij: horumq. ordinationem esse irritam, S. Synodus confirmauit. Ab Aetio [e] Episcopo Thessalonicæ de clericis diutius extra suas Ecclesias commorantibus exhibita querela est: de quibus Patres illud decreuerunt, ne ijdem, sicut Episcopi, vltra tres hebdomadas a suis Ecclesijs abesse deberent: Nisi (quod Olympius Episcopus addidit) contingeret clericum ob fidei Catholicæ confessionem pati persecutionem, & ea causa expelli, vel extorrem fieri.] hactenus de ijs, quæ ad Ecclesiasticam disciplinam spectare visa sunt, Patres in Concilio Sardicensi. Quod autem in Latina editione habetur, eidem subscripsisse Episcopos centum vigintivnum, desideratur in Græcis exemplaribus, quæ extant apud Theodorum [f] eiusdem Synodi canonum interpretem, qui trecentos quadraginta & vnum Episcopos Sardicæ conuenisse, atque hæc decreuisse, testatur: deest tamen in Græcis exemplaribus canon decimusoctauus. C

b Concil. Sard. c. 13.
DE HIS QVAE SPECTANT AD ORDINES.
c Ibidē c. 16. 17.
d Ibidē c. 18. 19.
e Ibidē c. 20. 21.
f Theodor. Balsam. apud Nomoc. Phot. in præfat. ad Concil. Sard.

LI.

CONC. SARD. LATINE EDITVM.

Auctor est Dionysius cognomento Exiguus in epistola ad Stephanũ Papam, quæ extat in Collectione Cresconiana, ipsum Sardicense Concilium a principio inter Latinos Latine editum esse: sed & Græce quoque scriptum a Græcis, testatur Nicolaus Romanus Pontifex in epistola ad Photium, cuius exordium est, Innumerabilium; dum ait: Quomodo autem non esse apud vos Sardicenses canones, tu solus astruere poteris, cum non solum a Latinæ, verum etiam cum alijs a Græcæ linguæ hominibus statuti sint & promulgati? qua de re credibile non est, quod ibi definitum est, vnumquemque ipsorum minime propria lingua tradidisse.] hæc ipse.

LII.

PHOTII TVRPIS TERGIVERSATIO.

Quæ enim in sacrosancto Oecumenico Sardicensi Concilio siue in causis Episcoporum definita sunt, siue ad disciplinam Ecclesiasticam componendam a Patribus constituta, eademq. ab vniuersa Catholica Ecclesia accepta, atque obseruationis vsu probata, ab vno D Photio ignorari callide simulari, indigno passus est animo idem Romanus Pontifex, cuius iustissima extitit illa querela scribentis ad eumdem Photium Episcopum Constantinopolitanum. est eius epistolæ exordium: Postquam beato Petro, &c.] cum ex præscripto canonis Sardicensis eius ordinationem illegitimam fuisse demonstraret: quando ille ad eumdem Pontificem Romam rescribens, non reperiri apud se canones, turpiter mentitus est: quem rursum idem Nicolaus his quoque verbis compellat [g]: Quod vero dicitis, neque Sardicense Concilium, neque decreta alia vos habere sanctorum Pontificum, vel recipere; non facile nobis facultas credendi tribuitur; maxime cum Sardicense Concilium, quod penes vos in vestris regionibus actum est, & omnis Ecclesia recepit: qua ratione conuenerat, vt hoc sancta Constantinopolitana Ecclesia abijceret, & (vt dignum est) non retineret? Decretalia autem, quæ a sanctis Pontificibus primæ sedis Romanæ Ecclesiæ sunt instituta, cuius auctoritate atque sanctione omnes Synodi & sancta E Concilia roborantur, & stabilitatem sumunt, cur vos non habere, vel obseruare dicitis, nisi quia vestræ ordinationi contradicunt, & ex laico subito ad culmen Patriarchatus transuolare resistunt?]

g Nicol. Pontif. epist. 4. in vet. edit.

LIII.

PHOTII DOLVS MALVS.

Quod igitur sentiret Photius suam ipsius ordinationem ex canone decimotertio Sardicensis Concilij labefactari, ac penitus destrui, prohibente ne quis ex laico ad Episcopalẽ sedem absque diuturna in quolibet inferiore gradu exercitatione promoueretur; negabat veteratorie penes se reperiri canones Sardicenses. Mira plane calliditas hominis versipellis, & pudenda tergiuersatio, negantis esse Constantinopoli dictos canones, quos ipsemet in suo Nomocanone honoris causa crebro inter primos intexuit; & illius canonis Concilij Sardicensis de his qui perperam ex laicis fiunt Episcopi [h], idem ipse meminit,

b Phot. Nomocan. tit. 1. c. 11.

cum

A cum alioqui & ceterorum eiusdem Concilij canonum sit apud eum in eodem suo ipsius commentario frequentissima mentio [a].

Sed & de Sardicensi Synodo illud non omittendum; duplici ex causa haud leuem passam esse iacturam: ac primum quidem quod Marcellum Episcopum Ancyranum absoluerit, qui compertus postea fuit esse hæreticus Sabellianus: vnde non parua occasio patuit Arianis obloquendi in idem Concilium, in quo absolutus fuisset, qui ab ipsis antea hæresis damnatus esset, ac postea, qualis re vera existeret, fuisset compertus hæreticus, condemnatus quoque deinde sententia Athanasij; de quo hæc Seuerus [b]: Interiecto deinde tempore Athanasius, cum Marcellum parum sanæ fidei esse, penitus comperisset, a communione suspendit. Ceterum antea innocens, postea depranatus, videri poterat etiam tum innocens fuisse, cum de eo fuerat iudicatum. Nacti igitur Ariani istiusmodi occasionem, B conspirant penitus Sardicensis Concilij decreta subuertere: etenim eis color quidam suppetere videbatur, quod tam iniuste fuisset pro Athanasio iudicatum, quam Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasij iudicio hæreticus esse probaretur: namque Marcellus Sabellianæ hæresis assertor extiterat.] hucusque Seuerus.

a Tit. 1. c. 5. 6. 11. 26.
Tit. 2. cap. 11.
Tit. 8. cap. 2. 3. 4. 5. 7.
Tit. 9. cap. 5. 6. 10. 14.
Tit. 10. cap. 6.
Tit. 15. cap. 1.
b Seuer. hist. sacr. lib. 2.

LIV.

DVO NAVFRAGIA CONCIL. SARDIC.

LV.

BASILIVS MAGNVS QVID DE MARCELLO.

At non tantum penes Arianos fuit querela ista de Synodo Sardicensi, sed & viri Catholici magni nominis ea de re conquesti sunt, quod Marcellus scilicet aliquando fuisset in communionem acceptus. Siquidem Basilius [c] hæc de ipso scripsit ad Athanasium, cum libros ab eodem Marcello conscriptos legisset: Quæritur (inquit) & hoc a nonnullis illic (vt & nobis ipsis videtur necessario) vt Marcelli hæresin illi, cum venerint, *legati scilicet a Romano Pontifice in Orientem missi*, tamquam malam ac nociuam & a sana fide alienam exterminent. Quoniam ad hunc vsque diem in omnibus quas scribunt litteris, pessime C audiẽtem quidem Arium sursum & deorsum versantes, anathematizare, atque ex Ecclesijs eliminare non cessant: Marcellum vero, qui ex diametro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eamdem Vnigeniti, diuinitatisq. essentiam impie egit, Verbiq. appellationem male vsurpauit, ne semel quidem accusare videntur: quod Verbum quidem Vnigenitum vocari tradit ratione ministerij & dispensationis, & quatenus in tempore natus prodijt: ceterum ad eum, vnde egressus erat, reuersum, nec ante egressum fuisse, nec post regressum subsistere. Et huius experimentum ac demonstrationem reconditi apud me iniquæ illius syngraphæ libri continent. Attamen istum nequaquam reprobare visi sunt: & per hæc culpandi veniunt, vt qui ab initio illum per ignorantiam veritatis in Ecclesiasticam etiam communionem receperint. Igitur & illius, vt decet, fieri mentionem, præsentia negotia expoſcunt. Itaque ne occasionem habeant qui occasionem quærunt, ex eo D quod sanctitati tuæ coniungantur qui fide sani sunt; manifestandi sunt omnibus, qui ad veram fidem claudicant; & vt posthac cognoscamus consentientes; & non perinde atque in nocturna pugna, inter amicos & inimicos sine discrimine versemur.] hæc Basilius.

c Basil. epist. 52.

LVI.

d Seuer. lib. 2.
MARCELLVS SERO COGNITVS AB ATHANASIO.
e Hieronym. de Script. Eccles. in Marcello.

His plane declaratur, nondum Marcellum eo tempore damnatum, sed, quod ait Seuerus [d], postea ipsum ab Athanasio fuisse a communione suspensum, qui antehac inter Catholicos glorioſe profitebatur; quippe qui, cum vrgeretur ab aliquo, munitum se aiebat communicatione Iulij Romani Pontificis & Athanasij. testatur enim id S. Hieronymus, dum de eodem ait [e]: Marcellus Ancyranus Episcopus sub Constantio & Constante Principibus floruit, multaq. diuersarum ὑποθέσεων scripsit volumina, & maxime aduersus Arianos. Feruntur contra hunc Asterij & Apollinarij libri, Sabellianæ eum hæresis arguentes: sed & Hilarius in septimo aduersus Arianos libro, nominis eius, quasi hæretici, meminit. Porro ille defendit, se non esse eius dogmatis, cuius accusatur, sed communione Iulij & Athanasij, Romanæ & Alexandrinæ vrbis Pontificum, se esse munitum.] hactenus Hieronymus. E

LVII.

MARCELLVS DIV SVB CATHOLICO PALLIO LATVIT.
f Apud Athan. Apolog. 2.

Sic igitur Marcellus semper inter Orthodoxos Catholicam fidem profiteri conatus est; quippe qui primum omnium (vt diximus) in Concilio Nicæno vehementissime Arij hæresin oppugnauit: rursum Romæ (vt vidimus) apud Iulium causam dicens, id ipsum præstitit, cum edita fidei professione, se contraria illis sentire ab his, quibus impugnabatur, cum Iulio, tum omni Ecclesiæ demonstrauit; quemadmodum postea in Sardicensi Concilio: in quo, inquiunt Patres in Synodali tunc scripta epistola [f] (vt hæc nunc necessario repetamus) Recitata sunt quoque scripta collegæ nostri in sacris Marcelli, & deprehensa est Eusebij doloſa vafricies. Quæ enim Marcellus per modum quæstionis tractauerat, ea, tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt. Recitata quoque sunt in his quæstionibus quæ intercederent

Universidad de Deusto
Biblioteca

cederent & subsequerentur, & inuenta est bona & recta fides viri. Non enim ex Maria (vt A
ipsi asseuerabant) Verbo Dei initium attribuit, neque finem eius regno constituit; sed regnum eius initio & fine carere, scriptis prodidit.] hæc de Marcelli causa in Synodo peruestigata Patres Concilij Sardicensis: quæ quidem cum ex aduerso pugnent his quæ ex scriptis eiusdem Marcelli sanctus Basilius ad sanctum Athanasium scripsit; manifestum redditur, alia a Marcello scripta esse, quibus ea tam absurda liquido explicarentur: vt nullum plane faciendum sit negotium Synodo Sardicensi, si quid post ipsam Marcellus impie delirauit, vel, quod impie antea credidisset, occultauit: sicut nec adscribendum est Nicæno Concilio, cum Arium & Arianos vel hæresin occultantes, vel palinodiam recantantes, & Catholicam fidem profitentes suscepit, cum ijdem postea ad vomitum reuersi sunt. Porro ex illa ipsius Marcelli fidei professione Romæ facta coram Iulio, quam scripto edidit, &
a Epiphan. hæres 72. in Orbem vulgari petijt (recitatur ipsa integra ab Epiphanio [a]) de his quæ cum ab Acacio B
Ariano, tum a sancto Basilio in eum scripta habentur, Marcellus immunis redditur: atque ob eam causam iniusta est expostulatio de Iulio, Athanasio, & Sardicensi Concilio, quod Marcellum omni labe purgatum ex illa confessione ad communionem admiserint.

LVIII. QVALIS CAVSA MARCELLI.

Ceterum qui cuncta Marcelli accuratissime perscrutatus est Epiphanius, & quando de eo scripsit (vt ipse testatur) idem Marcellus nonnisi ante biennium e vita excesserat, affirmat de ipso varias fuisse diuersorum sententias; nam ait [b]: A quibusdam incessitur ex parte (veluti dixi) tamquam qui Sabellianorum nugas habuerit: quidam vero pro ipso rationem reddiderunt, non sic rem habere, sed recte ipsum vixisse, & recte ipsum quoque sensisse affirmarunt: quare multa de hoc quæstio fuit: & occulta quidē mentis Deo nota sunt.]
b Epiphan. hæres 72. hæc Epiphanius: quibus plane declarat; ex prioribus Marcelli scriptis, ipsum hæreticum fuisse, conuinci minime potuisse; secus autem ex his quæ postea edidit. sic enim subdit: C
Hic vero cum voluerit quædam diffusius apud quosdam dicere, declarauit se cum Sabellio sentire: quapropter etiam ipse inter hæreticos adnumeratus, ac confutatus est.] ita ipse: qui & rursus inferius, ista ab eo fuisse emendata, Athanasij testimonio demonstrare videtur, cum ait: Interrogaui aliquando ipse beatum Papam Athanasium de hoc Marcello, quomodo de eo sentiret: ille neque ipsum defendit, neque rursum grauiter aduersus eum inuectus est; verum solum risu leui edito, ostendit, flagitium non magnum ipsum esse: sed habebat eum velut qui se purgasset.] ita Epiphanius: qui & inferius, qualis esse soleret Marcelli professio & discipulorum eius, quibus confessores & alij non immerito communionem impartirentur, & Athanasius quoque cum eisdem communicaret, declarat ex eo-
c Epiphan. hæresi 72. rum epistola ad Episcopos confessores scripta, quam recitat, estq. huiusmodi [c] hac notata
inscriptione: Fides Marcelli conscripta. D

LIX. EPISTOLA DISCIPVLORVM MARCELLI.

Reuerendissimis ac sanctissimis Episcopis in Diocæsarea exulantibus propter Orthodoxam in Saluatorem nostrum Iesum Christum fidem, Eulogio, Adelphio, Alexandro, Ammonio, Harpocrationi, Isaac, Isidoro, Annubioni, Piteno, Euphratio, Aaroni, presbyteri in Ancyra Galatiæ Photinus, Eustathius, alius Photinus, Sigerius, & diaconus Hyginus, & hypodiaconus Heracides, & lector Elpidius, & Præses Cyriacus in Domino gaudium.

Cum nos profecti fuerimus ad vestram pietatem a prædicta nostra patria debitam visitationem facientes; & cum nos interrogati simus a vestra sanctitate de fide nostra, quomodo hac parte habeamus; & susceperimus vestram eiusmodi solicitam interrogationem, quam maxime feceritis propter eos qui vane de nobis falsa diuulgare volunt: necessarium duximus, vos de hoc certiores facere, non solum ex ostensis vestræ sanctitati a nobis litteris, quas ad nos beatissimus Papa Athanasius socialiter ac familiariter scripsit, sed etiam ex hac E
nostra conscripta confessione, quod neque sentimus, neque sensimus vmquam aliquid extra decretam in Nicæa vniuersalem & Ecclesiasticam fidem, quam sane confitemur nos potenter sentire, detestantes eos qui audent creaturam dicere Spiritum sanctum, & hæresin Arianam, Sabellijq. ac Photini & Pauli Samosateni, & eos qui non dicunt sanctam Trinitatem tres personas incircumscriptas, & in subsistantia existentes, & coessentiales, ac consempiternas, & perfectas; detestantes item eos qui dilatationem & contractionem, aut operationem Patris Filium dicunt, & eos qui Deum Verbum Filium Dei ante sæcula, & consempiternum Patri & in subsistantia, & perfectum Filium nō confitentur. Si quis eumdem Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum dicit, anathema sit. Si quis principium aut finem Filio Dei & Verbo, aut regno ipsius tribuit, anathema sit. Si quis partem Patris dicit Filium, aut Spiritum sanctum, & non confiteatur Filium Dei ex existentia Patris ante

omne

A omne consilium genitum esse, anathema sit.] hactenus eorum fidei professio in his quibus Marcellus impugnabatur, cui & subiecerunt Nicænum Symbolum, hisq. omnibus singuli subscripserunt.

Cum hac igitur prodita ab eo ac suis ipsius discipulis fide, cum Athanasius tum Iulius & Patres omnes in Sardicensi Concilio eis communicassent, nulla horum potuit esse culpa, quam Ariani ad explodendum idem Concilium iactabant. Verum non modicā Marcello inussit notā Photini eius discipuli execranda impietas, necnon vulgata ab Arianis in deteriorem partem acceptā scripta Marcelli, & quod eiusdem discipuli postea (vt idem testatur Epiphanius [a]) tres in Trinitate subsistentias cōfiteri minime voluerunt. nam ait: Verum qui ab ipso facti sunt & instructi, qui illius mentem ignorant, & non veritatem illius recensent, neque tres subsistentias confiteri voluerunt, quemadmodum habet veritas.]
B Sic igitur & ex his factū est, vt Marcelli quoque nomen apud posteros pessime audiret, cum præsertim in eum tum Basilius, tū Hilarius visi sint sæpius declamasse, & S. Ioannes Chrysostomus [b] coniungat eum Photino atque Sophronio, qui Verbum ab humanitate Christi separabant. Sed & Theodoretus [c] eamdem ipsi impingit hæresin, & alij omnes recētiores. Ariani igitur eadem de Marcello diffamantes, in Sardicensem Synodum, a qua fuerat absolutus, labem criminis conuerterunt, vt eam redderent omnibus contemptibilem.

LX. ABSQVE CVLPA SVSCEPTA COMMVNICATIO MARCELLI.

a Epiph. hæresi 73.

b Chrysost. hom. 6. in epist. Pauli ad Philippens.

c Theod. hæret. fab. lib. 2.

Accessit & ad Sardicense Concilium illud quoque damnum, quo mira Arianorum calliditate factum est, vt illud Orthodoxis execrabile fieret: cum scilicet ijdem ipsi Sardica fuga lapsi, seorsum cum suis egerunt Conciliabulum, quod & Sardicensis Concilij nomine honestarunt, taliq. indito titulo per Christiani Orbis prouincias vulgauerunt. additæ sunt vires mendacio, cum secuta Constantis morte, & Constantio Arianorum patrono
C vbique regnante, veritas depressa, & impostura est potentia Principis roborata: adeo vt illud tantum Sardicense Concilium omnibus in locis peruulgaretur, quod confectum constaret ab Arianis: multiq. nescientes duplicis esse generis Concilium Sardicense, audientes illud collectum ex Arianis, nec in aures admitterent, sed penitus ipsum refertum impietate putantes execrarentur: vt accidisse nouimus S. Augustino, quod suo loco proximе dicturi sumus.

LXI. ARIANI VSVRPANT NOMEN CONCILII SARDIC.

Nunc autem quæ ab antiquioribus de eiusmodi Conuēticulo hoc eodem anno ab Arianis celebrato scripta habentur, in medium adducamus, atque in primis quæ paucis complexus est Socrates [d] sic dicens: Episcopi Orientales confestim decedunt: cumq. ventum esset ad vrbem Philippi quæ est in Thracia, priuatim inter ipsos Concilium constituere: de cetero aperte verbum Consubstantiale anathemate damnare; opinionemq. quod Fi-
D lius Patris dissimilis esset, per litteras scriptas vbique disseminare cœperunt.] additq. Sozomenus [e] de ijsdem hæc etiam: Separatim (inquit) per se in vnum coacti, Acta contraria sanxerunt. Quare Episcopi Orientis, decretis suis, quæ de Athanasio, Paulo, Marcello, & Asclepa ediderant, stabilitis; primum omnium Iulium Episcopum Romanum, quod primus omnium cum istis communicauerat, deinde Osium confessorem cum propter eamdem causam, tum propterea quod amicus fuerat Paulino & Eustathio, qui Ecclesiæ Antiochenæ Antistites fuissent, deinceps Maximum * Treueris Episcopum, quod * Maximinum
primus cum Paulo communicauerat, & eius Constātinopolim reuersionis auctor extiterat, & Episcopis ex Oriente in Galliā profectis Ecclesiæ communione interdixerat, abdicarunt.

LXII. CONCILIABVLVM DICTVM SARDICENSE.

d Socrat. lib. 2. c. 16.

e Sozom. lib. 3. c. 10.

Præter istos abdicarunt etiam Protogenem Episcopum Sardicensem, & Gaudentiū; alterum quidem, quod Marcelli susceperat patrocinium, quem ante suffragio condemna-
E uerat: Gaudentium autem, quod contrario studio ducebatur, quam Cyriacus, cui successerat, & magnificabat eos quos ille abdicauerat. Hæc cum decreuissent; omnibus Episcopis per litteras significarunt ad cum finem, vt istos neque in communionem admitterent, neque scriberent ad eos, neque litteras ab illis scriptas reciperent. De Deo autem eo modo sentire iubebant, quo formula fidei epistolæ subiuncta præscriberet: quæ vt nullam verbi Consubstantialis fecit mentionem; sic illis communione Ecclesiæ interdixit, qui dicerent tres Deos esse, aut Christum non esse Deum, aut Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum eumdem esse, aut Filium ingenitum, aut tempus sæculumve fuisse, quando non erat.] hucusque de Arianorum decretis in pseudosynodo ab illis habita.

LXIII. PROTOGENES ET GAVDENTIVS ABDICATI.

Hic primum furor hæreticæ prauitatis terminos omnes præsumptæ ab alijs temeritatis excessit. Ausa enim est Ariana procacia illud nefas, quod vel attingere quælibet execranda hæresis hactenus sibi inconcessum putauit. Quæuis namque classes sceleratorū &

LXIV.

ARIANI PRIMVM AVSI EXCOMMVNICARE ROM. PONTIF.

factiosorum hæreticorum per omnia retro sæcula præcesserunt, quantumlibet lacessitæ atque exagitatæ sibi visæ essent a primæ sedis Episcopo, Romanæ, inquam, Ecclesiæ Pontifice; nullus vmquam ex ipsis, licet perditissimus habitus hæreticus fuerit, eo peruenit audaciæ, vt quantumlibet prouocatus, & (vt sibi videbatur) iniuriam passus, quod ab eo damnatus atque depositus esset, in ipsum Romanū Pontificem ausus sit ferre sententiam: quod impudens & execrandum facinus Ariani, omne veritatis & æquitatis asylum furioso impetu irrumpentes, modo aggressi sunt pertentare, dum in Iulium Papam æque ac alios Catholicæ communionis Episcopos sententiam excommunicationis procaciter intulerunt; & quibus iuste percussi sunt iaculis anathematis, eadem ipsi violenti in percussores petulanter intorserunt, dum instar canum furunt in petram, eamq. dentibus frustra corrodunt, cuius ictu se esse læsos oblatrant.

LXV. NOVA FIDEI PROFESSIO AB ARIANIS EDITA.

Sed quod alia furore insanientes, alia vero dolo fallentes in suo ipsorum Conuenticulo perpetrarunt; nouam ibi post quatuor alias ante ab eis editas cuderunt fidei regulam, deformeq. monstrū honesto Sardicensis Concilij nomine decorarunt. id quidem primum demonstratum est superius ad Antiochenos scribentis Athanasij testimonio, atque testantis non esse omnino Sardicensis Concilij, quæ eiusdem Sardicensis Synodi nomine circumferrentur tabellæ de fide conscriptæ. Quod & impudenter professi sunt ijdem Ariani in congregato ab ipsis Concilio Ancyrano, cum in epistola Synodali ex eo Conuentu ab eis tunc scripta, recensentes Synodos a se diuersis in locis ac temporibus actas, hæc habent[a]: Sancta Synodus Ancyrana.] ac paulo post: Optamus quidem post tentationis Ecclesiasticæ fidei tormentum, quod velut in igne factum est ijs, qui pro fide in medio fuerunt (*taxare videntur Nicænum Concilium*) & post ea quæ Constantinopoli facta sunt propter Marcellum, & post editionem fidei in Synodo congregata ob festum dedicationis ecclesiæ Antiochiæ, & post ea quæ facta sunt in Sardicensi Synodo, & fidem quæ illic efloruit, & amplius post ea quæ Sirmij propter Photinum facta sunt in his recantationibus, quas ob singula de fide capita interrogati de ijs, qui in Sardica aduersus Orientem dissenserunt, exposuimus, de cetero conquiescere, &c.]

[a] *Apud Epiph. hæresi 73.*

LXVI. AVCTORES PERFIDIAE PSEVDOSARDICENSIS CONCILII.

Vides igitur, ab eisdem auctoribus iactari esse conscriptam fidem Sardicensem, qui conuenerant Constantinopoli, a quibus actus est in exilium Athanasius, & damnatus Marcellus, & qui interfuerunt Synodo Antiochenæ in Encænijs celebratæ, ex qua missus est Gregorius Episcopus in locum Athanasij Alexandriam, necnon ab his qui postea Sirmij aduersus Photinum conuenerūt; de quo Arianorum Conuentu plura suo loco dicturi sumus. sed & cum in eadem ab ipsis scripta epistola inferius dicatur, eumdem esse receptum in eadem Synodo Sirmiensi; satis perspicue demonstratur, quorumnam & a quibus conscripta & edita fuerit fidei professio Sardicensis: vt de his nulla dubitatio esse possit, impostores, qui Philippis hoc anno conuenerunt Ariani, eam quam scripserunt fidei formulam edidisse nomine Concilij Sardicensis. Extat eadem ipsa fidei formula, Sardicensis Synodi nomine insignita, qua ijdem Ariani licet a professione Nicæna defiexerint, non recipientes nomen Consubstantialitatis in Dei Filio; tamen, quo se abhorrere ab hæresi Ariana monstrarent, positiones quasdā Arij damnauerūt: ex quo id lucri apud nonnullos consecuti sunt, vt Semiariani fuerint nominati[b]. Ex argumēto autem eorumdē tunc scriptæ fidei e Sozomeno nuper recitato, plane eadē ipsa esse conspicitur, quæ a S. Hilario recensetur his verbis[c]:

[b] *Epiphanius hæresi 73.*
[c] *Hilarius lib. de Synod.*

LXVII. SARDICENSIS CONCILII NOMINE EDITA NOVA FIDEI FORMVLA.

Sancta Synodus in Sardica congregata ex diuersis prouincijs Orietalium partium, Thebaide, Aegypto, Palæstina, Arabia, Phœnice, Syria Cœle, Mesopotamia, Cilicia, Cappadocia, Ponto, Paphlagonia, Galatia, Bithynia, Hellesponto, Asia, Phrygijs duabus, Pisidia, Cycladum insularum, Pamphilia, Caria, Lydia, Europa, Thracia, Emimonto, Massilia, cum Mysia, Pannonijs duabus, hanc exposuimus fidem.] hæc illius inscriptio. Vides ex his plane Arianam cum dolo iactantiam: qui enim semel mentiendo vnius ciuitatis suffurati sunt nomen, vt diceretur ab eis scripta fides, professio Sardicensis, non sunt veriti prouinciarū quoque sibi tot nomina vendicare, & plures nominare prouincias, quam essent Episcopi. Porro corū professio melle illita sic se habet, ab eodem S. Hilario recitata:

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, creatorem & factorem vniuersorum, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Credimus & in vnigenitum eius Filium Dominum nostrum Iesum Christum, qui ante omnia sæcula ex Patre genitus est, Deum ex Deo, Lumen ex Lumine: per quem facta sunt omnia & quæ in cælis & quæ in terra, visibilia & inuisibilia: qui est Verbū, & Sapientia, & Virtus, & Vita, & Lumen verum.

Et qui

Et qui in nouissimis diebus propter nos incarnatus est, natus ex sancta Virgine: qui crucifixus, & mortuus, & sepultus est: resurrexit ex mortuis tertia die, & receptus est in cælo, & sedet in dextera Patris, venturus iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique secundum opera eius: cuius regnum sine cessatione permanet per immensa sæcula: sedet enim in dextera Patris non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Credimus & in Spiritum sanctum, hoc est, Paracletum, quem promittens Apostolis post recitum in cælos, misit docere eos, ac memorari omnia; per quem & sanctificantur sinceriter in eum credentium animæ. Eos autem qui credunt de non extantibus esse Filium Dei, vel ex alia substantia, & non ex Deo; & quod erat aliquando tempus, aut sæculum, quando non erat; alienos nouit sancta & Catholica Ecclesia. Similiter & eos qui dicunt tres esse Deos, vel Christum non esse Deum, & ante sæcula neque Christum, neque Filium eum esse Dei, vel cum ipsum esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vel innascibilem Filium, vel quod neque consilio neque voluntate Pater genuerit Filium, anathematizat sancta & Catholica Ecclesia.] hactenus eorum professio Sardicensis, ac plane vera, vt eam interpretatus demonstrat S. Hilarius: sed quæ tamen reijciens nomen Consubstantialitatis imperfecta censeretur.

LXVIII. [a] *Epiph. hæresi 73.* SEMIARIANORVM SVBDOLA PROFESSIO.

Semiarianos enim se, essentialem Filium cum Patre, non autem coessentialem esse, profiterivelle, testatos esse, S. Epiphanius[a] tradit; de quibus ait, eos tamquam ludiones in scena decipere conatos fuisse Fideles, superinducentes aliam suo ipsorum vultui personam, qua se Arij præseferrent hostes, & fidei Catholicæ professores; cum tamen intus Arium haberent inclusum, & deformius monstrum concepissent, quod postea pepererunt, cum negarunt palam Spiritum sanctum esse Deum. Quales igitur essent eorum fidei professiones, quibus cum Antiochiæ sæpe, tum hic Filio Dei tribuerunt diuinam substantiam, exitus comprobauit: quidnis enim potius dicere parati erant, dummodo prætermitterent Consubstantialitatem Filij cū Patre, optime scientes (quod superius ex Athanasio est pluribus demonstratum) hoc vno relicto ad inuadendam Nicænam fidem foramine, ad omnem protinus superinducendam impietatem fore sibi aditum patefactum. Huius autē strophæ architectos fuisse Georgium Laodicensem, & Basilium Ancyranum, idem qui supra Epiphanius tradit, extitisseq. eorum illas voces: Nos non dicimus Coessentialem Filium, sed Essentialem.] horum quoque Semiarianorum fuisse Synodos, Antiochenam in Encænijs, Sirmianam, Ancyranam, & quam Philippopoli Thraciæ congregarunt, necnon Sardicensem, de qua egimus, nominatam, idem auctor inferius docet.

LXIX. S. HILARII INSTITVTI RATIO.

Hic autem obiter, antequam vlterius progrediamur, admonendum lectorem putamus, non sic quidem, siue Antiochenam, siue Sardicensem, vel alias ab Arianis conscriptas fidei professiones ab Hilario probari, vt neget eas ab eisdem Arianis esse confectas, vel illas ipsas Catholicæ Ecclesiæ vtendas proponat: nam quæ eius instituti ratio fuerit, ipso prope exordio sui de Synodis commentarij, idem monet his verbis rescribens ad Gallos[b]: Obsequor igitur charitatis vestræ impatientissimæ voluntati: & omnes fides, quæ post sanctam Synodum Nicænam diuersis temporibus & locis editæ sunt, cum sententiarum omnium atque etiam verborum additis per me expositionibus, destinaui. In quibus si quid vitiosum inesse intelligetur, nemo mihi vitium potest assignare dictorum: internuncius enim (vt voluistis) sum ipse, & non conditor. Si quid vero rectum atque ex doctrinis Apostolicis deprehendetur; nemo ambigit, non interpretantis in eo esse gloriam', sed auctoris. Ego tamen, quæ gesta sunt, fideliter transmisi: vos, an Catholica, an hæretica sint, fidei vestræ iudicio comprobate.] hæc Hilarius, qui tamen nihil disputat a quibus eædem singulæ editæ sint, vel qua occasione, quave mente compositæ fuerint: nec nisi quæ aperte aduersaria sensit esse Catholicæ fidei, voluit redarguere.

[b] *Hilarius de Synodis.*

LXX. ATHANASII INSTITVTI RATIO.

Fortasse eo quoque consilio illas non damnat fidei professiones, in quibus vna Filij cum Patre substantia prædicatur, licet sciuerit ab Arianis esse conscriptas; vt eosdē in deterius declinantes, ad ea quæ prius edidissent, reducere posset. Quod & S. Athanasius fecisse videtur, qui & ipse scribens librum de Synodis, quas sciret ab Arianis diuersis tēporibus & locis scriptas, refert: dum eos in Concilio Seleuciæ reijcientes nomen Consubstantialis, & similis substantiæ Filij cum Patre, idem prouocat ad eam quam scripsissent ipsimet fidem in Concilio Antiocheno in Encænijs celebrato, vbi tum ingenue confessi fuissent Filium eiusdem cum Patre esse substantiæ. Ceterum non ipse tantum Athanasius nouit suspectum esse substantiæ nomen in hæreticorum professionibus, ac proinde haud illis acquiescen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum, nisi & consubstantialitatem Filij cum Patre profiterentur: verum eodem quoque modo Hilarius de ijsdem sentit dicto libro de Synodis, cum inferius ait [a]: Multi ex nobis, fratres carissimi, ita vnam substantiam Patris & Filij prædicant, vt videri possint, non magis id pie, quam impie prædicare: habet enim hoc verbum in se & fidei conscientiam, & fraudem paratam, &c.] at quonam modo id accidat, pluribus docet. Hæc igitur voluimus inculcasse, vt quisque intelligat Hilarij consilium de interpretatione fidei Sardicensis: nam quantumlibet vera esse demonstrari potuisset; ex eo tamen quod vocem Consubstantialitatis non admitteret, vt minus integra, ac proinde dolosa, ab Ecclesia Catholica respuenda esset.

[a] Hilarius de Synodis.

LXXI. At non ijdem tantū Ariani Episcopi seorsum conuenticulum Philippopoli (vt dictū est) agentes, suæ ipsorum fidei professioni indiderunt nomen Concilij Sardicensis; sed etiam scriptis ab eis ad diuersos Synodalibus epistolis, easdem a Conuentu Sardicensi datas esse, ipsa inscriptione profitebantur. exciderunt ipsæ litteræ: extat tamen memoria, eosdem tunc dedisse litteras ad Donatum Carthaginensem Episcopum Donatistarum schismaticorum. Quod enim sciissent ex parte Catholicorum Antistitum Afrorum interfuisse Concilio Sardicensi Gratum Carthaginensem Episcopum Catholicæ communionis: ipsi Ariani aduersariam partem, nempe schismaticos Donatistas scriptis ex ea Synodo epistolis sibi conciliare conati sunt. Vnde Cresconius Donatista, cum probare niteretur, ipsos cum Orientalibus communione fuisse coniunctos, litteras prodidit Concilij Sardicensis ad Donatum conscriptas: in quem S. Augustinus illud iure objicit, Concilium illud ab Arianis fuisse collectum, cum hæc in Cresconium ait [b]: Sed Orientales, quos modo nostros esse concedis, non latuisse hoc facinus dicis; atque, vt hoc probes, inseris principium epistolæ Concilij Sardicensis, vbi Donati Carthaginis Episcopi vestri nomen inuenitur adscriptum. Quod ideo factum putas & affirmas, quod videlicet Orientalibus, qui de Concilio suo hæc scripta miserunt, facinus displicuerit Traditorum, & ab eorum se communione retraxerint, & propterea Donato vestro communicabant. Disce ergo quod nescis: Sardicense Concilium Arianorum fuit, quod notum iamdiu est, vt habemus in manibus contractum, maxime contra Athanasium Episcopum Alexandrinum Catholicum, qui eorum errorem ex ipsa ciuitate ortum præ ceteris acriter arguebat & refellebat. Non igitur mirum, si illi hæretici Donatum sibi adscisscere tentauerunt, quos per totum Orbem Catholica damnabat Ecclesia: quamquam nos sine ciuitatum nominibus Episcopos, ad quos hæ litteræ datæ sunt, habeamus.]

ARIANI CONIVNGVNT SIBI DONATISTAS.

[b] Augustin. contra Cresc. lib. 3. c. 34.

LXXII. Idem alibi scribens ad Eleusium & socios, hæc eodem habet argumento fusius enarrata his verbis [c]: Tunc protulit quoddā volumen, vbi volebat ostendere, Sardicense Concilium ad Episcopos Afros, qui erant communionis Donati, dedisse litteras. Quod cum legeretur, audiuimus Donati nomen inter ceteros Episcopos, quibus illi scripserant. Itaque flagitare cœpimus, vt doceretur, vtrum ipse esset Donatus, de cuius parte isti cognominantur: fieri enim potuisse, vt alicui Donato alterius hæresis Episcopo scripserint, cum maxime in illis nominibus nec Africæ mentio facta fuerit.] & paulo post: Sane quoniam nescio quando audieramus, Arianos, cum a communione Catholica discrepassent, Donatistas in Africa sibi sociare tentasse: ad aurem mihi hoc ipsum frater Alypius suggessit. Tunc accepto ipso volumine, eiusdem Concilij statuta considerans, legi Athanasium Episcopum Alexandrinum Catholicum, cuius maxime aduersus Arianos acerrimarum disputationum conflictus eminuit, & Iulium Ecclesiæ Romanæ Episcopum, nihilo minus Catholicum, illo Concilio Sardicensi fuisse improbatos. Vnde apud nos constitit, Arianorum fuisse Concilium, quibus isti Episcopi Catholici vehementissime resistebant. Itaque ad diligentiorem etiam temporum discussionem voluimus ipsum volumen accipere, atque auferre nobiscum; qui noluit dare, &c.] At non fefellit Augustinum, illum ipsum, ex quo litteræ datæ erant, fuisse Arianum Conuentum, Sardicensem ab ipsis nuncupatum: ac iure quidem excepit, Sardicense quod citabatur, extitisse Arianorum Concilium.

[c] Aug. epist. 163.

LXXIII. Ceterum satis liquet, ipsum Augustinū præterijsse legitimum ac verū Sardicense Concilium; nec ipsum tantum, sed & collegam Alypium, aliosq. Catholicos, qui in eodem consessu erant Episcopi, illud ipsum ignorasse: cum nemo ex eis, quodnam germanū, quodve spurium & mentitum nomine fuerit Concilium Sardicense, necessariam adhibuerit distinctionem, & ex canonibus atque subscriptione ceterisq. Actis legitimis Concilij Sardicensis vendicare studuerint sibi certam communicationem totius Catholici Orbis, quam

S. AVGVSTINVM PRAETERIIT CONCIL. SARD. LEGITIMVM.

Donatistæ

A Donatistæ nominatione tantum Donati ex commentitio titulo litterarum Arianorum sibi adscisscere satagebant. Istud ipsum est, quod admirari non desino: quonam pacto accidisse potuerit, vt verum atque sincerum Concilium Sardicense Catholicos Africanæ Ecclesiæ Episcopos præterierit, eodem ferme sæculo quo fuerat celebratū, cui interfuisset Gratus Episcopus Carthaginensis, ille ipse cuius est frequens mentio in primo Concilio Carthaginensi anno sequenti coacto: cum & Athanasij testificatione exploratum habeatur [a], vna cum Grato trigintaquinque eiusdem Africanæ Ecclesiæ Episcopos eidem Synodo Sardicensi præsto fuisse, ac pariter eam suo ipsorum chirographo muniuisse, quorum singulorum nomina ab eodem Athanasio recensentur. Nec est quod quis vel fingere saltem possit, omnes Episcopos illos in reditu naufragio perijsse, & vna cum eis Acta Sardicensia pariter interijsse: nam in nuper citato Concilio primo Carthaginensi mentio habetur eius-

[a] Athanas. Apolog. 2.

B dem Synodi Sardicensis, ex ipsius Grati suggestione. ibi enim sic legitur [b]: Gratus Episcopus dixit: Hæc obseruantia pacem custodit: nam & memini in sanctissimo Concilio Sardicensi statutum, vt nemo alterius plebis hominem vsurpet: sed si forte erit necessarius, petat a collega suo, & per consensum habeat.]

[b] Concil. 1. Carthag. c. 5. tom. 2. concil.

LXXIV. QVOMODO PRAETERLAPSA MEMORIA CONCIL. SARD.

Cum igitur ex ipsis publicis Ecclesiæ Africanæ monumentis satis compertum habeatur, innotuisse Afris Catholicæ communionis Episcopis germanum legitimumq. Concilium Sardicense: quomodo accidit, vt memoriam posterorum illud ipsum penitus fugerit, cuius saltem nomen in eiusdem Ecclesiæ chartis publicis, in ipsorum, inquam, primo Concilio Carthaginensi disertis notis reperiretur expressum? Quomodo, inquam, id ipsum tunc S. Augustinum præterijt, vel forte dissimulandum putauit? Et quonam pacto, quæso, tam libere atque secure, absque distinctione aliqua interposita, absolute dixit Concilium Sardi-

C cense ab Arianis fuisse collectum, quod & ex eius Actis nisus est accurate probare; si in primo Conuentu Carthaginensi citatum haberetur a Grato, totius Africanæ Ecclesiæ, Catholicæ communionis Primate Episcopo, Concilium Sardicense? Frequenter hic per eamdem lineam admirabunda nostra (vt sentio) sæpe recurrit oratio, hæret in salebris, & quo tandem euadat, ignorat: cum plane nefas sit, tantum Ecclesiæ magistrum ignorasse Ecclesiasticos canones, suspicari. Quamuis enim ipse testetur de suo tyrocinio, cum fuit ab Aurelio adhuc viuente institutus Episcopus [c], se ignorasse Nicænos canones: iam vero factum senem, & in controuersijs de rebus atque dogmatibus Ecclesiasticis semper versatum, omnia oportuit Concilia scripta euoluisse, & archiua reserasse.

[c] Aug. epist. 110.

LXXV. CONCILIVM SARDICENSE PASSVM IACTVRAM IN AFRICA.

Quamobrem nihil est quod in hac tanta rerum ambage æquius existimare possimus, nisi ex tot tantisq. inuasionibus atque grassationibus a Donatistis aduersus Catholicos sæpe

D conflatis, factam esse iacturam Sardicensium canonum, vel aliquo alio casu nobis incomperto eosdem penitus excidisse, ipsumq. primum Carthaginense Concilium eo tempore latuisse. Quod quidem maxime deplorandum fuit: nam eorum ignoratione discordiæ illæ Africanorum Episcoporum cum Zosimo & Bonifacio Romanis Pontificibus semel exortæ, & magno scandalo in immensum auctæ, eorumdem Sardicensium canonū certa scientia componi atque prorsus sedari protinus valuissent: quomodo enim refragati essent canonibus Oecumenici Sardicensis Concilij, Nicæno hac ex parte nihil minus habentis? Immo, si numero tantum res agenda fuisset, hoc illi præstaret, cui & ex Africa præsertim plures Episcopi subscripsissent. illi enim vnus Cæcilianus Antistes Carthaginensis præsens fuisse legitur: Sardicensi vero vna cum Grato Episcopo Carthaginensi Antistites numero

E triginta ex reperiuntur subscripti. Vnde illud accidit infortunium, vt Sardicensium canonum iactura, vniuersa propemodum Ecclesia Africana in maximum illud fuerit discrimen adducta, parumq. abfuerit quin diro schismate ab ipsa Romana Ecclesia scinderetur. Inter immensas porro illas dissensiones, numquam abruptum inter eas fuisse vinculum Catholicæ communionis, suo loco dicemus.

LXXVI.

At quod nos in maiorem admirationem ac plane stuporem adducit, illud est: Quomodo acciderit [d], vt Zosimus & Bonifacius Romani Pontifices per legatos a se in Africam missos in causa Apiarij presbyteri, canones Oecumenici Concilij Sardicensis citauerint nomine Nicænæ Synodi, vt constat ex litteris Concilij Africani ad eumdem Bonifacium redditis [e]? Nulla equidem in primis in his de dolo malo & impostura potest esse suspicio, cum æqui pōderis essent canones Concilij Sardicensis, atque Nicæni; nam vtrūque Concilium (vt diximus) Oecumenicum fuit, & æque ex hoc atque illo conuincendi necessario fuissent Africani Episcopi; qui tunc sane resilierunt, cum ex Nicæno Concilio citatos canones,

[d] Concil. Carthag. 6. c. 3.

[e] Concil. African. c. 101.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOMODO CONFVSI CANONES NICAENI CVM SARDICENSIBVS.

inter eos qui extarent, minime repererunt. Cum igitur omnis prorsus ratio cesset suspicionis de impostura; alterum de duobus contigisse oportuit: vel, sicut plures alios, Nicæni Concilij canones repetitos esse in Sardicensi Conuentu (quod superius est demonstratum) & ab ipso Nicæno Concilio, sicut alios multos, excidisse, in Romano autem codice integros conseruatos fuisse: vel quod in vulgato eodem codice, qui Romanæ Ecclesiæ vsui esset, ab aliquo canonum collectore, quod sciret nomen Concilij Sardicensis ab Arianis esse magnopere infamatum, absque titulo Synodi Sardicensis, eosdem canones Concilij æque Oecumenici collocatos fuisse dixerimus sub canonibus Nicænæ Synodi; sicq. accidisse, eosdem citari sub nomine Nicæni Concilij, quod verisimilius contigisse videtur. At de Sardicensis Concilij canonibus hactenus. Misit demum sancta Synodus legationem Antiochiam ad Constantium Imperatorem ibi agentem, quæ peteret vt absoluti a Synodo Episcopi exules suam ipsorum sedem singuli absque Arianorum impedimento recipere possent. Quid autem ea legatione actum sit, dicendum anno sequenti, quo peruenisse legati videntur.

IESV CHRISTI ANNVS 348. IVLII PAP. ANNVS 12. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 12.

I. LEGATIO EX CONCIL. SARDICENSI AD CONSTANTIVM IMP.

QVi sequitur annus Christi trecentesimus quadragesimusoctauus, Flauio Philippo & Flauio Sallea Consulibus annotatur: quo legatio a Concilio Sardicensi ad Imperatorem Constantium Antiochiæ tunc degentem peruenit prope Paschale tempus, vt ex ijs, quæ dicemus inferius ex Athanasio, demonstrabitur: circa finem enim anni superioris, antequam Synodus solueretur, eam fuisse decretam, ipsos vero legatos, transacta hieme, mox vna Antiochiam ad Imperatorem nauigasse, apparet. Delecti ad hoc munus fuerunt legati Vincentius Episcopus Capuæ in Campania, vir clarissimus, & in Concilio Nicæno ob perfunctam tum Apostolicæ sedis legationem magna laude versatus, & Euphrates Episcopus Coloniæ Agrippinæ, de quo plura superius. Antequam vero Sardicensem legationem narratione prosequamur; quæ interim & postea perpetrata sint scelera ab Arianis Episcopis, postquam dimisso Conuenticulo ad propria remearunt, hic rerum ordine sunt enarranda ex Athanasij epistola, qui accurate, licet summatim, res ab eis gestas persecutus est, his scilicet verbis[a]:

[a] *Athanas. epist. ad Solitar.*

II. ARIANORVM SCELERA POST CONCIL. SARD.

Qui autem exauctorati erant (*nempe a sancta Synodo Sardicensi nominati superius Episcopi Ariani*) cum æquum esset, vt sic quiescerent; vna cum ijs, qui tam fœda fuga recesserant, ea in abeundo designarunt, vt priora omnia facinora pro minimis æstimes. Cum enim eorum communionem, vt fugientium a Synodo & noxiorũ, Hadrianopolitani auersarentur, rem detulerunt ad Imperatorem Constantium; effecereque, vt illi e loco, Fabrica cognomine, more laicorum, capitibus truncarentur, administro in istis rebus Philagrio, præsente quoque & ibi Comite. Huius rei monumenta ante vrbem consistunt, quæ nos inter prætereundum vidimus: idq. ideo fecere, quod eo modo fugam suam se, ne sycophantæ haberentur, corrigere posse existimarent. Imperatore vero prompto ad omnia quæ ipsi vellent, effecere, vt ab Alexandria in Armeniam duo presbyteri & tres diaconi relegarentur. Arium * porro & Asterium, alterum in Petra Palæstinæ, alterum in Petra Arabiæ Episcopum, qui ab ipsis desciuerant, non solum in Superiorem Africam relegarunt, sed vt contumelias paterentur, operam dedere. Lucij porro Hadrianopoleos Episcopi manus, ceruicemque, plurima aduersus ipsos animositate vtentis, & impietatem redarguentis, iterum, vti prius, ferro vinxerunt, vinctumq. in exilium deportarunt; ibique (quod ipsos minime latet) extinctus est.]

* Macarium

III. EPISCOPI MARTYRES ET CONFESSORES.

Porro cum Lucij, tum reliquorum Hadrianopolitanorum martyrum tunc passorum natalis dies anniuersaria commemoratione tertio Idus Februarij in Ecclesia Catholica celebratur[b]: sed & Macarij, qui alias Arius dictus reperitur Episcopus Petræ in Palæstina, natalis dies[c] annua memoria duodecimo Kalendas Iulij in Ecclesia colitur; itemq. Asterij Episcopi Petræ in Arabia quarto Idus Iunij natalis dies recurrit anniuersaria, Ecclesiasticis monumentis adscripta. Verum & de alijs Catholicis Episcopis tunc ab Arianis dire exagitatis subdit hæc Athanasius: Diodorum quoque Episcopum sua sede expulerunt: Olympium item ex Aenis, & Theophilum ex Traianopoli, ambos Episcopos Thraciæ, bonos & Or-

[b] *Martyrol. Rom. die 11. Febr.*
[c] *Idē Rom. Martyrolog. diēbus.*

A & Orthodoxos viros, infensos hæresi, calumnijs appetiuerunt, semel quidem cum ad Eusebianorum calumnias Constantius Imperator edictum misit; iterum autem, cum istius rei memoria ab Eusebianis refricata est. Habebat autem edictum, vt non solum e ciuitatibus & ecclesijs eijcerentur, sed & capitali pœna, vbicumque inuenti essent, plecterentur. mirum quidem facinus, sed non alienum ab ipsorum moribus: siquidem non aliter, quam Eusebij discipulos, Eusebianæq. ferociæ successores decuit, sese gessere; adeo vt æque terribiles se in Thracia exhiberent, ac patres ipsorum Alexandriæ sese gesserant.

IV. PROHIBITI EPISCOPI CATHOLICI REDIRE AD SVAS SEDES.

Curauere igitur edicta fieri, quibus portus & introitus ciuitatum obseruari iuberentur, ne, quibus a Synodo concessum erat, reditus ad Ecclesias suas pateret; simulq. diplomata ad Iudices Alexandrinos nominatim de Athanasio & presbyteris certis impetrauerunt, vt siue Athanasius, siue quisquam suorum vrbes aut fines illos ingredi deprehenderetur,
B capite id lueret. Ad eum modum Iudaica ista hæresis non solum Christum inficiari, sed etiam cædes facere condidicit. Verum ne hoc quidem satis fuit, vt quietem vellent: nam velut ipsorum hæreseos pater vt leo circuit, quærens quem deuoret; ita isti publici cursus facultatem nacti, ac proinde circumcursitantes, in quoscumque incidunt, qui vel fugam eorum carpunt, vel hæresin auersantur, eos dignis modis nunc flagris concidunt, nunc vinculis constringunt, nunc e natali solo exterminant. Tantus certe terror eorum hominum fuit, vt multos coegerint ad hæreseos simulationem; multosq. eo metu affecere, vt maluerint in eremum fugere, quam vel semel in illos incidere. hæc sunt post fugam eorum audaciæ & insaniæ facinora.] hæc ipse.

V. LEGATI EX SYNODO QVID ANTIOCHIAE PASSI.

His vero recensitis ab Arianis post recessum Sardica perpetratis; idem Athanasius de
C his quæ Antiochiæ acciderũt legatis a Synodo Sardicensi missis, huiusce modi narrationem instituit: Quin & nouum quiddam mirumq. designant, quod vt probe eorum hæresin decet, ita numquam prius auditum est; & tale, quod fortasse ne apud Gentiles quidem proteruiores, nedum apud Christianos futurum putes. Missis enim a sancto Concilio in legationem Episcopis, Vincentio Capuæ, quæ metropolis est Campaniæ, & Euphrate Agrippinæ, quæ est metropolis Superioris Galliæ, vt pro Synodi decretis Imperator Constantius Episcopos, quos ipse eiecerat, in suas ædes reuerti pateretur; & in eam sententiam a Constante pientissimo ad fratrem suum litteris datis, quibus Episcopos illi commendabat: viri isti mirifici ad quoduis facinus prompti, cum legatos istos Antiochiæ vidissent, in commune quidem consilium ineunt, sed ita tamen vt Stephanus (*hic erat Episcopus Antiochiæ Arianus*) fabulam initi consilij peragendam susciperet, vtpote ad istiusmodi res longe aptissimus. Suscepto negotio, conducit ille publicam meretricem in ipsis ferijs sanctissimi
D Paschatis, eamq. nudam per tenebras immittunt in ædes Euphratæ Episcopi.

VI.

Meretrix autem principio quia credebat iuuenem esse a quo accerseretur, prompte sequebatur. Postquam autem ita destituta ab illis, hominem dormientem, ignarum omnium intueretur, diligentiusq. considerans senis vultum, & Episcopi speciem animaduerteret, statim clamorem edit, ac vim queritatur. Illi contra, eam orare, vt taceret, & falsum crimen Episcopo concinnaret. Die igitur illucescente, vulgatur facinus, & vniuersa ciuitas concurrit; & qui in Palatio erant, rei admiratione commouebantur, neque eam silentio tradi volebant. Itur ad iudicium: leno prodit eos qui meretricem accersierant: illiq. deinde auctorem istius rei Stephanum esse ostendunt: erant enim eius clerici, qui cum lenone conuenerant. Stephanus igitur Episcopali dignitate exuitur, & in locum
E eius sufficitur Leontius ille castratus, non ob aliud, quam vt non deesset hæreseos propugnator. Imperator vero Constantius paulisper compunctus, ad se redijt; coniecturaq. ex ijs, quæ aduersus Euphratam designauerant, facta, consimiles esse eorum in alios calumnias arbitratus, relegatos ex Alexandria Armeniæ presbyteros & diaconos eueſtigio redire iubet, & diserte Alexandriam scribit, ne vlterius Athanasij aut clericos aut laicos persequerentur. Deinde post menses decem defuncto Gregorio, accersit & Athanasium, &c.] hæc Athanasius. At de eius accersione litteris eiusdem Constantij facta, suo loco dicendum pluribus.

VII. LEGATIO CONSTANTIS IMP.

Quod autem spectat ad legationem ad Constantium missam a Concilio Sardicensi: cum eadem a multis recensetur; qui ipsam pluribus prosecutus est Theodoretus, ex his quæ recitauimus ex Athanasio corrigendus est, dum ait, eam missam esse a Constante Imperatore; additumq. duobus legatis Episcopis Salianum Prætorem. Qua in re illud euenisse putandum est, vt a sancta Synodo (quod decebat) duo illi Episcopi legati fuerint, ab Imperatore

Universidad de Deusto
Biblioteca

peratore autē Constante postea Salianus. Quæ vero ab eis gesta sint de susceptо apud Constantium negotio, quæve ab impio Stephano Episcopo Antiocheno tum in Catholicos omnes, tum in legatos perpetrata fuerint, quod ea Athanasius breui compendio prosecutus sit, prolixiorem rei gestæ narrationem ingerimus cupido lectori rem exactius cognoscendi ex Theodoreto, qui ab initio missæ legationis sic exorditur [a]:

[a] Theodor. lib. 2. c. 8. in fin. 9. & 10.

VIII. LEGATIONIS SARDICENSIS PLENIOR NARRATIO.

Constans itaque Imperator duos Episcopos, quos ex eorum numero, qui Sardicæ conuenerant, ad eam rem delegerat, cum litteris ad fratrem vna cum Saliano Prætore, viro & pietatis & iustitiæ insignibus eximie ornato, misit. Quæ litteræ non exhortationem solum & consilium, verum etiam minas dignas sane pio Imperatore complexæ sunt. Nam scripsit primum, vt duobus illis Episcopis aures attentas præberet, & iniqua facinora a Stephano & alijs admissa diligenter cognosceret; deinde gregi suo restitueret Athanasium; quippe cum & calumnia accusatorum, & iniqua eorum, qui dudum de eo iudicauerant, sententia, atque adeo acerbum in eum odium perspicue deprehensum esset. Postremo ista adiecit: Se, nisi his conditionibus obtemperaret, & quod æquitas postulat exequeretur, Alexandriam profecturum; quibus, a quibus tantopere expectabatur, restituturum Athanasium, & hostium turbam inde exturbaturum. Constantius igitur, his litteris Antiochiæ, vbi tum commorabatur, acceptis, pollicetur se facturum, quod socius Imperij & communis de Republica curæ particeps ipsi per litteras significarat. Verum Ariani veritatis oppugnatores, his rebus grauiter commoti, perditum atque impium plane facinus edere moliuntur. Interim duo illi Episcopi ad domum quamdam in cliuo positam diuertunt: Prætor autem aliud capessit diuersorium. Stephanus, qui id temporis susceptis Ecclesiæ Antiochenæ gubernaculis naufragium in ea facere constituebat, cum alios habuit suorum tyrannicorum scelerum adiutores, quorum vsus opera, veræ doctrinæ patronos varijs affecit incommodis, tum iuuenem quemdam animo ad audaciam proiecto, vita impia ac scelerata, qui istorum dux fuit, quiq. non homines solum e foro abducere, contumelijs vexare, verberibus cædere, verum etiam facta in ædes irruptione, tum homines, tum mulieres grauitate insignes impudenter extrahere non veritus est. Sed ne longus sim in istius nequitia describenda, vnum solum facinus ab eo contra viros facile præstantissimos admissum exponam, ex quo de reliquis eius nefarijs maleficijs aduersus optimos viros patratis satis coniecturæ capere poterimus.

IX. CALVMNIA STRVITVR SS. EPISCOPIS.

Iste primum ad quamdam meretricem accedens, dixit peregrinos quosdam nuper venisse, qui noctu eius operam requirebant: deinde quindecim hominibus seditiosis collectis, hos circa sepes cliuum ambientes occultat. Venit eo cum meretrice, & signo seditiosis, quod præscripserat, dato, vbi intellexit facinoris socios adesse, pergit ad atrienſem ianuam diuersorij, in quo duo Episcopi pernoctabant. Quam apertam offendens (vnum namque e seruis ad id faciendum pecunia conduxerat) introducit meretricem: cui ostio ostenso cubiculi, in quo alter Episcopus forte dormiebat, ingredi iubet: ipse it interea seditiosos suos accersitum. Euphratas vero (hoc enim Episcopo prouectiori ætate nomen fuit) in cubiculo exteriore dormiuit. Vincentius autem (sic namque alter appellabatur) in interiore cubiculo quieti se dederat. Dum meretrix intrat cubiculi limen, Euphratas sentiens pedum strepitum, percunctatur quis sit qui introiret. Respondente autem meretrice, Euphratas grauiter animo conturbatur, ratus sane dæmonem esse qui vocem muliebrem effinxerat: ac statim Christi Saluatoris implorat auxilium. Onager vero (ita enim dux illius improbæ & seditiosæ turbæ vocabatur) qui præter manuum pedumq. vim armis præterea ad pios oppugnandos vsus est, cum factiosorum turba in domum ingreditur: Episcopos iniquos appellat, propterea quod ipsis in animo esset iniquum exercere iudicium. Multo igitur sublato clamore, serui accurrunt: surgit e lecto Vincentius, atque occlusa atrij ianua, septem ex seditiosis illis prehenduntur. Onager cum reliquis aufugiebat. Cum illis autem vna, qui comprehensi erant, custoditur meretrix.

X. STEPHANVS ARIANVS EPISC. SCELERIS AVCTOR.

Vbi illuxit dies, Episcopi Prætorem, qui cum ipsis venerat, excitant; vna adeunt Palatium, grauiter contra audacia Stephani facinora vociferantur: dicunt istius scelera non iudicium neque quæstionem requirere. Prætor autē maxime omnium cœpit aduersum Stephanū clamare: orare Imperatorē, vt de iniquo indignoq. eius facinore non Episcoporum consilio, sed pro tribunali iudicium quæratur: seq. pollicetur primum Episcoporum clericos, qui facinoris conscij erant, supplicio coercendos traditurum; Stephani quoque ministros ait eodem modo puniendos esse. At cum Stephanus petulanti ore illis contradiceret,

affirmaretq.

affirmaretq. plagas clericis non infligendas esse: placuit Imperatori & magistratibus, vt quæstio de facto in Regia haberetur. Itaque primum interrogatur meretrix, quis eā ad Episcoporum diuersorium deduxisset. Tum illa, Iuuenis quidam, inquit, ad me accedens, dixit, & peregrinos venisse in vrbem, & meam operam postulare: sub vesperum igitur redit ad me, & ad diuersorium recta deducit: deinde cum turbam hominum, quam quæsierat, paratam offendisset, eam per ianuam atrij in ædes introducit, & in cubiculum exterius intrare iubet. Narrabat præterea meretrix, quid Episcopus rogasset; & quo pacto, metu perculsus, Dei opem precibus imploraſſet; & quemadmodum denique seditiosi illi in ædē irruissent.

His rebus cognitis, Iudices minimum natu eorum qui comprehensi erant, in medium adduci iubent: qui non vsque eo expectat, quoad verberibus rem fateri cogeretur; sed facinus factum illico aperit, & Onagrum illius auctorem fuisse, plane fatetur. Qui coram adductus, impellente atque adeo iubente Stephano, illud ipsum se aggressum fuisse, affirmat. Ad hunc modum ergo intellecta Stephani improbitate; primum Episcopis, qui tunc aderant, mandatum dant, vt hominem abdicent Episcopatu, deinde illi ipsi eum Ecclesia penitus expellant. Non tamen propterea Ecclesia Antiochena labe Ariana omnino liberata est: nam ei successit in administrationem Episcopatus illius Leontius genere Phryx, animo versutus, & saxis in vndis maris latentibus similis: sed de isto quidem paulo post dicam plura. Per id temporis Constantius cum pro certo comperisset fraudulentos aduersum Episcopos conatus, scripsit ad Magnum Athanasium semel, iterum, ac tertio, quo illum, vt de Occidente reuerteretur Alexandriam, impelleret.] hactenus Theodoretus. Ceterum cum constet ex ipso Athanasio, nonnisi post decem menses ab hac legatione perfuncta, a Constantio litteras ad eum conscriptas, post scilicet Gregorij obitum, qui Alexandrinam Ecclesiam violentus inuaserat; non alio quam sequenti anno ea accidisse apparet: agemus igitur de his suo loco.

XI. QVAESTIO HABITA DE PATRATO SCELERE.

XII. ATHANASII ITINERA. *a Athanas. Apolog. ad Constantium.*

Vbinam vero hoc anno & sequenti, vsque dum ex Occidente digressus est, Athanasium manere, vel alio proficisci contigerit, idem ipse significat his verbis ad eumdem Constantium scribens [a]: Post vero Concilium Sardicense Naissi mihi commoranti denuo ab eodem Constante Augusto scribitur. Confecto igitur itinere, per reliquum tempus Aquileiæ hæsi, vbi me litteræ tuæ pietatis deprehenderunt: inde rursus a beatæ memoriæ viro, Constante Imperatore scilicet, euocatus, in Gallias profectus sum, atque ita perueni ad tuam maiestatem.] at de his suo tempore dicendum. Quod vero decem mensium moras traxerit Constantius scribendi ad Athanasium, vt Alexandriam rediret; plane arguit, minaces illas litteras, quas dicit Theodoretus missas hac legatione per Salianum Prætorem, non statim post Sardicense Concilium, sed post Constantij has prolixas moras esse conscriptas: quibus ille tandem impulsus, acres eas, quod contemni videretur, ad Constantium fratrem litteras dedit: licet Socrates [b] confestim ipsas datas esse demonstret, dum ait: Statim vero (*post absolutum scilicet Sardicense Concilium*) Imperator, qui partium ad Occidentem vergentium dominabatur, ea quæ in Concilio Sardicensi facta erant, fratri suo Constantio significat, hortaturq. vt Paulum & Athanasium ad proprias sedes restituendos curet. Verum vbi Constantius fratris postulata de die in diem differebat; ille (Imperatorem dico Occidentis) optionem fratri dat, vel Paulum & Athanasium ad suas ipsorum sedes & Ecclesias restituendi; vel, si hoc minus præstaret, ipsum sibi hostem reddendi, nihilq. aliud quam bellum expectandi. Litteræ autem, quas ad fratrem scripsit, ita se habent:

[b] Socrat. lib. 2. c. 18.

XIII. EPIST. CONSTANTIS AD CONSTANTIVM.

Sunt hic apud me Athanasius & Paulus, quos auditione accepi pietatis causa persecutionem passos esse. Quod si polliceare, te illis suas ipsorum sedes redditurum, inq. eos a quibus sine causa iniuria affecti sunt, animaduersurum; viros ipsos ad te mittam. sin autem recuses ista hoc modo perficere; pro certo velim cognoscas, me eo venturum, & te inuito, illis suas ipsorum sedes restituturum.] hactenus litteræ ad Constantium. subdit Socrates:

Quæ cum intellexisset Orientis Imperator, non mediocrem animo concepit ægritudinem. Accersitis igitur non paucis Orientis Episcopis, optionem sibi datam illis exponit: rogat, quid faciendum sit. Illi melius esse respondent, vt Athanasio Ecclesiæ suæ concederet administrationem, quam vt bellum inteſtinum susciperet. Vnde Imperator necessitate adductus Athanasium ad se accersit.] sed id anno sequenti: decem quippe menses (vt dictum est) his vltro citroq. gestis rebus insumpti sunt. Quod vero ad nomen Saliani legati spectat; non leuis est coniectura, hunc eumdem esse cum Sallea hoc anno Consulatum

agente,

Universidad de Deusto
Biblioteca

agente, sequenti vero Prætura sungente, eumdemq. missum fuisse legatum ad Imperatorem Constantium in re maximi momenti, nimirum ad indicendum Constantio bellum, nisi Athanasium & alios Orthodoxos exules Episcopos restitueret. Subdit autem ad ea quæ superius dicta sunt, Socrates[a]: Interea temporis Constans Occidentis Imperator Paulum cum duobus Episcopis cum litteris suis, cumq. etiam litteris Concilij, quo tutior esset, honorifice Constantinopolim mittit. Cum Athanasius adhuc extimesceret, animoque; ad Constantium necne proficisceretur, hæsitaret; metuebat namque falsas calumniarum criminationes: Constantius Orientis Imperator illum non semel modo, verum etiam eum iterum ac tertio ad se acciuit.] at hæc anno sequenti.

[a] Socrat. lib. 2. c. 18.

XIV. CONSTANS CVRAT RESTITVTIONEM PAVLI.

Quod autem ait Socrates, litteris a Concilio accepris, suas addidisse pro Pauli restitutione Constantem; non sic quidem accidit, vt hoc quoque anno Sardicensis Synodus perdurarit; sed pro ceteris alijs sede pulsis a Synodo litteris antea datis, suis postea additis, Constantem hoc anno Paulum restituendum curasse: quod cum factum fuisset persuasione Maximini Treuerorum Episcopi, conquesti fuerint Ariani, & ea de causa tradat Sozomenus[b] illum ab eis fuisse excommunicatum; dictum Arianorum Conciliabulum in præsentem potius annum referendum, quam in superiorem, foret. Athanasius certe, eamdem illorum fugam ex Concilio Sardicensi recensens, de Conuentu ab eis tunc celebrato ne leuiter quidem meminit.

[b] Sozom. lib. 3. cap. 10.

XV. TIMET CONSTANTIVS CONSTANTEM.

Quod vero Constantius, inuitus licet, oblatam optionem de Athanasio Alexandriam restituendo acceperit potius, & id suaserint ei Episcopi Ariani; hoc non eorũ animi liberalitate accidit; sed quod vigente iugi bello Persico cum Sapore Rege, iam actum esse videri posset de Constantij Imperio, si & Constans bellum moueret in eum, cum vix satis resistere Persis posset, a quibus (vt dictum est) complures clades acceperat; & superiori proximo anno, nempe vndecimo eius Imperij (vt habet Hieronymi Chronicon) ab eodem Sapore Nisibis iterum obsessa[a], & Bizabda atque Amida captæ fuissent. Post tantum itaque rerum discrimen, in quo versabatur Orientale Imperium, iam deploratus videri poterat status Constantij, si pressus mole belli Persici, maioris ponderis prœliũ inferendum a Constante fratre subire coactus fuisset: præstabat namque Constans Constantio viribus, vtpote auctus tertia Imperij parte, quam Constantinus Minor, Augustorum trium natũ maior, ex patris testamento possidebat. cum igitur Imperij tripartiti duarum partium Constans dominus esset, merito factus est Constantio metuendus.

[a] Socrat. lib. 2. c. 18.

XVI. SYNODVS CARTHAGINENSIS DICTA PRIMA.

Hoc eodem anno, vel sequenti, habita est Synodus Carthaginensis, occasione legationis a Constante Imperatore in Africam missæ per Paulum & Macarium clarissimos viros, ad vniendos diuisos schismate Donatistas Ecclesiæ Catholicæ. Sunt hæc illa tempora dicta Macariana, sic denominata ab altero legatorum Macario, quorum frequens fit mentio tum apud Optatum Mileuitanum & S. Augustinum, tum etiam apud ipsos Donatistas. Sed antequam rerum gestarum narrationem aggrediamur, de veritate & certitudine temporis, ex more, disserendum putamus. In quo quidem illud primum occurrit; perperam poni eiusmodi Concilium tempore Siluestri, vel Marci Papæ; itemq. mendose legi in eiusdem Synodi præfatione Constantinum, loco Constantis Imperatoris; cum legationem Macarij atque collegæ, ipsaq. Macariana tempora contigisse sub Constante Augusto, frequentius Optatus & Augustinus inculcent: vt nihil sit quod hac de re in controuersiam deduci possit; quod & e citandis inferius locis perspicue apparebit.

XVII. PAVLVS ET MACARIVS QVANDO LEGATI MISSI IN AFRICAM.

Cum autem satis aperte liqueat eorumdem legationem missam fuisse a Constante Imperatore; cur potius hoc anno, vel sequenti eius Imperij, quam alio aliquo, ponendam esse ducamus, nunc aperiendum est. Constat in primis ex præfatione indita eidem primo Concilio Carthaginensi, eodem anno, quo ipsa Synodus est habita, ad conciliandos dissidentes in vnam Ecclesiam, missos esse dictos legatos Paulum atque Macarium. Rursum vero & illud ex eadem Synodo exploratum habetur, ipsam celebratam fuisse non ante, sed post Concilium Sardicense; siquidem in eius quinto canone citatur decretum eiusdẽ Concilij Sardicensis ex Grati Episcopi Carthaginensis rogatione ad præsentes tunc Episcopos. sed & cum illud certum exploratumq. sit, ipsum Constantem Imperatorem post annum sequentem, ipso eius exordio, necatum esse; necesse est affirmare, dictum Concilium post Sardicensem Conuentum, & viuente Constante Imperatore, hoc vel sequenti anno fuisse collectum: sic & Macariana tempora ijsdem limitibus terminanda.

XVIII. Quoniam autem prius contigit, eosdem legatos ab ipso Constante Imperatore in Africam

cam mitti, ac postea cogi Synodum Carthaginensem: hac ratione de legatione primum, deinde vero de Synodo nobis agendum proponimus. Quantum igitur coniectura consequi licet; qui anno superiori vna cum triginta collegis Africanis Episcopis venit ad Sardicense Concilium Gratus Antistes Carthaginensis, ipsum quoque Constantem Imperatorem conueniisse, eumq. & de statu deploratissimo Africanæ Ecclesiæ, iam a temporibus persecutionis Diocletiani Imperatoris diro & implacabili schismate scissæ, certiorem reddidisse, atque obortis lacrymis inculcasse Donati tyrannidem, existimamus, ad cuius nutum grassarentur vbique in Catholicorum ruinam prædones, quos ipsi Donatistæ nominarent Sanctorum duces, re vera Circumcelliones proprio nomine nuncupatos; interpellassegq. his alijsq. suggestis eumdem Imperatorem magna instantia, vt suppetias ferret; ac reuocasse in memoriam impensos ad eam rem a Magno Constantino eius parente labores: suggessisse pariter opinamur ad hæc præstanda magno opus esse remedio. Quod si quorumdam ex ipsis, qui ceteris præessent, Donatistarum curatio præ ipsorum animorum obstinatione videri posset penitus desperata; tamen populi illis subditi fore perfacilem ad pacem & Catholicam vnitatem accessionem, si legatione ab Imperatore missa inuitarentur ad pacem, & collatis in eos beneficijs ijdem ab eodem Constante demeriti allicerentur ad concordiam, & prouocarentur ad vnitatem. His auditis Constans Augustus, cuius studium & cura omnis inuigilabat, vt toto terrarum Orbe Christiana religio ab hæresibus atque schismatibus vindicata, vna omnium fide atque concordia simul coagmentata consisteret atque floresceret, libenter annuit: qui enim propensiore solicitudine, vt sub fratris Imperatoris ditione in Oriente Ecclesiæ positæ suos ipsarum Episcopos ab Arianis ejectos recipientes in pace agerent (vt vidimus) procurauit, haud negligendam putauit Ecclesiam Africanam, ob sui amplitudinem atque nobilitatem totius Occidentalis Imperij sibi subiecti decus ingens & ornamentum.

OCCASIO LEGATIONIS AFRICANAE EX GRATI EPISC. SVGGESTIONE.

XIX. QVID IN MANDATIS LEGATIS DATVM.

Quamobrem selectos ex multis maxime pios atque amplissimos viros ad tanti muneris obeundam prouinciam, Paulum atque Macarium, in Africam legatos decernit, eo quidem titulo, vt munificentia Imperatoris pauperum omnium subleuarent inopiam; ita forinsecus apparebat; re vera tamen vt populum sic beneficentia Constantis Augusti demeritum, & ab imbuta ferocia his officijs delinitum, ad ineundam cum fratribus concordiam prouocarent. Quid autem ab ijsdem legatis Paulo atque Macario, cum ventum est in Africam, actum sit; Optatus Mileuitanus in primis, interpolata licet oratione, commemorat, cum his antea verbis Parmenianum, aduersus quem scribit, compellat[a]: Quem enim latet præter te, quia peregrinus es, & potuerunt tibi falsa narrari? aut quis negare potest rem, cui tota Carthago principaliter testis est, Imperatorem Constantem & Paulum & Macarium primitus non ad faciendam vnitatem misisse, sed cum eleemosynis, quibus subleuata per Ecclesias singulas possit respirare, vestiri, pasci, gaudere paupertas?] hæc ipse.

[a] Optat. lib. 3.

XX. VNITAS QVAESITA ELEEMOSYNIS.

Quod vero ait, hæc primitus non ad faciendam vnitatem esse missa; sic intelligas (vt dictum est) quod extrinsecus non aliud titulo ipso legationis obtenderetur, nisi effusa largitio in pauperes; cum tamen eo prætextu ipsorum conciliatio quæreretur. nam idem inferius subdit[b]: Veniebant Paulus & Macarius, qui pauperes vbique dispungerent, & ad vnitatem singulos hortarentur.] Certe superius Optatus declarat, hos operarios vnitatis esse nominatos, cum ait: Ab operarijs vnitatis multa quidem aspera gesta sunt: sed ea ad quid imputatis Leontio, Macario, vel Taurino? imputate maioribus vestris, qui (sicut in Propheta scriptum est) vt vobis stupescerent dentes, ipsi vuas acidas comederunt; illis primo qui populum Dei diuiserunt, & basilicas fecerunt non necessarias; deinde Donato Carthaginis, qui prouocauit vt vnitas proximo tempore fieri tentaretur.] sic enim dicitur Donatus prouocasse vnitatem, non quod ipse id expoſceret; sed potius quod ob suum ipsius in schismate studium atque tyrannidem, ad id efflagitandum ab Imperatore Episcopos Catholicos impulerit, & ad præstandum traduxerit ipsum Constantem Augustum.

[b] Optat. lib. 3.

XXI. DONATVS SPERNIT PRAEFECTOS ET IMPERATOREM.

Quantum autem creuisset in Donato de Præfectis, atque etiam de ipso Imperatore contemptus; idem Optatus, de ijsdem legatis agens, hæc subdit: Qui cum ad Donatum patrem tuũ (*hic erat Episcopus Donatistarum Carthagine*) venirent; & quare venerant, indicarent: ille solito furore succensus, in hæc verba prorupit: Quid est Imperatori cum Ecclesia? Et de fonte leuitatis suæ multa maledicta effudit, non minus quam in Gregorium aliquando, ad quem sic scribere minime dubitauit: Gregori macula Senatus, & dedecus Præ-

fectorum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sectorum, & cetera talia.] sed de his superius. Rursum & de eadem Constantis Imperatoris erga Africanas Ecclesias munificentia, in quam Donatus Iudæ instar infremuit: Miserat (inquit Optatus) ornamenta domibus Dei, miserat pauperibus eleemosynam, nihil Donato. Cur ergo insaniuit? cur iratus est? cur, quod missum fuerat, repudiauit? Et cum illi qui missi fuerant, dicerent, se ire per prouincias singulas, & volentibus accipere, se daturos; ille dixit, vbique se litteras præmisisse, ne id, quod allatum fuerat, pauperibus alicubi dispensaretur. O consulere miseris! o prouidere fuerat pauperibus! o peccatoribus subuenire!] ita ipse, quod prohiberet Donatus suos eleemosynam accipere a Constante, ea ratione videlicet, quod Catholicæ & a sua alienæ communicationis esset: illud eos admonens, a peccatore eleemosynam minime accipiendam esse. A

XXII. DONATI ARROGANTIA.

In quem subdit Optatus: Clamat Deus dicēs[a]: Ego sum qui feci pauperem & diuitem. non quia non potuit pauperi dare: sed si ambobus daret; peccator, qua sibi succurreret, inuenire non posset. Denique sic scriptum est: Quemadmodum aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Certe iam apud Deum sunt ambo, & qui dare voluit, & qui obstitit ne daretur. Quid si iam Deus dicat Donato: Quid vis fuisse Constantem? Si innocentem, quare ab innocente accipere noluisti? Si peccatorem, quare non permisisti dare propter quem fecit pauperem? Sub hac interrogatione qualis futurus est, qui de leuitate & furore laborauit tantis pauperibus impedire*? Carthagine principatum se tenuisse crediderat: & cum super Imperatorem non sit nisi solus Deus, qui fecit Imperatorem; dum se Donatus super Imperatorem extollit, iam quasi hominum excesserat metas, vt se vt Deum, non hominem æstimaret.] B

[a] Optat. lib. 3. contra Parmen.

* impertiri

XXIII. DONATVS DIVINOS AFFECTAT HONORES.

Hæc iure quidem Optatus de Donati superbia, qua cū primo se ab Apostolicæ sedis Antistite iam diu ante schismate diuisisset, nec sæculari dignitati sibi parendum putaret, sed vni se æqualem Deo comparandum existimaret: haud enim prorsus ab ciusmodi insania visus est procax schismaticus temperasse, cum (vt diximus) per suum ipsius nomen, tamquam numen, suos iurare docuisset. Vnde post multa ex Ezechielis oraculo de Principe Tyri, quod concinne aptat Donato, mox subdit: Hoc modo exaltatum est cor eius, vt sibi iam non homo, sed Deus fuisse videretur. Denique in ore populi raro est appellatus Episcopus, sed Donatus Carthaginis dicebatur.] & inferius: Deinde cum ante ipsius superbiam, omnes qui in Christum crediderant, Christiani vocarentur; ausus est populum cum Deo diuidere: vt, qui illum secuti sunt, iam non Christiani vocarentur, sed Donatistæ: & si quando ad eum aliqui ex aliqua Africana prouincia veniebant, non quærebat illud, quod humana semper exigit consuetudo, de pluuijs, de pace, de prouentu anni aliquid interrogare: sed illico ad singulos quosque venientes hæc erant verba: Quid apud vos agitur de parte mea? quasi iam vere populum cum Deo diuiserat, vt intrepide suam diceret partem. Nam a temporibus eius & vsque in hodiernum, si quando de rebus Ecclesiasticis in iudicijs publicis aliqua celebrata est actio; interrogati singuli, sic apud Acta locuti sunt, vt dicerent se de parte esse Donati, de Christo tacuerunt.] C

XXIV. DONATVS CONTVMELIOSVS IN IMP.

Rursus vero de eodem Donato iaciente in Imperatorem conuicia, & suis pariter obsistente ne quid acciperent ex illius largitate, hæc addit: Merito & bene eius sapientia humiliata est, qua putauit se Daniele esse sapientiorem in repudiandis muneribus Regis, dum accipere noluit quod ab Imperatore Christiano missum esse videbatur: & visus est sibi aut Daniel nouus, vel sapientior Daniele: quia & ipse Daniel aliquando a Balthasar Rege cum cogeretur accipere munera, id est, annulum, torquem, & cetera, dixisse legitur: Tua dona tecum sint, Rex: & sapienter respondit, & conuicia Regi non fecit; & quod offerebatur, non damnauit, sed distulit. Non quomodo Donatus, qui & conuicia Constanti, quanta potuit, dixit; & quod ab eo pauperibus missum fuerat, repudiauit.] & post aliqua aduersus eosdem Donatistas, qui dicerent Catholicos fuisse malorum omnium causam, quæ post hæc ex Donatistarum incursionibus accidissent, idem auctor sic describit, ostendens omnem culpam in vnum Donatum obsistentem Imperatoris munificentiæ reijciendam esse[b]: D E

[b] Optat. eodem lib. 3.

XXV. DONATVS MALORVM CAVSA.

Donatus, qui increpari meruit, Constanti Imperatori Christiano, ne misericors esset, obstitit; ideo increpatur, quod eum sapientes non docuerunt sapientiam suam. Quicquid a Rege missum fuerat, per se dari passus non est. Vnde constat, Donatum omnium malarum fontem fuisse causarum. Quicquid itaque in vnitate facienda aspere potuit geri, vides, frater Parmeniane, cui debeat imputari. A nobis Catholicis petitum militem esse dicitis. Si ita est, quare in prouincia Proconsulari tunc nullus armatum militem vidit? Veniebant Paulus

A Paulus & Macarius, qui pauperes vbique dispungerent, & ad vnitatem singulos hortarentur: & cum Bagaiensem ciuitatem proximarent; tunc alter Donatus (sicut supra diximus) ciusdem ciuitatis Episcopus impedimentum vnitati, & obicem venientibus supra memoratis opponere cupiens, præcones per vicina loca, & per omnes nundinas misit Circumcelliones, Agonisticos nuncupans, ad prædictum locum, vbi concurrerent, inuitauit: & eorum illo tempore concursus est flagitatus, quorum dementia paulo ante ab ipsis Episcopis impie videbatur esse succensa.

XXVI. CIRCVMCELLIONVM GRASSATIO.

Nam cum huiusmodi hominum genus ante vnitatem per loca singula vagaretur, cum Maxido & Fasir ab ipsis insanientibus Sanctorum duces appellarentur; nulli licuit securum esse in possessionibus suis: debitorum chirographa amiserant vires: nullus creditor illo tempore exigendi habuit libertatem: terrebantur omnes litteris eorum, qui se Sanctorum duces fuisse iactabant. Et si obtemperando eorum iussionibus tardaretur, aduolabat subito multitudo insana, &, præcedente terrore, creditores periculis vallabantur; vt, qui pro præstitis suis rogari meruerant, metu mortis humiles impellerentur in preces. Festinabat vnusquisque debita etiam maxima perdere: & lucrum computabatur, euasisse ab eorum iniurijs. Etiam itinera non poterant esse tutissima. Quot domini de vehiculis suis excussi ante mancipia sua, dominorum locis sedentia, seruiliter cucurrerunt? Illorum iudicio & imperio inter dominos & seruos conditio mutabatur. B

XXVII. CIRCVMCELLIONES NECATI, REPVTATI MARTYRES.

Vnde cum vestræ partis Episcopis tunc inuidia fieret; Taurino tunc Comiti scripsisse dicuntur, huiusmodi homines corrigi in Ecclesia non posse: mandauerunt vt a supra dicto Comite acciperent disciplinam. Tunc Taurinus ad eorum litteras ire militem iussit armatum per nundinas, vbi Circumcellionum furor vagari consueuerat. In loco Octauensi occisi sunt plurimi, detruncati multi: quorum corpora vsque in hodiernum per dealbatas aras aut mensas poterunt numerari. Ex quorum numero cum aliqui in basilicis sepeliri cœpissent; Clarius presbyter in loco Subbulensi ab Episcopo suo coactus est, vt insepultam faceret sepulturam. vnde proditum est, mandatum fuisse fieri quod factum est, quando nec sepultura in domo Dei exhiberi concessa est: eorum postea conualuerat multitudo. Sic inuenit Donatus Bagaiensis vnde contra Macarium furiosam conduceret turbam. Ex ipso genere fuerunt qui sibi percussores sub cupiditate falsi martyrij in suam perniciem conducebant: inde etiam illi, qui ex altorum montium cacuminibus viles animas proijcientes, sese præcipites dabant. Ecce ex quali numero sibi Episcopus alter Donatus cohortes effecerat. C

XXVIII. MILITES PRO DEFENSIONE QVAESITI.

Hoc metu deterriti illi, *nempe Paulus & Macarius*, qui prope thesauros ferrent, quos pauperibus erogarent: inuenerunt in tanta necessitate consilium, vt a Siluestro Comite armatum militem postularent, non per quem alicui vim facerent, sed vt vim a Donato supra memorato Episcopo dispositam prohiberent. hac ratione factum est, vt miles videretur armatus. Iam quicquid subsecutum est, videte cui debeat ac possit adscribi. Furebant illic vocatorum infinita millia populorum, pro quibus & annonam competentem constat fuisse præparatam: de basilica quasi publica fecerunt horrea, expectantes vt venirent, in quos furorem suum exercere potuissent, & facerent quicquid illis dementia sua dictasset, nisi præsentia armati militis obstitisset. Nam cum ante venturos milites, metatores (vt fieri solet) mitterentur: contra Apostoli præcepta competenter susceptus non sunt, qui ait: Cui honorem, honorem; cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum: nemini quicquam debueritis. D

XXIX. MILES IRATVS IN DONATISTAS.

Qui missi fuerant, cum equis suis præoccupati sunt ab ijs quorum nomina flabello inuidiæ ventilasti: ipsi magistri fuerant iniuriæ suæ: & quid pati possent, ipsi prærogatis iniurijs docuerunt. Reuersi sunt vexati milites ad numeros suos; & quod duo vel tres passi fuerant, vniuersi doluerunt. Commoti sunt omnes: iratos milites retinere nec eorum Præpositi valuerunt. sic admissum est, quod inuidiam vnitati factam esse memorasti. hæc & cetera gesta & suas causas habent, & quas ostendi personas obnoxias. Hoc nos nec vidimus quidem, sed vobiscum audiuimus. Si auditus facit reos, tenemus vos socios; quia similiter audiuimus. Si a facto auditus immunis est: quod ab alijs, vobis prouocantibus, factum est, nobis non debet imputari. E

XXX. INIVSTA DONATISTARVM QVERELA.

Querelam per ordinem deponitis, sub Leontio, sub Vrsacio iniuriatos esse quamplurimos, sub Paulo & Macario aliquos necatos a sequentibus, nescio quos ad tempus esse proscriptos. Quid hoc ad nos? quid ad Ecclesiam Catholicam pertinet? Quicquid obiecistis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vos feciſtis. A Deo commendatam noluiſtis libenter accipere vnitatem, cariórem æſtimantes hereditatem ſchiſmatis, quam præcepta præpoſiti Saluatoris. Arguiſtis operarios vnitatis: ipſam vnitatem improbare, ſi poteſtis: nam æſtimo vos non negare, vnitatem ſummum bonum eſſe. Quid noſtra, quales fuerint operarij, dummodo, quod operatum eſt, bonum eſſe conſtet? nam & vinum a peccatoribus operarijs & calcatur & premitur; & ſic inde Deo ſacrificium offertur. Oleum quoque a ſordidis & nonnullis male viuentibus & immunda loquentibus conficitur; & tamen in ſapore & lumine, etiam in ſancto chriſmate ſimpliciter erogatur. Operarios vnitatis malos fuiſſe dicitis: fortaſſe cum voluntate Dei, cui nonnumquam placet etiam quod ab ipſo potuit prohiberi. Nam quædam mala male fiunt: quædam mala bene fiunt. Malum male latro facit: malum bene Iudex facit, &c.] Cum autem hæc pluribus demonſtraſſet, ſubdit:

XXXI. MARCVLVS ET DONATVS IVSTE OCCISI.

Inuitus cogor hoc loco etiam illorum, quorum nolo, hominum facere mentionem: quos vos inter martyres ponitis: per quos, tamquam per vnicam religionem, veſtræ communionis homines iurant. Quos quidem vellem ſilentio præterire; ſed ratio veritatis ſe fileri non patitur. Et ex ipſis nominibus contra vnitatem inconſiderate latrat inuidia; & aſpernantes aliqui, accuſandam, aut fugiendam æſtimant vnitatem, quod Marculus & Donatus dicantur occiſi & mortui: quaſi omnino in vindictam Dei nullus mereatur occidi. Nemo erat lædendus ab operarijs vnitatis: ſed nec ab Epiſcopis mandata diuina contemni debuerant, quibus præceptum eſt; Quære pacem, & conſequaris eam, &c.] ſubditq. ex diuina Scriptura exempla de ſanctiſſimis viris, qui zelo pietatis gladium in impios exeruerunt. Hæc autem Optatus pluribus proſecutus eſt, quod illi qui tunc viuebant, ad concitandam inuidiam atque odium aduerſus Catholicos, iactarent in vulgus, ſe ſub Pauli atque Macarij legatione diram perſecutionem paſſos eſſe, & duos iſtos a militibus cæſos Circumcelliones martyrij palmam conſecutos fuiſſe.

XXXII. QVI VERE PERSECVTORES DICENDI.

Ad eludendam porro omnem eorum de his cum oſtentatione calumniam, eleganti collatione adhibita inter nouiſſimum perſecutorem Florum Eccleſiam in Numidia poſitam vexantem, atque Macarium, hæc addit [a]: Sub perſecutore Floro Chriſtiani idolorum cogebantur ad templa: ſub Macario pigri compellebantur ad baſilicam. Sub Floro dicebatur, vt negaretur Chriſtus, & idola rogarentur: contra ſub Macario commonebantur omnes, vt Deus vnus pariter in Eccleſia ab omnibus rogaretur. Si ſupra memoratos videri martyres vultis; probate illos amaſſe pacem, in qua prima ſunt fundamenta martyrij, aut dilexiſſe Deo placitam vnitatem, aut habuiſſe cum fratribus charitatem.] ſed & inferius, quibuſnam coloribus Donatiſtæ hanc ad vnitatem legationem fuiſſe perſecutionem inumbraſſent, declarat his verbis [b]:

a Optat. eod. lib. 3

b Eod. lib. 3.

XXXIII. CALVMNIA DE PERSECVTIONE.

Dum dicitis, auditum eſſe ex ore eorum, qui iamdudum in veſtro collegio fuerant: Quod qui guſtarent, aut acciperent de ſacrificio aduentantis vnitatis, de ſacro (*nempe idolothyto*) guſtare viderentur: Non negamus ab aliquibus eſſe hæc dicta; quos conſtat poſtea tota ſecuritate feciſſe, vnde paulo ante populos deterrebant: ſed alia ratio exegit has voces, alia inuitauit in factum. Nam vt hæc dicerent, qui feruntur iſta dixiſſe, opinio falſa eorum aures & omnium populorum oppleuerat. Dicebatur enim illo tempore venturos eſſe Paulum & Macarium, qui intereſſent ſacrificio, vt cum altaria ſolemniter aptarentur, proferrent illi imaginem, quam primo in altari ponerent: ſic ſacrificium offerretur.] Alludebant plane illi hæc dicentes ad Gentilium ſacra, dum poſita Imperatoris imagine, thus adolerent, vel ſacrificium offerrent.

XXXIV. ABSQVE IDOLATRIA COLEBANTVR IMAGINES IMPP.

Ceterum illationes imaginum Chriſtianorum Imperatorum conſueuerunt eſſe puræ, abſque aliquo ſuſpicionis contagio. vnde Gratiani conſtitutio [c]: Si ſacros vultus inhiantibus forte populis inferimus; hoc ſine immodico pretio nunciari, excipiq. ſancimus: actum iubemus eſſe caſtiſſimum: indigentibus, non munerarijs eſſe præbendum.] Et Theodoſius Imperator ad Cæſarium PP. [d] Si quando, inquit, noſtræ ſtatuæ vel imagines eriguntur, ſeu diebus (vt aſſolet) feſtis, ſiue communibus, adſit Iudex ſine adorationis ambitioſo faſtigio.] & in fine: Excedens cultura hominum dignitatem ſuperno numini reſeruetur.] Merito igitur perculit omnium animos, quod diceretur ab illis id genus imaginis, nempe effigem Conſtantis Imperatoris ſtatuendam eſſe, dum ſacrificaretur, ſuper altare: nam quonam pacto id tolerabile videri poterat, ſi nec ad latus templi paſſus eſt S. Ioannes Chryſoſtomus Eudoxiæ Auguſtæ ſtatuam [e] collocari? Sed rurſum Optatus [f]:

c l. vnic. public. lætitiæ. C. lib. 12

d l. vnic. de imag. Imp. C. Theod.

e Sozom. lib. 8. cap. 20.

f Optat. lib. 3.

XXXV. Hoc cum acciperent aures, perculſi ſunt & animi, & vniuſcuiuſque lingua in hæc verba commota

commota eſt, vt omnis qui hoc audierat, diceret: Qui inde guſtat, de ſacro guſtat. Et recte dictum erat, ſi talem famam ſimilis veritas ſequeretur. At vbi ventum eſt a ſupradictis; nihil tale viſum eſt ex eo, quod fuerat paulo ante mentita fama: nihil viderunt oculi Chriſtiani, quod horrerent: nihil probauit aſpectus ex his, quibus perturbatus erat auditus. Viſa eſt puritas, & ritu ſolito ſolemnis conſuetudo perſpecta eſt; cum viderent diuinis ſacrificijs nec mutatum quicquam, nec additum, nec ablatum. Pax a Deo commendata volentibus placuit. Quare nullus eorum debet argui, qui de collegio veſtro ad pacem tranſitum fecit: qui fuerant ſiniſtra opinione turbati, ſimplici ac pura veritate firmati ſunt.] hæc Optatus. FALSVS RVMOR DE IDOLOLATRIA.

XXXVI. PAX ET NON PERSECVTIO NVNCIATA.

Idemq. aduerſus omnes illos qui reſilierunt, & oblatam pacem atque vnitatem contemſerunt, ſic ſuperius [a]: Nunciata vnitate, fugiſtis omnes. Nulli dictum eſt: Nega Deum. Nulli dictum eſt: Incende teſtamentum. Nulli dictum eſt: Aut thus pone, aut baſilicas dirue. Iſtæ enim res ſolent martyria generare. Renunciata eſt vnitas ſola: fuerant hortamenta, vt Deus & Chriſtus eius a populo in vnum conueniente pariter rogaretur: nullus erat primitus terror: nemo vidit virgam, nemo cuſtodiam: ſola (vt ſupra diximus) fuerant hortamenta. Timuiſtis omnes, fugiſtis, trepidaſtis: vt pro certo de vobis dictum ſit, quod in Pſalmo ſcriptum eſt: Trepidauerunt vbi non erat timor. Fugerunt igitur omnes Epiſcopi cum clericis ſuis; aliqui mortui ſunt; qui fortiores fuerant, capti longe relegati ſunt. Et tamen horum omnium nihil actum eſt cum voto noſtro, nihil cum conſilio, nihil cum conſcientia, nihil cum opere.] hactenus Optatus.

a Optat. lib. 3.

XXXVII. MACARIANE INVIDIOSE DICTI CATHOLICI.

Porro Donatiſtæ hæc geſta per Paulum atque Macarium, in Orthodoxorum perpetuam inuidiam publicis monumentis conſignata ſuis poſteris tradiderunt, quæ in Catholicos ab illis frequenter obiectari ſolerent: vt inter alios Petilianum feciſſe conſtat, qui eam ob cauſam Catholicos conſueuit nuncupare Macarianos; aduerſus quem inter alia S. Auguſtinus [b]: Macarium, inquam, iſtum, de cuius parte nos dicitis, omnino non nouimus.] Ac deinde: Vos per ſacramentum, quod in vobis eſt, ſicut Caiphas Domini perſecutor, neſcientes prophetatis; quod enim Græce μακάριες, Latine beatus eſt: ita plane de parte Macarij ſumus.] hæc Auguſtinus, penes quem frequens mentio eſt de hiſce Macarianis temporibus, quibus ſe a noſtris diram perſecutionem paſſos eſſe Donatiſtæ ad concitandum populi odium contra Catholicos iactitabant, inculcantes inſuper Tranſmarinas Eccleſias tam diu conſeruatas fuiſſe innocentes atque Catholicas, donec conſenſerint in eorum ſanguinem, quos (vt dicebant) perſecutio Macariana ſuſtuliſſet [c].

b Auguſt. contra lit. Petiliani, lib. 2. c. 39.

c Auguſtin. epiſt. 163.

XXXVIII. CATHOLICI A DONATISTIS NOMINATI PAGANI.

Sed inuſta ſemel Catholicis hoc tempore de illata perſecutione calumnia, ſic fuit in eorũ poſteros propagata, vt Catholicos perditos eſſe homines, nequaquam Fideles dicerent & Chriſtianos, ſed eoſdem ſolerent nominare Paganos. Vnde Optatus [d]: Quid eſt, inquit, quod dicitis: Redimite animas veſtras? Iam illud quale eſt, quod hominibus Chriſtianis etiam clericis dicitis: Eſtote Chriſtiani? & cum admiraculo quodam vnicuique dicere: Cai, Sei, aut Caia, Seia, adhuc Paganus es, aut Pagana?] Quomodo autem per Paganum intelligat idololatram, deq. origine huius in hoc ſenſu vocis & vſu, dicturi ſumus ſuo loco poſtea. Rurſum vero Donatiſtarum querelis, & de illata in eos a Catholicis perſecutione clamoribus vires & quidem ingentes addidit ipſorum communionis Vitellius Afer, de quo hæc habet Gennadius [e]: Vitellius Afer, Donatianorum ſchiſma defendens, ſcripſit de eo, Quod odio ſint mundo ſerui Dei: in quo ſi tacuiſſet de noſtro veluti perſecutorum nomine, egregiam doctrinam ediderat. Scripſit & aduerſum Gentes, & aduerſum nos, veluti Traditores in perſecutione diuinarum Scripturarum: & ad regulam Eccleſiaſticam pertinentia multa diſſeruit. Claruit ſub Conſtante filio Conſtantini Principis.] ita ipſe, cuius auctoritate Catholici habiti ſunt perſecutores.

d Optat. lib. 3. in fine.

e Gennad. de viris illuſtrib. c. 4.

XXXIX. DVO DONATI EPISCOPI FACTIOSI.

Ceterum quantumlibet Donati illi duo Donatiſtarum Epiſcoporum factioſiſſimi (Carthaginenſem dico & Bagaienſem Epiſcopos) ſanctæ pacis legationi magno conatu reſtiterint, vt etiam ipſi Imperatori Conſtanti alter illorum contumelias irrogarit, blaſphemijsq. proſciderit, præmiſeritq. per totam Africam ad homines ſuarum ipſius partium præcurſores, quibus tam piam ſanctamq. anteuerteret vnitatem; alter vero armatis quoque Circũcellionibus reſiſtere obniſus eſſet: tamen, etſi non in ipſis Donatiſtarum Epiſcopis, qui primi ad concordiam inuitati fuerunt, in populo ſaltem illis ſubiecto optatum finem eſt legatio conſecuta: quod tum Optatus annuit verbis illis, quibus ait [f]: Nullus eorum debet argui, qui de collegio veſtro ad pacem tranſitum fecit. Qui fuerant ſiniſtra opinione turbati, ſimplici

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a Conc. Carthag. 1. in præfat.] simplici ac pura veritate firmati sunt.] tum etiam Carthaginense[a] Concilium, de quo proxime dicturi sumus, non obscure significat. Ipsos autem Donatistas vna cum clericis fugam arripuisse, & ex eis aliquos esse defunctos, fortiores vero captos & procul relegatos, idem Optatus tradit[b]: quam tunc sententiam cum in alios, tum in Donatum omnium Donatistarum principem, Carthaginensem Episcopum, fuisse potissimum irrogatam, quem malorum omnium auctorem & fontem nominat, nemo iure poterit dubitare. Meminit S. Hieronymus in Chronico, sed Constantij Imperatoris anno vigesimo, eundem Donatum Carthagine expulsum esse: at plane inest error in tempore; cum constet ex his quæ mox ex Optato dicturi sumus, Donatistas Episcopos a Constante relegatos, & nunquam nisi per Iulianum Apostatam esse restitutos.

[b Optat. lib. 3. initio princip.]

XL. CARTHAGIN. CONCILIVM SVB GRATO EPISCOPO.

Sic igitur schismaticis Episcopis exturbatis, & qui illis parebant populis ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatem compaginatis, mox per Gratum Catholicæ communionis Episcopum Carthaginensem Carthagine Concilium conuocatum est, in quo ipse de pace & vnitate confecta hæc coram Episcopis in Synodo confidentibus præfatus est[c]: Gratias Deo omnipotenti & Christo eius, qui dedit malis schismaticis finem, & respexit Ecclesiam suam, vt in eius gremium erigeret vniuersa membra dispersa: qui imperauit religiosissimo Constanti * Imperatori, vt votum gereret vnitatis, & mitteret ministros sancti operis, famulos Dei Paulum & Macarium. Dei nutu ergo congregati ad vnitatem, vt per diuersas prouincias Concilia celebremus, & vniuersæ prouinciæ Africæ hodierna die ad Concilium gratia Dei Carthaginem venirent. Vnde considerantibus vobis cum mea mediocritate tractentur tituli necessarij, de quibus necesse est, vos memores præceptorum diuinorum & magisterij diuinarum Scripturarum, contemplantes vnitatis tempus, id de singulis definire, quod nec Carthago vigorem legis infringat, nec tamen tempore vnitatis aliquid durissimum statuamus.] hactenus in Synodo præfatus est Gratus: qui mox eam coram Patribus rogationem proposuit de ijs quæ spectare viderentur ad religionis Christianæ principium, quod a Donatistis labefactatum in Africa esse sciebat, cum nimirum baptizatos a Catholicis iterum baptizarent. An autem ferendus esset amplius in Africa anabaptismus, rogante Grato sententias singulorum, vna omnium fuit illa responsio[d]: Absit, absit. Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum a sincera fide & Catholica disciplina.]

[c Concil. 1. Carthag. in princip. tom. 1. Concil.]

* Constantino

[d Concil. 1. Carthag. c. 1.]

XLI. FALSVM MARTYRIVM COHIBITVM.

Euulsa igitur primum de rebaptizatione antiquitus fixa radice, quæ Donatistarum cultura infelicibus aucta fruticibus vniuersam prope Africanam Ecclesiam occuparat; cetera, quæ ab eisdem fuerant in Christiana disciplina corrupta, ijdem Catholici Episcopi Africani ad Catholicæ Ecclesiæ vsum pristinum restituere laborarunt. Quoniam vero opera Donatistarum, execrandum illud atque nefandum scelus inter ipsos schismaticos coaluerat, vt ipsorum sectæ homines, qui, illecti gloria martyrum, se ipsos vel præcipitio necassent, vel aliter ab alijs illatam, ad hoc illos ipsis cogentibus, mortem voluntariam oppetijssent (vt nuper ex Optato vidimus) apud eos titulo martyrum & honore illis congruo frequentarentur: ne id amplius ageretur, pœnis tam laicis quam clericis indictis, si secus facerent, eadem sancta Synodus edito decreto[e] sanciuit, cuius est exordium: Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, &c.] Fuerunt & alij canones ibi, Patrum omnium sententia rogata, conscripti, omnesq. numero quatuordecim; sed satis modo horum meminisse, qui rebus gestis ex Optato nuper recitatis consentientes esse noscuntur.

[e Concil. 1. Carthag. c. 2.]

XLII. CONCILIVM HOC CARTHAG. CVR PRIMVM DICTVM.

Ceterum quod inter Concilia Carthaginensia hoc primum ordine ponatur & nominetur; non sic quidem accipiendum est, vt nullum aliud hoc ipsum præcesserit, cum multa antea fuerint celebrata; adeo vt (quod superius ex S. Cypriano demonstrauimus) nec sub Ethnicis & persecutoribus Imperatoribus defierint frequenter eiusmodi sancta in Ecclesijs ex prouincialibus saltem Episcopis haberi Comitia: sed ideo primum dictum ac positum ordine, quod alia perierint, & illorum quæ extarent post Constantinum, hoc ipsum antiquissimum probaretur. Hoc igitur statu Africana Ecclesia, vnitate Catholica populo fœderata permansit vsque ad Constantij Imperatoris obitum: cui cum succederet Iulianus Apostata, ijdem Donatistæ infrenata licentia in Catholicam Ecclesiam furentius sæuierunt.

XLIII.

Porro hæc felicia Africanæ Ecclesiæ pacis tempora vsque ad Iulianum cum ab Optato Mileuitano describuntur[f], Constantem pro Constantino puto legendum; cum nulla vnitas & concordia in Africana Ecclesia, de quibus auctor agit, contigerit sub Constantino eam

[f Optat. lib. 2.]

no eam frustra tentante, sed potius sub Constante. sunt hæc eius verba: Redeat in memoriam Constantinus * Imperator Christianus, quem famulatum exhibuerit Deo, quæ habuerit vota, vt remotis schismatibus, intermortua omni dissensione, sub toto cælo filios suos gaudens in vnum videret sancta mater Ecclesia. Reddiderat vnam communionem, maritis vxores, parentibus filios, fratribus fratres: quibus rebus Deus se lætari testatur, dum dicit: Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum. Etenim cum Africanos populos, & Orientales, & ceteros Transmarinos pax vna coniungeret; & ipsa vnitas, repræsentatis omnibus membris, corpus Ecclesiæ coagularet: dolebat hoc diabolus, qui semper de fratrum pace torquetur.

PAX REDDITA IN AFRICANA ECCL. SVB CONSTANTE. * Constans

Illo tempore sub Imperatore Christiano desertus in idolis, tamquam inclusus latebat in templis. Hoc eodem tempore duces & principes vestros merita relegauerant sua. In Ecclesia nulla fuerant schismata, nec Paganis licebat exercere sacra sacrilega. Pax Deo placita apud omnes Christianos populos habitabat: diabolus mærebat in templis, vos in regionibus alienis. Deinde alter (vt omnibus notū est) secutus est Imperator, vobiscum vota sinistra concipiens, ex famulo Dei factus est minister Inimici: Apostatam se edictis suis testatus est. Quem precibus rogastis, vt reuerti posssetis.] hucusque Optatus, significans eosdem hoc tempore a Constante factos exules, sic ad Iulianum vsque mansisse. Quod autem ait, tunc temporis vnam pacem vnisse populos Africanos, Orientales, & Transmarinos; non ita accipiendum est, vt toto Orbe terrarū vna pace Ecclesia Catholica his temporibus potiretur, quæ tota & vbique erat ab Arianis hæreticis lancinata: sed de pace Africanæ Ecclesiæ, de qua agit, intelligenda sunt, vtpote quod non Ecclesia tantum Africana inita pace atque concordia potiretur, verum eadem vnitate coniungeretur Orientalibus & Transmarinis Catholicæ communionis Ecclesijs. Sed iam ad res anni sequentis progrediamur.

XLIV. DONATISTAE SVB CONSTANTE EXVLANT.

IESV CHRISTI ANNVS 349. IVLII PAP. ANNVS 13. CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 13.

ANnus sequitur Christi trecētesimus vndequinquagesimus, Vlpio Limenio & Catullino Philoniano Consulibus: quo, Gregorio Ariano Episcopo Alexandrino defuncto, S. Athanasius a Constantio Imperatore sæpe litteris Constantis fratris admonito, vt ad suam rediret Ecclesiam, crebris litteris inuitatur. Post decem enim menses a legatione ad Constantium missa ex Concilio Sardicensi (vt diximus) Gregorium inuasorem Alexandrinæ sedis mortuum esse, Athanasius ipse testatur [a]: illum vero ab Orthodoxis Alexandrinis occisum, auctor est Theodoretus, dum ait [b]: Iam occubuerat Gregorius ab ipsis Alexandrinis cæsus.] Sed & quod Georgius quoque postea missus, cum iterum exturbatus est Athanasius ab Alexandrinis, sub Iuliano Apostata pariter necatus sit; inde etiam oborta est occasio Gregorij cum Georgio confundendi: at de his alias. Sane existimo aliquos e Catholicis Alexandrinis pertæsos longas Athanasij moras Alexandriam reuertendi, vbi mox expectabatur iam absolutus a Concilio Sardicensi, & ægro atque infenso animo ferentes ipsum Gregorium in eodem Concilio condemnatum, atque depositum, adhuc tamen obstinato animo alienæ Ecclesiæ incubare, in eius necem impulsos esse.

I. OBITVS GREGORII, ET ATHANASII RESTITVTIO

[a Athanas. epist. ad Solitar.]

[b Theodor. lib. 2. c. 12.]

Non igitur ante, sed cum Gregorius ipse ex hac vita sublatus est, Constantius ad Athanasium de reditu litteras dedit; siquidem sic ait [c]: Deinde post menses decem defuncto Gregorio, accersit & Athanasium cum omni honore, non semel aut iterum, sed tertio ad illum amicissimas litteras scribens, quibus illum animabat, & ad veniendum hortabatur; misitq. ad illum presbyterum & diaconum, vt maiore cum fiducia ad se rediret. Affirmabat enim totum se annum Athanasium expectasse, nec permisisse vmquam quicquam noui fieri, aut quempiam in eius locum Episcopum creari, vt seruaret Athanasio suas Ecclesias, ita scribente eo, & plurium cohortatione ad eam rem vtente: nam & Comites suos, Polemium, Dacianum, Bardionem, Thalassum, Taurum, Florentium, quibus etiam magis fidendum erat, in eamdem sententiam scribere iussit.] Litteras autem scriptas a Constantio ad Athanasium recitat ipse in sua Apologia [d] in hæc verba:

II. CONSTANTIVS ACCERSIT ATHANASIVM.

[c Athanas. epist. ad Solitar.]

Constantius Victor Augustus Athanasio.

[d Athanas. Apolog. 2.]

III. CONSTANTII LITTERAE AD ATHAN.

Diu te iactari vexariq. immanibus vndarum procellis nostræ clementiæ humanitas non permisit: nudatū siquidem paternis sedibus, bonisq. tuis spoliatum, & in inuijs feralibusq. locis

Universidad de Deusto
Biblioteca

locis errabundum nostra indefatigabilis pietas non deseruit. Nam tametsi iampridem su- A
persedi mentis meæ propositum ad te scribere, eo quod te vltro aduenturum expectarem,
& postulaturum malorum tuorum remedium: tamen, quia fortasse voluntatem propositi
tui metus impediuit, ideo litteras munificentiæ nostræ plenissimas ad tuam constantiam
misimus, vt secure conspectui nostro quamprimum tuam præsentiam offeras, vt voti partí-
ceps, nostramq. humanitatem expertus, tuis restituaris. Hac enim de causa dominum meũ
& fratrem Constantem Victorem Augustum pro te adhortationibus conueni, vt tibi ve-
niendi facultatem daret, quo vtriusque nutu patriæ restituaris, & hoc pro pignore nostræ
gratiæ habeas.] hactenus prima epistola; sequitur secunda:

IV. CONSTANTII EPIST. SECVNDA AD ATHANASIVM.

Etsi superioribus litteris significauimus, vt secure ad nostrum Comitatum accederes,
eo quod maxime cupiamus te ad tuos remittere: tamen etiam has litteras nunc ad tuam so-
liditatem misimus, quibus adhortamur, vt sine omni diffidentia aut metu publica vehicu- B
la ascendas, & properes ad nos, vt, quæ concupiscis, assequare.] ita secunda: tertia vero
epistola sic se habet:

V. TERTIA CONSTANTII EPIST. AD ATHANASIVM

Cum Edessæ commoraremur, præsentibus tuis presbyteris; placuit, vt misso ad te pre-
sbytero, festinares ad nostrum Comitatum venire: vt, vbi nostrum vidisses conspectum,
statim Alexandriam transires. Sed quia plurimum temporis intercessit, ex quo litteris no-
stris acceptis non venisti; ideo te nunc denuo admonitum volumus, vt vel nunc saltem
quam celerrime ad nos te conferas: quo tu ita patriæ tuæ restituaris, & nos tuis precibus
frui possimus. Ad pleniorem autem cognitionem Achitam diaconum ad te misimus, a quo
discere licebit & mentis nostræ voluntatem, & te assequi posse, quæ votis optas.] hactenus
tres epistolæ Constantij Imperatoris ad Athanasium, quæ a Socrate etiam recitantur [a].

[a] Socrat. lib. 2. cap. 18.

VI. CONSTANTIVS AD CONSTANTEM DE REDITV ATHANASII.

Porro idem quoque Athanasius auctor est, scripsisse ea de re eumdem Constantium ad C
germanum suum Constantem Imperatorem. nam ait [b]: Seorsum autem ad fratrem suum
beatum Constantem scripsit: ad nos quoque semel atque tertio litteras misit.] Cuius au-
tem fuerint argumenti, hæc idem alibi [c]: Scribit quoque fratri suo Constanti, vt ipse quo-
que me ad reditum hortaretur.] Erat tunc Athanasius Aquileiæ, cum has a Constantio
litteras accepit: inde rursus a Constante (vt ait [d]) euocatur in Gallias: postea vero paulu-
lum (vt apparet) illic moratus, venturus in Orientem ad Constantium, in Italiam redijt,
Romamq. venit ad Iulium Romanum Pontificem. testatur id quidem ipse Athanasius, cum
post recitatas Constantij dictas litteras, subdit [e]: Imperator igitur istas litteras misit; qui-
bus acceptis, Romam ascendi, Ecclesiam & Episcopum aditurus.] Hic primum attende le-
ctor (ne ipse sibi auctor contrarius videatur) non Aquileia Romam, sed in Galliam voca-
tum a Constante profectum esse, prout in Apologia ad Constantium (vt dictum est) ipse D
testatur: nisi potius dicendum quis putet, Aquileia Romam, & inde in Gallias ad Con-
stantem, ac postea in Orientem ad Constantium esse profectum.

[b] Athanas. Apolog. 2.
[c] Athanas. ep. ist. ad Solitar.
[d] Athan. Apolog. ad Constantium.
[e] Athan. Apolog. 2.

VII. ECCLESIA ANTONOMASTICE DICTA ROMANA.

Sed & ipsa quoque verba Athanasij attentius contemplare, dum eam causam aduentus
sui Romam, antequam proficisceretur ad Constantium in Orientem, fuisse tradit, nimirum
(quod ait) vt adiret Ecclesiam & Episcopum.] significans, illam quæ Romæ est [f], antono-
mastice dictam esse Ecclesiam, ex qua & in qua omnes vnitate Catholica coniungantur,
ipsumq. vnum esse Episcopum antonomasticum, ex quo omnes, & in quo, & per quem qui
sunt, esse intelligantur Episcopi. hæc igitur fuit maiorum nomenclatura, vt per Ecclesiam
& Episcopum, Romanam Ecclesiam, atque eius Pontificem significarent. De aduentu ve-
ro suo Romam sic idem Athanasius subdit [g]: Ingens igitur gaudium in Ecclesia: Pontifexq.
Iulius, vt gratularetur nostræ restitutioni, litteras ad Ecclesiam misit Alexandrinam: nos E
autem, quacumque transiuimus, cum pace ab omnibus Episcopis deducti sumus. litteræ
autem istiusmodi fuerunt:

[f] Athanas. dict. Apolog. 2.

VIII. LITTERAE IVLII PAP. AD ALEXANDRINOS.

IVLIVS presbyteris, diaconis, & populo in parœcia Alexandriæ.

Gratulor vobis, dilectissimi fratres, quod fructum fidei vestræ ante oculos videatis: id
enim ita esse, liquidissimo apparet in fratre & Coepiscopo nostro Athanasio, quem Deus
& ob vitæ sanctitatem & orationes vestras vobis restituit. Ex qua re spectare licet, quam
puras semper preces & charitatis plenas ad Deum extuleritis. Memores quippe cælestium
promissorum & cælestis conuersationis, quam ex doctrina prædicti patris vestri didicistis,
certo vereq. cognitum habuistis, & pro vestra recta fide apprehendistis, numquam illum
perpetuo a vobis diremptum iri, quem in pijs pectoribus vestris, tamquam præsentem,
retinebatis. Non mihi igitur ad vos scribenti multis verbis opus est: quæcumque enim a

me

A me dici poterint, ea fides vestra iam anticipauit, & impleuit secundum Dei gratiam quic-
quid a nobis optari possit. Gratulor igitur vobis: rursum enim dicam, gratulor, quod
animas vestras in tuenda fide inexpugnabiles conseruastis. Sed interim fratri meo Atha-
nasio non minus gratulor, quod, quamquam multa acerba pateretur, nulla tamen hora ve-
stræ charitatis vestriq. desiderij obliuionem induxerit: nam tametsi corpore ad tempus vi-
deretur a vobis separari, spiritu tamen perpetuo vobiscum agebat.

IX. ATHANASII LAVDES A IVLIO PAPA PRAEDICATAE.

Redit igitur ad vos splendidior nunc, quam cum a vobis discederet. Quod si res pre-
tiosas aurum & argentum ad puritatem ignis explorat; quid, quæso, dignum eloquaris
tanto viro, qui ex tantis malorum periculis purus innocensq. vobis restituitur, talisq. non
nostro dumtaxat iudicio, sed ab vniuersa Synodo iudicatus est? Excipite igitur, dilecti
fratres, cum omni secundum Deum gloria & lætitia Episcopum vestrum Athanasium, &
B cum eo quotquot socij tantarum æruminarum fuere; lætiq. sitis de fructu orationum vestra-
rum, qui pastorem vestrum (vt sic dicam) desiderantem & sitientem vestram pietatem sa-
lutaribus scriptis aluistis, potumq. ei dedistis: nam peregre illi commoranti consolationi
fuistis, eumq. persecutiones tolerantem fidelissimis animis & mentibus vestris resocilla-
stis. Mihi certe voluptati est, contemplanti & iam animo perspicienti vniuscuiusque in
eius reditu lætitiam, & multitudinis religiosissimæ occursus, & celebrem conuenientium
festiuitatem.

X. AGIT APVD DEVM PRECIBVS IVLIVS.

Quis, putas, aut qualis erit vobis ille dies, cum & frater noster reuerretur, & mala supe-
riora finem accipient? cumq. pretiosus & optabilis illius reditus omnes alacritate pleniss-
imi gaudij in vnum cooptabit? Tale gaudium maxima ex parte etiam ad nos vsque per-
tingit, quibus diuinitus tanti viri notitia concessa est. In preces igitur epistolam desinere
C oportet. Deus omnipotens & eius Filius Dominus & Saluator noster Iesus Christus per-
petuam vobis gratiam præbeat, referens præmia vestræ admirabilis fidei, quam claro mar-
tyrio erga Athanasium Episcopum vestrum exhibuistis, vt vobis vestrisq. posteris & hic
& in futuro optima impertiat, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, neque in cor homi-
nis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, per quem omnipotenti Deo gloria in sæcula sæculorum, Amen. Valere vos omnes
in Domino exopto, fratres dilecti.] hæc Iulius ad Alexandrinos. recitat & Socrates eas-
dem litteras [a], extantq. Latine redditæ alia versione.

[a] Socrat. lib. 2. c. 18.

XI. ATHANAS. VENIT ANTIOCHIAM.

His acceptis a Romano Pontifice litteris Athanasius, recedens ab Vrbe, terrestri ne iti-
nere via Appia Brundusium vsque peruenerit, an vero in Portu Romano nauim conscende-
rit, incertum est: illud autem habetur exploratissimum, Roma recedentem, non Alexan-
D driam ad suam Ecclesiam, sed Antiochiam concessisse. Peruenit igitur Athanasius Antio-
chiam, vbi tum erat Constantius Imperator, a quo benigne excipi visus est. id quidem
ipse de se testatur, cum ait [b]: Venit igitur tandem Athanasius, venientemq. sincero sere-
noq. vultu intuetur, eiq. liberum facit, vt in patriam & suas Ecclesias rediret, litteris ad
eius loci Iudices datis (quia priore edicto aditus seruari iussum erat) vt nunc eum inoffense
transire permitterent. Episcopo autem suas calamitates calumniasq. deplorante, & admo-
nente ne denuo, se absente, calumniæ reciperentur: vt iam nunc accusatores euocaret: si-
quidem se non intercedere, quo minus illi sese apud Cæsarem sistant, vt eos ita conuince-
re posset: Hæc quidem Cæsar facere noluit; sed tamen omnia quæ contra ipsum per ca-
lumniam scripta essent, tolli & aboleri iussit, iurans se in posterum nullas calumnias admis-
surum, suumq. in hac re propositum firmum & inconcussum fore: neque id simpliciter di-
E xit, sed & iureiurando, Deo in testimonium vocato, obsignauit.] hæc ipse.

[b] Athanas. ad Solitar.

XII. QVID ATHANASIVS ANTIOCHIAE CVM CONSTANTIO [illegible] Apud Athan. epist. ad Solitar.

Meminit huius quoque congressus Athanasij cum Constantio Osius Cordubensis Epi-
scopus in litteris, quas multo post dedit ad eumdem Constantium, redarguens ipsum de
persecutione in Athanasium iterum excitata, cum ait [c]: Athanasius deinde tuis litteris ac-
cersitus venit in castra tua; omnesq. inimicos suos, qui Antiochiæ præsto erant, sigillatim
vocari iussit, vt aut redarguerent, aut redarguerentur, & aut se præsente commonstrarent
ea feciſse quæ obiecerant, aut ne absentem calumniarentur: sed ne te quidem hæc ipsis de-
nunciantem sustinuerunt, minime istiusmodi conditiones admittentes.] hæc Osius.

XIII. [d] Lucif. pro Athan. ad Constantium lib. 1.

Meminit & Lucifer Calaritanus [d] de iuramento Constantij scriptis etiam præstito, de
non lacessendo amplius Athanasio; quod tradit fuisse pollicitum Alexandrinis: sunt hæc
eius verba: Litteris tuis iurasti Alexandrinis, nihil mali facturum te deinceps Athanasio:
& nunc quæris eum interficere.] Fuit congressus hic Athanasij cum Constantio Imperato-

re ter-

Universidad de Deusto Biblioteca

CONSTANTII IVRAMENTVM. *a Athan. Apolog. ad Constantium.*

re tertius, cum bis iam antea, dum esset idem Athanasius in Oriente, ab eodem diuersis A fuisset locis & temporibus conuocatus: in quibus omnibus quâ se modeste habuerit etiam erga aduersarios, idem ipse, ad eumdem Constantium scribens, tradit his verbis [a]: Obsecro te (noui vim memoriæ tuæ) reminiscere eorum verborum, quæ tecum habui, cum dignatus esses me sub tuum conspectum venire, primum Viminaci, iterum Cæsareæ quæ est in Cappadocia, tertio Antiochiæ: an vel tum de Eusebio, quamquam vexatore meo acerbissimo, quicquam sinistri dixerim: an cuiquam eorum, qui mihi iniurias fecere, asperius locutus sim. Si igitur contra quos mihi pro defensione dicendum erat, non maledixerim: quæ illa fuisset mea insania, Imperatori apud Imperatorem obtrectare, & fratrem cum fratre collidere?] hæc Athanasius, apud Constantium se excusans, dum quereretur de ipso, quod aduersus se Constantem Imperatorem concitasset.

XIV.

ATHANASIVS CVM EVSTATHIANIS CONVENIT. *b Sozom. lib. 3. c. 19.*

Quod autem Antiochenæ Ecclesiæ præesset Leontius Arianus Episcopus, abstinuit A- B thanasius ab eius communicatione, atque (vt inquit Sozomenus [b]) cum illis qui Eustathiani vocabantur, nempe Catholicæ communionis hominibus, magni illius Eustathij Arianorum oppugnatoris Episcopi Antiocheni sobole, conuentus in ædibus priuatis agebat: nulla enim illis erat ecclesia, ab Arianis omnibus vendicatis. Subdit Sozomenus: Vbi autem Constantium Imperatorem Athanasius erga se benevolum & facilem expertus est, & putauit suam sibi Ecclesiam restitutam fore; Imperator admonitus ab Arianæ sectæ præsidibus, Sum equidem (inquit) paratus ad promissa præstanda, quibus impulsus te accersiui. Quare ipse beneficium, quod ego abs te petam, iure debes mihi concedere. Id quidem est, vt ex multis ecclesijs, quæ tuæ ditioni subijciuntur, vnam habeant illi, qui tecum communicare detrectant.]

XV.

ATHANASIVS CONSTANTII PETITIONEM ELVDIT.

Id accipiens Athanasius, egregia responsione Constantij petitionem, dum non negaret, C eluſit, sic dicens: Maxime (inquit) o Imperator; quandoquidem æquum, immo necesse est tuis mandatis obtemperare (neque tibi equidem contradicam) verum cum Antiochiæ quoque sint qui communionem eorum, qui aliter atque nos de religione sentiunt, omnino refugiant; idcirco simile beneficium abs te mihi tribui postulo, vt videlicet isti itidem in hac vrbe vnam habeant ecclesiam, in qua libere & sine metu in vnum conueniant. Postulatione igitur Athanasij ab Imperatore velut æqua probata, commodum visum est Arianis rem silentio præterire: quippe existimarunt, suam opinionem propter Athanasium nullam omnino apud Alexandrinos progressionem facturam, præsertim cum ille non modo ad suæ doctrinæ fautores in eadem firme continendos, verum etiam ad pelliciendos aduersarios, satis haberet virium & facultatis: Apud Antiochenos autem si istud fieret, primum Eustathianos, qui multi erant numero, conuentus facturos; deinde, vti simile veri erat, D nouas res molituros, cum impune suos in vnum cogere possent: quandoquidem Arianis etiam ecclesias occupantibus, totus clerus & populus Antiochenus eorum opinionibus minime obsequerentur; sed in cœtus pro more, dum Deum hymnis collaudabant, distributi, sub finem hymnorum singuli suam opinionem declararent: & alij non Patrem modo, sed Filium etiam, vtpote Patri honore æqualem, gloria efferrent: alij, nempe Ariani, Patrem in Filio esse dicerent, atque per hanc præpositionem, In, Filium Patre inferiorem ostendere conarentur.

XVI.

LEONTIVS ARIANVS PATITVR EVSTATHIANOS.

Tandem his rebus ita comparatis, Leontius, qui sectæ Arianæ deditus illo tempore sedem Episcopalem Antiochenam gubernaret, incertus animi quid ageret, tametsi non aggrederetur eos, qui hymnis fidei Concilij Nicæni consentientibus Deum laudarent, prohibere; metuebat enim ne populus seditionem conflaret: tamen manu ad caput, quod iam E valde caneſcebat, admota, dixisse fertur: Hac niue liquefacta, multum erit luti. quo significare voluit, se mortuo, dispares illorum hymnorum modos tandem in populi seditionem recasuros; quando Episcopi, qui ei succederent, nullo modo passuri essent, itidem se populi arbitrio in omnes partes circumferri.] hactenus de rebus gestis Athanasij cũ Constantio Antiochiæ, Sozomenus. Socrates [c] vero reciprocam illam petitionem Athanasij ampliorem fuisse tradit, nempe vt liceret Catholicis non tantum Antiochiæ, sed in omnibus ciuitatibus, quibus præerant Episcopi Ariani, ecclesiam habere.

c Socrat. lib. 2. c. 18.

XVII.

RESTITVTIO EPISCOPORVM EXVLVM

Post hæc autem tum de Athanasij, tum aliorum Episcoporum exulum restitutione facta per Constantium, hæc subdit Socrates [d]: Quapropter Imperator Athanasio, Paulo, & Marcello, quinetiam Asclepæ Gazæ Episcopo, & Lucio Episcopo Hadrianopolis proprias suas ipsorum sedes restituit. Isti duo posteriores etiam a Concilio Sardicensi admissi erant:

d Socrat. ibid.

Asclepas

A Asclepas quidem, quod commentarios ostenderat, ex quibus constabat, Eusebium Pamphilum cum alijs nonnullis eius causam diligenter cognouisse, tum ei proprium dignitatis gradum reddidisse.] magna quippe illa probata esse videbatur innocentia, quæ etiam aduersariorum animos persuadere & erga eumdem Asclepam inflectere potuisset. Lucius autem, quod accusatores aufugissent, ibidem fuerat innocens comprobatus. prosequitur Socrates: Mandata igitur Imperatoris ad proprias cuiusque illorum ciuitates exiuerunt; quibus erat imperatum, vt illos prompto & parato animo reciperent. Ancyræ igitur, quoniam Basilius erat exturbatus, Marcellusq. in eius locum venerat, non exiguus tumultus concitatus est: qui quidem illis, qui aduersariam opinionem tuebantur, ansam præbuit ad Marcello obtrectandum. Ciues Gazæ Asclepam libenter exceperunt. Constantinopoli autem Macedonius Paulo ad tempus locum concessit, & in ecclesia quadam B ciuitatis seperatim conuentus fecit. Pro Athanasio vero Imperator ad Episcopos & clericos & populum Alexandrinum scripsit litteras, vt illum lubentibus animis exciperent.] Porro litteras tunc a Constantio Alexandriam scriptas Athanasius singulas recitat, hancq. primam ordine [a]:

a Athanas. Apolog. 2.

XVIII.

CONSTANTII LITTERAE PRO ATHANASIO.

Victor Constãtius Maximus Augustus Episcopis & presbyteris Catholicæ Ecclesiæ S.

Non est derelictus a Dei gratia reuerendissimus Athanasius: tametsi ad breue tempus humanæ probationi subiectus fuerit: iustum enim debitumq. iam ab omnia ferente & sustinente prouidentia calculum retulit, eo quod & voluntate Optimi, *Dei scilicet*, &, iudicio nostro, patriam, & Ecclesiam, quam antea diuino nutu possedit, recipiat: ad quem congruentia etiam a nostra humanitate perferri oportet: adeo vt omnia, quæ antea contra eos, qui cum eo communionem celebrarunt, decreta fuere, obliuioni tradi velim; C omnisq. deinceps suspicio contra aboleatur; & immunitas, quam olim habuere ipsius clerici, firma illis & rata (prout decet) conseruetur. Quin & hoc quoque eius gratiæ adijci, æquum arbitrati sumus, vt apud vniuersos sacri ordinis viros promulgetur; cunctis qui Athanasio adhæsere, datam esse securitatem, siue Episcopi, siue clerici sint. Abunde enim argumenti est, vnumquemque eorum probi animi esse, vel eo solo, quod Athanasio consociati fuere. Quicumque enim meliori & iudicio & factione huius communionem elegerunt, hos omnes iussimus ad exemplar superioris prouidentiæ, & secundum nostram voluntatem, vt gratia ab optimo Deo tributa securiter perfruantur. Deus vos seruet.] secunda vero epistola sic se habet:

Victor Constantius Maximus Augustus populo Alexandriæ Catholicæ Ecclesiæ S.

XIX.

ALIAE CONSTANTII LITTERAE PRO ATHANASIO.

Cum ante oculos habeamus vestram in omnibus disciplinam, & nequaquam inscij si- D mus, vos iampridem Episcopali prouidentia destitutos: decreuimus Athanasium Episcopum, virum apud omnes rectitudine morumq. probitate clarum, ad vos remittere. Hunc igitur si lubenter & decenter receperitis, eumq. vestris precibus opitulatorem adhibueritis; concordiam & vobis decoram & nobis gratissimam simul, pacemq. perpetuam, & Ecclesiæ legem conseruabitis. Absurdum enim est, discordiam aut seditionem inter vos agitari, & alienum hoc ipsum est a nostrorum temporum integritate. Volumus igitur & hoc vitium prorsus a vobis abesse, & vos in vestris precibus perpetim illo (vt dixi) præside & opitulatore apud Deum vti, & in eo studio solito more perseuerare: vt tali proposito, vestro omnium ore celebrato, Gentiles, qui etiamnum idolorum erroribus inhærent, ad sacræ religionis cognitionem promptissime decurrant.

XX.

ROGAT SVSCIPI ATHANASIVM.

Quapropter denuo vos admonemus, vt, superioribus dictis acquiescentes, Episcopum E suffragio Optimi, & nostra voluntate, huc remissum, libenter suscipiatis, eumq. ab animis sententijsq. vestris indissolubilem putetis: id enim vos decet, & nostræ mansuetudini congruum est. Ad omnem siquidem conturbationis & seditionis materiam extirpandam, qua cupidi malorum libenter vtuntur, nostris apud vos Iudicibus per litteras iniunximus, vt, quotquot seditiosos inuenerint, pœnis supplicijsq. legum coerceant. Omnia igitur ista præ oculis habentes, & nostram cum optimo Deo coniunctam sententiam, curamq. vestrum simul & concordiæ, pœnamq. in immodestos constitutam, congrua decentiaq. sacræ religionis legibus seruantes, prædictum Athanasium cum omni reuerentia & honore colite, vestrasq. preces cum eo & pro vestra & pro cuiusque vitæ sanctitate ad omnium parentem Deum offerte.] hæc ad Catholicum populum Constantius Imperator, multis inculcans pacem & concordiam; quod vereretur, ne qui ab Arianis, Gentilibus, ac Iudæis tot tantaq. passi erant (vt dictum est suo loco superius) cum Gregorius Arianus in sedem

Alexan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alexandrinam intruderetur, illorum memores, hac temporis prosperitate abusi, in illos A
insurgentes vices redderent: qui enim paulo ante, nondum Athanasio restituto (vt e Theodoreto dictum est) ipsum Gregorium Episcopum Arianum necassent, haud temperaturos esse a cæde eorum qui cum eo aduersus Orthodoxos conniuerant, iustus metus Constantij esse potuit.

XXI. Hisce litteris recitatis, hæc Athanasius subdit: His scriptis, iussit ea, quæ prius aduersum me decreta erant per calumnias Eusebij, abrogari, tolliq. de tabulis Ducis & Præfecti Aegypti; missusq. ea de causa Eusebius Decurio sustulit ea de tabulis. scripta autem sese hunc in modum habent:

ALIAE RVRSVM LITTERAE PRO ATHANASIO. Victor Constantius Augustus Nestorio S. Et eadem forma Augustannicæ, Thebaidis, & Africæ Præfectis.

Si quid vmquam ad noxam contumeliamve eorum, qui Athanasio communicarunt, B
decretum inuenitur, id omnino deleri volumus. Nam & officium quod antea habuerunt eius clerici, iterum eosdem habere volumus. Hoc enim decretum obseruari iubemus, vt, restituto Athanasio suæ Ecclesiæ, communicatores illius idem habeant officium, quod antea possederunt, quo & ipsi se gaudeant prorsus restitutos esse.] hæc ad Nestorium, cuius mentio habetur in Actis persecutionis Arianorum in Ecclesiam Alexandrinam: erat etiam hic idem tum in magistratu, opemq. ferens Arianis. Quæ vero ibi sequuntur de Concilio Hierosolymis habito, deq. litteris ex eo scriptis ad Aegypti & Libyæ Ecclesiam, dicentur anno sequenti, quo peracta esse noscuntur.

XXII. ATHANASII ADVENTVS LAODICEAM SYRIAE. Recedens Athanasius Antiochia, Hierosolymam venturus transijt Laodicea, vbi cum Apollinare eius Ecclesiæ lectore familiarem congressum habuit: quam ob causam idem Apollinaris a Georgio eius loci Episcopo Ariano expulsus ab Ecclesia fuit. rem gestam So- C
zomenus narrat his verbis [a]: Cum Athanasius Episcopus Ecclesiæ Alexandrinæ post exilium, quod fuerat regnante Constantio perpessus, redire in Aegyptum iussus esset; ei iter forte per Laodiceam facienti Apollinaris familiaris & amicus in primis factus est. Et quoniam communicare cum Athanasio execrabile quiddam videbatur Arianis, e quorum numero fuit Georgius illius vrbis Episcopus; idcirco Apollinaris Ecclesia per contumeliam expellitur, perinde ac si contra canones & leges sacerdotum in congressum cum Athanasio venisset. Atque cum Georgius non de his rebus solum accusauit, verum etiam peccata, quæ iam olim pœnitentia deleuerat, criminis loco obiecit. Nam dum Theodotus, cui Georgius successit, Laodicensem Ecclesiam adhuc regebat, Epiphanius illius ætatis sophista insignis hymnum in Bacchi laudem ediderat: quo præceptore vsus Apollinaris (adhuc enim adolescens erat) vna cum patre eodem ipso nomine vocato, grammatico sane haud D
obscuro, ad hymnum illum audiendum proficiscebatur. Vbi autem hymnum recitare orsus est Epiphanius, eos qui mysterijs Bacchi haud initiati, quiq. profani erant (vti consuetudo fert eorum qui talia dicendo se ostentare solent) foras exire iubet. At neque Apollinarem adolescentem, neque eius patrem senem, neque quemquam alium Christianum, qui forte aderat, ab se audiendo excluſit.

[a] Sozom. lib. 6. c. 25.

XXIII. APOLLINARES EXCOMMVNICATI A THEODOTO. Qua re cognita, Theodotus Episcopus iniquo animo & grauiter tulit: & vt laicis aliquantum obiurgatis veniam tribuit, sic ambos Apollinares palam delicti criminatos, ab Ecclesia segregauit: erat enim vterque ex clero, pater quidem presbyter, filius autē etiam tum litterarum sanctarum lector. Quodam autem temporis spatio intermisso, Theodotus eos, cum lacrymis & ieiunijs debitam pro peccatis pœnitentiam egissent, in Ecclesiam denuo recepit. At Georgius vbi eum est consecutus Episcopatū, & Apollinaris in consuetu- E
dinem & familiaritatem Athanasij (vt dictum est) venerat; eum a communione excludit, & ab Ecclesia alienum pronunciat. Quem dicunt ab eo sæpe petiuisse, vt se in communionem reciperet. Verum cum illud imperrare non posset, graui quadam animi offensione pulsus, Ecclesiam turbare, & doctrinæ nouitatem, quam diximus, nempe quod veram Christi negabat humanitatem, asserens diuinitatem pro anima corpori illi coniunctam, introducere cœpit: &, quantum in ipso situm erat, arte dicendi aduersarium vlcisci atque vehementer arguere, quod cum doctrina sacrarum litterarum inferior esset, præstantiorem se non vereretur abdicare.

APOLLINARIS HAERESIS ORTVS.

XXIV. Ista sane priuatæ inter clericos varijs temporibus susceptæ inimicitiæ maximo detrimento Ecclesiæ fuerunt, & religionem in varias sectas distraxerunt. cuius rei hoc satis est argumenti: nam si Georgius pari ratione atque Theodotus Apollinarem, cum eum pœnituisset

A tuisset culpæ commissæ, ad Ecclesiam recepisset, non arbitror hanc hæresin eius nomine nuncupatam, ortam aliquando fuisse. Ea enim est humana natura, vt, cum despecta sit, obstinate insolescat, & cum contentionis, tum rerum nouandarum studio flagrare incipiat; at cum æquales partes ferat, soleat se moderate gerere, & intra eosdem rationis velut cancellos manere.] hactenus Sozomenus de congressione Athanasij cum Apollinare amice pieq. facta, cuius tamen occasione Georgius Laodicenus Episcopus Arianus Apollinarem Iuniorem ad tantum scelus impulit. Eadem ferme de Apollinarium hæresis origine habet Socrates [a]; qui & genus Senioris Apollinaris recensens, ait, fuisse Alexandrinum, ac primum Berythi, inde vero Laodiceæ ludum aperuisse litterarium, ac docuisse grammaticas facultates: Iuniorem vero Apollinarem excultum rhetoricis disciplinis: Alios autem esse, qui de ambobus referant, sponte illos ab Ecclesia recessisse, quod eorum Episco-
B pus Arianus inconstantissimus esset, cum ijdem Nicænæ fidei professores existerent.

[a] Socrat. lib. 2. c. 36.

XXV. At certe quidem nulla potuit esse eis ignominia, ab Ecclesia, cui præsideret Arianorum antesignanus, fuisse eiectos; in qua vel manere tantum, videri poterat extra Catholicam Ecclesiam positos esse; & ab illa recedere, esse vniuersali Fidelium cœtui incorporari: ac proinde stultam fuisse huiusmodi Apollinarium vindictam, in odium Georgij, aduersus Ecclesiam Catholicam pugnantem hæresin excogitasse, & illam quidem, cuius (vt auctor est Epiphanius in Nicæno secundo Concilio [b] disserens) ipsimet Ariani auctores fuere, quod & teste Gregorio Nazianzeno confirmat. nam de Arianis ait: Opinantur enim extra animam rationalem Dominum nostrum factum hominem, & pro anima Deitatem habuisse, vt affectiones quoque illi assignent, quemadmodum Gregorius Theologus testificatur.] hæc ipse. Ceterum Socrates & alij ponunt auctorem huius hæresis Apollinarem Iu-
C niorem, qua a Christo animam rationalem ademit; Diuinitatem dicens, nempe Verbum, corpus ipsum animasse: deinde inconstans, a priore sententia, correctus, protinus discedens, Christi humanitati animam ita tribuerit ipse amens, vt ea mente caruerit, cuius loco diceret inditum esse Verbum. Ista ex Socrate: verum alia complura ad hæc ipsorum erroris principia superaddita esse deliramenta, dicemus inferius: hæc modo satis attigisse occasione congressus Apollinaris Iunioris cum Athanasio Laodicea transeunte, dum Alexandriam reuersurus pergeret Hierosolymam; cuius reliqua itineris pro ratione temporis assectabimur anno sequenti.

[b] Concil. Nicæn. 2. Act. 6. ARIANORVM ET APOLLINARIANORVM HAERESIS.

XXVI. Ceterum non sic præsenti anno recensuisse voluimus duorum Apollinarium lapsum, vt hoc ipso anno ille acciderit, & eorum hæresis innotuerit, quam longe post diffamatam esse in Ecclesia constat, sed occasione congressus hoc anno initi cum Athanasio: cum tamen li-
D queat Epiphanij [c] testificatione, dum hæc Constantij tempore de Ariana hæresi vigerent discrimina, ambos Apollinares magna cum laude in Ecclesia vixisse, & in medio nationis prauæ eluxisse confessione Nicænæ fidei, tamquam lucernas ardentes in caliginoso loco, cui princeps tenebrarum dominabatur, Athanasio ac ceteris Catholicæ fidei defensoribus addictissimos: adeo vt cum de huiusmodi hæretica eorum sententia per ipsorum discipulos postea rumor increbuisset, apud Orthodoxos eorumdem studiosos fidem non inueniret. vnde & Epiphanius ait [d]: Primum quidem cum audissemus a quibusdam ipsius discipulis; fidem non habebamus, quod talis vir (*nempe Iunior Apollinaris*) hanc sententiam inuexisset: amplius in expectatione rei longanimes, donec rei certitudinem cognosceremus. Dicebamus enim, eos, qui ad nos ab ipso venerant, non intelligere profunditatem eorum quæ a tam docto & prudente doctore dicerentur; & a se ipsis hæc eos dicere, quæ ab ipso
E non didicissent.] hæc Epiphanius de primordijs Apollinaris: qui tamen semel in præceps actus, cum tantum antea abhorreret ab hæresi Ariana, postea infelix illi se affinitate coniunxit; nam sic de ipso Gregorius [e] Nazianzenus: Illud scire necesse est; Apollinarem, quamuis Diuinitatis nomen Spiritui sancto dederit, vim tamē Diuinitatis minime retinuisse. Etenim ex magno, maiori, & maximo, hoc est, ex Spiritu sancto, & Filio, & Patre, tamquam ex splendore, radio, ac Sole Trinitatem constituere (quod quidem in libris eius disertis verbis scriptum est) Diuinitatis scala est non in cælum subuehens, sed e cælo deiciens.] hæc Nazianzenus. At de propalatione hæresis Apollinaris suo loco dicendum est.

[c] Epiphan. hæresi 76. APOLLINARIS HAERESIS DIV LATVIT.
[d] Epiphan. ibid.
[e] Gregor. Naz. epist. ad Cledonium, prope fin.

XXVII. His de rebus Ecclesiasticis percensitis; haud prætermittendum, quōd hoc eodem anno etiam sub ijsdem Consulibus extat datum Imperatorum rescriptum [f] aduersus sepulchrorum demolitores. Adeo enim Christianis creuerat (vt dictum est) conceptum semel odium in idola, vt pati non possent in eorum agris dijs manibus dicatas memorias defunctorum integre

LEGES ADVERSVS DEMOLITORES SEPVLCHRORVM.

[f] l. 2. de sepul. viol. C. Theod.

Universidad de Deusto
Biblioteca

integre conseruari; quas, vt antea cœperant, euertere ac demoliri, licet vetiti (vt vidimus) legibus eorumdem Imperatorum, minime abstinerent: quamobrem ijdem seueriores de his sanxere leges, quibus non tantum qui post hæc talia auderent, indicta pœna mulctari voluerunt, sed illos pariter qui a Consulatu Dalmatij atque Zenophili similia præsumpsissent. Sed quod nec ita eos coercere his terroribus valuerint, aliæ rursum postea hac de re editæ sanctiones sunt eodem argumento. A

XXVIII. ALIAE CONSTANTII LEGES.

Rescripsere hoc ipso anno ijdem Principes aduersus raptores virginum [a], vt capitali sententia ferirentur; secundum quam, refert Ammianus [b], Petrum Valuomerem, raptorem virginum, facinus supplicio capitis luisse.

a l. 2. de rapt. virg. C. Theod.
b Ammian. lib. 15.

Iisdem quoque Coss. ad Seuerianum Achaiæ Proconsulem de immunitate clericorum Constantius Imperator in hæc verba rescripsit [c]: Curialibus muneribus, atque omni inquietudine ciuilium factionum exortes cunctos clericos esse oportet: filios tamen eorum, si Curijs obnoxij non tenentur, in Ecclesia perseuerare. Dat. III. Id. April. Limenio & Catullino Coss.] Contingebat (vt dictum est, auctore Hieronymo aduersus Iouinianum agensunt in Ecclesia clerici ordinari. B

c l. 9. de Episcop. & cler. C. Theod.

IESV CHRISTI ANNVS 350. IVLII PAP. ANNVS 14. CONSTANTII IMP. ANNVS 14.

I. CONSTANS IMP. OCCIDITVR.

CHristi anno trecentesimo quinquagesimo, Sergio & Nigriano Consulibus, Constans Imperator mense Martij occiditur a Magnentio sibi Imperium vendicante. id his Consulibus factum, Socrates [d] auctor est, qui vna cum Sozomeno [e] alia quoque chronographia hoc ipsum tempus consignat necis Constantis, quam accidisse tradũt quarto post Concilium Sardicense, hoc nempe, anno. Rem gestam Aurelius Victor sic narrat [f]: Constans vero venandi cupidine dum per siluas saltusq. erraret; conspirauere aliquanti militares in eius necem, auctoribus Chrestio & Marcellino, simulq. Magnentio. Qui vbi pagat. Itaque in multam noctem conuiuio celebrato, Magnentius, quasi ad ventris secreta recedens, habitum venerabilem (*nempe purpuram Imperatoriam*) capit. Ea re cognita, Constans, fugere conatus apud Helenam oppidum Pirenæo proximum, a Gaisone cum senio fuerat) æui septimo vigesimoque. Hic fuit debilis pedibus manibusq. articulorum dolore, fortunatus cæli temperie, fructuum prouentu, nulla a barbaris formidine: quæ profecto maiora fuerint, si prouinciarum Rectores non pretio, sed iudicio prouexisset.] hucusque de Constante Victor. Quod vero Eutropius tribuat regno illius annos decem & septem; numerat cum eo tempus quoque, quo Cæsar cum patre regnauit. C

d Socrat. lib. 2. c. 9. & 10. in fine.
e Sozom. lib. 4. c. 1.
f Aurel. Victor Epitom. hist. in Annibal. Const. & Constant.
* applicuit

II. MAGNENTIVS TYRANNVS OCCIDENTALE INVADIT IMPERIVM.

De obitu Constantis eadem etiam Zosimus [g], qui & Augustoduni a Magnentio sumptam purpuram tradit, eumq. præfectum fuisse Legatum militibus Iouianis & Herculianis. erant horum legiones a Diocletiano atque Maximiano Imperatoribus institutæ, & suo ipsorum cognomine insignitæ, eoq. honoris prouectæ, vt Imperatorem comitari solerent, quod Prætorianorum militum muneris erat: eædemq. non amplius ex Ethnicis, sed Christianis constantes militibus; quippe quæ sub Christi signi vexillo militarent expresso, nempe sub Labaro, & Christiano inseruirent Imperatori, cuius custodia haud erat aduersariæ religionis militibus committenda: ob quam quoque causam ijsdem præfecti Tribuni Ducesq. deligebantur Christianæ religionis cultores homines, quales fuisse ipsum Magnentium Legatum exercitus, atque Decentium eius germanum, quem mox Cæsarem dixit, numismata Christi nomine consignata expresse declarant [h], quæ hic reddenda curauimus, ac primum ipsius tyranni Magnentij, in Christi nomine spem salutis se simulantis habere, vt signa ac litteræ ex aduersa parte numismatis posita præseferunt. D E

g Zosim. lib. 2.
h Extant plura id genus, hæc accepimus a D. Angelo Breuentano Papiens. Alia his similia ponuntur ab Adolph. Occ.

Parem

A

MAGNENTII SIGNA.

B

Parem quoque pietatis cultum quod subijcitur Decentij numisma declarat, dum pro victorijs vota publica nuncupata Christi nominis signo pariter consecrata noscuntur. III.

C

DECENTII SIGNA.

Vides feralia monstra ex pulchris nominis Christi signis diram aucupari tyrannidem, ijsdemq. sacris titulis proditorie vti ad inuadendũ Imperium, sanctisq. Christi notis Christianissimo Imperatori machinari necem. Agebat securus Constans, qui sciret Legatum dedisse exercitui Christianum: nec timebat aliquid in Imperium moliri posse a deorũ cultoribus, ad quos continuo reprimendos nosset se habere duces ac milites Christianos. Hic primum (proh dolor!) dira perciti regnandi libidine Christiani duces in Christianum conspirant Imperatorem, cum olim ne gregarius quidem miles (teste Tertulliano [a]) inueniri posset, qui aduersus Imperatores, licet Ethnicos, & Christianorum quoque persecutores, a partibus aliquando steterit insurgentium tyrannorum. Ceterum simulate ficteq. potius quam vere Christianam religionem Magnentiũ coluisse (quod & ad tempus fecisse scimus Iulianum Apostatam) magno quidem est argumento, quod simulac liberas nactus est habenas Imperij, proscripta deorum sacrificia lege Constantis, restituit Idololatris, prout ex rescripto [b] Constantij Imperatoris dato post eumdem Magnentium tyrannum extinctum apparet, quod suo loco ponetur inferius. IV. PRODITIO TECTA RELIGIONE. D

a Tert. ad Scapul. in Apolog.
b l. 5. de Pagan. C. Theod.

Quod vero spectat ad necem innocentissimi Principis; S. Athanasius, cum prosequitur immenso luctu tantam Christianæ religioni illatam cladem, ipsum Constantem a nefando perditoq. Magnentio occisum, Martyrem nominat; ipsumq. Magnentium, diabolum, incantatorem, perfidum, periurum, atque monstrum appellat: nam ad Constantium Imperatorẽ scribens, inter alia de Constantis fratris eius nece hæc habet [c] per ironiam: Credo, magnam scilicet & multam illi gratiam debebam, quod piæ memoriæ tuum fratrem, cuius donarijs ecclesiæ plenæ sunt, ipse Magnentius eius Legatus occiderit, nihil eam necessitudinem, cum ante oculos versaretur, reueritus, nihilq. gratiam beato tuo fratri in baptismate donatam respiciens, veluti dæmon & furia infernalis in eum insiluit. Atque ita sanctissimus ille vir martyrium assecutus est.] hactenus Athanasius. V. MAGNENTII QVALIS HABITVS. E

c Athan. Apolog. ad Constantium.

Sint hæc epitaphium & dignus titulus sepulchralis Christianissimi Imperatoris, Magni Constantini dignissimi filij, qui & parentis pietatem in his visus est plurimũ superasse (haud enim inuidiosa huiusmodi erit cõparatio: Nam gloria [d] patris est filius sapiens) dum adeo coluit officijs Athanasium exulem, etiam aduersus Constantium fratrem, paratus pro vno Athanasio illi bellum inferre; nec destitit totum Orientem & Occidẽtem commouere, donec, Oecumenico Sardicensi coacto Concilio, Arianorum violentos retuderit impetus; VI. CONSTANTIS AVG. DIGNAE LAVDES.

d Prouer. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Orthodoxos calumniam passos, ab suisq. ipsorum sedibus eiectos Episcopos, sententia absolutos, in proprias Ecclesias, inuito & moras nectente Constantio, aduersantibus & reclamantibus Arianis, postliminio restituerit; quos olim primo pater Constantinus imprudens deceptus ab Eusebianis ciecerat, & deinde eorumdem instigatione perfidorum Constantius frater maiore ignominia atque iactura proscripserat. At quantam sibi Constans inde etiam apud Deum gratiam, & apud Christianos homines in Ecclesia Catholica laudem & gloriam comparauit, dum quod pater eius frustra tentauit, ipse perfecit; cum quassatam fractamq. diro & diuturno schismate Africanam Ecclesiam, ipse Imperatoria munificentia populum sibi deuinciens, & militari terrore exagitans refragantes obstinatos Episcopos, fidei & pacis vnitate compaginarit?

VII. QVID EPISCOPI DE CONSTANTE.

Accipe & ex sacro Conuentu Orthodoxorum Episcoporum præclarum de eodem Constante præconium, ea epistola, quam ijdem scripserunt ad Imperatorem Constantium, vbi post habitam mentionem de Mediolanensi Synodo, in quam admissi sunt Vrsacius atque Valens Ariani Episcopi pœnitentes, hæc subsequuntur de promulgata fide Catholica a Constante: Fuit (inquiunt [a]) proinde nobis persuasissimum, iniquum esse, cum Imperator Constans ab obitu suo dignus omni memoria hanc fidem omni cura & diligentia conscriptam promulgarit; tum demum, ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid noui in ea fide moliri velle.] hæc de Constante Patres illi sanctissimi: licet apud Theodoretum perperam legi Constantinum loco Constantis, ex germana Athanasij lectione superius demonstrauerimus; consentientiaq. esse his quæ ex eodem Athanasio de Constante iam antea baptizato, modo sunt recensita. Vides igitur, prudens lector, quam calumniose eum infament scriptores Ethnici, & ex nostris qui nimis facile ijsdem fidem præstiterunt, dum ipsum obscœnæ voluptatis & auaritiæ fugilliant; quem Athanasius cum illo versatus, & cunctarum rerum ipsius optime conscius (vitia enim Principum haud occulta esse sinuntur, sed maiora quoque veris ob illorum amplitudinem suspicio fingit atque diffamat) homo alioqui ab adulatione procul abhorrens, celebrat scriptorum publicis monumentis, quem & non vnus aut alter, sed Orthodoxorum Concilium, præuia recta fide & dignis operibus, in beatam requiem translatum affirmat. At de Constante hactenus.

[a] Apud Athan. lib. de Synod.

VIII. VETRANIO TYRANNVS ET NEPOTIANVS IMPERIVM SVMVNT.

Eodem ferme tempore, quo nunciatum est Magnentium in Gallijs Imperium arripuisse, Vetranio in Pannonia exercitus Dux, eadem ambitione percitus, apud Mursum legionum suffragio acclamatur Imperator. Quamobrem & Romæ audita Constantis nece, Nepotianus Constantini Magni sororis Eutropiæ filius, Augusti nomen assumpsit, id sibi sanguinis iure vendicans, cum præter Constantium qui imperabat in Oriente, qui Constanti succederet, nullus esset propinquior. Verum haud felix fuit eius progressus; nã vigesimo-octauo a suscepto Imperio die per Anicetum Præfectum Romæ a Magnentio constitutum occiditur. Hæc pluribus Zosimus [b], Victor [c], & alij. Sed & occisa pariter est ipsa Eutropia, & alij eorumdem perneccssarij, Romæ hospites Athanasij; qui de his agens Apologia sua ad Constantium postea scripta, cum illam recentem in se illatam dimouet calumniam, quod aduersus ipsum Constantium scripsisset ad Magnentium tyrannum, inter alia multa, hæc de horum nece subinfert [d]: Quæ igitur causa me incognitum ad ignotum propulit, aut quæ denique occasio pertraxit, vt ad talem hominem litteras mitterem? Quod initium epistolæ, si ei scribere libuisset, sumendum fuerat? Illud ne scilicet, bene eum & recte fecisse, quod virum, apud quem in honore & pretio eram, cuiusq. beneficiorum numquam obliuisci poteram, occidisset, meq. proinde, quod notos meos, Christianosq. homines & fidelissimos, hac luce spoliasset? An quod hospites meos Romæ, qui me multa & vera beneuolentia tractauerant, occidit? An quod beatam materteram tuam, iure meritoq. a bonis moribus Eutropiam dictam, & Abucreonem sinceriſſimum hominem, & Sperantium fidelissimum, aliosq. complures peremisset?] sic ipse.

[b] Zosim. lib. 2.
[c] Victor. Epit.
[d] Athan. Apolog. ad Constantium.

IX. ARIANI EVRSVM IN ATHANASIVM

Inter hæc autem cum idem Athanasius Alexandriam reuersurus adhuc in itinere esset, litteras Constantij Imperatoris recens scriptas accepit de sui securitate, ea nimirum occasione; quod Ariani, audita in Aegypto morte Constantis, quem sciissent eiusdem Athanasij fuisse patronum, in cuius gratiam visus esset Constantius annuisse, vt ipse in suam reuerteretur Ecclesiam; magnopere exultarent, cumdemq. Athanasium territarent, quod eodē abrepto morte Constante, interceptus pariter esse videretur eius reditus Alexādriam. hoc namque est quod ait Socrates [e]: Cum nondum Alexandriam aduentaret, gratissima crimina

[e] Socrat. lib. 2. cap. 21.

A crimina de integro confingunt, &c.] Hæc vero audiens Constantius Imperator, scriptis ad eum denuo litteris, iubet bono animo esse. recitat eas idem Athanasius, quæ sunt huiusmodi [a]:

[a] Athanas. epist. ad Solitar.

Victor Constantius Augustus Athanasio S.

X. CONSTANTII LITTERAE AD ATHANASIVM.

Votum meum fuisse, vt omnia ex sententia fratri meo Constanti procederent, neque vel tuam conscientiam latet. In quanto autem mærore fuerim, cum didicissem eum a quibusdam impijs sublatum esse, facile iterum tua prouidentia diuinauerit. Ceterũ quia nonnulli sunt in hoc luctuoso tempore, qui te terrere satagunt; ideo has litteras tuæ firmitudini porrigendas censuimus: quibus tibi auctor sum, vt quemadmodum Episcopum decet, ea quæ ad sacram religionem pertinent, populos doceas, tuisq. consuetis precibus vaces, neque vanis rumorem ferentibus credas, quicumque etiam fuerint. In nostro autem animo fixum est, vt secundum nostram voluntatem perpetuo in sede tua Episcopus maneas. Diuina prouidentia te plurimis annis conseruet, parens carissime.] sic ipse. Allatæ sunt hæ Constantij litteræ ad Athanasium a Palladio Palatij Magistro, & ab Asterio Armeniæ Duce, vt ipsemet in Apologia ad eumdem Constantium testatur, vbi eisdem quoque recitat litteras, quibus hæc mox subdit:

B

XI. ATHANASIVS REDIENS A PALAESTINIS DIGNE EXCIPITVR.

Rebus igitur ad istum modum actis & constitutis; Athanasium cum suis iter carpentem, amici quidem amicum intuentes, gratulari; alij vero ad conspectum eius pudescere; alij, quibus nulla erat fiducia, sese abdere; alij pœnitentiam de his, quæ contra Episcopum scripserant, agere. Certe Palæstini omnes Episcopi, exceptis duobus, aut ad summum tribus, ijsq. suspectis (erant hi Acacius Cæsareæ, & Patrophilus Scythopolis Episcopi inter Arianos ob insignem impietatem notissimi) ita Athanasium exceperunt, & communionem eius amplexi sunt, vt & scriptis & verbis pro satisfactione protestarentur, omnia quæ prius scripserant, ea se non voluntate, sed vi coactos fecisse.]

C

XII. CONCILIVM HIEROSOLYMITANVM.

Sed haud leue id visum est esse negotium, cuius causa Maximus Episcopus Hierosolymitanus coegit Hierosolymis Synodum, in qua Episcopi illi, qui olim sententiæ in Athanasium subscripserant, facti pœnitentes, illudq. detestantes, eidem communione consociari enixius postularunt. Præsens fuit eidem Synodo Athanasius, cuius honoris causa fuerat congregata; vbi ipse ijs, qui olim contra se deliquissent, pepercit, eosdemq. ad pacem communionemq. benignus accepit. Meminit huius Concilij Hierosolymitani ipse Athanasius, in peragranda Syria, Syros & Palæstinos conuenit; qui, Synodo Hierosolymis coacta, sinceriter eum cum suis exceperunt, & cum pace deduxerunt, simulq. scripserunt has litteras ad Episcopos:

[b] Athan. Apolog. 2.

D

XIII. LITTERAE EX SYNODO HIEROSOLYMITANA.

Sancta Synodus Hierosolymitana omnibus sacrorum in Africa & in Aegypto comministris nostris, presbyteris item Alexandrinis, diaconis, populoq. dilectissimis fratribus in Christo salutem.

Pro dignitate rerum omnium Domino gratias agere non sufficimus de miraculis quæ vbique & potissimum erga vestram Ecclesiam operatur: cum vobis restituat pastorem vestrum & dominum comministrum nostrum Athanasium. Quis enim sperauit vmquam ea se oculis visurum, quæ nunc re ipsa experimini? Certe preces vestræ exauditæ sunt ab omnium rerum Domino, qui pro tanta Ecclesia curam gerit, vestrasq. lacrymas & lamentationes intuetur, ac proinde vestras obsecrationes ratas voluit. Eratis tamquam oues abiectæ, dissipataeq. sine pastore: propterea ad vos cælitus respexit verus Pastor ouium suarum mire solicitus, eumq. vobis restituit, quem desiderabatis. Ecce enim nos omnia pro Ecclesiastica pace agentes, & cum vestra dilectione conspirantes, priores illum complexi sumus; & communione cum eo inita, has salutationes vobis mittimus, & hæc nostra gratulantia vota, vt cognoscatis, nos copula communionis illi coniunctos esse. Vestrum autem est pro pietate religiosissimorum Imperatorum orare: qui & ipsi in gratiam vestri desiderij, illiusq. innocentiæ, quam iam cognitam habent, eum cum omni honore restituere voluerunt. Pronis igitur manibus cum excipientes, gratulatorias preces (vt par est) Deo qui hæc tribuit, offerre studete, vt semper in Deo gaudeatis, & glorificetis Deum in Iesu Christo Domino nostro, per quem Patri suo gloria in sæcula sæculorum.] hactenus litteræ ex Synodo. subdit his Athanasius: Horum subscribentium nomina etsi antea significaui; tamen eadem iterum edenda arbitratus sum. Sunt enim isti, Maximus, Actius, Arius, Theodorus, Germanus, Siluanus, Paulus, Patricius, Elpidius, Germanus,

E

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eusebius, Zenobius, Paulus, Macrinus, Petrus, Claudius.] hæc Athanasius. A

XIV. MAXIMVS EPISC. HIEROSOL. SEMPER FAVIT ATHANASIO.

His de Hierosolymitana Synodo recitatis, refellendus est Socrates [a], dum ait, Maximum Episcopum Hierosolymitanum, quod antea suo calculo Athanasium abdicasset, facti pœnitentẽ eidem fuisse reconciliatum, Catholica cum eo inita communicatione. Hallucinatur plane: nam quid opus fuit, etiamsi Maximus in eum olim deliquisset, hoc confecto Concilio eidem communione consociari, qui in Oecumenica Synodo Sardicensi vna cum Episcopis omnibus Orthodoxis Athanasij & ceterorum damnatorum absolutionis sententiæ subscripsisset, atque ijsdem, sicut & vniuersa Synodus, communicasset? Recitat sane Athanasius [b] tum Maximi, tum quatuordecim collegarum Palæstinæ Episcoporum Sardicensis Concilij subscriptionem, singulorum nomina recensens: qui plane ijdẽ esse noscuntur cum ijs, qui litteris huius Synodi subscripserunt, vno excepto Macrino, qui non legitur inter alios subscriptos Concilio Sardicensi, quorum omnium par erat causa cum B Maximo, cum & ipsi sententiæ pro Athanasio antea in Magna Synodo Sardicensi subscripsissent.

[a] Socrat. lib. 2. c. 19.

[b] Athanas. Apolog. 2.

XV. EXCVSATVR MAXIMVS.

Sed nec est quod dici possit Maximus vmquam antea Athanasij damnationi ab Eusebianis in Conciliabulo Tyrio latæ consensisse: qui (vt suo loco dictum est superius) a Potamone confessore & ipse confessor manu apprehensus, cũ ferenda esset in Athanasium sententia, e loco subductus est. Quamobrem aliorum potius Palæstinorum Episcoporum eam oportuit esse de conspiratione vna cum Arianis inita aduersus Athanasium pœnitentiam: etenim cum omnes Palæstinæ Episcopi eo Conuentu Athanasium exceperint, duobus tantum (vt ait) vel tribus exceptis; certe plures eos fuisse par est, quam qui ibi nominantur: nam sicut vnus Macrinus his litteris subscripsisse reperitur, qui deest nominatis in Sardicensi Synodo; ita fortasse & alij (vt accidit in prolixa nominum serie) fuerunt a li- C brario prætermissi.

XVI. REDITVS ATHANASII ALEXANDR.

At prosequamur Athanasium Alexandriam redeuntem, qui, narratis his quæ in itinere Hierosolymis gesta sunt, de communione scilicet omnium fere Palæstinorum Episcoporum sibi collata, mox hæc de alijs in occursum sibi venientibus subdit [c]: Nam de Aegyptijs & Libycis Episcopis, earumq. prouinciarum, & Alexandriæ populis, superuacaneum est verba facere; cum & omnes occurrerint, & ineffabili gaudio imbuti fuerint, non solummodo quod suos præter spem incolumes reciperent; sed quia ab hæreticis, veluti a tyrannis & rabidis canibus, in libertatem vindicarentur.] Addit his Theodoretus [d]: Viso suo pastore Alexandrini, publica conuiuia celebrare, festos dies agere splendidissimos, eum magno honore afficere, & Deum denique laudibus extollere cœperunt.] subdit autem ipse Athanasius [e]: D

[c] Athanas. epist. ad Solitar.

[d] Theod. lib. 2. c. 12. in fine.

[e] Athanas. epist. ad Solitar.

XVII. FRVCTVOSVS ATHANASII REDITVS.

Magna igitur lætitia populorum fuit, in sacris Synaxibus mutuo se ad virtutem cohortantium. Quot, putas, innuptæ quidem, sed tamen hactenus ad nuptias promptæ, virgines in Christo remanserunt? Quot item iuuenes, aliorum exempla intuentes, monasticam vitam amplexi sunt? Quot parentes liberos, liberi inuicem parentes suos obtestati, ne se a studio pietatis in Christum reuocarent? Quot mulieres viris persuaserunt, quot item a viris persuasæ sunt, vt orationibus vacarent, quemadmodum dixit Apostolus? Quot viduæ, quot orphani, antea famelici & nudi, ingenti populorum ad eleemosynam alacritate, postmodum neque esurierunt, & vestiti prodierunt? In summa, tanta æmulatio fuit ad virtutem, vt singulas familias, singulas domos, ecclesiam esse, ob probitatem incolentium & preces ad Deum, existimares. Eratq. in Ecclesia profunda & admirabilis pax, inuicem vndecumque Athanasio scribentibus, ijsdemq. ab Athanasio consuetas pacis & E tranquillitatis litteras accipientibus.

XVIII. DE POENITENTIA VRSACII ET VALENTIS.

Quin Vrsacius & Valens, quasi a sua ipsorum conscientia flagellati, pœnitentiam professi sunt; litterasq. amicas & pacatas ad Episcopum, quas nullas ab eo acceperant, miserè; Romamq. abeuntes pœnitentiam egere; confitentes, omnia quæ vel dixissent, vel fecissent contra Athanasium, falsa esse, & nihil aliud quam calumniam: neque id simpliciter egere, sed ita vt anathemate execrarentur Arianam hæresin, & pœnitentiam suam scripto promulgarent.] hucusque Athanasius, qui mox subdit litteras, seu libellum pœnitentiæ ad Iulium Papam scriptum. Verum antequam hic ipsum describamus, quæ hæc præcesserunt de ijsdem enarranda sunt.

XIX.

Priusquam enim Romam ijdem se conferrent, Mediolanum perrexerunt, vbi Episcoporum Conuentus celebris agebatur: nam Concilio intererant Romanæ quoque Ecclesiæ presbyteri.

A presbyteri. Mentio huius Synodi Mediolanensis hoc anno celebratæ habetur in epistola Synodali sanctorum Patrum, qui ex parte Catholica interfuerunt Concilio Ariminensi, vbi hæc scripta leguntur [a]: Ea de causa Vrsacius & Valens, iampridem socij & adstipulatores Ariani dogmatis, a nostra communione, sententia data, segregati fuere: quam vt denuo recuperarent, de peccatis suis, in quibus se conscios cognoscebant, pœnitentiã veniamq. postularunt, vt eorum syngraphæ testantur: & ob id illis venia gratiaq. facta est. Hæc autem per id temporis facta sunt, cum Mediolani Synodus in consessum ibat, præsentibus ibidem Romanæ Ecclesiæ presbyteris.] hæc ibi. VALENTIS ET VRSACII POENITENTIA.

[a] Apud Athan. de Synod.

Porro hanc Synodum celebratam esse hoc anno, cum adhuc Constans Imperator in humanis esset, non tamen ipsum præsentem fuisse, Osius Episcopus Cordubensis testatur in epistola ad Constantium Augustum, quam recitat Athanasius scribens ad solitariam B vitam agentes. Nam cum ijdem Valens & Vrsacius dicerent, se vi compulsos esse recantare palinodiam: Non vi, inquit Osius, adacti, vt ipsi causantur, cum nulli ibi milites incumberent, & tuus frater nesciret; nihil enim tale sub ipso agebatur, qualia nunc fiunt: sed illi vltro Romam venerunt, & coram Episcopo presbyterisq. ibi præsentibus confessionem suam scripto ediderunt, cum prius pacatas litteras & amicas ad Athanasium dedissent.] hæc & alia de his Osius. Verum litteras tum ad Iulium Romanum Pontificem, tum ad Athanasium ab ijsdem Vrsacio atque Valente Episcopis scriptas idem recitat Athanasius: quarum exemplaria transmissa sibi Roma a Paulino Tiburis Episcopo testatur [b]. Epistola autem, seu potius libellus pœnitentiæ ab ijsdem Iulio Papæ datus, sic se habet Latino sermone translatus: XX. DE SYNODI TEMPORE.

[b] Athan. Apolog. 2.

Quandoquidem satis constat, & nos superioribus temporibus multa grauia de Athana- XXI.
C sio per epistolas criminatos esse, & tuæ humanitatis litteris admonitos vt crimina probaremus, numquam earum rerum documenta afferre potuisse: Ideo confitemur tuæ humanitati coram vniuersis nostris fratribus presbyteris, omnia quæ antehac ad vestras aures de Athanasio perlata fuere, falsa & ficta esse, & omnibus modis ab eo aliena. Ac proinde recipimus eius communionem, maxime quia tua erga Deum pietas veniam secundum genuinam suam bonitatem nostro errori impartiri dignata est. Quin & hoc promittimus, numquam, si aliquando Orientales, atque adeo ipse Eusebius velit malitiose eum ad iudicium vocare, nos citra tuam sententiam eo abituros. Hæreticum porro Arium, eiusq. propugnatores, qui dicunt; Erat, quando non erat Filius; aut eum ex non ente ad essentiam emersisse; aut qui neget Christum Deum esse Dei Filium ante sæcula, quemadmodum in priore nostro libello Mediolani edidimus; & nunc & semper anathemate damnamus. No- D
D straq. manu denuo protestamur, nos Arianam hæresin, eiusq. auctores in æternum damnare. Ego Vrsacius, cum præsens meæ confessioni interessem, subscripsi: quod itidem & Valens fecit.] Recitat easdem quoque litteras Sozomenus [c], in quibus nulla sane de Eusebio mentio habetur, cuius nomen apud Athanasium irrepsisse videtur: siquidem nemo illorum Eusebiorum, Cæsariensis, Nicomediensis, atque Emeseni superstes erat, qui omnes longe ante præsentem annum defuncti sunt. Subijcit his Athanasius epistolam ab ijsdem ad se scriptam his verbis: LIBELLVS POENITENTIAE VRSACII ET VALENTIS.

[c] Sozom. lib. 3. c. 22.

Domino & fratri Athanasio Episcopo Vrsacius & Valens Episcopi S.

Nacti occasionem per fratrem & compresbyterum nostrum Museum istuc ad tuam di- XXII.
lectionem euntem, care frater, eius opera admodum te ex Aquileia salutatum voluimus: LITTERAE VRSACII ET VALENTIS AD ATHANASIVM.
optamusq. te saluum nostras epistolas perlegere: cuius rei fiduciam nobis daturus es, si
E tu quoque in scribendo vices obseruaris. Scire enim te volumus, pacem tibi nobiscum esse, & communionem Ecclesiasticam intercedere: cuius rei fidem esse volumus nostram istis litteris inscriptam salutationem. Diuina prouidentia te conseruet, dilecte frater.] hactenus Vrsacius & Valens.

Porro tam graue negotium, nempe duorum Episcoporum pœnitentiam, qui (vt Atha- XXIII.
nasius testatur [d]) antiquissimi fuere Arij discipuli, ab ipso nimirum Ario Alexandriæ olim HAERETICI CORAM ROM. PONT. POENITENTIAM AGVNT.
catechizati, haud eiusmodi esse existimarunt Patres, qui in ea Mediolanensi Synodo conuenerunt, vt, licet præsentibus Romanis presbyteris, illud ipsi absoluerent: sed miserunt eos ad Iulium Romanum Pontificem, vt coram ipso, spectante Romana Ecclesia, exomologesin agerent. Ex quibus plane vides, lector, veterem illum morem in Ecclesia Catholica coalitum, semperq. seruari solitum, compluribus exemplis superius demonstratum: nimirum hæreticos recantaturos palinodiam, Romam abire, & pœnitentiæ libellum scri-

[d] Athan. orat. 1. contra Arian.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bere ad Romanum Pontificem consueuisse: nã constat, Marcionem, Praxeam, Origenem, A
Natalium, & alios olim id fecisse, quod modo egerunt Vrsacius atque Valens, vt supplices cum pœnitentiæ libello adirent Romanum Pontificem, cuius muneris erat de ipsorum fide cognoscere, & communicationem, si videretur, Catholicam impartire: haud enim sibi satisfactum penitus videbatur, si in Synodo coram Apostolicæ quoque sedis legatis ijdem detestati essent quod docuissent atque gessissent, nisi speciatim libellum pœnitentiæ offerrent Romanæ Ecclesiæ Episcopo. At de eorumdem pœnitentiæ libellis Iulio Papæ oblatis S. Epiphanius [a] etiam meminit, atque Seuerus [b], & alij. Porro hanc Synodum Mediolani, & exomologesin Romæ hoc anno putamus contigisse, cum adhuc ipse Iulius superesset, quem anno sequenti, ipso veris initio, ex hac vita migrasse dicemus.

[a] Epiphan. hæres. 68.
[b] Seuer. hist. lib. 2.

XXIV. VRSACIVS ET VALENS SVBSCRIBVNT LITTERIS ATHANASII.

Rursum vero quod ad eosdem Vrsacium atque Valentem spectat, subscripserunt ijdem pacificis seu communicatorijs Encyclicis Athanasij litteris, cum eas ferentes nacti opportune essent ipsius legatos. Sed quænam hæ fuerint, dicendum est. Cum enim ad suam Ecclesiam Athanasius Alexandriam peruenisset, sicut in itinere fecerat, Palæstinorum Episcoporum communionẽ suis ipsorum litteris testatam accepit, atque ex Libyæ & ceteris proximarum regionum Episcopis datis & acceptis mutuo litteris, eamdem (vt vidimus) consecutus est: vt autem eodem communionis symbolo reliquas longe positas Ecclesias sibi coniunctas redderet, elaborauit. B

XXV. ATHANASIVS SVBSCRIPTIONES PRAEOCCVPAT EPISCOPORVM.

Sed cur hæc ageret Athanasius (cum plus quam satis ei esse poterat sententia promulgata in Concilio Sardicensi, omniũ qui interfuerant subscriptione firmata) illud mihi quidem facile persuadeo, ipsum vel diuino Spiritu admonitum, prænouisse acriorem, quæ instabat, venturam persecutionem, vel fortasse eamdem ex obitu Constantis coniectura assequi potuisse: atque eam ob causam, vt sua ipsorum subscriptione obligatos in officio con- C
tinere posset Episcopos, ne rursum ingruente Arianorum toto Orbe procella quaterentur, hac iacta anchora, Catholica communione (si tamen satis esset) voluit confirmasse. Qui autem ab eodem Athanasio ad hoc opus legati fuerint, & qui subscripserint, ipse instituta prosecutus orationem de rebus gestis Alexandriæ, cum redijsset, deq. Vrsacij & Valentis pœnitentia Romæ peracta, hæc subdit [c]:

[c] Athan. epist. ad Solitar.

XXVI. LEGATI AB ATHANASIO MISSI.

Has cum dedissent litteras Vrsacius & Valens, vltro subscripserunt epistolis pacificis, quas Athanasij presbyteri Petrus, Irenæus, & Ammonius laicus, ad id circumeuntes, colligebant: cum tamen Athanasius nihil tale ab Vrsacio & Valente postulasset. Quis igitur ista & tantam Ecclesiæ pacem non admiratus est? Quis non gauisus de tãta & tot Episcoporum inter se concordia? Quis Deum non glorificauit, conspecta in Synaxibus tanta populi lætitia? Quot igitur inimici simultatem deposuerunt? Quot prius calumniam passi, D
calumnias suas damnauerunt? Quot prius odio infesti, Athanasium postea dilexerunt? Quot palinodiam suorum in eum scriptorũ cecinerunt? Multi, qui vi, non voluntate apud Arianos agebant, noctu ad Athanasium venientes, sese ei purgabant, hæresinq. simul anathemate execrabantur, & veniam de insidijs & calumnijs suis postulabant: corporibus quidem se apud illos apparere, animo autem cum Athanasio Synaxin facere, & semper cum eo esse, postulantes hac in re sibi fidem haberi.

XXVII. INVIDIA EXAGITAT ARIANOS.

Hæc cum audirent & conspicerent sententiæ Eusebianæ hæreseos. successores, inter quos Leontius ille castratus, quem ne sub laici quidem specie ad communionem admittoportuit, eo quod se ipsum abscidit, vt libere cum Eustolio dormiret, re vera quidem muliere, sed quam ille virginem prædicaret; Georgius item, & Acacius, Theodorus, Narcissus, qui in Synodo depositi exauctoratiq. erant; magno pudore suffundebantur. Deinde cum videretur tantum cum Athanasio animorum consensum & pacẽ agitari; erant enim plures in hoc numero quam quadringenti tum e magna Roma, atque vniuersa Italia, Calabria, Apulia, Cãpania, Brutio, Sicilia, Sardinia, Corsica, tum ex vniuersa Africa, Gallijs, Britannia, Hispanijs vna cum magno illo confessore Osio, e Pannonijs item, & Norico, Scissia, Dalmatia, Sardica, Dacia, Mysia, Macedonia, Thessalia, & vniuersa Achaia, Creta, Ité, & Lycia, plurimiq. item ex Palæstina, Isauria, Aegypto, Thebaide, & vniuersa Libya, & Pentapoli: hæc (inquam) cum viderent, metu inuidiaq. anxij fuere; & quod tot Episcopi cum Athanasio communionem fouerent; & quod formidarent, ne, quos ipsi deceperant, a se deficerent, & huic vnanimitati communioniq. sese adiungerent; neve, quod futurum videbatur, de eorum hæresi iam vbique famosa triumphus ageretur, & trophæa excitarentur. At quid illi hæc intuentes, rursum in Athanasium moliti sint, suo loco narrabitur. E

Hoc

A Hoc eodem tempore missa est a Magnentio tyranno ad Constantium Imperatorem legatio: fuerunt autem ad hoc opus delecti qui maioris nominis esse in Gallijs videbantur Episcopi, nempe Seruatius, & Maximinus, ille Tungrensis, iste Treuerensis ciuitatis Antistes; quibus additi sunt Comites duo, Clemens & Valens. Appulerunt hi Alexandriam; Episcopi vero legati, antea Athanasio in Gallijs & in Sardicensi Concilio cogniti, quiq. & de eodem Athanasio a sua Ecclesia eiecto fuerant optime meriti, ab eo (vt par erat) in Ecclesiasticam communionem sunt accepti: qua quidem ex re aduersarijs nouas in Athanasium ipsum struendi calumnias ansa subministrata est, quali Athanasius per eosdem legatos scripsisset ad Magnentium tyrannum aduersus Constantium Imperatorem: de quibus sane & alijs hisce coniunctis recentibus in eum accusationibus suo loco dicendum: nunc autem tantummodo attingemus, quæ ad eamdem legationem spectare noscuntur; de quibus idem

XXVIII. LEGATIO MAGNENTII AD CONSTANTIVM IMP.

B Athanasius [a], cum se ipsum ab omni crimine liberum apud Constantium nititur demonstrare, hæc inter alia habet:

[a] Athanas. Apolog. ad Constantium.

Ego igitur admiratione, prodigioq. calumniæ perculsus hæsito, quid oporteat respondere; meq. in mille mortes condemno, si vel suspicio talis de me vspiam fuerit; tibique, veritatis studiosissime Imperator, bona cum fiducia meæ innocentiæ, auctor, adhortatorq. sum, quemadmodum iam dixi, vt rem exquiras; maxime cum eorum testimonio vti possis, qui a Magnentio aliquando pro legatis ad te missi fuere. Sunt autem illi Seruatius & Maximinus * Episcopi vna cum suis, & Clemens, & Valens. Scisciare, quæso, num ad me litteras deportarint: hæ enim mihi occasionem dedissent ad eum rescribendi. Quod si nec ille mihi scripsit, nec me cognitum habebat; quid causæ fuit, vt ad eum scriberem, quæ ignorabam? Quære item, vtris comitibus Clementis, quam mentionem fecerim de bea- C
tæ memoriæ Constante: & quantopere (vt scriptum est) lacrymis meis vestimenta mea lauerim, dum animo meo succurrebat humanitas viri, & quantopere mentem suam Christi amori addixerat. Scisciare insuper, quantopere ego certior de illius belluæ immanitate factus, cum Valentem per Libyam decursantem viderem, exhorruerim, ne eadem scelera moliretur, & vt latro trucidaret quotquot beatum Constantem amore memoriaq. cõplecterentur: qua in re me nemini secundum facio.] & inferius: Huius rei testis est in primis Dominus, qui exaudiuit me, & largitus est tibi integrum a maioribus tuis relictum Imperium: testesq. sunt, qui tum adfuerunt, Felicissimus Dux Aegypti, Ruffinus item & Stephanus, quorum ille Catholicus, iste autem ibidem Magister erat, & Asterius Comes, & Palladius tum Palatij Magister, Antiochus & Euagrius Præfecti Sericorum. Nihil enim aliud dixi, quam: Precemur pro salute religiosissimi Imperatoris Constantij. D
Et statim vniuersus populus vna voce acclamauit: Christe, auxiliare Constantio. & magna cum perseuerantia has preces continuauit. Me igitur neque illis litteras dedisse, aut ab eo accepisse, Deum & eius Verbum vnicum Filium Dominum nostrum Iesum Christum in testem voco.] hæc Athanasius.

Quando autem istæc & alia crimina in eumdem Athanasium obiecta fuerint, suo loco dicemus: longe enim errant, qui putant ipsum, mox vt Alexandriam peruenit, exturbatum esse, quem etiam Alexandriæ commorantem iteratis litteris idem Constantius animo hærentem nixus est confirmare: quod idẽ ipse Athanasius testatur, cum ait [b]: Iam de eo quod dicit, se propter fratrem suum pacem cum Athanasio simulasse; in hoc verum non dicit. Nam post fratris mortem, non semel, sed iterum, immo tertio ad Athanasium scripsit, pro- E
misitq. se numquam mutatum iri, eumdemq. bono animo esse debere, nec permissurum vt a quoquam perturbaretur, sed eum in Ecclesia sua cum omni securitate mansurum. Præterea Asterium Comitem, & Palladium cum mandatis ad Felicissimum tunc temporis Ducem, & Nestorium Præfectum cum his mandatis misit, vt curæ ipsis esset, ne Philippus, aut quinis alius Athanasio insidias moliatur.] hæc ipse. Erat iste Philippus, de quo timebat Constantius, ne quid negotij Athanasio faceisset, Arianorum omnium Præfectorum sæuissimus, qui Paulum Episcopum Constantinopolitanum (vt inferius dicetur) in exilio positum, in carcere strangulari iussit.

[b] Athanas. epist. ad Solitar.

XXIX. VNDE NOVA CALVMNIA IN ATHAN. COMPARATA

* Maximus

XXX. CONSTANTIVS ETIAM POST CONSTANTIS MORTEM FOVIT ATHAN.

His igitur Constantij litteris Athanasius communitus, ad triennium in sua Ecclesia perseuerat; quo tempore totus erat in sacris Synaxibus celebrandis: additq. his Socrates [c], eumdem multum fuisse in congregandis Episcoporum Concilijs, in quibus, tum decretis Episcoporum qui Sardicæ conuenerant, tum Concilio Hierosolymis a Maximo coacto congruentia sanciit. Sed plane memorabile est, adeo auctam esse Alexandriæ eius ad-

[c] Socrat. lib. 2. c. 21.

XXXI. QVID ATHANASIVS ALEXANDRIAE.

uentu

Universidad de Deusto
Biblioteca

uentu & commoratione Fidelium multitudinem, vt populum ecclesiæ antea erectæ non caperent: ita vt opus fuerit, solemnitate Paschali, recens a Constantio extructum templum petere, cum nondum tamen esset dedicatum. Hoc permouit vehementer animos Arianorum, vt inde alia in eum ab ijsdem aduersarijs calumnia fuerit comparata, quod ausus esset absque Constantij iussu in ea basilica sacra facere, & (vt dicebant) eiusdem Encænia ipso inscio celebrare.

XXXII. FREQVENTISSIMVS POPVLVS ALEXANDRINVS.

Verum de frequenti populo quæ alia quadam occasione dicat ipsemet Athanasius, audiamus: sed primum de ipsa Magna ecclesia, cuius occasione conflata est calumnia eidem Athanasio, quid de eius origine Epiphanius tradat, hic describamus[a]: Sunt (inquit) plures numero Alexandriæ ecclesiæ, cum ea quæ nunc extructa est, Cæsarea appellata, quæ prius Hadrianum fuit, postea Licinianum gymnasium, siue Regia: postea vero temporibus Constantij visum est, ipsam ædificare ecclesiam.] hæc Epiphanius. At de Synaxi in eadem Magna ecclesia a se celebrata, ita Athanasius[b]: Ceterum quia de Magna ecclesia crimen concinnant, quod ibi Synaxis habita sit priusquam dedicaretur: age etiam de ea re tuæ pietati responsum demus: eo enim nos trahunt illi, qui in nos odia congerunt. Factum est: sed longe aliter, quam ipsi criminantur, res gesta est. Age quæso, accipe quæ dicam. Non Encæniorum festum celebrauimus, religiosissime Auguste: id enim celebrare ante tuum decretum, prorsus nefarium fuisset. neque industria eo deuenimus, neque Episcopus quispiam, aut vllus clericus eo nomine euocatus est, neque vlla denunciatione ad Synaxin coitum est, vt isti inde aliquam occasionem rapiant detrahendi. Sed quid actum est, nosscunt omnes: tu autem, quæso, pro tua mansuetudine & longanimitate, ausculta.

[a] Epiphan. hæresi 69.
[b] Athan. Apolog. ad Constantium.

XXXIII. PASCHATIS FESTO VBI CELEBRATA SYNAXIS.

Festum erat Paschæ, & tãta vis populorum aderat, quantum Christianorum in vrbe esse Christicolæ Principes optarint. Cum igitur & ecclesiæ paucæ paruæq. essent, magnoq. tumultu posceretur, vt in Magna ecclesia conuentus celebrarentur, atque ibi preces pro tua salute fierent, quod & factum est; egoq. retinerer adhortationibus, vt rem aliquo vsque differrent, & potius quomodocumque liceret, etiam cum compressione & afflictione, in alijs ecclesijs cœtus agerent: mihi neutiquam obtemperatum est. Quin potius vrbẽ egreneris ferre, quam cum luctu festum celebrare. Crede mihi, Imperator, & in eam rem Verin locis angustis plurimos pueros, nec paucas puellas, & aniculas complures, & adolescentes multos afflictos iacuisse, ac domum delatos, sed tamen vt nemo eorum, beneuolentia numinis, perierit. Multa igitur omnium murmuratio in hunc vsum Magnam ecclesiam deposcentium; neque immerito: si enim prius tanta compressio acciderat, quid timendum fuit in tali festo? omnibus certe modis acerbiora multo, luctuosioraq. accidissent. Nec fas erat aut honestum, tristitiam pro gaudio, luctum pro lætitia in festo die populis inferri: præsertim cum non ignorarem, istiusmodi exempla apud Patres supereße.

XXXIV. EXEMPLVM ALEXANDRI EPISC. ALEX.

Beatæ siquidem memoriæ Alexander, cum alia loca angusta essent, in ecclesia Maiore Theonæ, quam ædificabat, Synaxes celebrare voluit; id enim iubebat hominum frequentia: nec in cogendo populo respexit, eam nondum exædificatam esse. Quinimmo frater tuus bonæ memoriæ Constans, in huiusmodi templo cum Aquileiæ Synaxis haberetur, ipse quoque eo se contulit. Ita nimirum & ego quoque feci: nec tamen celebrata sunt a nobis Encænia, sed tantummodo precationum Synaxis habita est. Tu igitur, sat scio pro tuo in Deum studio, approbasses populorum alacritatem & deuotionem, mihiq. veniam dedisses non impedienti tantorum populorum preces.

XXXV. IN ECCLESIA NON DEDICATA LICERE SYNAXIN AGERE.

Ego autem obtrectatorem meum libens iterum interrogarim: Vtrobinam rectum erat populum suis orationibus vacare; in desertis ne, an in oratorio non ad plenum exædificato? Vbi conueniens erat & sanctum, vt populus audiret acclamationem hanc, Amen; in solitudine, an in templo, quod iam Dominicum appellabatur? Tu autem, religiosissime Imperator, vbinam malles populum manus extendere, & pro te orare; ibi ne vbi Ethnici oberrabant, an in loco tuum nomen & titulum præseferente, quem iam in præsentia, immo etiam tunc temporis cum prima fundamenta iacerentur, Dominicum vniuersi appellabant? Sentio tibi tuum locum magis probari: reticendo enim, hoc ipsum significas. At hoc ipsum (inquit aduersarius) in ecclesijs faciendum erat. Verum (vt dixi) paruæ nimis & angustæ erant pro tanta multitudine populorum. Deinde preces faciendæ erant.

Quid

XXXVI. POPVLI COMMODITATI CONSVLENDVM.

Quid ergo rectius putas, particulatim & diuise vna cum periculo elisionis populum Synaxes facere, an potius vt in locum omnium bene capacem conueniat, & vnam eamdemq. sine dissonantia vocem reddat? certe id rectius est, cum id concordiam vnanimis multitudinis ostendat, & Deum ad exaudiendum promptiorem habeat. Nam si pro ipsius Saluatoris pacto in consensu duorum quodcumque petierint, fiet: quid igitur futurum, vbi ex tot tantisq. populis in vnum congregatis vna vox respondeatur, acclamantium, Amen? Quis hoc ipsum non admiratione prosequatur, aut non inter felicia prædicet, cum videat tantam multitudinem in vnum locum conuenire? Quid gaudij ibi ex mutuo inuicem conspectu, antea solitis in diuersa loca dispertiri? Omnibus certe, præter vnum calumniatorem hoc ipsum dolentem, incredibili lætitiæ fuit.] hactenus Athanasius; quæ prolixa licet, non piguit recensuisse, quod in his multa prodantur de antiqui ritus Ecclesiastici disciplina.

XXXVII. CONSTANTIVS CVR BENE HABVIT ATHANASIVM.

Constantius igitur, quod grauioribus Romani Imperij periculis vrgeretur, contempsit omnia quæ in Athanasium ab aduersarijs inferrentur; immo (vt diximus) iteratis tertio litteris, eum ab omnibus tutum redditum in omnibus voluit: haud puto quidem pietatis ergo, vtpote qui numquam se a consuetudine Arianorum Episcoporum abstulit: sed potius, quod haud videretur tempus opportunum aduersus Athanasium inire certamen, & reddere sibi Aegypti populum Christianum infensum, qui erga Athanasium propensior esset. Haud enim leue periculum videri poterat, Athanasio inferendo negotio, populum in se Aegyptium concitare, quem (vt demonstratum est) a Magnentio missa legatio Valentis atque Clementis Comitum permouisset.

XXXVIII. AEGYPTII QVALES.

Ijdem plane, quales olim semper fuisse diximus, moribus esse perseuerabant Aegyptij, vt Ammianus[a] horum temporum scriptor ait: Ad singulos motus excandescentes, contrauersi & reposcones acerrimi. Erubescit apud eos, si quis non inficiando tributa, plurimas in corpore vibices ostentat: & nulla tormentorum vis inueniri adhuc potuit, quæ obduratum vllius pectus latrocinij inuitum elicere potuit, vt nomen proprium dicat.] Hos, inquam, modo lacessere, nihil aliud videri poterat, quam nouum gignere bellum, tunc præsertim, cum tam bello Persarum in Oriente, quam duobus tyrannis in Occidente recens exortis, vniuersum quod reliquum erat, Romanum Imperium sub dubia alea versaretur.

[a] Ammian. lib. 22. in fine.

XXXIX. CONSTANTIVS TOTVS IN EXPEDITIONE.

Contempsit igitur Constantius cetera, qui in colligendis copijs ad nouum exercitum comparandum totus erat. Cuius rei causa in primis illud reperitur hoc anno sanciuisse decretum, vt qui ex indulgentia Principis militiæ vacationem acceperant ante tempus legitimum absolutum, ad militiã denuo reuocari deberent. Extat de his rescriptum ad Cretionem Comitem his verbis[b]: Quamuis omni tempore opera dari debuerit, ne sacramentis militaribus separatio traderentur *, qui nec stipendiorum numero, nec contraria corporis valetudine quiete perfrui debent: tamen prudentiæ tuæ prosecutione admissa, quæ apud nos verbis facta est, præcepimus, vt qui ante stipendia emensa, vel integra corporis valetudine otio mancipati sunt, restituantur pristinis numeris. Dat. V. Kalend. Iulij, Sergio & Nigriano Coss.]

[b] l. 4. de re milit. C. Theod.
* separati otio traderentur

XL. CONSTANTIVS CREARE GALLVM CAESAREM COGITAT.

Quod vero imminente prœlio ex tyrannis, & bello Persico instante, totum videretur Romanum Imperium esse in discrimen adductum: Constantius aggreditur inire noua consilia: cum enim masculà prole careret, nec spes reliqua propinqua videretur liberorum deinceps susciendorum; de creando Cæsare Gallo ex Constantio fratre Magni Constantini & Galla matre genito consilium inijt, eiq. in matrimonium collocare Constantinam sororem suam, filiam eiusdem Constantini, decreuit; quo profecturus ipse in Occidentem cum exercitu aduersus tyrannos, eidem administrationem cederet Orientalis Imperij. Agebat Gallus hoc tempore ætatem annorum vigintiquinque, qui, mortuo Constantino, natus erat annos duodecim. Sed & eadem ex causa etiam Iuliano, quem sub disciplina diutius continuerat, latiores laxat habenas. Quamdiu enim de suscipienda ex coniuge prole spes resedit in animo, vterque tam Gallus quam Iulianus, ne quid vmquam noui moliri possent, arctiori sunt vallati custodia, nec publicus aliquis illis est traditus magistratus, sed ne inter suffectos quidem Consules vel alios honores vmbratiles quisquam illorum adscitus est.

XLI. QVANDO GALLVS CREATVS SIT CAESAR.

At quonam anno, præsenti ne, an sequenti potius, Gallus creatus sit Cæsar, cum diuersæ de his sententiæ reperiantur: in eam magis descendimus, quod sequenti anno eam Gallus a Constantio dignitatem fuerit consecutus, ipsis nempe Constantij Quinquennalibus tertio repetitis, quibus solemnibus Cæsares dici solere, compluribus exemplis superius est demonstratum. His accedit etiam, quod cum Ammiano Marcellino auctore liqueat,

ipsum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsum Gallum quarto sui Imperij occisum fuisse, plane sequenti potius illud ipsum auspicatum esse, dicendum est. Ceterum interuersum in hoc esse Hieronymi Chronicon, nullus poterit dubitare, quo Galli Cæsaris creatio recensetur anno decimoseptimo Constantij Imperatoris, post occisum quoque Magnentium. Commendata vero extitit pietas Galli, etiam martyris testimonio: & quidem de egregia eius animi indole & sincera religione signa plura edita sunt, quæ tamen postea mores incompositi macularunt. Sed de eo sæpe inferius agendum erit, cum singulis quibus vixit annis, res ab eodem præclare gestas ordine temporis recensebimus. A

IESV CHRISTI ANNVS 351. IVLII PAP. ANNVS 15. CONSTANTII IMP. ANNVS 15. B

I. GALLVS CREATVR CAESAR. *a Sozom. lib. 5. cap. 18.*

QVi sequitur ordine annus Domini trecentesimus quinquagesimusprimus, ob tyrannicos motus, absque nouis Consulibus transactus, nota Consulum anni superioris Fastis adscribitur, post Consulatum scilicet Sergij & Nigriani: quo Flauius Constantius Gallus creatus est Cæsar a Constantio Imperatore, cum ageret Antiochiæ, vbi tunc egretur: Vbi vero Gallus frater Iuliani, Cæsar a Constantio designatus, Antiochiæ ætatem derium obierant, colebat: constituit hunc locum, *nempe nemus Daphnes in suburbys positum*, purgare tum superstitione Gentilium, tum intemperantium hominum contumelia. Atque cum persuasum haberet, se facile hoc perfecturum, si modo ecclesiam ibi in deluC bri loco extrueret: transtulit in Daphnem loculum Babylæ martyris, qui Ecclesiam Antiochenam præclare admodum rexisset, martyrioq. occubuisset.

II. TRANSFERTVR CORPVS BABYLAE IN DAPHNEM.

Ex quo quidem tempore dicitur, dæmonium nullum oraculum, vti consueuerat, edidisse. Videbatur quidem primo id propterea accidisse, quod victimis iam carebat, & cultu illo, quo ante dignatus fuerat: sed postea tamen ab eo ipso patefactum est, quod martyr, staret.] At id de querelis idoli aduersus Babylam, quod sub Imperio Iuliani contigerit, & prolixiore indigeat oratione, ad illud ipsum tempus reijcimus. Collocauerat ibi olim (vt dictum est) Constantinus statuam Helenæ matris suæ; locumq. illum, mutato Daphnis nomine, Augustale appellasse, ex Suida *b* superius in obitu Helenæ diximus. Conatus illud quidem Constantinus fuisse videtur, vt, abolito Apollinis nomine, Daphne ex superstiD tione in religionem transiret. *b Suid. verb. Augustale.*

III. CONATVS CONSTANTINI IN DEMOLIENDIS TEMPLIS QVOVSQVE PROGRESSVS.

At dicet aliquis: Cur, sicut compluribus alijs in locis fecit, Constantinus non est demolitus templum illud famosissimum Apollinis in Daphne positum, sed nec Constantius, vel Gallus ipse, qui locum expurgare, & reliquijs martyris sanctificare contendit, id ipsum præstitit? Dicam, quod & superius attigi: illud tam de Constantino, quam de filijs imperantibus obseruatum, vt quæ in amplissimis vrbibus erant augustissima templa, ijdē minime demoliti fuerint; quod scirent, Gentiles ciues, quibus eædem ciuitates confertæ essent, pro defensione deorum patriorum atque templorum vsque ad vitæ exitum certaturos. Ex hoc videas, Romæ Capitolium, & Alexandriæ Serapium illæsa penitus remansisse, pariterq. templum Apollinis Daphnes in Antiocheno suburbio collocatum, de quo agimus, ab omni iniuria liberum esse relictum, necnon nobilissimum structura & antiquiE tate Marnæ templum Gazæ, & alia his similia, pro quibus tuendis ciues vitam profunderent; demolitis nonnullis alijs, quæ essent in minoribus ciuitatibus collocata, pro quorum defensione haud facile colligerentur qui certamen inirent ex Gentilibus ciues, ceteris redditis Christianis.

IV. DAPHNE CONSTANTINIANA DICTA.

Ceterum de antiquanda memoria Apollinis in Daphne, nisus est magno studio Constantinus, vt locus ille non amplius diceretur Apollinis, sed sui ipsius nominis Constantini: quod non tantum quæ sunt ex Suida recitata declarant, verum etiam antiqua numismata id egregie præseferunt, quorum vnius exemplar hic tibi accurate formis reddere laborauimus:

cuius

A

a

CONSTANTINI SIGNVM. *a Extant apud R.D. Laëtum Pasqualinis Canon. S. Mariæ Maioris, & D. Angelo Eremitanum Papiæ, Fulgentium Viterbij, & alios.*

B cuius generis nummi multi *b* meminere, licet de eius interpretatione germana, simulq. legitima lectione certauerint: dum alij, quod habet a tergo numisma, CONSTANTINI ANADAFNE, vt ponuntur, ab inuicem separatas eas dictiones esse voluerint: alij rursum illud, ANA, cum litteris illis, CONSTANTINI, iungendum existiment, vt sit verborum illa connexio, CONSTANTINIANA DAFNE. quod vt magis probem, quæ recitauimus ex Suida, suadent. Quibus accedit, quod idem Constantinus vigesimæ tertiæ legioni, quā recens scribendam curauit, nomen indidit, vt diceretur Constantiniana Daphnensis, vt ex antiquis inscriptionibus *c* apparet: cui vincenti, & de superatis hostibus triumphanti, iam non ex Apollinis, sed Constantini Daphne, nempe Laureto (quod proprie δάφνων est) laureas ad triumphum Victoria ministraret. *b Goltz. in Thesauro, & Occo de numis.*

Porro locum illum peramœnum sibi iniuste Apollinem proprium vendicasse, nonnisi ex C fabula a poetis conficta, S. Ioannes Chrysostomus, & ipse ciuis Antiochenus, affirmat *d*. quem iniustum possessorem Constantinus spoliasse videri poterat, titulo in eo Imperatoris affixo; nisi in idolo vocali, immo loquaci, Apolline reclamante, omne Constantini studium irritum penitus redditum esset: Deridet quippe dæmon (quod est in Iob *e*) vibrantem hastam: nec (quod superius ait) fugabit eum vir sagittarius: in stipula enim versi sunt ei lapides fundæ. Quamobrem qui *f* infirma eligit Deus, vt fortia quæque confundat, contumax idolum Imperatori, martyris ossibus expugnandum duxit, cum in Galli Cæsaris animum salubre illud immittit consilium, vt Babylæ martyris (quod diximus) illuc reliquias opportune transferret, quas in Apolline latens dæmon horresceret: ficq. innotesceret omnibus, non esse Dominatoris Imperij Romani roboris violētum inuasorem a possessione deijcere, atque humanarum virium facultatem, proteruum superbumq. compescere dæmoD nem, sed diuinæ id tantum esse potentiæ, quæ in reliquijs martyris eluceret. De hac enim Babylæ martyris in Daphnem facta per Gallum Cæsarem translatione cum susius agit idem Chrysostomus, post multa *g*, hæc denique habet de idolo reddito prorsus muto, obstruente martyre eius os, nonnisi ad gloriam Dei hactenus apertum relictum: *d Chrysost. contra Gent.* *e Iob 41.* *f 1. Cor. 1.* *g Chrysost. lib. contra Gent.*

V. DAEMON INVITO CONSTANTINO OBSIDET LOCVM.

VI. MARTYRIS RELIQVIARVM POTENTIA ADVERSVS DAEMONEM.

At quomodo (inquit) idem Babylas & dæmonis potestatem extinxit? Primum quidem tum dæmonis inibi habitantis obsidionem, tum fabulæ noxam in ijs ipsis, quas dixi, rebus inefficacem reddidit: deinde & dæmonem ipsum exegit. Verum antequam ad exactionis modum veniam, illud vos annotare postulo, Babylam, non statim vbi aduenit, dæmonem eiecisse: sed manentem eum otiosum, inertem, agendisq. rebus ineptum reddidisse. Illi enim os ita obstruxit, vt vel lapidibus ipsis magis mutus redderetur. Et quidem manentem inibi dæmonem superauisse, non minus fuit, quam si eum de loco exegisset; cum, qui E loci illius accolis omnibus fucum prius fecerat, ne extincti quidem Babylæ cineres contueri sustineret. Ea enim est sanctorum potestas, vt illorum superstitum dæmones ne vmbras quidem aut vestes ferre possint, vita autem functorum & loculos quoque reformident. Itaque si quis quæ ab Apostolis facta fuisse prædicantur, fidem non habet: is tamen, memoriæ huius miracula intuitus, ab impudentia sua desistat. Nam qui de omnibus olim Gentilibus victoriam reportabat, a martyre tamquam ab hero increpitus, suppressa voce, latrare desijt.] hæc & alia de his Chrysostomus. Quomodo autem sub Iuliano Apostata, sui ipsius adeo diuturni silentij causam Babylam esse, Apollo confessus fuerit, atque ictus fulmine conflagrarit, suo loco dicturi sumus: at iterum ad laureas Daphnis.

VII. DE CORONA NOMINE CHRISTI AVCTA.

Quod igitur non amplius ab Apolline Imperatores ipsi, atque milites cū ijs triumphantes, coronas acciperent, sed a Christo, qui victoriæ auctor fuerat; inde accidit, vt cum laureas exercitus victor in corona gestaret, ad omnem superstitionis memoriam abolendam,

eamdem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eamdem Christi nomine insigniret: verum id quonã modo fieri cõtingeret, vt assequi lector possis, egregium hic tibi exemplũ, ex prototypo, vt se habet, reddendum curauimus ex ærea antiqua corona, quæ extat Romæ apud R. D. Lælium Paiqualinum Canonicum S. Mariæ Maioris, quo ob morum suauitatem atque peritiam familiarissime vtor, egregium plane antiquitatis monumentum, quod in suo rerum antiquarum thesauro asseruatum custodit:

quam quidem coronam ex Christi nomine, quod expressum elucet in fronte, nonnisi Christiani hominis gestamen fuisse, absque controuersia omnes intelligent. At de his modo satis. Iam quæ anni huius reliqua sunt, prosequamur.

VIII. IVLIANVS TOTVS IN CONSVLENDIS MAGIS.

Euecto in sortem Imperij Gallo creato iam Cæsare, inuidia animum Iuliani pupugit, qui & ipse (vt dictum est) Constantij Augusti fratre erat natus; atque progressu felicissimo Galli in eam spẽ erigitur, vt ipse quoque aliquando esset potiturus Imperio: quam conceptam spem vatum arcanis responsis in dies magis aluit atque nutriuit: in his enim consulendis, & clandestinis oraculis scisciandis, hoc potissimum tempore, multus fuit: nam de eo in primis Theodoretus hæc tradit [a]: Postea vero quam Constantius venit in Occidentem, quo bellum aduersus Magnentium gerendum eum pertraxerat, & Gallum Cæsarem Orientis renunciauit, qui & vir pius fuit, & ad extremum vitæ diem pietatem excolere non destitit: Iulianus metum, qui ei perutilis & necessarius fuerat, eiecit ex animo, & iam armare se audacia, & præterquam debuerat, Imperij cupiditate exardescere cœpit. Proinde perlustrare Græciam, conquirere vates & ariolos, scisciturus ab illis, voti ne compos futurus esset? atque incidit in hominem qui ei hoc prædicere pollicitus sit.

a Theodor. lib. 3. cap. 3.

IX. SIGNO CRVCIS DAEMON ARIGITVR.

Qui quidem, deducto eo in fanum simulacrorum, & intra eius adyta collocato, fraudulentos dæmones inuocat. Quibus, specie qua solent, apparentibus; metus coegit Iulianum signo Crucis frontem suam signare. Dæmones igitur Dominici trophæi conspicati figuram, & suæ ipsorum cladis recordati, confestim euanuerunt. Tum præstigiator, causa, cur fugerent, intellecta, Iulianum obiurgat: qui tum timorem, in quo erat, declarauit, & se virtutem Crucis vehementer admirari dixit: nam dæmones, quoniam eius figuram ferre non poterant, aufugisse. Cui præstigiator: Ne (inquit) amabo te, sic existimes: siquidem non ob eam causam, quam tu affers, formidabant; sed tuum factum detestati, se ab oculis nostris remouerunt. Ira miser ab eo in fraudem impulsus, tum impijs initiatur mysterijs, tum pectus eius scelere completur, & infelix propter Imperij cupiditatem pietate omnino spoliatur.] hucusque Theodoretus.

X. IVLIANI FAMILIARES MAGI.

Quæ quidem dum pluribus a Gregorio Nazianzeno [b] narrãtur, iungũtur rebus ab eo gestis cum iam Imperator esset. Porro Eunapio quoque auctore scimus, hisce eum hominum consuetudinibus delectatum: siquidem præter Maximum illũ magum, de quo plura superius, familiariter quoque vsus est Aedesio illo famosissimo, summo totius Gentilitiæ superstitionis antistite, & huic non imparibus Chrysantio Sardiano, Eusebio, Prisco, & alijs illorum

b Greg. Nazian. in Iul. orat. 1.

A rum temporum magiæ eius, quæ fit per inuocationem dæmonum, peritissimis: quam quidẽ Deo execrandam & hominibus detestandam professionẽ honesto philosophiæ pallio contegebant: quo deceptus Constantius, Maximum illi in addiscendis philosophicis facultatibus magistrum dederat; qui sane in præstigijs edendis quam solers artifex esset, exemplum vnum a Sardiano [a] conscriptum satis superq. poterit demonstrare, cũ hæc de illo ait:

a Eunap. Sard. Vit. Philosoph.

XI. MAXIMI PRAESTIGIAE.

Aliquot e nobis, qui simul eramus, ad Hecates ædem Maximus conuocauit, multosq. stultitiæ suæ citauit testes: nam cum eo ventum esset, deamq. salutassemus; ille ad nos conuersus, Desidere, ait, carissimi sodales, & quod venturum est contemplamini, vt & intelligatis ecquid ego vulgo hominum promiscuo præstem. A quibus verbis cum humi consedissemus omnes; ipse emundata thuris mica, admurmuratoq. apud se ad finem vsque hymno nescio quo, eo ostentationis processit, vt deæ simulacrum ridere cœperit,
B si quidem is risus fuit. Iamq. perturbatis nobis omnibus ob spectrum, Neminem, inquit, vestrum istam ob rem commoueri volo: mox enim faces etiam, quas dea manibus tenet, inflammabuntur. Anteuertit verborum finem luminis splendor, qui faces accendit.] ista ex Eusebio recitat Sardianus.

XII. IVLIANVS STVDIOSISSIMVS IAMBLICHI.

Quantum etiam idẽ Iulianus fuerit Iamblichi studiosus (quem ex his, quæ auctore Sardiano dicta sunt, magum omnium præstantissimum fuisse liquet) cum recitata superius ex ipsius Iuliani litteris manifestant, tum quæ habet in alia ad eum epistola scripta declarant his verbis: At ego (inquit Iulianus) ne me hominem quidem esse, dicere ausim (vt est in prouerbio) quamdiu absum a Iamblicho.] & rursum in fine epistolæ: Certe cum veteres pro Homero, Platone, Socrate, & si quis alius in Orbem hunc incidit, iusta vota feliciter atque ex animi sententia fecerint, vitamq. illorum hoc modo produxerint: non erit in-
C commodum, hominem nostra ætate viris illis & vita & oratione parem similibus voris ad summam senectutem cum omnium felicitate transmittere.] hæc Iulianus, magiæ Iamblichi studiosus. Quanta vero hisce præceptoribus fuerit imbutus impietate, & quam maxime sub talibus artificibus fuerit excultus ad præstigias atque magias, & sub eiusmodi educatoribus imbiberit odium Christi, declarauit euentus. Quomodo autem post hæc in suspicionem adductus affectatæ tyrannidis, instar Protei in alium se mutauerit, Athenasq. contulerit, suo loco dicturi sumus.

XIII. IVLIANVS MAGIAE INTENTVS.

Hæc plane sunt illa Iuliani tempora, quæ a S. Gregorio Nazianzeno sic describuntur [b]: At vero postquam fratre Gallo ab humanissimo Principe ad Imperij societatem adscito, parteq. Orbis terrarum haud parua in administrationem accepta, pro animi libidine, ac sine vllo metu pernicioſissimis studijs & præceptoribus operam dare licuit; ipsi porro Asia
D (Pergamum nempe, vt dictum est) impietatis schola erat, tam quæ circa siderum scientiam, & natiuitates, inanemq. præscientiæ imaginationem vanissime occupatur, quam quæ circa præstigiarum artem earum assectam versatur: vnum hoc iam restabat, vt ad impietatem vis & potestas accederet. Non multum temporis interfluxit, cum hanc quoque illi aduersum nos concedit exundans multorum iniquitas, &c.] quibus omnibus facile declaratur, vsque ad præsentem annum, quo Gallus creatus est Cæsar, Iulianum in clericali vita, qua fuerat initiatus, perseueraſſe, hancq. secundam illius fuisse apostasiam.

b Greg. Naz. orat. 1. in Iul.

XIV. IVLIANI PLVRES APOSTASIAE.

Siquidem prior illa adnumeranda est, cum clam culturæ dæmonum se addicens, Christianam religionem penitus detestatur; quod immane scelus inanis illa ab eo sæpe tentata ædificatio, & diuinitus secuta demolitio templi martyris patefecit. Secunda vero præsens apostasia censenda est, cum exuit, quod induerat, clericum, siue monachum. Tertia
E autem illa solemnior, cum quod, specie tenus ac simulate Christianum nomen præseferebat, ad id quod moliebatur tunc sibi proficuum, iam adeptus Imperium, aperte procul abijcit, ac detestatur. Sic videas in Iuliano nouum Proteum diuersas pro temporibus mutare formas: nam & qui hoc tempore, solutis timoris habenis, quod vult facit, & liber incedit, paulo post (vt dicemus) affectati Imperij apud Constantium suspicione laborans, vt ea se liberaret, pallium induens philosophicum, professurus philosophiam, Athenas profectus est. sed de his suo loco inserius.

XV. EXPEDITIO RELIGIOSA CONSTANTII.

Hoc eodem anno Constantius Imperator aduersus Magnentium tyrannum, necnon Vetranionem expeditionem futuram cogitans, salubre consilium inijt, vt omnes quos in tyrannum armauit milites, Christiana religione imbuti & sacro baptismo initiati essent: quod si quis facere detrectaret, exui mox cingulo militari, & ad propria reuerti præcepit. Theodoretus enim de his hæc tradit [c]: In bello namque contra Magnentium suscepto, toto

c Theod. lib. 3. cap. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suo exercitu coacto in vnum, omnes cohortatus est, vt diuina percipiant mysteria: quippe exitum vitæ tum alias semper, tum in bello potissimum incertum esse; præsertim cum in eo infinita tela, iacula, hastæ vtrinque mittantur, quinetiam intententur gladij, ficæ, & alia instrumenta bellica, quibus violenta infertur mors. Proinde oportere singulos stolam illam pretiosam induere, quæ in illa altera vita nobis omnibus cum primis necessaria est. Quod si quisquam eam vestem accipere recusset, eum inde iam domum abire iubet: nam se nolle cum hominibus mysterijs minime initiatis bellum gerere.] hæc Theodoretus.

XVI. PAGANI CVRDICI COEPTI GENTILES.

Cum igitur tantummodo Christianos baptizatos militiæ Constantius adscribi præceperit: inde accidit, vt Gentiles, qui id facere recusarent, exuti militia, ad paganitatem redacti, Pagani pariter, hoc est, non milites, dicerentur: indeq. etiam postea vsu venit, vt Ethnici omnes a Christianis Pagani sint nominati, qui multos deos colerent. vnde Marius Victorinus [a], Græci, inquit, quos ἕλληνας, vel Paganos vocant, multos deos dicunt.] At de hac quidem voce consule quæ sunt a nobis pluribus disputata in nostris ad Romanum Martyrologium Notis. vt autem ijdem dicerentur Gentiles, id acceptum est ex Iudæis; vnde Paulus [b]: Siue Iudæus, siue Gentilis.] Apud Romanos vero, Barbari tantum hoc tempore dicebantur Gentiles, vt constat ex Impp. rescripto [c]. Ex hoc ergo tempore cum tantum Christianis militare liceret, nonnisi vnum esse cœpit militum iuramentum in militari professione, quod ita ponitur a Vegetio [d]: Iurant (inquit) per Deum & Christum & Spiritum sanctum, & per maiestatem Imperatoris, quæ secundum Deum generi humano diligenda est & colenda.] sic Vegetius, qui scripsit Valentiniani temporibus.

a Marius Vict. de Homousio rec. cap.

b 1. Cor. 12.
c Tit. de nupt. Gent. C. Theod.
d Veget. de re milit. lib. 1. c. 5.

MILITARE IVRAMENTVM.

Hæc igitur lex, qua factum est, vt omnes militaturi imbuerentur sacro baptismo, pariter effecit, vt, qui in exercitu erant catechumeni, sacro baptismate initiarentur: cum S. Martinus adhuc catechumenus & ipse pariter fuit baptizatus, annum agens suæ ætatis (vt auctor est Gregorius Turonensis [e], qui eum vndecimo anno Constantini Magni natum affirmat) trigesimumquintum: qui enim dicto anno vndecimo Constantini genitus est, Sabino & Ruffino Consulibus, anno Domini scilicet trecentesimo decimosexto, vsque in hunc annum oportuit ipsum propagasse dictam trigintaquinque annorum ætatem. Sane quidem abhorrerem penitus a Gregorij sententia, quæ a Seuero [f], qui res gestas S. Martini scripsit, tantopere discrepat, nisi eiusdem Seueri scirem esse confirmatam auctoritate. Quam enim a Gregorio de ætate S. Martini Seuerus discrepare videatur, ex his accipe, quæ ipse in Vita eiusdem S. Martini habet his verbis: Cum edictum esset a Regibus, vt veteranorum filij ad militiam scriberentur; prodente patre, qui felicibus eius actibus inuidebat, cum esset annorum quindecim, raptus & catenatus, sacramentis militaribus implicatus est.] & paulo post: Triennium fere ante baptismum in armis fuit.] ac proinde ipsum anno decimooctauo suæ ætatis baptizatum esse, affirmare videtur; & quod sequitur, tantum biennio postquam baptizatus est, militasse.

e Greg. Turon. hist. Franc. lib. 1. cap. 36.

f Seuer. Vit. S. Martini, c. 1.

XVII. S. MARTINI AETAS ET BAPTISMVS.

XVIII. SEVERI TEXTVS INSIGNITER DEPRAVATVS.

Cum, inquam, tantopere discrepent quæ de ætate Martini Gregorius tradit, ab his quæ ex Seuero recitauimus; plane ea reijcienda putarem: cum, omnium sententia, maior sit præstanda fides Seuero, quam Gregorio; cum ille eodem cum Martino sæculo vixerit, quo & vsus est familiarissime; iste vero post annos ferme ducentos ab obitu S. Martini claruerit: nisi sententiæ Gregorij alio in loco (vt dictum est) eumdem Seuerum [g] haberemus auctorem: etenim in Dialogis ait, S. Martinum septuagenarium tunc fuisse, cum Maximum Imp. conuenit: quod eiusdem constat auctoritate [h] eo anno contigisse, quo Euodius Consulatum gerebat: est is annus Domini trecentesimus octogesimussextus. qui igitur dicto anno septuagenarius erat, necesse est affirmare ipsum natum fuisse anno Domini trecentesimo decimosexto; ipse est annus vndecimus Constantini, quo ponitur a Gregorio S. Martini natalis: qua etiam ratione consentit Seuerus, hoc anno egisse Martinum annum ætatis trigesimumquintum, & sub Iuliano, cum dimissus est a militia, attigisse annum quadragesimum. Sed cum adeo deformiter ipse sibi contrarius videatur, qui (vt dictum est alibi) ait non excessisse ætatem annorum viginti, cum missionem a militia postulauit a Iuliano: nihil est plane quod putemus, nisi ipsum exordium Vitæ S. Martini librariorum vitio esse deprauatum, cum & alia ibidem insint Seuero prorsus indigna: qui cum suorum temporum res gestas, & amici intimi, quocum magnam habuit consuetudinem, scripserit; haud possumus suaderi, ipsum adeo contraria inter se litteris commendasse, & tam turpiter hallucinatum esse, his præsertim in rebus, de quibus a plurimis tum viuentibus mendacij redargui facile potuisset.

g Seuer. Dialog. lib. 2. c. 7.

h Seuer. Vit. S. Martini, c. 23.

Attende,

XIX.

Attende, amabo te, pie lector, quibusnam alijs argumentis ex eodem Seuero hæc vera esse de annis S. Martini monstrentur, vnde menda in Seuerum illapsa facilius cognoscantur, ac pariter corrigantur: habet [a] enim, tunc Martinum adscriptum fuisse militiæ, cum promulgatum fuit edictum, quo iuberentur filij veteranorum ad militiam scribi. Extat ipsum edictum [b] a Constantino Imperatore sancitum Consulibus Pacatiano & Hilariano, habens relationem ad aliud rescriptum [c] ad Seuerum de filijs veteranorum, vt ad militiam cogerentur. reperiuntur ambo in Codice Theodosiano: quorum posteriore pariter significatur, adscribendos esse filios veteranorum castrensi militiæ post exactum ipsorum ætatis annum decimumsextum, nempe decimoseptimo, idq. more maiorum, vt Gellius [d] docet. Cuius quidem posterioris edicti tempore cum inueniatur S. Martinus fuisse annorum septemdecim (tot enim numerantur a Consulatu Sabini atque Ruffini, quo natus ponitur, vsque ad Pacatiani atque Hilariani Consulatum, nempe ab ipso anno Domini trecentesimo decimosexto, vsque ad annum eiusdem trecentesimum trigesimumsecundum, quo ijdem Pacatianus & Hilarianus Consulatum gesserunt) illud plane ipsum tempus esse cognoscitur, quod a Seuero describitur, Martinum edicto Imperatoris coactum fuisse nomen dare militiæ, ipso nimirum exordio anni ætatis suæ decimiseptimi.

a Seuer. Vit. S. Martini, c. 1.

MILITIAE LEGES.

b l. 4. de filijs militum, C. Theod.
c l. 2. eod. tit. C. Theod.
d Gell. lib. 10. cap. 18.

XX. SEVERI TEXTVS DEPRAVATVS.

Ex quibus quoque illapsum errorem in Seuerum emendes, quo ibidem dicitur Martinus natus annos quindecim militare coactus; cum id plane aduersetur tum antiquis militiæ legibus, tum etiam recentioribus ab ipso Constantino tunc editis. In reliquis vero mira quadam concinnatione concordare videas quæ scribit Seuerus. At indecens plane est in his errorem adscribi Seuero, quæ de ætate describendorum tyronum ex frequenti vsu saltem, si non ex legibus, omnibus nota essent: nam exceptis annorum numeris in omnibus deprauatis, cetera ab eo conscripta egregie cum duobus illis edictis eo tempore promulgatis concordant: nempe non tantum (quod diximus) tum adscriptum fuisse Martinum militiæ, cum ad hoc præstandum recens edictum impelleret; sed & quod ab eodem auctore superius [e] traditum est, ipsum tyronem inter scholares alas militasse (erat hæc equestris militia) quod quidem priore Constantini edicto filijs veteranorum indultum erat: nam inter alia hæc ibi leguntur [f]: Si autem veteranorum filij, qui equestrem militiam tolerauerunt, inter equites probari voluerint; habeant facultatem.] Hanc plane apparet ex Seuero Martinum militiam delegisse, cuius pater primarijs dignatus militiæ honoribus militabat Tribunus.

e Seuer. Vit. S. Martini, c. 1.

f l. 2. de filijs militum, Cod. Theod.

XXI.

Rursus vero quod idem Seuerus [g] ait, Martinum postulasse a Iuliano Cæsare missionem, cum ille militans in Gallijs, esset aduersus barbaros pugnaturus: consentit hoc militaribus legibus eorum temporum, quibus Ripenses milites, post vigintiquatuor stipendia, honestam missionem auctam priuilegijs accipere soliti erant, quod ex eiusdem Imperatoris rescripto ad Maximum habetur expressum [h]: talis namque esse militia Martini atque parentis eius videri poterat, vtpote in Pannonia militum. Cum igitur Iulianum, Ammiano auctore, & alijs, constet fuisse sub Consulatu Arbetionis & Lolliani, qui est annus Domini trecentesimus quinquagesimusquintus, octauo Idus Nouembris creatum Cæsarem, atque sequenti anno in Gallias missum ad barbaros coercendos, nempe anno Domini trecentesimo quinquagesimosexto, Consulibus Constantio octauum & Iuliano: si numeres ab anno Domini trecentesimo trigesimosecundo, quo Martinum fuisse adscriptum militiæ demonstrauimus, vsque ad dictum annum trecentesimum quinquagesimumsextum; inuenies eum vigintiquatuor stipendia meruisse, ac proinde honestam a Iuliano, non autem causariam quam dicunt, missionem militiæ postulasse; cum causaria nulla esse posset, quæ tantum ægrotantibus & corpore inualidis dari soleret; nec nisi emeritis stipendijs omnibus honesta missio impertiretur.

g Seuer. Vit. S. Martini, c. 3.

ELVCIDANTVR LOCA SEVERI DEPRAVATA.

h l. 4. de Veteran. C. Theod.

XXII.

Vides igitur, quam absurda, ac plane dixerim portentosa apud Seuerum in annorum numeros illapsa sint menda, dum ibi dicitur Martinus ante baptismum triennio militasse, biennio vero post baptismum, ac sic quinquennij temporis perfunctum militia a Iuliano missionem rogasse; quem liquet ex his, quæ dicta sunt, ante baptismum annos viginti militasse, & quatuor post baptismum explesse, ac subinde missionem legitimã postulasse. At vero procul abhorret, vt Martinus, quod Christianus esset, missionem petierit, quasi Christiano homini militare minime liceret (quod vna cum alijs in Seuero est emendandũ) cum nonnisi qui Christiani essent, decreto Constantij (vt nuper demonstrauimus) militare deberent. Sed de missione Martini pluribus suo loco dicendum est: hic autem occa-

FALSA CAVSA MISSIONIS MARTINI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sione baptismi eiusdem S. Martini, & expeditionis exercitus Christiani, hæc oportuit dis- A
ANNI S. MARTINI. seruisse de eius ætate. Sic igitur qui his Consulibus initiatus est sacro baptismo, anno suæ
ætatis trigesimoquinto, recte (quod ait Seuerus) tempore congressus cum Maximo Impe-
ratore, septuagenarius erat: sed & qui ab eodem Seuero [a] dicitur ab eo tempore superui-
a Sener. Dialog. lib. 3. xisse annos sexdecim, constat peruenisse ad annum ætatis octogesimumsextum: in quibus
tamen corrigendus est Gregorius, qui eum obijsse tradit Cælario & Attico Consulibus,
annos natum octoginta & vnum; vel alij qui diuersam ab his ex Seuero stabilitam de Mar-
tini ætate chronographiam statuisse noscuntur: in qua quidem si errare contingat, haud
fiet absque magno dispendio historicæ veritatis rerum Francorum, cum ab obitu S. Mar-
tini apud eos olim solerent tempora numerari.

XXIII. STATVS ROMANI IMPERII. Scriptis igitur a Constantio (vt dictum est) hoc anno militibus, in sequentem annum
aduersus Vetranionem tyrannum agentem in Pannonijs cum exercitu primum profectio- B
nem instituit, inde vero aduersus Magnentium (si daretur) victrices copias perducturus. Res enim eo statu esse positæ videbantur, vt qui Vetranionem superaret, vel icto
fœdere sibi coniungeret, totius Romani Imperij summam foret consecuturus. Quamob-
rem cum ipse Constantius, tum Magnentius demulcere virum, atque officijs demereri
certabat, quo adscisceret quisque sibi eum aduersus alterum in pugna socium; promittens
vterque, eumdem & collegam Imperij se assumpturum. At quomodo sequenti anno
Magnentium Constantius anteuerterit, & copias Vetranionis, illo exuto militia, sibi
opportune coniunxerit, suo loco dicturi sumus in fine sequentis anni: modo autem ad res
Ecclesiasticas redeamus, ipsas nempe dissensiones obortas in Palæstina non inter Catho-
licos tantum & Arianos, sed inter ipsos quoque Arianos & alios ex eadem Arij radice pul-
lulantes hæreticos, Semiarianos nomine nuncupatos: eaq. omnia occasione Hierosoly- C
mitanæ Ecclesiæ, Maximi obitu, successore vacantis, studijsq. diuersorum erga diuersos (vt
fieri solet) inclinantibus.

XXIV. MAXIMI EPISCOP. HIEROSOLYM. OBITVS. Hoc igitur anno Domini trecentesimo quinquagesimoprimo ponitur a S. Hieronymo
in Chronico obitus Maximi Episcopi Hierosolymitani: sed perperam sub eodem latercu-
lo notatus habetur Constantij Imperatoris annus vndecimus; cum (vt vidimus) idem Ma-
ximus reperiatur anno superiore, qui est Constantij decimusquartus, vna cum Athanasio
Hierosolymis Synodum habuisse. qui igitur sedere cœpit anno Domini trecentesimo tri-
gesimoprimo, & hoc anno defunctus est, annos viginti sedisse dicendus est. Ex quibus
deformis erroris arguitur Nicephori Chronicon, in quo annis sex tantum Maximus sedi
præfuisse ponitur.

XXV. CONFVSA SVCCESSIO EPISCOPORVM HIEROSOLYM. Post obitum vero Maximi (subdit idem Hieronymus) Ecclesiam Ariani inuadunt, pri- D
mum Cyrillus Eutychius, rursum Cyrillus Irenæus, tertio Cyrillus Hilarius, quarto Cy-
rillus. Quorum Cyrillus cum a Maximo fuisset presbyter ordinatus, & post mortem ei
ab Acacio Episcopo Cæsariensi & ceteris Arianis Episcopis Episcopatus promitteretur, si
ordinationem Maximi repudiasset; diaconus in ecclesia ministrauit: ob quam impieta-
tem, sacerdotij mercede pensatus, in Heraclium, quem moriens Maximus in suum lo-
cum substituerat, varia fraude solicitans, de Episcopo in presbyterum regradauit. Quo
in exilium ob fidem truso, omnes clerici iurauerunt, vt nullum alium susciperent.] hæc de
successione Episcoporum sedis Hierosolymitanæ Hieronymus: sed, vt puto, mendose
multa leguntur. Acacius itaque Episcopus Cæsareæ, Palæstinæ totius metropolis, inter
Arianos Episcopos facile princeps, & apud Constantium plurimum valens, atque ab eo
præ ceteris in honore habitus, cum alias multas Ecclesias, tum etiam Hierosolymitanam E
inuasit; totisq. incubuit viribus, vt, exploso Orthodoxo Episcopo a Maximo viuente pro-
bato, Cyrillum hunc a Hieronymo recensitum, malis redemptum artibus, hominem Aria-
num, Ecclesiæ illi præficeret.

XXVI. * b Epiphan. hæres 66. CYRILLI PLVRES. Ceterum successio Episcoporum post Maximum nonnihil interuersa putatur, & ijsdem
confusa nominibus: quatuor enim Cyrilli cum ponantur a S. Hieronymo, ab Epiphanio [b]
nonnisi duo cogniti sunt, atque hoc ordine recensiti: Post Macarium Maximus, qui hoc
anno obijt; post Maximum Cyrillus, inde Irenæus, quem Hieronymus Cyrillum cognomi-
ne appellat; post hunc Cyrillus alius, quem puto Cyrillum Eutychium ab eodem Hiero-
nymo nominatũ; quarto demum loco Hilarionẽ, quem Cyrillum Hilarium idem Hieronymus appellat, qui (inquit Epiphanius) nunc detinet Ecclesiam, cui obijcitur quod sit Aria-
norum sectæ.] hæc Epiphanius. Ruffinus vero vnum tantum sedisse Cyrillum demonstrat,
cum

A cum ait [a]: Hierosolymis vero Cyrillus, post Maximum sacerdotio, confusa iam ordina- a Ruffin. lib. 1. cap. 23.
tione, susceptо, aliquando in fide, sæpius in communione variabat.] Sed & Nicephorus
in Chronico vnum tantum & ipse Cyrillum ponit, eumdemq. Catholicum, de quo ait:
Cyrillus succedens Maximo, expulsus ab Arianis: in eius locum constituuntur tres, Ar-
senius, Heraclius, & Hilarius; & rursum reuocatus tempore Gratiani, in secunda Synodo
inuentus est Constantinopoli.] Ac proculdubio hic ille Cyrillus, de quo S. Hieronymus
meminit ijsdem ferme verbis, cum inquit [b]: Cyrillus Hierosolymorum Episcopus sæpe Ec- b Hieronym. de Script. Eccles. in Cyrillo.
clesia pulsus, & receptus, ad extremum sub Theodosio Principe octo annis inconcussum
Episcopatum tenuit.] hæc ipse.

XXVII. HIEROSOLYMITANA ECCLESIA AGITATA TYRBIS. Quod igitur Ecclesiæ Hierosolymorum successiones adeo inter se confusæ & inuolutæ
habeantur, non Acacius tantum Arianorum signifer, sed & alij Episcopi, qui Semiariani
B sunt nominati, in causa fuerunt: erant hi Basilius Episcopus Ancyræ, Theodorus Heracleæ,
& alij, quorum sæpe superius mentio facta est: accidit enim, vt Ariani & Semiariani inter se
conflictantes, cum & res Orthodoxorum collapsæ penitus essent in Oriente, quasi qui Arij
se hostes esse profiterentur, Basilio & alijs inhærerent, illiq. horum susciperent patrocinium, in quorum inuidiam alij non ob dogma, sed vt ab eo defenderentur, Acacio acce-
derent. hæc quidem ita se habuisse, quæ S. Epiphanius tradit de controuersijs inter Euty-
chium & Cyrillum Hierosolymorum Episcopos, satis aperte significant; qui ista de Euty-
chio in primis habet [c]: Eutychius enim Eleutheropolita, nimirum vt qui a beato Maximo c Epiphan. hæres. 73.
Hierosolymitano confessore & Episcopo fidem haberet manifeste Orthodoxam; propter
inimicitias aduersus Cyrillum, non admixtus fuit Acacio, Orthodoxam quidem fidem ha-
bens vsque ad tempus, simulans autem ob proprium thronum. Et alij plures Palæstini
C (propter quos Acacius cum suis instructus erat) eamdem rabiem habentes & insaniam,
malamq. fidem, tamen ad tempus nihil cogitabant de his, neque confitebantur, neque ne-
gabant.] hactenus Epiphanius.

XXVIII. DISSENSIONES INTER EVTYCHIVM ET CYRILLVM. Qui & ex his quæ superius de eodem Eutychio scribit, communionem ipsum cum Aca-
cio inijsse demonstrat in odium Cyrilli. ait enim: Acacius Palæstinæ Cæsareæ Episcopus
cum Meletio & Vranio Tyrio & Eutychio Eleutheropolita, propter æmulationem &
odium aduersus Cyrillum, restitit Basilio, & Georgio Laodiceno, & alijs Semiarianis
Episcopis.] a quorum parte stetisse Cyrillum, idem auctor inferius quoque significat, cum
sic ait [d]: Verum ad scissuras inter se dissecti sunt, aut ob inuidiam, aut propter odium quod- d Epiphan. hæres. 73.
dam mutuum, eo quod Cyrillus Hierosolymitanus aduersus Eutychium iram haberet, &
hic rursum aduersus illum, & quod Cyrillus esset cum Basilio Galata, & Aniano Episcopo
D Antiochiæ, & Georgio Laodiceæ.] At sicut Eutychius sic inhæsit Acacio, vt tamen ne-
quaquam cum eo sectatus sit Arij sententiam; ita Cyrillus quoque Basilio & alijs Semia-
rianis visus est inhæsisse, vt tamen nequaquam eorum fidei professioni consenserit: siqui-
dem dum recitat Epiphanius horum fidei professionem cum subscriptione Episcoporum
eisdem consentientium, nequaquam inter eos reperitur Cyrillus subscriptus. Ceterum
quod duo saltem ab Epiphanio tradantur esse Cyrilli; auctor ille Catecheseos, cum suis
ipsius scriptis, tum testificatione Concilij Constantinopolitani probatur fuisse Catholicus,
fideiq. Nicænæ assertor, de quo sæpe inferius.

XXIX. ACACIVS CONTRA ATHANASIVM INSVRGIT. Cum sic igitur Hierosolymorum Ecclesia, defuncto Maximo Athanasij studiosissimo, ab
Acacio Cæsariensi Episcopo, Arianorum successione, perturbata penitus esset: rebus pro-
speris idem Acacius elatus, maiora audet, nempe Athanasium ab Alexandrina Ecclesia
E exturbare; req. communicata cum suis, ijdem omnes id ipsum perficere nituntur auxilio
Constantij Imperatoris. Porro quonam modo se res habuerit, S. Athanasius post recensi-
tos totius fere Christiani Orbis prouinciarum Episcopos, quos suæ communicationi con-
iunxerat, ob idq. acrioribus stimulis inuidiæ Arianos exagitarat, hæc de illis mox subdit [e]: e Athan. epist. ad Solitar.
Primum igitur Vrsacio & Valenti persuadent, vt, mutato proposito, quasi canes ad pro-
prium vomitum reuertantur, & vt sues in pristino impietatis luto denuo se voluant; cau-
santes, pœnitentiam, quam simularant, ex metu Constantis religiosissimi Principis exor-
tam esse.] Sed ita respondet ad hæc Athanasius:

XXX. QVOD VRSACII ET VAL. CONFESSIO SPONTANEA FVERIT. Iam cum metus nullus fuerit, & merum mendacium' sit quod dicunt: qui, quæso, non
omni probro digni habeantur? Quippe cum nullus ibi neque satelles, neque Palatini, ne-
que Notarij affuerint, qui ab illis adhiberi solent; immo ne ipse quidem Imperator ibi præ-
sens fuerit: &, quod maius est, ipsi a nemine accersiti, confessionem suam scriptis pro-
diderint,

Universidad de Deusto
Biblioteca

diderint, Romamq. vltro profecti sint, & in Ecclesia, vbi nullius nisi Dei metus, & vbi liberam quisque sententiam proferebat, sponte pœnitentiam suam professi sint, & scripto ediderint. Nihilominus tamen iterum Ariani facti, nihil in tam futili causatione fingenda comminiscendaq; erubuerunt; nec ita diu postea Ariani, inito consilio, Imperatorem Constantium istiusmodi verbis exacerbauerunt: Etiam tum cum primum deprecaremur, fides nobis habita non fuit: denunciauimus enim iam tunc cum reuocares Athanasium, quod illa ipsa reuocatione nostram hæresin tolleres, cui ille ab initio se aduersarium præbuit, neque vmquam eam desinet anathemate persequi. Quin iam quicquid terrarum est, scriptis suis, quibus nos impetit, adimpleuit; & fere omnes cum eo communione sociantur. Ex ijs autem qui nostræ factionis esse videbantur, alij sese illi adiunxerunt, alij id ipsum iamiam facturi existimantur: nos interim destituti desertiq. relinquimur: neque leue periculum est, ne hæresis nostra palam innotescat, ac deinde tu nobiscum hæreticus iudiceris: quod si fit, vide ne cum Manichæis in eamdem classem computemur. Age igitur, incipe eos persequi, & suscipe patrocinium tuæ sectæ; siquidem illa suum te Imperatorem agnoscit. hæc erant illorum scelleratorum verba.

XXXI. CONSTANTII IMP. INCONSTANTIA.

Ille igitur (*nempe Constantius*) cum in expeditione iret aduersus Magnentium, videretq. Episcoporum cum Athanasio communionem; quasi iguis succensus, sententiam suam mutat, nihil iam iurisiurandi memor, & suarum litterarum oblitus, gratitudinis officium erga fratrem non retinuit: nam cum illi scriberet, & Athanasium vidisset, iuramentum conceperat, se numquam aliter facturum, quam quod populus vellet, & Episcopo gratum esset; sed studium impietatis omnium simul illi obliuionem induxit. Neque admirationi esse debet, si post tot epistolas, tot iuramenta, Constantius mutatus sit; siquidem & tyrannus Aegypti Pharao subinde promittens, atque inde relaxationem mali adeptus, tam diu sese mutauit, donec prorsus tandem cum suis gregalibus periret. Hos igitur singulis in vrbibus ad sententiæ mutationem cogebat.] hucusque Athanasius: quæ autē his subiungit, post deuictum Magnentium acciderunt, quo tempore, suo loco eadem recensebimus.

XXXII. FRAVS ARIANORVM IN ATHANASIVM.

His ab Arianis Constantius persuasus, conceptam in Athanasium indignationem lento gradu coquebat in stomacho: non enim palam aggressus est eum persequi; siquidem suam ipsius inconstantiam idem Constantius erubescebat. At moram eius Arianiipsius ministri pertæsi, litteras simulant Athanasij ad Constantium, quibus eum rogaret, vt proficiscendi in Italiam sibi facultas impartiretur: cum ad eumdem Constantius ipse rescripsit, & pro itinere commode conficiendo diploma dedit. Hac igitur arte Ariani tentarunt Athanasium ab Alexandria dimouere, quasi a Constantio litteris vocatus esset. At quid tunc actum sit per Montanum Palatinum horum omnium ministrum ad omne nefas aptissimū, idem Athanasius docet his verbis [a]: Venit Montanus Palatinus cum huiusmodi epistola, quasi ego scriptis meis a te ius in Italiam abeundi postulassem ad ea instauranda, quæ ibi deficere videbantur. Tuæ quidem pietati gratias ago, quod ad scripta aliena, quia mea putabas, annueris, curamq. itineris mei, vt id commodissime fieret, susceperis. Miror tamen interim eos sine vlla abominatione & horrore mendacij ita falsa apud tuas præsertim aures (*alloquitur litteris ipsum Constantium*) potuisse dicere, cum mendacia patrem diabolum habeant; ijq. qui mentiuntur, alieni sint ab eo qui dicit, Ego sum Veritas [b]. Nihil enim huiusmodi scripsi, neque vmquam talem epistolam, quæ quidem mea sit, aduersarius inueniet, etiam si quotidie litteras misero, vt bonum illum vultum tuum conspiciam: immo nec fas est Ecclesiam relinquere, aut tuæ pietati molestum esse; maxime cum etiam absentibus nobis in Ecclesiasticis postulationibus annuas.

[a] *Athanas. Apolog. ad Constantium.*

[b] *Ioan. 14.*

XXXIII. EPISTOLA NOMINE ATHANASII CONFICTA.

Quæ enim Montanus attulit, si iubebis epistolam recitari, talia esse deprehendes. Vnde autem hanc epistolam nacti sint accusatores, quis illis dederit, libenter cognoscerem: iube, quæso, vt tibi respondeant: nam plane cognosces, eos eadem fide hæc finxisse, qua calumniam de abominando & diro Magnentio (*nempe quod Athanasius litteris suis solicitasset eumdem Magnentium in Constantium.*) Iam enim hic deprehensi, ad quam nos denuo pertrahent necessitatem respondendi? Id enim meditantur, & studio habent, vt omnia moueant & perturbent, fortasse ea spe, quod te, multum obganniendo, aduersum me irritare posse credant. Atque eo ipso digni sunt, quos auerseris, odioq. habeas, quod quales ipsi sunt, tales etiam suos auditores existiment, persuadeantq. sibi calumnias plurimum valituras, exemplo a Doec [c] mutuato, cuius insidiæ contra sacerdotes plurimum valuere; sed auditor ibi Saul ille iniustus fuit.] ac paulo post:

[c] *1. Reg. 22.*

Crede

A Crede mihi: nam par est te id credere, vt falsus sermo a te procul pellatur. Propterea & ego, quoniam per calumniam epistola subiecta erat, nec imperabat quicquam de itinere ineundo, satis intellexi non fuisse tuæ voluntatis, vt ad te profectionem instituerem. Non enim ita scribebas, tamquam qui venire iuberes: sed ideo mihi profectionem concedebas, quod ego hoc litteris meis postulassem. Hic etiam si omnes rem silentio premant; manifesta tamen res est, id ex animi tui sententia scriptum non esse, sed alienæ voluntati hoc ipsum petenti indultum; quod & omnes arbitrati sunt, & ego scriptis præmetuli. Scitq. ipse Montanus, me non detrectasse profectionem; sed inhonestum mihi visum fuisse, eo nomine iter arripere, quasi ego de aduentu impetrando litteras misissem: simul veritus, ne hic quoque sycophantæ occasionem inuenirent, quo molestior essem pietati tuæ. Certe me profectioni adornabam: nam & huius quoque rei conscius est Montanus, vt litteris tuis acceptis, si dignatus fuisses scribere, statim decederem, & promptitudine obsequendi mandatum tuum anteuerterem. Non enim ita insanio, vt istiusmodi præceptis contradicendum putarim. Cum igitur nihil scriptum esset a maiestate tua, mihiq. nihil iniunctum esset: vbi, quæso, mandatis restiti? aut qua fronte dicere possunt, me non obsecutum imperijs fuisse? Porro si nihil in mandatis erat; quid causæ est, vt hinc calumnia abesse existimetur, præsertim cum id fingant factum esse, quod factum non est? Vereor, ne hoc quoque, quod dignatus sim respondere, ad calumniam detorqueant: tantopere & ego expositus sum detractionibus, & tam prompti sunt illi ad criminationes texendas, & ad sacram Scripturam, quæ ita loquitur, contemnendam: Ne ames obloqui, ne extollaris.] hæc ipse vsque ad profectionem Montani Alexandria, quando ad Athanasium venit Diogenes Notarius. Sed quæ sequuntur, suo loco opportunius, quo gesta sunt tempore, dicenda sunt.

XXXIV. IVSTA EXCVSATIO ATHANASII.

C Cum igitur in hunc modum Ariani rursum Constantium aduersus Athanasium concitassent, & a priore illo animo, quo erga eum propensior videbatur, penitus dimouissent; nouis Athanasium pressuris exagitant: sed quod Constantius detineretur expeditione in Vetranionem atque Magnentium occupatus; haud queunt eodem tempore omnes, quas aduersus eum fabricarant, machinas admouere. Differunt reliqua post bellum exactum; nam ex Imperatoris sententia longe absentis cuncta se agere decreuerunt, qui totus in expeditione bellica positus istæc frigide curare videbatur. Dicemus ergo de his quæ post hæc subsecuta sunt, anno sequenti.

XXXV. COGVNTVR ARIANI DIFFERRE PARATOS DOLOS.

XXXVI. PAVLVS SEDE PELLITVR, MACEDONIVS SVBROGATVR.

D Hoc eodem anno, antequam Constantius Antiochia recederet (sequenti enim aduersus Vetranionem profectum in Pannoniam esse constat) idem Constantius Paulum Constantinopolitanum Episcopum, quem Constans frater restituendum curarat, solutus iam eius metu, a sede pellendum, & Macedonium in eius locum subrogandum esse decreuit. Id quidem accidisse antequam Constantius recesserit Antiochia, Socrates [a] & Sozomenus [b] testantur. Sed & Socrates primum omnium Orthodoxorum Episcoporum Constantium exilio damnasse Paulum affirmat [c]. Hallucinati sunt tamen, dum vltimum Pauli exilium (quem sæpius exulasse, superius dictum est) contigisse putant ante Concilium Sardicense: nam post ipsum liquet Paulum fauore Constantis fuisse restitutum.

[a] *Socrat. lib. 2. c. 12.*

[b] *Sozom. lib. 3. c. 8.*

[c] *Socrat. lib. 2. c. 21.*

XXXVII. EXILIVM PAVLI EPISCOPI CONSTANTINOP.

Nos igitur, quæ de Pauli exilio a Socrate primum atque alijs scripta sunt, hic reddemus, ac demum dicemus quæ de eius martyrio ab Athanasio recensentur. Constantius Imperator (inquit Socrates [d]) Antiochiæ commoratus, simulatque acceperat Paulum Episcopatus Constantinopolitani sedem denuo occupasse, rem acerbe & grauiter tulit. Philippo igitur Præfecto (vtpote maiorem ceteris prouinciarum Præsidibus potestatem consecuto, secundus namque ab Imperatore nuncupatus est) mandatum scriptis proditum mittit, vt Paulum eijceret Ecclesia, Macedoniumq. in eius locum introduceret. Præfectus vero Philippus, populi tumultum veritus, Paulum astute admodum aggreditur, Imperatoris voluntatem tacitus occultat. Atque simulata specie publicis ciuitatis rebus diligenter prouidendi, ad balneum publicum, quod Zeusippus dicitur, recta pergit. Mittitq. inde quemdam, qui Paulum honorifice accerseret, diceretq. illum ad Præfectum venire debere necessario. Postquam ille accitus venerat, Præfectus absque mora Imperatoris mandatum ostendit. Episcopus sententiam, licet inique contra eum pronunciatam, æquo animo fert. Præfectus autem tum eos qui circumsistebant, tum multitudinis impetum admodum reformidans (multi namque rumoris suspicione commoti ad publicum illud balneum concurrarant) vnam balnei fenestram aperiri iubet: Paulus per eam in nauigium

[d] *Socrat. lib. 2. cap. 12.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

gium ad eam rem paratum demissus, cum festinatione in exilium mittitur. Cui in mandatis dedit Præfectus, vt Thessalonicam primariam Macedoniæ ciuitatem (in ea enim a maioribus suis oriundus erat) proficisceretur, inq. illa vitam degeret, libereq. & securo animo ciuitates etiam adiret Illyrij: verum ad partes versus Orientem reuertendi nullam omnino ei facere voluit potestatem. A

XXXVIII. MACEDONIVS OSTENDITVR EPISC. CONSTANTINOPOL.

Paulus igitur præter expectationem & ecclesia pariter & ciuitate eiectus, cum celeritate abducitur. Imperatoris Præfectus Philippus ex balneo publico ad ecclesiam maturat. Cum illo, quasi composito factum fuisset, aderat Macedonius, inq. rheda pariter assidens, omnium vndique oculis ostenditur. Militum manus cum gladijs eos stipat: inde multitudinis animis terror iniectus est. Omnes itaque ad ecclesias confluunt: & tam illi qui fidem Consubstantialis, quam qui Arij dogma tutabantur, ad ecclesiam ire contendunt. Simul ac Præfectus vna cum Macedonio ecclesiæ appropinquabat, ingens certe metus tum multitudinem, tum milites etiam ipsos perculit. Nam quoniam tanta aderat turba, vt nullus transitus Præfecto Macedonium deducenti pateret; milites multitudinem violenter trudere cœperunt. Atque cum ita multitudo coarctata esset, vt præ angustia loci secedere non posset; milites illam ex aduerso se illis opposuisse, & suapte sponte transitum Præfecto intercluisse arbitrati, districtis gladijs in eam impetum facere, acriterq. ad pugnam incumbere cœperunt. Circiter tria millia hominum & centum quinquaginta occubuisse feruntur, quorum alij a militibus trucidati, alij a multitudine oppressi interierunt. Macedonius vero post tam præclara facta, perinde ac nihil fecisset mali, sed istorum scelerum integer & innocens fuisset, arbitrio potius Præfecti, quam canone Ecclesiastico, in sede Episcopali collocatur. Ad hunc modum igitur Macedonius & Ariani per tantam hominum cædem ad Ecclesiæ gubernationem ascenderunt.] hactenus Socrates. eadem quoque Sozomenus [a], qui hæc subdit de rebus tunc ab impio Macedonio gestis [b]: B C

[a] Sozom. lib. 3. cap. 5. [b] Idē lib. 4. c. 2.

XXXIX. PERSECVTIO MACEDONII ADVERSVS CATHOLICOS

Macedonius Ecclesia Constantinopolitana occupata, præsidijs monasteriorum complurium, quæ ipse Constantinopoli extruenda curauerat, & fœderibus cum finitimis Episcopis percussis, se ipsum muniens, dicitur Pauli fautores varijs affecisse incommodis; ac primum Ecclesijs eos exturbasse; deinde vim illis ideo intulisse, vti cum ipso communicarent: vnde factum est, vt multi verberibus grauiter cæsi perirent: postremo alios fortunis, vrbe alios priuasse, alios in fronte notis ab ipso compunctos fuisse, vt præ ceteris insignes essent. Qua re intellecta, Imperatorē factum condemnasse, & in crimen vocasse Macedonium. Eodem igitur tempore cum Macedonius hanc ob causam esset Episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ abdicatus, malum ad cædem prorupit. Nam cum alij nonnulli, tum Martyrius & Marcianus obtruncati sunt; quos, vtpote Pauli conuictores, a Macedonio fertur Præfecto traditos esse; & cum accusarentur tamquam auctores necis Hermogenis, & seditionis contra eum conflatæ, fortiter mortem oppetiuisse; quorum alter subdiaconus erat; alter, videlicet Marcianus, cantor, & sanctarum Scripturarum lector. D

XL. MEMORIA MARTYRII ET MARCIANI MARTYRVM.

Horum quidem insigne sepulchrum est pro mœnibus Constantinopolis extructum, & velut martyrum monumentum templo circumdatum: quod templum ædificare cœpit Ioannes quidem, *nempe Chrysostomus*, Sisinnius autem absoluit, perfecitque: qui duo postea Ecclesiæ Constantinopolitanæ fuere Antistites. Nam indignum censuerunt, eos honore martyrum carere, quos Deus ipse honore affecerat: quandoquidem locus, ad quem adducti, securi percussi sunt, cum ante inaccessus esset, a spectris purgatus est: inq. eo homines dæmonijs agitati morbo liberati, atque multa alia miracula præterea ad eorū sepulchrum edita. Sed de Martyrio & Marciano hæc hactenus. Quod si eadem cuiquam minime credibilia videātur: nullius pene negotij erit, ab illis qui ea explorate cognita habent, accuratius perdiscere: etenim istis multo sunt fortasse admirabiliora narraturi.] Porro eorum nomina inter reliquos Ecclesiæ martyres in Ecclesiasticis tabulis relata, anniuersaria memoria perseuerant in Ecclesia, die eorum natalitio rediuiua [c], qua ipsorum martyrij Acta, quæ extant [d], publice, ex more, recitari consueuerunt. E

[c] Martyrolog. die 25. Octob. [d] Metaphrast. die 25. Octob.

XLI. STVDIVM MACEDONII IN PROPAGANDA HAERESI.

At licet de Macedonij abdicatione Sozomenus hic narrationem inculcet; eam tamen factam esse liquet, cum in Orientem Constantius reuersus est, & cum post Synodum Seleucienſem conuocauit Concilium Constantinopoli, vbi, se præsente, ob illas cædes in ordinem redactus est, vt suo loco dicemus. Sed iam nunc reliqua impie & crudeliter a Macedonio gesta hic prosequamur. Socrates ea recensēt, additq. de Nouatianis ab eodem dire exagitatis, quod & ipsi Consubstantialitatis professores essent: sed & ab eius studio in hæresi

A hæresi propaganda sic exorditur [a]: Macedonius autem prouincias & vrbes Constantinopoli finitimas, ministris sui instituti contra Ecclesias suffectis, prorsus euertere conatus est. Nam Ecclesiæ Cyzicenſis Eleusium creauit Episcopum, Nicomedienſis Marathonium, qui antea diaconus sub ipso Macedonio constitutus, multum operæ ac studij in rebus ad virorum ac mulierum monasteria spectantibus sedulo procurandis collocauerat. Ceterum quo pacto Macedonius prouincias & vrbes Constantinopoli vicinas euertere studuerit, iam dicemus. [a] Socrat. lib. 2. c. 30.

XLII. NOVATIANI A MACEDONIO EXAGITATI.

Iste (vt supra dixi) cum Episcopatum acquisiuisset, eos qui ipsius opinionem sequi non in animum inducerent, infinitis fere affecit incommodis. Et non solum eos qui in Concilio ab eo dissentire existimabantur, expulit; verum etiam Nouatianos (hos namque fidem Consubstantialis amplexari, pro certo agnouit) eiecit, cruciatusq. illis inflixit intolera-
B biles. Agelius autem illorum Episcopus salutem fuga quæsiuit. Multi præterea viri pietate eximij prehensi, tormentisq. propterea grauiter afflicti, quod cum illo communicare recusauerant. Quinetiam isti, postquam tormenta illis inflixerant, per vim mysteria cum ipsis participare coegerunt. Nam illorum ora ligno distendunt, mysteriaq. ingerunt: qui autem hunc cruciatum subibant, ipsum alijs tormentis multo putauerunt acerbiorem. Mulieres porro & pueros abripiunt, mysteriorumq. cum illis participes fieri compellunt. Quod si renueret quisquam, aut illis contradiceret, statim verberibus cæsus fuit, & post verbera in vincula & carcerem coniectus, coactusq. alia acerba cruciamentorum genera sustinere. Ex quibus vnum & alterum, quo sæuitia & crudelitas tum Macedonij, tum aliorum qui id temporis fuerunt propter eam rem nobilitati, apud omnes liquido constet, in medio ponam. Vbera mulierum mysteria cum illis participare renuentium inter arcu-
C larum labra intrusa ferris abscinderunt. Eadem item partes alijs mulieribus partim ferro candente, partim ouis in igne quam maxime fieri poterat calefactis, exusserunt. nouum hoc quidem cruciatus genus, etiam apud ipsos Gentiles non aliquando auditum, isti qui se Christianos profitebantur, excogitarunt.

XLIII. AVXANON ALIQVANDO CONFESSOR.

Ista ab Auxanonte, cuius etiam in primo libro a me facta est mentio, vitam in longissimum tempus protrahente ipse equidem audiui: qui quamquam presbyter Nouatianæ erat ecclesiæ, tamen non exigua mala ab Arianis, cum nondum ad gradum presbyterij ascendisset, se perpessum memorauit: nam vna cum Alexandro Paphlagone, qui religiosum & seuerum vitæ genus cum eo exercebat, in carcerem coniectum esse, multas plagas sustinuisse, tormenta toleraſſe: Alexandrum autem propter plagarum acerbitatem in carcere occubuisse; qui quidem ad dexteram homini iam in sinum Byzantium (quod Ceras, id
D est, Cornu vocatur) nauiganti prope fluminum ripas sepultus est, vbi etiam ecclesia est Nouatianorum, Alexandri nomine nuncupata.

XLIV. DIRVIT MACEDONIVS ECCLESIAS.

Diruerunt autem Macedonij mandato cum alias ecclesias in alijs ciuitatibus, tum etiam Nouatianorum in vrbe Constantinopolitana sitā, quæ non multum abest Pelargo. At cur istius separatim mentionem fecerim, iam sicut ab Auxanonte, viro qui vitā longissime propagauit, ipse accepi, dicturus venio. Lege Imperatoris & Macedonij violentia mandatū est, vt ecclesiæ eorum, qui fidem complectebantur Consubstantialis, prorsus vastarentur. Ista lex vna cum violentia Macedonij iuncta, etiam ad istius ecclesiæ euersionem impellebat: qui autem ad hoc facinus obeundum erant comparati, illud propere aggrediuntur.] Ista quidem & alia de Nouatianis suis (nam & ipse eidem sectæ addictus erat) ab Arianis dire vexatis Socrates habet; ac demum causam, cur postea in Macedonium Constantius Impe-
E rator fuerit exacerbatus, subinfert his verbis [b]: [b] Socrat. lib. 2. cap. 10.

XLV.

At tametsi multæ fuere res eiusmodi a Macedonio Christianæ religionis ergo præclare gestæ, in quibus cædes, pugnæ, seruitus, bella denique intestina acciderant: istud tamen facinus non solum apud eos qui erant ab eo læsi, verum etiam apud suos ingentem odij flammam meritissimo contra ipsum incendit, Imperatorisq. animus partim hac de re ab eo est alienatus, partim alia de causa, quæ eius generis fuit: Templum, vbi loculus in quo corpus Imperatoris Constantini erat conditum, ruinam minari: populus qui intus versabatur, seq. precibus dicauerat, propterea in magno metu esse cœpit. Macedonius igitur habebat in animo, Imperatoris ossa transferre, ne templi ruina loculus ille penitus obrueretur. Populus, re intellecta, eius conatum prohibere aggreditur; inquiens, nefas esse, Imperatoris ossa transferre: nam perinde esse, ac si e sepulchro effoderentur. MACEDONIVS TRANSFERT CORPVS CONSTANTINI.

XLVI.

Populus in duas dispertitur factiones: quarum altera corpus mortuum translatione illa minime

CATHOLICI OBSISTVNT MACEDONIO.

minime læsum iri, altera facinus impium factu affirmabat. Qui autem Consubstantialis fidem amplexabantur, communi consensu facto, restiterunt. At Macedonius eos, qui reluctabantur, parui ducens, corpus in ecclesiam, in qua corpus Acacij martyris erat repositum, transfert. Quo facto, a multitudine dissentiente propere in eam ecclesiam concurritur. Factio aduersatur factioni, & absque mora manu grauiter confligitur. Tanta hominum cædes facta est, vt tota ecclesiæ pars inferior sanguine redundaret: idemq. ab ipsa porticu ecclesiæ adiuncta ad ipsam plateam factum esse cernebatur. Quod factum miserabile & calamitosum vbi ad aures Imperatoris peruenit, illum contra Macedonium ad iracundiam prouocauit, tum quod tanta hominum occidisset multitudo, tum quod patris corpus absque ipsius consilio transferre ausus esset.] hactenus Socrates de rebus gestis a Macedonio vsque ad tempus, quo ab ipso Constantio e sede iussus est deijci, de quo suo loco dicturi sumus.

XLVII.

At quid interea Paulus Episcopus Constantinopolitanus a Philippo Præside passus sit in diuersa translatus exilia, S. Athanasius docet his verbis, dum periodum eius in diuersa loca exilio amandati recenset [a]: Primum quidem per illos in Pontum relegatus est, postea a Constantio ferro vinctus in Singra Mesopotamiæ deportatus est, rursum inde in Emesam, atque ex Emesa in Cucusum Cappadociæ circa deserta Tauri abreptus est; quo in loco (vt ab illis renunciatũ est qui cum illo fuere) laqueo per Eusebianos strangulatus, vitam finijt. Eusebiani vero, hoc scelere commisso, sine omni pudore, vt vbique mendaces, hominis extincti aliam causam finxere, tamquam ex morbo perijsset, cum longe aliud constet omnibus eius loci incolis. Siquidem Philagrius per id tempus eorum locorum Vicarius, omniumq. quæ ipsi vellent histrio, sed tamen super hoc scelere stupens & mærens (credo, quod alius, ac non ipse potius eius necis auctor esset) plurimis rem prodidit, & inter reliquos mihi notos Serapioni Episcopo: Paulum ab Eusebianis in arctissimo & obscurissimo loco reclusum fuisse, relictumq. ibi, vt fame periret: deinde post sex dies, cum eo ingressi Eusebiani hominem adhuc spirantem inuenissent, per vim Episcopum strangulasse, atque eo genere finis vitam clausisse; & diaconum dixisse, inferendæ necis ministrum Philippum Præfectum fuisse.

[a] Athanas. epist. ad Solitar.

PAVLI EPISC. CONSTANTINOP. MARTYRIVM.

XLVIII.

PHILIPPVS PRAEFECTVS DAT POENAS SCELERIS.

Verum ad hoc scelus vindicta diuina conniuendum sibi non putauit. Philippus enim, nondum vertente anno, Præfectura sua, magna cum ignominia, spoliatus est: ac iam inde priuatus, ijs, quibus minime volebat, ludibrio fuit: mæstus igitur mirum in modum, & quemadmodum Cain gemens & tremens, & quotidie percussorem expectans, longe a suis ac patria sua veluti attonitus, quod minime volebat, morte extinctus est.] hæc Athanasius, qui & de nece Pauli per Philippum Præsidem perpetrata meminit in Apologia de fuga sua; quem locum, de his agens, citat Theodoretus [b]. Est & huius Philippi mentio apud Zosimum [c], vnumq. ex illis fuisse tradit, qui in magnis dignitatibus constituti erant, prudentiaq. præstantem; qui in bello Mursensi, quo Magnentius tyrannus victus fuit, ad eum legatus a Constantio missus est: cuius sane cum nulla deinceps extet memoria, neque apud Zosimum, neque Ammianum; facile persuademur, ipsum haud diu postea vixisse, sed, quam Athanasius narrat, Dei vindictam expertum esse. Iam vero ad res gestas anni sequentis progrediamur, quo Constantius recedens ex Oriente aduersus Vetranionem tyrannum venit cum copijs in Pannoniam.

[b] Theod. lib. 2. c. 5.

[c] Zosim. lib. 2.

IESV CHRISTI ANNVS 352. IVLII PAP. ANNVS 16. CONSTANTII IMP. ANNVS 16.

I.

IVLII PAPAE OBITVS.

CHristi anno trecentesimo quinquagesimosecundo, Constantius Imperator quintum adijt Consulatum, adsciuitq. sibi collegam Gallum Cæsarẽ: Quo anno, pridie Idus Aprilis, Iulius Romanus Pontifex ex hac vita migrauit, cum sedisset annos quindecim, menses quinque, & dies decem ac septem. De annis quibus idem Iulius sederit, consentiunt, quos sæpe citauimus, Indices Vaticani: de mensibus & diebus licet diuersa inueniatur diuersorum assertio; ex eo tamen quod habetur Iulium sedere cœpisse vigesimasexta mensis Octobris, ac desijsse duodecima Aprilis; totidem plane menses & dies supra decimumquintum annum, cum Romanæ præfuisse Ecclesiæ, opus est affirmare. Sententia quoque S. Hieronymi ponentis in Chronico ingressum Liberij Papæ hoc ipso anno Domini trecen-

tesimo quinquagesimosecundo; idem Iulius hoc itidem anno ex hac vita migrasse significatur, licet id neque respondeat annis Imperij Constantij, cum hoc anno ponatur ibi eiusdem duodecimus, qui numerandus est decimussextus.

II.

CORRIGENDA DE IVLIO PAPA MENDACITER SCRIPTA.

De Iulio rursum expendamus quæ habentur in libro de Romanis Pontificibus, errore (quod sæpe dictum est) a nonnullis citato nomine Damasi. leguntur enim hæc ibi de eo: Hic post multas tribulationes in exilio fuit mensibus decem, & post huius Constantij mortem cum gloria est reuersus ad sedem beati Petri Apostoli.] Iulij tribulationem causa fidei illatam nullam scimus, nisi quam ipse sponte aliorum causa suscepit, secundum illud Apostoli: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror?] quippe qui non tantum Episcopos exules ab Arianis electos, Romam ad se confugientes excepit; sed, quod vidimus, vt ipsos ad suas ipsorum sedes restitueret, magnopere laborauit, atque tandem summo insumpto labore perfecit. Quod autem ad Iulij exilium spectat, & restitutionem factam post Constantij Augusti obitum; adeo hæc abhorrent a veritate, vt nec conijci, vel fingi saltem aliquo modo possint. Quis enim ignorat, viuente adhuc Constantio, Liberium Romanum Pontificem ad multos annos sedisse, & ab ipso Constantio exilium passum esse? id quidem cum omnes nostri, tum ex Ethnicis Ammianus quoque testatur; consentiuntq. pariter vniuersi, nullam antea vexationem illatam fuisse a Constantio aduersus Occidentalem Ecclesiam, nisi postquam expugnatus est tyrannus Magnentius; & vsque ad illud tempus res cunctas Occidentalis Imperij in tuto collocatas esse, cum iam Iulius, de quo agimus, ex humanis desijsset, & Liberius Papa Ecclesiæ Romanæ præesset.

III.

REFELLITVR COMMENTVM DE IVLII PP. EXILIO.

Certe quidem si elapsa superiora tempora consideres, nec locum nec tempus inuenies, quibus Iulij exilium ponas: nam viuente adhuc Constante, integerrimæ fidei Principe, Arianorum hoste, exulum ex Oriente Episcoporum vindice atque patrono, dicere Iulium exulasse, nihil ineptius potest excogitari; cum testificatione tam Athanasij quam ceterorum veterum scriptorum exploratissimum sit, Iulium Romæ agentem pro exulum restitutione assidue laborasse. Mortuo vero Constante, nec id liberum fuit Constantio, Iulium ex Vrbe dimouere; cum non ipse, sed Magnentius tyrannus cum Vrbe toto potiretur Imperio Occidentali; a quo quidem vllum factum esse negotium Iulio, a nemine traditur. Sed nec, viuente Magnentio, a Constantio quispiam ex Orientalis Ecclesiæ Episcopis ab Ecclesia sua expulsus est: Athanasius tantum abire, falsarum litterarum obtentu, Alexandria fuit tentatus: ille tamen, cognito (vt vidimus) dolo, nequaquam inde voluit proficisci: qui quidem cum sæpe in Arianos exprobrans, recenseat Episcopos diuersarum Ecclesiarum ab Arianis per Constantium ex ipsorum sedibus pulsos; de Iulio, qui prior ceteris fuerat nominandus, ne verbum quidem. Explosis igitur his, quæ de Iulij exilio perperam sunt in librum illum illata; quæ illic habentur reliqua de eodem Iulio, describamus.

IV.

DE BASILICIS IVLII.

Fecit basilicas duas, vnam iuxta Forum, & aliam via Flaminia; & cœmeteria tria, vnum via Flaminia, aliud via Aurelia, & aliud via Portuensi.] Porro has ab eodem Iulio egregia pictura sanctarum imaginum exornatas, Hadrianus Papa testatur. Sed subditur: Hic constitutum fecit, vt nullus clericus causam quamlibet in publico ageret, nisi in Ecclesia per Notarios colligeretur; & vt omnium monimentorum in Ecclesia confectio per Primicerium Notariorum celebraretur; siue quod cautiones, vel instrumenta, vel donationes, vel commutationes, vel traditiones, aut testamenta, vel colligationes *, aut manumissiones clericorum per scrinium * sanctum celebrarentur. Hic fecit ordinationes tres in vrbe Roma per mensem Decembrem, presbyteros octodecim, diacones tres, Episcopos per diuersa loca nouem.] hæc ibi de Iulij Papæ rebus gestis.

* obligationes
* scrutinium

V.

IVLII PAPAE SCRIPTA.

At quid de scriptis eius Gennadius [a] tradat, his addamus: Iulius (inquit ille) vrbis Romæ Episcopus scripsit ad Dionysium quemdam de incarnatione Domini epistolam vnã: quæ illo quidem tempore vtilis visa est aduersus eos, qui ita duas per incarnationem asserebant in Christo personas, sicut & naturas. Nunc autem pernitiosa probatur: fomentum enim est Eutychianæ & Timotheanæ impietatis.] hæc Gennadius. Sed optassem, rem tantam ab eo accuratius esse perspectam, & auctorem eius epistolæ solertius indagatum, prout Euagrius atque Leontius Græci scriptores fecisse noscuntur. Euagrius [b] enim ait de Nestorianis hæreticis: Sanctorum Patrum libros sæpe deprauarunt, multosq. Apollinaris libros Athanasio, Gregorio Thaumaturgo, & Iulio, inscriptionibus commutatis, attribue-

[a] Gennad. de Script. Eccles. cap. 2.

[b] Euagr. lib. 3. cap. 31.

attribuerunt; quibus quidem libris plurimos in suum impium errorem induxerunt.] in hunc modum Euagrius. A

VI. ABHAERETICIS SVPPOSITA SCRIPTA NOMINE IVLII.

At audiamus ista a Leontio accuratius perquisitata, atque prolixius pertractata. ipse enim in commentario, quem scripsit de Sectis, hæc habet [a]: Afferunt (inquit) aliud quoque dictum velut a beato Iulio profectũ, quod extat in epistola scripta ad Dionysium Corinthi Episcopum, cuius initium est: Miror de quibusdam audiens, &c. estq. dictum huiusmodi: Necesse est eos, cum duas naturas dicunt, vnam adorare, alteram non adorare: ac in diuinam quidem baptizari, at in humanam non baptizari. Aliaq. plura istæc epistola continet.] At ex his quidem quæ Leontius ex ipsa epistola ad Dionysium recitat, qui & eam optime perspectam habuit, satis detegitur Gennadius illam tantum nomine audisse, nequaquam tamen legisse. Nam quomodo, quæso, dicere potuisset, eiusmodi epistolam his temporibus fuisse vtilem aduersus eos qui duas dicerent per incarnationem esse in Christo personas; cum adeo immanes manifestasq. blasphemias contineret, quibus Nestoriana hæresis penitus confirmaretur? B

[a] Leontius de Sectis. Act. 8. tom. 9. Bibliothe. sanct.

VII. DETEGITVR IMPOSTVRA HAERETICORVM.

Sed audiamus Leontium impostura hæreticorum aperientem; subdit enim: Sed nos pluribus argumentis conuincimus, illam epistolam non esse beati illius Iulij, sed Apollinaris. Primum ex eo, quod si quis eam subtiliter consideret, nihil Iuliano dignum nomine habeat. Quin & septem illæ epistolæ, quas eius esse dicunt, Apollinaris sunt. Deinde quod in eadem epistola, corporis mentione facta, nusquam id mente præditum, vel animatum dixerit: erat autem in more Patribus illius sæculi, vt sicubi corporis mentionem facerent, id ipsum mente præditum, animatumq. dicerent: quod quidem vsque adeo verum est, vt reformidantibus eis hoc crimen, ideoq. deinceps illas voces, Mente præditum, & Animatum adijcientibus, nulli posteriorum libri reperiantur, qui hanc veterum appendicem non habeant.] C

VIII. APOLLINARIS HAERESIS EX ARIO.

Verum & in his addimus ad Leontium, hoc idcirco factum a Patribus, non tantum propter hæresin Apollinaris, qui post Iulium vixit, & hæresin eam docuit; sed propter Arium, quem eiusmodi quoque blasphemiam scriptis suis effutijsse tradunt; primumq. auctorem fuisse, qui diceret, corpus Christi caruisse anima, fuisseq. illi Verbum loco mentis. id quidem de Arianis habetur expressum in Synodo Nicæna secunda his verbis alibi repetitis [b]: Cum hac autem abominanda hæresi insani isti Ariani & vnam naturam in vnitione hypostasis esse dicunt. Opinantur autem Christum Dominum nostrum carnem sine anima assumpsisse; addentes, in salutari illius dispensatione Diuinitatem impleuisse animæ consilia, motionesque, &c.] hæc ibi. Huius autem erroris complicem fuisse Eusebium Cæsariensem, ibidem affirmatur.

[b] Concil. Nicæn. 2. Act. 6.

D

IX. RVRSVM LEONTII APOLOGIA PRO IVLIO.

At reuertamur ad Leontium aduersus hæreticos de impostura in Iulium differentem, atque superius dictis addentem hæc ipsa: Præterea de hoc quoque non beati Iulij, sed Apollinaris esse redarguitur, quod Nyssenus ille Gregorius in opere contra Apollinarem aperte multa recitet, quæ hac epistola continentur, eaq. ceu praua refutet. Potest & aliunde conuinci, quod beati Iulij non sit. Aiunt enim Actis Synodi Ephesinæ sub beato Cyrillo insertam: quod quidem aperte mentiuntur: nam nihil ibi in textu tale reperitur, sed alia quædam inserta est epistola velut a Iulio scripta, nec ipsa Iulij, sed Timothei, quemadmodum ex multis exemplaribus intelligi potest: enimvero cum nihil nobis illa aduersetur, quod eam Iulij dicunt, flocci scilicet faciendum.] hactenus Leontius pro Iulij defensione, qui & aliam huic annexam de ceteris hæreticorum scriptis Gregorio Thaumaturgo suppositis detegit impostura. at de his satis. De sepultura vero Iulij, & cessatione sedis eius, hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus in fine leguntur: Sepultus est via Aurelia in cœmeterio Calepodij, pridie Idus Aprilis. Cessauit Episcopatus eius dies viginti-quinque.] hucusque ibi. Hac quidem ratione dicendum est, Liberium, qui in locum ipsius Iulij subrogatus est Romanus Episcopus, sedere cœpisse die octaua Maij. fuit hic Romanus ciuis: quantum autem sederit, dicemus in eius obitu. E

LIBERIVS PAPA.

X

Qualis vero ante sedẽ in minoribus Ecclesiasticis functionibus Liberius vixerit, & quomodo inuitus electus sit Romanæ Ecclesiæ Pontifex, ipsemet in contestatione illa ad Constantium facta, iureiurando quoque adhibito, declarat his verbis [d]: Testis autem est mihi Deus, testis est tota cum suis membris Ecclesia, me fidelem *, & me in Deum meum cuncta mundana (ita vt Euangelica & Apostolica ratio præcepit) calcare, atque calcasse, non furore temerario, sed constituto atque obseruato iure diuino: atque in alio ministerio Ecclesiasticus

[c] Epist. Liberij ad Constantium. extat apud Lucif. Calarit. in fin. & tom. 9. Biblioth. S. * fide

A clesiasticus viuens, nihil per gloriæ cupiditatem, quod ad legem pertinebat, impleui: atque ad istud officium (testis est mihi Deus meus) inuitus accessi: in quo cupio quidem sine offensa Dei, quamdiu in sæculo fuero, permanere.] hæc ipse.

Cum autem Orientales Episcopi Ariani cognouissent de morte Iulij Papæ, quem sibi aduersantem in omnibus vehementer experti erant; rursumq. accepissent nuncium de subrogatione Liberij: collectis suæ communionis Episcopis, Concilium habent, ex quo dant litteras ad eumdem Liberium, quibus Catholicæ ab eo vnitatis communionem exposcunt, atque ijsdem quoque Athanasium accusant. Verum eodem ferme tempore redditæ sunt eidem Liberio Romæ litteræ ex Synodo septuagintaquinque Aegyptiorum Episcoporum pro Athanasij defensione. Quibus ipse acceptis ex vtraque parte epistolis, eisdemq. recitatis in Concilio tunc Romæ collecto, negatum est Arianis quod a Liberio postulabant. Ne tamen eiusmodi occasione Constantius Imperator, cuius voluntate cuncta ista fieri sentiebant omnes qui in eadem Synodo cum Liberio erant, in Romanam Ecclesiam grassandi ansam arriperet: illud ibi tunc ab eis decretum fuit, vt legatio ad ipsum Constantium mitteretur de cogendo Concilio. Verum Magnentianum bellum impedimento fuit, quo minus hæc potuerint pertractari: dilata est ergo legatio ad annum sequentem post expugnatum tyrannum. habentur istæc omnia in eadem epistola Liberij Papæ ad Constantium postea scripta. B

XI. ARIANI QVID AD LIBERIVM.

DECERNITVR LEGATIO AD CONSTANT.

Sed iam res Constantij prosequamur. Hic cum venisset in Pannoniam, simulans cum Vetranione tyranno amicitiam, quasi accepturus eum in collegam Imperij, magnis pollicitationibus ipsum primo a Magnentio, a quo magnopere solicitabatur, retraxit: ac demum habens ad eius milites concionem, id effecit, vt ab ijsdem purpura exueretur, & solio detractus priuatus viuere cogeretur. hæc Zosimus [a]. Factum est istud in Pannonia apud Mursum * ciuitatem. Hallucinatur autem idem Zosimus, dum post ciectum ab Imperio Vetranionem, Gallum Cæsarem creatum tradit. Constantius igitur, redacto in ordinem Vetranione, eiusq. copijs sibi adiunctis, in Magnentium parat grauius bellum, quod confectum est anno sequenti. C

XII. VETRANIO DOLO SVBLICITVR.

[a] Zosim. lib. 2.

* Mursiam

Hoc quoque anno, sub Consulatu quinto Constantij, licet perperam addatur ei collega Constans (irrepsit enim error, vt pro Gallo positus sit Constans) extat eiusdem Constantij rescriptum [b] datum Sirmij in Pannonia, quo eunuchis faciendi testamenti tribuit facultatem: ex quo quidem satis intelligitur, ipsum Constantium hoc anno in Pannonia egisse, vbi in sequentem vsque mansit, quo bellum initum est aduersus Magnentium. Fauisse nimium, quam par erat, eunuchis Constantium Imperatorem, fuit iusta querela Athanasij, & aliorum quoque scriptorum illorum temporum. sed de his alias. Iam vero ad res gestas anni sequentis progrediamur. D

XIII. CONSTANTIVS FAVET EVNVCHIS.

[b] l. 5. qui testamentum facere possit.

IESV CHRISTI ANNVS 353. LIBERII PAP. ANNVS 2. CONSTANTII IMP. ANNVS 17.

PRæsens annus Domini trecentesimus quinquagesimustertius, Constantij Consulatu sexto & Galli secundo adscribitur Fastis, insignis nobili victoria Constantij Imperatoris aduersus Magnentium tyrannum obtenta in Pannonia apud Mursum, vbi & Vetranio fuerat anno superiori (vt vidimus) Imperio cum exercitu spoliatus. Aduersus igitur tyrannum crudelissimum, Imperij perduellem, Constantis Augusti interfectorem, Constantius pugnaturus, quod eo sciret prœlio totius Romani Imperij momentum verti: memor paterni consilij, quo de tot tyrannis atque barbaris superatis, semper diuinò numine præuio, victor ad propria remeasset; illud sibi propitium reddere omni studio laborauit. Ad hoc namque spectabat, quod superius dixisse meminimus, omnes in suo exercitu prœliaturos voluisse prius ante diem prœlij initiari sacro baptismate, renuentes vero dimitti; imitatus quodammodo Gedeonem [c], dum aqua prius probatos voluit, quos in hostes ductu-rus esset: quo quidem ex facto cuncta illi dextera ac plane felicissima contigere. E

I. CONSTANTII EXPEDITIO IN MAGNENTIVM.

[c] Iud. 7.

At licet ex consortio cum Arianis Episcopis, & patrocinio quod eorum hæresis suscepisset, indignus prorsus videri potuisset, qui de hostibus victoriam consequi mereretur: quod tamen Deus de Magnentij tyranni immani scelere tunc pœnas exposceret, clamante in eum innocentissimo sanguine, Abelis instar, iustissimam vltionem; Constantij delicta ad

II. CVR DEVS FAVET ARIANO IMPERATORI.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliud tempus punienda dilata sunt, atque interim dissimulata. Distulit plane Deus, quam A
a Deut. 32. iuste merebatur ille, vindictam; ne forte (quod est in Moysis cantico [a]) superbirent hostes eorum.] cum alioqui idem Constantius etsi non de fide Catholica, certe quidem de Christiana religione, idololatrium atque idololatras vehementi odio prosecutus, videri potuerit optime meritus, qua ex parte a Gregorio Nazianzeno, habita eius cum Iuliano Apostata collatione, meruit egregio laudum præconio celebrari: quo nomine vt quid temporalium rerum conferret illi diuina clementia, haud incongruum penitus haberetur.

III. SPES CONSTANTII IN DEO.

Paterno igitur in tanto rerum discrimine Constantius vsus exemplo, quem sciebat fiduciam omnem de victoria consequenda non in exercitus viribus collocasse, sed in Crucis virtute ac Christi nomine, secundum illud quod illi cælitus fuerat demonstratum, IN HOC VINCE: eadem ipse spe munitus, ac fiducia roboratus, totus pendens erat e diuino præsidio, e cælo sperans sibi aduersus tyrannum victoriam impertitum iri. Sunt B
plane eiusmodi Constantij animi in Deo spem habentis ab eodem tunc temporis conflata numismata ijsdem signis, quæ hic videbis expressa, & inscriptione luculenta signata, HOC SIGNO VICTOR ERIS, suaq. imagine militari, tenente dextera Labarum, in quo cum Cruce Christi quoque nomen (vt est superius declaratum) habetur expressum: quo signo præuio, ipsum consecuturum victoriam, imago Victoriæ cum palma a tergo posita, capiti coronam dextera ponens, haud obscure significat [b].

b Numisma aureum, quod exhibuit D. Horatius Tygrinus de Matre Rom.

C

IV. NVMISMATVM MAIORVM VSVS. c Herodian. lib. 1. prope fin.

Eiusmodi autem grandiora numismata (vt obiter hæc modo dicamus) arbitrio Imperatoris efformari solita, ab vsualibus nummis distincta erant, illaq. eadem ipsa, quæ munificentiæ causa ab Imperatoribus erogabantur in suos, & (quod Herodianus [c] ait) ipsis Kalendis Ianuarijs alter alteri missitare solebat: cuius quidem antiquissimi vsus adhuc penes D
Christianos remanet quædam imago, dum ijsdem Kalendis Ianuarijs, vel frequentius die Natali Domini, beneficentiæ causa nummi ab hominibus dignioris conditionis inferioribus donantur.

V. MAGNENTIVS EISDEM VTITVR MILITARIBVS SIGNIS. d Habet Adolph. Occo. in lib. Rom. Impp. numis.

Sed ad expeditionem Constantij aduersus Magnentium redeamus, & Magnentij in Constantium apparatum. Erat iste (vt diximus) Christianus, sicut & Decentius frater ipsius; ijsdemq. Crucis & Christi nomine insignitis eos vsos esse militaribus signis, quæ superius reddita sunt formis eorum numismata aperte declarant: sed & virtute Crucis & nominis Christi eumdē Magnentium certam sibi ipsi pollicitum esse victoriam, numisma [d] illud ipsius demonstrare videtur, cuius a tergo figura ipsius militaris stans, dextera Victoriolam, sinistra Labarum habet, in quo pariter salutiferum idem signum expressum habetur ☧. In hoc primum bello illud (proh scelus!) velut portentum apparuit, Crucem E
contra Crucem in prœlium ferri, Christiq. nomen aduersus Christum in Labaro ostentari, & Christianos in Christianos armatos progredi: sed quorum alterius partis tyrannus dux esset, alterius vero hæreticus Imperator. at non alijs plane quam his auspicibus tantum decebat ingredi nefas.

VI. MAGNENTIVS VINCITVR.

Quæ autem velitationes prœlium, vbi de summa rerum concertabatur, ante præcesserint, quo ordine acies dispositæ fuerint, & ante bellum ipsum internuncia inter ducem vtrumque præierint, quove defectu Magnentij exercitus cedere cœperit, ac tandem victus penitus fuerit; ad Zosimum, rem prolixius prosequentem, lectorem amandamus. De summa rerum illud tantum pro instituto, quo tenemur adstricti, satis sit in præsentiarum admonuisse, quod duces sceleratorum tyrannus ipse Magnentius, atque Decentius, vindictam de innoxio Constantis sanguine exposcente numine, miserrime periere: ille

quippe

A quippe diuersis antea exagitatus prœlijs, vltimo tandem certamine, exercitu cæso ac penitus profligato, desperatione melioris fortunæ, sibi ipsi mortem consciuit, gladio se transuerberans. Decentius autem eius frater, quem crearat Cæsarem, impacto sibi laqueo vitam finiuit. ista vero pluribus narrantur a Zosimo [a]. hic finis crudelium tyrannorum, libi- a Zosim. lib. 2.
dine imperandi fas omne iusq. calcantium. Acciderunt Magnentio hæc, cum occupasset Imperium annos tres & menses sex. id ipse Zosimus, Victor, Eutropiusq. testantur. Contigisse horum exitium hoc anno, ijsdemq. Consulibus, decimooctauo Kal. Septembris, Paulus Diaconus habet [b], licet mendose anni Imperij Consulatus loco ponantur. Addit b Paul. Diac. Miscellan. hist. lib. 11.
idem auctor, ab ipso Magnentio fuga lapso, atque dolore amissi Imperij superato, cum ipsius matrem, tum etiam fratrem maiorem natu occisos esse.

Ceterum quod ad mensem & diem spectat; cum Acta Artemij martyris referant eius- VII.
B modi cladem Magnentij accidisse antequam Hierosolymis insigne illud de Cruce prodigium appareret, constetq. ex Cyrilli epistola eam visionem cōtigisse tempore Pentecostes, nempe septima mensis Maij; Paulus Diaconus erroris argui posse videtur. Agemus autem nos de eadem Crucis apparitione ad finem præsentis anni; quod verisimilius sit, hoc anno, veris tempore, exercitus aduersarum partium conflixisse.

At quid de Ariano Episcopo Valente apud Constantium agente scribat Seuerus [c], hic VIII.
in medium adducamus: Eo (inquit) tēpore, quo apud Mursum contra Magnentiū armis c Seuer. hist. lib. 2. to. 2. Biblioth. sanct.
certatum, Constantius descendere in conspectum pugnæ non ausus, in basilica Martyrum extra oppidum sita, Valente tum eius loci Episcopo in solatium assumpto, diuersatus est. VALENTIS ARIANI EPISCOPI DOLVS
Ceterum Valens callide per suos disposuerat, vt, quis prœlij fuisset euentus, primus cognosceret: vel gratiam Regis captans, si prior bonum nuncium detulisset: vel vitæ consu-
C lens, ante capturus fugiendi spatiū, si quid contra accidisset. Itaque paucis, qui circa Regem erant, metu trepidis, Imperatore anxio, primus nunciat hostes fugere, cum ille indicem ipsum intromitti poscret. Valens, vt reuerentiam sui adderet, angelum fuisse sibi nuncium respondit. Facilis ad credendum Imperator, palam postea dicere est solitus, se Valentis meritis, non virtute exercitus vicisse. Ab hoc initio illecti Principis, extulere animos Ariani, potestate Regis vsuri, vbi auctoritate sua parum valuissent.] hæc Seuerus.

Extincto tyranno, Neratius Cerealis Præfectus Vrbi in honorem Constantij statuam IX.
erexit, in cuius basi eiusmodi glorioſum incidit insignis victoriæ monumentum: NERATII INSCRIPTIO.

RESTITVTORI. VRBIS. ROMAE. ADQVE ORB . . .
ET. EXTINCTORI. PESTIFERAE TYRANNIDIS
D. N. FL. IVL. CONSTANTIO. VICTORI. AC. TRIVMFATORI
D. SEMPER. AVGVSTO
NERATIVS. CEREALIS. V. C. PRAEFECTVS. VRBI
VICESACRA. IVDICANS. D. N. M. QVE. EIVS.] ita se habet inscriptio, quæ errore describentis ad Constantini Patris tempora relata, hic suo loco redditur.

At tanta parta victoria, accidit plane Constantio secundum illam antiquorum senten- X.
tiam, tam Gentilium quam Christianorum consensu receptam, qua dicitur [d]: Nihil infe- CONSTANTIVS EX PROSPERIS FIT DETERIOR.
licius felicitate peccantium. Quippe qui Arianæ impietati (proh nefas!) tātam victoriam, d Senec. lib. de Diuin. prouiden. c. 3. ex Demetrio. Origenes in Pentarchō. Hieron. epist. 33. Aug. epist. 5. nec non Greg. in Moral. & alij.
qua sibi vniuersum Occidentale Imperium vendicauit, acceptam retulit impie; quam in vltionem sæuissimi tyranni Deus illi concesserat. vnde & iuxta Propheticum illud euenit e Habac. c. 1.
ipsi, quo dicitur [e]: Super hoc lætabitur & exultabit: propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo.] siquidem qui visus est hactenus fauisse Arianis, postea adeo excoluit
E ipsam hæresin, cuius causa Orientale videbatur Imperium, cui tyrannus inhiabat, liberatum, & Occidentali se auctum; vt nihil apud eum antiquius fuerit, quam de ipsa bene mereri, & longe lateq. in vniuersum Romanum Imperium propagare; quod, dum vixit, pro viribus præstitit. Erat illud frequens in ore eius (quod testatur Lucifer Calaritanus [f]) atque glorioſe iactabat; probatam diuino calculo suam fidem, cum sibi secundum Arium credenti tot tantaq. Deus præstitisset, & ea maioribus in dies accessionibus cumularet. cuius blasphemiæ causa postea permotus est ipse Lucifer, vt librum ad eum scriberet, De Regibus apostatis, quorum exemplis omnem illam ipsius inanem de probatione veræ fidei ex felicitate præsentis vitæ iactantiam reprimit, atque falsum inde argumentum deductum penitus confutat; ostendens nimirum, sæpe accidisse, vt impij ac scelestissimi Principes, & Deo in omnibus aduersarij, ab ipso nihilominus fuerint diutius tolerati, immo & rebus prosperis atque felicibus sæpius muncrati. f Lucifer. Cal. de Reg. apostat. in princip.

Universidad de Deusto
Biblioteca

XI. CONSTANTII FALSA PERSVASIO. * circa

Est porro hoc commentarij illius exordium: Vsitatum quia habere dignaris verbum: A quod enim nisi & integre crederes, & hæc, quæ geris contra * nos, Deo essent placita, iam fuisses extinctus: paucorum tibi in apostasia & crudelitate æqualium Regum facta desideraui referare, quo possit vox illa tua sepeliri, quæ dicit: Nisi Catholica esset fides Arij, hoc est, mea; nisi placitum esset Deo, quod illam persequar fidem, quam contra nos scripserunt apud Nicæam: numquam profecto adhuc in Imperio florerem, &c.] illud sæpius repetens: Nolo dicas; Si hæreticus essem, numquam tantum imperarem, numquam me permitteret adhuc Deus in regno esse: quando videas vigintiquatuor annis regnasse Basam filium Achiæ, de quo scriptum inuenisti in Regnorum libro tertio: Et fecit malignum coram Domino, & abijt in viam Hieroboam.] eadem subdit de filio Asa, qui trigintaquinque annis idololatra regnauit, & alijs. Sed quod hæc ipsi frequenter modo & in futurum, cũ eiecit Episcopos ab Ecclesia, crebro versarentur in lingua; idé Lucifer subdit: Ne tibi B adscribas ad gloriam, & dicas: Idcirco non aliqua vulneror plaga, idcirco iam non extinctus sum, sed adhuc viuo, regnum Romani Imperij possidens, quia sim bene credens, quia Arij recta fides sit, quia fecerim bene remouere Episcopos, & alios tales instituerim, quales concupierit Arius. Noli, inquam, hinc tibi gloriari, quod, cum hæc sis faciens, tamen superbias; quando videas istum, nempe filium Basa, Regem trigintaquinque annis tenuisse regnum, & in pace fuisse exemptum.]

XII. EX PRAVO DETERIOR FIT CONSTANTIVS. * exilia * metalla

Sic igitur Constantius in Catholicos dirissimam exe cens persecutionem, instar Ethnici Imperatoris, eadem ad sui excusationem & quasi benefacti defensionem aduersus omnes repetere consueuit. quod idem auctor indicat, cum ait: Manu militari pugnasti contra Ecclesiam Alexandrinam, quamplurimos Episcoporum relegasti in exilijs *, in metallis *, coniecisti in carcerem, certum etiam numerum interfecisti ex omnibus Dei cultoribus. C Cum hæc egeris, tamen dicis: Nisi bene essem faciens, & integre essem credens, numquam me adhuc Deus regnare permitteret. tamquam idcirco & circa Achab ac ceteros coidololatras tuos fuerit Deus patiens, quia fuerint rectam tenentes viam.] & rursum inferius: Ne dixeris; Nisi bene agerem, numquam tanto tempore imperarem, numquam adhuc viuere fuissem permissus: quando & Manassem cernas filium Ezechiæ Regis, Regem Iudæ sexdecim annorum suscepisse regnum, & quinquagintaseptem annis regnasse] cum tamen fuisset omnium sceleſtissimus. Vnde hæc idem auctor in eum peregregie quidem: Vides, Constanti, tametsi contingat tibi in summa felicitate in hac temporaria versari vita; tamen magis timere debes, quod Dei reserueris iudicio. Et licet etiam ij qui statim extinguuntur, quibus hic aliqua diuinitus irrogantur pœnarum, post discessum semper torqueantur; tamen tu, si in summa viuens felicitate fueris hinc raptus, aduerte qualiter in te D vindicta sit processura, qui in tanto inueniaris scelere.] hæc & alia in impium Regem libero ore Lucifer.

XIII. CONSTANTIVS ELATVS SVPERBIA. a Zosim. lib. 2. in fine.

Certe quidem post debellatum tyrannum, magna sui placentia atque gloria cum iactantia elatum esse Constantium, atque inde apertam fuisse calumniantibus viam ad optimos quosque comprimendos, Zosimus quoque testatur, cum ait [a]: Secundum hæc cum vniuersa rerum summa solo Constantio cessisset, arrogantior esse cœpit, quod eam fortunæ prosperitatem moderate ferre non posset. Sumebant & incrementum officinæ calumniarum, quæ circa tales existere consueuerunt, & ijs potissimum insidiantur, quorum fortunæ bene constitutæ videntur: nam dum alios felicitate sua deijciunt, & dignitates eorum se consecuturos sperant, ad calumnias aduersus eos instituendas sese conuertunt.] Ista quidem Zosimus: quæ omnia veriora sunt demonstrata ex persecutione illata ad- E uersus Catholicæ Ecclesiæ Episcopos, illos præsertim qui maioribus sedibus præessent Antistites, quibus (Arianorum calumnijs) iussu Constantij exturbatis, ipsorum sedes ijsdem calumniantibus datæ ab eodem sunt Arianis: de quibus singulis suo loco susius agendum erit.

XIV. b Ammian. lib. 15. in princip. INSOLENS FASTVS CONSTANTII IMP.

At non Zosimo tantum, sed & Ammiano Marcellino fuit Constantij ex debellatis aduersarijs conceptus fastus ostentui, de quo ait [b]: Quo ille studio blanditiarum exquisito sublatus, immunemq. se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimans, confestim a iustitia declinauit ita intemperanter, vt, AETERNITATEM MEAM, aliquoties subsereret ipse dictando; scribendoq. propria manu, Orbis totius se dominum appellaret. Quod dicentibus alijs, indignanter admodum ferre deberet is, qui ad æmulationem ciuilium Principum vitam formare, moresq. suos, vt prædicabat, diligentia laborabat

A rabat enixa, &c.] ista Ammianus. Adulantes vero Ariani hisce titulis, exornare ne dicam, an potius (quod verius est) dehonestare consueuerunt eumdem Constantium Imperatorem. Vnde S. Athanasius [a] sic de illis: Omnia respectu suæ hæresis scripserunt: deinde cum simularent se de Domino scribere, alium sibi dominum, Constantium scilicet, creauerunt: ille enim ipsis impie agendi facultatem præbuit: suumq. Cæsarem æternũ appellauerunt, qui Filium Dei æternum esse negant. tantos se pro impietate Christi hostes præbent.] hæc Athanasius. In rescriptis etiam sæpe est reperire, Constantium se ipsum, Aeternum, nominare. Tali igitur fastu infamauit Christianam religionem hæreticus Imperator, in qua animi summa summissio atque mansuetudo potissimum commendatur. [a] Athanas. lib. de Synod.

Sed plane tunc contigit quod est in Psalmo [b]: Dum superbit impius, incẽditur pauper.] XV. CONSTANTII FVROR IN ATHANASIVM CONVERSVS. [b] Psal. 9.

Etenim cum audisset Constantius, non ex Arianorum sententia euenisse, vt a Liberio Pa- B pa ipsi ijdem Ariani in communionem acciperentur, atque Athanasius damnaretur: in furorem exarsit, &, vt ab omnibus Episcopis Athanasius condemnaretur, publico mandauit edicto. id quidem Seuerus narrat his verbis [c]: Igitur cum sententiam eorum, quam de Athanasio dederant, nostri non reciperent; edictum ab Imperatore proponitur, vt, qui in damnationem Athanasij non subscriberent, in exilium pellerentur.] His sic se habentibus, Liberius Papa ex Romano (vt dictum est) ad hoc collecto Concilio ad Imperatorem legationem mittit, quo ipsum ab eo concepto furore placare posset. [c] Seuer. histor. lib. 2.

Hoc igitur anno Arelate cum esset Constantius, conuenerunt eum Apostolicæ sedis le- XVI. LEGATI SEDIS APOSTOLICAE AD CONSTANTIVM.

gati Vincentius atque collegæ, qui de cogendo Concilio ipsum interpellarunt: eo enim re- medio anteuertere conatus est idem Liberius Papa imminentem non tam aduersus Athanasium, quam vniuersam Ecclesiam Catholicam, ac præsertim in Occidentales Orthodo- C xos Episcopos, persecutionem; cum (vt diximus anno superiore) id ipsum legatione sua ad Liberium missa tentassent Ariani, nempe communicationem Apostolicæ sedis, a qua per Iulium Romanum Pontificem abstenti fuerant, & damnationẽ Athanasij, quem idem Iulius atque Concilium Sardicense absoluerant: cum & nouas insuper in eum accusationes instituissent. hæc quidem omnia expressa habentur disertis verbis in epistola eiusdem Liberij Papæ, quam posteriore legatione ad eumdem Constantium misit: eam nos suo loco integram describemus, simulq. eiusdem Liberij ad Osium Cordubensem Episcopum litteras reddemus, quibus etiam declaratur, inter alios legatos cum Vincentio missos, fuisse Marcellum æque Episcopum in Campania, eosdemq. legatos iussos esse a Liberio apud Constantium agere de cogendo Aquileiæ Concilio. Sic igitur Occidentalis Ecclesia hoc anno, cum eius orbis Imperio Constantius potiretur, cœpta est grauissimis ex Arianorum D furore turbinibus agitari, atque diris vrgeri procellis.

Cum autem Apostolicæ sedis legati Arelatem ad Imperatorem Constantium peruenis- XVII. QVID ACTVM ARELATE A LEGATIS APOST. SEDIS.

sent, inuenerunt ibi complures Arianæ factionis Episcopos, & aliquos Occidentales, quos ijdem per Constantium in suam ipsorum communicationem pellexerant, nempe eiusdem Arelatensis ciuitatis Episcopum Saturninum, & Fortunatianum Aquileiæ Episcopum, magni tunc nominis virum, qui pro Athanasio & fide Catholica cum alijs Orthodoxis steterat in Concilio Sardicensi. Quid autem Ariani Episcopi Orientales ab ipsis Apostolicæ sedis legatis importune expetijssent, Liberius Papa ex eorumdem litteris ad se scriptis, his verbis significat in ea epistola, quam deinde ad Constantium scripsit, vbi hæc leguntur [d]: Manent legatorum litteræ, qui ad clementiam tuam fuerunt destinati: quæ nuper venerunt: quibus significant, propter turbationem quidem omnium Ecclesiarum, se quidem E ante succumbere sententijs Orientalium voluisse (*nempe de subscribendo contra Athanasium*) proposuisse tamen conditionem, si ijdem Arij hæresin condemnassent; hoc genere se inclinandos eorum sententijs obedire. Placitum (vt ipsi significant) scriptura teste firmatur. Itur in Concilium: accipiunt cum deliberatione responsa: Arij doctrinam se damnare non posse: Athanasium (quod solum exigebant) communione esse priuandum.] hactenus ex legatorum litteris Liberius. [d] Extat apud Lucif. Calarit. in fin. & tom. 9. Bibl. sanct.

Sed post hæc illud lugubre accidit, vt Vincentius ipse primarius Apostolicæ sedis le- XVIII. VINCENTII LEGATI LAPSVS ET ALIORVM.

gatus, importunitate Arianorum & Constantij victus imperio, tandem sic deceptus atque coactus subscripserit Athanasij damnationi: quod præstitit etiam idem Fortunatianus Aquileiæ Episcopus, & Herminus Thessalonicæ. Id quidem in primis testatur ipse Athanasius in Apologia ad Constantium, cum ait: Vincentium Capuæ, & Fortunatianum Aquileiæ, & Herminum Thessalonicæ, ceteroſq. in Occidente Episcopos vim non vulgarẽ, grauesq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uesq. contumelias passos esse, donec promitterent sese a nostra communione abstinere.] A hæc Athanasius. Porro lapsus Fortunatiani nequaquam hoc anno contigit, sed post sequentem; siquidem ad eum adhuc stantem Liberius (vt ipse in epistola ad Eusebium scripta testatur) litteras scripsit anno sequenti. Porro perperam factum Vincentij ipse Liberius Papa magnopere deplorauit: qui de eodem ad Osium Episcopum Cordubensem epistolam scribens, hæc habet inter alia [a]:

[a] Extat hæc epist. in Cod. Vaticano nu. 2672. cuius est inscriptio, Concordia canonum.

XIX. EPISTOLA LIBERII PAP. AD OSIVM EPISC. CORD.

Quia in nullo conscientiam tuã debeo præterire: multi ex Italia Episcopi conuenerunt, qui mecum religiosissimum Imperatorem Constantium fuerant deprecati, vt iuberet, sicut ipsi placuerat, dudum Concilium Aquileiense congregari. Vincentium Capuensem cum Marcello æque ex Campania Episcopo legationem nostram suscepisse, sanctitati tuæ insinuo. De quo cum multa sperarem, quod & causam optime retineret, & Iudex in eadem causa cum sanctitate tua frequenter resedisset: credideram Dei Euangelium sua legatione B posse seruari. Non tantum nihil impetrauit, sed & ipse in illam ductus est simulationem. Post cuius factum duplici mærore confectus moriendum magis pro Deo decreui, ne vitenus de his Liberius ad Osium; illud plane vltimis verbis significans, in proditionem Catholicæ fidei conuerti, aduersus Athanasium calculum ferre. Verum quod habet ipse Athanasius, alios Episcopos Occidentales in eamdem cum Vincentio iuisse sententiam: tentatum quidem id fuisse, sed obstitisse Liberium, missa sequenti anno legatione ad Constantium Imperatorem, idem ipse Liberius alijs explicat litteris, scriptis anno sequenti (vt dicemus) ad Eusebium Episcopum Vercellensem; quas tamen acceptas ab archiuo Vercellensis Ecclesiæ, editasq. vna cum alijs rebus gestis ipsius Eusebij, hic inteximus: sunt autem huiusmodi:

Liberius fratri Eusebio. C

XX. LIBERII PAPAE EPISTOLA AD EVSEB. EPISC. VERCELL.

Me, frater carissime, ad solatium vitæ præsentis erigit inuicta fides tua, qua secutus Euangeliorum præcepta, nullo genere a consortio sedis Apostolicæ discrepasti: quod credo non sine Dei impulsu, qui digno sibi in sacerdotio detinet, benuolentia complesse. Cum igitur post legationem Vincentius in illam ductus est simulationem; reliqui per Italiam Episcopi publica cõuentione coacti fuissent sententijs Orientalium obedire: Deo procurante, frater & Coepiscopus noster Lucifer de Sardinia superuenit. Qui cum latebras causæ interioris cognouisset, & peruenisset ad eius conscientiam, sub occasione nominis Athanasij, hæreticos hæc velle tentare: pro deuotione fidei suæ, subire voluit iustum laborem, & ad Comitatum religiosi Principis pergere: vt tandem, expositio ordine totius causæ, impetraret, vt omnia, quæ in medium venerunt, in cœtu possent sacerdotum Dei D tractari. Ideo, quia scio sanctum fidei tuæ calorem cum eius animo concordare, prudentiam tuam peto, vt si, procurante Deo, habuerit te præsentem, per quoscumque potueris, solicite excubare contendas, vt possitis vniuersa, quæ fides Catholica exigit, clementissimo Imperatori insinuare: vt tandem aliquando, deposita animi indignatione, faciat quod & quieti nostræ & saluti tuæ possit in omnibus conuenire: Ex superfluo autem credidi, ordinationem causæ totius honorificentiæ tuæ litteris insinuare, cum supra dictus frater meus, vel eius comites in præsenti possint omnia relatione sua referre. Deus te incolumem custodiat, domine frater carissime.] Scripta est hæc epistola a Liberio (vt diximus) anno sequenti, cum Lucifer Episcopus, Pancratius presbyter, & Hilarius diaconus missi sunt legati ad Constantium; quos secutus est Eusebius Episcopus Vercellensis, ad quem hasce litteras dedit: quas hic voluimus recitasse occasione lapsus Vincentij, de E quo agitur.

XXI. VINCENTII LVGVBRIS CASVS.

At quis eiusmodi Vincentij casum considerans, dolore non ingemiscat, & stupore immobilis hæreat, atque humanæ inconstantiæ concutiatur horrore? Ecce enim tibi, hic ille Vincentius Episcopus Capuanus, qui ad Nicænum Magnum Concilium vna cum collegis a Siluestro missis legatione honorificentissima perfunctus est; idemq. ipse (quod exprobrat Liberius) tum Romæ, tum in æque Magno Concilio Sardicensi federat cum alijs Episcopis Iudex ad cognoscendam ac iudicandam sæpius iudicio ventilatam Athanasij causam, & candidum (vt aiunt) calculum pro eiusdē absolutione in vrnam sæpe coniecerat: hic, inquam, stipendijs omnibus Christianæ militiæ dignissime per omne tempus emeritus, in vltimo senio constitutus, minime considerans munus suum, quo Romani Pontificis vices ageret, nullam ducens rationem suæ iam Angelis & hominibus venerandæ canitiei,

nec

A nec denique veritus Deum & homines, adeo turpiter inflexus est vel precibus, vel minis Arianorum atque Constantij, vt in summum Catholicæ fidei athletam, innocentissimum virum, toto Catholico Orbe spectatum, in ipsum, inquam, Magnum Athanasium adeo ignauiter atque deformiter, quam optabant Ariani sententiam damnationis intulerit, tam fœda subscriptione obliterans tot honestis perfunctis laboribus partam gloriam, aspergensq. tam sordida macula tantam sui celebris nominis claritudinem. Verum in lapsu continuit gressum, ne in profundum præceps deferretur impietatis: nam non sic ipse, velut Fortunatianus Episcopus Aquileiæ, subscripsit in Athanasium, vt factus quoque fuerit proditor fidei, &, sicut ille, perpetuo Arianis adhæserit; quippe qui postea aduersus eosdem pro tuenda fide Catholica perseuerauit infractus; prout res post hæc ab eo gestæ, inferius suis locis iuxta ordinem temporum describendæ, declarant: quod vtinam & eius
B exemplo ceteri præstitissent.

XXII. ACTA IN ARELATENSI CONCILIO.

Quid præterea Arelate in eo Episcoporum Conuentu factum sit, Seuerus significat his verbis [a]: Ceterum a nostris tum apud Arelatē, ac Byterras, Galliarum oppida, Episcoporum Concilia fuere. Petebatur, vt, priusquam in Athanasium subscribere cogerentur, de fide potius disceptarent, & tum demum de re cognoscendum, cum de persona iudicium cõstitissēt. Sed Valens, socijq. eius prius Athanasij damnationē extorquere cupiebant, de fide certare non ausi. Ab hoc partiũ conflictu agitur in exilium Paulinus.] fuit hic clarissimus confessor, Maximino suffectus in nobili Ecclesia Treuerensi. Ceterum licet simul iungat duo Concilia, Arelatense & Byterrense; constat tamen prius hoc anno esse celebratum, posterius vero post annos tres accidisse, vt suo loco dicemus. Quod autem idem Seuerus subdit de Concilio Mediolanensi; sequenti anno liquet fuisse collectum: agemus
C de eo suo tempore. Ex eodem quoque Arianorum Conuenticulo, vna cum Paulo in exilium missum esse Rodianum *Episcopum, necnon Lucium Anneum Episcopum Moguntinum relegatum in Phrygiam, & secundo anno sui exilij, nēpe sequenti, fuisse Arianorum insidijs strangulatum, in locumq. eius ab Orthodoxis Maximum esse subrogatum, Acta [b] eiusdem Maximi sæpe testantur. Quæ post hæc autem his grauiora ab Arianis atque Constantio tentata sint, dicemus anno sequenti.

[a] Seuer. lib. 2. tom. 2. Bibliothecæ sanctæ.

* Rodanium

[b] Collegit Trithemius, recitat Sur. tom. 6. die 18. Nouemb.

Hoc pariter anno decimoseptimo Constantij Imperatoris prodigium ingens in cælo visum ponitur in Chronico a S. Hieronymo his verbis: Syriæ populis Crucis signũ, & maximo inspicientium terrore, in Orientali plaga apparuit] super sanctum Golgotham Hierosolymis visum. Quod enim ad tempus quoque spectat: id contigisse hoc anno, postquam Magnentius tyrannus victus est, declarant Acta [c] Artemij martyris sub Iuliano, vbi hæc
D verba leguntur: Quo quidem tempore, cum expugnatus esset Magnentius, signum Crucis maximum mirifice apparens, adeo vt admirabili splendore superaret lucem diei, visum est Hierosolymis circa tertiam diei horam, cum esset dies festus qui dicitur Pentecoste, pertingens a loco qui dicitur Caluaria, vsque ad montem Oliueti.] hæc ibi. Meminit eiusdem Crucis Socrates [d], eamq. apparuisse dicit, cum Gallus hoc anno venisset Antiochiam. De eodem quoque prodigio sic Sozomenus [e]:

XXIII. CRVCIS SIGNVM APPARENS HIEROSOLYMIS.

[c] Apud Sur. tom. 5. die 19. Octob.

[d] Socrat. lib. 2. c. 24.

[e] Sozom. lib. 4. c. 4.

Eodem tempore, Cyrillo post Maximum Ecclesiam Hierosolymitanam administrante, signum Crucis in cælo visum est: quod clare admodum resplenduit, non vt cometes solet, diffusis radijs; sed luce multa in vnum conferta, valde denso iubare & perlucido emicuit: tantum pertinebat ad longitudinem, quantum est interuallum inter Caluariæ locum & montem Oliuarum: quindecim autem stadia supra locum in cælo suspensum hæsit: latitu-
E do vero longitudini proportione respondit. Quo quidem velut insigni miraculo, omnes obstupuerunt: ita vt singuli, ædibus, foro, & opere, quod quisque forte habebat in manibus, relicto, pariter cum liberis & vxoribus in ecclesiam conuenerint, & vno ore Christum laudibus celebrarint, & Deum lætis animis confessi sint. Quæ res ad nostram regionem quoque perlata, non mediocriter omnes obstupefecit. Nam quamquam visio non admodum diu continuata est; tamen quia ex omnibus prope dixerim terræ oris, vti fieri solet, homines vel precandi, vel illa loca visendi causa Hierosolymam aduenissent; res, quas id temporis aspexissent, suis indicarunt. Erat etiam Imperator de hoc viso certior factus cum per alios complures nuncios, tum per litteras Cyrilli. Dicebatur autem a viris rerum eius generis peritis, hanc visionem diuina quadam prophetia in sanctis litteris quoque præsignatam fuisse. Quod quidem certe cum ita accidisset, multos cum Gentiles, tum Iudæos ad fidem Christianam deduxit.] hucusque Sozomenus. Certe quidem ad eam

XXIV. INGENS PRODIGIVM.

prædi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prædictionem Domini Cyrillus, ſcribens ad Conſtantium hanc apparitionem, alluſit, qua de futuro iudicio Dominus verba faciens, ait: Et tunc apparebit ſignum Filij hominis.] Sed quam congrue, ipſe viderit: vſus tamen eſt hac opportuna occaſione ad comprimendam Conſtantij in Eccleſiam inſolentis audaciam, quem & delinire blandis & immeritis laudibus, & gloriæ titulis celebrare, ijſdem ad eumdem Conſtantium datis litteris ſtuduit. A

XXV. QVID PORTENDERIT CRVX APPARENS.

At vero quid portenderit tantum prodigium, quidve cæleſti hoc hieroglyphico voluerit Dominus ſignificaſſe, tempora ipſa declarare videntur. Etenim cum totius Orbis Imperator, bellum geſturus aduerſus Catholicam Dei Eccleſiam, vexillum (vt modo vidimus) erexiſſet impietatis; &, quod numquam antea acciderat, Imperatoria fureret accenſa face impietas Ariana: Chriſtus, aduerſus cuius diuinitatem bellum iuratum eſſet, in cælo regnans, illud ipſum, quo vniuerſam cum impijs debellauerat impietatem, diuinum ſignum ſupra ſanctum montem, immenſa claritate coruſcans, cælitus demonſtrauit, quo & illud auribus Fidelium videretur intonuiſſe lingua cæleſti: Confidite, ego vici mundum.] Rem ſane probauit euentus; cum diuina virtute fides Catholica eo effulſerit glorioſior, quo magis exiſtimabatur armis impietatis extincta. Sed reddamus hic opportune Cyrilli epiſtolam, tanta de re ſic ſcribentis ad Conſtantium Imperatorem [a]: B

[a] *Apud Cyril. in fine Catech. myſtag.*

XXVI. EPISTOLA CYRILLI AD CONSTANTIVM IMP.

Imperatori Deo dilectiſſimo & pietiſſimo Conſtantio Auguſto Cyrillus Epiſcopus Hieroſolymitanus in Domino S.

Primas haſce ex Hieroſolymis ad te, Deo dilecte Imperator, mitto litterarum primitias, quas & te deceat accipere, & me dare, non verborum adulatione refertas, ſed cæleſtium diuina declarantes prodigia: neque ſermonum oratorio ſplendore perſuaſiones aliquas continentes, ſed ſanctorum Angelorum oſtentis, per rerum euentum teſtantes veritatem. C Ac alij quidem, vnde habeant honorem, aureas coronas gemmis ſplendidiſſimis exornatas afferentes, caput tuum perſæpe coronant: nos autem nō rebus hiſce terrenis (quæ enim de terra ſunt, finem habent terram) ſed cæleſtium rerum diuinam virtutem, tempore Deo dilecti regni tui Hieroſolymis apparentem, pietati tuæ in notitiam ſtudioſe deducimus: non vt nunc primum ex ignorantia peruenias in Dei cognitionem (videris enim ipſe iam alios poſſe docere, in quibus pie agis) ſed vt iſta perſpiciens confirmeris, &, regni a parentibus accepta hereditate, amplioribus te diuinitus coronis cæleſtibus honoratum non ignorans, Deo vniuerſorum Regi, & nunc eas quas decet, gratias agas, & deinceps maiorem animum aduerſus hoſtes geras. Re vera enim Imperium tuum amatur a Deo; quandoquidem hoc tempore tuo tanta prodigia monſtrare non dubitat. Ac tempore quidem Deo dilectiſſimi & beatæ memoriæ Conſtantini patris tui, ſalutare Crucis lignum Hieroſolymis repertum eſt; diuina gratia concedente ei, qui recte quærebat pietatem, etiam abſtruſam locorum ſanctorum inuentionem. Tempore vero tuo, domine omnium pientiſſime Imperator, qui tua erga Deum pietate maiori parentes tuos ſuperaſti, non iam amplius de terra, ſed de cælis ſunt prodigia: quoniam Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, vnigeniti Filij Dei, mortis deuictæ trophæum, beata, inquam, Crux ſplendoribus luminis coruſcans Hieroſolymis apparuit. D

XXVII. TEMPVS APPARITIONIS.

Sanctis enim hiſce diebus ſanctæ Pentecoſtes, circiter horam tertiam, omnium maxima Crux ex lumine conſtituta in cælo ſuper ſanctiſſimum montem Golgotham, & vſque ad ſanctum montem Oliuarum extenſa apparuit, non vni aut alteri tantum viſa, ſed & vniuerſæ ciuitatis multitudini manifeſti ſſime oſtenſa: neque, vt aliquis forte putarit, celeriter ſecundum phantaſiam percurrens, ſed compluribus horis ſupra terram aperte conſpecta, coruſcis ſplendoribus radios ſuperans Solares: nam ſi ab illis ſuperaretur, certe offuſcaretur & lateret: adeo excellentiores quam Sol emittebat fulgores, vt illico vniuerſa ciuitatis multitudo ad ſanctam eccleſiam concurreret, metu diuini illius prodigij, non ſine lætitia concitata. Iuuenum ſimul ac ſenum, virorum & mulierum, & omnis ætatis ad ipſas vſque in thalamis per domos recumbentes puellas, vicinorum hoſpitum Chriſtianorum, & aliunde aduenientium Ethnicorum ingens erat ſpectaculum, qui tum concordi & vno ore omnes Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, Filium Dei vnigenitum, eiuſmodi mirabilium effectorem laudabant, re ipſa & experientia diſcentes, quod Chriſtianorum pientiſſimum dogma non eſt in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, non ab hominibus tantum annunciatum, ſed de cælis diuinitus teſtificatum. E

Cum

A Cum igitur nos incolæ Hieroſolymitani paradoxum hoc prodigium hiſce oculis percepiſſemus: Deo quidem omnium Regi, & Filio Dei vnigenito, ita vt æquum eſt, gratias cum adoratione egimus, & preces pro tua Deo dilecta potentia in his locis ſanctis effudimus. Operæpretium autem putaui, cæleſtes haſce & diuinas oſtenſiones ſilentio non præterire: quin potius bonum nuncium tibi, diuinamq. ex his benignitatem per has litteras ſtudui afferre: vt in bono fundamento antea partæ fidei, ex his quæ ſubito diuinituſq. demonſtrata ſunt, ampliorem extruens notitiam, firmiorem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſpem aſſumas; atque confidens, & omni fortitudine repletus, tamquam is qui Deum deſuper habet ſocium, Crucis trophæum efferas honorificentiſſime, gloriationem gloriationum, ſignum producens, quod in cælo oſtenſum eſt; cuius effigiem cum oſtenderet hominibus, etiam cælum multum gloriabatur & lætabatur. XXVIII. BONVM NVNCIVM CRVCIS APPARITIO.

B Atque hoc quidem prodigium, Imperator Deo dilectiſſime, Prophetarū teſtimonijs, ac verbis Chriſti quæ ſunt in Euangelijs, prædictum, & nunc iā peractum eſt, & deinceps amplius perficietur. Nam in Euangelio ſecundum Matthæum, cum Saluator rerum futurarum cognitionem beatis Apoſtolis ſuis traderet, & poſt illos alijs qui cum eo verſabantur, apertiſſime prædixit: Et tunc (inquit) apparebit ſignum Filij hominis in cælo. Quem ſacrum Euangeliorum librum de more in manum accipiens, quæ de iſto ſigno ibi ſunt prædictiones & teſtimonia ſcripta reperies: quibus Euangelijs vt maius adhibeas ſtudium, te domine, admoneo, propter earum, quæ reliquæ iſtic deſcriptæ ſunt, ſeriem rerum a Saluatore prædictarum, & magna indigentium obſeruatione, non ſine pietate, ne aliquod ab aduerſaria virtute detrimentum patiamur. XXIX. PRÆDICTIONES DE APPARITIONE CRVCIS.

Has tibi, Imperator Deo dilectiſſime, ſermonum meorum offero primitias: has ab Hie-
C roſolymis primas annuncio voces, tibi maxime germano & omnis pietatis ſtudioſo, Chriſti vnigeniti Filij Dei & Saluatoris noſtri vna nobiſcum adoratori: qui ſecundum diuinas Scripturas Hieroſolymis mundi operatus eſt ſalutem: qui mortem quidem hic perpeſſus eſt, proprioq. ac pretioſo ſanguine ſuo hominum peccata deleuit; vitam vero & incorruptibilitatem ſpiritualem, cæleſtemq. gratiam credentibus omnibus præbuit. cuius potentia & gratia te cuſtoditum & lætantem, ſplendidioribuſq. ac maioribus in officijs pietatis verſantem, atque filium proprium regijs inſignientem ornamentis, ipſe Rex omnium Deus, totius beneficentiæ exhibitor, multis annorum periodis pacificis ad honorem & gloriam, Chriſtianis, mundoq. vniuerſo ſeruet perpetuo; potentioremq. te efficiat, & omni ornatum virtute: & pro more ſanctarum Eccleſiarum, Imperijq. Romani humanitatem demonſtres, & amplioribus pietatis coronis in multos annorum circulos quietos re-
D ſplendeas. Deus vniuerſorum id nobis concedat, Auguſte Imperator dilectiſſime, laudantibus ſemper ſanctam & ὁμοούσιον, id eſt, Conſubſtantialem Trinitatem, verum Deum noſtrum, quem decet omnis gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.] hactenus ad Conſtantium Cyrillus. XXX. PROFVSA LAVDATIO.

Redarguitur porro ex his quæ tū ex Sozomeno, tum Cyrillo narrata ſunt, Nicephorus [a], dum ait, idem ſignum Crucis Romano exercitui in Pannonia militanti factum eſſe perſpicuum: nam haud in ea aeris regione adeo ſublime apparuit, vt in longe remotis regionibus videri potuerit. Porro tantæ rei geſtæ memoria non diuerſorum tantum ſcriptorum egregijs monumentis remanſit poſteris conſignata, ſed etiam publicis Eccleſiaſticis tabulis penes Orientales conſcripta eſt, anniuerſaria celebritate Chriſtiano populo rediuiua [b], die ſeptima menſis Maij, quo idem ſignum ſanctiſſimæ Crucis contigit apparere. XXXI. FESTVM APPARITIONIS S. CRVCIS.

[a] *Niceph. lib. 9. c. 32.*

[b] *Menolog. die 7. May.*

E Hoc pariter anno Conſtantius Imperator, aduerſus Magnentij tyranni indulgentiam, qua nocturnis ſacrificijs iuſſerat patere deorum templa, dedit reſcriptum in hæc verba ad Cerealem Vrbi Præfectum [c]: XXXII. CONSTANTII RESCRIPTVM ADVERSVS GENTILES.

Aboleantur ſacrificia nocturna, Magnentio auctore permiſſa, & nefaria deinceps licentia repellatur, &c. Dat. VIII. Kal. Dec. Conſtantio Aug. VI. & Conſtante Cæſ. II. Coſſ.] hactenus ſanctio decurtata in hunc modum (quam optaſſem integram) poſita in Codice Theodoſiano.

[c] *l. 5. de Paganis & ſacrif. C. Theod.*

Rurſum vero hæc idem Conſtantius aduerſus ea quæ a Magnentio tyranno & eius magiſtratibus geſta eſſent, eadem irritans, reſcripſit ad vniuerſos Prouinciales & Populum [d]:

[d] *l. 5. de infirmandis his quæ ſub tyrannis. Cod. Theod.*

Quæ tyrannus, vel eius Iudices contra ius ſtatuerunt, infirmari iubemus, reddita poſſeſſione expulſis; vt, qui vult, ab initio agat. Emancipationes autem, & manumiſſiones, & pacta ſub eo facta, & tranſactiones valere oportet. Dat. III. Non. Nouembris, Mediolani, Con-

a VII.

ni, Constantio Aug. V. *& Constante Coss.] Deprauate tamen legitur quintus Consulatus Constantij, loco sexti, quem gessit hoc anno: deprehenditur enim ex eo certus error, quod satis liqueat, non ante præsentem annum liberum fuisse Constantio, Mediolanum adire, vbi datum est rescriptum, nisi debellato Magnentio, qui dominabatur toti Imperio Occidentali. Ijsdem quoque Consulibus ab eodem Imperatore sanctio promulgata est de clericorum immunitate, data ad vniuersas prouincias atque populos Imperio Romano subiectos, his verbis [a]: A

[a] *L. 10. de Episc. & cleric. Cod. Theod.*

XXXIII. DE CLERICORVM IMMVNITATE.

Vt Ecclesiarum cœtus concursu populorum ingentium frequenteretur; Clericis ac inuenibus præbeatur immunitas: repellaturq. ab his exactio munerum sordidorum, negotiatorumq. dispendijs minime obligentur: cum certum sit, quæstus, quos ex tabernaculis atque ergasterijs colligunt, pauperibus profuturos. Ab hominibus etiam eorum qui mercimonijs studeant, cuncta dispendia esse sancimus: parangariarum quoque parili modo cessetexactio. Quod & coniugibus & liberis eorum, & ministerijs maioribus pariter ac feminis indulgemus, quos a censibus etiam iubemus perseuerare immunes. Dat. VII. Kalend. Iunij Constantinop. Constantio VI. & Constante AA. Coss.] Quod vero vxoribus atque liberis clericorum tribuit Imperator immunitatem; de illis sane intelligendum est, qui, cum essent matrimonij vinculo obligati, adscisc erentur in clericos, secundum ea quæ superius dicta sunt. B

XXXIV.

[b] *l. 7. de exact. C. C. Theod.*

Quod insuper ad politicum statum pertinet; ad Restitutum Sardiniæ Præsidem de non infligendis pœnis corporibus debitorum sic rescripsit [b]: Prouinciales pro debitis plumbi verbera & custodiam carceris minime sustinere oportet: cum hos cruciatus non insontibus, sed noxijs constitutos esse, noscatur. Satis vero sit debitorem ad soluendi necessitatem capione pignorum conueniri. Dat. VIII. Id. Decemb. Constantio VI. & Constante III. * AA. Coss.] Constantium autem hoc anno in Gallijs hiemem egisse Arelate, auctor est Ammianus [c], ibiq. asserit celebrasse natalem diem suum sexto Idus Octobris, quo ætatis suæ annum trigesimum terminabat: quam quidem celebritatem insontium idem tradit fuisse sanguine madidam, eorum scilicet, qui vel leuissima quælibet suspicione de amicitia cum Magnentio laborassent, vel alijs ex causis delatorum calumnijs obnoxij fuissent. Sed quod ad natalem diem Constantij pertinet, eum Idibus Augusti celebrari solitum, ipsius ad Senatum rescriptum [d] datum declarat. C

* II.

[c] *Ammian. lib. 14.*

ARELATE CELEBRATVS CONSTANTII DIES NATALIS.

[d] *l. 10. de Prætorib. C. Theod.*

XXXV. STATVS ORIENTALIS IMPERII.

Inter hæc autem fluctuabant res Orientales, Isauricis latronibus longe lateq. grassantibus, aliaq. ex parte Saracenis collimitios infestantibus, atque etiam Persis Mesopotamiam inuadentibus: cum interim Gallus Cæsar, quod tyrannidem affectaret, in magistratus complures, diuersis prætensis causis, immaniter fureret. sed ista Ammianus pluribus recensetcuius iactura librorum, quæ ab eodem Gallo gesta sunt aduersus Iudæos, desiderantur. hæc tantum de his a S. Hieronymo in Chronico, hoc ipso anno Constantij decimoseptimo, breuiter adnotantur potius, quam describuntur: Gallus Iudæos, qui interfectis per noctem militibus arma ad rebellandum inuaserant, oppressit, cæsis multis hominum millibus vsque ad innoxiam ætatem: & ciuitates eorum Diocæsaream, Tiberiadem, & Diospolim, plurimaq. oppida igni tradidit.] hæc Hieronymus, eadem quoque Sozomenus [e], cetera autem de Gallo anno sequenti. D

IVDAEI A GALLO COMPRESSI.

[e] *Sozom. lib. 4. c. 6.*

IESV CHRISTI ANNVS 354. LIBERII PAP. ANNVS 3. CONSTANTII IMP. ANNVS 18. E

I. SECVNDA LEGATIO LIBERII AD CONSTANTIVM.

COnsulibus Constantio Augusto septimum & Gallo Cæsare tertium, aperitur nouus annus, idemq. Domini trecentesimus quinquagesimusquartus: quo Liberius Papa, auditis ijs quæ prioribus a se missis legatis ad Cõstantium Imperatorem contigissent, aliam rursus legationem ad eumdem Imperatorem mittere festinauit. Mox enim posteriorem hanc legationem priorem subsecutam esse, nimirum simulac litteris legatorum quod gestum esset Liberius accepisset, litteræ ipsius hac noua legatione ad eumdem Constantium datæ significant illis plane verbis: Manent litteræ legatorum, qui ad clementiam tuam fuerant destinati, quæ nuper venerunt, &c.] Rursus vero cum in ijsdem litteris ad Constantium missis idem Liberius numeret annos octo elapsos a tempore, quo legati Arianorum Constantem Imperatorem Mediolani conuenere, nempe Demophilus, Macedonius, Eudoxius,

A doxius, & Martyrius (quam quidem ipsorum legationem, testificatione quoque Athanasij, missam diximus anno Domini trecentesimo quadragesimoquarto) plane dicendum est, vel in fine anni præteriti, vel præsentis initio, eiusmodi legationem ad Constantium contigisse. Legati autem ad tantum opus plane difficillimum delecti sunt Lucifer Episcopus Calaritanus in Sardinia, qui Romam opportune his diebus aduenerat; quem fide integrum, constantia infractum, zelo pietatis æstuantem Liberius cognouerat: itemq. collegæ, Pancratius Romanæ Ecclesiæ presbyter, & Hilarius eiusdem Ecclesiæ diaconus. missi fuerunt hi ad Constantium Imperatorem in Gallia tunc agentem, ad quem hæ datæ sunt ab eodem Romano Pontifice litteræ [a]:

[a] *Extant in appendice ad Lucif. opera.*

II. LIBERII PAP. LITTERAE AD CONSTANTIVM.

Glorioſissimo Constantio Augusto Liberius Episcopus.

Opto, tranquillissime Imperator, vt mihi benignas aures clementia tua tribuat, quo possim mansuetudini tuæ mentis meæ propositum aperire. De Christiano etenim Imperatore, & sanctæ memoriæ filio Cõstantini, hoc ipsum sine cunctatione mereor impetrare. Sed in eo me laborare intelligo, qui, repetita satisfactione, placabilem etiã circa reos animum tuum in gratiam meam reuocare non possum. Sermo enim pietatis tuæ iamdudum ad populum missus, me quidem, quem patienter omnia ferre necesse est, plurimum lacerat: sed animum tuum, qui lenitati semper vacat, qui numquam (vt scriptum est) in occasum diei iracundiam seruat, retinere circa me indignationem, miraculo mihi est. Ego enim, religiosissime Imperator, tecum veram pacem requiro, quæ non sit verbis composita interna dispositione fallaciæ, sed præceptis Euangeliorum rationabiliter confirmata. Non Athanasij tantum negotium, sed multa alia in medium venerant, propter quæ Concilium fieri mansuetudinem tuam fueram deprecatus: vt ante omnia, quod specialiter optat mentis tuæ B C erga Deum sincera deuotio, cum fidei causa, in qua nobis prima spes est, ad Deum diligenter fuisset tractata: nec eorum qui nostram circa Deum obseruantiam mirari debent, possent fini.... & dignum fuerat Dei cultore, dignum Imperio tuo, quod Christi pietate regitur & augetur, specialiter hoc ipsum pro reuerentia sanctæ religionis, cui prudenter intentus es, clementiam tuam nobis ad hæc impetranda præstare.

III.

Sed multi Ecclesiæ membra lacerare festinant, qui confinxerunt, me litteras suppressisse, ne crimina eius, quem dicebant condemnasse, apud omnes paterent: quas illas litteras Episcoporum Orientalium & Aegyptiorum, quibus in omnibus eadem in Athanasium crimina continebantur *. At satis omnibus clarum est, nec quisquam negat, nos Orientalium litteras intimasse, legisse Ecclesiæ, legisse Concilio, atque ad hæc etiam Orientalibus respondisse: qui fidem & sententiam nõ commodauimus nostram, quod eodem tempore septuagintaquinque Episcoporum Aegyptiorum de Athanasio sententia repugnabat; quam similiter recitauimus atque insinuauimus Episcopis Italis. Vnde contra diuinam legem visum est etiam, cum Episcoporum numerus pro Athanasio maior existeret, in parte aliqua commodare consensum. Hæc scripta, si Deo fidem habet Theosebius *, qui missus fuerat festinans in Africam, nobis reliquit. Quæ tamen post omnia scripta ne ad impetrandum forte Concilium deessent; Vincentius, qui cum ceteris legatus missus fuerat, Arelatũ peruenit. Videt igitur prudentia tua nihil animum meum introisse, quod Deo seruiẽtibus non dignum fuerat cogitare. Testis autem est mihi Deus, testis est tota cum suis membris Ecclesia, me fide, & me in Deum meũ cuncta mundana (ita vt Euangelica & Apostolica ratio præcipit) calcare atque calcasse, non furore temerario, sed constituto atque obseruato iure diuino: atque in alio ministerio Ecclesiasticus viuens, nihil per iactantiam, nihil per gloriæ cupiditatem, quod ad legem pertinebat, impleui: atque ad istud officium (testis est mihi Deus) E inuitus accessi, in quo cupio quidem sine offensa Dei, quamdiu in sæculo fuero, permanere: & numquam mea statuta, sed Apostolica, vt essent semper firmata & custodita, perfeci: secutus morem ordinemq. maiorum, nihil addi Episcopatui vrbis Romæ, nihil minui, passus sum: & illam fidem seruans, quæ per successionem tantorum Episcoporum cucurrit, ex quibus plures martyres extiterunt, illibatam custodiri semper exopto: sed neque perire meam causam, pietati tuæ solicitudo Ecclesiastica atque ipsa deuotio persuadet.

* Theobadius

EXCVSAT SE LIBERIVS.

Significant Orientales paci & nostræ velle coniungi. Quæ est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus *, Macedonius, Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arij hærecicam sententiam noluissent damnare, de Concilio iratis animis exiere? Horum, si fas est, sententijs, quale sit, aut quid habeat, commodare consensum, æquitas & clementia tua poterit æstimare. Non est

IV.

* Patrophilus

PACEM INIRI CVM HAERETICIS NON POSSE.

nouum,

nouum, quod non subtiliter, & sub occasione nominis Athanasij attentetur. Manent litteræ Alexandri Episcopi olim ad Siluestrum sanctæ memoriæ destinatæ, quibus significat ante ordinationem Athanasij vndecim tam presbyteros quam etiam diacones, quod Arij hæresin sequerentur, se Ecclesia eiecisse. ex quibus nunc quidam extra Ecclesiam Catholicam foris positi dicuntur sibi conciliabula inuenisse, quibus assecueratur etiam Georgius in Alexandria per litteras communicare. Quæ ergo potest pax esse, tranquillissime Imperator, si Episcopi (vt nunc per Italiam factum est) cogantur talium sententijs obedire? A

V. ARIANORVM PERVERSITAS.

Accipe & aliud (quia tranquillitas tua patienter admittit) Manent litteræ legatorum, qui ad clementiam tuam fuerant destinati, quæ nuper venerunt: quibus significant, propter turbationem omnium Ecclesiarum se quidem ante succumbere sententijs Orientalium voluisse: proposuisse tamen conditionem, si ijdem Arij hæresin condemnassent, hoc genere se inclinatos eorum sententijs obedire. Placitum, vt ipsi significant, scriptura teste, firmatur. Itur in Concilium: accipiunt cum deliberatione responsa: Arij doctrinam se damnare non posse: Athanasium, quod solum exigebant, communione esse priuandum. Hinc iam clementia tua hoc quoque consideret, recte Catholicæ religionis iure seruato, an hominis causa debeat diligenter excusseq. tractari. Vnde iterum atque iterum mansuetudinem tuam, animum tuum Deo deditum rogo per eius virtutem, qui se in defensione tua, quantus sis, vniuersis mortalibus approbauit, habens ante oculos eius beneficia, qui Imperium tuũ in omnibus regit: hæc in cœtu Episcoporum diligẽter faciat omni cum consideratione tractari*; vt pacatis per te, Deo fauente, temporibus, tranquillitate tua consentiente, sic omnia discutiantur; vt quæ fuerint iudicio sacerdotum Dei confirmata, cum constiterit omnes in expositione fidei, quæ inter tantos Episcopos apud Nicæam, præsente sanctæ memoriæ patre tuo, confirmata est, vniuersos consensisse, cum exemplo possent in posterum custodiri. Vt ipse Saluator, qui super mentis tuæ propositum intuetur, in tanta rerum expeditione lætetur, causam fidei & pacis etiam Reipublicæ necessitatibus nõ immerito præposuisse. Ad exorandam igitur mansuetudinem tuam, vt beneuolo animo allegationes nostras audire digneris, fratrem & Coepiscopum meum sanctum virum Luciferum cum Pancratio compresbytero meo & Hilario diacono placuit proficisci: quos credimus de clementia tua ad pacem omnium Ecclesiarum Catholicarum non difficulter posse Concilium impetrare. Dei omnipotentis clementia te nobis custodiat, clementissime ac religiosissime Imperator.] hactenus Liberij litteræ ad Constantium, honestissimis titulis, licet immeritis, eum demulcere conantis. B C

* testari

VI. Ijsdem legatis ad Imperatorem in Galliam proficiscentibus idem Liberius Papa dedit litteras ad Eusebium Episcopum Vercellensem, quibus illum vehementer rogauit, vt vna cum ijs susciperet apud Imperatorem fidei patrocinium. est vero huiusmodi earum exordium: Me, frater carissime, ad solatium vitæ, &c.] descriptæ extant anno superiore, ibi recitatæ occasione lapsus Vincentij Episcopi Capuani. Addidit eodem ferme argumento alias ad eumdem ipse Liberius paulo post datas his verbis[a]: D

[a] *Extant apud Acta Vit. Euseb. Epise. Vercel.*

Dilectissimo fratri Eusebio Liberius Episcopus.

* Callepodio LIBERII PAP. LITTERAE AD EVSEB. EPISCOP. VERCEL.

Remeante filio meo Callepio * ad patriam suam, optimum credidi per hunc sanctitatem tuam salutare, domine frater carissime, orans Dei clementiam, vt saluus atque hilaris litteras meas accipias. Sane quia scio inuictum animum tuum fideliter agere quæ Deus præcepit, commendo tibi fratrem & Coepiscopum nostrum Luciferum, sed & carissimos filios meos Pancratium presbyterum & Hilarium diaconum, qui pro statu Ecclesiæ animo virili & virtute deifica, tempore tempestiuo, aggressi sunt * contra inimicos Ecclesiæ, quos Deus Spiritu oris sui destruet. Scio enim feruentem Spiritum Dei esse in te, vt simul cum ijsdem aggrediaris, vt fides, quæ ab Apostolis tradita est Ecclesiæ Catholicæ, nullo modo irrumpi possit. certe dignaris retinere, si leges publicæ absentem non condemnant, vt eorum consortio iungat se fides tua, & similis, vbi fuerit, adsit sanctitas tua; vno colloquio, vno consilio id agatis, quod Deo & Angelis eius placet, & Ecclesiæ Catholicæ expedit. Pro hoc labore præmium cæleste, coronam immarcescibilem, hereditatem regni cælorum, Christus Dominus noster retribuat vobis. Salutamus omnes qui tecum Deo fideliter seruiunt. Salutate omnem clerum. Deus te incolumem custodiat, domine frater carissime.] E

* pugnare

VII. His accepis litteris, legatisq. (vt par erat) honorifice exceptis, Eusebius vna cum illis ad Constantium Imperatorem in Gallias profectus est; apud quem enixius agens, quicquid ea legatione petebatur, obtinuit, nempe vt Concilium celebraretur, quod sequenti anno Medio-

A Mediolani collectum est. De his autem certior factus Liberius, atque in primis de sedulo officio quod in ea functione Eusebius impendisset, has ad eum litteras dedit[a]:

[a] *Habentur eædem apud Euseb. in Act.*

Liberius Episcopus dilectissimo fratri Eusebio.

VIII. LIBERII LITTERA AD EVSEB. EPISC. VERCEL.

Sciebam, domine frater carissime, quod Spiritu Dei feruens in causa fidei, quæ nos potest Domino commendare, fratri & Coepiscopo nostro Lucifero, & Pancratio compresbytero nostro, qui simul erat profectus cum filio meo Hilario diacono, fida dignareris solatia exhibere, nec te posse ijs denegare, quos sciebas pro deuotione fidei suæ tantum laboris itineris susceptisse. Magnum itaque leuamen animus meus ex lectione litterarum tuarum accepit: immo causam ipsam in melius proficere posse, Deo fauente, quod fratres nostros deserere noluisti, iam iamq. confido. Labora itaque vt bonus miles, qui præmium æternum Imperatoris expectas: & virtutem animi, qua te scio mundi huius illecebras contempsisse, aduersus eos qui Ecclesiæ quidem luce orbi sunt, præbere contende, habens vtpote contemptum vitæ istius: veridicum te sacerdotem ostende, vt laborantibus vobis pro Ecclesiæ statu, Concilium possit celebrari; vt omnia quæ in præiudicium fidei subtiliter e diuerso venientes machinati sunt, possint in melius reformari. Hunc laborem, quem egregia fides tua melius nouit, æterna præmia comitantur; cui quemadmodum insistere debemus, etiam si exhortatio frigesceret, feruens Spiritus sanctus, qui in te est, propter vnitatem sanctæ Ecclesiæ per momenta animum tuum stimularet ad maiora solatia. Etiam ad fratrem & Coepiscopum nostrum Fortunatianum, quem sciebam neque personas hominum vereri, & futura magis præmia cogitare, litteras erogaui; vt & ipse pro sinceritate pectoris, & pro fide, quam se scit etiam cum discrimine vitæ præsentis custodisse, etiã nunc vobiscum dignaretur excubare: quem quidem scio pro sanctitate pectoris sui indubitanter & consilio suo prudentiam vestram firmare; &, si ita vobis placuerit, præsentiam suam in nullo dilectioni vestræ negare. Deus te incolumem custodiat, domine frater carissime.] B C

IX. CONSTANTIVS DETINETVR IN GALLIIS.

ista Liberius. Porro litteræ ad Fortunatianum desiderantur: at fefellit Liberium spes de Fortunatiano concepta, qui non tantum post hæc in Athanasij damnationem subscripsit, vt dictum est, sed adhæsit penitus Arianis: erat hic Episcopus Aquileiæ.

Ceterum quod hoc anno Constantiũ aduersus barbaros oportuit militasse, qui in Gallias irruperant; & tantum, hiberno adueniente tempore, concessum fuit, superatis Alpibus, se Mediolanum conferre: Concilium ibidem celebrandum, dilatum est in annum sequentem. Ammianus[b] enim, de rebus Constantij hoc anno gestis cum agit, sic ait: Constantius Consulatu suo septies & Cæsaris iterum *, egressus Arelate, Valentiam petit, in Gundomadum & Vadomarium fratres, Alemannorum Reges, arma moturus.] hæc ipse. Ceterum eosdem demum pacem per legatos a Constantio postulasse tradit, quam ille concessit. nam addit: Icto post hæc fœdere, Gentium ritu, perfectaq. solemnitate, Imperator Mediolanum ad hiberna discessit; vbi curarum abiectis ponderibus alijs, tamquam nodum & odium difficillimum, Cæsarem, *nempe Gallum*, nisu valido cogitabat.] D

[b] *Ammian. lib. 14.*

* certium

X. GALLVS CAES. NECATVR.

Quemadmodum autem id in Gallum, & per quos effecerit ipse Constantius, idem Ammianus pluribus narrat, quæ prætermittimus. Sat namque scire, hoc ipso anno hiemis tempore Gallum Polæ in Istria oppido circumuentum, atque circumdatum a Constantianis, spoliatum Cæsaris ornamentis, in priuatam fortunam redactum, ab ijsdem tandem truncari capite iussum esse, anno ætatis suæ nono supra vigesimum, cum quadriennio imperasset, vxore eius Constantina paulo ante febribus absumpta. Perseuerasse autem Gallum Christianam religionem excolere ad exitum vsque, Theodoretus[c] tradit: vtinam & fidei quoque mansuetudinem coniunxisset. De eius vero exitu agens S. Gregorius Nazianzenus; in quem reijciat culpam, num in ipsum, an in Constantium, hæret; sed vtrumque deliquisse affirmat. ait[d] enim: Cæsaris quidem & Imperium & vita finem accepit. quæ enim interea acciderunt, silentio premam, tam eius gratia qui fecit, quam qui passus est: quorum vtriusque pietatem honore ac reuerentia prosequens, temeritatem haudquaquam laudo: quoniam enim fieri aliter non poterat, quin, cum homines essent, peccati aliquid admitterent; hoc illud est, quod fortasse quis in vtroque reprehenderit: nisi tamen hic quoque dum alterum accusamus, alterum crimine liberemus.] hæc ipse. E

[c] *Theod. lib. 3. cap. 3.*

[d] *Gregor. Nazianz. I. in Iul.*

XI. CONSTANTIVS QVID IN AMICOS GALLI.

De compluribus autem necatis iussu Constantij, quod ob amicitiam cum Gallo in suspicionem venissent, pluribus agit Ammianus[e]. Quo etiam tempore Eudoxium & Actium hæreticos non ob hæresin, sed quod Gallo fauissent, eiectos in exilium fuisse, immo & præclarum illum Theophilum, qui apud Indos Christianã fidem propagasset, eadem ex causa

[e] *Ammian. lib. 15.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Niceph. lib. 9. c. 18. 19.

Antiochia Heracleam in Pontum esse deportatum, Nicephorus [a] tradit. At reddamus hic modo quæ idem auctor de eiusdem Theophili ad Indos profectione ac prædicatione tradit: atque num omnia veritati consentiant, expendamus. ait igitur: A

XII. THEOPHILI INDI RES GESTAE.

Fuit tum etiam propter virtutem & doctrinam magnopere laudatus Theophilus ille, qui cognominatus est Indus, non ille quidem hæresis alicuius auctor, sed Arianismo plurimum addictus: qui sub Constantino ab Adiabenis, admodum adhuc iuuenis, obses in Romanam ditionem fuerat missus (Adiabene vero regio est Indica, ampla & celebris.) At Theophilus consuetudine diuturna adeo mores ad Romanorum instituta conformauit, vt monasticam delegerit vitam, & diaconi susceperit dignitatem, Eusebio Nicomediensi manus ei imponente. Cum autem legatio a Constantio propagandæ veræ pietatis & confirmandæ fidei gratia ad Orientales nationes mittenda esset, ambitiosa munificentia eam instituit; & princeps eius, quem modo dixi, Theophilus designatus est. Constantius sane perquam magnifice, vt, quam maxime posset, gratiosum eum redderet, ad ducentos generosos e Cappadocia equos nauibus impositos, aliaq. insuper dona ad illos perferenda, Theophilo dedit: vt scilicet illi simul & liberalitatis eius amplitudinem & animi magnitudinem admirarentur. At Theophilus legationem obijt, eamq. ad finem debitum perduxit. B

XIII. LEGATIO THEOPHILI AD INDOS.

Nam qui in regionibus eis regnum obtinebat, a Græca superstitione ad veræ pietatis religionem deflexit; & ecclesias tres in diuersis locis erexit, non tantum quæ ab Imperatore missa acceperat, donis, sed maxime etiam, quos ipse addiderat, sumptibus, per animi alacritatem cum illo concertans. Ecclesiarum istarum vna in metropoli & principe vrbe totius gentis; Thapharum eam nominant: secunda in loco vbi Romanorum emporium erat, extrorsum ad Oceanum versum; regio Adane vocatur: tertia in alia terræ eius parte, vbi est quod Persicum emporium dicitur, in Persici maris ore constructa. Theophilus porro, rebus apud Homeritas ampliter dispositis, templisq. eis consecratis, atque etiam prorum copia exornatis, in Adiabenen, quam patriam eius esse diximus, traiecit; ac deinceps in reliquam quoque Indiam transiuit; multaq. apud eos, quæ non rite agebantur, correxit: etenim considentes Euangelicum audiebant oraculum, & alia multa faciebant, quæ sanctiones Ecclesiasticæ non iubebant: ea omnia pulchre immutans ad Ecclesiæ placitum morem composuit: vna saltem & quidem maxima re incommodans, quod τὸ ἑτεροούσιον altero substantiale colere docuit. Porro ex India & Arabia Magna ad Auxumitas Aethiopes progressus est.] & inferius: At Theophilus, recte constitutis Auxumitarum rebus, in Romanorum reuersus est ditionem: atque post reditum in magno habitus honore, suam quidem ille vrbem, aut Ecclesiam, cui Episcopus præesset, sortitus non est: vbique tamen locorum propter hominis reuerentiam, in eum, vt miraculum quoddam, omnium coniecti oculi erant: donec Aetio & Eudoxio in exilium, quod consilia cum Gallo communicassent, eiusq. rebus fauissent, actis, & ipse Heracleam in Pontum est deportatus, Gallo in intimis habitus.] hæc ille de Theophilo. C D

XIV. HOMERITAE QVANDO AD FIDEM CONVERSI.

Ceterum cum res ab eo gestas, sic summatim recensitas, scriptis mandatas esse a Philostorgio hæreticorum infamissimo, tradat: omnia plane de eodem enarrata, in mendacij suspicionem adducit, cum nihil aliud de Theophilo nisus sit demonstrare, quam ipsum Arianam hæresin in Indiam inuexisse, non autem re vera religionem Christianam propagasse: nam Homeritæ, ad quos a Constantio legatum missum esse Theophilum ait, iam antea acceperant Euangelium, necnon alij adiacentes Indorum pupuli, prædicatione primo Apostolorum, Bartholomæi, Thomæ, ac Matthæi, qui Aethiopibus prædicauit [b], deinde Panthæni [c], ac nouissime Frumentij [d] & Aedesij, qui sub Constantino Indis Euangelium annunciarunt, vt suis locis superius demonstrauimus: sed & ipsos populos Adiabenos iam longe ante hæc tempora Christianos euasisse, ex Sozomeno [e] superius dictum est: vt de his nulla penitus dubitatio esse possit. E

[b] Socrat. lib. 1. c. 15.
[c] Euseb. lib. 5. cap. 10.
[d] Ruffin. lib. 1. cap. 9.
[e] Sozom. lib. 2. cap. 10.

XV. THALASSIVS SCRIPTOR ARIANVS.

Hæc itaque voluimus addidisse, vt lectorem admoneremus, caute legenda esse quæ ex lutoso hæreticorum fonte Nicephorus adeo inconsiderate deriuat, quæve Suidas ex Thalassio prodit eiusdem farinæ homine: vixit hic hoc eodem tempore, quem Constantij delatorem Ammianus [f] appellat, cuius est quoque mentio apud Athanasiū in epistola ad Solitarios. Iste igitur suo Theophilo, cui summa erat familiaritate coniunctus, tantum tribuit, vt etiam defunctam feminam Iudæam ad vitā reuocasse, asserere non erubuerit; quod Suidas refert, & ipse minime exacte quidem res Theophili exploratas habens; sicut & Nicephorus,

[f] Ammian. lib. 14.

A phorus, qui ex scriptis hæretici hominis Philostorgij ea edidit, quæ antiquiores Græci historici Theodoretus, Socrates, ac Sozomenus, & si qui alij horum successores fuere, sunt penitus auersati, vtpote referta mendacijs, & omni prorsus fide carentia; atque adeo contempserunt, vt nullus prorsus illorum huius Theophili meminisse vel leuiter saltem reperiatur: nam ipsum Philostorgij vel tantum nomen sic exhorruerunt, vt cuncta ab eo scripta execranda duxerint, & digna quæ perpetuo silentio damnarentur.

XVI. PHILOSTORGIVS HISTORICVS ARIANVS.

At quoniam auctore Philostorgio alia cōplura produntur; age, qualis hic fuerit, vt prudentior fias, lector, hic ex Photio recitemus, de quo hæc in sua Bibliotheca: Philostorgius Arianus librum scripsit de Religione, quasi historiam texens Ecclesiasticam: omnes Arianos extollit, & contumelia afficit Catholicos: vt non sit historia, sed Encomium Arianorum. Incipit ab origine Arianæ hæresis vsque ad Aetij renocationem ab exilio factam per Iu-
B lianum: Aetium extollit in cælum, & Eusebium Nicomediensem, & alios similes.] ac demum: Quamuis (inquit) Orthodoxos omnes carpat; non est ausus attingere Gregorium Theologum: Basilio autem non pepercit.] Vixisse vero hunc tradit sub Theodosio Iuniore, ad quod tempus posterioris libri historiam perduxit. At de Philostorgio Theophili laudatore satis. ad hæc enim enarranda de Theophilo digressi sumus occasione proscriptionis a Constantio factæ in eos qui Gallo Cæsari studuissent. Ceterum liquet tum Eudoxiū, tum Aetium postea exilio relaxatos, ipsum vero Eudoxium creatum deinde Episcopum Antiochenum, ac mox Constantinopolitanum: tantum valuit apud Constantium hæresis Ariana, vt eius patroni, quamuis maiestatis criminis condemnati essent, fuerint tamen non solum ad propria restituti, sed ampliſſimis honoribus & dignitatibus aucti.

XVII. ATHANASIVS VEXATVR ALEXANDRIAE.

Constantius igitur his curis de rebus Galli hoc anno detentus, diram illam quam medi-
C tabatur aduersus Catholicam Ecclesiam persecutionem, edicto iam de subscribendo in Athanasij damnationem anno superiori (vt vidimus) promulgato, ad tempus continuit, cum tamen interea veluti præludijs quibusdam Athanasius Alexandriæ a magistratibus vexaretur, quorum illud opus erat, vt, qualibet excogitata occasione, primum omnium eū Alexandria dimouerent. Tentauerat id antea (vt dictum est) Montanus Palatinus: qui cū a cœptis destitisset, hoc ipso anno, nempe post biennium & duos menses elapsos a Montani temporibus, idem Athanasius a Diogene exagitari cœpit; post quem Syrianus Dux aperto demum marte eam inuasit Ecclesiam. Testatur id ipse quidem, cum ad Cōstantium scribit his verbis [a]: Cum igitur alio Montanus profectus esset, superuenit Diogenes Notarius post sextum demum & vigesimum mensem, qui nec ipse quoque epistolā exhibuit (*de tium. proficiscendo ad Constantium scilicet*) aut sub mutuum conspectum venit; neque tamquam
D mandatum haberet, quicquam mihi præcepit. Quin cum ipse Syrianus exercitus ductor Alexandriam ingrederetur, & quædam ab Arianis iactarentur, qui sese, quod liberet, acturos denunciabant: quærebam, num istiusmodi litteræ, quales illi iactitarent, allatæ essent. Litteras enim mandati tui, fateor, ab illis deposcebam. Postquam ipsi eas se habere pernegarent; postulabam, vt saltem vel ipse Syrianus, vel Præfectus Aegypti Maximus mihi id ipsum suo scripto iniūgeret: postulabamq. id ea de causa, quod tua humanitas in suo diplomate vetuerat, ne quis me turbaret; vtq. ego negligerem aliorum terrores, & secure in Ecclesijs permanerem. Qui autem huiusmodi diplomata ad me detulerunt, Palladius est olim Palatij Magister, & Asterius Dux Armeniæ. Exemplar autem litterarum, quod tale est, velim mihi liceat cum tua venia recitare: Constantius Victor, &c.] habes has superius, eo tempore quo allatæ sunt, descriptas. His autem hic ab Athanasio recitatis, idē mox subdit:

[a] Athan. Apolog. ad Constan-

XVIII. ATHANASII PVGNAE CVM MAGISTRATIBVS.

E De hac epistola & illi cum Iudicibus disceptabant, & eam nos manibus præferebamus. Quid igitur? an non merito ab illis diplomata postulabam? nec illorum simplicibus verbis obsequebar? Illi igitur cum non ederent, neque proferrent mandatum tuæ pietatis, nonne plane & directe contra iussa huius diplomatis agebant? Ego igitur, cum illi litteras nullas exhiberent, probe mecum colligere & ratiocinari videbar, ipsos nihil nisi verba afferre; præsertim cum tuo diplomate iubebar, ne quid istiusmodi curarem. Iure igitur hoc feci, religiosissime Auguste; vt quemadmodum cum epistolis tuis ingressus essem in patriam, ita acceptis tuis mandatis, e patria discederem: quo non, vt fugiens Ecclesiam, reus culpabilisq. haberer, sed vt ex mandato tuo haberem causam discessionis. Idemq. omnes populi cum presbyteris, & maior pars ciuitatis (ne plures nominem) a Syriano, quem ea de causa adierant, postulabant: quo tempore illic quoque aderat Maximus Aegypti Præfectus. Postulatio autem istiusmodi fuit, vt nihil vel scriptis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel verbis ederent quod vellent, aut ne Ecclesias interea turbarent, dum ipsi populi ea de re legatos ad te mitterent.

XIX. REFELLVNTVR CALVMNIAE.

Ista cum diu multumq. a Syriano, non ignaro quam æqua pererentur, postularent: confirmauit id se facturum, idq. iureiurando cum attestatione tuæ salutis. Istis, dum fierent, agereturq. de ea re ad tuam maiestatem deferenda, interfuit Hilarius; consciaq. est eius rei cohors Præfecti Aegyptiaci; & verba, quibus res acta est, apud pritanim ciuitatis conseruantur. vnde facile intelliges, nec me, nec quemquam alium tuis iussis contradixisse, sed omnes tuam voluntatem in tuis scriptis voluisse videre. Dicta scripraq. Imperatoris pari pondere æstimanda sunt, cum is qui ea reportat, libere se ea in mandatis habere profitetur. Verum cum illi neque iniunctum sibi, manifesto assererent, neque scriptis ederent quod imperabant; sed omnia ita instituerent, vt appareret, eos suo nomine & auctoritate id agere: fateor citra omnem dissimulationem, cœpi eos habere suspectos, & in primis ea de causa, quod a multis Arianis stiparentur, quodq. cum ijs & epula & consilia inirent, nihilq. propalam & sinceriter agerent, sed dolos tantum & insidias necterent, nec quicquam tamquam pro edicto Imperatoris agerent, sed prout ab inimicis rogarentur: necessario me eo contuli, vt diplomata ab ijs in rebus suspectis postularem. Id quoque angebat animum meum, quod indecorum arbitrabar, cum tot diplomatibus Ecclesiam ingressus essem, sine diplomatibus inde discedere.] hæc Athanasius. Quæ vero de grassatione facta in Alexandrinam Ecclesiam a Syriano Duce subinfert, suo loco narrabimus: eiusmodi enim magistratuum cum Athanasio altercationes in sequentem quoque annum productæ sunt. Post hæc autem ab eodem Athanasio ad Constantium Imperatorem legatio missa est, cuius his verbis meminit Sozomenus [a]:

[a] Sozom. lib. 4. cap. 8.

XX. LEGATIO ATHANASII AD CONSTANTIVM IMP.

Athanasius vero, quoniam persuasum habebat, sibi in Palatio Imperatoris paratas insidias; ipse neque ad Imperatorem venire ausus est, neque in rem suam esse existimauit. Itaque quinque Episcopis Aegypti ad eam rem delectis (ex quorum numero erat Serapion Thmuetensis, vir tum vitæ institutione sanctissimus, tum oratione disertus) eos ad Imperatorem iam tum in ea Imperij parte, quæ ad Solem occidentem spectat, ætatem degentem mittit; quibuscum vna iungit quoque tres suæ Ecclesiæ presbyteros; qui tum Imperatoris gratiam sibi concilient; tum ad calumnias aduersariorum, si opus sit, respondeant; tum denique alias res obeant, quas Ecclesiæ & ipsi commodissimas fore animaduerterent. Non multo autem postquam illi Alexandria soluissent, recepit Imperatoris litteras, quæ eum ad aulam vocabant. Quare & ipse Athanasius & populus Ecclesiæ grauiter conturbati sunt, & ancipiti cura & dubia distracti. Nam neque Imperatori, qui opinionem a fide alienam tueretur, morem gerere, tutum; neque ei resistere, extra periculum esse existimarunt. Attamen Athanasius mansit Alexandriæ; & qui litteras attulerat, re infecta, reuertit. Sequenti autem æstate alter Imperatoris mandato cum magistratibus eiusdem gentis accedens ad Athanasium, coegit eum ex vrbe exire, clerumq. illius Ecclesiæ grauiter exagitauit. At cum primum populum, Ecclesiæ causa, magnos sumere spiritus, & ad bellum se instruere videret; iste quoque, labore frustra suscepto, inde recessit.] hæc Sozomenus.

XXI. SOZOMENVS ERRORIS ARGVITVR.

Sed talia profecto quæ erroris arguantur ex his quæ nuper ex Athanasio recitata sunt: nimirum voces fuisse Arianorum, litteras scriptas esse ab Imperatore, quibus Athanasius accersiretur; sed eas ab ipso Athanasio exactas, nec editas esse, quod non extarent. Aperte igitur conuincitur Sozomenus non legisse ea quæ hoc argumento ab eodem Athanasio in Apologia ad Constantium scripta tractantur; sed impegisse in Sabinum illum Macedonianum hæreticum, totam rerum gestarum historiam horum temporum in odium Orthodoxorum (quod alias dictum est) inuertentem. Si enim vere adfuissent nuncij cum litteris Imperatoris ad Athanasium; se absque cõtrouersia Alexandria recessurum fuisse, & ad Imperatorem profecturum, sæpe ijsdem scriptis contestatus est: sed resedisse Alexandriæ, quod quæ ferebantur missæ ab eodem Imperatore litteræ, eas numquã, quod non extarent, aduersarij ostendissent. Nec est quod dici possit, litteras postea de profectione eiusdem Athanasij scriptas esse, & Alexandriã ad ipsum allatas: nam si ita accidisset, necessario in dicta Apologia earũ idem Athanasius meminisset: alioquin inanis & futilis illa omnis tot rationibus comparata, ad ipsum, qui hæc sciret, Constantiũ, fuisset Apologia. Sed illud Sozomeno concedimus, vere contigisse, lentius cum Athanasio actum esse, quod populus Alexãdrinus in eum propensior, turbas ciere, atque seditionem conflare paratus esset. quam autem ad rixas prompti essent Aegyptij, & quã periculose a Præfectis tentari solerent, satis ac

sæpe

sæpe superius dictum est. Opus ergo fuit (quod subdit Sozomenus) ad exturbandum ab Ecclesia Athanasium, ex reliqua Aegypto & Libya legiones Alexandriam conuocare: sed de his suo loco dicendum.

XXII.

Inter hæc autem Iulianus Galli Cæsaris frater in suspicionem adductus conspirationis cum eo in Romanum Imperium, ad Constantium Augustum Mediolani agentem se confert: quid vero cum eo transactum sit, Ammianus & ipse Gentilis illi plurimum addictus scribens [a], Inde, inquit, ad Iulianum recens perductum calumniarum vertitur machina: memorabilem postea Principẽ gemino crimine (vt iniquitas æstimabat) implicitum, quod a Marcelli fundo in Cappadocia posito ad Asiam demigrarat liberalium desiderio doctrinarum, & quod per Constantinopolim transeuntem viderat fratrem, &c.] Prima accusatio ista de discessione e fundo Marcelli in Asiam, id pertigisse videtur, quod Iulianus e loco illi statuto a Constantio (quem alij legunt Macellum) de quo supra, in Asiam profectus esset addiscendæ magiæ causa ad Gentiles philosophos idololatras ac magiæ studiosos, prout superius vidimus id ab eo esse factum: quam tamen accusationem Ammianus honesto colore fucat, nomine videlicet addiscendarum litterarum. sed ad hæc mox subdit de Iuliano: Qui cum obiecta dilueret, ostenderetq. neutrum sine iussu feciisse; nefando assectatorum cœtu vrgentium perijsset, ni aspiratione superi numinis, Eusebia suffragante Regina, ductus ad Comum oppidum Mediolano vicinum, ibiq. paulisper moratus, pro eadem ingenti causa, vt cupidine flagrauit, ad Græciam ire permissus est] nempe Athenas. hæc Ammianus.

[a] Ammian. lib. 15.

QVID IVLIANVS APVD CONSTANTIVM.

XXIII.

Aderat tunc Athenis Gregorius Nazianzenus, cum Iulianus illuc se contulit; quem conspicatus, de homine haud falsus coniector extitit. quid autẽ ex aspectu eius vaticinatus sit, cum illum vidit, idem tradit his verbis [b]: A me autem, quæ postea gessit, procul ante perspecta quoquo modo fuerunt, ex quo Athenis cum eo versatus sum. Nam illuc quoque statim post ea, quæ aduersus fratrem designata sunt, profectus est, Imperatorem hoc ipsum deprecatus. Duplicem enim eo proficiscendi causam habebat, alteram speciosiorem & honestiorem, vt Græciam eiusq. scholas viseret; alteram tectiorem, paucisq. notam, vt regionis illius sacrificos & impostores de rebus suis consuleret, impietate videlicet nondum plenam libertatem habente. Tunc igitur me non malum huius viri coniectorem fuisse memini, quamquam alioqui ad has res non optime a natura comparatus. Sed me morum ipsius inconstantia, atque incredibilis quædam mentis emotio vatem efficiebat: siquidem ille optimus vates est, qui recte conijcere nouit. Neque enim mihi boni quicquam significare aut ominari videbantur ceruix non stata, humeri subsultantes, & ad æquilibrium subinde agitati, oculus insolens & vagus, furiosq. intuens, pedes instabiles & titubantes, nasus contumeliam & contemptum spirans, vultus lineamenta ridicula idem significantia, risus petulantes & effrenati, nutus & renutus temerarij, sermo hærens, spirituq. concisus, interrogationes stultæ & præcipites, responsiones nihilo his meliores, aliæ in alias insultantes, nec graues & constantes, nec eruditionis ordine progredientes.

[b] Greg. Nazz. orat. 2. in Iul.

IVLIANVS ATHENAS VENIT.

XXIV.

Quid singula describere necesse est? talem ante opera conspicatus sum, qualem in operibus postea cognoui. Quod si quidam ex ijs qui tum simul erant, quidq. dixerim, adierunt, nunc mihi præsto essent; haud ægre testarentur: quibus, vt hæc aspexi, statim prolocutus sum: Quale malum Romanorum terra nutrit! præfatus licet, ac mihi, vt falsus vates essem, imprecatus: præstabilius enim id fuerat, quam talibus malis Orbẽ terrarum impleri, taleq. monstrum existere, quale nullis ante sæculis, etiam si alioqui diluuia multa sermone iactentur, & multa incendia, ebullientesq. terræ quassationes, & hiatus, ac multi insuper immanissimi homines, belluæq. prodigiosæ & compositæ, quas natura nouo more produxit.] hæc Gregorius. Cui, quod dicit aduentus Iuliani Athenas secretiorem illam fuisse causam, vt sacrificos & impostores de rebus suis consuleret, en quam eleganter adstipulatur Eunapius [c], dicens: Istic pulchre instructus, a Maximo scilicet atque Chrysantio, intellecto plus aliquanto latere in Græcia apud Eleusinia rum dearum Antistitem, velociter illuc accurrit.] Præfetulisse autem hominem illum scientiam futura prænunciandi, idem auctor ab eodem & ipse Antistite initiatus sacrorum arcanis, & inter Eumolpidas relatus postea, testatur. At de diuinatione per dæmonem fieri solita dicemus suo loco.

[c] Eunap. Vit. Philosoph.

DE IVLIANO QVID AVGVRATVS EST GREG. NAZIAN.

XXV.

Florentissimæ videbantur hoc tempore esse Athenarum scholæ, quarum causa Iulianus se eo proficisci, vehementer cupere demonstrauit. Docuisse enim reperitur Athenis Constantij temporibus Anatholius clarus orator, eidemq. Imperatori percarus, qui ipsum

QVALES ATHENAE HIS TEMPORIBVS

Universidad de Deusto
Biblioteca

Romam vocauit, atque Præfectura Prætorij insigniuit. Proæresius etiam ibi docebat, qui ob facultatem dicendi ab eodem Imperatore in Gallias primum, deinde Romam ab ipso Constantio missus, ibidem ex Senatusconsulto statua donatus est, eiusmodi inscriptione nobilitata: REGINA RERVM ROMA REGI ELOQVENTIAE. De eo Sozomenus [a], atque Eunapius [b], qui illum, vt gentilem suum, sibi vendicat hominem: fuisse tamen Christianum, est aliqua coniectura; cum tradat S. Hieronymus [c], lege lata a Iuliano ne Christiani liberalium artium doctores essent, permissum ab eo illi docere, ipsum vero sponte scholas deseruisse. Sed & Eunapius quoque affirmat, eumdem Proæresium, sententia Iuliani, lectione fuisse abdicatum: quod quidem par est credere minime contigisse, nisi Christianus fuisset, cum ipse Ethnicorum professorum studiosissimus fuerit. sed de his iterum suo loco. Docebat hoc eodem tempore Athenis Musonius, quem etiam idem Iulianus cessare iussit: insuper constat ibidem tunc publice professos esse Hemerium & Libanium, quibus, tradit Sozomenus, Gregorium Nazianzenum & Basilium præceptoribus vsos esse: affirmat de Libanio hoc ipsum Basilius [d].

[a] Sozom. lib. 6. cap. 17.
[b] Eunap. de Vit. Philosoph.
[c] Hieron. in Chronic.
[d] Basil. epist. 146

XXVI. SCHOLAE NOBILIORES HVIVS TEMPORIS.

Erant tunc in Oriente in alijs quoque præclarioribus vrbibus diuersarum facultatum gymnasia, vt Cæsareæ Palæstinæ, Alexandriæ, & Constantinopoli; sed ceteris omnibus eminebant Athenæ; accidereq. solebat, vt prius in dictarum ciuitatum scholas imbuendi diuersis scientijs se conferrent, ac demum Athenas accederent, vbi & penitus consummarentur. Sic plane factum vidimus a Gregorio Nazianzeno, qui Cæsareæ primum, inde Alexandriæ auditor fuit: postremo Athenas profectus, illic primo discipulus, deinde doctor publice professus est: sed & post eum Basilius Cæsariensis Cappadox, cum prius Cæsareæ Palæstinæ, inde vero Constantinopoli egregie litteris excultus esset, Athenas concessit, litterarum & litteratorum asylum: vbi illud inter discipulos erat in more positum, vt quicumque recens adueniret Athenas, quo deprimerent fastum illius ex scientia quam alibi didicisset, eum circuire solerent qui illic erant discipuli, atque cum illo de rebus, quas alibi professus esset, differere, ac tandem ludibrio traducere hominem, veluti in comœdia ludionem. Libet autem hic eadem recensere; quo lector iamdiu inter crudelia tyrannorum monstra, & Arianæ hæresis sæuas bestias pertæsus ac mærens incedens, paululum recreetur, exhilareturq. duorum talium incomparabilium amicorum consortio, Gregorij atque Basilij.

XXVII.

Prius igitur Athenas venit Gregorius, inde vero Basilius. Ille quidem antea primo egressus domo (vt dictum est) Cæsaream Palæstinæ se contulerat, vbi audiuit (vt auctor est S. Hieronymus [e]) Thespesium egregium oratorem. testatur id ipse quoque, cum ait [f]: Ego artis oratoriæ amore inflammatus, in Palæstinæ academijs tum florentibus pedem fixi; Cæsarius Alexandriam perrexit, vrbem tunc & hoc quoque tempore doctrinarum omniū officinam non falso æstimatam.] hæc ipse. Erat Cæsarius eius germanus pari studio inflammatus. secutus postea ipsum Gregorius, Alexandriam eadem ex causa profectus est: atque vbi tum Cæsarienſium scholarum fontes, tum riuos doctrinæ Alexandrini gymnasij auido pectore exhausisset, ardentiori animi ardore flumina Athenarum sitiuit; atque adeo vehementer, vt nec expectato opportuno anni tempore nauigandi, nauim conscendens, in magnum discrimen vitam adduxerit, ereptus tamen precibus sanctæ matris Nonnæ: quod ipse testatur iterum, cum res suas accurate describit [g], vbi de immenso suo desiderio Athenarum hæc cecinit [h]:

[e] Hieronym. de Script. Eccles. in Euzoio.
[f] Greg. Naz. in laud. Cæsarij.

GREG. NAZ. ET BASILIVS PROFECTI ATHENAS.

[g] Greg. Naz. carm. de reb. suis, & orat. in funer.
[h] Greg. Nazian. carm. de reb. suis.

Sola meum ardenti pectus stimulauit amore
Doctrina Argolica, quam gloria gentis Athena
Quæsiuere mihi, Solisq. occasus & ortus:
In qua multum operæ posui, multumq. laboris
Permultis annis subij. sed & hanc quoque Christi
Ante pedes humilem, pronamq. iacere coegi.]

XXVIII.

Sed relegamus Basilij itidem scientiarum cunabula atque progressus ab eodem quoque concinne descriptos [i]: Cæsaream, Palæstinæ scilicet, vt eius vrbis scholarum particeps esset, celeriter contendit; hanc, inquam, eximiam ciuitatem, & nostram (nam meorum quoque studiorum dux & magister extitit) non minus litterarum atque doctrinæ, quam vrbium quibus præest & dominatur, metropolim: quam si quis doctrinæ palma spoliauerit, rem omnium pulcherrimam ipsiq. maxime propriam eripuerit.] ac post alia: Hinc Byzantium vrbem totius Orientis principatum tenentem (excellentissimis enim oratoribus, philoso-

BASILII PROGRESSVS.

[i] Greg. Nazian. orat. in laud. Basily.

philosophisq. florebat, quorum breui optima quæque ingenij celeritate ac magnitudine collegit) atque inde Athenas, hoc est, litterarum domicilium, a Deo, atque inexplebili eademq. laudanda doctrinæ cupiditate mittitur: Athenas, inquam, mihi vere aureas, ac, si cuiquam alij, bonorum parentes: nam illæ hominem, non illum quidem ante ignotum, sed tamen notiorem reddiderunt.] cum dicat ipse, ante nouisse Basilium; id accidisse puto Cæsareæ Palæstinæ, quæ fuit prima ipsorum palæstra ad vires ingenij exercendas. Et inferius:

XXIX. ADVENTVS GREGORII ET BASILII ATHENAS.

Habebant nos Athenæ profluuij cuiusdam fluuialis instar ex eodem patriæ fonte in diuersas regiones doctrinæ cupiditate dissectos; rursumq. velut ex composito, Deo videlicet ita impellente, coeuntes. Ac me quidem aliquanto ante habebant; illum autem haud multo post, & quidem cum mirifica & luculenta spe expectatum: etenim in multorum linguis versabatur, antequam aduenisset; nec quisquam erat, qui non præclare agi secum putaret, si id quod summo studio expetebat, prior occuparet.] subdit quoque hæc de immenso discipulorum studio, satagentium quemque discendi causa Athenas aduenientem præoccupando lucrari, & suo cuique ipsos (nam in partes diuisi erant) adscisceere præceptori: In hoc (inquit) elaborantes, vt & numero crescant, & illos opera sua locupletiores efficiant. atque ea res vehementer absurda est: præoccupantur vrbes, viæ, portus, summæ montium, planicies, solitudines omnes, denique Atticæ & reliquæ Græciæ partes, atque adeo incolarum permulti: nam & illos in partes ac studia distractos habet.

XXX. LVDVS DISCIPVLORVM ATHENIENSIVM.

Cum autem iuuenis quispiam accesserit, atque vel libens, vel inuitus in eorum, a quibus captus est, manibus & potestate fuerit; tum vero Attica hæc illis consuetudo est, ludusq. rei seriæ admixtus. Primum apud eorum aliquem, qui priores ipsum arripuerint, hospitio accipitur, vel amicorum, vel propinquorum, vel qui eiusdem sunt patriæ, vel qui artem sophistices apprime callent, & lucra magistris conciliant, eoq. nomine apud eos summo honore atque pretio sunt: quod quidem illis mercedis loco est, habere qui ipsorū commodis studeant. Deinde a quouis volente cauillis lacessitur: quod quidem, ni fallor, ea de causa faciunt, vt nouitiorum fastum & superbiam retundant, atque a principio ipsos in potestatem redigant. Lacessitur autem ab alijs impudentius atque audacius, ab alijs eruditius, prout ille vel rusticis, vel ineptis moribus, vel vrbanitate fuerit præditus. Atque id ignaris quidem terribile atque inhumanum videtur; ijs autem periucundum, suauitatisq. plenum, quibus non ignota est ea consuetudo: plus enim terroris habet hæc minarum ostentatio, quam res ipsa. Tum per forum ad balneum cum pompa deducitur: pompa autem hoc modo se habet. Qui deducendi iuuenis munere funguntur, ordine dispositi atque æquis spatijs distincti, bini eum ad balneum antecedunt. Cum autem propius accesserint, quasi fanatico furore correpti, clamorem ingentem tollentes (hic autem clamor iubet, vt vlterius progredi desinant, ac suo loco consistant, tamquam eos balneum minime admittat) simulq. fores pulsantes, & iuuenem strepitu perterrentes, ac deinde introeundi potestatem ipsi facientes, ita demum eum in libertatem asserunt, atque a balneo redeuntem, deinceps vt æqualem ac sodalem accipiunt. Atque hoc ipsis est totius cærimoniæ iucundissimum, nimirum ab his, qui molestiam exhibent, quamprimum liberari.

XXXI. BASILIVS A LVDIBRIO SERVATVS ILLAESVS.

Tunc igitur meum Magnumq. Basilium non ipse solum venerabar, perspiciens illius tum in moribus grauitatem atque constantiam, tum in sermone dexteritatem: sed & alijs etiā, quibus perinde cognitus non erat, vt idem facerent, persuadebam: nam plerisque statim venerationi erat, vt qui fama & auditione iam eum percepissent. Ex quo effectum est, vt solus fere ex omnibus qui studiorum causa Athenas veniebant, communi lege solutus sit; maiorem vtique honorem, quam nouitij conditio ferre videbatur, consecutus. Hoc nobis amicitiæ principium, hinc coniunctionis igniculus: sic mutuo amore sauciati sumus. Postea huiusmodi quoque quiddam accidit: nam ne hoc quidem prætermissione dignum est. Haud simplicem apertamq. nationem Armenios esse inuenio, quin potius admodum tectam & simulatam. Tum ergo nonnulli iampridem cum ipso familiaritate & amicitia coniuncti, vtpote ex patre & veteri sodalitio (nam in illius schola instituti fuerant) ad ipsum per amicitiæ speciem accedentes (inuidia autem, non beneuolentia ducebantur) contentiosis potius quam doctis & argutis interrogationibus eum vrgebant, ac primo impetu sibi subijcere conabantur; tum quod egregiam ipsius indolem iampridem nossent; tum quod ipsum tanto in honore haberi, eo tempore, permoleste ferrent: graue enim, minimeq. ferendum esse, eos qui philosophica pallia priores induissent,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sent, atque in ratione scite & facunde dicendi elaborassent, extero atque nouitio nequaquam anteferri. A

XXXII. GREGORIVS PRAESTO BASILIO EST.

Ego autem ille Athenarum amans ac stultus (non enim eorum inuidiam senseram, frontis integumento fidem habens) Athenarum gloriam in ipsis conuulsam celerrimeq. contemptam indigno animo ferens, succumbentes iam adolescentes & terga vertentes, reducta disputatione suffulciebam; atque auxilij mei momentum afferens (in talibus autem rebus vel perexigua accessio quiduis potest) æqualia (vt ille ait, *nempe Homerus*) prœlij capita constitui. At vbi disputationis arcanum intellexi, quod iam ne contineri quidem poterat, sed iam perspicue detegebatur: repente mutato consilio, remigrationem ad puppim conuerti, ab illius partibus stans; dubiamq. victoriam reddidi. Qua in re, vt erat ingenio in primis acuto, magnam statim voluptatem cepit, atque alacritate perfusus (vt eum Homericis verbis omnino describam) egregios illos iuuenes disputatione perturbatos in- B
sectabatur, nec ante argumentationibus ferire destitit, quam eos in effusam fugam vertisset, victoriamq. haud dubiam adeptus fuisset. Hæc nobis amicitiæ iam non scintilla, sed fax conspicua & sublimis accenditur. Atque illi quidem sic infecto negotio discesserunt, cum suam temeritatem multum incusantes, tum fraudem nostram animo vsque adeo iniquo ferentes, vt apertas mihi inimicitias indicerent, ac proditorem crimino se appellarent, non modo eorum, sed Athenarum quoque ipsarum: quoniam primo impetu ab vno homine confutati atque ignominia affecti fuerant; idq. ab eiusmodi homine, cui ne fidenti quidem animo esse per tempus licebat.]

XXXIII. BASILII EXCELLENS ERVDITIO.

Subdit autem post hæc, eumdem Basilium eo scientiarum esse progressum, antequam Athenas se conferret, vt illuc cum aduenisset, & explorata complura habuisset, magno affectus sit angore animi, quod non, quales putabat, Athenas eruditas adinuenerit: visæ C
enim sunt illi ipsæ ieiunæ, cum, quid ibi addisceret, non reperit. Solabatur tamen eum Gregorius, qui id ipsum sibi visum esse, cum primum illuc se contulisset, affirmabat: consolabatur eum, inquam, spe meliorum, quæ hactenus ipsi inexplorata dicebat. hæc & alia de his multa locutus Gregorius: rursus, quænam fuerint mutua Athenis conuersatio atque studia, quibus hisce principijs exorta amicitia, maioribus in dies adaugebatur ac-

a Gregor. Naz. orat. in laud. Basilij.

cessionibus, sic ipse describit [a]:

XXXIV. GREGORII ET BASILII ATHENIS CONVERSATIO.

Par spes doctrinæ, hoc est, rei omnium inuidiosissimæ, nos ducebat: & tamen aberat inuidia, sola æmulatione flagrabamus. Hoc vtrique certamen, non vter primas ferret, sed vter alteri primas cederet: vterque enim alterius gloriam, suam existimabat: vna vtrique anima videbatur duo corpora ferens. Quod si minor fides ijs habenda est, qui omnia in omnibus posita esse dicunt (quod dicebant Empedocles & Anaxagoras) at nobis certe cre- D
dendum est, quod vterque in altero, & apud alterum positi eramus. Vnum hoc ab vtroque nostrum agebatur, vt virtutem coleremus, atque ad futuras spes vitæ nostræ rationes accommodaremus, ante mortem e vita migrantes. Quod quidem nobis ob oculos proponentes, vitam, actionesq. omnes nostras dirigebamus, tum diuini præcepti ductum sequentes, tum alter alteri virtutis studium extimulantes: atque (nisi hoc arrogantius dicere videar) vterque alteri norma & amussis eramus, qua rectum a prauo discernitur. Nec enim cum flagitiosissimis & petulantissimis quibusque sodalium nostrorum consuetudinem habebamus, sed cum optimis & honestissimis: nec cum pugnacissimis, sed cum tranquillissimis & pacatissimis, ijsq. quorum consuetudo maximos fructus afferebat: illud nimirum exploratum habentes, multo facilius vitium contrahi, quam virtutem communicari; quemadmodum facilius quoque morbus contrahitur, quam sanitas impertiatur. Disciplinis porro non tam iucundissimis, quam præclarissimis oblectabamur: nam hinc quoque vel E
ad virtutem, vel ad vitium iuuenes informantur.

XXXV. PARIA GREGORII AC BASILII PIETATIS STVDIA.

Duæ nobis viæ notæ erant: altera primaria & præstantior, quæ videlicet ad sacras domos nostras, sacrosq. doctores ferebat: altera secundaria, nec eiusdem honoris, nimirum quæ ad externæ doctrinæ professores ducebat. Reliquas omnes, quæ ad festa & spectacula, celebres conuentus, epulas ferebant, volentibus relinquebamus. Nihil enim, mea quidem sententia, magnificiendum est, quod nihil affert ad recte honesteq. viuendum, nec sui studiosos meliores reddit. Iam cum alijs alia quædam cognomenta sint vel a parentibus accepta, vel ex se ipsis, hoc est, ex propriæ vitæ studijs institutisq. comparata: nobis contra magna res erat, & illustre nomen, Christianos & esse & nominari, atque ea re magis efferebamur, &c.] paulo vero post: Atque vt rem in pauca contraham, pernicioſæ quidem alijs

quo

A quo ad animæ salutem Athenæ sunt (nec enim a pijs viris id temere existimatur: nefarijs enim opibus, hoc est, simulacris magis affluunt, quam reliqua omnis Græcia: difficileq. est non simul cum eorum laudatoribus & patronis in errorem abripi) nobis autem nihil detrimenti ab ijs allatum est, vtpote animo communitis, firmissimeq. obseptis. Quin potius (quod vix credibile est) hinc ad fidem confirmati sumus, ipsorum fraudem & impostruram cognoscentes, atque illic dæmones contemnentes, vbi in mirifica laude sunt dæmones, &c.]

Iam vidimus ex Eunapio, horum fama pellectum impium Iulianum Athenas expetiisse, vbi consuetudinem intimam habuit cum Eleusiniarum Antistite, clam sacris homines initiante, atque futura prædicente. Porro asylum illud impietatis postea ab Alarico tyranno, illi in hoc fauentibus Christianis, fuisse dirutum ac penitus dissipatum; idem au- B
ctor, dum illius Antistitis recitat prædictiones, narrat his verbis: Eas Græciæ angustias, *nempe Thermophilarum fauces*, Alarico prodidit impia natio fuscis vtentibus vestibus; qui, nullo prohibente, simul cum eo irruperunt, rescissa iam Pontificalium institutorum lege atque vinculo.] sed hæc postea, hic autem obiter recensita, occasione cultus idololatriæ Athenis plus quam in reliquis Orbis locis occulte vigentis: ad quæ nefanda opera destruenda, quod non satis esse viderentur leges Imperatoris diuersis temporibus latæ, armauit Deus postea tyrannum, qui omnia illa furore bellico atque barbarico pessumdaret. Profecerunt ex ijs quoque ijdem Gregorius atque Basilius, quod maiore odio in ea omnia incitati sint, & ad bellum aduersus idola gerendum magis incensi, aduersusq. Imperatorem ipsum Iulianum Apostatam, pro eis omni conatu pugnantem, inire certamen minime veriti. Sed de his suo loco dicendum.

XXXVI. ATHENAE ASYLVM IMPIETATIS DIRVTAE.

C Sic igitur bene instituta, atque optime ducta, ad omnes numeros attemperata Gregorij atque Basilij Athenis vita fuit, vt fama percelebres euaserint, non Athenis tantum vel in Græcia, sed vbique terrarum. nam hæc de his ipse Gregorius [a]: Ex quo (inquit) id assequebamur, vt non solum apud præceptores & socios, sed apud totam etiam Græciam, ac præsertim clarissimos quosque Græciæ viros, illustri fama celebraremur: quinetiam vltra Græciæ fines progressi sumus, sicut multorum sermone compertum est. nam vt quocumque Athenarum fama, eodem quoque præceptorum nostrorum fama se se proferebat; ita quicumque præceptores, ijdem quoque nos cognoscebant, simulq. de nobis audiebant & proloquebantur; ac par quoddam non obscurum & incelebre apud eos & eramus & dicebamur, nec nobiscum Orestes suos & Pylades vllo modo comprehensos putabant, &c.] At de commoratione eorum Athenis, iam satis: cetera porro ab eis gesta suo loco opportune sunt referenda.

XXXVII. GREGORIVS ET BASILIVS ORBI INNOTVERVNT.

a Greg. orat. in laud. Basilij.

D Discessit prior Athenis Basilius, cum Gregorius vix vt remaneret potuerit inuitus compelli, cum iam ageret ætatis annum trigesimum: eum enim, vt publice profiteretur oratoriam artem, coegere Athenienses. id quidem ipse testatur his iambicis versibus [b]:

XXXVIII. BASILIVS ATHENIS DISCEDIT.

b Greg. carm. de Vita sua.

Nam tempus ingens fluxerat iam in litteris,
Triginta & annos pene tunc exegeram:
Hic, esset in nos quinam amor sodalium,
Opinioque, comperi certa fide.
Aderat dies iam, magnus & labor simul:
Amplexibusq. tristibusq. in exitu
Verbis opus erat, queis amor flammas capit.
E
Socio quidem cessere, nolentes licet,
Multa afferenti, cogerent quæ excedere.
At mihi etiamnum lacrymæ ex oculis fluunt,
Turbationis illius dum sum memor.
Namque vniuersa me cohors æqualium
Cingens, magistri, cogniti, ignoti mihi,
(Precibus, querelis, vi quoque admixta simul,
Suadebat id amor) mordicus me detinent,
Atque exeundi mihi potestatem negant.
Neque enim decere, dictitant, nos perdere
Doctas Athenas: ac simul facundiæ
Mihi principatum calculis spondent suis.

Quid

Quid multa? flector (sola nam tot lacrymis
Verbisq. quercus restitisset) nec tamen
Omnino. nam me patrium contra solum
Trahebat, omnes eminens gentes fide,
(Pulchrum vbi putabam me pijs studijs dare)
Annisq. vterque fractus & senio parens.
Quocirca Athenis immoratus paululum,
Subduco furtim pene me, ac repeto domum.] hactenus res Gregorij vsque ad discessionem Athenis.

XXXIX. Ex quibus (quod spectat ad rerum gestarum veritatem elucidandam) plane Ruffinus[a] erroris arguitur, dum ait a Gregorio subductum Basilium e doctoris cathedra, manuq. iniecta secum in monasteriū esse perductum. In primis enim Basilium, inde vero Gregorium Athenis recessisse, ipsiusmet Gregorij testificatione exploratum habetur. Qui quidem, quam cœperat vna cum Gregorio, reuersus in patriam, sanctissimam vitam excoluit, corporis virginitatem ab omni carnis illecebra seruans immaculatam: licet non ita mentis puritatem illibatam seruasse, scribens ad Chilonem discipulum, conqueri videatur, cum ait: Quin & mulieres se meis hisce oculis visendas offerebant, quarum præcellenti elegantia & decore spectabili meæ tentaretur integritas pudicitiæ. Et quidem flagitium vitaui fornicationis, at munditiæ virginalis florem arcana cordis cogitatione fœdaui.] hæc sane ipse, qui veram virginitatem ex animæ perfecta integritate arctissimis limitibus circumscripsit; quo argumento de Vera virginitate ad Lætoium Episcopum Melitensem scripsit commentarium. Ceterum Gregorius Nazianzenus in oratione funebri in laudem eiusdem Basilij, ipsum perfectissimum virginitatis cultorem fuisse demonstrat his verbis: Quis igitur virginitatem magis honorauit, quam Basilius, aut carnis puritatem quasi lege sanciuit non solum proprio exemplo, sed eorum quibus studebat? &c.] hæc de Basilio modo satis: de Gregorio quoque ista in præsentiarum dicta sufficiant, de reditu, inquam, ipsius in patriam post Basilium.

[a] *Ruffin. lib. 2. cap. 9.*

BASILII DE SE CONFESSIO.

XL. Recedens Athenis Gregorius, Constantinopolim venit; quo loci cum esset, diuina quadam prouidentia accidit, vt Cæsarius ipsius frater Alexandria, vbi litterarum causa eatenus moratus erat, appelleret Constantinopolim, iam philosophicis litteris egregie excultus, & artis medicinæ apprime gnarus: quem celebris fama adeo nobilitauerat, vt a Senatoribus Senatoria dignitas atque insuper nobile matrimonium eidem, vt his vinculis retineretur in vrbe, oblatum fuerit; sed & id ipsum ab Imperatore per legatos petitum fuit. Verum his omnibus tunc plus apud ipsum valuit fraternus amor, ac pietas erga parentes, quorum visendorum causa sequi maluit Gregorium redeuntem: alio autem tempore postea opportunius in Imperatoris aulam se contulit. Quæ omnia pluribus ab eodem Gregorio scripta sunt. Sed iam his relictis, quos sæpe in progressu conueniemus, ad sequentis anni res tetras ac tragicas, cunctantem, hærentemque, immo & prædensis horrentem vepribus orationem conuertamus.

GREGORII NAZIANZENI REDITVS IN PATRIAM.

IESV CHRISTI ANNVS 355. LIBERII PAP. ANNVS 4. CONSTANTII IMP. ANNVS 19.

I. Recentesimo quinquagesimoquinto Domini anno Arbetio & Lollianus Consules creati sunt. Est mentio Consulatus Lolliani apud Iulium Firmicium Maternum, qui librum illum de Matheſi scribere aggressus est anno superiori, cum Lollianus Consul designatus esset, absoluitq. sequenti anno post Consulatū eiusdem, ad quem Proconsulem ipsum inscripsit, vt ex eiusdem præfationibus constat. Vnde & illud intelligere possumus, diuersum hunc Iulium Maternum ab eo qui ad Constantium atque Constantem commentarium edidit aduersus errores profanæ religionis: longe enim abesse videtur, vt qui adeo diserte atque pie de Christiana religione aduersus Gentilium superstitionem tractatum edidit, idem postea de Matheſi omni ex parte impium scripserit.

DE IVLIO FIRMICIO MATERNO.

II. Quod vero ad res gestas anni huius pertinet: extitit plane ipse Catholicæ Ecclesiæ cladibus famosissimus: quo indicitur ac celebratur Mediolani Concilium, quod missa a Liberio Papa anno superiore ad Constantium Imperatorem legatione publica fuerat expetitum.

CONCILIVM MEDIOLANENSE.

tum. Cum enim edicto Imperatoris cogerentur Episcopi Occidentales ad subscribendum latæ ab Arianis sententiæ in Athanasium, & ingens ea ex re naufragium Catholicæ Ecclesiæ immineret: vt hæc in Concilio Episcoporum examinarentur, Liberius Papa, missis anno superiore Lucifero Episcopo Calaritano, Pancratio presbytero, & Hilario diacono ad eumdem Imperatorem legatis, litteris ad eum scriptis postularat; ratus fore, vt, cognita ex consiatis in Athanasium calumnijs Arianorum perfidia, tum a subscriptione in ipsum Athanasium, tum a communicatione cum Arianis, ac multo magis ab eorum hæresi, Occidentales omnes procul abhorrerent Episcopi. Atqui aliud fuit Constantij Imperatoris huius cogendi Conuentus consilium; nempe, vt in vnum Catholicos omnes, quos posset, ita conuocaret Episcopos, vt sic in locum vnum includeret, vbi ipse præsens ad subscribendum in Athanasium, adhibita vi quoque, compelleret; quod & infelicissime præstitit.

Hæc autem cuncta quo gesta sunt ordine, ex fragmentis hinc inde magna industria, nec leui sane labore comparatis, quod eius Acta perierint, vtpote omnibus execranda, ac perpetuo digna silentio, hic describemus.

III. TEMPVS CONCILII ET FREQVENTIA.

Ac primum omnium quod ad tempus spectat; Concilium ipsum hoc anno Mediolani esse celebratum, cum ex his quæ anno superiore diximus manifestum appareat, & ex ijs quæ sunt hoc eodem anno dicenda exploratum in omnibus habeatur; id ipsum etiam Seuerus[a] disertis verbis certum reddit, dum exilia Episcoporum ex eodem Concilio irrogata contigisse ait hoc anno, Arbetione nimirum & Lolliano Consulibus. De frequentia vero huius Synodi hæc habet Sozomenus[b]: Concilio igitur impulsu Imperatoris Constantij Mediolani conuocato, ex Oriente pauci Episcopi illo aduentarunt; propterea quod alij morbo (vt est verisimile) præpediti, alij itineris longitudine deterriti, eo accedere recusabant: at Episcoporum Occidentis ibi congregati fuere trecenti & amplius.] hæc ipse: eadem quoque Socrates[c].

[a] *Seuer. lib. 2.*

[b] *Sozom. lib. 4. cap. 8.*

[c] *Socrat. lib. 2. c. 29.*

IV. CONCIL. MEDIOL. DICENDVM FACTIO SCELERATORVM.

Verum quantumlibet istiusmodi Episcoporum conuentus Ecclesiastici Concilij nomen præsetulerit: verius tamen dicenda fuit tyrannica consultatio, coniuratio Ariana, factio sceleratorum, conspiratio impiorum, atque (vt proprius dicam) publicorum latronum violenta grassatio: quippe cui præsideret vna cum satellitio adhuc cruentus innoxiorum sanguine hæreticus Imperator: vbi Arianis totum concessum, Catholicis Episcopis denegata omnia, suffragia vetita, vel intercisa, vilipensa: vbi præsto essent satellites, & parati astarent commentarienses atque expediti lictores: vbi non sacri sancirentur canones, sed Episcoporum degradationes, exiliorumq. scriberentur & subscriberentur sententiæ: vbi demum nihil non auderet Ariana procacia; & nihil valeret, Imperatoria vi suppressa, Orthodoxorum constantia atque in dicendo libertas.

V. ADVENTVS LEGATORVM AD SYNODVM ET EVSEBII VERCELLEN. EPISCOPI.

Istæc omnia antea odorati Apostolicæ sedis legati Lucifer Episcopus atque collegæ, necnon S. Eusebius Episcopus Vercellensis, illo conuenire detrectantes, venire tamen postea iussi sunt. nam de Eusebio hæc habet S. Hilarius[d]: Venio nunc ad id quod recens gestum est, in quo se etiam professio sceleris in secreto artis suæ dedignata est continere. Eusebius Vercellensis Episcopus vir est omni vita Deo seruiens. Iste post Arelatensem Synodum, cum Paulinus Episcopus tantis istorum sceleribus contraisset, venire Mediolanum præcipitur, collecta iam illic malignantium synagoga. Decem diebus ad ecclesiam vetitus est accedere, dum aduersus tam sanctum virum malitia se peruersa consumit. Soporatis deinde consilijs omnibus, vbi libitum est, aduocatur. Adest vna cum Romanis clericis & Lucifero Sardiniæ Episcopo.] erant vero hi Apostolicæ sedis legati.

[d] *Hilar. ad Constan.*

VI. LITTERAE SYNODI AD EVSEB. VERCEL. EPISC. * Eudoxium

Antequam autem cogeretur Eusebius Synodo interesse, missi sunt ab Arianis Episcopi duo ad eumdem Eusebium, quibus ad eum nomine Synodi has dederunt litteras[e]:

[e] *Ex Archiuo Vercellen. editæ cum Actis Vitæ S. Eusebij.*

Concilium Mediolanense Eusebio fratri in Domino salutem.

Non ignorat carissima nobis dilectio tua, quam sit pretiosum vinculum charitatis & pacis, domine carissime frater. Et quia hoc custodire nos, qui Ecclesiæ Catholicæ præsumus, diuina Domini præcepta docuerunt: ideo plenum sanctitatis & iustitiæ arbitrati sumus, vt carissimos Coepiscopos nostros Eustomium * & Germinium, qui ad Concilium conuenimus, vt ad dilectionem tuam pergerent, mitteremus, & omnia patienter quæ aguntur insinuarent & patefacerent; vt nobis coniuncta fides tua pariter atque concordia ea sequantur, & quæ Deo & vnitati placeant, complectantur. Itaque sincerissima prudentia tua (quod specialiter & salubriter admonemus) audiat supradictos; &, communicato pariter cum his consilio, definiat quod de nomine hæreticorum Marcelli, & Photini, necnon

Universidad de Deusto
Biblioteca

necnon & Athanasij sacrilegi, totus prope definiuit Orbis: ne non tam veritati, quam intentioni * parere videaris. Multa in litteris nos scribere non oportuit: eos enim ad te misimus, qui, quod litteris nunc necesse non fuit comprehendi, ipsi rectius prosequantur. Quod si aliàs, quam optamus, charitas tua putauerit esse faciendum; scito, iuxta Ecclesiasticam disciplinam id nos definituros, quod regula Euangelica iubet: nec nobis postea imputabis, qui infinitam patientiam retinentes, fratres nostros memoratos, ad te vt venirent, deprecati sumus.] hucusque Arianorum ad Eusebium epistola. A

* contentioni

VII. EVSEBII IN CONCIL. DICENDI LIBERTAS.

Qui vbi Mediolanum venisset cum legatis Apostolicis; conuentus (subdit Hilarius [a]) idem Eusebius vt in Athanasium subscriberet, ait, de sacerdotali fide prius oportere constare: compertos sibi quosdam ex ijs, qui adessent, haeretica labe pollutos. Expositam fidem apud Nicæam, cuius superius meminimus, posuit in medio: spondens, omnia quæ postularent, esse facturum, si pro fidei professione scripsissent. Dionysius Mediolanensis Episcopus chartam primus accepit. Vbi profiteri scribendo cœpit: Valens calamum & chartam e manibus eius violenter extorsit; clamans, non posse fieri, vt aliquid inde gereretur. Res post clamorem multum deducta in conscientiam plebis est: grauis omnium dolor ortus est: impugnata est a sacerdotibus fides. Verentes igitur illi populi iudicium, e Dominico ad Palatium transeunt. Cuiusmodi sententiam in Eusebium, longe antequam ecclesiam ingrederetur, scripserint; de se loquitur ipsa sententia.] hucusque Hilarius. B

[a] Hilar. vbi sup. ad Constant.

VIII. QVID IN PALATIVM TRANSLATA SYNODVS.

Quid autem tunc in Palatio actum sit, Seuerus narrat his verbis [b]: Valens & Vrsacius, ceterique, metu plebis, quæ Catholicam fidem egregio studio conseruabat, non ausi piacula profiteri, intra Palatium congregãtur. Illinc epistolam sub Imperatoris nomine emittunt, omni prauitate refertam: eo nimirum consilio, vt, si eam æquis auribus populus recepisset, publica auctoritate cupita proferrent; sin aliter fuisset excepta, omnis inuidia esset in Rege, & ipsa venialis: quia etiam tunc catechumenus sacramentum fidei merito videretur potuisse nescire. Igitur lectam in ecclesia epistolam populus auersatur.] hæc ipse. At quæ sequuntur de Dionysio Mediolanensi Episcopo, dicentur inferius. C

[b] Seuer. lib. 2.

IX. CELEBERRIMA SYNODVS.

Hic, rogo, paululum siste gradum, lector. Quæ necessitas Arianos impulit, de ecclesia, vbi legitime collectum videri poterat, ad Palatium transferre Concilium? Dices, vt, quo minus illi causæ iustæ fiderent, eo magis (vt omnes testantur) pollerent viribus Imperatoris. Probe quidem: hæc enim ea de re est omnium vna sententia. Sed cur, quæso, ipse Constantius Imp. ad conuentum congregatum in ecclesia non accessit? Percelebris quidem ille erat, nempe (vt dictum est) tantummodo Occidentalium absque Orientalibus trecentorum & amplius Episcoporum; aderant quoque Apostolicæ sedis legati a Liberio missi: adeo vt nihil minus ista Synodus haberet ab ipso Magno Nicæno Concilio, cui magna sui gloria pater eius Constantinus Imperator interfuit. Nihil est ergo, vt eiusmodi Concilium in ecclesia ex more collectum, dicendum omni ex parte plenissimum, Nicæno haud impar, a Constantio contemni debuerit, quo minus ad illud accederet, si licuisset. D

X. CVR CONSTANTIVS NON INTERFVIT CONCILIO.

Est plane, lector, vt ex isto discrimine Constantini atque Constantij, patris ac filij, veluti digito tangas Magni Constantini baptismum: nempe (quod pluribus superius demonstratum est) sic illum interfuisse Nicæno Concilio, atque cum Patribus in eo sedisse, quod sacro baptismo iam initiatus esset; aliter ex Ecclesiasticis sanctionibus id ipsi minime concessum fuisset: Constantium vero, quem tum ex Seuero (vt diximus) tum ex alijs, catechumenum adhuc Concilij huius tempore fuisse liquet, minime ausum esse (quod sciret catechumeno non licere) sese in amplissimum illum consessum inferre. Sed quid Ariana fraus est meditata? Ne Imperatoris præsentia destituti, tanta multitudine Occidentalium Episcoporum oppressi, ac penitus victi, posteriores ferrent haeretici, clamoroso progressu ex ecclesia se transferunt in Palatium, & ab Imperatore licet catechumeno illam ad populum extorquent epistolam, quam (vt ait Seuerus) in ecclesia lectam populus iure auersatus est, vt catechumeni, cuius haud muneris esset de fide decernere, & quod sciret iam Synodum in sæculare iudicium esse mutatam. Enituit quidem tunc magna cum laude sincera fides atque infracta populi Mediolanensis constantia, posthabentis & nihili facientis etiam epistolam Imperatoris, quam sciret Catholicæ fidei aduersari: perstititq. semper in eadem quoque sententia, licet sibi ablatus postea fuerit Episcopus, & Arianus suffectus. E

XI. Sed ex quo (vt dictum est) de ecclesia in Palatium coram Imperatore tractũ ab Arianis iudicium fuit; quid etiam actum sit in causa Athanasij, idem ipse hunc in modum exacte describit

A describit [a], hæc de Constantio prolocutus: Quid igitur hic (*nempe Constantius Imperator*) quod Antichristi non sit, omisit? Aut quid ille, vbi venerit, plus committere poterit? Aut quomodo ille in aduentu suo non repererit sibi expeditam viam ad dolos ab isto præparatam? Siquidem iam denuo in locum Ecclesiasticæ cognitionis suum Palatium tribunal earum causarum constituit, seq. earum litium summum principem & auctorem facit. Et, quod mireris, si quando viderit criminatores hærere, & perplexos esse, ipse eorum vices subit, vt nihil ob eius vim contradicere liceat falso accusatis: quod aperte in causa Athanasij ostendit: ibi enim, cognita Paulini, Luciferi, Eusebij, Dionysij Episcoporum libertate, docentium ex pœnitentia Vrsacij & Valentis falsos esse Athanasij criminatores, neque vlterius habendam esse fidem dictis Vrsacij & Valentis, quæ ipsi sua pœnitentia reuocauerant; euestigio assurgens, ita locutus est: Ego sum Athanasij accusator: meo nomi-
B ne illis credite.

[a] Athanas. epist. ad Solitar. CONSTANTIVS ANTICHRISTI SPECIEM GERIT.

XII. DEFENSORES ATHANASII LIBERE AGVNT.

Hic illis viciſſim respondẽtibus; Quonam modo accusator esse possis, non præsente reo? esto vt accusator sis; absentia tamen rei facit, vt in causa iudicari non liceat: non enim de re Romana iudicium est, quo tibi, vt Imperatori, fides adhibeatur: sed de Episcopo agitur; & oportet in hoc iudicio pari iure cum reo & accusatore agi. Quomodo autem accusabis eum, qui ob longinquitatem loci adesse non potuit? Quod si quæ obijcis, ex auditu habes; æquum est, vt ijs, quæ pro se dicit Athanasius, fidem quoque habeas. Quod si illi non credis, credideris autem istis: videbuntur isti, ea quæ dicunt, propter te & in gratiam tuam dicere, & Athanasium accusare. Hæc cum audisset, & recte dicta pro contumelia accepisset; illos quidem in exilium eiecit: concitatior autem in Athanasium factus, atrocius in eum edictum promulgat, nimirum & eum debere suas pœnas luere, & Ecclesias Ariа-
C nis tradi, ijsq. se liberum facere, vt agant quod velint.

XIII. TYPVS ANTICHRITI.

Grauia sunt ista, & plus quam grauia; sed tamen istiusmodi, quæ congruant in eum qui Antichristi imaginem induerit. Quis enim videns ipsum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non merito dicat illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ a Daniele [b] prædicta est? Nam cum circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens ecclesias deuastet, canones abrogans, vi cogens vt sua obtineant; quis vmquam dicere audebit, hoc tempus Christianis pacatum esse? & non potius persecutionem, talemq. persecutionem, qualis nec antea fuerit, & qualem fortasse nemo vmquam fecerit, nisi filius ille iniquitatis?] hæc Athanasius: quibus vides, lector, cui a sanctis Patribus Principes comparentur, qui super Episcopos ius sibi sacrilege vendicant: & vtri nam in his magis auscultandum putes, Magno ne
D Athanasio, cælesti plane viro, an recentiori putido hæresiarchæ sceleſtissimo, ne nomine quidem ipso a me dignando?

[b] Dan. 9.

XIV. CVR ALIQVI EPISC. CONSENTIVNT DAMNATIONI ATHANASII.

In hunc modum igitur publico Imperatoris edicto, Athanasio condemnato, nonnulli Episcopi eiusdem damnationi consenserunt, sperantes ipsius condemnatione consopitum fore Ecclesiasticum bellum. Verum non satis fuit Arianis, illos Episcopos ad subscribendum aduersus eumdem Athanasium adegisse: quin & eosdem vna secum communicare pariter suadebant, intentantes minas ijs qui facere recusassent. Quæ tunc porro fuerint illorum in Synodo verba, Lucifer ipse [c], qui præsens fuit atque audiuit, sic refert, cum in ipsum Constantium Imperatorem inuehitur: Haud tentabis negare esse dictum: Desiderantes sumus nos Ariani, & vos Christiani, vnum effici corpus. Derelinquite fidem, quam apud Nicæam contra nos tenetis conscriptam: acquiescite Arij doctrinæ: alioquin quia
E nos multum possumus (Imperium nostrum est) quibus velimus vos modis grauabimus, & omnes tollemini e vestris sedibus. Non poteris, hæc ita se habere, negare, cum Deo perosæ meditationes tuæ rebus gestis fuerint reuelatæ. Cur enim cogebamur, etiam si non damnaremus Athanasium, tamen communioni misceremur Arianorum; nisi quia tu leno hæresis Arianæ cunctos nos cuperes quouis modo fieri consacrilegos tuos?] in hunc modum ipse.

[c] Lucif. pro Athan. lib. 2.

XV. LEGATI APOSTOLICI MALE HABITI.

At cum in alios omnes Arianis resistentes Constantij Imperatoris furor exarserit, in legatos Apostolicæ sedis præcipue conuersa est eius indignatio; de quibus sic habet S. Hieronymus [d]: Lucifer Calaritanus Episcopus cum Pancratio & Hilario Romanæ Ecclesiæ clericis ad Constantium Imperatorem a Liberio Episcopo pro fide legatus missus, cum nollet sub nomine Athanasij Nicænam damnare fidem, Palæstinam relegatus, miræ constantiæ & præparati animi ad martyrium contra Constantium Imperatorem scribit librum,

[d] Hier. de Script. Eccl. in Lucif.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eiq. legendum misit.] hæc de Lucifero. Quid autem passi sint alij duo legati Romanæ A
Ecclesiæ clerici, Pancratius presbyter, & Hilarius diaconus, S. Athanasius docet his ver-
[a] Athanas. epist. ad Solitar. bis [a]: Quis enim, qui hæc facinora audierit, non putabit quiduis eos potius, quam Chri-
stianos esse? missis enim a Liberio ad Cæsarem Pancratio presbytero & Hilario diacono;
alterum eorum, nempe presbyterum, in exilium misere; alterius vero terga, detractis ve-
stibus, flagellis conciderunt; flagellatumq. extorrem fecere, inter verbera ipsa diacono
verbis insultantes: Quare Liberio non restitisti, sed eius litteras attulisti? Auctores huius
facinoris Vrsacius & Valens cum eunuchis, qui ibi quoque aderant. Diaconus vero inter
crepitus ictusq. flagellorum Domino benedicebat, non immemor istorum verborum Do-
mini: Dorsum meum dedi percutientibus. Flagellatores autem risu dicterisq. virum sub-
sannabant, neque vllo pudore tangebantur, quod Leuitam ea contumelia afficerent: pror-
susq. decorum erat, & subsannatores eos animos præseferre, & diaconum in suis benedi- B
ctionibus perseuerare. Verberari enim, proprium Christianorum est: flagellare autem
Christianos, Pilati & Caiphæ officia sunt.] hæc Athanasius.

XVI. DIONYSII EPISCOPI MEDIOL. SVBSCRIPTIO IN ATHANASIVM.

Quid vero in S. Dionysium actum sit, qui magna cum laude Catholici nominis præerat
Ecclesiæ Mediolanensi, modo dicendum. Pellectus est & ipse subscribere in Athanasium,
dummodo in reliquo Catholicæ fidei in omnibus consultum foret. id accidit antequam
Eusebius vna cum Apostolicæ sedis legatis ad Synodum se conferret: quod cum ipse in-
tellexisset, ægro animo tulit: sed cum facti iam pœnitentem eum inuenisset, artem quo-
que excogitauit, qua eius subscriptio deleri posset. Erat Eusebius Dionysio longe ætate
maior, adeo vt ipse Dionysius filius videri posset: Pater namque Eusebius, præ ætate, &
sedis, cui præerat, temporis diuturnitate, ab eodem nominari consueuerat. Requisitus igi-
tur cũ eo peruenisset Eusebius, vt exemplo Dionysij ipse damnationem Athanasij suo quo- C
que chirographo communiret: visus est illis annuere, ea tamen lege, si (vt decebat) sua
subscriptio ante Dionysij subscriptionẽ in charta perspicue omnibus poneretur: indignum
plane esse affirmans, si iunior Episcopus seniori, atque parenti filius in charta, præter Ec-
clesiæ morem, ab omnibus legeretur.

XVII. EVSEBII EPISCOPI DIGNVM FACINVS.

Illi autem, quibus nihil magis in optatis erat, quam vt fama celebrem toti Occidenta-
li orbi conspicuum Eusebium in Athanasium ad subscribendum pellicerent, eueſtigio ex
tabella sententiæ Dionysij nomen expungunt, atque obliterant penitus, vt ne elementum
quidem superesset, quo vel existimari potuisset nomen Dionysij ibi vmquã fuisse notatum.
Hoc facto, mox Eusebius, omni fictionis larua deposita, subscribere in hominem innocen-
tem & inauditum (diuina id prohibente lege, & aduersantibus Ecclesiasticis atque etiam
sæculi legibus) nullo pacto se posse testatus est; sicq. in hunc modum ab Eusebio delusa est D
Ariana impietas. Scimus, in quibusdam alijs sermonibus incerto auctore editis, hæc de
subscriptione ab Eusebio requisita, alio diuersoq. modo referri, insuper & perperam nar-
rari, eumdem Dionysium ab Eusebio subrogatum in locum Auxentij: cum potius contra-
rium appareat, nempe Auxentium, nonnisi post Dionysium damnatum exilio, intrusum es-
se in Mediolanensem Ecclesiam.
[b] Vit. S. Eusch.

XVIII. [c] Apud Ambros. serm. 69. LIBERATVR DIONYSIVS A SVA SVBSCRIPTIONE. [d] 1. Cor. 9.

Hæc enim sunt quæ in S. Ambrosij, seu S. Maximi Taurinensis potius, sermone in na-
tali die S. Eusebij habito, ad populum pro concione narrantur his verbis [c]: Illud au-
tem tacendum omnino non arbitror, quod cum Arianorum detestanda perfidia totam cum
vniuerso mundo Italiam perturbasset, atque eiusdem pestilentiæ sacerdotes simplicitate
S. Dionysij martyris captiuassent, ita vt subscriptionis eius vinculum retinerent: qua illum
e manibus eorum sapientia liberauit. Sicut enim ait S. Paulus [d]: Factus sum Iudæis tam- E
quam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem: ita Eusebius hæreticis hæreticum se esse menti-
tus est, vt de hæresi filium liberaret. Dixit enim, eorum se consentire perfidiæ, hoc sibi pla-
cere quod illis; sed quod sibi filium Dionysium in subscribendo præponerent, grauiter se
moueri. Vos enim (inquit) qui dicitis Filium Dei Patri Deo æqualem esse non posse, cur
mihi filium prætulistis? Qua illi ratione permoti, statim S. Dionysij chirographum dele-
uerunt, priorem locum describendi beato Eusebio deferentes. Quos ille increpans, & ir-
ridens, ait: Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum parti-
[e] Luc. 16. cipare permitto. Vnde cũ dicat Euangelium [e], in hac generatione prudẽtiores filios tene-
brarũ esse, quam lucis: ecce hic ipsis tenebris prudentior filius lucis inuentus est.] hæc ibi.

XIX. Offendere lectorẽ candidæ mentis possent verba auctoris illa: Eusebius hæreticis hære-
ticum se esse mentitus est,] cum non liceat hæresin vel specie tenus per fictionem simulare.

Sed

A Sed sunt hæc intelligenda secundum ea quæ superius dicta sunt, nempe simulasse Eusebium NODVS SOLVITVR DE VERBIS MAXIMI.
se in eo Arianis assentiri velle, in Athanasio scilicet condemnando; nec quidem aliud le-
gati illi Ariani ab Arianis missi, ea ad eum data epistola, præter id ab ipso expetierunt,
quam vt (quod & alij plures fecerant) Athanasium condemnaret, necnon Marcellum at-
que Photinum, qui (vt demonstratũ est) hæretici habebantur. Sed nec Dionysium quidem
ipsorum hæresi subscripsisse, verum tantũ sententiæ in Athanasium ab ipsis latæ, testantur
omnes: immo nec id in ea Synodo ab Arianis expostulabatur: sed & (quod ait Seuerus [a])
[a] Seuer. lib. 2. ea lege Dionysius subscripsit in Athanasij damnationem, vt tamen in detestationem Aria-
næ hæresis inter sacerdotes de fide vera exquireretur; ea nimirum ex causa, vt, qui ad-
uersari reperti essent Catholicæ fidei, damnarentur. Sed & Lucifer [b] Calaritanus hæc de
[b] Lucif. pro Athanas. lib. 2. Dionysio in Constantium Imperatorem: Quomodo (inquit) negare poteris, cum sanctis-
B simum Dionysium Mediolanensem Episcopum, qui iam tibi falsa asserenti credens damna-
uerat Athanasium, quod Arianus esse noluerit, miseris in exilium?] Quod igitur ob inte-
meratam fidem Catholicam in omnibus custoditam voluerit Dionysium exilium subijisse:
exulem ibi defunctum esse, ac proinde martyrem, sanctus quoque testatur Ambrosius [c].
[c] Ambros. in Auxent.

XX. EVSEBIVS ET COLLEGAE DAMNANTVR IN EXILIVM. [d] Apud Ambros. serm. 69. [e] Athanas. epist. ad Solitar.

At quid in Eusebium tunc ab eo Ariani sic delusi, indignatione succensi, admiserint,
idem Maximus subdit his verbis [d]: Tunc illi grauiter indignantes ita nequitiam suam fuisse
delusam, nouis eum per Constantium Principem passionibus vexauerunt. Nam post mul-
tas iniurias Orientis plagæ, illum in exilio relegarunt; in quo tanta passus est, vt martyrij
victoriam reportaret.] Sed quæ subdit, postea acciderunt. Agit S. Athanasius de exilio Eu-
sebij ac sociorum, & sententia tunc aduersus eos a Constantio lata, dum ait [e]: Sed cum se
arbitrantur plurimis insidiari, non animaduertunt se plures facere confessores: ex quorum
C numero clarissimæ sunt confessionis, viri religiosi & Episcopi boni, Paulinus Episcopus
Treuerorum, quæ Galliarum metropolis est (*hic enim ex Conciliabulo Arelatensi anno superiore exulauerat*) Lucifer Metropolitanus Episcopus Sardiniæ, Eusebius Vercellis ci-
uitate Italiæ, Dionysius Mediolani, quod & ipsum est Italiæ metropolis.]

XXI. MEDIOLANVM QVOMODO METROPOLIS ITALIAE.

Sed antequam vlterius progrediamur, hic obserua, sic dici Mediolanum Italiæ metro-
polim, sicut Treuerim Galliæ; non quod omnes Galliæ sub Treuere fuerint constitutæ,
cum plures aliæ ciuitates essent earumdem prouinciarum metropoles: sed sic Mediolanum
dici metropolim Italiæ, hoc est, metropolim in Italia: est enim phrasis hæc consueta A-
thanasio. Ridendi autem sunt potius, quam confutandi, qui huius loci Athanasij aucto-
ritate, Mediolanensem Ecclesiam, quasi totius Italiæ metropolim, Romanæ Ecclesiæ,
magna vecordia, seu temeritate potius, prætulere. Prouoco eos ad quæ idem paulo infe-
D rius addit, cum de Liberio Papa agens, hæc de Romana Ecclesia habet: Nulla reuerentia
ducti, quod sedes illa Apostolica esset, vel quod Roma metropolis esset Romanæ ditio-
nis.] nempe Romanam Ecclesiam esse metropolim totius Romani Imperij Ecclesiarum.
Sed de amplitudine & limitibus Mediolanensis Ecclesiæ, suo loco opportunius, Ambro-
sij nimirum tempore, agendum inferius. Age nunc cœptam ex Athanasio narrationem
prosequamur.

XXII. [f] Athan. ad Solitar. MAGNA CONSTANTII TEMERITAS.

His igitur ad se vocatis [f] Episcopis, iussit Imperator, vt contra Athanasium subscribe-
rent, & cum hæreticis communionem inirent. Quibus admirantibus nouum eius studium,
dicentibusq. id non esse Ecclesiastici canonis; statim subiecit: At quod ego volo, pro ca-
none sit: ita enim me loquentẽ Syriæ Episcopi sustinent. Aut igitur obtemperate, aut vos
quoque exules estote. Id cum audissent Episcopi, magnopere admirantes, & ad Deum
E manus tendentes, multa cum libertate illi suas rationes proposuerunt; docentes, regnum
non ipsius esse, sed Dei, a quo acceperat; eumq. metuendum, ne illud quod dederat, de-
repente adimeret. Denunciabant illi diem Iudicij, suadebantq. ne Ecclesiastica corrumpe-
ret, neve Romanum Imperium Ecclesiasticis constitutionibus immisceret, neve Arianam
hæresin introduceret in Ecclesiam Dei. Verum nec ille audijt, nec eos plura dicere permi-
sit. Quin ob hoc ipsum acriter minabundus, & gladium intentans, quosdam ex eis addu-
ci iussit, sententiam suam, quam ante professus erat, vti Pharao, reuocans.

XXIII. EXILIVM CONFESSORVM EPISCOPORVM.

Excusso igitur sancti puluere, & oculis in Deũ coniectis, nec Cæsaris minas verebantur,
neque ob strictos enses veritatem prodiderunt, & exilium veluti ministerij sui officium ac-
ceptarunt, pergentes de loco in locum, & de ciuitate in ciuitatem; & nihilominus, quam-
quam in vinculis essent, euangelizabant, piam quidem fidem prædicantes, Arianam autem
hæresin anathemate damnantes, & pœnitentiam Vrsacij & Valentis multa infamia tradu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

centes: resq. illa insidiatoribus plane in contrarium abijt. Quanto enim longioris interualli exilium erat, tanto magis odium aduersus insidiatores accumulabatur; iterq. sanctorum, nonnisi prædicatio erat contra Arianam hæresin. Quis enim eos in itinere conspectos, non vt confessores admiratus est? & istos non vt impios cum abominatione, vel potius vt carnifices & homicidas auersatus est, & quidnis potius quam Christianos nominauit? Meliusq. a principio fuisset, prorsus non attigisse Constantium hanc hæresin; aut, vbi attigerat, non tantopere indulgere impietati; aut, si ijs indulgere vellet, hic saltem vestigium sistere.] hæc Athanasius.

XXIV. PRAECONIA EVSEBII ET DIONYSII.

Sed & B. Ambrosius eosdem sanctos Episcopos, Eusebium atque Dionysium, exulantes, eiusmodi præconio celebrat, scribens ad Vercellenses [a]: Pro fide quoque Eusebius exilij dura præoptauit atque elegit, cõiuncto sibi sanctæ memoriæ Dionysio, qui posthabuit Imperatoris amicitiam exilio voluntario. Itaque memorabiles viri circumdati armis, vallati exercitu, cũ raperentur de Ecclesia, maiore triumphabant imperio: quia contumelia terrestri mercabantur mentis fortitudinem, regni potentiam, quibus militaris armorum strepitus extorquere non potuit fidem: subegerunt bestialis animi feritatem, quæ nocere sanctis nequiuit. Ira enim Regis, ira leonis, vt in Prouerbijs habes. Confessus est, victum se esse, qui rogabat vt mutarent sententiam: sed illi validiorem calamum suum ferreis gladijs arbitrabantur. Denique vulnerata est perfidia, vt occideret: non est vulnerata sanctorum fides: non desiderarunt patrium sepulchrũ, quibus reseruabatur cæleste domicilium.] hucusque Ambrosius. Hunc tandem nactus est finem conuentus malignantium, & multitudo operantium iniquitatem. De ijsdem item agunt Ruffinus [b], Seuerus [c], Socrates [d], Sozomenus [e], & alij; sed in quibus insit aliquid, quod corrigatur; dum Ruffinus atque Seuerus ijsdem exulibus coniungunt S. Hilarium; qui quidem non ex Concilio Mediolanensi, sed Byterrensi postea exulauit anno sequenti: sicut & Liberius, qui post idem Concilium celebratum tentatus est. Sed errat & Socrates, dum damnatis ab hac Synodo adiungit Paulinum Episcopum Treuerensem, quem conuenticulum Arelatense (vt dictum est) exturbauit; dumq. etiam Episcopum Mediolanensem Dionysium, Antistitem nominat Albæ primariæ ciuitatis Italiæ: sed hallucinatur etiam, cum ante hoc tempus Athanasium ab Ecclesia Alexandrina eiectum testatur, ipsomet Athanasio contrarium asserente. Verum & quod ijdem habent, post huiusmodi Concilium Mediolanense, mox subsecutum esse Ariminense, æque errare deprehenduntur: siquidem Mediolanense subsecuta sunt Concilia Ancyranum, Seleucienſe, & Sirmianum, ac demum celebratum est Ariminense.

[a] *Ambros. epist. 82.*
[b] *Ruffin. lib. 1. c. 20.*
[c] *Seuer. lib. 2.*
[d] *Socrat. lib. 2. c. 29.*
[e] *Sozom. lib. 4. cap. 8.*

XXV. CONSTANTII PROGRESSVS ADVERSVS CATHOLICOS.

Quæ autem fuerint reliqua Constantij opera, his ipsis temporibus, aduersus alios Episcopos in suis ipsorum Ecclesijs cõmorantes, S. Athanasius summatim collegit his verbis [f]: Ceterum cum esset Arelate & Mediolani Constantius, omnia pro hæreticorum hortatu suggestioneq. faciebat: vel potius illi ipsi agebant, insultabantq. in omnes, Cæsaris potestate succincti. Statim igitur mandata litteræq. ad Præfectum (*Aegypti scilicet*) vt frumentum, quod hactenus Athanasio ac suis (*id enim liberalitate, vt dictum est, Constantini Imperatoris impendebatur*) adimeretur, dareturq. illis qui Ariana saperent; & vt liberum esset contumeliam inferre in Athanasij communicatores: minæ item denunciatæ Iudicibus, nisi cum hæreticis communionem celebrarent. Erant autem ista præludia eorum quæ postea per Syrianum Ducem cõmissa sunt. Rursus ad alias partes edicta missa. Notarijq. præsto in singulis vrbibus, & Palatini minas secum ad Episcopos & Iudices deferentes, vt isti quidem de causa iudicarent, illi vero contra Athanasium scriberent, vt aut communionem cum Arianis haberent, aut pœnam exilij sustinerent; populiq. qui ad communionem cum illis non coirent, vincula, contumelias, bonorumq. suorũ direptionem expectarent. neque negotium negligenter curatum est: habebant secum in Comitatu Vrsacij & Valentis clericos, qui eos incitarent, & negligentiores Iudices ad Cæsarem deferrent: aliasq. hæreses minores, vt sorores suas, permittebant blasphemias in Dominum proferre, & Christianis tantummodo suis insidijs imminebant, non sustinentes vllos pios de Christo sermones.

[f] *Athanas. epist. ad Solitar.*

XXVI. CLADES ECCLESIARVM.

Quot igitur Episcopi (prout in sacris litteris est) ad Præsides & Reges abducti sunt, & a Iudicibus hanc sententiam audierunt: Aut subscribite, aut ab Ecclesijs recedite: detrahi enim vos ab Ecclesijs Imperator iussit? Quot in singulis vrbibus palabundi sese sparserunt, ne vt Episcoporum amici accusarentur? Nam & magistratibus scriptum est, & mulcta pecuniarũ denunciata, nisi quisque suæ ciuitatis Episcopum subscribere coegisset. In summa, omnia loca, omnes ciuitates implebantur terroribus & tumultibus, cum & Episcopi traherentur,

rentur, & Iudices viderẽt luctus & suspiria populorum. Hæc quidem a Palatinis in legationem missis agebantur: illi vero freti tanta potentia sua, nihil non moliebantur: & nunc hos Episcopos ad Imperatorem citabant, nunc illos litteris circumueniebant, comminiscentes aduersus eos has & illas causas: vt illi præsentem Imperatorem perhorrescerent; isti vero legatos & minas falsarum criminationum formidantes, de recta & pia sententia decederent. eo enim modo Imperator tantum numerum Episcoporum coegit, cum partim minis terrerent, partim promissis allicerent, vt se faterentur non amplius communionem cum Athanasio habere.

XXVII. STVDIA ARIANORVM IN PROPAGANDA HAERESI.

Quotquot enim ad Imperatorem profecti sunt, non prius ad eius conspectũ admissi fuere, ne tantillo quidem laxamento indulto, vt vel ex domicilio ipsis prodire liceret, prius quam subscriberent; aut, si recusarent, in exilium mitterentur: idq. ideo faciebat, quod animaduerterat ab omnibus hæresin odio haberi. Quæ res in causa fuit, cur tã multos impelleret, vt se hæreticorum paucitati adiungerent; magnopere id studens, vt multorum nomina corrogaret, tum ad inuidiam Episcoporum, tum vt speciem aliquam dignitatisq. imaginem Arianæ hæresi conciliaret, cuius iste propugnator erat; existimans, quod quemadmodum hominum sententias, ita quoque veritatem immutare posset; insciusq. ignarusq. Sadducæos & Herodianos non ideo validiores factos esse ad veritatem opprimendam, quia sibi Pharisæos associauerant.] hucusque Athanasius.

XXVIII. QVID EXPROBRET HILARIVS IN CONSTANTIVM.

Deplorat hæc itidem S. Hilarius, cum ipsum Constantium Imperatorem magno animi robore compellat his verbis [a]: At nunc fructus operum tuorum, lupe rapax, audi. Neque alia potius, quam quæ gesta sunt in Ecclesiam, refero; vt tyrannidem aliam in Ecclesiam Dei referrem. Non quia causam ignoro; sed tamen querela famosa est: Iussos a te Episcopos non esse, quos condemnare nullus audebat: etiam nunc in Ecclesiasticis frontibus scriptos metallicæ damnationis titulo recenseri. Adest mecum Alexandria tot concussa bellis, tantum commotarum expeditionum pauens tumultum. Breuius enim aduersum Persiam, quam aduersus eam, armis certatum est. Mutati Præsides, electi duces, corrupti populi, commotæ legiones, ne ab Athanasio Christus prædicaretur. Taceo de minoribus populis & ciuitatibus, quibus per totum Orientem aut terror, aut bellum est. Postquam omnia contulisti arma aduersus fidem Occidentis, & exercitus tuos conuertisti in oues Christi; refugere nihil sub Nerone licuit.

[a] *Hilar. contra Constant.*

XXIX. QVID CONSTANTIVS IN PAVLINVM TREVER. EPISC.

At tu Paulinum, beatæ passionis virum, blandimento solicitatum relegasti, & Ecclesiam sanctam Treuerorum tali sacerdote spoliasti. Edictis fidem terruisti: ipsum vsque ad mortem demutasti exilijs, & fatigasti, extra Christianum quoque nomen relegasti; ne panem aut de horreo tuo sumeret, aut de Montani Maximillæq. antro profanatum expectaret.] hæc idcirco Hilarius de Paulino, quod prius relegatus fuerit in Phrygiam, vbi erant Cataphrygæ hæretici, Montani & Maximillæ sectarij; inde vero ad barbaros amandatus. Tum subdit: Mediolanensem pijssimam plebem tu furore terroris tui turbasti: Tribuni tui adierunt sancta sanctorum, & viam sibi omni per populum crudelitate pandentes, protraxerunt de altario sacerdotes. Leuius te putas, sceleste, Iudæorum impietate peccasse? Effuderunt quidem illi Zachariæ sanguinem; sed quantum in te est, concorporatos Christo, a Christo discidisti. Vertisti deinde ad vsque Romam bellum tuum, &c.] at de rebus aduersus Liberium gestis, suo loco inferius pluribus.

XXX. AVXENTIVS IN LOCVM DIONYSII SVBROGATVS.

Eiusmodi autem ab Hilario recensitam militum in Ecclesiam grassationem accidisse putandum, cum, Dionysio eius ciuitatis Episcopo in exilium relegato, ab eisdem Arianis, ope Imperatoris, Auxentius Arianorum deterrimus in illius locum subrogatus est. Sed & Athanasius [b], agens de Episcopis a Constantio in locum Orthodoxorum substitutis, de Auxentio meminit, dum ab ipso exordio tragœdiam repetens, rem adeo luctuosam paucis tamen absoluit his verbis: Ipse omnes, qui ante ipsum fuere, sceleribus vicit, nouo excogitato persecutionis modo: & statim, tribus Regibus, Britannione *, Magnentio, & Gallo interfectis, tutelam impiæ religionis suscepit, & vt gigas contra Altissimũ arrogantia sese efferre ausus est, & rationes mutandæ legis excogitauit, dissoluens Christi & Apostolorum institutа, moresq. Ecclesiæ inuertens; & ex locis peregrinis cum satellitio militari Episcopos ad populos inuitos submittit, qui pro mutua inuicẽ cum populo notitia minas secũ deferunt, & diplomata ad Iudices. Ita enim Georgium Cappadocem Alexandriã, ita Germinium e Cyzico Sirmium, ita e Laodicea Nicomediam Cecropium misit; ita Auxentiũ, delatorem potius quam Christianum, e Cappadocia Mediolanum amandauit, vt, expulso

[b] *Athanas. ad Solitar.*
* Vetranione

Universidad de Deusto
Biblioteca

inde ob suam in Christum pietatem Dionysio viro religioso, eum ibi Episcopum constituat, A
hominem ne Romanæ quidem linguæ, sed tantummodo hæreseos peritum.] hæc de Auxentij genere & impietate Athanasius.

XXXI. AVXENTII PRIMORDIA. *a Hilar. contra Auxent.*

Ceterum Auxentij perfidiam pallio Catholici nominis Mediolani contectâ cum S. Hilarius aperta luce detegit, eius institutionem recolit, dicens[a]: Negat quoque Auxentius se scire Arium; cum in Alexandria, in Ariana ecclesia, cui Gregorius præerat, presbyter esse cœpisset.] Callidus enim serpens Auxentius, quod sciret populo Mediolanensi perosam Arianam esse doctrinam, & nomen quoque Arij execrabile, astute admodum hæresin diu studuit occultare, sicq. aureo calice Babylonis blasphemias eiusdem Arij propinauit; cum tamen vix paucos aliquot sibi inuenerit obsequentes: nam longe maior erat numerus eumdem exhorrentium & detestantium: cuius tempore Ecclesia Mediolanensis diris est exagitata turbinibus, & vehementioribus fluctibus agitata, ex flatu auræ Con- B
stantij in Auxentij gratiam omnia commouentis.

XXXII. *b Extant inter Acta Euseb. Episcop. Vercellens.* LITTERAE LIBERII PAP. AD EPISCOPOS CONFES.

Proscriptis igitur ex diuersis prouincijs Occidentalis Ecclesiæ sacerdotibus, missisq. in exilium Episcopis insignioribus illis, qui in Athanasium subscribere recusassent: Liberius Romanus Episcopus, cum, quæ in eos gesta fuissent, accepisset, mox ad eos hasce litteras dedit[b]:

Quamuis sub imagine pacis humani generis inimicus vehementer in membra Ecclesiæ videbatur esse grassatus: vos tamen, acceptissimi in Domino sacerdotes, egregia & singularis fides & hic probabiles Deo ostendit, & etiam ad futuram gloriam martyres designauit. Quo itaque præconio laudis, qua vocis exultatione merita virtutis vestræ proferam, positus inter mærorem absentiæ vestræ, & gaudium gloriæ? Prorsus inuenire non possum: nisi quod scio, hinc me probabiliora vobis solatia exhibere, si credatis me vobiscum in C
exilium esse detrusum. Denique me in ipsa nunc expectatione pendentem, quia consortio vestro dura necessitas interim distrahit, satis contristor. Optarem enim, fratres carissimi, prior pro omnibus vobis impendi, vt exempla gloriæ per me magis vestra dilectio consequeretur. Sed fuit hæc palma meritorum vestrorum, vt priores de perseuerantia fidei ad confessionis illustrem gloriam veniretis.

XXXIII.

Quæso igitur dilectionem vestram, vt me præsentem vobiscum esse credatis: vt intelligatis, dolere satis, quod sim interim a vestro consortio separatus. Quantam denique fueritis gloriam consecuti, hinc magis scire potestis, quod qui in persecutione coronati sunt, solius persecutionis cruentos gladios sentire potuerunt: cõtra vos deuoti per omnia Dei milites, etiam falsos fratres inimicos experti, victoriam de perfidis pertulistis: quorum quanto violentia in sæculo crescere potuit, tanto sanctis sacerdotibus præmia laudis inueniun- D
tur conferre. Estote itaque de promissione cælesti securi. Et quia proximiores estis Deo effecti, orationibus me vestrum consacerdotem famulum Dei ad Dominum subleuate; vt superuenientes impetus, qui de die in diem, cum annunciantur, grauiora vulnera infligunt, tolerabiliter ferre possimus: vt inuiolata fide, saluo statu Ecclesiæ Catholicæ, præmia nobis Dominus dignetur afferre.

XXXIV. *congressione

Et quia cupio quæ gesta sunt in ipsa congregatione * fidelius scire; obsecro sanctitatem vestram, vt vniuersa litteris intimare dignemini; vt additamentum maius vel ipse animus, qui diuersis morbis, vel vires corporis ipsius, quæ iam extenuatæ sunt, de vestra exhortatione possint sentire.] & alia manu: Deus vos incolumes custodiat.] hactenus Liberij epistola ad exules Episcopos, & quidem ad confessores omnes diuersis in locis exulantes Encyclica pluribus exemplaribus conscripta: nam apud Acta Eusebij Vercellensis, ad Euse- E
bium ipsum tantum habetur inscripta: in codice autem Vaticano, cum ad ipsum, tum ad reliquos Episcopos exules, Dionysium & Luciferum, & alios omnes, data legitur.

XXXV. LIBERIVS PAPA VEXATVR A CONSTANTIO. *c Ammian. Marcellin. lib. 15.*

At paulo post hanc scriptam epistolam, hoc anno, ipse Liberius, Constantij Imperatoris litteris ad Leontium Præfectum Vrbi conscriptis, Mediolanum mitti præcipitur. id quidem Ammianus Marcellinus sub huius anni Consulibus narrat his verbis[c]: Hoc administrante Leontio, Liberius Christianæ religionis Antistes a Constantio ad Comitatum mitti præceptus est, tamquam Imperatoris iussui, & plurimorum scitis per consortium decretis (*nempe Conciliabulo Arianorum*) obsistens, in re, quam breui textu percurram.] Refert auctor, licet Ethnicus, & rerum nostrarum ignarus, ac proinde secundum vulgi (immo potius Arianorum) rumorem, causam cur Liberius Mediolanum iussus sit proficisci: ac propterea haud omnia ita vera sunt quæ de Athanasio narrat, dum ait:

Athana-

A Athanasium Episcopum eo tempore apud Alexandriam vltra possessionem altius se effe- XXXVI. DE ATHANASIO QVID AMMIANVS.
rentem, scisciteriq. conatum externa (vt prodidere rumores assidui) cœtus in vnum quæsitus eiusdem loci multorum, Synodus (vt appellant) remouit a sacramento, quod obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum sortium fidem, quæve augurales portenderent alites, scientissime callens, aliquoties prædixisse futura. Super his intendebantur ei alia quoque a proposito legis abhorrentia, cui præsidebat. Hunc per subscriptionem abijcere sede sacerdotali, paria sentiens ceteris, iubente Principe, Liberius monitus, perseueranter renitebatur; nec visum hominem, nec auditum damnare, nefas vltimum, sæpe exclamans, aperte scilicet recalcitrans Imperatoris arbitrio. Id enim ille, Athanasio semper infestus, licet sciret impletum; tamen auctoritate, qua potiuntur æternæ Vrbis Epi-
B scopi, firmari desiderio nitebatur ardenti. Quo non impetrato, Liberius ægre populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate, noctis medio potuit asportari. Et hæc quidem Romæ, vt ostendit textus superior, agebantur.] hactenus de his Ammianus, breuiter quidem, sed quantum licuit externo homini nostra referre. Præstat autem, vt hanc ipsam de Liberio historiam ab Athanasio integre illam prosequente accipiamus, qui ait[a]: *a Athan. ad Solitar.*

Ne Liberio quidem Romano Episcopo pepercerunt, nulla reuerentia ducti, vel quod se- XXXVII. PERSECVTIO IN LIBERIVM PAPAM.
des ista Apostolica esset, vel quod Roma metropolis esset Romanæ ditionis, vel quod eos Apostolicos viros in suis litteris appellassent; sed omnia simul miscentes, æque omnium obliuiscebantur; neque quicquam illis curæ, nisi sola impietas fuit. Nam cum Liberium vidissent Orthodoxum, & oforem quidem Arianæ sectæ, studiosum vero in hoc, vt eunctos ab ea hæresi retraheret; ista secum impij cogitarunt: Si Liberium in nostrã sententiam
C traxerimus, omnes breui superabimus. Rem igitur ad Imperatorem deferunt: ille autem sperans per Liberium se posse omnes attrahere, mittit eunuchum quemdam Eusebium (hic erat Præfectus cubiculi) cum litteris & donis ad eum, vt donis quidem blandiretur, litteris autem minaretur.

Profectus igitur Romam spado, primum incitabat Liberium, vt contra Athanasium sub- XXXVIII. EVSEBIVS EVNVCHVS QVID IN LIBERIVM.
scriberet, & cum Arianis communicaret: id enim Imperatorem velle, & pro imperio iubere. Deinde munera ostentans, verbis instabat; manuq. Liberij apprehensa, ita locutus est: Obtempera Regi, & ista accipe. Episcopus contra verbis quærebat: Quomodo hoc contra Athanasium posset fieri? Quem enim (inquiens) non vna, sed iam altera Synodus probe ab omni crimine liberum pronunciauit, & Romana Ecclesia cum pace dimisit (datis nempe illi pacificis litteris, ijsdemq. communicatorijs) quomodo poterimus condemna-
D re? Aut quis nos probaret, si quem præsentem dileximus, & habuimus in nostra communione, eumdem absentem auersemur? Non ita se habet Ecclesiasticus canon; neque vmquam accepimus talem a Patribus traditionem, quam ipsi a beato & magno Apostolo Petro acceperunt.

Quod si omnino Imperator curam suam pro Ecclesiastica pace interponere quærit, aut XXXIX. LIBERIVS RESTITIT EVNVCHO.
si scripta a nobis pro Athanasio deleri iubet: deleantur quoque ea quæ contra illum scripta sunt; fiatq. deinde Ecclesiastica Synodus longe a Palatio, vbi nec Imperator præsto est, nec Comes se ingerit, nec Iudex minatur, & vbi solus timor Dei ad omnia sufficit & Apostolorum institutio; vt eo in loco ante omnia Ecclesiastica fides asseratur, quemadmodum a Patribus definitum est in Nicæno Concilio; ijq. qui Arianæ sententiæ sunt, eijciandum a Patribus definitum est in Nicæno Concilio; ijq. qui Arianæ sententiæ sunt, eijciantur, & eorum hæresis anathemate damnetur; ac deinde iudicium de Athanasio fiat, aut
E si quis alius reus agitur: & quod ab ipsis iussum est; quotquot noxij reperti fuerint, eijciantur; quotquot autem puri, reatu absoluantur. Non enim fieri potest, vt locum in Synodo habeant, qui fide impij sunt: neque fas est, prius quæstionem de factis alicuius, quam de fide religionis haberi: primum enim omnis fidei discordia rescindenda est, & tum quæstionẽ de negotijs fieri oportet. Nam & Dominus noster Iesus Christus non prius sanabat ægrotos, quam vbi ostendissent, & prolocuti fuissent, quam fidem in ipsum haberent. Hæc a Patribus didicimus: hæc renuncia Imperatori; siquidem ea ipsa & illi vtilia sunt, & Ecclesiam ædificant.

Eunuchus autem tristis, non tantopere quod non subscripsisset, quam quod eum hæresi XL. OBLATIONEM INFERT IN BASILICAM S. PETRI ARIANVS HOMO.
infestum reperiebat, oblitus sui, quod coram Episcopo staret, magnis minarum denunciationibus iactis, cum muneribus suis domo egreditur, & facinus designat, quod a moribus Christianorum abhorret, & quod audacius est quam pro spadone: imitatus quidem Saulis

præuarica-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præuaricationem templum Apostoli Petri ingreditur, ibiq. ea ipsa dona cõsecrauit. Quod cum resciuisset Liberius, magnopere increpuit custodem loci, quod id non prohibuisset. Ipse deinde progressus, dona illa vt victimam illicitam proiecit. Quæ res longe adhuc magis spadonis iram commouit. Imperatorem igitur his verbis irritat: Non iam nobis curæ esse debet, vt Liberius subscribat, sed potius quod in hæresin tam male affectus est, vt qui nominatim Arianos anathemate damnet. Eodem & ceteros quoque spadones prouocat: plerique enim apud Constantium, vel potius omnes, eunuchi sunt, omniaq. apud illum possunt, & sine illis nihil ibi rerum agitur.

XLI. MANDATVR LIBERIVS ABDVCI ROMA AD IMP.

Scribit igitur Imperator Romam: rursumq. Palatini & Comites emittuntur, & litteræ ad Præfectum, vt Liberium aut per dolum e Roma subductum in castra ad se mitterent, aut vim in eo persequendo adhiberent. Quibus scriptis, statim per Vrbem ingens terror & insidiæ increbrescebant. Quot igitur familijs minæ denunciatæ sunt? Quot & ad quot ædes mandata contra Athanasium data? Quot, istis conspectis, Episcopi sese in latebras abdiderunt? Quot liberi homines ruri latuerunt ob calumnias Christi perduellium? Quot deuotarijs insidiæ factæ sunt? Quot ibi commorantes, & iam fixum domicilium habentes, in fugam compulsi sunt? Quoties & quanto studio portus adituq. portarum custodierunt, ne quis Orthodoxus ingressus Liberium videret?

XLII. EVNVCHI SVB CONSTANTIO QVANTA AVDEANT.

Cepit tunc Roma experimentum Christi perduellium: cognouit tandem quod antea non credebat, quomodo ecclesias in singulis vrbibus euastassent. Eunuchi erant, qui ista & reliqua in omnes mouebant. Et, quod in istis insidijs mireris, Ariana hæresis abnegans Filium Dei, præsidium sibi ex eunuchis comparabat, hominibus, vt natura, ita & animo ad gignendum sterilibus; & qui proinde ægre patiuntur, vllam mentionem de sobole fieri. Atqui Aethiopicus[a] eunuchus cum non caperet quæ legebat, credidit Philippo de Saluatore docenti. Constantij eunuchi contra, ne Petri quidem de Filio confessionem sustinent; immo quem Pater declarat sibi esse Filium, auersantur; rabiuntq. contra eos qui illum dicunt genuinum Filium ex Patre. Ideo lex vetuit eunuchos in Concilium Ecclesiasticum assumi: atqui illi nunc Ecclesiasticorum iudiciorum principes reputantur; &, quod ipsis videtur, Constantius iudicat; atque istiusmodi rebus, qui nomen Episcopi ferunt, inseruiunt. Me miserum! Quis hanc historiam describet? Quis ista renunciabit generationi alteri? Quis ista narranti fidem habebit? Spadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur (voluptuarium enim & nequam hoc genus hominum, quibusq. nihil tã curæ est, quam quod ipsis natura negauit) illos nunc Ecclesijs dominari? His ergo deditus & obnoxius Constantius, omnibus insidias molitus est, & Liberium in exilium eiecit. Et cum multus esset in scribendo Romam, multusq. in minis denunciandis, legatis mittendis, insidijsq. parandis, etiam Alexandriæ persecutionem mouit.] Eodem tempore, quo hæc aduersus Liberium Constantius scribebat, in Alexandrinam Ecclesiam, diriſſimam persecutionem præparauit. Sed subdit Athanasius:

[a] Act. 8.

XLIII. QVID LIBERIVS PAPA CORAM CONSTANTIO.

Trahitur ergo Liberius ad Imperatorem: quo cum peruenisset, magna quoque & ibi libertate dicendi vsus est: Desine (inquiens) persequi Christianos. Ne tenta per me hæreticam impietatem in Ecclesiam introducere. Ad omnia potius sustinenda parati sumus, quam nos Christiani eo deueniamus, vt Ariani appellemur. Ne cogas nos fieri Christi perduelles. Hoc tibi suademus, ne pugnes contra eum, qui tibi hoc Imperium dedit: ne pro gratia impietatem illi referas: ne persequere illos, qui in eum credũt; ne & tu etiam audias, Durum[b] est tibi contra stimulum calcitrare: atque vtinam sic audias, vt & tu quoque, quemadmodum Paulus, credas. Ecce præsto sumus, venimus antequam causam aliquam contra nos fingerent. Ideo enim iter accelerauimus, certi de exilio, in quod a te mittendi sumus, vt ante obiectum crimen, supplicium patiamur; quo omnibus euidentius constet, reliquos omnes eodem modo, quo nos, afflictos esse, causasq. ipsis crimini datas fictas fuisse ab inimicis, & omnia in illos per sycophantiam esse tentata, nihilq. ibi, nisi mendacia versata fuisse. Ita nunc Liberius locutus, omnibus admirationi erat.

[b] Act. 5.

XLIV. CONSTANTIVS DETERIOR CETERIS PERSECVTORIBVS.

Cæsar contra, pro responsione danda, nihil aliud quam imperijs & exilijs vtebatur, singulosq. a se inuicem distraxit, quod & in alijs prius fecerat: quam formam in exilijs obseruauit, vt se in supplicijs immaniorem superioribus tyrannis & persecutoribus ostenderet. Nam in superiori persecutione, multos confessores in commune simul exilium ire, Maximianus iussit, & supplicium leuius fecit mutuæ præsentiæ consolatione: hic autem illo crudelior, eos qui simul libere locuti erant, & confessores se præstiterant, vnaq. fide copulati erant,

erant, ne vel in morte mutuo aspectu fruerentur, a se inuicem diuulsit; arbitratus corporum separationem omnino etiam animorum affectus distinere, aut ipsos loco disiunctos, & concordiæ mutuæ vnanimitatisq. oblituros ignorans, quamuis singuli ab alijs distarent, illos tamen secum habere, quem in commune, cum simul erant, confitebantur, Dominum Iesum Christum, qui singulis longe plures associauit (vt in Propheta Eliseo fecit) quam milites sunt circa Constantium. Sed re vera, cæca res malitia: eo enim ipso quo putabant vexare confessores, cum eos a se inuicem diremerunt, magnopere ipsi sese læserunt. Nam plane si consociati fuissent, ex vno tantummodo loco impietatis odium promanasset: nunc quia eos separarunt, id egere, vt per omnia loca ipsorum impia hæresis & malitia in notitiam veniret & diuulgaretur.] hactenus de Liberio Athanasius: quæ autem his subdit, antea, quo tempore contigerunt, relata sunt. Cum vero hac ipsa narratione idem dicat, ad verba Liberij nihil aliud Constantium respondisse, nisi imperia atque exilia: præterijsse eum apparet integra illa Acta publica, a Notarijs tunc excepta, de rebus coram Imperatore inter ipsum atque Liberium transactis, quæ his verbis a Theodoreto[a] fideliter per dialogismum, vt gesta sunt, recitantur:

[a] Theodor. lib. 2. c. 16.

XLV. DIALOGVS INTER LIBERIVM ET CONSTANTIVM.

Imperator Constantius: Nos, quoniam Christianus es, & nostræ ciuitatis Episcopus, idcirco duximus operæpretium te accersere, hortariq. vt communionem nefariæ impij Athanasij dementiæ repudies: nam hoc recte se habere, censet totus terrarum Orbis, & eum sententia Concilij ab Ecclesiastica communione segregandum iudicauit. *Liberius Episcopus*: Iudicia quidem Ecclesiastica, o Imperator, summa cum æquitate fieri debent. Quapropter, si tuæ clementiæ ita visum sit, iudiciũ haberi iubeto. Et si Athanasius videatur damnationem commeruisse; tum sententia, prout ordinis Ecclesiastici formula postulat, contra eum pronunciabitur. Nam fieri non potest, vt quemquam condemnemus, de quo non factum sit iudicium. *Constantius*: Totus terrarum Orbis non de eius impietate solum, verum etiam quod semper tempus ludere conatus est, sententiam tulit. *Liberius Episcopus*: Qui eius damnationi subscripserunt, non res gestas oculis ipsi aspexerant: sed hoc est ab alijs factitatum, vel quod gloriam abs te assequi, vel quod metu perculsi, vel denique quod infamiam extimescere viderentur. *Constantius*: Quid est, quæso, gloria, quid metus, quid infamia? *Liberius*: Qui gloriam Dei non amplexantur, sed tua munera ei prætulerunt, hi hominem absque iudicio condemnabant, quem numquam oculis vidissent: quod est a Christianorum officio plane alieniſſimum. *Constantius*: Atqui in Concilio Tyri celebrato, de Athanasio, cum ipse præsto adesset, iudicium factum est, & omnes Orbis terrarum Episcopi, qui in eo Concilio aderant, eum condemnauerunt. *Liberius Episcopus*: Numquam sane de eo præsente iudicium exercebatur. Nam Episcopi, qui conuenerant, illum tum condemnabant, cum e confessu egressus fuerat: & certe temere atque inconsulto condemnabant.

XLVI. PROCAX EVSEBII CALVMNIA ET MENDACIVM PORTENTOSVM.

Hoc loco Eusebius eunuchus: Athanasius (inquit) alienus a fide Catholica in Concilio Nicæno declaratus est.] Insanit plane homo: & ob eam causam, puto, ad hæc non responsit Liberius, tam insigne mendacium responsione minime dignum existimans. Potuit fortasse petulanti eunucho inde nasci occasio errandi, vt, quod audisset damnatum in Nicæno Concilio Athanasium Anazarbenum, de Alexandrino putauerit intelligendum. at ille collega intimus fuit Arij, hic vero acerrimus oppugnator eiusdem hæresiarchæ. Sed post hæc Liberius: Quinque tantummodo, qui cum eo vna nauigarant, in Mareote iudicium de eo fecerunt, quos quidem aduersarij eius eo miserant, vt contra eum reum factum commentarios contexerent: atque ex illis, qui missi erant, duo exierunt e vita, Theognis nimirũ & Theodorus: reliqui tres, hoc est, Mares, Valens, & Vrsacius, etiamnum supersunt: de quibus ad eamdem rem missis, in Concilio Sardicensi sententia de hac controuersia lata est: qui etiam in eodem Concilio libellos supplices dederunt, postulaueruntq. veniam pro eo, quod commentarios vnius partis suffragijs per calumniam contra Athanasium in Mareote confecerant; quos libellos iam habemus in manibus. Vtris istorum, Imperator, nobis credendum communicandumq. est? illis ne, qui primo eos condemnarunt, secundo autem veniam petierunt; an his, quorum iam sunt condemnati sententijs?

XLVII. EPICTETVS EPISC. ARIANVS QVID IN LIBERIVM.

Hic tum Epictetus Episcopus: Non fidei (inquit) causa, Imperator, hodie, neque iudiciorum Ecclesiasticorum faciendorum studio adductus Liberius hunc instituit sermonem; sed quo possit apud Senatores Romanos gloriari, se rationibus Imperatorem superasse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rasse. *Constantius*: Tanta ne Orbis terræ pars, Liberi, in te residet, vt tu solus homini impio subsidio venire, & pacem Orbis ac mundi totius dirimere audeas? *Liberius*: Esto quod ego solus sim: non tamen propterea causa fidei fit inferior. Nam olim tres solũ erant reperti qui Regis mandato resisterent. Tunc Eusebius eunuchus: Tu (inquit) Imperatorem facis alterum Nabuchodonosor? *Liberius*: Minime sane: sed non minus temere tu hominem condemnas, de quo nullum factum sit iudicium, quam ille olim. At ego æquum censeo, vt prius proponatur generalis Episcoporum subscriptio, qua fides in Concilio Nicæno exposita confirmatur: deinde vt fratribus nostris ab exilio reuocatis, & ad suas ipsorum sedes restitutis; si isti, qui nunc tumultus cient, fidei Apostolicæ assentire comperiantur; tunc omnes contendamus Alexandriam, vbi reus, vbi accusatores, & causæ eorum patroni sunt: atque litigantium causa diligenter cognita, sententiam de ea pariter feramus. A

XLVIII. LIBERII MAGNANIMITAS.

Epictetus: At ad Episcopos eo conuehendos equi, iumenta, & rhedæ, quibus cursus publicus confici solet, non satis erunt. *Liberius*: Negotia Ecclesiastica publicam vecturam non desiderant: quandoquidem Ecclesiæ Episcopos suos a mari vsque ad mare deducendi satis habent facultatum. *Constantius Imperator*: Res, de quibus constituta est formula, infringi nequeunt: siquidem plurium Episcoporum rata debet esse sententia. Tu solus impij illius amicitiam complexaris. *Liberius*: Numquam auditum est, Imperator, reo absente, Iudicem de impietate ac scelere sententiam pronunciasse, quasi priuatum odium in hominem exerceat. *Constantius*: Etsi omnes communiter, me tamen maiore quam ceteros affecit iniuria; nam non contentus est post fratris nostri maioris natu Constantini internecionem, sed beatæ memoriæ Constantem minorem natu fratrem numquam cessauit ad inimicitias nobiscum suscipiendas incitare: quod sane factum fuisset, nisi nos æquiore animo & incitantis bilem tulissemus. Quare præclaram illam victoriam de Magnentio & Siluano partam non tanti facerem, quanti istius ab Ecclesiasticarum rerum administratione abdicationem. B C

XLIX. DETEGIT CONSTANTII ANIMI PRAVVM AFFECTVM.

Liberius: Noli per Episcopos tuas vlcisci inimicitias: nam virorũ Ecclesiasticorum manus sanctificationi vacare debent. Quapropter, si placet, iube Episcopos ad proprias sedes restitui. Atque si videantur cum eo, qui etiam iam rectam veramq. fidem in Nicæno Concilio expositam tuetur, consentire: tum in vnum conuenientes, paci Orbis terræ prouideant: perficiantque, vt non compertum sit aliquando, hominem, qui non deliquerit, damnatum esse. *Constantius*: Vnum est quod quæritur: Volo vt tu Ecclesiarum communionem amplectaris, & deinde Romam redeas. Proinde consule paci, subscribe, vt Romam reuertaris. *Liberius*: Iam fratres, qui Romæ sunt, valere iussi. Nam leges Ecclesiasticas obseruare, pluris faciendum censeo, quam Romæ habere domicilium. *Constantius*: Itaque trium dierum spatium tibi ad deliberandum concedimus, vtrum subscribere volueris, & ita Romam redire; an tecum constitueris, quem ad locum transferri placeat. *Liberius*: Spatium trium dierum, aut mensium, rationem non mutat: quare mitte me quo lubet. *Constantius*: Post biduum, cum iudicium actum fuerit de Liberio, si consilium non mutet, exulet velim vsque Berœeam Thraciæ. D

L. RESPVIT ARIANI IMP. MVNVS LIBERIVS.

Liberio inde decedenti Imperator misit in sumptum quingentos aureos. Liberius autem ei, qui attulerat, dixit: Abi domum, & istos ipsos aureos redde Imperatori; siquidem eis opus habet ad militum stipendia. Imperatrix itidem misit ei totidem: quos, eum qui apportauerat, iubet quoque Imperatori tribuere: Sunt enim (inquit) illi ad militarem expeditionem necessarij: quod si is eorum non indigeat; det Auxentio & Epicteto: nam illi eisdem egent. Postea vero quam istos recusauerat aureos accipere, Eusebius eunuchus alios ei affert. Ad quem Liberius: Tu (inquit) Ecclesias Orbis terræ expilasti: & iam mihi, vt damnato egentiq. affers eleemosynam? Abi primum, & Christianus ipse fias. Ac triduo confecto, Liberius, nulla accepta pecunia, in exilium mittitur.] hucusque Acta Liberij cum Constantio. subdit Theodoretus[a]: Iste strenuus veritatis propugnator & victor illustris Liberius, in Thraciam, sicut erat ei imperatum, recta contendit.] Quæ autem postea illi contigerint, suo loco dicemus. E

[a] *Theodor. lib. 2. c. 17.*

LI. LIBERIO IN EXILIVM MISSO FELIX DIAC. SVBROGATVS.

Sed (quod magnæ admirationis est) reueriti Ariani & ipse Constantius Romanæ Ecclesiæ maiestatem; non sicut in alijs fecerant ciuitatibus, e quibus Catholicis expulsis Episcopis, Arianos in locum ipsorum subrogauere, licet e regione remotissima accersitos, vt Gregorium Cappadocem Alexandriæ, & Auxentium pariter Cappadocem Mediolani: sed

A sed amandato in exilium Liberio, Felicem Romanæ Ecclesiæ diaconum in locum ipsius suffeciunt, id ipsum operante Acacio Episcopo Cæsarienſi, de quo ita Hieronymus[a]: In tantum autem sub Constantio Imperatore claruit, vt in Liberij locum Romæ Felicem Episcopum constitueret.] hæc Hieronymus. Quod autem in aliquibus codicibus errore additum Felici reperiatur nomen Arianum; exploditur illa lectio, & redarguitur ex antiquioribus codicibus, & Græco Sophronij textu: quod alij quoque complures obseruarunt: secundum quam germanam lectionem, idem S. Hieronymus, ab Arianis substitutum Felicem, non autem ipsum Arianum fuisse, habet in Chronico.

[a] *Hieronym. de Script. Eccles. in Acatio.*

LII. FELIX CATHOLICVS, NON ARIANVS.

Sed & sententiæ de Orthodoxa fide Felicis adstipulatur Theodoretus[b], dũ ait: Successum est Liberio a fideli quodam illius diacono, nomine Felice: qui tametsi fidem in Nicæno Concilio expositam ipse seruauit integram, tamen cum illis, qui eamdẽ labefactare studebant, libere cõmunicauit: ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in ecclesiam, dum B ille intus erat, ingredi voluit.] hæc ipse: sed & addit Sozomenus[c]: Romanæ Ecclesiæ Episcopatui præficitur Felix, illius cleri diaconus, quem aiunt fidei Concilij Nicæni semper consensisse, & omnino, quantum ad religionem pertinebat, reprehensione caruisse, atque ob id solum in crimen vocatum esse, quod non modo Arianos ministros Ecclesiæ ordinaret, verum etiam quod eorum communione vteretur.] ista Sozomenus. Sic & intelligendum est, quod ait Socrates[d], fuisse Felicem Arianæ sectæ addictum, nimirum, quod illis communicaret, & ex eorum voluntate (quod Liberius facere renuisset) in Athanasium sententiæ subscripsisset. Sed quid ante hos Græcos omnes Ruffinus? In Liberij locum (inquit[e]) Felix diaconus suus ab hæreticis subrogatur; & non tam sectæ diuersitate, quam communionis & ordinationis conniuentia * maculatur.] Atqui repugnare hæc videntur inter se, quod C scilicet Felix fuerit Liberij diaconus, & idem Arianus extiterit: quonam modo enim, quæso, passus fuisset Liberius, auersatus semper Arianum nomen, ministrare sibi Arianum diaconum? Nisi quis Ruffino, verbis parum recte loquenti, illam sententiam potius accommodandam putarit, vt sic dicere voluerit; non ita sectæ diuersitate Felix, sicut communione cum illis inita, & ordinatione ab eis accepta maculatur.

[b] *Theodor. lib. 2. c. 17.*

[c] *Sozom. lib. 4. c. 10.*

[d] *Socrat. lib. 2. c. 29.*

[e] *Ruffin. lib. 1. c. 22.*

*conuenientia

LIII. ORDINATIO FELICIS FACTA AB ARIANIS.

Athanasius vero de subrogatione Felicis agens sic ait[f]: Hoc ministro (*nempe Epicteto*) vtens, incredibile facinus Constantius designauit, & quod vere referat imaginem Antichristi, vt qui in locum ecclesiæ Palatium suum succedere voluerit, & pro conuentu populi, & iure Comitiorũ, tres eunuchos præsentes esse iusserit, tres item κατασκόπους, hoc est, exploratores (non enim Episcopos dixeris) vt ipsi Felicem quemdam Episcopum in Palatio crearent, dignum profecto talibus suffragatoribus. Ceterum populi omnes, cognita hæreticorum prauitate, non permisere eos in ecclesiam intrare, proculq. ab eis recesserunt.] D hæc Athanasius. Cum vero Felix, etsi fide Catholicus, Arianorum tamen communione pollutus, a tribus Arianis Episcopis in ordinatione manus impositionem acceperit, viuente adhuc legitimo, eodemq. confessionis gloria celebri, Liberio Romanæ Ecclesiæ Episcopo, fidei causa exilium passo: nihil est quod esse vel dici eius Ecclesiæ potuisset Episcopus, licet sic appellatus esset a suis suffragatoribus Arianis: cum alioqui, neque si a Catholicis ordinatus esset, Pontifex Romanæ Ecclesiæ nominari debuisset, superstite legitimo eius sedis Antistite, de cuius ordinatione in controuersiam ne ab hostibus quidem calumniantibus aliquid adduci potuisset. Vnius enim Ecclesiæ vnum tantum esse caput oportet; cui si alterum addas, horrendum monstrum profecto erit.

[f] *Athanas. epist. ad Solitar.*

LIV. FELIX, EXISTENTE PONTIFICE LIBERIO, NON POTVIT ESSE ROM. EPISC.

Cum igitur, Hieronymi sententia, constet Felicem ab Acacio Arianorum principe electum esse; & Athanasij testificatione, Epicteti molitione a tribus Arianis Episcopis ordinatum, idq. Ruffini quoque assertione firmetur; sed & Socratis auctoritate liqueat, ab Vrsacio ad eum dignitatis gradum electum: haud subsistere posse videntur, quæ de Felicis ordinatione habentur in libro de Romanis Pontificibus, titulo Damasi, falso adscripto; nempe Felicem substitutum in locum Liberij a Concilio sacerdotum, vel; quod aliter legitur, procurante Liberio. Certe quidem his refragãtur citati auctores omnes; quos coniectura etiam vehemens illa sequitur: Quis enim sibi persuadeat, tantam rem ab Arianis concessam Catholicis sacerdotibus, vel ipsi Liberio; cum (vt dictum est) ijdem, quos scirent sibi communione non iungi, ab Ecclesia pellerent, vt ex sua ipsorum sententia alios subrogarent? Sed vtcumque demus id ab Arianis esse Catholicis datum, vt e Catholicis aliquis, & e Romanæ Ecclesiæ clericis, in locum Liberij exulantis, administraret Romanã Ecclesiam: quonam titulo dicere possumus Felicem in locum Liberij substitutum? Non certe Roma- E

num

Universidad de Deusto
Biblioteca

num Episcopum, superstite adhuc, atque Romanum Pontificem agente Liberio, & amplissimam dignitatem clarissimo glorioſæ confessionis titulo illustrante. quamobrē siue a Concilio sacerdotum, siue procurante Liberio, siue simul suffragantibus Cōcilio atque Liberio, nonnisi Corepiscopus Romanæ Ecclesiæ potuit Felix esse delectus, nec ei a Catholicis valuit titulus Episcopatus conferri, viuente adhuc & Episcopum agente eiusdem Ecclesiæ Romanæ ipso Liberio, ne vnius Catholicæ Ecclesiæ duo essent Episcopi, & vnius corporis duo capita turpiter eminerent. Nihil ergo felicius Felici potuit contigisse, quam si a Catholicis tunc delectus fuerit Romanæ Ecclesiæ Corepiscopus, cum nullus hoc maior titulus esset, qui superstite ipso Romano Pontifice potuisset illi conferri. Quod si dixerimus cum S. Athanasio sui temporis res accurate scribente, cum ad suam omnia hæc causam spectarent, & cum alijs omnibus citatis auctoribus, Felicem in locum Liberij subrogatum atque ordinatum Romanum Pont. ab Arianis Episcopis: nullæ prorsus potuerunt eius ordinationis esse vires. hactenus de ordinatione Felicis. At quonam modo mutatæ sint rerum vices de Felice atque Liberio, suo loco opportunius dicturi sumus. A B

LV. EPICTETVS EPISC. CENTVMCEL.

Quod autem ad Epictetum spectat, recens emergentem factiosissimum Arianum, quem tam audacter coram Constantio aduersus Liberium interlocutum vidimus, & eius factione ab Arianis Felicem substitutum fuisse, Athanasius tradit: Fuit hic Episcopus Centumcellensis, de quo mentio est apud Marcellinum presbyterum schismaticum in commentario de schismate Vrsicini, eumq. sæuissimum Arianorum fuisse testatur, de quo plura inferius dicturi sumus: vt plane consentiat ijs quæ ab Athanasio de eodem narrantur, cum agit de Episcopis ordinatis per Constantium ab Arianis, atque ait[a]: Deinde repertum quemdam Epictetum neophytum hominem, iuuentute ferocem, audacem, in amoribus Constantius habet, eo quod eum ad omnia scelera promptum alacremq. conspiceret; eiusq. opera Episcopis, quibus velit, insidias struit: nihil enim est, quod ille grauetur facere, modo Imperatori placeat.] hæc Athanasius; qui & alibi cum de ipso, tum de alijs eius in impietate collegis sic habet[b]: C

[a] Athanas. epist. ad Solitar.

[b] Athan. orat. 1. aduers. Arian.

LVI. DESERTORES FIDEI HONORANTVR EPISCOPATV.

Iam de Cecropio (*hic erat Episcopus Nicomediæ*) Auxentio, & Epicteto hypocrita, superfluum est dicere: cum omnibus liqueat, quo modo, ob quas causas, & per quos inimicos Ecclesiæ etiam isti promoti sint, nimirum qui se calumniarum in Episcopos Orthodoxos, quibus insidiæ parabantur, actores histrionesq. præbuerunt. Hi cum essent nonnisi in presbyterij ordine constituti, nec vulgo cogniti haberentur; tamen per impietatem sibi Episcopatus titulum procurarunt.] in tanta namque rerum perturbatione patebat quibuscumque scelestis aditus ad Episcopatus: simulac enim effecti essent Catholicæ militiæ desertores, & transfugæ ad castra impietatis, illic inter primos militiæ ordines cooptati, mox, quasi portentum, ex improuiso apparebant Episcopi. Erant hæ ad sectam illecebræ, & quidem potentes ad alliciendos animos omnium, quorum non esset solidum inconcussumq. fidei robur: cum contra Orthodoxi traducerentur infamia, proscriptione atque exilio damnarentur. At quod rursum ad Epictetum pertinet; diuersus hic omnino est ab illo Corinthiorum Episcopo eiusdem nominis viro, ad quem extat Athanasij epistola: hunc enim, de quo habetur sermo, Arianum, illum vero Apollinarianum fuisse liquet, de quo suo loco dicturi sumus ex ipso Athanasio[c], & Epiphanio[d]. D

[c] Athan. ad Epictetum.

[d] Epiphan. hæres. 76.

LVII. CONSTANTIVS VEXAT OSIVM EPISC. CORDVB.

Vt autem ad institutam narrationem de Constātij persecutione redeamus; tantum abest vt Liberij exilio ipse fuerit exatiatus, vt maiorem inde in ceteros magni nominis Catholicos viros sæuiendi acerbitatem conceperit: vtpote indignum ratus, audere quemquam vexillum confessionis attollere, signifero ipso Catholici nominis in exilium relegato. vehementiore itaque impetu furorem suum conuertit in Osium Episcopum Cordubensem, gloria confessionis illustrem, & toti Orbi Christiano ob res præclare gestas fama conspicuum, de cuius aduersus Constantium certamine hæc Athanasius habet[e]: Tantis & talibus sceleribus factis, nihil omnino adhuc se fecisse Ariani arbitrabantur, quamdiu magnus ille Osius eorum malitiam expertus non esset: nam in eum talem tantumq. virum suam rabiem protendere studuerunt: neque quod pater esset Episcoporum, reueriti sunt; neque quod confessor erat, pudore moti; neque quod sexagesimum annum & eo amplius a confessione agebat, respexerunt: sed omnia simul vilipendentes, ad solam suam ipsorum hæresin oculos intentos habuere, homines re vera neque Deum timentes, neque hominem verentes. E

[e] Athanas. epist. ad Solitar.

LVIII. Adorti igitur Constantium, talibus verbis alloquuntur: Omnia quidem a nobis facta sunt:

A sunt: profligauimus in exilium Romanum Pontificem, & iam ante eum extorres fecimus quamplurimos Episcopos; loca omnia terroribus impleuimus: sed tamen pro nihilo sunt tanta tua opera, neque quicquam profecimus, quamdiu reliquus est Osius: quamdiu enim ille in suis agit, omnes in suis Ecclesijs agere videntur: potest ille & verbis, & auctoritate fidei suæ, omnes contra nos inducere. Hic princeps est Synodorum; &, si quid scribit, vbique auditur: hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos vbique pro hæreticis traduxit. Quod si ille igitur in suo statu maneat, superuacuum est ceterorum exiliū: hæresis enim nostra cedere cogitur. Incipe igitur & hunc persequi: neque illi ob annos parcendum putes; siquidem hæresis nostra non curat seniorum canitiem. Auditis igitur istorum verbis, non cunctandum sibi ratus Constantius, vt qui virum nosset, & quantæ auctoritatis senex ille esset; scribit, & edicit, vt ad se veniat, quemadmodum & Liberium initio
B tentauit. Venientem igitur rogabat hominem, & solitis suis verbis, quibus alios circumuenire pro more habebat, excipit; cohortaturque, vt in nos subscriberet, & cum Arianis communionem haberet. Senex vero eius rei vel auditum ægre ferens, mæstusq. quod vel tinnitum eorum verborum sentiret, Imperatorem magnis rationibus conterritum de sententia deduxit; atque ita in patriam suam atque Ecclesiam redijt. OSII EPISC. LAVDES.

Verum cum Ariani denuo lamentarentur, Imperatorem irritarent; & eunuchi sermonibus seruientes, eum maiorem adhuc in modum exacerbarent: scribit denuo cum minis ad Osium. Ille autem contumelijs quidem afficiebatur, sed tamen ob terrores illos de sententia sua non discessit, & decretum animi constanter retinuit; quippe qui supra firmam petram fidei domicilium suum ædificauerat; & liberrime contra hæresin, imbres & ventos epistolarum minas arbitrans, locutus est. Subinde igitur Constantio scribente, & nunc
C quidem blandiente, patremq. eum appellante, nunc interminante, & relegatos enumerante, & his verbis eum conueniente: Solus ne etiamnum hostis hæreseos manebis? Obsequere, & scribe contra Athanasium: qui enim contra eum scribit, ille plane nobiscum Arianas sententias amplectitur. Nihil ad ista expauit Osius; quin inter contumelias, quas patiebatur, istiusmodi scripsit epistolam, quam ipsi legimus, & ad finem adiecimus: LIX. ITERVM TENTATVR OSIVS.

Osius Constantio Imperatori S. P. D.

Ego confessionis munus expleui, primum cum persecutio moueretur ab auo tuo Maximiano. Quod si tu quoque persecutionem moues; etiam nunc ad quiduis potius sustinendū paratus sum, quam vt effundam innocentem sanguinem, & veritatem prodam. Teq. nequaquam probo talia scribentem, & istiusmodi minas denunciantem. Desinas igitur istiusmodi scribere, neque sentias cum Ario, neque audias Orientales, neque Vrsacio & Valen-
D ti fidem habeas: quæ enim illi dicunt, non ob Athanasium, sed ob suam hæresin dicunt. Mihi crede, qui tuus auus ætate esse possem. Fui ipse in Sardicensi Concilio, cum tu, tuusq. frater beatus Constans nos omnes eo conuocabat; ipseq. vltro Athanasij inimicos prouocaui, cum ad ecclesiam, vbi ego commorabar, aduenissent, vt, si quid contra eum haberent, ederent; promisiq. eis securitatem, neve quicquam aliud expectarent, quam rectum in omnibus iudicium; idq. non semel, sed bis feci. Quod si nollent rem ab vniuersa Synodo disceptari; saltem me Iudice vterentur: promisiq. etiam, nos Athanasium, si in noxa reperiretur, omnibus modis eiecturos esse. Quod si innocens deprehendatur, & vos ostenderit calumniatores, & æque illum recusaueritis: ego illi persuadebo, vt mecum in Hispanias veniat. Athanasius autem his conditionibus obtemperauit, nihil contra obloquutus: illi vero, ad omnia æque diffidentes, recesserunt. LX. OSII AD CONSTANTIVM EPISTOLA.

E Athanasius deinde tuis litteris accersitus venit in castra tua, omnesq. inimicos suos, qui Antiochiæ præsto erant, sigillatim accersiri iussit, vt aut redarguerent, aut redarguerentur; & aut se præsentem commonstrarent ea fecisse quæ obiecerant; aut ne absentem calumniarentur. Sed ne te quidem hæc ipsis denunciantem sustinuerunt, minime istiusmodi conditiones admittentes. Cur igitur nunc audis obtrectatores eius? Aut cur toleras Valentis & Vrsacij criminatores, pœnitentia & scripto professos, se calumniam fecisse? Confessi enim sunt suam sycophantiam, non vi adacti, vt ipsi causantur, cum nulli ibi milites incumberent, & tuus frater nesciret. Nihil enim tale sub ipso agebatur, qualia nunc fiunt: sed illi vltro Romam venerunt, & coram Episcopo presbyterisq. ibi præsentibus confessionem suam scripto ediderunt, cum prius pacatas litteras & amicas ad Athanasium dedissent. Quod si ijs libet vim causari, idq. pro malo habent, nec a te probatur: omitte igitur & tu violentiam tuam, nec litteras scribe, nec Comites mitte, sed relegatos exilijs LXI. OSIVS DEFENDIT ATHANASIVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

libera: ne te de vi querente, maiorem vim illi sub tuo nomine exerceant. Quid enim tale a Constante actum est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudicijs Ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? vt idem Valens cum suis aliquid colligat, habeatq. quod obijciat. A

LXII. OSII CONSTANS ET PIA ADMONITIO.

Define, quæso, & memineris te mortalem esse; reformida diem Iudicij; serua te in illam diem purum; ne te miscеas Ecclesiasticis, neque nobis hoc in genere præcipe, sed potius ea a nobis disce. Tibi Deus Imperiū commisit; nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne, quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptum est [a]) quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo. Neque enim fas est nobis, in terris Imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes, Imperator. Hæc quidem ob curam tuæ salutis scribo: & de ijs quæ in epistolis scribis, hanc meam sententiam accipe. Ego neque Arianis assideo, neque suffragor, sed eorum hæresin anathemate damno: neque in Athanasium accusationibus subscribo; quem nos, & Romana Ecclesia, & vniuersa Synodus innocentem pronunciauit. Nam & tu quoque cum rem cognitam perspectamq. haberes, Athanasium accersiuisti; feciſtiq. ei copiam, vt cum honore in patriam & in Ecclesiam reuerteretur. Quæ igitur causa est tantæ huius mutationis, cum ijdem inimici eius sint, qui antea fuerunt? & quæ nunc susurrant, nihil eorum, cum ille præsens esset, hiscere audebant; sed ea, antequam accerseres Athanasium, obmurmurabant: quo tempore a me conuenti (quemadmodum superius dixi) vt ederent criminum documenta, nihil in medium adducere potuerunt: nam si quicquam potuissent, non ita turpiter aufugissent. Quis te igitur induxit, vt post tantum temporis, tuarum litterarum & sermonum obliuiscereris? Inhibe te, quæso, neque aures præbeas, malis hominibus, neque ob mutuas inuicem cum illis gratificationes te ipsum reum facias. Quæ enim eis indulseris, de illis in Iudicio solus cogeris causam reddere: isti suum inimicum per te satagunt iniuria afficere, teq. volunt ministrum suæ malitiæ esse, vt per te detestabilem hæresin in Ecclesia seminent. Non est prudentis, in gratiam alienæ libidinis se ipsum in periculum certum conijcere. Define, quæso, & ausculta mihi, Constanti: hoc enim decet & me scribere, & te non vilipendere.] hactenus epistola. subdit Athanasius: Hæc Abrahamicus ille senex, vere Osius, id est, sanctus, & sensit, & scripsit.

[a] Matth. 22. Luc. 20.

B

C

LXIII. QVID AVLICI IN OSIVM.

Ille autem neque insidias de manibus deposuit, neque criminandi occasiones quærere desijt, sed grauius semper minabatur, vt eum vi oppressum in suas partes transferret, aut inobsequentem exterminaret. Sed vt occasionem Duces & Satrapæ Babylonis sedulo quærentes contra Danielem, non inueniebant, nisi ex causa legis Dei: ita nunc quoque Satrapæ impietatis ne fingere quidem quicquam contra senem potuerunt. Omnibus enim ille notus erat, ac verus pro nomine Osius, hoc est, sanctus, habebatur, vitaq. eius irreprehensibilis, nisi ex odio eius contra hæresin crimen mutuarentur. Calumniabantur igitur eum, sed non vt illi [b] Danielem apud Darium illibenter talia audientem, sed vt Iezabel [c] contra Naboth, & vt Iudæi apud Herodem, his verbis agentes: Non solum non subscripsit contra Athanasium, sed & nos ob Athanasium condemnat, & hæresin tali odio persequitur, vt alijs scribat, melius esse mortem perferre, quam proditores fieri veritatis. ob hæresin deinde ait dilectum fratrem Athanasium persecutionem sustinere, & Liberium Romanum Episcopum, ceterosq. omnes insidijs tentari.

[b] Dan. 6. [c] 3. Reg. 21.

D

LXIV. DETINETVR OSIVS AB IMP.

Hæc cum audisset impietatis propugnator Constantius Cæsar, & quod alij essent per Hispanias eiusdem cum Osio sententiæ; quos cum solicitasset ad subscriptionem, impellere nequiuisset: accersit Osium, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij, nihil veritus impius nec Deum, nec patris sui, quem erga Osium habebat, affectum; nec senectutem hominis iam centenarij inhumanus ille respexit: omnia namque ob amorem hæresis neglectui habebat nouus ille Achab, & nostris temporibus secundus Balthasar.] hactenus Athanasius: quæ autem post hæc de Osio subdit, suo loco dicemus.

E

LXV. CLERICI OMNES ET LAICI VEXATI PERSECVTIONE CONSTANTII.

At Ariani, qui adeo impie exagitabant tam insignes ac nobiles Catholicæ Ecclesiæ Episcopos, nequaquam pepercerunt clericis inferioris ordinis, & laicis Catholicæ fidei professoribus. Nam Constantius, ijsdem Arianis impellentibus, ad prouinciarum Rectores litteras dedit, cum mandatis, vt omnes Orthodoxos compellerent communicare cum Arianis Episcopis, quos illi in Catholicorum locum subrogauerant: sciebat enim Orthodoxos clericos & populum eos exhorrescere, & penitus execrari, nullaq. cum illis communicatione

A catione fieri velle participes. Hæc sciens & legens S. Hilarius Pictauiensis haud ita pridem Episcopus factus, supplicem libellum ad Constantium Imperatorem dedit hoc ipso anno (vt ex eius contextu apparet) quo cessare iam mala hæc, & Episcopos recens in exilium electos restitui, exorauit. Quam vero opportune Deus consuluit deploratissimis hisce temporibus, vt Ecclesiæ Gallicanæ tam immani turbine persecutionis exagitatæ, ipso Imperatore Constantio præsentia sua vrgente, & Arianorum antesignanis, ac simul primario Episcopo Galliarum Arelatense Saturnino, in eam simul conspirantibus, Hilarium daret Pictauorum Episcopum, qui periclitanti fidei præsto esset, labantesq. fratres erigeret, ac stantes firmius solidaret.

LXVI. HILARIVS CREATVS EPISC. PICTAVIENSIS.

Quando autem ipsum contigerit creari Episcopum, haud satis exploratū haberi potest. Quod vero de eo nulla prorsus mentio habeatur in conciliabulo Arelatensi, ex quo nomi-
B nati Episcopi exularunt; quodq. ipse testetur, nonnisi a tempore Concilij Byterrensis se cum alijs Episcopis Gallicanis separasse a communione Saturnini: Hilarium post illud conuenticulum fuisse creatum Episcopum, opinari quis potest. Præcelsa hæc erat in silua Gentilium arbor, quam ad magnæ Ecclesiæ vsum summus ille architectus aptauit: nam S. Hieronymus propheticum illud oraculum apud Isaiam [a]; Gloria Libani adueniet in cypariſſo, pinu, & cedro] Cypriano & Hilario accommodans ait: Vir sanctus & eloquentissimus martyr Cyprianus, & nostri temporis confessor Hilarius, nonne tibi videntur excelsæ quondam in sæculo arbores, ædificasse Ecclesiam Dei?] Sed & iam prouecta prope ætate factum esse Christianum, illud persuadet, quod ipse testatur [b], post philosophos cognitos, ac vanos deprehensos, diuinæ Scripturæ libros perscrutatum esse, atque ex eis veri Dei cultum accepisse; veritateq. perustigata & inuenta, ac perfecte cognita, se tan-
C dem in classem Fidelium per lauacri sacramentum conieciſſe. Plurimum quidem ad pietatem eidem contulisse Heliodorum presbyterum, par est credere: nam & eumdem habuit in Græcis litteris monitorem [c].

[a] Isa. c. 60. secundum 70.

[b] Hilar. de Trinit. lib. 1. circa principio.

[c] Hieron. epist. 141.

LXVII. HILARIVS CONIVGATVS EST ELECTVS EPISCOPVS.

Redditus vero, velut miraculo magno, Fidelium omnium gaudio, Christianus; aliquo temporis spatio interlapso, defuncto Pictauiensis ciuitatis, cuius & ciuis erat, Episcopo, miro vniuersorum consensu fuit eius sedis electus Antistes, quantumlibet (vt auctor est Fortunatus) coniugatus esset, & filia vna auctus. Cur autem coniugatos contigerit eligi Episcopos, rationem reddit S. Hieronymus [d], nosq. de his primo tomo Annalium pluribus egimus; vt opus non sit hic eadem repetere. Ceterum sic electorum ea ex legibus Ecclesiasticis conditio erat, vt, quod ad procreationem liberorum spectat, desinerent esse mariti. Certe (inquit Hieronymus ad Iouinianum) confiteris non posse esse Episco-
D pum, qui in Episcopatu filios faciat: alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.] quod quidem præstitum esse a S. Hilario, quis poterit dubitare? cuius animus virginalis amantissimus integritatis, filiam quoque suam, quam vnice diligebat, virginem conseruare atque Deo dicare quantopere expetierit, quæ ad eam scripta ab ipso extat epistola, docet. Videas in ea virum sanctissimum, pariterq. eloquentissimum, stylum sui natura sublimem inclinare puellæ, & de industria humilem reddere, atque ad persuadendum facilem, simplicibusq. virginis auribus accommodare.

[d] Hieron. contra Iouin. lib. 1.

LXVIII. HILAR. INSVRGIT IN CONSTANTIVM.

Sic igitur a populo ex insperato ad sedem Episcopalem euectus Hilarius, diuinaq. ope ad fortia peragenda forti animo roboratus: oculos in acerbissimam Ecclesiæ cladem conij-
E ciens, obfirmansque, eius miseratus, mox in occursum robore sacerdotali consurgit, atque auctorem omnium Constantium Imperatorem libello scripto conuenit, eiq. vel inuito ob oculos ponit miserandum illius temporis statum, lugubremq. Ecclesiæ faciem repræsentat. Ac primum omnium efferatum Arianorum suggestionibus, cruentumq. domesticorum cædibus Imperatoris animum demulcere atque lenire conatus est: grauissima post hæc inuectiua insectatus Arianos Episcopos ad mala omnia perpetrata egregie comparatos artifices, ipsum Augustum eisdem fauentem, & ad nutum obtemperantem, eadem oratione perstrinxit. Sed ipsum iam hic apponamus libellum, quo primum bellum aduersus Arianos ipse legitur auspicatus. sic enim se habet [e]:

[e] Hilar. ad Constantium.

LXIX. HILARII LIBELLVS PRO CATHOLICIS.

Benignifica natura tua, domine beatissime Auguste, cum benigna voluntate concordat. Et quoniam de fonte paternæ pietatis tuæ misericordia largiter profuit; quod rogamus, facile nos impetrare posse confidimus. Non solum verbis, sed etiam lacrymis deprecamur, ne diutius Catholicæ Ecclesiæ grauissimis iniurijs afficiantur, & intolerabiles susti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

neant perſecutiones & contumelias; &, quod eſt nefarium, a fratribus noſtris. Prouideat & decernat clementia tua, vt omnes vbique Iudices, quibus prouinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſolicitudo publicorum negotiorum pertinere debet, a religioſa ſe obſeruantia abſtineant; neque poſthac præſumant, atque vſurpent, & putent ſe cauſas cognoſcere clericorum, & innocentes homines varijs afflictationibus, minis, violentia, terroribus frangere atque vexare. A

LXX. IVDICES SAECVLARES ABSTINENT A CAVSIS CLERICORVM.

Intelligit ſingularis & admirabilis ſapientia tua, non decere, non oportere cogi & compelli inuitos ac repugnantes, vt ſe his ſubijciant, & addicant vi oppreſſi, qui non ceſſant adulterinæ doctrinæ corrupta ſemina ſpargere. Idcirco laboratis, & ſalutaribus conſilijs Rempublicam regitis, excubatis etiam & vigilatis; vt omnes, quibus imperatis, dulciſſima libertate potiantur. Non alia ratione, quæ turbata ſunt, componi; quæ diuulſa ſunt, coerceri poſſunt; niſi vnuſquiſque, nulla ſeruitutis neceſſitate aſtrictus, integrum habeat viuendi arbitrium. B

LXXI. VOCES PIORVM TEMPORE PERSECVTIONIS.

Certe voces exclamantium a tua manſuetudine exaudiri decet: Catholicus ſum: nolo eſſe hæreticus: Chriſtianus ſum, non Arianus: & melius eſt mihi in hoc ſæculo mori, quam alicuius priuati potentia dominante, caſtam veritatis virginitatem corrumpere. Aequumq. debet videri ſanctitati tuæ, glorioſiſſime Auguſte, vt qui timent Dominum Deum & diuinum iudicium, non polluantur aut contaminentur execrandis blaſphemijs; ſed habeant poteſtatem, vt eos ſequantur Epiſcopos & Præpoſitos, qui & inuiolata conſeruant fœdera charitatis, & cupiunt perpetuam & ſinceram habere pacem. Nec fieri poteſt, nec ratio patitur, vt repugnantia congruant, diſſimilia conglutinentur, vera & falſa miſceantur, lux & tenebræ confundantur, dies quoque & nox habeant aliquam coniunctionem. Si igitur (quod ſine dubitatione & ſperamus & credimus) hæc permouent non inſitam, ſed ingenitam tuam bonitatem: præcipe, vt non ſtudium, non gratiam, non fauorem, locorum rectores grauiſſimis hæreticis præſtent. Permittat lenitas tua populis, vt quos voluerint, quos putauerint, quos elegerint, audiant docentes, & diuina myſteriorum ſolemnia concelebrent, & pro incolumitate & beatitudine tua preces offerant. Non quiſquam peruerſus aut inuidus maligna loquatur. Nulla quidem ſuſpicio erit non modo ſeditionis, ſed nec aſperæ murmurationis: quieta ſint omnia & verecunda. C

LXXII. ARIANORVM STVDIA ET ARTES.

At nunc qui Ariana & peſtifera contagione inquinati ſunt, non ceſſant ore impio & ſacrilego animo Euangeliorum ſinceritatem corrumpere, & rectam Apoſtolorum regulam deprauare: diuinos Prophetas non intelligunt: callidi & aſtuti artificio quodam vtuntur: incluſam perniciоſam corruptelam exquiſitorũ verborum velamine contegunt: non prius venenatum virus infundunt, quam ſimplices & innocentes ſub prætextu nominis Chriſtiani raptos atque irretitos inuoluant; ne ſoli pereant, ſed participes horrendi criminis ſui reos faciant. Et hoc obſecramus pietatem tuam, vt eos, qui adhuc, egregij videlicet ſacerdotes, qui tanti nominis præpollent dignitate, aut in exilio, aut in deſertis locis tenentur, iubeas ad ſedes ſuas remeare: vt vbique grata libertas ſit, & iucunda lætitia. D

LXXIII. NOVVM INVENTVM ARIANA HAERESIS.

Quis non videt? quis non intelligit? poſt quadringentos fere annos, poſtquam Dei vnigenitus Filius humano generi pereunti ſubuenire dignatus eſt; quaſi ante non Apoſtoli, non poſt eorum martyria & exceſſus, fuerint Chriſtiani; nouella nunc & teterrima lues non corrupti aeris, ſed execrandorum blaſphemorum Ariana effuſa eſt. Ita ne illi, qui ante crediderunt, inanem ſpem immortalitatis habuerunt? Nuper, didicimus, commenta hæc fuiſſe inuenta, & a duobus Euſebijs, & a Narciſſo & Theodoro, ab Stephano, & Acacio, & Menophante, & imperitis atque improbis duobus adoleſcentibus Vrſacio & Valente, quorum epiſtolæ proferuntur, & idoneis teſtibus etiamnum conuincuntur, qui eos magis oblatrantes, quam diſputantes audierint, quibusq. communionem ſuam imprudentes & incaute commiſcent; quia fient ſocij ſcelerum, participes criminum, neceſſe eſt etiam eos qui in hoc ſæculo abiecti ſunt & abdicati, cum aduenerit dies Iudicij, pati ſupplicia ſempiterna. E

LXXIV. PERSECVTORVM SAEVITIA.

Iam nemini dubium eſt, cuiuſcemodi curam in abſolutionem Athanaſij, ſancti viri illi receperint, vt poſt Synodi ſententias, quas pro ſacerdotalis iudicij reuerentia fas fuerat ſacerdotali vel Eccleſiaſtica continentia contineri, ſcribi ad Regem, legationemq. inſtrui oportuerit. Sed quid aliud his litteris, quam libertatem fidei, & contagionem Ariani nominis deprecantur, orantq. vincula, carceris tribunalia, & omne illud ſerale habitum, nouas etiam in reos quæſtiones inhiberi? Deus cognitionem ſui docuit potius

quam

A quam exegit; & operationum cæleſtium admiratione præceptis ſuis concilians auctoritatem, coactam confitendi ſe aſpernatus eſt voluntatem. Si ad fidem veram iſtiuſmodi vis adhiberetur; Epiſcopalis doctrina obuiam pergeret, diceretque: Deus vniuerſitatis eſt, obſequio non eget neceſſario, non requirit coactam confeſſionem: non fallendus eſt, ſed promerendus: noſtra potius, non ſua cauſa venerandus eſt. Non poſſum niſi volentem recipere, niſi orantem audire, niſi profitentem ſignare: ſimplicitate quærendus eſt: confeſſione diſcendus eſt: charitate amandus eſt: timore venerandus eſt: voluntatis probitate retinendus eſt.

LXXV. ARIANORVM FACTA.

At vero quid iſtud, quod ſacerdotes timere Deum vinculis coguntur, pœnis iubentur: ſacerdotes carceribus continentur: plebs in cuſtodiam catenati ordinis conſtricta diſponitur: virgines nudantur ad pœnam: ſacrata Deo corpora publico expoſita conſpectui ad
B fructum ſpectaculi & quæſtionis aptantur? Cogunt nempe, non vt Chriſtiani omnes ſint, ſed vt Ariani: & confeſſam in Deo fidem ad conſortium piaculi ſui ſceleris compellunt: auctoritate etiam nominis ſui, in errorem Imperatorem tranſducunt; rectum affirmantes, vt ſub ſpecie timoris Dei in hac peruerſitate ſubditos ſibi tradant: quæſtiones poſcunt, iudiciorum ſubſidia deſiderant, auctoritatem regiam implorant; & nec ſic peruerſitatem ſceleris ſui erubeſcunt, extorquere conniuentiam plebium, nec cogi de iure potuerunt.

LXXVI. DAMNATI ARIANI MAGIS INSANIVNT.

Hæc ſi de veteribus chartulis prolata ætatis noſtræ tempus inſtruerent; ambigendum (vt opinor) tantis de rebus fuiſſet, & cum ab alijs quibuſque pronunciari poſceretur reus, quæreretur in fidem litterarum, in Iudicum vitam, in accuſatorum fidem, in ipſius quoque hominis mores atque actus: moueret enim abſolutionem eius Arianorum iuncta damnatio; magniq. periculi eſſet, iudicium ſimul cum reatus & innocentiæ non ſuſcepta rur-
C ſum inquiſitione diſſoluere; totaq. in patrocinium ſuum cum fidei doctrina auctoritas ſibi antiquitatis aſſiſteret. At cum ipſi qui tunc Ariani hæretici damnati ſunt, rem exagitent, turbent omnia, omnesq. ex poteſtate & ambitione corrumpant; & Athanaſius, ſi fuit, eſſe adhuc reus poteſt; teſtes loquantur, videant Iudices, fidei doctrina præceptis Euangelicis atque Apoſtolicis eluceat: quæ obtuſio intelligentiæ eſt? quæ cordis hebetudo? quæ obliuio ſpei? quæ ſors ſcelerum? quod odium veritatis? in damnatorum fauorem * Dei amorem tranſducunt. Venio nunc ad id quod recens geſtum eſt, &c.] nempe ad exilium Euſebij Vercellenſis, & Dionyſij Mediolanenſis, de quibus ſuperius actum hoc anno eſt: vnde apparet, poſt dictorum Epiſcoporum exilium hæc a S. Hilario ad Conſtantium eſſe conſcripta.

* furorem

LXXVII. HILARIVS CVR RELICTVS LIBER IN ECCLESIA.

Sed dicet aliquis: Vnde accidit, vt, exulantibus ceteris Orthodoxis, Hilarius adhuc
D liber in ſua permitteretur Eccleſia permanere? Dicam ingenue hac in re quid ſentiam. Non enim id ex patientia vel clementia Conſtantij Imperatoris accidit, cuius furor atque fœuitia ad exturbandum Romanæ ſedis Epiſcopum, & toti Orbi ſpectatum Oſium ex Hiſpania abducendum, præcipiti Arianorum impulſu progreſſa eſſet; ſed quod barbaris in Gallias irrumpentibus, nequaquam tempus viſum eſt opportunum Gallorum animos exacerbandi, quos ſciebat bene Catholicos, & a maioribus acceptam fidem inuiolatam firma conſtantia cuſtodire. De barbarorum enim motibus in Gallias hoc anno ſub dictis Arbetione & Lolliano Conſulibus, Ammianus his verbis meminit [a] poſt recenſitam Liberij Papæ ab Vrbe exturbationem: Conſtantium vero exagitabant aſſidui nuncij, deploratas iam Gallias indicantes, nullo renitente, ad internecionem barbaris vaſtantibus vniuerſa. Aeſtuansq. diu, qua vi propulſaret ærumnas ipſe in Italia reſidens, vt cupie-
E bat, (periculoſum enim exiſtimabat ſe in partem contrudere longe dimotam) reperit tandem conſilium rectum: & Iulianum patruelem fratrem, haud ita dudum ab Achaia contractum, ac ritu etiam tum palliatum, in ſocietatem Imperij adſciſcere cogitabat.] quod (vt dicemus) perfecit.

[a] *Ammianus Marcell. lib. 15.*

LXXVIII. QVID HILARIO INDVLSERIT CONSTANTIVS.

His igitur afflictus moleſtijs, & laceſſitus periculis, abſtinuit Conſtantius hoc anno ab Hilario & alijs Epiſcopis Gallicanis: immo ad continendum in officio populum illum titubantem, videri voluit, Hilario, ea petenti, aliquid indulſiſſe. Quoniam, inquam, inter alia a Conſtantio illud Hilarius expetierat eo libello, ne Iudices vſurparent ſibi negotia Eccleſiaſtica, neve cauſas cognoſcerent clericorum: idem Conſtantius, in gratiam, putamus, Hilarij; hoc anno de his ſic reſcripſit ad Seuerum [b]:

[b] *lib. 12. de Epiſc. & cleric. Cod. Theod.*

LXXIX. Manſuetudinis noſtræ lege prohibemus in iudicijs Epiſcopos accuſari: ne, dum adfutura ipſorum beneficio impunitas æſtimatur, libera ſit ad arguendos eos animis furiali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

RESCRIPTVM CONSTANTII DE IVDICIO ECCLES.

bus copia. Si quid est igitur querelarum, quod quispiam deferat: apud alios potissimum A
Episcopos conuenit explorari, vt opportuna atque commoda cunctorum quæstionibus audientia commodetur. Data epistola VIIII. Kalend. Octob. Acc. Non. Octob. Arbetione & Lolliano Coss.] hæc Constantius; licet, vbi persecutio vigeret, omnia (vt vidimus) Officijs Palatinis aduersus clericos licenter permiserit, atque tyrannice agi, cum tamen scriptis videri voluerit æqui amantissimus. Quomodo autem sedatis bellitumultibus, & imminentibus ex barbaris cladibus propulsatis, coacto in Gallia Concilio Byterrensi, Hilarius quoque exilio iussus sit solum vertere, suo loco dicendum erit.

LXXX. CONSILIVM CONSTANTII DE CREANDO CAESARE IVLIANO.

At ex barbaricis hisce in Gallijs moribus accidit opportuna occasio Iuliano, vt ex pallio philosophi, Athenis (vt vidimus) accepto, ad Imperium assumeretur: quo pacto autem id acciderit, ex Ammiano dicamus, mox ad institutam auctamq. persecutionem adaduersus reliquos, qui adhuc supererant agentes in sedibus suis, Episcopos, reuersuri. Fuit B
itaque Constantij Imp. consilium, ad comprimendos barbaros vexantes Gallias Iulianum mittere, eumq. creare Cæsarem. De his enim Ammianus [a] agens, hæc ait: Constantius, id vrgente malorum impendentium mole, confessus est proximis, succumbere tot necessitatibus, tamq. crebris, vnum se (quod numquam fecerat) aperte demonstrans. Illi in assentationem nimiam eruditi, insatuabant hominem, nihil esse ita asperum dictitantes, quod præpotens eius virtus, fortunaq. tam vicina sideribus non superaret ex more. Addebant q. noxarum conscientia stimulante complures, deinceps caueri debere Cæsaris nomen, replicantes gesta sub Gallo: quibus admitentibus obstinate, opponebat se sola Regina, incertam migrationem ad longinqua pertimescens, ac pro nativa prudentia consulens in commune, omnibusq. memorans anteponi debere propinquum. Post multa quæ per deliberationes ambiguas actitarat, stetit fixa sententia; abiectisq. disputationibus irritis, ad Im- C
perium placuit Iulianum assumere.]

a Ammian. lib. 15.

LXXXI. IVLIANVS CREATVS CAESAR.

Quomodo autem ipsum accitum induit purpuram, idem auctor pluribus prosecutus est, atque in fine addit: Hæc die octauo Iduum Nouembrium gesta sunt, cum Arbetione Consulem annus haberet & Lollianum. Deinde diebus paucis Helena virgine, Constantij sorore, eidem Cæsari iugali fœdere copulata, paratisq. vniuersis, quæ maturitas proficiscendi poscebat, comitatu paruo susceptο, Kalendis Decembris egressus est; deductusq. ab Augusto ad vsque locum duabus columnis insignem, qui Laomellum interiacet & Ticinum, itineribus rectis Taurinum peruenit, &c.] Subdit de eodem, cum Viennam peruenisset, ab anu luminibus orba acclamatum, ipsum deorum templa reparaturum. Visum est hoc admirandum: nam ait Eunapius [b], Iulianum in Gallias venientem, ab omnibus ignoratum, quod deorum cultui addictus foret. D

b Eunap. in Vit. Philosoph.

LXXXII. IVLIANVS IN GALLIA PAVIT CATHOLICIS.

At non ipse tantum præsetulit in Gallijs Christianum; sed vt populi illius, quem sciret esse Catholicum, animos sibi conciliaret, fauit quoque Catholicis, & eiusdem prouinciæ Ecclesiæ Episcopos officijs pluribus conatus est demereri. qui enim Cæsar iam factus plenum Imperium affectabat, hac arte se pijs populis studuit insinuare, quibus haud ignorabat inuisum atque perosum esse Constantium. Præsto quidem fuisse Iulianum S. Hilario Episcopo Pictauiensi, non obscure ipse significat in libro ad Constantium [c] ab exilio scripto; verbis illis: Nec leuem habeo querelæ meæ testem, dominum meum religiosum Cæsarem tuum, Iulianum, qui plus in exilio meo a malis contumeliæ, quam ego iniuriæ, pertulit.] hæc ipse.

c Hilar. ad Constantium.

LXXXIII. IVLIANI ARTES SVBDOLAE.

Sic itaque Iulianus, vt Orthodoxæ fidei studiosos conciliaret sibi Galliarum populos, non tantum, licet intus idololatra & impius esset, Christianus voluit apparere, sed & Ca- E
tholicus, atque fauere Catholicis; cuius rei causa etiam aliquam contumeliam ab Arianis (vt ait Hilarius) passus esset: cum tamen re vera ipse, vtpote educatus (vt dictum est) ab Eusebio Nicomediensi Arianorum antesignano, Ario addictissimus fuisset: quod sane idem ipse Iulianus in vna epistolarum, quas scripsit ad Alexandrinos (describemus eam suo loco) testatur, cum ipsum Athanasium impium, tum etiam impiam eius doctrinam appellans. At de Iuliani rebus in Gallia gestis, sequenti anno agemus. Ceterum quod ad eiusdem Iuliani electionem in Cæsarem spectat; nihil tam proprium accidit, quam vt impius Imperator duplo impium adsciuerit sibi Cæsarem, a quo iusto atque æque pensato Dei iudicio expelleretur ab Imperio. Ceterum Gregorius Nazianzenus [d] acriter inuehitur in Constantium, quod Iulianum creans Cæsarem, tamquam luem facemq. in Orbem inuexerit.

d Greg. Nazian. in Iulian. orat. 1.

A Ad hæc

A Ad hæc de creatione Iuliani Cæsaris digressa oratio, reuocetur ad persecutionem in Occidentalem Ecclesiam a Constantio excitatam; in qua ex ijs quæ dicta sunt de quarumdam Ecclesiarū vexatione, quid ceterę passæ sint, licet potius existimare, quam scribere. si enim tot tantaq. esse monstrantur, quæ ex diuersorum scriptorum temporum illorum fragmentis collecta, nuper recepimus; qualianam quantaue reliqua fuisse putanda sunt, quæ sepulta silentio remanserunt? cum si vel vnius saltem Ecclesiæ, cui Catholicus in communione Catholica cleri atque populi præesset Episcopus, res conscriptæ fuissent, grande volumen ex illatis ab Arianis cladibus proculdubio diligens historicus confecisset. LXXXIV. CONSTANTII PERSECVTIONIS ACERBITAS.

Trans mare quoque aduersus Catholicos Africanos Cōstantij furorem progressum esse, LXXXV.
& interiacentes aquas flagrans persecutionis incendium superasse; Athanasij [a] assertione compertum habetur; licet, quid speciatim passæ ibi sint Orthodoxorum Ecclesiæ, nulla
B prorsus scriptorum memoria posteris traditum sit. Certe quidem quod de eis Constans frater oprime meritus fuerit, Constantium (cuius illud præcipuum studium fuisse visum est, vt a fratre pro Catholicis bene statuta conscinderet, & illis contraria omnino decerneret) in Africanos Catholicos acrius sæuisse, facile vt credamus, inducimur; instigantibus præsertim ad hoc eum, etiam si ipse torpesceret, Donatistis, ab eodem Constante Imperatore (vt suo loco superius dictum est) pro eorum impietate iure vexatis. Sed excidерunt de his omnia monumenta, vel ob malorum multiplicitatem atque frequentiam absque memoria præteriere.

a Athan. Apolog. 2. in fine. AFRICANA ECCLESIAE XATA A CONSTANTIO.

IESV CHRISTI ANNVS 356. LIBERII PAP. ANNVS 5. CONSTANTII IMP. ANNVS 20.

C

I. CHristi sequitur annus quinquagesimus sextus supra trecentesimum, Consulatu octauo Constantij ac Iuliani Cæsaris inchoatus: cuius exordio, nempe octauo Kalend. Februarij, idem Imperator Constantius aduersus Aruspices atque Magos & alios Gentilitiæ superstitionis cultores ad Populum sic rescripsit [b]:

b l. 5. C. de Maleficis & Mathem. QVID IN DIVINATORES ET IDOLOLATRAS CONSTANTIVS.

Nemo Aruspicem consulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum. Augurum & Vatum praua confessio conticescat. Chaldæi, ac Magi, & ceteri, quos maleficos, ob facinorum magnitudinem, vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo omnis diuinandi curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur, gladio vltore prostratus, quicumque iussis nostris obsequium denegauerit. Dat. VIII. Kalend. Februarij, * VIII.
D Mediolani, Constantio A. VIIII. * & Iuliano C. Coss.]

Idemq. sequenti mense Februarij aduersus Idololatras eiusmodi promulgauit [c] edictum: Pœna capitis subiugari præcipimus eos, quos operam sacrificijs dare, vel colere simulacra constiterit. Dat. XI. Kalend. Martij, Mediolani, Constantio VIII. & Iuliano Coss.] Has haud dubium veritus est ipse Iulianus Cæsar leges: nam de eo Ammianus [d] sub hoc anno ijsdemq. Consulibus testatur, quod noctu surgens, occulte supplicabat Mercurio. Porro sanctionem quoque hoc ipso anno idem Constantius [e] edidit aduersus apostatas.

c l. 6. de Pagan. C. Theod.
d Ammian. lib. 16.
e Lt. Cod. de Apostat.

II. QVID CONSTANTIVS IN ECCLESIAM ALEXAND.

Videas ex his omnibus, Imperatorem, vt decebat, Christianæ religionis seuerum vindicem agere: vtinam sic in hæreticos, quibus adeo fauit, vt hæresis causa diram persecu-
tionem in Ecclesiam concitarit. Nam hoc eodem anno, ipso exitu mensis Ianuarij, Ale-
E xandrina Ecclesia grauissima persecutione eiusdem Constantij Imperatoris iussu exagitata est. Id quidem hoc anno & dicto mense accidisse, litteræ Ecclesiæ Alexandrinæ paulo post recitandæ testantur: sed & Athanasius [f], cum scriptis suis tradat, se de exilio Occidentalium Episcoporum tunc accepisse nuncium, cum fuga lapsus ad Constantium pararet aduentum, id pariter affirmare videtur: cum Osij præsertim exilium, ex ijs quæ dicta sunt, nonnisi in fine anni superioris, vel sequentis exordio potuerit contigisse. At præstat istæc omnia audire ex litteris Alexandrinorum tunc scriptis, quibus tragœdiæ totius catastrophe in medium, tamquam in scena, profertur. Constantius enim cum subscriptiones plurimorum Episcoporum aduersus Athanasium extorsisset, quasi iam tot suffragationibus sibi iustitiam comparasset (ne quid tyrannice agere videretur, si, quem restituendum curarat, iterum e sede pelleret) quasi iusto aduersus eum bello indicto, mittit Syrianum Ducem cum militum legionibus aduersus Ecclesiam Alexandrinam: quid autem per eum factum

f Apud Athan. epist. ad Solitar.

sit, dictæ B

fit, dictæ litteræ Alexandrinorum significant: licet prudenter ijdem excusantes Imperatorem, in Syrianum culpam omnem conuertant, eo quod optarent has litteras ad Imperatorem ipsum perferri: cum tamen ex ipsius Constantij litteris postea datis constet, omnia eius arbitrio facta esse. Sunt vero illæ huiusmodi [a]:

[a] *Apud Athan. post epist. ad Solitar.*

III. EPISTOLA ALEXANDRINORVM DE PERSECVTIONE ARIANORVM.

Populus Alexandrinus Catholicæ Ecclesiæ, quæ est sub Athanasio reuerendissimo Episcopo.

Iampridem protestati sumus de nocturna, quam passi sumus tam nos, quam templum Dominicum, inuasione: tametsi ibi testimonio opus non fuit, quæ vniuersa ciuitas cognita habet. Occisorum enim corpora reperta, & in publico exposita fuere: arma item & arcus in templo Dominico, scelera quæ facta sunt, quasi vociferantur. Sed tamen quia post testimonia nostra clarissimus Dux Syrianus vi nos omnes compellit, vt nullum tumultum factum fuisse, neque quemquam occisum esse, testimonijs nostris sibi adstipulemur: quod B ipsum non leue argumentum est, ea non ex sententia humanissimi Imperatoris Constantij acta esse: non enim de factis suis metum concepisset, si ex mandato ea fecisset: qui quidem nos homines Christianos precibus ipsum conuenientes, ne vi grassari, aut facta inficiari vellet, fustibus concidi iussit: qua re abunde declarauit, belli nocturni in ecclesia se auctorem fuisse. propter ista omnia quæ recensuimus, nunc denuo eadem pro hoc testimonio dicimus. Deinde cum quidam ad pientissimum Augustum iter haberent, adiurauimus eos per salutem pientissimi Cæsaris Constantij, quam Deus omnipotens illi largiatur, obsecrauimusq. item Aegypti Præfectum Maximum, & Curiosos, & clarissimos Præfectos, vt omnia Principi enarrarent. Adiurauimus quoque naueleros omnes, vt omnia ista vbique diuulgarent, & ad aures religiosissimi Augusti, ceteroſq. Præfectos, & quotquot singulis in locis Iudices, deferrent: vt bellum contra Ecclesiam gestum vbique innotesceret, C & quod temporibus Constantij Syrianus virgines, aliosq. complures, martyres fecisset.

IV. SYRIANI DVCIS GRASSATIO IN ECCLES. ALEX.

Illucescente enim quinto Kalendas Februarias die, hoc est, decimoquarto mensis eius qui Mecher dicitur, vigilantibus nobis in Dominico, & precibus vacantibus, eo quod Synaxis parasceues die celebranda esset; derepente per intempestam noctem clarissimus Dux Syrianus cum multis legionibus militum, sagittas, strictosq. enses, aliaq. id genus tela gestantium, non sine galeis, ceterisq. armis, superuenit. Ibi nobis plane precibus intentis, in ipsis recitationibus sacrarum lectionum ianuas fregit: foribusq. vi multitudinis patefactis, statim ex illius edicto alij sagittas mittere, alij bellicum clamare occeperunt: magnus interea fragor armorum audiri, ensesq. ad lucem candelarum micare: virgines multæ calcibus elidi, & in sese mutuo formidine irruentium militum impingere: viri sagittis perfossi concidere: aliqui militum ad prædam versi, virgines denudare, quibus formido vel mini- D mi tactus ipsa morte grauior erat. Episcopus per id tempus sedebat in throno, omnes ad preces cohortans. Dux autem militum acies disponebat, Comitem secum trahens Hilarium Scribam, qui illi hanc mentem afflabat; quod ipse rerum exitus declarauit.

V. ATHANASIVS QVAE PASSVS.

Episcopus autem, cum hinc illinc raperetur, minimo minus discerptus fuit: & cum in graui deliquio animi pro mortuo iacuerit, & eorum opera iam nusquam compareat, nescimus quid de illo factũ sit: certe illi necem omnibus modis moliti sunt. Deinde cum viderent tot occisorum hominum corpora, iusserunt milites ea in occultis abdere. Sanctissimas autem virgines interfectas, ibidemq. relictas, in monumentis sepelierunt, quibus laus martyrij temporibus religiosissimi Constantij obuenit. Diaconi porro in ipso Dominico alij plagis concidebantur, alij vinculis constringebantur. Nam post tanta facinora, quisque pro libidine sua, fractis ostijs, introrumpebat, scrutabaturq. omnia, ea loca penetrans, in E quæ non omnibus Christianis fas est introire.

VI. CONTESTATIO ALEXANDRINORVM.

Dux autem ciuitatis Gorgonius ista, qui præsens erat, suis oculis conspexit: nec pro lenui argumento istius hostilis incursionis arma illa haberi debent, quæ in Dominico, ab illis qui irruperant, relicta fuere, quæ etiamnum in ecclesia pendent, adeo vt scelera sua inficiari nequeant. Sæpe autem ille misit ordinum militarium carnificem vna cum Duce, vt ea tolleret: verum id illi hactenus a nobis, vt res omnibus innotesceret, negatum fuit. Quod si edictum Principis est, vt persecutio in nos fieret; parati sumus omnes ad martyrium subeundum: sin minus, oramus Aegypti Præfectum Maximum, ceteroſq. magistratus, vt a Principe postulent, ne talia in posterum committantur: obsecramusque, vt nostræ istæ preces ad eum perueniant; vt obtineamus, ne illis liberum fiat, alium Episcopum introducere. Quod ne fieret, vsque ad mortem restitimus, Athanasium reuerendissimum desiderantes,

A derantes, quem Deus ab initio nobis dedit, secundum successionem Patrum nostrorum; quem ipse Constantius religiosissimus Augustus cum litteris iuramentisq. huc misit. Confidimus enim, si eius pietas ista resciuerit, eum rem ipsam indigne laturum, & nihil contra iusiurandum facturum esse; sed iussurum, vt Episcopus Athanasius nobiscum maneat. Illustrissimis Consulibus post Consulatum Arbetionis & Lolliani designatis, septimo die mensis Mecher, quæ est pridie Kalend. Februarij.] hactenus litteræ Alexandrinorum, scriptæ tertia die post cladem illatam, quando nondum præsentis anni quinam renunciati Consules essent, Alexandriæ adhuc sciretur: ob idq. datas litteras ponunt sub Consulibus designatis post Arbetionem & Lollianum.

VII. ATHANASIVS QVOMODO FVGA LAPSVS.

Quonam pacto autem Athanasius quæsitus ad necem, diuino protegente auxilio, fuga salutem sibi quæsisset, ipse docet in Apologia quam scripsit de fuga sua, his verbis: Nox B erat, multiq. ex populo ad proximam Synaxim in orationibus peruigilabant, cum Dux exercitus Syrianus ingessit se pluribus quam quinque millibus, quorum alij arma, alij strictos enses gestabant, alij arcus, iacula, fustes, quemadmodum prius dictum est: & ecclesiam militibus, prope inter se consertis manibus, ne quispiam inde exiret, aut elaberetur, cinxit. Ego autem cum in tanta tribulatione populos deserere, absurdum putarem; & rectius esse, vt pro alijs pericula susciperem; manebam sedens in cathedra mea, diacono iusso, vt Psalmum recitaret [a], Quoniam in sæculum misericordia eius: & post recitationem quisque domum abiret. Vbi cum Dux istarum cohortium vi in templum irrupisset, militesq. sacrarium, ad me intercipiendum, obsiderent: quotquot ex clero populoq. reſidui erant, clamitare, obsecrare, vt me subducerem. Ego contra, nisi omnibus ad vnum digressis, me recessurum pernegabam: quapropter relicta cathedra, iunctisq. precibus ob- C secrabam, vt abitum maturarent: melius enim esse, si ipse in periculum venirem, quam si quispiam illorum in discrimen veniret.

[a] *Psal. 105.*

VIII. MONACHI SVBDVCVNT ATHANASIVM.

Digressis igitur plerisque, ceterisq. eos subsequentibus, monachi mei & nonnulli ex clericis inter abeundum me secum abstraxerunt. Atque ita (testor veritatem) per milites, quorum alij sanctuarium cingebant, alij per templum oberrabant, inoffense transiuimus, Domino duce & protectore; nihilq. ipsis sentientibus, elapsi sumus, Deum interim magnifice glorificantes, quod neque populum prodidissemus, & quod, ijs prius sine noxa dimissis, quærentium manus effugissemus. Cum igitur diuina prouidentia nos ita mirabiliter ex hoc periculo eripuerit; quis mihi id iure vitio vertendum putet, quod non vltro me in manus quærentium reiecerim, ac remenso itinere, me eorum oculis ingesserim? Id enim esset plane se ingratum Deo præstare, & præter eius mandatum agere, & cum actis san- D ctorum pugnare.] in hunc modum ipse.

IX. PERFIDIA SYRIANI.

Sane quidem proditio magna ista Syriani Ducis fuit, qui Alexandrinis petentibus, nihil moliendum aduersus eos, donec legationem mitterent ad Constantium Imperatorem, cum iureiurando pollicitus esset, ex improuiso tamen eosdem hostiliter inuasit. Queritur enim de his Athanasius, cum postea ad Imperatorem scripsit, his verbis [b]: Syriano igitur hanc rerum quietem tranquillitatemq. promittente, conuentus omnium cum gaudio & securitate in ecclesijs fiebant. quo tempore cum subito Syrianus cum militibus in ecclesiam irrupit, assidui in precibus eramus: in tali enim habitu me, dum irruptio fieret, conspicati sunt: & quia ad proximam Synaxim ab omnibus in vigilijs pernoctabatur, ea quæ Ariani voluere, designata sunt. Ij enim & cum Duce exercitus semel venerunt: ijdemq. consuasores auctoresq. erant illius irruptionis. Neque est vt incredibile putes, religiosis- E sime Imperator, cum nec ipsi latuerint, & res vbique vulgi sermone iactata sit. Ego igitur, visa istiusmodi impressione, primum admonui populum, vt discederet: quibus digressis, tum demum, auxiliatore & duce Domino Deo, quod ab omnibus qui aderant conspectum est, abitionem inde molitus sum, ac iam inde in solitudine versor.] hæc Athanasius, qui sic fuga elapsus, ignarus fuisse visus est eorum, quæ ibidem post fugam suam in ecclesia acciderunt, nempe cædium ex inuasione militum, prout in dicta Alexandrinorum epistola enarratur.

[b] *Athanas. Apolog. ad Constantium.*

X. GEORGIVS IN VRBEM INTROITVR IN ECCLES. ALEXANDRIN.

Nesciuit pariter quæ deinceps subsecuta sunt eodem anno post Pascha: ea enim postea didicit, ac scripsit his verbis [c]: Deinde superueniens tempore Quadragesimæ, qui ab ipsis Arianis e Cappadocia missus fuerat Georgius, scelera, quæ ab ipsis didicerat, cumulatiora reddidit. Videre enim erat, post septimanam Paschæ, virgines in carcerem detrudi, Episcopos vinctos a militibus duci, pupillorum viduarumq. ædes populari (nam & in domos irruptio-

[c] *Athanas. Apolog. de fuga sua.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

irruptiones factæ sunt) noctu Christianos raptari, ædesq. obsignari, & fratres clericorum pro fratribus in periculum deuocari. Grauia sunt quidem ista, grauiora tamen quæ postmodum commissa sunt] nempe tempore Pentecostes: sed de his suo loco inferius. A

XI.

At vero, antequam vlterius prosequamur clades Catholicis Alexandrinis & Aegyptijs ab Arianis illatas, hic de Georgio per Constantium in Ecclesiam Alexandrinam in locum Athanasij subrogato agendum est, de quo hæc Athanasius [a]: Nunc autē denuo Georgium quemdam Cappadocem, ærarij Constantinopolitani Quæstorem, & depeculatorem omnium, atque eo crimine profugum, Alexandriam specie militari & auctoritate Ducis in Episcopatum immittit.] Sed quisnam hic, qualisve esset, a S. Gregorio Nazianzeno [b], ipsius gentili, pluribus & exactius describitur, cum ait: Monstrosus quidam Cappadox ex vltimis terræ nostræ finibus oriundus, malus genere, animo peior, ne quidem omni ex parte liber, sed dubius & permixtus, cuiusmodi mularum genus esse scimus; primum alienæ mensæ seruus, atque ita vilis nulliusq. pretij, vt hordeacea massa veniret, atque ita omnia ad ventris gratiam tum facere, tum loqui didicisset: tandem cum ad Rempub. gerendam pernicioſe accessisset, atque extremo & sordidissimo illius muneri, hoc est, suillis carnibus, quibus turba militaris alitur, suscipiendis, præfectus fuisset, ac scelerate commissam sibi prouinciam administrasset, totamq. functionem suam ad ventrem retulisset; postquam nihil illi præter corpus reliqui fuit, animo fugam concipit; atque aliam ex alia regionem ciuitatemq. subinde permutans, vt fugitiuorum mos est, postremo ad communem Ecclesiæ perniciem, instar cuiusdam Aegyptiacæ plagæ, Alexandriam inuadit. Hic errandi finem, malitiæ autem & improbitatis initium facit, homo cetera quidem abiectissimus, non liberalibus disciplinis imbutus, non in congressu & colloquio facetus, non pietatis laruam saltem & inanem speciem præferens, verum ad male agendum, resq. perturbandas appositissimus. Nostis omnes, ac commemoratis, qualia aduersus sanctum virum perpetrauerit. B C

a Athanas. ad Solitar.
GEORGIVS QVALIS.
b Gregor. Naz. orat. in laud. Athanas.

XII.

IVSTI CVR A DEO SINANTVR AB IMPIIS AFFLIGI.

Persæpe enim in impiorum manus ac potestatem iusti veniunt, non vt illis honor habeatur, sed vt horum virtus exploretur: & quamquam mali in morte asperrima sint, quemadmodū Scriptura testatur [c], irridentur tamen interim in hac vita pietatis cultores, quantisper Dei benignitas occultatur, ac magna earum rerum promptuaria, quæ in posterum vtrisque reconduntur, tum cum & sermo & actio & cogitatio iusta Dei trutina expendentur.] & post nonnulla super his philosophatus, hæc addit [d]: Proinde ne hic quidem mirum videri debet, quod meliori conditione Georgius quam Athanasius fuerit: sed illud mirabilius videri debuisset, si calumniarum igne vir iustus exploratus non fuisset. Immo ne hoc quidem valde mirandum: verum illud potius admirationem adhibuisset, si in longum hæ flammæ pertractæ fuissent. Hinc ille solum vertit, ac de exilio quam præclarissime statuit. Nam ad sacra illa & diuina Aegypti monasteria se confert, in quibus homines a mundi consortio distracti, ac solitudinem amplectentes, Deo viuunt magis, quam ceteri omnes qui in corpore versantur.] ac rursus inferius de eodem sic habet: D

c Psal. 33.
d Greg. vbi sup.

ATHANASII FVGA.

XIII.

GEORGII GRASSATIO IN ECCLESIAS.

At Georgius, nemine iam ipsius impetum propellente, Aegyptum incursionibus vastat, atque impietatis robore Syriam populatur, Orientis etiam quantum potest arripit, ægros & infirmos quotidie, quemadmodum torrentes ea quæ simul voluuntur, assumens, ac leuiores aut ignauiores adoriens. Quinetiam Imperatoris simplicitatem sibi conciliat: pietate enim ipsius moueor, ne leuitatem dicam. Nam, si vere dicendum est, zelum habet, verum non secundum scientiam. Tum ex principibus eos sibi pecunia comparat, qui auri amorem Christo præferebant (ipsæ enim opes & copiæ, bona pauperum erant in flagitiosissimos vsus insumpta) atque ex his potissimum muliebres homines, & inter viros nomine virorum indignos, sexu quidem dubios, impietate autem certos atque perspicuos; quibus cum mulierc ularum cura committatur, haud scio qui fiat, vt Imperatores Romani eosdem virorum officijs muneribusq. præficiant. Tantum valuit ille diaboli administer, ille zizaniarum sator, ille Antichristi præcursor, ita negotium partiens, vt Episcopo quodam ea tempestate disertissimo linguæ vice vteretur (si cui tamen disertum eum appellare libeat, qui non tam impius sectarius fuit, quam hostis, & contentionis studio flagrans: nomen enim haud inuitus præteribo) ipse autem manus instar cohorti suæ esset, ac veritatem auro conuelleret, quod quidem ad pios vsus collectum, impietatis instrumentum scelerati fecerunt.] hæc Nazianzenus, intelligens Acacium, non autem Eusebium Cæsariensem, vel alium Eusebium Emesenum, quorum neuter interfuit Concilio Seleucienſi, cuius E

idem

A idem paulo post meminit, quod post sequentem annum celebratum fuisse constat.

Rursus vero Lucifer [a] Calaritanus de intrusione & inuasione Georgij ista in Constantium: Persequeris eum, per quem te audire præceperit Dominus; agente eo (*nempe Athanasio*) in rebus humanis, cohæreticum tuum Georgium mittis successorem.] & inferius: Talis est Georgius, qualis fuerat Arius, qualesq. sunt Valens & Vrsacius, vel, ad quem me destinasti, Germanicienſium Eudoxius: neque enim possent nisi de spinis spinæ procedere. Hæc ita se habere, ex Actibus ipsius Georgij, legens contestationes Alexandrinorum, poteris colligere: & quamuis tibi sceleratum, blasphemum illum esse placeat; neque enim aliter tibi esset amantissimus, nisi quia sit sceleratus, &c.] hæc ipse, qui & eadem alias in eumdem exprobrat [b]. His de Georgij subrogatione in locum Athanasij enarratis, iam reliqua prosequamur; ac primum ipsius ad eremum fugientis vestigia assectemur.

XIV.

a Lucifer pro Athanas. lib. 1.
OBIVRGATVR CONSTANTIVS OB GEORGIVM.

b Lucifer pro Athanas. lib. 2.

B Ipse quidem fuga lapsus, cum lateret in solitudine, rerum, quæ post discessum suum Alexandriæ vel alibi factæ essent, ignarus, vt periclitanti Ecclesiæ suæ consuleret, ad Constantium Imperatorem in Occidentem proficisci disposuit; sed a cœpto itinere reuocatur, cum inter hæc accepisset nuncium de tyrannide Constantij vbique grassante, nempe de exilio Occidentalium Episcoporum, de cladibus in Ecclesias totius Orbis illatis, & alijs, quæ ipse recenset ad Constantium sic scribens [c]: Hæc cum mihi in oculis essent, nihil mihi mali conscius, ad pietatem tuam cum hac defensione properabam, vt qui non ignorarem tuam maiestatem in memoria habere suas certissimæ fidei promissiones; simulq. confidens, iuxta prouerbium, Apud Regem acceptabiles esse iustas verborum rationes. Iamq. mihi iter ingredienti, relicto eremo, fama derepente aduolat: quæ cum principio falsa videretur, postmodum tamen vera deprehensa est. Vbique enim iactabatur, Liberium Romæ

XV.

ATHANASIVS PROFECTVRVS AD CONSTANTIVM DETINETVR INVITVS.

c Athanas. Apolog. ad Constantium.

C Episcopum, & Hispaniarum magnum illum Osium, Paulinumq. item Galliarum, Dionysium quoque & Eusebium Italiæ, Luciferum Sardiniæ Episcopos, aliosq. plures vna cum presbyteris & diaconis in exilium exterminatos esse, eo quod contra nos subscribere recusassent: & hos quidem in exilium electos esse; Vincentium autem Capuæ, & Fortunatianum Aquileiæ, & Irenæum Thessalonicæ, ceterosq. in Occidente Episcopos vim non vulgarem, grauesq. contumelias passos esse, donec promitterent sese a nostra communione abstinere.

XVI.

QVID PASSI EPISCOPI AB AEGYPTIIS ET LIBYAE.

Hæc cum ego admirarer, & in ijs cogitatione perplexus hærerem; ecce denuo alia atrox fama de Aegypto & Libya nobis ad aures allabitur; Episcopis prope nonaginta pulsis, Ecclesijsq. professoribus Arij traditis, sexdecim in exilium actis, ceteris deinde aut fugatis, aut ad simulationem hæreseos coactis, summam illatam fuisse persecutionem. Siquidem

D cum Alexandriæ per diem Paschæ, in Dominicis templis, locis desertis iuxta cœmeterium in orationibus hærerent: Tribunus militum tribus armatorum millibus succinctus, gladios telaq. ferentibus, impressionem in Christianos fecit: ceteraq. deinde consecuta sunt, quæ in tali incursu fieri solent: eamq. vim in feminas quoque & pueros, nihil aliud quam Deum orantes, illatam esse. Præstiterit fortasse omittere eius rei expositionem, ne vel sola eius calamitatis mentio omnibus lacrymas excutiat. Tanta siquidem immanitas fuit, vt & virgines denudarint, corporaq. plagis interfectorum aliquandiu reddere ad sepulturam negauerint, sed foras objecerent canibus, donec depensa ingenti multa, clanculum a necessarijs subducerentur. Magnus ibi in distinguendis cadaueribus labor, eo quod nemo suos agnosceret.

XVII.

SPE EPISCOPATVS MVLTI HAERESIN PROFITENTVR.

Cetera quæ facta sunt, quamquam fortasse incredibilia, & tam tetra, vt sensum audien-

E tis obstupefaciant: tamen vel eo narranda existimo, vt tua Christianissima cura & pietas in Deum certo intelligat, criminationes mei calumniasq. non alio fine institutas esse, quam vt, nobis ab Ecclesijs expulsis, suam hæresin in Ecclesias immitterent. Nam posteaquam ex veris senibusq. Episcopis alij in exilium deportati essent, alij metu fugati: Ethnici homines catechumeni, primarijq. Decurionum, & quisquis fama opulentiæ notus erat, ad spem Episcopatus, pro Christiana religione Arianismum profitebantur: neque deinde, vt Apostolus præcipit [d], quæsitum, si quis esset irreprehensibilis; sed iuxta scelera impijssimi Hieroboam [e], si quis plus pecuniæ offerret, nomine Episcopi honorabatur: neque apud illos vllo in discrimine erat, siue Ethnicus esset, siue non, modo aurum daret. Atque ita Episcopi, & monachi, & deuotarij ab Alexandria profligati sunt.] & paulo post:

d 1. Timoth. 3.
e 3. Reg. 13.

XVIII.

Hæc cum fama vulgarentur, rebus sursum deorsumq. iactatis; ne sic quidem destiti a mea alacritate, sed æque ad tuam pietatem tendebam; idq. eo studiosius, quod ista consiederarem

fiderarem inscio te fieri; ac, vbi scires, intercessurum ne fiant: non enim est pij Regis, vt A
velit Episcopos exterminari, virgines nudari, totas Ecclesias perturbari. Verum nobis ita
cogitantibus, & cœptum iter vrgentibus; ecce tertia denuo allabitur fama, scriptum ty-
rannis in Auxomei, vt Frumentium Episcopum Auxumis abducerent; ac me vbicumque,
etiam apud barbaros, perquirerent, & ad custodias Præfectorum, quæ Commentaria no-
minantur, deportarent; populosq. & clericos ad communionem Arianæ hæresis cogerent;
PERSECVTIO ARIANORVM MAGIS SAEVIT. eosq. qui huic non obtemperarent, interfici curarent. Quæ res non verbis tantum iacta-
ta, sed opere quoque completa fuit. Ceterum quia tua humanitas hoc mihi concedere
videtur, en tibi epistolam, quam illi assidue recitantes, nulli non mortem denunciabant.]
Sunt autem hæ litteræ ab eo scriptæ hoc anno, cum accepisset quæ Alexandriæ contigis-
sent; quibus non probat tantum quæ gesta essent, sed & ijsdem Athanasium plurimis pro-
sequitur contumelijs; ac demum, vt Georgium Episcopum recipiant, adhortatur. sunt B
a Apud Athan. Apolog. 1. enim huiusmodi [a]:

Victor Constantius Maximus Augustus Alexandrinis.

XIX. LITTERAE CONSTANTII AD ALEXANDRINOS. Ciuitas quidem vestra patrio more, nec immemor virtutis conditorum suorum, docilem se obsequentemq. (vti solet) etiam nunc in præsentia præbuit. Nos vero nisi Alexandrum beneuolentiæ in hanc vrbem vestram luce perstringamus, obscuremusque, non mediocriter nobis peccare videmur. Sicut enim temperantiæ proprium est, vt modestam se per omnia præbeat; ita regiæ virtutis vestræ est (finite, quæso, me ita loqui) præ omnibus in gratia & amore esse, eo quod & primi sapientiæ interpretes cõstitueritis, primiq. Deum, qui est, agnoueritis; simulq. interpretibus delectis, nostroq. suffragio vltro recepto, & impostore circulatoreq. reiecto, viris grauibus, omniq. admiratione maioribus vere adhæseritis. Nam cui extremi Orbis incolæ ignotum est, quanta sit in istis rebus adhibita indu- C
stria? ita vt nesciam quid ei comparari possit: siquidem plerique in hac vrbe cæcutiebant, rerumq. potiebatur homo ab infimis barathris emersus, qui quasi in tenebras cupidos veritatis ad mendacia abducens, non frugi sermonibus, sed præstigijs animos corrumpebat.

XX. QVAE IN ATHANASIVM CONSTANTIVS. Assentatores igitur acclamare, applaudere, aliosq. admiratione percellere, quos adhuc intra dentes mussitare, verisimile est; simpliciores vero ad istorum hominum dictata viuere, resq. publica quasi æstu rapi; omnibus, tamquam si diluuium inundasset, contemptis. isq. vir multitudini præerat, qui (vt quam verissime dicam) nihil a cerdonibus differebat; cui ea de causa vnica contentio cum ciuitate fuit, quod eam in barathrum deijcere nõ posset. Atqui præclarus ille & egregius vir se sistere ad causam dicendam minime ausus, quasi iudicio condemnatus, vltro in exilium abijt: quem etiam ex re barbarorum est e medio tolli; ne etiam illos, dum vt quisque ei primum obuius est, quasi in scena lamentans, im- D
pietatem condoceat. Iste igitur in longum valere iubebitur.

XXI. ADHORTATIO AD ARIANISMVM. Vobis autem conuenit cum paucis sociari, vel potius solos, omnes alios grauitate antecellere, cum virtute & mente tantopere abundetis, quantum ipsa facta clamant, quæ per vniuersum prope Orbem deprædicantur, macte prudentia. Vtinam detur mihi, vt & secundo tot nuncios de vestris laudibus præconijsq. magnificis audiam. O qui & maiores industria obscuratis, & posteris vos præclarum exemplum relinquitis, quiq. soli ducem verbis factisq. præstantissimum delegistis, idq. sine vlla vel ad breue tempus dubitatione. Ergo animose ab humilibus istis & terrenis deficientes, ad cælestia euehamini, duce itineriq. commonstratore reuerendissimo Georgio, viro in huiusmodi rebus omnium mortalium exercitatissimo, cuius opera & in futurum cum optima spe agetis, & in præsentia sine difficultate viuetis. E

XXII. CALVMNIATVR ATHANASIVM. Vtinam publice omnes in hac vrbe ab eius voce, velut a sacra anchora, pendeãt; ne sectionibus & adustionibus aduersus eos indigeamus, quorum mentes corruptæ sunt: quibus quam maxime denunciamus, vt absistant ab Athanasij studio, neve recordentur superfluæ illius garrulitatis: alioqui sero sentient, se summis periculis obnoxios teneri; ex quibus haud scio an quisquam eloquentium seditiosos illos eripere possit. Siquidem absurdum esset, perditissimum Athanasium, & de turpissimis sceleribus conuictum, quibus numquam par supplicium luerit, etiam si decies occidatur, solum ex solo vertentem in alias perpetuo sedes depelli; & eius assentatores & ministros, homines præstigiatores, talesq. quos nefas sit nominare, sincere hic turbas facere: de quibus iampridem ludicibus præceptum est, vt eos occidant: qui fortasse ne sic quidem perituri sunt, si mature a prioribus delictis resiliant, & tandem ab ijs transfugiant, quibus sceleratissimus Athanasius se du-

cem

A cem præbuit, qui Reipublicæ nocuit, & sanctissimis hominibus impias & nefarias manus intulit.] hucusque Constantij epistola ad Alexandrinos: cui Athanasius mox subdit illam aduersus Frumentium Episcopum datam Tyrannis (vt ait) eius loci, hisce plane verbis [a]: a Apud Athan. vbi supra.

XXIII. CONSTANTIVS QVID IN FRVMENTIVM RESCRIBAT. Magno nobis studio & curæ est optimi cognitio: arbitrabar enim hoc genus solertiæ & diligentiæ omnibus mortalibus æque impertiri debere, quo talia de numine sentientes vitam cum spe transigant, sine controuersijs dissensionibusq. de vero & iusto. Hac igitur cura cum & vos prosequi dignamur, paria cum Romanis impertientes; vnum cum illis in Ecclesijs dogma retinere iubemus. Quapropter Frumentium Episcopum quamprimum in Aegyptum dimittite, & venerabilissimum Georgium, & alios per Aegyptum Episcopos, qui in creandis dijudicandisq. Episcopis summam auctoritatem habent. Scitis, & meministis (nisi eorum, quæ publice constant, ignorantiam simuletis) Frumentium ab Athana-
B sio, homine omnibus malis obnoxio, in hunc ordinem vitæ cooptatum esse: qui cum ex omnibus criminibus iure ipsi obiectis, nihil prosus diluere posset; excidit statim a sua cathedra, & vt in vita, ita & in locis omnibus errabundus solum semper ex solo vertit, quasi mutatis sedibus scelera sua effugere posset.

XXIV. CVNCTA IN ATHANASIVM CONVERTVNTVR. Si igitur sponte obtemperet Frumentius, rationesq. reddat de vniuersa seditione; certum est apud omnes, eum nihil a legibus Ecclesiasticis, fideq. quam nunc obtinet, dissentire, cumq. iudicio accepto, rationibusq. vitæ redditis, ab illis, penes quos est earum rerum auctoritas & censura, Episcopum constitui debere, si modo ipse se re vera & iure Episcopum videri velit. Quod si procrastinationes aucupetur, iudiciumq. fugiat; euidens omnino documentum est, eum sceleratissimi Athanasij verbis inductum, impie aduersus Deum agere: cum eodem modo in sceleribus, quorum ille conuictus est, pergat: pericu-
C lumq. est, ne, peragrata Auxumi, vestrates nefarijs & impijs sermonibus corrumpat, nec solum Ecclesias confundat ac turbet, & in summum numen blasphemias dicat, sed ne singulis quoque gentibus vastationem excidiumq. conciliet. Certus enim sum, eum, vbi aliquid addidicerit, comparata ingenti in publicum vtilitate ex venerandi Georgij familiaritate, & ceterorum qui doctrina pollent, ad suas sedes reuersurum esse, vtpote iam exacte in disciplinis Ecclesiasticis eruditum. Deus vos seruet, fratres carissimi.] hactenus ad Auximates Constantius Imperator. Subdit hæc autem Athanasius:

XXV. IN EREMO ATHANASIVS REMORATVR. His ego auditis, & per eorum lacrymas, qui ista recensebant, visis; fateor quod res est, in eremum me retuli, id ipsum cogitans, quod & tua maiestas videt, in eo ipso ad te perueniendi esse impedimentum, quod ideo quærebar, vt ad Præfectos abducerer. Nam si contra me subscribere recusantes, talia tantaq. passi sunt; laicisque, qui noluerunt cum
D Arianis communicare, mors imperata est: cui dubium, quin sycophantæ in me nouas & infinitas species occidendi moliti essent, post mortem meam in quos, & quod libitum fuisset, acturi, maioraq. aduersus nos mendacia conficturi, vtpote securi liberiq. ab omni reprehensore? Non enim metu tuæ pietatis fugi: sed quod eorum furorem ex actis ipsorum cognitum haberem, cogitaremq. eos, ne de ijs qu. præter animi sententiam gesserant, conuinci possent, quiduis, vt me occiderent, ausuros.

XXVI. PROSCRIPTIO EPISCOPORVM. Ecce enim cum tua humanitas non vltra quam extra ciuitatem, prouinciamq. suam, Episcopos euocari iusserat: isti præclari viri, supra mandatum tuũ temerarij, longius quam vltra tres prouincias, in loca deserta, insolita, horribilia, homines senes, & annosos Episcopos eiecerunt: alij enim ex Libya in Magnam Oasim, alij ex Thebaide in Ammoniacum Libyæ deportati sunt. Neque rursus formidine mortis me in fugam dedi, ne quis me
E timiditatis accuset; sed vt Saluatoris præcepto obtemperarem, cuius mandatum est, vt contra persecutores fuga, contra indagatores latebris vtamur: ne si nos in apertum periculum offeramus, acrius prouocemus persequentium furorem: siquidem in æquilibrio est, & se ipsum occidere, & se inimicis ad occidendum propinare: qui autem fugit, vt Dominus præcepit, is temporum articulos nouit, & vere suis persecutionibus cauet, ne vsque ad sanguinem fundendum euecti, rei fiant eius præcepti, quod homicidium vetat.

XXVII. Quam autem nos perditi criminatores voluerint, satis constat ex ijs quæ denuo committunt, quibus studium suum, sanguinariamq. voluntatem egregie produnt. Quæ si audieris, religiosissime Princeps; satis scio, magnopere admiraberis: audacia enim eorũ talis est, vt nemo non obstupescat. Quanta autem sit illa, paucis, quæso, accipe. Dei Filius, Dominus & Saluator noster Iesus Christus, homo propter nos factus, profligata morte, & liberato a seruitute & corruptione humano genere, inter cetera dona sua largitus est nobis in

LAVS SACRAPVM VIRGINVM.

virginitate exemplar angelicæ sanctitatis. Certe puellas ea virtute præditas, sponsas Christi A
ſi: Catholica Ecclesia appellare solita est; quas Ethnici conspectas, vt templum Verbi, admiratione prosequuntur. Nusquam enim alibi sanctum illud & cælestę æternæ virginitatis mandatum feliciter adimpletur, nisi dumtaxat apud nos Christianos: atque in eo magnum documentum est, plane apud nos esse veram religionem. Has præ reliquis omnibus beatæ memoriæ religiosissimus pater tuus Constantinus Augustus in pretio habuit; & tua religiositas sæpe eas in suis scriptis pretiosas & sanctas nominauit.

XXVIII. QVID IN SACRAS VIRGINES ARIANI.

Has nuper præstantes viri Ariani, nostri scilicet calumniatores, insidiatoresque, vsi ad hoc & Episcoporum opera, & ministerio Iudicum, detractis vestibus denudarunt, & ab eremitarijs suspenderunt; lateribus earum ita iam tertio laceratis, vt numquam quicquam tale neque facinorosissimi quidem homines passi sint. Pilatus enim, qui inseruiebat per id temporis Iudæis, lancea vnum latus Saluatoris perfodit: isti autem rabie sua Pilatum vi- B
cerunt, cum non vnum latus Christi, sed vtrumque lacerarint: membra enim virginum præcipua & propria Christi sunt. Omnes certe, quotquot scelera ista audiunt, vel ad solam famam exhorrescunt: isti soli nihil veriti sunt denudare & lancinare impolluta membra, quæ puellarum æterna virginitas Christo dedicauerat. Et, quod teterrimum est, si quando male audirent, & conuicijs ob tantam crudelitatem pulsarentur; pro erubescentia, qua tingi debuerant, causabantur sese id tuo iussu & imperio perpetrasse: tanta illis audacia est & improbitas ad omne facinus.

XXIX. HAERETICI GENTILIBVS CRVDELIORES

Nihil certe in persecutionibus tale quid gestum esse audimus. quod si tale quid gestum reperiatur; non decuit tamen sub te Christiano Principe virginitatem istiusmodi contumelijs exagitari, aut tantam crudelitatem tuæ maiestati imponi & adscribi: talia enim scelera impietatis in Filium Dei, & in consecratas eius virgines, hæreticis conueniunt.] En C
audis, lector, tanti Patris sententia, quorumnam sit opera, dicatas Deo virgines ludibrijs afficere, & probris atque pudendis contumelijs labefactare: vt ex his plane intelligas, in quorum classem reijciendi sint perditissimi hæretici nostri temporis, Arianos impietate superantes; dum eas illi, ad extorquendam communionem ab ipsis, eo modo flagellis cædere consueuerunt, Imperatoris causantes mandatū; isti vero in odium sanctissimæ, quæ a temporibus Apostolorum viguit in Ecclesia, obseruantiæ, sacratas Deo virgines (proh dolor!) prostituere veneranda Christo dicata membra cogunt, easq. reddunt & Catholicæ religionis & religiosissimæ professionis apostatas: vt hac ex parte lugubriores nobis threni, quam Athanasio, scribendi essent, & tetriores næniæ concinendæ. Sed res gestas mæsta oratio prosequatur.

XXX. a Athanas. epist. ad Solitar. HERACLIVS MITTITVR CONTRA ATHANASIVM

Quomodo autem ab Heraclio Comite Constantij Imperatoris eiusmodi litteræ & edi- D
cta contra Athanasium Alexandriam perlata fuerint, idem S. Athanasius alibi significat his scilicet verbis[a]: Deinde post acta ista Syriani, post tanta facinora, post virginum contumelias, approbans huiusmodi mala, iterum scribit Senatui populoq. Alexandrino, iuuentutem solicitans, vt omnes in vnum coacti Athanasium persequantur, aut scirent sibi infestos pestiferosq. esse. Athanasius autem, antequam ista mandata superuenirent, inuasa iam ecclesia a Syriano, alio abscesserat, non immemor eius quod scriptum est: Abscondere pauliſper, donec furor pertranseat. Harum autem litterarum administer Heraclius fuit, titulo dignitatis Comes, præcursor cuiusdam Georgij a Cæsare missi, non Episcopi quidem, sed exploratoris: num enim Episcopus fuerit qui ab illo mittitur? minime gentium, vt ea quæ facta sunt, & procemia ipsius introitus abunde testantur. Edicta igitur, quæ Imperator scripsit, publice proposita sunt. Postquam enim a Magno Osio eas litteras acceperat, E
nec inueniret suæ mutationis verisimilem causam; excogitauit illā, quæ minime sibi suisq. consiliarijs congrueret. Dixit enim, se fratris sui diuinæ & beatæ memoriæ amicitiam reueritum, temporarium Athanasio accessum ad se permisisse. Quæ res & ipsum in promissis fallacē, & erga fratrem mortuū ingratum ostendit.] & post multa in eiusdē detestationem, institutam semel de Heraclio Comite misso cum litteris orationem assumens, hæc habet[b]:

b Athanas. epist. ad Solitar.

XXXI. QVID HERACLIVS ALEXANDRIAE.

Ita nunc quoque contra Athanasium, Comitem Heraclium misit, & edicta sua publice proposuit: & minas de auferendis panibus, & idolis euertendis, per litteras denunciauit, & magistratuum & plebeiorum captiuitatem expectandam esse, nisi pareatur. Et in his periculis denunciandis non veritus est Heraclius publice & magna voce dicere, Cæsarem iubere, vt Athanasius repudietur, & Arianis Ecclesiæ dentur. Omnibus ibi non sine admiratione nutu inter se verbisq. interrogantibus, Num Constantius hæreticus factus esset? quanto

A quanto ea res flagitiosior erat, tanto maiori vi eā vrgebat, Senatoribus, magistratibusque, & Ethnicis idolorum Aedituis compulsis, vt istiusmodi postulatis subscriberent, pollicerenturq. se pro Episcopo recepturos, quem Imperator mitteret. Probe admodum Constantius ad canones vindicandos ista designauit, qui in locum vicemq. Ecclesiæ, & populorum Christianorum, a foro, & idolorum Aedituis istiusmodi pacti syngraphas postulauit, vtpote conscius se non Episcopum Christianis, sed scriptoribus istius pacti Curiosum immittere. Ethnici igitur vt idolorum suorum securitatem redimerent, nonnulli vt quæstum suum asserent, inuitis animis subscripserunt, atque perinde ab illis habitum est, ac si non Episcopus, sed Præses aut Prætor aliquis in prouinciam a Cæsare mitteretur: tanta erat, edictis adhibitis, vis minarum. Quid enim Ethnici homines facerent, nisi hoc ipsum quod Imperatori placeret?

B Populis autem in Magnam ecclesiam conuenientibus (erat enim quarta sabbati ante XXXII. GRASSATIO IN ALEXANDRINOS CATHOLICOS.
Pentecosten) postridie Heraclius Comes, adiuncto sibi Aegypti Præfecto Cataphronio, & Faustino Catholico (*erat eius nominis magistratus*) homine & genere Bithyno, & opinionibus hæretico, iuuenes forenses & idolorum adoratores concitat, vt ex præcepto Imperatoris inuaderent ecclesias, & populos lapidarent: plerique autem populorum iussione e sacris facta abierant, aliquot mulierculis remanentibus. Res agitur, vt imperatum fuit; oriturq. miserabile spectaculum. Modo enim ab oratione se mulierculæ sessum receperant, cum leuis armaturæ forensis illa iuuentus cum lapidibus & fustibus irruens, ceteras lapidibus incesserent; sacra autem virginum corpora plagis concidunt, iniectaq. in vestes manu, trahunt, capita denudant; eas vero quæ inter trahendum obnitebantur, calcibus pulsant.

C Grauia quidem ista & nimium grauia; sed tamen quæ insecuta sunt, multo grauiora, & XXXIII. QVID IN SACRAS VIRGINES.
genere contumeliæ prorsus intoleranda. Cum enim scirent pudicitiam virginum, & aurium integritatem, & quod patientius ferrent lapides & fustes, quam obscœna verba; fœdissimis dictis inter inuadendum vtebantur: & hæc Ariani iuuentuti suggerebant, quippe qui ad ista dicta & facinora cachinnarentur. Sacræ autem virgines, & aliæ castæ mulieres, vt morsus aspidum, ab istiusmodi vocibus refugiebant. Christi vero perduelles suam quoque operam, vt hæc fierent, addebant: nec dissimile est veritati, ipsos easdem cum iuuentute illas voces concinuisse: delectabantur certe petulantia & obscœnitate verborum, quæ a iuuentute iactabantur.

Deinde cum mandatum Cæsaris omnibus suis partibus impleuissent (hoc enim illis stu- XXXIV. SVPELLECTILIA ECCLESIAE INCENSA.
dio erat, hoc Comes & Catholicus præcipiebant) subsellia, thronū, mensam ligneam, ta- D
bulas ecclesiæ, & cetera quæ poterant, foras elata combusserunt ante vestibulum in magna platea, & thura sparserunt. O quis hæc audiens non fleuerit? immo quis non, ne ista audiat, aures occluserit? Idola igitur sua laudibus ferebant, dicebantque: Constantius Ethnicus factus est, & Ariani nostra agnoscunt: nihil enim curant Ethnicos mores præseferre, modo ipsorum hæresis stabiliatur. Nam & buculam Cæsareos hortos irrigantem adorti sunt immolare: atque immolassent, nisi femina fuisset: eas enim immolari, suis ritibus nefas esse aiebant. Hæc religiosi Ariani, quod existimabant in nostram ignominiam redundare, vna cum Ethnicis faciebant. Ceterum diuinum supplicium eorum scelera declarauit; manifesto demonstrans, eos, vt impie credendo, non in alium quam in ipsum Dominum peccare; ita quoque & ista faciendo, in ipsum Dominum suas iniurias committere: quæ res exitu istius miraculi euidentius patuit.

E Quidā enim ex petulantioribus iuuenibus interiora penetrans, audacter se in throno ses- XXXV. S. THRONVS IGNOMINIA AFFECTVS. a 1. Reg. 5. DIVINA VLTIO IN SACRILEGOS.
sum recepit, & inter sedendum fornicarios ronchos de naribus insonuit: mox deinde consurgens, magna vi thronum conuellens ad se distrahit, minime aduertens in sese vltionem diuinam attrahere. Vt enim olim Azoti incolæ[a] ausi Arcam attingere, quam illis vel oculis attingere nefas fuit, statimq. secundum hoc factum peribant, sed ita vt prius sedium tormentis excruciarentur: ita quoque miser iste ausus sellam conuellere, fragmento ligni inde in ventrem ipsius resiliente, & quasi ab ipsa vltione impacto, intestina sua perforauit, & eadem vi qua solium disrumpere conabatur, rupta aluo, sua intestina effudit; celeriusq. quam ipse thronum auferret, thronus ei vitam sustulit: effusis enim (vt dictum est) visceribus, collapsus est; & inde asportatus, post vnum diem expirauit. Alius item cum frondibus ingressus, &, vt Ethnicus, eas manu per ludibrium agitans; statim obortis tenebris, ita oculis caligauit, vt nihil videret, neque intelligeret vbi terrarum esset:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quem iam iam collapsurum ij qui aderant manibus ducentes, vel potius gestantes, e templo extulerunt, adeo vt vix post diem ad mentē redierit, nihil memor eorum quæ vel fecerat, vel passus erat. Quibus conspectis, Ethnici quidē in metu erant, neque plura ausi sunt. A

XXXVI. FAVSTINVS PERSECVTOR

Ariani autem ne ita quidem vllo rubore repressi, quemadmodum Pharao, magis magisq. indurabantur: quippe qui & ipsi quoque suas spes humi & inferne haberent, in Cæsare nimirum, & in eius eunuchis: Ethnicos igitur, vel potius ex Ethnicis teterrimos quosque talia designare permittebant. Habebant autem sibi ad istiusmodi histrionem, & Ethnicos concitantem Faustinum titulo Catholicum, moribus autem circumforaneum, & animo proteruum. Ipsiq. persimilia instituerunt facere: vt quemadmodum hæresin suam ex alijs hæresibus expresserant; ita quoque cum proteruis hominibus in commune peccantes, aliquid tamen proprij suiq. in sceleribus & quasi peculiare sibi quærebant. Alij igitur (quemadmodum iam dixi) per illos faciebant. B

XXXVII. SAEVA PERSECVTIO ARIANORVM.

Quæ autem per se designarunt, qui, quæso, non superant omnem malitiam & carnificis immanitatem? Quas ædes non depopulati sunt? Quam domum sub specie quærendi non diripuerunt? Quem hortum non conculcauerunt? Quod sepulchrum non aperuerunt, eo prætextu, quasi Athanasium quærerent, cum nihil nisi rapere & spoliare studerent? Quot hominum ædes obsignatæ sunt? Quam multa, quæ in hospitalibus erant, militibus administris suis donauerunt? Quis illorum scelerum expers fuit? Quis illis obuius non sese in foro occultauit? Quis non ob istos, relictis ædibus, in deserto pernoctauit? Quis cum sua seruare ab istis festinaret, non plura insuper perdidit? Quis maris imperitus, non maluerit mare, marisq. pericula experiri, quam illos minaces videre? Multi autem domicilia permutarunt, de porticu in porticum, & ex vrbe in suburbana transilientes. Quam multi & quam magnas mulctas sustinuerunt, & cum non esset vnde luerent, mutuo pecuniam sub C vsuris acceperunt, non alia de causa, quam vt eorum insidias effugerent? Omnibus enim se terribiles ostendebant; ad omnes se magnifice iactabant, Imperatorem in ore habentes, eiusq. terrorem & minas denunciantes: cum ministros ad sua scelera haberent Ducem Sebastianum, secta Manichæum, petulantem, ferocem, Præfectum item, & Comitem, & hypocritam Catholicum.

XXXVIII. IGNOMINIA AFFECTAE VIRGINES.

Multas certe virgines, quæ & eorum impietatem damnabant, & veritatem agnoscebant, ex ædibus suis deportarunt, aliasq. ad negotia sua euntes contumelijs affecerunt; operamq. dedere, vt a proteruioribus adolescentibus denudarentur: suisq. mulieribus potestatem concessere, vt quam vellent indigne tractarent. Graues igitur & fideles matronæ illis de via cedebant: vxores autem eorum, veluti Bacchæ & Furiæ circumcursitantes, pro calamitate habebant, si neminem inuenirent, cui iniuriam facerent; eumq. diem, quo D malefacere non dabatur, cum mœrore transigebant. In summa ita erant feri & acerbi in omnes, vt carnifices, homicidæ, nefarij delatores, malefici, & quiduis potius quam Christiani ab omnibus vocarentur. Quippe qui Scythas imitantes, rapuerint Eutychium subdiaconum, virum probe Ecclesiæ inseruientem; quem primum scuticis vsque ad mortem curauerunt verberari, deinde ita moribundum in metallum mitti, & non in quoduis metallum, sed in id quod Phæno appellatur, in quod homicida cum condemnatur, nonnisi ad pauciſſimos dies superesse potest: &, quod immanius est, ne paucis quidem horis ad curationem vulnerum concessis, hominem statim in metallum deportarunt: prædicantes, si hoc fieret, omnes in metu futuros, & secum consociatum iri. Ceterum ille non longe auectus, cum imbecillior esset, quam vt ad metallum perduci posset, ex dolore vulnerum in itinere decessit. Et ita ille quidem cum gaudio mortuus est, possidens gloriam martyrij. E

XXXIX. ARIANORVM CRVDELITAS

Impij autem ne ita quidem rubore repressi sunt, habentes (sicut scriptum est) viscera sine misericordia: immo quiddam prorsus satanicum meditato studio designarunt. Cum enim populi pro Eutychio precibus suis suppliciter intercederent; reiectis populorum precibus, quatuor pro eo bonos & ingenuos viros, & inter alios Hermiam lauantem pedes peregrinorum, abripi iusserunt: quos Dux multis plagis concisos in carcerem coniecit. Ibi Ariani Scythis crudeliores, postquam videre eos verberibus nondum enectos, expostulare cum Duce occipiunt, minitatiq. sunt, se eunuchis scripturos quod non ad ipsorum arbitrium flagellaret. Quorum verbis ille conterritus, iterum homines flagellare incipit: ipsi autem qui verberabantur, non ignari cur vapularent, & per quos falso delati essent, nihil aliud dicebant, nisi se ob veritatem flagellari: Non communicamus, dicentes, cum hæreticis: verberato, vt libet: Deus autē ob ista te iudicabit. Impij vero eos in carceribus pericli-

A periclitari moriq. cupiebant. Populus autem Dei, cognita opportunitate temporis, pro eis interceſſit; atque ita vt inde post dies septem plus minus liberati fuerint.

XL. ARIANI PROHIBENT ELEMOSYNAM.

Eusebiani vero quasi eo ipso grauiter habiti fuissent, alia crudeliora magisq. nefaria moliti sunt facere, quæ quidem immania aliorum ingenijs videntur, ipsorum vero hæresi hostilia in Christum profitenti prorsus cōsentanea. Siquidem Christus nos admonet [a], vt pauperum memores essemus, & vendenda esse bona, & danda in eleemosynam: Esuriui (inquit) & dedistis mihi manducare; sitiui, & dedistis bibere: quod enim vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Isti autem, vt rē vera Christo infesti, eius voluntati hac ex parte obsistere conati sunt. Cum enim a fratribus in egenos & viduas, quibus in ecclesijs, quæ iam per Ducem in Arianorum potestatem concesserant, sedere non liceret, ac proinde in locis per clericos, in quorum tutelaerant, assignatis versarentur, eleemosynas benigne conferri B conspicerent: non ferentes hanc pietatem, miseros illos ferire ac verberibus insectari cœperunt: criminibus quoque in donatores eleemosynarum intentatis, illos apud Ducem eo nomine accusarunt, vtentes ad ea opera cuiusdam militis.

[a] Mat. 19. 25.

XLI. SEBASTIANVS MANICHAEVS.

Gratum id admodum fuit Sebastiano: nam apud Manichæos misericordia non est, & pro re hostili habetur pauperum commiseratio. Erat igitur noua expostulatio, & tribunal primum ab ipsis excogitatum, vbi de beneficio reatus fieret, & miserator accusatione impereretur: & is qui beneficium acceperat, vapularet. Maluerunt q. pauperē esurire, quam liberam alijs misericordiam permittere: & hoc quoque ab antiquis Iudæis ipsi noui Iudæi didicerant. Nam & illi cum vidissent, cæcum a natiuitate, visum recepisse, & eum qui multis temporibus paralyticus fuerat, sanatum esse: auctorem quidem beneficij Dominum nostrum vituperabant; beneficio autem illo affectos, vt transgressores cōdemnabant. C Quis igitur non ad ista obstupuit? Quis non hanc hæresin eiusq. assertores execratus est? Quis non cognouit Arianos belluis immaniores esse?

XLII. ARIANORVM IMMANITATEM OMNES EXECRANTVR.

Atqui scelerati, id quod per ista sua facinora captabant, minime assecuti sunt, sed magis odium suum apud omnes intenderunt. Sperabant enim vi & insidijs multos cogi posse, vt secum communicarent: sed res illis in contrarium cessit. Qui enim ista patiebantur, eas calamitates tamquam martyrium sustinebant, minime prodentes aut inficiantes piam in Christum fidem. Extranei autem, qui ista spectabant, in quo numero etiam Ethnici erant, Arianos, vt Antichristos & carnifices, execrabantur: est enim genus humanum amans pauperum, & pronum ad misericordiam; sed Eusebiani humanā mentem exuerant. Egeni porro, qui ita vapulabant, optassent forsitan vel a quouis beneficium accipere: verum id Eusebiani Iudicum & Comitis imperio succincti, quibus libera potestas erat quemlibet D affligendi, nequaquam permittere voluerunt.

XLIII. QVID ARIANI IN PRESBYTEROS ET DIAC.

Quæ enim in presbyteros & diaconos fecere, & quomodo ipsos sub Duce & Iudicibus in exilium egere, eorumq. amicos militari manu extraxerunt, Duce Gorgonio plagis eos concidente; & quomodo omnium, quod summæ crudelitatis est, etiam iam mortuorum membra artusq. per summam sæuitiam discerpserint, non est vt verbis enuncies: vincit immanitas omnem rationem eloquendi: quid enim tantum dixeris, vt rem ipsam elocutus videare? aut cuius primum mentionem facias, vt non inuenias primis secunda, secundis tertia, ac deinceps posteriora quæque efferatiora? omnes enim eorum conatus cæde & impietate redundant.] & paulo post, hos immaniores fuisse persecutoribus Ethnicis, apta inter eos facta collatione, declarat his verbis:

XLIV. PERSECVTIO ARIANORVM CETERIS CRVDELIOR.

Ego enim a patribus audiui (& verum arbitror) cum persecutio esset nata sub Maximia- E no, Ethnicos homines, fratres nostros Christianos, cum quærerentur, latebris abdidisse, eosq. sæpe pecunia mulctatos, & carceri mancipatos fuisse, non ob aliud, quam quod profugientes ad se prodere nollent, eosq. eadem fide qua seipsos tuendos putarent, non veriti ob id sese periculis obijcere. At nunc mirifici isti nouæ hæreseos inuentores, nulla æque re, vt insidijs, clari, omnia in contrarium faciunt: ipsi enim vltro carnifices effecti, & occultatos rimantur, vt eos e latebris eruant; & occultatoribus insidias nectunt, æque sibi inimicum & occultatum & occultatorem arbitrantes: ita natura cruenti sunt, & homicidæ, & scelerum æmuli.] & paulo post:

XLV.

Adhuc enim hæresis sæuit, eosque, qui illam nondum cognitam habent, ad noxā circuit: quibus autem nocuit, ijs nouam iniuriam meditatur. Ecce enim post nocturnam grassationem, malaq. inde propagata, non intermittunt apud Cæsarem criminationē struere: neque id mirum, cum certi sint sese audiendos, modo impia afferant. Agunt igitur, vt damnatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

grauior exilio infligatur, & ad necem rapiantur, quotquot impiæ hæresi non obtemperauerint: & certe nunc eo genere crudelitatis sæuiunt. Secundus igitur Pentapolitanus nomine tenus Episcopus, homo omnium mortalium teterrimus, eiusq. in coniuratione socius Stephanus, non ignari se de quauis iniuria ob hæresis gratiam excusari posse, Barcam quemdam presbyterum nacti, nomine quidem Secundo similem, fide dissimillimum, ipsis non obtemperantem, calcibus obtritum interfecerunt. Ille autem cum occideretur, Sanctum imitatus, ita locutus est: Nemo me apud Iudicem vindicet: habeo vindicem Dominum Iesum, pro cuius nomine ista patior. Illi contra hominis ita loquentis nihil quicquam miserti sunt, neque diei vllam reuerentiam habuere, cum in ipsa Pentecoste hominem calcitrando eliderent. O nouam hæresin sceleribus & impietatibus diabolum totum, quantus quantus est, induentem!] hæc Athanasius, post alias illatas Paschatis temporibus clades, paucis attingens res Pentecostis festo gestas: quarum alijs in locis vberiorem prosecutus narrationem, sic ait[a]:

BARCAE MARTYRIVM.

a Athan. Apolog. de fuga sua.

XLVI. QVID ARIANI TEMPORE PENTECOSTES.

Grauia quidem ista, grauiora tamen quæ postmodum commissa sunt. In hebdomade siquidem post sacram Pentecosten, populus, completis ieiunijs, ad orandum ad cœmeterium abijt, eo quod abhorrerent a communione Georgij. Quod cum homo omnibus modis sceleratissimus intellexisset; Ducem copiarum Sebastianum, secta Manichæum, ad vim & ad arma instigat. Igitur ille militari manu, infestis telis, cum alij gladios strictos, alij arcus gestarent, impetum in populum facit; raroscq. illic oratores deprehendens (nam plerique, vt erat diei tempus, discesserant) talia designauit, qualia par erat eum designare, qui istiusmodi hominibus aurem præbuisset. Virgines enim ignibus flammantis rogi admotas adigebat ad confessionem Arianæ religionis: ibi cum eas inuictas cerneret, corpora nudat, atque ita in faciem cædit, vt vix longo post tempore a suis potuerint agnosci. Viros autem quadraginta comprehensos noua ratione lacerauit: virgis enim palmeis aculeos suos adhuc retinentibus ita terga eorum cecidit, vt alij sæpius a medicis ob tenacius inhærentes aculeos frustra curati; alij, curationem non ferentes, mortem oppetiuerint. Ceteros deinde omnes, quotquot comprehenderant, in eam partem Aegypti, quæ Magna Oasis appellatur, relegarunt. Corpora autem defunctorum initio ne suis quidem dari voluerunt, eaq. pro libidine sui consilij insepulta clanculum habuerunt, quod putarent suam crudelitatem posse latere. Qua in re vecordes illi magno errore mentis tenebantur: necessarij enim amiciq. interfectorum, de confessione quidem suorum læti, sed mæsti admodum de subductis corporibus, nec tacentes facti immanitatem, causam dedere, vt scelerum tragœdiæ semper in maius diuulgarentur.

XLVII. EPISCOPI EXVLES ET EXTORRES.

Illi autem ex Aegypto & Africa hos Episcopos ad fugam exiliumq. compulerunt, Ammonium, Muim, Caium, Philonem, Hermem, Plinium, Psenosyrin, Palemonem, Agathonem, Anaganphon, Marcum, Ammonium, & alterum eiusdem nominis Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum, presbyteros vero Hieracem & Dioscorum; quos tanta acerbitate raptauerunt, vt quidam in via, quidam in exilio mortem oppetierint, actis in fugam pluribus quam triginta Episcopis: siquidem illis studium fuit, secundum Achab, quoquo modo, si fieri posset, veritatem e medio tollere.]

XLVIII. DRACONTIVS EPISCOPVS.

Quod ad Dracontium Episcopum spectat; hunc illum esse putamus eius nominis virum, quem ex monacho, diu renuentem, ipse Athanasius adegit tamen, vt Episcopatus onus susciperet. est vero mentio apud S. Hieronymum de eodem Dracontio Episcopo exulante, atque Philone collega, quos S. Hilarion, cum petijt Aegyptum, inuisit: ait enim, cum agit de eius aduentu in Aegyptum[b]: Quinto igitur die Hilarion venit Pelusium; visitatisq. fratribus qui in vicina eremo erant, & in loco, qui dicitur Lychnos, morabantur, perrexit post triduum ad castrum Theaubatum, vt videret Dracontium Episcopum & confessorem, qui ibi exulabat: quo incredibiliter consolato tanti viri præsentia, post aliud triduum multo Babylonem labore peruenit, vt videret Philonem Episcopum & ipsum confessorem: Constantius enim Rex, Arianorum fauens hæresi, vtrumque in ea loca deportauerat.] hæc de S. Hilarione Hieronymus; ex cuius testificatione & illud proditur, inuisisse ipsum Christi confessores anno qui sequitur Antonij obitum, qui contigit post sequentem annum.

b Hieron. in Vita S. Hilarionis.

XLIX. HILARIONIS AETAS ET PROFESSIO.

Porro eiusdem quoque auctoris assertione compertum habetur, tempore mortis ipsius Antonij eumdem Hilarionem fuisse annorum ætatis sexagintatrium: qui cum puer inuisisset olim Antonium annos quindecim natus, largitus sua bona pauperibus, monasticam vitam

vitam arripuit, quando desertum a Maiuma Nauale Gazæ septem milliaribus distans petijt, vbi magna miraq. operatus non Palæstinis tantum innotuit, sed toti pene Orbi conspicuus factus fuit; cuius ad monasticam perfectionem progressus, & præclaras ab eo virtutes & miracula edita, idem auctor pluribus prosecutus est.

L.

Sed iam ad cladem Orthodoxorum Aegypti Episcoporum reuertamur, & quæ singulis Episcopis exulibus loca singula fuerint præscripta, eodem auctore Athanasio recenseamus, ac primum quæ his præmittit ita scribens[a]: Ecce enim nunc denuo Alexandriæ, & in Aegypto, & per vniuersam Libyam Constantius Imperator Ecclesias turbauit, & propalam edixit, vt Catholicæ Ecclesiæ, eiectis piæ religionis Episcopis, in vniuersum hominibus Arianæ opinionis tradantur. Hoc Dux exercitus facere incepit; ac iam inde Episcopi, presbyteriq. & monachi ferro vincti, plagis vsque ad mortem cæsi, alio atque alio transmittuntur: omniaq. in singulis locis tumultibus agitantur: Aegyptus & vniuersa Libya in periculum venit, populis rerum iniquitatem indigne ferentibus, cum ante oculos suos videant Antichristo viam parari, sua sibi eripi, eaq. hæreticis dari. Quando igitur vmquam audita est tanta iniquitas? Quando tale malum vel in persecutione visum fuit? Ethnici erant qui prius persequebãtur, sed tamen in ecclesias idola non inferebãt. Zenobia Iudæa erat, & protectrix Pauli Samosateni, sed tamen ecclesias Iudæis in synagogas non tradidit. Nouum istud odium est, neque simplex persecutio, sed immanitas quædam omni persecutione plena, procemiumq. & præparatio Antichristi. Esto contra Athanasium, aliosq. Episcopos quos in exilium misere, comminisci potuerunt criminum causas; sed nihil illa ad hoc nouum genus malorum. Quid criminis confingere possunt contra vniuersam Aegyptum, Libyam, & Pentapolim? Non enim in singulos insidias moliti sunt, vt mentiendi occasionem haberent, sed simul omnes adorti sunt: vnde fit, vt, si quid fingere ausint, falsi statim mendacesq. appareant.

a Athan. ad Solitar. TRADITAE ECCLESIAE ARIANIS.

LI.

Excæcauit eorum animos malitia eo ipso, quod simpliciter postularunt, omnes Episcopos sine exceptione submoueri; vt clarum facerent, se contra Athanasium, ceteroscq. Episcopos quos in exilium misere, non alia de causa, quam ob impiam hæresin, falsum crimen cõfinxisse. Res enim non amplius latet, sed iam omnibus cõpertissima est, eo quod & Athanasium e ciuitate eijci, & Arianis Ecclesiam tradi iusserit: adeo vt iam presbyteri & diaconi, qui cum Athanasio a Petro vsque Alexandrino & Alexandro in clero & Ecclesia fuere, profligentur; & hominibus certe Arianis, neque illis nouitijs, sed veteranis, ac iam olim cum Ario ab Alexandro Episcopo damnatis, Ecclesiæ donentur. Ita in Superiori Libya Secundus, in Alexandria Euzoius ille Chananæus, Iulius, Ammon, Marcus, Irenæus, Zosimus, Serapion cognomento Scurricula *, in Libya vero Sisinnius cum iuuenibus eiusdem secum hæreseos cultoribus Ecclesias accipiunt. Sebastianus vero exercituum Dux singulorum locorum præpositis & militaribus Præfectis in eam sententiam litteras misit, vt veros Episcopos persequerentur, & pro illis suffragatores hæreseos in Ecclesiam introducerent. Nihil horum omissum: relegarunt enim Episcopos qui in clero consenuerunt, & per multos annos in Episcopatu versati fuere; ex quibus Ammonium in Superiorem Oasin, Muim, Psenosyrin, Illammona, Plenem, Marcum, Athenodorum in Ammoniacam in exilium miserunt, nihil aliud captantes, quam vt in desertis soliscq. locis oberrando perirent.

CLERICI ECCLESIAE CATHOLICAE VNDIQVE PVLSI.

* Securicula

EPISCOPI RELEGATI.

LII. DIRA PERSECVTIO.

Nihil eorum, qui aduersa valetudine laborabant, miserti; adeo vt iter ægre ob imbecillitatem ferentes, lecticis asportati sint, a tergo ob morbum funeralibus instrumentis subsequi iussis: certe vnus ex eo numero extinctus est, cuius ne cadauer quidem ad suos referri permiserunt. Atque hinc est, quod Dracontium Episcopum in solitudinem eam, quæ circa Clysma est, retruserint, Philonem Babylonem, Adelphium in Pfinabla Thebaidis, Hieracem autem & Dioscorũ presbyteros in Soinem; Ammonium item, Agathum, Agathodæmonem, Apollonium, Eulogium, Apollo, Paphnutium, Caium, Flauium veteres Episcopos profugos fecere: & hos quidem in lapidicinis manciparunt: illos ad necem persecuti sunt, multosq. laicos numero quadraginta spoliauerunt: virgines autem, quas antea flammis admouerant, & ita palmarum flagellis verberauerant, vt quinto die aliæ perirent, aliæ sub chirurgorũ manibus ob stimulos palmarum corporibus impactos, grauiores morte dolores paterentur, e suis finibus eiecerunt: & quod grauius apud omnes qui mente valent, sed tamen (quod proprium est impiorum) cum vapulantes feminæ inter verbera Christum inuocarent, illi pro maiori contumelia dentibus suis in eas stridebant. Quinimmo ne corpora quidem occisorum suis ad sepulturam concessere, sed locis occultis abdiderunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVID IN MONASTERIA ET MONACHOS.

diderunt, vt laterent scilicet ipsorũ homicidia: verum ea minime latuerunt; vniuersa enim ciuitas hanc crudelitatem vidit; omnesq. eos vt carnifices, vt maleficos, vt latrones auersati sunt: quippe qui & monasteria euerterint, & ignes iniecerint ad monachos comburendos, domosq. diripuerint, & depositа ab Episcopis in ædibus ingenuorum hominum irruentes deprædati sint & interuerterint, viduasq. calcibus obtriuerint, eleemosynis obstiterint. istiusmodi sunt scelera Arianorum. A

LIII. QVALES EPISCOPI SVFFECTI MARTYRIBVS ET CONFESSORIBVS.

Quid autem pro impia sua hæresi conentur, quis, quæso, vel audiendo non exhorrescat? qui tot & tam graues ætate Episcopos relegarunt, & in illorum locum iuuenes libidinosos, Ethnicos, ne catechismo quidem imbutos (ea spe, quasi res statim confici posset) necnon & bigamos, & de maximis criminibus male audientes, opum gratia & potentiæ commendatione, modo aurum darent, veluti emptores, e foro ad Episcopatus misere. At iam inde grauior calamitas populum pressit: qui cum auersarentur mercenarios istos ab Arianis quidem pro Episcopis submissos, sed tamen publice pro alienis habitos; flagellis misere a Duce, bonis Fisco addictis, concidebantur. Quod admodum libenter faciebat homo Manichæus, nempe Sebastianus Dux, eo animo, ne illi suos Episcopos reposcerent, & quos auersabantur, reciperent, homines nimirum ea agentes, quæ prius inter idola sua luserant. Quis hæc videns vel audiens, quis item considerans ferocitatem impiorum & tantam iniustitiam, modo ipse iustus sit, non ingemiscat? in locis enim infidelium suspirant iusti. B

LIV. QVSTA IN CONSTATIVM INVECTIVA.

Quis igitur, cum ista fiant, & cum impietas tantam impudentiam sibi vendicet, ausit iam inde Constantium hominem Christianum appellare, ac non potius Antichristi imaginem esse? Quid enim ex notis Antichristi huic deest? aut quid est, cur nõ omnibus modis Constantius Antichristus, & viciſſim Antichristus Constantius habeatur? Nonne in Magna ecclesia, in Cæsareo victimas contra Christum, & blasphemias, veluti ex præcepto eius, Ariani & Ethnici fecere? Nonne visio Danielis [a] istiusmodi notis Antichristum significat? nimirum quod bellum gesturus cum sanctis sit, & quod inualesceret contra eos, &c.] Quod item spectat ad Episcopos a Constantio in exilium missos; Epiphanius [b] auctor est, quamplures eorum in Cappadociam fuisse relegatos, nempe Eulogium, Adelphium, Alexandrum, Ammonium, Arpocrationem, Isaac, Isidorum, Annubionem, Pitimum, Euphrationem, & Aaronem, quorum superius mentio facta est; hosq. Diocæsaream amandatos, conuentos esse a Marcelli discipulis, idem ait, sed ab eis vt suspectos non fuisse susceptos. C

a Daniel. 7.

b Epiphan. hæresi 72. IN CAPPADOCIAM EPISCOPI RELEGATI.

LV. *c Marcellin. de schismate Vrsicini.* THEODORVS EPISC. OXYRINCHI ARIANVS.

Marcellinus presbyter [c] in libello de schismate Vrsicini, consentientia his, quæ ab Athanasio scripta sunt de populis non recipientibus ordinatos ab Arianis, hæc narrat de Theodoro Episcopo Oxyrinchi illustris in Aegypto ciuitatis, qui ab Arianis pellectus atque seductus e Catholicæ Ecclesiæ castris defecit ad ipsos Arianos, adhærensq. Georgio, fidem Orthodoxã abiurans, & sacerdotium execratus, quod acceperat in Ecclesia Catholica, se laicum professus, petijt ab eodem sacrilego Georgio ordinari, & sic in Ecclesia Episcopus ministrare. Huius vero communionem cum plebs vehementer detestaretur, Athanasium delitescentem conueniens, ab eo petijt Heraclidem virum sanctissimum ordinari sibi Episcopum, cuius ipsa doctrinam consectaretur & mores: cum Theodorus ille nequam, sumptis secum militibus lancearijs, in populum in ecclesia existentem barbarico impetu grassatus est, vbi magna fuit facta Fidelium cædes, virginum pudor contaminatus, altare profanatum; quando & Heraclidem ipsum contumelijs affectum alio transtulit: at de ipso Heraclide rursum inferius. Sed hæc pluribus Marcellinus. D

LVI. *d Lucif. Cal. pro Athan. lib. 2.* MACHETA ET DIDYMVS ARIANI.

Meminit & Lucifer Calaritanus [d] de duobus presbyteris Ecclesiæ Alexandrinæ, qui ab Athanasio & fide Catholica deficiẽtes Georgio adhæserũt; cum hæc in Constantium ait: Non enim apud Alexandriam Machetam & Didymum ex presbyteris execraris, qui nosciuntur ex Christianis facti Ariani: sed auersaris scilicet quos cognoscis stare nobiscum. Aut si non ita est, cur nunc non execraris Didymum & Macheram, quos antea execrabaris? nisi quia tunc a te fuissent execrabiles habiti, quia essent adhuc scilicet Christiani: nunc vero sint tibi carissimi, quia videlicet esse cœperunt, vt tu, apostatæ, blasphemi.] ita ipse. E

LVII. ATHANASII LATEBRAE IN EREMO PROFICVAE.

At qui profecuti fumus Athanasium in eremum fugientem, cum eodem ibidem commorante versetur oratio. Superstes adhuc erat Magnus Antonius, quem saltem inuisisse, si manere apud eum diu non licuit, mihi facile persuadeo. Porro ad euitandos curiosissime indagantes eum Arianos, perinde ac venaticos canes, occultiores latebras ipsum quæsisse oportuit: vbi vsque ad Constantij obitum commoratus, haud otiosus vitam transegit: ibi enim complura conscripsit, quæ ad roborandos in fide Catholicos, & lapsos erigendos, magnopere

A gnopere conducerent: quibus insuper ipse Arianos, & eorum fautorem Imperatorem, atque Præfectos impietatem excolentes, magnopere exagitaret. Tunc enim luculentam illam epistolam elucubrauit ad omnes in eremo solitariam vitam agentes. Nam quod non liceret singulos inuisere, coramq. (vt in optatis erat) cum omnibus sermonem habere; voluit ea nobili scriptione cunctis præsto esse, eosdemq. ne ex aduersariorum calumnijs quæuis posset pulsare tentatio, de cunctis, quæ ab Arianis aduersus Ecclesiam Alexandrinam gesta essent, reddere certiores, cum id complures ex ipsis magnopere expetijssent. Quam quidem hoc ipso anno ab eodem scriptam esse, ex eo facile potest intelligi, dum apparet, res gestas vsque ad præsentem annum oratione prosecutum fuisse; quæ autem post hæc acciderunt, minime attigisse. ATHAN. SCRIPSIT AD SOLITARIOS.

LVIII. ATHANASIVS SCRIPTIS CONSOLATVS EST VIRGINES. *a Theodor. lib. 2. c. 14.*

B Tunc etiam cum durissimum nuncium accepisset de his quæ dicatæ Deo virgines passæ essent, acerbissimos casus iugiter lacrymis prosecutus, eas consolaturus, litteras ad ipsas scripsit: verum illæ non extant, sed tantum ex eis breue fragmentum, quod Theodoretus recitat, cum ait [a]: Idem Athanasius ad virgines illas, quæ acerbos cruciatus illos pertulissent, orationes, quibus eas consolaretur, scripsit, in quibus quidem inseruit ista: Ob hanc causam nulla vestrum in mæstitia sit. Quamuis isti impij vobis inuideant sepulturam, & funera ducere prohibeant (nam hactenus quidem Arianæ tragœdiæ exitus) & portas occludant, & prope monumenta tamquam laruæ assideant, obseruantes ne mortuorum quisquam tumulo condatur, &c.] hæc ibi.

LIX. ATHANASIVS SCRIPSIT APOLOG. DE FVGA SVA.

Quod insuper accepisset, Arianos ignauiæ & socordiæ nomine fugam suam infamare penes populum non desinere, calumniantes scilicet, quod malæ causæ diffisus, maleq. sibi conscius solum vertisset, nec ea ex parte optimi pastoris numeros expleſſet, cuius muneris C est animam suam pro ouibus ponere; sed mercenarij, cuius est sibi potius, quam ouibus consulere: Athanasius ipse tunc ad hos redarguendos, qui, quod optassent illum occidere, adeo ægre ferrent iam fuga lapsum, & e manibus ipsorum ereptum, egregium plane commentarium tum elaborauit, quo texuit Apologiam de fuga sua, in cuius hæc habet exordio: Audio, Leontium Antiochenum, & Narcissum Neropolitanum, & Georgium Laodicensem, reliquosq. cum ipsis Arianos multa de me obgannire, & crimen timiditatis opprobrare; quod, cum ab ijs ad necem quærerer, non me ipsis in deditionem obtulerim, &c.] Plura etiam inculcat, quibus cum illorum in persequendo furorem, vesanamq. rabiem ex crudelibus factis testatam reddidit, tum ad sui defensionem oracula diuina adduxit in medium, quibus & ipsorum petulantia retunderetur; atque sua fuga, ab eorumdem calumnijs vindicata, laudabilis haberetur. Certe quidem ab alijs, tum præsertim a S. Augustino, D vt commendabilis, adducitur in exemplum eiusmodi Athanasij fuga, cum ait [b]: Fugit Apostolus, cum a persequtore proprie ipse quæreretur, alijs vtique necessitatem similem non habentibus, a quibus illic ministerium abſit vt desereretur Ecclesiæ: sicut fugit sanctus Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator; nequaquam a ceteris ministris deserta plebe Catholica, quæ in Alexandria commanebat.] hæc ipse. *b Augustin. ad Honorat. epist. 180.*

LX. ATHANASIVS SCRIBIT APOLOG. AD CONSTANTIVM.

Quod autẽ Ariani, & in primis (vt vidimus) ipse Constantius Imperator, quo sua ipsorum facta aliquo prætextu iustitiæ obuelarent, maledicta in Athanasium, vt in impostorem, & hominem omnium scelestissimum iactitarent, immo & plura in eum etiam scriptis spargerent, quibus simpliciores fidem adhibentes possent in ipsum Athanasiũ facile commoueri: necessarium eidem Athanasio visum est, ad eumdem Imperatorem Constantium E scribere Apologiam; quem potius optasset, si licuisset, præsentem conuenire, & coram dicere causam suam: iam enim ad illum profecturus (vt vidimus) statim post fugam in eremum, iter aggressus erat; sed non licuit ex causis superius enarratis. Ea igitur scripta Apologia, in illa omnes calumnias quas in ipsum Ariani obiectassent, per singulas, easdem confutando, recenset.

LXI. CALVMNIAE IN ATHANASIVM CONGESTAE.

Erant enim istæ, quarum diuersis in locis pro rerum tractandarum occasione superius mentio facta est, Tyriæ illæ calumniæ, a tot Concilijs, nempe Alexandrino, Romano, & Sardicensi discussæ pariter & excussæ: his additum, ad exasperandũ Constantij animum, figmentũ illud, nimirum quod Athanasius agens in Occidente, Constantem Imperatorem aduersus Constantiũ concitasset: sed haud huic inferius fuit illud ab ijsdẽ Arianis in eumdem excogitatũ commentum, quod, cum esset Alexandriæ, litteras scripsisset ad Magnentium tyrannum, quibus cum aduersus eumdem Constantium prouocasset. Contemptus

insuper

Universidad de Deusto
Biblioteca

insuper eiusdem Imperatoris fuit Athanasius ab ijsdem insimulatus, quod basilica ab eo A
Alexandriæ erecta, ad sacra, ipso inscio, vsus esset. Verum ceteris recentior illa fuit in
eum illata calumnia, quod vocatus a Constantio, ad eum accedere contempsisset. Diffa-
mabantur hæc ore Arianorum; quæ fidem inuenisse apud Imperatorem, ab alijs, quibus
parum Athanasius perspectus esset, facile credebantur. Sed quam veteratorie atque ca-
lumniose istæ ab illis fuerint adinuentæ fallaciæ, & huiusmodi coagmentata mendacia, dic-
ta Apologia ad Constantium scripta ipsemet Athanasius apertissima luce demonstrat:
quibus plane permoueri potuisset Constantij animus, nisi obduratæ perfidiæ & obstinatæ
impietatis arctis vinculis alligatus, & insolubilibus pene nodis obstrictus fuisset.

LXII. MAGIAE ATHANASIVS ACCVSATVS. *a Sozom. lib. 4. cap. 5.*

Sed ad hæc insuper, tam Arianorum quam Gentilium assertione, ea de Athanasio erat
vulgata calumnia, quod magus esset, atque augurandi calleret scientiam, quod & ex Am-
miano superius dictum est: vnde vero emerserit eiusmodi falsæ famæ occasio, Sozomenus B
narrat, ac primũ hæc ait [a]: Itaque his rebus & alijs permultis, quæ similiter ab eo præsigna-
bantur, ex Gentilibus aduersarijs suis & Arianis in crimen fallo vocatus est, quod eas per
præstigias magicas conficeret. Nam fama est; quodam tempore, cum per plateas ciuitatis
incederet, forte fortuna coruum versus eum volitantem crocitasse; turbamq. Gentilium
ATHANASII PROPPHETIA MALE ACCEPTA. casu astantem, cum tamquam præstigiatorem irrisisse, atque adeo ab illo postulasse, vt, quid
dixisset coruus, ipsis memoraret: illum autem leniter subridentem respõdisse, Cras: quod
Latino sermone diem proxime sequentem significat. Quare cum istam vocem emiserit,
obnunciat vobis, diem crastinum peracerbum vobis futurum: præmonstrat enim vobis
mandato Imperatoris prohibitum fore, ne vestrum diem festum, qui proxime sequitur,
celebretis. Quæ Athanasij prædictio, licet ipsis videretur ridicula, vera tamen extitit.
Nam die crastino litteræ Imperatoris sunt magistratibus ciuitatis redditæ, quæ iubebant C
ne Gentilibus amplius potestas permitteretur vel ad sana sua accedendi, vel consuetos ri-
tus & conuentus celebrandi. Itaque festus dies, qui tum forte incidit, ijsq. Gentilibus ve-
nerandus atque magnificus, sublatus est. Verum quod Athanasius dono prophetiæ imbu-
tus fuerit, ista quidem dixisse sat est.] hucusque Sozomenus.

LXIII. *b Prouer. 28.* ATHANASII INTENTIO.

Qui igitur ab Ethnicis Athanasius deridebatur, voluit ea occasione ipsos Ethnicos eo
modo illusisse, iuxta illud Prouerbiorũ [b]: Respondе stulto secundum stultitiã suam, ne sibi
sapiens esse videatur.] vt qui ab eis de augurio stulte admodum rogaretur, diuinum consi-
lium aduersus ipsos paratũ ac breuiter affuturum, diuinitus cognitum patefecerit. Cetera
autẽ quæ ibidem habet Sozomenus de latebris Athanasij in cisterna, ea postea cõtigerunt,
sicut & cũ nauigio fugam arripuit: alio namque tempore illa accidisse dicemus. Ceterũ de
exagitatis Aegyptijs Gentilibus a Constantio Imp. est mentio in litteris Iuliani Apostatæ D
datis postea ad eosdem Alexandrinos. Sed ad Athanasium latitantem in eremo redeamus.

LXIV. *c Athanas. Apolog. 2.* ATHANASII APOLOGIA SECVNDA. *d Psal. 130.*

Eodem quoque latebrarum ipsius tempore, sed vltimo ferme eius articulo, nempe post
biennium, soluto iam Liberio ab exilij pœna [c], idem Athanasius prolixiorem pro se scripsit
Apologiam, quam secundam vocant, eamdemq. cunctis perspicuam & communem omni-
bus. Hisce Athanasius latitans aduersus impios Arianos pugnauit armis; quibus illi con-
fossi iaculis, maiori odio in eum accensi, vbinam gentium lateret, peruestigare solicitius co-
nati sunt: sed frustra quæsierunt, quem Dominus, secundum illud [d] Psalmographi, absco-
derat in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum. at de his inferius. Antequam
autem Athanasius latebris illis abstrusioribus confoueretur, a Magno illo Serapione Thmu-
eos Episcopo æque exule fidei causa accepit litteras, quibus rogabatur scribere quæ passus
esset ab Arianis; deq. Ariana hæresi, & auctore Ario, ac denique de ipsius interitu, quo fi- E
ne diem clausisset extremum, exposcebat. hæc ille non sui causa, vtpote qui omnia satis
perspecta haberet, sed aliorum titubantium in fide fratrum; vt, rerum veritate percogni-
ta, confirmarentur. Sed quod primo loco petebatur, Athanasius iam præstiterat (vt ait)
in epistola illa ad monachos scripta: quod reliquum erat, spectans ad infamem obitum
Arij, reddita ad eum epistola rei gestæ narrationem conscripsit: quæ autem ab eodem
Athanasio ad eumdem Serapionem exulem ex eremo aduersus impugnantes diuinitatem
Spiritus sancti scripta fuerint, suo loco ac tempore dicturi sumus.

LXV. EXVLVM EPISCOPORVM CONSTANTIA IN DEFENDENDO ATHAN.

At qui Athanasij tuendæ innocentiæ causa Episcopi iam antea proscripti fuerant, qui,
inquam, ne in illum latæ ab Arianis sententiæ subscriberent, in exilium ex Mediolanensi
conciliabulo in diuersa loca fuerant deportati; quantumlibet inter hostes, tamen non de-
siere eiusdem Athanasij innocentiam prædicare, atque, cum liceret, etiam litteris contes-
tari:

A stari: quod inter primos egregie præstitit Lucifer Episcopus Calaritanus. Hic enim,
cum exul ageret, pro Athanasio in primis aduersus Constantium duos libros conscripsit,
tertium contra eumdem de non communicando cum hæreticis, rursus alterum de Regibus
apostaticis. Quas quidem suas lucubrationes Lucifer nequaquam apud se retinuit eden-
das post mortem Imperatoris, quem vehementer ijsdem exagitasset, sed certo homini de-
dit, qui eas ipsi deferret Imperatori. Accepit illas Constantius; & cum videret se ex eis
grauiter contumelijs perstringi, Florentio Magistro Officiorum illas dedit ad Luciferum
perferendas; quo, si re vera ab ipso fuissent scripræ, cognosceret. Florentius igitur ijs ac-
ceptis, atque ad eum missis, hasce illis litteras alligauit [a]: *a Extat apud Lucif. in fine.*

Domino benignissimo Lucifero Florentius.

Nomine tuo codicem quidam Domino & Augusto nostro obtulit. Hunc ad sanctitatem LXVI.
B tuam perferri mandauit: & cognoscere desiderat, si idem codex a te destinatus sit. Id er- FLORENTII EPIST. AD LVCIFERVM EPISCOPVM.
go quod in fide veri est, perscribere debebis, & codicem remittere, vt possit Aeternitati
eius denuo offerri.] His acceptis Lucifer a Florentio littéris, magna animi constantia hæc
ad eumdem rescripsit:

Florentio Magistro Officiorum Lucifer Episcopus.

Codicis perlatorem, quem memorat honorificentia tua nomine meo adijsse Imperato- LXVII.
rem, a mea fuisse destinatum mediocritate; ipsum quoque codicem, vt es admonere di- LVCIFER EPI SCOP. AD FLORENTIVM.
gnatus, solicite inspectum, atque Bonoso in rebus agenti perferendum traditum; his infor-
manda fuit religiosa prudentia tua, fili carissime. Iam tuæ erit generositatis, agnitum a
me sine vlla cunctatione defendere. Nos etenim, propitio Deo, contra ea quæ in nostram
parantur necem, stare lætos, cum causas, cur tali scripserim modo, discutere cœperit, in-
C ueniet.] hæc Lucifer.

Quid autem his acceptis Constantius fecerit, haud liquet: scimus tamen hominem fuis- LXVIII.
se sæuissimum, Imperiumq. suum ipso eius ingressu multis propinquorum & aliorum (quod CONSTANTIVS AFFECTAT PATIENTIAM.
dictum est) cædibus cruentasse, &, quod pluribus Ammianus testatur, sæpe in domesticos
dira cæde sæuisse: sed nihilominus affectasse ipsum interdum patientiam philosophicam, *b Greg. Nazian. in carm. de iracundia.*
ex ijs quæ de eo scribit S. Gregorius Nazianzenus [b] facile colligi potest: Ipsum enim cui-
dam ex suis prouocanti ad iracundiam & vindictam, atque dicenti: Quid ape mitius ac le-
nius? nequaquam tamen illa fauis eximentibus parcit: respondisse: Non ignoras, vir opti-
me, ne api quidem stimulum secum esse? Ferit enim, sed ipsa quoque mox perit.] Ce-
terum aduersus reprehensorem suum expostulasse Constantium, illis lectis libris, ipse Lu-
cifer eo commentario, quem postea in eumdem ingeminans scripsit, De non parcendo in
D Deum delinquentibus, demonstrat ipsius exordio, cum ait: Superatum te, Imperator, a
Dei seruis ex omni cum conspexisses parte, dixisti, passum te, ac pati contra monita scri-
pturarum contumeliam. Dicis, nos insolentes extitisse circa te, quem honorari decuerit.
Si quisquam Dei cultorum pepercit apostatis, sint vera quæ dicis de nobis, &c.] Porro
grauioribus eum illo libro exagitat inuectiuis.

Rursum vero idem Lucifer, quod autumaret Constantium atque ministros eius in ne- LXIX.
cem suam conspiraturos, alium addidit commentarium, cuius est titulus & argumentum, LVCIFERI INFRACTVS VIGOR.
Moriendum pro Filio Dei: sed hos postea scriptos esse constat, nempe post conciliabulum
Sirmianum, & Constantinopolitanum; in quo Eudoxius, cuius mentionem habet, suffe-
ctus est in locum Macedonij. Videas hominem maiore semper animi libertate atque con-
stantia insurgere in Constantium; quod ex hac vna vel altera eiusdem voluminis scripta
E sententia (vt innumeras alias prætereamus) datur inspicere, cum ipsum Imperatorem *c Lucifer lib. Moriend. pro Filio Dei.*
hisce verbis compellat [c]:

Mactasti quamplurimos in Alexandria, laniasti certos toto in Orbe, dispersisti resisten- LXX.
tes tibi varijs in locis: sed hi omnes (quod tu audire minime vis) martyres sunt: illos om- LVCIFERI IN IMPERATOREM DICENDI LIBERTAS
nes beatissimos tuo mactatos gladio, in paradiso esse quidem credimus. Crede mihi,
quod a te statuerimus interfici: quia & melius esse viderimus, in omnia æua Deum habe-
re amatorem, quam tecum Iuda Scarioth Iudæorum imitatorem puniri. Hinc est deni-
que, Constanti, quod frendores colubri per te illatos non timentes, subire parati sumus om-
ne exitiũ: numquam nos consiliorum nostrorum pœnitere potest, si per te mactari, qui ad-
huc tuis crudelibus restitisse videmur manibus, fuerimus. Mors etenim, quam nobis tu mi-
nitaris inferre, omnibus est parata. Tantam vero beatitudinem, quantã sancti sunt marty-
res adepti, nemo (vt videmus) est consecutus, nisi hi qui mortẽ propter vnicum Dei Filium

moriundo

Universidad de Deusto
Biblioteca

moriundo vicerunt. Dicatos Deo homines torques, interficis, exterminas: & cur hæc geras, causas odiorum reddere non vales. quia tu erras, etiam nobis irascris, cur veram teneamus viam: & cum nostra salubri admonitione corrigere te possis; errores tuos insuper crudelibus factis coaceruas, dicatas Deo mentes, euiscератis corporibus, extorquens eorum, qui statuerimus Deo fidem vsque ad extrema vitæ seruare curricula.] & post multa id genus, sic rursum in eumdem Constantium Imperatorem:

LXXI. IVSTA INVECTIVA LVCIFERI IN CONSTANTIVM.

Indigne fers (inquit) Arij vermis, cur defendamus, quod claritas, potestas, magnitudo, æternitas, diuinitas vna sit Patris & vnici eius Filij. Non esse nouum quod nos legati asseuerabamus in tuo Palatio, & confirmando non desumus semper sic fuisse & esse creditum a Christianis, sicuti apud Nicæam contra hæresin tuam Arianam & omnes errores videtur esse sacra fides conscripta: si tandem oculos serpentis morsibus confossos cordis tui aperias, inuenies quod hanc habet, hanc defendit Ecclesia fidem, quam sibi traditam cognoscit per beatos Apostolos. Omnes momento peragrare si posses gentes; inuenisses, stolidissime Imperator, vbique Christianos, sicuti nos, credere; in hac defensione nostra perstantes, pro Dei Filio, vt nos, mori cupere. At tua nouella prædicatio & recens religio sub prætextu fidei blasphemia in perniciem salutis tuæ per te prolata non solum adhuc limitem Romanum peragrare non valuit, & vtique te satis agente, sed & vbi radices figere tentauerat, aruit, recedentibus scilicet omnibus Dei famulis a te, atque paucis tuis, quos lollium esse super frumentum seminatos Dominus prædixerit, tecum manentibus.] hæc ipse. Ex quibus videas, quantumlibet Ariani fauore Constantij, & ipse Constantius omni Arianorum conatu totum Christianum Orbem miscuerint, vt Arianam hæresin, fide exposa Catholica, in Ecclesia seminarent; haud tamen voti compotes factos esse, sed euasisse eorum segetes (sicut in Psalmis[a] est) tamquam fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit: de quo non implebit manum suam qui metet, neque sinum suum qui manipulos colliger.

[a] Psal. 128.

LXXII.

Sed & quod idem Lucifer omnibus suis scriptis ageret Athanasij causam, cuius studio exilium prætulerit gratiæ Imperatoris; res ab eo in Alexandrinos crudeliter atque tyrannice gestas reuocat in mentem, hæc dicens[b]: Recordare, Constanti, de scelerum tuorum memoria recenti, quam tibi in ciuitate Alexandrinorum inussisti: quantos per abrupta vna tincta subscriptionis tuæ deiecerit, quãtos gladio demeti fecerit, quantos fame sitiq. exedi, vel carceribus necari, quantos intercepto effecerit spiritu strangulari: & tamen his omnibus crudelitatibus in sanctos martyres, quos tuus interfecit gladiatorius animus, cum sæuieris in nos; crudelius sæuis, dum retines gladium, dum das operam, ne in remedium velocius exitus succurrat mortis. Dilacerati toto corpore vtique nos patimur, probantes nihil magis congruere sapientiũ grauitati atque constantiæ, quam nullis terroribus de proposito atque sapientia depelli; sed esse vtilissimum pro Deo cruciari, & mori non posse Deo mancipatos, nec per tua vinci tormenta; sed te magis prosterni, atque deduci in nihilum.] in hunc modum ipse, in his totus ea scriptione versatus.

[b] Lucif. lib. Moriendum pro Dei Filio. LVCIFER EXPROBRAT CONSTANTIO SCELERA ARIANORVM.

LXXIII.

Verum ex his quæ eodem libro inferius de Eudoxio ait ab eo suffecto in locum Macedonij in sedem Constantinopolitanam, post biennium commentarium illum fuisse scriptum apparet; ac proinde quæ nuper dicit ab ipso facta esse suo rescripto in Ecclesiam Alexandrinam, diuersa ab illis fuisse, quæ ex Athanasio superius sunt recensita, liquet. Hæc quidem sunt, & alia plura his similia, quæ Lucifer Apostolicæ sedis legatus, Apostolico pectore, in Constantium ab exilio tela coniecit. Ista autem cum perlata essent ad Athanasium in eremo latitantem, nonnihil gauisus est, mittensq. ad Luciferum diaconum suum Eutychetem hasce litteras dedit[c]:

[c] Apud Lucif. prope finem. ATHANASII LITTERAE AD LVCIFERVM EPISC.

Domino dilectissimo fratri Lucifero Episcopo & confessori Athanasius in Domino salutem.

Deo fauente, corpore valentes misimus etiam nunc carissimum nostrum Eutychetem diaconum; vt tua quoque religiosa sanctitas, quod est nobis optandum & desiderabile, de tua incolumitate, tuorumq. omnium, certiores nos efficere dignetur. Vobis namque confessoribus, ac seruis Dei viuentibus, credimus statum Ecclesiæ Catholicæ renouari: & quod hæretici conscindere tentauerunt, hoc Dominum nostrum Iesum Christum per vos ad integrum restituere. Quamquam enim persecutores Antichristi per potentiam huius mundi omnia egerint, vt extinguerent lucernam veritatis; tamen Diuinitas per vestram confessionem clariorem eius lucem ostendit: vt neminem latere possit eorum fallacia. Antehac

tehac vel simulare poterant: nunc Antichristi nominantur. Quis enim non execretur? quis eorum communionem tamquam maculam ac virus anguis non fugiat?

Omnis vbique Ecclesia luget, omnis ciuitas gemit, senes Episcopi in exilio laborant, & hæretici dissimulant; qui, dum negant Christum, publicanos se effecerunt, sedentes in ecclesijs, & exigentes vectigalia. O nouum genus hominum & persecutionis, quod adinuenit diabolus, vt ipsis ministris ad malefaciendum, & hi tanta crudelitate vterentur. Sed etsi hæc tanta agunt, & superbias & blasphemias extenderunt; confessio tamen & religio & sapientia vestra non modicum, sed maximum solatium & magna consolatio est fraternitati. Peruenit enim ad nos, scripsisse sanctitatem tuam Augusto Constantio: & magis magisq. miramur: quia in medio tamquam scorpionum habitans, animi tamen libertate vteris, vt vel monendo, vel docendo, vel emendando, errantes ad lumen veritatis adducas. Rogo igitur, rogant mecum etiam omnes confessores, vt digneris nobis exemplum destinare, vt non tantum auditu, sed etiam ex litteris perspicere possint omnes animæ tuæ virtutem, fideiq. fiduciam & libertatem. Salutant sanctitatem tuam qui mecum sunt. Saluto omnes qui tecum sunt. Diuinitas te incolumem, vegetum, memoremq. nostri semper tueatur, domine dilectissime, & vere homo Dei.]

LXXIV. LVGVBRIS ECCLESIAE STATVS.

His Lucifer acceptis litteris, exemplar omnium scriptionum, quas ad Constantium dederat, libenter impertitus est: quas cum Athanasius magna animi admiratione atque lætitia perlegisset, alias ad eumdem litteras misit, quibus & quo statu res suæ essent, reddidit certiorem, nempe de grassatione facta in sanctos monachos in odium Athanasij, quasi ipsum recepissent & occultassent: deq. fuga iterum ab ipso captata, & in occultioribus latebris quæsito perfugio. hic eam describemus integram, nefas putantes vel apicem vnum præterijsse tanti confessoris ad confessorem talem scribentis, eo præsertim tempore, quo arctioribus angustijs premeretur.

LXXV. LVCIFER MITTIT SVA SCRIPTA AD ATHANASIVM.

Domino glorioſissimo ac merito desideratissimo Coepiscopo Lucifero Athanasius in Domino salutem.

LXXVI. POSTERIORES LITTERAE ATHANASII AD LVCIFERVM.

Etsi credo peruenisse etiam ad sanctitatem tuam de persecutione, quam etiam nunc aduersus fraternitatem facere conati sunt inimici Christi, quærentes sanguinem nostrum: possunt tamen carissimi nostri referre quoque religioni tuæ. In tantum enim rabiem per milites extendere ausi sunt, vt non solum ciuitatis clericos effugarent, sed etiam ad eremitas exirent, & funestas suas manus aduersus μονάζοντας immitterent. Inde factum est, vt etiam ego me longius abducerem; ne etiam qui nos susceperunt, negotium ab eisdem paterentur. Cui enim parcerent Ariani, qui nec animis suis pepercerunt? Quando autem possunt recedere a suis nefandis actibus, dum permanent negando Dominum Christum vnicum Filium Dei? Hæc est radix eorum prauitatis, hoc suo arenoso fundamento ædificant peruersas suas vias, sicut scriptum inuenimus in tertiodecimo Psalmo: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. & mox sequitur; Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in operibus suis. Inde Iudæi negantes Filium Dei, digni fuerunt audire: Væ gens peccatrix, populus plenus delictis, semen malignum, filij sine lege. Vnde sine lege? quippe quia dereliquisti Dominum. Inde beatissimus Paulus, cum cœpisset non tantum credere Filium Dei, verum etiam prædicare deitatem ipsius, scribebat: In nullo mihi mali conscius sum. Ita iuxta vestram confessionem etiam nos optamus tenentes Apostolicam traditionem, viuere iuxta diuinæ legis mandata; vt possimus vobiscum inueniri in choro illo, in quo nunc exultant Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, ac Martyres.

QVID IN EREMITAS ARIANI.

LXXVII. ATHANASII LATEBRAE ABSTRVSIORES. LVCIFERI LAVDES.

Licet igitur Ariana insania cum extranea potentia ita se mouebat, vt non liceret, nec fratres, nec (quantum illi sæuiebant) libere aerem videre: tamen iuxta orationes tuas, Deo fauente, etsi cum labore & periculo, videre potui fratrem, qui solet tam necessaria, quam epistolas tam sanctitatis tuæ, quam aliorum, destinare. Accepimus itaque epistolas & libros religiosissimæ ac sapientissimæ animæ tuæ, in quibus perspeximus imaginem Apostolicam, fiduciam propheticam, magisterium veritatis, doctrinam veræ fidei, viam cælestem, martyrij gloriam, triumphos aduersus hæresin Arianam, traditionem integram, Patrum nostrorum regulam rectam Ecclesiastici ordinis. O vere Lucifer, qui iuxta nomen, lumen veritatis ferens, posuisti super candelabrum, vt luceat omnibus. Quis enim, exceptis Arianis, non peruidet ex tua doctrina veram quidem fidem, maculam autem Arianorum valde & admirabiliter? Vt est lumen a tenebris, ita separasti veritatem a calliditate: & ab hypocrisi hæreticorum defendisti Catholicam Ecclesiam: probasti nihil esse, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantum phantasiam Arianorum verba: docuisti callidos esse frendores diabolicos. Quam A
bona & iucunda hortamenta tua ad martyrium! quam desideratissimam ostendisti morte
esse pro Christo Filio Dei! quam futuri sæculi & vitæ cælestis amorem manifestasti! Vide-
ris esse verum templum Saluatoris: qui in te habitans, hæc ipse per te loquitur, ipse qui tan-
tam gratiam præbuit sermonibus tuis: quippe qui ante eras apud omnes amabilis; nunc
autem tantus est amor affectionis tuæ in animis omniũ collocatus, vt Eliam te nostris tem-
poribus nominent. & non mirum: si enim qui Deo placere videntur, filij Dei nominan-
tur; tanto magis participes Prophetarum, confessores, & maxime te, appellare dignum est.

LXXVIII. SCRIPTA LVCIFERI EX SPIRITV SANCTO.

Crede mihi, Lucifer, non tu solus hæc locutus es, sed Spiritus sanctus tecum. Vnde hæc
tanta memoria Scripturarum? Vnde sensus & intellectus earumdem integer? Vnde talis
ordo sermonis compositus? Vnde tanta hortamenta ad viam cælestem? Vnde fiducia con-
tra diabolum, & probationes aduersus hæreticos, nisi Spiritus sanctus collocatus esset in B
te? Gaude igitur in eo te esse, iam peruidens in quo etiam prædecessores tui nunc sunt
martyres, hoc est, in choro Angelorum. Gaudemus etiam nos, habentes & exemplum
virtutis & patientiæ & libertatis. Nam de his quæ scripsisti de nomine meo, erubesco ali-
quid proferre, ne videar adulator: sed scio, & credo ipsum Dominum, qui sancto & re-
ligioso animo tuo reuelauit omnem noritiam, redditurum tibi etiam pro hoc labore præ-
mium in regno cælorum. Quia ergo talis es, precatorem te esse pro nobis, per orationes
Dominum petimus, vt iam inspicere dignetur (vt est misericors) Ecclesiam Catholicam,
& eripiat omnes famulos suos de manibus persecutorum: quo etiam hi omnes, qui pro-
pter metum temporalem exciderunt, leuare se tandem possint, & reuerti ad viam iusti-
tiæ, a qua seducti vagantur, nescientes in qua fouea sint miseri. Specialiter autem ego pe-
to, si aliquid minus a me dictum est, ignoscere digneris: a tanto enim fonte quod potuit C
imperitia, ea vix haurire valuit.

LXXIX. ARIANORVM STVDIVM IN PERQVIRENDO ATHANASIVM.

De fratribus autem nostris, sin minus potui videre eosdem; iterũ ignoscas, peto: est enim
ipsa veritas testis, optasse me, & desiderasse hoc impetrare, & tantum habuisse dolorem,
quod non potui: nam nec lacrymæ cessauerunt ab oculis, nec gemitus ab animo, quia nec
fratres permittimur videre. Testis est autem Dominus, quia nec parentes, quos habeo, po-
tui videre, ex quo persequuntur nos. Quid enim non faciunt Ariani? itinera obseruant, cu-
ras agunt de proficiscentibus & exeuntibus de ciuitate, naues quærunt, eremos circuunt,
domos perturbant, concutiunt fratres, singulis negotijs concinnant. Sed Deo gratias. Dum
hæc agunt, tanto magis & plus execrantur ab omnibus, & cognoscuntur vere (vt dicit san-
ctitas tua) mancipia esse Antichristi: & ipsi, miseri dum odio habentur, durant in maligni-
tate sua, donec morte cum suo Pharaone & ipsi damnentur. Salutant religionem tuam qui D
mecum sunt. Dignare salutare qui tecum sunt. Diuina Dei gratia incolumem te memo-
rem nostri semper beatum conseruet, merito homo Dei, famule Christi, particeps Apo-
stolorum, solatium fraternitatis, magister veritatis, & in omnibus desideratissime.] hacte-
nus Athanasius ad Luciferum. Acceptos autem ab eo scriptos libros idem Athanasius in
Græcum sermonem conuertit, quo Orientalibus omnibus ijdem communiores essent. te-
statur id quidem Marcellinus in libello ad Theodosium de schismate Vrsicini.

LXXX. ARIANI INVIDENT LVCIFERO MARTYRII GLORIAM.

Quod rursum ad Luciferum spectat; plane constat, tum Constantium ipsum, tum Atia-
nos ceteros illi gloriam martyrij inuidisse, cuius se adeo cupidum esse, tot tantisq. scriptis
editis præseferebat: cum alioqui in alios mille modis (vt vidimus) mortis supplicia irroga-
re, pro nihilo ducerent. Ceterum haud est permissus quiete agere: nam auctor est idẽ Mar-
cellinus presbyter, Luciferum nequaquam vno in loco exilium duxisse, sed ab Arianis iam E
quarto in diuersa loca mutatum: de eodemq. testatur, cum Eleutheropoli exularet apud
Eutychium eius loci Episcopum Arianum, dira ab eo passum esse; sed & eo defuncto, ab il-
lius successore, Turbone nomine, grauius exagitatum: accidisseq. sæpe, ait, vt cum idem
omnes, qui Catholicæ communionis essent, grauiter insectaretur, inuentos eos apud Luci-
ferum sacros conuentus agentes occideret, ac sacra vasa sacrosq. codices diriperet. Sed
quod vni ipsi pepercerit; plane apparet, expressam iussionem fuisse Constantij, ne idem
Lucifer, quam auide cupiebat, dignaretur corona martyrij. Quod autem eodem auctore
constet, ipsum sæpe coactum exilij loca mutare; ex his conciliandi sunt, qui de loco, vbi
Lucifer exularit, diuersa inter se scripsere: dum scilicet S. Hieronymus eum in Palæsti-
nam amandatum tradit [a], alij vero dicunt [b] missum esse in Aegyptũ ad superiores Thebas.

a Hieronym. de Script. Eccles. in Lucif.
b Russin. lib. 1. cap. 27. Socrat. lib. 3. c. 4. Theo. lib. 3. c. 4. Sozo. lib. 5. c. 11.

LXXXI. Sed relicto interea Lucifero, alio tempore eum sæpius conuenturi, redeamus ad ab-

struſas

A struſas latebras S. Athanaſij, cum (vt ipſe ſuperioribus ſuis litteris teſtatus eſt) militibus eremum peruadentibus, & cuncta loca exquiſita indagine perluſtrantibus, & abdita quæque rimantibus, ipſe eo loci perfugium quæſierit, vbi nec libere aerem, nec fratres videre ſibi liceret, vno excepto, qui ei neceſſaria miniſtraret, & epiſtolas ad eum miſſas afferret: hæc, inquam, cum ipſe teſtetur, in eam adducimur ſententiam, vt locus ille fuerit ciſterna ſicca, in qua annis ſex illum delituiſſe Ruffinus [a] tradit, licet perperam ad alia tempora eiuſmodi latebras ipſe referat, qui de his hæc ſcribit: Hinc iam toto Orbe profugus agitur Athanaſius, nec vllus ei tutus ad latendum ſupererat locus. Tribuni, Præfecti, Comites, exercitus quoque ad perueſtigandum eum mouentur edictis Imperialibus: præmia delatoribus proponuntur, ſi quis eum viuum; ſi id minus, caput certe Athanaſij detuliſſet. Ita totis regni viribus fruſtra aduerſus eum, cui Deus aderat, certaba-
B tur. Interea ſex continuis annis ita latuiſſe fertur in lacu ciſternæ non habentis aquam, vt Solem numquam videret. Sed cum per ancillam, quæ ſola conſcia dominorum officij, qui ei latebras præbuerant, videbatur, indicatus fuiſſet; tamquam Dei Spiritu admonitus, ipſa nocte qua ad eum comprehendendum cum indicibus veniebatur, poſt annos ſex migrauit ad alium locum. Ita illi qui venerant, fruſtrati, dominisq. in fugam verſis, de ancilla, vt falſa indice, pœnas ſumunt.] hucuſque Ruffinus. Sed & quoniam ab his diuerſa Sozomenus narrat, hic pariter eadem recitemus; atque demum viſis hiſce omnibus, & accurate perpenſis, quid magis arrideat veritati, dicendum eſt.

ATHANASII LATEBRAE INACCESSAE

a Ruffin. lib. 1. cap. 18.

Sozomenus [b] igitur, recitatis in primis quæ a Ruffino ſcripta ſunt, alias poſtea latebras Athanaſij his verbis recenſet [c]: Athanaſius fuga (vti ſupra demonſtratum eſt) ex Conſtan-
C tij manibus elapſus, ad Imperium Iuliani, de quo nunc agitur, apud quamdam ſacratam virginem in ipſa vrbe Alexandria latitauit; quam quidem virginem pulchritudine tantum omnibus illius temporis mulieribus antecelluiſſe accepimus, vt ſicut omnibus in eam intuentibus miraculum putabatur, ſic viris modeſtiam & continentiam profitentibus fugienda videretur, ne ex ſuſpicione labes aliqua ipſis aſpergeretur infamiæ: erat enim in ipſo etiam ætatis flore pudica cum primis & caſta: quæ res, etiam ſi naturæ adiumentum non accedat, afferre tamen ad inſignem corporis pulchritudinem ſolet non parum ornamenti. Nam, vt verum dicamus, non vt quibuſdam placet, qualia ſunt corpora, talem conſueuiſſe animum eſſe; ſed ex animi inſtitutis habitudinem corporis effingi ſolere; & qualem rem quiſque forte in animo inſtituat, talem ipſum quoque videri eo tempore, quo eam inſtituat. cui quidem ſententiæ nemo, certo credo, ſi modo in eam accurate inquirat, omnino contradicturus eſt.

b Sozom. lib. 4. cap. 9.
c Sozom. lib. 5. cap. 6.

LATEBRAE ATHANASII APVD VIRGINEM. LXXXII.

D Athanaſium autem ferunt diuina viſione, quæ eum ita ſaluum fore ſubmonuerat, impulſum, ad hanc virginem profugiſſe: ac mihi profecto in rei euentum intuenti, iſta non ſine diuina prouidentia adminiſtrata videntur; vt ſcilicet tum Athanaſij neceſſarijs, ſi quis ab eis de eo quærere aggrederetur, vel iurare cogeret, nihil exhiberetur negotij; tum ille ipſe apud hanc occultatus, tuto poſſet deliteſcere: quæ quamquam ob pulchritudinẽ non ſatis integrum putauit, vt ſacerdos ſecum ætatem degeret, ne inde in ſuſpicionem vocaretur; tamen propter animi magnitudinem eum in ſuas ædes excepit, & ſumma prudentia ac cautione adhibita ſeruauit incolumem; & tam fidam cuſtodem, miniſtramq. tam ſedulam ei ſe præbuit, vt pedes eius lauaret, & res ad victum neceſſarias, aliasq. etiam omnes, quas natura, dum vrget neceſſitas, nos ſubire cogit, ipſa ſola ſubminiſtraret: quinetiam libros, quibus opus habebat, ab alijs pro eo mutuo acciperet: & tametſi iſta in prolixum tempo-
E ris ſpatium facta eſſent, tamen ne vnus quidem ex ciuibus Alexandrinis omnino ea cognoſceret.] hactenus Sozomenus.

LXXXIII. CASTITAS ATHANASII PROBATA.

Palladius [d] quoque eamdem hiſtoriam recitans, ſe eam virginem nouiſſe teſtatur, de qua & ipſe eiuſmodi narrationem inſtituit: Virginem quamdam in Alexandrina noueram ciuitate, quam ego ſeptuaginta annos habentem vidiſſe memini. Cui teſtimonium clerici illi omnes ferebant, quod cum adhuc iuuenis videretur, viginti fortaſſis annorum, pulchritudinis magnæ, cum aſpectus omnium vitare conſueuiſſet, ne qua propter miraculum vultus eius ex ſuſpicione quadam macula notaretur. Quo tempore accidit, vt Ariani ſub Conſtantio Imperatore per Præpoſitum eius Euſebium beato Athanaſio Epiſcopo facerent factionem, & execrandas ei criminum calumnias excitarent. Tunc igitur ille venerabilis corruptum iudicium pollutumq. declinans, non amico, non clerico, non parenti, non cuique alij ſe credidit atque commiſit: ſed cum ſubito quidam Præfecturæ

d Pallad. in Lauſiac.

EADEM HISTORIA A PALLADIO FIDEM ACCIPIT. LXXXIV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

apparitores ipsum inuestigassent, domumq. eius intrassent; tunica ille tantum sua & byrro vestitus, medio noctis fugiens, ad hanc virginem venit. Ad quam tantæ rei nouitate perterritam his sanctus Episcopus locutus est verbis: Ab Arianis, inquit, plurimum quæror, & calumniosis criminibus incusor: ne igitur & ego irrationabili nota desamer, & propter me, qui ad meam pœnam inique parati sunt, in peccatum ruant; fugiendum magis credidi. Deus autem mihi hac nocte reuelare dignatus est, dicens: Apud nullum ito: apud illam scias te posse saluari. At illa tum gaudio lætitiæ spiritualis erecta, proiectis cogitationibus vanis, cœpit totis sensibus esse cum Deo, sanctumq. illum virum per sex annos intra cellæ suæ secreta celauit, quoad memoratus Constantius vixit.] hæc Palladius: cetera autem de ministerio eadem vt supra Sozomenus. A

LXXXV. RVFFINI NARRATIO ARGVITVR ERRORIS.

His in medium adductis, illud primum considerandum est, non posse vtramque historiam esse veram, quarum altera Ruffinum, altera vero cum Sozomeno habet quoque assertorem Palladium. Nam cum nullæ aliæ quæsitæ fuerint ab Athanasio latebræ, nisi postquam a Syriano Duce grassatio facta est in Ecclesiam Alexandrinam, quæ (vt diximus) huius anni exordio accidit: fieri non potuit, vt, quod tradit Ruffinus, sexennio delituerit in cisterna, ministerio vsus ancillæ, quæ ipsum detulit ad Arianos; totidemq. annos vsque ad obitum Constantij habitauerit apud virginem illam, de qua facta mentio est: nam ab hoc anno vsque ad obitum Constantij nonnisi quinque annorum spatium intercedit, cum ad veritatem vtriusque historiæ duodecim ab hoc tempore vsque ad eiusdem Imperatoris mortem statuendi essent; cum tamen ex eius sententia, sex annis ponatur absconditus in cisterna, ac sex itidem apud virginem commoratus. Sed nec antehac vllum potest sexennij tempus inueniri, immo ne annus quidem, quo Athanasius delituisse probari valeat, præsertim Constantis Imperatoris temporibus, quibus ea accidisse de absconsione in cisterna, ijdem citati auctores perperam tradunt. Relegat, quæso, curiosus lector omnes singulosq. retro annos superius recensitos a tempore Nicæni Concilij; & videat, num vel annus integer reperiri queat, in quo Athanasius non factus sit perspicuus omnibus, vbicumque locorum ipsum manere contigerit. Cum igitur ex his quæ dicta sunt, alterutra de latebris Athanasij historia necessario sit explodenda: illa a Ruffino descripta, & priori loco superius recitata, ex veritate temporis falsa redarguitur. Sed videndum est, an posteriori loco posita, & a Sozomeno atque Palladio recensita, aliquo modo sibi constare valeat. B C

LXXXVI. HISTORIA RECITATA A PALLADIO ET SOZOM. HAVD SIBI CONSTAT.

Certe quidem magna æstimari potest Palladij auctoritas, qui eam virginem iam septuagenariam nouisse affirmat: ceterum haud tanta est, vt non maioris fidei ipse Athanasius habendus sit, qui (vt vidimus) sæpius testatur, se, cum inuasa esset noctu ecclesia a Syriano, non Alexandriæ amplius commoratum esse, sed solum vertentem, eueſtigio fuga lapsum, eremum petijsse; quod (vt diximus) Gregorius Nazianzenus item affirmat: manifesteq. ibi, litteræ datæ post sequentem annum (vt ipse ait) ex eremo ad Serapionem Episcopum (quod suo loco demonstrabimus) manifeste significant, vt de his nulla dubitatio suboriri possit: nisi quis dixerit (quod est Athanasij nomine prorsus indignum) ipsum sæpius esse mentitum, atque, ne ab hostibus inueniretur, datas a se Alexandriæ e latebris litteras, ex eremo illas scripsisse (quod dicendum non est) mendaciter affirmasse: cum præsertim in recitatis nuper eiusdem Athanasij litteris ad Luciferum tam exacta mentio habeatur de grassatione militum in eremi monasteria, ex qua ipse compulsus sit longius proficisci, ne, qui eum excepissent, molestia afficerentur; atque ob id opus fuerit in abditum locum secedere, in quo nec aeris luce libere sibi frui liceret, neque a quoquam fratrum inuisi. D E

LXXXVII. LATEBRAE APVD VIRGINEM FVERE COMMENTVM ARIANORVM.

His, inquam, permotus, mendacij suspectam semper habui secessionem illam, quam dicunt, Athanasij apud formosissimam virginem, & commorationem apud eam annorum sex, nullo arbitro: interdumq. existimaui, id fuisse, ad infamandum sanctissimum virum, Arianorum commentum, cum eluſa esset eorum in eo perquirendo solicita cura: ceterum id ipsum ab eis in vulgus sparsum, post tot annorum curricula, vt verum, fuisse quoque Catholicis persuasum, quod esset honestatis coloribus egregie pigmentatum. Nam quod (vt vidimus) Athanasius sæpe testetur, virgines Alexandrinas Arianis communicare renuentes, grauissima passas esse; haud putandum tam impios atque sæuissimos homines spectatissimam forma virginem ignorasse, quæ a procacioribus illis tum Arianis, tum Gentilibus in primis appetenda fuisset.

Sed

A Sed nec illud ex Ecclesiasticarum legum præscripto recitatur a Sozomeno atque Palladio: pulcherrimam illam virginem per se lauare solitam pedes Athanasij; viduarum enim tantum id munus erat in Ecclesia, & earum quæ essent ætate prouectæ: nec Athanasius ita delicioſus erat, vt, deficiente ministerio viduarum, opus habuerit per adeo formosam virginem illud expleri periculosum charitatis officium. Sic igitur cum nulla ex parte ista probentur, & quæ ex ipso Athanasio sunt recitata, eisdem aduersentur; ex Arianorum potius (vt aliæ multæ calumniæ) officina prodijsse, mihi facile persuadeo. Illud tamen non negauerim cõtingere potuisse (vt ratio aliqua habeatur Palladij asserentis se virginem illam iam factam septuagenariam cognouisse) vereq. euenisse putauerim, ipsum Athanasium, eo fugæ inopinatæ improuiso impetu, qualescumque latebras sibi opportune tunc obuias captantem, dictæ virginis domum ingressum esse; sed mox inde (quod ipse testatur) recedentem, eremum petijsse. Sed & quod ait Palladius, se Alexandriæ nouisse virginem illam iam septuagenariam: cum eiusdem assertione constet, ipsum non ante secundum Consulatum Theodosij Senioris Alexandriam perrexisse, anno nimirum Domini trecentesimo octogesimooctauo; vtique affirmare necesse est, virginem illam hoc tempore prope quadragenariam fuisse, nempe duodequadraginta annos natam: apud quam licet demus (vtcumque ex inopinata fuga contigit) Athanasium diuertisse; certe minime apud ipsam permansisse diutius potuit, cuius latebras quinquennales in eremo fuisse constat. Quamobrem ex verbis eiusdem Athanasij recitatis, in eam sententiam pedibus iuerim; latebras illas post fugam e monachorum consortio in eum locum, vbi nec lucem aeris libere videre posset, re vera fuisse cisternam veterem, sed acquis siccam, instar illius in agro quoque positæ, in quam Ioseph [a] a fratribus demissus est; atque ibi, conscio tantum ministro illo qui ei necessaria suppeditabat, vsque ad obitum Constantij eum quinquennio prope vixisse. B C

LXXXVIII. AB ARIANIS COMMENTA FABELLA.

[a] Genes. 37.

LXXXIX. FIDELIVM PIVM OFFICIVM ERGA EXVLES EPISCOPOS.

Sed quod argumenti ratio postulat, & Christiana pietas exigit, iam inuisamus illos glorioſos confessores, sanctos Episcopos, quos vna cum Lucifero anno superiori a Constantio Augusto in exilium missos diximus: hos enim sicut Catholicorum charitas omnis generis officijs prosecuta est, ita Ariana crudelitas quibus valuit malis exagitare non destitit. De Fidelium autem in eos obsequio hæc Seuerus [b] habet: Ceterum exules, satis constat, totius Orbis studijs celebratos, pecuniasq. eis in sumptum affatim congestas, legationibus quoque eos plebis Catholicæ ex omnibus fere prouincijs frequentatos.] ita Seuerus. Sed de ipsis confessoribus hæc S. Ambrosius [c]: Errauerũt toto Orbe, vt nihil habentes, & possidentes omnia. Quocumque missi essent, locus deliciarum putabatur: neque enim illis quicquam deerat, quibus fides locuples abundabat. Denique locupletabant alios ipsi inopes ad sumptum, opimi ad gratiam. Tentabantur, sed non mortificabantur, in ieiunijs, in laboribus, in custodijs, in vigilijs. Euaserunt de infirmitate fortes: non expectabant deliciarum illecebras, quos saginabat fames: non adurebant eos torrida æstatis, quos refrigerabat æternæ spes gratiæ: non frangebat glacialis plagæ frigiditas, quibus feruenti spiritu vernabat deuotio: non verebantur vincula hominum, quos Iesus soluerat: non desiderabant redimi a morte, qui præsumebant a Christo resuscitari.] hæc S. Ambrosius, agens de sanctis Episcopis Eusebio Vercellensi & Dionysio Mediolanensi. D

[b] Seuer. lib. 2.

[c] Ambros. ad Vercellens. epist. 72.

XC. EVSEBIVS SCYTHOPOLI EXVLANS QVAE PASSVS SIT.

At vero vt primum conueniamus ipsum Eusebium exulem, cuius certior sedes & vno in loco mansio diuturnior: ablegatus ipse cum esset Scythopolim in Palæstina, erat sub custodia Patrophili veternosi hæretici, Arij quondam socij, hominis plane sæuissimi, omniumq. teterrimi: fuit tamen præsidio eidem Eusebio & alijs ibidem exulantibus Iosephus Comes, qui (quod pluribus suo loco dictum est superius) ex nobili Iudæo factus sub Constantino Magno Christianus, Comitatus dignitate ab eodem ornatus fuerat, quem (vt S. Epiphanius auctor est) Ariani sæpe frustra tentarunt, vt ad suas partes allicerent: cum ille pietatis obseruantissimus custos, tantum abfuit, vt illorum precibus flecteretur, vel minis; quin potius Christiana libertate parui faciens Imperatoris edictum, Dei tantum mandati memor, exules confessores Episcopos apud se suscipiens, eosdem summo charitatis studio consoueret. Ipse igitur S. Eusebium hospitatus est: apud quem agentem cum alij plures Orthodoxi eum inuiserent, sanctus Epiphanius ex Cypro insula ad illum venit: testatur enim id ipse, cum de eodem Iosepho narrationem prosequitur, atque ait [d]: In domo ipsius beatus Eusebius Italiæ Episcopus vrbis Vercellensis, a Constantio ob fidem Catholicam fugatus, hospitio exceptus erat: & ad huius visitatio- E

[d] Epiphan. hæres. 30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem ego & alij fratres illuc profecti, etiam ipsi apud eum diuertimus.] hæc ipse. A

XCI. PATROPHILVS ARIANVS EPISCOPVS QVID IN EVSEBIVM.

Ceterum quod Ariani pollerent Imperatoris auctoritate, haud passi sunt eum apud tantum hospitem commorari, quem Patrophilus a Iosepho diuulsum diræ custodiæ mancipauit: indigne enim ferebant, cum ipse, tum Constantius & ceteri Ariani, vt, quem a sua Ecclesia exilio abstraxissent, in Arianorum parœcia tanto dignaretur honore, cum hospitio Comitis, tum etiam visitatione ex diuersis circum circa prouincijs insignium fama virorum. Quæ autem Eusebius passus sit a Patrophilo Episcopo Ariano; scripto ad eum libello, quem illigauit litteris ad suos in Italiam missis, Eusebius ipse significat: quæ quidem scripta licet (vt in alijs sæpe accidit) ex nimia antiquitate nonnihil videantur esse mendosa; tamen sicut effossum informe aurum & rude eo carius esse solet, quod nihil videatur alterius metalli habere commixtum; ita tanti confessoris egregia monumenta, sua ipsius vetustate atque simplicitate micantia, quibus res potius quam verba in pretio esse B
solent, gratiora plane erunt atque iucundiora quouis scripto recentioris auctoris quibuscumque eloquentiæ faleris exornato: quicquid enim obducitur fuco atque pigmentis, suspectum redditur; pulchriorq. enitescit ipsa sui puritate simplicitas, quæ, quod mentiri nesciat, omne quamuis ad ornatum compositum velamentum abhorret. Sed age iam clarissimi Præsulis, ac fortissimi confessoris, scriptam in vinculis, missam e carcere hic describamus epistolam, quæ sic se habet [a]:

a Apud Lipom. tom. 2. & in Actis S. Eusebij.

XCII. EPISTOLA EVSEBII AD SVOS.

Dilectissimis fratribus, & satis desideratissimis presbyteris, sed & sanctis in fide consistentibus plebibus Vercellensibus, Nouariensibus, Hipporegiensibus, necnon etiam Dertonensibus, Eusebius Episcopus in Domino æternam salutem.

Licet nos multis Dominus noster a vobis corpore separatos foueret bonis, & vestram admodum in aduentu & visitatione plurimorum fratrum nobis præsentiam exhiberet: tamen mæsti ac tristes & sine lacrymis non eramus; quia longo temporis interuallo vestræ sanctitatis non accipiebamus scripta. Verebamur enim, ne qua vos aut accepisset diabolica subtilitas, aut potestas humana infidelibus subiugasset. His ergo dum afficeremur cogitationibus, & omnem consolationem fratrum, qui ad nos ex diuersis veniebant prouincijs, ad dolorem magis absentiæ vestræ, quam ad lætitiam verteremus: hoc præstare dignatus est Dominus, vt id, de quo eram solicitus, non solum litteris sinceritatis vestræ, sed & præsentia carorum nostrorum Syri diaconis, & Victorini exorcistæ, cognoscere potuerim. Agnoui itaque, fratres carissimi, vos (vt desiderabam) esse incolumes: & quasi subito raptum omni longinquitate terrarum (vt Habacuc factum est, qui per Angelum portatus fuit vsque ad Danielem) sic me iudicaui ad vos peruenisse, dum singulorum litteras accipio, dumq. sanctos animos vestros & amorem in scriptis vestris percurro. D

XCIII. LAVDATVR AB EVSEBIO SEDVLVM SVORVM PIVM OFFICIVM.

Miscebantur mihi cum gaudio lacrymæ, & auidus ad legendum animus occupatione lacrymarum tenebatur. Et erant vtraque necessaria, vt singuli sensus in hoc complementum desiderij sua dilectionis officia cuperent præuenire. Sic per dies in hoc occupatus, vobiscum me fabulari iudicans, præteritos labores obliuiscebar: ita enim vndique circumdabant me gaudia, hinc stabilem fidem, hinc dilectionem, hinc fructum porrigentia, vt in tot tantisq. constitutus bonis, subito me (vt superius dixi) non in exilio, sed vobiscum esse iudicarem. Gaudeo itaque, fratres carissimi, de fide vestra; gaudeo de salute, quæ fidem sequitur; gaudeo de fructibus, quod non solum illic constituti, sed & longe pergitis. Vt enim agricola arbori bonæ inseruit illi, quæ fructuum causa non securim patitur, non ignibus mancipatur: ita & nos vestræ sanctitati non solum seruitium secundum carnem volumus & cupimus exhibere, sed & animas nostras pro vestra salute impendere. E
Extendistis (vt dixi) firmos cum fructu ramos, & per tam longa terrarum spatia ad me pertingere laborastis. Gaudeo agricola, & libens vestri laboris poma decerpo (quia tantum facere voluistis) nec solum ego, vel qui mecum sunt, sanctissimi nostri presbyteri, & diacones, vel ceteri fratres, sed & omnes qui desiderantes sumus. Replestis enim (vt Apostolus beatissimus dicit) viscera mea, cum complestis mandata diuina, quæ complere decebat Christianos in Episcopum, vel Ecclesiasticos viros, quos in exilio fidei causa nostis laborare. Complestis quæ oportebat fratres fratribus facere, & patri filios exhibere. Sed cum nos, secundum mandata diuina, vobis volentes de terrenis cælestes, de caducis stabiles, de fragilibus sempiternos fructus facere, cœpimus per necessitatem patientes quotidie seminare: gaudebant de vestris fructibus pauperes, glorificabant Deum non solum ciuitatis ipsius homines, sed & omnes qui aut videre aut audire potuerunt, quantam me-

A tam mecum dilectionem haberetis ex ipsis fructibus videntes, glorificabant Deum, & omni nos honore cum vestra benedictione nominabant.

XCIV. ARIANORVM IN EVSEBIVM CRVDELITAS.

Videns hoc diabolus innocentium hostis, iustitiæ inimicus, contrarius fidei, quia in hoc opere benedicebatur Deus, inflammauit aduersum nos Ariomanitas suos, qui iam longo tempore suspirabant non solum de hoc opere, sed & de sua infidelitate, ad quam nos persuadere non poterant: vt existerent violenti more hoc, quo semper est vsus, vt quos persuadere non poterat, vi & potestate terreret. Congregauit itaque suorum multitudinem: qui nos ad officinam infidelitatis suæ rapiunt, & eludunt, & totam hanc potestatem traditam sibi ab Imperatore dicunt. His ergo multa dicentibus, & de sua potestate gloriantibus; in hoc illis ostendere volui quia nihil erant quæ poterant, dum tacens, vt carnificibus corpus tradidi, quod Dominus dicebat posse in persecutionibus tradi. Quam li-
B bero autem fuerim animo, dum ab ipsis patior & recludor, & per quatriduum seruor, & diuersorum increpationes & persuasiones audio: in hoc ostendi, quia nec vnum sermonem dixi. Addere voluerunt ad malitiam suam, vt a me cessarent fratres, id est, presbyteri & diacones; sed & ceteros dicebant se esse prohibituros, ne ad me accederent. Ego, ne ab infidelium manibus, vel potius transgressorum (quod deterius est) infidelium, vt Apostolus dicit, manducarem cibum, libellum ad ipsos hoc more feci:

XCV. EVSEBII VERC. EPISC. LIBELLVS AD PATROPHILVM.

Seruus Dei Eusebius cum conseruis suis, qui mecum fidei causa laborant, Patrophilo Custodi cum suis.] sic namque Eusebius ad Arianum Episcopum scribens, noluit eum dignare Episcopi nomine, sed Custodem voluit nominare, cui cura potissima esset Catholicos in carcerem detrudere, & per suos excubias detentis in carcere solicite exhibere. Libellus autem sic se habet, vt de rebus ab eo summa sæuitia gestis narrationem historicam
C repræsentet. est vero ille huiusmodi: Qua me vi multorum & furore non solum tractum per terram, sed interdum nudato corpore supinum portastis de hoc hospitio, quod mihi per vestros & Agentes in rebus dedistis, e quo numquam nisi nunc vestra violentia egressus sum; & Deus scit, & ciuitas nouit, nec vos hic & in futuro negare potestis. Ideo Deo causam reseruo: vt quemadmodum ipse ordinauerit, finem possit accipere. Interim me hoc decreuisse sciatis (vt ratio nunc & in futuro & hic possit stare) in hospitio quo me clausum tenetis, in quo me post primam portationem retrudentes crudelius, auſi fuistis inde eodem modo portare, & in vnam cellam reijcere *; non panem manducaturum, neque * reficere
aquam bibiturum, nisi ante singuli professi fueritis, non solum verbo, sed & manu, vos non prohibituros, fratres meos qui mecum hæc fidei causa libenter patiuntur, de hospitio quo manent, necessarias escas offerre, nec eos qui me dignari fuerint requirere.]

XCVI. EVSEBIVS BENVIT CIBVM ACCIPERE AB ARIANIS.

D Subobscura hæc videri possunt: sed illa est verborum plane sententia, vt Eusebius eo scripto fuerit Patrophilum Episcopum contestatus, se potius impastum perseueraturum in carcere, quam ab ipsi Arianis cibum accipere, quem tantum a fratribus, vel alijs qui ipsum inuiserent, sibi voluit ministrari, ne videri quoquo modo posset cum Arianis in cibo communicare. Sed subdit in eodem perstans argumento: Oportuerat quidem exire de corpore, ne tantum scelus, quod contra ius diuinum & publicum commisistis, sæpe scire volentibus cogerer dicere: sed ne quis de infidelibus vos in nobis crudeles appellet, & ignorantes diuina præcepta, putet nos confusionem potius vitare voluisse, quam Domino parere; ideo hoc voluisse præsumere: iterum dico, quod, nisi professi & verbo & conscriptione fueritis, eritis homicidæ, prohibendo. Nouit hoc omnipotens Deus: nouit & eius vni-
E genitus inenarrabiliter de ipso natus Filius, qui salutis nostræ causa, Deus sempiternæ virtutis, hominem perfectum induit, pati voluit, morte triumphata, tertio die resurrexit, ad dextram Patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos: nouit & Spiritus sanctus: testis est Ecclesia Catholica, quæ sic confitetur: quia non ego in me reus ero, sed vos, qui conseruos meos necessaria ministraturos prohibere voluistis.]

XCVII. CVR EVSEBIVS RECVSARIT CIBVM ACCIPERE A PATROPHILO.

Cur autem eiusmodi contestationem ad Patrophilum scriptam, eamdem vniuersæ Ecclesiæ communem esse voluerit, causa ista præcessit: Cum enim Patrophilus (quod dictum est) nulla valuisset Eusebium arte pellicere ad secum communicandum: consilium illud inijt, vt in ergastulum eum detentum cogeret a se missum pro alimento cibum accipere: quod si sumpsisset, gloriari posset, licet inaniter, Eusebium secum in cibo potuq. communicare: si vero id facere detrectasset, atque ob eam causam fame periret, illud calumnioſe de eo omnibus diffamaret, Eusebium (quod magna esset ignominia) voluntario exitio diem extremum clausisse. ac propterea ipse hæc eodem libello mox subdit: Et si hoc putaueritis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

taueritis vos debere contemnere, non quasi mortem timentē, sed ne post excessum meum A
dicatis me voluntaria morte exire voluisse,& quamdam nobis nebulam accusationis inueniatis: conuenturum me scitote Ecclesias, quas clausis interim litteris possem pertingere; conuenturum & Dei seruos, vt in ipsis concurrentibus, Orbis terrarum, quid fides integra, quae ab vniuersis Catholicis Episcopis comprobata est, ab Ariomanitis patiatur, quos ante damnauit, possit agnoscere.

Item subscripsi ego Eusebius Episcopus.] Eiusmodi autem sua subscriptione libello firmato, hanc ad ipsum contestationem adiecit:

XCVIII. Adiuro te qui has litteras legeris, per Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, vt non supprimas, sed alijs legendas tradas.] Sequitur in eadem epistola de rebus post haec gestis exacta narratio his verbis:

RVRSVM ARIANI IN EVSEBIVM GRASSANTVR. Hi ergo vix quarta die ad hunc libellum mitigati, ieiunos ad hospitium, in quo man- B
seramus, reuerti nos compulerunt. Viderunt interea, quemadmodum nos reuertentes populi cum gaudio susceperunt: lucernis nostrum hospitium circumdederunt. Coepimus, annuente Domino, iterum egentibus ministrare. Non hoc sustinuit ipsorum inhumanitas, & nostrum amorem in suum odium perdiderunt. Vix fere viginti & quinque tolerare potuerunt dies. Erumpunt denuo, & cum perdita multorum manu ad nostrum hospitium veniunt armati fustibus: per aliena claustra parietem rumpunt, & ad nos violenti peruenniunt. Iterum rapiunt, & arctiori custodia cum solo carissimo Tegrino presbytero recludunt. Nostros quoque fratres, id est, presbyteros & diacones omnes rapiunt & includunt. Post triduum potestate sua per loca diuersa in exilium mittunt. Alios fratres, qui ad nos venerant visitandos, in carcere publico mittunt, per plurimos dies recluſos tenent. Aduolantes iterum ad hospitium, omnia quae aut in sumptu, aut pauperibus fuerant comparata, C
* diripiunt diruunt*. Sed quia hoc publicum ipsorum facinus ab omnibus ciuibus notabatur; argumento hoc vsi sunt, vt aliqua redderent leuiora, & se nobis nostra reddidisse iactarent: sumptus vero apud se tenuerunt: & post tantum scelus quaerebant, si fieri posset, sic negare, vt nullum de meis ad me venire permitterent, qui escas corpori necessarias afferrent. Vix sexta die, clamantibus sibi diuersis, vnum venire permiserunt. Quantum ad se fuit, ostenderunt homicidae animos, quem primum (ne a malignitate cessarent) quarta die dimiserunt: postmodum sexta vix, deficientibus nobis, olim cum victu venire permiserunt. Haec itaque sunt Ariomanitarum opera.

XCIX. Videte, sanctissimi fratres, si non est persecutio, dum haec patimur qui fidem Catholi-
DIRA PERSECVTIO ARIANORVM. cam custodimus: & altius cogitate, num valde etiam deterior sit, quam illa quae fiebat per hos qui idolis seruiebant. Illi mittebant in carcerem, non tamen prohibebant ad se venire suos. Quantum ergo satanas Ecclesias vulnerauit per Ariomanitarum crudelitatem! In custodia publica mittunt, qui liberare debent: violentiam faciunt, qui, vt patiantur iustitiae causa, discunt: aliena diripiunt, qui, sua direpta ne repetant, de diuina lege docentur. Praetereo quanta illos inuasit crudelitas, dum facultatibus temporalibus gaudent. In carcere latronibus clausis a Quaestionarijs, vel a Iudicibus non denegatur facultas videndi suos: a nobis & nostri prohibentur, & deuoti fratres, ne veniant, non solum ab hospitio arcentur quo tenemur, sed ne adeant carcerem, comminatione terrentur: sic cunctos subiugauerunt, vt manifestissime agnouerim *. Ab Episcopis incipiam; dum honorem quidem timent amittere, ipsos fidem perdidisse; dumq. facultates terrenas & immunitates nolunt perdere, caelestes thesauros & veram securitatem nullam iudicasse. Sic quoque ducti ceteri, dum Episcopos haec timentes perdere vident, armare coeperunt quae semper E
habere non possunt.

C. Sic Ariomanitae diuites terrent, dum ipsis proscriptionem minantur; sic pauperes, dum
PVELLAE SANCTIMONIALES QVAE PASSAE. potestatem in carcere recludendi habent. Et quanta insania est! In loco quo tenemur, non solum viros qui nobis seruiunt, in carcerem mittunt, sed & puellas sanctimoniales sine vllo diuino timore in custodia publica recludunt. Sed vt gauisi non sunt seniores mali, qui pudicitiam Susannae violare quaerebant; ita nec hi gaudebunt semper, qui Ecclesiam persecutione varia & depressione nimia suae infidelitati conantur subijcere. Dicit enim S. Daniel ad illos: Sic timentes filiae Israel concumbebant vobiscum. Sed recedat, sanctissimi, humanus timor a vestris animis, cum habeatis Domini consolationem, qui dicit: Nolite timere illos qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt. Tempus est probationis; tempus est, vt probati innotescant manifesti. Ideo acceperunt humanum adiutorium,

A torium, quia diuinum non habent: quod si haberent, numquam potestate terrena innocentium sibi animas subiugarent. Multa de illorum malis, quibus non solus ego, sed plurimi deprimimur, debueramus scribere: sed ne possemus haec facere, & ipsorum crudelitatem litteris intimare, arctissima custodia seruamur ab ipsis: ideo ad nos & alij nostri & amici prohibentur accedere. Sed concessit mihi Dominus hanc epistolam per carissimum nostrum ad vos Syrum diaconem mittere, quem in potestatem mittendi habui: quia prouidentia Domini nostri eo tempore ad videnda loca sancta accesserat, & cum ceteris fratribus inuentus non est.

Ceterum vix hanc epistolam quomodocumque conscripsimus, Deum semper postulan- CI.
tes, vt custodes in horas refrenaret, & concederet ne ad vos diaconus nuncium magis la- EXHORTATIO EVSEBII AD SVOS.
boris nostri, quam qualescumque salutationis litteras ferret. Propter quod satis vos pe-
B to, vt cum omni vigilantia custodiatis fidem, seruetis concordiam, orationibus incumbatis, nostri memores sine intermissione sitis: vt dignetur Dominus Ecclesiam suam liberare, quae per vniuersum Orbem laborat: & vt nos, qui deprimimur, possimus vobiscum liberati gaudere: quod praestare dignabitur Dominus, petentibus vobis, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est secum a saeculis, & in omnia saecula saeculorum. Amen.

Iterum peto, & vos per misericordiam Dei rogo, vt vnusquisque in hac epistola salu- CII.
tationem suam nuncupet: quia singulis, vt solebam, faciente necessitate, scribere non po- EXCVSATIO DE COMMVNI SALVTATIONE.
tui. Ita in hac vos omnes fratres, sed & sanctae sorores, filij & filiae, omnem sexum ap-
pello, omnem aetatem peto, vt, hac contenti salutatione, nostro obsequio etiam hos qui
foris sunt, & nos dignantur diligere, salutare dignemini. Salutant vos fratres nostri qui
mecum sunt presbyteri, & diacones, sed & omnes nostri: qui vna mecum satis petunt, vt
C nostri memores, omnes vestros nostro dignemini obsequio salutare. Transmisi praeterea
litteras, quas ad Patrophilum custodem meum feci; vt ex his agnoscatis, nos Ariomanitarum nec minis posse terreri, neque ipsorum serpentina blanda subtilitate posse ad ipsorum societatem perduci. Diuinitas vos protegat, florentesq. viuere & hic & in futuro faciat cum omnibus vestris, fratres carissimi & satis desideratissimi.] hactenus litterae Eusebij ad suos.

Sed non hic finis aerumnarum Eusebij: tunc siquidem accidisse tradit Maximus [a], quod CIII.
ipse, de exilio eius agens, narrat his verbis: Post multas iniurias Orientis plagae, illum in
exilium relegarunt, in quo tanta passus est, vt martyrij inuictam gloriam reportaret. Di-
citur enim inter cetera passionum genera, hoc poenale passionis supplicium pertulisse, vt QVAE DEMVM AB ARIANIS EVSEBIVS PASSVS SIT.
dum interrogaretur ab Arianis, & se eorum communicare perfidiae denegasset, scalarum
D procliui tractu supinis pedibus ad imum vsque pertraheretur; & iterum reuocatus ad summum, interrogatus denuo, cum eadem respondisset, eadem pateretur: ac sic frequentem interrogationem frequenter huiusmodi supplicium fuerit subsecutum.] haec ipse. At nequaquam tunc (quod multi putant) consummauit martyrium, quem & constat ad longa quoque tempora superuixisse, ac diu multumq. pro tuenda fide Catholica laborasse. Sed illud etiam, auctore S. Hieronymo [b], liquet, ipsum e Scythopoli ab ijsdem Arianis ad
graviores poenas amandatum fuisse exulem in Cappadociam. Quod autem Rufinus [c], So-
crates [d], Theodoretus [e], atque Sozomenus [f] de eodem Eusebio tradant, vna cum Lucifero Calaritano esse relegatum in superiores Aegypti Thebaidas: haec his quae diximus aduersari videntur; nisi ex inconstantia Arianorum cum saeuitia coniuncta sumpserimus argumentum, plus quam semel Eusebio esse mutatum locum exilij. At de Eusebio modo
E satis: reliqua de ipso posteriori tempore dicturi sumus.

Inter alios illos Occidentis confessione claros Episcopos exules, duo ex ipsis promeriti CIV.
sunt coronam martyrij, nempe S. Dionysius Mediolanensis, & S. Paulinus Episcopus Tre- DIONYSIVS ET PAVLINVS EPISCOPI MARTYRES.
uerensis. De Dionysio enim haec habet S. Ambrosius [g]: Denique S. Dionysius exegit vo-
tis, vt in exilio vitam poneret, ne regressus confusa institutis & vsu infidelium studia plebis aut cleri inueniret. Meruit hanc gratiam, vt pacem Domini tranquillo affectu secum
referret. Itaque vt Eusebius sanctus prior leuauit vexillum confessionis; ita beatus Dionysius in exilij locis propiore martyribus titulo exhalauit.] haec Ambrosius. Cum igitur exularet Dionysius in Cappadocia (vnde enim Auxentius venerat, eo Dionysius in grauiorem poenam exulare iussus est) ibi Arianorum ex more exagitatus aerumnis, mortuus est: cuius corpus postea S. Basilius Episcopus Caesareae Cappadociae Mediolanum misit ad S. Ambrosium, qui illi tunc praerat Ecclesiae. Quoto autem anno eius exilij Dionysius moriendo

[a] Apud S. Ambrosf. serm. 69.
[b] Hieron. de Script. Eccles. in Eusseb. Sard.
[c] Russin. lib. 2. cap. 27.
[d] Socrat. lib. 3. c. 4.
[e] Theod. lib. 3. c. 4.
[f] Sozom. lib. 5. cap. 11.
[g] Ambros. ad Vercel. epist. 82.

Universidad de Deusto
Biblioteca

moriendo martyrium consummauerit, inexploratum est nobis. Paulinus vero anno vige- A
simotertio Constantij Imperatoris corona martyrij morte auctus ponitur in Chronico a
S. Hieronymo. At de exulibus Episcopis hactenus. Iam ad res gestas in Occidente ad-
uersus Catholicos orationem conuertamus.

CV. CONCILIVM BYTERRENSE.

Hoc eodem anno agitur in Gallia Narbonensi prope Arelatem Byterris Concilium, ex quo, factione Saturnini Arelatensis Episcopi Ariani, S. Hilarius Pictauiensis Episcopus, quod resisteret Arianæ impietati, mittitur in exilium in Orientem. Id autem hoc ipso anno accidisse, inde primo colligimus, dum Seuerus [a] tradit, quod quartum iam annum age- *a Seuer. lib. 2. tom. 2. Bibliosh. sanctæ.*
bat Hilarius in exilio, cum Seleuciæ in Isauria ab Arianis Concilium collectum est. At cum aperte liqueat eam Synodum habitam sub Consulatu Eusebij & Hippatij, anno Domini scilicet trecentesimo quinquagesimonono; satis intelligitur, hoc ipso anno eum in exilium missum fuisse, huncq. numerandum esse annum primum ipsius exilij. Verum cum B
idem Seuerus, recensens superius Episcopos exules a Constantio damnatos, adnumeret inter eos Hilarium, contigisseq. eorum exilium dicat Arbetione & Lolliano Consulibus, anno superiori: illud quidem de reliquis omnibus ibidem nominatis, non autem de Hilario esse accipiendum, superius dictum est: quod & nos id affirmare compellit; nimirum, quod HILARII EXILIVM QVANDO CONTIGERIT.
idem S. Hilarius affirmat, tunc ipsum exulare contigisse, cum Iulianus Cæsar in Gallijs ageret, & pro Hilario agens, contumelias passus sit: at Iulianus cum anno superiori Kalendis Decembris Mediolano profectus dicatur ab Ammiano in Gallias; nonnisi anni præsentis exordio ipsum illuc peruenisse, & ea causa Hilarij esse passum, affirmare opus est. Ipse *b Hilarius ad Constantium.*
enim hæc ea de re locutus est coram Constantio [b] de suo exilio: Exulo (inquit) non crimine, sed factione, & falsis nuncijs Synodi apud te Imperatorem pium non ob aliquam criminum meorum conscientiam per impios homines delatus. Nec leuem habeo querelæ C
meæ testem, dominum meum religiosum Cæsarem tuum Iulianum, qui plus in exilio meo a malis contumeliæ, quam ego iniuriæ, pertulit. In promptu enim sunt pietatis vestræ litteræ: falsa autem eorum omnia, qui exilium meum procurauere, non in obscuro sunt; ipse quoque vel minister, vel auctor gestorum omnium intra hanc vrbem est. Circumuentum te Augustum, illusumq. Cæsarem tuum, ea confidens conscientiæ meæ conditione patefaciam, vt si indignum aliquid, non modo Episcopi sanctitate, sed etiam laici integritate gessisse docear, non iam sacerdotium per veniam expectem, sed intra pœnitentiam laici consenescam, &c.]

CVI.

Cum ex hisce igitur pateat, hæc in Hilarium facta esse, cum Iulianus in Gallijs ageret, quem testem inuocat: nonnisi hoc anno ea contingere potuisse, exploratum videtur. His accedit, quod idem ipse Hilarius, nonnisi post exilium Eusebij, Luciferi, & aliorum, se a D
communione Saturnini Arelatensis separasse dicit, eaq. de causa postea Concilium Byterrense celebratum esse: quo plane declaratur, non eodem tempore, quo illi, sed post, Hila-
rium exulasse: significat enim hæc ipse his verbis [c]: Post sanctorum virorum exilia Pauli- *c Hilar. contra Constantium.*
ni, Eusebij, Luciferi, Dionysij, quinto ab hinc anno a Saturnini & Vrsacij & Valentis communione, me cum Gallicanis Episcopis separaui, indulta ceteris consortibus eorum resipiscendi facultate, vt nec pacis abesset voluntas, & principalium morborum fœtida & in corruptionem totius corporis membra proficientia desecarentur; si tamen hoc ipsum beatissimis confessoribus Christi editum decretum, tum a nobis manare placuisset. Quibus postea per factionem eorum pseudoapostolorum ad Byterrensem Synodum compulsis, cognitionem huius hæreseos obtuli, &c.] Ex his Hilarij verbis illud primum probe testatum habetur, quinquennium esse iam temporis, ex quo dicti Episcopi in exilium pulsi sunt, cum ipse E
illa scribebat, nempe anno quarto sui exilij: non enim amplius in eo detentus est (quod
d Martyrolog. 16. Ianuary. Martyrologia [d] & Gregorius [e] quoque testantur) sicq. in omnibus eadem consentanea sunt,
e Greg. Turon. lib. 1. c. 38. hist. Franc. quæ diximus, nempe anno superiori nominatos Episcopos exilio solum vertisse, hoc autem anno ipsum Hilarium eadem sententia damnatum esse.

CVII. CAVSA CELEBRANDI CONCILII BYTERRENSIS.

Insuper ex ijsdē ab Hilario enarratis satis certa aperitur causa cogendi ab Arianis conuenticuli Byterrensis: quod scilicet cum adeo fama celebres Episcopi in exilium ob fidem Catholicam acti essent, iamq. satis perfecutio Arianorum aduersus Ecclesiam Catholicam declarata esset; Hilarius & Episcopi Gallicani in vnum conuenientes, mutuo consensu sese, decreto edito, separarunt a communione Saturnini, Valentis, & Vrsacij, quod re iam patefacta, haud esset illis amplius locus simulandi; eadem quoque excommunicationis sententia statuentes feriendos illos, qui eisdem communicarent, nisi quamprimum ab illorum

commu-

A communione recessissent. Id autem cum iniquo animo ferrent Episcopi Ariani, ac potis-
simum Saturninus Arelatensis, quod se videret ab Episcopis suæ prouinciæ communica- SATVRNINVS EPISC. ARIANVS QVID IN EPISCOPOS CATHOLICOS MOLITVS.
tione secludi, & anathemati traditum, ab omnibus euitari; egit fauore Constantij, vt in
sua ipsius diœcesi prope Arelatem Byterris Concilium cogeretur; ad quod, Præsidum vi, Catholici Episcopi venire compellerentur: sicq. collectum est Conciliabulum Byterrense, non ante præsentem annum, vt perspicue demonstrauimus. Ex quibus erroris arguuntur, qui eodem tempore, quo nominati superius Episcopi exularunt, nempe decimonono anno Constantij, putarunt Hilarium ex Byterrensi Concilio exilij sententia condemnatum.

CVIII. HILARII STVDIVM PRO FIDE CATHOLICA.

Coacto igitur Byterrensi Conuentu, S. Hilarius timens ne ijdem Ariani (vt alias sæpe fecerant) simulatione agerent, & mentito substantiæ nomine, simplicitatem plurimorum
B Orthodoxorum Episcoporum circumuenirent, libellum legendum obtulit, quo Arianorum latebræ & dolosæ eorum panderentur insidiæ; eosdemq. esse hæreticos, cunctis perspicue demonstraret: sed restiterunt complures, ne ingesta ab Hilario legerentur. testatur id quidem ipse his verbis [a]: Ad Byterrensem Synodum compulsis, cognitionem huius hæ- *a Hilar. contra Constantium.*
reseos obtuli. Sed hi, timentes publicæ conscientiæ, audire ingesta a me noluerunt, putantes se innocentiam suam Christo posse mentiri, si volentes nescirent, quid gesturi postmodum essent, scientes. Atque exinde toto ex tempore in exilio detentus, neque decedendum mihi esse de Christi confessione decreui.] hæc Hilarius, dolens quod in ea Synodo confessorum fides laudata tepuisset, cum ipse solus inuentus esset, qui Saturnino Arianorum antesignano obnixe staret pro muro domui Israel, fidei Catholicæ fortissimus propugnator.

CIX.

C Mansit tamen Catholicorum mentibus fixus libellus ille fidei ab Hilario scriptus, quo pij tamquam scuto vsi sunt aduersus omnes impietatis insultus. id quidem ipse ad eos ab exilio postea scribens docet his verbis [b]: Qui per metum incertorum, conscientiæ tan- *b Hilar. de Synod.* GALLICANORVM IN FIDE RECTA CONSTANTIA.
tum antea meæ, quod ab his omnibus essem liber, gratulabar: nunc autem communis fi-
dei nostræ integritate gauderem. O glorioſæ conscientiæ vestræ inconcussam stabilitatem! O firmam fidelis petræ fundamine domum! O intemeratæ voluntatis illæsam, imperturbatamq. constantiam! Mansit namque atque etiam nunc permanet post Synodi Byterrensis professionem, in qua patronos huius hæreseos ingerendæ quibusdam vobis testibus denunciaueram, innocens inuiolataq. religio. Expectatis enim sanctæ & indemutabilis perseuerantiæ gloriosum triumphum, non cedendo Saturnini minis, potestatibus, bellis: & cum omnia inchoandæ blasphemiæ in Deum certamina mouerentur; manentes
D nunc vsque mecum in Christo fideles, neque antea ad occasionem proruptuæ hæreseos cessistis, & nunc omnem eius petulantiam in proruptionis congressione fregistis.] hæc de his Hilarius.

CX. HILARII ET RHODANII EXILIVM.

Idemq. superius de suo exilio agens, illud a Saturnino procuratum ait, circumuento Imperatore. At non tantum Hilarium, sed & Rhodanium Episcopum Tolosanum eadem sententia exilij condemnatum esse, Seuerus testatur, cum ait [c]: Hilarius Pictauorum Epi- *c Seuer. lib. 2.*
scopus damnatur exilio: Rhodanium quoque Tolosanum * Antistitem, qui natura lenior, *Dosanum
non tam suis viribus, quam Hilarij societate, non cesserat Arianis, eadem conditio implicuit.] & post multa idem Seuerus subdit: Gallias nostras Saturninus Arelatensium Episco- * præpotens
pus, homo impotens * & factiosus, premebat.] Deprauatum hunc locum Seueri (sic vt vi-
des) restituendum curauimus ex antiquiori exemplari, vt loco, Dosanum, sit legendum
E Tolosanum. De exilio Hilarij atque Rhodanij meminit quoque Ruffinus [d]: ceteris (vt ait) *d Ruffin. lib. 1. cap. 20.*
remanentibus, vel ignorantibus, vel non credentibus fraudem.

CXI. HILARIVS DIVINO MIRACVLO PRODITVS EX IMPROVISO THEOLOGVS.

Sed illud plane mirandum, Hilarium ex coniugio ad Episcopatum assumptum, virum alioqui eruditum, controuersiarum tamen Ecclesiasticarum prorsus ignarum, adeo vt ipsum quoque præteriret Nicænum Concilium notum omnibus; cum tamen opus fuit aduersus Arianos agere, ex improuiso, nonnisi (vt puto) diuino miraculo, euasisse atque ad pugnam progressum esse doctorem. Id quidem haud cuiquam affirmanti credere valuissem, nisi ipsi testanti, cum ait [e]: Regeneratus pridem, & in Episcopatu aliquantisper permanens, fi- *e Hilar. lib. de Synod. in fine.*
dem Nicænam numquam nisi exulaturus audiui: sed mihi Homousij & Homiusij intelli- *f Hilar. ibid.*
gentiam Euangelia & Apostoli intimauerunt.] ita Hilarius: idq. idcirco accidit (vt supe- GALLICANAE ECCLESIAE VIRGINITAS.
rius ipse testatur) quod Ecclesiam Gallicanam hæresis nulla pertigerat; sic enim ait [f]: Sed
inter hæc o beatos vos in Domino & glorioſos, qui perfectam atque Apostolicam fidem

conscien-

Universidad de Deusto
Biblioteca

conſcientia & profeſſione retinentes, conſcriptas fides hucuſque neſciſtis: non enim eguiſtis littera, qui ſpiritu abundatis; neque officium manus ad ſcribendum deſideraſtis, qui, quod corde a vobis credebatur, ore ad ſalutem profitebamini. Neque neceſſarium habuiſtis Epiſcopi legere, quod regenerati neophyti tenebatis.] hæc S. Hilarius, quem ex hac ipſa Synodo Byterrenſi in Phrygiam eſſe relegatum, etiam S. Hieronymus [a] auctor eſt. Sed iam reliquas huius anni res geſtas ordine proſequamur.

[a] *Hier. de Script. Eccl. & in Chron.*

CXII. CONSTANTII IMP. ROMAM ADVENTVS.

Hoc eodem anno, tertio Kal. Maias, Conſtantius Imperator in Vrbē ſe contulit, triumphum agens de Magnentio tyranno extincto. ipſa pompa ab Ammiano deſcribitur [b]: ſed nihil ad rem noſtram. Quod autem ſpectat ad inſtitutum, illud eſt, quod a Theodoreto his verbis deſcribitur [c]: Biennio dilapſo, Conſtantius proficiſcitur Romam: magiſtratuum autem & nobilium coniuges orant maritos, vt a Conſtantio ſupplices petant, vti paſtor Liberius (qui exulabat in Thracia) ſuo gregi reddatur: ſeque, niſi eum exorarent, deſerturas cos, & ad egregium illum paſtorem conuolaturas. Quibus reſponderunt mariti, ſe non parum Imperatoris iram pertimeſcere; &, cum viri ſint, nullam fortaſſe veniam ab eo impetraturos. Quod ſi vos ipſæ Imperatorem pro Liberio deprecari volueritis, eſt vobis plane condonaturus: atque e duobus alterum eueniet; vt vel veſtram vobis ſit conceſſurus poſtulationem; vel, ſi minus ad id faciendum adduci poſſit, vos illæſas dimiſſurus.

[b] *Ammian. lib. 16.*

[c] *Theod. lib. 2. c. 17.*

ROMANARVM MATRONARVM STVDIVM PRO LIBERIO.

CXIII. Quo audito conſilio, præſtantes illæ feminæ, ſplendide (vt ſolent) & magnifice amictæ accedunt ad Imperatorem, vt eas, ex veſtitus ſplendore, nobiles illuſtreſq. eſſe arbitratus, tum reuerentia erga ipſas, tum clementia vtendum exiſtimaret. Quæ cum hoc modo ornatæ ad eum aduentaſſent, orant, vt Vrbis paſtore orbatæ, & luporum expoſitæ inſidijs, miſereatur. Quibus reſpondet Imperator, altero paſtore ciuitati opus non eſſe, quippe cum haberet vnum, qui ei poſſet prouidere. etenim ſucceſſum eſt Liberio a fideli quodam eius diacono, nomine Felice: qui tametſi fidem in Concilio Nicæno expoſitam ipſe ſeruauit integram; tamen cum illis, qui eamdem labefactare ſtudebant, libere communicauit: ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in eccleſiam, dum ille intus erat, ingredi voluit. Quam rem etiam mulieres Imperatori ſignificarunt. Qua cauſa ſic inflectebatur Imperatoris animus, vt paſtorem illum longe præſtantiſſimum Romam redire, & vtroſque communiter inter ſe Eccleſiam illam regere iuberet.

CXIV. DECRETVM CONSTANTII DERIDETVR IN CIRCO.

Itaque lectis Imperatoris in Circo litteris, plebs clamat, æquam eſſe Imperatoris ſententiam: nam bifariam diuiſos eſſe ſpectatores, quibus nomen impoſitum eſt ex colorum varietate; & propterea alterum Epiſcopum his, illis alterum præeſſe debere. Itaque cum hoc modo Imperatoris litteras irriſione luſiſſent, omnes vno ore vociferantur: Vnus Deus, vnus Chriſtus, vnus Epiſcopus. has enim voces emittere, rectum eſſe cenſebant.] Ad hæc plane pertinere videtur, quod de Conſtantio Circenſes ſpectante ait Ammianus [d], plebem in ſpectaculis ſolita dicacitate vſam in Conſtantium Imperatorem, ipſum autem ea eſſe oblectatum. Quid vero tum ad plebem Conſtantius, ſic ſubdit Theodoretus [e]: Quibus vocibus cum pietate & iuſtitia a pia plebe profuſis, redijt Liberius Epiſcopus: Felix autem clam Roma ſe ſubducens, ad aliam vrbem migrauit.] hucuſque Theodoretus: eadem ferme Ruffinus [f], atque Seuerus [g], quod ſcilicet ad preces Romani populi permiſſus ſit Liberius redire Romam: Sozomenus [h] autem addit, ea lege id annuiſſe Conſtantium, ſi Liberius conſenſurus eſſet Epiſcopis, quos ipſe Conſtantius ſecum haberet. At de Liberio pluribus ſequenti anno agemus, quo illum Romam redijſſe contigit.

[d] *Ammian. lib. 16.*

[e] *Theod. vbi ſupra c. 17.*

FELIX LIBERIO CESSIT.

[f] *Ruffin. lib. 1. c. 17.*

[g] *Seuer. lib. 2.*

[h] *Sozom. lib. 4. c. 10.*

CXV. Magnas ſane altercationes extitiſſe Romæ inter Catholicos & hæreticos, cum ibi eſſet Conſtantius, Marius [i] Victorinus innuit illis verbis: Tunc tu, patrone dogmatis, non ſolum in vita, ſed Epiſcopus fuiſti: tacuiſti & tu, & ſocij, & diſcipuli, & condoctores, & toto tempore poſtea, vſquequo Imperator Romæ fuit præſens; audiſti multa contraria, conuiua exiſtens iſtorum hominum, quos nunc anathematizas; iratus quod ſine te fidem ſcripſerunt. An coactus a magiſtris legatus veniſti, in defenſionem perditionis? &c.] hæc ipſe ad Epiſcopum ex Arianiſmo factum Catholicum.

[i] *Marius Victor. lib. 1. aduerſus Arium. tom. 5. Biblioth. ſanct.*

ALTERCATVM ROMAE CAVSA FIDEI

CXVI. SIMVLACRVM VICTORIAE CVM ARA SVBLATVM.

Quod rurſum ad Conſtantij Romæ res geſtas pertinet; ex relatione Symmachi Cōſularis apparet, Conſtantium Auguſtum poſt Conſtantem fratrem abſtuliſſe Romanis vnicum idolum in Capitolio relictum, Victoriæ ſimulacrum cum ara. erat illud (quod teſtatur Tacitus [k]) ſuper rhedam impoſitū, in veſtibulo Capitolij collocatum: quod a Conſtantini patre Conſtantio cultum, a Conſtantio autem Chriſtiano Principe non remotum, a Conſtante vero ſublatum (Conſtantem, non Conſtantium, legendum diximus, propterea quod

[k] *Tacit. lib. 17.*

quod eumdem Imperatorem cito necatum tradat) reſtitutum illum per Magnentium tyrannum, a Conſtantio rurſus ſublatum, idem Symmachus [a] conqueſtus eſt. Reddamus hic verba ipſius, quibus hæc ait: Sed diuus Conſtantius idem feciſſe dicitur, *quod Conſtans ſcilicet frater fecerat.* cetera potius illius Principis æmulemur, qui nihil tale eſſet aggreſſus, ſi quis ante ſe alius non deuiaſſet: corrigit enim ſequentem lapſus prioris, & de reprehenſione antecedentis exempli naſcitur emendatio.] iſta Symmachus: & S. Ambroſius [b] aduerſus eum agens de eodem ſic ait: Conſtantius Auguſtæ memoriæ nondum ſacris initiatus myſterijs, contaminari ſe putauit, ſi aram illam videret: iuſſit auferri, non iuſſit reponi] vt ſcilicet a Gentilibus Senatoribus reſtitueretur iterum. Recentis enim a ſe editæ hoc anno legis memor Conſtantius [c] erat, qua ſancierat, ne quis ſacrificaret, vel coleret ſimulacra; quam nos ſuperius alia occaſione recenſuimus.

[a] *Symmach. in relat. ad Valentinian. Aug.*

[b] *Ambroſ. ad Valemin. Imp. epiſt. 31.*

[c] *l. 6. de Pagan. C. Theod.*

B His a Conſtantio Romæ geſtis, inquit Ammianus [d]: Cupiens itaque auguſtiſſima omnium ſede morari diutius Imperator, vt otio priore * frueretur & voluptate: aſſiduis nuncijs tenebatur & certis, indicantibus, Sueuos Rhetiam incurſare, Quadoſq. Valeriam, & Sarmatas latrocinandi peritiſſimum genus ſuperiorem Mœſiam & ſecundam populari Pannoniam: quibus percitus, trigeſimo poſtquam ingreſſus eſt die, quarto Kal. Iunias ab Vrbe profectus, per Tridentum iter in Illyricum feſtinauit, &c.] Haud ſupernum paſſum eſt numen, Arianum Imperatorem ſtipatum Arianorum Epiſcoporum phalange, Romæ diutius commorari: ne tanta ſordium colluuie Romana inficeretur Eccleſia, quam abſens damnatione Liberij, & ſubrogatione Felicis, tantopere perturbaſſet. Cum igitur in Illyricum veniſſet, Sirmium conceſſit, vbi & aliquandiu quieuit.

CXVII.

[d] *Ammian. lib. 16.*

* puriore

CONSTANTIVS COGITVR RECEDERE AB VRBE.

C Hoc eodem anno, cum adhuc Romæ Conſtantius ageret (inquit Socrates [e]) Eudoxius Germaniciæ Syriæ vrbis Epiſcopus, qui tum Romæ aderat, audita morte Leontij Epiſcopi Antiocheni, mature ſibi in Orientem reuertendum putat: agitq. veteratorie cum Imperatore, vt ſibi poteſtas ocyus redeundi propterea fieret, quod Germanicia ciuitas ipſius conſolatione & ſubſidio magnopere egere videretur. Imperator vero, qui minus quid eſſet illi in animo præuiderat, hominem dimittit. Iſte cubiculariorum Imperatoris operam & auxilium nactus, ſua ipſius ciuitate derelicta, per dolum in Epiſcopatum Antiochiæ ſubrepſit: moliturque, vt Aetium in Eccleſiam denuo reducat; contenditque, vt, Concilio Epiſcoporum conuocato, illum ad diaconatus gradum reſtituat. Verum iſtud propterea neutiquam confici poterat, quod odium contra Aetium conceptum plus ad illum repellendum, quam ſtudium Eudoxij ad reſtituendum valeret.] hæc Socrates, ſed præpoſtero plane ordine id factum refert temporibus Concilij Ariminenſis, ignarus temporis Conſtantij

D Romam aduentus; quem ex Conſulibus ab Ammiano poſitis, hoc anno contigiſſe, certum exploratumq. redditur.

CXVIII.

[e] *Socrat. lib. 2. c. 29.*

EVDOXIVS ARIANVS AVCVPATVR EPISCOPATVM ANTIOCHENVM.

Ceterum quod compertus ſit Eudoxius Aetij dogma fouere, quo aſſerebatur, Filium Patri ſubſtantia omnino fuiſſe diſſimilem; cum alioqui ceteri Ariani, qui modeſtiores haberi vellent, licet negarent Filium Patri conſubſtantialem eſſe, tamen fuiſſe ſimilis ſubſtantiæ facile concederent: orta eſt inter Eudoxium & alios Epiſcopos Arianos magna diſſenſio, reſiſtentibus illi in primis Baſilio Ancyrano atque Georgio Laodiceno: hic enim eos, nempe Aetium & Eudoxium, detulit ad Synodum Ancyranam: ex qua procuratum eſt, vt eadem hæreſis etiam Sirmij damnaretur: at de his anno ſequenti pluribus.

CXIX. DISSENSIO INTER EVDOXIVM ET ARIANOS.

Sed quid de eodem Aetio Suidas tradat, cum eius vitæ periodum breuiter ſcripſit, his addamus: Fuit (inquit) Aetius natione Antiochenus, Eunomij magiſter, pauperibus &

E vilibus parentibus natus. Pater eius infelicior, ceteris ad malitiam delectis, obijt, hoc admodum puero relicto: qui extrema conflictans inopia, in aurificinam ſe contulit, & ſummus artifex euaſit. Cum autem eius ingenium maiora ſtudia deſideraret, diſciplinas eruditas complexus, ad Paulinum ſe confert, recens Antiochiam Tyro profectum, Conſtantino adhuc regnante. Hunc audiens, vires impietatis ſuæ ſatis euidenter demonſtrabat in quæſtionibus, quæ cum aduerſarijs agitabantur: neque iam a multis ei reſiſti poterat. Poſt Paulini obitum, cum Eulalius vigeſimuſtertius ab Apoſtolis ſedem teneret; multi eorum, qui ab Aetio arguebantur, indignati ſe ab homine opifice & adoleſcente vi exagitari; conſpiratione inita, eum Antiochia expulerunt. Expulſus Anazarbum peruenit; & iam celerrime omnibus viribus inſtructus, ſubinde maiores quam pro datis occaſionibus reportabat fructus: neque deſiſtebat vmquam vel aduerſarios conuincere, vel vili amictu & victu vti.

CXX. AETII IMPII ORIGO ET RES GESTAE.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic hæreſiarcha fuit, Impius cognominatus, ſub Conſtantino Magno: etſi autem idem ſentiebat quod Arius, eiuſq. opinionem ſtabiliebat; tamen ab Arianis diſcernebatur. Fuit prius etiam homo hæreticus Aetius magno ſtudio defendendi Ariani dogmatis incitatus. Nam cum Alexandriæ pauca didiciſſet, Antiochiam, vnde oriundus erat, profectus, a Leontio, qui per id tempus Epiſcopatum Antiochenum tenebat, diaconus creatur: ſtatim igitur euocabat ſuos auditores ex Ariſtotelis Categorijs diſſerens, vt in litigioſis orationibus probe verſatus; & litteras componebat ad Cæſarem Conſtantium. Etſi autem Arianam doctrinam tradebat; tamen a ſuis propter perplexitatem rationum, quas illi non intelligebant, hæreticus habebatur is qui illis aſſentiretur. Itaque illorum eccleſia expulſus, alienus ab illis eſſe putabatur: & adhuc ex eo ſunt, qui tum Aetiani, tum Eunomiani dicuntur. Nam Eunomius notarius illius, & ab illo eruditus in hæretica dictione, factioni illi præfuit.] hactenus Suidas. A B

CXXI. AETII IMPIA DOGMATA.

Verum Aetij cum morum & impiæ doctrinæ cloaca a S. Epiphanio, qui Syriæ proximus erat, & propius eſt contemplatus, aperitur, ipſo auditu bonorum animi exhorreſcunt. Eo enim progreſſus eſt impius, vt non in Filium tantum & Spiritum ſanctum, negans vtriuſque diuinitatem, blaſphemus extiterit; ſed & ab homine quoque quod diuinum eſt, nempe deteſtationem vitiorum, & virtutis amorem, corrumpere atque penitus amputare contenderit, dum perfectionem hominis in rerum diuinarum cognitione, non autem in operatione virtutum poſitam eſſe iactaret; nihilq. meriti eſſe, ad præſcriptum diuinarum atque humanarum legum vitam attemperare: immo (proh nefas!) contra legis diuinæ decretum auſus eſt affirmare, nullum fornicationi, vel cuilibet carnis inſanæ voluptati ineſſe peccatum, & perinde ac neceſſaria naturæ opera, idem eſſe, quod aurem ſcalpere, nares emungere, & reliqua naturæ excrementa egerere. C

CXXII. AETII TVRPITVDO ET ARROGANTIA.

At licet lutulentus porcus toto corpore ſic proſtratus iaceret in limo, animo tamen ſe ſupra cæli cardines perambulare iactabat: vnde & illam erat ſolitus effutire blaſphemiam: Scio Deum, & adeo ipſum noui, vt ne quidem me magis noſcam, quam Deum.] ac probe quidem: cum enim a recta ſui cognitione longe longius abhorreret, a diuina pariter intelligentia oportuit eſſe diſcretum: & ſi quando ad retundendam perfrictam frontem hominis procaciſſimi, ex Prophetis vel Apoſtolis a pijs dicta aduerſus eum adducerentur; eo blaſphemiæ prolabebatur, vt diceret, eoſdem ſicut homines in errorem lapſos eſſe: cum tamen (vt de eo teſtatur Socrates [a]) diuinæ Scripturæ rudis admodum & ignarus eſſet, elenchis Ariſtotelicis tantum excultus. Hæc quæ diximus, & alia plura auditu horrenda de monſtro hoc Epiphanius [b] pluribus proſecutus, ſe accepiſſe teſtatur: vt plane appareat, ad tam immanes blaſphemias peruulgandas dignum a diabolo eſſe delectum miniſtrum; per cuius miniſterij tam euidentia ſigna, qualis eius poſſet eſſe doctrina, abſque alia de eo facta perueſtigatione conſtaret. D

a Socrat. lib. 2. c. 28.

b Epiph. hæreſi 76.

CXXIII. AETII ET ARII EADEM DOCTRINA.

Ceterum quantumlibet propter horrendas blaſphemias hunc execrari viſi ſint Ariani, & ob eam cauſam frequentes Synodos cogere; vna tamen ipſorum omnium erat in Filij Dei diuinitate neganda latens impietas. vnde Athanaſius [c] hæc de ipſo: Porro Aetius, cognomento Impius, quem pro cauſa habendi Concilij toties iactitant, non de propria inſania quaſi a ſe inuenta ſuperbit: ſed in Arianam, quæ alterius dogmatibus conſtat, tranſiens cum ſuis, quos decepit, naufragium fecit.] hæc ipſe. Ceterum & palam coram Conſtantio libere dicere Aetium ſolitum eſſe ea verba, Epiphanius tradit [d]: Qualiter ipſi habent, & ego habeo, velut etiam ipſi omnes: ſed quod in me verum eſt, ipſi occultant: & quod ego clare oſtendo & confiteor, hi omnes eadem dicunt.] Sed plane de Aetio accidit, vt præ impietatis excellentia nequaquam voluerit ſe intra confines Arianæ perfidiæ contineri: verum ſupra Arium ſe extollens, voluit nouæ hæreſis dici & auctor & architectus, ac, ſi poſſet, plures quam ille habuerit, adſciſcere ſibi ſectarios. Nobilitauit autē Aetij etiam odibilem nefandamq. hæreſin Eudoxius, qui (vt dictum eſt) hoc anno ſubripuit Antiochenæ Eccleſiæ præfecturam. Eudoxius enim, quod (vt Suidas quoque affirmat) Cæſarij martyris in Arabiſſo Minoris Armeniæ filius fuiſſet, ea abuſus eſt gloria ad hæreſin illuſtrandam. At de Eudoxio & Aetio, ac de Synodo aduerſus eos Ancyræ habita, deq. Conſtantij litteris contra eoſdem Sirmio ad Antiochenos datis, agemus anno ſequenti. E

c Athanaſ. de Synod.

d Epiphan. hæreſi 76.

CXXIV. e Ammian. lib. 16.

Hoc eodem anno Iulianus Cæſar aduerſus barbaros in Gallijs effuſos bellum gerens, eoſdem ad pacem compulit. Hæc pluribus Ammianus [e]. Tunc plane accidit, vt S. Martinus, cum iam cuncta ſtipendia meruiſſet, a Iuliano honeſtam peteret miſſionē; de quo Seuerus

Auerus iſta tradit [a]: Interea, irruentibus intra Gallias barbaris, Iulianus Cæſar, coacto in vnū exercitu, apud Vangionum ciuitatem, donatiuū cœpit erogare militibus. Vt eſt conſuetudinis, ſinguli citabantur, donec ad Martinum ventum eſt. Tum vero opportunū tempus exiſtimās, quo peteret miſſionem (neque enim integrum ſibi fore arbitrabatur, ſi donatiuū non militaturus acciperet:) Hactenus (inquit ad Cæſarem) militaui tibi: patere, vt nunc militem Deo: donatiuum tuum militaturus accipiat: Chriſti ego miles ſum, pugnare mihi non licet. Tum vero aduerſus hanc vocem tyrannus infremuit, dicens, eum metu pugnæ, quæ poſtera die erat futura, non religionis gratia detrectare militiam. A

a Seuerus Vit. S. Martini, c. 3. QVID IVLIANVS CAES. CVM MARTINO.

At Martinus intrepidus, immo illato ſibi terrore conſtantior, Si hoc (inquit) ingnauiæ adſcribitur, non fidei; craſtina die ante aciem inermis ſtabo, & in nomine Domini Ieſu, ſigno Crucis, non clypeo protectus aut galea, hoſtium cuneos penetrabo ſecurus. Retrudi ergo in cuſtodiam iubetur, facturus fidem dictis, vt inermis barbaris obijceretur. Poſtera die hoſtes legatos de pace miſerunt, ſua omnia ſeſeq. dedentes. Vnde quis dubitet hanc vere beati viri fuiſſe victoriam, cui præſtitum ſit, ne inermis ad prœlium mitteretur? Et quamuis pius Dominus ſeruare militem ſuum, licet inter hoſtium gladios & tela, potuiſſet; tamen, ne vel aliorum morte ſancti violarentur obtutus, exemit pugnæ neceſſitatem. Neque enim aliam pro milite ſuo Chriſtus debuit præſtare victoriam, quam vt, ſubactis ſine ſanguine hoſtibus, nemo moreretur.] hucuſque Seuerus. Ceterum de hac miſſione, atque ætate S. Martini, & de emendatione complurium errorum, qui irrepſerunt in Seuerum, diximus ſuperius, cum de eiuſdem S. Martini baptiſmo actum eſt. CXXV. S. MARTINVS MAGNA POLLICETVR VIR TVTE CHRISTI. B

Quod autem idem Seuerus ſubdit de Martino, eum relicta militia conueniſſe S. Hilarium Eccleſiæ Pictauienſis Epiſcopum; id contigiſſe oportuit antequam Hilarius ab Arianis in exilium mitteretur, ſicut idem auctor affirmat. Quod inſuper ad Iulianum ſpectat; quæ eum e periculo ſubtraxit, Euſebia Auguſta vxor Conſtantij, eadem ipſa, quod careret liberis, cœpit eius inuidere in Imperium ſucceſſionem: quid autem in eiuſdem Iuliani coniugem Helenam ipſa impie ſit operata, Ammianus narrat his verbis [b]: Inter hæc Helenæ ſorori Conſtantij, Iuliani coniugi Cæſaris, Romam affectionis * ſpecie ductæ, Regina tunc inſidiabatur Euſebia, ipſa, quoad vixerat, ſterilis, quæſitumq. venenum bibere per fraudem illexit, vt, quotieſcumque concepiſſet, immaturum abijceret partum. Nam & pridem in Gallijs cum marem genuiſſet infantē, hoc perdidit dolo, quod obſtetrix corrupta mercede, mox natū, præfecto pluſquam conuenerat vmbilico, necauit: tanta tamq. diligens opera nauabatur, ne fortiſſimi viri ſoboles appareret.] At conſilium Dei erat hoc, ne in apoſtatæ a fide ſobole propagaretur impietas. Sed & Euſebiæ Auguſtæ, Arianorum patronæ, ijdem ab Ammiano deſcripti conueniunt mores, cuius etiam ſententia omnes Conſtantij magiſtratus aduerſus fidem Catholicam mouerentur; quæ eo ad nocendum procliuior erat, quo (vt de ea tradit Zoſimus) ſumma præſtaret eruditione doctrinæ, ſupraq. muliebrem ſexum videretur eſſe prudentior, cuius conſilio Conſtantius cuncta perageret: adeo vt ſi quis eam facem, gladium, luemq. Eccleſiæ Catholicæ nominet, propriam ac rebus geſtis congruentem nomenclaturam adinueniſſe, certo ſciat. C D

b Ammian. lib. 16. * ſucceſsionis

EVSEBIAE PERDITI MORES.

Hoc item anno, menſe Decembris, Conſtantius Imperator, dato reſcripto ad Taurum Præfectum Prætorio, exemptos voluit clericos a collatione luſtrali, reliquos autem homines obligari. ea vero lex eſt huiuſmodi [c]: Negotiatores omnes protinus conuenit aurum argentumq. præbere; clericos excipi tantum, qui Copiatæ appellantur, nec alium quemquam eſſe immunem ab huius collationis obſequio. Dat. IIII. Non. Decemb. Acc. Rom. VIII. Id. Feb. Conſtantio A. IX. & Iuliano Cæſ. II. Coſſ.] CXXVII. CLERICI EXEMPTI A COLLATIONE LVSTRALI. c l. 1. de Collat. luſtrali. C. Theod. E

SEquenti anno Domini trecenteſimo quinquageſimoſeptimo Conſtantius nonum & Iulianus Cæſar ſecundum adeunt Conſulatum: quo Sirmij dum Conſtantius ageret, cogendum curauit Concilium Sirmienſe, dicendum potius conuenticulum ſatanæ: cuius quidem tempus perperam conſtituitur a Socrate [d] atque Sozomeno [e] anno poſt Conſulatum Sergij & Nigriani, qui eſt annus Domini trecenteſimus quinquageſimus primus; nam ex ſuis ipſorum ſcriptis (ne aliunde teſtimonium modo quæramus) apertiſſime cōfutantur: I. CONCILIVM SIRMIENSE. d Socrat. lib. 2. c. 24. e Sozom. lib. 4. c. 5.

siquidem eorumdem assertione in eodem contextu dicitur, illuc inuitum perductum fuisse Osium Episcopum Cordubensem, atque ad subscriptionem in Athanasium (quod antea facere renuisset) compulsum esse. Quod si tunc liquet celebratam esse Synodum Sirmiensem, quando Osius ad id ipsum præstandum inuitus adactus est: iam affirmare necesse erit, non ante præsentem annum eam habitam fuisse; siquidem lapsus Osij nonnisi post eius exilium, quod accidit post Liberij relegationem, contigisse dici potest. Porro Liberij exilium ante annum superiorem a Constantio decretum, Arbetione & Lolliano Consulibus, certis firmisq. rationibus superius demonstratum est, nempe Athanasij omnia illa præ oculis habentis atque exacte describentis auctoritate, necnon Seueri testificatione.

II. TEMPVS SYNODI SIRMIENSIS.

Cum insuper idem testetur Athanasius, detentum exilio Osium annum integrum; ad hunc vsque annum eum id passum, affirmare opus est: qui in fine (vt diximus) anni trecentesimi quinquagesimiquinti, vel potius sequentis exordio, intquam illam Constantij sententiam pertulit. Sunt hæc enim, de tempore & loco exilij Osij, verba Athanasij superius recitata [a]: Accersit Osium, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij, nihil veritus impius Deum, &c.] Rursum vero cum S. Hilarij [b] assertione pateat, Synodum Sirmiensem celebratam esse post triennium ex quo Saturnino Episcopo Arelatensi Ariano professori negata est communio a Catholicis Episcopis Galliarum: affirmare oportet hoc ipso anno eamdem fuisse collectam: siquidem contigit manifesta apostasia Saturnini ante triennium, cum Constantius, expugnato Magnentio, Arelatem se contulit, vbi conuenticulum illud habuit. Insuper cum constet, eiusmodi Synodum habitam esse Sirmij, præsente Constantio Imperatore, quod & Sozomenus [c] affirmat; plane dicendum est, hoc ipso anno celebratam esse, quo idem Constantius (vt demonstrauimus, Ammiano auctore) Sirmij consedisse probatur. Vides igitur, quanto veritatis dispendio & rerum confusione Sirmiense Concilium hoc anno habitum, a Socrate & Sozomeno ante annos sex, Consulum notatione, ponatur.

a Athanas. ad Solitar.
b Hilar. de Synod. in princ.
c Sozom. lib. 4. cap. 5.

III. CVR COLLECTA SYNODVS SIRMII.

His de tempore elucidatis, causa huiusce modi agendi Conuentus est exquirenda. Arianis enim cum iam se hæreticos dici non amplius paterentur, affectantes (quod ait S. Epiphanius [d]) Catholicum nomen, itidem quod Catholicorum partium esset, explere in omnibus student; atque ob eam causam bellum suscipiunt aduersus hæreticos, qui de Filio Dei humiliter & abiecte nimis sentirent; ac propterea Ancyræ in Galatia aduersus Aetium decreuerunt Concilium Ancyranum, & aduersus Photinum Episcopum Sirmiensem, pariter negantem diuinam in Filio cum Patre substantiam, & omnimodam cum eo similitudinem: Synodumq. indicentes contra hæreticos diuinitatis Filij Dei hostes, sese rectæ fidei vindices præstulerunt.

d Epiph. hæres 37.

IV.

At de Photino diximus superius, cum eius hæresis innotescere visa est: quibus, ad insinuandum hominem, & eius memoriam refricandam, hic addimus, quæ de ipso habet Vincentius Lirinensis [e], postquam factus est Episcopus Sirmiensis, his verbis: Hic cum in Ecclesiam Sirmianam magno omnium fauore fuisset adscitus, & aliquandiu tamquam Catholicus administraret: subito, vt malus ille Propheta, aut somniator, quem Moyses significat, creditam sibi plebem Dei persuadere cœpit, vt sequeretur deos alienos, id est, errores extraneos, quos antea nesciebat. Sed hoc vsitatum; illud vero pernicioſum, quod ad tantum nefas non mediocribus adminiculis vtebatur: nam erat ingenij viribus florens, & doctrinæ opibus excellens, & eloquio præpotens; quippe qui vtroque sermone copiose & grauiter disputaret & scriberet, vt monumentis librorum suorum manifestatur, quos idem partim Græco, partim Latino sermone composuit.] hæc Vincentius.

e Vincent. Lir. cōtra hæres. c. 16. PHOTINVS HAERESES DOCVIT SVOS

V. LATENS CONIVENTIA ARIANORVM CVM PHOTINO.

Constantius igitur quantumlibet Photino non esset impietate secundus; tamen quo se pium Catholicumq. & hæreticis aduersarium ostentaret, tamquam in scena ludum, Photinum adduxit in medium, & contra eum Episcopos Arianos, licet re vera haud multum inter se differrent: nam cum ijdem dicerent Filium creaturam, hac ex parte æque ac Photinus Filio diuinitatem amputabant, licet iste alia ratione. Detexit Lucifer laruam Arianorum atque Constantij, dum aduersus eum hæc ait [f]: Interea oro te, respondeas, quid interſit inter te & Consecotinum tuū, quem verso ordine Smyrnienses * vocant Photinum? quid interſit, quid distet: rogaris, distinguas, &c.] & inferius: Ecce Photinus hominem tantum profitetur Dei Filium; dicit illum non fuisse ante beatam Mariam: tua quoque hæc est professio. Quod enim ante omnia quidem, hoc est, ante cælos, terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, Filius Dei sit, sed quod extiterit ex nihilo, sed quod sit creatura; quid

f Lucif. de non parcēd. in Deum delinquent.
* Sirmienses

A interesse arbitraris inter te & Paulum Samosatenum, vel eum, tum eius discipulum tuum Conscotinum, nisi quia tu ante omnia dicis, ille vero post omnia? Ceterum vna vobis credulitatis & incredulitatis mens est, vt diceretis non habere Deum verum Filium, &c.]

VI. PRODITVM CONSILIVM ARIANORVM.

Verum Ariani, quo se vere Catholicos demonstrarent, aduersus diuinam substantiam negantem Photinum agentes, videri ipsi voluerunt esse eiusdem diuinæ substantiæ in Filio assertores. Affectatam ab ipsis eiusmodi damnationem hæreticorum, quo se specie tenus Catholicos exhiberent, nouit ac scripsit quoque S. Gregorius Nazianzenus [a]: sed cito citius appositam sibi laruam ijdem exuerunt, cum declararunt, sese omnia aduersus Photinum per simulationem veteratorie peregisse, dum prætensum & assertum in eadem Synodo substantiæ nomen in Filio, mox (vt dicetur) illud ipsum per professionem contrariam abiecerunt. hinc S. Hilarius agens contra Constantium ait: Post Synodum deinde Sardi-
B censem, omnem rursus aduersus Photinum Sirmij Catholicæ doctrinæ tuæ commoues curam: sed tibi statim hoc, quod vtraque fide continebatur, exhorret.] & paulo post: Damnas quoque & substantiæ nomen, quo te & in Sardicensi Synodo, & Sirmiensi, pium esse Occidentalibus mentiebaris.] hæc Hilarius.

a Greg. Naz. ora. in laud. Athanas.

VII. PHOTINVS A CONSTANTIO PETIT RVRSVS AVDIRI.

Fuit autem eiusmodi in scenam allatæ totius comœdiæ argumentum, quod S. Epiphanius præfatur his verbis [b]: Post illam defensionem ipsius tunc in Sardica factam, quando ab Episcopis vocatus fuit ad reddendam rationem de maligna a se proposita fide: impetrauit a Constantio, veluti qui frustra depositus esset, vt rursum acciperet auditores, coram quibus demonstraret se frustra depositum esse. Vnde Rex, illo tempore, admisit Iudices & auditores suæ futuræ purgationis, Thalassium, & Dacianum, & Cerealium, & Taurum,
C & Marcellinum, & Euanthium, & Olympium, & Leontium (erant omnes hi Comites & magistratus Imperatoris) Basilio Episcopo Ancyrano ipsum interrogante, & contradicente his verbis, quæ ipse defensurus aut admissurus esset. Non modicam autem disputationem aduersus Basilium habuit; sed, instar perfrictæ frontis leuis mulierculæ, colorem suum per verba in disputatione mutabat, falsoq. adducebat dicta inconstantia ad intelligendam veritatem, sed quæ essent ex eius mente ficte excogitata. Verum per fraudulentam suam vocem ac dicendi promptitudinem ad se ipsum & auditores confirmandos per linguam instructus, de doctrina proposita centum testimonia generosus ille cum iactantia se productu-
D rum esse promittebat, etiam si ipsi sæpe aduersus illum instarent. Quemadmodum etiam in disputatione aduersus Basilium reperimus in his, quæ iussi sunt scribere velociter scribendi periti notarij exceptores, Anysius diaconus Basilij, & Callycrates exceptor Russini Præsidis prouinciæ, & Olympius ac Nicetes memoristæ siue a memoria ipsius Basilij, & Eutyches, & Theodolus notarij Basilij: & dimissa est pars vna obsignata ad Regem Constantium, altera remansit in Synodo apud Basilium, & adhuc alia pars apud Comites similiter obsignata, prout ipse ex sententia sua pronunciarat.] hæc Epiphanius, qui se ea legisse testatur, & ex eis aliqua recitat.

b Epiphan. hæres 71.

VIII.

Cum igitur ista de Photino Epiphanius affirmet se ex Actis ipsis Synodi Sirmiensis accepisse; haud facile concedendum putamus ijs, qui putant ipsum hallucinatum, dum ait eumdem Photinum prædamnatum fuisse in Concilio Sardicensi; quasi non ante Synodum Sirmiensem de ipso agi cœptum sit. Damnatus itaque Photinus semel (vt vult Epiphanius) in Concilio Sardicensi; quod hæreticorum & schismaticorum est, haud latæ sententiæ acquieuit, sed adijt Imperatorem; petens ab eo, causam rursum audiri. Verum vtcumque sit; constat Photinum in Conuentu illo Sirmiensi a Basilio Ancyrano confutatum
E sententiam damnationis accepisse, de qua Sozomenus [c]: Photinus, licet ab Arianis, æquam tamen pro merito accepit sententiam, vt qui non tantum Pauli Samosateni, sed Cherinthi & Ebionis damnatas hæreses de Christo, quod non fuerit ante Mariam, restituere conatus est.] Ob quam causam apparet eumdem Photinum ab Hilario sæpe nuncupatum Ebionem: Ebionis namque hæresin ab eo instructā, æque affirmat S. Hieronymus [d]: sed deteriorē hunc Ebione fuisse apparet: Ebion enim Christum Deū esse negabat omnino: Photinus autem id minus habuit, vt diceret non ante fuisse, sed tunc Christum esse cœpisse, cū Spiritus sanctus visus est super illum; quamobrem ex Spiritu sancto genitum esse dicebat, vt de eodē tradit Epiphanius [e]. Sed quod rursus ad Photini dogmata pertinet; de diuinis personis idem sensisse quod Paulus Samosatenus ac Sabellius, ait Theodoretus [f], vnamq. tantum operationem Patris & Filij & Spiritus sancti esse docuisse: aduersus quem, Theodorum Cilicem quatuor libros scripsisse tradit. Cum tamen ipse Photinus, licet damnatus

c Sozom. lib. 4. c. 5. PHOTINVS VICTVS ATQVE DAMNATVS EST.
d Hier. de Script. Eccl. in Photino.
e Epiphan. hæres 71.
f Theod. hæret. fabul. lib. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exilio, pro defensione hæresis multa conscripserit. nam de eo Socrates [a]: De reliquo (inquit) Photinus in exilio degens librum tum Græca, tum Latina lingua (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) composuit. Scripsit autē contra omnes hæreses, dum suum ipsius dogma diuulgare laborauit.] & quidem suæ impietatis reliquit improbos successores, eosdemq. ab auctore nominatos Photinianos: quos etiam ob detestandam blasphemiam, quod Christum nonnisi hominem affirmarent, eosdem dictos quoque fuisse Homuncionistas, S. Augustinus testatur [b].

[a] Socrat. lib. 2. c. 2.

[b] Aug. serm. 26. ex addit. fragmen. edit. Louanien.

IX. NOVA FIDEI FORMVLA SIRMII SCRIPTA.

Damnato autem Photino, qui ad Synodum conuenerant Ariani Episcopi nouam fidei formulam edidere, qua quidem ab eisdem tunc scriptis anathematismis vigintiseptem, damnando Photini hæresin, videri voluerunt esse Catholici. recitant eam Athanasius atque Hilarius, cui sic ille præfatur [c]: Sed neque in his permanserunt, quæ ante sæpe statuerant: rursus enim Sirmij aduersus Photinum congregati, aliam fidem composuerunt, non ita prolixam, neque tot verbis abundantem (sicut vltimo loco editam:) nam plerisque detractis, alia addiderunt, veluti ea per suggestionem ab alijs audiuissent. sunt autem ista: Credimus in vnum Deum, &c.] Porro ne, qui vere essent, Ariani viderentur, secundum Catholicam fidei assertionem hæc in primo anathematismo posuerunt: Eos porro qui dicunt, ex non ente, aut ex alia substantia, & non ex Deo Filium extitisse, aut quod tempus aut ætas fuit, quando ille non erat; alienos a se censet sancta & Catholica Ecclesia.] hæc, inquam, sic vera sunt (quod dictum est alias sæpe superius) vt contradicant doctrinæ Arij, non tamen plene, vt præclusus sit omnis aditus eidem hæresi irrepere satagenti in fidem Catholicam; nisi pariter, secundum regulam Nicænæ fidei, vox Consubstantialis apponatur. Eamdem cum recitat Hilarius, etiam interpretatur [d], & quidem consentientem fuisse Catholicæ veritati, demonstrat, sicut & quasdam alias, vt puta Antiochenam, & Sardicensem, eb ijsdem pariter editas: sed quodnam fuerit Hilarij consilium in regulis fidei interpretandis, quas constaret extra Ecclesiam Catholicam esse scriptas, suo loco dicemus.

[c] Athan. lib. de Synod.

[d] Hilar. lib. de Synod.

X. MARCVS ARETHVSIVS SCRIPTOR FIDEI SIRMIENSIS.

Hanc autem Sirmiensis fidei formulam scriptam fuisse a Marco Arethusio Episcopo, quem sæpe superius inter Arianos profitentem inuenimus, Socrates testatur, cum ait [e]: Isti Episcopi Sirmij ad tempus commorati, alia Acta sanciuere: nam vetera sua de fide decreta condemnare, nouasq. fidei formulas condere cœperunt: vnam, quam Marcus Arethusius Græco sermone conscripsit: duas autem alias Latino sermone, quæ nec verbis, nec compositione, ac sensu vel ipsæ secum, vel cum illa quā Episcopus Arethusius Græce scripserat, congruerunt: alteram tamen earum, quæ Latine conscriptæ erant, formulæ illi a Marco Græce editæ hoc loco subiungam, &c.] Meminit item Sozomenus de tribus formulis, vna Græce, duabus vero Latine conscriptis: sed plane in eo fallitur, dum in nulla ipsarum substantiæ nomen assertum putat; cum ex ipsa formula fidei prius edita, atque ab Athanasio & Hilario & Socrate recitata, appareat expresse positum substantiæ nomen.

[e] Socrat. lib. 2. c. 25.

XI. SECVNDA FIDEI FORMVLA SIRMII EDITA.

Secunda insuper ibi edita est fidei regula Latino sermone, quæ Græce postea reddita fuit, vt S. Athanasius testatur [f], cum post recensitam primam fidei formulam, in qua inerat nomen substantiæ, hæc subdit: Istis omnibus neglectis, ac veluti melioribus repertis, aliam fidem decernunt, & Sirmij scriptam referunt Romano quidem sermone, sed quæ Græce interpretata hunc sensum habet: Quoniam de fide placuerat disceptationem fieri; omnia cum sedulitate inquisita & examinata fuere Sirmij in præsentia Valentis, Vrsacij, Germinij, ceterorumq. omnium, &c.] At magnopere considerandum est, quod dum S. Hilarius posteriorem hanc, quam ipse priori loco recitat, ex Græco in Latinū translatam dicit; apparet ipsum nequaquam in germanam editionem incidisse, sed in eam quæ ex Latino in Græcum translata fuit. sunt autem hæc ipsius verba [g]: Et quidem rectum & conueniens existimo, vt, antequam de verborum suspicionibus ac dissensionibus ineam sermonem, ea quæ ab Orientalibus Episcopis aduersus conscriptam apud Sirmium hæresin dicta & constituta sunt, verbis quam possim absolutissimis, demonstrem: non quod ab alijs planissime omnia edita sint, sed quod ex Græco in Latinum ad verbum expressa translatio affert plerumque obscuritatem, dum custodita verborum collatio eamdem absolutionem non potest ad intelligentiæ simplicitatem conseruare.] hæc ipse. consentit & Socrates [h], secundam illam fidei formulam fuisse Latino sermone conscriptam, postea vero in Græcum conuersam (vt ait) ab eodem Marco Episcopo Arethusio, qui primam conscripserat: de tertia autem dicemus paulo inferius.

[f] Athan. lib. de Synod.

[g] Hilar. de Synod.

[h] Socrat. lib. 2. c. 25.

XII. Quid vero conati fuerint Ariani hac secunda professione Sirmiana, S. Hilarius declarat

A clarat verbis illis, quibus nuper recitatis mox subdit [a]: Meministis namque in ea ipsa scripta proxime apud Sirmium blasphemia id tentatum ac laboratū fuisse, vt dum Pater vnus & solus omnium Deus prædicatur, Deus Filius esse negetur: & dum de Homousio & Homiusio taceri decernitur; id decretum esse, vt aut ex nihilo, vt creatura; aut ex alia essentia, vt consequentia creaturarum, & non ex Deo Patre Deus Filius natus confirmaretur. Tum porro in eo quod honore, claritate, dignitate, maiestate Pater maior diceretur; id esse quæsitum, vt Filius his omnibus, quibus Pater maior est, indigeret. Postremo, dum ignorabilis natiuitas eius asseritur; per hoc ignorantiæ decretum, nescire quod ex Deo sit, iuberemur.] hæc Hilarius, qui eam recitat, ac plane eamdem quam habent Athanasius atque Socrates, in qua quidem de abdicatione vocis substantiæ sic apud eumdem Athanasium scribitur [b]: Ceterum quia multos commouet vox Latine quidem dicta, Substantia,

B Græce autem οὐσία, hoc est, vt diligentius cognoscatur, illud quod ὁμοούσιον, aut ὁμοιούσιον dicitur: nullam earum vocum mentionem debere fieri, neque de ea id fermocinandum in Ecclesia censemus, quod de his nihil scriptū sit in sacris litteris, & quod illa nominum intellectum & mentem transcendant, & quod nemo possit Filij generationem enarrare, &c.] Vides, lector, hæreticorum inconstantiam: qui enim nuper in confutatione Photini tam apposite substantiæ nomine vsi essent, quod nonnisi Catholicæ Ecclesiæ armis ad pugnacem hæresiarcham prosternendum satis sibi virium esset: illo superato, armis illis, quibus vsi fuerant, procul iectis, qualesnam essent, se palam prodidere.

[a] Hilar. de Synod. IMPIETAS ARIANA DIV OCCVLTATA PANDITVR.

[b] Apud Athan. de Synod.

Sed illud modo accuratius perueſtigandum est, quod S. Hilarius, cū eiusmodi blasphemiam recitat, eidem præfixum hunc titulum ponit: Exemplum blasphemiæ apud Sirmium per Osium & Potamium conscriptæ.] sub quo quidem titulo dicta Sirmiana blasphemia

C descripta habetur. caret plane eo titulo quæ recensetur ab Athanasio, & quæ a Socrate ponitur, nec vlla apud eos prorsus mentio, quod Osius & Potamius eam scripserint. Quamobrem cum superius sit demōstratum, S. Hilarium haud nactum esse germanam atque originalem eius fidei professionem Latino sermone conscriptam, sed ex Græco depromptam; illud affirmare cogimur, titulum illum, qui desiderabatur in authentico Latino exemplari, superadditum ab Arianis, & fortasse ab ipso Marco Arethusio, quem Græco eam sermoni reddidisse, Socrates tradit; atque eo magnorum confessorum titulo illam Orientalibus, quo facilius acciperetur, promulgare curasse. Sed quod ad Potamium spectat; haud quis putet hunc illum Episcopum fuisse in Aegypto Potamionem, seu Potamonem nuncupatum, quem ante annum ab Arianis multa passum, martyrium quoque consummasse, ex Athanasio superius dictum est: porro hic, de quo agitur, Potamius, vnus erat ex puten-

D tibus Arianis, quem Socbadius, qui his temporibus viuebat atque scribebat Episcopus Agenni in Gallia, vna cum Vrsacio ac Valente coniungit, atque eiusdem epistolæ meminit confertæ blasphemijs ad Orientales atque Occidentales missæ.

XIII. FALSVS INDITVS TITVLVS SIRMIANAE BLASPHEMIAE.

Ceterum ipsum Osium Sirmij eidem fidei formulæ subscripsisse, non autem eam scripsisse, tum Socrates, tum etiam Sozomenus affirmant: id autem vt se habuerit, idem narrat Socrates, cum ait [c]: Quamquam iste paulo ante per fraudulentum Arianorum conatum erat in exilium missus; id temporis tamen studio & labore Episcoporum, qui Sirmij conuenerant, factum est, vt Imperator illum accerseret, habens in animo vel persuadendo, vel cogendo, eum inducere, vt cum Episcopis ibi coactis consentiret. Nam si istud factum esset, illorum fides perillustri testimonio confirmata videretur. hac de causa inuitus (vt dixi) accessit ad Concilium. Simulatque vero senex ille eorum fidei assentiri abnuebat; plagæ illi erant inflictæ, membraq. machinis distorta. Quapropter fidei formulis eo tempore editis, vi & necessitate compulsus, consensit, subscripsitque.] hæc Socrates, eadem quoque Sozomenus [d].

[c] Socrat. lib. 2. c. 26.

XIV. OSII LAPSVS IN SYNODO SIRMIENSI.

[d] Sozom. lib. 4. cap. 5.

Epiphanius autem affirmat, ab epistola quadam Osij eam ipsos hausisse ac promulgasse blasphemiam. Nam ait [e]: Alterum vero est, quod cum antea scripserint dissimilem secundum essentiam Filium Patri, & putarent se condemnare Ecclesiam per litteras, quas a venerando Episcopo Osio venati essent, in quibus dissimilis secundum essentiam habetur, &c.] Vi quidem extortam fuisse ab Osio eiusmodi impietatem, S. Athanasius [f] testatur, in hunc modum ad Solitarios scribens: Tantam vim intulit seni, quem Sirmij pro exilio detinebat, & ita eum arcte tenuit, vt afflictus attritusq. malis, tandem ægreq. cum Vrsacio & Valente communicaret, sed tamen vt contra Athanasium non subscriberet: vetum ne ita quidem eam rem pro leui habuit: moriturus enim, quasi in testamento suo,

[e] Epiphan. hæresi 73.

XV. OSIVS VIM PASSVS RECANTAT PALINODIAM.

[f] Athan. ad Solitar.

corum

Universidad de Deusto
Biblioteca

corum vim protestatus est, & Arianam hæresin condemnauit, vetuitq. eam a quocumque probari ac recipi.] hæc Athanasius, idemq. alibi sic de Osio [a]: Etsi Osius, minis Constantij conterritus, non videbatur Eusebianis contradicere; vis tamen illa & Constantij tyranni potestas, multæq. contumeliæ & interminationes satis ostendunt, minime eum in nostri condemnationem consensisse; sed senij imbecillitate imparem verberibus, ad tempus cessisse.] hæc ipse.

[a] Athanas. Apologe. 2. in fine.

XVI.

Sed & Seuerus quoque hæc de eodem [b]: Osium quoque ab Hispania in eamdem perfidiam consensisse, opinio fuit: quod eo mirum atque incredibile videtur, quia omni fere ætatis suæ tempore constantissimus nostrarum partium, & Nicæna Synodus illo auctore confecta habebatur: nisi fatiscente æuo (etenim maior centenario fuit, vt S. Hilarius in epistolis refert) delirauerit.] ita ipse. hinc & Hilarij querela illa in Osium est, quod sepulchri sui, nempe corporis, nimium amans fuerit. De lapsu quoque Osij meminit Soebadius in libro contra Arianos scripto, de quo est mentio apud S. Hieronymum [c]; vbi hæc de Osio in fine libri: Sed non sum nescius, his omnibus discussis, & in lucem intelligentiæ publicæ propositis, antiquissimi sacerdotis & promptæ semper fidei Osij nomen quasi quemdam in nos arietem temperari, quo contradictionis temeritas propulsetur. Sed hanc contra nos erigentibus machinam, breui admodum sermone respondeo: Non potest eius auctoritate præscribi: quia aut nunc errat, aut semper errauit. Nouit enim mundus, quæ in hanc tenuerit ætatem, qua constantia apud Sardicam & in Nicæno tractatu assensus sit, & damnauerit Arianos. Quid si diuersa nunc sentit; & quæcumque ab eo retro damnata fuerant, defenduntur; quæ defensa, damnantur? Rursum dico: Non mihi eius auctoritate præscribitur. Nam si nonaginta fere annis male credidit, post nonaginta illum recte sentire non credam. Aut si nunc recte, quid de eis opinandum est, qui ab eodem signati, fidei, in qua tunc ipse erat, de sæculo transierunt? quid & de ipso pronunciaretur, si ante hanc Synodum dormisset? Ergo (vt supra diximus) præiudicatæ opinionis auctoritas nihil valebit, quia contra semetipsam ipsa constitit.] hæc Soebadius, quem adhuc fuisse sua ætate superstitem, tunc cum scriberet tractatum de Scriptoribus Ecclesiasticis, Hieronymus testatur, ab eoq. alia opuscula scripta tradit. Meminit & Vigilius [d] martyr de eiusdem Osij lapsu, & cum Valente & Vrsacio conspiratione.

[b] Extat tom. 5. Biblioth. sanct.

[c] Hieron. de Scriptor. Eccles. in Soebadio.

OSII LAPSVS NVLLVM PRAEIVDICIVM AFFERT ECCLESIAE.

[d] Vigil. contra Eutych. lib. 5.

XVII.

DE OSII LAPSV LVCTVS.

Immenso sane luctu & implacabilibus lamentis prosecuti sunt sancti Patres funus præclarissimi viri, qui cum nauem, qua tot tantaq. maria nauigaret inter syrtes, scopulos, atque piratas, validis vndique aduersarijs vrgentibus ventis, iam ad portum salutis magna gloria perduxisset incolumem, ibi insperato naufragium fecit, vniuersa Catholica Ecclesia expauescente. Eiusmodi Osij plane miserabili casu Catholicus orbis contremuit, concussæq. sunt solidissimæ petræ. Quis, rogo, de sui exitu potuit esse securus; si omniū Synodorum laudibus Osium celebratum, & scriptorum cunctorum illorum temporum præconijs exaltatum, totq. ex diuersis atque multiplicibus certaminibus coronis auctum, hominem in Concilijs agentem patronum atque magistrum, videat tam inopinate prosterni, ac instar salis infatuati pedibus proculcari, tantumq. ducem effici exercitus desertorem, immo ad hostes deficientem, & in castris hostium profitentem, transfugam adeo ignominiose constitui? eoq. potissimum tempore (proh dolor!) quo de laboribus immensis præmium accepturus, & de innumeris victorijs fuisset donandus a summo Imperatore coronis? Merito igitur abietes vlularunt, quia cecidit cedrus [e]: atque pauentes sibiq. timentes viri sancti, ad Deum clamantes, propheticum illud occinuerunt [f]: Ne proijcias me in tempore senectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.]

[e] Zach. 11.

[f] Psal. 70.

XVIII.

INGENS OSII LAPSVS ALIORVM CASVS SVPERAVIT.

Superauit, mea sententia, lapsus Osij præteritorum omnium casum, siue Origenis, siue Tertulliani, vel quorumuis aliorum dixeris: nullus enim æque ac ipse, neque tanta temporis diuturnitate, tot tantisq. publicis actionibus, ijsdemq. summis, ad statum totius Reipublicæ Christianæ spectantibus, tū in Occidente, tum in Oriente perfunctis, nullus, inquam, æque vt Osius, spectatus est. Cui non Concilio hic interfuit, atque magna pars fuit, vt Eliberino, Arelatensi, Neocæsarienſi, Alexandrino, Gangrensi, duobus Magnis atque Oecumenicis Concilijs Nicæno ac Sardicensi, & alijs quorum memoria excidit? Quem tot tantiq. ponderis legationes Apostolicæ decorarunt; quem in suo ipsius Christianæ fidei tyrocinio Constantinus Imperator inhærescentem suo lateri habere voluit monitorem; quem parentem nomine diceret, atque filiali affectu coleret: hunc illum ipsum Osium, quem & Ariani Synodorum principem dicerent, & Nicæni Symboli formulam concepisse [g]: hunc, inquam,

[g] Athanas. ad Solitar.

inquam, in Conciliabulo Sirmiensi ignominiose prostratum, turpissime factum esse eiusdem Nicænæ fidei proditorem?

XIX.

ECCLESIA INCONCVSSA PERSEVERAT ET MAGIS ILLVSTRATVR.

At licet lapsu Osij ingenti fuerit Ecclesia Dei tremore concussa, vtpote quæ esset illi Catholicæ communicationis compaginatione coniuncta; haud tamen cum corruente corruit, quippe quæ minime gentium tali inniteretur fundamento, quæ fundata est super firmam petram; & quæ sciret Osium hominem, & non Angelum; didicissetq. neque Angelum reuereri debere, sed anathemate & execratione percellere, qui aliter annunciaret, quam quod ab Apostolis [a] traditū est; atque præstare cuilibet turbulentæ ac violentæ cribrationi diaboli solidam promissionem Christi verbo firmatam, atque precibus stabilitam. At si quando contigit illud videre de fidei veritate miraculum, quod dixit Dominus [b]: Si isti tacebunt, lapides clamabunt] hoc plane tempore fuit perspicue demonstratum. Nā sicut olim negante Petro, & ceteris fuga lapsis Apostolis, latro Christū Deum est confessus in cruce; itidemq. Centurio, qui crucifixerat Christū, publica confessione clamauit: Vere filius Dei erat iste; & qui blasphemarant, reuertebantur percutientes pectora sua: ita pariter (o excellens miraculum, & omnia superans de veritate fidei Christianæ prodigium!) cum negat Osius, hostes fidei confitentur Ariani: ablegata siquidem ab Osio in Filio Dei diuina substantia, eadem ab eius impugnatoribus restituitur: prædicat denique ipse Constantius Imperator, publicisq. edictis demoliendum curat, quod Osius vna cum alijs impie ædificarat.

[a] Gal. 1.

[b] Luc. 18.

XX.

NOVA FIDEI FORMVLA EDITA CONTRA PRAECEDENTEM.

S. Hilarius enim, recitata Sirmiana impietate, ab Osio, atque Potamio (vt ait) conscripta, vel saltem subscripta, mox subdit [c]: His itaque tot & tantis impietatis professionibus editis, has rursum e contrario Orientales Episcopi in vnum congregati sententiarum definitiones condiderunt, &c.] recenset post hæc ex eis duodecim capitibus definitiones distinctas aduersus Sirmiensem perfidiam, in qua tacendum esse de substantiæ nomine (vt vidimus) fuerat constitutum; eamdemq. interpretatus, ac denique post eas epilogo breui retextas, ista addit [d]: Hæc conscientiæ suæ, & adeptæ iampridem doctrinæ suæ instituta decernunt; & eos qui hanc apud Sirmium hæresin conscripserunt, vel conscriptam susceperant, ignorationem confitentes, ad subscriptionem decretorum talium coegerunt: Vbi Filius imago Patris perfecta est: Vbi sub indifferentis imaginis proprietate, per fraudem profanam Filius non aboletur, vt Pater sit: Vbi imago Patris Filius prædicatur per similitudinis veritatem, a substantia Patris, cuius imago est, substantiæ diuersitate non differt: Vbi per habitam a Patre vitam, & acceptā a Filio vitam, nihil differens in substantia, quæ significatur in vita, habeat Pater, quam Filius accepit ad habendum: Vbi non creatura est Filius genitus, sed a natura Patris indiscreta substantia est: Vbi sicut inter Patrē & Filium indifferens virtus est, ita nullam inter se diuersitatem patiatur essentiæ: Vbi Pater generando Filium, nihil ex se in eodem degenerat diuersitate naturæ: Vbi quia nihil differat in vtroque naturæ proprietas, tamen similitudinis personalium nominum respuunt vnionem, ne subsistens vnus sit, qui & Pater dicatur & Filius: Vbi quia pie dicitur & Pater mittens, & Filius missus: in nullo tamen inter Patrem & Filium, id est, inter missum atque mittentem, discernatur essentia: Vbi non intra tempora paterni nominis veritas continetur: Vbi Filius Patre non est posterior in tempore: Vbi vltra tempus omne perfecta natiuitas, innascibilitatis in se non admittit errorem. Et hæc quidem, fratres carissimi, omnis quæ edita est fidei doctrina, per paucos iuxta vniuersitatis modum Orientales, sub ipsis prope diebus, quibus vos ingestam hæresin respuistis, emersit; cuius exponendæ ea fuit ratio, quod vnius substantiæ silentium decernebatur.] hactenus Hilarius.

[c] Hilar. de Synod.

[d] Hilar. ibid.

XXI.

ORIENTALES DESTRVVNT IMPIETATEM SIRMIANAM.

Sic quidem pertæsi Sirmianæ perfidiæ Orientales Episcopi, statim Sirmio recedentes, in Asiam commigrarunt, atque Ancyræ in Galatia conuenerunt: ibiq. restituto in Filio Dei ablegato substantiæ nomine, scriptis recensitis fidei regulis, eas per legatos Sirmium miserunt ad Constantium Imperatorem: ad quos vt de pietate in tanto naufragio benemerentes hæc habet S. Hilarius [e]: Domino gratias, quod ignorationem per vos admonitus Imperator, ignorantiam & errorem non suum, sed astantium per has fidei vestræ sententias recognouit, & se inuidia apud Deum & homines impiæ voluntatis exemit: cum legationem vestram honorifice habens, falsitatem eorum quorum auctoritate in inuidiam ducebatur, coacta a vobis ignorantiæ suæ professione, cognouit.] ista S. Hilarius, qui & eosdem Orientales hortatur ad suscipiendam vocem Consubstantialitatis, sine qua nomen quoque Substantiæ videretur periclitari posse, habereq. secum fraudem paratam ab ijs, qui in suum sensum eius verbi significationem extorquent.

[e] Hilar. de Synod.

Vides

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXII. NOMEN SVBSTANTIAE IN FILIO DEI RESTITVVNT SEMIARIANI.

Vides iam ex his & admirare, lector, quomodo cum ex Osij, Potamij, atque aliorum A
præscripto iubetur Sirmij de nomine taceri substantiæ: ab alijs tamen licet fidei Catholicæ hostibus (erant hi Semiariani dicti) quantopere in Filio idem nomen substantiæ prædicatur: quorum sententiæ & subscribere coacti sint (vt ait) ijdem qui nuper de Filij cum Patre substantia silentium indixissent. Porro autem præclaros nominis substantiæ vindices fuisse Basilium Ancyranum Episcopum, qui interfuerat Concilio Sirmiensi, & aduersus
a Epiphan. hæres. 73. Photinum certamen subierat, insuper & Georgium Laodicenum, & alios, S. Epiphanius[a] numerat, dum eorumdem fidei professionem prolixiorem quam Hilarius recitat editã ab eis, cũ Ancyræ in Galatia Synodum habuerunt. In quo autem isti tot tantaq. vera de Dei Filio prædicantes, Catholicis consentientes, minime tamen Catholici habiti sint, sed Semiariani fuerint nuncupati, idem Epiphanius ibi declarat, nosq. eadem superius attigimus.
Idemq. de Constantio alia subdit, quem & pium in hoc nominat, quod contra nuper pro- B
nunciatam fidem Sirmiensem, qua sicut de nomine substantiæ, ita de similitudine Filij cum Patre tacendum esse, decretum erat, ipse inserit scribi, Filium Dei per omnia Patri si-
b Epiphan. hæres. 73. milem: Et sic (inquit[b]) sentiens, pio ore decreuit, per omnia (veluti nos Catholici credimus) similem esse Filium Patri, vt & per ipsum non procederent insidiæ contra Ecclesiasticam fidem constructæ, quæ volebant essentiæ nomen tollere: nihil enim lucri fecerunt, coacti confiteri Filium Patri per omnia similem.] qua sententia pariter affirmaretur, & secundum quoque substantiam & coessentiam & æternitatem Filium Patri similem esse, quod idem Epiphanius latius explicat.

XXIII. VALENS EPISCOP. ARIANVS TERGIVERSATVR.

Sed & de Valente hæreticorum pessimo ac refractario hæc subdit: Cum suo more Valens subscripsisset; & in subscriptione apparuisset, similem Filium Patri; & non apposuisset, per omnia; & ostendisset quomodo assensus esset præscriptis, aut quomodo similitudinem C
vocis intellexisset: annotauit hunc pius Rex, & coegit ipsum addere, Per omnia. hæc circa tempus Pentecostes.] hactenus Epiphanius, declarans id factum ex professione Orientalium: quos cum Imperator timeret ab alijs diuelli, & inhærere Catholicis, eam ob causam ex illorum præscripto Filium Dei per omnia Patri similem, ac proinde etiam substantia, horum omnium subscriptione firmari voluit, tertiamq. ab eis edi Sirmianam professionem.
Meminit de ijsdem dictis duodecim capitibus agens S. Vigilius contra Eutychen, qui hæc
c Vigil. contra Eutych. lib. 5. tom. 5. Biblioth. sanctæ. ait[c]: Deinde aduersus sacrilegam impiæ professionis vnitatem, quæ per Osium, Valentem, Vrsacium, & Germinium, ceterosq. similis prauitatis apud Sirmium fuerant conscripta; vniuersi Orientales Episcopi conuenientes, alias, id est, duodecim sententiarum definitiones ediderunt, quæ Nicæno Concilio non continentur.

XXIV. REVOCATA SIRMIANA PROFESSIO.

At quanta cum celeritate reuocare curarint, quod nuper eadem impia professione sta- D
tuissent, S. Athanasius quoque his verbis significat post eamdem recensitam perfidiam
d Athan. lib. de Synod. Sirmianam[d]: Hæc (inquit) vbi misissent, denuo mutata sententia, composuerunt eam fidem, quam quia cum Consulibus ediderant, multo pudore & probro perfusi sunt; eiusq. exemplaria curauere, vt, cum suo more sententiam mutassent, ab ijs qui eam tenebant, per Notarium Marcianum surriperentur: & persuaso Constantio, vt contra eam fidem edicta promulgaret, aliam rursus fidem constituunt; additis, vt quidem solent, quibusdam dictis.] hæc Athanasius. fuit ista quidem tertia professio fidei Sirmiana, in qua (vt ait
e Epiphan. hæres. 73. f Socrat. lib. 2. c. 29. Epiphanius[e]) Filius Patri similis per omnia prædicabatur: quæ quidem Latine edita est, eademq. in Concilio Ariminensi (vt testatur Socrates[f]) recitata: desiderantur tamen in ea verba illa, ista habentur, Per omnia similem, sed tantum, Filium esse Patri similem: quæ verba tunc cum a Valente impie subducerentur, Constantius voluit omnino scribi. Sic E
igitur quod adeo deformiter Osius cum alijs deliraſſet, ab alijs continuo, quasi miraculo, est emendatum.

XXV. OSII FINIS QVALIS.

Sed qualem finem sortitus sit idem Osius, modo dicendum est. Auctor qui asseritur
g Isidor. de Vir. illustr. in Osio. c. 1. Isidorus[g] Episcopus Hispalensis, dum agit de Gregorio Episcopo Eliberitano, de Osij exitu hæc describit: Post impiam [Osij prævaricationem, dum S. Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensi vrbe iuxta Imperiale decretum fuisset adductus; ac minime vellet illi communicare: commotus Osius dicit Clementino * Constantij Præfecti Vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille: Non audeo (inquit) Episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab Episcopatu deiecetis. Vt autem vidit S. Gregorius, quod Osius vellet dare sententiam; appellat Christum; totis fidei suæ visceribus exclamans: Christe Deus, qui venturus es iudicare viuos & mortuos, ne patiaris hodie inhumanam * proferri sententiam

* Clementio

* humanam

A tiam aduersus me minimum seruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus assistens, spectaculum factus sum: sed tu ipse, quæso, in causa tua hodie iudica, ipse sententiam proferre dignare per vltionem. Non ego, quasi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit; sed vt multi prævaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint vltionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis imperij, cum sententiam conaretur exprimere, os vertit, distorquens pariter & ceruicem, ac de sessu in terram eliditur, atque illico expirauit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementinus ille Gentilis expauit: & licet esset Iudex, tamen timens ne in se simile supplicium vindicaretur, prostrauit se ad pedes sancti viri, obsecrans vt sibi parceret, quia in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio, quam mandantis imperio. Inde est, quod solus Gregorius ex numero vindicantium integram fidem, nec
B in fugam conuersus est, neque passus est exilium: vnusquisque enim timuit de illo vlterius iudicare.] hucusque de Osio auctor.

XXVI. DISCVSSIO VERITATIS HISTORIAE ENARRATAE.

At hæc vera ne sint, studio vigilantissimo exquirenda sunt. Haud est adeo magnæ auctoritatis qui Isidorus falso asseritur, vt eius testificatio præferenda sit sanctis Patribus qui eodem tempore vitæ & obitus Osij superstites erant, cum ipse post annos ducentos ab eiusdem Osij temporibus vixerit. Verum admonemus, a nemine alio quã a cœnoso schismaticorum fonte istæc potuisse ipsum haurire: siquidem eiusmodi historiæ primus auctor esse reperitur Marcellinus presbyter ille schismaticus sectæ Luciferianæ, qui vixit temporibus Theodosij; ad quem commentarium illum, quo ista narrantur, vna cum Faustino socio impietatis conscripsit: quibus sane nec fidem penitus abrogarem, nisi multa essent, quæ eidem magnopere contradicunt. Cuinam, quæso, primæ deferendæ sunt solidæ ve-
C ritatis, Magno Athanasio ne, an perditissimo Marcellino? at nimis discrepans atque dissimilis est ista collatio. Quid insuper dicendum, si Athanasio coniungas Hilarium, atque adijcias Augustinum? cum alioqui testimonium Marcellini nullius alterius illorum temporum scriptoris fulciatur auxilio: atque ea quoque ex parte fides nutet auctoris, qui congestarum etiam in S. Hilarium atque alios Orthodoxos calumniarum arguitur. Quid autem de Osij exitu S. Athanasius tradat, quod paulo ante alia occasione recitatum est, hic
k Athanas. epist. ad Solitar. vrgenti præsenti occasione repetere, haud erit incongruum. ait agitur[k]: Tantam vim intulit seni (*nempe Constantius*) & ita eum arcte tenuit, vt afflictus, astrictusq. malis, tandem ægreq. cum Vrsacio & Valente communicaret, sed tamen vt contra Athanasium non subscriberet. Verum ne ita quidem eam rem pro leui habuit: moriturus enim, quasi in testamento suo, eorum vim protestatus est, & Arianam hæresin condemnauit, vetuitq. eam a
D quoquam probari aut recipi.] hæc Athanasius. Quis igitur tanti Patris testificationi, sui præsertim temporis res conscribentis, obniti audeat?

XXVII. ALIA EX ATHANASIO ARGVMENTATIO.

Est & ex eodem auctore ea de re aliud firmissimum argumentum, ex prima oratione contra Arianos habita; ad cuius finem cum numeret ab vniuersali Synodo, in qua damnati sunt Ariani, nempe Nicæna, vsque ad illud tempus quo ea scribebat, annos triginta sex; anno Domini trecentesimo sexagesimoprimo eam ab Athanasio orationem dictam esse oportuit. Cum igitur illa oratione idem sanctus Athanasius, recensens præclarissimos viros de fide Catholica optime meritos, primo loco atque titulo honorifico ponat Osium: plane declarat, eumdem in Catholica communicatione esse defunctum; alioqui nefas fuisset ac magnum scelus, Osium inter præstantissimos Orthodoxos Episcopos connumerasse, quem adeo infelicissime constaret esse defunctum. Rursum vero, lapsum Osij ex timore
E verberibus extortum ad tempus fuisse, cum idem Athanasius dicat; iam apparet illum resipuisse. sunt enim ea Athanasij verba ex Apologia secunda superius recitata, quibus dicitur: Vis tamen illa & tyrannica Constantij potestas, multæq. contumeliæ & interminationes satis ostendunt, minime eum in nostri condemnationem, sed senij imbecillitate imparem verberibus ad tempus cessisse.] Qui igitur cessisse ad tempus dicitur, post illud plane tempus in pristinum statum reuocatum esse, satis Athanasius significasse videtur. Nec certe aliud S. Hilarius illis verbis demonstrasse visus est, quibus ait: Sed de eo (*nempe Osio*)
a Hilar. de Synod. HILARII DE EODEM TESTIFICATIO. nihil queror: qui idcirco est reseruatus, ne iudicio humano ignoraretur, qualis ante vixisset.] Rursum vero, quomodo dici vel fingi potest, Osium in hæresi, quam scripserat, vel subscripserat, perduraſſe; si ipsa scripta professio impietatis statim est reuocata atque suppressa, & Imperatoris edicto vetita? cum æque periculum illi fuisset illud asserere, ac quod ante fecerat, affirmando se esse Catholicum.

His

Universidad de Deusto
Biblioteca

XXVIII. TESTIMONIVM AVGVSTINI DE OSIO.

His addimus, quod est mentio apud S. Augustinum de Osij innocentia, cum eum Donatistæ criminarentur (habebant namque hominem inuisum, quod tempore Constantini Cæciliano magnopere contra ipsos patrocinatus esset.) ait igitur [a]: Quod enim de Osio dicunt Cordubensi quondam Catholico Episcopo; flagitandum est, vt probent, non solum talem illum fuisse, qualem dicunt; sed quod talis fuerit, manifestum illis fuisse, quibus eum communicasse asserunt. Hoc enim nisi probauerint, frustra dicunt se scisse qualis fuerit; quia nescientibus obesse non potuit, a quibus se isti innocentibus separando, propter ipsam separationis sacrilegam iniquitatem innocentes esse non possunt. Hoc enim magis credibile est: si tamen Osius ab Hispanis damnatus, a Gallis est absolutus; sic fieri potuisse, vt falsis criminationibus Hispani circumuenti, & callida insidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent sententiam, & postea pacifice in humilitate Christiana cederent sententiæ collegarum, quibus illius innocentia comprobata est; ne peruicaci & animosa peruersitate priores suas sententias defendendo, in sacrilegium schismatis, quod omnia scelera supergreditur, cæcitate impietatis irruerent, sicuti isti miseri fecerunt, &c.] hæc S. Augustinus.

[a] August. contra epist. Parmen. l. 4.

XXIX.

Quæ licet de alia quæstione dicantur, nempe de accusatione communicationis cũ Traditoribus illata a Donatistis contra Osium, quod fauens Cæciliano, tum ipsi, tum alijs quoque collegis communicasset: tamen hæc satis ad rem, quod hostes Osij ijdem Donatistæ nihil præterea contra ipsum haberent quod dicerent, dum ea admodum exoleta aduersus Osium iam longe ante defunctum per Parmenianum obiecissent. Quod si tam enormis & Dei iudicio infamis atque dirus eius obitus fuit, vt Marcellinus tradit; tacuissent nec hæc objicere Donatistæ, & exprobrare Parmenianus? minime gentium. Quando autem obierit Osius; equidem ex quo S. Athanasius de eius obitu, & testata tunc ab eo Catholica fide meminit in epistola ad Solitarios scripta, haud diu post Sirmiensem Synodum eum vixisse oportuit; siquidem illa hæc circa tempora scripta esse apparet: qua quidem epistola, post eius obitum scripta, cum idem S. Athanasius, de ipso agens, ipsum sæpe laudet; nequaquam tot tantisq. eum præconijs exornasset, sed temperatius plane egisset, si ipse prodigiosa & diuinitus inflicta morte diem clausisset extremum. At de Osio hactenus; de quo agens idem qui asseritur Isidorus, eum scripsisse tradit librum de laude virginitatis, pulchro (vt ait) & diserto eloquio exornatum.

XXX. LIBERII CAVSA IN SYNODO SIRMIANA.

Sed ad res Sirmianas reuocanda est oratio: haud enim Osij lapsu tragœdia illa finem accepit, sed casu quoque Liberij Romani Pontificis longe tetrior reddita est atque lugubrior, quod tantæ Vrbis ac totius Ecclesiæ Catholicæ Antistes esset, & qui ante biennium adeo infracto animo & libertate sacerdotali visus fuerit Imperatori Constantio restitisse, atque eam ob causam glorioſum, ne iustitiam atque fidem proderet, exilium subijisset. Verum quisnam qualisve tanti Antistitis lapsus fuerit, num perinde ac Osius perfidiæ illi Sirmianæ consenserit, vel damnationi Athanasij consensum præstiterit, & Arianorũ communicatione se maculauerit: est id diligentius exquirendũ: res quidẽ haud facilis inuestigatu, quippe quæ nonnullis eius sæculi eruditis viris obscura visa fuerit; nam ait Ruffinus [b]: Liberius vrbis Romanæ Episcopus, Constantio viuente, regressus est. Sed hoc, vtrum quod acquieuerit voluntati suæ adscribendum; an ad populi Romani gratiam, a quo proficiscens fuerit exoratus, indulserit; pro certo compertum non habeo.] ita Ruffinus. Vt igitur rem obscuram, ac nexibus implicatam, elucidemus atque pariter explicemus; primum omnium quid de his veteres historici scripserint, quid item Patres obiter dixerint, ac demum ipsam historiam puram atque germanam, ex eiusdem Liberij Papæ litteris acceptam, hic enarremus. Ex antiquis autem historiarum sacrarum historicis Sozomenus [c] rem videtur fusius prosecutus: qui eam ab ipso rerum exordio his verbis recensет:

[b] Ruffin. lib. 1. cap. 27.

[c] Sozom. lib. 4. cap. 14.

XXXI. TENTATVR LIBERIVS AB IMPERATORE.

Haud longo tempore post, Imperator Roma Sirmium reuersus, rogatu legatorum, quos Episcopi Occidentis ad ipsum miserant, Liberium Bercœa reuocauit: atque præsentibus legatis Episcoporum Orientis, & quibusdam sacerdotibus, qui erant forte in exercitu, in vnum coactis, compellere tentauit eum fateri, Filium Patri non esse consubstantialem. Instabant porro, & Imperatorem ad hanc rem incitabant Basilius, Eustathius, & Eleusius, qui apud eum auctoritate & gratia plurimum poterant: hiq. id temporis cum decreta de Paulo Samosateno & Photino Sirmiano, quinetiam formulam fidei in Ecclesiæ Antiochenæ consecratione editam in vnum libellum congessissent, causa conficta, nimirum quod quidam simulatione huius verbi, Consubstantialis, hæresin priuatim stabilire molirentur, co-

nantur

A nantur vt Liberius & Athanasius quoque (alter tamen ab Alexandrino) Alexander, Seuerianus, & Crescens, qui in Africa sacerdotij munere fungerentur, huic consentiant. Consentiunt itidem Vrsacius, Germinius Episcopus Sirmij, Valens Mursorum Episcopus, & quotquot Orientis Episcopi ibi forte aderant. Vicissim autem confessionis fidei formulam a Liberio abduxerunt, quæ illis, qui Filium Patri non substantia & ceteris rebus omnibus similem asseuerarent, interdixit Ecclesia. Nam cum Eudoxius & ceteri cum eo Antiochiæ hæresis Actianæ fautores epistolam Osij nacti fuissent; rumorem dissiparunt, Liberium quoque verbum Consubstantiale reiecisse, asseruisseq. Filium Patri dissimilem esse. Vbi vero hæ res legatis Episcoporum Occidentis hoc pacto succedere; Imperator dat Liberio potestatem Romam reuertendi: atque Episcopi Sirmij congregati scribunt litteras Felici tum Romanæ Ecclesiæ Antistiti, & clero eiusdem Ecclesiæ, vti Liberium recipiant,

B &c.] quæ autem de reditu Liberij subdit, postea fusius dicemus.

XXXII. LAPSVS LIBERII EX TESTIMONIO PATRVM.

His igitur a Sozomeno enarratis; quid Patres de casu Liberij scripserint, & in primis Athanasius, hic recitemus: sic enim habet in epistola ad Solitarios: Liberius deinde post exactum in exilio biennium inflexus est, minisq. mortis ad subscriptionem inductus est. Verum illud ipsum quoque, & eorum violentiam, & Liberij in hæresin odium, & suum pro Athanasio suffragium, cum liberos affectus habebat, satis coarguit: quæ enim per tormenta contra priorem eius sententiam extorta sunt, eæ iam non metuentium, sed ita cogentium voluntates habendæ sunt.] ita Athanasius. in quam sententiam hæc quoque S. Hilarius [a] ad Constantium: Vertisti deinde vsque ad Romam bellum tuum, eripuisti illinc Episcopum: & o te miserum, qui nescio vtrum maiore impietate relegaueris, quam remiseris.] Sed & S. Hieronymus [b] dum de Fortunatiano agit Episcopo Aquileiæ, hæc

C ait: In hoc habetur detestabilis, quod Liberium Romanæ vrbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem primus solicitauit, ac fregit, & ad subscriptionem hæreseos compulit.] & idem in Chronico: Liberius tædio victus exilij, in hæreticam prauitatem subscribens, Romam quasi victor intrauit.] in libro autem de Romanis Pontificibus de eodem scriptum legitur, quod consensit Constantio hæretico, communicauitq. cum hæreticis, extra tamen secundum baptisma: quod scilicet, etsi cum Arianis communicauerit, non tamen factus fuerit Arianus per secundum baptismum, quo solerent illi Catholicos ad se deficientes iterum baptizare. sed hæc quidem superflua, & ab aliquo addita: nam nondum Ariani rebaptizabant; quin & Ecclesia hoc quoque tempore non respuebat Arianorum baptismum, vt S. Hieronymus aduersus Luciferianos scribens testatur. His igitur de Liberio ex Patrum sententia recitatis; iam reliquum est, vt ex litteris ipsius (qua præstan-

D tior ac verior historia nulla inueniri potest) res gestas eiusdem Liberij, vt se habuerint, enarremus. Extant ipsæ, quas hic describturi sumus, epistolæ in Collectione Cresconiana; easque, habita diligenti collatione cum codice Vaticano, & eo quem habemus in nostra bibliotheca, hic describemus.

[a] Hilar. ad Constantium.

[b] Hieron. de Script. Eccles. in Fortunatiano.

XXXIII. TENTATVR LIBERIVS PER DEMOPHILVM ET FORTVNATIANVM.

Damnato itaque Photino in Concilio Sirmiensi, & scripta aduersus eum prima illa fidei professione; tentauit Constantius per Demophilum & Fortunatianum, Liberium adhuc exulem Bercœæ existentem, vt sententiæ aduersus Athanasium latæ subscriberet, atque decreta fidei in Sirmiensi Concilio scripta susciperet: cum ille, qui instar Samsonis [c] valide aduersus impios Philistæos ac strenue decertauerat, & vsque adeo ipsos impetus fregisset Imperatoris, atque Arianorum phalanges tolerantia exilij superasset, excisо nescio quo pacto ab eius vertice fortitudinis crine, hebetatoq. prorsus robore pristino sacerdo-

E talis constantiæ, exurgit imbellis, & dat turpiter manus ipsum quærentibus aduersarijs. Quod si coniectura interdum ex effectibus intima cordis scrutari licet; non alia Dalila illi detrimento fuit, quam inuidia humanæ laudis gloria compta: quippe qui ægro ferebat animo, intrusum ab Arianis (vt dictum est) Felicem agere Romæ Pontificem, se vero exulem atque a sua sede procul extorrem; quam vt reciperet, & ex ea Felicem eijceret, oblatas illas sordidas conditiones accepit tandem. Hæc quidem omnia scripta in primis ab eo ad Orientales epistola plane significat: est autem huiusmodi:

[c] Iud. 16.

Dilectissimis fratribus & Episcopis Orientalibus Liberius S.

XXXIV. LIBERII EPISTOLA AD ORIENTALES.

Pro deifico timore sancta fides vestra Deo, cognita est hominibus bonæ voluntatis; sicut lex loquitur: Iuste iudicate, filij hominum. Ego Athanasium non defendo: sed quia susceperat illum bonæ memoriæ Iulius Episcopus decessor meus, verebar ne forte ab aliquo præuaricator iudicarer. At vbi cognoui, quando Deo placuit, iuste vos illum

condemnasse; mox consensum meum commodaui sententijs vestris: litteras ad hæcq. A
super nomine eius, id est, de damnatione ipsius, per fratrem nostrum Fortunatianum dedi perferendas ad Imperatorem nostrum Constantium. Itaque amoto Athanasio, super quo statuta omnium vestrum a me cum sede Apostolica suscipienda sunt; dico, me cum omnibus vobis, & cum vniuersis Episcopis Orientalibus, seu per vniuersas prouincias pacem & vnitatem habere. Nam vt verius sciatis, me veram fidem per hanc epistolam meam proloqui: dominus meus & frater communis Demophilus, qui dignatus est pro sua beneuolentia fidem veram & Catholicam exponere, quæ Sirmij a pluribus fratribus & Coepiscopis nostris tractata & exposita & suscepta est; hanc ego libenti animo suscepi, in nullo contradicens. Sane petendam credidi sanctitatem vestram, quia semper videtis in omnibus me vobis consentaneum esse: dignamini communi consilio ac studio elaborare, quatenus de exilio iam dimittar, & ad sedem, quæ B
mihi diuinitus credita est, reuertar.] hucusque Liberij litteræ ad Orientales, nempe Episcopos illos qui ex Oriente Sirmij ad Synodum conuenere; hi vero ab incerto auctore mox post epistolam recitatam ponuntur, nempe Narcissus, Theodorus, Basilius, Eudoxius, Demophilus, Cecropius, Siluanus, Vrsacius, Valens, Euagrius, Irenæus, Exuperantius, Terentianus, Bustus, Gaudentius, Macedonius, Marcus, Actius, Iulius, Seuerinus, Simplicius, & alij. Scripsit insuper eodem quoque argumento Liberius priuatas litteras ad Vrsacium, Valentem, atque Germinium, qui ceteris apud Imperatorem præstare viderentur. sunt vero huiusmodi:

Vrsacio, Valenti, & Germinio Liberius.

XXXV. ALIA EPISTOLA LIBERII.

Quia scio vos filios pacis esse, diligere etiam concordiam & vnitatem Ecclesiæ Catholicæ; idcirco non aliqua necessitate compulsus, teste Deo dico, sed pro bono pacis & con- C
cordiæ, quæ martyrio præponitur, his litteris conuenio vos, domini mei carissimi. Cognoscat prudentia vestra, Athanasium, qui Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus fuit, priusquam ad Comitatum sancti Imperatoris peruenissem, secundum litteras Orientalium Episcoporum, ab Ecclesiæ Romanæ communione separatum esse, sicut testis est omne presbyterium Ecclesiæ Romanæ. sola hæc causa fuit, vt tardius viderer de nomine ipsius litteras ad fratres & Coepiscopos nostros Orientales dare, vt legati mei, quos ab vrbe Roma ad Comitatum direxeram, seu Episcopi, qui fuerant deportati, & ipsi vna cum his (si fieri posset) de exilio reuocarentur. Et hoc etiam scire vos volo, quod fratrem Fortunatianum petij, vt litteras meas ad clementissimum Imperatorem perferat, quas ad Orientales Episcopos feci, vt scirent & ipsi vna secum Athanasij communione me esse separatum: quas credo quod pietas ipsius pro bono pacis gratulanter accepit; quarum exem- D
plar etiam Philagrio Imperatoris eunucho prodat charitas vestra, hæc me benigno & innocenti animo gessisse. Quapropter his litteris meis conuenio vos, & adiuro per Dominum omnipotentem, & Christum Iesum Filium eius & Dominum nostrum, & Spiritum sanctum, vt dignemini ad clementissimum Imperatorem Constantium Augustum pergere, & petere, vt bono pacis & concordiæ, in qua pietas eius semper exultat, me ad Ecclesiam mihi diuinitus traditam iubeat reuerti; vt, temporibus ipsius, Ecclesia Romana nullam sustineat tribulationem. Me autem cum omnibus vobis Episcopis Ecclesiæ Catholicæ pacem habere, his litteris meis æquo & simplici animo scire debetis, fratres carissimi. Magnum etiam vobis præmium in die retributionis acquiretis, si per vos pax Ecclesiæ Romanæ fuerit reddita. Scire autem volo etiam fratres & Coepiscopos nostros Epictetum & Auxentium, pacem me & communionem Ecclesiasticam cum ipsis habere, E
quod credo gratanter susceperos. Quicumque autem a pace & concordia nostra, quæ per Orbem terrarum firmata est, dissenserit; sciat se separatum esse a nostra communione. Præuaricatori anathema vna cum Arianis a me dictum.] hactenus Liberij epistola ad dictos Episcopos.

XXXVI. TERTIA EPISTOLA LIBERII EODEM ARGVMENTO.

Quo etiam tempore, cum adhuc detineretur exilio, idem ad Vincentium Episcopum Capuæ litteras dedit, quibus, quo statu res suæ essent, certiorem reddit his verbis:

Non doceo, sed moneo sanctum animum tuum, frater, eo quod colloquia mala mores bonos corrumpant. Insidiæ malorum hominum bene tibi cognitæ sunt, vnde ad hunc laborem peruenisti: & ora vt det Dominus tolerantiam. Dilectissimus filius noster Vrbicus diaconus, quem videbar habere solatium, a me per Venerium Agentem in rebus sublatus est. Et ideo sanctitati tuæ significandum credidi, me de contentione illa nominis Athanasij

A recessisse, & ad fratres & Coepiscopos nostros Orientales litteras dedisse desuper eius nomine. Pax nobis vbique est. Dignaberis conuenire omnes Episcopos Campaniæ, & hæc illis insinuare, & ex eorum numero vna cum epistola vestra de vnanimitate nostra, & pace ad clementissimum Imperatorem nostrum scribere; quo possim & ego de tristitia magna liberari.] & manu ipsius: Dominus te incolumem custodiat, domine frater carissime.] item manu ipsius in eadem pagina conscripta: Cum omnibus Episcopis Orientalibus pacem habemus, & vobiscum ego. Me ad Dominum solui, vos videritis, si volueritis me in exilio deficere. Dominus iudex inter me & vos.] hucusque ibi. Hæc quidem Liberius ad Vincentium Capuæ Episcopum, quod ipse iam diu ante, subscripta (vt dictum est) Arianorum in Athanasium sententia, illis communicauerat, & ob eam causam a communione Catholica factus erat extorris; quocum pacem inire his litteris, sicut fecerat cum Orientalibus, B
Liberius nititur, ob id nimirum, vt ille pro suo ipsius reditu Romam ad Ecclesiam, apud Imperatorem Constantium intercederet; quod factum quoque & impletum est.

SVBSCRIPTIO ET APPENDIX.

Ex his omnibus, quæ tum ex historicis, atque sanctis Patribus, necnon ex eiusdem litteris hic recitata sunt, nihil est quod excusari Liberius possit, quin communionem inierit cum Arianis, & in Athanasium latam ab eisdem sententiam ratam habuerit: hæc, inquam, omnia, si aliorum deficerent assertiones, ipsomet recitatis his litteris profitente, vera esse, in dubium reuocari haud possunt. Num autem eam ob causam dicendus hæreticus? minime gentium. Attende lector: licet enim per syrtes & scopulos nauigationi vela pandisse oratio videatur; erit tamen vt tuto ad veritatis portum magno gaudio (si veritatis es cupidus) peruehariS. Meminisse in primis debes, tres fidei formulas in eodem Sirmiensi Conuenticulo esse editas: primam scriptam a Marco Arethusio ad confutandas omnes Photini blasphemias; secundam quam recitat S. Hilarius nomine Osij atque Potamij; tertiam vero, qua secundam diximus emendatam. In prima egregie expressum atque testatum esse nomen substantiæ Filio cum Patre communis: in secunda autem sublatum esse nomen substantiæ, ac similitudinis pariter ablegatum: in tertia vero assertam omnimodam Filij cum Patre similitudinem. Primam, eam interpretando, Catholicam esse probat Hilarius: & tertiam existere consentientem pariter Catholicæ professioni, ex S. Epiphanio demonstratum est. Quæ quidem omnia vera certaq. esse, ex his quæ hoc ipso anno paulo ante sunt dicta, absque vlla dubitatione liquet. Rursum & illud in mentem reuoca; quæ secundo loco in eo Conuentu scripta est regula fidei, eamdem confestim ab ijsdem ipsis explosam esse, & eius exemplaria perquisita, ne vulgarentur, atque sublata, Constantijq. edicto fuisse vetita: quamobrem neminem ita insanæ mentis hominem puto, qui dicere audeat, Li- D
berium Beroea e Thracia ab Imperatore Sirmium accersitum, vt impietati subscriberet, quam ijdem, qui scripserant & ediderant, fuerant detestati: nulla igitur vel leuis suspicio esse potest, vt dictæ perfidiæ Liberius Sirmium vocatus subscripserit.

LIBERIVS MINIME DICENDVS HAERETICVS.

XXXVII.

XXXVIII. CVINAM FIDEI FORMVLAE LIBRIVS SVBSCRIPSERIT.

Sed frustra in his laboramus, cum testificatione Sozomeni in primis appareat, quamnam fidei regulam Liberius ratam habuerit; ait enim [a]: Vicissim autem confessionis fidei formulam a Liberio abduxerunt, quæ illis, qui Filium Patri non substantia & ceteris omnibus similem asseuerarent, interdixit Ecclesia.] Eccę tibi quam perspicue declaratur Liberius primæ fidei Sirmianæ aduersus Photinum editæ assensum præbuisse; in qua inter alia pie aduersus Photinum statuta, hæc habet primus ordine positus anathematismus itidem superius recitatus: Eos autem qui dicunt, De nullis extantibus est Filius, vel de alia substantia, & non ex Deo, & quod erat tempus, vel sæculum, quando non erat; alienos E
scit sancta & Catholica Ecclesia.] ista & alia in prima illa Sirmiensi professione, quam S. Hilarius interpretatus cognoscit esse Catholicam. Quin & Vigilius Episcopus eamdem Synodum hac ex parte nouit æque esse Catholicam; cuius decretis obniti, nihil aliud esse dicit, quam velle cum Photino damnari. sunt hæc verba ipsius [b]: Illius vero Catholici Concilij apud Sirmium contra Photinum ex toto Oriente congregati, quis sufficiat fidei sanctiones comprehendere, quæ apud Nicænam Synodum (quia talis rei necessitas fuerat) nulla non sunt omnino sancita; quæ nullus Fidelium audet respuere, aut cunctatur recipere, si non vult cum Photino anathematis eorum sententiæ subiacere?]

a Sozom. lib. 4. c. 14.

b Vigil. aduers. Eutych. lib. 5. tom. 5. Biblioth. sanct.

XXXIX. LIBERIVS PROFESSVS IN FILIO DIVINAM SVBSTANT. ET SIMILITVD.

Rursum vero cum a S. Hilario vnus Osius adducatur in crimen, quod tacendum dixerit vtrumque, nempe substantiæ nomen in Filio, & omnimodam cum Patre similitudinem; plane declaratur, verum esse quod de Liberio habet Sozomenus, professione fidei ipsum statuisse, Filium Patri substantia atque in omnibus rebus similem, cum Osius vtrumque

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] Hilar. de Synod.

tacendum esse duxisset; nam Hilarius ait[a]: Oro vos, ne quisquam alius ex his præter se- A
nem Osium, & ipsum illum nimium sepulchri sui amantem, reperiatur, qui tacendum exi-
stimet de vtroque.] quibus vides, Liberium procul abhorruisse a crimine Osij: cui si con-
nivisset, ante omnes fuisset ab Hilario nominandus. Sed quid accidit? Licet Liberius no-
men diuinæ substantiæ fuisset professus in Filio, tamen, quod Nicænam vocem illam Con-
substantialitatis reticuisset, eam ob causam calumniam illam passus est, quod nomen Con-
substantialitatis (vt tradit Sozomenus) damnasset: quisnam autem id de Liberio diffama-
sset, idem docet, dum ait [b]: Cum Eudoxius & ceteri cum eo Antiochiæ hæresis Aetianæ
fautores epistolam Osij nacti fuissent; rumorem dissiparunt, Liberium quoque verbum
Consubstantiale reiecisse, asseruisseq. ipsum Patri dissimilem esse.] Sed hæc per calum-
niam iactata esse, idem Sozomenus consentit.

[b] Sozom. lib. 4. cap. 14.

XL. CONSVBSTANTIALE NOMEN TACVISSE, NON EST HAERESIS.

At longe aliud & plane diuersum est, dicere Liberium reiecisse ac damnasse in Filio no- B
men Consubstantialitatis cum Patre; aliud, vocem illam silentio suppressisse. Illud quidē
ipsum effecisset hæreticum, istud autem nequaquam: nam asseuerando Filium esse eius-
dem cum Patre substantiæ, idem est quod dicere, esse Filium Patri consubstantialem; licet
hæretici in alium sensum substantiæ vocem inflecterent: quam ob causam maioris ponderis
esse, a Patribus iudicatum, dicere consubstantialem Filium, quam eiusdem substantiæ:
cum tamen ob id nequaquam hæreticum esset dicere Filium eiusdem esse substantiæ, sed
maxime Catholicū; quantumlibet eo quoque nomine subdole vsi fuissent hæretici: quo-
rum malitia nequaquam inuertere potest legitimum atque germanum sensum, qui natura
atque vsu ipso vocibus inest: sicut nec ob eam causam quod ijdem hæretici abuntur di-
uina Scriptura, & ex ipsa hæreses suas efformant, Catholici eadem vti vetantur. Sed &
[c] Augustin. epist. 174. S. Augustinum de his hic in exemplum adducamus, qui agens aduersus Pascentium [c] Co- C
mitem, Arianum hominem, sæpe pollicetur se subscripturum esse paratum ipsius fidei, si
nihil inueniret in ea quod aduersaretur Catholicæ veritati, etiam si minime nomen Con-
substantialis profiteretur: quod & Liberium fecisse vidimus, qui eam ab ipsis scriptam
professus est fidem, quam nouit esse Catholicam, & nihil habere quod rectæ fidei contra-
rium esset. At quomodo illam fidei regulam, quam S. Hilarius interpretatus demonstrat
esse Catholicam, non licuit Liberio profiteri? cum præsertim eam non probasse, nihil aliud
videri potuerit (vt dictum est ex Vigilio) quam hæresiarchæ Photino fauisse.

XLI. FORMVLA, QVA PHOTINVS ET AETIVS DAMNATI SVNT, QVALIS.

Dicam amplius, quod cum Aetius in Syria, tum Photinus in Illyrico atque alijs prouin-
cijs abiecte nimis de Filij Dei diuinitate prædicassent, immo illā ab eo penitus reiecissent;
inde factum est, vt Eleusius, ac socij eius, nempe Basilius, Demophilus, atque alij, qui pro-
fessi essent Sirmij aduersus huiusmodi hæresin vnam Filij cum Patre substantiam, habiti D
fuerint tunc a nostris quoque Catholici; idq. testificatione S. Hilarij, cum ait [d]: Non pere-
grina loquor, neque ignorata scribo: audiui ac vidi vitia præsentiū, non laicorum, sed Epi-
scoporum. Nam absque Episcopo Eleusio, & paucis cum eo, ex maiori parte Asianæ de-
cem prouinciæ, intra quas consisto, vere Deum nesciunt: atque vtinam eum nescirent;
cum procliuiore enim venia ignorarent, quam obtrectarent. Sed horum Episcoporum
dolor, se intra silentium non continens, vnitatem fidei huius quærit, quam iamdudum per
alios amisit, &c.] cum alioqui hic Eleusius Episcopus Cyzicenus ab Epiphanio, & alijs,
vna cum Basilio Ancyrano inter Semiarianos adnumeretur [e], & a Sozomeno inter illos
recensetur [f], qui Liberio ob pacem Ecclesiarum persuaserit, vt vocem illam Nicæni Con-
cilij, Consubstantialis, prætermitteret: quod expedire dixerunt, quo in eamdem fidem
simul conuenientes, aduersus eos bellum gererent, qui Photini & Aetij hæresin susceppis- E
sent. quibus sic Liberius assensus est, vt tamen, quo substantiæ nomini bene consultum
esset, Ecclesia (vt ait Sozomenus) interdixerit omnes qui Filium Patri non substantia &
ceteris rebus omnibus similem asseuerarent.

[d] Hilar. de Synod.

[e] Epiphan. hæres 73.
[f] Sozom. lib. 4. cap. 14.

XLII. LIBERIVS IN QVIBVS IVRE REPREHENSVS.

At licet ex his omnibus perspicue demonstratum sit, Liberium perseueraſſe semper fide
Catholicum; haud tamen probari possunt, aut iuste facta defendi, quod victus labefa-
ctarit sacerdoralem constantiam, iniuste contra S. Athanasium subscribendo; quodq.
communicauerit (vt ipse fatetur) cum illis, quorum communionem hactenus exhorruis-
set: sed & quod etiam professioni illi subscripserit, quæ licet Catholica videri posset, ta-
men voce illa Nicæna careret, Consubstantialitatis, quam maiores omnes aduersus Aria-
nos magna semper gloria defendissent. His igitur de Liberio tam in Orientali, quam etiam
Occidentali Ecclesia peruulgatis; quo maior persona extitit, eo fama velocior emanauit,
atque

A atque (vt accidit) maiora quoque veris effinxit: vt in Oriente dictum sit, Liberium non
tantum verbum Consubstantiale reiecisse, sed asseueraſſe etiam (quod diximus ex Sozo-
meno) Filium Patri omnino dissimilem. Verum & in Occidente increbuit rumor, Libe-
rium inhæsisse Constantio, & hæreticum euasisse, quod Nicænam fidem prodere visus es-
set tum omittendo confessionem Consubstantialitatis, tum etiam eius propugnatorem A-
thanasium condemnando: tanti enim momenti existimabatur Athanasij causa, vt, qui in
eum subscriberent, in Nicænam pariter fidem ferre calculum viderentur. hinc S. Hiero-
nymus de Lucifero ait [a], quod noluisset sub nomine Athanasij Nicænam fidem damnare: [a] Hier. de Script. Eccles. in Lucif.
cum prætextu Athanasij (vt sæpius dictum est) Ariani aduersus Nicænæ fidei decreta bel-
lum inferrent. Secundum igitur eam famam de Liberio longe lateq. sparsam, S. Hieron-
mus tradidit, ipsum hæresin subscripsisse. Hic finis Sirmianæ tragœdiæ, in qua Constan-
B tius, quod optabat, obtinuit, dum sub specie Photinianæ hæresis condemnandæ, summos
illos Catholicæ fidei defensores ad sua vota adeo turpiter inflexissset, & hæreticorum com-
munione labefactasset.

XLIII. LIBERIVS ROMAM REVERTI IVBETVR.

Quæ autem hæc fuerint consecuta, Sozomenus [b] ita describit: Vbi vero hæ res legatis
Episcoporum Occidentalium hoc pacto successere; Imperator dat Liberio potestatem Ro-
mam reuertendi: atque Episcopi Sirmij congregati scribunt litteras Felici tum Romanæ
Ecclesiæ Antistiti, & clero eiusdem Ecclesiæ, vti Liberium recipiant, & ambo pariter se-
dem Apostolicam administrent, communiq. consensu & concordia sacerdotio illo fungan-
tur; atque tum casum acerbum, qui in electione Felicis obtigisset, tum exilium Liberij,
obliuione deleant. Nam populus Romanus Liberium, cum quod in alijs rebus vir excel-
lens & spectatus erat, tum quod Imperatori animo adeo excelso & constanti in fide defen-
C denda contradixerat, tam eximie carum habuit, vt seditionem plane maximam eius exi-
lij causa conflaret, resq. ad cædem prorumperet. Haud ita diu post moritur Felix, solusq.
Liberius Ecclesiæ illi præest. Quod quidem non sine diuina prouidentia factum est, ne se-
des Petri a duobus Præsulibus gubernata (quæ est plane nota dissidij, & a sacrosanctis Ec-
clesiæ legibus aliena) vlla infamiæ macula aspergeretur. Atque Sirmij quidem hæc gesta
sunt, quo quidem tempore propter metum Imperatoris Ecclesia Orientis & Occidentis in
doctrina fidei consentire visa est.] hactenus Sozomenus. Ceterum quod ad Felicem per-
tinet: si fidem habemus libro de Romanis Pontificibus; in Synodo Sirmiana sic decretam
esse restitutionem Liberij dicitur, vt Felix depositus, cessare iussus esset. sed quæ post hæc
sint subsecuta vsque ad Felicis obitum, prosequamur.

[b] Sozom. lib. 4. c. 14.

XLIV. LIBERIVS REDIENS ROMAM RESPVITVR.

Rediens Romam Liberius, nequaquam (vt multi putant) tunc detentus est in cœmete-
D rio S. Agnetis (quod habetur in libro de Romanis Pontificibus) id enim postea alia occa-
sione contigit: sed, quod ait S. Hieronymus, tunc Liberius quasi victor in Vrbem intra-
uit: tamen quod adeo turpiter Constantio consensisset, plurimorum a se animos abalie-
natos inuenit: sicq. qui Felicem antea abhorrebant, vitataq. eius communione, inhærен-
tes erant Liberio; re audita, ab eo deficientes, Felici Catholicæ fidei vexillum extollen-
ti sese iunxerunt. A quo tempore cœpit Felix, ante schismaticus, haberi iam ab illis le-
gitimus Romanæ Ecclesiæ Pontifex: existimatusq. Liberius, ob manifestam cum hæreti-
cis communicationem ex epistolis ab ipso scriptis de conniuentia cum Arianis, a commu-
nicatione Catholicorum prorsus extorris: impossibile esse iudicantibus cunctis, eumdem
Liberium communicare posse hæreticis atque Catholicis. Cum igitur adeo manifeste
constaret de eius communione inita Sirmij cum hæreticis; ex eo ipso necessario videba-
E tur exclusus a communione Catholica, atque ob id etiam a Pontificatus functione pe-
nitus alienus.

XLV. POST LIBERII REDITVM PERSECVTIO EXCITATA IN ECCLESIA ROM.

His igitur tunc Liberio obnixius resistentibus, eiusq. communicationem Ariano fœda-
tam contagio execrantibus; magna Romæ turbatio facta est, & plane persecutio excitata
a magistratibus aduersus eos qui non parerent litteris Imperatoris pro Liberij restitutione
conscriptis. Tunc plane accidit quod sic legitur in eodem commentario de Romanis Pon-
tificibus: Ab eodem die (*nempe quo Liberius in Vrbem ingressus est*) fuit persecutio maxi-
ma in clero, ita vt intra ecclesiam presbyteri & clerici plures necarentur, & martyrio co-
ronarentur.] & inferius: Persecutio magna fuit in vrbe Roma, ita vt clerici & sacerdotes
neque in ecclesiam, neque in balnea haberent introitum.] passi sunt haud dubium hæ
ij qui Liberio non communicarunt: hi enim ab ecclesia, vbi Liberius suos conuocabat,
abhorrentes, etiam a balneis publicis abstinebant, ne vna cum illis lauarentur; vt qui

Universidad de Deusto
Biblioteca

scirent ex sententia Ioannis Euangelistæ, neque balnei lotione cum hæreticis participandum esse. in quos cum magistratus sæuirent, aliquotq. necarent; tunc pariter contigit, vt Eusebius Romanus presbyter a ministris Constantij intra cubiculum clausus, illic mensibus septem perseuerans, fame consumptus spiritum exhalarit; cuius natalis dies meruit publicis adscribi tabulis, & anniuersaria memoria in Ecclesia celebrari [a]. Etenim magistratibus vi agendum, necessarium visum est, quod non pauci, vel paruæ æstimationis viri essent, qui a Liberio discessissent, & Felicem sequerentur Antistitem: siquidem Damasus, magni nominis vir, inter alios staret a parte Felicis: cuius licet ingressus existimari potuerit vitiosus, quod viuente Catholico Romanæ sedis Episcopo, & eodem pariter confessore, Romanæ Ecclesiæ ab Arianis præfici passus esset; tamen quod præuaricatione Liberij aduersus impietatem Constantij strenue insurrexisset, quem & anathemate ferijsset; vice sic rerum inuersa; quamplurimi, qui antea ipsum fuerant execrati, & Liberio communione tenebantur adstricti (vt dictum est) hunc protinus detestati, Felicem veluti vindicem Catholicæ fidei consectati sunt. Tanta ab ipsis Apostolorum temporibus viguit in Romano populo amor Catholicæ disciplinæ, atque odium in hæreticos, necnon & eis vel leuiter communione coniunctos.

[a] *Martyrolog. Rom. die 24. Augusti.*

XLVI. FELICIS EXITVS QVALIS.

Porro de Felicis exitu diuersa plane scripta reperiuntur: dum in Liberio de Felice scribitur, depositum ab Episcopatu, habitasse in prædio suo, via Portuensi, atque ibi in pace quieuisse quarto Kalendas Augusti: rursum in eodem libro cum agitur de rebus gestis eiusdem Felicis, habetur ipsum ob damnationem Constantij, obtruncatione capitis, martyrio coronatum esse: & inferius, id factum dicitur in ciuitate Cora (sic restituendum esse, pro Corona, in Notis ad Martyrologium diximus) corpus vero eius in Vrbem relatum, primo ad Thermas Traiani occulte esse sepultum, inde vero a Damaso presbytero & alijs clericis eiusdem Felicis communionis esse translatum ad basilicam quam construxerat via Aurelia.

XLVII. QVALIS ESSE SOLERET CONSTANTII PERSECVTIO IN EPISCOPOS.

Ceterum ministrorum quidem impetu potius, quam præcepto Constantij, contigisse necem Felicis, ex eo quisque facile valeat autumare, quod licet (vt dictum est) ipse sæuissimus esset, tamen erga viros Ecclesiasticos inhumanam quamdam patientiam affectauerit, cum sic eos discruciari pateretur, vt tamen absque martyrio ijdem viuerent in tormentis; quod S. Hilarius [b] in eum scribens, his plane verbis exprobrat: Omnia sæuissima sine inuidia pretiosarum mortium peragis, nouo inauditoq. ingenij triumpho de diabolo vincis, & sine martyrio persequeris. Plus crudelitati vestræ, Nero, Deci, Maximiane, debemus: diabolum enim per vos vicimus, sanctus vbique beatorum martyrum sanguis exceptus est, dum in his dæmones mugiunt, dum ægritudines depelluntur, dum admirationum opera cernuntur, eleuari sine laqueis corpora, & dispensis pede feminis vestes non defluere in faciem, vri sine ignibus spiritus, confiteri sine interrogantis incremento fidei. At tu omnium crudelitatum crudelissime, damno maiore in nos & venia maiore desæuis.] & paulo post: Scelestissime mortalium, omnia persecutionis mala ita temperas, vt excludas & in peccato veniam, & in confessione martyrium: sed hæc ille pater tuus artifex humanarum mortium docuit, vincere sine contumacia, iugulare sine gladio, &c.]

[b] *Hilar. in Constantium.*

XLVIII. TEMPVS OBITVS FELICIS

Sed & si fidem præstemus Marcellino schismatico; post Constantij quoque obitum, Felicem mortem oppetijsse, dicendum est: nam de Felice ait, ipsum superuixisse, non, quod tradit Sozomenus [c], post Liberij reditum ad modicum temporis spatium; sed vsque ad Consulatum Valentiniani atque Valentis, annis videlicet octo post Liberij reuersionem fuisse superstitem. Habetur ibidem mentio de Romano clero, quod Liberio in exilium missio iurauerit, se nullum creaturum Pontificem, donec Liberius ipse restitueretur: quosdam tamen ex illis periuros effectos intrusisse Felicem. ac subdit: Reuertente autem Liberio, cum gaudio exceptus est in Vrbe, quando & pulsus est Felix: qui paulo post fauore periurorum reuersus est in Vrbem, Transtiberinamq. occupauit regionem: qui iterum Vrbe pellitur, ac demum Valentiniano & Valente Consss. decimo Kalendas Decembris migrauit e vita.] hæc ipse: sed fauens partibus Vrsicini contra Damasum, qui postea se Felici coniunxit, nihil de eius martyrio meminit: quod cum occulte Felicem subijsse habeat Romanum Martyrologium, fortasse ipsum præterijt. Constat etiam, eodem quoque auctore, Liberium, defuncto Felice, Ecclesiam Romanam schismate sciissam vnijsse, atque eos, qui a Felice fuerant ordinati, in clerum cum ordinibus & honoribus recepisse, factumq. vnum pastorem ouilis vnius.

[c] *Sozom. lib. 4. cap. 14.*

Ceterum

XLIX. CAVSA MORTIS FELICIS.

Ceterum causa illa, quæ in libro de Romanis Pontificibus asseritur, necis Felicis, nempe quod declarauerit Constantium esse hæreticum, eo quod secundo rebaptizatus esset ab Eusebio Nicomediensi, minime probari potest; cum constet assertione maiorum, Constantium his temporibus adhuc perseuerasse catechumenum: id præsertim Hilario attestante, cum in ipsum inuehitur [a]; quod nondum regeneratus (vt ait) credendi formam præscribere auderet Ecclesijs: id ipsum Seuero [b] probante, necnon Lucifero [c] agente apud ipsum pro Athanasio, cum eidem persuadet, vt ab eodem Athanasio baptismum acciperet: idemq. Athanasius [d] de Constantio affirmet, eum tempore mortis ab Euzoio Ariano initiatum esse baptismo, quod & ceteri quoque testantur [e]. At non hæc tantum, sed & alia pleraque in eodem commentario cum in Liberio, tum in Felice habentur, quæ erroris facile redarguantur, ac nonnulla obscura, mendisq. deprauata, & aliqua inter se inuicem discrepantia, vt ex eis vix veritas aliqua elici possit, atque firmari.

[a] *Hilar. de Synod.*
[b] *Seuer. lib. 2.*
[c] *Lucif. pro Athanasio.*
[d] *Athanas. lib. de Synod.*
[e] *Socrat. lib. 2. c. vlt. & Niceph. lib. 9. c. 50.*

L. CONTROVERSIA ROMAE DE FELICE HABITA.

Quamobrem cum ingressus Felicis absque controuersia a maioribus fuerit existimatus iniquus, & de exitu ipsius eadem inter se pugnantia scripta nutent; inde & accidit, vt temporibus Pontificatus Gregorij Decimitertij, dum de emendatione Romani Martyrologij a viris eruditis ad hoc delectis frequentes haberentur conuentus, & de Felice non leuis controuersia incidisset, expungendus ne esset ob vitiosum ingressum eius, vel absque martyrij titulo relinquendus; deq. his diu multumq. altercatum esset; & ego in eam sententiam pedibus irem, vt Felicis nomen expungendum esset, eoq. argumento volumen haud breue scripsissem, cui fauerent astipularenturq. complures viri eruditi in Vrbe tunc existentes: accidit plane, veluti diuino miraculo, vt cum in Diaconia sanctorum martyrum Cosmæ & Damiani in Foro, ad templum Pacis posita, quidam male consulti, sed non sine diuina prouidentia, clam altare vnum a dextris positum suffoderent, vt thesaurum inuenirent, quem acceperant, nescio quo reuelante, ibi esse repositum; in marmoream arcam incidерent, in cuius altero latere, tabulæ lapideæ interstitio ab altero distincto, repositæ inuenirentur reliquiæ sanctorum martyrum Marci atque Marcelliani & Tranquillini; in altero vero arcæ latere corpus S. Felicis, de quo agimus, vna cum lapideo laterculo ibidem intus posito hisce litteris exarato: CORPVS S. FELICIS PAPAE ET MARTYRIS, QVI DAMNAVIT CONSTANTIVM. quod accidit pridie eius diei, quo eiusdem S. Felicis in Ecclesia natalis dies agi consueuit, quarto Kalendas Augusti, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimosecundo, cum de eius meritis disceptatio magna esset, iamq. pene ob innumeras contrarias assertiones causa cadere videretur: Quando opportune ipsemet Felix visus est admiratione omnium rediuiuus comparuisse, per se suam ipse causam acturus, cum iam valde stylo contradicentium esset oppressus.

LI. AVCTORIS MODESTIA.

Tantæ rei nonnihil tunc ipse vna cum alijs admiratione perculsus, adinuentisq. postea recitatis superius Liberij litteris de inita ad tempus communicatione cum Arianis; accedenteq. ad hæc omnia (quod maioris ponderis apud me erat) ipsa de ea re sententia Romani Pontificis: stylum modestia Christiana repressi, quem zelo veritatis acueram: vinciq. a Felice, felicissime accidisse putaui: cedereq. Illustrissimo ac Reuerendissimo D. Iulio Antonio Sanctorio S. R. E. amplissimo Cardinali, simulq. disertissimo viro, qui egregie pro Felice susceperat patrocinium, me cum ipso triumphum magna gloria agere existimaui, ipsa veritate in vtroque vincente.

LII. DEI IN MODERANDA ECCLESIA PROVIDENTIA.

Quod autem ad vniuersam rerum gestarum inter Liberium atque Felicem seriem spectat; intuere mecum, atque admirare pariter, lector, summam Dei prouidentiam, qua semper moderatus est ipsam Romanam Ecclesiam. Nam labefactato ex Arianorum communicatione, etsi non hæresis participatione, Liberio; Felicem antea eorumdem communicatione coniunctum excitat ex aduerso statimq. erigit aduersus eos ipsos Arianos, quorum sane ope fuerat Romanam cathedram consecutus, & magno præsidio contra aduersarios confirmat: sicq. ad pugnam roborat, vt exagitans Arianos omnes, eorumq. principem Constantium feriens anathemate, fuerit pro mercede insignitus corona martyrij.

LIII. QVAE FELICIS NOMINE SCRIPTA SINT.

Quæ vero fertur Athanasij nomine ad Felicem Romanum Pontificem ex Synodo Alexandrina epistola scripta ab Episcopis Aegypti, Thebaidis, atque Libyæ, haud æque probatur: quippe quod qualis fuerit status Ecclesiæ Alexandrinæ ab eo tempore, quo, exulante Liberio, Felix sedere cœpit, iam satis superius est demonstratum: vt nullus plane locus, vel tempus cogendæ Synodi potuerit esse, Athanasio fuga lapso, & in eremo latitante, atque alijs Episcopis pariter exturbatis. Sunt præter hæc multa alia, quæ ibi posita

minus

Universidad de Deusto
Biblioteca

minus arrident, vt cum de ipsius Felicis ordinatione Athanasius eumdem Felicem reddit certiorem. At ipse suas merces mercator emat. de reliquis autem alij iudicent. A

LIV. TEMPVS SEDIS FELICIS.

Quantum vero temporis Felix sederit, & hoc reuocatur in dubium: sed illud plane esse debet omnibus exploratum, totum illud biennium, quo sedit, cum Liberius Bereæ exularet, nequaquam in numerum annorum computandum: siquidem tunc intrusus atque schismaticus erat, necnon Arianorum communione pollutus. Quod si velimus etiam accedente consensione Liberij ipsum Romanæ Ecclesiæ præfuisse; certe non Episcopus, sed Corepiscopus dicendus fuit, cum viueret adhuc ipse Liberius, legitimus Ecclesiæ Pontifex. Dicebantur autem Corepiscopi Vicarij Episcoporum, qui tamen erant Episcopi consecrati, conferreq. ordines sacros poterant, vt Concilij Antiocheni canones [a] docent. Ceterum ipsum Felicem, contradicente Liberio, sedere cœpisse, ipsoq. inuito in sede perseueraſſe, quæ superius dicta sunt, satis aperte significant. Quamobrem illud certum est, haud ante B numerari debuisse tempus sedis Felicis, quam cum Liberius, Arianorum communicatione implicitus, a Catholica communione videri poterat excidisse, nemine cum illo communicante, nisi qui pariter cum Arianis coniuncti essent, quibus ipse communione, licet non hæresi, adhæsisset. A tempore igitur, quo sedit Felix, cum Pontifex declaratus est, ab hoc scilicet anno, quantum sederit; haud quidem omnino probare possumus, quod Marcellinus tradit, peruenisse vsque ad Consulatum Valentiniani atque Valentis, abhinc annos octo; sed potius ipsum Felicem sedisse annum tantum, ac tres menses, totidemq. dies, vt habetur scriptū in libro de Romanis Pontificibus, quod & verius existimamus: huic enim sententiæ consentit Sozomenus, qui eum haud diu post reditum Liberij mortem oppetijsse tradit. cui quoque sententiæ illud consentaneum est; quod nonnisi vnam ordinationem feciſſe dicatur, in qua, mense Decembris, ordinauerit presbyteros vigintivnum, diaconos C quoque & Episcopos per diuersa loca decem & nouem. Ob breuitatem igitur temporis sedis eius, quod & habetur inclusum Pontificatu Liberij, vel ex eo quod ingressus Felicis fuerat vitiosus; inde factum reor, vt cum Optatus [b] Mileuitanus, tum etiam S. Augustinus [c], cum recensent seriem Romanorum Pontificum, post Liberium, Damasum, omisso Felice, successisse tradant: obiter enim cum illa tractent, atque cursim expediant; eam sedis vnius Pontificis, nempe Liberij, factam iterationem, & sedis Felicis temporis distinctionem consulto prætermisisse visi sunt.

[a] Conc. Antioch. c. 8. & 10.

[b] Optat. lib. 2. contra Parmen.
[c] Augusti. epist. 165.

LV. LIBERII REDITVS QVANDO CONTIGIT.

Demum de Felice atque Liberio (quod ad exactam temporum discretionem pertinet) illud admonendum est, non sic nos omnia hæc de eisdem sub hoc anno recensuisse, vt sub eodem facta esse contendamus; sed ad lectoris faciliorem intelligentiam: cum Sirmiensem Conuentum, tot fidei formulis in eo deletis & renouatis, in sequentem quoque annum D constet fuisse productum, quo & Liberium in Vrbem restitutum esse putamus: ea ratione potissimum persuasi, quod de immunitate clericorum Constantius edictum promulgans mense Decembris, non ad Liberium, vtpote qui nondum Romam fuerat restitutus, sed ad Felicem agentem Episcopum illud rescripsit de Ecclesiastica immunitate: at licet cuius sit Episcopus ciuitatis minime exprimatur, par est credere illud datum ad Felicem Romanum Pontificem. Quod enim (vt dictum est superius ex Hilario) Iulianus in odium Constantij Occidentalis Ecclesiæ Catholicis fauerit; æquum est existimare, quantum licuit, eumdem studuisse Felici. Rescriptum autem ita se habet [d]:

[d] l. 14. de Episc. & cler. C. Theod.

LVI. RESCRIPTVM AD FELICEM.

Constantius Aug. & Iulianus Cæsar Felici Episcopo.

Omnis a clericis indebitæ conuentionis iniuria & iniqua exactionis repellatur improbitas: nullaq. conuentio sit circa eos munerū sordidorum, &c.] in fine autem sic: Dat. VIII. E Id. Decemb. Mediolani. Lecta V. Kalendas Ianuarij, apud Acta, Constantio nonum & Iuliano Cæsare secundū Coss.] Præcesserat paulo ante, nempe mense Nouembris, aliud eiusdem Constantij Imperatoris rescriptum de confirmatione priuilegiorum clericorū Romanæ Ecclesiæ ad Leontium his verbis datum: Ecclesiæ vrbis Romanæ & clericis concessa priuilegia firmiter præcipimus custodiri. Dat. IIII. Id. Nouemb. Mediolani, Constantio Augusto IX. & Iuliano Cæs. II. Coss.] quinetiam apparet sic (vt dictum est) Constantium hoc anno & sequenti, ex sententia Ammiani, Sirmij degisse, vt tamen se interdum Mediolanum conferret, sub qua metropoli Sirmium (vt suo loco dicemus) positum erat.

LVII. CARVIT SVCCESSORE NOVO FELIX.

Felice defuncto, nullus in locum eius subrogatus est; quod Liberius, abrupta penitus, quæ recipiendæ sedis causa intercesserat, cum Arianis communicatione, ab omnibus legitimus Romanæ Ecclesiæ Pontifex, vt erat antea, cognitus & acceptus est. Risu potius quam

A quam redargutione dignum est recentiorum quorumdam historicorum commentum [a], decentium Felici fuisse substectum Leonem quemdam in sanctum Hilarium parum æquum; quem sero accedentem ad Synodum, in pœnam, humi considere iusserit: ipsum vero diuina vindicta, eadem, qua Arius, pœna mulctatum, vna cum visceribus animam efflauisse. Somniasse ista putantur, vel sua ipsorum mente effinxisse fabellam, cuius tantæ rei, in tanto viro, in totius Orbis theatro confectæ, antiquorum nullus reperiatur assertor.

[a] Conrhad. Alberstat. Herman. Gyg. qui refelluntur ab omnibus.

LVIII. LIBERIVS POSTERIORI CONFESSIONE PRIOREM MAGVLAM ABLVIT.

Sed iam hic integram de fide Liberij historiam prosequamur: qualis enim post hæc fuerit, pluribus demonstrandum est: Qui agitatus æmulatione Felicis (vt diximus) suam ipsius sedem occupantis, eius potiundæ nimis cupidus, vt restitui in eam posset, adeo ignominiose sui oblitus, ab Arianis implorans auxilium, eorumdem, etsi non hæresi, fuerat tamen communicatione pollutus: haudquaquam tamen in ea impietate diutius mansit sui B obliuione sepultus: sed qui sic ceciderat, denuo surgens, magna animi constantia certamen iterum strenue reparauit; & fidem Nicænam, quam ex communione cum Arianis, & tacendo vocem Consubstantialis, videri poterat prodidisse, magnifice prædicauit. Hæc autem vt de his dubitantibus demonstremus; operæpretium visum est, cunctas Liberij res gestas, quæ post obitum Felicis sunt subsecutæ, & quæ præterea de eodem sint Patrum testimonia, hic reddere. Quod enim in primis post Felicis obitum ipse receperit ad Ecclesiasticam communionem clericos qui erant ex parte Felicis, conseruatis illis ordinibus & dignitate; quodq. eodem Felice defuncto, nulla fuerit cura eius communionis clericis alium in locum Felicis subrogandi Pontificem Maximum: plane argumento esse videtur, iam Liberium, abiecta procul Arianorum communicatione, se in omnibus bene Catholicum exhibuisse: alias nequaquam passi essent clerici communionis Catholicæ, & inter alios C Damasus, Liberij se communicatione fœdari.

LIX. LIBERIVS EREXIT VEXILLVM CONTRA CONCILIVM ARIMINEN.

At id quidem non intra domesticos parietes, sed in publicis Episcoporum Conuentibus rebus egregie gestis idem Liberius prædicauit. siquidem in naufragio illo immenso Concilij Ariminensis, in quo (inquit S. Hieronymus [b]) Vsiæ nomen abolitum est, & Nicænæ fidei damnatio conclamata, quando & totus Orbis ingemuit, & Arianum se esse miratus est: tunc Liberij Romani Pontificis virtus enituit, & eius legati Vincentij Episcopi Capuani, quem habuerat in lapsu consortem. Id sane haud vulgaris auctoris, sed sancti Damasi testificatione perspicue demonstratur in illa epistola, quam ad Illyrij Episcopos dedit. recitat eam Theodoretus [c], vbi inter alia scripta hæc leguntur: Numerus Episcoporum, qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet: præsertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cuius sententia præ ceteris omD nibus expectanda erat; neque Vincentio, qui tot annis Episcopatum integre gesserat; neque alijs, &c.] At hæc quæ dicit de Romano Pontifice minime consentiente blasphemiæ Ariminensi, de Liberio intelligenda esse, Sozomenus [d] atque Nicephorus [e] fidem faciunt; cum tradunt, ea de causa Liberium primum omnium fuisse ab Ecclesia exturbatum: at quomodo se ista habuerint, suo loco fusius enarrabimus. sed & hæc satis litteris tunc contestati sunt Episcopi Catholicæ communionis ad Constantium scribentes, nempe affirmantes magna ex his concitanda fore dissidia ob eam causam, in Romana præsertim Ecclesia, ipso scilicet Pontifice Romano contradicente. recitat eas litteras, in quibus hæc insunt, Sozomenus [f]: quæ quidem omnia aperte demonstrant, ipsum Liberium magna animi fiducia, Arianorum procaciæ, perditissimis illis temporibus, restitisse.

[b] Hieron. aduers. Luciferi. in.
[c] Theodoret. lib. 2. c. 22.
[d] Sozom. lib. 4. cap. 18.
[e] Niceph. lib. 9. cap. 41.
[f] Sozom. lib. 4. cap. 17.

LX. LIBERIVS EGREGIVS FIDEI CONFESSOR.

Est etiam illud certum de Orthodoxa fide Liberij argumentum, quod Siricius [g] Papa E ait, post cessatum Concilium Ariminense, missa esse a Liberio, quem prædecessorem suum venerandæ memoriæ nominat, decreta generalia, quomodo recipiendi essent hi qui ab Ariana hæresi ad Ecclesiam Catholicam redire vellent: quod quidem ipsi statuere minime licuisset, nisi in Catholica Ecclesia Catholicus præsideret Episcopus. Extat etiam eiusdem Liberij fidei professio ad Athanasium scripta, cui in signum Catholicæ communionis, vt ipse quoque subscriberet, rogat: quam datam fuisse postquam hæc acciderunt in Concilio Sirmiensi, facile quisque sibi persuadere potest, dum ea a Liberio pro reconciliationis fœdere esse scripta videatur, cum antea intercedente inter ambos arcto communionis vinculo superfluum visum esset fidem suam Athanasio velle testatam, vel Athanasij Liberio fieri manifestam, quæ iam publicis monumentis ante Romæ fuerat consignata. Ipsa autem Liberij ad Athanasium scripta fidei professio sic se habet [h]:

[g] Siric. epist. 1. ad Himerium.
[h] Apud Athanas. post literas ad Epictetum.

LXI. Est igitur nostra confessio, optatissime Athanasi, Verbum, Dei Filium, secundum naturam

Universidad de Deusto
Biblioteca

LIBERII FIDEI PROFESSIO.

ram ex Deo, eodemq. Patre suo genitum esse, non creatum, semper in imperio collegam Deo & Patri, & indesinenter regnum obtinere in infinita sæcula, Amen. Spiritum quoque sanctum vere ex Deo naturaliter Deum, indiuisibilem a Deo, secundū diuinas Scripturas; vt sit vere Pater, vere Filius, & vere Spiritus sanctus: neque transferri debere vnumquodque nomen a suo significato, cui assignatum est, quo vera sit Trinitas sub vna Deitate, sub vna potestate, & vna substantia: non enim dispertitur Filius, aut Spiritus sanctus a Patris substātia, quæ implet cælū & terram. Est igitur Trinitas (vt dixi) in vna substantia non diuisa, sed per essentiam vna, Deitate vna, potentia vna, & regno vna, vna quoque gloria, vna item imagine, vna denique spiritu: Spiritus enim non diuiditur. Anathema igitur dices Sabellij & Arij dogmata, & supra annotatas hæreses, ad æternam pœnam, secundum Saluatoris vocem. Huic igitur confessioni, frater Athanasi, quæ vera fides in sancta Catholica & Apostolica Ecclesia censetur, si mecum sentis, coram Iudice Deo & Christo, quæso, subscribas; quo certiores reddamur, num eiusdem nobiscum suffragij sis, eademq. statuas de vera fide: vt ego & securior efficiar, tuaq. mandata inhæsitanter obeam. Id quoque tibi cognitum, velim, carissime, filios Veritatis confiteri, impassibilem esse Deitatem, & de aduentu Verbi & Dei in carne ita sentire: Verbum scilicet genitum ex Patre Deo, hominem perfectum absque peccato assumpsisse ex Maria Virgine, secundum Euangelia in Christo Iesu. Amen.] hactenus Liberij professio, sequestris (vt apparet) ad disruptam, quæ intercedebat inter eos, communionem Catholicam conciliandam. Quam quidem post hæc tempora scriptam esse, ex eo quoque facile potest intélligi, quod tam exacta habeatur de Spiritus sancti diuinitate assertio, aduersus Semiarianos hæreticos, qui eamdē hæresin post hæc fouere cœperunt, quibus ipse Sirmij communicasset: & quod de carne Christi ex sanctissima Maria Virgine sumpta, testificationem annexam habeat; vt aduersus nouam hæresin Epicteti esse conscriptam appareat.

LXII.

LIBERII FIDES SINCERA PROBATA.

Quod igitur adeo testata atque explorata reddita esset fides Liberij Athanasio; illud quoque accidit, vt idem Athanasius [a] in oratione, quam scripsit contra Arianos, anno (vt ait) trigesimosexto a damnatis hæreticis Arianis in vniuersali Nicæno Concilio, nempe post annos abhinc quatuor, vna cum ceteris magni nominis Orthodoxis, post Iulium Romanum Pontificem, Liberiū quoque recensuerit. Quid insuper? Nihil plane opportunius ad testificandam certioremq. toto Orbe reddendam Liberij fidem accidere potuit, quam cum Valentiniani & Valentis Imperatorum temporibus ex Oriente Romam legatio mitteretur illorum, Episcoporum, quibuscum ipse Liberius impie Sirmij communicasset, qui postea propriam consectati sunt de Spiritu sancto hæresin Macedonij: hos, inquam, legatos, Eustathium Sebastenum Episcopum, Siluanum Tarsensem, & Theophilum Castabalorum, Romam ad Liberium venientes, ipse recipere noluit, nisi præmissa fidei professione Catholica ex Nicæno Concilio scripta; quod quidem S. Epiphanius [b], S. Basilius [c], Socrates [d], & alij testantur.

[a] Athan. orat. 1. contra Arian. in princip.

[b] Epiph. hæresi 75.
[c] Basil. epist. 74.
[d] Socrat. lib. 4. c. 11. Niceph. lib. 9. c. 60.

LXIII.

QVALIS FIDE ET MERITIS LIBERIVS.

Qua insuper fama fuerit Liberius in Ecclesia Catholica apud præstantissimos quosque viros, S. Ambrosij elogium prædicat, dum libro tertio quem scripsit de Virginitate ad Marcellinam sororem, ornamenti gratia, tamquam præstans quoddam emblema, intexuisse voluit eiusdem Liberij sermonem habitum in eiusdem Marcellinæ spiritualibus nuptijs, cum se Deo perpetua virginitate dicaret; cui hæc ipse præfatur Ambrosius [e]: Quoniam quæ habuimus, digessimus superioribus libris duobus; tempus est, soror sancta, ea quæ mecum conferre soles, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt, quo vir sanctior, eo sermo accedat gratior, &c.] Inest in ea oratione de Filij Dei diuinitate excellens assertio occasione celebritatis Natalis Domini, quo idem Liberius eam ad populum habuit homiliam: qua ad verbum integre recitata, sic post fatur Ambrosius: Hæc tecum sanctæ memoriæ Liberius, quæ apud alios maiora verbis, apud te minora exemplis, &c.]

[e] Ambros. de Virg. lib. 3.

LXIV.

Iam intelligis, lector, ex his omnibus, ablutam penitus præteritam Sirmij contractam impietatis ex Arianorum consortio maculam: sed & præstanti Catholicæ fidei confessione atque defensione eo gloriæ Liberium peruenisse, vt nihil minus habuerit honoris & laudis a præclarissimis quibuscūque Romanæ Ecclesiæ Pōtificibus. At de Liberio modo hactenus.

AETII HAERESIS FALSO PRAETEXTV VALIDATVR.

Iam vero ad res gestas a Constantio Sirmij redeamus: quem quidem non præsenti tantum anno, sed & sequenti quoque ibidem consedisse, ex Ammiano colligimus. Licet autem tertia Sirmiana fidei professione damnati essent omnes qui assererent Filium Patri dissimilem, atque ijdem Imperatoris aduersus eosdem edictum promulgassent; tamen qui in Syria

Syria fauebant Aetio, istud ipsum impio dogmate affirmanti (inter quos Eudoxius [a] erat, qui malis artibus inuaserat Antiochenam sedem) eamdem hæresin propugnabant, atque auctoritate Osij defendebant; quin & calumniose nomen quoque Liberij ad validandam impietatem procaciter vsurpabant; cuius causa (vt dictum est) Liberius publice illud ediderat: Qui Filium Patri non substantia & ceteris rebus omnibus similem asseueraret, anathema sit.] Horum autem conatus cum accepisset Constantius a legatis Synodi Ancyræ hoc eodem anno habitæ, ad Antiochenos aduersus Eudoxium litteras dedit, quas recitat Sozomenus [b]; quibus & præponit Georgij Episcopi Laodiceni litteras ad eos qui Ancyræ conuenerant; quæ sic se habent:

[a] Sozom. lib. 4. cap. 14.

[b] Sozom. lib. 4. c. 12. 13.

LXV.

GEORGII LITTERAE AD OPPVGNATORES AETII.

Dominis honoratissimis, Macedonio, Basilio, & Cecropio, Georgius in Domino S.

Naufragium fidei, quod ab Aetio factum est, vniuersam pene Antiochiam occupauit. Nam Eudoxius discipulos execrabilis Aetij, qui sunt a vobis honoris Ecclesiastici gradibus dimoti, ad se adscitos in clerum adscribit, & ipsum Aetium hæreticum habet in eorum numero, quos summo honore prosequitur. Quare subuenite huic tam illustri ciuitati, ne eius naufragio totus Orbis terrarum etiam euertatur. Atque vos cum sitis iam in vnum coacti, vna cum ceteris qui ad vos forte sunt conuenturi, subscriptiones ab alijs quoque Episcopis exigite, ad eum finem, vti Eudoxius cum ipsum Aetium eijciat Ecclesia Antiochena, tum discipulos eius in clerum delectos inde amandet. Quod si pergat cum Aetio Filium Patri dissimilem vocare; & hos qui istud dicere audeant, illis qui contradicant, anteponere; actum est penitus (vt dixi ante) de Ecclesia Antiochena.] hucusque Georgij litteræ: quibus illi acceptis, vna cum anathematismis illis, quos recensuimus, aduersus eum Sirmianam impietatem, tum Aetij hæresin constitutis, hæc omnia Sirmium ad Constantium per legatos misere. Qui, cunctis accurate perspectis, ad Antiochenos aduersus Eudoxium in hunc modum scripsit:

Victor Constantius Max. Aug. Sanctæ Ecclesiæ Antiochenæ S.

LXVI.

CONSTANTII LITTERAE AD ANTIOCHEN.

Eudoxius, non a nobis missus, ad vos venit: neque quisquam sic putet. Ab eo enim longe absumus, vt huiusmodi hominibus fauere velimus. Quod si præter cetera istud præterea comminiscuntur; certe perspicuum est, eos in Deum optimum maximum falso cementitos esse. At ecquæ res sunt, a quibus se sua sponte abstineant illi, qui dominandi libidine accensi, ciuitates inuadere, & velut transfugæ ex vna in aliam deuolare, omnes denique recessus & latebras, potentiæ & facultatum augendarum studio, rimari non cessant? Fama est præterea, apud hos esse præstigiatores quosdam & sophistas, quos ne nominare quidem fas est, officinam plane maleficam, & maxime impiam. Omnino certe & vos ipsi horum conspirationem perspicitis: omnino etiam ex verbis ipsius hæresis, tum eius auctorem agnoscitis, tum ceteros, qui ad eamdem hæresin propagandam, operam ac studium conferunt; a quibus hoc vnum dumtaxat laboratur, vt populum sui erroris contagione inficiant. Ceterum veteratores isti, & audacia ad omnia proiecti, iam tale quoddam apud quosdam iuueniliter iactitarunt, quod nos simus eorum ordinatione, qua ipsi se ministros Ecclesiæ ordinarint, lætati. Ista quidem ab illis decantantur, qui talia passim iactare solent. Verum res neque omnino ita se habet, neque prope ad id quidem accedit. Quin reuocate, quæso, ad memoriam verba prima, quæ tum habebantur, cum de fide deliberatum est; quibus quidem demonstrabatur, Saluatorem nostrum, Filium Dei, substantia Patri similem esse.

LXVII.

QVID IN EVDOXIANOS CONSTANTIVS.

At vero generosi isti, ea quæ temere sibi succurrunt, de Deo effutientes, eo impietatis processerunt, vti, cum res a veritate alienas ipsi afferant, tum easdem alios docere moliantur. In quorum caput licet hanc impietatem tandem recasuram credamus, tamen interim placet eos a conuentibus Ecclesiasticis & communi populi congressu prohibere. Etenim in præsentia illis hæc prædicere cogor, quæ breui post, nisi a rabie ista se temperent, sunt profecto subituri. Qui quidem (nam quid est hoc, quod non tentent, quo malum hoc adaugeant?) improbissimos homines, tamquam ex mandato, in vnum cogunt; hosque, errorum scilicet duces, qui venerandum sacerdotum habitum adulterant, in clerum adscribunt; perinde ac si ipsis liceret agere & ferre omnia. At quis est inter viuos numeratus, qui istos ferre possit? qui quidem vrbes impietate referciunt, suam superbiam vi occultare student, atque hoc vnum opus ipsis voluptati est, nimirum vt bonis perpetuo inuideant. Ac definat tandem malitiosa hæreticorum conspiratio diuinis Episcoporum sedibus insidias tendere: iam tempus est, vt veritatis alumni in lucem prodeant, hiq. veniant in me-

in medium, quibus domicilijs ac sedibus relictis ausugerunt, metuq. iampridem implicati fuerunt. Nam & horum sapientia explorate perspecta est, & nulla noua machinationis ratio excogitari potest, quæ illos impietate queat eximere. Bonorum officium est, fide Patrum viuere, hancq. (vt dictum est) adaugere, neque vltra curiose inquirere. Cohortarer autem eos, qui licet sero ex hoc erroris barathro se exemerint, vti assentiantur huic decisioni, quam Episcopi litterarum sanctarum valde eruditi de Deo Opt. Max. apte & conuenienter sanciuerint.] hucusque Constantius ad Antiochenos. Subdit hæc de his Sozomenus [a]:

[a] Sozom. lib. 4. cap. 13.

LXVIII. HAERESIS ANOMIANORVM.

Ex illo quidem tempore hæresis Anomianorum, id est, eorum qui Filium Dei Patri dissimilem assererent, inualuisset; nisi Imperator ipse Episcoporum opera & diligentia intercessisset] tertia scilicet Sirmiana confessione, qua asserebatur (vt dictū est) Filius per omnia Patri similis esse. Probe vides, lector, quibus coloribus ab ipso Constantio describantur impugnatores Christi diuinitatis: vt ex his ipsis, sera licet ipsius testificatione, Constantij perfidia conuincatur: qui tantopere damnans eiusmodi hæresin, eiusq. sectatores hæreticos, instar Saul interdum prophetantis inter Prophetas, vera dicit, prout videmus ab eo in dicta epistola factum esse: sed idem arripitur postea a malo dæmone, furensq. lanceam iacit in Dauid; in ipsum, inquam, Christum blasphemiæ iacula vibrans; eius diuinitatem (proh amentia!) conatus est, si possit, occidere: atque adeo nihil propius Constantio inhæsit, quam inconstantia cum impietate coniuncta. In quem enim hac epistola adeo inuectus est, paulo post (vt dicemus) eumdem creat ex Antiocheno Constantinopolitanum Episcopum.

LXIX. [b] Hilar. contra Constantium. HILARII INVECTIVA IN INCONSTANTIAM CONSTANTII IMPERATORIS.

Sed audi, rogo, quam iuste ea de causa in ipsum S. Hilarius [b] inuehatur, dum ait: Post Synodum deinde Sardicensem, omnem rursus aduersus Photinum Sirmij Catholicæ doctrinæ tuæ commoues curam. Sed tibi statim hoc, quod vtraque fide continebatur, exhorret. Eos autem qui dicunt de non extantibus esse Filium Dei, vel ex alia substantia, & non ex Deo, & quod erat aliquando tempus, aut sæculum, quando non erat; alienos notuit sancta Catholica Ecclesia. Tu his ipsis dissides, & aduersus tuos hostis rebellas, nouis vetera subuertis: noua ipsa rursum innouata emendatione scindis, emendata autem iterum emendando condemnas. Suscipis etiam aduersus deliramenta Osij, & incrementa Vrsacij & Valentis, emendationum tuarum damnationem: sed mox emendanda tua omnia esse, vel potius damnanda constituis: offenderis enim his paucis inimicissimis tibi verbis.] & paulo post: Taceo (inquit) cur nostra apud Nicæam a Patribus gesta rescindis: non enim cum his tibi conuenit: hoc tantum querar; cur tua damnas? Fidem enim vnam, & vnum baptisma Apostolus prædicat. Iam quicquid apud te præter fidem vnam est, perfidia, non fides est. Nam qui fidem emendando condemnas, damnationem fidei esse constituis, dum apud te aboletur per alteram, quæ per alteram rursus abolenda est. Cuius enim tu exinde Episcopi manum innocentem reliquisti? Quam linguam non ad falsiloquium coegisti? Quod cor non ad damnationem anterioris sententiæ demutasti?] atque deinde:

LXX. REDARGVIT LEVITATEM CONSTANTII

Damnas quoque & substantiæ nomen, quo te & Sardicensi Synodo & Sirmiensi pium esse, Occidentalibus mentiebaris; quod tamen, prophetica auctoritate suscepta, fidei intelligentiam continebat. Omne itaque quod probatum antea est, damnare iubes; quod improbatum semper est, sanctificari compellis. O tu sceleste, quod ludibrium de Ecclesia facis? Soli canes ad vomitum suum redeunt: tu sacerdotes Christi resorbere ea quæ expuerant, coegisti: probare eos id in suis confessionibus præcipis, quod ante damnauerant: in negando reos suos absoluunt, & se ipsos reos reddunt. Omnia in impietatem & in reatum detrusisti; dum omnes reos se esse atque impios, aut ex præsentibus statuunt, aut ex præteritis confitentur. Non recipit mendacium veritas, nec patitur religio impietatem. Christianum te loqueris? sed quam non sis, ipse testaris. Nec confessioni tuæ gesta conueniunt. Substrauisti enim voluntati tuæ, sed & violentiæ. Mandas tibi subscriptiones Asrorum, quibus blasphemiam Vrsacij & Valentis condemnauerant, reddi: renitentibus comminaris, & postremo ad diripiendos mittis. Quid existimas Christum nonnisi per litteram iudicare, & ad arguendam voluntatem indigere chartula Deum? aut quod semel scriptum est, & per te violenter abreptum, id de conscientia posse diuinæ potestatis aboleri? Sequentur quidem te in cineres chartulæ, sed criminosorum apud Deum viuent condemnationes.] hæc Hilarius. Subscripserunt Africani Episcopi (quod ex Sozomeno [c] dictum est) Sirmianæ professioni, in qua diuina substantia Filij asserebatur. Quæ vero rursus

[c] Sozom. lib. 4. c. 14.

sus ad abolendam a Filio Dei diuinam substantiam Constantius cum suis sit operatus, dicemus anno sequenti, in quem eumdem Conuentum Sirmiensem esse productum, prolixitas rerum gestarum admonet.

LXXI. [a] Ammian. lib. 16. IVLIANVS ACCLAMATVS AVGVSTVS.

Quod autem ad externa pertinet, quæ ad cognitionem quoque rerum nostrarum maxime interdum conducunt; constat Ammiani [a] assertione, hoc anno Iulianum Cæsarem, ab exercitu esse acclamatum Augustum; quod huius anni exordio, cum sex Alemannorum Reges aduersus Romanos, Gallias incursando, bella mouissent, a Iuliano victi essent.

[b] l. 2. de Gladiat. C. Theod. QVID IN GLADIATORES CONSTANTIVS.

Hoc pariter anno Constantius Imp. aduersus gladiatorum munera exhibentes, ad Orfitum Vrbi Præfectum, eiusmodi rescriptum dedit [b]: Vniuersi qui in vrbe Roma gladiatorum munus impendunt, prohibitum esse cognoscant, solicitandi auctorandos milites, vel eos qui Palatina sunt præditi dignitate; sex auri librarum mulcta imminente, si quis contra tentauerit. Sponte etiam ad Munerarium adeuntes, per officium sublimitatis tuæ ad Magistros equitum ac peditū, aut eos qui gubernant officia Palatina, oneratos ferreis vinculis mitti conueniet: vt huius legis statuto Palatij dignitas a gladiatorio detestando nomine vindicetur. Dat. XVI. Kal. Nouemb. Constantio Aug. VIIII. & Iuliano Cæs. II. Coss.]

LXXII. OBELISCVS ERECTVS ET RESTITVTVS. [c] Ammian. lib. 17.

Hoc eodem anno, ijsdem Coss. sub præfectura eiusdem Orfiti, cuius modo mentio facta est, obeliscus omnium maximus Alexandria allatus, Constantij iussu erectus est in Circo Maximo. rem gestam Ammianus describit [c]. Quem in eodem Circo fractum, iacentem, terra sepultum, nuper Sixtus Quintus in Lateranum translatum, ac pene in integrum restitutum, Crucis vexillo nobilitatum, Christi gloriæ consecrauit: de quo plura omittimus dicere, cum huius argumenti pereruditum commentarium haud pridem ediderit eodem tempore Michael Mercatus Miniatensis, S. R. E. Protonotarius: quanta autem insit ornatissimo atque eruditissimo viro, post alias naturalium rerum scientias, litterarum antiquarum peritia, cum commentarius id ipse proclamet, nostro non opus est præconio commendari.

LXXIII. CONSTANTIVS EXAGITAT MALEFICOS. [d] l. 5. de Maleficis. C. Theod.

Eisdem quoque Consulibus, aduersus maleficos ad Populum prope finem anni huius idem Constantius rescriptum dedit, in quo hæc inter alia [d]: Multi magicis artibus ausi elementa turbare, vitas insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos. Hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Dat. prid. Non. Decemb. Mediol. Constantio VIIII. & Iuliano Cæs. Coss.] quibus etiam Consulibus notatum habetur eiusdem argumenti rescriptum in Codice Theodosiano: sed in Codice Iustinianeo, octauo Consulatu Constantij, nempe anno superiore, sub quo superius est recitatum. At cur aduersus huiusmodi facinorosos frequenter edixerit, dicemus anno sequenti.

IESV CHRISTI ANNVS 358. LIBERII PAP. ANNVS 7. CONSTANTII IMP. ANNVS 22.

I. CONCILIVM NICOMEDIAE INDICTVM IMPEDITVM.

QVi sequitur annus Domini trecentesimus quinquagesimusoctauus, Consulatu Daciani & Cerealis aperitur: quo versa rerum vice Liberius Romam a Constantio restitutus, a clero deseritur, quod videretur Arianorum communicatione pollutus; & Felix in Arianos magnis se spiritibus erigens, ab illis etiam, qui hactenus Liberio inhæsissent, Pontifex salutatur. Hæc autem quomodo se habuerint, superiori anno, quo cœpta esse diximus, sunt fusius enarrata. Quo item anno absoluta Sirmiana pseudosynodo, vbi triplici professione fidei illic edita, non tam pax inter eos sanciri visa est, quam inter ipsos etiam Arianos cœpta dissidia maioribus incrementis augeri; rursum ad hos componendos maior solicitudo Constantij Imperatoris mentem exagitat, atque de celebrando Nicomediæ Cōcilio primum omnium consilium inijt; quod tamen magno prodigio diuinitus edito est impeditum. ait enim Socrates [e]: Visum erat Constantio, vt Episcopi Nicomediæ Bithyniæ cogerentur: tamen terræmotus maximus, qui illic accidebat, cuius impetu Nicomedia corruit, impedimento fuit quo minus in eum locum conuenirent. istud factum est Tatiano ** & Cereali Coss. quinto Kal. Septembr.] hæc Socrates.

[e] Socrat. lib. 2. c. 31.

** Daciano

II. [f] Apoc. 18.

Cecidit, cecidit Babylon magna [f] (vox fuit piorum) Reges terræ cū illa fornicati sunt. In ipsa Eusebius, ex quo Eusebiani Arianæ hæresis defensores, impietatis aperuit officinam, ex qua Reges, & cum eis totus pene Orbis factus est impius. At memorabilis ac diui-

nitus immissa clades sic ab Ammiano describitur [a]: Iisdem diebus terræmotus horrendi A
per Macedoniam, Asiamque, & Pontum, assiduis impulsibus oppida multa concusserunt
& montes. Inter monumenta tamen multiformium ærumnarum eminuere Nicomediæ cla-
des, Bithyniæ vrbium matris, cuius ruinarum euentum vere breuiterq. absoluam. Primo
lucis exortu dies IX. Kal. Septembrium concreti nubium globi nigrantium lætam paulo
ante cæli speciem confuderunt, & amandato Solis splendore, nec contigua, vel appositа
cernebantur: ita oculorum obtutu perstricto, humo inuolutus vastæ caliginis squalor in-
sedit. Dein velut numine summo fatales contorquente manubias, ventosq. ab ipsis exci-
tante cardinibus, magnitudo furentium incubuit* procellarum. Cuius impetu pulsorum
auditus est montium gemitus, & elisi littoris fragor: hæcq. secuti typhones atque præsteres,
cum horrifico tremore terrarum, ciuitatem & suburbana funditus euerterunt. Et quoniam
ad ciuitatem* collium ædes pleræque vehebantur, aliæ super alias concidebant, relan- B
guentibus* cunctis sonitu ruinarum immenso.

[a] *Ammian. lib. 17.*

NICOMEDIA TERRAEMOTV CORRVIT.

* inualuit

* accliuitate
* reclangentibus

III. HOPRENDI CASVS EX TERRAEMOTV.

Interimq. clamoribus varijs excelsa culmina resultabant queritantium coniugum; libe-
rosque, & si quid necessitudinis, arcte constringunt. Post horam denique secundam, mul-
to ante tertiam, aer iam sudus & liquidus latentes retexit funereas strages. Nonnulli enim
superruentium ruderum vi nimia constipati, sub ipsis interiere ponderibus: quidam collo
tenus aggeribus obruti, cum superesse possent, si qui iuuissent, auxiliorum inopia neca-
bantur. Alij lignorum extantium a culminibus fixi pendebant, vno ictu cæsi complures
paulo ante homines, tunc promiscue strages cadauerum cernebantur. Quosdam domo-
rum inclinata fastigia intrinsecus ferebant intactos, angore & inedia consumendos. In-
ter quos Aristænetus affectatam regens diœcesim, curans vicaria potestate, quam Constan-
tius ad honorem vxoris Eusebiæ, Pietatis eo cognominarat, animam hoc casu cruciatam C
diutius exhalauit. Alij subita magnitudine oppressi, ijsdem adhuc molibus conteguntur,
Collisis quidam capitibus, vel humeris præfectis, aut cruribus, inter vitæ mortisq. confi-
nia, aliorum adiumenta, paria perferentium, implorantes cum obtestatione magna, de-
ferebantur. Et superesse potuit ædium sacrarum & priuatarum, hominumq. pars maior;
ni palantes abrupti flammarum ardores per quinquaginta dies & noctes, quicquid consu-
mi poterat, exussissent.] hactenus de clade Nicomediensi auctor.

IV. EPISCOPI INANES REDEVNT.

Erant Episcopi in itinere conuenturi ad Synodum, quorum princeps inter alios emine-
re videbatur Basilius Ancyranus, qui aduersus Arianos, Photinianos, atque Aetianos, in-
ferni monstra Ecclesiam inuadentia, pro substantia diuina in Filio Dei, vna cum suis vide-
batur subijsse certamen. Agit de ijsdem Episcopis & eadem quoque Nicomediensi ruina
Sozomenus his verbis [b]: Iam vero cum multi Episcopi essent in itinere, nunciatū est, gra- D
uem calamitatem Nicomediam occupasse, Deumq vniuersam vrbem terræmotu concus-
sisse. Postquam autem fama vbique percrebuit, ciuitatem funditus euersam esse; impedi-
mento fuit quo minus Episcopi longius in itinere progrederentur. Nam fama, quod qui-
dem solet efficere, his qui longe aberant nunciauit, hanc cladem non modo eos afflictasse,
quos re vera afflictauerat, verum etiam Nicæam, Perinthum, & alias vrbes finitimas, quin
etiam Constantinopolim in eiusdem calamitatis societatem venisse promulgauit. Qui qui-
dem casus non mediocri dolore affecit Episcopos qui sanæ doctrinæ fauebant; propterea
quod ecclesia, quæ tam mirifice in ea vrbe extructa fuerat, terræmotu quassata corruit.
Vnde homines nostræ religioni infensi, Gentiles scilicet, arripuere occasionē, Imperatori
nunciandi, quod multitudo Episcoporum, & aliorum virorum, puerorum, & mulierum,
qui spe inducti, se in ea ecclesia fore incolumes, eo profugerāt, ibi oppressa perijsset; quod E
quidem minime verum fuit: nam hora secunda diei, quo die nullus in ecclesia ageretur
conuentus, terræmotus vrbem inuasit, atque ex Episcopis solus Cecropius Episcopus ipsius
vrbis Nicomediæ (*hic erat Arianorum impietatis Eusebio dignus successor*) & alij ex Bo-
sphoro extra ecclesiam oppressi interierunt. Quinetiam ciuitas tam exiguo temporis mo-
mento terræmotu cōcussa est, vt, qui cuperent alio confugere, non possent; sed prima pe-
riculi aggressione, quo quisque stetit loco, in eo magna ex parte aut seruatus est, aut perijt.

[b] *Sozom. lib. 4. c. 15.*

CECROPIVS EPISC. ARIANVS MALE PERIIT.

V. ARSACIVS CONFESSOR CLADIS VENTVRAE PRAENVNCIVS.

Est præterea multis in ore, Arsacium hanc ante vidisse calamitatem, quam acciderit,
Hic genere Persa fuit, & ex milite, qui Imperatoris leones nutriebat, insignis confessor re-
gnante Licinio factus; relictaq. militia, in arce Nicomediæ intra murum, monasticam
disciplinam exercens, habitauit. Quo in loco diuina visio ei oblata, iussit ex vrbe egredi,
quo vitaret cladem, quæ esset eam postea occupatura. Qua re confecta, mature ad eccle-
siam

A siam profectus, dat mandatum clericis, vt Deo preces supplices sedulo adhibeant, & ora-
tiones ad eum placandum faciant, quo clades, quam vrbi minatus fuerat, ab ea depelli
posset. Vbi autem illis frustra persuadere conatus est, & pro ludibrio habitus, simul vt ca-
lamitatem eos nec opinantes oppressuram præsignificauerat, ad arcem reuertitur, & humi
in faciem proiectus, Deum precatus est.] & post aliqua, quibus terræmotum describit, hæc
de Arsacio tradit: Arsacius autem in turri, quæ steterat inconcussa, pronus decumbens, si-
cut se, cum orare cœpisset, extenderat, mortuus repertus est. Fama vero est, eum a Deo
precibus contendisse, vt ante cladem mortem oppeteret; moriq. maluisse, quam calami-
tatem oculis cernere vrbis illius, in qua primum Christum cognouerat, & Ecclesiastica di-
sciplina imbutus fuerat.]

Subdit post hæc auctor multa de Arsacij virtute in editione signorum: sed quod spectat VI.
B ad cœptam narrationem de Synodis hoc anno a Constantio Imperatore pro Arianis indi-
ctis, ista addit: Imperator autem, quoniam incertus erat quid ageret, scripsit ad Basilium NOVVM CONCILIVM NICAENVM DECERNITVR.
(Episcopus hic erat Ancyræ) litteras, a quo scisceitatus est, quid de Concilio fieret. Qui
cum eum ob pietatem, vt videtur, per epistolam laudasset; & de clade Nicomediæ inuecta,
exemplis ex sacris historijs petitis, consolatus esset; hortatur, vt Concilium maturet, & ne
desistat a proposito: præsertim cum studium pro pietate susceptum sit: neque Episcopos ad
hanc rem conuocatos, cum iam domo exierint, sintq. in itinere, re infecta, dimittat. Lo-
cum autem Concilio designauit, pro Nicomedia Nicæam vrbem, vt ibi de fide rite decide-
retur, vbi iampridem de ea quæri cœptum est. Atque hæc quidem scripsit Basilius Impe-
ratori, ratus ita se illi rem gratam significaturum, propterea quod ipse initio Concilium
Nicææ congregari statuerat.

C His Basilij litteris acceptis, Imperator primum dat mandatum, vt ineunte æstate Episco- VII.
pi omnes Nicæam conueniant, exceptis illis, quibus inualetudo esset impedimento; hiq. DECERNIT CONST. DE CONVENTV NICAENO.
suo loco presbyteros, vel diaconos, quos vellent, eo mitterent, qui ipsorum declararent
sententiam, & de rebus controuersis consilium inirent, vt communiter omnes de omnibus
inter se concordarent. Deinde, vt Episcopi decem ex partibus Occidentis, & totidem
Orientis, quos Concilium communi sententia deligeret, ad Palatium suum vna venirent,
sibiq. ea, quæ decreta essent, exponerent: ad eum finem, vt ipse quoque non cognosceret
solum, vtrum conuenienter Scripturæ sacræ inter se consensissent; verum etiam, quid opti-
mum factu videretur, decerneret. At vero his confectis rebus, inito rursum consilio, ius-
sit vt omnes aut ibi iam essent, aut in proprijs Ecclesijs vsque eo manerent, quoad locus
Concilio præscriberetur, significareturq. ipsis, vt illo accederent.

D Postremo scribit Basilio, vti per litteras sciscitaretur ab omnibus Orientis Episcopis, quo VIII.
in loco Concilium commode celebrari posset, vti sub initium veris istud omnibus consta- IRRITVM REDITVR PROPOSITVM DE NICAENO CONCIL. COGENDO.
ret. Nam Nicæam locum Concilio habendo minime iam opportunum censuit, propterea
quod gens illius vrbis terræmotibus afflictata in mærore esset.] Fuisse autem consiliū Eu-
doxij Episcopi Antiocheni, id ipsum per aulicos procurantis, vt Nicææ Synodus cogere-
tur, Theodoretus auctor est [a]. Sed terræmotu impedita fuit. Quod quidem factum (in-
quit) diuinæ plane sapientiæ adscribendum arbitror. Nam cum in illa vrbe fidei Aposto-
licæ doctrina a sanctis Patribus descripta esset; & alij postea ibi congregati, contrariam do-
ctrinam conscribere in animo haberent: Deus, qui Ecclesiæ prouidere non desinit, Con-
cilium illud propterea prohibuit, ne ex similitudine nominis, ansam Ariani arriperent ad
fraudem; neve Concilium istud Nicænum quoque appellando, simplicium animos circum-
E uenirent.] in hunc modum Theodoretus. Subdit his Sozomenus [b]:

[a] *Theod. lib. 2. c. 26.*

[b] *Sozom. lib. 4. cap. 15.*

Basilius autem, litteris Imperatoris præpositis suis litteris, Episcopis cuiuscumque gen- IX.
tis significat, vti mature consilium de re capiant, & quamprimum locum, qui ipsis oppor- BASILIVS ANCYRANVS AD CONSTANTIVM SE CONFERT.
tunus videretur, indicarent. At cum, vt in eiusmodi rebus euenire solet, non omnes vnum
eumdemq. locum delegissent, iter suscipit Basilius ad Imperatorem, qui tum Sirmij com-
morabatur, & cum alios quosdam ibi offendit Episcopos priuatis ac suis negotijs occupa-
tos, tum Marcum Arethusium, & Georgium Episcopum Alexandriæ. Vbi vero iam visum
est, Concilium Seleuciæ, quæ est vrbs Isauriæ, cogendum; Valens cum suis (hic enim iam
Sirmij forte aderat) Anomianorum hæresi delectatus, laborat, vt Episcopi, qui aderant in
castris, formulæ fidei, quam habebat in promptu, subscribant: in qua formula nomen sub-
stantiæ minime positum fuit.

Interea dum de Concilio habendo serio laboratum est; Eudoxius, Acacius, Vrsacius, & X.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DVO DECERNVNTVR CONCILIA, ARIMINI, ET SELEVCIAE.

Valens, quoniam inducebant in animum, quod Episcoporum omnium alij formulæ fidei A
in Concilio Nicæno, alij fidei in consecratione ecclesiæ Antiochenæ editæ fauerent; atque quod vtraque fidei formula nomen substantiæ contineret, & Filium Patri in omnibus rebus similem assereret; quinetiam, quod si in vnum omnes conuenirent, fore vt reuera Aetij condemnarent opinionem, quam ipsi, licet ab vtraque formula discrepantem, laudabant: idcirco perficiunt, vt Episcopi Occidentis Arimini, Episcopi autem Orientis Seleuciæ vrbis Isauriæ in vnum conueniant; eo consilio, quod putabant facilius esse paucis quam omnibus persuadere; & si quidam ipsorum ad hoc, quidam ad illud Concilium profecti, efficerent, vt vtrumque Concilium suæ suffragaretur sententiæ, recte esset; sin minus, vt alterum saltem, quo hæresis Aetij non omnium suffragijs reijceretur. Atque in his rebus illis fuere subsidio tum Eusebius primarius eunuchus familiæ Imperatoris, qui & necessitudine cum Eudoxio, & opinione etiam coniunctus fuit; tum complures alij potentes B
viri, qui Eusebio gratificari studebant.] At vero Concilium ipsum Ariminense sequenti anno celebratum constat, de quo dicendum suo loco.

XI.

In tanta rerum conflictatione de loco deligendo, in quo Concilium ageretur, anni huius tempus insumptum est: nam non tantum de conueniendo Nicomediam, siue Niceam, tractatum est; sed etiam de conueniendo Tarsi Ciliciæ statutum fuisse, Socrates tradit[a], quod irritum quoque redditum est: quinetiam & illud pro constanti vulgatum fuit, Episcopos in Oriente Ancyræ conuenturos, in Occidente Arimini. affirmat id S. Hilarius[b], qui hac ipsa de causa, vt Gallorum fidei integritati hactenus conseruatæ consuleret, hoc ipso tempore ad Gallos de Synodis commentarium scripsit, quo eos a dolis hæreticorum cautos redderet: quod ipse profitetur his verbis: Quamquam enim responderi litteris vestris necessarium fuerit, quibus mihi communionem Dominicam fidei vestræ scriptis miseratis; C
& quidam etiam ex vobis ad Synodum, quæ in Bithynia futura videbatur, acciti, firmissima fidei constantia intra communionem se meam continentes, a ceteris extra Gallias abstinerent: & dignum sane erat Episcopali ministerio ac voce, in tanto hæreticorum furore, aliqua vobiscum per litteras piæ fidei consilia conferre: non enim cum corporibus nostris exulans vinctũ ac detentum esse potuit Dei verbum, vt non communicari vobiscũ posset vbicumque: sed maxime cum comperissem Synodos in Ancyra atque Arimini congregandas, & ex singulis prouincijs Gallicanis binos vel singulos eo esse venturos; ea quæ inter nos atque Orientales Episcopos mutuis suspicionibus detinentur, per me, qui in Orientis partibus detinebar, exponenda vobis, licet iam scientibus, atque edenda existimaui: vt cum hanc prorumpentem e Sirmio hæresin & vos cõdemnassetis, & illi cum anathemate iudicassent; sciretis tamen, in cuius fidei professione id ipsum, quod vos gesseratis, etiam D
ab Orientalibus Episcopis esset effectum; & vos, quos maxime vellem futuris Synodis probabiles elucere, non paterer vno atque eodem Apostolicæ fidei sensu Catholica sentientes, aliqua saltem a Catholicæ fidei sinceritate, ignorata verborum opinione, differre.]

[a] Socrat. lib. 2. c. 31.
[b] Hilar. lib. de Synod.

HILARIVS PRAEMONET GALLOS, NE AB ARIANIS DECIPIANTVR.

XII.

Hæc habet, declarans animi sui consilium de conscribendo libro de Synodis ad suos Hilarius, qui eo voluit ipsos, ad Arimínensem Synodum conuocandos, de omnibus admonitos reddere. Huius igitur anni fine illum ab Hilario commentarium scriptum esse, non tantum quæ dicta sunt, manifeste declarant; sed & quod ipse eius exordio triennium ait iam esse sui tempus exilij. Ex his quæ modo sunt ex Hilario recitata, illud quoque liquido apparet, vocatos hoc anno Episcopos Gallicanos ad Synodum in Bithynia, nempe (vt dictum est) Nicomediæ celebrandam, scripsisse litteras ad Hilarium exulantem in Phrygia, eisdemq. professionem suæ ipsorum Catholicæ fidei eidem Hilario reddidisse testatam: idq. E
eam ob causam, quod cum sæpe ex dictis exilij locis Hilarius ad eos litteras dedisset, nec ab ijs aliquas accepisset, in suspicionem non mediocrem venerat, eos a sua ipsius communione abalienatos fuisse, ac propterea & ipse quoque scribendi amplius ad eos munus intermiserat. Hæc quidem ipse testatur Hilarius, cum sic ad eos præfatur[c]:

GALLI SVAM FIDEM TESTATAM REDDVNT HILARIO.

[c] Hilar. de Synod. in princip.

XIII.

Constitutũ mecum habebam, fratres cariſſimi, in tanto silentij vestri tempore nullas ad vos Ecclesiastici sermonis litteras mittere. Nam cum frequenter vobis ex plurimis Romanarum prouinciarum vrbibus significassem, quid cum religiosis fratribus nostris, Orientis Episcopis, fidei studijque esset, quantaq. sub occasione temporalium motuum diabolus venenato ore atque lingua mortiferæ doctrinæ sibila protulisset; verens ne in tanto ac plurimorum Episcoporum calamitosæ impietatis vel erroris periculo taciturnitas vestra de pollutæ atque impiatæ conscientiæ esset desperatione suspecta (namque ignorare vobis

SILENTIVM GALLORVM SVSPECTVM HILARIO.

A vobis frequenter admonitis non licebat) mihi quoque apud vos tacendum arbitrabar, Dominicæ sententiæ admodum memor, quæ post primam atque iteratam conuentionem, eos, qui etiam sub testimonio Ecclesiæ inobedientes existerent, haberi sicut Ethnicos Publicanosq. iussisset.

XIV.

Sed beatæ fidei vestræ litteris sumptis, quarum lentitudinem ac raritatem de exilij mei & longitudine & secreto intelligo constitisse; gratulatus sum in Domino, incontaminatos vos & illæsos ab omni contagio deprehendandæ hæreseos perstitisse; vosq. comparticipes exilij mei, in quod me Saturninus, ipsam conscientiam suam veritus, circumuento Imperatore, detruserat, negata ipsi vsque ad hoc tempus toto iam triennio communione, fide mihi ac spiritu cohærere, & missam proxime vobis ex Sirmij oppido infidelis fidei impietatem non modo non suscepisse, sed nunciatam etiam significatamq. damnasse: necessarium mihi ac
B religiosum intellexi, vt nunc quasi Episcopus, Episcopis mecum in Christo communicantibus, salutaris ac fidelis sermonis colloquia transmitterem; & qui per metum incertorum, conscientiæ tantum antea meæ (quod ab his omnibus essem liber) gratulabar, nunc iam communis fidei nostræ integritate gauderem, &c.] plura enim in laudem ipsorum ob conseruatam in tanto naufragio fidem Catholicam prædicat, de quibus & nos quoque superius.

DE GALLORVM CONSTANTIA GAVDET HILARIVS.

XV.

Sed & quodnam præterea fuerit consilium Hilarij in hisce scribendis, pluribus aperiamus. Ad quod dignoscendum, illud hic primo admonendum putamus, seu potius iterum inculcandum, quod diuersis in locis pro occasione rerum gestarum attigimus: nimirũ contigisse de Arianis, quod omnium hæreticorum solet esse commune, nempe vt semel a veritatis tramite declinantes, & ab Ecclesia Catholica excidentes, non vna eademq. semper
C incedant via, sed diuisi ab inuicem, in diuersas semitas deuient, & sibi ipsis inuicem aduersentur; qua ex re interdum fiat, vt acrius inter eos prœliũ agitetur, quam quod aduersus Ecclesiam Catholicã gerunt. Hinc accidit, vt cum vno eodemq. nomine omnes Ariani dicerentur; ex his alij, qui se detestari præseferrent Arij nomen, & diuinam in Filio Dei substantiam vtcumque specie tenus confiterentur; quod tamen vocem Consubstantialitatis non reciperẽt, Semiariani sint nominati; quorum illa erat fidei professio, quæ tũ Antiochiæ in Encænijs, tum Sardicæ, tum Sirmij primo loco edita fuit, atque postea Ancyræ (vt dictum est supius) declarata: quorũ principes esse videbantur Basilius Ancyranus, Eleusius Cyzicenus, Siluanus Tarsensis, Georgius Laodicenus, Macedonius Constantinopolitanus, Eustathius Sebastenus, & illi pauci, qui subscripti apud Epiphanium reperiuntur Concilio Ancyrano[a]. Alij vero erant, qui in deterius prolabentes, nullam in Filio admittebant vo-
D cem diuinæ substantiæ, vel omnimodæ cum Patre similitudinis: erant horum antesignani Acacius Cæsarienſis, Eudoxius Antiochenus, Valens & Vrsacius sæpiùs nominati, atque impietate spectatissimi Episcopi in Pannonia, & alij his inhærentes, quorũ factio superiore longe copiosior erat: adeo vt queratur Hilarius[b], in decem Asiæ prouincijs vnum tantum reperiri Eleusium Episcopum, & paucos cum eo, qui essent Filij Dei substantiæ assertores.

CONSILIVM HILARII IN ADMONENDO GALLOS DE SYNODIS.

[a] Epiph. hæres. 73.
[b] Hilar. de Synod.

XVI.

Sed quid accidit in tanta errorum offusa caligine, & densis tenebris Orientem operientibus? illud nimirum, vt, qui substantiæ Filij Dei assertores essent, quasi lucernæ ardentes
E in caliginoso loco a nostris quoque in pretio haberentur: vtpote quod (vt superius dictum est sæpius) nulla videretur inter eos esse discrepantia, cum in eo quod summum erat, in vnam eamdemq. sententiã conuenirent, nempe Filium Dei, Patris Verbum, non creatum in tempore, factum ex nihilo, sed diuinæ esse substantiæ, a Patre ante omnia sæcula genitum; verum hoc tantum plus illis Catholici haberent, quod voce Consubstantialitatis vterentur, atque ideo perfectior horum videretur esse confessio, ad excludendas ambiguitates omnes, quæ in nomen substantiæ obrepere potuissent: cum alioqui, si in ipso diuinæ substantiæ nomine nullus admisceretur cauillus, vna eademq. esset omnino confessio fidei.

QVOMODO SEMIARIANI VISI CATHOLICI.

XVII.

Rebus igitur in hunc modum hoc ipso tempore se habentibus; in odium & confutationem illorum qui Filium Dei a Patre substantia diuidebant, ac proinde inter creaturas adnumerabant; Hilarius aduersæ parti, qua defenderetur substantia Filij Dei, nonnihil fauisse visus est; ita tamen, vt ad id quod perfectius esset, de bono ad optimũ, conaretur adducere, quod in habentibus symbolum facilior transitus esse soleat. Quamobrẽ hoc ipso secum inito consilio, non suorum tantum Gallorum causa, sed Orientaliũ quoque, cõmentarium illum scripsit de Synodis; ac mira quadam prudentia editas ab illis in primis diuersis locis fidei regulas, nẽpe Antiochiæ, Sardicæ, Ancyræ, Sirmij, recitat & interpretatur, &

HILARIVS ADVERSVS ARIANOS FAVIT SEMIARIANIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quidem secundum potiorem sensum eas demonstrat Catholicæ fidei cõsentientes; licet (vt A
superius dictum est) quod sciret eos ob Consubstantialitatis nomen cum Ecclesia Catholica minime communicasse, magna cautela adhibita, eam, quam superius recitauimus, contestationem præmiserit, se nimirum internuncium esse, qui sic eas prodat, vt hæreticæ ne, an Catholicæ sint, piorum sententiæ subijciat.

XVIII. HILARIVS QVID AD ORIENTALES. *a Hilar. de Synod.*

Qui igitur (vt dictum est) Orientalium quoque causa volumen illud de Synodis scripsit, & conditas ab eis fidei formulas est iuxta sensum Catholicũ interpretatus, sic ad eos conuersus affatur [a]: Reliquus mihi sermo ad sanctos viros Orientales Episcopos dirigendus est: vt, quia iam de fide nostra nihil inter nos suspicionis relictum est, ea quæ adhuc in suspicionem ex verbis veniunt, purgentur: & dabunt veniam ex communi conscientiæ fide secum liberius locuturo. O studiosi tandem Apostolicæ atque Euangelicæ doctrinæ viri, quos fidei calor in tantis tenebris hæreticæ noctis accendit! Quantam spem reuocandæ veræ fi- B
dei attulistis, constanter audacis perfidiæ impetum retundendo! Antea enim in obscuro atque in angulis Dominus Christus Dei esse secundum naturam Filius negabatur; & essentiæ inops paternæ, accepisse cum creaturis originem de non extantibus prædicabatur: at vero nunc publicæ auctoritatis professione hæresis prorumpens, id quod antea furtim mussitabat, nunc victrix gloriatur. Quibus enim antea curriculis in Catholicam Ecclesiam non tentauit irrepere? quas non exercuit, falsæ religionis blandimento, sæculi potestates? Homines enim peruersi eo vsque proruperant, vt, cum hoc ipsi prædicare publice non auderent, Imperatorem tamen fallerent ad audiendum. Fefellerunt enim ignorantem Regem, vt istiusmodi perfidiæ fidem bellis occupatus exponeret, & credendi formam Ecclesijs nondum regeneratus imponeret: contradicentes Episcopos ad exilium coegerunt: coegerunt enim nos ad voluntatem exulandi, dum impietatis imponunt necessitatem. Sed C
exulemus semper, dummodo incipiat verum prædicari. Domino autem gratias, quod ignorationem per vos admonitus Imperator agnouit, & errorem non suum, sed astantium, per has fidei nostræ sententias recognouit, & se inuidia apud Deum atque homines impiæ voluntatis exemit: cum legationem vestram honorifice habens, falsitatem eorum, quorum in inuidiam deducebatur, coacta a vobis ignorantiæ suæ professione, cognouit.]

XIX. NOMEN SVBSTANTIAE AMBIGVVM. *b Hilar. de Synod.*

Post hæc autem multa differens, eos etsi recte quidem, minus tamen secure affirmare & profiteri solere diuinam substantiam in Filio, pluribus docet, cum ista præmittit [b]: Multi ex nobis, fratres carissimi, ita vnam substantiam Patris & Filij prædicant, vt videri possint non magis id pie, quam impie prædicare: habet enim hoc verbum in se & fidei conscientiam, & fraudem paratam.] quonam pacto id accidat, pluribus declarat, & quomodo vna substantia Filij cum Patre in Ecclesia Catholica prædicetur, insinuat. Sic & similitudinis D
vocem ambiguum habere sensum, atque adeo quosdam esse tradit, qui sic similitudinem confitentes, negent æqualitatem. Quamobrem eos ad non excludendam vocem Consubstantialitatis, vt sic, cum ipsi substantiam sæpe essent professi, ab omni qua laborarent suspi- *c Hilar. de Synod.*
cione liberarentur, his verbis hortatur in fine [c]: Oro vos, fratres, admitte suspicionem, sed audite occasionem: Vt probari possit ὁμοιούσιον, non improbemus ὁμούσιον. Cogitemus tot sacerdotes sanctos etiam quiescentes. Quid de nobis Dominus iudicabit, si nunc anathematizantur a nobis? Quid de nobis erit, qui rem eo deducimus, vt, quia Episcopi non fuerunt, nos quoque nec ceperimus? Ordinati enim ab his sumus, & eorum sumus successores. Renunciemus Episcopatui, quia officium eius ab anathemate sumpserimus. Date veniam, fratres, dolori meo. Impium est quod audetis: non patiar hanc vocem, vt in anathemate sit, ὁμοούσιον secundum religiosam intelligentiam confitens. Nomen nihil habere criminis, quod E
sensum non perturbat religionis: ὁμοιούσιον nescio, &c.] hæc S. Hilarius, qui (vt de eo testatur S. Hieronymus [d]) in exilio positus, alios libros de religione nostra conscripsit. *d Hier. in Chronico.*

XX. S. MARTINVS QVID PASSVS PRO FIDE CATHOLICA. *e Sozom. lib. 5. c. 13.*

Huius discipulus S. Martinus gloriosum pro fide Catholica certamen exegit, dum eius causa & vincula & verbera expertus est; de quo Sozomenus [e]: Primum quidem apud Illyricos ætatem degit; ac cum veram fidem tueri prompto animo contenderet, & quosdam illius regionis Episcopos Arij doctrinam olere deprehendisset, insidijs appetitus, & sæpe palam verberibus cæsus, demum in exilium pulsus est. Qui cum Mediolanum venisset, solus vitam egit. Inde etiam cum Auxentius illius vrbis Episcopus, qui erga fidem Concilij Nicæni parum sano & sincero animo affectus erat, ei paraſſet insidias, se clam subduxit, &c.] His consentientia Seuerus tradit [f], additque, Martinum Mediolani in monasterio agentem, ab Auxentio dira passum, exturbatum fuisse: quando secesserit ipse in in- *f Sever. lib. 2.*

sulam

A sulam Gallinariam, vbi mansit vsque in annum sequentem, quo Hilarius ab exilio relaxatus redijt in Italiam.

Hoc eodem anno sanctus ille toto Orbe conspicuus Antonius Magnus, sextodecimo Kalen. Februarij, ex hac vita in cælum migrauit, cum iam quintum supra centesimum vixisset annum. Hæc quidem cum Athanasius [a], tum Hieronymus affirmat in Chronico. Moriturus Antonius, nihil antiquius habuit, quam fidem Catholicam suis præclare testatam relinquere, de cuius fideli custodia eosdem sæpius antea admonuisset. Hoc enim elogio fidem suis discipulis astantibus quasi nobile depositum commendauit, ista post alia subdens [b]: Custodienda est pia fides in Christum, & Patrum religiosa traditio, quam ex Scripturarum lectione, & crebro meæ paruitatis didicistis admonitu.] & post alia: Schismaticorum quoque & hæreticorum venena vitate, meumq. circa eos odium consecta- *b Idem ibid.*
B mini; quia Christi sunt inimici. Scitis ipsi, quod nullus mihi nec pacificus quidem sermo cum eis aliquando fuerit, propter eorum prauam voluntatem, & pertinax contra Christum bellum.]

XXI. ANTONII MAGNI OBITVS. *a Athan. in Vita S. Antonij.*

Sed & qui fidem Catholicam suis tantopere commendauit, eius defensores glorioſissimos confessores voluit suis exuuijs honorare, dum ad testamentum fidei, eiusinodi appositit codicillum [c]: Vestimentorum autem meorum sit ista diuisio. Melotem & pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse detulerat. Serapion Epi- *c Athan. in Vita S. Antony.*
scopus (*hic ille est Thmueos Antistes confessione celebris, cuius sæpe mentio superius facta est*) aliam accipiat melotem. Vos cilicinum habetote vestimentum, & valete viscera mea: Antonius enim migrat, & iam non erit in præsenti sæculo vobiscum. Verba finierat, & osculantibus se discipulis, extendens paululum pedes, mortem lætus aspexit: ita vt ex hilarita-
C te vultus eius, Angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam eius descenderant, præsentia nosceretur.] At quid de se ipso Athanasius? Legatarius autem (inquit) Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tamquam magna hereditate ditatus, lætanter vestimentum recordatur imaginem sanctitatis.] hæc ipse adhuc in eremi latebris delitescens.

XXII. FIDEI CONFESSORES ANTONIVS HONORAT MVNERIBVS.

XXIII. SEPVLTVRA ANTONII.

Sepultus est autem Antonius incognito loco: ea nimirũ ex causa, quod id ipsemet præcepisset, vt S. Hieronymus testatur in Hilarione; ne scilicet Pergamus quidam ipsius studioſissimus, qui in illis locis ditissimus erat, sublato ad villam suam Sancti corpore, Martyrium fabricaret: non enim tanti se meriti esse rebatur, vt æqualem Sanctis in terris honorem sibi impertiri vellet: ob quam etiam causam, antiquum illum in Aegypto morem inolitum, & ad Christianos propagatum, detestatus est, quo carorum corpora nequaquam
D sepulturæ traderentur; sed pollinctorum arte dilibuta, ita arida reddebantur, vt absque corruptione, integra seruarentur; quæ sic reddita quasi ænea, ab Aegyptijs (vt auctor est S. Augustinus [d]) Gabbaras dicebantur. id, inquã, adeo displicuit Antonio, vt nec Sanctorum cadaueribus id officij exhibendũ esse diceret: cum exemplo corporis Christi, Sanctorum quoque corpora essent recondenda sepulchro; quod præstare Ecclesia Catholica consueuit, vt beatorum cadauera sepulchris clauderet, sed honorificentissimis tamen, nempe sacris altaribus. Verum quantumlibet id magnis contestationibus discipulos suos admo- *d Augustin. de diuers. serm. 120. c. 12.*
nens fuerit consecutus, vt corpus suum mandaretur occulto loco sepulchro: haud tamen voluit prohibere, quin honoris Sanctis & Deo dilectis impertiri soliti particeps fieret; vt nempe natalis eius migrationis dies, ex antiquo Ecclesiæ more, peruigilio & sacris ceteris ritibus coleretur. Nam de sancto Hilarione scribit Hieronymus, quod cognito, licet lon-
E ge absens, Antonij obitu, illuc magno labore se contulit, ea nimirum ex causa, vt anniuersariam illius dormitionis diem, eodem in quo defunctus erat loco, præuijs nocturnis vigilijs celebraret: quod pium officium cum ceteri in Aegypto Catholici, tum etiam vniuersa Ecclesia Catholica præstare hactenus non prætermisit.

NATALIS ANTONII CELEBRATVR.

Post eius obitum triennio clauso cælo, elementa quoque luxisse Antonij obitum, erat in ore piorum. De scriptorum monumentis, licet de eo S. Athanasius [e] tradat, nequaquam eum claruisse librorum scriptorum memoria; multas tamen ex munere constat scripsisse epistolas patria lingua, ex quibus septem in Græcum translatas fuisse auctor est S. Hieronymus [f]. Res autem ab eo gestas, scriptas esse a S. Athanasio, cum ipse Hieronymus [g], tum reliqui scriptores omnes affirmant: quas ex Græco Euagrius Episcopus Antiochenus in Latinum conuertit. Sed & hoc ipsum a se quoque præstitum, idem Hieronymus ait [h], qui dum sententias sententijs reddidit, Gelasius ab eo scriptam Antonij Vitam tradidit [i].

XXIV. *e Athan. in Vita Antonij in fine.* *f Hieron. de Script. Eccles. in Antonio.* *g Hieron. ibid. in Euagrio.* *h Hier. epist. 101.* *i Gelas. decret. lib. authen. & apocryph.*

Quomodo

Quomodo autem quæsitum corpus Antonij, inuentum tandem, atque demum Viennam translatum sit, suo loco dicendum. A

XXV. CONSTANTIVS SARMATICVS DICTVS.

Quod vero spectat ad res a Constantio gestas; eum Sirmio hoc anno profectum aduersus Sarmatas, ijsdemq. debellatis Sirmium esse reuersum, & Sarmaticum iterum appellari voluisse, Ammianus, res ab eo gestas pluribus prosecutus, affirmat [a]. In rebus item gestis S. Artemij martyris habetur [b], Constantium post Sarmaticum bellum a se feliciter gestum, mandasse Artemio Duci, vt Constantinopolim corpora SS. Andreæ Apostoli, & Lucæ Euangelistæ ex Achaia transferret: eumq. ab ipso, ob negotium bene gestū, Aegypti præfectura donatum. Apud Ammianum autem legitur, hoc anno defuncto Basso Vrbi Præfecto, in eius locum esse subrogatum eumdem Artemium; quem quidem post hæc Aegypti præfecturam consecutum fuisse, negari non potest, vbi eodem Ammiano auctore constat, eo magistratu fungentem, ipso Iuliano imperante, occisum esse. B

[a] *Amm. lib. 17.*
[b] *Metaph. 28. Octobr.*

XXVI. CONSTANTINI CORPORIS FACTA TRANSLATIO.

Quod autem spectat ad translationem eorumdem Andreæ atque Lucæ, consule notata a nobis in Romano Martyrologio: quibus addimus, quod cum Apostolorum templum, vbi eorum veneranda corpora condita esse constat, hoc tempore ex ingruenti terræmotu superius recensito adeo concussum esset, vt ruinam proximam minaretur, corpus Constantini Imperatoris Macedonius Episcopus Constantinopolitanus inde transtulit, atque in ecclesia sancti Acacij martyris condidit; ob quod factum magnopere in se Imperatoris Constantij animum exacerbauit. Si propter imminentem ruinam, corpora mandata sepulchro, transferenda inde fuissent; in primis (si ibi antea condita essent) id ipsorum diuinorum virorum corporibus præstandum erat. vnde ex ijs aliqua elici videtur coniectura, vt nonnisi restaurato a Constantio ipso Apostolorum templo, tunc aduectæ sacræ reliquiæ, illic collocatæ fuerint. C

XXVII. LEX ADVERSVS MAGOS.

Inter alias sanctiones hoc anno a Constantio promulgatas, illa magnopere pietati consentiens fuit, quæ ad Taurum Præfectum Prætorio scripta sic se habet [c]: Etsi excepta tormentis sunt corpora honoribus præditorum; præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonstrantur (etsi omnes Magi, in quacumque sint parte terrarum, humani generis inimici credendi sunt) tamen quoniam qui in Comitatu nostro sunt, ipsam pulsant propemodum Maiestatem: Si quis Magus, vel magicis contaminibus assuetus, qui maleficus vulgi consuetudine nuncupatur, aut Aruspex, aut Ariolus, aut certe Augur, vel & Mathematicus, aut narrandis somnijs occultans artem aliquam diuinandi, aut certe aliquid horum simile exercens, in Comitatu meo, vel Cæsaris, fuerit deprehēsus; præsidio dignitatis, cruciatus & tormenta non fugiat. Si conuictus propriū facinus detegentibus repugnauerit pernegando, sit equuleo deditus, vnguīsq. sulcantibus latera, perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. III. Non. Iulij, Arimini, Daciano & Cereale Consulibus.] D

[c] *l. 6. de malef. & mathem. Cod. Theod.*

XXVIII. IVLIANVS IN GALLIIS MAGIAE ADDICTVS.

Quantum cum ex hoc, tum ex alijs anno superiore aduersus Magos datis rescriptis conijcere possumus, odoratus esse videtur Constantius Iuliani Cæsaris nocturnos magicos susurros, sed & hoc ipso rescripto perstringere voluisse, qui essent in eiusdem Iuliani Cæsaris Comitatu; aliquid enim ipsum credimus accepisse de Iuliano & Iuliani comitibus magica in Gallijs exercentibus. Eunapius [d] namque de his hæc habet, & ipse impius: Præter omnem expectationem, deorum beneficio ac voluntate, Iulianus vniuersa Gallia potitus est, ab omnibus ignoratus, quod deorum cultui addictus esset. Traiecit & Rhenum amnem, receptis in deditionem, aut subactis interioris Germaniæ populis, sospesq. varias insidias & machinationes ipsi nexas euasit, vti in eius historia perscriptum a nobis est. Idem accito a Græcia Antistite, postquam cum eo, remotis arbitris, nonnulla solis ipsis cognita pergerat, ad abolendam Constantij tyrannidem sese accinxit. Horum conscij fuerant soli Oribasius Pergamenus, & Euemerus Libya (quam patria lingua Africam Romani nominant) oriundus; quæ res in historia, Iuliani tempora tangente, perscripta est.] hæc Eunapius. Igitur præstigiatores fugillasse visus est Constantius hoc edicto, qui decore pallij philosophici magica exercebant: quantopere autem hos ipse cuperet homines hoc tempore cum in Gallijs ageret, litteris illis, quas postea ad Maximum philosophum dedit, declarat his verbis [e]: Bellum gerens in barbaros, & trimestri spatio in ea militia consumpto, ad Gallos reuertens, circumspiciebam & percunctabar de hominibus, qui illinc venirent, num quis philosophus, num quis scholasticus, aut pallio penulave indutus eo appulisset, &c.] Id autem genus hominum totum fuisse in laruis magicis occupatum, atque diuinationibus, dictum est superius ex Sardiano. B

[d] *Eunap. in Vitis Philosopherum.*
[e] *Iulian. epist. ad Max.*

IESV

A

I. DVAE SYNODI INDICTAE SELEVCIAE ET ARIMINI.

SEquitur annus a Christo trecentesimus vndesexagesimus, Eusebij & Hypatij Cōsulatu relatus in Fastos. fuisse hos germanos fratres, & Constantij Imperatoris affines, auctor est Ammianus [a]. Quo anno ab Imperatore indicitur ad cōtrouersias causa fidei componēdas Oecumenica Synodus: sed eamdem consilio Arianorum in duas diuidere persuasus est Constantius; nempe vt Orientalis Synodus Seleuciæ in Isauria, Occidentalis in Ariminensi Aemiliæ ciuitate agi deberent, ipse datis ea de re litteris declarauit. De his agens S. Athanasius ait [b]: Primum quidem ego admiror, idemq. arbitror quemlibet prudentem facere, quod cum vniuersale Concilium indictum esset, idq. omnes expectarent, derepente diuisio facta sit, adeo vt isti illuc, illi conuenirent istuc: sed hoc absque dubio numinis prouidentia procuratum est, vt in singulis Concilijs, hic quidem sinceræ puræq. fidei sententiæ apparerent; illic autem suspecta, incerraq. ingenia cū suis moribus sese ostenderent.] & inferius, quodnam fuerit Arianorum consilium in his decernendis, idem explicat his verbis, personam illorum agens [c]: Nos, qui maioribus nostris contradicimus, & præuaricamur Patrum traditiones, postulauimus Synodum promulgari: metuentes autem, si omnes in vnum conueniant, ne frustra laborauerimus; ita volumus Synodum indici, vt ea in duas partes dirimatur; quo ita a se inuicem disiunctis, scriptisq. nostris exhibitis, aliquid suffurari possimus: minas Constantij impiæ sectæ propugnatoris assidue iactantes, simplicitatemq. nimiam Nicænorum Patrum cauillantes, Acta Nicæna irrita otiosaq. reddamus. Hæc tametsi verba non proferebant, ad eum tamen finem omnia faciunt ac moliuntur.] in hunc modum Athanasius. B C

[a] *Ammian. lib. 29.*
[b] *Athanas. de Synod.*
[c] *Athan. de Synod.*

II. COLLIGITVR SYNODVS ARIMINI.

His de causa vniuersalis indictæ Synodi in duas diuidendæ præcognitis; de ambabus acturi, ab Ariminensi Synodo auspicabimur, de cuius collectione hæc in primis Seuerus [d] habet: Constantius apud Ariminum Italiæ vrbem Synodum congregari iubet, idq. Tauro Præfecto imperat, vt collectos in vnum non ante dimitteret, quam in vnam fidem consentirent; promisso eidem Consulatu, si rem effectui tradidisset. Ita missis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias, Galliasq. Magistris officialibus, acciti atque tracti quadringenti & aliquot amplius Occidentales Episcopi Ariminum conuenere, quibus omnibus annonas & cellaria dari Imperator præceperat. Sed id nostris, id est, Aquitanis, Gallis, & Britannis, indecens visum: repudiatis fiscalibus, proprijs sumptibus viuere maluerunt: tres tantum ex Britannia, inopia proprij, publico vsi sunt, cum oblatam a ceteris collationem retum esset; sanctius putantes Fiscum grauare, quam singulos. Hoc ego Gaudium Episcopum nostrum, quasi obtrectantem, referre solitum audiui. Sed longe aliter sensserim; laudiq. attribuo Episcopis, tam pauperes fuisse, vt nihil proprium haberent, neque ab alijs potius quam a Fisco sumerent, vbi neminem grauabant: ita in vtrisque egregium exemplum. De reliquis nihil memoria dignum traditur.] hæc Seuerus. D

[d] *Seuer. lib. 2.*

III. CONC. ARIMINEN. NVMERVS EPISCOPORVM.

Quod vero ad numerum Episcoporum spectat; idem subdit, quod ex quadringentis illis, non amplius quam octoginta erant Ariani, reliqui omnes fidei Catholicæ defensores. Athanasius [e] vero quinquaginta vel plures ex Arianis fuisse tradit, illorumq. facile principes Vrsacium, Valentem, Auxentium, Demophilum, & Caium. Sed deprauatum esse ex hoc conijci potest eiusdem Athanasij textum in epistola ad Africanos [f], vbi ait, ducentos partium Catholicarum Ariminum conuenisse: nam patet eorum extitisse numerum trecentorum, inter quos eminuerit legatio missa a Liberio Papa, cuius Vincentius Episcopus Capuanus tantummodo nominatus habetur; qui (vt vidimus) antea communione Ariana labefactatus, vna cum Liberio ijsdem sordibus inquinato, cum eo pariter ad meliorem frugem conuersus, pro fide Catholica vna cum collegis in eodem Concilio aduersus ingruentem Arianorum furorem stetit intrepidus, vt, quæ suo loco dicemus, facile demonstrabunt. E

[e] *Athanas. de Synod.*
[f] *Athanas. ad African.*

IV. SECESSIO CATHOLICORVM AB ARIANIS.

Cum igitur ambarum partium Episcopi Ariminum peruenissent; mox fit (inquit Seuerus [g]) partium secessio: ecclesiam nostri obtinent; Ariani tantum locum de industria vacantem orationis loco capiunt; sed hi non amplius quam octoginta, reliqui nostrarum partium erant.] Præerat magna tum laude Ariminensi Ecclesiæ sanctus Venantius, de cuius

[g] *Seuer. lib. 2.*

egregio

egregio pro fide Catholica certamine exantlato, opportuno loco dicturi sumus. Perierunt Comitiorum Acta: quamobrem quæ ex diuersis antiquis auctoribus potuerunt reperiri fragmenta, congrua compaginatione sibi inuicem cohærentia hic intexemus: ex quibus ipsum Concilium, quantum fas est, prope integrum reddamus. A

V. ACTA SYNODI ARIMIN.

His ergo in vnum coactis, lectæ sunt litteræ Constantij Imperatoris ad Synodũ scriptæ. cuiusnam autem illæ fuerint argumenti, Sozomenus his verbis significat [a]: Vt primum de his, quæ in fide ambigua viderentur, Episcopi deciderent; ad extremum, vti lex Ecclesiæ postulat, causas etiam Episcoporum, qui quererentur se vel iniuste abdicatos esse, vel in exilium missos (quorum vnus erat Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus) disceptarent; deq. criminibus quibusdam Episcopis illatis accurate iudicarent (nam alij alios accusauerant, Aegyptij autem Georgium rapinæ & contumeliarum insimulabant) rebusq. omnibus iudicatis, decem vtriusque partis ad Aulam accederent, qui, quæ acta essent, ipsi renunciarent.] & paulo post: De Athanasio quidem hi, qui infenso animo atque inimico erga eum affecti erant, commodissimum duxerunt, vti nulla omnino institueretur actio.] B

[a] Sozom. lib. 4. c. 16.

VI. QVALIA CONCILIA HAERETICORVM PRINCIPVM.

Obserua, quæso, qualia esse solerent Concilia ab Imperatore hæretico congregata: ita nimirum sincere libera esse suffragia, (si tamen libera, immo vi publica infamata) vt nihilominus totius causæ arbitrium Imperator integrũ sibi vellet. Subdit Sozomenus: Cum autem quæri cœptum est de fide, Valens & Vrsacius in medium simul prodeuntes (quibus subsidio fuere Germinius, Auxentius, Caius, & Demophilus) postulant, vt formulæ fidei iam ante editæ antiquentur, teneaturq. ea, quam dudum Sirmij Latino sermone composuerant, quæ Filium Patri similem secundum Scripturas docuit: atque vt nulla fieret in Deo mentio substantiæ: quam formulam etiam Imperatorem approbasse dicebant, eamq. a Concilio recipiendam esse necessario; atque Concilium de cetero non debere curiose quid quisque sentiret inquirere, ne dissidia & contentiones inde nascerentur, cum verba in disceptationem, accuratamq. disquisitionem vocarentur: nam præstare imperitius differe, modo recte de Deo sentiant, quam inanes verborum argutias introducere, quæ sunt cum captiosis dialecticorum præstigijs cognatione quadam coniunctæ: significabant autem obscure, immo vero aperte arguebant verbum Consubstantialitatis, vtpote nec in sanctis litteris repertum, & multis obscurum & ignotum: volebant vt pro eo diceretur, Filium Patri rebus in omnibus similem secundum Scripturas.] hæc Sozomenus. C

VII.

Porro ipsa fidei formula tunc a Valente in Synodo recitata, descripta habetur tum ab Athanasio, tum etiam a Socrate: sed diuersa inscriptione posita, mendum in eam irrepsisse dignoscitur. Apud Athanasium [b] ita legitur ex Actis Ariminensibus: Edita est Catholica fides in præsentia domini nostri religiosissimi, præclariq. Victoris, Regis Cõstantij Augusti, Aeterni, Consulibus clarissimis viris Eusebio & *Hypatio, Arimini, vndecimo Kalend. Iunias.] apud Socratem autem sic [c]: Fides ista Catholica coram domino nostro Constantio, Flauio Eusebio & Hypatio Consulibus, Sirmij ad vndecimum Kalend. Iunij edita fuit.] Cum vero constet Constantium non interfuisse Concilio Ariminensi; & quæ Arimini ab Arianis fides edita est, fuisse antea scriptam Sirmij, & lectam coram Imperatore, atque ab eodem probatam: necessario sic inscriptio restituenda est, vt dicat, eam esse Sirmij editam coram Constantio, Arimini vero recitatam dicto die atque Consulibus. D

[b] Athanas. de Synod.

* Flauio PERFIDIA SIRMIANA EDITA ARIMINI.

[c] Socrat. lib. 2. c. 29.

VIII. DIES ET CONSVLES APPOSITI IN ARIANORVM CONFESSIONE.

De eius autem die & Consule facta mentione, hæc Athanasius præmisit [d]: Cum enim scripsissent eam fidem quam voluerunt, addidere & Consulem, & mensem, & diem eius temporis; vt omnibus prudentibus palam facerent, non olim, sed nunc demum eorum fidem sub Constantio initiũ accepisse: omnia enim respectu suæ hæreseos scripserunt. Deinde cum simularent se de Domino scribere, alium sibi Dominum, Constantiũ scilicet, creauerunt; ille enim ipsis impie agendi facultatem præbuit: suumq. Cæsarem Aeternum appellauerunt, qui Filium Dei æternum esse negant: tantos se pro impietate Christo hostes exhibent. Sed fortasse causam additorum Consulum se mutuatos esse ex chronographia sanctorum Prophetarum iactitauerint: quod si ausi sint dicere, multo liquidius suam inscitiam manifestabunt: nam sanctorum prophetiæ temporum memoriam habent. Esaias quidem & Osee in diebus Osiæ, Ioathan, Achab, & Ezechiæ vixerunt; Hieremias vero in diebus Iosiæ, Ezechiel porro & Daniel sub Cyro & Dario, alijq. aliorum temporibus prophetarunt, non religionis fundamenta iacientes; nam ea & ante ipsos, & ante constitutionem mundi fuit & semper est fides, quam Deus nobis in Christo præparauit. Neque fidei suæ tempora assignarunt, siquidem & ante ea tempora fideles homines extiterant; sed tempora suæ E

[d] Athanas. de Synod.

rã suæ annunciationis notauerunt.] ista Athanasius, & alia plura eodem argumento, in eosdem pariter inuectus, quod ausi fuerint ipsorum impietatis professioni indere titulum Catholicæ fidei. Sirmiana autem professio tertia illic ab eis edita, in Concilio Ariminensi primo loco a Valente recitata, sic se habet [a]: A

[a] Apud Athan. lib. de Synod.

IX. SIRMIANA PROFESSIO ARIMINI PROPOSITA.

Credimus in vnum solum & verum Deum Patrem omnipotentem, conditorem opificemq. omnium: & in vnigenitũ Filium Dei, ante omnia sæcula & initia, & ante omne tempus, quod in intellectum cadere potest, existentem, & ante omnem comprehensibilem substantiam, natum impassibiliter ex Deo, solum ex solo Patre, Deum de Deo, similem Patri suo, qui ipsum genuit: cuius (secundum Scripturas) generationem nemo nouit, nisi solus, qui eum genuit, Pater. Hunc scimus vnigenitum Dei Filium nutu paterno aduenisse de cælis ad demolienda peccata, genitum ex Maria Virgine, versatumq. cum discipulis fuisse, & B vbi omne officium dispensationis adimpleuisset, secundum Patris voluntatem, crucifixum & mortuum esse, & ad inferos descendisse; atque ibi, quod sui officij erat, peregisse: quem ianitores infernorum conspicati exhorruerunt: Eumq. tertio die ab inferis resurrexisse, & versatum cum discipulis fuisse: eumque, vbi negotia sua absoluerat, impletis quinquaginta diebus, in cælos assumptum esse, & sedere ad dexteram Patris; & vltimis diebus resurrectionis venturum in gloria paterna, vt tribuat vnicuique secundum opera sua. Et in S. Spiritum, quem Vnigenitus promisit se missurum humano generi paracletum, quemadmodum scriptum est: Vado ad Patrem meum, eumq. rogabo, & alium paracletum mittet vobis Spiritum veritatis: ille de meo accipiet, & docebit vos, omniumq. admonebit. Vocabulum porro substantiæ, quia simplicius a Patribus positum est, & a populis ignoratur, & scandalum affert, eo quod in Scripturis non contineatur, placuit vt de medio tolleretur, & nullam posthac de Dei substantia mentionem esse faciendam, eo quod sacræ Scripturæ numquam meminere substantiæ Patris & Filij: Filium autem Patri per omnia similem dicimus, quemadmodum sacræ litteræ dicunt & docent.] hæc hæretici. C

X. QVALIS CONFESSIO SIRMIANA.

Quam tamen fidei professionem, ex Epiphanio superius dictum est, non ita aduersam fuisse Catholicæ fidei, vt manifestam hæresin contineret: quod etiam S. Hieronymus, aduersus Luciferianos agens, pluribus docet. Scimus tamen ab Athanasio hanc & omnes Arianorum formulas, in quibus consubstantialitas Filij Dei cum Patre non exprimeretur, vt hæreticas esse repudiatas, ea tantum ex causa, quod abdicatione vocis substantiæ, iam ad Arianam blasphemiam apertus aditus videretur.

XI. DETECTA VAFRICIES ARIANORVM.

Quibus recitatis (inquit Athanasius) non longe postea cognita est Episcoporum, qui hæc scripserant, vafricies. Episcopis enim proponentibus, vt ceteræ cum Ariana damnarentur hæreses, reliquisq. omnibus ad id consentientibus, Valens & Vrsacius cum socijs D suis abnuerunt; ac inde cognitum est, eos non sincere, sed ad abolitionem eorum quæ Nicææ acta essent, ita scripsisse, vt insausta hæresin introducerent. Mirantes igitur dolosa eorum hominum verba, & vafrum institutum, dixerunt ad eos: Nos, non quia fide indigeremus, huc cõuenimus; habemus enim sanam fidem: sed vt eos qui veritati contradicunt, & noua molirentur, confunderemus. Si igitur vos, quasi nunc incipientes credere, ista scripsistis; nondum clerici haberi potestis, vt qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiatis. Quod si eo animo, quo nos, huc venistis; sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur; & quæ Patrum sunt, retineamus, ne posthac captatæ Conciliorum occasiones obuersentur: cum semel illi, qui Nicææ conuenerant, omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide.

XII. PROBATVR A CATHOLICIS FIDES NICAENA.

Omnibus ergo Episcopis ita suffragijs inter se consentientibus, illis ex aduerso abnuentibus, ac proinde vt inscitis, dolosis, ac potius hæreticis condemnatis, totum Concilium suis calculis Nicænam Synodum approbauit, & eam ad omnia sufficere iudicauit: Vrsacium vero, & Valentem, Germinium, Auxentium, Caium, Demophilum hæreticos pronunciauit; & contra eos submotos ab Ecclesia, vt non vere Christianos, litteras scripserunt.] Ipsa autem sententia a Synodo prolata aduersus hos, recitatur ab Athanasio, quæ sic se habet [b]: E

[b] Athan. de Synod.

XIII. SENTENTIA SYNODI.

Sententia Synodi. Quamdiu par & possibile erat, fratres carissimi, Catholica Synodus, & sancta Ecclesia, sua patientia & tolerantia pertulit indigne Vrsacium, & Valentem, Caium, Germinium, & Auxentium; qui alias alia sentientes, omnes Ecclesias perturbarunt; & nunc in præsentia ausi sunt hæreticas sententias Orthodoxæ fidei asserere, & Nicænam Synodum hostem Arianæ hæresis demoliri; suamque, sed peregrinam & alienissimam

simam a sanctissima Ecclesia, fidem conscriptam promulgare; quam nos recipere, nefarium putauimus. Qui cum iampridem hæretici essent, etiam nunc deprehensi sunt contraria sentire: quos ad communionem nostram accedere prohibuimus; eosq. in præsentia, nostris verbis condemnantes, a cœtu Fidelium reijcimus. Vos item quod videbitur de istis statuite, vt vniuscuiusque cognitio ex sua subscriptione robur habeat. Vnanimiter nos Episcopi dicimus. Prædicti isti inimici detrahantur ab Ecclesia, vt Catholica Ecclesia in pace permaneat.] hactenus sententia ab Episcopis omnibus Catholicis subscripta. Subdit Athanasius:

XIV. FINIS LEGITIMI CONC. ARIMIN.

Et hæc quidem Arimini acta celeriter istiusmodi finem acceperunt. Nemo enim ibi destitit, sed omnes concorditer sua iudicia conscripserunt, & Arianos reiecerunt.] His peractis, decernitur legatio ad Imperatorem Constantium; legatisq. Synodales litteras dederunt (vt idem ait Athanasius) Romana quidem lingua, sed in Græcam linguam, quoad fieri potuit, ad istum modum interpretatas.] hæc Athanasius: eadem quoque Sozomenus [a] ex ipso (vt apparet) Athanasio desumpta. Recitat eamdem etiam fidei formulam Socrates [b], sed alia plane translatione. Exemplum autem epistolæ Synodalis ad Constantium Augustum apud Athanasium [c] sic se habet:

[a] Sozom. lib. 4. c. 16.
[b] Socrat. lib. 2. c. 29.
[c] Athanas. de Synod.

XV. LITTERAE LEGITIMAE SYNODI ARIMIN. AD CONSTANTIVM.

Dei iussui, tuoq. pio edicto parentes, quæ olim dogmatibus tradita ita esse, vt tradita sunt, nostris suffragijs stabilienda iudicauimus. Nam Ariminum ex omnibus ad Occidentem positis ciuitatibus in vnum conuenimus, vt fides Catholicæ Ecclesiæ cognosceretur, & qui alterius opinionis essent, manifesti fierent. Ibiq. post longam deliberationem optima visa est ea fides, quæ hactenus vsque a priscis temporibus perdurauit; quam & Prophetæ, & Euangelistæ, & Apostoli per Dominum nostrum Iesum Christum prædicarunt, qui est tui Imperij custos, & tuæ valetudinis defensor. Statutum est igitur, vt eam retinentes coleremus, & colentes vsque ad finem conseruaremus. Indecens enim & nefarium, aliquid ex recte & iuste decretis, & ex rebus Nicææ publice cum illustrissimo Principe Constantino patre tuo per accuratam deliberationem constitutis immutare velle: in quibus tanta doctrina est & prudentia, vt ea vbique deprædicata ad omnium aures animosq. peruenerit, quæ sola hostis & interfectrix Arianæ hæreseos, & per quam non illa sola, sed & reliquæ hæreses sublatæ sunt: in qua certe & addere aliquid, temerarium est; & auferre, periculosum: quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas.

XVI. DE DAMNATIONE VRSACII ET VALENTIS.

Atque ea de causa Vrsacius & Valens, iampridem socij & adstipulatores Ariani dogmatis, a nostra communione, sententia data, segregati fuere: quam vt denuo recuperarent, de peccatis suis, in quibus se conscios agnoscebant, pœnitentiam veniamq. postularunt, vt eorum syngraphæ testantur; & ob id illis venia gratiaq. delictorum facta est. Hæc autem per id temporis facta sunt, cum Mediolani Synodus in confessum ibat, præsentibus ibidem Romanæ Ecclesiæ presbyteris: fuitq. proinde nobis persuasissimum, iniquum esse, cum Imperator Constans ab obitu suo dignus omni memoria hanc fidem omni cura & diligentia conscriptam promulgarit, tum demum ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid noui in ea fide moliri velle, & tot sanctos confessores & martyres huius placiti scriptores auctoresq. contemnere; qui pro veteri lege, rituq. Ecclesiæ, in ea sententia permansere: quorum fidem Deus per Dominum Iesum Christum in tempora tui Imperij contulit; per quem ita late regnas, vt etiam nostro Orbi imperes.

XVII. DE INCONSTANTIA VRSACII ET VALENTIS.

Verum denuo miseri isti deplorati animi, nefario ausu, impiæ sententiæ sese præcones ostendunt, & omnia veritatis decreta conuellere nituntur. Eo enim tempore, quo pro tuo edicto Synodus cogebatur, ipsi fraudis suæ consilia denudarunt: conati enim sunt per vafriciem & tumultum, cum sócijs istius factionis, Germinio, Auxentio, Caio, contentiones discordiasq. seminantibus, nouas res facere. Quorum doctrina vna eademq. omne genus blasphemiarum superat. Vbi autem viderent, non esse ibi homines eiusdem studij, neque qui illorum prauis sententijs adstipularentur, in nostrum consilium se transtulerunt, vt viderentur aliud quippiam scribere: sed ipsi non ita diu postea animum suum ostenderunt. Ne igitur res Ecclesiasticæ in easdem molestias cadant, neve turbatio & tumultus denuo omnia inuoluat & confundat; constanter visum est, olim decreta pro legitimis inconcusse seruanda, & istos a nostra communione submouendos esse.

XVIII. Atque ideo legatos nostros ad tuam æquitatem misimus, qui tibi sententiam Synodi ex epistola

ex epistola ostenderent: idq. legatis nostris ante omnia mandatum est, vt veritatem prisceis & iustis rerum allegationibus probarent; & tuæ sanctitati ostenderent, quod non, quemadmodum Vrsacius & Valens inquiunt, pax futura sit, si aliqua ex rebus iustis subuertantur. Nam quomodo pacifice agere poterunt, qui pacem tollunt? sed potius inde contentionem turbationemq. tum reliquis ciuitatibus, tum Romanæ vrbi oborituras esse. Quapropter supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas; sed nos sinas in institutis decretisq. maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, & Spiritu sancto omnia feciſse, asseuerauimus. Certe res nouæ, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt. DE LEGATIONE AD CONSTANTIVM MISSA.

Iterum te nostris supplicationibus conuenimus, vt iubeas Episcopos peregre commorantes, quos & grauitas ætatis & paupertas affligit, quam facillime in patriam deduci; ne Ecclesiæ, absentibus Episcopis, desertæ relinquantur. Id quoque nostris precibus addimus, quo nihil desit rerum priscarum, nihilq. exuberet, sed omnia firma maneant, vsque a temporibus beati Patris tui in hodiernum diem obseruata; ne nos posthac vexari, & a nostris diœcesibus segregari permittas; sed vt Episcopi cũ suis populis pacem ad preces cultusq. diuinos & otium habeant, orantes pro tuo Imperio, salute, & pace, quam tibi in perpetuum Diuinitas largiatur. Nostri porro legati, subscriptiones, salutationesq. Episcoporum afferunt, qui tuam sanctitatem de hac causa ex ipsis sacris litteris edocebunt.] huiusque Synodalis ad Constantium epistola, in qua apud alios mendose (vt superius alia dictum est occasione) legitur circa medium, Constantinus, pro Constante. Hisce litteris acceptis, decem ex Synodo profecti sunt legati ex parte Catholicorum ad Imperatorem, totidemque (vt ait Seuerus [a]) missi fuerunt ab Arianis, quod & litteræ Constantij ad eos redditæ indicant. In titulo autem dictæ Synodalis epistolæ ad Constantium Imperatorem nequaquam Orthodoxi Patres inscribere voluerunt Constantium æternum, vt Ariani facere consueuerant; quod & Sozomenus tradit [b], qui & hæc subdit: XIX. EPISCOPI PETVNT MISSIONEM.

[a] Seuer. lib. 2.
[b] Sozom. lib. 4. c. 16 ibid. c. 18.

Vrsacius autem & Valens legatos a Concilio missos præuertentes, formulam fidei, quam in Concilio perlegerant, Imperatori ostendere, Conciliumq. falso insimulare cœperunt. Imperator vero grauiter propterea fortasse commotus, quod formulam fidei, quæ se præsente Sirmij confirmata fuisset, reiecissent; hos duos in magno honore habere, legatos autem Concilij contemnere, eosq. longa mora fatigatos negligere. Tandem vero, licet serius, scripsit ad Concilium, excusatione pro se allata, quod iter quoddam necessarium, quod quidem esset iam ad barbaros susceperturus, ipsum districtum teneret, & propterea se non potuisse legatos illius videre: itaque dedisse eis mandatum, vt Hadrianopoli ad suum reditum expectarent, vti cum Reipub. negotia recte constituta essent, animo a curis vacuo, illorum legationem audiret, diligenterq. cognosceret: nam oportere eum, qui de rebus diuinis disceptaret, animum ab alijs rebus penitus habere liberum. hæc fere ad Concilium scripsit Imperator.] Istæc quidem omnia consilio legatorum Arianorum: Quod propterea ab istis (inquit Theodoretus [c]) factum est, quod putabant Episcopos, quia longinquam moram ægre essent laturi, desideraturiq. ad vrbes sibi commissas redire, coactos fore, vallum, quod contra hæresin struxerant, subuertere disturbareque. Sed frustra hic conatus ab illis susceptus est: nam generosi illi fidei propugnatores aliam denuo scripsere ad Imperatorem epistolam, orauereque, vt tum reciperet legatos, tum ipsos a Concilio dimitteret: quam epistolam in historia etiam inseram.] At quoniam illa post litteras a Constantio ad eos missas data est, hic primum epistolam Imperatoris ad eos scriptam describemus, quæ sic se habet [d]: XX. IMPERATOR CONSTANT. DETINET LEGATOS.

[c] Theodoret. lib. 2. c. 19. in fine.
[d] Apud Socrat. lib. 2. c. 29.

Constantius Victor & Triumphator Augustus, omnibus Episcopis, qui sunt Arimini coacti, salutem.

Quamquam vestræ sanctitati minime obscurum est, nos maximam curam diuinæ & venerandæ religionis Christi semper habuisse: tamen viginti Episcopos, quos vestra prudentia ad legationem vestram obeundam misistis, hoc tempore ad nostrum conspectum admittendi, otium non erat: nam expeditio, quam contra barbaros in præsentia suscipimus, nos districtos tenet: & par est (vti nostis) vt ei, qui sit sacrosanctæ religionis negotia tractaturus, animus ab omni cura & perturbatione liber sit. Proinde Episcopis mandauimus, vt Hadrianopoli nostrum reditum expectent: vti, cum ea, quæ ad Rempub. pertinent, rite procurata fuerint; illa deinceps, quæ sint nobis proposituri, diligenter audire expendereq. XXI. CONSTANTII LITTERAE AD CONCIL. ARIMIN.

possimus. Vestræ autem grauitati interea ne molestum sit eorum reuersionem expectare; A vt cum rediérint, nostraq. retulerint ad vos responsa, illa quæ sint ex vsu Ecclesiæ Catholicæ futura, possitis ad exitum perducere.] hucusque Constantius ad Synodum Arimini congregatam. Has litteras cum accepissent Episcopi, qui scilicet erant e partibus Catholicorum, hoc modo ad Imperatorem rescripsere [a]:

[a] Apud Socrat. lib. 2. c. 29.

XXII. EPISTOLA CATHOLICORVM EPISC. ARIMINI CONGREG.

Tuæ clementiæ litteras accepimus, Imperator sanctissime, ex quibus didicimus, tibi; propter necessaria Reipub. negotia, eo tempore non satis suppetiisse otij legatos nostros in conspectum tuum admittendi; nobisq. in mandatis dare, vt illorum reditum vsque eo expectemus, quoad tua prudentia intellexerit ea, quæ sunt a nobis conuenienter maiorum nostrorum institutis decisa decretaque. Ceterum iam per hasce litteras confitemur; tibiq. confirmamus, nos a nostro proposito & sententia nequaquam discessuros: Legatis etiam nostris idem imperauimus. Quamobrem rogamus te, vt placido vultu litteras B hasce, a nostra modestia ad te perscriptas, legendas cures: quinetiam ea, quæ nostris legatis obeunda imposuimus, æqui boniq. consulas. Illud præterea tua benignitas ista nobiscum intelligit, quam tristis & acerba res sit, tot Ecclesias, in tuis istis beatissimis temporibus, Episcopis suis destitutas esse: & propterea tuam clementiam iterum atque iterum obtestamur, Imperator Augustissime, vt ante hiemis asperitatem (modo tuæ pietati ita visum fuerit) nobis ad nostras Ecclesias reuertendi facias potestatem, quo possimus Deo Patri omnipotenti, & Domino ac Saluatori nostro Christo Filio eius vnigenito, pro tuo regno consuetas preces cum populo fundere, sicut & ante semper fecimus, & adhuc facere non desistimus.] hactenus Orthodoxorum litteræ ad Constantium Imperatorem.

XXIII. CONSTANTIVS NICAEAE THRACIAE PARAT SYNODVM.

Sed quid interea a Constantio & legatis Arianorum ad obruendam Nicænam Catholicam fidem actum est? Ridiculum quidem, sed tamen valde temerarium illud excogita- C tum commentum fuit, vt Nicææ Thraciæ, qui illic aderant, conuenirent Episcopi, iussu Imperatoris, ibiq. nouam fidei formulam ex eiusdem Constantij sententia scriberent, quam æque Nicænam appellarent. hæc enim his verbis Theodoretus [b] recenset: Hac epistola ex Synodo Ariminensi ad Imperatorem allata; Ariani, cum eius animum ad iracundiam concitassent, perficiunt, vt plurimi Episcopi Nicæam Thraciæ vrbem inuiti traducerentur: quorum partem propter animorum simplicitatem callide circumueniendo, partem minis deterrendo impellunt, vt eadem machina ad pietatem oppugnandam vtantur, quam ipsi iampridem excogitarant: nimirum vt has voces, Substantia, & Consubstantialis, ex fidei formula eximant, inq. earum loco, Similis, ponant. Fidei autem formulam ab istis editam, non vt quæ recte se habeat, sed vt quæ factionem Arianam manifesto coarguat, hoc loco citare est animus: qua tamen impij huius nostræ ætatis hæretici non contenti sunt; D sed pro hac voce, Similis, vocem, Dissimilis, vsurpare non verentur. Credimus in vnum & solum verum Deum, &c.] Consentiens est per omnia Sirmianæ tertiæ recitatæ in Concilio Ariminensi; nisi quod hæc illa id minus habet, quod etiam ibi dicatur Filius per omnia Patri similis; hic vero tantum, Patri similis: quod ex sententia Valentis factum est, istud ipsum olim tentantis in Concilio Sirmiensi, vt diximus; cui tunc ipsemet Constantius Imperator fuerat refragatus.

[b] Theod. lib. 2. cap. 21.

XXIV. ARIANI IN DETERIVS PROLAPSI.

Vides, quibus lapsibus Ariani, a fide Catholica semel excidentes, præcipites deferantur ad ima, abijcientes primo vocem Consubstantialis, vt exoticam & peregrinam, contenti verbo Substantiæ: sed & hanc ablegantes, Per omnia similis, apposuere; modo vero tantum, Similis; ac denique, Omnino dissimilis: atque proinde dixerit impius non tantum in corde suo, sed (quod maioris procaciæ est) scriptis suis, Non est Christus E Deus. De eorum quoque consilio Nicææ Thraciæ conueniendi, hæc Socrates [c]: Fidei formulam, quæ Arimini perlecta erat, in Græcum sermonem (sicuti antea scripsimus) conuersam, cœpit Vrsacius ratam facere, publicare, tamquam ex generali Concilio editam præconijs celebrare, & fidem Nicææ stabilitam appellare; eo plane animo, vt homines imperitos, ac simplices, nominis similitudine in errorem raperet. Nam illi eam putabant fidem fuisse, quæ Nicææ vrbis Bithyniæ erat olim confirmata. Verum istud commentum illis non magno adiumento fuit: nam non longo post tempore patefactum est, illiq. ipsi ludibrio habiti.]

[c] Socrat. lib. 2. c. 29.

XXV. LEGATI COGVNTVR SVB SCRIBERE.

Sed luctuosum illud tunc accidit, quod testatur Seuerus [d], legatos illic otiose agentes, a Constantio detentos, ab eodem quoque esse compulsos ad Arianorum perfidiã subscribendam, atque cum ipsis (proh nefas!) communicandum. Ceterum autem fuisse eos ætate

[d] Seuer. lib. 2.

A iuniores, & parum cautos, idem auctor affirmat. sicq. eos suæ ipsius communionis participes redditos Constantius dimisit, vt Ariminum, vbi expectabant Episcopi, redirent. Quanta vero fuerit Constantij persecutio, ex his plane metiri licet, quod ei cesserit consolidata in fidei Catholicæ confessione senectus in Osio, sed & iuuenum legatorum ex quadringentis fide præstantium delectorum infracta constantia adeo turpiter fuerit inclinata. De eadem vi Episcopis illata ad hanc stabiliendam perfidiam, ista in Auxentium S. Hilarius [a]: Nam primum ea quæ Nicææ Thraciæ omnium impietas ex se exoluisset, sancta esse testatur; vim scilicet illatam Episcopis, fidem veræ esse confessionis affirmans.] De eadem quoque vi adhibita sic Athanasius [b]: Qui (inquit) Arimini exauctorati erant, profugientes ad Constantium, operam dedere, vt ij, quorum sententijs ceciderant, quam indignissime haberentur, minæq. adderentur, ne in suas parœcias discederent: quibus etiam vim in B Thracia per hiemem intulerunt, quo eos cogerent ad res nouas, quas ipsi moliebantur, suscipiendas, &c.]

[a] Hilar. in Auxentium.

[b] Athanas. epist. ad African.

Ita dimissis legatis (inquit Seuerus [c]) Imperator Præfecto Tauro mandatum dat, vt Synodum non ante laxaret, quam conscriptæ fidei consentire se omnes subscriptionibus profiterentur: ac si qui pertinacius obsisterent, dummodo is numerus intra quindecim esset, in exilium pellerentur. Sed regressis legatis, licet vim regiam causantibus *, denegata est communio.] At lugubris casus incidit, dum exemplo legatorum quamplurimi alij ex Catholicis manus dederunt. nam subdit: Enimvero compertis quæ decreta erant, maior rerum & consiliorum perturbatio. Deinde paulatim plerique nostrum, partim imbecillitate ingenij, partim tædio peregrinationis euicti, dedere se aduersarijs, iam post reditum legatorum superioribus, & ecclesiam (nostris inde detrusis) obtinentibus. Factaq. C semel inclinatione animorum, cateruatim in partem alteram concessum, donec ad viginti vsque numerus nostrorum imminutus est: sed hi quanto pauciores, tanto validiores erant. Constantissimus inter eos habebatur noster Fægadius, & Seruatio Tungrorum Episcopus. Hos, quia minis & terriculis non cesserant, Taurus Præfectus precibus aggreditur, ac lacrymans obtestatur, mitiora vti consulerent: Clausos intra vnam vrbem Episcopos iam septimum mensem agere: iniuria hiemis & inopia confectis nullam spem reuersionis dari: quis tandem esset finis? sequerentur plurium exemplum, auctoritatem saltem ex numero sumerent. Et enimvero Fægadius paratum se exilio, atque ad omne supplicium, in quo deposceretur, profiteri, se ab Arianis conceptam fidem non recepturum. Ita in hoc certamine aliquot dies tracti, vbi parum ad pacem proficiebant; paulatim & ipse infractior ad extremum proposita conditione euincitur. Namque Valens & Vrsacius affir- D mantes *, præsentem fidem Catholica ratione conceptam ab Orientalibus, Imperatore auctore prolatam, cum periculo repudiari: at quis discordiarum finis foret, si quæ Orientalibus placuisset, Occidentalibus displiceret? Postremo si quid minus plene præsenti fide editum videretur, ipsi adderent quæ addenda putarent: præbituros se in his, quæ essent adiecta, consensum.

[c] Seuer. lib. 2.

* deprecantibus

* affirmabant

XXVI. LEGATI REVERSI NON RECIPIVNTVR.

Fauorabilis professio * pronis omnium animis excepta, nec vltra nostri repugnare ausi, iam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Deinde conceptæ a Fægadio & Seruatione professiones edi cœpere; in quibus primum damnatur Arius, totaq. eius perfidia. Ceterum non etiam Patri æqualis, & sine initio, sine tempore Dei Filius pronunciatur. Tum Valens, tamquam nostros adiuuans, subiecit sententiam, cui inerat occultus dolus; Filium Dei non esse creaturam, sicut ceteras creaturas. Fefellitq. audientes fraus profes- E sionis. Etenim his verbis, quibus similis esse ceteris creaturis Filius negabatur, creatura tamen potior tantum ceteris pronunciabatur. Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putare poterat: quia fides ipsa pro Arianis, professiones vero postea adiectæ pro nostris erant, præter illam quam Valens subiunxerat, quæ tum non intellecta, sero demum animaduersa est. Hoc vero modo Concilium dimissum, bono initio, fœdo exitu est consummatum.] hactenus Seuerus.

* promissio

XXVII. LAPSVS EPISCOPORVM IN CONCILIO ARIMIN.

Sed videamus quæ S. Hieronymus ex Actis eiusdem Concilij Ariminensis recitat [d]: Sub Rege (inquit) Constantio, Eusebio & Hypatio Consulibus, nomine vnitatis & fidei infidelitas scripta est, vt nunc agnoscitur. Nam illo tempore nihil tam pium, nihil tam conueniens seruo Dei videbatur, quam vnitatem sequi, & a totius mundi communione non scindi: præsertim cum superficies expositionis nihil iam sacrilegum præferret. Credimus, aiebant, in vnum verum Deum Patrem omnipotentem. hoc etiam nos confitemur.

[d] Hieron. aduersus Luciferianos.

XXVIII. ACTA ARIM. SYNODI EX S. HIERONYMO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Credimus in vnigenitum Dei Filium, qui ante omnia sæcula, & ante omne principium natus est ex Deo: natum autem vnigenitum solum ex Deo Patre, Deum ex Deo, similem genitori suo Patri secundum Scripturas: cuius natiuitatem nullus nouit, nisi qui solus eum genuit Pater. Numquid hic insertum est, Erat tempus quando non erat? vel, De nullis extantibus creatura est Filius Dei? Perfecta fides est, Deum de Deo credere: Et natum aiebant vnigenitum solum ex Deo Patre. Quid est, natum? certe, non factum: natiuitas suspicionem auferebat creaturæ. Addebant præterea: Qui de cælo descendit, conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine: crucifixus a Pontio Pilato, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris, venturus iudicare viuos & mortuos. Sonabant verba pietatem, & inter tanta illa præconia nemo venenum insertum putabat. A

XXIX. VOCIS SVBSTANTIAE CVR FACTA ABLEGATIO.

De Vsiæ vero nomine abijciendo, verisimilis ratio præbebatur; quia in Scripturis, aiebant, non inuenitur, & multos simpliciores nouitate sua scandalizat, placuit auferri. Non erat curæ Episcopis de vocabulo, cum sensus esset in tuto. Denique ipso in tempore, cum fraudem fuisse in expositione, rumor populi ventilaret; Valens Mursensis Episcopus, qui eam conscripserat, præsente Tauro Prætorij Præfecto, qui ex iussu Regis Synodo aderat, professus est, se Arianum non esse, & penitus ab eorum blasphemijs abhorrere. Res secrete gesta opinionem vulgi non extinxerat. Itaque alia die in ecclesia quæ est apud Ariminum, & Episcoporum simul & laicorum turbis concurrentibus, Musonius Episcopus prouinciæ Byzantinæ, cui propter ætatem primæ ab omnibus deferebantur, ita locutus est: Ea quæ sunt iactata per publicum, & ad nos vsque perlata, aliquem e vobis sanctitati vestræ legere præcipimus: vt quæ sunt mala, & ab auribus & a cordibus nostris abhorrere debent, omnium vna voce damnentur. Responsum est ab vniuersis Episcopis: Placet. B C

XXX. CLAVDIVS EPISCOP. PICENVS PARAT FOVEAM LAPSVI.

Itaque cum Claudius Episcopus prouinciæ Piceni, ex præcepto, omnium blasphemias, quæ Valentis ferebantur, legere cœpisset; Valens suas esse negans, exclamauit, & dixit: Si quis negat Christum Deum, Dei Filium, ante sæcula ex Patre genitum; anathema sit. Ab vniuersis consonatum est: Anathema sit. Si quis negat Filium Patri similem, secundum Scripturas; anathema sit. Ab vniuersis cõclamatum est: Anathema sit. Si quis dixerit creaturam Filium Dei, vt sunt ceteræ creaturæ; anathema sit. Similiter dictum est: Anathema sit. Si quis dixerit, de nullis extantibus Filium, & non de Deo Patre; anathema sit. Omnes conclamauerunt: Anathema sit. Si quis dixerit, Erat tempus, quando non erat Filius; anathema sit. In hoc vero cuncti Episcopi, & tota simul Ecclesia plausu quodam & tripudio, Valentis vocem exceperunt. Quod si quis a nobis fictum putat, scrinia publica scrutetur: plenæ sunt certæ Ecclesiarum arcæ, & recens adhuc rei memoria est: supersunt homines, qui illi Synodo interfuerunt: & quod veritatem firmet, ipsi Ariani hæc ita, vt diximus, gesta non denegant. D

XXXI. RVRSVM CLAVDIVS EPISCOP.

Cum ergo cuncti Valentem ad cælum laudibus tollerent, & suam in eum suspicionem cum pœnitentia damnarent: idem Claudius, qui supra legere cœperat, ait: Adhuc sunt aliqua, quæ subterfugerunt dominum & fratrem meum Valentem: quæ, si vobis videtur, ne quis scrupulus remaneat, in commune damnemus. Si quis dixerit, Filium Dei esse quidem ante omnia sæcula, sed non ante omne omnino tempus, vt ei aliquid anteferat; anathema sit. Dixerunt cuncti: Anathema sit. Multaq. alia, quæ suspiciosa videbantur, ad pronunciationem Claudij Valens condemnauit: quæ si quis plene discere cupit, in Ariminensis Synodi Actis reperiet, vnde & nos ista libauimus. His ita gestis, Concilium soluitur: læti omnes ad prouincias reuertuntur: idem enim Regi & bonis omnibus curæ fuerat, vt Oriens atque Occidens communionis sibi vinculo necterentur. E

XXXII. DETEGVNT ARIANI PROPINATVM VENENVM.

Sed diu scelera non latent, & cicatrix male obducta, incocto pure, dirumpitur. Cœperunt postea Valens & Vrsacius, ceteriq. nequitiæ eorum socij, egregij scilicet Christi sacerdotes, palmas suas iactare, dicentes, se Filium non creaturam negasse, sed similem ceteris creaturis. Tunc Vsiæ nomen abolitum est: tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata est. Ingemuit totus Orbis, & Arianum se esse miratus est. Alij igitur intra suam communionem remansere: alij ad eos confessores, qui sub nomine Athanasij exulabant, cœperunt litteras mittere: nonnulli initam societatem meliorum desperatione planxerunt: pauci vero (vt se natura hominum habet) errorem pro consilio defensauere. Periclitabatur nauicula Apostolorum; vrgebant venti; fluctibus latera tundebantur; nihil iam superarat

spei,

A spei, &c.] quæ autem inde sequuntur, post obitum Constantij acciderunt, nosq. de ijs suo loco.

Sed quod ad hæc spectat, hic illud apposite dictum Apostoli iure optimo vsurpabo[a]: Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit.] Quid? inquam: num, quia Valens in hæreticum sensum verba illa detorsit, fiet, vt quadringenti Episcopi in optimam potioremq. significationem eam sententiam interpretati, euaserint hæretici ex Catholicis? Absit: cum præsertim noscatur, quod explicatio illa Valentis, fuerit subdola potius cauillatio, quam quæ posset ex regula illa fidei interpretatio germana deduci. Nam in quam deteriorem sententiam potuit Valens verba deflectere: Si quis dixerit creaturam Filium Dei, vt sunt ceteræ creaturæ; anathema sit?] cum nihil sit, quod eam ob causam creatura super alias creaturas dici potuisset B Filius Dei; de quo in eadem professione Valentis (vt ex S. Hieronymo recitauimus) ab eo appositum fuerit, eum nequaquam ex non extantibus, sed ex Deo Patre genitum, & ante omnia quæ concipi mente possint tẽpora, nec omnino fuisse tempus quando non erat? quæ quidem sententiæ omnes excludunt, vt Filius Dei, quouis modo accepta, dici creatura potuisset; cum omnem creaturam in tempore factam esse, affirmare oporteat. Inanisigitur fuisse videtur iactantia ac petulantia effrontis hæretici, dicentis, se Filium Dei non creaturam negasse, sed similem ceteris creaturis: qua quidem sententia, se primo versipellem atque dolosum in illis verbis pronunciandis ostendit; deinde prorsus ineruditum & inconstantem: imperitum, inquam, dum sensum ex verbis illis elicuit contrarium plane ceteris ab ipso tunc pronunciatis, atque confirmatis anathemate regulis: inconstantem vero, cũ vna eademq. fidei professione de Filij Dei coæternitate cũ Patre affirmet & neget. XXXIII. INANIS TERGIVERSATIO VALENTIS. [a] *Rom.* 3.

C Ceterum sicut indignum est, tot Patres dicta ex causa aspergere quauis leui macula hæresis: ita nihilominus reprehensione minime caruerunt, quod passi sint, silentio sepeliri nomen Substantiæ, & vocem illam Consubstantialitatis in Nicæno Concilio stabilitam, tamquam ostentum & scandalum inferentem, omitti. Grauis quidem fuit illorum in eo culpa, quod colorato nomine pacis, non institere impressis sanctorum Patrum vestigijs, & Catholicam fidem nouis contextam verbis ab hominibus impietate vbique famosis, nimis incaute susципere adacti sunt, ex quorum sententia, turpis facta est illa de damnatione Nicænæ fidei conclamatio; atque perinde ac ijdem ipsi omnes verba illa æque vt ipsi essent quadam necessitate compulsi interpretari, in Arianam hæresin incidentes, fecissent vna cum illis fidei veræ iacturam. Quod igitur ait S. Hieronymus, Orbem ingemuisse, seq. Arianum esse miratum; haud sic accipiendum est, vt quam adeo detestati erant, D atque hactenus abominarentur, Arianam hæresin crederent se inuitos nolentesq. esse complexos, cum tamen nonnisi volens quis effici possit hæreticus: sed quod in noua fidei regula, Consubstantialitatis nomine prætermisso, atque Substantiæ pariter ablegato, patefacto eam ob causam Arianis aditu ad inuadendam Catholicam fidem, ijdem visi essent Nicænæ fidei proditores: disiecta enim munitione illa fortissima, qua Patres in Magno illo Consessu Nicæno summa industria aduersus Arianorum impetus atque fallacias Catholicam fidem munissent; hostium negotium egisse videbantur, atque cum Arianis conniuisse in dispendium confirmatæ ac traditæ a Patribus Catholicæ veritatis. XXXIV. IN QVO DELIQVERINT PATRES CONCILII ARIMIN.

Sed tanto Catholicæ Ecclesiæ terræmotu, quo & montes ipsi e suis sedibus diuulsi sunt, plane inconcussa mansit petra solidissima verbo Christi in fundamento firmiter collocata: Romani, inquam, Antistitis Petri Apostoli successoris fides enituit; cum, ferme omnibus E in hunc modum captiuis abductis, ipse Romanus Episcopus se a nouæ fidei subscriptione subtraxit. Testatur id S. Damasus Papa litteris, quas vna cum alijs sanctis Episcopis ad Illyrici Episcopos dedit: in quibus inter alia hæc conscripta leguntur[b]: Numerus Episcoporum qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet; præsertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cuius sententia præ ceteris omnibus expectanda erat, neque Vincentio, qui tot annis Episcopatum integre gesserat, neque alijs eisdem consentientibus: cumq. etiam (quod est omnium maximum) illi ipsi, vti antea diximus, qui in fraudem illecti a veritate deflexisse visi sunt, & post ad meliorem mentem denuo traducti, plane testentur, hanc formulam sibi magnopere displicere.] ista quidem Damasus, consentientia illis, quæ nuper sunt ex S. Hieronymo recitata. At quisnam hic fuerit Pontifex; certe quidem Liberium extitisse, ea quæ diximus superius persuadent, & quæ mox dicturi sumus, facile docent. XXXV. LIBERII PAPAE PRAEDICATA CONSTANTIA PRO FIDEI NICAENAE DEFENSIONE. [b] *Apud Theod. lib. 2. c. 15.*

XXXVI. LIBERIVS EX TVRBATVR A CONSTANTIO CAVSA FIDEI.

Socrates[a] enim atque Sozomenus[b], post Ariminense Concilium, primum omnium Liberium tradunt ab Ecclesia exturbatum esse: licet Socrates erret, confundens exturbationem hanc cum exilio, in quod ante triennium (vt vidimus) a Constantio Mediolanum accersitus damnatus est. Diuersam plane ab illa hanc fuisse Liberij vexationem, diuersitas rerum, temporum, & personarum declarat: nam illud exilium inflictum est in Liberium a Constantio Mediolani, post Mediolanense Concilium, quod noluisset aduersus Athanasiũ subscribere: hæc autem posterior Liberij exagitatio, non exilium fuit, sed simplex ab Vrbe expulsio, Romæ facta per Valentem Episcopum Arianum, qui eam potestatem ab Imperatore acceperat, eijciendi eos, qui Concilio Ariminensi subscribere recusarant. Sed & grauius in eo quoque errat Socrates, cum putat, tunc Felicem loco Liberij in Romana Ecclesia subrogatum; quem, omnium sententia, ante triennium constat in locum Liberij fuisse suffectum. Longe quidem accuratius Sozomenus Liberij res prosecutus est, dum eiusdem Pontificis duplicem vexationem recensет; priorem[c] scilicet (vt dictum est) post Mediolanense Concilium Mediolani factum, cum exilio ab eo damnatus, amandatus fuit in Thraciam, & Felix in eius locum intrusus[d]: posteriorem vero, cum Liberium, post Concilium Ariminense, eius regulæ fidei subscribere renuentem Valens Episcopus mandato Imperatoris ab Ecclesia exturbauit.

a Socrat. lib. 2. c. 29.
b Sozom. lib. 4. c. 18.
c Sozom. lib. 4. cap. 10.
d Sozom. lib. 4. cap. 18.

XXXVII.

Ex his etiam non Socrates tantum, sed & Ruffinus[e] arguitur, qui nulla in rebus gestis enarrandis habita temporum ratione, eodem lapsus errore, post Ariminense Concilium Liberij recensет exilium, atque Felicis subrogationem. Ceterum in hac vltima Liberij exturbatione neminem reperimus in locum eius fuisse substitutum Episcopum, sed ab ipso Liberio Damasum presbyterum Vicarium esse relictum, quem a Felicis partibus stantem (vt demonstratum est) illo defuncto, Liberius vna cum reliquis, concordiâ inita, cum muneribus & honoribus recepit in clerum. Hæc quidem habent veterrima illa, antiquitate corrosa, in multis deprauata, atque admixtione & additione aliqua labefactata Liberij Papæ Acta: ex quibus illud saltem non obscure significatur, Liberium exturbatum ab Vrbe habitasse in cœmeterijs suburbanis, Nouellæ & Ostriano nuncupatis: quem ibi positum Damasus & alij ex clero Romano conuenire solerent: vbi mansit vsque ad Constantij obitum, qui contigit post annum sequentem, quando (vt testatur S. Hieronymus) reddita est pax Ecclesiæ, & ad propria exturbati Episcopi redierunt.

e Ruffin. lib. 1. cap. 22.

LIBERIVS PVLSVS AB VRBE, HABITAT IN COEMETERIIS.

XXXVIII. DE TEMPORE VEXATIONIS HVIVS.

Nec vero est quod quis vexationem hanc Liberij, qua coactus est in suburbijs habitare, possit quoquo modo cum priore vexatione coniungere, qua constat, abreptum noctu ab Vrbe, veloci cursu Mediolanum perductum esse: restitutus vero a Constantio numquam in suburbanis commoratus est, sed (vt diximus) per Constantij ministros introductus quasi victor cum pompa in Vrbem intrauit. quamobrem moræ istæ in cœmeterijs Liberij ab Vrbe extorris haud alij cuiquam tempori congruere possunt, quam exturbationi factæ post Ariminense Concilium. His igitur quæ sunt ex Damasi litteris recitata de Romano Pontifice, regulæ fidei Ariminensis subscribere renuente, atque ijs quæ ex Sozomeno sunt recensita de Liberij exturbatione posteriore post Concilium Ariminense, ac denique accedentibus ijs, quæ de expulsione Liberij ab Vrbe & habitatione in cœmeterijs enarrata sunt, in vnum consentientibus; sed & quod tacetur a Damaso nomen Pontificis, expressum habetur a Sozomeno; & quæ confusa reperiuntur Acta Liberij, hac ex parte tum ex Damaso, tum ex Sozomeno clarius elucidantur: his, inquam, adeo concinne sibi inuicem fide cohærentibus, nullus de his iure dubitandi locus videtur esse relictus.

XXXIX. SYNODVS ARIMINENSIS IVRE DICENDA CATHOLICA.

Quod rursum pertinet ad Ariminense Concilium; illud accuratius animaduertendum est, ab alijs damnatum vt impium, ab alijs vero commendatum atque probatum vt Orthodoxum, quod illius considerandi diuersa fuerit ratio diuersorum. Rei tamen veritate perspecta, nonnisi Catholicum & summa laude dignum idem Ariminense Concilium meruit appellari, in quo Ariana fidei professio Sirmij edita, & Arimini in Concilio recitata, omnium Patrum sententia fuit explosa, & Nicæna confessio cunctorum suffragijs stabilita; ac demum ei aduersantes cum Ariani omnes, tum denique qui præsto erant Vrsacius, Valens, ac socij, omnium sententia, anathemate condemnati: quibus omnibus absolutis, quorum causa vocati essent, Concilium pariter perfectum est; cum Patres, qui conuenerant, de rebus gestis, per legatos & Synodalem epistolam, certiorem reddentes Constantium Imperatorem, vt ad suas Ecclesias sibi redire liceret, missionem petierunt. Hucusque progressa est legitima Synodus, dicta Ariminensis.

Quam-

XL. S. ATHANASIVS COGNOSCIT LEGITIMVM CONC. ARIMINEN.

Quamobrem S. Athanasius iure hæc commendat, cum ait[a]: Quis igitur non approbauerit piam prudentiam Episcoporum Arimini congregatorum, qui tantum itineris laborem, tantaq. pericula maris sustinuerunt, vt Arianam hæresin sapientes ab Ecclesia detraherent, & Patrum traditiones integras conseruarent, sancta & canonica decreta facientes? Quisque enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent, rescinderetur.] ac rursum alibi[b]: Videntur autem illi, qui Ariminense Concilium in ore habent (*de Arianis intelligit*) ne illa quidem scire, quæ ibi acta sunt; quippe qui alioqui obticuissent. Vos contra dilectissimi, compertum habetis ex ijs, qui e vestro numero (*Africanos alloquitur*) ad Ariminense Concilium se contulerunt, quo modo Vrsacius & Valens illic præsto fuere, & vna cum illis Demophilus; eosq. ideo depositos axauctoratosq. esse, quod alia, quam quæ in Nicæno Concilio decreta essent, conscribere vellent. Quo tempore cum ab illis postularetur, vt Arianam hæresin anathemate damnarent, postulata præstare recusarunt, malebantq. se potius eius hæreseos duces præfectosq. videri. Episcopi contra vere legitimi Christi serui, & fide recta præditi, numero ferme ducenti *, dicebant sufficere Nicæni Concilij dogmata; nec plus, nec minus aut quærendum, aut credendum esse. Hæc & Constantio significarunt, cuius iussu Concilium coierat. Verum qui Arimini exauctorati erant, profugientes ad Constantium, operam dedere, vt ij, quorum sententijs ceciderant, quam indignissime haberentur, &c.] & inferius: At citant pro se Concilium Ariminense, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos depositosq. fuisse.] hæc ipse; qui & sæpe repetit, perperam ab Arianis Ariminense pro se citari Concilium, in quo sententiam condemnationis acceperant. Sed & S. Ambrosius[c] ad Valentinianum Imperatorem, Maior, inquit, numerus Arimini Nicæni Concilij fidem probauit, Ariana decreta damnauit, &c.]

a Athanas. lib. de Synod.
b Athanas. ad African.
* quadringenti
c Ambros. epist. 32.

XLI. RECENTIORA ARIMINI QVAE.

Quæ igitur post multos interlapsos menses, illata vi per tormenta legatis, & Episcopis ceteris lato detentis carcere, nempe ciuitate Ariminensi, qua tenerentur inclusi, ab ijsdem (vt vidimus) acta sunt; a legitimo Ariminensi Concilio a Patribus iure fuere discreta, atque reputata nomine Concilij indigna, quod iam pie sancteq. fuerat absolutum. Quæ enim post tantum temporis ibidem, vi adhibita, procurata fuissent, alterius plane rationis & nominis vocat ea Athanasius[d], Recentiora Arimini, cum ait: Quis non odio habeat illos, qui, quæ Patrum sunt, abrogant, recentiora vero Arimini per vim & metum extorta anteponunt?] quæ detestatus est S. Ambrosius, & pij omnes, vtpote quod in eis nomen Consubstantialis abdicatum esset, & Christus creatura ex praua Arianorum consequentia videretur assertus: de quibus Ambrosius in nuper citata epistola ad Valentinianũ Augustum, Cum ijs, inquit, plane bene conuenit Ariano, qui creaturam Christum dicit, quod etiam Gentiles atque Iudæi promptissime confitentur. Hoc scriptum est in Ariminensi Synodo; meritoq. Concilium illud exhorreo, sequens tamen tractatum Concilij Nicæni, a quo me nec mors, nec gladius poterit separare.] hæc Ambrosius.

d Athanas. ad African.

XLII. ARIANI FALSO PRAEFERVNT CONCILIVM ARIMINENSE.

Ariani igitur eodem ferme modo, quo olim æmulati gloriam Concilij Sardicensis, alterum eiusdem nominis celebrarunt; & qui nuper Nicænum aliud, ad abolendum prius sanctum & œcumenicum, collegerant; id ipsum pariter in Ariminensem Catholicam Synodum præstiterunt, vt ad abolendam priorem rite vereq. peractam, aliam ibidem per vim & metum haberent, atque, abrogata priore, hanc ipsam Ariminensem Synodum nominarent: quam præconijs extollere, & in ore semper habere consueuerunt. cuius veritatis aperiendæ causa, S. Athanasius insignem illam epistolam scripsit ad Africanos, in cuius prope exordio hæc habentur: Quia audiuimus, nonnullos huius Nicænæ fidei oppugnandæ cupidos, allegare Concilium Ariminense, quod ipsi iactitant auctoritatem obtinuisse; necessario visum est, vt vos scripto certiores redditos admoneremus, ne istiusmodi homines tolerare velitis, &c.] Testatur quoque S. Augustinus[e], Arianos tamquam firmum sensum obijcere consueuisse aduersus Nicænæ fidei veritatem Concilium Ariminense, pro cuius professione postea per Iustinam Augustam a Valentiniano Imperatore rescriptum[f] ijdem extorserunt, eo tempore, quo S. Ambrosius ab eadem hæretica Imperatrice diriissima pateretur, Consulibus Honorio & Euodio.

e Augustin. cont. Maxim. lib. 1. cap. 3.
f l. 4. de fide Cath. C. Theod.

XLIII. CONSTANTIVS FAVIT CONC. ARIMIN.

Sed & ad illustrandum eiusmodi conuenticulum, & delipiendos animos Episcoporum, Constantij fauor accessit, dum collatum nouum Ecclesijs in Synodo priuilegium sustulit, anno sequenti rescribens ad eumdem, qui eidem præfuit Synodo, Taurum Præfectum Prætorio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prætorio, his verbis [a]: In Ariminensi Synodo super Ecclesiarum & clericorum priuilegijs tractatu habito, vsque eo dispositio progressa est, vt iuga, quæ videntur ad Ecclesiam pertinere, a publica functione cessarent, inquietudine desistente; quod nostra videtur dudum sanctio repulisse, &c.] Sed & rata habuit quæ statuta fuere vltimo loco Arimini, cum eadem, ad vim atque auctoritatem perpetuam obtinendam, allata sunt ad ipsum Imperatorem Constantinopoli tunc agentem, quo ab illo confirmarentur: quod ipse præstitit in fine præsentis anni; atque eis, qui ex Seleucia venerant, Episcopis ex Synodo, de quo mox dicturi sumus, tradidit subscribenda. id quidem Sozomenus testatur [b] his verbis: Porro autem Imperator ad hanc formam approbandam ideo inductus est, quod rationem duceret multitudinis Episcoporum, qui Arimini conuenerant.] & paulo post:

[a] l. 15. de Epist. C. Theod.

[b] Sozom. lib. 4. cap. 22.

XLIV. CONFIRMANTVR VLTIMA ACTA ARIMIN. AB ARIANIS.

Itaque cum in hac esset sententia, dat mandatum Episcopis, vt fidei formulæ in Concilio Ariminensi editæ consentirent. Et quamuis se pararet postridie ad pompam celebrandam, quæ more Romano Kalendis Ianuarij in creandis Consulibus fieri solet; tamen totum illum diem, & magnam partem noctis sequentis consumere decreuit, quoad Episcopi, qui Seleucia illo venerant, formulæ fidei ex Concilio Ariminensi allatæ subscriberent.] ista Sozomenus. De eadem confirmatione facta Constantinopoli, mentio habetur in superius citato Valentiniani Iunioris rescripto, vbi hæc leguntur [c]: Damus copiam colligendi his qui secundum ea sentiunt, quæ temporibus diuæ memoriæ Constantij, sacerdotibus conuocatis ex omni orbe Romano, expositaq. fide ab ijs ipsis, qui dissentire noscuntur, Ariminensi Concilio, Constantinopoli etiam confirmata, in æternum mansura, decreta sunt, &c.]

[c] l. 4. de fide Cath. C. Theod.

XLV. PRAESENS STATVS ECCLESIAE.

His de rebus gestis Arimini enarratis; qualis eius temporis esset Ecclesiæ status, Ruffinus hisce coloribus tamquam in imagine repræsentat [d]: Ea tempestate facies Ecclesiæ fœda admodum ac turpis erat: non enim, sicut prius, ab externis, sed a proprijs vastabatur. Fugabat alius, alius fugabatur, & vterque de Ecclesia erat. Ara nusquam, nec immolatio, nec libamina: prævaricatio tamen & lapsus erat, ac ruina multorum. Similis pœna, sed impar victoria. Similiter concionabantur, sed non similiter glorificabantur: quia dolebat Ecclesia etiam illius casum, qui impellebat ad lapsum.] hæc Ruffinus: qui subdit mox de Liberio ea de causa ab Vrbe expulso; de quo nos nuper egimus.

[d] Ruffin. lib. 1. cap. 21.

XLVI. GAVDENTIVS EPISCOPVS ARIMIN. MARTYRIO CORONATVR.

Verum Arimini, vbi Concilium coactum est, tragœdia cepit exordium. Nam Gaudentius Ariminensis Episcopus, qui, ingruente tum impietate, Imperatoria potestate, ad tempus excesserat, vna cum quibusdam alijs Episcopis, Synodo iam posteriore penitus absoluta, ad suam Ecclesiam rediens, quæ ab Arianis essent gesta damnauit, & Martianum presbyterum eadem labe infectum eiecit: quam ob causam Marciani Præsidis in se acre odium concitauit; a cuius militibus ad suburbia foras adductus, fustibus ac lapidibus impetitus, martyr glorioſus effectus est. Sed hæc in eius Actis fusius enarrantur, ab illis diuersa quæ spuria omnino habentur, in quibus ponitur S. Gaudentius ordinatus a Damaso Papa, cum constet ipsum Pontificem sedere cœpisse post Concilium Ariminense, cui Gaudentius interfuisse dicitur. Cum vero pro fide Catholica vna cum S. Gaudentio stetisse dicuntur sancti Episcopi Rosilus Popilienſis & Mercurialis Episcopus Liuienſis; de Mercuriali certum est, falsum esse: etenim obijsse ipsum anno Domini centesimo quinquagesimosexto, ex inscriptione ad eius sepulchrum ante paucos annos reperta (vt diximus in Notis ad Romanum Martyrologium nouissime Antuerpiæ editis) certum est. Ceteri quoque Episcopi qui iustis de causis ad Synodum non venissent, diuersis in locis, a Valente ad hoc misso legato ad subscribendum Ariminensi impietati solicitati sunt; renuentes vero, tum exilio, tum etiam alijs pœnis mulctati.

XLVII. MAXIMVS EPISCOP. NEAPOLIS QVID PASSVS AB ARIANIS.

Inter alios autem Maximus Episcopus Neapolis in Campania, id facere omnino renuens, quantumlibet stomachi morbo laborans, durum tamen exilium subire coactus est: qui nihil ob eam causam remittens vigoris sacerdotalis, in Zosimum, suo loco suffectum ab Arianis, anathematis sententiam tulit: quæ quidem, iusto Dei iudicio, nequaquam incassum abijt, sed inuasorem alienæ sedis ita perculit, vt ceteris fieret in exemplum contempti numinis, fidei temeratæ, ac temeritatis præsumptæ.

XLVIII.

[e] Marcellin. de schism. Vrs. & Damas.

Nam (vt Marcellinus [e] auctor est) ex eo tempore cum coacto populo peragere vellet Ecclesiasticas functiones, atque obire sacra; inter ipsa (inquit) verba sacerdotalia, eius lingua protenditur, nec valuit eam amplius reuocare intra oris meatum, eo quod contra modum naturæ extra os penderet, vt boui anhelo. Qui vt vidit se linguæ officium

cium perdidisse, egreditur basilicam: & (res mira) foris verum in officium lingua reuocata est. Ac primum quidem intelligit, compleri in eum sententiam martyris & confessoris. Sed hoc ipsum toties passus est, quoties in basilicam diuersis diebus intrare tentauit. Denique ob eam causam tandem cessit Episcopatui, vt pristinum sibi officium linguæ integre redderetur.] hæc Marcellinus, qui & addit: Non res antiquas referimus, quæ solent quadam ratione in dubium venire: nam & Zosimus hodie in corpore est, vsum linguæ non amittens, postquam maluit cum amissione Episcopatus viuere dolens suis impietatibus.]

DIRVM SVPPLICIVM ZOSIMI PSEVDOEPISC.

Subdit præterea hæc de Ruffino Episcopo miræ simplicitatis, sed summæ constantiæ viro: In eum (inquit) sæuijt Epictetus Episcopus Centumcellensis, Arianorum antesignanus, & sæuus illorum minister: qui eum deprehensum ante rhedam suam tamdiu currere coegit, quousque ruptis præcordijs, fuso sanguine expirauit. Sciunt hoc (inquit) Neapolitani in Campania, vbi reliquiæ cruoris eius in obsessis corporibus dæmonia affigunt.] Idem quoque Marcellinus ista adiungit de Potamone (hunc illum putamus, qui auctor ponitur vna cum Osio perfidiæ Sirmianæ, quem Potamium S. Hilarius nominat) quod cum iam a fide Catholica defecisset, & prædio ob egregiam impietatem a Fisco donatus esset; dum ad ipsum prædium inuisendum ire festinat, diuinam mox vltionem, in via obitu repentino præuentus, excepit.

XLIX. RVFFINVS EPISCOP. MARTYR.

POTAMONIS DIGNA VLTIO.

L. FLORENTII EPISCOPI DIVM SVPPLICIVM.

Addit quoque de Florentio Episcopo, quod, licet minime subscripsisset, tamen quia cum Arianis communicasset; cum in conuentu plebis sederet in throno suo, repente diuina virtute in terram elisus est, ac palpitans foras sublatus; at cum vires iterum resumpsisset, in thronum egressus eadem quoque passus est; & rursus foras ductus, ac tertio denique id ipsum obstinate pertentans, tertio elisus, ora distorquens, misere animam exhalauit. Hæc omnia ex Marcellino. In quibus autem eiusdem auctoris fides periclitetur, suo loco dicemus. Pugnauit pro defensione Nicænæ fidei signis atque prodigijs Deus, cum eius prædicatores Episcopi eamdem condemnassent silentio.

LI. CONCILIVM SELEVCIENSE.

[a] Socrat. lib. 2. c. 31.

[b] Athanas. de Synod.

[c] Theod. lib. 2. cap. 27.

[d] Epiphan. hæres. 73.

Se d iam ad Concilium Seleuciæ, eodem tempore, quo Ariminense, celebratum in Oriente, conuertamus orationem: de quo in primis hæc Socrates [a]: Seleuciæ vrbis Isauriæ, quæ Aspera dicitur, conueniunt Episcopi, scilicet Orientis. Ista vno eodemq. anno, Eusebio & Hypatio Consulibus confecta sunt. Episcopi, qui conuenerunt, erant numero centum sexaginta.] totidem quoque Athanasius [b] Seleuciæ Episcopos conuenisse tradit. At de numero Episcoporum ibidem conuenientium paulo diuersa Theodoreti [c] sententia reperitur, dicentis, centum quinquaginta Episcopos interfuisse: quorum quadragintatres Epiphanius [d] tradit fuisse ex parte Acacij: erant enim & Ariani in hac Synodo inter se diuisi; quorum alij, nempe Acaciani, Aerianorum consortes, Christum omnis cum Patre substantiæ expertem esse, impie traderent; reliqui vero, Semiariani dicti, erant diuinæ cum Patre substantiæ assertores.

LII. S. HILARIVS VOCATVS SELEVCIAM AD SYNODVM.

[e] Seuer. lib. 2. veter. edit.

Vocatum quoque ad hanc Synodum fuisse tradit Seuerus [e] S. Hilarium Pictauiensem Episcopum, in Phrygia iam annum quartum in exilio agentem: quod nutu diuino accidit absque aliquo præuio Imperatoris mandato; nam ait: Interim in Oriente, exemplo Occidentalium, Imperator iubet cunctos fere Episcopos apud Seleuciam Isauriæ oppidum congregari: qua tempestate Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens inter reliquos Episcopos, per Vicarium ac Præsidem data euectionis copia, adesse compellitur, cum tamen nihil de eo specialiter mandasset Imperator; Iudices tantum generalem iussionem secuti, qua omnes Episcopos ad Concilium cogere iubebantur; hunc quoque inter cereros volentes misere: vt ego conijcio, Dei nutu id ita gestum, vt vir diuinarum rerum instructissimus, cum de fide disceptandum erat, interesset.]

LIII. FLORENTIVS CVM SVA FAMILIA AD FIDEM CONVERSVS.

[f] Fortun. in Vita S. Hilary.

Quid autem in itinere Seleuciam venturus fecerit memoria dignum, Fortunatus [f] narrat his verbis: Dum quoddam castellum adijsset, die Dominico ingressus est templum; moxq. Florentia puella Gentilis irrumpens multitudinem populi, voce magna, seruum Dei illuc aduenisse testata est; & ad pedes eius accurrens, non cessauit petere, nisi signum Crucis ab ipso sibi fieri fideliter impetrasset: quam Florentius pater secutus est, & cuncta familia in nomine Domini meruerunt pariter baptizari. Quæ Florentia, relictis parentibus, vestigijs eius inhærens, vsque Pictauos perducta est: patrem vero se habere, non a quo generata est, sed per quem regenerata est, prædicabat. Cumq. Seleuciam Hilarius peruenisset, magno fauore a cunctis exceptus est, eo quod diuina misericordia prudentissimum

virum,

virum, & singulari eruditione confertum, in spectaculum mundi perduxerit, vbi erat de fide censendum.] hæc Fortunatus. A

LIV. COMITES MISSI CVRARE SYNODVM

Missi sunt ab Imperatore duo Comites, qui Synodo interessent; de quibus Socrates[a]: Aderat (inquit) vna cum illis Leonas, vir in aula Imperatoris perquam illustris; quo præsente, erat Imperatoris edicto mandatum, vt de fide quæreretur. Lauricio etiam, militum, qui in Isauria versabantur, Duci, erat imperatum, vt Episcopis, si quod opus esset, suppeditaret.] Missum fuisse hoc anno Lauricium Ducem, adiecta Comitis dignitate, in Isauriam a Constantio Imperatore ad compescendos latrones Isauricos, Ammianus est auctor[b]. In eo igitur loco (subdit Socrates) ad quintum Kalend. Octobris congregati, disputauere; resq. disputatæ, per scribas in publicos commentarios relatæ fuere. nam aderant scribæ manu celeri & exercitata, qui ea, quæ dicebantur, notarent: quæ quidem in libro Sabini, qui, Collectio rerum in Concilio gestarum, inscribitur, vberius fusiusq. explanata studiosus quisque poterit pro arbitratu euoluere: nos autem rerũ capita dumtaxat breuiter perstringemus.] Chronographia vero huius Synodi ab Athanasio[c] sic describitur: Mensis erat a Romanis September, ab Aegyptijs Thoth, a Macedonijs Gorpeus nominatus: eius autem mensis decimasexta secundum Aegyptios dies, in quam qui vocati fuerant, conuenere.] secundum Romanos, vigesimaseptima mensis Septembris. B

[a] Socrat. lib. 2. c. 31.

[b] Ammian. lib. 19. in fine.

[c] Athan. lib. de Synod.

LV. FIDES HILARII EXPLORATA.

Antequam in consessum irent Episcopi, explorata est fides Hilarij: nam iactabatur de eo, Sabellij vna cum alijs Occidentalibus fidem fouere & hæresin. Peculiare quidem fuit hæreticorum, vt assertores Consubstantialitatis Filij Dei cum Patre nominarent Sabellianos. Seuerus autem hæc de his scribit[d]: Primum quæsitum est ab eo, quæ esset Gallorum fides: quia tum, Arianis praua de nobis vulgantibus, suspecti ab Orientalibus habebamur, trionymam solitarij Dei vnionem secundum Sabellium credidisse. Sed exposita fide sua, iuxta ea quæ Nicææ erant a Patribus conscripta, Occidentalibus perhibuit testimonium. Ita absolutis omnium animis, intra conscientiam communionis, necnon etiam in societatem receptus, Concilioq. adscitus est.] hæc de Hilario Seuerus: at non sic intelligendum, Hilarium ab illis acceptum in communionem, quod ipse cum Arianis communicauerit; sed receptum esse ad dicendam sententiam in Episcoporum consessu: communicasse tamen cum ijs, qui erant Nicænæ fidei assertores. erant hi Episcopi Aegypti, quorum ipse Hilarius scribens ad Constantium meminit. At de rebus diebus singulis gestis, in hunc modum Socrates[e]: C

[d] Seuer. lib. 2. hist. edit.

[e] Socrat. vbi supra lib. 2. c. 31.

LVI. PRIMA SESSIO CONCIL. SELEVCIENSIS.

Primo die, quo conueniebant, Leonas iussit, vt quod cuique videretur, id libere quisque proponeret. Verum qui aderant, dicebant, non prius debere quicquam in quæstionem vocari, quam illi, qui in Concilio desiderabantur, aduentarẽt. Desiderabantur enim Macedonius Episcopus Constantinopolitanus, Basilius Ancyræ, & alij nonnulli, qui, suspicantes se in crimen adductum iri, dedita opera abfuerunt: Macedonius autem morbum causam absentiæ suæ attulit, Patrophilus lippitudinem: & ob hanc causam sibi in suburbanis Seleuciæ necessario commorandum dixerunt. Singuli alij alias causas absentiæ afferũt. Cum vero Leonas diceret, etiam illis absentibus quæstiones oportere poni; responderunt Episcopi, nihil ante in disputationem vocandum, quam in eorum vitam & mores, qui accusabantur, esset diligenter inquisitum. Fuerant enim iam ante in crimen vocati Cyrillus Hierosolymorum Episcopus, Eustathius Sebastiæ vrbis Armeniæ, & quidam alij: ex qua re grauis contentio inter eos, qui aderant, orta est; dum pars vitam eorum, qui insimulabantur, ante excutiendam esse dicebant; pars, nihil prius quærendum, quam de fide disceptaretur. Contentionem illam anceps & ambigua Imperatoris sententia excitauit: nam litteræ ab eo ad Concilium afferebantur, quæ nunc hoc, nunc illud primum quærendum præceperunt. De qua re contentio exorta, eos qui aderant, varie distraxit: quæ res origo & causa fuit, vt illud Concilium Seleuciæ in duas partes diuideretur; quarum alteri Acacius Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, Georgius Alexandriæ, Vranius Tyri, & Eudoxius Antiochiæ, cum quibus triginta alij solum conspirabant, præfuere: alteri Georgius Laodiceæ vrbis Syriæ Episcopus, Sophronius Pompeiopolis quæ est in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici, cum quibus alij etiam complures consentiebant.] D E

LVII. DISCORDIAE INTER IPSOS ARIANOS.

Horum autem mutuæ inter se conflatæ discordiæ ab Athanasio sic describuntur[f]: Ibi cum multi accusarentur, multi quoque accusarent, & contra alios vociferarentur; Acacius, Patrophilus, Vranius e Tyro, & Eudoxius, qui in Antiochenam Ecclesiam insiluit, Leontius, & Theodotus, Euagrius quoque, & Theodulus, & Georgius ex orbe terrarum abactus

[f] Athanas. de Synod.

A abactus, rem callidam instituunt. Formidantes enim probationes suorum accusatorum, alios homines hæreticæ factionis sibi veluti mercenarios ad impietatem addictos, & a Secundo, per Synodum maximam exauctorato, ad ordines Ecclesiasticos promotos, in societatem adiunxere: inter quos fuere Libyci homines, Stephanus, Syras *, & Pollux, de diuersis criminibus accusati: istis addidere Pancratium, Ptolemæum, & Meletianum quemdam, sub ea specie, quasi videlicet de fide inquirere vellent: verum non ita fallere potuerunt, quin intellectum sit eos metuere accusatores, & hæresin defendere. Postea secessione facta, discessi sunt: alijq. Acacio, sed pauci & suspecti, adhæsere; alij vero, qui illum reliquerant, magno numero fuere. Acacius autem cum suis, immani vecordia audaciaq. plane abnegarunt Nicæni Concilij scripta, ipsam Synodum diffamantes: alij vero, hiq. permulti, reliqua Synodi approbabant, tantummodo de voce Consubstantialitatis, quasi B obscura, cauillantes.] Subdit his Socrates[a]: Quare cum multum ipsi inter se vsque ad vesperam digladiati fuissent; tandem Siluanus Ecclesiæ Tarsensis Antistes magnopere vociferabatur; nullam nouam fidei formulam describendam esse; sed eam, quæ Antiochiæ in dedicatione ecclesiæ descripta erat, debere integram seruari. Quod cum dixisset; qui parti fauebant Acacij, se inde subducunt; qui autem in alteram partem propendebant, fidei formulam Antiochiæ editam proferunt; atque illa perlecta, Concilium illo die dimissum est.

* Serae

[a] Socrat. vbi supra lib. 2. c. 31. & 32.

LVIII. SECVNDA SESSIO CONCIL. SELEVCIENSIS.

Postridie vero in ecclesiam quæ est Seleuciæ (erat hæc S. Theclæ Martyrium) foribus occlusis, fidei formulam perlectam, subscriptionibus suis ratam fecere. Pro illis autem qui desiderabantur, eorum lectores & diaconi, ibi tum præsentes (nam qui aberant, per illos se fidei decisionem approbaturos significarunt) illi formulæ subscripserunt. Ab Acacio autem & eius factione, ea quæ in illo Concilio confecta erant, propterea admodum reprehendebantur, quod occlusis ecclesiæ ianuis, illis subscripserant: Nam ea, inquit Acacius, quæ in occulto geruntur, vt neutiquam probari debent, ita sunt plena admodum suspicionis. Ista vero dicebat, quod esset illi in animo, alteram fidei formulam, quam habebat ibi paratam, introducere. Eam igitur coram principibus Lauricio & Leona perlegit: ad quam solam stabiliendam omni cura & cogitatione incubuit. Secundo die Concilij hæc acta sunt, præterea nihil. C

LIX. TERTIA SESSIO CONC. SELEVCIENSIS.

Tertio autem die Leonas dedit operam, vt pars vtraque in vnum conueniret. Quo quidem die tum Macedonius Episcopus Constantinopolis, tum Basilius Ancyræ, aderant. Et cum vtrique isti in vnam eamdemq. partem, Acacio videlicet aduersariam, conuenissent, Acaciana factio ad Concilium accedere noluit; Oportere, inquiens, eos ante e conuentu D eijci, qui & iamdudum abdicati fuerant, & in præsentia erant insimulati. Vbi vero post multam contentionem hæc pars fuit superior, decedunt a Concilio hi qui erant accusati: in quorum loco Acacius cum suis succedit. Tum Leonas ait; Libellum quidem sibi ab Acacio datum: sed quod fidei formula esset, quæ eorum sententiam, qui partes contrarias tuebantur, partim clam, partim palam & aperte oppugnabat, eos prorsus celauit. Postquam illi qui aderant conuenere, pro certo persuasi, libellum nihil minus quam fidei formulam in se complecti; tandem fidei formula ab Acacio composita, cum proœmio perlecta est, quæ se habet ad hunc modum:

LX. ACACII FIDEI FORMVLA.

A nobis quidem, qui heri (hoc est, ad quintum Kalendas Octobris) ex Imperatoris edicto Seleuciæ vrbis Isauriæ conuenimus, summo studio laboratum est, vt pax in Ecclesia rite conseruaretur; deq. fide, sicut Propheticæ Euangelicæq. voces nos docent (ita enim a sanE ctissimo Imperatore Constantio imperatum est) tranquillis sedatisq. animis disceptaretur; atque adeo nihil cõtra sacras Scripturas in fidem induceretur Ecclesiasticam. Verum cum essent in Concilio nonnulli, qui hos contumelijs vexare, illis ora obturare, loquiq. prohibere, alios inuitos excludere, quosdam ex varijs prouincijs, qui erant abdicati, sibi adiungere, cosq. contra veterem Ecclesiæ canonem secum habere cœperint; ipsum Concilium (sicut Lauricius illustrissimus prouinciæ Præfectus suis ipsius oculis coram aspexit) grauissimo tumultu sane redundauit. Sed quorsum ista? Vt intelligatis, nos fidem in dedicatione ecclesiæ Antiochenæ celebrata expositam confirmatamq. minime reijcere, sed eam hic in medium adducere. quandoquidem constat, patres nostros id temporis in hac proposita de fide controuersia inter ipsos consensisse. Verum quoniam hæ voces, Consubstantiale, & Aequiconsubstantiale, cum superioribus temporibus, tum adhuc nonnullorum animos magnopere conturbant; atque adeo fides a quibusdam, qui Filium Patri dissimilem

Universidad de Deusto
Biblioteca

milem asserunt, innouari dicitur: idcirco tum Consubstantiale, tum Aequiconsubstantiale, tamquam verba a Scripturis abhorrentia, reijcimus; tum verbum, Dissimile, anathema iudicamus; omnesq. qui illius verbi patrocinium suscipiunt, ab Ecclesia ducimus penitus alienos. Similitudinem autem cum Patre fatemur, manifesto Apostolum secuti, de Filio sic loquentem: Qui est imago Dei inuisibilis. A

LXI. IPSA PERFIDIAE PROFESSIO.

Confitemur igitur, & credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, effectorem cælorum & terræ, visibilium & inuisibilium. Credimus quoque in Dominum Iesum Christum Filium eius ab eo sine affectione ante omnia sæcula genitum, Dei Verbum, de Deo, vnigenitum, lumen, vitam, veritatem, sapientiam; per quem omnia facta sunt, quæ in cælis, quæ in terra, siue visibilia sint, siue inuisibilia. Hunc credimus in fine sæculorum carnem ex sancta Virgine Maria sumpsisse, &c.] atque in fine hæc habent: Eos autem, qui præter hanc fidem, aliam vllam prædicauerint, alienos ab Ecclesia Catholica esse decernimus.] B Ista quidem fidei formula fuit ab Acacio edita, cui tum Acacius, tum eius factionis fautores, qui totidem erant numero, quot paulo ante commemoraui, subscripsere. Contra quam, cum erat perlecta, Sophronius Pompeiopolis, quæ est in Paphlagonia, Episcopus, in hunc modum (vt eius verbis vtar) vociferatus est: Si noua in dies singulos nostræ ipsorum voluntatis & sententiæ prolatio, sit formula fidei; fieri non potest, quin accuratam veritatis perceptionem simus breui prorsus amissuri. Sic Sophronium locutum accepimus. Ac meo quidem iudicio, si qui eum ætate anteirent, quiq. eodem tempore cum illo viuerent, eadem semper de fide Concilij Nicæni in animos induxissent, omnis seditiosa & turbulenta concertatio prorsus extincta fuisset, hicq. temerarius & incõsultus in Ecclesijs tumultus minime dominatus esset. Verum quemadmodum istæ res se habeant, viderint illi, qui plus diligentia pollent & solertia. Vbi multa de hac re, deq. illis qui essent in crimen C vocati, ipsi inter se vltro citroq. agitassent, tandem Concilium dimissum est.

LXII. QVARTA SESSIO.

Quarto die in vnum conueniunt omnes: iterum verbis digladiantur. Inter quos Acacius talem profert sententiam: Si fides Nicæna erat olim semel mutata, & postea sæpius; quid obstat, quo minus iam etiam noua fidei formula describatur? Ad hæc respondet Eleusius: Concilium in præsentia conuocatum, non vt discat quæ didicerit, neque vt fidem accipiat, quam non habuerit; sed vt fide Patrum incedens, ab ea ad extremum vitæ diem non aliquando deflectat. Eiusmodi verbis Acacij sententiæ occurrit Eleusius, fidem Patrum, fidem Antiochiæ expositam appellans. At huic etiam poterit occurri: Quomodo, Eleusi, eos qui Antiochiæ conuenerunt, Patres nominas; illorum autem maiores, Patres esse inficiaris? Nam qui fuere Nicææ coacti, fideiq. Consubstantialis consenserunt, magis proprie Patres vocari conuenit; tum quod tempore antecesserint; tum quod qui conuenerunt Antiochiæ, ab illis fuerint ad sacerdotij dignitatem delecti. Quod si, qui erant Antiochiæ congregati, suos ipsorum Patres e medio sustulerunt, isti illorum posteri parricidas imprudentes sequuntur. Et qua ratione, amabo te, eorum delectum & ordinationem tamquam probam & spectatam amplectuntur; fidem autem, tamquam parum sinceram & exploratam, irritam faciunt? Nam si illi Spiritum sanctum non habebant, qui per ordinationem in quemque descendit; isti sacerdotij functionem non acceperunt. Qui enim accipere potuerunt, cum daretur ab his qui eum non habuerunt? Ista certe contra Eleusij sententiam non insecite dici possunt. D

LXIII. NOVA QVAESTIO PROPOSITA.

Rursus alia inter ipsos quæstio orta est. Cum enim factio Acaciana, in fidei formula perlecta, Filium Dei Patri similem assereret; quæsitum est, qua in re Filius similis esset Patri. Respondet Acacius, Filium non substantia, sed sola voluntate Patri similem esse. At pars E aduersaria, eum substantia Patri similem, constanter affirmauit. De hac controuersia toto illo die certatum est. Acaciusq. probe refutatus, cum quæreretur ab illo, qua ratione in libris, quos ediderat, Filium omnibus in rebus Patri similem affirmasset; iam tamen similitudinem, quæ est Filij cum Patre, per substantiam omnino denegaret? tum ille, Nemo (inquit) vel qui olim, vel qui recentiore memoria fuit, ex libris, quos scripserit, dijudicari solet. Cum multa essent de hac controuersia in vtramque partem accurate disputata, nec tamen posset de illa inter eos conuenire; Leonas consurgens, Concilium dimisit.

LXIV. LEONAS COMES IRATVS IMPEDIT CONVENTVM EPISCOP.

Hunc igitur exitum habuit Concilium Seleuciæ congregatum.

Postridie eius diei, cum de eo continuando rogaretur, noluit denuo cum illis in vnum locum conuenire; sed dixit, se ab Imperatore missum, vt Concilio concordi interesset: verum cum nonnulli inter se dissentiant, non possum (inquit) adesse. Abite ergo, & in ecclesia

A ecclesia nugas agite. Qua re confecta, Acaciana factio, occasionem, quam optabat, sibi datam existimans, ad Concilium denuo accedere recusauit. Qui autem alterius partis erant, in ecclesiam conuenientes, accersunt Acacium cum suis, quo de Cyrillo Hierosolymorum Episcopo decideretur. Hoc loco intelligamus oportet, Cyrillum iam antea accusatum fuisse (qua de re certe non habeo dicere) & ab Episcopatu summotum, quod sæpenumero, vt de eo decerneretur, accersitus, iam per duos annos continuos, vti eo pacto criminatione elaberetur, non omnino comparuerit. Qui simulatque de gradu esset deiectus, appellationis libello ad eos, qui eum deiecerant, misso, ad maiores Iudices prouocauit. Cui quidem appellationi Constantius Imperator suffragatus est: atque a Cyrillo solo, ac primo, perinde ac si res apud laicos Iudices ageretur, contra Ecclesiastici canonis consuetudinem, prouocatum est.]

B Quidnam vero his verbis sibi velit Socrates, haud sane percipio. nam quod dicit, prouocare ad maiores Iudices, fuisse contra regulas; ignorasse certe visus est canones Sardicensis Concilij, & alia antiquiora iura, atque Ecclesiæ consuetudinem. Et quid ait id primo actitatum a Cyrillo, cum constet de Athanasio ab Arianis damnato in Conciliabulo Tyrio, & alijs, ad Romani Pont. iudicium confugisse? Si vero intelligit fortasse, Cyrillum ad Constantium prouocasse (quod non liquet) certe nec id ipse primus tentauit, cum hoc sæculo plura sint exempla de Donatistis prouocantibus a iudicio Episcoporum ad Constantinum. Quod vero nulla sit mentio, Cyrillum appellasse Romanum Pontificem; causa in promptu est: cum enim idem auctor dicat, damnationem Cyrilli accidisse ante biennium; satis liquet, eo tempore germanum Ecclesiæ Episcopum Liberium causa fidei exulasse. Sed ad Seleuciana Acta redeamus, hæc prosequentia de Cyrillo: LXV. CYRILLI APPELLATIO LEGITIMA NE PVERIT.

C Tandem [a] Seleuciam, vti de eo iudicium fieret, aduentauit: & ob eam causam Episcopi Acacium cum suis (vt paulo ante dixi) accersiuere: quo non solum de Cyrillo, verum etiam de illis reis qui ad partes Acacij confugissent, decideretur. At vbi sæpius accersiti non venerunt; illum ipsum Acacium, Georgium etiam Episcopum Alexandriæ, Vranium Tyri, Theodorum Chæretaporum vrbis Phrygiæ, Theodosium Philadelphiæ quæ est in Lydia, Euagrium Mitylenes insulæ, Leontium Tripolis Lydiæ, & Eudoxium, qui primo Germaniciæ Episcopus fuit, postea Episcopatum Antiochiæ, quæ est in Syria, callide adeptus est, abdicarunt; quinetiam Patrophilum, quod a Dorotheo presbytero accusatus, & ab illis accersitus non morem gessisset: atque istos solos abdicarũt. Asterium autem, Eusebium, Abgarum, Basilicum, Philum, Philedium, Eutychium, Magnum, & Eustathium excommunicarunt; decreueruntque, vt vsque eo in illo manerent statu, quoad ipsi D pro se respondentes, sua crimina diluerent. Quibus rebus confectis, litterisq. ad abdicatorum Ecclesias, quæ illas de ipsis certiores facerent, datis, Anianum loco Eudoxij Episcopum Antiochiæ constituunt: quem factio Acaciana comprehendens, Leonæ & Lauricio tradit: illi eum in exilium eijciunt. Quo facto, Episcopi, qui Anianum ordinauerant, contestatione apud Leonam & Lauricium contra Acacianam factionem vsi sunt; qua significabant, iudicium Concilij violatum esse. Cetera vbi nihil perfecere, Constantinopolim, quo de rebus in Concilio iudicatis Imperatorem docerent, recta contendunt.] hactenus Socrates de Actis Seleuciæ, ex Sabino tamen Macedoniano, quem parum fidelem in recensendis rebus a professoribus Nicænæ fidei gestis, idem auctor superius testatus est: vt non mirum videatur, si de Hilario, qui interfuit eidem Synodo Seleucienſi, nullam visus sit habuisse mentionem. Cuius quænam partes fuerint, audiamus ab ipsomet Hilario E de his agente aduersus Constantium Imperatorem; apud quem nonnulla leguntur, quæ apud Socratem desiderantur. ait itaque [b]: LXVI. [a] Socrat. lib. 2. c. 32. SEMIARIANE EXCOMMVNICANT ARIANOS.

Quæ enim dicturus sum, non aliunde cognoui, sed ipse audiui, & præsens affui, cum gerebantur (in Christo itaque non mentior, quia discipulus veritatis assisto) Orientalium in Seleucia Synodo, vbi reperi tantum blasphemorum, quantum Constantio placebat: nam post secessionem meam deprehendi, vt Christum centum quinque Episcopi ὁμοιούσιον, id est, similis essentiæ, profiterentur; & soli Aegyptij, præter Alexandrinum hæreticum (*Georgium videlicet*) ὁμόσιον constantissime obtinerent. Cogente itaque Leona Comite, in vnum omnes congregati sunt ex his, qui ὁμοιούσιον prædicabant. Aliqui eorum nonnulla pie verbis præferebant, quod & ex Deo esset, id est, de substantia Dei Filius, & semper fuisset. Qui vero ὁμοιούσιον defendebant, nihil nisi profanissimum asserebant, negantes quicquam substantiæ Dei simile esse posse, neque de Deo posse existere generationem, [b] Hilar. contra Constant. LXVII. ACTA SYNODI SELEVCIAE EX S. HILARIO.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed esse Christum creaturam. Itaque quod creatus esset, id ei natiuitas deputaretur: ex ni- A
hilo autem esse, & idcirco non esse Filium, nec Deo similem. Loquor autem vobis, quod ipse recitari in conuentu publice audiui: quod prædicatum ab Episcopo Antiochiæ, exceptum habebatur. Hæc ergo ita dicta esse ab eo, commemorantur: Erat Deus quod est. Pater non erat, quia neque ei Filius. Nam si Filius, necesse est vt femina sit, & colloquium sermonis, & compunctio coniugalis verbi, & blandimentum, & postremo ad generandum naturalis machinula. O miseras aures meas, quæ tam funestæ vocis sonum audierunt, hæc de Deo ab homine dici, & de Christo in Ecclesia prædicari! Post multas autem istiusmodi impietates, cum Patrem & Filium ex nominibus potius quam ex natura comparasset, ait: Quantum enim Filius se extendit cognoscere Patrem, tantum Pater superextendit se, ne cognitus Filio sit. Quibus recitatis, tumultus exortus est.

LXVIII. MIRAE ET HORRENDAE BLASPHEMIAE ARIANORVM.

Cum autem intellexissent & hi qui dissimilem Deum dicunt, humanas aures tantæ im- B
pietatis verba suscepturas non esse; rursum hi ipsi Palatij potius quam Ecclesiæ Episcopi, fidem scribunt ὁμουσίῳ, & ὁμοιουσίου dissimilitudinem damnant. Quod cum contrarium ipsi sensui audientium esset; ipse ego quemdam eorum, qui forte ad me pertentandum accesserat, quasi ignorans rerum gestarum, percunctatus sum, quid sibi vellet istud, vt qui vnam substantiam Filij esse cum Patre damnassent, vel esse similis substantiæ denegassent, dissimilitudinem damnarent. Tunc mihi ait, Christum Deo similem non esse, sed similem Patri esse. Rursus hoc obscurius mihi adhuc videbatur. De quo cum iterum interrogarem, tunc hæc ita locutus est: Dico enim dissimilem Deo esse, similem Patri posse intelligi; quia Pater voluisset creaturam istiusmodi creare, quæ similia sui vellet: & idcirco similem Patri esse, quia voluntatis esset potius Filius, quam diuinitatis: dissimilem autem Deo esse, quia neque Deus esset, neque ex Deo, id est, de substantia Patris, natus esset. C
Hæc audiens, hebui, neque credidi, donec publice ex consensu omnium eorum profanissimæ huius similitudinis ratio prædicaretur. Qui autem ὁμοιούσιον prædicabant, omnes, qui maxime sine aliquo impietatis pudore impudentissima hæc loquebantur, condemnauerunt. Condemnati ad Regem suum conuolauerunt, &c.] hucusque de Actis Seleuciæ Hilarius.

LXIX. SYNODVS CONSTANTINOPOLITANA.

Hoc eodem anno, dum adhuc penderet Ariminense Concilium, dum, inquam, Epi-
scopi Arimini congregati illic detinerentur licet inuiti, agitur ab Acacianis præsente Constantio (quem hoc anno Constantinopolim redijsse, Ammianus[a] quoque testatur) Synodus Constantinopolitana. Antequam enim solueretur Conuentus ille Ariminensis, hanc actam esse Synodum, S. Athanasius non obscure significat, dum ait[b] nouam fidei professionem scriptam esse Constantinopoli, atque eam missam ad eos qui Arimini conuenerant. D
Sed & ratio temporis hoc ipsum persuadet. Nam qui coiuerant Seleuciæ (vt dictum est) quinto Kalendas Septembris, atque ibi quatuor diebus, quatuor celebratis sessionibus, mansserunt, & dissidentes inter se, concito gradu conuolarunt ad Imperatorem Constantinopolim; iam circa huius anni vltimos menses hanc Constantinopoli Synodum celebrasse perspicue demonstrantur: cum & etiam constet de professione Arimínensi ab Episcopis extorta, eam perlatam esse Constantinopolim vltima ferme (vt diximus) præsentis anni die.

a Ammian. lib. 19.
b Athan. lib. de Synod.

LXX. LEGATI EX SYNODO SELEVCIAE AD CONSTANTIVM.

His igitur hunc in modum de tempore huius Synodi elucidatis, de ipsa modo agendum
est. Dimissi iam erant qui conuenerant Seleuciæ, & decem tantum ex parte Basilij Ancyrani ad Imperatorem se legati contulerant: quos Acacius cum suis præuerterunt, atque præoccupauerunt aures Imperatoris: cum alioqui tum ex rebus gestis Seleuciæ, tum ex E
his quæ Constantinopoli facta sunt, ipse Imperator semper sit visus propensior in Acacium. Ex sententia itaque Acacij a Constantio indicitur Synodus Constantinopoli, eademq. festina: nam conuocati sunt tantummodo ex proxima prouincia (vt tradit Socrates[c]) Episcopi Bithyniæ, inter quos aduenit Mares Chalcedonensis, omnes numero quinquaginta. De festino horum aduentu Seleucia Constantinopolim, fidem facit in primis S. Hilarius, cum ait[d]: Condemnati ad Regem suum aduolauerunt, exceptiq. honorifice, impietates suas quanta potuerunt ambitione confirmauerunt, similem Deo esse, vel ex Deo natum, vel naturalem esse Filium denegantes.] & inferius quonam prætextu Constantius haud inuitus passus sit ablegari nomen Substantiæ, & Consubstantialis, idem docet his verbis, cum eum redarguit:

c Socrat. lib. 2. c. 33.
d Hilar. contra Constantium.

LXXI. Vtitur etiam nunc, vt in ceteris ante, artis suæ consuetudine, vt per recti speciem praua confir-

A confirmet, & per rationis nomen insana constituat: Nolo (inquit) verba, quæ non scripta STVLTE NOVAM VOCEM VITANT ARIANI.
sunt, dici. Hoc tandem, rogo, quis Episcopus iubeat? & quis Apostolicæ prædicationis vetet formam? Dic prius, si recte dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes: Nolo aduersus nouos hostes noua bella: Nolo aduersus nouas insidias consilia recentia.] & paulo post: Nouitates vocum, sed profanas, deuitari iubet Apostolus: Tu cur pias excludis? &c.]

Ex sententia igitur Acacianorum scripta est tunc Constantinopoli in Synodo noua fidei LXXII.
formula, quam nouam numerat Socrates earum quæ post Nicænum Concilium ab Ariani- NOVA FIDEI FORMVLA AB ARIANIS SCRIPTA.
nis sunt diuersis temporibus in hanc diem conscriptæ. Sed & ad hanc illud impietatis additum, vt, sicut abolitum est ab eis nomen substantiæ, ita etiam damnatum sit silentio nomen subsistentiæ. Vnde S. Athanasius[a]: Constantinopolim profecti, veluti eius sententiæ pœnitudine affecti essent (*eorum scilicet, quæ Seleuciæ scripsissent*) suo more immutauerunt, additis nonnullis dictis; vt nefas esset, hypostasin dicere de Patre, Filio, & Spiritu sancto: eaq. transmiserunt ad eos qui Arimini conuenerant: coegeruntq. homines istarum prouinciarum subscribere; exactis per Constantium in exilium, quicumque auderent contradicere. Sunt autem ista: Credimus in vnum Deum, &c.] & post multa, hæc in eadem insunt professione: Nomen autem substantiæ simplicius a Patribus editum, quia ignotum populis scandalum affert, & in sacris litteris non continetur, placuit de medio tolli, & omnino nullam eius mentionem debere fieri: quoniam sacræ litteræ nusquam substantiæ Patris & Filij meminere. immo ne hypostasis quidem, sine subsistentia de Patre, & Filio, & Spiritu sancto, nominari debet. Similem autem dicimus Patri Filium, vt loquuntur & docent sacræ Scripturæ. Omnes porro hæreses, siue olim damnatæ, siue recens ortæ contra- C
riæ huic promulgatæ scripturæ, anathema sunt.] hæc illi.

a Athanas. lib. de Synod. SVBSISTENTIAE NOMEN SVBLATVM AB ARIANIS.

Recitat hanc eamdem eorum impietatis regulam Epiphanius[b], & recenset cunctorum LXXIII.
nomina qui subscripserunt, omnes numero quadragintatres. Altercationes autem Aca- b Epiph. hæres. 73.
cianorum cũ Basilide atque Siluano, ventilatæ coram ipso Constantio Imperatore, Theodoretus[c] susius narrat, cum ait: Ex istorum numero, qui vocati sunt ab Imperatore, fuerunt Eustathius Armenus, Basilius Ancyræ Galatiæ, Siluanus Tarsi, & Eleusius Cyzici Episcopus. Isti accedentes ad Imperatorem, obsecrabant, vti Eudoxij blasphemia & ne- QVID ACACIVS CVM BASILIO ET SILVANO.
quitia coerceretur. At Imperator doctus ex aduersariæ factionis sectatoribus, dicebat, de illis rebus primum disceptandum, quæ fidem attingunt; deinde eius causam accurate cognoscendam esse. Cum autem Basilius superiore sua consuetudine confidens, Constantium Imperatorem, vtpote doctrinæ Apostolicæ insidias tendentem, libere coargueret; Con- D
stantius iniquo tulit animo; & Basilium, tamquam procellæ in Ecclesijs obortæ auctorem, tacere mandauit.

c Theod. lib. 2. c. 27.

Vbi vero Basilius dicendi finem fecerat; Eustathius, O Imperator (inquit) quoniã pla- LXXIV.
cet de rebus fidei disceptari; consídera, quæso, blasphemias ab Eudoxio in vnigenitũ Dei STVLTA ARGVMENTATIO EVDOXII.
Filium impudenter iactatas. Ac statim vt ista dixerat, formulam fidei ab Eudoxio scriptam tradidit Imperatori; in qua præter alia multa verba impia, hæc præterea fuere posita: Quæ dissimili ratione proferuntur, ea sunt essentia dissimilia. At vnus Deus Pater, ex quo omnia; & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia; dissimilem habent prolationem, nimirum, Ex quo, & Per quem: proinde Filius Patri dissimilis est. Quam fidei formulam cum recitari iussisset Constantius, & impietate in ea comprehensa, grauiter commotus esset; percontatur ab Eudoxio, vtrum illam ipse scripsisset? qui extemplo negauit se eam E
scripsisse: Nam Aetius (inquit) scripsit. Hic est idem ipse Aetius, quem Leontius olim, veritus accusationem Flauiani & Diodori, abdicauit diaconatu; quemq. Georgius, qui Alexandrinis tendebat insidias, & socium impie dictorum, & scelerate factorum adiutorem habuit: qui tamen id temporis apud Eudoxium vna cum Eunomio ætatem degit.

Nam mortuo Leontio, & Eudoxio Ecclesiæ Antiochenæ præsulatum per ambitum na- LXXV.
cto, redijt Aetius ab Aegypto, secumq. Eunomium deduxit. Ac cum doctrina secum AETIVS CVM EVDOXIO VITAM EGIT.
consentientem reperiret Eudoxium, & præter impietatem, Sybariticam etiam molliciem ac delicias consectantem, nullum locum Antiochia sibi commodiorem ad habitandum existimauit. Itaque simul cum Eunomio, Eudoxij toris velut clauo affixus inhærescens, vitæ modum, qui est assentatorum proprius, studiose excolere, & modo huius, modo illius consuetudine vti, ventri denique & abdomini sedulo inseruire cœpit. Tum Imperator, hac re cognita, iubet Aetium introduci. Cui ingresso, illam fidei formulã ostendit: scisci-

tatur, num ipse esset eiusmodi verborum parens. Aetius, rerum, quæ gerebantur, prorsus inscius, & quorsum eius rogatum spectaret, ignarus; ratus tamen se ex confessione illa non parum laudis adepturum, se illorum verborum parentem esse dixit. Imperator igitur, immani eius impietate perspecta, confestim mittit in exilium, & ad locum quemdam Phrygiæ duci iubet. Atque iste quidem ignominiam fructum suæ blasphemiæ accipiens, Regia exturbatus est.

LXXVI. EVSTATHIVS PERSTRINGIT EVDOXIVM.

Eustathius autem, Eudoxium quoque eadem sentire, affirmat: Nam Aetium eiusdem cum eo domus & mensæ fuisse participem, &, quo eius inseruiret voluntati, blasphemiæ scribendæ se socium præbuisse; satisq. argumenti esse, eum illius formulæ præscriptæ conscium esse, quod Aetium dixerat eius auctorem fuisse. Tum Imperator: At in iudicando (inquit) non est nitendum cõiecturis; sed res gestæ sunt accurate peruestigandæ. Cui Eustathius: Proinde (inquit) fac Eudoxius nobis persuadeat, se non opinione cum Aetio consentire, sed formulæ ab eo conscriptæ anathema indicere. Quam postulationem Imperator lubens amplexatus, ita fieri mandat. At Eudoxius tergiuersari cœpit, multas etiam quærere vias quibus postulatum illud effugeret. Vbi vero Imperatorem illud grauiter ferentem, & minantem se eum, vtpote impiæ opinionis cum Aetio participem, in exilium itidem iecturum, videt: suam doctrinam, quam necdum id temporis, verum etiam postea defendebat, omnino inficiatus est. Atqui contra vrgebat, Eustathium cum suis debere verbo, ὁμοουσίῳ, quia in Scriptura minime extaret, anathema denunciare. Immo vero, inquit Siluanus, voces, Ex nihilo, &, Creatura, &, ἑτεροούσιον, id est, alterius substantiæ, quæ neque in sacris litteris repertæ sunt, neque oraculis Prophetarum, neque Apostolorum doctrinæ consentientes, reijciendæ sunt, & ex omnibus diuinis conuentibus excludendæ. Cui assensit Imperator, & illos his vocibus anathema indicere iussit. Illi etsi primo contradicere instituerunt; postea tamen, perspecta Imperatoris ira, eas ipsas voces, quas Siluanus ipsis proposuerat, licet ægre, penitus eiurarunt.

LXXVII. SILVANVS VRGET ARIANOS DE VOCE CONSVBSTANTIALIS

Ac deinceps acrius instare cœperunt, vt verbum quoque ὁμοούσιον anathemate damnaretur. Ceterum Siluanus ratiocinatione rite vereq. concluſa, cum illis, tum Imperatori respondit: Si Deus Filius neque ex nihilo, neque creatura, neque ex vlla alia essentia existat, idcirco Deo Patri consubstantialis est, & Deus de Deo, lumen de lumine, & eamdem habet cum Genitore naturam. At vero quamquam ista & firma ratione & vera concludebat; tamen nemo eorum, qui aderant, ei obtemperauit: immo vero factio Acaciana Eudoxianaq. contra Siluanum crebros clamores tollere, Imperator etiam adeo ira exardescere cœpit, vt eum cum suis fautoribus in exilium pellere minaretur. Tum Eleusius & Siluanus cum alijs nonnullis dicunt, in eius situm potestate supplicium de ipsis sumere; sed pietatem sectari, vel impietatem, penes se ipsos esse, & propterea numquam patrum doctrinam prodituros.

LXXVIII. ELEVSIVS ET SILVANVS DAMNATI EXILIO.

Ibi Constantius, qui eorum sapientiam, fortitudinem, & in tuenda doctrina Apostolica loquendi libertatem admirari debuerat, eos eiecit Ecclesijs, & alios in eorum loca substitui mandauit. Eo tempore Eudoxius sedem Ecclesiæ Constantinopolitanæ per tyrannidem occupauit. Eleusio etiam Episcopatu Cyzici exturbato, eius locum obtinuit Eunomius. His rebus in hunc modum gestis, Imperator iubet per litteras Aetium abdicari. Vnde ipsi Aetij impietatis confessores inducti, suæ ipsorum doctrinæ sectatorem abdicarunt: scripseruntq. etiam ad Georgium Ecclesiæ Alexandrinæ Antistitem epistolam, qua, quid Aetio factum esset, significauerunt.] hæc Theodoretus.

LXXIX. ELVCIDATIO DE ASSERTIONE SILVANI.

Sed antequam ipsas litteras de Aetij damnatione hic describamus, monendum putamus, quod ad hæc, quæ ex Theodoreto de Actis Synodi Constantinopolitanæ recitata sunt, spectat, nonnihil dubij animum pulsare, deprauatum esse textum ipsum, vt loco ὁμοούσιον, οὔσιον tantum legendum sit: quandoquidem præteritarum Synodorum Actis illud exploratissimum habeatur, Siluanum & eius collegas iam penitus ex tempore Synodi Antiochenæ in Encænijs abiecisse vocem Consubstantialis, & amplexatos esse in Filio diuinam substantiam: quarum vocum diuersitas iam superius ex Athanasio discriminata est: nisi dixerimus pro miraculo accidisse, vt, impellente numine, facti sint defensores vocis Consubstantialis ipsi etiam, qui eam impugnabant; vt hoc ipso tempore, quo inualescebat Acaciana impietas, non deessent qui eam veritatem defenderent, petita etiam ab inimicis confessione. Sed Synodalem ab eodem Satanæ conuenticulo datam epistolam de Aetij damnatione hiç describamus, hanc scilicet oblatam occasionem illis captantibus, vt damnando

damnando hæreticum, Catholici viderentur: quod Sirmij quoque fecerunt, condemnando Photinum. Recitatur autem a Theodoreto his verbis [a]:

[a] Theod. lib. 2. c. 28.

Sanctum Concilium Constantinopoli conuocatum domino honoratissimo Episcopo Alexandriæ Georgio S. LXXX.

Quod Aetius ob nefaria sua scripta, eaq. σκανδάλων, id est, offendiculis referta, a Concilio condemnatus sit, in ipso certe Episcopi aliud nihil, quam quod canones Ecclesiæ postulabant, effecerunt. Nam primum abdicatus est diaconatu, deinde Ecclesia exclusus: postremo adhortationes adhibitæ, ne quisquam sceleratas eius legeret epistolas, sed ab omnibus propterea abijcerẽtur, quod inanitatis nonnihil & damni complexæ sunt. His accedit, quod illi, & ijs qui in eadem opinione ac sententia cum eo perseuerant, anathema denunciamus. Atque consentaneum sane erat, vt omnes Episcopi, qui in hoc Concilio conuenerant, communi consensu eum vt auctorem offendiculorum, turbarũ, schismatum, tumultuosi sermonis per orbem terrarum grassantis, & mutuæ denique in Ecclesijs seditionis, execrarentur, vnoq. ore de sententia contra eum pronunciata concordarent. SYNODICA EPIST. CONCILII CONSTANTINOP.

Attamen contra vota nostra, contraq. omnem expectationem, Seras, Stephanus, Heliodorus, Theophilus, ac eorum socij, neque nostris sunt suffragati sententijs, neque suffragijs de eo latis subscribere voluerunt. Idq. cum Seras ipse aliud etiam arrogans facinus & plenum insaniæ prædicto Aetio criminis loco obiectaret; eum nimirum temeraria audacia elatum, affirmasse, Deum sibi reuelasse ea, quæ vsque ab Apostolorum temporibus hactenus occultauerat. Post quæ insana & insolentia verba a Sera de Aetio pro testimonio citata, illi, quos supra posuimus, ne precibus quidem adduci persuaderiq. poterant, vt in iudicio de illo ferendo, nobis suffragarentur. Nos autem patientibus animis, eorum causa, ad prolixum temporis spatium ferre sententiam distulimus, nunc indignando, nunc adhortando, increpando interdum, aliquando obnixe orando, vt nobiscum conuenirent, consentientemq. toti Concilio sententiam pronunciarent. Itaque expectauimus diu, si forte nos audire, si intelligere, si denique cedere vellent. LXXXI. DE AETII DAMNATIONIS CAVSA, ET SOCIORVM

Verum vbi longo tempore expectando, nullo modo eos ad nostris de Aetio sententijs obsequendum inducere poteramus; canonem Ecclesiæ eorum amicitiæ anteponendum arbitrati, eos a communione Ecclesiæ excludendos decernimus: dato illis ad sententiam mutandam, ad resipiscendum, & ad alacri animo cum Concilio concordandum, consentiendumque, sex integrorum mensium spatio. Quod si intra præstitutum diem, mutato consilio, amplecterentur cum Patribus concordiam, & decretis ab illis de Aetio sententijs assentirentur; tum non solum vt reciperentur in Ecclesiam, verum etiam vt suam in Concilijs loquendi libertatem, & mutuam nobiscum charitatem recuperarent, statuimus. Sin autem in proposito susceptoq. consilio per hominum facilitatẽ pertinaciter manerent, & canones Ecclesiasticos contemnerent, Episcopatus dignitate dimouendos esse. Quod si depositionem expectauerint, alios in eorum loca Episcopos substituendos; vti sacrosancta Ecclesia, ad ordinem sibi conuenientem redacta, secum ipsa consentiat, vinculo charitatis ab omnibus omnium gentium Episcopis eadem dicendo, eademq. mente & sententia in vnum cohæresscendo, firme conseruato. Quare ista ad tuam reuerentiam scripsimus, vt intelligas decreta Concilij, quæ te obseruantem optamus, per gratiam Christi tuas Ecclesias tranquille legitimeq. moderari.] hactenus ad Georgium Synodus. Fuisse autem hos Episcopos in Libya, Athanasius testatur [b]. LXXXII. DATVM TEMPVS RESIPISCENDI.

[b] Athanas. de Synod.

De damnatione porro Aetij hæc Sozomenus [c]: A nonnullis autem cõmemoratur, quod non ex animo, sed quo opinione de se ab Imperatore concepta (accusabãtur enim Arij doctrinæ fauere) se penitus liberarent, istũ abdicabant.] Damnato Aetio, subsecuta est quoque damnatio illorum Episcoporum, qui tum Seleuciæ, tum ibi Constantinopoli Acacianis aduersati erant. vnde subdit Sozomenus: Quinetiam occasione arrepta ex ira Imperatoris, qua contra Macedonium ob eas causas, quas ante citauimus, exardescebat, eum, Eleusium Episcopum Cyzici, Basilium Episcopum Ancyræ, Portasium Sardensem, & Dracontium Pergami Episcopum, de gradu dimouent: & quamuis de doctrina fidei ab istis dissentirent, tamen in illis abdicandis non fidem insimulabant, sed communiter quidem omnes criminabantur, quod Ecclesias conturbarant, & decreta Ecclesiastica violauerant: priuatim autem singulis singula obiectabant crimina.] hæc Sozomenus. LXXXIII. DAMNATI SEMIARIANI AB ARIANIS.

[c] Sozom. lib. 4. c. 23.

Primum autem omnium constat depositum esse Macedonium Episcopum Constantinopolitanum; de quo sic Socrates [d]: Qui stabant ab Acacio, iram Imperatoris, quam cum LXXXIV.

[d] Socrat. lib. 2. c. 34.

Universidad de Deusto
Biblioteca

MACEDONIVS AB ARIANIS DAMNATVR.

contra alios, tum contra Macedonium in primis animo conceptam explere nitebatur, A tamquam ansam opportune arripientes, primum Macedonium Episcopatus dignitate deijciunt; tum quod multiplicis cædis auctor fuisset, tum quod diaconum in stupro deprehensum recepisset in communionem.] Insimulatum eum quoque apud Constantium fuisse, quod corpus Constantini a templo Apostolorum in Acacij ecclesiam transtulisset, & aliorum criminum; quam ob causam Constantius eum immenso odio prosequebatur; iam diximus ex Sozomeno[a]. Eo igitur abdicato, in locum eius Eudoxius Antiochenus, fax omnium hæreticorum, in sedem Constantinopolitanam subrogatus est.

a Sozom. lib. 4. cap. 20.

LXXXV. BASILIO ANCYRANO CRIMINA OBIECTA.

De aliorum vero nonnullorum Episcoporum depositione tunc in eadem Synodo facta, & criminibus in eos obiectis, hæc habet Sozomenus[b]: Basilio Episcopo Ancyrano obiectabant, quod Diogeni presbytero, Alexandria Ancyram aduentanti, chartas abstulisset, eumq. verberasset; quinetiam quod mandasset magistratibus, vt clericos Antio- B chiæ, vt Cilices, etiam Galatas, & Asianos prope fluuium Euphratem accolentes, indicta causa, exilio & alijs suppliciorum generibus mulctarent. vnde factum est, vt tum conijcerentur in vincula, tum propterea in milites, qui eos abducebant, bona sua, ne qua ipsos afficerent contumelia, consumerent. Eum porro accusabant, quod cũ Imperator iussisset Aetium & quosdã eius fautores Cecropium vsque abduci, quo criminibus ipsis illatis responderent; persuasisset ei, cui hanc rem mandasset Imperator, vt, quæ ipsis placerent, ea exequeretur. Itemque, quod Hermogeni Præfecto & Principi Syriæ per litteras significasset, tum quinam, tum in quem locum essent relegandi: quod etiam cum Imperator hos ab exilio reuocaret, eos redire non permisisset, sed cum Principibus, tum sacerdotibus restitisset.

b Sozom. ibid.

LXXXVI. ALIA BASILII ANCYR. CRIMINA.

Adiungebant præterea, quod clericos Sirmij ad seditionem contra Germanium conflandam incitasset, & per litteras eos apud Episcopos Africæ insimulasset, quod cum Vrsacio C & Valente communicarant. His accedit, quod in crimen adductus, crimen negasset, deq. eo peierasset, & perspicue deprehensus periurium per cauillationem eludere conatus esset; & non Illyricis modo, Italis, & Afris, discordiæ & seditionis, verum etiam calamitatum, quæ in Ecclesia Romana accidissent, auctor & causa fuisset. Ad hæc, quod, cum ancillam ad vincula conijciendam curasset, eam falsum testimonium contra heram dicere coegisset. Adde his, quod virum, qui turpem vitam & flagitiosam degebat, & non, vt lex postulat matrimonij, cum muliere rem habebat, cum sancto baptismatis tinxisset lauacro, tum ministerio diuino præfecisset: quodq. circulatorem, qui cædem patrarat, non ab Ecclesia segregasset. Postremo quod ad sacram mensam coniurationes fecisset, & cum iureiurando ipse se obstrinxisset, tum clericos quoque ad iurandum impulisset, vt se mutuo non accusarent; & quod hoc callide excogitasset ille ipse qui clero præerat, quo accusatorum cri- D minationes effugeret. Atque hæc quidem sunt crimina, vt comprehendam breui, pro quibus Basilius abdicatus fuit.]

LXXXVII. IVSTA DEI IVDICIA.

At hic opportune Dauidicum illud, dum ista contemplor, in mentem venit[c]: Magnus Dominus & terribilis in consilijs super filios hominum.] Qui enim a tempore Antiocheni Concilij ab eis celebrati, tam dira, tamq. dura & aspera aduersus Catholicos vbique locorum in hanc fere diem immaniter pertractassent, Macedonius, Basilius, & alij eorumdem factionis satellites; modo ex insperato, & a collegis suis, quibuscum aduersus Orthodoxos conuenerant, immo & ab ipso Imperatore Constantio, in cuius gratiam tot tantaq. scelera aduersus Nicænæ fidei professores iugiter aceruassent, factis dignam, licet minorem illis sententiam damnationis accipiunt, atque a suis ipsorum sedibus perquam ignominiose pelluntur. Econtra autem factum, vt S. Hilarius, ipsis licet Acacianis infensus, in E Constantium Imperatorem zelo fidei vehementer inuectus, tamen ab exilio liber cum honore fuerit in prouinciam restitutus. Sed hæc de Hilario, quod prolixiorem exigant orationem, dicturi sumus inferius. Prosequamur interea, quæ de damnatione reliquorum Episcoporum hic Sozomenus subdit[d]:

c Psal. 65.

d Sozom. lib. 4. cap. 23.

LXXXVIII EVSTATHII CRIMINA ET DAMNATIO.

Eustathius autem accusabatur in primis, quod, cum esset presbyter, a patre Eulalio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ condemnatus fuisset, & a precum communione separatus. Deinde, quod Neocæsareæ (quod est oppidum Ponti) a Concilio communione Ecclesiæ interdictus; & ab Eusebio Episcopo Constantinopolitano, propterea quod quarumdam rerum male administratarum, quas habebat sibi commissas, condemnatus fuerat, abdicatus. Tum, quod a Concilio Gangrensi propterea Episcopatus gradu deiectus erat, quod contra quam debuerat, docuisset, fecisset, sensisseteque: quod etiam in Concilio Antiocheno

A cheno periurij conuictus esset: quodq. decreta Concilij Melitinæ coacti euertere aggressus fuisset; & cum multis criminibus teneretur implicatus, Iudicis partes suscipere, & eos, qui alterius erant opinionis, incusare non dubitasset.] S. Basilius[a] autem in epistola ad Orientales de Eustathio ait, depositum fuisse in Synodo Melitinensi, Constantinopoli vero consensisse cum hæreticis. En vides, lector, quibus essent imbuti moribus, qui Nicænæ fidei aduersabantur, & hi ipsi qui hæreticorum (vt dictum est) modestiores haberentur: quos frustra delinitos ad fidem Catholicam Hilarius adducere laborauit.

a Basil. epist. 74.

LXXXIX. ELEVSII CRIMINA ATQVE DAMNATIO.

Sed pergit de alijs Sozomenus[b]: Eleusium vero abdicabant, quod Heraclium quemdam genere Tyrium, sacerdotem Herculis, qui ibi colebatur, præstigiarum magicarum insimulatum (qui, cum de ipso esset habenda quæstio, se ea de re fugæ mandauerat, ætatemq. degebat Cyzici) inconsiderate diaconum, quod se simularet fidem Christi amplecB ti, designarat; & cum postea intellexisset eum esse talem, non ab Ecclesia segregasset. Denique viros ab Ecclesia condemnatos, qui Cyzicum venerunt (qualis fuit Maris Episcopus Chalcedonis, qui huic Concilio intererat) temere & sine iudicio ministros Ecclesiæ instituisset. Portasium gradu mouebant, quod sine consensu & approbatione Episcoporum Lydiæ, Sardensis creatus fuisset Episcopus. Dracontio denique Pergami adimebant Episcopatum, quod primum in Galatia, deinde Pergami Episcopus contra leges constitutus esset.

b Sozom. ibid.

XC. ABDICATIO ALIORVM EPISCOPORVM.

His rebus confectis, denuo in vnum coacti, abdicant Siluanum Episcopum Tarsi, Sophronium Pompeiopolis, quæ est vrbs Paphlagoniæ, Episcopum, Elpidum Satalorum, & Neonem Seleuciæ vrbis Isauriæ Episcopum. Abdicant autem Siluanum, quod non modo alijs tum Seleuciæ, tum Constantinopoli contumaciæ auctor extitisset, verum etiam Theo- C philum ante ab Episcopis Palæstinæ Episcopum Eleutheropolis ordinatum, & contra voluntatem iureiurando astrictum, se non alium Episcopatum suscepturum, Ecclesiæ Castabalensi Antistitem præfecisset. Abdicant Sophronium, quod Ecclesiam rebus ei oblatis defraudasset, easq. ad suum quæstum vendidisset: quinetiã quod semel atque iterum ad Concilium vocatus, vix aut ne vix quidem accessisset; quippe qui induxisset animum, criminibus sibi obiectatis apud ipsos minime respondere, sed exteros Iudices ad suam causam cognoscendam deligere. Abdicant Neonem, quod dedisset operam, vt priuatim in sua ecclesia Anianus crearetur Antiochiæ Episcopus; quodq. nonnullos sacrarum litterarum, legumq. Ecclesiæ ignaros, & vitã inconsiderate dissoluteq. instituentes, Episcopos designasset: qui quidem postea possessionem pecuniæ sacerdotij administrationi anteponebant, & scriptis plane testabantur, se malle cum opibus vllo Ecclesiastico ministerio fungi, quam D sine illis Episcopatum gerere. Denique Elpidium abdicant: primum quod se socium Basilio, quo tumultus cieretur, adiunxisset, & auctor extitisset seditionis: deinde quod Eusebium gradu dimotum, contra decreta Concilij Melitinensis, ad presbyterij dignitatem restituisset: postremo quod Nectarium quemdam, cui propter pactum & iusiurandum violatum Ecclesiæ communione interdictum esset, ministerio Ecclesiæ præfecisset: idq. cum per leges Ecclesiæ ei nullam dignitatem Ecclesiasticam deferre liceret.

XCI. CYRILLVS CVR ABDICETVR.

Porro vna cum istis Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus abdicatur, propterea quod cum Eustathio & Elpidio, qui Concilio Melitinensi (cui etiam ipse interfuisset) obnixe aduersabantur, communicasset: quodq. post abdicationem in Palæstina factam, veniret cum Basilio, & Georgio Episcopo Laodiceæ in communionem: atque quod, cũ Episcopus Hierosolymorum constitutus esset, velut sedis iam Apostolicæ Antistes, cum Acacio Cæsareæ E Episcopo de iure Metropolitano dissensisset: vnde factum est, vt inimicitias inter se susciperent, & alter alterum, vtpote non vere sincereq. de Deo sentientem, criminaretur. Etenim vterque ante in suspicionẽ venerat: alter quod doctrinæ Arij faueret: alter (*Cyrillus scilicet*) quod eos, qui Filium Patri consubstantialem assererent, sequeretur.] Magnæ quidem Cyrilli laudi cedit, eum ab Acacio vel alijs Arianis in crimen vocatum esse, quod fidei regulam inter tot fluctus solide retineret, quam Patres Nicææ in Concilio Ecclesiæ tradidissent. Sed subdit:

XCII. ALIA NOVA CAVSA CYRILLO OBIECTA.

Itaque Acacius cum hoc animo esset, reliquis Episcopis eius gẽtis, eiusq. opinionis fautoribus in vnum conuocatis, ipse prius Cyrillum tali de causa abdicat: Cum fames agrum Hierosolymitanum occuparet, multitudo rebus ad victum necessarijs destituta ad Cyrillum, vtpote Episcopum, opis implorandæ causa confugit. Cui cum pecuniæ ad eam supplendam non suppeterent, thesaurum Ecclesiæ & sacra aulæa vendidit. Qua re confecta, fama

Universidad de Deusto
Biblioteca

fama est, quamdam animaduertisse mulierem scenicam indumento pretioso, quod Imperator ipse ecclesiæ donauerat, amictam esse; curiose ab ea quæsiuisse, vnde illud haberet; comperisse, ei mercatorem vendidisse, mercatori autem Episcopum: Acacium vero, hac causa allata, Cyrillum abdicasse. Quam rem ita se habere, auditione quidem accepi.] hæc ille. Porro de veste pretiosa ab ipso Cyrillo vendita, Theodoretus[a] paulo diuerse eam historiam recitat his verbis: Aiebat sacram stolam ex aureis filis contextam, quam excellentissimus Imperator Constantinus, ad ecclesiam Hierosolymitanam cohonestandam, Macario illius vrbis Episcopo donauerat, vt ea amictus, sacrosancti baptismatis ministerium obiret, Cyrillum vendidisse: hancq. mercatum esse quemdam eorum, qui in pulpito scenæ cantare solent, eam induisse, inter saltandum lapsum esse, & casu obtritum interijsse.] hæc Theodoretus. Porro abdicato Cyrillo (inquit Sozomenus[b]) Episcopatum capessit Herennius: cui successit Heraclius: ei autem deinceps Hilarius. nam hos eo tempore illam rexisse Ecclesiam ad Imperium vsque Theodosij, accepimus; cuius temporibus Cyrillus ad eam dignitatis sedem reuertit.] hæc Sozomenus.

a Theodor. lib. 2. cap. 27.

b Sozom. lib. 4. c. vlt. in fine.

XCIII. ABDICATIO ET SVSPENSIO ALIORVM EPISCOP.

Rursum vero de abdicatis Episcopis, & alijs in locum eorum suffectis, sic idem Sozomenus[c]: Episcopos autem, quos abdicatos esse supra monstrauimus, Acaciani Constantinopoli expulerunt. Alijs autem, qui vna cum illis adhuc erant ad decem numero, qui abdicationi istorum Episcoporum subscribere nolebant, mandatum dederunt, vt separatim ab alijs ad tempus ætatem degerent, & neque diuino fungerentur ministerio, neque Ecclesias vsque eo ministrarent, quoad abdicationi illi subscriberent. Quod si non intra sex menses resipiscerent, & omnibus huius Concilij decretis Actisq. assentirentur: futurum esse, vt illi quoque abdicarentur, & Episcopi cuiusque gentis in vnum conuenientes, alios in eorum loco sufficerent. Vbi vero hæ res ab illis non deliberatæ solum, verum etiam re ipsa perfectæ sunt; scribunt ad omnes omnium gentium Episcopos, clericosque, vt has obseruent, atque adeo exequantur.] hæc Sozomenus; qui præter illos, de quibus nuper mentio facta est, subdit ab Eudoxianis substitutos diuersos Episcopos; & inter alios, in locum Basilij Ancyræ Episcopi, Athanasium quemdam; in locum vero Eustathij subrogatum esse Meletium, de quo sæpe inferius dicendum erit.

c Sozom. lib. 4. cap. 24.

XCIV. DVAE FIDES DIVERSAE EODEM TEMPORE SVBSCRIPTAE.

Dum istæc agerentur Constantinopoli extremo huius anni tempore, perlata est a legatis Ariminensis Synodi professio fidei illic nouissime scripta, cui iussu Constantij Imperatoris (vt dictum est superius) pridie Kalendas Ianuarij subscripserunt: adeo vt duplici fidei ijdem Episcopi subscripserint, Constantinopolitanæ, & Ariminensi; cum tamen inter se diuersæ essent: quarum alteram in Oriente, in Occidente alteram (quod ridiculum plane est) voluit obseruari.

XCV.

Meminit quoque huius Synodi Constantinopolitanæ S. Basilius[d], & de Episcopis in ea damnatis, dum ait de Acacianis: Cum ex aula regia omnes, & reliquos, qui quamplurimum posse putarentur, ad se conscisuissent, longe superiores impetu se in res omnes intulerunt. Ipsi accusatores, ipsi Iudices, ipsi ministri publici: ipsi denique cuncta poterant, quantum concupierant, alios eijcientes, alios in locum ipsorum substituentes, alios in periculum vitæ deducentes: ipsi magna cum potestate inter se ciuitates sortiebantur. Tunc e Syria etiam quidam expulsus, Constantinopolim, quasi ad tyrannidem peruenit (*hic erat Eudoxius Episcopus Antiochiæ.*) Hic autem iste, nempe Eunomius, inexpugnabilis & grauis orator, in peruersæ religionis præmium, Cyzicum obtinuit. Theosebio vero, post maximarum blasphemiarum redargutionem, Sardicensis Ecclesia deuotata est. Tacco Bithyniam, Paphlagoniam, Ciliciam: prætermitto ceteros, quos est depasta circumlata improbitas.] hucusque S. Basilius.

d Basil. aduers. Eunom. lib. 1.

EVDOXIVS EPISCOPVS FACTVS CONSTANTINOP.

XCVI.

Lucifer quoque Calaritanus scriptis suis in Constantium, de his agens, sic inuehitur[e]: Deserens Catholicam fidem, conuersus ad fabulas, vt cancer, ita sermo tuus, quod serpere possit: cum prædixerit ore Apostoli Spiritus sanctus, Catholicos dicis hæreticos; & paulo post, ipsam quam Catholicam dicebas, quamq. suscipere cogebas, dicis esse blasphemiam. item post paululum, quam nunc astruxeras apud Antiochenos, contra Eudoxium fatens fuisse blasphemiam, ipsam iterum nunc firmas Catholicam: vnde & Eudoxium Constantinopoli esse censueris, &c.] pluribus enim eadem ex causa in ipsum agit. Sic igitur intra quatuor mensium spatium duæ scelestissimæ Synodi habitæ sunt in Oriente ab Arianis, Seleuciæ altera impia & clamorosa, altera vero Constantinopoli execrabilis atque tyrannica.

e Lucif. lib. Moriendum esse pro Dei Filio. INVECTIVA IN CONSTANTIVM.

De am-

XCVII. DETESTANDVM CONC. ARIANORVM.

A De ambabus Synodis, quas vnum tamen Concilium vocat, S. Gregorius Nazianzenus[a] loquitur, cum pluribus de his differit; ac demum ingentem iacturam, quam ex hac Synodo vniuersa Orientalis Ecclesia perpessa est, recenset; atque in primis sic ait: Huius factionis potentia illud peperit, quod Seleuciæ primum, vbi templum est S. Theclæ egregiæ virginis, deinde in hac ampliſſima ciuitate (*nempe Constantinopoli*) coactum est: quas vrbes, pulcherrimis antea nominibus claras, turpissimarum rerum notis celebres illustresq. reddidit; siue Babylonis turrim, quæ linguas pulchre diuisit (quemadmodum vtinam illas quoque, ad malum nempe concordes) siue Caiphæ Concilium, quo Christus condemnatur, siue quocumque tandem alio nomine conuentus hic appellandus est, qui omnia euertit, ac perturbauit. Piam enim & veterem doctrinam, ac Trinitatis patronam, iacto vallo ac machinis impulsa ac labefactata Consubstantialis voce, sustulit: impietati autem præ-

a Greg. Nazian. oratione in laudem Athan.

B scripti dogmatis ambiguitate fenestram aperuit; hoc quidem prætextu, quasi Scripturam vereretur, ac vocum probatissimarum vsum amplecteretur, re autem vera Arianismum nullo Scripturæ loco proditum introducens. Hæc enim verba, Similis secundum Scripturas, simplicioribus hominibus illecebra erat impietatis hamo circumiecta, statua ad omnes pertranseuntes sese obuertens, communis vtriusque pedis cothurnus, cribratio ad omnem ventum accommodata; ex nefario edicto recens perscripto, consilioq. aduersus veritatem excogitato, licentiam atque auctoritatem assecuta. Sapientes[b] enim erant ad male agendum, ac benefacere non norunt.

b Hier. 4.

XCVIII. FALSVS HAERETICORVM PRAETEXTVS.

Hinc subdola illa & veteratoria hæreticorum condemnatio; vt speciosius ac probabilius esset quod conabantur: verbis quidem ab Ecclesia proscripserunt, re ipsa autem in medium produxerunt, sic videlicet cum illis agentes, vt non infinitæ impietatis, sed scriptio-

C nis immodicæ crimen ipsis impingerent. Hinc profani Sanctorum Iudices, & noua & inusita mixtio, mysticæ nempe quæstiones spectante vulgo tractatæ, atque iniqua rerum gestarum inquisitio, & pretio conducti sycophantæ, & sententiæ stata mercede pronunciatæ. Hinc alij ab Ecclesiarum thronis iniuste pellebantur, alij in eorum locum subrogabantur; sic tamen vt ab ipsis impietatis chirographa, non secus atque aliud quippiam necessarium, exigerentur. Atque in promptu erat atramentum & calumniator a tergo. Ea res permultos e nobis, inuictos alioqui viros, in fraudem impulit; qui quamuis mente nequaquam prolapsi fuerint, subscriptione tamen transuersi acti sunt, atque cum illis vtroque nomine sceleratis consenserunt; ac si non flammæ, fumi quidem certe participes fuerunt. Quod quidem ipse multis sæpe lacrymis prosecutus sum, cum impietatem longe lateq. se effundentem, & persecutionem ab ipsis Verbi patronis aduersus Orthodoxam doctrinam

CLADES ORIENTALIS ECCLESIAE.

D excitatam viderem.

XCIX. LAPSVS PLVRIMORVM EPISCOPORVM.

Nam proculdubio mentis errore Pastores affecti sunt, & (vt cum Scriptura loquar[c]) Pastores multi vineam meam peruastauerunt, ac desiderabilem partem dedecorarunt, hoc est, Dei Ecclesiam, multis tum eorum qui Christum præcesserunt, tum eorum qui post Christum extiterunt, sudoribus ac cædibus, ac denique magni ipsius Dei pro salute nostra supplicijs doloribusq. collectam. Nam si perpaucos exceperis, qui vel ob nominis obscuritatem contemptui habiti fuerunt, vel propter virtutem restiterunt, quos Israeli seminis ac radicis loco relinqui oportebat, vt de integro floreret, Spiritusq. perflatione ad vitam reuocaretur; omnes temporis iniquitate abrepti sunt. Hoc tantum inter eos discriminis fuit, quod alij citius, alij serius in eam noxam inciderunt; quodq. alij duces impietatis & antesignani fuerunt, alij in secundo ordine locati sunt, vel timore perculsi, vel vtilitate

c Hier. 12.

E subacti, vel blanditijs inescati, vel ignorantia circumuenti, atque in fraudem inducti, quod omnium leuissimum est: si cui tamen id quoque ad eorum, quibus populi cura commissa est, purgationem sufficere videtur.] & inferius, cum tam immensam cladem Orbi illatam comparat terræmotui, hæc addit:

C. FVNESTISSIMA CLADES ORIENTALIS ECCLESIAE.

Ego vero terræmotum hunc nostra tempestate coortum, nullo eorum, qui iam extiterunt, inferiorem esse existimo, per quem omnes monasticæ philosophiæ sectatores, Deiq. amore præditi, atque ante tempus in cælis ciuium munere fungentes a nobis dimouentur. Qui tametsi alioqui pacis studiosi ac moderati sint, hac tamen in re leues ac faciles esse non sustinent, cum per silentium & quietem Dei causa proditur: verum hic admodum bellaces sunt, atque in confligendo acres atque feroces (huiusmodi enim zeli æstus est) citiusq. aliquid, quod non oporteat, euomuerint, quam, quod ex officio sit, prætermiserint. Eodem motu non minima quoque populi pars abrumpitur, velut in auium grege, cum his, qui

prius

Universidad de Deusto
Biblioteca

prius auolarant, auolans, ac ne nunc quidem auolandi finem faciens. Tantum nobis præ- A
sidij in Athanasio, egregio, inquam, Ecclesiæ columine erat, quamdiu nobiscum versabatur: tantam rursus nobis eiusdem absentia calamitatem importauit, postquam sceleratorum insultibus cessit.] hæc & alia de his Gregorius, dum luget ingentem cladem ex eo Satanæ conuentu vniuersæ Orientali Ecclesiæ illatam. Cui si quis addat ruinam illam superius recensitam, quam Occidentalis Ecclesia passa est; facile iudicabit, nullum vmquam antea fuisse tempus, quo vniuersus Christianus orbis magis fuerit conturbatus, cunctis ferme pastoribus Ecclesiarum, paucis dumtaxat exceptis, in præceps adactis; nec tetriorem vmquam esse visam Ecclesiæ Catholicæ faciem.

CI. LAPSVS GREGORII SENIORIS.

At quod rursus ad hanc, cuius gratia instituta est oratio, Orientalis Ecclesiæ stragem spectat: haud finis hic threnorum Gregorij, qui alibi domesticum priuatumq. damnum acceptum luget: quod scilicet parens eius, itidem Gregorius nominatus, licet inuitus nolensque, lapsus est tamen, quamuis prior omnium resurrexerit, atque alijs ad consurgendum manum porrexerit, collaborante in his egregie Gregorio ipso, qui ait [a]: Quo tempore a ferentiore Ecclesiæ parte ob eam causam seditio in nos excitata est, quod litteris quibusdam, subdolisq. verbis in prauam societatem furtim pertracti fuissemus: solus illæsum cor habere, nec animum simul cum atramento fœdasse & nigrore affecisse creditus est: tametsi per animi simplicitatem abreptus fuisset; dolumque, homo doli expers, minime vitauisset. Quinetiam solus, aut certe primus, eos, qui a nobis ob pietatis zelum diffidebant, & sibi & ceteris reconciliauit, postremus a nobis separatus, & primus reuersus, tum ob ipsius reuerentiam, tum ob dogmatis puritatem. Ita grauis Ecclesiarum iactatio tempestasq. sedata est, procellaq. in auram redacta orationibus consiliisq. illius (liceat enim audacter dicere) fracta atque sublata a nobis interim & pietatis socijs, & actionis: qui cum in omni B honesto negotio eum adiuuaremus, ac velut cursim affectaremur, tum hic quoque, Dei beneficio, multo maximam laboris studijq. partem impendimus.] in hunc modum Gregorius. Sed quæ ait de pace consecuta, postea acciderunt, nosq. suo loco dicemus, cum de coniunctione monachorum cum patre ipsius agemus, quo tempore Theologus egregiam illam habuit de pace orationem. C

[a] Greg. Nazian. oratione in funere patris.

CII. EXCVSATIO PIORVM SVBSCRIBENTIVM.

His addamus illud, optimos interdum viros & pios cõtigisse subscribere eiusmodi professioni fidei Concilij Constantinopolitani, quod scilicet (vt in Ariminensi quoque confessione accidisse dictum est) nullam expressam cõtineret impietatem. Nam quod dicebatur asserendum ex diuinæ Scripturæ præscripto, Filium esse Patri similem, nullus Catholicus id abnuerit. Neque, quod ob scandalum prætexebant tacendum de nomine essentiæ, siue substantiæ, atque subsistentiæ; ob id ibi negabatur expresse, Filium diuinæ esse substantiæ, D
& subsistentiam prædicandam esse de Patre, Filio, & Spiritu sancto: neque vllum in ea professione inferebatur anathema in profitentes Nicænam fidem. Quamobrem illud (vt diximus) contingebat, vt complures pij viri ac probi, Nicænæq. fidei professores putarent absque dispendio pietatis posse professioni Constantinopolitanæ subscribere, ac pariter retinere Nicænam; licet longe ab his diuersum esset Acacianorum consilium.

CIII. * Bosphorium DIANAE I POENITENTIA.

Porro id quidem non solum Gregorij Nazianzeni parenti accidisse videtur, sed & alijs religiosissimis viris, vt extat apud S. Basilium exemplum de Dianæo insigni viro, de quo hæc scribit ad Bosporium * idē Basilius [b]: Circa extrema quidem vitæ illius tempora (neque enim celabo veritatem) intolerabili mærore propter ipsum cum alijs in patria, qui plurimi erant, Dominum timentibus, afficiebar; propterea quod fidei illi, quam ex Constantinopoli reportauerant qui ad Gregorium pertinebant, subscripserat. Vt vero erat E
ingenio mãsueto & humano; omnibus ita satisfaciebat, vt paterno affectu toleraretur. Vbi vero decidit Dianæus in ægrotationem, ex qua & mortuus est; conuocatis nobis dicebat, testem esse Dominum, quod simplici corde in scriptum Constantinopolitanæ fidei consenserit quidem, verum nulla in re irritam voluerit eam fidem, quæ Nicææ a sanctis Patribus expositæ est: neque aliud in corde habuerit, quam quod ab initio traditum accepisset. immo precari se quoque, vt non separaretur a sorte beatorum illorum Episcoporum trecentorum decem & octo, qui piam illam fidei prædicationē promulgauerint Orbi. Atque ista satisfactione nos ita permouit, vt, soluta omni cordium nostrorum hæsitatione, ad communionem illius accesserimus, & a concepto mærore quieuerimus.] hæc S. Basilius.

[b] Basil. epist. 86.

CIV.

Quod vero ad Gregorium Seniorem spectat; monachi illi præstantissimi, quorum meminit Gregorius Nazianzenus, desciuisse eos a patre ipsius, cum ille eidem scripto pariter subscripsis-

A subscripsisset, non sic quidem id fecerunt, quod putarent eum hæreticum esse, cuius mentis sinceritatem perspectam haberent; nam hæc de illis ipse Gregorius filius, cum postea reconciliarunt se cum eo: Vos autem (*sic* [a] *præsentes alloquitur*) relicta sinistra suspicione, quam scriptum illud afferre potuit, ad spiritum recurristis: atque vt simplicitatem nostram ob eum sensum, quem verba præseferebant, minime probauistis; ita nobis impietatis crimen numquam impegistis; perspectum videlicet habẽtes, firmam apud nos immotamq. Trinitatem, non minus quam in sua natura manere, neque aliter existimare.] hæc Gregorius: qui quidem paulo ante Athenis in patriam reuersus erat vna cũ fratre Cæsario, quem Alexandria redeuntem Constantinopoli nactus erat, vt idem ipse Gregorius testatur in oratione in funere eius habita. Porro autem Cæsarius cum inuisisset parentes, & præclarum de se specimen edidisset; ad Imperatoris aulam, ad quam antea per legatos fuerat in- EXCVSATVR PATER GREGORII.

[a] Greg. Nazian. in oratione 1. de pace.

B uitatus, ac pene coactus, se contulit, cum ipse inter hæc hisce temporibus senio confectis parentibus assideret, donec ad Ponticam solitudinem diuinæ contemplationis amore se contulit: quando autem id acciderit, suo loco dicemus.

Accessit etiam ad turbas Orientalis Ecclesiæ, quod Episcopi, qui ab Acacianis Constantinopoli depositi erant, se haud abdicatos voluerunt cognosci, ob idq. neque destiterunt munia obire Episcoporum, atque clericos ordinare. Vnde magna ac plane incredibilis illa fuit facta confusio, dum vnius eiusdemq. ciuitatis diuersæ communionis essent Episcopi, eodemq. schismate & hæresi ad posteros propagato, mutuo perpetuoq. bello, cum ipsi, tum populi inter se confligerent. Declarant id quidem, quæ idem S. Basilius [b] ad Euaisenos conscripsit, cum inter alia sic ait: Non solum hac sibi ipsis contrarietate repugnant, scripto nos traducentes; sed quod ab Episcopis illis, qui Constantinopoli conuenerant, C
communi decreto ab Episcopali functione depositi, depositionem non agnouerunt; Synodum eam appellantes Synodum reproborum; nec passi quidem eos vocari Episcopos, ne contra se latam sententiam confirmarent. Et causam adiecerunt, ob quam illi non sint Episcopi: quoniam (vt inquiunt) præsunt hæresi. Hæc autem ante annos nondum plene exactos decem & septem facta sunt. Erant autem ductores eorum, a quibus isti depositi sunt, Eudoxius, Euippius, Georgius, Acacius, & reliqui nobis ignoti: qui vero iam Ecclesijs dominantur, illis successerunt, alij in illorum Episcopatus ordinati, alij ab illis ipsis ad præsidentiam euecti.] hæc & alia plura Basilius de hisce altercationibus post Synodum obortis etiam sub Catholicis Imperatoribus: at de his vberius suo loco. Verum nouum quiddam & silentio minime prætereundum accidit, miro quidem Dei consilio, qui (quod alias inculcatum est) ne veritas Christianæ fidei quauis ingruente tempestate periclitetur, ipsos

[b] Basil. epist. 72.

D Catholicæ veritatis impugnatores conuertit in prædicatores. Etenim ex his qui ab Acacianis ad sua vota explenda ordinati sunt in locum abdicatorum, nonnulli facti sunt Nicænæ fidei robustissimi propugnatores; vt inter alios Meletius, qui in locum Eustathij est subrogatus Episcopus Sebastenus, de quo plurima tomo quarto dicturi sumus; ac ipsi non impar Athanasius Ancyranæ Ecclesiæ in locum Basilij abdicati suffectus; quem redditum plane Catholicum S. Basilius summo laudis præconio celebrauit [c]; de quo pariter suo loco agendum pluribus. EPISCOPI ARIANI REDDITI CATHOLICI.

[c] Basil. epist. 67.

At e contrario, qui iniuste videbantur ab Acacianis depositi (licet ob persecutionem in Catholicos per annos plures illatã grauioribus fuissent afficiendi supplicijs) in hæresi permansere, &, quod deterius est, alia addidere: siquidem Semiariani isti (sic dicti, quod, cum iuxta suum ipsorum sensum profiterentur substantiæ nomen in Filio Dei, Nicænum tamen E
Symbolum explodebant, nec eum dici consubstantialem sunt passi) immanem illam addiderunt impietatem, vt Spiritus sancti diuinitatem negarent: cuius quidem horrendæ blasphemiæ auctor extitit Macedonius Episcopus Constantinopolitanus, postquam depositus est. Sed de his anno sequenti. CVI. SEMIARIANI IN DETERIVS LAPSI.

Ad hæc autem quæ dicta sunt de Synodis ad mutandas fidei regulas superioribus temporibus a Constantio sæpe vocatis, & hoc anno collectis eius iussu Concilijs, atque toties fidei regulis mutatis & editis, nempe Arimini, Nicææ Thraciæ, Seleuciæ, atque Constantinopoli; addimus corollarium ex Ethnico quoque scriptore, alias rebus nostris infenso, Ammiano, inquam, Marcellino, qui prauos Constantij mores recensens, inter alia adscribit illi hæc crimini, cum sic ait [d], & quidem egregie: Christianam religionem absolutam & simplicem anili superstitione confundens: in qua scrutanda perplexus, quamquam componendi gratia, excitauit diffidia plurima: quæ progressa fusius aluit concertatio verborum: CVII. CONSTANTII INCONSTANTIA TAXATVR AB ETHNICIS.

[d] Amm. Marcel. lib. 21. in fine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum: vt cæteruis Antistitum iumentis publicis vltro citroq. discurrentibus, per Synodos quas appellant, dum ritum omnem ad suum trahere conatur arbitrium, rei vehicularię succideret neruos.] hæc Ammianus. Fuit quoque Iuliani [a] Apostatæ de Constantio querela, eius tempore cursus publicos nimium fatigatos.

[a] *l. 12. de curs. publ. Cod. Theod.*

CVIII. *b Ammian. lib. 19. prope fin.* CONSTANTIVS INQVIRIT DE IDOLOLATRIS ET MALEFICIS.

Porro de eodem Constantio idem Ammianus [b] ait, hoc anno valde permotum esse aduersus idololatras, contra leges ab eo sæpius latas sacrificantes, atque responsa quærentes; adeoq. aduersus eiusmodi scelus se vindicem seuerum præbuisse tradit, vt de illis qui ad remedia quartanæ, vel alterius morbi, amuleta collo gestarent, vel per sepulchra errare comperti essent, iuberet in quæstionem vocari, ac de eis sumi supplicia, dato rei negotio Paulo sæuo homini; qui ad harum rerum cognitionem, & iudicia exercenda, ciuitatem elegit Scythopolim, mediam inter Antiochiam & Alexandriam, e quibus permulti criminosi ad supplicia trahebantur.

CIX. PAVLINVS ET RHODANIVS CONFESSORES MORTVI EXVLES. *c Hieron. in Chronico, anno 23. Constantii. d Sozom. lib. 2.*

Hoc item anno vigesimotertio Constantij Imperatoris, S. Paulinum, ante annos quinque fidei causa exulem, apud Phrygiam vita functum, percepisse de fidei confessione coronam, S. Hieronymus [c] auctor est: quem anniuersaria memoria adscriptum tabulis Ecclesiasticis pridie Kalend. Septembris Catholica Ecclesia celebrat. Migrasse quoque ex hac vita Rhodanium, quem Tolosanum Episcopum fuisse, & vna cum Hilario fidei causa exulem diximus, Seuerus affirmat [d]. Horum omnium atque aliorum malorum auctor & architectus Constantius Imperator, in hanc diem, summa Dei patientia, in summa felicitate permissus est agere; adeo vt (quod dictum est superius) ex optatis rerum successibus sanciret perfidiæ fidem: qui iam ad imum impietatis, Acacianis dans manus, omnem substantiæ similitudinem cum Patre negans in Filio, & silentio damnans Concilij Nicæni memoriam, inuersa rerum alea, omnibus in contrarium commutatis, vsque in diem obitus habitus est posthac infelicissimus.

CX. CONSTANTII MVTATIO RERVM STATVS. *e Ammian. lib. 18. in fine.*

Ac primum quidem aduersus Persas male pugnatum est: adeo vt, quæ primo occurrerunt Regi Persarum, Romanorum propugnacula, Remam & Brosam confestim caperet: Vbi (inquit Ammianus [e]) inuentas virgines, Christiano ritu cultui diuino sacratas, custodiri intactas, & religioni seruire solito more, nullo vetante, præcepit.] Post hæc autem profligato iterum Romanorum exercitu, Amida fortissimum propugnaculum expugnatur. Sed funestiora his secuta sunt anno sequenti, de quibus suo loco dicemus. Agebantur hæc in Mesopotamia sub Duce Sabiniano, hoc anno ab eodem Imperatore illuc cum exercitu misso, licet (vt Ammianus testatur) ad bellicas functiones minus idoneo.

CXI. MALCHI MONACHI CONVERSIO HOC ANNO.

At dum cogito nomen & munus Sabiniani Præfecti Orientis, & Ducis exercitus in Mesopotamia militantis, in mentem venit opinari hunc ipsum esse, qui apud S. Hieronymum Sabinus in Mesopotamia Dux Romani exercitus nominatur in rebus ab eo scriptis in Vita Malchi. Cui si assenserimus coniecturæ; dicendum quoque erit, perelegantem illâ historiam, qua mira Dei prouidentia tum puniendo tum miserando declaratur, hoc ipso anno contigisse. Digna quidem relatu esset historia, quæ intexeretur Annalibus; sed quod cunctis ferme nota sit, & præ manibus pene omnium habeatur, consulto hic eam describere prætermittimus; cum, qui eam ignorat, Hieronymum, quem consulat, habeat. At iam hic statuatur finis rerum gestarum præsentis anni.

IESV CHRISTI ANNVS 360. LIBERII PAP. ANNVS 9. CONSTANTII IMP. ANNVS 24.

1. CALAMITAS INGENS EX CONC. CONSTANTINOP. *f Sozom. lib. 4. c. 26.*

SEquitur annus Domini sexagesimus supra trecentesimum, Consulatu Constantij Augusti decimo, & Iuliani Cæs. tertio adnotatus, haud multo felicior anno superiori; cum agitationibus præteritæ tempestatis, Constantinopoli tamquam ex alto pelago fluctus impulsi, sese in diuersa littora latius effudere: dum, inquam, quæ in Constantinopolitano Concilio ab impijs impie decreta essent, edicto Imperatoris, indicta contradicentibus pœna exilij, fuere in omnibus Romani Imperij prouincijs promulgata. In hunc ipsum quoque annum Concilium Constantinopolitanum propagatum esse, iam supra dictum est. Porro cladibus singularum Ecclesiarũ prosequendis impar visa est quæuis oratio, & plane gracilis ac debilis omnis stylus: vnde Sozomenus [f] argumenti magnitudine superatus, summatim rem complexus, vna ferme periodo rem absoluit, cum sic ait: Perdifficile esset, omnes Epi-

nes Episcopos, & sacerdotes, qui tum a suis ciuitatibus pulsi erant, enumerare: nulla enim gens Romano subiecta Imperio, ab hac calamitate, credo, vacua liberaq. fuit.] hæc ipse.

II. S. HILARIVS AB EXILIO RELAXATVS.

Sed illud plane accidit admirandum, quod nonnisi præpotenti manu Dei dici potest esse confectum, vt inter tot Ecclesiarum naufragia, proscriptiones & exilia Episcoporum, vnus S. Hilarius, qui exulabat, huius anni exordio, his ijsdem increbrescẽtibus turbis, fuerit ab exilio relaxatus, & in Gallias liber redire permissus; cum alioqui aduersus Acacianos, quibus valuit viribus, obniti conatus sit, & ipsum Imperatorem grauissimis orationibus sæpe perstrinxerit. Sed quomodo istæc se habuerint, iam aggredimur enarrare: atque primum hæc ex Seuero [a], dum agit de Episcopis ex Seleucia Constantinopolim conuocatis: Aderat (inquit) ibi tum Hilarius e Seleucia legatos secutus, nullis certis de se mandatis, opperiens Imperatoris voluntatem, si forsitan redire in exilium iuberetur. Is vbi extremum fidei periculum animaduertit, Occidentalibus deceptis, Orientales per scelus vinci; tribus libellis publice datis, audientiam Regis poposcit, vt de fide coram aduersarijs disceptaret. Id vero Ariani maximopere abnuere. Postremo quasi discordiæ seminariũ, & perturbator Orientis, redire ad Gallias iubetur, absque exilij indulgentia] nempe vt, vbicumque esset, reus haberetur exilij. Id quidem pro miraculo habendum esse, qui legerit libellos ab eodem Hilario tunc Constantio datos Constantinopoli, haud puto negabit.

[a] *Seuer. lib. 2.*

III. LIBELLI AB HILARIO OBLATI CONSTANTIO.

De his dicturi, illud primum de ipsis libellis admonendum putamus: tres illos, quos oblatos Constantio Seuerus ait, diuersos esse a libellis pro defensione fidei ad Cõstantium datis, vel aduersus ipsum scriptis. Siquidem hi tres (vt Seuerus ipse declarat) supplices erant, atque eius argumenti, vt audientiam Imperatoris expoſceret, quo aduersus insultantes hæreticos coram ipso de veritate fidei disceptaret. Quod cum minime impetrasset, apud eumdem Constantium fusioribus scriptis egit; binos, alterum post alterum, libellos scribens, de quibus singulis suo ordine dicendum est. Sed in primis, ad rerum gestarum elucidationem, illud præmittendum existimamus, tres reperiri libellos ab Hilario ad Cõstantium, seu contra Cõstantium scriptos: quorum ille primus habendus, qui mox post exilium Italorum Episcoporum, Eusebij Vercellensis, & collegarum, ad eumdem Constantium scriptus est, vt ex illius contextu facile potest intelligi. est eius exordium: Benignifica natura tua, &c.] de quo suo loco superius actũ. Secundus vero ille libellus est, seu potius oratio, quam ipse coram Constantio hoc anno habuit, cum esset Constantinopoli, quæ sic incipit: Non sum nescius, Imperator, &c.] Tertius demum ille, quem post præcedentem hoc pariter anno dedit Imperatori; licet perperam illi indita sit inscriptio, qua dicitur, ab Hilario scriptus post ipsius Constantij obitum: deceptus est nimirum, quisquis ille fuit qui illam apposuit, quod S. Hieronymus [b] tradat, alium quemdam librum ab Hilario scriptum post mortem Constantij, cum antea meminisset de libello ab eo dato eidem Imperatori, dum esset Constantinopoli, cuius in Chronico itidem meminit. Porro libellus ille scriptus post mortem Constantij, desiderari videtur, sicut & ille, quem idem S. Hieronymus editum affirmat aduersus Vrsacium & Valentem, qui contineret historiam Synodorum superiore anno gestarum Arimini atque Seleuciæ: quem perisse, dolendum est.

[b] *Hieronym. de Script. Eccles. in Hilario.*

IV. QVID HILARIVS CORAM CONSTAN. *c Hilar. ad Constantium.*

Agamus autem hic primo de oratione hoc anno coram Constantio habita, cuius est exordium: Non sum nescius, pijssime Imperator.] quam quidem hoc anno scriptam esse, ex eo certum deducimus argumentum, quod in ea ait [c] expostulans: Incerto enim doctrinarum vento vagamur; & aut dum docemus, perturbamus; aut dum docemur, erramus. Iam vero proximi anni fides quid iam de immutatione in se habet? primum, quæ homousion decernit taceri; sequens rursum, quæ homiusion decernit & prædicat; tertium deinceps, quæ viam simpliciter a Patribus præsumptam per indulgentiam excusat; postremum quartum, quæ non excusat, sed condemnat. Et quo tandem progressum est, vt neque penes nos, neque penes quemquam ante nos, sanctum exinde aliquid atque inuiolabile perseueret?] hæc Hilarius, sugillans inconstantiam hæreticorum, cum in quatuor Synodis tunc habitis, nempe Ariminensi, Nicæna, Seleucienſi, & Constantinopolitana, tum ab Acacianis, tum ab eorum aduersarijs, quadruplices diuersæ formæ fidei editæ essent. Scripsisse namque hæc visus est Hilarius, cum adhuc speraret a Constantio se publice audiendum; nam post multa sic habet:

V. RETINENDA SEMEL SVSCEPTA FIDES.

Locuturus sum tecum cum honore regni & fidei tuæ, omnia ad Orientis & Occidentis pacem profutura, sub publica conscientia, sub Synodo dissentiente, sub lite famosa. Præmitto interim pignus futuri apud te sermonis mei, &c.] In ipsius vero libelli exordio, cum de

causa, cur exulet, plura disserat, subinde admonet, ne adeo laboret in immutanda sæpius A
fide; satisq. illam esse, quæ in baptismo esset accepta; atque ait [a]: Recognosce fidem, quam
olim, optime ac religiosissime Imperator, ab Episcopis optas audire, & non audis. Dum
enim, a quibus ea res quæritur, sua scribunt, non quæ Dei sunt prædicant; orbem terrarum
erroris, & redeuntis in se semper certaminis circumtulerunt. oportuerat enim humanæ co-
gnitionis modestia omne cognitionis diuinæ sacramentum illis tantum conscientiæ suæ fi-
nibus contineri, quibus credidit: neque post confessam & iuratam in baptismo fidem in no-
mine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quicquam aliud vel ambigere, vel innouare.

[a] Hilar. ad Constantium.

VI. ERRORES HAERETICORVM.

Sed quorumdam aut præsumptio, aut facilitas, aut error, Apostolicæ doctrinæ indemu-
tabilem constitutionem partim fraudulenter confessa est, partim audacter egressa; dum in
confessione Patris, & Filij, & Spiritus sancti, veritatem naturalis significationis eludit, ne
id maneret in sensu, quod in regenerationis sacramento est confitendum. Ob hoc penes B
quorumdam conscientiam, nec Pater, Pater; nec Filius, Filius; nec Spiritus sanctus, Spiri-
tus sanctus est. Sub cuius necessitatis tamquam improbabili occasione, scribendæ atque in-
nouandæ fidei exinde vsus inoleuit. Qui postquam noua potius cœpit condere, quam acce-
pta retinere; nec veterata defendit, nec innouata firmauit; & facta est fides temporum po-
tius, quam Euangeliorũ, dum & secundum annos scribitur, & secundum confessionẽ baptis-
mi non tenetur. Periculosum nobis admodum, atque etiã miserabile est, tot nunc fides exi-
stere, quot voluntates; & tot nobis doctrinas esse, quot mores; & tot causas blasphemiarum
postulare, quot vitia sunt: dum aut ita fides describitur, vt volumus; aut ita, vt volumus, in-
telligitur.] hæc & alia ad Constantiũ S. Hilarius, leuitatis arguens mutatæ sæpissime fidei.

VII. REMEDIVM NECESSARIVM OMNIBVS HAERETICIS, VT SANENTVR.

Sed illud ipsi singulare remedium proponit, atque eum egregijs hisce formulis instruit,
quibuscumque a Catholicæ fidei certo tramite aberrantibus etiam profuturis. Quod (in- C
quit [b]) hieme vndoso mari obseruari a nauigantibus maxime tutum est, vt, naufragio de-
sæuiente, in portum, ex quo soluerant, reuertantur; vel incautis adolescentibus conuenit,
vt cum in tuenda domo sua, mores paternæ obseruantiæ transgressi, profusa libertate sua
vsi sunt, iam sub ipso amittendi patrimonij metu solus illis ad paternam consuetudinem ne-
cessarius & tutus recursus sit: Ita inter hæc fidei naufragia, cælestis patrimonij iam pene
profligata hereditate, tutissimum nobis est, primam & solam Euangelicam fidem, confes-
sam in baptismate, intellectamq. retinere, nec demutare quod solum acceptum atque au-
ditum habeo bene credere: non vt ea quæ Synodo Patrum nostrorum continentur, tam-
quam irreligiose & impie scripta, damnãda sint; sed quia per temeritatem hominum vsur-
pantur ad contradictionem, &c.] inferius vero: Hoc qui repudiat, Antichristus est: & qui
simulat, anathema est. Sed vnum hoc ego per hanc dignationis tuæ sinceram audientiam D
rogo, vt præsente Synodo, quæ nunc de fide litigat, paucis me de scripturis Euangelicis
digneris audire.] hæc & alia ipse; quibus sane comperitur, ea non per libellum, sed co-
ram egisse, antequam ipsa Constantinopolitana Synodus, ob accusationem plurium Epi-
scoporum longius in hunc quoque annum producta, absoluta esset.

[b] Hilar. ad Constantium.

VIII. DE LIBELLO OBLATO CONSTANTIO AB HILARIO.

Sed cum tertio (vt ex Seuero diximus) libellis oblatis, sibi denegatum omnino esse sen-
tiret, publice aduersus ibi existentes hæreticos agere licere, Catholica fide prodita, & ma-
nifesta perfidia introducta, zelo æstuans, acrimonia plenum libellum conscripsit, eidemq.
Constantio obtulit: quem illum ipsum esse putamus, cuius meminit S. Hieronymus, cum
ait, Constantinopoli dedisse Cõstantio viuenti hoc ipso anno vigesimoquarto eiusdem Im-
peratoris, vt habet in Chronico. De quo mea quidem illa est sententia ex ijsdem scriptis
accepta: vt Hilarius, cum vidisset adeo prostratam Catholicam fidem, & perfidiam exal- E
tatam, inualescentem impietatem summa potentia, grassantemq. Imperatoris auctoritate;
audientia sibi, quam petierat, publica denegata, meliorum rerum desperatione commo-
tus, libellum illum scripserit, obtuleritq. Constantio, quo non amplius blandimentis, vt
antea, ageret causam fidei, sed sacerdotali auctoritate tempori congrua, intrepido animo,
Imperatoris inconstantiam exagitaret, atque perfidiam grauiter exprobraret; & si nihil ei-
dem profuturus, ex eo tamen inde promeriturus martyrium.

IX. FALSA INSCRIPTIO LIBELLI ARGVITVR.

Sed antequam de ipso agamus; vt omnem de eo ex falso titulo, quæ irrepsit de scripto li-
bello illo post Constantij obitum, tollamus ambiguitatem; ipsum hoc anno ab Hilario scri-
ptum esse, ex ea certa firmaq. eiusdem assertione probatur, dum ait, quinque interlapsos
esse annos ab exilij tempore Occidentalium Episcoporum, vsque ad tempus illud, quo ea
scribebat: nam inquit [c]: Post sanctorum virorum exilia, Paulini, Eusebij, Luciferi, Dio-

[c] Hilar. contra Constant.

nysij,

A nysij, quinto ab hinc anno a Saturnini & Vrsacij & Valentis communione, me cum Galli-
canis Episcopis separaui, &c.] Erat hic plane annus quintus exilij dictorum Episcopo-
rum, quos exulasse constat ex Concilio Mediolanensi, Coss. Arbetione & Lolliano, an-
no Domini trecentesimo quinquagesimoquinto. Hac igitur habita de quinquennij tem-
poris ratione, hoc ipso anno libellum illum ab Hilario lucubratum esse, affirmare certa fi-
de compellimur.

X. MIRA HILARII LIBERTAS.

His itaque in hunc modum perspicuis de scripti libelli tempore redditis, ex eo aliqua
hic adducemus, quibus intrepidi animi, sacerdotalis roboris, & inuictæ constantiæ egre-
gium specimen editur; vt cum sic orationem aggreditur: Tempus est loquendi, quia iam
præterijt tempus tacendi. Christus expectetur; quia obtinuit Antichristus. Clament
pastores; quia mercenarij fugerunt. Ponamus animas pro ouibus; quia fures introierunt,
B & leo sæuiens circuit. Ad martyrium per has voces exeamus, &c.] Quemnam per An-
tichristum intelligat, inferius declarat, cum hæc subdit in eum vehementer exacerbatus:
Vtinam illud potius omnipotens Deus, & vniuersorum creator, sed vnius Domini nostri
Iesu Christi Pater, ætati meæ & tempori præstitisset, vt hoc confessionis meæ in te, atque
in Vnigenitum suum, ministerium Neronianis Decianisve temporibus explessem.] & pau-
lo post: At nunc pugnamus contra persecutorem fallentem, contra hostem blandientem,
contra Constantium Antichristum, qui non dorsa cædit, sed ventrem palpat; non pro-
scribit ad vitam, sed ditat in mortem; non tradit carceri ad libertatem, sed intra Palatium
honorat ad seruitutem; non latera vexat, sed cor occupat; non gladio caput desecat, sed
animam auro occidit; non ignes publice minatur, sed gehennam priuatim accendit; non
contendit, ne vincatur; sed adulatur, vt dominetur: Christum confitetur, vt neget: vni-
C tatem procurat, ne pax sit: hæreses comprimit, ne Christiani sint: sacerdotes honorat,
ne Episcopi sint: Ecclesiæ tecta ponit, vt fidem destruat.] sed & post hæc:

XI. CONSTANTIVS ARGVITVR ANTICHRISTVS.

Si falsa dicimus, infamis sit sermo maledicus: si vero vniuersa hæc manifesta esse osten-
dimus, non sumus extra Apostolicam libertatem & modestiam, post longum hæc silen-
tium arguentes. Sed temerarium me forte quisquam putabit, quia dicam Constantium
Antichristum esse. Quisquis petulantiam istud magis quam constantiam iudicabit, rele-
gat primum, Ioannem dixisse ad Herodem, &c.] Inducit in exemplum sanctissimos viros,
qui veritatis amore ipsos Reges redarguerunt. Sed & vehementius in eumdem inuectus,
his addit: Proclamo tibi, Constanti, quod Neroni locuturus fuissem, quod ex me De-
cius & Maximianus audirent. Contra Deum pugnas: contra Ecclesiam sæuis: sanctos per-
sequeris: prædicatores Christi odis: religionem tollis: tyrannus non iam humanorum,
D sed diuinorum. Hæc tibi a me atque illis socia atque communia sunt.

XII. CONSTANTII SCELERA SVMMATIM COLLECTA.

At vero nunc propria tua accipe. Christianum te mentiris: Christi nouus hostis es: An-
tichristum præuenis, & arcanorum mysteria eius operaris. Condis fidem, contra viuens.
Doctor profanorum es, indoctus piorum. Episcopatus tuis donas: bonos malis demutas:
sacerdotes custodiæ mandas: exercitus tuos ad terrorem Ecclesiæ disponis: Synodos con-
trahis, & Occidentalium fidem ad impietatem compellis: conclusos vrbe vna minis ter-
res, fame debilitas, hieme conficis, dissimulatione deprauas. Orientales autem dissen-
siones artifex nutris, blandos elicis, fautores instigas, veterum turbator es, profanus no-
uorum es. Omnia sæuissima sine inuidia glorioſarum mortium peragis: nouo inauditoq.
ingenij triumpho de diabolo vincis, & sine martyrio persequeris. Plus crudelitati vestræ,
Nero, Deci, Maximiane, debemus; diabolum enim per vos vicimus.] & infra: Scele-
E stissime mortalium, omnia persecutionis mala ita temperas, vt excludas & in peccato ve-
niam, & in confessione martyrium.]

XIII. CONSTANTII FRAVDES.

Et post multa de Constantij in persequendo Christianos fraude magis infesta, quam gla-
dio, hæc etiam in eumdem: Vestem ouis tuæ, lupe rapax, cernimus. Auro reipublicæ san-
ctum Dei honoras, & vel detracta templis, vel publicata edictis, vel exacta pœnis, Deo
ingeris: oculo sacerdotes excipis, quo & Christus est proditus: caput benedictioni submit-
tis, vt fidem calces: conuinio dignaris, ex quo Iudas ad proditionem egressus est: Cen-
sum capitum remittis, quem Christus, ne scandalo esset, exoluit: Vectigalia, Cæsar, do-
nas, vt ad negationem Christianos inuites: Quæ tua sunt relaxas, vt quæ Dei sunt amit-
tantur. hæc tua, falsa ouis, indumenta sunt. At nunc fructus operum tuorum, lupe rapax,
audi: neque alia potius, quam quæ gesta sunt in Ecclesia, refero, &c.] Pergit enim nar-
rare illa quæ aduersus Catholicos vbique locorum egisset; vt dicat: Breuius enim aduersus

Persam, quam aduersum nos, armis certatum est. Mutati Præfecti, electi Duces, corrupti A
populi, &c.] Postq. narrata exilia Episcoporum, addit, quod summum scelerum fuit, proscriptionem Liberij Papæ, & de eo quod perpetrasset in Ecclesiam Tolosanam in Gallijs: Quos (inquit) tu deinde in Ecclesiam Tolosanam exercuisti furores? clerici fustibus cæsi, diacones plumbo elisi: & in ipsum (vt sanctissimi mecum intelligunt) Christum manus immissæ.] ita Hilarius, intelligens Rhodanium Episcopũ Tolosanum in exilium ab eo missum. ex quibus perspiciæ auctoritate Hilarij probari lectionem Scueri a nobis superius positam, vt loco Dosanus, legendum sit, Tolosanus. Reliqua autem ab eodem in Constantium prolixius perorata, si lector hæc auidius cupiat, apud ipsum Hilarium legat.

XIV. HILARIVS EX INSPERATO RELAXATVR.

At quomodo post talia tantaq. in Imperatorem prolata potuit Hilarius ipse a Constantio non occidi? sed & a decreto exilio relaxari? quinimmo & in Gallias quoque restitui? Qui facit [a] ventis pondus, non pro arbitrio eos perflare siuit, sed nutu compescuit: & quem- B
admodum ad Laban de Iacob locutus est Dominus [b]; Caue ne quicquam asperum loquaris contra Iacob, sed in pace sine abire:] ita Constantio præcepit de Hilario, quem in pace reuerti iussit ad suos. Quod autem ad Hilarij reditum spectat; hoc ne anno vel sequenti contigerit, reuocari posse videtur in dubium: cum, quem constat a viuente Constantio relaxatum, post eius obitum, qui anno sequenti accidit, reuersum esse in Gallias, S. Hieronymus tradat [c]: cum tamen in Chronico, hoc anno vigesimoquarto Constantij Imperatoris in Gallias redijsse, idem affirmet.

a *Iob* 28.
b *Genes.* 31.
c *Hieron. aduers. Lucifer.*

XV. MARTINVS QVAERIT HILARIVM.

Redeunti vero, Romamq. primum aduentanti, S. Martinus ex Gallinaria insula, in qua solitariam vitam agebat, festinauit occurrere; sed cum iam inde abijsse comperisset, cum est secutus in Galliam. Hæc ex Seuero: eadem & Fortunatus de Hilarij in Gallias reditu: quibus addit: Sed hunc ipsum diuino nutu seruatum testificor pro correctione multorum. C
Nam pene totum mundum graui errore confusum, factis sæpe in Gallia Synodis, per Hilarium fuisse ad viam veritatis adductum, confiretur lingua multorum. Quid autem interest, vel pro æterna vita factum martyrem fuisse, vel amplius vixisse, reliqui ne perirent? Igitur sanctissimam animam etsi gladius persecutoris non abstulit, ipse tamen palmam martyrij non amisit.] hæc Fortunatus.

XVI. DE ANTONII CARDINALIS CARAFAE OBITV AVCTORIS LVCTVS.

Sed luctui iam cedit oratio, & stylum e manu excutit inopinatus euentus: cum inter hæc de Hilario conscribenda, affertur nuncium acerbissimum obitus Illustrissimi ac Reuerendissimi D. Antonij Cardinalis Carafæ S. R. E. Bibliothecarij: quo auctore, monitore, dicam & impulsore, Annales hi nostri, qualescumque sint, intra ipsa tamen septa domesticæ cellulæ, instar puellæ, sese verecundius continentes, prodire tandem cœperunt in lucem. Ceterum qui tanti viri claritudine atque splendore præuio summa alacritate D
feliciter incedere videbantur; eius discessu, densa obtecti caligine, mœsti resiliunt. Nam sicut eorum egressus ac progressus ipse extitit dux atque promotor; & totum id quod sunt, eidem lector debes acceptum ferre: ita iacturam quoque tuam in eo ex ipsius obitu senties, si forte lentiore gradu eosdem senseris mærentes incedere. Quanta vero putas illum solicitudine pro te laborasse, cum nutu, voce, quin & clamore impellebat ad cursum, & addebat currenti calcaria? licet ad longioris viæ terminum Nisæus quoque equus ipsi segnior videretur.

XVII. QVANTAE AESTIMATIONIS ANTON. CARD. CARAFA.

At priuata hæc dixerim damna, & nullius ferme momenti, si conferas cum illis, quæ vniuersa Christiana Respublica passa est tanti obitu sacerdotis, doctrina etsi non primi, inter primos certe adnumerandi, probitate vero nulli secundi. Quis vmquam complu- E
ribus retro decursis sæculis adeo de Christianis litteris bene meritus reperitur? cuius industria, intermortua Editio Septuagintaduorum rediuiua inexpectata comparuit; & nostra Vulgata, plurimo excusso puluere, emitescit; cuius & diligentia, Oecumenica antiqua Concilia, tam Latine quam Græce cõscripta, iam sunt candori pristino restituta: Quæ Federicus Borromæus S. R. E. diaconus Cardinalis Amplissimus, ei in adeo honestissima functione dignus heres accedens, recognita & aucta sub prælo habet. Sed & eiusdem venerandæ memoriæ viri industria tres etiam tomi Epistolarum Romanorum Pontificum, ingens plane Ecclesiæ Romanæ thesaurus e ruderibus antiquitatis effossus, iam habentur excusi. Quo quidem nomine quis neget vniuersam ei Ecclesiam Catholicam debere plurimum; nisi ille tantum, qui instar porci negligit margaritas, & sacerdotũ merita reddituum amplitudine & excrescentia sordide dimetitur? At dum hæc mecum versor, haud absque speciali Dei prouidentia accidisse videtur, vt post Hilarij recensita trophæa, præclarissimi

sacerdotis

A sacerdotis monumentum hic intexamus: quippe qui in eo quod spectat ad ingenuam illã, nulloq. humano affectu præpeditam in dicendo sententiam, & reprehendendo, qui reprehensibilis esset, animi libertatem, Hilarium egregie fuerit imitatus; quin & ceterarum quoque virtutum splendore coruscus, ac virginitatis præsertim nitore refulgens, vere reuerendissimus atque illustrissimus & vixit, & obijt. At iam inuita licet, tanto ductore orba, ad contextum rerum gestarum reuocetur languida ac tristis oratio.

XVIII. MACEDONIVS ET COLLEGAE QVID IN SPIRITVM SANCTVM.

Quod vero hæreticorum omnium commune est, nempe vt in deterius prolabantur: simulatque Macedonius Episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ abdicatus fuit; licet ab Acacio dissentiens, diceret Filium Deum esse, & cum alijs rebus omnibus, tum substantia Patri similem; Spiritum tamen sanctum non eiusdem cum Patre & Filio honoris par- B
ticipem esse docuit, sed ministrum eum & famulum vocauit; eademq. de illo, quæ de Angelis vere dici possint, disseruit. In cuius opinionis cum eo societatem venere Eleusius & Eustathius, & quotquot eo tempore ab illis, qui contrariam sectam sequebantur, abdicati fuerunt. Basilium quoque Ancyranum eadem Macedonij venena ebibisse vnà cum Eustathio Sebasteno, testatur S. Hieronymus [a], eumq. Macedonianæ partis principem nominat.

a *Hieron. de Script. Eccles. in Basilio.*

XIX. MARATHONIVS PROPAGATOR HAERESIS MACEDONIANAE.

Quorum quidem doctrinæ (inquit Sozomenus [b]) non exigua populi multitudo tum Constantinopoli, tum in Bithynia, Thracia, & Hellesponto, tum denique in alijs nationibus finitimis paruit. Etenim vitam, cui populus maxime solet animum attendere, non male instituebant. Nam incessus grauis illis, & viuendi ratio similis monachorum fuit, oratio non indiserta, indoles ad persuadendum apta: qualem etiam eo tempore Marathonium fuisse tradunt: qui cum Quæstor esset publicus militum Præfectis inseruientium, mul- C
tas collegit diuitias: & vt primum militiam deseruit, ad conuentus ægrorum & pauperum cura ac studio subleuandos, se totum contulit; postea vero Eustathij Episcopi Sebastiæ vitam monasticam amplexatus est, & conuentum monachorum Constantinopoli coegit, qui etiam ad hoc tempus successionis serie continuatus manet. Hanc hæresin partim studio, partim pecunia adeo auxit Marathonius, vti non sine causa (vt mihi quidem videtur) Macedoniani a nonnullis Marathoniani vocarentur. Nam solus iste cum collegis suis monachis causa extitit, quo minus hæc hæresis Constantinopoli penitus extincta esset. Etenim ex eo tempore, quo Macedonius abdicatus erat, ad Imperium vsque Arcadij, Macedoniani neque ecclesiam, neque Episcopos habebant: nam illud minime ab Arianis permissum est, qui omnes secum doctrina & opinione dissentientes ecclesijs eiecere, grauibusq. affecere supplicijs.] hæc Sozomenus.

b *Sozom. lib. 4. cap. 26.*

XX.

D Qui tamen in eo corrigendus est, quod ait ab hoc anno vsque ad tempora Arcadij Imperatoris Macedonianos Episcopis caruisse: nam in primis liquet ex his quæ ex Basilio dicta sunt, Eustathium, Eleusium, Basilium Ancyranum, & si qui alij depositi ab Acacianis in Concilio Constantinopolitano Episcopi, hos omnes hæresi Macedonij adhæsisse. Ex Gregorio Nazianzeno item constat ad Nectarium Episcopum Constantinopolitanum scribente [c], iam tempore Theodosij Macedonianos sibi Episcoporum nomina vsurpasse; nam ait: Macedoniani autem factione contendentes eo temeritatis & vesaniæ proruperunt, vt Episcoporum nomen sibi ipsis adsciscant, atque his in locis appareant, caputq. exerant, Eleusium suæ electionis auctorem garrientes.] hæc Gregorius. Quod autem Eleusius Cyzici Episcopus eiusmodi Macedonianorum hæresis habitus sit facile princeps, inde accidit; quod cum Macedonius in suburbijs Constantinopolis agens, haud diu post excesserit ex
E hac vita [d]; post obitum Constantij Eleusius Cyzici prævalens, ibidem propagauit sectam Macedonianorum: ob eamq. causam eadem vrbs dicta fuit ciuitas Macedonianorum: sic enim eam appellat Anastasius Nicænus Episcopus, cum præstigias eiusdem Macedoniani magi recenset his verbis [e]:

c *Greg. Nazian. ad Nectar.*
ELEVSIVS PROPAGATOR SECTAE MACEDONIANAE.
d *Sozom. lib. 4. cap. 25.*
e *Anast. Nic. 99. lib. 23. tom. 6. Bibl. SS. Patrũ.*

XXI. PRAESTIGIAE MACEDONIANI EPISCOPI.

Fui & aspexi hæreticum Cyzici, quæ est ciuitas Macedonianorum, qui dicuntur Pneumatomachi; qui oleam arborem, ex loco in quo stabat, in alium locum precationis prætextu transtulit, adumbraturam fenestram inanis eorum auditorij. Et cum quidam iniquus fœnerator vexaret mulierem viduam propter æs alienum mariti, & ab ea exigeret non quod debebat, sed longe amplius; hoc cum resciuisset prædictus Episcopus hæreticus, eius marito nondum sepulto, cum adhuc efferretur, detinuit lectum in quo iacebat, & effecit vt loqueretur mortuus, & diceret quantum deberet maritus suo creditori. Hoc autem hæretico mortuo, in eius quoque monumento effictæ sunt diuersæ spectra & signa. Pro-

prerea ergo non oportet, quemlibet qui signa facit, tamquam sanctum admittere, sed exa- A
2.Cor. 11. minare conuenienter ei qui dicit [a]: Nolite omni spiritui credere: Probate spiritum, num ex Deo sit.] hæc ipse.

XXII. QVALES AVCTORES SECTAE MACEDONIANAE.

Magna igitur facta est Macedonianis accessio tum ex affectatis operibus sanctis, tum etiam quorumdam ipsorum præstigijs. Ceterum prouocasse eos ad suum ipsorum auctorem, hoc ipsum confutasse erat. siquidem (quod testificatione antiquorum omnium constat) Macedonio nullus vmquam hæreticorum reperitur extitisse crudelior; & Eunomio sectæ propagatore nemo sceleſtior, vt quæ sequenti anno de ipso dicenda sunt facile demonstrabunt: de immanitate autem Macedonij suo loco superius actum est: de Macedonianis vero sæpe dicendum inferius: modo satis de ipso exordio hæresis post Synodum Constantinopoli habitam, eiusq. propagatione significasse.

XXIII. SERAPION AD ATHANASIVM DE MACEDONIANIS SCRIBIT.

Iam vero cum increbrescens fama nouæ hæresis peruasisset quoque Aegyptum, Sera- B
pion ille Magnus Episcopus Thmuis reddidit de his certiorem Athanasium latentem hoc quoque tempore in eremo: quibus ille auditis, licet e latebris, continuo & ipse primus iacula intorquere aggressus est in monstrum. id quidem redditæ ab Athanasio litteræ ad Serapionem suo ipsarum initio his verbis significant [b]:

b Athan. ad Serap. de Spir. S.

Litteræ tui sanctissimi affectus datæ mihi sunt in eremo. Etsi tum acerba erat contra nos persecutio, & multiplex peruestigatio eorum, qui me ad necem quærebant; tamen Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis nos in litteris tuis consolatus est: nam refricata mihi memoria tuæ pietatis, ceterorumq. qui legitimi ingenuiq. Christiani sunt, vificata mihi memoria tuæ pietatis, ceterorumq. qui legitimi ingenuiq. Christiani sunt, videbar mihi eos præsentes habere. Diu igitur eas litteras cum gaudio in manu tenebam, Ceterum vbi eas perlegissem, incepi denuo mærore angi. Scripsisti enim, carissime, & C
vere desideratissime, & ipse quoque mœstus, quosdam ex Arianis prodijsse, qui cum male ferant blasphemiam in Filium, ipsi tamen male sentiunt de Spiritu sancto; dicuntq. non solum creaturam esse, sed vnum quoque ex spiritibus ministris, & gradu tantum a ceteris Angelis differre, &c.]

XXIV. EPISTOLA SERAPIONIS.

XXV. PRODIT HAERESIS CATHOLICO NOMINE.

Sed eo periculosius eadem hæresis grassari cœpit, quod licet prodiret ex Arianis, tamen eius promulgatores aduersari se Ario profitebantur; atque adeo venenum melle illitum, nempe Catholico nomine superinducto, propinabatur. Vnde idem Athanasius ad eumdem, prope finem, post multa in confutationem nouæ hæresis egregie lucubrata, hæc addit: Sed gratiæ Deo, quod (vt scribis) latere nequiuerunt sub eo prætextu, quo se simulant Arianis contradicere: nam & apud illos in odio sunt, eo quod Spiritum dumtaxat, & non pariter cum eo etiam Verbum creaturam esse pronunciant; & male apud omnes audiunt, vt perduelles, oppugnatoresq. Spiritus sancti.] & paulo post: Ego igitur etsi agam in D
eremo; tamen ob improbitatem eorum, qui alios auertunt a veritate, nihili faciens eorum de nostræ dictionis tenuitate & humilitate subsannationes, paucis scripsi, & tuæ pietati transmisi, plurimum te exhortans, vt in istis legendis quædam emendes; & vbi imbecillior est dictio, veniam dones. Ego enim secundum Apostolicam a patribus acceptam fidem ista tradidi, nihil prorsus aliunde adijciens; sed sicut didiceram, ea scripsi, quæ cum sacris Scripturis congruerent, &c.]

XXVI. ATHANASIVS PRIMVS OPPVGNAT HAERESIN MACEDON.

Ab Athanasio igitur, & ex eremo, vbi velut sagitta in pharetra latitabat [c], primum tamquam e nubibus fulmen, aduersus Pneumatomachos recens obortos, scriptio prodijt: vt, quem acerrimum diuinitatis Filij vindicem idem diuinus Spiritus constituerat, eumdem quoque voluerit esse suæ vnius cum Filio & Patre substantiæ defensorem. Hic rursus illud, E
lector, considera, a quonam eiusmodi hæresis promulgetur, & a quo primum pariter impugnetur: vt vel ex personis saltem discas dignoscere dogmatis veritatem.

c Hieron. 1.

XXVII. EX MERITIS PERSONARVM COGNOSCI INTERDVM DOGMATA.

Ecce tibi Macedonius, ex hominum carnificina exiens, sanctorum cæde cruentus, martyrum madens sanguine, totus tumens, totus furens, adeo vt eã ob causam a ceteris Arianis, quod eius nomine secta nimium infamaretur, & ab ipso Imperatore Constantio, Catholicorum alioqui pœnarum auido, odio haberetur, atque a sede Constantinopolitana pariter deponeretur magna cum ignominia: Hic, inquam, sic comparatus, cum in odium suorum, a quibus sententiam iustam passus erat, Arianæ hæresi inceperit aduersari; ne tamen impius & veternosus hæreticus impietate careret, hæresin talem, tantamq. satanæ afflatus spiritu aduersus Spiritum sanctum blasphemiam furibundus euomuit. Cui ex aduerso pro assertione diuinitatis Spiritus sancti progreditur e sancta eremo Athanasius, mitissimus omnium hominum; non inferens, sed patiens persecutiones; non perdens quemquam,

A quam, sed factus ceteris causa salutis, deq. exantlatis pro veritate tuenda certaminibus mille coronis auctus, vbique spectatus, & Ecclesiæ Catholicæ laudibus commendatus, licet numquam satis laudatus.

XXVIII. PERVTILIS ADMONITIO.

Hos, inquam, cum tamquam in campo ad certamen positos contemplaris, quem horum diuino afflatum Spiritu, veritatis patrocinium suscepisse dixeris? Macedonium ne inferni fuligine plane furuum, gehennæq. ignes spirantem, an Athanasium iubare operum sanctorum coruscantem, & diuini Spiritus gratia sublimatum? Erit id perfacile cuique iudicare: vt nec opus sit, ex alijs probationibus superadditis, secundam vel tertiam a Iudicibus expectare sententiam. Sit tibi (quod alias te admonuisse meminimus) ad alia omnia dijudicanda dogmata, quænam vera, vel falsa, collatio ista tamquam lapis Lydius. Cum enim perspexeris, quis qualisve fuerit, & quem finem sortitus sit dogmatis cuiusque auctor,
B & qui pariter qualesve eius impugnatores extiterint; erit, vt in his dignoscendis, compendiosa quadam via scopum veritatis attingas.

XXIX. ATHANASII MODESTIA.

Sed vt ad Athanasium redeamus, admiranda plane in eo elucet modestia, animiq. demissio, dum sua scripta a Serapione cupit emendari. Talis namque esse consuevit Orthodoxorum tractatorum, quantumlibet scientia eminentium, mentis non sublime sapientis, vel fastu turgentis institutio, vt libenter sua exponant aliorum arbitrio, eorum præsertim, quos nouerint cum fidei sinceritate egregiam scientiam habere coniunctam. Erat huiusmodi quidem Serapion iste, ex monacho Episcopus, & Theologicis facultatibus apprime imbutus; de cuius scriptis hæc S. Hieronymus [a]: Serapion (inquit) Θμούεως Aegypti vrbis Episcopus, qui, ob elegantiam ingenij, cognomen Scholastici meruit, carus Antonio monacho, edidit aduersus Manichæum, egregium librum, & de Psalmorum titulis alium,
C & ad diuersos vtiles epistolas: & sub Constantio Principe etiam in confessione inclytus fuit.] hæc ipse.

a Hieronym. de Script. Eccles. in Serapione.

XXX. ARIANI IDEM ET MACEDONIANI.

Porro blasphemia ista postea ab ijs quoque qui Filium Dei pariter blasphemabant, ab Arianis inquam, auide suscepta est; ac proinde vbicumque tam in Oriente, quam in Occidente, Ariana hæresis diffunderetur, Macedoniana æque propagabatur: adeo vt ad nouellam hæresin fulciendam nihil omitterent Ariani, fallantes ea de causa etiam sacros codices. hinc iusta illa S. Ambrosij querela in commentarijs quos edidit de Spiritu sancto [b]: Ipse (inquit) Dominus dixit in Euangelio: Quoniam Deus Spiritus est: quem locum ita expresse Ariani testificamini esse de Spiritu, vt eum de vestris codicibus auferatis: atque vtinam de vestris, & non etiam de Ecclesiæ codicibus tolleretis. Eo enim tempore, quo impiæ infidelitatis Auxentius Mediolanensem Ecclesiam armis exercituq. occupauerat, vel
D a Valente atque Vrsacio nutantibus sacerdotibus suis incursabatur Ecclesia Sirmiensis, falsum hoc & sacrilegum simulacrum tamen in Ecclesiasticis codicibus deprehensum est: & fortasse hoc etiam in Oriente feciſtis. Et litteras quidem potuiſtis abolere, sed fidem non potuiſtis auferre: plus vos illa litura prodebat, plus illa litura damnabat. neque enim vos poteratis oblinire veritatem, sed illa litura de libro vitæ nomina vestra delebat.] hæc Ambrosius.

b Ambros. de Spiritu sancto lib. 3. c. 11.

XXXI. DONATVS FAVET HAERESI MACEDONIANAE.

Sed & eodem ferme tempore Donatum Episcopum Carthaginensem partis schismaticorum, quod fœdus (vt dictum est) iniisset cum Arianis, testatur S. Hieronymus scripsisse librum de Spiritu sancto, Ariano dogmati congruentem. Sic igitur videas, eam hæresin ipso sui ortu, fauentibus Arianis, eamq. ferentibus, perinde ac Arianum contagium, vniuersum prope Christianum orbem occupasse: qua de re sæpius inferius.

XXXII. EVDOXII PERVLANTIA.

E Quod autẽ ad Eudoxium fæcem hæreticorum omnium spectat, quem tamquam ostentum Constantius Imperator in Ecclesia Constantinopolitana euexit Episcopum; Sozomenus [c] hæc habet: Ad decimum vero Consulatum Constantij, Iuliani vero Cæsaris tertium; primo tempore quo conuentus in dedicatione magnæ illius ecclesiæ, quam Sapientiæ nomine nuncupant, agebantur; fertur, Eudoxium conscenso Episcopali solio, quo populum doceret (*subrogatus erat in locum Macedonij, eius ciuitatis Episcopi*) in ipso concionis exordio dixisse, Patrem impium esse, Filium vero pium. Quo dicto cum populus tumultuari inciperet; Conquiescite, inquit: Patrem impium dico, quia neminem colit: Filium vero pium, quia Patrem coluit. Quod cum dixisset, risus auditoribus excitatus est.] Sic ludebat sceleſtus in rebus maximi ponderis, veluti ioculator. At subdit Sozomenus:

c Sozom. lib. 4. cap. 25.

XXXIII. STVDIVM EVDOXII ET ACACII.

Est porro ab isto & Acacio communi consensu maxime laboratum, vt omnes in obliuionem decretorum Concilij Nicæni adducerentur. Quinetiam formulam fidei Arimini perlectam

Universidad de Deusto
Biblioteca

lectam, cum appendiculis, quas ipsi, quasi eam meliorē effecturi, adiecissent, passim in vniA uersum Imperium miserunt: iusserunt, idq. de Imperatoris mandato, omnes qui ei subscribere recusarent, exilio mulctari. Nam ferunt hoc studium ab illis susceptum esse, quod putabant facile se ac sine negotio conatum suum ad exitum perducturos. Quod quidem calamitatum initium erat plane maximarum. Siquidē perturbatio non dissimilis his, quas ante commemorauimus, per totum Imperium peruasit: itemq. persecutio par fere illis, quas Gentiles Imperatores iam olim excitauerant, omnes omnium Ecclesias occupauit. Nam licet quibusdam, quantum ad cruciatus corporis attinebat, remissior videretur; prudentibus tamen propter dedecus multo re vera acerbior. Nam vtrique, & qui persecutionem ciebant, & qui erant eadem afflictati, de Ecclesia fuerunt. Itaque eo turpior clades erat, quod quæ hostes facere solent, eadem in tribules facta sunt. Atqui sacra lex vetat, tales nos ostendere etiam aduersus exteros & peregrinos. Ista quidem nouitas a multis B approbata, in dies magis magisq. creuit, & ad aliarum rerum nouandarum studium serpsit; atque arrogantia elata, patria & auita instituta cœpit contemnere, legesq. proprias & suas condere.] hæc ex Sozomeno.

XXXIV. Ceterum quod item ad Eudoxium spectat; tantæ compertus est fuisse impietatis, vt cum Eunomio paria de Filio Dei sentiret, esse Patri dissimilem: occultabat tamen scelus; suadens quoque scriptis Eunomio, vt horrendam blasphemiam ad tempus regeret, fore aliquando vt eamdē magnifice propalaret. istæc quidem de co pluribus Theodoretus [a]: cuius quoque assertione illud compertum habetur, Eudoxio ob excellentiam impietatis Aetium inhæsisse; illum vero ambitiose obtinuisse, vt eorumdem hæresis sectatores non ab Aetio Aetiani, sed ab ipso Eudoxio Eudoxiani nominarentur. Eunomius autem, licet ab Eudoxio aduersus accusatores sæpe defensus; tamen, cum impius esse conuictus omnino C fuerit, consilio eiusdem Eudoxij fugam arripiens, hæresin, quam fouerat verbis, scriptis audacius propalauit, atque præstans impietate euasit hæresiarcha, Aetio magistro non impar; de quo S. Basilius [b]:

a Theod. lib. 2. cap. 29.

EVDOXIANI DICTI AETIANI.

b Basil. aduers. Eunom. lib. 1. prope princip.

XXXV. EVNOMIVS HAERESIARCHA PROCACISSIMVS.

Eunomius iste Galata, qui e rebus sibi ipsi turpissimis factus illustrior (Gloria enim, inquit Apostolus, in confusione ipsorum) cum futuris pietati præmijs eum honorem præstulisset, qui ipsum consequeretur, si, quæ nullus vmquam attigit, conscripsisset; blasphemiam, quam pressis adhuc labijs aliqui obloquebantur, splendidis his scriptis suis ausus est prædicare: princeps enim atque defensor totius hæresis appellari concupiuit.] hæc S. Basilius: qui cum Eunomium appellet Galatam, erroris arguitur Sozomenus [c], dum eum Cappadocem patria fuisse tradit; ex eo deceptus, quod, quem constat vixisse in Cappadocia, natum in ea prouincia existimauit: homo certe nequissimus, & si quis alius vmquam immenD so tumore mentis elatus. Etenim quo eius processerit fastus, vel insania potius, vix credibile videtur; nam de eo Theodoretus [d] hæc ait: Ausus est enim dicere, nihil se ex rebus diuinis ignorare, sed ipsam etiam diuinam substantiam exacte nouisse; eamdemq. de Deo se habere cognitionem, quam de se ipso habeat ipse Deus. Hoc eius furore perciti qui sunt execrandæ illius sectæ participes, audent & aperte dicere, se ita Deum nosse, vt ipse se ipsum.] ita Theodoretus.

c Sozom. lib. 7. c. 17.

d Theod. lib. 4. hæret. fabul.

XXXVI. BASILIVS REDARGVIT EVNOMII TEMERITATEM.

Istæc de procacia Eunomij cum S. Basilius accepisset, vt eius retunderet efferentem se adeo petulantiam, sic ad ipsum Eunomium scripsit [e]: Qui ea quæ sunt, scrutatu facilia esse dicit, omnino viam quamdam ac rationem, ex eorum, quæ sunt, cognitione, mente sua complexus est, & in his quæ comprehensibilia sunt & minutiora, exercitatus, per huiusmodi cognitionem & incomprehensibilem phantasiam vltra omnem cognitionem promoE uit. Itaque qui se existentium scientiam assecutum esse gloriatur, exponat nobis, quomodo quod minimum est eorum quæ in lucem prodierunt, natura habeat; &, quæ formicæ sit natura, dicat: an spiritu, vel anhelitu vita ipsius contineatur: an corpus habeat ossium districtione concinnatum ac discretum: neruisne ac nodulis coniuncturarum roborata sit: an musculorum & glandularum complexu, neruorum natura vndequaque conseruetur: an e sincipite per dorsuales nodos ad caudam vsque medulla prorogetur: vtrum ex neruosæ pelliculæ conflexione motis membris sit progrediendi facultas: habeatne hepar: an sub hepate sit flauæ bilis folliculus: vtrum renes habeat, & cor, & arterias, & venas, & membranas, & diaphragmata: nudave sit, vel crinita: an vnius tantum generis, aut multifarijs vtatur pedibus: quamdiu viuat: & quæ sit illi propagandæ posteritatis ratio: quotuplo fœtu, dum generat, fœcundetur: & quomodo nec pedestres omnes sint formicæ, nec

e Basil. epist. 168.

A nec alatæ omnes; sed aliæ humi repant, aliæ vero per aera volitent. Dicat itaque formicarum nobis naturam, qui eorum, quæ in natura sunt, scientiam cum fastu se prædicat assecutum: atque ita demum de potentia illa omnem intellectum superante disputet. Si vero scientia minutissimæ formicæ nondum es assecutus naturam; quomodo incomprehensibilem Dei potentiam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?] hactenus Basilius ad Eunomium.

XXXVII. EVNOMII ARROGANTIA QVO PROGRESSA.

At qui tantam sibi diuinarum rerum arrogabat scientiam, quiq. negabat Filium Patri similem, ipse se (proh scelus!) similem scientia prædicabat Altissimo. Sed quid inde euenit iste, cum scrutatus diuinam maiestatem, in terram descendens homines docuit? Audi Gregorium Nazianzenum [a] Eunomij & Eunomianorum prodentem horrendam auditu blaB sphemiam: Deum quidem (inquit) Filium esse fatentur, cum hoc ab eis & ratio ipsa & Scripturæ testimonia extorqueant; sed æquiuoce Deum dici, ac nominis solius participem esse contendunt.] perinde ac animal pictum, animal nomine tenus dicere consueuimus. Et de Incarnationis incomprehensibili mysterio quid assecutum se dixerit homo vaniloquus, recitat Gregorius Nyssenus [b]: nimirum, Dei Verbum non secundum substantiam, at secundum virtutes tantum humano corpori vnitum esse.

a Greg. Nazian. de Theo. orat. 3.

b Greg. Nyss. de anima lib. 2. c. 12

XXXVIII. BLASPHEMIAE ALIAE EVNOMII.

Sed & si ad inferiora descendas; videas, quid docuerit in Ecclesia homo scientia Deo non impar: qui Filium Dei negauit Deum; nec Verbum hominem factum, Ioanne iste sapientior, affirmabat: hic, inquam, fidem, quam ipse prædicabat, sufficere ad salutem iactabat, etiam si grauia atque enormia quis crimina perpetraret, atque in ijsdem perseueraret assidue. Testatur id de Eunomio Augustinus [c]. En quam mirificum & excellentem re-centiores hæretici gloriari possunt se nactos esse doctorem; qui, quæ ille ex intimis penC tralibus diuinæ mentis secreta hausit, affatim participantes, id ipsum eructent; satis scilicet fidem esse absque operibus ad salutem.

c Augustin. de hæres. c. 54.

XXXIX. RECENTIORVM HAERETICORVM CVM EVNOMIO ANTIQVA COGNATIO.

Quin & hic idem illorum magister eas in ipsorum animos instillauit blasphemias, quas & auide acceperunt; nimirum, sanctorum martyrum reliquiarum, miraculorum, eisdemq. adhiberi soliti religiosi cultus contemptum. de eo enim hæc habet S. Hieronymus [d] in Vigilantium: Rides de reliquijs martyrum cum auctore huius hæreseos Eunomio; Ecclesijs Christi calumniam struis; nec tali societate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ illa contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius basilicas Apostolorum & martyrum non ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorent Eunomium, cuius libros maioris auctoritatis arbitrantur, quam Euangelia, & in ipso credunt esse lumen veritatis.] & inferius de eodem Eunomio tradit, ipsum, instar Porphyrij, impie detraxisse miraculis sanctorum D martyrum, quæ dicebat esse præstigias dæmonum. Docuisse pariter eumdem Eunomium anabaptismum, cum scilicet rebaptizaret eos qui in nomine sanctissimæ Trinitatis baptizati essent, Epiphanius [e] auctor est. De origine præterea & creatione animæ male sensisse, a S. Gregorio Nysseno redarguitur [f].

d Hieron. aduer. Vigil. tom. 2.

e Epiph. hær. 75.

f Greg. Nyss. de anima, c. 6.

XL. ALIA EVNOMII DELIRAMENTA.

Porro adeo infensus hostis fuit sanctissimæ Trinitatis Eunomius, vt quælibet etiā signa, quibus illa repræsentaretur, amouerit: nempe trinam in baptismo fieri solitam immersionem. Sed & illud ridiculum in baptizando homine excogitauit, vt magna cautela ageretur, ne aqua baptismi alia membra, quam quæ sunt supra pectus, cum quis baptizatur, abluerentur. Testatur id quoque de ipso Theodoretus [g], qui addit: Ad hoc, vt id integre præstare posset, plures baptizandi modos excogitauit, & inter alios illum, cum baptizandum hominem supra subsellium inclinatum ponunt, foras tantum capite prominente: vel E modum illum, cum hominem in baptisterio positum totum pannis inuolutum vsque ad vngues, parte superiori pectoris cum capite nudo relicto, baptizabat.]

g Theod. lib. 4. hæret. fabul.

XLI. EVNOMIVS IMPVRISSIMVS.

Sed qualis doctrina Eunomius, talis & vitæ moribus fuit: quippe discipulus Aetij, asserentis, absque peccato licere se carnis libidinibus quomodocumque polluere, ficq. omni ex parte turpissimus, a quibusnam putandus se temperasse impudicitijs, quas censeret sibi perpetrare fas esse? Vir (inquit Ruffinus [h]) corpore & anima leprosus, & interius exteriusq. morbo regio corruptus.] Magno namque damno Fidelium, vitam longius Eunomius propagauit: siquidem anno decimoquarto Theodosij Imperatoris adhuc superstes erat, quando S. Hieronymus scribebat commentariolum de Viris illustribus: de quo cum meminit, ait: Vsque hodie viuere dicitur in Cappadocia, & multa contra Ecclesiam scribere. Respondent ei Apollinarius, Didymus, Basilius Cæsarienſis, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus.] hæc S. Hieronymus. Legibus quoque Imperatorum Catholicorum

h Ruffin. lib. 1. cap. 25.

tholicorum damnatus est, quod secreto conuentus cogeret: vnde (inquit Theodoretus[a]) accidit, vt ijdem Eunomiani dicti fuerint Trogloditæ. Sed & testatur ad sua tempora in exiguum numerum eius sectam redactam esse. Habuit discipulos magistro impietate non impares, & inter alios Vrbicum Potentinum, cuius meminit Athanasius[b]: habuit & Philostorgium discipulum, ingentem laudum suarum præconem[c].

[a] Theod. de hær. fab. lib. 4.
[b] Athan. de sing. nom.
[c] Niceph. lib. 2. cap. 29.

XLII. EVNOMII SCRIPTA QVALIA.

Quod autem ad Eunomij lucubrationes pertinet; non tantum fuerunt impiæ, sed plane insulsæ, vtpote hominis dialecticis tantummodo disciplinis exculti, qui sacras litteras leuiter attigit. Socrates[d], eius scriptorum monimenta recensens, hæc de ipso ait: Eunomius Aetij cognomento impij scriba fuit: qui cum eo vitam degens, fallaces ratiocinandi concludendiq. modos, qui sunt sophistarum proprij, ab illo didicit, eosq. sedulo imitatus est. Quinetiam inanibus ineptisq. vocibus operam dare, sophismataq. quibus ipse irretiretur, contexere, impudens aggressus, illisq. arroganter inflatus, ad blasphemiam præceps ruit.] & paulo post: At tametsi sacrarum litterarum prope ignarus imperitusq. fuit, neque potuit omnino eas intelligere; tamen verba variare, eademq. semper aliter atque aliter dicere potuit. At quod sibi ad dicendum proponebatur, numquam attigit, sicut septem tomi ab illo in Apostoli Pauli ad Romanos epistolam tam inepte compositi satis perspicue declarant. Nam cum multa verba inaniter de ea epistola profuderit, institutum tamen Apostoli animo capere nullo modo valet. Extant alij eius libri his consimiles; de quibus si cui in animo sit periculum facere, in magna verborum copia miram sententiarum inopiam reperiet.] hactenus Socrates: his consentientia alij quoque scripsere, & inter Græcos nouissimos late Suidas.

[d] Socrat. lib. 4. c. 7.

XLIII. HAERESES EX ARIANA PROPAGATAE IMPIETATE.

Iam vides, lector, ex infelici radice Arianæ hæresis tot praua germina propagata, nempe Eusebianos, Aetianos, Photinianos, Eudoxianos, Acacianos, Eunomianos, Macedonianos, atque Psatyrianos, quorum meminit Theodoretus[e]: qui impie dixerant, idem esse in Deo gignere, atque creare: quibus adiungit Cyrtianos, atque Dulianos, qui Dei Filium Patris seruum phanatice dixerunt. His igitur de hæresibus, quæ ex Ariana hæresi pullularunt, deq. amotione & suffectione diuersarum sedium Episcoporum, ordine recensitis; reliquum est, vt de Antiochena sede, cui præerat Eudoxius translatus Constantinopolim, cuinam post illum obtigerit, pauca dicamus. Atque illud primo memoria repetendum, Anianum illum, qui Eudoxio in Concilio Seleucien si damnato, ab eadem Synodo fuerat substitutus, a Comitibus eidem Synodo præsidentibus fuisse in exilium amandatum: atque ob eam causam relicta erat ipsa ciuitas absque pastore, libentius ferens solitudinem suam, quam hæreticum sibi Episcopum dari.

[e] Theodor. lib. 4. haeret. fab.

XLIV.

Quo tempore (inquit Sozomenus[f]) Eudoxio Ecclesiam Constantinopolitanam gubernante, multi sedem Antiochenam magno studio ambire cœperunt, & contentiones ac seditiones variæ (quod credibile erat in rebus eiusmodi euenire) tum in clero, tum in populo forte ortæ sunt: nam singuli eum, quem sperabant secum fide consensurum, ad Ecclesiam gubernandam delegerunt. Nondum enim desierant de doctrina fidei dissidere, neque adhuc in psalmorum & hymnorum cantu consenserant: sed, quod canebatur, singuli ad suam opinionem (vt ante dictum est) accommodabant. Cum hic igitur esset Antiochenæ Ecclesiæ status; percommodum visum est Eudoxianis, Meletium Sebastia Antiochiam transferre, virum tum ad dicendum, tum ad persuadendum valde idoneum, ipsa quoque vitæ ratione spectatum, & cum ipsis iam ante opinione coniunctum. Nam fama & æstimatione eius futurum putabant, vt non modo accolas Antiochiæ, verum etiam vrbes finitimas, & maxime olim Eustathianos, qui ita de Deo, sicut Concilium Nicænum tradiderat, sentiebant, omnino ad suam sectam attracturus esset.

[f] Sozom. lib. 4. c. 27.

MELETIVS AB EVDOXIO DATVR EPISCOPVS ANTIOCHENIS.

XLV.

Sed longe ipsos sua fefellit opinio. Nam vt venit Antiochiam, dicitur magnam populi multitudinem tum Arianorum, tum communionis Paulini in vnum conuenisse; partim quo eum, de quo tam celebris fama ante eius aduentum eo peruenerat, oculis viderent; partim quo quid dicturus, & quibus partibus esset suffragaturus, intelligerent. Etenim fama iam illo peruaserat, eum doctrinæ Concilij Nicæni approbatorem esse. Quod quidem euentus rei plane declarauit. Nam tametsi principio eo genere concionum, quod ad mores informandos pertinet, publice vtebatur; ad extremum tamen, Filium eiusdem cum Patre substantiæ esse, palam asseruit.

XLVI.

Dicitur porro, archidiaconum illius cleri, dum adhuc concionaretur, ad eum accurrisse, &, manu admota, eius os obturasse; cum autem manu multo euidentius, quam voce, sententiam

tentiam suam populo indicasse: Nam primum tres tantum digitos palam, vt omnes viderent, extendisse; deinde eosdem rursus compressisse, vno solo porrecto. qua quidem manus suæ figura, tamquam effigie quadam, populo expressit tum quæ sentiret, tum quæ dicere constituisset. Cum autem hic conatus archidiaconi frustratus esset, & ore dimisso manum Meletij comprehendisset; Meletius, cum linguam haberet liberam, clamore, voce, & oratione planiore suam declarauit opinionem, populumq. cohortatus est, decretis Nicæni Concilij adhæresce re; ingenueq. apud auditores testificatus, eos, qui aliter sentirent, a veritate penitus aberrare. Vbi vero non intermisit eadem ipsa, quantum poterat, aduersus archidiaconum ipsum impedire conantem, modo ore efferre, modo manu vicissim demonstrare, & in vtraque re enixe præstanda, homini omni certaminis genere exercitato se similem præbere; Eustathiani exclamare, gestire, & præ gaudio tripudiare; Arianiautem animos demittere cœperunt.

MELETIVS EX INSPERATO FIDEM CATHOLICAM PROFITETVR.

XLVII. MELETIVS EIECTVS IN EXILIVM.

Qua re audita, Eudoxiani grauiter succensere, sedulo operam dare, vt Meletius vrbe illa pellatur: eum denuo accersere ad se, quo pœnitentia adductus tum opinionem mutaret, tum ea, quæ dixerat, corrigeret. At cum de sententia minime desisteret; Imperatoris mandato & exturbatus Ecclesia est, & in exilium eiectus. Quo facto, sedes Antiochena Euzoio delata est, qui quidem iam antea simul cum Ario abdicatus fuerat: Meletij autem fautores, se ab Arianis segregantes, conuentus separatim egerunt. Nam qui ab initio Filium Patri consubstantialem asserebant, hi cum illis communicare propterea detrectarunt, tum quod Meletius ab Episcopis Arianis creatus fuerat Episcopus; tum quod hi, qui eum sequebantur, a sacerdotibus quoque Arianis baptizati. Atque isti quidem, licet doctrina fidei consentientes, ob hanc causam diuisi sunt. Imperator autem, simul vt accepit Persas res nouas moliri, venit Antiochiam.] hæc Sozomenus. Porro aduentum Imperatoris Antiochiam nonnisi circa finem huius anni contigisse, Ammianus tradit[a]. Eadem quoque de concione a Meletio habita Antiochiæ Epiphanius[b] meminit, immo & ipsam integre recitat; cuius est exordium: Sapientissimus Ecclesiastes dixit, Melior est finis orationis, quam principium, &c.] vtpote quod Meletius in suæ ipsius orationis fine confessus esset sanctissimam Trinitatem. Ceterum de his agens Theodoretus[c] confundere videtur depositionem & exilium Meletij cum ingressu eius in sedem Antiochenam: nam Synodum, cuius meminit, tempore depositionis eius potius contigisse, ex his quæ ceteri tradunt, affirmari posse videtur.

[a] Ammian. lib. 20. in fine.
[b] Epiph. haer. 73.
[c] Theod. lib. 2. cap. 31.

XLVIII.

Sed quod ad Meletium spectat, hallucinatus est Socrates[d], dum ait, ipsum Meletium ex sede Sebastena translatum Berœam, & ex hac ciuitate Antiochiam; cum potius Berœa in sedem Sebastenam in locum Eustathij nuper depositi fuerit subrogatus, & communi decreto populi, annuentibus Acacianis, Antiochiam accersitus. Eusebius enim Episcopus Samosatenus, cum Meletij animum satis exploratum haberet, sentire eum quæ pia sunt, consentientia Nicænæ fidei, ad eum eligendum Antiochenos Catholicos persuasit; cum reliqui putantes Meletium a suis partibus stare, quod ab Acacianis Sebastenæ Ecclesiæ præpositus fuisset, haud inuiti electioni Meletij consenserint: quod quidem decretum electionis firmatum pactis conuentis, apud Eusebium, tamquam sequestrem, depositum est. Sed cum (vt diximus) in publica concione sese Meletius secundum Nicænam fidem recte sentire professus esset, ob eamq. causam e sede Antiochena depositus: Acaciani, qui tunc erant Antiochiæ, decretum illud de electione Meletij per ipsum Imperatorem nisi sunt surripere ab Eusebij manibus: at vicit eius constantia. Rem porro gestam Theodoretus[e] narrat his verbis:

[d] Socrat. lib. 2. c. 34.

EVSEBIVS EPISCOP. SAMOSAT. MELETII PROMOTOR.

[e] Theod. lib. 2. c. 23.

XLIX. EVSEBII EPISCOP. SAMOSATENI CONSTANTIA.

Eusebius vero ille admirabilis, cuius supra mentionem feci, cuiq. commune de Meletio decretum commissum fuit, cum videret pacta violata, ad vrbem sibi concreditam abijt. Ariani autem, veriti ne decreti illius conscripti testimonio plane coarguerentur, persuadent Constantio, vt nuncium mitteret, decretum ab Eusebio petiturum. Imperator ergo eorum impulsu mittit nuncium, qui, equis in itinere crebro mutatis, quam celerrime tum aliquo proficisci, tum responsa ferre consueuerat. Vbi venit ad Eusebium, & mandata Imperatoris ei exponit; Eusebius, vir sane numquam satis laudatus, Non possum, inquit, commune decretum apud me depositum reddere, nisi omnes, qui meæ fidei illud commiserunt, in vnum conueniant. Quod responsum nuncius refert ad Imperatorem. Ille ardens iracundia nuncium mittit denuo: iubet decretum reddi: additq. in litteris se mandasse nuncio, vt nisi redderet illud, dexteram eius amputaret: cum tamen hæc ad eum perterrefaciendum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciendum solum scripsisset. Siquidem vetuerat, tabellarium illud facere, quod per litteras A
Eusebio minatus fuerat. Simulatque vero diuinus ille vir resignatis litteris intellexit supplicium, quod Imperator ei minatus fuerat; non dexteram solum, sed læuam etiam extendit, iubetq. vtramque abscindere: Nam decretum (inquit) non reddam, quod Arianæ improbitatis tam clarum indicium dat. Itaque Imperator, intellecta eius animi magnitudine & constantia, & tum eum plurimum admiratus est, & postea laudibus efferre non destitit. Etenim inimici, præstantes aduersariorum virtutes, magnitudine rerum gestarum ad id compulsi, etiam admirari solent.] hactenus de his Theodoretus.

L. SYNODVS ANTIOCH. IN CAVSA MELETII.

Quod autem depositiones Episcoporum ab ipsis quoque Arianis absque Synodo minime peragi solerent; plane demonstrat, eam ipsam quæ fertur Synodus Antiochena hoc tempore habita auctoritate Constantij, ad exauctorandum Meletium, & substituendum Euzoium, fuisse collectam. Meletium vero hoc anno vigesimoquarto Constantij electum B
Episcopum Antiochenum, & paulo post deiectum, S. Hieronymus testatur in Chronico. Quæ igitur causa Meletij conuenit Synodus Antiochiæ, nouam rursus fidem, eamdemq. omnium deterrimam condidit, de qua hæc in primis Sozomenus habet [a]:

a Sozom. lib. 4. cap. 28.

LI. EX VLTIMA PERFIDIA ARIANORVM ANOMIANI HAERETICI.

Acaciani vero adhuc quiescere non poterant; sed Antiochiæ rursus in vnum cum paucis quibusdam congregati, decreta quæ ipsi sanciuerunt insimulabant: statuebantq. nomen, Simile, ex formula Arimini & Constantinopoli perlecta, eximendum esse: & Filium Patri tum substantia, tum voluntate dissimilem esse, & ex nihilo ortum, sicut Ario iam ab initio placuerat, docebant. Quibus fuere subsidio sectatores Aetij, qui primus post Arium his nominibus palam ausus est vti. Vnde factum est, vt tum ipse ἄθεος, id est, auersus a Deo, tum eius doctrinæ approbatores Anomiani, & Exucontij, id est, Filium Patri dissimilem & ex nihilo ortum statuentes, appellarentur. Ac cum fautores decretorum Concilij Nicæ- C
ni scisciterentur ab illis; quemadmodum cum Filium Deum de Deo confiterentur, eum dissimilem Patri, ex nihilo ortum, idq. contra suam ipsorum fidei formulam, asserere auderent: respondebant, Paulum Apostolum dixisse, omnia ex Deo esse: & Filium in hac voce, Omnia, includi: hacq. ratione scriptum a se propositum, in quo fidem secundum diuinas Scripturas exposuerant, intelligendum esse. Atque istud quidem hoc modo inuertere, captioseq. eludere conati sunt. Ad extremum cum non possent his qui eos accusarent, arguerentque, satis plane respondere; lecta denuo fidei formula Constantinopoli approbata, decedunt, & ad suas ipsorum ciuitates reuertuntur.] hæc Sozomenus: atque hic finis Arianorum sub Constantio Synodorum. Habet eadem Athanasius [b], ex quo videtur idem accepisse Sozomenus.

b Athanas. de Synod.

LII. ACACIVS OMNIVM SCELERVM ARCHITECTVS.

Porro horum omnium fuisse Constantium Imperatorem antesignanum, idem Athana- D
sius subdit, eumq. affirmat in hac ipsa perfidia omnium extrema vsque ad obitum perseueransse, in qua & baptizatum esse ab Euzoio hæreticorum impuriſſimo. Ceterum etsi ex Athanasij sententia Constantius horum omnium scelerum auctor est habitus; Acacius tamen, qui eius inhærebat lateri, ab eodem Athanasio prædicatur totius impiæ molitionis architectus: quod enarrata de eo superius facile docent. Cum igitur omnium sententia Acacius iste Cæsariensis Episcopus, nullo refragante, existimatus sit Arianorum omnium nefandissimus; hic elucidandus est Hieronymi [c] locus subobscurus, quo ab hæreticorum classe visus est Acacium subtraxisse, cum ad Minerium* scribens sic ait: Ego & in adolescentia mea, & in extrema ætate protestor, & Origenem & Eusebium Cæsariensem viros esse doctissimos, sed erasse in dogmatum veritate: quod e contrario de Theodoro, Acacio, & Apollinario possumus dicere: & tamen omnes in explanationibus Scripturarum su- E
doris sui memoriam reliquere.] hæc S. Hieronymus.

c Hier. epist. 152. * Minerium

LIII. LOCVS S. HIERON. DE ACACIO ELVCIDATVR.

At Victorius emaculator atque elucidator scriptorum S. Hieronymi, licet vir plane disertus, nescimus quomodo, cum in locum hunc incidit, memoria temporum lapsus, quod S. Hieronymus de Theodoro & Acacio tradit, intelligendum putat de Acacio illo Episcopo Constantinopolitano, quem damnauit Gelasius Papa; & Theodoro illo Episcopo Mopsuesteno, damnato in Sexta Synodo, quorum ætates longe post Hieronymi tempora successere. Ceterum licet ex recitatis Hieronymi verbis aliqua possit de eorũ sensu emergere dubitatio; certe quidem de Hieronymi sententia, quin hos semper habuerit hæreticos, nulla penitus potest suboriri suspicio: nam & in eadem epistola, cum Acacij & Theodori scripta sæpe citasset, hæc subdit: Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco; sciat me illud Apo-

stoli

A stoli libenter audire; Omnia probate; quod bonum est, tenete: & Saluatoris verba, dicentis; Estote boni nummularij.] Verum illud non male Victorius, vt id quod a Hieronymo dicitur, e contrario, idem sit quod a fronte, & quod Græci dicunt ἐνώπιον. At magis placet, vt pro Quod, legendum sit Quid, addito accentu interrogatiuo, in hunc modum: Quid e contrario de Theodoro, Acacio, Apollinario possumus dicere? & tamen omnes in explanationibus Scripturarum sudoris sui nobis memoriam reliquerunt.] quæ si sic legas, nihil in Hieronymo inuenies obscurum, vel prauum. At de his hactenus.

LIV. VLTIMA SYNODORVM ARIANORVM SVB CONSTANTIO.

Vltima hæc Antiochiæ celebrata Synodus Arianorum sub Constantio fuit; atque hic tandem finis magnæ tragœdiæ ab Arianis post Nicænum Concilium per triginta & amplius annorum spatia confectæ; cuius tot fuerunt actus, quot celebrata Concilia: quorum vltimo, funestum illud, quod primum in eorum insedit animis, Dei Filium (proh scelus!)
B substantia & voluntate esse dissimilem, infeliciter concluſum est.

LV. IVLIANVS ACCLAMATVS IMPERATOR.

Sed (o prodigium!) quo tempore a Constantio adimitur diuinitas Filio Dei, eodem quoque ab ipso Imperium abripitur, cum in Gallijs Iulianus a militibus alias acclamatus, Imperator eligitur; & quantumlibet inuitus cogitur imperare, a quo esset anno sequenti Orientali quoque Imperio ipse Constantius exuendus & vita, nisi eum mors citior confeciſſet. Hæc de Iuliano creato ab exercitu Augusto, pluribus Ammianus [a]. Inuitum autem, nolentem, atque penitus reluctantem, se ab exercitu coactum Imperium suscepisse, idem ipse Iulianus in Misopogone contestatur. Hisce peractis, celebrans Quinquennalia, diademate vsus est lapidum fulgore distincto: cum antea, præ penuria, torques aurea fuisset a milite capiti ipsius imposita. Defunctam inter hæc coniugem Helenam, Romæ in suburbano viæ Nomentanæ, vbi Constantina soror eius, Galli coniux, sepulta erat, condi
C præcepit. Hæc omnia apud Ammianum [b].

a Amm. lib. 20.

b Amm. lib. 21.

LVI. EPITAPHIVM A S. DAMASO SCRIPTVM.

Christianæ haud dubium erant hæ feminæ, ambæ filiæ Constantini, sepulcræ eodem in loco, in suburbano viæ Nomentanæ, vbi est insignis Memoria S. Agnetis virginis & martyris, quæ (vt dictum est) expoſcente a patre Constantia virgine, eiusdem Constantini filia, ab eodem Imperatore erecta est, dedicata vero opere Constantinæ, post obitum viri Galli se Deo penitus addicentis, prout S. Damasi Papæ epigramma docet his versibus:

Constantina Deum venerans, Christoq. dicata
Omnibus impensis deuota mente paratis,
Numine diuino multum Christoq. iuuante,
Sacrauit templum victricis virginis Agnes,
Templorum quod vincit opus, terrenaq. cuncta:
D *Aurea nam rutilant summi fastigia tecti.*
Nomen enim Christi celebratur sedibus istis,
Tartaream solus potuit qui vincere mortem,
Inuictum solus cælis inferre triumphum.
Dignum Agnes munus, martyr, deuotaq. Christo,
Ex opibus nostris per sæcula longa tenebis.
O felix virgo memorandi nominis Agnes.] hactenus Damasi epigramma. Constantiæ vero sepulchrum adhuc visitur porphyreticum in Baptisterio apud eamdem ecclesiam collocatum.

LVII. PERSAE VRGENT ROMANVM IMPERIVM.

Ista dum aguntur in Occidente, inualescunt res Persarum aduersus Romanos in Mesopotamia, expugnatis iam ante munitione dicta Singara, Amida, & alijs locis. Quo vero
E tandem exterminij prolapsæ sint sub Constantio res Orientales, & in quod discrimen ipse Constantius positus fuerit, Ammianus illis verbis significat [c]: Sabinus fortuna & genere inter municipes clarus, ore volubili, replicabat, Constantium, immani crudescente bellorum materia, superatum a Persis, deductumq. postremo per fugam cum paucis adhibitam stationem intutam, panis frusto vixisse precario ab anu quadam agresti porrecto.] Cetera autem anno sequenti, quo eadem contigerunt, dicenda sunt.

c Amm. lib. 25.

LVIII. REDEVNTE GEORGIO, ALEXANDRIA VEXATA.

Hoc eodẽ anno ciuitas Alexandrina, Georgio reuertẽte ex Synodo, dire vexata est eius tyrannica potestate; de qua sic Sozomenus [d]: Eodem tempore, Athanasio adhuc in latibulo latitante, Georgius Alexandriam reuersus, tum Gentiles, tum Christianos qui opinione ab ipso discrepabant, grauibus affecit incommodis: vtrosque ad suam religionem per vim adducere conatus est: &, si qui renuerent, eos acerbe exagitauit. Habebatur odio tum a viris principibus, propterea quod ipsos contemnere, & magistratibus imperare;

d Sozom. lib. 4. c. vlt.

rum etiam plebi, quod tyranni partes agere, & omnes potentia superare vilus est. Sed maxime omnium Gentilibus inuisus erat, & quod immolare idolis ipsos, & quod dies festos patrios peragere prohibuerat, & quod militibus ac Duce Aegypti cum armis in vrbem introductis, statuas, monimenta, & omnia fanorum ornamenta abstulerat: quæ res causa extitit, cur sit postea interfectus.] sed de hoc inferius. De eo illa quoque fuit querela, quod cirros puerorum licentius tondebat. Hæc cum dicat Ammianus [a], idem est ac si diceret ipsum Georgium inuitos pueros in clerum cooptasse. Istæc vltimis ferme Constantij Imperatoris temporibus acciderunt.

a Amm. lib. 22.

IESV CHRISTI ANNVS 361. LIBERII PAP. ANNVS 10. CONSTANTII IMP. ANNVS 25.

I. IVLIANVS SIMVLAT SE CHRISTIANVM.

TRecentesimus sexagesimusprimus Christi annus Tauro & Florentio Consulibus adscribitur Fastis, famosus morte Constantij Imperatoris. At quæ sint eius obitum antegressa, seruato rerum ac temporum ordine, describamus. Iulianus Augustus ipso mense Ianuarij, licet animo auersus a Christiana religione prorsus esset; tamen ad stabiliendum collatum sibi a militibus nuper Imperium, quo sibi Christianorum animos conciliaret, quorum magna vis esset, eam ex more excolere simulans, vna cum illis sacros celebrauit conuentus: Ammianus enim de eo hæc habet [b]: Agebat (inquit) nihil interim de statu rerum præsentium mutans, sed animo tranquillo & quieto incidentia cuncta disponens; paulatimq. sese corroborans, vt dignitatis augmento, virium quoque congruerent incrementa. Vtq. omnes, nullo impediente, ad suum fauorem alliceret; inhærere cultui Christiano fingebat, a quo iampridem occulte desciuerat, arcanorum participibus paucis, aruspicinæ augurijsq. intentus, & ceteris quæ deorum semper fecere cultores. Et vt hæc interim celarentur, feriarum die, quem celebrantes mense Ianuario Christiani, Epiphaniam dictitant, progressus in eorum ecclesiam solemniter numine orato discessit.] hæc Ammianus.

b Amm. lib. 21.

II. IVLIANVS FINGIT EX NVMINE COLLATVM IMPERIVM.

At quam diuersa a rebus gestis a Iuliano huius anni principio, quæ postea sunt ab eodem facta cessere! Siquidem obfirmato omni ex parte, vt sibi videbatur, Imperio, palam exuit, quam diutius occultauit, hypocrisin. Antehac autem, velut impellente numine subire Imperiū cogeretur, multa variaq. dictitabat, & ad amicos pariter conscribebat; vt illud in primis, quod narrat Ammianus his verbis [c]: Nocte quæ declarationis Augusti præcesserat diem, iunctioribus proximis retulerat Imperator, per quietem aliquem visum, vt formari Genius publicus solet, hæc obiurgando dixisse: Olim, Iuliane, vestibulum ædium tuarum obseruo, latenter augere tuam gestiens dignitatem: & aliquoties tamquam repudiatus abscessi. Si sic nunc quidem recipior sententia concordare multorum, ibo demissus & mæstus: id tamen retineo in meo corde, quod tecum diutius non habitabo.]

c Amm. lib. 19.

III.

Huic plane haud dissimile illud est, quod idem ipse Ammianus inferius de eodem tradit [d]: Item (inquit) cum apud Viennam postea quiesceret sobrius, horrore * mediæ noctis imago quædam visa splendidior, hos ei versus heroos modo non vigilanti aperte dixit, eadem sæpius replicando, quibus fretus nihil asperum sibi superesse existimabat:

d Amm. lib. 21. * hora media

DE CONSTANTII OBITV PRAEDICTIO

Ζεὺς ὅταν ἐς πλατὺ τέρμα μόλῃ κλυτὸς ὑδροχόοιο,
παρθενικῆς δὲ χρόνος μοίρῃ βαίνῃ ὀλὶ πέμπτῃ
εἰκόσῃ, βασιλεὺς κωνστάντιος ἄσιδος αἴης
τέρμα φίλον βιότε συγχεῖν ἠὲ πόδυνον ἔχει.

Cum Iuppiter in excelsum terminum veniet turbulenti Aquarij,
Virginisq. Saturnus in parte ingredietur quinta
Vigesima, Rex Constantius Asiaticæ terræ,
Finem amicum, vitæ odiosum, & doloribus plenum habebit.]

Hæc apud Ammianum ex Græco translata. Recitat eosdem versus Zosimus, diuersa tamen translatione, Latinitate donatos.

IV.

Eiusdem quoque generis & argumenti ea sunt, quæ idem ipse Iulianus ad Oribasium sophistam magni nominis his ferme temporibus scripsit in hæc verba [e]: Ego hodie tale quiddam

e Iul. epist. ad Oribasium.

dam vidi: Arborem proceram in quodam triclinio peramplo & spatioso sitam putabam, quæ in terra se inflecteret, atque arbusculam paruam & teneram valdeq. florentem ad radices adgnatam haberet. Angebat me autem vehementer metus de exigua illa arbore, ne a quopiam vna cum magna auelleretur. Et cum propius accessissem, cerno magnam arborem humi prostratam, paruam autem erectam quidem, sed a terra suspensam. Quod cum vidissem, æstuans ac laborans, Heu, inquam, quanta arbor! & tamen periculum est, ne surculus etiam ei adgnatus intereat. Hic quidam mihi ignotus omnino, Contemplare, ait, diligenter, & bono sis animo; radice enim humi manente, paruula illa arbor permanebit, firmiorque hærebit.] istæc de somnio Iulianus, seu potius de his quæ effingendo vigilans somniabat de futuro, quod iam prope adepturus erat, Imperio; se per arbusculam, Constantium per grandem arborem præfigurans. IVLIANI VISIONES NVGACES.

V. IVLIANVS PALAM COEPIT DEOS COLERE.

Ceterum cum primum tantum sibi inesse virium vidit, & exercitu ad sua vota in omnibus comparato, quod clanculum paucis arbitris sibi amicitia & susperstitione coniunctis agere (vt ait Ammianus) solebat, iam palam facere non erubuit. Id quidem ipse ad Maximum Ephesium scribens, quo (vt dictum est) ad omnem impietatem vsus fuerat pædagogo, affirmat his verbis [a]: Illud maxime te audire conuenit, & quemadmodum vno tempore præsens auxilium deorum sensimus, & tantam insidiatorum multitudinem effugimus, nemine occiso, aut spoliato, sed ijs tantum custodiæ traditis, qui in scelere ipso deprehensi erant. Atque hæc quidem fortasse melius erit dicere, quam scribere; puto tamen abs te libentissimo animo auditum iri. Deos publice & palam colimus, & totus meus exercitus pietatem amat. Nos aperte boues immolamus. Dijs gratias agimus nullis hecatombis. Me iubent dij pure & caste, quoad potero, viuere. Ego vero ijs pareo, & quidem libenti animo. Magnos fructus laborum pollicentur, nisi segniter agamus.] sic Iulianus ad Maximum, cum ex Gallijs (vt ijsdem litteris ipse testatur) ad Illyrios peruenisset; cum iam vltro citroq. a Iuliano atque Constantio missis legationibus, ijsdemq. cassis redditis, in apertum bellum progressa res esset.

a Iul. epist. ad Maxim.

VI. INSIDIAE IN IVLIANVM.

Insidiæ vero illæ, a quibus se deorum beneficio liberatum tradit Iulianus, descriptæ videntur ab Ammiano [b]. Cū enim Constantius per secreta internuncia tentasset fidem Vadomari Regis Francorum sibi antea fœderati, vt eum in Iulianum armaret: ille Rex ad fallendum idoneus, & ad insidias struendas satis callidus, officiū omne suum per litteras Constantio pollicitus est. Sed dum hæc agerentur, litteris Vadomari ad Constantium interceptis, re cōperta, capitur Vadomarus, atque vinctus a Iuliano in Hispanias amandatur. quando Iulianus, mox victis barbaris, qui prope erant in armis, pro acceptis (vt ipse tradit) a dijs beneficijs, placauit (vt inquit Ammianus) secretiore ritu Bellonam, habuitq. ad exercitum concionem, & a singulis militare iuramentū exegit. Sic igitur cum appareat, Iulianum, quamdiu fuit in Gallia, deos secreto coluisse; erroris arguitur Zosimus [c], qui tunc in Gallijs eum publice immolasse testatur. Sed ex Iuliani ad Maximum litteris Ammianus [d] item redarguitur, cum de Iuliano ait, non antea se palam sacrificum exhibuisse, atque manifestum deorum cultorem, quam cum Constantinopolim peruenisset. At de Iuliani rebus gestis Constantinopoli, cum nonnisi post mortem Constantij ad tertium Idus Decembris illuc ipsum contigerit peruenisse, suo loco dicendum erit.

b Amm. lib. 21.

c Zosim. lib. 3.

d Amm. lib. 22.

VII. FVGA CONSVLVM.

Consules autem Taurus & Florentius, cum audissent Iulianum in Pannoniam peruenisse, fuga ex Vrbe se subduxerunt: quos in publicis memorijs Iulianus describi voluit, Consules fugitiuos. Scripserat ad Senatum litteras Iulianus, vt Vrbem sibi conseruaret. Hæc Zosimus [e]. Interea confiato iam bello inter Iulianum atque Constantium; idem Iulianus, dum ageret ille in Oriente, præoccupare Constantinopolim conatus est. Strauisse quidem Iuliano ad Imperium inuadendum, atque etiam obtinendum, viam sua impietate Constantium, certum est. Etenim quomodo passuri essent Fideles, apostatam a fide regnare, nisi Constantij tyrannidem tum in Occidente, tum etiam in Oriente, quamdiu imperauit, experti essent; quem & Christianæ religionis nuper iam senserint perduellem, cum in Synodo Constantinopoli acta ipse cum suis Christum negauerit esse Deum? Christianorum igitur qui Catholici essent, consultius rati sunt, pati dirum apertum fidei inimicum, quam dolo serpentem aduersarium, qui abnegata Christi diuinitate, ipsam integram (quod in se esset) Christianam religionem penitus conuulsisset. Ceterum qui essent hæretici, quod ipsis (vt sæpe dictum est) insitum esset temporibus inseruire, Iuliani gratiam potius promereri, quam illi aduersari, in animum induxere.

e Zosim. lib. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

VIII. CRVCIS SIGNVM IN MILITVM VESTIBVS.

Porro quid Iuliano obtigerit, cum est ingressus Illyricum, vnde (vt dictum est) ea ad Maximum scripsit, Sozomenus narrat his verbis [a]: Fertur autem, cum primum fines Illyrici ingrederetur, vites post vindemiam, circiter Virgiliarum occasum, vuis acerbis minimeq. maturis onustas visas esse: rorem q. tum in eius, tum in comitum suorum vestes ex aere delapsum singulis guttis signum Crucis in eis impressisse. Quæ res cum visæ fuissent; non ipse solum, verum etiam alij qui eum comitabantur, vuas haud maturas intempestiue apparentes aliquid boni portendere; rorem autem demissum, vestem eius, in quam forte cadebat, tali nota casu ac fortuito signasse existimarunt. At vero ab alijs dicebatur; ostentorum alterum significare, Imperatorem immaturo ætatis suæ tempore non aliter atque vuas immaturas periturum, & Imperium ad exiguum tempus duraturum: alterum indicare, religionem Christianam cælestem esse, & omnes figura Crucis signari oportere. Quæ coniecturæ fuere eorum, qui doctrina & religione ab Imperatore differentiebant; neque certe (vt videtur) a veritate aberrantes: nam temporis progressio vtrumque demonstrauit vere dictum esse.] in hunc modum Sozomenus.

[a] Sozom. lib. 5. c. 1.

IX. EXCVSAT SE IVLIANVS APVD CONSTANTIVM.

Iulianus vero quantumlibet sibi viam, quocumque progrederetur, vi exercitus aperiret; tamen excusationem quamdam, vt se purgaret apud Constantium de suscepto Imperio, forinsecus obtexebat, ne videretur esse tyrannus. Id sane S. Gregorius Nazianzenus in ipsum agens, atque acriter inuehens, testatur his verbis [b]: Primum quidem illius contumaciæ profligatæq. vecordiæ facinus fuit, quod sibi diadema imposuit, magniq. illius nominis honorem arrogauit (quod non fortunæ insolentia, sed pro virtutis præmio vel tempus, vel Imperatoris calculus affert, vel, vt moris antiqui fuit, Senatus iudicium) nec honoris modum eius arbitrio permisit, quem Imperij arbitrum dominumq. habuerat. Deinde (iam enim ob ea, quæ perpetrarat, necessitatem sibi in omne flagitium ruendi impositam esse perspiciebat) quid cogitat, & quo tum impietatis, tum furoris progreditur? O miram illius animi vesaniam! aduersus eum expeditionem suscipit, atque ab Occidente pedem mouet; in speciem quidem, quasi de suscepto diademate purgare vellet (adhuc amentiam suam occultare videbatur) re vera autem, vt totum Imperium ad se transferret, atque perfidia sua & ingratitudine in hominum admirationē veniret.] huncusque Gregorius.

[b] Greg. Nazian. orat. 1. in Iul.

X. EPISTOLA IVLIANI DE CAVSA ADVENTVS SVI.

At de causa aduentus sui, ipse epistola illa, quam, audita morte Constantij, scripsit ad Iulianum auunculum, agit his verbis [c]:

Ad tertiam horam noctis ineuntis, cum neminem qui scriberet, haberem, quod omnes occupati essent, vix potui hæc ad te scribere. Viuimus, deorum beneficio, liberati ab externis malis patiendis, vel faciendis. Testis mihi vero est Sol, cuius auxilium opemq. in primis popposci; testis Iuppiter Rex, quod Constantium occidere numquā optauerim; immo magis, id ne accideret, exoptauerim. Cur igitur veni? Quia videlicet dij aperte hortabantur, salutem polliciti, si parerem; sin vero remanerem, id quod dij prohibeant. Accedit, quod cum hostis iam appellatus essem, terrere eum dumtaxat cogitabam; eoq. pacto res ad colloquium aliquod lenius & mitius deuenturas esse: aut si etiam bello decernendum foret, fortunæ dijsq. omnia permitterem; atque exitum, qualem ipsorum clementia afferret, expectarem.] hactenus ad Iulianum Iulianus. Naissum autem cum peruenisset, ibidemq. substitisset, accepisse nuncium de Constantij obitu, auctor est Zosimus [d].

[c] Iulian. epist. ad Iulian.

[d] Zosim. lib. 3.

XI.

Sed ad res gestas Constantij hoc anno vsque ad diē obitus, reuertamur. Antiochiæ quidem cum hiemasse vsque ad veris tempus, cum profectus est in Persas, Ammianus testatur [e]. Ibi dum Constantius ageret, defuncto Hermogene Præfecto Prætorio in Oriente, in locum eius subrogauit Helpidium. Hic (idem inquit Ammianus) ex Paphlagonia oriundus adeo æquus ac mitis fuit, vt, cum ei coram se innocentem quemdam Constantius torqueri iussisset, æquo animo abrogari sibi potestatem orabat, hæcq. potius alijs ex sententia Principis agenda permitti.] At quod de tanto viro Præfectura nobilissima aucto incidit mentio; nolumus hic prætermittere, quod de eo, eiusq. coniuge Aristæneta, clarissima ac prudentissima femina, scribit S. Hieronymus in rebus gestis B. Hilarionis; quam quidem historiam hic retexere, antequam ad res Constantij vlterius progrediamur, dignum fore existimamus. Ipse ergo S. Hieronymus de his agit his verbis [f]: Aristæneta, Helpidij, qui postea Præfectus Prætorio fuit, vxor, valde nobilis inter suos, & inter Christianos nobilior, reuertens cum marito & tribus liberis abeato Antonio, Gazæ propter eorum infirmitatem remorata est: ibi enim siue ob corruptum aerem, siue (vt postea claruit) propter gloriam Hilarionis serui Dei, hemitritheo pariter arrepti, omnes a medicis

[e] Ammian. lib. 21.

PRAEFECTVRA HELPIDII

[f] Hieron. in Hilarione.

A medicis desperati sunt. Iacebat vlulans mater, & quasi inter tria filiorum excurrens cadauera, quem prius plangeret, nesciebat. Cognito autem quod esset quidam monachus in vicina solitudine, oblita matronalis pompæ, tantum se matrem nouerat: vadit comitata ancillulis & eunuchis; vixq. a viro persuasum est, vt asello sedens pergeret. Ad quem cum peruenisset; Per ego te, ait, Iesum clementissimum Deum nostrum obtestor, per Crucem eius & sanguinem, vt reddas mihi tres filios, & glorificetur in vrbe Gentilium nomen Domini Saluatoris: ingrediatur seruus eius Gazam, & Marnas corruat (erat idolum ibi famosum, quod illi Marnam, alij Iouem nominant.)

XII. S. HILARION INTERPELLATVR AB ARISTAENETA PRO FILIIS.

Renuente illo, atque dicente, numquam se egressurum de cella, nec habere consuetudinem, vt non modo ciuitatem, sed ne villulam quidem ingrederetur: prostrauit se illa humi, crebro clamitans: Hilarion, serue Christi, redde mihi liberos meos: quos Antonius tenuit in Aegypto, a te seruentur in Syria. Flebant cuncti qui aderant: sed & ipse negans fleuit. Quid multa? Non prius mulier recessit, quam ille pollicitus est, se post Solis occasum Gazam introiturum. Quo postquam venit, singulorum lectulos & arentia membra considerans, inuocauit Iesum. Et (o mira virtus!) quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit. Eadem hora acceperunt cibos, lugentemq. matrem cognoscentes, & benedicentes Deum, Sancti manus deosculati sunt. Quod postquam auditum est, & longe lateq. percrebuit, certatim ad eum de Syria & Aegypto confluebant, ita vt multi crederent in Christum, & se monachos profiterentur. necdum enim tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquam monachos ante S. Hilarionem in Syria nouerat. Ille fundator & eruditor huius conuersationis & studij in hac prouincia fuit. Habebat Dominus Iesus in Aegypto senem Antonium; habebat in Palæstina Hilarionem iuniorem.] hactenus S. Hieronymus: hæcq. nos occasione Helpidij, hoc anno a Constantio in Hermogenis locum creati Præfecti Prætorio: quem tamen cum omni laude dignissimum dicat ob mansuetudinem & æquitatem; Ammianus [a], more videlicet Gentilium carpentium quoscumque Christianæ religioni addictos, sugillat hominem, dicens fuisse simplicioris ingenij.

[a] Amm. lib. 21.

XIII. DE ARISTAENETAE HVMILITATE ET FIDE.

Porro de eadem Aristæneta, cum Præfectura Helpidij, idem S. Hieronymus hæc inferius [b]: Aristæneta illa, cuius supra fecimus mentionem, Præfecti tunc vxor, sed nihil de Præfecti ambitu habens, venit iterum ad Hilarionem, volens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens, Vellem, ait, ipse quoque ire, si non carcere huius monasterij clausus tenerer, & si eundi fructus esset: biduum enim hodie est, quod totus mundus tali parente orbatus est. Credidit illa, & substitit, & post paucos dies veniente nuncio, Antonij dormitionem audiuit.] Hæc cum ipse dicat de Helpidij Præfectura tempore mortis Antonij: nisi dixerimus, præter omnium sententiam, in hunc vsque annum Antonium fuisse superstitem; errasse oportuit Ammianum, Helpidij Præfecturam in hunc ipsum annum referentem; nisi secundum, hoc eodem anno, eum contigerit obire magistratum.

[b] Hieron. in Hilarione.

XIV. SECVNDAE NVPTIAE CONSTAN.

Sed iam ad Constantium redeamus: Qui Antiochiæ hiemauit; atque (vt Ammianus auctor est [c]) antequam expeditionem pararet in Persas, defuncta Eusebia coniuge, de qua multa superius, aliam, Faustinam nomine, vxorem sortitus est, ex qua genita est filia posthuma, Constantia dicta, quæ postea matrimonio iuncta est Gratiano. Constantius igitur Antiochiæ agens, aduersus Persas, in Mesopotamiam irrumpentes, expeditionem parat. Aduentante autem vere, antequam proficisceretur, conciliaturus sibi numen, sic ad Antiochenos pro Christiana religione rescripsit [d]:

[c] Amm. lib. 21.

[d] l. 16. de Epist. & cle. C. Theod.

XV. RESCRIPTVM PRO CHRISTIANIS.

In qualibet ciuitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio, quicumque voto Christianæ religionis meritum eximiæ singularisq. virtutis omnibus intimauerit, securitate perpetua potiatur. Gaudere enim & gloriari ex fide semper volumus: scientes magis religionibus, quam officijs & labore corporis, vel sudore, nostram Rempub. contineri. Dat. XVI. Kal. Mart. Antiochiæ, Tauro & Florentio Coss.]

XVI. CONSTANT. PROFICISCITVR IN PERSAS.

Quibus item Consulibus, contulit Themistio philosopho Præturæ insignia, deq. ea ad Senatum rescripsit [e]. Hic ille Themistius, qui gregijs commentarijs editis, Aristotelis scripta elucidauit; cuius meminit Suidas, aitq. eum a Iuliano Constantij successore designatum fuisse Constantinopolitanæ vrbis Præfectum. Porro cum aduersus Iulianū se bene putasset Occidentale Imperium muniuisse Constantius; ipso primo vere (vt ait Ammianus) aduersus Persas mouens exercitum, peruenit Edessam, cum adhuc Iulianus moraretur in Gallijs: Qui cū superatis montibus peruasisset Illyricum; nuncij (inquit idē Ammianus [f]

[e] l. 12. de Praet. Cod. Theod.

[f] Amm. lib. 21.

ad Constantium percrebuere certissimi, quorum clara fide compertum est, Iulianum A
Italiam & Illyricum cursu celeri prætergressum, claustra interim occupasse Succorum, ac
cita vndique præstolantem auxilia, vt multitudine stipatus armatorum peruaderet Thra-
ciam. Quo cognito, mœrore offusus Constantius, solatio vno sustentabatur, quod inte-
stinos semper superauerat motus.] communicatoq. cum suis consilio, communi omnium
consensu decretum est, eum cum expeditione reuerti; idq. tunc opportunum, quod &
Persarum Rex ad propria quoque reuerteretur.

XVII. FVNESTA VISA OBLATA CONSTAN.

In hoc rerum aduersarum tumultu (subdit Ammianus [a]) hærens eius fortuna, iam & sub-
sistens, aduentantem casum vitæ difficilem modo non loquentibus signis aperte mõstrabat.
Namque & nocturnis imaginibus terrebatur, & nondum penitus mersus in somnum vm-
bram viderat patris obtulisse pulchrum infantem, cumq. susceptum & locatum in gremio
suo, excussam ibi proiecisse longius sphæram, quam ipse dextera manu gestabat. Id au- B
tem permutationem temporum indicabat: licet interpretes placentia responderent. Post
hæc confessus est iunctioribus proximis, quod tamquam desolatus secretum aliquid vide-
re desierit, quod interdum affuisse sibi squalidius æstimabat, & putabatur genius esse qui-
dam tutelæ salutis appositus eũ reliquisse, mundo citius digressurum. Ferunt enim Theo-
logi, in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, huiusmodi quædam velut
actus rectura numina sociari, admodum tamen paucis visa, quos multiplices auxere virtu-
tes. Ita & oracula, & auctores docuerunt præclari.] Istæc, & alia de his, pluribus Am-
mianus: quibus, paucis quibusdam demptis, concordat Christiana religio. atque idem
auctor sic paulo post de Constantij obitu [b]:

[a] *Amm. ibid.*

[b] *Amm. lib. 21.*

XVIII. CONSTANTII IMP. OBITVS.

Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad motum certaminum ciuilium, C
vt solebat, auide surrecturus, paratis omnibus, exire properabat, immodice renitentibus
plurimis murmure tenus: nec enim dissuadere palam audebat quisquam, vel vetare. Au-
tumno iam senescente profectus, cum ad suburbanum venisset disiunctum exinde tertio
lapide, Hippocephalum nomine, lucente iam die, cadauer hominis interfecti dextera ia-
cens, capite auulso, conspexit contra occiduum latus extensum; territisq. omnibus, fi-
nem parantibus fatis, destinatius ipse tendebat (*ita loquitur Ethnicus scriptor*) venitq.
Tarsum, vbi leuiori febre contactus, ratusq. itinerario motu imminutæ valetudinis excuti
posse discrimen, petit per vias difficiles Mopsuestiam Ciliciæ, vltimam hanc pergentibus
stationem sub Tauri montis radicibus positam. Egrediq. secuto die conatus, illabente
morbi grauitate detentus est; paulatimq. vrente calore nimio venas, vt ne tangi quidem
corpus eius posset, in modum foculi feruens, cum vsus deficeret medelarum, vltimum spi-
rans defiebat exitium. Mentisq. sensu tum etiam integro, successorem suæ potestatis sta- D
tuisse dicitur Iulianum. Deinde anhelitu iam pulsante ietali, conticuit, diuq. cum anima
colluctatus iam discessura, abijt e vita tertio Nonarum Octobrium, Imperij vitæq. anno
quadragesimo, & mensibus paucis.] hactenus Ammianus.

XIX.

At quod ait, Constantium vltimo elogio statuisse Iulianum sui Imperij successorem, pu-
to commentum Ethnicorum Iuliano fauentiũ excogitatum, quo a Tyranni nomine ea ar-
te redderent ipsum immunem: nam S. Gregorius Nazianzenus de Constantio in extremis
laborante hæc tradit [c]: Hic vitam cum morte commutat, pastoris aduersarij (*nempe
Gregorij*) confirmator & patronus, malum haud malo Imperio finem imponens; atque inu-
tili, vt ferunt, pœnitentia in extremo vitæ spiritu affectus: cum nimirum ob alterius sæcu-
li tribunal, rerum suarum æquus est vnusquisque iudex.] Tria enim hæc mala, Imperioq.
suo & principatu indigna, ipsum agnouisse narrat: Vnum, quod generi suo necem attulis- E
set, ipso nimirum eius ingressu in Imperium: Aliud, quod Iulianum Apostatam Impera-
torem nominasset, creando eum Cæsarem: Tertium, quod nouis fidei dogmatibus stu-
duisset: simulque cum his vocibus e vita discessisse.

[c] *Greg. Nazian. orat. in laud. Athanas.* CONSTANTII MORITVRI POENITENTIA.

XX.

Ceterum vtcumque hæc extrema Constantij se habuerint, illud exploratum habetur,
ipsum eo tempore fuisse ab Euzoio Ariano Episcopo Antiocheno baptizatum. Id quidem
S. Athanasius testatur, cum ait [d]: Constantius hæreticus fuit; qui ad finem vsque perma-
nens in ea impietate, ac deinde moriens, voluit non a pijs viris, sed ab Euzoio, non semel,
sed sæpius ob Arianam hæresin depositio reiectoq. baptizari.] hæc Athanasius. De obitu
eiusdem Constantij sic etiam S. Hieronymus [e] ad Heliodorum: Constantius Arianæ fau-
tor hæreseos, dum contra inimicum paratur, & concitus fertur ad pugnam, in Mopsi vicu-
lo moriens, magno dolore, hosti reliquit Imperium.] & alibi [f]: Dominus excitatur, im-
perat

[d] *Athan. ſ. lib. de Synod.* CONSTANTIVS BAPTIZATVS AB EVZOIO.

[e] *Hieron. epiſt. 3.*

[f] *Hieron. contra Luciferianos prope finem.*

A perat tempestati; bestia moritur, tranquillitas redit, &c.] At de baptismo susceptο ab hæ-
retico homine Euzoio, absque controuersia ab omnibus affirmatur.

XXI. GREGORIVS NAZIAN. QVO MODO LAVDET CONST.

Cum igitur maiorum omnium constet assertione, Constantium Catholicos exagitan-
tem, atque Arianis fauentem, vixisse impium, & impie ab hæretico Episcopo baptizatum,
clausisse infeliciter diem extremum: præconia de eo a S. Gregorio Nazianzeno conscri-
pta permoleste piorum auribus ingeruntur. At quænam illa sint, hic describamus; ita ta-
men, vt & quonam modo valeant excusari, æque subdamus. Ab ipso itaque exordio lau-
dum eius ab apostrophe illa orationem auspicemur, qua Constantium ipsum hoc modo
compellat: Quid (inquit [a]) tibi accidit, o Imperatorum præstantissime, ac diuinissime, [a] *Greg. Nazian. in Iulian. orat. 1.*
Christiq. amantissime? Eo enim prouehor, vt tecum velut cum præsente atque audiente
expostulem: etsi multo excellentiorem te esse non dubitem, quam vt expostulatio nostra
B & reprehensio in te hæreat, vtpote qui Deo adiunctus sis, cælestisq. gloriæ hereditatem
acceperis, atque hactenus a nobis migraris, vt Imperium cum maiore commutares. Quod-
nam hoc consilium inisti, qui omnes non tui solum temporis Imperatores, sed etiam æta-
te tua superiores animi solertia atque acumine longe antecellebas? Qui barbaras nationes
per gyrum repurgabas, tyrannosq. intestinos ditioni tuæ partim sermonibus, partim armis
subijciebas: & quidem vtrumque ita dextere & egregie, quasi ab altero nihil molestiæ ti-
bi exhiberetur: cuius cum magna & eximia trophæa, armis & prælio quæsita, tum maiora
& illustriora sine vlla cruoris effusione parta: ad quem legationes & supplicationes vnde-
cumque confluebant: cui nationes omnes partim obediebant, partim iam iam obeditu-
ræ erant: vt in eadem causa essent omnes hi, quorum expugnatio in spe posita erat, ac si iam
domiti & in potestatem redacti essent.

XXII. LAVDES CONSTANTII.

C Qui Dei manu ad omnia consilia, resq. omnes agendas vtebaris: cuius denique & pru-
dentia maiorem admirationem sui mouebat, quam manuum vires; & rursum vires maiori
admirationi erant, quam prudentia; atque vtraque præclarior illustriorq. erat pieratis
gloria. Quonam igitur modo hic solum rudis, & imperitus, parumq. circumspectus ap-
paruisti? Quæ hæc inhumanæ humanitatis & clementiæ celeritas? Quis dæmonum ad
hanc deliberationem simul irrepsit? Quomodo magnam illam hereditatem, & patrium
decus atque ornamentum (Christianos intelligo) gentem illam toto passim Orbe lucen-
tem, Regale sacerdotium multo labore multisq. sudoribus auctum, tam breui atque exi-
guo temporis puncto communi huic pesti ac furiæ tradidisti?] Iuliano videlicet. Et post
multa eodem argumento exaggerata, de eiusdem Constantij summo in Christiana religio-
ne propaganda & cohonestanda studio, hæc subdit: Neque enim quisquam vmquam vl-
D lius rei tam acri & vehementi amore ac cupiditate correptus est, quam ille Christianos
crescere, atque in summam gloriæ potentiæq. amplitudinem peruenire cupiebat. Ac ne-
que subactæ nationes, neque Respublica præclaris legibus constituta atque gubernata,
nec pecuniarum copia, nec amplissima gloria, neque quod Rex Regum esset & diceretur,
nec quibuscumque alijs rebus hominis felicitas declaratur, neque quisquam ex omnibus
rebus humanis summopere ipsius animum oblectabat, quam vt & nos per ipsum, & per nos
ipse tum apud Deum, tum apud homines fioreremus, ac perpetua & in omne tempus in-
delebilis potentia permaneret. Illud enim probe perspiciebat, altius videlicet, magisq. re-
gie, quam plerique soleant, de rebus nostris cogitans, quod cum Christianorum rebus,
Romanorum simul increuerunt, simulq. cum aduentu Christi Imperium ingressum est, cum
nondum prius hoc euicisset, vt in vnius principatum plane deueniret. Atque ea de causa
E causam nostram, vt par erat, studiosius mihi fouere videbatur.] hæc ipse.

XXIII. EXCVSATVR A GREGORIO CONSTANTIVS.

Idemq. tacitæ illi occurrens obiectioni de Constantio, quod quamplurimos Christia-
norum & meliorem Ecclesiæ partem exagitasset, hæc statim subinfert: Qui quidem etsi
quid nobis negotij facessiuit, non eo facessiuit, quod nos contemneret, contumeliaq. op-
primeret, aut quod alijs quibusdam potius quam nobis gratificari cuperet: sed vt omnes
in vnum coiremus, consensioneq. animorum iungeremur; ne dissecti, schismatisq. & dis-
fidijs inter nos direpti atque disiuncti essemus. Sed, vt dicebam, parum cauta est simpli-
citas, clementiæq. adiuncta est imbecillitas; minimeq. is malitiam fraudemq. suspicatur,
cuius animus a malitia liber est & immunis. Ac proinde ab optimo Principe, quod futu-
rum erat, ignoratum est, nec fucus simulatioq. deprehensa est, sensimq. obrepsit impietas;
ac duæ benignitates simul occurrerunt, altera erga pium genus, altera erga omnium ho-
minum impiissimum, maximumq. diuini numinis contemptorem, nempe Iulianum.] ita

ibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ibi Gregorius. Sed & his iungamus quæ idem auctor aduersus eumdem Iulianum agens, de funere eiusdem Constantij, quod ad hoc ipsum spectat, recensет his verbis [a], postquam egit de infausto Iuliani obitu:

[a] Greg. Nazian. orat. 2. in Iul.

XXIV. CELEBRARE NIMIVM VIDETVR GREGORIVS CONSTANTIVM.

Quoniam (inquit) nos quoque mortuum habemus, eum scilicet qui ante iam e vita excessit; videamus hic quoque, quantum inter vtrumque Imperatorem discriminis fuit; si quid hoc etiam ijs ad felicitatem vel infelicitatem momenti habet, qui ex hac vita migrarunt. Ille igitur (*nempe Constantius*) publicis laudibus, faustisq. ominationibus, pompisq. deducitur, ac religiosis etiam his nostratibus cultibus, nocturnis cantionibus, facumq. gestationibus, quibus nos Christiani pium e vita discessum honore prosequi consueuimus. Ac lætitia luctu permixta efficitur huiusmodi corporis exportatio.] sic ibi.

XXV. FVNVS CONSTANTII.

Post hæc vero Gregorius magnum ac plane mirandum quid subditurus, primo liberans fidem suam, quam sciret apud plurimos periclitaturam, istæc caute præmittit: Quod si cui hæc oratio credibilis videtur, id quoque multorum auribus diuulgatum est: Quod cum corpus, Tauro monte superato, ad paternam ciuitatem (*nempe Constantinopolim*) hanc, inquam, illis cognominem, in primisq. claram & nobilem, veheretur; vox quædam e summis locis a nonnullis exaudiebatur, velut psallentium, & prosequentium (angelicorum, opinor, cœtuum) quod pietatis illi præmium erat, funebrisq. remuneratio. Nam etsi rectam & orthodoxam fidem nonnihil luxare visus est; hoc tamen crimen procerum importunitati, fideiq. peruersitati tribuendum est, qui simplicem, parumq. in pietate firmam animam, minimeq. barathra prospicientem, quo libuit, abduxerunt, exactæq. doctrinæ fuco atque prætextu, vitij zelum effecerunt. At nos, quod communius est, tum patrem, a quo Imperatoriæ potentiæ, & fidei Christianismo fundamenta iacta sunt, tum etiam doctrinæ hereditatem ad filium denolutam cogitates, eius qui iuste semper in Imperio vixerat, pioq. fine vitam clauserat, nobisq. principatum reliquerat, merito tabernaculum honore complectebamur. Vt autem magnæ & Imperatoriæ vrbi propinquus fuit; quid totius exercitus satellitium & stipationem, armatamq. turmam, Imperatori, tamquam viuo exhibitam, commemorare attinet, aut præclaræ ciuitatis effusionem, omnium, quæ vmquam fuerunt, aut futuræ sunt, celeberrimam?] hactenus de laudibus atque Constantij funere Gregorius: quod curatum fuisse per Iouianum Protectorem domesticorum, Ammianus testatur [b].

[b] Amm. lib. 21.

XXVI. GREGORIVS AB AVCTORE EXCVSATVR.

Videre iam videor, lector, ex obducto tuæ frontis inter legendum supercilio, te hæc infenso animo accepisse: sed amabo te, animæquior esto, & patere nos de his paulo fusius differentes, atque suspende interea de Gregorio tanto viro ferre sententiam. Primum quidem illud absque contentione, puto, concedes, nullius animum leui saltem suspicione iure pulsari posse, Gregorium (quod sæpe factitare solent encomiastæ oratores) in his dicendis adulationis vitio laborasse: siquidem eius laudes prædicabat, qui vita defunctus esset, a quo aliquid sperare non poterat, nec a successoribus eius, infantula posthuma tantum post se relicta.

XXVII. DIVERSA RATIO SCRIBENTIVM DIVERSA.

Hoc igitur narrationis ingressu paucis hisce verbis adulationis suspicione prorsus absterſa, quæ esse solet ad mentiendum illecebra; illud quoque velim, pie lector, attendas, scriptionum atque tractationum genera, cum soleant esse diuersa, non eadem ab omnibus requirenda; atque frustra in altero quæri, quod in altero tantum præstari solet. Quis, rogo, nesciat encomiastis tractatoris alios esse numeros, alios vero ab eo diuersos historiarū scriptoris? Ille namque parua, etsi vera, amplificationibus tamen reddere solet maxima, & facere verisimilia vera: coarctatur hic inter angustos limites veritatis, quos cum semel excesserit, esse definit quod profitetur historicus, & in alienis iam castris perfuga vagatur; ita vt ex huiusmodi tessera agnoscatur encomiastes, & qui censeatur historicus.

XXVIII. GREGORII INSTITVTVM.

Cum itaque Gregorius noster summo studio eloquentiæ binas illas in Iulianum lucubrationes lentissimas scripserit orationes: vnde magna vis dicendi, ac vehemens suppeditari solet oratoribus argumentum, ex comparatione probi viri, aliquem demonstrare esse deterrimum: haud arbitror quemquam adeo seuerum ac plane rigidum posse Gregorij esse censorem, vt non hic aliquid eidem concedendum putet, si comparans cum Iuliano Constantium, vt illum in locum infimum deprimat, hunc super sidera sit conatus extollere. Quæ enim impetu quodam dicendiq. copia fertur oratio, nescit habenas; cum in his præsertim opinione hominum videatur oratoris gloria collocata, si, quæ minima existant, maxima omni ex parte esse demonstret. Hac igitur ratione licuit Gregorio, comparatione Iuliani laudare Constantium, & in laudando excusationem mereri, si petitis vndique argumentis, &

tis, & quibuscumque ascitis coniecturis, in eo fuisse nimius videatur. Comparatione pessimi laudari interdum malum, vsu sæpe venisse, immo & ex diuinæ Scripturæ præscripto, quis ignorat? vt illud Ezechielis [a] demonstrat, cum comparatione scelestissimæ Hierusalem, iustificari ait, nempe videri iustas, Sodomam atque Samariam.

[a] Ezech. 16.

XXIX.

At cum nec liceat oratori omnino mentiri, præsertim Christiano; hic modo accuratius inuestigemus, an Gregorio, quem comparatione cum Iuliano inita Constantium iure laudasse diximus, & eo in argumento versatum ex paruis magna componere voluisse, possit aliquo modo mendacij crimen impingi: in hoc namque totius huiusce modi controuersiæ verti cardo videtur. Cum enim multus est in commendando Constantio ex pietate, nempe ex cultu erga Christianam religionem exhibito: certe quidem ex promulgatis ea de causa ab se legibus, alijsq. edictis aduersus idololatras, superstitiosos, incantatores, & magos sæpe sancitis, cum patri suo Constantino, tum alijs compluribus Orthodoxæ etiam fidei Principibus, Constantius impar existimari minime potest: qua de re tum a Gregorio merito laudatur, tum inter alios ab Ambrosio [b] digno elogio prædicatur, cum ait: Constantius augustæ memoriæ nondum sacris initiatus mysterijs, contaminari se putauit, si aræ illam videret: iussit auferri, non iussit reponi.] Id quidem Romæ accidisse diximus, cum ipse ascendens Capitolium, aram Victoriæ inde tolli præcepit. Ex his igitur summarum laudum sibi Constantium præconia comparasse, nemo est qui iure inficias ire possit: hocq. sensu accipienda sunt ea quæ alibi idem Gregorius [c] de eodem ipso Constantio ait, fuisse religiosissimum Principem, vt quisque alius eorum, quos ipse nouisset, Imperatorum.

CONSTANTIVS VNDE VERE LAVDEM MERVERIT.

[b] Ambros. ad Valent. epist. 31. vet. edit.

[c] Greg. Nazian. in carm. de ira cundia.

Quod vero spectat ad cultum Catholicæ pietatis; licet idem Gregorius ipsum excusset, haud tamen eum non erasse defendit, quem a suis fuisse deceptum, tum ibi, tum alijs etiam in locis constanter affirmat. Qua quidem in re, id ipsum quod Gregorius, præstiterunt Athanasius & Hilarius, qui grauissime a Constantio vexati sunt; cum scilicet interdum sic eum redarguant, vt excusent. nam inter alia sic Athanasius [d]: Illi (*nempe Episcopi Ariani*) præter mentem Constantij Imperatoris humani & pij, pro libidine quæ volunt promulgant, & faciunt ea quæ libet, & in faciendo vtuntur magna vafricie, &c.] habet & id genus multa in Apologijs suis ad Constantium scriptis; id ipsum Hilarius in libris ad Constantium, alijsq. locis superius recitatis, quæ, prolixitatis causa vitandæ, hic iterum repetere prætermittimus.

XXX. QVEM EXCVSAT, ERRASSE FATETVR.

[d] Athan. orat. 1. contra Arian.

XXXI. ALIQVA CONSTANTII MORIBVS PORRIGIS PŒNITENTIA.

Verum quod Gregorius non Constantium modo excusasse, sed & visus sit absoluisse, quinetiam in cælis cum beatis spiritibus collocasse; in his quidem a ceteris longe discrepat. Sed venia dignus error: cum ignorans facti, cum putauerit pœnitentem, quem vltimis illis verbis, quibus absolutis efflauit animam, doluisse ferunt [e], quod nouis studuisset dogmatibus. magna profecto ista fuit Imperatoris confessio, vltimo elogio rescidisse, quod vigintiquinque annorum spatio magno labore & industria extruxisset. Habuit id quidem pro constanti Gregorius, quod disertis verbis affirmat [f], pio fine vitam clausisse Constantium. Quod si vere, prout ipse putauit, accidisse contigerit; haud abhorret a fide, quod relatione multorum fuerat diffamatum de audito cælitus cantu: cum gaudium fiat in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente. At hæc, quæ de Constantij pœnitentia a Gregorio enarrantur, post susceptum ab Euzoio baptismum oportuit accidisse, cum iam (vt ait) proxime moriturus esset. Istæc autem a nobis dicta sunto, non ad absoluendum Constantium, sed ad excusandum atque defendendum Gregorium, quem inuerecunde atque admodum temere complures in crimen vocant proditæ veritatis.

[e] Greg. Nazian. orat. in laud. Athanas.

[f] Greg. Nazian. orat. 2. in Iul.

XXXII. MORES LAVDATI CONSTANTII.

Reliqua vero, quæ ad eius mores laudabiles spectant; cum enituisse egregia castitate, adeo vt nec aliqua potuisset aduersa vel leui suspicione pulsari, Ammianus affirmat. Quod autem pertinet ad alios probe compositos actus, necnon quæ eidem vitio vertebantur, atque de eius vultus effigie; habes hæc omnia fusius ab Ammiano recensita. Cum vero ipsum constet, ex ijs quæ a Gregorio dicta sunt, fuisse Christiano ritu sepulturæ mandatum: miramur dici eumdem Constantium inter diuos esse relatum: nisi fortasse id Iulianus Apostata præstitit ad abolendas contractas ex ingratitudine notas. Hic tandem finis Constantij Imperatoris plane felicissimi, & nulli Augustorum secundi, nisi Catholicæ fidei professoribus negotium facessisset. Vixit (inquit Victor historicus [g], quem hoc anno Iulianus Consularem præfecit Secundæ Pannoniæ, & ærea quoque statua honorauit [h]) annos quadraginta quatuor. Imperauit cum patre, fratribus, ac deinde solus annos triginta nouem; factus Augustus annos vigintiquatuor expletos, octo solus, cum fratribus, & Magnentio sexdecim,

[g] Vict. in Iul.

[h] Amm. lib. 21.

sexdecim, Cæsar quindecim.] Hæc cum ita legantur apud Victorem, deprauata esse nosA cuntur. Illud autem de annis Imperij Constantij certum est, eius Imperium inchoatum esse ab obitu Constantini, anno Domini trecentesimo vigesimoseptimo, XI. Kal. Iunij, quo ille mortuus est, productumq. ad præsentem vsque annum, quo obijt tertio Nonas Octobris: ex quibus cõstat ipsum imperasse post patrem annos vigintiquatuor, menses quatuor, & dies quatuordecim. Cetera vero, quæ contigerunt hoc anno post Constantij obitum, cum Iulianus solus cœpit moderari habenas Imperij, dicemus sequenti Annalium tomo.

XXXIII. MISERANDVS STATVS ECCLESIAE.

His igitur, quæ ad statum Romani Imperij pertinent, enarratis; modo, quonam statu essent res Ecclesiasticæ, pertractandum. Vbique luctus, vbique dolor, dominantibus Arianis, Orthodoxis vero fidei defensoribus magna ex parte exilio pulsis, vel factis extorribus; reliquis ferme omnibus, perpaucis exceptis, fœdus fœde ineuntibus cũ Arianis. Sed qui regia sibi iuncta potentia in populum Christianum diabolus adeo publice & aperte B grassabatur vt leo; in secretiorem illam Ecclesiæ partem, quæ eremi detinebatur ergastulis, in monachos, inquam, illos, qui secluſi e sæculo, cælo viderentur incluſi, Angelis parem vitam in terris agentes, sese serpentis instar occultis spiris obuolutum ingessit: peruasitq. primum (quod superius dictum est) Aegypti solitudinis monachos, schismatis Meletiani & Arianæ hæresis complures complicatis nodis obuoluens.

XXXIV. MASSALIANI HAERETICI.

Penetrauit eiusdem quoque serpentis virus monachos qui erant in Mesopotamia (extitit prouincia illa, in qua primum de abrenunciatione iussio data est a Deo fidei parenti Abraham, monachorum germinibus fertilissima) dum per pseudomonachos quosdam, quorum nomina recenset Theodoretus [a], Dadoen *, Sabbam, Adelphium, Simeonem, Hermam, & alios quosdam, inter eos hæresis spargitur Massalianorum *, qui ijdem Euchaitæ sunt dicti, Latine autem Precatores sunt nominati: quos & se Spirituales dicere solitos, C idem Theodoretus affirmat [b]. A temporibus namque Constantij hanc hæresin coaluisse in Mesopotamia, auctor est Epiphanius [c], cui maiorem fidem præstandam putamus, vtpote tunc viuenti, & aduersus eam scribenti, quam Theodoreto affirmanti temporibus Valentiniani atque Valentis Impp. prodijsse. His iure congruit illud Dauidicum [d]: In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.] Dum enim (quod decet sanctos monachos) orationibus iugiter vacant (nam & Dominus [e] admonuit semper orandum) eo superbiæ atque arrogantiæ elati sunt, vt præter orationem, cetera cuncta esse parui vel nullius plane momenti, affirmarent.

a Theod. hæret. fabul. lib. 4. c. 10.
* Daodem
* Messalian.
b Theod. hæret. fabul. lib. 6.
c Epiph. hær. 80.
d Psal. 141.
e Luc. 18.

XXXV. EVPHEMITAE MARTYRIANI HAERETICI.

Sed hic primum altius est repetenda ex Epiphanio Massalianorum origo. Secta illa erat non ex Christianis, vel Iudæis, Samaritisve comparata, dicta Euphemitarum, sed ex Gentilibus: qui cum plures deos assererent, nonnisi tamen vnum adorarent, quem dicerent D Omnipotentem: hiq. solerent in publicis a se ædificatis oratorijs conuenire precum causa. Hos quoque seipsos nominasse Martyrianos, quod, cum Gentiles essent, a prouinciarum Præsidibus persecutionem sint passi, & complures ex illis occisi a Lupicino Prætore, idem Epiphanius tradit. Sed & Satanianos eosdem se appellasse, propter cultum, quem exhiberent Satanæ, ne ab eo læderentur, idem affirmat. Ceterum diuersi plane ab his sunt, de quibus hic agimus, a precibus item dicti Massaliani: qui Constantij temporibus prodiere ex Christianis, ijsdemq. monachis, ijs scilicet, qui (vt dictum est) solitudinem Mesopotamiæ incolebant: qui quidem illud primum iecerunt struendæ impietatis fundamentum, vt assererent ex sententia Domini semper orandum, ac proinde precationi semper vacandum esse, ac cetera omnia negligenda: idq. affirmantes esse tanti momenti, vt solum sufficeret ad omnes potestates aduersarias superandas. Ex hoc in primis prouenit, vt, quod E erat monasticæ disciplinæ coniunctum, opus manuum penitus prætermitterent; illud Domini [f] vsurpantes: Operamini cibum qui non perit.] Sed & ieiunium penitus ignorabant; satis dicentes sufficere ad mentem expurgandam, orationem. Ijdem quoque ad preces coibant permixti mulieribus, quod a sanctis Christianorum institutis penitus abhorrebat.

f Ioan. 6.

XXXVI. DELIRAMENTA HAERETICORVM MASSALIANORVM.

At parum fuit illis, ex eiusmodi male assumpto principio, labefactare monasticam disciplinam, nisi etiam corrumperent Ecclesiastica dogmata. Siquidem eos nefandum illud dogma excogitasse, Theodoretus affirmat, vt dicerent, sacramenta Ecclesiæ nec prodesse, nec obesse, sed oratione tantum peccata laxari, dæmonesq. fugari: seq. habere, impie iactabant, baptismum ad instar nouaculæ: vt sicut hæc pilos corradit, & tamen ijdẽ ex radicibus iterum pullulant; ita, ex illorũ sententia, post baptismum remaneat peccatũ originale: perpetua tamen oratione peccati radicẽ prorsus euelli, asserebant: habereq. vnumquemque

A quemque hominem dicebant habitantem in se dæmonem; nec ipso caruisse Apostolos; cum vero tantum oratione fugari; qua aiebant posse quoque effici homines impassibiles, atque participes diuini Spiritus, & coniunctione animi cum cælesti sponso, mira dulcedine perfrui. Duas insuper addebant possidere homines animas, quarum alteram esse supercælestem: garriebant etiam capaces se esse corporeis oculis videndi sanctissimam Trinitatem. Vnde accidebat, vt huiusmodi visionibus, quæ per dæmonum illusionem solent fieri, delectarentur: quarum apparitionibus ac pariter reuelationibus eo insaniæ peruenere, vt non tam dicerent se esse perfectos, sed vel Angelum, vel Prophetam, immo & Christum esse iactarent, reliquos autem indignos esse Christiano nomine. Addit his Theodoretus [a]: Multa quoque alia faciunt, quæ eorum phrenesin arguunt. Nam (inquit) repente saltant, & super dæmones se saltasse iactant: & digitis sagittantium speciem præsefeB runt, se in dæmonem iaculari affirmantes: & quædam alia faciunt simili furore plena: & ideo Enthusiastarum, hoc est, diuinorum furore correptorum, nomen sortiti sunt.] ita Theodoretus. Et sane quidem eiusmodi visi sunt esse, vt inter insanos, mente captos, & furore arreptos numerandi potius fuissent, quam inter hæreticos, nisi omnes hæretici diuersis modis insania laborarent, & furore perciti essent.

a Theodor. hæret. fab. lib. 4.

Tractantur istæc non a Theodoreto tantum, sed etiam a Damasceno, qui & de eorum XXXVII. in pauperes immanitate hæc addit [b]: Inhumanitatem (inquit) in mendicos inducunt: negant enim ijs dandum, qui publice ea, quæ ad victum pertinent, quærunt; aut ijs quorum manus opere labefactatæ sint; aut ijs qui aduersa fortuna vtantur, vel corporum debilitate, vel morbis, vel acerbitate creditorum vexentur, vel furum iniurijs; vel alijs, qui huiusmodi casus experti fuerint, subuenire oportere eos, qui ab illis discreti sunt, & aliquid boC ni agere instituunt: sed sibi omnia esse suppeditanda, eo quod ipsi soli sint pauperes spiritu.] hæc Damascenus, qui de his plura subdit; additque, eosdem docuisse, ad libitum dirimi posse coniugia; suadereq. filijs neglectum parentum, & ad sibi omnia conferenda solitos exhortari: negasse quoque eos, quemquam initiari sacramentis, nisi super quem visibilis gratia Spiritus sancti descenderet. phantasticis enim huiusmodi visionibus a dæmone illudebantur, vt super eos visibili signo apparere videretur Spiritus sanctus, cum præsertim ordinationes celebrarent; nam habebant sacerdotes & Episcopos.

b Damasc. hæresi 80. CRVDELITAS MASSALIANORVM HAERETICORVM.

Quod vero in vnoquoque sacramento requirerent visibile signum, istæc de eisdem risu XXXVIII. digna narrat S. Augustinus [c]: Nonnulli dicunt eos de purgatione animæ nescio quá phantasticam & ridiculam fabulam narrare: porcam scilicet cum porcellis suis videri exire de ore hominis, quando purgatur; & in eum visibili similiter specie, ignem, qui non combuD rat, intrare.] hæc Augustinus. Eo quoque illusio dæmonis ipsos impulit, vt (quod testatur Theodoretus [d]) futurorũ reuelationes se habere gloriarentur. Quomodo autẽ hos expulerint Catholicæ professionis Episcopi, Latoius Melitensis, Amphilocius Iconij, & Flauianus Antiochiæ, idem subdit: sed de his suo loco dicendum. Non leuis negotij erat opus, hos habitu sancto latentes detegere: nam illis ex dogmatis præscripto iurare ac peierare fas fuisse, idem qui supra tradit Damascenus. Massalianorum quoque eam sententiam fuisse, S. Hieronymus docet [e], vt dicerent posse hominem ad perfectionm, atque ad similitudinem & æqualitatem Dei, humana virtute & scientia peruenire: ita vt assererent, se ne cogitatione quidem & ignorantia (cum ad consummationis culmen ascenderint) posse peccare. sic de his S. Hieronymus.

c Augusſ. de hæres. c. 57. LVDIBRIVM MASSALIANORVM.
d Theodor. hæret. fabul. lib. 4.
e Hieron. dial. aduers. Pelag. in præfat.

Quod vero ad habitum corporis spectat, hæc Epiphanius [f]: Sed & in alia forma inuen- XXXIX. E ti sunt ijdem venerandi nostri fratres, qui in monasterijs per Mesopotamiam degunt (quas & Mandras, hoc est, ouilia, siue cohortes appellant) nam comas muliebres producunt, & sacco conspicuo incedunt. Oportebat autem filios sanctæ virginis matris nostræ Ecclesiæ esse reuerendos in tonsura', & colere Deum occulte videntem occulra.] & paulo post: Alienũ est a Catholica Ecclesia saccus conspicuus; & coma extenta, a prædicatione Apostolorum.] hæc ipse. Quod autem ad propagationem huiusmodi generis monachorum; haud prætergressi visi sunt Mesopotamiam, vel Syriam, occulte serpentes, eo quod expellerentur ab omnibus, sicubi detecti essent, cum occulte serperent sicut cancer.

f Epiphan. hæresi 80. MASSALIANORVM HABITVS.

Quod vero ad disciplinam monasticam pertinet; eam partem complures etiam in Oc- XL. cidente tunc sectati sunt ignaui monachi, qua negarent esse manibus operandum: aduerMONACHI NEGANTES OPERANDVM MANIBVS. sus quos S. Augustinus commentarium illum scripsit, De opere monachorum. Eiusdem plane generis ille visus est esse monachus, quem Siluanus Abbas ad meliorem frugem restituit;

Universidad de Deusto
Biblioteca

[a] *Vit. Patr. par. 2. §. 51.*

ſtituit; de quo ſic in Vitis Patrum[a]: Quidam peregrinus frater venit ad Abbatem Siluanum in monte Sina, & vidit quod fratres operarentur, & dicit eis: Quare operamini eſcam quæ perit? Maria autem optimam partem elegit. Tunc ſenex dicit diſcipulo ſuo Zachariæ: Da illi codicem, vt legat, & mitte illum in cellulam quæ nihil habet. Hora autem nona circumſpiciebat frater ille viam, ſi forte vocaret eum ſenex ad comedendum. Poſtquam autem tranſijt hora nona, venit ad ſenem, dicens ei: Numquid hodie non comederunt fratres, Abba? Cumq. ſenex fateretur; ait ille: Quare me non vocaſti? Tunc dixit ei Abbas Siluanus: Tu homo ſpiritualis es, & non habes neceſſe hanc eſcam: nos autem tamquam carnales opus habemus comedere, ideo operamur: tu autem optimam partem elegiſti: legis enim quotidie, & non vis carnalem eſcam accipere. Quod cum audiſſet, cœpit pœnitere, & dicere: Indulge mihi, Abba. Tunc reſpondit illi Siluanus: Ergo neceſſaria eſt Martha Mariæ: propter Martham enim & Maria laudatur.] hæc ibi de monacho ea ex parte Maſſalianorum errorem ſectante: ipſi enim qui eius ſectæ erant (vt diximus) hi Spirituales ſe nominabant, reliquos vero Carnales. A B

XLI. MONACHI QVIDAM AEGYPTII PATVO ERRORE LAPSI.

Quod autem ijdem dicerent Maſſaliani, ab hominibus orantibus dæmones foras egredi per excrementa, per ſputa, mucum, & alia; in memoriam reuocatur, his contraria conatum eſſe dæmonem ſuadere monachis quibuſdam Aegypti, nimirum, peccatũ eſſe eiuſmodi neceſſaria corporis excrementa egerere: in quos iure expoſtulat Athanaſius, ſic ſcribens ad Ammonem monachum, cum inter alia hæc ait[b]: Diaboli artes nequeo non mirari: qui lues & corruptela cum ſit, ſanctitatis & puritatis ſpecie plenas rationes ſubijciat: at id potius vt infidietur, quam vt probet, facit. Ideo enim iſta auribus Aſcetarum inſuſurrat, quæ nihil ad vitam commodi aliud, quam quod nouitatis & nugarum plenas rationes diligenter euitandas (vt antea monui) conferunt: vt dum eos a conſueto & ſalutari ſtudio reuocarit, regnare ſolus & rerum potiri videatur. Quid enim, rogo te dilecte, & in primis pie, ſceleris aut labis habeat ipſa, quæ poſtulante natura fit, excretio? verbi gratia, ſi quis erumpentem e naribus mucorem, vel ipſa oris ſputa vitio vertat? atque & his ampliora longe poſſumus addere; ventris nempe deiectiones, quæ ita cunctis exiſtunt neceſſariæ, vt ſine his ne viuere quidem animal natura voluerit. Deinde cum hominem manuum Dei opus eſſe, diuina Scriptura[c] docente, credamus: qui fit, vt ex munda facultate polluti aliquid & contaminati operis prodeat? Deinde ſi, quod in Actis Apoſtolorum[d] didicimus, Dei genus ſumus; immundum prorſus in nobis & contaminatum nihil habemus. Tum enim inquinamur ſolum, cum peſſimi odoris opus, peccatum operamur.] Subdit autem, ex ſententia Domini male accepta, hanc eos hauſiſſe hæreſin; qui ait[e]: Non quæ intrant per os coinquinant hominem, ſed quæ exeunt.] C D

[b] *Athan. ad Ammonem monach.*
[c] *Gen. 2.*
[d] *Act. 17.*
[e] *Matth. 15.*

XLII. NOVA HAERESIS EXTINGVITVR.

Porro ea ſcripta epiſtola Athanaſius emergentem e ſcrupulo quorumdam & dæmonis fallacia hæreſin cito compreſſit atque ſuccidit: quam eo vſque progreſſam eſſe declarat, vt eadem ratione matrimonium quoque damnarent, quod in procreatione prolis e corpore progredi ſemen neceſſe eſſet. Detecta eſt plane diaboli mira calliditas, qui ſic (quod eſt apud Iſaiam[f]) deduceret iniquitatem in funiculis, vt ex eis efficeret vinculum plauſtri. Demum vero Athanaſius ad eumdem Archimandritam Ammonem eadem epiſtola hæc perorat: Quare hoc vnum abs te contenderim, Pater, vt qui tuæ fidei commiſſi ſunt greges, aduerſus iſta munias, & Apoſtolicis verbis horteris, Euangelicis demulceas, eiſdem Pſalmis conſulas, ſuadeaſq. vt ſecundum Dei oracula viuificari poſtulent: quæ nihil aliud, quam vt puro corde eidem ſeruiamus, docent, &c.]

[f] *Iſa. 5.*

XLIII. MONACHORVM QVORVMDAM DELIRIA.

In horum pariter claſſem adlegendi ſunt illi pſeudomonachi, quorum S. Epiphanius in ſua Anacephalæoſi meminit, atque in primis de Zacchæo, cum ait: Zacchæus, qui nuper mortuus eſt in Montana circa Hieroſolymam regione, penitus cum nullo homine preces faciebat; ſed & ob eam cauſam audenter ſancta myſteria contrectabat; & ſacrificia, cum laicus eſſet, impudenter tractabat. Alius vero quidam (quiſquis tandem ille erat vir) qui vitam ſane piã viuere putabatur, & in monaſterio circa deſerta Aegypti habitabat; itemq. alius & Sinæum montem habitans; qui ex ſomnijs iuueniliter ac fortiter, ſed temere egerunt, vt impoſitionem manuum ad Epiſcopatum ſuſceperint, ſederintque; ac quæ Epiſcoporum ſunt, facere aggreſſi ſint, ad ſe non pertinentia. Alij autem non pauci ſe ipſos caſtrare auſi ſunt, præter mandata, nimirum iuuenilis & robuſtæ actionis gratia. Alij vero fortiter ſibi agere videntur, qui audent, non conſultis alijs, & præter aliorum morem, velut ab Orthodoxis progreſſi, collegium ſibi ipſis contrahere, & citra vniuerſalis Synodi approbationem, E

A tionem, rebaptizare eos qui ad ipſos accedunt, nimirum ex Arianis: cum nondum res ſit ex cenſura Synodi, velut dixi, deciſa.] & paulo poſt: Sunt & alij, quorum vnuſquiſque per ſeipſum precatur, & non cum aliquo in totum (nemini ſcilicet communicare volentes.) Aliqui vero precantur in vinculis præter Eccleſiæ ſtatutum.] hæc Epiphanius.

XLIV. EVSTATHIVS HAERESIARCHA.

At longe his tetriora videri poſſunt, quibus Euſtathius infecit monachos, atque, ſi licuiſſet, vniuerſam Dei Eccleſiam: hic enim adeo fauit monachiſmo, vt ſpreuerit reliquos Chriſtianorum ordines, & prætextu quodam ſanctitatis, Dei Eccleſiam, quæ (inſtar sagenæ omnium genera piſcium congregantis) cunctos amplectitur, peſſumdederit, atque ferme penitus fuiſſet demolitus, niſi cito ſecuris Apoſtolica infauſtos palmites ſuccid ſſet: cum auctoritate Rom. Pontificis, Gangris ciuitate in Paphlagonia congregata Synodo, quot hæreſes delirus Euſtathius ſtatuerat, tot aduerſus eas ſtatutis canonibus, Patres paB ribus ſuffragijs damnauere. Porro hic de his agere ad calcem ferme tomi huius diſtulimus, vbi ſimul congeſſimus quæ ex monachis toto hoc annorum periodo, quo præſens tomus includitur, hæreſes prodiere; cum quoto potiſſimum anno Conſtantini dicta Synodus fuerit celebrata, minime appareret: cum tamen certum ſit, ex præſentia Oſij Epiſcopi Cordubenſis, qui eidem Synodo interfuiſſe legitur; ipſam celebratam eſſe temporibus Conſtantini Magni, cum Oſius a Romano Pontifice legatus in Orientem miſſus eſt, vt omnem labantem Eccleſiarum ſtatum componeret, prout ſuperius pluribus diximus. Quod igitur idem Oſius Apoſtolicæ ſedis legatus eidem Gangrenſi Concilio præſto fuit; inde puto accidit, vt Symmachus Papa in ſexta Synodo Romana libere teſtatus ſit, canones Gangrenſes Apoſtolica auctoritate conditos eſſe.

CONCILIVM GANGRENSE AVCTORITATE ROM. PONTIFICIS COLLECTVM.

XLV.

At priuſquam de his agamus, de Euſtathio prauorum huiuſmodi dogmatum architecto
C differendum eſt. Hunc fuiſſe Euſtathium illum Epiſcopum Sebaſtiæ in Minori Armenia, de quo ſæpe ſuperius, atque ſæpius quarto tomo dicturi ſumus, Socratis[a], atque Sozomeni[b], & aliorum recentiorum, qui hos ſunt ſecuti, hiſtoricorum aſſertione traditur. Quod quidem mihi nulla prorſus ratione probatur: cum e contrario plura ſint, quæ dictis auctoribus magnopere aduerſentur. Et in primis, quod S. Baſilius duabus epiſtolis cum diligenti ſcopa cunctas eiuſdem Euſtathij Sebaſteni turpitudines in vnum congerat, eaſdemq. ſingulas ſpectandas palam exponat; nullam prorſus de huiuſcemodi hæreſibus, vel eius damnatione facta in Gangrenſi Concilio, mentionem habuit; quæ quidem ad totam eius vitam ſugillandam, ante omnia ponenda eſſe videbantur. Nec eſt quod dici poſſit, ante Conuentum illum Gangrenſem, eas a S. Baſilio fuiſſe ſcriptas epiſtolas: cum illæ datæ habeantur tempore Valentis Imperatoris; Synodus autem illa, cui interfuit Oſius, Conſtan-
D tini temporibus ſuperius a nobis notatis habita eſſe intelligatur.

[a] *Socrat. lib. 2. cap. 43.*
[b] *Sozom lib. 3. cap. 15.*

EVSTATHIVS SEBASTENVS DIVERSVS AB HAERESIARCHA.

Rurſum vero cum in compluribus Synodis, teſte ibidem S. Baſilio, & alijs, reperiatur Euſtathius fuiſſe damnatus a Catholicis ob perfidiam Arianam, quam ſectabatur; in nulla ipſarum apparet propoſita fuiſſe querela, vel ſaltem in memoriam reuocata hominis damnatio, aut ad infamiam ipſius aliqua ex more facta mentio tot eius hæreſum, quæ damnatæ cum auctore habentur in dicto Gangrenſi Concilio. Sed & quod magis iſtud ipſum perſuadendi vim habere poſſe videatur, illud plane eſt; quod fungente ipſo Euſtathio cum collegis legatione apud Liberium Romanum Pontificem (vt ſuo loco dicetur) cum, vt audiretur, profeſſio ab eo exigeretur Catholicæ fidei; nulla alia ab ipſo edita eſt, præter illam, qua ſe fidei a Patribus Nicææ editæ profeſſorem eſſe ſignificaret: cum alioE qui hæreſum omnium, quarum cauſa in Synodo ante damnatus fuerat, expreſſa mentio habenda, & peculiaris deteſtatio, plenaq. illarum abdicatio, ex inſtituto Eccleſiaſticæ diſciplinæ, adijcienda fuiſſet, ſi re vera ipſe tot hæreſum prauus inuentor atque promulgator extitiſſet.

XLVI. ALIAE DIFFERENTIAE, QVIBVS DISTINGVVNTVR AB INVICEM.

Inſuper cum apud neminem antiquorum auctorum, qui hæreticorũ catalogum ſcripſerit proſecutus, idem Euſtathius Sebaſtenus ea laboret infamia, vt illorum errorum, qui Gangris recenſiti atque damnati fuere, auctor eſſe dicatur, non apud Epiphanium, aut Philaſtrium, Auguſtinum, Theodoretũ, vel Damaſcenum: plane ſatis aperte demonſtrari poſſe videtur, aliquem alium Euſtathium, a Sebaſteno diuerſum, fuiſſe earumdem hæreſum inſtitutorem. Sed rurſum, cum ſicut nec eius, ita nec ab eo promulgatorum dogmatum apud ipſorum aliquem, qui diligenti ſtudio hæreſes omnes atque hæreſiarchas recenſuere, mentio facta eſſe reperiatur: illud facile perſuadet, vt exiſtimem ipſo ſui ortu hæreſes illas cum hæreſiarcha cõpreſſas, atque adeo extinctas penitus eſſe, vt etiam ab omni memoria fuerint

XLVII. DIVERSITAS ERRORVM DIVERSOS CONSTITVIT AVCTORES.

Universidad de Deusto
Biblioteca

obliuione deletæ. Cum igitur eiusdem Gangrensis Synodi Actis Socrates & Sozomenus inuenerint eorumdem errorum in crimen adductum Eustathium quemdam: quod, quisnam ille fuerit, haud haberetur expressum, quodq. alium nescirent Eustathium hæresis infamatum ea ætate, præter Sebastenum, qui hæresis Arianæ causa reperiretur sæpe damnatus; eidem ea omnia adscripsere: perinde ac si vno inuento fure, eidem furta omnia eius regionis absque alio indicio tribuantur, quem tamen complures contrariæ probationes absoluant.

XLVIII. EVSTATHIVS SEBASTENVS FALSO CREDITVS AVCTOR MONACH. ARMENIAE.

Sed malus opinator Sozomenus errores ex errore deducens, atque vna consarciens, tradit eumdem Eustathium Sebastenum auctorem fuisse vitæ monasticæ, quæ viguit in Armenia, Ponto, & Paphlagonia; nam ait[a]: Apud Armenos vero, Paphlagones, & Ponti accolas fertur Eustathium Ecclesiæ Sebastiæ, quæ est vrbs Armeniæ, Episcopum, primum cœpisse vitam monasticam & austeram illius institutionem colere; a cibis ad viuendum necessarijs, & a vestibus, quibus vtendum est, abstinere; morum & vitæ accurate traductæ auctorem extitisse: adeo vt nonnulli constanter affirment, librum Basilij Magni Cappadocis, qui Ασκητικὸς, id est, de Vita & disciplina monastica inscribitur, ab eo editum esse. Dicitur porro præ nimis exquisita disciplinæ norma in absurdas obseruationes lapsus esse, easq. legibus Ecclesiasticis penitus discrepantes. Attamen sunt quidam, qui illum crimine eripiant, incusentq. nonnullos ex eius discipulis, quod nuptias reprehendant, &c.] enumerat enim errores omnes in dicto Gangrensi Concilio condemnatos.

[a] Sozom. lib. 3. c. 13.

XLIX. EVSTATHIVS NEC MONACHVS FVISSE PROBATVR.

Sed hic siste, lector; ne inconsulto auctorem errantem sequens, æque cum illo in errorum foueas te præcipitem dedas. At iam singula ab eo descripta, hic vero recitata, exactissime disquiramus. Tantum abest vt Eustathius Sebastenus auctor dici possit monasticæ vitæ, quæ in Armenia, Paphlagonia, atque Ponto coaluit; vt nec, si ipse monachus fuerit, aliquo digno teste probari possit. Siquidem S. Basilius eiusdem viri vitam a cunabulis prope retexens[b], cum eius institutionem Alexandriæ sub Ario magistro recenseat, reditumq. in patriam referat, & quas passus est abdicationes ob Arianam hæresin, antequam Episcopus esset, vel cum factus Episcopus; nullam vmquam habuit mentionem de suscepto ab eo monastico instituto: quod certe minime prætermittendum fuisset. Quin insuper scribens ad eumdem Eustathium ipse Basilius[c], & opportuna occasione recensens diuersarum prouinciarum, quos nouerat, monachos; necessaria quadam illatione, de ipso Eustathio, quod monachus fuerit, mentionem facere debuisset. at cum ne verbum quidem, vel saltem nutum expresserit, omnis plane de Eustathij monachismo existimatio & coniectura penitus deficit. Rursus vero S. Epiphanius[d], qui eodem quoque vixit tempore, dum de Aerio hæresiarcha agit, quem condiscipulum fuisse tradit Eustathij, vtpote qui simul Arianam hæresin didicerint, nullam prorsus de Eustathij monachismo habuit mentionem: qua quidem occasione, Aerij praua dogmata æque disseminantis minime prætermittenda erant. Quo igitur teste prodit Sozomenus Eustathium monachorum primum in Armenia, Ponto, & Paphlagonia auctorem, quem nec fuisse monachum, certa alicuius testificatione poterit affirmare?

[b] Basil. epist. 74. & 82. prope fin.

[c] Basil. epist. 79.

[d] Epiph. hæres 75.

L. BASILIVS AVCTOR MONACHISMI IN PONTO.

Sed demus licet Eustathium Sebastenum ante Episcopatum fuisse monachum; non tamen vlla prorsus ratione probare quis poterit fuisse in nominatis regionibus monachorum primum auctorem, institutoremque. Etenim quonam pacto, quæso, homo sub Ario Alexandriæ institutus, reuersus in patriam semper perseuerans Arianus, potuit auctor fieri monachorum, quos fide Catholica præ ceteris enituisse constat? Id quidem de Ponticis monachis pluribus testatum esse Gregorium Nazianzenum, superius demonstrauimus. Ceterum ante Basilium nullum viguisse cœnobiticæ vitæ vsum in Armenia, Ponto, Paphlagonia, alijsve adiacentibus prouincijs, ex his quæ S. Basilius scribit ad Neocæsarienses, perfacile intelligi potest: vbi hæc ipse, quæ licet longe superius alia occasione recensuerimus, sunt tamen hic necessario repetenda. Accusamur vero (inquit[e]) & huius, quod homines habeamus monachos, pietatis studiosos, qui mundo renunciarint, & vniuersis sæculi istius curis, quas Dominus comparat spinis fertilitatē verbi impedientibus: qui huiusmodi sunt, mortificationem Iesu corpore circumferunt, ac cruce quisque sua accepta, Deum sequuntur. Ego vero omnem vitam meam impenderem, vt mihi possent ista impingi delicta, haberemq. apud me viros, qui, me doctore, hoc pietatis studium amplexi hactenus fuerint. Nunc autem in Aegypto quidem audio talem esse virorum quorumdam virtutem, & forsan in Palæstina quoque sunt, qui ad Euangelij normam, vitæ suæ conuersationem perfectam

[e] Basil. epist. 63.

A fectam reddant. Audio & in Mesopotamia viros esse perfectos & beatos.] hæc Basilius.

LI. MONACHORVM PONTICORVM AVCTOR BASILIVS.

Quod si in propinquioribus prouincijs, nempe Minori Armenia, Ponto, & Paphlagonia monachi tũc fuissent, auctore (vt ait Sozomenus) Eustathio propagati: vtique de illis dicere ob sui defensionem, sicut de ceteris, Basilius necessario debuisset. Quid enim & Neocæsarienses, Ponti primariæ ciuitatis accolæ, stulte admodum eius rei auctorem Basilium accusassent, si antea, Eustathio inuentore, monachi iam in Ponto coaluissent? En vides, lector, quam longe a scopo veritatis Sozomenus erret, cũ primas deferat Eustathio Sebasteno institutionis vitæ monasticæ in regionibus nominatis; quæ sunt iure tribuendæ Basilio, non tantum sua; sed & Neocæsariensium æmulantium assertione: vt de his nihil penitus reliquum sit, quod dubites: cum tamen in Cappadocia alij tunc cœperint eiusmodi institutionem vitæ sectari, vt idem ad Eustathium ipsum scribens[a] affirmat: quos in vnũ collectos ipse Basilius regulis editis ad perfectam monasticæ disciplinæ normã primus excoluit.

[a] Basil. epist. 79.

B

LII. LIBER ASCETICVS VERE BASILII.

Sicq. & inanis prorsus esse conuincitur illorum assertio, qui adeo temere effutierunt, commentarium illum egregium sancti Basilij de regulis, quibus monachi simul victuri essent instituendi, fuisse dicti Eustathij Sebasteni, non autem Basilij; cum assertione Gregorij Nazianzeni (vt suo loco dicturi sumus) id exploratissimum habeatur: vt hoc in dubium reuocasse, summa stultitia sit. Ceterum in eo quod demum idem Sozomenus aliorum assertione excusare videatur Eustathium, quasi non ipse, sed discipuli eius fuerint illarum hæresum assertores; plane videtur minime accurate legisse dictum Gangrense Concilium, in quo primum mentio habetur de Eustathio, inde vero de eius discipulis: quos quidem in Armenia docuisse hæreses, Synodica Patrum tunc ad Armenos scripta demonstrare videtur.

C

LIII. EVTACTVS HAERESIARCHA.

Sed quinam fuerit hic Eustathius, quod minime esse potuerit ille Sebastenus Arianus; cum remaneat sane incertum; moueor interim coniectura, vt loco Eustathij, Eutactus reponendus sit: facile enim in scribendo error potuit irrepsisse, vt pro Eutacto (quod esset nomen exoticum) sciens volensq. librarius Eustathium scripserit. Mentio namque est de Eutacto monacho Armeno apud Epiphanium[b], quem vixisse ait Constantij Imperatoris temporibus: ipsumq. educatum refert in Palæstina a quodam Petro professione anachoreta, re vera autem impostore: Qui (inquit) reuersus ad suam patriam, multos eiusdem paruæ Armeniæ polluit, corruptis quibusdam diuitibus & quondam Senatorij ordinis, & multis spectabilibus viris, per quos illustres homines multos illic perdidit. Verum Dominus citius ipsum e vita sustulit.] relictos autē ab eo esse libros ait confertos hæresibus. Sed quod in dicto Concilio Gangrensi nullius earum mentio habeatur, sed tantum ipsarum quæ pertinent ad Ecclesiasticam disciplinam; facile consenserim, illas post eius obitum ex Eutacti libris ipsius discipulos promulgasse, ipsam vero Synodum adhuc eo viuente celebratam esse. Quod igitur hunc ipsum existimemus esse, quem Eustathium dicunt, cum similitudo nominis persuadet, tum locus, nempe Armenia, vbi docuit; tum etiam quod sic de eius discipulis subdit Epiphanius: Decipiunt (inquit) simpliciores homines habitu solitarie degentium, renunciationem quamdam iactantes.] At quænam hæc singularis renunciatio? vtique ad illam Epiphanius visus est allusisse, qua dicerent (vt habet Patrum epistola ad Armenos) Nisi Christiani omnibus renuncient diuitijs, spem nullam apud Deum salutis suæ sibi reliquam fore. sed & illud, Non tantum filios relinquere debere parentes, & hos illos, verum vxores viros suos, vt salutem consequerentur: aduersus quem errorem extant canones[c] eiusdem Gangrensis Concilij.

[b] Epiphan. hæres 40.

[c] Concil. Gangren. c. 14. 15. 16

D

E

LIV. EVTACTO CONVENIVNT DAMNATA IN GANGRENSI CONC.

Sed & quod ad habitum spectat; hoc illud est quod idem ait Epiphanius, hos quamplurimos habitu decepisse, nempe quod nouum quemdam sanctitatem præseferentem gestarent amictum (fuisse namque eos in sæculo nobiles atque prædiuites, ex eodem Epiphanio vidimus) ad quem canon ille Gangrensis Cõcilij respexisse videtur, cum hos damnat, qui sic circumspecte vestiti pallio, contemnerent eos, qui breuioribus vterentur indumentis, nempe birris[d]. Quod insuper ijdē sectarentur instituta Petri illius Palæstini, Eutacti magistri, quem Epiphanius refert quotidianas erogasse eleemosynas; inde potuit accidisse, vt ijdē oblationes ad erogandas in pauperes, sibi dari, populo persuaderent; aduersus quos hæc decernētes sanciti fuerint in dicta Synodo canones septimus & octauus. Horum igitur omnium conuenientia inducimur, vt credamus Eutactũ pro Eustathio esse reddendum: cum præsertim nullus alius hac ætate reperiatur, qui in Minori Armenia id genus hominum in vnũ collegerit: sed quod cito (vt Epiphanius ait[e]) ex hac vita ipse decesserit,

[d] Concil. Gangr. c. 12.

[e] Epiph. hæres 40.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ob id remanſerit eius nomen obſcurum. Rurſum vero quos reliquit ille poſt ſe libros impietate refertos, eoſdem probe cognitos idem Epiphanius impugnauit, prætermiſſis erroribus illis ad Eccleſiaſticam diſciplinã ſpectantibus in Concilio Gangrenſi damnatis, quod vel poſt dictum Concilium eſſe deſierint, atque obliuione ſepulti, vel fuerint cum ipſorum auctore ſimul extincti. His addere non prætermittimus, errare Gratianum [a], cum exiſtimat hos Manichæos extitiſſe. Nam quod iſti eleemoſynam facerent, plane ab ipſo Manichæorum inſtituto alienos fuiſſe conſtat: cum illi (vt ſuperius dictum eſt) ex ſuæ ipſorum legis præſcripto vetarent eleemoſynas dari pauperibus; licet multa fuerint, quibus ijdem participarent cum Manichæis. At de Euſtathij nomine hactenus: reliquum eſt vt ſingulos hic recenſeamus errores, qui ab eodem Concilio Gangrenſi reperiuntur eſſe damnati. A

[a] c. illud autem. diſtinct. 30.

LV. EVTACTI PRAVA DOGMATA.

Euſtathius itaque, ſiue Eutactus potius dicendus, ſceleſtiſſimi illius Petri diſcipulus, illud primum impie excogitauit, vt damnaret nuptias, virumq. cum vxore dormientem execraretur, edentes carnes culpabiles eſſe iactaret: doceretq. ſeruos debere dominos ſuos, cultus diuini prætextu, contemnere: inculcaret pariter, presbyteros illos contemnendos, qui aliquando habuiſſent vxores; nec ab illis oblationem eſſe accipiendam: contemptibiles eſſe eccleſias, in quas Fideles promiſcue conuenirent: celebrans ipſe conuentus cum ſuis ſeorſum; ſibiq. ac ſuis oblationes dandas eſſe abſque Epiſcopi ſcientia: itemq. contemnendas eſſe agapes a Fidelibus fieri ſolitas, dictitaret; vituperaretq. ipſe palliatus birro vtentes (quidnam autem per birrum, indumenti genus, intelligi debeat, ſecundo Annalium tomo diximus) hortareturq. idem Eutactus feminas ſub continentiæ prætextu mutare habitum, induereq. virilem veſtem, capillos amputare, atque relinquere viros ſuos, necnon filios, religionis obtentu; parentibusq. ſimiliter ingratos eſſe, nec rependere illis vicem, præferendum his omnibus dicens diuinum cultum: admoneretq. inſuper ſuos, propter continentiam iciunandum eſſe die Dominico, reliqua vero ab Eccleſia vniuerſali ſolita ſeruari iciunia diſſoluenda: contemnendoſq. prædicaret ſacros conuentus, qui in baſilicis martyrum celebrari ſolerent; ipſaſq. Sanctorum Memorias execraretur; quod ex Eunomio videtur accepiſſe. quæ cuncta, viginti diſtincta capitulis, appoſito ſingulis anathemate, eadem S. Synodus Gangrenſis damnauit. Quæ cum ex Socrate [b] ac Sozomeno [c] colligantur, facilius exprimuntur in epiſtola ab eadem Synodo ſcripta ad Armenos, ſed vberius in dictis viginti canonibus, ex quibus hæc ſummatim voluimus collegiſſe; quibus addimus appendicem ab eis hiſce verbis appoſitam [d]: B C

[b] Socrat. lib. 2. cap. 33. [c] Sozom. lib. 3. cap. 13. [d] Concil. Gangren. in fine.

LVI. SANCTORVM PATRVM CATHOLICA ASSERTIO.

Hæc autem ſcripſimus, non vituperantes qui in Eccleſia Dei ſecundum Scripturas ſanctum propoſitum continentiæ eligunt: ſed eos, qui abutuntur propoſito in ſuperbiam, & extolluntur aduerſus ſimpliciores, abſcindimus: & damnamus eos, qui aduerſus Scripturas, & Eccleſiaſticas regulas, noua introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur; & continentiam, quæ cum caſtitate & religione ſuſcipitur, approbamus; & renunciationem ſæcularium negotiorum cum humilitate recipimus, & nuptiarum caſtum vinculum honoramus, & diuitias cũ iuſtitia & operibus bonis non ſpernimus, & habitum ſimplicem ac veſtem viliorem pro corporis indigentia non fucatam laudamus, ſicut ſolutas & fractas in veſtibus proceſſiones reprobamus: & domos Dei honoramus; & conuentus, qui in eis fiunt, tamquam ſanctos & vtiles ſuſcipimus, pietatem in priuatis domibus non claudentes: ſed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus; & congregationem in eadem eccleſia factam pro vtilitate communi recipimus: & bona opera, quæ iuxta vires * in fratres pauperes exercentur, ſecundum Eccleſiaſticas traditiones beatificamus; & omnia quæ per ſanctas Scripturas & per Apoſtolos ſunt tradita, in Eccleſia celebrari exopramus.] hactenus Patres ad Armenos, & alia plura ſuperius in exordio Synodi: qui & appoſite vltimo canone aduerſus eoſdem hæreticos, ſanctorum martyrum cultum improbantes, iſta decernunt: D E

* ſupra vires

LVII. VNDE HAGIOMACHI FLVXERE.

Si quis per ſuperbiam, tamquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus qui per loca & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, vel accuſauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, ſpernendas eſſe crediderit, Memoriaſq. Sanctorum contemnendas; anathema ſit.] Non aliunde quippe, quam ex officina impij Eunomij (vt dictum eſt) hæc ipſos mutuatos eſſe, vel a Manichæis accepiſſe, dici poteſt: vt plane intelligas, ex fæce Chriſtianorum, omniq. ſcelerum impuritate pollutis hæreſiarchis iſta blaſphema atque delira in Eccleſiam irrepſiſſe: nam quotquot hoc ſæculo pij, ſancti, atque eruditi claruere in Eccleſia Catholica viri, miraculorum quoque operatione, diuina gratia, illuſtrati (quorum haud exiguus numerus

A merus fuit) omnes æque ex maiorum traditione, frequenti vſu in Eccleſia ſtabilita, Sanctorum cultum ardenti ſtudio retinuere: cuius quidem rei teſtes ſunt crebræ illæ atque diſertæ habitæ ab ipſis ad populum in natalitijs martyrum homiliæ coram frequenti populo ad ipſorum Martyria vndique confluente. Qui autem adhuc ſub tam claræ lucis fulgore cæcutiunt, iam cum impijs in tenebris conticeſcant [a]. a 1. Reg. 2.

LVIII. ATHANASIVS E LATEBRIS SAVCIAT ARIANOS.

Decurſis his quæ ad nouas noui hæreſiarchæ blaſphemias ſpectant, confutatiſq. aliorum erroribus; quæ rurſum ad huius anni res geſtas ſpectare noſcuntur, adducamus in medium, finemq. iam optatum tomi huius hiſtoriæ imponamus. Hoc ipſo anno Athanaſius adhuc in latebris agens, quod ſciſſet Arianos fauore Conſtantij ſumma rerum potitos, ſuam ipſorum perfidiæ profeſſionem tradidiſſe Catholicis ſubſcribendam, additoq. eiuſdem Imperatoris præcepto quamplurimos eamdem ſua ipſorum ſubſcriptione corroboB raſſe; ſummo dolore æſtuans, clamat e deſerto, vt leo rugit e lacu: dum hoc ipſo anno, adhuc viuente Conſtantio, quatuor pro veræ pietatis defenſione elaborauit atque edidit orationes, quibus Catholicæ fidei fundamenta ſtabiliret, & aduerſariorum falſitates retunderet. Extant illæ, & ſane Magno Athanaſio dignæ: in quarum prima, in ipſa ferme peroratione, certis notis ſe eam hoc anno ſcripſiſſe declarat, dum de Arianis hæc ait [b]: Iſti vero ante trigeſimumſextum annum hæretici declarati, & ab Eccleſia ſummoti, idq. iudicio Synodi vniuerſalis, &c.] Eſt quidem hic ipſe annus, qui a Nicæno Concilio celebrato, in quo vniuerſali ſententia Ariani damnati ſunt, fluxit trigeſimusſextus. [b] Athanaſ. orat. 1. contra Arianos.

LIX. Ceterum quod hoc anno, & viuente adhuc Conſtantio eæ ab Athanaſio elucubratæ fuerint orationes; quæ de eodem Conſtantio ſuperius dicit, perſpicue demonſtrare videntur, cũ illum his verbis excuſat [c]: Illi præter mentem Conſtantij Imperatoris humani & pij, C pro libidine, quæ volunt promulgant, & faciunt quæ libet, & in faciendo vtuntur magna vafricie; duabus potiſſimum de cauſis, vt mihi quidem videtur: quarum vna eſt, vt, nobis ſubſcribentibus, infamiam Ariani nominis interquieſcere faciant, nec ipſi interim ſentiantur Ariane ſapere: altera vero cauſa eſt, vt iſta ſcribendo obliterent Concilium Nicænum, fidemq. inibi contra Arianos editam.] ſic Athanaſius; qui & de eodem in fine: Nos enim ſcimus, humaniſſimum Imperatorem, vbi rem cognouerit, cohibiturum eſſe eorum malitias; ipſoſq. diuturnos in vita non fore; ſed ſecundum quod ſcriptum eſt: Corda impiorum breui deficient.] ita ipſe, & quidem quod ad hæc nouiſſima prophetice prælocutus: nam ſequenti anno (vt ſuo loco dicemus) eorum anteſignanus, & ſcelerum omnium architectus Georgius, furore Gentilium debacchante, dira morte e medio ſublatus eſt. At iam Conſtantij exitu præſentem tertium tomum claudat oratio, quartum ab Imperio Iuliani aggreſſura. [c] Athanaſ. ibid. D

LX. AVCTORIS PERORATIO.

E CVm autem (vt ait Eccleſiaſtes [d]) ad locum vnde exeunt, flumina reuertantur, vt iterum fluant: dignum plane eſt, vt, quo ex fonte iſtæc omnia noſtra dimanarunt, illuc tamquam ad ſuum proprium principium reuocentur, eodemq. fluxu reciproco refundantur, vt inde in nos rurſum effundantur vberius. Ipſi igitur, per quam a Deo totum id nobis muneris eſt, ſanctiſſimæ, inquam, DEIPARAE MARIAE Virgini, præſentem tertium Annalium tomum, ſicut alios antea editos, ſupplicibus votis offerimus: vt, per quam in nos a Deo vberrima gratiarum fluenta fluxerunt, per eamdem, quaſi per alueum, ad ipſum velociore impetu plurima gratiarum actione recurrant: quo denuo ipſe eadem in nos per eam copioſius influat, vt effluant, adeoq. exundent, vt fiant tandem in nobis (ex promiſſione Domini [e]) fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Amen. [d] Eccleſ. 1. [e] Ioan. 4.

ANNALIVM TOMI TERTII

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX
IN TOMVM TERTIVM
ANNALIVM ECCLESIASTICORVM

A

Abdas Episcopus martyr in Persside sub Sapore. 552.d
Abdiesus diaconus martyr in Persside sub Sapore. 552.b
Abdiesus Episcopus martyr in Persside sub Sapore. 552.d
Abedechalaam martyr in Persside. 547.d
Abibi sepultura cum Samone & Guria. 163.e
Abibus diaconus martyr Edessæ sub Licinio. 162.d.163.
Ablauij auaritia a Constantino perstringitur. 369.c. finis eius infelix a Constantino prædictus. ibid.c.d
Ablauij Præfecti Prætorij auaritia. 252.e. quid in Tribunos iniuste decernit. 368.a
Ablauij Consulis distichon. 231.b
Ablauij præfectura Prætorij. 366.c.d. quid de eo in Actis S. Nicolai. 367.e.368.a
Ablauij natalis & felicitas. 479.a.b
Ablauius pila fortunæ extitit. ibid.c
Ablauius Præfectus Prætorio, quid ad eum Constantinus de iudicio Episcoporum. 125.d
Ablauius machinatur necem Sopatri philosophi. 369.e
Ablauius corripitur a S. Nicolao per visum. 368.d
Ablauius a Constantio iubetur occidi. 478.e.479.d
Ablauius fuisse Christianus ex litteris Constantini ad eum scriptis probatur. 128.d. ad eum scribit Constantinus tempore Concilij Arelatensis de tribuendis Tractorijs Episcopis ad Concilium vocatis. 127.e
Abraham eremita Gentiles ad fidem conuertit. 473.c
Abstinentia quæ damnetur. 139.e
Acacij fidei formula in Concilio Ariminensi. 743.d
Acacius Centurio martyr Byzantij. 56.e
Acacij martyris erecta ecclesia Constantinopoli. 400.e
Acacius martyr Sebastiæ. 56.e
Acacius Luscus Constantio omnium gratissimus. 464.b
Acacius Luscus presbyter Arianus sub Constantino quid molitus. 464.a.b.& seq.
Acacius post Eusebium creatus Episcopus Palæstinæ. 510.c
Acacius successor Eusebij Palæstinæ qualis. 512.a
Acacius Episcop. Palæstinæ turbat Ecclesiam Hierosolymorum. 616.d
Acacius contra Athanasium insurgit. 617.d
Acacius impugnatur Constantinopoli a Semiarianis. 748.c
Acacius abolere penitus Concilium Nicænum conatus cum Eudoxio. 763.e
Acacius apud Constantium omnium malorum auctor. 768.d
Acacini aduersus Semiarianos digladiantur in Concilio Seleucien si. 742.e.743.a
Acacini hæretici, Eudoxiani, ijdem. 747.e
Acaciani teterrimi Ariani. 747.748.
Acaciani damnare videntur Aetium. 749.a
Acepsimæ & sociorum martyrium in Persside. 552.a
Acesius Episc. Nouat. quid in Nicæno Concilio. 319.b
Accepta loco datæ in legibus Constantini interuersa. 135.d
Acclamationes Christianorum ad Constantinum. 252.e
Accusationes nouæ in Athanasium. 494.e.495.b.& seq.
Accusationes aliæ in Athanasium in Conuentu Tyrio. 427.b.
Accusationes Athanasij productæ in Concilio Antiocheno. 514.e
Accusationes in Athanasium de fracto calice, & occiso Arsenio Episcopo. 412.a
Accusationum libellos offerunt Ariani Constantino, qui eos igni tradidit. 287.d
Accusatores falsi cur adeo grauiter puniti in Concilio Arelatensi. 133.c.d
Achillas falso ponitur subrogatus Alexandro. 341.e
Achillas Episcopus Alexandrinus succedit Petro: eius institutio: eiusdem facilitas in suscipiendo Ario reprehenditur. 49.a
Achillas quid ad Alexandrum cum Ario scripsit. 191.c
Achillæ Episcopi Alexandrini sedis tempus. 49.d.
Acta Arelatensia corrupta a Donatistis. 130.a
Acta Arelatensis Synodi reperta. 108.d
Acta Abibi martyris. 162.d
Acta Apostolorum, & Euangelium secundum Matth. inuenta in Gazophylacio Iudæorum. 377.e
Acta Ariminensis Concilij. 730.a.731.732.
Acta Ariminensis Synodi posterioris. 735.e.736.737.
Acta Hierosolymitani Concilij. 439.c. probata a Constantino. e
Acta Liberij de curatione Constantini a lepra. 241.c
Acta Mareotica per legatos Tyrios qualia. 433.e.434.b.& seq.
Acta Nicæna naufragium passa. 294.d. collecta eadem ex fragmentis. ibid. existimata Acta quædam commentitia. Acta eius a Gelasio scripta cuius fidei & argumenti. ibid. collecta ex fragmentis. Vide infra, Nicænum Concilium.
Acta Nicæna citantur & recitantur a S. Hieronymo. 300.b
Acta Pilati noua conficta. 64.a
Acta publica in causa Felicis Episc. Aptungitani. 121.b. tempore persecutionis. 122.c
Acta publica consignari solere die & Consule. 276.c
Acta Romani Concilij sub Melchiade asseruata. 106.d. summatim ea recitat S. Augustinus. ibid.
Acta Seleuciensis Synodi. 743.b.744.745.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Acta Siluestri haud reijcienda omnino. 237.d. *perantiquitus probata.* ibid.
Acta Siluestri extrinsecus additamentum acceperunt. 145.c. *falso inscripta Eusebij nomine.* ibid. *incerto auctore olim edita.* ibid.
Acta Siluestri haud contemnenda. 144.d. *haud tamen omnino recipienda.* 145.c. *quæ falsitatis arguantur.* ibid.b
Actorum Siluestri fides haud infirma. 146.a
Acta Siluestri Papæ de dracone expugnato a Siluestro cuius sint fidei. 257.a
Acta Tyria Romam allata, & cognita falsa & insulsa. 497.e. *missa ad Athanasium.* 498.a.b
Acta sub Munatio Felice, repetita sub Zenophilo Consulari reperta. 108.d
Acta sub Zenophilo quando contigerunt. 11.a
Acyndinus cum Tegasio martyr in Perside sub Sapore. 553.b
Adamantius Episcopus falsus testis contra Athanasium. 444.a
Adaucus martyr insignis. 40.e
Adiabeni Christiani sub Sapore exagitati. 552.a
Adiabeni populi a Theophilo instituti. 637.e. & seq.
Admissionales qui dicti sint. 415.c
Admonitio Constantini ad Patres Nicæni Concilij. 332.a
Adonis Viennensis error de tempore Concilij Arelatensis. 129.b
Adulteri lege cohibiti. 499.c
Aedesius cum Frumentio prædicat Indis. 373.e. & seq.
Aedesius magus Iuliano carus. 612.e
Aedificia Constantini absque titulo. 468.c
Aegyptij Christiani martyres passi in Palæstina. 22.a. *cur illuc amandati.* 25.d
Aegyptij Christiani agitati discordijs ob Arianos & Meletianos. 274.b
Aegyptij confessores dira passi. 19.c
Aegyptij Episcopi qui venerunt ad Concilium Tyrium. 423.a
Aegyptij Episcopi scribunt ad Liberium Papam pro Athanasio. 625.a
Aegyptij Episcopi exules cum Athanasio restituti. 487.a
Aegyptij Episcopi communicatores Athanasij a Constantino e sedibus pulsi. 446.d
Aegyptij Episcopi exules sub Georgio. 534.e.535.
Aegyptij Episcopi Romam ad Iulium confugiunt. 535.e
Aegyptij Episcopi, qui in Athanasium conspirant cum Eusebianis. 443.e
Aegyptij Episcopi & Libyæ quid passi sub Syriano. 671.c
Aegyptij martyres quinque damnati in Cilicia ad metalla quando & vbi passi. 670.e. *mutant nomina.* ibid.
Aegyptij accipiunt litteras ex Synodo Sardicensi. 566.c
Aegyptij peritissimi calculandi. 309.b
Aegyptij quam proni ad vxam. 609.b
Aegyptius idem quod magus. 236.c
Aegyptius auctor salutis Constantino. 236.d
Aegyptiorum confessorum fuga in montes Arabiæ. 24.b
Aegyptiorum Episcoporum proscriptio. 673.d
Aegyptiorum turpia sacra a Constantino sublata. 364.e
Aegyptiorum mos in condiendis corporibus defunctorum. 727.c
Aegyptus monstrorum ferax. 543.b
Aegyptus quas provincias continet. 314.b
Aetibales martyr in Perside sub Sapore. 552.b
Aelianus Proconsul in Africa iussu Constantini cognoscit causam Felicis Episcopi Aptungitani. 121.a
Aera nota numeri apposita Nicæno Concilio. 278.b
Aeris pretium, vt viginti libræ vendantur vno solido. 406.e
Aesculapij templum demolitum a Constantino. 363.a
Aesculapij loco Michael Archangelus sanitates ministrat. 401.e
Aesculapius Episc. pseudomartyr Marcionita. 26.a
Aethiopes legatos miserunt ad Constantinum. 337.b
Aetij & Arij eadem doctrina, licet Ariani execrarentur Aetium. 698.d
Aetij impij execranda turpitudo. ibid.c
Aetij hæresis a Semiarianis oppugnatur. 719.a
Aetij damnatio in Concilio Constantinopolitano. 749.b
Aetius Episcopus Lyddæ fautor Arij. 645.a
Aetius fauens Gallo ejcitur in exilium a Constantio. 637.e
Aetius impius: eius origo, & vitæ institutio. 697.d. *dogmata.* 698.b
Aetius hæresiarcha damnatus. 748.a. *eius vita & institutio.* 747.e.& seq.
Aetius cum Eudoxio eadem docet. 764.b
Aetiani damnati in Concilio Constantinopolitano cum Aetio. 749.c
Africa pene tota a schismaticis in suas partes adducta. 33.c
Africa læta munere Constantini accepto Maxentij capite. 84.a
Africa cessit Constantino Iuniori in diuisione Imperij. 499.d.e
Africana Ecclesia vexata a Constantio. 667.a
Africana Ecclesia amplexata monachismum. 388.c
Africana Ecclesia acceptum prodidit legitimum Concilium Carthaginense. 581.c.d
Africana Ecclesia releuatur eleemosynis a Constantino. 92.e
Africana Ecclesia communionis Cæciliani cognoscitur a Constantino Catholica. 93.c
Africana Ecclesia in vnitatem reducta per Constantem Imperatorem. 592.e
Africanæ Ecclesiæ status vsque ad Iulianum. ibid.
Africani Episcopi conueniunt ad ordinationem Episcopi Carthaginensis. 9.b
Africani clerici immunitate donati a Constantino. 93.c
Africani Episcopi schismatici Traditores quid in Cæcilianum. 8.e
Africani Episcopi vocati ad Concilium, & data illis Tragœdia. 128.b
Africani a Maxentio dire vexati. 8.b
Africanorum Catholicorum modestia in perferendo mala a Donatistis. 167.a
Africanum Concilium schismaticorum ducentorum septuaginta Episcoporum. 33.c
Agas Episcopus in Perside sub Sapore. 552.c
Agapetus Episcopus Synadorum martyr. 57.a
Agapitus Episcopus Rauennas ante Seuerum. 482.b
Agapius Episcopus martyr Palæstinæ post Theotecnum. 30.a
Agathamon Episcopus falsus testis contra Athanasium. 444.a
Agathias erroris arguitur de successione Regum Persarum. 36.c
Agathon ex monacho Episcopus. 388.e
Agathonici martyris ecclesia erecta Constantinopoli. 400.e
Agathonicus martyr Nicomed. cum socijs. 56.d
Agdelas Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 552.c
Agesilaus Iudex tempore persecutionis. 122.c
Agiomachi vnde fluxerunt. 670.b

Agitatores

Agitatores agere vetitos Christianos. 132.c
Agonistæ Duces sanctorum dicti a Donato, facinorosi Circumcelliones. 413.e
Agonistici nominati Circumcelliones a Donatistis. 589.a
Agnetis martyris basilica a Constantino erecta. 260.a
Agni argentea imago in baptisterio Constantini. 246.d
Agrippinense Concilium. 558.a. *in quibus fide vacillent eius Acta.* ibid.
Agricolaus Præses in Armenia persecutor. 57.c
Agricolaus Præses persecutor sub Licinio. 161.e
Albinus Episcopus Andegauensis Eulogias signare compellitur. 114.b. *quid postea euenit.* ibid.
Alemanni tumultuantur, aduersus quos mittitur Crispus Cæsar. 213.c
Alemanni a Crispo Cæsare deuicti. 214.d
Alexander Episc. Alexand. in locum Achillæ subrogatus. 50.a.67.c
Alexander Episcopus Alexandr. in culpam vocatur de dissensione oborta in ecclesia. 202.c. *excusatur atque defenditur.* 203.a
Alexander Episc. Alexandr. optauit celebrationem Nicæni Concilij. 280.b
Alexander Episcopus Alexandrinus Synaxes habuit in ecclesia nondum consecrata. 608.d
Alexander Episcopus Alexand. cognitum Arium hæreticum damnat. 146.d.148.a
Alexander Episc. Alexandr. moritur. 340.d
Alexander Episc. Alexand. fecit breuiarium de clericis & ecclesijs Meletianorum. 198.a
Alexander Episcopus Alexandr. de oborta hæresi Ariana ad Siluestrum Rom. Pontif. dedit litteras, & ad alios, omnes numero septuaginta. 191.e.200.a
Alexander Episcopus Alexandr. statuit ne presbyter concionaretur ad populum. 334.a
Alexander Episcopus Constantinopolitanus petulantem philosophum mutum reddit. 290.a
Alexander Episcopus Constantinopolitanus Ario restitit. 454.c. & seq. *eius laudes.* 457.c
Alexander quid vaticinetur de Athanasio. 67.d
Alexander obiurgat sæpe Arium. 148.d
Alexander Episcopus Thessalonicensis scribit ad Athanasium. 418.c
Alexander Episcopus Thessalonicensis quid ad Dionysiũ Comitem scripsit in Concilio Tyrio. 430.d
Alexander ex Præf. Præt. in Africa inuadit Imperium. 8.b
Alexander Præses persecutor. 44.e
Alexander Nouatianus a Macedonio necatus, habitus a suis martyr. 621.c
Alexander Episcopus Byzatij post Metrophanem. 175.e. *eius sedis anni.* ibid.
Alexander martyr in Pannonia sub Maximino. 33.b
Alexander martyr liberat Antoninam a lupanari. 44.b
Alexander Imperator quibus tributa imposuit. 405.e
Alexandri Episcopi Alexandrini litteræ ad Siluestrum Papam. 636.a
Alexandri Episcopi Alexand. spectata virtus. 282.a
Alexandri Episcopi Alexand. epistola secunda encyclica contra Arium & Arianos. 194.d
de Ario & Ariana hæresi alia admonitio Alexandri. 195.a
Alexander Episcopus Alexand. Paschalis cyeli auctor creditur. 309.b
Alexandri Episc. Alexand. rectæ fidei confessio. 198.d
Alexandri Episcopi Alexandr. epistola encyclica de Ario & Ariana hæresi. 192.a
Alexandri litteris subscripserunt Episc. Catholici. 200.e
Alexandri Episcopi Alexandrini labores pro tuenda fide Catholica. 191.d
Alexandri Episcopi Constantinopolitani mors. 503.c
Alexandri iudicium de futuro successore quale. ibid.d
Alexandria vexata a Gregorio pseudoepiscopo Ariano. 529.c.e.530.531.532.533.534.
Alexandriæ ecclesia dicta Cæsarea, a Constantio ex gymnasio Licinij facta. 608.a
Alexandriæ Episcopus tantum docet, presbyter nequaquam. 334.a
Alexandriæ ecclesiæ quæ erant. 149.c
Alexandrina Ecclesia quæ & quanta passa tempore legationis Eusebianorum sub Præfecto Philagrio. 431.e
Alexandrina Ecclesia a Romana primatum accepit. 314.b
Alexandrina Ecclesia quot sub se Metropoles continet. 314.b
Alexandrina Ecclesia cur primaria sedes dicta a Gregorio Nazianzeno. 342.c
Alexandrina Ecclesia quantum profecit ex reditu Athanasij. 604.d
Alexandrina Ecclesia summum caput Ecclesiæ Orientalis. 187.d
Alexandrina Ecclesia agitata motibus Arij. 187.b
Alexandrina Ecclesia vltimo loco capta exagitari a Cõstantio. 658.e.668.e.670.c.671.e
Alexandrina Ecclesia exilio Athanasij viduata pastore. 445.d
Alexandrina Ecclesia dire vexata a Georgio post Synodum Antiochenam. 769.e
Alexandrina Synodus legatos mittit Romam ad Iulium Papam. 494.d
Alexandrinæ Ecclesiæ thronus ignominia affectus. 675.e. *eiusdem Ecclesiæ supellectilia combusta.* ibid.c
Alexandrinæ Ecclesiæ persecutiones quomodo inter se distinctæ. 534.a
Alexandrinæ Synodi epistola encyclica. 495.a
Alexandrinæ Synodi Acta edita in Concilio Nicæno. 295.d
Alexandrinæ feminæ eruditæ. 23.e.d
Alexãdrinæ virginis vaticinium de Petro Episcopo martyre. 57.d
Alexandrinæ virgines quæ passæ ab Arianis. 531.c
Alexandrini Episcopi venerantur cathedram S. Marci. 48.a
Alexandrini Episcopi diei Paschatis promulgatores. 309.b. *ijdem acceptam ferunt eam artem Romanæ Ecclesiæ.* 309.d
Alexandrini presbyteri quatuor damnati cum Athanasio in exilium. 444.e
Alexandrini nolentes communicare cum Gregorio, grauia patiuntur. 535.a
Alexandrini gauisi reditu Athanasij. 487.a
Alexandrini, sui pastoris amantissimi, quid pro Petro egere. 46.e
Alexandrinorum clericorum contestatio ad legatos Tyrios. 432.a.b
Alexandrinorum Episcoporum successio. 48.e.340.e
Alexandrinorum litteræ de persecutione per Syrianum Ducem excitata. 668.a.c.674.a
Alexandrinum Concilium generale sub Osio legato. 212.a
Alexandrinum Concilium contra Arium ab Alexandro Episcopo celebratum. 148.b
Alexandrinum Concilium centum Episcoporum contra Arium. 193.b
Alexandrinus populus frequentissimus in Synaxibus sub Atha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Athanasiq. 608.a
Aluta, quid. 104.e
Ambitiosi lege Constantij correcti. 493.e
Ambrosij sententia de Constantino baptizato in vltimis constituto quomodo intelligenda. 224.c
Ammianus martyr cum socijs sub Maximino. 33.b
Ammianus Marcellinus erroris arguitur de vltima voluntate Constantij. 774.c.d
Ammon diaconus martyr sub Licinio. 152.e
Ammon monachus floret in Aegypto. 205.c
Ammonis anima visa in cælum ferri. 475.e
Ammonis monachi ad Deum conuersio vna cum coniuge. 476.a
Ammonius socius Athanasij Romam. 500.c. *eius mira continentia.* ibid.
Ammonius cum socijs legatus Athanasij ad Episcopos pro subscriptione missus. 606.c
Ammonius ex monacho Episcopus. 388.e
Ammonius martyr in Aegypto sub Maximino. 51.c
Amphion Episcopus Epiphaniæ confessor interfuit Nicæno Concilio. 285.c
Amphion Episcopus substitutus in locum Eusebij Nicomediensis. 394.e
Amphion suffectus Eusebio Nicomediensi in Nicæno Concilio. 299.c
Anabaptismus Donatistarum sublatus. 592.c
Anabaptistæ Nouatiani, & Donatistæ. 222.d
Anachoretæ monachi. 389.c. *eorum instituta.* 390.c
Ananias martyr in Persida. 547.d
Anastasia filia Constantij Clori. 6.c
Anastasius Imperator sustulit tributum dictum Chrysargyrum. 406.a
Anastasius assertor Constantini baptismi & temporis eius. 236.d
Anathema in Arium & Arianos. 193.b
Anathemata Valentis in Concilio Ariminensi. 736.c
Ancilla Christiana conuertit Iberos ad fidem. 374.c.d
Ancyra Galatiæ monstrorum ferax. 542.c
Ancyranum Concilium quando & a quibus celebratum. 138.a
Ancyranum Concilium contra blasphemias Sirmij editas. 705.e
Andreas Apost. ponitur primus Episcop. Byzatij a Græcis recentioribus. 141.b. *an id probetur.* 142.a
Andreæ, Lucæ, & Timothei reliquiæ translatæ Constantinopolim. 460.c
Andropomorphitæ hæretici ex monachis. 391.b
Angeli in Cruce Procopij miraculo effigiati. 31.a
Angeli comites exercitus Constantini. 80.d
Angelos tutelares datos, etiam assertione Gentilium constat. 774.b
Angelica apparitio Constantinopoli super Crucem. 400.c
Angelorum imagines argenteæ in basilica Lateranensi. 249.e
Anicetus martyr Nicomediæ sub Maximino. 56.d
Anicetus Præfectus occidit Nepotianum filium Eutropiæ sororis Constantini. 602.d
Anicius Iulianus Consul, idemq. Christianus laudatissimus. 227.a
Aniciana familia Christo addicta. 227.b
Aniciorum familia reddita Christiana. 90.d
Aniculæ credita vasa ecclesiæ Carthag. 8.d
Animas defunctorum iuuari precibus Sanctorum. 460.c
Annibalianus filius Constantij Clori. 6.c
Annibalianus frater Constantini. 463.c. *quid in Constantinum.* ibid.
Annibalianus occisus a militibus Constantij. 476.c
Annona militaris singulis annis indicebatur prouincialibus rescripto Imp. 98.c
Annona data ciuibus Constantinopolitanis a Constantino & alijs Imperatoribus. 398.c.d. *sed tantum ædificantibus ibi domos.* ibid.d
Anomiani hæretici fex Arianorum. 768.b
Anomianorum hæresis quando. 364.e
Antinoalia a Constantino sublata. 364.e
Antichristi typus in Constantio expressus. 649.c
Antichristi typum gerunt Episcopi omnes, qui super Episcopos sibi arrogant potestatem. ibid.c.d
Antiochena Ecclesia quomodo dicta vniuersalis. 273.a
Antiochena Ecclesia ius habet super Ecclesias Persarum. 553.c
Antiochena Synodus in causa Meletij. 768.a.769.a
Antiochena sede vacante deliguntur plures. 270.c. *constatæ ob eam rem discordiæ.* 271.a
Antiochena virgo a prostibulo liberata. 42.a
Antiochenæ virgines martyres. 38.c
Antiochenæ fidei professio prima ab Arianis scripta. 518.a.b. *alia.* c. *tertia.* 519.b.c. *huic addita postea quarta.* 519.e
Antiochenæ sedis Episcoporum successiones. 99.a. 140.d. 213.b. 270.c. 508.e. 697.c
Antiocheni Concilij Acta. 514.d
Antiocheni Concilij canones. 520.e
Antiocheni Concilij Synodica. 522.a
Antiocheni Concilij canones recepti a collectoribus. 522.c
Antiocheni Dominici dedicatio. 513.b
Antiocheno Concilio interfuerunt etiam Catholici. ibid. 514.a
Antiochenorum Episcoporum confusa successio. 508.e. & seq.
Antiochenum Concilium posterius ab Arianis habitum. 548.c
Antiochenum Concilium in Encæniis celebratum. 513.b
Antiochenum Concilium haud recensendum inter Catholica. 523.a
Antiochia tempore Synodi Arianorum afflictata terræmotu. 519.d
Antiochus Dux militum martyr sub Maximino in Palæstina. 31.b
Antiochus Præfectus Sericorum. 607.c
Antiqua scriptorum monumenta, licet mendosa, magni facienda sunt. 690.a
Antonij Caraffæ Cardinalis obitus Ecclesiæ luctuosus. 760.c
Antonij Caraffæ Cardinalis scientia & mores. ibid.d
Antonij Caraffæ Cardinalis lucubrationes. ibid.e
Antonius Caraffa Cardinalis de Ecclesiasticis litteris optime meritus. ibid.d
Antonij Magni primordia & gesta sub persecutione Maximini. 50.b. & seq.
Antonij sanctitas toti Orbi innotescit. 383.b.c. *litteræ Imperatoris ad eum scriptæ.* ibid.d
Antonij viuentis cum Vitam scripserit Athanasius, multa post gesta prætermisisse oportuit. 544.a
Antonij Magni Vitam Athanasius Romã attulit. 501.b
Antonij Magni obitus. 727.a
Antonij testamentum. ibid.b
Antonij sepultura incognita. ibid.c
Antonij Magni dies natalis celebratus. ibid.d
Antonij scripta. ibid.e
Antonij Vitam Athanasius scripsit. ibid.e
Antonij Vita translata ab Euagrio, & a S. Hieronymo. ibid. e

Anto-

Antonio defuncto, cælum clausum triennio. ibid.e
Antonius Magnus floret in Aegypto. 205.b
Antonius Magnus visitatur a S. Athanasio. 383.a
Antonius Magnus inuisit Paulum primum eremitam morientem. 542.e. *occurrit ei hippocentaurus: quid de ea re sentiendum.* 543.b
Antonius Magnus quid passus a Gregorio Episcopo Ariano. 535.c. *quid in eumdem Antonium Blacius Arianus.* ibid.d
Antonius Magnus scripsit pro Alexandrinis ad Blacium Ducem Aegypti. 535.d
Antonius quæ rescripserit ad Constantinum. 383.e
Antonius a Gentilibus philosophis tentatur. 384.a. *confutat eos Antonius.* 384.b
Antonius vitæ cœnobiticæ auctor plura erexit monasteria. 386.b
Antonius quid egerit cupiditate martyrij. 50.c
Antonius ab Arianis in crimen hæresis adductus se purgat. 544.c. & seq.
Antonius quantopere detestatus sit Arianos. 544.d
Antonius frustra scribit pro Athanasio ad Constantinum. 446.a
Antonius prædicat fidem Catholicam miraculis. 544.e
Antonius quid ad Didymum Alexandrinum. 545.c
Antonius luctuosa de Arianis præuidit. 498.c. *tempus eius.* 499.b
Antonius proximus Apostolis. 499.a
Antonius moriens fidem Catholicam testatam reliquit. 727.a
Antonius quid legarit Athanasio, & Serapioni. ibid.b
Antonina virgo damnata ad lupanar liberatur ab Alexandro. 44.b
Antoninus martyr cum Iuliano & Basilissa Antiochiæ sub Maximino. 44.e
Antoninus martyr in Palæstina sub Maximino. 21.b
Anilinus vel Anullinus Proconsul in Africa sub Constantino. 93.b
Anuli, locus inferior domus. 18.c
Anullini relatio ad Constantinum de rebus Donatistarum. 104.d
Anullinus Præfectus Præt. conspirat cum Maxentio in Seuerum. 15.e
Anullinus Proconsul in Africa olim persecutor, cogitur agere causam Christianorum. 93.e
Anullinus Proconsul in Africa mittit Acta Donatistarum ad Constantinum in Gallias. 104.b
Annus Ecclesiæ vniuersæ felicissimus. 68.a
Anubion falsus testis contra Athanasium. 444.a
Apis cum Macario legatus apud Constantinum. 392.a
Apion diaconus tabellarius Alexandri Episcopi Alexandrini. 200.a
Apologia pro fide Catholica Constantini. 445.a.451.d. 452.
Apollo martyr Alexandr. sub Maximino. 51.e
Apollo in Daphne redditur mutus. 611.d
Apollo offerens laureas Constantino.
Apollinis Delphici tripodes derisioni expositi. 362.a.b
Apollinis Pythij tripodes derisioni expositi a Constantino. ibid.
Apollinis memoria in Daphne frustra conatu Constantini antiquari tentata. 610.d
Apollinis templum in Daphne cur non demolitum a Cõstantino, vel Constantio. ibid.d
Apollinis oraculum de Christianis recitatum a Constantino. 254.b
Apollinaris hæresis origo. 598.e
Apollinaris hæresis ex Ario accepta. 624.c
Apollinaris hæresis virgultum fuit Arianæ dementiæ. 599.b
Apollinaris particeps hæresis Arij & Macedonij. 599.c
Apollinaris a Georgio Episcopo Laodiceno Ariano expulsus. 598.b.c
Apollinaris congressus Laodiceæ cum Athanasio. 598.c
Apollinares excommunicati a Theodoro ob hymnum de Bacchi laudibus auditum. 598.d. & seq.
Apollonius martyr cum socijs sub Maximino. 51.d
Apollonius ex monacho Episcopus. 389.e
Apollonius lector alium pro se suppositit ad martyrium. 51.d. *demum & ipse martyr.* e
Apostatæ qualiter puniti in Concilio Arelatensi. 133.c
Apostatæ iecerunt prima fundamenta hæresum nostri temporis. 502.d
Apostatæ a fide conuersi in hæresin Arianam. 286.c
Apostolatus magistratus apud Iudæos qualis. 376.c. *quale munus.* 381.c. & seq.
Apostoli apparent Constantino. 238.d
Apostoli a Gentilibus magi existimati. 103.c
Apostolici legati in Nicæno Concilio. 281.d.e
Apostolicos legatos ad Synodos œcumenicas non minus tres mitti solere. 281.d
Apostolicus canon citatus ab Alexandro Episcopo Alexandrino. 196.a
Apostolicus canon citatur a Constantino, ne ab vna in aliam quis transeat Ecclesiam. 273.e
Apostolorum Petri & Pauli imagines quomodo solitæ pingi. 240.e
Apostolorum templum Constantinus Constantinopoli erigit. 459.e
Apostolorum templum Constantinopoli sepulchrum fuit Imperatorum. 460.d
Apostolorum templum Constantinopoli terræmotu concussum. 728.b
Apostolorum memoriæ Romæ. 221.e
Apostolorum regia vestibula excubant Imperatores ad Apostolorum. 467.d
Apostolorum Symbolum tantum vsui Ecclesiæ Romanæ. 328.e
Apostolorum arbitrio diuisæ atque distinctæ dioeceses. 318.e
Appellatio Donatistarum a iudicio Aeliani Proconsulis ad Constantinum. 124.a
Appellatio prima Donatistarum ad Constantinum. 107.d
Appellationi a iudicio Ecclesiastico ad Imperatorẽ Paulus Samosatenus viam aperuit. 124.e
Appellationi a iudicio Episcoporum noluit deferre Aurelianus Imperator. 125.a
Appellare posse ad Romanum Pontificem quemlibet Episcopum ab alijs damnatum. 573.c
Appellare ad Romanum Pontificem Concilium Nicænum statuit. 324.a
Appellare a iudicio Episcoporum ad iudicium Imperatorum, fuisse hæreticorum & schismaticorum. 125.a
Appellare non licere a sententia Episcoporum statuit Constantinus. 125.e
Appellare quando concessum, vel denegatum, Constantinus edicto cauit. 135.d
Appellant Donatistæ ab Arelatensi Concilio. 134.e
Appendix ad Concilium Sardicense qualis. 570.d
Apselamus monachus martyr in Palæstina sub Maximino. 21.e
Aqua benedicta superat magicas præstigias. 381.d
Aquilæ signa militaria. 78.b

Aquileiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aquileiæ imago depicta de Constantini Imperio. 3.c
Aquileia templum vsui fuit Synaxibus ante dedicationem. 608.d
Aquileienses Episcopi Benedictus & Fortunatianus. 482.b
Aquilina martyr in Palæstina sub Maximino. 30.b
Aquilinus Causidicus experitur virtutem S. Michaelis Archangeli. 401.c
Arbetio Episcopus falsus testis contra Athanasiũ. 444.a
Archelaus Comes cum Dionysio dicitur missus Tyrum ad Concilium. 423.e
Archidamus, missus legatus ad Concilium Sardicense. 561.e
Archidamus diaconus Rom. sub Siluestro. 266.d
Architectorum penuria temporibus Constantini, qui isdem concessit immunitatem. 259.b
Arcus Constantini de victoria aduersus Maxentiũ. 84.c. *eius inscriptio.* 85.b. *quando extructus. ibidem. ex eo declaratum studium Senatus erga ipsum.* 86.e. *ex ruinis aliorum monumentorum coædificatus.* 86.e
Arcus Marci Aurelij demolitus ad construendum Arcum Constantini. 86.e
Arcus triumphalis Constantini Imperatoris Constantinopoli. 400.b.d
Argæus martyr in Ponto cum sociis sub Licinio. 162.b
Argenti tributum a tributo auri distinctum. 406.c
Argenti libra cuius pretij esset tempore Arcadij Imperatoris. 406.e
Argentei sexagintæ conficiunt libram argenti, sex argentei vnam vnciam. ibid.
Arelatense Concilium sub Constantino. 124.a.125.126.
Arelatense Concilium confirmatum a Siluestro. 134.d
Arelatense Concilium sub Constantio. 631.b
Arelatense Concilium primum cum secundo confusum. 129.b
Arelatensi Synodo præfuit Siluester per legatos. 129.d
Arelatensi Concilio cur Constantinus interesse voluit. 130.c
Arelatensis Concilij Acta haud pridem inuenta. 108.d
Arelatensis Concilij Episcopi quot numero. 129.a
Arelatensis Concilij Acta corrupta a Donatistis. 130.a
Arelatensis Concilij iudicio absolutus Cæcilianus. 130.d
Arelatensis Synodi canones. 132.b.133.
Arelatensis Synodi decreto iussi Præsides prouinciarum accipere litteras ab Episcopis. 131.e
Ares martyr in Palæstina sub Maximino. 22.b
Arij erroris occasio vnde. 148.b
Arij cum Alexandro altercationes. ibid.
Arij hæresis valentius insurgit. 187.a
Arij causa contentio inter Episcopos. 104.a
Arij & sociorum litteræ ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum. 190.d
Arij socij quinam recenseantur. 191.c.220.b.e
Arij ad Constantinum litteræ inofficiosæ. 207.b
Arij furor & lasciuia ex Homericis versibus demonstrata. 209.c
Arij effigies & habitudo corporis. 211.a
Arij & Constantini dialogismus. 203.c
Arij poema infame. 209.c
Arij hæresis scripta sunt perlecta in Synodo Nicæna. 295.b
Arij Thalia Constantini lege vetita. 301.e
Arij Thalia prohibita in Concilio Nicæno. 320.e
Arij cum Porphyrio similitudo. 302.b
Arij res gestæ licet notæ, tamen perplexitatibus obuolutæ. 373.b
Arij & Euzoij litteræ ad Constantinum. 438.d
Arij restitutio Alexandriam iterũ tractat. expli. 440.d
Arij & Euzoij fidei professio ad Constantinum data. 438.d. *ambigua & dolosa.* 439.a. *probata in Concilio Hierosolymitano. ibid.e*
Arij hæresis infanda omnibus etiam Eusebianis tempore Constantini. 451.c
Arij fides, recta ne sit, examinatur Constantinopoli. 453.b
Arij dolus atque periurium, dum fidei suæ rogatur sententia. 454.a
Arij infamis obitus. 455.b
Arij pœna proficua multis. 455.d
Arij mortis locus infamis. 456.a
Arij obitus tempus. ibid c
Arij obitus sententijs Patrum conclamatus vbique. ibid.e
Arius dolosus & turbator Ecclesiæ quid sub Petro Alex. 46.b
Arius scidit Christi tunicam. 46.b
Arius primo non hæresis causa, sed schismatis, excommunicatus. 46.a
Arius fauet Meletio. 14.e. *illi inhærens excommunicatur.* 46.d
Arius ob hæresin ab Alexandro Episcopo Alexandr. primum excommunicatus. 46.a
Arius pœnitentiam simulans suscipitur ab Achilla Episcopo. 49.a
Arius presbyter Ecclesiæ Baucalidis. 49.b
Arius se erigit contra Achillam. 49.b
Arius clericos decepit & Episcopos. 146.e
Arius decepit virgines. 146.e
Arius detegitur hæreticus. 146.d.147.e
Arius damnatus ab Alexandro. 146.d. *& a Concilio Alexandrino.* 148.a
Arius ab Alexandro Episcopo damnatus recedit Alexandria. 148.e
Arius turbat pacem Ecclesiæ. 187.a
Arius Eusebium Nicomed. patronum inuenit. 188.b
Arius scribit ad Eusebium Nicomed. Episc. 188.d
Arius Alexandria pulsus abiit in Palæstinam. 189.c
Arius & Ariani anathemate ab Alexandro damnati. 193.b
Arius secum virgines ducit meretriculas. 195.d
Arius Ebionis, Ariemæ, & Pauli Samosateni defensor. 196.c
Arius litteris Constantini proscribitur. 207.b
Arius fax Orbis oraculo Sibyllæ demonstratus. 209.d
Arius sæpe redargutus atque conuictus ab Episcopis Nicæni Concilij. 290.c
Arius subscribere nolens Nicænæ fidei excommunicatus est. 299.b
Arius in Concilio Nicæno recantat palinodiam, & subscribit Catholicæ fidei. 300.d
Arius, licet pœnitens receptus a Concilio Nicæno, retitus redire Alexandriam. 300.d
Arius turpissimum poetam Sotadem imitatur in re grauissima. 300.d.e
Arius Sotadicus dictus. 301.b
Arius Crapularum librum scripsit. 301.b. *ob hoc omnium turpissimus habitus.* 301.d
Arius & Ariani vt dicerentur Porphyriani, Constantinus lege cauit. 302.b
Arius idololatriam conatus inferre in Ecclesiam Alexandrinam. 302.c
Arius conatus est abolere Christianismum. 302.d
Arius laborat restitui Alexandriam. 371.b
Arius non exulauit, sed sub specie pœnitentiæ vitauit exilium. 371.e

Arius

Arius & Ariani recepti in Concilio Hierosolymitano. 437.e
Arius litteris Constantini vocatur. 438.c
Arius non recipitur ab Alexandrinis. 446.c
Arius periurij dat pœnas. 454.a.455.b
Arius, alias Macarius, Episcopus Petræ in Palæstina secessit ab Arianis, & adhæsit Catholicis in Cõcilio Sardicensi. 456.d. *eius exilium.* 582.d.e
Arium & Arianos cauendos esse, edicitur publicis Concilij litteris. 300.d
Arium non vnicum Verbum, sed plura ponere. 193.a
Arium damnare qua arte præseferunt Ariani. 516.e. *& seq.*
Ariana hæresis confutata a Basileo Episcopo Amaseno. 147.e
Ariana hæresis quando innotuit. 146.d
Ariana hæresis cum Imperio Constantij in Oriente lato germine reuirescit. 480.a
Ariana hæresis quando toti Orbi facta perspicua. 148.b
Ariana hæresis quo magis furit, eo magis deficit. 684.b
Arianæ hæresis pars coniuncta cum hæresi Apollinaris. 599.b
Arianæ hæresis ortus diuersa tẽpora considerandi. 148.a
Arianæ hæresis fautores qui nominentur ab Ario in litteris ad Eusebium. 188.e
Arianæ hæresis hostes qui nominentur ab Ario in suis litteris. 188.e
Arianæ hæresis assertiones ex litteris Eusebij Nicomediensis. 189.a
Arianæ hæresis perfidia ex litteris Arij. 191.b
Arianæ hæresis confutatio. 193.c
Arianæ perfidiæ regula. 198.c
Arianæ feminæ crudeliter sæuiunt aduersus Catholicos Alexandriæ. 676.c
Ariani haud dissimiles Nouatianis. 198.b
Ariani reueriti sunt Romanam Ecclesiam post Liberij exilium. 658.e
Ariani optant, Eusebium Cæsariensem Episcopum, fieri Episcopum Antiochenum. 271.e
Ariani Episcopi qui interfuerunt Nicæno Concilio, qui fuerint. 287.b
Ariani ex apostatibus constati. 287.b
Ariani ad inferendas calumnias & falsas accusationes paratissimi. 287.d
Ariani inconstantes & tempori inseruientes. 287.b
Ariani anteuertere conati iudicium Concilij Nicæni, accusationes Constantino dederunt aduersus alios Episcopos. ibid.
Ariani trahere conati Episcopos ad iudicium Imperatoris. ibid.
Ariani & Meletiani simul iuncti contra Catholicos. 312.c
Ariani noua excogitant nomina, diuinitatem Filij Dei excludentia potius, quam probantia. 295.e
Ariani in gratiam Constantini subscribunt Nicæno Concilio. 297.d.e
Ariani Episcopi qui subscripserunt fidei Nicænæ formulæ. 299.a
Ariani qui subscribere noluerunt. 299.b
Ariani cur a Constantino nominati Porphyriani. 302.b
Ariani omnes simulate subscripserunt Nicæno Concilio. 306.d
Ariani qui absque damnatione hæresis perseuerarunt. 306.d
Ariani ex face Christianorum prodiere. 307.a
Ariani cum Meletianis quando conspirare cœperunt. 343.b. *callidum consilium ipsorum.* 344.
Ariani quomodo prætermissi in edicto Constantini aduersus hæreticos. 347.b
Ariani bellum mouent in Athanasium creatum Episcopum. 342.d
Ariani laborant restituere Arium Alexandriam. 371.b
Ariani hæretici ex monachis. 391.b
Ariani Episcopi exules Quinquennalibus Constantij restituti sunt. 411.d
Ariani idem & Eusebiani. Vide, Eusebiani.
Ariani soliti honorare Imperatores titulis diuinitatis, cũ ipsi negarent Filij Dei diuinitatem. 436.a.443.a
Arianis ab *curatæ litteræ pro erigenda Ischyræ ecclesia.* 435.e
Ariani clandestine sese insinuarunt Constantino Imperatori. 464.c. *& seq.*
Ariani, viuo Constantino, sub pallio Catholico latebant. 464.e
Ariani rursum Athanasio negotium facessunt. 487.e
Ariani rursum in Athanasium insurgunt. 494.c. 495.b
Ariani conati suffurari communionem Romani Pontificis. 497.e
Ariani a Iulio petunt Synodum. ibid.e
Ariani quando sub Constantio grassari cœperunt in Catholicos. 50[illegible]
Ariani vt declinent Romanam Synodum, coeunt Antiochiæ. 513.c. *numerus Episcoporum.* 514.a
Ariani tempore Concilij Antiocheni se hostes Arij præseferunt. 514.a.b
Ariani seorsum a Catholicis Antiochiam conuenere. ibid.b. & seq.
Ariani in Synodo Antiochena substituunt Athanasio Gregorium. 516.b
Ariani quam callide obtexerint hæresin in Concilio Antiocheno. 518.c
Ariani profitentur damnare Arium, sed dolose agunt. 517.e.518.b.521.e
Ariani ex Concilio Antiocheno ex multis affectant nomen Catholicum. 521.e
Ariani quatuor fidei regulis ad libitum vsi. 520.e
Ariani Romæ accusati apud Iulium Papam. 527.d
Ariani quid in Iulium Papam. 528.b
Ariani litteras scripserunt ad Iulium Papam. 528.e
Ariani quid Alexandriæ pro Gregorio. 530.d
Ariani litteras dant ad Constantem Imperatorem. 539.d
Ariani deligunt Macedonium Episcopum Constantinopolitanum. 540.e
Ariani mentiti Antonium Magnum secum agere. 544.e
Ariani ab Antonio Magno exagitati. ibid.
Ariani ad Antonium venientes ab eo fugati. ibid.
Ariani cogunt Cõcilium Antiochenum posterius. 548.c. *nouamq. edunt fidei formulam. ibid.d*
Ariani subdole professi nomen Substantiæ. 549.a
Ariani cur non veriti sint nomen Substantiæ, sicut Consubstantialitatis. 549.c
Ariani quomodo decipiebant simpliciores ex naturæ operibus. 550.d.e
Ariani vsi eloquentia ad decipiendum. ibid.e
Ariani mentientes dictitare soliti clarissimos viros secum sentire. 551.b
Ariani Episcopi quid cum venere Sardicam ad Concilium. 562.d.e. *fugam arripiunt.* 563.a
Ariani condemnati in Concilio Sardicensi. ibid.d.

Universidad de Deusto
Biblioteca

564. e. 569. e
Ariani quid in Episcopos, ne adhærescerent Catholicis qui conuenerant Sardicæ. 579.a
Ariani excommunicati in Concilio Sardicensi. ibidem. 569.e. 570.c
Ariani sparserunt famam, in Sardicensi Concilio scriptam fuisse nouam fidei regulam. 570.d
Ariani cogunt Concilium, quod nominant Sardicense. 577.b
Ariani primi ausi sunt excommunicare Romanum Pontificem. 577.c
Ariani nouam fidei formulam edunt nomine Cœcilij Saydicensis. 578.b
Ariani detestari simulant Arium. 579.b
Ariani associant sibi Donatistas. 580.b
Ariani prohibent Catholicos redire ad suas Ecclesias. 583.a
Ariani quid in legatos missos Antiochiam a Synodo Sardicensi ad Constantium. ibid.b
Ariani post obitum Constantis insurgunt in Athanasium. 602.c
Ariani expostulant apud Constantium aduersus Athanasium. 606.d
Ariani & Semiariani inter se certant. 617.a
Ariani iterum calumnijs aggrediuntur Athanasium. 618.c
Ariani fingunt epistolam scriptam ab Athanasio ad Constantium. ibid.c
Ariani conati sunt statim, creato Liberio Papa, eius communicationem subripere. 625.a
Ariani titulo æternitatis honorant Constantium Imperatorem. 628.e
Ariani adulantur Constantio, blasphemi in Filium Dei. 629.a
Ariani Constantium Æternum appellant. 730.e
Ariani damnati in Concilio Ariminensi. 731.e
Ariani ex Concilio Ariminensi legatos mittunt ad Imperatorem. 733.c
Ariani in deterius semper prolapsi. 734.d
Ariani detegunt propinatum venenum in Concilio Ariminensi. 736.e
Ariani falso præseferunt Concilium Ariminense. 739.d
Ariani penitus delent nomen Substantiæ in Filio Dei. 747.a
Ariani vocant Eusebium Vercellensem ad Synodum. 647.d
Ariani substituunt Dionysio Episcopo Mediolanensi Auxentium. 653.e
Ariani Felicem substituunt loco Liberij. 659.a
Ariani dire exagitant Ecclesiam Alexandrinam. 667.e. 668.669.
Ariani quid tempore Paschatis, & post aduersus Catholicos Alexandrinos egerint. 668.a
Ariani quid ante Pentecosten aduersus Catholicos Alexandrinos egerint. 675.b.676.
Ariani quid egerint post Pentecosten Alexandriæ aduersus Catholicos. 678.b.679.
Ariani probibent dare eleemosynam pauperibus. 677.a
Ariani crudeliores Gentilibus. 674.b.677.e
Ariani quid in monachos, & in monasteria. 680.a. 685.c
Ariani cum Photino conspirant, licet occulte. 700.e
Ariani vt se Catholicos doceant, damnant Photinum. 701.a.b. sed proditi quales essent. ibid.
Ariani quasi ex miraculo prædicant in Christo diuinam substantiam, cum ea negatur ab Osio & Potamio Episcopis. 705.a
Ariani Episcopi, cum quibus Liberius communicauit. 710.b
Ariani qui interfuerunt Concilio Ariminensi. 729.d
Ariani damnant Semiarianos. 749.d.e
Ariani eodem tempore duas fides diuersas scribunt Ariminj, & Constantinopoli. 752.c
Ariani Macedonianis coniuncti. 763.c
Arianis Donatistæ coniuncti. ibid.d
Arianorum hæresis quot hæreses progenuit. 766.b
Arianorum arrogantia. 197.e
Arianorum impietas occultata Sirmij panditur. 703.a
Arianorum baptisma quomodo irritum. 302.e
Arianorum legatio ad tres Imperatores. 487.e
Arianorum antesignani sub Constantio. ibid.e
Arianorum ad Constantium lamenta. 513.d
Arianorum Concilia qualia esse solerent. 514.a
Arianorum fidei formulæ Antiochiæ editæ. 518.a. 519.
Arianorum legatio ad Constantem ex Concilio Antiocheno. 519.e
Arianorum scelera nefanda patrata Alexádriæ. 531.b. & seq. 532.533.
Arianorum labyrinthus haud omnibus facile peruius. 510.e
Arianorum legatio ad Iulium Papam contra Athanasium. 494.c
Arianorum litteræ ad Iulium indignissimæ. 536.d
Arianorum principes qui sub Constantio habiti. 540.e
Arianorum legati quid Mediolani apud Constantem. 549.d
Arianorum legati præseferunt se esse Catholicos. ibid.
Arianorum studium in cogendis crebro Conciljs. 550.b
Arianorum artes ad destruēdum Nicænum Concilium. ibid.b.d
Arianorum litteræ Synodales nomine Concilij Sardicensis. 582.c
Arianorum scelera post Concilium Sardicense. 582.d
Arianorum litteræ ad Eusebium Vercellensem. 647.e
Arianorum persecutionis acerbitas. 664.e
Arianorum suggestio in Concilio Ariminensi. 730.b
Arianorum fidei professiones sub Consulibus. ibid.d
Arianorum blasphemiæ horrendæ in Concilio Seleuciensi. 746.a
Arianorum persecutio ex Concilio Constantinopolitano. 750.e
Arianorum in Eusebium Vercellensem crudelitas. 691.a
Arianorum in Palæstina dira persecutio. 692.
Arianorum crudelitas in Aegypto. 668.a. 669.670. 672.a
Arianorum studia in perquirendo Athanasium. 686.c. 687.a
Arianos vitandos admonet Alexander. 199.e
Arianus Præses in Aegypto persecutor, inde martyr. 51.d
Arianus presbyter dolosus artifex Constantino percarus. 463.e. ei commissum est a Constantino testamentum. 464.a.b. quis hic fuerit. ibid.
Arianus presbyter quid apud Cōstantiū pro Ario. 371.d
Arianus presbyter corrumpit aulicos. 480.b
Ariminense Concilium decernitur. 724.a
Ariminense Concilium indictum. 729.a
Ariminense Concilium, explosa perfidia Ariana, Nicænam fidem probat, & Arianos excommunicat. 731.e
Ariminense Concilium posterius, & eius Acta. 735.b. c.e. 736.

Ariminen-

Ariminense Concilium duplex. 739.a.c
Ariminense Concilium legitimum, Catholicum fuit. 738.e
Ariminense Concilium spurium, hæreticum fuit. 762.e
Ariminensi Concilio aduersatus est magna constantia Liberius Papa. 717.c
Ariminensis Concilij finis. 732.a
Ariminensis Concilij legatio ad Constantium Imperatorem. 732.e.733.a
Ariminensis Concilij Episcopi Orthodoxi exemplo legatorum lapsi. 735.b. viginti tantum in fide Nicæna permanserunt. ibid.e
Ariminensis Concilij Catholici Synodica de baptismo Constantini. 245.a
Ariminensium Orthodoxorum Episcoporum lapsus qualis existimandus sit. 737.c. nequaquam lapsi in hæresin. ibid.
Arimini congregati Episcopi inter se diuisi. 729.e
Aristæneta clarissima femina & pia quid apud Hilarionem. 772.e
Aristides Præses persecutor. 33.b
Ariston ex monacho Episcopus. 388.e
Aristotelis discipulus Aetius deterrimus hæreticus. 698.a
Arma Crucis signo exornata. 64.a
Armenia Maior cum Rege Tyridate fidem amplexata. 57.d.e
Armenia exagitata persecutione Maximini. 57.a
Armeniæ Maioris Ecclesia florens sub Constātino. 338.d
Armeniæ montes ab inuicem dissiti ob terræmotum. 510.a
Arostanes Episcopus in Magna Armenia interfuit Nicæno Concilio. 283.d
Arsacius confessor prædixit terræmotum Nicomediæ. 722.e. eius obitus. 723.a
Arsacius confessor sub Licinio. 159.c
Arsacius eunuchus persecutor Alexandriæ. 534.d
Arsaces Rex Armeniæ Christianus. 59.b
Arsaces Rex Maioris Armeniæ tributum pendebat Constantino. 283.e
Arsenij occisi accusatio rursus illata in Concilio Tyrium. 425.e
Arsenius sibi timens latebras quæsiuit. 426.b. eius latebris vsi ad suam causam Eusebiani. ibid. se tandem periculo obtulit pro Athanasio liberando. 426.b.c. eius in Synodo manifestatio. ibidem.
Arsenius Episcopus Hypselitarum ordinatur a Meletio. 343.b
Arsenius Episcop. fingitur occisus ab Athanasio. 412.a. manus defuncti, quasi Arsenij, ab aduersarijs circumfertur. ibid.
Arsenius impense quæritur ab Athanasio. 415. d. ad loca remota amandatur cum suis. 416.b. inuenitur apud Tyrum. ibid.c
Arsenius Episcopus, & non presbyter. 416.a. cur ab Athanasio primum recesserit. ibid.d
Arsenius Episc. pœnitens scribit ad Athanasium. 418.e
Artemij martyris præfecturæ. 728.a
Artemius curat translationem corporum sanctorum Andreæ & Lucæ. ibid.b
Artemius miles testis de visione signi Crucis Constantino ostensa. 73.e
Artemon martyr Laodiceæ sub Maximino. 33.a
Aruspices Constantinus lege sancita exagitat. 213.d
Aruspices consulendos Constantinus ad Senatum rescripsit. 225.a
Aruspicina in magno pretio apud Romanos. 226.a
Aruspices facile omnia solere in religionem Christianam conuertere. 238.d
Ascaricus Rex a Constantino victus. 16.b
Ascla martyr cum socijs in Thebaide sub Maximino. 51.d
Asclepas Episc. Gazæ exilium passus causa fidei. 507.e
Asclepas Gazæ Episcopus Romam confugit ad Iulium. 541.c
Asclepæ Episcopi Gazæ causa cognita in Concilio Sardicensi. 564.c.569.c
Asclepiodotus cum socijs passus Hadrianopoli. 56.e
Asclepius Præfectus persecutor. 33.a
Asiana Ecclesia discordijs agitata ob celebrationem diei Paschatis diuerso ritu. 275.a
Asterij Cappadocis causa tractata in Concilio Hierosolymitano. 440.e
Asterij Cappadocis causa aduersus Marcellum. 450.b
Asterij impietas omnes excelluit. 450.c.
Asterius Cappadox nequissimus Arianorum. 306.e
Asterius Cappadox immolat idolis. 306.e
Asterius Armeniæ Dux sub Constantio Imp. 603.b
Asterius Dux Armeniæ diploma a Constantio de Athanasio attulit. 639.d
Asterius Episcopus in Arabia secessit ab Arianis, & adhæsit Catholicis in Concilio Sardicensi. 570.a. eius exilium. 582.e
Asterius Comes in Aegypto sub Constantio. 607.c
Athanasij ætas. 67.e
Athanasij cum Ario disputatio. 290.d.e
Athanasij creatio quomodo se habuit. 341.a. tempus eius. ibid.
Athanasij electio diuinitus prænotata. 342.a
Athanasij sedis tempus. 342.c.d. eius persecutiones incredibiles. ibid.
Athanasij modestia in scribenda Vita Antonij. 383.b
Athanasij legati apud Constantinum. 391.a
Athanasij causa Dalmatiano commissa a Constantino. 412.e.415.d
Athanasij exilio totus Orbis concussus est. 444.d
Athanasij modestia, cum describit interitum Arij. 453.c
Athanasij Papæ nomine litteræ ad Marcum Papam cuius sint fidei. 457.d.458.a
Athanasij post exilium reditus Alexandriam. 487.a
Athanasio crimini datum, quod absque Synodi decreto sit restitutus. 487.d
Athanasij cum Ario disputatio commentitia. 488.b
Athanasij legatio ad Iulium Papam. 494.d
Athanasij aduentus Romam valde proficuus. 501.b
Athanasij scriptorum quæcumque fragmenta in magna habita veneratione. 502.c
Athanasio successor datur in Concilio Antiocheno. 515.b
Athanasij causa Romæ cognoscitur in Concilio. 525.c. & seq.
Athanasij litteræ circulares de Gregorio Episcopo Alexandrino Ariano ad Catholicos Episcopos. 526.c
Athanasij defensores Romæ accusant Arianos. 527.d
Athanasij pallium a Paulo eremita expetitum ob fidei Catholicæ symbolum. 544.b
Athanasij peregrinatio post Concilium Sardicense primo Naissum, inde Aquileiam, postea in Gallias. 585.c
Athanasij Papæ laudes a Iulio Papa prædicatæ. 595.a
Athanasij cum Constantio congressus Antiochiæ. 595.e
Athanasij congressus cum Apollinare. 598.b.c
Athanasij aduentus in Palæstinam, vbi Concilio Hierosolymis habito restituit Episcopos lapsos. 603.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Athanasii admonitio de vitando Gregorio Ariano Episcopo. 533.d
Athanasii fauor prouocat Arianos. 606.d
Athanasii iusta excusatio de susceptis legatis Magnentij. 619.a
Athanasii damnationē cur aliqui Episcopi Catholici subscribant. 648.c
Athanasii damnatio proposita in Conciliabulo Mediolanensi. 648.a.649.b
Athanasii causa defenditur a Liberio coram Constantio. 657.b
Athanasii in Constantium inuectiua. 680.b
Athanasii in eremo latebræ proficuæ. ibid. e. *complura in latebris scripsit.* ibid. *nempe epistolam ad Solitarios de rebus ab Arianis ad illud vsque tempus gestis.* 681.a. *scripsit tunc etiam Consolationem ad virgines.* ibid.b. *item Apologiam de fuga sua.* ibid.b. *item Apologiam contra Constantium.* ibid. d. *item Apologiam secundam.* 582.d
Athanasii fuga semper commendatione digna. 681.d
Athanasii prophetia male accepta, & adscripta magiæ. 682.a.b
Athanasii litteræ ad Luciferum. 684.e.685.c
Athanasii latebræ abstrusiores in eremo. 685. e. 687.a
Athanasii epistola de clade Ecclesiæ Alexandrinæ sub Gregorio. 529.e.530.
Athanasii modestia, dum sua scripta corrigenda tribuit Serapioni. 763.b
Athanasio conflata calumnia ex susceptione legatorum Magnentij. 607.b
Athanasium vix creatum adoriuntur Ariani. 342.d
Athanasium restituendum esse Constātinus moriens præcepit. 464.a
Athanasius puer iocis puerilibus agit Episcopum, & baptizat. 67.d
Athanasius traditur erudiendus Ecclesiæ. 67.c. *idem scriba Episcopi constitutus.* ibid.e
Athanasius grandior factus adijt Antonium Magnum commorantem in eremo. 68.a
Athanasius iuris scientiam didicit, factusq. Iurisconsultus. 68.a
Athanasius Episcopus Anazarbi fautor Arij. 189.a. 190.d
Athanasius diaconus Alexandrinæ Ecclesiæ in Nicæno Concilio Arium disputando exagitat. 290.c
Athanasius pars magna Synodi Nicænæ. 297.c
Athanasius Episcopus Alexandrinus creatur post Alexandrum. 340.e
Athanasius profectus Cōstantinopolim ad Imperatorem, viuente Alexandro. 342.b
Athanasius creatus Episcopus Alexand. vrget Meletianos illicita tentantes. 345.b
Athanasius restitit Arij restitutioni. 372.b.c. *quid ab Eusebio Nicomed. patiatur.* ibid.
Athanasius opera Eusebij experitur Constantinum iratum, ibid.c
Athanasius pro sui defensione quid rescripserit ad Constantinum. 372.e
Athanasius ordinat Frumentium Episcopum Indorum. 374.b
Athanasius visitat diœcesin Alexandrinam. 382.a
Athanasius visitat monasterium S. Pachomij. ibid.c
Athanasius Antonium Magnum visitat. 383.a. *quæ illi munera attulit.* ibid.a
Athanasius intulit Romam vitæ monasticæ instituta. 387.e
Athanasius monachos complures creauit Episcopos. 388.d
Athanasius rursus vexatus a Meletianis & Eusebianis. 395.d
Athanasius calumniam passus de linteis pro ecclesijs exactis a populo quasi tributum. ibid.e
Athanasius nouis exagitatur calumnijs. 392.c. *innocens probatus.* ibid.
Athanasius laudatus litteris Constantini. 393.c
Athanasius a Constantino vocatur Constantinopolim. 393.c. *dimittitur cum honore.* ibid.
Aurargenti tributum a Constantino impositum. 405.b. *ab Anastasio sublatum, quale.* 405.d.406.a
Athanasius iterum ab Arianis vexatus. 411.e
Athanasius rursum accusatur opera Meletianorum de fracto calice, & occiso Arsenio. 412.a
Athanasius inuenire curat Arsenium. 415.d
Athanasius mittit Macarium Constantinopolim. 417.c
Athanasius ad Constantinum de inuento Arsenio scribit. ibid.
Athanasius cur ad Eusebianorum Concilium venire cunctaretur. 424.a
Athanasius in confessu Tyrio stans vt reus agere causam iubetur. ibid.c
Athanasius quibus accusationibus impetitus in Concilio Tyrio. 425.c
Athanasius rursus de nece Arsenij calumniam passus in conuentu Tyrio. 425.e. *innocens detectus.* 426.e. *patitur ibidem calumniam a meretrice.* 426.c
Athanasius comparitione viuentis Arsenij veneficus in Conuentu Tyrio acclamatur. 427.a. *accusatur vt incendiarius.* 427.b
Athanasius Tyri iterum calumniam patitur de fractura calicis. 427.c
Athanasius circumuentus calumnijs, & iniustitia oppressus, e Concilio Tyrio proficiscitur ad Constantinum Imperatorem. 431.a
Athanasius condemnatur in conciliabulo Tyrio. 434.d. *non tamen a Catholicis Episcopis.* 435.b
Athanasius obtinet a Constantino, vt Eusebiani Hierosolymis Constantinopolim se conferrent. 441.e
Athanasius Constantinopoli nonnisi in via permissus alloqui Constantinum. 442.d
Athanasius nouis calumnijs ab Euseb. vrgetur. 443.e
Athanasius criminis maiestatis accusatur. ibid.
Athanasius a suis proditur. 444.a
Athanasius calumnijs oppressus, a Constantino damnatur exilio. ibid.c
Athanasius damnatus sententia Constantini in exilium, quid in eum libere dixit. ibid.c
Athanasius Treueros exul delatus honorifice susceptus est, & bene habitus. 447.a
Athanasius restituitur Alexandriam per Constantinum Iuniorem. 485.e
Athanasius quanto tempore mansit exul. ibid.
Athanasius, cum Alexandriæ commoratur, vexationem Arianorum patitur. 487.c
Athanasius iterum vexatur ab Arianis. 494.c.495.b
Athanasius nouis vrgetur accusationibus. 494.e. *& seq. defenditur.* 495.d.e. *& seq.*
Athanasius Romam venit vocatus a Iulio Papa ad dicendam causam. 500.c
Athanasius annum & sex menses expectat Romæ Eusebianos. ibid.d
Athanasius veniens Romam, duxit secum Isidorum & Ammonium. ibid.e
Athanasius apud quos hospitatus est Romæ. 501.a

Athanasius altulit Romam Vitam Antonij Magni. ibid.b
Athanasius reus non recipitur Romæ ad communionem absque fidei professione. 502.b
Athanasius in Occidente propagauit monachismum. 501.c
Athanasius scribit Romæ fidei Symbolum. 502.b
Athanasius accusatur in Concilio Antiocheno. 514.e
Athanasius priuatus sede in Concilio Antiocheno accipit successorem Georgium. 517.a
Athanasius Romæ in Synodo absolutus. 525.c
Athanasius Romæ a Iulio absolutus reuertitur Alexandriam. 526.b
Athanasius renuit Cæsaream ad Concilium proficisci. 535.b
Athanasius rursum Romam confugit ad Iulium. 539.b
Athanasius Romæ frequenter Synaxes agit. ibid.d
Athanasius bene habitus a Constante Imp. ibid.e
Athanasius rogatus a Constante scripsit Synopsin diuinæ Scripturæ. ibid.e
Athanasius vltra triennium Romæ commoratus. 540.a
Athanasius Romæ commoratus, quid ibi. 540.a.b
Athanasius cum viuentis Antonij Vitam scripserit, multi post facti prætermisisse oportuit. 544.a
Athanasius vocat S. Antonium Alexandriam ad confutandos Arianos. 545.b
Athanasius item vocat Alexandriam Poemem Abbatem ob eam causam. ibid.c
Athanasius Romam vocatus a Constante Mediolanum. 556.e
Athanasius infamatus de congressu cum Constante, quasi illum aduersus Constantium concitasset. 557.a
Athanasius quid apud Constantem Imperatorem. ibid.d
Athanasius in Concilio Sardicensi absolutus. 563.d
Athanasius vocatur a Constantio Imperatore crebris litteris. 593.d
Athanasius tribus litteris reuocatur in patriam a Constantio Imperatore. 594.a.b
Athanasius reuersurus ad suam Ecclesiam, venit ante Romam ad Iulium Papam. ibid.c
Athanasius Roma venit Antiochiam. 595.c. *excipitur a Constantio Imperatore.* ibid.d
Athanasius a Constantio recipit iuramentum fidelitatis. ibid.e
Athanasius Antiochiæ conuenit cum Eustathianis. 596.b
Athanasius Constantij petitionem eludit. ibid.c
Athanasius veniens Laodiceam, quid ibi. 598.b
Athanasius luxit magnopere Constantem occisum, atque laudauit. 600.c
Athanasius vexatur ab Arianis post obitum Constantis. 602.e
Athanasius tutior redditur litteris Constantij Imperatoris. 603.a
Athanasius reuertitur Alexandriam, defuncto Constante. 604.c. *eius reditus quam fructuosus fuerit.* ibid.d
Athanasius post reditum quærit subscriptiones omnium Episcoporum, & ob id nuncios mittit. 606.a.b
Athanasius post mortem Constantij permissus agere in Ecclesia. 607.e
Athanasius reuersus Alexādriam semper operosus. ibid.e
Athanasius ob nimiam populi frequentiam agit Synaxin in basilica nondum consecrata. 608.b
Athanasius cur post obitum Constantis bene habitus a Constantio. 609.b
Athanasius falsa Constantij epistola quæritur ab Arianis dimoueri Alexandria. 618.b.c.e
Athanasius accusatur fauisse Magnentio. 618.e
Athanasius clam fuga lapsus. 532.a
Athanasius iure diploma postulat, antequam secedat. 639.e
Athanasius cur detrectat proficisci ad Constātium. 640.c
Athanasius mittit quinque Episcopos legatos ad Constantium. ibid.c
Athanasius iterum vexari cœptus a Montano, Syriano, & Diogene. 639.c
Athanasius magus habitus secundum rumores vulgi ex Ammiano. 655.a
Athanasius defenditur ab Osio aduersus Constantium Imperatorem. 661.e.& seq.
Athanasius diram eamq. nouissimam sub Constantio persecutionem patitur. 667.d.e.668.
Athanasius quæ passus Alexandriæ sub Syriano. 668.d. *quomodo fuga lapsus.* ibid. *eiusdem vltima fuga in eremum.* 670.d
Athanasius profecturus ad Constantium nouis exterretur nuncijs. 671.c
Athanasius in eremo delituit. 673.c
Athanasius quibus fuerit calumnijs circumuentus ab Arianis. 681.e
Athanasius magiæ insimulatus. 682.a
Athanasius e latebris scripsit ad Serapionem de Spiritu sancto. ibid.d
Athanasius delituit in cisterna. 687.a
Athanasio delitescenti in cisterna ministrasse virgo cum dicatur, quomodo accipiendum. 687.c
Athanasius respuitur Liberij litteris. 709.e
Athanasius donatus ab Antonio melote & pallio. 727.b
Athanasius scripsit Vitam Antonij. ibid.e
Athanasius primus pugnat aduersus impugnatores diuinitatis Spiritus sancti. 762.b
Athanasius Episcopus Ancyræ in locum Basilij suffectus, Catholicus. 755.d
Athanasius curat deliria quorumdam monachorum. 665.d
Athanasius e latebris scribit contra Arianos. 785.a
Athenæ florentissimæ sub Constantio. 641.e
Athenæ, quod asylum peruaserint impietatis, dirutæ. 647.c.d
Athenis ludus aduersus nouos discipulos exerceri solitus. 643.b
Athenis professores quanto studio requirerent discipulos præoccupare. 643.b
Athenogenis martyris reliquiæ. 59.a
Atticus Episcopus Constantinopolitanus consignat certum tempus Nicæni Concilij. 278.a
Auaritia Præfectorum Constantini lege compressa. 415.a
Auaritiam Præfectorum Constantinus verbis & legibus detestatus. 369.c.d
Audæi redarguentis Episcopos superba libertas. 523.d
Audæus hæresiarcha quid statuerit. ibid.
Audæus relegatus ad barbaros, conuertit plures Gothorum ad monasticam professionem sectandam. 524.a
Audiani hæretici quando. 523. c. *eorum dogmata.* 524.b.e
Audiani affectant patientiam. 523.e
Audiani vbique dispersi. 524.d
Auctor emendat, quod de persecutione Constantini tempore dixerat in Notis ad Rom. Martyrolog. 67.b
Auctor veritatis amantissimus se ipsum corrigi libens volensque. 94.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Auctor veritatis purus amator. 458.a
Auctor retractat quæ dixerat de germanitate numismatis Crispi Cæs. cum imagine Saluatoris. 232.c.d.e
Auctoris sententia de Indictionibus. 98.a.& seq.
Auctoris candor in pura consectanda veritate. 103.c
Auctoris labores in disponenda temporum ratione. 454.d
Augarus scriptor Actorum Theodori. 162.c
Augures, aruspices, arioli, & alij id genus homines lege Constantij vetiti. 728.c
Auguris apud Romanos potestas amplissima. 226.b
Augustale Constantini ad lucum Daphnes. 358.e
Augustale in Daphne a Constantino ædificatum. 358.e
Augustinus mittit eulogias ad Paulinum Cons. 115.d
Augustinus in Africa coniunxit monachismum cum clericali vita. 388.c
Augustinum præterijt legitimum Concilium Sardicense. 580.e
Aulici Constantini a Constantio occisi. 479.e
Aulici Constantij male habent Spiridionem. 489.b
Aulicos respicere ad orientem, non autem ad occidentem Solem, quid significet. 442.e
Aurargenium, vel Chrysargyrum. 406.a
Aurelianus Imperator noluit deferre appellationi a iudicio Episcoporum. 127.b
Aureus numerus index Paschalis temporis. 310.a
Auri tributum ab argenti tributo distinctum. 406.b
Auri pretium tempore Honorij & Arcadij. ibid.c
Aurigæ ne sint in spectaculis Christiani. 132.c. & seq.
Aurum æqua lance pendendum. 395.c
Auxentius martyr Sebastiæ cum socijs. 57.b
Auxentius confessor sub Licinio. 159.a.b. *creatur Mopsuestiæ Episcopus.* ibid.
Auxentius in locum Dionysij subrogatus in Ecclesia Mediolanensi. 653.e
Auxentius vafer ingenio sub pallio Catholico delitescere curat. 654.a
Auxentius Episcopus Mediolanensis quid in sanctum Martinum. 726.e
Auxentius Arianus interfuit Concilio Ariminensi. 729.e
Azadanes martyr in Persida sub Sapore. 552.b

B

Babbutius Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 166.e
Bacchi vuas offerre Gentiles. 159.b
Bacchus martyr cum Sergio sub Maximino. 44.e
Bacurius Rex Iberorum Christianus. 376.c. *Comes domesticorum Constantini Imperatoris.* ibid.
Balbus Præfectus persecutor sub Licinio. 153.a
Balnea Gadarensia deliciarum, turpitudinum, ac magicarũ præstigiarum promptuaria. 378.e.379.c.& seq.
Balsamum ad luminaria S. Petri donauit Constantinus. 246.c. 248.c. 249.a. *ad luminaria basilicæ S. Pauli.* 248.e
Bandenus Archimandrita martyr in Persida sub Sapore. 553.b
Baptisma Arianorum quomodo nullius momenti. 302.e
Baptismi Constantini assertores Gētiles scriptores. 234.a. 236.b
Baptismo Constantinus initiatur. 241.b
Baptismo Constantini Romæ collato qui aduersentur. 241.e.242.243.244.
Baptismi iteratio fieri solita a Donatistis, sublata. 592.c
Baptismi antiquos ritus sustulit Eunomius. 765.d
Baptismus absque fide inanis. 48.d
Baptismus collatus ab Athanasio puero integer. 67.d
Baptismus Constantini quando, & qua occasione acciderit. 233.c.& seq.
Baptismus Constantini in Aclis Siluestri describitur. 238.b
Baptismus Constantino collatus, paucis arbitris. 241.c
Baptismus Constantini Romæ ex ipso Eusebio probatus. 268.c
Baptismum iterare cœperunt Donatistæ. 132.b
Baptismum iterauit Eunomius. 765.d
Baptisterium Constantini egregie exornatum. 246.b
multisq. redditibus auctum. 246.d
Barachisius martyr cum Iona in Persida sub Sapore. 553.b
Barbari rupto fœdere rebellant in Germania. 97.b. *victi a Constantino.* 102.d
Barbari tumultuantes compressi. 205.c
Barbari qua occasione Christianam religionem accepere. 376.a
Barbari ad Consulatus & ad Romanum Imperium adsciti. 468.e
Barbari sæpe debellati a filijs Constantini. 485.a
Barcæ martyrium. 678.a
Bardasanes Episcop. martyr in Persida sub Sapore. 552.c
Basilei Episcopi martyrium. 155.a
Basilei martyrij tempus. 158.c
Basileus Episcopus Amasenus interfuit Concilio Ancyrano. 137.b.140.a
Basileus Episcopus Amasenus damnat Arium. 147.c
Basileus Episcopus Amasenus custos virginis Glaphyræ. 154.c
Basileus Episcopus martyrium obiturus decernit sibi successorem. 155.d
Basilica in Africa inuasa a Donatistis. 166.d
Basilica S. Petri a Constantino erecta, & dona illi collata. 247.d
Basilica S. Pauli a Constantino erecta, & dona illi collata. 248.e
Basilica Lateranensis a Constantino erecta, & donis & redditibus aucta. 249.b
Basilica Constantini, negotijs profanis addicta, diuersa ab aljs. 249.d
Basilica Vlpia, in qua Constantinus habuit Senatum. 251.c
Basilica erecta a Constantino in Gallijs Dei Genitrici Mariæ. 262.d. *miraculum tunc editum.* ibid.
Basilica Vaticana subitario opere constructa. 258.c
Basilica sanctæ Crucis Romæ erecta. 559.c. *donis aucta.* d
Basilica S. Agnetis a Constantino erecta. 260.a
Basilica S. Laurentij erecta a Constantino: dona eidem tributa. 261.d
Basilica erecta a Constantino SS. Marcellino & Petro. 262.a
Basilica Constantiniana Hierosolymis. 303.e
Basilica Antiochiæ a Constantino erecta. 360.d. *Vide*, Templum, Ecclesia.
Basilicæ a Constantino Romæ constructæ subitario opere. 258.e
Basilicæ aliæ plures a Constantino erectæ. 262.c
Basilicæ a Constantino erectæ omnes absque titulo sui nominis. 262.e
Basilicæ Romæ a Iulio Papa factæ. 623.d. *eædemq. ornatæ sacris imaginibus.* ibid.d

Basilicam

Basilicam curat erigi Catholicis in Africa Constantinus. 167.c
Basilij institutionis ordo. 642.e
Basilij excellens conditio. 644.b
Basilij & Gregorij vitæ institutio Athenis. 643.a.644.c
Basilij cum Gregorio incredibilis amoris coniunctio. ibid. & seq.
Basilij regulæ ab ipso, non ab Eustathio elaboratæ. 783.b
Basilius memoria lapsus de Hermogene. 285.b
Basilius imitator, non auctor vitæ monasticæ. 387.b
Basilius Athenis cum Gregorio Nazianzeno. 642.c. *post Gregorium illuc se contulit.* ibid.
Basilius reuersus in patriam vitam egit sanctissimam. 646.b
Basilius a Gregorio gentili suo amice suscipitur, & liberatur a ludibrio discipulorum. 643.e
Basilius a Gregorio adiuuatur in disputatione. 644.a
Basilius conuersus Neocæsareæ a S. Macrina. 548.a.b
Basilius & Gregorius impollutos se seruauere a superstitione Gentilium Athenis. 645.b
Basilius prior Athenis recessit, reliclo inuito atque lugente Gregorio. 645.d
Basilius perfectissimæ virginitatis cultor. 646.b
Basilius numquam corpore, licet aliquando mente, pollutus. ibid. & seq.
Basilius Ancyræ Episcopus creatus ab Arianis in locum Marcelli. 564.c.570.e
Basilius Ancyranus propositus disputare cum Photino. 701.c
Basilius Ancyranus quid apud Constantium post Concilium Seleucience. 747.c. *eius causa in Concilio Constantinopolitano, in quo damnatur.* 750.a
Basilius Cæsariensis oppugnat Eunomium. 764.d.e
Basilius Magnus auctor monachorum cœnobitarum in Ponto & Cappadocia. 783.a
Basilina mater Iuliani Cæsaris. 477.e
Basilissa martyr Antiochiæ cum Iuliano sub Maximino. 44.e
Basilissa alia puella martyr. 44.e
Basiliscus martyr cum socijs sub Maximino. 57.a
Bassorum familia reddita Christiana. 90.d
Bedæ error de auctore cycli nouennalis. 310.c
Bella Constantini aduersus barbaros. 408.e
Bellum Armenicum a Maximino excitatum. 66.c
Bellum Constantini aduersus Maxentium. 71.a.72.73.79.c
Bellum Constantini aduersus duces Maxentij. 82.b
Bellum Constantini aduersus Licinium quando cœptum. 170.e
Bellum Licinianum. 171.a
Bellum Cybalense. 172.c
Bellum Constantini in Thracia gestum aduersus Licinium. 173.a
Bellum secundum in Thracia aduersus Licinium a Constantino gestum. 175.d
Bellum nauale Constantini atque Licinij. 178.e
Bellum Sarmaticum gestum a Constantino. 205.e
Bellum aduersus Scythas. 408.e. *confectum a Gallicano.* 409.e
Bellum Persicum Constantinus parat. 459.b
Bellum Persicum in Mesopotamia. 491.b
Bellum Persicum sub Constantio inualescens. 512.c
Bellum indictum a Constante in Constantium fratrem, nisi restituat Athanasium & Paulum. 585.d
Bellum Constantij aduersus Magnentium. 625.e
Benedictus Episcopus Aquileiæ, cui successit Fortunatianus. 482.b
Beniguus Præfectus cubiculi Constantiæ Augustæ. proditor Glaphyræ. 154.a.b
Bessi amplexi vitam monasticam sub Constantino. 326.e
Bethlehemiticum templum a Constantino nomine Helenæ matris suæ structum. 352.a
Bibliotheca erecta Constantinopoli. 402.e
Bigamia permissa, nec absque pœnitentia admissa. 140.c
Bigamos ordinari prohibuit Nicænum Concilium. 323.e
Bithynia, loco Britanniæ, errore scripta. 4.d
Bithynus falso assertus Constantinus. 5.a
Blacius Dux in Aegypto quid in S. Antonium. 535.d. *& quæ passus.* ibid.d
Blacius experitur diuinam vindictam. ibid.d
Blasij Episcopi Sebasteni martyrium insigne. 161.d. *sub Licinio.* 161.e. *habuit successorem Petrum.* 162.a
Blasius Episcopus Sebastenus reliquiarum martyrum seruator. 57.b. *ipse passus sub Licinio.* ibid.
Blemij legatos miserunt ad Constantinum. 337.b
Bochres Episcopus martyr in Persida sub Sapore. 552.d
Bona legare Ecclesijs ab Imperatoribus vetitum. 36.d
Bona Ecclesijs per Constantinum reddi iussa. 93.e
Bona reddita Christianis. 100.e
Bona Christianorum perdita sub Licinio, a Constantino restituta. 181.e.184.d
Bona martyrum, si desint heredes, dentur Ecclesijs. 184.e
Bona Ecclesiæ relinquendi facta est potestas Christianis a Constantino. 224.e
Bonifacius Episcopus Donatista Romæ agens. 221.b
Bonifacius Papa cur citat canonem Concilij Sardicensis nomine Concilij Nicæni. 581.e
Botrus Episcopus in Africa auctor schismatis. 8.c
Bouis ænei simulacrum, in quo martyrium passus est Antipas. 400.e
Breuiarium clericorum Meletianorum. 312.e
Breuis, scriptum, idem quod Index, vel Inuentarium. 8.d
Britannia, non Bithynia, patria Constantini. 4.d
Britanni Episcopi, tribus exceptis, recusant annonam a Constantio Arimini elargitam. 729.d
Brixiæ cur retentus Cæcilianus. 108.e
Brixiam cum exercitu properat Constantinus. 80.c
Byterrense Concilium longe diuerso tempore ab Arelatensi est celebratum. 631.b
Byterrense Concilium quando & qua occasione celebratum, & a quibus. 694.a.e
Byzantij impatientes Romanæ seruitutis. 180.d
Byzantij Ecclesiam auctam Patriarchatu a Constantino, Græci mentiti sunt. 264.a
Byzantina Ecclesia sub Heracleæ Episcopatu fuit vsque ad tempora Constantini. 141.e
Byzantiorum Episcoporum catalogus. 141.b.c. 175.b. *primus Episcopus a Petro Apostolo illis datus.* 142.a
Byzantium deligitur a Constantino in nouam ciuitatem. 269.c
Byzantium antiquæ nobilitatis ciuitas. 269.c
Byzantium obsidetur a Constantino. 178.b. *potitur eo.* 179.b. *resistunt Constantino.* 180.d. *diuino fauore subacti.* 179.d
Byzantium in Constantinopolim mutatur, & dedicatur. 395.c. 396.397. *Vide*, Constantinopolis.

C

Cæciliani fiducia fuit communicatio cum Romana Ecclesia. 11.d
Cæcilianus Episcopus Carthag. cognoscitur Catholicus a Constantino. 93.d.e

Cæci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cæciliani causa per Donatistas trahitur ad Constantinum. 104.c
Cæciliani causa iterum tractatur in Concilio Arelatensi. 120.e
Cæciliani litteræ ad Felicem Aptungitanum. 121.e
Cæciliani nouissima purgatio ex litteris Constantini. 165.b
Cæciliani Episcopi Carthaginensis causa iudicatur a Constantino, licet inuito. 166.a
Cæcilianus Episcopus Carthaginis eligitur. 8.c
Cæcilianus ordinatus quærit depositum Ecclesiæ. 8.d
Cæcilianus a schismaticis calumnijs pressus. 8.e
Cæcilianus damnatur in Concilio schismaticorum Carthag. 10.b
Cæcilianus accipit pecuniam erogandam a Constantino. 93.e
Cæcilianus Episcopus Carthaginensis iubetur sisti Romæ ad expediendam causam coram Episcopo Vrbis Melchiade. 105.c
Cæcilianus constitutus reus in Concilio Romano. 106.a
Cæcilianus in Concilio Romano absolutus. 106.c.110.a
Cæcilianus iussus retineri Brixiæ. 108.e
Cæcilianus alter, cognomento Alsius duumuir. 121.e
Cæcilianus absolutus in Concilio Arelatensi. 131.c
Cæcilianus in Actis Concilij Arelatensis presbyter perperam nominatur. 130.a
Cæcilianus cur retardarit aduentum suum ad Constantinum. 166.c
Cæcilianus Episcopus Carthaginensis interfuit Concilio Nicæno. 286.d
Cæcilianum esse damnatum Romæ calumniati sunt Donatistæ. 139.d
Cælestius Episcopus in Africa, auctor schismatis. 8.c
Cælibatui clericorum consulitur a Concilio Ancyrano. 139.c
Cælibatum damnantes leges Constantinus abrogat. 215.d
Cælibatus Ecclesiæ Constantinus amantissimus. 217.d
Cælibatus non exhaurit, sed fœcundat Romanum Imperium. 217.e
Cælibatus clericorum firmatur in Nicæno Concilio, non destruitur. 321.b
Cælibatus clericorum etiam in Orientali Ecclesia firmissimus. 139.e
Cœnobiticæ vitæ Antonius auctor. 386.b
Cœnobitarum instituta. 389.c
Cærealius Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 701.b
Cæsarea dicta ecclesia a Constantio facta. 608.a
Cæsareæ Palæstinæ contra Athanasium Concilium petitur ab Eusebianis. 421.c
Cæsaris dignitas titulo tenus aliquando. 448.e
Cæsarius frater Gregorij Nazianzeni Alexandriam studij causa se confert. 642.c
Cæsarius non patitur retineri Constantinopoli, sed cum Gregorio reuersus est Nazianzum. 646.c
Cæsarius martyr Arabissi in Armenia. 57.d. pater fuit Eudoxij perditissimi Ariani. 698.e
Calculus Paschalis ab Alexandrinis Episcopis exigebatur. 309.d
Calculus Paschalis Romam primo mittebatur, vnde aliæ ecclesiæ accipiebant. 309.c.310.a
Calepodius Episcopus Neapolitanus an missus sit legatus Apostolicus in Concilio Sardicensi. 561.e
Calicis fracti calumnia a Meletianis infertur in Athanasium. 392.c
Calicis fracti a Macario accusatur Athanasius. 412.a
Calicis fracturæ accusatio iterum refricata in Concilio Tyrio. 427.c
Callinicus Episcopus Meletianus laudatus ab Epiphanio. 343.a
Callinicus Meletianus legatus cum collegis ad Constantinum Imperatorem. 392.a
Callinicus Episcopus Meletianus accusator prodijt Athanasij & Macarij in Concilio Tyrio. 427.c
Calliftus damnatus in Concilio Romano. 265.d
Calpurnius Vrbis Præfectus sub Constantino interfuit cum eodem Synodo Romanæ. 265.c
Calpurnius pater S. Romanæ virginis. 441.c
Calumnia Donatistarum de damnatione Cæciliani Romæ. 110.a
Calumnia in Athanasium de indicto populo tributo. 391.d
Calumnia in Eustathium Episcopum Antiochenum composita. 506.c.& seq. 507.b
Calumnia structa a Stephano Ariano Episcopo aduersus legatos Sardicenses. 583.b. 584.585.
Calumniæ contra Christianos compositæ. 64.a
Calumniæ nouæ in Athanasium excogitatæ. 392.c
Calumniæ Victoris & Iuliani in Constantinum diluuntur. 468.c.e.& seq.
Calumniæ rursus contra Athanasium instaurantur de fracto calice a Macario, & occiso Arsenio ab Athanasio. 412.b
Calumniæ nouæ in Athanasium comparatæ diluuntur. 494.c.495.b.496.b
Calumniæ nouæ contra Athanasium inuentæ. 681.e
Calumnias nouas in Athanasium texunt Eusebiani. 443.e
Calumnijs impugnantur res Christianorum per Maximinum. 64.a
Canalium dictus cursus publicus. 573.e.574.a
Candelabra cum luminibus in funere Constantini. 464.e
Canon Apostolicus citatus ab Alexandro Episcopo Alexandrino. 196.a
Canon, ne sedes prima ab alijs iudicetur. 266.e
Canon Apostolicus, ne quis de vna in aliam transeat Ecclesiam. 273.e
Canon de Paschate statutus in Concilio Nicæno. 312.b
Canon Nicæni Concilij de Meletianis. 311.e
Canon Nicæni Concilij de Paschate. 312.b
Canon sextus Nicæni Concilij sancitus occasione Meletianorum: eius legitima lectio & interpretatio. 313.e
Canon antiquus Ecclesiæ, vt Romanus Episcopus ceteros omnes sub se habeat. 314.e
Canon Nicæni Concilij de Nouatianis. 319.b
Canon Nicæni Concilij, ne clerici cum feminis habitent. 321.b
Canon Nicæni Concilij de libris sacris. 323.d
Canon Nicæni Concilij de bigamis non ordinandis. ibid.e
Canon Nicæni Concilij de appellatione ad Romanum Pontificem. 324.e
Canon Nicæni Concilij de offerendis sacrificijs a ieiunis. 324.c
Canon Nicænus, vt res cognita in minori Synodo, cognosci valeat iterum a maiori. 324.c
Canon Nicænus de conficienda Formata. 324.e.325.d
Canon Nicænus de hymno Gloria Patri. 327.c.328.c
Canon Concilij Antiocheni de restitutione Episcopi facienda per maiorem numerum Episcoporum, reprobatus. 521.b.& seq.
Canon Concilij Sardicensis de appellatione ad Romanum Pontificem, cur citatus nomine Concilij Nicæni. 581.e
Canonem de Formata non fuisse cum ceteris editum, sed retentum secretum. 325.e
Canones Concilij Arelatensis. 131.e.132.a.b
Canones Concilij Ancyrani. 137.d
Canones pœnitentiales pro lapsis ex Concilio Ancyrano. 138.b
Canones Romani Concilij. 266.b
Canones sancire absque auctoritate Romani Pontificis non licere. 279.c
Canones pœnitentiales Nicæni Concilij. 320.c
Canones Romani Concilij sub Silvestro. 334.b
Canones minime sanciendi, nec habendi rati absque consensu Romani Pontificis. 514.d
Canones Concilij Antiocheni. 520.e
Canones Cœcilij Antiocheni a collectoribus canonum editi, quomodo recepti. 522.c
Canones ab hæreticis editi interdum reperiuntur esse recepti. 522.d
Canones Concilij Sardicensis. 572.e.573.574.
Canonum Nicænorum numerus. 323.c. 324.c.& seq. 329.b
Cantabra quæ. 78.b
Cantabra vnde dicta. 78.c
Cantabra in quibus differant a Labaro. 78.d
Cantabra quando cœpta. 78.c
Cantabrarij qui. 78.c
Capillorum prolixitas damnata in monachis. 779.e
Capito Donatista vna cum collegis profectus ad Constantinum. 105.a
Cappadoces milites quadraginta martyres sub Licinio Sebastiæ. 160.a. eorum nomina. ibid.
Capuanus Episcopus qui interfuit Concilio Romano sub Melchiade. 106.b. item interfuit Arelatensi Concilio sub Silvestro. 129.e
Cardinalis Caraffæ obitus Ecclesiæ luctuosus: eius rationes. 760.c
Carceres Constantinopolitani longe minores amplitudine ciuitatis. 403.a
Carthagine ordinatur Episcopus Cæcilianus. 8.c
Carthaginense Concilium schismaticorum ducentorum & septuaginta Episcoporum cur antiquatum fuerit. 33.c.d
Carthaginenses Episcopi, Rufus post Cæcilianum, inde Gratus. 482.b
Carthaginensis primi Concilij tempus. 483.c
Carthaginensis Synodus prima dicta. 586.c.d. sub Iulio Papa acta. 592.d.e
Carthaginensis Ecclesiæ vasa deposita suffurata, frustra a Cæciliano quæsita. 8.d
Carthaginensium Episcoporum successio, post Cæcilianum Rufus, post Rufum Gratus. 573.d.e
Carponas socius Arij quid ad Alexandrum. 191.c
Carponas vetus Arianus Romam missus. 497.b
Carponas legatus a Gregorio Ariano Episcopo Alexandrino ad Iulium Papam. 539.a
Cassianus diaconus Romanus in crimen vocatus a Donatistis. 111.c
Cassiodori error de exordio Imperij Constantini. 2.a
Cassiodori Consulatus mendaces interdum. 371.a
Cassiodori Chronicon mendax de Consulibus, sub quibus celebratum est Nicænum Concilium. 277.a
Cassiodori error in tempore exordij Imperij Constantini. ibid.
Cassiodorus male conciliat Sozomenum cum Theodoreto. 292.a
Castra Prætoria diruta a Constantino. 99.e
Castratio voluntaria a monachis quibusdam vsu recepta. 780.e
Castoris & Pollucis simulacra Constantinopoli posita. 397.b
Castrantes se ipsos qua pœna affecti a Nicæno Concilio. 220.e
Catabolum quid. 32.a
Cataphronius Præfectus Aegypti sub Constantio. 675.b
Cataphronius persecutor Alexandriæ. 534.a
Cataphrygarum causa tractata in Cœcilio Nicæno. 320.a
Cathedra S. Marci coruscans fulgore. 47.b
Catherinæ virginis certamen egregium. 23.d
Catholica Ecclesia vbi esset, definitum sententia legatorum. 109.a
Catholici cum Arianis Romæ altercantur. 696.e
Catholici, abiecto fuco eloquentiæ, vti simplicitate verborum consueuerunt. 550.e
Catholicum nomen nonnisi ex communicatione cum Romano Episcopo acquiri posse. 121.e.d
Catechumenis nefas audire iudicia Ecclesiastica. 428.a
Cecropius Episcopus Nicomediæ ob impietatem exsul Constantio. 660.c
Cecropius Episcopus Arianus periit. 722.c
Cedrenus arguitur de Metrodoro philosopho. 459.d
Cedrenus erroris arguitur de Actis Silvestri. 145.d
Cedrenus erroris arguitur de tempore belli Liciniani. 171.a
Celsus martyr cum Marcionilla. 44.e
Celsus Vicarius in Africa sub Constantino. 134.e
Chalcedonensis Synodi confessus qualis. 292.e
Charitine martyr sub Maximino. 33.b
Chresti nomen vnde. 126.e
Chrestologi qui dicti fuerint. 126.e
Chrestius coniuratus in necem Constantis. 600.c
Chrestus substitutus in locum Theognidis. 394.e.395.b
Chrestus Episcopus Syracusanus vocatus ad Concilium Arelatense. 126.e.127.a
Christi Filij Dei diuinitas. *Vide*, Filius Dei, & verb. Diuinitas.
Christi vice, in medio confessus Synodalis, liber Euangelij ponebatur. 293.d
Christi & Apostolorum imagines quomodo solitæ pingi. 240.e
Christi Saluatoris imago in numismate Crispi. 233.a.b
Christi nominis characteres hieroglyphici. 74.e
Christi nomen ☧, sub inscriptione sepulchrali cum imagine togata. 74.e.75.a
Christi nomen expressum in Labaro. 75.c.d.e. 76.a.b. 336.b. in galea Constantini. 77.c. in clypeo Imperatoris. 77.e.336.c.d
Christus Deus prædicatur insignibus titulis. 118.e
Christus a Gentilibus magus creditus. 103.e
Christus sæpius apparet Iosepho Iudæo, & vt credat, admonet. 379.d
Christus quot clauis affixus fuit. 356.e
Christiana fides laudata edictis Imperatorum. 101.d
Christiana religio propagata ad Indos per Frumentium & Aedesium. 373.d
Christiana captiua conuertit Iberos ad fidem. 374.d
Christiana femina restitit Maximini libidini. 23.e
Christiana femina Crucis signaculo præstigia dæmonum superat. 379.e
Christianæ feminæ quæ conscierunt sibi mortem, ne illuderentur. 37.e
Christianæ feminæ liberatæ ab illusionibus. 42.a.43.e
Christianæ fidei propagatio ad diuersas gentes sub Constantino. 338.d
Christianæ fidei propagatio. 348.b
Christianæ charitatis exemplo permoti Gentiles fidem Christia-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christianam affectabantur. 156.e
Christianam religionem cito extinguendam falsum oraculum prodidit. 103.b.e
Christianam religionem *Arius* conatus est conuellere. 302.d
Christianarum feminarum constantia. 20.a.b
Christianas ancillas lenonibus tradi *Constantinus* vetuit. 136.e
Christiani Imperatorū edicto omnes notati infamia. 28.e
Christiani Imperatores aliquandiu dicti Pontifices Maximi. 94.e.95.a. immunes tamen a sacris Gentilium. 95.e.96.e
Christiani bene habiti a *Maxentio*. 7.d
Christiani dire vexati a *Maximino*. 19.c.20.c
Christiani edicto *Maximini Iouij* subleuati. 116.d
Christiani vetiti relinquere bona sua Ecclesiæ. 36.c
Christiani iterum vexati a *Maximino Iouio*. 63.b
Christiani traditi gynæceis liberati per *Constantinum*. 184.b
Christiani vetiti agitare in spectaculis. 132.c
Christiani ne sint theatrici. ibid.
Christiani exules redditi postliminio per *Constantinum*. 181.c.e. bona illis adempta ipsdem restituta. ibid. 184.d
Christiani cur demolirentur sepulchra Gentilium. 512.d
Christiani Catholici pati magis deligunt Iulianum, quam *Constantium*. 771.e
Christiani contra *Christianos* quando primum progressi ad bellum. 626.e
Christiani iterum vexati sub *Constantino*, ab eodem edicto edito redduntur securi. 228.b
Christiani vexati in Perside a Sapore. 545.e.546.547.
Christiani duces moliuntur necem *Constanti* Imperatori. 601.c.d
Christianis a Gentilibus omnia mala euenta adscribebantur. 65.d
Christianis reddita bona. 100.e
Christianis data facultas relinquendi bona sua ecclesiis. 224.e
Christianos pellendos ab vrbibus decernit *Maximinus*. 65.e
Christianorum lætitia ob pacem restitutam. 119.c
Christianorum acclamationes ad *Constantinum*. 252.e
Christianus miles liberat virginem damnatam ad prostibulum. 42.a.& seq.
Chronica sunt bases historiæ. 338.e
Chronicon Eusebij quale esset. 338.e. a *Hieronymo* auctum. ibid.
Chronicon Eusebij epitome. 338.e
Chronicon Hieronymi quousque productum. ibid.
Chronologia Regum Persarum. 35.e
Chronographia per Consules fidelior. 481.d
Chrysanthus Episcopus iam defunctus subscripsit *Nicænæ* Synodo. 329.d
Chrysantius magus Iuliano carus. 612.e
Chrysargyrum tributum a *Constantino* indictum. 405.b a quibus illud exigendum erat. ibid. quale esset, & cur sic dictum. 406.c. quanti pretij. 406.e
Chrysargyrum ab *Anastasio* Imperatore sublatum quale fuerit. 406.a
Cicatrices confessorum *Constantinus* osculatur. 332.d
Circumcelliones ijdem *Circelliones* facinorosissimi *Donatistarum*. 413.e
Circumcelliones Donatistæ dicti Duces Sactorum. 587.a. itidem dicti *Agonistæ*. 589.a
Circumcelliones collegit *Donatus* aduersus legatos *Constantis*. 588.e
Circumcelliones quæ agere solerent in *Africa*. 589.a
Circumcelliones occisi a militibus, reputati martyres. ibid. b. & seq.
Citantur *Eusebiani* ad Synodum. 500.b
Ciuitatem nouam erigere studet *Constantinus* indignatus in Senatum. 269.a
Clades tempore *Maximini* obortæ. 66.a
Clades Ecclesiæ Occidentalis post Concilium Mediolanense. 652.d.653.
Clades Ecclesiæ *Alexandrinæ* sub *Gregorio*. 529.e.530.531.
Clarius presbyter in *Africa* quid coactus facere a *Donatistis*. 589.c
Claudius legatus *Siluestri* in Concilio *Arelatensi*. 129.d
Claudius Saturianus Curator in *Africa* tempore persecutionis. 121.b
Claudius Episcopus *Viennensis* clarus sub *Constantino*. 485.b
Claudius Episcopus in Piceno quid in Concilio *Ariminensi*. 736.c
Claudianus Episcopus *Donatista Romæ* agens. 221.b
Clani Christi Crucis quot reperti. 356.c.e. in quos vsus conuersi. ibid.e
Clani Crucis, & *clani* quibus affixi sunt martyres, in honore habiti. 357.e
Clauis quot *Christus* fuit crucifixus. 356.e
Clauo in mare iactato tempestas sedata. ibid.e
Clauorum Christi multiplicitas vnde. 357.e
Clauus Christi in corona *Constantini* positus. 357.c
Clauus Christi in freno equi. ibid. miraculum de eo. 357.b
Clauus Christi in galea *Constantini* positus. 357.b
Clemens Comes legatus ad *Constantium* a *Magnentio*. 607.a.609.b
Clementianus Præfectus sub *Constantio*. 705.e
Cleonicus martyr cum socijs sub *Maximino*. 57.a
Clericatus quæstuarij prohibiti a *Constantino*. 219.a
Clericatum appetentium multitudo sub *Constantino*, & cur hoc. 219.a.c
Clericatum qui ambirēt lucri causa, repulsi. 219.a. 366.b
Clerici *Africani* immunitate donati a *Constantino*. 93.c. 112.a
Clerici immunes a nominatione. 112.a
Clerici contestantes immunes a cælibatu. 139.d
Clerici vetiti docere feminas a *Licinio* Imp. 152.e
Clerici vetiti sunt fieri, qui lucri tantum causa id appeterent. 219.a
Clerici ordinandi quomodo probarentur. 219.c
Clerici in Concilio *Nicæno* prohibiti habitare cum feminis. 321.b
Clerici fœneratores puniti in Concilio *Nicæno*. 322.d
Clerici ne de ecclesia in ecclesiam transferantur. 322.e
Clerici ne vocentur ad Curiam, *Constantinus* rescripsit. 411.c
Clerici inobedientes quomodo coercendi. 522.d
Clerici a *Constantio* exempti a collatione lustrali. 699.d
Clericis denegata successio paternorum bonorum legibus Imperatorum. 219.c.d
Clericis a *Constantio* concessa immunitas. 490.d
Clericos addictos Curiæ *Constantinus* fieri vetuit. 366.b
Clericorum cælibatus confirmatur a Concilio *Ancyrano*. 139.d
Clericorum immunitati consulit *Constantinus*. 213.e
Clericorum cælibatus in *Nicæno* Concilio firmatur, non destruitur. 321.b
Clericorum immunitas data a *Constantio* & *Constante*. 600.a
Clericorum immunitas concessa ex rescripto *Constantij*. 634.a

Clericorum causis non se immiscent Iudices sæculares. 664.a. 665.e
Clericorum priuilegium de immunitate, & alia a *Constantio* confirmata. 716.d.e
Clypei Crucis figura insigniti. 77.b
Clypeus *Christi* nomine insignitus. 336.d
Coel Regulus pater *Helenæ*. 6.b
Collectores canonum receperunt canones Concilij *Antiocheni* ab *Arianis* editos. 522.c
Collegium statutum pro sepeliendis defunctis a *Constantino*. 461.a.b
Collucianistas confodales suos vocat *Arius*. 189.a
Colluthiani hæretici adhæserunt *Arianis* & *Meletianis*. 149.d
Colluthus hæresiarcha exoritur. 149.b. se gerebat pro Episcopo, cum non esset. ibid.d. eius ambitio. ibid.
Colluthus vna cum hæresi sua damnatus in Concilio *Alexandrino*. 212.a
Colluthus Iunior scribit pro erigenda ecclesia Ischyræ. 335.e
Colonienſe Concilium, cuius Acta fide vacillant. 558.a.b.c
Columna prophyretica erecta *Constantinopoli* titulo pietatis. 399.e. reliquiæ in eius basi positæ. 400.a
Columnæ stillant lacrymas. 21.e
Columellæ, tabulæ æneæ conscriptæ ex falsis Actis *Pilati*. 64.c
Comæ nimius cultus arguitur in *Constantino*. 469.d
Comites interfuere præfecti Concil. Sardic. 562.e.563.a
Comites *Constantij* curant Synodum. 742.a.c.743.b
Cometa apparuit tempore obitus *Constantini*. 463.e
Comitatus bonor insignis a *Constantino Christianis* insignioribus collatus. 376.c
Commemoratorium quid. 8.d
Communicare Memorijs Sanctorum quid. 121.e
Communicare cum oblatione quid. 139.c
Communicare cum hæreticis nec in cibo tempore necessitatis *Eusebius Vercellensis* voluit. 691.d.e
Communicatio cum Romana Ecclesia facit aliquem esse Catholicum. 220.e
Communicatio Catholica per Formatas litteras fieri solita. 324.e.325.
Communicatione Formatarum dignosci Catholicū. 221.b
Communicationes diuersi generis. 139.c
Communicationis symbola præter Eucharistiam quæ esse solerent. 113.d.114.c
Communionem Romani Pontificis *Ariani* cur suffurari conati. 497.c
Concilia bis in anno celebranda. 323.c
Concilia celebrari cœpta in Oriente post obitum *Maximini*. 136.c
Concilia causa lapsorum plura in diuersis Orbis partibus. 136.c
Concilia prouincialia frequentia post *Nicænum* Concilium. 513.e
Concilia *Arianorum* qualia esse solerent. 538.b
Concilia Episcoporum frequentia Romæ. 538.b
Cōcilia bis in anno agenda, etiā *Eusebiani* statuerunt. ibid.
Concilia frequentia cur cogerent *Ariani*. 550.b
Concilia ab hæreticis Principibus congregata qualia esse soleant. 730.b
Concilij *Antiocheni* Synodica. 522.a
Concilij *Antiocheni* in Encæniis Episcoporum numerus. 514.a. Catholici quoque in eo. ibid.b.e. quid ibi *Ariani* seorsum ab alijs egerint. 515. eius Acta. ibid.
Concilij *Ariminensis* textus depravatus restituitur. 245.a
Concilij *Ariminensis* Acta. 729.c.730.731.
Concilij *Ariminensis* legatio ad *Constantium*. 732.b. & seq.
Concilij Constantinopolitani litteræ aduersus *Aetium*. 749.a
Concilij Carthaginensis primi tempus. 483.c
Concilij Nicæni litteræ ad *Siluestrum*. 326.e
Concilij Sardicensis indictio per *Iulium* Papam procurata. 557.c
Concilij Sardicensis duplex naufragium. 575.a. 576. 577.
Concilij Seleucienſis Acta ex S. *Hilario*. 745.e
Concilij Sirmiensis fidei formula. 702.a. tertia addita. 705.b
Concilij Romani consessus, sedent Episcopi, stant presbyteri. 265.c
Concilij Romani canones. 266.b
Concilij medius locus erat sedes Euangelij, vice *Christi* sedentis. 293.c
Concilio, vbi de fide agitur, interesse non licere catechumeno. 648.d
Conciliorum œcumenicorum decreta confirmantur a Romano Pontifice. 334.d
Conciliorum decreta absque assensu Romani Pontificis rata non haberi. 514.d
Concilium & Ecclesia idem. 224.c
Concilium *Ancyranum* quando celebratum. 136.c
Concilium *Ancyranum* contra *Sirmianum*. 705.e
Concilium *Africanum* schismaticorum ducentorum septuaginta Episcoporum. 33.c
Concilium *Agrippinense*. 558.a. eius Acta fide vacillant. ibid.a
Concilium *Alexandrinum* contra *Arium*. 148.a. celebratum ab *Alexandro* Episcopo. ibid.
Concilium *Alexandrinum* centum Episcoporum contra *Arium*. 193.b
Cōcilium *Alexandrinum* generale sub *Osio* legato. 211.e
Concilium *Antiochenum* in causa *Meletij*. 768.b.769.a
Concilium *Antiochenum* in Encæniis celebratum. 513.c
Concilium *Antiochenum* haud recensendum inter Catholica Concilia. 523.a
Concilium *Antiochenum* posterius. 548.c
Concilium *Arelatense*. 124.e. conuocatur. 126.d.e
Concilium *Arelatense* confirmatur a Romano Pontifice. 134.d
Concilium *Arelatense* sub *Constantio*. 631.b
Concilium *Ariminense* indictum. 729.a.c. collectū. ibid.
Concilium *Ariminense* reuicit perfidiam ab *Arianis* scriptam, & probat Concilij Nicæni fidem. 731.c.e
Concilium *Ariminense* vbi finem accepit. 732.a
Concilium *Ariminense* posterius, & eius Acta. 735.b.c
Concilium *Ariminense* duplex, legitimum, & spurium. 738.c.739.a
Concilium *Ariminense* probatum vt Catholicum. 738.e
Cōcilium *Ariminense* hæreticum quodnam. 735.b.739.e
Concilium *Byterrense* quando celebratum. 631.b.694.a. gesta in eo. ibid.
Concilium *Carthaginense* a schismaticis celebratum contra *Cæcilianum*. 10.b
Concilium *Carthaginense* schismat. a *Traditoribus* collectum. 10.d. quo tempore fuerit celebratum. 11.a
Concilium *Carthaginense* nouit Concilium legitimum *Sardicense*. 581.a
Concilium primum *Carthaginense*. 586.c.d. sub *Iulio* Papa factum. ibid.d. post expulsos Episcopos *Donatistas*. 592.a
Concilium Cæsareæ Palæstinæ petitur ab *Eusebianis*. 421.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Concilium Constantinopolitanum ex Eusebianis collectum. 449.b.& *seq.* cognoscit causam Marcelli Ancyrani. 449.450.
Concilium Constantinopolitanum sub Constantio post Seleuciense. 746.c.747.c.748. *quanta mala ex eo.* 753. 754.755.756.
Concilium Constantinopolitanum dictum Concilium reproborum. 755.c
Concilium Hierosolymitanum quæ ex causa collectum, & ex quibus prouincijs Episcopi. 436.b.c. *quid ibi sit actum,* 437.a. *Vide,* Hierosolymitanum Concilium, 437.a
Concilium Hierosolymitanum sub Athanasio, 603.c
Concilium Mediolanense sub Constantio. 549.d.e.556.e
Concilium Mediolanense, in quo Valens & Vrsacius recantarunt palinodiam. 604.e
Concilium Mediolanense coram Constantio. 647.b. *trecentos habuit Episcopos congregatos.* 647.c.648.c
Concilium Mediolanense cur ex ecclesia translatum in Palatium. 648.b.& *seq.*
Concilium Neocæsariense. 136.c.140.a. *canones.* ibid.
Concilium a Constantio Nicææ in Bithynia indicitur. 723.b. *sed irritum redditur.* ibid.d
Concilium Nicææ Thraciæ a Constantio congregatum. 734.b.c. *ibi gesta.* 735.
Concilium Nicænum decernitur in annum sequentem. 266.a. *Vide,* Nicænum Concilium.
Concilium Nicænum ex admonitione Siluestri Constantinus edicit. 275.d.279.a
Concilium Nicomediæ indictum. 721.e
Concilium Romanum sub Melchiade in causa Cæciliani. 106.a
Concilium Romanum sub Constantino, in quod Iudæi admissi disputare. 144.e
Concilium Romanum fidem facit de baptismo Constantini. 237.a
Concilium Romæ habitum post baptismum Constantini. 264.e
Concilium Romanum post Nicænum. 334.b
Concilium Romanum sub Iulio. 481.c
Cõcilium Romanum sub Iulio in causa Athanasij. 499.e. 525.c
Concilium secundum Romanum sub Iulio Papa. 525.e
Concilium tertium Romæ sub Iulio. 536.d
Concilium Sardicense quando celebrari cœptum. 559.c *numerus Episcoporum eius.* 560.a.c.e. *fuisse œcumenicum.* 561.b. *Comites in eo.* 562.d. *quid Ariani illuc venientes.* ibid.c. *Ariani fugam arripiunt.* 563.b. *absolutus Athanasius.* ibid.d. *damnati Ariani.* ibid. *causa Marcelli ibi cognita.* 564.a. *damnatio Episcoporum* ibid.e. *litteræ ad Iulium Papam.* ibid.e.565.b. *epistola circularis ad omnes Ecclesias.* 568.c. *appendix commentitia.* 570.d. *in Concilio Sardicensi nihil noui de fide actum.* 571.a.b. *damnatus in eo Photinus.* 572.b. *canones ibi statuti.* ibid.e.574.
Concilium Sardicense Latinum a Latinis scriptum, Græcum a Græcis. 574.c
Concilium Sardicense Marcelli causa infamatum. 575.a. *excusatur.* 577.a
Concilium aliud Sardicense dictum, ab Arianis habitum. 577.b.& *seq. eius Acta.* 578.579. *noua fidei formula ab eis edita illic.* 578.b. *ignoratum ab Augustino.* 580.e. *deperditum in Africa.* 581.c
Concilium Sardicense œcumenicum nihil minus habuit a Nicæno. 581.d
Concilium Seleuciense indictum. 729.a
Concilium Seleuciense, & eius Acta. 741.c.742.
Concilium Seleuciense cum Constantinopolitano vnum habitum. 753.a
Concilium Sirmiense quando celebratum, & qua occasione, & quæ acta in eo. 699.e.700.701.702.
Concilium Tyrium cogẽdum annuit Constantinus. 420.d. 421. *Vide,* Tyrium Concilium.
Concilium Vasense in quo restituendum. 328.c
Concilium generale absque auctoritate Romani Pontificis congregare non licere. 279.b
Concilium quod dicendum generale. 561.b
Concilium quod dicendum œcumenicum. ibid.d
Concilium plenarium quodnam. 561.c.d
Concilium Arianorum quale. 753.a.& *seq.*
Concubinatus lege Constantini sublatus. 395.d
Confessio fidei ab Ario & Euzoio scripta. 437.a. *probata in Concilio Hierosolymitano.* 436.e
Confessio peccatorum apud Iudæos quæ. 525.a
Confessionem coactam non exigere a nobis Deum. 652.e
Confessores Aegypti missi in Palæstinam. 19.c. *oculis & pedibus debilitati.* 19.c
Confessores centum triginta, membris debilitati. 20.d
Confessores oculis & pedibus cruciati damnati ad metalla. ibid.
Confessorum cicatrices osculatur Constantinus. 332.d
Confirmandi canones omnes a Romano Pontifice. 134.d
Confirmatio Nicænæ Synodi quæritur a Siluestro Papa. 326.e
Confraternitas Mortis dicta quando cœpta, & quando restituta. 461.a
Congiarium a Constantino datum Ecclesijs. 332.e
Coniugati sic interdum eligebantur Episcopi, vt desinerent esse mariti. 663.c.d
Consessus Nicæni Concilij quomodo se habuit. 291.b
Consessus Synodalis sinistra pars digmor existimata. 293.a. *ratio redditur.* ibid.b.c
Consessus Synodalis medius locus erat thronus, in quo vice Christi ponebatur Euangelium. 293.c
Consilium Constantini erigendæ nouæ ciuitatis quale & vnde. 269.a
Constans Imperator quando baptizatus. 486.c
Constans in Occidente imperat. 512.c
Constans Imperator necis fraternæ excusatur. 539.e
Constans Imperator qualis erga Athanasium. 539.e
Constans Imperator petit ab Athanasio breuiarium diuinæ Scripturæ. 539.e
Constans Imperator superat Francos. 541.a
Constans Imperator pro exulibus Episcopis litteras dat ad Constantium fratrem. 541.e
Constans Imperator vocat Athanasium Mediolanum. 556.e
Constans Imperator scribit ad Constantium de custodienda fide Catholica. 557.e
Constans agit cum fratre de cogendo Concilio Sardicensi. ibid.e
Constans iussit omnia vbique claudi deorum templa. 558.e
Constans Imperator legatos mittit ad Constantium fratrem Antiochiam. 583.e
Constans Imperator scribit ad Constantium fratrem pro restitutione Athanasij atque Pauli. 585.d
Constans Imperator legatos mittit in Africam ad componendam scissam Ecclesiam. 586.d.e
Constans mittit eleemosynas in Africam ad concilliandos cum Ecclesia Donatistas. 587.d.588.d
Constans Imperator vnitatem restituit Ecclesiæ Africanæ. 592.e
Constans Imperator quomodo & vbi occiditur, & a quibus. 600.c.& *seq.*
Constans Augustus deceptus sub fide Christianorum Ducum. 601.c.d
Constans Imperator occisus lugetur & laudatur ab Athanasio. 601.d. *nominatur ab eo martyr.* ibid. *aliæ eiusdem dignæ laudes.* ibid.e.& *seq.*
Constans præferendus Constantino in aliquibus. ibid.e
Constans defunctus calumniam patitur ab Ethnicis historicis, sed purgatur. 602.e
Constante superstite coactum Concilium Mediolani, in quo Valens & Vrsacius recãtarunt palinodiã. 604.e.605.a
Constantis rescriptum de parcendo templis extra Vrbem positis. 558.d
Constantis Imperatoris obitus tempus. 600.c
Constantis obitus præmaturi causa a Gentilibus male cognita. 559.a
Constantis Augusti opera egregia pro fide Christiana. 601.e.& *seq.*
Constantis fides Catholica laudatissima. 602.b
Constantis Imperatoris innocens sanguis vindictam a Deo obtinuit. 626.e
Constantia filia Constantij Clori. 6.c
Constantia nupta Licinio. 99.b
Constantia vxor Licinij Christiana. 145.b
Constantia Augusta, vxor Licinij, sequester pacis. 176.d
Constantia filia Constantini curata apud sepulchrum sanctæ Agnetis. 260.a
Constantia soror Constantini, vxor Licinij, quid cum esset Nicomediæ. 260.d. *vsa consuetudine hæreticorum.* ibid. *facta Ariana.* 261.c
Constantia Augusta fauet Arianis. 371.c
Constantia ciuitas in honorem Constantiæ. 358.d. *ex Maiuma.* 365.c
Constantia filia Constantini desponsata Gallicano. 410.b
Constantinopoli quæ ecclesiæ sint erectæ. 400.e
Constantinopoli cædes magnæ inter Catholicos & Arianos sub Macedonio. 621.e.622.a
Constantinopolis ciuitas quando Deo dicata. 333.c
Constantinopolis famem patitur ventorum defectu. 369.e
Constantinopolis dedicata Mariæ Virgini. 396.e
Constantinopolis ornata ecclesijs a Constantino. 397.d
Constantinopolis noua Roma. 398.a. *eadem loca quæ Romæ ædificata, & nomina imposita.* ibid. *æmula gloriæ Romæ.* ibid.b. *eius amplitudo & frequentia.* ibid. *num quam æquari potuit veteri Romæ.* 399.b
Constantinopolis æmula Romæ in omnibus, etiam quo ad sedis Apostolicæ primatum. 399.d
Constantinopolis spolijs aliarum ciuitatum aucta & ornata. 397.d.398.a
Constantinopolis ædificijs magnifice extructis, tantum carceres humiles relicti, nec ampliati. 402.e
Constantinopolis referta ciuibus Romanis. 403.a
Constantinopolis ciuitas ab Episcopis Nicæni Concilij visitata. 333.c
Constantinopolitana Ecclesia parochia Heraclienſis Ecclesiæ. 264.c. *quam longe abest vt facta sit sedes, si nec tempore Cõcilij Chalcedonensis id valuit obtinere.* ibid.
Constantinopolitana bibliotheca. 402.e
Constantinopolitana ciuitas aucta non tantum iure Italico, sed iure Romanæ vrbis. 404.c
Constantinopolitana Synodus sub Constantio. 746.c.747.748.
Constantinopolitanæ sedis nulla mentio in Concilio Nicæno. 318.e
Constantinopolitanæ ciuitatis dedicatio. 395.e.& *seq.*
Constantinopolitanæ vrbis dies natalis. 396.d. *eius structura, & ornamenta.* ibid. e. *ornamenta absque simulacris.* 397.c.d. *quanam ex causa illic collocata aliquot simulacra.* ibid.
Constantinopolitani male habiti a Constantio Imperatore ob cædem Hermogenis. 541.b
Constantinopolitanis ciuibus annonam Imperatores annuam decreuere. 398.d. *domos ædificantibus tantum.* ibid.d
Constantinopolitanorum Episcoporum successio. 440.d. 503.c.d. & *seq.*
Constantinopolitanum studium litterarum florentissimum. 402.e
Constantinopolitanum Concilium. 449.c
Constantinopolitanum Concilium sub Constantio post Seleuciense. 746.d.747.748. *quanta mala ex eo.* 753. 754.756.e
Constantinopolitanum Concilium dicta Synodus reproborum. 755.c
Constantina soror Constantij data Gallo in matrimonium. 609.d
Constantina Galli coniux Romæ sepulta. 769.c
Constantini Imperij exordij tempus. 1.c
Constantini ingressus in Imperium. 2.c
Constantini circũlatio in suscipiendo Imperium. 3.a
Constantini Imperatoris genus a Claudio & Vespas. 2.c
Constantini Imp. genus maternum. 3.e
Constantini ortus & educatio. 3.e
Constantini ætatis certa ratio. 4.c
Constantini natalis fingitur in Bithynia. 3.c.4.c
Constantini ortus fabula a Græcis composita. 3.e
Constantini imperantis ætas. 17.d
Constantini signa gentilitia. 19.a
Constantini numisma cum Marte. 19.b
Constantini imagines Romæ a Maxentio deiectæ. 70.e
Constantini patientia commendata. 71.a
Constantini exercitus paucitas. 72.b.c
Constantini de liberanda Vrbe consilium. 72.d
Constantini de vero Dei cultu deliberatio. 73.b
Constantini numisma cum Labaro. 75.e
Constantini exercitus numerus. 79.c.d
Constantini in bello aduersus Maxẽtium apparatus. 78.b
Constantini aduersus Maxentij milites victoria. 80.a
Constantini pugnæ apud Segusienses. 80.b
Constantini pugna apud Taurinos. 80.c
Constantini pugna apud Veronam cum Ruricio. 80.e
Constantini pugna aduersus Maxentium. 82.a
Constantini victoria aduersus Maxentium. 81.d.& *seq.*
Constantini de victo Maxentio triumphus. 83.c.d
Constantini arcus, victoriæ de Maxentio monumentum. 84.c. *eius inscriptio.* 85.b. *quando extructus.* ibid.
Constantini arcus index studij Senatus erga eum. 86.e
Constantini ingressus in Vrbem. 85.e
Constantini prima munificentia erga Romanum Pontificem. 91.b
Constantini gloriæ tituli. 92.e
Constantini primum edictum ad Africanos. 93.c
Constantini edictum pro immunitate clericorum. 93.c
Constantini litteræ ad Cæcilianum Episcopum Carthaginensem. 93.e
Constantini lex, ne humiliores a potentioribus opprimantur. 99.d
Constantini atque Licinij edictum de pace Ecclesiæ restituta. 100.b
Constantini litteræ ad Melchiadem & Marcum. 105.c
Constantini litteræ ad Episcopos de appellatione Donatistarum. 107.d
Constantini litteræ de retentione Episcoporum Africanorum. 109.b.c.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constantini reſcriptum pro clericis. 111.e
Constantini litteræ ad Probianum Proconſulem Africæ in cauſa Ingentij. 123.d
Constantini edictum de iudicio Eccleſiaſtico tractando ab Epiſcopis. 125.c.d
Conſtantini litteræ ad Chreſtum Syracuſanum. 127.a
Conſtantini litteræ ad Ablauium tempore Concilij Arelatenſis. 127.e
Conſtantini litteræ ad Africanos poſt Concilium Arelatenſe. 135.b
Conſtantini edictum de appellationibus. 135.d
Conſtantini edictum de his qui oppreſſi fuerant a Mexentio. 136.a
Conſtantini celebrata Decennalia. 142.b
Conſtantini munificentia erga pauperes legibus teſtata. 143.b.c
Conſtantini reſcriptum de purgatione Cæciliani. 165.b
Conſtantini litteræ ad Epiſcopos Africanos de ſceleribus Donatiſtarum. 166.e
Conſtantini litteræ ad Celſum Vicarium in Africa. 168.a
Conſtantini expeditio aduerſus Licinium qualis. 171.a
Conſtantini humanitas erga victos. 174.a
Conſtantini reſcriptum ad Octauianum de puniendis delictis virorum clariſſimorum. 174.e
Conſtantini ſtudium erga Licinium. 175.d
Conſtantini pietas in bello Thracio aduerſus Licinium. 176.c
Conſtantini preces ante bellum. 176.a
Conſtantini leges poſt deuictum Licinium pro Chriſtiana religione. 181.c
Conſtantini edicta poſt debellatum Licinium data Latinis ac Græcis litteris. 182.c
Conſtantini egregia confeſsio de Dei bonitate & vero numine. 183.c.d
Conſtantini litteræ ad Alexandrum Epiſcopum Alexandrinum. 201.e
Conſtantini litteræ ad Arium. 207.b.c.d.e
Conſtantini cum Ario dialogiſmus. 208.b
Conſtantini reſcriptum aduerſus famoſos libellos ſcribentes. 214.a
Conſtantini leges Reipublicæ valde proficuæ. 218.a
Conſtantini lex aduerſus raptores virginum. 219.e
Conſtantini lex de feriando die Dominico. 223.c
Conſtantini pietas in ſanctificandis diebus ſacris. 223.d.e
Conſtantini Chriſtianitatis certa ſigna. 225.d
Conſtantini munificentia erga pauperes. 227.c
Conſtantini lex aduerſus res geſtas atque ſtatuta a Licinio Imperatore. 230.a
Conſtantini crimen de nece ſuorum male negatur ab hiſtoricis pluribus. 230.d
Conſtantini tempora aurea, ſed Neroniana. 231.b
Conſtantini familiares ab eo iuſſi occidi. 231.e
Conſtantini baptiſmus ex Gentilibus & Chriſtianis ſcriptoribus ſatis probatus. 236.b
Conſtantini baptiſmus in Actis Silueſtri deſcribitur. 238.a
Conſtantini lepra. 239.c
Conſtantini baptiſmo Romæ collato qui ſcriptores aduerſentur. 241.e.242.243.
Conſtantini baptiſmo aduerſantes plurium ſententiæ refelluntur. 241.e.242.243.244.
Conſtantini baptiſmi Romæ aſſertor Euſebius, licet iniuſtus. 243.e
Conſtantini effuſa munificentia in ornandis ac ditandis eccleſijs. 250.d.e
Conſtantini edictum poſt baptiſmum. 253.c
Conſtantini egregia fidei confeſsio edicto ſignificata. 254.e
Conſtantini litteræ ad Euſebium Epiſcopum Cæſareæ Paleſtinæ. 256.c
Conſtantini imago cum dracone pingi ſolita. 258.d
Conſtantini immenſum ſtudium & celeritas in erigendis eccleſijs. 259.c
Conſtantini ad Menandrum reſcriptum de publicis ædificijs cito perficiendis. 259.a
Conſtantini reſcriptum de architectis comparandis. 259.b
Conſtantini ædificia ob nimiam celeritatem complura cito diruta. ibid.c
Conſtantini modeſtia, qui in nulla baſilica a ſe erecta titulum nominis ſui appoſuit. 262.e.263.a
Conſtantini donatio Eccleſiæ Romanæ cuius ſit fidei. 263.c.d. & ſeq.
Conſtantini pia pro Chriſtiana religione officia. 267.a
Conſtantini conſilium erigendæ nouæ ciuitatis vnde manauit. 269.a
Conſtantini litteræ ad populum Antiochenum altercantem pro electione Epiſcopi. 271.c
Conſtantini litteræ ad Euſebium Epiſcopum Cæſareæ Paleſtinæ. 272.c
Conſtantini litteræ ad Arianos, qui Antiochiæ ad electionem Epiſcopi conuenerant. 273.b
Conſtantini imago lapidatur ab Aegyptijs. 274.e
Conſtantini patientiæ egregium exemplum. ibid.
Conſtantini poſt baptiſmum admiranda mutatio. ibid.e
Conſtantini Imperatoris Vicennalibus conſtat celebratum eſſe Concilium Nicænum, Euſebij teſtificatione. 276.e.331.a
Conſtantini vigilans ſtudium in celebrando Nicæno Concilio. 279.c
Conſtantini ingredientis in Synodum habitus atque modeſtia. 291.c.d
Conſtantini oratio habita in Concilio Nicæno. 293.e
Conſtantini partes in Nicæno Concilio. 297.c
Conſtantini litteræ ad Alexandrinos tempore Concilij Nicæni. 303.d
Conſtantini litteræ de Paſchate. 307.e
Conſtantini litteræ ad Euſebium de conficiendo librum de myſterio Paſchatis. 310.c
Conſtantini Vicennalia tempore Nicæni Concilij. 331.a
Conſtantini ſtudium erga Epiſcopos poſt abſolutam Synodum Nicænam. 331.d
Conſtantini nummi expreſsi eius imagine inſtar Deum precantis. 336.e
Conſtantini imagines repræſentantes eum cælum intuentem & orantem. ibid.
Conſtantini litteræ ad Regem Perſarum pro Chriſtianis. 337.c
Conſtantini reſcriptum aduerſus hæreticos & ſchiſmaticos. 345.c
Conſtantini litteræ ad Macarium de extruendis eccleſijs Hieroſolymis. 350.a
Conſtantini litteræ ad Macarium de erigendo templo ad Quercum Mambre. 361.b
Conſtantini vaticinium de Ablauio. 369.c
Conſtantini religio qua occaſione ad barbaros propagata. 375.e
Conſtantini epiſtola ad Nicomedienſes de exilio Euſebij, & ſubrogatione ſucceſſoris. 393.e
Conſtantini ſtatua ſuper columnam porphyreticam poſita. 398.d
Conſtantini litteræ ad Euſebium de libris conſcribendis ac mittendis Conſtantinopolim. 402.a
Conſtantini bella aduerſus barbaros. 408.e
Conſtantini litteræ ad Athanaſium poſt inuentum Arſenium. 417.d

Con-

Conſtantini facilitas nimia ac lenitas. 420. a. *reprehenſione digna.* ibid.c
Conſtantini litteræ pro cogendo Concilio Tyrio. 422.a
Conſtantini Tricennalia. ibid.e
Conſtantini litteræ ad Arium, vt ad ſe veniat. 438.c
Conſtantini reſcriptum de erigenda eccleſia Iſchyræ. 435.e
Conſtantini litteræ ad Euſebianos. 442.a
Conſtantini Regia ab aulicis Arianis ſepta, a quibus interclusus Catholicis acceſſus ad Imperatorem. 442.d
Conſtantini modeſtia in nimia laude vitanda. 443.c.d
Conſtantini delictum ingens in damnando Athanaſium. 444.c. *vicumque excuſatur a Concilio Alexandrino.* ibid.d
Conſtantini filij bene inſtituti. 448.b
Conſtantini lex, ne Iudæi afficiantur moleſtia. 460.e
Conſtantini lex, ne Iudæi Chriſtianum mancipium poſſideant. ibid.
Conſtantini Imperatoris obitus tempus, & ætas. 461.e. 462.
Conſtantini Imperij anni. 461.e.& ſeq.
Conſtantini optima ac iugis corporis valetudo. 462.a
Conſtantini ſenectus viridis. ibid.
Conſtantini oratio nouiſſima funebris. 462.e
Conſtantini obitus. 463.a
Conſtantini morientis vltima verba. ibid.c
Conſtantini obitus tempore cometes viſus. ibid.e
Conſtantini teſtamentum, & diuiſio Imperij. ibid.
Conſtantini obitus occultatus ab eunuchis. 464.c.d
Conſtantini corpus delatum Conſtantinopolim. ibid.e
Conſtantini filij Auguſti nominati. 465.b.c
Conſtantini funus. 464.d.465.
Conſtantini imago velata & inſtar aurigæ cur in nummo cuſa. 466.d
Conſtantini obitu Romæ luctus ingens. ibid.e
Conſtantini effigies, & eiuſdem mores. ibid.b.c
Conſtantini ædificia abſque titulo. ibid.d
Conſtantini diadema ex gemmis. 471.a
Conſtantini lucubrationes. 462.d.470.e.& ſeq.
Conſtantini felicitas ex Chriſtiana religione. 481.d
Conſtantini gloria obſcurata ex conſuetudine cum Arianis. 482.a
Conſtantini filij diuidunt inter ſe Imperium. 486.b
Conſtantini Iunioris litteræ pro Athanaſij reſtitutione. 485.e
Conſtantini Magni corpus tranſlatum a Macedonio in eccleſiam Acacij martyris. 621.e
Conſtantini baptiſmi certa demonſtratio. 648.d
Conſtantino Apollo & Victoria laureas offerunt. 18.e
Conſtantino militant cæleſtes acies. 71.b.c.d
Conſtantino promiſſa diuinitus victoria aduerſus Maxentium. 72.a
Conſtantino oſtenſa Crux in cælo, & promiſſa victoria. 73.c
Conſtantino dati tituli, & præconia de expugnato Maxentio. 88.e
Conſtantino plura oſtenſa miracula. 118.b
Conſtantino victoria prænunciata. 172.c
Conſtantino præſianti quæ oſtenſæ viſiones. 179.d. 180.d
Conſtantino apparent Apoſtoli. 238.a.b
Conſtantino oſtenſæ imagines Petri & Pauli. 240.d
Conſtantino collatus baptiſmus, paucis arbitris. 241.e
Conſtantino ſtatua equeſtris Conſtantinopoli collocata. 398.a
Conſtantino oblati libelli accuſationum aduerſus Epiſcopos. 286.e. *eos combuſſit.* 287.d
Conſtantino viuente, nihil aduerſus Nicænum Concilium oblocutum nec ab ipſis Euſebianis publice. 452.a
Conſtantino non cedit dæmon, ſed cedit martyri. 451.e
Conſtantinum Crucis ſigno militaria ſigna & arma ſignaſſe. 76.e
Conſtantinum Tyranni extinctore omnes celebrant. 86.c
Conſtantiniana baſilica Hieroſolymis. 351.e
Conſtantiniana Daphne dicta cur ſic. 611.b
Conſtantiniana Daphnenſis legio noua dicta. ibid.b
Conſtantinus relictus heres Imperij. 1.e
Conſtantinus a militibus acclamatus Imperator, ſed a Deo electus. 2.c
Conſtantinus patris elogio declaratus Imperator. 2.e
Conſtantinus nequaquam Auguſtus, ſed Cæſar tantum dici voluit, vſque ad coniugium cum Fauſta. 3.b
Conſtantinus ab exercitu acclamatus Auguſtus. 3.c
Conſtantinus Romam vna cum matre perducitur. 4.b
Conſtantinus puer ad Diocletianum Nicomediam mittitur. 4.b
Conſtantinus ſub quibus Conſulibus natus. 4.e
Conſtantinus imitator paternæ continentiæ. 6.a.c
Conſtantinus, alius filius Conſtantij ex Theodora. 6.c
Conſtantinus ſtudet res componere cum Maxentio. 7.b
Conſtantinus duos Reges barbaros ſuperat adhuc tantum Cæſar. 16.b
Conſtantinus adſciſcitur gener a Maximiano, doloſe tamen. 16.d
Conſtantinus accipit in vxorem Fauſtam. 17.b
Conſtantinus ante Fauſtam duxerat Mineruinam. 17.b
Conſtantinus declaratus Auguſtus. 17.d
Conſtantinus bene meritus de Maximiano Herculio. 18.b
Conſtantinus adhuc idololatra colit Apollinem. 18.e
Conſtatinus adhuc Gentilis muneribus replet templa deorum. 18.e
Conſtantinus diuinitus motus expeditionem parat aduerſus Maxentium. 71.a
Conſtantinus in expeditione paranda Deum in auxilium vocat. 72.e
Conſtantinus Labarum ornat Cruce. 74.c
Conſtantinus conſulit Chriſtianos de viſo ſigno. 76.c
Conſtantinus geſtabat in galea Chriſti nomen cum Cruce. 77.d
Conſtantinus in Vrbem properat. 81.d
Conſtantinus veræ religioni acceptam fert victoriam de Maxentio. 84.b
Conſtantinus ad Vrbem accedit via triumphali. 84.d
Conſtantinus haud inſalutatam prætulit Memoriam Petri in Vaticano poſitam. 84.d
Conſtantinus haud triumphum egit more Gentilitio. 84.e
Conſtantinus ingreſſus in Vrbem, de omnibus, ac poliſſimum de Chriſtianis bene meretur. 86.b
Conſtantinus curauit ſepulturas martyrum. 90.d
Conſtatinus donauit domū Fauſtæ Romano Pontifici 91.d
Conſtantinus coluit memoriam Marci Aurelij. 87.b
Conſtantinus Marci & Pij Imperatorum imagines aureas formauit. 87.c
Conſtantinus an & quando Gentilitiæ ſuperſtitionis deſertor fuerit. 94.d
Conſtantinus licet Chriſtianus, tamen Gentilitiæ ſuperſtitionis dictus eſt Pontifex Max. 95.a.& ſeq.
Conſtantinus poſt deuictum Maxentium tributa vbique remittit. 92.d
Conſtantinus quomodo dictus fidei auctor. 93.a
Conſtantinus mandat ablata Eccleſijs reddi. 93.b
Conſtantinus ſublenat Africanam Eccleſiam eleemoſynis. 93.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constantinus quo anno & mense Vrbem a Maxentio liberauit. 96.e
Constantinus ex Albula ad Albim. 97.b
Constantinus cito recessit ab Vrbe. 97.b
Constantinus non vult iudicare causam Cæciliani, sed dat Iudices Episcopos. 105.b.c
Constantinus absque Romano Pontifice nefas putat iudicari causam Episcopi. 105.b
Constantinus non sanxit noua tributa, sed minuit. 99.d
Constantinus Roma recedit. 99.d
Constantinus occurrit Licinio. 99.e
Constantinus diruit castra Prætoria, & aufert milites Prætorianos. 99.e
Constantinus barbaros tumultuantes vicit. 102.d.e
Constantinus celebrare prætermisit ludos sæculares. 103.a
Constantinus Donatistas a Concilio ad se appellantes exhorruit. 107.c
Constantinus se iudicium Christi expectare testatur. 108.b
Constantinus vocat ad se Cæcilianũ & Donatistas. 109.b
Constantinus retinuit Episcopos Africanos ob bonum pacis. 109.c
Constantinus quomodo detulit tandem appellationi Donatistarum. 102.e.116.d
Constantinus diuina ope vitauit insidias Maximini. 119.a
Constantinus cogi vult Concilium Arelate in causa Cæciliani, 120.e
Constantinus in quo apparuit deterior Aureliano Imperatore. 125.a. *excusatur.* 126.c
Constantinus inuitus prorsus detulit appellationi iniustissimæ. 125.a.126.a
Constantinus prudentior factus negauit atque vetuit iudicia Ecclesiastica tractari in iudicio sæculari. 125.c
Constantinus dat Tractorias Episcopis vocatis ad Concilium. 128.c
Constantinus etiam schismaticis vocatis ad Synodum dat Tractorias. 129.a
Constantinus cur præsens esse voluit Concilio Arelatensi. 130.c
Constantinus quando detulit appellationi Donatistarum ab Arelatensi Concilio. 134.e
Constantinus nimis obsequens Donatistis. 134.e.135.a
Constantinus vetuit Christianas ancillas tradi lenonibus. 136.c
Constantinus expurgauit turpitudines Vrbis. 136.b
Constantinus vetuit eunuchos gerere præfecturas & magistratus. 136.b
Constantinus mitius agit cum Donatistis. 168.a
Constantinus Byzantium obsidet. 178.e. *potitur eo.* 179.a. *quid illi contigerit.* 180.d
Constantinus superat Licinium apud Chalcedonem. 179.a
Constantinus Iunior Cæsar creatus. 142.b
Constantinus mutauit veterem votorum nuncupationem. 142.d
Constantinus Iudæorum procaciam retudit lege edita. 144.a
Constantinus Iudæos rebellantes male habet. 144.c
Constantinus Iudæos edicto coercuit. 146.b
Constantinus abolet pœnam inscriptionis vultus. 149.e. *eiusdem de ea re lex.* ibid.
Constantinus accusatur auctor discordiæ cum Licinio. 151.b
Constantinus Tracala dictus, latro itidem, & pupillus, pro diuersitate temporum. 152.d
Constantinus fauet magnopere Christianis. 152.c
Constantinus ipse compulsus iudicare causam Cæciliani. 166.a
Constantinus basilicam erigendam Catholicis in Africa curat. 166.e.167.c
Constantinus cogitat in Africam proficisci. 168.a
Constantinus iussit Donatistas duci ad supplicium, sed factis pœnituit. 169.a
Constantinus exilio damnat Donatistas. ibid.a
Constantinus aduersus Licinium pugnat. 170.e
Constantinus Cybalensi bello vicit Licinium. 171.b. 172.d.& seq.
Constantinus sequitur Licinium victũ fugientem in Thraciam. 173.a
Constantinus iterum Licinium vincit in Thracia virtute Crucis. 173.b.& seq.
Constantinus componit pacem cum Licinio superato. 174.c
Constantinus iterum aduersus Licinium cogitur pugnare in Thracia. 175.d
Constantinus iterum vincit Licinium. 176.b
Constantinus iterum ad pacem admittit Licinium. 176.d. & seq.
Constantinus nauali bello superat Licinium. 177.e
Constantinus studet paci Ecclesiæ turbatæ ab Arianis. 201.d
Constantinus in Alexandrum culpam dissensionis reiicit. 202.c. *excusatur ac defenditur Alexander.* 203.a
Constantinus male persuasus de Alexandro ab Eusebio Episcopo Nicomediensi. ibid.
Constantinus exhortatur ad concordiam dissidentes Episcopos propter Arium. 203.c
Constantinus vbi accepit nuncium de Aegypti ob Arium dissensionibus. 204.b
Constantinus renouat in parricidas pœnam cullei. 204.d
Constantinus cur interdum seuerior appareat, quam deceat Christianam mansuetudinem. 204.e
Constantinus abstulit ab Vrbe nefandarum turpitudinum cloacam. 205.a
Constantinus bellum indicit vitijs omnibus. 205.b
Constantinus barbaros Sarmatas tumultuantes vicit. 205.e
Constantinus superat Scythas, Gothos, & Sauromatas. 206.a.b
Constantinus scribit ad Arium litteras contumeliosas. 207.b
Constantinus exprobrat Ario furorem, ac lasciuiam ex Homeri versibus. 209.c.& seq.
Constantinus ex barbarorum motibus reuocatur in Occidentem. 213.c
Constantinus Aruspices, lege in eos sancita, damnat. 213.d
Constantinus rescribit pro clericorum immunitate. 213.e
Constantinus venit in Gallias ex Oriente. 215.b
Constantinus sancitas leges aduersus cælibatum abrogat. 215.c.d
Constantinus amantissimus pij cælibatus. 217.d
Constantinus procul ab auaritia. 217.e
Constantinus lege sancita fauit testantibus. 218.a
Constantinus abrogat pœnas aduersus debitores olim statutas. 218.d
Constantinus vetat clericos fieri, qui lucri tantum causa id appeterent. 219.a
Constantinus relaxat Deo puniendos Donatistas. 220.c
Constantinus indulgens Donatistis, eos detestatur. 220.d.e
Constantinus militibus Deum precandi ritum præscripsit. 224.a
Constantinus aduersus maleficos rescripsit. 124.c
Constantinus facultatem dedit Christianis relinquendi bona

bona Ecclesiis. 224.d
Constantinus Christianus cum Senatu adhuc Gẽtili magna dexteritate vsus est. 225.e
Constantinus pro Aruspicina rescribens, multa sibi mala peperit. 226.a
Constantinus rescripsit pro subleuandis pauperibus. 227.c
Constantinus mandat Aruspices consuli. 225.a
Constantinus in deterius mutatus. ibid. *vnde lapsus eius.* 226.a
Constantinus concedit indulgentiam ob partum Crispi & Helenæ. 227.d
Constantinus pro Christianorum securitate rescripsit. 228.a
Constantinus visus est a Christiana religione desciscere. 228.c
Constantinus Imperator cur Crispum filium occidi iussit, & alios. 229.b.c
Constantinus facti pœnitens purgationem quærit delicti ob illatam necem suis. 233.a
Constantinus inuenit apud Christianos tantum expiandi facinoris remedium per baptismum. 233.d
Constantinus per Hispanum Aegyptium quomodo dicatur perfusus baptizari. 236.c
Constantinus ab Osio ad baptismum suscipiendum inducitus. 236.c.d
Constantinus auitam superstitionem ex parte saltem resumpsisse videtur. 238.d
Constantinus deceptus a Fausta vxore rediit ad Gentilitatem. 238.d
Constantinus accersit Siluestrum in Vrbem. 239.e
Constantinus quomodo putauit Episcopos esse deos. 240.b
Constantinus baptismo initiatur. 241.b
Constantinus deponit regium diadema. 241.b
Constantinus a lepra curatur. 341.c
Constantinus fingitur ab Eusebio baptizatus Nicomediæ: explodituir commentum. 241.e.242.e
Constantinus ob baptismum collatum ab Eusebio, ab eodem cogitur asseri Arianus. 243.b.c
Constantinus pius & sanctus post obitum prædicatus ab omnibus. 243.c
Constantinus ante obitum sæpe sacris interfuit, a quibus catechumenus arcetur. 243.e
Constantinus seipsum baptizatum profitetur ante Nicænum Concilium. 244.c
Constantinus locum baptismi insigniter ornauit. 246.b
Constantinus multa donat baptisterio. 246.d
Constantinus in albis positus quæ sanciuerit. 247.a
Constantinus erigit basilicam S. Petri, & humeris cophinos gerit. 247.c
Constantinus quæ ornamenta & dona contulit basilicæ S. Petri. 247.d
Constantinus erigit Romæ basilicam S. Pauli, & ornamentis auget & redditibus. 248.e
Constantinus erigit basilicam Lateranensem, & donis auget. 249.b
Constantinus abstinuit a donis templorum Gentilium deorum. 250.e
Constantinus hortatus est, non coegit Gentiles ad fidem. 251.b.255.b
Constantinus post baptismum habuit Senatum in basilica Vlpia. 251.e
Constantinus illustrat sacerdotium Christianæ religionis. 252.b.c.d
Constantinus beneficijs alliciebat ad fidem. 256.a
Constantinus lege lata vetuit idololatriam. 256.a
Constantinus lege lata iussit ecclesias amplioribus spatijs erigi. 256.b
Constantinus litteras dedit ad diuersos Episcopos pro erectione ecclesiarum. 256.c
Constantinus pie vlciscitur contumelias illatas Christianæ religioni. 259.c.d
Constantinus erigit Romæ basilicam sanctæ Crucis. 259.c.d. & seq.
Constantinus erigit Romæ basilicam S. Agnetis. 260.a
Constantinus mirifice illustrauit reliquias martyrum. 261.e
Constantinus erigit basilicam S. Laurentij. 261.d
Constantinus erigit basilicam sanctorum Marcellini & Petri. 262.a
Constantinus plures alias basilicas erexit in Italia, & alijs Occidentalibus regionibus. 262.c
Constantinus erigit ecclesiã Dei Genitricis Mariæ. 262.d. *miraculum tunc editum.* ibid.
Constantinus merito Traianum derisit vbique suum titulum affigentem. 263.a
Constantinus interfuit Romanæ Synodo. 265.c
Constantinus conuincitur baptizatus ex Eusebij scriptis. 268.c
Constantinus lacessitus a Senatu Populoq. Romano contumelijs. 267.c
Constantinus palam detestatur sacra Gentilium. 267.c
Constantinus quo tempore ab Vrbe recedit. 269.b
Constantinus delegit restaurare antiquum Ilium. 269.a.b
Constantinus, posthabito Ilio, delegit Byzantium in nouam ciuitatem. 269.c
Constantinus profecturus in Orientem admonetur a Siluestro de Concilio celebrando vniuersali. 275.d
Constantinus magno honore excepit Episcopos ad se venientes. 280.c
Constantinus Imperator ab Arianis interpellatur aduersus alios Episcopos. 287.b
Constantinus quantum detulerit sacerdotibus. 287.e
Constantinus in Nicæno Concilio liberam vnicuique esse voluit dicendi fiduciam. 291.d
Constantinus cur potius Latine quam Græce locutus in Synodo. 294.c
Constantinus per publicas vecturas Episcopos ad Nicænam Synodum conuocauit. 279.d
Constantinus egit vt Ariani rectæ fidei formulæ in Concilio Nicæno subscriberent. 297.d.e.299.c
Constantinus egit vt Ariani recantarent palinodiam. 299.c
Constantinus edicto vetuit Thaliam Arij. 301.c
Constantinus Imperator quid ad Acesium Episcopũ Nouatianum. 319.b
Constantinus quid admonuit Episcopos post Nicænum Concilium. 331.e
Constantinus exosculatur cicatrices confessorum. 332.d
Constantinus dat congiarium ecclesijs. 332.d
Constantinus post Nicænum Concilium legem sanciuit aduersus Palatinos. 335.a
Constantinus lege vetuit gladiatores. ibid.c
Constantinus crucis supplicium lege sustulit. ibid.e
Constantinus suas imagines Crucis signo decoras pingi voluit. 336.a
Constantinus suam imaginem noluit idolorum templis affigi. 336.e
Constantinus diuersarum gentium legationes accepit, Blemyorum, Aethiopum, Indorum, & Persarum. 337.a
Constantinus ad Regem Persarum scribens, susceptæ a se fidei rationem reddit. 338.a
Constantinus numquam quid indulsit Meletianis post Nicænum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cænum Concilium. 334.b
Constantinus priuauit Meletianos priuilegijs concessis clericis Catholicæ Ecclesiæ. 345.e
Constantinus quid in idololatriam post Nicænum Concilium. 348.d
Constantinus post Nicænum Concilium conuertit se ad extruenda sacra ædificia. 348.d
Constantinus loca Hierosolymitana expurgat, & nouis ecclesijs erectis exornat. 348.e.349.
Constantinus columnam porphyreticam erexit Constantinopoli Pietatis titulo ornatam. 399.e
Constantinus erexit Antiochiæ nobilissimam basilicam. 360. d.e
Constantinus templum Nicomediæ erexit. 361.a
Constantinus templum exædificari curat ad Quercum Mambre. ibid.
Constantinus diruit templum Veneris in Monte Libano. 362.d
Constantinus diruit templum Aesculapij Aegitæ. 363.a.b
Constantinus abstulit idolum Pan. ibid.c
Constantinus lege sancita vetuit turpitudines Gentium. ibid.e
Constantinus non omnia templa Gentilium diruit. 365.b
Constantinus lata lege vetuit sacrificia idolorum. 364.c
Constantinus turpia sacra vetuit. 364.e
Constantinus sustulit Aegyptiorum sacra turpia. 365.a
Constantinus sustulit cubitum a templo Serapidis. 365.b
Constantinus non sustulit templorum donaria. 365.e
Constantinus Memorias martyribus erigendas curauit. 366.a
Constantinus occultas quoque turpitudines lege insectatus est. ibid.
Constantinus quos vetuit fieri clericos. ibid.b
Constantinus nolens delinquens in Tribunos, diuinitus admonetur a S. Nicolao. 368.b.c
Constantinus mittit dona ad S. Nicolaum. ibid.e
Constantinus in Sopatrum, vt in magum, animaduerti iussit. 369.e.370.a
Constantinus iudicia & testimonia Episcoporum rata decernit occasione S. Nicolai. 370.b
Cõstantinus commouetur in Athanasium ab Eusebio Nicomedienst. 372.c
Constantinus quæ iratus scripsit ad Athanasium, ibid.c.d
Constantinus honoribus cumulat credentes in Christum nobiles viros. 376.c
Constantinus donat Iosephum Iudæum factum Christianum Comitatus honore. 376.c
Constantinus Antonium litteris salutat. 387.d
Constantinus fatetur non esse suæ iurisdictionis cognoscere causas Episcoporum. 393.d
Constantinus in delatores & calumniatores Meletianos iuste agit. 392.c
Constantinus Eusebium Nicomediensem cum alijs in exilium pellit. 393.e.394.e
Constantinus concubinatum lege sancita sustulit. 395.d
Constantinus donauit annonam Constantinopolitanis ciuibus. 398.d
Constantinus ciuitatem Constantinopolitanam Deo commendat dignis titulis. 400.a
Constantinus erexit templum Michaeli Archangelo. 401.a
Constantinus erexit Constantinopoli scholas scientiarum. 402.c
Constantinus fuit nutritor bonarum artium. ibid.d
Constantinus indulsit priuilegia professoribus bonarum artium. ibid.d
Constantinus nouos magistratus instituit. 403.c
Constantinus pontem saxeum super Danubium extruxit. 404.a
Constantinus vindicatur a canino dente Zosimi, qui eum lupum appellat. ibid.b
Constantinus tributorum multiplicium accusatur a Zosimo. ibid.c
Constantinus defenditur a calumnia Zosimi de tributis impositis. ibid.404.d
Constantinus a calumnia Zosimi de debitorum vexatione defenditur. 404.d.e
Constantinus indixit tributum Folles dictum. 405.a
Constantinus indixit tributum Aurargentum, siue Chrysargyrum dictum. ibid.b
Constantinus præter ecclesias erexit ædificia sumptuosissima. ibid.e
Constantinus an tributum Follis imposuerit Senatoribus. 406.a
Constantinus relaxauit, non auxit tributa. 408.e
Constantinus redegit Scythas sub tributo. ibid.e
Constantinus quid rescripserit pro clericis aduersus Donatistas. 411.c
Constantinus restituit exules Episcopos Arianos in gratiam Constantij & Constantiæ. ibid.d
Constantinus ad Delmatium Censorem cognitionem causæ Athanasij committit. 412.e
Constantinus lege edita coercet auaritiam Præfectorum. 413.b
Constantinus assentitur Eusebianis de Tyrio Concilio cogendo. 420.c.d. & seq.
Constantinus quibus verbis persuasus sit ab Eusebianis instaurari iudicium in Athanasium. ibid.e
Constantinus lege lata noluit miserabiles personas cogi posse proficisci in Curiam ad Imperatorem. 422.d
Constantinus fauit plus ceteris testamento militari. ibid.
Constantinus probat Acta Concilij Hierosolymitani. 439.e
Constantinus iubet Eusebianos Hierosolymis venire Constantinopolim. 442.a
Constantinus, credens calumniatoribus & falsis testibus, Athanasium in exilium damnat. 444.c
Constantinus quomodo excusandus de exilio Athanasij. 444.d.& seq.
Constantinus hæresis accusatur a Lucifero Calaritano. 445.b.c
Constantinus quid rescripserit ad Antonium in causa Athanasij exilio condemnati. 446.b
Constantinus damnat exilio Ioannem principem Meletianorum. ibid.c
Constantinus e sedibus suis pellit Episcopos Aegypti, Athanasij communicatores. ibid.d.450.b
Constantinus partitur Imperium filijs. 448.a
Constantinus optime filios instituit. ibid.b
Constantinus male audit ob damnatos Episcopos. 451.c
Constantinus persecutoris nomen non euasit. ibid.d
Constantinus laborauit suspicione Arianæ labis. ibid. d. & seq. defenditur ab auctore. 452.
Constantinus parat expeditionem aduersus Persas. 459.b
Constantinus ædificat templum Apostolorum Constantinopoli. ibid. e. eius templi descriptio. ibid.
Constantinus scribebat orationes. 462.e
Constantinus presbytero Ariano credit suum testamentum. ibid.e
Constantinus moriens Athanasium restituendum mandauit. 464.a
Constantinus excusatur de consuetudine cum Arianis. ibid.b

Con-

Constantinus eunuchos infimo loco habuit. ibid.d
Constantinus post obitum relatus in cælum in nummis effigiatus. 466.e
Constantinus relatus inter diuos etiam ab Ethnicis. 466.
Constantinus a Græcis sanctus colitur. 467.d
Constantinus sepultus in basilica Apostolorum. ibid b.c. sed in vestibulo ipso. ibid.d
Constantinus quomodo fuit gloriæ militaris appetentissimus. 468.d
Constantinus fugillatur a Iuliano Apostata, quod magistratus contulerit in barbaros. ibid.e
Constantinus solus post Traianum Dacos domuit. 469.c
Constantinus vt voluptuosus fugillatur a Iuliano. ibid.b
Constantinus a calumnijs aduersariorũ vindicatur. 468.c. 469.
Constantinus iniuste fugillatur a Victore de appetitu laudis. 468.c
Constantinus fugillatur nimij cultus comæ. 468.c
Constantinus diadema perpetuo solitus gestare. 469.d
Constantinus cur lauri folia mutauit in gemmas & aurum. 471.b
Constantinus exemplo Dauidis coronatus auro & gemmis. ibid.c
Constantinus assuetus militiæ, laborum patiens. ibid.e
Constantinus complura scripsit. 472. a. d. præcipue aduersus idola. 473.c
Constantinus concionabatur stans. 471.a. idemq. dicendi peritus. ibid.c
Constantinus quam rationem inierit in deiiciendis templis deorum. 475.a
Constantinus Minor cum fratribus imperat. 476.b
Constantinus veneno potatus interijt. 463.c.477.a
Constantinus cauendum a patruis admonuit filios. 463.c. imperauit necem fratrum. 477.a. & seq.
Constantinus Iunior Athanasium restituendum curat. 485.e
Constantinus Iunior cur occisus ab exercitu Constantis. 512.b
Constantinus Magnus conatus delere memoriam Apollinis in Daphne. 610.c
Constantinus non tetigit templa illæ deorum, pro quibus Gentiles essent decertaturi. ibid.d
Constantij Clori Imperatoris obitus. 1.e
Constantij Clori funus. 2.b
Constantij Clori legatio ad Persas. 3.e
Constantij Clori Helena coniux. 4.e
Constantij Clori continentia mirifice commendata. 5.b
Constantij Clori filij ex Theodora. 6.c
Constantij Cæsaris nuptiæ cum Eusebia Ariana. 447.e
Constantij Cæsaris Quinquennalibus dedicatur ciuitas Cõstantinopolitana. 395.e
Constantij Cæsaris Quinquennalibus exules restituti sunt. 411.d
Constantij numisma de concordia militum cum Labaris cruce & Christi nomine insignitis. 465.c.d
Constantij filij officium in funere Constãtini patris. 465.e
Constantij coniux facta Ariana. 480.c
Constantij cubicularij omnes Ariani. ibid.
Constantij lex aduersus ambientes magistratus. 493.e
Constantij rescriptum contra idololatras. 529.b
Constantij lege Sodomiticum scelus repressum. 542.c
Constantij cum patre Constantino comparatio in bellis gerendis. 554.a
Constantij Imperatoris litteræ tres ad Athanasium de eius Alexandriam reditu. 593.e.594.a.b
Cõstantij duæ litteræ pro restitutione Athanasij. 597.b.c
Constantij aliæ litteræ ad Præfectum Aegypti. 598.a
Constantij Imperatoris litteræ ad Athanasium post obitum Constantis. 603.a
Constantij religiosa expeditio aduersus Magnentium & Vetranionem. 613.e
Constantij inconstantia aduersus Athanasium. 618.b
Constantij nomine epistola vocantis Athanasium fidia ab Arianis. ibid.c
Constantij numisma. 626.e
Constantij Imp. rescriptum aduersus indulgentiam concessam a Magnentio Gentilibus de conficiendis sacris. 633.e
Constantij rescriptum de non infligendis pœnis debitoribus. 634.b
Constantij magna temeritas in Concilio Mediolanensi. 651.b
Constantij oblatio non recepta a Liberio, eamdemq. in basilicam S. Petri illatam proijci iubet. 655.e
Constantij cum Liberio Papa dialogus. 657.b
Constantij lex de Episcopis, ne Iudices sæculares iudicarent de causis clericorum. 665.e
Constantij persecutionis acerbitas. 664.c.665.
Constantij rescriptum aduersus magos & aruspices. 667.c
Constantij literæ ad Alexandrinos pro receptione Georgij. 672.b
Constantij persecutio deterior persecutione Gentilium, 714.c
Constantij rescriptum ad Felicem de clericorum immunitate. 716.d.e
Constantij rescriptum de confirmatione clericorum, & Romanæ Ecclesiæ. ibid.e
Constantij litteræ aduersus Eudoxium & Aetium. 719.c
Constantij litteræ ad Concilium Ariminense. 733.e
Constantij inconstantia taxata ab Ammiano de excitatis dissidijs in Ecclesia. 735.e
Constantij Imperatoris felicitas mutata. 756.c
Constantij fraudes. 759.e
Constantij res gestæ Antiochiæ ante obitum. 772 d
Constantij vltimum pro Christianis rescriptum. 773.e
Constantij vltima expeditio aduersus Persas. ibid.
Constantij obitus. 774.b
Constantij funus quale. 776.b
Constantij Imp. spectata castitas. 777.e
Constantij mores. ibid.
Constantij ætas. ibid.
Constantio optimum remedium propinat Hilarius. 758.c
Constantio adimitur Imperium, cum ipse ademit diuinitatem Filio Dei. 769.b
Constantio quæ apparuere visiones ante obitum. 774.b
Constantio Cloro ostensa visio de ortu Constantini. 3.e.4.a
Constantius Clorus Constantinum instituit heredem Imperij. 2.e
Constantius Clorus cum exercitu missus in Britanniã. 4.e
Constantius Clorus repudians Helenam, duxit Theodoram. 5.a
Constantius Episcopus Fauentinus. 106.b
Constantius creatur Cæsar. 331.b
Constantius annuit petitioni Hilarij, ne Iudices sæculares iudicarent causas clericorum. 665.e
Constantius, non Constantius, claudi penitus iussit templa idolorum. 364.c
Constantius vocat ad se Arium & Euzoium. 438.b
Constantius frater Constantini auid in eum. 463.e
Constantius eunuchos plurimi fecit. 464.c
Constantius filius Constantini imperat in Oriente. 476.c
Constantius Imperator sauit in domesticos Constantini. ibid.d
Constantius frater Constantini occiditur a militibus. ibid.

Constan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Constantius haud frustra timuit Gallum & Iulianum. 478.d. *eius cura & solicitudo in eis educandis.* ibid.d
Constantius Ablauium occidendum curauit. ibid.e
Constantius occidi mandat aulicos Constantini. 479.e
Constantius deligit aulicos Arianos. 480.a. *& seq.*
Constantius inuitus consentit restitutioni Athanasii. 486.d. *& seq.*
Constantius parcit Athanasio metu fratrum Imperatorum. 487.e
Constantius Imperator se contulit Antiochiam ob expeditionem Persicam. 488.d
Constantius Imperator percussus vlcere instar Pharaonis resipiscit. ibid.d
Constantius curatur a Spiridione. ibid.d
Constantius ægrotans quid per visum vidit. ibid.e
Constantius quid cum Spiridione. 490.a
Constantius Spiridionis intuitu immunitatem concedit. ibid.d.e
Constantius Imperator ingratissimus Deo. 492.c
Constantius lege vetuit famosos libellos. 494.b
Constantius lege vetuit delatores. ibid.b
Constantius nouem prælijs aduersus Persas certauit. 512.c
Constantius, exagitando Gentiles, vult videri pius. 529.b
Constantius Imperator Paulum Episcopum eijcit Constãtinopoli. 541. a. *male habuit Constantinopolitanos ob eam causam.* ibid.b
Constantius Antiochiam redit. 541.b
Constantius Imperator pugnat aduersus Persas. 553.e
Constantius ad bellum Persarum ducit secum Episcopos Arianos. 554.a
Constantius Imperator imbuendum curauit Iulianum externis scientijs. 555.e
Constantius assentitur Constanti de cogendo Concilio Sardicensi. 557.e
Constantius Imperator litteras fidei Catholicæ scripsit ad Concilium Sardicense. 572.b
Constantius male pugnat cum Persis. 586.b
Constantius Imperator litteris accersit Athanasium in suam Ecclesiam. 585.e
Constantius cur adeo timuit Constantem fratrem. 586.c
Constantius Imperator crebris litteris accersit Athanasium. 593.e
Constantius ad Constantem fratrem scripsit de reditu Athanasii. 594.c
Constantius Imperator excipit Athanasium Antiochiæ. 595.d
Constantius quid petijt ab Athanasio Antiochiæ. ibid.
Constantius iurat Athanasio securitatem. ibid.
Constantius legem dat de clericorũ immunitate. 600.a.b
Constantius etiam scripsit pro securitate Athanasii post Constantis obitum. 607.e
Constantius parat expeditionem aduersus Magnentium tyrannum. 609.e
Constantius milites suos vult baptizari. 613.e
Constantius iterum pellit Paulum Episcopum Constantinop. & restituit Macedonium. 619.c
Constantius dolo capit Vetranionem tyrannum. 625.b
Constantius fuit eunuchis. ibid.c
Constantius progreditur aduersus Magnentium. 625.e
Constantius cur a Deo tanta promeruit, cum esset Arianus. ibid.e
Constantius Crucis vexillo confidit. 626.a
Constantius decipitur a Valente de victoria aduersus Magnentium. ibid.c
Constantius ex prosperis euadit deterior. 627.d.628.
Constantius accepta fert hæresi Arianæ beneficia a Deo collata. 627.b.628.
Constantius magna elatus superbia. 628.d
Constantius titulos æternitatis non respuit, sed oblatos accipit. ibid.e
Constantius abutitur prosperis in persequendo Ecclesiam. 629.a
Constantius vbi expugnauit Magnentium, aggreditur persequi Catholicos, & præcipue Athanasium. ibid. *& seq.*
Constantius Arelate recipit legatos Liberij Papæ. ibid. *quid actum cum illis.* ibid.b.d
Constantius rescripto infirmat omnia facta Magnentij. 633.e
Constantius dat rescriptum de clericorum immunitate. 634.a
Constantius celebrat diem natalem Arelate. ibid.c. *eius ætas.* ibid.
Constantius dire vlciscitur in amicos Magnentij. ibid.
Constantius, quia catechumenus, non interfuit Concilio in ecclesia conuocato: trahit illud ad se in Palatiũ. 648.d
Constantius indicit Concilium Mediolanense. 646.e. *eius Acta.* 647.648.649. *& seq.*
Constantius habitus loco Antichristi, dum suum Palatiũ vult esse ecclesiam. 648.e
Constantius detinetur in Gallijs. 637.c
Constantius iubet occidi Gallum Cæsarem. ibid.d
Constantius sæuit in amicos Galli Cæsaris. ibid.e
Constantius post Conciliabulum Mediolanense dire persequitur Ecclesiam. 652.d
Constantius persecutor quibus nominibus dignus ab Hilario censetur. 653.b
Constantius subrogat Auxentium Dionysio Episcopo Mediolanensi. 653.e
Constantius accersit Liberium Mediolanum. 654.e
Constantius deterior ceteris persecutoribus. 656.e
Constantius misit pecuniam Liberio, quam ille respuit, 658.d
Constantius caros habuit Episcopos apostatas & impios, 660.c. *& seq.*
Constantius aggreditur persequi Osium. 660.d.661.662.
Constantius dat mandatum vt omnes Orthodoxi Occidentales conuenirent cum Arianis. 662.e
Constantius agit de creando Cæsarem Iulianum. 666.a
Constantius vexat Africanam Ecclesiam. 667.a
Constantius legem tulit aduersus sacrificia. ibid.d
Constãtius per Syrianum Ducem dire persequitur Ecclesiam Alexandrinam. ibid.e.668.669.
Constantius mala congerit in Athanasium scribens ad Alexandrinos. 672.c
Constantius adhortatus Alexandrinos ad Arianismum. ibid.d.e
Constantius scribit aduersus Frumentium. 673.a
Constantius Antichristus sæpe nominatus. 630.b
Constantius affectat patientiam. 683.c
Constantius stylo Luciferi proscinditur acerbissime. ibid.c.d
Constantius Imperator vermis Arij nominatus a Lucifero. 684.a
Constantius Lucifero cupienti martyrium inuidiose parcit. 686.d
Constantius abstulit Romæ vnicum simulacrum, nempe Victoriam in Capitolio sitam. 696.e
Constantius coactus cito recedere ab Vrbe. 697.b
Constantius exemit clericos a collatione lustrali. 699.d
Constantius quid contra Liberium. 708.e.709.b. *& seq.*
Constantius Imperator damnatus a Felice Papa. 715.a

Constantius detegit impietatem. 720.b
Constantius inconstantissimus. ibid.b.d. *semper nouas fides quærit.* ibid.
Constantius legem tulit aduersus gladiatores. 721.a
Constantius ex Aegypto obeliscum omnium maximum Romam vehendum curauit, & erexit in Circo. ibid.b
Constantius iterum aduersus maleficos legem tulit. ibid.c
Constantius quando Romam se contulit. 696.a. *quid ibi.* ibid.
Constantius conuenitur a matronis Romanis pro restitutione Liberij Papæ. ibid.b
Constantius patientiam affectabat, sed per ministros furorem explebat suum. 714.c
Constantius iterum Sarmaticus appellatus. 728.a
Constantius legem sanxit aduersus magos. ibid.c
Constantius cogendas curauit Synodos Ariminensem & Seleucien sem. 729.a
Constantius annonam Episcopis dari iussit vocatis ad Synodum Ariminensem. ibid.d
Constantius Aeternus appellatus ab Arianis. 730.e
Constantius retinet legatos missos ex Concilio Ariminensi. 733.c
Constantius Nicææ Thraciæ Concilium conuocat. 734.b.c
Constantius Imperator sanctionibus fauit Concilio Ariminensi. 739.e
Constantius cogit Concilium Seleucien se. 741.c
Constantius interfuit Concilio Antiocheno in Encæniis celebrato. 514.e
Constantius post Seleucien se Concilium conuocat Episcopos Constantinopolim. 746.e.747.748.
Constantius iusta inuectiua vrgetur. 752.e
Constantius insequitur idololatras, & alios superstitiosos. 756.a
Constantius acerrime exagitatus scriptis Hilarij. 757.b
Constantius arguitur Antichristus. 644.d
Constantius impietatis antesignanus. 768.d
Constantius ob impietatem pane precario coactus viuere superatus a Persis. 769.e
Constantius impietate parat Imperium Iuliano. 771.e
Constantius de quibus pœnituit moriens. 774.d
Constantius baptizatur ab Euzoio Ariano Episcopo. ibid.e
Constantius impius quomodo a Gregorio Nazianzeno laudatus. 775.c.e. *& seq.*
Constantius de quibus iure laudandus fuit. 777.a
Constantius Romæ sustulit e Capitolio aram Victoriæ. ibid.b
Constantius qua ex parte de Christiana religione bene meritus. ibid.a
Constantius Imperator interdum excusatus a Patribus. ibid.b
Constantius pœnitens in morte creditus. ibid.c
Constantius secundam duxit vxorem Faustam. 773.d
Consubstantiale nomen sublatum in Concilio Hierosolymitano ex confessione Arij. 440.a
Consubstantiale nomen tacuisse, confitendo tamen Dei substantiam, non facit quem hæreticum. 712.b
Consubstantiale vocabulum a Patribus inuentum in Nicæno Concilio contra Arianam hæresin. 296.a. *hæc vox omne Arianum commentum destruit.* 296.d. *quomodo inuenta occasione Arianorum.* ibid.c.d. *vox haud omnino noua, sed a Patribus vsurpata.* 296.e. *testantibus etiam Ethnicis.* ibid.
Consubstantialis vocem Eusebius dolose eneruauit. 305.b
Consubstantialis, & Substantialis, differre inter se. 579.b
Consubstantialitatis vox in Concilio Antiocheno adimitur a Symbolo Nicæno. 517.c. *& seq.*
Consubstantialitatis nomen, & non Substantiæ, cur vitauerint Ariani. 549.a
Consuetudo vetus in Ecclesia, vt Romanus Pontifex confirmet decreta Conciliorum omnium. 134.d
Consulatus sub Maxentio multiplices & interuersi. 32.c
Consulatus sedis Melchiadis inuersi. 63.a
Consulatus tempore exacto aliquando annotari Acta cur solita. 45.b
Consulatus Maxentij. 32.c.34.b
Consules, licet criminosos, non demi solere e Fastis publicis. 34.c
Consules haud apponi soliti in fidei decretis, secus in alijs. 307.c
Consules certius tempus signant. 481.d
Consules apponere solitos Arianos in ipsorum fidei formulis. 730.d
Consules fugitiui Taurus & Florentius. 771.c
Consulum carentia vnde. 556.c
Contestatio clericorum Mareotis prouinciæ ad Concilium Tyrium pro Athanasio. 432.a
Contestatio Catholicorum Episcoporum in Concilio Tyrio. 429.b
Contestatio Catholicorum Episcoporum ad Dionysium Comitem in Concilio Tyrio. 430.a
Contestatio Alexandri Episcopi Thessalonicensis ad Dionysium in Concilio Tyrio. ibid.c
Contestatio facta a clero Alexandrino coram legatis Tyrij Concilij. 432.a
Contestatio Eusebij Episcopi Vercellensis ad Patropbilum. 691.b
Conuentus sacri post extinctum tyrannum restituti in Ecclesia. 120.a
Cophini duodecim, quibus sunt asseruata fragmenta panũ a Christo multiplicatorum. 400.a
Corepiscopi munus. 716.a
Corinthia virgo damnata ad prostibulum liberatur. 42.a
Corona militis ex lauro haud improbata. 470.c
Coronæ martyribus cælitus missæ. 160.d
Coronam debitam militi accipit custos martyrum. 160.d
Coronæ militum insignitæ Christi nomine. 600.b
Coronam ex auro gemmisq. contextam Heliogabalus gestabat. 469.d
Corruptæ dicti Donatistæ. 222.e
Crato philosophus sub Constantino arbiter disputationis. 144.d
Credimus, vox tertio in Symbolo Nicæno repetita eãdem diuinitatem declarat in personarum trinitate. 298.d
Crescentius Episc. Catholicus in Africa sub Constantino. 166.e
Crestus Episc. suffectus Theognidi Nicæno. 299.c. 394.e
Crispi ætas. 17.c
Crispi Consulatus, & tempus obitus. 229.b
Crispi & Faustæ necis negatores historici Græci. 230.d
Crispi & Faustæ necis assertores historici Latini. 230.e
Crispi & Faustæ necis causa. 231.a
Crispi obitus silentio ab Eusebio suppressus. 335.d
Crispinus Episcopus Patauinus sub Constante. 557.b
Crispus filius Constantini ex Mineruina. 17.b
Crispus Cæsar creatus. 142.b
Crispus datur Lactantio imbuendus. 143.b
Crispus Cæsar vna cum patre pugnat aduersus Licinium tertio rebellantem. 177.c. *obruitur silentio ab Euseb.* ibid.
Crispus Cæsar præmittitur a Constantino contra Alemannos. 213.c
Crispus Alemannos domat. 214.b. *pro eodem nuncupata vota publica.* ibid.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Crispus nouus Hippolytus. 215.b.231.d
Crispus Cæsar occiditur. 229.b. causa necis. 231.c
Crispus Cæsar laudatus ab omnibus. 232.a. Christianus fuisse probatur. ibid. 233.a.b.c
Crispi Cæsaris nobile numisma cum imagine Saluatoris. 233.b. calumniam passum. 232.b.c. eius integritas probata. 232.c.d.e
Crispus, deprauate legi, Priscus. 237.a.264.e
Crotas cum socijs martyr Alex. sub Maximino. 51.c
Cruce Labarum ornat Constantinus. 74.b
Crucem sibi formari Procopius curat. 30.e
Cruces ligneas erigit Gregorius Episcopus in Armenia Maiori. 57.e
Cruces tres inuentæ in antro Sepulchri. 353.c
Cruces tres erectæ a Constantino Constantinopoli ob triplices Crucis visiones. 400.b
Crucis fulgor digitus Dei, & lingua cælestis. 1.d
Crucis armatura Procopius miles mira operatus. 30.c
Crucis inuentionem sub Eusebio Papa factam esse, haud satis probatur. 62.d
Crucis signum ostensum Constantino, & promissa per eam victoria. 73.c
Crucis signum apud Romanos infaustum prodigiū. 74.a
Crucis signum apud Aegyptios, Vita ventura. 74.a
Crucis formam coniungi Christi nomini duobus his elementis ☧, ☩. 74.e
Crucis signo non tantum Labarum, sed alia quoque signa & arma exornata. 76.e
Crucis virtute partæ victoriæ aduersus duces Maxentij. 81.c
Crucis virtute Roma restituta. 89.b
Crucis virtute debellati barbari. 102.e
Crucis virtute Constantinus superat Licinium in Thracia. 173.d
Crucis virtus satis cognita Constantino. 177.a
Crucis supplicium Constantinus lege sustulit. 335.d
Crucis signo suas pingi imagines Constantinus voluit. 336.a
Crucis imaginem exprimebat lancea Constantini Imperatoris. 337.a
Crucis imago qualis. 355.c
Crucis signaculo superat femina Christiana magicas incantationes. 379.c
Crucis gloria & virtus immensa vbique. 385.b
Crucis signa in vestibus militum apparentia sub Iuliano. 772.a
Crucis signo Iulianus abigit dæmones. 612.e
Crucis virtute Scythæ superati a Gallicano Duce. 410.a
Crucis virtute confidit Constantius. 626.a
Crucis signi apparitio facta Hierosolymis sub Constantio. 631.c.632.633. quid portenderit. 632.a
Crucibus ornari solita pallia Episcoporum. 458.d. itemq. omnia operimenta sacra. ibid.e
Crucum stolæ. 76.e
Crux miraculo formata cum Angelis. 31.a
Crux exorta in capite baptizati. 58.b
Crux pura † in Labaro posita aliquando. 76.b
Crux in meditullio Vrbis posita. 85.e
Crux liberat eam gestantes in prælio. 173.e
Crux effulget in bello Thracio. 176.a
Crux aurea donata a Constātino basilicæ Vaticanæ. 247.e
Crux aurea donata a Constātino basilicæ S. Pauli. 248.e
Crux Hierosolymis inuenta tempore Constantini. 353.b. eius inuentionis historia a S. Ambrosio recitata. ibid.e
Crux Domini quomodo discreta ab alijs. 354.c. miracula quæ tunc acciderunt. ibid.e
Crux inuenta in partes diuisa. 355.d. per Orbem diffusa. ibid.e
Crux suæ præcisionis damnum non sentit, sed crescit. 356.a
Crux Romæ erecta, vbi erat templum Veneris. 259.c. ibiq. erecta ecclesia in honorem Crucis. ibid.
Crux Christi non scandalo est, sed gloriæ. 384.b
Crux in dextera statuæ Constantini super columnam porphyreticam. 399.e
Crux contra Crucem primo armatur ad prælium. 626.e
Cubiculariū Constantij omnes Ariani. 480.c
Cubitus mensura sublatus a templo Serapidis. 365.b
Cue ex monacho Episcopus. 388.e
Culices fugant Regem Persarum, & exercitum eius. 492.a
Cullei pœna reuocatur ad parricidas. 204.d
Cultianus Præfectus persecutor sub Maximino dat meritas pœnas. 118.b
Custos martyrum Cappadocum lucratur coronam martyrij. 160.e
Cybalensi bello Licinius superatur. 171.a.172.c.d
Cycli nouennalis quis auctor fuerit. 310.b
Cyclus Paschalis ex decreto Nicæni Concilij. 309.b. datum negotium Alexādro Episcopo Alexand. ibid.c
Cymathius Episcopus Larandi exilium passus causa fidei. 507.e
Cynaphes fugant exercitum Regis Persarum. 492.a
Cypriani speciosо nomine abusi Donatistæ. 133.a
Cyprianus cum Iustina martyr Nicomediæ. 56.c
Cyriaca martyr cū quinque virginibus Nicomediæ. 56.c
Cyriacus diaconus vnus ex legatis Siluestri in Concilio Arelatensi. 129.d
Cyrilla martyr in Aegypto sub Maximino. 51.e
Cyrilla virgo passa Niceæ sub Maximino Imp. 56.e
Cyrilli plures Episcopi Hierosolymorum. 616.e
Cyrilli cum Eutychio dissensiones. 617.c
Cyrilli Episcopi Hierosolymitani litteræ ad Constantium. 632.b.633.
Cyrilli Episc. Hierosolym. crimina, ob quæ ab Acacianis abdicatus in Concilio Constantinop. 751.d
Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus in exilium missus ab Arianis. 730.a
Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus quid in Concilio Seleucien si 745.a.b
Cyrinus miles martyr in Hellesponto sub Licinio. 162.c
Cyrtiana hæresis. 766.c
Cyrus Episcopus Beræensis calumniam patitur ab Arianis. 507.d. ipse exul causa fidei. ibid.

D

Daci amplexi monachismum sub Constātino. 386.e. & seq.
Daci post Traianum ab vno Constantino superati. 469.c
Dada martyr cum socijs sub Maximino. 33.b
Dæmon non cedit Constantino, sed cedit martyri. 611.c
Dalmatius filius Constantij Clori. 6.c
Dalmatius. Vide, Delmatius.
Damasus post lapsum Liberij adhæsit Felici. 716.a
Damosus relictus a Liberio Vicarius in exturbatione post Concilium Ariminense. 738.b
Damnati ad mortem soliti liberari per Episcopos, aliquando per monachos. 356.a
Daniel cum socijs martyr Nicopoli sub Licinio. 162.b
Daphne suburbium Antiochenum expurgatur a Gallo per reliquias martyris Babylæ. 610.b
Daphne Constantiniana cur sic dicta. ibid.e

Daphnes lucus statua Helenæ ornatus. 358.e
Daphnes lucus Augustalis dictus a Constantino. ibid.
Dardanarij qui essent. 405.b
Data pro accepta in litteris Constantini aliquando errore posita. 135.d
Dauid coronatus auro & gemmis. 470.a. coronamq. gestauit a Melchom sublatam. ibid.b
Dausas Episcopus in Perside martyr sub Sapore. 552.d
Debitores ne cruciarentur, Constantinus lege vetuit. 218.d
Debitores non esse exagitandos pœnis. 634.b
Debitorum dura exactio a Constantino sublata. 404.d
Decennalia Constantini quando celebrata, quibus creati sunt Cæsares Crispus & Constantinus. 142.b
Decennalis persecutio sub Diocletiano quibus incrementis aucta ac remissa. 52.a
Decennalis persecutionis finis. 66.c.69.d
Decentius Cæsar creatus a Magnentio fratre. 627.a
Decentius spontaneo laqueo vitam finiuit. ibid.
Decentius tyrannus cum Magnentio patre & ipse Christianus. 600.e. eiusdem Decentij numisma. 601.b
Decreta Nicæni Concilij diuersa. 323.c. eorum numerus. ibid.329.b
Decreta Synodi œcumenicæ confirmat Romanus Pontifex. 334.d
Decreta Ecclesiastica non sanciēda absque assensu Romani Pontificis. 514.d
Decretum de fermento erogando quomodo intelligendum. 112.e.113.114.
Decretum Nicæni Concilij de Paschate. 309.a.312.b
Decretum Nicæni Concilij de Meletianis. 311.d.312.a
Decretum sextum Nicæni Concilij sancitum occasione Meletianorum. 313.a. eius legitima lectio & interpretatio. 313.314.315.316.
Decretum Nicæni Concilij de Nouatianis. 319.d
Decretum Nicæni Concilij de libris hagiographis. 323.e
Decretum Nicæni Concilij de bigamis non ordinandis. ibid.
Decretum Nicæni Concilij de appellatione ad Romanum Pontificem. 324.b
Decretum Nicæni Concilij de conficienda Formata. 324.e. 325.
Decretorum Nicænorum numerus. 323.c.329.b
Decuriones & eorum filij cur vetiti a Constantino fieri clerici. 219.b
Decuriones immunes a tortura. 124.b
Decurionum priuilegium abrogatum a Constantino, decernente vt in crimine falsi torquere eos liceret. 124.b
Dedicatio vrbis Constantinopolitanæ. 395.c
Dedicatio templi Hierosolymitani decernitur. 436.b. quando facta, & a quibus. ibid.c
Defunctis non obtrectandum. 453.e
Defunctorum animas iuuari precibus Sanctorum. 460.a
Defunctorum corporibus sepeliendis Constantinus collegium instituit. 461.a. dedit ei priuilegia. ibid.
Defunctorum corpora quomodo ab Aegyptijs conderentur. 627.d
Defensor Molinæi insignis imperitiæ fugillatur. 316.e
Dei indicium aduersus Semiarianos. 750.d
Delatores lege Constantij damnati. 494.b
Delmatius Censor causam Athanasij cognoscendam accipit a Constantino. 412.e.415.e. cessare iubetur. 417.c
Delmatius creatusne fuerit Cæsar a Constantino. 448.c. idemne Censor, an Cæsar fuerit. ibid.d
Delmatius frater Constantini occisus a militibus. 476.e
Demophilus Episcopus Arianus, legatus apud Constantem. 549.d
Demophilus Episcopus subuersor Liberij. 709.d
Deorum laudes a Maximino prædicatæ. 65.a.b. quibus falso tributa omnia bona. ibid.
Deorum vanitas & mendacia Maximini cito detecta. 66.a.b
Deorum templa nequaquam a Christianis Imperatoribus spoliata. 250.e
Deorum simulacra a Constantino derisioni exposita. 362.a.363.
Deorum Gentium ludibria. 385.b
Deorum cultum penitus extirpandum esse Iulius Maternus suadere conatus est Imperatoribus Christianis. 484.a
Deuterius Episcopus Donatista. 33.d
Dextera pars sinistra minus digna est habita in Synodali confessu. 293.a.b. exemplis comprobatum. ibid.c
Diaboli consilium in restituenda idololatria per Arianam hæresim. 302.c
Diaconi tabellarij Episcoporum. 200.a
Diaconi Romæ septem. 266.c
Diaconi ne presbyteris Eucharistiam impertiant. 322.d
Diaconorum cælibatus. 139.d
Diaconorum munus in persecutione quodnam esse soleret. 162.d
Diadema Constantini. 469.c.d
Dialogismus Constantini, & Arij. 208.b
Dialogus Liberij Papæ cum Constantio Imperatore. 567. b.c.d
Dianæi lapsi pœnitentia. 754.e
Didius martyr cum socijs sub Maximino. 51.c
Didymus liberat Theodoram damnatam ad prostibulum. 44.a
Didymus presbyter Alexandrinus ex Catholico factus Arianus. 680.e
Didymus Alexandrinus conquestus de cæcitate. 545.c
Die & Consule Concilia & edicta Impp. consignari solita. 276.c
Diei Dominici sanctificatio ex lege Constantini. 223.c
Diei & Consulis nota apposita decreto Paschatis. 307.c
Diei & Consulis nulla nota apposita Symbolo, cur hoc. 307.d
Diem feriæ sextæ venerabatur Constantinus. 223.d
Diem & Consulem nequaquam ab Orthodoxis poni solitos in fidei definitione, sed id factitatū ab hæreticis. 161.c. 162.a.b
Diem & Consules apponi solere ab Arianis in eorum fidei formulis. 730.d
Dies Dominicus celebrandus. 310.e
Dierum nomina a Siluestro excogitata esse, commentum. 145.e
Dignianus Præses in Aegypto persecutor. 51.e
Dignus Donatista cum collegis profectus ad Constantinum. 105.a
Dij crediti a Constantino Petrus & Paulus. 240.b
Diœcesum distinctiones a temporibus Apostolorum. 318.e
Diocletiani Imperatoris obitus quando contigit. 150.b. cuy diutius viuere permissus. ibid. eius exitus infelicissimus. 150.d. inter diuos a Licinio relatus. 150.e
Diocletianus vocatus ad Licinij nuptias venire recusauit. 100.d
Diocletianus gemmatos calceos ac vestes gestare solitus. 151.e
Diodorus Episcopus in exilium missus ab Arianis post Concilium Laodicense. 582.e
Diodorus Episc. in Africa exilio passus causa fidei. 507.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diogenes perſecutor Alexandriæ. 534.b
Diogenes Notarius quid in Athanaſium. 639.c
Diomedes medicus martyr. 56.e
Dionyſii Alexandrini & Luciani par cauſa. 196.d
Dionyſii Exigui tranſlationes fideliſſimæ, & eius laudes. 313.b
Dionyſius Epiſcopi Mediolanēſis exilium & obitus. 693.c. *eius venerandum corpus a S. Baſilio miſſum ad Ambroſium.* 693.e.694.a
Dionyſium Conſularem eumq. Comitem conteſtati ſunt Epiſcopi Catholici in conuentu Tyrio. 430.a. *quid ipſe poſt hæc ad ſuos ſcripſerit.* ibid.e
Dionyſium Alexandrinum ſecum ſentire Ariani gloriabantur. 551.c
Dionyſius Conſularis præfectus a Conſtantino Concilio Tyrio. 422.b. *eius partes fauere Euſebianis & Meletianis, apprimere innocentiam, omniaq. miſcere terroribus & tumultu.* 423.d.424.e
Dionyſius Epiſcopus Leodicenſis ſub Conſtante. 557.b
Dionyſius Epiſcopus Mediolanenſis poſt Protaſium. ibid.c
Dionyſius Epiſcopus Mediolanenſis ſubſcribit contra Athanaſium, ſed ſubſcriptionem reuocat. 630.b. *liberatus ab Euſebio.* ibid.c
Dionyſius Epiſcopus Mediolanenſis mittitur in exilium. 651.b
Dioſcoros dictus locus ſupplicij prope Myras Liciæ. 367.b
Dioſcorus cum Creſcentio martyr Myris in Licia. ibid.
Diſpenſatio Melchiadis cum Donatiſtis. 107.b
Diſputatio Iudæorum Romæ habita cum Silueſtro Papa. 144.d.e
Diſputatio inter Arium & Athanaſium cuius fidei ſit. 290.c
Diſputatio Athanaſii cum Ario commentitia. 488.b
Diſputationes variæ in Nicæno Concilio. 290.d
Diuinationes omnes lege Conſtantij vetitæ. 728.c
Diuinitas Filij Dei quibus vocibus exponenda. 296.a *ſemper eadem in Eccleſia credita, teſtantibus etiam Ethnicis.* 296.e.297.a
Diuinitatis tituli ſoliti offerri Imperatoribus ab Arianis, cum ipſi negarent diuinitatem Filij Dei. 436.a.443.c
Dogmata facile dignoſci vera a falſis ex meritis perſonarum. 762.e
Dominicum aureum Antiochenum. 360.d
Dominicum Antiochenum dedicatur. 513.b
Dominicus dies celebrandus. 310.e
Domitianus Epiſcopus Fori Claudij. 106.b
Domnes Epiſcopus in Siemio exilium paſſus cauſa fidei. 507.e
Dona a Conſtantino collata baptiſterio. 246.b
Dona a Conſtantino collata baſilicæ Vaticanæ. 247.d
Dona collata eccleſiis a Conſtantino ſuperant illa templi Salomonis, vel Iouis Capitolini. 250.b
Dona Conſtantini data Epiſcopis. 331.d
Dona templis oblata a Conſtantino ſeruata integra. 365.d. & ſeq.
Donorum a Conſtantino collatorum vni tantum Eccleſiæ Hieroſolymitanæ Euſebius commentarium ſe ſcripſiſſe teſtatur. 250.b
Donorum Conſtantini effuſa copia. 250.b.d
Donatio Conſtantini multis fulcitur veriſimilibus coniecturis. 263.a. *haud probari edicto a Græcis depranato.* 263.d
Donati multi, quinam autem ex his nomen ſectæ dederit. 11.e.12.a.b
Donati duo factioſiſſimi eodem tempore vixere. 591.e
Donati ſuperbia inſultantis & ignominia afficientis magiſtratus. 587.e
Donati mira arrogantia. 588.b
Donatus cum ſocijs martyr in Armenia. 57.c
Donatus Epiſcopus Calamenſis quid in Cæcilianum. 8.e
Donatus Maſculitanus Epiſcopus Traditor quid in Cæcilianum. 8.e
Donatus dictus a Caſisnigris. 12.a. *auctor ſchiſmatis ibid.*
Donatus Epiſcopus Carthag. dedit nomen ſectæ. 12.b
Donatus a Caſisnigris conſtitutus reus in Concilio Romano. 106.b.c. *lata in eum ſententia.* ibid.c.d
Donatus appellat a ſententia Romani Pontificis atque Concilij ad Conſtantinum. 107.d
Donatus Epiſcopus Catholicus in Africa ſub Conſtantino. 166.e
Donatus, a quo Donatiſtæ, fuit Arianus. 223.b. *Donatiſtæ tamen haud his intenti fuere.* ibid.
Donatus a Donatiſtis creatur Epiſcopus Carthaginenſis. 413.b. *eius ſcripta.* ibid.
Donatus Epiſcopus Carthagin. Donatiſtarum omnium audaciſſimus ac ſuperbiſſimus. ibid.
Donatus Epiſc. Carthag. fingebat ſibi Deum e cælo locutum. 413.d. *alia eius portentoſa ſcelera.* ibid.
Donatus Epiſcopus Carthaginenſis ſpernit Imperatoris præcepta. 587.e
Donatus prohibet ſuos eleemoſynam recipere a legatis Conſtantij Imperatoris. 588.a
Donatus diuinos honores affectat. ibid.c
Donatus contumelioſus in Conſtantem Imperat. ibid.d
Donatus voce præconum collegit ſuos aduerſus legatos Imperatoris. 589.a
Donatus Bagaienſis concitat Donatiſtas aduerſus legatos Imperatoris Conſtantij. ibid.
Donatus Donatiſſa occiſus, pro martyre a ſuis habitus. 590.b
Donatus Epiſc. Carthag. expulſus Carthagine. 592.a
Donatiſtæ Melchiadem reum traditionis arguunt. 7.c
Donatiſtæ ordinant Maiorinum aduerſus Cæcilianum. 9.c
Donatiſtæ vnde prodierint. 10.a
Donatiſtæ dant litteras contra Cæcilianum per totam Africam. 11.d
Donatiſtæ nomen vnde aucupati ſint ſchiſmatici Africani. 11.e
Donatiſtæ denominati a Donato Epiſc. Carthag. 12.e
Donatiſtæ allegunt ſibi Traditores. 33.d.e
Donatiſtæ interpellant iudicium Conſtantini aduerſus Cæcilianum. 104.b
Donatiſtæ appellant ad Anulinum Proconſulem. 104.b
Donatiſtæ nauigauerunt ad Conſtantinum in Gallias. 105.a. *tulerunt aduerſus Cæcilianum libellum ſupplicem Conſtantino.* 105.a
Donatiſtæ iubentur ſiſti Romæ coram Pontifice. 105.b
Donatiſtæ reſiſtunt legatis in Africa miſſis. 108.e.109.a
Donatiſtæ poſt Romanum Concilium retenti a Conſtantino. 108.e
Donatiſtæ anteuertunt Cæciliani aduentum. 109.e
Donatiſtæ ex retentione Cæciliani ſumunt argumentum calumniæ. 109.e
Donatiſtæ calumniati ſunt Cæcilianum Romæ fuiſſe damnatum. 110.d
Donatiſtæ ad Concilium Arelatenſe vocantur. 120.e
Donatiſtæ appellant a iudicio Aeliani Proconſulis pro Felice ad Conſtantinum. 124.a
Donatiſtæ poſteriores canillati ſunt iudicium Proconſulis pro Felice. 124.c
Donatiſtæ corrumpunt Acta Concilij Arelatenſis. 130.a
Donatiſtæ decurtarunt Optati commentarium. 130.b
Donatiſtæ rebaptizare cœperunt. 132.e

Donatiſtæ

Donatiſtæ abuſi ſpecioſo nomine Cypriani rebaptizabant. 133.a
Donatiſtæ appellant ab Arelatenſis Synodi iudicio. 134.e
Donatiſtæ damnati a Concilio Arelatenſi redeunt in Africam. 134.e
Donatiſtæ tertio appellarunt ad Conſtantinum in cauſa Cæciliani. 165.c.d
Donatiſtæ coram Conſtantino agunt cauſam contra Cæcilianum. 166.a
Donatiſtæ damnati triplici iudicio nec acquieſcunt. 166.d
Donatiſtæ inuadunt baſilicam Catholicorum. 166.d
Donatiſtæ cur non ſtatim puniti a Conſtantino. 167.e. 168.a.e
Donatiſtæ calumniantur Conſtantinum a Catholicis fuiſſe corruptum. 169.a
Donatiſtæ ad ſupplicium iuſſi duci a Conſtantino. ibid.
Donatiſtis a Conſtantino exilium irrogatum. ibid.
Donatiſtæ a Conſtantino damnati, ab eodem relaxantur. 220.c
Donatiſtæ Anabaptiſtæ. 223.a
Donatiſtæ ex Epiſcopi Romani communicatione nomen ſibi Catholicum comparare ſatagunt. 220.e
Donatiſtæ cur Montenſes dici voluerunt. 221.c.222.d
Donatiſtæ Epiſcopi Romæ agentes qui. 221.b. *præſtantiores miſſi.* 222.a
Donatiſtæ dicti Rupitani. 222.e
Donatiſtæ ex Traditoribus facti ſchiſmatici atque hæretici. 222.e. *quas docuerint hæreſes.* 223.a
Donatiſtæ rurſum vexant clericos Catholicos. 411.c
Donatiſtæ in ſchiſmate creant Donatum Epiſcopum Carthaginenſem. 413.b
Donatiſtæ coerciti a Conſtantino per Leontium & Verſacium Præfectos. 414.a
Donatiſtæ martyrij gloria æſtuantes ſibi ipſis mortem inferebant. ibid.b
Donatiſtæ primi aduerſarij monaſtici nominis. 501.d. *longe deteriores ipſis Sacramentarij hæretici.* ibid.
Donatiſtæ cum Arianis coniuncti. 620.d
Donatiſtæ inualeſcentes in Africa. 587.a
Donatiſtæ trædones dicti Circumcelliones, item Duces ſanctorum, dira aduerſus Catholicos perpetrarunt. 587.a. *idem Agoniſtæ.* 589.a
Donatiſtæ pronocant ad vnitatem munificentiam Imperatoris. ibid.d
Donatiſtæ per Donatum tamquam per numen iurare ſoliti. 588.c
Donatiſtæ prouocantes milites, ab eis cæſi, & male habiti ſunt. 589.d
Donatiſtæ impingunt iniuſte Catholicis magiſtratibus perſecutionis calumniam. 590.d
Donatiſtæ ignominiæ cauſa nominabant Chriſtianos Macarianos, vel Paganos. 591.b.c
Donatiſtæ male mulctati a magiſtratibus. 592.a
Donatiſtæ Arianis coniuncti. 763.d
Donatiſtarum Concilium Carthag. ducentorum ſeptuaginta Epiſcoporum. 33.c
Donatiſtarum libellus precum ad Conſtantinum. 104.e
Donatiſtarum obſtinatio priſſima. 107.c
Donatiſtarum rabida furoris audacia. 107.d.108.b
Donatiſtarum complures reſipuiſſe ex ſententia Romani Concilij. 107.e.108.e
Donatiſtarum pernicacia riſum mouit Conuentui Epiſcoporum. 110.c
Donatiſtarum recentiorum obiectiones contra Cæcilianum in cauſa Felicis. 122.d
Donatiſtarum culpas Epiſcopi iudicantur a Proconſule. 122.d
Donatiſtarum partium pars maxima Africæ erat. 165.d
Donatiſtarum furor aduerſus Catholicos poſt tertium iudicium. 166.d
Donatiſtarum conſilium, vt Romæ haberent Epiſcopum. 220.e
Donatiſtarum iniuſta querela de nece ſuorum. 589.e
Donatiſtarum Epiſcopis exturbatis celebratum eſt Carthaginenſe Concilium. 592.a
Donatiſtarum rebaptizatio ſublata. ibid.c
Donatiſtorum falſum martyrium impugnatum. ibid.d
Donatiſtis oblatæ conditiones pacis a Melchiade. 107.b
Dorotheæ virgo Alexandrina. 23.e
Dorotheæ diſcipula Luciani. 55.e
Draco diabolus a Conſtantino nominatus. 256.c. & pictus. 258.d
Draco occluſus a Silueſtro Papa expugnatur. 257.a
Draco idem quod ſerpens. 257.e
Draco ſacer Romæ colebatur. 257.d
Draco efficius pro vero ſuppoſitus. 257.e.258.a
Draco Romæ ſub Leone IV. Papa halitu occidebat homines. 258.c
Draco cur pingi ſolitus vna cum imagine S. Silueſtri. 258.d
Draco ſuperatus pingi ſolitus vna cum imagine Conſtantini. 258.d
Draco ventre haſta Labari transfixus in imagine Conſtantini. 336.a
Draconem pede calcatum exemplo imaginum Conſtantini alij Imperatores in nummis expreſſere. ibid.c
Draconarij. 78.b
Dracones. ſigna militaria. 78.b
Dracones haberi pro ſignis militaribus quando captum. 78.c
Dracones pluribus in locis viſi & occiſi a ſanctis viris. 258.c
Dracontius Epiſc. extorris cauſa fidei in Aegypto. 678.d. *viſitatur a S. Hilarione monacho.* ibid. e. *locus exilij.* 679.e
Dracontius monachus renuebat fieri Epiſcopus. 388.d. *aſſenſus eſt tandem, factusq. confeſſor.* 389.a
Drepanum ciuitas falſo credita patria Conſtantini. 3.e.4.d
Drepanum mutatum in Helenopolim. 358.d
Duces a Conſtantino inſtituti. 403.c
Duces ſanctorum nominati a ſuis Circumcelliones Donatiſtæ. 413.c.587.a
Duliana hæreſis. 766.c

E

Eccleſia Orientalis item per Maximinum vexata. 63.b
Eccleſia Catholica vbi eſſet, definitum ſententia legatorum. 1.e.2.a
Eccleſia Oxyrinchi Thebis florentiſſima. 157.c
Eccleſia Orientalis lancinata diſcordijs propter Arium. 194.c
Eccleſia S. Petri a Conſtantino erecta. 247.c. & aliæ. *Vide*, Baſilica.
Eccleſia Romana non a Conſtantino, ſed a Chriſto accepit principatum. 263.e.264.a
Eccleſia Aegypti agitata diſcordijs ob Arianos & Meletianos. 274.b
Eccleſia Aſiana vexata diſcordijs ob Paſchatis celebrandi ritum diuerſum. 274.e.275.a
Eccleſia erecta in Monte Oliuarum: miracula in ea. 352.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecclesia apud Iberos ædificata. 375.b
Ecclesia ædificata ex Hadriani templo. 381.b
Ecclesia Catholica abhorruit a phalerato dicendi genere. 550.e
Ecclesia, antonomastice dicta Romana. 594.d
Ecclesia Dei non fundata super homines, vt ipsis labentibus corruat. 705.a
Ecclesia Catholica dire vexata a Constantio post Conciliabulum Mediolanense. 652.d
Ecclesia Dei cum deijcitur ab amicis, erigitur ab aduersarijs. 705.a.b
Ecclesiæ statum humilem per Etham significari. 1.c
Ecclesiæ Orientali pax reddita. 59.d.61.e. disciplina restituta. ibid.
Ecclesiæ bonis spoliatæ a Tyrannis, per Constantinum in integrum restitutæ. 93.b
Ecclesiæ in Oriente denuo reædificari cœptæ. 117.e
Ecclesiæ triumphus de reddita pace post extinctos Tyrannos. 119.c.d
Ecclesiæ antiqua consuetudo, vt decreta Conciliorum confirmentur a Romano Pontifice. 134.d
Ecclesiæ Alexandriæ positæ. 149.
Ecclesiæ in Oriente a Licinio solo prostratæ. 158.b. aliæ occlusæ. ibid. c
Ecclesiæ pax turbata ab Ario. 187.a
Ecclesiæ bona relinquendi facta est a Constantino potestas. 224.d
Ecclesiæ statim bonis auctæ. 224.e
Ecclesiæ Christi dona & ornamenta superant quæ erant templi Hierosolymorum. 250.c
Ecclesiæ Christi gloria immensa in donis & ornamentis. 250.b
Ecclesiæ Hierosolymitanæ quæ dona collata a Constantino. 250.c
Ecclesiæ status florentissimus sub Constantino. 267.e
Ecclesiæ erectæ a Constantino Hierosolymis. 351.a. picturis ornatæ. ibid.e
Ecclesiæ ab Helena Hierosolymis erectæ. 352.c
Ecclesiæ sex Hierosolymis erectæ a Constantino. 353.a
Ecclesiæ erectæ Constantinopoli. 397.d.400.e
Ecclesiæ nondum consecratæ vsui Synaxium adhibitæ ob necessitatem. 608.c
Ecclesiæ Occidentalis Orthodoxi omnes iubentur communicare cum Arianis ex mandato Constantij. 660.d
Ecclesiæ Occidentalis status post Concilium Ariminense miserandus. 740.c
Ecclesiæ status tempore obitus Constantij. 778.a
Ecclesiam Constantinopolitanam auctam Patriarchatu a Constantino Græci mentiuntur. 263.e.& seq.
Ecclesias ornari solitas linteaminibus. 392.a
Ecclesiastica disciplina restituta cœpta. 120.b
Ecclesiasticum iudicium tractandum ab Episcopis tantum, lege statuit Constantinus. 125.d. eorumque iudicium ratum habendum esse. ibid.
Ecclesiasticum tribunal summo honore habitum a Constantino. 370.c.& seq.
Edicta Constantini Latinis in primis, ac deinde Græcis literis in Oriente data. 182.b
Edictum Maximini Iouij contra Christianos. 64.e
Edictum Constantini ad Africæ Proconsulem. 93.b
Edictum pro immunitate clericorum. 93.c
Edictum Constatini atque Licinij pro pace Ecclesiæ. 100.b
Edictum Maximini. 101.d
Edictum vltimum Maximini pro Christianis. 116.d
Edictum Constantini de iudicio Ecclesiastico tractando ab Episcopis. 125.d. rat que habendo in omnibus. ibid.
Edictum Constantini de appellationibus. 135.d
Edictum Constantini de oppressis a Tyranno Maxentio subleuandis. 136.a
Edictum Constantini de subleuatione pauperum. 143.d
Edictum Constantini aduersus Iudæos. 144.a
Edictum Constantini post debellatum Licinium pro Christiana religione. 182.c. datum in Oriente, non in Occidente. 185.e
Edictum Constantini, quo vetuit Thaliam Arij. 301.e
Edicta Constantini, cum adhuc esset in albis. 247.a
Edictum Constantini post baptismum. 253.e
Edictum donationis fictitium comprobari, Ioannes diaconus eius auctor. 263.d
Edictum Constantini aduersus omnes hæreticos. 345.e
Edictum Constantini de non infirmando iudicio Episcoporum, occasione S. Nicolai editum. 370.e
Edictum Constantini, quo prohibuit sacrificia idolorum. 364.c
Edictum de Gregorio Alexandriam inducendo. 530.d
Eithales socius Arij quid cum aliis ad Alexandrū. 191.c
Electio Episcoporum ex gremio Ecclesiæ, cui datur, facienda. 517.c.& seq.
Eleemosynas prohibent Ariani. 677.a
Elementa Græca in Formatis posita quid significarent. 324.e.326.a
Eleusii condemnatio,& crimina in eum obiecta. 751.a
Eleusius Episcopus Cyzici creatus a Macedonio. 621.a
Eleusius Cyzici Episcopus ob confessionem nominis Substantiæ habitus est Catholicus. 712.c
Eleusius Episcopus Cyzici priuatus sede, & in locum eius suffectus Eunomius hæresiarcha. 748.d
Eleusius Episcopus Cyzici vocatus Constantinopolim ex Seleuciensi Synodo. 747.c. quid ibi. ibid.d
Eleusius propagator hæresis Macedonianæ. 761.d
Eleutherius martyr Byzantij. 56.e
Elias martyr in Palæstina sub Maximino. 22.b
Elias alter martyr in Palæstina sub Galerio Maximiano. 26.e
Eloquentia vsi Ariani ad decipiendum. 550.e
Eloquentia qua occasione vsi sint sancti Patres. ibid.
Elpidius legatus cum Philoxeno in Orientem. 500.c
Elpidius legatus cum Philoxeno Romam versus. 527.e
Elpidius Præfectus Prætorio a Constantio electus. 772.e
Emigdius Episcopus Asculanus ordinatus a Marcello Papa. 35.c
Emptores magistratuum a Constantio coerciti. 493.e. 499.d
Encænia templi Hierosolymitani decernuntur. 436.a.b. quando contigerunt, & qui conuenerunt. ibid.
Encænia templi Antiocheni celebrata. 513.a
Encolpius Episcopus Donatista Romæ agens. 221.b
Ennathas martyr in Palæstina sub Maximino. 21.b
Ephræm Syrus discipulus & comes Iacobi Episcopi Nisibis aduersus Persas. 492.a
Ephræm primordia. 493.b.c.d. visiones illi ostensæ. ibid.
Ephræm Syri tempore terræmotus. 509.e
Epictetus Episcopus Centumcellensis Arianus interloquitur in dialogo Liberij cum Constantio. 657.e
Epictetus Episcopus Centumcellensis perditissimus Arianus, & persecutor. 660.b
Epictetus alius, Episcopus Corinthiorum. 660.d
Epiphania Domini in Ecclesia solemnis. 770.c
Epiphanij error de successore Petri Episcopi Alexandrini. 49.a
Epiphanij error de falsa historia Meletianorum. 13.a
Epiphanij error de subrogatione Theonæ in locum Alexandri. 341.d. item de Achilla. ibid.e
Epiphanij error de tempore obitus Meletij. 343.c

Epiphanij error de tempore obitus Arij. 373.b.c
Epiphanij error de tempore exilij Athanasij. 486.c
Epiphanij error de Photini patria. 542.c
Epiphanius incidit in falsa Acta Meletij ac Petri. 13.a. 49.b
Epiphanius Episcopus in Cypro inuisit S. Eusebium Episcopum Vercellensem exulem. 689.e
Episcopatus non est impedimento vitæ monasticæ. 388.d
Episcopatus haud facile mutandi. 504.e
Episcopatus spe multi ad hæresin illecti. 671.e
Episcopi Traditores in Africa quid in Cæcilianum. 8.c.d
Episcopi propinquiores, non maiores, interesse debent ordinationi Primatis. 9.b.c
Episcopi Palæstini quid passi anno septimo persecutionis. 31.c. ipsorum corrupti mores ex Eusebij sententia. ibid.
Episcopi damnati ad seruitium iumentorum. 31.c.d
Episcopi missi in Africam post Romanum Concilium ad concordandam Ecclesiam. 108.e.109.e
Episcopi Africani retenti a Constantino. 108.e
Episcopi, qui interfuerunt Concilio Arelatensi, quot numero. 129.a
Episcopi prælati Præsidibus prouinciarum. 131.d
Episcopi qui interfuerunt Concilio Ancyrano. 136.e. 137.a.b.c
Episcopi fautores Arij. 188.e
Episcopi Palæstini magna ex parte addicti Ario. 189.a
Episcopi Catholici subscripserunt litteris Alexandri aduersus Arium. 200.e
Episcopi ex toto pene Orbe Nicæam conuocati. 279.e
Episcopi qui suggesserunt Constantino celebrationem Concilij Nicæni. 279.a.b
Episcopi quomodo excipi soleant a Principibus. 280. c.d
Episcopi quot numero interfuerunt Nicæno Concilio. 280.e 281.a. idemq. viri præclarissimi. 282. 283. 284.
Episcopi Ariani qui interfuerunt Nicæno Concilio. 287.a
Episcopi ne quaquam a iudicio sæculari iudicari possint. 288.a
Episcopi Ariani subscribunt fidei formulæ. 297.d
Episcopi omnes ex antiquo canone subditi Romano Pontifici. 314.d
Episcopi duo ne sint in vna ciuitate, Nicænum Concilium decreuit. 319.e
Episcopi quando in aliam Ecclesiam transferri vetiti. 322.e
Episcopi qui esse prohibeantur. ibid.
Episcopi duo defuncti subscripsisse dicuntur Nicæno Concilio. 329.d
Episcopi Nicæni Concilij quomodo absoluta Synodo habiti a Constantino. 331.d. admoniti ab eo. 332.a
Episcopi Nicæni Concilij affecti donis & muneribus a Constantino. 332.d
Episcopi, qui interfuerunt Nicæno Concilio, Constantinopolim profecti. 333.c
Episcopi ex Concilio Nicæno redeuntes ad propria vulgant Nicænos canones. 333.e
Episcopi Catholici aduersati Arianis in Concilio Antiocheno. 514.b
Episcopi Meletiani per errorem laudati ab Epiphanio. 343.d
Episcopi Meletiani insigniores. 344.d
Episcopi aliquando sententias Præsidum irritabant. 367.c
Episcopi sanctissimi ex monachis assumpti. 388.d
Episcopi substituti in locum Eusebij Nicomediensis, & Theognidis. 394.e
Episcopi Ariani exules restituti sunt Quinquennalibus Constantij. 411.d
Episcopi Ariani qui conuenerunt ad Concilium Tyrium. 422.c
Episcopi Aegypti qui venerunt ad Concilium Tyrium. 423.b.424.a
Episcopi Catholici in Concilio Tyrio contestationis libellum offerunt. 429.b
Episcopi e Concilio Tyri conuocantur Hierosolymam. 436.b
Episcopi Eusebiani, qui Hierosolymis venere Constantinopolim. 443.a
Episcopi, qui pro Athanasio steterant in Concilio Tyri, aduersus eum testimonium dicunt. 444.a
Episcopi Aegypti communicantes cum Athanasio e sedibus pulsi a Constantino. 446.d
Episcopi non damnandi absque sententia Romani Pontificis. 451.b
Episcopi sepeliri soliti in atrijs basilicarum. 467.e
Episcopi qui interfuere Rom. Concilio sub Iulio. 482.b
Episcopi Mediolanenses Eustorgius & Protasius. ibid.d
Episcopi damnati in Concilio possunt restitui per Romanum Episcopum. 521.d
Episcopi ex diuersis prouincijs confugiunt ad Iulium Papam Romam, cuius patrocinio subleuantur. 527.b.c
Episcopi Aegypti confessores in exilium acti. 534.d.e
Episcopi Aegypti fugiunt Romam ad Iulium Papam. 535.e
Episcopi non deponendi, nec alij subrogandi absque auctoritate Romanæ sedis. 537.b
Episcopi Thraciæ & alij confugiunt ad Iulium Papam. 541.c
Episcopi in Perside martyres sub Sapore. 552.c
Episcopi qui interfuerunt Concilio Colonienſi. 558.c
Episcopi qui conuenerunt ad Concilium Sardicense quot, & ex quibus locis. 560.a
Episcopi sanctitate præclari, qui interfuerunt Concilio Sardicensi. 562.a
Episcopi Ariani primarij, qui venerunt ad Concilium Sardicense. ibid.e
Episcopi Ariani qui damnati in Concilio Sardicensi. 563.e
Episcopi sedes mutantes nec laica cōmunione digni. 573.a
Episcopi vetiti peregrinari per alienas prouincias & ecclesias. ibid.b
Episcopi non ordinandi in vicis paruisve locis. ibid.d
Episcopi ne absint vltra tres hebdomadas a sua Ecclesia. 574.b
Episcopi missi in exilium ab Arianis post Concilium Sardicense. 582.e
Episcopi Catholici, qui interfuerunt Concilio Sardicensi, prohibiti ab Arianis redire ad suas Ecclesias. 583.a
Episcopi Catholici ex Concilio Sardicensi per Constantium restituti. 596.e
Episcopi Palæstini, qui subscripserant contra Athanasium, recantant palinodiam in Concilio Hierosolymitano. 603.e
Episcopi Catholici aliqui cur consentiunt in Athanasij damnationem. 649.d
Episcopi confessores exulant ex Concilio Mediol. 651.e. magnopere laudati. 652.b.& seq.
Episcopi electi coniugati desinebant esse mariti. 663.e
Episcopi Aegypti & Libyæ quid passi sub Syriano & Georgio Episc. Alexandrino. 669.b
Episcopi exorres in persecutione Arianorum in Aegypto. 678.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Episcopi Aegypti, Libyæ, & Pentapolis exules. 679.a.d.e.
loca exilij cuiusque. ibid.
Episcopi Ariani suffecti in locum Catholicorum quales erant. 680.a
Episcopi Aegypti ab Arianis etiam in Cappadociam relegati. ibid.c. *nomina singulorum.* ibid.
Episcopi exules causa Athanasij etiam in exilio defendūt eius innocentiam. 682.e
Episcopi omnes Galliarum separant se a communione Saturnini Arelatensis, studio S. Hilarij. 694.e
Episcopi Ariani, cū quibus Liberius cōmunicauit. 710.b
Episcopi Semiariani qui essent. 725.c
Episcopi Galli recusant annonam a Constantio largitam Arimini. 729.d
Episcopi Arimini congregati petunt missionem a Constātio. 733.b
Episcopi Orthodoxi Arimini complures exemplo legatorum lapsi. 735.b.c. *viginti tantum integri permansere.* ibid.
Episcopi Arimini congregati quomodo decepti a Valente. 735.d.& seq.
Episcopi Orthodoxi in quo lapsi in Concilio posteriori Ariminensi. 737.a.c. *eorum excusatio, quod nequaquam lapsi sint in hæresin.* ibid.d
Episcopi Occidentis coacti subscribere Concilio Ariminensi. 740.d
Episcopi Concilij Seleuciensis omnes hæretici præter Hilarium & Aegyptios. 742.b
Episcopi totius Orientis exagitati post Concilium Seleuciense. 753.e.754.
Episcopi Orientales compelluntur ad subscriptionē. 753.c.
eorum excusatio. 754.c
Episcopis vocatis ad Concilium dantur a Constantino Tractoriæ. 128.c
Episcopis non licere proficisci ad Comitatum. 573.e
Episcoporum ordinatio qualiter facienda. 323.a
Episcoporum iudicia firma habenda Constantinus sanxit occasione S. Nicolai. 370.b
Episcoporum abdicatio in Concilio Constantinopolitano. 751.b
Episcoporum nomina, qui interfuerunt Concilio Romano sub Melchiade. 106.b
Episcoporum iudicium quale esse debet ex sententia Constantini. 108.b
Episcoporum causa delata ad iudicium Proconsulum ex culpa Donatistarum. 123.e
Episcoporum nomina, qui interfuerunt Cōcilio Arelatensi, mendose scripta. 129.d.e.130.a
Episcoporum litteras accipiūt Præsides prouinciarum ex Concilio Arelatensi. 131.e
Episcoporum Byzantinorum catalogus. 141.b.& seq.
Episcoporum quorumdam Catholicorum Africanorum nomina. 166.e
Episcoporum diuersorum epistolæ diuersæ de Ario & Ariana hæresi ad Alexandrum. 200.c
Episcoporum Donatistarum Romæ agentium successio. 221.b. *excellentia.* 222.c
Episcoporum numerus, qui conuenit ad Concilium Romanum sub Constantino. 265.b
Episcoporum peccata tegenda, non propalanda. 288.b
Episcoporum dignitas reuerenda. 287.d.e.& seq.
Episcoporum consessus in Synodo Nicæna. 291.b
Episcoporum consessus in Synodis œcumenicis qualis esse soleret. 293.a.d. *ratio redditur.* ibid.
Episcoporum testimonium ratum firmumque habendum esse, occasione S. Nicolai Constantinus sanxit. 370.b
Episcoporum causam cognoscere non esse Imp. 393.b
Episcoporum nomina, qui exilium passi sunt ab Arianis. 507.d
Episcoporum Aegypti, Libyæ, & Thebaidis proscriptio. 673.d
Episcoporum numerus, qui ad Cōcilium Ariminense conuenerunt. 729.d
Episcopos etiam sæcularia iudicare posse, nec ab eorum iudicio appellandum. 125.e.126.a
Episcopos de vna in aliam sedem transire non decere, ex canone Apostolico. 273.e. *quando liceat.* ibid.
Episcopum Romæ habere satagunt Donatistæ. 221.a
Episcopus successor interdum delectius a prædecessore. 155.d
Episcopus habitu medici baptizat Patriarcham Iudæorum. 377.d
Episcopus Constantinopol. creatur Eusebius Nicomed. 504.d. *sæpe sedes mutauit.* ibid.
Episcopus eligendus probe cognitus esse debet plebi. 517.d
Episcopus depositus non restituatur, nisi a Synodo maioris numeri, vbi decretum. 521.c. *improbatur a Catholicis.* d.& seq.
Episcopus ne ordinetur laicus ante longam probationem. 574.a
Episcopus, antonomastice dictus Romanus Pontifex. 594.d
Epistola. Vide infra, Litteræ.
Eremi & deserta loca conserta sanctissimis viris. 205.b
Eremitæ in Aegypto ab Arianis dira passi. 685.d
Esaias martyr in Palæstina sub Maximiano. 26.e
Etham humilem Ecclesiæ statum repræsentat. 1.c
Euangelium S. Matthæi cum Actis Apostolorum inuentum in Gazophylacio Iudæorum. 377.e
Euangelium ponebatur super thronum in medio Consessus, vice Christi. 293.d
Euagrius corrigitur negans necem Crispi illatam a patre. 230.e
Euagrius Antiochenus transtulit Vitā Antonij ex Græco in Latinum. 727.e
Euagrius Præfectus Sericorum sub Constantio. 607.c
Euander Episcopus ab Vrsino. 106.b
Euantius Comes vnus ex Iudicibus Cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 701.b
Eubulus martyr in Palæstina sub Maximiano. 29.b. *postremus omnium martyr.* ibid.e
Euchaitæ hæretici ex monachis. 391.b
Eucharistiam ne porrigant diaconi presbyteris. 322.d
Euconij hæretici. 768.b
Eudæmon Meletianus cum collegis legatus ad Constantinum. 392.a
Eudoxij Episcopi Antiocheni Ariani pater martyr Cæsarius dictus. 57.d
Eudoxij legatio ad Constantem Imp. 542.a.549.d
Eudoxij cum Arianis dissensio propter Aetium. 697.d
Eudoxij Episcopi Constantinop. arrogantia. 763.e
Eudoxius Episcopus fauens Gallo eiicitur in exilium. 637.e
Eudoxius malis artibus subripit Episcopatum Antiochenum. 697.c
Eudoxius scelestissimus, filius tamen fuit Cæsarij martyris. 698.e
Eudoxius collega Aetij litteris Constantij perstringitur. 719.c
Eudoxius Episcopus Antiochenus conuincitur sentire eadem cum Aetio hæresiarcha. 747.e
Eudoxius agit vt Semiariani in exilium pellātur. 748.d
Eudoxius Episcopus Antiochenus translatus in sedem Constantinopolitanam. 752.d
Eudoxius cum Aetio coniunctus. 764.b

Eudoxius collega in hæresi Eunomij. 764.b.& seq.
Eudoxiani hæretici. 764.d.e
Eugenius cum sociis martyr Sebastiæ. 57.b
Eugenius vnus ex legatis Siluestri in Concilio Arelatensi. 129.e
Eugenius magister Constantis. 557.b
Eugraphus martyr in Aegypto. 25.d
Euilasius cum Fausta Cyzici passi. 57.a
Euilasius Præfectus Nicomediæ persecutor sub Maximino. 56.c
Eulalius Episcopus Antiochenus Arianus. 508.e
Eulogiæ quæ erogabantur in populum. 114.a.b. & seq.
Eulogiæ duplicis generis. 115.b
Eulogius philosophus, quem Spiridion Episcopus in Nicæno Concilio victum reddidit Christianum. 289.d
Eumalius Vicarius in Africa sub Constantino. 165.b
Eunomij & Eudoxij hæresis eadem. 764.b
Eunomij discipuli. 766.a
Eunomij scripta qualia. 766.a
Eunomius Episcopus legatus in Africam. 108.e
Eunomius, abdicato Eleusio, factus Episc. Cyzici. 748.d
Eunomius hæresiarcha Macedonianæ hæresis propagator. 762.a
Eunomius consilio Eudoxij hæresin propalat. 764.c
Eunomius hæresiarcha, & eius res gestæ. ibid.c
eiusdem incredibilis arrogantia. 765.a
Eunomius & Eunomiani Hagiomachi. 765.c
Eunomius Anabaptista fuit. 765.d. *& nouos ritus baptismi introduxit.* ibid.d
Eunomius hæresiarcha turpissimus. ibid.e
Eunomius diu superuixit. ibid.e
Eunomiani hæretici dicti Troglodytæ. 766.a
Eunuchi conspirantes in Liberium Papam iussu Constantij Vrbem timore concutiunt. 656.a.b
Eunuchi occultant obitum Constantini, ob idq. Constantio percari. 464.c
Eunuchi a Constantino infimo loco habiti. ibid.d
Eunuchi dominantur sub Constantio. 480.e.481.a
Eunuchis fauit Constantius. 625.c
Eunuchos vsuit Constantinus. 136.b
Euortius Episcopus Aurelianensis clarus sub Constantino. 475.c
Euphemia virgo martyr Chalcedone. 56.d
Euphemitæ hæretici. 778.c
Euphrasia virgo damnata ad lupanar liberatur. 44.c
Euphrasius Episcopus Calanis exilium passus causa fidei. 507.e
Euphrates Episcopus Colonien sis legatus ex Concilio Sardicensi ad Constantium. 582.c. *quid passus Antiochiæ dolo Arianorum.* 583.b.c.584.a
Euphrates Episcop. Agrippinensis. 558.a. *eius damnatio.* ibid.
Euphronius presbyter Cæsariensis ab Arianis deligitur in Episcopum Antiochenum. 273.d
Euphronius Episcopus Antiochenus Arianus. 507.e
Eupsychius Episcopus Tyanensis in Cappadocia interfuit Concilio Nicæno. 285.d
Eusebia vxor Constantij Cæsaris Ariana. 447.e
Eusebia Augusta misit Liberio pecuniam, quam ille respuit. 658.d
Eusebia Augusta quid in Helenam coniugem Iuliani 699.c. *qualis hæc esset femina.* ibid.d
Eusebij nomine aliqua ad finem historiæ superaddita putantur. 64.b
Eusebij oratio in dedicatione templi Tyrij.
Eusebij Chronicon erroris arguitur de tempore creationis Cæsarum filiorum Constantini. 142.e
Eusebij Episcopi Cæsareæ Palæstinæ litterarum ad Alexandrum pro Ario fragmenta. 190.b
Eusebij litteræ ad Constantiam Augustam veneno plenæ. 260.e
Eusebij Chronicon mendosum de annis Constantini. 276.d
Eusebij fraus in profitenda Nicæna fide. 305.c
Eusebij Cæsariensis falsa pœnitentia. 306.d
Eusebij Chronicon germanum quale esset. 338.e. *idem historia dictum.* ibid.339.e
Eusebij Chronicon epitome. 339.e
Eusebij vafrum consilium in scribenda historia Nicæni Concilij. 331.e
Eusebij dolus malus, qui corrupit Constantini edicta. 347.b
Eusebij Nicomediensis litteræ ad Paulinum Episcopum Tyri. 189.c
Eusebij Nicomediensis litteræ recitatæ in Nicæno Concilio. 295.c
Eusebij Nicomediensis & Theognidis libellus missus ad Synodum. 299.d
Eusebij Nicomediensis conspiratio cum Meletianis. 343.e.344.a
Eusebij Nicomediensis dolus. 393.d
Eusebij Nicomediensis scelus in delendo suo chirographo. 395.b
Eusebij Nicomediensis arbitrio Constantius omnia disposuit. 479.e
Eusebij Episcopi Constantinopolitani obitus. 540.c. *eius nefanda opera.* ibid.c
Eusebij Pamphili Vita scripta ab Acacio eius successore. 512.a
Eusebij Emiseni Vita. 515.a
Eusebij Pamphili obitus. 510.c
Eusebij Pamphili scripta. 511.c
Eusebij Papæ obitus. 62.b.d.e. *ani sedis eius.* ibid. *acta sub ipso.* ibid.d.e.64.a
Eusebij Episcopi Vercellensis studium commendatum a Liberio Papa. 637.e
Eusebij Vercellensis epistola ad suos in vinculis scripta. 690.b.691.692.
Eusebij Vercellensis libellus contestationis ad Patrophilum. 691.b
Eusebius Episcopus Antiochenus Arianus. 508.e
Eusebius Cæsariensis plures prætermisit martyres in Palæstina passos. 29.d.30.b
Eusebius haud fidelis, sed calumniator detegitur. 31.e
Eusebius Episc. Cæsareæ Palæstinæ fautor Arij. 189.a
Eusebius corrigendus de lege Constantini de testamentis conficiendis. 218.c
Eusebius propagator hæresis Arij, & subdolus artifex. 197.e.198.a
Eusebius in historia fauens Arianis, ipse Arianus multa prætermisit. 201.c.203.a
Eusebius encomiasta potius, quam historicus in rebus Constantini. 230.b
Eusebius silentio præterit necem Crispi, & alia. 230.b
Eusebius dolo malo electionem Eustathij silentio damnat. 273.d
Eusebius Cæsariensis erroris arguitur, cum Constantinum apud Nicomediam baptizatum ait. 242.c.243.
Eusebius Cæsariensis, licet inuitus, cogitur affirmare baptismum Constantino Romæ esse collatum. 243.e
Eusebius scripsit librum de donis collatis Ecclesiæ Hierosolymitanæ. 250.c
Eusebius Episcopus Cæsareæ Palæstinæ cuius æstimationis

Universidad de Deusto
Biblioteca

apud Patres. 261.b.c. inter Theopaschitas censetur. ibid.
Eusebius Cæsariensis Episcopus inuersor temporũ. 270.d. arguitur falsitatis in historia de Eustathio. ibid. laudari fingitur a Constantino. 271.e. deligitur in Episcopum Antiochenum a parte Arianorum. 271.e. laudatur a Constantino. ibid.
Eusebius Cæsariensis dum contemptor laudis videri vult, appetitor eius magnopere demonstratur. 273.b
Eusebius falso creditus hymnum Deo cecinisse in Nicæno Concilio. 292.a
Eusebius Episcopus Cæsareæ Palæstinæ quid ad suos tempore Nicæni Concilij scripsit. 304.c.305.
Eusebius Episcopus Cæsariensis subscripsit Nicænam fidem. 304.a
Eusebius perperam creditus auctor cycli nouennalis. 310.b
Eusebius Episcopus Cæsareæ Palæstinæ habuit orationem in Vicennalibus Constantini. 331.b
Eusebius multa silentio sciens volensq. reliquit. 335.d
Eusebius Cæsariensis immolator arguitur a Potamone in Concilio Tyrio. 424.c. eiusdem Eusebij apostasiæ alia testimonia. ibid.e
Eusebius Cæsariensis habuit orationem Constantinopoli in laudem Constantini. 443.b. in adulando profusus: ob id corripitur a Constantino. 443.c
Eusebius Cæsariensis Episcopus æquiparat Constantinum Christo. 443.e
Eusebius Cæsariensis infidus historicus de exitu Constantini. 463.b
Eusebius eunuchus quid in Liberium. 655.e.d
Eusebius eunuchus interloquitur in dialogo Liberij cum Constantio. 657.d
Eusebius eunuchus præfectus cubiculo Constantij, qualis. 480.a.c
Eusebius Gadarensis Episcopus interfuit Concilio Antiocheno. 523.c
Eusebius magus Iuliano carus. 612.e
Eusebius martyr sub Maximino. 33.b
Eusebius Nicomediensis succedit Eustolio, translatus Berytho, fautor Arij. 148.e
Eusebius Nicomediensis suscipit patrocinium Arij. 188.a
Eusebius Nicomediensis laudatus ab Ario. 188.d
Eusebius Nicomediensis Episcopus male fingitur baptizator Constantini. 243.b
Eusebius Nicomediensis subscribere noluit Nicæno Symbolo. 299.c
Eusebius Nicomediensis insinuat se aulæ Imperatoris. 371.c
Eusebius Nicomed. agit pro restitutione Arij Alexandriam. 372.b
Eusebius Nicomediensis commouet Constantinum in Athanasium. ibid.c
Eusebius Nicomediensis exul restitutus Quinquennalibus Constantij. 411.d
Eusebius Nicomediensis in exilium pulsus a Constantino. 393.d.e. eius scelera ex litteris Constantini. ibid.
Eusebius Nicomed. conspirauerat cum Licinio aduersus Constantinum. ibid.e
Eusebius Nicomediensis in curam suscipit Iulianum. 478.b
Eusebius Nicomed. curat vt nouus Episcopus Alexandriæ daretur. 480.b
Eusebius Episcopus Constantinopolitanus procurat exilium Eustathij. 505.c
Eusebius ex Episcopo Nicomediæ creatur Episcopus Constantinop. 504.c. idem sæpe sedes mutauit. ibid.d
Eusebius Episcopus Constantinopolitanus alter Nabuzardan. 505.c
Eusebius Episcopus Constantinopolitanus quid in Eustathium. 506.c
Eusebius Episcopus Constantinopolitanus Antiochiam venit. ibid.
Eusebius Constantinopolitanus Episcopus præfuit Concilio Antiocheno. 523.b
Eusebius Nicomediensis malorum omnium causa. 533.b
Eusebius Episcopus Constantinopolitanus fugiens iudicia Dei. 540.c
Eusebius Pamphili frustra excusatur a quibusdam. 510.c.511.c
Eusebius Pamphili hæreticus habitu Catholico lusit in scena. 511.b
Eusebius Pamphili dictus signifer Arianorum. 511.c
Eusebius Pamphili errore numeratus inter Sãctos. 511.c
Eusebio Emeseno defertur ab Arianis sedes Athanasij. 515.b
Eusebius Emesenus Arianus. 515.d. ab Arianis tributa illi miracula. ibid.e. signifer factionis Arianorum. ibid. eius scripta qualia. ibid.
Eusebius Emesenus errore relatus inter Sanctos. 516.a
Eusebius Emesenus Episcopus cum Constantio in bello Persico. 553.e
Eusebius Episcopus Samosatenus pro fide Catholica pugnat. 767.d. eius mira constantia. ibid.
Eusebius Papa creatur. 36.b
Eusebius Vercellensis Episcopus ab Eusebio Papa baptizatus & educatus. 62.e
Eusebius Episcopus Vercellensis exul hospitatus apud Iosephum Comitem. 377.b
Eusebius Vercellensis iunxit monasticam vitam cum clericali. 388.b
Eusebius Vercellensis Episcopus detrectat venire ad Synodum. 647.d
Eusebius Vercelleusis vocatur per legatos & litteras Arianorum ad Synodum Mediolanensem. ibid.e
Eusebius Vercellensis in Synodo Mediolanensi non vult subscribere contra Athanasium. 648.a
Eusebius Vercellensis delet subscriptionem factam a Dionysio contra Athanasium. 650.b
Eusebius Episcopus Vercellensis a Liberio rogatur suscipere patrocinium fidei, & missæ legationis. 648.a
Eusebius sequitur legatos Liberij ad Constantium. 648.c
Eusebius Vercellensis quomodo illusit Arianos. 650.c
Eusebius Vercellensis quomodo dicitur a Maximo hæreticus esse mentitus. ibid.e
Eusebius Episcopus Vercellensis exulat apud Scythopolim in Palæstina. 689.d
Eusebium Vercellensem Episcopum exulantem in Palæstina complures Episcopi inuisunt. 689.e
Eusebius Vercellensis coniectus in carcerem a Patrophilo. 690.a
Eusebius non vult accipere cibum ab Arianis, dum esset in carcere. 691.d
Eusebius rursum dira passus ab Arianis. 692.b
Eusebius quæ demum ab Arianis passus sit. 693.c
Eusebius presbyter Romanus subijt martyrium post reuersionem Liberij. 714.a
Eusebiani hæretici laborant pro restituenda cum Ario hæresi Ariana. 373.a
Eusebiani rursum cum Meletianis coeunt in Athanasiũ. 391.d
Eusebiani cum Meletianis iterum insurgunt in Athanasium. 411.e

Eusebiani agunt cum Constantino de indicenda Tyri Synodo. 421.d
Eusebiani quid in Athanasium rursus ad Constantinum. 420.e
Eusebiani Episcopi, qui conuenerunt ad Concilium Tyrium. 422.c. præsident ibi Iudices. 425.b
Eusebiani decernuntur legati in Concilio Tyrio in Aegyptum. 428.e.429.a
Eusebiani in Concilio Tyrio testes & Iudices. 435.a
Eusebiani erigendam curant ecclesiam Ischyræ, & facere eum Episcopum. ibid.c
Eusebiani iussi venire Tyro Constantinopolim. 441.e
Eusebiani veniunt Hierosolymis Constantinopolim. 443.a
Eusebiani nouas calumnias in Athanasium afferunt. 443.e
Eusebiani exposcentes caput Athanasij. 444.d
Eusebiani frustra quærunt in locum Athanasij alium subrogare Episcopum. 445.d.e
Eusebiani numquam dici voluerunt Ariani, nec postea diu. 451.e
Eusebiani strenue pro Ario pugnant Constantinopoli. 455.a
Eusebiani consternati obitu nefario Arij. 456.d
Eusebiani iterum insurgunt in Athanasium. 494.c. eorum legatio ad Iulium Papam. 495.b.c. deteguntur omnino esse Ariani. 496.c
Eusebiani conati suffurari communionem Romani Pontificis. 497.c
Eusebiani a Iulio Synodum petunt. 497.e
Eusebiani accusati apud Iulium Papam vocantur Romam. 500.a
Eusebiani citati Romam ad Synodum. 500.b
Eusebiani conuinci non poterant esse Ariani. 538.a
Eusebiani dant litteras ad Constantem Imperatorem. 539.d
Eusebiani detecti Ariani. 549.d.e
Eusebiani accusati Romæ apud Iulium. 528.b.c.535.
Eusebianorum factio potentissima facta. 480.c.& seq.
Eusebianorum fastus. 528.a
Eusebianorum querelæ in Iulium Papam. ibid.b.& seq.
Eusebianorum legatorum res gestæ in Aegypto. 431.b. 432.433.c
Eusebianorum machinæ in demoliendo Nicæno Concilio. 440.a
Eustathij Episcopi depositio per Arianos. 506.e
Eustathij Episcopi Antiocheni dies natalis. 508.a
Eustathij Episcopi Antiocheni scripta. ibid.b
Eustathij exilium quando accidit. 505.c.508.c.d.e
Eustathij monachi hæreses. 781.a.782.783.
Eustathius Episcopus Antiochenus subrogatur Paulino. 270.c
Eustathius Episcopus Berœensis ob excellentiam meritorum translatus in sedem Antiochenam. 270.c.274.a
Eustathius Episcopus Antiochenus contra Arium bellicum primus tuba cecinit. 274.a
Eustathius Episcopus Antiochenus spectata virtute. 282.a
Eustathius Episcopus Antiochenus in Nicæno Concilio hymnum Deo cecinit. 291.e.292.a
Eustathius orauit in exordio Nicæni Concilij. ibid.
Eustathius Episcopus Antiochenus quomodo primum locum dicitur habuisse in dextera parte sessionis. 292.d
Eustathius Episcopus Antiochenus ejicitur in exilium. 505.c
Eustathius Episcopus Antiochenus quas passus calumnias. 506.d.507.b.& seq.
Eustathius faber Antiochiæ. 507.b
Eustathius Episcopus Antiochenus moritur exul. 508.a
Eustathius Episcopus Antiochenus quantum temporis sedit. ibid.e
Eustathius Episcopus Sebastenus damnatus in Concilio Sardicensi. 564.a
Eustathius Sebastenus vocatus ab Imperatore Constantinopolim ex Seleuciensi Concilio. 564.d. quid ibi. ibid.
Eustathius Sebastenus damnatur in Concilio Constantinopolitano: crimina in eum obiecta. 750.c
Eustathius Sebastenus nequaquam auctor monachorum Armeniæ & Ponti. 781.c
Eustathius Sebastenus non tantum non auctor monachorum, sed nec ipse monachus. 782.a.b
Eustathius pro Eutacto mendose scriptus. 783.c
Eustathiani hæretici ex monachis. 391.b
Eustathiani dicti Catholici Antiocheni ob Eustathii ipsorum Episcopum. 509.d
Eustathiani compulsi communicare cum Arianis ex canone Concilij Antiocheni. 522.e
Eustathiani Antiochiæ excipiunt Athanasium. 596.b
Eustolia discipula Luciani. 55.e
Eustolium femina Leontij castrati Episcopi Antiocheni. 606.d
Eustolius Episcopus Nicomediensis. 137.b
Eustorgius Episcopus Mediolanensis. 482.d
Eustrathius cum sociis martyr Sebastæ. 57.b
Eutactus monachus Armenus hæresiarcha. 783.b
Eutactus, & Eustathius, confusa nomina. ibid.c
Euthonomus Episcopus martyr sub Maximino. 56.e
Eutropia soror Constantini Romæ occisa. 602.d
Eutropia & Nepotianus Romæ hospites Athanasij. ibid.d
Eutropia filia Constantij Clori. 6.c
Eutropia hospes Athanasij Romæ. 501.a
Eutropij error de tempore debellati Maxentij. 79.c
Eutropius martyr cum sociis sub Maximino Imperatore. 57.a
Eutropius Episcopus Hadrianopolis exilium passus causa fidei. 507.e
Eutychiani hæretici ex monachis. 391.b
Eutychij Episcopi Hierosolymorum cum Cyrillo dissensiones. 617.c
Eutychius cum sociis martyr in Armenia. 57.c
Eutychius Episcopus Amaseæ, successor Basilei. 155.d
Eutychius Episcopus Amasenus interfuit Nicæno Concilio. 285.c
Eutychius Episcopus Eleutheropolis male habuit Lucifer um. 686.e
Euzoius socius Arij quid ad Alexandrum. 191.c
Euzoius pœnitens receptus in Nicæno Concilio. 300.c
Euzoius cum Ario compellitur venire ad Constantinum. 438.b.c.& seq.
Euzoius Episcopus Antiochiæ in locum Meletij. 767.b
Exactionis duræ tributorũ reprehenditur a Zosimo Constantinus. 404.c.d.& seq.
Excommunicare Romanum Pontificem primi ausi sunt Ariani. 577.e
Excommunicatus ab vno non recipiatur ab alio. 196.a
Exercitus Constantini copiarum numerus. 79.d
Exercitus Maxentij copiarum numerus. 79.c
Exercitus diuinitus missi pro Constantino visi in Gallijs, 71.b
Exercitus Constantini diuinum signum aspexit. 73.d
Exilia Orthodoxorum gloriosa & proficua Ecclesiæ. 689.e
Exilium irrogatum a Constantino Donatistis. 169.a
Exilium passi quatuor presbyteri Alexandrini cum Athanasio. 444.c
Exilium Athanasij in Gallijs. ibid.c. quomodo excusetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

setur. 444. 445. 446.
Exilium loco peregrinationis acceptum. 503.a
Exilium Fuſtaibij Anti cheni quando accidit. 505.c
Exilium confeſſorum Epiſcoporum Aegypti. 534.e
Exilium Orthodoxorum Epiſcoporum ex Concilio Mediolanenſi. 652.b. laudati illi a S. Ambroſio. ibid.c.d
Exilium Epiſcoporum & aliorum poſt Concilium Mediolanenſe. ibid.e.& ſeq.
Exomologeſin hæretici agere ſoliti Romæ coram Romano Pontifice. 605.e
Expiatio parricidij apud Gentiles non inuenta. 233.c. 235.b.c
Expiatio peccatorum apud Platonicos qualis. 235.c
Expiationes apud Gentiles pro cæde. 235.e

F

Fabianus diaconus Romanus ſub Silueſtro. 266.d
Faces incenſæ cum candelabris in funere Conſtantini. 464.e
Factionibus ſpectaculorum ſe immiſcere, Chriſtianis vetitum. 132.c
Fægadius Epiſcopus ſt eclatæ fidei in Concilio Ariminenſi. 735.c. & ipſe tandem ſcripſit poſteriorem profeſſionem Ariminenſem. ibid.c.d
Fames, peſtis, & bellum ſub Maximino. 66.b.67.c
Faſir dux Circumcellionum Donatiſtarum in Africa. 589.a
Fauiſſæ Capitolinæ. 257.d
Faunos & Satyros reperiri. 543.d
Fauſta martyr cum Euilaſio. 57.a
Fauſta nupta Conſtantino. 17.b
Fauſta ſtudet magis Conſtantino viro, quam fratri. 17.e
Fauſta Auguſta noua Phædra. 215.a.231.d
Fauſta Auguſta conijcit oculos in Criſpum Cæſarē. 215.a
Fauſta coniux occidi iuſſa a Conſtantino. 229.b.230.b
Fauſta dicitur reuocaſſe Conſtantinum ad Gentilitatem. 239.b
Fauſtæ domus in Laterano donatæ Melchiadi. 91.d. locus vbi celebratum fuit Concilium ſub Melchiade. 106.b
Fauſtæ necis cauſa. 231.d
Fauſtæ domus donata a Conſtantino Melchiadi. 91.b
Fauſtina ſecunda vxor Conſtantij. 773.d
Fauſtinus perſecutor Alexandriæ. 534.b
Fauſtus martyr Alexandriæ ſub Maximino. 51.c
Febroniæ res geſtæ, ac ſociarum. 59.c
Felicem Papam magna ex parte populus & clerus ſequitur, poſtquam Liberius Ariana eſt pollutus communione. 714.b
de Felice multa mendaciter dicta. 715.a
Felicis Aptungitani cauſam cognoſci Conſtantinus mandat. 120.e.121.b
Felicis ingreſſus quomodo ſe habuit. 659.a
Felicis ordinatio facta ab Arianis. ibid.b.c
Felicis exitus qualis fuerit. 714.b
Felicis obitus quando contigerit. ibid.d
Felicis cauſa diu Romæ ventilata ſub Gregorio Papa XIII. 715.b
Felicis corpus magno miraculo repertum eſt, & cum eo certa memoria de damnatione Conſtantij. ibid.c. tuncq. controuerſia de Felice ceſſauit. ibid.c
Feliciſſimus Dux Aegypti ſub Conſtantio. 607.c
Felicitas peccantium ſumma infelicitas. 627.d
Felix Epiſcopus Aptungitanus ordinator Cæciliani. 8.c. eius ſententia male accepta. 9.a
Felix Aptungitanus damnatur in Concilio Carthaginenſi a ſchiſmaticis. 10.c
Felix Epiſcopus Aptungitanus: eius cauſa cognoſcitur ab Aeliano. 109.b. abſolutus. 121.c. eius commendata conſtantia, quod voluerit coram Proconſule cauſam dicere. 123.a
Felix vere abſolutus etiam iudicio Proconſulis. 123.b
Felix Epiſcopus a Tribus tabernis. 106.b
Felix Epiſcopus Florentinus. 106.b
Felix Epiſcopus in Africa Catholicus ſub Conſtantino. 166.e
Felix martyr Spoleti ſub Maximino. 33.b
Felix diaconus ſubſtitutus in locum Liberij. 659.a
Felix ſubſtitutus in locum Liberij fuerit ne Catholicus. ibid.a
Felix eſſe non potuit Pontifex, dum Liberius Papa exul ageret. 659.d
Felix nonniſi Corepiſcopus tunc eſſe potuit, cum Liberius exul eſſet. 660.a
Felix redeunti Liberio ceſſit. 696.d
Felix, qui ceciderat, poſt Liberij lapſum ſurgit valenter. 713.d
Felix ſublatus Cōſtantij miniſtrorum conatu potius, quam ipſius Conſtantij. 714.c
Felix damnauit Conſtantium Imperatorem. 715.a.& ſeq.
Felix quantum ſederit. 716.a
Felix cur prætermiſſus in catalogo Romanorum Pontificum. ibid.c
Femina Romana magis mori delegit, quam a Maxentio inquinari. 37.b
Femina reſuſcitata in Crucis inuentione. 355.a
Femina Chriſtiana conuertit Iberos ad fidem. 374.d
Femina Chriſtiana ſuperat magicas artes ſigno Crucis. 379.a
Feminæ duodecim Chriſtianæ martyres ſub Maximino. 31.c. Vide, Mulieres.
Feminæ Chriſtianæ quæ conſciuerunt ſibi mortem, ne illudcrentur. 38.e
Feminæ Chriſtianæ calumnias occinunt contra Chriſtianos. 64.b
Feminæ Chriſtianæ conſtantia in paſſione filij. Feminæ vetitæ habitare cum clericis. 321.b
Feminæ etiam amplexatæ ſunt vitam monaſticam. 387.c
Feminarum locus in eccleſia diſtinctus a viris in dextera parte. 293.c
Feminas non trahendas ad iudicium cur ſanxerit Conſtantinus. 169.e
Femineo habitu notati milites deſertores. 469.b
Feriæ vt iuxta ordinem numeri dierum dicerentur, fuiſſe a S. Silueſtro Papa ſtatutum, eſſe falſum. 145.e
Feriam ſextam venerabatur Conſtantinus. 223.d.e
Fermentum cur longe non eſſet mittendum. 114.c
Fermentum dirigendum ad eccleſiam ex decreto Romanorum Pontificum. 112.e.& ſeq.
Fermentum quid myſtice. 113.b
Fermentum quomodo dictum eſt ſacramentum. 114.c.d.e
Fermentum idem quod fermentatus panis. 114.c
Fides libera, non coacta. 253.b.255.b
Fides Chriſtiana firmata miraculis. 386.a
Fides Catholica magnum accepit augmentum, cum impugnata eſt. 684.b.& ſeq.
Fides Catholica eadem ſemper, nec mutanda. 757.d.e. & ſeq.
Fides hæreticorum temporanea. ibid.
Fidei Catholicæ confeſsio Alexandri Epiſcopi Alexandrini. 198.d
Fidei definitio nullo a Patribus ſolita conſignari tempore. 276.a.c

Fidei

Fidei formula. Vide, Formula.
Fidei Nicænæ formula ab Oſio ſcripta. 298.a
Fidei Nicænæ nihil additum in Concilio Sardicenſi. 571.a
Fidei formula prima ab Arianis Antiochiæ ſcripta. 518.a. quæ ſecunda. ibid. & tertia. 519.b.d. & quarta. ibid.
Fidei formulæ ab Arianis deſcriptæ ſub die & Conſule. 730.d
Fidei formula Sirmiana ab Arianis Arimini propoſita. 731.a
Fidem Catholicam Antonius miraculis prædicat. 544.e
Fidentius Donatiſta cum collegis profectus ad Conſtantinum. 105.a
Filij Dei diuinitas quibus ſit vocibus exponenda. 296.a. ſemper eadem credita in Eccleſia, temporibus etiam Ethnicis. ibid.
Filius Dei quomodo genitus, & non factus, ſit dictus. 297.b
Firmilianus Præſes Palæſtinæ. 19.c.21.b. eius carnificinæ. 26.b. de crudelitate in martyres dat pœnas. 29.c
Flacillus Epiſcopus Antiochenus Arianus. 508.e
Flammulæ ſigna militaria. 78.b
Flauiæ gentis origo & nobilitas. 3.d
Florentij Magiſtri officiorum litteræ ad Luciferum Calaritanum. 683.a.b
Florentius Epiſcopus communicans cum Arianis a Deo punitur. 741.b
Florentius Conſul fugitiuus. 771.d
Florianus Epiſcopus Cæſenæ. 106.b
Florus perſecutor in Numidia. 590.c
Folles tributi genus a Conſtantino impoſitum. 405.a. indictum clariſſimis viris. 407.b
Folles triplicis generis. 407.c. Nomen follis vnde. 408.a
Fons baptiſmatis Conſtantini egregie exornatus ab ipſo. 246.b
Fontes ſcaturiere vbi celebratum eſt Nicænum Concilium. 330.d
Formata quæ contineret ſymbola fidei Catholicæ, & communicationis cum Romana Eccleſia. 325.e
Formata cur contineret nomen Petri Apoſtoli. ibid.b.c
Formata oſtendebatur quis eſſet Catholicus. 324.d
Formatæ diligens declaratio. 324.325.
Formatæ forma ex Concilio Nicæno. 324.e
Formata quomodo conciperetur. ibid.
Formula prima fidei ab Arianis Antiochiæ ſcripta. 518.a
Formula fidei ſecunda ab Arianis Antiochiæ ſcripta. ibid.b.c
Formula fidei tertia edita Antiochiæ ab Arianis. 519.b
Furmula fidei Antiochenæ quarta. ibid.e
Formula prima fidei Sirmienſis. 702.a
Formula ſecunda fidei Sirmienſis. ibid.d
Formula tertia Sirmij edita. 705.b
Formula ſecunda Sirmiana aboletur per tertiam. 706.d
Formula fidei quarta ab Arianis conſcripta Antiochiæ. 548.d
Formula fidei noua edita ab Arianis nomine Concilij Sardicenſis. 578.b.d
Formulis fidei quatuor pro tempore ad libitum vſi Ariani. 520.e
Fortunæ templum Romæ incenſum. 36.d
Fortunata martyr in Palæſtina ſub Maximino. 30.b
Fortunatianus Epiſcopus Aquileiæ. 482.b. idem aliquando Fortunatius, aliquando Fortunatus dictus reperitur. 483.d
Fortunatianus Epiſcopus Aquileiæ quid Arelate cum Arianis. 629.d. ſubſcribit contra Athanaſium. ibid. idem admonitus a Liberio Papa litteris. 637.b
Fortunatianus Epiſcopus Aquileiæ Liberium ſubuerit. 709.c.d
Fragmenta litterarum Euſebij Epiſcopi Cæſareæ Palæſtinæ ad Alexandrum pro Ario. 190.b
Franci a Conſtante victi, & in fœdus accepti. 541.a
Frenum Conſtantini Chriſti clauo decorum. 356.c. eiuſdem miraculum. 357.b
Fronto Præſes perſecutor. 56.e
Frumentius & Aedeſius prædicant Indis. 373.c. ordinatur Epiſcopus ab Athanaſio. 374.b
Frumentius Epiſcopus Auxumeorum quid paſſus ſub Cōſtantio. 672.a.673.b
Frumentum ſublatum a Conſtantinopolitanis ob cædem Hermogenis. 541.b
Fuga Athanaſij commendatione digna. 681.b.c
Fuluius Vrſinus vir peritiſſimus laudatus. 232.c
Funus Chriſtianorum. 163.e
Funus Conſtantij Clori Imperatoris. 2.b
Funus Conſtantij Imperatoris. 776.b
Funus Conſtantini Imperatoris. 464.d
Funus S. Petri Epiſcopi Alexandrini. 47.d
Funera Chriſtianorum facibus & cantu honorari ſolita. 776.a

G

Gabbara apud Aegyptios pollincta defunctorum corpora. 727.d
Gadarenſia balnea turpitudinum & magicarum præſtigiarum ſchola. 378.b
Gaddiabes Epiſcopus martyr in Perſide ſub Sapore. 552.c
Gaiſo auctor necis Conſtantis. 600.d
Gaiſus Comes a Conſtantino victus. 16.b
Galea Crucis ſigno, & Chriſti nomine exornata. 77.b
Galeas ornatas ſignis ferre, fuiſſe tantum Centurionum. 77.d.
Galerius Maximinus dirus perſecutor. 19.c.20.c. cauſa eius crudelitatis. 22.b
Galerius creat Licinium Cæſarem. 22.c
Galerius Maximianus dictus ſæpe Maximinus reperitur. 55.c
Galerius Max. Imp. diuina percuſſus vltione reddit pacem Eccleſiæ. 59.d.e. eius edictum pro Chriſtianis. 60.b.e. eius obitus. 61.a
Galla mater Galli Cæſaris. 477.c
Gallus cum Iuliano initiatur clericatu. 554.b
Gallus cum Iuliano fratre a cæde ſubtrahitur. 477.b
Gallus creatus Cæſar a Conſtantio. 609.d.& ſeq.
Gallus transfert corpus S. Babylæ martyris in Daphnem. 610.c
Gallus expurgat Daphnem Antiochiæ ſuburbium. 610.b.d.e
Gallus Cæſar comprimit Iudæos tumultuantes. 634.d
Gallus Cæſar occidi iubetur a Conſtantio. 637.d.e. eius culpa reijcitur in Conſtantium. ibid.
Galli ætas. 477.c
Galli & Iuliani educatio. ibid.d
Galli ætas tempore clericatus ſuſcepti. 554.b
Galli dona oblata martyri Mamanti accepta Deo. 554.d. & ſeq.
Galli optima indoles commendata teſtimonio martyris. 610.a
Gallo data in vxorem Conſtantina ſoror Conſtantij. 609.d
Galliæ per ſanctum Martinum monachiſmum acceperunt. 388.c

Galli

Universidad de Deusto
Biblioteca

Galli Episcopi omnes auersati sunt Saturninum Episcopum Arelatensem Arianum. 694.e
Galli Episcopi præmonentur ab Hilario ante Concilium Ariminense. 724.b
Galli & Britanni Episcopi recusant annonam elargitam a Constantio Arimini. 729.d
Gallorum Episcoporum silentium suspectũ Hilario. 724.e
Gallicanæ Ecclesiæ virginitas. 695.e
Gallicanorum populorum fortis in fide Catholica tuenda constantia. 695.a.& seq.
Gallicanus Consul confecit bellum Scythicũ. 409.c.*eius ad Christum conuersio, & abdicatio huius sæculi.* 410.b. *eius dona oblata Ecclesiæ.* 411.a
Gallicus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 166.e
Gallieno imperante religio Christiana ad barbaros propagata. 376.a
Gangrensis Synodi tempus. 781.b. *canones.* ibid.c.d
Gaudentius Episcopus Pisanus. 106.b
Gaudentius Episcopus Brixianus peregrinatur in Oriente, & perquirit reliquias martyrum.. 161.b
Gaudentij Acta quæ spuria. 740.d
Gaudentius non a Damaso Papa ordinatus Episcopus. 740.d
Gaudentius Episcopus Ariminensis martyrio vita functus. 740.c
Gaudentius magister tabellariorũ sub Constantino. 211.e
Gaudentius cum Synclitio magister tabellariorum. 371.c
Gazæ templum idolorum, alias Marnæ, in Palæstina. 364.b.
Gazæ nauale Maiuma a Constantino in Constantiam ciuitatem mutatum. 365.c
Gazenses martyres. 19.e.20.a.b
Gemmas in calceis & vestibus gestare solitus Diocletianus. 151.a
Gemmis ornatum diadema Constantinus gestabat, ante eum Heliogabalus. 469.d
Gennadius de epistolis Iulij Papæ hallucinatus. 623.e
Gentiles historici. cur tacuerunt visionem Crucis ostensam Constantino. 74.a
Gentiles obijcere solitos Christianis cunctas clades. 103.b
Gentiles sub Constantino nouum confingunt miraculum. 103.e
Gentiles ad fidem hortatus est, non autem coegit Constantinus. 251.b.d.253.b & *seq.*255.b
Gentiles philosophi venerunt ad Nicænum Concilium, experturi ingenij vires aduersus Christianam religionem. 288.c.d.& *seq.*
Gentiles quid præsumunt in virgines Catholicas Alexandrinas sub Præfecto Philagrio tempore legationis Tyriæ. 431.e
Gentiles conuersi ad fidem exemplo patientiæ. 473.c
Gentiles cum Iudæis in Christianos Catholicos Alexandrinos armati. 531.b
Gentiles quid in Constantem Imperatorem ob vetita sacrificia, & clausa templa. 558.e
Gentiles historici infensi in Constantem, eumdem calumniose infamant. 602.c
Gentiles cur Pagani dicti sint. 614.a
Gentiles dicti olim Barbari tantum. ibid.b
Gentiles vetiti sacra nocturna facere. 633.e
Gentilium blasphemiæ aduersus Christum & Apostolos. 103.e
Gentilium querelæ de nimis effusa munificentia Constantini. 250.d
Gentilium sacerdotum priuilegia. 252.c
Gentilium turpitudines a Constantino sublatæ. 362.d. & *seq.* 363.e
Gentilium templa nequaquam omnia a Constantino deiecta. 364.b
Gentilium sepulchra cur a Christianis demolita. 512.d
Gentilium sacra vetita lege Constantis. 558.e
Gentilium templa claudi vbique iussa lege Constantis. ibid.
Gentilium sepulchra demolientes lege coercẽti. 599.e
Gentilium templa maxima cur intacta relicta a Constantino. 610.d
Gentilitia superstitio causa omnium malorum. 183.a
Gentilitia superstitio Cruce Christi prostrata. 385.b
Gentilitia superstitio noua lege Constantij vetita. 554.a
Gentilitiæ superstitionis abolitio. 186.b
Georgij Episcopi Alexandrini grassatio in Catholicos. 670.d
Georgij & Gregorij nomina inter se pluribus differentijs distincta. 516.d
Georgius cum Gregorio confusus sæpe. 516.b
Georgius intruditur in Ecclesiam Alexandrinam. 670.a. *qualis hic fuerit.* ibid.
Georgius dire vexat Ecclesiam Alexandrinam post Concilium Antiochenum. 769.e
Georgius cyrros puerorum præcidit, vt ordinet clericos. ibid.
Georgius Arethusiorũ deligitur in Episcopum Antiochenum ab Arianis. 273.d
Georgius Cilix. 516.e
Georgij Laodiceni litteræ aduersus Aetium. 719.a
Georgius Episcopus Laodiceæ fautor Arij. 197.b
Georgius Laodicenus historicus erroris arguitur de Eustathio Episcopo Antiocheno. 507.c
Georgius Laodicenus mendacijs plenam scripsit historiam. 515.d. *multorum mendaciorum assertor simul arguitur.* ibid.d
Georgius Laodicenus scripsit Vitam Eusebij Emiseni. 516.a
Georgius Episcopus Laodicenus hæreticus Arianus quid contra Apollinares. 598.b. & *seq.excõmunicat Apollinarem Iuniorem ob congressum cum Athanasio.* ibid.e
Germanus martyr in Palæstina sub Maximino. 21.b
Gladiatores a Constantino vetiti. 335.b
Gladiatores sustulit Constantius. 721.a
Gladiatorum vsus quam perdifficile auferri valuit. 335.c.& *seq.*
Glaphyra virgo Christiana qua arte illuserit Licinium. 153.e.154.a. *eius obitus.* e
Glorificationis hymnus auctus a Nicæno Concilio. 327.b
Glycas erroris arguitur de Actis Siluestri. 145.d
Gothi subiugati a Constantino. 205.e
Gothi ijdem Scythæ a Constantino superati. 408.e
Gothi ab Audæo conuersi, ijdemq. monasticam vitam amplexati. 524.a
Gothi monasteria ædificant. ibid.b
Gothi Christiani persecutionem passi ab ipsorum Rege. 524.d
Gorgonius Dux in Aegypto persecutor. 677.d
Gracchus ciuis Romanus pessumdat templa deorum. 90.e
Gracchorum familia Romæ reddita Christiana. 91.a
Gratiani error corrigitur de legatis missis ad Concilium Sardicense. 561.e
Gratianus hallucinatur, dum numerat Concilium Antiochenum inter Catholica Concilia. 525.a
Gratianus Imperator aboleuit titulum Pontificis Maximi Gentilitiæ superstitionis in Imp. 95.a.d.& *seq.*
Gratus Episcopus Carthaginensis post Rufum. 482.b
Gratus Episcopus Carthaginensis post Rufum interfuit Concilio Sardicensi. 573.c. *attulit in Africam Concilium Sardicense.* 581.a
Gratus Episcopus rogat Constantem Imperatorem subuenire Ecclesiæ Africanæ scissæ a Donatistis. 587.a
Græcæ litteræ in Formatis positæ eædem & Latinæ. 324.e.& *seq.*
Græcæ litteræ in Vrbe vbique satis notæ. 548.e
Græci non nouerunt Eusebiũ Papam, nec Marcellũ. 63.a
Græci cur liberaliter probant donationem Constantini. 263.d
Græci vsurpant sibi Patriarchatum Ecclesiæ Constantinopolitanæ a Constantino. 263.e
Græcorum recentiorum commentum de ortu & educatione Constantini. 3.e.& *seq.*
Græcorum quam dubia fides esse soleat, exceptis sanctis Patribus. 264.b
Gregorius in Armenia Maiori Episcopus dira passus sub Tyridate. 57.d
Gregorius Episcopus in Armenia cruces ligneas erigit. 58.a
Gregorius Episcopus Armeniæ baptizat Regem Tyridatem, & Reginam. 58.b
Gregorius ordinatus Episcopus a Leontio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ. 57.d. *accipit reliquias a Leontio.* 59.a
Gregorius Alexandrinus Episcopus Arianus, qualis esset, litteris Athanasij declaratus. 526.c.532.e
Gregorij Alexandrini Episcopi Ariani crudelitas aduersus Alexandrinos sibi communicare renuentes. 535.a.& *seq.*
Gregorij, vel Georgij nomina differentiæ plures discriminant. 516.c.& *seq.*
Gregorius Arianus cum Georgio Ariano confusus sæpe reperitur. 516.b.534.a
Gregorius substituitur Antiochiæ ab Arianis in locum Athanasij Episcopi Alexandrini. 516.c.& *seq.*
Gregorius Cappadox Episcopus Alexandrinus sceleratissimus. 517.a
Gregorius Episcopus Alexandrinus introducitur ab Arianis Alexandriam. 529.c.& *seq.*
Gregorius edicto Imperatoris in Ecclesiam Alexandrinam intruditur. 530.d.& *seq.*
Gregorius intrusus Alexandriæ quantum sederit. 538.c
Gregorius Episcopus Alexandrinus Arianus haud segnis, sed ardentissimus persecutor. ibid.e
Gregorius Episcopus Alexandrinus Arianus legationem misit ad Iulium Papam. 539.a.b
Gregorius Episcopus Alexandrinus Arianus privatus Episcopatu a Synodo. 567.c
Gregorius Episcopus Alexandrinus Arianus necatus. 593.c.d
Gregorius Berythi Episcopus fautor Arij. 189.a
Gregorius Berythi Episcopus Arianus. 287.a
Gregorij Eliberini Episcopi, & Osij Acta refelluntur. 706.c.707.b
Gregorij Nazianzeni hyperbole de ciuitate Constantinopolitana. 399.d
Gregorij Nazianzeni ætas tempore terræmotus Orientis. 510.c
Gregorij & Basilij pia vitæ institutio Athenis. 644.c.e
Gregorij cum Basilio incredibilis amoris coniunctio. ibid.c
Gregorius pater Gregorij Nazianzeni baptizatur a Leontio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ. 284.b. *quæ miranda euenerint in eius baptismo.* ibid.c.d.e
Gregorius Nazianzenus quid auguratus de Iuliano. 641.d
Gregorius Nazianzenus quid Athenis cum Basilio. 642.b.c
Gregorius Nazianzenus primo Cæsaream, inde Alexandriam se contulit. ibid.c
Gregorius Nazianzenus amice suscipit Basilium venientem Athenas, & liberat eum a ludibrio discipulorum. 643.d.e
Gregorius Nazianzenus præsto fuit Basilio disputanti. 644.a
Gregorius Nazianzenus & Basilius impollutos se seruauere ab errore Gentilium. 645.b
Gregorius Nazianzenus, recedente Basilio, remansit docens. ibid.d
Gregorius Nazianzenus recedens Athenis, veniens Constantinopolim, inuenit Cæsarium fratrem. 646.c
Gregorius Nazianzenus laudat Constantium Imperatorem. 775.a.e
Gregorius Nazianzenus excusatur de laude Constantij. 776.c
Gregorij Papæ Noni legatio ad Orientales. 502.e
Gregorij Papæ Noni litteræ ad Orientales. ibid.
Gregorius Præfectus, in quem Donatus Episcopus Carthaginensis contumeliosus. 587.e
Gregorius Senior deceptus ab hæreticis. 753.a. *eius excusatio.* ibid.
Gregorij Thaumaturgi ecclesia illæsa a terræmotu. 547.e
Guriæ & Samonis martyrum sepultura. 163.e
Gynæceis traditi Christiani a Licinio, sed liberati a Constantino. 184.e

H

H Adriani ædificium conuersum in ecclesiam. 381.b
Hadrianus martyr in Palæstina sub Maximino. 29.b
Hadrianus martyr cum socijs sub Maximino Nicomediæ. 56.d
Hadrianum templum Alexandriæ conuersum in ecclesiam a Constantio. 608.a.b
Hadrianopolitani martyres sub Constantio. 582.d
Hæresiarchæ & hæretici pœnitentes Romam venire soliti. 609.e
Hæresiarchæ numquam restituendi. 371.c
Hæresiarchæ, & eorum hæreses. Vide, Hæresis.

Hæresum certa nomina.

Hæresis Aetij in Oriente quomodo validata. 718.e
Hæresis Aetij. 747.e. 749.d. *damnata.* 749.b
Hæresis Apollinaris origo. 598.e
Hæresis Apollinaris cum Ariana in vnum conueniunt. 599.e
Hæresis Anomianorum quando. 729.a
Hæresis Anomiana sæx Arianæ hæresis. 768.b
Hæresis Ariana detecta & propalata. 147.e
Hæreses Audæi & Audianorum. 518.e
Hæresis Cyrtiana. 766.c
Hæresis Colluthiana. 149.b.d. 112.d
Hæreses Donatistarum. 221.e
Hæresis Duliana. 776.e
Hæresis Eucbaitarum. 778.e
Hæresis Exuconcianorum. 768.c
Hæresis Endoxij. 747.e.& *seq.*
Hæresis Eudoxiana. 763.e. & *seq.* eadem Eunomiana, & Aetiana. 764.b
Hæresis Eunomiana qualis. 764.c. & *seq.*
Hæresis Euphemitarum. 778.c
Hæresis Homuncionistarum, eademq. Photini. 702.a
Hæresis Macedoniana cum Ariana coniuncta. 763.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæresis Macedonij.761.a. eius propagatores. ibid.d
Hæresis Macedonianæ impugnatores. 762.b
Hæresis Martyriana. 778.d
Hæresis Massalianorum. ibid.b.c
Hæresis Photiniana. 766.c
Hæresis Psatyriana. ibid. c
Hæresis Trogloditarum, eademq. Eunomiana. 766.a
Hæresis Sacramentariorum. 502.a.b
Hæresis Sataniana. 778.d

Hæreses in communi.

Hæreses ab Ariana progenitæ. 766.c
Hæreses vt cognoscantur, regula auctoris. 762.e
Hæresis impugnans diuinitatem Spiritus sancti. 290.e
Hæresis impugnans diuinitatem Spiritus sancti ex Semiarianis. 755.e
Hæresis occupat complures monachos. 778.b.e
Hæresum nostri temporis prima fundamenta iecerunt apostatæ. 502.a
Hæresum defensores & oppugnatores, qualis illa sit doctrina, declararunt. 762.e

Hæretici.

Hæretici soliti appellare a iudicio Episcoporum ad Imperatorem. 125.a
Hæretici & schismatici Gentilibus deteriores semper cogniti. 264.b
Hæretici omnes edicto Constantini damnati. 346.d
Hæretici exclusi a priuilegijs Ecclesiæ concessis. 499.b
Hæretici semper inconstantes. 519.d
Hæretici Ariani. 391.b
Heretici Aeriani. ibid.b
Hæretici Antrhopomorphitæ. ibid.b
Hæretici Audiani quando. 523.c.d
Hæretici Euchaitæ. 391.b. 778.b
Hæretici Eustathiani. ibid.b
Hæretici Eutychiani. ibid.b
Hæretici ex monachis qui olim. ibid.b
Hæretici Iouinianei. ibid.b
Hæretici Massaliani. ibid.b. 778.b.c
Hæretici Meletiani. ibid.b
Hæretici Origenistæ. ibid.b
Hæretici Seueriani. ibid.b
Hæretici Martyriani. 778.c
Hæretici Photiniani, dicti Homuncionistæ. 702.a
Hæretici Sataniani. 778.d
Hæretici Trogloditæ, ijdem Eunomiani. 766.a
Hæretici Sacramētarij lōge deteriores Donatistis. 502.a.b
Hæretici odio habendi. 530.a.536.b
Hæretici nostri temporis veteris deteriores. 536.c
Hæretici magis quam serpentes fugiendi. 544.d
Hæretici & hæresiarchæ pœnitentes Romam venire soliti. 605.e
Hæretici supponunt falsas epistolas nomine Iulij Papæ. 624.a
Hæretici crudeliores Gentilibus. 674.b.c
Hæretici necati a Lupicino Prætore. 778.d
Hæreticis & schismaticis magno periculo indulgent Principes. 420.c
Hæreticis remedium salutare ab Hilario datum. 758.c
Hæreticos solitos fidei professionem nota temporis consignare. 276.b
Hæreticorum canones interdum a Catholicis recepti reperiuntur. 522.c
Hæreticorum consueta opera. 536.b
Hæreticorum inconstantia, vt numquam in vna eademque sententia permaneant. 550.b
Hæreticorum occisorum vsi eloquentia interdum Patres. 551.a
Hæreticorum communicatio tam detestanda, vt in carcere positus Eusebius Vercel. Episcopus potius fame mori delegerit, quam ab Arianis cibum capere. 691.d
Hæreticorum fides semper mobilis. 757.d.e.& seq.
Hæreticorum recentiorum cum Eunomio affinitas. 765.b
Hæreticum se esse fingere quouis prætexiu non licere. 650.e
Hecatis simulacrum præstigijs Maximi immutatū. 613.a
Helena mater Constantini. eiusque genus. 3.e
Helena errore credita Bithyna. ibid.e
Helena perperam credita Drepania, & hospitis filia. ibid.e
Helena Britanna, non Bithyna. 4.e
Helena coniux ne, an concubina Constantij fuerit. 4.e
Helena repudiata a Constantio. 5.a
Helena cur concubina potius quam coniux Constantij credita. 5.d
Helena quomodo ex concubina effecta sit coniux. 5.e
Helena cur stabularia dicta. 6.a
Helena filia vnius ex Regulis Britanniæ. 5.b
Helena cur vilis femina reputata. 5.b.c
Helena mater Constantini visa fauere Iudæis. 144.e
Helena an post vel ante Constantinum fuerit Christiana. 145.a
Helena quando petijt Orientem. 145.b
Helena filia Constantini gemella cum Crispo. 227.d
Helena Augusta fleuit Crispum occisum. 233.e
Helena Augusta interfuit Romano Concilio cum Constantino. 265.c.267.a
Helena Hierosolymam petijt. 352.b.c. *duo erexit ibi templa.* ibid.
Helena quærit S. Crucem, & inuenit. 353.b
Helena Hierosolymis ministrat sacris virginibus. 357.d
Helena sepulchrum martyris Luciani exornat. 358.a
Helena moriens pia filio præcepta dedit. 359.c
Helena relata ad superos. 359.a
Helena vbi sepulta. 359.e.360.a
Helena Constantinopolim deportata. 360.a
Helena Hierosolymis Romam reuersa. 360.b
Helena vxor Iuliani quid passa ab Eusebia Augusta. 699.c
Helena coniux Iuliani Romæ sepulta. 769.b
Helenæ plures. 227.c.& seq.
Helenæ genus. 6.a
Helenæ pater. 6.b
Helenæ matris nomine templum a Cōstantino Bethlehem erectum. 352.a
Helenæ insignis pietas. 357.d
Helenæ munificentia erga omnes. 357.e
Helenæ statua in luco Daphnes. 358.d
Helenæ obitus quando. 358.e
Helenæ funus ac memoria. 359.a
Helenæ numisma post mortem cusum: eius declarationes. 359.b
Helenæ effigies in nummis solita cudi. ibid.c
Helenæ sepulchrum Romæ. 360.a. *de ea inscriptiones.* ibid.c.d
Helenæ matris Constantini statua in Daphne. 610.c
Heleniana basilica Romæ. 360.b
Helenopolis ciuitas in Bithynia falso credita patria Helenæ Augustæ. 4.d
Helenopolis ex Drepano in Bithynia. 358.c
Helenopontus ab Helena dictus. 358.e
Heliodorus Episcopus adiumento Hilario fuit in Græcis litteris. 663.c
Heliogabalus gemmatum gestabat diadema. 469.d
Helladius socius Arij quid cū alijs ad Alexandrū. 191.c

Hellanicus Episcopus Tripolis aduersarius Arij. 189.b
Hellel, aliter Iulij, Patriarcha Iudæorum. 376.e. *baptizatur occulte.* 377.a
Helpidij Præfectura. 372.e.373.c
Henricus Imperator lanceam Constantini dedit Othoni filio. 337.a
Heraclides Episcopus Oxyrinchi Catholicus. 680.d
Heraclianus Comes persecutor Alexandriæ. 534.a
Heraclius Comes mittitur contra Athanasium. 674.d. *persecutio ab eo facta.* ibid.e
Heraclius proponit edicta de priuatione Athanasij, & confirmatione Georgij. 674.e
Herbipolensis Academiæ disputatio de Symbolo Athanasij. 503.c
Hermeneg ldus recentior Iacobus Marchion Badenus. ibid.c
Hermias lanator pedum peregrinorum ab Arianis dira passus Alexandriæ. 676.e
Herminus Episcopus Thessalonicæ subscribit cōtra Athanasium. 629.e
Hermippus martyr Nicomediæ cum socijs. 56.c
Hermolaus medicus martyr Nicomediæ cum socijs. ibid. c
Hermocrates martyr Nicomediæ cum socijs. ibid.c
Hermogenes Episcopus Cæsareæ Cappadociæ perperam ponitur interfuisse Nicæno Concilio. 285.b
Hermogenes Præfectus Aegypti successor Mennæ. 25.a
Hermogenes cruciat Mennam. 25.a. *ad Christum conueritur.* ibid.c. *eius martyrium.* ibid.c
Hermogenes Dux, persecutor, fautor Macedonij, quid Constantinopoli aduersus Paulum. 541.a. *idem a Catholica plebe occisus.* ibid.
Hermon Episcopus Hierosolym. moritur. 98.b
Herois martyr in Armenia cum socijs sub Maximino Imperatore. 57.c
Herpalio cum collegis missus a Cōstantino legatus. 367.a
Hesychius confessor laudatus a Petro Alexandrino. 15.b. *idemq. martyr.* 51.c
Hesychius interpres diuinæ Scripturæ. 15.b
Hesychius Episcopus confessor. ibid.
Hesychius cum socijs martyr in Armenia. 57.c
Hesychius ab Arianis missus Romam. 497.a.498.a
Hesychius Castrensis cum Musæano præfectus Concilio Sardicensi. 562.d
Hieremias martyr in Palæstina. 20.e
Hieronymi Rubei historici cum auctore controuersia. 482. e
Hieronymi Chronicon vsque ad Valentinianum iterum Consulem. 238.e
Hieronymi labor in ordinando Eusebij Chronico. 339.a. *auxit illud.* 340.a
Hieronymi Chronicon interdum inuersum. 610.a
Hieronymi sententia de lapsu Episcoporum Ariminensis Concilij declaratur. 737.c
Hieronymi locus de Acacio & Apollinari interpretatus. 768.d
Hieronymus memoria lapsus ponens Siluestrū pro Melchiade. 167.a
Hieronymus transtulit potius, quam scripsit Vitam Antonij. 727.e
Hierosolyma noua extructa a Constantino. 350.e
Hierosolymæ a Constantino expurgatæ, & sacris ædificijs exornatæ. 348.e.349.350.
Hierosolymam frequens peregrinatio. 360.d
Hierosolymā ad Encænia vocantur Tyro Episcopi. 436.b
Hierosolymis templum Resurrectionis erigitur. 349.e
Hierosolymis erecta sex templa a Constantino. 353.a
Hierosolymis Crux inuenta. 353.b
Hierosolymis ingens prodigium visum de apparitione signi S. Crucis. 631.d. *quid portenderit.* 632.a
Hierosolymorum Episcoporum successio. 98.c.616.c
Hierosolymitana Ecclesia subdita Cæsariensi. 317.e
Hierosolymitana Ecclesia dicta mater omnium. 318.a
Hierosolymitana Ecclesia agitata turbinibus. 617.a.b
Hierosolymitanæ Ecclesiæ priuilegia cognita a Nicæno Concilio. 317.d. *quænam sint illa.* 318.c
Hierosolymitani templi descriptio ædificati a Constantino. 351.a
Hierosolymitani templi Encænia decernuntur. 436.b. *quando facta, & a quibus.* ibid. *Marino Præfecto opus iniunctum.* 436. c
Hierosolymitani Concilij Synodica. 430.c. *probat confessionem Arij.* ibid.e. *nullius fidei Concilium habitum, idemq. cum Tyrio existimatum, ibiq. vox Consubstantialitatis silentio prætcrita.* 440.a.b. *quorum causæ ibi tractatæ.* 440.c
Hierosolymitanū Concilii in dedicatione tēpli. 436.c. *Episcopi ex quibus locis profecti.* ibid. *quid illic actū.* ibid. *cur ab Eusebio Cæsariensi adeo laudata Synodus illa.* 437.d. *Arius & Ariani in illa Synodo recepti.* ibid.e
Hierosolymitanum Concilium sub Athanasio. 603.c. *eius epistola Synodalis de Athanasio.* ibid. d. *nomina Episcoporum, qui illic interfuerunt.* ibid. e
Hierusalem patria omnium Christianorum. 26.e
Hilarion Abbas visitat Episcopos exules in Aegypto. 678.e
Hilarion Abbas celebrat die natalem S. Antonij. 727.d
Hilarion curat filios Aristænetæ. 772.e.& seq.
Hilarionis ætas & professio. 678.e
Hilarij Episcopi Pictauiensis instituti ratio in probando Concilij Sardicensis fidem. 579.d
Hilarij Episcopi exilij tempus. 652.c
Hilarij Episcopi inuectiua in Constantium de exilio Episcoporum. 652.b
Hilarij petitioni in quo indulsit Constantius. 665.e
Hilarij Episcopi Pictauiensis exilium ex Concilio Byterensi. 694.a
Hilarij Episcopi tempus exilij. ibid.a
Hilarij studium pro Episcopis Galliarum. 695.b
Hilarij scientia de dogmatibus Ecclesiasticis infusa potius, quam acquisita. ibid.e
Hilarij consilium de admonendo Galliæ Episcopos ante Synodum Ariminensem. 725.b
Hilarij libelli dati ad Constantium. 757.b
Hilarij mira in dicendo libertas. 759.a
Hilario cur non illata est, sicut alijs, & cum alijs, molestia ab Arianis. 663.d
Hilario redeunti Romam S. Martinus festinauit occurrere. 760.b
Hilarius Episcopus dat libellū Constantio pro persecutione sedanda. 663.e.& seq.
Hilarius quando creatus Episcopus Pictauiensis. 663.a
Hilarius magnopere laudatus a S. Hieronymo. ibid.b
Hilarius coniugatus electus Episcopus. ibid.c
Hilarius interdum stylum depressit de industria. ibid.d
Hilarius in Phrygia relegatus. 696.a
Hilarius haud natus legitimam formulam fidei Sirmiensis. 702.d.703.b
Hilarius Catholicas eas putauit assertiones, in quibus nomen Substantiæ esset expressum. 712.c
Hilarius præmonet Gallos, ne decipiantur ab Arianis in Synodo. 724.b
Hilarius quando scripsit librum de Synodis. ibid. d. & seq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hilarius fauit Semiarianis contra Arianos. 725.e. *quo consilio fecerit.* ibid. & seq.
Hilarius quid ad Orientales. 726.a
Hilarius Episcopus Pictauiensis compellitur ire ad Concilium Seleucienſe. 741.d. *quid ibi ipſe.* 742.b
Hilarius in Concilio Seleuciæ cum Aegypti Episcopis tantum communicat. ibid.c
Hilarius quid in Concilio Constantinopolitano cum Constantio. 757.a
Hilarius ex inſperato relaxatur exilio. 760.a
Hilarius redit in Occidentem. ibid.
Hilarius perſecutor Alexandriæ. 534.a
Hilarius Comes Syriani contra Athanaſium in Aegypto. 639.e.640.a.668.d
Hilarius diaconus Romanæ Eccleſiæ legatus a Liberio miſſus ad Conſtantium. 635.a
Hilarius diaconus nolens ſubſcribit contra Athanaſium: exulat poſt verbera. 638.c. *eius mira conſtantia in verberibus ferendis.* ibid.
Himerius profeſſor Athenis ſub Conſtantio. 642.b
Hippocentaurus viſus Antonio. 543.a.b
Hippolytus damnatus in Concilio Romano. 265.c
Hiſpanus nomine Aegyptius auctor ſalutis Conſtantini. 236.b. *quis hic fuerit.* ibid.
Hiſtoria vera ne vel falſa ſit, ex temporis ratione cognoſcitur. 4.b
Hiſtoria Euſebii duplex. 339.d
Hiſtoria de Meletianis ab Epiphanio recitata reſpuitur. 14.a. 49.b
Hiſtoria de rebus Arij licet nota, tamen perplexa. 373.b
Hiſtoriam ex panegyricis intexere periculoſum eſſe. 2.b
Hiſtorici negantes necem Criſpi & Fauſtæ hallucinati ſunt. 230.d
Hiſtorici Latini aſſertores necis Criſpi. 230.e
Homeritæ a Theophilo conuerſi dicuntur. 526.b
Homicidium apud Gentiles quomodo expietur. 235.e
Homines permixti alia ſpecie animalium ſæpe viſi. 543.b
Homouſion & Homiuſion deleri placuit Arianis in Concilio Ariminenſi. 703.a
Homouſion, vox in Nicæno Concilio inuenta ad perfectam deſtructionem hæreſis Arianæ. 296.a. d. *haud noua, ſed a Patribus vſurpata. ibid.e. teſtantibus etiam Ethnicis, id ſemper in Eccleſia creditum.* 397.a
Homuncioniſtæ hæretici. 702.a
Honor præſtandus ſacerdotibus ab Imperatoribus. 280.c
Hormiſdas Rex Perſarum. 35.c
Hormiſdas Epiſc. in Perſide martyr ſub Sapore. 552.d
Hoſpitalitas Thebanorum Chriſtianorum frequentiſſima. 156.e
Hoſpitium & hoſpites Athanaſij Romæ. 501.a
Humano ſanguine ſolitam curari lepram. 239.c
Hunni quando irruperunt in Gallias. 558.c
Hymnum in Bacchi laudem quod cani audiuerint Apollinares, excommunicantur a Theodoto Epiſcopo Laodicenſi. 598.c.d
Hymnus Glorificationis auctus a Nicæno Cœcilio. 327.b. 328.b
Hypatia virgo doctiſſima. 24.a

I

Iacobi Perſæ martyrium ſub Sapore. 552.a
Iacobi Niſibitæ res geſtæ aduerſus ingruentes Perſas. 490.e.& ſeq.
Iacobi Epiſcopi Niſibitæ obitus & ſepultura. 492.d. *eius ſcripta.* ibid.e
Iacobus Epiſcopus Niſibis interfuit Nicæno Concilio. 283.b
Iacobus Epiſcopus Niſibis pugnat cum Alexandro Epiſcopo Conſtantinopolitano aduerſus Arium. 568.b
Iacobus Epiſcopus Niſibis defendit ciuitatem ab exercitu Perſarum. 491.e
Iacobus Epiſcopus martyr in Perſide ſub Sapore. 552.c.d
Iacobus Marchio Badeni martyr noſtri temporis. 503.c
Iamblichus philoſophus, idemq. magus, quid in balneis Gadarenſibus, 378.c.& ſeq.
Ianuarius Epiſcopus in Africa Catholicus ſub Conſtantino. 166.e
Ianuarius Epiſcopus Beneuentanus an miſſus ſit legatus ad Concilium Sardicenſe. 561.e
Iberi conuerſi ad fidem per feminam Chriſtianam. 374.d
Iberi populi quinam. 375.e
Iberorum legatio ad Conſtantinum pro miniſtris Eccleſiæ accipiendis. 375.d
Iberorum Rex a Deo iuſte punitur denſitate caliginis. 375.a. *idem dictus nomine Bacurius.* 376.c
Idola expoſita deriſioni a Conſtantino. 362.a.363.d
Idolorum quædam templa a Conſtantino ſpoliata. 362.a
Idolorum cultura a Conſtantino ſublata. 364.c. a *Theodoſio omnino ablata.* ibid.d
Idolorum ſacra turpia a Conſtantino ſublata. 364.e
Idolorum ſacra a Conſtantio vetita. 529.b
Idolum Pan a Conſtantino ſublatum. 363.c
Idololatria per Maximinum reſtituta & aucta. 22.e. *iterum.* 63.d
Idololatria a Conſtantino compreſſa. 348.d
Idololatria debellata virtute Crucis. 385.b.& ſeq.
Idololatriæ peſſumdatio ſub Conſtantino. 186.b.& ſeq.
Idololatriæ reſtitutor Arius. 530.e
Idololatriam penitus conuellendam eſſe perſuadere conatus eſt Iulius Maternus Imperatoribus Chriſtianis. 484.a
Idololatræ a Conſtantio exagitati. 529.b
Ieiuni tantum offerant ſacrificia. 324.e
Ieſu nomine Ioſephus Iudæus multa operatur miracula. 379.e. 380.a
Ignis pœna aperto ore cito conſummatur martyrij. 163.e
Ilium deligitur a Conſtantino in nouam ciuitatem erigendam. 269.c
Imagines Marci & Pij Imperatorum Conſtantinus formauit. 87.b
Imagines Petri & Pauli oſtenſæ Conſtantino. 240.d
Imagines Chriſti & Apoſtolorum Petri & Pauli ſimul ſolitæ pingi. 240.e
Imagines Angelorum argenteæ in baſilica Lateranenſi. 249.d
Imagines Conſtantini a Maxentio deiectæ. 70.e
Imago Chriſti Saluatoris in numiſmate Criſpi Cæſaris. 232.e.233.a.b
Imago Chriſti cum Deiparæ imagine a dextris, & Ioannis Baptiſtæ a ſiniſtris. 293.c
Imago Petri Apoſtoli a ſiniſtris, & Pauli a dextris formari ſolita in ſacris diplomatibus. 293.c
Imagines Conſtantini Chriſti Cruce decoræ. 335.e
Imagines Cõſtantini æmulati ſunt alij Imperatores. 336.c
Imagines Conſtantini repræſentantes ipſum cælum aſpicientem. 336.e
Imagines Conſtantini repræſentantes eum precantem expanſis manibus Deum. ibid.
Imagines ſuas noluit Conſtantinus affigi templis idolorum. 365.e. *vetuit edicto.* ibid.
Imagines piæ a Conſtantino compoſitæ. 268.a
Imagines ſacræ in baſilicis Iulij Papæ. 623.d
Imagines Imperatorum quomodo exponerentur venerandæ. 590.d.e
Imaginibus argenteis exornatum baptiſterium Conſtantini. 246.d
Imaginibus ſacris ornata templa a Conſtantino Hieroſolymis erecta. 351.e
Imaginibus ſacris Silueſter ornat Vrbis eccleſias. 441.b
Imago togata ſub inſcriptione ſepulchrali cum ☧, Chriſti nominis nota. 74.e. 75.a
Imago Conſtantini cum dracone ſuperato pingi ſolita. 258.d
Imago Aquileiæ poſita de Conſtantini Imperio. 2.c
Imago Conſtantini lapidatur ab Aegyptijs. 274.c
Imago Conſtantini cum Labaro & ſerpente compreſſo. 336.b
Imago clypei Imperatoris Chriſti nomine inſigniti. ibid.c
Imago Conſtantini velata, & inſtar aurigæ in nummis cuſa. 466.d
Imago Dei a Senatu erecta tempore Conſtantini. 87.d
Imago ſancti Silueſtri cum dracone cur effingi ſolita. 258.d
Imago S. Nicolai. 369.b
Imperatores vetuerunt Chriſtianos relinquere bona ſua Eccleſijs. 36.e
Imperatores Chriſtiani nonnulli dicti Pontifices Maximi. 95.a.e. *cum id ceſſaut.* 96.a. *immunes tamen a ſacris Gentilium.* 96.c
Imperatores legem Papiam decurtantes. 215.c. 332. 333.
Imperatores veriti nimiũ ditare Eccleſias, eis relinquendi bona ademerunt facultatem. 224.e
Imperatores Chriſtiani abſtinuerunt a donis templorum. 250.e
Imperatores Ethnici cum Conſtantino collati quales ſolent. 267.b. & ſ.q.
Imperatores quomodo ad ſe venientes excipere debeant Epiſcopos. 280.c
Imperatoris partes in Synodo quæ eſſe debeant. 297.e
Imperatorum ſepulchra templa Apoſtolorum. 460.d
Imperatores ſepeliri ſoliti in atrio baſilicæ Apoſtolorum. 467.d. *ob id ianitores Piſcatorum dicti.* ibid.
Imperatores Chriſtiani cur non omnes eodem modo felices. 477.b
Imperij Romani diuiſio facta a Conſtantino in filios. 476.b
Imperium Romanum a Conſtantino diuiſum filijs. 448.a
Incantatores Conſtantinus lege damnauit.
Indi a Theophilo inſtituti ad fidem. 638.a.b
Indi legatos miſerunt ad Conſtantinum. 337.b
Indorum nonnulli ad fidem perducti per Frumentium & Aedeſium. 373.d
Indictio Synodi Sardicenſis. 557.c
Indictionum origo male probata. 97.a.& ſeq. *Auctoris de ea opinio.* 98.a.& ſeq.
Indictiones quando inuentæ ad annorum numerum conſignandum. 98.a.e
Indictionum nomen vnde. 98.c
Indictio cur etiam dicta Diſtributio, & Fuſio. 98.d
Indictio quare incipiat menſe Septembri. 98.e
Indictiones ab Imperatore indicente denominatæ. 99.a
Indulgentia Conſtantini de Donatiſtis, eos ab exilio relaxando. 219.c
Indulgentiam Conſtantinus dat ob partum Criſpi & Helenæ. 227.d
Ingenitos duos affirmare Catholicos, calumnia fuit Arianorum. 189.d
Ingentij Acta. 123.c
Ingentij Decurionis crimen falſi cauſam dedit limitandi priuilegij Decurionum. 124.b
Ingentius ſcriba tortus in cauſa Felicis Epiſcopi Aptungitani. 121.d. *ſubornatus hic a Donatiſtis contra Felicem.* 122.b
Ingentius mitti iuſſus a Conſtantino ad iudicium Arelatenſe. 123.c.124.a
Innocentij Papæ epiſtolæ locus de fermento extra ciuitatem non mittendo elucidatus. 114.c.d.e
Inſcriptio ſepulchralis cum imagine togati hominis haſtam cum ☧ Chriſti nominis nota geſtantis. 74.e. 75.a
Inſcriptio de victoria Conſtantini. 88.b
Inſcriptio de tributo vbique per Conſtantinum remiſſo. 92.e
Inſcriptio Arcus Conſtantini. 85.b
Inſcriptio tituli Crucis in Vrbe collocata. 85.b
Inſcriptiones titulorum Pont. Max. Chriſtianorum Imperatorum. 94.e.95.b
Inſcriptionis vultus pœna ſublata a Conſtantino. 149.e
Inſcriptiones de ſancta Helena matre Conſtantini. 360.c.d
Inuentio S. Crucis. 357.e. *quæ tunc miracula accidere.* 358.e. *eius hiſtoria.* 357.e
Ioannis Baptiſtæ reliquiæ datæ a Leontio Gregorio Epiſcopo Maioris Armeniæ. 60.b
Ioannis Baptiſtæ imago argentea in Baptiſterio Conſtantini. 246.d
Ioannis Baptiſtæ imago cum imagine Chriſti, & Mariæ Virginis. 293.c
Ioannis ſigniferi Meletianorum pœnitentia. 419.b. *eius litteræ ad Conſtantinum, Conſtantini litteræ ad eum.* ibid.c. *vocatur a Conſtantino.* ibid.c
Ioannes Epiſcopus Meletianus laudatus ab Epiphanio. 343.d. *ſubrogatus in locum Meletij.* 344.d
Ioannes Epiſcopus Meletianus profectus Conſtantinopolim ab Euſebianis perſuadetur reſilire ab Athanaſio. 419.e
Ioannes Epiſcopus Meletianorum nouas contra Athanaſium calumnias ſtruit. 419.e. 420.e
Ioannes princeps Meletianorum damnatur exilio. 445.e
Ioannes Aegyptius cæcus magnæ memoriæ vir. 40.a
Ioannes Epiſcopus in Perſide interfuit Nicæno Concilio. 337.d
Ioannes Epiſcopus martyr in Perſide ſub Sapore. 552.e
Ioannes alter Epiſcopus martyr in Perſide ſub Sapore. ibid.d
Ioannes presbyter Nicomedienſis auctor Actorum S. Baſilei Epiſcopi. 147.e
Ioannes Chryſoſtomus ex canone Concilij Antiocheni patitur preſſuram. 520.e
Ioannes & Paulus aulici Conſtantiæ filiæ Conſtantini. 410.b
Ionas cum Barachiſio martyr in Perſide ſub Sapore. 553.b
Ioſeph Comes hoſpes Chriſtianorum Catholicorũ ſub Conſtantino. 377.b
Ioſepho Iudæo ſæpe Chriſtus apparet, & vt credat admonet. 379.d
Ioſephus Iudæus factus Chriſtianus Comitatus honore donatus a Conſtantino. 376.d
Ioſephus Iudæus male habitus a ſuis. 380.d
Ioſephus Apoſtolatus munere inſignitus. 376.d.e
Ioſephus ab aquis diuina ope liberatus ad Conſtantinum ſe contulit. 380.d
Ioſephus ex Iudæo Chriſtianus ædificat eccleſias in Palæſtina. 381.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iosephus adhuc Iudæus in nomine Christi miracula operatur. 381.d
Iosephus Comes hospes S. Eusebij Episcopi Vercellensis exulis. 689.e
Iosephus Scaliger erroris arguitur de origine Indictionum. 97.d
Iouiani Imp. numisma cum Labaro Crucis signo & Christi nomine decoro. 76.a
Iouinianei hæretici ex monachis. 391.b
Irenæus presbyter legatus Athanasij ad Episcopos pro subscriptione. 606.e
Isaac Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 552.d
Isachar falso assertus Pontifex Iudæorum. 144.b
Isacius martyr cum socijs Alexandriæ sub Maximino. 51.c
Ischyras martyr in Aegypto sub Maximino. 51.d
Ischyras pseudoclericus depositus in Synodo Alexandrina sub legato Osio. 212.a
Ischyras mentitus clericus agit presbyterum. 382.b
Ischyras contra Athanasium accusationes instituit, suadentibus Meletianis. 412.a
Ischyras pœnitentiam agit de falsa in Athanasium accusatione. 412.b
Ischyras litteris veniam petit ab Athanasio. 412.c
Ischyras accusator Athanasij in Concilio Tyri. 425.c. *qualis hic semper.* 429.e.430.c
Ischyras ob præmium calumniarũ eligitur in Episcopum, ædificata illi ecclesia ab Imperatore. 435.c. *& seq.*
Isidori narratio de Osio & Gregorio Episcopo Eliberino refellitur. 706.e.707.a.b
Isidorus Mercator mendaciorũ contextor arguitur. 457.e
Isidorus monachus vidit Antonium. 50.e
Isidorus comes Athanasij Romam. 500.e
Ision Meletianus legatus cum collegis ad Constantinum Imperatorem. 392.a. *damnatur a Constantino.* ibid.c
Iudas Crucis propalator redditus Christianus. 356.b
Iudas Patriarcha Iudæorum successor Hellel. 378.a.*eius res turpiter gestæ.* ibid.
Iudæi a Constantino lege cohibiti. 144.a.146.b
Iudæi liuore tabescentes insaniunt in Christianos. 144.b. 146.b
Iudæi a Constantino auriculis amputati ob seditionem. 144.c
Iudæi vetiti ducere feminas Christianas in vxorem. 499.e
Iudæi occasione facinoris in Iosephum admissi Constantini rescripto coercentur. 381.b
Iudæi magicis præstigijs impedire conantur Iosephi studium in erigendis ecclesijs. ibid.c
Iudæi & Gentiles in Catholicos Christianos Alexandrinos armati. 530.a.b
Iudæi in Palæstina tumultuantes compressi sunt a Gallo Cæsare. 634.d
Iudæis inhærere nefandum. 308.b
Iudæorum disputatio Romæ cum Siluestro cuius fidei sit. 144.d
Iudæorum magistratus sub Constantino, Patriarchæ, Apostoli, & alij. 376.e
Iudæos non afficiendos molestia aliqua, legibus sancit Constantinus. 460.e
Iudaico more Pascha celebrantes in Nicæno Concilio correcti. 307.b
Iudices dati in causa Cæciliani. 105.b
Iudices cognitores quid agant in Synodis. 412.c
Iudices sæculares abstinere debent a causis Episcoporum. 664.a.665.e
Iudices cognitores præfecti a Constantio Synodo Sirmiensi. 587.b
Iudicium Episcoporum quale esse debet ex sententia Constantini. 108.b
Iudicium Episcoporum delatum ad tribunal Proconsulis ex culpa Donatistarum. 122.e
Iudicium Ecclesiasticum ab Episcopis tractandum sanciuit Constantinus. 125.e. *numquam esse infringendum.* 126.a
Iudicium tertium Constantini post Arelatense Concilium in causa Cæciliani. 164.b.c
Iudicium sæculare Ariani interpellant aduersus Episcopos. 287.c
Iudicium Episcoporum ratum firmumq. esse debere Constantinus constituit occasione S. Nicolai. 370.b
Iuliana virgo filia Africani martyr Nicomediæ sub Maximino. 56.c
Iuliani Apostatæ calumnia in Constantinum de magistratibus collatis in barbaros. 468.e
Iuliani Apostatæ calumnia in Constantinum, quod delicijs deditus esset. 469.b. *carpit comam Constantini.* ibid.d. *sed calumniosè.* 470.c
Iuliani filij Constantij ætas. 477.b
Iuliani Apostatæ educatio. 477.d. *& eruditio.* ibid. *magister primus Mardonius.* ibid.e. *adhibita illi custodia, ne deflecteret a Christiana pietate.* 478.a
Iuliani cura commissa Eusebio Nicomediensi. ibid.b
Iuliani ætas tempore clericatus suscepti. 554.b
Iuliani dona oblata martyri respuuntur. 554.c
Iuliani oblatio instar Caim. ibid.
Iuliani magistri Ethnici, Mardonius, & Maximus. 555.b
Iuliani secretior causa proficiscendi Athenas. 641.c
Iuliani coniux Helena vexata ab Eusebia Augusta. 699.c
Iuliani coniux Romæ sepulta. 769.b
Iuliani epistola ad Iulianum auunculum. 772.c
Iuliano imperare incipienti quæ visiones apparuere. 770.c. *& seq.*
Iuliano quæ in Illyrico apparuere prodigia. 772.a
Iulianus Apostata quomodo canem mutauit in bircum. 470.e
Iulianus cum Gallo fratre liberatus a cæde. 477.b
Iulianus cum fratre Gallo initiatur clericatu. 554.b
Iulianus ædificat templum Mamanti martyri. 555.a
Iulianus Apostata imbutus Ethnicismo a philosopho Gentili. ibid.a.b
Iulianus ad discendum pernici ingenio. 556.a
Iulianus adhuc adolescens defecit occulte a fide. 555.e
Iulianus Apostata totus in captandis responsis de futuro, quod ambiebat, Imperio. 612.c
Iulianus signo Crucis abegit dæmonem. ibid.d
Iulianus semper versatur cum magis. ibid.e
Iulianus studiosissimus Iablichi philosophi. 555.e.613.b
Iuliani plures apostasiæ. ibid.d
Iulianus se confert ad Constantium. 641.a. *quas passus accusationes.* ibid.b
Iulianus Athenas venit. ibid. b. *de Iuliano quid auguratus Gregorius Nazianzenus.* ibid.d
Iulianus initiatus Eleusinijs sacris inter Eumolpidas relatus. ibid.e
Iulianus creatur Cæsar a Constantio. 666.a
Iulianus in Gallia fauet Catholicis. ibid.d
Iulianus in Gallia occulte supplicabat Mercurio. 667.d
Iulianus in Gallijs fauit Hilario Episcopo Pictauiensi. 666.d.694.b
Iulianus redarguit Martinum inopportuno tempore missionem petentem. 699.a
Iulianus ab exercitu acclamatus Augustus. 721.a
Iulianus Cæsar in Gallijs exercet magiam. 728.d

Iulianus fouebat magos, quos dicebat philosophos. ibid.e
Iulianus acclamatur Imperator. 769.b
Iulianus quousque simulauit se Christianũ. 770.b.*& seq.*
Iulianus festa celebrat cum Christianis. ibid.c
Iulianus quid a Genio accepit. ibid.d
Iulianus palam cœpit deos colere. 771.b
Iulianus patitur insidias a Constantio. 771.c
Iulianus apud Constantium se excusat. 772.b
Iulianus martyr cum socijs sub Maximino. 33.b
Iulianus martyr cum Basilissa. 94.e
Iulianus martyr cum Macrobio sub Licinio. 164.a
Iulij Papæ querela de electione Gregorij in locum Athanasij. 517.c
Iulij Papæ exhortatio ad Eusebianos. 537.c
Iulij litteræ plures ad Eusebianos. ibid.d
Iulij Papæ litteræ ad Ecclesiam Alexandrinam. 594.e
Iulij Romani Pontificis obitus. 622.e. *falso illi adscribitur exilium.* 623.a
Iulij Papæ basilicæ ornatæ sacris imaginibus. ibid.d
Iulij res gestæ. ibid.
Iulij nomine epistolæ falsæ vulgatæ. ibid.e.*& seq.*
Iulius Papa succedit Marco in sede Pontificia. 459.b
Iulius Papa Synodum Romæ habet centum & sexdecim Episcoporum. 481.c
Iulius Papa etiam confirmat Nicænam Synodum. ibid.e
Iulius Papa recipit legatos ab Eusebianis & ab Alexandrinis missos. 494.c. *quid cum eis gestum.* 497.a. *quid tantum Arianis indulserit.* ibid.e
Iulius Papa contra Athanasium tentatur ab Arianis. 494.c
Iulius Papa vocat Eusebianos Romam ad Synodum. 500.a
Iulius Papa legatos mittit in Orientem. ibid.b
Iulius Papa cognoscit causam Athanasij in Concilio Romano. 525.c
Iulius Papa Athanasium Romæ absoluit in Synodo. ibid.c
Iulius Papa cognoscit causam Marcelli Romæ. 526.d
Iulius Papa contemptui habetur ab Eusebianis. 528.c
Iulius Papa recipit profugos Episcopos ab Aegypto. 535.e
Iulius Papa quid cũ recipit litteras ab Eusebianis. 536.d
Iulius Papa quid rescribat ad Eusebianos. 536.e
Iulius Papa cur mitius agat cum Eusebianis. 537.e
Iulius Papa frequenter habet Synodos Episcoporũ. 538.b
Iulius Papa legationem Gregorij Ariani Episcopi Alexandrini non admisit. 539.a.b
Iulius Romanus Pontifex recipit Episcopos exules, & pro eorum restitutione laborat. 541.c
Iulius quando scripsit litteras pro exulibus Episcopis. ibid.
Iulius Papa respuit Arianorum confessionem quartam Antiochiæ editam. 549.a
Iulius Papa pro Athanasio ad Constantem scribit. 557.c
Iulius legatos mittit ad Constantem pro Synodo indicenda. 557.a
Iulius Papa agit apud Constantem pro indictione Concilij Sardicensis. 557.c
Iulius conuocat Episcopos ad Synodum Sardicensem. 557.c
Iulius Papa per legatos interfuit Concilio Sardicensi. 561.e
Iulius Papa accipit litteras ex Synodo Sardicensi. 564.e
Iulius Papa excõmunicatus ab Arianis in Concilio Philippis habito. 577.e
Iulius Papa recipit Athanasium, & litteris eius reditum comitatur. 594.e
Iulius Papa prædicat laudes Athanasij. 595.a
Iulius Papa recipit libellum pœnitentiæ Vrsacij, & Valentis. 605.b
Iulius Papa fecit basilicas duas. 623.d
Iulius Papa vbi sepultus, & sedes eius quamdiu vacauit. 624.e
Iulius socius Arij quid cum alijs ad Alexandrum. 191.c
Iulius diaconus Romanus sub Siluestro. 266.d
Iulius Episcopus Mediolanensis interfuit Romano Concilio. 482.d.483.e
Iulius Firmicius Maternus Episc. Mediolanensis. 483.e
Iulius Firmicius Maternus, qui scripsit librum de Matheſi, diuersus ab eo qui scripsit aduersus errores profanæ religionis. 646.e
Iulij Materni studium pietatis. 484.c. *aduersus idola.* ibid.e
Iulius Antonius Sanctorius Cardinalis propugnator causæ Felicis. 715.d
Iuramentum militare Christianorum. 614.b
Iusti cur finantur sic affligi. 670.c
Iustina martyr Nicomediæ cum Cypriano. 56.c
Iustinus Imperator illusus a mago per frenum Constantini liberatur. 357.b
Iuuencus Hispanus clarus sub Constantino. 475.c

L

Labari forma qualis. 74.c.d.e.75.76.a.b.465.d
Labari antiquitas. 77.e
Labarum ornatur Crucis signo a Constantino. 74.c.d
Labarum non vnum, sed plura esse solita in exercitu. 77.a
Labarum an idem quod Cantabrum. 78.b
Labarum in quo differat a Cantabro. 78.d
Labarum vnde dictum. 78.e
Labarum quomodo a labore. 78.e
Labarum a Græcis Laborum nominatum esse. 79.a
Labarum gestando præpositi quinquaginta viri. 79.c
Labarum Cruce insignitum liberat illud gestantes. 174.a
Labarum contra Labarum progressum ad prælium. 626.e
Labarorum veterum forma. 76.e.77.a
Labarorum præpositi quinam. 79.b.c
Lactantij textus deprauatus. 147.b. *ab auctore restitutus.* ibid.
Lactantij scripta quæ & qualia. 164.e
Lactantij scripta cur recensita inter apocrypha. 165.a.b. *eius obitus.* ibid.c
Lactantio Christiano rhetori datur Crispus Cæsar imbuendus. 143.b
Lactantius professor rhetoricæ Nicomediæ. 41.a
Lactantius quando scripsit librum ad Constantinum Imperatorem. 147.a
Lactantius vaticinatur scriptis suis Licinij cladem. 164.e
Lactantius ob imperitiam diuinæ Scripturæ in deformes errores lapsus. 165.a
Laici quidam monachi sacrificare præsumentes. 780.e
Laicus postulatus Episcopus probandus diu ante. 574.a
Lampades præcedere solere Imperatores. 253.c
Lampades accendere in signum lætitiæ. ibid.
Lampsaci destruuntur templa idolorum, & eriguntur ecclesiæ per Parthenium Episcopum. 472.c
Lancea Constantini Crucis figuram exprimens transmissa ad posteros Imperatores. 337.a
Lapides fundunt lacrymas tempore persecutionis. 21.e
Lapsi Fideles a Luciano reparantur ad confessionem. 53.a
Lapsi tempore persecutionis a Concilio Arelatensi cohibiti sub disciplina. 133.d
Lapsi pœnitentes diuersis pœnitentijs affecti ab Episcopis. 164.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lapsi sub Maximino redeuntes ad Ecclesiam. 137.d
Lapsi tempore persecutionis quomodo recepti sunt a Nicæno Concilio. 220.c
Lapsis diuersæ pœnitentiæ irrogatæ pro criminum diuersitate. 138.b.e.139.a
Lapsorum confusio tempore gloriæ Ecclesiæ. 137.d.e
Lapsorum ingens numerus in persecutione sub Licinio. 164.c
Lapsus miles iacturam fecit coronæ cælitus missæ. 160.c
Largus cum Smaragdo martyr Romæ, quorum Acta martyrij haud sincera. 35.e
Latebræ Athanasij in cisterna quando & quomodo contigerunt. 687.a. 688.
Lateranus deus quis. 92.b
Lateranenses ædes donatæ Melchiadi. 91.d.e
Lateranensis basilica a Constantino erecta, & donis aucta. 249.b
Latino sermone Constantinus orauit. 294.c
Latrinæ publicæ locus obitus Arij. 455.b.456.
Latronianus conductor Siciliæ. 127.c
Laurea mutata in diadema. 469.e
Laurea ex superstitione Gentilium. 469.e
Laureæ militum insignitæ Christi nomine. 611.e
Laureæ militum Christianorum imago. 612.b
Laurentio martyri basilicam erexit Constantinus. 261.d
Lauricius præsidet Concilio Seleucienſi. 742.a
Legati inuisunt Constantinum puerum. 4.a
Legati Siluestri Papæ in Concilio Arelatensi omnes numero quatuor. 129.d
Legati Siluestri Papæ in Concilio Nicæno. 281.c
Legatos Apostolicos ad Synodos œcumenicas non minus tribus solere mitti a Romano Pontifice. 281.d
Legati missi a Sapore Rege ad Constantinum. 337.c
Legati missi a Blemijs ad Constantinum. ibid.b
Legati missi ab Aethiopibus ad Constantinum. ibid.
Legati missi ab Indis ad Constantinum. ibid.
Legati Athanasij apud Constantinum. 391.c
Legati Eusebiani decernuntur in Concilio Tyri in Aegyptum. 428.e. *legatorum nomina.* 429.a
Legati qui missi ab Arianis ex Concilio Antiocheno ad Constantem. 519.c
Legati Apostolici ab Arianis Antiochiæ dolose detenti. 525.b
Legati Apostolici Elpidius & Philoxenus ab Eusebianis dimissi rediere Romam. 527.e
Legati qui ab Arianis ad Constantem missi. 539.d
Legati Arianorum quid Mediolani apud Constant. 549.d
Legati missi a Iulio ad Concilium Sardicense. 561.e. 565.c
Legati missi a Concilio Sardicensi ad Cõstantium qui fuerint. 582.c. *quid passi.* 583.b.584.
Legati ad Episcopos ab Athanasio missi, vt subscriptionem ipsorum acciperent. 606.c
Legati Magnentij qui missi sunt ad Constantium. 607.a
Legati missi a Liberio conueniunt Constantium Arelate de eogendo Concilio. 629.b. *quid ab illis expetierint Ariani Episcopi.* ibid.d
Legati a Liberio missi, Lucifer Episcopus, Pancratius presbyter Romanus, & Hilarius diaconus. 636.c
Legati Apostolicæ sedis detrectant venire ad Synodum Mediolanensem sub Constantio. 647.d
Legati Arianorum ad vocandum Eusebium Vercellensem ad Synodum. ibid.e
Legati sedis Apostolicæ subscribere nolentes Mediolani contra Athanasium, a Constantio male affecti. 649.e. *exulant.* ibid.e. 650.a
Legati ex Concilio Ariminensi detenti a Cõstantio. 733.c
Legati Orthodoxi a Concilio Ariminensi missi a Constantio in impietatem adducti. 734.e. *reuertentes exclusi a Synodo.* ibid.
Legati ex Concilio Seleucienſi ad Constantium. 746.d
Legatos Apostolicos sedisse in sinistra parte cõstat. 293.d
Legatorum sententia quænam esset in Africana Ecclesia. 108.e
Legatorum nomina, qui missi sunt ad Iulium ab Arianis. 494.c
Legatio Constantij Clori ad Persas. 3.e
Legatio Romanorum ad Parthos. 4.a
Legatio Episcoporum in Africam ad concordandas res Donatistarum post Romanum Concilium. 108.e
Legatio Osij a Siluestro in Orientem. 201.b.212.d
Legatio missa a Constantino ad comprimendos tumultuantes populos. 366.e
Legatio Iberorum ad Constantinum pro ministris Ecclesiæ accipiendis. 375.d
Legatio Meletianorum ad Constantinum Imperatorem. 391.d
Legatio Macarij ad Constantinum pro Athanasio. 417.c
Legatio Arianorum in Occidentẽ ad Imperatores. 487.e
Legatio missa ad Iulium Papam a Concilio Alexandrino pro Athanasio. 494.d. *quid Romæ actum.* 497.a.b
Legatio Eusebianorum ad Iulium Papam. 494.c. *quid Romæ actum.* 497.a
Legatio Iulij Papæ in Orientem. 500.b
Legatio missa a Gregorio Ariano ad Iulium Papã. 539.a
Legatio ab Arianis ad Constantem. 539.d.541.d
Legatio ex Concilio Agrippinensi ad Vrbem. 558.c
Legatio ex Concilio Sardicensi missa ad Constantium Imperatorem. 582.b
Legatio missa a Constante Imperatore ad Constantium pro Concilij Sardicensis stabilitate. 583.e.584.a
Legatio missa a Constante in Africam ad vniendam scissam Ecclesiam. 586.e
Legatio Magnentij ad Constantem Imperatorem. 607.a
Legatio secunda a Liberio missa ad Constantium. 634.e. 636.c
Legatio quinque Episcoporum missa ab Athanasio ad Constantium. 640.c
Legatio missa a Liberio Papa ad Concilium Ariminense. 729.e
Legatio Orthodoxorum ex Concilio Ariminensi ad Constantium. 733.a
Legatio Arianorum ad Constantium ex Concilio Ariminensi. ibid.c
Legatio Liberij exors blasphemiæ Ariminensis. 737.d.e. *& seq.*
Legationis Tyriæ res gestæ in Aegypto per fas & nefas. 431.b.432.e.433.
Legationes diuersarum gentium ad Constantinum. 337.a
Legationes ab Indis ad Constantinum. 447.e
Legationes duæ ab Arianis ad Constantem missæ. 541.d
Legationes aliæ ad Donatistas ab Imperatore per Leontium & Taurinum. 587.e.589.b
Leges Constantini pro subleuandis pauperibus. 143.c
Leges Constantini aduersus Iudæos. 144.a
Leges Constantini de manumissione. 170.a
Leges Constantini post deuictum Licinium pro Christiana religione. 181.c.182.
Leges Constantini Reipublicæ valde proficuæ. 218.a
Leges Constantini aduersus res a Licinio Imperatore gestas. 230.a
Leges Constantini, cum adhuc esset in albis. 247.a
Leges Constantini post baptismum, quarum altera vetuit idololatriam, altera iussit ecclesias ædificari. 256.b

Lege

Lege Constantij vetita sacrificia. 667.d
Lex Constantini, ne humiliores a potentioribus opprimantur. 99.d
Lex Constantini de abolitione pœnæ inscriptionis. 149.e
Lex Constantini de torquendis Decurionibus in crimine falsi vnde orta. 124.b
Lex Constantini de iudicio Ecclesiastico tractando tantum ab Episcopis. 125.e
Lex Licinij, ne sacerdotes docerent feminas. 152.d.e
Lex Constantini, ne mater familias trahatur ad iudicium: & cur hæc lex sancita fuerit. 169.d.e
Lex Constantini de puniendis delictis virorum clarissimorum. 174.e
Lex Constantini de cullei pœna in parricidas. 204.d
Lex Constantini aduersus Aruspices. 213.e
Lex Constantini de clericorum immunitate. 213.e
Lex Constantini aduersus scribentes famosos libellos. 214.a
Lex Constantini pro cælibatu. 215.c
Lex Papia a quibus Imperatoribus decurtata. 215.e. 216.b.217.d
Lex Constantini fauens testantibus. 218.a.b
Lex Constantini, ne debitores tormentis subijcerentur. 218.d
Lex Constantini, ne Decurionum filij Curiæ obligati fierent clerici. 219.b
Lex Constantini aduersus raptores virginum. 219.d.e
Lex Constantini de sacrificando die Dominico. 223.c
Lex Constantini aduersus maleficos. 224.c
Lex Constantini, qua data est facultas Christianis relinquendi bona sua Ecclesiæ. 224.e
Lex Constantini de consulendis Aruspicibus. 225.a.b.c.d
Lex Constantini pro pauperibus data. 227.c
Lex Constantini pro securitate Christianorum. 228.b
Lex Constantini, qua exemit Arsacem Regem a tributis. 283.e
Lex Constantini, qua vetuit Thaliam Arij. 301.e
Lex Constantini aduersus auaritiam magistratuum. 369.d
Lex Constantini de iudicio Episcoporũ non infirmando, lata occasione S. Nicolai. 370.b
Lex Constantini aduersus magistratus. 335.a
Lex Constantini de gladiatoribus. ibid.b
Lex Constãtini aduersus hæreticos & schismaticos. 345.e. 346.b.& seq.
Lex Constantini aduersus Nouatianos. 345.e
Lex Constantini, qua vetuit Gentium turpitudines. 363.e
Lex Constantini, qua prohibuit sacrificia idolorum. 364.c
Lex Constantini aduersus turpitudines diuersas. 366.a
Lex Constantini de ijs qui clericatum lucri causa ambirent. ibid.b
Lex Constantini de concubinatu tollendo. 395.d
Lex Constantini aduersus auaritiam Præfectorum. 415.b
Lex Constantini, qua vetuit ne cogerentur miserabiles personæ adire Imperatorem. 422.d
Lex Constantini de testamento militari. ibid.d
Lex Constantini, ne Iudæi afficiantur molestia. 460.e
Lex, ne Iudæi Christianum mancipium possideant. ibid.e
Lex Constantij aduersus ambientes magistratus. 493.e
Lex Constantij aduersus famosos libellos. 494.a
Lex Constantij aduersus delatores. ibid.b
Lex aduersus hæreticos, ne priuilegijs concessis Ecclesiæ potiantur. 499.b
Lex aduersus adulteros. ibid.c
Lex Constantij aduersus idololatras. 529.b
Lex Constantij aduersus Sodomiticum scelus. 542.c
Lex Constantij de seruandis templis extra Vrbem positis. 558.d
Lex, qua vetita sunt sacrificia Gentilitia. 558.e
Lex Constantij aduersus demolitores sepulchrorum Gentilium. 599.e
Lex de clericorum immunitate lata a Constantio & Constante. 600.b
Lex aduersus raptores virginum. ibid.a
Lex Constantij Imperatoris de clericorum immunitate. 634.a
Lex Constantij de non infligendis pœnis debitoribus. 634.b
Lex Constantij, ne Iudices sæculares iudicarent causas clericorum. 665.e
Lex Constantij aduersus magos & Aruspices. 667.c
Lex Constantij de exemptione clericorum a collatione lustrali. 699.d
Lex Constantij de immunitate clericorum, & aliæ ab ipso confirmatæ. 716.d.e
Lex aduersus gladiatores. 721.a
Lex Constantij aduersus maleficos. ibid.c
Lex Constantij aduersus magos. 728.c
Legio noua a Constantino scripta dicta est Constantiniana Daphnensis. 611.b
Lenonibus tributum impositum. 405.c
Leo diaconus legatus cum alijs in Concilio Sardicensi. 565.c
Leonardus Iustinianus erroris arguitur de loco Dioscori. 367.b
Leonas Comes præsidet Concilio Seleucienſi. 744.c. *quid in Semiarianos.* 744.e
Leonides martyr cum Ascla in Thebaide sub Maximino. 51.d
Leontius martyr cum socijs sub Maximino. 33.b
Leontius martyr cum socijs Nicopoli sub Licinio. 162.b
Leontius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ ordinat Gregorium Episcopum Maioris Armeniæ. 58.c.e
Leontius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ interfuit Nicæno Concilio. 283.e.285.b. *baptizat in via patrem Gregorij Nazianzeni.* 284.a
Leontius Episcopus Tripolis quid ad Eusebiam Augustã de reuerentia exhibenda Episcopis. 280.c
Leontius castratus occasionem dat sanciendi canonis contra castratos in Nicæno Concilio. 320.e
Leontius Præfectus missus in Africam ad coercendos Donatistas. 414.a
Leontius Episcopus Antiochenus Arianus. 508.e
Leontius substitutus in locum Stephani in sede Antiochena ab Arianis. 585.b
Leontius legatus in Africam ab Imperatore ad conciliandos Donatistas. 587.e
Leontius Episcopus Antiochenus finit Eustathianos quiete agere. 596.d
Leontius Episcopus Antiochenus Arianus moritur. 697.c
Leontius Præfectus Vrbi minister exilij Liberij. 654.e
Leontius Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 701.b
Lepra Constantini. 239.c
Lepra Constantini curatur. 241.c
Lepram solitam curari humano sanguine. 239.c
Libanius professor Athenis sub Constantio. 642.b
Libelli transmissi ab Anulino ad Constantinum de causa Donatistarum. 104.d.e
Libelli accusationum oblati Constantino ab Arianis, qui eos combussit. 287.c.d
Libelli famosi Constantij lege damnati. 494.a.b

Libelli

Universidad de Deusto
Biblioteca

Libelli ab Hilario dati Constantio. 757.b
Libelli Hilarij falsa inscriptio arguitur. 758.e.759.a
Libellos famosos scribentes lege damnat Constantinus. 214.a
Libellus precum Donatistarum ad Constantinum. 104.e
Libellus contestationis Catholicorum Episcoporum in Cōcilio Tyrio. 429.b
Libellus contestationis ab Episcopis Catholicis oblatus Dionysio Comiti. 430.b
Libellus contestationis Alexandri Episcopi Thessalonicēsis ad Dionysium. ibid.d
Libellus contestationis clericorum Alexandrinorum ad legatos Tyrios. 432.a
Libellus clericorum Mareotis prouinciæ pro Athanasio ad Concilium Tyrium. ibid.c
Libellus clericorum Mareotis datus Præfectis Aegypti. 433.c
Libellus Arij & Euzoij ad Constantinum. 438.d
Libellus pœnitentiæ Valentis & Vrsacij. 605.b.c
Libellus contestationis Eusebij Episcopi Vercellensis ad Patrophilum. 691.b
Liber Euangelij ponebatur in medio confessus Synodalis. 293.d
Libros emendatos Constantinopolim mitti Constantinus ab Eusebio petit. 402.a
Librorum sacrorum catalogus scriptus in Nicæno Concilio. 323.e
Liberij Papæ Acta de curatione Constantini a lepra. 241.c
Liberij Papæ litteræ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 630.c
Liberij Papæ litteræ ad Constātium Imperatorem. 635.b
Liberij Papæ litteræ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 636.d
Liberij secundæ litteræ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 637.a
Liberij Papæ litteræ ad Episcopos cōfessores exules. 654.b
Liberij constantia in non subscribendo contra Athanasiū. 655.c. *quid cum Eusebio eunucho.* ibid.
Liberij laudata constantia. 656.d.657.658.
Liberij Papæ dialogus cum Constantio. 657.b.658.
Liberij lapsus in Concilio Sirmiensi. 708.c
Liberij lapsus quo modo se habuerit. ibid. & seq.
Liberij epistola de damnatione Athanasii, & communicatione cum Arianis. 709.e
Liberij epistola ad Vrsacium, Valentem, & Germinium Arianos. 710.b
Liberij epistola ad Vincentium Episcopum Capuanum. 710.c
Liberij lapsus ex testificatione Patrum. 709.b
Liberij Romam reuertentis communio respuitur. 713.d
Liberij in Vrbem reditus quando contigit. 716.c
Liberij post lapsum prædicata constantia tempore Concilij Ariminensis. 717.a.b
Liberij Papæ fidei professio ad S. Athanasiū missa. 718.a
Liberij ab Vrbe exturbatio post Concilium Ariminense. 738.a
Liberij constantia, & fides Catholica spectata tempore Cōcilij Ariminensis. 737.d.e
Liberio in Vrbem restituto, persecutione vexata est Romana Ecclesia. 713.e
Liberio cadente, Felix, qui ceciderat, fortis resurgit. 715.d.e
Liberio post Felicis obitum adhæsit Damasus. 717.c
Liberium tacuisse nomen Consubstantialis, non facit eum esse hæreticum. 712.b
Liberium restituendum Romam petunt matronæ a Constantio. 696.b
Liberium vitant Catholici Romæ, quod pollutus esset communione Ariana. 713.e
Liberius diaconus Romanus sub Silvestro. 266.d
Liberius creatur Romanus Pontifex. 624.e. *eius probata virtus. ibid. ipsius communionem conati sunt statim subripere Ariani.* 625.a. *Aegypti Episcopi statim ad eum scribunt pro Athanasio.* ibid.
Liberius Papa mittit legatos ad Constantium Imperatorem Arelatem. 629.b.d
Liberius secundam mittit legationem ad Constantium. 634.e
Liberius Papa accersitur Mediolanum ab Imperatore Constantio. 654.e
Liberius respuit oblationem a Constantio missam. 655.e. *illatam eamdem in basilicam S. Petri eiici mādat.* 656.a
Liberius ab Vrbe noctu subducitur, & ad Constantium Imperatorem mittitur. 655.b.656.a. & seq.
Liberius quid coram Constantio. 656.d.657.
Liberius egregie defendit causam Athanasii coram Constantio. 657.b.658.
Liberius respuit pecuniam a Constantio sibi missam. 658.d. *item missam ab Eusebia Augusta.* ibid.
Liberius mittitur in exilium. ibid.e
Liberius tentatur ab Imperatore Constantio. 709.d
Liberius subuersus per Demophilum & Fortunatianum. 709.c
Liberius professus diuinam in Filio substantiam & similitudinem. 711.e
Liberius an dicendus sit hæreticus. 711.b. 712. *quam subscripserit ipse fidei formulam.* 711.b.d
Liberius in quibus iure reprehendendus sit. 712.e. *pollutus communicatione Arianorum, & damnatione Athanasii.* 709.e.710.711.
Liberius Romam reuertitur. 713.b.c
Liberius post reiectionem confessione diluit maculam. 717.a
Liberius post lapsum multorum Patrum commendatione laudatus. 717.d.e
Liberius Papa habuit homiliam in dedicatione S. Marcellæ virginis sororis S. Ambrosij. 718.d
Liberius ab Athanasio adnumeratus inter primarios fidei Catholicæ defensores. 718.c
Liberius in crimen adductus de conniuentia cum Aetio. 719.a
Liberius a Clero deseritur, cum restituitur. 721.d
Liberius Papa mittit legationem ad Concilium Ariminense. 729.e
Liberius quanta passus post Concilium Ariminēse. 738.a
Libidines clandestinæ a Constantino legibus prohibitæ. 366.a
Liciniana classis naufragium passa. 205.d.& seq.
Liciniani Cæsaris Consulatus. 205.d
Licinianum bellum quando gestum. 170.e
Licinianum gymnasium conuersum in ecclesiam Alexādriæ. 608.a
Licinianus filius Licinij Imperatoris quando creatus Cæsar. 143.a
Licinij & Constantini edictum de pace Ecclesiæ. 100.b
Licinij persecutio quos inuasit, & quos reliquit. 164.a
Licinij expeditio aduersus Constantinum qualis. 171.d
Licinij ad suos milites concio. 172.a
Licinij interitus. 179.c. *anni eius Imperij.* 180.a
Licinij Imperatoris facta abolenda esse, Constantinus rescripsit. 229.e
Licinio nupta Constantia soror Constantini. 99.e
Licinius creatur Cæsar a Galerio Maximiano. 22.c
Licinius restituit pacem Ecclesiæ Orientali, medio Constantino. 100.a.b
Licinius promulgauerat pro Christianis ambigua decreta. 101.c
Licinius Imperator bello superat Maximinum Iouium. 115.e.116.a
Licinius videri voluit Christianus aliquando. 118.e
Licinius retulit Diocletianum inter diuos. 150.e
Licinius rebellat aduersus Constantinum. 151.a. *causa discordiæ inter ipsum & Constantinum.* ibid.
Licinius causam dedit discordiæ ob odium in Christianam religionem. 151.c. *eius inconstantia & animus fraudulentus: molitur insidias Constantino.* 151.d.152.a
Licinius aggreditur persequi Christianos. 152.c
Licinius præscribit leges Ecclesiæ. 152.d. *vetat sacerdotes docere feminas.* ibid.
Licinius omnino illiteratus. 152.e
Licinius impurissimus ac fœdissimus. 153.b.c
Licinius patefacit hypocrisin. 153.e
Licinius delusus a virgine Christiana. 153.e.154.a
Licinius iubet tyrones adscribi militiæ. 156.d
Licinius parat expeditionem in Constantinum. 156.c
Licinius aggreditur persequi Christianos. 157.e
Licinius milites Christianos exagitat. 158.e
Licinius falso deceptus oraculo persequitur Christianos. 162.a
Licinius superatur sæpe a Constantino in bello. 170.e. 171.a
Licinius Cybale in Pannonia superatur. 171.a.172.c
Licinius decipitur a præstigiatoribus. 171.
Licinius victus fugit in Thraciam. 172.e
Licinius superatur iterum in Thracia virtute Crucis a Constantino. 173.d.e. & seq.
Licinius Imperator admittitur ad pacem a Constantino. 174.c.d
Licinius creat Valentem Cæsarem. 174.d
Licinius creat Cæsarem filium Licinianum. 174.d
Licinius iterum aduersus Constantinum rebellat, & vincitur in Thracia. 175.d
Licinius tertio superatus ad pacem admittitur. 176.d.e
Licinius iterum rebellat in Constantinum. 177.a. & seq.
Licinius nauali bello a Constantino superatur. 178. & seq.
Licinius iterum vincitur apud Chalcedonem. 179.b
Licinius creat Cæsarem Martinianum. 179.a
Licinius in Gallias relegatus dicitur. 180.b. *quoto anno Imperij Constantini obierit, incertum.* 180.c
Licinius Imperator quando & vbi occidi iussus. 228.e
Licinius, siue Licinianus Cæsar occidi iubetur. 229.b. *eius necis causa.* ibid.e
Linteum funebre. 466.d
Litteræ ab Arianis datæ ad Eusebium Vercellensem. 647.e
Litteræ Alexandri posteriores encyclicæ contra Arium & Arianos. 194.d
Litteræ Alexandri Episcopi Thessalonicensis ad Athanasium. 418.c
Litteræ Alexandrinorum de persecutione illata per Syrianum Ducem. 668.a. & seq.
Litteræ Antonij Magni ad Blacium contemptæ. 535.d
Litteræ Anulini ad Constantinum in causa Donatistarum. 104.d
Litteræ Arij ad Eusebium Nicomediensem Episcopum. 188.c
Litteræ Arij & sociorum ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum. 190.e
Litteræ Arij & Euzoij ad Constantinum Imperatorem. 438.d
Litteræ Arsenij pœnitentis ad Athanasiū. 418.e.419.a
Litteræ Athanasij ad Constantinum pro sui defensione. 372.e
Litteræ Athanasii circulares aduersus Gregorium Arianum. 526.c.529.d
Litteræ Athanasii de clade Ecclesiæ Alexandrinæ sub Gregorio. 529.e.530.
Litteræ Athanasii ad Luciferum. 684.e. *aliæ.* 685.c
Litteræ Cæciliani ad Felicem Aptungitanum. 121.e
Litteræ clericorum Mareotis ad Concilium Tyrium. 432.d. *aliæ ad Præfectos Aegypti.* 433.c
Litteræ Circulares ad omnes Ecclesias ex Concilio Sardicensi. 568.c
Litteræ Colluthi pro erigenda ecclesia Ischyræ. 435.e
Litteræ Concilij Ariminensis ad Constantium Imperatorem. 732.b
Litteræ Concilij Hierosolymitani ad Alexādrinos. 603.d
Litteræ Concilij Nicæni ad Silvestrum Papam. 326.e
Litteræ Constantini ad Cæcilianum de erogandi pecunia. 93.e
Litteræ Constantini ad Melchiadem & Marcum. 105.c
Litteræ Constantini ad Episcopos de appellatione Donatistarum. 107.e
Litteræ Constantini de retentione Episcoporum. 109.c
Litteræ Constantini ad Probianum Proconsulem Africæ de mittendo Ingentio. 123.d
Litteræ Constantini ad Chrestum Episcopum Syracusanum. 127.a
Litteræ Constantini ad Ablauium tempore Concilij Arelatensis. 127.e
Litteræ Constantini ad Africanos post Concilium Arelatense. 135.b
Litteræ Constantini de purgatione Cæciliani ad Eumalium Vicarium. 165.b
Litteræ Constantini ad Africanos Episcopos de malis illatis a Donatistis. 166.e
Litteræ Constantini ad Celsum Vicarium in Africa. 168.a
Litteræ Constantini ad Alexandrum Episc. Alexandriæ de pace concilianda. 201.e. & seq.
Litteræ Constantini ad Arium. 207.e.208.209.210.
Litteræ Constantini ad Eusebium Episcopum Cæsareæ Palæstinæ. 256.e
Litteræ Constantini ad Antiochenos de electione Episcopi. 271.d
Litteræ Constantini ad Eusebium Episcopum Cæsareæ Palæstinæ. 271.e
Litteræ Constantini ad Arianos, qui Antiochiæ electionis Episcopi causa conuenerant. 272.b
Litteræ Constantini ad Alexandrinos tempore Nicæni Concilij. 303.e
Litteræ Constantini de Pascha. 307.e
Litteræ Constantini ad Eusebium de conficiendo libro de mysterijs Paschatis. 310.c
Litteræ Constantini ad Regem Persarum pro Christianis. 337.d
Litteræ Constantini ad Macarium de erigendis basilicis Hierosolymis. 350.a
Litteræ Constantini ad Macarium Episcopum Hierosolym. de erigendo templo ad Quercum Mambre. 361.c
Litteræ minaces Constantini ad Athanasium. 372.c
Litteræ Constantini pro Athanasio. 392.d
Litteræ Constantini de exilio Eusebij Episcopi Nicomediensis. 393.e
Litteræ Constantini ad Eusebium de litteris conscribendis. 402.a
Litteræ Constantini ad Athanasium post inuentum Arse-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arsenium. 417.d
Litteræ Constantini ad Ioannem Episcopum Meletianum. 419.c
Litteræ Constantini pro agendo Tyri Concilio. 422.a
Litteræ Constantini ad Arium, vt ad se veniat. 438.c
Litteræ Constantini ad Eusebianos, vt veniant Constantinopolim. 442.a
Litteræ Constantini Iunioris pro restitutione Athanasij. 486.a.b
Litteræ Constantij tres ad Athanasium de eius reditu Alexandriam. 593.c.594.a.b
Litteræ Constatij duæ pro restitutione Athanasij. 597.c.d
Litteræ Constantij ad Præfectos Aegypti pro Athanasio. 598.a.b
Litteræ Constantij datæ post obitum Constantis ad Athanasium. 603.a
Litteræ a Constantio de fide scriptæ a Mediolanensi populo non receptæ. 645.c
Litteræ Constantij ad Concilium Ariminense. 733.c
Litteræ Constantij ad Alexädrinos pro susceptione Georgij. 672.b
Litteræ Constantij aduersus Frumentium datæ. 673.a
Litteræ Constantij ad Ecclesiam Antiochenam aduersus Eudoxium & Aetium. 719.c
Litteræ Constantis Imperatoris ad Constantium pro restitutione Athanasii & Pauli. 687.e
Litteræ contestationis Eusebij Vercellensis ad Patrophilum. 691.b
Litteræ discipulorum Marcelli. 576.d
Litteræ encyclicæ Alexandri Episcopi Alexandriæ de Ario & Ariana hæresi. 192.a
Litteræ encyclicæ Concilij Alexandrini. 495.a
Litteræ Episcopi Hierosolymorum ad Constantium de apparitione signi S. Crucis Hierosolymis. 632.b
Litteræ Eusebij Pamphili ad Constantiam Augustam veneno plenæ. 260.e
Litteræ Eusebij Pamphili ad suos tempore Nicæni Concilij. 304.d
Litteræ Eusebij Nicomediensis ad Paulinum Episcopum Tyri. 189.c
Litteræ Eusebij Nicomediensis recitatæ in Synodo Nicæna. 295.c
Litteræ Eusebij Nicomediensis & Theognidis ad Synodum Nicænam. 299.d
Litteræ Eusebianorum ad Iulium Papam indignissimæ. 527.c.528.e.536.d
Litteræ Eusebianorum ad Constantē Imperatorem. 539.d
Litteræ Eusebij Vercellensis Episcopi ad suos in vinculis scriptæ. 690.b.691.692.
Litteræ falsæ nomine Iulij Papæ vulgatæ. 623.e.& *seq.*
Litteræ Galerij Maximiani pro Christianis. 60.b
Litteræ Georgij aduersus Aetium. 719.a
Litteræ Ischyræ ad Athanasium petentis veniam de illata calumnia. 412.c
Litteræ Iulij Papæ ad Eusebianos. 535.d.536.e
Litteræ Iulij ad Eusebianos plures fuere. 537.e
Litteræ Iulij Papæ ad Ecclesiam Alexandrinam. 594.e
Litteræ Iuliani Apostatæ ad Iulianum auunculū. 772.d
Litteræ Liberij Papæ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 630.c
Litteræ Liberij ad Constantium Imperatorem. 635.b
Litteræ Liberij Papæ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 636.d
Litteræ aliæ Liberij ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 637.a
Litteræ Liberij Papæ ad exules Episcopos confessores. 654.b
Litteræ Liberij ad Arianos Episcopos. 709.e
Litteræ Liberij ad Vrsacium & Valentem. 710.b
Litteræ Liberij ad Vincentium Episcopum Capuanum. 710.e
Litteræ Luciferi Episcopi ad Florentium de commentarijs a se scriptis pro Athanasio. 683.b
Litteræ Orthodoxorum Concilij Ariminensis ad Constantium. 734.a
Litteræ Osij Episcopi Cordubensis ad Constantium. 661.c
Litteræ Pinnes Meletiani de fuga & latebris Arsenij. 416.a
Litteræ Sabini Præsidis pro Christianis. 61.b
Litteræ Siluestri Papæ ad Nicænam Synodum mendosissimæ. 327.a
Litteræ Synodales Arianorum nomine Concilij Sardicensis. 580.a.b
Litteræ Synodi Constantinopolitanæ aduersus Aetium. 749.a
Litteræ Synodales ex Concilio Arelatensi ad Siluestrum. 132.a.133.e
Litteræ Synodicæ Concilij Hierosolymitani. 430.b
Litteræ Synodicæ Nicæni Concilij ad Aegyptios. 311.c
Litteræ scriptæ ex Synodo Sardicensi ad Iulium Papam. 565.b
Litteræ Tractoriæ quæ. 127.d.128.e.e
Litteræ Triumuirum ad Celsum Vicarium Africæ de Donatistis. 135.a
Litteræ Tyridatis Regis Maioris Armeniæ ad Leontium Episcopum Cæsareæ Cappadociæ. 58.c
Litteræ Vrsacij & Valentis ad Iulium Papam & Athanasium. 605.c
Litterarum fragmenta Eusebij Episcopi Cæsareæ Palæstinæ ad Alexandrum pro Ario. 190.b
Litterarum scholæ in Oriente celebriores sub Constantio. 642.b
Litteras ab Episcopis accipiant Præsides prouinciarum, ex Concilio Arelatensi. 131.e
Litteras dedit Alexander Episcopus Alexandriæ ad Siluestrum Rom. Pontif. de Ario, & ad alios omnes numero septuaginta. 191.e
Litteras scribit Constantinus ad Antonium. 33.d
Litteris pacificis Athanasii subscribunt omnes Episcopi Catholici. 606.b
Locus sinister dignior habetur dextero in confessu Synodorum. 292.a. *ratio redditur.* 293.a
Longinus martyr sub Maximino. 33.b
Longinus Episc. Neocæsariensis fama celebris. 140.b
Longinus Episcopus Neocæsar. in Ponto interfuit Nicæno Concilio. 285.d
Lucæ Euangelistæ corporis translatio Constantinopolim. 728.b
Luciani presbyteri Antiocheni Acta. 52.d
Luciani martyrij tempus. 52.e
Luciani pectus viuum altare. 54.c
Luciani elucubrationes. 54.d
Luciani discipuli Ariani. 55.d
Luciani discipuli qui. 55.d. *item & discipulæ.* ibid.
Luciani & Dionysij Alexandrini par causa. 196.d
Luciani fidei confessio Catholica. 197.c
Luciani martyris sepulchrum Drepani. 358.a
Luciani martyris nomine fides Antiochiæ promulgata. 519.b
Lucianistæ nominati Ariani. 55.a
Lucianea versio. 54.e
Luciano decernitur longum martyrium. 53.c
Lucianus Apologiam recitauit pro fide Christiana. 55.e

Lucianus fuga lapsus proditus a Pancratio Sabelliano. 52.e
Lucianus lapsos milites reuocat ad martyrium. 53.c
Lucianus stratus in carcere obtulit sacrificium. 54.c
Lucianus oppugnans Sabellium fomentum ministrat Ario. 55.a
Lucianus defenditur & excusatur. 55.b
Lucianus infelix in discipulis. 55.d
Lucianus Antiochenus martyr in classem hæreticorum conijcitur ab Alexandro Episc. Alexand. 196.d
Lucianus martyr ab omni hæresis suspicione vindicatur. 196.d.197.
Lucianus Donatista cum collegis ad Constantinum profectus. 105.a. *de iisdem.* 136.a
Lucianus Episcopus Donatista Romæ agens. 221.b
Lucifer Calaritanus erroris arguitur, dum hæresin impingit Constantino. 445.b.c
Lucifer Episcopus Calaritanus legatus ad Constantium a Liberio Papa. 635.a.636.c
Lucifer Calaritanus legatus Liberij in Concilio Mediolanensi recusat subscribere contra Athanasium. 549.c. *relegatur in Palæstinam.* ibid.
Lucifer Episcopus Calaritanus pro Athanasio defensionem scribit ad Constantium. 683.a
Lucifer Calaritanus infracto animo aduersus Constantium multa congerit. ibid.d.e
Lucifer mittit sua scripta ad Athanasium. 685.b
Lucifer per diuersa loca mutauit exilium. 686.d
Lucifer ab Eutychio Episcopo Eleutheropolis male habitus. ibid.e
Lucifer male habitus a Turbone Episc. Ariano. ibid.e
Luciferi Episcopi Calaritani aduentus Romam. 630.c
Luciferi litteræ ad Florentium Magistrum Officiorum de sua scriptione testimonium perhibentis. 683.b.& *seq.*
Luciferi laudes prædicatæ ab Athanasio. 685.e. *itemq. ipsius scriptorum.* 686.a
Luciferi scripta in Græcum conuersa. 686.d
Lucifero cupienti martyrium Ariani inuidiose parcunt. 686.d
Lucilla femina potens in Africa impatiens disciplinæ. 8.d.10.a
Lucilla ministra schismatis. 8.d.10.d.e
Lucillus Episcopus Veronensis interfuit Concilio Sardicensi. 562.b
Lucina matrona, Marcelli Papæ discipula. 35.d. *ipsa proscriptione damnata.* 36.d
Lucius socius Arij quid cum alijs ad Alexandrū. 191.c
Lucius Episcopus Hadrianopolis confugit Romam ad Iulium. 541.c
Lucianus Episcopus Hadrianopolis martyr sub Constantio. 582.e
Lucius Episcopus Moguntinus relegatus in Phrygia. 631.c
Lucretiæ Romanæ factum diuersum a Sophroniæ. 38.d.e
Ludi sæculares prætermissi a Constantino. 103.a
Ludorum sæcularium prætermissio causa multorum bonorum, celebratio vero cladem attulit Vrbi. 103.a.b
Ludus puerilis repræsentans Episcopum baptizantem. 67.c.d.& *seq.*
Ludouicus Ariostus temeritatis arguitur. 44.e
Lumina cum candelabris in funere Constantini. 464.e
Luminaria accendere in signum lætitiæ. 253.c
Luminaribus ecclesiæ S. Petri quot dona collata. 248.b
Lupanaribus datæ virgines Christianæ liberatæ diuinitus. 42.a.& *seq.*43.e
Lupicinus Prætor necat hæreticos. 778.d
Lupus Episcopus Tarsensis Catholicus. 137.b
Lupus Episc. Tarsensis ab Athanasio laudatus. 286.c
Lupus Constantinopolim perdens ex oraculis Sibyllinis. 404.b
Lustratio a parricidio nulla apud Gentiles. 235.b.c.& *seq.*
Lustrationes apud Gentiles pro cæde. 235.d
Lysanias Præses in Syria persecutor sub Licinio. 162.a
Lysias Præses in Armenia persecutor. 57.c
Lysias Præfectus successor Agricolai in persecutione. 162.a
Lysimachus Præses persecutor. 59.c

M

Mares Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 552.c.d
Macarius Episcopus Hierosolymitanus accipit litteras a Constantino de erigendo templo Hierosolymorum. 350.a
Macarius Episcopus Hierosolym. creatur. 98.c
Macarius Episcopus Hierosolymitanus aduersarius Arij. 189.b
Macarius Episcopus Hierosolymitanus confessor. 282.a. *eius obitus.* 414.d
Macarius legatus a Constantio Imp. cum Paulo missus in Africam pro vnienda scissa Ecclesia. 586.d. *Donatistæ persecutionem in eius inuidiam concitarunt.* 590.c.& *seq.*
Macario mandatur erigere templum ad Quercum Mambre. 361.a.& *seq.*
Macarius presbyter legatus cum Api ab Athanasio ad Constantinum. 391.e
Macarius fracti calicis accusatur. 392.c. *rursus accusatur.* 412.a.e
Macario illata de fracto calice calumnia conuersa in Athanasium. 417.e
Macarius presbyter mittitur ab Athanasio Constantinopolim. ibid.c
Macarius vinctus perducitur in confessum Tyrij. 423.e
Macarius, qui & Arius, Episcopus Petræ in Palæstina, quid in Concilio Sardiceno. 570.a. *eius pro fide exilium.* 582.e
Macariana tempora quando cœpta. 33.c
Macariana tempora notata pro chronologia quæ. 586.d
Macariani nominati Christiani a Donatistis. 591.b.c.& *seq.*
Macedonij abdicatio quando contigit. 620.c.e
Macedonius contendit cum Paulo de Episcopatu Constantinopolitano. 503.d.e.& *seq.*
Macedonius vnus ex legatis Arianorum ex Concilio Tyrio. 504.a
Macedonius subrogatur in locum Eusebij Constantinopoli. 540.e
Macedonius restituitur a Constantio, ejecto Paulo Episcopo Constantinopolitano. 619.e.620.a
Macedonius crudeliter agit aduersus Catholicos Constantinopoli. 620.c. *ecclesia ipsi erecta.* ibid.
Macedonius vexat Nouatianos ob fidem Consubstantialis. 621.a
Macedonius exquisitis tormentis cogere studet populum ad suam communionem. ibid.& *seq.*
Macedonius ecclesias destruit. ibid.d
Macedonius transfert corpus Constantini in ecclesiam S. Acacij martyris. ibid.e.& *seq.*
Macedonio auctore cædes magna facta inter Catholicos & Arianos. 622.a.& *seq.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Macedonius Episcopus Constantinopolitanus damnatus ab Acacianis. 749.e
Macedonius Episcopus Constantinopolitanus abdicatus nouam excogitat hæresim. 761.a
Macedoniani Episcopi præstigiæ. ibid.e
Macedoniana hæresis, & eius propagatores. ibid.a
Macedoniana hæresis cum Ariana coniuncta. 763.c
Machetas presbyter Alexandrinus Arianus factius ex Catholico. 680.e
Macrina alumna Gregorij Thaumaturgi Neocæsareæ vixit, & educauit Basilium. 548.a
Macrobius martyr cum Iuliano sub Licinio. 164.a
Macrobius Episcopus Donatista Romæ agens. 221.b. *scriptor Ecclesiasticus.* 222.c
Magi in Perside hostes Christianorum. 545.e. 547.b. 552.d
Magi, cum quibus Iulianus assueuit. 612.e
Magi & Aruspices lege Constantij exagitati. 667.c
Magi lege Constantij dire exagitati. 728.c
Magi latebant sub nomine & pallio philosophico. 614.c
Magos infectabatur Constantius. 370.b
Magia Christi Cruce oppositæ euanescit. 385.c. & *seq.*
Magiæ Maximi Ephesii ad Hecatis templum. 613.a
Magiam philosophi exercebant. 728.c
Magicæ præstigiæ in balneis Gadarensibus. 378.c
Magicæ artes superatæ virtute signaculi S. Crucis. 379.c
Magicæ præstigiæ aqua benedicta superatæ. 381.d
Magistratus vetiti extra Vrbem vxorem accipere. 5.d
Magistratus cohibiti lege Constantini. 335.a
Magistratus nouis a Constantino instituti. 403.e
Magistratus ambientes & emptores eorum a Constantio lege coerciti. 493.e. 499.d
Magnentij numisma cum Christi nomine. 601.a
Magnentij res gestæ irritæ reditæ rescripto Constantij. 633.e
Magnentio Athanasium studuisse Ariani effingunt. 618.e
Magnentius auctor necis Constantis. 600.c. *eius functio & proditio. ibid. fuit Christianus.* 601.c
Magnentius tyrannus titulo Christianitatis proditionem occultat. 601.c
Magnentius fictus potius quam verus Christianus. ibid.d
Magnentius tyrannus cum fratre Decentio æque Laboroosus in prælio. 626.d
Magnentius aperuit templa idolorum, & iussit offerri sacrificia. 601.d. 633.e
Magnentius victus a Constantio. 626.e. *tempus eius tyrannidis.* 627.a
Magnentius occidit matrem & fratres. ibid.
Magnentius ipse sibi mortem conscinit. ibid.
Maioriani Imp. numisma cum Christi nomine in scuto. 77.e
Maiorinus ordinatus in schismate aduersus Cæcilianū. 9.c
Maiuma nauale Gazæ. 365.c. *locus haud procul a deserto Hilarionis.* 679.a
Malchi monachi res gestæ sub Sabiniano Duce. 756.d
Malefici siue magi lege Constantij iterum exagitati. 721.c
Maleficos lege damnauit Constantinus. 224.c
Mamanti martyri templum erigitur a Gallo & Iuliano. 555.a
Manumissio ab Episcopis facienda in Ecclesia. 170.a
Manus impositio quæ exhibetur baptizatis. 132.d
Manus lauare solitos Christianos ante orationem.
Marathonius Episcopus Nicomediæ creatus a Macedonio. 621.a
Marathonius propagator hæresis Macedonianæ. 761.b
Marcella Romana femina nobilis vitam monasticam sectatur auctore Athanasio. 501.b.c
Marcellini & Petri basilica a Constantino erecta. 262.a
Marcellinus puer martyr cum sociis sub Licinio. 162.b
Marcellinus Papa ordinauit Siluestrum presbyterum. 67.a
Marcellinus coniuratus in necem Constantis. 600.c
Marcellinus Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 701.a
Marcellinus schismaticus multorum mendaciorum consarcinator. 707.b
Marcelli Papæ nomine epistola. 32.c
Marcellus Papa Titulos auget. 35.a
Marcellus Papa damnatus ad seruitium bestiarum. 32.c
Marcelli Papæ certamen & obitus. 35.c
Marcelli Episcopi Ancyrani causa tractata in Concilio Hierosolymitano. 440.e
Marcelli Ancyrani Episcopi causa Romæ cognita a Iulio Papa. 526.d
Marcelli Episcopi Ancyrani libellus oblatus Iulio Papæ. 527.a
Marcelli Episcopi Ancyrani causa cognita in Concilio Sardicensi. 564.c. 569.e
Marcelli Ancyrani causa infamatum Concilium Sardicense. 575.a 576.
Marcelli causa ambigua. 576.b
Marcelli discipulorum epistola. ibid.d
Marcellus Episcopus Ancyræ tempore Concilij Ancyrani. 137.a
Marcellus Ancyranus causam dicit in Concilio Constantinopolitano. 449.c. *Asterium sophistam infensum habuit.* 450.b
Marcellus excusatur. 450.c. *falsa historia de eo. ibid.c.e. ab Athanasio excusatur.* 451.a.b. *rogatum ei exilium.* ibid.c
Marcellus Ancyræ Episcopus iterum Romam ad Iulium. 541.c
Marcellus Ancyranus detectus hæreticus Sabellianus. 575.a. & *seq. ab Athanasio reiectus.* ibid.d
Marcellus diu latuit sub Catholico pallio. ibid.e
Marcellus male audijt post Sardicense Concilium. 577.a
Marcellus Ancyranus Episcopus accusat Eusebianos apud Iulium Papam. 500.a
Marcellus Episcopus in Campania legatus missus ad Constantium in Gallias. 629.c
Marcianus martyr in Aegypto sub Maximino. 51.d
Marcianus Præses Arianus quid Arimini contra Gaudentium. 740.d
Marcionilla martyr cum Celso Antiochiæ sub Maximino. 44.e
Marci Aurelij arcus demolitus ad constituendum arcum Constantini. 86.e. 87.a
Marci Aurelij memoriam prosecutus est Constantinus. 87.b
Marci Euangelistæ locus martyrij. 47.b
Marci Euangelistæ cathedra Episcopalis sacrosancta coruscans fulgore. 48.a. & *seq.*
Marci Papæ sedis tempus. 458.b. *res ab eo gestæ. ibid.*
Marci Papæ nomine litteræ ad Athanasium cuius sint fidei. 457.d
Marci Papæ obitus & sepultura. 459.b
Marcus creatur Romanus Pontifex. 441.e
Marcus dat pallium Episcopo Ostiensi. 458.c
Marcus aurifex Crucem conflat. 30.e
Marcus, ad quem cum Melchiade Constantinus scripsit, quis fuerit. 105.c
Marcus Arethusius Episcopus in Græcum vertit perfidiam

diam Sirmianam. 703.c
Marchio Brixiæ martyr nostri temporis. 503.c
Marchionissa ad fidem Catholicam feliciter conuersa. ibid.c
Mardarius cum socijs martyr Sebastæ. 57.b
Mardonius Ethnicus primus magister Iuliani Apostatæ. 477.e. 555.b
Mareas Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 552.c.d
Mareotica Acta per legatos Tyrios qualia. 433.e. 434.c. & *seq.*
Mareotis prouincia Aegypti, vbi Meletius schisma exercuit. 382.b
Mareotis prouinciæ clerici ad Concilium Tyrium. 432.c. *eorumdem libellus datus Præfectis Aegypti.* 433.c
Mares Chalcedonensis Episcopus Arianus. 287.a. *subscribere noluit formulæ Nicænæ fidei.* 299.b
Maria Virgo animata columna. 1.e
Mariæ Virginis templum Alexandriæ. 47.e
Mariæ Dei Genitricis erecta basilica a Constantino in Gallijs. 262.d. *miraculum ingens tunc editum.* ibid.
Mariæ Virgini dedicata ciuitas Constantinopolitana. 396.e
Marianus ciuis Romanus Constantinopoli insignis memoriæ. 403.b
Marianus Præfectus missus a Constantino Hierosolymam ad dedicationem templi curandam. 436.e
Marinus Episcopus in Africa quid in Cæcilianum. 8.e
Marinus Episcopus Arelatensis datus Iudex in causa Cæciliani. 105.b
Martialis poeta abstinuit ab imitatione Sotadis. 301.c
Martinianus a Licinio Cæsar creatus. 179.a
Martini ætas & baptismus. 614.c. 615. *quando militiæ adscriptus, & quando cessauit.* ibid.
Martini missionis causa. 615.e
Martinus Episcopus Turonensis ab Imperatore licet inuito honoratur. 280.d
Martinus Episcopus Turonensis inuexit monachismum in Gallias. 388.c
Martinus adhuc miles respuit donatiuum. 698.e
Martinus militans sub Iuliano in Gallijs iustam petit missionem. ibid. prædicit futuram victoriam. 699.a
Martinus fidei causa multa passus. 726.e
Martinus mansit in monasterio Mediolanensi. ibid.e
Martinus occurrere festinat Hilario Romæ. 760.b
Martyres Palæstini. 19.c. 21.a. & *seq.*
Martyres sub anno sexto persecutionis Diocletiani. 19.c. 20.c
Martyres sub anno septimo persecutionis Diocletiani. 25.e. 26.a. 27.c
Martyres sub anno octauo persecutionis Diocletiani. 39.c. 40.b
Martyres vndequadraginta vna die in Palæstina sub Maximino. 40.d
Martyres persecutionis annorum noni ac decimi. ibid.
Martyres diuersarum prouinciarum. 41.d
Martyres sexcenti sexaginta vna die passi Alexandriæ sub Maximino. 51.c
Martyres mille centum quatuor in Armenia sub Maximino Imp. 57.c
Martyres sub Licinio. 152.e. 153. 154. 155.
Martyres in Perside sub Sapore Rege. 545.e. & *seq.* 546. 547. 551.d. 552.
Martyres Hadrianopolitani sub Constantio. 582.d
Martyribus memorias Constantinus erigendas curauit. 366.a
Martyris reliquiæ egregie curatæ. 163.e
Martyrum sepulturam Constantinus curauit. 91.a
Martyrum quadraginta reliquiæ inuentæ & custoditæ. 161.a
Martyrum præsidium inexpugnabile. 161.b
Martyrum bona, si desint hæredes, dentur Ecclesiis. 184.e
Martyrum immensi cruciatus, ex Constantini edicto. 254.d
Martyrum reliquiæ mirifice illustratæ per Constantinum. 262.a
Martyrum reliquias venditabant pseudomonachi. 391.a
Martyrum cultus semper probatus in Ecclesia. 783.d
Martyriani hæretici. 778.c
Martyrion appellatum templū Hierosolymitanum. 381.e
Martyrium infantium. 55.e
Martyrium affectantes Donatistæ sibi ipsis mortem inferebant. 414.b
Martyrium falsum detestatur Constantinus. 168.c
Martyrium falsum Donatistarum improbatum ex Concilio Carthaginensi. 592.d
Martyrius Episcopus Arianus legatus ad Constantem. 549.d
Martyrius mart. Constātinopoli sub Macedonio. 620.c.d. *eius nomine ecclesia erecta.* ibid.d
Marulus Donatista occisus pro martyre habitus. 590.b
Massaliani hæretici ex monachis. 391.b
Massaliani hæretici. 778.b. & *seq. eorum nugæ.* ibid.e
Massaliani Sacramentarij. ibid.e
Massaliani omnia tribuebant orationi. ibid.e
Massalianorum libius improbatus. 779.e
Massilia perfugium Maximiani Herculij. 17.e. 18.c
Maternus Episcopus Coloniæ Agrippinæ datus Iudex in causa Cæciliani. 105.b
Maternus Episcopus Mediolanensis idem cum Iulio Firmico Materno. 483.e
Maternus nomine Iulius Episc. Mediolanensis. 557.c
Mathematici & omnes diuinatores lege Constantij vetiti. 728.c. & *seq.*
Matrimonium inter Christianos esse sacramentum. 499.d
Matrimonium inter Iudæos & Christianos vetitum. ibid.e
Maureandes Corepiscopus in Perside sub Sapore. 552.d
Mauritius martyr cum socijs Nicopoli sub Licinio. 162.b
Mausoleum Helenæ Romæ. 366.a
Maxentius gener Maximiani. 6.e
Maxentij numisma generi Maximiani. 7.a
Maxentij studium erga milites demerendos. 7.d
Maxentij perditissimi mores. 22.d
Maxentij Consulatus. 32.c. 34.b
Maxentius non Conseruator Vrbis sed euersor. 35.a
Maxentij immania scelera Romæ patrata. 36.e
Maxentij impudicitiæ illusit Romana femina. 37.b.c
Maxentij in populum dira tyrannis. 70.c
Maxentij in bello aduersus Constantinum apparatus. 79.e
Maxentij interitus. 82.c
Maxentij corpus demersum quæsitum, & inuentum, capite amputatur. 83.d
Maxentij caput delatum in Vrbem, inde perlatum in Africam. 83.d 84.a. 97.c
Maxentij tyrannide pressi, Constantini edicto subleuati. 136.a
Maxentius iniquo fert animo creationem Constantini Imperatoris. 6.d
Maxentius creditus terræ filius. ibid.d
Maxentius dedignatus habere socium Constantinum. 7.b
Maxentius tyrannidem in pop. Rom. exercuit. 7.d
Maxentius regnandi consilio benemeretur de Christianis. 7.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Maxentius Imp. pacem reddit Ecclesiæ Africanæ. 8.a
Maxentius Africanos vexauit. 8.b
Maxentius & Maximinus magiæ intenti. 22.a
Maxentius vexat Marcellum Papam. 32.b
Maxentius tam in Christianos, quam in ciues omnes Romanos sæuit. 32.d
Maxentius quot annis imperauit, & quando a Constantino superatus. 70.a. *qua die extinctus.* ibid.
Maxentius Constantini delecit imagines. 70.e
Maxentius intentus sacrificiis. 80.a
Maxentius occurrit Constantino trans pontem Miluium. 81.d
Maxentius agitatur furijs. ibid.
Maxentius disponit acies. 81.e
Maxentius pontem dissutilem fabricat contra Constantinum. 82.a
Maxentius demergitur in Tiberim. 82.c
Maxentius instar Pharaonis perit in vndis. 83.b
Maxido dux Circumcellionum in Africa. 589.a
Maximiani Herculij obitus vbi & quomodo. 17.e
Maximiano se abdicante cessauit persecutio in Occidente. 8.a
Maximianus Herculius in Maxentium indignatus. 15.e
Maximianus Herculius Imperium reassumit. 17.a
Maximianus Herculius frustra suadere studet Diocletiano, vt iterum imperet. 16.a
Maximianus Herculius instar Saul persequitur dolo Cõstantinum. 16.d
Maximianus Herculius simulat cum Maxentio inimicitias. ibid.
Maximianus Herculius in Constantinum ingratus. 18.b
Maximianus cognomento Valerius percussus a Deo reddit pacem Ecclesiæ. 60. b. *eius edictum pro Christianis.* ibid.b.c.d. *obitus eiusdem.* e.
Maximini mores perditissimi. 22.d
Maximini scelera. ibid. *amicus Maxentij.* ibid.
Maximini dira tyrannis. 23.b
Maximini effusa libido. 23.c
Maximini Iouij rescriptum in Christianos. 64.e
Maximini de dijs iactantia. 65.b. *cito repressa.* 66.a
Maximini tempore ortæ magnæ clades. 66.b
Maximini rescriptum pro Christianis ad Sabinum. 101.d
Maximini Iouij miserandus interitus. 117.c
Maximini memoriæ vbique deletæ. 118.a
Maximini filij morte mulctati. ibid.c
Maximinus quid decernit contra Christianos. 20.e. *causa eius crudelitatis.* 22.b
Maximinus creat Licinium Cæsarem. 22.c
Maximinus rescriptum dedit de nece Petri Episcopi Alexandrini. 46.e
Maximinus Iouius scelestissimus reddit Ecclesiæ pacem. 61.b
Maximinus Iouius iterum persequitur Christianos. 64.e
Maximinus Iouius reddit pacem Ecclesiæ, inuius licet. 101.d
Maximinus apud Christianos nullius fidei. 102.c
Maximinus Iouius Imperator vincitur a Licinio. 115.e. 116.a
Maximinus deorum sacerdotes trucidat. 116.c
Maximinus promulgat edictum pro Christianis. 116.d
Maximinus aliquando molitus insidias Constatino. 119.a
Maximinus Treuerensis Episcopus Athanasium exulem bene habet. 447.a
Maximinus Episcopus Treuerensis Mediolani apud Cõstantem. 557.b
Maximinus Episcopus Treuerensis interfuit Concilio Sardicensi. 562.b
Maximinus Treuerensis Episcopus missus legatus ad Constantium a Magnentio. 607.a
Maximi Taurinensis locus elucidatus de Eusebio Vercellensi. 650.e
Maximi Episcopi Hierosolymorum obitus. 503.d
Maximus Episcopus Antiochenus interesse noluit Concilio Antiocheno. 514.d
Maximus Episcopus Hierosolymorum succedit Macario. 414.e
Maximus Episcopus Hierosolymitanus cogit Hierosolymis Concilium in aduentu Athanasij. 603.c
Maximus Episcopus Hierosolymitanus semper fidelis Athanasio. 604.a
Maximus Episcopus Hierosolymitanus a Paphnutio confessore subducitur e consessu Tyrio. 435.b
Maximus subrogatus Episcopus in locum Lucij Moguntiæ. 631.c
Maximus Episcopus Neapolitanus Catholicus dira passus ab Arianis. 740.e
Maximus Episcopus Ostiensis. 106.b
Maximus martyr cum socijs sub Maximino. 33.b
Maximus cum socijs passus Hadrianopoli. 56.e
Maximus Præfectus Vrbis sub Constantino. 213.c
Maximus Ephesius philosophus magister Iuliani post Mardonium. 555.b
Maximi Ephesij magiæ in templo Hecatis coram Iuliano. 613.a
Maximus Aegypti Præfectus. 639.d
Maxis homo scelestus. 21.c
Medici habitu Episcopus baptizat Patriarcham Iudæorum. 377.e
Mediolani monasterium sub Auxentio. 726.e
Mediolanum quomodo dictum Metropolis Italiæ. 651.c
Mediolanense Concilium sub Constante. 548.d.556.e
Mediolanense Concilium, in quo Valens & Vrsacius spõte pœnitentiam agentes reuersi sunt ad Ecclesiã. 604.e
Mediolanense Concilium, sub Constantio. 646.e. *trecentos habuit Episcopos congregatos.* 647.c. *non meruit nomen Concilij.* 647.c.648.c. *legati Apostolici detrectant ad eam Synodum accedere.* 647.d
Mediolanẽsis Synodus ex Ecclesia in Palatium transfertur. 648.c. 649. d. *cur sic translata.* 652. *cetera Acta eiusdem Synodi.* 651.652.
Mediolanensis populus non recepit epistolam Constantij de fide. 648.b. *mira eiusdem populi constantia in fide Catholica tuenda.* 648.e
Mediolanensis Ecclesia a Nouantibus prælata Romanæ. 651.c
Mediolanensis Ecclesiæ vitæ monasticæ instituta suscepit. 388.a
Mediolanensium Episcoporum vera successio. 483.c.d *perperam texta.* 483.e
Mediolanensium trium Episcoporum successio. 557.b
Melchiades presbyter recuperat res Ecclesiæ a Maxentio. 7.d.e
Melchiades traditionis accusatus. 110.e
Melchiades Papa creatur. 63.a
Melchiades Papa Palatio donatus a Constantino. 91.b. & c
Melchiades Episcopus Romanus & Hierarcha. 105.d
Melchiades a posterioribus Donatistis calumniam passus. 110.a. *eius causa cognita in collatione vniuersali.* 111.c
Melchiadi refunditur iudicium causæ Cæciliani. 105.b
Melchiadis Papæ studium pro conciliandis Ecclesiæ Catholicæ Donatistis. 107.b
Melchiadis Papæ obitus. 112.b. *cur martyr sit appellatus.*

latus. ibid., tempus sedis eius. 112.c
Melchiadis decretum de fermento. 112.d
Melchiadis ordinationes & sepultura. 115.d. & *seq.*
Meletij & Petri historia. 13.b
de Melitio vera historia. 14.a. *quæ autem falsa. ibid.* 49.b
Meletij causa cum Petro qualis. 14.d
Meletij scelera ex epistola Petri Alexandrini. 15.c
Meletij facinorose præsumptiones. 343.a. *ordinat Arsenium Episcopum.* ibid.b
Meletij obitus. 149.a
Meletius Episcopus Lycopolis auctor schismatis in Aegypto. 12.e
Meletius persecutionis tempore quid in carcere aduersus Petrum. 13.a. & *seq.* ibid.e
Meletius segregatur a Petro. ibid.e
Meletius apostata a fide. 14.a.b. *idẽ depositus ab Episcopatu.* 14.a
Meletius præsto fuit Ario. 14.d
Meletius etiam persecutus est Christianos. 15.a
Meletius detegit Arium hæresiarcham, & detulit eum ad Alexandrum. 146.d
Meletius compressus in Niceno Concilio. 312.a
Meletius in locum Eustatbij subrogatus Episcopus Sebastenus. 755.d
Meletius Sebastia transfertur Episcopus Antiochiam. 766. d. *fidem Catholicam profitetur, & exilium patitur.* 766.e
Meletiani schismatis tempus & origo. 12.e
Meletiani Arianis iunguntur. 312.d
Meletiani clerici descripti ab Alexandro. 312.e
Meletiani iterum ad schisma redeunt. 343.a
Meletiani quando conspirare cœperunt cum Arianis. ibid.c
Meletiani Episcopi per errorem laudati ab Epiphanio. ibid.c
Meletiani Episcopi insigniores. 344.d
Meletiani conquesturi de Athanasio properant ad Constantinum. 345.b
Meletiani struunt calumnias in Athanasium. ibid.c
Meletiani a Constantino priuati priuilegijs concessis clericis Catholicæ Ecclesiæ. ibid.e
Meletiani rursum in Athanasium insurgunt. 391.d
Meletiani rursum cum Eusebianis coeunt in Athanasium. ibid.c
Meletiani cum Eusebianis iterum conspirant in Athanasium. 411.e
Meletiani fouent Ischyram contra Athanasium. ibid.
Meletianorum & Traditorum par causa. 14.c
Meletianorum legatio ad Imperatorem Constantinum. 391.d
Meletianorũ partes in Concilio Tyrio. 425.b.426.427.
Meletianorum primus Episcopus damnatur exilio. 440.c
Meletianos detestatus est Constantinus litteris suis. 417.d. & *seq.*
Melitianum schisma compositum in Concilio Nicæno. 311.e
Memoriæ martyrum erectæ Constantinopoli. 401.a
Memoriæ martyrum, loca vbi passi sunt, spectant ad ecclesias. 185.c
Memorias martyribus Constantinus erigendas curauit. 366.a
Menalus Episcopus in Africa quid in Cæcilianum. 8.e
Menas socius Arij cum alijs ad Alexandrum. 24.e
Mennas martyr in Aegypto sub Maximino. 24.e. *eius Præfectura & miracula. ibid. & seq.*
Mennæ martyris ecclesia erecta Constantinopoli. 401.a
Menodora cum socijs martyr. 56.e
Menophantes Episcopus Ephesi Arianus. 287.a. *qua occasione subscripsit Nicænæ fidei.* 289.e
Mensurij Episcopi Carthag. successor Cæcilianus. 8.c
Mercatores tantum teneri ad soluendum Chrysargyrum. 405.d
Mercatores diu ante Constantinum pendebant tributum Aurum negotiatorium dictum. ibid.d
Mercurialis Episcopus Lauiensis quo anno obijt. 740.d. *falsa de eo narrata in Actis S. Gaudentij.* ibid.
Meretrix accusat Athanasium in Concilio Tyrio. 426.c
Meretrix intromissa a Stephano Ariano Episcopo Antiocheno in cubiculum Legatorum. 585.c
Meretricibus tributum impositum. 405.c
Merocles Episcopus Mediolanensis. 106.b
Meropius Philosophus. 373.e.374.c
Mesopotamia a persecutione vexata. 59.b
Metaphrastes erroris arguitur de Actis Siluestri. 145.d
Metrodora cum socijs martyr. 56.e
Metrodorus Philosophus peregrinatus ad Indos. 373. e. 374.c. *eius memoria suppressa ab Eunapio Ethnico historico.* 374.c
Metrophanes Byzantij Episcopus. 141.b
Metropoles Aegypti. 312.c
Michael Thomasius Lactantij restitutor corrigitur. 147.c
Michaelium dictum templum a Constantino erectum. 401.b
Michaelis Archangeli templum erectum a Constantino. 401.a
Michaelis Archangeli apparitio. 491.b
Migdonius fluuius impellitur in Nisibin. 491.d
Miles Christianus liberat virginem damnatam ad lupanar. 42.a.43.
Milites deligunt Imperatorem Constantinum. 3.a
Milites Christiani ignominiosa missione mulctati. 28.d
Milites Christiani sub Procopio duce Martyres. 31.b.c
Milites lapsi a Luciano restituti coronam martyrij sunt consecuti. 53.a
Milites mille centum quatuor in Armenia passi. 57.c
Milites Christiani a Licinio dire vexati. 158.e
Milites Sebaste quadraginta sub Licinio. 160.b. *eorum nomina.* ibid.
Milites Christiani nefas putarunt sub Licinio militare contra Constantinum. 162.d
Milites Constantinus Deum precari docuit. 224.a
Milites quoto ætatis anno adscribebantur militiæ. 615.a
Militum laureæ insignitæ Christi nomine. 611.e
Militaria signa Crucis signo notata, & arma. 76.e. & *seq.*
Militari testamento plus ceteris Constantinus fauit. 422.d
Militaris missio honesta post emerita quindena stipendia. 98.b.c
Militiæ vitandæ immensum studium quorumdam. 219.c
Militiæ desertores femineo habitu a Constantino induti. 469.b
Milles Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 552.d
Milles Episcopus peregrinatus Hierosolymam. ibid.e
Miluius celebrior clade Maxentij, & victoria Constantini. 83.c
Mineruina prima vxor Cõstatini. 17.b. *mater Crispi.* ibid.
Mineruina nequaquam concubina. 17.c
Miracula falsa procurata a Gentilibus contra Christianam religionem. 63.d. *eadem detecta.* 118.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Miracula plura ostensa Constantino. 119.a
Miracula Spiridionis Episcopi. 285.e
Miracula in erectione templi in Monte Oliuarum Hierosolymis. 312.e
Miracula in inuentione S. Crucis. 354.c
Miracula in Crucis incremento. 355.e
Miracula in nomine Iesu a Iosepho Iudæo facta. 381.d
Miracula fidem Christianam confirmant. 386.a
Miracula in ecclesia S. Michaelis Archangeli Constantinopoli. 401.b.c.d
Miracula edita in erectione basilicæ Dei Genitricis Mariæ. 262.d
Miraculum quo Valentinianus Imperator compulsus est assurgere S. Martino. 280.d
Miraculum in baptizatione Gregorij patris Gregorij Nazianzeni. 284.c.& *seq.*
Miraculum de freno equi Constantini. 352.b
Miraculum in ædificatione primæ ecclesiæ apud Iberos. 375.c
Miracula de aqua benedicta tollente Iudæorum præstigia. 381.d
Miraculum de mortuo resuscitato a Parthenio Episcopo Lampsaci. 483.b
Miraculum ingens de Ecclesia Dei, quæ cum deseritur ab amicis, erigitur ab aduersarijs. 705.a
Misdates Rex Persarum. 35.e
Missio ignominiosa in militia. 23.d
Missio honesta in militia post emerita quindena stipendia. 98.b.c
Mocij martyris ecclesia erecta Constantinopoli. 469.e
Mocius Episcopus martyr in Persida sub Sapore. 552.d
Molinæi defensor insignis imperitiæ sugillatur. 316.e
Monachi decem millia in vna ciuitate. 157.e
Monachi allecti in Episcopos ab Athanasio. 388.d
Monachi deuiantes conuersi in hæreticos. 390.c.391.a
Monachi apostatæ hæretici quales. ibid.
Monachi Aegypti agunt pro Athanasio. 446.a
Monachi in Aegypto clarissimi sub Constantio. 485.d
Monachi nomen vnde. 501.d
Monachi nomen execrantes hæretici omnium pessimi. 502.a
Monachi inobedientes quomodo coercendi. 522.d
Monachi operantur manibus. 779.e
Monachi seipsos castrantes. 780.e
Monachis proficientibus nulli meliores, monachis deficientibus nulli deteriores. 391.a
Monachismus latissime propagatus sub Constantino. 386.e
Monachismus in Gallias inuectus a S. Martino. 388.c
Monachismus propagatus ad Gothos auctore Audæo. 524.a
Monachorum diuersa genera. 389.b
Monachorum genus deterrimum. 389.c.390.d
Monachorum habitus reprehensus qui. 779.d
Monachorum tonsura laudata. ibid.e
Monachorum scrupulositas. 780.b
Monachorum quorundam Aegypti deliria. 780.e
Monachorum diuersæ hæreses. 778.b
Monachorum regulæ elaboratæ a S. Basilio, non ab Eustathio. 783.b
Monachus Massalianus perbelle delusus. 780.a
Monasteria plurima intra ipsam ciuitatem. 157.c
Monasteria multa ab Antonio erecta. 386.b
Monasteria cœpta ædificari intra Vrbem, vel in suburbijs. 388.a
Monasteria Aegypti ab Arianis vexata. 585.c.650.a
Monasterium virginum S. Pachomij. 382.c
Monasterium Mediolani sub Auxentio. 726.e
Monastica institutio optime congruit Episcopatui. 388.e. 389.a
Monastica instituta allata Romam ab Athanasio. 501.b
Monastica vita dilatata in Occidente, auctore Athanasio. 501.c
Monastica vita etiam intra ciuitates inuecta. ibid.
Monasticam vitam etiam fœminæ sunt amplexatæ. 387.c
Monasticam vitam cum clericali iunxit Eusebius Episcopus Vercellensis. 388.b
Monastici nominis primi aduersarij Donatistæ. 501.d
Monasticum nomen nouum, res antiqua. ibid.d
Moniales in Ecclesia antiquitus. 387.b.d. earum admirandus profectus. ibid. vitæ institutum. 390.b
Mons Oliuarum Hierosolymis auctus templo nobili: miracula in eo. 352.c
Monstra tam terræ, quam maris sæpe visa. 543.b.c
Montanus Palatinus ficta Constantij epistola agit aduersus Athanasium. 618.d.639.c
Montenses dicti Donatistæ. 221.c. inde id nomen aucupati. 222.c
Mortalitas ingens sub Maximino. 68.b.c
Mortem sibi conscisse aliquos diuino impulsu. 37.c.& *seq.*
Mortis Confraternitas quando cœpta, & quando restituta. 461.a
Mortua suscitata in Crucis inuentione. 355.a
Mortuis non obtrectandum. 453.d
Mortuis sepeliendis societas, siue collegium a Constantino institutum, & auctum priuilegijs. 461.a
Muliercula accusatrix Eustathij quid passa. 506.d
Mulieres Christianæ quæ conscinerunt sibi mortem, ne illuderentur. 37.e
Mulierum Christianarum constantia. 29.e & *seq.*
Munificentia Constantini erga ecclesias post Nicænum Concilium. 332.d
Musanianus Comes Præfectus Concilio Sardicensi cum Hesychio. 562.d
Musarum Heliconidum simulacra ludibrio exposita a Constantino. 362.a
Musonius professor Athenis sub Constantio. 642.a
Musonius Episcopus defunctus subscripsisse dicitur Nicæno Concilio. 329.d
Musonius Episcopus quid in Concilio suggessit. 736.b
Mutus martyr Byzantij. 56.e

N

Narcissus Episcopus Neroniadis interfuit Concilio Ancyrano. 137.c
Narcissus martyr cum socijs in Ponto sub Licinio. 162.b
Nardinum oleum pistium pro luminaribus ecclesiæ. 248.c.& *seq.*
Narses Rex Parsarum. 35.e
Nassutius Donatista vna cum collegis profectus ad Constantinum. 105.a.134.e
Natalitia Sanctorum in Ecclesia solita exacte celebrari. 213.b
Neanias, idem Procopius dictus. 30.e
Nectarius Episc. Viennensis clarus sub Constatino. 485.c
Negotiatores. Vide, Mercatores.
Neophyti ne ordinentur. 323.a
Neocæsarea in Ponto a terræmotu subuersa. 547.e. *ecclesia ibi incolumis cum Episcopo.* ibid.e
Neocæsariæ cunabula S. Basilij. 548.a
Neocæsariense Concilium quando celebratum. 136.c.
Episcopi

Episcopi qui interfuerunt in eo. ibid. *canones eius.* 140.c
Neocæsariensis ecclesia florentissima vsque ad Basilij tempora. 547.e
Neon martyr sub Maximino. 33.b
Nepotiani domus Romæ patuit Athanasio. 501.a
Nepotianus cum collegis missus a Constantino legatus. 367.a
Nepotianus arripit Romæ Imperium. 602.c. *occiditur ab Aniceto Præfecto.* ibid.d
Nero expiationem quæsiuit a cæde matris, & non inuenit. 236.a
Nestoriani supponunt falsas epistolas nomine Iulij Papæ. 624.a
Nestorius Præfectus Augustalis in Aegypto. 535.d. 598.b
Nicander martyr in Aegypto sub Maximino. 51.d
Nicander cum socijs martyr Melitinæ in Armenia. 57.c
Nicanor martyr cum socijs sub Maximino. 51.d
Nicæa ciuitas delecta ad Synodum celebrandam. 279.d. *e. illuc conuocati Episcopi ex toto Orbe.* ibid.& *seq.*
Nicæa ciuitas magna consecuta ex Nicæno Conc. 330.d
Nicææ Concilium indicitur, sed irritum redditur. 723.b.c
Nicææ Thraciæ Concilium conuocatur a Constantio Imperatore. 734.c
Nicææ Thraciæ blasphemia ab Arianis quasi Nicæna Bithyniæ fidei formula promulgata. ibid.e
Nicæna Synodus celebrata sub Siluestro, & non sub Iulio Papa. 278.c
Nicæna Synodus confirmatur a Siluestro Papa. 326.e. 334.c
Nicæna Synodus a Iulio Papa quoque firmata. 481.e
Nicænæ Synodi cogendæ causa. 276.b.278.e
Nicænæ fidei formula ab Osio scripta. 298.a
Nicænæ Synodi canon sextus Statutus occasione Meletianorũ. 310.a.c. *eius lectio & interpretatio.* 314.315.
Nicænæ fidei nihil additum in Concilio Sardicensi. 571.a
Nicænæ fidei damnatio acclamata est ab Arianis in posteriori Concilio Ariminensi. 736.e
Nicænam Synodum ante triennium a Vicennalibus cœptam aliqui errore dixerunt. 277.d
Nicæni Concilij tempus notatum die ac Consule. 276.a
Nicæni Concilij dies, mensis, & annus exacte ab Attico scriptus. 277.c.d
Nicæni Concilij vulgata inscriptio erroris arguitur. 278.b
Nicæni Concilij Episcoporum numerus. 280.e. *qui inter eos spectata enituere virtute.* 281.e.282.283.284.285.
Nicæni Concilij Episcopi disertissimi atque sanctissimi. ibid.
Nicæni Concilij confessus quomodo se habuit. 291.b. 292.d.293.
in Nicæno Concilio liberam esse voluit Constantinus cuiusque dicendi fiduciam. 291.d. *eiusdem Imperatoris ingressus in Synodum.* 291.b. *ibidem Eustathius Antiochenus hymnum Deo cecinit.* 292.a. *Constantinus postea habuit ad Patres orationem.* 293.e
Nicæni Concilij Acta deperdita, alia supposita, collecta alia ex fragmentis magis vera. 294.d
Nicæni Concilij Actorum ordo. 294.d. *Arij ibi lecta primo loco blasphemia, & Eusebij Nicomediensis litteræ recitatæ.* ibid. 296.c. *Alexandrinæ Synodi ibidẽ Acta producta.* 295.d. *quid in ea Synodo Constantinus.* 297.c.e. *in gratiam Constantini Ariani subscribunt.* ibid.
Nicæni Concilij litteræ ad Aegyptios. 311.b. *decretum de ijsdem.* 311.c. *quid de Meletio ipso.* 312.a
Nicæni Concilij decretum de Paschate. 312.b
Nicæni Concilij canones pœnitentiales. 320.c
Nicæni canones de diuersis rebus. 322.d
Nicæni Concilij canon de libris sacris. 323.e
Nicæni Concilij canon de bigamis non ordinandis. ibid.e
Nicæni Concilij canon de appellatione ad Romanum Pontificem. 324.a
Nicæni Concilij canon, vt res cognitæ in minori Synodo, cognosci valeant in maiori. 324.c
Nicæni Concilij litteræ ad Siluestrum Papam. 326.e
Nicæni Concilij ex vocibus & numero notanda mysteria. 329.c
Nicæni Concilij præconia. 330.a
Nicæni Concilij finis. 330.d.331.a
Nicænorum canonum numerus. 323.c.329.b
Nicænorum canonum differentia. 320.c
Nicænum Concilium constat celebratum Vicennalibus Constantini. 276.e
Nicænum Concilium decernitur in annum sequentem. 266. a. *indicitur a Constantino ex admonitione Siluestri.* 275.d
Nicænum Concilium quo anno celebratum. 276.a.d
Nicænum Concilium triennio perdurasse aliqui errore dixerunt. 277.b. *anno eodem cœptum esse & absolutum.* 277.d.e
Nicænum Concilium quorum persuasione a Constantino indictum. 279.a
Nicænum Confessum præcesserunt disputationes aliquæ, primo cum philosophis. 288.c.& *seq. item disputationes cum Ario.* 290.e
Nicænum Symbolum. 298.a
Nicænum Concilium Spiritus sancti diuinitatem cur non pluribus statuit. 298.c
Nicænum Concilium recipit Arium & Arianos pœnitentes. 300.b.& *seq.*
Nicænum Concilij quid de Paschatis tempore decreuerit. 307.a.b.c. *quomodo concepit decretũ de Paschate.* ibid.
Nicænum Concilium dat mandatum de conficiendo Paschali Cyclo. 309.b
Nicænum Conc. quid de celebrando die Dominico. 310.e
Nicænum Concilium componit schisma Meletianum. 311.a
Nicænum Concilium nouit primatum Romanæ Ecclesiæ. 313.c. 314.
Nicænum Concilium quid de Hierosolymitana Ecclesia. 317.d.& *seq.*
Nicænum Concilium quid de Nouatianis decreuit. 319.b
Nicænum Concilium quid de Paulianis. 320.b. *quid de Cataphrygis.* ibid.
Nicænum Concilium quomodo recepit lapsos tempore persecutionis. 320.c
Nicænum Concilium quid de se castrantibus. 320.e
Nicænum Concilium prohibuit clericos habitare cum fœminis. 321.b
Nicænum Concilium firmat, non destruit cœlibatum clericorum. 321.e
Nicænum Concilium vetuit translationes clericorum in diuersas sedes. 322.d
Nicænum Concilium scribendæ Formatæ constituit canonem. 324.d.e. *eius declaratio.* 326.a.b.c.d
Nicænum Concilium hymnum Glorificationis recepit & auxit. 327.b.328.
Nicænum Symbolum quando cœptum cani in Ecclesia. 328.e
Nicænum Concilium subscriptum dicitur etiam a duobus defunctis Episcopis. 329.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nicænum Concilium quid præstiterit Nicææ ciuitati. 330.d
Nicænum Concilium toto Orbe vulgatum ex alijs prouincialibus Conciliis. 333.e
Nicæni Concilij Antiochiæ exploditur. 516.e.& seq.
Nicephori error de vxoribus militum Sebastenorũ martyrum. 153.a
Nicephori error de tempore quo durauit Nicænum Concilium. 277.c
Nicephori error de celebrato Nicæno Concilio sub Iulio. 278.c
Nicephorus redarguitur de genere Helenæ Aug. 3.e
Nicephorus erroris arguitur de Actis Siluestri. 145.d
Nicephorus redarguitur de origine Episcopatus Byzantij. 142.a
Nicephorus erroris arguitur de Gregorio Episcopo Armeniæ. 283.d
Nicephorus erroris arguitur in rebus de Theophilo recensitis. 638.a.d
Nicolai Fabri index rerum antiquarum memorabilium. 108.d
Nicolai Episcopi Myrensis res gestæ sub Constantino. 366.e.367.368.
Nicolai Episcopi Myrensis obitus & effigies. 369.a.370.
Nicolai occasione quid a Constantino sancitum. 370.b.c
Nicolaus Episcopus Myræ confessor sub Licinio. 159.c
Nicolaus Episcopus Myræ idola destruit, reddita pace Ecclesiæ. 186.d
Nicolaus Episcopus Myræ in Lycia interfuit Concilio Nicæno. 285.e
Nicolaus Episcopus Myræ liberat innoxios. 367.b
Nicolaus Episcopus Myræ apparet per visum Constantino. 368.c. *itemq. Ablauio. ibid. innotescit Constantino. & donatur muneribus.* ibid.e.& seq.
Nicolaus Serarius Herbipolensis. 503.b
Nicomedia sedes Imp. facta carnificina martyrum. 56.c
Nicomedia terræmotu penitus diruta. 722. a. *Cecropius Episcopus Nicomedienses periit.* 722.e. *prædixit terræmotum Arsacius.* ibid.e
Nicomediæ templum a Constantino erectum. 361.a
Nicomedienses Synodus indicta. 721.e
Nicomedienses ecclesia tacta fulmine conflagrauit. 413.a
Nicostratus cum socijs militibus martyr in Palæstina sub Maximino. 31.c
Nili fluxus vberior post sublata turpia sacra. 365.a
Nilus martyr cum Peleo in Aegypto. 39.e
Nisibis obsessa a Rege Persarum. 491. b.& seq. *defenditur ab eius Episcopo Iacobo.* 491.e
Nisibis patrocinio Iacobi semper tuta. 492.a
Nobilissimatus dignitas quæ. 448.e
Noctis simulacrum velum obtendens. 467.b
Noctuæ præueniunt cladem Maxentij. 81.e
Noe dolabra Constantinopoli asseruata. 400.a
Nomen Dei asseruatum putatur a Iudæis in Gazophylacio. 380.b
Nomina solere mutare Christianos. 26.e
Nomina Episcoporum qui interfuerunt Concilio Romano sub Melchiade. 106.b
Nomina clericorum Meletianorum ab Alexandro descripta. 312.e
Nomine Iesu Iosephus adhuc Iudæus operatur miracula. 379.e
Nominatio, a qua clerici essent immunes. 112.a
Nouatiani quomodo recepti in Nicæno Concilio. 319.d
Nouatiani Constantis rescripto exagitati. 345.e
Nouatiani a Constantino numerati potius inter schismaticos, quam inter hæreticos. 346.a
Nouatiani non tantum schismatici, sed & hæretici fuerunt. ibid. & seq.
Nouatiani hæret. laudati a Nouatiano historico. 347.e
Nouatiani dire vexati a Macedonio ob fidem Consubstantialis. 671.a
Nouatianorum causa tractata in Cõcilio Nicæno. 319.b
Nouatores hæretici Eunomio coniuncti doctrina. 764.d. & seq.
Nouennalis Cycli quis auctor. 310.b
Nouitas vocum quæ caret culpa. 747.a
Numerus Aureus facilis index Paschalis temporis. 310.a
Numerus Episcoporum Nicæni Concilij. 280.e
Numerus Nicænorum canonum. 437.e.443.e
Numerus litterarum in Formatis positarum. 324.e
Numisma Maxentij generi Maximiani. 7.a
Numisma Constantini cum Marte. 19.b
Numisma Iouiani Imp. cum Labaro Christi nomine & cruce insignito. 76.a
Numismata Constantini cũ Labaro Christi nomine insignito. 75.c.d.e
Numisma Constantini cum Christi nomine & Cruce in galea. 77.c.d
Numisma Maioriani Augusti cum Christi nomine in scuto. 77.e
Numisma Valentis cum Labaro. 76.c
Numisma Cõstantini cum dracone Cruce transfixo. 336.b
Numisma Crispi Cæsaris cum imagine Saluatoris. 233.b. *elucidatur & defenditur.* 232.c.d.e
Numisma Maioriani, vbi draco pede calcatus habetur expressus. ibid.e
Numisma de S. Helena ad superos relata. 359.e
Numisma Constantini in cælum relati. 466.e
Numisma Magnentij. 601.a
Numisma Decentij. ibid.b.c
Numisma Constantini cum Daphne. 611.a
Numisma Constantij. 626.c
Numismata expressa imagine Constantini Deum precantis. 336.e.& seq.
Numismata grandiora distincta ab vsualibus nummis. 626.c
Nummi vsuales aurei cum imagine Constantini cuius ponderis essent. 406.e
Nundinarius accusator Siluani Cirtensi Episcopi. 11.a. & seq.
Nuptiæ Licinij cum Constantia. 99.e
Nuptiæ Constantij Cæsaris cum Eusebia. 447.d
Nymphodora martyr sub Maximino. 56.e

O

O, littera in duas partes diuisa ab Audianis. 524.c
Oasis Aegypti pars relegationis locus. 678.c
Obeliscus Vaticanus Cruce auctus. 84.e. 85.a. *index loci parati triumphi Constantini.* 85.a
Obeliscus transferendus Constantinopolim. 398.b
Obeliscus omnium maximus erectus est in Circo a Constantio. 721.b
Obeliscus maximus translatus in Lateranum, & erectus a Sixto Papa V. ibid.b
Oblatio fermentata quid mystice. 113.b.d
Oblatio Constantij Imperatoris a Liberio non recepta, sed iecta. 655.e
Oblationes fieri solitæ ad ecclesiam. 113.d
Oblationes linteaminum offerri solitæ ecclesiis. 391.e
Oceanus martyr sub Maximino. 33.b
Occidens

Occidens accipit monastica instituta auctore Athanasio. 501.b
Occidentalis Ecclesia dira persecutione vexata post Concilium Mediolanense. 654.655.656.657.658.659.660.
Octauianus Comes Hispaniarum. 174.e
Oecumenicum Concilium quodnam dicendum. 561.b.c
Oliuarum mons Hierosolymis ecclesia exornatus. 352.c. *miracula in eo.* ibid.e
Olybriorum familia reddita Christiana. 90.d
Olympius Episcopus legatus in Africam post Romanum Concilium pro pace Ecclesiæ Africanæ. 108.e
Olympius Episcopus in exilium missus ab Arianis post Concilium Sardicense. 582.e
Olympius Comes ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 701.b
Onager fatetur facinus de intromissa meretrice ad cubiculum legatorum. 585.a
Optati Milcuitani commentarius decurtatus a Donatistis. 130.b
Optati Milenitani locus restitutus. 592.e
Optatus Patricius occisus. 486.e
Opus manuum commendatum in monachis. 779.e
Oracula dicta Iuliano Imperatori. 770.c.e
Oraculo Apollinis ignorato a quodam ex vatibus responso dato Christiani iubentur occidi. 254.b
Oraculum confictum a Gentilibus. 103.e.& seq.
Oraculum de Ario ex Sibylla. 209.d
Oraculum de Licinij victoria fraudulentum. 171.e
Oraculum Apollinis de Christianis recitatum a Constantino. 254.b
Oratio Constantini ad Senatum in basilica Vlpia. 251.e
Oratio Eustathij habita in Nicæno Concilio. 292.b
Oratio Constantini in Synodo. 293.e
Oratio in Vicennalibus Constantini dicta ab Euseb. 331.b
Oratio Constantini funebris. 462.e
Orationibus omnia tribuebant Massaliani. 778.e
Orbis Catholicus quomodo se Arianũ esse ingemuit tempore Concilij Ariminensis. 737.c
Ordinandi presbyteri ætas annorum triginta. 140.e
Ordinari qui prohibeantur Episcopi. 323.a
Ordinatio Episcoporum qualiter facienda. ibid.b
Ordinatio Cæciliani tumultuosa. 8.e.& seq.
Ordinationes supplere debere vicinos Episcopos, quas agere proprij Episcopi neglexere. 573.d
Ordinationi Primatum non digniores, sed propinquiores Episcopi interesse debent. 9.b.& seq.
Orentius martyr in Armenia cum socijs sub Maximino Imperatore. 57.e
Orestes martyr cum socijs sub Maximino. 57.b
Orestis martyris reliquiæ. 161.d
Origenes cur non in Nicæno Concilio. 298.d
Origenem secum sentire Ariani gloriabantur. 551.e
Origenistæ hæretici ex monachis. 391.b
Orientales destruunt Sirmianam blasphemiam. 591.d
Orientales moniti ab Hilario. 726.a
Orientali Ecclesiæ pax quando reddita. 59.d. *felix status eius.* 61.e. *restituitur disciplina Ecclesiastica.* ibid. *iterum per Maximinum exagitata.* 63.b
Orientalis Ecclesiæ pax per Constantinũ procurata apud Licinium. 100.b
Orientalis Ecclesiæ gloria & lætitia post extinctum tyrannum. 119.b.c.& seq.
Orientalis Ecclesia retinuit cælibatum clericorum. 134.d. & seq.
Orientalis Ecclesia vexata sub Licinij persecutione. 161.b. & seq.
Orientalis Ecclesia per Constantinum in pacem restituta. 181.c
Orientalis Ecclesia vexata discordijs propter Arium. 194.c
Orientalis Ecclesiæ immensa persecutio post Concilium Constantinopolitanum. 753.c.e.754.756.e
Orientis & Occidentis ratio in ædictis Constantini. 185.e
Ormisdas Rex Persarum. 35.c
Osculo pacis Basileus martyrium obiturus salutat suos. 156.b
Osij prima mentio in litteris Constantini. 94.a. *inhærebat iugiter Constantino.* ibid.b
Osij Episcopi Cordubensis functio in Concilio Sardicensi. 562.a
Osij munus in Concilio Sardicensi rogare sententias singulorum. 562.a.573.
Osij litteræ ad Constantium. 661.c
Osij & Potamij nomine vulgata blasphemia Sirmiensis. 703.b
Osij Episcopi Cordubensis in Synodo Sirmiensi lapsus. 703.d.704.
Osij lapsus nullum affert præiudicium Ecclesiæ. 704.b
Osij lapsus lamentatio. ibid.c
Osij obitus quando contigit. 708.b
Osium fauentẽ Catholicis Africanis Donatistæ odio prosequuntur. 169. b. *ad Osium quid rescripserit Constantinus de manumissione.* 170.a
Osius Episcopus Cordubensis in Concilio Arelatensi quod susceperit patrocinium Cæciliani, Parmenianus detrahebat. 131.c
Osius Episcopus Cordubensis legatus a Siluestro Papa. 201.b.& seq.
Osius legatus profectus in Aegyptũ habet generale Concilium. 211.e
Osius ob id quod legatus esset sedis Apostolicæ, principem locum tenuit in vnaquaque Synodo. 212.e
Osius Episcopus Cordubensis putatur auctor baptismi Cõstantini. 236.c
Osius legatus ad Orientales ob discordias Paschatis causa obortas. 275.b
Osius Episcopus legatus in Nicæno Concilio confessione clarus. 281.c
Osius formauit fidei formulã in Nicæno Concilio. 298.a
Osius quid pacisci tur cum Arianis in Concilio Sardicensi. 563.c
Osius Episcopus tentatur a Constantio. 660.d. *remittitur ad suam Ecclesiam.* 661.b
Osius resipuit, pœnitensq. facti decessit. 707.d.& seq.
Osius tentatur iterum litteris Constantij Imperatoris. 661.b. *quid ad eum Osius rescripsit.* ibid.c
Osius defendit Athanasium. ibid.e
Osius accersitur iterum a Constantio. 662.e
Osius perductus ad Concilium Sirmiense. 700.a
Osius vi coactus subscripsit contra Athanasium. 703.e
Osius lapsus quem sortitus est finem, numquid resipuerit. 706.e.707.b
Osroena Ecclesia florens sub Constantino. 337.d
Ostiensis Episcopus ordinat Romanum Pontificem. 9.c
Ostiensis Episcopus accipit pallium a Marco Papa. 458.c
Otho Imperator accepit a patre Henrico lanceam Constantini Imperatoris. 337.a
Oxyrinchi Ecclesia Catholica detestata Arianos. 680. c.d
Oxyrinchus ciuitas Thebarum Christianæ pietatis & charitatis cultrix. 157.b.c

Pacho-

Universidad de Deusto
Biblioteca

P

Pachomij monasterium sanctus Athanasius visitat. 382.c
Pachomij vita Romam allata ab Athanasio. 501.b
Pachomius quonam pacto assecutus est fidem Christianam. 156.d.& seq.
Pachomius adscriptus tyro militiæ sub Licinio. 156.d
Pachomius solitudinem petit. 205.c
Pachomius martyr Alexandriæ sub Maximino. 51.c
Palæstini, qui subscripserant contra Athanasium, recantant palinodiam. 603.c
Palatini lege Constantini cohibiti. 335.a
Palatium pro ecclesia habent Ariani. 648.b
Palatium donatum a Constantino Romano Pontifici. 91.b
Palatium quid proprie. ibid.c. Romæ non vnum, sed plura Palatia. 91.d.e.92.a.d
Palatium Lateranense donatū Pontifici Romano a Constantino. 91.d
Palatium Constantini quibus picturis ornatum. 336.e
Palemon insignis monachus floret in Aegypto. 205.c
Palladium translatum a Constantino Troia Constantinopolim. 399.e
Palladius magister Palatij sub Constantio 607.c
Palladius magister Palatij litteras a Constantio Athanasio detulit. 639.d
Pallia Crucibus ornari solita. 458.e
Pallia dicta omnia operimenta sacra. ibid. e. eademq. Crucibus ornari solita. ibid.
Pallium humeros solum tegens, indumentum philosophicum. 27.e
Pallium Episcopale ornamentum dari solitum a Romano Pontifice. 458.d
Pallium Athanasij, symbolum Catholicæ fidei. 544.b.c
Palmyrana Ecclesia vexata persecutione. 59.b
Pamphili martyris ac sociorum certamen. 26.b
Pamphili martyris lucubrationes. 29.b
Pamphili martyris nomine scripta Apologia pro Origene. 29.e
Pamphili martyris nomen sibi addidit Eusebius Cæsariensis. 29.e.30.a
Pamphili martyris bibliotheca nullam iacturam passa. 402.c
Pamphilus rursus ad certamen reuocatur. 27.c
Pamphilus presbyter ordinatus ab Agapio Episcopo Cæsariensi. 30.a
Pan idolum a Constantino sublatum. 363.c
Pancharius martyr Nicomediæ cum sociis. 56.d
Pancratius presbyter Sabellianus proditor Luciani. 53.a
Pancratius presbyter Romanus legatus ad Constantium a Liberio. 635.a
Pancratius presbyter legatus Liberij nolens subscribere contra Athanasium in Concilio Mediolanensi mittitur in exilium. 650.a
Panis a Domino multiplicati reliquiæ asseruatæ Constantinopoli. 400.a
Pantaleon martyr cum sociis Micomediæ. 56.c
Panninus diuinat interdum. 90.e. erroris arguitur. 97.d
Panninus erroris arguitur de successione Episcoporum Mediolanensium. 483.c
Papas Episcopus martyr in Persside sub Sapore. 552.a
Papia lex de decimatione abrogata. 215.e. quoties decurtata. 217.a
Papia lex fiscale vetus. 217.e
Paphnutij plures, & diuersæ fidei. 282.e
Paphnutij obsistentis Nicæno canoni quomodo historia sit intelligenda. 321.c
Paphnutius martyr in Aegypto sub Maximino. 51.c
Paphnutius alter excæcatus sub Maximino. 51.c
Paphnutius confessor accola eremi. 205.c
Paphnutius Episcopus in Aegypto confessor insignis. 282.d
Paphnutius confessor Meletianus. 343.d.344.d
Paphnutius confessor in Concilio Tyrio pro Athanasio pugnat. 430.a
Paphnutius confessor Episcopus apprehensa manu Maximi Episcopi Hierosolymitani discedit e consessu Tyrio. 435.b
Parricidij expiatio nulla apud Gentiles. 233.c.& seq. 235.b & seq.
Pars dextera minus digna sinistra est habita in consessu Synodali. 293.a.b. ratio redditur. ibid.c
Parthenius diaconus sequitur Basileū Episcopum. 155.a
Parthenius Episcopus Lampsaci vir insignis. 482.c. eius res gestæ. ibid.
Paschalis temporis Aureus numerus index. 310.b
Paschatis celebrandi vna regula omnibus ex Concilio Arelatensi. 132.a
Paschatis calculus mittebatur ad Romanam Ecclesiam, ex qua aliæ accipiebant. 309.e
Paschatis temporis quæstio agitata in Nicæno Concilio. 307.a 308.309.
Paschatis decreto appositi dies & Consules. 307.
Paschatis tempus vnum omnibus præfixum. 308.a
Paschalis cyclus ex decreto Nicæni Concilij institutus. 309.b datum negotium Alexandro Episcopo Alexandrino. ibid.c
Paschatis temporis Episcopi Alexandrini promulgatores. 309.c
Paschatis temporis calculandi scientia ex Romana Ecclesia accepta. 309.d
Paschatis causa diuersi ritus celebrandi dissensionibus agitata Ecclesia Ariana. 274.e. qui populi a communi ritu discreparunt. 275.a.c
Paschatis Synaxes & Pentecostes frequentissimæ. 608.a.c
Paschæ tempus celebrandæ etiam a Concilio Antiocheno stabilitum, cur tunc additum. 523.c
Paschæ tempore grassatio Syriani Alexandriæ. 668.c. 669. item ante Pentecosten per Heraclium & Aegypti Præfectum. 675.c. post Pentecosten per Georgium & Sebastianum ducem copiarum. 678.679.b.680.
Pascentius Comes Arianus quid cum sancto Augustino. 712.c
Pastor martyr Nicomediæ cum sociis. 56.d
Pater quomodo maior Filio secundum diuinitatem. 198.e
Paterius Præfectus Aegypti sub Constantino. 211.e
Paterius rhetor clarus sub Constantino. 485.d
Patriarcha sublimior magistratus apud Iudæos. 376.d
Patriarcha Iudæorum Hellel sub Constantino. 376.e. baptizatur occulte. 377.a
Patriarchæ Antiocheni ditioni subiectæ Ecclesiæ Persarum. 553.c
Patricij dignitas a Constantino excogitata. 486.e
Patrophilus Episcopus Scytopolitanus Arianus 287.a
Patrophilus Episcopus Scytopolitanus custos Eusebij confessoris exulis. 689.d. ab eiusdem in Eusebium crudelitas. 691.a.692.693.
Pauli Apostoli basilica a Constantino erecta. 248.e. bona illi collata & reditus. 249.c.& seq.
Paulianorum familia reddita Christiana. 90.d
Paulianorum causa tractata in Concilio Nicæno. 320.a

Paulinus Episcopus Antiochenus moritur, deligitur Eustathius. 270.c
Paulinus Episcopus Antiochenus post Philogonium. 213.a
Paulinus Episcopus Nolanus enlogias mittit ad Augustinum. 115.c.& seq.
Paulinus Episcopus Tiburis. 605.b
Paulinus Episcopus Treuerensis missus in exilium ex Cōciliabulo Arelatensi. 631.b
Paulinus Episcopus Treuerensis exul obijt. 756.b
Paulinus Episcopus Tyri erigit templum, & Deo dicat. 120.d
Paulinus Episcopus Tyri, fautor Arij. 189.a.c. impellitur litteris ab Eusebio Nicomediensi. 189.c
Paulus martyr in Palæstina. 20.b
Paulus ante martyrium pro omnibus precatur. ibid.b.c
Paulus martyr collega Pamphili. 26.c
Paulus Episcopus Neocæsariensis quæ passus sub Licinio. 210.a
Paulus & Ioannes aulici Constantiæ filij Constantini. 410.b
Paulus Apostolus a dextris, Petrus vero a sinistris efformari solitus in sacris diplomatibus. 293.c
Paulus cum Petro apparet Constantino. 238.a.& seq.
Paulus Episcopus Neocæs. Euphrateſiæ egregius meritis. 283.a. confessor sub Licinio. 153.b
Paulus Episcopus Larandis Arianus. 287.a
Paulus ex monacho Episcopus. 388.e
Paulus Episcopus Tyri Arsenium fugientem & Tyri latentem detegit. 416.c
Paulus primus eremita moritur. 543.d. eius vita a sancto Hieronymo scripta ab hæreticis recentioribus reuocata in dubium. ibid. e. defenditur. 543.d
Paulus primus eremita moriens egregie testatam reddidit fidem Catholicam. 544.a
Pauli Episcopi Constantinopolitani creatio. 103.e. pulsus. 504.b. eiusdem exilium sæpe mutatum. 505.a.b. quando Romam confugit. ibid.
Paulus Episcopus Constantinopolitanus suam recipit sedem. 541.a.b. iterum expellitur ab Arianis. ibid.
Paulus Episcopus Constantinopolitanus Romam confugit ad Iulium. 541.c
Paulus quando venit ad Constantem Imperatorem. 541.d.e. eius peregrinationes. ibid.
Paulus Episcopus Constantinopolitanus vetitus accedere ad Concilium Sardicense. 572.e
Paulus Episcopus Constantinopolitanus restituitur per Constantem Imperatorem. 586.b
Paulus cum Macario missus in Africam ad conciliandam illam Ecclesiam. 586.d.e. ijsdem Donatistæ invidiam concitarunt. 590.c
Paulus Episcopus Cōstantinopolitanus iterum exulat sub Constantio. 619.c
Paulus Episcopus Constantinopolitanus exul strangulatur a Philippo Præside. 622.b. eius exilia ab Athanasio recensita. ibid.b
Paulus Episcopus martyr in Persside sub Sapore. 552.c
Pauperes a Constantino magnopere iubleuati. 143.b.c
Pauperibus nihil dandum Maßaliani dicebant. 779.b
Pauperum amator & erga eos beneficus Constantinus. 227.c
Pax quando reddita Ecclesiæ Orientali. 59.d. rursum turbata. 63.b
Pax Ecclesiæ per Constantinum etiam in Oriente. 100.b
Pax plena ecclesijs restituta. 119.b
Pax inita inter Constantinum atque Licinium. 174.c. iterata rursus. 176.d
Pax Ecclesiæ turbatur ab Ario. 187.a
Pax reddita Ecclesiæ Africanæ sub Constante. 592.e 593.a
Pacem impartire suis ante martyrium, peculiare martyribus. 156.b
Pacis hostes hæretici atque schismatici. 107.c
Peccantium felicitas summa infelicitas. 627.d
Peccatorum expiatio apud Platonicos qualis. 234.e
Peccatorum confessio apud Audianos quæ fuerit. 524.c
Pegasius martyr cum Acindino in Persside sub Sapore. 553.b
Pelagia discipula Luciani. 55.e
Pelagiæ Antiochenæ virginis & martyris dignum facinus. 38.b. eiusdem matris & sororum martyrum. ibid.
Peleus martyr cum Nilo in Aegypto Episcopi. 39.e
Pendendi auri lex statuta. 406.d
Pergamus prædives amicus S. Antonij. 727.c
Peregrinatio Hierosolymam frequens. 360.d
Periurium peculiare Massilianis. 779.d
Persæ Christiani commendantur a Constantino. 338.c
Persæ Mesopotamiam inuadunt sub Constantio. 491.a.& seq.
Persæ infectantur Christianos. 545.c
Persæ Solis cultores. 546.b
Persæ expugnant Romanorum propugnacula sub Constantio. 756.c
Persæ parcunt virginibus Christianis. ibid.e
Persæ expugnant Singaram munitionem. 769.d
Persarum Regum successio. 55.e
Persarum Rex legatos misit ad Constantinum. 337.c
Persarum Episcopus Ioannes interfuit Nicæno Concilio. ibid.d
Persarum Ecclesia commendatur a Constantino Sapori Regi. 338.c
Persarum exercitus a Cilicibus vincitur & fugatur. 492.a
Persarum Rex mittit legatos pro pace ad Constantinum. 459.c
Persarum aduersus Christianos nulla persecutio sub Constantino. ibid.d
Persarum persecutionis annus secundus. 551.c
Persarum Ecclesia subiecta Antiochenæ. 553.c
Persicam expeditionem Constantinus parat. 459.e
Persecutio grauis vel remissa esse solebat pro Præsidum moribus. 29.d
Persecutio remissa a Maxentio. 7.d
Persecutio sub Maximino sæuissima. 20.e & seq.
Persecutio decennalis quibus incrementis aucta ac remissa. 52.a.b
Persecutio restaurata per Maximinum Iouium. 63.b
Persecutio sub Licinio. 157.c.158.
Persecutio sub Licinio acerbior visa est. 159.e.164.c.d
Persecutio sub Licinio quos inuasit, & quos reliquit. 164.a.& seq.
Persecutio sub Licinio Seuero historico leuior visa est. ibid.b
Persecutio renouata sub Constantino qua occasione. 228.b.c
Persecutio Ecclesiæ Alexandrinæ sub Gregorio & Philagrio. 529.c.530.531.532.533.& seq.
Persecutio Saporis Regis Persarum aduersus Christianos quando exstitit. 546.d. 551.c.552.
Persecutio Macedonij aduersus Catholicos Constantinopoli. 620.c.621.
Persecutio & correctio longe inter se diuersa. 590.c.d. & seq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Persecutio Constantij post Concilabulum Mediolanense. 652.d. *recrudescit sæuius.* 662.e. *eius acerbitas.* 664. e. & *seq.* 667.a
Persecutio nouissima Ecclesiæ Alexandrinæ sub Constantio. 667.e.668.669. *acrius sæuit.* 672.a. & *seq.* 674. a.e.675.676.677.678.679.
Persecutio sub Arianis ceteris crudelior. 637.e
Persecutio Arianorum in Palæstina diræissima. 692.c. 693.c.d.e
Persecutio Constantij deterior persecutione Gentilium. 714.c
Persecutio dira Arianorum post Concilium Constantinopolitanum. 753.c.754.756.e
Persecutiones cum Maximino extinctæ. 119.b.d
Persecutiones Alexandrinæ Ecclesiæ distinctæ inter se. 534.a
Persecutionis Diocletiani annus sextus. 19.b
Persecutionis Diocletiani annus septimus. 25.e
Persecutionis Diocletiani annus octauus. 39.c
Persecutionis Diocletiani anni nonus ac decimus. 40.d
Persecutionis decennalis finis. 66.c.69.e
Persecutionis sub Licinio immanitas a Basilio descripta. 159.e
Persecutionis in Perside annus primus. 545.d. *secundus.* 551.c
Persecutionum denarius numerus haud probatur. 164.c
Persecutorum sæuitia a Lactantio taxata. 41.a.& *seq.*
Pestis, fames, & bella sub Maximino. 66.b.& *seq.*68.b
Pestis tempore sub Maximino egregia Christianorũ pietatis officia. 69.b
*Petri & Pauli imagines demonstratæ Constantino.*240.e
Petri & Pauli, atque Christi imagines simul pingi solitæ. 241.a
Petri basilica a Constantino erecta. 247.c
Petri basilica qualis. 248.d. & *seq.*
Petri & Marcellini basilica erecta a Constantino. 260.e
Petri Apostoli nomen cur apponi solitum in Formata. 326.b
Petri nomen significare communicationem cum sede Petri. ibid.b
Petrus & Paulus apparent Constantino. 238.a
Petrus & Paulus quomodo dij crediti a Constantino. 237.d
Petrus Apostolus primum Episcopum dedit Byzantijs. 142.a
Petrus a sinistris, & Paulus a dextris in sacris diplomatibus effigiati. 293.c
Petri Alexandrini de controuersia cum Meletio fidelis historia quæ habenda sit. 14.a
Petri Episcopi Alexandrini martyrium. 45.a.& *seq.*
Petri Alexandrini Episcopi sedis anni. 45.e
Petri Alexandrini martyris Acta. 45.e
Petri Alexandrini commonitio ad suos de non recipiendo Ario. 46.a.b
Petri Alexandrini corpus erectum mansit, abscisso licet capite. 47.c
Petri Alexandrini nobile funus. 47.d
Petri Alexandrini responsio de his qui accedunt ad baptismum absque fide. 48.d
Petri Episcopi Alexandrini natalis dies anniuersarius. ibid.e
Petri Alexandrini Episcopi scripta. ibid.e
Petri Alexandrini martyrij tempus. 64.b
Petro Alexandrino visio offensa de Ario. 46.b
Petrus Episcopus Alexandrinus Meletium diuisit. 13.a. & *seq.*
Petrus Alexandrinus erga pœnitentes qualis. 13.d
Petrus Alexandrinus fidelis custos Ecclesiasticæ disciplinæ. 14.c
Petrus Alexandrinus quomodo dictus est improbasse baptismum schismaticorum. 14.e
Petrus Alexandrinus fugam iniens scribebat ad suos. 15.a
Petrus pacis amator se offert sponte martyrio. 47.a
Petrus Episcopus Alexandrinus cur sedere noluerit in cathedra S. Marci. 48.a.& *seq.*
Petrus quomodo vltimus martyr Ecclesiæ Alexandrinæ. 50.a
Petrus monachus martyr in Palæstina. 25.e
Petrus Episcopus in Aegypto aduersus Athanasium testimonium dicit. 444.a
Petrus Episcopus Sebastenus successor Blasij martyris. 162.a
Petrus presbyter Alexandrinus pro subscriptione ab Athanasio missus ad Episcopos. 606.e
Petrus Valuomeres raptor virginum capite plexus. 600.a
Petrus Clencherus auctor disputationis de Symbolo Athanasij. 503.b
Petrus Morinus vir disertus. 207.d
Petronij & sociorum litteræ ad Celsum Vicarium Africæ in causa Donatistarum. 134.e
Petronia familia Christo addicta. 227.b
Phædo philosophus victus in Nicæno Concilio efficitur Christianus. 289.c
Phæno locus metallorum, in quo damnati sunt confessores Alexandrini. 666.d
Philagrius Aegypti Præfectus fauet Eusebianis 431.b. *immania scelera in Catholicos ab eo perpetrata Alexandriæ.* ibid.d
Philagrius Aegypti Præfectus quid in Alexandrinos Catholicos. 531.b
Philagrius Comes quid aduersus Catholicos Constantinopolitanæ Ecclesiæ. 582.d
Philagrius Præfectus Cappadociæ persecutor. 622.b
Phileas confessor laudatus a Petro Alexandrino. 15.a
Phileas Episcopus martyr sub Maximino. 51.c
Philemon Coraula idemq. martyr pro alio. 51.d
Philon Episcopus exul visitatus a S. Hilarione. 678.d. *locus exilij.* 679.e
Philippis in Thracia conuenientes Ariani celebrant Cõcilium, quod Sardicense dixerunt. 577.c
Philippus Præses necator Pauli Episcopi Constantinop. expertus est diuinam vindictam. 622.c
*Philogonius Episcopus Antiochenus succedit Vitali.*140. d. *laudatus a S. Ioanne Chrysostomo.* ibid. d. *ex causidico Episcopus.* 141.a
Philogonius Episcopus Antiochenus aduersarius Arij. 189.b
Philogonius Episcopus Antiochenus diem obijt. 213.a. *eius sanctitas.* ibid.a
Philostorgius discipulus Eunomij. 766.a
Philoxenus legatus a Iulio Papa in Orientem. quando Romam reuersus. 502.d. 527.e
Philoxenus legatus missus ad Concilij Sardicense. 561.e. 565.c
Philosophi Gentiles venerunt ad Nicænum Concilium aduersaturi Christianæ religioni. 288.c.& *seq.*
Philosophi Gentiles disputant cũ Antonio, & ab eo egregie superantur. 384.b
Philosophi exercentes magiam. 728.e
Philosophus Episcopos Nicæni Concilij pro ludibrio habens confutatur, ac ad religionem Christianam adducitur a Spiridione. 288.c

Philosophus insultans Alexandro Episcopo Constantinopolitano ab eodem mutus redditur. 290.a
Philostorgius Arianus. 638. d. *qualis eius scripta.* 639.a
Philoterus martyr Nicomediæ sub Maximino. 56.c
Philumenus tyrannus tempore Constantini. 392.c
Photini blasphemiæ. 572.c
Photini hæresis prætextus fuit colligendi Cõcilij Sirmiensis. 700.c
Photini scripta. 702.a
Photiniani hæretici dicti Homuncionistæ. ibid.a
Photinus martyr Nicomediæ cum sociis 56.d
Photinus Episcopus Sirmij hæresiarcha detectus. 542.b
Photinus idem & Scotinus. ibid.b
Photinus depositus in Concilio Sardicensi. ibid.b
Photinus damnatus in Concilio Sardicensi. 572.b. *postea Sirmij iterum.* 701.e
*Photinus iam Sardicæ damnatus petit a Constantio rursum audiri.*701.b.d. *antea damnatus Sardicæ.* ibid.d.e
Photinus cur Ebion ab Hilario sæpe nominatus. ibid.e
Photij enormis error de celebrato Nicæno Concilio sub Siluestro & Iulio. 278.e
Photius dolose negabat extare apud Græcos canones Concilij Sardicensis. 574.d
Phrygiæ ciuitatis omnes ciues Christiani igne succensi. 40.e
Phrygium, idem quod Pallium, cur sic dictum. 458.d
Pictum. Vide, Imago.
Pietate læsa inane redditur omne regnandi consilium. 226.e
Pilati falsa Acta contra Christum conficta. 64.a
Pinnæ signa militaria. 78.b
Pinnis presbyteri Meletiani litteræ de latebris & fuga Arsenij. 416.a
Pistus Episcopus Athenensis interfuit Nicæno Concilio. 285.d
Pistus Arianus Romam missus. 497. d. *reijcitur a Iulio Papa.* ibid.
Placoton forum Constantinopoli. 399.e
Plato qualem daret expiationem peccatorum. 235.c
Poeme Abbas vocatus ab Athanasio Alexandriam. 545.c
Pœna inscriptionis sublata a Constantino. 149.c
Pœnitentia lapsorum diuersa pro diuersitate facinorum. 138.b.& *seq.*
Pœnitentia apud Audianos diuersa ab Ecclesiastica disciplina. 523.e.& *seq.*
Pœnitentiales canones pro lapsis ex Concilio Ancyrano. 134.a 135.136.
Pœta vulgaris iuste taxatur ab auctore, quod sacra verterit in prophanum. 44.d
Polemoniacus pontus mutatus in Helenopontum. 358.c
Polychronij præsumptio de Ecclesia Hierosolymitana. 318.d
Polyeuctus cum sociis martyr in Armenia. 57.c
*Pons solubilis fabricatur a Maxentio.*82.a. *soluitur damno eius.* 83.a
Pons super Danubium a Constantino erectus. 406.a
Pontifex Romanus solitus confirmare decreta omnium Conciliorum. 134.d
Pontifex Romanus excommunicatus ab Arianis. 578.a
Pontificatus Iudæorum prorsus extinctus. 145.b
Pontificem Romanum appellare licere quemlibet Episcopum ab alijs damnatum. 573.c
Pontifices Gentilitiæ superstitionis quo honore habiti. 91.b.92.c
Pontificis Maximi titulum cur Christiani Imperatores aliquamdiu vsurparint. 94.d.& *seq* 95.a
Pontificis Maximi Gentilitiæ superstitionis summa potestas. 95.e
Pontifici Romano a Constantino domus Faustæ donata. 91.b.& *seq.*
Pontificis Romani iudicium expectandum. 537.d
Pontificis Romani communicatione quis nomen Catholicum adipiscitur. 220.e.& *seq.*
Pontificis Romani assensu carentia decreta Conciliorum nulla. 514.d
Pontificum Romanorum legitima successio. 221.b
Pontius Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 166.e
Pontus Polemoniacus mutatus in Hellespontum. 358.c
Populi Orientales dissidentes Paschatis causa. 275.c
Porphyrij famuli Panphili martyrium. 27.e
*Porphyrius & scripta eius a Constantino damnata.*303.a
Porphyrius damnatus exilio superstes tempore Nicæni Concilij. ibid.a
Porphyrius quantum vixit. ibid.b.e
Porphyrius recantans palinodiã ab exilio soluitur. ibid.b
Porphyrius ob longam ætatem dictus senex Tyrius. ibid.c
Porphyriani cur dici meruerunt Ariani. 302.b
Porphyrianos vocandos esse Arianos, Constantinus lege docet. 302.a
Post Consulatum annotari Acta cur solita. 56.d
Potamenia virgo Alexandrina martyr insignis. 50.e. *alia ab hac diuersa dicta Potamiæna.* 51.b
Potamij & Osij Episcoporum nomine edita formula Sirmiensis blasphema. 703.b
Potamius longe diuersus a Potamone confessore, inde martyre. ibid.c
Potamon Episcopus in Aegypto confessor. 282.c
Potamon Episcopus confessor magna libertate inuehitur in Eusebium in Concilio Tyri. 424.c. *subscripsit contestationi aduersus Eusebianos.* 430.a
Potamon Episcopus confessor exul sub Gregorio & Philagrio. 534.e. *idemq. martyr.* 535.a
Potamon apostata diuina vindicta perijt. 741.b
Præfecti seu Præpositi laborum qui. 79.b
Præfecti persecutores post exilium Maximini dant pœnas. 118.b
Præfecti Prætorio quatuor a Constantino instituti. 403. c. & *seq.*
Præfectorum auaritiam coercet Constantinus lege sancita. 415.a
Præsides iussi accipere litteras ab Episcopis ex Concilio Arelatensi. 138.e
Præsides prouinciæ corrigantur ab Episcopis. 131.e
Præsides delecti sæuissimi a Licinio ad persecutionẽ Christianorum. 159.e
Præsidum persecutorum sæuitia taxatur a Lactantio. 39.e
Præsidum indicia irritare solebant Episcopi. 367.c
Prætorini milites sublati a Constantino. 99.e
Preces a Constantino præscriptæ militibus. 224.a
Precibus omnia tribuebant Massaliani. 778.e
Presbyter ordinetur annorum triginta. 140.c
Presbyter Arianus quid cum Cõstantia Augusta. 371.d
Presbyter Arianus custos tabularum Constantini. 463. e. *creditus hic Acacius Luscus.* 464.b
Presbyter Arianus corrumpit aulicos. 180.b.c
Presbyteri lapsi qua pœna affecti. 138.b
Presbyteri post Episcopos stant in Synodo Rom. 265.c
Presbyteri sedent coram Episcopo. 265.c
Primus martyr in Hellesponto cum sociis sub Licinio. 162.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Principes sæpe infamati ex vitijs aulicorum. 335.b
Principes hæreticis & schismaticis magno periculo parcunt. 420.a.& seq.
Principes, qui super Episcopos sibi potestatem arrogant, typum gerunt Antichristi. 649.c
Priscillianus Præses persecutor. 56.e
Priscus diaconus Romanus ordinatus a Silvestro. 266.c
Priscus magus Iuliano carus. 612.e
Priuilegia collata clericis a Constantino. 92.c
Priuilegia Gentilium sacerdotum translata in sacerdotes Christianæ religionis. 252.c.& seq.
Priuilegia professoribus bonarum artium indulta a Constantino. 402.d
Priuilegia concessa clericis a Constantio ob S. Spiridionem. 490.d
Priuilegia de immunitate clericorum, & alia Constantio collata & confirmata. 716.d.e
Probianus Proconsul in Africa sub Constantino. 123.d
Probianus experitur virtutem S. Michaelis Archangeli. 401.d
Proborum familia & aliæ illustres etiam factæ Christianæ. 90.c.d.& seq.
Probus Præses persecutor. 33.b
Probus Capuanus interfuit Concilio Arelatensi. 129.e
Proconsul iudicat causam Episcopi ex culpa Donatistarum. 122.d
Procopius martyr in Palæstina sub Maximino. 39. b.c.d.e
Prodigia tempore persecutionis Galerij Maximini. 21.e
Prodigia annunciantia cladem Maxentij. 81.e
Prodigia ostensa Constantino in eligendo loco nouæ ciuitatis. 269.c.d
Prodigia visa in Illyrico tempore Iuliani Imperatoris. 772.a
Prodigium de victoria Constantini. 172.c
Proæresius rhetor insignis summis honoribus affectus a Constantio. 642.a
Professores docentes Athenis quanto studio quærunt sibi allicere discipulos. 643.b
Pomus martyr in Palæstina sub Maximino. 22.b
Protasius Episcopus Mediolanensis. 482.d
Protasius Episcopus Mediolani. 557.b
Protasius Episcopus Mediolanensis interfuit Cõcilio Sardicensi. 562.b
Proterius Episcopus Alexandrinus quantum detulerit Romanæ Ecclesiæ. 309.d
Proterius Episcopus Capuanus. 106.b
Protogenes Episcopus Sardicensis. 170.a
Protogenes Episcopus Sardicensis interfuit Nicæno Concilio. 285.d.571.b
Protogenes Episcopus Sardicensis abdicatus ab Arianis. 577.d
Prouinciæ nominatæ, ex quibus Episcopi Nicæam conuenere. 279.e
Prouinciæ Romani Imperij diuisæ inter filios Constantini. 486.b
Psatyriana hæresis. 766.c
Pseudomartyres Donatistæ. 414.b
Pseudomonachi. 390.e
Pueri duo sinapissum passi, martyres sub Maximino. 55.e
Pueri in scholis addiscere iussi falsa Acta Pilati. 64.d
Puerorum ludus repræsentans baptizantem Episcopum. 67.c
Purpurius Episcopus in Africa quid in Cæcilianum. 8.e. insolens eius dictum carnifice dignum. 9.a
Pusices & alij martyres in Persside sub Sapore. 547.d

Q

Quadraginta martyres milites Sebastæ. 57.c. eorum reliquiæ & cultus. 160.b.161.a
Quadraginta virgines martyres Heracleæ. 152.e. errore creditæ vxores XL. militum Sebastenorum. 153.a
Quadraginta martyres cæsi Alexandriæ ab Arianis. 678.b.c.679.e
Quæstuarij clericatus prohibiti a Constantino. 219.a
Quatuor viri confessores ab Arianis dira passi. 676.e
Quercus Mambre templo illustrata a Constantino. 361.a
Querelarum libelli dati Constantino ab Arianis. 287.b. & ab eodem cremati. 287.d
Quindeni numeri periodus. 98.b
Quinquennalia Romæ celebrata. 214.b
Quinquennalia Constantij, quibus Constantinopolis ciuitas dicata est. 395.e
Quintasius vel Quintianus in Concilio Arelatensi. 133.e
Quintianus Episcopus Gazæ creatus ab Arianis in locum Asclepæ. 564.d
Quintilianus cum Maximo & Dada martyres. 33.b
Quintinus Amasiæ recipit Glaphyram virginem. 154.b
Quirinus Scissianus Illyricus pro Christo interficitur. 33.a

R

Raptores virginum quibus pœnis a Constantino affecti. 219.d
Rauennates Episcopi Agapitus & Seuerus. 482.b. eorum legitima successio. 482.c.d
Rebaptizare omnino vetitum Christianis. 132.d
Regnandi ratio cum pietatis iactura damnosa. 226.e
Regulæ monachorum a S. Basilio non ab Eustathio scriptæ. 783.a
Relatio Anulini ad Constantinum de Donatistis. 104.d
Religio Christiana propagata ad Indos per Frumentium & Ædesium. 373.d
Religio Christiana qua occasione ad Barbaros propagata. 375.e.& seq.
Religione læsa inane redditur omne regnandi consilium. 126.e
Religionem Christianam non coactam vult Constantinus. 253.b & seq.254.
Religionis Christianæ propagatio ad diuersas gentes sub Constantino. 238.d
Religionis Christianæ propagatio. 348.b.& seq.
Reliquiæ datæ a S. Leontio S. Gregorio Episcopo Maioris Armeniæ. 58.e
Reliquiæ martyrum quadraginta inuentæ & custoditæ. 161. a. magno honore habitæ. ibid.a
Reliquiæ martyrum a Constantino mirifice illustratæ. 262.a
Reliquiæ positæ in basi columnæ porphyreticæ. 400.a
Reliquias sanctorum detestantur Eunomius & Eunomiani. 765.c
Reliquiarum cultus apud sanctissimos viros. 59.a
Remoboth deterrimum genus monachorum. 389.e
Repudium de vxore dicitur, non de concubina. 5.a
Rescriptum Maximini contra Christianos. 64.e
Rescriptum Maximini ad Sabinum. 161.d
Rescriptum Constantini pro immunitate clericorum. 112.a
Rescriptum Constantini de abolitione pœnæ inscriptionis. 149.e
Rescriptum ad Osium Episcopum de manumissione. 170.b

Rescriptum Constantini de puniendis virorum clarissimorum delictis. 174.e
Rescriptum Constantini de purgatione Cæciliani. 165.b
Rescriptum Constantini de non trahendo in iudicium matrem familias. 169.e
Rescriptum Constantini ad Protogenem Episcopum Sardicensem de manumissione. 170.a
Rescripium Constantini pro immunitate clericorum. 213.e
Rescriptum Constantini aduersus famosos libellos scribentes. 214.a
Rescriptum Constantini pro cælibatu. 215.d
Rescriptum Constantini aduersus maleficos. 224.e
Rescriptum Constantini de cõsulendis Aruspicibus. 225. a.& seq.
Rescriptum Constantini pro subleuandis pauperibus. 227.e
Rescriptum Constantini pro securitate Christianorum. 228.a
Rescriptum Constantini aduersus res a Licinio statutas. 230.a
Rescriptum Constantini de operibus publicis citius consumandis. 259.a
Rescriptum Constantini de Architectis. 259.b
Rescriptum Constantini aduersus hæreticos & schismaticos. 345.e
Rescriptum Constantini aduersus Nouatianos. ibid.e
Rescriptum Constantini, quo vetuit sacrificia. 364.e
Rescriptum Constantini pro clericis aduersus schismaticos Donatistas. 411.e
Rescriptum Constantini de erigenda ecclesia Ischyræ. 435.e
Rescriptum Constantis de seruandis templis extra Vrbem positis. 558.d
Restituta mater Eusebij Episcopi Vercellensis. 62.e
Rheticius Episcopus Augustodunensis datus Iudex in causa Cæciliani. 105.b. 107.a
Rheticius Episcopus Augustodunensis, & eius scripta. 485.b
Rhodanij Episcopi Tolosani exilium. 695.d
Rhodanius Episcopus in exilium missus ex Conciliabulo Arelatensi vel Biterrensi. 631.c
Rhodanius Episcopus Tolosanus exul obijt. 756.b
Rosilus Popilienfis Episcopus. 740.d
Roma lætatur nece Maxentij, liberata a Constantino. 83.c
Roma Restituta virtute Crucis. 89.b
Roma liberata virtute Crucis erubuit antiquam suam superstitionem. 90.a.& seq.
Roma quo mense & anno fuerit a Constantino liberata. 96.e
Roma, non Constantinopolis, Vrbis nomine ab Eusebio significata. 359.e
Roma vetus longe amplior & augustior noua Roma Constantinopoli. 399.b.400.e
Roma noua Cõstantinopolis. Vide, Constantinopolis.
Roma illustrata aduentu Athanasij. 501.b
Romæ fatagunt Donatistæ habere Episc. 220.e. 221.a. & seq.
Romæ veteris cum noua comparatio. 339.b
Romæ soliti hæresiarchæ agere pœnitentiam. 605.c
Romæ conflictatum inter Catholicos & hæreticos cum ibi esset Constantius Imperator. 696.d.e
Romana Ecclesia non a Constantino, sed a Christo in Petro accepit principatum. 263.e.264.a
Romana Ecclesia docuit Alexandrinos Episcopos calculum Paschalis. 309.d
Romana Ecclesia cur vsa tantum Symbolo Apostolorum. 329.a
Romana Ecclesia amplexata vitæ monasticæ instituta ab Athanasio allata. 388.a
Romana Ecclesia ceteris omnibus Ecclesijs eminet. 541.c
Romana Ecclesia respuit nouam confessionem Arianam. 549.a
Romana Ecclesia metropolis totius Rom. Imperij. 651.d
Romana Ecclesia vexatione Liberij terrore concussa. 656.a
Romana Ecclesia persecutione vexata post reditum Liberij. 713.e
Romanæ Ecclesiæ in erogando fermento ritus & mysterium. 112.c.113.114.
Romanæ Ecclesiæ primatus assertus in Nicæno Concilio. 313.c.314.315.
Romanæ Ecclesiæ Episcopus ex antiquo canone omnes Episcopos sub se habet. 314.e.& seq.
Romanæ Ecclesiæ priuilegia a Christo collata, non ab hominibus. 315.d
Romanæ Ecclesiæ iudicium expectandum. 537.b
Romanæ Ecclesiæ gubernationem diuina prouidentia administrari. 715.e
Romanam Ecclesiam exæquatam Alexandrinæ & Antiochenæ calumniose ex Nicæno canone dixere Nouatores. 315.b.316.d
Romanam Ecclesiam a Concilio Nicæno priuilegia accepisse Nouatores dixere. 200.d
Romanam Ecclesiam Ariani sunt reueriti post Liberij exilium. 658.e
Romana sedes a nulla alia iudicatur. 266.e
Romana Synodus alia sub Iulio Papa. 526.a
Romana Concilia frequentia esse solita. 538.b
Romana ciuitate donantur qui ab Episcopis manumittuntur in Ecclesia. 170.b
Romana virgo sancta filia Præfecti. 441.b
Romana femina Christiana magis mori delegit, quam pudicitiam violare. 37.c
Romanæ feminæ Consulares monasticam arripiunt disciplinam auctore Athanasio. 501.b
Romanæ matronæ intercedunt pro Liberio Papa apud Constantium Romæ agentem. 696.b
Romanæ vrbis libidines a Constantino expurgatæ. 136.b
Romanæ vrbis publica hilaritas post Constantini baptismum. 253.c
Romanæ vrbis egregia monumenta videre neglexit Ammonius. 500.e
Romani a Maxentio dira passi. 36.e. Vide, Maxentius.
Romani Senatores grauia passi sub Maxentio. 70.c. & seq.
Romani Senatores habitantes Constantinopoli. 397.b. eorum nomina. 403.b
Romani populi acclamatio ad Constantinum. 252.e
Romani pendentes tributa Scythis liberati a Constantino. 409.a
Romani Imperij diuisio inter tres filios Constantini. 476.b.c.499.e
Romani Episcopi expectanda sententia in damnatione Episcoporum. 451.c
Romani Pontificis esse, reconciliare hæresiarchas pœnitentes Ecclesiæ. 605.e
Romani Pontificis communicationem suffurari conati Ariani. 497.c
Romani Concilij canones. 266.b.& seq.
Romani Concilij Acta secunda. 266.d
Romani Pontificis auctoritate firmanda decreta Conciliorum. 514.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Romanum Pontificem legitimè appellare omnes Episcopos. 324.a
Romanorum Pontificum vera successio. 221.c
Romanorum Pontificum successio. 36.b.327.c.345.a.b
Romanorum civium servitus sub Maxentio. 70.b
Romanorum luctus in funere Constantini. 467.c
Romanum Imperium bello, fame, pestileq. vastatum ob persecutionem Christianis illatam. 68.c
Romanum Imperium sub uno Imperatore Constantino. 181.a
Romanum Imperium a Constantino diuisum filijs. 448.a
Romanum Concilium, in quod Iudæi admissi sunt disputare. 144.d
Romanum Concilium post baptismum Constantini habitum. 264.e. *Synodi consessus, in quo sedent Episcopi, a quorum tergo stant presbyteri.* 265.c
Romanum Concilium post Nicænum. 334.b. *appendix per errorem addita.* ibid.d
Romanum Concilium sub Iulio. 481.c. *eius certum tempus.* ibid.e. *& seq.*
Romanum Cõcilium sub Iulio in causa Athanasij. 499.e. 536.e. *& seq.*
Romanum Concilium aliud sub Iulio celebratum. 536.d
Romanus clerus detestatur Liberium ob communicationem cum Arianis. 721.d
Romanum Episcopum appellare cuilibet damnato Episcopo licere. 573.c
Romanus Pontifex solitus confirmare statuta omnia in Conciliis. 134.d
Romanus Pontifex confirmat decreta Synodi œcumenicæ. 334.d
Romanus Pontifex antonomastice Episcopus dictus. 594.d
Romanus Pontifex reconciliat hæreticos Ecclesiæ. 605.e
Romanus Pontifex & eius Legatus inconcussi permansere tempore Concilij Ariminensis. 737.d.e.738.
Romas Episcopus martyr in Persside sub Sapore. 552.c
Rufini de rebus Arij error. 373.c
Rufini error de latebris Athanasij post Conuentum Tyrium. 435.b
Rufini error de tempore exilij S. Hilarij. 652.b.c
Rufini error de tempore latebrarum Athanasij in cisterna. 687.a
Rufinus redarguitur in perperam facta versione & interpretatione Nicæni canonis sexti. 316.b
Rufinus a sancto Hieronymo iure imperitiæ sugillatus. 316.c
Rufinus inuersor temporum. 486.c
Rufinus erroris arguitur de rebus Gregorij Nazianzeni, & Basilij. 646.a
Rufinus erroris arguitur de tempore persecutionis Liberij. 738.b
Rufinus alius munere Catholicus dictus. 607.c
Rufinus Episcopus Catholicus martyr sub Constantio. 741.a
Rufus Episcopus Carthaginensis post Cæcilianum. 482.b
Rupitani dicti Donatistæ. 222.e
Ruricius Dux Maxentij apud Veronam vincitur a Constantino. 80.e

S

Sabbati ieiunium abrogatum a Silnestro, fuit commentum Græcorum. 145.e
Sabellij hæresis iterum damnata in Concilio Alex. sub Legato Osio. 212.c
Sabinianus siue Sabinus Dux exercitus Constantij in Mesopotamia. 756.c
Sabini Præsidis epistola pro Christianis. 61.c
Sabinus Præses de pace Ecclesiæ reddita admonetur a Maximino. 101.d
Sabini Macedoniani historici mendacium vesellitur. 348.c
Sabini Macedoniani retunditur calumnia dicentis imperitos & rudes Episcopos interfuisse Nicæno Concilio. 286.e
Sabinus historicus Arianus multa mentitus. 341.a
Sabinus hæreticus Macedonianus librum scripsit de Synodis. 537. c. *erroris sæpe arguitur.* ibid.
Sabinus Episcopus Terracinensis. 106.b
Sabinus Episcopus martyr in Persside sub Sapore. 552.c
Sabores Episcopus martyr in Persside sub Sapore. ibid.d
Sacerdotes quanto honore habiti a Constantino. 288.a *eorum peccata non propalanda.* ibid.b. *quanto honore digni.* 288.b *& seq.*
Sacerdotes magno honore habiti etiã a Gentilibus. 332.e. 333.a. *& seq.*
Sacerdotum iudicium quale esse debet ex sententia Constantini. 108.b
Sacra nocturna lege Constantij vetita. 633.e
Sacrificia Constantini edicto prohibita. 364.c. *turpia omnino sublata.* 363.e
Sacrificia lege Honorij penitus sublata. 364.e
Sacrificia Aegyptiorum turpia a Constantino omnino sublata. ibid.e
Sacrificia immolari vetita lege Constantis. 558.e
Sacrificia sub pœna capitis lege Constantij vetita. 633.e
Sacrificium non offeratur nisi a ieiuno. 224.c
Sacrilegi pœnam dant sceleris. 675.e
Sadoch Episcopus martyr sub Sapore. 553.a
Sallea idem quod Salianus. 585.e
Salianus Prætor Legatus a Constãte missus Antiochiam ad Constantium pro firmitate Concilij Sardicensis. 583.e. 585.c.e
Saluatoris imago argentea in baptisterio Constantini. 246.d
Samuel martyr in Palæstina sub Maximino. 26.e
Samonis, Guriæ, & Alibi sepultura. 163.e
Sanctorum natalitia in Ecclesia solita celebrari. 213.a.b
Sanctorum cultum detestatur Eunomius. 765.c
Sanguis humanus lepram curat. 239.e
Sapores Persarum Reges quot & quibus temporibus vixerit. 35.e.36.b
Sapores iunior an fuerit aliquando Christianus. 36.a
Sapores Rex Persarum Legatos misit ad Constantinum. 337.c
Sapores territus visione, & victus a culicibus desiuit obsidionem Nisibis. 491.e
Sapores aduersus Constantium bella mouet. 512.c
Sapores Rex Persarum aggreditur persequi Christianos. 545.d.546.547.
Saporis Regis Persarum bellum in Mesopotamia. 491.a
Sarabaitæ monachi. 390.e
Sardica ciuitas in Thracia. 390.e. *diuersa Sardis ab ea.* 559.e
Sardicense Concilium quando celebrari cœptum. ibid. c. *numerus Episcoporum eius.* ibid. 560.a. *& seq. fuisse Oecumenicum.* 561.b. *& Episcopi sanctitate celebres, qui illic interfuerunt.* 562.a. *Comites affuerit.* ibid.d. *Quid ibi actum sit.* 563.564.565.
Sardicense Concilium nihil in fide innouauit. 571.a
Sardicense Concilium damnauit Photinum. 572.b
Sardicense Concilium Latinum a Latinis editum, Græcum a Græcis. 574.c
Sardicense Concilium infamatum Marcelli causa. 575.a. *excusatur.* 577.a
Sardicense Concilium duplex ab Arianis confusum. 577.b
Sardicense Conciliabulum habitum ab Arianis. 577.c. *eius Acta.* 577. 578. *nota fidei regula ab Arianis edita nomine Concilij Sardicensis.* 578. b. d. *probatur ab Hilario.* 579.d. *epistola Synodalis ab Arianis scripta nomine Concilij Sardicensis.* 580.b
Sardicense Concilium legitimum ignoratum ab Augustino. 580.e. *deperditum in Africa.* ibid. 581.d
Sardicense Concilium Gecumenicum nihil minus habuit a Nicæno. 581.d
Sardicensis Concilij canon citatus a Zosimo & Bonifacio nomine Nicæni. 581.e
Sardicensis Concilij indictio per Iulium Papam procurata. 557.e
Sardicensis Concilij appendix commentitia. 571.a
Sardicensis Concilij ficta tabula fidei circumlata ab Arianis. ibid.e
Sardicensis Concilij canones. 571.e.572.573.
Sardicensis Concilij duplex naufragium. 575.a.576.
Sarmatas socius Arij quid ad Alexandrum. 592.c
Sarmatæ tumultuantes a Constantino compressi. 205.e
Sarmatæ iterum victi a Constantio. 728.a
Sauromatæ victi a Constantino. 205.e
Sauses monachi cœnobitæ dicti. 389.c
Sataniani hæretici. 778.d
Satisfactio necessaria in pœnitentia. 525.a
Saturninus Episcopus Arelatensis communicat cum Ariminis. 629.d
Saturninus Episcopus Arelatensis Arianus damnat sanctum Hilarium. 694.a. *eius communionem omnes Episcopi Galliarum auersantur studio Hilarij.* 694.e
Satyros ac Faunos reperiri. 163.a
Scala machina ad torquendum comparata. 163.a
Schisma Ecclesiæ Carthaginensis ex ordinatione Maiorini. 9.d
Schisma traditioni coniunctum. 9.e
Schisma constatum in Aegypto per Meletium. 12.e
Schisma Meletianum compositum in Concilio Nicæno. 311.a
Schismatis Ecclesiæ Carthaginensis auctores. 8.e
Schismatici Africani vnde dicti sunt Donatistæ. 11.e
Schismatici in Africa inualescentes. 31.c
Schismatici labefactant pulchritudinem Christianæ religionis. 104.a
Schismatici & hæretici Ethnicis deteriores semper inuenti. 264.b
Schismatici qui dicendi, qui ve hæretici, ex sententia sanctorum Patrum. 346.a
Schismatici & hæretici deteriores Ethnicis. 414.c
Schismatici quomodo coercendi. 522.d.e
Schismaticis etiam vocatis ad Synodum dat Constantinus Tractorias. 129.a
Schismaticorum pseudosynodus Carthaginensis. 10.b
Schismaticorum detestatio. 166.e
Schismaticos esse, qui non iunguntur cathedræ Petri. 10.b. 11.d
Schismaticos solitos appellare a iudicio Episcoporum ad Imperatorem. 125.a
Schismaticos & hæreticos magno periculo Principes audiunt. 420.a
Scholæ litterarum in Oriente celebriores sub Constantio. 641.a
Scholæ scientiarum a Constantino erectæ Constantinopoli. 402.c
Scripta antiqua, licet mendosa, magni facienda sunt. 609.a
Scripturæ diuinæ vocula vna haud immutanda, licet barbara videri possit. 289.d
Scripturæ diuinæ librorum catalogus in Concilio Nicæno scriptus. 323.d
Scriptores Ecclesiastici quam modesti esse soleant & humiles. 763.b
Sculpturæ ars collapsa ante Constantinum. 87.a
Scuta militum. Crucis figura exornata. 77.b
Scythæ superati a Constantino. 206.a
Scythæ redacti sub tributo a Constantino. 408.e.409.a
Sebaste passi quadraginta martyres sub Licinio. 160.b
Sebastianus persecutor Alexandriæ. 534.a
Sebastianus Manichæus Dux in Aegypto contra Catholicos. 677.b.678.
Secretarium dictus locus secretæ audientiæ. 415.c
Secundus socius Arij. 191.d
Secundus Tigisitanus Primas in Numidia, dux schismaticorum. 8.e
Secundus Episcopus Numidiæ a Nundinario accusatur. 10.e
Secundus Episcopus Prænestinus. 106.b
Secundus Episcopus Ptolemaidis subscribere noluit Nicæno Concilio. 299.b
Secundus Episcopus Pentapolis deceptus ab Ario. 146.e
Secundus Episcopus Pentapolitanus Arianus, scelestissimus persecutor. 678.a
Securis vsus in delinquentes sub Constantino. 370.b
Seculares ludi prætermissi a Constantino. 103.a
Secularium ludorum prætermissio causa multorum bonorum, celebratio vero cladem intulit Vrbi. 103.d
Sedes prima a nemine iudicatur. 266.e
Sedes Euangelij vice Christi sedentis in medio Synodalis consessus poni solita. 293.d
Sedes Episcopatus non facile mutandæ. 504.d
Sedem mutare minime licere ex veteri traditione. 270.e. *idq. ex Apostolico canone.* 273.b. *quando id liceat.* 273.c
Sedem Episcopalem Alexandrinæ Ecclesiæ frangens dat pœnas. 675.e
Sedium mutationes vetitæ in Nicæno Concilio. 273.e
Sedium translationes Episcopis vetitæ in Concilio Sardicensi. 573.a *& seq.*
Seleucense Concilium indictum. 723.e. 724. a. d. *eius Acta.* 741.c
Seleucensis Synodi tempus. 742.b
Seleucensis Synodi Acta ex S. Hilario. 745.e
Seleucus confessor, osculatus martyrem, martyr efficitur. 27.a
Semiariani & Ariani inter se digladiantur. 617.b
Semiariani qui fuerint. ibid.
Semiariani improbant quæ acta essent Sirmij ab Arianis. 705.e.706.a
Semiariani quomodo visi sint Catholici, licet essent hæretici. 725.d. *bis fauit Hilarius aduersus Arianos.* ibi.e. *quo id consilio fecerit.* e.726.a
Semiariani Episcopi qui essent, & quam fidei regulam sectarentur. 725.e. *& seq.*
Semiariani digladiantur aduersus Acacianos in Concilio Seleucensi. 742.e.743.a
Semiariani excommunicant Arianos. 745.b
Semiariani iusto Dei iudicio damnati ab Arianis. 750.d.e
Semiariani addunt hæresim de Spiritu sancto. 755.d.e
Senatores complures redditi Christiani. 89.e.90.a. *quando auctus eorum numerus.* 96.a
Senatoribus impositum tributum Follis a Constantino. 407.b
Senatus studium erga Constantinum. 85.b.86.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

Senatus dedicauit signum Dei: quid per hoc. 87.d.& seq.
Senatus populusq. Romanus virtute Crucis liberatus a Maxentio. 89.b
Senatus Romanus tempore cladis Maxentij adhuc Gentilis. 85.d.89.e
Senatus populusq. Romanus Constantinum conuiuelijs exagitat. 268.d
Senatus tumultuatus de auspicijs sublata. 226.b
Senex Tyrius dictus Porphyrius. 303.e
Sententia lata aduersus Donatum in Romano Concilio. 106.c
Sententia pro Cæciliano lata in Romano Concilio. 106.d
Sententia in Athanasium a Conuentu Tyrio prolata. 434.d
Sententias capitis latas a Præsidibus solebant irritare Episcopi. 367.c.
Sepulchra Gentilium demolientes lege cohibiti. 512.d. 599.e
Sepulchra Imperatorum & Episcoporum in atrijs basilicarum collocari solita. 467.d
Sepulchrum Domini inuentum ab Helena. 355.c. ibi cruces & tabella tituli. ibid.
Sepulturæ intra Vrbem vetitæ. 35.b
Serapammon Episcopus in Aegypto exul. 534.e
Serapidis templum cubito indice Nili exutum. 365.b
Serapion ex monacho Episcopus. 388.e
Serapion Episcopus Thmueos vnus ex legatis ab Athanasio ad Constantium missis. 640.c
Serapion fama celebris Episcopus Thmuis in Aegypto. 453.c
Serapion Episcopus in Aegypto consulit Athanasium agentem in latebris de obortа hæresi aduersum Spiritum sanctum. 682.d.e
Serapion donatus ab Antonio Melote. 727.b
Serapion Episcopus insurgit contra Macedonianos: quid cum Athanasio. 762.b.& seq.
Serapionis insignis eruditio, eiusq. lucubrationes. 763.b
Seras Aetianus, vt impius damnatus. 749.b
Sergius martyr cum Baccho sub Maximino. 44.e
Serpens sacer Romæ colebatur. 257.d. eademq. aucta fœtibus innumerabilibus. 557.d. Vide supra, Draco.
Seruatio, alias Seruatius Episcopus Tungrensis spectatæ fidei in Concilio Ariminensi. 735.c. & ipse tandem flexus subscripsit formulam Ariminensem posteriorem. ibid.d
Seruatius Tungrensis Episcopus interfuit Concilio Colonienſi, & Sardicensi. 558.c
Seruatius Episcopus Tungrensis interfuit Concilio Sardicensi. 562.b
Seruatius Tungrensis Episcopus missus legatus cum Maximino a Magnentio ad Constantium. 607.a
Sessiones plures Concilij Seleucienſis. 742.c. 743. 744.
Seuera discipula Luciani. 55.e
Seuerianus miles martyr sub Licinio. 162.b
Seueriani hæretici ex monachis. 391.b
Seueri textus insigniter depravatus. 615.e
Seueri error de tempore exilij S. Hilarij. 652.c.694.b
Seueri locus restituitur de Rhodiano Tolosano. 695.d.e
Seuerus Cæsar a Maxentio occisus. 15.d
Seuerus Episcopus Rauennas interfuit Concilio Sardicensi. 562.b
Seuerus Episcopus Rauennæ post Agapitum. 482.b
Signa militaria præseferentia Crucis signum. 76.e.& seq.
Signa militaria diuersi generis. ibid.
Signa mutа in militia quæ. 77.d
Signum ferre in galea fuisse tantum Centurionum. 78.b
Signum Dei, imago Dei intelligendum. 87.d
Signiferi. 78.b
Siluanus Episcopus Cirtensis Traditor damnat Cæcilianum. 10.e
Siluanus Episcopus Cirtensis accusatus a Nundinario diacono. 11.a
Siluanus Episcopus Cazæ postremus martyr. 39.e.40.a.
Siluanus Episcopus Gobus. 524.c
Siluanus Tarsensis quid in Concilio Seleucienſi. 748.b.c. pugnat contra Acacianos. ibid.
Siluester Comes dux militum in Africa. 589.d
Siluester presbyter Romanus hospes Timothei martyris. 66.d.e. idem subripit corpus eius.
Siluester presbyter ordinatus a Marcellino Papa. 67.a
Siluester falso asseritur ordinatus diaconus a Melchiade. 67.a
Siluester Papa quando sedere cœpit. 115.e
Siluester Papa per legatos præfuit Concilio Arelatensi. 129.d. ad Siluestrum missi canones ab eodem Concilio. 131.e.133.e.134.a
Siluester Romanus Pontifex quid egerit audita Arij hæresi. 200.c. mittit Osium legatum in Orientem. 201.a. 212.c
Siluester e Soracte vocatur in Vrbem. 240.a
Siluester ostendit imagines Petri & Pauli Constantino. 240.d
Siluester Papa draconem occlusum expugnat. 256.e. & seq.
Siluester Papa titulum erexit. 265.b
Siluester Papa ordinat diaconos duos. 266.c
Siluester Papa primus auctor Constantino celebrandi Nicæni Concilij. 275.d.279.a
Siluester Papa accepit litteras a Nicæno Concilio. 326.e
Siluester Papa confirmat Nicænum Concilium. ibid.
Siluester Papa sacris imaginibus ornauit ecclesias. 441.b
Siluestri Papæ Acta in quibus vera probentur. 144.d
Siluestri Acta haud reijcienda perantiquitus cognita. 237.d
Siluestri fugæ causæ plures. 238.e
Siluestri Papæ latebræ in Soracte qua occasione ortæ. 228.c.238.d
Siluestri imago cur solita pingi cum dracone vincto. 258.d
Siluestri Papæ litteræ ad Nicænum Concilium. 327.a
Siluestri rogationes ad Patres in Romano Concilio post Nicænum. 334.b.c
Siluestri Romani Pontificis obitus, anni sedis eius, ordinationes, & alia. 441.a
Siluestrum Papam ieiunium Sabbati abrogasse, commentum fuit Græcorum. 145.e
Siluestrum nomina indidisse diebus, fasum esse. 260.a
Simeonis martyris certamen & martyrium. 545.e.547.a
Similitudinem confitentes negant æqualitatem. 726.d
Simplicitas in dicendo amica Catholicis. 550.e
Simplicius Episcopus Augustodunensis interfuit Concilio Sardicensi. 562.b
Simulacra deorum exposita derisioni a Constantino. 362.a
Simulacra Musarum Heliconidum ludibrio exposita. ibid. a
Simulacra Castoris & Pollucis posita Constantinopoli. 397.a
Simulacra idolorum translata Constantinopoli. ibid. tamquam trophæa erecta Christianæ victoriæ. ibid.c
Simulacrum Panis sublatum a Constantino. 363.c
Simulacrum aureum, Dei signum, erectum a Senatu Constantino. 87.d
Simulacrum Helenæ ad lucum Daphnes positum. 358.e
Simulacrum equestre Constantini. 398.a
Simulacrum Constantini super columnam porphyreticam. 399.e
Sina mons in Arabia perfugium Christianorum tempore persecutionis. 24.b
Sinapismus cruciamentum atrocissimum. 56.a
Sinistra pars dextera dignior est habita in Synodali confessu. 293. a.b. ratio redditur. b. exemplis comprobatur. b.c
Sisinnius martyr Cyzici. 57.a
Sirmiana professio Ariminі lecta ab Arianis. 730.b
Sirmianæ fecidæ formulæ blasphemia aboletur. 706 b.d
Sirmiense Concilium quo anno & qua occasione celebratum, & quid actum in eo. 699.c.700.701.702.
Sirmiensis prima fidei professio. 702.a
Sirmiensis secunda fidei formula. ibid.d
Sirmiensis formula tertia. 705.b.c
Sixtus Senensis defensor Eusebij Pamphili redarguitur. 511.c
Smaragdus cum Largo martyr Romæ. 35.c
Societas, siue collegium, Mortis nuncupata, a Constantino instituta. 461.a
Socrates confutatur de nominatione Macedonij facta a Paulo. 504.a
Socrates errore lapsus de exilio Eustathij Antiocheni. 508.c
Socrates male excusat Eusebium Episcopum Cæsareæ Palæstinæ. 510.d
Socrates refellitur de Græcis litteris ignoratis in Vrbe. 548.e
Socrates erroris arguitur de tempore persecutionis Liberij Papæ. 738.a
Socratis error de Paphnutio confessore, & Nicæno Concilio. 321.d
Socratis error de tempore coitionis Meletianorum cum Arianis. 343.c
Socratis error de sepultura Helenæ ex Eusebij verbis male acceptis. 359.e
Socratis de restitutione Arij errores. 373.b
Socratis error de Gregorij Episcopi Alexandrini depositione. 538.e
Socratis error de litteris Iulij Papæ. 541.d
Socratis error de aduentu Pauli ad Concilium Sardicense. 604.a
Socratis error de Maximo Episcopo Hierosolymitano. 604.
Socratis error de tempore exilij Paulini Episcopi Treuerensis. 652. item errat de tempore vltimi Athanasij exilij. ibid. c. item de tempore Concilij Ariminensis. ibid. d
Sodomiticum scelus Constantij lege repressum. 542.c
Solidi pondus quantæ æstimationis esset. 406.c.d. omnes vnius ponderis esse solere. ibid.e
Solidi septuaginta libram auri conficiunt. 406.e. viginti libræ æris vnius solidi continent pretium. 407.a. libra vna argenti quinque solidorum est pretium. 406.c
Solis cultus apud Persas. 546.b
Solocanus martyr sub Maximino. 56.d
Sopater Ethnicus philosophus assertor Constantini baptismi. 234.c
Sopater philosophus in aula Constantini. 369.e. quid passus ab Ablauio. 370.a.b
Sopatri res gestæ. 235.a.b.c. occiditur insidijs Ablauij. ibid.
Sophronia Romana femina magis mori delegit, quam a Maxentio tangi. 37.d
Sotadem imitatus turpiter Arius. 300.e
Sotadem imitari noluit Martialis. 301.c
Sotades poeta infamis. 300.e
Sotadici versus quales. ibid.e
Sotadicus Arius dictus. ibid e
Sosthenium dicta ecclesia S. Michaelis Archangeli prope Constantinopolim. 401.e
Sosthenes martyr sub Maximino. 56.d
Sozomeni error de Nicæno Concilio celebrato sub Iulio. 278.c
Sozomeni error, dum Eusebio Pamphili tribuit quod erat Eustathij. 291.e.& seq.
Sozomeni error de Paphnutio confessore, & Nicæno Concilio. 321.d
Sozomeni de restitutione Arij errores. 373.b
Sozomeni error de amplitudine ciuitatis Constantinopolitanæ. 399.c
Sozomeni error de tempore aduentus Athanasij ad Concilium Tyrium. 424.a
Sozomeni errores de Eusebio Emeseno. 515.c
Sozomeni error de Gregorij Episcopi Alexandrini depositione. 538.c
Sozomeni error de aduentu Pauli ad Concilium Sardicense. 572.d
Sozomeni error de tempore Synodi Ariminensis, & alys. 652.e
Sozomenus corrigitur de nece Crispi, quam negat. 230.d
Sozomenus hallucinatur, dum alios impudens arguit. 234.b
Sozomenus erroris arguitur de electione Athanasij. 141.a
Sozomenus Nouatianus prædicat laudes Nouatianorū. 247.d.e
Sozomenus errore lapsus de tempore exilij Eustathij Episcopi Antiocheni. 598.c
Sozomenus redarguitur cum Nicephoro de apparitione sanctæ Crucis. 633.d
Sozomenus erroris arguitur de rebus Athanasij a se scriptis. 640.d
Sozomenus redarguitur de latebris Athanasij, & ministerio virginis. 688.b
Spadones sub Constantio dominantur, ijdemq. Ariani. 480.d.481.a
Spectaculorum factionibus se immiscere Christianis vetitum. 132.c
Sperantius Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 161.e
Spiridion Episcopus Trimituntis in Cypro interfuit Nicæno Concilio. 285.e. eius miracula. & seq.
Spiridion Episcopus in Nicæno Concilio philosophum superatum reddidit Christianum. 289.d
Spiridion custos etiam antiquarum rocum Tripbyllium redarguit poculum vnam mutantem. 289.d.e
Spiridion curat Constantium Imperatorem. 488.d.489.
Spiridion in Regia male habitus. 489.c
Spiridion laudibus omnium celebratur. 490.b
Spiridionis congressus cum Constantio. ibid.a
Spiritum sanctum a Patre Filioq. procedere, expressum in Athanasij Symbolo. 502.e
Spiritus sancti diuinitatem impugnans hæresis orta post Nicænum Concilium ab Arianis potius, quam Ario. 290.e
Spiritus sancti diuinitas satis declarata in Concilio Nicæno. 298.c
Spiritus sancti diuinitas impugnatur a Semiarianis. 755. e. 761.a.b. & seq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sportæ septem, quibus fragmenta septem panum sunt asseruata ab Apostolis. 400.a
Spata & alia excrementa adscribebant peccato quidam hæretici. 780.b. & seq.
Stachys Episcopus Byzantij. 141.c
Statuæ tyrannorum luto obtegi solitæ. 118.a
Stemnius Episcopus Ariminensis. 106.b
Stephanus Episcopus Laodicensis accusatur proditæ fidei. 32.e
Stephanus Episcopus Antiochenus Arianus. 508.e
Stephanus Arianus Episcopus struit calumniam in legatos Sardicēsis Synodi. 583.c.584. *deponitur.* 585.b
Stephanus Magisterianus in Aegypto sub Constantio. 607.c
Strato diaconus Romanæ Ecclesiæ sub Melchiade Papa. 7.e
Stratones duo, alter diaconus, presbyter alter. 111.b
Studium litterarium a Constantino erectum Constantinopoli. 402.c
Suburbanum, & suburbicarium, inter se discrepant. 216.e
Suburbicariæ prouinciæ quæ dicebantur. 217.a
Suburbicarium, & Vrbicarium idem sunt. ibid.a
Substantiæ nomen proprium diuinitatis. 296.a. & seq. *testantibus id etiam de Christianis Ethnicis.* 296.e
Substantiæ nomen cur profiteri non verentur Ariani, Consubstantialis vero horruerint. 549.a.b.c
Substantia & Consubstantialitas differunt inter se. 579. b.c.d
Substantiæ nomen restituitur a Semiarianis aduersus blasphemias Sirmienses. 706.a
Substantiæ nomen expressum fuisse satis ad fidem Catholicam insinuandam absque vsu verbi Consubstantialis. 711.b.d. & seq.
Substantiæ nomen ambiguum. 726.c
Substantiæ nomen reiectum in Concilio Ariminensi posteriori. 736.b
Substantiæ nomen penitus sublatum ab Arianis. 747.a
Successio Episcoporum Constantinopolitanorum. 141. b. & seq.
Suidæ error de ætate Porphyrij. 303.d
Supplicia delinquentium in Christianos conuersa, restituta in pristinos facinorosos 204.d
Susceptores qui dicerentur. 112.a
Symbolum Nicænum quando & a quo scriptum. 298.a
Symbolum Nicænum quando cœptum cani in Ecclesia. 328.e
Symbolum Apostolorum tantum vsui Ecclesiæ Romanæ. 329.a
Symbolum Athanasij Romæ conscriptum. 502.b
Symbolum Athanasij diu in archiuis delituit. ibid.e
Symbolum Athanasij pluribus linguis recitari a diuersis Christianis. ibid.d
Symbolum Athanasij Treueris scriptum esse negatur. 503.b
Symbolum Antiochenum a Cassiano recitatum editum a Catholicis. 520.c
Symmachi exprobratio in Constantem ob vetita sacrificia & clausa templa. 559.a
Synaxes actæ aliquando ob necessitatem in Ecclesijs nondum consecratis. 608.a.c
Syncletius magister tabellariorum sub Constantino. 211.e
Syncletius magister tabellariorum cum Gaudentio collega. 371.c
Synodica ad Siluestrum ex Concilio Arelatensi. 133.e
Synodica epistola Concilij Alexandrini contra Arium. 192.a.193.
Synodica Nicæni Concilij ad Siluestrum Papam. 326.e
Synodica epistola Concilij Hierosolymitani. 325.a
Synodica epistola Concilij Alexandrini pro Alexandro. 495.a
Synodica Concilij Antiocheni. 522.a
Synodica ex Concilio Sardicensi ad Aegyptios. 566. b. c
Synodica ad omnes Christi fideles ex Concilio Sardicensi. 568.c
Synodicæ Patrum Concilij Ariminensis textus corruptus restituitur. 245.b.& seq.
Synodicæ litteræ ex Synodo Sardicensi ad Iulium Papam. 565.b
Synodus. Vide, Concilium.
Synodus maior cognoscere valeat res iudicatas in Synodo minori. 324.c
Synopsis diuinæ Scripturæ quando ab Athanasio scripta. 539.e
Sypara signa militaria typum Crucis præseferentia. 76.e
Syrianus Dux persecutor Alexandriæ. 534.a
Syrianus Dux Aegypti quid in Athanasium. 639.c
Syrianus Dux in Aegypto dire persequitur Orthodoxos. 667.e.668.669. *eius perfidia.* ibid.d
Syrus diaconus cum Victorino exorcista legatus ad Eusebium confessorem. 690.c

T

Tabella tituli Crucis inuenta in antro sepulchri. 355.c
Tabellionum Magistri sub Constantino. 211.e
Tabula in qua Constantini imago cū dracone Cruce transfosso. 337.b.c
Tabulæ imaginis Constantini Deum deprecantis. ibid.e
Tabulæ æneæ ex falsis Actis Pilati exarata. 64.d
Tabulam quamdam fidei Sardicensis circumferebant Ariani. 571.c
Tænia vicus Lampsaci ad Christum conuersus ab Abrahamio eremita. 483.c.& seq.
Tarbulæ virginis martyrium. 551.e
Tarquinius Perpenna Præfectus Vrbis, persecutor. 66.e
Taurinum Christi Crucis vim in exercitu Constantini primum expertum. 80.d
Taurinius legatus in Africam ab Imperatore missus ad Donatistas. 587.e.589.b
Taurus Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 701.b
Taurus Præfectus præpositus a Constantio Concilio Ariminensi. 729.c.735.b.736.b
Taurus Consul fugitinus. 771.d
Templa ab Helena Hierosolymis erecta. 352.c
Templa sex a Constantino Hierosolymis erecta. 353.a
Templa deorum nequaquam ab Imperatoribus Christianis spoliata. 250.e
Templa quædam idolorum a Constantino spoliata. 362.a. 397.b.c
Templa Gentilium nequaquam omnia a Constantino deiecta. 365.e
Templa idolorum edicto Constantini clausa. 364.d.
Templa erecta Constantinopoli a Constantino. 400.e
Templa extra Vrbem posita non diruenda, Constans Imperator sanxit. 558.d
Templa claudi in omnibus locis iussa lege Constantis. ibid.e
Templa deorum maxima cur intacta relicta a Constantino. 610.e

Templi

Templi Hierosolymitani a Constantino erecti descriptio. 351.a.e. *idem Martyrion appellatum.* ibid.e. *ornatum sacris picturis.* ibid.
Templi Hierosolymitani Encænia decernuntur. 436.b. *quando facta, & a quibus.* ibid.c
Templis deorum noluit suam affigi imaginem Constantinus. 365.e
Templum erectum in Bethlehem. 352.a
Templum erectum in Monte Oliuarum. 352.c.d. *miracula in eo.* ibid.e
Templorum dona a Constantino seruata integra. 365.e
Templum Aesculapij demolitum. 363.b
Templum Antiochenum dedicatur. 398.e
Templum Apostolorum Constantinopoli construitur a Constantino. 459.e. *eius descriptio.* ibid.
Templum Hadriani conuersum in ecclesiam. 381.b
Templum Michaelis Archangeli a Constantino erectum. 401.a
Templum Nicomediæ a Constantino erectum. 361.a
Templum erectum ad Quercum Mambre. ibid.a
Templum Veneris in Monte Libani dirutum. 362.d
Templum Marnæ Gazæ intactum relinquitur a Constantino. 610.e
Temporis certa ratio tamquam lapis Lydius in historia. 4.b
Temporis certa nota fidei confessio a Patribus consignar. minime solita. 276.a.c.d
Temporum recta dispositio in historia maximi omnium laboris. 340.c
Terræmotus in Oriente tempore persecutionis Arianorum commotæ. 509.e. *de quo S. Ephrem Syrus, & Gregorius Nazianzenus tunc puer.* ibid.e.510.a
Tertulliani locus de lege Papia declaratus. 217.b
Testamentum quibuscumque verbis expressum valere. 218.a
Testamentum Constantini. 217.d. *creditur presbytero Ariano.* ibid.
Testantibus fauit Constantinus. 218.a.b
Testimonia Episcoporum firma rataq. habenda Constantinus sanxit occasione S. Nicolai. 576.b
Thalus martyr Laodiceæ sub Maximino cum Trophimo. 33.a
Thalassius scriptor hæreticus Arianus. 638.e
Thalassius Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 701.b
Thalia Arij infame poema. 209.c
Thalia Arij prohibita in Concilio Nicæno. 300.e. *quam turpe poema.* ibid.e
Thalia Arij Sotadicis numeris scripta. ibid.e. *infame carmen.* 301.b
Thalia Herodiadi filiæ saltatrici comparata. 301.c
Thalia Arij Constantini lege vetita. 301.e
Thaiphales Scytharum Dux superatus a Constantino. 408.e.409.a
Thaiphali populi tumultuantur. 366.e
Thebani Christiani fraternæ charitatis studiosi. 156. e. 157.c
Thebani & Aegyptij diuisi schismate inter se pugnant. 274.b
Themistius philosophus Aristotelicus donatus a Constantio Præfectura. 773.e
Theodora filia Maximiani Imperatoris inngitur Constantio Cloro. 5.a
Theodora damnata ad lupanar liberatur a Didymo. 44.a
Theodora Romana sepelit corpus Timothei martyris. 66.e
Theodori Balsamonis refellitur magna ostentatio de antiquitate Patriarchatus sedis Constantinopolitanæ. 218.e
Theodorus confessor laudatus a Petro Alexandrino. 15.b
Theodorus martyr Hadrianopoli. 56.e
Theodorus dux exercitus martyr Heracleæ sub Licinio. 162.c
Theodorus martyr cum sociis sub Maximino. 33.b.51.c
Theodorus diaconus Romæ sub Siluestro. 266.d
Theodorus Episcopus Cyrenensis martyr sub Maximino. 51.e
Theodorus Episc. in Cypro confessor sub Licinio. 159.e
Theodorus Episcopus Tarsensis frater Auxentij confessoris. 159.e
Theodorus Episcopus Tarsensis interfuit Concilio Nicæno. 286.e
Theodorus Cilix scripsit aduersus Photinum. 701.a
Theodorus Episcopus Arianus Præfectus Oxyrincho ciuitati. 680.c. *eius grassatio facta in Catholicos eiusdem ciuitatis.* ibid.d
Theodoreti de rebus Arij error. 373.b
Theodoretus errore lapsus de tempore exilij Eustathij Episcopi Antiocheni. 508.c
Theodoretus erroris arguitur, dum Eustathium post Philogonium ponit Episcopum Antiochenum. 213.a
Theodosius Imperator prohibuit hostias omnino immolari. 364.d
Theodotus Episcopus Laodicenus post Stephanum. 32.e
Theodotus Episcopus Laodicensis fautor Arij. 287.a
Theodotus Episcopus Laodicensis ante Georgium. 598.c. *ejcit ab Ecclesia ambos Apollinares ob hymnum de Baccho auditum.* ibid.d
Theodosia mater Procopij martyr. 31.c
Theodulus senex ex familia Firmiliani martyr. 28.e
Theogenes miles martyr in Hellespōto sub Licinio. 162.c
Theognis Episcopus Nicænus subscribere noluit Concilio Nicæno. 299.c.d. *eiusdem libellus oblatus Synodo.* ibid.
Theognis Episcopus Nicænus Arianus pellitur in exilium a Constantino. 593.d. *eius scelera.* 394.d.395.b
Theognis delet suum chirographum. ibid.b
Theognis Episcopus Nicænus exul restitutus quinquennalibus Constantij. 411.d
Theogonius, alter Theognis, Episc. Nicænus Arianus. 287.a
Theonas socius Arij. 191.d
Theonas Marmaricæ Episcopus Arianus. 287.a
Theonas falso dicitur creatus Episcopus Alexandrinus post Alexandrum. 455.e
Theophaniæ festum agit Lucianus in carcere cum suis, quo ritu. 54.a.d
Theophili peregrinatio ad Indos. 638.b
Theophili peregrinatio a Philostorgio scripta. 638.d
Theophili res gestæ scriptæ a Philostorgio & Thalassio hæreticis fide carent. ibid.& seq.
Theophilus Episcopus Beneuentanus. 106.b
Theophilus Episcopus Traianopolis in exilium missus ab Arianis post Concilium Sardicense. 582.e
Theophronius Episcopus Tyanensis quid in Concilio Antiocheno. 518.b
Theotecnus Episc. Cæsareæ Palæstinæ ante Agapium. 30.a
Theotecnus Præses Antiochenus dolosus artifex impietatis, & persecutor. 63.c
Theotecnus Præfectus persecutor sub Maximino dat pœnas. 118.c. *eius fallaciæ detectæ.* ibid.
Theotecnus vult saluare Abibum diaconū. 162.e.163.a
Thomais virgo scripsit Acta martyrum. 59.e
Thronus solitus poni in medio consessus Patrum, & super eum liber Euangelij vice Christi. 29.c

Thronus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thronus Episcopalis Alexandrinæ Ecclesiæ ignominia affectus non sine vltione delinquentis. 675.e
Tiberias in Palæstina templo Dei nobilitata. 381.b
Ticonius Donatista referat iniquitatem Donatistarum. 33.c.e
Ticonius Donatista acris ingenij vir. 223.a
Timotheus Antiochenus Romam veniens martyrium subiit. 66.d.e. sepelitur a Theodora. ibid.
Timotheus martyr quomodo dicendus passus sub Constantino. 67.a
Timotheus personam agit Athanasii in Conuentu Tyrio ad vrgendum meretricem. 426.d
Tiridates Rex Maioris Armeniæ persecutor. 57.d.e. baptizatur demum cum suis. 58.b. eius litteræ ad Leontium Episcopum Cæsareæ Cappadociæ. 58.c. eius conuersione lætatus Constantinus. 59.b.
Tiridates Rex maioris Armeniæ sub Constantino. 223.c
Tituli, siue paræciæ in Vrbe a Marcello Papa auctæ. 35.a.b
Tituli Constantino tributi. 92.e
Titulus Pontificis Maximi a Christianis Imperatoribus cur vsurpatus. 94.d.95.
Titulis carent ædificia Constantini. 468.d
Titulum sui nominis spreuit Constantinus affigi operibus publicis. 263.a
Titulum diuinitatis soliti tribuere Ariani Imperatori, cum ipsi Filij Dei diuinitatem negarent. 436.a.443.d
Titulus a Siluestro Papa erectus. 265.b
Titulus Crucis inuentus in antro sepulchri. 355.c
Titulus super columnam porphyreticam Constantinopoli positus. 400.a
Titulus æternitatis ab Arianis tributus Constantio. 629.e
Tolosanus Episcopus agitur in exilium ex Concilio Byterrensi cum Hilario. 695.d
Tonsura monachorum laudata. 779.e
Tormenta crudelissima passi martyres in Persida sub Sapore. 545.d.546.547.551.c
Tormenta dirissima a Macedonio excogitata. 621.b
Tractoriæ litteræ. 127. d. & seq. 128. d. datæ illæ Episcopis vocatis ad Concilium. 128.c
Tractoriæ forma. 128.e
Traditio & vetus obseruantia vt hæretici & hæresiarchæ apud Romanum Pontificem agant exomologesin. 605.e
Traditores Episcopi in Africa quid in Cæcilianum. 8.c.9.
Traditores conflant schisma. 8.c.9.10.
Traditores in Africa insurgunt in Cæcilianum ordinatum Episcopum Carthaginensem. 8.d.& seq.
Traditores sibi coniunxerunt schismatici. 33.c
Traditores qualiter puniti in Concilio Arelatensi. 133.b
Traianus gloriæ cupidus dictus a Constantino herba parietina. 263.a.468.c
Translatio sedium vetita a Nicæno Concilio. 322.d
Translatio corporum SS. Andreæ & Lucæ. 728.a.b
Treueris exulat Athanasius. 447. a. an illic Symbolum scripserit. 503.b
Triadizæ ciuitas eadem Sardica. 559.e
Tribunal Ecclesiasticum summo honore habitum a Constantino. 370.b.c.& seq.
Tribuni militum missi a Constantino legati. 366.e. quid apud Nicolaum Myris. 367.b.& seq. calumniam patiuntur. ibid. e. quid in eos Ablauius ibid.b. damnati Nicolaum inuocant. ibid. liberantur diuinitus. ibid.c
Tributa Constantinus relaxat. 92.d.99.d
Tributa grauia imposita a Constantino calumniatus est Zosimus. 404.c.& seq.
Tributa a Constantino non aucta, sed diminuta. 404.d. 407.b.408.d
Tributa ab Ethnicis Imperatoribus imposita fuisse grauissima. 405.e
Tributum Chrysargyrum sublatum ab Anastasio Imperatore quale. 406.a
Tributum auri a tributo argenti diuersum, & e contra. 406.b
Tributum nominatum Folles. 405.b. impositum Senatoribus a Constantino. 405.a.b.407.b
Tributum Chrysargyrum, vel Aurargenteum dictum. 406.c
Tributum impositum lenonibus & meretricibus quando cœptum. 405.c
Tributum indixisse populo Alexandrino Athanasius accusatur. 391.d
Tricennalia Constantini. 421.d
Trinitas & vnitas in Diuinitate in Ecclesia credita, testatibus id etiam Ethnicis. 296.e
Trinitatis nomina in Formatis poni solita. 440.b
Trinitatis symbola sustulit Eunomius. 765.d
Tripodes Apollinis a Constatino expositæ ludibrio. 362.a
Triphyllius Episcopus Ledrensis, comes Spiridionis. 489.b.d
Triphyllius Ledrensis Episcopus acriter a Spiridione reprehensus ob vocula vnius mutationem. 289.d
Tritones, marini homines sæpe visi. 543.c
Triumphali via Constantinus in Vrbem ingreditur. 85.a
Trogloditæ hæretici idem Eunomiani. 766.a
Trophimus martyr Laodicensis cum Thalo sub Maximino. 33.a
Turbo Episcopus Arianus male habuit Luciferum Calaritanum confessorem. 686.e
Turcas significari per lupos, qui Constantinopolim perdituri essent. 404.b
Tyrannus Episcopus Antiochenus diem obijt. 98.a
Tyrannorum statuæ solitæ luto obtegi. 121.d
Tyria Acta Romam allata, & illic cognita. 498.a.b. eorum exemplar missum Alexandriam. ibid.
Tyrij Cœcilij Episcopi conuocantur Hierosolymam ad Encænia. 436.a.b. continuatum Concilium Tyrium Hierosolymis. 440.b
Tyrio Concilio ingesta est accusatio de Arsenio occiso. 425.e. meretrix accusatrix prodijt Athanasij. 426.c. & seq. aliæ additæ accusationes in Athanasium. 427.b
Tyrio in Concilio accusatio de fractura calicis iterum infertur aduersus Athanasium. 427. c. Callinicus & Ischyras accusatores. ibid. dilutio & purgatio obiectorum de calice. 428.a.& seq.
Tyrium Concilium petunt Eusebiani. 419.d. Constantinus iniuste indulget. 420.d
Tyrium Concilium litteris Constantini indictum. 422.a
Tyrium Concilium cogitur conuenticulum Arianorum. 422.e. eius tempus. ibid.
Tyrium Concilium, vbi Comes & milites, vbi accusatores idem & Iudices. 422. e. quot & quales Episcopi illuc conuenerint. 423.b
Tyrium Concilium præseferebat appariturum fiscalem, non conuentum Patrum. ibid.e
Tyrium Concilium decernit legatos, eosdemq. Episcopos Meletianos in Aegyptum in causa Athanasij. 429. a. contestatio ibi facta ab Episcopis Catholicis aduersus Eusebianos. ibid.b. libelj contestationum illic editi. ibid.b
Tyrium Conciliabulum fert sententiam in Athanasium. 434.d. qualis hæc fuerit. 446.d

Tyrius

Tyrius Consessus quam iniquus. 424. c. quid ibidem Potamon in Eusebium. ibid.c. ibi Eusebiani sunt Iudices, & Meletiani accusatores. 425.b. crimina ibi in Athanasium obiecta. ibid.c. Ischyras primus accusator. ibid.c

V

Valens tyrannus inuadit Imperium. 10.d
Valens creatur Cæsar a Licinio. 174.a
Valens martyr in Palæstina sub Maximino. 26.c
Valens & Vrsacius Ariani, & non Theopaschitæ. 570.e
Valens & Vrsacius petiere veniam in Concilio Sardicensi. 571.a
Valens & Vrsacius Episcopi errones. 573.b
Valens & Vrsacius Mediolanum ad Concilium perrexere, vbi recantarunt palinodiam. 604. e. eorum libellus pœnitentiæ. 605.b.618.e
Valens & Vrsacius subscripserunt litteris pacificis Athanasij. 606.a
Valens Comes legatus ad Constantium a Magnentio missus. 607.a.b.609.b
Valens Arianus dolose decipit Constantium de victoria aduersus Magnentium. 627.b
Valens & Vrsacius Synodum cogunt in Palatio. 648.b
Valens & Vrsacius quid in Concilio Sirmiensi. 706.b
Valens & Vrsacius damnati in Concilio Ariminensi. 731.e.732.c
Valens Episcopus decipit Episcopos Arimini congregatos sub specie Orthodoxiæ. 735.d
Valens extorsit calamum & chartam de manu Eusebij Episcopi Vercellensis in Synodo Mediolanensi. 648.b
Valentis & Vrsacij respiscentia, & reuersio ad Ecclesiam Catholicam. 604.e
Valentis anathematismi. 736.c
Valentis inanis tergiuersatio in Concilio Ariminensi posteriori. 737.a
Valentina martyr. 18.e
Valentinianus Imperator cogitur inuitus assurgere S. Martino. 280.d
Valentinus Episcopus Arelatensis. 558.a
Valerius Maximus Vrbis Præfectus. 213.c
Vararanes Rex Persarum. 35.e
Vasa sacra Ecclesiæ Carthaginensis deposita non inuenta. 8.d
Vasa sacra Ecclesiæ Carthag. credita aniculæ. 8.d
Vasa diuersa donata basilicæ S. Petri a Constantino. 247.e. admiranda & veneranda Gothis. 248.b
Vasa sacra magno honore habita. 417.e
Vasense Concilium in quo restituendum. 442.e
Vaticana basilica a Constantino erecta. 247.d
Vaticanus collis mutatur in Capitolium. 85.a
Vela seu linteamina solita offerri Ecclesiæ. 491.e
Velum venale ne sit, lege probabet Constantinus. 415.b
Velum hieroglyphicum nubis, mortis, immortalitatis, &c. 467.a
Velatæ virgines quid exprimant. ibid.
Venantius Fortunatus astipulatur historiæ draconis superati a Siluestro Papa. 257.c
Venenum propinatum Constantino. 463.c.477.a
Veneris templum in monte Libano a Constantino diruta. 262.d
Venerius Agens in rebus affligit Liberium in exilio. 710.e
Verbi Dei incarnatio non est ignominiæ, sed gloriæ. 384.d.& seq.
Verbum Deum non vnicum ab Ario poni. 192.e
Vercellensis Ecclesiæ studium erga Eusebium confessorem exulem. 690.d
Verinus Vicarius in Africa sub Constantino. 204.c. 214.a.220.d
Veronæ confecta pugna cum exercitu Maxentij. 80.e
Vespasianus quod obsequium præstitit in restitutione Capitolij. 247.c
Vestales virgines altrices fuerunt draconis. 257.b
Vetranio Tyrannus in Pannonia. 602.c
Vetranio a Constantio dolo capitur. 625.b
Vetranionem Tyrannum Constantius præoccupare satagit. 616.b
Vexilla signa militaria. 78.b
Vicennalia Constantini, quibus celebratum est Nicænum Concilium. 276.c.331.b
Victor martyr Nicomediæ sub Maximino. 56.d
Victor martyr in Armenia. 57.c
Victor Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 166.e
Victor Episcopus in Africa quid in Cæcilianum. 8.e
Victor Garbiensis Episcopus Donatista Romæ. 221.b
Victor Maurus miles vaticinatus est interitum Maximiani Herculij. 18.b
Victor historicus a Iuliano Præfectus Pannoniæ. 777.e
Victor historicus erroris arguitur de tempore creationis Cæsarum filiorum Constantini. 143.a
Victoris error in creatione Cæsarum corrigitur. 100.a
Victoris error in annis Constantij. 778.a
Victoris calumnia de appetitu laudis in Constantinum refellitur. 467.c. item de perpetuo diademate. 469.d
Victoria Constantino laureas offert. 19.a
Victoria idolum Capitolij a Constantio sublatum. 696.e
Victoria Constantino aduersus Maxentium diuinitus promissa. 72.a
Victoria Constantini aduersus Ruricium ducem exercitus Maxentij. 80.e.& seq.
Victoria Constantini aduersus Maxentium. 82.c.83. & seq.
Victoria Constantino prænunciata. 172.e
Victoria Constantini in Pannonia aduersus Licinium. 172.c
Victoria Constantini in Thracia aduersus Licinium virtute Crucis obtenta. 173.d.& seq.
Victoria Constantini terra mariq. aduersus Licinium. 178.c.& seq.
Victoriæ Constantini primæ. 80.a c.& seq.
Victoriæ Constantini tituli & præconia. 88.b
Victoriæ Constantini eadem religionis Christianæ aduersus superstitionem Gentilium reputatæ. 179.d
Victoriæ ex cultu veræ religionis acceptæ. 485.b
Victorinus martyr Nicomed. cum socijs sub Maximino. 56.d
Victorinus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 166.e
Victorinus Episcopus & martyr calumnia passus. 265.e
Victorinus damnatus in Concilio Romano, alius a Pictauiensi. 265.d
Vigilius Episcopus Tridentinus auctor disputationum Athanasij cum Ario. 488.b.c
Vigilius Episcopus Tridentinus dialogos scripsit, in quibus Athanasium loquentem induxit. 291.a
Vigilius Episcopus Tridentinus erroris conuincitur de capitulis additis ad confessionem Nicænam. 571.e
Vincentij Episcopi Capuani lapsus dignus luctu. 630.e
Vincentius Episcopus Capuæ in Campania Mediolani apud Constantem. 557.b.c
Vincentius Episcopus Capuanus an missus sit legatus ad

Conci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Concilium Sardicense. 561.e
Vincentius Episcopus Capuanus legatus missus a Concilio Sardicensi ad Constantium Imperatorem. 582.c. *quid passus Antiochiæ.* 583.b.584.585.
Vincentius Episcopus Capuanus legatus missus a Liberio Papa ad Constantium in Gallias. 629.b
Vincentius Episcopus Capuanus legatus subscribit contra Athanasium. ibid.e
Vincētius Capuæ Episcopus legatus missus a Liberio Papa ad Concilium Ariminense. 729.e
Vincentius Episcopus Capuæ legatus Liberij cōstans permansit in Concilio Ariminensi. 737.e
Vincentius & Victor cum Osio legati in Concilio Nicæno. 281.d.e
Vindicta diuina in Galerium Maxim. persecutorem. 59.e.60.d.& seq.
Vindicta contra Blacium Arianum de contemptis Antonij Magni litteris. 535.d
Viri illustres sub Constantino. 482.c
Virgines rapientium pœna a Constātino decreta. 219.d.e
Virgines deceptæ ab Ario. 146.e.149.a
Virgines sequuntur Arium re vera meretriculæ. 195.d
Virgines & viduæ donatæ a Constantino perpetua annona. 332.d.e
Virgines damnatæ ad prostibulum miro modo liberatæ. 42.a.43.e
Virgines quadraginta martyres sub Licinio Heracleæ. 152.e
Virgines viginti millia in vna ciuitate. 157.e
Virgines moniales, earumq; instituta. 387.c.390.b
Virgines Deo dicatæ vbi abundant, ibi nuptæ sunt fortiliores. 217.e
Virgines Deo dicatas Christi sponsis vocat Ecclesia. 674.a
Virgines Alexandrinæ quæ passæ ab Ethnicis sub Præfecto Philagrio. 431.e
Virgines Alexandrinæ quæ passæ ab Arianis. 531.c
Virgines Aegyptiæ quid passæ sint ab Arianis sub Constantio. 674.a.675.c.676.c.678.b.679.d.e
Virgines sanctimoniales quæ passæ in Palæstina. 692.e
Virgines Christi mæ custoditæ a Persis. 756.c
Virginum monasterium S. Pachomij. 382.c
Virginum sacrarum immensa multitudo in Ecclesia Dei. 333.c
Virginum sacrarum laudes. 674.a
Virginum raptores lege Constantij & Constantis coerciti. 600.a
Virgo rapta non clamans quæ digna pœna. 219.e.220.
Virgo Christiana delusit Licinium. 154.a.& seq.
Virgo ministrasse dicitur Athanasio in cisterna delitescenti. 687.c.688.& seq. *quomodo id contingere potuit.* 688.c.d
Virorum clarissimorum delicta puniri mandat Constantinus. 174.e
Virorum locus in ecclesia a parte sinistra, feminarum vero a dextra. 293.c
Visio ostensa Petro Alexandrino Episcopo de Ario. 46.b
Visio facta Constantio ægrotanti. 488.e
Visio ostensa S. Ephræm Syro. 493.c.d
Visio ostensa Antonio Magno de Arianis. 498.c
Visiones Angelorum vel sanctarum animarum quid diuinum præseferant. 240.b.& seq.
Visiones ostensæ Constantino prælianti. 179.d
Visiones ostensæ Sapori Regi apud Nisibin. 491.e
Visiones quæ apparuere Constantio ante obitum. 774.a
Visiones quæ apparuere Iuliano. 770.c
Visionibus delusi Massaliani. 779.c
Vitalis Episcopus Antiochenus post Tyrannum curat restituere disciplinam Ecclesiasticam. 98.a
Vitalis Episcopus Antiochenus auctor Concilij Ancyrani. 136.e. *eius obitus.* 140.d
Vitellius Afer Donatista Catholicos vt persecutores perstrinxit. 591.d
Vitus vnus ex legatis Siluestri in Concilio Arelatensi. 129.d
Voces nouæ ob nouas hæreses adhibendæ iure sunt. 747.a
Vota pro Imperatoribus ad multos annos multiplicata. 85.a
Vota publica pro Crispo nuncupata. 214.e
Votorum nuncupatio pro Imperatoribus quando fieri solita. 142.d. *quibus verbis nuncupari solerent.* ibid. *mutata per Constantinum.* ibid.d
Vrbicariæ prouinciæ quæ. 317.a.& seq.
Vrbicarium, & Suburbicarium idem. 316.e
Vrbicarium aliud a Suburbano. ibid.e.& seq.
Vrbicus diaconus minister Liberij in exilio. 710.e
Vrbicus discipulus Eunomij. 766.a
Vrbis nomine non Constantinopolis, sed Roma ab Eusebio significata. 359.e
Vranius Gothus factus Episcopus. 524.c
Vrsacij & Valentis respiscentia, & reuersio ad Ecclesiam Catholicam. 604.e
Vrsacius cum Leontio Præfectus missus in Africam ad coercendos Donatistas. 414.a. *querela Donatistarum de eis.* 589.e
Vrsacius & Valens tantum Ariani fuere, non autem Theopaschitæ. 570.e
Vrsacius & Valens petiere veniam in Concilio Sardicensi. 571.a
Vrsacius & Valens Episcopi errones. 573.b
Vrsacius & Valens subscripserunt litteris pacificis Athanasii. 606.b
Vrsacius & Valens vna cum alijs in Palatio conueniūt. 648.b
Vrsacius cum Valente Mediolani in Concilio recantarūt palinodiam. 604.c. 605.a. *eorum libellus pœnitentiæ.* 606.b. *sponte id ab eis factum esse.* 605.b.617.e
Vrsacius & Valens Romam se conferunt ad Iulium Papam. 605.b.c.& seq.
Vrsacius & Valens quid in Concilio Sirmiensi. 706.b
Vrsicius martyr sub Maximino. 33.b
Vrsus Quæstor in Africa tempore Constantini. 94.a
Vrsus cum collegis missus a Constantino legatus. 367.a
Vsthazines eunuchus respiscit, & martyrium consummat. 546.b
Vsuram exercere prohibiti clerici. 322.d

X

X, littera Christus & Crux significatur. 74.c.e. & seq.
X, aliquando recta linea describi solere in forma Crucis cum P, ☧. 74.e.75.a

Xantius vnus ex Quadraginta martyribus. 160.b
Xenodochiorum auctor Zoticus ciuis Romanus Constantinopoli. 403.b
Xystus Senensis defensor Eusebij Pamphili redarguitur. 511.c

Z

Zacchæus monachus hæreticus. 780.e
Zebinas martyr in Palæstina sub Maximino. 21.b
Zenophili Præfectura sincerissima. 11.c
Zenophilus Consularis. 10.e. *Acta coram ipso contra Cæcilianum quando.* 11.a

Zenophi-

Zenophilus V. C. & Crato philosophus arbitri disputationis inter Iudæos & Christianos. 144.d
Zeuzius Episcopus Catholicus in Africa. 166.e
Zonaras erroris arguitur de Actis Siluestri. 145.d
Zonaras erroris arguitur de Patriarchatus Ecclesiæ Constantinopolitanæ initio. 264.b
Zosimi Comitis error de loco obitus Maximiani Herculij. 18.a
Zosimi error de numero exercitus Constantini. 79.e
Zosimi impugnatur accusatio de sæcularibus ludis prætermissis a Christianis Imperatoribus. 103.c.d
Zosimi in scribendo historiam consilium quale. 103.b
Zosimi calumnia refellitur, cum Constantinum arguit auaritiæ. 143.d
Zosimi error de Cæsaribus a Constantino atque Licinio creatis. 174.d
Zosimi error de Constantino deos colente. 225.b
Zosimi locus de Aegyptio suadente Constantino baptismum elucidatur. 236.c
Zosimi textus ex Euagrio restituendus. 236.e
Zosimi calumnia de magistratibus Constantini. 403.c
Zosimi refellitur calumnia de Chrysargiro a Constantino impositio. 406.a.d
Zosimi calumnia de follis tributo imposito Senatoribus. 407.b
Zosimi error de tempore creationis Galli Cæsaris. 625.c
Zosimus erroris arguitur de natalibus Constantini. 5.d
Zosimus parum fidus in rebus Christianorum. 5.d
Philippicas potius, quā historiā scripsisse videtur. 5.d
Zosimus tribuit Christianis omnes clades. 103.b
Zosimus errore lapsus de tēpore creationis Cæsarū. 143.a
Zosimus mendaciter arguit Constantinū auaritiæ. 217.e
Zosimus calumniator arguitur, dum ait Constantinum affligere iussisse debitores tormentis. 218.e
Zosimus refellitur, cū Constantinum lupū appellat. 404.
Zosimus confutatur, dum fugillat Constantinum de tributorum vexatione. ibid.b.c
Zosimus quando scripsit. 405.b
Zosimus Papa cur citat canonem Concilij Sardicensis nomine Concilij Nicæni. 581.e
Zosimus Episcopus Neapolitanus suffectus in locū Maximini prodigiose vexatus. 740.e
Zoticus Episcopus a Quintiano. 106.b
Zoticus cū socijs martyr Nicomediæ sub Maximino. 56.d
Zoticus Romanus ciuis Præfectus Constantinopoli quid ibi. 403.b

FINIS.

PRAETERMISSA.

Pag. 247. C 10. officium exhibuerat?] *adde.* Quod ad eamdem basilicam pertinet, minime prætermittendum esse putamus, quod hisce diebus post primam Tomi huius editionem oculis nostris Romæ spectare licuit, dum in Vaticano longe augustiore erecta S. Petri Basilica, veteris a Constantino erectæ partem illam, quam maiores absidem dixere, cæmentarij demolirentur, inuentos esse in structura parietum quamplurimos quadratos lateres eius generis, quod a duorum mensura palmorum δίσπηχον appellabatur, habentes in medio signum in figlina impressum, in quo ipsius Basilicæ conditoris Constantini nomen litteris legeretur, sic vt vides expressum: quod venerandæ antiquitatis monumentum hic tibi in secunda editione reddendum curauimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

REGESTVM.

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz
Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ
Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc

Omnes ſunt Terniones.

ROMAE Excudebat Aloyſius Zannetus. M. D. XCIV.

CONCESSIONE PRAESIDENTIVM.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca